image
not
available

8
3-b
36

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
12 F
3

Bibliotheca
Coll. Rom.
Soc. Jesu

8. 3. b. 36.

74
E
59

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

LAMPAS, SIVE
FAX ARTIVM LIBERALIVM,
HOC EST,
THESAVRVS CRITICVS,

IN QVO INFINITIS LOCIS THEOlogorum, Iuriſconſultorum, Medicorum, Philoſophorum, Oratorum, Hiſtoricorum, Poetarum, Grammaticorum, ſcripta ſupplentur, corriguntur, illuſtrantur, notantur,

Tomus Primus.

Ex otioſa Bibliothecarum cuſtodia erutus, & foras prodire iuſſus,

A IANO GRVTERO.

Cum Indice & Locorum & Memorabilium.

PRODIT FRANCOFVRTI
E Collegio Paltheniano, Sumtibus Ionæ Rhodii Bibliopolæ.
ANNO M. D. C. II.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA
Bibliothecæ Coll. Rom. Soc. J.
Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRIBVS, GENEROSIS, MAXIMÆQ; SPEI FRATRIBVS GERMANIS, DN. IOANNI, DN. ANDREÆ FIRlcijs, de Dambrouica Baronibus, &c. Polonis.

BIBLIOTECA ... ROM ... TORIO EM...

INVENIRI *quamplurimos, qui contemnant, aut etiam carpant Criticen, quid mirum! Oraculi iam vox eſt, haud Senecæ:* Non tam bene cum rebus humanis agitur, vt meliora pluribus placeant. argumentum peſſimi, turba eſt. *Et bene, quod paſſim pauculi ſemper aliquot reperti ſint, hoc eſt, melior quiſque veritatis interpres, qui iſtud ſiue ſtudium, ſiue artificium, ſuo æſtimauerint pretio, cenſuerintque ortum bono literarum. Abſque eo certe, quibus non lateret in tenebris, quibus non implicaretur nodis genus omne diſciplinarum? Verbo rem dicam:* perierant ſacra pariter ac profana: *profecta eorundem monumenta, eorundem cultores. Nam ſi oratio ea nulla eſt, quæ non intelligitur, quis erit ille Lynceus ſimul & Alexander, qui penetret tenebras pluſquam cimmerias, qui diſſoluat nexus pluſquam Gordios, quibus mixtim occupātur editionis antiquiſſimæ libri omnes minimi maximi? Imo, extra omnem eſt controuerſiam, ſummas iſtis habendas agendaſq; gratias, qui miſerti diuinarum humanarum rerum ſcientias, adminiculante modo laborioſa diligentia, modo excultiore ingenio, modo iudicio ſolertiore: optimis quibuſq; ſcriptoribus in illo mero Barbariæ Oceano naufragis, vltro ſubuenerunt, ac velut e Pharo vniuerſis ac ſin-*

gulis ſalutarem lucem, & cum luce portum aperuerunt. Horum e numero, quaſi Caſtorum, cum fuerunt & hi plane ab illo Gothorum diluuio principes, bonum eſt prorſus factum Typographorum optimi, qui eoſdem vno complexos volumine, ex otioſa Bibliothecarum cuſtodia producit, typisq́; ſuis elegantioribus renouat,

Item vt Medea Peliam concoxit ſenem,

ſed neq; ego male qui eoſdem, ſub liquido celebratiſſimi nominis veſtri auſpicio, Europæum hunc orbem ſecure perambulare iubeo: vtiq; cum alias etiam non tralatitie ſtudiorum veſtrorum tyrociniis inſeruire queant: vtpote qui præter cenſuras ſuas, exhibeant item larga manu, ritus priſcos, ac tanquam per aliquam feneſtram Momi, palam oſtendant animam animumq; auctorum: ſine quo literaturæ genus omne nihil ſane, niſi

Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum,

quemadmodum vos ipſi, Illuſtres Domini Barones, experimini quotidie, & experiemini accuratius adhuc, paulo adultiores, cum dapes iſtæ Criticæ non odore tantum ac ſapore ſuo, ſed multo magis nutrimento commendabiles, exprimént vobis illam vocem,

Dulces ante omnia Muſæ.

Auguror enim, nec temere, vos aliquando iam iuris veſtri pertinacius incubituros ſtudiis his humanioribus, quibus nunc tam alacriter operam datis magnorum Parentum ſuaſu: ſi non aliis de cauſſis, at vel ideo, ne videamini degenerare velle a priſcis illis Firleiis, qui auctorati fere ſemper indiuiſo Martis & Mineruæ contubernio, coronabantur

Serenatam duplici diademate frontem.

Etſi enim ante aliquot centum annos, quibus veſtrum genus tota viguit Polonia, abeſſet politia illa literarum hodierna: at fugite ſuſpicari defuiſſe viris tam prudentibus traditos, per manus ne, an per ora Annales publicos priuatos, in quibus, vt in ſpeculo contemplarentur, quod imitari poſſent, quod vitare: quibuſq; præterea ſic maiorum inſtruerentur inſtitutis atque exemplis, vt cum quauis ſenecta rerum cognitione certarent,

— — — metaſque tenerent,
Ante genas dulces quam flos iuuenilis obumbret,
Oraque ridenti lanugine veſtiat ætas.

Plane

Digitized by Google

Plane horum præſidiis, tam regnante Miezlao quam Boleſlao audace, magnos ſe fecerunt Firleij, non amiciores ciuibus ſuis, quam formidoloſiores hoſtibus: tantaq; iam tunc dignationis ſub Vladiſlao, vt Oſtaphius Firlejus militia probe ſpectatus, adſumeretur in aulam, Regi primum a Dapibus, deinde etiam a Ferro; Dapiferi, Enſiferiq; cognomine inſignis. Veſtigiis huius inſtitit ſub Caſimiro magno, Stanislaus Firlejus, qui dum victoriæ bellicæ monumenta perennia fugacium tergis hoſtiū cruento inſcribit telo, Petrus interim Firlejus, togatæ militiæ melior, per Lublinenſem prouinciam conuētus, ac iudicia obit, non minore abſtinentia, quā iuſtitia. Iam dominante Caſimiro IV. cum a Tartarorum 40. millibus ferro atq; igni miſere infeſtaretur Polonia, ac requireretur tantæ calamitatis vindex, itum eſt a Sigiſmundo rege ad abauum veſtrū Nicolaum Firlejum: eoque conſtituto generali, vt vocant, exercituū regni Polonici Duce: res adeo feliciter ſucceſſit ſub manu, vt conciſis vno alteroque circa Copeſtrinum prælio quatuordecim Tartarorum millibus, reliquam manum vagam ac licētiore populatione diffuſam, intra ſuos repelleret fines pullus ille Martis: primuſq; caſtrorū in patria ex arte metandorum ac muniendorū auctor: poſt quæ tamen tanta egit modeſtia, vt & Regi & toti Aulæ extra inuidiā eſſet, non extra gloriā. Quare etiam, defuncto Alberto adſumtus Caſimiro filio ad intima conſilia: cuius ſine ductu nullum memorabile facinus ab eodem rege geſtū perhibetur. Vnde, iam decreta legatione Turcica ad Bajazethum omniū prima, hic vnus eminuit inter purpuratos, qui Conſtātinopolim fœderis conſtituendi ablegaretur: quo in munere talem ſe geſſit, vt reduci ingeſtus ſit Cracouienſis ille, quem dicūt Caſtellanatus, proxima a Rege inter ſeculares dignitas. Ex Nicolao naſcitur proauus veſter Petrus Firlejus, Ruſſiæ Palatinus: quo neminē regio illa magis reuerita eſt, minus verita. Erat enim vir moderationis atq; auctoritatis cuiuſdā, vt ſic loquar, robuſtæ: quiq; deinde, excitatis paſſim magnificis ædificiis, compararetur Romano Lucullo. Sicut generi, ita & magnitudini patris ſucceſſerunt filii tres, Joannes, Nicolaus, Andreas: quorum maximus natu decoratus item a rege Palatinatus Cracouienſis inſignibus, nec nō regni Archimareſchallatu: qui honores interim non ſtirpis claritudini, non maiorū nominibus dati ſed propriæ virtuti, ſed perſpectæ induſtriæ. Dederat enim operā liberalioribus diſciplinis in Germania, Gallia, Italia, perluſtra-

taq; inſuper Africa, Aſia, ac terra illa ſancta, ad ſuas redierat vere alter Vlyſſes, qui e tam variis populorum vrbiumq; moribus pararat ſibi vberem cinnũ florentis cuiuſdam tam ſcientiæ quam ſapientiæ: vnde item adhibitus grauiſſimis Regis ſui negotiis: eius præterea ore locutus, hinc Imperatorũ maximo Carolo V. inde Regum lõge optimo Ferdinando: ſed & comitiis Wormacienſibus interuenit, ac fœdera cum Imperio Romano atq; hereditariis Auſtriacæ domus ditionibus regio nomine renouauit. Nec minor morũ ingeniiue integritas vt nec dignitas, reliquo fratrum pari: prouecto vtroq; ad Senatoriũ regni gradũ, demandatoq; Nicolao Caſtellanatu Rauenſi, mox etiã Palatinatu Lublinenſi, Andreæ vero Caſtellanatu Lublinenſi, ac Palatinatu Sandomirienſi. Quid nũc dicã de liberis Ioannis quinq; numero? Nicolao, Andrea, Ioanne, Petro, Henrico. An non in omnia virtutũ exempla geniti educatiq; fortunã ſibi ipſis facere potuiſſent, niſi eadẽ tam bene natis vltro apparuiſſet pediſſequa? Nicolaus ſane Palatinus Cracouienſis, ob multifariã eruditionem, ſolertemq; peregrinatione Germanica, Gallica, Italica, comparatã ſapientiam, tãta fuit apud Reges, Henricum III. Stephanum Bathorum, Sigiſmundum III. gratiæ atq; æſtimationis, vt quãuis maximis quibuſq; regni præfectus curis, perageret tamẽ fideliter legationes plurimas, Pariſienſem ad Regẽ Carolum IX. Viennenſem ad Imperatorem Maximilianum, Pragenſem ad Imperatorem Rodulphũ; quin cum eũ dies fatalis mediis occuparet Varſouiæ comitiis, non ſecus atq; in domeſtico luctu mœrentib. publice cũctis Senatoribus, ipſemet Rex dignũ duxit, cuius funus extra portã vſq; proſequeretur pedes. Sed nec alter patruus veſter Ioannes, ſupremus Theſaurarius regni & Capitaneus Lublinenſis, cuiquã cedit ſuorũ ſiue doctrina, ſiue dexteritate ingenii, ſiue fide ac probitate. Certe eo ſucceſſu ante bienniũ Oratorẽ egit ad Imp. Auguſtum Rodulphum, vt antea Regi acceptiſſimus nunc longe ſit acceptior. Fratres reliqui Petrus & Henricus, dudũ ſummis honorib. pares, iam inibi ſunt, vt a Rege Sigiſmundo æſtimatore ingeniorũ acerrimo protrahantur in publicũ regni theatrum, ne tam vitalis familiæ vena ſitu obſoleſcat, ſed vtiliter curſu perenni,

-- Per medium denſi tranſeat iter populi,
Dulce viatori laſſo in ſudore leuamen:

exemplo videlicet viri incõparabilis, patris veſtri Andreæ, Senatoris regni, non e multis, ac Caſtellani Radomienſis, nec non Capitanei

Conel-

Digitized by Google

Couellenſis in Vellinia, literarum ac literatorum admiratoris ſingularis: quod ipſum etſi abunde teſtatus ſit tota ſua illa peragratione Italiæ, Galliæ, Italiæ, clarius tamen adhuc palā facit partim inſtitutione nupera Gymnaſii in oppido ſuo Koczko, vbi religionis ac virtutis omnis incunabula non modo largiter fouet, ſed alit & promouet, partim eo ꝙ vos, Generoſiſs. Domini, quo quam maturrime digni euaderetis Firleia domo aquilæ inſtar pullos ſtatim eiicientis e nido, a lacte gremioq́; matris abreptos extrudit in viam illā regiam virtutis ac doctrinæ, per quā compendio pergeretis ad edituū templū veri Honoris. ꝙ ipſum ita agitis ſtrenue, ita alacriter. ſub cura Ephori veſtri Salomonis Negebaueri Pruteni, viri in quo eruditio cum comitate, probitas cū grauitate certare videntur, vt non tā ſtimulo indigeat, quam freno: vixq́; adeo ſufficiat deprædicando præter modeſtiā atq; obedietiam debitā, progreſſus veſtros ad pietatem ad literas inſignes. Idē quoq́; facit hoſpes veſter Laurentius Zincgreffius ICtus ac Conſiliarius Palatinus notæ primariæ, cui non modo indolem veſtrā atq; induſtriam abunde approbatis, ſed etiam toti Aulæ, ipſiq; adeo Electorum maximo, Friderico IV. cenſori alioqui eorū, quibus mentes non e vulgo, plane edecumato. Ideoq; vos inter paucos, & menſa ſua & alloquiis ſæpe dignatus, ſumma gratia ſummoq; fauore libens proſequitur: quo ipſo indicio, macti eſſe Barones Illuſtres, atq; in ea ſtudia totis deinceps animis incumbite, quæ vobis, tā modo teneris ſolidum aperiunt iter ad famam gloriamq́; ſempiternam, ꝙ firmo vtiq; calcabitis pede, ſi manſeritis mentis veſtræ, hoc eſt, inſtiteritis deinceps veſtigiis maiorum veſtrorum, nec nō eorum quoq́; omniū, quos in toga in ſago illuſtres, omnis etiamnū celebrat memoria. Cui rei: quoniam & mea aliquid commodare poteſt opera, eſt ꝙ omnia de iſto capite vobis polliceamini: & quidem merito, quippe quem tā auide, tam aſſiduo hactenus publice frequentatis: vt videamini, non tam præire exemplo ceteris Nobilibus, quam ſedulo iſti ſerium facere conuitium. Me ſane ita obligaſtis ardore illo animi generoſo, vt ingratitudinis notam ſuſtinendam mihi putauerim, niſi hoc qualicunq́; ſcripto, hinc exſultationem, meam inde obſeruantiā erga vos, veſtramq́; tam illuſtrem familiam, & priuatim & publice probauiſſem.

IANVS GRVTERVS.

Digitized by Google

SYLLABVS AVCTORVM MISCELLANEORVM.

PHILIPPI Beroaldi Annotationes centum in varios auctores.
Eiuſdem appendix Annotationum.
Item Annotationes in Seruium, in Plinium, &c.
Domitii Calderini Obſeruationum libri tres.
Baptiſtæ Egnatii Racemationes.
Baptiſtæ Pii Annotationes priores & poſteriores.
Cornel. Vitellius in Merulam Cap. XXVI.
Iacobi a Cruce Annotationes in varios, Cap. XXI.
Pii Antonii Bartolini Auctarium.
Iani Parrhaſii Quæſita per Epiſtolam, &c.
Laur. Abſtemii Annotationes aliquot.
L. Scoppæ Collectaneorum Liber Vnic.
Flauii Centuria.
Floridi Sabini Subciſiuorum Libri III.
Nannii Miſcellaneorum Libri X.
Item Apologia.
Robortelli, &c.

INDEX

Digitized by Google

INDEX ACCVRATVS SCRIPTORVM LOCORVMQVE, QVI TOTO ISTO volumine, aut emendantur aut illuſtrantur.

A.

ACHillis *Commentaria Aratæa*. Polit. Miſc. cap. 17.

Acron ad od. 2. lib. 1. Hor. *Omnes manubiæ alba & nigra Palladis eſſe dicuntur, &c.* Nann. Miſc. 3. cap. 3. Idem emẽdatus ſuppletuſque ordine a Nannio Miſcell. lib. 3. cap. 4. 5. & aliquot præterea ſequentibus. Repreh. in Horat. *virgine tacita*: item Virg. *tacita ſilentia Lunæ*. Polit. Miſc. cap. 100.

Paul. Ægineta 3. Periodeut. de *laborantibus bile atra*. Polit. Miſc. cap. 50.

Ælian. Var. hiſt. lib. 2. cap. 2. de *Magabyzo frequentante officinam Apellis*. Polit. Miſc. cap. 48. Idem Var. lib. 3. cap. 42. de *Prætidum nominibus*. Polit. Miſc. cap. 50. lib. 12. cap. 18. Var. Hiſt. *de Thaone*. Egnat. Racem. cap. 1. Var. lib. 14. cap. 47. de *Helena Zeuxis, quam nemo gratis ſpectabat*. Polit. Miſc. cap 74. lib. 3. cap. 3. Animal. *de cornicibus, earumq. concordia*. Polit. Miſc. cap. 67. lib. 12. cap. 10. Animal. de *Muribus*. Polit. Miſc. cap. 96. lib. 15. cap. 29. Animal. de *Gerana regina Æthiopum*. Parrh. Ep. 40.

Æſchylus in Agamemn. de *Theſpia urbe Teuthrantis*. Polit. Miſc. cap. 29.

Alciatus taxatus in voce *Area*, de verb. ſignif. Florid. Subc. 1. cap. 9. Item in *Litore*. Florid. Subc. 1. cap. 10.

Alexander ab Alex. notatus in *Reperire & Inuenire*. Flor. Subc. 1. cap. 7. Item in voce *Deprecor* Sabin. Subc. 1. cap. 8. item in *Pulſare ac verberare*. Flor. Subc. 1. cap. 8.

Ambroſ. lib. 5. Hexam. *Aues non erubeſcunt reuerendi ſenis membra portare*. Pius Annot. poſt. cap. 69. lib. 6. Hexaem. *Nouit pia auis annuntiare veris initium*. Pius Annot. poſt. cap. 69. lib. 6. Hexaem. *delectet in freno maxillas tuas camoq. conſtringi*. Pius Annot. poſt. cap. 67. lib. de ieiun. *Maior vis vini quam veneni*. Polit. Miſc. cap. 61. lib. . de ieiunio, de *Pſalterio*. Polit. Miſc. cap. 14.

D. Ambroſ. *antrum dictum ab obſcuritate, quaſi atrum*. Flau. Con. cap. 94.

Ammian. Marcell. *virile ac muliebre ſecus ſine ætatis ulla diſcrimine trucidabant*. Parrhaſ. ep. 43.

Antiphanes, *de Cottabi luſu*. Parrh. ep. 36.

Aphthonii Progymnaſm. de *Roſa, tincta cruore Veneris*. Polit. Miſc. cap. 11.

Apollodor. lib. Biblioth. de *Præti filiabus*. Polit. Miſc. cap. 50.

Appollonius lib. 1. Argonaut. *de tellure Oaxide*. Polit. Miſc. cap. 37.

Appian. lib. 2. ciuil. de *nomine urbis Epidamni atq. Dyrrachii*, Pius Ann. poſt c. 137.

Appian. lib. 2. ciuil. de *Africanis iuba, fortes veneno inficientib.* Beroald. Annot. c. 42.

Appian. in Libyc. de *Hannibale puteis mergente ſenatum Aceranorum*, Beroald. Annot. cap. 10.

Appian. in Syriac. *de ſtatuis Lyſimachi cornigeri*. Polit. Miſc. cap 79.

Apul. lib. 1. met. *modo ſi papyrum Ægyptiam argutia, &c.* Pius Annot. poſt. cap. 40.

Apuleius lib. 1. metamorph. de *ſermone Mileſio*. Polit. Miſc. cap. 16. Idem, *Non quidem curioſum, ſed qui velim*. Beroal. Annot. cap. 51. lib. 1. *Ego deniq. veſperna, &c.* Pius Annot. poſt. cap. 40. lib. 1. met. *ſiccariam faciens merebam*. Beroald. Annot. cap. 76. Apul. 1. met. de *Hecale anu*. Polit. Miſc. cap. 24 & Beroal. Annot. cap. 72. Lib. 2. *conſpicor medio foro procerũ quendam ſenem: inſiſtebat lapidem*. Pius Annot. prior. cap. 10. lib. 2. met. *certe perſpicaciorem ipſo Lynceo*. Scoppa coll. libr. . cap. 13. lib. 2. *vel muſtelluatis pipletis laceratus*. Pius Annot. prior. cap. 8. lib. 2. *Miſerere per adepta Coptitica, &c.* Pius Annot. prior. cap 9. lib. 2. met. *Solis & iuſtitiæ teſtatus oculum*. Pius Annot. pr. cap. 7. lib. 3. met. *totam ædium lanienam cruenter exercuit*. Beroal. Annot. cap. 73. lib. 3. met. *nocturnas aues prehenſas foribus videmus affigi*. Pius Annot. poſt. cap. 33. lib. 3.

A

Digitized by Google

met. *Nec larem requiro, nec domuitionem paro*, Parrh. epiſt.37. Item, libr.4. met. *Quas vulgus indoctum roſas laureas appellat*, Pius Anno pr.c 5. Item, lib.4. met. *Et ſonus tibiæ Zygiæ, mutatur in querulum Lydii modum*, Pius Annot poſt.cap.188. Item, libr.4. *Inuocato hilaro & proſpero Euento*. Pius Annot. prior.c.6. Item, lib. 5. met. *Prius centies moriar*. Flau. Con. cap. 61. Item, libr.6. met. *Conueniat retro ad metas Murtias Mercurium*, Beroald. Annot.c.49. Item, lib.7. met. *auro monetali zonis refertis*. Beroald. Annot. cap.15. Item, lib 8. *Te rogabit decidentis ſarcinæ funiculos ei porrigas*, ita emendat, cum fuiſſet, *fuſticulos*. Pius Annot. poſt.cap.40. Item, lib.8. metam. de *Sacerdotibus Deæ Syriæ*, Beroal Annot.cap.25. Item, lib. 8. met. *Cappadocum me nuntiat*. Beroald. Annot.cap.17. Pius Anno poſt.cap.39 Itē, lib.8. met. *Rebar me iam mereri cauſſariam miſſionem*. Pius Annot. prior.c.4. Item, lib 9. *At dominus meus Latinæ linguæ ignarus*, Flor. Sub.2. cap.1. Item, lib. 10. *Pranobilis illa potio, quam ſacram doctiores nominant*, Pius Annot. poſt. cap.40. Item, lib.10. *Ex more perpetuo in vrnam æream deberent conycere calculi, &c.* Pius Annot poſt c.91. Item, lib.11. *Ciſta ſecretorum capax penitus celās operta magnificæ religionis*, Pius Annot. pr. cap 9. Item, lib. 11. met. *Dextra ſiſtrum geſtabat læua cymbium*, Pius Annot. poſt c.40. Item, lib. 11. *De literis Ægyptiorum ignorabilibus*, Beroald. Annot.c 37. Item, lib.11. met. *In collegium me paſtophororū, &c.* Pius Annot. poſt.c.96. Apul. lib.1. Flor. *vel lapis vnguine delibutus*, Pius annot. prior. cap. 10. Item, lib.1. Florid. *Si funepeus timueris*, Beroal. Annot. cap.74. Item, lib.2. Flor. *Ampulla olearia*. Beroald. Annot.c. 46. Item, lib.3. Flor. *Plenius gratias canacinſq; libro mandabo*, Pius Annot. prior. c.4. Item, lib.4. Flor. *De contentione Protagora atq; Euathli*, Pius Annot. poſt.cap. 71. Item, de Socr. *Et Balthei polimiam inſpicimus*, Pius Annot. poſt c.194. Item, de Socrate: *Nec audet aliquid pronuntiare vel Hector vel Lampo, &c.* Pius Ann. poſt. c.193. Item, de Deo Socr. *nec Anticlia, nec Arciſius &c.* Parrh. epiſt. 39. Item, Apol.1. *& Luna noctium conſcia*, Pius Annot. poſt c.198. Item, in Apolo.1. *Nitelis oris ex Arabicis frugibus*. Pius Annot. poſt.c.104. Item, Apolog.1. *Antipathes illud quæritur, trochili vngues, teniæ radiculi, herbæ, ſurculi, aureæ cinges, trichia, cerdilæ &c.* Pius annot. poſt.c.197. Item, Apol. 1. *Iniecto roſtro ſine noxæ periculo exculpit*, Pius Annot. poſt. cap 199. Item, Apol. *Nec Vlyſſes ſcrobem, nec Æolus follem, &c.* Beroald. Annot.c.75. Item, Apolog.1. *Poteſt cancer ad Vlcera, Alga ad Quercerū*, Beroal. Annot.c.76. Item, Apol.1. *Promus librorum*, Beroal. Annot.c.19. Item, Apol.1. *Recitem denuo, vt ſciant me eorum non pigere*, Pius annot. poſt.c.199. Item, Apolog.1. *Feminal nullo pacto reperies, &c.* Pius Annot. poſt cap.198. Item, Apol. 1. de *cratera Helenæ*, Beroald. Annot. cap. 75. Item, Apol.1. *Albus an ater eſſes ignorari*, Beroald. annot. cap.38. Item, Apol. lib.1. *Negant vidiſſe vnum ſaltem in finibus eius aut lapidem vnctum*; Pius Ann. prior. ca.10. Item, Apolog. 2. *Quoniam non formoſa pupilla*, emend. *pupula*, Pius annot. poſt. cap.197. Item, Apol.2. *Ego ille ſim Charondas vel Demogorgon, vel Hiſmoſes, vel Iohannes, &c.* Pius Annot. poſt. cap.193. Parrh. epiſt 11. Item, 2. Apol. *Quis Eurybatus aut Phrynondas, &c.* Pius annot. poſt.ca.196. Item, 2. Apol. *Quis Palamedes, quis Siſyphus*, Parrh. epiſt.11. Item, Apol.2. *O ſubtilitas digna robore*, Beroal. annot. app. cap.10. Item, Apol.2. *Tanta formido ferri eſt, ſine eludine ſaltas*, Pius Annot. poſt.c.197. Item, Apol.9. *Imacei prorſus & buccones reperiantur*, Pius Annot. poſt. cap.67.

Arbiter: *Iuuenem meam iratam habeam*, Polit. Miſc.c.89. Item, *Vix nauita Porthmeus ſufficiet, &c.* Pius annot. poſt.c.47. Item, de *Cucuma*, Polit. Miſc.c.30, Itē, *Teſtis ſilueſter aedon*. Pius anno. poſt.c.48.

Archiæ Epigr. Græcum de *quatuor Graciæ certaminibus, eorumq; præmiis*. Pius Anno. prior. cap.11.

Argyropylus reprehēſus circa vocem *Endelechiæ*. Polit. Miſc.c.1.

Ariſtid. Orat. pro Pericle, vſus verſu Eupolidis de *Peitho ſedente in labiis*. Polit. Miſc. cap.91.

Ariſtophan. Pluto πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι μιλήσιοι. Polit. Miſc.c.88. Item in Ra-

in Ranis: *ἀηδόνιον pro cantu hirundinis.* Nann Miſc.6. cap.6. Item, in Ranis: *In vaſe fictili per hyemem exponitur.* Nann. Miſc.1.c.2. Item, in σφῆκες, *poppyſſate ad fulgetras.* Polit. Miſc.c.32.

Ariſtotel. 2. Animal. de *Carbatinis camelorum,* Polit. Miſc.cap 2. Item, lib.7. Animal. de *ſuperfœtatione fœminarum*, Pius annot.prior.cap.5. Item. lib.5. Ethic. de *permutatione Glauci ac Diomedis,* Beroald. Annot.cap.48. Item, 1. Moral. Eud. de *Smyndiride.* Polit. Miſc.cap.15. Item lib.1.Polit. δῦλος ac βάναυσος, *vt differont,* Pius annot.poſt.c 26. Item lib.1.Polit.legendum ὁμοσύπυες, item ὁμοκάπυες. Pius Annot. poſt.cap.135. Item, lib 4. Polit. *dimidium plus toto,* Beroal. Annot. app.cap 3. Item 4.Polit. *Et demagogus & aſſentator iidem ſunt, &c.* Nann.Miſc.8.cap.1. Item,5.Polit. *Olim cum idem eſſet & demagogus & belli dux, in tyrannidem euadebat,* Nann. Miſc.8.cap.1. Item,lib. OEconom. *crebro haurire nihil aliud eſt, quam quod dici ſolet terebratum vas.* Pius Annot.poſt.cap.140. Item,in OEcon. *De oculo domini equum pinguefaciente,* Pius Annot.poſt.cap.30. Item, Problema de *Melancholicis* aliter verſum quam Gaza verterat. Polit. Miſc. cap.90. Item,in Problem. *Prandendum large, cœnandum parce,* Beroald. in Seru. paragraph.24.

Leon. Aretin. reprehenſ. libr.6. Ethic. in *Recte ait Agathon, hoc ſolo Deum priuari, &c.* Pius Annot poſt.cap.132. Item, in verſione Ariſtotel. 7. Ethic. *vel Carcini in Alope Cercyon.* Parrh.Epiſt.12. Item, lib.7.Ethic.in: *ceu Theodecti Philoctetes a ſerpente percuſſus, vel cancri cauda Percion.* Pius Annot.poſt. cap.133. Item, ad Ariſtot. lib.1. Politic. *in Homoſypnis atq; Homocapnis,* item in *Homogalactis,* Pius annot.poſt.ca.135. Item in verſione Ariſtot.lib.3. Politic. *Talis primatus eſt apud Epidamnum & apud Opunta, &c.* Pius annot.poſt.cap.137.

Artemidor.lib.1. Somn. de *tribus virilibus ſeruis.* Polit.Miſc cap.31.

Athenæus libr. 9. Dipnoſoph. de *Gerana Æthiopum,* Parrh.ep.40.

Aſcon.lib.1. Diuin. *Latinæ fabulæ perpaucis ras agebantur perſonas, vt Atellanæ, togatæ, &c.* Pius annot. poſt.ca.71. Item, in 1. Diuin. *& per aſſam vocem ore prolatam,* Pius annot.poſt.c.71. Item in Diuin.lib. 1. *Quod leuiter a Cicerone dictũ & neoterice.* Pius annot poſt.c.70. Item in Milonẽ: *tum faſces ex lecto Libitinæ atratos attulit.* Nann.Miſc.4.c.21. Item, Orat.contra Piſonem: *Minimeq; in Sicilia cum equitatu tranſierat ad nos*, legend. *Mutinaque.* Beroald.annot ca.77. Item, Orat.pro Scauro: *Capiſtro ſub toga cinctus,* legend. *campeſtre,* Beroal.annot.c.77. Item, Orat. Togæ candida: *Quod Vertias non habuerat, dedit gladiatores,* legend. *Quod varias non,* Beroal annot.cap.77. Item,2. Verr. *Legitimos habent omnes tribus diuiſores,* Nann.Miſc.10.c.6. Item,3.Verr.de *manubiis.* Nann.Miſc 3. c.3. Itẽ, 3 Verr. *Thenſas alii a diuinitate, &c.* Nann. Miſc. 7.c.9. Item,de *Ludis plebeijs,* Beroal.annot.c.8. Vitell ca.22. Item,de *notis ampliationis,* Beroald.annot.c 51. Item,de *Prædibus,* Beroal.annot cap.96. Item, de *ſacrificio Solitaurilium,* Beroald. annot.c.50. Item,de *Scorteis, nummum receptaculis.* Polit.Miſc.c.62. Item, *Sectores ſunt dicti qui ſpem lucri ſecuti, &c.* Nan. Miſc.9.c.2. Item, emendat in *Seplaſia,* pro quo erat *Selapſia,* Beroal. annot.ca. 77. Item, *Tela ex vetere more in atrio texebantur,* Flau.Con.c.14. Item,de *ſigno Vortumni, flectentibus ſe ad Roſtra ad dextram,* Flau. Con.cap.38.

D. Auguſt.lib 4 de ciu. Dei:de *Dea Strenua,* Beroal annot.c.49. Item,lib.5.de ciu. Dei: *propter diuerſum Horoſcopum, & ob hoc diuerſos eſſe cardines.* Pius anno.poſt.c.66. Itẽ,lib.5.de ciu. Dei: *Tanta naturæ vis eſt, vt cum conceperit fœmina, deinde alterũ concipere omnino non poſſit.* Pius annot.pr.c.3. Item,lib. 7.de ciu.Dei: *De licentia turpitudinis in Liberi ſacris, &c.* Pius anno.poſt. ca.146. Item,lib.10.de ciuit. Dei: *Nomẽ Heroum a Iunone dicitur tractũ.* Beroal. in Seru.parag.7. Itẽ,lib.11.de ciu. Dei: *De ſeptenarii numeri perfectione, &c.* Flor.Sub. 2.c.10. Item,lib.11.de ciu.Dei, *Numerus quippe ſenarius primo cõpletur, &c.* Florid. Sub.2.c.10. Itẽ,lib.15. de ciuit. *Neq; vllo modo audiendi, qui aliter annos illis temporibus cõputatos, &c.* Flor.Sub.2. c.2. Item, lib.19. de Ciuit. *Simulacrum quod digito labiis impreſſo, &c.* Polit.Miſc.cap.83.

D Aug. lib.21.de ciu. Dei: *carbones eos ſuſtinere ſolent qui limites figunt ad conuincendũ litigatorem.* Pius Annot.prior.cap.10.

Auien. *Hinc & Damaſcus nobili natus Sige.* Parrh 842.f. De *imagine Occaſionis.* Polit. Miſc. cap.49. Epig. *Punto ſic Perſas vaniloquos Nemeſis.* Pius Annot. poſt.cap.70. Epig. *vt pæniteas ſic Metanœa vocor.* Flau. Con. cap.34. Scirnus in Eunum, continens verbum λείχει. Polit.Miſc c.40.

Auſon. *medicum quod Iapyga dicunt.* Parrh. epiſt. 43. Epigr. *Cum dabit vxori molitor tuus.* Beroal. Annot.cap 97. Pius Anno. poſt.cap.64. Item Epig. *molitur per vtrãque cauernam.* Beroald. Annot cap. 97. Pius Annot. poſt. cap. 64. Item Epigr. *lambere, non molere.* Beroal. Annot.ca.97. Pius Annot. poſt.cap. 64. Item, Epigr. *ſubulo, pulliþremo.* Pius Annot. poſt. cap. 205. Item, Epigr. *Dum cyſton coſtumq; putas, &c.* Beroal. Annot.cap.97. Item, Epigr. *Canus rogabat Laidos noctem, Myron.* Pius Annot.poſt.cap.43. Item, Cæſ. *Impiger egelido mouet arma ſeuerus ab Iſtro.* Pius Annot.poſt.ca.192. Item, in Gripho tern. *Iuniadæ patri inferias, &c.* Parrh. epiſt.43. Item, de *trinis Tarentini ludi trinoctiis.* Polit. Miſc.cap.58. & Beroald. Annot.cap.23. Item in Griph. *Ter clara inſtantis Eoi Signa canit ſerus depreuſo Marte ſatelles.* Parrh.epiſt.43. Item in Gripho. *Tris primas Thracum pugnas tribus ordine ſillis, &c.* Parrh. ep.43. Item in Gripho. *Secus multebre.* Parrh. ep.43. Item, Monoſyll. *Libya ferale malum Seps.* Beroald. Ann.cap.100. Item, Monoſ. *Imperium, litem, Venerem, cur vna notet Res.* Pius Annot. poſt. cap.35. Item Monoſ. *Tergora dic clypeis accõmoda quæ faciat, glus.* Parrh. epiſt.43. Item in Monoſ. *Ibicus vt periit vindex fuit altiuolans grus.* Parrh. epiſt.43. Item Monoſ. de *Vade* & *Prade.* Beroal. Annot.cap.96. Item Monoſyl. *Nec Genius domuum Larunda progenitus Lar.* Parrh. ep.43. Item in Monoſ. *vnde Rudinus ait diuum domus altiſonum cæl.* Parrh.853.f. Item Monoſyl. *quod aſtruit endo ſuam do.* Pius Annot.poſt.cap.43. Item Monoſ. *quid ſignificet Tau.* Pius Annot. poſt. cap. 43. Item in Monoſ. *homo Cres.* Beroald. Annot.cap.39. Item, *Nos Thymelei ſequimur.* Beroald. Annot. cap.89. Item, de *Melonis alba pagina, Gnidiis nodis, Cadmi nigellis filiabus, notiſq; ſepia.* Polit. Miſc. cap. 39. item Beroald. Annot.cap. 98. Item, *Scis me id nomen muria quod in vſu vulgi eſt, nec ſolere &c.* Vitell.cap.10. Itẽ, *Graio ſchola nomine dicta eſt, &c.* Parrh.ad Cicer.mil.831.pr. Item, *Tromuſq; quam condus magis.* Beroal. Annot.c.19. Item, *Cui ſubiugabo de molarum ambagibus, &c.* Polit. Miſc.cap.64. Item, Epiſt ad Symmach. *velut Gallus Euclionis.* Beroal. Annot.cap.99. Item, Epiſt ad Theon. *inter choreas Deoida raptam ſuſtulit.* Parrh. 862.pr. Item in epiſt. *mutuum muli ſcabunt.* Beroald Annot app. cap.2. Item, epiſt. *Vna fuit tantum qua reſpondere Lacones litera.* Egnat.Racem.cap.3. Item, epiſt. *Petaſoque alitis Arcados vectus vola.* Pius Annot.poſt ca.201. Item, *Nec Dodonæ ceſſet tinnitus aheni.* Pius Anno. poſt. cap.154. Item, *vel ciſio tri iugi.* Beroald. Anno.c.64. Item, ep. *Aere Seplaſia decipiare caue.* Beroal. Annot. cap 77. Item in Panegyr. *Paſſus non ſepta, non campum.* Beroald in Seru. par.38. Item, *aliquoties correctus.* Scoppa Coll.1.cap.13.

B

IOdocus Badius Aſcenſius vituperatur. Florid.Subc.2.cap.22.

Baptiſta Mantuanus deridetur. Florid. Sub 3.cap.6.

Baſil.Magn. *Poeta inquit, optimum illum eſſe qui per ſeipſum quæ agenda ſunt conſpicaretur.* Pius Annot. poſt. cap.22.

Philippi Beroaldi vituperatio Florid.Sub. 2 cap 9.

Beroaldus taxatus in Virg. *Truditur e ſicco radix oleagina ligno.* Flor. Subc.2. cap.16. Item, reprehenſus in *Sophocleo cothurno.* Flor.Sab.Subc.2.cap.13. Item, notatus in *bis qua Solem bis frigore ſenſit.* Florid. Subciſ.2.cap.14. Item, reprehenſus in *triſtisque Senectus.* Florid. Sub. 2. cap.12. Item, reprehẽſ. in *Maturate fugam.* Florid Sub.2.cap.10.

Boetius lib.3. Geometr. *Semper ſignum in omnibus terminis poſitum eſt, aut aliquos cineres aut carbones, &c.* Pius Annot.prior. cap.10. Item, lib.3.Geom. *Agrorum termini ſunt finales cunula & porca, &c.* ſic emendat: loco, *cunabula vel nouerca.* Pius Annot.prior. cap.10. Item in Topica

Cic.

Digitized by Google

..ic. *Tribus modis uxor habebatur; uſu, farre, coemtione*, Pius Annot. poſt.cap.3. Itē, *Phlegmaticus Venereo acceſſu menſurnus ermollire deberet*, emend. *permolere*, Pius Annot.poſt.cap 64.

..leo prælatus Politianus. Florid. Subc. ..cap.7.

..dæus notatus in *Sortiri dicas*, Nann. Miſc.9.cap 7. Item, notatus in *admittere equum*. Flor.Subc.2.cap.8.

C.

CÆcinna ad Ciceronem *Hæc ſi non cogitat, omnibus in rebus felix eſt, &c.* Nann.Miſc.3.cap.23.

..ar.lib.2.belli Gall. *Sectionem eius oppidi uniuerſam Cæſar vendidit*, Beroal. Anno. cap.85. Item lib.6. Gall.bell. *concilium in ..ue etiam Pariſiorum trāſfert*, Parrh. epiſt. ..o. Item lib. 6. belli Gall. de *Druydibus Gallorum*, Pius Annot. poſt.ca.62. Item lib. 7 Gall. *Ac tametſi humeris dexteris ex..rti animaduertebantur, quod inſigne pacis ..ſe conſueuerat*, Parrh.ep.57. Item, lib 3. Ciuil. *In caſtris Pompeij videre licuit tri..ellas ſtratas*, emendat. *thericlea ſtrata*, ..eroal. Annot.app.cap.vlt.

..limachi fragmentum de *Berenices coma*, Polit. Miſc. cap.68. Item, poema, *..ecale* Polit.Miſc.cap.24. Item, Hymno Apollinis, *ad Hecalem ſuam alludit*, Polit. Miſc.cap.24. Item, Hymno Apollin. de *Ara ex cornibus Cynthiadum capreatū*, Po..t.Miſc.cap.52. Item in Delo: *famuli nō ..ientis lebetis*, Pius Annot. poſt. cap. 53. Item, verſus de *lauacro Palladis*, Polit. Miſc.cap.80.

..liſtrati ecphraſis *ſimulacri Occaſionis*, Polit.Miſc.cap.49.

..purn. Bucol. *Vocalem ſuperet ſi turpior ..ona bubo*, Flau. Con.cap.90. Itē, Eclog. *..etas imitata cupreſſus*, Pius Annot poſt. cap.168.1. Item, *Diceris in ſilua iudex au..iſſe Thalea*, Pius Annot. poſt cap. 39. Item, *Vidimus & tauros quib. deformis ſca..ulo thorus eminet*, Pius Anno. poſt. cap. ..9. Item, *Et non ſine cornibus apros*, Pius Annot.poſt cap.39. Item, *Hic niueos lo..ros, &c.* Pius Anno poſt cap.39. Item, *Manticoram ſiluis, &c.* Pius Annot.poſt. cap 39.

..ui poetæ verſus de *Pompeio caput ſcal..ente uno digito*, Pol Miſc.cap.7.

Iul. Capitolin. in vita Anton. Pii: *incendium* CCCXL. inſulas abſumſit. Beroal. Annot. c.55. Item, in Vero, de *Praſina a Venetaq; factione*, Beroal. Annot. cap. 92. Item, in Pertinace: *Penulasq; lacernas & chiridotas, &c.* Pius Annot. poſt ca. 58. Item, *de decem Camelopardalis*, Beroald. Annot.cap.14.

Capitol. in Gordian. *Opera Gordiani Romæ nulla erāt, præter quadam Nymphea & balneas*, Pius Annot.poſt.cap.126.

Cato lib. de re ruſt. *Frons occipitio prior eſt*, Pius Annot. poſt.cap.30. Item, *Inter orbem & miliarium, &c.* Beroal. Annot. cap.102. Item, de re ruſt. de *luna ſilente*, Polit. Miſc. cap.100. Item, de re ruſt. *Cultro facito ſtruem & fertum uti adſiet*, Pius Annot. poſt. c.147. Item, de re ruſt. de *Martiis ſolitaurilibus*, Beroal.Ann.c.50.

Catulli quamplurima loca aut explicata, aut emendata. Sabell. Annot.

Catulli *Paſſer* allegoricus. Pol.Miſc.cap. 6.

Catull. Epigr. *Quod zonam ſoluit diu ligatā*, Scoppa Coll.1.c.14. Item, Epig. *Nec ulla vota literalib. Dijs*, Flor. Sub.1.c.10. Itē. ep.10. *Meus ſodalis Cinna eſt Caius*, Bero. Annot.cap.38. Item, Epig. *Caſis veniam obuius Leoni*, Parrh. ep.12. Item, Epigr. *Quæ nec pernumerare curioſi poſſint, nec mala faſcinare lingua*, Pius Annot poſt.c.25. Item, Epigr. *Conturbabimus illa ne ſciantur, Aut ne quis malus inuidere poſſit*, Pius Annot.poſt.cap.25. Item Epig. *Non cuſtos ſi fingar ille Cretum*, Pius Annot. poſt. cap.6. Item, Epigr.42. *rogare qualis ſit imaginoſum*, Beroal. Annot.38. Item, *Expernata ſecuri*, Polit. Miſc. cap.73. Item Epig. de *conſonantibus cum aſpiratione*, Polit. Miſc.cap.19. Item Epigr. de *Harpocrate*, Polit. Miſc. cap. 83. Epigr. 94 in Cæſarem: *albus an ater homo*, Beroal. Annot cap.38.

Catullo aſſertæ, *Crepida carbatina*, Polit. Miſc. cap.2.

Catull. Epigr. *Valle ſub alarum trux habitare caper*, Beroal. Annot cap.13.

Catull. Eleg. *Idem me ille Conon, &c.* Beroal. in Seru.paragrap 43. Item, *Ut Chalibon omne genus pereat*, Polit. Miſc.cap.68.

Catull. *Oarion* retinendum, non *Aerion* Polit.Miſc.cap.69.

Catull. Epithalam. *Quam mater prope Deli-*,

um depoſuit Olinam, Parrh.869.f. * Item, Epithal. *A capite ad calcem illuſtratur a Robertello*, pag 1422. & ſeqq.

Cornelii Celſi laus. Florid. Sub. 1. cap. 4. f.

Celſus, de *quartana febri, eam neminem iugulare, &c.* Flau. Con. cap. 17.

Corn. Celſ. lib. 2. c. 16. *Siccus calor eſt & arena calida & Laconici.* Robert. de Lacon. Item, lib. 3. *Alii vel amamum vel ſycamynon lacrimam fronti inducunt*, Pius anno. poſt. c. 101. Item, lib. 5. *Vbi vero phalangium nocuit.* Beroal. in Plin. lib. 10. Item, de *Ichthyocolla.* Beroal. in Plin. lib. 7.

Cenſorin. de *Anno Iuliano*, Beroal. annot. cap. 9.

Clem. Alexandrinus in Stromat. de *Itane Samnite*, Parrh. epiſt. 60.

Cleomedes lib. 2. circularis inſpectionis, de *Proſeucha*, Polit. Miſc. cap. 30.

Claudian. lib. 1. de raptu. *Nereia Neptunũ complectitur Amphitrite.* Flau. Con. ca. 7. Item, 2. de raptu: *Hunc Helicon genuit*, Flau. Con. c. 5. Itẽ, lib. 2. de raptu: *de roſa ſignata cruore Dea Veneris.* Polit. Miſc. cap. 11. Item, 2. de raptu: *Confeſſus generum nimbis, Hymenaeum, &c.* Nann. Miſc. 7. c. 14. Item, lib. 2. de raptu: *Qua fontes Eraſine tuos*, Scoppa. lib. 1. Coll. c. 3. Itẽ, l. 3. de raptu: *Si tu ſalua Ceres*, Flau. Con. cap. 7. Item, in Ruff. *Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.* Pius annot. poſt. ca. 23. Parrh. 895. fol. Item, aliquoties emendat. Paneg. 1. in Stiliconẽ. Scoppa Coll. ca. 4. lib. 1. Item, lib. 1. in Stilic. *Heſperidum Triton, & Git ditiſſimus amnis.* Scoppa Coll. 1. c. 4. Item, Paneg. *Arbore praeſaga tabulas animaſſe loquaces.* Parrhaſ. 875. pr. Item, *Semine Cappadocum ſacris praeſepibus edunt*, Pius annot. poſt. c. 40. Item, *Flammea ſollicitum praeuelatura pudorem*, Pius annot. poſt. cap. 80. Claud. Epigr. de Nilo: *demiterq; ferarum Cyrreus*, Scoppa lib. 2. Coll. c. 6. Ibidem per *Meroen Blemyaſq; feros.* Scoppa. ibid.

Columella lib. 1. Agric. de *Laconicis*, Polit. Miſc. c. 38. Item, lib. 1. *Somnium regis rumoribus auguratur*, Beroal. annot. cap. 17. Item, lib. 1. *Quocunq; domini oculi acceſſere, in ea parte, &c.* Pius annot. poſt. c. 30. Itẽ lib. 2. *Melica ſimel ſeritur decem annis omnibus.* Pius annot. poſt. c. 32. Item, lib. 2. *Alii hac eadẽ aqua vel amurca inſulſa.* Pius annot. poſt. c. 33. Item, lib. 4. *De vbertate vinearum Ceretanarum* Beroa. in Plin. lib. 14. Item, lib. 3. *Genus eſt animalis, volucra appellatur*, Pius annot. poſt. ca. 34. Item, lib. 4. *Parui aris vel de lapide noxium poſſe compar ari putant.* Pius annot. pr. c. 10. Item, lib. 5. *Vngues annotinos reſecato*, Pius Annot. poſt. c. 90. Item, lib. 10. c. 3. bis ſubſtituendum *Euhemeri* nomẽ, pro *Homeri*, Polit. Miſc. c. 35. Item, lib. 10. *Saccus inuerſa meta ſimilis*, Beroal. annot. c. 36. Item, lib. 11. *Locum in quo medicam proximo vere, &c.* Flor. Sub. ca. 19. Item, lib. 12. de *erucis & campis.* Beroald. annot. c. 101. Itẽ, *Diſſerto corpore campe.* Beroal. in Plin. lib. 28. Item, *Nocturnas crucib. volucres ſuſpendit*, Pius annot. poſt. c. 43. Item, *Mercibus vt vernis diues Portunnus abundet*, emend. *diues Vertumnus.* Pius annot. poſt. c. 33. Item, *dum Bacchi Naxius ardor celeretur, &c.* Pius annot. poſt. cap. 157. 1. Item. *Nec Polycletaea vel Phragmonis, aut Ageladae Arte laboretur*, Pius annot. poſt. c. 157. 1. Item. *Et ſpicula Phoebus Dira Nepe, &c.* Pius annot. poſt. c. 158. Itẽ, *Nunc caput Arcadicae nudum cute fertur aſella*, Scoppa, Coll. 1. c. 27. Item, *Atq; vbi iam tuto necdum confiſus Olympo, ſed trepidus profugit Chelas, &c.* Pius annot. poſt. c. 158. Item, *Tu penitus matris eradere viſcera matris, &c.* Pius annot. poſt. c. 159. Item, *Intiba iam teneris frondens lactucula*, Pius annot. poſt. cap. 160. Item, *Et Peluſiaci proritet pocula zythi*, Pius annot. poſt. c. 161. Itẽ, *Deiectura quidem fronti data ſigna ſocorum*, Pius annot. poſt. c. 162. Item, *Nec grauis hauſturis tollentibus ilia vellat* Flau Con. c. 92. Item, *Mox vbi nubigenae Phryxi nec portitor Helles*, Pius annot. poſt. c. 163. Item, *Priuignaſq; rogat proles*, Pius annot. poſt. c. 164. Itẽ, *Et lacrimas imitata tuas Cynareia virgo.* Pius annot. poſt. c. 164. Item, *Surgit glomerata corymbo Myrtiolo, &c.* Pius annot. poſt. 168. 1. Item, *Hiſpida ponatur cynare, &c.* Pius annot. poſt. cap. 168. 1. Item, *Et malacha prono ſequitur quae vertice Solem*, Pius annot. poſt. cap. 168. 2. Item, *Quamuis oculis inimica corambe*, Pius annot. poſt. cap. 166. & Parrhaſ. epiſt. 13. Item, *Nunc ſimilis calatho ſpiniſque minantibus horret*, Pius annot. poſt. cap.

cap.168.1. Item. *Naſcuntur volucres ſerpeiq; erucæ per hortos.* Pius Annot.poſt. cap.170. Item, *Ozyma comprimue & gracubus denſatecylindris.* Pius Annot. poſt. cap.169. Item, *Tum modo dependens vicinis, modo more cylindri,* Pius Annot. poſt. cap.172. Item, *Lubrica iam lapathos, iam thamnis ſponte vireſcunt,* Pius annot.poſt. cap.171. Item, *At qui ſub trichila manantem repit ad vndam,* Pius Annot. poſt. ca. 173. Item, *Congylis illuſtri mittit quem Nurſia campo, quaque Amiterninis defertur bunias arvis,* Pius Annot.poſt.c.174.

Corn. Nep. in Attici vita: *Elegans,non magnificus,* Pius annot.poſt.c.8.

Curt.lib.3. *Bactra deinde & Battana, &c.* emend. *& Ecbatana,* Pius annot. poſt.ca. 130. Item, lib. 7. *Iam Ebatana peruenerat caput Mediæ,* legend. *Ecbatana.* Pius Annot. poſt.cap.130. Item,lib.8. *Incolæ Petram Aornim nomine appellant,* Beroald. Annot.cap.96. Item, lib.9. *remiſit Alexander arma,moribundo ſimilis,* Beroald. in Seru. paragr.26. Item, lib.9. *Virtutem veſtram rerum quas geſturus ſum vadem prædamque habeo.* Beroald. Annot. cap.96.

D.Cyprian.lib.2.Ep. *Capſaces non minuetur,* Beroal. Annot.c.46. Item. libro de orig. Idolor.de *Iouis antro & ſepulcro in Creta,* Polit.Miſc.cap.35.

in Ciceronis Epiſtolis familiaribus multa præpoſtere poſita a Bibliopolis, in ordinem reſtituta Polit.Miſc.c.25.

Cicer.lib.1.Fam. Ep.1. *Senatus religionis calumniam* Scoppa Coll.1.c.11. Item,Fam. lib 1.Epiſt ad Lentulum: *Ne tibi ego idem reponam cum veneris* Parrh. Ep.23. Item, lib.1. Fam.Epiſt *Tanquam Vlyſſes cognoſces tuorũ neminem.* Flau.Con.c.42. Item,lib.Epiſt ad Lentulũ: *Nam neq; de monumentis meis ab iis adiutus es, &c.* Flau. Con.ca.78. Item.lib.eiuſdem Ep.ad Lentulum *qui ſplendorem & ſpeciem huius vitæ intuentur.* Nann. Miſc.4. c.19. Item, lib.2.Fam.Epiſt 11 *Sed tamen ſedulo fit, & imprimis a Patiſco,* Cruc.c.10. Item,lib. 2. Ep.Fam.15. *Is qui erat competitor tuus & idẽ meus, aſſenſus eſt ei, qui ornauit res noſtras diuinis laudibus* Cruc.c.10. Item,2.Fam. Ep 15 *De Ocella parũ ad me ſcripſeras.* Cruc. c.10. Itẽ,Fam.lib.6.Ep.ad Torquat. *In qua plura & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe videntur,* Parrh.Ep.23. Item,lib.6.Fam. Epiſt. *Cum ad II. Kal. intercalares priores venit* in Vitell.c.28. Item.l.b.7.Fam.Ep. *Quomodo placebit tibi Iouem lapidem iurare.* Cruc.cap.10. Item,lib.7.Fam.Epiſt.18. *Nam quod in palimpſeſto, &c.* Cruc.cap.10. Item,lib.8. Epiſt. Fam. *Veternus ciuitatis,* Beroal.Annot.c.60. Item.lib 10.Fam. Epiſt ad Plancum: *Sed Vlyſſem appellauit* πολίπορθον. Flau.Con.cap.43. Item, Ep. ad Trebat. *Philotheorum te præbuiſti,* Polit.Miſc.ca.87. Item,lib.Fam.Epiſt. *Fundamenta credas (ejinus: aliers Coſſutianarum tabernarum,* Flau.Con. c.54. Itẽ, Epiſt.ad Trebat. *de terræ filio.* Polit.Miſc. cap.18. Item,lib.Epiſt.Fam. *Sero ſapiũt.* Beroal.Annot.app.c 5. Item, Epiſt.ad Tyron.de *Panicis,* Polit.Miſc.c.28. Itẽ, lib.Epiſt.ad Volumnium: *Quod ſine prænomine familiariter, vt debebas, ad me epiſtolam miſiſti.* Robert. de Nomin. Item, lib.vlt. Fam. Ep. *Demetrius iſte nunc plane Bilienus eſt,* Flau.Con.cap.26. Item, Epiſt. ad Brutum, de *Sciamachia,* Polit. Miſc.cap.24. Item,lib.Epiſt.ad Q Fratrem: *Eius opera repente a Græcoſtaſi.* Beroal.in Plin.lib 33. Item,lib.ad Q.Fratrem: *Quod cum ad templũ monumentumque noſtrum ciuitates pecunias decreuiſſent:* Flau.Con.cap.78. Item,Epiſt. ad Brutum,de *Organo,* Polit.Miſc.c.34. Item, 1.lib ad Attic. de *terræ filio,* Polit. Miſc. cap.18. Item.lib.2 ad Att.Ep *Dices fortaſſe dignitatis* ἅλις *tanquam* δρυὸς *ſalutis,* Pius annot.poſt.cap.7. Item, 4. ad Attic. *Nouo nomine erit Cæcilius, &c.* Polit. Miſc.c.31. Item,4.ad Att. *O virum, o ciuem Memmium,* Polit Miſc.c.85. Item, 4. ad Att. *Huic ioculari diſputationi ſenem illum intereſſe nolui,* Parrh. Ep.59. Item, lib.5.ad Att.de *Panicis,* Polit.Miſc c.28. Item,6.ad Att. ep.2. *Summa iam nepos euadit Scaptius,* Rob. lib. de nomin. Itẽ, l.6.ad Att. *noſti illas lecythus,* Beroal.annot.c.46. Itẽ,lib.7.ad Att.Ep. *Nec enim cõquiſitores* φαινοπροσωπεῖν *audent.* Parrhaſ.ad Cic.Mil.832.m. Itẽ,ad Att.lib. 11. *Quo animo ſit in me Arabarches.* Parrh. Epiſt.23. Item, lib. Epiſt. ad Attic. *Habes Scytalem Laconicam,* Bero.anno. c.62.

Digitized by Google

Cicer. Epiſt. ad Attic. *Dii auerruncent*, Beroald. in Seru. parag. 60. Item, de *Myrothecio Iſocratis*, Beroald Annot. cap. 46. Item epiſt. ad Atti. ἐπὶ τῇ φάκῃ μύρον. Beroald. annot. append cap. 13. Item, lib. ad Attic ep. 9. *Noſti illas* ληκύθους. Nann. Miſc. 9 cap. 3. Item, lib. epiſt. ad Att. *Candidati apud Catonem ſeſtertia quingena depoſuerunt*, Pius annot. poſt. cap 3. Item, lib epiſt. ad Attic. *Callipedes aſſiduo curſu cubitum nullum proceſſerit*, Calder. Obſeru. lib. 3. cap. 2. Item, lib. Ep. ad Attic. *Omnes Corycæi ſubauſcultare videntur*, Beroal. Annot. cap. 59. Item. lib. Epiſt. ad Att *Ea viſum iri ficta eſſe*; emendat loco, *ea viſu mirifica eſſe*, Calder. lib. 3. Obſeru. c. 2. Item, *Sinamus coracem pullum ſuum excludere*, Pius Annot. poſt. c. 73. Item, lib penult. ad Attic. de *cerula miniata*, Pol. Miſc. cap. 53. Item, lib. vlt. ad Attic. *Cerulas miniatulas extimeſcebam*, Polit. Miſc. cap. 53.

Cicer. pro Aruſp. reſpõſ. ter tentatus, Sabell. Obſeru. Item, pro Aruſp. reſponſ. *iure mancipii, iure nexi*, Beroald. Annot. cap. 91. Item in Augur. reſponſ. *Illi cũ ludos facerent, ſeruos de cauea exire iubebãt*, Vitell. cap. 22. Item, de Aruſp. reſponſ. de *Megaleſibus*, Beroald. Annot. cap. 8.

Cicer. pro Balbo aliquot locis tentatus, Sabell. Obſeru. Item, pro Cæcina: *Iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit*, Vitell. ca. 21. Item pro Cæcina: *Prætor iis qui iudicia dat nunquam petitori præſtituit, qua actione illum vti velit, &c.* Vitel. cap. 21. Item in Catil. *Quid quod ab aduentu tuo iſta ſubſellia vacua facta ſunt.* Vitell. cap. 23. Item, pro Cinna. *Cum ampliandi poteſtas eſſet*, Beroal. Annot. ca. 51. Cicer pro Cluent. *Tum C. Iunium qui illi quæſtioni præfuerat inſectum eſſe memini.* Vitell. cap. 21. Item, pro Cluent. *Stalenum ipſe ad ſubſellia adduxit.* Vitel cap 23. Item, pro Cluentio, *quod C. verres prætor vrbanus ſubſortitionem eius in eo codice non haberet*, Vitell. cap. 21. Item pro Cluent. *Ecce tibi eiuſmodi ſortitio, vt in primis Bulbo & Gutta eſſet iudicandum*, Nann. Miſc. 9. cap. 7. Item pro Cluent. *Vno iudicio mulcta eſt ab eo petita, &c.* Vitell. cap 21. Cic. pro Cornelio: *Paſſus eſt a populari conſeſſu ſubſellia Senatoria ſeparari*, Vitel. c. 23. Cicer. pro Flacco. *Iudicabitis principes eius ordinis quinquaginta*, Vitell. cap. 21. Item, pro Flacco. *Vna ſedent, ex accuſatorum ſubſelliis ſurgunt, &c.* Vitell. cap. 23.

Cic. pro A. Licinio: *cum res agatur apud Prætorem pop. Rom. & apud iudices, &c.* Vitell. cap. 21.

Cicero pro leg. Manilia ter quater tentatus. Sabell. Obſeru. Item, pro leg. Manil. *vſq; ad Hiſpaniam legatos Ecbatanis miſit*, Scoppa Coll. 1. cap. 7.

Cicero pro Milone pluries tentatus. Sabell. Obſeru. Item, pro Milone a capite ad calcem aut emendatur aut explicatur a Parrhaſio, pag. 227. & ſeqq.

Cicero pro Murena aliquoties correctus de cõiectura. Sabell. Obſeru. Item, pro Murena: *Odit pop. Rom. priuatam luxuriam; publicam magnificentiam diligit*, Pius Annot. poſt. cap. 8. Item pro Murena: *Ibi ego te ex iure manu cõſertum voco*, Flor. Sub. 2. cap. 1.

Cicero Philipp. 1. *Quid de ea lege quæ promulgata eſt, de tertia decuria iudicum, &c.* Vitell. cap. 21. Item, 2. Philipp. *Quod cũ ſociis tãquam Siſaponem tenebas.* Flau. Con. cap. 20. Item, 2. Philipp. *cum Gallicis & lacerna cucurriſti.* Flau. Con. cap. 20. Itẽ, 2. Philip. *inde Ciſio ad vrbem aduectus*, Beroal. Annot. cap. 64. Item, Orat. 1. Philipp. de *verbo Græco, quo in ſedandis diſcordiis vſa Athenæ*, Beroald. Annot. cap. 61. Item, Philipp. 6. de *Iano medio*, Scoppa. Coll. cap. 2. Item, Philipp. *Qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere.* Beroal. Annot. cap. 85

Cicero in Piſonem: *Præterq; duas de lapide emtos*, Pius Annot. prior. cap. 10. Item, in Piſonem: *Sex. Clodium ludos facere, & prætextatum volitare paſſus es*, Vitell. c. 22.

Cicer. pro Plancio: *quo diuiſore corrupta ſit*, Beroal. Annot. cap. 91. Item, pro Plancio bis ter tentatus. Sabel. Obſeru. Itẽ, pro Plancio: *Ne ego aliquid de thenſis miſericordia cauſſa dicerem.* Nann. Miſc. 7. cap. 9.

Cicer. pro Roſcio; *te Fanni a tuis ſubſelliis te teſtem ſuſcitabo*, Vitell. cap. 23. Item, pro Roſcio Amerino bis ter tentatus. Sabell. Obſeru. Item, pro Roſcio Amer. *minorem annis ſexaginta e ponte deiecerit.*

Beroald.

eroald. Annot. cap. 6. Item, pro Roſcio Amer. LV. *millia paſſuum ciſiis peruo-* ... Beroal. Annot. cap. 64. Item, pro Roſcio Amer. *Eoſdem fere ſectores fuiſſe* ... *norum & colorum*, Beroal. Annot. c. 85. Item, pro Roſcio Amer. *Neq. accuſatore* ... *uto, neq. teſte quiſquam vtitur, eo quod ac-* ... *cuſatorem ſubſellio ſurgit*, Vitel. cap. 23. Itẽ, pro Roſcio Amer. *Literam illam, cui vos* ... *eo inimici eſtis, vt etiam calumniis ede-* ... *tis, ita vehementer ad caput affigent*, Vitel. cap. 23. Item, pro Amerino: *hac confictã* ... *foetu, vt effictos noſtros mores in alienis per-* ... Scoppa Coll. 1. cap. 25. Item, contra Rull. *Curiata tantum auſpiciorum cauſ-* ... *remanſerunt*, Nann. Miſc. 10. c. 6. Item, pro Sextio ter quater ſollicitatus. Sabell. Obſeru. Item, pro Sextio: *per tri-* ... *aliquem & ſexcentas operas*, Beroal. Annot. c. 91. Item, pro P. Sulla bis ſollicitatus. Sabell. Obſeru. Item in Vatin. *De quibus duos prætextatos ſedentes vi-* ... *te Aedilitiam prætextam in toga, &c.* Vitel. cap. 22. Cice. 3. in Verr. *Si lex am-* ... *tandi faciat poteſtatem*, Beroald. Annot. cap. 51. Item, lib. 3. in Verr. *Digitum tol-* ... *Iunius patruus*, Calder. Obſeru. l. 3. c. 3. Item, 4. Verr. *Dicas ſortiturum Syracuſis* ... *ſe edixerat*, Nann. Miſc. 9. cap. 7. Item, ... Verr. *Habe Canephoras*, Beroal. Annot. cap. 63. Item, in Verr. *Inſiſtebat in manu* ... *ereris dextra ſimulacrum pulcerrime fa-* ... *tum Victoriæ*, Parrh. epiſt. 57. Item, in Verrem. *Circum pedes homines formoſos &* ... *teratos eſſe dicebat*, Calder. Obſeru. lib. 3. cap. 1. Pius Annot. pr. cap. 1. Item, lib. ... Diuinat. *de talorum quatuor iactu*, Beroald. Annot. cap. 27. Item, lib. de Diuin. *Aliis auibus dextra, aliis leua datũ eſt, &c.* Beroald. in Seru. parag. 46. Item, lib. 2. de Diuinat. *Optimum auſpicium, ſi ſiniſtrũ*, Beroal. in Seru. paragr. 20. Item, lib. 2. Diuin. *Error memoriæ, tribuentis Agamemnoni verba Vlyſſis*, Polit. cap. 53. Miſc. Item, lib. 2. Diuin. de *Aio loquente*, Beroald. Annot. cap. 27. Item, 2. Diuinat. *...dam in porticu Cauneas clamitabat*, Beroal. Annot. cap. 69. Item, 1. Finium: de *Ennii Medea*, Polit. Miſc. c. 27. Item, lib. 2. de Finib. *acipenſere cum decumano*, Beroal. Annot. app. cap. 5. Item, lib. 2. de Finib. *Tanquam de narthecio promant.*

Beroal. Annot. app. cap. 6. Itẽ, de Lege *de ſacris nocturnis*, Polit. Miſc. c. 10 Item, lib. 1. de nat. Deor. de *M. Octauio deferente ſitellam*, Beroald. Annot. cap. 53. Itẽ, lib. 2. de Natur. Deor. *Penus eſt omne quo veſcuntur homines*, Beroal. in Seru. parag. 16. Item, lib. 1. Offic. *Contra officium eſt, maius damnum anteponi minori*, Scoppa Coll. 1. cap. 8. Item, lib. 1. Offi. *Niſi iniuria laceſſitus*, Scoppa Coll. 1. ca. 9. Item, lib. 1. Offic. *Thermopylis Leuctris. Hinc ſunt Cocles, hinc Decii, &c* Parrh. ep. 17. Item, lib. 1. Offic. in *Strato*, emendatus. Sabell. Obſeru. Item, 1. Offic. *Aut lege, aut conſuetudine, &c.* Nann. Miſc. 9. c. 9. Item, 1. Offic. *Cum perfectis pleneq. ſapientibus, ſed cum his, cum quibus præclare agitur, ſi ſint ſimulacra virt.* Nann. ibid. Item, 1. Offic. *Erranti comiter viam commonſtrat*, Nann. Miſc. 9. cap. 9. Item, 1. Offic. *Prohibere aqua profluente, &c.* Nann. ibid. Item, 1. Offic. *O domus antiqua, &c.* Nann. ibid. Item, lib. 2. Offic. *Oreſti nuper prandia in ſemitis decumæ nomine*, Beroald. Annot. app. cap. 11. Item, 2. Offic. *Viris ad medium Ianum ſedentibus*, Nann. Miſc. 4. cap. 13. Item, 2. Offic. *Qui ſemper aliquid inquirunt*, Nann. Miſc. 9. cap. 10. Item, 2. Offic. *Omniſq. opinio ad eam ſpem traducenda*, Nann. ibid. Item, 2. Offi. *& barbarũ & ſtigmatian.* Nann. ibid. Item, 2. Offic. *L. Craſſus non aliunde mutuatus eſt, &c.* Nann. Miſc. 9. cap. 10. Item, 2. Offic. *A maiorib. in toga dignitatis principatus.* Nan. Miſc. 9. cap. 10. Item, lib. 3. Offic. *In quo media officia comparentur*, Nann. Miſc. 9. cap. 11. Item, 3. Offic. *Fas eſt eum vtilitatis ratione comparari*, Nann. Miſc. 9. cap. 11. Item 3. Off. *Qui quicquid ſibi dare facere oporteret*, Nann. ibid. 3. Offic. *Omnium hereditates poſſe conuerrere*, Nann. ibid. Item, 3. Offic. *Fide ſacratum ius perpetuo falleret*, Nann. ibid. 3 Offic. *Quod autem affirmate quaſi, &c.* Nann. ibid. 3. Offic. *Et quis per indulgens in patrem*, Nann. ibid. 3. Offic. *Quid tertium? bene viuere.* Nann. ibid. Item, 3. Offic. de C. Mario. *Omnibus vicis ſtatuæ factæ ſunt, ad eas thus & cerei*, Parrh. ep. 57. Itẽ, lib. 2. Acad. quæſt. *Eadem illa ars quaſi Penelopes telam retexẽs, &c.* Scoppa Coll. 1. cap. 32. Item, lib. de Seneſt. de *ſodalitatibus conſtitutis*, *Magna*

matris Ideæ ſacris, Beroald. annot. cap.8. Item, de Seneꝺ. de *Suadæ Medulla*, Polit. Miſc. cap.91. Item, Somn. Scipion. *Eritque cognomen tibi id per te partum, &c.* Robort. de Nomin. Item, 1. Tuſcul. *reliquum ſic effecit vt adreſonaret. &c.* Parrh. epiſt.36. Item, lib. Tuſcul. *Ergo hoc poterit Samnis ſpurcus homo, &c.* Cruc. cap.18. Item, lib.5. Tuſcul. de *Italicis bis in die ſaturis*, Beroal. in Seru. paragr.24. Item, in Bruto: *Hiſtoria facta mendoſior laudationibus funebribus, &c.* Robort. de hiſt. facult. Item, in Bruto, de *Suada*, Polit. Miſc. cap.91. Item, lib. de claris Oratorib. *Cæſar ſanos quidem homines a ſcribendo deterruit*, Flor. Subc.1.c.2. Item, de opt. gen. Orat. *Æſchines tanquam Æſerninus, non (vt ait Lucilius) ſpurcus homo, &c.* Parrh. ep.60. Item, de Oratore: *Quaſi per transennā adſpeximus*, Beroal annot. cap.93. Item, lib.1. de Orat. *Si mihi calceos Sicyonios attuliſſes*, Beroal. annot. append. cap.18. Item, lib. de Oratore: *In verſu vulgus ſi eſt peccatum, videt*, Flor. Sub.2.cap.1. Item, lib 2. de Orat. *Erat hiſtoria annalium confectio &c* Beroald. in Seru. paragr.12. Item, lib.2 de Oratore: *Ne in rutis quidem & cæſis ſolum tibi paternum*, Beroal. annot. c.62. Item, lib.2. de Orat. *Agas aſellum*, Parrhaſ. epiſt.50. Item, lib.2. de Orat. *Quid Decius, nuculam an confixum vis facere?* Parrh. epiſt.50. Item, 3. de Oratore: *Cuius in labris Leporem habitaſſe dixerunt*, Polit. Miſc. cap.91. Item, lib 3. de Orat. *Magis laudari vnguētum quod terram quam crocum, &c* Beroald. Annot. c 62. Item, lib.3 de Oratore: *Summus in ludo ac rudibus ciuiis ſatis aſper*, Parrh. ep.60. Item, 3 de Oratore: *Aut conſuetudo ſermonis quotidiani ac domeſtici*, Flor. Sub.2.c.1. Item, 3 de Orator. *Cum audio ſocrum meam Læliam, Plautum mihi aut Næuium videor audire*, Flor. 2. lib. Subc.c.1. Item, 2 de Inuent: *Ille qui cū agitur exceptionē aut addi oportere.* Nann. Miſc.9.c.6. Item, 1. de Inuent. *Ex hoſtibus equum emtum cuius præda ſectione venierit*, Nann. Miſc.9.c.2. Itē lib 1. Rhetoric. *Ille nihilominus ciſtellam detulit.* Beroal. annot. ca.53. Item, lib 1. Rhet. *Sed aſſumta cetraria re comprobatur.* Cruc. c.11. Item, lib.1. Rhetor. *Tonat diſturbat*, Beroald. annot. cap.6. Item, lib.1. Rhet. *Actium poetam compellauit in ſcena.* Cruc. cap.11. Item, lib.2. ad Heren. *Semel tentatus*, Sabell. Obſeru. Item, lib.2. Rhet. ad Heren. de *Ennij Medea*, verſa ex Græco Euripidis. Polit. Miſc. c.27. Item, 2. Rhet. de *Fortuna ſaxeo globo inſtāte*, Cruc. cap.11. Item, 2. Rhetor. *Nomen cum dicimus, ſæpe etiam cognomē intelligimus*, Robort de Nomin. Item, lib.3. ad Heren. de *Teſtibus arietinis*. Polit. Miſc. cap.62. Itē 3. Rhet. *Rem vbi pagunt, oratione pangunt*, Cruc. c 11. Item 3. Rhetor. *Per exercitus, claſſes, arma, tormenta, enecationes hominum, &c.* Cruc. cap.11. Item, lib.4. ad Heren. bis tentatus. Sabell. Obſeru. Item, lib.4. Rhetor. *In palæſtra qui tædas ardentes accipit celeriorem eſſe in curſu*, Beroal. annot. app. c.18. Item, 4. Rhetor. *Per conſequentiam ſignificatio fit*, Scoppa Coll.1.c.19. Item, lib. Partit. *Quod ea litera de accuſatore ſoleat dari iudici*, Nann. Miſc.9.cap.4.

D.

Didymus Grammat. de *neceſſitate Diomedea*, Pius annot. poſt. c.1.

Diodor. libr. 1. *A paſtophoris præcones ſoles, &c* Pius annot. poſt. c.96. Item, lib 5. de *decimis Herculi oblatis*, Beroal. annot. c.11. Item lib. de *Nyſa quæ nomen dedit Dionyſio*, Beroal. in Seru. parag.32.

Diomed. Grammatic. de *Xerxe, cuius admentu nemo eo die inuentus eſt, quo ſolitus erat chorus virginum Dianæ Caryatidi hymnum canere*, Parrh. ep 55.

Dio. Caſſ. libr.30. de *Augurio ſalutis*, Polit. Miſc. cap.13.

Dion Caſſius lib.37. de *Nominib. dierum, cur Planetis aſſignata*, Polit. Miſc. c.8. Item, lib.37. *Inuentum fuit Ægyptiorum ſeptenario numero dies includere, eorumque ſingulos ſingulis ſyderibus aſſignare*, Parrh. epiſt.63. Itē, lib.43. de *Camelopardali*, Polit Miſc. cap.3 Item, libr.47 de *curſu equorum ipſis Cerialibus*, Polit. Miſc. cap.85 Item, lib.47. *De pileo & pugiunculis duobus in numiſmate Bruti*, Polit. Miſc. ca.70. Item, lib.53. de *Pyriaterio* Agrippæ. Polit. Miſc. cap.38.

Dionyſii interpres, Priſcianus Polit. Miſc. cap.9.

Dionyſ.

Digitized by Google

Dionyſ. Halic. lib. 1. Antiq. de *venditione liberorum*, Nann. Miſc. 10. c. 5. Item, Halic. libr. 9. de *Comitiis tributis popularibus*, Nann. Miſc. 10. c. 6. Item, Halic. de *Luco Iouis Indigetis*. Sabell. annot. in Plin. lib. 3. cap. 5. Item, Halic. lib. 1. de *Argeis*. Beroal. annot. cap. 65. Item, Halic. lib. 1. & 2. de *Canephoris*, Beroal. annot. cap. 63. Item, Halic. lib. 2. de *Ductibus Curiarum factis ſacrificulis*, Beroal. annot. c. 51. Item, Halic. lib. 14. de *Amphyctionico concilio*, Beroal. annot. cap. 67. Item, Halicarn. lib. de interpret. de *Choliambo*, Polit. Miſc. cap. 64.

Dioſcorides de Prœti filiabus furentibus, Polit. Miſc. cap. 50.

Doleti arrogantia deridetur, Florid. Sub. 1. cap. 2.

Domitius Cald. reprehēſ. in *aſſe Mineruali* Iuuenalis. Polit. Miſc. c. 21. Itē, in *Echo Graecula* Martialis, Polit. Miſc. cap. 22. Item, reprehenſus in explicat. Sat. 5. Iuuenal. *tanquam habeat tria nomina*, Polit. Miſc. cap. 31. Item, repreh. in *cambre repetita* Iuuenalis, Polit. Miſc. cap. 33. Itē, reprehēſ. in *Pytiſmate* Iuuenalis. Polit. Miſc c. 38. Item, repreh. circa Martialis *aram frequentem cornibus*, Polit. Miſc. ca. 52. Item, repreh. in *gemino cornu* Martial. Pol. Miſc. cap. 56. Item, repreh. in Ouid. ibide: *in equo eſt eliſum guttur acerno*. Polit. Miſc. c. 75. Domitius quater taxatus in explicatione aliquot locorū Ouidii in Ibin. Abſtem. Annot. cap. 1. 2. &c. Item, notatus in *Broteo*, Parrh. epiſt. 9. Item, notatus in *Conditore hiſtoriæ non profectura*, Parrh. epiſt. 9. Item, notatus in ibide Ovid. *Aut vt Acarnides, &c.* Parrh. ep. 46. Item notatus in Martial. 6. ep. 38. *Iuxta tecta*, Parrh. ep. 57. Item, notatus in *Iulia templa* Statii, 1. Silu. 1 Flau. Con. c 63.

Donat. in Grammat. *Audio Secutorem Retiarium occidiſſe*, Pius annot. poſt. c. 88.

Doxopater de *Crocodilite*, Polit. Miſc. c. 55.

E.

Sextus EMpyricus lib. 4. Pyrrh. de nominibus filiarum Præti. Polit. Miſc. cap. 50. Idem de Euhemero. Polit. cap. 35. Ephorus, de Cimmeriis in Italia iuxta lacum Auernum. Beroal. ann. cap. 84.

Eraſmus aliquoties proteſtus contra virulentiam Doleti. Flor. Subc. 1. cap. 2. Item contra rabiem Robortelli. Nann. Miſc. 8. c. 1. & viginti ſeqq. Notatus in *Laterem lauare*, Nann. Miſc. 2. c. 16.

Eumen. Paneg. de *ara Miſericordiæ Athenienſium*, Pius annot. poſt. c. 47.

Etymologicum in Κοτλαβίζειν. Parrhaſ. epiſt. 36.

Etymologicon in Ὀδυσσεύς. Scoppa Col. 1. cap. 32.

Euſeb. lib. 1. hiſt. Eccl. *Hoc in Archiuis publicis Edeſſenæ ciuitatis*, Pius annot. poſt. cap. 121. Item, lib. 1. hiſt. Eccl. *Abagarus Uchamæ filius Toparcha, &c.* Pius anno. poſt. cap. 122. Euſebii interpres lib. 4. Hiſt. Eccleſ. *Miſſo curſore ad populum, iubet voce maxima*, Beroal. annot. ca. 51. Item, lib. 5. de Euang. præp. de *Cleomede pugile*. Flau. Con. cap. 55. Item, eod lib. *Simile quid Locris accidiſſe fertur*, Flau. Con. c. 56. Ibidem, *Eutycalem*, mutandum in *Euthymum*, Flau. ibid.

Euſtathii 2. Odyſſ. de *Philyra adhibita ad nauticos rudentes*, Polit. Miſc. cap. 72.

Euſtath. Odyſſ. 3. de *Sciamachia*. Polit. Miſc. cap. 34. Item, de *Theſpio Teuthrantis filio*, Polit. Miſc. cap. 29.

F.

FEſtus in *Argeis*, Beroald. annot. cap. 65. Item, in *Atrium proprie eſt genus, &c.* Flau. Con. cap. 14. Item, in *Buteo, Sanqualis, &c.* Pius annot. poſt. c. 16. Item, in *Canephora*, Pius annot. prior. c. 9. Itē, de *Cimmeriis*. Beroal. annot. c. 84. Item, de *Ciſpio monte*. Beroald. annot. cap. 55. Item, in *Clunaclum*, Pius annot. poſt. ca. 197. Item, in *Diminutus capite*. Pius annot. poſt. cap. 44. Item, in *Dolıola*, Pius annot. poſt. cap. 11. Item, in *Fertum*, Pius annot. poſt. cap. 147. Item, in *Haſta cælibari*. Beroald. annot. cap. 1. Item in *Heluacea*. Scoppa Coll. 2. cap. 1. Item, de *Hiſtrionum* deriuatione, Beroal. annot. cap. 89. Item, *Lapidem ſilicem tenebant iuraturi per Iouem*, Pius anno. prior. cap. 10. Item, in *Lautia*. Beroal. annot. ca. 52. Item, in *Mamertini*, Pius annot. poſt. cap. 31. Item, *Manticularum vſus pauperibus in nummis recondendis*, Pius annot. poſt. cap. 111.

Digitized by Google

Feſtus de *Manio cõſecratore luci Aricini Dianæ*, Beroal. Annot. cap. 45. Item in *Ordinarius homo*, Pius Annot. poſt. cap. 190. Item, in *Penora*, Beroal. in Seru. paragr. 16. Item, in *Trade* Beroal. Anno. c. 96. Item, in *Quercero*, Beroald. Annot. cap. 76. Item, in *Scortes*, Polit. Miſc. cap. 62. Item, in *Seſtio*, Beroal. Annot. cap. 85. Itẽ, in *Sectores*, Nann. Miſ. 9. c. 2. Item, *Sepulcra antiqua in puteorum morem excauabantur*, Scoppa Coll. 1. cap. 28. Item, in *Solitaurilia*, Beroald. Annot. cap. 50. Item, de *Spectione Augurũ*, Beroal. Annot. cap. 44. Item, in *Tibia dextra ac ſiniſtra*, Nann. Miſc. 1. cap. 6.

Firmic. lib. 2. *Mors illi per gonorrhœam infertur*. Pius Annot. poſt. cap. 123. Item, lib. 2. *Scio hoc in loco Mercurium Pſephodectas ſæpe feciſſe*. Pius Annot. poſt. c. 91. Item, lib. 6. *Gonorrhoicas mortes efficiet*, Pius Annot. poſt. cap. 123.

Flor. lib. 4. cap. 6. bis emendatus, in voce *conſalutant*. item, in, *non ingemiſcat; cum*, Egnat. Racem cap. 4.

Frontin. lib. 2. *Metellus in Hiſpania aduerſus Herculem*, legend. *Herculeium*. Pius Annot. poſt. cap. 76. Item, lib. 3. *Tanquam Cæſarianus tribuni cornicularius*, Pius Annot. poſt. cap. 77.

Fulgent. lib. 1. *Ornatus petax habendi inſatiata*, Pius Annot. poſt. cap. 97. Item, lib. 1. de nominib. equorum Solis, *Erythræus, Æthon, Lampos, Philogeus*. Pius Annot. poſt. cap. 97. Item, lib. 1. *Omnis vitæ potentia petax in aſpectum ſui, &c.* Pius Annot. poſt. cap. 97. Item, lib. 2. *Sibi centum equites primus omnium acquiſiuit*, legend. *adſciuit*. Pius annot. poſt. ca. 97. Itẽ, lib. 3. Myth. de *Myrrhæ fabula*, Pius Anno. poſt. c. 165. Idẽ, de *Suggrundariis infantum*, Beroald. Annot. cap. 29.

G.

Theodoro Gadatæo, *vnde cognomen*, Beroal. Annot. cap. 79.

Galen. lib. 2. ὑγιεινῶν, de *Sciamachiis*, Polit. Miſc. cap. 34. Item, lib. 2. in enarrat. ſentent. Hippocr. *Terrumq; mandens, nec non adhibens Zuthum, &c.* Pius Annot. poſt. cap. 161.

Gauradæ Græci verſus, in quibus *recantat Echo*, Polit. Miſc. cap. 22.

Theodori Gazæ laus. Parrh. ep. 60.

Teod. Gaza repreh. in Problemate *Ariſtotel. de Melancholicis*. Polit. Miſc. c. 90. Item in *Iynge*. Pius Annot. poſt. cap. 2.

Gaza adiutus in verſione librorum *Ariſtot. de Animalibus, interpretatione Trapezuntii*. Polit. Miſc. cap. 90.

Gellius de errato Ciceronis, *ponentis Aiacem pro Hectore*, Polit. Miſc. cap. 53. Idem reprehenſus in illo Virg. *Munera lætitiamque Dei*. Parrh. ep. 33. Item, reprehenſ. ad illud Virg. 6. *Tua poſtuma proles, &c.* Parrh. 34. Item lib. 1. cap. 9. *Quod re atque verbo appelletur* κοινόβιον. Flauius. Con. cap. 81. Item, lib. 1. cap. 21. *Iouem lapideum paratus ſum iurare*, Pius Anno. prior. cap. 10. Item, lib. 2. de *Aſpiratione literæ h*. Polit. Miſc. c. 19. Item, lib. 2. de *Ventis illuſtratus*, Flor. Subc. 2. c. 5. Item, lib. 2. *Noſtri namq; Galli ventum ex ſua terra flantem, &c.* Flau. Con. cap. 15. Item, lib. 2. cap. 22. *Horatianus ille Atabulus*. Beroal. Annot. c. 54. Item, lib. 2. cap. 22. *Carmen melici Poetæ*, Beroald. Annot. cap. 58. Item, lib. 2. c. 23. *Diomedis arma & Glauci non diſpari*, Beroal. Annot. cap. 48. Item, lib. 2. cap. 24. *Antiquo ritu mutuitarent, &c.* Scoppa Coll. lib. 2. cap. 10. Item, 2. cap. 24. *Quicquid eſſet natum e terra, vite, arbore*, Scoppa ibid. Item, lib. 2. cap. 24. *Huius legis Lalius Poeta meminit, &c.* Scoppa ibidem. Item, lib. 2. *Ille te ducam, vbi non deſpuas*. Pius Annot. poſt. cap. 11. Item, lib. 3. *Vbi iſte monebat eſſe, niſi cum nihil erat*, Flau. Con. c. 20. Item, lib. 4. c. 2. de *Myope quoq;, qui luſcioſus Latine dicitur, & περὶ τοῦδ' ὗ*, &c. Beroald. Annot. c. 81. Item, lib. 5. de *Annalium atq; Hiſtoriæ differentia*, Beroald. in Seru. paragraph. 12. Item, lib. 5. *Auerruncus & Robigus*. Beroald. in Seru. parag. 60. Item, lib. 5. de *Veioue*, Beroal. ibidem. Item, lib. 6. c. 2. *Propter conſequentiæ nodos*, Scoppa Coll. 1. c. 19. Item, lib. 6. ca. 16. de voce *Deprecor*, Flor. Subc. 1. cap. 8. Lib. 7. cap. 1. *In quem diem locumq; vadimonium promitti iuberet*, Nann. Miſc. 9. cap. 6. Item, lib. 7. c. 17. *Plautus quoque quid eſſet Obnoxius neſciuit?* Pius Annot. poſt. cap. 3. Item, lib. 7. *Cui cognomentum inſano factum eſt, quoniam natura intractabilis*,

tur. Pius Annot.poſt.cap.113. Item, b.8. cap.16. *Tria nomina Parcarum ſunt, ona, Decima, Morta,* Pius Annot. prio. p.3. Item,lib.9. *Cum id ad Argæos,* Beroal. Annot.cap.65. Item,lib.10.de eis quæ terminantur in *Bundus,* Beroal. in eru.paragr.26. Item, lib.10. ca.11. de gnificatu verbi *Maturare.* Florid.Sub. .cap.10. Item,lib.11.cap.2. *Cupidus, elegans, vitioſus, &c.* Pius Annot.poſt. c.8. tem,lib.12. cap.6. *Ænigma de Termino,* olit.Miſc.cap.36. Item,lib.13. cap.4. *A pictoribus Rhetoricisque antiquioribus.* coppa Coll.2.cap.10. Item, lib. 13. *Id mmentos eſſe homines aruſcatores, & cibũ aſtumq, ex mẽdaciis captantes,* Pius Annot.poſt.cap 59. Item,lib.13.cap.23.de *Lambiis,* Nann.Miſc.3.cap.3. Item,lib. 4. cap.1. *Diſciplinam Chaldæorum, tanta conſtatu non eſſe,* Nann.Miſc.lib.1.cap.7. em,lib.14. de *anno ſexageſimo tertio climaterico,* Beroal.Annot.cap.47. Item, b.14. ἐπὶ τῇ φάκῃ μύρον. Beroal.Annot.append.cap.13. Item,lib.15. cap.1. *ontem Caſpium cõſpicimus,* emendat Cicum, Beroal.Annot.c.55. Item,lib.15. e *diffiſionibus dierum,* Polit.Miſc.cap.41. em,lib.15.cap.17. *Cum ex generib. omnium ſuffragium ferãtur, curiata comitia, &c.* ann.Miſc.10.cap.6. Item,lib.15.c.30. *Ad litterarum diſciplinas ſerius adeunt, &c.* ann.Miſc.4.cap.25. Item,lib.16.c.17. *e Aio Deo,* Beroal.Annot.c.57. Item, b.16.Noct.cap.18. *Speculum nihilimagi-* . Beroal.Annot. cap.38. Item,libr. .cap.16. *Anates Ponticas dicitur edundis ulgo venenis victitare,* Beroald. in Plin. b.25. Item,lib.18. *Patricij Megaleſibus mitare,* Beroal.Annot.cap.8. Item, b.18.c.8. *In eo numero manſi, quo in maxima non eſt pars hominum, &c.* Nann.Miſc. cap.25. Item,lib.19. *Audio prænomina Patriciorum, &c.* Flau. Con. cap. 37. em,lib.20.c.1. *Cum febri rapida & querca,* Beroal.Annot.cap.76. Item,lib. c.8. de *Ælurorum oculis,* Beroal.Annot.cap.56. Item,lib.20. c.11. *nihil cum paracino fui,* Beroald.Annot. append. p.14. Item de Varronis Satyra *Sciachia.* Polit.Miſc.cap.34.

H.

gesipp. lib. 5. *Auguſtus nomen imperii eſt, quod augeat ſuos, non quod alienos opprimat.* Scoppa.Coll.1.cap.9.

Heliodori locus libr.10. Æthiopic. de *Camelopardali,* Polit.Miſc.cap.3.

Hepheſtion, de *Metris,* Polit.Miſc.cap.44. Idem, de *Spondæo quinta ſedis, Choliambi.* Polit.Miſc.cap.64.

Heraclitus Scotinus Epiſt. ad Hermodorum, de *Epheſiorum moribus,* Polit.Miſc. cap. 51.

Herodian. lib. 1. de raptu *Ganymedis,* Pius Annot.poſt.cap.98. Item, lib.1. *De libellis e Philyra,* Polit.Miſc.cap.72.

Herodot. lib.3. de *Solis menſa in Æthiopia.* Beroal.Annot.cap.82 Item, Euterpe de *carnibus anſerinis quibus veſcebãtur Sacerdo. Ægypti.* Beroald.Annot. cap.5. Item, in Terpſic. *de litteris Cadmi.* Polit. Miſc.cap.39. Item,in Thalia, *Electri in Eridano naſcentis fabula,* Flor. Subc.1. c.16. Item,lib.8. de *fico quam Vulcano per vices ferre curſores perſeuerant.* Beroal.Annot. app. cap.18. Item, in Vran. de *duobus Parnaſi cacuminibus,* Beroal.in Seru.paragraph 33.

Heron in Pneumaticis, de *Automato.* Polit.Miſc.cap.97.

Heſiod. in Theogon. de *Vulcano ex ſola nato Iunone.* Polit. Miſc. cap 89. Item, de eo, *qui a ſe, aut monitu aliorum ſapit,* Pius Annot. poſt. cap.22. Item, Opera & Dies, *toto dimidium plus,* Beroal. Annot. app.cap.3.

Hieron. Præfat. in Biblia: de *Tantali fonte potantem,* Beroal.append. Annot cap.1. Item, in Prologo Galeato: *quod ex ipſa phraſi probari poteſt.* Beroal.Anno. c.78. Item, ſuper Geneſim: *Hic Libyus victor, victis Libyn nomen dedit, & Libyes a ſe vocauit, qui antea, &c.* Scoppa Coll.1.ca.22. Item, in lib. 3. Reg. *Nec lecythus olei minuetur,* Beroald.Annot. cap.46. Item, in Epiſt. ad Epheſ. *De munere Mineruali,* Polit. Miſc. cap. 21. Item, de *Sportulis Saturnalium,* ibidem. Item, ad Epheſ. de *Diana multimammia,* Polit. Miſc. ca. 51. Item, lib. de inſtit. Monachi: *Lactãtius quaſi quidam fluuius Eloquentia, &c.* Sabin. Subc.2.c.4. Item, Epiſt. ad Dardanum, de *Pſalterij forma,* Polit. Miſc. cap.14. Item, Epiſt. contra Diaconum Sabinian. *Sic ſubantem te & laſciuientem.*

Beroal.anno c.83. *Item*, Epiſt.ad Donnionem: *vt dicta eius ſoleant Curionum eſſe dictata*, Flau.Con.cap.68. Ead. Epiſt. *Vno rotatu gladij vtrunque percutere*. Flau. Con.cap.69. *Item* epiſt.ad Euſtath.de *capſace*, pro *lecytho*, Beroal.annot.c.46. *Item*, lib. contra Heluidium: *Albus an ater ſit, neſcio*, Beroal.annot.c.80. Item, contra Ioh. Hieroſolymitanum: *Cimmerijs, ſicut aiunt, tenebris inuoluta*, Beroal. annot.c.84. Item contra Iouinian.libro 1. *Hierophantas quoq; Athenienſium vſq; hodie cicuta ſorbitione caſtrari*, Pius anno. poſt.c.51. Item, contra Iouinian. *Chalcaeus quoq; illa ſilia Cleonis, &c.* Flau.Con. cap.25. Item, lib.1. contra Iouin. *Et hic ſecularis videtur vobis nouus & elegans: ſed nemo ſcit præter me vbi me premat.* Pius annot.poſt.c.118. *Item*, contra Iouin. *ad iura Apicij & Paxamij, &c.* Flau.Con. cap.86. Item, contra *Iouinian.* de *Ariſtomene virginum duodecim defenſore*. Abſtem.cap.5. Item lib.2.contra Iouinian.de *Attagene*, Beroald.annot.cap.3. *Item*, lib. 2. contra Iouinian. *Epicurum noſtrum ſubantem in hortulis ſuis*, Beroald. annot cap.82 Item, lib.2 in Iouinian. *Craſſus populus ortygometi a ſcribitur ad choleram vſq; ructaſſe*, Pius annot.poſt.c.54. *Item*, Epiſt. ad Paulinum: *vt Gymnoſophiſtas & famoſiſſimam Solis menſam videret in ſabulo*, Beroal.annot.c.82. Item, in vita Pauli Eremitæ: *conſpicit hominem equo mixtum, &c.* Flor.Sub.2.c.6. Item, in Ruffin. *Manum peteis, & pedem porrigis*, Pius annot.poſt.c.55. Item, Epiſt.ad Saluinam, de *Attagene Ionico*, Beroald. annot. cap.3. *Item*, Epiſt. ad Tranquill. *Originem propter eruditionem legendum arbitror, &c.* Sabin.Subc.2.cap.4.

Homer. lib. 2. Iliad. de *Menelao vltro venitnte ad dapem*, Polit Miſc. cap.97. *Item*, lib. 5. Iliad. *Tydidem haud noris quorũ nam in partibus eſſet, An ſocius Graiis, an miles in agmine Troum.* Nann. Miſc.7. cap.6. *Item*, Iliad 6. de *permutatione Glauci ac Diomedis*, Beroald. annot. cap 48. Item, 4. Odyſſ. de *Nepenthe*, Beroald.annot.cap.75. *Item*, lib.10. Odyſſ. de *Elpenore qui aſtragalon fregerat*, Beroald. annot.cap.27.

Horat. 1. Od. 1. *vt trabe Cypria Myrtoum ſecet mare*, Parrh.839.pr. *Item*. lib.1. Od. 2. *Omne cum Proteus pecus egit altos viſere montes*. Cruc.cap.6. *Item*, lib. 1. Od. *Impreſſum atque muris hoſtile*. Scoppa, Coll. 1.cap.28. Item, lib 1.Od. *Nunc & campus & area, &c.* Flor. Subc.1. cap.9. *Itẽ*, lib.Od. *Siue reges, ſiue inopes erimus coloni* Beroal. Annot.c.17. *Item*, 1. Od. 27. *Oſcitem cornicum prece ſuſcitabo Solis ab ortu*, Pius annot. poſt.cap.50. *Item*, lib.1. Od.36. *Threſſa ne careat pulcra dies nota.* Cruc.c.6 Scoppa Coll.2.cap.12. *Item*, lib.Od. *Impellunt animæ lintea Thraciæ*, Flor. Sub.2.cap.5. *Item*, lib.1. Od. *Nexa philyra corona*. Polit. Miſc. cap. 72. & Beroald.annot cap.4. *Item*, lib.Od. *Me nunc Threſſa Chloe regit*, Cruc.c.6. *Item*, lib.Od. *Seu malis vetita legibus alea*, Pius annot.poſt. cap.72. *Item*. lib.2. Od.7. *quem Venus arbitrum dicet bibendi*, Beroald.annot.cap 27. Item, lib.2.Od. *Mero tinges pauimentum ſuperbo*, Parrh.epiſt. 30. *Item*, libr.2. Od. *Cum tacita virgine Pontifex*, Polit.Miſc.cap.100. *Item*, lib. 3. Od. 8. *Occidit regis Cotyſonis agmen*, Egnat. Racem.cap.14. *Item*, libr.3. Od. 23. *Cras vel atra nube polum pater occupato, &c.* Nann. Miſc.6.cap.9. *Item*, libr.3. Od.27. *Te neq; læuus vetet ire picus, nec vaga cornix*, Beroald. in Seru. paragr. 46. *Item*, Od. libr. *Quid auarus vt terra premam*, Parrh. epiſt. 4. *Item*, Epod. de *Attagene Ionico*, Beroal.anno.c.3. item, Epod. *Iamque ſubando, tenta cubilia, &c.* Beroald.annot.cap.83. item, Epod. *cubat hircus in alis*, Beroald.annot. cap.13. item, Epod.de *Cotytijs*, Polit.Miſc.cap. 10. item, Epod. *Ventis iturus non ſuis*, Parrhaſ.epiſt.35. item, de *ludis ſecularibus*, Polit.Miſc.cap.58. item, libr. 1. Sat.1. *Quid iuuat immenſum te argenti pondus, &c.* Nann. Miſc 3.cap 25. Ibid. *Si reticulum panis venales inter onuſto &c.* Nann. d.libro cap.26. item, lib.1.Sat. *Aliiquorum Comœdia priſca virorum*. Flor. Subc.1.cap. 15. item, lib.1. Sat.1. *Lucillius anſus Primus in hunc operis componere carmina morem*, Flor.Subc. 1. cap.15. item, 1. Sat.1. v. 100. *Fortiſſima Tyndaridarum*, Nann. cap. 27. v. 108. *Nemon vt auarus, &c.* Nann. cap. 28. item, 1. Sat. 2. verſ.14. *Quinas hic capiti mercedes exigit.* Nann.

Miſc.

liſc. lib.4. cap.1 f. item, 1. Sat. 2. *Nonna ſectatur modo*, Beroald. annot. cap. 1. item, 1. Sat. 2. verſ. 31. *Macte virtute eſto inquit ſententia, &c.* Nann. Miſc. 3 cap. 9. item, 1. Sat. 3. verſ. 25. *Cum tua peruideas mala*, Nann. Miſc. 3. cap. 30. item, lib. Sat. *nemen venas Permolere vxores*, Beroald annot. cap. 97. item, 1. Sat. 4. verſ. 87. *Tinter eum qui prabet aquam*, Nann. Miſc. 4. cap. 2. item, 1. Sat. 5. verſ. 17. *Gnatia Lymphis iratis exſtructa*, Nann. Miſc. 4. cap. 3. item, 1. Sat. 6. *Et letum demiſſi pectore clauum*, Bart. Auct. cap. 34. item, 1. Sat. 6. verſ. 59. *Non ego circum me Saturiano vectari rura caballo, &c.* Nann. Miſc. 4. cap. 4. item, 1. Sat. 6. v. 99. *Nunc mihi curto ire licet mulo*, Nann. Miſc. 4. cap. 5. item, lib. 1. Sat. *oppedere Iudaeis*, Beroald. Annot. cap. 18. item, 1. Sat. 7. *Et ergo quod ſit ſatis, hoc eſt, vt vitale putem*, Nann. Miſc. 4. cap. 10. item, lib. 1. Sat. *eintis qui Iunonis ſacra ferret*, Beroal. annot. cap. 63. item, 1. Sat. 9. *Rapit in ius amor vtrinque*, Nann. Miſc. 10. cap. 1. item, 1. Sat. 10. verſ. 12. *Defendente vicem modo Rhetoris atque Poetæ*, Nann. Miſc. 4. cap. 26. item, 1. Sat. 10. verſ. 21. *O ſeri ſtudiorum!* Nann. Miſc. 4. cap. 25. item, 1. Sat 10. verſ. 34. *Inſanias, ac ſi Magnas, &c.* Nann. Miſc. 4. cap. 10. item, 1. Sat. 10. v. 43. *Facta canit pede ter percuſſo*, Nann. Miſc. lib. 4. cap 6. verſ. 45. *Virgilio annuerunt Capno de rure Camænæ*. Nann. ibidem. item, 1. Sat. 10. verſ. 43. *Pede ter percuſſo*, Nann. Miſc. 4. cap. 24. verſ. eodem, *forte epos*, Nann ibidem. Item, 1. Sat. 10 verſ. 53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Atti*. Nann. Miſc. 4. cap. 23. item, Sat. 10. *Canuſini more bilinguis*, Parrhaſ. Epiſt. 37. item, *Nominibus certis expendere nummos*. Beroald. Annot. cap. 31. item, *Lente Samnites ad Lumina prima duello*, Cruc. cap. 18. item, *Accedat opera agro nona Sabino*, Beroald. Annotat. cap. 91.

Horat. lib 1. Sat. *Quos terret Atabulus*, Beroald annot. cap. 54. Item, Sat vlt. de digito indice, Polit. Miſc. cap. 62. Item, vade, vale, caue ne titubes. Beroald. in cetu. 49.

Horat. 2. Sat. 1. verſ. 60. *O puer vt ſis vitalis metuo*. Nann. Miſc. 4. cap. 9. Item, lib. 2. Sat. *Integrum perdunt lino vitiata ſaporem*, Beroald. in Plin. lib 19. item, libro Sat. *Acipenſere menſa infirmis*, Beroald. annot app. cap 5. item, lib. 2. Sat. *furis eſt promus, &c.* Beroald. annot. cap. 19. item, libr. 2. Sat. 2. *Vnctam conuiuis prabebit aquam*, Nann. Miſc. 4. cap. 2. item, 2 Sat. 2. verſ 114. *Metalo in agello*, Nann. Miſc 4. cap. 7. item, lib. 2. Sat. 2. *Gula digna rapacibus Harpyis*, Beroal. annot. cap. 19. item, 2. Sat. 2. verſ. 281. *Libertinus erat qui circum compita, &c.* Nann. Miſc. 4. cap. 11. item, 2. Sat. 6. verſ. 4. *Vt propria hac mihi munera faxis*, Nann. Miſc 4. cap. 8. item, lib. 2. Sat. 3. verſ. 18. *Res mea Ianum ad medium fracta eſt*, Beroald. annot. cap. 20. Nann Miſc. 4. cap. 13. Scoppa 1. Coll. cap. 12. item, libr. 2. Sat. 3. verſ. 117. *Vnde octoginta annos natus*, Beroald. annot. cap. 21. item, lib. 2. Sat. *Gaudent pranomine molles auriculæ*, Robort. de Nomin. item, 2. Sat. 7. verſ. 62. *Mutatve loco peccatve ſuperne*, Nan. Miſc. 4. cap. 12. item, 2. Sat. 7. *Vertumnis quotquot ſunt natus iniquis*, Pius annot. poſt. cap. 33. item, 2. Sat. 8. *Vt Attica virgo cum ſacris Cereris*, Pius annot. prior. cap. 9. item, 2. Sat. 8. *Naſo ſuſpendis adunco*, Calder. Obſeru. lib. 3. cap. 7. item, libr. 2. Sat. *Mitteret in pyrgum talos*, Beroald. annot. cap. 22. item, lib. *Empedocles feruentem frigidus Ætnam inſiluit*, Florid. Sub. 3. cap. 4.

Horat. lib. 1. Epiſt. 1. verſ. 54. *Hac Ianus ſummus ab imo perdocet*, Nann. Miſc. 4. cap. 13. Beroald. annotat. cap. 20. Scoppa 1. Coll. cap. 2.

Horat. 1. Epiſt. 1. verſ. 62. *Puerorum Nenia, qua regnum, &c.* Nann. Miſc. 4. cap. 16.

Horat. 1. Epiſt. 2. verſ. 11. *Paris, vt ſolus regnet viuatq; beatus, cogi poſſe negat*. Nann. Miſc. 4. cap. 14.

Horat. lib. Epi. 2. *& Circes pocula noſti*, Scoppa Coll. 1. cap. 32.

Horat. 1. Epiſt. 2. verſ. 35. *Si nolis ſanus curres hydropicus*, Nann. Miſc. 4. cap. 15. Item. 1. Epiſtol. 3. verſ. 4. *An freta vicinas intercurrentia turres*, Nann. Miſc. 4. cap. 17. Item, 1. Epiſt. 5. verſ. 1. *Archaicis conuiua recumbere lectis*, Nann. Miſc. 4. cap. 18. Item, libro 1. Epiſtol. *Laudare vtroque pollice*, Polit. Miſc. cap. 42.

Digitized by Google

Item, *Diluis Hellebore crimen bilemq; meraco*, Pius Annot. poſt. cap.87. Item, libr. *Ioculoria ridens Percurram Paulum*, Parrh.ep.59. Item, lib.1.Epiſt. *Et cogat trans pondera dextram porrigere*, Flor. Sub. 1.cap.11. Item, lib. Ep. *Sponſi Penelopes*, Scoppa Coll.1.c.32. Item, 1.Epiſt.6. *Et qua pars quadrat acervum*, Beroal. Anno. app.c.9. Item.lib.1. Epiſt.6. v.39. *Cappadocum rex*, Beroal. Annot.c 17. Item, lib.1.Epiſt.6.v.59. *Si fortunatum ſpecies & gratia præſtet*, Nann. Miſ.4.c.19. Item, lib.1.Epiſt 6.v.65. *Mimnermus vti cenſet*, Nann. Miſc.4.cap.20. Item, 1.Ep.6.de *Suadela*, Polit Miſc.cap.91. Item, lib.1. Epiſt.7. v.6. *Deſignatore decorat lictoribus atris*, Beroald. Annot. cap.16. & Nann. Miſc.lib.4.c.21. Item lib.Epiſt. *Vilia [illegible] lenē tunicato ſcruta popello*. Parrh.871. [illegible] Polit. Miſc.cap.30. Item, 1.Epiſt.10. v.48. *Digna ſequi potius quam ducere funē*, Nann.Miſc.4. c 22. Item, lib.1.Epiſt. *Tremunt olida conuiuia capra*. Beroal.annot.c.13. Horat. *In neutram partem cultus miſer*. Cruc.cap.12. Item, libr.1. Epiſt. *Triuiis attollere curat Fracto crure planum*. Beroal. Annot.cap.12. Item, 1.Epiſt. 17. de *Chlamyde texta Mileti*, Polit. Miſc. cap.16. Item, 1.Epiſt.18. *Pauſiaca torpes inſane tabella*, Beroald. in Plin. libr.21. Item, 1.Ep.19.v.6. *Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus*, Nann. Miſc.4. cap. 25. Item, Epiſt. vlt. de *Feſtis quinquatribus*, Polit.Miſc.c.21. Item, lib.2.Epiſt. *Cluſus ratione ruentis acerui*. Beroal. Annot. app.c.9. Item, lib.2.Epiſt.2. *qui zonam perdidit*, Beroal. Annot.c.15. Item, lib. 2.Epiſt. *albus & ater*, Beroal. Anno.c.38. Item, lib.2.Epiſt. *Adiecere bona paulo plus artis Athenæ*, Florid. Subc.2.c.3. Horatii locus, de *Panthera confuſa camelo*, Polit. Miſc.c.3. & Beroal. Annot. cap.14. Item, in Arte. *Orpheus dictus ob hoc lenire tigres, &c.* Flor. Subc.3. c.7. Item, Arte Poet. *Cur acquirere pauca, ſi poſſum inuideor*, Flau.Con.cap.82. Item, Arte: *Leges incidere ligno*. Scoppa Coll.1.c.14. Item, in Arte: *Morataq; recte valdius oblectat populum*, Robor. in lib. de Rhetor. Itē, lib... *Deriſor vero plus laudatore mouetur*. Nann.Miſc.1.c.8. Item, de arte: *Mox etiam agreſtes Satyros nudauit, &c.* Flor. Subciſ.1.cap.15. Item, *Ambiguam tellure noua Salamina futuram*, Cruc. cap. 4. Item, in arte: *Si ſciat internoſcere mendacē verumq; beatus amicum*, Nann. Miſc.3. c. 23. Item, Arte: *Morataque recte fabula*. Nann.Miſc.3.cap.24. Item, arte Poet. *Nihil intersit Dauusne loquatur, an audax Pythias &c.* Parrh. Ep.4. & Cruc.cap.6. Item, in arte: *Tyrtæusq; mares animos in Martia bella verſibus exacuit*. Flor. Subc. 3.c.10. Item, Arte. *Ignotum tragicæ genus inueniſſe Camænæ dicitur Theſpis*, Flor. Sub. 1.cap.15. Item, Arte: *Nomen Iambeis cū ſenos redderet ictus*, Nann. Miſc.4.cap.24. Item, Arte Poet. *Quis elegos emiſerit auctor Grammatici certant*. Cruc. c. 6. Flor. Sub.1.c.15. Item, arte: *Difficilis, querulus, &c.* Beroal. in Seru. paragr.28.

Hyginus in Aquila, de *Meropis in aquilam verſis, a quo dicti homines Meropes*, Flau. Con.c.60. Item, in Arctophylace: *cum Iaſione Electra filio concubuiſſe*, Flau. Con. c.11. Item, de *Conone Mathematico*, Beroald. in Seru. paragr.43. Item, in Capricorno: *Dianam aluiſſe ſimulatā*, Flau. Con.c.72. Item, in Equiſigno: *Euripides Euippen Chironis filiā dicit*, Parrh. Ep.7. Item, de Icari: *vtre vino pleno circa quem ſodales eius ſalirent*, Beroal. in Seru. paragrapho 55. Item, *Inſtituerūt currere lampadem iactantes*, Beroal. annot. app.c.18. Item, in Leone: *Quo voto damnatum crimen in Veneris Arſinoes confinibus*, Flau. Con.cap.71. Item, de *Panico terrore*, Polit.Miſc.cap.28.

I.

IVuen. Sat.1. *Nunquamne reponam*, Scoppa Coll.1.ca.26 Parrh.Ep.23. Item, Sat.1. *Lucus Martis, & Æoliis vicinum rupibus antrum*, Egnat. Racem.c.6. Flau.Con.c. 29. & Parrh.Ep.2. Item, Sat.1. *Frontonis platani conuulſaq; marmora clamant*. Parrhaſ.Ep.23. Item, Sat.1. *conuulſaq; marmora clamant, & aſſiduo rupta lectore columna*, Egnat. Racem.cap.6. Item, Sat.1. *aſſiduo rupta lectore columna*. Parrh.ep.23. Item, Sat.1.v.26. *Cum pars Niliacæ plebis*. Flau.Con.c.30. Item, 1.Sat.v.106. *Crepitat Concordia nido*, Polit. Miſc. cap.67. Item, Sat.1. v.116. *Quæq; ſalutato crepitat Concordia nido*, Flau.Con.c.53. Itē. Sat.1. *Criminib. debent hortos*, Beroal.Ann.c.30.

Item,

Item, Sat. 1. v. 157. *Et latum media ſulcum deducat arena*, Flau. Con. cap. 48. Item, 1. Sat. v. 130. *Ægyptius atq; Arabarches*, Pius Annot. poſt. cap 93. & Flau. Con. cap. 49. Item, 2. Sat. v. 13. *Caduntur tumida medico ridente mariſcæ*, Pius Annot. poſt. cap 101. Item, Sat 2. v. 47 *Illos defendit numerus iunctæq; vmbone phalanges*. Parrh. epiſt. 20. Item, Sat. 2. *Coronata caput oſtendebat aſella*, Scoppa Coll 1 ca. 27. Item, 2. Sat. v. 57. *Horrida quale facit reſidens in codice pellex*, Parrh. ep 22. Item, Sat. 2. *Supercilium obliqua producit acu*. Flau. Con. cap. 66. Item, Sat 2. v. 97. de *Bapus & Cotytto*, Polit. Miſc. c. 10. Item, 2. Sat v. 98. *per Iunonē iurare*, Polit Miſc. ca. 89. & Parrh ep. 23. Item, Sat, 2 fine: *Mittentur braccæ, &c* Beroal. anno. c. 33. Itē Sat. 3. *Tranſlatus ad Marſos, menſamque Sabellam* Beroald. annot. c. 32. Item, Sat. *ad quam Gorgonis delapſa eſt penna caballi*, Parrh. ep. 24. Item, Sat. 3. *ſi rectum minxit amicus: ſi trullo inuerſo crepitum dedit aurea fundo*, Parrh. ep. 36. Item, Sat. 3. *Gymnaſia tranſi. &c.* Parrh. ep. 24. Item, Sat. 3. *ſit intus maioris ahella*, Parrh. ep. 24. Item, Sat. 3. v. 296. De *Preſeuchá*, Polit. Miſc. cap 30. Item Sat. 3. *t. me quoque ad Eluinam Cererem*, Scoppa coll. lib. 2. cap. 1. Item Sat. 4. *tam quartanam ſperantibus ægru*, Flau. Con. cap. 17. Item, Sat. 4. De *fraterculo Gigantum*, Polit. Miſc. cap. 28. Item, Sat. 5. *tanquam habeas tria nomina*, Polit. Miſc. cap. 31. & Flau. Con. cap. 66. Item, Sat. 5. v. 23. *ſe frigida circumagunt pigri ſarraca Bootæ*, Parrh. epiſt. 1. item, ſat. 5. *vos anguilla manet longa cognata colubræ*, Flau. Con. cap. 18. item, ſat. 5. *Et circumducto vehitur per rura phaſelo*, Pius annot. prior. cap. 9. item, ſat. 6. Tot premit ordinibus, vt adhuc compagibus altū Ædificat caput, Parrh. ep. 57. pa. 2. item, ſat. *antiquæque proxima ſurgit ouili*, Beroal. in Seru. para. 38. item, ſat. 6. *poſt hunc radentur tubera*, Calder. obſer. lib. 3. cap. 6. item, ſat. 6. *Plebeium in circo poſitum eſt & in aggere fatum*, Parrh. ad Cic. Mil. 832. m. item, ſat. 6. *& pinguia popeana ſpirat*. item, ſat. 6. *totum Cecropiorum ſitiens, &c.* Parrh. epiſt. 26. item ſat. 6. *Cum ſit turpe magis noſtris neſcire Latine*, Flor. 2. lib. ſub. cap. 1. item, De *pelline verſo*, Polit. Miſc. cap. 42. item, ſat. 6. *conſulit ante phalas Delphinorumque columnas*, Parrh. epiſt. 28. item, ſat. 6. *Tandem aperit vultum & tectoria prima reponit*. Bapt. Auct. cap. 73. item, ſat. v. [illegible] *ſtolam producere*, Parrh. epiſt. 27. item ſat. 6. v. 259. *quarum delicias vel panniculus bombycinus [illegible] vrit*, Beroal. in Seru. paratag. 35. item, ſat. 6. v. 295. *hinc fluxit ad iſtos & Sy[illegible] colles*, emend. *ad iſtos*, Polit. Miſc. cap. 15. Parrh. ep. 28. item, ſat. 6. v. 540. *cophino fœnoq; relicto Arcanam Iudæa, &c.* Parrh. ep. 18. item, ſat. 6. v. 549. [illegible] *catelli*, Parrh. ep. 18. item, ſat. 6. *nec littera[illegible] neſciat omnes*, Parrh. epiſt. 29. item, ſat. 6. v. 550. *faciat quod deferat ipſe*, Parrh. epiſt. 18. item, ſat. 6. De Meſſalina. *Dormire virum cum ſenſerat vxor &c.* Flor. lib 3. c. [illegible] item, ſat. 6. *Et nigrum flauo crinem abſcondente galero*, Flau. Con. cap. 44. item, ſat. 6. *Tranſeo ſtupoſito & gauata votaque [illegible] ad furcas decepta lacus*, Parrh. epiſt. [illegible] item, ſat. 6. *prægustet pocula pappas*, Parrh. epiſt. 28. item, ſat. 6. *Sed clamat Portia feci. &c.* Parrh. ep. 28 item ſat. 6 *ſacimus tamen ante peregi*, Parrh. epiſt. 28 item, ſat. *De littore Creta Paſſum, &c.* Beroal. in Seru. para. 54. item, ſat. 7. *cambre repetita magiſtros*, ita retinet contra *Crambe* Politiani, Scoppa. coll. lib. 2. cap. 2. item, ſat. 7. *Cacoethes ſcribendi*, Polit. Miſc. cap. 46. item, ſat. 7. *cum fregit ſubiectis verſis*, Parrh. ep. 23. item, ſat. 7. *conſulit a pyxide Lyde*, Polit. Miſc. cap. 46. item Beroal. annot. cap. 34. item, ſat. 7. [illegible] *pone lacerta*, emendat *ſi ſtipone*, Beroald. annot. cap. 31. item, ſat. 7. v. 87. *intactam Paridi niſi vendat Agauen*. Parrh. ep. 4. item. ſat. 7. v. 154. De *Crambe repetita*, Polit. Miſc. cap. 33. item. ſat. 7. v. 160. [illegible] *ſalit Arcadico iuueni*, Scoppa coll. 1. cap. 27. item, ſat. 7. *& cum ſe verterit annus*, Vitell cap. 28. item, ſat. 7. *dubium ge[illegible] cum codice nomen* Beroald. annot. cap. [illegible] item, ſat. *Zonam [illegible] ſuque tenebit*, Beroald. annot. cap 15. item, ſat. 8. v. 32. De *Nano* quodam nomine *Atlantis* inſigni, Polit. Miſc. cap. 2. item ſat. 8. *Non quæ [illegible] conducta ſub aere texit*, Flau. Con. cap. 13. item, ſat. v. 159. *Syrophœnix [illegible] amomo*, Pius annot. poſt. cap. 93. item, ſat. 8. *quid enim reſinata iuuentus*,

Pius annot.prior.cap.1. Item,Sat. 8 v. 212. de *Corio bouis & ſimia parricidarum*, Polit.Miſc.c.20. Item,ſat.8.*inſcriptaque lintea vadit* Flau.Con.c 47. Item, ſat. *Tradebat ſibi quiſque Deus*, Beroald. in Seru paragraph.24. Item,Sat.9.*Fanum Iſidis & Ganimedem Pacis,&c.* Flau.Con. cap.74. Item, Sat.9.ver. 101. *Occultum ve ſeges vt curia Martis*, Beroald.annot. c.35. Item, Sat. *atque ebore & lata teſtudine*, Beroald.annot.ca.36. Item,Sat.9. *vno digito ſcalpere caput*, Polit. Miſc. cap. 7. Item, Sat. 10. *Famoſos Equitum cum Dictatore magiſtros*, Cruc cap 5. Item, Sat.10.ver.194.*vbi pandit Tabracha ſaltus*, Beroald in Plin.lib.5. Item,Sat. 10. de *Minerua vno aſſe parta*, Polit. Miſcell.ca. 21. Item,Sat.11.ver. 30. *nec enim loricam poſcit Achillis Therſites*, Flau.Con. cap.31. Item Sat.11.*& magno cum poſcis poſce Latine*, Florid. Subc.2.cap.1. Item,Sat.11. *Domi natas, noſtraque ex arbore menſas*, Beroald annot. cap.41. Item, Sat 11. *teſtudo Troiugenis factura fulcrum*, Beroal. annot.cap.36. Item,Sat.11.ver 122.*latos niſi ſuſtinet orbes Grande ebur*, Beroald. annot.cap.41. Item,Sat.11.ver.173.*qui Lacedamonium pedemate lubricat orbem*, Polit. Miſcell. cap.38. Egnat. Racem. c.17.Flau. Con. ca.51. Item,Sat.11 ver. 191. *Megaleſiaca ſpectacula mappe*, Calder.obſeruat lib.3. cap.14. Item, Sat. 11.v.192.*Prado Caballorum Prator*, Beroald annot. cap. 32. Pius annot poſter. cap.3 Item, Sat *a plebeis longe Megaleſia*, Beroal.annot.cap.8. Item, *tetrumque nouitius horret Porthmea*, Pius annot. poſt.cap.48. Item Sat. 14. *paruo mouet armafritillo*, Beroald. annot cap.22. Item, Sat. 14. *In quantum ſitis atque fames eſt*, Flau.Con. cap. 77. Item, Sat.14.de *Cereris aulau*, Polit.Miſcell.ca.85. Item, Sat.14.f.*nec diuitia Narciſſi*, Florid. Sub. 3.cap.5. Item Sat.15.ver. 5.*Dimidio magica reſonant vbi Memnone chorda*, Florid. Subc.3.cap.1. Item,Sat.15. *infans minor igne rogi*, Beroal. Annot. cap. 29. Item, Sat.15.*Terra malos homines nunc educat atque puſillos*, Scoppa.Coll.2.cap.8. Item, Sat. 15. *Nam genus hoc hominum iam decreſcebat Homero*, Flor.Subc.2.c.2.

Ioſeph. lib.2. Iud. *Apud Aſcalonam Nymphaa condidit & balneas*, Pius annot.poſt. cap.26. Item, lib. 2 Iud. *taureis vlciſcebantur & vinculis*, Pius annot.poſt cap. 124. Item,lib.2.Iud.*Saducai Immortalitatem omnifariam negant*, Pius annot.poſt.cap. 125. Item,lib.2.Iud.*Ignem archiuo intulere, volentes omnia creditorum documenta diſperdere*, Pius annot.poſt cap.121. Itē, lib. 6. Iud. *Gonorrhaos item leproſos ciuitas arcebat*, Pius annot.poſt.c.123.

Iul.obſeq.*In lectiſternio Iouis, lana cum integumentis qua Ioui erat appoſita, decidit*, Nann.Miſc.7.c.16.

Iunius Philargus de *lecto Iunonis Lucina in atrio*, Polit. Miſc c.89.

Iuſtin.lib.3. de *Tyrtao Lacedamoniorum duce*, Flor.Sub.3.c.10. Item,lib.7.*Eropo rege ſuo in cunis prolato,&c.* Pius anno.poſt. ca .46. Item,li.14.de *Deidamia Pyrrhi filia*, Parrh.epiſt.48. Item lib.15.de *Calliſthene Philoſopho*, Abſtem. annot.cap.2. Item,lib. 24. de *nece Deidamia Pyrrhi filia*, Parrh.ep.48. Item, lib. 28. de *Laodamia Pyrrhi filia in Diana occiſa*, Abſtem. annot.ca.3.

L.

LActan. lib. 1. *Calamitum aut per legionem rapuit cuius inſigne Aquila, &c.* Pius annot.poſt.c.98. Item,1. Inſtit. de *Euhemero*, Polit.c.35. Item,li.2.Inſtit.diu. *in centum atque viginti annis metam collocauit,&c.* Florid Sub.2.c.4. Item,lib.4. *Cimmeriis tenebris atriorem*, Beroald.annot.cap.84. Item,lib.5.cap.3 *ſtultum eſt igitur id putare Apuleium noluiſſe,&c.* ſcribend. Apollonium, Pius annot. poſt.c. 99. Item,lib.5.c.3. *voluit oſtendere Apollinem vel parva vel etiam, &c.* legend. *Apollonium*, Pius annot.poſt.c.99. Idem, poſt. *pariter vtiq, Apuleius, qui cum è iure Domitianus*, emend. Apollonius. Ibidē. Item,lib.7.ca.24. *Dies Sabbathi in lingua Hebraorum a numero nomen accepit*, Flor. Subc.2 c.4. Item, Carm. de Phœnice: *Quam nec Iulea voces,&c.* Flau.Con.cap. 89. Item, ibid. *quod ſuauis cantat aedon*, Flau.Con.cap.90.

Diog. Laertii loca verſionis Eraſmianæ pluſcula in diſquiſitionem vocata a Robortello, Nann. Miſc.8. ca.1.2.& aliquot ſequētibus. Item,li.8.in Emped. *& Atdentius,& veneranda Neſtis*, Pius annot.

Digitized by Google

tiot poſt.c.92.
Libanii de *Roſa Veneris* luſus, Polit. Miſc. cap.11.
Liuius ſepties emendatus explicatusque li 1.Sabel annot. Item,lib. 1. *Quæ ante conditam condendamue urbem poetica, &c.* Nann.Miſc.5.c.2. Item,lib.1. *Tiberinus celebre nomen flumini dedit*,Con.cap 96. Item,lib.1.*Situs eſt, quemcumque eum dici ius fas eſt &c.* Nann.Miſc.5.cap.3. item, lib. 1. de *Ioue Indigete*, Sabell. annot. in Plin.lib.3.c.5. Item,lib. 1. *Pinarius ad ceteram dapem venirent*, Nann. Miſc.5 ca.4. Item ,lib. 1. *Lucerum nominis & originis cauſſa incerta eſt*, Scoppa Coll 1. cap.16. Item, lib. 1. *ſunt qui eam directo arma petiſſe dicant*, Nann. Miſc.5 ca.5. item, 1. *vt Hoſtilius cecidit, &c.* Nann. Miſc. 5.cap.5. Item,lib.1. *vt primo pugnatum ſit ad Spi aquo Marte*, Cruc. cap.14. Item, lib.1. *priùs pene quàm Romulus quiq; cum eo equis ierant*, Nann. Miſc.5.c.6.mox: *Ibi virtus nulla arte adiuta, &c.* Nann.ibid. Item.li. 1.*intercalares menſibus interponendo, &c.* Nann. Miſc,lib.5.cap.7. Item, lib. 1.*quo lingua commercio quenquam ad cupiditatem diſcendi excitaſſet Pythagoras*, Flor. Subc. 1.ca. 13. Item ,lib. 1. *Pontificem deinde Numa Martium Marci filium, &c.* Nann. Miſc.5.ca.7. Item,1.*vt fides ac iuſiurandū proximo legum, &c.* Nann. Miſc. 5. cap.8. mox: lucus erat quē mediū, &c. Nann. ibid.c.9. Item,lib.1.de *Argæis*. Beroal. annot.c.65. Item , li. 1. *inſtructum diſciplina tetrica ac triſti Sabinorum*, Flor. Subc. 2.ca.12. Item,lib.1. *Augur ad læuam eius capite velato ſedem cepit*, Cruc.in Obid.in 1.met.ver.381. Item,1. *quæ Argæos Pontifices vocant*, Nann. Miſc.5.c 10. Item li. 1. *vbi Dianium nuper fuit*, Cruc.c. 4. Itē, 1. *Quod ſine fraude mea pop.q. Rom. Quiritium fiat.* Nann. Miſc.5.c.11. Item, 1. *verbena caput capilloſq; tegens*, Nann. Miſc.5. c.11. Item,lib. 1. *Ad Murtia data ſedes*, Beroal. annot.cap 49. Item, lib.1.*qua haud facile tu, in quibus nata erat, humiliora ſineret*, Nann. Miſc.5.c.11. Item,lib.1. *numero tantum alterum adiecit*, Nann. Miſc. 5.cap.13. item, lib. 1. *vt patres fierent auctores* Parrh.836. m. Item,1. *mulieb... do occupaſſe regnum.* Nann Miſc.5. cap.14. Item,1. *Iam enim ita clam quidem muſſitates, vulgo tamen eum appellabant*, Nann. Miſc.5.c.15. item,li.1. *cenſum maturaue rat metu legis de incenſis lata*, Cruc.c.12. Item,li 2. *ſex ſepties emendatus illuſtratuſq;* Sabell.annot. item,lib.2. *quia ... ſe pretio vendebat in publicum omni ſumtu ad ... priuatis*, Nann. Miſc.5.c.16 item, li 2. *ſi tranſitum pontem a tergo reliquiſſent* Nann. Miſc.5.c.17. item,2. *ceteri, vt cuiq; ... ceciderit*, Nann. Miſc.5.c.18. item. 2. *tributum in quo ſuo tempore imperatum.* Nann. Miſc. 5.c.19. item 2.*& conſules magis ... credere quam non credere ſuis militibus.* Nann. Miſc.5.c.20. Item.2 *Gradiuumq; Mar ... aliosq; iuratus inuocat Deos*, Nann. Miſc. 5. c.21. item,2.*inuentor legis Valerio, ſic Lectorius actor tum, &c* Nann. Miſc.5. c. 22. item,2.*ſe vnico conſule electo alterius tribuni tam poteſtatem*. Nann. Miſc.5.c.23. item , li.4. *quater quinquies emaculatus ac conjectura*, Sabel.annot. item,li.4.*de pomœria V.V. ampliata* Beroal annot.c.31. item.li.5.de *Aio Locutio*, Beroald.annot. c.57. item,li.7.*exercitus ex cauſſarius*, Polit.Miſc.c.92.Pius annot.poſt. c.4. item, li.8. *Placuit ad auerruncandam Deum ...* Beroal.Seru.parag.vltimo. Item, li. ... *Marti ſolitaurilibus piaculum fieri*, Beroal. annot.ca.50. item,lib 4.*Tum Dictator, Macte virtute Seruili eſto*, Nann. Miſc.5 29. item,li. 10. *Prodigiorum auerruncandorum cauſſa*, Beroal.in Seru.parag. vltimo. item , li. 21. *ſepties correctus atq; illuſtratus*, Sabel.annot. item,li.22.*ſtellicidia illata eſt*, Beroal.annot.c.53. item,li.2 ... *ſuſpenſa prora nauem in puppim ſtatue.* Nann. Miſc 7.ca. 3. item,lib.26.*Coni... magni Curronis*. Beroal.annot.c.51. item, lib.27.*Hic vbi ad portam eſt ventum, Latine omnes loquentes excitant vigiles.* Flor.Sub. 2.c.1. item,li.27.de *auro vicesimario*. Beroal.annot.c.90. item lib.28.*Locus inde lautiaq; legatis praberi iuſſa*, Beroal.annot.c.52. item,lib.30.circa finem *hoſtes Tarraconem* ita emend. cum legeretur, *ſhetcoſis Turracone*, Egnat. Racem. c.4. item.li.30 *Sed etiam quod tridem cenſ...* *exſpectabant*, Flor. Sub. 2.c.12. item,li.33. *Non erit melius, niſi de quo conſulimus, voci miſiſſe*, Nann. Miſc. 2.c.8. item.li.33.*ſibi e monte Albano Latinus curre ...* Pli.h 9. item l. *Marcello ... ...*

tum tenuiſſet, vocati Augures, Beroal. annot.c.44.item,li.37. De *Tyra Oeta montis*, Beroal.anno.cap.71.item 38. *ſtuppam picemque & malleolos ferentes*, Parrh. ad Cic.Mil.532.pr.item, lib.40. *permiſſum vt publice Latine loquerentur*, Flor. Subc. 2.cap.1.

Lamprid.in cõmodo: *Dalmaticatus in publicum proceſſit*, Pius annot. poſt. cap 58. item, in Commodo: *Habuit & hominem pene prominentem, vltra modum animalium, quem Onon appellabat*, Pius annot. poſterior.cap.60.item, Elegab. *de piſcibus coctis conditura Veneta*, Beroal.annot. cap.92 item, in Elegab. *Fecit & in colle Quirinali enatulum, id eſt mulierum Senatum*, emend. *Senaculum*, Pius annot. poſt.ca.60 item, in Helagab. *Tinxit ſe vt ſeplaſiarium*, Beroal.annot.cap.77.item, in Elagab. *qui eis bene vaſatos perquirerent*, Pius annot poſter. cap.60.

Chriſtoph. Landini ſtultitia in ſcrutandis poetarũ allegoriis, Flor.Sub.2.c.24.

Liuii poetæ Tragœdia, cuius extrema parte titulus erat: *Equus Troianus*, Beroald.annot.app.cap.4.

Longi Pœmenic.lib.2. *de calceis carbatinis*, Polit.Miſc.c 2.

Lucanus lib.1.Pharſ.ter quater tentatus, Sabell.obſer.ſeu annot.poſter.item,li.1. *Heſperiam Calpe ſummeque impleuit Atlante*, Cruc.cap.4.item, lib.1. *Aut hic errat ait nulla ſine lege per annũ mundus*, Cruc. cap.4.item lib.1. *vidimus & Martem Libyes*, Vitell.cap.4.item, lib.1. *menſaſque priores Aſpernata fames* Beroal. annot.c.41. item, lib.1. *ardenti ſeruiita bella ſub Ætna*, Abſtem.cap.11.item, lib. *lectorque fauoris ipſe ſui populus* Beroal.annot.cap.85. Nann.Miſc.9 cap.2.item lib.2.quater ſollicitatus. Sabell obſeruat. item, lib. *de Bardis Gallorum Sacerdotibus*, Pius annot poſt.cap.62. item, lib.2. *motura Dahas vt clade Getaſque*, Cruc c.4. item, lib.2. *& iunctis ſapul ſauro*, Abſtem.cap.10.item, lib.2. *tenuem producit in æquora linguam* Cruc.cap.4 item.lib.3. aliquoties, emendatus de coniectura. Sabell. obſer.lib.3. *& elapſa portitor Helles*, Cruc. c.4. item, lib.3. *Pontus & Herculeas aufertur gloria metas*, Beroal.annot.cap.40. item, lib. *Perſephona noſtraq; Hecates pars vltima, per quam, &c.* Parrh.ep.55. item, lib.3. *Hinc & Scythenia gentes, &c.* Cruc. c.4. lib.4.aliquoties tentatus. Sabell. obſer. lib.4. *fontibus immixto ſtrauit per rura veneno*, Beroal.annot.c.42.item, li.5. *nec motus nemorum, nec littoris ictus*, Beroal.in Seru.para.52. item, lib.5. *bis ſollicitatus*, Sabell.obſer. item, lib. *Treſque petunt, veram credi Salamina carina*, Beroal.annot.c.43. Cruc.c.4. item, 5.Pharſ. *fluctus decimus*, Polit.Miſc.c.86. item, li.5. *Nec cælo ſeruare licet, tonat augure ſurdo*, Beroal.annot.cap.44.item, lib.5.Pharſ. *non cuncta carina Debebis*, Beroal. annot.50. item, lib.6. *bis tentatus*, Sabell.obſer. item, lib.6. *vbi quondã Pentheus exul, &c.* Parrh.ep.32.item, lib.6. *puppim retinens in mediis echeneis aquis*, Pius annot. pr.c.1. item, lib. *cum fata Camillum te Cæſar, &c.* Cruc.c.4.item correctus lib.7. Sabell. annot. item, lib.7. *Non iſtas habuit pugna Pharſalia partes, quas alia clades*, Beroal. in Seru.parag.34. item, lib. *& latis vlulare triumphis*, Nann.Miſc.7.c.14. item, lib.8. *pluries emend. de coniectura*, Sabell. obſer. item, lib. *Bacchumque auertere Nyſa*, Beroal.in Seru.parag.32. item, li. *Pictaque ſeruabant magicas animalia linguas*, Pius annot.prior.c.7. item, lib.9. *non ſemel de coniectura correctus*, Sabell. obſer. item, lib.9. *tabificus ſaps*, Beroal. annot.cap.100. item, lib. *Eudoxi vincetur faſtibus annus*, Beroal.in Seru. parag.22. Vitell.c.28.item, lib.9. *extremo menſas petiuimus orbe*, Beroal.annot.cap.41. item, lib. *cingere Pellæo preſſos diademate crines, &c.* Pius annot.poſt.c.106. item, lib.9. *Hunc genuit cuſtos Nili, &c.* Pius annot.prior.c.9.item, lib.10. *correctus*, Sabell.annot.

Lucianus in Amorib. De *Ariſtide*, Polit. Miſc.c.16. item, li.de Aſtrolog. De *Ægyptiis quare brutorum cultus mentibus eorum inſederit*, Flor.Subciſ.3.c.1. item, in tit.Charon. *de epulis mortuorum*, Pius annot.poſt.c.115. item, li. de Electro ait *neq; populos Eridano neque electrum videri*, Flor.Subc.1.c.16. item, lib.de inerud. multos libr. De *Sybaritidos auctore*, Polit.Miſc.c.11. item, in Pſeudom. De *Ortotoriis, quibus calcei carbatini*, Polit. Miſc.c.2.item, lib.de Saltat: *Lacones vbi a Caſtore*

Digitized by Google

a Caſtore an Polluce caryatizare didicerunt (genus & hoc ſaltationis in Laconyae (aryis) nihil non cum Muſica faciunt, Parth. ep. 55. item, in Sympoſ. *Philoſophorum de ratiocinatione Ceratine*, Polit. Miſc. cap. 54. item, in Timone: *Ad Danaidum dolium aquam ferre videor*, Pius annot. poſt. cap. 140. item, in Vitarum vendit: de *Crocodilite*, Polit. Miſc c. 55.

Lucill. lib. 3. *& ſcruta quidem vt vendat ſcrutarius laudat*, Flor. Sub. 1. c. 5. item, *acipenſere cum decumano*, Beroal. annot. app. c. 5.

Lucret. lib. 1. *de Equo durateo*, Polit. Miſc. c. 5. item, lib. 1. *Anguſto fretu rapidum mare diuidit vdas*, Scoppa Coll. 1. c. 32. item, li. 1. *tam portas propter ahena ſigna manus dextras oſtendunt attenuari*, Pius annot. poſt. c. 5. item, lib. 2. *quaſi curſores vitai Lampada tradunt*, Beroal. annot. app. cap. 18. Pius annot. poſt. cap. 114. item, *& cum ſcæna Croco Cilici perfuſa recens eſt*, Flau. Con. c. 84. item, lib. *Scipiades belli fulmen*, Beroal. in Seru. parag. 32. item, lib. 4. *Hic vbi nixari nequeunt, inſiſtereque alis*, Pius annot. poſt. c. 128. item, lib. 4. *in pedibus Sicyonia ridet*, Beroal. annot. app. c. 18. item, lib. 5. *ex viuo Centauri non fit ego: Nulla fuit, &c.* Flor. Subc. 2. cap. 6. item, lib. 6. *Denique amaracinum fugiat ſus*, Beroal. annot. app. c. 14. item, lib. 6. *Hic locus eſt Cumas apud, Etruſcos per montes, &c.* Parrh. 834. nu.

M.

Macrobius vide poſt dictionem Martialis.

MArt. lib. 1. Spectac. Epig. 1. *Aſſiduus iactet nec Babylona labor*, Scoppa Coll. 1. c. 29. item, Spectacul. Epigr. 1. *Trinia molles honores*, Polit. Miſc. cap. 51. item Spectacul. Epigr. 1. *Cornibus ara frequens*, Polit. Miſcell. cap. 52. item, lib. de Spectacul. de *vrſo graui cornu gemino*, Polit. Miſcell. cap. 56.

Martial. Epig. lib. 1. præfat. *nec Epigrammata mea ſcribat*, Nann. Miſcell. 9. cap. 4.

Martial. lib. 1. Epigram. præfat. *Laſciuam verborum licentiam, &c.* Florid. Subc. 1. cap. 6.

Martial. 1. Epig. 10. *Sed qui bellus homo eſt, Cotta, puſillus homo eſt*, Parrh. 873. num.

Mart. 1. Ep. 13. *Canaque ſulfureis Albula fumat aquis*. Parrh. epiſt. 51. item 1. Epigr. 28. *μηδ' ὁρῶν ἡμέρας συμπότην*, Parrh ca. 4. Item [illegible] Epig. 35. *hara [illegible] fornice rima patet*, Vitell. cap. 2[illegible] item, lib. 1. Epigr. 62. *Cenſetur Apona Liuio ſuo tellus*, Vitell. cap. 6. Item, 1. Epigr. 67. *quanti conſtat & tomus viuis*, Vitell. ca. 24. item, lib. 1. Epigr. 80. *agit animam*, Parrh. epiſt. 50. Item, 1. Epigr. 99. *Sed nil patrono porrigit: haec chiragra eſt*, Nann. Miſc 8. cap. 3. item, lib. 1. Epigr. 105. de *magiſtro nigra bellua*, Polit. Miſcell. cap. 23. item, 1. Epigr. 113. *Cum te non noſſem dominum regemque vocabam, &c.* Vitell. cap. 20. Item, Præfat. lib. 2. *Epigrammata Curione non egent*, Beroald. annot. cap. 51. Item, 2. Epigr. 19. *Vides illum ſubſellia prima tenentem*, Vitell. cap. 23. Item, lib. 2. Epigram. 19. *Splenia tolle, leges*, Vitell. cap. 23. Item, lib. 2. Epigram 35. *In Rhio puto tu Phœbe lauare pedes*, Calder. obſeruat. lib. 3. cap. 4. Item, 2. Epigram. 39. *Cecci na famoſa Donas & ianthina mœcha*, Bart. Auth. cap. 61. Item, lib. 2. Epigram. 40. *Cæcuba ſaccentur*, Beroal. in Plin. lib. 19. Item, lib. 2. Epigram. 41. *Ride ſi ſapis o puella, &c.* Beroal. annot. cap. 24. Item, lib. 2. Epigram. 53. *Liberior Partho [illegible] re rege potes*, Cruc. cap 8. Item, lib. 2. Epigram. 86. *Mollem debilitate Galliambon*, Cruc. cap. 8. Item, 2. Epigram. 86. de *Echo Græcula*, Polit. Miſc. c. 22. Item, 2. Epigram. 86. *Quid ſi per faciles vias petauri, &c.* Vitell. cap. 13.

Martial. 2. Epigram. 86. *Quid thorus a Nilo, quid Sidone tinctus olentis*, Vitell. cap 14. Item, lib. 3. Epigram. 4. *Æmiliæ de regione viæ*, Pius annot. poſter. cap 27. item, lib. 3. Epigram. 23. *Cur non menſa tibi ponitur a pedibus*, Calder. obſeruat. lib. 3. cap. 1. Pius anno. prior. c. 1.

Martial. lib. 3. Epigram. 68. *Schemate nec dubio, ſed aperte nominat illam, &c.* Pius Annot. poſt. cap. 146.

Martial. lib. 3. Epigram. 74. *Reſina, Veneto nec reſecare luto*, Pius Annotatio. prior. cap. 1.

Martial. lib. 3. Epigram. 82. *Retro flexus ad pedum turbam*, Calder. obſeruat. lib. 3. cap. 1.

Martial. 3. Epigram. 81. *Summænianas coenas*

inter uxores, Vitell. ca. 25. item, lib. 4. Epigram. 1 Romuleus ſacra Terentus, Sabel. annot. ad li. 1. Silu. Statii & Polit. Miſc. cap. 58. item, 4. Epigram. 4. Crudarum nebula quod Alcularum, Parrh. epiſt. 51. Item. 4. Epigram. 19. leuem curſu vincere quarit Atam, Cruc cap. 16. item, lib. 4. Epigram. 43. Iuro per Syrios tumores Beroald. annot. cap. 25. item. 4. Epigram. 45. qui prima nono ſignat veſtigia luſtro Impleuerat innumeras Burrus Olympiadas, Vitell. cap. 28. item, 4. Epigram. 49. de Patroclo antico Aemilio, Polit. Miſc. cap. 45. item, lib. 4. Epigram. 55. Hac tam ruſtica male quam Bituntos, Cruc. cap. 8. item, 4. Epigram. 79. Parui fiſtula Condyli ſonabit, Cruc. in Ouid. lib. 1. met. v. 711. item, li. 4. Epigra. 90. Pondere puto, caro &c. Flau. Con. cap. 12. item 4 Epigram. 91. Nec ſumma poteas in ſceda teneri, Vitell. cap. 3. item 14. Epigram. 195. Tantum parua ſuo debet Verona Catullo, &c. Florid. ſubc. 8. cap. 9. item, lib. 5. 3. Attonitus viſo modo præſide mundi, Cruc. cap. 5. item, lib. 5. Epigram. 10. Et laudant Catuli Iulia templa ſenes, Flau. Con. cap. 62. Parrh. epiſt. 57. item, 5. Epigr. 17. lato niſi Gellia clauo nubere, Batt. Auct. cap. 34. item, lib. 5. Epigram. 17. nupſiſti Gellia ciſtifero, Pius annot. prior. cap. 9. item, lib. 5. Epigr. 57. Fama Ratidium ſua relinquat, Egnat. Racem. cap. 9. Item 5. lib. 63. Epigram. digitum ſuſtulit hoſpitibus, Calder. obſeru. lib. 3. cap. 3. item, lib. 5. Epigram. 92. Propter vicinum qui pretioſus erat, Pius annot. poſter. cap 30. item, lib. 6. Epigram. κυφὸς Pauia ... amat, Vitell. cap. 5. item, lib. 6. Epigram. 38. centumque viri denſumque coronæ Vulgus & infantis Iulia teſta placent, Parrh. epiſt. 57. item, 6. Epigram. 42. Nec fontes Aponi rudis puellis non mollis Sinueſſa, &c. Vitell. cap. 26. item, 6. Epigram. 42. de ritu Laconum, Polit. Miſcell. 38. item, li. 6. Epigram. 77. emendatus in Atlantis mulo compare, Polit. Miſcell. cap. 23. item, lib. 6. Epigram. 85. Et reſonet planctus in Aemylia, Pius annot. poſt cap. 27. item, lib. 6. Epigram. 93. Tam male non olent ora Leonis, Pius annot. poſt. cap. 15. item, li. 7. Epigram. 17. fatuus Poppyſmata Cunni, Flau. Con. cap. 51. item, 7. Epigram. 27. Nec Carteſiacis Pallas tua Ruſe trapetis, Cruc. cap. 17. item, lib. 7. Epigram. 29. Cretatam Prætor cum vellet mittere mappam, Calder. obſeru. lib. 3. cap. 14. item, 7. Epigram. 67. Hunc miratur adhuc centum grauis haſta virorum, Vitell. cap. 21. Item, lib. 7. Epigram. Nam cum me murem legendum, non, vitam, Polit. Miſc. cap. 96. Item, lib. 8. Epigram. 2. Et lingua pariter locutus omni, Cruc. cap. 8. itē, 8. Epigram. 6. Hi duo longævo cenſentur Neſtore fundi. Pollice de Tyrio triti columbi niter, Vitell. cap. 6. item, 8. Epigram. 15. Et libant Latia tertia dona tribus, Vitell. cap. 17. item, 8. Epigram. 56. Sint Mecænates, non deerunt Flacce Marones, Florid. Subc. 2. cap. 13. item, 8. Epigram. 56. Tu licet & noſtrum dixit Alexin amet, Parrh. epiſt. 4. item, 9. Epigram. 12. de Earino, & Arei Ares Græcorum, Polit. Miſcell. cap. 44. item, lib. 9. Epigram. 28. Purgentque ſeaua cana labra volſella, Flau. Con. cap. 67. item lib. 9. Epigram. 60. In ſeptis dum vagatus. Beroald. in Seru. paragraph. 38. item, lib. 9. cap. 60. teſtudineum Hexaclinon, Beroald. annot. cap. 36. Item. 9. Epigram. 93. Campis diues Apollo ſic marinus, Vitell. cap. 21. item, lib. 9. Epigram. 96. tam ſtupidus nec Glauce fuiſti, Beroald. annot. cap. 48. item, 10. Epigram. 4. legas Aetia Callimachi, Parrh. 873 in. item, 10. Epigram. 21. qua vix intelligat ipſe Modeſtus, Flau. Con. cap. 19. item, 10. Epigram. 22. Cur ſpleniato ſæpe prodeam mento, Vitell. cap. 23. item, 10. Epigram. 41. Conſtatura fuit Megalenſis purpura centum Millibus, Vitell. cap. 22. item, 10. Epigram. 41. Et populare ſacrum bis milia dena tuliſſet, Vitell. c. 1. item 10. Epigram. 630. de anu cuius vita bis ſpectata Tarento, Polit. Miſcell. ca. 58. & Beroald. annot. cap. 23. item, lib. 10. Epigram. 79. cucumam facit Otacilius, Pius annot. poſt. cap. 61. Polit. Miſcell. cap. 30. item, lib. 10. Epigram. 90. Barbam vellere mortuo leoni, Pius annot. poſt. cap. 14. item, li. 11. Epigr. 7. Donabo tibi paſſerē Catulli, Politian. Miſc. c. m. item Flor. li. 1. Subc. cap. 5. item, 11. Epig. 22. Quam rota transmiſſo toties impacta petauro, Vitell. ca. 13. item. 11. li. 23. Epig. Inde tragus celeroſq; pili, Beroal. annot. c. 13. item, li. 11. C.

11.c.31.*His Cellarius experitur artes*,Beroal. in Seru.parag.16. item,11.Epig.44 *ſed illas Oebalius flammas iuſsit abire puer*,Parr. 572.pr. item,11. Epig. 46. *Intraſti quoties inſcripta limina cellæ*,Flau.Con.c.47. itẽ, li. 11. Epig. 70. *Qualis Dulichio fata fuere cani*,Pius annot.poſt.ca.13. item, li.11. Epigr. 70. *Qui nec Erigones mallet canem*, Pius annot.poſt.c.13. item,11.Epig.73. *Drauca nata ſui vocat vepanem,&c.* Parrh. 572.m. item,lib. 12. Epigr 42. *velarunt flammea vultus*,Pius annot.poſt.cap.80. item,li.12 Epig. 48. *infelix damnatæ ſpongia virga*,Vitell.c. 9. item, 12. Epigr.58. *Ancillariolum tua te vocat uxor* , Vitell.c. 8. item,li.12. Epig. 61. *tranſmittere cacuba ſaxo*,Beroal.in Plin.li.19. item, li.12. Epigr 75. *Paſtus glande nates habet Secundus*,Beroal. ann.app.c.17. itẽ,li.12.Epigr.89.*negligentem ad pedes vernam*, Pius annot.prior c.1. item,li.12.Epig.97.de *libello Sybaritico*,Polit.Miſc c.15. item, 13.Epigra. 1. *Omnis in hoc gracili Xeniorum turba libello*,Batt.Auct c 6. item,lib.13. Epig.20. *Narſinas poteris parcius eſſe pilas*, Pius annot.poſt.c.174. item,li.13.Epig. 33. *Trebulanis genus.* Beroal. in Seru. parag.34. item,li.13.Epig.38.*De primo matre lacte coloſtra damus* , Beroald.in Seru. parag 42. item,2 Epig.41.*Peligni ſus puto dixerat poeta*,Parrh.ep.it 4. item,lib. 13.Epig.54.*Ceretana perna* , Beroald.annot.c 28.iterum in Plin.li.14. item, li. 13.Epig.16. *Te fortaſſe magis capiet de virgine porca*,Vitell.c.1. item,li.13.Epig.56. *Me materna grauis de ſue vulua capit*, Vitell.ca.1. item,li.13.Epig.68.*Galbula decipitur calamis & retibus*,Pius anno.poſt. c.29. item,li.13. Epig. 91. *Ad Palatinas acipenſera* Beroal annot.app.ca.5.item, lib.13.Epig. 106. *Genuit vindemia Cretæ*, Beroal.in Seru. parag 54. item lib.13. Epig.110.*Si ſoliata ſitu*, Pius annot. poſt. cap.113. item,13 Epig.120.*De Spoletinis, quæ ſunt cariosa,&c* Abſtem.cap.7.item, lib 13.Epig.124.*Cerretana nepos ponat*,Beroal.in Plin.lib 14. item , lib. 13. Epigr. 125.*Baccho fertilis Aulon*,Beroal.in Seru. parag.23. item,14.Epig.1.*Sunt apinæ tricæq;*,Sabell.annot.in Plin.lib.3.c.11. itẽ, lib.14 Epig. 15. *Non ſum talorum numero par teſſera*,Beroal.annot.c.27. item,14. Epigr.16.de *Turricula*,Beroal.annot.ca. 22. item,14.Epig. 21. *armata graphiaria ferro*,Beroal.annot.ca.26. item,lib.14. Epig.28.de *torta meta* Beroal. annot ca. 36. item,lib. 14. Epigr. 68. *Clara Rhodos coptam quam tibi miſit,edat* Vitell. cap.4. item lib.14.Epigram.68.*Galbula decipitur calamis & retibus*,Vitel cap.16. item, lib.14.Epigr. 78. *Artis ebur medicæ Narthecia*,Beroal.annot.app.cap 6. item, lib.14.Epig 89.*de menſis Citreis ſiluæ Atlanticæ*,Beroal.annot cap 41. item,lib. 14.Epig.103.*Pauperiore mero tingere Cinæpetes*,Beroal.in Plin.lib.19. item , li.14. Epigra. 132. *totas cuperem miſiſſe lacernas*, Calder.obſer.li.3.cap.5. item,14.Epig. 193.*Uſsit amatorem Nemeſis laſciua Tibullum*,Parrh.ep.4. Item.lib.14.Epig.217. *Dic quotus es,quanti cupias cœnare,&c.* Beroal.annot.cap.103.

Macrob.in Somn.Scipion.*Explebo numerũ reddarq; tenebris.* Beroald.in Seru parag. 28. item,lib.1.in Somn.Scip.de *numero ſeptenario* ad iſtud Virgilii *O terq; quaterque beati*,Beroal in Seru.parag.5. item, li.1.Saturn. de *ſimulacris hominum in fluuium demiſsis*,Beroal.annot.c. 65. item, 1.lib.Saturn.de *ſenibus depontanis* , Beroal.annot.ca.6. item,lib.Sat. *Tranſitaſſe veteres & cœnitaſſe patentibus ianuis*,Beroald.in Seru.parag. 24. item, de *Orbona Dea* Sabell.annot.lib.2.c.7.in Plinium. item,li. 5. Saturn. *in quo de Deiotaro quodam poeta ſic ait*,Flau Con. ca. 85. item, li 6. Saturn. *Maturum eſt quod neq; citius &c.* Beroald.in Seru.parag.6. item, li.ylt.Saturn.de *Areopagitarum taciturnitate*,Beroal.anno.ca.35. item Saturn. de *cantu in ludo ſaltatorio*, Polit Miſc.ca. 14 item,li. vit. Satur. *de Helenæ poculo*, Beroald.annot.c.75.

Mamert. Paneg. in Iulian. *hilarem diritatem Cachinnantemq; ſæuitiam*,Pius annot. poſt.c.45.

Anton. Mancinelli vituperatio, Florid. Subc.2 c.20.

Manil.li.1. *Gnoſia deſerta fulgent monumenta puellæ*,Pius Annot poſt.ca.157.2. item, li.2. *Cardinibus qui per mundum ſunt quatuor omnes*,Pius annot.poſt ca.66.

Manilius lib. *Serpentem ſuper ora cubantem Infelix natis, &c.* Pius annot poſter. cap 17.

Martian. Capella lib. 1. *Triuſq; uero fores a*

dytumque reſeraret, ginne'egeſis, legend. *Cynologia*, Pius Annot. poſter. cap.128. Item. lib. 1. *Pubeda vix dum vel paterna contremens,&c.* emend. *Bupada*, Pius annot.poſt.cap.129. Item, lib. 2. de *libris in Philyra Cortice ſubnotatis*, Polit. Miſc. cap 72 & Beroald.annot cap 4. Item lib 4. *Perdita ne qua unquam cornua fronte ferant*, Polit.Miſcell.ca.54. Item, lib. 9 *Et medicos cantus melica grata tulit*, Scoppa Coll.1 cap.34. Item, de *deliciis Milesiis*, Polit. Miſcell. cap. 16 Item, *Avocante Lyde*, Polit.Miſc.ca.46. Item, *Chryſippus proprium conſumat acerrimum*, Beroal.annot.app.c 9.

Martian.Capella: *Heroas ab Hera, quæ terra, dictos*, Beroald. in Seru.

Martian. Capella: *Cognoſcentium quoq, perfregere ſubſellia*, Parrh.ep.23.

Pompon. Mela in Creta deſcript. *Tali ſtatione atque morte*, Parrh.epiſt.15. Item, de *Menſa Solis in Æthiopia*, Beroal.annot.cap.82.

Georgius Merula, *Maſtyx Calderini*, Polit. Miſc.c.9. Item, integro libro reprehẽſus a Vitellio defendente Calderinum, pag.585.& ſequentibus.

Mimnermi ſententia, *vivere eſt, in amoribus ac locis agere*, Nann.Miſc.4.c.20.

Minutius Felix de *Cæli filio*, Polit.Miſc.c.18.

Modeſt.de Vocib.rei milit: *vexillationes vocantur a velo, quia velis, hoc eſt flammulis utantur*, Pius annot.poſt.cap.78.

Modeſt.de Vocib.rei milit: *quibus inſidentes clibanarii,&c.* Pius annot.poſt.c 81.

Iuliusu Modeſtus, Grammaticus celeberrimus, Flau.Con.c.19.

N.

NAzar.Paneg.in Conſtant. *Macedd. regem ſuum in cunis ad aciem detulerunt*, Pius poſt.c.46.

Nazar.Paneg.ad Conſtant *Operimento ferri equi atque homines pariter obſepti, clibanariis in exercitu nomen eſt*, Pius annot.poſter.c.81.

Nicetes Choniates de *Panicis phantaſmatis*, Polit Miſc.c 28.

Non.in *Aſſa*, Pius annot.poſt. c.71. Item, in *Ciſium*, Beroald.annot.ca.64. Item, reprehenſus in *Faſcinum ſto*, Pius annot. poſt.c 14.

Non.Marcell. *Flaccorum munere quidem Samnis*, Parrh ep.60.

Nonius in *Grallatores*, Pius annot. pr. ca.2. Item, in *Myopes*, Beroald. annot. ca. 81. Item, in *Parochus*, Vitell.ca.7. Item, in *Phalangas*, Beroald.in Seru.paragraph. 19 Item, in *Remulcare*, Flor. Sub 1. c.3. Item, in *Tranſenna*, Beroal. annot.c.93.

Nonn. lib 5. Dionyſ. *de Actaone inuidente Tireſia*, Polit.Miſc.c 50.

Nonnus lib.10 Dionyſ. de *Panos Flegethon*, Polit.Miſc c.28.

Nonni Dionyſiac. lib. 40. de *inuenta Purpura*, Polit.Miſc.c.12.

O.

OVid.1 met.v.15. *Quaq, erat & tellus illic & pontus & æther,&c.* Cruc. annot. in Ouid. Item,1.met.v.29. *elementaque grandia traxit*, Cruc annot.in Ouid. Itẽ, 1.met.v.56 *Et cum fulminibus facientes frigora ventos*, reponit *fulgura*, Cruc.annot. in Ouid. Item, 1. met. v. 91. *nec verba minantia fixo Aere ligabantur*, Cruc. in Ouid. Item,1.met.v 121. *Tum primum & denſi frutices & virga ſuccta,&c.* Cruc.in Ouid. Item,1.met.v.307 *Quæſitiſq, diu terris volucris,&c.* Cruc in Ouid. Item, 1.met.v.381. *Diſcedite templo & velate caput cinctaſque reſoluite veſtes*, Cruc.in Ouid. Item, lib.1. met. v. 452. *Primus amor Phœbi Daphne, &c.* Cruc.in Ouid. Item, 1.met. v. 580. *Eridanuſq, ſenex Ideiſque Amphryſus & Æas*, Cruc. in Ouid Item,1.met ver.598. *Conſitaque arboribus Lyrcea reliquerat arua*, Cruc.in Ouid. Item,1.met.ver.711. *Hoc mihi conſilium tecum dixiſſe manebit*, Cruc. in Ouid. Item,1.met. ver. 719. *Saxoq, cruentum deiicit, & maculat,&c.* Cruc.in Ouid. Item,1. met. ver. 778. *Æthiopaſque ſuos tranſit*, Cruc.in Ouid. Item,lib. 2. met. de Ocyrrhoe: *Nomen quoque monſtra dederunt*, Parrh.epiſt.7. item, lib. 2. met. *tu non inuenta reperta es*, Florid. Sub.1. ca. 6. Item,2.met.v.627. *iniuſta buſta peregit*, Cruc.in Ouid. Item, lib. 2. met. *Munichioſque volans agros, &c.* Scoppa. Coll.1.c.35. Pius annot.poſt.c.74. Item, 2.met. v. 710 *gratamq, Minerua deſpectabat humum, cultiq, arbuſta Lycæi*, Cruc.in Ouid.& Parrh.561 pr. Item,li.2.met. *in Palladis arces Pura coronatis portabant ſacra caniſtris*, Pius annot.pr.c.9.

Ouid.

Ouid.2.met.v.793. *ſumma papauera carpit*, Cruc.in Ouid. item,3.met.v.321. *Prima fide, vocique dat a tentamina*, Cruc. in Ouid. item 4.met. v.45. *de te Babylonia narret Derceti,&c.* Cruc.in Ouid. itē, 4.met.verſ.285. *Quare male fortibus vndis Salmacis enerues*, Cruc. in Ouid. item, lib.4.metam. *Polypus inſtem continet, ex omni demiſſus parte flagellis*, Beroal annot. append.cap.15. item, 4.met. *Bis terque per auras Moree rotat ſunde*, Flor. Subc. 2. cap.10. item,4.met. verſ.277. *Daphnidis Idae &c.* Cruc.in Ouid. itē, lib. 4. met. *Et Crocon in paruos verſum cum Milice flores*, Beroal.in Plin.lib.16. item, 4.met. verſ.391. *Tympana cum ſubito non apparentia raucis Obſtrepuere ſonis*, Cruc.in Ouid. item,4. met. v.757. *& tanti praemia facti Indotata rapit*, Cruc.in Ouid. itē, 5 met. v.74. *Ecce Syentes Phorbas.* Cruc in Ouid. item, 6 metam. *inter bis ſex Leucothoen famulas ad limina cernit*, Cruc.c 9. item, 6.met. *Illic incumbens cum Palladis arbore palma*, Parrh.869.f. item, lib.6. *Medioq; e vulnere ſaxi exſiluiſſe fretum*, legendum; non, *ferum*. Egnat.Racem.cap.8. item, lib met. *Quippe pedum digitos in quantum eſt quaque ſecuta*, Flau. Con. c.77. item, lib.6. met. *hanc Iuno iuſſit certamine victā eſſe gruem*, Parrh.epiſt.40. item, 6.met. *Quaq; pater Corytis parua tumulatus arena*, Parrh.862.f. item, libr.6.met. *Inſeritur medium radiis ſubtegmen acutis*, Vitell.c.3. item, lib.met.6. *varius Deoida paſtor eluſit*. Parrh.851.m. item, lib.6. met. *ſenſit Delphina Melantho*. Parrh.841.f. item.6. met. *Et te flaua comas frugū mitiſſima mater ſenſit equum*, Parrh.862.m. item,lib. 6. *Te quoq; mutatum Neptune iuuenco Virgine in Aeolia poſuit*, Egnat.Racem.c.11. Parrh.ep.42. item lib.6.met. *Fele ſoror Phoebi latuit*, Flau.Con.cap.72. item, 6. met. v. 611. *Non eſt lacrimis hoc, inquit agendum, ſed ferro*, Cruc.in Ouid. item,libro 6.met. *Ibat ad antiquas Hecalis Perſeidos aras*, Parrh.epiſt.55. item, lib.7.metam. *Carmina Naiades non intellecta priorum ſoluunt ingenijs, &c.* Parrh. epiſt. 38. item,lib.7.met. *Te quoq; Amyclide poſuiſſet in aethera Phoebus*, Parrh. 841.m. itē, 7.met. verſ. 384. *Effugit natarum vulnera Combe*, Parrh.863.m. item, 7.met.verſ. 610. *aut dantur in altos Indotata rogos*, Cruc. in Ouid.4.met.v.757. item, lib.8.met. *Actoridaeq; pares, &c.* Parrh.ep.41. item, libr.8.metam. *Et miſſus ab Elide Phileus*, Parrh.epiſt.41. item.8.met. v.755. *ferrum Triopeius illa abſtinuit*, Parrh.864.m. item . libr.9. *Terq; quaterq; rotatum Mittit in Euboicas*, Flor.Sub.2.ca.10. item. lib. 9.metam. *Cares, & armiferos Lelegas*, Beroal.in Seru.pata 31.36. item, metam. 9. *Quiq; premit vocem,&c.* Polit. Miſc.ca. 83. item, 10.met. *Primitias frugum dant ſpicea ſerta comarum*, Parrh.865 m. item, lib.10. *Feſta pia Cereris celebrabant annua*, Pius annot.prior. cap.9. item, lib.10. *Vos quoq; flexipedes hederae veniſtis*, Parrh. 867.m. item, 10 met. *Quam tria qui timidus medio portante catenas Colla canis vidit*, Parrh.364.m. item,lib.10. metam. *Acriſius illi, Iupiter huic*, Parrhaſ.epiſt.39. item,11.met. *Arcadia tamen eſt impenſior illi Cura ſua*, Parrh.850. pr. item, lib.11. metam. *Decime ruit impetus undae*, Polit. Miſc.cap.86. item, 11. met. v.474. *qua pars admonet abſit*. Cruc. in Ouid. item, 11.met. *ſi ſit circumſpicit illic Qui modo viſus erat*, Cruc.in Ouid. item,lib.12.met. *intenſum compellat Sminthea dictu*, Beroal. annot.app.c.12. item,12.met. *Annos vixi bis centum; nunc tertia ducitur aetas*, Flor. Sub.2.c.2 item,lib.12.met. *Vidi ego Petreum conantem vellere terra Glandiferam quercum*, Parrh.epiſt.4. item lib. *Tribus hac excurrit in aequora linguis*, Cruc.ca. 4. item. lib.14.met. *Mos fuit niueis atriſque lapillis, His damnare reos illis abſoluere*, Pius annot.poſt.cap.91. item,14.met.v.90. *ſteriliq; locatas colle Pithecuſas, &c.* Parrh. 866.m. item, lib. *Separat Aonios Actaeis Phocis ab aruis*, Pius ann.poſt.c.156. itē, 14.met.v.92. *fraudem & periuria quondā Cercopum exoſus, &c.* Parrh.866.pr. item, 13.v.479. *Tunc quoq; cura fuit partes velare pudendas*, Cruc. in Ouid. item, 14.met. v. 573. *cadit Ardea Turno ſoſpite dicta potens*, Cruc.in Ouid. item, vlt. met. *metueremq; time Rhamnuſida iram*, Pius annot poſt.cap.70. item, lib.ult.met. *& ſpiſſi littoris Ancon*. Egnat.Racem.cap.18. item, lib. 15. met. *Praeſidas attonitas, &c.* Beroal. annot.c.70. & Polit Miſc. c.51. item,15.met.v.620, *Cornuaq; auratis poſi-*

bus inſculpunt. Cruc. in Ouid. item, 15. met. v.704. *dextra præcipta Ceraunia parte Remechiumq; legit.* Cruc. in Ouid. itē, lib. Amor. El. *Cogit nos linea iungi* Nann. Miſc.1.cap.20. item,lib. Amor. *Te quoq; promiſſam Xanthe Pænee Creuſam, &c.* Parrhaſ.epiſt.49. item,lib. Amor. *Cum rapuit vultus Xanthe Neræa tuos.* Parrh. Ep. 49. item,lib.1 Amor. *Qui latus argueret, corneus arcus erat.* Florid. Sub.3 c.2. itē, lib. El. *Ianitor indigne dura religate catena.* Parrh.867. fol. item,lib.3.Amor.Eleg. *Inachus in media Bithynide pallidus eſſe dicitur.* emend. *Melia.* Parrh.Ep.6. item, lib Eleg. *Ecce coturnices inter ſua prælia viuunt.* Flau.Con. c.76. item, lib.de Arte: *Quis faciunt tuſſes ignis & vnda viros.* Cruc.c.5. item,in Arte. *Pallidus in Lyncem, ſiluis errabat Orion; Pallidus in lenta Naide Daphnis erat.* Parrh.854.f. item, Arte am. de *Naulijs.* Polit. Miſc. cap.14. item, lib. de Arte: *Offendat nares virque paterq; gregis.* Beroald. annotat. cap.13. item, lib. Arte: *Contiguus poni Scipio magne tibi.* Parrh. 853. m. item, Arte: *Tænias qua luce pependit Luſa maritali Gallica veſte manus* Parrh 854 m. item,de rem. Am. *Quare nouem cur iſſe viua dicatur.* Parrhaſ.856.f. item, lib.de remed. Am. *Et per quod nouies ſæpius iſſet iter* Parrh. 856. m. item,de remed. *Ceſſit ab Idæa coniuge victa prior.* Parrh.857.pr. item,lib.1.remed. Amor. *Et modo Niliacis carmina luſa modis.* Pius annot.poſt.cap.40. item, lib.1.de Remed. *ex illo Zoile nomen habes.* Beroald.annot. cap.11. item,2.lib.Remed. *extremum ſeu trahit ille pedem,* Polit. Miſc c.64. item, *Et careant lolijs oculos vitiantibus agri.* Beroald. annotat. cap. 81. item. Epiſt. Deianir. de *Teuthrantia turba,* Polit. Miſc.cap.29. item, Epiſt. Hermion: *Vecta peregrinis Hippodamia rotis.* Flau Con.c.4. item, Epiſt. Hypſiphyles: *Et qua neſcieris melius, male quæritur herbis.* Flau.Con.cap.1. item, Epiſt. *Caſtaque fallaci zona recincta manu,* Scoppa Coll.1. c.33. item, Epiſt. Hyperm. *Quæ tibi cauſſa fugæ? quid Io freta longa pererras.* Flau.Con.cap.3. item, Epiſt. *Non venit ante ſuam noſtra querela diem.* Vitell.c.28. item. Epiſt. Didon. *Inque loco regis ſceptri q; ſacra tene.* Flau. Con.cap.2. item,

Epiſt.Med. *At tibi Colchorum memini &c.* Florid. Sub.1.ca.9. item, Epiſt. OEnon. *Defenſa eſt humili cana pruina caſa.* Parrh. 858 m. item, Epiſt. OEnones: *Theſeus, niſi nomine fallor, &c.* Parrh. ep.29. item, Penelop. *Vix Priamus tanti totaq; Troia fuit.* Scoppa Coll.1.cap.33. item. Epiſt. Penelop. *Siue quis Antilochum narrabat ab Hectore victum.* Polit. Miſc. cap. 76. Scoppa Coll.1.c.33. Parrh Ep.29. item, Epiſt. Sapph. *Nec me Pyrino ſubeunt Mnaſis ve puellæ: Nec me Lesbiadum.* Egnat. Racem.cap.2. Parrh. epiſt.21. item, Faſt. de *Mineruali diſcipulorum.* Polit. Miſc. c. 21. item, Faſt. *Ne fallare caue, proximus alter erit,* Beroal.in Seru.parag.49. item, Faſt. *Qui Puteal Ianumq; timet celereſque Calendas.* Scoppa 1. Coll.cap.2. & Nann. Miſc.4. c.13. Beroal.annot.c.20. item, lib. Faſt. *Pontibus præcipitaſſe ſenes.* Beroald.annot.c.6. item, lib.Faſt.de *Deabus Palæſtinis.* Beroal.anno.c 25. item, Faſt. *Simulacra virorum ſcirpea, &c.* Beroald. annot.c.65. item, lib. Faſt. *Veſcaq; parua vocant,* Beroal. in Seru.parag.59. itē, lib.1.Faſt *Tempora cum cauſis Latium, &c.* Parrh.874. m. item, lib.1. Faſt. *Cum tot ſint Iani cur ſtas ſacratus in vno?* Scoppa 1. Coll.c.2. Nann. Miſc.4 c.13. item,lib. 1. Faſtor. *Semper agatne rogat, &c.* Polit. Miſc.ca.60. item,1.Faſt. de *capro vitem rodente.* Polit Miſc.c.26. item,lib.1.Faſt. *Det tecum in lances Inachi vacca,* legend. *Inache lauta.* Beroal.annot.c 5. item, lib. 2.Faſt. de *Curione Maximo.* Beroald.annot.c.51. item,2 Faſtor. *Comat virgineas haſta comas.* Beroal.annot.c.1. item,lib. 2.Faſt. *Et digitis tria thura tribus ſub limine ponit.* Flor.Subc.2 c.10. item,lib.3 Faſt. *tempora quarta die,* legend. nō *quinta.* Beroal.annot.c.9. item.4.Faſt. *Circus erit pompa celeber, &c.* Polit. Miſc.c.85. item, 4.Faſt. *Sacratuſque Mylam paſcua lata boum,* Flau.Con.c.6. item, 4.Faſt. *Pallade fit Tychio,* legend. non, *Titio.* item, 4. Faſt. *vicibus factis ineunt conuiuia.* Beroal. annot.cap.8. item, 5.Faſt. *Frigidus Argeſtes.* Beroal.annot c.2. item, 4.Faſt. *Namque Leontinos Amaſenaque flumina curſu.* Scoppa Coll.lib.1. cap.3. item, 5. Faſt. *Incinctus philyra capillos.* Polit.Miſc. cap 72. & Beroald.annot.cap 4. item, lib.6.

lib. 6. Faſt. *Cantabat mœſtis tibia funeribus.* Pius annotat. poſt. cap 188. item, lib. 6. Faſt. *Surgit humo iuuenis telis adflatus auitis.* Scoppa Coll. 1. cap. 12. item, 6. Faſt. *Et populus Laurens Lanuuiumque meum.* Cruc. c. 16. item, 6. Faſt. *Nec Latiam nouat quam præbet lenta.* Beroal. annot. c. 3. item, 1. Triſt. *fluctus undecimo prior.* Polit. Miſc. cap. 16. item, 2. Triſt. de *Sybaritides auctore.* Polit. Miſc. cap. 15. item, 2. Triſtium, de *Ariſtide Mileſiaca.* Polit. Miſc. cap. 16. item, 2. Triſt. *Tantalides Piſaeam Phrygiis vexit eburnus equis.* Parrh. 839. m. item. libr. Triſt. *Nec graue magnanimi robur mirare Rutili.* Egnat. Racem. ca 9. item, 5. Triſt. *Barbarus hic ego ſum quia non intelligor ulli.* Florid. Subc. 2. cap. 1. item. *Nec titulus minio notetur.* Pius annot. poſt. c. 105. item. 1. de Ponto: *Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit hyems.* Flor. Sub. 2. c. 14. item lib 1. de Ponto Eleg. *Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem.* Florid. Sub 1. cap. 8. item, lib. 1. de Ponto: *Nec tantum Clario Lyde dilecta Poeta.* Parrhaſ. 860. a. m. item lib. 2. de Ponto Eleg. *cui nobilitatis origo Nomen in Eumolpo peruenit uſque Coty.* Egnat. Racem. c. 14. item, 2. de Ponto Ele. *Sic pater in Pylius, Cumæos mater in annos viuant.* Flor. Sub 2. c. 2. item 3. de Ponto: *Triſtia deformes pariunt abſinthia campi.* Florid. Sub 2. cap. 12. item, in Ibin: *Aut ut Amyntiadem turpi dilectus amore.* Pius annot. poſt. cap. 12. item, in Ibin. *Liuida ſe ſcapulis ut virgo, &c.* Parrh epiſt. 47. item, in Ibin. *Dux Pœnus merſit putealib. undis.* Beroal. annot. c. 10 Abſtem. c. 1. item, in Ibin. *ut ille non profectura conditor hiſtoriæ.* Abſtem. annot. cap 2. Parrh. epiſt. 9. item, in Ibin. *Filius ut Cereris fruſtra tibi ſemper ametur.* Parrh. 862. m. item, in Ibin. *Te nequicquam placidum ſpondentia Martis Sidera preſſerunt.* Pius annot. poſt. cap. 49. item, in Ibin. *ut illi unum qui toto corpore vulnus habet.* emend. *cui &* erat. Parrh. Ep. 44. item, in Ibin *ut puer Arpagides referas, &c.* Abſtem. c. 4. item, in Ibid. *Comicus ut liquidis periit in undis.* Beroal annot. cap. 10. item, in Ibin. *Vtque patrem Sameus, condit te Phœbus.* Parrhaſ. epiſt 45. item, in Ibin *Quam tua vel Pterela, vel tua Niſe fuit.* Parrh. 858. pr. item, in Ibin. *Nataq; ut Æacidæ iaculis moriaris adactis.* Abſtem. annot. c. 3. Parrh. ep. 48. item in Ibin. *Loquax in equo eſt eliſus guttur Agenor.* Pius anno. poſt. c. 151. itē, in Ibin. *Sitq; Taphagea cauſſa leana necis.* emend. *Thayllæa.* Parrh. epiſt. 8. item. Ibin. *Vt legem pœna cui dedit ipſa parens.* Parrh. ep. 45. item, in Ibin. *Aut ut Acarnides inſutus pelle iuuenta.* Parrh. ep. 46.

P.

Latin. PAcat. Paneg. *Capita diminuta, & vitam ære taxatam.* Pius Annot. poſt cap. 44.

Pacuv. *Repandiroſtrum, incurvicerуicum pecus.* Pius annot. poſt. c. 18.

Palæphatus de *Scylla meretrice in marinum monſtrum conuerſa.* Parrh. 838. pr.

Pallade verſus, de *Grammatico gignente, maſculum, fœminam, neutrum.* Pius annot. pr cap. 3.

Palladius. οὐκ ὀλίγως ἐν δίζυφοις δύναμιν. emend. ζιζύφοις. Pius anno. poſt. c. 37. item, lib 1. de re ruſtic. *Campas ficulneo cinere perſequuntur.* Beroal. annot. c. 101. item, libr 5. *Vas aeneum miliario ſimile.* Beroal. annot. c. 102. item, *Raphanū ſicut Braſsicam conſtat eſſe vitibus inimicam.* Flau. Con. c. 97. item, libr. Agr. de formula *paſsi conficiendi.* Beroal in Seru. parragr. 54. item, *Marrubij, multoq; ſedi contingere ſucco.* Pius annot. poſt. c. 33. item, *Vt in ſterilē res agat acta gradum.* Pius annot. poſt. c. 35. item, *Nec enim formator agricolæ debet artibus & eloquentia rhetores æmulari.* Flor. Sub. 2. ca. 1. item, lib. Agr. *Noctua pennis patentib. extenſa ſuffigitur.* Pius annot. poſt. cap. 33.

Pauſan. in Attic. de *Ptolomæo rege Ægyptiis patrem ei non tam Lagum quam Philippum Amyntæ.* Pius annot. poſt. c. 106. itē, in Attic. *Viſuntur ſaxa argentea, in quibus rei omnes accuſatoresq; conſiſtunt.* Pius annot. poſt. c. 40. item. in Att. *Nemeſis fanū eſt, quæ ſupra ceteros Deos ſuperbis inexorabilis eſt.* Pius anno. poſt. c. 70. item, in Atti. de *Promethei ara, a qua ad urbē cum accēſis facib. currunt.* Pius annot. poſt. c. 114. itē, in Att. de *Ara Iouis ad Municinū.* Pius annot. poſt. c. 74. item in Bœoticis de *tauris Æthiopicis, qui Rhinocerotes dicti.* Polit. Miſc. c. 56. itē, lib. 1. Eliac. de ſigno Iouis Olympii, *elata altera manu.* Parrh. ep. 37.

Digitized by Google

Pauſan. in Meſſen. de *aquis trans Amenem albis ſulfureis, &c.* Parrh. ep. 51. item, lib. 2. de ſigno Ioue, *cui tertius oculus in fronte media*, Scoppa Coll. lib. 2. c. 9. item, lib. de *Satyris, eorumq; in fœminas Libidine*, Pius annot. poſt. cap. 275.

Perſii Præfat. *Cantare credas Pegaſeium melos*, Polit. Miſcel. 44. Scoppa Coll. 1. c. 34. Item, præfat. Sat. 1. *Coruos poetas & poetridas picus*, Scoppa Coll. 1. c. 16. item, Sat. 1. v. 26. *Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene Cachinno*, Scoppa Coll. 2. c. 12. item, Sat. 1. v. 60. *Quanquam hac rara auis eſt.* Scoppa Coll. 2. cap. 12. item, Sat. 1. v. 106. *Sed numeris decor eſt & iunctura addita crudis. Claudere ſic didicit verſum Berecynthius Attis*, Cruc. cap. 3. item, Sat. 1. ver. 109. *Coſtam longo ſubduximus Apennino.* Cruc. cap. 3. item, Sat. 2. v. 14. *Nerio iam tertia ducitur vxor*, Scoppa Coll. 2. c. 12. item, Sat. 3. *Inſano multum laudanda magiſtro*, Pius Annot. poſt. c. 113. item, Sat. 4. *Pannucea Baucis, cum bene diſcincto cantauerit ocyma verna.* Scoppa Coll. 2. c. 11. item, Sat. 6. *Praſto eſt mihi Manius heres*, Beroald. annot. cap. 45. item, Sat. 6. *Chryſippe tui finitor acerui*, Beroal. Annot. app. c. 9. item, Sat 6. *Non in feſtuca lictor*, Polit. Miſc. ca. 98. item, Sat. 6. *Verterit hunc dominus, &c.* Polit. Miſc. c. 98. Item, Sat. 6. *Exit Marcus Dama.* Polit. Miſc. c. 31. itē, *De arūdine nodoſa.* Polit. Miſc. c. 39. item, Sat. *quiſquam faxit oletum*, Scoppa Coll. 1. cap. 17. item, Sat. *cur me in decurſu lampada poſcis?* Pius annot. poſt. c. 114. item, Sat. *Aſpice quam longa diuerberet aera ſanna.* Pius annot. poſt. ca. 3. item. Sat. *De gente hircoſa Centurionum.* Beroal. annot. cap. 13. item, Sat. *Anticyras melior ſorbere meracas.* Pius annot. poſt. c. 87. item, *Cappadocas rigida pauiſſe cataſta.* Beroald. Annot. cap. 17. item, Sat. *Eſt nunc Briſei quem veneſius liber Acci.* Scoppa Coll. 1. c. 34. item, de *nigra Sepia.* Polit. Miſc. cap. 39. & Beroal. annot. c. 98. item, de *Terra progenie.* Polit. Miſc. ca. 18. item, Sat. *Anguſta collo non fallier orca.* Beroald. annot. cap. 22. item, Sat. *Cum bene diſcincto cantauerit ocyma verna.* Pius anno. poſt. c. 169. item, Sat. *Cicer ingere large rixanti populo, noſtra vt Floralia poſſint, &c.* Cruc. cap. 3. item, Sat. *Hem ſaperdam aduehe Ponto*, Parrh. ep. 37. item, Sat. *in decurſu lampada poſcis*, Beroald. Annot. app. c. 18. item, Sat *Hinc tuba candela, tandemq; beatulus alto Impoſitus lecto.* Pius annot. poſt. cap. 188. Bapt. Pius carpitur ad Virg. *medica putres Accipiunt.* Flor. 2. Sub. c. 19.

Phalar. Epiſt. ad Polycletum: *miſi poculorū Thericleorum paria decem*, Beroal. Annot. app. cap. 21.

Philo Iudæus libr. de Moſe, de *Sybariticis.* Polit. Miſc. c. 5.

Philoſtr. lib. de vita Apoll. de *fonte Tantali*, Beroald Annot. cap 1.

Plato in Cratylo, de *etymo Agamemnonis*, Nann. Miſc. 7. cap. 13. Item, lib. 1. de Legib de *Tyrtæo.* Florid. Sub 3 c. 10. Item. lib. 3. de Legib. *dimidium plus toto*, Beroal. Annot app. c. 3. Item, in Phœdone, de *Cycnis vicina morte canentibus.* Pius anno. poſt. c. 128. Item, in protagora: *Bene tecum agi putares ſi Eurybatum offenderes & Phrynondam, &c.* Pius Annot. poſt. cap. 196. Item, lib. 1. de Rep. *Putas me adeo furere, vt Leonem tondere audeam.* Pius annot. poſt. c. 15. item, lib. 6. de Rep. *Diomedæa neceſſitate cogetur ea facere*, Pius annot. poſt. c. 1. item, in Sympoſio: de *Patrocli Achilliſq; ætate*, Polit. Miſc. c. 45.

Plauti Amphitruo ſæpe emēdata, aut verius commentarius eius. Pius Annot. poſt. cap. 201. Item, Amph. Prologo: *Alcmenam vxorem cepit vſurariam*, Pius Annot. poſt. c. 3. Item, Amph. Prolog. *Conquiſitores ſinguli in ſubſellia eant.* Pius Annot. poſt. ca. 3. Item, Amphit. *Me a portu præmiſit domum, vt hæc nuntiem vxori.* Nann. Miſc. 2. cap. 14. Item, Amphit. *Vulcanum concluſum in cornu geris?* Parrh. 876. pr. Item, Amphitr. *Aut ſatisfaciat mihi, atque adiuret inſuper Nolle eſſe dicta, &c.* Nann. Miſc. 2. c. 7. Item, Amph. *Tu certe laruatus es aut ceritus.* Abſtem, ca. 3. item, Amphitr. *quin iſtanc iubes pro cerrita circumferri.* Amph. *quin facto eſt opus*, emend. *ferto.* Pius annot. poſt. cap. 147. Item, Aſinaria ſæpius emēdata, ſeu potius commentarius ad Aſinariam. Pius Annot. poſt. cap 202. Item, Aſinar. *Ad fuſtidinas & ferricrepidinas inſulas.* Pius annot. poſt. c. 11. Item, Aſin. *Indicatum me vxor adduxit domum.* Pius Annot. poſt. ca. 202. Item, Aſin. *Facio facetum me atq; magnifi-*

magnificum virum. Pius Annot. poſt.c.8. Item, Aſin. *Picus & cornix eſt a leua.* Beroal. in Seru. paragr. 46. item, Aſin. *Sed quid hoc quod picus vlmum tundit?* Pius annot. prior. c. 5. item, Aſin. *Cum illic ecbas blande ad te benedice.* Florid. Subc. 1 cap. 8. Item, Aſin. *Aucepi quando concinnat areā.* Florid. Subc. 1. c. 9. item, Aſin. *Demam de ordeo, toluttim in badizat.* Pius Annot. poſt. cap. 35. Item, Aulularia ſæpius emendata; vel potius commentarius in Aulularia Pius Annot. poſt. cap. 203. item, Aulul. *E ſuo ligello ſumus ſi qua exit,* Pius annot poſt. c. 15. item, Aulular. de *agno curione,* Beroal. annot. ca 51. Item, Bacchides ſæpius emend. aut verius in Bacchides commentarius. Pius annot. poſt. c. 205. Item. Bacchid. *Faxo iam eris Linus, & ego Hercules.* Pius annot. prior. cap. 8. Item. Bacchid. *Te factam conſpicierem Seriziana rania,* Parth. ep. it 39. item, Bacchid. *Herculem fecit ex patre, decumam partem ei dedit.* Beroald. Annot. app. c. 11. item, Bacchid *homines remulco ſequi, &c.* Flor Sub. 1. c. 3. item, Bacchid. *a trai ſenna hic turdus lumbricum petit.* Beroal. annot c 93. item, Bacchid. *in eo ipſo aſtas lapide, vbi præco prædicat.* Pius anno. prior. cap. 10. item, Bacchid. *Obſonate polluctibiliter.* Beroald. Annot. c. 103. item, bacchid. *malacißandus es.* Pius Annot. poſt. cap. 161. 2. item, Captiuei aliquoties emend. vel potius commentarius in Captiuos. Pius annot. poſt. ca. 204. item, Capteiu. *Scio abſurde dictum hoc deriſiores dicere* ... n. Miſc. 1. c. 5. item Capteiu. *Nunquam albis quadrigis, &c.* Pius annot. poſt. c. 3. item, Capteiu. *Iouem ſupremū teſtem do Hegio.* Pius Annot. poſt. cap. 3. item, Captei. *inter ſacrum ſum & ſaxum.* Pius Annot. prior. cap. 10. item, Caſina: de *Situla.* Beroald. Annot. ca. 53. item, Caſin. *Retrouerſim cedam, imitabor nepam.* Pius annot poſt cap. 158. item, Caſin. *Imitabor nepam, receßim dabo me ad parietem.* Pius annot. poſt. c. 13. item, Ciſtell, *Inuolulum quæ in pampini folio intorta implicat ſe.* Pius annot. poſt cap. 34. item, Curcul. *Tu petalion, &c.* Scoppa Coll. 2. cap 7. item, Curcul. *Vbi quid ſuris puere, aperto capitulo.* Pius annot. poſt. c. 71. itē, Curcul. *ſatis eſt leui incubare* Pius annotat. poſt. c. 10. item, Curcul. *robuſto carcere vt pereais.* Beroald. Annot. app. c. 10. item, Curc. *Hoccine pacto indemnatum atq; inteſtatū abripi.* Nann. Miſc 10. c. 1. item, Curcul. *Nec vlli homini nutet, nictet, annuat.* Pius annot. poſt c. 128. item, Epid. *Cumatile aut plumatile,* Pius annot. poſt. cap. 194. item, Epid. *Me aleatis dentibus desideret filius,* Pius annotat. poſt. cap. 3. Item, Menæchmi aliquoties correcti; ſiue potius commentarius in Menæchmos. Pius annot. poſt. c 205. item, Menæch. *Mihi pollinctor dixit qui eum pollinxerat.* Bart Auct cap 5. item, Menæch. *Vel mane etiam mille paſſuum, commeratus cantharum. Placide pulta* Pius anno. poſt. cap. 5. item, Menæchm *Demiror vbi nūc ambulet Meſſenio,* Flor. Sub. 2. c. 1. Item, Merc Act 2. Sc. 3 Nunquam ędepol me vincet: hic commodius poſcit, pater. Nann Miſc. 2. c. 2. item, Merc *Diua Aſtarte, &c.* Flor Sub 2. c. 7. item, Milite: *Si vnum epityrum, &c.* Vitell cap. 2. item, Milit. *Lolio victitare.* Pol. Miſc. c. 66. Beroal. Annot. ca. 81. item, Milit. *Tu quidem cactus non luſciosus es.* Beroald. Annot. cap. 1. item, Milite. *ingenua, an feſtuca facta.* Polit Miſc. c 98. item, Milit. *Cauſiam habeas ferrugineam.* Beroald. annot. cap. 92. item Milite, *is color thalaſsicus eſt.* Beroal. Annot. cap 92 item, Moſtell. *Subagito blandis & benedictis dictis,* Florid. Subc. 1. c. 8 item. Moſt. *Videre coagmenta in foribus &c.* Polit Miſc. c. 66. item, Perſa: *Hodie in tranſenna doctis ducam dolo.* Beroal. Annot cap. 931. item, Perſa: *Vincere is gralatorem gradu.* Beroald. annot. c 94. item, Pœnulo Prolog. *Neu heic vartentur virgis & loris domi.* Nann. Miſc. 2 cap 9 item, Pœnulo: *Neu deſignator prateriens obambulet.* Nann Miſc. 4. ca 21. item. Pœnulo de *imperio hiſtrico,* Beroal. annot. cap. 89. item, Pœnulo: *Mea coloſtra, meus dulciculus caſeus,* Beroald. in Seru. paragr. 42. item, Pœnulo: *Continuo is me exſynceraſtum feceris.* Beroald. Annot. c. 95. item, Pœnulo: *Miſeram eſſe prædicat buccam ſibi.* Flor. Subc. 2. cap 23. item. Pœn. *Manuleatam tunicā habere hominem addecet,* Pius annot. poſt. cap 18. item, Pſeudol. *Sum promus condus, & procurator peni.* Beroal. annot. c. 19.

item, Rud. *Oſtreas, balanos captamus.* Pius annot. poſt. c. 3. item, Rud. *Bibe excalfactas.* Pius annot. poſt. cap. 161. item, Rudent. *Virile ſecus nunquam vllum habui.* Parrh. epiſt. 43. item, Rudent *Nolo murmurillum fieri.* Pius annot. poſt. ca. 3. item, Rud. *in ætate hominum plurimæ fiunt tranſennæ.* Beroal. annot. c. 93. item, Stich. *Sambucas adduxit ſecum, &c.* Pius Annot. poſt. c. 3. item, Stich. *Vno Gelaſimo minus eſt quam dudum fuit.* Pius Annot. poſt cap. 3. item, Stich. *Teriiplane non obnoxie.* Pius annot. poſt. ca 3. item, in Sticho: *Scis tu me eſſe imi ſubſellij virum.* Vitell. cap. 23. item, Trinum: *Deſerere illum & deiuuare in rebus aduerſis pudet.* Florid. Subc. lib. 1. cap. 8. item, Trinum: *quod dediſti ſcortu? Ibidem vna trabo.* Florid. Subc. 2. cap. 1. item, Trucul. *Nunc is eſt fundus nobis.* Nann. Miſc. 1. ca. 35. item Trucul. *detraxi partem Herculaneam.* Beroal. annot. app. cap. 11. item, Truculent. *Corrumpor ſitu, ita miſer, &c.* Pius annot. prior. c. 2. item, Fragm. de *Scraptitiis, diabolaribus, fœnicolis, ac miraculis.* Pius annot. poſt c. 34. item, *Aliquid mali propter vicinum malum.* Pius annot. poſt. cap. 30.

Plin. Præfat. natur. hiſtor. *Omnia opera tanquam nouiſſima inſcripſere &c.* Polit. Miſc. c. 47. item, Præfat. lib. Natural. *vt cauenum Homeromaſtigas.* Beroal. annot. c. 11. item, locis pluribus reſtitutus explicatuſq; lib. 2. ac nominatim cap. 1. 2. 3. 5. 8. 9. 10. 11. 15. 20. 23 35. 39. 48. 49. 50. 56. 61. 69. 72. 73. 77. 87. 90. 106. 108. Sabell. Annot. item, lib. 2. triginta amplius locis ſollicitatus Sabell. Obſeru. ſeu Annot. poſt. item, lib. 2. *Ex ſemetipſis totidem Deos faciunt Genios.* Polit. Miſc. c. 89. item, lib. 2. *Sol omnia intuens, omnia etiam exaudiens.* Pius annot. pr. c. 7. item, lib. 2. *Figuram vmbræ terræ ſimile metæ, ac turbini inuerſo.* Beroal. annot ca. 36. item, lib. 2. *In Æmylia via Fauentina lina, &c.* Pius annot. poſt. c 27. item, lib. 2. c. 66. *multo maxime*, legẽd. non, *vulgo maxime.* Sabell. annot. item, lib. 2. c. 69. *deprehenderunt & dioptra.* Beroal. annot. c 66. item, lib. 2. c. 95. *Sunt & in Nymphæo paruæ ſaltares dictæ, &c.* Parrh. 878. pr. Plin. emendatus examinatuſq; lib 3. cap. 1. 4. 5. 11. 24. Sabell. Annot. item, libr. 3. octo, decem locis ſollicitatus Sabell. Obſeruat. ſeu Annot. Secund. item lib. 3. c. 5. *Carnem in monte Albano ſolitis accipere.* Beroald. in Plin. item, libr. 3. de *terminis Latij antiqui*, Beroal. annot. in Seru. paragraph. 1. item, ter quater correctus. lib 4. Sabel. Obſeru. ſeu Annot. tam priorib. quam poſteriorib. item, lib. 4. cap. 23. *Noſtri Tarteſſon appellant quam item appellauerunt Gadiza.* Egnat. Racem. c. 14. item, lib. 5. quinquies ſexieſve tẽtatus. Sabell. Obſeru. item in Annot. item, lib. 5. cap. 3. *Opidum Tabracha ciuium Romanorum.* Beroal in Plin. item lib. 5. ca. 29. *ciue Cadmo, qui primus prorſam orationem condere.* Flau. Con. cap. 100. item, lib. 5. ca. 30. *Smintheum templum durat.* Beroal. anno. app. ca. 12. Item, lib. 6. emendatus cap. 1. 17. 18. 23. 25. 27. 28. 29. 30. Annot. item bis ter in Obſeruat. item, libr. 6. *Seres lanitio ſiluarũ nobiles, &c.* Beroal. in Seru. paragr. 55. item, lib. 7. cap. 11. 20. 23. 24. 26. 43. 44. 45. 60. Sabell. Annot. item, libr. 7. ter quater tentatus. Sabell. Obſeru. item, lib 7 c. 3. *Reperitur & in Peloponeſſo quinos quater enixa.* Scoppa Coll. 1. cap 32. item, lib 7. cap. 24. *Inuenta eſt a Simonide medico.* eodem loco, *medico.* Calder. Obſeru. lib 3 c. 13. item, lib. 7. *Cum Curio inter roſtra & Argeorum theſin proſpexiſſet.* Beroal annot. c. 51. item, lib. 7. *Corpore veſcos eſſe ſed eximijs viribus.* Beroal. in Seru. paragr. 59. item, lib 7. de *Thalangibus ſuſtibus &c.* Beroal. in Seru. paragr. 19. item, libr. 7. *Annos quidam Lunæ ſenio determinabant vt Ægyptij, &c.* Flor. Sub. 2. cap. 2. item, lib. 7. *Eiuſdem familia Scipioni poſt cum cognomen Salutio mimus dedit.* Pius annot. poſt. c. 185. itẽ, lib. 7. *Lege Scanſili annorum accidua, quam climactheras appellant.* Beroald. Annotat. cap 47. item, lib. 7. cap 37. *Cui Amphyctiones Græciæ honorem habuere.* Beroald. annot. cap. 67. item, lib. 7. *Non cremari hominem priuſquam genito dente* Beroald. annot. cap. 29. item, lib 7. *Primuſq; Cæſar, a cæſo matris vtero dictus.* Beroald. in Seru. paragr. 9. item, l. 7. c. 41. *Lampido vna in omni æuo refertur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit.* Scoppa Coll. 1. c. 24. item, lib. 7. c. 56. *Dædalus ichthyocolla.* Beroal.

roal.in Pli. item, lib. 7.c.56. *Proſ.im orationem condere Pherecydes Serius inſtituit.* Flu.Con.c.110. item, lib.7. *Claudius Cæſar ſcribit Hippocẽtaurum in Theſſalia natũ.* Flor. Sub.2.c.6. itẽ, lib.7. *Sunt & Satyri ſubſolanis Indorũ montibus.* Flor.Sub 2 c.6. item,lib.7.vbi loquitur de Baſalte:*quotidiano ſolis ortu cõtractum radiis crepare dicunt.* Flor.Sub.3.c.1. item,lib.8.aliquoties ſollicitatus. Sabell.Obſ. item, lib. 8.c 1.7.17.36.44. Sabell.Annot. itẽ, lib. 8.c.8.de *Vris.* Beroal.in Seru.paragr 27. itẽ,lib. 8. c.12. *Nuces nobilis pycta Byzantij geniti.* Flau.Con.c.9. item,lib 8.c.12 *ipſe in annis degenerauit Æthiopẽ.* Flau. Con. c.9. itẽ, lib 8.c.17. *nunc Varias & Pardos appellant.* Beroal.anno.c.77. item,lib.8. de Echmo.*Hac cute expoliũtur veſtes, fraus magnũ & ibi monopolium inuenit, &c.* Bart. Auct c.41. item,lib.8 de *boue Apis.* Flor. Sub.3.c.1. itẽ, lib.8.c.42.de Bucephalo: *alios paſſim reijciens.* Flau. Con.ca.10. itẽ, lib.8.c. 42. *eodẽ peruenisse ab Veijs, &c.* Beroal.in Plin. item, lib. 8. c. 50. *quos Nyctalopas vocant.* Beroal.annot.c.81. item, lib.8.c.55. *Magna propter venatum eum viuerem gratia eſt.* Beroal annot.c.68. itẽ, lib.9.c.17. *Piſcium nobiliſſimus habitus acipenſer.* Beroal.annot.app.c.5. item,lib. 9.de *teſtudinum putaminibus.* Beroal. annot.c.36. item,lib.9.c.18.25.Sabel.Annot. item,lib.9.c.38. *Me iuuene violacea prætexta vigebat, cuius libra denariis centum veniebat, &c.* Vitell.c.22. Item, lib.10.c. 3.6.23.64. Sabell.Annot. item. 10. c.1. *Ita libratas ſtantes nauigant ramorum armamentis.* Nan.Miſc.10.c.2. lib.10.c.7.*Sanqualem atq; immuſulũ augures Romani magna quæſtionis habẽt.* Pius annot poſt.c.16. item,lib.10.c.23. *Aquilone maxime volant ortygometra duce.* Pius annot.poſt.ca.54. item.lib.10.c.24. *Cæcina Volaterranus, Equeſtris ordinis &c.* Egnat. Racem.cap.9. item,lib.10. *Coturnicibus veneni ſemẽ gratiſſimus cibus.* Flau.Con.c.76. item, lib. 10.de *Attagene Ionico.* Beroal.annot.c.3. item,lib.10.*Tetraones.* Polit. Miſc.ca.57. item,lib 10. *Cornix ales inauſpicatæ garrulitatis, &c.* Beroal.in Seru parag.46. itẽ, lib.10. *Apodes alius Cypſeli appellantur.* Pius annot.poſt.c.108. item,lib.10. *Meſſalina elegit incertamen nobiliſſimã e proſtitutis ancillam, eamq; die ac nocte ſuperauit quinto ac vigeſimo concubitu.* Flor.Sub 3.c.5. item, lib.10.de *Copta quã contra Nilum muniunt hirundines* Beroal.ann.c.37. & Pius ann. pr.cap 9. item,lib.10.c 74.*Phalanges & Aranei.* emendat:*Phalagia & aranei.* Beroal in Plin. item,lib.11.c.24.*Maxime eam augente gratiam ſumo.* Vitell c 2. itẽ, lib.11.c.37. *Electiſſima vocatur illa hac Porcaria.* Vitell cap.1. item, lib 11.c.37. *Noui mores ſubdola irriſioni dicauere naſum* Calder.Obſeru.lib.3.c.7. item, lib.11.c.37. *Genas xii tabularum interdicto radi a fœminis vetantes.* Obſeru. lib.3.c.7. itẽ,lib. 11.cap.*Iynx collum circumagit aduerſum ſe.* Pius annot.poſt c.2. itẽ,lib.11.de *hortis penſilibus Semiramidis.* Pius annot. poſt. c.178. Item, lib.12. cap.24 29.37.43.45. 46.49. Sabell. Annot. item,libr.12.de *Amomo arbore.* Beroal.in Seru.parag.44. item,lib.12.*Inde luxuria eodem Numinum ora ſpectantur & menſarum pedes.* Beroal. annot.c.41. item,lib.12. *Cyperum in Italia appellatur liguſtrum,* Beroald. in Seru. paragr.39. Item,lib.13.ca.4.44.Sabell. Annot. item,lib.13.c.11.*Mox & priuata lintea conſici cepta aut cerit.* Vitell. cap.3. item, lib.13.cap.12. *Vnius ſcedæ reuulſione plures infeſtante plagulas.* Vitell.c.3. Plin. ibid. *Indecoro viſu pertranslucida, &c.* Vitell.ibid. item,lib.13.c.12. *Igitur & ſecũdo corio ſtamina facta ſunt, e primo ſubtegmine.* Vitell.c.3. item,lib.13.*Vocemq; hominum quem priores contemplentur adimere.* Flau.Con cap.83. item, lib.13. de *inſania circa menſas citreas.* Beroal. annot.ca. 41. item, lib.13 *in totam arentes Thebaides* Beroal.annot.c.36. Item,lib.14.bis tentatus cap.14. Sabell.Annot. item, lib.14.cap.16. Sabell.Annot. item,14. cap.5 *Cicuta hominis venenum eſt; cicuta vinum.* Polit.Miſc.c.61. item,lib.14.ca.6. *Ceterano inter Gallias conſiſtit auctoritas.* emend.*Cerretano* Beroald.in Plin. item, libr. 14. *Vt plus capiamus, ſacco frangimus vires.* Beroald.in Plin.lib 19. item, lib. 14. *Virgilius ceraſis vlmum dicat.* Florid. Sub.1 cap.12. item, lib. 14. *Pice ac reſina condire muſta vulgare eſt.* Beroald. in Seru.paragr.91 item,lib.14.repoſitum *Ceretano* pro *Ceterano.* Beroald.Annotat. cap.28. item,lib.14.c.4. Annot.Sabell.

Digitized by Google

Pl in. lib.15. c.19. *Quæq; omen fecere M. Craſſo Caunea.* Beroal annot.ca.69. item, lib. 15. c. 22. *Caryon a capitis grauedine propter odoris grauitatem conuenit dictum.* Pius annot.prior.c.1. item, lib.15. *Ara fuit Romæ Veneris Myrteæ* Beroal. annot. c.49. item,lib.15.de *Thebaicis.* Beroald.annot. c.36. item, libr.15. *Æque peregrinæ ſunt Zizipha,&c.* Pius annot.poſt.c.37 item, lib.15.cap.vlt. *Traditus mos eſt ramos, quos tenuerunt ſerendi.* Pius annot. poſt. c.39. Item, lib.16.ter quater emend. Sabell. Obſeru. item,lib.16.ca.2.14.15.45. Sabell.annot. item,lib.16.c 10. *Hinc fraus Seplaſiæ.* Beroal.annot.ca.77. item,lib. 16.c.11. *Lignum cedri conciſum furnis vndique igni extra circũdato feruet.* Flau. Con. cap.74. item,lib.16.c.16. *Canna attigua radici congruit ad tibias ſiniſtras, quæ ad cacumen aſſurgit ad dexteras* Nann. Miſc.1. cap 6. item,lib.16.cap.25 *De hedera quæ vocatur Smilax.* emend. *Milax.* Beroald. in Plin. item, libr.16. *Diem coitus Lunæ ab aliis ſilentis Lunæ,&c.* Polit. Miſc.cap. 100. item, lib 16.c. .. *Alii rhododaphnen ſempiternum fronde roſæ ſimilitudine.* Pius Annot. prior.c.5. item,lib.16.de *Thibyra.* Polit.Miſc.c 72. Item,lib.17.ca.11. bis tentatus.Sabell.Obſeru. item,lib. 17.cap.4.5.22.23 80 Sabell Annot. itẽ, lib.16. *Vaccinia Italiæ in aucupijs ſata.* Beroal.in Seru.paragr.39. item.lib.17.c. 5.de *vnguentibus terram olentibus.* Beroal. annot.c 62. item,lib 17. *Æmiliæ via in ridicas Atiniarum,&c.* Pius annot.poſt. cap.27. item,lib 17.de *Simonide Melico.* Beroal.annot.c.58. item,lib 17 *Celebratur & Thericles nomine.* Beroal. annotat. app.c.21. Item, lib.18.bis ter tentatus. Sabell Obſeru. item, lib.18. *Silente Luna ſeri iubent.* Polit.Miſc cap.100. item, lib 18. *Dea quam nominare ſub tecto eſt religio.* Flau.Con.c.52. item,lib 18. de *medica herba* Flor. Sub.2.c.19. item,lib.18. *Frontem domini plus prodeſſe quam occipitium.* Pius Annot. poſt.c.30. item, lib. 18. *Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur voluiſſe.* Beroal.in Seru.parag 47. item, lib.18. *Iuſſum eſt e modijs redire ſemodios,& pollinis ſextarios quinque* Pius annot.poſt. cap.85. Item, libr. 19 ter aut amplius ſolicitatur. Sabell. Obſeru. item, lib. 19.cap.1.4.5.7.Sabell.annot. item.lib. 18. c. 3 *Seruius enim bouemq; effigie primus æs ſignauit.* Beroal.in Plin. item, lib.19. cap.4. *In remedio Satyrica ſigna quanquam hortos,&c* Pius Annot.prior.c.2. item, lib 19.c.5. *Odium raphano cum vita maximum.* Flau.Con.cap.97. item, libr.19. cap.7. *Expectrauere lapſana ſe vixiſſe.* emẽdat. *Lampſana.* Pius annot.poſt.cap.186. item, lib.19.c.8. *De radice chara.* emendat: *caro.* Pius annot.poſt.c.186. item, lib.18. *Eſt & equarum ſignificatio,&c.* Beroald.in Seru.paragr.52. item.libr.19. *Inueterari vina ſacciſq; caſtrari.* Beroal.in Plin. item,libr.19. *Mirum eſſet non licere carduis pecori veſci; non licet plebi* Pius annot.poſt. c. 168.1. item,lib.19. *Libanotis odorem thuris, myrrha myrrhæ.* Pius annotat.poſt.c.165. item,lib.20.cap.4 9. Sabell.Annot. item,lib.20.c.2 *Sinueſſanæ aqua ſterilitatem fœminarum & virorum inſaniam abolere produntur.* Vitell cap.26. item, lib.20.de apio: *Nam id defunctorũ epulis dicatum.* Pius annot. poſt.cap 115. item, libr.20 *De napo, cui nomen bunion.* Pius annot poſt.c.174. item,lib.21. c. 8.emaculatus.Sabell.Obſeru. item libro 21 c 19.34. Sabell.Annot. item,lib. 21.c.2. *Ex ingenio Pauſiæ pictoris.* Beroald. in Plin. item, libr. 21. *celerrime naſcitur ozymum.* Pius annot.poſt.c.169. item, lib.21.de *Lemniſcis.* Polit.Miſc. ca 72.& Beroal.annot.c.4. Item, lib.21. & lib. ſeqq.aliquoties ſollicitatus. Sabell obſeru. item,lib.22.cap 17.25. Sabell.annot. item.lib 22 ca.22. de *Hecale Callimachi* Beroal.annot.c.72. item, lib.22. cap.vlt *Succus lupini Smigma fuit quo &c.* Beroal.annot.c.88. item,lib.23.de *Pytiocampis.* Beroal.annot.c.101. item,lib. 23. *Vtiliſſimum omnibus ſacco viribus fractis.* Beroal.in Plin.lib.19. item,lib.23. de *Thebaicis.* Beroal.annot. c.36. Item, lib.24.c.10. *Milax quoq; qui & nicophoros.* Beroald.in Plin. libr.16. item.lib.24. *Matronæ in Theſmophorijs Athenienſium,&c.* Pius annot.prior.c.9. item,lib.24. *Lequitrum quæ in Oriente Cyperos.* Beroal. in Seru. paragr.39. item,libr.24. *perniciaria & braſſica cum vita odia.* Flau.Con. cap.97. item,lib.24 de Nouellio: *Nihil ad elidendum in pauimentis ſonum ex vini*

relt-

Digitized by Google

reliquiſſe Parth.ep.36. item, lib.25.cap. 2.7.9.Sabell.Annot. item,lib.25.ca.2. de *Nepenthe*.Beroal.annot.c.75. item, lib.25.cap.2. *Sanguinem anatum Ponticarum miſcere antidotis*.Beroal.in Plin. itẽ, lib.25.c.5. *Optimum uno eius loco circa Pyram*. Beroald.annot.cap.71. item.lib. 25.ca.5.*Galli ſagittas in venatu ellebor o tingunt*.Beroal.in Plin. item, lib.25 cap.5. *lacte earum ſanaſſe Pratides furentes*.Beroald.annot.cap.72. & Polit.Miſc.cap.50. item, lib.25.ca 10. *Satyrii radix Venerem, etiamſi omnino manu tenatur, &c.* Pius annot.prior.cap 2. item,lib.25.*Cicuta tollit Venerem teſtibus circa pubertatem illita*. Pius annot.poſt.c.51. item, lib.25. *vetant dari cauſſariis vel lacte vel faucibus*. Pius annot.prior cap.4. item lib.26 c.8. de *ruſtica Hecale Callimachi*. Beroal.annot. c.72. item.lib.27.cap.12.*Smigma mulieres faciunt ex his*. Beroal.annotat.cap 88. item,lib 27.de *Atabulo vento Apuliæ*.Beroal.annot.ca.54. item, lib.28.cap.1.8. 9.10.Sabell.Annot. item.lib.28.cap.11. *Sanguine hirci ſanari lusſcioſos,nyctalopes appellant*.Beroal.annot.c 81. item lib.28. cap.12. *Cutem erugari & candorem cuſtodire lacte aſinino*.Calder.Obſeru.lib.3 cap. 6. item,lib.28.*Medetur Pityocampes venenis* Beroal in Plin. item,lib.28.*Fulgetras adorare poppyſmis* Polit.Miſc.cap.32. item, lib.28. *Inguinibus alligantes nouenis ſeptenis venedis*.Flor.Sub.2.cap.10. item, lib.28. *Oſſa ex acetabulis pernarum præbent vſum dentifricii*. Beroal.annot. app.cap. 25. item, libr.28.*pollices premere*. Polit. Miſc.cap.42. item, lib.28. cap 40. *Aſinæ lac conferre aliquid & candoris in mulierũ cute*.Calder. Obſeru.lib.3.cap.6. item, lib.29.cap.1.*Illum fulmine Æſculapium, quoniam Tyndaridam reuocaſſet ad vitam*. Scoppa Coll.1.cap.12. item, lib 29.c.1. *Videbamus ſenes Conſulares vſq; in oſtentationem rigentes*.Beroal annot.app.cap.7. item,libr 29.*Aduerſus omnia mala medicamenta pollet ſanguis anatum Ponticarum*. Beroal.in Plin.lib 25. item, lib.29 *Superimponi oportet ſplenium e melle decoctum, &c.* item.lib.30.c.5.10. Sabell.Annot. item, lib.30. *Hanc puto Latine vocari Galbulam*.Pius annot.poſt.c.29. item,lib. 30.de *Bupreſte*.Beroal.annot.c.101. itẽ, lib 30.de *Cochleis laudatiſſimis*.Beroal.annot.c 36. item,lib.32.c.7.*Ichthyocolla appellatur piſcis,&c.*Beroald.in Plin. item, lib.33.c 1 & 3.Sabell.Annot. item,lib. 33.cap.1. *Aediculam æream fecit in Græcoſtaſi*.Beroal.in Plin. item lib.33.c.8.de *Boni euentus ſimulacro dextra pateram, ſiniſtra ſpicam ac papauer tenente*. Nann.Miſc. 4.c 3. item. lib.33. *Utinam e vita poſſet in totum abdicari aurisacra fames, &c.* Pii 2 annot.poſt ca.152. item. lib.33.*Multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores, pariterq; tres Claudii principatu, Pallantem, Caliſtum & Narciſſum*.Flor.Sub. 3.c.5. item, lib.33 de *permutatione Glauci ac Diomedis*.Beroal.anno c.48. item, lib 33.de *Canephoris*. Pius annot. pr.ca 9. item,lib.33. *Seruorum cauſſa Nomenclator adhibendus*. Beroal.annot.ca.17. item, lib.33.*Marciferos Lociferoſve*; male pro, *Marcipores Luciporeſve*.Beroal.annot ca. 79. item, lib.33.*Iudices quoq; non niſi quatuor decuriæ fuere primo &c.*Vitell.cap.21. item.33.de *miniariis Sisaponenſibus*.Beroal.annot.c.31. item lib.33.de *Harpocrate in digitis portato*. Polit. Miſc. cap 83. item,lib.34. cap.4.6.8. Sabell. Annot. item,lib.34. c.8.de Cephiſſodoro : *fecit & concionantem manu ſublata*. Parth. ep. 37. item,lib.34 *Polycleti pueri Aſtragalizontes*. Beroal.annot.cap.27. item,lib. 34. *Dædalus & inter fictores laudatus, &c.* Pius annot.poſt cap.157.1. item,lib.34. cap.11. credunt *Seplaſſia, & omnibus quidem fraudibus corrumpenti*. Beroal.anno. cap.77. item, lib.35.c 3 *Clipeum a cluendo,&c.*Parth.ep.19. item, lib.36.c.5.de *Scopa duabus Chamateris*.Beroal.anno.c. 63. item,libr.35.cap 9. Sabell. Annot. item, lib.35.c.11. *Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas*. Nann.Miſc. 7.c.16. item.lib.35.cap.11. *Aſprenatis reo Caſsius Seuerus accuſator, &c.* Flau. Con. c 35. item lib 35.de *Ocni aſello ſpartum arrodente* Polit.Miſc.c 51. item,lib.35. *cum pingeret poppyzonta,retinentem equum* Pol. Miſc c 32. item,lib.35 de *Alexandro frequentante officinam Apellis*. Polit. Miſc.ca. 45. item lib.35.c.40. *Æſle, Panæ, Caleſſus, & Onager*. emend. *Panæa, læſo*.Flauius.Con.cap.39. item. lib.36 c.16.Sabell.Annot. item,lib.36.de *Ponte ſubli-*

mo. Beroal. ann. c. 65. itē, lib. 36. *Praxiteli Romæ opera ſunt, Thyades & Caryatides.* Pius anno. poſt c. 119. itē, lib. 37. c. 2. Sabel. itē, l. 37 *Lacrymis electrum omnib. annis fundere iuxta Eridanum.* Flor. Sab. 1. ca. 16. itē, lib. vii. de *ſuccino naſcente in inſulis Septentrionalis Oceani.* Flor. Subc. 1. cap. 16. item lib. vii *Smictica.* Beroal. annot ca. 88. item, lib. *Terrā carioſam caue ne plauſtro, &c.* Beroa. in Seru. parag. 49. item, libr. *Corium manceps proxima ſutrina examinauit.* Beroald. annot. cap. 91. item, lib. 1. epiſt. 2. *Si modo tu fortaſſe errori noſtro album calculum adieceris.* Cruc. c 17. item, libr 1. epiſt. 2. *Marci noſtri lecythus fugimus.* Beroal annot. c. 46. Nann. Miſc. 9. cap. 3. item, lib. 1 epiſt. 3. *Crebris excurſionibus auocaris.* Cruc cap. 17. item, lib 1. epiſt. 4. *in Carſulano.* Cruc cap. 17. item, libr. 1. epiſt. 5. *Cui eſt cum Cicerone æmulatio, & qui non eſt contentus, &c.* Cruc. c. 17. item, lib. 1. epiſt. 8. *eſt enim paulo glorioſius & elatius* Cruc. cap. 17. item, lib. 1. ep. 15. *oliua Batica.* Cruc cap 17. item, libr. 2. epiſt. 17. *Tranſitu interiacente qui ſuſpenſus & ſubulatus conceptum vaporem, &c.* Cruc. cap. 17. item, lib 2. epiſt. 20. *Habes climactericum tempus, ſed euades.* Beroal. annot. cap. 46. item, lib. epiſt. *Erant in proximo ſtylus & pugillares, &c.* Vitel. ca 3. item, libr. 3. epiſt 5. *Cibum interdiu leuem & facilem, veterum more ſumebat.* Beroal. in Seru. paragr. 24. item, lib. 5. epiſt. 2. *Ne illam quidem ſolertiam Diomedis, in permutando munere.* Beroald. annot. cap. 48. itē, epiſt. *conuitio Scazontes extorqueāt.* Pol. Miſ. c. 64. itē Paneg. *Sanctiſſimi domini atrociſſima effigies tanto victimarum cruore colebatur.* Parrh. ep. 57. itē, lib. 9. ep. 6. *nunc fauent panno, pannum amant, &c.* Beroal. annot. c. 92. item, Paneg. de *vigeſima.* Beroald. annotat. cap. 90. item, Paneg. in Traian. *vt facilius eſſet iratos quam propitios habere.* Pius annot. poſt. c 45.

Plutarch. in Æmil. *Nemo veſtrum nouit vbi me pulcer hic calceus premat.* Pius annot. poſt. cap. 118. item, Alex. *Obſoniū prandii, ambulatio nocturna, cœnæ vero prandij parcitas.* Beroal. in Seru. paragraph. 24. item, in Anton. de *Ptolomæo ornato chlamyde & cauſia.* Beroald annotat. cap. 92. item, in Artax. *Atoſſam ita amabat, vt ne vitiligine quidem infectam faſtidiret.* Pius annot. poſt. cap 120. item, in Artaxerxe: *Fuiſſe autem in annulo inciſas Caryatidas.* Pius annot. poſt cap. 119. item, in Coriolano: τρίπυ ὀνομα. Robert de Nomin. item, Demetr. de *Sciſigene cui aurei ccc. in cingulo militari.* Beroal. annotat. cap. 15. item, Craſſus de *Arcyide Mileſiacis.* Polit. Miſc. c. 16. item, in Galba: de *largitionibus Neronis factis ſcenam palæſtramque agitantibus.* Beroald. annot. cap. 89. item, in Lyſandro, de *Scytale Laconica.* Beroald. annot. cap. 62. item, in Numa, de *diſtractione liberorum.* Nan. Miſc. 10. cap. 5. item, in Pericle: *Æginam velut Pyræi lippitudinem delēdam cenſuit.* Beroal. annot. app. cap. 19. item, in Sylla de *Satyro.* Florid. Subc 2. cap. 6. item, in Sylla: *appellāte ſe* ἐπαφρόδιτον. Nann. Miſc. 1. cap. 7. item, Theſeus, de *ara in Delo.* Polit. Miſc. ca. 52. item, Theſeus, de *Hecale.* Polit. Miſc cap. 24. & Beroal. annot. ca. 72. item, in Timol. *apij coronas ſepulcris imponere vſurpatum eſt.* Pius annot. poſt. cap. 115. item, de Adulat. de *Magabyzo frequentante officinam Apellis.* Polit. c. 48. item Apopht. Reg. οὐ θύειν δεδίεναι τοὺς βαλανεῦσιν καὶ λιπαρῶς. Pius annot. poſt. c. 26. item, Apoph. in Scip Æmiliano, de *vaſis gemmatis & thericleis.* Beroald. annotat. app. cap. 21. item, in Apopht. de *Gelone Carthaginenſes cogente ne liberos Saturno immolarent.* Beroald. annot. append. cap 20. item, in Apopht. Pericl de *Ægina quaſi Pyræi lippitudine.* Beroald. annotat. app. ca. 19. item, lib. de clar. mulier. de *Chimæra & Bellerophonte hiſtorice.* item, lib. de Conuiu. ſeptem Sapient. de *Sybaritarum inuitatione.* Polit. Miſc. cap. 15. item, libr. de Ei Delp. de *Nablis.* Polit. Miſc. ca. 14. item, de Garrul. de *vino ſuperante cicutam.* Polit. Miſc. ca. 61. item, lib. de Iſide: de *Harpocratis taciturnitate.* Polit. Miſc. c 83. item, de laude ſui; *De choro Lacedæmoniorum trifario, ſenum, puerorum, iuuenum.* Polit. Miſc. c. 88. item, de Numin. Vindicta: de *feſtuca iniecta manumittendis.* Polit. Miſc. ca. 98. item, in Problem. de *Argæis.* Beroal. annot. cap. 65. item, Probl. *de haſta cælibari.* Beroald.

roald.annot.cap.1. item, Problem.de *Lictus legatis praberi ſolitis.* Beroald. item, Problem. *Mulieres vno aut duobus appellabantur nominibus.* Robor. de Nomin. item,libr.Probl. *Cur Romani peregre redeuntes pramitterent qui nuntiarent aduentum.* Nann Miſc 2. cap.14. item, lib.1. Sympoſ. de prouerbio, *Odi memorem compotorem.* Parrh. ep. 14. item, 2. Sympoſ de *Hieronicu, & deiectione muri.* Polit Miſc.cap.99. item, lib. Sympoſ. de *Nablis.* Poli Miſc.c 14. item, Vtrum prud. Animal.de *Ara ex cornibus Apollini ſacra.* Polit. Miſc.c.52.

Polemon. lib 2. de *Excestide qui vicerat & Caryorum certamen in Lacedæmonia.* Parrh. epiſt.55.

Polyæn. lib Strat. *Apud Macedones ne puerpera quidem calida lauantur.* Parrh. ep 58. item, lib.8. Stratag. de *Deidamia Pyrrhi filia.* Parrh. epiſt.48.

Polyb.lib.5. *Mallem cynedos ſambucasq, vexiſſet.* Pius annot. poſt.c.3.

Politian. notatus in *Amaryllidis* etymo. Nan.Miſc 6.c.1. item,notatus in expl. 2. Æneid. *tacita per amica ſilentia Lunæ.* Parrh.ep.1. item,notatus in *Paſſere Catulli.* Flor.Sub.1.c.5. item in *Oaxe Virgiliano.* Flor.eod lib.c.6. item, repreh.in verſione Herodiani,in *imperio promercali.* Pius ann.poſt.c.94. item, repreh.in verſione Pauſaniæ, ὁδὸς ἀρχαίω. Pius annot.poſt.c.38.

Pollux lib 1.de *inuenta Purpura.* Pol.c.Miſc. 12. item,lib.4.c.4. περὶ ... καὶ ... Nann.Miſc.8. c.1. itē, lib.11. *Subiectum ſcrotocaulem taurum vocant.* Pius annot. poſt. cap.84. item, in *Riſcus.* Parrh.epiſt.59.

Porphyrius,de *vento Atabulo.* Beroald.annot.cap.54.

Portius Latro apud Senecam *de Pompeio, vno digito caput ſcalpente.* Pol. Miſc.c.7.

Priſcian. de Aſpiratione vocalium & conſonantium. Polit.Miſc.c 19. item, lib. 1. *in tripode vetuſtiſſimo Apollinis, qua ſtant in Xerolopho Byzantii.* Pius annot. poſt.c. 177. item, lib 6.de *Publipore & Marcipore.* Beroal.annot.c 79.

Æmil. Probus in Ariſtide: *a Themiſtocle colla ſtella teſtula.* Beroa.ann.c.80. item, Maronis enarrator de *Pratidibus.* Poſt. Miſc.cap.50.

Proclus libr. de Sacrificio: *Selinotropiam ad Lunam verti, &c.* Pius.ann.poſt.c 168.2.

Propert. lib.1. Eleg.1. *Cynthia prima ſuis miſerum me cepit* Flor Sub.2.c.22. itē.lib.1. Eleg. 1. *Hylas percuſſus vulnere ...* Parrhaſ.ep.4. itē lib.1.El.11. *Et modo Theſproti mirantem,&c.* Parrh.ep.3. item,lib. El. *Et Myſos exiguis ... flexit ... iter.* Pius ann.poſt.c.168.1. itē, lib.2.El.1. *Dicite quo pariter carmē tenue ... in antro.* Florid.Sub.1.c.15. item,lib.2.El.vlt. *Deſine & Æſchyleo cōponere verba cothurno.* Flor. Sub.2.c.13. itē,lib.2.El. *Si puer es alio traiice tela tua.* Pius ann.poſt.c.130. itē.lib. 2.Eleg. *Qua notat Argynni pœna natatis aquas.* Parrh.868. m. item lib 2.Eleg. *Hac eadem docti confeſſa eſt pagina Calui.* Flor. Sub.3 c.9. itē,lib.2.Eleg *Neſtoris eſt viſus poſt tria ſecula cinis* Flor.Sub.2. cap.2. itē,lib.2.Eleg. *Dolia virgineis idem ille repleuerit vrnis.* Pius annot.poſt.cap.140. item,lib.2.El. *Tu non Antimacho, non tutior ibis Homero.* Flau.Con.c 98. item,lib. 2.Ele. *in aſſidua mittem tua nomina lingua, &c.* Pius annot poſt.ca.25. item, lib.2. Eleg. *Cū iam flectant Icarii ſidera tarda boues.* Parrh.ep.1. itē. lib.2.Eleg. *Tibia funeſta triſtior illa tuba* Pius ann poſt.c.188. item,lib.2.Eleg. *Iactat ... moxima litteris.* Flau.Con.c.13. itē, lib.2.Eleg.vlt. *Tu canis vmbroſi ſub ... pineta Galeſi Thyrſin.* Parrh ep.4. item,lib.3.El 1. *Nec Iouis Elei cœlum imitata domus.* Parrh. epiſt.57. itē,lib.3.Eleg. *Orphea te tenuiſſe feras &c.* Flor.Sub.3.c.7. item,lib.3.Eleg. *Mania cum Graio Neptunia preſſit aratro victor.* Scopp.Coll.1.c 28. item,lib.3 Eleg *Pætum Obruis inſano terq, quaterq, mari.* Flor. Sub.2.c.10. item,lib.3.Eleg. *Portabat almerus ſanctos vires.* Beroal.in Seru.parag. 28. item,lib.4.Eleg. *Tauerat hos ... filia Lampetio.* Flau.Con.c.6. item,lib ... Eleg. *Pæna Amphion rupe Aracynthia* ... Scoppa Coll.1 cap.21 item,lib 4. Eleg. *Neſcia neſariis ...* endat. *Neſcia ſi flammæ.* Pius annot.poſt.ca.25. item, libr.4. Eleg. *Prima ... variat lucentibus vua racemis.* Pius annotat.poſt. cap.33. item, libr.4.de *Pallada a ... conſpectam.* Polit.Miſc.cap.80.

C 2

Propert.lib.4. *Funem qui torqueat Ocno*. Polit.Miſc c 81. item,lib.4.Eleg. *& a proaue ducta Conone domus*. Beroal. in Seru. par. 81.42. item. libr.4. Eleg. *Ducebant macræ iulia ſacra boues*. Flau.Con.cap.62. item,lib.4. Eleg. *Prima galeritus poſuit prætoria Lygmon*. Pius annot.poſt.cap.25. item,lib.4.*Conflauit imaginis aurum, Ardente ex noſtro, &c.* emendat, *aurum Parthenia ex*. Pius annot.poſt.c.25. item, 4. lib. Eleg. *Codicis immundi vincula ſentit anus*. Parrh.epiſt.22. item lib.4.Eleg. *Et grauiora rependit iniquis penſa quaſillis*. Parrhaſ.epiſt.21.

Prudent. adu. Symmach. de *pollice conuerſo*. Polit.Miſc.cap.42.

Q.

QVintil.lib.1. *Studiorum initia a perfectiſſimo quoq; optime tractari, &c.* Flor.Sub.1.c 1. item,lib 1 *Nondum prima verba exprimit iam coccum intelligit, iam conchilium poſcit*. Scoppa Coll.lib.2.c.3. item,lib.1. Inſtit *A ſermone Græco puerum incipere malo*. Flor. Sub.1.c.1. item, lib.1. c.5. *vt triclinium, aut contra, vt epitogium. & Anticato* Calder Obſeru lib.3.ca 11. item, lib.1. c.5. *& mappam Circo quoq; vſitatum nomen*. Calder. Obſeru.lib.3.c.14. item, lib. 1. *Marcipotes Publipoteſq;.* male, pro *Marcipores Publiporeſq;*. Beroal.annot ca. 79. item,lib.1.inſtit.de *Ceratino* Polit. Miſc.c 54. item lib.1.de *Crocodilite*. Pol. Miſc.cap.55 item,lib.1.*Pollio deprehendit in Liuio Patauinitatem*. Flau.Con.cap.45. Florid Sub.1.lib.1.c.2. item, inſtit lib. 1.de *Aſpirationibus* Polit.Miſc.c 19. itē, lib.1.de *Mimographo Sophrone* Cruc. ca. 33. item, inſtit.lib.3 *Decem millibus denariorum didiciſſe artem quā edidiſſe Euathlus dicitur*. Pius annot.poſt.c.72. item, lib 3. *Cum in eam inſulam ſeceſſiſſet, dicitur Titus Cæſar.* legend. *Tiberius Cæſar*. Beroal.annot.c.79. item,lib.1. *& partibus Centumuiralium, quæ in duas haſtas diuiſa ſunt, &c.* Vitell.cap.21. item,lib 8.ca.3. *Tam Gallus omnium minet, &c.* Pius annotat. poſt.cap.43. item,lib.8. *Patauinitatem Aſinius in Liuio reprehendit* Flau. Con. cap.45. item, lib 8. *Clodia vocata Quadrantaria, Clytemneſtra, in triclinio Coa, &c.* Robort.de Nomin. item, notatus libro 8. quod opinaretur *Obſequii* vocabulo vſum primo Terentium, Parrhaſ. epiſt.58. item, Inſtit de *habitu Pacificatoris* Polit.Miſc.c.65. item,lib.9 inſtit. de illo Virg. *qui non riſere parentes* Polit. Miſc.cap 89. item, lib.10. inſtitut. de *perſuadendi Dea* Polit Miſc.c.91. item, libr 10. Inſtit. *Ad faciendam etiam aphæreſin*. legend. *etiam phraſin*. Beroald. annot cap.78. item,libr.10. *Et Pollionis & Caſſij reus Aſprenas eſt*. Flau.Con.cap.58. item,lib.10. *impetraſſe petierit, vti ſubſellia in Baſilicam transferrentur*. Vitell.ca 23. itē, lib.11. *vtrum Cæſar ſit ater an albus* Beroald.annot.cap 38. item,lib.12 *Naturalem eloquentiam, quæ cum liberis, ſeruis, coniugibus, amicisq; &c.* Florid.Sub.2. cap.1. item ,in Mil. Mariano *Nihil tale nouerat Germani, &c.* Pius annot. poſt. cap.12. item, lib. de claris orator: *Extemporalis audacia atque ipſius temeritatis vel præcipua iucunditas eſt*. Parrh.epiſt 57.

R.

RObortell. reſpondetur ad aliquot Apophthegmata quæ vertit Eraſmus. Nann.lib.8. cap.12. & aliquot ſequentibus.

S.

SAlluſt.in Catil. *Tamen in primis arduum videtur res geſtas ſcribere*. Cruc.c.12. item, in Catil. *Sicuti effecta parentum multis tempeſtatibus haud, &c.* Cruc cap.12. item, in Catil. *Satis loquentia, ſapientiæ parum*. Cruc.cap.12. item, in Catil. *Libido ſtupri ganeaque, cæterique cultus non inceſſerat minor*. Cruc.cap 12 item, in Catil. *nunquam Hiſpanos præterea tale facinus feciſſe*. Cruc.cap.12. item, in Catil. *Quod factū primo populares coniurationis concuſſerat*. Nann. Miſc. 2. cap. 15. item, in Catil. *ante quam ſine fraude liceret ab armis diſcedere*. Cruc.cap.12. item. in Catil in orat. Cæſaris: *ea populus lætari*. Cruc. cap. 12. item,in Catil. *Naſta vobis manſuetudo &c.* Cruc. cap. 12. item , in Catil. *Nedum illi corruptis moribus victoria obtemperarent*. Cruc. cap.12. item, in Catil. *Paulo diuerſi alii aliis ſtantes &c.* Cruc. cap.12. item, Iugur. *Victi omnes in gentem nomenq; imperantium conceſſere* Scoppa Coll. 1. cap 22. item, Iugurth. *Prima Cyrene colonia Theræon*. Cruc. cap. 13.

item

Digitized by Google

item, in Iugurth. *quos accidam aut quos appellem?* Cruc. ca. 12. item, Iugurth. *Inquit Latine? nam apud Numantiam loqui didicerat.* Flor. app. Sub. 2 c. 1. item, Iug. *neq; patrandi belli cognouit* Cruc. c. 13. itē, Iugur. *Ego flumen Mulucha non egrediar.* Cruc. c 13. item Iug. *Dum ipſe ad imperandum Tiſidium vocaretur.* Cruc. cap. 13. item. Iug. *Comperior Bochū magis fide Punica.* Cruc c. 13. item, Fragm. *aliquot aduerſis cicatricibus & effoſſo oculo; quo dehoneſtamento corporis maxime latabatur.* Parrhaſ. epiſt. 56. item, *Tranſenna demiſſum Victoria ſimulacrum.* Beroal. annot. c. 93.

Sammon. Serenus: de *Acipenſere.* Beroal. annot. cap. 5.

Sedul. *Tragicoue boatu Ridiculoue Gete.* Parrhaſ 876. f.

Seneca 1. benef. *apud quem pracinguntur & ſpiſſis aut phacaſiis prodeant* Flau. Con cap. 41. item. lib 1. de benef. *ſordida libidinis & ancillariolum vocant.* Vitell. cap. 8. item, lib. 6. Benef. de *Deſignatoribus & Libitinariis.* Beroal. annot. c 16. item, li. 7. cap 10. de benef. *Centeſima ſanguinolenta.* Beroal. annot. ca 90. item, Epiſt. 24. *Exſilium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam libenter.* Egnat. Racem. c. 9. item Epiſt. *ſtatim circumagitur* Polit. Miſc ca. 98. item, Epiſt. *Hoc plerią; ordinarius patribus & poſtulatitius preferunt.* Pius annot. poſt. cap. 190. item, Epiſt. *Adiice obſonatores quibus domini palati notitia eſt.* Beroal. annot. c 102. item, Epiſt. *Cornua non perdidiſti.* Polit. Miſc. cap 54. item, Epiſt. de *Philoſophia parte paranetica.* Beroald. annot. app. cap. 8. item Epiſt. *Non vis niſi Ceryx, aut Prytanis, &c.* Beroal annot. cap. 51. item. Epiſt. *Praſtigiatorum acetabula & calculi.* Beroal. annot app cap. 15. item. Epiſt. 80 *Omnes moleſtos ad ſpheromachiam auocauit,* Flau. Con. cap. 40. Beroal. annot. app. c. 8 item, Ep. *Quomodo pſythraltriam decet gauſapatus.* Beroald. annot. appen. cap. 7. item. Epiſt. *Ille tantus Pſythraltriae qui &c.* Beroald. annot. app. cap. 7. item, Epiſt. *Singulis Genium & Iunonem dederunt.* Polit. Miſc. cap. 89. item, Epiſtol 109 *Si fas cadendo cœleſtia ſcandere &c.* Flauius Coniect. cap. 46. item, lib. 1. Nat. quæſt. cap. vlt. *De ſpeculis cur inuenta.* Beroald. annotat. cap. 38. item. libr. 3. Nat. quæſt. *Facundus hercle vir Caecina.* Egnat. Racem cap. 9. item, lib. 4. quæſt. natur cap. 2. *Abaton Graci vocant, nec illam vllis niſi Antiſtites calcant.* Pius annot poſt. cap. 82. item, lib. 4. Quæſt. natur. *Atabulus Apuliam infeſtat* Beroal. annot. cap. 54. item, lib. 1. de Clemen *aratrum vetuſtis vrbibus inducere.* Scoppa Coll. 1. cap. 28. item, 2. de Ira: *O formoſum ſpectaculum!* Beroald. annot. cap 10 item, de Tranq. cap. 2. *Graci εὐθυμίαν vocant.* Beroald annot. app. ca 8. item, de Tranquil. cap. *Non vis niſi Conſul, aut Prytanis aut Ceryx, aut Suffes adminiſtrare Remp.* Pius annot. poſt c 96. item, in Apocol. *Ludere percuſſo fritillo.* Beroald. annot. ca 22. item, lib 3. Contr. de voce *Agon'.* Polit Miſc. cap 60. item. Contr. *Nomen tuum pependit in fronte* Fla 1. Coniect cap. 47. item, Tragicus. Agamemn *fluctus hanc decimus tegit.* Polit. Miſc. cap. 80. Seneca in Hercule furente reſtitutus locus de *fera a Luna conceptu.* Polit. Miſc. c 17. item, Herc. Fur. *Sequitur ſuperbos vltor a tergo Deus,* emend. cum prius eſſet *a tito.* Pius annot poſt. c. 70. item, Herc. Oetheo: *Threſſa ſub Rhodopes iugis.* Cruc. cap 6. item. in Hippolit. *Et qua Thyaſis vallibus amnis, &c.* Scoppa Coll 1. c. 35. item, in Hippol. *Lucaque boues.* Cruc. cap. 6. item, Hippol. *Latuque fert cornibus vri.* Cruc. cap. 6 item. Hippol *Talis erat cum placuit hoſti Theſeus.* Parrh. Epiſt. 16 itē, in Hippol. *Fluctus refundens ore Phyleus rapax.* Cruc. cap 6 item, Medea v. *Ipſaque vocem perdidit Argo.* Parrhaſ. 875. pr. item. in Octauia: *Qua lacrimis noſtris queſtus reddet Aedon.* Cruc cap. 6.

Seru. taxatus in *Anſatis vallis, &c.* Florid. Subc. 2. cap 18. item, reprehenditur in *Auibus oſcinibus. &c.* Pius annot. poſt. cap. 50. item, reprehenſus in *Oaxe* Virgilii. Polit. Miſc. cap 37. item, repreh. in illo Virgilii Bucol. *cui non riſere parentes, &c.* Polit. Miſc. cap. 89.

Seruii interpretatio reiecta ſuper Virg. *tacita ſilentia Luna.* Polit. Miſc cap. 22.

Seruius defenſus in illo: *quod victi victorum nomen accipiant.* Scoppa Coll. 1. cap 22. item, in 4. Æneid. *Apollinis Hyperborei ſtatuis Loxia feruntur.* Pius annot

poſt.cap.49. item, de *Præſidibus*. Beroald.annot.cap.70.

Seuerian. de *Lunæ & Solis creatione*. Polit. Miſc.cap.94.

Sidon libr.1. Epiſt. *Tragnen inter aceres minurientem*. Pius annot.poſt.ca.20. item, Epiſt. *nunc quædam friuola, nunc ludo epta virgineo ſeruata donabat*. Parrhaſ. 871. m. itē, lib.7. Epiſt. de *Scrutis donatis ludo virgines*. Polit. Miſc ca.30. item, *Orcheſtram quatit alter Euripidis*. Pius annotat. poſt. cap.28. item *Iam ſumma Iuuenalibus peractis*. Pius annot.poſt.cap.21. item, *Chryſippi potuiſſet ex aceruo*. Beroald. annotat. app.cap.9.

Silius l b.1. *Sceptraq; fundauit victor Lauinia Teucris*. Flau. Con.c 13. item, libr.1. *Famuli turbato ad limina ſomno, &c.* Cruc.ca. 9. item.lib.1. *Is fuit exſuperans aſtu ſed deuius æqui* Cruc.cap.9. item, lib.2. *Queis nobile nomen Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthus*. Cruc.cap.9. item, lib.1. *Dubio veſtigia niſu Alternata trahens aduerſus ab aggere cedit*. Pius annot poſt.cap.192. item, lib.1. *inuiſoq; tauro Paſiphae*. Flau. Con.cap.64. item, lib.1. *Phocais effundit vaſtos balliſta molares*. Pius annotat.poſt. cap.156. item, libr.1. *Vos & Mamertem Siculi contra arma tyranni*. Pius ann.poſt. cap.31. item, libr.1. Pun. *Eualidam duris euellit ab oſſibus haſtam*. Pius annot. poſt. cap.192. item, libr.2. *Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix*. Cruc.c.9. item, libr. 3 *Fœmineos prohibent greſſus, ac limine curant Setigeros arcere ſues*. Cruc.c.9 itē, lib.4. *Poſcere cæde Deos veniam*. Beroald. ann.app.c 20. item, lib 7. Punic. *in antro Conditur abrupto Proteis*. Parrh. ep. 3. item, lib 8 *Ocni priſca domus paruiq; Bononia Rheni*. Cruc.c.20. item, lib. *Sacrificā lato veſtem diſtinguere clauo*. Bart. Auct.ca. 34. item, lib. 8. *Tullius aratas raptabat in agmina turmas Regia progenies, &c.* Scoppa Coll.1.cap 5. item, lib.8. *Qui Fiſcelle tuas arces*. Flau Con.ca.65. item, lib. *queribunda ſenectus*. Beroal.in Seru parag 28. item, lib.14. Pun. *decimoq; volumine pontum expulit*. Polit Miſc.c.86.

Sipontinus aliquoties notatus. Parrh.ep. 37. item, ſub Brotei, & Fidentini præceptoris nomine millies taxatus a Domitio. Parrh.ep 37.

Solin. *Æthiopes & Atlātica gentes, Nigri flumine diuiduntur*. Scoppa Coll.1. c.4. itē, *Ictus ſepium putredo ſequitur*. Beroal. ann. c.100. item, *Tritanum gladiatorem armatura Samnitem, &c.* Parrh.ep.60.

Fl. Solipater: *Rex qui vocabat ad cœnam ſi ſibi ea res exhibenda indiceretur, quam exhibere non poſſet, reſpondebat, iſto viliùs hominis erit cœna*. Parrh.epiſt 59.

Spartian. in Adriano: *Fuit Demarchus in patria ſua, Athenis Archon*. Pius annotat. poſt.c.57. itē, in Hadrian. *Venandi vſq; ad reprehenſionem ſtudioſus*. Parrh. ep.60. item, in Hadr *eiuſdem Seruianum beneficiarium antenenit*. Parrh. epiſt 61. item, in Hadr. *in fano quoq; Nicephori Iouis*. Parrh. ep.61. item, Hadr. *Fulmen decidens hoſtiam & victimarium afflauit* Parrh.ep 6 . item, in Adrian. *Iam hoc patri tuo negaui*. Pius annot.poſt.c.43. item, *Catacrianos libros obſcuriſſimos ſcripſit*. Parrh. epiſt. 61. item, in Hadr. *Omnes cauſſarios liberalitatibus ſubleuauit*. Pius annot.prior. c.4. item, Hadr *Fuit & iam Tiberis inundatio. ius Latii multis ciuitatibus dedit. tributa, &c.* Parrh.ep.61. itē, Hadr. *Iudices ſummus coſtituit, & ad antiquum, &c.* Parrh. epiſt.51. item Hadr. *In morbum incidit lectualem*. Parrh.ep.61. item, Hadr. *decreto conſulatu, cum ſumtibus*. Parr.ep.61. itē, in Ælio Vero: *vt ſatisfaceret voluptati & iniuriando, &c.* Parrh.epiſt.62. Ibid. *Hos verſus vita non capit veri*. Parrh.ep.62. itē, ibid. *Verus ſane cum Marco, & cum eodem Marcus, æquale geſſit imperium*. Parrh.ep. 62. item, in Vero: de *Cæſare, vnde primus appellatus*. Beroal in Seru. parag.9. itē, in Peſcen. Nigro; *ne milites in Zonis nummos portarent*. Beroal.annot.c.15.

Statius Papinius Præfat. lib.1. Siluar. *quædam feſtinandi voluptate fluxerant*. Parrh. ep.57. item, præf.lib.1 Siluar. *Quid quod hac ſer[illegible] erat continēre*. Parrhaſ.epiſt.57. item, Præf.lib. 1.Silu. *& tu fortaſſe pro collega mentieris*. Parrh.epiſt.57. item, lib.1. Silu. 1. v. 1. *Quæ ſuper impoſito moles geminata coloſſo*. leg. *ſuperi*: item, *geminata*. Flau.Con.cap.27. item, 1.Silu.v.2. *Stat Latium complexa forum*. Parrh, epiſt. 57. item, 1. Siluar. verſ. 2. *Cœlone peractum fluxit opus, Siculis, &c.* Parrh.ep.57. item, libr.1. Silu.1. v 3. *Siculis an conformata caminis*

minis

minis Effigiem, non *effigies* legit. Parrhaſ. epiſt.57. item, libr.1. Silu. verſ.7. *Equus & attoniti vidit domus ardua Daci* Cruc. cap.5. item, Silu. 1.v.16. *Ora mixta notis pacis belliq.* Polit. Miſc.cap.65. Parrh.ep. 56. item,1.Silu.1. v.18. *exhauſtis Martem non amplius armis.* Parrh epiſt 57. item, verſ. 19 *magnoq. ſuperbit pondere.* Parrh. ibid. itē, lib 1.Silu. Equus Dom. v.20. *Hinc obuia limina pandit.* Parrh. epiſt.57. itē, v.21. *ingens propellit Strymona flatu.* Parrh.ibid. item,v.28 *das Cattis Dacisq. fidem* Parrh.ibid. item, verſ.29. *te ſigna ferente & minor in leges iret gener & Cato caſtris.* Parrh.ep 53. item, v.30. *hinc Iulia templa tuetur.* Flau. Con. c.63. Parrh.ep. 57. item,verſ.32. *Terga pater, blandoq. videt Concordia vultu.* Cruc.ca.5. Parrh. ep. 52. item,ver.36. *an tacita vigilet face Troicus ignis.* Cruc.cap.5.Parrh.ep.57. item, verſ.38. *Lauam Tritonia virgo non grauat.* Parrh.epiſt.57. item, v.38. *Dextra vetat pugnas.* Parrh.ep.57. item, verſ. 40. *Cui ſtimulis accēdit equum.* Parrh.ibid. item, verſ.53. *Aenea captiui crinem tegit vngula Rheni* Parrh.ep.57. item,verſ.54. *Hunc & Adraſtaeus extimuiſſet Arion.* Parrhaſ. ep 54. item,verſ 69. *Famoſusq. lacus nomen memorabile ſeruat.* Cruc.ca.5. item, verſ 86. *Latia qui contra templa Diones Caeſareus ſtat ſede fori.* Cruc.ca.5.Parrh.ep.57. item,v.90. *Vix lumine feſſo explores quam longus in hunc deſpectus ab illo.* Parrh.ep.57. item,v.97 *Sub nocte ſilenti cum ſuperis terrena placent.* Parrh 847.Cruc c 5.itē,verſ. 101. *Utere perpetuum populis magniq. Senatus munere* Parrh ep.57. item,v.102. *Optaſſetq. nouo ſimilē te ponere templo Atticus Eleis ſenior Iouis.* Parrh.ep.57. item,v.105. *mitis Ora Tarai*,non,*Tonans.* Sabell.Ann. contra Parrh ep.57. item, v.109. *tuosq. Latus huic dono videas dare thura nepotes.* Parrh.ep 57. item,v.242. *& inſigni geminat Concordia taeda.* Parrh.ep 57.paragr.2. itē,v.vlt *Latus huic dono,&c.* Parrh ep.57. Stat.1.Silu.2.Epith.Stellae.v.5. *Solemnem thalamis coeuntib. ignem, & de Pieriis vocalē fontibus vndam.* Cruc.c.5. item, v.21. *& olenti ſpargere nimbo.* emēd.:hymbra.Flau. Con.c 84. item,v.27. *Ceſſent mendaces obliqui carminis aſtus.* Parrh.ep 57.paragr.2. item,v.28. *Ille ſolutus amor.* Parrh. ep.57. parag.2. itē, v.35. *amplexu tandem ſatiata potito coniugis.* Parrh.ep.57.parag.2. itē,v. 41. *Hanc propter tutum Piſaa lege trementi currere,&c.* Parrh.ibid. item,v.45. *Te potius prenſa veheret Titonia biga.* Parrh. ep. 57.par.2. item,v.76. *tota quondā tibi dulce, pharetra.* Parrh.ep.57.parag.2. itē,v.116. *mihi dulcis imago Proſiluit.* Parr.ep. 57.parag.2. itē,v.117. *celſa procul aſpice frōtis honores, ſuggeſtūq. comae.* Parrh.ep.57 par.2. itē,v.119. *quantumq. egomet Nereidas exto.* Parrh.ep.57.parag.2. item,v 123. *ipſi errarétis amores.* Parrh.ep 57 parag.2. itē, v.152. *Et concolor alto vena mari.* Cruc.c.5. itē,v.165. *vacuiq. modeſtia lecti.* Parrh.ep. 57.parag 2. item. v 169. *fugientib. vteia donis.* Parrh.ep.57.parag.2. item, v.179. *Cybeleia nouit Lumina.* Sabell. Anno. itē, v.261. *multumq. pares bacchamur ad aras.* Parrh. ep 57. itē.1.Silu.3. Tiburt.Māliī. v.27. *Seſtiacos nunc fama ſinus,pelagusq. natatū iactet, & audaci iūctos Delphinas ephoebo.* Cruc c.5. itē,Pap.1 Silu.3.v.53. *Calcabā nec inopinus opes.* Sabel.Ann.in Plin.l.13. c.4. item,1.Silu.Tiburt.v.56. *ſuperantiq. nouis Aſarota figuris.* Cruc c.5. itē,lib.1. Silu.Tib.Manlii. v.64. *Albēteśq. lacus altosq. &c.* Parrh.ep.51. itē,lib 1.Silu.Tib. Manlii.v.66. *per obliquū penitus qua labere amnē Martia, & audaci tranſcurris flumina plumbo.* Parrh ep.51. itē,1.Silu.3.v.70. *antetis Anienus fonte relicto.* Cruc.c.5. itē.lib. 1.Silu.Tiburt.Mālii.v.79. *alias Tyrinthia ſortes.* Sabell.Anno. itē,lib.1.Silu.4.Soteria,de *Ara Tariti.* Pol.Miſc.c.58.& Beroal.annot.c.23.Sabel.Ann. itē,1.Silu. 5.v.58. *Quid nunc ſtrata ſolo referā tabulata, crepantes Auditura Pilas.* Robort. lib. de Lacon. itē,2.Sil 1. *viridesq. reſultāt Taurubula.* Cruc.c.5. itē, lib.2. Silu.Pſittac. v.20. *Iungēs iterata vocabula Perdix.* Sabel. Annot. itē,2.Silu.vlt. *Unctis Baetica prouocas trapetis.* Cruc.c.17. itē,lib,2.silu.in Lucanū: *Baetim Māituaprouocare noli.* Flor. Sub.2.c 20. itē,lib.3.Silu.Praef *hac cui tā fideliter inhaeres quiete digniſſime* Scoppa Col.1.c.30. ead.Praefat. *quia ſequi nō potueramus.* Scopp.ibid. itē.3.Silu.1.v.64. *Faecūdiq. Larē Pollis nō hoſpes habebā.* Scop ib [illegible] itē,3.Silu.1.v.129. *viridesq. reſultāt Taurubula.* Scop.Col.1.c.30. itē,3.Silu.1.v 17[illegible] *Extēdāq. coloſ: durā ſcio vincere mortē* Scop. ibid. item, li.3.Silu.2.v.30. *exploret rura egrauis arce Molorchus.* Pins.ann.poſt.c.18.

Digitized by Google

Statius lib.3. Sil.2. Propempt. Celeris.ver. 110. *ripa Cecropiæ flagrata luto.* Beroal.annot cap.37. & Pius annot. prior. cap.9. Cruc.ca.5. item,lib.3. Silu.2.v.110. *cur inuida Memphis.* Beroald.annot cap.37. item,lib 3.Silu 3. Lachrym. Etruſci: *mœſto ſurrexit in Arctos,* legend. non *arcus.* Sabel Annot. item,lib.3.Silu.3. v.130. *Rumpenteſq. roſæ,* legend.videri non, *Rubenteſq.* Sabel.Annot. item,lib.3.Silu. Coma Earini, verſ 25. *mitis Deus incubat angui.* Sabel annot. item,3.Silu.vltim. *Teleboumq. domos trepidis vbi dulcia nantis.* Scoppa Col.1.c.30. item,Papin.Præfat. Silu.lib.4. *& ſphæromachias ſpectamus &c.* Beroal.annot.app.c.8. item,lib.4. Silu. 8. v.51. *Votiuam laſsi quaſſamus lampada myſtæ* Parrh.847.m. item, 4. Silu. vlt.emend. *cereos clientes* pro eo quod erat, *arenets.* Beroal annot.cap.36. item, libr.4. Siluar.vlt. Saturn. *caſsi pilea ſuta de lacernis.* Calder. Obſeru.libr.3.cap.5. item,lib.4.Silu.vlt. *Cynipheis rigata campis.* Beroald.annot.cap.36. item,lib.4. Silu.vltim *domus cochlearum.* Beroal.annot.cap.36. item, lib.4. Silu.vlti. *Charta,Thebaicave,Caricave* Beroald.annot. c.36. item,lib 4.Silu.vltim. *Turbine conditus ruenti Prunorum globus.* Beroald.annot.ca.36. item,lib 5.Silu.1.v.60. *Caſta Mycenæos connubia polluit auro.* Cruc.ca.5. item, 5. Silu.1. v.7. *Fugere meos Parnaſia crines Vellera.* Parrh.847.f. itē, 1. Theb. *mentitaq. manes Creta tuos.* Polit.Miſc.ca. 35. item,1.Theb.499. *Haud paſsi ſocios defendere noctem Culminibus.* Parrh. 858.m. item,lib.2.Theb ad Palladē, *quæ te biiugo temone frementem Intemeratarū volucer, &c.* Parrh ep.55. item, lib.2. Theb *quæ te biiugo temone frementem intemeratarum, &c.* Parrh.847.f. item 2 Theb. *Arcados Euippi ſpolium cadit areus orbis.* Flau. Con.c 87. item,lib 2 Thebaid. *Inde per Arcturum mediaq. ſilentia Luna.* Parrhaſ. Ep.1. item, 4. Theb. *Plaudentiq. habiles Caryæ reſonare Dianæ* Pius annot. poſt. c.119. Parrh. ep.55. itē 850.pr. item,lib. 4.Theb. *Siluas montano duplex Hylæus ab antro præcipitat.* Parrh.ep.4. item,lib.4. Theb. *arte Lyrceus & ingēs Inachus.* Cruc. in Ouid.lib.1. met.v.598. itē, 4.Theb. *templūq. Aleæ nemoralis Mineruæ.* Parrh. 849.pr. item, 4.Theb. v. *Tu ſeparē cultu Elyſios Perſæa pios.* Parrh.848.f. item,lib. 4.Theb.v.460. *minor era profunda erigitur Cereri.* Parrh.ep.55. item,lib.4.Theb.v. 481. *Tu ſeparē cultu Elyſios Perſæa pios.* Parrhaſ.ep.55. itē, lib 4. Theb. v.485. *Angue ter excuſſo & flagranti prauia taxo, &c.* Parrh.ep.55. item,4.Theb. *Idæis vlulatibus æmula Azan.* Cruc. in Ouid.2.met. v.406 Parrh.849.f. item,5.Theb. *vestē ſtrāt alta Thoantis fraterna ſignare Chio.* Parrhaſ.850.f. item,libr.Theb. *cum ſignum luctus cornu graue mugit adunco Tibia* Pius annot.poſt.c.128. item, lib.8.Theb.v. 201. *Meleſi quercus anicla louis.* Parrhaſ. 874.m. item,10.Th. *Optataq. Pæan Templa Lyciæ dabo,* Parrh.851.m. item, libr. Theb. *Stygiaq. ſi veros Iunonis thalamos &c.* Parrh.ep.55. item,lib.11.Theb. *Vittata laurus & ſupplicis arbor oliuæ.* Pius annot. poſt.c.75. itē,lib.12. Theb. *Hic vilis bellis patriaq. e ſede fugati cōuenidit &c.* Pius.annot.poſt.c.47. item,l b.12.Theb.de *ara hoſpita.* Polit.Miſc.c.24. item,lib.12. Th. *Longa refugis mare frangeret vmbra,* Parrh. itē, lib.Theb. *rudes thyrſos hederis veſtiſtis Acharna.* Parrh.851.f. item, lib *Tropellenteq. Lutaam Cephiſi glaciale caput.* Parrh. 868.m. item,Achill. *Patroclus Achillis par ſtudiis æuiq. modis.* Polit.Miſc.c.45.

Strabo lib.1. *Si quis Eireſionem obiurget Atticam,pendētibus quaqua verſum omnis generis pomis, &c.* Pius annot.poſt.c.75. item-lib.3. *Cerretani tenent, a quibus multifariam perna conduntur.* Beroald.in Plin. lib.14. item,lib.5. *Eridanus nullibi terrarū exſiſtit.* Cruc.in Ouid.lib.1. met.v.580. itē, lib. 6.de *ſitu Epidamni.* Pius anno.poſt.c.137. item,lib.7.de *Boſphoro Cimmerio.* Beroal. anno.c.84.item,li.12.de *rubrica Sinopica.* Beroal.ann.c 86. item,lib.13. *Gargarus in ſuperioribus Idæ partibus &c.* Beroal. in Seru.parag.50. item, lib.14.de *Corycæis ſubauſcultatorib.* Beroal.annot c.59. itē, lib.15.de *Petra Aorni.* Beroal.anno.c.96. item,lib.15.de *arbore lauro qua guſtata iumenta moriebantur ſpumantes in morē morbi comitialis.* Pius annot.pr.c.5. Item, lib. 17. *Hinc fuit Theodorus Orator, &c.* Beroal. ann.c.79. item, lib.17. de *ſtrepitu quem mane edit ſtatua Memnonis.* Florid. Sub.3. ca.1. item,de *Cetyttiis.* Polit.Miſc.ca.10.

Strabo lib. vltim. de menſis Romanorum ex Mauritania petitu, Beroal. annot. cap. 41. item, li. de Myrmidonibus, & cur ferantur verſi in formicas, Cruc. cap. 21. Item, de Sybaritis, Nann. Miſc. c. 15.

Suet. Caſ. ca. 4. vt Apollonio Molonis operam daret, Pius annot prior. cap. 8.

Suet. Iul. ca 10. vbi pars apparatus exponeretur, legit: par. Cruc. ca. 16. item, ca. 12. forte iudex in reum ductus, Vitell. cap. 21. Item, cap. 16. dimiſsis lictoribus abiectaque prætexta domum clam fugit, Vitell. cap. 22. Item ca. 18. Sed cum edictu iam Comitiis, legit, edictu, Cruc. c. 16. item, ca. 20. vt ad genua ſibi accideret, Cruc. c. 16. item, ca. 20. Obnuntiantem collegam armis fore expulit, Beroald. annot c. 44. item, c. 30. remiſsionem petentes, tertia mercedum parte releuauit, Nann. Miſc. 4. c. 1. item, ca. 39. ſeſſum in quatuordecim ſcamna per Orcheſtram tranſiit, Cruc. c. 16. item, c. 39. ſeſſum in quatuordecim e ſcena per Orcheſtram, &c. Pius annot. poſt. ca. 179. item, c. 41. Tribunos ærarios, quod erat iudicum genus tertium, ſuſtulit, Vitell. cap. 21. item, ca. 44. data M. Varroni cura comparandarum ac digerendarum, Cruc. in c. 16 item, ca. 50. quem gemens Ægyſthum appellare conſueſſet, Pius annot. poſt. c. 180. item, ca. 52. eadem naue thalamoq; pene Æthiopia, &c Pius annot. poſt. c. 152. Item, c. 52. immenſa tribuit, vt Naſo ſcripſit, emēd. & vaſa ſcripſit, Pius annot. poſt. cap. 181. Item, c. 53. conditum oleum pro viridi appoſitum, Pius annot. poſt. c. 183. item cap. 56. fine: ad Pompeium Macrum ſcripſit, Pius annot. poſt. cap. 184. item, ca 59. cui ad approbrium vitæ Salutioni cognomen, Pius annot poſt. c. 184. item, cap. 63. per anguſtias Helleſponti victor nauicula traijceret, legit ex inſ. vectoria nauic. Cruc. c. 16. item, c. 70. vna voce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, circumegit, Pius annot. poſt. c. 187. item, c. 80. e ponte deijcerent, Beroal. annot. ca. 6 item, ca. 84. Deinde tibicines & ſcenici, &c. Pius annot. poſt. c. 188.

Suet. Aug. cap. 2. ei proauum exprobrat reſtionem, Pius annot. poſt. c. 189. Item, ca. 3. inter diuiſores, operaſq; campeſtres, Beroal. annot. cap. 91. item, c. 16. atq; inter alios C. Soſium, Cruc. c. 16.

Suet. Aug. cap. 29. vt ſeparatim in eo publica iudicia & ſortiones iudicum fierent, Vitell. c. 21. item, c. 31. Salutis Augurium, Polit. Miſc. ca. 13. item, ca. 32. Ad tres iudicum decurias quartam addidit, &c Vitel. ca 21. Item, cap. 31. marmoreo Iano ſuper poſuit, Scoppa. 1. Coll. ca. 2. item, ca. 43 præterquam adoleſcentulum Lucium honeſte natum, &c legit, Lycium, Cruc. c. 16. item, c. 44. Primus ſubſelliorum ordo vacaret Senatoribus, Vitel. c. 23. item, 45. Spectauit ſtudioſiſsime pugiles & maxime Latinos, non legitimos atque ordinarios modo, Pius anno. poſt. c. 190. item, cap 45. aut Xyſticorum certationes, &c. Beroal. annot. cap. 89. Pius annot. poſt. c. 191. item ca. 47. Vrbes Latinitate vel ciuitate donauit, Vitel. ca. 19. Item, 67. Thallo a manu, Calder. obſeru. li. 3. c. 1. item. cap. 71. qui Venerem tecerat, Beroald. annot. cap. 27. item, c. 72. proxima vrbi loca Lanuuium, Præneſte, &c. Cruc c. 16. item, c. 92. ſiniſter calceus pro dextro induceretur, Sabel. annot. ad Plin. li. 2. c. 7. item, c. 99. videretur Mimum vitæ commode tranſegiſſe, Cruc. c. 16. item, c. 101. legauit tribubus tricies quinquies ſeſtertium, Vitel. c. 17.

Suet. Tiberi. cap. 1. Atta Claudio gentis principe, Cruc. ca. 16. Item, cap. 38 per iocum Callipedes diceretur, Calder. in obſeru. lib. 3. cap. 2. item, c. 42. Seſtio Gallio libidinoſo, &c. Cruc. c. 16. item, c. 61. In recognoſcendis cuſtodijs, Beroal. in Seru. paragra. 29.

Suet. Calig. cap. 16. ad quatuor decurias Iudicum, quintam addidit, Vitel. ca. 21. Item, cap. 18. interiecta modo Africanarum venatione, Beroald. annot. cap. 77. item, cap. 22. Tetraones, Polit. Miſc. c 57. item, c. 26. modo ad pedes ſtare ſuccinctos Linteo, Calder. obſeru. lib. 3. cap. 1. item, ca. 26. Cuſtodiarum ſeriem recognoſcens, Beroal. in Seru. paragraph. 29. item, c. 37. nummos e faſtigio Baſilicæ Iuliæ ſparſit, Parth. epiſt. 57. item, cap. 55. Incitato equo, cuius cauſſa pridie circenſes, &c. Pius annot. poſter. cap. 24.

Suet. Claud. cap. 11. Omnium factorum dictorumque veniam & obliuionem in perpetuum ſanxit, Beroald. annot. cap. 6. item, cap. 21. Troiæ luſum exhibuit & Africanas, Beroal. annot. c. 77.

Suet. Claud. 21. de *Automatis*, Polit. Miſc. cap. 97. Item, cap. 21. *morituri te ſalutant, reſpondiſſet, Auete vos, &c.* Cru. cap. 16. item, c. 35. de *thecis graphiariis*, Beroal. annot c. 26.

Suet. Ner. cap. 11. *Iuuenalibus ſenes quoque*, Pius annot. poſt. cap. 21. Item, cap. 20. *ante cantare deſtitit quam inceptum abſolueret nomon*, Calder. obſeru. lib. 3. cap. 9. Item, cap. 22. *aliquo liberto mittente mappam*, Calder. obſeru. lib. 3. cap. 14. Item, cap. 25. *mos Hieronicarum intruire per partem muri Deiectam*, Polit. Miſ. cap. 99. Item, cap. 26. *a Laticlauio cuius vxorem attrectauerat*, Batt. Auct. cap. 34. Item, cap. 26. *arrepto pileo vel galero popinas inibat*, Flau. Con. cap 44.

Sueton. Nerone cap. 45. emendatus, in *Aſcopera*, Polit. Miſ. cap. 20. item, cap. 48. *vt ad diuerticulum ventum eſt*, Nann. Miſ. 1. c. 19.

Suet. Galba. cap. 15. *ſi quid ſcænici aut Xyſtici*, legendum vult, non *aut hiſtrici*, Beroal. annot. c. 89.

Suet. Othon. cap. 7. τί γὰρ μοὶ καὶ μακροῖς αὐλοῖς; Pius annot. poſt. cap. 24. item, cap. 12. *faciem pane madido linire conſuetū*, Calder. obſer. lib. 3. cap. 6. Item. cap. 12. *Galericulo capiti propter raritatem capillorū adaptato*, Flau. Con. cap. 44.

Suet. Vitell. cap. 2. *ſectionibus & ſuturis compendium nactus*, Beroald. annot. cap. 65. Item, cap. 16 *Zona ſe aureorum plena circumdedit*. Beroal. annot. c. 15.

Suet Veſpaſ. c. 1. *Publicum quadrageſima in Aſia egit*, Beroal. annot. c. 90. Item, c. 1. *operarum manceps*, Beroal annot. c. 91.

Suet. Domit. cap. 2. *ſæpe etiam carpſit obliquis orationibus*, Parrh. ep. 57. paragrap 1. Item, cap. 8. *ambitioſius centumuirorum ſententias reſcidit*, Vitell. cap. 27. item, c. 11. *Erat callida inopinataq; ſæuitia*, Pius anno. poſt. c. 45. Item, cap. 13. *Ianos arcusq;, &c.* Cru c. 16. & Nann. Miſ. 4. ca. 13. Scoppa 1. Coll. c. 2. item, cap. 14. de Parodia *ſuper vite & capro*, Polit. Miſ. c. 26. item, ca. 14. *ſolus pleraſq; cuſtodias audiebat*, Beroal. in Seru. parag. 29. item, c. 14. *Epaphroditum a libellis, &c.* Cald. obſer. li. 3. c. 1. item, c. 17. *adorti Clodianus cornicularius, &c.* Pius annot. poſt. c. 77. item, c. 18. *Vſque adhuc certe animum probaſtis ac vultum*, Parr. ep. 56. item, cap. 23. *Scalas inferri clipeoſq; & imagines coram detrahi*, Parrh. ep. 19.

Suet. de *lemniſcatis coronis*, Polit. Miſ. ca. 72.

Suet. de claris Gram. *Orbilius corniculo meruit*, Pius annot. poſt. c. 77.

Suidas in βιάκανος, Pius annot. poſt. cap. 26. item, in *Cottabo*, Parrh. ep 36.

Suidas de *Crambe*, Polit. Miſ. c. 53. item, de *Coty Dea*, Polit. Miſ. c. 10. item de *Hecale*. Polit. Miſ. cap. 24.

Suidas in *Laſtauroſpernos*, Pius annot. poſt. c. 84.

Suidas, de *menſe Hyperberetæo*, Pius annot. poſt c. 65.

Suidas de *Mileſiacarum veretro e corio*, Polit. Miſ. c. 16.

Suidas de *neceſſitate Diomedæa*, Pius annot. poſt. c. 1.

Suidas in *Ortygecopus*, Pius annot. poſt. cap. 54. Item, in *Thrynonda*, Pius annot. poſter. cap. 196. Item, in *Pityrum*, Vitell. cap. 2. Item, in *Pſalterio*, Polit. Miſcell. cap. 14.

Strabo lib 8. de *Rhio, in Achinerum ſolo promontorio*, Cald. obſer. li. 3. c. 4.

Suidas, in *Sambuca*, Pius annot poſt. cap 3. Item, de *Sybaritis*, Polit. Miſ. cap. 15. item, in πυρρός, Pius annot. poſt. cap. 84. Item, in *Tyrtæus*, Florid. Sub. 3. cap. 10. Item, in *Xerolophos*, Pius annot poſt. cap. 177.

Suidas in *Xyſtus*, Pius annot. poſt. cap 191.

Sulpit. ad Cicer. lib. 4. Epiſt. fam. *Ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra vrbem vt darent impetrare nō potui, &c.* Scoppa Coll. 1. cap. 28.

Symmach. lib. Epiſt. *Mutuum ſcabere mulos*, Beroal. annot. app. c. 2.

Syneſ. Epiſt. 3. *de mortuis in aqua*, Nann. Miſcell. 7. cap. 2. Item, Epiſt. de *æditimo Corytius*, Polit. Miſcell. cap. 10. Item, de Prouident. de *tumultibus Panicis*, Polit. Miſ. c. 28.

Syneſ. lib. de Somniis: *Vtrum huc tendant Iynges*, Pius annot. poſt. c. 2.

T.

Tacit. lib. *vbiq; haſta & ſector*, Beroal. annot. cap. 85. Item, li. 13. Annal. *Manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquageſimæq;*, Beroal. annot. c. 90. Item, lib. Ann. *vt ferarum tergis contecti, laniatu canum*

Digitized by Google

nem interiret, Parth. ep. 46. Item, lib. 15. Ann. *induum imperatori flammeum*, Pius annot. poſt. cap. 80. Item. 16. Annal. de *ludis Circenſibus*, Polit. Miſcell. cap. 85. Item, de German. *domum ſpatio circumdant nulli cohærentibus ædificiis, more inſularum*, Beroald. annot. cap. 55.

Tarræi Lucilli fabula *de Talo*, Pius annot. poſt cap. 6.

Tarræus Lucillus Grammaticus, *de neceſſitate Diomed ex*, Pius annot. poſt. c. 1.

Terent. Adelph. Act. 2. Sc. 1. *purges hanc iniuriam niſi volis factam eſſe*, Nann. Miſ. 2. c. 7. Item, Act. 2. Sc. 1. *Ante ædes non feciſſe erit melius hic conuitium*, Nann. Miſ. 2. ca. 8. Item, Act 2. Sc. 1. *vſque ad necem operire loris SAN loris liber?* Nann. Miſ. 2. cap. 9. item, Act. 2. Sc. 4. *Ego ad forum ibo, vt hunc abſoluam*, Nann. Miſc. 2. cap. 10. item, *Obſonat, potat olet, &c.* Florid. Sub. 1. cap 5. Item, *Iſtoc vilius*, Parrh. ep. 59. item, Act. 5. Sc. 2. *Quid ais bone vir? hem, eſt frater domi, &c.* Nann. Miſ. 2. cap. 11. Act. 5. Sc. 7. *Iube nunc iam dinumeret Babylo illi &c.* Nann. Miſc. 2. c. 12. item, *Tu inter eos reſtim ductans ſaltitabis*, Nann. Miſ. 4. cap. 22. item. *fortunatus qui iſto animo ſiet*, Nann. Miſc. 3. c. 23.

Terentii Andria, *Modos fecit Flaccus Claudii filius tibiis Paribus, dextris ac ſiniſtris*, Nann. Miſ. 1. cap. 6.

Terent. Andriæ Prologo, *populo vt placerent quas feciſſet fabulas, &c.* Scoppa. lib. 2. Coll. ca. 7.

Terent. Andriæ Prologo, *Andriam & Perinthiā, qui vtramuis recte norit, ambas nouerit*, Scoppa Coll. 1. c. 25.

Terent. Andr. Sc. 1. *tunc vno ore omnes omnia bona dicere*, Scoppa Coll. 2. cap. 7. Nann. Miſ. ca. 8.

Terent. Andr. Sc. 1. Act. 2. *vt animus in ſpe atq; timore antehac attentus fuit*, Nan. Miſ. 1. c. 9.

Terent. Andr. Sc. 2. *Bona verba quæſo*, Nan. Miſ. 1. c. 8.

Terent. Andr. Act. 1. Sc. 5. *Adeon hominem inuenuſtum, &c.* Nan. Miſ. 1. c. 7.

Terent. Andr. act. 2. Sc. 3. *nec tu ea cauſſa timueris hac quæ facis*, Nann. Miſ. 1. ca. 1. Ibidem *inueniet inopem potius quam te corrumpi ſinat*, Nan. Miſ. li. 1. c. 1. item, act. 3. Sc. 2. *Eho, an tute hos intellexti aſſimulari er? Simo. Irrideor.* Nann. Miſ. 1. c. 8. itē. in And. Sc. *Ego Critonē video: eccere is eſt*, Nan. Miſ. 2. cap. 21. item, de *Thaidis matre peregrina*, Polit. Miſc. c 27. item, act. 3. Sc. 3. *Quid meritus? DAV. Crucem*, Nan. Miſ. 2. cap. 22.

Terent. *Erubuit: Salua res eſt*, Polit. Miſcell. ca. 101.

Terent. Andr. Act. 4. Sc. 1. *Tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet*, Nann. Miſ. 1. cap. 9. Item, act. 4 Sc. 5. *vidi Cantharam ſuffarcinatam*, Nann. Miſ. 1. cap. 2. item, act 4. Sc. 5. *ego hunc in mediam viam prouoluam, teque ibidem peruoluam, &c.* Nan. Miſ. 1. ca. 10. item, act. 5. Sc. 2 *Glycerium ſe ſcire eſſe ciuem Atticam*, Nann. Miſc. 1. cap. 11. item, act. 5. Sc. 4. *At mihi vnus ſcrupulus adhuc reſtat*, Nann. Miſcell. 1. cap. 16.

Terent. in Eunucho, *Egit L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Præneſtinus, tibiis duabus dextris*, Nann. Miſ. 1. cap. 6.

Teren. in Eunuchi Prologo: *Si quiſquā eſt qui placere ſe ſtudeat bonis, quā plurimis &c.* Scoppa. Coll. 1. cap. 25. item, *Colacem eſſe Næuii & Plauti, &c.* Nann. Miſ. 1. cap. 13. Item, *Quæ bene vertendo, &c.* Nan. Miſ. 1. cap. 4. item, Act. 1. Sc. 1. *ſed ipſa egreditur noſtri fundi calamitas*, Nan. Miſ. 1. cap. 15. item, *Plurima ſalute Parmenonem ſummum ſuum impertit Gnato*, Scoppa Coll. 2. Coll. 6. item, act. 2. Sc. 1. *Munus noſtrum ornato verbis quod poteris*, Nan. Miſ. 1. c. 17. item, act. 2. Sc. 2. *ego neque ridiculus eſſe, neq; plagas pati poſſum*, Nan. Miſ. 1. c. 14. item, act. 4. Sc. 2 *certe extrema linea amare, haud nihil eſt*, Nann. Miſ. 1. cap. 20. item, act. 4. Sc. 2. *vbi ad ipſum veni diuerticulum*, Nan. Miſ. 1. c. 19. item, *Diminuam ego tibi caput niſi abis*, Nann. Miſ. 9. cap. 12.

Teren. Heauton. *Acta eſt primum tibiis imparibus, deinde duabus dextris*, Nann. Miſ. 1. cap. 6. item, Prologo: *Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici*, Nan. Miſ. 1. ca. 4. Ibid. *Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum*, Nan. 1. c. 5.

Ter. Heaut. act. 2. Sc. 3. *portant quid rerum*, Nan. Miſ. 1. c. 21.

Ter. Heaut. act. 2. Sc. 3. *Eho ſceleſte quo Bacchidem ducis? STR. quo ego illam? ad nos ſcilicet*, Nan. Miſ. 2. c. 3.

Digitized by

Terent Heaut. Act. 3. Sc. 2. *Ne ego te magnifice tractare poſſum*, Nann Miſ.2 ca.2. Item, Act 3. Sc 2. *mille nummum poſcit*, Nann. ibid. Item Act. 4 Sc. 2. *triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere*. Nann Miſ. 2. cap. 4. Item, Act. 4. Sc. 1. *Vah, bateola e eueniſſe ex ſententia*. Nann. Miſ. c. 5. item, Act. 4. Sc. 8. *Seſtices daturum*, Nann. Miſ. li. 2. c. 5. item, Act. 5. Sc. 1. *Huc intro latus lectus*, Nann. Miſ. 2. c. 6.

Terent. Hecyra. Prologo: *atque ab arte Muſica*, Nann. Miſ. 1. c. 5

Terent. Hecyræ Prologo: *ob eam rem noluit referre, vt iterum poſſet vendere*, Nan. Miſ. 2. c. 13. item, Act. 3. Sc. 1. *Abi Parmeno intro, ac me veniſſe nuntia*, Nann. Miſ. 2. c. 14. Item, Sc. vlt. *Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſq́ adeo plenior*, Nann. Miſcell. 1. cap. 7.

Terent. Phorm. Act. 1. Sc. 1. *Amicus ſummus meus & popularis Geta*, Nann. Miſ. 2. cap. 11. Item, Act. 1. Sc. 5. *Laterem lauem*, Nan. Miſ. 2. cap. 16. Item, Act. 2. Sc. 2. *Ecce te quid ſi reddet* Nann. Miſ. 2. cap. 21. Item, CH. *quid has metuis fores?* Pius annot. poſt. c. 4. Item, Act. 3. Sc. 2 *Metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti*, Nann. Miſ. 2. c. 20 item, Act. 4. Sc. 3. *Sexcentas perſcribito dicas* Nan. Miſ. 2. c. 18. item, Act. 4 Sc. 4 *In peruium potius ibit*, Nann. Miſ. 2. c. 19

Terentianus Maurus de *Galliambo*, Cruc. ca. 8. item, *Sed Græcula quadam ſcholica nutela vocis*, Pius annot. poſter. cap. 104. Item, *inſtar vituli fulgidula notabo milito*, Pius annot. poſt. c. 105.

Tertull. Apolog. c: *Deus Chriſtianorum Onomychites, &c.* Pius annot. poſt. cap. 108. Item, *de Cæli, item de Terra ſitu*, Polit. Miſ. cap. 15. item, *quis illic ſicarius quis manticularius*, Pius annot. poſt. cap. 110. Item, de *Saturnalitiis*, Polit. Miſc. cap. 21. Item *tam ſicarij, venarij, magi &c.* eméd. *venerarij* Pius annot. poſt. c. 110. Item, lib. de Corona, de *Lemniſco*, Polit. Miſ. cap. 72. Item, lib. 3. adu. Praxeam, de *Rhinocerote vnicorni*, Polit. Miſc cap. 6. Item, lib. de *Reſurrectione*, de *Patroni nomine ſeruo communicato in manumiſſione*, Polit. Miſcell. ca. 31.

Theocr. Idyll. 5. *In me mala iacit Clearista ſi-* *bi*, Nan. Miſ. 6. c. 5.

Theocriti Fiſtula de *Pane auxiliante Athenienſibus contra Perſas*, Polit. Miſcell. c. 28.

Theognis: *mihi fida ſigilla parabis, quæ clam de verſu tollere nemo queat*, Nann. Miſcell. 6. cap. 11.

Theon Arati interpres, de *Panos concha turbinata*. Polit. Miſ. c. 28.

Theophraſt. li. 9. de *Pyra parte montis Oetæ, vbi optimus Hellebori prouentus*, Beroald. annot. c. 71.

Thucyd. lib. de *Ioue Muniebio*, Pius annot. poſt. c. 74. Item, lib. 1. de *ſitu Epidamni*, Pius annot. poſt. c. 137.

Tibull. 1. Eleg. 1. *Iam modo non poſſum contentus viuere paruo*, Scoppa. Coll. 1. cap. 31. verſ. ſeq *Nec ſemper longæ deditus eſſe viæ*, Scop. ibid. item, lib. 1. Eleg. 3. *Danai proles tu caua Lethæas dolia portat aquas*, Pius annot. poſt. c. 140. Item. lib. 1. Eleg. 3. *curſum immiſit ſaxum duxerat arte faber*, Parrh. 868. prior. Item, lib. Eleg. 4. *Ne fuge te teneræ puerorum credere turbæ &c.* Pius annot. poſt. cap. 1:6 Item, lib. 1. Eleg. 6. *At mihi ſeruandam credas, non ſæua recuſo verbera, detracto non ego vincla pedum*. Parrh. 876. f. Item, lib. 1. Eleg. 7. *Et leuis occultis conſcia ciſta ſacris*, Pius annot. prior. c. 9. Item, li. 1. Eleg. 7. *Arida nec pluuio ſupplicat herba Ioui*, Pius annot. poſt. cap. 117. Parrh. 867. m. Item, li. 1. Eleg. 8. *Neſcius vltorem poſt caput eſſe Deum*, Pius annot. poſt. cap. 70. Item, li. 2. Eleg. 3. *Delphica Pytho*, Parrh. 868. prior Item, lib. 2. Eleg. 4. *Annua conſtructo ſerta dabit tumulo*, Pius annot. poſt. cap. 115. Item, lib. 2. Eleg. 7. *magnifice mihi magna locuto*, Pius annot. poſt. cap. 8. Item. lib. 3. Epig. 3. *Audiat auerſa non meus aure Deus*. Parrh. epiſt. 35. Item, lib. 3. Eleg. 3. *felicem terq́ quaterque diem*, Beroal. in Seru. paragraph. 1. Item, lib. 4. Ad Meſſalã, *Phœbo gratiſſima dona Cres tulit* Beroal. annot. c. 39. Item, lib. 4. ad Meſſal. *Teſtis Inalpinus & pauper natus in armis*, Parrh. 867. prior. Item, lib. 4. *Cimmerion etiam obſcuras acceſſit ad arces*, Beroal. annot. cap. 84. Item, lib. 4. *Vixerat ille ſenex quamuis dum terna per orbem ſecula, &c.* Flor. Sub. 2. ca. 2. Item, lib. 4. *obſcura cauis celebrabant orgia ciſtis*, Pius annot. prior. c. 9.

Tibull.

Tibull. lib. 4. *preſſumque quaſillo Scortum*, Parth.ep.22.

Timon Phliaſius de *Euhemero*, Polit.Miſ. c.35.

Trebell.Pollio: *Galienus apud Athenas Archon erat*, Pius annot.poſt. ca.17. item, *Bardocucullum vnum, cuculla villoſa duo*, Pius annot.poſt.c.61.

Trebell.Pollio in Claudio: *Cumacum cupream vnam*, emend *cucumam*, Pius annot.poſt.c.61.

Tryphiodorus de *Anticlo*, Polit.Miſcell. cap.75.

Max. Tyrius de *Mileſiorum veſti u mollitie*, Polit.Miſ. cap.16.

Max. Tyrius de *luxu Sybaritarum*, Polit. Miſ. cap.15.

V.

VAl Flaccus' oſties, decieſve tentatus lib.1. Argonaut. Sabell.obſer. Item, li. 1. verſ. 1. *Prima Deum magnis canimus freta peruia nautis*, Scoopa Coll. 1. cap.15 Item, lib 1. *Te ſiu ingrato Steropen quod ſuderit arcu*, Pius annot.poſt.c.145. item, lib.1 pro *Te quater ardenti tergo*, emend. *ter quater*. Egnat. Racem.cap.19. item, *duodecies ſollicitatus*, lib.2. Argon. Sabell. obſeru. item, 2 Argon. *dec me tumor vnde*, Polit.Miſ.cap.16 item, lib 2. *illius aras Vrbe ſuper, celſiſque vident velamina templi*, Pius annot.poſt.cap.146. item, *plures tentatur*, lib.3. Argon. Sabell.obſeru. item, lib.3. pro, *Inde per armatos, Minyis, &c.* emend. *Inde ter arm.* Egnat. Racem.cap.19. item, 3. *fundo veluti cum Cam ab imo Vincta leuis &c.* Parrh.ep.12.m. Item, 3. Argon. *inque Deslatuit terrore Lycas*, Polit.Miſ.cap.31. item, lib.3. Argon.de *Panicis terroribus*, Polit.Miſ.cap. 28. item.lib.3. *opima cadauera miſero Linquere ait ferro*, ſic legit.non *ferre*, Pius annot.poſt ca.147. item.lib.4 *quas ltra aquas quas torqueat Ancon*, Egnat.Racem. c.18 item, lib. 4. *Ira manat tuba ſordida luctu*, Pius annot.poſt.cap.102. item.li. 4. *lucis egentem ſuper Harpyia Typhoides, ira Tonantis, &c.* Pius annot. poſt cap. 148. item, lib. 5 Argon. *ſæpius tentatus*, Sabell. obſeru. item, lib 5 *Diſtulerant ſed bella toros, tum Tonantis & Agus &c.* Pius annot.poſt.cap.147. item, *ſæpius* [illegible] *tentatus*, lib.6 Argon. Sabell. obſeru. Item, lib. 6. *ceu ſeptus in arcto Dat catulis poſt terga Leo*, Pius annot. poſt. cap. 102. Item, *ſæpicule diuinatione ſollicitatus*, lib. 7. Argon. Sabell. obſeru. item, lib. 8. Argon. *bis tentatus*, Sabell.obſeru. item, li. *Fert grauis inuito viſcerum Neſtora tergo*, Parrh.ep.2.

Valerii Maximi duo loca emendata, lib.1. Sabell.annot. item, li 1. *Tuas aras tuaq; ſanctiſſima templa Diue Iulij veneratus*, Parrh. ep.57. item.lib.1.c.1. *Maiores ſtatas ſolemneſq; ceremonias &c.* Cru cap. 15. Item.1.cap.1. *Victorias aureas quæ ſimulacrorum porrectis manibus ſuſtinebantur*, Parrh. ep.57. item.lib.1.cap.1. *mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat*, Cru. c 15. item, 1. cap. 7. *cum in villa quadam campi Atinatis*, Flau Con.cap.36 Item, lib.1.cap.vlt. *Ariſtomenis cor pilis refertum inuenerunt*, Abſtem.cap.5. item, lib.1.c. vlt. *quare alteram in Macedonia, alteram in Calene agro aquam, &c.* legit, in *Paphlagonia*, Cru.cap.15. item, *correctus*, lib. 2. Sabell. annot. Item, lib.2.cap.6. de *ara conſecrata Diti Patri*, Beroal.annot. cap.23. item lib.3. *in collegium poetarum venienti nunquam aſſurrexit*, Parrh. epiſt. 57 item.lib.5.cap.7. *Capax generoſi ſpiritus dictum regis Cotys*, Egnat. Racem.cap. 14. item lib. 5. cap. 7. *iacebat in lectulo moribundo ſimilis*, Beroald. in Seru. cap. 26. item lib.5. cap. 1. *Caput Pyrrhi texit cauſſa*, Beroal.annot.cap.92. item. lib. 6. cap. 3. *de robore præcipitati ſunt*, Beroal. annot. app. cap. 10. item lib. 6. cap.5. *Charonda Thurius præfractior & abſciſſior Iuſtitia*, Egnat. Racem. cap. 12. item, lib. 7. *Punicanos lectulos pellibus hædinis ſtrauit*, Cru c.15. item, lib.7.cap.7. *teſtamentum naturalis patris quo præteritus erat, apud centumuiros reſcidit*, Vitell.c.21. item, li. 7 c 8. *Teſtamento filium inſtituit heredem, quod Ti. Longus ſanguine proximus, haſta iudicio ſubuertere fruſtra conatus eſt*, Vitel. c.21. item.lib.8.cap.7. *ſub capite Sophronis mimos habuiſſe fertur*, Cru. c. 15. item, lib.9.cap.1 *cum Seplaſia ei & Albana, caſtra eſſe cœperunt*, Beroal.annot.c.77.

Varro Atacinus de *tellure Oenide*, Polit. Miſ.c.37.

Varronis Satyra nomine *Sciamachia*, Polit. Miſ.c.34.

Digitized by Google

Varronis liber titulo, *Mani*, Pol. Miſ. c. 8. lib. de ling. Lat. de *Argeis*, Beroald. annot. c. 65. item, lib. 1. ling. Lat. de *monte Ciſpio*, Beroald. annot. cap. 55. item lib. 1. L. L. *hic paruirudentum ſibilus, hic mcurnicornicum pecus*, &c. Pius annot. poſt. cap. 18. item, lib. de ling Lat. *Apud Terentium, ſcortatur, potat, olet vnguenta de meo*, Florid. Sub. 1. cap. 5. Item, de L. Lat. *& in gladiatoribus Samnites*, Parrh. epiſt. 60. item, de re ruſt. lib. 1. *Hoc ter nouies cantare iubet*, &c. Flor. Sub. 2. cap. 10. item, lib. 1. de re ruſt. *ſcribunt opus eſſe medica ſeſquimodium*, Pius anno poſt. c. 32. item, lib. 1. cap. 1. de re ruſt. *Lympham & Bonum Euentum*, Nann. Miſc. 4. cap. 3. item, lib. 1. de re ruſt. *vt dextra tibia alia quam ſiniſtra*, &c. Nann. Miſ. 1. cap. 6. item, lib. 1. Ruſt. *Euhemeri libri*, Polit. Miſ. ca. 35. item 2. de ruſt. *aut ſi e præda ſub corona emit, tuus ve cuius in bonis ſectioneue cuius publice venit*, Nann. Miſ. 9. cap. 2. item, lib. 3. de re ruſt. *non curſu lampada tibi trado*, Beroald. annot app. cap. 18. item, 3. Rer. ruſt. de *Mineruali*, Polit. Miſ. c. 21.

Veget. lib. 4. de re milit. *Occid. cardinem tenet Zephyrus*, &c. Florid. Sub. 2. cap. 5. Item, lib. 4. *ſortitus eſt Aparctias, cui adhæret Cacias*, Pius annot. poſt. c. 78. item, lib. 4. *nautas Veneta eſſe induendos*, Beroal. annot. ca. 92.

Vibius Sequeſter, de *Lutetia Pariſiorum*, Parrh. ep. 10.

Vibius Sequeſter de *Oaxe*, Polit Miſcell. cap. 37.

Virg. 1. Buc. *Ludereque vellem calamo permiſit agreſti*, Scoppa Coll. 2. c. 7.

Virg. 1. Ecl. v. 31. *Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit*, Nann. Miſ 6. cap. 1. item, 1. Ecl. ver. 61. *viridi proiectus in antro*, Nann Miſc. 6 cap. 2. Item, Ecl. 1. *& rapidum Creta veniemus Oaxem*, Florid. Sub. lib. 1. cap. 6. Item, 1. Ecl. *Ante ſiniſtra caua monuiſſet*, &c. Beroald. in Seru. paragraph. 40. item, 1. Bucol. *vſque adeo turbamur agris*, Flau. Con. cap. 79. item, 2. Ecl. verſ. 5. *vbi hæc incondita ſolus*, &c. Nann. Miſc. 6. cap 3. item, Buc. 2. *Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho*, Scoppa Coll. 1. cap. 21. Item, Buc. 2. *Alliaſerpillumq. herbas contundit olentes*, Scoppa Coll. 1. cap. 20. Item, 2. Ecl. v. 57 *concedat Iolas*, Nann. Miſ. 6. cap. 4. Item, Bucol. 3. *In medio duo ſigna, Conon* Beroal. in Seru. paragraph. 43. Item, Ecl. 3. ver. 64. *Malo me Galatea petit*, Nann. Miſ. 6. cap. 5. Item, in Bucol. 4. *tuus iam regnat Apollo*, Cruc. in Ouid. lib. 1. met. v. 452. Item, Eclog. 4. *Nec Deus hunc menſa*, &c. Pius annot. prior cap 3. Item, 6. Eclo. v. 74. *Quid loquar aut Scyllam niſi quam fama ſecuta eſt*, &c. Cruc. c. 2. Nann. Miſ. 6. ca. 6. Item, Ecl. 7. ver. 69. *& victum fruſtra contendere Thyrſin* Nann Miſ 6. cap. 10. Item, Bucol. 7. *Tum canit Heſperidum miratam mala puellam*, Cruc. c. 5. Item, Bucol. 7. *Soli cantare periti Arcades*, Cruc. c. 2. Item, in Pharmaceut. *Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno*, Florid. Sub. 2. cap. 13. Item, Pharmaceutr. *Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore*, &c. Florid. Sub. 2. cap. 10. Item 8. Ecl. v. 50. *Improbus ille puer*, &c. Nann. Miſcel. 6 cap. 7. Item, 8. Ecl. v. 58. *Omnia vel medium fiant mare*, Nann. Miſc. 6. cap. 9. ver. 59. *Præceps aerii ſpecula de montis in vndas*, &c. Nann. Miſ. 6. cap. 9. Item, Ecl. 8 *Tranſque caput iace, ne reſpexeris*, Polit. Miſ. cap. 80. Item, 5. Ecl. v. 56. *Orphea in ſiluis*, &c. Nann. Miſc. 6. c. 8. item, Bucol. 8. *Sophocleo tua carmina digna cothurno*, Beroald. in Seru. paragraph. 45. Pius annot. poſt. cap. 28. item, Bucol. 8 *Neſcio quid certe eſt, & hylax in limine latrat*, Nann Miſc. 1. cap. 21. Item, Bucol. 8. *Lupi Mœrin videre priores* Flau. Con. cap. 82. Item, Bucol. 8. *hanc ſine tempora circum Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros* Beroal. in Seru. paragraph. 45. Florid. 2. c. 13. Item, Bucol. 9. *Quis humum florentibus herbis Spargeret*, Beroal. in Seru. paragraph. 46. Item, Eclog. 4. legendum, *qui non riſere parentes*, non, *cui*, Polit. Miſ. c. 89. Item, Buc. 5. *Aut Alconis habet laudes*, Pius annot. poſt. cap 17. Egnat. Racem. cap. 19. Item, Ecl. 5. *Pollio & ipſe facit noua carmina*, Flau. Con. cap. 95. Item, 1. Georg. *clariſſima mundi lumina liber & alma Ceres*, Abſtem. c. 3. Itẽ, 1. Georg. *Grandiaq. effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris*, Scoppa Coll. 2. c. 8. Item. Georg. 1. *Gnoſiaq. ardentis decedat ſtella coronæ*. Pius annot. poſt. c. 157. 2. Item, 1 Georg. *cumprimis fermentem fu-*

dit equum tellus, Parrh.ep 35.m. Item, li 1. Georg. *Ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes*, Beroal.in Seru.parag.50. item, li.1.Georg. *Croceos vt Tmolus odores mittat*, Flau. Con.c.84. Item, Georg.1. *Et fratris radiis obnoxia ſurgere Luna*, Pius annot poſt. c. 3. item, Georg.li.1. *reſonantia longe Littora miſceri*, Beroal.in Seru para.52. Item, li.1.Georg. *tunc te quoq; Medica patres accipiunt ſulci*, Pius annot poſt. c. 32. Flor. Sub.2 c.19. Item, li.1. Georg *& amaris intiba fibris*, Pius annot.poſt.c.100. item, Georg. 1. *Quia bis ſolem, bis frigora ſenſit*, Beroal. in Seru. parag. 47. Flor. Sub.2. c.14. Item Georg.1. *triſtiſq; lupini*, Flor. Sub.2 c.12. Item, 1 Georg. *aut atra maſſam picis vrbe reportat*. Flor. Sub. 2.c.15. Item, li.2. Georg *ipſa ingens arbor, faciemq; ſimillima lauro*, Pius annot. prior. c.5. Itē, li.2. Georg *maturis metuēdus Iupiter vuis*, Pius annot. poſt.c.117. Item, 2. Georg. *glandemq; ſues fugere ſub vlmo*, Flor. Sub.1. c.12. item Georg.2. *Velleraq; vt foliis depectant tenuia Seres* Beroal in Seru. parag.55. item, li.2. Georg. *fœcundis imbribus æther Coniugis in gremium latæ deſcendit, &c.* Nan. Miſ.7.c 14. Item, Georg.2. *iunctos ſaluere per vtres* Beroa.in Seru. parag. 55. Item, Georg. 2. *Truditur e ſicco radix oleagina ligno* Beroal.in Seru.para. 53. Flor.2.Sub.c.16. Item, Georg.2. *croceos vt Tmolus odores*, Beroald.in Seru parag 48. Georg. li. 3. *At vero Zephyris cū læta vocantibus æſtas*, Flor. Sub.2.ca. 5. Item 3. Georg. *Pulueruleta coquat maturis frugibus æſtas*. Flor. Sub.2.c. 11. Item, Georg.li 3. *Mileſia magno vellera mutentur, &c.* Pius annot. poſt. cap. 52. Polit. Miſ.c.16. Item, 3. Georg. *ſtudiorum atque immemor herbæ victor equus*. Cru.c.2.2. Item, li 3. Georg. *Dura iacet pernox inſtrato ſaxa Cubili*, Flor. Sub.2.c.19. Item, li.3. Georg. *Iniuſto ſub faſce viam dum carpit*, Pius annot. poſt.c.14. Cru.in Ouid.2.m. v.627. iterumque in Virg 3. Georg. Itē, li.3. Georg *denſo diſtēdere pingui*, Pius annot. prior.ca. 9. item 3. Georg. *Troiæque parens & Troiæ Cynthius auctor*, Parrh 836. prior. Item 4. Georg. *Si et [illegible] furuum [illegible] autumni cum falce [illegible], &c.* [illegible]or. Sub [illegible].c. 6. item, 4. Georg. *[illegible] poſ [illegible] ſuaq; [illegible] Thocas*, Cru.c.2 item, li. 4. Georg. *Quia*

niger humectat flauētia culta Galeſus, Scoppa Col.c.8. Item, li.1. Æn.v.1. *Lauinaq; venit Littora*, Flau Con.c.13. Item, li.1. Æn. *genus vnde Latinum*, Scoppa Coll 1. c.22. Item, 1. Æn. *ſpumas ſalis ære ruebāt*, Parrh.838.m. Item.1.Æn. *Maturate fugam*, Beroal.in Seru.para.6. Flor.2.Sub. c.10. Item.1.Æn. *Æoliam venit*, Cru.c. 2. Item, 1. Æn. *Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?* Nan.Miſ.7.c.2. Itē, 1.Æn. *Connubio iungam ſtabili propriamq; dicabo*, Nan.Miſ 4.c.8. Item, 1.Æn. *Teq; ſibi generum Tethys emat omnibus vndis*, Scoppa Col.1.c.21. Item lib.1.Æn. *Ipſa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem*, Nan. Miſ. li.3.c.3. Item, 1.Æn. *ingens a vertice pontus in puppim ferit*. Nan. Miſ 7.c.3. Item, 1.Æn. *O terq; quaterque beati*, Beroald.in Seru.parag.5. Nan.Miſ.17.c.2. Item.li. 1. Æn. *Se quoq; principibus permixtum agnouit Achiuis*, Flor.Sub.3 c.2 Nan Miſ. 7.c.6. Item li 1.Æn. *Nec tam auerſus equos Tyria Sol iungit ab vrbe*, Scoppa Col. 2.c.9. Item.li.1.Æn. *Munera lætitiamq; Dei*, Parrh.ep.33. Item.1.Æn.v.742. *Tū Bitiæ dedit, increpitās ille impiger, &c.* Nan. Miſ.7 c 8. Item, librū Æneidos primū ſcholiis explanat ordine totū Robortellus pag. 1437. Item, 2. Æn. *Nec mihi iam patriam antiquam ſpes vlla videndi*, Parrh.841.pr. Item, 2.Æn. *Stella facem ducens*. Beroal in Seru.parag 20. Item, li. 2.Æn. *Sanguine placaſti ventos, & virgine cæſa*, Parrh.840.m. item.li 2.Æn. *tacitæ per amica ſilentia Lunæ*, Parrh.ep.1. Polit. Miſ.cap. item, 2. Æn. *Vadimus immixti Danais, haud numine noſtro*, Parrh.epiſt.35. item. 2. Æn. *Nunc quales Diomedis equi*, Parrh 839.m. item, 2.Æn. ver. 239. *funemq; manu contingere gaudent*. Nan.Miſ. 7.c.9. item, 2.Æn.v.453 *Limen erat cæcæque fores* Nan.Miſ.7.cap.11. item, lib.2. *hinc ſpargere voces in vulgum ambiguas*. Pius annot poſt. cap 29. item, Æn.3. *de patera fuſa inter cornua vaccæ* Poli. Miſ. c.26. item, 3.Æn. *auri ſacra fames*. Flau. Con c 35. item.3.Æn. de Pyrrho: *Patriaſq; obtruncat ad aras*, Parrh. 841.med. item, li.3. Æn. *Et glacialis hyems Aquilonibus aſperat vndas*, Flor.Sub.2.c 5. item, li.3. Æn. *Acragas magnanimum generator equorum*, Pius annot.poſt.c.40.

Digitized by Google

Virg lib. 3. Æn *Caulonisq. arces*, Beroald. in Seru. paragraph. 23. item 3. Æ. n. v. 164. *Heſperiam Graij cognomine dicunt, Terra antiqua &c.* Nann. Miſ. 7. cap. 7. item, 3. Æn. *Heſperium Siculo latus abſcidit*, Flor. Sub 1. c. 17. Item, 3. Æn v. 551. *Hinc ſinus Herculei ſi vera eſt fama, Tarenti*, Parrh. 842. m. Item, 3. Æn. ver. 102. *Populoſque propinquos Epiro Heſperia, &c.* Nann. Miſ. 7. cap 12. Item 3. Æn. ver. 614. *Nomine Achemenides*, Nann. Miſ. 7. cap. 13. item, li. 4. Æn. *Dum trepidant alæ ſaltuſque indagine cingunt*, Scoppa Coll. 1. cap. 22. Item, 4. Æn. ver 167. *fulſere ignes & conſcius æther*, Nann. Miſc. 7. cap. 14. Item, 4. Æn. ver. 168. *ſummoque vlularunt vertice Nymphæ*, Nann. Miſ. 7. cap. 14. Item, 4. Æn. *Bacchatamq. iugis Naxon*, Parrh. 843. m. Item 4. Æn. ver. 254. *aui ſimilis quæ circum littora, circum Piſcoſos ſcopulos humilis volat æquora iuxta*, Nann. Miſ. 7. c. 15. Item, 4. Æn. ver. 442. *Alpini Boreæ nunc hinc &c.* Parrh. 843. prior. Item, 4. Æn. *Terque quaterque manu pectus percuſſit*, Flor. Sub. 2. ca. 10. Item, 4. Æn. ver. 459. *miro quod honore colebat velleribus niueis & feſta fronde reuinctum*, Nann. Miſ. 7. cap. 16. Item, lib 4. *Vnum exuta pedem vinclis, in veſte recincta*, Cru. in Ouid. li. 1. met ver. 381. Item, 4. Æn. ver. 510. *Tercentum tonat ore Deos*, Parrh. 843. f. Item, 4. Æn. ver. 696. *quia nec fato merita nec morte peribat*, Nann. Miſ. 7. ca. 17. Item, lib. 5. *Centauro inuehitur magna*, Pius annot. prior cap. 9. Item, lib. 5. Æn. *Et me ſæuus equis Oriens afflauit anhelis*, Parrh. 847. prior. Item lib. 6. Æn. *Titaniaque aſtra*, Beroal. in Seru. ca. 31. Item, 6. Æn. *ſuaque arma viro, remumq. tubamq.*, Flor. Sub. 2. cap. 17. Item lib. 6. *lucent genialibus thoris aurea fulcra*, Beroal. in Seru. paragraph. 30. Item, lib. 6. *accipit alueo Æneam*, Beroal. in Seru. parag. 28. Item, li. 6. Æn. *Et conſanguineus Lethi Sopor*, Parrh. 844. m. Item, 6. Æn. *Pallentes habitant morbi triſtiſq. ſenectus*, Flor. Sub. 2 cap. 12. Item, lib. 6. *Oſtiaque iamq. domus patuere ingentia centum Sponte ſua*, Pius annot. poſt cap. 128. Item, 6. *Nec vero hæ ſine ſorte datæ ſedes*, Nann. Miſ. 9. ca. 7. Item, lib. 6. *Saxum ingens voluunt alii, radiiſque rotarum, &c.* Beroal. in Seru. paragra. 29.

Virg. lib. 6. *ſilex iamiam lapſura cadentiq. imminet*, Beroal. in Seru. paragraph. 30. Item, lib. 6. Æn. *Explebo numerum reddarque tenebris*, Beroal. in Seru. ca. 28. Item, li 6. *Sedet æternumque ſedebit Infelix Theſeus*. Pius annot. poſt. cap. 9. Item, lib. 6. Æn. *gemini duo fulmina belli Scipiadas cladem Lybiæ*. Beroald. in Seru. parag. 32. Item, lib. 6. *tua poſtuma proles quem tibi longæuo ſerum, &c.* Parrh. epiſt. 34. Item, 6. Æn. *propria hæc ſi dona fuiſſent*, Nann. Miſ. 4. cap. 8. Item, 7. Æn. *magna manes ter voce vocaui*, Flor. Sub. 2. cap. 10. Item, li. 7. *multu memoratus in oris Anſalti vallis*, Flor. Sub. 2. cap. 18. Item, lib. 7 *Teleboum Capreas cũ regna teneret*, Scop. Col. 1. c. 30 itẽ, 7. *Hunc Fauno & Nympha genitũ Laurẽte Marica*, Parrh. 845. m. Itẽ 7. Æn. *Educlũ Egeriæ lucis, humentia circum, &c.* Flau. Con. c. 26. Item, li. 7. *Sulphurea Nar albus aqua*, Flor. Sub. 2. cap. 18. Item, lib. 7. *vrit odoratam nocturna in lumina cedrum*, Flau. Con. cap. 74. Item, lib. 7. Æn. *Nec dextræ erranti Deus abfuit*, Pius annot. poſt. cap 70. Item, lib. 7. Æn. *Pellibus incubuit ſtratis*, Pius annot. poſt. cap. 10. Item, li. 8. *& magnis circenſibus actu*, Cru. cap. 2. Item, 8. *Tatiq. ſenis Curibuſq. ſeueris*, Florid. Sub. 2. cap. 12. Item, lib. 8. *liquidoue poteſt electro*, Pol. Miſ c. 71. item, 8. Æn. *quantum ignes animaque valent*, Florid. Sub. 2. cap. 5. Item, lib. 8. Æn. *Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes*, Florid. Sub. 2. cap. 7. Item, lib. 8. Æn. *Chimeram ſuſtinet, Æthnaeos efflantem faucibus ignes*, Florid. Sub. 2. cap. 6. Item, lib. 9. Æn. *voluenda dies en attulit vltro*, Nan. Miſ. 5. cap. 2. Item, lib. 9. *Palatini ſedemque petit Euandri*, Polit. Miſ. ca. 71. Item, li. Æn. 9. *Intonuit læuum*, Beroal. in Seru. paragraph. 20. Item, lib. 9. *Dardania Anchiſæ Armiger ante fuit fiduſque ad limina cuſtos*, Cru. cap. 9. Item, lib. 9. *Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ*, Pius annot. poſt. cap. 58. Item, li. 10. *Panditur domus omnipatentis Olympi*, legend. non, *omnipotẽtis*, Egnat. Racem. cap 19. Item, lib. 10. *Quot prius æratæ ſteterant in littore proræ*. Florid. Sub. 1. cap 3. f. Item, 11. *Et ſocii amiſſi petierunt æthera pennis*, Parrh. 846. prior. Item, lib. 12. *Qualia nunc hominum producit corpora tellus*,

Digitized by Google

Ius,Flor.Sub.2.c.2.Virg.in Cyri:*quod nec ſi-nat Adraſtaa, Ladere vtrumque vn ſtade a at*, &c. Pius annot.poſt. c.70.

Virg.in Cyri:*ſeu Lamie mater ſit ſiue Crataiu, ſiue illam monſtro*,&c.Parrh 838.m.

Virg.in Cyri.*quem fibula ritu Mopſopio tere-ti*,&c.Parrh.836.prior.

Virg.in Cyri: *Docta Talephatia teſtatur voce papyrus*,Parrh.838.prior.

Virg. Catal. *Serpentes bedera vix habuere lo-cum*,Parrh.867.m.

Catal.Virg. *Anne coronato vix lapide illa tegi?* Pius annot.poſt.c.115. Item,*Tau Galli-cum imminet*,Pius annot.poſt.cap.43. Item,in Eleg. de Mecœnat. *Brachia pur-purea candidiora die*,Flau. Con.c.24.

Virg.Culice: *& numina Theca virginis aſſi-gnant*,Parrh.ep.31.

Virg. Priap. *Quare tegat nullus cur ſua ſigna Deus*,Pius annot. poſter. cap 53. Item, *Nemo meo melius neruum tendebat Vlyſſe*, Flor.Sub.3.cap.2. Item, *Nota ſuburanas inter puellas*,Vitel.c.25. Item, *Pſoleon ille vocat quod nos*,&c. Pius annot. poſt. cap. 41. Item, de *ara quam Theſeus in rogo reperit*,Polit. Miſc. cap. 24. Beroald.an-not. cap. 72. Item, *Frondenti ramo vix potuiſſe legi*, legend. putat *thamno*, Pius annot.poſt.cap.171. Item,*Pallorem ma-ciemque laruialem*.Flau.Con cap. 70. Item, *Ducens ex Elephantidos libellis*, Pius annot. poſt.ca.41. Item, *Ductor ferreus inſularis aque*, &c. Parrh. 868. prior. ite-rum 876. prior. Item, *Vnda Tenedos a-quoriſque Regi*,Flau.Con.cap.59.

Vitruu.lib.1.de *Caryatibus ſubactis, earumq; fœminis*,&c.Pius annot.poſter.cap.119. Item,lib.2. de *fonte Salmacidis*, Cruc.in Ouid.4.met.ver.285. Item, lib. 2. *& id Abaton vetitari iniſſerunt*, Pius annot. poſt.cap.82. Item, lib. 4. *& intergerinis e creta, berontbuſq; ex vlua factis calcetur*, Pi-us annot.poſt.c.81. Item,lib. 5. de *La-conicis*.Polit. Miſcell.ca.38. Item, lib. 5. de *Xyſtis*.Beroald.annot.cap.89. Item, lib.6.*Ariſtippus recta Gymnaſium conten-dit*,Parrh.epiſt.24. Item, lib.7.de Zoi-lo Homeri libris obtrectando, & rege Ptolomæo,Beroal.Annot.c.11.

Vitruu. lib. 8. *libratur aqua dioptris aut che-robate*,Beroal.annot.c.66.

Vitruu.li.8. *Melampus purgauit Præti filias*, Beroald.annot.cap.70.

Anton. Volſcus taxatur in Propert. *Cyn-thia prima ſuis miſerum*, Florid. Subc. 2. cap.23

Flauius Vopiſc. in Aureliano: *Amneſtia decreta exemplo Athenienſium*,Beroal. an-not.cap.61.

Flauius Vopiſc. in Aureliano: *Gallicanas conſuluiſſe Dryadas*, emend. *Gallicanas conſ.Druydas*,Pius annot.poſt c.62.

Flau.Vopiſc.in Aurelian. *d. Miliarenſi por-ticu*,Beroal.annot.cap.102.

Vulcatius in Auidio: *quod aruſpicatores de eo denuntiarent*,Pius annot.poſt.c.59.

X.

XEnoph. 3. lib. Anabaſ.*de calceis carbati-nis*,Polit.Miſ.c.2.

Xenophon Epheſius lib. 1. Epheſiacor.de *ſolemni feſto Dianæ*,Poli.Miſ.c.51.

Z.

ZOſimus de *Surena*, Polit. Miſcell. cap. 16.

Zoſimus *de ludis ſecularibus*, Polit.Miſcell. cap.58.

ff.

ff. PRoœmio: *Græco vocabulo lytas appel-lare*,Scoppa Coll.2.c.13.

ff. Proœmio: *De permutatione Glauci ac Diomedis*,Beroal.annot.cap.48.

ff. 1.2.De orig.iuris: *Decem trib.plebis, Con-ſules duo, decem & octo Prætores*, Egnat. Racem.c.7.

ff. De orig.iuris: *illotis vt ita dixerim, mani-bus*,&c.Pius annot.poſt.c.178.2.

ff. 2.lib.de orig. iur. *quibus ſuperbus Dema-rati Corinthii filius*,Bart.Auct.c.96.

ff. De orig.iuris: *qua in numero fuit reges eii-ciendi auctor Brutus*.Egnat.Racem.c.7.

ff. De orig.iuris,*P. Rutilius Rufus*, Egnat. Racem.c.9.

ff. De orig.iur.*Q. Tubero ille Stoicus*, Egnat. Racem.c.9.

ff. De orig.iur.*pater Catina*,Egnat.Racem. cap.9.

Leg. 12. tabul. *Mulieres genas ne radunto*, Calder.obſeru.li.3.c.7.

ff. 1.3. De legib. & Senatuſc. *facit in frau-dem legis,qui ſaluis verbis*,&c.Nann.Miſ. 5.c.11.

ff. 1.li.de legib. 3. *in his quæ automata frequē-ter accidunt*,Bart.Auct.cap.2.

Digitized by Google

ff. lib.1.16.tit. De offic. Proconſ. *οὔτι πάντα οὔτι πάντοτε, οὔτι παρὰ πάντων*, Polit. [illegible].95

ff.1.li.de offi Proconſ. *neq; auare modum Xenicru* [illegible] *dei*, Bart Auct.c.6.

ff. De officio Proconſulis, *legendum, iudicis* [illegible] *habet*, Polit. Miſcel.cap.78.

ff.2.4. de in ius vocando: *eum qui ſuide in ius vocaret, vim inferre videri*, Nann. Miſ.li. 10.c.1.

ff.2.li.10 de eo per quem factum erit: ſiue ignorantes quid eſſet quod comminiſceretur, Bart. Auct.c 17.

ff.li.2.13. de edendo *producere ad album*, Polit. Miſ.c.82.

ff.2.li.de edendo, *producit aduerſarium ſuũ ad album*, Bart. Auct.c.70.

ff.li.2.tit.11. ſi quis cautionibus, *de die diffiſo*, Polit. Miſ.c.41.

ff. lib.3.2. De his qui not. infam. *de miſſione cauſſaria*, Polit. Miſ.c.92.

ff. tit. De his qui notantur infam. *de deſignatoribus*, Beroald. annot.c.16.

ff. De his qui not. infam. *Neque thymelici neq; Xyſtici ignominioſi habeantur*, Beroal. annot.c.89.

ff. De his qui not. infam. *vt neque thymelici neq; Xyſtici*, Bart. Auct.c.2.& 3.

ff. 4.9. Nautæ caup. ſtabul. *quos vulgo nautebata dicunt*, Bart. Auct.c.66.

ff.5.4. ſi pars hereditat. petatur, *quinquies quaternos enixam Peloponeſiam, &c.* Scoppa Col.1.c.32.

ff. 7.lib.de vſufruct. 1. *nouum tectorium parietibus imponere non poteſt*, Bart. Auct. cap.73.

ff. 7.lib.de vſufru. L. item ſi ait, *Seminarios fructu puto ad fructuarium pertinere*, Bart. Auct.c.76.

ff.8.2.de Seru. vrb. præd. *non licet autem tubulos habere admotos ad parietem, &c.* Robert.li.de Lacon.

ff. 8.3. de Seru. ruſt. præd. *Iter eſt ius eundi ambulandi, &c.* Nann. Miſ.9.c.5.

ff. 8.5. ſi ſeruitus vindicetur, *labra & terreas cucumellas*, Bart. Auct.c.37.

ff.9.li.2.ad leg. Aquil. *Si fornacarius ſeruus*, Bart. Auct.c.9.

ff. 12. 4. de condictione cauſſa data, &c. *Paris Pantomimus*, Bart. Auct.c.48.

ff.14.li.3 de inſtit.act. *ſi ſeruum Pollinctorem habueris*, Bart. Auct.c.5.

ff. Depoſiti 16.3. *item Ciſtophori decem*, Bart. Auct.c.1.

ff.li.16.de *Saccaria negotiatione*, Beroal annot.c.76.

ff. 18.1. de contrah. emt. *Sabinus Homero teſte vtitur qui exercitum Græcorum ære, ferro, hominibus, &c.* Pius annot. poſt. c.152.

ff. 18.2. de in diem adiectione: *aliquoties*, emend. *in voce addice* & *adicie*, Bartol. Auct.c.47.

ff.19.1.de action.emti. *Quæro an pila quæ ab auctore domui coniuncta erat*, Bart. Auct. cap 15.

ff. de action.emti. *Epiſtomea fiſtula*, Bartol. Auct.c.12

ff.lib 19.2.tit. Locati & conducti: *Si ciſiarius dum ceteros tranſire contendit*, Beroal. annot ca.64.

ff 21.1 de Ædil. edicto: *Cui Dens deeſt, non eſt morboſus*, Beroal. anno. ca.80.

ff. de Ædil. edicto, *quod genus morbi Græci vocant Myopa*, Beroal. annot c.81.

ff. de Ædil. edicto. *an traulus & is qui tardius loquitur*, Flau. Con.cap.27.

ff. de Ædil. edicto, *quæſitum eſt an Aplebiplus* [illegible] *fit*, Egnat. Racem.c.9.

ff.23.5. de fundo inſtructo, *Fornacator*, Bart. Auct.c 9.

ff.23.5. de fundo inſtructo, *Atrienſes*, Bart. Auct.c.45.

ff. de Adminiſtr.tut.26.7. *Ahgiſta*, Bartol. Auct.c.43.

ff. 29.4. quis teſtamento liber. *Sed etſi heredis interfuerit*, Bart. Auct.c.33.

ff.30. de legatis & fideicom. *libri e Philyra*, Polit. Miſ c.72.

ff. de legat. *Seruos obſonatores non videri, &c.* Beroal.annot.c.103.

ff.33.li 1. de annuis leg. *ſemunciam & ſicilicum*, Bart. Auct.c.16.

ff de legat. 3. *fucinum & ianthinum continebitur*, Bart. Auct.c.61.

ff.33.9. de penu legata, *Legarius*, Bart. Auct. c.40.

ff.33.li.6. de tritico & oleo leg. *œnomeli quoque plane, &c.* Bart. Auct.c.4.

ff. de tritico vino, &c. 33. 6. *Embamma autẽ continebitur*. Bart. Auct.c 44.

ff.33.10. tit. de ſupell. leg. *ſupellex ex teſtudine*, Beroal.annot.c.36.

ff.34.2. de auro & arg. leg. *amphitapa*. Bart. Auct.c.23.

ff.34 .de

Digitized by Google

ff.14. de auro & arg. leg. *mitra, ſemitra, catantico*. Bart. Auct. c.15.
ff. de auro & arg. legato: *ſi habebat militarium argenteum*. Beroal. annot. c.102.
ff. de auro & arg. leg. l. pediculis. *etiam quod in Baſilica fuerit muliebre*, Bart. Auct. c.72.
ff.39. libr. 3. de aqua pluv. *vt per ſulcos item porcas aqua, &c.* Bart. Auct. c.16.
ff. de aqua & pluu. arc. *vt per ſulcos itemque porcas aqua, &c* Pius annot. pr. c.10.
ff.39. lib. 4. de publicanis: *lana ſuccida*. Bart. Auct. cap.28.
ff.39. lib. de publican. *Smyrna, pentaphyllon, malobathrum, ceſbarnomum, calamus, &c.* Bart. Auct. cap.18.19.20.21.22.
ff. de publ. *pelles Baumeſita*. Bart. Auct. c.65. Ibid. *ſarcocalla*. Bart. cap.66.
ff.41.1. de acqu. dom. *Si pro libero ſe gerat, vt fecit Spartacus*. Pius Annot. poſt. c.52.
ff. de verb. oblig. 45.1. *Si ſine verbis annuiſſet, non tantũ non ciuiliter, &c.* Bart. Auct. c.11.
ff. 41. 7. pro derelicto: *Si merces ex naue iactatas inueniſſet, num ideo vſucapere, &c.* Bart. Auct. cap.31.
ff.47.11. de extraord. crim. *q̃ ba arbores colligãt aggeres Niloticos, &c.* Pius ann. pr. c 9.
ff. de extraord. criminib. 47.11. *Si quis ficomorum exciderit, &c.* Pius ann. poſt. c.101.
ff.47. lib. de abig. 14. *Vel capram vel Berbicem abduxerint*. Bart. Auct. cap.10.
ff.48.8. ad l. Corn. de ſicariis: *aconitum pityocampas aut bupreſtin*. Bart Auct. c.12. & 13.
ff. ad leg. Corn. de ſicar. *Si claua percuſſerit aut cucuma*. Pius annot. poſt. c.61.
ff.48. lib. ad L. Corn. de ſicar. *qui hominem libidinis cauſſa vel commercii caſtrauerit*. Bart. Auct. cap.75.
ff. ad leg. Corn. de ſicariis: *Cucuma*. Bart. Auct. cap.36.
ff. ad leg. Corn. de ſicar. de *Pytiocampis & Bupreſtibus*. Beroal. annot. c.101.
ff.48.18. de quæſtionib. *Venenarij capite puniendi* Pius annot. poſt. cap.110.
ff.48. de Pœnis. 19. *inſtituuntur venatores aut Turritharii*. Bart. Auct. c.11.
ff.49.16. de re milit. *Miſſio cauſſaria eſt, cum quis vitio animi vel corporis, &c.* Pius annot. prior cap. 4.
ff.49.17 libr. de Caſtrenſi peculio: *Si ante commilitium factum ſit teſtamentum*. Bart. Auct. cap.68.
ff.48.19. de Pœnis: *Ne eo loci ſedeant, quo in publico inſtrumenta deponuntur, archiuo ſcilicet vel grãmatophylacio*. Pius ann. poſt. c.121.
ff.50.1. ad municipal. *Titio cum eſſet Romæ ſtudiorum gratia*. Bart. Auct. cap.77.
ff.50. 6. de iure immunitatis: *Veterinarii*. Bart. Auct. c.7.
ff.50.8. de adminiſtr. rerum ad ciu. *Calculatoru errorũ retractatio etiam poſt decennis, &c.* Pius annot. poſt. cap.91.
ff.50.8. de adminiſt. rer. ad ciu. &c. *reſcripſerunt Sitocomas indemnes*. Bart. Auct. c.49.
ff.50.4. lib de muneribus. & hon. *Nam decaproti, &c.* Bart. Auct. cap.38.
ff. vlt. libr. de munerib. & honor. *Emporia & hoſpitatura, &c.* Bart. Auct. c.27.
ff. vlt. lib. 15. de Cenſib. *Quæ poſt cenſum editum nata*. Bart. Auct. c.74.
ff.50.26. de verbor. ſign. *Locus ſine ædificio in vrbe area appellatur*. Flor. Subc. 1. c.9.
ff. de verb. ſign. *vidua etiam quæ non nupta, &c.* Pius annot. poſt. c.52.
ff. de verb. ſign. *Noxæ appellatione omne delictum continetur*. Beroal. in Seru. parag. 3.

COD

Cod. 1. lib. 2. de ſacroſ. Eccl. *Nemo Apoſtolorum vel Martyrũ ſedem humanis corporib aſtimet conceſſam*. Bart. Auct. c.71.
Cod. 1. 2. de ſacroſ. Eccleſ. *vel in Ptochotrophion, &c.* Pius annot. poſt. cap.42.
Cod. 1. 3. de Epiſcop. & cleric. *Brephotrophium*. Bart. Auct. cap 56.
Cod. 1. libr. de Epiſc. & clericis: *Schemata*. Bart. Auct. cap. 32.
Cod. 1. 27. de offic. præf. præt. Africæ: *pro annonis & capitatione*. Bart. Auct. c.57.
Cod. 1. 36. de offic. Comitis Syriæ: *Syriarchia*. Bart. Auct. c.50. Ibidem: *Liminarchia*. Bart. ibid.
Cod. 3. 1. de iudiciis l. quotiens: *quo magis apud eum quoq; qui, &c.* Bart. Auct. c.54.
Cod. 4. 40 quæ res vendi nõ poſſunt: *lana blata & oxyblata*. Bart. Auct. c.63.
Cod. 4. 59. de monopoliis: *vel pectinum forte aut echini*. Bart. Auct. cap.41.
Cod. 4. 66. de iure emph. *Emphyteumata*. Bart. Auct. cap.46.
Cod. 6. 21. de teſtam. militis: *Tribunus laticlauius*. Bart Auct. cap.34.
Cod. 6. 25 de inſtit. & ſubſt. *Quod teſtator fines eorum & certaminis formã*. Bart. Auct. cap.60.
Cod. 7. 37. de quadrien. præſcript. *Sacro-*

ſanctiu Eccleſiis & xenonibus & ptochotrophiis. Pius annot. poſt. cap. 42.

Cod. de publ. operi. 8. 12. in voce *Baſilica*; non idem eſſe cum *Eccleſia*. Bart. Auct. cap. 72.

Cod. 9. 4. de cuſtod reor. *ne quis receptũ cuſtodiam dimittat*. Beroal. in Seru. c. 29.

Cod. libr. 9. *Cum vir nubit in fœminam viros paritura*, &c. Pius annot. poſt. c. 53.

Cod. 10. libr. 41. de munerib. patrimon. *Decapretia*. Bart Auct. cap. 39.

Cod. 10. 47. de excuſat. munerum: *pannarios*. Bart. Auct cap. 35.

Cod. 11. 7. de murilegis: *Baphiorum*. Bart. Auct. cap. 30.

Cod. 11. lib. 8. de veſtib. holoberis: an legẽdũ ſit potius *Holoſericis*. Bart. Auct. c. 64.

Cod 11. lib. tit. de veſtib. holoberis: *quartum de ſcrinio bephiæ*. Bart. Auct. c. 29.

Cod. 11. lib. 11. Nulli cicere in frenis, &c. *Cucurniis vero omnibus perſonis*, &c. emendat, *cucumis*. Bart. Auct. c. 57.

Cod. 11. 77. de cupreſſis: *Lucuco & Lucuca*. Bart Auct. cap. 53.

Cod. 12. 41. de metatis: *Epidematitiſſæ*, legẽdum an *epimetaticu*. Bart. Auct. c. 61.

INSTIT.

INſtit lib. 2. tit. de Legat. *Si quis in nomine cognomine, prænomine, agnomine ne legatarii teſtator errauerit*. Robort. de Nomin.

Inſtit. lib. 3. *Illud eſt quod vulgo dicebatur permutatione rerum emtionem & venditionem contrahi*. Pius annot. poſt. c. 152.

Inſtit. de Codicill. *Diui fratres Seuerus & Antoninus*. Bart. Auct. c. 59.

Inſtit. lib. tit. *Pœnam eadem lex irrogat pedicatoribus*. Pius annot. poſt. c. 53.

DECRET.

DEcret. Canon. Diſtinct. 23. *Concedentes Dalmaticarum vſu decorandos eſſe*. Pius annot. poſt. cap 58.

Decret. Canon. Diſtinct. 27. *Qui dies apud Græcos Hyperberetei menſis*, &c. Pius anno. poſt. cap. 65.

Decret. Diſtinct. vlt. de Con. *De omnibus ſurgere antequam thymelici ingrediantur*. Beroald. annot. c 89.

EX SACRIS.

GEneſ. cap. 6. *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt; eruntque dies illius centum viginti annorum*. Florid. Sub. 2. cap. 4.

Geneſ. cap. 44. *Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt e quo bibit dominus, & in quo augurari ſolet*. Nann. Miſc. 7. cap. 8.

Regum lib. 1. c. 11. *Et adorauit Aſtartem deam Sidoniorum*. Flor. Subc. 2. c. 7.

Lib. 4. Reg. *Depinxit oculos ſuos ſtibio*. Beroald annot. cap. 86.

Pſalm. 1. *Non ſic impii, ſed tanquam acus quod proiicit ventus*. Pius annot. poſt. cap. 56.

Pſalm. 30. *Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos*. Nann. Miſc 2. cap. 4.

Pſalm. 89. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna quæ præteriit*. Flor. Subciſ. 2. cap. 4.

Hierem. Propheta, *Cum pinxeris ſtibio oculos tuos*. Beroal. annot. c. 86.

Hierem. *Laquearia pingit ſinopide*. Beroald. annot. cap. 86.

Hierem cap. vlt. *Et factum eſt in XXX. anno transmigrationis Ioachim, duodecimo menſe, viceſima quinta menſis*. Florid. Subciſ. 2. cap. 2.

Ezechiel. Propheta. *Circumliniſti oculos ſtibio*. Beroald. annot. c. 86.

Daniel. *Adferte mihi oleum & ſmigmata*. Beroal. annot. cap. 88.

Eſdras: *Exſurgens ante atrium templi, abiit in Paſcophorium Ionathæ*. Pius annot. poſt. cap. 96.

D. Matthæi cap. 10. de *pecunia in Zonis*. Beroald. annot. cap. 15.

Lucæ cap. *Erunt ſigna in Sole & Luna*. Nann. Miſc. 7. cap. 14.

Petr. 2. Epiſt. *Vnus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus*. Flor. Subciſ. 2. c. 4.

FINIS.

Digitized by Google

VARIARVM, NOVARVM ET ANTIQVARVM OBSERVATIONVM, EMENDATIONVM, LECTIONVM, MIſcellaneorum,

SYLLOGE I.

Continens Angeli Politiani miſcellaneorum centuriam primam. Præfatio ad Laurentium Medicem.

CVm tibi ſuperioribus diebus, Laurenti Medices, noſtra hæc Miſcellanea inter equitandum recitaremus, delectatus arbitror nouitate ipſa rerum, & varietate non illepida lectionis, hortari cœpiſti nos, vt vnam ſaltem ex eis Centuriam (nam centenis libri ſinguli capitibus explicantur) publicaremus. Quod nunc vtique ſimul auctoritate tua, qua maior, nobis quidem, nulla in terris eſt, ſimul ratione adducti facimus. Quoniam noſtra iſta iam nonnulli vel cum puluiſculo conuerrunt, ſic vt aliis pridem, ſibique, noſtrorum titulo laborum nimis placeant. Quanquam ſcimus inuidia magna fore hos libros, & multum ſermonis ſubituros, vt qui de magni nominis auctoribus libere pronuntient. Sed non id noſtrum exemplum. Nam ſcriptores ferme omnes ſic ſuas tuentur parteis, vt alienas oppugnent, ac laudis occaſionem plerumque de aliorum erratis petant, tum ſæpe a tenuioribus, & gregariis, velutique poſtremæ notæ, qualis ego, vel Cluuienus etiam proceres illi (*vt ita dixerim*) & anteſignani quidam literarum ſugillantur. Vetus eſt autem dictum *Conſciētia mille teſtis.* Scit illa prorſus nihil hic odio datum, nihil ſtomacho, candide omnia, & ſimpliciter, nihil aut inſectanter, aut maleuole, nihil oblatrandi ſtudio, nihil oſtentandi voto protulimus, animoq; ſemper ad probandum (*ſi liceret*) quam ad improbandum propenſiore fuimus. Neque videlicet ſtrophis aut cuniculis, ſed libero examine, libera veritatis fronte, rem geſſimus. Ac non id quæſiuimus, vt aliquam doctis hominibus veluti labeculam aſpergeremus, ſed id cauimus potius, ne ſub illorū auctoritate ſtudioſorum

fides periclitaretur. Denique in eos potiſſimum cuneus hic ex profeſſo directus, in eos hic aries ex deſtinato temperatus, qui contra veri faciem, pro vernaculo quidem ſibi, ſed imaginario tamen ſenſu frontem durant, eos acie ſtyli maxime compungimus, qui ſtylum vertere, hoc eſt, qui ſua errata diſpungere non didicerunt. At inordinatam iſtam, & confuſaneam, quaſi ſyluam, aut farraginem perhiberi, quia non tractim & cõtinenter, ſed ſaltuatim ſcribimus & vellicatim, tantum abeſt vti doleamus, vt etiam titulum non ſane alium, quam Miſcellaneorum exquiſiuerimus, in quis græcum tamen Helianum, Latinum ſequimur Gellium, quorum vtriuſque libri varietate ſunt, quam ordine blandiores. Quanquam ne Clementis quidem Alexandrini Pontificis, apoſtolicique viri commentaria, quæ στρωματεῖς, quaſi ſtragula picta dixeris inſcribebantur, alium profecto nobis titulum, niſi varietatis iſtius inſinuabãt. Etenim de Ariſtoxeni taceo commentariis, quos pari ferme titulo citat eo volumine Porphyrius, quod in Harmonica Ptolemæi compoſuit. Denique ſi varietas ipſa, faſtidii expultrix: & lectionis irritatrix in Miſcellaneis culpabitur, vna opera reprehendi rerum quoque natura poterit, cuius me quidem profiteor, tali diſparilitate diſcipulum. Quod ſi ad omnem ſe minutiem demittunt, hoc vero apud Latinos exemplo etiam Cæſaris, Varronis, Meſſalæ, Ciceronis, Plinii, Quintiliani, aliorumque ſimilium facere licet, quos æmulantibus, & errare honeſtum. Quare quod iſtos veluti patricios decuit, etiam me quaſi minorum gẽtium non dedeceat. Par adeo celebritas nominum, vel græca inſerit, vel ex commodo interpretatur, idque nunc ad ſenſum, nunc ad verbum, quod [illegible] vtrumque. Iam ſi cui parum quæpiam enucleata, fortaſſe etiam nimis dura, obſcuraque videbuntur, certe is nec ingenio ſatis vegeto, nec eruditione ſolida, fidelique fuerit. Sicubi barbara quædam, & obſoleta deprehendentur, ea vero de induſtria diſperſimus, etiã vt barbaris & ineruditis placeremus, & fieret liber corraſa vndique gratiola vendibilior. Si qui remotiora dicent hic inueniri vocabula, quam vt ſumta credãtur de medio, ne iſti arbitror ſententiam ſuam mutabunt cum aduſq; medium literaturæ promouerint. Nec enim deſunt, quibus etiam (*vt ait M. Tullius*) alabaſtrus vnguenti plena putere videatur: Tum in hoc genus ſcriptionibus, quæ non ſe populo venditant, ſed paucis modo parantur, vſus iſtiuſmodi reconditæ ſupellectilis, præſertim verecundus, minime improbatur a bonis. Nec enim renouare ſit probrum, quę iam pene exoleuerunt, ſi modo hæc ipſa, non vetuſteſcere, adhuc, ſed veteraſcere de integro poſſint. Si quem nõnulla interim offendent eloquendi diuerticula, minus fortaſſe homini nota, qui decẽ tantum Ciceronis paginas, nihil præterea lectitauerit, vtique ab hoc ego, ad eruditos prouoco, præcipue credo laudaturos, quę ab ipſo improbabuntur. Nihil autem forſan intolerabilius, quam vt

Heliianus. *Gellius.* *Varietas blanda.* *Clemens Alexand.*

Vetuſteſco Veteraſco.

de te

de te ſententiam ferat indoctus, qui tamen ſibi ipſe doctiſſimus videatur. Si quis vbi quid refellitur, multarum vel auctoritatum, vel rationum moles deſiderat, at victoriam ſciat illic a nobis, non victoriæ quæri ſatietatem. Si longiuſcula capita alia, breuiuſcula rurſus alia putabuntur, credamus hanc quoq; eſſe legem noui operis, vt æquale habeat nihil, nuſquam ſibi ſit par, ſemper diſſimilitudine claudicet, vnamq; iſtam regulam tueatur, ne quid ad regulam, ne quid ad perpendiculum, libellamq; reuocet. Si liberior ſtylus inſolentis exiſtimabitur naturę, forſan benignior interpres ſimplicitati potius tribuet, quę nec ingenuos dedecet. Sicubi porro cõſuetudo refragabitur, at veritas, quæ nugas nõ facit, aut veritatis vicaria conſuetudo melior patrocinabitur. Nam & ſumtũ conſuetudine dicitur, quod aduerſus auctoritatem ſit receptũ, & error ſæpe conſuetudinis obiectatur a doctis. Tum pulcre ſic ait quidam, *Cõſuetudo ſine veritate*, vetuſtas erroris eſt. Deniq; ſi paucula reſperſimus interim ſcrupuloſa, & anxia, quodq; verius ſubacida, vel ex philoſophia, cuius iam pridem ſumus candidati, vel ex orbe illo diſciplinarũ, quæ ſtudio ſapientiæ famulantur, at ea ſtomachum tamen lectoris prædulcibus marcẽtem, recreabunt fortaſſis, & exacuent. Nam quo hæc omnia grata ſui vice cõſpirent, & quodam velut antitheto fœderentur, pene de calcaria (*quod dicitur*) in carbonariam decucurrimus, & id operam dedimus, vt alternatim deinceps inter ſe cõtraria quoq; ſubſequerẽtur, quæ nos querelæ iſtiuſmodi eximerent. Nec.n. deſieri apud nos etiam patimur, quæ ſint amœna magis, & oblectatoria, ne dixerim illecebroſa, quam vel vtilia, vel neceſſaria, ſiquidẽ eſt (*vt ait Varro*) aliud homini, aliud humanitati ſatis, etiamq; citra emolumentũ. Specioſa interim petuntur, non Hercle minus, quam ſine ſpecie cõpendiũ. Ergo vt agreſtes illos, & hircoſos quædam ex his impolita, & rudia delectabũt, exaſciataq; magis quam dedolata, nec modo limam, ſed nec runcinas experta, nec ſcobinas, ita e diuerſo vermiculata interim dictio, & teſſellis pluricoloribus variegata, delicatiores hos capiet, volſos, & pumicatos, ne conflatis vtrinq; vocib. & æquabili vel plauſu, vel ſibilo, aut ad cælũ efferat, aut ad humũ deiiciat. Mediis autem inter hos, & neutro notandis, quaſi quidã diuerſorũ Cinnus (*vt ait Cicero*) ſatiſfaciet, non vno aliquo excellens, & omnium tamen particeps. Nec enim guſtus idem omnibus, ſed ſuum palatum cuiq;. Tum credo & exſpuent in conuiuio quidam, pro faſtidioſo, & veſco, quod mox in culina pro ſuaui liguriant, & opimo. Nos iſta certe non foro & curiæ, ſed cubiculo, & ſcholæ parauimus, eoq; ſtuduimus, neſcio an & præſtiterimus vt ſi quæ hic eſſent, omnino faciles eſſent, & ſimplices, munditiæ, non operoſa, & pigmentata lenocinia, color, nitorque verus, & ingenuus, non aſcitus, & ex arcula congruens habitus, & expeditus, non oneroſus, & laſciuioſus. Poſtremo cuiuſmodi

Conſuetud.

Prouerb.

Homo. Humanitas.

Cuiuimod.

excant, quoquo modo hæc accipiantur, minime profecto recuſamus, ſed nec opinor euademus communem illam ſcribētium ſortem, male audiendi, ſit modo ita cordi lectoribus. Quinimo iſti aleæ caput obiectamus, neque patrocinium reſpicimus, quod vltro nobis ademimus cēſura. Decernaturq; potius in nos, traducamur, vexemur, quam nō literarum publica fraus, quarum nobis eſt honor propriis vtilitatibus antiquior, etiam noſtro aliquo, vel famę, vel otii diſpendio redimatur. Nam quo iſta quæſo ſtudiorum cōmunium profeſſio, ſi iam ventum ad hæc vſque eſt, vt quod officium ſtudiis vniuerſi debemus, ceſſare omne tamen ſuſpicione degeneri patiamur? Quo pacto vel durare vltra, vel eſſe iam poterit honeſtarum literarum ſynceritas, ſoluta penitus cenſura, dum ſic æque omnes inuidiam perhorreſcimus? Quanquam (*quod ad me attinet*) vtinam labori meo non contemtus potius quā inuidia debeatur. illud enim prope in votis eſt, ſi modo quod ait Liuius, *Inuidia velut ignis alta petit*. Quin agitedum ſtudiorum cultores optimi, pro ſe quiſque alacres, gramen hoc inexpugnabile, quo bonæ fruges humanitatis præfocantur, auellite, ſubnaſcenteſque ſacris ſtirpibus, quaſi pernicioſiſſimas ederas, & omnem earum ſuccum lapſibus erraticis exſorbentes, abrumpite penitus, & detruncate. Non deſunt interpolatores veritatis, ne deſint quoque redintegratores, exſiſtat vindex aliquis rogo, & patronus periclitantium diſciplinarum. Nam ego vt vnus e medio, quid mihi liberum ſit, vtique experiar. Faciam nec ne operæ pretium poſt videro. Quorſum tamen fluxerit, aut quocunq; res ceciderit; æqui boni faciam, planeque malignitatum omnium, & obtrectationum venena, non deuorabo modo, ſed (*quo ſum ſtomacho*) etiam concoquam, certus, veritatis hunc eſſe quaſi genium, ſimul atq; in publicum appareat, vt odioſa, inimicaq; ſit vulgo. Conniueant igitur alii licet, & dicere verum muſſent, ego vnus profecto (*quicquid erit*) non diſſimulabo iudicium, non ſupprimam quæ ſenſero, non indulgebo iam talibus patientiam, ſed vel huic libello meo, ſaltem ſemiibere, ſic inſuſurrabo. Vidi, vidi ipſe libelle, cottidieque video, multa in literis fieri capitalia, compilari ſubdole aliena, confingi ad libidinē, quæ cui commodum, aſcribi etiam idoneis, quæ nec agnoſcant, allegari qui non exſtent auctores, citari quinetiam pro vetuſtis, nullibi comparenteis codices, cōpleri libros omneis operoſiſſimis vanitatibus, falſa pro veris aſcita pro natiuis, nouitia pro vernaculis, ſupponi, pollui, adulterari, oblini, incruſtari, diſtorqueri, confundi, præcipitari, interuerti omnia, nulla fide, nullo nec pudore, nec iudicio, quodq; his omnibus peſtilentius, occaſione quoque recētis artificii, quālibet ſtolidiſſimas opiniones in mille voluminū traduces momento propagari. Poſtremo (*vt ſemel dicam*) etiam nunc multos, auriculas habere aſini. Dicat his aliquis, Quid tu autem? Fateor equidem, poſſum falli, vt humanus, ſed neminem profecto ſcien-

Muſſent palam muttire non audeāt Ex Perſio.

ens fallo, & vt mendacium fortaſſe dico, ſic certe non mentior. um egomet mi ignoſco, Meuius inquit, imo autem (extra iocũ) ec egomet mi ignoſco, & ſi quid indoctius, incautiuſq; protulero, refutari a quouis cupio, refutaturus ipſe me; ſi fuero admonitus. Non enim ſic me perverſe amo, vt errare alios malim, quã innoteſcere qui errem. Sed ex eorum ſum numero & ipſe, qui proficiendo ſcribunt, & ſcribendo proficiunt. Ac de iſto quidem fors viderit. Illud veriſſimum, ſi domi commentarios iſtos diutius, atque in manibus habuiſſem, & reguſtare interim ex interuallo licuiſſet, longe inſtructiores fuiſſe eos, locupletiores, adminiculatiores prodituros. Videlicet hoc illud eſt præcipue ſtudiorum genus, quod vigiliis augeſcat, vt cui ſubinde ceu fluminibus ex decurſu, ſic accedit ex lectione minuatim quo fiat vberius. Tũ incondita nunc quoque pleraque, ineliquata, indiſcuſſa, non rotunda, non tornata adhuc, ſed quæ autem prorſus præterierint, vtpote reſtrictim cogitata & ex tempore potius, quam a cura, quanquam ex abundanti pene ſtyli negotium curat, & elocutionem concinnat, quem cana & veritas, & fides præcipue ſollicitat. Enimuero ne putent homines male feriati, nos iſta quæq uæ ſunt, de fece hauſiſſe, neq; grammaticorum tranſiluiſſe lineas, Pliniano ſtatim exemplo nomina præteruimus auctorum, ſed honeſtorum, veterumque duntaxat, vnde ius iſta ſumunt, & a quibus verſuram fecimus, nec autem, quos alii tãtum citauerint, ipſorum opera temporibus interciderint, ſed quorum noſmet ipſi theſauros tractauimus, quorum ſumus per literas peregrinati, quanquam & vetuſtas codicum, & nomiſmatum fides, & in æs, aut in marmore inciſæ antiquitates, quæ tu nobis Laurẽti ſuppeditaſti, plurimum etiam præter librorum varietatem noſtris commentationibus ſuffragantur. Vt autem vel exemplo doceremus, circulatorum præſtigias, & impoſturas omneis eſſe tollendas, refrenandamque adeo quorumpiam laſciuiam, quæ iam ſicuti cancer late ſerpit, inaniter de præſcripto, & licenter egrediendi, nuſquam aliquando veteris ſcripturæ teſtimonium citauimus, ne quid adſcriptitium, ne ve quid vſquam ſuperductitiũ præualeret, quin ſua quodq; facie repræſentauerimus, & eas appoſuerimus notas, vnde exquiri penitus vſq; a ſtirpe poſſit auctoritas. Atq; vt muneris huius noſtri nullæ prorſus appendices deſiderẽtur, etiam capita ipſa rerum, titulis incluſa breuiſſimis, ſed in quis maior quam pro numero vtilitas, cõcenturiauimus, & ceu breuibus ceris ingentes ſummas, calculatorum more collegimus, quo negligentiæ delicati lectoris ipſi potiſſimum ſubſcriberemus. Proinde ſicuti ſub Aiacis clypeo Teucer Homericus, ita nos vtiq; ſub vmbra tui nominis latitantes, centuriatim dabimus in barbaros impreſſionẽ. Ita editione ſubinde aliqua, vel æquis, vel iniquis mos geretur. Et quãdam penſante vice, ſicut illis quod oſculẽtur, ita his, abũde ſuperabimus, quod mordeant. Mordebũt autẽ puto

Appendix. fœm. gen.

Impreſſionē, impetū more militarē.

Vitiligatores.
Pli. in prol. Multos fore qui vitiligẽt ... eſt, vitio ... igent vi ... perent.
... quo iure quaq; iniu ... que ... ferentes

noſtra, vel rabioſuli quidam, quos eleganter Cato vitiligatores appellat, iſto potiſſimum litigandi vitio, veluti morbo laborantes, cerebroſa gẽs & irritabilis, qui ſine cauſſa, ſine diſcrimine, clauſiſq; (quod aiunt) oculis, quodcunque nomen adlatrant. vel qui iuſſus aduocatione mercenaria, venalique ſententia, cuicunq; ſemel auctorati, atque addicti, quaſique, dediti mancipio ſint eundem tueri pugnaciter pertinaciterque quo iure, quaq; iniuria obſtinauerint. Vel iactanticuli illi, & nugiurndi, pleni tumida ſed & fatua coniectura qui ſeq;, & ſua duntaxat etiam ſine riualibus adamant, ſibi fauent, alios obtrectant. Vel poſtremo lucifugi quidam veritatis, & *(vt planius dixerim)* blattarii, literatores, qui defluẽtib. oculis, vereq; noctuinis, non diem tantũ ſereniorem, ſed nec vmbram ſubluſtrem ſatis ferunt. Nam de illis dubitat nemo, quos liuoris tinea comeſt, quos rubigo ſubrodit inuidiæ, qui gloriam alterius, ſuam pœnam, felicitatem alterius, ſuam carnificinam faciunt, qui profecto contabeſcunt alieno, quos ægreſcens proſperis maleuolentia, ſeu tortor inteſtinus iugiter excruciat. Sed & cenſores item

Pulpitarii.

pulpitarii (*nec autem de doctis, bonisq; nunc agimus*) ſolent plerunq; fodicare nos, & ſtudiis obſtrepere iſtis. Etenim pleni ieiunitatis, literas humanioreis, apud inſciam plebeculam, pene dixerim ſolenniter, buccis concrepantibus infamant, & craſſa ruſticitate

Feroculi

feroculi, quam ſolam (*quod & Hieronymus ait*) pro ſanctitate habẽt ſic in eas & earum ſtudioſos, ampulloſis proclamationibus, inſiẽdentes, inſpumanteſque, deſæuiunt, vt facile ſe declarent etiã Græcos illos improbare, & pene odiſſe, vere ſanctas animas, Baſilium, Chryſoſtomum, Gregorios, etiam Latinos Cyprianum, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymumq; ipſum, & alios id genus noſtræ religionis antiſtites, gentium, linguarumque omnium diſciplinis, velut opibus Ægyptiorum ſuffarcinatos. Quo mihi etiam videtur admirabilior deliciæ tuæ Marianus hic Genazanenſis, nec in theologia cuiquam ſecundus & omniũ quos in eccleſia concionantes audiuimus, non prudentiſſimus modo, ſed & facundiſſimus. cuius neque ſuſpecta populis ad bonam frugem tendentibus eloquẽtia, quoniam vitæ incredibili ſeueritate commendatur, nec e diuerſo triſtis, aut reformidabilis auſteritas, quoniam poetica delenimenta, pulcramque iſtam literarum varietatem, nitorem, delicias non aſpernatur. Vt igitur lana, purpuram bona fide potura, certis prius inficitur medicamentis, ita literis arbitror, doctriniſque talibus, excoli animos (*quod ait in Hortenſio Cicero*) & ad ſapientiam excipiendam imbui, præparari que decet. Atqui non tamen ob iſtos pigebit, aut exigere ſtylo, quicquid hoc noſtrarum lucu-

Imitatur.

brationum eſt, aut experiri, quid concedatur in illos, qui fraudes in literarum negotio concipiunt capitales. Nam & ego Philoxeno ignoſco, ſicuti Cicero idem, ad Atticum ſcribens, redire in carcerẽ, quam mancipare iudicium præoptanti, maxime ſi non præſenti

ſeculo

ſeculo,ſed quaſi æternitati, prout etiam dictum a Thucydide,ſeruire ſcriptores conuenit. Eoque libri puto ipſi, monumenta vocantur,quod ad memoriam magis poſteritatis incorruptius iudicaturæ, quam ad ineptam præſentis temporis gratiolam,ſpectare debent. Ergo vt quam maxime (*ſi licebit*) hæc non extinguatur ſolum,ſed etiam opprimatur improbitas,effuſe omnia deprauantium,nec abeat in exemplum,trita,& proſtituta frons, atque oris tanta duritia,iam nunc centurias ſequenteis, pro ſuſcepto (*arbitror*) ſalutari conatu, neutiquam ad huius primæ guſtum repromittimus. Quos enim molli nunc articulo tractamus,quos leui & lento brachio tangimus,fortius dein puto prememus,atque vrgebimus.& cõtenti pauliſper interim,prçluſoria, velitarique pugna, mox viribus collectis,toto exercitus robore deprçliabimur.Quinetiam (*quoniam tunica propior pallio*) vindicabimus audacter, & gnauiter a plagiariis,ac furunculis interdum noſtra, & aſſeremus liberali cauſſa manum. Noſtra vero nunc accipi tantum volumus, quæ labore,induſtriaque ipſi magna principes extudimus,nec expalpari vnquam,nec extorqueri nobis ea paſſuri,quamdiu licebit, noſtra inquam,non eiectamenta, ſed pignora. Nam vt hæc in medium vice miſſilium,direptui,conculcatuique relinquimus,ita illa nobis recipimus,& defendimus,hæc exponimus,illa & agnoſcimus, & tol imus,ſed ita tamen,vt imitari ſimias nolimus, quæ ſuos dicuntur fœtus quālibet deformes, pro formoſiſſimis admirari. Nec erunt opinor hæc quoque noſtra, quanquam leuioris operæ ſtudia, ſeu ludicra verius, dedecori tibi Laurenti Medices, cui nunc adſcribuntur. Adſcribuntur autem, non magis adeo,vt me gratum beneficiis tuis approbent, aut reponant gratiam, quod auxiliarium te, quodque conſiliarium habuerunt, quam vt auſpicato procedant, & vt in iis tui memoria frequentetur, ex quo liber auctoritatem capiens, magni celebritate nominis commendetur. Tum cui ſumma ſtudiorum meorum debetur omnis,ab eo quoque portio ipſa iure incipiet. Et Hercule veluti bellaria ſint iſta, ſecundis accepta menſis. Quoniam rectæ cœnæ, ſpeciem, vicemque grauiora illa occupant, qualia tibi multa,vel Marſilius Ficinus Platonis, vel Ariſtotelis interpres Argyropylus Byzantius e philoſophiæ penu congeſſerunt. De iſto enim præ cunctis admirando, non Pico iam, ſed (*vt ipſe appellare ſoleo*) phœnice potius, qui nunc in tua lauru nidificat, tanta mea quidem exſpectatio eſt,vt auſim Propertio ſuccinere, *Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii.* Tu vale patrone iucundiſſime, & (quod facis) perge fauere doctis, perge literas excitare, perge a ſitu recipere rem Latinam, ab interitu Græcam, quo tui memoria nominis ab iniuria prorſus obliuionis aſſeratur.

Monumēta cur libri.

Simiarum in catulos amor.

Ficinus. Argyrop. Picus Mirandula.

Defenſus a calumnia Cicero, ſuper enarrata vi noui apud Ariſtot. vocabuli, quod eſt endelechia.

CAPVT I.

ARgyropylus ille Byzantius, olim præceptor in philoſophia noſter, cum literarum Latinarum minime incurioſus, tum ſapientiæ Decretorum, diſciplinarumque adeo cunctarum, quæ cyclicæ a Martiano dicuntur, eruditiſſimus eſt habitus. Hic & apud Medicem Coſmum decreto publico patrem patriæ, & dein apud Coſmi filium Petrum, nepotemque adeo Laurentium hunc, decus vbique noſtrum, patriæ ſimul, auitæq; virtutis heredem, ſuæque R.P. columen, inſigni fuit & autoritate, & gratia, quibus etiam libros dicauit Ariſtotelis a ſe verſos in Latinum, ſed & ipſum vix adhuc quidem puberem Laurentium dialecticis imbuit, eaq, philoſophiæ parte, quæ de moribus præcipitur. Cæterum (*vt homo Græcus*) perquam ferebat iniquo animo, nobilem illam, nec (*vt Theodorus Gaza putat*) importunam M. Tulli Ciceronis exclamationem, qua Græciam verborum interdum inopem, quibus ſe putat abundare, non eloquentius fortaſſe, quam verius pronuntiauit. Ob id igitur ſubiratus Latinæ copiæ genitori, & principi, Græcus magiſter, etiam dictitare auſus eſt (*quod nunc quoq; vix aures patiuntur*) ignarum fuiſſe non philoſophiæ modo Ciceronem, ſed etiam (*ſi dijs placet*) Græcarũ literarum. Vix enim dici poteſt, quam nos aliquando, id eſt, Latinos homines, in participatum ſuæ linguæ, doctrinæq; non libenter admittat iſta natio. Nos enim quiſquilias tenere literarum, ſe frugem, nos præſegmina, ſe corpus, nos putamina, ſe nucleum credit. Sed vt ad Argyropylum reuertar, oculos ad hunc modum noſtri parentis viuentis, victurique ſigillantem, vtebatur hoc ille vel maxime argumento, quod in primo Tuſculanarũ quæſtionũ ſcribat Cicero, cenſere Ariſtotelem quintam eſſe quandam præter elementa naturam, de qua ſit mens, verbaque deniq; ipſius ita legantur. Quintum genus adhibet vacans nomine, & ſic ipſum animum *Endelechian* appellat nouo nomine, quaſi quandam continuatam motionem, & perennem. Sed enim nemo eſt (aiebat) in Ariſtotelis lectione paulo frequentior, quin ſciat entelechian eſſe potius Ariſtoteleum verbum, neutiquam ſignificans quod Cicero putat, continuatam motionem, & perennem, ſed perfectionem potius, aut conſummationem quampiam. Nam cum vellet Ariſtoteles quaſi nomenclaturam facere intellectuum ſuorum, verba ipſe quæpiam noua concepit animo, velutique dein peperit, in quis hoc quoque, per quod indicatur forma, ſpecieſq;, cui perfectionem res quæque ſuam debeat. Quod enim quidque eſt, ab hac eſt entelechia potiſſimum. Cicero autem non quidem hanc Ariſtoteleam vocem, ſed aliam prorſus ei cõtiguam, finitimamque ſimilitudinis præſtigio falſus enarrauit. Entelechos enim continuatim, mobiliter, continuataque mobilitas endelechiſmos,

ἐνδελέχεια. ἐντελέχεια.

Copioſiſſime de his Budæus lib. primo de Aſſe.

Google

ἐνδελεχῶς. ἐνδελεχι-σμός.

chiſmos, vnde hanc Ariſtotelis entelechiam deduci putauit ille, quæ non d literam tamen, ſed t potius habeat in ſyllaba ſecunda. Iam auctores contra Ciceronem ſtare, quam libet magnos Peripateticos adiiciebat. Et vt homo erat omnium (*vt tum quidem videbatur*) acerrimus in diſputando, atq; aurem (*quod ait Perſius*) mordaci lotus aceto, præterea verborum quoque noſtrorum funditator maximus, facile id vel nobis, vel ceteris, tum quidem ſuis ſectatoribus perſuaſerat, ita vt, quod pene dictu quoque nefas, pro conceſſo inter nos haberetur, nec philoſophiam ſciſſe M. Tullium, nec literas Græcas. Enimuero re dein tota diligentius peruestigata, meas eſſe parteis, & item cuiuſcunque Latini profeſſoris exiſtimaui, Ciceronis gloriam qua vel maxime contra Græcos ſtamus, etiam vice capitis omni contentione defenſare, quanquam illam ſua non antiquitas modo, ſed quædam prope diuinitas extra ictum, ſupraque iniuriam poſuit. Iam primum igitur Argyropyli huius apud me quoque non exigui ponderis auctoritas, aliis auctoritatibus, multoque (*arbitror*) valentioribus refellenda eſt, tum oſtendendum, ex eo quod obicitur, augeri Ciceronis præconium nedum decreſcat. Et prodibunt in medium ſatis (*arbitror*) quod ad philoſophiam modo pertinet, idonei Ciceronis laudatores (*vt ſimus interim quam pauciſſimis contenti*) Boetius, Macrobius & Auguſtinus. Nam quis Boetio, vel in dialecticis acutior? vel ſubtilior in mathematicis? vel in philoſophia locupletior? vel in theologia ſublimior? Quem tanti iuniores etiam philoſophi longe (*arbitror*) omnium perſpicaciſſimi fecerunt, vt Aquinatem Thomam diuum hominem, Magnumque illum Thomæ præceptorem (*Deus bone*) quos viros habere meruerit enarratores, & ab ipſius ſententia ne ſit vlla quidem pene iam prouocatio. Porro de Macrobio, cui rogo magis credendum quam laudanti præcipue Boetio? Denique ipſius Auguſtini tam alte niſa in omnibus ferme diſciplinis eſt auctoritas, vt extra omnem ſit aleam poſita, ſic vt ab ea iam ne tranſuerſum quidem (*quod dicitur*) vnguem recedi, fas habeatur. Etenim tanta ingenii conſtat eum celeritate viguiſſe, vt quicquid de arte loquendi & diſſerendi, quicquid de dimenſionibus figurarum, de muſicis, de numeris præcipitur, etiam ſine magna difficultate, nullo hominum tradente perceperit, tanto dein acumine præſtitiſſe diſputandi, vt iure in vno iſto potiſſimum, totius veritatis niti patrocinium videatur. Conſideremus igitur quid hi ſinguli ſaltem de Cicerone ſenſerint quantumque ei tribuerint in philoſophia, tum credamus audacter, non cuiuſuis eſſe, calumniam conflare homini, qui fuerit a laudatiſſimis hominibus tam ſingulariter laudatus. Boetius itaque non modo ſic vtitur identidem M. Tulli teſtimoniis, vt ea perfirmiſſimis & inuiolabilibus obiciat argumentis, ſed & ipſius Topicorum (*qui maxi-*

Nedum. Ciceronis laudatores Boetius. Thomas. Alber. magnus. Macrobius. Auguſtinus.

mus eſt honor) ſuſcipere interpretationem non erubeſcit Macrobius autem ſic in vnius eiuſdem libri vel exigua particula verſatur, vt nec Platoni comparem facere, nec omnibus inſignire eum diſciplinarum omnium titulis dubitauerit. Deniq; Auguſtinus cum in Academicis, quanquam ſub alterius perſona, nunc ſuum Ciceronem, nunc ſapientem appellans, tandem ab ipſo inquit in Latina lingua philoſophiam & incoatam eſſe & perfectam, tum in Confeſſionib. vbi neutiquam perſonatus, eos ex profeſſo damnat, qui linguam Ciceronis mirantur, pectus non ita. Quin imo quod affectum mutauerit ipſe, quod ad eum preces & vota conuerterit, quod deſideria non eadem quæ prius habuerit, quod omnis ei vana ſpes euiluerit, quod immortalitatem ſapientiæ quæſierit æſtu cordis incredibili, poſtremo quod ſurgere iam cœperit, vt ad Deum reuerteretur, cuncta hæc eſſe Ciceronis munus fatetur, vnique prorſus illius libro, qui vocaretur Hortenſius omnem ſuæ ſalutis occaſionem retulit acceptam. Non enim ad acuendam linguam liber, *inquit*, ille offerebatur, nec locutionē mihi, ſed quod loquebatur perſuaſerat. Quod iſti vtinam legiſſent, qui ſomnium ægroti nobis Hieronymi vapulantis ad tribunal obiectant, nec illud ſaltem cogitantes, illum ipſum Hieronymum, quum poſt repetitam dein ſtatim Ciceronis lectionem, periurus a Rufino argueretur, etiam grauiſſime conqueri, quod ſibi ab illo ſuamet ſomnia obicerentur. Ceterum (*vt ad propoſitum reuertar*) vicerit ſane vel Argyropylus, vel quiuis alius Ciceromaſtix. Sed rogo iſtas prius tranſcendere audeat auctoritatum moles, quas oppoſuimus. Enimuero de Græcis literis facilior, proniorque ſententia. Quis enim tam hiſpida aure, quis tam inimicus veritati, qui ſi pauca modo peneque etiam tumultuaria græca verba, ſparſim adhuc vel in epiſtolis ipſius olfaciat, quicquam ſe dicat vnquam magis aut elegans aut Atticum, tota quoque Græcia reperiſſe, ſic vt iure Poſſidonium, doctiſſimum illum hominem deterruerit a ſcribendo, iure Græcam nationem Græco de rebus ſuis commentario conturbauerit, in quo ſe ait libro totum Iſocratis Myrothecion, atque omneis eius diſcipulorum arculas, tum non nihil etiam Ariſtotelea pigmenta conſumſiſſe. Qua mihi videtur fiducia, non minus aliquando Græcæ quam Latinæ linguæ veluti pomerium protuliſſe. Sit argumento vel illud (*vt vno interim contenti exemplo ſimus*) quod innocentiæ vocabulum negat habere apud Græcos vſitatum nomen, ſed habere ait poſſe tamen ἀβλάβειαν. Tum caſtigat interdum quoque, ceu ſegnitiam quorundam apud illos vocabulorum, ſicuti cum velle eos ait quidem diſtinguere, ſed parum valere verbo, quod vel in illis probant, quæ ſunt melancholia, & furor, vel item in eo quod πόνον pro labore confuſius illi, & dolore pariter accipiunt, tum melius aliquid nos dicere indicat, quam illos, vt conuiuium, vt alia, multo-

Perſonatus.

Hortenſius Ciceronis.

Hieronymi ſomnium.

Ciceromaſtix.

Poſſidonius.

Iſocratis μυροθήκιον. Ex Cic. ad Atticū mutuatum. At iſtac viderit Politianus cum ſuo Cic. Budæus certe diuerſum probat. idq; non leuibus argumentis.

ἀβλάβεια. πόνος.

multoque melius quædam notata eſſe verbis Latinis, quam Græ-
cis, quod & ſignificat multis locis reperiri, ſed & carere hos ipſos
nomine rei cuiuſpiam, quam maxime habeant familiarem, non
diſſimulat. Nec vllus eorum tamen quamlibet inquirendo ſe *Inepti voca-*
torſerit, inepti reperire adhuc, aut excogitare vocabulum po- *bulum.*
tuit. Iam vero nonne Apollonius quoque ille Molo rhetorum *Apollonius*
omnium ſui temporis celeberrimus, audita ſemel græca M. Tul- *Molo de Ci-*
li, ſed & extemporali oratione, defixus diu ſtetiſſe, ac denique *cerone.*
ita mirabundus, pronuntiaſſe dicitur? Ego vero te quidem Ci-
cero, cum laudo, tum admiror, ſed me Græcorum fortunæ mi-
ſeret, tæderque, quod humanitatis & eloquentiæ decora, quæ
ſola nobis rel qua feceramus, ea quoque per te (*quantum intelli-
go*) Romanis arrogantur. Enimuero hoc illius iudicium non La-
tinus, non ineptus aliquis, ſed Plutarchus ipſe Græco vir inge-
nio, Romana grauitate in literis retulit. Ergo ad hunc ſane mo-
dum de ſcientiæ ipſius deque Græcæ linguæ peritia, teſtatum no-
bis veteres reliquerunt. Age vero nunc endelechian quoque iſtam
penſitemus, feram Ciceronis calumniatricem. Verum ne iſtic igi- *Endelechia.*
tur reprehenditur, quod Ariſtotelem dixerit adhibuiſſe Cicero,
quintam quandam præter elementa naturam & ſic ipſum ani-
mum nouo nomine appellauiſſe? Quod & Alexander Aphrodi-
ſiæus Peripateticorũ omnium etiam ab Auerrhoe laudatiſſimus,
in egregie ſubtilibus illis naturalium quæſtionum libris oſten-
dit, quos à ſe lectos diuus Hieronymus gloriatur, & Porphyrius
in commentario, quod in Ariſtotelis decem genera per interro-
gationes edidit, & reſponſiones, & Themiſtius ſuper hos, in para-
phraſi de anima ſecunda, & Simplicius vbi Ariſtoteleum patis ar-
gumenti volumen interpretatur, & Quintilianus Ariſtides in
tertio de muſica, & poſtremo in epiſtola quadam ſua diuus Am-
broſius, *vt alios interim prætereamus*, vnanimiter prope ſigni-
ficauerunt. Quanquam de hoc vtique, ne in verbis quidem A-
riſtotelis ipſis vlla dubitatio eſt. An illud potius culpatur, quod
endelechiæ vocabulum nec ſuis literis notauerit, & alium quam
Ariſtoteles intellectum, *ſicuti ſupra diximus*, accommodauerit?
Principio igitur quæro ego ab iſtis, quonam maxime argumen-
to entelechian potius quam endelechian ſcriptum collegerint
ab Ariſtotele? Tam enim verbum nouum hoc quam illud, nec
minus altero ſignificari animus quam altero poteſt, nec Ariſto-
teles ipſe perfectionem potius quam motionem illam indica-
ri continuam noua voce, pronuntiat. Crediderint ita ſane, Pro-
phyrius, Themiſtius, Simplicius, aut ſiqui compares, quæ autem
tandem inuidia eſt, etiam Ciceronem aliter quam poſteriores opi-
natũ, ſi ſtare ipſe ſic quoq;, tueriq; gradum bene, & fortiter poteſt.
Nam ſit vera lectio verior, ea quam Cicero agnoſcit, an quæ apud *Ariſtoteleo-*
poſteros obtinuit, in incerto adhuc eſt. Etenim libri omnes Ariſt. *rum libro-*

ff. lib.1.16.tit. De offic. Proconſ. ὅτι πάντα ... Polit. ...
ff.1.li.de offi. Proconſ. *neq; auare modum Xenium ... Bart. Auct. c.6.
ff. De officio Proconſulis, *legendum, iudicis ... habet*, Polit. Miſcell. cap.78.
ff.2.4. de in ius vocando: *eum qui vide in ius vocaret, vim inferre videri*, Nann. Miſ. li. 10.c.1.
ff.2.li... de eo per quem factum erit: ſiue ignorantes quid eſſet quod comminiſceretur, Bart. Auct. c 17.
ff.li.2.13.de edendo *producere ad album*, Polit. Miſ.c.82.
ff.2.li.de edendo, *producit aduerſarium ſuũ ad album*, Bart. Auct.c.70.
ff.li.2.tit.11.ſi quis cautionibus, *de dis diffiſo*, Polit. Miſ.c.41.
ff. lib.3.2.De his qui not.infam. *de miſsione cauſſaria*, Polit. Miſ.c.92.
ff. tit. De his qui notantur infam. *de deſignatoribus*. Beroald. annot. c.16.
ff. De his qui not. infam. *Neque thymelici neq; Xyſtici ignominioſi habeantur*, Beroal. annot.c.19.
ff. De his qui not. infam. *vt neque thymelici neq; Xyſtici*, Bart. Auct.c.2.& 3.
ff.4.9. Nautæ caup. ſtabul. *quos vulgo nantebata dicunt*, Bart. Auct.c.66.
ff.5.4.ſi pars hereditat. petatur, *quinquies quaternos enixam Peloponeſiam, &c.* Scoppa Col.1.c.32.
ff. 7.lib.de vſufruct. 1. *nouum tectorium parietibus imponere non poteſt*, Bart. Auct. cap.73.
ff. 7.lib.de vſufru.L.item ſi ait, *Seminarios fructuu puto ad fructuarium pertinere*, Bart. Auct.c.76.
ff.6.2.de Seru. vrb. præd. *non licet autem tubulos habere admotos ad parietem, &c.* Robert.li.de Lacon.
ff. 8.3. de Seru. ruſt. præd. *Iter eſt ius eũdi ambulandi, &c.* Nann.Miſ.9.c.5.
ff. 8.5.ſi ſeruitus vindicetur, *labra & terreas cucumellas*, Bart. Auct.c.37.
ff.9.li.2.ad leg. Aquil. *Si fornacarius ſeruus*, Bart. Auct.c.9.
ff. 12. 4. de condictione cauſſa data, &c. *Paris Pantomimus*, Bart. Auct.c.48.
ff.14.li.1 de Inſtit.act. *ſi ſeruum Pediſſequum habuerit*, Bart. Auct.c.5.
ff. Depoſiti 16.3. *item Ciſtophori decem*, Bart. Auct.c.1.
ff.li.16.de *Saccaria negotiatione*, Beroal. annot.c.76.
ff. 18.1. de contrah. emt. *Sabinus Homero teſte vtitur qui exercitum Græcorum ære, ferro, hominibus, &c.* Pius annot. poſt. c.152.
ff. 18.2. de in diem adiectione: *aliquoties*, emend. *in voce addico* & *adicio*, Bartol. Auct.c.47.
ff.19.1.de action.emti. *Quaro an pila qua ab auctore domui coniuncta erat*, Bart. Auct. cap 15.
ff.de action.emti. *Epiſtomea fiſtula*, Bartol. Auct.c.12
ff.lib 19.2.tit. Locati & conducti: *Si ciſiarius dum ceteros tranſire contendit*, Beroal. annot ca.64.
ff 21.1 de Ædil.edicto: *Cui Deus deeſt, non eſt morboſus*, Beroal.anno.ca.81.
ff.de Ædil. edicto, *quod genus morbi Græci vocant Myopa*, Beroal. annot c.81.
ff.de Ædil.edicto, *an traulus & ii qui tardius loquuntur*, Flau.Con.cap.27.
ff.de Ædil. edicto, *quæſitum eſt an Aplabiphus ...nus ſit*, Egnat. Racem.c.9.
ff.23.5.de fundo inſtructo, *Fornacator*, Bart. Auct.c 9.
ff.23.5.de fundo inſtructo, *Atrienſes*, Bart. Auct.c.45.
ff.de Adminiſtr.tut.26.7. *Abgiſta*, Bartol. Auct.c.43.
ff.29.4.quis teſtamento liber. *Sed etſi heredis interfuerit*, Bart. Auct.c.33.
ff.30.de legatis & fideicom. *libri e Philyra*, Polit. Miſ c.72.
ff.de legat. *Seruos obſonatores non videri, &c.* Beroal.annot.c.103.
ff.33.li.1.de annuis leg. *ſemiunciam & ſicilicum*, Bart. Auct.c.26.
ff de legat. 3. *fucinum & ianthinum continebitur*, Bart. Auct.c.61.
ff.33.9.de penu legata, *Logarius*. Bart. Auct. c.40.
ff.33.li.6.de tritico & oleo leg. *ænomeli quoque plane, &c.* Bart. Auct.c.4.
ff.de tritico vino, &c. 33. 6. *Embamma autẽ continebitur*, Bart. Auct.c 44.
ff.33.10.tit.de ſupell.leg. *ſupellex ex teſtudine*, Beroal.annot.c.36.
ff.34.2.de auro & arg.leg. *amphitapa*. Bart. Auct.c.25.

Digitized by Google

ff.34. de auro & arg. leg. *mitra, ſemitra, cataſtica*. Bart. Auct. c.15.
ff. de auro & arg. legato: *ſi habebat militarium argenteum*. Beroal. annot. c.102.
ff. de auro & arg. leg. l. pediculis, *etiam quod in Baſilica fuerit muliebre*, Bart. Auct. c.72.
ff.39. libr. 3. de aqua pluv. *vt per ſulcos item porcas aqua, &c.* Bart. Auct. c.16.
ff. de aqua & pluu. arc. *vt per ſulcos itemque porcas aqua, &c* Pius annot. pr. c.10.
ff.39. lib. 4. de publicanis: *lana ſuccida*. Bart. Auct. cap.28.
ff.39. lib. de publican. *Smyrna, pentaphyllon, malobathrum, ceſbarnomum, calamus, &c.* Bart. Auct cap.18.19.20.21.22.
ff. de publ. *pelles Baumeſita*. Bart. Auct. c.65. Ibid. *ſarcocolla*. Bart. cap.66.
ff.41.1. de acqu. dom. *Si pro libero ſe gerat, vt fecit Spartacus*. Pius Annot. poſt. c.52.
ff de verb. oblig. 45.1. *Si ſine verbis annuiſſet, non tantū non ciuiliter, &c.* Bart. Auct. c.55.
ff. 41. 7. pro derelicto: *Si merces ex naue iactatas inueniſſet, num ideo vſucapere, &c.* Bart. Auct. cap.31.
ff.47.11. de extraord. crim. *q̄ ha arbores colligāt aggeres Niloticos, &c.* Pius ann. pr. c 9.
ff. de extraord. criminib. 47.11. *Si quis ficomorum exciderit, &c.* Pius ann. poſt. c.101.
ff.47. lib. de abig. 14. *Vel capram vel Berbicem abduxerint*. Bart. Auct. cap.10.
ff.48.8. ad l. Corn. de ſicariis: *aconitum pityocampas aut bupreſtin*. Bart. Auct. c.12. & 13.
ff. ad leg. Corn. de ſicar. *Si claua percuſſerit aut cucuma*. Pius annot. poſt. c.61.
ff.48. lib. ad L. Corn. de ſicar. *qui hominem libidinis cauſſa vel commercii caſtrauerit*. Bart. Auct. cap.75.
ff. ad leg. Corn. de ſicariis; *Cucuma*. Bart. Auct. cap.36.
ff. ad leg. Corn. de ſicar. de *Pytiocampis & Bupreſtibus*. Beroal. annot. c.101.
ff.48.18. de quæſtionib. *Venenarij capite puniendi* Pius annot. poſt. cap.110.
ff.48. de Pœnis.19. *inſtituuntur venatores aut Turritharii*. Bart. Auct. c.11.
ff.49.16. de re milit. *Miſsio cauſſaria eſt, cum quis vitio animi vel corporis, &c.* Pius annot. prior cap. 4.
ff.49.17 libr. de Caſtrenſi peculio: *Si ante commilitium factum ſit teſtamentum*. Bart. Auct. cap.68.
ff.48.19. de Pœnis: *Ne eo loci ſedeant, quo in publico inſtrumenta deponuntur, archiuo ſcilicet vel grāmatophylacio*. Pius ann. poſt. c.121.
ff.50.1. ad municipal. *Titio cum eſſet Romæ ſtudiorum gratia*. Bart. Auct. cap.77.
ff.50.6. de iure immunitatis: *Veterinarii*. Bart. Auct. c 7.
ff.50.8. de adminiſtr. rerum ad ciu. *Calculorū errorū retractatio etiam poſt decennis, &c.* Pius annot. poſt. cap.91.
ff.50.8. de adminiſt. rer. ad ciu. &c. *reſcripſerunt Sitocomas indemnes*. Bart Auct. c.49.
ff.50.4. lib de munerib. & hon. *Nam decaprotı, &c.* Bart. Auct. cap.38.
ff. vlt. libr. de munerib. & honor. *Emporia & hoſpitatura, &c.* Bart. Auct c.27.
ff. vlt. lib. 15. de Cenſib. *Quæ poſt cenſum editum nata*. Bart. Auct. c.74.
ff.50.26. de verbor. ſign. *Locus ſine ædificio in vrbe area appellatur*. Flor. Subc. 1. c.9.
ff. de verb. ſign. *vidua etiam quæ non nupta, &c.* Pius annot. poſt. c.52.
ff. de verb. ſign. *Noxæ appellatione omne delictum contineri*. Beroal. in Seru. parag. 3.

COD

Cod. 1. lib. 2. de ſacroſ. Eccl. *Nemo Apoſtolorum vel Martyrū ſedem humanis corporib. æſtimet conceſſam*. Bart. Auct. c.71.
Cod. 1. 2. de ſacroſ. Eccleſ. *vel in Ptochotrophium, &c.* Pius annot. poſt. cap.42.
Cod. 1. 3. de Epiſcop. & cleric. *Brephotrophium*. Bart. Auct. cap 56.
Cod. 1. libr. de Epiſc. & clericis: *Schemata*. Bart. Auct. cap. 32.
Cod. 1. 27. de offic. præf. præt. Africæ: *pro annonis & capitatione*. Bart. Auct. c.57.
Cod. 1. 36. de offic. Comitis Syriæ: *Syriarchia*. Bart. Auct. c.50. Ibidem: *Liminarchia*. Bart. ibid.
Cod. 3. 1. de iudiciis l. quotiens: *quo magis apud eum quoq. qui, &c.* Bart. Auct. c.54.
Cod. 4. 40 quæ res vendi nō poſſunt: *lanoblata & oxyblata*. Bart. Auct. c.63.
Cod. 4. 59. de monopoliis: *vel pectinum forte aut echini*. Bart. Auct. cap.41.
Cod. 4. 66. de iure emph. *Emphyteumata*. Bart. Auct. cap.46.
Cod. 6. 21. de teſtam. militis: *Tribunus laticlauius*. Bart Auct. cap.34.
Cod. 6. 25 de inſtit. & ſubſt. *Quod teſtator fines corum & certaminis formā*. Bart. Auct. cap.60.
Cod. 7. 37. de quadrien. præſcript. *Sacro-*

ſanctis Eccleſiis & xenonibus & ptochotro-phiis. Pius annot. poſt. cap. 42.

Cod. de publ. operi. 8. 12. in voce *Baſilicas* non idem eſſe cum *Eccleſia*. Bart. Auct. cap. 72.

Cod. 9. 4. de cuſtod reor. *ne quis receptã cuſtodiam dimittat*. Beroal. in Seru. c. 29.

Cod. libr. 9. *Cum vir nubit in fœminam viros parituram &c.* Pius annot. poſt. c. 51.

Cod. 10. libr. 41. de munerib. patrimon. *Decaprotia*. Bart. Auct. cap. 39.

Cod. 10. 47. de excuſat. munerum: *pannarios*. Bart. Auct. cap. 55.

Cod. 11. 7. de murilegis: *Baphiorum*. Bart. Auct. cap. 30.

Cod. 11. lib. 8. de veſtib. holoberis: an legẽdũ ſit potius *Holoſericis*. Bart. Auct. c. 64.

Cod. 11. lib. tit. de veſtib. holoberis: *quartum de ſcrinio baphiæ*. Bart. Auct. c. 29.

Cod. 11. lib. 11. Nulli cicere in frenis, &c. *Cucurnis vero omnibus perſonis, &c.* emendat, *cucumis*. Bart. Auct. c. 57.

Cod. 11. 77. de cupreſſis: *Lucuco & Lucuca*. Bart. Auct. cap. 53.

Cod. 12. 41. de metatis: *Epidematiciſae*, legẽdum an *epimetatici*. Bart. Auct. c. 62.

INSTIT.

INſtit lib. 2. tit. de Legat. *Si quis in nomine cognomine, prænomine, agnomine ne legatarii teſtator errauerit*. Robort. de Nomin.

Inſtit. lib. 3. *Illud eſt quod vulgo dicebatur, permutatione rerum emitionem & venditionem contrahi*. Pius annot. poſt. c. 152.

Inſtit. de Codicill. *Diui fratres Seuerus & Antoninus*. Bart. Auct. c. 59.

Inſtit. lib. tit. *Pœnam eadem lex irrogat padicatoribus*. Pius annot poſt. c. 53.

DECRET.

DEcret. Canon. Diſtinct. 23. *Concedentes Dalmaticarum vſu decorandos eſſe*. Pius annot. poſt. cap 58.

Decret. Canon. Diſtinct. 27. *Qui dies apud Græcos Hyperberetæi menſis, &c.* Pius anno. poſt. cap. 65.

Decret. Diſtinct. vlt. de Con. *De conuiuio ſurgere antequam thymelici ingrediantur*. Beroald. annot. c 89.

EX SACRIS.

GEneſ. cap. 6. *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt; eruntque dies illius centum viginti annorum*. Florid. Sub. 2. cap. 4.

Geneſ. cap. 44. *Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt e quo bibit dominus, & in quo augurari ſolet*. Nann. Miſc. 7. cap. 8.

Regum lib. 1. c. 11. *Et adorauit Aſtartem deam Sidoniorum*. Flor. Subc. 2. c. 7.

Lib. 4. Reg. *Depinxit oculos ſuos ſtibio*. Beroald annot. cap. 86.

Pſalm. 1. *Non ſic impii, ſed tanquam acus quod proijcit ventus*. Pius annot. poſt. cap. 56.

Pſalm. 30. *Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos*. Nann. Miſc 2. cap. 4.

Pſalm. 89. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna quæ præteriit*. Flor. Subciſ. 2. cap. 4.

Hierem. Propheta, *Cum pinxeris ſtibio oculos tuos*. Beroal. annot. c. 86.

Hierem. *Laquearia pingit ſinopide*. Beroald annot. cap. 86.

Hierem cap. vlt. *Et factum eſt in xxx. anno transmigrationis Ioachim, duodecimo menſe, viceſima quinta menſis*. Florid. Subciſ. 2. cap. 2.

Ezechiel. Propheta. *Circumliniſti oculos ſtibio*. Beroald. annot. c. 86.

Daniel. *Adferte mihi oleum & ſmigmata*. Beroal. annot. cap. 88.

Eſdras: *Exſurgens ante atrium templi, abijt in Paſcophorium Ionathæ*. Pius annot. poſt. cap. 96.

D. Matthæi cap. 10. de *pecunia in zonis*. Beroald. annot. cap. 15.

Lucæ cap. *Erunt ſigna in Sole & Luna*. Nann. Miſc. 7. cap. 14.

Petr. 2. Epiſt. *Vnus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus*. Flor. Subciſ. 2. c. 4.

FINIS.

Digitized by Google

VARIARVM, NOVARVM ET ANTIQVARVM OBSERVATIONVM, EMENDATIONVM, LECTIONVM, MIſcellaneorum,

SYLLOGE I.

Continens Angeli Politiani miſcellaneorum centuriam primam. Præfatio ad Laurentium Medicem.

CVm tibi ſuperioribus diebus, Laurenti Medices, noſtra hæc Miſcellanea inter equitandum recitaremus, delectatus arbitror nouitate ipſa rerum, & varietate non illepida lectionis, hortari cœpiſti nos, vt vnam ſaltem ex eis Centuriam (nam centenis libri ſinguli capitibus explicantur) publicaremus. Quod nunc vtique ſimul auctoritate tua, qua maior, nobis quidem, nulla in terris eſt, ſimul ratione adducti facimus. Quoniam noſtra iſta iam nonnulli vel cum puluiſculo conuerrunt, ſic vt aliis pridem, ſibique, noſtrorum titulo laborum nimis placeant. Quanquam ſcimus inuidia magna fore hos libros, & multum ſermonis ſubituros, vt qui de magni nominis auctoribus libere pronuntient. Sed non id noſtrum exemplum. Nam ſcriptores ferme omnes ſic ſuas tuentur parteis, vt alienas oppugnent, ac laudis occaſionem plerumque de aliorum erratis petant, cum ſæpe a tenuioribus, & gregariis, velutique poſtremæ notæ, qualis ego, vel Cluuienus etiam proceres illi (*vt ita dixerim*) & anteſignani quidam literarum ſugillantur. Vetus eſt autem dictum. *Conſcientia mille teſtes.* Scit illa prorſus nihil hic odio datum, nihil ſtomacho, candide omnia, & ſimpliciter, nihil aut inſectanter, aut maleuole, nihil oblatrandi ſtudio, nihil oſtentandi voto protulimus, animoq; ſemper ad probandum (*ſi liceret*) quam ad improbandum propenſiore fuimus. Neque videlicet ſtrophis aut cuniculis, ſed libero examine, libera veritatis fronte, rem geſſimus. Ac non id quæſiuimus, vt aliquam doctis hominibus veluti labeculam aſpergeremus, ſed id cauimus potius, ne ſub illorũ auctoritate ſtudioſorum

ſides periclitaretur. Denique in eos potiſſimum cuneus hic ex profeſſo directus, in eos hic aries ex deſtinato temperatus, qui contra veri faciem, pro vernaculo quidem ſibi, ſed imaginario tamen ſenſu frontem durant, eos acie ſtyli maxime compungimus, qui ſtylum vertere, hoc eſt, qui ſua errata diſpungere non didicerunt. At inordinatam iſtam, & confuſaneam, quaſi ſyluam, aut farraginem perhiberi, quia non tractim & cõtinenter, ſed ſaltuatim ſcribimus & vellicatim, tantum abeſt vti doleamus, vt etiam titulum non ſane alium, quam Miſcellaneorum exquiſiuerimus, in quis græcum tamen Helianum, Latinum ſequimur Gellium, quorum vtriuſque libri varietate ſunt, quam ordine blandiores. Quanquam ne Clementis quidem Alexandrini Pontificis, apoſtolicique viri commentaria, quæ στρωματεῖς, quaſi ſtragula picta dixeris inſcribebantur, alium profecto nobis titulum, niſi varietatis iſtius inſinuabãt. Etenim de Ariſtoxeni taceo commentariis, quos patri ferme titulo citat eo volumine Porphyrius, quod in Harmonica Ptolemæi compoſuit. Denique ſi varietas ipſa, faſtidii expultrix: & lectionis irritatrix in Miſcellaneis culpabitur, vna opera reprehendi rerum quoque natura poterit, cuius me quidem profiteor, tali diſpatilitate diſcipulum. Quod ſi ad omnem ſe minutiem demittunt, hoc vero apud Latinos exemplo etiam Cæſaris, Varronis, Meſſalæ, Ciceronis, Plinii, Quintiliani, aliorumque ſimilium facere licet, quos æmulantibus, & errare honeſtum. Quare quod iſtos veluti patricios decuit, etiam me quaſi minorum gẽtium non dedeceat. Par adeo celebritas nominum, vel græca inſerit, vel ex commodo interpretatur, idque nunc ad ſenſum, nunc ad verbum, quod [illegible] vtrumque. Iam ſi cui parum quæpiam enucleata, fortaſſe etiam nimis dura, obſcuraque videbuntur, certe is nec ingenio ſatis vegeto, nec eruditione ſolida, fidelique fuerit. Sicubi barbara quædam. & obſoleta deprehendentur, ea vero de induſtria diſperſimus, etiã vt barbaris & ineruditis placeremus, & fieret liber corraſa vndique gratiola vendibilior. Si qui remotiora dicent hic inueniri vocabula, quam vt ſumta credãtur de medio, ne iſti arbitror ſententiam ſuam mutabunt cum aduſq; medium literaturæ promouerint. Nec enim deſunt, quibus etiam (*vt ait M. Tullius*) alabaſtrus vnguenti plena putere videatur: Tum in hoc genus ſcriptionibus, quæ non ſe populo venditant, ſed paucis modo parantur, vſus iſtiuſmodi reconditæ ſupellectilis, præſertim verecundus, minime improbatur a bonis. Nec enim renouare ſit probrum, quę iam pene exoleuerunt, ſi modo hæc ipſa, non vetuſteſcere, adhuc, ſed veteraſcere de integro poſſint. Si quem nõnulla interim offendent eloquendi diuerticula, minus fortaſſe homini nota, qui dece tantum Ciceronis paginas, nihil præterea lectitauerit, vtique ab hoc ego, ad eruditos prouoco, præcipue credo laudaturos, quę ab ipſo improbabuntur. Nihil autem forſan intolerabilius, quam vt

Helianus. Gellius. Varietas blanda. Clemens Alexand.

Vetuſteſco Veteraſco.

de te

de te ſententiam ferat indoctus, qui tamen ſibi ipſe doctiſſimus videatur. Si quis vbi quid refellitur, multarum vel auctoritatum, vel rationum moles deſiderat, at victoriam ſciat illic a nobis, non victoriæ quæri ſatietatem. Si longiuſcula capita alia, breuiuſcula rurſus alia putabuntur, credamus hanc quoq; eſſe legem noui operis, vt æquale habeat nihil, nuſquam ſibi ſit par, ſemper diſſimilitudine claudicet, vnamq; iſtam regulam tueatur, ne quid ad regulam, ne quid ad perpendiculum, libellamq; reuocet. Si liberior ſtylus inſolentis exiſtimabitur naturę, forſan benignior interpres ſimplicitati potius tribuet, quę nec ingenuos dedecet. Sicubi porro cōſuetudo refragabitur, at veritas, quæ nugas nō facit, aut veritatis vicaria conſuetudo melior patrocinabitur. Nam & ſumtū conſuetudine dicitur, quod aduerſus auctoritatem ſit receptū, & error ſæpe conſuetudinis obiectatur a doctis. Tum pulcre ſic ait quidam, *Cōſuetudo ſine veritate*, vetuſtas erroris eſt. Deniq; ſi paucula reſperſimus interim ſcrupuloſa, & anxia, quodq; verius ſubacida, vel ex philoſophia, cuius iam pridem ſumus candidati, vel ex orbe illo diſciplinarū, quæ ſtudio ſapientiæ famulantur, at ea ſtomachum tamen lectoris prædulcibus marcētem, recreabunt forſitan, & exacuent. Nam quo hæc omnia grata ſui vice cōſpirent, & quodam velut antitheto fœderentur, pene de calcaria (*quod dicitur*) in carbonariam decucurrimus & id operam dedimus, vt alternatim deinceps inter ſe cōtraria quoq; ſubſequerētur, quæ nos querelæ iſtiuſmodi eximerent. Nec e. n. deſieri apud nos etiam patitur, quæ ſint amœna magis, & oblectatoria, ne dixerim illecebroſa, quam vel vtilia, vel neceſſaria, ſiquidē eſt (*vt ait Varro*) aliud homini, aliud humanitati ſatis, etiamq; citra emolumentū. Speſa interim petuntur, non Hercle minus, quam ſine ſpecie cōmodiū. Ergo vt agreſtes illos, & hircoſos quædam ex his impolita, ...dia delectabūt exaſciataq; magis quam dedolata, nec modo ...im, ſed nec runcinas experta, nec ſcobinas, ita ediuerſo vermi...ta interim dictio, & teſſellis pluricoloribus variegata, delica...s hos capiet, volſos, & pumicatos, ne conflatis vtrinq; vocib. ...uabili vel plauſu, vel ſibilo, aut ad cælū efferat, aut ad humū ...iat. Mediis autem inter hos, & neutro notandis, quaſi quidā ...ſorū Cinnus (*vt ait Cicero*) ſatisfaciet, non vno aliquo excel...& omnium tamen particeps. Nec enim guſtus idem omni...ed ſuum palatum cuiq;. Tum credo & exſpuent in conuiuio ...am, pro faſtidioſo, & veſco, quod mox in culina pro ſuaui li...nt, & opimo. Nos iſta certe non foro & curiæ, ſed cubiculo, ...olæ parauimus, eoq; ſtuduimus, neſcio an & præſtitenimus ...itæ hic eſſent, omnino faciles eſſent, & ſimplices, mundi...m operoſa, & pigmentata lenocinia, color, nitorque ve...ingenuus, non aſcitus, & ex arcula congruens habitus, & ...rus, non onеroſus, & laſciuioſus. Poſtremo cuiuſmodi

Conſuetudo.

Prouerb.

Homo. Humanitas.

Cuiuſmodi.

exeant,quoquo modo hæc accipiantur, minime profecto recuſamus,ſed nec opinor euademus communem illam ſcribētium ſortem,male audiendi,ſit modo ita cordi lectoribus. Quinimo iſti aleæ caput obiectamus,neque patrocinium reſpicimus,quod vltro nobis ademimus cēſura.Decernaturq; potius in nos,traducamur, vexemur, quam nō literarum publica fraus,quarum nobis eſt honor propriis vtilitatibus antiquior,etiam noſtro aliquo,vel famę, vel otii diſpendio redimatur. Nam quo iſta quæſo ſtudiorum cōmunium profeſſio, ſi iam ventum ad hæc vſque eſt, vt quod officium ſtudiis vniuerſi debemus , ceſſare omne tamen ſuſpicione degeneri patiamur? Quo pacto vel durare vltra, vel eſſe iam poterit honeſtarum literarum ſynceritas, ſoluta penitus cenſura, dum ſic æque omnes inuidiam perhorreſcimus? Quanquam(*quod ad me attinet*)vtinam labori meo non contemtus potius quā inuidia debeatur. illud enim prope in votis eſt,ſi modo quod ait Liuius, *Inuidia velut ignis alta petit.* Quin agitedum ſtudiorum cultores optimi pro ſe quiſque alacres,gramen hoc inexpugnabile , quo bonæ fruges humanitatis præfocantur, auellite, ſubnaſcenteſque ſacris ſtirpibus,quaſi pernicioſiſſimas ederas, & omnem earum ſuccum lapſibus erraticis exſorbentes, abrumpite penitus, & detruncate. Non deſunt interpolatores veritatis, ne deſint quoque redintegratores,exſiſtat vindex aliquis rogo, & patronus periclitantium diſciplinarum. Nam ego vt vnus e medio, quid mihi liberum ſit, vtique experiar. Faciam nec ne operæ pretium poſt videro. Quorſum tamen fluxerit,aut quocunq; res ceciderit;æqui boni faciam, planeque malignitatum omnium,&obtrectationum venena,non deuorabo modo,ſed(*quo ſum ſtomacho*)etiam concoquam,certus, veritatis hunc eſſe quaſi genium,ſimul atq; in publicum appareat, vt odioſa,inimicaq; ſit vulgo.Conniueant igitur alii licet, & dice-

Muſſent palam muttire non audeāt Ex Perſio.

re verum muſſent,ego vnus profecto(*quicquid erit*) non diſſimulabo iudicium,non ſupprimam quæ ſenſero,non indulgebo iam talibus patientiam,ſed vel huic libello meo,ſaltem ſemilibere,ſic inſuſurrabo. Vidi,vidi ipſe libelle, cottidieque video,multa in literis fieri capitalia,compilari ſubdole aliena,confingi ad libidinē, quæ cui commodum,aſcribi etiam idoneis,quæ nec agnoſcant,allegari qui non exſtent auctores, citari quinetiam pro vetuſtis, nullibi comparenteis codices,cōpleri libros omneis operoſiſſimis vanitatibus,falſa pro veris aſcita pro natiuis,nouitia pro vernaculis,ſupponi, pollui, adulterari, oblini, incruſtari, diſtorqueri,confundi, præcipitari,interuerti omnia,nulla fide,nullo nec pudore, nec iudicio,quodq; his omnibus peſtilentius,occaſione quoque recētis artificii, quālibet ſtolidiſſimas opiniones in mille voluminū traduces momento propagari.Poſtremo(*vt ſemel dicam*) etiam nunc multos,auriculas habere aſini. Dicat his aliquis, Quid tu autem? Fateor equidem,poſſum falli,vt humanus,ſed neminem profecto ſcien-

Digitized by Google

ſciens fallo, & vt mendacium fortaſſe dico, ſic certe non mentior. Tum egomet mi ignoſco, Meuius inquit, imo autem (extra iocũ) nec egomet mi ignoſco, & ſi quid indoctius, incautiuſq; protulero, refutari a quouis cupio, refutaturus ipſe me; ſi fuero admonitus. Non enim ſic me peruerſe amo, vt errare alios malim, quã innoteſcere qui errem. Sed ex eorum ſum numero & ipſe, qui proficiendo ſcribunt, & ſcribendo proficiunt. Ac de iſto quidem fors viderit. Illud veriſſimum, ſi domi commentarios iſtos diutius, atque in manibus habuiſſem, & reguſtare interim ex interuallo licuiſſet, longe inſtructiores fuiſſe eos, locupletiores, adminiculatiores prodituros. Videlicet hoc illud eſt præcipue ſtudiorum genus, quod vigiliis augeſcat, vt cui ſubinde ceu fluminibus ex decurſu, ſic accedit ex lectione minutatim quo fiat vberius. Tũ incondita nunc quoque pleraque, ineliquata, indiſcuſſa, non rotunda, non tornata adhuc, ſed quæ aureoi prorſus præterierint, vtpote reſtrictim cogitata & ex tempore potius, quam a cura, quanquam ex abundanti pene ſtyli negotium curat, & elocutionem concinnat, quem ſana & veritas, & fides præcipue ſollicitat. Enimuero ne putent homines male feriati, nos iſta quæq uæ ſunt, de fece hauſiſſe, neq; grammaticorum tranſiluiſſe lineas, Pliniano ſtatim exemplo nomina prætexuimus auctorum, ſed honeſtorum, veterumque duntaxat, vnde ius iſta ſumunt, & a quibus verſuram fecimus, nec autem, quos alii tãtum citauerint, ipſorum opera temporibus interderint, ſed quorum noſmet ipſi theſauros tractauimus, quorum mus per literas peregrinati, quanquam & vetuſtas codicum, & miſmatum fides, & in æs, aut in marmore inciſæ antiquitates, æ tu nobis Laurẽti ſuppeditaſti, plurimum etiam præter librom varietatem noſtris commentationibus ſuffragantur. Vt aum vel exemplo doceremus, circulatorum præſtigias, & impoſtus omneis eſſe tollendas, refrenandamque adeo quorumpiam lauiam, quæ iam ſicuti cancer late ſerpit, inaniter de præſcripto, licenter egrediendi, nuſquam aliquando veteris ſcripturæ teſtinium citauimus, ne quid adſcriptitium, ne ve quid vſquam ſuductitiũ præualeret, quin ſua quodq; facie repræſentauerimus, tas appoſuerimus notas, vnde exquiri penitus vſq; a ſtirpe poſſit ctoritas. Atq; vt muneris huius noſtri nullæ prorſus appendices derẽtur, etiam capita ipſa rerum, titulis incluſa breuiſſimis, ſed *Appendix. fœm. gen.* quis maior quam pro numero vtilitas, cõcenturiauimus, & ceu uibus ceris ingentes ſummas, calculatorum more collegimus, negligentiæ delicati lectoris ipſi potiſſimum ſubſcriberemus. inde ſicuti ſub Aiacis clypeo Teucer Homericus, ita nos vtiq; vmbra tui nominis latitantes, centuriatim dabimus in barbaimpreſſionẽ. Ita editione ſubinde aliqua, vel æquis, vel iniquis *Impreſſionẽ, impetũ more militarĩ.* geretur. Et quadam penſante vice, ſicut illis quod oſculẽtur, is, abũde ſuperabimus, quod mordeant. Mordebũt autẽ puto

Vitiligato-r s.
Pli. in prol.
Multos fore qui vitiligēt ...eſt, vitio ...gent vi...terent.
...uosure ...q; iniu ...ſque ...ferentes

noſtra, vel rabioſuli quidam, quos eleganter Cato vitiligatores appellat, iſto potiſſimum litigandi vitio, veluti morbo laborantes, cerebroſa gēs & irritabilis, qui ſine cauſſa, ſine diſcrimine, clauſiſq; (quod aiunt) oculis, quodcunque nomen adlatrant. vel qui turlus aduocatione mercenaria, venalique ſententia, cuicunq; ſemel auctorati, atque addicti, quaſique, deditii mancipio ſint eundem tueri pugnaciter, pertinaciterque quo iure, quaq; iniuria obſtinauerint. Vel iactanticuli illi, & nugiurndi, pleni tumida ſed & fatua coniectura qui ſeq;, & ſua duntaxat etiam ſine riualibus adamant, ſibi fauent, alios obtrectant. Vel poſtremo lucifugi quidam veritatis, & (*vt planius dixerim*) blattarii, literatores, qui defluētib. oculis, vereq; noctuinis, non diem tantū ſereniorem, ſed nec vmbram ſubluſtrem ſatis ferunt. Nam de illis dubitat nemo, quos liuoris tinea comeſt, quos rubigo ſubrodit inuidiæ, qui gloriam alterius, ſuam pœnam, felicitatem alterius, ſuam carnificinam faciunt, qui profecto contabeſcunt alieno, quos ægreſcens proſperis maleuolentia, ſeu tortor inteſtinus iugiter excruciat. Sed & cenſores item pulpitarii (*nec autem de doctis, boniſq; nunc agimus*) ſolent plerunq; fodicare nos, & ſtudiis obſtrepere iſtis. Etenim pleni ieiunitatis, literas humanioreis, apud inſciam plebeculam, pene dixerim ſolenniter, buccis concrepantibus infamant, & craſſa ruſticitate feroculi, quam ſolam (*quod & Hieronymus ait*) pro ſanctitate habēt ſic in eas & earum ſtudioſos, ampulloſis proclamationibus, inſiliēdentes, inſpumanteſque, deſæuiunt, vt facile ſe declarent etiā Græcos illos improbare, & pene odiſſe, vere ſanctas animas, Baſilium, Chryſoſtomum, Gregorios, etiam Latinos Cyprianum, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymumq; ipſum, & alios id genus noſtræ religionis antiſtites, gentium, linguarumque omnium diſciplinis, velut opibus Ægyptiorum ſuffarcinatos. Quo mihi etiam videtur admirabilior deliciæ tuæ Marianus hic Genazanenſis, nec in theologia cuiquam ſecundus & omniū quos in eccleſia concionantes audiuimus, non prudentiſſimus modo, ſed & facundiſſimus, cuius neque ſuſpecta populis ad bonam frugem tendentibus eloquētia, quoniam vitæ incredibili ſeueritate commendatur, nec e diuerſo triſtis, aut reformidabilis auſteritas, quoniam poetica delenimenta, pulcramque iſtam literarum varietatem, nitorem, delicias non aſpernatur. Vt igitur lana, purpuram bona fide potura, certis prius inficitur medicamentis, ita literis arbitror, doctrinisque talibus, excoli animos (*quod ait in Hortenſio Cicero*) & ad ſapientiam excipiendam imbui, præparārique decet. Atqui non tamen ob iſtos pigebit, aut exigere ſtylo, quicquid hoc noſtrarum lucubrationum eſt, aut experiri, quid concedatur in illos, qui fraudes in literarum negotio concipiunt capitales. Nam & ego Philoxeno ignoſco, ſicuti Cicero idem, ad Atticum ſcribens, redire in carcerē, quam mancipare iudicium præoptanti, maxime ſi non præſenti

Pulpitarii.

Feroculi

...mitatur.

ſeculo

ſeculo,ſed quaſi æternitati, prout etiam dictum a Thucydide,ſeruire ſcriptores conuenit. Eoque libri puto ipſi, monumenta vocantur,quod ad memoriam magis poſteritatis incorruptius iudicaturæ, quam ad ineptam præſentis temporis gratiolam,ſpectare debent. Ergo vt quam maxime (*ſi licebit*) hæc non exſtinguatur ſolum,ſed etiam opprimatur improbitas, effuſe omnia deprauantium,nec abeat in exemplum,trita, & proſtituta frons, atque oris tanta duritia,iam nunc centurias ſequenteis, pro ſuſcepto (*arbitror*) ſalutari conatu, neutiquam ad huius primæ guſtum repromittimus. Quos enim molli nunc articulo tractamus,quos leui & lento brachio tangimus,fortius dein puto prememus,atque vrgebimus,& cõtenti pauliſper interim,prçluſoria, velitarique pugna, mox viribus collectis,toto exercitus robore deprçliabimur. Quinetiam (*quoniam tunica propior pallio*) vindicabimus audacter, & gnauiter a plagiatiis,ac furunculis interdum noſtra, & aſſeremus liberali cauſſa manum. Noſtra vero nunc accipi tantum volumus, quæ labore,induſtriaque ipſi magna principes extudimus,nec expalpari vnquam,nec extorqueri nobis ea paſſuri,quamdiu licebit, noſtra inquam,non eiectamenta, ſed pignora. Nam vt hæc in medium vice miſſilium,direptui,conculcatuique relinquimus,ita illa nobis recipimus,& defendimus,hæc exponimus,illa & agnoſcimus, & tollimus,ſed ita tamen,vt imitari ſimias nolimus, quæ ſuos dicuntur fœtus quālibet deformes, pro formoſiſſimis admirari. Nec erunt opinor hæc quoque noſtra, quanquam leuioris operæ ſtudia, ſeu ludicra verius, dedecori tibi Laurenti Medices, cui nunc adſcribuntur. Adſcribuntur autem, non magis adeo,vt me gratum beneficiis tuis approbent, aut reponant gratiam, quod auxiliarium te, quodque conſiliarium habuerunt, quam vt auſpicato procedant, & vt in iis tui memoria frequentetur, ex quo liber auctoritatem capiens, magni celebritate nominis commendetur. Tum cui ſumma ſtudiorum meorum debetur omnis,ab eo quoque portio ipſa iure incipiet. Et Hercule veluti bellaria ſint ista, ſecundis accepta menſis. Quoniam rectæ cœnæ, ſpeciem, vimque grauiora illa occupant, qualia tibi multa,vel Marſilius Ficinus Platonis, vel Ariſtotelis interpres Argyropylus Byzantius e philoſophiæ penu congeſſerunt. De iſto enim præ cunctis admirando, non Pico iam, ſed (*vt ipſe appellare ſoleo*) phœnice potius, qui nunc in tua lauru nidificat, tanta mea quidem exſpectatio eſt,vt auſim Propertio ſuccinere, *Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii.* Tu vale patrone iucundiſſime, & (quod facis) perge facere doctis, perge literas excitare, perge a ſitu recipere rem Latinam, ab interitu Græcam, quo tui memoria nominis ab iniuria prorſus obliuionis aſſeratur.

Monumēta cur libri.

Simiarum in catulos amor.

Ficinus.

Argyrop.

Picus Mirandula.

Digitized by Google

chiſmos, vnde hanc Ariſtotelis entelechiam deduci putauit ille, quæ non d literam tamen, ſed t potius habeat in ſyllaba ſecunda. Iam auctores contra Ciceronem ſtare, quam libet magnos Peripateticos adiciebat. Et vt homo erat omnium (*vt tum quidem videbatur*) acerrimus in diſputando, atq; aurem (*quod ait Perſius*) mordaci lotus aceto, præterea verborum quoque noſtrorum funditator maximus, facile id vel nobis, vel ceteris, tum quidem ſuis ſectatoribus perſuaſerat, ita vt, quod pene dictu quoque nefas, pro concesſo inter nos haberetur, nec philoſophiam ſciſſe M. Tullium, nec literas Græcas. Enimuero re dein tota diligentius peruestigata, meas eſſe parteis, & item cuiuſcunque Latini profeſſoris exiſtimaui, Ciceronis gloriam qua vel maxime contra Græcos ſtamus, etiam vice capitis omni contentione defenſare, quanquam illam ſua non antiquitas modo, ſed quædam prope diuinitas extra ictum, ſupraque iniuriam poſuit. Iam primum igitur Argyropyli huius apud me quoque non exigui ponderis auctoritas, aliis auctoritatibus, multoque (*arbitror*) valentioribus refellenda eſt, tum oſtendendum, ex eo quod obicitur, augeri Ciceronis præconium nedum decreſcat. Et prodibunt in medium ſatis (*arbitror*) quod ad philoſophiam modo pertinet, idonei Ciceronis laudatores (*vt ſimus interim quam pauciſſimis contenti*) Boetius, Macrobius & Auguſtinus. Nam quis Boetio, vel in dialecticis acutior? vel ſubtilior in mathematicis? vel in philoſophia locupletior? vel in theologia ſublimior? Quem tanti iuniores etiam philoſophi longe (*arbitror*) omnium perſpicaciſſimi fecerunt, vt Aquinatem Thomam diuum hominem, Magnumque illum Thomæ præceptorem (*Deus bone*) quos viros habere meruerit enarratores, & ab ipſius ſententia ne ſit vlla quidem pene iam prouocatio. Porro de Macrobio, cui rogo magis credendum quam laudanti præcipue Boetio? Denique ipſius Auguſtini tam alte niſa in omnibus ferme diſciplinis eſt auctoritas, vt extra omnem ſit aleam poſita, ſic vt ab ea iam ne tranſuerſum quidem (*quod dicitur*) vnguem recedi, fas habeatur. Etenim tanta ingenii conſtat eum celeritate viguiſſe, vt quicquid de arte loquendi & diſſerendi, quicquid de dimenſionibus figurarum, de muſicis, de numeris præcipitur, etiam ſine magna difficultate, nullo hominum tradente perceperit, tanto dein acumine præſtitiſſe diſputandi, vt iure in vno iſto potiſſimum, totius veritatis niti patrocinium videatur. Conſideremus igitur quid hi ſinguli ſaltem de Cicerone ſenſerint quantumque ei tribuerint in philoſophia, tum credamus audacter, non cuiuſuis eſſe, calumniam conflare homini, qui fuerit a laudatiſſimis hominibus tam ſingulariter laudatus. Boetius itaque non modo ſic vtitur identidem M. Tulli teſtimoniis, vt ea perfirmiſſimis & inuiolabilibus obiciat argumentis, ſed & ipſius Topicorum (*qui maxi-*

ἐνδελεχῶς. ἐνδελεχισμός.

Nedum.

Ciceronis laudatores

Boetius.

Thomas.

Alber. magnus.

Macrobius.

Auguſtinus.

Digitized by Google

mus eſt honor) ſuſcipere interpretationem non erubeſcit Macrobius autem ſic in vnius eiuſdem libri vel exigua particula verſatur, vt nec Platoni comparem facere, nec omnibus inſignire eum diſciplinarum omnium titulis dubitauerit. Deniq; Auguſtinus cum in Academicis, quanquam ſub alterius perſona, nunc ſuum Ciceronem, nunc ſapientem appellans, tandem ab ipſo inquit in Latina lingua philoſophiam & incoatam eſſe & perfectam, tum in Confeſſionib. vbi neutiquam perſonatus, eos ex profeſſo damnat, qui linguam Ciceronis mirantur, pectus non ita. Quin imo quod affectum mutauerit ipſe, quod ad eum preces & vota conuerterit, quod deſideria non eadem quæ prius habuerit, quod omnis ei vana ſpes euiluerit, quod immortalitatem ſapientiæ quæſierit æſtu cordis incredibili, poſtremo quod ſurgere iam cœperit, vt ad Deum reuerteretur, cuncta hæc eſſe Ciceronis munus fatetur, vnique prorſus illius libro, qui vocaretur Hortenſius omnem ſuæ ſalutis occaſionem retulit acceptam. Non enim ad acuendam linguam liber, *inquit*, ille offerebatur, nec locutionē mihi, ſed quod loquebatur perſuaſerat. Quod iſti vtinam legiſſent, qui ſomnium ægroti nobis Hieronymi vapulantis ad tribunal obiectant, nec illud ſaltem cogitantes, illum ipſum Hieronymum, quum poſt repetitam dein ſtatim Ciceronis lectionem, periurus a Rufino argueretur, etiam grauiſſime conqueri, quod ſibi ab illo ſua met ſomnia obicerentur. Ceterum (*vt ad propoſitum reuertar*) vicerit ſane vel Argyropylus, vel quiuis alius Ciceromaſtix. Sed rogo iſtas prius tranſcendere audeat auctoritatum moles, quas oppoſuimus. Enimuero de Græcis literis facilior, proniorque ſententia. Quis enim tam hiſpida aure, quis tam inimicus veritati, qui ſi pauca modo peneque etiam tumultuaria græca verba, ſparſim adhuc vel in epiſtolis ipſius olfaciat, quicquam ſe dicat vnquam magis aut elegans aut Atticum, tota quoque Græcia reperiſſe, ſic vt iure Poſſidonium, doctiſſimum illum hominem deterruerit a ſcribendo, iure Græcam nationem Græco de rebus ſuis commentario conturbauerit, in quo ſe ait libro totum Iſocratis Myrothecion, atque omneis eius diſcipulorum arculas, tum non nihil etiam Ariſtotelea pigmenta conſumſiſſe. Qua mihi videtur fiducia, non minus aliquando Græcæ quam Latinæ linguæ veluti pomerium protuliſſe. Sit argumento vel illud (*vt vno interim contenti exemplo ſimus*) quod innocentiæ vocabulum negat habere apud Græcos vſitatum nomen, ſed habere ait poſſe tamen ἀβλάβειαν. Tum caſtigat interdum quoque, ceu ſegnitiam quorundam apud illos vocabulorum, ſicuti cum velle eos ait quidem diſtinguere, ſed parum valere verbo, quod vel in illis probant, quæ ſunt melancholia, & furor, vel item in eo quod πόνον pro labore confuſius illi, & dolore pariter accipiunt, tum melius aliquid nos dicere indicat, quam illos, vt conuiuium, vt alia, multo-

Perſonatus.

Hortenſius Ciceronis.

Hieronymi ſomnium.

Ciceromaſtix.

Poſſidonius.

Iſocratis μυροθήκιον.

Ex Cic. ad Atticū mutuatum. At iſtuc viderit Politianus cum ſuo Cic. Budæus certe diuerſum probat, idq; non leuibus argumentis.

Ἀβλάβεια- [illegible].

multoque melius quædam notata eſſe verbis Latinis, quam Græcis, quod & ſignificat multis locis reperiri, ſed & carere hos ipſos nomine rei cuiuſpiam, quam maxime habeant familiarem, non diſſimulat. Nec vllus eorum tamen quamlibet inquirendo ſe torſerit, inepti reperire adhuc, aut excogitare vocabulum potuit. Iam vero nonne Apollonius quoque ille Molo rhetorum omnium ſui temporis celeberrimus, audita ſemel græca M. Tulli, ſed & extemporali oratione, defixus diu ſtetiſſe, ac denique ita mirabundus, pronuntiaſſe dicitur? Ego vero te quidem Cicero, cum laudo, tum admiror, ſed me Græcorum fortunæ miſeret, tæderque, quod humanitatis & eloquentiæ decora, quæ ſola nobis rel qua feceramus, ea quoque per te (*quantum intelligo*) Romanis arrogantur. Enimuero hoc illius iudicium non Latinus, non ineptus aliquis, ſed Plutarchus ipſe Græco vir ingenio, Romana grauitate in literis retulit. Ergo ad hunc ſane modum de ſcientiæ ipſius deque Græcæ linguæ peritia, teſtatum nobis veteres reliquerunt. Age vero nunc endelechian quoque iſtam penſitemus, feram Ciceronis calumniatricem. Vtrum ne iſtic igitur reprehenditur, quod Ariſtotelem dixerit adhibuiſſe Cicero, quintam quandam præter elementa naturam & ſic ipſum animum nouo nomine appellauiſſe? Quod & Alexander Aphrodiſicus Peripateticorũ omnium etiam ab Auerrhoe laudatiſſimus, in egregie ſubtilibus illis naturalium quæſtionum libris oſtendit, quos a ſe lectos diuus Hieronymus gloriatur, & Porphyrius in commentario, quod in Ariſtotelis decem genera per interrogationes edidit, & reſponſiones, & Themiſtius ſuper hos, in paraphraſi de anima ſecunda, & Simplicius vbi Ariſtoteleum paris argumenti volumen interpretatur, & Quintilianus Ariſtides in tertio de muſica, & poſtremo in epiſtola quadam ſua diuus Ambroſius, *vt alios interim prætereamus*, vnanimiter prope ſignificauerunt. Quanquam de hoc vtique, ne in verbis quidem Ariſtotelis ipſis vlla dubitatio eſt. An illud potius culpatur, quod endelechiæ vocabulum nec ſuis literis notauerit, & alium quam Ariſtoteles intellectum, *ſicuti ſupra diximus*, accommodauerit? Principio igitur quæro ego ab iſtis, quonam maxime argumento entelechian potius quam endelechian ſcriptum collegerint ab Ariſtotele? Tam enim verbum nouum hoc quam illud, nec minus altero ſignificari animus quam altero poteſt, nec Ariſtoteles ipſe perfectionem potius quam motionem illam indicari continuam noua voce, pronuntiat. Crediderint ita ſane, Prophyrius, Themiſtius, Simplicius, aut ſiqui compares, quæ autem tãdem inuidia eſt, etiam Ciceronem aliter quam poſteriores opinatũ, ſi ſtare ipſe ſic quoq;, tueriq; gradum bene, & fortiter poteſt. Nam ſit vera lectio verior, ea quam Cicero agnoſcit, an quæ apud poſteros obtinuit, in incerto adhuc eſt. Etenim libri omnes Ariſt.

Inepti vocabulum.

Apollonius Molo de Cicerone.

Endelechia.

Ariſtoteleorum libro-

rum corruptio.

Neleus Scepſius.

qui tam grandi nunc quidem auctoritate pollent interpolati plenique multis erroribus olim ſunt editi, ſi fidem Straboni accommodamus, auctori non malo. Siquidem Neleus ille Scepſius, Coriſci filius, & Ariſtotelis Theophraſtique non ſolum auditor, ſed & bibliothecæ ſucceſſor, & heres, libros vtriuſque philoſophi Scepſin, hoc eſt in ſuam patriam comportaſſe vniuerſos perhibetur. Hicque dein a poſteris ipſius, metuentibus videlicet Attalicos reges, librorum iſtiuſmodi ſtudioſiſſimos, infoſſi terræ, negligenterque habiti diu, tandem aliquando ab Apellicone Teio magna emti mercede dicuntur, ſed carie, ſituque (*quod neceſſe fuit*) multis exeſi & labefacti locis, quos tamen inconſultius ſupplere Apellicon ipſe librorum quam philoſophiæ ſtudioſior, & pro arbitrio (*quemadmodum quidem putabat*) emendare auſus, plurimis temerauit erroribus. Hi tamen aduſque Sullæ tempora (*ſicuti Plutarchus memorat*) Athenis deliteſcebant. Nam Peripatetici veteres ordinariis iſtis, quibus omnis inſtruitur philoſophia carentes, paucos modo, quos vocant Exotericos habuerunt, eoque poſteriores exquiſitius philoſophati, quod Ariſtotelis volumina (*quanquam alicubi contaminata*) peruolutabant. Quippe Lucius Sulla bibliothecam Apelliconis iſtam repertam Athenis, Romam primus tranſtulit, tum grammaticus Tyrannion, & ei pene ſuppar Andronicus Rhodius, is qui libros etiam Peri hermenias negat eſſe Ariſtotelis, magna copia libros eius philoſophi tabulis etiam, neſcio quibus, editis inuulgarunt. Quocirca nihil eſt quod iam dubitemus quin de ſynceritate primæua lectionis iſtius, præſertim tantillo diſcrimine, vel libera ſit in vtranque partem ſuſpicio, vel (*ſi alterutri accedendum*) tutius Ciceronem ſit præferri, longe priorem quam Alexander eſt, primus ex illa cohorte, quam diximus, Ariſtoteles enarrator, quem Seueri floruiſſe temporibus, vel ipſius de fato ſignificat opus, æqualemque propemodum, ſeu paulo credo maiuſculum, ſummis illis Academicis Origene, & Plotino. Quid autem prohibet, quo minus Cicero ipſe videre matricem quoque librorum Ariſtotelis, qui fuerint ipſius ætate publicati, ſi non incorruptam, certe (*ſicuti diximus*) conſcribellatam potuerit? Tum & conſulto factum ab homine doctiſſimo crediderim, vt libero pectoris muro ſeptus, eam nouo huic Ariſtotelis vocabulo interpretationem, iure accommodare ſit auſus, quæ cum Platonis in Phædro ſententia, ſuper animæ motu ſempiterno, atque (*vt Varro inquit*) dio, conſentiret, de qua ipſe quoque vel in Tuſculanis quæſtionibus, vel in ſexto reipubl. volumine, commeminerit. Quando & Philoponus in Ariſtotelis vita, & Simplicius in commentariis de anima, & in extremo Peri hermenias libro Boetius ipſe, germanas eſſe, & compares vtriuſque philoſophi ſententias aſſeuerant, etiamque libros

Apellicon Teius.

ἐξωτερικοί. externi.

L. Sulla.

Matricem conſcribellatam.

zed by Google

libros ſeptem compoſuiſſe Porphyrius traditur, quibus hoc maxime argumentum colligeretur, eandem Platonis eſſe prorſus, & Ariſtot. hæreſin, quod & Picus hic Mirandula meus in quadam ſuarum diſputationum præfatione tractauit, & vero verius eſſe, copioſiſſimo opere (*credo*) pulcerrimoq; peruincet (niſi me tamē guſtus fefellit) quod de Platonis hac ipſa, quã dicimus, & Ariſtotelis concordia, noctes atque dies molitur, & cudit. Ita non modo, non erraſſe in vocabulo iſto noſter Cicero, ſed vel eruditius aliquanto, quam ceteri, vel ad ſuam ſectam ſcripſiſſe accommodatius, intelligetur, vt quod de clariſſimi viri doctrina, tam idonei, quam ſuperius oſtendimus, auctores ſpoponderunt, etiam ipſemet, in quo præcipue diuerticulo calumniam patitur, largiſſime, cumulatiſſimeque præſtiterit. Nec autem nouum Ciceroni, aut inuſitatum, calumniam pati a Græcis, quando etiam Didymus ſex libros aduerſus eundem compoſuit, ſyllographos imitatus maledicos ſcriptores, qui tamen libri iudicio doctarum aurium ſunt improbati. Sic aduerſus generoſiſſimum leonem, procul deſpectis vocibus, etiam quidam ſæpe lucernarii canes baubantur.

Platonis & Ariſtotelis concordia.

Didymus aduerſus Ciceronem.

Sillographi

Lucernarii canes baubantur.

Quæ ſint crepidæ apud Catullum Carpatinæ quod probe ſcriptum, vocabulum, perperam mutatur.

CAPVT II.

Valerius Catullus in epigrammate quodam ſic ait,

Iſta tamen lingua, ſi vſus veniat tibi, poſſis
Culos & crepidas lingere carpatinas.

Quæſitum vero a multis, explicatum adhuc a nemine, quæ ſint *carpatinæ*, ſeu *carbatinæ crepidæ*. Nam vtrunque recte, ſed & item *carbaſinæ* dicitur. Quidam autem plani, & tenebriones in literis, vetere expuncto vocabulo, neſcio quas ſupponunt, aut *Cercopythas* aut *Coprotinas* ex hara productas, non ſchola, vocabula nuda, nomina caſſa, & nihili voces. Nos de Græco inſtrumento, quaſi de cella proma, non deſpicabilis, nec abrogandæ fidei proferemus auctoritates, quibus & lectio præſtruatur incolumis, & interpretamenti nubilum diſcutiatur. Iam primum igitur, Iulius ipſe Pollux, *libro 9. ad Commodum Cæſarem* Carbatinas eſſe ait ruſticum calciamentum, ſic a Caribus appellatum. Ariſtoteles vero in 2. de animalium hiſtoria, *camelos calceari carbatinis* ſcribit, *ne ſcilicet in exercitu, longiore itinere fatiſcant.* Sed & quatuor exſtant Græce nimis quam libelli elegantes Pœmenicōn titulo, quorum in 2. ſenex quidam cum pera, & calceis carbatinis introducitur, & Lucianus in dialogo, qui vel Alexander, vel Pſeudomantis inſcribitur, oratores quoſpiam e Paphlagonia *carbatinis calceatos* ait. Denique etiam Xenophon Socraticus Anabaſeos 3. *Cum defeciſſent*, inquit, *veteres calcei, carbatinas habebant ex recentibus corijs bubulis confectas.* Quem etiam locum, diſſimulato tamen auctore, Suidas adducit

Carpatinæ
Carbaſinæ
Crepidæ.
πλάνοι, errones impoſtores.

Carbatinæ.

Libri ποιμενικῶν.

Quin

Quin interpres quiſpiam Xenophontis eiuſdem, *carbatinas eſſe* addit, barbaricum calciamentum.

Quibus verbis Horatius Camelopardalin ſignificauerit, quæque ſit eius animantis facies, quibuſq; etiam nominibus cenſeatur & quo primum tempore viſa in Italia.

CAPVT III.

HOratius in epiſtola ad Auguſtum, *Diuerſum,* inquit, *confuſa genus panthera camelo.* Nos olim iam publica prælectione dictauimus videri eum de camelopardali, quæ vulgo *girafa* dicitur, ſentire. Quam enim vocamus *pantheram*, Græci *pardalin.* Et hanc

Sultanus. a rege dein ipſo Ægypti, qui *Sultanus* vocatur, inter munera alia dono miſſam Laurentii Medici vidimus, non tam meo, quam ingenioſorum omnium virtutumque patrono. Tantum mirati ſumus habere ipſam cornicula, quanquam mas erat, quoniam de his nihil hactenus in veteribus memoriis legebamus. Ceterum Græcus

Heliodorus. Heliodorus non dilutæ ſcriptor auctoritatis, libro Æthiopicõn 10. in hanc ferme ſententiam de ea meminit, cum ſcilicet Hydaſpæ regi Æthiopum dono datam ab Auxomitarum legatis fabulatur. *Poſtremo,* inquit, *acceſſere etiam Auxomitarum legati, non vectigales illi quidem, ſed amici, & fœdere iuncti, qui beniuolentiam rebus proſpere geſtis indicantes, cum alia & ipſi munera obtulerunt, tum in primis animantem quampiam inuſitata ſpecie, naturaque, cuius ad magnitudinem cameli proceritas, color, pelliſque Panthera, maculis*

Variegata. *veluti florentibus variegata. Poſtrema infra aluum partes, humi ſubſidebant, ſicuti in leonibus videmus. Humeri, pedeſque priores, atque item pectus præter ceterorum membrorum rationem procera. Tenuis ceruix, & quæ de reliqua corporis mole, in olorinum collum ſe tenderet,*

Struthus Libyſſa. *Camelo caput ſimile. Maior ipſa pene duplo, quam Libyſſa Struthi, ſubſcriptoſque velut oculos toruo motans conniuebat. Inceſſus autem longe animantium ceterarum terreſtrium, vel aquatilium diſſimilis; neque enim viciſſatim crura ſimul, ſed dextra pariter, dein ſi-*

Viciſſatim. *niſtra vtraque agitabat, cumque iis ſuſpenſa proferebat latera, tractu, motuque iam facili, vt eam quo vellet, tenui capiſtro vertici deuincto, veluti fortiſſimo vinculo, magiſter perduceret, Hac vt eſt con-*

Hæc animans. *ſpecta animans, omnem continuo multitudinem obſtupefecit, ſpecieique nomen inuenit ex iis, quæ præcipua in corpore, ſic vt ex tempore eam populus Camelopardalin appellaret.* Hactenus Heliodorus. Dion vero Græcus & ipſe auctor, in 43. Romanæ hiſtoriæ libro, de Cæſare narrans, ita ferme ſcribit: *Camelopardalin vero primus ipſe Romam adduxit, & populo oſtendit. Id animal cetera camelus, crura autem inæqualia habet, poſteriora prioribus magis breuia, vt a clunibus attolli ſenſim, quaſi aſcendenti ſimile incipiat, corpuſque reliquum ſublime admodum cruribus prioribus ſuſtentatur, ſed ceruix in altitu-*

dinem

dinem pene peculiarem ſe tollit. Colore ipſa maculoſo, ceu panthera, quo fit, vt amborum promiſcuo vocabulo cenſeatur. Plinius vero de camelis tractans, hoc quoque addit, *Harum aliqua ſimilitudo in duo transfertur animalia. Nabun Æthiopes vocant, collo ſimilem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, maculis albis, rutilum colorem diſtinguentibus. Vnde appellata Camelopardalis, dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primum viſa Romæ. Ex eo ſubinde cernitur, aſpectu magis quam feritate conſpicua, quare etiam ouis feræ nomen inuenit.* Conſimilia ferme huic etiam Solinus prodidit, quo loco de Æthiopibus. Sed & M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem, *Camelus*, inquit, *ſuo nomine Syriaco in Latinum venit, vt Alexandrea Camelopardalis nuper adducta, quod erat figura vt camelus, maculis vt panthera.* Riſi etiam nuper, quia verbum ex Varrone dimidiatum pardalis tantum, neſcio quis Grammaticus in Lexicon retulerat ſuum, quod per ordinem literarum compoſitum circunfertur. Centum autem Gordiani principis ludis exhibitas, auctore Capitolino feras oues accepimus.

Ouis fera. *Pardalis.* *Ouis fera.*

Quam multa Poetarum interpretibus legenda, quodq; ſatyram Perſius de Alcibiade Platonis effinxit.

CAPVT IIII.

QVi poetarum interpretationem ſuſcipit, eum non ſolum (quod dicitur) *ad Ariſtophanis lucernam*, ſed etiam *ad Cleanthis* oportet lucubraſſe. Nec proſpiciendæ autem philoſophorum modo familiæ, ſed & iureconſultorum, & medicorum item, & dialecticorum, & quicunq; doctrinæ illum orbem faciunt, quæ vocamus *Encyclia*, ſed & philologorum quoq; omnium. Nec proſpiciendæ tantum, verum introſpiciendæ magis, neque (quod dicitur) ab limine, ac veſtibulo ſalutandæ, ſed arceſſendæ potius in penetralia, & in intimam familiaritatem, ſi rem iuuare Latinam ſtudemus, & inſcitiam cottidie inualeſcentem profligare, alioqui ſemidocta ſedulitas, cum magna ſui perſuaſione, detrimento ſit, nõ vſui. Plurima tamen, in philoſophorũ maxime operibus inuenias, quæ ſint in poetarum noſtrorũ libros aſcita, quale videlicet, quod etiam annos abhinc aliquot Perſium publice poetam enarrantes indicabamus, ſatyram ipſius quintã, cuius eſt initium, *Rem populi tractas*, ad Platonici dialogi, qui primus Alcibiades vocatur, exemplar, veluti delineatã, ſic vt non ea ſolũ, q̃ de iuſto, atq; iniuſto, deq; ſui cuiq; notitia, Socrates inibi cum Alcibiade agit, delibaſſe ex eo pudenter, ſed locos etiam quoſpiam, ſi non magni momenti, certe Veneris tamen pleniſſimos, & leporis duxiſſe indidem Perſius intelligatur. Quodq; genus & illa, *Dic hoc magni pupille Pericli*, quoniam Socrates quoque oſtendit, omnium maximum viſum Alcibiadi, quod ipſi relictus a patre tutor Xanthippi filius Pericles. Sic item, *Dinomaches ego ſum*, ductum ex eo quod apud Platonem ſic eſt, ὦ φίλε παῖ κλεινίου καὶ Δεινομάχης.

Encyclia. *Ab limine.* *Quod genus.*

Conſimiliter quod ait ibidem, *Tecum habita*, nonne dialogi eiuſdem peruidiſſe videtur voluntatem? Siquidem (quod Proclus enarrator affirmat) nihil hic aliud Plato, quam literam Delphicam reſpexit, monentem, te quiſque vt norit. Quod & Picus Mirandula, noſter amor, in *Heptaple ſua*, quam mox editurus, de ſeptiformi ſex dierum geneſeos enarratione, pulcerrime tetigit. Hæc igitur inueniſſe aliquando, vel inuicem etiam contuliſſe, non emolumentum modo ſtudioſis, ſed & voluptatem peperit, minime vulgarem.

Heptaplus Pici.

Qui ſit apud Lucretium durateus equus, *quodq; legendum apud Valerium Flaccum*, non quidem nox Dorica, ſed durica, vel duria *potius, in libro Argonauticōn ſecundo.*

CAPVT V.

LVcretius in primo de rerum natura, *nec cum durateus Troianis Pergama partu Inflammaſſet equus nocturno Graiugenarū.* *Durateum* vocauit equum illum Troianum ab Epeo fabricatum, perite ſimul, & eleganter, quæ græca vox & poetica ligneum ſignificat, & ſane durateon vocat hunc etiam Homerus equum libro octauo Odyſſeæ ſic inquiens. Ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον δουρατέου τὸν Ἐπειὸς ἐποίησεν σὺν Ἀθήνῃ.

Durateus equus. δουράτεος.

Et item paulo poſt.

δουράτεον μέγαν ἵππον, ὅθ' εἵατο πάντες ἄριστοι.

δούρειος. Opici.

Vulgoque eundem *non durateon, ſed durion*, communiore lingua, ſicuti etiam poeta Ariſtophanes. At enim opici homines dictionem ſibi incognitam expungere, proque illo, *quod eſt durateus*, reponere nugamēta quæpiam vel dura tuens, vel dira tenens, occœperunt. Id ne attentare amplius audeant, viſus mihi ſum facturus operæpretium, ſi de iſto quoq; non nihil Miſcellaneis inſeruiſſem. Sed & codicem proxime nobis Argonauticōn Valerii Flacci peruetere m, Taddæus Vgoletus Parmenſis Matthiæ Pannoniorū ſapientiſſimi, & inuictiſſimi regis aulicus, homo literatiſſimus oſtendit, e quo fluxiſſe opinor & ceteros, qui ſunt in manibus, cuius in ſecundo ſic eſt, *Manet immotis nox durica fatis*, non vt vulgo legitur, dorica. Quæ certo aut vera, & emendata lectio, aut (quod ſuſpicor magis) veræ proxima, vt quod & vſus & vocalitas perſuadet, nox duria ſit apud illum, qua ſcilicet, incluſos vtero Danaos, *equus ille durius, hoc eſt idem qui durateus*, patefactus ad auras reddiderit. Neq; autem diphthongus impediat. Quam enim δούρειος Grece, tam & δούριος.

Val. Flacci locus. Taddæus Vgoletus. Duria nox. δούρειος, καὶ δούριος.

Quo intellectu Catullianus paſſer *accipiendus, locusque etiam apud Martialem indicatus.*

CAPVT VI.

Paſſer. Obſceniorem.

PAſſer ille Catullianus, allegoricōs vt arbitror obſceniorem quempiam cælat intellectum, quem ſalua verecundia, nequimus

mus enuntiare. Quod vt credam, Martialis epigrammate illo perſuadet, cuius hi ſunt extremi verſiculi.

Da mihi baſia, ſed Catulliana,
Quæ ſi tot fuerint, quot ille dixit,
Donabo tibi paſſerem Catulli.

Nimis enim foret inſubidus poeta (quod nefas credere) ſi Catulli paſſerem deniq; ac non aliud quippiam, quod ſuſpicor, magis donaturum ſe puero poſt oſcula diceret. Hoc quid ſit, equidẽ pro ſtyli pudore, ſuæ cuiuſq; coniecturæ, de paſſeris natiua ſalacitate relinquo. *Inſubidus poeta.*

Pathicos homines Iuuenalem innuere, qui digito ſcalpant vno caput, idque de Calui poeta verſiculis.

CAPVT VII.

Qvi *digito ſcalpunt vno caput.* Sane mollem virum ex eo ſignificari apud Iuuenalem in Satyra nona nemini dubium, ſed & Pompeium ſic a Clodio notatum, Plutarchus indicat in Pompey vita, vt illud interim omittam, quod in libello quoque eo, notam hanc Pompey attigit, cui titulus eſt, Quo pacto fiat, vt inimici quoque proſint. Quin & Ammianus Marcellinus hiſtoriæ libro 17. Põpey obtrectatores ait, etiam hoc in eo ludibrioſum & irritum obſeruaſſe, quod genuino quodam more caput digito vno ſcalpebat. Ceterum non tam mollis ex his verbis, quã plane pathicus, & draucus aliquis deſignatur. Quod genus homines in Satyra vniuerſa Iuuenalis inſectatur. Alioqui languidus oppugnator & lenuncidus, vel potius (vt ita dixerim) ficulneus poeta ſit iſte, ſi iam quaſi in molles feratur, hactenus in pathicos inuectus. Alludit enim, ſicuti mihi videtur, ad Calui poetæ verſiculos in Pompeium, de queis ita eſt apud Senecam in libris oratorum & rhetorum. *Carmina quoque,* inquit, *eius quamuis iocoſa ſint, plena ſunt ingentis animi, dicit de Pompeio, digito caput vno ſcalpit, quo credas hunc ſibi velle virum.* Hucuſque Seneca de Caluo. Quare cum poeta Iuuenalis indicare conaretur, confluere Romam *pathicos omneis*, hoc eſt eos, qui ſibi virum vellent, feſtiue id innuit ex particula Calui verſiculorum, tum quidem (vt eſt veri ſimile) notiſſimorum, per quam conſequẽtia noſcitarentur. Deque his item ſupradictis Calui verſiculis, ſentire Porcium Latronem declamatione quadam apud eundem Senecam arbitror, qui ita dicat. *In Cn. Pompeium, terra, mariq; victorem, fuit qui carmen componeret, vno (vt ait) digito caput ſcalpentem. Fuit aliquis qui licentia carminis, tres auratos currus contemneret.* Hæc Porcius Latro. Quoniam autem liber hic Senecæ, quem adducimus, rariſſimus adhuc inuentu, propterea quaſi nouum dignati ſumus hunc locum noſtris commentationibus, ne quis expoſita nimis forſitan, & proculcata, velutiq; in medio iacentia putet, retuliſſe.

Scalpentes caput digito vno.

Draucus Lenũcidus.

Cur Errantium ſiderum vocabula, diebus tributa, rationeſq; inibi ordinis eorum ſcitu relatuque iucunda.

CAPVT VIII.

Dierum nomina cur a planetis.

NOmina iſta dierum, de ſtellarum errantium vocabulis appellata, quam habeant aut originem, aut rationem, nuſquam ſane alibi me legere, quam apud hiſtoricum Dionem memini. Cuius ex libro ſeptimo atque trigeſimo ſic verba poſſumus interpretari. *Nam quod his ſeptem ſtellis, qui planetes vocantur, dies aſſignari, receptum eſt, inuentum quidem putatur Ægyptiorum. Sed in omnes tamen homines haud ita pridem (vt ſi dixerim) vulgari cœptum. Ceterum Græci veteres (quantum equidem ſciam) nullo prorſus eam rem pacto cognitam habuerunt. Quoniam vero, cum nationibus aliis, tum Romanis, vel maxime, ſic mos peruulgatus hic eſt, vt quaſi iam patrius videatur, pauca ſuper iis edißeram, & quo pacto quave cauſa ſic ordinentur, exponam. Duplex igitur audita mihi ratio eſt, vtraque ſane haud intellectu difficilis, ſed vt ambæ tamen inſpectionem contineant. Nam ſi quis harmoniam, quæ dia teſſaron appellatur, qua vna vis vniuerſa muſicæ totius contineri creditur, ad ſtellas has, quibus omnis cæli ornatus diſtinguitur, eodem quo feruntur ordine, retulerit, atque ab orbe illo ſupremo, qui Saturno tribuitur, incipiens, omiſſis duobus ſequentibus, quarti deinque dominum nuncupauerit, ac dein duos item alios tranſiliens, ſeptimum adiecerit, eodemque modo progrediens, præſides illorũ deos ſubin dein orbem recenſuerit, atque ita dies adnumerauerit, deprehendet omnes ratione quadam muſica cum cæleſti illa diſtinctione, ornatuque congruere. Ceterum hæc vna eſt, quæ fertur ratio. Altera vero eiuſmodi. Si diei, noctiſque horas a prima ſtatim cœperis numerare, ſic vt eam Saturno, dein ſequentem Ioui, tertiam Marti, quartam Soli, quintam Veneri, ſextam Mercurio ſeptimam Lunæ tribuas, per eam ſcilicet orbium, ſeriem quæ ab Ægyptiis traditur, atque idem denuo facias, donec horas quatuor & viginti pertranſeas, inuenies primam ſequentis diei horam Soli cohærentem. Tum hoc idem in quatuor illis & viginti horis, eadem qua prius ratione ſi facias, Lunæ primam tertii diei horam conciliabis. Quod ſi ſubinde hoc ipſum in ceteris obſeruabis, congruentem plane deum, ſibi dies qualibet aſciuerit.* Hæc Dion, feſtiua nimis & arguta, ni fallor. Sed quoniam vulgo nunc Sabbatum, dieſque Dominicus, vetus amiſere nomen, cum ceteri etiam nunc retineant, ſcire ſtudioſos cõuenit, & hunc Saturni, & illum Solis appellatum. Nam de Solis die (quantum equidem nunc recordor) etiam Sozomenus Græcus hiſtoricus, etiamque diuus Hieronymus, de Saturni autem, vel hic ipſe Dion libro eodem, vel Frontinus in Strategematis, vel item poeta elegiarum Tibullus, vel poſtremo etiam Tertullianus in Apologetico, & Gaudentius in ſermonibus commeminerunt. Sed & Fauſtus Mileuitanus Manichæorum propugnator ille maximus

Planetes.

Sabbatum. Dies Dominicus.

mes, ita inquit, *Placet ſuſcipere ſabbatorum otium, & Saturniacis manus inſertare catenis.* Nec illud omiſerim, mutata dierum iſtorum nomina, in quæ nunc a Chriſtianis vſurpantur, auctore Conſtantino principe, ſicut in illius Græca laudatione meminit Nicephorus. *Dierum nomina a Conſtant. mutata.*

Quid in literis Domitio & quatenus credendum, deque illius euidenti, pudendoque errore ſuper voce attegias.

CAPVT IX.

D*irue Maurorum attegias* Hoc Iuuenalis hemiſtichion de ſatyra quartadecima, quam aut erudite, aut fideliter, aut etiam perſpicaciter enarret Domitius, age iam (ſi vacat) inſpiciamus. *Domitius Calderinus.* Sed pauca de homine prius, ſi quis hæc etiam fortaſſe. Domitius igitur Calderinus Veronenſis, qui decem ab hinc annos vita functus, vir fuit acris ingenii, multæque in literis induſtriæ, latinæ linguæ diligentiſſimus, Græcæ non incurioſus, non proſam condere abſurdus, non carmen. Nimium ſui tamen (quod opera ipſius teſtantur) admirator, ac pro ſententia cui ſemel adhæſerat, etiam contra verum contumax, & refractarius. Tum ob id in ſcribendo quoque iactantior, atque omnium præ ſe contemptor, omnium quamuis minima occaſiuncula cauillator, & ſine diſcrimine vellicator. *Refractarius.* Itaque etiam ſimultates cum doctiſſimorum hominum nimio plures exercuerat, odioque apud eos neutiquam obſcuro laborauit. Auctoritatis vulgo tam magnæ fuit, vt Romæ inter profeſſores, iuuenis adhuc, primam ſibi celebritatem vindicauerit. Cuius tuendæ, ac retinendæ gratia, factum compluries putamus, vt in ſuis operibus frontem perfricuerit, & per æqua, per iniqua famam captans, parum ex fide quæpiam retulerit, nonnulla etiam male ſolers, & præſtigioſus, ſpeciem quidem primorem veri habentia, magno credentium diſpendio, ſententiis ignorabilius implicuerit, & puluerem (quod aiunt) oculis offuderit, aut ſicubi maior difficultas, nec abſiſtens nec congrediens, ſpem lectoris eluſerit. *Perfricuerit frontem. Per æqua & iniqua.* Ita dum neſcire ſe nihil probare contendit, etiam Parthis aliquoties, & Cretenſibus mendacior inuenitur. Cuius exemplum ſecutis aliis quoque, in omnes iam literarum articulos (vt verbis vtar Varronis) hæc mali gangrænæ ſanguinolenta permeauit, præcidenda delectili ſtyli parte certatim a doctis omnibus, ne ad vitalia vſque deſerpat. *Gangræna.* Sunt autem editi ab eo grammatici commentarii aliquot, vt in Martialem, Iuuenalemque poetas, quos & Medicibus meis, Laurentio, Iulianoque fratribus dedicauit, a quibus etiam muneribus eſt ampliſſimis honeſtatus. *Domitii cõmentarii.* Sed & in Statii ſiluulas & in epiſtolam Sapphus. In Ibin quoque Naſonis edidit quæpiam, plena mirandæ bonæ frugis, vbi non fucum facit, & lectoris credulitatem ludificatur. Ceterum Georgius Merula vir plane doctus, ac diligens longeque quam Domitius in ſcribendo cautior, & ſuæ primarius nominis, nec tamen (quod aiunt) *Merula lau.*

Digitized by Google

ſed veliſicatione plena inuectus, commentariorum illius in Martialem per multis editis notis, licentiam primus hominis, magno veluti paſſu gradientem, prorſusq; iam ferocientem compeſcuit. Nos quoque dein primæ ſub flore iuuentæ, non quidem vt ipſius libros plane de manibus excuteremus, ſed vt ſomniculoſam iuuẽtutẽ, velut in aurem vtramque dormientem, expergefaceremus, in ipſo iam tum noſtræ profeſſionis tyrocinio ſic eundẽ leniter quandoque, quaſique parcente manu feriebamus, & nũc idem facturos præfamur, vtcunq; res feret, quo fides nobis libertasq; cõſtet. Neq; enim patiemur, quatenus vires ſuppetent, impune illudi credulæ iuuentuti, & ſimplicia ingenia ſupplantari. Quoniam autem (vt eſt apud Plautum) *feliciter ſapit is, qui periculo alieno ſapit*, cauebimus ipſi quidem pro virili, ne quid in hos libros quod non defendi queat auctoritatibus, referamus. Quid autem ad ſummam de ipſo ſentiamus, ſi vitia virtutibus penſamus, & qua parte ingenii maxime ſteterit æſtimemus, vel epigramma teſtetur noſtrum, quod in ripa Benaci lacus, ipſo Domitii natali ſolo, Baccius Vgolinus Florentinus, atque Angelus Maffeus Veronenſis, illius memoriæ ſtudioſi, nouennium ferme ab hinc, incidendum ſaxo curauerunt, quod & hic adſcribam.

Epigramma Polit. Domitio dicatum.

Aſta viator, puluerem vides ſacrum,
Quem verticoſi vexat vnda Benaci,
Hoc mutat ipſum ſæpe Muſa Libethron,
Fontemq; Siſyphi, ac viretta Permeſſi,
Quippe hoc Domitius vagiit ſolo primum,
Ille, ille doctus, ille quem probe noſti,
Dictata dantem Romulæ iuuentuti,
Mira eruentem ſenſa de penu vatum,
Abi viator, ſat tuis oculis debes.

Sed nimis multa fortaſſe de homine, pauca præſertim polliciti: quod eo tamen cõſilio fecimus, vt offam veluti quampiam grammaticis iſtis diobolaribus, omnia quaſi per nebulam videntibus obiiceremus, qui nihil omnino rectũ putabunt, niſi quod ipſi denique tritum diu, proculcatumque de ſuis illis profitẽtium commentariolis excerpſerunt. Ad attegias autem quod attinet, ipſiuſ hæc Domitii verba ſunt. *Alii, inquit, accipiunt lingua Maurorum attegias mapalia ſignificare. Ego potius intelligo, hoc ſignificare Mauritaniam ad extremam partem Libyæ. Dionyſius.*

Ad ſummam Libyen habitant attegias vndas,
Alcidæ qua ſunt ſtatuæ Mauruſia plebes.

Hæc ille, videns vtique meliora, deteriora ſequens. Volebamque ſane iſta credere, ſed rumor vera negat eſſe. Dionyſium vero citat auctorem Domitius, qui ſi vnquam vocabuli iſtius mentionem feciſſe vllam reperietur, cedam, tollamque manum iam tum, meque omnium haberi vaniſſimum non recuſabo. Sed vt omni remora

veſica-

Digitized by Google

veſica rem putemus ipſam, non ſunt Dionyſii, verſus hi, non ſunt, verum Priſciani potius, quo libello Dionyſium poetam de Græco interpretatur. Corrumpit eos autem Domitius, atque deprauat. Nam quod apud Priſcianum fuit, *ad Tethyos vndas*, priore inducta interpolataque ſcriptura, pro eo ſuppoſuit *attegias vndas*, neutiquam (vt arbitror) facturus, ſi rationẽ carminis, aut ſi ſpatia moraſque ſyllabarum conſuluiſſet, cum vocabulum, *quod eſt attegias*, antepenultima porrecta ſyllaba, contra ipſius quem interpretatur teſtimonium, tum poſtrema breui, contra omnium poſuerit auctoritatem. Bene quod exſtat Dionyſius, cuius eſſe Græcos illius argumenti hos puto verſus. *Priſciani verſio.*

ἀλλ᾽ ἤτοι πυμάτην μὲν ἐπὶ γλωχῖνα νέμονται
ἀγχοῦ στηλάων μαυρουσίδος ἔθνεα γαίης.

Licet autem euoluas iam totum, videbis ne minimam quidem ſuſpicionem ſubeſſe attegiarum apud Dionyſium, videbis alium citari pro alio, expungi verã ſcripturã, ſupponi falſam, rationẽ ſyllarũ vel carminis haberi nullã. Et dubitabit aliquis ab ipſo iam liberrime diſſentire, & refutare has nugas, vel ſi præiudicata pridem de hominis ingenio, doctrinaque opinio, cauſſam faciat inuidioſiorem? Ceterũ *attegias* ipſi vel tabernacula, vel vmbracula, vel (ſi hoc magis placet) mapalia intelligimus, qualia Mauri colunt, qui Numidæ a Romanis, vt hiſtoriæ ſcriptor Herodianus eſt auctor. Vocabulum id Rufinus vſurpat in libro Ioſephi de bello Iudaico ſeptimo. *Cum ad feſtum*, inquit, *diem veniſſet, quo attegias in honorem dei, componi ab hominibus mos eſt.* Nam quod Latine Rufinus *componi attegias ait*, id ipſe auctor Ioſephus *σκηνοποιεῖσθαι* dixerat Græce. *Præiudicata opinio.* *Attegia.* *Rufinus Ioſephi tradu-ctor.*

De Baptis, & Cotytto, deque Cotyttiis, tum apud Iuuenalem, & Horatium recta indicata lectio, enarratioque.

CAPVT X.

C*ecropiam ſoliti Bapta laſſare cocyton.* Hunc Iuuenalis verſum Domitius expoſiturus, erraticis (vt ita dixerim) ſuſpicionibus fibulam laxans, ineptias hallucinatur, & nugas meras, Baptas eſſe, inquiens, Cereris ſacerdotes, *Cocyton* Cererem. Nec arbitror hoc vnquam dixiſſet, ſi quod in homine non pudoris dixerim, ſed ſenſus omnino veſtigium fuiſſet. Nos enim tunc demum credituri, cum quiſpiam proferetur, quo ſatis certo auctore ſtetur. Sed eſt hoc familiare huic (agam enim iam liberius) vt cum nihil explicare poſſit, implicet, & quicquid obuium ſit, arripiat, eoque feratur diffidente conſcientia, quo denique ipſum impetus errabundæ opinionis impellit. Nos antiquam comœdiam poetæ Eupolidis inniti ſuſpicamur, quod veterum excellens auctoritas perſuaſit. Etenim de ea ſic Platonius Græcus auctor, vbi de comœdiarum differentiis agit. *εὕρομεν γοῦν τὸν εὔπολιν ἐπὶ τῷ διδάξαι τοὺς βάπτας ἀπο-* *Hallucinatur.* *Eupolidis comœdia.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Bapta.

πνιγέντα εἰς τὴν θάλατταν ὑπ' ἐκείνων εἰς οὓς καθῆκε τοὺς βάπτας. Scimus inquit, *Eupolin, quoniam Baptas fabulam docuerit ab iis ipſis in mare ſummerſum, contra quos Baptas emiſerat.* Lucianus quoq; in ea oratione, quæ inſcribitur ad ineruditum multos emētem libros, in hanc ferme ſententiam *Dic mihi,* inquit, *etiam ne Æſchynis orationem aduerſus Timarchum legis? an vero illa omnia ſcis, & noſti ſingula? Ariſtophanem vero & Eupolin ſubiſti? Baptas integram fabulam pellegiſti? Tum nihil ex his pertinere ad te putaſti? neque ea cum agnoſceres erubuiſti?* Sed & Hephæſtion in enchiridio, de acatalectis agens, duos citat verſiculos ex Eupolidis Baptis. Et Suidas vnum ex eiſdem in vocabulo, quod eſt Atrypheros. Iam primum igitur conſtare opinor, Baptas comœdiam fuiſſe veterem, & mordacem, poetæ Eupolidis. Quod autem comœdiæ argumentum, quæ materia per ipſa, quæ nunc extant, veſtigia, ſagaciter indagabitur. Athenienſes igitur ea tempeſtate, ſacra quædam, religionesque peregrinas, nouoſque deos aſciuerant, quibus nocturnæ peruigilationes eſſent inſtitutæ, magnorum dein flagitiorum cauſa ſicuti Romæ Bacchanalia. Sed inter ſacra cetera, fuere etiam quæ dicerentur Cotyttia. Contra hæc nocturna Cotittya ſcripſiſſe Eupolin Baptas putamus, ſed & alios comicos, interque eos Ariſtophanem quoque videmus, totum hoc genus peruigiliorum, & peregrinitatis exagitaſſe. Sic vt Iuuenalis, quæ Romæ fierent contra ritum ceremoniarum, non diſſimilia dicat iis, quæ Baptæ Athenis in nocturnis cotyttiis patrarent. Cicero in legibus ſic ait.

Cotytia ſacra.

Nocturna ſacra inhibenda.

Diagondas.

Quid autem mihi diſpliceat in nocturnis, poetæ indicant comici, qua licentia Romæ data, quidnam egiſſet ille, qui in ſacrificium cogitatam libidinē intulit, quo neque impudentiam quidem oculorum adiici fas fuit? Et mox idem. *Atque omnia nocturna (ne nos duriores forte videamur) in media Græcia Diagondas Thebanus lege perpetua ſuſtulit. Nouos vero deos, & in his colendis, nocturnas peruigilationes, ſic Ariſtophanes facetiſſimus poeta veteris comœdiæ, vexat, vt apud eum Sabadius, & quidam alii Di peregrini, iudicati e ciuitate eiiciantur.*

Ariſtoph.

Sabadius.

Apparet vtique de Ciceronis teſtimonio, cum Ariſtophanem, tum comicos alios veteres, contra nouos deos, contraque nocturnas peruigilationes, aciem ſtyli deſtrinxiſſe. Cum vero ex ſuperioribus liqueat Baptas fuiſſe comœdiam, qua turpia & obſcœna carperentur, atque hic de Baptis, deque nocturnis Athenienſium ſacris mentio, quæ nos Cotyttia fuiſſe appellata declarabimus, quis non intelligat iam, Baptas fuiſſe denique, qua potiſſimum fabula, talia vexarentur? Strabo autem in libro de Geographia 10. *Cotyttia, Bendidiaque ſacra fuiſſe apud Thracas narrat, ex quibus Orphica ſumſerint originem, deamque nominat Cotyn, cuius faciat Æſchylus mentionem.* Tum idem paulo poſt, *Athenienſes,* ait, *multa ex peregrinis ſacris accepiſſe, ὥς τε καὶ ἐκωμῳδήθησαν,* inquit. Sed & inter cetera, quæ peregrina ab iis recepta ſacra commemorat, pri-

Bendidia.

Cotys.

ma

ma enumerat Thracenſia, quæ ſupra oſtendimus *Cotyttia*, *Bendidiaque* appellari. Liquet igitur, *Cotyttia* ab Athenienſibus ſacra externa coli ſolita, liquet etiam vexata a comicis. Coniectura autem ducimur, vt cum de *Baptis* hic mentio, quam ſcimus fuiſſe Eupolidis comœdiam, deque ſacris Athenienſium nocturnis, in ea potiſſimum id genus ſacra exagitarentur. Ceterum deam, quæ talibus præeſſet ritibus peruigiliiſque *Cotytto* vocatam putamus, a qua etiam recta ratione *Cotyttiorum* eſt innata appellatio, quæ quoniam dea comœdiis veteribus defamatiſſima, ideo Synesius in epiſtola quadam, cuius principium eſt *ὁ καὶ τ' ὄνομα δοῦλος καὶ τὴν προαίρεσιν*, ad hunc plane modum narrat. *ἕως μὲν καὶ ἠρκεῖτο τοῖς παλαίστρας ἐφόροις οὐδὲ κακῶς μικρὸν παρῆν. νυνὶ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπαρχὰς καπηλικὰς νέμει κακῶς.* Quibus verbis significatur, eum de quo in epiſtola agat, non Mercurio congruere, non Herculi, palæſtræ præſidibus, ſed eſſe, *Cotyttus* æditimum, ceterorumque apud Atticos deſpicatiſſimorum. Quare *Cotytto* legendum non *cocytum*, præſertim cum ſyllabæ repugnet quantitas, quæ ne tum quidem breuis, cum c alterum ſubtraxeris, vt Donatus nimitius præſcribit, inſcite ille quidem nimis (ſit vero venia) nimis inquam inſcite, negligenterque, qui non cogitauerit primam nominis ſyllabam, non poſito modo, cui duntaxat occurrit, ſed natura quoque productam. Quidam tamen hanc deam *Cotyn* maluere, quam *Cotitto*, ſicuti Strabo ſupra, ſicuti alibi Synesius idem his verbis. *Ζωπυρῶν ἀποφαίνων τὸν ἄνδρα ἡμίγυνον αὐτίκα καὶ θιασώτην τῆς Κότυος.* *Audiet*, inquit, *pronuntias virum cum ſemimarem ſtatim, ſodalemque Cotys.* Quem exponens locum Suidas, *Cotyn deam coli ait turpium præſidem. Vnde*, inquit, *ſunt Cliſthene, & Timarchi, & quicunque lucri gratia formam coluit, ad infandam licentiam, ſicut effœminati & capillum fingentes vniuerſi.* Sed & alii credo inuenient quibus hæc adiuuentur, viri docti, ſi doctrinæ ſtudium adhibuerint. Quin apud Horatium quoque in Epodis ita legendum exiſtimamus. *Inultus vt tu riſeris Cotyttia*, non vt pleriqueque codices *Cocytia*. Et in vetuſtiſſimo libro, qui ne Georgii Antonii Veſpuccii Florentini, græce, & latine docti hominis, vocabulum id antepenultima ſyllaba t retinet, non c, veſtigium arbitror vnum adhuc integrum, veræ integræque lectionis.

Cotytto. Cotyttiorum appellatio. Cotys. Timarchi. Cliſthene. Horatii loc.

Sententia de Claudiano expoſita, relatu pranquam lepida fabella. Tum fabella altera non inſuauior e Græco ſtudium verſa, ſuper Venere & roſa.

CAPVT XI.

Claudianus in libro de raptu Proſerpinæ ſecundo, de Venere Dea roſas purpureas colligente loquens, ita inquit:

Sic fata, cruoris Carpit ſigna ſui.

Locus ſane videri obſcurus poterat, niſi apud Aphthonium in Aphthonii

Digitized by Google

Rhetorica progymnaſmata.

Progymnaſmatis rhetoricis, expoſita fabella ſic propemodum. *Qui roſæ pulcritudinem demiratur, plagam Veneris conſideret. Amabat Adonin dea, Mars ipſam. Quodq; dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus deam adamabat, deaque hominem ſequebatur. Par cupido, tametſi genus diſpar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amoris, Adonidis necem. Ferit Adonin Mars. Accurrit auxilio Venus, feſtinans in roſas incidit, ac ſe ſpinis implicuit, ita pedem perforatur, qui vulnere manarat cruor, de ſe roſam colorauit. Sic roſa, quæ prius candida, quod nunc cernitur, facta.* Attigimus ipſi quoque fabellam hanc in Ruſtico noſtra, verſiculo illo.

Idalio pudibunda ſinum roſa ſanguine tingvit.

Nonnus poeta.

Sed & vniuerſam pulcerrime numeris vernaculis complexus, Mœcenas hic æui noſtri Laurentius Medices, vt in omni virtute, ſic etiam in poetica eminentiſſimus. Nonnus autem poeta mirificus lib. 1. & 40. Dionyſiacῶn Martem ipſum, cum ab eo fuerit Adonis occiſus, in aprum ſemet vertiſſe fabulatur, ita de venere ſcribens. μούνην δὲ συῶν οὐκ ἤθελε λεύσσειν προπολὴν ἅτε μάντις, ἐπεὶ σύος εἰκόνι μορφῆς ἄρης καρχαρόδων θανατηφόρον ἰὸν ἰάλλων ζηλομανὴς ἤμελλεν ἀδώνιδι πότμον ὑφαίνειν. Negat his verſibus Nonnus delectatam fuiſſe apris Venerem, quoniam fore cognouerat vt apri figurã indueret aliquando Mars, ac præ zelotypia necaret Adonin. Roſam vero eſſe alioqui gratam Veneri, nec ille tacet lepidiſſimus epigrammatum vates.

I felix roſa (inquiens) mollibusque ſertis
Noſtri cinge comas Apollinaris,
Quas tu nectere candidas, ſed olim
Sic te ſemper amet Venus memento.

Vergilii Elegidion.

Sed & Vergilius in Elegidio quodam ſuo (cur autẽ non ſuum credamus, quod omnium ſit elegantiſſimum?) ſic ait.

Sideris & floris eſt domina vna Venus.

Cæterum Libanius ille quoque ſophiſta Græcus, nec vlli Atticiſtarum ſecundus, ita quodam velut angulo ſuper argumento iſto de roſa Veneris, luſitat, *Quo* inquit, *tempore iudicem deabus paſtorem fabula dedit, male habebat Iunonem, male Mineruam quoque ceſtus ille Veneris, in quo amabilitas, in quo etiam Cupido eſt. Ita venturas prius in certamen negabant, quam vbi a ſe Venus medicamentum foret amolita. Sic enim cingulum illud appellabant. Atqui ne vos quidem, Venus aiebat, lenociniis vacua. Tu diadema aureum crinibus, tu galeam ſimiliter auream geris vertice. Sed enim fucos iſtos habere per me vobis liceat, liceat modo per vos ornatum, comtumque mihi alium aſciſcere cinguli vice. Sic morem deabus gerens, ire ad Scamandrum pergit, lectura flores, quæ ſe pratum ſub ripa explicabat herbidum. Simul aquula ipſa blanda, perſpicuaque ſuberant, & ad lauandum illices. Lota ibi dea, ſtatim (quæ cauſſa venerat) ornatum quærebat ſibi. Tum neſcio qui mire ſuauis, aſpirare odor viſus. Iam lilia;*

Ceſtus Veneris.

Illex.

lilia, iam violas legerat dea, cum tamen odor ille magis interim, magisque blandiebatur. Pergit aura flagrantis veſtigia ſubſequi, videt roſam, viſamque naribus admouet, & eſſe hanc ſuaueolentia illius matrem cognoſcit. Ibi flores aſpernata ceteros abicit humi, tantumque roſis coronata, recepit ſe ad Idam denuo. Nec autem plus Veneri flos, quam flori Venus, conciliare gratiam viſa. Adeoque confeſtim Iuno, Mineruaque, victa, vt ne ipſa quidem paſtoris exſpectarint calculum, ſed adcurrentes vtraque ſertum crinibus detraxerint, floremque deoſculata ipſum, rurſum Veneris capiti repoſuerint. Hactenus de roſa Libanius, cuius tamen linguæ Græcanicis pictæ coloribus, nitidiſſimum tectorium, neſcio an ad vnguem noſtra iſta tumultuaria latinitas repræſentauerit. *Roſa.* *Græcanici colores.*

Quomodo inuenta purpura, ſimul explicatus Nonni locus, Græci poetæ.

CAP. XII.

QVo pacto inuenta ſit purpura, non alienum fuerit hic referre, vel vt Græci poetæ Nonni locus intelligatur, vel vt fabella præquam lepida, Latinis intacta, noſcatur. Eſt autem apud Pollucem libro de verbis idoneis ad Commodum primo, in hanc ſententiam. *Tyrii ferunt* (inquit) *captum amore Herculem nympha cuiuſdam indigena, cui nomen Tyro, ſequebaturque eum* (inquiunt) *canis antiquo more, quo dominum canes vſque etiam ad concionem comitabantur. Quare canis hic Herculeus irreptantem ſcopulis purpuram conſpicatus pereſa caruncula, ſua ſibi labra cruore puniceo infecit. Cum igitur ad puellam Hercules adiiſſet delectata illa inſueta tincturæ, quam ceu florentem in eius canis labris aſpexiſſet, affirmauit ſibi cum illo poſthac nihil fore, niſi ad ſe veſtem afferret, etiam canis illius labris ſplendiorē. Quocirca inuenta Hercules animante, collectoque ſanguine, munus puellæ detulit, primus (vt Tyrii dictitant) auctor Punicæ infecturæ.* Nos igitur in Ruſtico noſtra, propter hoc ipſum denique *concham diximus Herculeam* cum purpuram ſignificaremus. Porro autem Nonni poetæ verſiculi ſuper hac ipſa fabula ſic in libro 40. Dionyſiacōn inueniuntur. *Præquam.* *Tyro.* *Inuenta animante.* *Concha Herculea.*

Καὶ τυρίης σκοπίαζε διὸ δ' εὐμόρφα φάρεα κόχλῳ
Πορφυρέης στιβάρας ἀκοντίζοντα θαλάσσης.
ἦχι κύων ἁλιεργὸς ἐπ' αἰγιαλοῖσιν ἐρέπτων
Ἐνδόμυχον χαροποῖσι γενειάσι θέσκελον ἰχθῦν,
χιονέας πόρφυρε παρηΐδας, ἔνθ' ὅθι κόχλου
χείλεα φοινίξας δαιερῷ πυρί, τῷ ποτε μούνῳ
φαιδρὸν ἀλιγλαίνων ἐρυθαίνετο φᾶρος ἀνάκτων.

Salutis augurium quod ſit apud Suetonium.

CAPVT VIII.

SVetonius Tranquillus in Auguſto ſic ait. *Nonnulla etiam ex antiquis ceremoniis paulatim abolita reſtituit, vt ſalutis augu-* *Salutis augurium.*

Digitized by Google

rium &c. Quod autem foret ſalutis augurium, video etiam a doctis aliquot ignorari. Nos eam rem libro 7. & 30. Dionis hiſtoriarum ad hanc ſententiam repperimus. *Tum vero etiam ſalutis augurium, quod appellant, longo interuallo fecerunt. Eſt autem modus augurii quispiam, vt ſi Deus permittat, ſalutem populo poſcant, quaſi ne ſalutem quidem a Dis petere fas, ni prius hoc ipſum Dei conceſſerint. Obſeruabatur autem dies vna quotannis, in qua nullus ad bellum proficiſceretur exercitus, nemo ſe contra pararet, nemo pugnaret. Quocirca in aſſiduis periculis, maximeque ciuilibus, neutiquam fiebat. Nam & arduum in primis, puram rebus his omnibus diem ſeruare, & perquam abſurdum videri poterat, vltro ſeditionibus detrimenta ſibi ipſos incredibilia conciliare, cum & victis ea res futura eſſet, & item victoribus perniciosa, mox autem ſalutem a dis immortalibus petere. Ceterum tum fieri quidem augurium eiuſmodi potuit. Sed ne id quidem purum proceſſit, quoniam aduerſæ quæpiam aues deuolarunt, vnde augurium captum, aliaque item ſigna inauſpicata apparuerunt.* Idemque etiam libro 51. ſcribit, ab Auguſto pace, terra, marique parta Ianum clauſum, neque non ſalutis augurium factum, quod ante multis cauſſis fuerat omiſſum.

Naulia quæ ſint in Ouidii verſibus, atque inibi de barbaris organorum appellationibus, quibus Græci, noſtrique vtantur, quodque etiam Chaldæi Græca interim, noſtraque id genus vocabula non aſpernentur.

CAPVT XIV.

Diſce etiam duplici genialia naulia palma
Vertere, conueniunt dulcibus illa modis.

Naulia. *Nablia.* *Naula.* *Nabla.*

NAulia diminutiuum puto, ſiue *nablia* ab illis quæ vel *naula* vel *nabla* dicimus. Etenim *b* literas & *u* ferme pro eiſdem poſitas inuicem ſæpe veteribus monumentis adnotauimus. Suidas etiam, *nabla* organi ſpecies ait, & idem alio loco. *Pſalterium inquit organum eſt muſicum, quod naula etiam vocatur.* Quin & Sophoclis verſum Plutarchus adducit, οὐ ναῦλα κωκυτοῖσιν, οὐ λύρα φίλα, libro quem ſuper ει Delphico fecit, ſed & Theodoretus in pſalmos de eo meminit, & Plutarchus in libris ſympoſiacis. Ex quo nos in Nutrice,

Non qua duplici geniale reſultant
Naula citata manu.

Organorum nomina.

Sunt autem multa organorum barbara nomina, ſicuti Strabo narrat libro decimo, inter quæ *nabla* quoque enumerantur, hoc eſt *pſalteria*. Sed & illud obſeruaui nuper apud Danielem prophetam, ducente me, ſcilicet in receſſus illos, & ſacra ſtudiorum ſuorum penetralia Ioanne Pico Mirandula, Græca etiam quæ videantur, Latinaque adeo iſtiuſmodi organorum nomina, quanquam paulo corruptius, a Chaldæis quoque auctoribus vſurpari, vt *carna* pro *cornu*, *cathros*, pro *cithara*, *ſabecca* pro *ſambuca*, *pſanterin*

Carna. *Cathros.*

pro

Digitized by Google

pro *pſalterio*, *ſamphonia* pro *ſymphonia*. Quin Gallus Solomo, ordinarius apud Hebræos enarrator ſacrarum literarum, *Neuel* ait eſſe hebraice, quod ibi *pſanterin*, id eſt, *pſalterium* legatur. Conſtat autem literis id nomen tribus נבל ex quo etiam *nauel* in Eſaia legitur, & Amos, & Græca dein figura *naulon*, a quo diminutum ſit *naulion* hoc Ouidianum. Siquidem nouitiæ illæ ſunt notæ, quibus Hebræi nunc pro vocalibus vtuntur, vt idem & comperit, & oſtendit Ioannes Picus Mirandula meus, vnus omnium prorſus ab omni parte beatiſſimus, in opere ſingulari atq; admirando, quo pſalmos a ſeptuaginta verſos, iſto notatum præcipue argumento, docet Hebraicæ veritati reſpondere. Ne iam inſultare Iudæus, aut obicere poſſit, ea nos in templo ſingulis canere horis, quæ ne ipſi quidem ſatis verſa fideliter exiſtimemus. Deniq, *genialia* cur dixerit Ouidius, facile noris, verba ipſa legens de Scipionis Aphricani Æmiliani oratione, contra legem iudiciariam Cornelii Gracci, quę poſita ſunt in Macrobi Saturnalibus, eorumq; principium ſic eſt: *Docentur præſtigias inhoneſtas, cum cinædulis & ſambuca pſalterioq; eunt in ludum hiſtrionum, diſcunt cantare, quæ maiores noſtri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum ſaltatoriū inter cinædos, virgines, puerıq; ingenui.* Sic Scipio. Tum Ambroſius quoq; libro ipſo de vtilitate ieiunii tertio, *pſalteria* docet adhiberi conuiuiis, vt libidines incitentur. Sed enim in comœdiis quoque crebra pſaltriarum mentio. Porro vocabulum ipſum Hebraicum eſt, nam Græce *pſalterium* dicitur Latine laudatorium, ſicuti diuus Hieronymus ait in epiſtola *ad Dardanum*, *docens in clypei modum quadrati eſſe formatum*, chordarum decem, quanquam Romanus Emanuel hebraico commentario in pſalmos, *vtricularıam putet eſſe fiſtulam Neuel*, videlicet etymon ſequutus, quod ab *vtre* deduci vocabulum illud apud Hebræos videatur.

Qui fuerit auctor Sybaritidos, *de quo Ouidius*, deque Sybariticis libellis *apud Martialem*, luxuque item cetero Sybaritarum.

CAPVT XV.

OVidius in epiſtola ad Auguſtum libro Triſtium ſecundo, ſic inquit,

Nec qui compoſuit nuper Sybaritida fugit.

Quæritur inter literarum ſtudioſos, quinam ſit is, qui *Sybaritida* compoſuerit, quodue ipſius operis fuerit argumentum. Nos vtrunq; apud Lucianum deprehēdiſſe videmur, in oratione quæ eſt ad ineruditum, qui multos emtitaret libros. In ea ſcriptum eſt ad hanc fere ſententiam. *Dic mihi hoc quoq;, inquit, ſi Baſſus ille ſophiſta veſter aut tibicen Battalus, aut cinædus Hemitheon Sybarita, qui vobis mirificas conſcripſit leges, quo pacto inſanire oporteat, & velle, & pati, ac facere illa, ſi horum quiſpiam nunc leonis pellem circundatus, clauamq; tenens incedat, quid, eum ne putes Herculem*

Sabecca. Pſanterim. Samphonia. Nauel. Naulon. Naulion. Picus Mirandula.

Neuel.

Sybaritis.

Hemitheon.

Philo. *Sybaritica nequitia.*

ſpectantibus viſum iri? Sed & Philo Hebræus, in vita ipſa Moſe, *Comœdias* inquit, & *Sybariticas nequitias componentes.* Martialis quoque in libro duodecimo epigrammatum de *Sybariticis libellis* ita.

Qui certant Sybariticis libellis,
Muſſeti pathicisſimos libellos,
Et tinctas ſale pruriente chartas,
Inſtanti lege Ruffe, ſed puella
Sit tecum tua, ne Talaſſionem
Indicas manibus libidinoſis,
Et fias ſine fœmina maritus.

Sybaritarũ luxus.

Hemethion igitur fuiſſe videtur, non vt Domitius ariolatur *Sybaris*, a quo vel *Sybaritis*, vel libelli *Sybaritici* obſceniſſimo ſint argumento compoſiti. Notabiles autem ſunt in primis luxu & deliciis *Sybaritæ*, ſic vt præcipuos omnium colerent Ionas, atque Tyrrhenos, quoniam alteri Græcorum, alteri barbarorum luxurioſiſſimi. Ab his etiam *fabulæ Sybariticæ*, quales ferme apud Æſopũ, & prouerbium deductum, *Sybarites per plateam*, contra faſtoſius ingredientes. Atque hæc quidem de *Sybaritis*, aliaque non diſſimilia Suidas. Plutarchus autem in conuiuio ſeptem ſapientum, *morem fuiſſe* ſcribit *Sybaritis, mulieres ab vſque anno priore ad conuiuia vocandi, vt veſte, auroque moliri exornareque per otium ſe poſſent.* Sed & Maximus Tyrius in diſſertatione tertia de voluptate, primos enumerat *Sybaritas* inter eos populos quos, vult molliſſimos, delicioſiſſimosque videri, neque non Sybariticas etiam ſaltationes commemorat. Quin idem in diſſertatione alia, cui titulus, *Quæ finis ſit philoſophia*, fere in hanc ſententiam, *Crotoniates*, inquit, *oleaſtrum adamat, Spartiates armaturam, venationes Cretenſis, luxum Sybarites, Ion choros.*

Sybarites per plateam.

Hinc ergo Iuuenalis.

Nullum crimen abeſt, facinusque libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit, hinc fluxit ad Iſtros
Et Sybaris colles.

Sybaritæ dictum inſulſum.

Aſtipulatur & Strabo, qui *Sybaritas, omni ſua felicitate, propter delicias, luxumque, ſeptuaginta ſolis diebus fuiſſe* narrat *a Crotoniatibus exturbatos.* Quin dictum quoque Plutarchus *Sybaritæ* ponit in Pelopide, negãtis mirũ facere Spartiatas, qui ſe in bellis morti obiicerent, vt tantos labores, victumque illum, quo vtebantur, effugerent. Ariſtoteles autem Moralium Eudemiorum primo, *Smyndiriden quoque Sybaritam*, comparem Sardanapalo, inter voluptarios nominauit. Illud vrbanum ſane, quod Aphricanus tradit in Ceſtis, ſic enim græce liber ipſius de re militari inſcribitur *Etenim ſybaritas eo deliciarũ* veniſſe narrat, *vt equos in cõuiuia introducerent, ita inſtitutos, vt audito tibia cantu, ſtatim ſe tollerent arrectos, & pedibus ipſis prioribus vice manuum geſtus quoſdam chironomia,*

Hiſtoria non vulgaris.

Chironomia.

motusque

*motuq; ederent ad numerum ſaltatorios. At enim tibicen,*inquit,*ibi quiſq; iam contumelia affectus transfugit ad Crotoniatas hoſtes,paulo ante prælio ſuperatos a Sybaritis,& quod e rep.foret illorum,pollicetur (ſi fidem modo habeant) ſua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipſorum venturos poteſtatem. Credita res, & belli dux creatus a Crotoniatibus tibicen,conuocat omneis quoquot eiuſdem forent in vrbe artificii, modulamentumque iis indicat, atque vt viſum tempus, præcedere in hoſtem iubet. Sed enim Sybaritæ faſtu præturgidi, quod equitatu ſuperabant,eunt contra,præliumque conſerunt. Hic autem ante repente dato ſigno tibicines vniuerſi conſpirant. Ecce tibi igitur confeſtim modulamine agnito,cantuque illo vernaculo, tollunt, erriguntque ſemet in pedes equi Sybaritæ,ſeſſoribus excuſſis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites,ſed humi iacentes,omnes equi,ſed tripudia repræſentantes.* Tantum de Sybaritis Aphricanus.

Equorum tripudia.

De Ariſtida Mileſiacis,de quo ſit apud Ouidium,deq; Mileſiorum deliciis.

CAPVT XVI.

OVidius idem,in eadem ad Auguſtum epiſtola ſic ait.

Vertit Ariſtiden Ciſena,nec obfuit illi
Hiſtoria turpes inſeruiſſe iocos.

Qui ſit hic Ariſtides,quaue libros materia fecerit, magna hæſitatio,nos autem ſtudioſam iuuentutem ad auctorem Plutarchum delegamus,cuius in M.Craſſi vita, ſub hoc propemodum intellectu verba ſunt. *Collecto igitur Seleucenſium ſenatui, libros Ariſtidæ Mileſiacõn perquam impudicos oſtentauit, nihil in eo mentitus,ſiquidem re vera fuerant inter Ruſti ſarcinas reperti. Quod & Surena præbuit occaſionem probri, cauillique aduerſus Romanos, cum ne inter bella quidem continere ſemet a rebus,literiſque huiuſcemodi valerent.* Ita Plutarchus. Eſt autem Surenas apud Perſas magiſtratus nomen,quaſi prætorem dixeris,quod & Zoſimus oſtendit. Atq; hunc quidem Plutarchi locum tranſcriptum plane,ſicuti alia pleraque, in Appiani quoque hiſtoria deprehendes. Lucianus item in amoribus,ſub hoc pene ſenſu,de Ariſtide. *Magnopere,*inquit, *me narratiuncularum tuarum perquam impudicarum lepida, & dulcis ſuadela lactauit,vt propemodum te eſſe Ariſtiden,meque ſermonibus crederem Mileſiacis demulceri.* Quocirca etiam Apuleius epigramma ipſum ſtatim,quod in fronte aſini ſui collocauit,ita exorditur. *At ego tibi ſermone iſto Mileſio,varias fabellas conſeram, aureſque tuas beniuolas lepido ſuſurro permulceam.* Ex quo Martianus, *Nam certi* inquit,*mythos, poetica etiam diuerſitatis delicias Mileſias, & reliqua.* Fuere autem Mileſii quoque deliciis, luxuque notabiles, ex eoque prouerbium Græce fertur, οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε. *Hoc eſt, domi, non hic Mileſia*, videlicet in eos, qui domeſticum luxum celebrant, vbi minus probatur. Nam ſic Lacedæmone Mileſius ho-

Mileſiaca Ariſtidæ.

Surenas.

Mileſius ſermo.

Mileſia deliciæ.

Prouerbiũ.

leſius hoſpes audiuit, cum delicias patrias extolleret, ſicuti etiam ſcriptum in Zenodoti prouerbiorum collectaneis. Sed & Maximus Tyrius idem ſignificat, qui Mileſios a veſtitu molliore vocat εὐειμονεστάτους. Ex quo apud Vergilium in Georgicis,

Mileſiæ vellera nymphæ
Carpebant.

Ex quo illud Horatianum.

Alter Mileti textam cane peius, & angui
Vitabit chlamydem.

Iones delicati. Sunt autem omnino Iones quoque ceteri præquam deliciis habiti defluentes, quod in veteribus memoriis paſſim. Ceterum ne hoc quidem tacitum præterimus, Veretro ſolitas vti Mileſiacas fœminas, e corio, ſicuti ſcriptum etiam apud auctorem Suidam, quin item apud eundem legimus, a Mileſio Cadmo libros compoſitos quatuor de ſoluendis amoribus.

Correctus in Tragœdia Senecæ locus, atque ex Græca remotiore ſcientia declaratus, ſuper Nemiæo leone.

CAPVT XVII.

Sene. locus. IN tragœdia Senecæ, quæ Hercules furens inſcribitur, hic Senariolus legitur.

Vulgariis. *Sublimis atlas lunæ concipiat feras.*

Alias enim codex habet vetuſtus, ex publica Medicæ familiæ bibliotheca, non *atlas*, vt in vulgariis exemplaribus. Cuius intellectũ loci non temere aliunde quam ex Achille deſumſeris, quem auctorem Iulius quoque Firmicus in Matheſeon libris, & citat, & laudat. Is igitur in cõmentariis Arateis, cum de luna verba facit, ita *Lunæ habitationes.* ſcribit ad verbum, ἔνιοι δὲ ἐπ' αὐτῆς οἰκεῖν ἄλλους ποταμούς τε καὶ ὅσα ἐπὶ γῆς, καὶ τὸν λέοντα τὸν νεμαῖον ἐκεῖθεν πεσεῖν μυθολογοῦσιν, id eſt, *in ea etiam habitari, fluuiosque eſſe, & cetera, ſicut in terra. Quin Nemiaũ quoque illinc cecidiſſe leonem fabulantur.* Ex quo nos in Nutrice,

Nemæaq; teſqua lunigenam mentita feram,

Quid ſit apud Iuuenalem Fraterculus gigantis. Quidquid apud alios Terræ filius, ibidemq; de Mani vocabulo.

CAPVT XVIII.

Vnde ſit vt malim fraterculus eſſe gigantis.

VErum poetæ Iuuenalis hunc, ex Satyra quarta, quicunque hactenus interpretati ſunt, hærent in ſalebra, quantum video, nec enarrare illi quidem mihi, ſed riſum captare anilibus fabulamentis, vel deriſum potius videntur. Quippe alii gigantas in ſimias conuerſos alii poſt gigantas a Terra ſimiam productam in deorum contemptum comminiſcuntur: frigidiora his alia, quæ ſicut ille Martialis rhetor, *Neronianas thermas refrigerarent.* Etenim nullo quantum intelligam ſenſu, nullo (quod ſciam) dicuntur tradente

Neronianas thermas. refrigerare.

dente

dente has nugas auctore. Mihi fraterculus gigantis ſignificare hominem videtur, nullis maioribus ortum ignoto genere, obſcuroque, quoniam cuius ignorabantur parentes, eum vulgo appellare veteres Terræ filium conſueuiſſent. Ex quo Perſius,

Præſto eſt mihi Manius heres
Progenies terræ, quære ex me quis mihi quartus
Sit pater, haud prompte dicam, tamen adde etiam vnum,
Vnum etiam terræ eſt iam filius

Fraterculus gigantis.

Manius.

Vides igitur vel vnius auctoritate Perſi, terræ filium dici, cuius neſcirentur parentes. Nec adeo puto ocioſe *Manium* hic a Perſio nominatum. Vt enim omittam quæ *de Manio* ſcribit Feſtus Pompeius, etiam *Manii* nomen ipſum Græcus auctor Sozomenus, Romanæ hiſtoriæ li. 3. nō quia natus *mane*, ſicuti ceteri, ſed a *manibus* ait appellatum. Quin M. Varronis liber complures a Marcello citatur *Mani* titulo etiam neſcio quid alicubi de funere attingens, vt fauere hunc quoque augurer nobis. Cicero item in primo epiſtolarum volumine ad Atticum: *Sed hæc alias ſcribam ad te ſubtilius, nam neque adhuc mihi ſatis nota ſunt, & huic terræ filio, neſcio cui, committere epiſtolam tantis de rebus non audeo.* Sed idem quoque in epiſtola ad Trebatium ſic ait. *Cn. Octauius, an Cn. Cornelius quidem tuus familiaris, ſummo genere natus, terræ filius.* quod in quibuſdam codicibus deprauatum, proque eo ſuppoſitum *Teræ filius*, cum verior ſcriptura maneat adhuc in libro peruetere (quondam doctiſſimi viri Philelphi, nunc Laurenti Medicis, patroni literarii, ſimulque in libro altero de vetere, vt apparet) exſcripto, qui nunc in bibliotheca publica Medicæ familiæ. Vides a Cicerone quoque, nihilo ſecius, ignotum prorſus hominem *terræ appellari filium.* Lactantius etiam, diuinarum inſtitutionum lib. 1. his vtitur verbis, *Minutius Felix in eo libro, qui Octauius inſcribitur, ſic argumentatus eſt Saturnum cum fugatus eſſet a filio, in Italiamq; veniſſet, Cœli filiū dictum, quod ſoleamus eos, quorum virtutem miremur, aut quos repentine aduenerint, de cœlo cecidiſſe dicere, Terræ autem, quod ignotis parentibus natos terræ filios nominemus.* hactenus Lactantius. Sed & Tertullianus in apologetico de eodem Saturno ſic ſcribit. *Dictus autem terræ & cœli filius, quia ignoti, vel ex inopinato apparentes de cœlo ſuperueniſſe dicuntur, vt terræ filios vulgus vocat, quorum genus incertum eſt.* Quare cum hoc præoptaret, homo eſſe obſcurus, quā nobilis Iuuenalis quod olim prodigio par erat in nobilitate ſenectus, vtpote ſequentibus in eam Romanis principibus, malle ſe ait fraterculum gigantis, hoc eſt terræ, filium quod (vt oſtendimus) obſcurum ſignificat, quam nobilem, patriciamque. Gigantes enim terra editi. Suauius autem fraterculum, quam fratrem ne videretur vaſtitatem illam, molemque gigantei corporis, ſed generis duntaxat ignobilitatem concupiſcere.

Manius Varronis.

Terræ filius.

Cice. locus.

Philelphus.

Cœli filii.

Super aſpiratione citata quapiam, ſimul enarratum Catulli nobile epigramma.

CAPVT XIX

Aſpirationis vſus.

QVintilianus libro Oratoriarum inſtitutionũ primo, de aſpiratione agens, ita inquit. *Parciſſime ea veteres vſi etiam in vocalibus, cum œdos, ircosque dicebant, diu deinde ſeruatum, ne conſonantibus aſpirarent, vt in Graccis, & in triumpis. Erupit breui tempore nimius vſus, vt chorona, chenturiones, prachones adhuc quibuſdam inſcriptionibus maneant. Qua de re Catulli nobile epigramma eſt.* Hęc ille Putamus autem epigramma citari hoc potiſſimum.

Commoda dicebat, ſiquando commoda vellet,
Dicere, & hinſidias Arrius inſidias.
Et tum mirifice ſperabat ſe eſſe loquutum,
Cum quantum poterat dixerat hinſidias.
Credo ſic mater, ſic liber auunculus eius,
Sic maternus auus dixerat, atque auia.
Hoc miſſo in Syriam requierant omnibus aures,
Audibant eadem hac, leniter, & leuiter.
Nec ſibi poſt illa metuebant talia verba,
Cum ſubito affertur nuncius horribilis
Ionios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,
Iam non Ionios eſſe ſed Hionios.

Eſt vero obſeruandum, vt etiam in pronuntiando, quemadmodum in ſcribendo, vocibus aſpires. Quod nunc Græci, tantum in conſonantibus, Latini ne in conſonantibus quidem retinuerunt. Contra veteres Latini etiam in loquendo, vocalibus aſpirabant. Ex quo Cicero in oratore ad Brutum ita ſcribit. *Quin ego ipſe cum ſcirem, ita maiores locutos eſſe, vt nuſquam niſi in vocali aſpiratione vterentur, loquebar ſic, vt pulcros, Cetegos, triumpes, Cartaginem dicerem. Aliquando, idque ſero, conuicio aurium, cum extorta mihi veritas eſſet, vſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui.* Sic Cicero. Sed & aureolum vidi equidem nuper apud Laurentium Medicen nomiſma, cum titulo, TRIVMPVS. Et item argenteum alterum, cum vulgatiore hoc T R I V M P H V S. Quin Au. quoque Gellius in ſecundo Noctium Atticarum, teſtatur *veteres hanc literam, ſeu ſpiritum, pleriſque vocibus verborum firmandis* (vt ipſe inquit) *roborandisque inſeruiſſe, vt ſonus eorum eſſet viridior, vegetiorque.* Sed & Priſcianus ait, *aſpirationem vocalibus extrinſecus adſcribi vt minimum ſonet, conſonantibus autem intrinſecus, vt plurimum.* Quare ſi conſtare tibi Catulliani epigrammatis leporem voles, aſpirationem ipſam ſuo loco, quantum poteris pronuntiabis. Sed iſta video iam ſic innotuiſſe, vt aliena fortaſſe cuipiã videri poſſint, atqui tamẽ pene adhuc equidem adoleſcens, coram literatis aliquot, quos & meminiſſe arbitror, de hoc ipſo loco

Vſum loquendi populo.
Triumpus.

Digitized by Google

ocoad Domitium Florentiæ retuli, qui ſic ei ſtatim applauſit, vt ingenue fateretur, ſe plus eo die, ab vno ſcholaſtico didiciſſe, quam multis ante annis a quopiam profeſſorum. Scit Aurelius Ariminenſis (vt alios omittam) qui nunc Patauii degit, præſtanti, iuuenis, & ingenio, & literatura, quam multos abhinc annos, iſtam de nobis enarrationem Florentiæ tum quidē agitans acceperit, quāque ſit (vt idem poſtea Patauii narrabat) noua prorſus, ignotaq; iam tum viſa omnibus, ad quos de ea. Catullum autem plane vniuerſum, Veronæ (ſcit hoc vir libertimi ingenii Baccius Vgolinus) intra officinam quampiam, quo nos pluuia coegerat, viris aliquot literatis, pene cogentibus, enarrauimus, cum quidem illic adeſſet etiam Guarini propinquus, Ioannes Baptiſta (ni fallor) nomine ſimulq; Dantes quidam Aligherius, quintus vt aiebat a Dante Florentino poeta, neque non duo, qui tum Veronæ, non indocti homines profitebātur, magnaque itidem ſcholaſticorum manus, ita pronis auribus, noſtra illa qualiacunque, accipientes, vt identidem clamarent demiſſum cælitus Angelum ſibi (ſic enim aiebant) qui poetam conterraneum interpretaretur. Neque ob id iſtorum tamen commemini, quo inuenta mea mihi deniq; vni, nullo in participatum recepto tribui poſtulem (non enim ſic mihi arrogo) ſed ne quis forſan alienis laboribus me, quaſi coruum, aut vulturem relictis ab aquila cadaueribus putet veſci. *Dantes.*

Emendata apud Suetonium, & enarrata vox hæc aſcopera.

CAPVT XX.

Vitiati deprehenduntur Suetoniani codices in Nerone. Nam ſic vtique in omnibus: *Alterius collo, & ſcopa deligata, ſimulq; titulus. Ego quod potui, ſed tu culleum meruiſti.* Nam neque ſcopa Latine dicitur numero ſingulari, & ſi maxime dicatur, nihil tamen commercii ſcopis & culleo. Sed enim in vetuſtis exemplaribus veſtigium, vt arbitror, exſtat incolumis veræque lectionis, hoc modo. *Alterius collo aſcopa deligata.* Quare ſi literam penultimam perſcripſeris, *Aſcopera fiet*, quod & eſſe rectiſſimum puto: ſiquidem eſt *aſcopera* ſacculus pelliceus, compoſitumque nomen Græce eſt, ex vtre & ſacco, de quo vocabulo ita ſcribit Suidas, *ἀσκοπήρα τὸ μαρσύπιον ἤτοι σακκοπήριον.* Marſypium ſignificare Suidas aſcoperam docet. Hæc ergo fuit *aſcopera* Neronianæ ſtatuæ collo deligata, *cullei ſymbolum*, quoniam matricida. Quod enim culleo parricidæ inſuuntur, qui ſit e corio bouis, eius cullei veluti inſtar quoddam repræſentauit, qui deligauit aſcoperam. Iuuenalis de parricida & culleo ſic: *Aſcopera.*

Et deducendum corio bouis in mare, cum quo,
Clauditur aduerſis innoxia ſimia fatis.

Quid ſit aut mineruale aut Mineruale munus, ex eoque ſententia Iuuenalis, & Varronis expoſita.

CAPVT XXI.

Iuue. locus

QVisquis adhuc vno partam colit aſſe Mineruam. Hoc ex decima Iuuenalis poetæ Satyra, Domitius ita exponit, vt eius neutiquam videatur peruidiſſe intellectum. *Mineruam partam, id eſt, cuius ludis quinquatribus, vt poſſet certare, adeptus eſt.* Quo quid eſt abſurdius, aut incõcinnius? an quęſo vno aſſe quiſpiam aſſequatur, vt certare de eloquentia publice poſſit? Ceterum mineruale munus, quod & mineruual dicitur, innuiſſe Iuuenalis videri poteſt; mercedulam magiſterii ſcilicet a ſcholaſticis dari ſolitam, potiſſimumque, arbitror, ante quinquatria, per quos dies pueri vacabãt. Vnde Horatius in extrema Epiſtola,

Mineruale munus.

Ac potius puer vt feſtis quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.

Quinquatribus a Scholis vacandum.

Sicuti Saturnalibus, & Calendis, item mos habuit. Quare de quinquatribus agens Ouidius in Faſtis, ita inquit,

Nec vos turba feri cenſu fraudata magiſtri,
Spernite, diſcipulos attrahet illa nouos.

De Mineruali hoc munere, etiam diuus Hieronymus ita meminit in epiſtolam ſcribens Pauli ad Epheſios, quod etiam in Canonicis Decretis inuenias. *Legant* inquit, *Epiſcopi atque presbyteri qui filios ſuos ſecularibus erudiunt literis, & faciunt illos comœdias legere, & mimorum turpia ſcripta cantare, de eccleſiarum ſumtibus forſan eruditos, & quod in corbonam pro peccato, virgo, vel vidua, vel ſubſtantiam ſuam totam effundens, quilibet pauper obtulerat, hoc in Calendarũ ſtrenam & Saturnalium ſportulam, & mineruale munus grammaticus & rhetor, aut in ſumtus domeſticos, aut in templi ſtipes, aut ſordidum conuertit in lucrum.* Quas autem *Saturnalium ſportulas* vocat Hieronymus, has nomine abſoluto *Saturnalitia* Tertullianus. Varro quoque in tertio libro rerum ruſticarum, ſic de mineruali. *Axius, Merula mi, inquit recipe me diſcipulum villaticæ paſtionis illa. Qui ſimul ac promiſeris mineruual incipiam* (inquit) *id eſt cœnam.* Ludit enim Merula hic apud Varronem, quoniamque Axius diſcipulum ſe velle recipi dixerat, ipſe ſibi Mineruual promitti poſtulat, quaſi magiſtro. Cœnam autem iocoſe Mineruual appellauit, quia magiſterii merces. Ne forte igitur poetæ ſenſus hic erit, eum quoq; qui ſemel præceptori mineruual porrexerit, quod per aſſem deſignatur, id eſt, qui paucis diebus rhetori aut grammatico operam dederit, optare totis quinquatribus, quæ feſta erant Mineruę ingeniorum præſidis, non modicum quippiam, ſed eloquium & famam Demoſthenis, aut Ciceronis.

Saturnaliũ ſportula

Saturnalitia

Mineruual.

Cuiuſmodi ſint verſiculi, in quibus (vt ait Martialis) Echo græcula recantet.

CAPVT XXII.

Supina carmina.

MArtialis in ſecundo epigrammatωn, de ſupinis quibuſdam ſuperuacuiſque carminibus agens, in quibus multus labor, minima

minima laus faciendis, hoc quoque inter cetera ſcribit,

Nuſquam Gracula quod recantat Echo.

Domitius autem Græculam accipit Echo, vocem Græcam inſertam, quaſi ſe neget Martialis Græcis vſpiam verbis vti in ſuis epigrammatis, quod contra deprehenditur. Aut nos igitur coniectura fallit, aut innuuntur verſiculi quidam, ſic facti, vt in extremis reſponſitationes ex perſona ponantur Echus, ſententiam explentes, & morem tuentes illius vltima regerendi. Quales etiam vernaculos ipſi quoſpiam fecimus, qui nunc a muſicis celebrantur, Hẽrici modulaminibus commendati, quoſque etiam abhinc annos ferme decem Petro Contareno Veneto patricio non inelegantis ingenii viro, mire tum deſideranti, nonnulliſque aliis literarum ſtudioſis dedimus. Sed & exſtant Græci quoq; Gauradæ cuiuſdam antiqui poetę, quos & apponam.

Ἀχὼ φίλα μοι συγκατάινεσόν τι — τι.
ἐρῶ κορασίς, ἁ δ' ἐμ' οὐ φιλεῖ. — φιλεῖ.
πρᾶξαι δ' ὁ καιρὸς κ'οὐ καιρὸν οὐ φέρει. — φέρει.
τὺ τοίνυν αὐτῇ, λέξον ὡς ἐρῶ — ἐρῶ
Καὶ πίστιν αὐτῇ, κερμάτιον τὸ δός. — τὸ δός.
ἀχὼ τί λοιπὸν, ἢ πόθου τυχεῖν. — τυχεῖν.

Legendum apud Martialem cum compare mulo, quod plerique cum compare gibbo, ſimul explicata ratio in eo, ſenſuſq; verior.

CAPVT XXIII.

Martialis epigrammatωn ſexto,

Non aliter ridetur Atlas cum compare gibbo.

Sic enim & vulgo legunt omnes, & pro rectiſſimo exponunt, quicunque ſunt in cultu literarum celebriores. Nos contra in codicibus pleriſque veteribus, minuſq; vacillantis auctoritatis, & fidei ſic inuenimus. *Non aliter ridetur Atlas cum compare mulo.* Mulo inquam non gibbo. Neue ſurdis (quod aiunt) agatur teſtimoniis in hac ipſa gentis Medicæ bibliotheca publica, codex habetur vetuſtiſſimus Langobardis literis, quem & Domitius olim Florentię pellegit. Sed & Veronæ mihi pagellas quaſpiam antiquiſſimi item voluminis Bernardinus quidam adoleſcens, vt tum viſus eſt haud illiberalis, Domiti propinquus, commodauit, cum quidem vna eſſet mecum Baccius Vgolinus abſolutiſſimi vir ingenii, candidiſſimiq; Neq; non Romæ quoq; volumen item Martialis, Langobardis characteribus oſtendit, legẽdumq; nobis indulxit Bernardinus Valla, vir & carminum ſtudio & iuris ſcientia, & generis nobilitate, atque opibus, prætereaque humanitate quapiam non vulgari celebrandus. Quin Florentiæ item præter hos alium codicem, primæ nobilitatis ciuis Pandolfus nobis Oricellarius ſemiuetere dedit vtendum, in quis vtriq; ſingulis, hanc quam dicimus ſcripturam reperias. Neq; autẽ diffitear etiam illam ſuperiorẽ in vno, alteroq; nõ plane nouo exẽplari vidiſſe me, ſicuti in eo ꝙ Romę in Palatina

Surda teſtimonia.

Bernardinus propinquus Domitii.

Baccius Vgolinus.

Bernardinus Valla.

bibliotheca, medicæ antiquitatis, & item in altero tum quidẽ quum legebamus Franciſci Saxetti Florentini negotiatoris, nunc autem Taddęi Vgoleti Parmenſis, humani, doctique viri, qui regi Pannonum Matthiæ regii prorſus animi principi libros, ornamentaque alia Florentiæ nobis iſta prodẽtibus procurabat. Nam in eo quem mihi nuper doctus vtraque lingua vir Bernardus Michelorius ab neſcio quo ſibi Peruſino commodatum dedit inſpiciendum, gippo ſcriptum corruptius adnotaui. Quare quum ſuperiorem illam veluti conſtantẽm, ſolidamque reperiamus in melioribus ſcripturam, quærendum videtur, quid ſibi Atlas poſtulet, cum compare mulo, quaue cauſſa perinde rideatur vti Maurus elephanto vehens. Porro Atlantem, de Iuuenalis verbis, nanum quendam, pumilumue fuiſſe temporibus illis, haud ignoratum colligimus. Sic enim inquit,

Taddæus Vgoletus. *Bernardus Michelotius* *Atlas.*

Nanum cuiuſdam Atlanta vocamus.

Vt ex contrario per deridiculum ſit Atlas appellatus, qui foret pumila ſtatura, ſicuti

Canibus pigris, ſcabieque vetuſta
Turpibus, & ſicca lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit tygris, pardus, leo, ſiquid adhuc eſt
Quod fremat in terris violentius.

Sed & muli pumuli, vel mulæ, tum in precio ſunt, inq; deliciis habitæ. De quis in diſtichis idem Martialis.

Hic tibi de mulis non eſt metuenda ruina,
Altius in terra pene ſedere ſoles.

Si quando igitur nanus hic Atlas mulo conſimiliter nano & compare ſibi vtebatur, veriſimile eſt rideri ſolitum publicitus, ſicuti etiam Maurus niger deriſui vulgo, quoties cõcolorem ſibi elephantum inſcenderat. Vnde inquit idem in primo.

Et molles dare iuſſa quod choreas
Nigro bellua nil negat magiſtro.

Conuenit autem propoſito, argumentoque poetæ in eum, qui iuuenis & validus, & pauper, lectica idẽtidem tamen a ſex, & ipſis iuuenibus validis, pauperibuſque geſtabatur. Atque vt illi ſuperiores nihilo ipſe ſecius, cunctis deridendi ſui dabat occaſionem.

Quædam ſuper hecale anu in memoriam data, deque poeſi Callimachi, tum ex epigrammatis Priapeis expoſitus locus, & item alter apud Statium, quodque vitioſe legitur de eo in Apuleianis codicibus.

CAPVT XXIV.

Æqualis tibi, quam domum reuertens
Theſeus repperit in rogo iacentem.

Hecale. Hecaleſion ſacrum.

VErſiculi ſunt hi de Priapeis epigrammatis, per quos, aut ego fallor, *aut Hecale anicula* demonſtratur, a qua Theſeus olim adoleſcens hoſpitio comiter acceptus eſt. Vnde ſacrum quoque

Heca

Hecalesion per pagos celebre fuit *Hecalo Ioui*, non ſine ipſius *Hecales* honoribus. Quã etiam *Hecalenen* diminutiua forma vocabãt, quoniam ipſa quoque adoleſcentem adhuc Theſea ſalutare aniliter & huiuſcemodi excipere diminutiuorum blanditiis conſueuiſſet. Quoniam autem proficiſcente ad pugnam Theſeo, ſacrum Ioui pro illius reditu vouerat, ac priuſquam reuerteretur, ipſa obiit diem, vicem hanc Theſei iuſſu pro hoſpitalitate recepit, ſicuti Philochorus memoriæ prodidit. Qua de re Plutarchus in Theſei vita cõmeminit. Cęterũ de ea iuſtũ poema Callimachus fecit Hecalen nomine, ſicuti innuit item verſiculus ex notiſſimo epigrammate.

Μέλπω δὲ γρηὸς τῆς φιλοξείνου τρόπους.

Multique paſſim reperiuntur auctores Hecalen citantes Callimachi. Nam & herbas edules enumerat aliquando Plinius, quas ruſticalis a Hecale apud Callimachum apponat, ſicuti Crethmon in lib. XXVI. Sicuti etiam Sonchon in XXII. Quamuis in nouis codicibus Hecate ſit ibi, non Hecale. Veſtigium autem veræ lectionis manet adhuc in antiquis eis, qui ſunt in publica gentis Medicę bibliotheca. Quin vbi Callimachus in Apollinis ait hymno. *Crethmon.* *Sonchon.*

ὁ φθόνος Ἀπόλλωνος ἐπ' οὔατα λάθριος εἶπεν,

οὐκ ἄγαμαι τὸν ἀοιδὸν, ὃς οὐδ' ὅσα πόντος ἀείδει.

In eum locum ſic interpres propemodum. *Per hæc* inquit, *illos accuſat, qui ſic in eum cauillantur, quaſi magnum facere poema non poſſet. Vnde coactus eſt Hecalen facere.* Verba interpretis ita ſunt ἐγκαλεῖ διὰ τούτων τοὺς σκώπτοντας αὐτὸν μὴ δύνασθαι ποιῆσαι μέγα ποίημα, ὅθεν ἠναγκάσθη ποιῆσαι τὴν Ἑκάλην.

Hinc nos in Nutrice,

Battiades Hecalen ſonat, & Marathonia geſta
Celſior aſſueto.

Sed & Statius in extremo Thebaidos de hac ipſa.

Nec ſudit vanos anus hoſpita fletus.

Et Suidas *Hecalen ait heroida quampiam eſſe apud Callimachum.* Denique Apuleius in primo Metamorphoſeos de eadem puto, *Si contentus* (inquit) *lare paruulo Theſei illius cognominis patris tui virtutes æmulaueris, qui non eſt aſpernatus Hecales anus hoſpitium tenue.* Neq; autem ignoro deprauatam fere vbique eſſe ſcripturam, ſiquidem nõ *Hecales anus, ſed Ales anus*, præcerptis aliquot literis, ſcriptum plerunque inuenies, vt in tranſcurſu etiam Apuleianos codices emaculemus, & lectorem veluti ſuperpondio dimittamus onuſtum. *Apuleii locus emaculatus.*

Quam multa in Epiſtolis familiaribus, quæ nunc habentur, Ciceronis præpoſtera, tum quem in ordinem reſtituenda.

CAPVT XXV.

NActus ſum Ciceronis Epiſtolarum familiarium volumen antiquiſſimum, de quo etiam ſupra dixi, tum ex eo ipſo, alterũ

Codex Epiſtolarum Ciceronis.

deſcriptum, ſicuti quidam putant, Franciſci Petrarchæ manu. Deſcriptum autem ex ipſo liquet multis argumentis, quæ nunc omiſerim, ſed hic poſterior, quem dixi, codex, ita eſt ab indiligente bibliopola conglutinatus, vti vna tranſpoſita paginarum decuria, contra quam notata ſit numeris deprehendatur. Eſt autem liber in publica gentis Medicę bibliotheca. De hoc itaque vno quantū cōiiciam, cuncti plane quotquot exſtant adhuc epiſtolarū earundem codices, ceu de fonte capiteque manarunt, inq; omnibus præpoſterus & peruerſus lectionis ordo, qui mihi nunc loco reſtituēdus, quaſiq; inſtaurandus. Quare adhibe quæſo animum, quicunque liberales has literas amplecteris. Igitur in libro 8. Cæli epiſtola, ad Ciceronem, ſic incipit. *Certe, inquam, abſolutus eſt, me repræſentante, pronuntiatum eſt, & quidem omnibus ordinibus, ſed & ſingulis in vnoquoque genere ſententiis. Vide modo, inquis*, huc uſque ordo nondum interpellatus. Quæ autem ſtatim ſequuntur verba, *literis oſtenderis, &c* diuerſa prorſus a ſuperioribus, atque alterius epiſtolæ inuenias. Perge porro ab ea ipſa epiſtola deinceps numerare ſequentis, ad eam, quę ſit 24. cuius ita principium, *Non me Hercules, nihil vnquam enim*, quæ cum ſuperiore continuatur, vt legas ita, *Certe, inquam, abſolutus eſt, me repræſentante, pronuntiatum eſt, & quidem omnibus ordinibus, ſed & ſingulis in vnoquoque genere ſententiis. Vide modo inquis Non me Hercules. Nihil vnquam enim.* Atque ita reliqua ſubtexe, donec ab ipſa, quam diximus alterius eſſe epiſtolæ, perueneris ad ſequentem decimam, cuius hoc initium. *Sic tu, inquis, Hircium?* quam eo vſque lege, dum in verba hæc incidas, ſi vllam ſpem, quæ ſimul offenderis, totū hoc delebis, *Aut in tecto vitii*, cetera mihi probabuntur. Totum hoc inquam delebis aut induces, quoniam aliena plane huic loco. Mox denuo recurres ad ea quæ poſita perperam ſunt, in illa Cæli, de qua primitus dictum, atque ita continuabis lectionem. *Si vllam ſpem literis oſtenderis*, ita tractim legens, ad epiſtolam peruenies. 23. ſic videlicet incipientem, *Duabus tuis epiſtolis reſpondebo*, clauſamque hac fini. *Si enim nihil eſt in parietibus, aut in tecto vitii.* cetera mihi probabuntur. Poſt eam quæ ſtatim conſequi debet epiſtola, quæ nunc ab illa vndecima, ſic ordines. Delectauerunt me tuæ literæ. Comprobat hunc ordinem quem poſuimus, non ſolum codex vterque vel ille antiquus, vel hic ex eo ſtatim natus, a quo ceteros quoque omnes bibliopolæ vitio deprauatos liquet, ſed intellectus etiam ſenſuſque ipſe luce clarior, ſic vt acutius inſpicienti quicquid vſquam prorſus obſcuri eſt, ambiguique tollatur.

Verſiculi in Faſtis e Græco ſuper vite & capro, tum parodia quapiam obſcurior apud Suetonium.

CAPVT XXVI.

Ouid. locus.

OVidius in primo Faſtorum.

Sus dederat pœnas, exemplo territus horum

Palmite

Palmite debueras abſtinuiſſe caper.
Quem ſpectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit.
Rode caper vitem, tamen hinc cum ſtabis ad aras,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.

Nimirum hi duo verſiculi de Græci poetæ diſticho perquam inclyto feſtiuoque facti, quod in primis celebre fertur, *& volitat docta per ora virum.* Nam cum dixiſſe quempiã illa memorat, ipſum nimirum auctorem carminis Euenum digito deſignauit. Loquitur autem in Græcis verſiculis vitis ipſa ſic ſcilicet,

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω
ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοὶ τράγε θυομένῳ.

Vertit hos nimirum quam potuit ad vnguem poeta ingenioſiſſimus, & ſunt tamen in Græca nonnulla, quæ noſter parũ enarrate. Quin ſi veris concedendum, tranſmarinam illam neſcio quam Venerem ne attigit quidem noſter. Quod vitium, linguæ potius minus laſciuientis, quam parũ copioſæ. Sed quoniam in Græci huius diſtichi mentionẽ incurrimus, afferamus etiam quod apud Suetonium in Domitiano eſt, vt obiter illi quoque non in obſcuro loco, lucem interpretationis inferamus, velutique auctariũ demus merce ipſa neutiquam vilius. Verba igitur ita ſunt: *Vt edicti de excidendis vineis propoſiti gratiam faceret, non alia magis re compulſus creditur quam quod ſparſi libelli cum his verſibus erant,* Suetonii locus.

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω
ὅσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ.

Quod enim ſupra vitis capro minitabatur, hoc eadem nunc Cæſari, pulcerrima, Hercules, parodia, *Vel ſi me, inquiens, ad radicem comederis, tantum tamen vini producam, quantum immolando Cæſari poſſit infundi.* Mos enim veteribus, vti capitibus ſtantiũ ſub ictu cultroque victimarum vinum infunderetur. Sic apud Maronem videlicet,

Ipſa tenens dextra pateram pulcerrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fundit.

Igitur neci Domitianum Cæſarem per hos verſiculos libelli deſtinabant, quoniam vt Suetonius idem ſcribit, *Ad ſummam quondã vbertatem vini, frumenti vero inopiam, exiſtimans nimio vinearum ſtudio negligi arua, edixit ne quis in Italia nouellaret, vtque in prouinciis vineta ſuccidirentur, relicta vbi plurimum dimidia parte, nec exſequi rem perſeuerauit.* Meminerint autem ſtudioſi nos in hoc inuẽto, non vno duntaxat nomine in cõmune conſuluiſſe, quoniam in plerifque adhuc Suetoni codicibus, etiamque nõnullis veteribus, non modo Græcos hos verſiculos non inuenias, ſed ne veſtigium quidẽ ac ne locũ etiam quo ſe recipiant. Sed eos nos quoniam tenebamus iam pridem, vtpote lepidiſſimos, facile mox de obſoletis mendoſiſque exemplaribus ſingulas penſitando, paulatimq; nunc agglutinando, nunc reſtituẽdo literas peruestigauimus.

Verba in Ciceronis Epiſtola ex Enni Medea de Græca Euripidi.

CAPVT XXVII.

Euripidi genitiuo.
Cic. locus.
Gypſatiſſima manus.

CIcero in Epiſtola ad Trebatium, *Hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quam ignouerunt Medea, quæ Corinthum arcem altam habebant, matronæ opulentæ optimates, quibus illa manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi vitio illa verterent, quod abeſſet a patria. Nam multi ſuã rẽ bene geſſere, & publicã, patria procul. Multi qui domi ætatem agerẽt, propterea ſunt improbati.* Nemo ex his, quorum ædita ſit ſentẽtia, ſuſpicatus eſt adhuc, non eſſe iſta plane Ciceronis verba, ſed poetæ alicuius magis, cui liceret vti vocibus illiuſmodi figuriſque, ceu ſunt illa, quæ Corinthum arcem altam habebant, & matronæ opulentæ optimates, neque ſaltem hoc viderũt, Iambos adhuc in his verſibus exſtare integros duos, aliorumq; quaſi diſcerpta mẽbra veluti noſcitari. Nos hæc ex Enni Medea verba eſſe collegimus, non quidem ſuo prorſus ordine, ſed quo cõmodiſſimum Ciceroni fuit, allegata. Nam quũ de Græca Euripidi verſam ab Ennio Medeã in Latinũ cognouiſſemus, ſentẽtiam protinus horum verborum de ipſa nimirũ Euripidi tragœdia, quando illius Ennianæ iacturam fecimus, libuit aucupari. Sic igitur in ea fabula cum matronis Corinthiis loquẽs inducitur Medea, vti perſuadeat non ſibi verti vitio oportere, quod abſit a patria, quando multi, inquit, honeſti etiam procul a patria, multi contra domi fuerunt inglorii. Nam male audiebant peregrinæ fœminæ, vnde illud Comicũ: *Adeone eſt demens; ex peregrina?* Similiter tacere poſſe ait Parmeno, *Samiam fuiſſe Thaidis matrem, tunc Athenis victitantis.* Verſiculos autem Euripidis ipſos, ex Medeæ perſona, ne quis fortaſſe deſideret, hic adſcribemus.

Terentius in Andria.

> Κορίνθιαι γυναῖκες ἐξῆλθον δόμων.
> Μὴ μοί τι μέμψησθ᾽ οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
> σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
> τοὺς δ᾽ ἐν θυραίοις, οἱ δ᾽ ἀφ᾽ ἡσύχη ποδὸς
> δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν.

Quod autem diximus poetam Ennium de Græco vertiſſe tragœdiam Euripidi Medeam, partim de verbis Ciceronis coniectamus, qui ſic ait in I. de bonorum malorumque finibus. *Quis enim tam inimicus pene nomini Romano eſt, qui Enni Medeam, aut Antiopam Pacuuii ſpernat, aut reiciat? Qui ſe iiſdem Euripidi fabulis delectari dicat, Latinas literas oderit?* partim etiam quod Ennianæ tragœdiæ principium multis locis, vt a Quintiliano volumine quinto, vt a Cicerone in libro de Fato, vt item ab aliis auctoribus identidem citatur, ſed nuſquam tamen longiore tractu, quam in rhetorico ſecundo eiuſdem Ciceronis ad Herennium. Quod hic ex codicibus variis emendatum ſubſcribimus, vt illuſtretur obſcuritas, locis aliquot in lingua Latina oboriens, quoties vnus, aut alter de eius tragœdiæ principio verſus allegatur, ſuppreſſo

Rhetorici ad Heren.

preſſo auctoris nomine, ſimulque intellectu ſuſpenſo. Locus ipſe apud Ciceronem ſic eſt. *Ne Ennium, inquit, & ceteros poetas imitemur, quibus hoc modo loqui conceſſum eſt.*

Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus
Caſa accidiſſet abiegna ad terram trabes,
Neue inde nauis incoanda exordium
Cœpiſſet, quæ nunc nominatur nomine
Argo, quia Argiui vecti, delecti viri
Petebant illam pellem inauratam arietis,
Colchis imperio regis Peliæ per dolum.
Nam nunquam hera errans mea domo efferret pedem
Medea animo ægro, amore ſæuo ſaucia.

Eſt autem trabes in verſiculo ſecundo, ſingularis numeri, quemadmodum & Priſcianus legit libro ſeptimo. Vetuſtiſsimi enim (vt ipſe inquit) etiam trabes pro trabs proferebant. Euripidi vero tragœdiæ principium, ſi cum Ennianæ conferas, feceris arbitror operæ pretium, quod & ſubnectam. *Trabes.*

Εἴθ᾽ ὤφελ᾽ ἀργοῦς μὴ διαπτάσθαι σκάφος
κόλχων ἐς αἶαν, κυανέας συμπληγάδας,
μηδ᾽ ἐν νάπαισι πηλίου πεσεῖν ποτε
τμηθεῖσα πεύκη, μηδ᾽ ἐρετμῶσαι χέρας
ἀνδρῶν ἀρίστων, οἳ τὸ πάγχρυσον δέρος
πελίᾳ μετῆλθον, οὐ γὰρ ἂν δέσποιν᾽ ἐμὴ,
μήδεια πύργους γῆς ἔπλευσ᾽ ἰωλκίδος,
ἔρωτι θυμὸν ἐκπλαγεῖσ᾽ ἰάσονος.

Panici terrores qui vocentur, eoq; locupletiſſimi citati teſtes.

CAPVT XXVIII.

IN Ciceronis epiſtola ad Tyronem, quæ poſita in extremo familiarium volumine, ſic ſcriptum eſt *Et ſi Atticus noſter, qui quondam me commoueri πανικῶς intellexit, idem ſemper putat, nec videt quibus præſidiis philoſophiæ ſeptus ſim, hercle quod timidus ipſe eſt, θορυβοποιεῖ. Panica* vocantur (vt arbitror) a Græcis repentini quidam terrores & conſternationes, quales vtique lymphatici metus, vſq; adeo irreuocabiles, vt non ratione modo, ſed mente etiam careant. Quo item verbo Cicero idem vtitur in epiſtola ad Atticum libro quinto. *Scis enim, inquit, quædam πανικὰ dici.* Facit item Hyginus *de Panico terrore* mentionem, quo loco de capricorno his verbis. *Hic enim dicitur, cum Iupiter Titanas oppugnaret, primus obieciſſe hoſtibus terrorem, qui Panicos dicitur, vt ait, Eratoſthenes,* quam fabulam & Germanicus innuit in Arateo commentario. Euripides in Medea ſic ait.

Καί τις γεραιὰ προσπόλων δόξασά που
ἢ πανὸς ὀργὰς ἤ τινος θεῶν μολεῖν
ἀνωλόλυξε.

Panos, autem vocat iras Euripides, ſicuti eſt apud antiquiſſimum ipſius interpretem, *τὰ πανικὰ δείματα*, *id eſt, panicos terrores*, *ὅτι τὰς τῶν αἰφνιδίων φόβων καὶ ταραχῶν αἰτίας τῷ Πανὶ ἀνατιθέασιν*. *Quoniam, inquit, repentinorum terrorum, & conſternationum cauſſam Deo Pani tribuunt.* Et apud Syneſium in libro de prouidentia, ſic inuenio ferme, *καὶ πανικοὶ θόρυβοι μεθ' ἡμέραν τὸ στράτευμα κατελάμβανον.* *Et Panici tumultus interdiu exercitum occupabãt.* Quo loco amplitet etiam cuiuſmodi eſſent hi demq; terrores, explicatur. Quin interpres etiã neſcio quis, ita verba hæc ipſa Syneſi enarrat, *vt Panicos appellari terrores dicat*, cum repente in exercitu viri equiq; perturbantur, nulla comparente cauſſa. Solent enim, inquit, fœminæ vi numinis inſtinctæ, Panos orgia clamoribus concelebrare, quibus

Nicetes rhetor.

vtpote repentinis metu audientes afficiantur. Sed & Nicetes Choniates non aſpernabilis omnino inter Græcos auctor, *Panicorum meminit phantaſmatum*, in oratione quapiam ſua. Theon quoque

Theon.

Arati poetæ interpres, *militaſſe* ait *Pana Deum aduerſus Titanas, primumque eum videri concham illam tortilem & turbinatam, qua pro tuba vtuntur inueniſſe, quæ Græce Cochlos appellatur, factumque ipſius opera, vt iſe armandi ſociis interim fieret copia, dum ſonitu quocunq; illo, qui Panicos vocatur, in fugam Titanes agebantur.* Sed & Nonnus poeta *Dionyſiacῶn x.* furentem deſcribens Athamanta, *nunc inſano Panos flagello furiatum ait, nunc intra ipſius aures bombum illum inſonuiſſe Panici Saturnii flagelli.* Verba ita ſunt.

Cochlos.

οἰστρηθεὶς ἀζύγας μανιώδεϊ Πανὸς ἱμάσθλῃ,
ἀεὶ δ' οἱ ἔνδον ἀκουεῖς.

Et item.

πανικὸς κρονίης ὑποβόμβεε δοῦπος ἱμάσθλης.

Quo autem nunc piaculo Valeri Flacci, pulcerrimos poetæ verſus taceam ſuper hoc ipſo poſitos, in libro Argonauticῶn tertio, *Dant, inquit, æthere longe*

Signa tubæ, vox & mediis emiſſa tenebris.
Hoſtis habet portus, ſoliti rediere Pelaſgi,
Rupta quies, Deus ancipitem lymphauerat vrbem
Migdoniæ Pan iuſſa ferens ſæuiſſima matris,
Pan nemorum, belliq; potens, quem lucis ab oris
Antra tenent, patet ad medias per deuia noctes
Setigerum latus, & toruæ coma ſibila frontis.
Vox omnes ſuper vna tubas, qua cornua & enſes,
Qua trepidus auriga rotis, nocturnaq; muris
Clauſtra cadunt, taliſq; metus non Martia caſſis
Eumenidumq; coma, non triſtis ab æthere Gorgo
Sparſerit, aut tantis aciem aptauerit vmbris.
Ludit & ille Deus, pauidum præcepibus aufert
Cum pecus, & profugi ſternunt dumeta iuuenci.

Quin

Quin lib. etiam 6. apud eundem barbarus quiſpiam ad terrorem incutiendum ſimulacra Panos prætulit:

Hiſpidus inq; Dei latuit terrore Lycæi.

Sed & Sozimus hiſtoriæ Græcus auctor in lib. 5. *monſtroſo aſpectu quempiam apparuiſſe, pellitum dicit, Albanis, Romaniſq; prælium commiſſuris.* Etenim Deum Pana belligerum fuiſſe, vel ex argumento Nonni cognoſcimus, vel ex Theocriti fiſtula, nam in ea ſunt iſta quoque verba de Pane Deo. *Sozimus hiſtoricus. Pan belliger.*

ὃ αἰδεῖ πὺρ φρένας τέρμα στίχους.

Eundemque fuiſſe Athenienſibus auxilio contra Perſas cum alibi legimus, tum in ea ipſa quam diximus fiſtula, his verbis,

ὃς σβέσεν αὐορέαν ἰσωδέα
πάππω ὀφεῖνε τρεῖκοστ᾽ ἀφείλετο.

Vnde ſint apud Ouidium Teuthrantia turba. Theſpi vocatæ filiæ.

CAPVT XXIX.

OVidius in epiſtola Deianiræ ad Herculem.

Nec tibi crimen erunt Teuthrantia turba ſorores,
Quarum de populo nulla relicta tibi eſt.

Notiſſima quidem fabula, etiamque a Diodoro prodita, ſuper Theſpi natabus ab Hercule compreſſis. Cur autem *Teuthrantia turba* vocentur, hoc tam pleriſque incompertum atque ignotum eſt, vt audeant literatores pro illo *teuthrantia*, *Theſpeia reponere*, nimiſquam improbe inſciteque. Nos de eo inuenimus apud Euſtathium Homeri interpretem, vbi maxime Catalogum enarrat. φησὶ δὲ ὁ τῶν ἐθνικῶν συγγραφεὺς ὅτι κλίσμα ἐστὶν ἡ Θέσπεια Θεσπιάδου κατὰ δέ τινας Θεσπίου, υἱοῦ τοῦ θραντος τοῦ Πανδίονος. Ex auctoritate ſcilicet cuiuſpiam qui de gentibus conſcripſerit, Theſpiam tradit a Theſpiade fuiſſe conditam, ſicut autem nonnulli ſcribant a Theſpio Teuthrantis filio, Pandioniſque nepote. Quare *Teuthrantia turba* Theſpi vocatæ filiæ ab auo *Teuthrante*. Denique & Æſchylus in tragœdia Agamemnone, Theſpiam vrbem *Teuthrantis* appellauit. *Teuthrantia turba. Theſpia. Teuthras.*

Vocabula inuentu rara nec tamen ſingularia, Cucuma, Proſeucha, Scruta.

CAPVT XXX.

VOcabula quæpiam ſunt ita rara inuentu, vt ſi iterum in ea incidamus, ob id feciſſe operæ pretium videamur, quoniam ſingularia credebantur, ſicuti eſt *cucuma* apud Martialem in hoc Hemiſtichio, *Cucumam fecit Oracilius.* Nam ſic in Satyrico legimus Petroni Arbitri, *Tum illa carnis etiam paululum delibat, & dum coæquale natalium ſuorum ſinciput in carnarium furca reponit, fracta eſt putris ſella, quæ ſtaturæ altitudinem adiecerat, anumque pondere ſuo deiectam ſuper focum mittit. Frangitur ergo ceruix cucumæ, ignemque conualeſcen-* *Cucuma.*

tem reſtinguit, atq; totam faciem excitato cinere perſudit. Ex eoque *Cucumion.* inclinatum diminutiuum *cucumion* inuenio apud Arrianum in libris de Epicteto, quo maxime capite περὶ κυνισμοῦ, hoc eſt, de Cynica profeſſione loquitur, atque adeo verba Arriani ponam, δεῖ αὐτὸν κουκούμιον ἔχειν ὅπου θερμὸν ποιήσας τῷ παιδίῳ ἵν' αὐτὸ λούσῃ. *Habe-* inquit, *eum cucumion oportet, vbi calfaciet puero quo ipſum lauet. Cucumion dixit* Græca conſuetudine, quod nos *cucumulam* non *Proſeucha.* inconcinne. Sed & Proſeucha tantum apud Iuuenalem inueniri vocabulum pro loco mendicabulorum putatur, cum tamen Cleomedes in ſecundo circularis inſpectionis libro aduerſus Epicurum differens, ita propemodum loquatur: *Ex iis nonnulla e lupanaribus aſcita, quædam ſimillima his, quæ in cerialib. a fœminis dictitantur, alia vero ex media proſeucha*, atque ab iis ipſis qui illic mendicant deſumta, Iudaica plane & retrita, longeque etiam reptilibus hu- *Scruta.* miliora. Sed & ſcruta dixit Horatius quidem ſemel in hoc verſiculo:

Vilia vendentem tunicato ſcruta popello.

Dixit iterum quantum videam Sidonius Apollinaris libro epiſtolarum ſeptimo per hæc verba. *Nunc quædam friuola, nunc ludo apta virgineo ſcruta donabat.*

Quid ſit illud apud Iuuenalem, tanquam habeas tria nomina,
quodq; manu emiſſi patronorum ſibi nomina imponebant,
deq; in nomen adoptando ex teſtamento.

CAPVT XXXI.

ET ponere foris, ſiquid tentaueris vnquam
Hiſcere, tanquam habeas tria nomina.

Sane Domitius idem (nam ceteros omitto interpretes, cum ipſo vt præfractiore congredior) Domitius igitur ſic hunc ex 5. Iuuenalis ſatyra locum enarrauit. *Si velles*, inquit, *loqui, quaſi tu quoque vnus eſſes ex nobilibus, quaſi innuat, quod tantum his, qui nobi-* *Nomina tria quibus.* *les ſunt loqui liceat. Nobilitas enim cognomine, agnomine, & nomine deſignabatur. C. Iulius Cæſar.* Hactenus ad verbum Domitius. Ceterum tria nomina, nec ſoli habebant nobiles, nec vniuerſi, ſed hi potius arbitror, qui e ſeruitio manumittebantur. Quocirca ſenſus quoque vel ob id acutior atque concinnior, vt conuiuator ne liberum quidem putet, neue pro libero fari æquum cenſeat, quem ſibi conuiuam vocauerit. Hoc ſi non auctores haud lubricæ fidei comprobant, vincor nihil eſſe Domitio penſitatius. Artemidorus igitur Epheſius, ſiue is Daldianus dici mauult in libro de ſomniorum coniecturis, primo, Græce ille quidem, ſed ad hanc ſententiam, *Noui autem quendam, inquit, ſeruum hominem, qui ſibi habere tria virilia viſus. Dein vero liber factus eo pacto tria pro vno habuit nomina, duobus aſſumtis patroni nominibus.* Hæc Artemidorus. Septimius quoque Florens Tertullianus in libro de reſurrectione ſic ad verbum, *Oro te, inquit, ſi famulum tuũ libertate mutaueris, quia*

eadem

Digitized by Google

eadem caro atq; anima permanebunt, quæ flagellis, & compedibus, & ſtigmatibus obnoxia rstro fuerant, idcirco ne illas eadem pati oportebit non opinor. Atqui & veſtis albæ nitore & anuli aurei honore, & patroni nomine, ac tribu, menſaque honoratur. Hinc illud opinor Perſianum: *Exit Marcus Dama.* Probat morem Cicero quoque epiſtolarum ad Atticum volumine 4. ſic ſcribens, *De Eutychide gratum qui vetere prænomine, nouo nomine T. erit Cæcilius, vt eſt ex me & te iunctus Dionyſius M. Pomponius.* Sed vt obiter hunc quoque Ciceronis, non inobſcurum locum interpretemur, noſſe oportet, etiam morem fuiſſe, vt heredes teſtamento in nomẽ, familiamq; adoptarentur. Sicuti eſt a Cæſare C. Octauius, quemadmodum ſcribit & Suetonius in Iulio. Quocirca poſt eam diem ſemper eſt ille Cæſar, vt in epiſtolis quoque Bruti ad Ciceronem, appellatus. Quemadmodum & Q. Scipio collega in conſulatu Pompei, qui cum filius Naſicæ foret, ex teſtamento in Metelli pii genus adoptatus, eius etiam nomine vocabatur. Sicuti libro hiſtoriarum xl. ſcribit Dion. Quare etiam T. Pomponius Atticus heres relictus a Q. Cæcilio ex dodrante, ſicuti ſcribit Cornelius Nepos in ipſius Attici vita, poſtea vt eſt apud Varronem in ſecundo de re ruſtica, ex T. Pomponio Attico Q. Cęcilius Atticus eſt appellatus. Quare Eutychidem manumiſſum T. Cæcilium Eutychidem vocauit, vetere prænomine ſuo. nam T. Pomnius olim dicebatur; nouo nomine, quod haud pridem Q. Cæcilius vocari cœperat. Sic ſeruus Dionyſius, M. Pomponius Dionyſius vocatus eſt, aſcito Ciceronis prænomine, Attici nomine. Sed & Mileſius Alexander, cui Polyhiſtori cognomentum fuit, Cornelius eſt etiam a Cornelio Lentulo appellatus, a quo videlicet fuerat manumiſſus, ſicuti quæ Suidæ dicuntur collectanea, teſtantur.

Perſii locus. *Cic. locus.* *Suidæ nomine collectanea.*

Reſtituta Plinianis Codicibus abolita pridem vox, quidq; poppyſmos aut poppyſma ſignificent, quodq; mos poppyſmis adorandi fulgetras.

CAPVT XXXII.

Corrigendus apud Plinium locus, ex lib. 28 naturalis hiſtoriæ, cap. 2 quo tractatur, an ſit in medendo aliqua vis verborum, ſubducta enim vox vna, qua vetus indicatur conſuetudo, vetuſtiore quoque teſtimonio comprobata. Sic autem plerique codices habent, *Fulgetras adorare conſenſus gentium eſt.* Sed in vetuſtis duobus exemplaribus, ex ipſa Medicæ gentis nobili bibliotheca, ſic ſcriptum. *Fulgetras adorare poppyſmis conſenſus gentium eſt.* Quam lectionem vel Ariſtophanes faceriſſimus poeta confirmat in comœdia, cui σφῆκες inſcriptio. Nam apud eum Philocleo quidam ſenex ita loquitur, *vt ſe dicat poppyſſantibus* (liceat autem ſic verbo vti) *fulguraturum.* Tum interpres antiquiſſimus, *morem hunc eſſe ait, vt is ad fulgetras poppyſſetur.* Verba Ariſtophanis hæc ſunt κἂν ἀστράψω ποππύζουσιν. Tum interpres hæc, ἔθος τοῖς ἀστραπαῖς ποππύ-

Plinii locus. *Poppyſmi.*

ζῆν. Quemadmodum ergo apud Iuuenalem, Martialemque poetas poppyſma legitur, & poppyſmata, ſic apud Plinium poppyſmis à caſu recto, qui ſit poppyſmus. Eſt autem factitia de ſono vox, id ſignificans, quo maxime nondum perdomitis equis adulamur, vti Maximus in lexico, & Nicas item, & Suidas. Vtitur verbo etiam Sophocles. ποππύζεται ζυγῇ λάπτει. ſicut & Pollux meminit in ſeptimo Onomaſticῶn. Quin idem quoque in primo, ſiſti equum pôppyſmo decet, hoc ipſum vſurpans vocabulum, quod & Plinius, qui tamen etiam libro eiuſdem naturalis hiſtoriæ quinto trigeſimoque ſic ait, *Similis & Nealcem ſucceſſus in ſpuma equi, ſimiliter ſpongia impacta ſequutus dicitur, cum pingeret poppyzonta, retinentem equum* Dexippus etiam Platonicus philoſophus, in dialogo, quem edidit in Ariſtotelis Categorias, ita ſcribit. ὁ ἄνευ ἀναρθρος ψόφος, ὡς ἐπὶ ποππυσμάτων.

Cambre qua ſit apud Iuuenalem, ſuperque ea Græcum prouerbium.

CAPVT XXXIIJ.

Occidit miſeros Cambre repetita magiſtros.

Calderini de Cambre ſententia.

HVnc Iuuenalis verſum, Domitius idem Calderinus his verbis enarrat. *Cornelius de declamationibus ita ſcribit. Declamationes, aut ex hiſtoriis trahebantur, ſicuti ſane nonnullæ vſque adhuc, aut ex veritate, ac re, ſiqua forte recens accidiſſet, itaq; locorum etiam appellationibus additis proponi ſolebant, & ſic certe collectæ, editaque ſe habent. Cambre igitur inſcriptio eſt declamationis a loco. Nam oppidum eſt in Teuthrania Troadis, vt ſcribit Plinius & e proxima regione eſt Lesbos, in qua Mitylenen occupauerunt tyranni, vt auctor eſt Strabo, Nigſſilus & Megarogilus, Alcæus poeta eos carmine eſt inſectatus, vnde aureum plectrum habuiſſe dicitur auctore Fabio. De tyrannis euectis Cambre declamatio ſemper erat repetenda a magiſtris. Hæc placet ſententia, vt conueniat cum eo quod dixit.*

Cum perimit ſæuos claſſis numeroſa tyrannos.

Quod alii a Cambro Scytharum rege, cuius meminit Diodorus, Cambren declamationem deducunt, nulla ex parte accomodatum eſt. Hactenus igitur Domitius, tortuoſa prorſus, & tergiuerſanti oratione, cuius ex verbis hæc denique colligitur, confuſa neceſſitate ſententia; *Cambren* declamationem ab oppido Teuthraniæ appellari, quod & a locis nomina declamationibus imponantur. & *Mitylenen* tyranni occupauerint, oppidum in Lesbo, vt id poeta verſiculo illo ſignificet,

Cum perimit ſæuos claſſis numeroſa tyrannos.

Nos igitur proponerentur necne a veteribus controuerſiæ, locorum appellationibus additis, non laboramus, quamuis hoc non Cornelius (vt ipſe dicit) ſed Suetonius Tranquillus ſcripſerit in libello,

bello, quem de claris grammaticis, rhetoribuſq; compoſuit, eumque libellum, non vt Corneli, ſed vt Suetoni, Domitius quoq; ipſe ſuperius agnoſcit, & ſuo ſe laqueo (quod dicitur) implicat, exponẽs (vt quidem ſibi videtur) verſiculum eiuſdem ſatyræ,

Parte alia ſolum ruſſati pone lacerta.

Iamvero *Cambren* (vt quod nunc inſtat agamus) eſſe inſcriptionem, id nos plane pernegamus. Quin audacter pronuntiamus, neque tale quippiam apud idoneos modo ſcriptores inueniri, neque ſi maxime inueniatur, idcirco tamen ad tyrannos eos, qui *Mitylenen* occupauerint, referendum, cum oppidum Cambre non modo non in Leſbo, ſed ne in inſula quidem ſit vlla. Quare, quod *pace ſua dixerim*, nihil hac Domiti commentitia opinione, ſi quis modo eam diligenter excutiat, dici, fingiq́ue poteſt, aut abſonum magis, aut inconcinnum, & ridiculum, ſic vt ſeſe ipſa nullo impellente ſubuertat. Neque autem cauſſa fuit, cur *Mitylenen* ad Alcæũ cõfugeret vt claſſis numeroſa tyrannos perimeret, quando inter primas controuerſiarum materias, tyrannicidarum præmia numerat Cornelius in eo dialogo, quem de claris edidit oratoribus. Ita ſibi omnia tenebrarum & caliginis ingenia Domitius offundit, quoties velut e naſſa piſciculus nequit exſinuari, quodque Ariſtotelem facere docet Atticus philoſophus, non inelegans Platonis propugnator, vt quemadmodum ſepia ſparſo ſub oculos ipſos, manumque piſcatoris, ſuo ſibi ſucco, elabitur, ita ille deprehendi metuens, ſententias de induſtria obſcuritatibus infuſcet, hoc in hunc hominem potius conueniat, nunquam magis, quam cum pene tenetur, inuoluentẽ ſemet, obnubilantemque ambagibus, & quoddam ſicut atramentum perplexitatis interuomentem. Quod autem quidam vir alioqui doctus, & induſtria ſua bene de literis meritus, in commentario nuper edito, de Gambra, Anathoque affert ex Probo, vt ipſe inquit, Iuuenalis interprete, fateor equidẽ, nec ſcire me quinã ſit hic Probus, nec putare eũ eſſe cuius Gellius, aliique ex veteribus meminerint. Fides ergo de eo apud auctorem ſit. Mihi tamen quod videtur, exponam breuiter, *nam*, vt ait ille neſcio qui tragicus, *veritatis ſimplex oratio eſt.* Græcum igitur hoc, arbitror, prouerbium Iuuenalis expreſſit. δὶς κράμβη θάνατος quo ſignificatur, *bis poſita Crambe mors eſſe.* Crambe autem braſſicæ genus, vt faſtidium videlicet repetitæ ſæpius controuerſiæ denotaret, cum vulgo quoque recalfacta braſſica iam in prouerbium faſtidii conceſſerit. Maluit autem Græcum vſurpare quam Latinum vocabulum poeta, vel quia tritius id Græcis quam Latinis prouerbium, vel ſane quia ſpecies etiam quædam braſſicæ proprie appellata *Crambe*, tenuioribus, vt eſt apud Plinium, foliis & ſimplicibus, denſiſſimiſque, amarior ſed efficaciſſima. Ipſius vero Græci prouerbii mentionem Suida facit,

Pace ſua.

Atticus philoſophus.

Sepia natura.

Græcũ prouerbium.

Crambe.

poniqúe etiam in conuiuiis, *Cramben* docet, quod ſit ebrietati contraria, quemadmodum in libro de re ruſtica teſtatur Cato.

Vitioſe quapiam in epiſtola Ciceronis, deq; vocabulo quod eſt Sciamachia.

CAPVT XXXIV.

RVſticum nimis & illepidum, ſordidumque adeo plane vocabulum Ciceronis epiſtolam occupauit, eam quæ eſt ad Brutum iſto principio. *Mirabiliter mi Brute lætor*, ſic enim in ea legimus, *Meaq; illa vehementes contentiones tanquam ſcientiæ ad nihilatæ eſſe videantur.* Quod quidam tamen hactenus corrigunt, vt dicant tanquam ſi iam adnihilatæ eſſe videantur. Conſulant quæſo eruditi, peritique idoneorum verborum veterumque lectionū, conſulant ſuum quiſque iudicium ſenſumque, ac tum demum credere audeant, *adnihilatas contentiones*, ſcriptum fuiſſe a Cicerone. Nos in codicibus duobus Medicæ familiæ, quorum ſupra quoque fidem allegamus, mendoſe id etiam, ſed tamen vt erroris adhuc veſtigium non ſit abolitum, ſic reperimus, Tanquam *Sciamachalæ* eſſe videantur. Quare ſuſpicamur legendum, *ſciamachiæ*. Sunt enim *ſciamachiæ* nihil ſane aliud, quam vmbratiles pugnæ. Sentit enim Cicero hoc vtique frigere iam ſe plane in ſenatu, non ſuccedentibus Bruto rebus, ſuasque illas vehementeis contentiones, ſciamachias videri. Vocabulum ipſum, perquam eſt elegans apud Græcos, & magnopere vſitatum. Quin Galenus quoque medicus in libro ſecundo ὑγιεινῶν ſic ait. μεταβαίνειν δὲ καιρὸς ἐπὶ τὰ ταχέα χωρὶς εὐτονίας καὶ βίας, δρόμοι δ' εἰσὶ ταῦτα καὶ σκιαμαχίαι. Inter celeres exercitationes, quæ tamen attentæ violentaque non ſunt, etiam curſus adnumerat, & ſciamachias. Denique vel Euſtathius in Odyſſeæ commentario Rhapſodiæ tertiæ, de verbo eo ſic meminit. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὲν, ὑπὸ σκιᾷ μαχέσασθαι, φαῦλον δηλοῖ οὐδέν. οὐ μήν τοι καὶ τὸ σκιώδες σκιαμαχεῖν. Et M. Varro ſatyram vnam e ſuis illis Menippeis Sciamachiam inſcripſit. Hæc enim eſt apud Gellium vera ex antiquis exemplaribus lectio, non vt quidam etiam ſcribunt *Criomachia*. Quin paulo etiam ſupra in epiſtola eadem Ciceronis, vocabulum alterum quod eſt ὄργανον, de Græca ſcriptura deprauatum migrauit in Latinam. Nam pro eo quod erat ὄργανον, factum in *optanon*. neque autem hoc quoque ab vllo hactenus animaduertitur. Quare ſic legeris, plane iam Brute frigeo. Organon enim erat meum ſenatus, vt quo pro organo Cicero, proque inſtrumento vtebatur.

Sciamachia.

Gellij locus.

Organon.

Locus in M. Varronis, & item alter in Columella libris rei ruſticæ defenſus a vitio, quod ımq; ſuper Euhemero inibi, & Iouis ſepulcro, & Cretenſibus addita, & locus apud Statium declaratus.

CAPVT XXXV.

IN M. Varronis lib. I. rerum ruſticarum mendoſe legitur illud,

Ariſto

Ariſta & granum omnibus fere notum, gluma paucis. Itaque id apud Ennium, ſolum ſcriptum ſcio eſſe in Ephemeridis verſibus. Nam quod habent etiam, qui putantur emendatiſſimi codices, in Ephemeridis verſibus, hoc ego in venerandæ vetuſtatis exemplari e publica gentis Medicæ bibliotheca ſic inuenio, in Euhemeri libris verſis. Neque autem dubium eſt, Ennii ſacram hiſtoriam ſignificari a Varrone *de Euhemero* in Latinum verſam, quam videlicet & Lactantius identidem, & Euſebius citat, & Auguſtinus. Verba Lactantii de libro diuinarum inſtitutionum primo ſic habent. *Antiquus auctor Euhemerus, qui fuit e ciuitate Meſſana, res geſtas Iouis, & ceterorum qui Dii putantur collegit, hiſtoriamque contexuit ex titulis, & inſcriptionibus ſacris, quæ in antiquiſſimis templis habebantur, maximeque in fano Iouis Triphylii, vbi auream columnam poſitam eſſe ab ipſo Ioue, titulus indicabat. In qua columna geſta perſcripſit, vt monimenta eſſent poſteris rerum ſuarum.* Hanc hiſtoriam interpretatus eſt Ennius, & ſecutus, cuius hæc ſunt verba: *Vbi Iupiter imperium Neptuno dat maris, vt inſulis omnibus, & quæ loca ſunt ſecundum mare omnibus regnaret.* Dein Lactantius idem locos Ennii nonnullos, de hac ipſa hiſtoria iterum atque iterum adducit, quos equidem breuitati ſtudens præteribo. Quin ipſius quoque *Euhemeri* verba Sextus item allegat Empiricus, Pyrrhoniorum maxime volumine quarto, vocatumque ait Atheon, ſicuti Melium Diagoran, Prodicum Ceum, Theodorum Cyrenaicum, complureiſque alios. Ac de eo quoque Timon Phliaſius (vt arbitror) ſic ait.

Varr. loc. · *Euhemerus eiusq; libri.* · *Atheon.*

Εὐήμερος γέρων ἀλαζὼν ἄδικα βιβλία ψύχων.

Sed his omiſſis, illud vtique acrius inſpiciendum eſt apud Columellam quoque libro x. Capite autem tertio, vbi de apibus agitur, bis Homerum citari pro Euhemero in peruulgatis codicibus, quod & vetuſtiſſimus indicat liber, de priuata familiæ Medicæ bibliotheca, literis Langobardis exaratus, & item alter e publica eiuſdem gentis, quem de vetuſto exemplari, Nicolaus Nicolus, vir doctus & diligens ſua manu perſcripſerit, tum & ratio aſtipulatur, cui nulla reſiſtunt clauſtra: ſiquidem apud Homerum fabula nulla iſtiuſmodi de apibus reperitur, ac veriſimile eſt, ſcriptam fuiſſe ab Euhemero potius, qui Iouis hiſtoriam compoſuerit, cuius apes illæ fuiſſe nutrices prædicantur. Quod autem apud hunc ipſum (vt arbitror) Euhemerum, de quo ſupra diximus, ſcriptum repererat poeta Callimachus in ſacra eadem hiſtoria, Iouem in Creta vitam conſummaſſe, atque inibi ſepulcrum eius eſſe in oppido Cnoſo, in quo ſepulcro eius inſcriptum fuerit antiquis literis Græcis ζεὺς κρόνυ, id eſt, Latine, Iupiter Saturni, quod hoc inquam poeta doctiſſimus & ſcriptum ab illo cognouerat, & pro confeſſo a Cretenſibus habitum, teſtatumque, ob id opinor in hymno ipſo ad Iouem, *Cretenſes*, in-

Colu. loc. · *N. Nicolus.* · *Iouis ſepulcrum.*

quit, *ſemper mendaces, qui ſint Iouis ſepulcrum fabricati, cum nunquam ille obierit, perpetuoq; ſit.* Verſus autem hi ſunt:

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

Propterque hoc ipſum denique, Statius quoque, opinor, in primo Thebaidos inquit. *Mentitaque manis Creta ſuos.* Cyprianus etiam martyr, homo diſertiſſimus, in libro de origine & generibus idolorum, *Antrum Iouis ait in Creta monstratur, & ſepulcrum eius oſtenditur*, quanquam parum emendate ſcripta verba hæc in nouis codicibus reperiuntur. Porro Cretenſes adeo mendaces habiti ſemper, vt Græco prouerbio, quod eſt, πρὸς Κρῆτα κρητίζειν, nihil aliud ſignificetur, niſi mendacio vti aduerſus mendacem. Sed & Cretenſis illius Epimenidis verſiculus hic a Paulo etiam Apoſtolo citatus atque ob id etiam ſanctificatus eſt:

Cypriani lo.

Prouerb.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

Id ſignificat, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ ventres pigri. Nam verſiculi prioris hemiſtichion, de Epimenide ſumſit Callimachus. Quocirca eleganter etiam hoc Ouidius in amoribus.

Cretes erunt teſtes, nec fingunt omnia Cretes. Et alibi.
Nota loquor, non hoc quæ centum ſuſtinet vrbes,
Quamuis ſit mendax, Creta negare ſolet.

Solutum hic & enodatum, quod ænigma de Varronis libro citat Gellius.

CAPVT XXXVI.

Au. Gellii locus.
Locus eſt lib. 12. cap. 6.

AEnigma illud ex Varrone, quod Gellius proponit, & inenarratum relinquit, vt legentium conjecturas acuat, equidem ſoluturum me meo quoque periculo profiteor. Eſt autem tale in tribus ſenariis. *Semel minus ne, an bis minus ſit, non ſat ſcio, An vtrunque horum, vt quondam audiui dicier, Ioui ipſi regi noluit concedere.*

Terminus Deus.

Terminum ſignificare videtur, qui Deus concedere Ioui noluit, cum capitolium exaugurabatur. Ouidius Faſtorum ſecundo.

Quid noua cum fierent capitolia? nempe deorum
Cuncta Ioui ceſſit turba, locumq; dedit.
Terminus, vt veteres memorant, inuentus in æde
Reſtitit, & magno cum Ioue templa tenet.

Dubitat ergo hic ſcirpi auctor, ſemel minus, an bis minus fuerit, an vtrunque horum, ex vtroque autem, hoc eſt ex ſemel, & bis reſultat ter. Quare non ſemel minus, non bis minus, ſed Terminus fuit, qui Ioui ipſi regi noluit concedere.

Lapſum

Lapſum fœde Seruium ſuper Oaxe fluuio, & Creta.

CAPVT XXXVII.

ET rapidum Cretæ veniemus Oaxem.

Hoc ex prima bucolicõn ecloga, ſic enarrat ad verbum Seruius. *Rapidum Cretæ inquit, lutulentum, quod rapit cretam. Creta alba terra dicitur, Nam Oaxis fluuius eſt Meſopotamiæ, qui velocitate ſua rapiens albam terram turbulentus efficitur.* Hactenus ille. Sed enim ego Oaxem Cretæ inſulæ fluuium intelligi crediderim potius. Nam Vibius quoque Sequeſter Oaxem Cretæ fluuium dicit eſſe, a quo & ciuitas Oaxia. Quare Apollonius, Cretam quoque inſulam, tellurem Oaxida vocauit in primo Argonauticõn his verbis. Oaxis.

δάκτυλοι ἰδαῖοι κρηταιέες, οὕσποτε νύμφη
ἀγχιάλη δικταῖον ἀνὰ σπέος ἀμφοτέρῃσι
δραξαμένη γαίης οἰαξίδος ἐβλάστησε.

Hoc autem poſtremum ita Varro tranſtulit, ille arbitror Atacinus alicui operis interpres:

Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis

Neque vero non conuenit rationi, vt qui diſperſum iri toto orbe ſuos populares velit oſtendere, de inſula quoque in medio, veluti mediterraneo mari ſita, tum autem & de altera tota penitus orbe diuiſa meminerit.

Expoſitum Iuuenalis carmen, contra omnium hactenus ſententias, ſuper Laconico, & Pityliſmate.

CAPVT XXXVIII.

QVi Lacedæmonium pityſmate lubricat orbem.

Verſus hic ex vndecima Satyra Iuuenalis, varie prorſus expoſitus eſt hactenus, atque (vt arbitror) indiligenter. Nam Domitius *Pityſma* dicit eſſe irrorationem e leui ſputo, de verbo *Pityo.* Lacedæmonium vero orbem pro anulo accipit, quoniam, inquit, *a Lacedæmoniis anulorum vſus manauit, vt ſenatores, & equites, per anuli mentionem ſignificentur.* Porro alter eruditiſſimus homo, quem tamen nominare parcimus honoris gratia, qua parte ab eo diſſentimus, ſaltationem putat eſſe Lacedæmoniam, ſed ingenue tamen fatetur, nihil adhuc de eo ſe legiſſe, niſi tantum apud Pollucem, mentionem factam Lacedæmoniæ ſaltationis. Tertius denique vir ipſe quoque doctiſſimus, *trochum* intelligit de arbore pinu fabricatum, quod *pitys* dicatur pinus, vnde ſit *pityſma.* Nos e tribus his opinionibus, honorem præfati auctorum nullam plane probamus. Principioque negamus orbem Lacedæmonium ſignificare anulum poſſe, quoniam nuſquam legitur anuli origine manaſſe a Lacedæmoniis. Plinius autem quem Domitius adducit, tantum ferreo etiam tum anulo Lacedæmone vti refert. Quod ſi tollitur non poſſe Lacedæmoniũ or- Iuue. loc.

bem pro anulo accipi, ſicuti certe tollitur, nihil profecto commẽtitia illa irroratio valebit. Neque tamen *a pityo*, quod nunquam verbum inuenias, ſed *a pityzo* magis *pityſma* deducetur, quod apud Nicam Grammaticum declaratur. Qui vero ſaltationem putat eſſe Lacedæmoniam *pityſma*, cum de eo nihil inueniat, facile (vt eſſe ingenuus conſueuit) potiori ſententiæ ceſſerit. Quod item facturum credo, qui *trochum* putat e pinu factum *pityſma* eſſe, cum nec vſquam lectum, nec ad rem faciat, & ſyllabæ ratio pugnet, quoniam *pitys* habeat priorem correptam ſyllabam, vt ex primo liquet etiam Theocriti verſiculo. Nos igitur *pityliſma* legendum credimus, vt inſcitia librariorum ſyllabam de medio demſerit. Quod haud mirum eſt in tantis tenebris. *Pityliſma* vero intelligimus exercitationem, de qua Galenus excellens medicus in ſecundo ὑγιεινῶν libro. Quamuis apud eum ſit verbum potius *pitylizein*, quam nomen *pityliſma*. Ceterum recte *pityliſma* fit inde, etiam vſitatiſſima proportione. Neque adeo incongruum Galeni Græca verba prius adſcribere, dein pro captu noſtro interpretari. Cum igitur exercitationum varia genera referat, at de iis etiam doceat, quæ veloces quidem, ſed citra intentionem, violentiamque ſint, inter quas & hæc ipſa ſit, de qua nunc agimus, ita ſcribit ad verbum. τὸ δὲ πιτυλίζειν ἐπειδὰν ἐπ᾽ ἄκρων τῶν ποδῶν βεβηκὼς, ἀνατείνας τὼ χεῖρε κινῇ τάχιστα, τὴν μὲν ὀπίσω φέρων, τὴν δὲ πρόσω, μάλιστα δὲ τοίχῳ παριστάμενοι γυμνάζονται τοῦτο τὸ γυμνάσιον ἵν᾽ εἰ καί ποτε σφάλλοιντο προσαψάμενοι τοῦ τοίχου ῥᾳδίως ὀρθῶνται, καὶ οὕτω δὴ γυμναζομένων λανθάνει τε τὰ σφάλματα καὶ ἀσθενέστερον γίνεται τὸ γυμνάσιον. *Eſt*, inquit, *pitylezein, vel ſi mauis pityliſſare, cum quiſpiam ſummis pedibus ingrediens, manus protendit, ocyſſimeque mouet, alteram retrorſum ſcilicet, alteram prorſum, quo potiſſimum gymnaſii genere ad parietes exercentur, vt ſi ubi laſſentur, apprehenſo mox pariete facile reſurgant, atque ita exercentium lapſus fallunt, & ipſo fit exercitatio imbecillior.* Porro Lacedæmoniorum orbem, Laconicum ipſum acceperim, vt in quo ſolerent ad eum modum exerceri. Dion hiſtoriarum 53. libro, Laconicum in vrbe vaporarium, aut ſudatorium (ſic enim interpretari videmur poſſe, quod eſt apud eum *pyriaterium*) ab Agrippa ædificatum tradit. Dein *Laconicum* dicit appellatum, quoniam Lacedæmonii per ea tempora nudi, vnctique præ cunctis exercebantur. Laconicum iſtud & Martialis innuit, ita inquiens:

Ritus ſi placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore,
Cruda virgine, Martiaq; mergi.

Sed & Columella in libro de agricultura primo ſic. *Attonitique miramur geſtus effœminatorum, quod a natura ſexum viris denegatum, muliebri motu mentiantur, decipiantque oculos ſpectantium.*

Hæc videtur recantare Politianus epiſtola lib. xi. epiſtol. ſexta.

Lacedæmoniorum orbis.

Pyriaterium.

Digitized by Google

tium. Mox deinde, *vt apti veniamus ad ganeas, cotidianam cruditatem Laconicis excoquimus, & exuſto ſudore ſitim quærimus.* Iam igitur vel ex his Columellæ verbis conſtare cuiuis poteſt, quos iam potiſſimum poeta ſignificet, nempe eos dubio procul, qui diem totum in Laconicis iſtis, gymnaſiiſque contererent, vncti, nudique. *Quare etiam lubricat*, inquit, *propter oleum & vnguen, quo defricti excerbantur.* Seneca etiam lib. epiſtol. 7. ad Lucilium nihil aliud prorſus, quam Laconica inſinuat, ita narrans: *Quid mihi cum iſtis calentibus ſtagnis, quid cum ſudatoriis, in qua ſiccus vapor corpora exhauſturus includitur, vt omnis ſudor per laborem exeat?* Reſtat vti nunc, quoniam orbem dixit, etiam doceamus fuiſſe in orbem conſtructa *Laconica*, quod ex lib. 5. Architecturæ apud Vitruuium patet, in his verbis: *Laconicum ſudationes, quæ ſunt coniungenda tepidario, eaque quam late fuerint, tantam altitudinem habeant ad imam curuaturam hemiſpharii, mediumque lumen in hemiſphario relinquatur, ex eoque clypeum æneum catenis pendeat, per cuius reductiones, & dimiſſiones perficietur ſudationis temperatura. Ipſumque ad circinum fieri oportere videtur, vt æqualiter a medio flammæ vaporiſque vis per curuaturæ rotundationes peruagetur.*

Laconicorũ figura.

Scirpus exſolutus Auſoni vatis, de Cadmi filiabus, Melone, Sepia, & Cnidiis nodis.

CAPVT XXXIX.

SCirpum quem Theoni Grammatico per dimetros iambos acatalectos proponit ingenioſus, & non ineruditus poeta Auſonius, ſic nos tentabimus explicare. Sed ipſos prius verſiculos aſcribamus.

Auſonii loc.

Aut adſit interpres tuus	*Aenigmatum qui cognitor*
Fuit meorum, cum tibi	*Cadmi nigellas filias,*
Melonis albam paginam,	*Notasq; furuæ ſepiæ,*
Cnidioſq; nodos prodidit.	

Ex his autem poſtremus verſiculus, libris quidem vulgatioribus mendoſe legitur, *modos* habens, vel meos, pro eo quod nos repoſuimus *nodos*. Sic autem inuenio cum in aliis nonnullis, tum in libro Ioannis Boccacii manu perſcripto, qui nunc in bibliotheca ſancti Spiritus Florentina ſeruatur. Ceterum nec ratio metri patitur alterutrum vel modos, vel meos. Quoniam iambum eſſe non pyrrhichium ſede illa ſecunda oportet. Literas igitur Cadmi Phœnicis munus, & papyrum Niloticam, & atramentum ſcriptorium, & calamum librarium literatoris eius germanum inſtrumentum videtur mihi Auſonius ſub hæc inuolucra complicaſſe. Cadmus enim literas primus in Græciam attulit e Phœnicia. Teſtatur Herodotus in Terpſichore, *Phœnicas eos*, inquiens, *qui Cadmo duce venere in Græciam, literas vernaculas, & patrias, attulit.*

Cadmus in Græciam literas attulit.

Digitized by Google

hoc eſt Phœniſſas oſtendiſſe primitus Græcis, ſed fluxu ætatis, ait, cum voce nota quoque ſenſim mutata. Primique iis Iones vſi. Quare etiam φοινίκεια ſunt appellata. Cadmeas autem ſe quoque vidiſſe, ſcribit Herodotus, literas in templo Apollinis Iſmenii, Thebis in Bæotia cælatas in tripodibus quibuſdam, de quibus tria citat epigrammata, maxime (vt inquit ipſe) Ionicis ſimiles. Quamobrem ſi veteres Græcæ literarum notæ, non aliæ quam Phœnicum, Latinæ vero non aliæ fuere, quam Græcorum, ſicut & Plinius indicat, citata ipſe quoque Delphica (Nam illud tabula nouitium eſt, & ab ineruditis additum) manifeſtum eſt etiam Latinas literas, non alias eſſe, quam quas a Cadmo didicerimus. Quare ob id eas Cadmi filias vocat Auſonius, quoniamque atramento minuſculæ imprimuntur, ideo ſuauiter nigellas. Ob id igitur Zeno ſic in epigrammate,

> Οὐδὲ πάτρα Φοινισσα, τίς ὁ φθόνος; οὐ καὶ Κάδμος
> Κεῖνος, ἀφ' οὗ γραπτὰν Ἑλλὰς ἔχει σελίδα.

Timon quoq; Pyrrhonius, vt apud Sextum legimus, libro Pyrrhoniorum quarto ſic ſcripſit,

> γραμματικὴ, τῆς οὔτις ἀνασκοπὴ οὐδ' ἀνάθρησις
> ἀνδρὶ ὃς ἐδιδάχθη Φοινίκια σήματα Κάδμου.

Zopyrion vnus ex illis auctoribus e quibus constant collectanea, quæ Suidæ nomine circumferuntur. Cadmi Phœnica ſigna, notas literarum vocitans. Omitto quod & Suidas, aut Zopyrion potius φοινίκεια vocatas literas ait. Omitto Plinium, ceteroſque permultos, qui dicant eas a Cadmo in Græciam allatas. Nam cum diuerſi quæ legerant apud Herodotum paſſim meminerint, ſatis ipſi feciſſe videmur, quod iſta ſuæ reddimus auctoritati. Nec enim tam numeranda, ſicuti putamus, veterum teſtimonia ſunt, quam ponderanda. *Melonis vero albam paginam* ob id ait, quod papyrum Nilus producit, ex quo paginæ fiunt candidæ. *Melo qui & Nilus. Pomp. locus.* Nilus autem a veteribus Latinis, nondum aſſuetis Græcæ linguæ, Melo vocabatur, quemadmodum Pompeius in vocabulo, quod eſt *alumento* declarat. Quanquam habent plerique codices, non Melo ſed milo, mendoſe inſciteque. Quare vacillantem (ſi videtur) auctoritatem, adminiculo *Atlas.* Serui ſubſtentabimus, cuius in primo Æneidos ita verba ſunt. *Sane Atlas Græcum eſt, ſicut Nilus. Nam Ennius dicit, Nilum Melonem vocari, Atlantem vero Telamonem.* *Sepia.* Sic ille. Denique pro atramento in literarum formas lito *ſepiam* capimus etiam apud Perſium,

> *Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha.*

Scilicet ob eius piſcis ingenium, qui liquorem dicatur atrum profundere, quo fortaſſis olimque atramentum conficeret. Ex quo Martianus: *Dehincque nigello puluere, qui ex fauilla confectus, vel ſepia putaretur, illato per cannulas eadem reſanari.* *Furuum.* Furuum porro nigrum, de quo & furem dici putat Varro. Sed & Horatius ex eo quoque, *Furua* (inquit) *regna Proſerpinæ.* Et

Digitized by Google

Et furuas hoſtias Diti patri, Valerius Maximus, Sed & ante eum Varro nigras interpretatur. *Cnidios dein nodos accipe*, quoniã calami probatiores Cnidii, ſicuti Plinius ait libro 16 hiſtoriæ naturalis. Affectauit autem imitationem Perſianam, cum dixit nodos, quoniam & ille ſcripſerat, Nodi Cnidii

Inque manus charta nodoſaque venit harundo.

Scirpi ſimile vatis eiuſdem epigramma, emaculatum, atque enarratum.

CAPVT XL.

QVem nuper vatis Auſonii ſcirpum enodauimus, redegit in mentem nobis tetraſtichon eiuſdem facilius intellectu forraſſe, ſi quis & emaculatum habeat codicem & Græcæ literaturæ non ſit ignarus, vt cui vel alterutrum deſit, non minoris ſane laboris futurum, quam hoc eſt ænigma ſuperius Verſus hi ſunt, Auſoni locus.

Lais eros & itys, chiron & eros itys alter
Nomina ſi ſcribas, prima elementa adime,
Vt facias verbum quod tu facis Eune magiſter.
Dicere me Latium non decet opprobrium.

Nempe de primis ſingulorum ipſorum nominum literis ſeriatim inter ſe coagmentatis Græcum diſſultat hoc verbum λείχει, quod eſt Latine lingit, vt eo verbo (ſit autem honor auribus) inguinum liguritor Eunus, aut ſiquid tale addiuinas, inſinuetur. λείχει.

Quod in digeſtis Iuſtiniani principis, diem diffuſum male pro eo, quod eſt diffiſſum legitur, vt & apud Gellium, diffundi, & definitiones, pro illis diffindi & diffiſiones. atque inibi de Pandectis Florentinis nonnihil.

CAPVT XLI.

DIffiſionis vocabulum, & item quod dici ſolitum, in iudiciis diffindi diem, pene iam ſublatum e medio, atque inſcitia quadam improba, importunaque bonis artibus exitioſa iam obliteratum reſtituere ipſi pro virili conabimur, & reuocare diligentia noſtra. Vtitur iſta loquendi figura etiam iureconſultus Vlpianus in 74. ad edictum, per hæc ſane verba, quæ poſita libro primo Digeſtorum ſunt, ſub hoc titulo: *Si quis cautionibus in iudicio ſiſtendi cauſſa factis, non obtemperauerit.* *Si quis*, inquit, *in iudicio ſe ſiſti promiſerit, & valetudine, vel tempeſtate, vel vi fluminis prohibitus, ſe ſiſtere non potuit, exceptione adiuuatur. Nec immerito. Cum enim in tali promiſſione præſentia opus ſit, quemadmodum potuerit ſe ſiſtere, qui aduerſa valetudine impeditus eſt? Et ideo etiam lex xij. tabularum, ſi iudex vel alteruter ex litigatoribus morbo ſontico impediatur, iubet diem iudicii eſſe diffiſum.* Hactenus Vlpianus. Diffiſum autem legendum, non diffuſum, quod omnes habent hi ferme libri, qui ſunt in manibus. Atqui volumen ipſum Iuſtiniani Digeſtorum, ſeu Pãdectarum, dubio procul archetypum, in ipſa curia Florentina a ſummo magiſtratu publice Diffindi diem. Siſtere Pandecta Piſana.

adſeruatur, magnaque veneratione, quanquam raro id, etiam que ad funalia oſtenditur. Eſt autem liber haud quota ſpoliorum, prædæque Piſanæ portio, ſæpe a cōſultis citatus, maioribus characteribus, nulliſque interuallis dictionum, nullis item compendiariis notis, quibuſdam etiam ſaltem in præfatione velut ab auctore plane, & a cogitante, atque generante potius, quam a librario & exceptore inductis, expunctis, ac ſuperſcriptis, cum Græca epiſtola, Græcoque etiam pulcerrimo hoc epigrammate in prima fronte.

Compendiaria nota.

Βίβλον ἰουστινιανὸς ἄναξ τεχνήσατο τήνδε,
τὴν ῥα τριβωνιανὸς μεγάλῳ κάμε παμβασιλῆϊ
οἷά τις ἡρακλῆϊ παλαιόλογον ἀσπίδα τεύξας,
ἣ ἐπὶ μαρμαίρουσιν ἀγάλματα πάντα θεμίστων.
ἄνθρωποι δ' ἀσίης τε δορυκλύτου τε λιβύσσης
εὐρώπης τε πίθοντες ὅλου σημάντορι κόσμου.

Cuius tamen voluminis legendi, ac verſandi per otium mihi eſt vni facta copia, Laurentii Medicis opera, cauſſaq;, qui vir ſuæ reip. princeps, dum ſtudioſis obſequatur, etiam ad hæc vſque officia ſe demittit. Igitur in Pandectis his, non iam Piſanis, vt quondam, ſed Florentinis, in quibus pura ſunt verba, nec vt in ceteris plena maculis, & ſcabie, diffiſum reperio non diffuſum. Quod idem apud Aul. quoque Gellium video deprauatum, libro, qui nunc vulgo 13 cum ſit 15. emendatis codicibus. Nam vbi hæc verba legimus, *atque in rerum quidem definitionibus, comperendinationibusq;*, hic ego in codice Gelliano, ex bibliotheca publica Medicæ familiæ, quem vir haud indoctus, (vt tum ferebant tempora) ſed diligens tamen in primis Nicolaus Nicolus ex vetuſtiſſimo exemplari fideliter pro ſuo more deſcripſerit, ita inuenio. *Atque in rerum quidem diffiſionibus, comperendinationibusq;.* Quod ſi ſuſpicio libera mi detur, malim credere equidem, in dierum, quam in rerum, veram habuiſſe & incolumem ſcripturam. Quin eodem capite Gellius, *iuſſi igitur*, inquit, *diem diffindi.* Sic enim in eodem codice, quod in his peruulgatioribus, *diem diffundi.*

Libri Auli Gel. inuerſi.

Alius Gellii locus.

Pollices in fauendo premi, ſicut in denegando fauorem, verti ſolitos, ex eoque ſententia Horatii, Iuuenalis, & Prudenti declarata.

CAPVT XLII.

Hora. locus.

HOratius in primo epiſtolarum libro.

Conſentire ſuis ſtudiis, qui crediderit te,
Fautor vtroque tuum laudabit pollice ludum.

Vtroque, inquit, *pollice* Porphyrion, hoc eſt, vtraque manu, vt ſit tropos ſynecdoche a parte totum. Sed ne quem forte veteris ſcriptoris auctoritas infatuet, ei quoque aurem leuiter peruellemus. Scriptum eſt igitur apud Plinium libro 28. in hæc verba, *Pollices cū faueamus, premere etiam prouerbio iubemur.* Ex quo Iuuenalis peritiſſime illud. *Et verſo pollice vulgi, Quemlibet occidunt populariter,* Ceu ſi verſo pollice tollatur fauor. Denique etiam Prudentius in heroico

Digitized by Google

heroico aduerſus Symmachũ, ita contra Veſtales, quæ muneri gladiatorio intererant declamauit:

Et quoties victor ferrum iugulo inſerit, illa
Delicias ait eſſe ſuas, pectuſque iacentis
Virgo modeſta iubet conuerſo pollice rumpi.

Nam vt fauere qui pollicem premerent, ita puto qui verterent denegare gladiatoribus fauorem credebantur. *Pollicem vertere.*

Quam multas habuerint antiqui diphthongos.

CAPVT XLIII.

DIphthongi apud Latinos non plures quatuor perhibentur, cum ſeptem nos eas ſaltem inueniamus in antiquis vel marmoribus, vel nomiſmatis, quorum nobis copiam ingentem Medices Laurentius ſuppeditat. Nam præter illas vulgatiſſimas, quæ ſunt *ae, oe, au, & eu*, eſt adeo inuenire etiam *ai, & ei, & item ou, pro illis a, i, u,* in veteribus monumentis. Et *ai* quidem pro *æ*, nonnulli cum litera *i*, non *e*, Græcorum more ſemper efferebant, vt Quintilianus oſtendit. Quidam ſingulariter tantum, cum in genitiuum vel datiuum caſum incidiſſent. Vnde etiam Aimilius pro eo quod ſit Æmilius, alicubi Romæ in antiquis ſpectationibus annotauimus. Omnino autem cum ſupra teſtudinẽ Panthei aſcendiſſemus, fragmentum ibi marmoreum cum eiuſcemodi ſcripturæ veſtigiis offendimus. Ex quo etiam diæreſin videmus factam in illis quæ vel apud Virgilium ſunt, Aulai, pictai, & quod nunc mendoſe legitur, aquai. Porro autem diphthongus ei frequentius inuenitur, peneq; etiam in confeſſo eſt, quod & nomiſmata pleraque & marmora vetuſtiſſima declarant, & argumẽta ipſa Plautinarum comœdiarum, quæ Captiui, quæue item Menechmi inſcribuntur. Nam ſi verſuum ſingulorum primas ſubinde literas cõnectas, *Capteiuei & Menaechmei* reſultabit, vt ſit vbique *ei* dipththongus. *Præterea fouri, non furi legimus in nomiſmate alio*, vt prima ſyllaba diphthõgo producatur. Qualis etiam apud Græcos eſt. Quid autem de eo dicam, quod & Quintilianus indicat, & nos aliquando obſeruauimus, vt vocalem producendam geminarent, *cum in aureo nomiſmatio, feelix per e geminum, in æreo autem Galba principis virtus per i duplex* reperiatur. Iam illa ἄκυρ𝜕, nonne etiam apud nos in Græcis ſaltem nominibus, vt in *Harpyia, Orithyia, Thyiadeque* reperitur? vt non iam ſeptem diphthongos, ſed decem quoque habuiſſe videri maiores queant.

Diphthongi veteres. *ai diphth.* *Aquai.* *Ei diphth.* *Fouri* *Vocales geminatæ.*

Pegaſeium nectar legi oportere apud Perſium, non melos.

CAPVT XLIIII.

PErſius in Epigrammate, quod proœmii vice fungitur, *Perſi locus.*

Cornos poetas (inquit) *& poetrias picas,*
Cantare credas Pegaſeium melos.

Nos in vetuſtiſſimo commentario, literis, quas Langobardas vocant, perſcripto, quod etiam publice noſtris auditoribus exhibui-

Digitized by Google

mus, ſic ad verbum inuenimus. *Pegaſium nectar*, in aliis *melos*, ex quo exiſtimamus veterem, ſynceramq; ſcripturam nectar habuiſſe, nouitiam vero & mendoſam, *melos*. Sed & Pomponius Lætus Romanæ princeps academiæ, diligentiſſimus homo antiquitatis, veterem ſe habere Perſianum codicem, multis audientibus affirmauit, huic noſtræ lectioni ſuffragantem. Quod & ratio tamen carminis euicerit. Nam cum oporteat nouiſſimum choliambi pedem, ſpondeum poni vel trocheum, melos autem nunquam, neque apud Græcos, neque item apud noſtros, niſi breui priore ſyllaba accipiatur, mendum profecto fuerit in verſu, ſi melos admiſeris. Nam quod autumant nonnulli, λ literam vim producendi habere apud Græcos, quod omnino tacuit auctor metrorum ſingularis Hephæſtion, id ego inueniri quidem ſcio, ſed in obſcuris duntaxat quibuſdam, & ignobilibus ſchedis, exemplumque afferri ex Homero, apud quem heloria prima intenta ſyllaba legamus. Id autem quam friuolum, quam leue ſit, & nugatorium, vel hoc euidentiſſime declarat, quod vſu iam & auctoritate doctiſſimi cuiuſque receptum eſt, vt id vocabulum apud Homerum quoque λ duplici notaretur. Ceterum ſi maxime conceſſerimus, fieri hoc ſolere aliquando apud Græcos, non tamen continuo credendũ eſt, illiuſmodi vſum licentia Perſiũ Græca vna appellatione, quã vix ſemel in tanta ſcriptorum ſilua Græci vſurpare ipſi reperiãtur, præſertim cum neque apud Græcos, quantum equidem obſeruauerim, neque item apud Latinos, aliter quam breui priore ſyllaba melos inueniatur. Nam quantopere hanc ſolis conceſſam Græcis licentiam fugitarint Latini veteres, vel Martialis poeta declarat, cum ſe de nomine ipſo *Earini* tantopere torquet. nec ſibi ſaltem pro *Earino εἰαρινὸν* dicere permittit, vulgata apud Græcos licentia, id eſt literam interponendi; ſicut apud Homerum ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν. Atque adeo Martialem ipſum audi,

Hephæſtion auctor metrorum.

ἑλώρια primo Ilia.

Dicunt iarinon tamen poetæ,
Sed Græci, quibus eſt nihil negatum,
Et quos Ares Ares licet ſonare;
Nobis non licet eſſe tam diſertis,
Qui muſas colimus ſeueriores.

ἄρες ἄρες Iliad. ε.

Quare nihil dubitandum, quin ſit illud melos in Perſiano verſiculo tanquam verruca deformis recidendum, reſtituẽdumq; nectar, ꝙ ratio nobis toto capite & vetuſta pariter auctoritas adnuerunt.

Patroclo iuniorem Achillem, contra quam aut Æſchylus prodiderit, aut vulgo exiſtimetur,

CAPVT XLV.

DIſſeminata inter omnes iam pridem, receptaque opinio, Patroclum fuiſſe Achille iuniorem, ab eoque velut adamatum, ſicut ferme Hylan ab Hercule, tum innuere hunc ipſum Martialis creditur, ſic inquiens,

Æacida

Æacide propior leuis amicus erat.

Quare etiam verſiculo cuidam nequiſſimo ex Hermaphroditi libellis vulgo quoque applaudebatur. Ceterum Statius in Achilleide parem denique vtriuſque ætatem prædicat, ita inquiens,

Inſequitur magno iam tum connexus amore
Patroclus, tantiſque extenditur æmulus actis.
Par ſtudiis æuiq; modis, ſed robore longe,
Et tamen æquali viſurus Pergama fato.

Plato autem in Sympoſio, longe diuerſum contendit. Nam & multo iuniorem fuiſſe Achillem declarat, & ipſum potius a Patroclo adamatum, vtpote imberbem adhuc, nec Patroclo ipſo modo, ſed heroibus etiam cunctis formoſiorem. *Quin ea cauſſa dii*, inquit, *illum honoribus egregiis affecerunt, vt ad inſulas fortunatas mitterent, quod amatorem tanti fecerit, vt non pro eo ſolum mori, ſed et vel immori, quam in patria conſeneſcere praoptauerit.* *Achilles patroclo iunior.*

Quin Æſchylum Plato idem ceu nugacem taxat, quod is quoque Achillem Patrocli fuiſſe amaſium prodiderit, teſtemque vtriuſque ætatis Homerum citat, cuius ſi quiſpiam verba (nam hæc vtique Plato non poſuit) ſibi indicari poſtulat, legat in vndecima Iliados Rhapſodia ſub Neſtoris perſona, quibus cum mãdatis Patroclum filium pater Menœtius ad bella demiſerit.

Cacoethes apud Iuuenalem tetraſyllabon, non cacethos. Et condita pyxide Lyde, non incondita legendum. Simul enarratus apud Martianum locus, haud, arbitror, indiligenter.

CAPVT XLVI.

IN ſeptima Iuuenalis poetæ ſatyra ſic ſcriptum, *Iuue. locus.*

Tenet inſanabile multos
Scribendi cacethos, & ægro in corde ſeneſcit.

Vocabulum autem quod eſt *cacethos*, neque a Græcis vſpiam vſurpatur, neque a Latinis, ſed neque ratio carminis admittit. Quare *cacoethes* legendum ſuſpicamur, vt ſit quod apud Græcos τὸ κακόηθες. Eo namque verbo frequentiſſimo vſitatiſſimoq; mala conſuetudo ſignificatur. Quod item in vetuſto codice Langobardis exarato literis reperimus, cuius mihi poteſtatem legendi fecit Franciſcus Gaddius Florentinus, ſummi magiſtratus a ſecretis, prudens, humanusque vir, nec Literis incultus. Sed & ille verſus ita in eodem. *Cacoethes.*

Turgida nec prodiſt condita pyxide Lyde.

Quod alibi perperam ſic eſt, *In pyxide condita Lyde*. vt annum intelligas *Lyden* illiuſmodi medicamenta venditantem, craſſam, & (vt inquit Plautus) *doliarem*. Quod & Capella fortaſſe ſpectans, & faceriſſime ſuper ebrio Sileno ludens, ita inquit: *Ac dum mouere greſſum cœpit auocante Lyde.* Nam vt ſi *Canthara* vel *Pirrhia* nomina vel *Baucidos* ineptias, continuo ſuffarcinatas tibi, & vinoſas, & paniſucias, quaſdam delectione cõfinxeris. Ita nomine audi- *Iuuena. loc.* *Lyde.* *Doliaris.*

to *Lydes*, mox hanc Iuuenalis turgidam recordaris, vt mirifice ſint inductæ ad excutiendos cachinnos perſonæ, vino venas inflatus Silenus, & ventrioſa *Lyde*, quæ titubantem, & lapſabundum etiam (ſi dis placet) auocet ab irriſu.

Quæ Plinius ſuper titulis veterum artificum pendentibus prodiderit, ea de monumentis etiam veteribus agnita Romæ, ſicutiq; ſpeciem Vergilianæ ægides.

CAPVT XLVII.

ROmæ nuper in atrio Mellinæ domus, marmoream quandam veluti baſin aſpeximus, in qua Græce ſic erat, σέλευκος βασιλεὺς λύσιππος ἐποίει. Id Latine valet, *Seleucus rex Lyſippus faciebat*. Erat ibi tum nobiſcum Ioannes Laurentius Venetus, ſummi pontificis a ſecretis, homo linguæ vtriuſque doctiſſimus, omniumque iſtiuſmodi quaſi lauticiarum ſtudioſiſſimus. Is igitur nos ſubmonuit, quod & ſtatim arripuimus, agnouimusque non temere illic ἐποίει potius quam ἐποίησε, hoc eſt *faciebat*, quam *fecit*. Siquidem, vt ait Plinius in præfatione librorum naturalis hiſtoriæ, Summi illi artifices, etiã abſoluta opera pendenti titulo inſcripſere, vt Apelles faciebat, & Polyclitus, tanquam incoata ſemper arte, & imperfecta, vt contra iudiciorum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ad veniam, velut emendaturo quicquid deſideraretur, ſi non eſſet interceptus. Quare, inquit, *plenum verecundiæ eſt illud, quod omnia opera, tanquam nouiſſima inſcripſere, & tanquam aliquid ſingulis fato ſit ademtum.* Tria autem non (vt ille opinatur) amplius abſolute traduntur inſcripta. Ille fecit, quæ ſuis locis reddit. Quo apparuit ſummam artis ſecuritatem auctori placuiſſe. Et ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ceterum etiam alibi Romæ ſimiles inueniri titulos, idem Ioannes Laurentius Venetus aſſeuerabat, Vidimus item, quod etiam his Miſcellaneis noſtris putauimus inſerendum, marmoreum quoddam in vrbe eadem Palladis ſimulacrum geſtans Ægida ſquamoſo draconum corio contectam, ſic vt extremum ipſius ambitum dracunculi item ad limbi, aut fimbriæ vicem circuncluderent. Erat ibi tum nobiſcum Iulianus Bononienſis, cui nunc ex re cognomen Antiquario factum, ſimulq; Georgius Italianus Genuenſis, homo rerum abditarum inueſtigator experientiſſimus, cũ ſtatim Vergilianos verſus recordati, quibus eam demum Palladi clypei cælaturam mire expreſſiſſe poeta incomparabilis videbatur, ita in octauo Æneidos libro ſcribens:

Aegis Palladis.

Antiquarius.

Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma
Certatim ſquamis ſerpentum, auroque polibant.
Connexosq; anguis, ipſamq; in pectore diuæ
Gorgona deſecto vertentem lumina collo.

De Megabyzo ſcripſiſſe alios, quod Plinius de Alexandro, ventitare in Apellis officinam ſolito.

CAPVT

Digitized by Google

CAP. XLVIII.

PLinius Secundus in volumine hiſtoriæ naturalis 35. ventitare in Apellis excellentiſſimi pictoris officinam ſolitum ait Alexandrum Macedonem, non artificio ſolum, ſed comitate etiam hominis delectatum. *Qui & in officina*, inquit, *imperite multa diſſerenti, ſilentium comiter ſuadebat, videri eum dicens a pueris, qui colores tererent.* Hoc quod de Alexandro Plinius ſcribit, Plutarchus ad Megabyzum retulit, in eo volumine, quo diſputat, quæ ſint adulatoris & amici diſcrimina. Cuius ſi verba Latine interpretemur, hæc fere ſunt. *Apelles*, inquit, *pictor aſſidenti ſibi Megabyzo, ſuperque linea, & vmbra dicere nonnihil tentanti, viden'*, *inquit, vt pueri meliada (coloris id genus) terentes tacenti nuper tibi animos adhibebant, purpuramque demirabantur, & aurum? Sed idem te nunc derident, loqui ſuper iis, quæ haud didiceris, incipientem.* Quin Hellanus quoque in libris hiſtoriæ multifariæ, ad Megabyzum & ipſe, non ad Alexandrum retulit. *Plin. locus.* *Megabyzus.*

Contentio epigrammatum Græci Poſidippi, & Latini Auſoni, ſuper Occaſionis imagine, tum pulcherrima ecphraſis Græci Calliſtrati.

CAPVT XLIX.

AVſonii poetæ celebre eſt epigramma, quo ſimulacrum deſcribitur Occaſionis. Nam ſic vtique Deum, quem Græci καιρὸν appellant, interpretatus eſt. Sed enim longe miror, quid ita Phidiæ tribuerit, quod erat Lyſippi. Extat adhuc enim Poſidippi Græcum comparis argumenti, de quo ſuum finxerit Auſonius, quanquam in Græco Lyſippus Sicyonius artifex, in Latino Phidia perhibetur. Porro autem ſummis digitis Græcus auctor ingredi, Latinus inſiſtere dicit rotulæ. Talaria vterque adnectit, vterque faciem crine tegit, vterque occipitium denudat. Nouaculam tamen dextra gerit Græcus ille καιρὸς, & Pœnitentia comes iungitur Latinæ occaſioni. Figuræ ſunt apud vtrunque poetam pares, plus tamen aliquanto arrident Græcæ: nam in iſtis omnibus (vt ita dixerim) mangoniſſandis, neſcio quo pacto Græci belliores, quam Romani noſtri, tum velut ab antigrapho decidere apographon erat neceſſe. Sed & Calliſtrati legimus ecphraſin ſimulacri eiuſdem mire feſtiuam, qua confirmatur a Lyſippo id opus factum, publice Sicyoniis ſpectabile. Porro autem ex ære hunc ait eſſe Deum Calliſtratus, puerum adhuc primæ pubis a capite floruleniæ ad pedes. Tum formoſum eundem, ſparſiſque fauonio crinibus, & multa frontis gratia, genæruinque adeo & corporis totius pulcritudine, Dionyſio maxime ſimilem, quin & inſiſtere pilæ ſuſpenſo gradu, pinnatis pedibus. Sed & capillos idem Calliſtratus in oculos pueri, genaſque deflectens occipitium crinibus liberat. Cetera denique ſcriptoris huius condimenta, & lenocinia, delicias, feſtiuitates, argutiaſque tranſmarinas, ex ipſo vtique petendas auctore arbitror. Fit autem, neſcio quo pacto, *Auſo. locus.* *Antigraphon.* *Apographon.*

Romana grauitas. *Nicephorus.* laſciuiolas vt iſtas,& electatiunculas,quaſi textam Mileti chlamyde, cane peius & angui, Romana reformidet grauitas. Illud haudquaquam prætereundum, Nicephorum quoque non inelegantem ſcriptorem Græcum, ſic ordiri, quam de virgine deipara compoſuit orationem, vt cum ſuper imagine iſta neſcio temporis dixerim,an Occaſionis loquatur,referat eam ad temporis illius, qui ſit Græce chronos,fugaciſſimam celeritatem.

Locus in Plinianis exemplaribus emendatus ſuper nomine Prœtidum,atque inibi de ipſarum furore relata hiſtoria.

CAPVT L.

Plin. locus. IN quinto & vigeſimo naturalis hiſtoriæ libro verba Plini Secundi,quo capite de helleboro tractatur,ita in vulgatiſſimis codicibus reperiuntur : *Melampodis fama diuinationis artibus nota eſt,ab hoc appellatur vnum hellebori genus Melampodion. Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt, capras purgari paſtore illo animaduertente,datoque lacte earum ſanaſſe parotidas furentes.* Ceterum *non paſtore, ſed paſto , non parotidas, ſed Prœtidas* in codice vno vetuſtiſſimo , ex nobiliſſima iſta Medicæ gentis bibliotheca inueniebamus. *Sed de paſtore & paſto* facile eſt. *Sic Prœtidas non* *Parotides.* *parotidas* legendum manifeſta fides, eamque vel indubitatiſſimam, veriſſimamque eſſe ſcripturam , præterquam quod ratio docet in primis efficax(quid enim ſint parotides furentes?aut quid parotidibus aurium vitio, cum veratro?) tamen & Dioſcorides bonus *Veratrum, Melampodium.* auctor apertiſſime declarat ita ſcribens. *Veratrum nigrum,id alii Melampodium, alii ectomum, quidam polyrrhizum appellant. Melampodium vero quoniam eo Melampus quidam paſtor Prœti furentes filias purgaſſe videtur,atque curaſſe.* Sic ille. Sed Athenienſis Apollodorus in bibliotheca(nam ita liber eius appellatur) purgationem Prœti filiarum potius ad vatem Melampoda,quam ad paſtorem refert, *nataſque ait ex Prœto & Sthenobœa filias Lyſippen,* *Prœtidum furor.* *Iphinoen,& Iphianaſſam,quæ vbi primum adoleuerint , vexatæ inſania ſunt,ſeu quoniam*(vt ſcribit Heſiodus) *Liberi patris ceremonias non acceperint,ſiue(quod eſt apud Acuſilaum) quoniam Iunonis contempſerint ſimulacrum. Poſtea autem quam furere occœperint,toto Argiuorum agro prius errabundas,dein vero etiam per Arcadiam Pelo-* *Excucurriſſe.* *ponneſumque vniuerſam,ſui decoris oblitas,locis ſolis excucurriſſe,donec Melampus Amythaone,filiaque Abantis Idothea natus , vates ſcili-* *Melampus.* *cet,& qui primus medicamentis ſanare , ac purgationibus inuenerat, curaturum ſe virgines ſpoponderit , ſi pretium ſibi pars regni tertia tranſcriberetur, Cui cum Prœtus minime aſſentiret, videlicet mercede tam immani deterritus , magis magiſque indies gliſcere furorem illum virginum cœpiſſe, contagione etiam ad mulieres ceteras demigrante,ſic vt vulgo ſuam quæque domum relinquerent , filios occiderent , ac per ſolitudines vagarentur. Quare propagante ſe etiam atque etiam calamitate , tum daturum Prœtus poſtulatam mercedem*

cedem paciſceretur, iam vero non prius curaturum Melampus ait, quam cum alterum tantum agri fratri quoque ſuo Bianti adiudicaretur. Hic vero metuentem Prœtum, nè ſi præſentem conditionem reſpueret, plus etiam ſubinde poſtularetur, conſenſiſſe in eam mercedem. Ac tum demum Melampoda valentiſſimum quenque iuuenum comitem ſibi aſciuiſſe, clamoribusque eas atque enthea quadam (ſic enim inquit) chorea Sicyona vſque de montibus compuliſſe. *Ceterum in perſequendo, maximam natu Iphinoen exſtinctam, reliquas purgatione vſas reſipuiſſe. Tum Melampodi eas, & Bianti Prœtum tradidiſſe, ipſumque dein filium genuiſſe Megapenthen.* Hactenus ferme Apollodorus. Hellanus autem nomina Prœtidibus in eminitaria historia *Elegen facit, & Celenen.* Sextus porro Empiricus Pyrrhoniorum quarto, Polyanthum Cyreneum dicere ſcribit in libro de Aſclepiadarum genitura, *Prœti filias ab Æſculapio fuiſſe inſania liberatas, in quam Iunone irata incidiſſent.* Adiicit Ouidius purgamine mentis earum Biantem miſiſſe in Citorium fontem, cuius potus abſtemios faciat. Sedenim qui Probus vulgo putatur, haud improbus omnino Maronis enarrator, & ipſe teſtem citat Heſiodum, fabulamque pene ſicut hæc eſt Apollodori, quanquam breuiſſime perſtringit. Hunc autem in eis errorem fuiſſe mentis, animique, boues vt ſe crederent, quod Vergilius, quoque in Bucolicis ſignificat. neutiquam videri fabuloſum debet, ſiquidem Æginera medicus Græcus auctor in tertio Periodeutico de atra bile, deque inſania ipſa narrans, vſu quoque venire ait, vti quidam ſibi brutæ animantes eſſe, vocesque imitari illarum videantur. Prætereaque nonnullos arbitrari ſe vaſa eſſe teſtacea factos, tum autem ob id metuere, ne confringantur.

Enthea chorea.

Prœtidum purgatio.

Prœtidum nomina.

Probus Maronis enarrator.

Paulus Aegintea.

Cur in Epheſiæ Dianæ templo molles appellati hono- [illegible] *res a Martiale.*

CAPVT LI.

C*Vr molles dixerit honores in Triuia templo* Martialis, hoc eſt in Dianæ Epheſiæ, etiam hæc afferri poſſunt, ſcita (ni fallor) & arguta ſatis, ſed quæ tamen interpretes omiſerunt. Ac primo quidem de *multimammia* poſſumus dictum exiſtimare. Nam vt diuus Hieronym. in epiſtolam Pauli ad Epheſios ſcribit, *Erat Epheſi templum Dianæ, & eiuſdem in ipſo multimammia,* id eſt multarum mammarum effigies, qua cultores eius decepti putabant eam omnium viuentium nutricem. Poſſumus item ad pompam referre, de qua Xenophon Epheſius in primo Epheſiacorum libro ſcribit ad hanc ſententiam: *Agebatur autem, inquit, ſolenne iis locis Dianæ feſtum, ab vrbe ad templum, quæ ſunt ſtadia omnino ſeptem. Celebrare pompam virgines omnes indigenas oportebat, ſplendide in primis ornatas, prætereaque ephebos, Abrocomi æquales, qui tũ annũ circiter decimũ ſeptimũ agebat, & cum ephebis aderat, veluti'q; primas in ea põpa ferebat. Magna n. vis hominũ ſpectaculo intererat, vel popu*

Mar. locus.

Multimammia.

Feſtum Dianæ.

Digitized by Google

rium vel hoſpitum. Siquidem mos habebat, vt in ea celebritate, & ſponſi virginibus, & ephebis vxores inuenirentur. Procedebat ergo ordinatim pompa, primo ſcilicet ſacra, faces, caniſtra, & ſuffimenta, tum autem equi, canesq; & venatoria arma, nonnullorum quoque bellica, ſed pleraque tamen pacalia. Fœminarum ſe quæque velut ad amatoris oculos compoſuerat, virginumque ordinem ducebat Antia. Sic vtique Xenophon ſcribit, non quidem Athenienſis ille, ſed alter eo non inſuauior Epheſius, qui paulo poſt etiam ita ſubdit: *Vt igitur peracta pompa, venere in templum ſacrificatum multitudo omnis, atque ibi ornatus pompæ ſolutus omnis. Et conuenere eodem viri, fœminæque, ephebi, & virgines.* Non abſurdum eſt autem propter Dianæ quoque ſacerdotem molles honores audire, de quo etiam nonnihil Domitius ex Strabone. Ceterum Heracliti Epheſii ſummi philoſophi, ſcilicet illius, qui ex obſcuritate librorum Scotinos, hoc eſt tenebricoſus appellabatur, quique omnibus humanis actibus illacrymabat, illius inquam Heracliti ad Hermodorum extat epiſtola, qua ſic ferme in Epheſios cauillatur. *Quanto Epheſiis meliores lupi, atque leones. Non ſe inuicem mancipant, nec aquila aquilam emitat, nec leoni leo miniſtrat pocula. Sed neque canem canis exſecat, vt vos Deæ ſacerdotem exſecuiſtis Megabyzum, metuentes ne virgini vir conſecretur. & quo pacto impii aduerſus naturã, pii ſitis aduerſus ſimulacrum. Principio enim id egitis, vt diis primus imprecetur ſacerdos amiſſa virilitate. Quin deam quoque impudicitiæ velut inſimulatis, metuentes ne illi miniſtretur a viro.*

Antia.
Xenophon Epheſius.
Heraclitus Scotinos.
Sacerdos caſtratus.

Quæ ſit apud Martialem Cornibus ara frequens.

CAPVT LII.

Mar. locus.

IN ſuperiori epigrammate locus eſt hic alter, neutiquam a Domitio, neue ab aliis, quantum videam cognitus.

Diſſimuletq; Deum cornibus ara frequens.

Quod enim Domitius Hammonis templum in Libya accipit, nullo pacto procedit. Nam cum hic magnificentiſſima orbis terrarum ædificia memorentur, quæque inter miracula referentur, vt ex eorum comparatione, amphitheatri preconium creſcat, ridiculum profecto fuerit de templo hic Hammonis audire, pauperrimo ſcilicet, vt Lucanus ait his verſibus.

Hammonis templũ pauperrimum.

Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamantes habent. ſtat corniger illic
Iuppiter, vt memorant, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus Hammon.
Non illic Libycæ poſuerunt ditius gentes
Templa, nec eois ſplendent donaria gemmis,
Quamuis Æthiopum populis, Arabumq; beatis
Gentibus, atq; Indis vnus ſit Iuppiter Hammon.
Pauper adhuc Deus eſt, nullis violata per æuum
Diuitiis delubra tenens, morumq; priorum
Numen, Romano templum defendit ab auro,

Digitized by Google

Neque autem aut ex Plinii, aut ex Maronis dictis colliges templum Hammonis apud Naſamonas inſigne vel ædificiis, vel opibus fuiſſe, ſi verba ipſa diligenter vtriuſque penſitabis. Et quidem mentior niſi ara potius Apollinis in Delo accipienda, quod *Ceratinon bomō* dicunt, inter ſeptem orbis ſpectacula, ſicuti Plutarchus ait, celebrata, quæ tantum ex dextris cornibus ſine glutino vllo, aut vinculo, coagmentata, compactaque ſit. Hoc autem Plutarchus in eo ſcribit opuſculo, quo tractat, vtra prudentiora ſint, aquigena, an terrigena animalia. Deque ara eadem ſic Ouidius in epiſtola Cydippes ad Acontium meminit hoc verſiculo: Κεράτινος βωμός.

Miror & innumeris ſtructam de cornibus aram.

Plutarchus etiam in Theſeo de ara in Delo ſcribit, *non quidem ex dextris, ſed ex ſiniſtris tantum cornibus compacta*, quem κεράτινον βωμὸν appellat, niſi mendum ſit exemplarium. Laertius quoque Diogenes Ceratinæ aræ, hoc eſt, e cornibus factæ mentionem nonnullam facit in Pythagoræ vita. Quin & Callimachus poeta in Apollinis hymno, Quadrimum adhuc Apollinem ſcribit ex cornibus cynthiadum capreatum; quas ſoror Diana in venatu occiderat, aram compegiſſe, fundamentaque item, & parietem e ſolis ſtruxiſſe cornibus, plus autem ſunt hæc verba:

Τετραέτης τὰ πρῶτα θεμείλια Φοῖβος ἔπηξε
Καλῇ ἐν ὀρτυγίῃ, περιηγέος ἐγγύθι λίμνης,
ἄρτεμις ἀγρώσσουσα καρήατα συνεχὲς αἰγῶν
κυνθιάδων φορέεσκεν, ὁ δ᾽ ἔπλεκε βωμὸν ἀπόλλων
Δείματο μὲν κεράεσσιν ἐδέθλια, πῆξε δὲ βωμὸν
ἐκ κεράων, κεραοὺς δὲ πέριξ ὑπεβάλλετο τοίχους.

Ob id ergo, inquit Martialis, diſſimulet Deum, quaſi non iam Dei eſſe id opus videri queat, quo alterum longe præſtantius, hoc eſt amphitheatrum mortali nr̄a manu factum. Saneque per totum epigramma ſignatis vſus eſt verbis argutiſſimus poeta, qui Memphin ſilere iubet, quia barbara, nec iactari vult Babylona labore aſſiduo, quoniam ipſa quoque iactatio intellectum laboris habeat. Et negat laudandos ob id *honores Triuiæ*, quia molles, neque enim mollibus præconia debentur. Negat etiam quæ aere pendeant Mauſolea, ſupra aera ipſum, hoc eſt, ad aſtra vſq; ferri oportere, vt ſit hoc epigrammate nihil vtique penſitatius. *Martialis argutia.*

Quod poſitum nomen Agamemnonis in M. Tulli diuinationibus, pro Vlyſſis eſt, tum in tranſcurſu locus in epiſtolis ad Atticum, non inelegans, ſuper miniatula cera, correctius & enarratus.

CAPVT LIII.

AVlus Gellius in noctibus illis ſuis, maxime candidis, errorem notat Ciceronis manifeſtiſſimum, non magnę rei, neque errabile eum miratur, ſed errorem non eſſe poſtea, vel ab ipſo animaduerſum, vel a Tirone ſuo. Nam cum Homeri verſus Cicero quoſpiam vertat in Latinum, dicere illos Aiacem ſcribit apud eum *Ciceronis erratula. Gell. Libertus.*

poetam, cum reuera dicantur ab Hectore. Facit hæc Aul. Gelli
libertas, vt ne ipſe quidem verear referre in his libris paululu quid-
dam compar huic eiuſdem Ciceronis, penoque illi ſuperiori ger-
Genuinum manum, & geminum, niſi forte (quod audacius crediderim tanto
fortaſſe interuallo) mendum fuerit exemplarium. Quamuis etiam in an-
leg. tiquiſſimo quoque libro non diſpariliter ſcriptum inueniamus,
nec ſane lubricus ex literarum vicinitate ſit in alterutrum nomen
lapſus. Verba ſunt Ciceronis in libro diuinationum ſecundo. Nam
illud mirarer ſi crederem, quod apud Homerum Calchantem di-
xiſti ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratum, de cu-
ius coniectura ſic apud Homerum, vt nos otioſi vertimus, loqui-
tur Agamemnon:

Iliad. β.

Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris vt noſtri Calchantis fata queamus
Scire, ratos ne habeant, an veros pectoris orſus.

Ac deinceps verſus quoq; ceteros Homericos, a ſe conuerſos ex-
ponit. Quod igitur hæc Agamemnonem loqui apud Homerum
Cicero tradit, ſi modo ita ſcriptum Cicero reliquit, hoc neutiquam
quam verum probatur, cum apud Homerum ipſum in ſecunda
Iliados Rapſodia, non Agamemnon, ſed Vlyſſes iſtius ſententiæ
verſus pronunciet. Neque eſt quod quiſquam aut ſtomachetur,
hæc apud Ciceronem quoque deprehendi, aut miretur, cum ap-
pareat ex ipſius epiſtolis, nonnunquam huiuſcemodi errata me-
moriæ fuiſſe in Ciceronis libris, vel ab Attico, vel a Bruto animad-
uerſa, atq; curata. Sicut illud in oratione Ligariana de L. Corfi-
dio, quod erratum fatetur eſſe ſuum: *Sed (vt aiunt) inquit μνημονι-*
κὸν ἁμάρτημα. Sicuti quod in oratore arbitror, *Eupolim pro Ari-*
ſtophane Cicero poſuerat. Dein Atticus Ariſtophanem pro Eupolide
repoſuit. Itaque etiam vereri ſe Cicero dicit *aliquando, ne ſua ſyn-*
Miniata ce- *taxis miniata illius cerula pluribus locis notanda ſint.* Quod autem
rula. incidit, vt de miniata cerula meminerimus, corrigendus obiter, &
interpretandus nobis hic ex epiſtola ad Atticum libro penultimo
locus eſt, in quo ita ſcriptum perperam inuenitur. *His literis*
Locus epi- *ſcriptis, me ad ſyntaxes dedi, quæ quidem vereor, ne nimia tua pluri-*
ſtolarum ad *bus locis notanda ſint, ita ſum metcoros, & magnis cogitationibus im-*
Atticum. *peditus.* Ego legendum puto, *ne miniatula cera tua* pluribus locis
notanda ſint, vt ſit intellectus, ad libros componendos, id enim
Græce ſyntaxis, Ciceronem ſe dediſſe. Sed vereri tamen ne minia-
Superſlue. tula cera ipſius ad quem ſcribit Attici, quo ſæpe vteretur emenda-
σύνταξις. tore, pluribus locis notandæ ſint, quoniam metcoros, hoc eſt ſu-
ſpenſus animi foret Cicero, & magnis cogitationibus (vt ait) im-
μετέωρος. peditus. Conſueuerat opinor Atticus, ſiqui parum abſolute lo-
cus a Cicerone tractaretur, ei loco rubelias ceras affigere, quod
nunc quoque ſolemus. In codice autem, quem fuiſſe aiunt Fran-
ciſci Petrarchæ primitus, certe Colucci Saluiati dein fuit, & poſt
hunc

Digitized by Google

hunc Leonardi Aretini, mox & Donati Acciaioli, virorum ſuæ cuiuſque ætatis eruditiſſimorum, ſic adhuc exſtat, *ne miniata ceruua tua.* Quod ſi penultimæ dictionis penultimam literam paululum a ſummo produxeris, hoc eſt de i literā l feceris, omne procul dubio mendū ſuſtuleris. Sed & peruulgatis codicibus ſic in extremo rurſum volumine epiſtolarum adhuc earundem legitur, *Ceruuas enim tuas miniatulas illas extimeſcebam,* vt iam omnis hoc teſtimonio ſuperior ambiguitas aboleatur.

Ceratinæ qui ſint apud Quintilianum.

CAPVT LIIII.

Ceratinæ qui ſint apud Quintilianum libro primo, non temere qui tibi explicet inuenias. Qui autem Græca voluerint Latinaque commentoria, plane intelligent ratiocinationis inexplicabilis eſſe eam ſpeciem, quæ neſcio quas anſas atque vncos arte dialecticæ perplexitatis inferret. Sic arbitror appellatam a materia ipſa, qua vterentur verborum, ſicuti eſt apud Senecam libro epiſtolarum quinto ad Lucilium, *Sederem*, inquit, *otioſus, & eiuſmodi queſtiunculas ponerem. Quod non perdidiſti, habes. Cornua non perdidiſti, cornua ergo habes,* aliaque ad exemplum huius acutæ deliberationis concinnata. Sed de hoc item in Atticis noctibus inuenias. Cerata autem Græce dici Cornua quis neſciat? Meminit huius etiam Lucianus in philoſophorum ſympoſio, ſicuti de Sorite atque Therizonte. Sed & in dialogo item mortuorum Caſtoris & Pollucis, ita ferme inquiens: *Et cornua inter ſe producunt, & crocodilos faciunt, & eiuſmodi perplexa docent interrogare, vt ex cornibus ſcilicet, hanc quam diximus Ceratinen ratiocinationem, nec ratiocinationem verius, quam tendiculā accipias.* Quin etiā in dialogo altero, cui vel ſomnium vel Gallus eſt nomen. *Et docens* inquit, *duabus negationibus, vnam confici aſſeuerationem, noctemque non eſſe, ſi dies ſit. Interdum etiam cornua mihi eſſe dicebat, aliaque id genus.* Huiuſcemodi autem dialecticis in percunctando quæſtiunculis, quales frequenter ingeniorum acumen excogitat, etiam Mileſius Eubulides plurimum vſus, ſicut a Laertio Diogene in Euclidæ Megarenſis vita ponuntur, vt Latine conemur interpretari *Mentiens, fallens, electra conuelata, aceruális, & ceratine, vel cornea, & item calua.* Ex quo in hanc ſententiam eſt apud Comicum neſcio quem, vt idem prodit Laertius: *Contumelioſus autem Eubulides Ceratinas interrogans, & mendacibus glorioſiſque ſermonibus oratores verſans, abiit Demoſthenis habens volubilitatem.* Quem etiam locum Suidas citauit. Sed & Zenon ille Cyrieus inter cauilla cetera dialecticorum, Ceratinas item & vtidas numerabat, ſicuti idem in libro ſeptimo de vitis philoſophorum prodidit Laertius. Quin hoc ipſum poſtremo nobis inſinuat Martianus Capella libro quarto, cum inquit. *Perdita nequa unquam cornua fronte ferant.*

Quinti. loc. Ceratina.

κέρατα.

Qui ſint Crocodilitæ apud eundem.

CAPVT LV.

APud Quintilianum eundẽ libro item primo etiam de Crocodiline mentio fit, obſcuro & ipſo pleriſque, ignotoque vocabulo. Ceterum de hoc inuenimus apud Aphthonii Græcũ enarratorem Doxapatrem, quamuis apud eum Crocodilites potius quam Crocodiline, quod & verius puto. Verba ipſius ita Latine interpretamur. *Serra, inquit, & Crocodilites ſicuti eſt in Ægyptiaca fabula. Mulier quæpiam cum filio ſecundum fluminis ripas ambulabat. et Crocodilus filium abſtulit, redditurum dicens, ſi verum mulier reſponderet. Negauit illa fore vt redderetur, atque ob id æquum aiebat reddi.*

Crocodilites. πρίων. Hactenus ille. Moxque idem, *Crocodiliten*, inquit, *hanc propoſitionem vocant*, Crocodili huius gratia, quam etiam πρίονα id eſt, Serram vocari a Græcis indicat. Adiuuat Lucianus in dialogo cui titulus, Vitarum venditiones, ita ferme Chryſippum loquentem inducens, eique reſpondentem quempiam, qui ſe profiteatur emtorem. *Conſidera igitur ita, Eſt ne tibi filius? Quorſum iſtud? Si forte illum iuxta fluuium errabundum Crocodilus inueniat, rapiatque, dein redditurum polliceatur cum verum dixeris, verum reddendus ei videatur nec ne. Quid eum ſentire dices? Rem ſane perplexam interrogas.* Ex his vt arbitror, liquet etiam Crocodiliten ſicuti ſupra ceratinen, ſophiſmatos eſſe parum explicabilis ſpeciem, quo dialectici

Exquiſitæ ambiguitates. veteres, potiſſimumque Stoici vterentur. Quod genus elegantèr Quintilianus exquiſitas ambiguitates appellauit.

Cur Gemino Cornu Martialis dixerit in ſpectaculis, vbi de Rhinocerote, deque tauris Æthiopicis.

CAPVT LVI.

Mart. locus. MArtialis epigramma eſt in ſpectaculis, de Rhinocerote, cuius extremi verſus hi ſunt:

Namque grauem cornu gemino ſic extulit vrſum,
Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.

Domitius ita enarrat. *Gemino, inquit, cornu forti, & vehementi. Vergilius: Gemino dentalia dorſo. Vel quoniam Rhinoceros habet duo cornua, vt apud Pauſaniam ſolum legi, quorum alterum inſigni magnitudine ex naribus exſtat, alterum ſuperne erumpit, exiguum, ſed validiſſimum.* Fatetur ſane Domitius apud vnum ſe Pauſaniam legiſſe

Tertulliani laus. Rhinocerotem duo habere cornua. Quid autem Plinium, quid Solinum, quid alios credimus vnum Rhinoceroti cornu tribuentis duntaxat? an videlicet ignoraſſe omnis, quod ſolus animaduerterit Pauſanias? Quid porro Septimio Florenti Tertulliano reſpondebimus Chriſtianorum omnium, quorum quidem Latine opera exſtent, vt antiquiſſimo, ſic auſim dicere in omni pene literatura diligentiſſimo, qui libro aduerſus Praxeam tertio, verba illa enarrans de vetere inſtrumento *Tauri decor eius. Cornua vnicornis, cor-*

nua

nua eius, in eis nationes ventilabit ad ſummum vſque terræ. *Non vtique* inquit, *Rhinoceros deſtinabatur vnicornis, nec Minotaurus bicornis, & quæ ſequuntur.* Ceterum de eo Pauſanias in Bœoticis meminit, neq; autem omnino Rhinocerotas duo habere cornua, nam hoc manifeſto refelli poterat, ſed tauros dicit eſſe in Æthiopia, qui Rhinocerotes vocẽtur. ὅτι σφίσιν ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ſic enim illius verba ſunt, ἓν ἑκάστῳ κέρας καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδ' ἀρχὴν κέρατά ἐστιν. *Quoniam*, inquit, *illis in ſumma nare ſingulis vnicum cornu, tum aliud ſupra non magnum, verum in capite, ne initio quidem cornua.* Non igitur Pauſanias aut inſigni magnitudine alterum cornu, aut alterum ait eſſe validiſſimum, quod ob id eminiſcitur fortaſſe Domitius, vt his facilius vrſus extolleretur. Neque autem de Rhinocerote ipſo ſentit Pauſanias, ſed vt diximus de Æthiopico tauro, qui ſimilitudine quapiam & ipſe Rhinoceros a quibuſdam vocabatur. Quare nos ita putamus exponẽdum Martialem, vt vrſum videlicet a Rhinocerote cornu illo vnico elatum, eiectatumque ſentiat, grauem gemino cornu hoc eſt grauem tauro futurum, cui ſunt cornua gemina, vt cornu ſit datiui non ablatiui caſus. Nam cum tauri pilas cornibus ad aſtra euentilent, extollere vrſum tamen non poterant grauem gemino cornu, propterea que eum mirabilius quamlibet vno cornu Rhinoceros extulit.

Rhinoceros.

Tauri Aethiopici.

Quæ ſint apud Suetonium Tetraones, correctumque erratum Plinianis exemplaribus.

CAPVT LVII.

TEtraones in Caligula Suetoni, quæ ſint aues, omnino ignoratur. Verba ipſius hæc: *Hoſtiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones Numidicæ, meleagrides, phaſianæque generatim per ſingulos dies immolarentur.* Ceterum inuentu res erat haud difficilis, niſi Plinianos inemendatiſſimos haberemus codices. Nam quod apud illum legimus libro 10. hiſtoriæ naturalis, vbi de anſeribus agit, *Decet Erythrotaonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia.* Hoc in illo vetuſtiſſimo Pliniano exemplari, de Medicæ gentis bibliotheca publica, pene legitur emendate, videlicet vna tantum commutata litera, qualia multa in vetuſtis omnibus voluminibus interpolata vocabula. Nam cum ipſa quoque mendoſiſſima pleriſque ſint locis, veſtigia tamen adhuc ſeruant haud obſcura veræ indagandæ lectionis, quæ de nouis codicibus ab improbis librariis prorſus obliterantur. In eo igitur ſic eſt: *Decet & traonas*, vt ſi ordinem duarum primarum literarum inter ſe commutes, *tetraonas* diſſultet. quare ita apud illum Politiano auctore legas: *Decet tetraonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia. In ſuperciliis cocci rubor. Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit. Quorum & colorem reddit, nec vlla auis excepto Struthocamelo, maius corpore*

Tetraones.

Plin. locus.

Erythrotaones.

Struthocamelus.

Digitized by Google

implens pondus, in tantum aucta, vt in terra quoque immobilis prebendatur. Gignũt eas alpes, & ſeptentrionalis regio. Hactenus ille de tetraonibus.

Origo & ritus ludorum ſecularium, prætereaque ad id alia, citatumq; eo Sibillæ oraculum, mox & obiter explicata quædam, ruſuſq; alia refutata non inutiliter.

CAPVT LVIII.

Secularium ludorum origo.

ERit arbitror operę pretium colligere hic etiam ſecularium ludorum originem, cauſamq; nominis, & item quot annorum interiecto ſpatio, quotieſque facti, quo ritu, quibuſque deis celebrati. Nam & res eſt ipſa per ſe cognitu nõ ĩdigna, cui ſtudiũ modo ſit vllum vetuſtatis, & ad intelligendos poetarũ locos nonnullos ingens attulerit adiumentũ. Quum igitur bellum inter ſe Romani, Albaniq; gererent, & vtraq; in procinctu iam ſtaret acies, extitit repente quidam monſtroſa ſpecie, pelle amictus furua, vociferans iubere Ditem patrem, deamq; Proſerpinam, fieri ſacrũ ſibi priuſquã prælium cõmitteretur. Quo perterrefacti viſo Romani, protinus arã ſub terra ędificarunt, & ſtatim ſacrificio facto, pedum 20 aggere contexerunt, vt eſſet omnibus præterquã Romanis ipſis ignorabilis. Sed enim euenit, vt Valeſus Valeſius, vnde nomen & origo Valeriæ familiæ clariſſimus in gente Sabina & locuples, homo, ruſticæ vitæ, aram hãc quam diximus, ita diuinitus inuenerit. Erat ei nemus ante villam proceris maxime arboribus, quæ ſtatim fulmine ictæ, conflagrarunt. Nec multo poſt filii duo & filia correpti peſtilentiæ morbo, ad deſperationem vſq; medicorum laborabant. Cum ſeſe igitur laribus familiaribus aduoluens pater, pro liberorũ ſalute, ſuũ, matriſq; puerorum capita deuoueret, vox e nemore, quod tactũ de cœlo ſtatim audita, ſaluos fore eos ſpõdens, ſi Tiberi ad Tarẽtum peruecti, calfactam, Ditis & Proſerpinæ foco, de fluuio ipſo biberent aquam. Quoniam vero longiſſime aberat Tarentum, ſcilicet in extrema Iapygia, nec proxime eam vrbẽ ire, præter Tiberim vllum fluuium ſciebat, ſpem ſibi deterrimã fingebat, etiam inde territus, quod inferarum potiſſimum vox illa poteſtatum meminiſſet. Sed impoſitos nihilo ſecius in lintrem filios Hoſtiam pergens, mox ad campi Martii regionem deuexit, ibi recreare ſitientes, & æſtu febrique laborantes deſiderans, qua placidiſſime amnis labitur, exponit in ripa ægrotos, ac dum tumultuariam ſibi tegeticulam concinnat, extincto igniculo, admonetur à gubernatore petendum potius Tarentum (nam ita locus in proximo vocabatur) etenim fumum ſeſe illic aſpicere. Tum vero latus audito Tarenti nomine Valeſius, deos adorans, & ſalutẽ ſibi liberorũ iamiã propemodũ bona fide ſpondens, agi prorſum iubet illuc maxime nauigiũ appelli. Quo cũ perueniſſet, haurit aquam feſtinato de flumine fretuſq; omine tenacius arrepto, fumigans ſedẽ ſolũ flatu ſolicitat in flammã, calfactamq; mox aquã porrigit in calice pueris. Succedit autẽ potui ſomnus. Vident in quiete

Dæmonum præſtigia.

Valeſus Valeſius.

Origo Valeriæ familiæ.

Tegeticula.

Tarentus.

Digitized by Google

ſpongia ſibi a neſcio quo detergeri morbū. Tum præcipio, vt Diti patri, & Proſerpinæ, furuæ ibidem mactarentur hoſtiæ, trinoctiumq; perpetuum choris & carminibus concelebraretur. Surgunt igitur recuperata valetudine, viſumq; illud patri renunciant. Is homo locuples, defodi iaciundis altè fundamentis humum iubet. Inuenta igitur ſic ara eſt ea quam diximus, cum titulo Ditis & Proſerpinæ. Mactat ille (quod erat iuſſus) furuas continuo victimas, & trinoctium ſacris frequentat, tot enim numero filios media de morte receperat, ex eoque Manius Valerius Tarentinus appellatus, quod a Diis manibus in Tarento liberorum ſuorum valetudinem impetrauiſſet. Ad hunc igitur modum quidam tradiderunt. At enim M. Varro libro de ſcenicis originibus primo. *Cum multa, inquit, portenta fierent, & murus ac turris quæ ſunt inter portam Collinam, & Exquilinam, de cœlo tacta eſſent, & ideo libros Sibyllinos Quindecemuiri adiſſent, renuntiauerunt vti Diti patri, & Proſerpinæ ludi Tarentini in campo Martio fierent tribus noctibus, & hoſtiæ furuæ immolarentur.* Hactenus de origine. Seculares autem, non quia fierent anno vel centeſimo denique, vel etiam centeſimo decimoque, nuncupati, quod vtrunque ſicut aſſertores habet, ita re ipſa penitus coarguitur. Sed ob id magis credi poteſt quod plerunque ſemel hominis ætate fierent, vt multa alia, quæ rata ſunt poſt ſeculum euenire loquentium conſuetudo vſurpat. Tarentini autem a loco ipſo qui Tarentus ob id vocatur, aut quod ara ibi Ditis patris (quemadmodum ſupra diximus) in terra occultaretur, aut quod ripam Tiberis fluuius eo loco tereret, ex quo etiam Rumon dictus a veteribus, & in Sacris Serra nominatus, quod ruminaret, hoc eſt, exederet, & ſecaret ripas. Vnde ait Maro:

Manius Valerius Tarentinus. — *Ludi Tarentini.* — *Seculares cur dicti.* — *Tarentus.* — *Rumon Serra.*

Stringentium ripas, & pinguia culta ſecantem.

Ceterum de temporum interuallis, quibus iſti ludi referrentur, fides in ambiguo eſt. Siquidem in carmine ſeculari Horatius *vnde nos decies per annos* fieri declarat, quod & commentarii Quindecemuirorum, & diui Auguſti edicta, & ipſius denique Sibyllæ, quod adhuc extat oraculum, confirmauerint. Contra vero centeſimum redire poſt annum, tam Valerius Antias, quam Titus Liuius, & item M. Varro teſtati perhibentur. Quod enim legimus apud Herodianum trium ſpatio ætatum ſolitos inſtaurari, vereor vt emendata ſit ibi lectio, noſtramque ob id e Græco interpretationem cum venia legendam cenſeo. Nec autem (ſi tempora dinumeres) aut quanta interualla retro fuerint, aut quanta eſſe debeant, omnino colligas. Inſtituti autem primi ſeculares ludi, poſt exactos reges a P. Valerio Publicola qui primus conſul fuit, exiſtimantur. Etenim laborantibus peſtilentia ciuibus, apud hanc ipſam quam diximus aram, publice nuncupatis votis, atrum bouem Diti pro maribus, concolorem pro

Secularium tempus. — *Secularium inſtitutio.*

fœminis iuuencam Proſerpinæ mactauit, ludoſque & lectiſterma trinoctio fecit, & aram terra ſicut ante fuerat exaggerata occuluit, inſcriptam titulo iſto: *P. Valerius Publicola ſ[illegible] campum Diti & Proſerpinæ conſecrauit, & ludos Diti & Proſerpinæ*
2. *Romanorum ſalutis ergo fecit.* Secundos autem ſecundo & quinquageſimo poſt Romam conditam factos anno, admonitu Sibyllinorum carminum, tradit Græce Zoſimus, miſſis, occupata morbo ciuitate, lectis ad hoc viris, qui libros conſulerent, ex quorum reſponſo, denuo regeſta humo apud aram hanc ipſam, in extremo campi Martii, de more ſacra & ludi perſoluti, reſtitutaque Romanis iterum eſt incolumitas. Cæterum idem vero ſcriptor hic, vnum duntaxat exemplario fortaſſe mendo, M. Publium Quintium nominauit, cum Cenſorinus M. Valerium, & Spurium
3. Verginium conſules prodat. Idemque tertios, & item quar-
4. tos conſulum temporibus, quos & nominatim citat auctoritatibus Antiatis Valeri. T. Liui, Varronis, Piſonis, Gellii, & Heminæ comprobat factos, etiamque commentaries Quindecemuirum ſacris faciundis, in teſtimonium aſciſcit. At enim quoniam lubricus in propriis nominibus, & item in numerorum notis librariorum lapſus, vitiata iſta (ni fallor) in Cenſorini commenta-
5. rio reperies. Ceterum diuus Auguſtus abolitos eos paulatim
Auguſtus. (ſicuti quidam putant) atque intermiſſos inſtaurauit, magno (vt Liuius ait) apparatu, L. Cenſorino, & M. Manlio Pueilio conſulibus, Atteio autem Capitone circumitum, ſpatiumque ſubicien-
6. te, ritum vero ſacrorum libris indicantibus Sibyllinis. Porro ſex-
Claudius. tos, Claudius ſe conſule iiij. & L. Vitellio quaſi anticipatos ab Auguſto, nec legitimo tempori reſeruatos, quamuis ipſe in hiſtoriis ſuis prodidiſſe memoretur, intermiſſos eos Auguſtum multo poſt diligentiſſime annorum ratione ſubducta, in ordinem redegiſſe. Quare vox etiam irriſa præconis traditur, inuitantis more ſolemni ad ludos, quos nec ſpectauiſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet, cum ſupereſſent adhuc qui ſpectauerant, & quidam hiſtrionum producti olim, tum quoque producerentur. Etenim
Stephanio. Stephanionem, qui primus togatis ſaltare inſtituit, vtriſque ſe-
Alias Annos cularibus ludis, Auguſti videlicet, & Claudi, ſaltaſſe accepimus, qui lxxxiiii. non amplius anno interfuere, quamuis & poſtea ille
7. diu vixerit. Septimos Domitianus, ſe. xiiij. & L. Minutio Ruffo
Domitianus. conſulibus, computata ratione temporum ad annum, non quo Claudius proxime, ſed quo olim Auguſtus ediderat. Denique in
Stelographia. nomiſmatis variis apud Laurentium noſtrum Medicem, ſtelographiam quoque iſtam vidimus L V D. SÆC. FEC. COS. XIV. Ac de his Papiniũ ſentire in Syluula ad vrbis præfectum Gallicum, cui titulus Soteria, iam tum noſtris auditoribus oſtendebamus, cum volumen ipſum ſcilicet abhinc nouennium publice interpretabamur. Verba ita ſunt.

Nec

Digitized by Google

Nec tantum induerint fatis noua ſecula crimen,
Aut inſtaurati peccauerit ara Tarenti.

Quo loco Domitius noſter, quanquam de Tarenti ara, diſque ipſis manibus meminit, nihil omnino tamen ſuper ſecularibus iſtis ſuſpicatur. Iam vero apud Martialem, quam pene idem ſuæ literaturæ, ne dixerim ingenii quoque obliuiſcitur quem ſcilicet & tunc, & cum Faſtos anno poſt enarrabamus, luculente (niſi fallor) coarguimus. Eſt autem Martialis epigramma de matrona, quę puto binis ludis Claudi ſcilicet, Domitianiq; interfuerat, in eoq; etiam hic verſiculus:

Bis mea Romano ſpectata eſt vita Tarento.

Quo loco parum cordatus homo hic, trigeſimo quoque anno celebrari ſacra ad Tarentum dicit conſueſſe, quod nec aliquis etiam fando audiuerit. Quin idem illos ex quarto eiuſdem poetæ libro verſiculos pertractans:

Hic colat ingenti redeuntia ſecula luſtro,
Et quæ Romuleus ſacra Tarentus habet.

Etiam poſteriorem diſiungit a priore, & vt in illo ſeculares ludos, ita in hoc commenticia iſta tricenaria ſacra putat inſinuari. Facit autem Tarenti huius etiam Varro in Latinæ linguæ commentario, etiamque vel iterum in Faſtis Ouidius mentionem. Sed redeo vnde digreſſus. Centeſimo decimoque poſt Domitiani 8.
ludos anno, inſtaurauit & eos imperator ille Septimius Seuerus, *Septimii.*
cuius etiam nunc Romæ pulcerrimus ſpectatur triumphalis arcus, cum filiis, Antonino & Geta, Chilone & Vibone conſulibus. Quos ludos & vidiſſe ſe memorat Herodianus, & Dion ætate ſua factos memoriæ prodidit. Poſt Seuerum negat inſtauratos Zoſimus, quoniam hic annorum centum & decem pene receptus auctoritate ambitus, in conſulatum Conſtantini Chriſtiani principis tertium, & Licini, quem dein bello ipſe vicit, incurriſſet. Nos tamen apud Euſebium in chronicis, & Eutropium in hiſtoriarum libro nono legimus, *Philippo imperante (quanquam primus fuiſſe Chriſtianus Imperator creditur) milleſimum annum Romanæ vrbis ingenti ludorum apparatu*, & ſpectaculorum fuiſſe celebratum, beſtiaſque in circo innumerabiles interfectas, & ludos in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus, populo peruigilante concelebratos, quibus ludis ſecularibus, etiam dicitur Philippus Iunior, is qui nunquam riſiſſe creditur, patrem Philippum ſeniorem petulantius cachinnantem, vultu auerſato notauiſſe. Reſtat vti de ritu carptim paucula perſtringamus. Inſtantibus itaque ludis tota Italia præcones mittebantur, conuocatum ad ludos, qui nec ſpectati, nec ſpectandi iterum forent. Tum æſtatis tempore, paucis antequam ſpectacula ædebantur diebus, Quindecemuiri ſacris faciundis in Capitolio & Palatino templo, pro ſuggeſtu conſiden-

Seueri arcus.

9. *Philippus Imperator Chriſtianus primus.*

Philippus iunior.

Secularium ritus.

Piamina. tes, piamina diuidebant populo, quæ erant, teda, ſulfur, & bitumen. Nec tamen ad ea ſeruis quoque accipienda ius vllum. Coibat autem populus, cum in quæ ſupra retulimus loca, tum præterea in Dianæ templum quod erat in Auentino, & cuique triticum, faba, hordeumque dari mos. *Ad inſtar.* Tum ad inſtar Cereris initiorum peruigilia fiebant. Vbi vero iam aduenit feſtus dies, triduum, trinoctiumque ſacris intenti in ripa ipſa maxime Tiberis agitabant. Sacrificia vero Ioui, Iunoni, Apollini, Latonæ, Dianæ, prætereaque Parcis, & quas vocant Ilithyias, tum Cereri, & Diti, & Proſerpinæ ſuſcipiebantur. Igitur ſecunda primæ noctis hora, princeps ipſe tribus aris ad ripam fluminis extructis, totidem agnos, & vna Quindecemuiri immolabant, & ſanguine imbutis aris, cæſa victimarum corpora concremabant. Conſtructa autem ſcena in theatri morem, lumina & ignes accendi, & hymni concini, ad hunc vſum tum maxime compoſiti, & item ſpectacula edi ſolenniter ſolita, data celebrantibus hæc mercede, tritico, faba, hordeo, quæ ſupra inter vniuerſum populum diuidi oſtendimus. Mane vero capitolium aſcendere, ſacra ibi de more agitare, tum in theatrum conuenire ad ludos, in honorem Apollinis & Dianæ faciundos, conſueuerunt. Sequenti die nobiles matronæ qua hora præcipitur ab oraculo, conuenire in capitolium, ſupplicare Deo, frequentare lectiſternia, canere hymnos ex ritu, mos habebat. Tertio denique die in templo Apollinis Palatini, ter noueni pueri prætextati, totidemque virgines, patrimi omnes matrimique, græca Romanaque voce, carmina & Pæanas concinebant, quibus imperium ſuum & incolumitatem populi, diis immortalibus commendabant. Quod ſiquis fortaſſe quæſierit quod genus tunc aut ludorum fieret, aut ſacrificiorum, ſciat & ludos celebrari omnibus theatris, atque omne genus, & ſacrificia templis omnibus conſueſſe, noctu pariter atque interdiu. Nam de ſcenicis & Circenſibus minime dubitatur, cum Domitiani ludis hiſtriones interfuiſſe meminerimus, prætereaque Circenſium die, quo facilius centum miſſus peragerentur, ſingulos a ſeptenis ſpatiis ad quina legerimus correptos. Illud vtique in Auguſto memorabile, qui ludis iſtis iuuenes vtriuſque ſexus prohibuit vllum nocturnum ſpectaculum frequentare, niſi cum aliquo maiore natu propinquorum. Enimuero his prorſus in mentem deſubito venerunt expoſitis, iam nec ille vatis Auſonii verſiculus ambiguus relinquetur: Trina Tarentino celebrata trinoctia ludo.

Iam nec obſcura apud Horatium ratio extiterit, cur Parcas, Ilithyan, Dianamq; ex Auentino, cur & puerorum vota, & Quindecemuiros memorauerit, & item Sibyllines verſus qui nunc quoque apud eundem Zoſimum vetuſtiſſimis quidem codicibus citra vlla faſtigia, qualeſq; de induſtria ſubiecimus, inueniuntur.

A*

Digitized by Google

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι,
Ζωῆς εἰς ἐτέων ἑκατὸν δεκάκυκλον ὁδεύων,
Μέμνησθαι Ῥωμαῖε, καὶ εἰ μάλα λήσεαι αὐτὸς,
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα, θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ
Ὅππῃ στεινότατον, νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
Ἠελίου κρύψαντος ἑὸν φάος. ἔνθα δὲ ῥέζειν
Ἱερὰ παντογόνοις μοίραις ἄρνας τε καὶ αἶγας
Κυανέας, ἐπὶ ταῖς δ' εἰλειθυίας ἀρέσασθαι
Παιδοτόκους θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις. αὖθι δὲ γαίῃ
Πληθομένῃ χοῖρος σῦς ἱρεύοιτο μέλαινα,
Παννύχιοι ταῦροι δὲ διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων
Ἤματι μηδ' ἐπὶ νυκτί. θεοῖσι γὰρ οὐρανίοισιν
Ἠμέριος πέλεται θυέων τρόπος, ὣς δὲ καὶ αὐτὸς
Ἱρεύειν δάμαλις δὲ βοῶν δέμας ἀγλαὸν Ἥρης
Δεξάσθω νηὸς παρὰ σεῦ καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ὅς τε καὶ ἠέλιος κικλήσκεται ἶσα δεδέχθω
Θύματα Λητοΐδης. ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι
Παιᾶνες κούροις κούρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν.
Ἀθανάτων χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη
Αἱ δὲ γάμου ζεύγλαις δεδμημέναι ἤματι κείνῳ
Γνὺξ Ἥρης παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
Δαίμονα λισσέσθωσαν. ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσιν.
Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο φερέσθων, ὅσσα κομίζειν
Ἐστὶ θέμις θνητοῖσιν ἀπαρχομένοις βιότοιο
Δαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα καὶ μακάρεσσιν
Οὐρανίδαις, τάδε πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω
Ὄφρα τε θηλυτέρῃσι καὶ ἀνδράσιν ἱδρυόωσιν,
Ἔνθεν πορσύνῃς μεμνημένος. ἤμασι δ' ἔστω
Νυξί τ' ἐπασσυτέρῃσι θεοπρεπέας κατὰ θώκους
Παμπληθὴς ἄγυρις, σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.
Πάντα τοι ἐν φρεσὶν ᾗσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι
Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνη
Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ἐπαυχένιον ζυγὸν ἕξει.

Cur autem non & Latinos eos tentemus reddere ſi non eleganter, vtpote extemporales, ex fide tamen, ſeruato etiam quantum liceat incomtæ illius ſed venerandę vetuſtatis colore nonnullo, aut ſqualore potius. Igitur ita qui volet eos togatis illis adhuc quidem ruſticanis adſcribat:

Aſt vbi iam humanæ longiſſima tempora vitæ,
Orbis agens annos referet centumque decemq́;
Sis Romane memor (licet alta obliuia tenent)

Romana grauitas. *Nicephorus.*

laſciuiolas vt iſtas,& electatiunculas,quaſi textam Mileti chlamyde, cane peius & angui, Romana reformidet grauitas. Illud haudquaquam prætericrim, Nicephorum quoque non inelegantem ſcriptorem Græcum, ſic ordiri, quam de virgine deipara compoſuit orationem, vt cum ſuper imagine iſta neſcio temporis dixerim, an Occaſionis loquatur, referat eam ad temporis illius, qui ſit Græce chronos, fugaciſſimam celeritatem.

Locus in Plinianis exemplaribus emendatus ſuper nomine Prœtidum, atque inibi de ipſarum furore relata hiſtoria.

CAPVT L.

Plin. locus. *Parotides.* *Veratrum, Melampodium.* *Prœtidum furor.* *Excucurriſſe.* *Melampus.*

IN quinto & vigeſimo naturalis hiſtoriæ libro verba Plini Secundi, quo capite de helleboro tractatur, ita in vulgatiſſimis codicibus reperiuntur: *Melampodis fama diuinationis artibus nota eſt, ab hoc appellatur vnum hellebori genus Melampodion. Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt, capras purgari paſtore illo animaduertente, datoque lacte earum ſanaſſe parotidas furentes.* Ceterum *non paſtore, ſed paſto, non parotidas, ſed Prœtidas* in codice vno vetuſtiſſimo, ex nobiliſſima iſta Medicæ gentis bibliotheca inueniebamus. *Sed de paſtore & paſto* facile eſt. *Sic Prœtidas non parotidas* legendum manifeſta fides, eamque vel indubitatiſſimam, veriſſimamque eſſe ſcripturam, præterquam quod ratio docet in primis efficax (quid enim ſint parotides furentes? aut quid parotidibus aurium vitio, cum veratro?) tamen & Dioſcorides bonus auctor apertiſſime declarat ita ſcribens. *Veratrum nigrum, id alii Melampodium, alii ectomum, quidam polyrrhizum appellant. Melampodium vero quoniam eo Melampus quidam paſtor Prœti furentes filias purgaſſe videtur, atque curaſſe.* Sic ille. Sed Athenienſis Apollodorus in bibliotheca (nam ita liber eius appellatur) purgationem Prœti filiarum potius ad vatem Melampoda, quam ad paſtorem refert, *natasque ait ex Prœto & Sthenolœa filias Lyſippen, Iphinoen, & Iphianaſſam, quæ vbi primum adoleuerint, vexata inſania ſunt, ſeu quoniam* (vt ſcribit Heſiodus) *Liberi patris ceremonias non acceperint, ſiue* (quod eſt apud Acuſilaum) *quoniam Iunonis contempſerint ſimulacrum. Poſtea autem quam furere occœperint, toto Argiuorum agro prius errabundas, dein vero etiam per Arcadiam Peloponneſumq; vniuerſam ſui decoris oblitas, locis ſolis excucurriſſe, donec Melampus Amythaone, filiaque Abantis Idothea natus, vates ſcilicet, & qui primus medicamentis ſanare, ac purgationibus inuenerat, curaturum ſe virgines ſpoponderit, ſi pretium ſibi pars regni tertia tranſcriberetur. Cui cum Prœtus minime aſſentiret, videlicet mercede tam immani deterritus, magis magisque indies gliſcere furorem illum virginum cœpiſſe, contagione etiam ad mulieres ceteras demigrante, ſic vt vulgo ſuam quæq; domum relinquerent, filios occiderent, ac per ſolitudines vagarentur. Quare propagante ſe etiam atque etiam calamitate, cum daturum Prœtus poſtulatam mer-*

cedem

cedem paciſceretur, iam vero nonprius curaturum Melampus ait, quam cum alterum tantum agri fratri quoque ſuo Biante adiudicaretur. Hic vero metuentem Prœtum, ne ſi præſentem conditionem reſpueret, plus etiam ſubinde poſtularetur, conſenſiſſe in eam mercedem. Ac tum demum Melampoda valentiſſimum quenque iuuenum comitem ſibi aſciuiſſe, clamoribusque eos atque enthea quadam (ſic enim inquit) chorea Sicyona vſque de montibus compuliſſe. Ceterum in *perſequendo, maximam natu Iphinoen extinctam, reliquas purgatione vſas reſipuiſſe. Tum Melampodi eas, & Bianti Prœtum tradidiſſe, ipſumque dein filium genuiſſe Megapenthen.* Hactenus ferme Apollodorus. Helſanus autem nomina Prœtidibus in cuniſtana hiſtoria *Elegen facit, & Celenen.* Sextus porro Empiricus Pyrrhoniorum quarto, Polyanthum Cyreneum dicere ſcribit in libro de Aſclepiadarum genitura, *Prœti filias ab Æſculapio fuiſſe inſania liberatas, in quam Iunone irata incidiſſent.* Adiicit Ouidius purgamine mentis earum Biantem miſiſſe in Citorium fontem, cuius potus abſtemios faciat. Sed enim qui Probus vulgo putatur, haud improbus omnino Maronis enarrator, & ipſe teſtem citat Heſiodum, fabulamque pene ſicut hæc eſt Apollodori, quanquam breuiſſime perſtringit. Hunc autem in eis errorem fuiſſe mentis, animique, boues vt ſe crederent, quod Vergilius, quoque in Bucolicis ſignificat, neutiquam videri fabuloſum debet, ſiquidem Æginæta medicus Græcus auctor in tertio Periodeutico de atra bile, deque inſania ipſa narrans, vſu quoque venire ait, vti quidam ſibi brutæ animantes eſſe, vocesque imitari illarum videantur. Præterea que nonnullos arbitrari ſe vaſa eſſe teſtacea factos, tum autem ob id metuere, ne confringantur.

Enthea chorea.

Prœtidum purgatio.

Prœtidum nomina.

Probus Maronis enarrator.

Paulus Aeginæta.

Cur in Epheſia Dianæ templo molles appellati honores a Martiale.

CAPVT LI.

CVr *molles dixerit honores in Triuiæ templo* Martialis, hoc eſt in Dianæ Epheſiæ, etiam hæc afferri poſſunt, ſcita (ni fallor) & arguta ſatis, ſed quæ tamen interpretes omiſerunt. Ac primo quidem de *multimammiæ* poſſumus dictum exiſtimare. Nam vt diuus Hieronym. in epiſtolam Pauli ad Epheſios ſcribit, *Erat Epheſi templum Dianæ, & eiuſdem in ipſo multimammia,* id eſt multarum mammarum effigies, quæ cultores eius decepti putabant eam omnium viuentium nutricem. Poſſumus item ad pompam referre, de qua Xenophon Epheſius in primo Epheſiacorum libro ſcribit ad hanc ſententiam: *Agebatur autem, inquit, ſolenne iis locis Dianæ feſtum, ab vrbe ad templum, quæ ſunt ſtadia omnino ſeptem. Celebrare pompam virgines omnes indigenas oportebat, ſplendide in primis ornatas, præterea que ephebos, Abrocomi æquales, qui tũ annũ circiter decimũ ſeptimũ agebat, & cum ephebis aderat, velutiq; primas in ea põpa ferebat. Magna n. vis hominũ ſpectaculo intererat, vel popu*

Mar. locus.

Multimammia.

Feſtum Dianæ.

rium vel hoſpitum. Siquidem mos habebat, vt in ea celebritate, & ſponſi virginibus, & ephebis vxores inuenirentur. Procedebat ergo ordinatim pompa. primo ſcilicet ſacra, faces, caniſtra, & ſuffimenta, tum autem equi, canesq; & venatoria arma, nonnullorum quoque bellica, ſed pleraque tamen pacalia. Fœminarum, ſe quoque velut ad amatoris oculos compoſuerat, virginumque ordinem ducebat Antia. Sic vtique Xenophon ſcribit, non quidem Athenienſis ille, ſed alter eo non inſuauior Epheſius, qui paulo poſt etiam ita ſubdit: *Vt igitur peracta pompa, venere in templum ſacrificatum multitudo omnis, atque ibi ornatus pompæ ſolutus omnis. Et conuenere eodem viri, fœminæque, ephebi, & virgines.* Non abſurdum eſt autem propter Dianæ quoque ſacerdotem molles honores audire, de quo etiam nonnihil Domitius ex Strabone. Ceterum Heracliti Epheſii ſummi philoſophi, ſcilicet illius, qui ex obſcuritate librorum Scotinos, hoc, eſt tenebricoſus appellabatur, quique omnibus humanis actibus illacrymabat, illius inquam Heracliti ad Hermodorum extat epiſtola, qua ſic ferme in Epheſios cauillatur. *Quanto Epheſiis meliores lupi, atque leones. Non ſe inuicem mancipant, nec aquila aquilam emtitat, nec leoni leo miniſtrat pocula. Sed neque canem canis exſecat, vt vos Deæ ſacerdotem exſecuiſtis Megabyzum, metuentes ne virgini vir conſecretur. & quo pacto impii aduerſus naturã, piiſtis aduerſus ſimulacrum. Principio enim id egitis, vt diis primus imprecetur ſacerdos amiſſa virilitate. Quin deam quoque impudicitiæ velut inſimulatis, metuentes ne illi miniſtretur a viro.*

Antia.
Xenophon Epheſius.
Heraclitus Scotinos.
Sacerdos caſtratus.

Quæ ſit apud Martialem Cornibus ara frequens.

CAPVT LII.

Mar. locus.

IN ſuperiori epigrammate locus eſt hic alter, neutiquam a Domitio, neue ab aliis, quantum videam cognitus.

Diſſimuletq; Deum cornibus ara frequens.

Quod enim Domitius Hammonis templum in Libya accipit, nullo pacto procedit. Nam cum hic magnificentiſſima orbis terrarum ædificia memorentur, quæque inter miracula referentur, vt ex eorum comparatione, amphitheatri preconium creſcat, ridiculum profecto fuerit de templo hic Hammonis audire, pauperrimo ſcilicet, vt Lucanus ait his verſibus.

Hammonis templũ pauperrimum.

Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamantes habent. ſtat corniger illic
Iuppiter, vt memorant, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro. ſed tortis cornibus Hammon.
Non illic Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois ſplendent donaria gemmis,
Quamuis Æthiopum populis, Arabumq; beatis
Gentibus, atq; Indis vnus ſit Iuppiter Hammon.
Pauper adhuc Deus eſt, nullis violata per æuum
Diuitiis delubra tenens, morumq; priorum
Numen, Romano templum defendit ab auro,

Digitized by Google

Neque autem aut ex Plinii, aut ex Maronis dictis colliges templum Hammonis apud Naſamonas inſigne vel ædificiis, vel opibus fuiſſe, ſi verba ipſa diligenter vtriuſque penſitabis. Et quidem mentior niſi ara potius Apollinis in Delo accipienda, quod *Ceratinon bomō* dicunt, inter ſeptem orbis ſpectacula, ſicuti Plutarchus ait, celebrata, quæ tantum ex dextris cornibus ſine glutino vllo, aut vinculo, coagmentata, compactaque ſit. Hoc autem Plutarchus in eo ſcribit opuſculo, quo tractat, vtra prudentiora ſint, aquigena, an terrigena animalia. Deque ara eadem ſic Ouidius in epiſtola Cydippes ad Acontium meminit hoc verſiculo: *Κεράτινος βωμός.*

Miror & innumeris ſtructam de cornibus aram.

Plutarchus etiam in Theſeo de ara in Delo ſcribit, *non quidem ex dextris, ſed ex ſiniſtris tantum cornibus compacta*, quem κεράτινον βωμὸν appellat, niſi mendum ſit exemplarium. Laertius quoque Diogenes Ceratinæ aræ, hoc eſt, e cornibus factæ mentionem nonnullam facit in Pythagoræ vita. Quin & Callimachus poeta in Apollinis hymno, Quadrimum adhuc Apollinem ſcribit ex cornibus cynthiadum capreatum; quas ſoror Diana in venatu occiderat, aram compegiſſe, fundamentaque item, & parietem e ſolis ſtruxiſſe cornibus, ipſius autem ſunt hæc verba:

Τετραέτης τὰ πρῶτα θεμείλια Φοῖβος ἔπηξε
Καλῇ ἐν Ὀρτυγίῃ, περιηγέος ἐγγύθι λίμνης,
ἄρτεμις ἀγρώσσουσα καρήατα συνεχὲς αἰγῶν
κυνθιάδων φορέεσκεν, ὁ δ' ἔπλεκε βωμὸν ἀπόλλων.
Δείματο μὲν κεράεσσιν ἐδέθλια, πῆξε δὲ βωμὸν
ἐκ κεράων, κεραοὺς δὲ πέριξ ὑπεβάλλετο τοίχους.

Ob id ergo, inquit Martialis, diſſimulet Deum, quaſi non iam Dei eſſe id opus videri queat, quo alterum longe præſtantius, hoc eſt amphitheatrum mortali manu factum. Saneque per totum epigramma ſignatis vſus eſt verbis argutiſſimus poeta, qui Memphim ſilere iubet, quia barbara, nec iactari vult Babylona labore aſſiduo, quoniam ipſa quoque iactatio intellectum laboris habeat. Et negat laudandos ob id *honores Triuiæ*, quia molles, neque enim mollibus præconia debentur. Negat etiam quæ aere pendeant Mauſolea, ſupra aera ipſum, hoc eſt, ad aſtra vſq; ferri oportere, vt ſit hoc epigrammate nihil vtique penſitatius. *Martialis argutia.*

Quod poſitum nomen Agamemnonis in M. Tullii diuinationibus, pro Vlyſſis eſt, tum in tranſcurſu locus in epiſtolis ad Atticum, non inelegans, ſuper miniatula cera, correctius & enarratius.

CAPVT LIII.

AVlus Gellius in noctibus illis ſuis, maxime candidis, errorem notat Ciceronis manifeſtiſſimum, non magnę rei, neque erraſſe eum miratur, ſed errorem non eſſe poſtea, vel ab ipſo animaduerſum, vel a Tirone ſuo. Nam cum Homeri verſus Cicero quoſpiam vertat in Latinum, dicere illos Aiacem ſcribit apud eum *Ciceronis erratula. Gell. Libertus.*

poetam, cum reuera dicantur ab Hectore. Facit hæc Aul. Gellii libertas, vt ne ipſe quidem verear referre in his libris paululu quiddam compar huic eiuſdem Ciceronis, penéque illi ſuperiori germanum, & geminum, niſi forte (quod auidius crediderim tanto interuallo) mendum fuerit exemplarium. Quamuis etiam in antiquiſſimo quoque libro non diſpariliter ſcriptum inueniamus, nec ſane lubricus ex literarum vicinitate ſit in alterutrum nomen lapſus. Verba ſunt Ciceronis in libro diuinationum ſecundo. Nam illud mirarer ſi crederem, quod apud Homerum Calchantem dixiſti ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratum, de cuius coniectura ſic apud Homerum, vt nos otioſi vertimus, loquitur Agamemnon:

Geminum fortaſſe leg.

Iliad. β.

Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris vt noſtri Calchantis fata queamus
Scire, ratos ne habeant, an veros pectoris orſus.

Ac deinceps verſus quoq; ceteros Homericos, a ſe conuerſos exponit. Quod igitur hæc Agamemnonem loqui apud Homerum Cicero tradit, ſi modo ita ſcriptum Cicero reliquit, hoc neutiquam verum probatur, cum apud Homerum ipſum in ſecunda Iliados Rapſodia, non Agamemnon, ſed Vlyſſes iſtius ſententiæ verſus pronunciet. Neque eſt quod quiſquam aut ſtomachetur, hæc apud Ciceronem quoque deprehendi, aut miretur, cum appareat ex ipſius epiſtolis, nonnunquam huiuſcemodi errata memoriæ fuiſſe in Ciceronis libris, vel ab Attico, vel a Bruto animaduerſa, atq; curata. Sicut illud in oratione Ligariana de L. Curſidio, quod erratum fatetur eſſe ſuum: *Sed (vt aiunt) inquit μνημονικὸν ἁμάρτημα.* Sicuti quod in oratore arbitror, *Eupolim pro Ariſtophane Cicero poſuerat.* Dein Atticus Ariſtophanen pro Eupolide repoſuit. Itaque etiam vereri ſe Cicero dicit *aliquando, ne ſua ſyntaxis miniata illius cerula pluribus locis notandæ ſint.* Quod autem incidit, vt de miniata cerula meminerimus, corrigendus obiter, & interpretandus nobis hic ex epiſtola ad Atticum libro penultimo locus eſt, in quo ita ſcriptum perperam inuenitur. *His literis ſcriptis, me ad ſyntaxes dedi, quæ quidem vereor, ne nimia tua pluribus locis notandæ ſint, ita ſum meteores, & magnis cogitationibus impeditus.* Ego legendum puto, *ne miniatula cera tua* pluribus locis notandæ ſint, vt ſit intellectus, ad libros componendos, id enim Græce ſyntaxis, Ciceronem ſe dediſſe. Sed vereri tamen ne miniatula cera ipſius ad quem ſcribit Attici, quo ſæpe vteretur emendatore, pluribus locis notandæ ſint, quoniam meteoros, hoc eſt ſuſpenſus animi foret Cicero, & magnis cogitationibus (vt ait) impeditus. Conſueuerat opinor Atticus, ſiqui parum abſolute locus a Cicerone tractaretur, ei loco rubelias ceras affigere, quod nunc quoque ſolemus. In codice autem, quem fuiſſe aiunt Franciſci Petrarchæ primitus, certe Colucci Saluiati dein fuit, & poſt hunc

Miniata cerula.

Locus epiſtolarum ad Atticum.

Superflua σύνταξις.

[illegible]

hunc Leonardi Aretini, mox & Donati Acciaioli, virorum ſuæ cuiuſque ætatis erudıtiſſimorum, ſic adhuc exſtat, *ne minuat a ceruua tua.* Quod ſi penultimæ dictionis penultimam literam paululum a ſummo produxeris, hoc eſt de i litera l feceris, omne procul dubio mendũ ſuſtuleris. Sed & peruulgatis codicibus ſic in extremo rurſum volumine epiſtolarum adhuc earundem legitur, *Ceruulas enim tuas mini etulas illas extimeſcebam,* vt iam omnis hoc teſtimonio ſuperior ambiguitas aboleatur.

Ceratinæ qui ſint apud Quintilianum.

CAPVT LIIII.

CEratinæ qui ſint apud Quintilianum libro primo, non temere qui tibi explicet inuenias. Qui autem Græca voluerint Latinaque commentaria, plane intelligent ratiocinationis inexplicabilis eſſe eam ſpeciem, quæ neſcio quas anſas atque vncos arte dialecticæ perplexitatis inferret. Sic arbitror appellatam a materia ipſa, qua vtebantur verborum, ſicuti eſt apud Senecam libro epiſtolarum quinto ad Lucillium, *Sederem*, inquit, *otioſus, & eiuſmodi quæſtiunculas ponens, Quod non perdidiſti habes. Cornua non perdidiſti, cornua ergo habes, aliaque ad exemplum huius acutæ delirationis concinnata.* Sed de hoc item in Atticis noctibus inuenias. Cerata autem Græce dici Cornua quis neſciat? Meminit huius etiam Lucianus in philoſophorum Sympoſio, ſicuti de Sorite atque Therizonte. Sed & in dialogo item mortuorum Caſtoris & Pollucis, ita ferme inquiens. *Et cornua inter ſe producunt, & crocodilos faciunt, & eiuſmodi perplexa docent interrogare, vt ex cornibus ſcilicet, hanc quam diximus Ceratinen ratiocinationem, nec ratiocinationem verius, quam tendiculã accipias.* Quin etiã in dialogo altero, cui vel ſomnium vel Gallus eſt nomẽ. *Et docens* inquit. *duabus negationibus, unam confici aſſeuerationem, noctemque non eſſe, ſi dies ſit. Interdum etiam cornua mihi eſſe dicebat, aliaque id genus.* Huiuſcemodi autem dialecticis in percunctando quæſtiunculis, quales frequenter ingeniorum acumen excogitat, etiam Mileſius Eubulides plurimum vſus, ſicut a Laertio Diogene in Euclidæ Megarenſis vita ponuntur, vt Latine conemur interpretari *Mentiens, fallens, electra, conuelata, aceruualis, & ceratine, vel cornea, & item calua.* Ex quo in hanc ſententiam eſt apud Comicum neſcio quem, vt idem prodit Laertius: *Contumelioſus autem Eubulides Ceratinas interrogans, & mendacibus glorioſiſque ſermonibus oratores verſans, abiit Demoſthenis habens volubilitatem.* Quem etiam locum Suidas citauit. Sed & Zenon ille Cytieus inter cauilla cetera dialectica etiam, Ceratinas item & vtidas numerabat, ſicuti idem in libro ſeptimo de vitis philoſophorum prodidit Laertius. Quin hoc ipſum poſtremo nobis inſinuat Martianus Capella libro quarto, cum inquit. *Perdita nequa vnquam cornua fronte ferant.*

Quintil. loc. Ceratina.

κέρατα.

Qui ſint Crocodilitæ apud eundem.

CAPVT LV.

APud Quintilianum eundē libro item primo etiam de Crocodiline mentio ſit, obſcuro & ipſo pleriſque, ignotoque vocabulo. Ceterum de hoc inuenimus apud Aphthonii Græcu enarratorem Doxapatrem, quamuis apud eum Crocodilites potius quam Crocodiline, quod & verius puto. Verba ipſius ita Latine interpretamur. *Serra, inquit, & Crocodilites ſicuti eſt in Ægyptiaca fabula. Mulier quæpiam cum filio ſecundum fluminis ripas ambulabat, ei Crocodilus filium abſtulit, redditurum dicens, ſi verum mulier reſponderet. Negauit illa fore vt redderetur, atque ob id æquum aiebat reddi.* Hactenus ille. Moxque idem, *Crocodiliten*, inquit, *hanc propoſitionem vocant*, Crocodili huius gratia, quam etiam πρίονα id eſt, Serram vocari a Græcis indicat. Adiuuat Lucianus in dialogo cui titulus, Vitarum venditiones, ita ferme Chryſippum loquentem inducens, eique reſpondentem quempiam, qui ſe profiteatur emtorem. *Conſidera igitur ita, Eſt ne tibi filius? Quorſum iſtud? Si forte illum iuxta fluuium errabundum Crocodilus inueniat, rapiatque, deinde redditurum polliceatur cum verum dixeris, vtrum reddendus ei videatur nec ne. Quid eum ſentire dices? Rem ſane perplexam interrogas.* Ex his vt arbitror, liquet etiam Crocodiliten ſicuti ſupra ceratinen, ſophiſmatos eſſe parum explicabilis ſpeciem, quo dialectici veteres, potiſſimumque Stoici vterentur. Quod genus legantur Quintilianus exquiſitas ambiguitates appellauit.

Crocodilites. πρίων.

Exquiſita ambiguitates.

Cur Gemino Cornu Martialis dixerit in ſpectaculis, vbi de Rhinocerote, deque tauris Æthiopicis.

CAPVT LVI.

Mart. locus.

MArtialis epigramma eſt in ſpectaculis, de Rhinocerote, cuius extremi verſus hi ſunt:

Nanq; grauem cornu gemino ſic extulit vrſum,
Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.

Domitius ita enarrat. *Gemino, inquit, cornu forti, & vehementi. Vergilius: Gemino dentalia dorſo. Vel quoniam Rhinoceros habet duo cornua, vt apud Pauſaniam ſolum legi, quorum alterum inſigni magnitudine ex naribus exſtat, alterum ſuperne erumpit, exiguum, ſed validiſſimum.* Fatetur ſane Domitius apud vnum ſe Pauſaniam legiſſe Rhinocerotem duo habere cornua. Quid autem Plinium, quid Solinum, quid alios credimus vnum Rhinoceroti cornu tribuentis duntaxat? an videlicet ignoraſſe omnis, quod ſolus animaduerterit Pauſanias? Quid porro Septimio Florenti Tertulliano reſpondebimus Chriſtianorum omnium, quorum quidem Latine opera exſtent, vt antiquiſſimo, ſic auſim dicere in omni pene literatura diligentiſſimo, qui libro aduerſus Praxeam tertio, verba illa enarrans de vetere inſtrumento *Tauri decor eius. Cornua vnicornis, cor-*

Tertulliani locus.

Digitized by Google

nua eius, in eis nationes ventilabit ad ſummum vſque terræ *Non vtique* inquit, *Rhinoceros deſtinabatur vnicornis, nec Minotaurus bicornis, & quæ ſequuntur.* Ceterum de eo Pauſanias in Bœoticis meminit, neq; autem omnino Rhinocerotas duo habere cornua, nam hoc manifeſto refelli poterat, ſed tauros dicit eſſe in Æthiopia, qui Rhinocerotes vocẽtur. ὅτι σφίσιν ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ſic enim illius verba ſunt, ἐν ἑκάστῳ κέρας καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδ' ἀρχὴν κέρατά ἐστιν *Quoniam*, inquit, *illis in ſumma nare ſingulis vnicum cornu, tum aliud ſupra non magnum, verum in capite, ne initio quidem cornua.* Non igitur Pauſanias aut inſigni magnitudine alterum cornu, aut alterum ait eſſe validiſſimum, quod ob id eminiſcitur fortaſſe Domitius, vt his facilius vrſus extolleretur. Neque autem de Rhinocerote ipſo ſentit Pauſanias, ſed vt diximus de Æthiopico tauro, qui ſimilitudine quapiam & ipſe Rhinoceros a quibuſdam vocabatur. Quare nos ita putamus exponendum Martialem, vt vrſum videlicet a Rhinocerote cornu illo vnico elatum, electatumque ſentiat, grauem gemino cornu hoc eſt grauem tauro futurum, cui ſunt cornua gemina, vt cornu ſit datiui non ablatiui caſus. Nam cum tauri pilas cornibus ad aſtra euentilent, extollere vrſum tamen non poterant grauem gemino cornu, proptereaque eum mirabilius quamlibet vno cornu Rhinoceros extulit.

Rhinoceros.

Tauri Aethiopici.

Quæ ſint apud Suetonium Tetraones, correctumque erratum Plinianis exemplaribus.

CAPVT LVII.

TEtraones in Caligula Suetoni, quæ ſint aues, omnino ignoratur. Verba ipſius hæc: *Hoſtiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones Numidicæ, meleagrides, phaſianæque generatim per ſingulos dies immolarentur.* Ceterum inuentu res erat haud difficilis, niſi Plinianos inemendatiſſimos haberemus codices. Nam quod apud illum legimus libro 10. hiſtoriæ naturalis, vbi de anſeribus agit, *Decet Erythrotaonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia.* Hoc in illo vetuſtiſſimo Pliniano exemplari, de Medicæ gentis bibliotheca publica, pene legitur emendate, videlicet vna tantum commutata litera, qualia multa in vetuſtis omnibus voluminibus interpolata vocabula. Nam cum ipſa quoque mendoſiſſima pleriſque ſint locis, veſtigia tamen adhuc ſeruant haud obſcura veræ indagandæ lectionis, quæ de nouis codicibus ab improbis librariis prorſus obliterantur. In eo igitur ſic eſt: *Decet & traonas*, vt ſi ordinem duarum primarum literarum inter ſe commutes, *tetraonas diſſultet*, quare ita apud illum Politiano auctore legas: *Decet tetraonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia. In ſuperciliis cocci rubor. Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit. Quorum & colorem reddit, nec vlla auis excepto Struthocamelo, maius corpore*

Tetraones.

Plin. locus.

Erythrotaones.

Struthocamelus.

in plenis pondus, in tantum aucta, ut in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eas Alpes, & ſeptentrionalis regio. Hactenus ille de tetraonibus.

Origo & ritus ludorum ſecularium, præteréaque ad id alia, citatumque eo Sibillæ oraculum, mox & obiter explicata quædam, rurſumque alia refutata non inutiliter.

CAPVT LVIII.

Secularium ludorum origo.

ERit arbitror operę pretium colligere hic etiam ſecularium ludorum originem, cauſamq; nominis, & item quot annorum interiecto ſpatio, quotiesque facti, quo ritu, quibusque deis celebrati. Nam & res eſt ipſa per ſe cognitu nō indigna, cui ſtudiū modo ſit vllum vetuſtatis, & ad intelligendos poetarū locos nonnullos ingens attulerit adiumentū. Quum igitur bellum inter ſe Romani, Albaniq; gererent, & vtraq; in procinctu iam ſtaret acies, extitit repente quidam monſtroſa ſpecie, pelle amictus furua, vociferans iubere Ditem patrem, deamq; Proſerpinam, fieri ſacrū ſibi priuſquā prælium cōmitteretur. Quo perterrefacti viſo Romani, protinus arā ſub terra ędificarunt, & ſtatim ſacrificio facto, pedum 20 aggere contexerunt, vt eſſet omnibus præterquā Romanis ipſi ignorabilis. Sed enim euenit, vt Valeſus Valeſius, vnde nomen & origo Valeriæ familiæ clariſſimus in gente Sabina & locuples, homo, ruſticæ vitæ, aram hāc quam diximus, ita diuinitus inuenerit.

Dæmonum præſtigia.

Valeſus Valeſius.

Erat ei nemus ante villam proceris maxime arboribus, quæ ſtat... fulmine ictæ, conflagrarunt. Nec multo poſt filii duo & filia correpti peſtilentiæ morbo, ad deſperationem vſq; medicorum laborabant. Cum ſeſe igitur laribus familiaribus aduoluens pater, pro liberorū ſalute, ſuū, matriſq; puerorum capita deuoueret, vox e nemore, quod tactū de cœlo ſtatim audita, ſaluos fore eos ſpōdens, ſi Tiberi ad Tarētum peruecti, calfactam, Ditis & Proſerpinæ foco de fluuio ipſo biberent aquam. Quoniam vero longiſſime aberat Tarentum, ſcilicet in extrema Iapygia, nec proxime eam vrbē reperiri Tiberim vllum fluuium ſciebat, ſpem ſibi deterritā fingebat, etiam inde territus, quod inferarum potiſſimum vox illa pe... teſtatum meminiſſet. Sed impoſitos nihilo ſecius in lintrem filios Hoſtiam pergens, mox ad campi Martii regionem deuexit, ibi re... creare ſitientes, & æſtu febrique laborantes deſiderans, qua placidiſſime amnis labitur, exponit in ripa ægrotos, ac dum tumultuariam ſibi tegeticulam concinnat, extincto igniculo, admonetur a gubernatore petendum potius Tarentum (nam ita locus in proxima vocabatur) etenim fumum ſeſe illic aſpicere. Tum vero lætus audito Tarenti nomine Valeſius, deos adorans, & ſalutē ſibi liberorū iamiā propemodū bona fide ſpondens, agi prorſum iubet illuc maxime nauigiū appelli. Quo cū ſperueniſſet, haurit aquam feſtinato de flumine fretusq; omine tenacius arrepto, fumigans ... dē ſolū flatu ſolicitat in flammā, calfactamq; mox aquā porrigit in calice pueris. Succedit autē potui ſomnus. Vident in quiete ...

Origo Valeriæ familiæ.

Tegeticula.

Tarentus.

Digitized by Google

ſpongia ſibi a neſcio quo detergeri morbū. Tum præcipio, vt Diti
patri, & Proſerpinæ, furuæ ibidem mactarentur hoſtiæ, trinocti-
umq; perpetuum choris & carminibus concelebraretur. Surgunt
igitur recuperata valetudine, viſumq; illud patri renuntiant. Is
homo locuples, defodi iaciundis altè fundamentis humum iubet.
Inuenta igitur ſic ara eſt ea quam diximus, cum titulo Ditis & Pro-
ſerpinæ. Mactat ille (quod erat iuſſus) furuas continuo victimas, &
trinoctium ſacris frequentat, tot enim numero filios media de
morte receperat, ex eoque Manius Valerius Tarentinus appel *Manius Va-*
latus, quod a Ditis manibus in Tarento liberorum ſuorum valetu *lerius Ta-*
dinem impetrauiſſet. Ad hunc igitur modum quidam tradide *rentinus.*
runt. At enim M. Varro libro de ſcenicis originibus primo, *Cum*
multa, inquit, portenta fierent, & murus ac turris quæ ſunt inter
portam Collinam, & Exquilinam, de cœlo tacta eſſent, & ideo li-
bros Sibyllinos Quindecemuiri adiiſſent, renuntiauerunt vti Diti pa- *Ludi Taren-*
tri, & Proſerpinæ ludi Tarentini in campo Martio fierent tribus no *tini.*
ctibus, & hoſtiæ furuæ immolarentur. Hactenus de origine. Se *Seculares*
culares autem, non quia fierent anno vel centeſimo denique, *cur dicti.*
vel etiam centeſimo decimoque, nuncupati, quod vtrunque ſicut
aſſertores habet, ita re ipſa penitus coarguitur. Sed ob id magis
credi poteſt, quod plerunque ſemel hominis ætate fierent, vt mul-
ta alia, quæ rara ſunt poſt ſeculum euenire loquentium conſuetu-
do vſurpat. Tarentini autem a loco ipſo qui Tarentus ob id voca- *Tarentus.*
tur, aut quod ara ibi Ditis patris (quemadmodum ſupra diximus)
in terra occultaretur, aut quod ripam Tiberis fluuius eo loco te-
reret, ex quo etiam Rumon dictus a veteribus, & in Sacris Serra *Rumon Ser-*
nominatus, quod ruminaret, hoc eſt, exederet, & ſecaret ripas. *ra.*
Vnde ait Maro:

Stringentium ripas, & pinguia culta ſecantem.

Ceterum de temporum interuallis, quibus iſti ludi referrentur,
fides in ambiguo eſt. Siquidem in carmine ſeculari Horatius *Secularium*
vnde nos decies per annos fieri declarat, quod & commentarii *tempus.*
Quindecemuirorum, & diui Auguſti edicta, & ipſius denique
Sibyllæ, quod adhuc extat oraculum, confirmauerint. Contra
vero centeſimum redire poſt annum, tam Valerius Antias, quam
Titus Liuius, & item M. Varro teſtati perhibentur. Quod enim
legimus apud Herodianum trium ſpatio ætatum ſolitos inſtau-
rari, vereor vt emendata ſit ibi lectio, noſtramque ob id e Græco
interpretationem cum venia legendam cenſeo. Nec autem (ſi
tempora dinumeres) aut quanta interualla retro fuerint, aut
quanta eſſe debeant, omnino colligas. Inſtituti autem primi ſe- *Secularium*
culares ludi, poſt exactos reges a P. Valerio Publicola qui primus *inſtitutio.*
conſul fuit, exiſtimantur. Etenim laborantibus peſtilentia ci
uibus, apud hanc ipſam quam diximus aram, publice nuncu-
patis votis, atrum bouem Diti pro maribus, concolorem pro

fœminis iuuencam Proſerpinæ mactauit, ludoſque & lectiſter-
nia trinoctio fecit, & aram terra ſicut ante fuerat exaggerata oc-
culuit, inſcriptam titulo iſto: *P. Valerius Publicola ſ[illegible]umentarium*
campum Diti & Proſerpinæ conſecraui, & ludos Diti & Proſerpinæ
2. *Romanorum ſalutis ergo feci.* Secundos autem ſecundo & quinquai-
geſimo poſt Romam conditam factos anno, admonitu Sibylli-
norum carminum, tradit Græce Zoſimus, miſſis, occupata mor-
bo ciuitate, lectis ad hoc viris, qui libros conſuluerent, ex quo-
rum reſponſo, denuo regeſta humo apud aram hanc ipſam, in
extremo campi Martii, de more ſacra & ludi perſoluti, reſtituta-
que Romanis iterum eſt incolumitas. Cos ſ[illegible]dem vero ſcriptor
hic, vnum duntaxat exemplario fortaſſe mendo, M. Publium
Quintium nominauit, cum Cenſorinus M. Valerium, & Spurium
3. Verginium conſules prodat. Idemque tertios, & item quar-
4. tos conſulum temporibus, quos & nominatim citat auctorita-
tibus Antiatis Valeri. T. Liui, Varronis, Piſonis, Gellii, & Heminæ
comprobat factos, etiamque commentaries Quindecemuirum
ſacris faciundis, in teſtimonium aſciſcit. At enim quoniam lu-
bricus in propriis nominibus, & item in numerorum notis li-
brariorum lapſus, vitiata iſta (ni fallor) in Cenſorini commenta-
5. rio reperies. Ceterum diuus Auguſtus abolitus eos paulatim
Auguſtus. (ſicuti quidam putant) atque intermiſſos inſtaurauit, magno (vt
Liuius ait) apparatu, L. Cenſorino, & M. Manlio Puellio conſu-
libus, Atteio autem Capitone circumitum, ſpatiumque ſubicien-
6. te, ritum vero ſacrorum libris indicantibus Sibyllinis. Porro ſex-
Claudius. tos, Claudius ſe conſule iiij. & L. Vitellio quaſi anticipatos ab
Auguſto, nec legitimo tempori reſeruatos, quamuis ipſe in hi-
ſtoriis ſuis prodidiſſe memoretur, intermiſſos eos Auguſtum
multo poſt diligentiſſime annorum ratione ſubducta, in ordinem
redegiſſe. Quare vox etiam irriſa præconis traditur, inuitantis
more ſolemni ad ludos, quos nec ſpectauiſſet quiſquam, nec ſpe-
ctaturus eſſet, cum ſupereſſent adhuc qui ſpectauerant, & quidam
hiſtrionum producti olim, tum quoque producerentur. Etenim
Stephanio. Stephanionem, qui primus togatis ſaltare inſtituit, vtriſque ſe-
Alias Annos cularibus ludis, Auguſti videlicet, & Claudi, ſaltaſſe accepimus,
qui lxxxiiii. non amplius anno interfuere, quamuis & poſtea ille
7. diu vixerit. Septimos Domitianus, ſe. xiiij. & L. Minutio Ruffo
Domitia- conſulibus, computata ratione temporum ad annum, non quo
nus. Claudius proxime, ſed quo olim Auguſtus ediderat. Denique in
Stelogra- nomiſmatis variis apud Laurentium noſtrum Medicem, ſtelegra-
phia. phiam quoque iſtam vidimus L V D. SÆC. FEC. COS. XIV.
Ac de his Papiniũ ſentire in Syluula ad vrbis præfectum Gallicum,
cui titulus Soteria, iam tum noſtris auditoribus oſtendebamus,
cum volumen ipſum ſcilicet abhinc nouennium publice interpre-
tabamur. Verba ita ſunt.

Nec

Nec tantum induerint fatis noua ſecula crimen,
Aut inſtaurati peccauerit ara Tarenti.

Quo loco Domitius noſter, quanquam de Tarenti ara, diſque ipſis manibus meminit, nihil omnino tamen ſuper ſecularibus iſtis ſuſpicatur. Iam vero apud Martialem, quam pene idem ſuæ literaturæ, ne dixerim ingenii quoque obliuiſcitur quem ſcilicet & tunc, & cum Faſtos anno poſt enarrabamus, luculente (niſi fallor) coarguimus. Eſt autem Martialis epigramma de matrona, quę puto binis ludis, Claudi ſcilicet, Domitianiq; interfuerat, in eoq; etiam hic verſiculus:

Bis mea Romano ſpectata eſt vita Tarento.

Quo loco parum cordatus homo hic, trigeſimo quoque anno celebrari ſacra ad Tarentum dicit conſueſſe, quod nec aliquis etiam fando audiuerit. Quin idem illos ex quarto eiuſdem poetæ libro verſiculos pertractans:

Hic colat ingenti redeuntia ſecula luſtro,
Et quæ Romuleus ſacra Tarentus habet.

Etiam poſteriorem diſiungit a priore, & vt in illo ſeculares ludos, ita in hoc commentitia iſta tricenaria ſacra putat inſinuari. Facit autem Tarenti huius etiam Varro in Latinæ linguæ commentario, etiamque vel iterum in Faſtis Ouidius mentionem. Sed redeo vnde digreſſus. Centeſimo decimoque poſt Domitiani ludos anno, inſtaurauit & eos imperator ille Septimius Seuerus, cuius etiam nunc Romæ pulcerrimus ſpectatur triumphalis arcus, cum filiis, Antonino & Geta, Chilone & Vibone conſulibus. Quos ludos & vidiſſe ſe memorat Herodianus, & Dion ætate ſua factos memoriæ prodidit. Poſt Seuerum negat inſtauratos Zoſimus, quoniam hic annorum centum & decem pene receptus auctoritate ambitus, in conſulatum Conſtantini Chriſtiani principis tertium, & Licini, quem dein bello ipſe vicit, incurriſſet. Nos tamen apud Euſebium in chronicis, & Eutropium in hiſtoriarum libro nono legimus, *Philippo imperante (quanquam primus fuiſſe Chriſtianus Imperator creditur) milleſimum annum Romanæ vrbis ingenti ludorum apparatu*, & ſpectaculorum fuiſſe celebratum, beſtiaſque in circo innumerabiles interfectas, & ludos in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus, populo peruigilante concelebratos, quibus ludis ſecularibus, etiam dicitur Philippus Iunior, is qui nunquam riſiſſe creditur, patrem Philippum ſeniorem petulantius cachinnantem, vultu auerſato notauiſſe. Reſtat vti de ritu carptim paucula perſtringamus. Inſtantibus itaque ludis tota Italia præcones mittebantur, conuocatum ad ludos, qui nec ſpectaſſent, nec ſpectandi iterum forent. Tum æſtatis tempore, paucis antequam ſpectacula ædebantur diebus, Quindecemuiri ſacris faciundis in Capitolio & Palatino templo, pro ſuggeſtu conſiden-

8. *Septimii Seueri arcus*

9. *Philippus Imperator Chriſtianus primus.*

Philippus iunior.

Secularium ritus.

Piamina. tes, piamina diuidebant populo, quæ erant, teda, ſulfur, & bitumen. Nec tamen ad ea ſeruis quoque accipienda ius vllum. Coibat autem populus, cum in quæ ſupra retulimus loca, tum præterea in Dianæ templum quod erat in Auentino, & cuique triticum, faba, hordeumque dari mos. *Ad inſtar.* Tum ad inſtar Cereris initiorum peruigilia fiebant. Vbi vero iam aduenit feſtus dies, triduum, trinoctiumque ſacris intenti in ripa ipſa maxime Tiberis agitabant. Sacrificia vero Ioui, Iunoni, Apollini, Latonæ, Dianæ, prætereaque Parcis, & quas vocant Ilithyias, tum Cereri, & Diti, & Proſerpinæ ſuſcipiebantur. Igitur ſecunda primæ noctis hora, princeps ipſe tribus aris ad ripam fluminis extructis, totidem agnos, & vna Quindecemuiri immolabant, & ſanguine imbutis aris, cæſa victimarum corpora concremabant. Conſtructa autem ſcena in theatri morem, lumina & ignes accendi, & hymni concini, ad hunc vſum tum maxime compoſiti, & item ſpectacula edi ſolenniter ſolita, data celebrantibus hæc mercede, tritico, faba, hordeo, quæ ſupra inter vniuerſum populum diuidi oſtendimus. Mane vero capitolium aſcendere, ſacra ibi de more agitare, tum in theatrum conuenire ad ludos, in honorem Apollinis & Dianæ faciundos, conſueuerunt. Sequenti die nobiles matronæ qua hora præcipitur ab oraculo, conuenire in capitolium, ſupplicare Deo, frequentare lectiſternia, canere hymnos ex ritu, mos habebat. Tertio denique die in templo Apollinis Palatini, ter noueni pueri prætextati, totidemque virgines, patrimi omnes matrimique, græca Romanaque voce, carmina & Pæanas concinebant, quibus imperium ſuum & incolumitatem populi, diis immortalibus commendabant. Quod ſiquis fortaſſe quæſierit quod genus tunc aut ludorum fieret, aut ſacrificiorum, ſciat & ludos celebrari omnibus theatris, atque omne genus, & ſacrificia templis omnibus conſueſſe, noctu pariter atque interdiu. Nam de ſcenicis & Circenſibus minime dubitatur, cum Domitiani ludis hiſtriones interfuiſſe meminerimus, prætereaque Circenſium die, quo facilius centum miſſus peragerentur, ſingulos a ſeptenis ſpatiis ad quina legerimus correptos. Illud vtique in Auguſto memorabile, qui ludis illis iuuenes vtriuſque ſexus prohibuit vllum nocturnum ſpectaculum frequentare, niſi cum aliquo maiore natu propinquorum. Enimuero his prout in mentem deſubito venerunt expoſitis, iam nec ille vatis Auſonii verſiculus ambiguus relinquetur: Trina Tarentino celebrata trinoctia ludo.

Iam nec obſcura apud Horatium ratio extiterit, cur Parcas, Ilithyan, Dianamq; ex Auentino, cur & puerorum vota, & Quindecemuiros memorauerit, & item Sibyllines verſus qui nunc quoque apud eundem Zoſimum vetuſtiſſimis quidem codicibus citra vlla faſtigia, qualeſq; de induſtria ſubiecimus, inueniuntur.

A[illegible]

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι,
Ζωῆς εἰς ἐτέων ἑκατὸν δεκάκυκλον ὁδεύων,
Μέμνησθαι Ῥωμαῖε, καὶ εἰ μάλα λήσεαι αὐτοῦ,
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θυμβρίδος ἄπλετον ὕδωρ,
ὅππῃ στεινότατον, νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
Ἠελίου κρύψαντος ἑὸν φάος, ἔνθα δὲ ῥέζειν
Ἱερὰ παντογόνοις Μοίραις ἄρνας τε καὶ αἶγας
Κυανέας, ἐπὶ ταῖς δ' Εἰλειθυίας ἀρέσασθαι
Παιδοτόκους θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις. αὖθι δὲ γαίῃ
Πληθομένῃ χοῖρός σῦς θ' ἱρεύοιτο μέλαινα,
Πάνλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων
Ἤματι μηδ' ἐπὶ νυκτί. θεοῖσι γὰρ οὐρανίοισιν
Ἡμέριος πέλεται θυέων τρόπος, ὣς δὲ καὶ αὐτὸς
Ἱρεύειν· δαμάλις δὲ βοὸς δέμας ἀγλαὸν Ἥρης
Δεξάσθω νηὸς παρὰ σεῦ καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ὅς τε καὶ Ἠέλιος κικλήσκεται, ἶσα δεδέχθω
Θύματα Λητοΐδης. ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι
Παιᾶνες κούροις κούρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν.
Ἀθανάτων· χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσεν στάχυς, ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη
Αἱ δὲ γάμου ζεύγλαις δεδμημέναι ἤματι κείνῳ
Γνὺξ Ἥρης παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
Δαίμονα λισσέσθωσαν. ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσιν.
Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο φερέσθων, ὅσσα κομίζειν
Ἐστὶ θέμις θνητοῖσιν ἀπαρχομένοις βιότοιο
Δαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα καὶ μακάρεσσιν
Οὐρανίδαις, τὰ δὲ πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω
ὄφρα τε θηλυτέρῃσι καὶ ἀνδράσιν ἑδριόωσιν,
ἔνθεν πορσύνῃς μεμνημένος. ἤμασι δ' ἔστω
νυξί τε πασσυδίῃσι θεοπρέπτους κατὰ θώκους
Παμπληθὴς ἄγυρις, σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.
Ταῦτά τοι ἐν φρεσὶν ᾗσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι
Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνη
Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ἐπαυχένιον ζυγὸν ἕξει

Cur autem non & Latinos eos tentemus reddere ſi non eleganter, vtpote extemporales, ex fide tamen, ſeruato etiam quantum liceat incomtæ illius ſed venerandę vetuſtatis colore nonnullo, aut ſqualore potius igitur ita qui volet eos rogatis illis adhuc quidem ruſticanis adſcribat:

Aſt vbi iam humanæ longiſſima tempora vitæ,
Orbis agens annos referet centumque decemq́;
Sis Romane memor (licet alta obliuia teneant)

Sis memor, vt quà ſe nimium Tiberina coarctat
Ripa, feras dis in campo ſolemnia ſacra,
Cum nox atra premit terras, tectuſq; latet ſol,
Agna, caprigenumq; pecus genitalibus parcis,
Hoſtia furua vtreq; cadant, tum numina placa
Læta puerperiis (quod fas fuat) Ilithyias.
Terra ſuem ferat, & ſcropham ſibi fertilis atram,
Sed Iouis ante aram candenti corpore tauros
Luce feri, nam lux ſuperis gratiſſima diuis.
Iunonis templum nitida ceruice iuuenca
Imbuat, atq; itidem Phœbus placetur Apollo,
Quem vocitant etiam ſolem, Latoa propago.
Pæanas puerique canant, pueræque Latinorum
In templo. Sed enim pueri, pueræque ſeorſum
Concelebranto choros, verum hæc ſit patrima proles
Matrimaque, at nuptæ genibus Iunonis ad aram
Orante innixa, diuamque in vota vocanto.
Februa quinetiam vir quiſque & fœmina, quanquam
Fœmina præcipue, accipito, dehinc ædibus omnes,
Primitias vitæ placidis placamina diuis
(Quæ fas eſt) & cœlitibus portanto beatis.
Ante domi tamen illa memor tibi habeto repoſta,
Quæ dare mox vſu liceat poſcente viriſq;
Fœmineoque gregi, tum digna ſedilia diuis,
Perq; dies iuxta & noctes multeſima turba
Complento, & lepidis miſcento ſeria ludis.
Quæ tibi ſi ſtabili ſint omnia condita mente,
Cuncta tuo Italiæ tellus, cunctique Latini
Subdent colla iugo, & victoris ſceptra timebunt.

Non Vergilium ſed Ouidium videri Priapei carminis auctorem. Tum verſiculum illum, qui ſit apud Martialem, Ride ſi ſapis o puella ride, Naſonis eſſe proculdubio, ſed ex epigrammatis potius quam aut ex artibus aut ex tragœdia Medea videri citatum, moxque nouum quippiam & mirum de Medea Naſonis adſcriptum.

CAPVT LIX.

QVæ Priapeia vocantur epigrammata, Virgilio plerique tribuunt, inter quos etiam eſt (arbitror) Seruius. Ceterum ego in Senecæ libris illis, qui iam diu delituerant, nuper in lucem, quãquam non admodum ſynceri prodiere, quibuſque oratorum & rhetorum ſententias, diuiſiones, colores ſuaſoriarum complectitur (niſi forte mendoſum credamus, quod habetur exemplar vnicum) ſubditicia eſſe, nec Virgilii, ſed Ouidii deprehendo. Siquidem illius in volumine ſecundo verba ita ſunt: *Hoc genus ſenſus memini quendam prætorium dicere, cum declamaret controuerſiam de illa, quæ egit cum viro malæ tractationis, quod virgo eſſet & damnata*

Digitized by Google

mnata. Poſtea petiit ſacerdotium. Nouimus, inquit, iſtam maritorum abſtinentiam, qui etiam ſi primam virginibus timidis remiſere noctem, vicinis tamen locis ludunt. Audiebat illum Scaurus, non tantum diſertiſſimus homo, ſed venuſtiſſimus, qui nullius vnquam impunitam ſtultitiam tranſire paſſus eſt: ſtatim Ouidianum illud:

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Et ille excidit, nec vltra dixit. Hucuſque Seneca. Nouimus autem hunc eſſe verſiculum in Priapeio epigrammate, cuius principium eſt:

Obſcure poteram tibi dicere.

Sed & ſtylus ipſe (ni fallor) & prorſus Ouidiana quæpiã in eis verſibus germana laſciuia. Quatenus autem ſit huic auctoriti fidendũ, legentium ſit iudicium. Nos vt non pro vano ſcripſimus hoc, ita nec pro confeſſo. Certe ſic Ouidio cõueniit etiam in ceteris obſceniori: ſic Virgilium contra dedecet, a virginea quoque verecundia Partheniam vocatum, titulus iſtius operis, vt quamlibet iniurato teſti & ſuſpecto, pudeat tamen profecto non credere. Sane illud in confeſſo, ſcripſiſſe epigrammata quoque alia Naſonem, de quis verſiculum citat hunc Priſcianus. *Partheniā vocatum Vergilium.*

Larte ferox caſo Coſſus opima tulit.

Et apud eundem ludentem legerat ſane Quintilianus iſtud:

Cur ego non dicam furia te furiam?

Nec alibi certe crediderim quam fuiſſe in epigrammatis, quem citat hendecaſyllabum Phalecium Martialis.

Ride ſi ſapis o puella ride.

Nam quod præceptum reſpicit aliquod ex artibus Domitius, id vtique vel auctoritate refutatur Martiani Capellæ, qui videlicet in Satura pro verſiculo Naſonis eum nõ pro Martialis agnoſcit. Audiui etiam qui crederent de tragœdia eſſe Medea, quam Tacitus, quam laudat Quintilianus, & quam fuiſſe (quod miror) pene Vergilianis conſutam verſibus, auctor Tertullianus eſt, & nos in Nutrice ſignificauimus. Sed hoc mihi non fit veriſimile. Quis enim vel in Græca vſpiam, vel in tragœdia Latina phalecios legit, aut quid omnino tragicum ſapit hic verſiculus, a tetrica illa grauitate reſiliens penitus atque abhorrens? An vero non & Martianus ipſe negat propemodum clare de tragœdia hunc eſſe, ſi verba modo ipſius fideliter recitata, diligenter quoque expendantur? An non ille Saturam ſuam, quod auſtera & cenſoria, quodque nimium tragici ſupercilii luſus caſtigauerat, quaſi repercutiens, & ad frontem (quod dicitur) exporrigendam inuitans, *Peligni*, inquit, *de cetero iuuenis verſiculo reſipiſce, & (ni tragicum corrugaris)*

Ride ſi ſapis o puella ride.

Ni tragicum, inquit, *corrugaris*, id eſt, niſi frontem caperas tragica ſeueritudine. Quod ſignificat rugarum triſtitia & ſqualore aſperas. Igitur ſi de tragœdia ſit ipſa verſiculus, quo reuocare vno maxime *Caperare frontem.*

xime Saturã ſuam poeta hic ab auſteritate illa tragica molitur, ſe-ne iocus hic (vt arbitror) frigidus hybernas cana niue conſpuet alpes Iam ſi quis de ſynceritate lectionis iſtius ambigat, libros velim Martiani vetuſtiſſimos inſpiciat e publica Medicæ gentis Florentina bibliotheca, ſic enim profecto fidem noſtram credo ſua diligentia adiuuabit.

Agon verbum, quo victimarius vti ſolitus, de quo etiam in Faſtis Ouidius.

CAPVT LX.

OVidius in primo Faſtorum

Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſſa miniſter,
Hoſtia cœlitibus quo feriente cadat,
Qui calido ſtricto tinctur⁹ ſanguine cultros,
Semper agat ne rogat, nec niſi iuſſus agit.

De hoc mactandæ victimæ ritu, deque item verbo quo ſacerdotis miniſter vteretur, apud vnum duntaxat Senecam in libro eodem oratorum, rhetorumq; tertio, factam reperio mentionem per hæc verba: *Deinde cum ſcholaſticorum ſummo fragore, & tu quiſquis es carnifex, cum ſtrictam ſuſtuleris ſecurim, antequam ferias patrem reſpice.* Belle deridebat hæc Aſinius Pollio. *Filius*, inquit, *ceruicem porrigat. Carnifex manum porrigat, deinde reſpiciat ad patrem, & dicat, Agon? Quod fieri ſolet victimis. Sed ioco quoque remoto, aiebat rem veriſſimam, non poſſe carnificem venire, niſi eo tempore, quo iam exorari pater non poſſet.* Hæc Seneca. Quo colligitur, verbum quo victimarius identidem vtebatur, Agon fuiſſe, hoc eſt, agone. Quare belle Ouidius. *Semper agat ne rogat, nec niſi iuſſus agit.*

Agon.

Erratum in codicibus Plinianis ſuper cicuta, vinoque. Quodq; mendoſe apud Macrobium Aconitum pro Conio.

CAPVT LXII.

Plin. locus.

VErba ex epiſtola Androcidis ad Alexandrum Magnum, clari ſapientia viri, vitioſe poſita in Plinianis his codicibus reperiuntur hoc modo. *Vinum potaturus rex, memento te bibere ſanguinem terræ. Sicuti venenum eſt homini cicuta, ita & vinum.* Leuis profecto ſententia, nimiſque violenta & coacta, addo etiam inſipida, falſaque, vinum eſſe homini venenum, ſicuti cicutam. Sed enim in vetuſtiſſimo illo Medicæ familiæ Pliniano codice, citato a nobis iam ſæpe, ſic inuenias. Cicuta homini venenum eſt, cicutæ vinum. Nam vt hominem cicuta, ſic cicutæ virus meri potus extinguit. Ex eoq; perſuadere Alexandro nititur Androcides vt tanquam re potentiſſima parcius vtatur vino, quod veneni venenum ſit. Vnde non diſpari ſenſu terræ eſſe ſanguinem docuerat. Quocirca de verbis eius ita Plinius concludit, neque viribus corporis vtilius aliud, neque voluptatibus pernicioſus, ſi modus abſit. Conſimiliter etiam idem in lib. 5. & 25. de cicuta narrans vt homini exitioſa, *Remedium eſt*, ait, *priuſquam perueniat ad vitalia vini natura excalfa.*

Cicutæ vinum venenũ Vini v, ius.

Digitized by Google

excalfactoria. Quod idē Dioſcorides prodidit. Diuus igitur Amb. in libro quem de vtilitate ieiunii compoſuit, Etiam, inquit, *maior vis vini, quam veneni.* Deniq; venenum vino excluditur, non vinū veneno. Sed & Plutarchus in Sympoſiacis libris, eadem ferme quæ Plinius de cicuta. Tum eum locum, ſicutique alios permultos, prope ad verbum conatus exprimere eſt in Saturnalibus Macrobius. Quanquam in omnibus, quos quidem hactenus viderim Macrobianos codices, *Aconitum pro cicuta* reperitur, ſicut in vetuſtiſſimo etiam Bernardi Michelocti bene literati hominis, & amici nobis. Sed enim opinor mendum eſſe id exēplarium, nec enim mihi tam fuiſſe ineruditum Macrobium perſuaſerim, vt quod eſſet Græce Conion, ipſe Aconitum verterit. Libentius crediderim, Græco vſum vocabulo, ſicuti quoque Amb. in hexahemero Conium dixit, quod ex Baſiliana paris argumenti libro & tituli cicutam Ruffinus tranſtulit. Lubricus autem ſane lapſus, in aconitum de conio.

Qui ſint Arietini teſticuli, qui digitus medicus, apud Tullium.

CAPVT LXII.

CIcero ad Herennium libro tertio, de memoriæ artificio tra- Rhetor Cicero.
ctans, ita imaginem quandam inſtruit. *Et reum,* inquit, *ad lectum eius ſtatuemus, dextra poculum, ſiniſtra tabulas, medico teſti-* Cicer. locus.
culos arietinos tenentem. Quo loco video heſitare literatores quoſpiam etiam haud extremæ ſortis, quid ſit quod legimus, *medico* Medicus.
teſticulos arietinos tenentem. Medicus autem vnus e digitis quinq; vocatur, hoc eſt, vt arbitror, minimo proximus. Porphyrio enim ſuper Horatianum illud ex vltimo ſermone:

Qui ſi quid forte lateret,
Indice monſtraret digito.

Sic ait, Hoc ideo, quia certis nominibus ſinguli digiti appellaban- Digitorum
tur, & ſunt hęc nomina. Pollex, index, famoſus, medicus, minimus. nomina.
Quidā vero e Græcis credo iunioribus nomina digitorū ῥωμαϊστὶ ſic eſſe ſcribit, ἀντίχειρ, δεικτικός, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὠτίτης, vt ſi dicas, *Pollex, index, medicus, anularis, auricularis.* Quod equidem nec affirmo, nec refello. Tantum notandum, medicum ab eo dictum, qui ſit medius, aut famoſus, non qui minimo proximus. Apud ipſos autem leguntur hæc nomina. ἀντίχειρ, λιχανὸς, σφάκελος, ἐπιβάτης, μύωψ. *De teſticulis autem arietinis* legis in voca- Teſticuli
bulo *Scortes* in Feſti compendio ſic. *Scortes, id eſt, pelles teſtium a-* arietini.
rietinorum, ab eiſdem pellibus dicti. Tantum apud Feſtum. Sed enim Scortes.
Pedianus *ſportas, ſportulas, ſportellas,* nummum eſſe ait receptacu- Sperto.
la, *& ſaccos, ſacculos, ſaccellos, & crumenas, & vellos, & ſcorteas, &* Loculorum
manticas, & marſypia. Vt nihil ſit dubium quin e digito eo qui ſit nomina
minimo proximus ſuſpenſas haberi velit *ſcorteas,* hoc eſt, *e teſtibus* Marſypia.
arietinis pelliceas crumenas.

Aliter citari a Varrone Terentii verba, quam aut in exemplaribus habeatur, aut Donatus agnouerit.

CAPVT LXIII.

Terenti lo. Scortari.

MArcus Varro in libris de lingua Latina ſic ait: *Apud Terentium, ſcortatur, potat, olet vnguenta de meo. Scortari eſt ſaepius meretriculam ducere.* Sic ille, ac deinceps alia in eam ſententiam. Cęterum Terentiani omnes ad vnum codices, *non ſcortatur habet,* vt Varro legit, *ſed obſonat,* Locus autem in Adelphis eſt. *Obſonat, potat, olet vnguenta de meo.* Quam lectionem etiam Donatus agnoſcit. Quid hic igitur dicemus? mendum ne eſſe in Terentianis omnibus codicibus, an (quod vix credere auſim) memoriola vacillaſſe Varronem quoq; ipſum πολυγραφώτατον a Cicerone appellatum, ſicuti eundem Ciceronem Gellius deprehendit? Vt fateamur etiam, maximis quibuſque ingeniis officere incuriam nonnunquam, prodeſſe vbiquequaque diligentiam.

Diligentia vtilitas.

Declarati verſus Auſoni, ſed & Ouidii ſuper Choliambo, aut Scazonte.

CAPVT LXIV.

Auſo. lo.

AVſoni poetæ ſunt trimetri verſus ita,

Cui ſubiugabo de molarum ambagibus,
Qui machinali ſaxa voluunt pondere:
Tripedes caballos, terga ruſsos verbere.

Choliambi Scazontes.

Quid hic eum ſignificare opinemur? Nempe, vt arbitror, verſus illos, qui Choliambi vel Scazontes appellantur, vt ſi dixeris claudicantes, quales apud Perſium in principio, qualis ille item Martialis, ab ipſo nominatim citatus:

Apollinarem conueni meum Scazon.

Eſt enim Scazon trimeter iambicus, ſenis & ipſe conſtans pedibus, ſicuti rectus iambicus. hoc vno diſpar, vt etiam ſcribit Hepheſtion quod rectus poſtremam ſedem iambo, pyrrhichioue occupat, in antepenultima cunctos accipit pedes, quorum modo id metrum ſit capax, circa ſyllabarum quantitates indifferens. Sed claudus hic iambicus clauſulam poſtulat ſpondaicam vel trochaicam prorſus. Penultimum autem pedem, non diſſyllabum modo, ſed iambum plane, vel ſpondęum. Quod vero ait Hepheſtion, Spondęum recipi ſede quinta choliambi, nunquam equidem apud Latinos inuenire me commemini, ipſe verſiculum hunc adducit Græcum:

ἐπ' ἄκρον ἐλθὼν ὥσπερ ἀλλᾶντα ψύχων.

Et Quintilianus Ariſtides Græcus auctor in libro de Muſica, ſuper iambico loquens trimetro, *Claudum fieri ait, quando in extremo ſpondaeum recipit.* Denique Ouidius quoq; in priore libro de amorum remediis de vtroque iambo ſic ſcribit:

Liber in aduerſos hoſtes ſtringatur Iambus,
Seu celer, extremum ſeu trahit ille pedem.

Sunt autem vtrique ad maledicentiam, libertatemque facti truces & cruenti. Quare ob id ſtringendos etiam ait Ouidius in aduerſos

hoſtes

hoſtes. Dionyſius item Halicarnaſſeus in libro de interpretatione, *vehemens aut acre metrum eſſe choliambos ait.* Idemq. mox Hipponacten, cum laceſſere conuitiis inimicos vellet, *infregiſſe ait de induſtria metrum, ac pro recto claudum feciſſe & abnumerum*, hoc eſt, acrimoniæ conſentaneum, conuitioque. *Nam ſicuti diſſoluta figura parat acrimoniam*, ſic, vt ille inquit, *diſſoluta compoſitio.* Quare caballos vtiq; choliambos eos Auſonius nominat, quorum tralationem duxerat ab eſſedo, & vehiculo, cui caballi adiunguntur & vt tardos oſtenderet, *de molarum ambagibus captos dicit*, prętereaque *terga ruptos verbere*, tum eoſdem *tripedes* vocauit, quia Græce trimetri, quamuis ſenos habeant pedes, nam bini quique pro ſingulis videntur in iambicis capi. Qui machinali ſaxa voluant pondere, propterea dixit, velut molas deſcriberet, quas verſare ipſos indicauerat, vel, vt eos violentos, feroceſque oſtenderet allegoricos, quaſi qui lapides ingentes torquent & voluunt in hoſtem. De trimetro item vtroque ſic idem Auſonius alibi Græco verſiculo,

Choliambi. *Abnumerus.* *Caballi.* *Trimetri.*

εἰλιπόδην σκάζοντα καὶ οὐ σκάζοντα τρίμετρον.

Quod Latine ſic vertas,

Loripedem Scazonta, & non ſcazonta trimetrum. De ſcazontibus eiſdem ſic in epiſtola quapiam ex libro quinto apud iuniorem Plinium, *Proinde aut rumpe moras, aut caue ne eoſdem iſtos libellos, quos tibi hendecaſyllabi noſtri blanditiis elicere non potuerunt, conuitio ſcazontes extorqueant.* *Scazontes.*

Qui ſit habitus in ſtatuis pacificator, deque eo ſentire Statium in prima ſylua.

CAPVT LXV.

STatius in Syluula prima, quæ in equum maximum ſcripta eſt. *Statii locus.*

Iuuat ora tueri

Mixta notis belli, placidamque gerentia pacem.

Tum idem.

Dextra vetat pugnas.

Quem locum Domitius ſic enarrat, *Dextra vetat pugnas*, hoc eſt, *inermis eſt in ſtatua, vel ad dextram eſt templum Pacis, quod non placet inquit.* Ceterum ſicuti placet hic ſenſus, Dextra vetari pugnas, quia ſit inermis, aut item quod de tēplo ipſo traditur Pacis, quanquam nec auctori quidem placet ſuo, feram non moleſte ſcilicet huic ſententiam meam non probari. Nam ego notari habitum puto, qui pacificator in ſtatuis diceretur. De quo ita legimus apud Quintilianum. *Fit & ille habitus, qui eſſe in ſtatuis pacificator ſolet, qui inclinato in humerum dextrū capite, brachioq; ab aure protenſo, manū infeſto pollice protēdit, qui quidē maxime placet iis qui ſe dicere ſublata manu iactant.* Hactenus Quintilianus. Exſtat autē adhuc pacificatore habitu (ni fallor) ſtatua illa Romæ, quæ pro ęde Lateranenſi inter prima vrbis ſpectacula conuiſitur.

Habitus pacificator. *Quint. loc.*

Locus in Plauti Muſtelaria, & item alter in Milite, vindicatia vitio.

CAPVT LXVI.

Plauti loc.

IN Muſtelaria Plauti locus eſt mendoſe ſcriptus pleriſque codicibus ad hunc ſane modum. *Viden' ornamenta in foribus? video. Spectа qua arte dormiunt. dormiunt. Ille quidem vt conuenit volui dicere.* Sed cum de his neque ſenſus eliciatur vllus, & feſtiuum Plauti dictum vitio librariorum pereat, faciam, vt arbitror, operæ pretium, ſi ſcripturam incolumem de Plautino codice citato a nobis, iterum repoſuero. Eſt autem proſus hæc. *Viden' coagmenta in foribus? video. Specta qua arte dormiunt. dormiunt. Illud quidem vt cõniuent volui dicere.* Nam quia conniuere dicuntur, qui dormitant, vt apud Cinnam lectus eſt verſiculus:

Conniuere.

Iam grauis ingenti conniuere pupula ſomno.

Propterea cũ in foribus iuncturas eſſe minime laxas, id enim coagmenta ſunt, Tranio ſeruus oſtenderet, dormire eas ridicule prius, dein etiam couniuere, iocularitcr dicit, ex oculis dormitantium ducta metaphora. Similiter corrigendum puto locum alterum ex Plautino Milite, qui ſic vitioſe legitur. *Mirus oleo victitare te tam vili tritico. Quid iam? quia luſcioſus. Verbero adepol tu quidem caecus non luſcioſus.* Nam cum nulllus hinc elici ſenſus queat, legendum arbitror ſic. *Miruſt lolio victitare te, tam vili tritico.* Siquidem hoc vbique idem apud Plautum, *miru' ſt, pro mirum* eſt reperies. Atque lolio vitiari oculos etiam ait Ouidius Faſtorum primo:

Coagmenta.

Plauti loc. alter.

Miru' ſt.

Et careant loliis oculos vitiantibus agri.

Fulgentius.

Notat id Fulgentius quoque non contemnendus Grammaticus. Quare cum Sceledrus ſeruus luſcioſum, vitiatiſque oculis conſeruum Paleſtrionem velit ſignificare, mirum eſſe ait victitare eum lolio, cum ſit ipſum triticum tam vile. Lolio autem victitare eum, colligere ſe vel inde affirmat, illudens quod ſit luſcioſus. Luſcioſi porro ceu luſcicii, qui vitium hoc habent oculorum, vt clarius veſperi quam meridie cernant.

Lolio victitare.

Luſci...

Luſcicii.

Cornicem videri apud veteres concordiæ ſymbolum, non vt omnes apud Iuuenalem exiſtimant, ciconiam.

CAPVT LXVII.

PRo comperto iam habetur, ciconiam deniq; eſſe qua concordiæ repræſentaretur apud priſcos effigies, atque ita verſiculum Iuuenalis omnes interpretantur:

Iuue. locus.

Quaque ſalutato crepitat concordia nido.

De eo tamen nullum omnino afferunt teſtimonium, quod auctoritatis adminiculo ſuſtentetur. Ego cornicem magis accipio, ductus Heliani Græci ſcriptoris teſtimonio, qui libro de animalibus tertio, de hac aui ſic propemodum ſcribit. *Cornices*, inquit, *inter ſe fidiſſimæ ſunt, & cum ſocietatem coierint, maximo ſe opere diligunt. Neque id genus animalia videat quiſpiam licenter miſceri, & temere.*

Cornicum concordia.

Quin

Digitized by Google

Quin hoc quoq; dictitant, qui res eiuſmodi callent, altera exſtincta, comparem viduam degere. Ceterum id quoq; audio, veteres in nuptiis poſt hymenæum, cornicem inuocare ſignumq; id concordiæ dare iis cõſueſſe, qui liberum quærendorum gratia conuenisſent. Tum qui ſe les auium & volatus obſeruant, inauſpicatum eſſe captantibus auguria dicunt, unius tantum cornicis obſequium. Sic ille. Sed & in nomiſmatis aureis duobus Fauſtinæ Auguſtæ, manifeſtam prorſus imagunculam nuper mihi Laurentius Medices oſtendit cum titulo ipſo concordiæ.

Verſus ex Callimacho ſuper crinibus reginæ Berenices, atque inde mendum ex Catulli exemtum verſiculo.

CAPVT LXVIII.

Elegiam Callimachi de crinibus Berenices inter ſidera receptis mira elegantia vertit in Latinam linguam nobilis poeta Catullus, quamuis pleraque ſint in ea corrupta, mendoſaq; & temere ſcripta librariorum inſcitia. Sed argumentum ipſius partim apud Hyginum Latinum auctorem, partim etiam apud Theonem, neq; non Achillem quoque Græcos Arati enarratores inuenias. Græca ſane ipſa Callimachi elegia non exſtat ad nos quantũ cõpererim, ſed ætate intercidit. Apud Theonem tamen, Arati eiuſdem interpretem principium illius tale reperio. *Catul. loc.*

ἡ με κόνων ἔβλεψεν ἐν ἠέρι τὸν Βερενίκης
βόστρυχον, ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς.

Prætereaq; in commentariis ſuper Apollonium Rhodium ex Lucillo Tarrheo, Sophocleo, ac Theone collectis, vbi de Chalybibus agitur libro ſecundo, ſic adeo eſt inuenire. μέμνηται αὐτῶν καὶ καλλίμαχος χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος τηλόθεν ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν οἵ μιν ἔφηναν. Ex quo verſiculum ſic illum legendum quis dubitet? *Iuppiter vt Chalybon omne genus pereat*, Vt ſit Chalybon Græcè dictum. Atque hoc inſcite legunt quidam Telorum. Vulgatiſſimi codices celitum retinent contra etiam metri rationem. Sed hanc ſcio noſtram obſeruationem iam pridem eſſe peruulgatam, quam tamen a nobis ortam, vel ille ipſe ſcit qui vulgauit, libenterque etiam fatetur vir doctiſſimus vndecunque Picus. *Apollonii cõmentaria.*

Oarion ſynceriter eſſe apud Catullum, quod Aorion iſti legunt, qui bonos violant libros.

CAPTV LXIX.

IN elegia eadem Catulli ex Callimacho, Oarion legitur pro eo quod ſit Orion. Quam quoniam integram adhuc inuiolatamque dictionem nonnulli temere attentare iam incipiunt, contra hanc ſiniſtram imperitorum audaciam ſtandum mihi eſt omni (quod aiunt) pede, vel Callimachi eiuſdem auctoritate, qui ſic in hymno ipſo in Dianam, etiam nunc exſtante, ait. *Catulli loc.*

οὐδὲ γὰρ ὦτος οὐδὲ μὲν ὠαρίων ἀγαθὸν γάμον ἐμνήστευον.

Sed & Nicander Theriacon libro conſimiliter.

βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον ὠαρίωνι.

Et Pindarus in iſthmiis.

οὐ γὰρ φύσιν ὠαριωνείαν ἔλαχεν. Et alibi.

ὀρειᾶν πελειάδων μὴ τηλόθεν ὠαρίωνα νεῖσθ.

Quare putat Euſtathius quinto in Odyſſeam commentario, *παρὰ τὸ ὀαρίζειν* appellatum. Non igitur Aorion, ſed Oarion vera lectio.

Cuius in Bruti nomiſmate ſymbolum ſint pileus & pugiones.

CAPVT LXX.

Bruti imago inſignita pileo & duobus pugiunculis.

SI quis nomiſma Bruti reperiat ipſius cælatum imagine, prẹtereaque pileo, & duobus pugiunculis, ne diutius in explicanda ratione cauſſaque laboret, legat hiſtoriarum Dionis librum xlvii. *Nam ex his*, inquit, *Brutus ſignificabat, ab ſe, & Caſſio patriam liberatam.* Sed enim pileum geſtari ab his ſolitum, qui libertatem nacti, vulgatius, manifeſtiusq; quã vt ſit auctoritatibus cõfirmandũ.

Quæpiam vulgo legi adhuc apud Maronem contra regulam contraque rationem metri.

CAPVT LXXI.

Verg. locus.

PVdet referre quam manifeſtum, ſed nondũ tamen a quoquam (quod ſciam) niſi nobis indicibus animaduerſum, mẽdum Vergilianis codicibus inoleuerit lib. Æneid. octauo:

Quod fieri ferro, liquidove poteſtur electro.

Electrum. Poteſtur.

Ceterum in volumine illo, quod eſt in intima Vaticana bibliotheca, mire vetuſtum, & grandibus characteribus perſcriptum, non poteſtur offendas, ſed poteſt vſitatius verbum. Quæ etiam verior eſſe lectio, vel inde probatur, quod electrum vbique prima ſyllaba longa, tam apud Græcos ponitur, quam apud noſtros. Neque quicquam interpretes ſuper verbo poſtetur alioqui nouo, inuſitatoque loquuntur. Haud tamen præterit me, veteres hoc quoque protuliſſe, ſicut Pacuuium in Chryſe, ſicut etiam Lucretium, quemadmodum & poteratur lectum a Nonio Marcello eſt in Cæcilianis annalibus. Sed & alter locus itidem vitio conſimili laborat, apud eundem poetam.

Vergilii alter locus.

Sceptra Palatini, ſedemque petiuit Euandri.

Euander.

Cum in volumine eodem *non petiuit triſyllabum, ſed petit diſſyllabum* ſcriptum inueniatur, Quod & metri vis cogit, alioqui prima ſyllaba Euandri, contra omnem vel rationem, vel conſuetudinem breuis foret. Eſt vero in vtroque verſu ſpondẹus quinta ſede. In verbo autem petit ſyllaba ipſa poſterior, vel quia fit in fine, vel quia coaluerit vna ex duabus, iure producta eſt. Martianus autem Capella ſyllabam docet vbiq; eſſe communem, quæ deſinat in T. literam, ſicut in illo cernimus Vergili,

T finita ſyllaba communis.

Nam tibi Thymbre caput Euandrius abſtulit enſis.

De Philyra & lemniſcatis coronis.

CAPVT LXXII.

Philyra

Digitized by Google

Philyra.

PHilyra quid ſit video neſciri a pleriſque, peruerſeque etiam a nonnullis interpretibus accipi.

Nam vocabulo eo ſic vtitur Horatius in primo carminum,

Diſplicent nexæ philyra coronæ.

Horat. lo.

Et Ouidius item quinto Faſtorum,

Ebrius incinctus philyra conuiua capilles Saltat.

Quo apparet vſum ipſius apud veteres in coronamentis fuiſſe percelebrem. Iam primum igitur ſi conferas quæ ſuper philyra Theophraſtus in tertio de plantis, quæ ue item Plinius in decimoſexto natur. hiſtoriæ narrant, facile nimirum cognoſces, eandem apud nos eſſe tiliam, quæ philyra ſit apud Græcos. Ac ſic etiam Theodorus Gaza quantumuis homo doctus & diligens interpretatur. Porro autem tuniculæ etiam quædam ex libro ipſo tiliæ arboris, vel ad eius imitamentum factæ, quibus aut lemniſci fierent, id eſt, faſciolæ de coronis pendulæ, aut libelli, Græco vocabulo peculiariter appellatæ philyræ. Teſtatur partem ex his eodem libro Plinius his verſibus: *Inter corticem & lignum tenues tunicas, multiplici membrana, e quibus vincula tiliæ euocantur, tenuiſſimæ earum philyræ coronarum lemniſcis celebres antiquorum honore.* Rurſuſque idem libro I. atque XX. de lemniſcis & philyris ita meminit: *Craſſus diues primus argento, auroque folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoque & lemniſci, quos adiici ipſarum coronarum honos erat propter Hetruſcos, quibus iungi niſi aurei, non debebant. Puri diu fuere ij, calare eos primus inſtituit P. Claudius pulcer, bracteaſque etiam philyræ dedit.* Porro lemniſcatas coronas, etiam (ni fallor) in nomiſmatis Laurenti Medicis identidem videmus, deque his mentio quoque apud Suetonium, ſicuti item a Pompeio Feſto lẽniſcorum vocabulum diligenter exponitur, deque lemniſcis itidẽ nonnihil Tertullianus quoque in libro de corona militis. Nicas autem in commentario, quem per ordinem literarum cõpoſuit, Græce ille quidem, ſed in hunc ferme intellectum philyram interpretatur, *philyra, inquit, planta librum papyro ſimilem habens, ex quo etiam funes complicant.* Eſſe autem ductilẽ philyram lanicii modo, vel netilem potius, innuit & Tertullianus idem in libello eo, qui de pallio inſcribitur. Quin Herodianus etiam Græcus auctor olim a nobis in Latinum conuerſus, & Innocentio octauo põtifici maximo dedicatus libro ipſo hiſtoriæ primo mentionem libelli facit e philyra tenuiſſima, vtroq; verſum replicabili. Sed & Capella Martianus libro de Philologiæ nuptiis ſecundo, *Cernere erat*, inquit, *qui libri quantaq; volumina, quot linguarum opera ex ore virginis diffluebant. Alia ex papyro, quæ cedro perlita fuerant, videbantur. Alii carbaſinis voluminibus implicati libri, ex ouillis multi quoque tergoribus. Rari vero in philyræ cortice ſubnotati.* Tum iſta quoq; Vlpiani verba reperias in titulo digeſtorum, de legatis, & fideicõmiſſis. *Librorum appellatione continentur omnia volumina, ſiue in charta, ſiue*

Tilia.

Lemniſci.

Calare.
Lemniſci.
Corona.
lemniſcata.

Nicæ commentarii.
Philyra.

in qualibet alia materia. Sed & ſi in philyra, aut tilia, vt nonnulli conſiciunt, aut in alio corio, idem enim erit dicendum. Denique etiam Euſtathius in commentario ſecundo Homericæ Odyſſeæ, facta prius de nauticis rudentibus mentione, *corticem tiliæ dicit*, quam Græce *philyram nominat, plurimam in id genus funium ſuppeditare materiam.* Receptum autem videtur ex eo, vti coria quoque ſingula vel tunicas, aut membranulas etiã materiæ diſpatis a tilia, philyras vocent, aut philuras y Græca in u commutata, veteri & peruulgata Latinorum conſuetudine. Sicuti de papyro agens Plinius libro 13. *Præparantur ex eo,* inquit, *charta diuiſo acu in prætenues, ſed quam latiſſimas philuras* Nam illud vtrique ad hæc enarranda, neutiquam pertineat, quod idem ait Plinius lib. 14. *Philyra cocos, & polline nimium ſalem cibis eximere.*

Philura.

Salis exemtio.

Vocabulum quod eſt expernata, *Catullianis videri exemplaribus reponendum.*

CAPVT LXXIII.

QVOD nunc tradituri ſumus, fortaſſe a nonnullis, vt incertum & vacillans, parumque adhuc exploratum deridebitur, & exſibilabitur. Sed ego mihi de eo dicendum putaui, ne veſtigium iſtud antiquitatis pene iam abolitum, qualecunque ſit, extingueretur. Oſtendit mihi Romæ abhinc quadriennium Manilius Rallus Græcus homo, ſed Latinis literis adprime excultus, fragmentum quoddam Sexti Pompei Feſti (nam ita erat in titulo) ſane quam vetuſtum; ſed pleraque mutilatum, præroſumque a muribus. Quod me magnopere tenuit, ſiquidem reliquiæ illæ qualeſcunq; ex integro ipſo volumine ſuperabant, quod auctor Feſtus compoſuerat, non ex hoc autem compendiario, quod nunc in manibus coactum, violenter & decurtatum, ſcilicet ab ignobili, & indocto quodam, nec iſto quoq; nomine, ſatis bene de literis merito. Nonnullas quoque ex eodem fragmento Pomponius Lætus vir antiquitatis & literarum bonarum conſultiſſimus, ſibi pagellas retinuerat quas itidem legendas mihi deſcribendaſque dedit. Ex lectione igitur ea ſuſpicatus vtique ſum, verbum me Catullianum, quaſi poſtliminio in ſuas ſedes reuocaturum. Siquidem vbi exponitur in hoc compendiario, vocabulum Supernati, quod eos ſignificare oſtendit, quibus fœmina ſunt ſuccisa in modum ſuillarum pernarum, atque ex Ennio verſus allegatur:

Feſti Pompei opus.

Pom. Læt.

Catull. loc. Supernati.

Hic pernas ſuccidit iniqua ſuperbia Pœni.

Hoc vtique loco vetus codex circumroſam plane habet expoſitionem, ſed ita tamen, vt appareat ex reliquiis literarum male cohærentibus, Catullum quoque poſt Ennium adduci, citariq; eum verſiculum qui nunc mendoſe ſic legitur:

Infoſſa Liguri iacet ſe, arata ſecuri.

Nam vt de carminis reſiduo nihil mihi arrogem temere, videbat ſane tum ſyllabatim quæque olfactaus, etiam pro explorato afferre poſſe

re poſſe, *expernata* legendum in eo, *non ſeparata*, quantum ex paucis illis poteram veluti minutalibus, aut ramentis coll gere, quantumque etiam vel ex obliteratis pene iam veſtigiis annotari. Quod ſi cui pendere adhuc veri fides videtur, at pendeat equidem malo, quam aut cadat, aut iaceat. Nos aliquod in eo certe, nec arbitror iniuria, ponimus firmamentum. *Expernata.*

Hiſtoria non illepida ſuper Zeuſi pictore, & Helena.

CAPVT LXXIIII.

Zeuſis ille pictor Heracleotes adprime nobilis etiam Helenæ pinxit imaginem Crotoniatibus nimis quam laudatam, de qua Cicero in rhetoricis contra Hermagoram, luculentiſſime ſcripſit. Sed quod obiter in Hæliani libris omnifariæ hiſtoriæ ſuperioribus annis apud Ioannem Laurentium Venetum, magnæ quidem in pontificia curia auctoritatis, nec minoris tamen in literis eruditionis, ſed & emunctæ naris hominem, Romæ legimus, id nobis neutiquam indignum viſum, quod hic etiam legeretur. *Neminem ait ſpectatum Zeuſis admittebat, niſi qui manu pretium dediſſet.* Ex quo vulgo etiam tunc Helena meretrix vocitata, quoniam quæſtuaria. *Zeuſis. Helena imago. Io. Laur. Venetus. Helena cur meretrix.*

Emendata vox in Ibide ſimul explicata ſententia nunquam nota hactenus.

CAP. LXXV.

Enarrauit Domitius libellum Naſonis in Ibin, præfatus ex Apollodoro ſe, Lycophrone Pauſania, Strabone, Apollonio, aliiſque Græcis, etiamque Latinis accepta ſcribere. Multa in eo cõmentario, vana, ridiculaq; confingit & cõminiſcitur ex tempore, cõmodoq; ſuo, quibus fidem facit, aut ſe frontem penitus amiſiſſe, *aut tam magnum ſibi fuiſſe interuallum inter frontem, & linguã* (ſicut ait quidam) *ut frons comprimere linguam non potuerit.* Furor eſt, adhuc aliquos tam cæcos iſtius hominis inueniri amatores, vt ad iſta nondum, ſuos qualeſcunque oculos, adaperiant. Furor eſt profecto, furor, dare occaſionem impudentiæ ceteris fouendo errore etiam alicuius, quoniam fuerit interdum ſententiæ non pœnitendæ. Sed quid iſtis facias literationis, non literaturæ magiſtris, qui nullo magis, quam talibus nugis ſupercilia tollunt, vt cochleæ cornua, quorumq; plumbea prorſus ingenia, quam magis excolũtur, tam magis obbruteſcunt. At enim ne penitus ludamus operã, diſſimulatis his quos ſua facit vtilitas contemnẽdos, exſequemur reliqua propoſiti. Mihi igitur ille vnus locus inter ceteros mouere ſtomachum ſolet, qui ſic mendoſe nunc legitur, *Domitius Cald. Inter frontẽ & linguam interuallũ. Literationis magiſtri.*

Vtque loquax in equo eſt eliſus gutture Agenor,
Sic tibi claudatur pollice vocis iter.

Vbi ſic ait Domiti. Agenor lapſu equi inſerta ori manu exſtinctus eſt. Ita ne tandẽ vir doctiſſime? Sed oro te mi Domiti, Græcũ profer ſi potes, aut Latinum modo idoneum fabulæ iſtius auctorem, nec recuſabo iam, quin me nõ dixerim Græcalem, aut admiratores tui, ſed

viri quoque literati, quibus hic labor exſudat, pro indoctiſſimo iam preque etiam impudentiſſimo damnent, & quidem cunctis ſuffragiis, quoniam a te diſſentiam. Mihi ſane recta eſſe & emendata ſcriptura videtur, ſi rationi libera coniectura ſit, non Agenor, ſed Acerno, vt de Anticlo dictum accipiamus. De quo eſt etiam apud Homerum lib. quarto, Odyſſeæ. Nam cum ad equum illum Troianum, trabibus contextum, grauidumque militibus impulſu numinis acceſſiſſet Helena, voces imitari vxorum cuiuſque cœpit, vt inibi deliteſcentium deſideria euocaret, refricaret memoriam, reſponſa tentaret elicere. Sed enim reliquis patientiam, ſilentiumque præſtantibus, cum ſolus Anticlus in reſpondendi lubrico, articuloque iam foret, ſtatim eſt ab Vlyſſe præuentus, & manibus impreſſis ſuffocatus. Itaque intercepto, vel interſtructo potius indicio periculum depulſum. Ceterum Tryphiſiodorus quoque Græcus auctor in poemate, quo de Ilio capta ſcribit, Anticlũ hunc Ortygiden appellat, vxoremque eius nominat Laodamian, ita inquiens,

Ouid. in Ibin locus. *Anticlus.* *Helena conatus.* *Laodamia.*

> ὀρτυγίδης δ' ἄντικλος ὃν αὐτόθι τεθνειῶτα
> ἑπτὰ δακρύσαντες ἐνεκτερέιξαν ἀχαιοί.

Et item alibi ſic:

> ἄντικλος δ' ἐπὶ κέντρον ἰδ' ἔξωτο λαοδαμείης
> Μῦθος ἀμοιβαίην ἀνεβάλλετο γῆρυν ἀνοίξας
> ἀλλ' ὀδυσεὺς κατέπαυλτο,

Ambra Politiani. Et alia deinceps addit, per quæ fabula omnis ſimiliter ab Homero verſibus permultis explicatur. Sed & nos in Ambra ſic attigimus:

> *Indicique metu præcluſum pollice fauces*
> *Anticlon Ortygiden.*

Domitii licentia. Conſimilia vero iſtis apud Domitium multa, quæ facile arguant, quo fuerit illius proceſſura licentia, præſertim ſic inuitata fauoribus imperitorum, niſi morari apud ſuperos adhuc quidem iuuenis deſiſſet.

Non Antilochum ab Hectore ſed aliter videri legendum in prima heroidum.

CAP. LXXVI.

Ouid. in heroi locus. IN prima heroidum Naſonis epiſtola, ſic legitur:

> *Siue quis Antilochum narrabat ab Hectore victum.*

Sed victum, necatumque ab Hectore Antilochum, profecto neutiquam reperietur. Quare aut *Amphimachum* crediderim legendum, aut non *ab Hectore, ſed Memnone.* Conſtat enim ex 13. Homeri Rhapſodia, *occiſum ab Hectore Amphimachum Cteati filium,* qui de Græcis ducibus vnus etiam in catalogo numeratur. Conſtat item interfectum *a Memnone filium Neſtoris Antilochum.* Quamobrem vt in eo quod obtinuerat hactenus mendum deprehenditur manifeſtariũ, ſic his a nobis ita pro tempore ſuffectis, quæ lector velim boni conſulas, aliqua ni fallor gratia ſi non veritatis, at certe veri ſimilitudinis aſſenſcatur.

Amphimachi cædes. *Antilochi cædes.*

Google

Quo argumento dicendum Vergilius, non Virgilius.

CAPVT LXXVII.

Vergilius.

VErgilius dicendum ne ſit, an *Virgilius*, vt nunc vulgo loquũtur, hoc eſt cum vocali ſecũnda, an cum tertia potius in prima ſyllaba, video adhuc inter eruditos ambigi. Ceterum vt ego Vergilium dicam magis per e, quod iam placere quibuſdam per nos etiam doctis incipit, quam Virgilium per i, quod vulgo nimis obtinuit, in cauſſa ſunt veterrima aliquot monumenta, noſtræ obſeruationi patrocinantia, quæ libens equidem ſubiiciam propter propudioſos neſcio quos, & æruginis plenos odio omni, faſtidioque digniſſimos, qui quanquam ſemper elementarii ſint, vindicare tamen inter indoctos fautores audent ſibi cenſuram literarum.

Propudioſi
Ærugo.
Vindico.

Sic vt iſtam quoque qualẽcunque noſtram vetuſtatis deprehendendæ, ac reuocandæ (ſi liceat) diligentiam, ſtudiumque non cauillentur modo, ſed & ita reprehendant acerbe quaſi flagitium facere putent, quod his otium oblectemus, vel (vt ipſi magis contemtim, quod ob hæc otio noſtro inuideamus, dum in rebus adeo friuolis, & leuibus operam ſumimus, quaſique tempus, rem pretioſiſſimam, in ſuperuacua erogamus. Qui tamen ſi legiſſent, aliquãdo maximos viros de ſingulis quoq; literis integra volumina compoſuiſſe, ac ne Cæſarem quidem ipſum veritum in hanc tenuitatem deſcendere, darent fortaſſe mihi veniam, non occupatiſſimo homini, ſiquando inter altiora ſtudia, etiam res iſtiuſmodi tractarem, paruas quidem, ſed quibus etiam magna iuuentur.

Literarum illuſtratores.

Neque enim reprehendi me iure puto, ſi hæc etiã, ſed hæc ſola cõſector, ad q̃ nõ vt ab otio ad ſtudiũ, ſed vt a ſtudio ad otiũ me refero, & in quę non tam feror ex profeſſo, quam caſu incido, ceu ſi litoribus ex commodo inambulans, conchas interim colligam ſecurus. Neque tamen in id ego ſupercilium ſubduco, nec inde me cenſeri, facile paterer, vt qui non *Apinas modo* hæc eſſe *& tricas*, vt in prouerbii ludicro eſt, verum etiam pene nihil & noui, & fateor. Sed tamen hoc ipſum tam nihil, præſtat agere, quam longas ad ipſorum fortaſſe exemplum trahere oſcitationes, & grunnire in cœno turpiter, aut quam omnino nihil agere, *ne nihil prorſus agendo, male diſcamus agere.*

Apinæ.
Tricæ.

Reddenda igitur teſtimonia ſunt nobis, necubi fides claudicet, ac ne quid non in expedito ſit noſcere volentibus. Inuenies igitur Volſinis menſam quampiam marmoream, vetuſtiſſimis, peneque exoletis characteribus intra ædem Chriſtinæ virginis, quæ pro ara eſt Apoſtoli Petri, vbi VERGILI legitur. Inuenies etiam Sutri nomen hoc Vergilius ita notatũ in menſa item lapidea, qua videlicet & ipſa intra ædem virginis vice vtuntur altaris. Idque nos vtrunque non ſine aliquot arbitris etiam de proximo inſpeximus. Neque enim antiquarum duntaxat inſpectionum auriti teſtes, ſed & oculati eſſe concupiuimus. Quin

in Pandectis quoque iis, quæ nunc Florentiæ publice aſſeruantur, libro ipſo Iuſtiniani principis archetypo, non aliter quam per e notatur id nomen. Sicuti etiam in volumine Maroniano literis maioribus parato, qui Romæ in intima Vaticana bibliotheca, mire vetus oſtenditur. Prætereaque commentarium Tiberi Donati nunc in manibus habet Landinus, homo & eloquens & eruditus, & Florentiæ iam diu doctor bonarum literarum celebratiſſimus, cui ſe præceptori adoleſcentiæ meæ rudimenta magnopere debent, & qui nunc in profeſſione quaſi dixerim collega, locata iam in tuto ſua ſibi fama, nobis adhuc in ſtadio laborioſiſſime decertantibus, ita fauet, vt quicquid ipſi laudis acquirimus, quaſi ſuum ſibi amplecti atque agnoſcere videatur. Is igitur (vt diximus) commentarium Tiberi Donati habet in manibus, & ipſum grandioribus notatum vetuſtis characteribus, cuius auctoritas hoc haud dubium reliquerit. Quod item in codice diui Aug. de ciuitate Dei ex publica Medicæ familiæ bibliotheca, neque non in Columellæ ex priuata eiuſdem gentis, literis vtroque Langobardis exarato. Tum in Senecæ epiſtolarum libro peruetere, cuius mihi copiam fecit, Nicolaus Michelectius Laurenti Medicis a ſecretis, elegantis homo ingenii, multisque item aliis venerandis antiquitate voluminibus, identidem nunc Iacobo Modeſto Pratenſi familiari noſtro, & ſtudiorum adiutori, nunc aliis item noſtris auditoribus, vtcunque aut res ferat aut exigatur, oſtendimus. In collectaneis autem quæ nupertime ad Laurentium Medicem Iucundus miſit, vir vnus, opinor, titulorum, monumentorumque veterum ſupra mortales ceteros nō diligentiſſimus ſolum, ſed etiam ſine controuerſia peritiſſimus, relata quoq; inuenio elogia duo, quæ Romæ (ſicut ille indicat) in marmoribus inueniuntur. TI VERGILIVS DONATVS. Et iterum. C. PAPIRIVS CESTVS VERGILIÆ OPTATÆ VXORI SVÆ BENE MERENTI DE SE. Quamuis autem monumenta iſta tanta ſeculorum vetuſtate roborata, mihi ſatis ad præſidium ſint, attamen res ipſa quoque aſtipulatur & ratio. Nam ſicuti a vere dictæ vergiliæ ſtellæ, ſic a vergiliis ipſis, vel item a vere proprium hoc nomen crediderim inclinatum potius hercle, quam a virga, quod quidam nugantur, laurea. Nam id cū apud auctorem minus idoneum inueniatur, tum refellitur hoc ipſo, quod multi ante hūc editū poetam, eodem ſunt appellati nomine. Quamdiu igitur aut non teſtimonium grauius, aut non ratio valentior exhibetur, vtiq; a vetuſta magis conſuetudine, quam a noua inſcitia ſtandum eſt, vnde hæc ſartago loquēdi venerit in linguas. Etenim magna pars iuniorum caligamus ad veri conſpectū. Quin vt reliqua exſequar, Verginius quoq; nomen huic finitimū, non Virginius in marmoreo nuper labro pro æde ipſa diuæ Mariæ Maioris inſculptum Romæ animaduertimus.

Christoph. Landinus.

Iucundus Veronenſis.

Additam falſo negationem primo Digeſtorum volumine, quo capite de officio proconſulis agitur & legati.

CAPVT LXXVIII.

Digeſt. loc.

PAulus Iuriſconſultus libro ſecundo ad edictum ita ſcribit: *Legatus mandata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius habet.* Sed hæc verba in primo Digeſtorum volumine, quo capite de officio proconſulis & legati tractatur, addita perperam negatione in pleriſque codicibus inuenias, ſic videlicet: *Legatus mandata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius non habet.* Ceterum in Pandectis iſtis Florẽtinis, quas etiam archetypas opinamur, negatio prorſus eſt nulla. Quo fit, vt interpres legum Florentinus Accurſus, mendoſum & ipſe nactus codicem, pene dixerim miſerabiliter, ſe torqueat.

Archetypæ Pandectæ.

Cur Lyſimachi regis facies in nomiſmatis cornigera.

CAPVT LXXIX.

Lyſimachi facies cur cornigera.

LYſmachi regis facies in nomiſmatis cornigera. Cauſſa eius apud Appianum in Syriacis. Namque ait ab eo ferum taurum de ſacrificio Alexandri magni vinculis elapſum, retentum manibus ambabus, & occiſum. Atque ob id inquit προστιθέασιν ἐπὶ τοὺς ἀνδριάντας ἐπὶ τῷδε κέρατα. Quod ſignificat, ob id eius ſtatuis denique apponi cornua.

Fabula ignotior de Tireſia & Pallade, qua ſenſus aperitur Propertianus.

CAPVT LXXX.

Propertii locus.

PRopertius in libro elegiarum quarto ſic ait:

Magnam Tireſias aſpexit Pallada vates,
Fortia dum poſita Gorgone membra lauat.

Chariclo.
Tireſias cur oculis captus.
Saturniæ leges.
Abammon,
Verg. loc.

Exſtat adhuc hymnus Callimachi poetæ, cui titulus εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος. In quo fabula Tireſiæ multis elegiacis verſibus in hanc ferme ſententiam tractatur, fuiſſe nympham quampiam Thebis, cui nomen Chariclo, Palladi præ ceteris gratam, matrem Tireſiæ. Sed quum ſe Pallas aliquando & Chariclo item in Heliconio Hippocrene, nudæ per æſtum lauarent, ac tum caſu venator Tireſias ad eundem fontem ſitiens acceſſiſſet, Mineruam ſcilicet imprudens nudam conſpicatus, ſtatimque oculis eſt captus. *Nam ita Saturniis legibus cautum*, inquit, *vt qui Deum inuitum cernat, ingenti mercede cernat.* Cui ſimile quippiam de Dearum conſpectu etiam Abammon Æpyptius, in epiſtola ſcribit ad Porphyrium philoſophum, quam tamen exiſtimat Proclus Iamblichi potius eſſe quam Abammonis, ex quo Vergilius: *Tranſque caput iace, ne reſpexeris.* Quod & Leucothea Homerica monuit Vlyſſem. Sed & illuc vnde abii redeam. Cum in hanc Tireſias calamitatem incidiſſet, mota lacrymis Chariclus Nymphæ Pallas, & vatem eum, & longæuum, & poſt obitum quoque prudentem, ſapientemque præſtitit, & baculo inſuper donauit, quo veluti duce, veſtigiis inoffenſis graderetur. Quod & nos in Ambra ſic attigimus, quum de poeta loqueremur Homero.

Baculus Tireſiæ.
Ambra loc.

Digitized by Google

Baculum dat deinde potentem
Tireſiæ magni, qui quondam Pallada nudam
Vidit, & hoc raptam penſauit munere lucem,
Suetus inoffenſos baculo duce tendere greſſus.

Nut. loc. Et item ſic in Nutrice Tireſiam periphraſticos inſinuauimus. *Quid cui poſt viſos nudatæ Palladis artus Cernere nil licitum?* Quin hinc apud Nonnum lib. v. Dionyſiacῶn, ita exclamans inducitur Actæon, *vt felicem Tireſiam dicat, qui citra mortem tantum amiſſis oculis Mineruam aſpexerit nudam, quæ etiam lumen ademtum in animum ipſius transtulerit.* Atque adeo ſic ait,

ὄλβιε τειρεσία, σὺ μὲν ἔδρακες ἐκτὸς ὀλέθρου
γυμνὸν ἀναινομένης οἰκτείρμονος εἶδος ἀθήνης

Et paulo poſt,

ζώεις σῶν βλεφάρων ὀλέσας φάος. ὑμετέρων δὲ
ὀφθαλμῶν ἀμάρυγμα νόῳ μετέθηκεν ἀθήνη.

Hactenus autem ſuper hoc poetæ loco ſcripſeramus, cum nobis Picus noſter Mirandula, quaſi Cynthius alter, in illo ipſo quo iam hæc imprimenda fuerant articulo, aurem vellit, & admonuit, vt elegiam quoque ipſam Callimachi, quæ videlicet vna exſtat apud Græcos (quantum equidem ſciam) ſed & rariſſima eſt inuentu, ſubiiceremus, & quanquam ſpatiis iniquis excluſi temporis, vertere eam quoque tamen in Latinum tentaremus. Ego vero qui nec ſcribere alieno ſtomacho libenter ſoleo, nec extemporalitati ſatis confido, non diſtuli tamen id onus quoquo modo ſubire. Quoniam cum quid a me Picus exigit, nec licet mihi neſcire quod neſciam, nec non poſſe quod nequeam, vel quod homini me cariſſimum ſentio, vel quod plus eum videre in rebus meis quam meipſum mihi perſuadeo. Vertimus igitur pene ad verbũ, & quod Græce dicitur παραπόδα, non ſenſu modo, ſed numeris etiam quod eſt dificilimum, coloribuſque ſeruatis. Tantumque nunc admonemus lectorem, paucula videri mihi adhuc mendoſa in Græcis exemplaribus, quæ non erat pudoris noſtri corrigere, ſed & ſeptimum ipſum a fine verſiculum reliquo vno duntaxat vocabulo exoleuiſſe. Quem nos tamen Latinum pro coniectura ſuffecimus. Illud item ſcito eſt opus, noſtrum hoc eſſe interpretamentum, & a nobis denique fluxiſſe, priuſquam in vllius commentariis ebulliret, quod & Syluæ per ſe ipſæ quas citauimus, tot ab hinc annos editæ probabunt, quarum videlicet alteram magno ſumus olim conuentu publice multis excipientibus interpretati. Sit ergo noſtri iuris, quod noſtri fuit muneris, *ne quarta omnino luna* (ſicuti prouerbium fertur) *nati credamur*, vt aliis tantummodo ad Herculis exemplum laboremus. Iam illud quoque miror, cur & Domitius, & alii quidam poſt illum, quocunque momento, quacunque occaſione ſcribere audeant, hoc, aut illud imitatione Callimachi dictum fuiſſe a Propertio, cum præter hymnos pauculos, nihil

Faceta dictio.

Luna quarta nati.

nihil prorſus exſtet ad nos poetæ iſtius, nec autem plane quicquam quod amoris argumenta contineat. Sed aures ad Callimachi iam verſiculos ſubſcriptos veteri more ſine vllis accentiunculis irrigamus.

Καλλιμάχου εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος.

Ὅσαι λωτροχόοι τᾶς παλλάδος ἔξιτε πᾶσαι
  Ἔξιτε. ταν ἵππων ἄρτι φρυασσομενᾶν
Ταν ἱεραν ἐσάκουσα. καὶ ἁ θεος εὔτυκος ἕρπει.
  Ξοῦσθε νυν ὦ ξανθαι, ξοῦσθε πελασγιάδες.
Ου ποκ' ἀθαναία μεγάλως ἀπενίψατο πάχεις
  Πρὶν κόνιν ἱππεῖαν ἐξελάσαι λαγόνων
Οὐδ' ὅκα δὴ λύθρῳ πεπαλαγμένα πάντα φέροισα
  Τεύχεα τῶν ἀδίκων ἦνθ' ἀπὸ γηγενέων.
Ἀλλὰ πολὺ πράτιστον ὑφ' ἅρματος αὐχένας ἵππων
  λυσαμένα παγαῖς ἔκλυσεν ὠκεανῶ,
Ἱδρῶ καὶ ῥαθάμιγγας, ἐφοίβασεν δὲ παγέντα
  Παντα χαλινοφάγων ἀφρὸν ἀπὸ στομάτων
Ω ἴτ' ἀχαιιάδες καὶ μὴ μύρα, μὴ ἀλαβάστρως
  Συρίγγων ἀίω φθόγγον ὑπαξόνιον
Μὴ μύρα λωτροχόοι τᾷ παλλάδι μηδ' ἀλαβάστρως
  Οὐ γὰρ ἀθαναία χρίματα μικτὰ φιλεῖ.
Ἴσετε μηδὲ κάτοπτρον ἀεὶ καλὸν ὄμμα τὸ τήνας.
  Οὐδ' ὅκα ταν ἴδᾳ φρὺξ ἐδίκαζεν ἔριν.
Οὐδ' ἐς ὀρείχαλκον μεγάλα θεὸς οὐδὲ σιμοῦντος
  Ἔβλεψεν δίναν ἐς διαφαινομένην
Οὐδ' ἥρη. κύπρις δὲ διαυγέα χαλκὸν ἑλοῖσα,
  Πολλάκι ταν αὐταν δὶς μετέθηκε κόμαν
Ἁ δὲ δὶς ἑξήκοντα διαθρέξασα διαύλως
  οἷα παρ' εὐρώτᾳ τοὶ λακεδαιμόνιοι
Ἀστέρες, ἐμπεράμως ἐτρίψατο λιτὰ λαβοῖσα
  χρίματα τὰς ἰδίας ἔκγονα φυταλιας.
Ὦ κῶραι, τὸ δ' ἔρευθος ἀνέδραμε πρώιον, οἵαν
  ἢ ῥόδον ἢ σίβδας κόκκος ἔχει χροιὴν.
Τῷ καὶ νῦν ἄρσεν τι κομίσσατε μῶνον ἔλαιον
  Ὧι κάστωρ, ᾧ καὶ χρίεται ἡρακλέης
Οἴσετε καὶ κτένα οἱ παγχρύσεον ὡς ἀπὸ χαίταν
  Πέξηται λιπαρὸν σμαξαμένα πλόκαμον.
Ἔξιθ' ἀθαναία πάρα τοι καταθύμιος ἴλα
  Παρθενικαὶ μεγάλων παῖδες ἀκεστορίδαν.
Ὠθάνα, φέρεται δὲ καὶ ἁ διομήδεος ἀσπίς,
  Ὡς ἔθος ἀργείων τοῦτο παλαιότερον.
Ευμήδης ἐδίδαξε τεὶν κεχαρισμένος ἱρεύς,
  Ὅς ποτε βωλευτὸν γνοὺς ἐπί οἱ θάνατον
Δαμὸν ἑτοιμάζοντα φυγᾶ, τεὸν ἱρὸν ἄγαλμα
  Ὤιχετ' ἔχων. κρεῖον δ' εἰς ὄρος ᾤκισατο

Κρεῖον ὄρος. τῷ δὲ δαίμων ἀπορρωίσαισιν ἔθηκεν
  ἐν πέτραις. αἷς νῦν ὄνομα παλλατίδες
Ἔξιθ' ἀθαναία περσέπολι χρυσεοπήληξ
  Ἵππων καὶ σακέων ἁδομένα πατάγῳ.
Σάμερον ὑδροφόροι μὴ βάπτετε. σάμερον ἄργος
  Πίνετ' ἀπὸ κρανᾶν μηδ' ἀπὸ τῶν ποταμῶν.
Σάμερον αἱ δῶλαι τὰς κάλπιδας ἐς φυσάδειαν
  Ἢ ἐς ἀμυμώνην οἴσετε τὰν δαναῶ.
Καὶ γὰρ δὴ χρυσῷ τε καὶ ἄνθεσιν ὕδατα μίξας
  Ἥξει φορβαίων ἴναχος ἐξ ὀρέων
Τἀθάνᾳ τὸ λοετρὸν ἄγων καλόν. ἀλλὰ πέλασγε,
  Φράζεο μὴ οὐκ ἐθέλων τὰν βασίλειαν ἴδῃς
Ὅς κεν ἴδῃ γυμνὰν τὰν παλλάδα τὰν πολιοῦχον
  Τὦργος ἐσόψεται τοῦτο πανυστάτιον.
Πότνι' ἀθαναία σὺ μὲν ἔξιθι μέσφα δ' ἐγώ τι
  Ταῖσδ' ἐρέω. μῦθος δ' οὐκ ἐμὸς ἀλλ' ἑτέρων.
Παῖδες. ἀθαναία νύμφαν μίαν ἔν ποκα θήβαις
  Πουλύ τι καὶ περὶ δὴ φίλατο τᾶν ἑταρᾶν
Ματέρα τειρεσίαο, καὶ οὔποκα χωρὶς ἔγεντο,
  Ἀλλὰ καὶ ἀρχαίων εὖτ' ἐπὶ θεσπιέων
Ἢ 'πὶ κορωνείας ἢ εἰς ἁλίαρτον ἐλαύνοι
  Ἵππως βοιωτῶν ἔργα διερχομένα
Ἢ 'πὶ κορωνείας ἵνα οἱ τεθυωμένον ἄλσος
  Καὶ βωμοὶ ποταμῷ κεῖντ' ἐπὶ κουραλίῳ,
Πολλάκις ἁ δαίμων νιν ἑᾶς ἐπεβάσατο δίφρῳ
  Οὐδ' ὄαροι νυμφᾶν οὐδὲ χοροστασίαι.
Ἁδεῖαι τελέθεσκον ὅθ' οὐχ ἡγεῖτο χαρίκλω.
  Ἀλλ' ἔτι καὶ τήναν δάκρυα πολλ' ἔμενε,
Καίπερ ἀθαναίᾳ καταθύμιον εὖσαν ἑταίραν
  Δή ποτε γὰρ πέπλων λυσαμένα περόνας,
Ἵππω ἐπὶ κράνᾳ ἑλικωνίδι καλὰ ῥεοίσᾳ
  Λῶντο. μεσαμβρινὰ δ' εἶχ' ὄρος ἁσυχία.
Ἀμφότεραι λῶντο. μεσαμβριναὶ δ' ἔσαν ὧραι.
  Πολλὰ δ' ἁσυχία τῆνο κατεῖχεν ὄρος.
Τειρεσίας δ' ἔτι μοῦνος ἅμα κυσὶν ἄρτι γένεια
  Περκάζων ἱερὸν χῶρον ἀνεστρέφετο
Διψάσας δ' ἄφατόν τι ποτὶ ῥόον ἤλυθε κράνας
  Σχέτλιος, οὐκ ἐθέλων δ' εἶδε τὰ μὴ θέμιθεν.
Τὸν δὲ χολωσαμένα περ ὅμως προσέφασεν ἁ θεά,
  Τίς σε τὸν ὀφθαλμὼς οὐκ ἐτ' ἀποισόμενον,
Ὦ εὐηρείδα χαλεπὴν ὁδὸν ἄγαγε δαίμων,
  Ἃ μὲν ἔφα παιδὸς δ' ὄμματα νὺξ ἔλαβεν.
Ἑστάκει δ' ἄφθογγος, ἐκόλλασαν γὰρ ἀνῖαι
  Γούνατα. καὶ φωνὰν ἔσχεν ἀμηχανία.
Ἁ νύμφα δ' ἐβόασε, τί μοι τὸν κῶρον ἔρεξας
  Πότνια. τοιαῦται δαίμονες ἐστὲ φίλαι.

Ὄμματά μοι τῶ παιδὸς ἀφείλεο. τέκνον ἄλαστε
εἶδες Ἀθαναίας στήθεα καὶ λαγόνας.
Ἀλλ' οὐκ ἀέλιον πάλιν ὄψεαι, ὦ ἐμὲ δειλάν
Ὦ ὄρος ὦ Ἑλίκων οὐκ ἔτι μοι παριτέ.
Ἦ μεγάλ' ἀντ' ὀλίγων ἐπράξαο. δόρκας ὀλέσσας
Καὶ πρόκας οὐ πολλάς, φάεα παιδὸς ἔχεις.
Ἁ μὲν ἐπ' ἀμφοτέραισι φίλον περὶ παῖδα λαβοῖσα
Ματὴρ μὲν γοερᾶν οἶτον ἀηδονίδων.
Ἆγε βαρὺ κλαίοισα, θεὰ δ' ἐλέησεν ἑταίραν
Καί μιν Ἀθαναία πρὸς τόδ' ἔλεξεν ἔπος.
Δῖα γύναι μετὰ πάντα βαλεῦ, πάλιν ὅσσα δι' ὀργὰν
Εἶπας, ἐγὼ δ' οὔτοι τέκνον ἔθηκ' ἀλαόν.
Οὐ γὰρ Ἀθαναίᾳ γλυκερὸν πέλει ὄμματα παίδων
Ἁρπάζειν. Κρόνιοι δ' ὧδε λέγοντι νόμοι.
Ὅς κεν, ἀθανάτων ὅκα μὴ θεὸς αὐτὸς ἕληται
Ἀθρήσῃ μισθῶ τοῦτον ἰδεῖν μεγάλω.
Δῖα γύναι τὸ μὲν οὐ πάλιν ἄγρετον αὖθι γένοιτο
Ἔργον ἐπεὶ Μοιρᾶν ὧδ' ἐπένευσε λίνα,
Ἁνίκα τὸ πρῶτον νιν ἐγείναο. νῦν δὲ κομίζευ
Ὦ Εὐηρείδα τέλθος ὀφειλόμενον
Ὅσσα μὲν ἁ Καδμηῒς ἐς ὕστερον ἔμπυρα καύσει
Ὅσσα δ' Ἀρισταῖος τὸν μόνον εὐχόμενοι
Παῖδα τὸν ἁβατὰν Ἀκταίονα τυφλὸν ἰδέσθαι
Καὶ τῆνος μεγάλας σύνδρομος, Ἀρτέμιδος
Ἔσσεται. ἀλλ' οὐκ αὐτὸν ὅ τε δρόμος, αἵ τ' ἐν ὄρεσσι
Ῥυσεῦνται ξυναὶ τᾶμος ἑκηβολίαι.
Ὁππόταν οὐκ ἐθέλων περ ἴδῃ χαρίεντα λοετρὰ
Δαίμονος. ἀλλ' αὐταὶ τὸν πρὶν ἄνακτα κύνες
Τουτάκι δειπνησεῦντι. τὰ δ' υἱέος ὀστέα ματὴρ
Λέξειται δρυμῶς πάντας ἐπερχομένα.
Ὀλβίσταν ἐρέει σε καὶ εὐαίωνα γενέσθαι
Ἐξ ὀρέων ἀλαὸν παῖδ' ὑποδεξαμέναν.
Ὦ ἑτάρα τῷ μή τι μινύρεο, τῷ δὲ γὰρ ἄλλα
Τεῦ χάριν ἐξ ἐμέθεν πολλὰ μενεῦντι γέρα.
Μάντιν ἐπεὶ θήσω νιν ἀοίδιμον ἐσσομένοισιν
Ἦ μέγα τῶν ἄλλων δή τι περισσότερον.
Γνωσεῖται δ' ὄρνιθας ὃς αἴσιος, οἵ τε πέτονται
Ἤλιθα καὶ ποίων οὐκ ἀγαθαὶ πτέρυγες.
Πολλὰ δὲ Βοιωτοῖσι θεοπρόπα πολλὰ δὲ Κάδμῳ
Χρησεῖ καὶ μεγάλοις ὕστερα Λαβδακίδαις.
Δώσω καὶ μέγα βάκτρον ὅ οἱ πόδας ἐς δέον ἄξει,
Δώσω δὲ βιότω τέρμα πολυχρόνιον,
Καὶ μόνος εὖτε θάνῃ πεπνυμένος ἐν νεκύεσσι
Φοιτασεῖ μεγάλῳ, τίμιος Ἀγεσίλᾳ,

Digitized by Google

ὡς φαμένα κατένευσε· τὸ δ' ἐντελὲς ᾧ κ' ἐπινεύσῃ
Παλλὰς. ἐπεὶ μώνᾳ Ζεὺς τόγε θυγατέρων
δῶκεν Ἀθαναίᾳ πατρῷια πάντα φέρεσθαι
λωτροχόοι. μάτηρ δ' οὔτις ἔτικτε θεάν.
ἀλλὰ διὸς κορυφά, κορυφὰ διὸς οὐκ ἐπινεύει.

. . . . , . θυγάτηρ.

In alia Bibliotheca repertus. ἔμπεδον ᾧ τούτως ἄ κεν οἱ ἁ θυγάτηρ ubi ſcriptū ᾧ κεν ἐά.

ἔρχετ' Ἀθαναία νῦν ἀτρεκές. ἀλλὰ δέχεσθε
τὰν θεὸν ὦ κῶραι τὦργον ὅσαις μέλεται,
Σύν τ' εὐαγορίαις σύν τ' εὔγμασι σύν τ' ὀλολυγαῖς.
χαῖρε θεά, κᾴδευ δ' Ἄργεος Ἰναχίω.
χαῖρε καὶ ἐξελάοισα καὶ ἐς πάλιν αὖτις ἐλάσσαις
ἵππως καὶ Δαναῶν κλᾶρον ἅπαντα σάω.

Iam noſtros quoq; legito, qui male collocare bonas horas volet, attamen cum venia quæſo, & conniuentibus oculis.

Politiani ex Callimacho in Palladis lauacra.

ITe foras agedum, quicunq; liquentibus vndis
Membra lauaturæ Pallades, ite foras.
Ipſa venit, fremitus ſacrorum audimus equorum.
Ite agedum flauæ, o ite Pelaſgiades.
Non prius ingentes lauit ſibi diua lacertos,
Illa quam abſterſit puluere cornipedum.
Nec tum quando armis multa iam cæde cruentis
Venit ab iniuſtis horrida terrigenis,
Tum quoq; equum ſubducta iugis fumantia colla
Perfudit largi fontibus Oceani,
Dum ſudor, guttæq; putres, dumq; omnis abiret
Spuma oris circum manſa lupata rigens.
Ite o Achiuæ, ſed non vnguenta, aut alabaſtros,
Audio certe ipſum ſtridulum ab axe ſonum,
Palladi lotrices non vnguenta, aut alabaſtros,
Nulla etenim diuæ huic vnguina miſta placent.
Ferte nec huic ſpeculum, vultu eſt pulcerrima ſemper,
Nam nec in Ida olim iudice ſub Phrygio,
Sed vel orichalco, magna hæc dea, vel Simoentis
Spectauit, quanquam vertice perſpicue.
Nec Iuno, ſed ſola Venus, ſe ſplendido in ære
Vidit, eandem iterum diſpoſuitq; comam.
Bis ſexaginta ſpatiis verum incita curſu,
Stellæ apud Eurotan ceu Lacedæmoniæ,
Perfricuit tantum pingui ſe diua liquore,
De baccis, arbor quem ſua protulerat.
O pueræ emicuit rubor illico, matutina,
Quem roſa, quem grano punica mala ferunt.
Ergo marem nunc tantum olei quoq; ferte liquorem
Quo ſe vnguit Caſtor, quo Amphitryoniades.

Fer-

Ferte etiam ſolido ex auro, quo pectine crines
Explicet, & pinguem cæſariem dirimat.
Exi age iam o Pallas, præſto tibi virgineus grex
Nata magnorum carus Aceſtoridum.
O Pallas, quin iam clypeus Diomedi & ipſe
Fertur, vt Arginum mos vetus obtinuit.
Eumedes docuit, meditans tibi grata ſacerdos,
Cum in ſe compoſito cerneret interitu
Ire malam ſortem, fugit quippe ille, tuamq;
Ad montem Crion ſubſtulit effigiem.
Ad montem Crion, tum abruptis impoſuit te
Cautibus, hasq; vocant nunc quoq; Pallatidas.
Exi age quæ expugnas vrbes, cuiq; aurea cordi
Caſſis, equumq; fremor, cum ſonitu clypeum.
Vos hodie vndiferæ ne tinguite, vos hodie Argos
Fontibus ex ipſis, non fluuiis bibite.
Vos hodie ancillæ ferte vrnas ad Phyſadean,
Aut ad Amymonen progeniem Danai.
Nanq; auro & multis permiſtus floribus vndas
Defluet e latis Inachus ipſe iugis,
Et purum feret huic laticem, caue tu ergo Pelaſge,
Ne nudam imprudens aſpicias dominam.
Aſpiciet nudam qui Pallada, quæ tenet vrbem,
Vltra iam hoc Argos cernere non poterit.
Iam veneranda exi Pallas, dum quiddam ego iſtis
Dicam, nec meus hic ſermo, ſed alterius.
Vnam olim o pueræ Thebis dea Pallas amabat
Nympham, præ cunctis quas habuit comites,
Matrem Tireſiæ, nunquamq; fuere ſeorſum,
Sed ſiue ad veterum mœnia Theſpiadum,
Siue Coroneas, ſeu tenderet illa Haliarton
Bœotum viſens vecta iugis populos,
Siue Coroneas, vbi pulcer odoribus halat
Lucus, vbi ara ipſi Curalium ad fluuium.
Sæpe illam curru ſecum dea vexit eodem,
Nullaq; Nympharum colloquia, aut Thyaſi
Grata fuere ſatis, niſi præforet ipſa Chariclo.
Verum & ei multa debita erant lacrymæ,
Quamuis cara comes magna foret vſq; Mineruæ.
Nam ſe olim peplis vtraq; depoſitis
Dum lauat in lymphis Heliconidos Hippocrenes,
Vtq; die vacuus mons tacet in medio,
Dum lauat ergo vtraq; & media ſunt tempora lucis,
Dumq; eſt in toto plurima monte quies,

Tireſias vnus canibus comitantibus ibat
Per loca ſacra, leuis flore genas nitidus,
Immenſamq; ſitim cupiens releuare, petito
Fonte, videt quæ non cernere fas homini.
Hic irata licet ſic illum affata Minerua eſt,
Quis te non vllis iam rediturum oculis,
O Eurida malus hac Deus in loca duxit?
Sic ait. at pueri lumina nox pepulit.
Aſtitit, obticuit, dolor illi vt glutine vinxit
Genua, ſonum tenuit vocis inops animus.
At Nympha exclamans, quid nato ait o dea factum eſt?
Nunquid veſtra dea talis amicitia?
Lumina mi pueri rapuiſti, pectora nate
Vidiſti infelix Pallados ilia q;,
At non & ſolem cernes iterum, heu miſera o mons
O Helicon rurſum non peragrande mihi.
Magna nimis paruis mutas, qui lumina nati
Pro ceruis paucis dorcadibusq; habeas.
Sic puerum ambobus charum complexa lacertis
Mater, flebilium carmen Ædonidon
Triſte gemens iterat. ſed enim miſerata Minerua
Tunc ſociam verbis talibus alloquitur,
Dia, inquit, mulier verte hæc quæ protulit ira.
Non per me captus luminibus puer eſt,
Nam pueris auferre oculos haud dulce Mineruæ,
Verum Saturni legibus hæc rata ſunt,
Vt quicunq; Deum aſpiciat, niſi iuſſerit ipſe,
Mercede ingenti ſcilicet aſpiciat.
Dia igitur mulier fieri hæc infecta nequit res,
Quippe ita Parcarum fila voluta manu,
Editus vt primum puer eſt ſed tu accipe contra
O Euerida quod maneat pretium.
Munera Cadmeis pro quanta adolebit in ignes
Quanta & Ariſteus, votaq; ſuſcipient,
Natus vt impubes Actæon, vnicus illis
Tantum oculis careat. namq; erit & Triuiæ
Concurſor, ſed non curſus, non æmulus illum
Tela arcus iaciens montibus eripiet,
Cum diuam (licet inuitus) ſe fonte lauantem
Viderit. At fiet qui modo erat Dominus,
Eſca ſuis canibus. Sed enim nemora omnia luſtrans
Dum genitrix nati colliget oſſa ſui,
Tunc te felicem, tunc dixerit eſſe beatam,
Cui mons vel cæcum reddiderit puerum.
Parce queri mea grata comes, nam plurima contra
Huic ego te propter præmia contribuam,

Digitized by Google

Eſſe dabo egregium vatem, quem protinus omnis
Perpetuo celebret nomine poſteritas,
Cognoſcet volucrum quæ proſpera, quæq; volatu
Irrita, cuius item triſte ſit augurium.
Plurima Bœotis oracula, plurima Cadmo
Hic canet, & magnis plurima Labdacidis.
Huic ingens baculum dabo, quod veſtigia ducat
Qua velit, huic vitæ tempora longa dabo,
Mox & honoratus Diti, colet infera regna,
Inter & exſtinctos vnicus hic ſapiet.
Adnuit his Pallas dictis quodq; adnuit illa
Perficitur, ſoli Iuppiter hoc tribuit
Natarum e turba, qua ſint patris omnia ferre
Lotrices, mater nulla deam peperit.
Immo Iouis vertex, vertex Iouis omnia nutu
Perficit, & natæ prorſus idem licitum eſt.
En vere nunc Pallas adeſt. Eia ergo puellæ
Quis Argos curæ eſt, ite deam accipite,
Cumq; bonis verbis, & cum prece, cumq; vlulatu.
Salue o diua, vrbem protege, & Inachiam,
Salue hinc abſcedens, iterumq; huc flecte iugales,
Ac rebus Danaum ſis precor auxilio.

De Ocno, & Aſello, quodque apud Propertium mendoſe legitur orno.

CAPVT LXXXI.

APud Propertium eundem quarto elegiarum libello, ita duo verſiculi leguntur: *Propertii locus.*

Dignior obliquo funem qui torqueat orno,
Æternumq; tuam paſcat aſelle famem.

Diu fateor animum meum ſtimulauerat, ac pupugerat quidam quaſi ſcrupulus. donec eum codex vetuſtis euellit, quem mihi Bernardinus Valla celeber iureconſultus, & primæ homo nobilitatis Romæ abhinc ferme quinquennium commodauit, vbi non *orno*, ſed *ocno* legi, legiſſeque me ſtatim duobus eruditiſſimis iuuenibus oſtendi, qui me domi commodum ſalutauerant. *Bern. Valla* Liquet autem inſinuari, a Propertio Socraticæ illius picturæ argumentum, de qua ſic Plinius libro naturalis hiſtoriæ 35 narrat. *Commodũ.* *Et piger, inquit, qui appellatur Ocnos ſpartum torquens, quod aſellus arrodit.* At enim piger hic Ocnus (vt video) multorum iuitamentis vagus repente factus, & deſultor, cottidie iam ſedes mutat. *Ocnos ſpartũ torquens.* Quapropter vt certo in ſiliquaſtro conquieſcat aliquando, perenda fides eſt ab eo maxime codice, quem citauimus; hoc eſt, (vt vere dixerim) a ſtirpe, de qua iſtius coniecturæ pullulauit occaſio. Sic enim quiuis intelliget, neutiquam me

Digitized by Google

mihi aſſerere aliena, ſed mea duntaxat, inque meis libris nil prius eſſe fide.

Quod in Digeſtis titulo de edendo legatur ad alium, legi ad album conuenire.

CAPVT LXXXII.

Digeſt. loc.

IN titulo *de edendo*, qui ſecundo Digeſtorum volumine legitur, verba Vlpiani ſunt ita libro quarto ad edictum: *Eum quoq; edere Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album, & demonſtret quid dictaturus eſt.* Sic etenim ſcriptum in Pandectis ipſis Florentinis. Atqui codices omnes, qui ſunt in manibus, *nō ad album, ſed ad alium habent.* Vnde multa videlicet Accurſii hæſitatio. De albo autem prætoris intelliges.

De Harpocrate.

CAPVT LXXXIII.

Catulli loc.

EPigramma eſt Catulli:

Lælius audierat patruum obiurgare ſolere,
Si quis delicias diceret, aut faceret.
Hoc ne ipſi accideret, patrui perdeſpuit ipſam
Vxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit fecit, nam quamuis irrumet ipſum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

Quæſitum diu quinam is foret Harpocrates, de quo mentionem & hoc loco faciat Catullus, & item in altero epigrammate, ſic inquiens:

Si quidquam tacito commiſſum eſt fido ab amico,
Cuius ſit penitus nota fides animi,
Me vnum eſſe inuenies illorum iure ſacratum
Corneli, & factum me eſſe puta Harpocratem.

Nos tamen & Venetiis, & item Veronæ (quod diximus) abhinc annos octo ferme de eo ſtudioſis aliquot publice reſponſitauimus, quorum nunc teſtor fidem, conſcientiamque, ſi cui forte aliena adſcribere, ac non mea potius mihi videor vindicare. Plutarchus igitur in libro quem de Iſide fecit & Oſiride, *Harpocratem*

Harpocrates.
Eius ſignificatio.

ſcribit *ex Iſide ipſa natum & Oſiride, qui cum illa iam mortuus rem habuerit, ſed natum tamen præmaturo partu, debilitatiſq; cruribus. Porro editum eundem circa brumæ tempus minus abſolutum & rudem, præflorentibus puta, præuirentibusq; terra fœtibus; quo circa eidem iam lentis primitias illi offerri. Neq; tamen, inquit, aut imperfectum eſſe Deum, aut infantem, aut deniq; legumen aliquod exiſtimandum, ſed rudis imperfectiq; ſermonis, minimeq; articulati præſidem quendam potius ac moderatorem. Ex quo etiam digito labra comprimit, argumentum taciturnitatis & ſilentii. Quin menſe eo, quem vocant Meſorem, primitias leguminum offerentes, ita dictitant, lingua fortuna, lingua dæmon. Deque ægyptiacis arboribus, Perſicam in primis ei ſacratam ferunt, quod fructus cordi, frons lingua perſimilis*

Perſicæ arboris typus.

Hacte-

Hactenus ex Plutarcho de Harpocrate, carptim, vellicatimque, & per interualla. Meminit eiuſdem Lucilius quoque poeta Græcus in epigrammate ad Dionyſium, monens vt ſiquem habeat inimicum, nec Iſin ei, nec Harpocraten, aut qui cæcos Deus faciat iratos precetur, cogniturum quid Deus, quid Simo valeat. Sed & Tertullianus in Apologetico ſic ait, *Serapidem, & Iſidem, & Harpocratem, cum ſuo cynocephalo, capitolio prohibitos inferri, id eſt, curia deorum pulſos, Piſo & Gabinius conſules, non vtique Chriſtiani, euerſis etiam aris eorum abdicauerunt, turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes, his vos reſtitutis ſummam maieſtatem contuliſtis.* M. autem Varro in libro de Latina lingua ita ſcribit: *Cælum & Terra, hi dei iidem qui Aegypti Serapis, & Iſis, & ſi Harpocrates digito ſignificat vt taceas.* De hoc igitur intellexit Ouidius libro Metamorphoſεων nono. *Serapis & Iſis.* *Ouid. loc.*

> *Sanctaq; Bubaſtis, variisq; coloribus Apis,*
> *Quiq; premit vocem, digitoq; ſilentia ſuadet.*

Et item Auguſtinus libro de ciuitate Dei 19. *Et quoniam, inquiens, fere in omnibus templis vbi colebantur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo, admonere videretur, vt ſilentium fieret, hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe tacerent.* Hactenus Auguſtinus. Sed in epiſtola Abammonis Ægyptii ad Porphyrium, quam aut in Græcam vertiſſe orationem, aut certe compoſuiſſe Platonicus Iamblichus exiſtimatur, de Deo quodam veluti ſecundo fit mentio, cui nomen Ægypriaca lingua fecerit Icheon, hunc oſtendit ſilentio coli oportere. Quod idem etiam de ſummi Dei cultu prolixe Porphyrius ἐν τῷ περὶ ζώων ἀποχῆς. Quin Dauid item propheta pſalmum ita quempiam incoat. *Aug. loc.* *Icheon.* *Dauidis loc.*

לה רומיה תהלה אלהים בציור

Lecha dumia tehila elohim beζion.

Id Latine ſignificat, *Tibi ſilentium laus, Deus in Sion.*

Quod aliter tamen interpretes ſeptuaginta verterunt, hoc eſt, *Te decet hymnus Deus in Sion.*

Quare Harpocratem puto Ægyptii ſuis adhibebant ſacris, qui ſilentio colendum oſtenderet ſummum Deorum. Plinius quoque de Harpocrate in libro naturalis hiſtoriæ xxxiii. hactenus meminit. Iam vero etiam Harpocratem, ſtatuaſque Ægyptiorum numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt. Vt ergo ad Catullianum Lælium redeamus, ſcite ille quidem, ne obiurgaretur a patruo, poſthabita illius quam comprimebat vxore, ipſum iam cœpit irrumare patruum, eoque pacto tacere coegit, quoniam loqui fellator non poteſt.

De libertinis, qui vocentur dediticii.

CAPVT LXXXIV.

Digitized by Google

Inſt. loc.

INſtitutiones hæ quæ vocantur in iure ciuili, Iuſtiniani principis nomine editæ, ſed a Triboniano tamen, doctiſque aliis viris compoſitæ, etiam Græce ſcriptæ ſub eodem prorſus intellectu reperiuntur. Niſi quia ritus quidam, conſuetudineſque Romanorum veteres, vberius aliquanto, & laxius in Græco ipſo, quam in Latino codice referuntur, vt peregrinis hominibus atque a Romanorum more, conſuetudineque alienis, res tota penitus innoteſceret. Sed quod *de libertinis iis, qui dedititii* vocabantur, ſtrictius breuiuſque, in noſtris inſtitutionibus, non alienum viſum eſt ex Græci voluminis ſententia, prolixius hic, atque ob id etiam dilucidius explicare. Qui igitur apud antiquos manumittebantur, modo maiorem, & iuſtam libertatem conſequebantur, & fiebant ciues Romani, modo minorem, & Latini Iuniani ex lege Iunii Norbani fiebant, qui illorum quaſi ſectæ fuerit inuentor, atque auctor: modo etiam inferiorem, & fiebant ex lege Ælia Sentia *dedititii.* Nam ſi quiſquam eiu ſeruitutem ſeruierat, ſupplicium ex delicto dediſſet, vt aut inſcriptus fuiſſet. hoc eſt, vt notas & ſtigmata inuſta fronti accepiſſet, aut in publicum carcerem coniectus, aut ex delicto verberatus, & ſe deliquiſſe confeſſus fuiſſet, dein gratia inita a domino manumitteretur, *Libertinus dedititius* vocabatur, ad exemplum videlicet peregrinorum *dedititiorum.* Nam cum aliquando peregrini quidam Romanorum vectigales, elatis animis bellum repente aduerſus eoſdem ſuſcepiſſent, tum victi vi, abiectis armis ſe victoribus dediſſent, hactenus humane tractati ſunt a Romanis, vt vitam quidem impetrarent, ſed hac velut ignominia notarentur, vt *dedititii* deinceps vocati ſint, quia ſe dedidiſſent. Quare etiam libertinorum hoc genus *dedititii* ſunt ab Ælio Sentio nuncupati, vt qui in admittendo crimine velut iidem fuiſſent, eodem quoque nomine appellarentur.

Libertini Dedititii.

Latini. Iuniani. Dedititii. Libertinus. Dedititius.

Cuiuſmodi apud Iuuenalem Cereris ludi accipiantur, deque Cerialium auctore Memmio.

CAPVT LXXXV.

Iuue. loc.

IVuenalis in Satyra 14 ſic ait.

> *Ergo omnia Floræ,*
> *Et Cereris licet, & Cybeles aulæa relinquas.*

Nemo ex iis poetæ huius interpretibus, ſuper ludis Cereris quippiam locutus, non quo nomine appellarentur, non quæ fierent in eis, non item a quo primitus celebrati, non vbi de his facta mentio. Quæ ſingula tamen a boni, doctique interpretis officio non abhorrebant. Quocirca totum id nobis ſarciendum, ne cuiæ iſtius noſtræ ſcrupuloſitas in paruulis etiam momentis deſideretur. Ludi igitur *Cereris*, quorum hic eſt memoria, *Cerialia* dicti, quibus equorum curſus in circo celebrabantur, primuſque eos C. Memmius Ædilis Curulis fecit. Cornelius Tacitus in libro hiſtoriarum

Cerialia.

Digitized by Google

riarum ſextodecimo, de Nerone principe loquẽs, *Tandem, inquit, ſtatuens Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi deſtinata, quia Cæſar rarus egreſſu, domoque, aut hortis clauſus, ad ludicra Circi ventitabat.* Et paulo poſt: *Vtque Circenſium Cerialium ludicrum pluribus equitum curſibus celebraretur.* Ouidius in quarto Faſtorum. Circenſes. Ouid. locus.

Circus erit Pompa celeber, numeroque deorum,
Primaque ventoſis palma petetur equis,
Hic cereris ludi non eſt opus inde cauſſa.

Dion quoque hiſtoriæ ſcriptor in libro 42. narrat, *potito iam rerũ Cæſare, Ædiles tum primũ duos ex patriciis, quatuor ex plebe creatos. Sed duos illos ſuperiores, a Cerere fuiſſe denominatos idque ab illo initio ſcribit ad ſuam vſque ætatem permanere.* Idemque etiam Dion, libro 47 ante deuictum Brutum eueniſſe ait, *vt Ædiles plebei gladiatorum certamina pro equorum curſibus Cereri exhibuerint.* Præterea Laurentius Medices, vir omni laude præcellens, nomiſmata compluria nobis oſtendit, quæ faciem viri barbatam, & intonſam habeant, cum duplici titulo, Quirinus & C. Memmi. Altrinſecus autem Cereris imagunculam draconibus vehentem, cum titulo huiuſmodi. *Memmius Æd. Cur. Cerialia Preimus fecit.* Vbi etiam preimus non primus cum diphõgo in priore ſyllaba notatum obſeruauimus. Hunc nos putamus autem C ipſum Memmium fuiſſe qui prætor cum L. Domitio fuerit, quique Cæſari obiecerit etiam ad cyathũ & vinum Nicomedi ſteтiſſe, cũ reliquis exoletis, quique eundem Cęſarem aſperrimis orationibus lacerauerit Mox reconciliatus, etiam ſuffragatorem in petitione conſulatus habuerit. De quo ſic in epiſtola ad Atticum Cicero libro 4. *O virum, o ciuem Memmium. Cæſaris omnes opes confirmant, cum eo Domitium conſulem iunxerunt, qua pactione, epiſtola committere non audeo.* Ad eumque puto, vel certe ad filium, liber poetæ Lucretii de rerum natura ſcriptus. Siquidem & dignitas hominis, & tempora congruũt, niſi tamen arbitrari malumus, filium potius eiuſdem C. Memmi, cognominem patri, ædilem Curulem tum factum a Cæſare. Ædiles Cereales. Vehentem draconibus. Preimus. Memmius.

De fluctu decimo ſeu decumano, cuius permulti poetæ meminerunt.

CAPVT LXXXVI.

Ovidii poetæ verſiculi ſunt in primo Triſtium volumine:

Qui venit hinc fluctus, fluctus ſupereminet omnes
Poſterior nono eſt, vndecimoque prior.

Decumanum intelligit fluctum, qui fieri maximus dicitur, ſicuti oua quoque decumana dicuntur, quæ maxima. Nam & ouum decimum maius naſcitur. Ex hoc ſcuta quoque decumana, quæ eſſent ampliſſima, ſunt appellata. Et decumana in caſtris porta, ab hoſte auerſa. Sicutique *decumanus in agro limes* ab oriente ad occaſum, nõ mihi ꝑpterea videtur dictus, quoniã *quaſi duocimanus*, Decimum ſeu decumanum. Ouid. locus.

Digitized by Google

vt M. Iunius Nypſus opinatur, id enim nimis durum, & coactum, ſed quoniam longiſſimus. Nam cardo ipſe iam dimidiatus decumano ſcilicet anticipante, conſideratur. Sed de fluctu decimo, ſiue decumano, etiam in vndecimo Metamorphoſeωn poeta idem meminit his verbis:

Vaſtius inſurgens decimæ ruit impetus vndæ.

Et Silius Italicus libro 14.

Non aliter Rhodopes Boreas a vertice præceps,
Cum ſeſe immiſit, decimoque volumine pontum
Expulit in terras.

Sed & Seneca in Tragœdia Agamemnone:

Hæc onere ſidit, illa conuulſum latus
Summittit vndis, fluctus hanc decimus tegit.

Valerius etiam Flaccus Argonauticωn ſecundo ſic ait:

Quanta quoties & Palladis arte
Incaſſum decimæ cecidit tumor arduus vndæ.

Lucanus quoque in quinto Pharſaliæ:

Hac fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Inualida cum puppe leuat.

Vt vel hoc ipſum notabile ſit, atque inſigne, tantopere decimum iſtum fluctum velut a conſpirante poetarum choro celebrari.

Quod erat in Ciceronis epiſtola vocabulum Philotheoron, corruptum dein improbe in nomen, quod eſt Philoctetem.

CAPVT LXXXVII.

Cicer. locus.

IN Ciceronis epiſtola ad Trebatium, cuius initium, *In equo Troiano ſcis eſſe, in extremo, ſero ſapiunt*: ita ſcriptum fere cunctis exemplaribus inuenitur. *Deinde quod in Britannia non minus quam Philoctetem te præbuiſti, plane non reprehendo.* Diu me torſeram, maceraueramque eliciendo ſenſu de verbis his, neque procedebat. Quorſum enim de Philoctete hic Cicero? Sed enim poſtea codicem illum vetuſtiſſimum, Laurenti Medicis opera ſum nactus, quẽ & ſuperius citaui, minus multo quam ceteri deformatum, inquinatum, peruerſum, conturbatum. Nam in eo ſic erat: *Deinde quod in Britannia, non minus philotheorum te præbuiſti, plane non reprehendo.* Nam *philotheorus* is eſt, qui ſpectationum ſtudioſus, qualem ſe Trebatius in Britannia præbuerat, dum prælium fugitans otio ſe aſſerit, in armis medius. Ex quo Ciceroni materia ioci, & cauilli.

Philotheorus.

Vnde illud tractum, fuimus Troes, quæque exſtent in literis, ſuper Lacedæmoniorum choro, & cantico.

CAPVT LXXXVIII.

Fuimus Troes
Virg. locus.

FVimus Troes, hic loquendi color tam efficax, de conſuetudine chori illius Lacedæmonii ductus, quaſique in adagium aſcitus. Nam vt eſt ſcriptum apud Plutarchum in libello, cui ſic eſt titulus, *Quo pacto laudare ſe quiſpiam citra inuidiam valeat*, Chorus erat Lace-

Lacedæmoniorum trifarius, ſenum, puerorum, iuuenum. Canebant autem ſenes ita, ἄμμες πότ' ἦμεν ἄλκιμοι νεανίαι. Quo ſignificabant fuiſſe quondam ſe robuſtos iuuenes. Pueri vero ſic. ἄμμες δέ γ' ἐσόμεσθα πολλῷ κάρρονες. Ex quo ſe futuros longe his meliores pſitebãtur. Iuuenũ autẽ cãtio hæc. ἄμμες δέ γ' εἰμέν· αἰ δὲ θέλεις αὐγάσδεο. Indicans ipſos iam id eſſe, ꝙ vel illi fuiſſent, vel hi futuros ſperarent, eiuſque rei paratos facere periculum. Quod item ſcriptum in Diogeniani collectaneis. Conſimile prouerbium de Mileſiis ponit Ariſtophanes in comœdia Pluto.

πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.

Vt iam non eſſe eos viros fortes intelligamus, quos olim fuiſſe dicamus. Hoc intellectu Cicero de coniuratis agens, Vixerunt, inquit, exſtinctos, ea voce neſcio quo pacto ſignificantius declarans, minuſq; multo inuidioſe quam ſi plane dixiſſet occiſos.

Quod Seruius Grammaticus Bucolicos Maronis verſus, tam mendoſe legit quam falſo enarrat. Notataque ibi & relata quædam ſuper initiandis pueris, ſuperq; Diis aliquot veterum, maximeq; Geniis & Iunonibus.

CAPVT LXXXIX.

IN Bucolicis Vergilianis hi duo ſic verſiculi leguntur, *Verg. locus Seruius notatur.*

Incipe parue puer, cui non riſere parentes,

Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt.

Quos enarrans Seruius haud inceleber grammaticus, & veram lectionem (quod eius pace dixerim) contaminat, & fabulam ſibi ex tempore, commodoque ſuo confingit cõtra omnem veterum auctoritatem. Neque enim cui, ſed qui legendum, hoc eſt, non caſu datiuo, ſingularique numero, ſed plurali nominatiuo, quanquam vtrobique apud veteres eadem vox, iiſdemque notata literis, ſicuti in primo Quintiliani de Inſtitutione oratoria, non oſcitans lector inueniet. Ex quo etiamnum verſiculus in 7. Valeri Flacci Argonauticon libro.

Curaque cui profuga forſan tenet alta carina.

Etiamnum, inquam, iſte verſiculus, cui retinet, non qui, tam ſcilicet in vetuſtiſſimo codice, de quo reliqui fluxere, quã in his quoque peruulgatioribus. Quod autem dicimus qui legendum, non cui, docet idem Quintilianus in nono, figuram eſſe declarans hic in numero, ſic vt plurali ſingularis ſubiungatur. *Ex illis enim, inquit, qui non riſere, hunc non dignata.* Quis autem dubitet, quin de Vergilianę lectionis incolumitate Quintiliano credendum ſit potius, quam Seruio, pręſertim qui manum quoque Vergili citet aliquando & Ciceronis? Quocirca manifeſtum eſt quod diximus, mendoſe locum a Seruio adduci. Fabulam autem ſibi eundem ex propoſito, commodoq; finxiſſe quis non videat? cum nuſquam ob id pręcipitatum fuiſſe Volcanum legamus, quoniam deformis natus, quoniamque ei non Iuno arriſerit. Etenim poeta Homerus *Vulcanus cur præcipitatus & quod ſi[ne] Ioue natu[s]*

ob id ait, quod matri contra Iouem patrem ſuppetias tulerit. Natus enim ex Ioue & Iunone ſecundum Homerum Volcanus, licet ex Iunone ſola fingat Heſiodus in Theogonia, ſicuti ex ſolo Ioue Minerua dicitur. Vnde ἀπάτωρ a Theocrito vocatur in ænigmatio, cui βωμὸς inſcriptio. Quare parentes ad Iouem, Iunonemque vix ſatis etiam proprie referentur. Sed & illud ſane quam frigide Seruius idem, quod neque admiſſum ad epulas deorum Volcanũ dicit, neq; diuinos honores meruiſſe, quem Varro etiam *inter ſelectos Deos numerat ſeptimum.* Tum ne proceſſerit quidẽ vel iſto pacto quod molitur Seruius, quando non ob id ait præcipitatũ, quod haud riſerit, ſed quod ipſi haud arriſum. Viderimus, vtrum ne ipſe mox credibiliora ſuſpicer, certe iam Seruius veriſſimis reuincitur. Et quidem ſic ego legerim, ſic enarrauerim: Parẽtes Salonini pueri, de quo nunc agitur, vt ſit *parentes vocandi caſu, hunc qui non riſere, neque deus menſa dignatus, neque dea cubili,* hoc eſt, nec Genius nec Iuno viralibus auris dignum putauere hunc, ex illis, *qui non riſere*, vt ſit figurate dictum, Quintiliano teſte, pro eo quod eſt tũc, qui non riſit, vel qui e numero eſt eorum, *qui non riſere.* Credebatur enim habere quiſque ſuum deum, ſuamque deam, hoc eſt, ſuum Genium, ſuamque Iunonem vitæ præſides. Hos igitur indicauit Maro Catexochen. Menſa enim Genio conuenit, vt *Funde merum Genio, Iunoni lectus.* Quod Iunius quoque Philargyrius docet, hunc ipſum ita interpretans locum, *Pueris*, inquit, *nobilibus editis, in atrio Iunonis Lucinæ lectus ponitur Herculis menſura.* Sed & apud Varronem lectum eſt, *initiari pueros Educæ, Potinæ, & Cubæ, diuis edendi, potandi, & cubandi, vbi primum a lacte, & cunis transferunt.* Quam Varronis auctoritatem Donatus in Phormionem Terentianam adducens, etiam hunc ipſum citauit Maronis verſiculum, atque idem Probum quoque retulit adnotaſſe. Menſa igitur & lectus argumenta vitalitatis, quod initiis ipſis adhiberentur. Ceterum habet homo ſuam ſibi ridendi proprietatem. *Qui vero non rideat, ei qui poteſt eſſe vita vitalis?* vt ait Ennius. Deum vero, deamque ad has referre Varronis Educam, Potinam, Cubamque nequeas, quod hæ fœminæ omnes, vt Auguſtinus etiam in libro de ciuitate dei ſexto declarauit, ſed ad Pilumnum ratione pari & Picumnum, coniugales deos, quibus vt ait Varronem ſcribere Martianus in ſecundo libro de vita patrum, natus ſi erat vitalis, ſimul ab obſtetrice fuerat ſublatus, & in terra ſtratus, vt eſſe rectus auſpicaretur, ſternere etiam in ædibus lectum conſueuerunt. Reſtat igitur, vti quod de Genio & Iunone diximus, auctoritatum quoque tibicinibus fulciatur. Plinius itaque nat. hiſtoriæ 2. *Cum ſinguli*, inquit, *ex ſemetipſis totidem deos faciant Genios, Iunoneſque adoptando ſibi.* Seneca epiſtolarum ad Lucilium vndeuigeſimo: *ita tamen, ait, hoc ſeponas volo, vt memineris maiores noſtros, qui crediderint, Stoicos fuiſſe. Singulis enim & Genium & Iunonem dederunt.* Vnde arbitror Iuuenalis.

Deus ſelectus Vulcanus.

Loci enarratio.

Genius. Iuno.

Initiandi puerorum ſuperſtitio.

Ridere hominis principium.

Iuue. locus.

Digitized by Google

Et per Iunonem (inquit) domini iurante miniſtro.

Hoc enim reprehendit Satyricus poeta, quod non per Genium, ſed per Iunonem domini miniſter iuraret, videlicet more muliebri. Quocirca ſic illa apud Petronium Arbitrum Quartilla loquitur. *Iunonem meam iratam habeam, ſi vnquam me meminerim virginem fuiſſe. Nam infans cum paribus inquinata ſum, & ſubinde procedentibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni.* Hinc etiam puto natum prouerbium illud, dicatur vt poſſe taurum tollere, qui vitulum ſuſtulerit. Ceterum ſi detur modo, non iniquum plane a nobis peragi reprehenſionem, labaſcereque iam commentum iſtud Seruianum, quod antequam talia prodebamus, pro indubitato obtinuerat, reliqua in medium (ne nobis blandiamur) libera opinaturis relinquemus.

Qui vir Theodorus Gaza quantumque tamen lapſus in Ariſtotelis problemate verſo

CAPVT XC.

NOn recuſo, quin ſub cenſuram, ſub aleamque veniat, qualecunque hoc erit, de quo ſcribam, dum ne ſint in hoc albo duæ mihi maxime ſuſpectæ literariæ peſtes, inſcitia, inuidiaque, dum ne quis mihi amuſoteros (vt verbo vtar quo Symmachus) dum ne quis opicus, dum ne quis durus, & contumax, & in hominis verba, quam in veri fidem iuratus, contingat iudex. Quod ſi iudices etiam nuncupandi, non Tarentinos equidem, & Conſentinos, & Siculos mea iſta legere, ſicuti ſua quædam Lucilius, ſed Latinos homines, Græcæ literaturæ non ignaros, non Iunium Congium volo, ſed Scipionem? ſed doctiſſimum omnium Perſium, atque Rutilium, hoc eſt ſiqui ſunt illis compares, macti prudentia, ingenio, doctrinaque viri, ad quorum iudicium iure ſit elaborandum, qualis puta, ſi liceat, is ipſe eſt, qui mihi inſtrumenta ſtudiorum tam multa, otiumq; altiſſimum ſuppeditat, auis atauiſq; potens, Medices Laurentius, Florentinæ reip. et lumẽ cuius, cũ iudiciũ illud circumſpectiſſimum, & naturalem quandam mentis altitudinem maxime quæque in actu rerum, vel ciuitates experiuntur, vel principes, tum eundẽ in literis, & humanitatis, ac ſapientiæ ſtudiis ei deniq; non admirantur, qui non penitus vt ipſi, qui non introrſus inſpexerunt. Qualis eſt itẽ Ioannes Picus hic meus e Mirãdulanis principibus abſolutiſſimum naturæ opus, a quo philoſophia Latine iam meditans loqui, ſummum puto faſtigiũ accipiet. Quales præterea duo illi, ſed vna deuincti amoris copula, Veneti patricii ſunt, Hermolaus Barbarus, barbariæ hoſtis acerrimus, qui Latinæ philoſophiæ velut arma, inſtrumentumq; verborũ, ſic aut aure diligentiſſima terget, aut incude noua fabricatur, vt ob ipſius induſtriam iam nunc pene in iſto quidem genere, vel nitore, vel copia viuamus ex pari cum Græcis: Et Hieronymus Donatus, vir neſcio vtrum grauior an doctior, an etiam humanior, certe

Tarentin. Conſenti.

Laurent. Medicis laus.

Pici Mirandula lau

Herm. B

Hie. Donatus.

omni lepore affluens, omni venuſtate, cuius tamen ob id vereor, ne leuior cuiquam cenſura videatur, quoniam me pulcerrimo carmine, ſed & epiſtola vna atque altera mire laudauit. Licet enim tantum boni de me ipſo, qui multum a tolerabili, nedum a perfecto abſum, pudeat credere, magis tamen tanto viro pudet non credere, talia de me, ſic(vt apparet)ex animo affirmanti, dum noſtra hæc qualiacunque ſunt, arriſerint, floccipendo iam nunc imagines penitus, vmbraſque laruarum, quibus natura eſſe dicitur(vt

Gaza erratum. ſancti viri verbis vtar) *terrere paruulos, & in angulis garrire tenebroſis.* Theodorus igitur Gaza vir Græcus, & vt doctis etiam videtur eruditiſſimus, Ariſtotelis problemata vertit in Latinum. Sed in quo problemate quæritur, cur homines, qui ingenio clarueruut, vel in ſtudiis philoſophiæ, vel in rep adminiſtranda, vel in carmine pangendo, vel in artibus exercẽdis, melancholicos omnes fuiſ-

Atra bilis. ſe videamus, & alios ita vt etiam vitiis atræ bilis infeſtarentur, in eo manifeſtius vtique(ni fallor)inſigniuſque exſtitit interpretis erratum quam vt excuſari iam, diſſimularíue poſſit. Nam cum illic

Her. furor. exempla ſubiiciat Ariſtoteles heroum, qui laboraſſe dicantur atra bile, primumque de Hercule agat, fuiſſe illum nimirum tali ha-

Comitialis morbus ſacer. bitudine, ſignis, argumentiſq; colligit iſtiuſmodi, quod & Comitialis morbus ſacer ab eo ſit dictus, & filios occiderit vecors, vt in Senecæ tragœdia tractatur, & antequam obiret, ſcatentium vlce-

Neſſea tunica. rum eruptione laborauerit. Vnde illa puto Neſſea tunica venerit in fabulam, nam hoc quoque vitium atræ bilis eſt. *Ex quo etiam Ly-*

Vlcera Herculis. *ſandro Lacedæmonio proximo ante obitum, genus* id. inquit, *vlcerum emerſit.* Theodorus itaq, quod ad filios, & ad vlcera Herculis attinet, ita denique interpretatur. *Puerorum quoque,* inquit, *motio mentis idem hoc explicat, & eruptio vlcerum, quæ mortem interdum antecedit.* Cum ſit ita Græce. καὶ ἡ περὶ τοὺς παῖδας ἔκστασις καὶ ἡ πρὸ τῆς ἀφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἑλκῶν ἔκφυσις γινομένη.

Neque autem dubitem ex vſu eſſe, antequam ipſi locum vertimus, perpendere diligentius, quid ſibi illud velit ἐν τῇ, quod ille diſſimulat, quæ ve de præpoſitione, articuloq; illo abiuncto ſentẽtia elici poſſit. Et quidem ego ſic arbitror legendum corrigendumq; ἐν οἴτῃ, vt ſit ad verbum ſenſus. *Et in liberos ſuos pauor, ſeu mauis dicere mentis exceſſus, & ante obitum ipſius in Oeta vlcerum eruptio.* Quod autem pauorem maluimus, aut mentis exceſſum vertere,

Ecſtaſis. quam vt iſte, motionem mentis, quæ Græce ſit *Ecſtaſis,* auctorem ſequimur in priore, quem pſalmorum probat interpretem Pictauienſis Hilarius in poſteriore Hieronymum, qui tamen alicubi

Hilarius. ſolitarium quoq; illud exceſſus Latine pro illo Ecſtaſis reddidit.

Atra bile vexatus Hercules. Nam pauorem Cicero quoque, *metum definit eſſe mentem loco mouentem.* Sed de nomine alias. Nunc quod inſtat. Profert exempla Ariſtoteles, per quæ manifeſtum fiat, Herculẽ quoq; atra bile vexatũ, ſicuti dein Aiacẽ, Bellerophontẽ, ceteroſq; oſtendit, vt ſenſus

ordo

ordo, ratio, prætereaque veritas inexpugnabilis, & vinci neſcia, noſtræ prorſus interpretationi ſuffragentur. Quorſum enim hic de pueris mente motis in mediis agatur heroibus? aut quæ magis ætas a bile hac atra, quem furorem dicimus, quam puerilis abeſt? Quid autem generalem hanc vlcerum ante obitum eruptionem accipit, quod neq; verba ſignificant Ariſtotelis, & plane illius propoſito, voluntatiq; contrarium? Nempe qui probare nitatur ex argumentis quibuſpiam, atque exemplis, non pueros, non quoslibet atra bile, ſed heroas, maximosq; viros inquietari. Quin illud etiam diligentius cogitandum, *ſacer ne tantum morbus, vt Ariſtoteles,* ait, *an etiam Herculeus*, quod de ſuo Theodorus adiicit, *appelletur.* Atqui locum eundem male verſum a Petro etiam Aponenſi, cui *Petrus* cognomentum, ex re Conciliatori factum, naturæ rerum, ac me- *nenſis.* dicinæ conſultiſſimo, ſed vt tum fuere tempora, parum linguæ vtriuſque perito homine minus equidem indigner. Is autem errantem ſuo ſemet indicio prodit, in commentario quodam ſuper hæc ipſa problemata compoſito. In eas enim ſe coniecerat anguſtias, vt explicare nil poſſit, ac ſtuporem, ſiue quod ait ipſe, congelationem quæ pueris accidat, denominari inde cogatur dicere, hoc eſt (vt arbitror) ab Hercule. Quod ego illi tum dedero, cum denominationis iſtius vox quæpiam indidem pronuntiabitur. Sed enim Theodori cauſſam facile iam quiuis impulſam, proſtratam, conſtrictam ſciat, etiam ſi nihil adiiciamus. Quin ipſe credo, ſi reuiuiſceret, & de hoc admoneretur, neutiquam pro recto defenderet, ſi plus vero daret, quam ſtudio potius, vt in duodecim ſcriptis adſolet. Quoniam moti ſemel pœniteret, concedi ſibi poſtularet, vt calculum reduceret. Nec autem nos hæc de eo notaremus, ſi non plurimi faceremus. Non enim ſic dementis otii ſumus, vt incolumi dignitate noſtra velimus eo abuti contra recentem, nimiumque iam triuialium nugamentorum prouentum, contraque iſta pene dixerim mendicabula & propudia garrulorum, neſcio riſu ne explodēda magis, an ſilentio diſſimulanda, quo perpetuo ignobiles, inter ſuas ineptias deliteſcant. Hoc autem duntaxat attuli- *Paraene* mus, non quidem obſtrigilandi, quod dicitur, cauſſa, ſed admo- *bona.* nendi potius ſtudioſos, qui ſcribendi onus hoc laborioſiſſimū pariter, inuidioſiſſimumque ſuſceperint, ne quid vnquā de intētione remittant, neu parcant induſtriæ, operæque, neue indulgeant ſibi, aut oneri cedant. Circumſpiciant vndique, librent, penſent, exigantq; ſingula, nihilque non olfactent, non excutiant, non examinent, non caſtigent etiā atq; etiā, ac ſub incudē ſæpius reuocent. Conſulantq; interim vel minus eruditos, & tenuiorum (vt ita dixerim) viriculas non aſpernentur. Quando ita ferme comparatū eſt, vt in alienis erratis Lyncei ſimus, in noſtris lippi, cæciq; ac non videamus, vt Catullus ait, *Mantica quod in tergo eſt.*

Sed inprimis caueant hoc tamen, qui ſcribunt, ne dū nimis ad vo-

Digitized by Google

ta laudum properant, cruda adhuc in publicum ſua ſtudia propellãt. Illud in Theodoro mirari me fateor, quid ita ſcripſerit in præfatione librorum de animalibus Ariſtotelis, quibus vnis præcipue cõmendatur, *adiutũ ſeſe a nullo, nec certare adeo cum veteru interpretibus, quos* inquit *vincere nullum negotium eſt*, cum libros eoſdẽ ſic Georgius Trapezuntius ante ipſum luculente verterit, vt vel redditis quæ apud veteres inuenerat, vel per ſe denuo fictis, excogitatiſq; vocabulis, Latiam prorſus indolem referentibus, vitio factũ, noſtro, primus opinor iuniorum, docuerit, cur ipſi minus multas, quã Græci rerum appellationes habeamus. Hos igitur ſiquis libros diligenter legerit, minus profecto Gazam laudabit, penicillius veſtigiis inſiſtentẽ, quin ſi homo erit ingenuus, credo ſtomachabitur, ſic a Theodoro diſſimulatũ, per quem maxime profecerat, ſic habitũ pene contemtui ludibrioq; ,cuius potiſſimũ laboribus inſidiabatur, nobis vero etiam fortaſſe habebit gratiam, quod iſta red dere ſuis auctoritatibus contendamus. Nam quantum ſibi Georgius in eo placuerit opere, vel illa de præfatione verba ſignificant quibus ſeſe libros eos *Latinis* ait *non minus elegantes, emendatoſq; dare, quã apud Græcos habeãtur.* Sed & hoc ad ſe trahere Theodorus conatur, vt item quæ de menſibus Græce prodidit, ex huius potiſſimũ de qua loquimur interpretationis procemio ſublegũtur. At enim fuere, ſicut apparet, acerbiſſimæ inter hos Græcos inimicitiæ, ſic vt in grammatico quoq; ſuo cõmentario Theodorus Georgium vocet hunc pornoboſcon, quod alentem ſcorta ſignificat, alludens, arbitror ad Georgiũ veterum grãmaticũ, cui cognomentũ Græci Chœroboſcon dixere. Cetera porro, quæ Theodorus hic edidit, vbi modo nõ repetundarũ ſit accuſandus, ſicut eruditione, diligentiaq; non carent, ita ſunt, vt mihi quidẽ videtur, ad examen quoddam ſtrictius, curioſiusque reuocanda. Nos hoc loco nec doctorũ nitida nomina tentamus apud imperitorũ decolorare iudicia, nec tamen diſſimulare, quid in quoq; deſideremus, aut inhonoratũ tranſire volumus, cui veritas patrocinetur. Vt autem habere ſtilũ quam maxime ingenuum, paratumq; volumus, ita quam minime accuſatoriũ, quam minime licentioſum & noxiũ. Nec n. tam vafritiã profitemur, quã exhibemus induſtriam. Quid autem nos olim de doctrina æſtimauerimus ingenioq; Theodori, Græcis aliquot & Latinis epigrammatis teſtati ſumus, quorũ nunc vnum duntaxat, idq; Græcũ ſubiiciemus. Si quis tamen hæc quoque, ſi quis captus amore leget. Igitur ſic eſt.

Georg. Trapezuntius.

Lib. quarto ſub finem.

Pornoboſcos.

> Κεῖτο μέγας ποτ' ἀγὼν γαζῆ θεοδώροιο ἀμφὶ
> μούσαις αἵτ' αὐσονίαις ἠδ' ἑλικωνιάσι.
> Ταῖς μὲν γὰρ ξεῖνον, ταῖς δ' ὦ χὐθρεπτήρι' ὄφειλεν
> ἑλλὰς γὰρ τίκτε τὸν γ' αὐσονίη δ' ἔτρεφεν.
> ἶσον δ' ἀμφοτέρων σοφίῃ γλώττῃ τ' ἐκέκαστο,
> τὸν δ' οὔτ' αὐτὸς ζῶν σε ἄρ' ἔκρινε θανών

ἀλλὰ

ἀλλὰ καὶ ἐπαλίνως μεγάλῃ ἐπὶ ἐλπίδι πεῖθαι
εἵλετο, ὄφρα κλέος ξυνὸν ᾖ ἀμφοτέραις.

Quo pacto vir idẽ Græce tranſtulerit, quod eſt apud Ciceronem, Suademedulla, poſitiq; Eupolidos verſus de Pericle, tum indicatũ, quibus, denique dea Pitho Latinis appellationibus cenſeatur.

CAPVT XCI.

Libellum Ciceronis aureolũ de Senectute Theodorus idem Gaza non incõmode profecto, nec infeliciter vertit in Græcã linguam, Sed eſt in eo quoq; (ne quid grauius dixerim) paulo nonnũquã indiligentior. Illud interim pro argumento ſit, quod ait ſtrictim Cicero, M. Cethegũ ab Ennio *Suademedullam dictũ*, vocabulum illud *Suademedulla*, μελίγηρυν Theodorus, quaſi tu dixeris *dulciloquum* interpretatur. Cum Cicero idem in Bruto locũ hunc Enni, verbaq; ſic amplius exponat: *Suademedulla*, inquit, *Pitho quam vocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc Suadã appellauit Ennius. Eius autẽ Cethegum medullam fuiſſe vult, vt quam deam in Pericli labris ſcripſit Eupolis ſeſſitauiſſe, huius hic medullam noſtrum oratorẽ fuiſſe dixerit.* Hactenus in Bruto Cicero. Quo apparet vtique non intellectum a Theodoro locũ. Neq; enim μελίγηρυν debuerat, ſed πειθοῦς μυελὸν interpretari. Neq; id pluribus tamen arguemus, quia verborũ diſceptationis res non eſt arbitro eius & cognitore Marco Tullio. Quoniã autem Marcus Tullius etiam Eupolin citat, qui deam ſcripſerit hanc perſuadendi ſeſſitauiſſe in Pericli labris, quam Pitho vocet ipſe, Suadã vero Ennius, agedũ (ſi placet) ipſos ex Eupolidos δήμοις (id enim comœdiæ nomen) verſiculos ſubiiciamus. gratũ puto futurum ſtudioſis, ſi ceu ſpicilegium racemationemq; faciamus, aut ſi tabulas velut quaſpiã ex hoc literarũ naufragio collectas in corpus aliquod reſtituamus. Sunt autem quos inueniamus hi.

κράτιστος οὗτος ἐγένετ' ἀνθρώπων λέγειν
ὁπότε παρέλθοι, ὥσπερ οἱ ἀγαθοὶ δρομεῖς
ἐκ καίδεκα ποδῶν ἥρει λέγων τοὺς ῥήτορας.
ταχὺς λέγειν μὲν, πρὸς δέ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χείλεσιν,
οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
τὸ κέντρον ἐγκατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Neq; autem iſtos Eupolidis poetæ verſus, ex ipſius ſtatim fontibus hauſimus, vt cuius opera ætate interciderint, ſed eorũ partim ex interprete quopiã Ariſtidæ rhetoris accuratiſſimo, partim ex epiſtola Plinii Iunioris accepimus. Quin Ariſtides ipſe oratione quæ pro Pericle inſcribitur, cum eiuſdẽ teſtimoniũ aduocans, ita loquitur: μόνῳ δ' ἡ πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐν τοῖς χείλεσιν. Quã autem vocauit Ennius Suadã, puto eandẽ Suadela Horatius. *Seu bene*, inquit, *nummis etiam decorat Suadela, Venuſq; que.* Neque enim aſſentiam Porphyrioni, Veneris id epitheton exiſtimanti. Nam Cicero in lib. de Oratore tertio, cum de Pericle loquatur, *Lepore maluit*

Suademedulla. *Pitho.* *Suadela.* *Horat. loc.* *Lepor.*

nuncupare, quã Suadam, ſic inquiens, *Cuius in labris veteres comici etiam cum illi maledicerent, quod tum Athenis fieri licebat, leporem habitaſſe dixerunt, tantamque in eo vim fuiſſe, vt in eorum mentibus qui audiſſent, quaſi aculeos quoſdam relinqueret.* Cõtra autem Quintilianus ne enuntiare quidem iſtius deæ Latinum auſus nomen, ita in decimo ſcribit Oratoriarum inſtitutionum: *Et quod de Pericle veteris comœdia teſtimoniũ eſt, in hunc transferri iuſtiſſime poſſit, in labris eius ſediſſe quandam perſuadendi deam.* Porro Martianus, modo Suadam, modo Pitho nuncupat. Nos eandem in poematis Manto, Ambraque noſtris, modo Suadam, modo Leporem, videlicet Ennium, Ciceronemq; ſecuti.

Qui ſint apud Liuium Cauſſarii.

CAPVT XCII.

Liuii locus. *Cauſſarii.* Liuius in ſeptimo ab vrbe condita, *Tertius*, inquit, *exercitus, ex cauſſariis ſenioribusq; a T. Quintio ſcribatur, qui vrbi, mœnibusq; præſidio ſit.* Cauſſarii qui ſint, nõ temere qui tibi explicet inuenias. Sed id ex verbis tamen Vlpiani iureconſulti lib. 6. ad edictum facile colliges. Ea ſunt in tertio ſcripta digeſtorum volumine, quo titulo de his agitur, qui notantur infamia. Verba ita ſunt. *Ignominiæ cauſſa miſſum, hoc ideo adiectum eſt, quoniam multa genera ſunt miſſionum. Eſt honeſta, quæ emeritis ſtipendiis, vel ante ab imperatore indulgetur, & cauſſaria quæ propter valetudinem laboribus militiæ ſoluit* Ex quibus verbis ratiocinari poſſumus, cauſſarios proprie dici milites, valetudinis cauſſa miſſos.

Vindicata Iuſtiniani Principis præfatio quapiam a vitiis, mendisque aliquot.

CAPVT XCIII.

PVdet me ſeculi nonnunquam iſtius, in quo ſum natus, indocti nimis, & arrogantis, verſantem animo identidem, quæ monſtra rerum verborumq; libros etiam ipſos legum, quibus regimur, occupauerint. Sicuti quod nuper, dubiũ ridens, an ſtomachans, adnotabam in epiſtola Iuſtiniani quæ poſita eſt ante Digeſtorum libros, Theophilo, Dorotheo, Theodoro, Iſidoro, & Anatolio, & Thalleleo & Cratino viris illuſtribus, anteceſſoribus, & Salaminio viro diſertiſſimo ſcripta. Nã cũ doceat illic Imperator anni quarti ſtudioſos Græco vocabulo *lytas* appellatos, & item quinti *prolytas*, vt in Pandectis extat illis archetypis, cuncta nunc habent exemplaria *hircos* in priore, *coloritas* in poſteriore loco, nihili vocabula, ſed quæ tamen ab Accurſio pro maxime idoneis enarrentur. Quin primi anni auditores, non *diſpondii* (quod vulgo) ſed *dupondii*, ſicut in Archetypis inuenio, *tam friuolo*, vt idem ait, *quam ridiculo cognomine appellabantur.* Sed & in eadem epiſtola (vt in tranſcurſu hoc quoq; oſtendam) deſiderantur verba de ſexta Iliados Rhapſodia, cum Glaucum & Diomedem nominat Imperator inter ſe diſſimilia permutantes. Etenim poſt id verbum, ſequi ſtatim debet hic Homericus verſus, ſi Archetypo credimus:

Lytæ. *Prolytæ.* *Dupondii.*

χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοια ἐννεαβοίων.

Lepidum Seueriani commentum, de luna factura & ſolis, deque menſtruis diebus & annuis.

CAPVT XCIIII.

PErcurrimus aliquando ego & Picus hic Mirandula, nunquam ſatis homo laudatus, ſubciſiuis horis, antiquos enarratores inſtrumenti ſacri fœderis, Græcos maxime Diodorum, Philonem, Gennadium, Aquilam, Origenem, Baſilium, Didymum, Iſidorum, Apollinarem, Seuerianum, alios id genus complures, quorum ille ſicutiq; Latinorum ſententias omneis, quam diligentiſſime cũ Iudæorum & Chaldæorum interpretum conferens opinionibus, nihil non euentilat, & penſiculat, vnde modo aut veritas elici, aut obſcuritas tolli, aut roborari fides, aut refelli poſſit impietas. Sed quod apud Seuerianum ſuperioribus diebus, auctorem luculentum, meminimus legere, viſum eſt haud indignum, quod in hunc acciperetur gregem. Solem factum a Deo primitus, & lunam legifer Hebræus prodit, quarta mox vt orbem incoauerat die, qui tamen quoniam alterum diei, nocti alteram præfeciſſet, etiam illum in orientis credi poteſt, hanc in occidentis poſuiſſe confinio. Nec autem debuit (quemadmodum quidem hic opinatur) ſic a principio ſtatim lunã fingere Deus, vt detrimento affecta, vt decerpta, vt gracileſcens, vt diſcriminata, vt inanis, vt diluta, vt exhauſta foret lumine, qualem nunc eſſe eam vel naſcentẽ, vel intermenſtruã, vel ſeneſcentem, vel in coitu, vel in ipſo quoq; deliquio videmus. Quin orbe pleno potius, integroque circulata, non gibboſa, non prætumida, non ſinuata, non corniculans, nõ diuidua, non ſilens. Etenim iſta dein multiformitas temporum erat, & noctium & dierum velut interuallatrix & diſcriminatrix futura. Quocirca edito recens, & matutinos ingrediente carceres ſole, luna prorſus e regione metam finitoris radebat occiduam, munifex tum primum orbis & in ſuo quaſi dixerim tyrocinio. Sed vt ad occidentem ſol ipſe circumactus eſt, etiam inuicem peruecta luna ſuo curriculo eſt ad orientis collimitium. Sic igitur audientes dicto, diei pariter præfuerunt, noctique. Cur autem non ſe tum potius, quartæ lunæ facies exhibuerit, quota eſt edita die? quoniam ſummum, inquit, luna quarta tenere occidentis limitem nequiuiſſet. Ita rotundata ſpecie, plenoque prorſus ore quintamdecimam pro quarta exhibens, vndecim ſibi dies velut arrogauerat, ac totidem plane diebus luna ſolem natura præuertitur, ex quo fit vt ſoli etiam iure dies illos it luna quaſi bona fide reſtituat. Nam cum ſit vndetriginta & ſemiſſis dierum menſtruus lunæ calculus, diſſultat hinc annarius duodecim menſiũ numerus e diebus omnino 354. Quæ ſumma vndecim ſibi alios agglutinans, quos a primordio luna ſicut auctuariũ præſumſerat, annũ conſtituet hunc ſolarem 300. & 65. dierum. Tantũ Seuerianus, lepidiore tamen puto quam veriore cõmento,

Veteris teſt. enarratores.

Pici diligentia.

Luna & ſolis factura.

Luna quarta.

mihi aſſerere aliena, ſed mea duntaxat, inque meis libris nil prius eſſe fide.

Quod in Digeſtis titulo de edendo legatur ad alium, legi ad album conuenire.

CAPVT LXXXII.

Digeſt. loc.

IN titulo *de edendo*, qui ſecundo Digeſtorum volumine legitur, verba Vlpiani ſunt ita libro quarto ad edictum: *Eum quoq; edere Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album, & demonſtret quid dictaturus eſt.* Sic etenim ſcriptum in Pandectis ipſis Florentinis. Atqui codices omnes, qui ſunt in manibus, *nõ ad album, ſed ad alium habent.* Vnde multa videlicet Accurſii hæſitatio. De albo autem prætoris intelliges.

De Harpocrate.

CAPVT LXXXIII.

Catulli loc.

EPigramma eſt Catulli:

Lalius audierat patruum obiurgare ſolere,
Si quis delicias diceret, aut faceret.
Hoc ne ipſi accideret, patrui perdeſpuit ipſam
Vxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit fecit, nam quamuis irrumet ipſum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

Quæſitum diu quinam is foret Harpocrates, de quo mentionem & hoc loco faciat Catullus, & item in altero epigrammate, ſic inquiens:

Si quidquam tacito commiſſum eſt fido ab amico,
Cuius ſit penitus nota fides animi,
Me vnum eſſe inuenies illorum iure ſacratum
Corneli, & factum me eſſe puta Harpocratem.

Nos tamen & Venetiis, & item Veronæ (quod diximus) abhinc annos octo ferme de eo ſtudioſis aliquot publice reſponſitauimus, quorum nunc teſtor fidem, conſcientiamque, ſi cui forte aliena adſcribere, ac non mea potius mihi videor vindicare. Plutarchus igitur in libro quem de Iſide fecit & Oſiride, *Harpocratem* ſcribit *ex Iſide ipſa natum & Oſiride, qui cum illa iam mortuus rem habuerit, ſed natum tamen præmaturo partu, debilitatiſq; cruribus. Porro editum eundem circa brumæ tempus minus abſolutum & rudem, præflorentibus puta, prauirentibuſq; terræ fœtibus; quocirca etiam lentis primitias illi offerri. Neq; tamen, inquit, aut imperfectum eſſe Deum, aut infantem, aut deniq; legumen aliquod exiſtimandum, ſed rudis imperfectiq; ſermonis, minimeq; articulati præſidem quendam potius ac moderatorem. Ex quo etiam digito labra comprimit, argumentum taciturnitatis & ſilentii. Quin menſe eo, quem vocant Meſorem, primitias leguminum offerentes, ita dictitant, lingua fortuna, lingua dæmon. Deque ægyptiacis arboribus, Perſicam in primis ei ſacratam ferunt, quod fructus cordi, frons linguæ perſimilis.*

Harpocrates.
Eius ſignificatio.
Perſicæ arboris typus.

Hacte-

Hactenus ex Plutarcho de Harpocrate, carptim, vellicatimque, & per interualla. Meminit eiuſdem Lucilius quoque poeta Græcus in epigrammate ad Dionyſium, monens vt ſiquem habeat inimicum, nec Iſin ei, nec Harpocraten, aut qui cæcos Deus faciat iratos precetur, cogniturum quid Deus, quid Simo valeat. Sed & Tertullianus in Apologetico ſic ait, *Serapsdem, & Iſidem, & Harpocratem, cum ſuo cynocephalo, capitolio prohibitos inferri, id eſt, curia deorum pulſos, Piſo & Gabinius conſules, non vtique Chriſtiani, euerſis etiam aris eorum abdicauerunt, turpium & ocioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes, his vos reſtitutis ſummam maieſtatem contuliſtis.* M. autem Varro in libro de Latina lingua ita ſcribit: *Cælum & Terra, hi dei iidem qui Aegypti Serapis, & Iſis,* Serapis & *& ſi Harpocrates digito ſignificat vt taceas.* De hoc igitur intellexit Iſis. Ouidius libro Metamorphoſeωn nono. Ouid.loc.

Sanctaq; Bubaſtis, variisq; coloribus Apis,
Quiq; premit vocem, digitoq; ſilentia ſuadet.

Et item Auguſtinus libro de ciuitate Dei 19. *Et quoniam, inquiens, ferein omnibus templis vbi colebantur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo, admonere videretur, vt ſilentium fieret, hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe tacerent.* Aug.loc. Hactenus Auguſtinus. Sed in epiſtola Abammonis Ægyptii ad Porphyrium, quam aut in Græcam vertiſſe orationem, aut certe compoſuiſſe Platonicus Iamblichus exiſtimatur, de Deo quodam veluti ſecundo fit mentio, cui nomen Ægyptiaca lingua fecerit Icheon, hunc oſtendit ſilentio coli *Icheon.* oportere. Quod idem etiam de ſummi Dei cultu prolixe Porphyrius ἐν τῷ περὶ ζώων ἀποχῆς. Quin Dauid item propheta pſalmum *Dauidis loc.* ita quempiám incoat.

לה רומיה תהלה אלהים בציון

Lecha dumia tehila elohim beZion.

Id Latine ſignificat, *Tibi ſilentium laus, Deus in Sion.*

Quod aliter tamen interpretes ſeptuaginta verterunt, hoc eſt, *Te decet hymnus Deυs in Sion.*

Quare Harpocratem puto Ægyptii ſuis adhibebant ſacris, qui ſilentio colendum oſtenderet ſummum Deorum. Plinius quoque de Harpocrate in libro naturalis hiſtoriæ xxxiii. hactenus meminit. Iam vero etiam Harpocratem, ſtatuaſque Ægyptiorum numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt. Vt ergo ad Catullianum Lælium redeamus, ſcite ille quidem, ne obiurgaretur a patruo, poſthabita illius quam comprimebat vxore, ipſum iam cœpit irrumare patruum, eoque pacto tacere coegit, quoniam loqui fellator non poteſt.

De libertinis, qui vocentur dediticii.

CAPVT LXXXIV.

Digitized by Google

Inſt.loc. INſtitutiones hæ quæ vocantur in iure ciuili, Iuſtiniani principis nomine editæ, ſed a Triboniano tamen, doctiſque aliis viris compoſitæ, etiam Græce ſcriptæ ſub eodem prorſus intellectu repetiuntur. Niſi quia ritus quidam, conſuetudineſque Romanorum veteres, vberius aliquanto, & laxius in Græco ipſo, quam in Latino codice referuntur, vt peregrinis hominibus atque a Romanorum more, conſuetudineque alienis, res tota penitus innoteſceret. *Libertini Dediticii.* Sed quod *de libertinis iis, qui deditícii* vocabantur, ſtrictius breuiuſque, in noſtris inſtitutionibus, non alienum viſum eſt ex Græci voluminis ſententia, prolixius hic, atque ob id etiam dilucidius explicare. Qui igitur apud antiquos manumittebantur, modo maiorem, & iuſtam libertatem conſequebantur, & fiebant ciues Romani, modo minorem, & Latini Iuniani ex lege Iunii Norbani fiebant, qui illorum quaſi ſectæ fuerit inuentor, atque auctor: modo etiam inferiorem, & fiebant ex lege Ælia Sentia *deditícii.* *Latini. Iuniani. Deditícii. Libertinus. Deditícius.* Nam ſi quiſquam diu ſeruitutem ſeruierat, ſupplicium ex delicto dediſſet, vt aut inſcriptus fuiſſet, hoc eſt, vt notas & ſtigmata inuſta fronti accepiſſet, aut in publicum carcerem coniectus, aut ex delicto verberatus, & ſe deliquiſſe confeſſus fuiſſet, dein gratia inita a domino manumitteretur, *Libertinus deditícius* vocabatur, ad exemplum videlicet peregrinorum *deditíciorum.* Nam cum aliquando peregrini quidam Romanorum vectigales, elatis animis bellum repente aduerſus eoſdem ſuſcepiſſent, tum victi vi, abiectis armis ſe victoribus dediſſent, hactenus humane tractati ſunt a Romanis, vt vitam quidem impetrarent, ſed hac velut ignominia notarentur, vt *deditícii* deinceps vocati ſint, quia ſe dedidiſſent. Quare etiam libertinorum hoc genus *deditícii* ſunt ab Ælio Sentio nuncupati, vt qui in admittendo crimine velut iidem fuiſſent, eodem quoque nomine appellarentur.

Cuiuſmodi apud Iuuenalem Cereris ludi accipiantur, deque Cerialium auctore Memmio.

CAPVT LXXXV.

Iuue.loc. IVuenalis in Satyra 14 ſic ait.

Ergo omnia Flora,
Et Cereris licet, & Cybeles aulæa relinquas.

Nemo ex iis poetæ huius interpretibus, ſuper ludis Cereris quippiam locutus, non quo nomine appellarentur, non quæ fierent in eis, non item a quo primitus celebrati, non vbi de his facta mentio. Quæ ſingula tamen a boni, doctique interpretis officio non abhorrebant. Quocirca totum id nobis ſarciendum, ne cura iſtius noſtræ ſcrupuloſitas in paruulis etiam momentis deſideretur. *Cerialia.* Ludi igitur *Cereris*, quorum hic eſt memoria, *Cerialia* dicti, quibus equorum curſus in circo celebrabantur, primuſque eos C. Memmius Ædilis Curulis fecit. Cornelius Tacitus in libro hiſtoriarum

Digitized by Google

riarum ſextodecimo, de Nerone principe loquẽs, *Tandem*, inquit, *ſtatuens Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi deſtinata, quia Cæſar rarus egreſſu, domoque, aut hortis clauſus, ad ludicra Circi ventitabat*. Et paulo poſt: *Vtque Circenſium Cerialium ludicrum pluribus equitum curſibus celebraretur*. Ouidius in quarto Faſtorum. Circenſes. Ouid. locus.

> *Circus erit Pompa celeber, numeroque deorum,*
> *Primaque ventoſis palma petetur equis,*
> *Hic cereris ludi non eſt opus indice cauſſa.*

Dion quoque hiſtoriæ ſcriptor in libro 42. narrat, *potito iam rerũ Cæſare, Ædiles tum primũ duos ex patriciis, quatuor ex plebe creatos. Sed duos illos ſuperiores, a Cerere fuiſſe denominatos idque ab illo initio ſcribit ad ſuam vſque ætatem permanere*. Idemque etiam Dion, libro 47 ante deuictum Brutum eueniſſe ait, *vt Ædiles plebei gladiatorum certamina pro equorum curſibus Cereri exhibuerint*. Præterea Laurentius Medices, vir omni laude præcellens, nomiſmata compluria nobis oſtendit, quæ faciem viri barbatam, & intonſam habeant, cum duplici titulo, Quirinus & C. Memmi. Altrinſecus autem Cereris imagunculam draconibus vehentem, cum titulo huiuſmodi. *Memmius Æd. Cur. Cerialia Preimus fecit*. Vbi etiam preimus non primus cum diphõgo in priore ſyllaba notatum obſeruauimus. Hunc nos putamus autem C. ipſum Memmium fuiſſe qui prætor cum L. Domitio fuerit, quique Cæſari obiecerit etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſteriſſe, cũ reliquis exoletis, quique eundem Cęſarem aſperrimis orationibus lacerauerit Mox reconciliatus, etiam ſuffragatorem in petitione conſulatus habuerit. De quo ſic in epiſtola ad Atticum Cicero libro 4. *O virum, o ciuem Memmium. Cæſaris omnes opes confirmant, cum eo Domitium conſulem iunxerunt, qua pacti ſunt, epiſtola committere non audeo*. Ad cuinque puto, vel certe ad filium, liber poetæ Lucreti de rerum natura ſcriptus. Siquidem & dignitas hominis, & tempora congruũt, niſi tamen arbitrari malumus, filium potius eiuſdem C. Memmi, cognominem patri, ædilem Curulem tum factum a Cæſare. Ædiles Cereales. Vehentem draconibus. Preimus. Memmius.

De fluctu decimo ſeu decumano, cuius permulti poetæ meminerunt.

CAPVT LXXXVI.

Ovidii poetæ verſiculi ſunt in primo Triſtium volumine:

> *Qui venit hinc fluctus, fluctus ſupereminet omnes*
> *Poſterior nono eſt, vndecimoque prior.*

Decumanum intelligit fluctum, qui fieri maximus dicitur, ſicuti oua quoque decumana dicuntur, quæ maxima. Nam & ouum decimum maius naſcitur. Ex hoc ſcuta quoque decumana, quæ eſſent ampliſſima, ſunt appellata. Et decumana in caſtris porta, ab hoſte auerſa. Sicutique *decumanus in agro limes* ab oriente ad occaſum, nõ mihi ꝓpterea videtur dictus, quoniã *quaſi duocimanus*, Decimum ſeu decumanum. Ouid. locus.

vt M. Iunius Nypſus opinatur, id enim nimis durum, & coactum, ſed quoniam longiſſimus. Nam cardo ipſe iam dimidiatus decumano ſcilicet anticipante, conſideratur. Sed de fluctu decimo, ſiue decumano, etiam in vndecimo Metamorphoſeωn poeta idem meminit his verbis:

Vaſtius inſurgens decima ruit impetus vnda.

Et Silius Italicus libro 14.

Non aliter Rhodopes Boreas a vertice praceps,
Cum ſeſe immiſit, decimoque volumine pontum
Expulit in terras.

Sed & Seneca in Tragœdia Agamemnone:

Hac onere ſidit, illa conuulſum latus
Summittit vndis, fluctus hanc decimus tegit.

Valerius etiam Flaccus Argonauticωn ſecundo ſic ait:

Quanta quoties & Palladis arte
Incaſſum decima cecidit tumor arduus vnda.

Lucanus quoque in quinto Pharſaliæ:

Hac fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Inualida cum puppe leuat.

Vt vel hoc ipſum notabile ſit, atque inſigne, tantopere decimum iſtum fluctum velut a conſpirante poetarum choro celebrari.

Quod erat in Ciceronis epiſtola vocabulum Philotheoron, corruptum dein improbe in nomen, quod eſt Philocteten.

CAPVT LXXXVII.

Cicer. locus.

IN Ciceronis epiſtola ad Trebatium, cuius initium, *In equo Troiano ſcis eſſe, in extremo, ſero ſapiunt:* ita ſcriptum fere cunctis exemplaribus inuenitur. *Deinde quod in Britannia non minus quam Philocteten te prabuiſti, plane non reprehendo.* Diu me torſeram, maceraueramque eliciendo ſenſu de verbis his, neque procedebat. Quorſum enim de Philoctete hic Cicero? Sed enim poſtea codicem illum vetuſtiſſimum, Laurenti Medicis opera ſum nactus, quẽ & ſuperius citaui, minus multo quam ceteri deformatum, inquinatum, peruerſum, conturbatum. Nam in eo ſic erat: *Deinde quod in Britannia, non minus philotheorum te prabuiſti, plane non reprahendo.* Nam *philotheorus* is eſt, qui ſpectationum ſtudioſus, qualem ſe Trebatius in Britannia præbuerat, dum prælium fugitans otio ſe aſſerit, in armis mediis. Ex quo Ciceroni materia ioci, & cauilli.

Philotheorus.

Vnde illud tractum, fuimus Troes, quaque exſtent in literis ſuper Lacedamoniorum choro, & cantico.

CAPVT LXXXVIII.

Fuimus Troes

Virg. locus.

FVimus Troes, hic loquendi color tam efficax, de conſuetudine chori illius Lacedamonii ductus, quaſique in adagium aſcitus. Nam vt eſt ſcriptum apud Plutarchum in libello, cui ſic eſt titulus, *Quo pacto laudare ſe quiſpiam citra inuidiam valeat*, Chorus erat Lace-

Lacedæmoniorum trifarius, ſenum, puerorum, iuuenum. Canebant autem ſenes ita, ἄμμες πότ' ἦμεν ἄλκιμοι νεανίαι. Quo ſignificabant fuiſſe quondam ſe robuſtos iuuenes. Pueri vero ſic. ἄμμες δέ γ' ἐσόμεσθα πολλῷ κάρρονες. Ex quo ſe futuros longe his meliores pſitebātur iuuenū autē cātio hæc. ἄμμες δέ γ' εἶμεν· αἰ δὲ θέλεις αὐγάσδεο. Indicans ipſos iam id eſſe, ꝙ vel illi fuiſſent, vel hi futuros ſperarent, eiuſque rei paratos facere periculum. Quod item ſcriptum in Diogeniani collectaneis. Conſimile prouerbium de Mileſiis ponit Ariſtophanes in comœdia Pluto.

πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι μιλήσιοι.

Vt iam non eſſe eos viros fortes intelligamus, quos olim fuiſſe dicamus. Hoc intellectu Cicero de coniuratis agens, Vixerunt, inquit, exſtinctos, ea voce neſcio quo pacto ſignificantius declarans, minuſq; multo inuidioſe quam ſi plane dixiſſet occiſos.

Quod Seruius Grammaticus Bucolicos Maronis verſus, tam mendoſe legit quam falſo enarrat. Notataque ibi & relata quædam ſuper initiandis pueris, ſuperq; Diis aliquot veterum, maximeq; Geniis & Iunonibus.

CAPVT LXXXIX.

IN Bucolicis Vergilianis hi duo ſic verſiculi leguntur, *Verg. locus Seruius notatur.*

Incipe parue puer, cui non riſere parentes,
Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt.

Quos enarrans Seruius haud inceleber grammaticus, & veram lectionem (quod eius pace dixerim) contaminat, & fabulam ſibi ex tempore, commodoque ſuo confingit cōtra omnem veterum auctoritatem. Neque enim cui, ſed qui legendum, hoc eſt, non caſu datiuo, ſingularique numero, ſed plurali nominatiuo, quanquam vtrobique apud veteres eadem vox, iiſdemque notata literis, ſicuti in primo Quintiliani de Inſtitutione oratoria, non oſcitans lector inueniet. Ex quo etiamnum verſiculus in 7. Valeri Flacci Argonauticωn libro.

Curaque cui profuga forſan tenet alta carina.

Etiamnum, inquam, iſte verſiculus, cui retinet, non qui, tam ſcilicet in vetuſtiſſimo codice, de quo reliqui fluxere, quā in his quoque peruulgatioribus. Quod autem dicimus qui legendum, non cui, docet idem Quintilianus in nono, figuram eſſe declarans hic in numero, ſicvt plurali ſingularis ſubiungatur. *Ex illis enim, inquit, qui non riſere, hunc non dignata.* Quis autem dubitet, quin de Vergilianę lectionis incolumitate Quintiliano credendum ſit potius, quam Seruio, pręſertim qui manum quoque Vergili citet aliquando & Ciceronis? Quocirca manifeſtum eſt quod diximus, mendoſe locum a Seruio adduci. Fabulam autem ſibi eundem ex propoſito, commodoq; finxiſſe quis non videat? cum nuſquam ob id pręcipitatum fuiſſe Volcanum legamus, quoniam deformis natus, quoniamque ei non Iuno arriſerit. Etenim poeta Homerus *Vulcanus cur præcipitatus & quod ſit Ioue natus*

Et per Iunonem (inquit) domini iurante miniſtro.

Hoc enim reprehendit Satyricus poeta, quod non per Genium, ſed per Iunonem domini miniſter iuraret, videlicet more muliebri. Quocirca ſic illa apud Petronium Arbitrum Quartilla loquitur. *Iunonem meam iratam habeam, ſi vnquam meminerim virginem fuiſſe. Nam infans cum paribus inquinata ſum, & ſubinde procedentibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni.* Hinc etiam puto natum prouerbium illud, dicatur vt poſſe taurum tollere, qui vitulum ſuſtulerit. Ceterum ſi detur modo, non iniquum plane a nobis peragi reprehenſionem, labaſcereque iam commentum iſtud Seruianum, quod antequam talia proderemus, pro indubitato obtinuerat, reliqua in medium (ne nobis blandiamur) libera opinaturis relinquemus.

Qui vir Theodorus Gaza quantumque tamen lapſus in Ariſtotelis problemate verſo

CAPVT XC.

Non recuſo, quin ſub cenſuram, ſub aleamque veniat, qualecunque hoc erit, de quo ſcribam, dum ne ſint in hoc albo duæ mihi maxime ſuſpectæ literariæ peſtes, inſcitia, inuidiaque, dum ne quis mihi amuſoteros (vt verbo vtar quo Symmachus) dum ne quis opicus, dum ne quis durus, & contumax, & in hominis verba, quam in veri fidem iuratus, contingat iudex. Quod ſi iudices etiam nuncupandi, non Tarentinos equidem, & Conſentinos, & Siculos mea iſta legere, ſicuti ſua quædam Lucilius, ſed Latinos homines, Græcæ literaturæ non ignaros, non Iunium Congium volo, ſed Scipionem? ſed doctiſſimum omnium Perſium, atque Rutilium, hoc eſt ſiqui ſunt illis compares, macti prudentia, ingenio, doctrinaque viri, ad quorum iudicium iure ſit elaborandum, qualis puta, ſi liceat, is ipſe eſt, qui mihi inſtrumenta ſtudiorum tam multa, otiumq; altiſſimum ſuppeditat, auis atauisq; potens, Medices Laurentius, Florentinæ reip. columē cuius, cū iudiciū illud circumſpectiſſimum, & naturalem quandam mentis altitudinem maxime quæque in actu rerum, vel ciuitates experiuntur, vel principes, tum eundē in literis, & humanitatis, ac ſapientiæ ſtudiis ei deniq; non admirantur, qui non penitus vt ipſi, qui non introrſus inſpexerunt. Qualis eſt itē Ioannes Picus hic meus e Mirādulanis principibus abſolutiſſimum naturæ opus, a quo philoſophia Latine iam meditans loqui, ſummum puto faſtigiū accipiet. Quales præterea duo illi, ſed vna deuincti amoris copula, Veneti patricii ſunt, Hermolaus Barbarus, barbariæ hoſtis acerrimus, qui Latinæ philoſophiæ velut arma, inſtrumentumq; verborū, ſic aut aure diligentiſſima terget, aut incude noua fabricatur, vt ob ipſius induſtriam iam nunc pene in iſto quidem genere, vel nitore, vel copia viuamus ex pari cum Græcis: Et Hieronymus Donatus, vir neſcio vtrum grauior an doctior, an etiam humanior, certe

Tarentini Conſentini.

Laurentii Medicis laus.

Pici Mirandula laus.

Herm. Barb.

Hie. Donatus.

omni lepore affluens, omni venuſtate, cuius tamen ob id vereor, ne leuior cuiquam cenſura videatur, quoniam me pulcerrimo carmine, ſed & epiſtola vna atque altera mire laudauit. Licet enim tantum boni de me ipſo, qui multum a tolerabili, nedum a perfecto abſum, pudeat credere, magis tamen tanto viro pudet non credere, talia de me, ſic (vt apparet) ex animo affirmanti, dum noſtra hæc qualiacunque ſunt, arriſerint, floccipendo iam nunc imagines penitus, vmbrasque laruarum, quibus natura eſſe dicitur (vt

Gaza erratum.

ſancti viri verbis vtar) *terrere paruulos*, & *in angulis garrire tenebroſis.* Theodorus igitur Gaza vir Græcus, & vt doctis etiam videtur eruditiſſimus, Ariſtotelis problemata vertit in Latinum. Sed in quo problemate quæritur, cur homines, qui ingenio claruerunt, vel in ſtudiis philoſophiæ, vel in rep administranda, vel in carmine pangendo, vel in artibus exercēdis, melancholicos omnes fuiſſe

Atra bilis.

ſe videamus, & alios ita vt etiam vitiis atræ bilis infeſtarentur, in eo manifeſtius vtique (ni fallor) inſigniusque exſtitit interpretis erratum quam vt excuſari iam, diſſimularive poſſit. Nam cum illic

Her. furor.

exempla ſubiiciat Ariſtoteles heroum, qui laboraſſe dicantur atra bile, primumque de Hercule agat, fuiſſe illum nimirum tali habitudine, ſignis, argumentisq; colligit iſtiuſmodi, quod & Comi-

Comitialis morbus ſacer.

tialis morbus ſacer ab eo ſit dictus, & filios occiderit vecors, vt in Senecæ tragœdia tractatur, & antequam obiret, ſcatentium vlcerum eruptione laborauerit. Vnde illa puto Neſſea tunica venerit

Neſſea tunica.

in fabulam, nam hoc quoque vitium atræ bilis eſt. *Ex quo etiam Lyſandro Lacedæmonio proximo ante obitum, genus* id. inquit, *vlcerum*

Vlcera Herculis.

emerſit. Theodorus itaq; quod ad filios, & ad vlcera Herculis attinet, ita denique interpretatur. *Puerorum quoque*, inquit, *motio mentis idem hoc explicat, & eruptio vlcerum, quæ mortem interdum antecedit.* Cum ſit ita Græce. *καὶ ἡ περὶ τοὺς παῖδας ἔκστασις καὶ ἡ πρὸ τῆς ἀφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἑλκῶν ἔκφυσις γινομένη.*

Neque autem dubitem ex vſu eſſe, antequam ipſi locum vertimus, perpendere diligentius, quid ſibi illud velit ἐν τῇ, quod ille diſſimulat, quæve de præpoſitione, articuloq; illo abiuncto ſentētia elici poſſit. Et quidem ego ſic arbitror legendum corrigendumq; ἐν οἴτῃ, vt ſit ad verbum ſenſus. *Et in liberos ſuos pauor, ſeu mauis dicere mentis exceſſus, & ante obitum ipſius in Oeta vlcerum eruptio.* Quod autem pauorem maluimus, aut mentis exceſſum vertere,

Ecſtaſis.

quam vt iſte, motionem mentis, quæ Græce *ſit Ecſtaſis*, auctorem ſequimur in priore, quem pſalmorum probat interpretem Pictauienſis Hilarius in poſteriore Hieronymum, qui tamen alicubi

Hilarius.

ſolitarium quoq; illud exceſſus Latine pro illo Ecſtaſis reddidit.

Atra bile vexatus Hercules.

Nam pauorem Cicero quoque, *metum definit eſſe mentem loco mouentem.* Sed de nomine alias. Nunc quod inſtat. Profert exempla Ariſtoteles, per quæ manifeſtum fiat, Herculē quoq; atra bile vexatū, ſicuti dein Aiacē, Bellerophontē, ceterosq; oſtendit, vt ſenſus

ordo

ordo, ratio, prætereaque veritas inexpugnabilis, & vinci neſcia, noſtræ prorſus interpretationi ſuffragentur. Quorſum enim hic de pueris mente motis in mediis agatur heroibus? aut quæ magis ætas a bile hac atra, quem furorem dicimus, quam puerilis abeſt? Quid autem generalem hanc vlcerum ante obitum eruptionem accipit, quod neq; verba ſignificant Ariſtotelis, & plane illius propoſito, voluntatiq; contrarium? Nempe qui probare nitatur ex argumentis quibuſpiam, atque exemplis, non pueros, non quoslibet atra bile, ſed heroas, maximosq; viros inquietari. Quin illud etiam diligentius cogitandum, *ſacer ne tantum morbus, vt Ariſtoteles,* ait, *an etiam Herculeus,* quod de ſuo Theodorus adiicit, *appelletur.* Atqui locum eundem male verſum a Petro etiam Aponenſi, cui cognomentum, ex re Conciliatori factum, naturæ rerum, ac medicinæ conſultiſſimo, ſed vt tum fuere tempora, parum linguæ vtriuſque perito homine minus equidem indigner. Is autem errantem ſuo ſemet indicio prodit, in commentario quodam ſuper hæc ipſa problemata compoſito. In eas enim ſe coniecerat anguſtias, vt explicare nil poſſit, ac ſtuporem, ſiue quod ait ipſe, congelationem quæ pueris accidat, denominari inde cogatur dicere, hoc eſt (vt arbitror) ab Hercule. Quod ego illi tum dedero, cum denominationis iſtius vox quæpiam indidem pronuntiabitur. Sed enim Theodori cauſſam facile iam quiuis impulſam, proſtratam, conſtrictam ſciat, etiam ſi nihil adiiciamus. Quin ipſe credo, ſi reuiuiſceret, & de hoc admoneretur, neutiquam pro recto defenderet, ſi plus vero daret, quam ſtudio potius, vt in duodecim ſcriptis adſolet. Quoniam moti ſemel pœniteret, concedi ſibi poſtularet, vt calculum reduceret. Nec autem nos hæc de eo notaremus, ſi non plurimi faceremus. Non enim ſic dementis otii ſumus, vt incolumi dignitate noſtra velimus eo abuti contra recentem, nimiumque iam triuialium nugamentorum prouentum, contraque iſta pene dixerim mendicabula & propudia garrulorum, neſcio riſu ne explodēda magis, an ſilentio diſſimulanda, quo perpetuo ignobiles, inter ſuas ineptias deliteſcant. Hoc autem duntaxat attulimus, non quidem obſtrigilandi, quod dicitur, cauſſa, ſed admonendi potius ſtudioſos, qui ſcribendi onus hoc laborioſiſſimū pariter, inuidioſiſſimumque ſuſceperint, ne quid vnquā de intētione remittant, neu parcant induſtriæ, operæque, neue indulgeant ſibi, aut oneri cedant. Circumſpiciant vndique, librent, penſent, exiganteq; ſingula, nihilque non olfactent, non excutiant, non examinent, non caſtigent etiā atq; etiā, ac ſub incudē ſæpius reuocent. Conſulantq; interim vel minus eruditos, & tenuiorum (vt ita dixerim) viriculas non aſpernentur. Quando ita ferme comparatū eſt, vt in alienis erratis Lyncei ſimus, in noſtris lippi, cæciq; ac non videamus, vt Catullus ait, *Mantica quod in tergo eſt.*

Petrus Aponenſis.

Paraneſis bona.

Sed inprimis caueant hoc tamen, qui ſcribunt, ne dū nimis ad vo-

ἀλλὰ καὶ ἱππαλίης μεγάλῃ ἐπὶ ἔλλαχε πεῖσθαι
εἵλετο, ὄφρα κλέος ξυνὸν ἢ ἀμφοτέροις.

Quo pacto vir idē Græce transtulerit, quod est apud Ciceronem, Suadamedulla, positiq; Eupolidos verſus de Pericle, tum indicatū, quibus, itemq; dea Pitho Latinis appellationibus censeatur.

CAPVT XCI.

Libellum Ciceronis aureolū de Senectute Theodorus idem Gaza non incōmode profecto, nec infeliciter vertit in Græcā linguam, Sed eſt in eo quoq; (ne quid grauius dixerim) paulo nonnūquā indiligentior. Illud interim pro argumento ſit, quod ait ſtrictim Cicero, M. Cethegū ab Ennio *Suadamedullam dictū*, vocabulum illud *Suadamedulla*, μελίγηρυν Theodorus, quaſi tu dixeris *dulciloquum* interpretatur. Cum Cicero idem in Bruto locū hunc Enni, verbisq; ſic ampliter exponat: *Suadæmedulla*, inquit, *Pitho quam* Suadamedulla.
vocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc Suadā appellauit Ennius. Eius autē Cethegum medullam fuiſſe vult, vt quam deam in Pericli Pitho.
labris ſcripſit Eupolis ſeſſitauiſſe, huius hic medullam noſtrum oratorē fuiſſe dixerit. Hactenus in Bruto Cicero. Quo apparet vtique non intellectum a Theodoro locū. Neq; enim μελίγηρυν debuerat, ſed πειθοῦς μυελὸν interpretari. Neq; id pluribus tamen arguemus, quia verborū diſceptationis res non eſt arbitro eius & cognitore Marco Tullio. Quoniā autem Marcus Tullius etiam Eupolin citat, qui deam ſcripſerit hanc perſuadendi ſeſſitauiſſe in Pericli labris, quam Pitho vocet ipſe, Suadā vero Ennius, agedū (ſi placet) ipſos ex Eupolidos δήμοις (id enim comœdiæ nomen) verſiculos ſubiiciamus. gratū puto futurum ſtudioſis, ſi ceu ſpicilegium racemationemq; faciamus, aut ſi tabulas velut quaſpiā ex hoc literarū naufragio collectas in corpus aliquod reſtituamus. Sunt autem quos inueniamus hi.

κράτιστος οὗτος ἐγένετ' ἀνθρώπων λέγειν
ὁπότε παρέλθοι, ὥσπερ οἱ ἀγαθοὶ δρομεῖς
ἐκ καίδεκα ποδῶν ᾕρει λέγων τοὺς ῥήτορας.
ταχὺς λέγειν μὲν, πρὸς δέ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χείλεσιν,
οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Neq; autem iſtos Eupolidis poetæ verſus, ex ipſius ſtatim fontibus hauſimus, vt cuius opera ętate interciderint, ſed eorū partim ex interprete quopiā Ariſtidæ rhetoris accuratiſſimo, partim ex epiſtola Plini Iunioris accepimus. Quin Ariſtides ipſe oratione quæ pro Pericle inſcribitur, comici eiuſdē teſtimoniū aduocans, ita loquitur: μόνῳ δ' ἡ πειθὼ ἐπεκάθιζεν ἐν τοῖς χείλεσιν. Quā autem vocauit Ennius Suadā, puto eandē Suadelā Horatius. *Seu bene*, inquit, *nummatum decorat Suadela, Venuſque.* Neque enim aſſentiam Porphyrioni, Veneris id epitheton exiſtimanti. Nam Cicero in lib. de Oratore tertio, cum de Pericle loquatur, *Lepore maluit* Suadela. Horat. loc. Lepor.

nuncupare, quã Suadam, ſic inquiens, *Cuius in labris veteres comici etiam cum illi maledicerent, quod tum Athenis fieri licebat, leporem habitaſſe dixerunt, tantamque in eo vim fuiſſe, vt in eorum mentibus qui audiſſent, quaſi aculeos quoſdam relinqueret.* Cõtra autem Quintilianus ne enuntiare quidem iſtius deæ Latinum auſus nomen, ita in decimo ſcribit Oratoriarum inſtitutionum: *Et quod de Pericle veteris comœdia teſtimoniũ eſt, in hunc transferri iuſtiſſime poſſit, in labris eius ſediſſe quandam perſuadendi deam.* Porro Martianus, modo Suadam, modo Pitho nuncupat. Nos eandem in poematis Manto, Ambraque noſtris, modo Suadam, modo Leporem, videlicet Ennium, Ciceronemq; ſecuti.

Qui ſint apud Liuium Cauſſarii.

CAPVT XCII.

Liuii locus. *Cauſſarii.* Liuius in ſeptimo ab vrbe condita, *Tertius,* inquit, *exercitus, ex cauſſariis ſenioribuſq; a T. Quintio ſcribatur, qui vrbi, mœnibusq; præſidio ſit.* Cauſſarii qui ſint, nõ temere qui tibi explicet inuenias. Sed id ex verbis tamen Vlpiani iureconſulti lib. 6. ad edictum facile colliges. Ea ſunt in tertio ſcripta digeſtorum volumine, quo titulo de his agitur, qui notantur infamia. Verba ita ſunt. *Ignominiæ cauſſa miſſum, hoc ideo adiectum eſt, quoniam multa genera ſunt miſſionum. Eſt honeſta, quæ emeritis ſtipendiis, vel ante ab imperatore indulgetur, & cauſſaria quæ propter valetudinem laboribus militiæ ſoluit.* Ex quibus verbis ratiocinari poſſumus, cauſſarios propriedici milites, valetudinis cauſſa miſſos.

Vindicata Iuſtiniani Principis præfatio quæpiam a vitiis, mendiſque aliquot.

CAPVT XCIII.

PVdet me ſeculi nonnunquam iſtius, in quo ſum natus, indocti nimis, & arrogantis, verſantem animo identidem, quæ monſtra rerum verborumq; libros etiam ipſos legum, quibus regimur, occupauerint. Sicuti quod nuper, dubiũ ridens, an ſtomachans, adnotabam in epiſtola Iuſtiniani quæ poſita eſt ante Digeſtorum libros, Theophilo, Dorotheo, Theodoro, Iſidoro, & Anatolio, & Thalleleo & Cratino viris illuſtribus, anteceſſoribus, & Salaminio viro diſertiſſimo ſcripta. Nã cũ doceat illic Imperator anni quarti *Lytæ.* *Prolytæ.* ſtudioſos Græco vocabulo *lytas* appellatos, & item quinti *prolytas,* vt in Pandectis exſtat illis archetypis, cuncta nunc habent exemplaria *hircos* in priore, *coloritas* in poſteriore loco, nihili vocabula, ſed quæ tamen ab Accurſio pro maxime idoneis enarrentur. Quin primi anni auditores, non *diſpondii* (quod vulgo) ſed *dupondii,* ſicut *Dupondii.* in Archetypis inuenio, *tam friuolo,* vt idem ait, *quam ridiculo cognomine appellabantur.* Sed & in eadem epiſtola (vt in tranſcurſu hoc quoq; oſtendam) deſiderantur verba de ſexta Iliados Rhapſodia cum Glaucum & Diomedem nominat Imperator inter ſe diſſimilia permutantes. Etenim poſt id verbum, ſequi ſtatim debet hic Homericus verſus, ſi Archetypo credimus:

Digitized by Google

χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

Lepidum Seueriani commentum, de luna factura & ſolis, deque menſtruis diebus & annuis.

CAPVT XCIIII.

PErcurrimus aliquando ego & Picus hic Mirandula, nunquam ſatis homo laudatus, ſubciſiuis horis, antiquos enarratores inſtrumenti ſacri fœderis, Græcos maxime Diodorum, Philonem, Gennadium, Aquilam, Origenem, Baſilium, Didymum, Iſidorum, Apollinarem, Seuerianum, alios id genus compiures, quorum ille ſicutiq; Latinorum ſententias omneis, quam diligentiſſime cũ Iudæorum & Chaldæorum interpretũm conferens opinionibus, nihil non euentilat, & penſiculat, vnde modo aut veritas elici, aut obſcuritas tolli, aut roborari fides, aut refelli poſſit impietas. Sed quod apud Seuerianum ſuperioribus diebus, auctorem luculentum, memini nos legere, viſum eſt haud indignum, quod in hunc acciperetur gregem. Solem factum a Deo primitus, & lunam legiſer Hebræus prodit, quarta mox vt orbem incoauerat die, qui tamen quoniam alterum diei, nocti alteram præfeciſſet, etiam illum in orientis credi poteſt, hanc in occidentis poſuiſſe confinio. Nec autem debuit (quemadmodum quidem hic opinatur) ſic a principio ſtatim lunã fingere Deus, vt detrimento affecta, vt decerpta, vt graciſceſcens, vt diſcriminata, vt inanis, vt diluta, vt exhauſta foret lumine, qualem nunc eſſe eam vel naſcentẽ, vel intermenſtruã, vel ſeneſcentem, vel in coitu, vel in ipſo quoq; deliquio videmus. Quin orbe pleno potius, integroque circulata, non gibboſa, non prætumida, non ſinuata, non corniculans, nõ diuidua, non ſilens. Etenim iſta dein multiformitas temporum erat, & noctium & dierum velut interuallaris & diſcriminatrix futura. Quo circa edito recens, & matutinos ingrediente carceres ſole, luna prorſus e regione metam finitoris radebat occiduam, munifex tum primum orbis & in ſuo quaſi dixerim tyrocinio. Sed vt ad occidentem ſol ipſe circumactus eſt, etiam inuicem peruecta luna ſuo curriculo eſt ad orientis collimitium. Sic igitur audientes dicto, diei pariter præfuerunt, noctique. Cur autem non ſe tum potius, quartæ lunæ facies exhibuerit, quota eſt edita die? quoniam ſummum, inquit, luna quarta tenere occidentis limitem nequiuiſſet. Ita rotundata ſpecie, plenoque prorſus ore quintamdecimam pro quarta exhibens, vndecim ſibi dies velut arrogauerat, ac totidem plane diebus luna ſolem natura præuertitur, Ex quo fit vt ſoli etiam iure dies illos 11. luna quaſi bona fide reſtituat. Nam cum ſit vndetriginta & ſemiſſis dierum menſtruus lunæ calculus, diſſultat hinc annarius duodecim menſiũ numerus e diebus omnino 354 Quæ ſumma vndecim ſibi alios agglutinans, quos a primordio luna ſicut auctuariũ præſumſerat, annũ conſtituet hunc ſolarem 300. & 65. dierum. Tantũ Seuerianus, lepidiore tamen puto quam veriore cõmento,

Veteris teſt. enarratores.

Pici diligentia.

Luna & ſolis factura.

Luna quarta.

quo etiam creſcere in immenſum poſſit fabularis illa de Arcadum vetuſtate ſuperlatio, qui proſeleni, quod eſt antelunares appellari, ſi fuerit in contextio diebus eſſe vndecim lunam, non tam mundo ipſo, quam initiali quoque die maiuſculam.

Arcada proſeleni.

Græcum elegans adagium ſuper xeniis, Digeſtorum exemplaribus reſtitutum.

CAPVT XCV.

LIbet in gratiã iureconſultorum reſtituere Græcũ quoq; prouerbium ſublatum plane de ipſorum libris, ſed integrũ adhuc in Archetypo, ſicut in epiſtola quapiam diui Seueri, & imperatoris Antonini repetitur, ea citatur ab Vlpiano in primo de offi. proconſulis, eodemq; titulo ponitur in digeſtorum lib. 1 Verba ſunt hæc epiſtolæ, quę quoniã elegantiſſima & plena bonæ frugis, edi-ſcenda iis cenſeo, qui remp geſturi. *Quantũ*, inquit, *ad xenia pertinet, audi quid ſentimus. Græcum prouerbiũ eſt* οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε οὔτε παρὰ πάντων. *Nã valde inhumanu eſt a nemine accipere, ſed paſſim viliſſimũ eſt, & per omnia auariſſimũ*, Sic illi. Porro Græca verba poſſis ad hunc interpretari modum. Nec omnia, nec paſſim, nec ab omnibus.

Prouerb. Græcum.

Quanta in muribus ſalacitas, & Æliani verborum interpretamentum, atq; inibi locus apud Martialem correctus & enarratus.

CAPVT XCVI.

Martia. loc.

IN ſeptimo epigrammaton vulgatis quidem codibus ita eſt apud Martialem:

Nam cum me vitam, cum me tua lumina dicis.

Sed enim vetuſtiſſimi quique ſic habent:

Nam cum me murem, tu cum mea lumina dicis.

Quod tamen a nullo eſt hactenus animaduerſum, aut emendatũ. Quæri vero poteſt, quo intellectu puella blandiens amatori, murem eum vocet? An eodem quo etiam paſſerculum ſolet, quia mures quoque perhibentur ſalaciſſimi, ſicuti ſcriptum inuenio libro Æliani duodecimo de animalium proprietate, verbis ad hanc ſententiam. *Ferunt autem mures* (inquit) *ſalaciſſimos eſſe, teſtemq; adducunt Cratinum ſcilicet in Fugitiuis. Age nunc tibi de ſereno aduerſus mollitiem muris fulgurabo Xenophontis. Sed enim fœminam quoq; murem narrant ad venerea eſſe prærabidam. Rurſumq; apud Epicratẽ in choro. Fabula enim hac Epicratis eſt. Poſtremo ſubiit me deteſtabilis lena, deierans per puellam, per Dianam, per Perſephatam, eſſe vitulam, eſſe virginem, eſſe pullam indomitam. At illa cauus erat muri-nus. Superiectione eam ſalaciſſimam dicere voluit, cum Cauum prorſus murinũ vocitauit. Et Philemon, Mus albus, cum quis eam. Sed pudet fari, Clamauit adeo ſtatim deteſtanda lena, vt ſæpe latere non eſt.* Hactenus Ælianus, auctoritatibus etiam magni nominis comicorum ſuccenturiatus.

Mures ſalaces.

Automaton legendum in Suetonio, quod nunc vulgo aut ornatum, quidq; ea voce ſignificetur.

Digitized by Google

CAPVT XCVII.

Locus apud Suetonium in Claudio ita perperam legitur in pleriſq; voluminibus: *Si aut ornatum, aut pegma, vel quid tale aliud parum ceſſiſſet.* Cum veri, integriq; ſic habeant codices *Si Automaton, vel pegma.* Inſpice vel Bononiæ librum ex diui Dominici: vel item alterum Florentiæ ex diui Marci bibliotheca, quam gens Medica publicauit, veterem vtrumque. Sed & vtroq; vetuſtiorem, quem nunc ipſi domeſticum poſſidemus, vt taceam complures alios, ne fortaſsis ambitioſior & nimius citandis teſtimoniis deprehendar, vbiq; hanc nimirum poſteriorem ſcripturam inuenies. Apparet ergo *automata* appellari ſolita, quæ ita mechanici fabricabantur, vt ſua ſponte efficere quippiam, velut ignara cauſſa viderentur. Qualia nunc aut horologia ſunt, aut verſatiles quæpiam machinæ, in quibus imagunculas, occulta vi curſitantes, ludibundasq; miramur. Quales etiam vel fontes, vel ignes ipſi, quodam artificioſo temperamēto, ſpecieq; noua, certis interuallis, aquas, flāmaſue iaculantes. *Automatum* enim velut vltroneum, & ſpontale poſſumus Latine interpretari. Sic Homerus in 2. Rapſodia, veniſſe ad dapem Menelaū dicit *automaton*, ſponte ſua ſignificans, non cuiuſpiam vocatu, quaſi a ſemet impulſum. Sicut Euſtathius quoque exponit, qui deinde ait a iunioribus αὐτόματα vocari, quæ forte quadā fiant, quaſi μάτην, hoc eſt temere, καὶ ὡς ἔτυχεν. Et paulo poſt idem ſic addit propemodum: *Talis autem ſententia etiam illa mechanicorum nominauit automata.* Ceterum philoſophus Heron in Pneumaticis, *Aquam exprimi* ait *in ſublime automaton*, id eſt ſpontalem, de ſphæra concaua, quā deſcribit, ſicuti cornicē quoq; cōfingit, quæ ſe ad auiculas itidem fictas conuertat αὐτομάτως. Quin ædiculam quoq; docet conſtruere, cuius accenſo igni fores item αὐτομάτως, id eſt, ſponte aperiantur, exſtincto cludantur. vt omnia quo diximus intellectu ſint audienda.

Sueto. locus. *Automaton.* *Automata.*

Perſii locus, & item Senecæ declarati, deque manumittendis feſtuca ſeruis, & circumactu.

CAPVT XCVIII.

Perſius in ſatyra ſexta ſic ait:

Non in feſtuca lictor quem iactat ineptus.

Vbi poeta diligentiſſimus manumiſſum hominem ex vetere conſuetudine ſignificauit. Eſt enim a Plutarcho traditum in libello de iis, qui ſero puniuntur a Deo: *Morem fuiſſe Romanis, vbi quempiā manumitterent, vt eius corpori tenuem feſtucam inicerent.* Ex quo illud apud Plautum in Milite, *Quid ea ingenua, an feſtuca facta, ſerua an libera eſt?* Quoniam autem & circumagebantur, qui libertatem nanciſcebantur, fortaſſe vt oſtenderetur licere iam ipſis, pro ſuo arbitrio, quorſum vellent, moueri, quod & ſupra dixerat Perſius:

Verterit hunc Dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama.

Perſii locus. *Manumittendi mos.*

Digitized by Google

Circumagitur, id eſt liber ſit.

Et a prætore plerumque vindicta liberabantur, *propterea & ictus* inquit, *& lictor.* Nam lictores ſeni prætoribus apparebant. Circũagi autem ſeruos, qui manumitterentur, etiam Seneca docet in 8. 1. libri ad Lucilium epiſtola: *Philoſophiæ,* inquit *ſeruias oportet, vt tibi contingat vera libertas. Non differtur in diem, qui ſe illi ſubiecit & tradidit. ſtatim circumagitur.* Hoc enim ipſum philoſophiæ ſeruire, libertas eſt. Circumagitur hoc eſt manumittitur, liberaturq́;

Cur Muri partem deiicere quod ait Suetonius, Hieronicæ ſoliti.

CAPVT XCIX.

Suetonii loc. Hieronica.

SVetonius in Nerone, *Reuerſus, inquit, e Græcia Neapolin, quod in ea primum artẽ protulerat, albis equis introiit, disiecta parte muri, vt mos hieronicarum eſt.* Ita ille. Nemini autem eſt dubium, ſacrorum certaminum victores, hieronicas appellari. Sed moris iſtius cauſſam tantum adhuc inuenio apud Plutarchum, libro Sympoſiacon 2. in hanc ſententiam. *Quod autem,* inquit, *victoribus curru vehentibus permiſſum partem muri diuidere, atq; deiicere,* hunc ſane habet intellectum, non magnopere ciuitati muro opus eſſe, viros habenti, qui pugnare poſſint & vincere.

Vehentes. Murorum deiectio.

Quæ ſint apud Maronem ſilentia lunæ, quæve tacita virgo apud Horatium, ſuper iis Seruiana & Acroniana refutata ſententia.

CAPVT C.

Verg. loc.

VErgilius Æneidos ſecundo:

Tacita, inquit, *per amica ſilentia lunæ.*

Seruius igitur, *Sciendum autem eſt*, ait, *ſeptima luna captam eſſe Troiam, cuius ſimulacrum apud Argos eſt conſtitutum. Hinc eſt quod dicit: Oblati per lunam. Et alibi: Per cæcam noctem. Tacita luna, aut more poetico noctem ſignificat, aut phyſica ratione dixit. Nam circuli ſeptem ſunt, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Et primus hoc eſt Saturni, vehementer ſonat, reliqui ſecundum ordinem minus. Sicut audiuimus in cithara, cuius vltima chorda minus ſonat.* Hactenus Seruius. Libenter igitur ab eo quæſierim, cur amica, Luna, latere, ac fallere conantibus, aut num Lunam quoque ſilentem apud M. Catonem, & item apud Plinium, ad eandem referat harmoniam planetarum. Quod autem *citharæ vltimam chordam ſonare* ait *minus*, hoc ita denique procedet, ſi vltimam non iam pro ima, ſed pro ſumma capiat, quæ Græce hypate vocatur, vnde grauior excitatur ſonus. Sicuti ab extima altera, & tenuiſſima, quam equidem libentius vltimam dixerim, acuta vox profertur, quæ plus ſonare ob id videtur, quia prorſum tenditur, vt in libro de Muſica ſecundo ſcribere ait Theophraſtum Porphyrius in commentariis illis, quos in harmonica Ptolemæi ſcriptos reliquit, *Sicuti grauis ob id,* inquit, *minus auditur, quia circa diffunditur.* Quod aute & apud Macrobiũ legimus & item apud alios, Saturni

Hypate. Chordarum ſonus.

Macro. loc. Saturni curſus.

orbem

Digitized by Google

orbem, cuius conuerſio ſit concitatior, edere acutiſſimum ſonū, minime hoc arbitror a Platone, vel in Timæo, vel in rep probabitur, qui tardiſſimū ſcribit eſſe Saturni orbē, quanquā hoc fortaſſe ad longiorē ſui curſus ambitū referetur. Sed Ariſtoteles certe in libro ſecundo de cœlo, tardiores ob id ait eſſe ſuperiores orbes, quod impetu ſtelliferi orbis, magis retardentur. Vt ergo vel Alexandri, vel Simplicii, vel item iuniorū de eo opinionē prætermittā, ſi veram plane Macrobii ſententiā vis colligere, ad curſum referas diurnū, qui ſine dubio celerrimus in ſupremis, & concitatiſſimus inuenietur. Sed nos hac ablegata cōmentitia (vt arbitror) Serui, minimeq; neceſſaria ſubtilitate, potius accipimus tacitæ lunæ ſilentia Lunam ipſam, quā vocant ſilentē, hoc eſt, minime tum quidem lucentē, vt latere inſidiæ magis poſſent, pulcra nimirum, & eleganti tralatione ab auribus ad oculos. Nam ſicuti ſilentio nihil auditur, ita nihil tenebris cernitur. Plinius igitur libro nat. hiſtoriæ 16 *Diem* inquit *coitus Lunæ ab aliis ſilentis lunæ, ab aliis interlunium appellarī.* Tum idem libro duodeuigeſimo & hoc ait, *ſilente Luna ſeri iubent.* M. Cato etiam in lib de re ruſtica. *Nunc ſtercus euehi Lunæ ſilenti, nunc item ſilente Luna ficos, oleas, mal..., tyros inſeri.* Poſtremo etiam prata primo vere iubet eadem Luna ſilente ſtercorari. Ridiculū autem fuerit aut hæc Catoniana, Plinianaq; referre ad ſiderū muſicam, aut in vetuſtiſſima, viuqne receptiſſima locutione deſiderare iſtiuſmodi ambages. Equidem Lunam hic ſilentē, vt dixi, pro minime tum lucente acceperim, quod fuerat tempus Græcis obſeruandum. Neq; ita tamen interpretor, vt ad viuū reſecem, atq; ipſum deniq; Lunę coitum plane intelligam, cum nox tota tenebricoſa, nam hoc vtiq; refellitur, quoniā poeta mox ait: *Oblati per lunam.* Nondum igitur luna lucebat, cum illi a Tenedo ſub veſperam nauigabant. Sed lucere tum cœpit, cum iam vrbem occupauerant. Non igitur, aut ſera fuerit, aut pernox Luna tum nec Lunæ quidem omnino coitus, ſed tempus arbitror potius, quam diu illa non luceret. Etenim plura ſæpe quam videatur, vox apud poetas aliqua complectitur. Ob hoc igitur illud in noſtra Ruſtico:

Quidq; ſilens moneat, quidq; intermenſtrua Phœbe.

Nec abſurde tamen præter epitheti rationem temporariam, lunæ acceperis amica ſilentia, quoniam in auſpiciis quoq; ſilentium vocari Cicero ſcribit, ꝙ omni vitio caret. Iam apud Acronem quam pulcrum, quam ingenioſum, qui enarrans Horati locum, libro carminum ſecundo:

Dum capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.

Tacitā virginē intellexit quaſi clarā ſacerdotii nobilitate, & vt hoc ineptis perſuadeat, auctoritate etiam abutitur Maronis, qui dixerit, *Tacita per amica ſilentia Luna.* Ceu ſi *tacita Luna* ſit hic etiā pro clara accipienda. Videlicet nō & apud Dionyſium ſaltem Romanæ

Tacita luna ſilentia.

Luna ſilent.

Mala.

Lo. in Ruſt.

Amica ſilēta Luna.

Silentium in auſpiciis.

Horat. loc.

Tacita virgo.

Digitized by Google

hiſtoriæ auctorem, & apud Plutarchũ, alioſq; permultos Acro legerat ignorati prorſus ab omnibus quibus deniq; vel ſacris vel ſimulacris Veſtales virgines tuendis præfoerẽt, vt ob hoc ipſum quod præſtabat ſilencium, Tacita vocetur virgo, Troianam ſoli cui fas vidiſſe Mineruam.

SEd vt hic liber, quanquã ſic quoq; nimis longus, aliqua tamen veluti coronide cumuletur, & nihil ſit omnino intrepercuſſum, ſcire lectorem volumus, poſteaquã de magno quaſi populo, iam tũ anno ſuperiore, Centuriam hanc vnam, ſicuti nunc eſt, niſi tantum pauculis ſubinde (vt ſit) interſperſis floſculis adornaueramus, & ſpectandã publice amicis aliquot exhibueramus, emanaſſe in vulgus fabulam, non ſatis certo auctore, quæ ſuſurris aures iſtiuſmodi compleuerit, nihil eſſe mirũ, ſi quædam noua & inſignia vel antea dictauerit Politianus, vel nunc referre in literis inceperit. Olim iam iſtæc omnia diligentiſſime perſcripta a Nicolao Perotto, qui fuerit Sipontinus pontifex, in eo maxime libro, cui titulũ feciſſet Copiæ cornu. Nam quoniã plurimum auctoritate (ſic enim quicũque illi aiebant) apud Vrbinatẽ ducem, cui dicatus is liber, Medices ſuus Laurentius & gratia valet, per eũ videlicet operis iſtius, & quidem Archetypi facta eſt Politiano poteſtas. Ergo illeq; nunc rapinator, vt hunc ſemel inuncauit librum, velut inſtar quoddam virgulæ diuinæ, publicam prorſus materiam priuati iuris facit, & vt alter Æſopi graculus aliena ſuperbit pluma. De his itaque per aliquot iam conciliabula iactatis, euentilatiſq; tumuſculis, cũ mihi neſcio quid, vt eſt officioſiſſimus homo, Robertus noſter Saluiatus renuntiaſſet, non literarum modo, ſed literatorum quoq; omniũ velut alba linea magnus amator, agnoui ſtatim inuidiæq; mores, q, dum cui nocere molitur, in omnia ſeſe vertit, & vt ille apud Licentium Proteus:

Spumat aper, fluit vnda, fremit leo, ſibilat anguis.

At n. quod ad ipſius ictus occalluerã, nõ ſum propterea ſtudiis iratus meis, tantũ laboris tali mercede rependentibus, nec ipſe me damnaui, quod non hanc teterrimã peſtem deſidia magis placaſſem, nec, vt nonnulli forſitan cupiebant, conceptũ librũ, ſed eũ potius ſepoſui paululũ, & omiſſa in præſens edondi cura, tantumq; ſulcis velut interciſiuis, ita librũ nonnunquã ſicut hortũ rigans, pleniorẽ tamẽ cogitatũ velut a ſiliquis ad panes, hoc eſt, a ludicris ad Philoſophię ſeria tranſtuli. Sic igitur verſare altiora quæpiam animo ſtudia, & operæ grauioris inſtitui, quæ ſuo & ipſa tempore (ſi lecta potenter erit res) in publicam vtilitatem, quo magis argutatoribus iſtis oculi doleant, apparebunt. Etenim ego tenera adhuc ætate, ſub duobus excellentiſſimis hominibus, Marſilio Ficino Florentino, cuius longe felicior quam Thracenſis Orphei cithara, veram (ni fallor) Euridicen, hoc eſt, ampliſſimi iudicii Platonicam ſapientiam, reuocauit ab inferis, & Argyropylo By-

Alias literas.
Nicolaus Perottus.
Cornu cop.
Rapinator.
Virgula diuina.
Alba linea.
Marſilii Ficini laus.
Argyrop.

Digitized by Google

lo Byzantio Peripateticorum ſui temporis longe clariſſimo, dabam quidem Philoſophiæ vtrique operam, ſed non admodum aſſiduam, videlicet ad Homeri poetæ blandimenta natura & ætate procliuior, quem tum Latine quoque, miro vt adoleſcens ardore, miro ſtudio verſibus interpretabar. Poſtea vero rebus aliis, negotiiſque prementibus, ſic ego nonnunquam de philoſophia, quaſi de Nilo canes, bibi, fugique, donec reuerſus eſt in hanc vrbem maxime Laurenti Medicis cum beniuolentia, tum virtutis & ingenii ſimilitudine allectus, princeps hic nobiliſſimus Ioannes Picus Mirandula, vir vnus, an heros potius omnibus fortunæ corporis, animique dotibus cumulatiſſimus, vtpote forma pene diuina, iuuenis, & eminenti corporis maieſtate, perſpicaciſſimo ingenio, memoria ſingulari, ſtudio infatigabili, tum luculenta, vberique facundia, dubium vero iudicio mirabilior, an moribus. Iam idem totius philoſophiæ conſultiſſimus, etiamq; varia linguarum literatura & omnibus honeſtis artibus ſupra veri fidem munitus, atq; inſtructus. Deniq; vt ſemel complectar, nullo nõ præconio maior. Is igitur continuo me, cum quo partiri curas dulciſſimas, & nugari ſuauiter interdum ſolet, & quem ſibi ſtudiorũ prope aſſiduũ comitem (qui ſummus honor) adlegit, is me inſtituit ad philoſophiã, nõ vt antea ſomniculoſis, ſed vegetis vigilantibuſq; oculis explorandam, quaſi quodam ſuæ vocis animare claſſico. Quocirca talẽ ego illum, tantumq; vel auctorem nactus, vel ducem, nec tiquam occaſioni defui, quin occurri potius & arripui, ſic vt aſſiduo propemodum ſummorum tractatu auctorũ, velut attrito crebrius ſilice paucuias ſaltem veri ſcintillas videar excudiſſe, tãtumq; ſi animæ rapuiſſe fomitibus, vt in nocte cœca & illuni, iamiam mihi aliquid profecto fulgoris ſubluceſcat. Sed ecce tibi interim, dum totus in hoc ego, repente Cornu iſtud in vulgus. Fit concurſus. Eſt in manibus. Effunditur. Excutitur. Quid multa? Calumnia me liberat. Vidiſſes continuo nonnullorum vultus lugubre quiddam tacentes, & quod antea nunquam ſoliti, neſcio tum quo pacto (ſicut ille apud Platonem Thraſymachus) erubeſcentes. Sed iſti quidem Cornu, quanquam certe non vacuo, quid ineſſe tamen viderim, non eſt huius temporis iudicium. Tantum conſtiterit in præſentiarum non idem ſpectaſſe me, quod eius voluminis auctorem, nec par vtriq; deſtinatum, præſtitutumq; faſtigium. Quod ſicubi locos eoſdem pro re nata forte vterq; tractauimus (id autem incidere alicubi fuit neceſſe) craſſior tamen inter nos, quam inter Piramum, Thisbenque, paries. Argumento ſit interim vel illa Iuuenalis *Cotytto*, quæ tamen apud ipſum *Cocytos* eſt, de qua tanquã de paupere regno cum Domitio digladiatur, *vel Ara item Martialis frequens cornibus*, *vel Philyra*, vel ſiquid aliud iſtiuſmodi, quod optes cum meis manipularib. accenſiſq; cõmittere. Quin illud euenit, vt hoc ipſo quo Miſcellanea ceſſabãt interuallo, centũ quẽdã

Pici laus.

Illuni nocte.

Cornucopia.

De repub. lib. 1.

Accenſi.

adnotationes doctæ me Hercules (quis enim neget?) & laborioſæ ab homine amiciſſimo nobis, nec huius ignaro propoſiti, tum bene etiam literato, non ſine beneuola, grataque noſtri mentione publicarentur. In quis vnum caſu credo vel alterum pari ferme atque apud nos argumento, compluſcula certe germana illorum propemodum, quæ vel cum Faſtos Naſonis abhinc nouennium ferme, vel poſtea cum Flacci ſatyras interpretabamur, quanta norunt omnes frequentia, publico auditorio dictaueramus. Per ſancte (ſi ſit opus) deierem, tenens aram, cogitaſſe me ſtatim, ſi non de meo, certe de communi iure concedere amico penitus, nec aliquid ex eis agnoſcere, quorum ſibi ille titulum, haud opinor iniuria vindicauiſſet. Nō enim ſic faſtu turgeo, ſic mihi ipſe faueo, vt videri velim tam docti hominis in aliquo doctor, ne mihi illud in os iaciatur, ſus Mineruam. Sed quoniam ſic ea ſe principem demū reperiſſe narrabat, vt ignorata prorſus (ita credo putauit) & inenarrata ad eam diem ceteris aſſeueraret, coactus fateor ſum, quod & ipſe pro ea quam profitetur humanitate, facile patietur, ſimpliciter, ingenueque profeſſionem meam ſuſpicionibus iſtis communis ignorantiæ abſoluere. Nam ſicut haberi iure vel inciuilis poſſim, vel arrogans, ſi non ei quoque, qui tam ſit & diligens, & eruditus, domi & iſta & meliora naſci putem (quandoquidem medio poſuit Deus omnia campo) ſic e diuerſo patrocinium famæ deſerere, non ſolum diſſoluti, ſed etiam (ni fallor) in ſemetipſum pene crudelis videri poſſit. *Et pereant*, Donatus aiebat, *qui ante nos noſtra dixerunt.* Nos ei proſpera, fauſtaque precamur & cupimus, qui noſtra poſt nos aut inuenit, aut certe dixit. Tantum rogamus, ne pigeat in eorum conſortium, quæ tanto ante, tam multi ſub nobis exceperunt, & in quibus pro virili parte laborauimus, etiam nos, ſicuti partiario admittere, ne non amicorum ſint (quod ait Euripides) cuncta communia.

Donati dictum durū.

Miſcellaneorum finis.

Quod ira in pueris optimæ ſæpe indolis eſt argumentum.

Angelus Politianus Laurentio Medici Salutem

CVm poeta Accius Tarenti forte apud Pacuuium grandi iam ætate, & morbo corporis diutino affectum, multo ipſe iunior diuertiſſet, eique tragœdiam ſuam, cui Atreus nomen eſt, deſideranti lectitaſſet, dixiſſe Pacuuiū ferunt, *canorum quidem illud ſcriptorum ac poetici ſpiritus magnificentiam laudare ſe, duriora tamen illa, pauleq; acerbiora ſibi videri.* Atque Accium id *quidem ita ſe habere reſpondiſſe, neque ſe tamen pœnitere, quippe qui meliora ſe deinceps ſcripturum ſperaret. Ingenia enim humana prope vti poma eſſe, quæ ſi duriuſcula, ac guſtatu acerbæ gignantur, tempeſtiue tamen matureſcunt, fiuntque mitia, & iucunda. Sin vero ſtatim mollia, atque vuida, præcocia neque ſimilia naſcantur, prius multo quam*

quam matureſcant, vieta fiunt, & putria. Itaque ingenio tanquam pomis relinquendum eſſe, quod ipſa dies, atque ætate mitificetur. Quorſum nam iſtuc inquis? quoniam pleraque profecto Laurenti Medices, humano in ingenio ſimilia exiſtunt, quæ cum ſpeciem vitioſæ deprauatæque naturæ præ ſe ferant, futuræ tamen virtutis indicia, optimæque indolis ſpecimen a ſapientibus iudicentur, quale forſan & hoc ipſum ſit, quod tuo nuper in filiolo, noſtroque diſcipulo iram, quæ quidem ex increpatione, acceptaque ignominia proueniret, minime improbandam eſſe præ me tuleram. Cuius quoniam iudicii noſtri rationem requiſiſti, non alienū certe fuerit, paucis ea de re in præſentia diſputare. Neq; vero iram hoc tempore laudare propoſitum ſit nobis, quamuis & illam Peripatetici non inutiliter a natura nobis adhibitam putent, vtpote qua tum quibuſdam (vt aiunt) calcaribus fortitudinem incitet, tum vero a nonnullis id quod etiam Ariſtoteles inquit, in ipſius fortitudinis partem referatur: ſed cum ex omni vitiorum genere, id certe minimum ſit habendū, quod a rationis orbita quam minime aberret, ira autem, ſi quidem Ariſt. credere oportet, vel ipſam quodammodo audiat rationem, eiuſq; quantum in ipſa eſt veſtigiis inſiſtat, omnium merito vitiorum minimū eſſe illam credi par eſt. Quoniā vero, vt eſt apud Flaccum, *vitiis nemo ſine naſcitur atq; optimus ille eſt, qui minimis vrgetur*, iram profecto in puero haud omnino deteſtabilem eſſe, fatendum eſt. Contra vero affectio illa animi, quæ *Aorgeſia.* ira omnino vacet, quamq; ἀοργησίαν Græci vocant, haud mihi ſecus in puero, quam in equo adoleſcente tarditas, vituperanda videtur, quippe quæ infirma adhuc, imbecillaq; ætate cum a ratione proficiſci nequeat, a ſtupore certe, atq; animi hebetudine proficiſcatur neceſſe eſt. *Nam in quis permulta & frigida bilis eſt atra*, vt Ariſtot. in problematis ait, *ii ſtolidi ſunt, attoniti, ignaui, in quis permulta & calida, ii perciti, ingenioſi, acres, propenſi ad omnem excandeſcentiam.* Calorem enim phyſici longe magis quam frigus, naturæ conſentaneum putant. Cuius profecto argumentum, cum aliis permultis, tum vero ex anni temporibus perſpicue intelligitur. Cum enim *ſoluitur acris hyems grata vice veris, & fauoni*, mox pulcerrima illa mundi, naturæque ornamenta reuiuiſcunt, ſyluæ frondib. veſtiuntur, campi florib. omnifariam herbiſq; diſtinguūtur, e quib. & odorum incredibilis ſuauitas afflatur. Hinc auicularum blandiſſimis concentibus aer iam ſerenior demulcetur, hinc lymphæ riuis obſtrepunt manantibus, omnia oculis arrident, omnia auribus ſubblandiuntur. Prata, arua, colles, ſyluæ, conualles, ferarum & cicurum omne genus, ipſum præterea cœlum, ipſa (vt ita dicam) rerum natura ad pulcerrimum atque admirandum ſui ſpectaculum, aures, oculos, menteſque conuocant. Omnia pubeſcunt, ac laſciuiunt, omnia denique ludus habet. Venit æſtas vt calidior multo, ita & frugum, ſeminumq; omnium prouētu vberior.

Digitized by Google

Hanc inſequitur *autumnus calcatis ſordidus vuis.* Qui fortunatum illud Amaltheæ cornu, fructuum, pomorumque copia ſcaturiens, diuiti manu geſtat. Quæ tandem omnia exſtinguit mox *glacialis hyems canos hirſuta capillos.* Sed redeo vnde digreſſus ſum, qui illam inquam affectuum omnium vacationem, & quam Græci ἀπάθειαν vocant, tãtopere extollunt, ii mihi nõ hominis, ſed trunci certe, aut lapidis, quæ nulla omnino ſit, vitam fabricari videntur. An vero ego eum mihi amplæ, atq; optimæ ſpei puerum deligam, qui præcipientem ſomniculoſus obaudiat, cui ſit auris iugiter vellicanda, qui excutiendus manu ſit, cui iurgia, cui verbera, cui faces ſint admouendæ? Inſpiciendum inprimis Laurenti eſt, vt eſt apud poetam, & quis *cuiq; dolor victo, quæ gloria palmæ.* Qui enim recenti adhuc ætate ita eſſet affectus, vt neque is laude, neque ignominia moueretur, nihil ab eo quicquam egregium ſperandum fore Lacedæmonii iudicabant. At vero Quintilianus magiſtrorum ille excellentiſſimus, eum ſibi puerum dari poſtulat *qui victus ploret, victor inſultet,* neq; vero eum in puero luſus offendit, quippe qui non ſecus, atq; hæc ipſa, de qua agimus ira, vegeti cuiuſdam animi, erectæq; naturæ ſit argumentum. Quapropter & apud veteres illos philoſophantes, vt eſt apud Plutarchum, in prouerbii iam locum conceſſerat, quod dici ſolet: *Iram non habere, qui mentem non habeant.* Hinc illud fortaſſe eſt, quod cum ex oris habitu, morum quoque aſpectus Ariſtoteles iudicat, *quibus,* inquit, *frons lata eſt, ſtupidi, quibus rotunda, iracundi ſunt.* Manifeſtum videlicet argumentum naturam quoq; ipſam, vel ex oris lineamentis nos admonitos velle, nihil tam maxime a ſtupore differre, quã iracundiam. At vero cum duo diuerſi inter ſe affectus ab vno quaſi capite, & fonte emanantes diuerſa quoque appellatione comprehendantur, alter quidem qui vt primos impetus remiſſiores habet, ita diuturnior multo, permanentiorq; eſt, radiceſque altius in animos agit, alter vero acrior quidem primo & concitatior, ſed ſuo ſibi tempore placabilior, priorem illum quem Græci nunc μῆνιν, nunc κότον, noſtri vero rancorem puto appellent, illiberalis cõtumaciſq; naturæ ſignum eſſe, ſapientes arbitrantur. Tendit enim ad odium, ad vltionem, ad iniuriam, ad contumeliam. Neque vero is recta vlciſcendi via graſſatur, ſed dolo ſæpius, atque inſidiis nititur. Vbi maxime deferbuit, tum maxime eſt implacabilis. Si deprecere, exulceratur. Si ſupplices, recrudeſcit, occaſiones nocendi obſeruat & tempora, ſerpit quotidie latius, augeſcit indies. Quodque Homericus ille Achilles inſtar Plutonis portarum habebat inuiſum, *aliud in pectore clauſum, aliud in lingua promtum habet, altera* (vt inquit Plautus) *manu fert lapidem, panem oſtentat altera.* Hic in mulierculis, hic in vulpecula, hic in iis qui abiecto ſunt animo præ ceteris viget. Hunc diuine Homerus noſter in rege regum Agamemnone adnotauit. Eique deinceps recta quæ

Id eſt indolentiam.

quaſi analogia plurimorum turpiumque vitiorum, ac facinorum perpetua ſtigmata inurit. Hoc nihil tetrius, nihil virtuti & bonitati infenſius, nihil humano ingenio pernicioſius eſt. At vero ille alter, incertatior primo feruidiorque, mox tamen placabilior motus animi, qui a Græcis *θυμὸς*, a noſtris vero excādeſcentia appellatur: in iis plerumque eminere videtur, qui ingenuo ſunt animo, & liberali, iidemque & miſericordes, & placabiles præ ceteris ſunt, qui ad excandeſcentiam propenſiores. Neque vero ii vel in medio iraſcēdi furore a rationis imperio penitus abhorrēt. *videtur enim* (quod præclare Ariſtot. inquit) *audire illam quidem, obaudire tamen, miniſtrorum properum more, qui antequam totum quod imperatur audierint, excurſant præ ſtudio, ac deinceps in agendo aberrant. ſimileſq; ſunt canibus, qui audito tantum ſtrepitu, prius quam illi an veniat amicus conſiderarint, venientibus omnibus ſine diſcrimine allatrant.* Hic ille eſt impetus, qui (vt Homerus ait) *bellatorum animis robur iniicit*, hunc tubæ, hunc cornua, hunc claſſica, hunc militaris illa inuicem adhortatio, & clamor, hunc Imperatoriæ excitant cōciones, hunc vt cetera non acceſſerint, vnica veritas, & laudat & præcipit. *Iraſcimini*, inquit, *& nolite peccare, ſol non occidat ſuper iram veſtram.* Hinc & illa ab Heſiodo laudata contentio orta eſt, quæ & ad virtutem & ad decus capeſſendum calcar eximium habet. Omnem hæc ipſa ex animo mollitiem, languorem, hebetudinemq; omnem exterminat. Hæc infirmos, ſopitoſque animos erigit, & maiores ad rem gerendam facit. Quid tu illam in egregiæ indolis puero conuitiis ignominiaque affecto iram præter gloriæ & virtutis ſtudium interpretare? Non incuſſeras puero verbera, non minis perterrefeceras, verbis tamen lacrymas excuſſiſti, quid plorat Petrulus meus? quid queritur? Nempe id ipſum ferme, quod & Myrmidones illi generoſiſſimi Achillis commilitones, quod eius quam animo agitabant, bellicæ laudis gloriam non aſſequerentur. *Erubuit* inquit *comicus, ſalua res eſt.* An tu hanc puerilem iracundiam non eandem eſſe & pudorem putas? Simillima ſunt iſta Laurenti, eoſdem ſi recte æſtimentur pariunt effectus. Pediſſequæ ambæ ſunt, & comites virtutis. Talem mihi Homerus Achillem effingit. Talem ſe mihi oſtentat pius ille Aeneas, cum immortalitatis ſplendoriſque ſtimulis accenſus:

Terribilis ſæuam nullo diſcrimine pugnam
Suſcitat, irarumque omnes effundit habenas.

Talis & Acheloum Ouidianus Hercules *iamdudum lumine toruo*
Spectat, & accenſa non fortiter imperat ira.

Talem deniq; & Vergilianus ille generoſus equuleus futuræ virtutis indolem præ ſe fert.

Tum ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus,
Collectumque premens voluit ſub naribus ignem.

Quod

Digitized by Google

Quod ſi cui forte naturæ rationis ignaro, nimis hæc iræ laudatio abſurda eſſe videatur, vt cetera volentes conceſſerimus, nunquam mihi certe hoc extorquebitur iram in puero ingenuæ, erectæ, liberaliſque naturæ eſſe argumentum. Accedent anni, literæ, diſciplina. Omnia fient indies mitiora, ad maturitatem ſuo tempore antequam marceſcat, natura huiuſcemodi peruenier. At non laudas in ætate iam conſtanti iracudiam. Eſto, ſi et iam flagitioſa, ac deteſtanda. Et gladius certe idem, ſi carnificis manu geſtetur, deteſtabilis videatur. Si ad latus militis, aut imperatoris ſit virtutis egregiique facinoris imaginem præ ſe ferat.

Pululant ſæpe generoſo in animo vitia virtutibus admixta, non ſecus atque vberi ſolo, cui nondum manus agricolæ acceſſerit, rubi innaſcuntur, & ſentes. Neque tamen qui agricolationis ſtudio inſudant vberem illam fœcundi ſoli ſpeciẽ minus probant. Quamuis ſemihominis *vesano gramine fœtu Mandragoræ pariat flores, mœſtamque cicutam, Nec manibus mitis ferulas, nec cruribus æque Terga rubis ſpiniſque ferat paliuron acutis.*

Quapropter vt boni agricolæ, nihilominus noxias illas frugibus plantas, herbaſque conuellere atque exſtirpare ſolent, quod fœcundi ſoli ingenium ex illis animaduerterint, ita profecto parentes ac magiſtros nihilo magis teneris adhuc vitiis indulgere oportet quod ea optimæ ingenuæque naturæ documenta præbuerint. Principiis obſtandum, & quæ eminent, retundenda ſunt Tarquinique inſtar, papauerum ſumma capita virga demetenda, ſemperque valentioribus reſiſtendum eſt. Neque tamen interim a naturæ bene inſtitutæ ratione alienum eſſe putãdum ſiquidem *reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.* Vale.

M. ANTONII SABELLICI ANnotationes in Plinium.

M. Antonius Sabellicus Dominico Grimano philoſopho & equiti clariſſimo S.

Facis quod & noſtrorum hominũ pauci, ac neſcio an verſime nemo dixerim Dominice eques ſplendidiſſime: qui philoſophia ſtudia complexus: noſtra ista hæc oratoria quæ veſtris illis tum natura: tum conſuetudine olim arctiſſime cohæſere: non vt leuia & parum ſapienti viro neceſſaria: quod pleriqne faciunt: aſpernaris: longaque per interualla reſpicis: ſed vtriuſque rei curas tecum ex æquo partitus ſedulo das operam: vt tã tibi in hac parte quam in illa ſuccedat ſtudiorum profectus. Siſque per hæc iampridem facile conſecutus, vt iam orator non minus eminens quam philoſophus habearis

bearis. Rara me hercule laus: ac quo rarior eo certe pulcrior. Sed in tuo iſto præclaro inſtituto nihil perinde aiunt te ac hiſtoria delectari: nec immerito: alit illa, vt Fabius ſcribit, molli quodam & dulci ſucco orationem. Sed cum hanc quoque varie tractare dicaris, quæ te diutiꝰ in ſui admiratione detineat, præ naturali illa, quam Plinius ſex & triginta complexus eſt voluminibus audio eſſe nullam. Verum quo maiore illius ſtudio teneris, eo te iniquius ferre certum habeo, quod ex vberrima hac recentiorum hominum fruge nemo adhuc extiterit, qui lectionem ipſam a vitio partim temporum iniquitate, partim librariorum inſcitia contracto ſit vindicare adorſus. Aſſuerunt qui ſparſim pauciſſima quædam velut in tranſcurſu ſubnotarent, ſuitque illud intra hoſtium vallum iaculari non ſtatariam conſerere pugnam. Nos vero non quia plus virium quam illi haberemus, ſed maiore quadam fiducia freti, tertio ab hinc anno Plinium eo conſilio interpretandum ſuſcepimus, vt non rerum ſolum, ſed quantum in me eſſet omnis etiam verborum explicaretur ratio: fuit fateor certamen illud longe acerbius quam ab initio conceperam. Ita vt non vbique nobis immota ſteterit acies. Sed turbatus interdum aut pedem retuli: aut magnitudine rei deterritus terga pœne dedi, vici tamen vtcunque conſtantia magis quam viribus, ex longaque & varia obſeruatione ſerie locos quoſdam in amicorum conſpectum cunctanter mehercule & cum rubore nonnunquam dedi. Sed adoleſcentes plerique, qui tum nobis forte operam dabant, immoderatius id facere, vulgoque tota velut mancipia bello capta in aperto proponere: qua res effecit vt amicorum quidam, & in his Antonius Moretus homo, vt noſti, noſtratium literarum perbelle eruditus, ſtudioſorumque fautor maximus, nunquam poſtea efflagitare a me deſtiterint, vt Plinianas huiuſmodi annotationes quã preſſiſſime poſſem in ordinem redigerem, redactas in apertum referrem. Quod ipſum ne magis ſua cauſſa noluiſſe me quam non potuiſſe crederent, ex omni numero qui ſane ingens fuit, pauca admodum atque illa ipſa nuda nulloque verborum apparatu breuiter collegi. Et in his nonnulla, quæ quoniam vtrinque in auctoritate laborarent, cenſui in medio relinquenda. Sed cum duas ferme ex eodem genere centurias ſcripſiſſem, eſſentque altera adhuc ſemi plena, impetus cœpit eam ex extrario quodam & quaſi euocatorum numero ſparſim hinc inde locis accerſitis explere. Quod ipſum ex ſententia acceſſit. Cum iam proſpicere cœpiſſem cui potiſſimum hanc obſeruationis formam cognoſcendam traderem: Tu vnus omnium vir præſtantiſſime maxime dignus mihi viſus es: quem inprimis talis muneris imperti remus. Sciebam enim ita fore vt in tua ornatiſſima bibliotheca emendanda: quamquam nihil ſit illa emendatius, noſtram induſtriam non modo non aſpernareris, ſed etiam daturus eſſes operam: vt duæ hæ noſtræ Centuriæ a me tumultuoſe conſcriptæ: ſi non multo vi apparatu ſaltem aliquanto honeſtiore per te eſſent in medium proceſſuræ, quod ipſum vt præſtes rogo te vehementer: & hortor. Vale.

Ex C. Plinii ſecundo libro, Capite primo.

ET ne ocioſe nimis Plinium adiremus: in ipſo pene veſtibulo obiicitur locus animaduerſione dignus: *alios*, inquit, *rurſus occaſione hinc ſumta, aut his data innumerabiles tradidiſſe mundos*: vt totidem rerum naturas credi oporteret: aut ſi vna omnes incubarent totidem tamen ſoles. Sic & vetera & recentia Plinii, de iis duntaxat loquor quæ adhuc vidimus, habent exemplaria, at tu vide ne *vni* ſit potius legendum: vt ad naturam referatur: nam ſi vna innumeros mundos incubare intelligas: frigide nimis ac parum (vt ſic dicam) conſiderate a Plinio id dictum nemo non altius ſingula rimatus dixerit.

Cap. 7. Poteſt & in dubium venire quid ſit quod ad *ædem larium Orbonæ deæ* Plinius dicat, aram fuiſſe: ſed Macrobius auctor eſt pro familiarum incolumitate olim pueros Maniæ larium matri ſacrificari ſolitos, nimirum ſublato diro ſacrorum ritu, quod ipſe auctor affirmat a Bruto factum. Matronæ ad arcendam orbitatem hic Orbonam propitiarunt, vbi infando ſacrorum inſtituto orbari conſueuere. Eodem ſane capite, *diuus*, inquit, *Auguſtus prodidit ſibi calceum præpoſtere indutum, quo die ſeditione militari prope afflictus eſt*. Ceterum Tranquillus Auguſtum ſcriptum reliquiſſe ait, *ſi mane ſibi ſiniſter calceus pro dextro induceretur*, qua Tranquille lectione datur intelligi *inductum*, eſſe potius legendum, quam *indutum*: nec eo inficias ſæpius id verbum ab eodem vſurpari, quale eſt illud *calciamentum dextri pedis* antequã induatur. Verum hoc loco *inductum* eo citius legerim: quo propius vero eſt, vtrumq; Auguſti verba libentius quam ſua poſuiſſe.

Cap. 8. Nec omnino inepte aliquis quæſierit quid ſit quod Plinius dicat *tertium a Saturno ſydus*, quod idem eſt quod & Martis a quibuſdam *Herculis* vocari, & mox proximo loco *Mercurii ſtellam Apollinis*, at Macrobius ſubtili admodum diſſertatione *Herculem & Martem ſolem eſſe demonſtrat Apollinẽ, & Mercuriũ* eundẽ. Id ego in cauſſa eſſe crediderim potius, quam illud ꝙ Iginius ait Mercurium perpetuo ſignis quatuor nonnunquam cum ſole eſſe.

Cap. 10. *Neq; Luna excedat latitudinem*: Verborum credo ſimilitudo effecit, vt librarii *latitudinem* ſcripſerint, *cum altitudinem* ſcribi oportuiſſet, ꝙ Plinii verba, quæ proxime ſubiiciuntur ꝑſpicue demõſtrant: *Vmbram*, inquit, *terræ Lunaris orbis altitudinẽ non tranſcendere*: idq; argumento eſſe quod reliqua ſydera quæ ſunt ſupra lunam terreſtris vmbræ interuentu non obſcurentur, ſed ſolis vt alibi perſpicue oſtendit appropinquatione.

Cap. 41. Higinius *inter huius tauri*, inquit, *finitionem & caudam arietis ſtellæ ſunt, quas noſtri vergilias, græci pleiadas dixere, eſtq; tauri figuratio in eo talis vt caudã arietis ſpectet, tauri caput*. Gellius ex *hyadibus ſiue ſuculis* credidit tauri caput figurari reliquasq; corporis partes *vergiliis*, quas græci *pleiadas* dicũt: Plinius in tauri cauda eſſe ait

bit ſeptem, quas appellauere *vergilias*, in fronte *ſuculas*, vſq; adeo diuerſi in eadem re explicanda abeunt auctores.

Cap. 49. Inoleuit mendū Plinianis codicibus librariorū incuria ni fallor ortū, in quib. *a Mamertinis & Tudertibus legitur pro Amerinis*, ſunt etenim *Ameria & Tudertum* Vmbriæ vrbes haud multū inter ſe diſtātes: *Mamertini* Campani fuerunt, qui Meſſanā in Sicilia *vt Polibius ſcribit* occuparunt. Plutarchi ad hæc lectio nobis aſtipulatur: is de eodem prodigio: *Ex Ameria*, inquit, *& ex Tuderto Italiæ vrbibus renūciatum eſt noctu per cœlum haſtas ardētes, & ſcuta in principio errantia fuiſſe viſa, Deinde inuicem irruentia more hominum pugnantium, acies impetuſq; faciebant*. quibus Plutarchi verbis vtra ſit verior lectio facile poteſt colligi.

Cap. 65. Affirmabam ego conſtanter omni libraria fide aduerſus reclamante tam vulgo quam mēdoſe loco haud multū inde diuerſo *eruditur* legi, pro *truditur*, aut quod libentius dixerim *eluditur*, proximo inde capite multo maxime pro vulgo maxime. Item vndeſeptuageſimo *Africani*, pro *Affranis*, & longa inde intercapedine ſeptimo ſupra centeſimum capite *fons calidus tamen fluit*, pro *tamen vere fluit* Ego hæc rimabundus antea ſæpius ad diſquiſitionem vocabam. Vetuſtioris inde codicis teſtimonio confirmatus ſeueriori cenſuræ ſubiicere ſum auſus.

Cap. 61 In nullam Plinianæ hiſtoriæ partem licentioſius graſſata eſt librariorum inſcitia, quam in eam, quæ numeros contineret cuius cladis argumenta toto opere cōſperſa lectoris oculos quantumuis excutientes crebra lancinant occurſatione. Etenim quid tam a vero diuerſum dici poteſt, quam quod vulgo legitur, *octogintaquinque millia, & ſexaginta octo millia terræ longitudinem patere*. At ſic habent omnia, in quæ incidimus exemplaria. Ex Macrobio tamen & Ptolemæo colligitur, *ſtadiorum illam eſſe non paſſuū millia*, vt emendata lectio *octoginta quinque ſtadiorum millia, & ſexaginta octo*. Eritque ſenſus terræ longitudinem quinque & octoginta habere millia ſtadiorum, ac ſupra eum numerum octo & ſexaginta vt Arthemidoro placuit, vt autem Iſidoro ſtadiorum millia nonagintaocto, duoque deuiginti.

Eod. Cap. Pari quidē deprauatione, ſed errore adhuc magis pudendo eodem capite legere eſt a Gange ad vrbē Syriæ Myriadrum in Iſſico ſinu poſitam, *quinquagintaquinque millia paſſuum decē & nouem eſſe*. Quaſi vno die a Gange in Syriam decurri poſſit, quod ne Philonides quidem Alexandri curſor, per multos dies ne menſes dicam, verum cōfeciſſet iter. Scribendum igitur *quinquagintaquinq; millia* ſtadiorum, cui numero ſi mille adiiciantur ſtadia ſeptuagies centum millia paſſuum id ſpatium habere reperies.

Eod. C. Auget ad hæc lectoris ſolicitudinē locus, ab eo quē dixi numero quidem diuerſus: ſed offenſa perq̄ ſimili. In eoquidem eſt menſura. Adeo mari efficit *nonaginta octo millia paſſuum*, vbi niſi

ſtadiorum pro *paſſuum* legas, neque menſura, neque numerus conſtabit. Et niſi id ipſum feceris in iis, quæ ex eodem capite, ſubiiciam, ridicula erit lectio alia inquit: *qua certior itinere terreno maxime patet a Gange ad Euphratem. L. mill. a paſſuum. 19.* vbi *ſtadiorum millia* illa eſſe *non paſſuum*, nemo eſt niſi & geographiæ ſit idem expers, qui non plane intelligat.

Eod. Cap. Grauiter ego plura huiuſmodi errata ex eodem fonte manantia vnum in locum congerere. Satis enim ex iis quæ diximus poterat diligens lector monitus videri, vt reliqua per ſe proſpiceret, niſi illud Thucydidis ſuccurreret ἐπιλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας. Ne igitur aliis: qui id laboris ſuſcipere fortaſſis recuſabunt in medio relinquatur: pauca ex eodem capite ſubnectam. *Quem menſura*, inquit, *Artemidori nonaginta efficit & ſexaginta nouem*, vbi niſi poſt nonaginta continuo *ſtadiorum millia* adiicias, nihil ſequitur. Sed huiuſmodi error tam frequens inde credo eſt quod Plinius nunc *per millia paſſuum* menſuras colligit, mox diuerſa ratione *per ſtadia*.

Eod. Cap. *Iſiodorus adiecit*, inquit, *12. M & L. vſque ad Tylen*: eſt fateor menſura parum ob incognita terrarum & pelagi interualla illuſtris, quia tamen ex Herodoto diſcimus quindecim dierum itinere Sarmatas ſupra Meotidẽ habitare, haud ita iudicii ſumus expertes, vt non perſpicue intelligamus mendoſe *12 M. legi*, quin. *12. potius ſtadi.* millia eſſe legendum, quæ lectio ſi non omnino ſit vera, videbitur tamẽ vero ſimilior ea, quæ Plinianis inoleuit codicib.

Ex 3 Lib. Cap. 2 Habent in Bethicæ deſcriptione omnia Plinii exemplaria Sexabdera dictionem coniunctim notatam. Ptolomæus tamen duo eſſe nomina perbelle demonſtrat. Ex illius ſecundo verba ſubieci: vt magis perſpicuus eſſet error: *menoba*, inquit, *ſex: ſelambina abdera*: Strabo. *Exinatorum*, inquit, *ciuitas eſt, a qua ſalſamentaria præcipuum ſunt nomen adepta: Dein Abdera*, quibus verbis plane colligi poteſt *abderam* legi oportere, non *ſexabderam.* Vbi illud interim monebo, perſuaſum me habere *ſexitanorum* ex Græco verti oportuiſſe, non *Exitanorum.* Etenim ex eo quod illi ἐξ dicunt, noſtri quidem ſex non aliter vertere conſueuerunt.

Eod. cap. *Ille ocyor refugit* Scipionis *rogum dixiſſet.* At Liuius auctor eſt. Gn. & P. Scipiones paucis diebus in Hiſpania ſecundo bello Punico oppreſſos, Publicumque poſt fratris interitum ab hoſtibus in turri quadam circumuentum flamma a barbaris iniecta cũ paucis in ea concrematum. Vide igitur an hic ſit locus, quem rogum Plinius appellauit.

Eod. Cap. Scio ad hæc plura exemplaria inueniri: *quæ Mauritania habeant* pro *manentaria. Deitania* pro *editania, Pelleodeones* pro *pelendones.* Ptolemæus, & Plinii vetuſtior, ob idq; emendatior codex lectorem veræ lectionis admonent.

Eod. Cap. *Oppidum Laurentum locus indigetis.* Sic in Plinianis exem-

exemplaribus vulgo reperio, verũ ego Dionyſii verba ſecutus, *lucum* libentius legerim: *Latini,* inquit, *ei cum de Ænea interim loqueretur, templum conſtruxerunt inſcriptione tali præditum: patris diui terreſtris qui fluuii numici vndas gubernat.* Inde hęc ſubiicit: *eſt enim ager exiguus, circumque arbores conſitæ ordine ſpectatu digna,* quibus Dionyſii verbis, locum ipſum Æneæ cõſecratum, nil aliud q̃ lucũ fuiſſe demõſtratur: nec video quid frigidius dici potuiſſet, q̃ lucum ſcribere, cum aut templũ, aut locum, aut ſepulchrũ, aut aliud ſimile exprimi oportuiſſet: Quod Æneam Iouẽ Latii incolæ dixerint, Liuius eſt auctor: *Situs eſt,* inquit, *quemcunq; eum dici ius faſque eſt ſupra Numicum flumen Iouem indigetem appellant: Iouem* fixit non ſolem, vt Plinius, niſi diuerſum potius lucum eum fuiſſe intelligas. Sed res auctoritate caret.

Cap. 5. *Vbi,* inquit, *a medio diſcurſu Cynthos vocatur,* Polybius *Corynthon non Cynthon* locũ appellat. Verba ex ſecundo illius ſunt quæ ſubiecimus: *Hæc* ait *latera inuicem capulata, apicem trianguli faciunt propoſitũ Italiæ promontoriũ, quod Corynthon incolæ vocant.*

Eod. Cap. Quærebamus quod eſſet *miliarium* in capite Romani fori, cuius Plinius eodem capite meminit, eoq; impenſius in ea occupati eramus indagine, quo plures eiuſdem rei auctores meminiſſent, nec expedirent *miliarium* quid eſſet. Tranquillus, & Tacitus Cornelius præterquam quod in Romano foro vterque ſtatuit, *aureum etiam miliarium* appellauit. Sed Plutarchus homo in explicanda hiſtoria ſupra quam dici poſſit diligẽs, perſpicue docuit. *Per ædes,* inquit, *quæ Tyberii vocabantur gradiebatur in forũ, vbi ſteterat columna aurea, in qua inciſæ omnes Italiæ viæ fuerunt,* quibus verbis quid *miliarium* eſſet haud obſcure demonſtratur.

Cap. 11. *Diomedes ita deleuit gentes Nomadorum Bardorumque & vrbes duas, quod in prouerbii ludicrum vertere apinã, Metaicram,* Sic vulgo Plinianis exemplaribus notatum reperies. Sed *apinam* & *tricam* legendũ eſſe cõtenderim. Martialis vrbaniſſimi poetę carmẽ veræ lectionis admonet. *Sunt,* inquit, *apinæ tricæq; & ſi quid vilius iſtis,* quibus verbis haud dubie colligitur per *tricam & apinam* id quod pene nihil eſſet olim ſignificari ſolitum.

Cap. 13. Qui Plinianæ hiſtoriæ libros in capita diuidere primũ adorti ſunt, fecerunt hi quidẽ rẽ tumultuario lectori non ingratã, feciſſentq; proculdubio & aliis haud parum vtile, ſi paulo accuratiore vſi eſſent partitione, pleriſq; enim locis incuria credo potius, quam rerum ignoratione id accidit, vt dimidiata periodus in duo mẽbratim abierit capita, quale illud: *Iam tamen Colonia diui Claudii Sabaria & oppida Carambia Iulia:* vbi haud dubie oſtẽditur hæc omnia cũ verbo quod in fronte eſt alterius capitis ordinari oportere, oppida enim, non ſyluas & glandifera dicuntur loca inhabitari, nec eſt cur in iis, quæ ſequuntur quicquam deſideres, cum poſſit id ſubſtantiuum verbum præſtare.

Ex Lib. 4.c.3. Inſedit perquam multis Plinianis codicibus mendum: vt *Taulu* pro *Daulis* legeretur, in qua ſane emēdatione illud ſuccurrit, eſſe apud eūdem Plinium *in Thracia relationes m:m Bizia arx Regum Thraciæ a Therei nefaſto crimine inuiſa hirundinibus*, cū Thucydides tradat: Thereum Dauliam terræ Phocidos tunc a Thracibus habitatam tenuiſſe: vbi fœminæ circa Ithim notiſſimū facinus patrauere, Ait ad hæc Therem quendam. Sitalcis patrem magnum Odryſarum in Thracia regnum tenuiſſe, ſed nihil huic neceſſitudinis cum Thereo fuiſſe. Hæc in trāſcurſu attigiſſe volui: quia non potui non mirari Plinium vanam vulgi perſuaſionem potius, quam grauiſſimi auctoris opinionem, ſequi voluiſſe, præſertim cum Thucydidis opinionem in Phocenſium rerum relatione non obſcure repræſentet.

Cap. 11. *Mons Serium & Zonerum*. Hæc Plinius, ſi Plinii & non librariorum, potius ſunt verba exiſtimanda: Pomponius inibi *Seriphion & Zona* diſtinctis refert dictionibus. *promontorium*, inquit, *Seriphion, ex quo canentem Orphea ſecuta enarrantur nemora: Zone, tum ſchœnos*, hęc poſui vt in veram lector magis inclinauerit veriorenque duxerit. ſequatur lectionem, nos quando vtrinq; auctoritate laboratur, in medio relinquimus.

Ex Lib. 5 Cap. 4 Adeo quædam librariorum vel incuria, vel inſcitia, Plinianos libros inuertit, vt ne ipſe quidē hiſtoriæ auctor ſi ad ſuperos reuocari poſſit, valeat interpretari, quale eſt illud in Africæ deſcriptione *liberum Clupea in promontorio Mercurii. Item libera Curubis ne Apollinis*: ſic omnia Plinii quæ vidimus habent exemplaria: ſed nos Strabonis & Ptolemæi auctoritate freti *Neapolis* ꝓ *Apollinis* legimus, vt ſit lectio *Curubis: Neapolis*: apparet enim vnius ſyllabæ mutatione locum deprauari contigiſſe.

Eod. Cap. Nec in eo minus ille de quo loquor offendiſſet, ſi ſua recognoſcens hæc quæ ſubiiciūtur perlegiſſet. Inde ſic enim apud plures legere *eſt Thena Aueſinacō madeſta cape*: Sed nos Ptolemæi vetuſtiq; exēplaris lectione adducti ita emēdauimus: *Theene. Macomada, Tacapa*, vel vt quidā habent: *Aueſma, Comade, Stacape*.

Cap. 5. *Terminatur*, ait, Ptolemæus *Marmarica ab oriente ab Anthedone vſq;, eſt & Paretonium haud multū idem diuerſum*. Quid ſit igitur quod Pliniana lectio *Pharendone* habet viderint alii. *Accolunt*, inquit, ille Marmaridæ a *Pharedoni ferme regione*. Cetera ex illo ſi libet require.

Cap. 5 Non eſſent quædam obſeruanda, ſi eruditorum tantum rationem haberemus, ſed ea eſt quorundam vel inſcitia, vel inertia, vt ne ea quidem, in quibus inſigniter eſt alioquin erratū, aduertāt, quo fit vt velut alia pleraq; *Catabathmum* mēdoſe haud pauci legant, vbi *Catabathynun* ſit legendum. Saluſtius ab ortu ſolis decliuem latitudinem, quem locum *Catabathynon* incolæ appellant. *βαθυνὸς* enim græci profundum dicunt.

Cap

C.14. *Arabiæ vero & Ægypto proxima per ea aſperis diſperſa montibus*, hęc Plinius. Ptolemæus, his finibus petream celebrat Arabiã, & in ea Petram vrbem. Vnde terræ videri poteſt nomen inditum.

Cap.24. *Ita natura dimicatio illa* ait Plinius *æquatur hoc cũte, quo vult illo prohibente ire, qua velit.* Quæ Plinii verba niſi altius fuerint inſpecta, credantur ſibi aperte repugnare, ita vt alterum oporteat eſſe falſum: *ſed ſit ſane* vt ille ait, *eſſe deprehendas ſi non omnia ad euentum referas.*

Cap.27. *Nunc mõtana Gage Corydola.* Strabo non *Gagen*: ſed *Cracum* vocat. Ptolemęus *Cagram*, verũ non tam hoc me mouet quam illud, quod proximo capite Indum flu. in Cibaritarum iugis ortũ, lx. dicat perennes fluuios recipere, torrentes amplius centum. Sed Indum in his terris, quod ſciam, nemo poſuit, nec de orientali illo poteſt intelligi. Quare vide ne *Nilum* ſit potius legendum.

Cap.19. *Caricæ minus quod primo condidiſſe Iones narrantur Athenis profecti.* At *Mius* non minus legendum contenderim: *Miuntem* Iones duce Cydrelo Codri filio, vt Strabo tradidit, in Ionia condiderunt.

Cap.32. *Teloſtobogorum piſſimuis.* Sic mendoſi quidam Pliniani codices habent. Alii complu culi *Piſinus* Strabo *Tectoſages*, inquit, *Phrygiam maiorem verſus iuxta Piſinuntem* & paulo: *Piſinus emporium eſt eorum qui in hac regione ſunt, & templum maximum habet magna venerationis matris deum*, quibus Strabonis verbis apparet *Piſinus* dici, qua & *Selinus* forma.

Eod.Ca *Nunc reliqua in ora a Rio*, ſic plura exemplaria. Sed vnũ cõclamatæ propemodum fidei ratio: quaſi vna ſit dictio. Ptolemęus *in ora Bithyniæ Heraclea*, inquit, *poſt Perſil.ũ*: Tion: quod ita ſane eſſe Plinii quoque verba demonſtrant, *in ora*, inquit, *a Tio & non a Rio.* diuiſimque non coniunctim.

Eod.Cap. Nullam Plinianæ hiſtoriæ partem magis librariorum lacinauit iniuria, quam hanc, quæ ad Geographię attinet rationẽ: ecce vel vno capite plura occurrunt, tam aut inuerſa, aut mutilata vt ſomnulentiſſimum poſſint lectorem excitare, etenim quid inemendatius ſcribi potuit *quam Galeadon* pro *Galeedon*, & nõ multum infra *galeadonis*: quod nuſquam terrarum quod ſciam reperire ſit *pro Calcedonis*. Plinius: Strabo: & Ptolemæus *Calcedonem* in Thracii boſphorii anguſtiis ſtatuerũt, *Galeadonem*, neq, ibi neq; alibi ſcriptorum quiſpiam; quod ſciam me legiſſe retulit.

Eod Cap. Sed quo propinquitate vocis pronius in vitium fuit hoc ꝙ dicã, eo maiore eſt ſtudio ab iniuria vindicãdũ Poſtea inq̃t græcorum oppidum: vbi contra omnem librariam fidem *Cæcorum* non *Græcorum* legendũ contenderim Strabonis auctoritatẽ ſecutus, qui vno atque altero loco haud dubie demonſtrat, Calcedonis cõditores *Cæcos* ab Apolline iudicatos: quia cum vrbem ipſam conderent locum eligere neſciuiſſent: Aſtipulantur que noſtræ

opinioni ipſius Plinii verba quæ continuo ſequuntur: *Cæcorum* ait *oppidum, quia locum eligere neſciuiſſent*, quod ſi græcorum legas nil certe ſequetur.

Ex lib. 6. *Gens Macrocephali oppidum Ceſaris portus*: Sic vulgo. Sed *Ceraſus* legendum docet Ptolomæus *Iſeopolis Ceraſus pharnacia*. Seruius. *Ceraſus vrbs Ponti: quam cum Lucullus deleſſet, genus hoc pomi inde auexit, & a ciuitate ceraſium appellauit*: Illud interim ſuccurrit mirari, quod cum emendatius exemplar, nec fidei ob ipſam vetuſtatem contemnendę, *Ceraſus* haberet, quidam *Ceraſportum* fecit, quaſi vnum eſſet nomen. Ptolemæus *Ceraſus* ait *pharnacia iſſi portus trapeſes* quibus aperte ille demonſtrat diuiſa eſſe hæc, non coniuncta.

Cap. 1. *Ad Helleſpontum*, inquit, *octingentorum x x v. millium paſſuum*, qua ſane lectione haud vnum deprehenditur mendum. Etenim *Helleſponti* latitudo ſeptem habet ſtadia. Ceterum idem Plinius alibi: *Helleſpontus ſeptem vt diximus ſtadiis, Europam ab Aſia diuidens*: Herodotus. *Iunxit Xerxes Seſton Abydo ſpatiu medium eſt. vij ſtadiorum*. Septē ſtadia paſſus habēt octingentes lxxv. emēdata igitur erit lectio *octingentorum lxxv. paſſuum*, idque non ſolum auctoritate ſed ratione etiam probatur.

Cap. 17. Age vero quā ridicula, quam voce ipſa veritati proxima eſt deprauatio illa: *Alexādri*, inq̄t, *comites eo tractu indice, quę ſubegerāt ſcripſerūt xxv. oppiderū fuiſſe millū, cominus gentium nouē*. Quæ ſane lectione Plinio quidē ipſi ſi ſic ſcripſiſſet ſenſu & ordine conſtare potuiſſet: Siquidem *Cominus* diſtinguas oportet legaſq;. *Co minus* id Strabonis demonſtrat auctoritas, is de Alexandri victoria locutus. *Ciuitates* ait *quinque millia non minores Co Meropide, quæ profecto multitudo per exceſſum nouem nationes dicuntur*, quinq; millium igitur opidorum corrige nullū Co minus Eſt enim Cos oppidum vt Plinius docet in Calimna inſula Carpatho haud multū diſtans; eſt & inſula vt idem auctor alibi Hippocrates genitus in Inſula Co.

Eod. Cap. Quid ſit præterea non video, quod eodem capite a *Libero patre ad magnum Alexandrum Indos*, ait, *reges clij. & annorum vj. ac ſupra eum numerum. ccec. duos colligere* quod fieri nō poteſt, ſi ad Semeles filiū id referas. Sed aut in numero erratum dixeris, aut quod magis credo ad vetuſtiſſimū illum, quem Ægyptii ab initio ſunt commenti alluſit. Herodotus auctor eſt Gręcos Bacchi nomē ab Ægyptiis audiuiſſe, *vt Neptuni* a Lybibus. Ceterum ſi ad annum ſolſtitialem eum numerum referas, tempora parum cōueniunt cum iis, quæ diuinæ literæ de mundi origine continent.

Cap. 18. Sunt fateor hæc quæ vno loco colligam haud magni alicuius momenti, ſed quibus lectorem nimus ſolertem facile hallucinantem videas, quale eſt illud in extremo capite *de Gangis altitudine nuſquam minus. xx. millium paſſuum, quaſi ad ima tartara ſit*

vnus

Digitized by Google

vnius illi fluuiorum vado depreſſus. Sed, *xx. paſſuum* qui nõ videt legi oportere. Et in proximo ab eo capite: *Darda* legũtur pro *Herba*, & *Pacale* inſula pro *Pactale*: Si vera vtrobique eſt Strabonis lectio.

Cap. 23. & 25. *Patet oppidum ſtad. xxx. multoq; pulcrius ſicut Actacinus ait Artacabane*: Verum vetus codex *antiquitus* pro *Actacinus* habet. Ceterum Varro *Atracinus* a Plinio citatur quod ex ipſius Epitomes haud dubie percipitur. Sic in eo capite quod vno interiecto eſt huic proximum *Parthitas & elymas*: pro *Parrithas* & *clymax* legere eſt. Præterirem ego hæc vt dixi, niſi errores apud imperitos errorum genitores eſſent.

Cap. 27. *Mox vaſto alueo perfuſus. dextra Caracis oppidi infertur mari perſico decimo ore*. Põponius auctor eſt *Tigrim* eo modo quo oritur in mare velut. Herodotus & Plinius aiunt ſingulari eum alueo fluere. Supereſt vt non ad numerũ ſed magnitudinẽ id referas, obſeruatum eſt enim *decimũ queq; fluctum*, *decimum quodq; ouum* pręcipua eſſe magnitudine, vnde & *decumanus* pro magno accipitur, & *decumana porta* quæ in caſtris maxima fuit. Vide igitur ne *decumanos* ſit potius legendum *ſiue decumano*.

Cap. 28. Eſt & *Rarum* inſulam legere pro *Bathum* in exemplaribus compluſculis: & *ſtelle* pro *ſtele*: eſt enim græce στήλη columna. Hoc haud ſane attigiſſem niſi vulgo fere alteram dictionem duplici liquida librariorum inſcitia notatam offendiſſem.

Cap. 29. *Caſpii montes longe abſunt ab Ægypto & Arabia: quippe qui & mari, quod alioquin Hyrcanũ dicitur nomẽ fecere*, mẽdoſũ igitur illud apud Plinium. *Alterum duobus millibus paſſuum vltra Caſpium montem*: vide igitur ne *Caſſium ſit* potius legendũ: eſt is mons in Ægypti, & Arabiæ confinio: quidam in deſerta Arabiæ ſtatuunt, in qua nihil præter ipſum ſit memoria dignum. Liuius, Strabo, Polybius, & Apianus meminerunt. Quod caſſium ſit legendum, Plinii verba pene arguunt: *vltra*, inquit, *Caſium montem quod a xl. millibus paſſuum redit in Pelluſiacam viam*.

Cap. 30. Operæ pretium eſt breuiter referre quot modis locum, quem proxime ſubiiciemus librariorum deprauarit inſcitia, vſque adeo licentia, temere corrumpendi ſæpius incumbit in iis, q̃ haud ita vulgo ſunt nota, quaſi tutius ſit in tenebris, quã in aperto mendacium locare. Habẽt Pliniana quædam exemplaria: *Quo Sanneti quum fugerẽt* diſtinctis dictionibus, alii *ipſa Metteum* fugerint: atque aliter alii, verum quæ emendata ſit lectio Herodotus docet, quo inquit, *Pſamneticum* fugerẽt. Fuit is Ægyptiorum rex, ob cuius ſæuam regni adminiſtrationem. cc. & octo millia hominum ex Ægypto in Æthiopiam migrarunt.

Ex lib. 7. C. 11. *Eiuſdẽ inq̃t, familia Scipioni poſt. Gn. cognomẽ Salũt ominus dedit*: ſi Trãquillũ quãdoq; legiſſent; aut Plutarchũ, qui ex duabus vocibus vnam fecere, facile a lapſu ſeruari potuiſſent: v-

Digitized by Google

terque illi Salutioni cognomen viro fuiſſe tradidit. *Salutio* igitur *minus*, non *Salum tominus* legēdū contenderim. *minus* dico, quando alia vox *magis* propoſitæ materiæ conueniat nulla.

Eod. Ca. Sed qualis deſultoria illa in elementorum ſyllabarumque in vno nomine reddendo deprauatio, ꝙ Vibius quidam e plebe perquam ſimilis Pōpeio fuiſſe a Plinio dicatur: ſi *Vibius* ille ſcriptum reliquit. Valerius enim bis eundem *Iunium* non *Vibiū* appellar. Niſi forte nomē potius hoc fuiſſe aliquis dixerit, illud vero cognomen.

Cap. 20. Ideo. M. Varro vix in huiuſmodi leues & otioſas obſeruationes deſcenderem, niſi adeo multi ita ſomnolenta inertiaque lectione veterū ſcripta verſarent, vt quoquo modo ſit aliquid ſcriptum, tanquam nefas ſit id mutare, indifferenter arriperent, cuius generis eſt illud, quod in fronte poſui, in quo omnia Plinii exēplaria pro *idem* habent *ideo*: atque ita eſſe ſi quis altiuſcule Plinii verba attenderit, facile deprehendet.

Cap. 21. *Armodium & Ariſtogitonem tyrannicidas*: Thucydides in primo hiſtoriarum æque indigenas extereſq; arguit ſcriptores: ꝙ veri inquirendi deſidia: *Armodium* & *Ariſtogitonem* Tyrannicidas appellarint, quippe qui non Hippiam Tyrānum ſed Hipparchum eius fratrem adhuc priuatum ad Leocoriū in Panathenaica pompa ornanda obtruncarunt.

Cap. 23. Credat, quis non videt inepte facere, ſi Plinii ſcripta mihi ex profeſſo aſſerenda oppugnare incipiam, ſed lectorem admonere, hoc eſt, ne omnibus temere aſſentiat: nō quicquam corrigere, aut mutare. *Anarchides*, inquit, *ille qui ſimili de cauſſa preciderit*, an *Anaxarchides* in quæſtione cōiurationis in Tyrannum initę ſibi linguā pręciderit haud facile dixerim. Illud cōpertum habeo *Anaxarchum* Abderitē a Nicocreonte Cypriorum Tyranno, quem apud Alexandrum in diſcrimen capitis adduxerat, poſt illius obitū in poteſtatē redactū, in pilamq; coniectū, cum ferreis malleis tunderetur. Tundite pilam Anaxarchi dixiſſe, *Anaxarchum non tunditis*, qua hominis cōſtantia cōmotus Tyrānus, cū præcidi illi linguam iuſſiſſet, vltro mordicus ſibi in Tyranni ſinum conſpuiſſe.

Cap. 24 Adiiciam nunc tranſlatitium vnum: Simonide *medico*: pro *melico* in Plinianis eſſe exēplaribus. Fuit Simonides lyrici carminis ſcriptor. Cuius Cicero, Fabius & Papinius in ſyluis meminerunt: græci a ſuauitate carminis παρὰ τὸ μέλη ἢ τὸ μέλος, *Melicum* dixere.

Cap. 26. Magniq; nomine inde capto Trāquillus auctor eſt, Cæſarem cū ſubito acceſſu Pharnacis Regis copias fudiſſet, *it ſunt, qui te magnū fecere Pōpei Exclamaſſe*: quibus ille verbis ſignificaſſe videtur nō ex Africa, ſed ex Ponto magni cognomen Pompeiū reportaſſe. Plutarchus ex Sicilia reuerſum a Sylla eū Magnū ait appellatum, nec ſupprimit tamen fuiſſe, qui illū eam in Africa appellationem

tionem adeptum tradiderint, poſui ego hæc, ne quis Tranquillo temere accedens, Plinio hoc nomine calumniam intenderet.

Cap. 43. *Mulionem caſtrenſem ſuffranium*, ſic habent compuſcula Plinii exemplaria, alia non pauca *Suffraneum*, ſed vide, ne *Sufferaneum* ſit potius legendum, a ſuffero, ſuppono. Plautus. *Intro ad vxorem vt tergũ ſufferam ob iniuriam*, id eſt, ſupponam: Sed propius vero eſt *ſufforaneum* reliquiſſe Plinium ſcriptum, vt quemadmodum *circumforaneum* dicimus, ita pari ratione *Sufforaneum*, eritque in hoc ſemiplenus ſenſus, in illo plenior: ſed hæc omnia coniectura magis quam ratione conſtant.

Eod. cap. *Ex quibuſdam ſelicitatis inductus argumentis.* Nullo modo adduci poſſem, vt tam leuia obſeruarem, niſi viderem huiuſmodi errata non minus legentium, quam librariorum incuria inoleſcere. Quis enim tam expers eſt iudicii qui accuratius hæc intuitus non videat *quibuſnam* eſſe legendum, non *quibuſdam*. Etenim inficiatio illa eſt, & cum ſtomacho per parentheſin legenda, vt ſit ſenſus: Sylla vnus ad hoc aui ſibi Felicis nomen adoptauit, quibuſnam felicitatis argumentis? quaſi dicat, dii boni quam turpibus & ab omni felicitate alienis, an quia tot ciuium millia proſcribere potuiſſet?

Ca. 44. Et hoc dicebat *iam Balearicus & Creticus diadematis iam Macedonicus erat*. Cuum hæc in ordinem redigeremus, forte apud me Palladius Niger, homo Plinianæ lectionis perquam ſtudioſus, tum ille quoniam in hunc locum tanquam ſcopulum impacti heſeramus, obſeruaſſe ſe aiebat apud Plutarchũ in Coriolano: Metellorum quendam quia diutius frontem vitta obligatus ob diuturnum vlcus in medium proceſſiſſet Vittati cognomen adeptum, verum quia diadematis inſigne vitta conſtare non ignorabamus, ſuſpicari occæpimus ne *diadematus* ſit potius legendum, quam *diadematis*. Nec ita multo poſt ex Cicerone propemodũ ſum adeptus quod cõiectura indagabamus, Is in ea Oratione quam ad populũ habuit *non vt pro Quint. Metello* ait *viro clariſſimo iam ſpectata ætate filius no. L. Diadematus conſularis, ſumma auctoritate, non Quintus Metellus Cenſorius.* Verum quum *diadematus* reliqua exemplaria haberent, vnum duntaxat ſatis ſpectatæ fidei *diademater* habuit. Ceterum ille quem Plinius *diadematum* appellaſſe videtur: Quint. non Lucii prænomen habuit, facilis variatio.

Cap. 45. *In ſumma ille Deus cœlumq; neſcio adeptus magis an meritus herede hoſtis ſuæ filio exceſſit*: Ridiculũ eſt, ne propudium dicam, vulgo ita receptum, vt ſuæ hoſtis filio herede Auguſtum deceſſiſſe ſcripſerint ad hunc diem omnes, velut Liuia Auguſti fuerit hoſtis, cum quo an ad exitum vſq; vitæ coniunctiſſime vixerit Tranquilli verba perſpicue demonſtrant: *Repete*, inquit, *in oſculis Liuia & hac voce defecit: Liuia noſtri coniugii memor viue & vale*: Quin meminiſſe oportuit Tiberii patrem aduerſus Auguſtum L. Antonii par-

Digitized by Google

auctorum diligentiſſimum tradere, Libyam inter multa & varia animalia vrſos quoque alere.

Cap. 44. *Nec pontes tranſeant per raritatem plantarum tranſlucentibus fluuiis.* Tu vide ne *plancarum ſit* potius legendum. Sunt enim *planca* tabulæ planæ a planicie dictæ, quanquam non eo inficias & *palangas* legi pro teretibus fuſtibus qua item materia ſolent pontes inſterni. *Palangarum* auctor eſt Feſtus.

Ex lib. 9. Cap. 18. *Mullum. 80. librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit, quanta mercatura cum luxuria ſub vrbanis' literibus inuentum eſt, & hac natura vt alii alibi piſces principatum obtineant:* Sic vulgo legere eſt: Ex qua lectione non verbis ſolũ, ſed periodis quoque inuerſis nullus quidem rectus poteſt elici ſenſus, tu vero *quanti* legito pro *quanta*, & eſt pro *cum*, verbumque ſubſtantiuum cum ſequentibus iungito, erit itaque emendata lectio, *quanti luxuria mercatura*, id eſt, *luxurioſis hominibus mercaturis eum captum ſub vrbanis littoribus*, id eſt, *vrbi propinquis. Eſt & hac natura vt alii piſces principatum obtineant*, quaſi dicat: Comparatum eſt natura vt alii piſces alibi ſuauiores iudicentur, ac per hoc maiore pretio digni, vt mullus qui ſi ſub vrbano ſit mari captus, melior ſit guſtu quam alibi. Eſtque ni fallor *mullus*, quem indigena: magis, quam exotica lingua Veneti *Barbionem*, Roani *triliam vocant*.

Cap. 25. *Eſt & admodum paruus piſcis aſſuetus petris Echeneis appellatus* Præteriiſſem hunc locum ſilentio, vtpote parum neceſſarium, niſi viderem quendam noſtri temporis ſingulari alioquin doctrina, præſtantique ingenio virum incuria credo, aut certe vocum ſimilitudine deceptum, *Echinnum* pro: *Echeneide* accepiſſe ſimul, vt & locum in Anneo Lucano deprauatum corrigeremus. Ita eſt enim ferme receptum, vt carmen in eo legatur: *In mediis Echinnus aquis*, quum vel metri neceſſitate ſit Echeneis legendum, prima enim in *Echinno* breuis eſt: quod Martialis carmen demonſtrat: *Cortice depoſito mollis Echinnus erit. Echeneis* ad hæc non *Echinnus* carinæ inhæret: quod Plynii verba haud dubie declarant. *Hoc carinis*, inquit, *adhærente naues tardius ire creduntur. Et rurſus Caligulæ imperatoris ab aſtura antium remigantis quinqueremem quadringentis remigibus aduerſum nitentibus retentam ſcribit tactamque ab vrinatoribus gubernaculo herentem magnæ limacis ſimilitudinem principis & aliorum oculis ſubieciſſe.* Quod *Echinnus & Echeneis* re & voce differant eiuſdem Plynii auctoritas demonſtrat, *Scorpio inquit lædit dum manu tollitur Erythinus, Echeneis Echinnus.*

Ex lib. 10. Cap. 3. Homerus inquit & *parcnon* vocat, alii & *placum* quidam codices habent & *plancum* ſed πέρκνον Græci nigrum dicunt, & πλανκτὸν errantem quare percnon libentius, & placunta legerim.

Cap. 6. *Vmbritius aruſpicum in noſtro æuo peritiſſimus parere tradit oua tredecim*, ſic vulgo notatum reperias: ſed quam ſit emendata lectio Ariſtotelis verba demonſtrant, qui *bina* ait *oua vulturem parere*. Tria igitur legas, non *tredecim*, vt vno abiecto, quemadmodum Vmbritius credidit, duo fœturam impleant, quod & Ariſtoteli videtur placuiſſe.

Cap. 23. *Pithonoſconam vocant, in Aſia patentibus campis vbi congregatæ inter ſeſe commurmurant*: ſic vetuſtus ille noſter codex, recentiores alii *Pithonis Cumen*. Strabo ex *Phritio Locrenſi veniſſe* ait, *qui locum non longe a Caiſtro condiderunt Cumen nomine*, quibus apparet *Phritionis Cumen* legendum non *Pithonis*.

Cap. 64. *Ex omnibus, quæ perfectos fœtus vel tanios & numeroſos edunt:* Siquis non verba ſolum, ſed verborum ſenſum altius attendat, contuleritq; cum iis, quæ ſunt in alterius capitis fronte, haud dubie iudicabit, hinc non aliunde caput ipſum incoari oportuiſſe.

Ex lib 2. cap. 24. *Non ad hoc videtur pertinere crebra tapexitas*, in pluribus exemplaribus ſic reperio, in quibuſdam vero *crebrate pexit aſcile*, ſed neutrum meo iudicio conuenit. Coniectura igitur magis quam auctoritate fretus *cribrata pexitas* libentius legerim, vt demonſtrare voluerit ex aranearum textura cribri rationem, & formam imitari. Ceterum videbitur fortaſſe alicui *pexitas* tam dura quam noua forma dictum, ſed a Pliniana verborum figura non multum abhorret: ſit tamen cuique volenti integrum ſi poterit in hunc & reliquos locos meliora comminiſci.

Ca. 29 *Quod maxime miremur famem quoq;, quapropter heſterna pabula præterquã ſciunt imminere, nos petant:* Quæ emendauimus: aſtipulaturq; nobis propemodũ vetuſtioris codicis lectio, in quam multo poſt incidi, qui *petere* habet *pro præter*, niſi tu quoque *petere* malis legere, vt ſit ordo: Miremur, quod ſciunt imminere famem qua propter & *petere* externa pabula: Sed prior lectio vt verior, ita tutior.

Cap 37. *Diuo Auguſto equarum modo glauci fuere, ſupraq; hominem albicantis magnitudinis, quam ob cauſſam diligentius ſpectari eos iracunde ferebat.* Hæc Plinius. Tranquillus contra: *Oculos*, inquit *habuit claros ac nitidos, quibus exiſtimari volebat ineſſe quiddam diuini vigoris, gaudebat ſiquis ſibi acrius cõtuenti, quaſi ad fulgorem ſolis vultum ſubmitteret.* Quid magis diuerſum vterque ab altero tradere potuiſſet, in re ob temporum propinquitatem, prope oculis admota. Ceterum vter illa verius tradiderit, videbunt alii.

Cap. 27. Scio ego quantas in ſe his paucis annis conciuerint procellas, duo haud obſcuri nominis viri, dum hæc Plinii verba quæ ſubiiciam diuerſo ſenſu diſtraherent: *Antiqui abdomen vocabant priuſquam callere id ſcientes occidere non aſſueti*, vbi *callere* non ad ho-

Digitized by Google

ad homines puto referendum, ſed ad *abdomen* ipſum, vt ſit *callere callum habere*, quemadmodum *rubere*, *& pallere*, dicimus, *pallore ruboreq; eſſe praditum*, Id ego admonui quia illi aliter omnino ſenſiſſe videntur.

Cap. 43. *Thracio enim ſtudioſo in C. Caſaris ludo notum eſt dexteram fuiſſe proceriorem*: Sed tu *Thraci* potius legas. Quid Thrax in gladiatorio ſit certamine notum eſt, fauet huic lectioni ſpectatæ fidei codex, in quo *Thraci* eſt non *Thracio*.

Cap. 45. *Camelo tali ſimiles biſulcis ſe maiores paulo. eſt enim biſulco diſcrimine exigue peſſimis veſtigio carnoſo, vt vrſi, qua de cauſſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt*, de qua verborum forma nullus quod videam elici poteſt ſenſus, ſi *peſſimis* legas, quare verior, nam ſanior erit lectio, aut certe vero ſimilior, ſi diſtinctis vocibus *per Simiu* pro *peſſimis* legatur.

Cap. 46. & 49. *Sues ex vtroq; genere exiſtimantur, ideo fœtus earum hominem exiſtimarunt habere facile conuicti*, ſed vide ne *omen* potius quam *hominem* Plinius ſcripſerit, & tertio ab hoc capite ne *Trederico* ſit mendoſe pro *Treuirico* notatum.

Ex lib. 13. cap. 4. *Folia cultrato mucrone lateribus in ſeſe biffidatis bellas primum monſtrauere gemmas*: Poſſet video in dubium venire quid ſit, quod Plinius dicat, bellas gemmas a palmis monſtrari ſolitas, ſed ad illud credo alluſum, quod ex palmis ſcopæ fieri olim conſueuere. Id Martialis carmen haud obſcure demonſtrat:

In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe. Scopis igitur diuitum pauimenta verruntur, quæ an luxurioſo illo ſeculo pretioſe fuerint inſtrata, Papinius docet, *labor eſt*, inquit,

Memorare figuras: Aut ebur aut dignas digitos conſtringere gemmas. Et rurſus:

Dum vagor aſpectu imprudenſq; per omnia duco
Calcabam nec opinus opes.

Ca. 44. *Frutex eſt & cythiſus ab Antimacho Athenienſi miris laudibus pradicatus pabulo omniũ*: Tu vide ne *ouium* ſit legendũ: nam ſi animalium ſubintelligas falſum eſt, ſi minus, quadrupedum addendum fuit: quanquam ſic quoque vix crediderim omnibus indifferenter quadrupedibus ex vna herba optatiſſimum quæſitum pabulum, cum aliæ aliis delectentur. Sed facta ita eſſe quadrupedum aut pecudum, aut aliud id genus addi oportuit, cum ſupra nullius generis animantium aut ſpeciei meminiſſet. Nec obſtat quod non multo poſt iumenta dicat eo pabulo pingueſcere, poteſt enim ita natura comparatũ videri, vt alia pleraq; animalia eo pabulo pingueſcant, ſed vt ouibus ſit quam commodatiſſimũ.

Ex lib 14. cap. 1. *Vt vindemiator auctoratus rogum ac tumulum excipiat*: Id ſane dicere voluit tantam eſſe vlmorum proceritatem, vt is qui ad eam vindemiam conducatur, preter diurnam mercedẽ rogum etiam & tumulum excipiat, q. d. ſi tam eminenti arbore

lapſus exſtingueretur, is cui locata erat opera rogi ac funeris perſolueret inpenſam, aut certe funus & rogum mortuo repræſentaret.

Eod. Cap. *Atq; in delictis etiam pœnam honorat*: quid eſſet quod Plinius *pœnam* in delictis vitem honorare dixiſſet, petierunt a me apud Moretum bibliopolam ſedente, patricii quidam adoleſcentes. Sed ſiue ſerio, ſiue tentandi gratia id illi facerent, breuiter occurri, quoniam vitis centurionis eſſet, non carnificis, aut lictoris geſtamen, ſubiecique continuo illud Iuuenalis: *Nodoſam poſt hac frangebat vertice vitem: Si lentus pigra muniret caſtra dolabra*, Mox & Martialis alterum *Vare paret bonis lata modo vite per vrbes*, honorificentior enim pœna quæ a Centurione quam quæ a lictore eſſet illata iudicara.

Cap. 4. *Magna fama fuit vetuleno Ægialo perinde libertino hoc in Campania rure veliterno maiorq; etiam fauore hominem, quam ipſum Africani colebat exilium.* Sed *literniuo* non *Veliterno legendū*, hoc a *velitris* eſt illud a *literno* oppido, vbi Africanus exulauit, Liuius & Valerius ſunt auctores. Diſtat Liternum a Velitris plura millia paſſuum, vocum tamen ſimilitudo in cauſſa fuit, vt error ſemel receptus lectorum incuria ad hunc diem inoleuerit.

Eod. cap Pudet me maiorum negligentiæ qui tantum librariorum vel incuriæ vel inſcitiæ indulſerint: vt quæcunque illi ſcripſerunt, velut myſteria quædam, aut corrigere aut mutare nefas duxerint: Sed plus omnino noſtrorum hominum recentiorum dico qui eiuſmodi vitia turpiter recepta aliquanto turpius adhunc diem fouerint, neque enim ingenium his, aut eruditio, ſed voluntas defuit. Adde quod pleraque adeo nuda occurrunt, vt nemo tam hebeti ſit ingenio, cui ſub primum occurſum non ipſa innoteſcant vitia quorum genus eſt hoc quod dicam *Anno inquit fuit omnium generum bonitas. L. Opimio conſule: quum G. Grachus. Tri. pl. ſeditionibus agitatis interemptus eſt ea cœli temperies fulſit, quam cocturam vocant ſolis opere natali vrbis. Dc. xxxiiii. duratque adhuc vinea ducentis fere annis in ſpeciem redacta mellis aſperi*, *durant* non *durat* legendum eſt, *vina* non *vinea*, quod ita eſſe, vel ex eo percipi poteſt, quia in mellis ſpeciem dixit *vina redacta*, quaſi ſimilitudinem aliquam cum melle vinea haberet, quanquam ſi ſic eſſet, quod dicere ridiculum eſt, cur vna potius vinea quam alia aſſeruata, ſi omnium generum fuit bonitas. At ſic habet vt dicitur, prona omnia in lapſum, reuocatu vero difficilia.

Ca. 6. *Liuia Auguſta octoginta duos annos vitæ Punico vino rettulit acceptos*: Sed *pucino* non *punico* legendum eſſe Ptolemæus docet *pucinum* inquit, *pinguendum, forum Iulium concordia, Aquileia*. Et Plinius ipſe *caſtellum* inquit *nobile vino Pucinum*, id ego Pucinum eſſe crediderim, quod hodie in maritima Iſtriæ ora Carnis finitima *Proſecum* corrupto nomine vocant, Eſt iuibi græci miris laudibus

Picta-

Pictanum appellauerunt: tu vide ne *Pithanum* ſit potius legendum *πιθανὸν* Græci probabile appellant.

Ex lib. 15 Cap. 4. *Notum eſt magiſtratus honori eius octingenis ſeſtertiis ſtrimenta olei vendidiſſe*: Ego *honorarijs* libentius, quam *honori eius*, vnde nihil ſequitur, legerim. Erant *honorarii ludi* ſic n. Feſtus appellat quorum ſpectaculis plures dies impendebantur. Trāquillus ne quod maleficiū negotiumue impunitate vel mora elaberetur triginta amplius dies, qui *honoratis* ſeu honorariis occupabantur ludis actui rerum accōmodauit. Quod ea quæ ludis ſupereſſent vendi conſueſſent, idem auctor demonſtrat, *auctione* inquit *propoſita reliquias omniū ſpectaculorum* … *ſubiecit & venditauit exquirens per ſe pretia*. Et rurſus inibi: *Nec dicendi finem fecit quoad tredecim gladiatores ſeſtertiū nonagies ignoranti addiceretur*. Erit igitur ſenſus: *notum eſt magiſtratus honorariis ludis vendidiſſe ſtrigmenta, oleum ſcilicet quo athletæ ſtringuntur octogenis ſeſtertiis*. Scio ego nō defuturos nō qui ita facile noſtræ huic opinioni accedant, verum meminerint illi nos non legē ſcribere, ſed quæ ſit integrum cuique vel probare vel ſi minus probanda duxerint, auertere pudiare, nitimur enim in pleriſque coniectura, non ratione.

Ex lib. 16 Cap. 2. *Vlua & paluſtris iunci funes nectunt ad prætexenda piſcibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam ſole ſiccantes*. At *lotum* emendatior erit lectio, vt ad piſcem captum, *lotum* id participium referas: Vt enim nimius æſtus ita frigus nimium areſacit omnia. Alii *lutulentis manibus* habent, qui ceſſet, quod non placet & lutum ſiccari ſolitum interpretari aliquis. Sed quæ primo rettulimus loco, aut vera ſunt, aut certe a vero non multum diſtantia.

Cap. 14. *Eſt cera reſina feruentibus coacta lapidibus in alueis validi roboris, aut ſi aluei non ſint, ſtruis congerie velut in carbonis vſu*: ſed *vſtu* vt verius ita liberius legerim non *vſu*, ex qua lectione nihil ſequitur vt ſit velut cum carbones fiunt tunc enim ligna in congeriem quandam ſternuntur, vt diligentius vrantur. Qui *vſu* legunt ipſi quid ſibi Plinius velit ſi poſſunt dicant.

Cap. 35. *Sed tria maxime inſignia genera herbacea ac virens, quæ plurima eſt, altera candido folio, tertia verſicolor quæ Thracia vocatur etiam nunc herbacea tenuiora folia in ordinem digeſta denſioraque in alio genere diuerſa omnia*, hæc inualuit lectio. Sed ſi tria genera, quo pacto alio dixit quum de ſecundo genere loqueretur? Præterea ad verum reliquorum generum id referri oportere dixeris, id certe intelligi non poteſt. In *albo* igitur, non *alio* legendum eſſe contenderim, quod *candido* folio ſupra ſecundo loco rettulit. Hanc veram eſſe lectionem is recte iudicabit, quiſquis elocutionis legem diligenter fuerit rimatus.

Cap 45. *Durant a Veliterno Africani prioris manu ſata oliua. Item myrtus conſpicuæ magnitudinis ſubeſt ſpecus, in quo manes ſeius cuſtodire Draco traditur.* Hoc quoque loco error haud dubie corrigendus vbi *Veliterno* pro *Liternino* eſt, qualis ſit emendationis ratio ſupra oſtendimus.

Cap 45. *Vicina luco eſt ilex & ipſa nobilis, 35. pedum ambitu Caudicis, 10. arbores metiens ſingulas magnitudinis viſendæ ſyluamque ſola facit:* ſic plures habent, alii vero 10. *arbores amiciens*: Sed neutrum probo. Nam ſi, 10. arbores vnius magnitudine amicirentur, haud vtique viſendæ fuiſſent magnitudinis, nec ſi metiens legas, quicquam propterea ſequetur. *mentiens* igitur legendum contenderim, vt ilex ſua magnitudine, & ramalium euagatione, 10. arborum ſpeciem procul ſpectantibus exhiberet, quas ipſius ilicis præalta lateque diffuſa cacumina mentirentur, quod ne mirum quidem auditu fuerit, huic qui illius caudicem ſe, 30. ambitu collegiſſe pedes, non ignorauerit.

Eodem Cap. Quid illud? ſuſpicandum ne eſt aliud quam vocis ſimilitudinem librarios in ridiculum errorem traxiſſe, vt cum *tempe Theſſalica* ſcribere debuiſſent, *templa* pro *tempe* mendoſe ſcripſerint, quod vitium ita Plinianis codicibus tenaciter hæſit, vt vulgo hodie in illis ita non aliter ſit legere. Quid *tempe* ſint ſatis quidem notum eſt, ac omnino notius, quam vt de ea re maior nunc ſermo habeatur.

Ex lib 17. Cap. 4. *Punica vina in ſaxo coquuntur, Cecuba vites in Pontinis paludibus madent.* qui *Punica vina* pro *Pucinis* hoc quoq; loco fecerunt, hebetiore quam lacertæ fuiſſe memoria arguuntur: Plinii verba, quæ ex quarto illius, alio loco recitaui, debuiſſent eos admonere *Pucina* non *Punica* ſcribi oportere, Caſtellum dixerat vino nobile *Pucinum*, quod vinum nobile ex Africa ſit quandoque delatum, ipſi ſi poſſunt dicant.

Cap. 5. *Homerus in armis ab eo cælatam dixit: addiditque miraculum increſcentis*, ſed *a Deo* verius emendatiuſque ſcripſiſſent, vt a Vulcano intelligas, qui Achillis arma fabricatus dicitur: Homerus eſt auctor, ſi *ab eo* legas, ad quem id potiſſimum referatur, cum nullius interim meminerit, non erit.

Cap. 22. *Pedamenta optima, quæ diximus aut radice robur oleagues.* Quo minus vox eſt nota: eo maiore videntur multi fuiſſe venia digni, illi *qui radice*: ſcripſerunt *pro ridica*: eſt enim *ridica* vt Varro ait pedamenti genus. Eius verba vt omnia magis perſpicua eſſent ſubieci: *Pedamentum* inquit *quatuor generum robuſtum, quod optimum ſolet afferri in vineam e quercu aut iunipero, & vocatur ridica.* Idem mendum rurſus in eodem capite corrigendum.

Eodem Cap. *Si vinea ab vite caluata erit, ſulcos interponito vbique viuam radicem ſerito*: quaſi duæ ſint dictiones, tam vetera quam recentia exemplaria diuiſas vtranque ab altera voces habent. Sed vi-

tui radix dicitur vitis, quæ iampridem humi defixa radicatur, quod ex ipſius Plinii lectione haud vno poteſt loco intelligi.

Cap. 23. *Æmylia vis in radices A ini.rum Ambitur frondem earumfugiens*: hæc quidam habent Pliniani codices, alii vero complures in *radice ſatinarum ambitur*: ſed in *radicis* vt ſemel atque iterum monuimus emendatior erit lectio. Eſt quidem *radica* furca ad vites ſuſtinendas, vt ſit ſenſus in Æmylia regione, qua via nobilis ab vrbe Bononiam ducit, ea ratione vineæ putantur, vt vites in radicis ſuſpendantur circa Atinias vlmos, quæ adeo frondoſæ ſunt, vt ſi vitem applicatam habeant vmbratili complexu.

Ex lib. 18. *Augurio coronario augendo dies conſtituantur*: Dion & Tranquillus auctores ſunt: Augurium ſalutis longo tempore intermiſſum ab Auguſto pace terra marique parta reſtitutum. Augurii ratio fuit vt ſi Deus permiſiſſet, ſalus populo a diis depoſceretur. Obſeruabatur ad idipſum dies vna quotannis, qua nullus ad bellum exercitus mitteretur, nemo ſe ad pugnam expediret, nemo pugnaret: hinc certe fuit, vt cum in longam tam externorum, quam ciuilium bellorum ſerie talis dies haud facile obſeruari potuiſſet, ſit vetus illa Augurii ipſius cerimonia celebrari deſita.

Eodem Cap. *Minutius Augur qui Spurium Melium coarguerat, farris pretium intimis nundinis ad aſſem redegit vndecimus plebis tribunus: qua de cauſſa ſtatua ei extra portam trigeminam a populo ſtipe collata ſtatua eſt*: Hæc Plinius, in quo illud primum quærebamus, quid eſſet: quod farris pretium dixerit, & non tritici. Cui quæſtioni occurritur, trecentis poſt vrbem conditam annis populum Roma. farre tantum vt verius Flaccus prodidit vſum: Veniebat & illud in dubium quare, *vndecimus tribunus plebis* cum a nullo is tribunorum numerus tradatur? Sed Liuius per cooptationem id ſemel eueniſſe videtur innuere: Quod ad ſtatuam attinet, idem auctor auratam bouem extra portam trigeminam Minutio poſitam a populo prodidit.

Cap. 80. *Aut cum contem- us ignis e ſe fauillam diſcutit: ſcintillam ve emittit.* Ego *contectus* libentius legerim. Nam quid frigidius dici potuiſſet quam ſemiexſtinctum, ignem ſopitumque contemtum appellare: at *contectus*: quod ſæpius euenire ſolet, vt ſubito & inopinato crepitu ex eo ſcintillatio erumpat, meo iudicio verior erit lectio. Sed ego vt pleraque alia hoc quoque in medio relinquo.

Ex libro 19. Cap. 1. *Stupuerunt littora flatu ve-ſicolaria ſplendente*: tu vide ne impellente ſit potius legendum, flatus enim impellit nec ſub oculorum ſenſum venit.

Eodem Cap. *Mox Cæſar Dictator totum forum Romanum intexit, viamque ſacram ab domo ſua ad cliuum vſq; in Capitolium.* Non

attigiſſem hunc locum, niſi omnia Plinii exemplaria ſic haberent. Dure nimis, ne inepte dicam, rem ſane perſpicuam Plinius tradidiſſet, ſi ad cliuum vſque in Capitolium dixiſſet, cum *cliuus* nil aliud ſit, niſi ipſe Capitolii aſcenſus, & nõ locus a colle diuerſus. Sed Capitolinum cliuum video ab omnibus vulgo appellatũ. Aut igitur ad *cliuum vſque Capitolinum* emendata erit lectio, aut quod magis placet, quodque vetus habet codex *viam ſacram & cliuum vſque in Capitolium.* Sicque pro Iouis templo *Capitolium* poſitum intelligas..

Cap 4. *In medio ſatyrica ſigna, quanquam hortos tutela veneris aſſignantes Plauto.* Et ad nomen, & ad naturam ſatyrorum alluſum videri poteſt. Etenim veteres Græci *σάθην* virile membrum dixere, vnde ſatyros dictos arbitrati ſunt quidam, quod ſit pronum in libidinem id animal.

Cap. 5. *Sunt qui & allium & vlpicum inter Compitalia ac Saturnalia ſeri aptiſſime putent*: At *Compitalia* feriæ erant vt Macrobius ait conceptiuæ, quæ a magiſtratibus vel ſacerdotibus concipiebantur in dies certos vel incertos, vt & Latinæ feriæ ſementinæ. Sic *Paganalia & Compitalia.* Haud igitur certum ſtatuiſſet Plinius terminus, ſi per dies Compitalibus proximos allium & vlpicum ſeri iuſſiſſet. Sed locus vt pleriquę alii vocis eſt ſimilitudine deprauatus, legendumque non *Compitalia, ſed Opalia*, quæ feriæ ſtatæ erant ac tertio die poſt Saturnalia celebrari ſolita, Auctor eſt Varro.

Cap. 7. *Quamobrem appoſitas non memini deguſtare religio eſt*, Sic vulgo illud Plinii legitur, nos *non nemini* id eſt *alicui* emendatius credo legimus.

Cap. eodem *Menthæ nomen ſuauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioquin mintha vocaretur.* At illud, ni fallor, alluſit, quod *ἡ μίνθη mentha eſt, μίνθος* ſtercus, quare vide ne *minthos* ſit legendum potius *quam mintha*, vel ſi ita ſit legendum, aduerte ne quaſi *ἀπὸ τοῦ μίνθου, mintha* eſſet literam in dictione mutari contigiſſe.

Ex lib. 20. Cap. 4. *Praxagoras & ileoſis dandos cenſet pliſtonicis & colicis*, alii *phiſtonicis* habent, neutrum tamen emendate dicitur, at *Phiſtonicus* vera erit lectio, vt ſit auctoris nomen, id ex Pliniana epitome facile condiſcitur.

Cap 9. *Quin & vrinam eius, qui braſſicam potandam æſtimauerit labefactamque, neruis remedio eſſe.* Sic omnis vulgo Pliniana habet lectio, ex qua vtpote inuerſa, nullus integer elicitur ſenſus. Catonis verba, vnde hæc ille mutuatus eſt haud dubie demonſtrarant, *non æſtimauerit* eſſe legendum, ſed *eſitauerit*: Ex libris re ruſtica hæc ſunt: *Lotium* inquit *conſeruato eius qui braſſicam eſitauerit*, hoc eſt comederit.

Ex lib. 21. Cap. 19. *Contra flos alba ſuppurata aperit ipſa diſcutit*, quid *ſibi ipſa* illic velit haud video: Scio tamen *ἶπος* id eſt, *ips ipos* vermis ſpeciem eſſe, quare vide ne *ipa* ſit citius legendum.

Cap.

Cap.34. *Hemina,* quam noſtri *Minam* vocāt, *pendet drachmas Atticas centum.* Pudet me negligentię quorundam, qui cum in emendandis codicibus ſuam operā ad hunc diem locarint, tam ſomnulẽte deprauamenta quædam admiſerint, vt propemodum appareat non tam neſciuiſſe eos, aut non potuiſſe locos quoſdam a mendo vindicare, quam noluiſſe. Iraſcerer ego adhuc magis illis hoc loco, niſi viderem ſpectatæ quoq; fidei codices illorum incuriæ, ne inſcitiæ dicam aſtipulatos. Etenim tam vetera quam recentia exemplaria, quæ vidimus, *Hemina* habēt, pro eo quod *Mna* ſcribi oportuit, quaſi vero id pueri ignorēt, quæ a Græcis *Mna* dicatur, Latinos *Minā* dicere: Priſcianus *libra* inquit *vel mna graia drachmas habet nonaginta ſex.* Et quod rurſus ad nomen attinet: *Accipe præterea* inquit *patrio, quam nomine Graii Mnam vocitant, Noſtriq; Minam dixere priores* Quibus perſpicue colligitur *Mnam* eſſe legendum nō *Heminam,* quæ eſt menſuræ genus ſextariique dimidium.

Ex lib 22. Cap 17. *Cuius effigies ex are fuſa, & nobilis ille ſparginoptis:* Scilicet *σπαργανίζω faſcia inuoluo καὶ ὄπτω video, ſparganioptis* credo non *ſparginoptis* dicitur.

Cap. 22. *Vt quem Theſeo apud Callimachum apponat Hecate.* Plutarchus in Theſeo: At quæ de *Hecale* inquit, *deque eius hoſpitio fabulantur, aut omnino a veritate abhorrere videntur Hecaleſiumque ab Hecale* & mox paulo *Hecale, nam per diminutionem vocantes, quod cum iuuenis admodum hoſpitio inuitaſſet Theſeum,* quare *Hecale* vera erit lectio, & ne quis id translatitium putet, Veneta Academia vbi tertio ab hinc anno hæc publice interpretabamur, emendatę a me lectionis deferet teſtimonium.

Eodem Cap. *Quorundam ex his facile noſcuntur venena diluto rubore rancido aſpectum liuido intus colore rimoſaſtri pallidoque per ambitum labro.* Quærebamus quid Plinius cum rimoſaſtri inaudito pene verbo ſibi vellet, ceterum parum rei, quæ tractabatur accommodato: ſed cum verbi nouitate permotus ad vetus exemplar confugiſſem, *rimoſaſtra* ſcriptum inueni, eo & ſi parum integro coniectare cœpi ea, quæ nam verior videri poſſet lectio, vt non *rimoſaſtri* ſcripſerit Plinius, ſed *rimoſaſtro* potius hoc eſt labro rimoſum aliquid imitante, niſi diſiunctim *rimoſa ſtria* quaſi politie aliquis malit legere, quod non placet, ſiquidem & *ſtriatas columnas* & *ſtriatas conchas* legimus, & ab eo *quod ſtriare* polire eſt, ſed *ſtriam* pro politie ipſa non memini me legiſſe.

Cap. 25. *Tremulis plane ex aqua eſſe ieiunis ſtatim a balneis demonſtrat:* Hic *demonſtrat* non dicitur, nec eſt ad quem referre poſſit: Sed ex epitome ipſa intelligi poteſt vnde error ſit ortus Eſt inibi Damio medicus quare coniectura haud inepta adducimur ſcriptum a Plinio fuiſſe *Damio monſtrat,* librariorum tamen incuria aut inſcitia potius demonſtrat auctoris nomine magna ex parte detrito eſſe factum, ſed qui in emendatoria incident

exemplaria: accuratius fortaſſe locum illuſtrabunt.

Ex lib. 24. *Spiſſatur ſuccus ex folliculis caleſti aqua perfuſis, mox in pila tuſis exprimitur Organis.* Ego *Organis* potius legerim inſtrumẽtis, ab Organorũ ſimilitudine maiora põdera molientiũ dictis.

Cap. 25 Herbas certe Ægyptias ab Regis vxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud *Nepenthes* obliuione triſtitiæ veniamque afferens, & ab Helena vtique omnibus mortalibus propinandum. Medicamentum id fuiſſe plane conſtat, quod Helene apud Homerum Telemacho ad leniendos animi affectus propinat. Sed ne quale idipſum eſſet ignoraretur, Poetæ carmen ſubieci:

αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον
νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων
Et paulo poſt, *τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,*
ἐσθλά, τά οἱ πολυδάμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζάδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα πολλὰ δὲ μηγρὰ

Sequuntur & alia plura quæ ſi quis cupiat cognoſcere: ex quarto Odyſſeæ poterit.

Cap. 7. *Eſt & alia Nymphea in Theſſalia amne Peonio, radice alba,* At *Peneio* potius quam *Peonio* legendum contenderim, in Theſſalia enim *Peonium* quod ſciam amnem ad hunc diem nõ legi. Quid quod eodem capite *Geruli* etiam pro *Getuli* in quibuſdam reperio codicibus ſcriptũ? Sed tam hoc quam illud, meo iudicio vitio non caret.

Cap. 9. *Si verũ eſt vbi ſata ſit nihil nocere mala medicamẽta amuletum vocent,* *Amuletum* remedium contra veneficia, ab *amoliendo* dictum: alii a *Vaſe*, quo conderetur, quod non ita probo, appellatum credidere.

Ex lib. 28. Cap. 1. *At vulnera nodo Herculis prælibare.* quærebamus qualis eſſet Herculis nodus, qui vulnerib. vtilis eſſe diceretur, breuis is eſſe conſtitit, quẽ Dracones in Mercurii caduceo complicati ſuo nexu imitarẽtur.

Cap. 8. *Dextra pars Proboſcidis cuti Lemna rubicata alligata impetus libidinum ſtimulat* Verum non *Lemna*, Sed *Lemnia* legendũ: eſt enim vt Dioſcorides ait terra exſiccandi vim habens, in eaq; caprinũ ſanguinem miſceri, & idcirco rubricam appellari, Quidam *Lemnam* recte dici, & *Lemniam* arbitrati ſunt: Eodem capite codices quidam *Adipeaſio* habent pro *lapide*: eſt *Aſius* lapis vt idem auctor ait medicæ opis, candidi coloris, & vt pumex præcipuæ leuitatis, & rurſus mendoſe inibi *Rupta*, pro *Rubeta*, in exemplaribus quibuſdam ſcriptum reperio.

Cap 9. *Proxima in cõmunibus laus eſt adipi ſed maxime ſuillo apud antiquos etiã religioſus erat, certe noua nupta intrantes etiamnum ſolemne habet poſtes eo attingere.* Iure mirari poſſis Plinium hæc affirmare,

Digitized by Google

mare, cum non multum infra ex Maſſurii auctoritate *Lupinam* dicat *Axungiam*, idcirco principatum apud maiores obtinuiſſe, quia nuptæ ea poſtes inungerentque, atque idipſum ne quid mali medicamenti inferretur, ſed ſiue hoc ſiue illo ſint vſæ, ſatis conſtat, ab ea vngendi ratione *vnxores* quaſi vxores eſſe dictas.

Cap.10. *Lardum quoque pingue, Pingue* Plinius dixit, quaſi & *Macrum* dici poſſit, quo colligi poteſt *Lardum* a veteribus pro ſuilla carne quoquo modo ſalita vſurpatum, idipſum & ſatyrici carmen videtur ſignificare:

Et natalitium cognatis ponere Lardum.

Credibile eſt ſolemnibus cœnis maiores non tantum pinguem carnem ſalitã, ſed & macram apponere ſolitos: Iulius Capitolinus & ipſum *Lardum & Poſcam* inter cibos refert militares. Hæc collegi, quia video vulgo perſuaſum lardum tantum pingue eſſe, cum ex his & macrum eſſe appareat.

Eodem Cap. Quæſiuimus a pleriſque Phyſicæ profeſſionis viris multæ quidem celebritatis, quod morbi genus eſſet *Opiſtothon*, vnde & *Opiſtothonici*, nec repertus eſt, qui fateretur ſe id vſpiam legiſſe. verum Plinius vno duntaxat loco, cum ſæpius alioquin eius morbi meminerit, *Opiſtothon* eſſe ait *dolorem inflexibilem*, hæc ille tantum.

Ex lib.30. Cap.5. *Tyria vero mactato corpore pota*: Sed *Phthiria* potius legerim, eſt enim φθείρ, ὁ *Pediculus*, vt ſit ſenſus Pediculi occiſi ſi potui dentur, aut certe pediculi mactati corporis, ex corpore ſcilicet peremto ſumti.

Cap.10. *Podagricis in balneis vti folia Nitri prodeſt*: ex qua verborum ſalebra nihil quod videam ſane poteſt elici: Tu vide ne verior ſit lectio, *ſi vngi* pro *vti*: *& folia* pro *folia* legatur, vt ſit ordo *prodeſt Podagricis vngi folia Nitro in balneis*, ſed alii viderint, poſſit ne aliqua lectio verior accommodari.

Ex lib.33. Cap.1. *Et qui primus inſtituit cunctanter id fecit, leuiſque manibus ac latentibus induit, cum ſi honos ſecutus fuiſſet dextra fuerit oſtentandus*, hæc Plinius: Gellius quia a corde ad medicum leuæ manus digitum vena quædam decurrere credatur, eum honorem ab initio datum tradidit. Macrobius vt gemmarum delitiæ tutiores eſſent, non dexteræ, quæ magis operaria eſt, ſed leuæ annulum a maioribus inductum, opinionum earum vnam tantum veram eſſe oportet, cum ſingulæ veræ eſſe poſſint.

Eodẽ Cap. *Inter Scipionemq; & Druſum ex annulo in auctione inimicitiis cœpere.* Tu vide ne Cepionẽ ſit legẽdũ, quippe qui cũ Druſo inimicitias exercuit nõ Scipio. Ci. in ea oratione quam ad pontifices habuit: *M.* inquit *Druſus clariſſimus tribunus plebis Pontifex fuit, ergo ſi is. Qu. Cepionis inimici ſui poſtem adium tenuiſſet, & pauca verba feciſſet, ades Cepionis eſſent dedicata v.*: quibus verbis apparet, *Cepionem* cum fuiſſe cum quo Dru-

Digitized by Google

opinioni ipſius Plinii verba quæ continuo ſequuntur: *Cæcorum* ait *oppidum, quia locum eligere neſciuiſſent*, quod ſi græcorum legas nil certe ſequetur.

Ex lib. 6. *Gens Macrocephali oppidum Caſaris portus*: Sic vulgo. Sed *Ceraſus* legendum docet Ptolomæus *Iſropolis Ceraſus pharnacia*. Seruius. *Ceraſus urbs Ponti: quam cum Lucullus deleſſet, genus hoc pomi inde auexit, & a ciuitate ceraſium appellauit*: Illud interim ſuccurrit mirari, quod cum emendatius exemplar, nec fidei ob ipſam vetuſtatem contemnendę, *Ceraſus* haberet, quidam *Ceraſpōtum* fecit, quaſi vnum eſſet nomen. Ptolemæus *Ceraſus* ait *pharnacia iſſi portus trapeſos* quibus aperte ille demonſtrat diuiſa eſſe hæc, non coniuncta.

Cap. 1. *Ad Helleſpontum*, inquit, *octingentorum x x v. millium paſſuum*, qua ſane lectione haud vnum deprehenditur mendum. Etenim *Helleſponti* latitudo ſeptem habet ſtadia. Ceterum idem Plinius alibi: *Helleſpontus ſeptem vt diximus ſtadiis, Europam ab Aſia diuidens*: Herodotus. *Iunxit Xerxes Seſton Abydo ſpatiu medium eſt. vij ſtadiorum*.. Septē ſtadia paſſus habēt octingentes. lxxv. emēdata igitur erit lectio *octingentorum. lxxv. paſſuum*, idque non ſolum auctoritate ſed ratione etiam probatur.

Cap. 17. Age vero quā ridicula, quam voce ipſa veritati proxima eſt deprauatio illa: *Alexādri, inqt, comites co tractu indice, quæ ſubegerāt ſcripſerūt. xxv. oppidorū fuiſſe millii, cominus gentium nouē.* Quæ ſane lectione Plinio quidē ipſi ſi ſic ſcripſiſſet ſenſu & ordine conſtare potuiſſet: Siquidem *Cominus* diſtingnas oportet legaſq; *Co minus* id Strabonis demonſtrat auctoritas, is de Alexandri victoria locutus. *Ciuitates* ait *quinque millia non minores Co Meropide, quæ profecto multitudo per exceſſum nouem nationes dicuntur*, quinq; millium igitur opidorum corrige nullū Co minus Eſt enim Cos oppidum vt Plinius docet in Calimna inſula Carpatho haud multū diſtans; eſt & inſula vt idem auctor alibi Hippocrates genitus in Inſula Co.

Eod. Cap. Quid ſit præterea non video, quod eodem capite a *Libero patre ad magnum Alexandrum Indos*, ait, *reges cliij. & annorum. vj. ac ſupra eum numerum. cccc. duos colligere* quod fieri nō poteſt, ſi ad Semeles filiū id referas. Sed aut in numero erratum dixeris, aut quod magis credo ad vetuſtiſſimū illum, quem Ægyptii ab initio ſunt commenti alluſit. Herodotus auctor eſt Gręcos Bacchi nomē ab Ægyptiis audiuiſſe, *vt Neptuni* a Lybibus. Ceterum ſi ad annum ſolſtitialem eum numerum referas, tempora parum cōueniunt cum iis, quæ diuinæ literæ de mundi origine continent.

Cap. 18. Sunt fateor hæc quæ vno loco colligam, haud magni alicuius momenti, ſed quibus lectorem minus ſolertem facile hallucinantem videas, quale eſt illud in extremo capite *de Gangis altitudine nuſquam minus. xx. millium paſſuum, quaſi ad ima tartara ſit*

vnus

Digitized by Google

vnus ille fluuiorum vado depreſſus. Sed, *xx. paſſuum* qui nõ videt legi oportere. Et in proximo ab eo capite: *Darde* legũtur pro *Herba*, & *Pacale* inſula pro *Pactale*: Si vera vtrobique eſt Strabonis lectio.

Cap. 23 & 25. *Patet oppidum ſtad. xxx. multoq; pulcrius ſicut Actacinus ait Artacabane*: Verum vetus codex *antiquitus* pro *Actacinus* habet. Ceterum Varro *Atracinus* a Plinio citatur quod ex ipſius Epitomes haud dubie percipitur. Sic in eo capite quod vno interiecto eſt huic proximum *Parthitas & clymas*: pro *Parrithas & clymax* legere eſt. Præterirem ego hæc vt dixi, niſi errores apud imperitos errorum genitores eſſent.

Cap. 27. *Mox vaſto alueo perfuſus dextra Caracis oppidi infertur mari perſico decimo ore*. Põponius auctor eſt *Tigrim* eo modo quo oritur in mare velut. Herodotus & Plinius aiunt ſingulari eum alueo fluere. Supereſt vt non ad numerũ ſed magnitudinẽ id referas, obſeruatum eſt enim *decimũ queq; fluctum*, *decimum quodq; ouum* pręcipua eſſe magnitudine, vnde & *decumanus* pro magno accipitur, & *decumana porta* quæ in caſtris maxima fuit. Vide igitur ne *decumanos* ſit potius legendum *ſiue decumano*.

Cap 28. Eſt & *Rarum* inſulam legere pro *Bathum* in exemplaribus compluſculis: & *ſtelle* pro *ſtele*: eſt enim græce στήλη columna. Hoc haud ſane attigiſſem niſi vulgo fere alteram dictionem duplici liquida librariorum inſcitia notatam offendiſſem.

Cap. 29 *Caſpii montes longe abſunt ab Ægypto & Arabia: quippe qui & mari, quod alioquin Hyrcanũ dicitur nomẽ fecere*, mẽdoſũ igitur illud apud Plinium. *Alterum duobus millibus paſſuum vltra Caſpium montem*: vide igitur ne *Caſſium ſit* potius legendũ: eſt is mons in Ægypti, & Arabiæ confinio: quidam in deſerta Arabiæ ſtatuunt, in qua nihil præter ipſum ſit memoria dignum. Liuius, Strabo, Polybius, & Apianus meminerunt. Quod caſſium ſit legendum, Plinii verba pene arguunt: *vltra*, inquit, *Caſium montem quod a xl. millibus paſſuum redit in Pelluſiacam viam*.

Cap. 30. Operæ pretium eſt breuiter referre quot modis locum, quem proxime ſubiiciemus librariorum deprauarit inſcitia, vſque adeo licentia, temere corrumpendi ſæpius incumbit in iis, q̃ haud ita vulgo ſunt nota, quaſi tutius ſit in tenebris, quã in aperto mendacium locare. Habẽt Pliniana quædam exemplaria: *Quo Sanneti cum fugerẽt* diſtinctis dictionibus, alii *ipſa Meticum* fugerint: atque aliter alii, verum quæ emendata ſit lectio Herodotus docet, quo inquit, *Pſammeticum* fugerẽt. Fuit is Ægyptiorum rex, ob cuius ſæuam regni adminiſtrationem. cc. & octo millia hominum ex Ægypto in Æthiopiam migrarunt.

Ex lib. 7. C. 11. *Eiuſdẽ inq̃t. familia Scipioni poſt. Gn. cognomẽ Salũt ominus dedit*: ſi Trãquillũ quãdoq; legiſſent; aut Plutarchũ, qui ex duabus vocibus vnam fecere, facile a lapſu ſeruari potuiſſent: v-

terque illi Salutioni cognomen viro fuiſſe tradidit. *Salutio* igitur *minus*, non *Salumtominus* legēdū contenderim. *minus* dico, quando alia vox *magis* propoſitæ materiæ conueniat nulla.

Eod.Ca. Sed qualis deſultoria illa in elementorum ſyllabarumque in vno nomine reddendo deprauatio, ꝙ Vibius quidam e plebe perquam ſimilis Pōpeio fuiſſe a Plinio dicatur: ſi *Vibius* ille ſcriptum reliquit. Valerius enim bis eundem *Iunium* non *Vibiū* appellat. Niſi forte nomē potius hoc fuiſſe aliquis dixerit, illud vero cognomen.

Cap.20. Ideo M. Varro vix in huiuſmodi leues & otioſas obſeruationes deſcenderem, niſi adeo multi ita ſomnolenta inertique lectione veterū ſcripta verſarent, vt quoquo modo ſit aliquid ſcriptum, tanquam nefas ſit id mutare, indifferenter arriperent, cuius generis eſt illud, quod in fronte poſui, in quo omnia Plinii exēplaria pro *idem* habent *ideo*: atque ita eſſe ſi quis altiuſcule Plinii verba attenderit, facile deprehendet.

Cap.21. *Armodium & Ariſtogitonem tyrannicidas*: Thucydides in primo hiſtoriarum æque indigenas extereſq; arguit ſcriptores: ꝙ veri inquirendi deſidia: *Armodium* & *Ariſtogitonem* Tyrannicidas appellarint, quippe qui non Hippiam Tyrānum: ſed Hipparchum eius fratrem adhuc priuatum ad Leocoriū in Panathenaica pompa ornanda obtruncarunt.

Cap.23. Credat, quis non videt inepte facere, ſi Plinii ſcripta mihi ex profeſſo aſſerenda oppugnare incipiam, ſed lectorem admonere, hoc eſt, ne omnibus temere aſſentiat: nō quicquam corrigere, aut mutare. *Anarchides*, inquit, *ille qui ſimili de cauſſa præciderit*, an *Anaxarchides* in quæſtione cōiurationis in Tyrannum initę ſibi linguā pręciderit haud facile dixerim. Illud cōpertum habeo *Anaxarchum* Abderitē a Nicocreonte Cypriorum Tyranno, quem apud Alexandrum in diſcrimen capitis adduxerat, poſt illius obitū in poteſtatē redactū, in pilamq; coniectū, cum ferreis malleis tunderetur. Tundite pilam Anaxarchi dixiſſe, *Anaxarchum non tunditis*, qua hominis cōſtantia cōmotus Tyrānus, cū præcidi illi linguam iuſſiſſet, vltro mordicus ſibi in Tyranni ſinum conſpuiſſe.

Cap.24. Adiiciam nunc tranſlatitium vnum: Simonide *medico*: pro *melico* in Plinianis eſſe exēplaribus. Fuit Simonides lyrici carminis ſcriptor. Cuius Cicero, Fabius & Papinius in ſyluis meminerunt: græci a ſuauitate carminis παρὰ τὸ μέλι, ἢ τὸ μέλος, *Melicum* dixere.

Cap.26. Magniq; nomine inde capto Trāquillus auctor eſt, Cæſarem cū ſubito acceſſu Pharnacis Regis copias fudiſſet, *iis ſunt, qui te magnū fecere Pōpei Exclamaſſe*: quibus ille verbis ſignificaſſe videtur nō ex Africa, ſed ex Ponto magni cognomen Pompeiū reportaſſe. Plutarchus ex Sicilia reuerſum a Sylla cū Magnū ait appellatum, nec ſupprimit tamen fuiſſe, qui illū eam in Africa appellationem

Digitized by Google

rionem ad ptum tradiderint,poſui ego hæc,nequis Tranquillo temere accedens,Plinio hoc nomine calumniam intenderet.

Cap. 43. *Mulionem caſtrenſem Suffranum*, ſic habent compuſcula Plinii exemplaria, alia non pauca *Suffaraneum*,ſed vide, ne *Sufferaneum* ſit potius legendum,a ſuffero,ſuppono. Plautus. *Intro ad vxorem vt tergũ ſufferam ob iniuriam*,id eſt,ſupponam: Sed propius vero eſt *ſufforaneum* reliquiſſe Plinium ſcriptum,vt quemadmodum *circumforaneum* dicimus,ita pari ratione *Sufforaneum*, eritque in hoc ſemiplenus ſenſus,in illo plenior: ſed hæc omnia coniectura magis quam ratione conſtant.

Eod.cap. *Ex quibuſdam felicitatis inductus argumentis.* Nullo modo adduci poſſem, vt tam leuia obſeruarem, niſi viderem huiuſmodi errata non minus legentium, quam librariorum incuria inoleſcere.Quis enim tam expers eſt iudicii qui accuratius hæc intuitus non videat *quibuſnam* eſſe legendum, non *quibuſdam*. Etenim inficiatio illa eſt, & cum ſtomacho per parentheſin legenda, vt ſit ſenſus: Sylla vnus ad hoc aui ſibi Felicis nomen adoptauit, quibuſnam felicitatis argumentis? quaſi dicat,dii boni quam turpibus & ab omni felicitate alienis, an quia tot ciuium millia proſcribere potuiſſet?

Ca.44.Et hoc dicebat *iam Balearicis & Creticis diadematis iam Macedonicus erat*.Cuum hæc in ordinem redigeremus, forte apud me Palladius Niger, homo Plinianæ lectionis perquam ſtudioſus, tum ille quoniam in hunc locum tanquam ſcopulum impacti heſeramus,obſeruaſſe ſe aiebat apud Plutarchũ in Coriolano: Metellorum quendam quia diutius frontem vitta obligatus ob diuturnum vlcus in medium proceſſiſſet Vittati cognomen adeptum,verum quia diadematis inſigne vitta conſtare non ignorabamus,ſuſpicari occæpimus ne *diadematus* ſit potius legendum, quam *diadematis* Nec ita multo poſt ex Cicerone propemodũ ſum adeptus quod cõiectura indagabamus,Is in ea Oratione quam ad populũ habuit *non vt pro Quint. Metello* ait *viro clariſſimo iam ſpectata ætate filius no. L. Diadematus conſularis, ſumma auctoritate, non Quintus Metellus Canſorius.* Verum quum *diadematus* reliqua exemplaria haberent,vnum duntaxat ſatis ſpectatæ fidei *diademater* habuit. Ceterum ille quem Plinius *diadematum* appellaſſe videtur:Quint.non Lucii prænomen habuit,facilis variatio.

Cap 45.*In ſumma ille Deus cælumq; neſcio adeptus magis an meritus herede hoſtis ſua filio exceſſit*:Ridiculũ eſt, ne propudium dicam vulgo ita receptum, vt ſuæ hoſtis filio herede Auguſtum deceſſiſſe ſcripſerint ad hunc diem omnes, velut Liuia Auguſti fuerit hoſtis, cum quo an ad exitum vſq; vitæ coniunctiſſime vixerit Tranquilli verba perſpicue demonſtrant: *Repete*, inquit, *in oſculis Liuia & hac voce defecit: Liuia noſtri coniugii memor viue & vale*:Quin meminiſſe oportuit Tiberii patrem aduerſus Auguſtum L.Antonii par-

Digitized by Google

auctorum diligentiſſimum tradere, Libyam inter multa & varia animalia vrſos quoque alere.

Cap.44. *Nec pontes tranſeant per raritatem plantarum tranſluentibus fluuiis.* Tu vide ne *plancarum ſit* potius legendum. Sunt enim *plancæ* tabulæ planæ a planicie dictæ, quanquam non eo inficias & *palangas* legi pro teretibus fuſtibus qua item materia ſolent pontes inſterni. *Palangarum* auctor eſt Feſtus.

Ex lib.9. Cap.18. *Mullum.* 80. *librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit, quanta mercatura cum luxuria ſub vrbanis literibus inuentum eſt, & hac natura vt alii alibi piſces principatum obtineant:* Sic vulgo legere eſt: Ex qua lectione non verbis ſolũ, ſed periodis quoque inuerſis nullus quidem rectus poteſt elici ſenſus, tu vero *quanti* legito pro *quanta*, & eſt pro *cum*, verbumque ſubſtantiuum cum ſequentibus iungito, erit itaque emendata lectio, *quanti luxuria mercatura*, id eſt, *luxurioſis hominibus mercaturis eum captum ſub vrbanis littoribus*, id eſt, *vrbi propinquis. Eſt & hac natura vt alii piſces principatum obtineant*, quaſi dicat: Comparatum eſt natura vt alii piſces alibi ſuauiores iudicentur, ac per hoc maiore pretio digni, vt mullus qui ſi ſub vrbano ſit mari captus, melior ſit guſtu quam alibi. Eſtque ni fallor *mullus*, quem indigenæ magis, quam exotica lingua Veneti *Barbionem*, Roani *triliam vocant*.

Cap.25. *Eſt & admodum paruus piſcis aſſuetus petris Echeneis appellatus* Præteriiſſem hunc locum ſilentio, vtpote parum neceſſarium, niſi viderem quendam noſtri temporis ſingulari alioquin doctrina, præſtantique ingenio virum incuria credo, aut certe vocum ſimilitudine deceptum, *Echinnum* pro: *Echeneide* accepiſſe ſimul, vt & locum in Anneo Lucano deprauatum corrigeremus. Ita eſt enim ferme receptum, vt carmen in eo legatur: *In mediis Echinnus aquis*, quum vel metri neceſſitate ſit Echeneis legendum, prima enim in *Echinno* breuis eſt: quod Martialis carmen demonſtrat: *Cortice depoſito mollis Echinnus erit. Echeneis* ad hæc non *Echinnus* carinæ inhæret: quod Plynii verba haud dubie declarant. *Hoc carinis*, inquit, *adharente naues tardius ire creduntur. Et rurſus Caligulæ imperatoris ab aſtura antium remigantis quinqueremem quadringentis remigibus aduerſum nitentibus retentam ſcribit cattamque ab vrinatoribus gubernaculo herentem magnæ limacis ſimilitudinem principis & aliorum oculis ſubiecisse.* Quod *Echinnus & Echeneis* re & voce differant eiuſdem Plynii auctoritas demonſtrat, *Scorpio inquit lædit dum manu tollitur Erythinus, Echeneis Echinnus.*

Ex lib.10. Cap.3. Homerus inquit & *percnon* vocat, alii & *placnon* quidam codices habent & *plancum* ſed περκνὸν Græci nigrum dicunt, & [illegible] errantem quare percnon libentius, & placunta legerim.

Cap. 6. *Vmbritius aruſpicum in noſtro æuo peritiſſimus parere tradit oua tredecim*, ſic vulgo notatum reperias: ſed quam ſit emendata lectio Ariſtotelis verba demonſtrant, qui *bina* ait *oua vulturem parere.* Tria igitur legas, non *tredecim*, vt vno abiecto, quemadmodum Vmbritius credidit, duo fœturam impleant, quod & Ariſtoteli videtur placuiſſe.

Cap. 23. *Pithonoſconam vocant, in Aſia patentibus campis vbi congregatæ inter ſeſe commurmurant*: ſic vetuſtus ille noſter codex, recentiores alii *Pithonis Cumen.* Strabo ex *Phritio Locrenſi veniſſe* ait, *qui locum non longe a Caiſtro condiderunt Cumen nomine*, quibus apparet *Phritionis Cumen* legendum non *Pithonis*.

Cap. 64. *Ex omnibus, quæ perfectos fœtus vel tantos & numeroſos edunt:* Siquis non verba ſolum, ſed verborum ſenſum altius attendat, contuleritq; cum iis, quæ ſunt in alterius capitis fronte, haud dubie iudicabit, hinc non aliunde caput ipſum incoari oportuiſſe.

Ex lib. 2. cap. 24. *Non ad hoc videtur pertinere crebra tapexitas*, in pluribus exemplaribus ſic reperio, in quibuſdam vero *crebrate pexit aſcile*, ſed neutrum meo iudicio conuenit. Coniectura igitur magis quam auctoritate fretus *cribrata pexitas* libentius legerim, vt demonſtrare voluerit ex aranearum textura cribri rationem, & formam imitari. Ceterum videbitur fortaſſe alicui *pexitas* tam dura quam noua forma dictum, ſed a Pliniana verborum figura non multum abhorret: ſit tamen cuique volenti integrum ſi poterit in hunc & reliquos locos meliora comminiſci.

Ca. 29. *Quod maxime miremur famem quoq;, quapropter heſterna pabula præterquã ſciunt imminere, nos petant:* Quæ emendauimus: aſtipulaturq; nobis propemodũ vetuſtioris codicis lectio, in quam multo poſt incidi, qui *petere* habet *pro præter*, niſi tu quoque *petere* malis legere, vt ſit ordo: Miremur, quod ſciunt imminere famem qua propter & *petere* externa pabula: Sed prior lectio vt verior, ita tutior.

Cap 37. *Diuo Auguſto equarum modo glauci fuere, ſupraq; hominem albicantis magnitudinis, quam ob cauſſam diligentius ſpectari eos iracunde ferebat.* Hæc Plinius. Tranquillus contra: *Oculos*, inquit *habuit claros ac nitidos, quibus exiſtimari volebat ineſſe quiddam diuini vigoris, gaudebat ſiquis ſibi acrius cõtuenti, quaſi ad fulgorem ſolis vultum ſubmitteret.* Quid magis diuerſum vterque ab altero tradere potuiſſet, in re ob temporum propinquitatem, prope oculis admota. Ceterum vter illa verius tradiderit, videbunt alii.

Cap. 27. Scio ego quantas in ſe his paucis annis conciuerint procellas, duo haud obſcuri nominis viri, dum hæc Plinii verba quæ ſubiiciam diuerſo ſenſu diſtraherent: *Antiqui abdomen vocabant priuſquam callere id ſcientes occidere non aſſueti*, vbi *callere* non

ad ho-

Digitized by Google

ad homines puto referendum, ſed ad *abdomen* ipſum, vt ſit *callere callum habere*, quemadmodum *rubere*, *& pallere*, dicimus, *pallore ruboreq; eſſe præditum*, Id ego admonui quia illi aliter omnino ſenſiſſe videntur.

Cap. 43. *Thracio enim ſtudioſo in C. Cæſaris ludo notum eſt dexteram fuiſſe prociriorem*: Sed tu *Thraci* potius legas. Quid Thrax in gladiatorio ſit certamine notum eſt, fauet huic lectioni ſpectatæ fidei codex, in quo *Thraci* eſt non *Thracio*.

Cap. 45. *Camelo tali ſimiles biſulcis ſe maiores paulo. eſt enim biſulco diſcrimine exigue peſſimis veſtigio carnoſo, vt vrſi, qua de cauſſa in longiore itinere ſine calciatu feriſcunt*, de qua verborum forma nullus quod videam elici poteſt ſenſus, ſi *peſſimis* legas, quare verior, nam ſanior erit lectio, aut certe vero ſimilior, ſi diſiunctis vocibus *per Simiu* pro *peſſimis* legatur.

Cap. 46. & 49. *Sues ex vtroq; genere exiſtimantur, ideo fœtus earum hominem exiſtimarunt habere facile conuicti*, ſed vide ne *omen* potius quam *hominem* Plinius ſcripſerit, & tertio ab hoc capite ne *Trederico* ſit mendoſe pro *Treuerico* notatum.

Ex lib. 13. cap. 4. *Folia cultrato mucrone lateribus in ſeſe biffidatis bellas primum monſtrauere gemmas*: Poſſet video in dubium venire quid ſit, quod Plinius dicat, bellas gemmas a palmis monſtrari ſolitas, ſed ad illud credo alluſum, quod ex palmis ſcopæ fieri olim conſueuere. Id Martialis carmen haud obſcure demonſtrat:

In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe. Scopis igitur diuitum pauimenta verruntur, quæ an luxurioſo illo ſeculo pretioſe fuerint inſtrata, Papinius docet, *labor eſt*, inquit,

Memorare figuras: Aut ebur aut dignas digitos conſtringere gemmas. Et rurſus:

Dum vagor aſpectu imprudenſq; per omnia duco
Calcabam nec opinus opes.

Ca. 44. *Frutex eſt & cythiſus ab Antimacho Athenienſi miris laudibus prædicatus pabulo omniū*: Tu vide ne *ouium* ſit legendū: nam ſi animalium ſubintelligas falſum eſt, ſi minus, quadrupedum addendum fuit: quanquam ſic quoque vix crediderim omnibus indifferenter quadrupedibus ex vna herba optatiſſimum quæſitum pabulum, cum aliæ aliis delectentur. Sed facta ita eſſe quadrupedum aut pecudum, aut aliud id genus addi oportuit, cum ſupra nullius generis animantium aut ſpeciei meminiſſet. Nec obſtat quod non multo poſt iumenta dicat eo pabulo pingueſcere, poteſt enim ita natura comparatū videri, vt alia pleraq; animalia eo pabulo pingueſcant, ſed vt ouibus ſit quam commodatiſſimū.

Ex lib 14. cap. 1. *Vt vindemiator auctoratus rogum ac tumulum excipiat*: Id ſane dicere voluit tantam eſſe vlmorum proceritatem, vt is qui ad eam vindemiam conducatur, preter diurnam mercedē rogum etiam & tumulum excipiat, q. d. ſi tam eminenti arbore

Pictanum appellauerunt: tu vide ne *Pithanum* ſit potius legendum πιθανόν Græci probabile appellant.

Ex lib. 15 Cap. 4. *Notum eſt magiſtratus honori eius octingenis ſeſtertiis ſtrimenta olei vendidiſſe*: Ego *honorariis* libentius, quam *honori eius*, vnde nihil ſequitur, legerim. Erant *honorarii ludi* ſic n. Feſtus appellat quorum ſpectaculis plures dies impendebantur Tranquillus ne quod maleficiũ negotiumue impunitate vel mora elaberetur triginta amplius dies, qui *honoratis* ſeu honorariis occupabantur ludis actui rerum accõmodauit. Quod ea quæ ludis ſuperellent vendi conſueſſent, idem auctor demonſtrat, *auctione* inquit *propoſita reliquias omnium ſpectaculorum haſtæ ſubiecit & venditauit exquirens per ſe pretia*, et rurſus inibi: *Nec ducenis finem fecit quo ad tredecim gladiatores ſeſtertiũ nonagies ignoranti addiceretur.* Erit igitur ſenſus: *notum eſt magiſtratus honorariis ludis vendidiſſe ſtrigmenta, oleum ſcilicet quo athletæ ſtringuntur octogenis ſeſtertiis.* Scio ego nõ defuturos nõ qui ita facile noſtræ huic opinioni accedant, verum meminerint illi nos non legẽ ſcribere, ſed quæ ſit integrum cuique vel probare vel ſi minus probanda duxerint, auertere pudiare, nitimur enim in pleriſque coniectura, non ratione.

Ex lib. 16 Cap. 2. *Vlua & paluſtri iunco funes nectunt ad prætexenda piſcibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam ſole ſiccantes*. At *lotum* emendatior erit lectio, vt ad piſcem captum, *lotum* id participium referas: Vt enim nimius æſtus ita frigus nimium arefacit omnia. Alii *lutulentis manibus* habent, qui ceſſet, quod non placet & lutum eſiccari ſolitum interpretari aliquis. Sed quæ primo retulimus loco, aut vera ſunt, aut certe a vero non multum diſtantia.

Cap. 14. *Excocta reſina feruentibus coacta lapidibus in alueis validi roboris, aut ſi aluei non ſint, ſtruis congerie velut in carbonis vſu*: ſed *vſtu* vt verius ita liberius legerim non *vſu*, ex qua lectione nihil ſequitur vt ſit velut cum carbones fiunt tunc enim ligna in congeriem quandam ſternuntur, vt diligentius vrantur. Qui *vſu* legunt ipſi quid ſibi Plinius velit ſi poſſunt dicant.

Cap. 35. *Sed tria maxime inſignia genera herbacea ac virens, quæ plurima eſt, altera candido folio, tertia verſicolor quæ Thracia vocatur etiam nam herbaceæ teneriora folia in ordinem digeſta denſioraque in alio genere diuerſa omnia*, hæc inualuit lectio. Sed ſi tria genera, quo pacto alio dixit quum de ſecundo genere loqueretur? Præterea ad verum reliquorum generum id referri oportere dixeris, id certo intelligi non poteſt. In *albo* igitur, non *alio* legendum eſſe contenderim, quod *candido* folio ſupra ſecundo loco retulit. Hanc veram eſſe lectionem is recte iudicabit, quiſquis elocutionis legem diligenter fuerit rimatus.

Cap 45. *Durant a Veliterno Africani prioris manu ſata oliua Item myrtus conſpicuæ magnitudinis ſubeſt ſpecus, in quo manes ſeius cuſtodire Draco traditur.* Hoc quoque loco error haud dubie corrigendus vbi *Veliterno* pro *Literntino* eſt, qualis ſit emendationis ratio ſupra oſtendimus.

Cap 45. *Vicina luco eſt ilex & ipſa nobilis, 35. pedum ambitu Caudicis, 10. arbores metiens ſingulas magnitudinis viſendæ ſyluamque ſola facit:* ſic plures habent, alii vero 10. *arbores amiciens*: Sed neutrum probo. Nam ſi, 10. arbores vnius magnitudine amicirentur, haud vtique viſendæ fuiſſent magnitudinis, nec ſi metiens legas, quicquam propterea ſequetur. *mentiens* igitur legendum contenderem, vt ilex ſua magnitudine, & ramalium euagatione, 10. arborum ſpeciem procul ſpectantibus exhiberet, quas ipſius ilicis præalta lateque diffuſa cacumina mentirentur, quod ne mirum quidem auditu fuerit, huic qui illius caudicem ſe, 30. ambitu collegiſſe pedes, non ignorauerit.

Eodem Cap. Quid illud? ſuſpicandum ne eſt aliud quam vocis ſimilitudinem librarios in ridiculum errorem traxiſſe, vt cum *tempe Theſſalica* ſcribere debuiſſent, *templa* pro *tempe* mendoſe ſcripſerint, quod vitium ita Plinianis codicibus tenaciter hæſit, vt vulgo hodie in illis ita non aliter ſit legere. Quid *tempe* ſint ſatis quidem notum eſt, ac omnino notius, quam vt de ea re maior nunc ſermo habeatur.

Ex lib 17. Cap. 4. *Punica vina in ſaxo coquuntur, Cecuba vites in Pontinis paludibus madent. qui Punica vina* pro *Pucinis* hoc quoq; loco fecerunt, hebetiore quam lacertæ fuiſſe memoria arguuntur: Plinii verba, quæ ex quarto illius, alio loco recitaui, debuiſſent eos admonere *Pucina* non *Punica* ſcribi oportere, Caſtellum dixerat vino nobile *Pucinum*, quod vinum nobile ex Africa ſit quandoque delatum, ipſi ſi poſſunt dicant.

Cap. 5. *Homerus in armis ab eo cælatam dixit: addiditque miraculum increſcentis*, ſed *a Deo* verius emendatiuſque ſcripſiſſent, vt a Vulcano intelligas, qui Achillis arma fabricatus dicitur: Homerus eſt auctor, ſi *ab eo* legas, ad quem id potiſſimum referatur, cum nullius interim meminerit, non erit.

Cap. 22. *Pedamenta optima, quæ diximus aut radice robur oleaque* Quo minus vox eſt nota: eo maiore videntur multi fuiſſe venia digni, illi *qui radice*: ſcripſerunt *pro ridica*: eſt enim *ridica* vt Varro ait pedamenti genus. Eius verba vt omnia magis perſpicua eſſent ſubieci: *Pedamentum* inquit *quatuor generum robuſtum, quod optimum ſolet afferri in vineam e quercu aut iunipero, & vocatur ridica.* Idem mendum rurſus in eodem capite corrigendum.

Eodem Cap. *Si vinea ab vite caluata erit, ſulcos interponito vbi vinam radicem ſerito:* quaſi duæ ſint dictiones, tam vetera quam recentia exemplaria diuiſas vtranque ab altera voces habent. Sed vitii ra-

tui radix dicitur vitis, quæ iampridem humi defixa radicatur, quod ex ipſius Plinii lectione haud vno poteſt loco intelligi.

Cap. 23. *Æmylia via in radices A ini.rum Ambitur frondem earumfugiens*: hæc quidam habent Pliniani codices, alii vero complures in *radice ſatinarum ambitur*: ſed in *radicis* vt ſemel atque iterum monuimus emendatior erit lectio. Eſt quidem *radica* furca ad vites ſuſtinendas, vt ſit ſenſus in Æmylia regione, qua via nobilis ab vrbe Bononiam ducit, ea ratione vineæ putantur, vt vites in radicis ſuſpendantur circa Atinias vlmos, quæ adeo frondoſæ ſunt, vt ſi vitem applicatam habeant vmbratili complexu.

Ex lib. 18. *Augurio coronario augendo dies conſtituantur*: Dion & Tranquillus auctores ſunt: Augurium ſalutis longo tempore intermiſſum ab Auguſto pace terra marique parta reſtitutum. Augurii ratio fuit vt ſi Deus permiſiſſet, ſalus populo a diis depoſceretur. Obſeruabatur ad idipſum dies vna quotannis, qua nullus ad bellum exercitus mitteretur, nemo ſe ad pugnam expediret, nemo pugnaret: hinc certe fuit, vt cum in longa tam externorum, quam ciuilium bellorum ſerie talis dies haud facile obſeruari potuiſſet, ſit vetus illa Augurii ipſius cęrimonia celebrari deſita.

Eodem Cap. *Minutius Augur qui Spurium Melium coarguerat, farris pretium intimis nundinis ad aſſem redegit vndecimus plebis tribunus: qua ex cauſſa ſtatua ei extra portam trigeminam a populo ſtipe collata ſtatua eſt*: Hæc Plinius, in quo illud primum quærebamus, quid eſſet: quod farris pretium dixerit, & non tritici. Cui quæſtioni occurritur, trecentis poſt vrbem conditam annis populum Roma. farre tantum vt verius Flaccus prodidit vſum: Veniebat & illud in dubium quare, *vndecimus tribunus plebis* cum a nullo is tribunorum numerus tradatur? Sed Liuius per cooptationem id ſemel eueniſſe videtur innuere: Quod ad ſtatuam attinet, idem auctor auratam bouem extra portam trigeminam Minutio poſitam a populo prodidit.

Cap. 80. *Aut cum contemptus ignis e ſe fauillam diſcutit: ſcintillamve emittit.* Ego *contectus* libentius legerim. Nam quid frigidius dici potuiſſet quam ſemiexſtinctum, ignem ſopitumque contemptum appellare: at *contectus*: quod ſæpius euenire ſolet, vt ſubito & inopinato crepitu ex eo ſcintillatio erumpat, meo iudicio verior erit lectio. Sed ego vt pleraque alia hoc quoque in medio relinquo.

Ex libro 19. Cap. 1. *Stupuerunt littora flatu verſicoloris ſplendentes*: tu vide ne impellente ſit potius legendum, flatus enim impellit nec ſub oculorum ſenſum venit.

Eodem Cap. *Mox Cæſar Dictator totum forum Romanum intexit, viamque ſacram ab domo ſua ad cliuum vſque in Capitolium.* Non

Cap. 34. *Hemina, quam noſtri Minam vocāt, pendet drachmas Atticas centum.* Pudet me negligentię quorundam, qui cum in emendandis codicibus ſuam operā ad hunc diem locarint, tam ſomnulēte deprauamenta quædam admiſerint, vt propemodum appareat non tam neſciuiſſe eos, aut non potuiſſe locos quoſdam a mendo vindicare, quam noluiſſe. Iraſcerer ego adhuc magis illis hoc loco, niſi viderem ſpectatæ quoq; fidei codices illorum incuriæ, ne inſcitiæ dicam aſtipulatos. Etenim tam vetera quam recentia exemplaria, quæ vidimus, *Hemina* habēt, pro eo quod *Mna* ſcribi oportuit, quaſi vero id pueri ignorēt, quæ a Græcis *Mna* dicatur, Latinos *Minā* dicere: Priſcianus *libra* inquit *vel mna graia drachmas habet nonaginta ſex.* Et quod rurſus ad nomen attinet: *Accipe præterea* inquit *patrio, quam nomine Graii Mnam vocitant, Noſtriq; Minam dixere priores* Quibus perſpicue colligitur *Mnam* eſſe legendum nō *Heminam*, quæ eſt menſuræ genus ſextariique dimidium.

Ex lib 22. Cap 17. *Cuius effigies ex are fuſa, & nobilis ille ſparginoptis*: Scilicet σπαργανίζω *faſcia inuoluo* καὶ ὄπτω *video*, *ſparganioptis* credo non *ſparginoptis* dicitur.

Cap. 22. *Vt quem Theſeo apud Callimachum apponat Hecate.* Plutarchus in Theſeo: At quæ de *Hecale* inquit, *deque eius hoſpitio fabulantur, aut omnino a veritate abhorrere videntur Hecaleſiumque ab Hecale* & mox paulo *Hecale, nam per diminutionem vocantes, quod cum iuuenis admodum hoſpitio inuitaſſet Theſeum*, quare *Hecale* vera erit lectio, & nequis id translatitium putet, Veneta Academia vbi tertio ab hinc anno hæc publice interpretabamur, emendatę a me lectionis deferet teſtimonium.

Eodem Cap. *Quorundam ex his facile noſcuntur venena diluto rubore rancido aſpectum liuido intus colore rimoſaſtri pallidoque per ambitum labro.* Quærebamus quid Plinius cum rimoſaſtri inaudito pene verbo ſibi vellet, ceterum parum rei, quæ tractabatur accommodato: ſed cum verbi nouitate permotus ad vetus exemplar confugiſſem, *rimoſaſtra* ſcriptum inueni, eo & ſi parum integro coniectare cœpi ea, quæ nam verior videri poſſet lectio, vt non *rimoſaſtri* ſcripſerit Plinius, ſed *rimoſaſtro* potius hoc eſt labro rimoſum aliquid imitante, niſi diſiunctim *rimoſa ſtria* quaſi politie aliquis malit legere, quod non placet, ſiquidem & *ſtriatas columnas* & *ſtriatas conchas* legimus, & ab eo *quod ſtriare* polire eſt, ſed *ſtriam* pro politie ipſa non memini me legiſſe.

Cap. 25. *Tremulus plane ex aqua eſſe ieiunis ſtatim a balneis demonſtrat*: Hic *demonſtret* non dicitur, nec eſt ad quem referre poſſit: Sed ex epitome ipſa intelligi poteſt vnde error ſit ortus Eſt inibi Damio medicus quare coniectura haud inepta adducimur ſcriptum a Plinio fuiſſe *Damio monſtrat*, librariorum tamen incuria aut inſcitia potius demonſtrat auctoris nomine magna ex parte detrito eſſe factum, ſed qui in emendatoria incident

Digitized by Google

mare,cum non multum infra ex Maſſurii auctoritate *Lupinam* dicat *Axungiam*,idcirco principatum apud maiores obtinuiſſe,quia nuptæ ea poſtes inungerentque, atque idipſum ne quid mali medicamenti inferretur,ſed ſiue hoc ſiue illo ſint vſæ,ſatis conſtat,ab ea vngendi ratione *vnxores* quaſi vxores eſſe dictas.

Cap.10. *Lardum quoque pingue, Pingue* Plinius dixit, quaſi & *Macrum* dici poſſit, quo colligi poteſt *Lardum* a veteribus pro ſuilla carne quoquo modo ſalita vſurpatum, idipſum & ſatyrici carmen videtur ſignificare:

Et natalitium cognatis ponere Lardum.

Credibile eſt ſolemnibus cœnis maiores non tantum pinguem carnem ſalitā,ſed & macram apponere ſolitos: Iulius Capitolinus & ipſum *Lardum & Poſcam* inter cibos refert militares. Hæc collegi,quia video vulgo perſuaſum lardum tantum pingue eſſe, cum ex his & macrum eſſe appareat.

Eodem Cap. Quæſiuimus a pleriſque Phyſicæ profeſſionis viris multæ quidem celebritatis,quod morbi genus eſſet *Opiſtotkon*, vnde & *Opiſtothonici*,nec repertus eſt qui fateretur ſe id vſpiam legiſſe. verum Plinius vno duntaxat loco, cum ſæpius alioquin eius morbi meminerit,*Opiſtothon* eſſe ait *dolorem inflexibilem*, hæc ille tantum.

Ex lib 30.Cap. 5. *Tyria vero mactato corpore pota*: Sed *Phthiria* potius legerim, eſt enim φθεὶρ .φθειρὸς *Pediculus*, vt ſit ſenſus Pediculi occiſi ſi potui dentur, aut certe pediculi mactati corporis, ex corpore ſcilicet peremto ſumti.

Cap.10. *Podagricis in balneis vti folia Nitri prodeſt:* ex qua verborum ſalebra nihil quod videam ſane poteſt elici: Tu vide ne verior ſit lectio, *ſi vngi* pro *vti*: & *folia* pro *folia* legatur, vt ſit ordo *prodeſt Podagricis vngi folia Nitro in balneis*, ſed alii viderint, poſſit ne aliqua lectio verior accommodari.

Ex lib.33.Cap.1. *Et qui primus inſtituit cunctanter id fecit, leuiſque manibus ac latentibus induit, cum ſi honos ſecutus fuiſſet dextra fuerit oſtentandus*, hæc Plinius: Gellius quia a corde ad medicum leuæ manus digitum vena quædam decurrere credatur, eum honorem ab initio datum tradidit.Macrobius vt gemmarum delitiæ tutiores eſſent,non dexteræ,quæ magis operaria eſt, ſed leuæ annulum a maioribus inductum, opinionum earum vnam tantum veram eſſe oportet,cum ſingulæ veræ eſſe poſſint.

Eodē Cap. *Inter Scipionemq; & Druſum ex annulo in auctione inimicitias cœpere*. Tu vide ne Cepionē ſit legēdū,quippe qui cū Druſo inimicitias exercuit nō Scipio. Ci. in ea oratione quam ad pontifices habuit: *M*. inquit *Druſus clariſſimus tribunus plebis Pontifex fuit, ergo ſi is. Qu. Cepionis inimici ſui poſtem adium tenuiſſet, & pauca verba feciſſet, ades Cepionis eſſent dedicata* &c: quibus verbis apparet, *Cepionem* eum fuiſſe cum quo Dru-

ſus inimicitias exercuit non *Scipionem*, vt omnes Plinii codices quos vidimus habent.

Cap. 3. *Libra autem pondus æris imminutum bello Punico primo cũ impenſis reſpublica non ſufficeret conſtitutumq́; vt aſſes ſextantario pondere ferirentur: ita quinta parte facta lucri diſſolutum æs alienum.* *Sextantario pondere* vulgo Plinianis exemplaribus legitur, quod ſi ſic eſſet: non quinta pars lucri facta eſſet. Sed ex ſex partibus quinque lucrefactæ, nec imminutum dixiſſet, ſed pene ad nihilum redactum, ſi cum libralis antea feriretur duarum vnciarum percuſſus fuiſſet, videndum igitur ne verior ſit lectio, *Dextantario pondere* decem videlicet vnciarum, vt duæ ſint vnciæ, in nouo aſſe lucrefactæ.

Eodem Cap. *Vtpote cum ſepius Claudius C. Gracchi familiaris auro repenſum caput eius exciſum ad Opimium tulerit*, hæc inualuit lectio *cum ſeptum vlcius* pro *ſepius* ſcribi oporteat: Appianus & Plutarchus ſunt auctores.

Ex lib. 34. Cap. 4. *Sed illi Celatas tantum dicabant in ſacris victores. Celetas* tamen non *Celatas* vera eſt lectio: Græce κέλητας equos deſultorios vocant Sunt qui deſultorios equos vocent, quia nudi agitentur, & expediti ab habilique ſeſſoris deſultu. Alii vt in Tranquilli paraphraſi diximus, quia duo equi nudi ſimul agitarentur, ac medio curſu mira celeritate agitatores ipſi, nunc huius, nunc illius inuaderent tergum. Nobis Manilii & Liuii auctoritas aſtipulatur.

Cap. 6. *Equeſtrem ſtatuam contra Iouis ſtatoris in veſtibulo ſuperiore domus Valeria fuiſſe publice conſulis filia:* Et ſi omnis libraria fides ſtet contra, quia veritas eſt oculis admota, miror locum non prius animaduerſum ab iis, qui ſuã impreſſoribus mercenariam locant operam, quis non videt *Publicolæ conſulis* non *publice* eſſe legendum. Fuit Valeria Publicolæ filia, quo conſule cum obſes data eſſet Porſenæ, ob clarum facinus in obſidibus ſeruandis patratũ, equeſtris illi ſtatua, vt Dionyſius & Plutarchus ſcribunt, publice eſt decreta.

Cap 8. Sequens philoſophus *coelites* fecit, alii *cælites* habent, ſed vide ne ſit *celetas* potius legendum.

Ex lib. 35. Cap. 9. *Sunt in eis exemplaribus nobiles paluſtri acceſſu villa ſub collium ſponſione mulieres labentes, trepidaque ferentur plurima.* Inoluit ſatis ſuperque hæc lectio, ſed ex qua nullus redundet ſenſus: nos vetuſti codicis collatione ſuccollantibus ſponſione mulieribus correximus, vt ſit ſenſus: *fuiſſe circa villam figuratas fœminas ſe ſponſione quadam paluſtri traiectu ſuccollantes*, quæ geſtandi ratio, tam portantibus, quam iis quæ portarentur eſſet formidoloſa.

Ex libr. 36. Cap 16. *E Macedonia conterminat Bonatam locatum petentibus dextra*, ſic plerique codices habent, alii Bobnea neutrum

trum

Digitized by Go

trum tamen mẽdo caret: Ego *Bœbeida* locum legendum crediderim Plinius in Theſſalicæ relatiõne: *Fons Neſſeis Bœbeis lacus*, eodem auctore correximus apud Lucanum locum, in quo *Bœtida* pro *Bœbeida* fuerat notatum.

Ex lib 37. Cap. 2. *Licet æſtimare ex multitudine, quæ tanta fuit, vt auferente liberis eius Nerone Domitio theatrum peculiare trans Tyberim hortis expoſita occuparent, hoc a populo impleri canentes, & dum Pompeianus præiudit etiam Neroni ſatis erat*: Hæc Pliniana habet lectio: Sed ea mendoſe quidem & corrupte, vt neque ordo neque ſenſus vllus lectori conſtare poſſit: Nos vero ita digerimus *vt canente*, ſe pro *canentes* legatur, & *Popeianus*, pro *Pompeianus*, vt ſit ordo: Murrini vnius fragmenta tam multa fuere, vt illa filiis Conſularis viri, qui id vas poſſederat, a Nerone ademta impleuerint eius hortos, vbi ſibi Theatrum comparārat, cum publice canere cœpiſſet. Eius rei Tranquillus eſt auctor. Theatrum dico non paruum: ſed tam amplum, vt ſatis fuerit Neroni, quãquam in ea laude ambitioſiſſimo idipſum impleri a populo ſe canente, cum dico maxime placere cuperet Popeiæ amoribus addictus: Quod Popeiam Nero perdite amarit, prius quam vxorem duxerit, Tranquillus, & Cornelius ſunt auctores. Hactenus noſtra: Nunc pauca translatitia ſparſim ab aliis obſeruata ſubiiciam, vt Plinium recognoſcentibus non ſit opus ea aliunde quærere.

In tertio Plinii.

Vbi carmen erat: Beroaldus Bononienſis Varronis, Liuii, & Seruii teſtimonio, potuiſſet & Ciceronem citare *Carnem* emendatius repoſuit. Libro 5.

Tabracham pro *Tachabracam*: Iuuenale, Pompeio, & Solino auctoribus. Libro 7.

Icthyocollam pro *Iithocollam*: Plinio, & Celſo. Libro.

Aureis pro *habenas*: Plutarcho, & Solino. In eodem.

Vinerris pro *Interris*. Libro 10

Phalangia pro *Phalanges*: Plinio & Celſo Libro 14.

Cerretano & *Ceretano*: Mar. Trab. & Columella. Libro 18.

Æs pro *aras*: Plutarcho Libro 19.

Hæredium pro *adium*: Feſto auctore, & Columella Lib. eodem.

Saccis pro *ſuccis*: Plinio, Varrone, Horatio. Libro 15.

In Venatu pro *Venenato*. In eodem.

Pyram pro *Epyrum* Theophraſto. Libr. eodem.

Sanguine anatum Ponticarum, pro: *anatum Ponticarum* Gellio. Libro 28.

Pityocampes pro *Phitocampes*: Columella, & Diodoro. Libro 33.

Gracaſtõſim pro *Grætotaſium*, Cicerone & Varrone. In Eodem.

Digitized by Google

Eod.lib. Conſcenderamus forte cœnaculum domus, ego & Maroſticanus hoſpes meus, vt inde Piſauranas ædes magnifico apparatu ex propinquo conſtructas, contemplaremur, cum Liuii decadas ea cœnaculi parte, quæ ædibus obuerſa eſt, a puero temere relictas ille intuitus, confeſtim arripuit. Hic vero Liuii locus illi per quam obſtruſus, tanquam ita euenire voluiſſet, eſt oblatus. Verba ex hiſtoriarum primo fuere *Intercalares*, cum ille de Numa Rege interim loqueretur, *menſibus interponendis ita diſpenſauit vt viceſimo anno ad metam eandem ſolis, vnde orſi eſſent, plenis annorumq; ſpatiis dies congruerent.* Tum ille ad me conuerſus, quid ſibi Sabellice hoc Liuius velit loco, vt ingenue loquar, haud ſane intelligo. Tu vero ſi quid habes, quo ſcrupulum hunc poſſis exſoluere, fac ne diu deſideremus. Tum ego quæris inquam, rem hoſpes minime vt ſentio vulgatam, & quę, ſiquis quod multi temere faciunt præſenti acquieſcas lectioni, nullo modo lectori conſtare poſſit. Etenim Græci, quos Numa haud dubie imitatus eſt, octauo quoque anno tres menſes intercalandos conſtituerunt, hoc eſt, nonaginta dies, qui ex numero. xi. dierum & quadrantis octies multiplicato ſuperabant. Nam cum annum illi ex.xii. Lunæ curſibus ſtatuendum putaſſent, ſupereſſentque ad ſolſtitialem annum, dies.xi.& ſex horæ, quarta.ſ.diei pars, eum dierum numerum octauo quoque, vt dixi, anno placuit intercalari, quare Græcos Numa imitatus videri non poteſt. Quin illud vide potius, quod ſubtiliſſima Macrobius diſſertatione demonſtrat, ne non *viceſimo* Liuius ſcripſerit, Sed *viceſimo quarto quoq; anno.* Idque ex Numæ conſtitutione comparatum. Nam cum ad eum numerum dierũ, quem ad Lunæ curſum Græci conſtituerant, erant enim trecenti Liuio, vnum in imparis numeri diem Numa adieciſſet, Romani ſimpliciter Græcorum intercalationem ſecuti, ob diem vnum, cuius obliti erant, non ea, quæ & Græcis conſtare potuit intercalandi ratio, quo poſtea errore cognito, Numa ne adhuc regnante parum compertum habeo, ſatis conſtat huiuſmodi emendationem inductam, vt in tertio quoque octennio, id eſt, quarto & viceſimo quoquo anno nõ nonaginta, ſed ſex & ſexaginta dies intercalarentur. Siquidem nonagenariũ numerũ explebant quatuor illi & xx. dies, qui quotannis ſinguli in honorem imparis numeri adiiciebantur. Etenim ille dies, vt dixi, neque lunari rationi aſcribi potuit, neque Græcorum intercalationi erat inſertus. Sed ſuperuacuus, nec intellectus aliquandiu Romanis fluxerat. Erit igitur ni fallor vera Liuii emendataque lectio *viceſimo quarto anno.* Nec obſtat, quod Liuius intercalationis illius Numam auctorem dixerit, cum Macrobius emendationem illam quandam fuiſſe innuat. Siquidem talis intercalãdi ratio ab eo profecta eſt, ſed ſiue Numa, ſiue alii poſtea emendarint, iure id tutum auctori referas acceptũ.

Eod. li. Inter celebres & illuſtres familias, quæ ex diruta Alba Tulli

Digitized by Google

Hoſtilii regis temporibus Romam commigrarunt. Apud Liuium Tullios relatos reperio. Dionyſius in earum relatione non *Tullios* ſed *Iulios* memorat, cuius lectio eo mihi verior videtur, quia magis conſtat Iuliam gentem Tulliam longa Alba fuiſſe oriundam.

Eod. lib. *Tullius*, inquit Liuius, *ad Fœroniæ fanum mercatu frequenti negotiatores Romanos comprehenſos a Sabinis querebatur:* Quibus Liuii verbis haud dubie apparet in Sabinorum poteſtate Feroniæ fanum ea tempeſtate fuiſſe: Nec deſunt qui ſcribant circa Soracte montem & vrbem Feroniam & deæ templum religioſiſſimum fuiſſe: ipſamque a ferendis arboribus ita appellatam. Sed Dionyſius in Latio haud procul Circeiis in Pometinis campis Feroniæ templum a Spartanis conditum tradidit, nomenque datum Genio ab æquorea latione, Maroque vetuſtatis peritiſſimus *Circeiumq; iugum quis Iuppiter Anxuris aruis Præſidet, & viridi gaudens Feronia luco.* Vide igitur ne vtrobique deæ templum fuiſſe dicendũ ſit. Cui opinioni ſiquis grauate accedat, perbelle fateatur neceſſe eſt, alteram opinionẽ eſſe falſam: Accedit & his tertia quædam, quod Ptolemæus *inter Lucam & Piſtoria Feroniæ lucum:* in Hetruria retulit, de quo nunc loco, an intelligi poſſit, viderint alii.

Eod. lib. Videbam ex Liuianæ hiſtoriæ ſtudioſis, ſollicite quoſdam requirere, quæ eſſet *Murtia dea*, ad cuius ædem priſcis Latinis Romam traductis, ſedes ab Anco rege datas, Liuius tradidiſſet: Horum curioſæ indagini Pliniana opitulatur auctoritas: *Ara*, inquit, *ille fuit Veneris Myrtea nunc Murtiam vocant*: Quibus verbis nemo non plane colligit, ea appellatione, quæ a Myrto facta eſſet, Venerem in parte vrbis quandoque cultam, ſed res omnino notior, quam vt de ea prolixior habeatur ſermo, idcirco quæ *de Murtia* alii tradidere, conſulto miſſa fecimus.

Eod. lib. Inoleuit incuria magis, quam inſcitia mendum, vt *Aruns Tarquinius* legatur *& Tullia minor prope continuatis funeribus, cum domos vacuas nouo matrimonio feciſſent*: quæ lectio ſi vera eſſet, & fratrum & ſororum minores natu periſſe oporteret, vir. ſ. & vxor, ſi quidem Aruns quod Liuius haud obſcure demonſtrat, L. Tarquinio fratre, minor natu fuit, cui & iuniorem Tulliam matrimonio locatam, credere æquum eſt, quanquam eiuſdem verba id perſpicue demonſtrant. Si vir igitur cum coniuge extinctus eſſet, haud quaquam nouo opus fuiſſet connubio, verum ſic habet, vt *maior Tullia & Aruns* Tarquiniorum fratrum minor, paucis diebus vita deceſſerint, quorum interitu, ſceleratæ ſunt poſtea ſuperſtitibus nuptiæ conciliatæ, *maior igitur Tullia non minor*, vt omnia quę vidimus habent exemplaria, vera emaculataque erit lectio.

Eod.

Eod. lib. Dionyſius quód ad præſentem locum attinet, valide eorum refutat opinionem qui. *L. & Aruntem Tarquinios, Priſci fuiſſe Tarquinius filios* prodidere: In his eſt & Liuius Romanos ſecutus ſcriptores. Sed Dionyſius non auctoritate ſolum, verum coniecturis & ratione nititur, quanquam huiuſmodi hiſtoriæ variationes plurifariam apud veteres eſt obſeruare. Cuius & id genus (etenim pauca ſubiiciam) dici poteſt, quod de Tartheſſo longe diuerſa ratione Plinius & Strabo ſcripſere. Sub corona venire aliter Feſtus, aliter Gellius: Dionyſius *curru Romulum triumphaſſe* prodidit, Plutarchus *pedibus*. De muliebri ſaltatione diuerſa Seruius & Macrobius ſenſerunt: Appianus Calphurniam Cæſaris a Cluadio adulteratam Tanaquilli Pompeiam dixit. Tanaquil Priſci Tarquinii vxor a Liuio & aliis traditur Anci Martii, & Valerio. Liuius ob Cannenſem cladem Cereris ſacrum intermiſſum tradidit: Valerius ait ne intermitteretur ante triceſimum diem omnem luctum publico decreto abſterſum. Mitto reliqua, quæ ſi numero exſequeremur, maius ex ea re tædiũ quã gratia ſcribenti oriretur.

Eod. lib. *Itaq; Pontina manubia qua perducendo ad culmen operi destinata erant.* Sic omnia quæ vidimus, Liuii habent exemplaria, ſed locorum ſitum librarii ſecuti, particulam deprauarunt, nam & *Pontina palus* eo Latii tractu eſt, vnde manubiæ quæſitæ. Verum *Pometina* Liuium ſcripſiſſe, vel ex eo admoneri potuerunt, quod proximo ille loco dixerat, *Sueſſam Pometiam ex his vi cepit, vbi quum diuidenda præda. xl. talenta argenti aurique cepiſſet: concepit animo eam amplitudine Iouis templi.* Mitto reliqua. Dionyſius & ipſe *Sueſſam Pometiam* appellatam ſcribit. *A Pometia Pometinum* duci non *Pontinum* vel triuialibus imbuti literis intelligunt.

Lib. 2 *Mouebant conſulem hac ſed tergiuerſari res cogebat, adeo in alteram cauſſam non collega ſolum praceperat ſed omnis factio nobilium:* Frigide nimis, ac neſcio quid diuerſum abeo, de quo interim agebatur, dixiſſet Liuius, ſi credibile eſt ita eum ſcriptum reliquiſſe: Admonendus proinde lector. Videat *ne praceps eat* aut quod magis placet *praceps inerat* Liuius potius ſcripſerit, quas duas particulas in vnam verterit librariorum inſcitia.

Eod lib. *Tito*, inquit, *Latino de plebe homini ſomnium fuit*: Plutarchus Dionyſius & Valerius in relatione nominis Liuio aſtipulantur: Lactantius *Tyberium Atinium fuiſſe* tradit. Sed in eo haud magnum vertitur diſcrimen: Illud interim haud reticendum duxi, ludos, quos Liuius inibi magnos appellauit, Valerius nunc *Circenſes*, nunc *plebeios* vocat: Lactantius & ipſe *Circenſes* fuiſſe ait. Vnde colligitur, *Circenſes plebeios & magnos* eoſdem fuiſſe: Pedianus poſt exactos reges pro libertate plebiſue reconciliatione inſtitutos tradidit. Dionyſius ſignificare mihi videtur, *Circen-*

Digitized by Google

les fuiſſe eos, quos Romulus in Sabinarum aſſimulauit raptu. Adiicio illud, quod ad loci emendationem attinet *Acronio*, vel, vt alii aiunt, *Atronio* patri familiæ nomen fuiſſe, qui ſeruum ſub furca ludorum die ceciderat.

Eod. lib. Eſt in pleriſque rerum ſcriptoribus quædam obſeruare, quæ inter ſe omnino ſint contraria, maximeque repugnare videantur, quale eſt illud, vt vno contenti ſimus loco apud Liuium: *Ad duo, inquit, bella exercitus ſcribitur ducendus, Fabio in Veientes, in equos Spurio datur, in Equis nihil dignum memoria geſtum eſt, Fabio aliquanto plus negotii cum ciuibus quam cum hoſtibus fuit.* Quibus perſpicue verbis poteſt intelligi, Fabium in Veientes contendiſſe, proditumque a ſuis in acie. Verum non multo poſt: *Conſenſu* ait *exercitus traditam vltro victoriam victis equis, ſigna deſerta, imperatorem in acie relictum & rurſus nec Veiens hoſtis Hetruſcaque legiones detrectant, propa certa ſpes erat non magis ſecum pugnaturos, quam pugnauerint cum equis.* Ecquid magis repugnans dici potuit, quam Fabio Veientes prouinciam datam ſcribere, cui maius fuerit cum ciuibus negotium quam cum hoſte, & in equis nihil memoria dignum actum, mox paulo & in publico conſilio & in procinctu Hetruſcum proclamare in Equis rem Romanã a militibus proditam, quid præter memoriæ lapſum poſſit excuſare, ſi Liuius citatus adſit, habebit vt opinor nihil, alii vbi in vtramque partem recte omnia rimati fuerint, boni conſulant, Liuiumque ſi poſſunt a calumnia vindicent.

Eod. lib. *Id publicum conſilium fuerit, an muliebris timor parum inuenio.* Hæc Liuius. At Dionyſius *Valeriam Publicolæ ſororem auctorem eius conſilii* fuiſſe monſtrat, Plutarchus ad hæc non *Volumniam*, quod ad narrationem illam, de qua nuper diximus, attinet, ſed *Vergiliam* tradit *Coriolani coniugem appellatam.*

Eod. lib. *Conſules inde Poſthumius Albus, Sp. Furius, Fuſios Furios Fabios ſcripſere:* Sic ille, ſi Liuium credibile eſt ſcripſiſſe ea, quæ ne ipſe quidem, ſi ad ſuperos reuocari poſſit, valeat interpretari. Sed videat lector, nam coniectura ſæpe agimus, ne emendatior veriorque ſit lectio: *Poſthumius Albinus, Spurius Furius ſeu Fuſius, Fuſios Furios Fabius & quidam ſcripſere*, vt de Fabio pictore intelligas, qui rerum Romanarum vetuſtiſſimus, vt Dionyſius ait, fuit ſcriptor, cui ſane opinioni Fabii Quintiliani, verba aliquid omnino fidei adiiciunt, *Valeſii*, inquit, *& Fuſii in Valerios Furioſq; venerũt. In Fabiis eam mutationem factam*, nec ille, nec quod ſciam alius, prodidit quiſquam.

Eod. lib. Age vero quid illud? Inde ait ad multitudinem oratione conuerſa *ſi vos vrbiſque, ſi veſtri nulla cura tangit. At vos veremini Deos*, nemo eſt lectionis ſtructuræque Latinæ tam imperitus & expers, qui non vltro intelligat illud, *ſi vos vrbiſque ſi veſtri*

veſtri nulla cura tangit, parum emendate lectitari, quis enim locus poſt *vrbis* coniunctiuæ dari poſſit particulæ haud ſane perſpicio, cum neque ordo id pati videatur neque ſenſus. Videbunt itaque alii, an recte aliquis dixerit, Liuium, *ſi vos vrbis quirites ſi veſtri nulla cura tangit*, ſcripſiſſe potius quam *vrbiſque*, ſed ſiue inſcitia ſiue incuria *quiquir*. paucioribus elementis dictionem notatam offenderant, *que* pro *quirites* fecerunt, erroreque ſemel recepto mendum Liuianis exemplaribus tenacius hæſiſſe credere æquum eſt.

Ex lib 1. Sunt velut minores in alto ſcopuli, qui eo nauigantibus habentur infeſtiores, quo & minus prouideri poſſunt, ſic & offenſacula haud parum crebra, ſimilitudine quadam verborum Liuiana lectione latitantia, pro ſynceris & emaculatis recepta, incautius currentem tam ſępe, quam turpiter fallunt, vt illud in primo ab vrbe condita, *lex erat*, inquit, *horrendi criminis, dum viri perduellionem iudicet a Duumuiris prouocarit, prouocatione certato ſi vincent, caput obnubito infelici arbori reſte ſuſpendito*. Verum *carminis* non *criminis* Liuium ſcripſiſſe, cum pleraque alia, tum imprimis Ciceronis verba plane arguunt, *Tarquinii*, inquit, *ſuperbiſſimi atq; crudeliſſimi Regis iſta ſunt cruciatus carmina, caput obnubito, infelici arbore ſuſpendite*, Mitto reliqua.

Eod. lib. Obſcure nimis ne frigide dicam Liuius locum in primo perſtrinxit, in quem ſiquis pendiculantibus, vt dicitur, oculis incidat, aut hallucinabundus inibi hæreat, oportet aut manifeſta ignorationis confeſſione victus abeat. In cenſu enim, quem Seruius Tullus egit, referendo, cum ſuffragiorum explicaret rationem, *non*, inquit, *vt ab Romulo traditum ceteri ſeruauerunt Reges viritim ſuffragium, eadem in eodemque iura promiſcue omnibus datum, ſed gradus facti, vt neque excluſus quiſquam ſuffragio videratur, & vis omnis penes primores ciuitatis eſſet, Equites enim vocabantur primi, octoginta inde prima claſſis centurię peditum vocabantur, ibi ſi variaret quod raro incidebat, vt ſecunda claſſis vocarentur, nec fere vnquam infra, ita deſcenderent, vt ad infimos peruenirent*. Ex quibus verbis, quæ ſuffragiorum eſſet ratio, haud intelligi poteſt. Etenim demonſtrari oportuit, qua ratione comparatum eſſet, vt ſuffragium primæ claſſis ita polleret, vt ſi nihil in illis variaretur, non eſſet opus ad reliquos ordines peruenire. At centum nonaginta tres centuriæ, vt Dionyſius demonſtrat, Iuniorum ſeniorumque tamen ſcriptæ ſunt, quo apparet octoginta centurias non potuiſſe id præſtare, cum centuriarum dimidium non expleret, non modo ſuperaret, nec ſi centuriarum numerus aliquanto minor fuerit, vt Liuio placere video, id accidere potuiſſet. Sed certe ſic habet, vt ex Dionyſii lectione condiſcitur: Aſcripſerat Tullus decem & octo equitum centurias primæ claſſi, copulauit dico illorum ſuffragia, ita vt

octo & nonaginta eſſent centuriæ in primo ordine, quibus ſi in ferendo ſuffragio conueniſſet, quia ſupra dimidium ſuffragiorum contineret, non erat opus ad inferiores claſſes deuenire. Hæc eadem Liuius, ſed conciſe, vt dixi, & obſcure nimis.

Lib. 2. Ne quæſo grauentur docti aliqua his obſeruationibus a nobis conſpergi, quorum paulo prouectiores ne admoneri quidem velint: Nam, vt in miſſilibus ſpargendis nulla principis largitio populo grata eſſe potuit, ſi in Orcheſtrã, aut intra equeſtria tantum, non in popularia concidiſſent: Sic literatorum vulgus in me reclamabit ex hac noſtra lucubratione ad ſe nihil perueniſſe, nec dubitabit in ambitionis ſuſpicionem noſtrum deuocare officium, quaſi peritioribus oſtentare id ſit, non in medium ſcribere. Quanquam certo ſcio, non defuturos, vt delicato ſunt plerique ſtomacho, qui hæc in publicum proiecta, indigna iudicent: quæ non modo non digniores ordines, ſed ne ipſum quidem cupiat vulgus colligere: adeo in locando magis quam parando nobis laborandum fuit officio: At ſint rutabula hæc, matræ, ſarcula, & alia id genus, viliora pandant ad eorum caſum pagani, & rupices ſinum, videantque num emendata ſit lectio apud Liuium: *tulit ad populum, vt Plebei magiſtratus tribunitiis comitiis fierent*: an verius *tributis comitiis pro tribunitiis* ſit legendum: & mox *paulo inſignem annum comitia tribunitia efficiunt*, pro *tributa*. Lælius Felix Gellio auctore tria comitiorum genera fuiſſe tradidit. *Curiata*, cum ex generibus omnium ſuffragium ferretur: *Centuriata*, quum ex cenſu & ætate: Cum vero ex regionibus & locis *tributa*, quibus Lælii verbis vtra ſit emendatior lectio, facile eſt legentibus iudicare.

Eod. lib. Eſt eodem libro ita ſcriptum, *hos ignominioſa fuga domum ſe recipientes Rom. Conſul in Algiolo conſecutus ad vnum omnes occidit: Victor ad Columen, id loco nomen eſt, exercitu relicto caſtra locat*, vbi nemo non intelligit *relicto* nullo modo incolumi ſenſu ſtare poſſe. Quare videbunt alii *ne reducto*, aut quod æque placet *reliquo* ſit potius legendum.

Ex lib. 21. Vellem ego librariorum inſcitiam, veternoſumque illud hominum genus, quod noſtram proxime ætatem præceſſit, vt poſt flebilem iacturam illam, quam Gothica tempeſtate Latina lingua in Liuiana fecerat hiſtoria, fragmenta hæc teterrimi illius naufragii poſteris incorrupta tradidiſſe, nihil ſane iniuria illa vetus nobis reliquum fecit, quod non hominum ſocordia vitiarit, vt nullibi fere ſit Liuianam altius rimari hiſtoriam, vbi non domeſtica iniuria ſua altius impreſſerit veſtigia. Sed quo in primis illis voluminibus, quia omnia ibi magis ab hominum memoria remota, maior errori venia dari potuit, eo hæc, quæ ſubiiciam acerbiore accuſatione digna. Lapſus in lubrico & in obſcuro hallucinatio haud tam turpis quam in plano & aperto. En quis in nobiliſſima

Digitized by Google

liſſima maximeque celebri hiſtoriæ parte crederet, tam multa inuerſa, lacera, mutilata legentibus occurſura, vt non dubitem in vniuerſum opus affirmare, nullũ eſſe in tam ſpatioſis voluminibus folium, in quo non vnum atq; alterum ſit acrius intuentibus mendum deprehendere. Etenim quis eſt tam veteris hiſtoriç expers: qui cum in ſecundi libelli Punici primo legerit: *quatuor & viginti peditũ Romanũ millia ſunt ſcripta & octingenta equites*: non intelligat legitimum equitum numerum legionibus non eſſe redditũ, cum ea potiſſimum tempeſtate terna millia peditum legionem explerent: perſpicue apparet habuiſſe eum delectum ſex legiones, quibus ſingulis, quia ducenti, vt Polybius ſcribit, equites attriberẽtur, neceſſum eſt fateri, ita Liuium aliter ſcriptum reliquiſſe. Cui opinioni præter rationem Polybii quoque, vt dixi, aſtipulatur auctoritas.

Eod. lib. Quam inſcite ſomniculoſeque illi locum, cuius modo memini vitiarunt, tam certe ſegniter, nec minus hunc, quem proxime ſubiiciam: *quadringentos*, inquit, *quinquaginta ſociorum peditum pro quatuordecim millia*. Et continuo poſt *mille equites ſocios* ꝑ *mille & quingentos quiquaginta equites*. Eadem ratio & auctoritas præſentem locum ab iniuria vindicant.

Eod. lib. Receptum ſemel proximo loco vitium, tam tenaciter hæſit, vt vulgo Liuiana habeant exemplaria illa dũtaxat dico, quæ ad hũc diem videre cõtingit *Lybii Phœnices* duabus diuiſim dictionibus pro *Lybophœnices*, tam Polybii auctoritas, quam Liuii verba, quç ſequuntur, licet corrupta, id arguunt, *Lybophœnices*, inquit, *mixtum Punicum Afris genus*.

Eod. lib. Vbi verborum affinitas librariorum vulgus ſemel in errorem traxit, ita ferme euenire ſolet, vt mendacii veſtigium tenacius impreſſum facilis eruditorum non reformidet ſequela: Eſt apud eundem: *Hannonem Amilcharis filium vigilia prima noctis, cum parte copiarum maxime Hiſpanis aduerſo fluuio ire iter vnius diei iubet*. Sed Hanno Amilcharis filius, qui idem erat & Hannibalis frater, quod paulo ſolertiorem potuit lectorem mendacii admonere, in Hiſpania fuerat ab Hannibale fratre relictus: At *Bomilcharis filium* nõ *Amilcharis* ſcripſit Liuius, quod Polybii lectio quẽ ille in hiſtoria ſequitur, haud obſcure demonſtrat.

Eodem lib. *Celius*, inquit, *per Cremonis iugum dicit tranſiſſe*: hæc Liuius, ſi ea Liuius ſcripſit. Verum quia id iugi nomẽ apud eos qui de ratione terræ ſcriptum reliquere, nõ reperio: ſuſpicari libet *Centronis* eſſe potius legendum: Strabo *via*, inquit, *per Salaſſos ad montes bifariam ſcinditur, vna quidem Potamum*, ſic enim dicitur, *ducit per alpium ſummitates iumentis inacceſſibiles: altera per Centrones prolixior*: Sed id ego in medio relinquo, alii fortaſſis ſiue in aperto ſit veritas, ſiue in profundo, vt Democritus credidit, demerſa melius viderint.

Eodem lib. *Iunonique hoſpitæ Lauinii maioribus hoſtiis ſacrificaretur.* Semel atque iterum dixi, vocum affinitatem præter cetera librariorum temeritatem per æqua & iniqua præcipitem egiſſe, ſed cum in pleriſque digni quodammodo ſint venia, hoc quidem loco proculdubio digniſſimi ſunt habendi, quæ enim vox tam arcte voci cohæſit vnquam quam *Lanuuium Lauinio*? haud igitur mirum ſi cum Liuius *Lanuuii* ſcriptum reliquiſſet: notioris ſimilitudine vocis decepti illi *Lauinii* fuerint. Quod autem *Lanuuii* ille ſcripſerit, Cicero præclare docet. *Date*, inquit, *Lanuuio municipio honeſtiſſimo, quod in hac tota cauſſa frequens mœſtumque vidiſtis, nolite a ſacris patriis Iunonis hoſpitæ, cui omnes conſules facere neceſſe eſt, domeſticum & ſuum conſulem potiſſimum auellere*. Quibus Ciceronis verbis haud dubie apparet, quæ in hac parte ſit emendata lectio.

Eod lib. Age nunc quam prona res fuit in lapſum ita Liuium vitiari contigiſſe, vt *inſuper* pro *Inſube* mendoſe ſit in eo receptū, *Donec*, inquit, *inſuper eques ducario nomen erat, faciemque noſcitans conſul hic eſt*, inquit, *popularibus ſuis, qui legiones noſtras cecidit.* Quod Liuius *Inſuber ſcripſerit*, Polybii arguit auctoritas. Is in hiſtoriis tradit, C. Flaminium, qui ad Traſimenum periit priore conſulatu *Inſubrum* legiones ab Abduam flumen cecidiſſe, eorum agro prius fœde populato. Eram ego adhuc locos perpaucos ex primo alteroque Macedonici belli pari exemplo in apertum relaturus, vt ex iis, quæ in frontibus totius ſummæ mendoſa occurrerent, facili coniectura lector indipiſceretur, quid in receſſu partium ſpei ſupereſſet, ſed noſtri pollicitі memores, vt deſultoria commentatione alterius centuriæ dimidium expleremus, a Liuianæ lectionis aſſertione digreſſus, quę ſi tota ab iniuria vindicanda ſit, non centuriæ, ſed pleniſſimæ ſcribēdę eſſent cohortes, ex aliis carptim pauca ſubiiciam.

Ex Primo Valerii.

EST leue omnino offenſaculum, ſed quia in ipſo pene Veſtibulo Valerii hiſtoriam adeuntibus occurrat, indignum duxi, non admonere lectorem, ne eos ſequeretur, qui cum ad præclarum aliquod ædificium interius ſpectandum admittuntur, dum per aurum & ebur, vagos oculos cœco ſequuntur greſſu, quicquid humi diſiectum ſit, ceſpitabundi offendunt. *Tam*, inquit, *ille mehercule quam. Quint. Lemnii legati Scipionis.* at Liuius haud vno loco illum *Pleminium* non *Leminium* appellat. Et rurſus Tarquinius rex ait. *M. Tullium Duū virum, quod librum ſecreta ciuilium fatorum continentem cuſtodia ſua commiſſum corruptus Petronio Sabino ſcribendum dediſſet*. Dionyſius. *M. Atylium eum* non *Tullium* appellatum ſcribit, ſed vter veriūs nomen reddiderit, alii viderint.

Eod. li. Si ſincera & emaculata Cicer. lectio, *Lanuuiique fuit Iunonis*

Digitized by Google

venis ſoſpitæ templum, cui omnes conſules facere patrio inſtituto oporteret, mendum apud Valerium inoleuit nihil ab eo diuerſum quod Liuianis exemplaribus non multo antea a vitio vindicauimus. C. inquit, *Hoſtilius Mancinus veſana perſeuerantia ſubſequitur, cui conſuli Hiſpaniam ituro, hæc prodigia acciderunt: Cum Lauini ſacrificium facere vellet, pulli cauea emiſſi in proximam ſyluam fugerunt.* Si conſulum fuit, Iunoni ſoſpitæ facere, quis eſt tam a vero alienus, qui inficiari audeat, *Lanuuii* legi oportere vbi *Iunonem ſoſpitam* Ciceronis teſtimonio, a conſulibus conſtet propitiari ſolitam.

Lib. 2. *Habitabat in villa ſua prope vicinum Sabinæ regionis fretum* In nullum adhuc Valerii exemplarium incidimus, quod non *fretum* haberet. Sed quo pacto id fieri poſſit vt Sabini agri villa vicina eſſet freto, cum Sabina tota mediterranea ſit, qui vitioſe locum hunc legere perſeuerarunt, ipſi, ſi poſſunt, dicant. Ego quod ex Strabone & Liuio didici, haud cũctanter affirmare poſſum *Eretum* non *fretum* Sabinæ regionis celebrem fuiſſe locum Tyberi proximum, de quo haud dubie videtur mihi Valerius ſcribere. Intendant igitur illi animum, videantque ne quod diligentiſſimus auctor *Eretum* ſcripſit, recentiorum inſcitia, vno duntaxat elemento inuerſo, *Fretum*, vt cœcum eſſet multis offenſaculum, fecerit.

Ex Lucani vj.

Placuit, erratica vt dixi, ſalariaque, quam ſtataria annotandi ratione vti. Erit fortaſſe, ſi non vt Pliniana, conducibilis, at relatu vt ſpero, nihilo iniucundior. Nulla enim vt video lectio minus eſt lectori infeſta, quam quę aut rerum ſit, aut verborum varietate referta Sed quid, magis aut varium, aut diuerſum, videri poſſit quam Pollucis teſtibus repente abiectis, Cyllari tergum inſilire, aut quid minus exſpectatum, quam ex apertis hiſtoriæ campis, in poeticos ſaltus, nemoroſaque vatum cacumina, ſolicitæ huius indaginis impetum conuertere? Offeruntque ſe mihi epicam molem ſubeunti, duo velut anfrractus, continuis pene locis Lucani pharſalidos ſexto, librariorum credo inſcitia, parum animaduerſi. mihi namque *Euneos* pro *Eunus* vulgo legere eſt. *Cithareduſque* pro *Tetharæſus*. Alterutrum quidem mendum, vel mediocriter Geophragię peritus, ne admonitus quidem, per ſe facile deprehendat.

Lib 7. Haud multum ab his diuerſum illud in ſeptimo. *Ire per oſſam rapidus Boetida ſanguis.* Verum niſi Strabonis lectio mendoſa eſſet, *Bœbeida* potius legendum dixerim. Sed Pliniana vox ſynceerior, quem ſecutus *Bœbeida* Anneum Lucanum non *Boetida* aut *Bœbeida* ſcripſiſſe contenderim.

Lib. 10. *Lanigerum placidis compellat achorea dictis,*
O ſacris deuote ſenex:

Niſi quis ſenſum diſtinguat, hocq; ad Gallos, illud ad eos qui Sibyllinis præerant libris, potius referat.

Eodem libro. *Quod in templa darent alias Tyrinthia ſortes.*

Et Præneſtinæ poterant migraſſe ſorores:

Quod Herculis templum Tyburi eſſet, multorum declarant teſtimonia, ſed quod inibi darentur reſponſa, niſi ſum memoria lapſus, adhuc non reperi. Videat proinde lector, ne ad *Sibyllam*, quæ *Albunea* nomine vt Varro tradidit, Tyburi culta eſt, id totum referatur. Sed hoc ipſum vt pleraque alia in medio relinquo, coniectura enim hæc eſt, non ratio.

Libro tertio. Illud ſi vacat æquiore ſuſpendant lance, Papiniani carminis ſtudioſi, vera ne ſit omnino lectio in tertio ſyluarum:

Merito ſurrexit in arcus.

Nondum ſtelligerum ſenior demiſſus ad axem

Claudius: An longe verior ſit, *in Arctos* & non *in Arcus*: vt ad expeditionem illius Britannicam Poeta alluſiſſe videatur. Nec quia merito dixit, aliquo modo obſtat, quo minus in eum ſenſum accipias, quum ad nepotis meritum id haud inepte referatur.

Eodem libro. Quid illud? nonne reclamante ſyllabæ natura, conuitiumque lectori identidem faciente: in eadem receptum eſt ſylua? vt ita carmen legatur:

Rubentesque roſæ primos moriuntur ad Auſtros.

Ego quando libraria fide laboramus *rumpentes* libentius legerim, id eſt, tum primum florere incipientes: Sed hic aliquis quin magis ſeria ſcribis? Aſt ego vulgo Papinianis codicibus ſic reperio. Parū mehercule ciuiliter agit, qui id ſuperuacuum putet, quod pluribus ſine controuerſia ſit profuturum.

Eodem libro. *Et feſtinantia ſiſtens,*

Fata ſalutifero mitis Deus incubat angui:

Quærebamus cur anguem ſalutiferum Papinius appellaſſet, nec interim ignari eramus eorum, quæ ab aliis in eum locum traderentur. At ſuccurrebat illud quod apud Ariſtophanem legere eſt, qui ait *anguem* in Aeſculapii templo nocturnis horis lambendo curare ſolitum ægrotos, vt ad anguis officium alludens potius, quam quod ſub ſalutiferi pedibus eſſet Dei, aut quia ſub ſimulachro ſalutis figurari conſueſſet, ſalutiferum poeta dixerit.

Libro primo. Reuocant me iam longe progreſſum, ad loci diſquiſitionem, qui in primo eſt volumine: *nocturna ad Æſculapii ædem curationes*: Quo ſane tempore ſeculares ludi & ipſi ſpectari conſueuere: eſtque Papinii carmen:

Nec tantum induerit fatis noua ſecula luſtris.

Aut inſtaurati peccauerit ara Terenti:

Vbi miror fuiſſe, qui ad Deos manes, alterius carminis ſenſum referendum putarent, & non ad ſeculares ludos potius. Quum non ſolum prioris carminis intellectus, vnde alterius ratio pendet:

Sed Martialis illud, quo veri ſenſus lectorem admonere poſſit
baniſſimi poetæ, carmen ſubieci:

Te colat Albano redeuntia ſecula luſtro,
Et quæ Romuleus ſacra Terentus habet.

Quare vide ne annum ſumma alioquin religione præditum, ſ
laribusque ludis inſignem, Rutilii morte funeſtari vetet Papi
potius, quam a Diis manibus illius caput ſeruari.

Libro 2. *Quiq; refert ingens iterata vocabula perdix:* Q
perdix effinxerit vnquã humanam vocem, nullus quod ſcia
hiſtoria tradidit. An ſatis apte *Cornix* legi poſſit, alii viderint.
quod ad præſentem opinionem attinet, affirmare poſſum, P
um auctorem eſſe, *Cornicem* ſua tempeſtate, hoc potiſſimum
mine, in delitiis habitam.

EX CATVLLO.

SVbtexam nunc ex lepidiſſimi Catulli carmine quam pa
ſima, nec ipſa (vt aperte dicam) magni admodum mom
quando ad hunc diem nõ defuerunt, qui ſedula in vetuſtiſſim
poetam opera, conſecuti ſint, vt non adeo multa in eo deſid
rentur, atque ex illis ipſis quædam, quæ conſulto præterita vi
poſſint. Sed ſint illa quantumlibet leuia, quia ad lectionis em
dationem attinent, pro appendice alteri centuriæ adiiciam,
que hoc ipſum admonere lectorem, non docere. Etenim qu
coniectura poſita ſunt, ſciebam non temere recipi ſolere: nem
nim non libentius ſi opinione certandum ſit, ſuo, etſi minu
probabile, quam alterius optimo acquieſcit iudicio. Sed q
hæc inciderint, boni conſulant. Nunc videat lector, an præte
lebres aliorum opiniones, in fronte operis *Patrona virgo Dian*
telligi poſſit, cui & Apollini *ſeculare* carmen decantari ſoli
ſatis ſuperque conſtat: vt *ſit Patrona* dicta, quaſi patris nomen
bens: eſt *enim Diana, quaſi Iouiana.* Sed hoc ipſum ita prob
eam non omnino eorum repudiem, opinionem qui *& Patro*
legi poſſe contendunt, vt ad *Mineruam* videatur alluſum, q
Cicero in ea oratione, quam ad Pontificem habuit, *cuſtoden*
bis appellat: *vt operis æternitatem Dea* Catullus commendet,
etiam vrbis & ingeniorum patrona crederetur. Sed vt hoc in
biguo eſt, ita illud affirmare non dubitarim, parum accur
pleriſque coniunctim legi proximum epigramma, cum eo, q
totius eſt ſummæ principium: *Lugete o iuuenes,* quod & mater
traque ab altera diuerſa, & ſuum in vtriuſque calce acumen, al
intuentibus demonſtrat.

Mirabar, quæ tanta librariorum fuiſſet incuria, imo quæ
ritorum ſeu ignauia, ſeu negligentia, quod locum inſignem
ſi eſſent contra metri rationem diutius verſiculis illis hærere, q
in Phaſelum ſuam lepidiſſimus poeta edidit: *Nouiſſem* enim
go in his notatum video, ſed videant alii an *nouiſſime* aptius

P

poſſit, cui ſane lectioni neque ſenſus neque ſyllabæ repugnat natura.

Legitur adhæc in Hendecaſyllabo, qui in procaciſſimum Varri ſcortum, perquam lepide ſcribitur; *lecticam hominus*: ſed vt *hominum* legatur deſiderat metri ratio. Et in eodem carmine *Cinna eſt grauis*, vbi pro *grauis* carminis lege compulſus *Caius* libens repoſueram: quod & fidei minus profligatæ, codices quidā habent.

Quid illud? num metricæ rationis gnarus quiſpiam in Sapphico illo Hendecaſyllabo ad Turium & Aurelium tam leuiter librariæ fidei acceſſerit? vt ſeu *saceas* legat *ſagittiferoſq; Parthos*: quēadmodum omnia habent Catulli exemplaria, an potius illud ſequetur: *ſeu ſaceas Partoſq; feros ſagittis?* Sed video illud obiici poſſe, quod non multo poſt *ait* ſubiicit, pati vt videtur licentia: *Pauca nuntiate meæ puellæ*, vbi an nunc *aite* pro *dicite* reponi poſſet, lectorem admonendum duxi: vt *ai* modo imperatiuo, veteri forma, dictum ſuſpicetur aliquis. Et ad Caluum non multo poſt: *Cur me tot malis perderes poetis*, vbi ſyllabæ natura commoti, *male* vt verius, ita libentius repoſitum iri velim, vt ſit vera & emendata lectio: *Cur me tot male perderes poetis.*

Tranſeo quod ad Thallum ſcribens: *cum Diua*, inquit *mulier aues oſtendit oſcitantes*: Vbi eadem ratione aliquis adductus, citius *mater* quam *mulier* legat. & vt citius ita fortaſſe rectius *ales* quam *aues*: Vt ſit ſenſus, poſtquam *Alcyon Diua ales mater pullos habens oſtendit oſcitantes filios iā pene adultos*, ſic *Alcyonios* præteriiſſe dies periphraſticos innuat.

Sed vt illa, quæ proximo loco dixi, in medio relinquantur, num tam ſecure & odioſe aliquis Catulli carmen adierit, vt *amariores calices* arbitretur vetuſtiſſimum poetam a Pincerna ſibi miſceri, in reſoluta voluptate petierit, quaſi *amarum* pro *ſuaui*, aut *fumoſo* metri neceſſitate coactus ſit ſcribere. Ego quia neque Flaccum Horatium, neq. Martialem, aut alium quempiam vrbanorū eiuſmodi vſurpatione vſum reperio, haud inepte vt mihi videor auſim, *meraciores* inibi pro *amariores* reponere, tum quia vocis ratio eſt frequentior apud illos, quorum modo memini, tum etiā ob ea, quæ e veſtigio ſubiiciuntur: *at vos quolibet hinc abite Lymphæ vini pernicies.* Ceterum id quoque admonere ſit, non legem cuiquam ſcribere, integrum erit per me, omnibus vtrum libet, tenere.

Vix tamen illud quod proximo cap. in communem locum cōieci, tam a poetæ ſenſu iudicari potuit diuerſum, quam hoc, quod dicam, ab eiuſdem lepore & genio alienum. Eſt in famoſo carmine, quod ille in Cæſarem ſcripſit, ita vulgo verſiculus notatus:

Vt iſta veſtra diffututa mentula: Cum nihil minus ſale, & vt ſic dicam eleganter dici potuiſſet, quam ſi ad vnum Cæſarem ſcribens *iſta veſtra* pro *tua* dixiſſet: vide igitur ne ille *veſca* potius

quam *Theiedis* quia *felicibus* continuo ſequatur. Et rurſus in eodem carmine:

Aut cornigeram ſudanti cortice pinum: Vbi nemo non *conigeram* legat potius. Nam & Maro *Cipariſſum* ipſam *conigeram* appellauit. Addo & illud:

Cum primum inflati conſpexit lintea veli: At conſtat ſe Ægæum præcipitaſſe, non quia vela viderit inflata, & ſecundis plena ventis, ſed potius quia infecta, ac talia vt luctum præ ſe ferrent. Nam ille ita filium ſupra alloquitur:

Inde infecta vago ſuſpendam lintea malo
Noſtros vt luctus noſtraq; incendia mentis:

Quibus verbis planum pene fit, veriorem eſſe lectionem *infecti* quam *inflati*. Per hoc enim ſecundæ auræ, per illud, luctus & triſtitia ſignificatur. Plutarchus *nigrum velum* filio ab Ægeo datum ſcribit, Simonides vero *puniceum*. Nec multum ad hæc inepte fecerit, ſi quis locum eodem carmine, fronte ſatis quidem perſpicua, ſed receſſu caliganti & obſcuro, intentius intuebitur: Verba ſunt Ariadnes in Naxo a Theſeo relictæ:

Si tibi non cordi fuerant connubia noſtri
Sæuaq; abhorrebas priſci præcepta parentis.

Quod Ægeus pater præceperit Theſeo vt rei vxoriæ ſluderet, nullo quod ſciam loco legere eſt, quid quod ne *priſcum* quidē poeta elegantiarum ſtudioſiſſimus, eum appellaſſet, qui adhuc in humanis ageret. Supereſt igitur, vt ad Cecropem antiquiſſimum Athenarum Regem aliquis non inepte id referat, qui vt Trogus prodidit *biformis* fuiſſe traditur, quia primus maris & fœminæ connubium in ea terra conciliarit. Sed hæc tam leuia, vt dixi, quam multa ſunt, a quibus referendis, quia exiguum operæ videbam ineſſe precium, ſimul quod abunde ſatis ſit alteri centuriæ factum, quæ extrariæ huius euocationis genere explenda fuit, conſulto abſtineo τέλος.

M. Antonius Sabellicus Franciſo Fortunio Salutem.

LVSI *totum triduum Fortuni, his proximis feriis, nec nucibus luſi, non enim tam damnoſam ludit aleam Sabellicus, ſed chartulisque luſoriis, ſed Poeticis, Hiſtoricis, Oratoriis. Colluſores affuere. C. Plinius, Cicero, Anneus Lucanus, & qui Argonautica ſcripſit Flaccus. Cum his tres integros egi dies, ac totidem noctes peruigil, dum loci ex illorum marginibus linea apice aſteriſco, ceu cauterico notati, per iocum & luſum repetuntur, magnus chartarum crepitus, crebra & tumultuoſa foliorum volutatio. Quæris quid actum ſit tercentum & amplius locos in ordinem redegi, quos velut libello vno complexus ita digeſſi, vt quoto quiſque ſit capite librone obſeruatus, facile cognoſci poſſit. Cæterum exſcripſi ego hos locos nullo verborum apparatu, cum tua cauſſa, cui a principio in animo habui breuem hanc lucubrationem inſcribere, ne forenſibus cauſſis vehementer occupatus, prius quā*

rur ac boni conſulant. Nam quod ad primam illam calumniam attinet, vbi parū apte in 1. cap. operis dicimus repoſuiſſe *vni* pro *vna*, vt legendum ſit *vni naturæ*, ſcili. *Incubent mundi*, & non *vna*, id eſt *ſimul*, vt vulgo legitur, nemo eſt tam iudicii expers qui non videat. Quod ſi *vna* legatur, nugatio quædā videri poſſit, vel frigida potius & otioſa loquendi ratio, quando non ſit ad quod referri poſſit illa mundo: um incubatio. Sed ab eiuſmodi vitio nemo tam diuerſus abiit quam Plinius.

Cap. 1. Adiicio illud, quod eodem cap ac loco propemodum cōtiguo, neq; tunc eſt a me animaduerſum, neq; poſtea ab vllo quod ſciam. *Cætera etiam in vno & immenſa & innumerabilia*. Sic enim vulgo legitur. Ego particulam: *vt* reponendam cenſeo: eritq; meo iudicio emendata lectio. *Cætera etiam vt in vno mundo* hoc videlicet qui nobis notus eſt. Scrutare altius locum, & ſtatues quid ſequamur.

Cap 3. Cæterum quando iudicio nitimur, non veteris alicuius codicis collatione, in quo genere obſeruationis, multi, vt video, inepte gloriantur, putantq; ſe aliquid magnum præſtare, ſi emendatiorem librum nacti, ex illius collatione caſtigent librariorum errata. Sed quæ mea ſit de ea re ſententia, quantum dico eiuſmodi exemplaribus ſit credendum, teſtatus ſum ſæpius, nunc vide, non enim legem ſcribo, vt non relinquam omnibus integrum ſentire quæ quiſq; velit, *contentus* ne ſit legendum 3. cap. an vt omnes hodie legunt *concentus*, ſecuti videlicet ea quæ procedunt. Verum ſi quis attentius ſequentia conferat cum præcedentibus multo plenius *contentus* implebit aures, quam *concentus*.

Cap. 5. Scribitur 5. cap. ſtatim in fronte *ignitum*. Ego *igneum* libentius ſcripſerim, referens præſertim ad elementum. Quid *ignitum* ab *igneo* diſtet liquido patet.

Eod cap. *Eademq; vniuerſo cardine*. Inoluit hæc lectio, magis re non animaduerſa, quam non intellecta. Ceterum. *Vniuerſi* vt verius ita libentius legerim: vt terra *vniuerſi* cardo intelligatur.

Cap. 8. Videbitur, ſcio, res parua, ſed quia mendoſe legitur, non negligenda eſt macula quæ 8. cap. ceu nocturnum offenſaculum, tranſmittit properantes, *inuentionibus* inquit *non dilatis*, cum *inuentoribus* haud dubie ſcripſerit Plinius: id argumento eſt quod Anaximandri, Cleoſtrati & Atlantis nomina ſtatim ſubiiciuntur.

Eod. cap. Nec ita multo poſt eodem capite legere eſt: *Tertium Martis quod quidam Herculis vocant ignea ardentis ſolis vicinitate*. Sic habent omnes codices quos vidimus. tu vide ne nugatio hæc quædam ſit, *ignea ardentis ſolis vicinitate* ſatis erat dixiſſe *ignea vicinitate ſolis, aut ardentis ſolis vicinitate*. Sed procul abeſt Plinius ab eiuſmo di vitio, nihil itaq; temere faciet qui *vi ignea legerit*, vt ſit *Tertiū Martis quod Herculis vocant vi ignea*, vt ad ſyderis naturā referatur, inde naturę cauſa referatur ſcil. ardentis ſolis vicinitate.

mnibus Plinianis exemplaribus *Traciam* legi & *Argeſtem* duorum ventorum nomina, cum ſemper *Argetem*, niſi mendoſus ſit, codex, & *Treciam* non *Traciem* Ariſtoteles ſcribat: Etſi quid ἀργέστης quid ἄργετ⊕: quid τρίχα ſignificent ſatis liquido patet, vnde eſſe videri poſſunt voces illæ, mendo itaque altera eſt lectio vindicanda, & fortaſſis in altero nomine vtraque. Vocat idem auctor Eurum *Apheliotem* quem noſtrorum plerique *Subſolanum* qui ab ortu ſpirat æquinoctiali *Apheliotem* vocant. Legat in eodem capite aliquis fortaſſe libentius *molliri* quam *mollire* vt nunc vulgo legitur.

Cap. 50. Reponat hic idem ſequenti capite haud inepte: *Etenim* ... *differt* pro eo quod inoluit: *deferet*.

Cap. 56. Nec illud tacitum feret lector, ab hoc neſcio quo, verborum penſiculatore videndum eſſe, ne *depreſſa* verior ſit lectio quam *deprehenſa*: Et in eodem capite *conninentibus* verius ſcribatur quam *contuentibus*. *Contuentibus & patentibus* quod ſequitur, paria ſunt, cum diſcrimen in euentu notetur a Plinio.

Cap. 61. Nec abſit pretium operæ (niſi quid aliud agens Plinium legat) decernere, ſtandumne ſit veteri lectioni, quæ *nec pluuio* habet: an *namque pluuios* malit legere? Et mox Capite 67. *nullam* eſſe vt tenet conſuetudo an *nullum* libentius ſequatur. Et paululum infra *quæ non alia probat?* vt legitur, an potius *quanam alias* Friuola ſunt hæc ſcio, ſed niſi animaduerſa ſint, arguunt haud dubie in lectore negligentiam.

Cap. 69. Ad illud in medio relinquitur quod quemadmodum *C. Affranii* lectio ob inſolens prænomen non placet, ſic *C. Africani* non nihil auribus blanditur.

Cap. 72. *Nobili* inquit *apud Arabiam victoria*: Nec Alexander vllam inſignem pugnam in Arabia aut circa Arabiam depugnauit, nec ſi depugnata ab eo eſſet, *apud Arabiam* dixiſſet Plinius elegantiarum obſeruantiſſimus: Sed *in Arabia*, vt arbitror, ſcripſiſſet, vel *non procul ab Arabia*. Quid quod Arabica expeditio fuit Macedonibus parum læta ob cœli intemperiem, ſi Curtius verus eſt auctor? Sed apud *Arbelam* emendatior erit lectio: Eſt is vicus non multum diſtans a loco vbi Darius ingenti prælio eſt ab Alexandro victus, qua pugna Perſarũ opes prorſus conciderunt. Sub id tempus, quo eſt hoc euentu non procul ab *Arbella* dimicatum, Luna inſigniter obtenebrata eſt. Idem Curtius eſt auctor.

Eod. Cap. Sed vt Plinii lectio, hiſtoriæ teſtimonio, ab inueterata labe ſuperiore loco vindicatur: Sic qui ſequitur nihil ocioſe prætereundus, ne vnum Plinius ſcripſerit, aliud librariorum incuria legatur: Eſt enim eodem capite *neq; aliis*: quum plane appareat Plinium *non aliis*: ſed, *aliter* ſcriptum reliquiſſe.

Cap. 73. Non multum ab hoc diuerſum, quod proximo capite ſcribitur: *eidem eſt vſui*: quum *eadem* ſcribi oportuerit, niſi multũ opinione fallor.

Cap.77. *Ceu tenuis linea in longum porrecta ſpatium*: Hęc inoluit lectio, ſic certe eſt, vt Flaccus inquit: *decipimur ſpecie recti*, Blanditur hęc lectio prima fronte lectori, vt venuſta & recta, ſed ſtructuram intentius ſpectantibus, inęqualis appareat neceſſe eſt, quin *linea* potius ſit quam *linea* vt quadret ordo & ſenſus procedat.

Cap.87. Iam vero neq; illud integre ponitur, vt arbitror: *Mireq; pars Ægypti*. Id etſi plus nimio vſu inualuit, *maior* tamen pro *miro* reponere audeat, qui Herodotum audit.

Cap.90. *Abſtulit Eubœa Atlantem & Macriam*: Sed *Atlantem* emendatius ſcribi, alius Plinii locus demonſtrat. Et mox cap.94. *In Phœnice* inquit: *Agros, & cum ipſis Phegium Æthiopiæ iugum*. Vide ne *Iopes* ſit legendum, nam *Iope*, in Phœnice eſt, contra Æthiopia valde procul. Pari cura, capite vndecenteſimo locus eſt a labe vindicandus: *Attollente ſecum ea mundo*, vulgo legitur. Ceterum ſi quis *attolente ſe ea, cum mundo* legat, erit lectio meridiana luce clarior. Poſſit & detrita etiam particularia *ea* legi *ſe cum mundo*, vt ſint duæ partes orationis, omnis copulæ expertes.

Cap. 600. Legis hæc ſcio contractiore fronte, ac iam dudum fortaſſe videris tibi operam perdere, cum pene inutilia ſectemur, ac parum digna, quæ a docto homine legantur. At omne quod dicitur ex re & verbis conſtat. Non minor meo iudicio verborum ratio, quam rerum in omni ſermone habenda eſt, ſunt enim verba velut imagines rerum, quibus confuſis, confundatur & totum ſchema neceſſe eſt. Quid, quod ne placere quidem poteſt oratio, niſi barbariſmi & ſolœciſmi vacet fœditate, a quibus vitiis nihil abſunt hæc verborum coinquinamenta, quæ ſuccincta indagine annotamus: Quale eſt illud, quod capite centeſimo ſexto tenacius hæſit incuria hominum, (quis neſcit) non ignorantia: *Hi trans alpes* habēt omnia Pliniana exemplaria. Verũ cum appareat ad *vnũ Rhodanum* id referri qui *trans alpes* eſt, tollenda eſt fœditas ſolœciſmi, atq; *hic* pro *hi* reponendum. Et mox infra *in Italia* legendum eſt non *Italiam*, nam & lacuum qui in ea terra ſunt, ſupra mentio facta eſt.

Eod. cap. Mollis in eodem capite rectilineus ordo videri poteſt, vbi vulgo legitur in *Archadia Stimphali*, & tamen eſt locus a vitio vindicandus. Ineſt enim error depræhenſu facilis, ſi quis non obliuiſcitur *Stimphalum* vbique a Plinio enunciari. Quod ſi *Stymphali* ſit patrius caſus, ſtetque pro locali aduerbio, *in Archadia* quis non videt vera & emaculata lectio eſt, vt ſit ordo: *In Archadia Stymphali*, perinde ac dicat aliquis: in Italia Mediolani vixit, in vrbe videlicet Mediolano, vt *in* ad *Archadia*, non ad *Stymphalum* referatur.

Cap. 108. *Ferunt a Media Pellicem*: Mirum eſt quantopere humana iudicia caligent interdum ad veritatem oculis admotam. Quid notius eſt, quam quo ſit euecta Medea Iaſonis repudium

vlta

ulta, & cum vel pueris nota ſit fabula *a Media*, & non *Medea* omnes Pliniani codices quos vidimus habent, niſi forte aliquod ineſt rei myſterium quod profana mens non capiat.

Cap. II. Nec probo omnino quod in proximo eſt; *Extingui vero terra aut fœno Gnidius Creſias tradit.* Videat argutulus, ille qui tam ſollicite omnia rimatur, *an fimo* malit: quam *fœno* legere.

Cap III. *Gnidum octoginta quatuor millia paſſuum quingenti cum ts.* Ceterum *Con* (eſt enim inſulæ nomen) non *cum* legendum. Strabo *Cyprum*, *Rhodum*, *Con.* Numeri qui eodem capite ponuntur: multo maxima ſui parte mendoſe leguntur.

Ex tertio Plinii. cap. I. Inualuit vt arbitror error in primo capite tertii libri, vbi legere eſt: *Perſas & Pœnicas.* Qui hominum fuerint *Pœnices* non legi adhuc, quod ſciam, ſatis tamen conſtat in Hiſpaniam *Phœnices* veniſſe Tyrii Phœnices ſunt quorum eſt colonia Gadis. Plinius & alii plerique id prodiderunt. Videat lector ne *Phœnicas* ſcripſerit Plinius, non *Phœnicas.* Nam quod aliquis dicat, *Pœnicas & Phœnicas* dici quia *Pœni* dicti ſint quaſi *Phœni* per belle decipiatur, in quo vado multi Latinorum hæſitarunt, ſi verus eſt Auctor Herodotus, qui *Pœnos & Getulos* credidit antiquiſſimos Africæ indigenas, quod ſi ſic eſt, vel ante *Phœnicum* in Aricam acceſſum, Pœni in ea terra fuere. Adſtipulantur huic opinioni qui *Libophœnices* vocant eos, qui circa Carthaginē habitarunt, manifeſto argumento appellationis eorum, qui cum Didone in Lybiam venere.

Cap. 4. *Montibus Gebenna & Iuribus.* Alii: *vrbibus* habent, ſed neutrum procedit, quin *Gebenna & Iura* legendum. Nam quod ad nomen attinet montis, idem Plinius in 4. cum ſuos reddit Comatæ Galliæ fines ac montes, inquit: *Gebennam & Iuram*, quibus Narbonenſem Galliam excludit.

Eodem Cap. *Octauianorum colonia.* Ego vt fortaſſe verius ita libentius legerim *Octauanorum*, ea videlicet ratione, qua & *Decumanorum.* Sic milites octauæ & decimæ legionis dicti. Pari ratione eodem capite: *Saluiorum* ſiue *Saluyum* audacius, quam *Salubiorum*, *aut Salubium*, *& Salorum*, vt alii habent. In eadem enim terra *Saluyes & Saluij* leguntur, non *Salubij* quod ſciam, aut *Salubres.*

Eodem Cap. Admonendus eſt lector ne oculis vt dicitur pendiculantibus illud præterea, quod proximo loco legere eſt *Exobiorum Linguanorum.* Videat ne verior ſit lectio *Albingaunorum*: Plinius *Albiganorum* meminit, *Igaunorum* Strabo. Sed locus in medio relinquitur.

Cap. 5. Sunt proximo capite quędam in medio relinquenda, ſed quę a lapſu fortaſſis vindicanda ſint, vt illud: *Populorum claritas tenet.* Videat lector ne *terret* verbum magis quadret. Et mox paulo: *Gremium terrarum commercio patens*, cum *pandens* ſcripſiſſe

Plinius

Cap.13. *A ſuccino militia appellata: Miltos color eſt*: cur igitur nō *milites* emendatius ſit. Aut cur non eodem capite *prodentium diſcordia* id eſt *ſcribentium*, quod peculiare eſt Plinii, ab eo proditum credamus, & non *prudentium* vt omnia habent exemplaria.

Cap.15. Vide præterea ne *vno ore* multo rectius ſcribatur *quam chore: Cuſtodiente* quam *cuſtodiens*: vt auferendi caſu ſit Plinius vſus, non recto. Sed tu vtrunque locum expende, & amice iudica.

Cap. 22. *Hinc Oceanus*: tota prima periodus ſuperiori capite reſtituenda eſt, atque inibi audacius, *Oceanus* legerim, quam *occaſus*: poteſt & *vocatus* videri a Plinio proditum. Sed tu ſtatue vtrum malis, vel relinque ſi placet locum in medio.

Ex libro quinto Cap.1. *Aliquanto excelſiores non tamen eſt*. Si ad vnam Inſulam vox referenda eſt, non video cur non *celſior* ſinguli ſit numero Plinius vſus; vt ſit *Inſula ceteris aliquanto celſior tantum par eſt fluctibus Oceani* Sed tuus eſto.

Cap.2. Sunt ſcio hæc parua, ſed quia eiuſmodi ſunt, vt niſi obſeruata fuerint, & cum opus eſt in melius mutata, lectio inoffenſa procedere non poſſit, adhibenda eſt mens, matureque iudicanda; nam tota hæc cenſura non mea, ſed lectoris eſt. Videat igitur ſit ne vera *In Abila* quoque *monte* vt nunc legitur: an potius *inde Abila* mons: nam ad *fert* verbum quod præcedit, non eſt cur referas.

Cap.6. *Amari Atlantco cum inferiore Ægypto, 86. millia paſſuum*: Quod nefas propemodum ſit credere, ita Plinium colligere: Verius igitur videri poſſit: *86000. paſſuum, vt ſit octogies ſexies centum millia paſſuum*: quamquam hic quoque numerus in dubium venit, non minus quam ille qui ſequitur *16. millia* pro *16.* (vt libet credere) *centum millia*. Sed hæc tutius in medio erunt.

Cap.28 *Amnis indus Cybaritarum:* Quia priore illa noſtra obſeruationum editione, locum hunc indiſcuſſum reliqui, nam de Indo flumine celeberrimo id a Plinio ſcribi ridiculum ſit credere, quā longiſſime diſtet a terra, quæ nūc ſcribitur, hāc nactus anſam vir alioqui egregie doctus vt plus vidiſſe crederetur, aliud nomen pro *Indo* aſtruxit in Plinii recognitione, haud dubie oblucinatus hiſtoriæ ignoratione. Liuius auctor grauiſſimus in bello Macedonico perſpicue demonſtrat, hunc quoque fluuium Indum nuncupari, adiicit & nominis cauſam. *Ad Tabuſion* inquit *caſtellum vētum imminens flumini Indo: Cui fecit nomen Indus ab Elephante deiectus haud procul a Cybara*: Tale fuit & illud de quo mihi litem intendit, negans *petream Arabiam*, tanquam parum conſtet, vnde *petrea Arabia* ſit dicta. Tale & illud de *Tio oppido in Bithynia*. Eſt & illud haud abſimile, quod negabat *mentiri* pertinere ad inanimata, cum Plinius non vno loco ea vtatur figura. Et Virgilius:

Diſcet & in pratis mentiri lana colorem. Et Anneus Lucanus:

Pholoe mentita bimembres. Sed cum laruis id certare

eſt. Illud dicam, nihil eſſe quapropter homo longius recedat a recto veroq; iudicio, quam cum aut nimium inuidet, amicus ſit neceſſe eſt, qui recte vult iudicare, vt præclare ſcribit Ariſtoteles.

Ex lib 6 Cap. 23. *Ad ſimilitudinem* inquit *atq; imaginem tali mari etiam circumfuſa eadem etiam cœli parte nulla differentia ſpectat*: Quaſi vero ſit certus aliquis *talus* aqua circunfuſus, & ad quandam cœli partem inſigniter obuerſus, vt terra de qua nunc agitur. Accedat fortaſſe ſomnolentus lector huic lectioni, imo acceſſerunt omnes ad hunc diẽ, nam niſi acceſſiſſent, curę fuiſſet alicui, locum ab inueterata labe vindicare, quare vide tu an pro *tali* recte *Italia* reponi poſſit, vt regio de qua agitur ſimilis Italiæ ſit poſitura, & cœli tractu, vt a ſeptentrione inter diuerſa maria exeat in meridiem.

Cap. 29. *Quid illud Agrippa* inquit *quatuordecim paſſus*: Nomen vel cæcis apparet id ſtare non poſſe. Sed verius fortaſſe aut certe vero ſimilius ſit legere, *quatuordecies centum millia paſſuum*. Pari cura videndum an ibidem *affuerunt* rectius legatur quã *auferunt*, & *Aepypti* emendatius ſit quam *Aegyptus*.

Ex lib. 7. Cap. 11. Nec graueris cognoſcere, an 2. cap 7. libri *Baltelibus* cum vulgo te legere oporteat, an *Balteolis* potius, nam quod *ad ſaltum* ibi eſt, haud dubie *aſſultim* magis probabis. Et in proximo capite, magis *quinos quater enixa* quam *binos*, vt nunc legitur, ſequens lectio, vtrum rectius ſit, facile demonſtrat. Et mox ſexto capite, libentius credo audies *ſuſpirauere*, quam quod nunc vulgo probant *reſpirauere*, nam ſequitur illud *oſcitatio letalis*. Et capite octauo vide ne *ſeceſſu* ſit reponendum, pro *acceſſu*. Et in decimo *alias* pro *alios*. Et duobus poſt capitibus, vbi illud eſt *maiori ſimilem*, multo propius vero ſit, niſi opinione fallor, *matri ſimilem*.

Cap. 16. Haud minoris facienda quæ ſequuntur. Capite enim ſextodecimo *priuſquam* in ſupera parte ſcribitur pro *priuſque*. Et mox infra, vbi eſt *multo primum*, vide ne *prius* rectius legatur. Et pro *Iulia Auguſta* ne *Liuia* ſit ſcribendum, nam Iuliarum nulla tulit Auguſtæ nomen.

Cap. 17. Nec ꝙ ſequenti cap. ſcribitur demũ recipies, ſi penſiculate rem totam ſpectes: *Nec nunquam* inquit *id in fœminis*, tanquã fœminarum nulla magis ſiniſtra polleat manu quam dextra, quod omnino falſum ſit, tum eſt videre an ſic malis legere: *ne id vnquam vi*, vt ſic accipias quod nullus vnquã vi, operoſior fiat dextra quã ſiniſtra, poſt vero ſequatur fœminis mares præſtare pondere, defuncti viuentibus.

Cap. 30. *Prima in orbe ab Aſinio Pollione*. Sed tu *vrbe* reponas, licet alioqui falſum ſit, cum hic bibliotheca illa non ſit omnium prima in orbe poſita. Et octauo poſt capite *Mediam & Aiacem*, vbi *Madea* ſcribi oportuit, de Timomachi tabulis alia certior relatio.

latio. Et capite duodequinquageſimo, *togatas* libentius credo leges, quam *togatus*. Et mox quinquageſimo capite 170. *perduellium caſis*, vide an *militius* ſubiicere velis, nam ſic melius fortaſſe. Inde altero a quinquageſimo vbi *funeribus* eſt, *funebribus* ſatis honeſte reponas. Iam & illud, quod ſupra ſcribitur, parum placet *heredem maiorem funeri inſtituiſſe*, quia *fratrem* magis probabis, ſi locum altius inſpicias.

Ex lib. 8. Cap. 1. *Viſique ſunt feſſi ægritudine, quando & illos infeſtant morbi, per herbas ſupini in cœlum iacentes, velati tellure preſſi ut alligata.* Ex quo verborum complexu nihil ſequitur, tu qui ſapis perſpice, an verior ſit lectio: *Herbam ſupini in cœlum iacentes veluti precibus, id eſt, ad preces alligata.* An nulla, præterquam vno loco, mutatione facta, *ablegata* potius malis legere, expende locum, & amice iudica. Nec illud contemnito, quod quinto capite legitur: *miretur Ariſtophani gratam*, vide an magis placeat, *mire etiam Ariſtophani gratam.*

Cap. 16. *Et vbi ſæuit in viros prius, quam in fœminas fremit. Infantes nõ niſi in magna fame.* Qui ordo ſi recipiatur ſequens periodus vaga erit, & omnibus vinculis ſoluta, niſi *fremit* verbum reſumatur, quod ridiculum ſit dicere leonem in magna fame fremere. At emendatior lectio ſit credo, aut certe emendatæ propior, ſi vbi legeris, *in viros priuſquam in fœminas ſæuit*, inde non *fremit* verbum ſequatur, *ſed perimit infantes non niſi a magna fame.* Qui primum in vera lectione deflexit, *premit*, pro *perimit* fecit, vt credere par eſt, inde vt prona ſunt omnia in lapſum, vox ex parte vna corrupta, abiit in alienum ſonum, librariorum incuria.

Ex lib. 10. Cap. 4. *Centenas phalangas tertio quoque anno penſitaſſe Æthiopes. Afri fuſtes phalanges vocant.* At vide quia *facelos* Græce ſit *faſcis* an *faſcelos* legi poſſit. Sed id tutius in medio reliqueris.

Ex lib. 14. Cap. 16. Vide in tranſcurſu an ſatis integre legatur in calce 16. cap. *reſiſtendum*. Quod ſi parum placeat, poteris fortaſſis rectius *inſiſtendum* legere. Vt in ſequenti capite, neſcio an in *Italico genere*, malis legere, pro eo, quod eſt *in altero genere*, nam & *Italicam Celtim eſſe* dixit Plinius. Et mox capite 21 videbis, an apte *eſt*, pro &, reponi poſſit, vbi illud ſcribitur: *Et ſimilis Oleaſtro.*

Ex lib. 15. Cap. 6. Nihil eſt, in quo crebrior ſit lapſus, quam in eo, quod recto & vero affine eſt, capimur namque ſpecie recti. Iam vero, quod *oleum acerbiſſimum*, legitur cap 6. quintidecimi libri, ſatis vere ſcribi nemo non exiſtimat, & tamen ſi intentius locum ſpectes, magis fortaſſe laudabis *acerbiſſima*, vt *ad oliuam* referatur.

Ex libro 16. Capite 30. Vides credo quantum tibi tribuam, quod hæc tam multa, & ab aliis non animaduerſa, & a quibuſdã fortaſſe parum intellecta, tuo ſubiiciam iudicio, proinde non graueris

vbi *de cocco* ſcribitur ſit ne ſua lectio hæc quæ inoluit. *Aphrica Luſitania grana cocco*, an verius *graminis* pro *granis* legit poſſit, an loco diuerſo Cap. 21. Cum *ſola iterum* an potius *eum ſolu iterum*. Et capite primo quarti & vigeſimi libri *potione & fœtu* legendum ſit, an *potione & fotu*. Libro ſexto & vigeſimo *Soachum* rectius legatur, an *Stomachum* Et *ſuccu* pro *ſucta* ibi eſt indubitato errore. Libro octauo & vigeſimo capite nono. *Ex ito hu eſſe ſeruos* nunquam legas credo, ſed *ceruos*. Et ſi pro eo quod eſt capite. 11 *ſi gulare remedium* vide an *ſingultus* reponi poſſit. pro *ſingulare* Libro vndetrigeſimo, quia capite. v. *fienda* legi non poteſt *findenda* ni fallor libenter repones. Pari iudicio libro trigeſimo primo capite tertio, nunquam ſigularis *certa* quod legitur placebit, ſed *creta* Nec capite eodem, *ppida*, ſed *oppido* quod eſt valde. Quin altero & trigeſimo libro, capite ſexto, nunquam *ſubent* legendum cenſeas ſed *iubent*. Et mox illud xxxiij. libro capite, nunquam vt arbitror adduci poterit tua iſta Minerua vt *ferendum erat* citius legat quam *ferreum erat*. Vt *arcte veſtes* libentius quam *hirte* Et capite vndecimo videbis, an *Catum Elium* ſit vera lectio, cum *Elium Tuberonem* ſcribat Plutarchus. Nec in calce capitis probabis credo, quod legitur, neque enim ſcribi debuit *orator Marius*, ſed *arator* nō *rapinas* ſed *Arpinas*, nec *manipularis*, ſed ex *manipularis Imperator*. Illud ad hæc cogn ſce, an mendoſe quarto & trigeſimo libro ſcribatur *Cœlie* pro *Clœlie*, & *Lucretia & Bruto*, pro *Lucretio & Bruto*. Nam Spu. Lucretius & Brutus auctores fuerunt aſſerendæ libertatis, non *Lucretia*, quæ ante exactos reges ſibi manum intulit Et demum illud aduerte an pro *Alcamene*, vt nūc habet, ſit vera lectio *Alcmene*.

In Valerium Flaccum.

PRogreſſa eſt parænesis hæc, cum operis enarratione, ad quartum vſque & trigeſimum naturalis hiſtoriæ librum, ſi quæ deinceps obſeruabuntur, non grauabor mi Fortuni annotare. Nunc quę ex Valerii Flacci lectione tibi ſubiecimus, attende, ac ſi qua digna videbuntur quæ recipiantur, vtere his, quando in hunc vſum tibi mittuntur in tua bibliotheca emendanda, cetera pro non miſſis habeto.

Ex primo Valerii Flacci.

Iam grauis & longus populis metus illius omnes,
Ionium quicunque petunt.

Tu vide ne melior ſit lectio *amnes* quam *omnes*, nam ſequitur illud *Otrym & Hemum* vt accolas fluuiorum, & montium incolas formidoloſo Peliæ imperio fuiſſe obnoxios, dicat poeta. Expede carmen & boni conſule:

Peliacas etiam comes exit ad vndas. Ego *vmbras* libentius legerim, nam in Pelio, vt Neuit carmen demonſtrat, cæſa eſt materies ex qua nauis Argo compacta eſt. Et mox illud ſtatue, malis

tollatur nam video & illud quoque ſtare poſſe. Multo tutius ſit fortaſſe pro *attes*, *aes* reponere, pro *ſi la meni hydaſmeni*, an *tos hyndace* ſit melius quam *thetrindace* *Transfigit* quam *transfigitur*, vt *bonis exuuimus*, quam *& vobis exuuimus*. Et *arte manu* quam *ante manu*. Ingerunt ſe plura breui complexu, quæ niſi attendas oſcitantem & velut aliud agentem facile tranſmittant lectorem. Vt *ſqualentum*, pro eo quod *ſqualentem* debuit eſſe, niſi coniectura fallor. Et qualis, pro aqualis, vtrumque pro *vtrinque*. *arcus* pro *artus tenduntur*, pro *ceduntur*. Et illud vide, an *primus* ſit verior lectio quam *prima*: *Sauus querelis* verior quam *ſeris*. Et *quæ viſo Atracio*, ne tam emendatum ſit, quam quod tu fortaſſe tua ſpõte reponas. *quamuis Atracio*, ne tam *ad ſpiramina*, quam *aſpiramina* vt vna ſit pars orationis non duæ. Iam qui *habentibus* legit pro *labantibus* nullam habet metricæ rei rationem. Nec multum fortaſſe a barbariſmo diſtet qui *perculit* malit legere, quam *pertulit*. Vide vtrumque. Et a tergo *vibrata* aliquis paulo argutior magis probet credo, quam *vibratam*. Magis *errantes* quam *orantes*. Magis *prior* quam *precor*. Magis *Cyteos* quam *citatos*. Magis *impulit* quam *intulit*. Magis *imber* quam *Iber*, Citius *tunc* quam *nunc*: *notat* quam *rotat*. Expende ſingula & amice iudica. Qui ſi alius audaculus vbi illud eſt *Ayrioris*, malit *his* ibi eſſe. Vbi *excelſis* nunc eſt, velit *celſis*. Nec loco multum diuerſo pro *patruum patrium* reponat. Et a tergo, quid ſi *iam* qui in *iamque* vertat. Et vbi eſt *ſubit* malit idem *ſubito* ſcribere Et vbi *lucis*, *lux*, vt rectum caſum pro patrio reponat. Dic rogo aſtipulaberis huic? an in aliquibus, an potius in cunctis diuerſus abibis.

Et lib. 7. *Gracia quondam*, ſic prius erat legere, ego admonui videret lector ne *quoniam* pro *quondam* rectius legeretur. Et longo mox interuallo vbi *pateter* fuit, ne *pariter* eſſe deberet. Sed noſtra parænesis eſt, iudicium ſit tuum. Et in his quæ ſequuntur boni conſule, an emendatius ſit legere *aetis* quam *atati*, *audiat*, quam *audeat*, *pati* quam *petit*: Scio illud nõ diſpliciturum quod pro. *Quæ reduntque d es.* *Quæ redicur.* *Itque dies* repoſui. Tenebis credo hęc quo ad melius reperias. Nec illud fortaſſe reiicies, quod eodẽ verſu *pronata ornata* repoſui, & vbi *humiles* erat, *habilis* feci, & vbi *de me* fuit, *da me*, vbi *me mea*, nunc *mea*, vbi *vulgata*, *iugulata*. vbi *te quoque mox*. vt *te quoque* eſſe feci, vbi *obruit*, *obſtruit* melior lectio viſa eſt. Nec dubitaui inepte facere, ſi lectorẽ admonuiſſem vt vbi *infectis* fuit, videret ne *inuictis* ſatis apte reponi poſſit, vbi *cælo*, ne *cedo* eſſe deberet, vbi *tenuiſſem*, *tenuiſſem*, vbi *non mea*, *nunc mea*. Et a tergo, vbi *quẽ* ſit, vide ne *qua* rectius ſcribi poſſit, vbi *fleti* melius ſit *fletit*, vbi *illuditur*, melius *illuditur*. Et infra vide vbi *gelu* eſt: ne *genu* ſit ſcribẽdũ vbi *tribaca*, ne *thoraca* ſit verior lectio. Vbi *ſequenti*, *Secanti*. Sed hæc omnia in medio ſint. Poſtremo illud aduerte, an vbi *aduãt* legere eſt, *ne tunni* melius ſit vbi *clamore* ne emendatius ſit

Digitized by Google

clangore ſcribere. Et in imo margine vbi *ſico* eſt, *ſiculo* eſſe debeat.

Ex Lib. 8. Hoc demũ perpende, an vltimo libro, pro eo quod nũc *quor eſt* poſſit ne honeſte reponi *vocor*. Et longo poſt interuallo melius credo ſit *fremens* ſcribere quam *tremens*.

In Pharſalida Lucani.

ET hæc ſunt Fortuni, quæ ex duorum illuſtrium ſcriptorum lectione obſeruata, tuæ exactiſſimæ Mineruæ penſitanda libens ſubieci. Nunc vt tuam locupletiſſimam bibliotheca huiuſmodi pleniore adhuc officio demerear, adiiciam pauca ad Annei Lucani recognitionem pertinentia. Quæ qualia ſint iam hinc cognoſce.

Ex primo Annei Lucani.

Age nunc & quale ſit illud in primo Pharſalidos conſidera, & ſi lectio admoneberis, aliquanto mollior viſa fuerit, ac vero proprior priore illa quę adhuc durat, da operam vt ne extremo ſaltẽ margine videatur excluſa.

Iuſſa (inquit) *mihi tam poſſe ſequi quam velle neceſſe eſt.* Multa quidem volunt homines quæ obire non poſſunt, ſed multo plura ſunt quæ quia homines poſſint, velle debent, præſertim ſit honeſta ſint. Quare vide ne conuerſo ordine emendatior ſit lectio, vt ſit *tam velle mihi quam poſſe neceſſe eſt*. Nec multo poſt ſcribitur:

Caſtraque Vogeſi curuam ſuper ardua ripam: Referuntque omnes ripam ad Moſam fluuium, qui ex Vogeſo monte labitur, cum nulla interim fluminis fiat mentio. Dic rogo non multo melius ſit *curuam rupem* legere, vt mons decliuus & rupibus præditus intelligatur. Iam quod loco non multum diuerſo legunt: *Cohibebant lingones armis* ſi attẽtius ſpectes id verbum, ſine recto caſu eſt, quare vide ne *cohibentia* ſit verior lectio, vt ad ſigna referatur. *Nũc inter Rhenum*, neque *nunc* legerim neque *tunc*, quod quidam faciunt, ſed *hunc*, vt ad Cæſarem referas. Nec ſiquis *Nemeum Phœbe Leonem* legat, ſatis emẽdate id faciat, *Nemee*, vnde vox eſt, primam corripit Martialis *Nemee fondaſa Leonem*, niſi forte pentimemeri factum defendat, tu vide an *Nemeeum* multo rectius legi poſſit. *Quem tela manuſq;*: Sed *minas* fortaſſis melius ſit, niſi ad externa auxilia id referas quæ Pharſalicæ pugnæ interfuerunt.

Ex ſecundo Pharſalidos.

Deſiluit percuſſus humo: Sit haud dubie ordo & ſenſus durus nec multum diſtans a nugatione, ſi ſic ſcripſiſſet Poeta quaſi deſiliens fuerit in cœlum arbitratus, & non ad ima. Præterea cum *deſilit* nondum percuſſus humo eſt. Sed cur non potius *diſſiluit* reponat argutulus hic, pro *deſiluit*, vt vnus aliquis percuſſus & afflictus ſolo, examinatus ſit deſilientibus viſceribus. Virgil. *Æraque diſſiliunt.* Perpende vim verbi, & ſtatue vtrum velis Quid illud

Illud: *illinc Dalmaticis*: nonne & videbis libeat ne *Delmaticis* potius legere quam *Dalmaticis*. Apianus a *Delminio Delmaciam* nominatam exiſtimat, cuius opinioni aſtipulatur vetus epigramma in ipſa terra nuper refoſſum, vbi prima ſyllaba nominis cum *e* litera notatur. Nec illud multum quadraret Poetæ, ſi Poeta ſic ſcripſiſſet vt legitur vulgo, eodem libro:

Vt maris Ægei medias ſi celſus in vndas:

Depellatur, Eric. Erix Siciliæ mons ſecundum Ætnam omnium qui in ea inſula ſunt maximus, vt Polybius ſcribit: At Sicilia procul ab Ægæo eſt Ionii maris & Cretici vaſtitate intericcta. Vide proinde ne Anneus Lucanus *Athros* & non *Erix* ſcripſerit qui ad Ægeum pertinet: Eſt is in ora Macedoniæ qua Ægeo alluitur. Quid quod ne hoc quidem placebit: *in medium differret Athon*: quin vt tua eſt ſolertia reponas fortaſſis *deferret*, nec inepte arbitror.

Ex 3. & 4. Pharſalidos. *Quo te Fabritius regni non vendidit auro.* Ego non *regni*, ſed *regi* Pyrrho videlicet proditum a Lucano ſuſpicor, quanquam haud multum a vero diſtet id quod hodie legitur, tu vtrum malis videas. Talis quidem haud nõ multum diuerſa videri poſſit particulæ inflexio in eo quod ſupra eſt:

Nullasq; feres ſine ſanguine ſacro, Sparſas raptor opes.

Vt ſit ordo: nullas feres opes ſine ſacro ſanguine, quod ſi recipias, non erit quo ſparſas referri poſſit, multo proinde verior ſit lectio ſi vbi *ſine* eſt *niſi* reponatur, quadret enim haud dubie multo melius ordo ſi dicas, non feres opes niſi ſacro ſanguine, id eſt tribunitio ſparſas. Vides credo qualia hæc ſint, tu quid ſequi velis tecum ſtatue, admonere eſt hoc, non legem ferre. Potes etiam ni graue eſt, & illud penſitare quando ita receptum eſt, vt quoniam dictio carminis vnius inoluit eodem libro, legitur enim:

Ora tot immenſa comites miſſura ruinæ.

An *mixtura* æquior ſit lectio: Enimuero qui venerant nõ erant *miſſura* ſed *mixtura comites immenſa ruina*. Poteſt & illud venire in dubium, ſcripſerit ne Poeta loco non multum diuerſo: *conſerta cadauera puppes* an *conferta* potius, etſi vtrumque ſtare poteſt, laudabis fortaſſe magis *conferta*. Multo audacius poſſis in hoc quod ſequitur tuum interponere iudicium, vt vbi contiguo pene loco legere eſt: *deſcendit in vndas, deſedit* malis eſſe, ſed nõ tam hoc q̃ ꝙ ſequitur videbis, probes ne magis *abductum quoties*, an quod recepta nunc habet lectio *adductum*. Et mox in quarto *abducto* fine libentius audies quis neſcit quam *adducto*.

Ex 5. lib. *Parua quies miſeris*: cognoſce quæ ſequantur totumque locum altius rimare, placebit haud dubie magis, *parta* quam *parua*. Et infra magis fortaſſe probes *ventis pereuntibus* id eſt remittentibus *quam patientibus*.

Ex lib. 6. *Pompeiana canat noſtri modo militis vmbra.*

Vide ne *noti* ſit magis probabile, nam cur *noſtri* ſi ad *Ericto* referatur: itam & in ſeptimo vbi illud eſt *per varias fortuna notas*: niſi caſus & tempeſtates intelligantur verior lectio videri poſſit *natura*: attende quæ ſequuntur, & boni conſule. Velis præterea libro eodem *non mixta plebe* vt vulgo legitur tenere, an *commixta* potius, videbis poſtea, ſi quod ceteri teneas, ſentire videaris tantum nobiles concidiſſe, quod fieri non potuit.

Ex lib 8 *Et totum mutare diem*: Dic rogo putas ne ab vllo fando auditum aut lectum aliquando, *muto veſtem* pro eo quod eſt *moueo aut excutio*? *muto vrbem* pro *concito & commoueo*? neges credo, quod ſi ſic eſt, cur non *motare* plus placeat, quod a *moueo* eſt, niſi forte malis accipere mutationem pro exilio, vt dicat Pompeius ſe in aliam mundi plagam iturum, vbi exul eſſe velit, quod omnino diuerſum ſit ab eo de quo nunc agitur. Par quæſtio incidit ex eo quod eodem libro ſcribitur: *At magni cum terga ſonent*: quam apte dicantur *pectora ſonare ferro*, vides credo: Cur proinde non libeat ſuſpicari librariorum incuria eſſe factum *ſonent*: pro eo quod poeta *fouent* ſcripſerit, vt ſit, *dum magni pectora fouent ferrum* & non *ferro* permanſiſſe in eo decus oris. Nec illud multo magis placeat, vt ingenue dicam quod ab *Icario littore Cypri* legitur, cum *Icarium* mare nihil ad Cyprum pertineat, ſuſpicabar a poeta *Idalio* fuiſſe ſcriptum, non *Icario*: ſed tu de his maturius ſtatues. Tale eſt propemodum illius: *Aurora præmiſſa dies*: ſed *Aurora* diei præmittitur, non dies *Auroræ*, quare verior lectio videri poſſit *promiſſa* non *præmiſſa*, vt ab Aurora intelligatur dies promitti illius ſplendore. Legas præterea ſi totum locum ſpectes eodem libro *inuerſa tellure ſedent* non *inuiſa*, etſi plane apparet quid ſibi velint huius lectionis aſſertores. Sed hi parum diligenter pendunt totum locum, ſic enim ille loquitur, *ſi nondum oſſa ſedent ſubrutu flucta inuerſa tellure, id eſt, euerſa.*

Ex lib. 9. *Qua niger aſtriferis connectitur axibus aer*:

Vix ſanæ mentis aliquis credat poetam aſtrorum ſcientię peritiſſimum, *aſtrorum axes* cum de planetis haud dubie loquatur, dicere maluiſſe, *quam apſides*, quæ ſint extremæ partes & velut circumferentiæ orbium, quibus planetæ vehuntur. Vide igitur *ne aſtriferis apſibus* ſcripſerit poeta *pro apſidibus*, vt *ſtrilibus* pro *ſtrigilibus*: De *apſidibus* Planetarum vide Plinium. Quid quod proximo loco libentius legerim *internos* quam *æternos*, ſed vtrumq: tibi integrum relinquo. Inquit ille alias *poſt te fata ſequar*: vide ne parum vere ſic legatur ſitque popularior lectio quia verior *poſt ſua fata ſequar*, vt *te* dicat quiſquis fuit ille quem poeta facit loquentem, *nullum ſequar ducem* poſt tuam mortem o Pompei te ſolum ſecutus in bella. Et hoc demum perſpice an *attulit* pro *abſtulit* recte reponi poſſit, vbi illud eſt:

Qua pelago nomen Hephelias abſtulit Helle:

Audio

Digitized by Google

Audio quid *abſtulit* ſibi velit ſed verius videtur *attulit*, vt ſit: *Helle ſuo appulſa morte obita nomen attulit pelago.* Sed hac, vt ſæpe teſtatus ſum paræneſi eſt.

In M. Tullii orationibus emendanda. Exſpectas ſcio iam dudum, quo demum noſter hic euadat ſermo tac tuſque mihi iraſceris quod nequeam his nugis modum imponere, pertæſus ſcilicet ineptam lectionem, & vt, ipſe ais, minime vtilem. Sed tu Fortuni eo proceſſiſti vnde iam metam ſpectes, turpe ſit credo decurſa ſtadii parte multo maxima, a curſu deſiſtere aut quia plus non poſſis, aut non poſſe videri velis, in omni re literaria vitioſa eſt lectoris inconſtantia, ſed in breui lectione vitioſiſſima, ſed nihil eſt (ſcio) te vno conſtantius, nihil magis aſſiduum & induſtrium, perge itaque procul ire, & hæc pauca quę ex M. T. orationibus huic Parçneſi adiiciuntur, in morem Laconicæ canis tranſcurrens, perlege.

Pro Pompeio. Admonui auditorem in nobiliſſima oratione illa, quam pro Pompeio ad populum habuit. M. Tullius, videret ne vbi illud eſt, *in ea prouincia pecunias magnas collatas habent* an emēdatior lectio eſſet *collocatas*, ſed tu multo melius ſtatues vtrum malis legere. Et illud *vide inſoluta inflammatum victoria* ſit ne vera lectio an multo verior *inflatum* præſertim cum non dicatur ad quod victoria regem inflammarit. Nam quod *alibi inimicum* edictū vulgo ſcribitur, etſi a veri ſpecie eiuſmodi lectio non multum abhorret, delicatiores aures forſaſſe *iniquum* libentius quam *inimicum* audiant: Et in aduerſa fronte *atque* potius quam *atq;*, & magis *vecturis* quam *iacturis* probet qui altius rem inſpexerit.

Pro Milone. Quid illud quod ſtatim in principio pro Milone *ſapientiſſimi & illuſtriſſimi ſcribitur.* Vide ne *iuſtiſſimi* potius quam *illuſtriſſimi* legi oporteat, ſequitur enim *neque iuſtitia ſua putaret eſſe neque ſapientia vt ſingula ſingulis referantur. Longo enim interuallo, quo a ſenatu dimiſſus eſt*, vulgo ſcribitur. vt haud dubie magis probabis *quoad ſenatus dimiſſus eſt* Noſti quid nūquā fuerit ratio dimittēdi ſenatus apud maiores. Nec illud ſine ſtomacho feres ſæpius vna actione *Lauinium* legi pro *Lanuuium*: cum diuerſa eſſent oppida, hoc a Diomede ſi Appiano credimus, illud ab Ænea conditum Et vbi eſt *deprehendi poſſe indicabatur*, neſcio an *indicabitur*, repoſiturus ſis: Et loco inde nō multū diuerſo librariorū haud dubie incuria, oblinciuatio occurrit haud abſimilis vt *nudicatur* legitur pro *indicantur*: Et mox *fuiſſe* legere eſt pro *fugiſſe*, & vbi eſt *iudiciis* vel vt alii habēt, *conſiliis iudicandū*, videbis an rectius *indiciū* q̄ *iudiciū* legi poſſit, videbis & illud an diuerſo loco *ubi eſt vita veſtra ſe feciſſe commemorat*: poſſit ne recte ſcribi *flexiſſe* pro *feciſſe*, ſequitur n illud *flecteret.* & mox *vbi ſuis inimicis* legitur, legi ne poſſit *ſeuius* pro *ſuis*: & infra *feſtos & actos dies* ſit ne verior lectio *atros* q̄ *actos*, ſimile eſt illud *mecum temporum* pro *meorum temporū* vt arbitror: Et in perorādā oratione *patiſceri protulit, exſtinxit*, multo forſitan emēdatius

ſit *propuli*:ne ſit pelilogia quædam in *patefeci* & *protuli*: Sed tu tecum id per otium conſidera.

Pro Plantio. *Qua metuendum*, ita enim ſcribitur in fronte orationis. Certo ſcio te *quare* repoſiturũ pro *qua*:nam mutaturus ſit illud tum reſpondebo,non habeo cur affirmem vide tamẽ an magis quadret cum reſpondero. Et in aduerſo margine *an tamen* pro *tantum* reponi poſſit. Et mox vbi eſt *malum iudicium* an *maius* verior ſit lectio ne pro *inuentitia familia iuuentia* honeſtius ſcribatur. Celebrat id nomen Catulli carmen. Dein folii interuallo, *Granius preco* vera ſit ne lectio non *grauius* vt nunc eſt. Et aliquot poſt verſus, *Tribuaria* libentius aliquis legat quam *tributaria* vt ſit a *tribu tribuaria*, vt ab *vſu vſuaria tumultu tumultuaria*. Illa vero leuiora videri poſſunt,& tamen vix in illis auſim quippiã mutare vt dicam *inſcio* ꝑ in *ſicco* legi oportere *inimicos* ꝑ *in quos*. Et infra vide ne parũ recte legatur, *nõ enim* pro *nos.n. reficiendum* &, *reiiciendum*.

Pro P. Sylla Nec vbi pro. P. Sylla duobus foliis a fronte *memorẽ* vulgo legitur, magis probes *quam neminem*: Et duo poſt folia *intercesſorem* inquit *fore perpeſſus eſt* vbi licet credo *profeſſus* pro *perpeſſus* reponas.

Pro reſponſo Aruſpicum. *Idem per tempu*. ſcribitur non *per* vt arbitror legi debet ſed *ſemper*. Et mox ſequenti verſu *ludus* ꝑ *ludicus* & vno poſt folio *aduerſis vulneribus cedere* pro *cadere*.

Pro. L. Muræna Vide ne in progreſſu orationis pro Muræna ne *alienus* legatur pro *alienatus*. & prior lectio non vſque adeo ſuſpecta ſit. Et ne aliquanto ſupra *licet* legatur pro *ſcilicet*: Sequitur inde haud magno poſt interuallo *certa rem* pro *certamen*. Et *numerabant* vel vt alii habent *muniebat* pro *nominabat*. Et in aduerſo margine *confirmare* pro *conformare* & in calce orationis *Lauinio* pro *Lanuuio*.

Pro Roſcio Amerino. *Remniam legem* pro Roſcio interpretari haud ita inexpeditu eſt, liberet ſuſpicari ne, qui *Remniam* ſcripſit *remminimam* ſcribere debuerit, ſed multo libentius hoc totum reliquo tibi penſitãdum: Et trigeſimo poſt verſu vbi *conſenſu* eſt, legas fortaſſe non inepte *conſeſſu*, vbi *adminiſter adminiſterium*, & in calce orationis *probatum* vide ne multo aptius *orbatum* legi poſſit.

Pro Cornelio Balbo. Probes ne ꝙ primo folio, pro Balbo Cornelio ſcribitur *protendemus*. Incertũ habeo, ego ꝙ ad me attinet *perpendemus* multo libentius legerim. Et loco mox nõ multũ diuerſo *mutatũ eſſe* legere eſt, vbi tu videbis an *multatum* eſſe legere ſit, aut quod non multum diuerſum videri poſſit *multauiſſe*: Vt & folio pene vltimo plura a tergo in vnum propemodũ locum congeſta, quæ tua opera indigent, etſi ſunt eorũ quędã quę ſua ſponte ſe produnt quale eſt illud, *L. Cominius Tybur* ꝑ *Tyburis* & *Coponiis veſtris* pro *Coponios noſtri*, & *damnatos* ꝑ *dãnato*, Nã *velis ne extremo folio magis ſellam* legere ꝙ̃ lectio rectior mihi videtur *an ſententiam* nunc vt eſt, ſi *præfectum fabrum* an *præfecturam fabrum* per otiũ videbis.

Digitized by Google

Pro P. Sextio Iam illud pro Sextio ſatis credo ingenioſe repones: vt vbi *ita illa eſt* tu ibi *Italia* eſſe velis, & vbi *hoc homine, huic homini*, vbi vno poſt marginie *contemſi*, vide an *conſuli*, videlicet conſulis poſſit recte legi & hæc ex narrationis progreſſu.

Ex primo officiorum. Nunc locũ attende in officialibus libris, quanq̃ nefas propemodũ duxi, quicq̃ in his mutare, in quib. Petrus Marſus vir doctiſſimus ſit magna induſtria maiore cũ laude verſatus, quia tamen nemo vt arbitror repertus eſt cui conſliterit hæc ſcribendi ratio inoffenſa, non mirum, ſi vnũ aliq̃ ꝑterierit omnia tractantem, quanq̃ non ſum tam arrogans, vt q̃ dixero velim ꝓ oraculo haberi, tanq̃ non aliud verius eſſe poſſit. Et in primo Officiorum: *Hic Rhetorum campus de Maratone, Salamine, Plateis, Thermopylis, Leutris, Stratocle*, miror referri ſenſum ad *Stratoclem* neſcio quem Græcorum ducũ, cum *locorũ* inſigniũ ibi fiat mentio, non *ducũ*. quare vide mi Fortuni ne *ſtratoq;* ſit verior lectio. Thucy dides auctor eſt octo hoſtiles gentes vno tempore circa Stratum vno populo vinci contigiſſe.

Ex 4. ad Herennium. Et in 4. eorũ quæ de Rhetorica arte ſcribũtur ad Herennium, nunc quis ea ſcripſerit non q̃ritur, cũ grauis figura demonſtratur, *propinqua eſt* inquit *ea fug ...la eſt, ſi recte ea videbitur appellata ſic. ſuffulta nominabitur*. Quid *ſuffulta* ſignificet, nemo eſt qui nõ ꝑſpicue videat. Sed quia illud ſequitur: *grauis oratio ſæpe imperitis videtur quæ turget & inflata eſt*, vide ne ſupra rectius *ſufflata* ſcribatur q̃ *ſuffulta*, ſed inſpice locũ & a quo iudica. Et loco hinc lõge diuerſo, õnes quos vidimus codices *in dignitate expolitionis excuſationẽ habẽt*, vbi vide ne *exuſcitationẽ* verius legatur. Et nũc recto impetu auerſus videbis an in ſecũdo ad eundẽ Hereñiũ *in legitima conſtitutione tractanda legum & ſtipulationum vtrimque exceptarum* malis legere quod vulgo legitur, an *exſcriptarum* potius. Sed tua eſt deliberatio hæc.

Ex 3. Liuii ab vrbe condita.

Euoluebam nuper quartum Liuii ab Vrbe condita, aliud quiddam ſecutus, cum tranſcurſu tres loci, vnus poſt alium medico interuallo oblati palam fecere id de quo iam antea dubitabã, eſſet ne adhuc Liuius in damno cum pleriq; noſtratiũ literarũ aſſectatores, in ea lectione caſtiganda multum operæ inſumſerim. Sed parũ proſpere vt video res ab iis tentata maiore induſtria opus eſt vt Liuius rectus & ſarctus ſuis reſtituatur. *Hinc prohibitur, eſtis* inquit *vos telis hoſtium indefenſi multi*. Ex quo verborum complexu cum aut nullus aut durior quidã ſenſus ac pene ruſticus eſt elicere, curæ fuit pleraq; exemplaria conferre, quæ cum vno exemplo omnia legerentur, tibi integrum velles ne vbi *prohibitur* eſt *peritur*, Et vbi *multi*, *inulti*. Et quarto poſt folio vbi eſt *inter aliquot tribunos pleb. filio antiſtiti, tribuni plebis*, quia nullus rectus poſſit ſenſus ex ea lectione elici, vide ne multo melius *tribunitios* quam *tribunos* ſcribi poſſit, id eſt *viros plebeios* qui tribuni aliquando fuerint, ſed tunc priuati eſſent. Et folio poſt vno vbi eſt, quam noxam

cum ſe conſenſu omnium equorum defenſuros ſperaſſent: at videre eſt & tu etiam et forſitan altius rimatus mecum ſentias vt non inepte factum ſit, ſi aliquis qui pro *conſenſu* quæ dictio inoluit *contemtu* malit legere. Sed iam plus nimio euagatus defatigaui te ſequentē Fortunæ, nunc tantū habeto huiuſmodi obſeruationes quę ad tuū annorū lectionem pertinent, ſine delectu a me tibi ex librorū marginibus excerptas, nullo verborum cultu, nulla copia imo ne iudicio quidē vllo adhibito. Omnia ad priſtinā cenſuram referūtur quare, nihilominus a te peto quā vt in apertū referas ſi qua digna videbūtur quæ abs te recipi poſſint; vtere illis nam tua ſunt, cetera ſupprime rogo, aut ſubito conſcinde. Vale.

Ad Magnificum ac ornatiſſimum adoleſcentem. D. Vldricum Roſentem Boemum Philippi Beroaldi Bononienſis Epiſtola.

Porcius Cato ille Cenſorius, & omnium bonarū artiū Magiſter, ſcriptū reliquit oportere nōminum otii quā negotii reddendā eſſe rationem. Quo ſaluberrimo documento nos monuit, quædā eſſe negotia, quæ otioſi agere debemus, quæ non minori nobis ſint futura emolumento atq; ornamento, quam tumultuoſa negotia, laborioſæq; occupationes. Quid autē otio literario iucundius? quid præſtabilius excogitari poteſt: quod huic otio negotiū eſt anteponendū? quid deniq; pulchrius nihil agentes agere poſſumus, quā otiari in ſuauiſſimo muſarū diuerſorio? vbi mētes recreātur, animi paſcuntur, vbi beata vita felicitas reperitur. O dulce otiū: & expetibile bonū: ſine quo vita vitalis non eſt ſine quo otiū mors eſt & (vt inquit veriſſime Seneca) viui hominis ſepultura: hæc eſt illa (vt opinor) quies, quā D. Auguſtus ſibi in tāta negotiorum mole precari nō deſinebat. Hoc eſt illud otium, quod quia vſu non poterat, cogitatione præſumebat. Hæc eſt illa vacatio, quā a Repub. petebat: vt ſcil. aliquando ad deſideratiſſimum literarū oblectamentum deuolutus vitā degeret trāquilliſſimam beatiſſimamq;. Ego itaq; Catonianū oraculum ſecutus rationē otii mei hac tibi epiſtola adoleſcens ornatiſſime reddere conſtitui, ne forte credas Epimenidis dormire ſomnū, neue videar inter illos eſſe annumerandus, qui totos dies per deſidiam oſcitantur, qui inſtar glirium torpentes maiore aut partē ſomno conterunt, & vt ait Lucre. viui atq; videntes vitā perdunt. Quicquid igitur nobis otii datur a publicis lectionibus, quas tu non minus diligenter audis quam libenter, id omne conferimus ad cudendas annotationes, quibus partim loca apud Latinos ſcriptores obſcura illuſtrare, partim mendoſa emendare, & in verā hoc eſt ſuam lectionem tranſducere pro virili parte elaboramus, partim quæ a recentioribus veterū poetarū interpretibus non ſatis perſpiculate enarrata exiſtimantur, ea inquiſitius exactiuſq; explicare contendimus. Et iam id genus ſexcēta in luculentū quoddam quaſi corpus redacta ſunt, quæ ex multiiuga priſcorum ſcriptorū lectione curioſiſſime obſeruauimus. Quod opus quoniā nondū temerario præcocis editionis honore inuulgandū eſſe decreuimus: memores illius Horatiani documēti, quo præcipitur ne editio præcipitetur, interea libellum hunc quaſi curſorium, & (vt Græce dicitur) prodromon emiſimus, quo anno-

Digitized by Google

tationes centum continentur, inter quas loci poetici non pauci a nobis ſecus explicantur, quam recentiores commentatores explicauerint. Sunt illi quidem eruditi & non modicæ in ſtudiis literarum existimationis. Sed quis eſſe poteſt tam circumſpectus, ut non aliquando labatur? quis tam Lynceus ut nihil unquam incurrat? Ego vero ne videar caninam (ut inquit Appius) exercere facundiam, id quod abhorret a meis moribus, legem illam hiſce commentariis do, quam libellis ſuis feſtiuiſſimis dedit epigrammaticus Poeta, ut ſciuerint parcere, perſonis dicere de vitiis. Dicemus enim quid nobis videatur, citra alienam detractionem, quanquam non detrahit ille qui verum dicit, & nullius ſcriptoris quoad fieri poterit nomine abutemur. Non enim ad maledicendum ſed benedicendum nati ſumus, nec alli obeſſe volumus detrahendo, ſed pluribus prodeſſe cupimus commentando ea, quæ neque in ſcholis decantata, neque in ſchedulis triuialibus protrita ſint, hoc unum mihi ſtudium eſt, hic labor, hoc curamus, hoc molimur. In hoc denique vires omnis nervosque contendimus, ut pro facultatibus de Latina lingua bene mereamur. In cuius Gazophylacium alius offerunt argentum, alius aurum, alius lapides precioſos, nos quibus diuitiæ ſiles admiſſæ non ſunt, offeramus quod poſſumus, minutulos videlicet æreos quadrantes, qui quamuis contemptibiles præ gemmarum auri que fulgore videantur, ſunt tamen portiuncula theſaurorum. Sicuti nummus, qui in Crœſi diuitiis obſcuratur, pars tamen eſt diuitiarum. Cæterum hæc quantulacunque ſunt quæ ſucciſiuis temporibus meſſi animus, tibi Vlarice ſcholaſticorum nobiliſſime dedicamus. Quod ſcimus id quod perquam rari tui ordines hominis facere conſueuerunt, ut ſis in magna fortuna collocatus bona animi amplexeris, quæ philoſophi prima & maxime honoranda bona eſſe prodiderunt. Non vis tu quidem degenerare a maiorum tuorum nobilitate, quæ talis ac tanta eſt, ut non ſolum in latiſſimo Bohemiæ regno tranſalpiniſque nationibus familia Roſenſis ſit memoratiſſima, ſed etiam in Italia unde oriunda traditur, clara ſit, & pii Pontificis maximi præconio celebrata. Qui Ioannem patrem tuum patruumque Henricum inclytos principes maximo cum honore verborum, poſteritati commendauit, nec immerito: fuerunt enim illi haud dubie omnium in Bohemia procerum floretiſſimi honoratiſſimique, & a Rege ſecundas dignitatis partes facile tutabantur, qui Chriſtianæ religionis aſſertores acerrimi, hæreticos continenter inſectati ſunt, internecino aduerſus illos odio belligerantes, quorum rediuiua plantaria vix unquam radicitus euelluntur. Fuit iampridem peculiare familiæ Roſenſis, ex qua tanquam ex equo Troiano innumeri proceres exierunt, ut hæreticis inimicitias ſempiternas indixerint hoſtiliaque bella denunciauerint, etenim hac potiſſimum laude Roſenſes reguli gloriantur, quod hæreticorum ſectæ in Bohemia ſoboleſcentis euerſores extinctoreſque dicantur. Et medius fidius qui pure Deum colit, is non ſolum Dei cultores diligit, ſed etiam digladiatur aduerſus pſeudo religioſos qui inſtar ſcorpionum arcuato vulnere feriunt, dogmata ve-

nenata fundentes, & iuxta Plautinam ſententiam, altera manu lapidem ferunt, panem oſtentant altera. Hac autem tempeſtate clariſſimi fratres tui Voccus & Patrus, quos honoris cauſſa nominamus paterni auitiq; imperii habenas concorditer fauorabiliterq; moderantur, maiorum virtutis æmulatores, quorum veſtigia ſequi honeſtiſſimum eſt, vt ſapientes dixerunt, ſi modo recto itinere præceſſerint. Tu vero mi Vldrice adhuc adoleſcentulus, imo puer, relicto genitali ſolo patriiſque deliciis ſequeſtratis peregrinabundus Bononiam commigraſti, vt apud nos ingenium diſciplinis excoleres, linguam facundia expolires, politicos Italicorum mores noſcitabundus inſpiceres. Ceterum quia litteræ ſine moribus male diſcuntur, tu ſtudiis morum honeſtamenta copulaſti domi foriſq; modeſtiſſimus, & quia dominorum mores ex comitum moribus plerumque iudicantur, in comitatu tuo nemo non bene moratus beneque inſtitutus agnoſcitur. Habes virum rectum eundemque eruditum Alexandum, qui tibi tanquam Achilli Phœnix comes præceptorque datus eſt, quo nihil ſanctius, nihil ſimplicius, nihil melius noui. Domus tota expoſita eſt pateque munificentiæ atque hoſpitalitati. In te nihil barbaricum, nihil reprahenſibile conſpicitur, qui iam id indolis ſpecimem dediſti, vt virtuti maiorum ſplendorique familiæ haud dubie reſponſurus videaris. Summa bonitate ſumma humanitate præditus, nec minore modeſtia, liberalis inprimis quæ meo iudicio dotes ſunt in adoleſcentulo maxime plauſibiles, uſque potiſſimum popularis fauor acquiritur, quamobrem tu quidem ſicuti par erat meruiſti apud Bononienſes, tam ſummates quam infimates & diligi & honorari. Ego autem inprimis cuius auditorium iugiter frequentaſti, quo doctore vti voluiſti, te ſemper reuerenter colui, ſumque pia beniuolentia proſecutus, cui vt aliqua ex parte ſatiſfacerem opuſculum iſtud ſub tuo nomine publicaui, tibique nominatim dedicaui, vt cum in patriam ad tuos remigraueris, habeas hoc quaſi quoddam mei erga te amoris monumentum. Sane has annotationes nullo ſeruato rerum ordine confecimus, vtpote tumultuario ſermone dictantes, & perinde cuiuslibet loci veniebat in mentem, vt quilibet ſumebatur in manus, [illegible] indiſtincte atque promiſcue excerpentes annotanteſque. Fœtu[illegible] hic plane præcox fuit, vtpote citra menſtruum tempus & conceptus & editus. Quod ſi id genus annotamenta ſtudioſis iuuenibus, tibique potiſſimum placuiſſe cognouero, ad alia mox edenda non inuitus accingar, quæ ad iucundiorem guſtum tota conduntur. Vale decus ſcholaſticorum, & me perinde dilige ac bonus doctor ab optimo diſcipulo diligi meretur.

Philippi Beroaldi Bononienſis Viri clariſſimi annotationes.

VErſus ſunt Ouidii, vt hinc ordiamur, in ſecundo Faſtorum notiſſimi.

Nec tibi quæ cupidæ matura videbere matri
Comat virgineas haſta recurua comas:

Qui plus habent difficultatis, quam in fronte polliceantur, his enim

Digitized by Google

enim ritus vetuſtiſſimus a Poeta ſignificatur, quo in nuptiali cerimonia Romani veteres vtebantur, namque loquitur hoc in loco de haſta, quæ connominata eſt antiquitus *cælibaris*, cuius cuſpide caput nubentis comabantur, quæ in corpore gladiatoris ſtetiſſet occiſi. Vt quemadmodum illa coniuncta fuerat cum corpore gladiatoris, ſic cum viro noua nupta ſit copulata, vel quia nubentes in *Iunonis Curetis* tutela ſint, quæ ita appellabatur ab haſta, quæ lingua Sabinorum dicitur *curis*, vel quia ſignum eſt prima connubia violenta fuiſſe Sabinis, a Romulo raptis, vel quod viris fortibus coniunctæ, virilem cultum auſpicantur & viros fortes ſe genituras ominantur, Auctores Feſtus & Plutarchus in Problematis. Senſus itaque eſt Ouidii monentis, ſuperſedendum eſſe connubiis, dum per menſem Februarium fiunt parentalia, vt neque viduæ neque virgines illo tempore nuptias auſpicentur, nec capillos comant haſta cælibari, quæ nubentes comam diſcriminare ſolebant propter cauſſas antedictas. Hallucinantur qui *haſtam recuruam* exponunt pro *calamiſtro* cum nulla proportio ſit inter *calamiſtrum* & *haſtam*. Qui aure hebetiore non ſunt, neque a ſtudiis literarum penitus retorridi, hi facile diiudicabunt triuialem eſſe atque protritam illam de calamiſtro enarrationem, quæ vero a nobis dicuntur Ouidii ſententiæ eſſe accommodatiſſima, & de antiquitatis conſuetudine deprōmta.

Apud Eundem in quinto Faſtorum verſus eſt ſcite docteque conſcriptus, & ab ipſo Poeta ita editus:

Frigidus Argeſtes ſummas mulcebit ariſtas. Vbi *Argeſtes* pro *vento* occidentali accipitur, & ſenſus eſt manifeſtarius. Hunc ventum ſcribit Plinius in xviii. naturalis hiſtoriæ flare ab occaſu ſolſtitiali & occidentali latere Septentrionis. Eiuſdem meminit in ſecundo his verbis: *Ab occaſu æquinoctiali Fauonius, ab occaſu ſolſtitiali Corus, Zephyron & Argeſtem vocant.* Ariſtot. id eſt, ſecundo meteororum refert: Argeſtem flare aduerſus Eurum. Gellius in ſecundo noctium Atticarum, auctor eſt, eum flare aduerſus, Aquilonem. *Frigidus* optimo epitheto pronunciatur a Poeta quoniam (vt tradēte Plinio didicimus) ex frigidiſſimis ventis & *ipſe, Argeſtes eſt*, ſicuti omnes qui a ſeptentrionis parte ſpirant, hunc Latini modo *Caurum* modo *Corum* appellitant. Qui Ouidium *frigidus Agreſtis* dixiſſe putant, in libros. ſ. de corruptis exemplaribus factos inciderunt, & perinde frigidam atque agreſtem interpretationem attulerunt.

Idē in ſexto Faſtorū commemorans priſcorū frugalitatē inquit:

Nec Latium norat quam præbet Ionia diues. Quem verſum commentatores enarrantes aiunt, Nondum aduecti erant in Latium Cygni ex Ionia Aſiatica. Non inuenio apud ſcriptores idoneos quod *Cygnea* caro inter delitias ganeæ, & luxurioſas dapes a præfectis popinarum commēdetur, cum auctore Alberto Magno

libro de animalibus. xxiii. dura ſit & nullo iucundo ſapore lautorum cœnis expetenda, quocirca eo verſu *de Attagene Ionico* Ouidium intellexiſſe, indubitanter aſſerimus, qui inter eſculentiores aues præcipuo ſapore cenſetur, vt indicat epigrammaticus Poeta cuius hi ſunt verſiculi:

Inter ſapores fertur alitum primus,
Ionicarum guſtus Attagenarum.

Et Horatius in Epodo inquit:

Non Afra auis deſcendat in ventrem meum,
Non Attagen Ionicus iucundior.

Quem locum enarrans Porphyrio ita ſcribit: Attagen auis eſt Aſiatica inter nobiliſſimas habita, Ionicus vero ab Ionia dictus quæ eſt regio Aſiæ. Sententiam hanc noſtram Plinii quoque verba corroborant ita de Attagene ſcribentis in. x. naturalis hiſtoriæ. *Attagen maxime Ionius celebratur vocalis alias captus vero obmuteſcens, quondam exiſtimatus inter raras aues.* Præterea ab Aulo Gellio in ſeptimo Noctium Atticarum: *Phrygia Attagena numeratur inter edulia laudatiora.* Diuus quoque Hieronymus non minus grauiter quam eleganter ad Saluinam ſcribens ſic ait: *procul ſint a conuiuiis tuis Phaſides aues craſſi, turtures. Attagen Ionicus & omnes aues quibus amplifſimas patrimonia auolant.* Ab eodem alibi dictum eſt *tu Attagenem vocas, & de abſorpſiſſe commeſſo gloriaris.* Idem in libro contra Iouinianum: *Apud vos, inquit, attagen & ficedula Mullus & Scarus in deliciis computantur.* Igitur volens Ouidius oſtendere priſcorum victum fuiſſe ſimplicem atque pabilem, ait, *auem quam mittit Ionia*, hoc eſt, Attagenem fuiſſe ignotam menſis antiquorum qui nullas delicatiores dapes veſtigabant, qui nullas peregrinas lautitias conquirebant, ſicut poſteri indulgentia fortunæ luxuriantis helluari, & ſaporibus pretioſis palatum ſuum oblectare cœperunt, vltra Phaſim & Ioniam ventris cauſſa nauigantes, quorum gulam ſeueriſſimus vitiorum caſtigator, Anneus Seneca, cenſoria oratione frequenter inſectatur.

In eodem luculento Faſtorum opere ſcriptum eſt:

Ebrius incinctus philyra conuiua capillos Saltat, Ad cuius loci enarrationem ſciendum eſt *philyras* eſſe membranas tenuiſſimas inter corticem lignumque arboris tiliæ, qua vt docet Plinius in xvi. in coronis celebres fuere antiquorum que honore. In hoc ſignificatu accipitur *philyra* ab Ouidio demonſtrante conuiuas ſaltare coronatos illis coronis, quæ ex philyra contexuntur, de qua dixit Horatius in Lyrico carmine ſcribens: *Diſplicent nexæ philyra coronæ.* Idem Plinius auctor eſt in. xxi. Claudium pulcrum celare Lemniſcho, quæ ſunt coronarum ornamenta inſtituiſſe, bracteaſque etiam *philyræ* dediſſe. Idem *philyra* accepit pro capillamentis filiſque tenuiſſimis cum ſic inquit in. xxiv. *philyra crocinum, vnguentum ſalem cibis eximunt.* Idem ita ſcriptum reliquit in. xiii *Præparan-*

Digitized by Google

parantur ex papyro charta diuiſa acu in pratenues, ſed quam latiſſimas philyras. Quidam tamen Pliniani codices non *philyras* habent, ſed *philuras*. qua dictione ſignificantur membranæ ſiue capillamenta tenuiſſima. Nuſquam apud Plinium *philyra* ſignificat nomen proprium fœminę coronariæ, ſicut nõnulli arbitrati ſunt. Martianus in libro de nuptiis *philologia philyram* accipit pro mẽbrana tenuiſſima, de qua diximus, cuius hæc verba ſunt: *libri philyra cortice ſubnotati.*

Apud Eundem in primo eiuſdem operis hi verſus paſſim ita leguntur:

Nec defenſa iuuant Capitolia, quo minus anſer,
Det iecur in lances Inachi lauta tuas.

Menda eſt (vt ego exiſtimo) in ſecundo verſu, & illud *Inache lautæ* expungendum eſt, & in eius locum ſubſtituendum *Inachi vacca.* Ita hunc locum audentius emendaui nactus reuerendæ vetuſtatis codicem, in quo ita ſcriptum legimus *Inachi vacca*, vbi vnius tantummodo literæ immutatione verſus emendandus fuit, & in Naſonis familiam redigendus, quo ſignificare voluit iecur anſerinum in ſacris deæ Iſidis adhiberi, quæ *vacca* nuncupatur, ob fabulam notiſſimam, & patronymico nomine *Inachis*, hoc eſt, *Inachi* filia vocitatur, & de hac intelligere malim quam de *Inacho*, cum illius Deæ nomen & ceremoniæ monumentis hiſtoricorum ac poetarum ſint cognitiſſimæ, *Inachi* vero nomen inter celebratos Deos ignotum. Exta autem anſerum grata fuiſſe in ſacris Ægyptiacis inſinuare videtur illud Satyrici Poetæ carmen:

Vt veniam culpa non abnuat, anſere magno. Herodotus quoque ſcribit in Euterpe, ſacerdotes Ægyti veſci carnibus anſerinis. Et Diodorus auctor eſt regum Ægyptiorum menſis, nihil pręter anſerem & vitulum inferri ſolitum.

Eiuſdem Poetæ verſus eſt in Faſtorum libris vulgatiſſimus:

Pontibus infirmos precipitaſſe ſenes. Ex quo vt opinor irroborauit conualuitque falſa vetus opinio, tanquam apud priſcos Romanos ſexagenarii de pontibus præcipitati necarentur. Sicut apud Caſpios incluſi fame ſenes necabantur cum ſexageſimum annum exceſſiſſent, ſicut Herbices ſoliti fuiſſe dicuntur iugulare eos, qui ſeptuaginta annos nati eſſent. Sicut Bactriani (vt auctor eſt Oneſicritus) ſenio morboue confectos adhuc viuentes obiiciebant canibus. Sed hæc haud incredibilia dictu ſunt, in Scythicis barbariciſque nationibus ab omni penitus humanitate ſequeſtratis, quibus nullus mos, nullus cultus, nulla fuit manſuetudo: de Romanis vero iſtud exiſtimare nefas eſt, a quibus omnium virtutum omniſque pietatis clariſſima exempla fluxerunt. Dum itaque mecum ſcrutor cauſſam huius inuulgatæ opinionis, probabilem apud Nonium Varronemque reperio Romanos, qui lx. annos habebant, liberos fuiſſe a publicis negotiis, neque ſuffragia

N

tuliſſe in creandis magiſtratibus, quæ per pontes ferebantur. Ideo in prouerbium res deducta eſt, vt diceretur ſexagenarios de pontibus præcipitari, quoniam ſcilicet a latura ſuffragii remouebantur, quæ per pontes fiebat, non in Tyberi fabricatos, ſed in campo Martio ſuffragiorum ferendorum cauſſa, de quibus intellexit Cicer ſic ſcribens in primo Rhetoricorum: *pontes diſturbat, ciſtas deiicit.* Idem alibi ait: *Nempe tu & populum ſuffragii & magiſtratum cõſilio priuaſti, cum pontes diſturbaſti.* Et apud Tranquillum in Iulio Cæſare, id genus pontes ſignificari aſſeruimus, cum illum locum publica enarratione explicaremus contati: *Vtrum ne illũ in campo per comitia, tribus ad ſuffragia vocãtem partibus diuiſis, e ponte deiicerent atq; exceptum trucidarent.* Inde *depontanos* eleganti vocabulo ſenes appellatos eſſe legimus, ab iſta videlicet potis deiectione, hoc eſt, ferendi per pontes ſuffragii ademtione. Hinc illud eſt eleganter nimis & ſcite dictum a Macrobio in primo ſaturnalium: *Adimere ius doctis viris in verborum comitiis ius ſuffragandi, & tanquam ſexagenarios maiores de ponte deiiciens.* Et hoc eſt, quod egregius Poeta Ouidius ſignificauit in Faſtis ſic ſcribens:

Pars putat vt ferrent iuuenes ſuffragia ſoli,
Pontibus infirmos præcipitaſſe ſenes:

Qui duo verſus toti referendi ſunt ad illum ritum antiquorũ, de quo iam diximus, & non ad illas ineptias, quas ſemidoctũ vulgus exiſtimat. Cicero quoq; in oratione pro ſexto Roſcio Amerino ad hanc rem alludens ait: *Habeo etiam dicere quem cõtra morem maiorum minorem annis lx. e ponte deiecerit.* Sunt qui dicant poſt vrbem a Gallis liberatam, ob inopiam cibatus captos ſexagenarios deiici in Tyberim, ex quo numero vnus, filii pietate occultatus, ſæpe profuerit patriæ conſilio ſuo ſub perſona filii, quo cognito, illi ignotũ eſt, & mos talis abolitus. Scribit Feſtus quo tempore per pontẽ cœperunt ferre ſuffragium, iuuenes cõclamauiſſe, vt de ponte deiicerentur ſexagenarii, qui iam nullo publico munere fungerentur, vt ipſi potius, quam illi, deligerent magiſtratus. Opinionem de ponte Tyberino, confirmauit Afranius. Propter hæc apud Tranquillũ in Cæſare dictatore potes intelligere de ponte Tyberino, quamuis aliter paulo ante tradiderimus. Nam cum inuidorum referta ſint omnia, cauendũ nobis eſt, ne calumniandi anſam calumniatoribus præbeamus.

Apud eundem verſiculus eſt in 4. Faſtorũ, qui & perperam legi & perperam enarrari ſolet:

Pallade ſit Titio doctior ille licet. Hunc verſum nos emendantes ita legimus vt pro *Titio, Tychio* pronuntiemus, & de *Tychio* artifice dictum eſſe aſſeramus cerdonum peritiſſimo, qui Aiacis clypeũ mirando artificio fabrefecit, de quo ita ſcribit Homerus: *Aiacis clypeum Tychius conſtruxerat olim, Cultor Hyles, habitus cerdonum peritior omni.* Et huius carminis Homerici teſtimonio vſus eſt

Strabo

Strabo in vi. Geographiæ, & in xiii. vbi diſputat ex ciuitate ne *Hyde* an *Hyle* fuerit *Tychius*, cum *Hyda* ſub Tmolo in Lydia ſit, *Hyle* vero in agro Bœotio.

Quæſtio eſt apud Aulum Gell. lib. Noctium atticarum. xviii. *Quam ob cauſſam patricii Megaleſib. mutitare ſoliti ſunt?* quæ quæſtio, quoniam ab ipſo inenarrata relinquitur, me facturum operæ pretium æſtimaui, ſi eam cum Naſonis carmine explicarem, & verbum illud *mutitare* quod rarum inuentu eſt, enodarem. Romani Hannibale Italiam vexante, ſacra magnæ matris accita ex Phrygia Romæ collocauerũt, quæ accepit is vir, qui optimus a ſenatu iudicatus eſt Scipio Naſica, ſicuti Liuius, Cicero, & Sylius Italicus memoriæ prodiderunt. Diem qui dicatus erat ipſius Deæ cerimoniis *Megaleſia* nũcupãrunt, vt docet Marcus Varro: Ludos quoq; celebrari voluerũt ante templũ in ipſo magnæ matris cõſpectu, qui & ipſi *Megaleſia* dicuntur: dictio græcanica. Vnde Cicero in Orat. de Aruſpicum reſpõſis loquens de *Megaleſib.* ait *qui ludi ne vno quidẽ verbo appellãtur Latino*, vt vocabulo ipſo, & appetita religio externa, & matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur. Sed hæc tanquã nota tranſeunter attingere ſatis eſt. Præterea antiquo Romanorũ ritu fuit inſtitutum, vt ludis *Megaleſib.* mutua inter ſe conuiuia patritii agitarent, propterea quod ipſa Dea ſedem bene mutauiſſet ex Peſſinunte Phrygiæ Romã tranſportata, quæ domicilii permutatio, numẽ magnæ matris fecit auguſtius & venerabilius, atq; ita patricii viciſſim ineunt cõuiuia, & vt inquit Ouid. in Faſtis: *Captant mutatis ſedib. omen idem.* Et hoc ſignificat ipſum verbum *mutitare*, h. e. mutua inter ſe cõuiuia agitare, ſicut idem Gel. in ſecundo apertiſſime declarat, appoſita ipſius verbi interpretatione, nimirũ illæ ſunt illæ ſodalitates, h. e. ſodaliũ inter ſe mutua conuiuia, de quib. ait M. Cato Cenſorinus apud Ciceronem, cuius hęc ſunt verba: *Primum ſemper habui ſodales. Sodalitates autem me Quæſtore conſtitutæ ſunt ſacris Idæis magnæ matris acceptis, epulabar igitur cum ſodalibus omnino modice.* Ouid. verbũ illud, quod eſt mutitare, circumlocutione quadam Poetica expreſſiſſe videtur in quatto Faſtorũ, vbi hiſtoriã Cybelis luculente memorans, ait, *Cur vicib. factis ineunt cõuiuia quæro.* Et quoniam hoc in loco incidimus in mentionẽ *Megaleſiorum* non eſt prætereunda illius ſatyrici carminis enarratio: *Atq; a plebeis longe Megaleſiá*, quo Iuuenalis haud dubie ſignat duo genera ludorũ, videlicet *ludos Cybeleios*, qui dicuntur *Megaleſia*, atque *plebeios*. Ludi autem *plebei* dicti ſunt, quos exactis regib. pro libertate plebis fecerunt, aut pro cõciliatione plebis poſt ſeceſſionẽ in Auentinũ. prout docet Pedianus Aſconius. De his ita loquitur Liuius in 24. *Plebei ludi. M. Aurelio Cotta & M. Claudio Marcello cõſulib. ter inſtaurati ſunt.* Plebeiorũ ludorũ crebra mentio eſt apud eruditos, de quib. intelligens Poeta ſatyricus ait, mulieres Romanas, quæ ludis & hiſtrionibus vehementer oblectãtur: triſtes eſſe &

mœſtas quotiens ludi ceſſant, quotiens poſt plebeios ludos longo temporis interuallo *Megaleſia* ſubſequuntur. Ita a *Plebeis* expo-nendum erit a *ludis*, hoc eſt, poſt ludos qui *Plebei* nuncupantur, & hic eſt verus Poetæ ſenſus. Qui aliter ſentit, an bene ſentiat, vide-rint eruditi.

Apud eundem Oui. verſus eſt in iii. Faſtorum deprauatus, quem errorem eſſe poſſit agnoſcere quiuis vel mediocriter eruditus, quem non eſſe animaduerſum ab his, qui doctrinæ nomine plu-rimum gloriantur, vehementiſſime admiror, ita enim in omni-bus ferme codicibus ſcriptum eſt:

Is decies ſenos tercentum & quinq; diebus
Iunxit, & e pleno tempora quinta die.

Hanc lectionem multi ſequentes interpretationem implica-tiſſimam attulerunt, nec ſe vllo pacto explicare queunt, quocirca tu illud *tempora quinta die*, ita corrigito, *tempora quarta*, prout ſcripſiſſe Ouidium haud dubie credimus Et ſenſus efficitur mani-feſtarius: ſignificat enim Poeta id quod manifeſtiſſimũ eſt, Iulium Cæſarem dictatorem annum ad ſolis numerum accommodaſſe, qui CCC. ſexagintaquinque diebus, & quadrante curſum confi-cit, & ita annus tercentorum & ſexagintaquinque dierum, effe-ctus eſt Et ne quadrans deeſſet, ſtatuit vt quarto quoque anno ſa-cerdotes diem vnum intercalarent, quem *biſſextum* cenſuit nomi-nandum. Cuius rei auctores ſunt Macrobius, Solinus, & Tran-quillus. Itaque Ouid. quadrantem illum, hoc eſt, ſex horas, quæ anno ciuili ſuperſunt *quarta diei tempora* eleganter appellat, qui xxiiii. horarum ſpatio terminatur. Et pro illo quadrante diei, qui annum verum ſuppleturus eſſe videbatur, inſtituit Iulius Cæ-ſar, vt peracto quadriennii circuitu dies vnus in menſe Februario poſt terminalia intercalaretur. Ex quo ſcribit Cenſorinus *annos* ad ſuam vſque memoriam *Iulianos* vocitatos.

Apud Ouidium in Ibida verſus hic eſt:

Comicus vt liquidis periit dum nabat in vndis. Quo ver-ſu Terentii comœdiarum ſcriptoris ſignificauit interitum, qui te-ſte Donato cum nauem conſcendiſſet Græcia reuertens naufragio periclitatus occubuit, cum centum & octo fabulis conuerſis a Me-nandro. Quidam tradunt Terentium, poſtquam ſex populo edi-dit comœdias, iter in Aſiam feciſſe, & cum nauẽ cõſcendiſſet, nuſ-quam deinceps viſum fuiſſe. Vnde vehementer illorum doctrinam deſidero, qui in huius loci enarrationem interpretamenta nuga-toria commenti ſunt. Sicut in eo quoque loco parum curioſe hi-ſtoriam penſitauerunt:

Vt quos dux Pœnus merſit putealibus vndis. Eo enim ver-ſu ſignificatur Hannibalis crudelitas, quam vnus ſcriptorum ma-xime expreſſit Appianus in eo libr. cui titulus eſt Libycus, apud quem Publius Cornelius Hannibalis ducis Pœnorum truculen-ta fa-

ta facinora memorans ait: *Carthaginenſis Senatum Nucerinorum intra balnea concluſum, aub bito igne necauerunt, ciues abeuntes telis inſecuti ſunt: Acerranorum praeterea Senatum per induciarum fidem puteis merſere, ora ſaxis obruentes:* Nec multo poſt inquit: *Captiuos Hannibal partim foſſis obruit, partim fluminibus immerſit, per quorum corpora tanquam per pontes duxit exercitum.* Scribit Seneca libr. 2. de ira: Hannibalem cum foſſam ſanguine humano plenam vidiſſet, dixiſſe, *O formoſum ſpectaculum!* Sed iam ab Ouidio ad alios Poetas tranſeamus, pauca quædā prout memoriæ ſuppetunt annotantes, quæ interpretationis indigere videantur.

Pene præterii locum illum Ouidii, qui non fuit diſſimulanter prætereundus, qui eſt in primo de remedio amoris:

Ingenium magni liuor detractat Homeri,
Quiſquis es ex illo Zoile nomen habes.

Exiſtimant plerique omnes grammatiſtæ triuialeſque doctores Ouidium his duobus verſibus ſignificare voluiſſe inuidum, qui detrahebat Homero, ab illa Homerica detractione fuiſſe *Zoilum* nominatum, tanquam *Zoilus* liuidus detractorque ſignificetur. Sed longe aliud eſt, quod ſenſit Ouid. qui hiſtoriam vetuſtiſſimam ſignauit, quæ talis eſt: Zoilus libros ſcripſit aduerſus Homerum, eoſque tanquam rem luculentam attulit regi Ptolemæo, qui cum videret indigne capi vexarique omnis philologiæ ducem omniſque doctrinæ parentem, nullum Zoilo reſponſum dedit, quem mox ad egeſtatem redactum patibulo affecit. Hic cum eſſet Homeri æmulus atque obtrectator, adoptauit ſibi hoc cognomentū, vt *Homeromaſtix* nominaretur tanquam *Homeri flagellum*, *maſtix* enim Græce ſignificat *flagellum*: vnde comici Poetæ verberones *maſtigias* identidem appellant, & inde factum eſt, vt omnibus detractoribus hoc cognomen accommodemus. Plinius in proœmio naturalis Hiſtoriæ: *Vt obiter caueam iſtos homeromaſtigas*, ita enim captores ſuos nuncupat. Illud attende, quod docti ſcriptores vſurpant, obtrectatores omnes eleganter *maſtigas* vocitari, addito illius nomine, cui obloquuntur, vt exempli cauſſa: *Ciceromaſtix* nominetur qui detrahit Ciceroni *Vergiliomaſtix* qui Vergilio. Inde ait Aulus Gel. quendam librum ſcripſiſſe aduerſus Ciceronem, qui infando titulo erat inſcriptus *Ciceromaſtix*. Igitur Oui. oſtendere volens maximos quoque Poetas & extra omnem ingenii aleam collocatos, eſſe obnoxios inuidiæ & obtrectationibus: dicit liuorem *Zoili* exarſiſſe in Homerum, qui eſt diuiniſſimus Poetarum, a quo liuore atque detractione Zoilus nomen inuenit, vt. ſcil. *Homeromaſtix* nomine deteſtando paſſim cognominaretur. Hiſtoria traditur a Vitruuio in 7. de Architectura. Huius Zoili teſtimonio nititur Strabo, quem vocat *Homeri vituperatorem*.

Apud Horatiū in primo epiſt. vetus eſt verbū & docte & eleganter collocatū, q̄ non paucos alioquin eruditos feſellit, ſic.n. ſcribitur:

Nec ſemel irriſus triuiis attollere curat
Fracto crure planum:

Vbi *planus* accipitur pro *ſcurra* & *ſycophanta*, ſicuti Cicero & Laberius acceperunt & obſeruauit Aul. Gel. in 25. Noctium Atticarum. Qui exiſtimant, *planum* apud Horatium nomen eſſe adiectiuum ſyllabæ ratione facile coarguuntur, quæ in *plano* prima, quando ſignificat ſycophantem corripitur, quando adiectiuum nomen eſt producitur. Clarum eſt quod a nobis dicitur, & quod ab aliis, adeo vt res ipſa ſeipſa fulciat, atq; corroboret citra aliena adminicula. Vnde hoc & id genus alia indicaſſe ſatis erit ac ſuper.

Apud eundem in eodem epiſtolarum libro verſus ille notiſſimus eſt:

Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ. Quo ſignificat conuiuas & coepulones nimis arcte diſcumbentes, nimiſq; ob numeroſam multitudinem conſtipatos, in menſa lædi fœtore moleſtiſſimo, qui modo *hircus*, modo *caper*, modo *tragos* nominatur a Poetis. Namq; vt auctor eſt Cenſorinus in ſecunda annorum hebdomade, vel incipiente tertia, vox craſſior fit & inæquabilis, quod antiqui Latini dicunt *hirquitallire*, & inde ipſos putant *hirquitallos* appellari, ꝙ tũc corpus *hircum* olere incipiat. Ariſt. id quod Latine *hirquitallire* dicitur, Græce vocat *tragizein* lib. 7. de animalib. quam dictionem interpres Ariſtot. in Latinum vertens *caprire* dixit. Idem Ariſt. in problematis auctor eſt, virus hirci illos redolere, qui rem agunt veneream, quiq; ea ætate ſunt, quæ Veneri ſufficiat, inde fœtorem alarum hircum vocitamus, quæ omnium maxime partium noſtri corporis male olent, propterea quod immobiles, inexercitatæq; habentur. Hinc eſt illud ab Horatio dictũ eleganter in epodo *cubat hircus in alis*: Catullus *caprum* appellat illo verſiculo: *Valle ſub alarum trux habitare caper.* A Mar. *trages* Græce nũcupatur: *Inde tragos celereſq; pili mirandaq; matri Barba.* Et quoniã hircus maritum ſignificat capellarum, & accipitur pro graueolentia, luculente & feſtiue dixit Ouid. *Offendat nares virq; paterq; gregis.* cum fœtorem hircinum ſignificare voluiſſet, & ita ab Horatio Poetica quadam venuſtate olidæ capræ appellantur, male olentes conuiuæ. Ab hirco hircoſus deriuatur, Perſius: *Hic aliquis de gente hircoſa centurionum.*

Idem ait in 2. Epiſtolarum. *Diuerſum confuſa genus Panthera Camelo.* Quo verſu plane *camelopardalin* Poetica circumlocutione deſcripſit. Eſt autem *Camelopardalis* collo ſimilis equo, pedibus & cruribus boui, capite camelo, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus, vnde appellata, *camelopardis.* Nabuna æthiopes vocant, vt auctor eſt Plinius in 8. natura. hiſtor. Hoc eſt illud animal, quod Italici lingua vernacula *gyrapham* appellant. Scribit Albertus Magn. libro vigeſimoſecundo de animalibus, ſuis temporibus Federicum imperatorem *Camelopardalin*, ſecum habuiſſe,

Digitized by Google

habuiſſe, & hac tempeſtate Florentiæ viſa eſt dono miſſa Laurentio Medici a rege Ægyptiaco. Senſus Horatii eſt, riſurum fuiſſe Democritum cui omnia mortalium ridenda videbantur, ſicuti Heraclito flenda, ſi populum Rom. ſtupere vidiſſet aſpectu *Camelopardalis*. Et hoc ideo dictum eſt, quia Plinio atque Solino auctoribus primum viſa fuit Romæ ludis Circenſibus Cæſaris dictatoris. Auctor eſt Iulius Capitolinus fuiſſe Romæ ſub Imperatore *Camelopardales decem*. Errant qui exiſtimant ab Horatio ſignificari *Camelum* cum *Panthera* coeuntem, cum *Panthera confuſa genus Camelo* doctiſſima periphraſi pro *Camelopardali* accipiēda ſit, quę (vt diximus) ex maculis Pantheræ & capite camelino formatur, & ita cum Camelo genus Panthera confundit.

Apud eundem in eodem epiſtolarum lib. ſcriptum eſt:

Ibit eo quo vis qui zonam perdidit inquit: Vbi non ſimpliciter dictum eſſe exiſtimare debemus, *qui Zonam perdidit*, ſed morem priſcorum exprimere voluiſſe, qui zonas nummis aureis refertas habebant, quod probatiſſimorum teſtimoniis comprobatur, in primis Tranquilli, qui ſcribit: *Vitelium Zonam ſe aureorum plenam circumdediſſe*. Et Apuleii, cuius hæc ſunt verba ex lib. vij. de Aſino aureo: *Plotina pretioſiſſimis monilium & auro monetali Zonis refertis incincta*. Præterea Caius Gracchus fortis Orator in oratione, quam habuit ad populum, ſic ſcriptum reliquit: Itaq; *Quirites cum Romam profectus ſum, Zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli*. Tradidit Plutarchus in Demetrio: *Soſigenem aureos nummos, ccc. habuiſſe in cingulo militari pro viatico*. Spartianus quoque auctor eſt Peſcennium Nigrum iuſſiſſe, *ne milites in zonis nummos aureos vel argenteos portarent ad bellum, ſed publice commendarent repetituri poſt prælia quod dederant*. Quinetiam Lampridius Alexandrum Imperatorem Rom. dicere ſolitum ait: *Miles non timet niſi veſtitus, armatus & calciatus, & ſatur, & habens aliquid in zonula*. Et talis eſt Horatiana ſententia, inducit enim militem Lucullianum, qui factus erat diues & bene nummatus, recuſantem ire ad caſtellum oppugnandum, & ita Imperatori Lucullo reſpondentem: *Ibit ad omne periculum ruſticanus miles & inops, & qui zonam perdidit*, hoc eſt, qui aureos amiſit, quos in zona milites portare conſueuerunt, propterea quod mendicitas militaris ad omnem deſperationem vocat armatum, qui vero ſatur eſt & aliquid habet in zona, timet pericula ſubire. Ad hanc veterum conſuetudinem referendus eſt ille ſatyrici poetæ ſenſus:

Obrutus & zonam laua morſuque tenebit: Quem Iuue. explanatores prætererunt, namque ſignificare voluit Poeta Zonam a naufragio teneri, non ſolum manu, ſed etiam mordicus, propterea quod zona erat monetali auro referta, quam ne perdat omnibus neruis viribuſque contendit. Eccleſiaſtica ſententia præcipit, ne æs, hoc eſt, pecuniam in zonis habeamus.

Idem in Epiſtola ad Mecœnatē ſcripta ſic, inquit,

Deſignatorem decorat lectoribus atris. In cuius loci enarratione labuntur interpretes, & quid *deſignator* ſignificet nō ſatis diligenter exponunt, ſed nos omiſſis aliorum interpretamentis noſtra probemus. *Deſignare* vetuſtiſſimo ſignificatu eſt rem nouam facere, in vtramque partem & bonam & malam, ſicuti docet Donatus enarrans illud Terentianum in Adelphis, *modo quid deſignauit.* Inde *deſignatores* dicti ſunt curatores funerum, qui ludis funebribus præſunt ob eam cauſſam, quod in his ludis multa fiant noua & ſpectanda. Scribit Iuriſcōſultus de iis, qui notantur infamia, *deſignatores miniſterium non artem ludicram exercere, ideoque ignominioſos non haberi.* Et ſane locus iſte a principe, vt verbis Iuriſconſul. vtar, *hodie non pro modico beneficio datur.* Ad hoc idem pertinētia verba Senecæ ſubieci ex libro de beneficiis ſexto, quæ hæc ſunt: *An tu Aruntium & Aterium & ceteros qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, non putas eadem habere quæ deſignatores & libitinarios vota? illi quorum mores optent neſciunt, hi familiariſſimum quemque, ex quo propter amicitiam rei plurimum eſt mori cupiunt.* Hactenus Seneca. Senſus autem Horatii hic eſt, dabis inquit mihi, Mecœnas veniam diutius villicanti, & in agro commoranti, quam promiſerim, quoniam ægrotare Romæ formido per dies autumni peſtiferos, dum *deſignatores* hoc eſt præfecti ludorum funebrium lictoribus atratis decorantur, & per multorum mortes munia ſua frequenter vſurpant funebribus ludis præſidendo.

Scribit idem Horatius in primo Epiſtolarum:

Mancipiis locuples eget æris Cappadocum Rex: Quo verſu ſignificat quoſdam eſſe famuloſos & famulitio numeroſo copioſos, ſed rei nummariæ egentiſſimos, & ita *Rex Cappadocum* non accipitur ꝑ *Rege Cappadociæ*, ſed pro eo *qui maximam habet familiam ſeruorum* Rex enim alias dominus, alias regnator, alias diues ſignificatur. Et ita apud luculentos ſcriptores frequenter ſignificat diuitem atque potentem, quia a clientibus colitur & paraſitis. Et in hoc ſignificatu Iuuena. Martial. & Plautus accipiunt, & alibi ab Horatio dictū eſt. *Siue reges ſiue inopes erimus coloni.* Columella quoque libro primo de ſalutatore loquens ait, *ſomnium regis ſui rumoribus auguratur.* Scribit eruditiſſime Donatus, regem nomen eſſe ad aliquid, vt dialectici loquuntur, vt enim libertus eſt patroni, ita rex paraſiti, & paraſitus regis. Cappadocas vero ſeruos appellamus a nomine regionis, ex qua venales optimi deportabantur, ſicuti *Lydum* & *Syrum* priſci nuncuparant: ſicuti *Dauum* & *Getam* vocitamus a *Getis* populus & *Dacis*, quos olim *Daues* vocitatos eſſe exiſtimat Strabo, ex quo apud Athenienſes *Dauorum* & *Getarum* nomina ſeruilia in vſu erant frequentiſſimo, & inde apud Poetas Comicos identidem reperies ſeruos *Getas*, & *Daues* appellitari. De Cappadocibus mancipiis meminit Perſius: *Cappadocas rigida*

pingues

pingues paniſſe cataſta. Et Martial. inquit *Quid te Cappadocum ſex onus eſſe iuuat?* Ad mancipia quæ ex Cappadocia bona deferebantur alludens Apuleius in libr. vij. de Aſino aureo ait: *At ille Cappadocum me & ſatis forticulum nunciat.* Ita ab Horatio *Rex Cappadocum* dicitur *Dominus mancipiorum*, quorum legiones a nonnullis Romanorum locupletiſſimis habebantur, vt luculenter tradit Plin. qui in xxxiij. ait, *ſeruorum cauſſa nomenclatorem eſſe adhibendum.*

Scribit idem in primo ſermonum: *Vin tu curtis Iudæis oppedere.* Quod verbum vetus eſt, & ſignificat *contra pedere*, nam a *pedo pedis*, cuius ſignificatio notior eſt, quam vt egeat interpretationis, formatur *oppedere.* Id quod docet Priſcianus in decimo, vetus iſtius verſiculi teſtimonio. Errãt qui exiſtimant *oppedere* dici quaſi *pedem pedi* opponere. Nam præter auctoritatem Priſciani ſyllabæ repugnantis ratione refelluntur, quæ longa eſt in verbo *pedo*, breuis in *pede.*

In ſecundo ſermonum ſcriptum legimus, *Foris eſt Promus, & atrum defendens piſces hyemat Mare.* Vbi *Promus* non pro piſce accipitur, ſed pro eo qui præeſt *promendis cibariis.* Etenim in familia potentiorum & luculentiorum alius eſt *Condus*, alius *Promus*, alius alii miniſterio aſſignatus. *Condum* vero illum appellauerunt qui recondit in cellam penuariam, ipſa penora. *Promus* vero is dictus eſt qui depromit ea quæ vſionis gratia depromenda ſunt, vt docet Fulgentius Placiades. Inde eſt illud Plautinum: *Sum Promus Condus & Procurator peni.* Et facete dictum eſt ab Auſonio: *Promusq́ue quam condus magis.* Et Apuleius eleganter in Apologia *Promum librorum* appellat eum, qui libris promendis & exhibendis præeſt: Senſus itaque Horatii hic eſt. Eum qui multiplici corporis labore exercitatus ac delaſſatus eſt, eſurientem non aſpernaturum vilia cibaria, & ſi domi non erit *Promus*, hoc eſt, ille qui promat conditos in cellario cibos eſculentiores, & ſi piſces haberi non poterunt mari hyemante & vndabundo, libentiſſime tamen panem cum ſale in eſca ſumturum, ad ſedandam murmurantis prę inedia ſtomachi eſuritionem, namque, vt dicere ſolebat Socrates, *potiſſimum obſonium eſt fames*, vnde cum eſurienti olim Ptolemæo cibarius panis in caſa datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane iucũdius. Ab eodem in eo ſermone:

Gulinum quia digna rapacibus Harpyis, Specioſe nuncupatur, ſignificante videlicet helluonum ingluuiem mereri, vt ita cibaria illis luxurioſa Harpyiarum raptu de menſa eripiantur, & cõtactu fœdentur, quemadmodum *Phineo* cibos arripiebant, & immundo ore dapes polluebant. Poeticam elegantiam non penitus inſpexerunt illi, qui exiſtimarunt ab Horatio dici, *gulam dignam Harpyis*, per ea quæ voretur *ab Harpyis* vel quæ ſit voraciſſima *vt Harpyia.* Qui in Poetarum lectione infrequens non eſt, is facilime

cognoſcet poeticum morſum ad id eſſe referendum, ad quod nos referri debere cenſuimus.

In ſecundo ſermonum Damaſippum introducit ſermocinantẽ, qui oſtendere volens ſe ære alieno & fœneratorum vſuris, omne patrimonium perdidiſſe, perquam eleganter ait, *poſtquam omnis res mea Ianum ad medium fracta eſt.* Nam Romæ in regione Baſilicæ Pauli conſiſtebant fœneratores, qui locus Ianus dicebatur, quoniam ſcilicet in eo Iani ſimulacra collocata viſebantur. Cuius rei meminit Porphyrio, vt alibi ſignat Horatius ſic ſcribens in primo epiſtolarum, *hæc Ianus ſummus ab imo perdocet,* Cicer. enim 7. Antonianarum *Ianum medium* ſicuti Horatius nuncupauit, & pro eodem ſignificatu accepit, cuius hæc verba ſunt: *Non poſſem ſine riſu dicere, Luc. Ant. Iano Medio, ita ne Ianus Medius in L. clientela ſit, quis enim vnquã in illo inuẽtus eſt, qui Lucio Antonio mille nummum ferret expenſum.* De hoc eodem intellexit Ouid. eo verſu,

Qui puteal Ianumque timet celereſque Calendas. Ad *Ianum* igitur *medium* ait Damaſippus, ſe rem ſuam, hoc eſt, patrimonium fregiſſe, quoniam ſub fœneratoribus corruerat in vico Iani conſiſtentibus. Qui *ad medium Ianum* pro *mercatura* expoſuĩt, quid ſibi velint ignoro.

In eodem ſermone perquàm ſcite dictionẽ diuiſit, ita vt partem in fine ſuperioris, partem in principio inferioris carminis collocaret. Sic enim inquit, *ſtramentis incubet, vnde octoginta annos natus.* Ibi illud *vnde octoginta* pro vna tantum dictione dictum accipere debemus, ſicuti *vndeuiginti, vndetriginta* veteres dictitarunt. Et *vnde octoginta* dixit Horatius, id eſt, lxxix. annos habens ætatis, hoc eſt octoginta, vnde vnum deeſt, ſicuti interpretantur Priſcianus in libro de ponderibus, qui hunc Horatianum locum curioſiſſime obſeruauit, & cum diligentia retulit. Nec mirandũ eſt dictionem compoſitam duos in verſus fuiſſe diſtinctam, cum etiam ſimplicia verba diuidantur, vt in ſapphico Catulliano:

Gallicum Rhenum, Horribiles & vltimoſque Britannos

Et ab Horatio in ij. carminum dictio iſta *venale*, diuiditur eo verſu.

Groſphe non gemmis neque purpura venale nec auro.

Quæri ſolet ab eruditis quid ſignificet apud eundem in ſecundo ſermonum *Pyrgus* eo verſu. *Mitteret in Pyrgum talos.* Namque non pauci ex eruditioribus *Pyrgum* eſſe dixerunt *alueolum*, hoc eſt, tabulam luſoriam, quam & *fritillum* appellari exiſtimauerunt, in quo deplici labuntur errore, cum neque *Pyrgus* ſignificet *alueolum*, neque *alueolus* pro *fritillo* accipiatur. Nos autem, *Pyrgum* eſſe dicimus illud vaſculum, quo coniecti tali agitati mittuntur, cuius effigies inſtar turriculæ eſt, vnde nomen mutuatur. *Pyrgos* enim græce *turris* latine ſignificatur. Marti. Latino verbo vti maluit & *turriculam* appellauit, namq; in apophoretis *lemma* eſt turricula, quæ

Digitized by Google

quæ in eodẽ ſignificatu accipitur, quo *Pyrgam* accepit Horatius: ſic enim ipſa loquitur.

Quaſcit compoſitos manus improba mittere talos,
Si per me miſit nil niſi vota facit:

A Perſio per quandam ſimilitudinem eleganter *orca* nominatur ita ſcribente.

Scire erat in voto damnoſa canicula, quantum
Raderet, anguſtæ collo non fallier orca.

Hæc eſt illa *turricula* ſiue *pyrgos* quæ alio nomine *fritillus* a Poetis identidem appellatur, neque vnquam ſignificat *tabulam luſoriam*, quæ modo *alueus*, modo *alueolus*, nonnunquam *latruncularia tabula* nominatur. *Fritillum* autem eſſe idem, quod *pyrgum*, oſtendit aperte Porphyrio, qui apud Horatium *pyrgum* dicit ſignificare, quod nos *fritillum*, dicimus, in quo coniectæ teſſeræ agitatæque mittuntur. Nil eſſe poteſt hac interpretatione manifeſtius, nil lucidius, nam dicit teſſeras coniici fritillo tanquam vaſculo, quo agitatæ deinde mittuntur in alueolum. Hoc idem indicat verſus ille Iuuenæ. *Paruoque eadem mouet arma fritillo.* Illud enim epitheton *paruo*, haud dubie demonſtrat de *turricula* dictum eſſe, nõ de *tabula luſoria*, quæ lata & ſpatioſa eſſe conſueuit. Seneca quoq; in libello, quem de Claudii ludo compoſuit, ſic ait: *Æacus iubet Claudium ludere percuſſo fritillo.* Et mox:

Nam quotiens miſſurus erat reſonante fritillo,
Vtraque ſubducto fugiebat teſſera fundo.

Vbi haud dubie *fritillum* accipimus non pro *tabula luſoria*, ſed pro *pyrgo*. Reſonat enim *fritillus* concuſſione teſſerarum quas ait ſubterfugiſſe de vaſculo, priuſquam emitterentur in tabulam luſoriam. Sed hæc hactenus, iam ad alia feſtinet oratio.

Apud Martialem in Epitaphio Matronæ, quod libr. x. continetur, legitur hic verſus:

Bis mea Romano ſpectata eſt vita Terento.

Quo eleganter ſignificare, voluit matronam. quæ loquens inducitur, ſe annos centenos vixiſſe. Nam per *Terentum Romanum*, ludos ſeculares intellige, quæ inſtituto veterum Romanorum centeſimo quoque anno fiebant, ſicuti Cenſorinus affirmat, oſtendens, ſeculum eo annorum ſpatio terminari, quamuis Horatius Flaccus in carmine, quod ſecularibus ludis cãtatũ eſt, 100 & 10 quoq; anno ludos ſeculares celebrari deſignauerit. Iidẽ ludi. *Terẽtini* cognominabantur, quoniam in campo Martio fiebant in eo loco, qui *Terentus* dictus eſt, quod eo loco ara Ditis patris in terra occultabatur, vt inquit Feſtus. Originem ludorum ſecularium refert Valerius libro ſecundo capite de inſtitutis antiquis, qui docet quemadmodum in *Terento Romano*, hoc eſt, campo Martio, Valerius aram effodit Diti patri & Proſerpinæ conſecra-

tam, & hoſtias furuas Terenti immolauit, ludoſque fecit continuis tribus noctibus, qui ob hoc *Terentini* appellantur a Cenſorino, de quibus eleganter dixit Auſonius:

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo. Martialis igitur volens oſtendere matronam diutiſſime vixiſſe, dicit eā bis ſpectaſſe *Romanum Terentum*, hoc eſt, ludos ſeculares, qui in Terento campi Martii fiebant quos nemo bis ſpectare poteſt, niſi qui ſupra ætatem vixerit centenariam. Vnde eruditi autumant ſeculares dici potuiſſe, quod plerumque ſemel fiant hominis ætate. Poteſt & Epigrammaticus Poeta videri hiſtoriam ſuorum temporum ſignificaſſe. Namque Domitianus (vt auctor eſt Tranquillus) fecit ludos ſeculares computata temporum ratione, ab anno non quo Claudius proxime, ſed quo olim Auguſtus ediderat. Claudius enim ludos & ipſe fecerat ſeculares, inter quos & diui Auguſti ludos ſexaginta tres non amplius anni interfuere, vt tradit Plinius in 7. Quocirca inter ſeculares Claudii & Domitiani non legitimum ſeculi ſpatium interfuiſſe cognoſcimus, ſed annos plus minus xl. medio interuallo eſſe colligimus, cum a ſecularibus Auguſti ad ſeculares Domitiani ratio temporis legitimi computata conueniat. Et ita hic erit Martialis ſenſus, vt matrona in epitaphio dicat, ſe bis interfuiſſe ludis ſecularibus ſcilicet illis quos Claudius, & his, quos Domitianus ediderunt interuallo annorum circiter xl. Vnde procuidubio aſſerimus Martialē ſignificare voluiſſe matronam tamdiu vixiſſe, vt bis ſeculares ludos ſpectare potuerit, inter quos non longa ſecula interfuerunt. Sicuti idonei ſcriptores affirmāt, quoſdam hiſtriones ſaltaſſe vtriuſque ſecularibus ludis, & diui Auguſti, & quos fecit Claudius Cæſar. Non poſſum non vehementer admirari viros eruditos, & magnę in literis auctoritatis, verſum Martial. ita expoſuiſſe, vt intelligant ſexageſimum annum ſignificari, & aiunt trigeſimo quoque anno ſacra celebrari ſolita in *Terento Romano*. In qua interpretatione duplex eſt error manifeſtarius: vnus, quod nullo idoneo auctore confirmant *ludos Terentinos* fieri ſolitos ſingulis tricenis annis: alter, ꝙ eſſet, ſi id verū eſſet quod affirmant nō tamen verſus Epigrammatici Poetæ id ſignificaret, quod interpretantur. Nam ſi verum eſſet, quod minime verum eſſe concedo, vt trigeſimo quoque anno ludi fierent in Romano Terento, nō tamen neceſſum eſſet eam expleuiſſe annum ſexageſimum, quæ bis id ludicri genus proſpectaſſet. Nam poſtquam nata fuerat adhuc infans, potuit vidiſſe, & deinde poſt annos xxx. iterum ſpectaſſe, adeo vt quæ ſexageſimum expleuerit annum, potuerit non bis, ſed ter interfuiſſe ſpectaculis, quæ trigeſimo quoquo anno fieri conſueuerunt. Sententia Poetæ hæc eſt, matronæ vitam bis ſpectatam fuiſſe in ludis ſecularibus, ſiue Terentinis, vel quod tot annos vixerat, quot inter binos ludos ſeculares interſunt, vel quod verius eſſe exiſtimo, quia ſeculares ludos ſpectauit

&

& quos Claudius, & quos Domitianus fecerit, non obſeruato ſeculi interuallo. De hoc *Terento* meminit Papy. in ſyluis illo verſu: *Aut inſtaurati peccauerit ara Terenti.*

Hendecaſyllabon eiuſdem poetæ ſic incipit: *Ride ſi ſapis o puella ride, Pelignus puto dixerat poeta.* Exiſtimant Martialis enarratores hoc dictum eſſe propter illam Ouidii ſententiam, quæ eſt in libris de arte amandi: *Sint modici riſus paruæq; vtrinq; lacunæ.* Ego vero legi apud Martianum Capellam in libro de Aſtrologia hunc Hendecaſyllabon ipſius eſſe Naſonis. Verba Martiani hæc ſunt: *Pelignus de de cetero tumentis verſiculo reſpice, & in Tragicum corrugata, Ride ſi ſapis o puella ride:* His Martiani verbis perſpicuum eſt, verſiculum iſtum ab Ouidio fuiſſe ita perſcriptũ, ſicut a Martiale repetitus eſt, & (vt opinor) in tragœdia Ouid. cui titulus eſt *Medea* legebatur, q̃ ſcripſit magna cum laude q̃ ita laudat, Quin. in 10. Medea Ouidii mihi videtur oſtendere quantum vir ille præſtare potuerit, ſi ingenio ſuo temperare quam indulgere maluiſſet.

Eiuſdem eſt ille Phalæcius: *Iuro per Syrios tibi tumores.* Quæri ſolet quod per *Syrios tumores* ſit iuſiurandum. Nota ſunt, quæ ab interpretibus traduntur, aſſerentibus illud, *tumores* referendum eſſe ad Syriorum naturam, qui ſunt tumentes. Ego vero exiſtimo iuſiurandum eſſe per illos *tumores, atque vibices,* quæ in corporibus deæ Syriæ ſacerdotum, partim ex proſpectu gladiorum, partim ex ictu flagrorum conſpiciebantur. Graphice enim & luculente Apuleius in 8. Aſini aurei fanaticam religionem deæ Syriæ deſcribit, quæ *omnipotens & omniparens dea* cognominatur. Cuius ſacerdotes erant ſemiuiri effœminati cinædi, qui brachia renudata gladiis, ſecuribuſq; ſibimet deſecabant, & morſibus muſculos incurſabat & flagro tali ouium teſſerato tumentia membra cedebant, per illos nunc *tumores* iurat poeta, quos in ſacris deæ Syriæ ſacerdotes fanatici ſuiſmet corporibus quiſque inferebant, quemadmodũ etiam iurat per *Berecynthios furores*, hoc eſt per illam furibundam bacchationem, quam *Galli, id eſt, ſacerdotes Cybeles* lymphata mente agitabant, virilia ſibimet amputantes. Sunt enim communia & fere eadem numina *Cybele* & dea Syria. Et vt inquit Auguſtinus in 7. de ciuitate Dei, *non abſurde multas Deas reuocant ad vnam, vt non tam ſint deæ multæ, quam multa vnius nomina.* Quocirca exiſtimo Ouidium in Faſtis has deas appellaſſe *Palæſtinas* perinde ac *furias.* Quæ ſcilicet in Syria, vbi Palæſtina eſt colebantur, vbi dea Syria furorem incutit ſuis cultoribus, vbi ſacra omnia fiunt plena furibundæ bacchationis. Interpres Ouidii neſcio quid dictum minimeque conueniens tradit de deabus Palæſtinis.

Apud eundem in Apophoretis, Lemma eſt graphiarium, cui ſubiicitur hic verſus:

Hæc tibi erunt armata ſuo graphiaria ferro:

Vbi *graphiarium*, & *graphiaria* nō ſunt pro ſtylis ferreis accipiēda, quæ *graphia* nuncupantur. Sed pro *repoſitoriis graphiorum*: quēadmodum *panarium panis* & *granarium*, in quo grana reconduntur, & *armamentarium*, vbi naues reponuntur, eadem ratione *graphiarium* dicimus thecam, receptaculumq; graphiorū, id quod & ipſius poetæ verſus, ſiquis penitus introſpexerit, aperte ſignificat: Nam cum inquit *graphiaria armata eſſe ſuo ferro*: nonne indicat ipſum (vt ita dicamus) loculamentum, quo *graphia* reconduntur futurum armatum atque inſtructum *ſuo ferro*, hoc eſt *ſtylis ferreis id eſt, ipſis graphiis*, quæ inſtar armorum ſunt, ita vt olim Cæſar Dictator brachium Caſcæ percuſſoris graphio traiecerit. Abſurda & illepida mediusfidius foret poetæ locutio, ſi *graphiaria* pro *graphiis* acciperemus. Quid.n. tam abſurde, atque inuenuſte dici poſſet, quam ſtylos ferreos, hoc eſt, *graphia* armari ſuo ferro, cum non ipſum *graphium* eleganter armari dicatur ſemetipſo, ſed id quod *graphium* continet venuſtiſſime ſuis telis armatum eſſe dicatur. A Tranquillo repoſitoria graphiorum *theca graphiaria* appellantur.

Illud quoque diſtichon: *Non ſum talorum numero par teſſera*: non ſatis erudite, qui eruditionis nomine plurimum gloriantur, enarrauerunt, non enim Poeta eo in loco loquitur de numero punctorum, tanquam in talo plura, in teſſera ſint pauciora. Sed de numero talorū & teſſerarum, quo in alea veteres vtebantur. Nam cum tribus teſſerulis luderent, ſicut etiam hac tempeſtate in foro aleatorio ludere conſueuerunt, talos quatuor iaciebant in ludo talario, id quod ex Ciceronis lectione obſeruauimus, ita ſcribentis in primo de diuinatione: *Quatuor tali iacti caſu venereum efficiunt, nam etiam centum venereos ſi quadringentos talos ieceris, caſu futuros putas*, idem alibi ait: *dixiſti multa de caſu. Vas venereum eſt ab* Horatio, *venus* dicitur eo verſu: *quem venus arbitrum dicet bibendi*, & dixit Auguſtus: *Qui venerem iecerat tollebat vniuerſos nummos. Teſſera* Græce *cubus* nominatur ſic vt Græci *talum aſtragalum* dixerunt, quamuis *aſtragalus* in alia quoque ſignificatione accipiatur, ſicut apud Homerum, qui ſcribit in 10. Odyſſeæ: Elpenora lapſu ſcalarum exanimatum eſſe, cum fregiſſet *aſtragalon*, hoc eſt *ipſam iuguli coniuncturam.* Polycletus auctore Plinio lib. 34 fecit talis pueros ludentes, qui vocantur *aſtragalizontes.* Celebratur illud Lyſandri Spartani apud Græcos ſcriptores apophthegma: *viros fallendos eſſe iureiurando, pueros vero aſtragalis.* Sed de talis & Venere dictum a nobis quoque eſt in commentariis Propertii ſatis copioſe.

In quibuſdam Plinianis annotationibus, quas pene puer edidi *Ceretanas pernas* a Martiale nominari ſcripſi, non propter *Cerites Hetruriæ* populos, ſicut tradi ſolet. Sed propter *Ceretanos* quos

Plinius

Plinius & Strabo in Hiſpania eſſe dixerunt, a quibus multifariam pernæ condiuntur, Cantabricis per quam ſimiles prouentum, nõ mediocrem hominibus exhibentes, apud quos vina quoque generoſa naſcebantur, de quibus dixit idem Martialis. *Ceretana nepos ponat ſetina putabis*: De quo genere vini loquitur Plinius. 14. quem locum mendoſum ita emendauimus, nam cum in omnibus paſſim codicibus legeretur *Ceterano* inter Gallias conſiſtit auctoritas, nos emendauimus *Ceretano*, & ita *Ceretanas pernas & vina Ceretana* nominari ſcito a Martiale, non ab *Hetruſcis Ceretibus* ſed ab Hiſpanis *Ceretanis*.

Apud Iuuenalem in Satyra: Quis neſcit, Voluſi verſus eſt, qui tãquam facilis & manifeſtius ab enarratoribus præteriri ſolet, in quo tamen ſenſus eſt arcanus ex priſca Romanorum conſuetudine traductus. Verba poetę hęc ſunt: *vel terra clauditur infans, & minor igne rogi*. Enimuero nemo eſt qui exiſtimet huic loco vllum ſenſum occultiorem ſubeſſe, cum tamen ſubſit: namque vnica Plinii ſententia hunc locum declarari obſeruauimus, qui ſcribit in ſeptimo naturalis hiſtoriæ *morem gentium non eſſe hominem priuſquam genito dente cremari* Ex quibus verbis hoc Satyrici poetæ dictum interpretamur. quod natura iubente gemimus, cum infans humatur, qui nondum genito dente cremari non meruit, & ob hoc *minor igne rogi* eleganter nuncupatur, quia ſcilicet nondum ad id peruenit ætatis, quæ rogali flamma comburi poſſit, *ideoque minor igne rogi eſt*, nõ vt quidam autumãt, quod flamma crematus in cineres diminutus redigatur. Et hoc poeta furtim innuiſſe videtur, cum dixit: *vel terra clauditur infans*: quomodo ſcilicet infantes humabantur, hoc eſt, humo contegebantur, nec eorum cadauera, ſicuti virorum cremabantur. Scribit Placiades, quod huic loco conuenit *ſuggrundaria* dicta fuiſſe antiquitus ſepulcra infantium, qui necdum 40. dies compleuiſſent, cum nec buſta dici potuerint, quia oſſa quæ comburerentur nõ erant, nec tanta magnitudo cadaueris, quæ loco tumeſceret. Sed in his & id genus aliis, opus eſt iudicio, quo nil in omni doctrinarum genere pręſtantius eſt, cui primas, ſecundas, & tertias in ſtudiis literarum merito conceſſerim, id quod Demoſthenes in eloquentia pronuntiationi tribuebat.

Illud in prima Satyra: *criminibus debent hortos*: non id ſignificat, quod vulgo dici ſolet, ſed hoc, homines qui per virtutem diuites efficiuntur, debent eas diuitias virtuti, qui vero per flagitia & crimina fiunt opulenti, illi criminibus debent illas opulẽtias. Iuuenalis igitur ſignificare volens virtutem Romæ fuiſſe contemtibilem, per ſcelera vero diuitias parari, adeo vt mali diuitiores eſſent bonis, ait *criminib. debent hortos*: hoc eſt, hi, qui habẽt hortos exculcos, magnifica prætoria, menſas citreas, & id genus bona luculenta debent criminibus, quia ſunt illa per fraudes & crimina aſſecuti.

Qui *criminibus* exponunt pro *hominibus crimino ſis*, elegantiam e- locutionis non ad ámuſſim penſitárunt. Talis eſt locutio apud Lucanum, apud quem ita ait in quinto Cæſar ad Amiclam nautá *nõ vltra cuncta carinæ debebis*: Et alibi a Iuuenale dictum eſt: *præter honores, quos illis damus ac dedimus, quibus omnia debes*. Translatio eſt ſumta a debitore, qui debet creditori pecuniam, quam ab illo mutuo accepit. Scribit Cornelius Tacitus, Tigillinum vitiis adeptum eſſe præmia virtutum, ergo Tigillinus vitiis debebat præfecturam vigilum, & prætorii, aliaque ornamenta quæ vitiis erat conſecutus. Apud eundem in ſatyra. *Et ſpes & ratio.* Verſus hic eſt

Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.

Cuius hanc ego arbitror eſſe ſententiam, vt dicat poeta. Cauſſidicos magna ſonare, cum a debitore, qui acrior eſt creditore, conducuntur, qui quidem debitor venit ad debitum dubioſum diluẽdum, cum codice ſcilicet accepti & expenſi, & ita nomen hoc in loco pro debito accipimus. Sicuti apud Horatium.

Cautos nominibus certis expendere nummos. Et alibi
Nomina ſectatur modo ſumta veſte virili
Sub patribus duris tyronum.

Nomina dicuntur tituli debitorum præſertim in his debitis, in quibus hominum *nomina* ſcripta ſunt, quibus pecuniæ commodatæ ſunt, & ita *nomina* debita, vel debitores ſignificare docet Aſconius. Apud Iuriſconſultos *nomina* ſæpiſſime leges pro debitis, debitoribuſque vſurpari. Fœnerator Alphius, vt induit luculente Columella, dicere ſolebat *bona nomina interdum fieri mala, ſi nunquam interpelles.* & Ci. in oratione pro Roſcio eodem modo in eodem ſignificatu *nomina* accepit, ſic ſcribens *non refert parua nomina in codices, imo omnis ſummas.* Idẽ in epiſtola quadã ad Atticũ, *profecti* inquit *vt Salaminii totum nomen perſoluerent. Codicẽ* vero non pro *volumine legũ* in hoc ſatyrici poetæ loco dictũ eſſe exiſtimare debemus, ſed pro tabulis in quib. accepti & expẽſi rationes perſcribuntur, de quo ita loquitur Cicero; *Quomodo ſeſtertia. 353. in codice accepti & expenſi non ſunt?* Idẽ alibi ait. *vtrũ cetera nomina in codicẽ accepti & expenſi geſta habes an non?* Debitor igitur qui in ius vocatur a creditore, venit cũ grandi codice, in quo accepta & expenſa perſcripta ſunt, ad nomen, hoc eſt, debitũ explicãdũ, quod dubiũ & incertũ erat. Illud quoq; quod paulo poſt ſubſequitur in eadẽ ſatyra, ita paſſim legitur. *Parte alia ſolũ ruſſati pone lacertæ*: ego exiſtimo legendũ eſſe *ruſſi Siſapone lacerta*, & ita in vetuſto codice ſcriptũ deprehendi. Eſt autẽ *Siſapo* locus in Hiſpania, vbi miniũ celeberr. naſcebatur, vt docet Plinius lib. 33. laudans *miniaria Siſaponenſia.* verba Plin. hæc ſunt. *Celeberrimũ miniũ ex Siſaponenſi regione Bethycæ miniario metallo vectigali b. populi Rom. nullius rei diligentiore cuſtodia.* Idẽ alibi ait, *Siſaponenſib miniariis ſua vena arena ſine argenteo excoquitur*, ſenſus poetæ eſt: ruſſus exiguũ non in Italia ſed in prouincia & eaquidem longinqua, hoc eſt, regione *Siſaponenſi* tantundẽ vale-

re,quantum patrimonia centum cauſſidicorũ, ex quo colligimus Iuuenalem demonſtrare voluiſſe,cauſſidicos Romæ tenuiſſimum quæſticulum,lucellumque ſuis feciſſe temporibus.

Apud eundem verſus eſt hic cunctis in ore: *Tranſlatus ſubito ad Marſos mẽſamq; Sabellã.* Quẽ verſum ex aperto obſcurũ,ex explicato implicatiſſimũ (*vt mihi videtur*) cõmentatores efficiunt, hiſtoriã de Curio dentato ſignificari exiſtimantes, cum poetæ ſenſus ſit ſimplex,nec ad vllam hiſtoriam referendus, qui ad hunc maxime modum enarrandus eſt: Romæ pudet homines cœnare fictilibus, qui ſi repente ad Marſos,aut ad Sabellos trãsferantur,minime hoc ſibi eſſe turpe exiſtimabunt, quoniam ſcil. Romæ delicatius, apud Marſos & Sabellos frugalius viuitur atque ruſticius. Et ita vulgo loqui conſueuimus, vt dicamus pudere nos vti vaſis fictilib. in vrbe,quibus ruri ſi vteremur,nulli turpitudini & probro eſſemus obnoxii. Quæ de Curio dicuntur nec apud hiſtoricos leguntur, nec huic loco ſunt accõmodata. Multa ſunt apud eundẽ, non difficili ſed ſubtili enodanda interpretatione. Sicut illud: *prædo caballorum prætor ſedet*, vbi ſatyrice & vrbane prætorẽ, qui pſidet ludis exhibẽdis *caballorum prædonẽ* appellat, ꝓpterea q palma pmioq; fraudat meritos equos, & non ex equo, ſed ex animi libidine hunc & illum iudicat eſſe victorem, qui minime brauium meruerunt, vnde pdo quaſi ſpoliator ipſorum equorũ, quibus non dat meritos honores eleganter appellatur.

Illud quoq;: *Mittentur braccæ, cultelli, fræna, flagellũ* nõ ita exponere cõſueuimus, tanq̃ dicat hæc munuſcula puerilia mitti ei, qui Romæ factus ſit impudicus & effœminatus, ſed potius exiſtimauimus ſenſum eſſe contrarium, qui vnico illo verbo *mittentur*, totus continetur. Namq; ſignificare volens cõmercio Romanorum peregrinos adoleſcentulos contaminari, ait illos Romæ corruptos effœminatoſq; factos, & amatoribus indulgentes omiſſuros eſſe patrium habitũ, & ſuæ regionis exercitationes, & ita *mittentur*, exponemus, pro *omittentur*, ſicut apud eruditos ſępiſſime vſurpari ſolet: & hic erit ſenſus omittẽtur & relinquãtur *braccæ*, hoc eſt, veſtimẽta quib. vtuntur in patria, & *cultelli, fræna, flagellum*, hoc eſt, ſtudia exercendorum equorum, & virilis diſciplina dediſcetur & ꝓ moribus patriis, atque virilibus inſtitutis in patriam Romanos mores reportabunt, qui ſunt perditiſſimi & profligatiſſimi.

Illius quoq; in præſentia verſus in mentẽ venit: *Turgida nec prodeſt in pyxide condita Lyde*: quo verſu exiſtimo ſignificatur fœmina nomine *Lyde*: quæ medicamenta geſtabat in pyxidibus inſtar pharmacopolarum, eaq; venditabat matronis ſterilibus tanq̃ accõmodata ad fœcunditatem iuuandã. *Turgida* eleganti epitheto cognominatur, quaſi corpulenta & ventricoſa. Sicut Plauto nuncupatur *doliaris Clauda*, *craſſa*, a Terentio *Cantara ſuffarcinata*, a Perſio *Pannutia Baucis*: ab Horatio *Pyrrha vinoſa*, hæc.n. epitheta anibus

& vetulis ſunt accõmodata, vt inquit Donatus. *Condita pyxidē* vocat medicamentis refertam, quæ dictio a *condio*, non a *condo* deducitur, ideoq; pronunciandum eſt, media ſyllaba producta, & ita verſus legendus. *Turgida nec prodeſt condita pyxide lyde*: vbi *condita* ſeptimus eſt caſus, & cũ *pyxide* copulatur. Ego nuperrime verſum iſtum ita ſcriptum legi in vetuſtiſſimo codice, & olim Angelus Politianus latine græceque doctiſſimus mihi retulit, ſe ita locum iſtũ in ſyncera fidei libro ſcriptum animaduertiſſe. Quę de aranea dici ſolent, neq; traduntur ab auctoribus idoneis, neq; conueniunt, & nimis affectate ne dicam ſubabſurde *turgida lyde* pro *aranea* diceretur, cum neq; epitheton conueniat, & nomen ſit remotiſſimum.

Illud quoq; prætereundũ non eſt, ꝙ ab eodem dictũ eſt, & per q̃ docte & pq; elegãter. *Occultum veteges vt curiæ Martis arenis*: ſignat .n. quaſi trãſeunter morē Areopagitarũ, q taciturni iudicia peragebant, id ꝙ obſeruauimus ex Macrobii lectione, cuius verba ſunt hæc ex libro nouiſſimo Saturnaliũ: *Nam ſicut apud Athenas Areopagitæ tacentes iudicant, ita inter epulas oportet ſuperſilere*: ad hoc alludens Iuuenalis dixit: *Arcanum eſſe occulendum & tegendum*, ſicuti cum ſilentio occuluntur & teguntur iudicia Areopagitarum.

Apud Papinium Statiũ hendecaſyllabon eſt multiiugæ eruditionis refertiſſimum, in quo illud in primis indiget interpretationis: *Nunquam turbine conditus recurvi prunorum globus atq; cotanorum*: quem locũ, vt pleraq; alia (ꝙ arrogãter minime dictũ velim) nos primi enodauimus. Voluit enim Poeta ingenioſus quodam verborum inuolucro, circumſcribere vaſculi illius formã, quo pruna, & cotana inter ſaturnalitia xeniola miſſitabantur; nam *turbinis* recti figura (vt docente Plinio didicimus) *meta contraria eſt*, quę cum ab imo lata in acutũ cacumen faſtigietur, econtrario *turbinis* effigies in imo eſt anguſtiſſima, in ſummo latiſſima, qualis eſt figura pyrorum, *cotana* autē quæ ſunt genere ficorũ mittebantur in vaſculis, quorum forma inſtar *metæ* eſt, ꝙ indicat diſtichon illud Martialis: *Hæc tibi quæ torta venerunt condita meta.*

Si maiora forent cotana ficus erat.

Vbi *torta meta* ſignificat receptaculum *cotanorum*, ad effigiem *metæ* figuratum: Neq; *menta* legendum eſt ſicuti pleriq; omnes legere conſueuerunt. Papinius ergo volens oſtendere potuiſſe ſibi ꝓ munuſculo ſaturnalitio ab amico mitti globum cotanorũ prunorumq; conditum in vaſculo ad inſtar metæ figurato, non *metam* aperte nominauit, vt Martialis, ſed *turbinē ruentem* pro *meta* intelligi voluit, quod ſub obſcure quidem, ſed eleganter & venuſtē nimis dictum eſt. Nam cum *turbo* rectus contrarius ſit *meta*, *turbo ruens* proculdubio erit *metæ* ſimillimus. Scribit Plinius in ſecundo, quod in primis noſtræ ſententiæ adſtipulatur: *figuram vmbræ terræ ſimilem eſſe metæ ac turbini inuerſo, quãdo mucrone tantum ingruat.* Et ita Martialis atque Papinius, vtpote ſyncroni alter aperte alter

per

per circuitum verborum loquentes, idem tamen dicunt. Econtrario Columella ſignificare volens figuram *turbinis recti* dixit in 10. *Saccus inuerſa metæ ſimilis*, qualis eſt quo vinum liquatur. Quæ dicuntur a commentatoribus de *turbine ruentis* plane ruunt, & ab opinione Poetæ dilabuntur. Sicut in eadem Sylua illud non ſatis penſiculate edıſſertum eſt: *charta Thebaica ne, Caryceue*, autumant enim *Thebaicas* epitheton eſſe chartarum & pro Ægyptiacis exponunt. Ego opinor a Papinio trium rerum in eo verſiculo fieri mentionem, videlicet *chartarum & carycarum* quæ duo nota ſunt & *Thebaicarum* quod ignotius eſt. Sunt autem Thebaicæ generoſiores palmæ. Plinius in quinto decimo: *Cruſtæ Thebaica placent, ſucco vna & caryca.* Idem in 23. *ſuccum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad vires reparandas, ſitim ſedandam: in quem vſum præferebant Thebaicas*: Ab eodem alibi *Thebaides* nominantur, qui 13. de palmis ſcribens inquit: *in totam arentes Thebaides*, & alibi: *Thebaidis fructus in cados conditur.* Præterea ſtructura ipſa textuſque verborum in hendecaſyllabo Papinii inſinuare videtur, non eſſe *Thebaica* pro adiectiuo accipiendum, ſed pro ſubſtantiuo. Huc adde quod inter munuſcula ſaturnalitia palmæ in primis mittebantur, id quod epigrammatarii Poetæ verſibus notum eſt, & Ouidii teſtimonio ita ſcribentis: *Quid vult palma ſibi rugoſaque caryca dixi.* Itaque cum in tota Papinii ſylua pleraque omnia ennumerentur, quæ in ſaturnalibus vltrocitroque mitti ſolita erant, neque vſque *dactyli* aut *caryotides* qui ſunt palmarum fructus nominentur, proculdubio nomine *Thebaicarum* palmas ſignificaſſe contenderim. Plura tamen ad hoc aſſerendum dicere ſuperſedeo, cum euidens ſit, & quid ab interpretib. dicatur, & quid a nobis, vtrum ergo videbitur cuique probabilius, eo vtatur. Illud vero haudquaquam oculis conniuentibus eſt tranſeundum, quod in eadem ſylua *cochleas* pro teſtudinibus interpretantur, vbi hominum alioquin eruditorū deſidero diligentiam, nō animaduertentium *cochleas* eo in loco nequaquam poſſe accipi pro teſtudine, etiam ſi *cochlearum* nomine teſtudines ſignificarentur: Nam cum Poeta amicum ſordidæ auaritiæ criminari vellet, vtpote nulla munuſcula remittentem, reſpondit nec ea quidem, quæ viliſſima ſunt, & nullo pretio cenſentur, ſibi miſitaſſe, qualia ſunt oua, pilea, lardum, perna, lucanica, & id genus multa, inter quæ *cochleas* quoq; enumerat, q paruo cōſtant, quæ a clientib. ad patronos mittebātur, vnde ait Martialis ſaturnalitia munuſcula recēſens *cum bulbis cochleiſq; caſeoſq;*. *Teſtudo* vero *teſtudiniſq; putamina* erat in magna æſtimatione, & ſolis vſurpata diuitibus, q a luxurioſis in mari q̄rebantur, q ſecabantur in laminas & his lectos & repoſitoria veſtiebant, ſicuti docet Plin. in 9 & in 16. cuius verba hæc ſunt: *Placuit materie in mari quæri, teſtudo in hoc ſecta nuperq; portento-*

lebat præceptor meus, cur a Papinio dicatur, quod *ripa Nilotica vndas coerceat, ſtagnata luto Cecropio,* hoc eſt, munita nidis hirundinum luteis, quæ propter fabulam notiſſimam *Cecropiæ & Atthides* cognominantur. Illa itaque continuatio nidorum, qui ex luto contexti ſunt in ripa, euagantem Nilum coercet, per vnius ſtadii longitudinem, id enim ſpatium occupant nidi hirundinini. Subſequitur in eodem Papinii verſu: *Cur inuida Memphis.* Cauſſa quæri ſolet inuidiæ Memphiticæ? Commentatores neſcio quid de Api memorant minime conſentaneum. Inuida nuncupari videtur, propterea quod ſacerdotes Memphitici, qui philoſophiæ & Aſtronomiæ dediti erant in rerum ſcientia cœleſtium cerimoniiſque myſticis præcellebant, fuerunt incommunicabiles, nec dogmata diſciplinaſque aliis commonſtrabant, immo plurima occultabant, Auctor Strabo libro vltimo Geographiæ. Præterea libri ſacerdotũ Ægyptiacorum literis ignobilibus erant prænotati, vt a curioſitate profanorum muniti eſſent, ſicuti docet Apuleius libro vltimo de aſino aureo, qui & ipſe initiatus cerimoniis Iſiacis, annunciare non vult ſacrorum arcana ad intelligentias profanorum. Ob hoc dicta eſt, vt opinor a Papinio *inuida Memphis,* quoniam ſcilicet Ægyptiaci ſacerdotes, tanquam inuidentia & liuore agitati, nolint communicare cum externis ſuas cerimonias diſciplinaſq; ſacrorũ, quamuis alioquin exorati nonnullos Græcorum viros in philoſophia præſtantes docuiſſe ferantur, ſicuti Pythagoram, Eudoxum, atque Platonem.

In epigrãmatis Catullianis, carmen eſt in Cæſarẽ, quo vetus prouerbium exprimitur, ſi probe legatur q́ plerią; viri alioquin eruditi ſic legunt: *Nec ſi orem vtrum ſis ſaluus an alter homo:* Nos vero ita legendũ eſſe affirmamus, vt in probatiſſimis codicib. legimus: *Albus, an ater homo:* Per quæ verba prouerbialiter ſignificat Catullus, ſe nihil facere, vtrũ Cæſar bonus ſit, an malus, nã *albus* bonus & liberalis, *ater* malus & ſordidus ſignificatur, ſicuti interpretatur Porphyrio apud Horatium, qui & ipſe in ſecundo epiſt. vſus eſt hac prouerbiali elocutione illo verſu. *Mortalis in vnum quodq; caput vultu mutabilis albus & ater.* Et hæc eſt illa Catulliana mordacitas q̃ ſignauit ſubobſcure Quintilianus in 11. cuius verba ſubieci: *Negat ſe magni facere aliquis poetarum vtrum Cæſar ſit ater, an albus homo, inſania verte, vt id Cæſar de illo dixerit, arrogãtia eſt.* Ex his Quintiliani verbis colligimus hoc dictũ fuiſſe a poeta Catullo in Cæſarẽ, iſto verſiculo, & ita legendũ: *albus, an ater homo,* q́ prouerbiale dictum apud eruditos frequens eſt, ſicut apud Apuleium, qui ita ſcribit in Apologia. *etiam libenter te nuper vſq; albus an ater eſſes ignorani, adhuc hercle non ſatis noui.* Et apud diuum Hieronymum, qui non minus diligenter Ethnicorum libros lectitauit, quam eccleſiaſticis dogmatibus incubuit, ſcriptum legimus in libro contra Heluidium Quare balbutis & erubeſcis, albus, vt aiunt, aterne ſis neſcio.

Quare balbutis & erubeſcis? albus vt aiunt, ater ne ſis neſcio.

In eiuſdem poetæ hendecaſyllabo, hi duo verſiculi lectitantur:

Non eſt ſana puella, nec rogare, Qualis ſit ſolet hæc imaginoſum.

Quibus venuſte & feſtiuiter poeta ſignificat, puellam vtpote ſanę mentis minime compotem, nuſquam ſpeculum contemplari, vt ex eius inſpectione cognoſcat, qualis ipſa ſit. *Specula* enim ob hoc inuenta ſunt, ſicuti ſcribit Seneca libro primo quæſtionum: *vt homo ipſe ſe noſceret, deformis in ſpeculo, vt ſciret redimendum eſſe virtutibus, quicquid corpori deeſſet.* *Speculum* nouo quidem ſed eleganti vocabulo, *imaginoſum* Catullus appellat ab imaginibus ſcilicet, quæ in ſpeculo numeroſe viſuntur. Vnde ꝙ *ſpeculo* vno, imagines vnius rei plures appareant, inde imaginare dicitur *ſpeculum*, quo verbo in hoc ſignificatu vſus eſt Gellius, ſic ſcribẽs in decimoquinto Noctium Atticarum: *Speculum in certo loco poſitum nihil imaginat, aliorſum tranſlatum facit imagines.* Illa igitur dicitur rogare *ſpeculum*, quæ illud conſulit, illud interrogat ſubinde ſpectaculo, qualis ſit, & vtrum formoſa an deformis appareat. Verba autem Catulli ſic ordinantur, *non eſt ſana puella, nec ſolet hæc rogare imaginoſum*, hoc eſt, conſulere *ſpeculum*, qualis ſit vtrum formoſitate conſpicua, an deformitate monſtrabilis. Apud eundem errorem leuiculæ rei, quem cognoſcere poſſit quis, qui modo regulas metricas percalluerit: namq; in hendecaſyllabo claudicat ille verſus claudicatione ſecũdi pedis, manifeſtaria: *Cinna eſt grauis, is ſibi parauit.* Igitur legendum: Cinna eſt Caius is ſibi parauit. Et intelligendum *de Cinna*, cuius præco erat Caius: Et ita ſodalis Catulli ſignificatur, qui dicebatur Caius Cinna. Quod autem *Caius* dictio triſyllaba ſit, & faciat dactylum, etiam pueri ſciunt, & docet illud Martialis carmen: *Non maius quam ter Caius eſſe tuus.*

Apud Tibullum, quæri ſolet ſuper eo verſu:

Etiam Phœbo gratiſſima dona,
Cres tulit.

Quiſnam intelligẽdus ille *Cres ſit*, qui Phœbo gratiſſima dona dicauerit, nos vnico Auſonii verſiculo diligentiſſime penſitato indubitanter de *Dædalo* dictũ eſſe affirmamus, qui vt carminibus poetarũ notum eſt, & potiſſimũ Virgilii, remiſſum alarũ Phœbo Cumano conſecrauit. Sed non pauci reclamant aſſerentes, Dædalum Athenienſem fuiſſe non Cretenſem. Nos vero nõ inficiamur, eum Atticum fuiſſe, id ꝙ hiſtorici & Diodorus in. v. teſtantur. Sed *Cretem* dicimus a Tibullo nominari, quia *Creta* vixit, *Creta* floruit, *Creta* architecturam inprimis exercuit, labiryntho illo memoratiſſimo exædificato, vnde & *Cres* dictus eſt ab Auſonio, Cuius auctoritate fulti hunc locũ Tibulli ad Dædalũ referri debere aſſeueramus. Verſus Auſonii hic eſt in monaſyllabis:

Præpetibus pennis ſuper aera vectus homo Cres.

Apud Lucanum in tertio Pharſaliæ, verſus eſt, quem nos primi ſicut multa alia enodauimus: quod tamen ſine arrogantia

Digitized by Google

dictum ſit. Lucani verſum ſubiecimus, vt facilius noſtra interpretatio, qualis ſit percipiatur:

Pontus & Herculeis aufertur gloria metis. Qui hactenus Lucanum profeſſi ſunt ſic expoſuerunt, vt dicerent, ita ab Alexandro Magno poſitas fuiſſe in Ponto Euxino aras, pro metis terminiſque expeditionum, ſicuti ab Hercule in mari Gaditano columnæ poſitæ fuiſſe feruntur, nec quiſquã eſt, qui non exiſtimet hoc a Lucano ſignificari, & hanc ſententiam optime quadrare. Sed profecto longe aliud eſt, quam quod opinantur. Voluit enim, Lucanus illorum ſcriptorũ opinionem ſignificare, qui maria omnia interiora naſci exiſtimauerunt non a freto Gaditano, ſicuti plerique omnes affirmant, ſed a Ponto Euxino. Cuius opinionis haud improbabile argumentũ eſt, quoniam æſtus ſemper e Ponto profluens, nũquam reciprocatur ad eundem, ſicuti Solinus & Plinius tradiderunt Senſus itaq; Lucani hic erit: Põtum Euxinum auferre illam gloriam metis Herculeis quæ ſcil eſt vulgatiſſima: Herculẽ Abylam, quæ in Africa eſt, & Calpen, quæ in Hiſpania, iũctos olim colles diremiſſe, atque ita maria mediterranea admiſſa fuiſſe. Ideo autem *Pontus Euxinus* auferre dicitur hanc gloriam Herculi, quia maria omnia interiora illo capite naſcuntur, non a Gaditano freto, & ita hæc gloria admiſſi intra terras Oceani, erit Ponto Euxinio, non Herculi aſcribẽda, quod expreſſius ſignificare volens Lucanus ſubiunxit: *Oceanumq; negat ſolas exmittere Gades*: Hunc vnicam eſſe veramque Poetæ ſententiam, diligens & ſubtilis lector agnoſcet, ſi modo non ſit aure neq; hiſpida neq; agreſti

Idem ait in primo, *menſaq; priores aſpernata fames*, quem locum grammaticaliter exponentes *menſas* pro *cibariis* interpretantur. Nos vero dicimus a Poeta luxum Romanorum acerbe caſtigari, qui faſtiditis frugalitatis priſcæ moribus, menſas pretioſas, vſque ab extrema Mauritania petebant, quæ *Citre* a ſcriptoribus cognominantur, quarum exiſtimationem auro æquiparat vel potius anteponit Epigrammaticus Poeta, qui de *menſa Citrea* loquens ait:

Accipe felices Atlantica munera ſiluas,
Aurea qui dederit dona minora dabit.

Hæ ſunt illæ menſæ, quas fœminæ viris contra margaritas referebant Et olim Cethegus *menſam Citream* libris quatuordecim permutauit lati fundi taxatione, ſiquis prædia tanti mercari maluit: Vnde a Plinio *harum menſarum inſania* feſtiuo Epitheto dicta eſt, qui in 13. multa de *menſis Citreis* luculentiſſime præſcribit. De his intellexit Strabo, ſic ſcribens libro vltimo Geographiæ: *Mauritania arbores & multas & magnas habet, & omnia fert, & menſas ex vno integroq; ligno ac varias Romanis ſuppeditat, pedes mẽſarum citrearum eburneos facere eadem luxuria demonſtrauit.* Vnde ait Plinius in 12. *Iure luxuria eodem numinum ora ſpectabantur, &*

Digitized by Google

mēſarum pedes: Et idem ſæpe Martialis oſtendit. Et a Iuuenale eleganter dictum eſt de menſis Citreis, eburnicos pedes habentibus: *Latos niſi ſuſtinet orbes, grande ebur.* De menſis Citreis intellexit idē Lucanus in nono cum ait: *Extremo menſas epulaſq; petiuimus orbe.* Et idem alibi *Citreas menſas* appellat periphraſticos *orbes ſectos Atlantide ſylua.* Erant & *menſæ* antiquitus inter laudatas e *bruſco* nigreſcentes. Argentearum quoquemenſarum vſum apud Romanos bonis fortunæ luxuriantes frequens fuit. Quales autem eſſent menſæ illæ priores, *quas fames delicatorum* (vt inquit Lucanus) *aſpernabatur*, docet Iuuenalis his verſibus:

Illa dominatas noſtraq; ex arbore menſas
Tempora viderunt, hos lignum ſtabat in vſus.
Annoſam ſi forte nucem deiecerit Eurus.

Quæſtio eſt inter eruditos quamnam hiſtoriam ſignauerit idem Lucanus his verſibus:

O fortunati fugiens, quos barbarus hoſtis,
Fontibus immixto ſtatuit per rura veneno.

Multi multa commenti ſunt, ſed nullo idoneo auctore conſiſtentia. Nos exiſtimamus hos verſus ad Iubam, & Curionis milites eſſe referendos. Scribit enim Appianus lib. 2. bellorum ciuilium, cum Curio, qui Cæſarem in bello ciuili ſecutus eſt, ex Sicilia in Africam nauigaſſet, Africanos quibus Iuba imperitabat veneno aquas infeciſſe, quas cum biberent milites Curionis, repente ægrotare cœperunt, & quædam quaſi nebula illorum viſum obducebat, ſomno caput inuadente, mox vomitus, deinde ſpaſmus totum corpus affligebat, ex quo debilitatus eſt non modice, atque vexatus omnis pene Curionis exercitus. Lucanus ergo huiuſce hiſtoriæ conſcius *barbarum hoſtem* appellat Iubam & illos Aphros, qui fugientes aduentantem Curionem veneno fontes letiferas atque aquas exitiales crediderunt. Non abſurde etiam referri hoc poſſet ad Iugurtham regem Numidarum, qui cum venturum Metellum Romanum imperatorem, hoſteſque Romanos audiuerat, pabulum & aquarum fontes corrumpebat, ſicuti docet Salluſtius in Iugurta. In illo quoque Lucani Poetæ verſu: *Treſq; petunt veram credi Salamina carinæ* exiſtimo ſubeſſe ſenſum occultiorem eruditioremq;, quam a grammaticis enarretur, qui talis eſt, Olim inter Athenienſes & Megarenſes de proprietate Salaminis inſulæ, vſque ad interitum armis dimicatum eſt, tandem poſt multas vltro citroque illatas clades & acceptas, Lacedæmonii iudices diſceptatores electi fuerunt, qui rem controuerſioſam, hoc eſt, Salamina adiudicarent Athenienſibus, quo quidem in iudicio Megaricos ab Athenienſibus victos fuiſſe Homeri verſu traditum eſt, qui ſignificat Aiacem Salaminum naues ſuas Athenienſibus iunxiſſe, quem verſum Solon ex induſtria tanquam ſubditicium inſeruiſſe fertur Homerico poemati, vt ipſius Poetæ teſtimonio comprobaret, inſulam

ſulam Salamina Athenienſium a primordio fuiſſe: Verſus Homeri ſunt: *Bis ſenis Salamine Aiax cum nauibus ibat Cecropidum quo caſtra loco poſuere phalanges.* Hæc a Plutarcho, Strabone, & Diogene Laertio traduntur. Meminit huius quoque exempli Quintilianus in v. docens auctoritatem Poetarum non eſſe repudiandam. Igitur Lucanus volens hiſtoriam hanc magis ſignare quam ſcribere, dixit, tres naues Salaminiorum remanſiſſe in Pyræo portu Athenienſium, quæ docent, Salamina credendam eſſe veram & nõ ambiguam, hoc eſt, eſſe & antiquitus fuiſſe ſub dictione imperioque Athenienſium, non autem Megariorum. Qui non cutem Poetæ ſed ſanguinem quoque ipſum ac medullam (ſicuti dici ſolet) introſpicere voluerit, is profecto cognoſcet hanc noſtram interpretationem poeticæ ad amuſſim conuenire ſententiæ.

Apud eundem in quinto Pharſaliæ ſcriptum eſt:

Nec cælo ſeruare licet tonat augure ſurdo, Quo verſu plane ſignat Poeta omnem augurum diſciplinam omnemque ritum priſcorum in creandis magiſtratibus fuiſſe ſublatum, poſteaquam ad vnum Cæſarem cuncta delata fuerint, qui dictator, qui conſul creatus eſt, præuaricato omni iure auſpiciorum. In commentariis enim augurum ſcriptum erat: *Ioue tonante, fulgurante, comitia populi habere nefas.* Hoc vt Cicero autumat, reipub. cauſſa conſtitutum eſt, comitiorum enim non habendorum cauſſas eſſe voluerunt. Itaque fulmen vitium ſolum eſt comitiorum: quod idem omnibus rebus optimum auſpicium habebatur, ſi ſiniſtrum fuiſſet. Quando igitur comitia Romæ habebantur, cauſſa magiſtratuum creandorum, ſolebant augures de cælo ſeruare, hoc eſt, diligenter inſpicere, ſi aut fulmen vidiſſent aut tonitrua audiuiſſent: qua re per augures nunciata, illi magiſtratus vitio creati eſſe dicebantur, & ita ſe abdicare cogebantur, namque vitium teſte Donato ſecundum augures eſt, ſi tonet tantum: vitium & calamitas ſi tonet, & grandinet ſimul & fulminet. Inde vitioſi magiſtratus vitio creati dicuntur apud Hiſtoricos. Et hoc eſt quod ait Liuius *expugnatum eſſe, vt vitioſus dictator per augures fieret.* Et alibi inquit, *Marcello conſulatum ineunte cum tonuiſſet, vocati augures vitio creatum videri pronunciauerunt.* Mendum eſt manifeſtarium in codicibus Liuianis impreſſis, vnius literæ immutatione, nam pro *tonuiſſet* impreſſum eſt paſſim *tenuiſſet.* Cicero in Antonianis *vitioſum conſulem* appellat, hoc eſt, vitio creatum, ex augurũ diſciplina, qui nuntiationem habebant, qua comitia auſpiciis vel impedire vel vitiare poſſent. Et proprie hæc *obnuntiatio* dicebatur. Et *obnuntiare* dicuntur augures, qui aliquid mali ominis ſæuumque viderint: *Obnuntiatio* enim quaſi mali ominis nuntiatio eſt, id quod etymologia verbi ſignificat. Inde apud ſcriptores idoneos identidem reperies mentionem fieri *obnuntiationis*, & hoc eſt, quod ſæpiſſime legimus apud Ciceronem: *Clodium tuliſſe legem, ne quis de cælo ſerua-*

Digitized by Google

ret, ne quis obnuntiaret, propter quam rogationem *obnuntiatio* (vt inquit Aſconius) *qua pernicioſis legibus reſiſtebatur, erat ablata.* Et de hac *obnuntiatione* apud Tranquillum docuimus eſſe intelligendum in eo loco, lege Agraria promulgata, *obnuntiantem collegam armis foro expulit.* Senſus Lucani hic eſt, non licet Cæſare dominante & conſulatum per vim occupante, comitiaque conſularia ex animi libidine habente, ſeruare de cœlo, nec *obnuntiare* per augurem, ſi vitium & calamitas interueniſſent, hoc eſt, *ſi fulminaſſet aut tonuiſſet*, imo augures ſurdos ſe eſſe ſimulant, ſi tonitrua in comitiis audiuerint, nec Cæſari *obnuntiare* audent. Ex quo docet, nullis auſpiciis Cæſarem creaſſe ſe conſulem, calcata pollutaque omni augurũ diſciplina. Illud ad *deſpectionem* in auguralibus poni antiquitus pro *inſpectione.* Quia ius ſacrorum auctore Feſto, augures habuerunt *inſpectione*, vt videlicet auſpicio rerum, quas vidiſſent rem gererent. Olim augurib. *ſpectio* data fuit ſine *nuntiatione*, qui mox nuntiationem habuerunt de qua dudum dictũ eſt.

Legimus in codice Feſti Pompeii vetuſto: ex quo epitoma, quod paſſim legitur, circumſcriptum fuit: *Manium conſecraſſe Dianæ Aricinæ lucum Aricinum*, quem Tranquillus appellat *nemorenſem* in Iulio Cæſare. A quo *Manio* multi & clari viri orti ſunt, & per multos annos fuerunt. Vnde prouerbium inuulgatum eſt, *multi Manii Ariciæ.* Ad hoc prouerbium alludens clanculum Perſius in nouiſſima ſatyra dixit: *Accedo Bouillas, Cliuumq; ad Virbi, præſto eſt mihi Manius hæres.* Nam cum de *cliuo Aricino* loqueretur, *Manium* potius, quam *alium* non temere dixit, ſibi heredem præſto futurum. Sed memor prouerbii, quod eſt: *Multi Manii Ariciæ*, vt iam docuimus, eleganter & erudite *Manium* nominauit tanquam nomen apud Aricinos vulgatiſſimum, qui locus a grege triuialium doctorũ incurioſe ac negligenter magis contaminari ſolet, quam explicari. Illud addamus, quod antiquitus is *Manius* appellabatur, qui auctore Varrone *mane natus* diceretur, ſicut qui *luce*, *Lucius.*

Quæri ſolet inter eruditos quid ſignificet illud apud Plin. lib. 1. epiſt. *Omnino Marci noſtri lecythus fugimus.* Ego exiſtimo illis verbis ſignificari nitores & floſculos amœnaſq; egreſſiones. Quibus Cic. in orationibus ſæpe vſus eſt, cum laude, *Namq; lecythus* Græce vas olearium nuncupatur, quam dictionem Latini quoq; ſcriptores vſurpant. Vnde Hieronymus Teſtamenti veteris luculentus interpres hoc verbo vſus eſt in lib. Regum 3. cuius hoc eſt interpretamentum: *Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, vſq; in diem, in quam dominus daturus eſt pluuiam ſuper faciem terræ.* Idem alibi ait: *Paulum olei eſt in lecytho.* D. Cyprianus, qui inter ſcriptores Eccleſiaſticos latiniſſimus eſt, pro *lecytho* capſacen, eſt interpretatus. Ita enim ſcribit lib. Epiſtol. 2. *Fidelia farris non deficiet, & capſaces nõ minuetur.* Itidem Hieron. in Epiſt. ad Euſtachiũ *Capſacen pro lecytho appellatur.* Cur autem per *lecythus* apud Pliniũ intel-

Digitized by Google

intelligi exiſtimem *floſculos & nitores* Tullianæ facundiæ. Ratio hæc eſt: Romani veteres balnea petẽtes oleo vngebantur, cuius liquor foris gratiſſimus eſt humanis corporib. ſicut intus vini, ideoque Græci vitiorũ omnis genitores (vt vtar verbis Plinianis) olei vſum ad luxuriam verterunt in Gymnaſiis publicando. *Ampullam olearıam* appellat Apuleius in 2. floridorum, quam Græce dicimus *lecython* vocitari, eamq; numerat inter balnei vtenſilia. Cum ergo in balneis oleo vngerentur, & *lecythus*, hoc eſt, *ampullas olearias* vſurparent, ad corpus emaculandũ nitidumq; efficiendũ, eleganter & perquam ſcite Plinius appellat *Lecythus* illos nitores & amœnitates, quibus oratio nitida & ornata fieri ſolet, quemadmodu corpus in balneis oleo ex Capſace infuſo perunctum fit nitidius atque ſplendidius, videturq; Plinius imitatus eſſe ipſum Marcum Ciceronem. apud quem vno tamen in loco hoc elocutionis genus obſeruaui, Sic enim ſcriptum reliquit in libro ſexto Epiſt. ad Atticum: *Quid multa? totum hunc locum, quem in Ariſtocratia ego varie meis Orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma de ferro, noſti illas lecythus valde grauiter pertexuit.* Vbi haud dubie Cicero per *lecythus* intellexit pigmẽta exornationeſq; oratorias, ſicut alibi ſe *Myrothecium* Iſocratis totum conſumſiſſe in commẽtario conſulatus ſui ſcribendo ſignificat. Nam per *Myrothecium*, quod ſignificat vnguentorum repoſitoriũ, intelligi vult metaphoricõs *pigmenta oratoria, & id genus ornamenta dicendi*. Plinius ergo librum ſe ſcripſiſſe dicit, qui prope totus in contentione dicendi verſabatur, *non tamen*, inquit, *ex omni parte fugi lecythus Marci Tullii Ciceronis*, hoc eſt, illas exornationes nitoreſque & amœna diuerticula inſerui, quibus Marcus Tullius orationes ſuas quibuſdam quaſi pigmentis condecorat atq; venuſtat.

Idem Plinius in epiſtola ad Caluiſium ſic ſcriptum reliquit: *Habes climatericum tempus, ſed euadis.* Quæ verba ſunt legibus ſimillima, quarum ſcriptum (vt inquit Seneca) anguſtum eſt, interpretatio diffuſa. Etenim quid ſignificet *climatericum tempus*, interpretatione latiſſima eſt explicandum. Chaldei appellant *climateras* pericula vitæ fortunarumque hominum, vt memorat Gellius in 3. quæ fieri grauiſſima dicuntur in ſeptenariis, Et vt eruditiſſime tradit Cenſorinus in libro de die natali, adparet per omnẽ vitam ſeptimum quemq; annum periculoſum & veluti *crıſimon eſſe* hoc eſt, iudicialem & *climatericon* vocari. Sed genethliaci ex his alios aliis difficiliores eſſe dixerunt, & nonnulli eos potiſſimum, quos ternæ hebdomades conficiunt putant obſeruandos, hoc eſt, vnum & vigeſimum, & quadrageſimumſecundum, & ſexageſimumtertium. Poſtremum octogeſimumquartum, in quo Staſeas terminum vitæ fixit. Alii autem non pauci vnum omnium difficilimum *climatera* prodidere anno, ſcil. vno de quinquageſimo, quem cõplent anni ſepties ſepteni. & quadrati numeri qualis hic eſt, potentiſſimi dicuntur. Quidam *climatera* periculoſum eſſe

dicunt annum ſexageſimumtertium, qui ex ſeptenatio ac nouenario permixtus eſt. Namque cum hebdomades nouem & enneades ſeptem conficiunt. Et Gellius auctor eſt lib. 14. obſeruatum eſſe ſexageſimumtertium vitæ noſtræ annum, cum periculo & clade aliqua euenire ſenioribus fere omnibus. Id quod diuus Auguſtus in epiſtola ad Caium nepotem optime expreſſit, his verbis: *Nam tu vides climatera communem ſeniorum omnium tertium & ſexageſimum annum euaſimus.* Si *climatericon* Latino vocabulo enuntiare velimus, commodiſſime interpretabimur *ſcalarium, climax*, enim Græce *ſcala*, *ſiue gradatio* nominatur, & Quintilianus figuram, quæ dicitur *climax* Græce *gradationem* appellat. Plinius quoque *Climateras* elegantiſſime nuncupauit legem *ſcanſilem* libr. vii naturalis hiſtoriæ. Cuius hæc verba ſunt: *ſcanſili annorum lege occidua quam climateras appellant.* Ex his omnibus (vt arbitror) abunde declaratum eſt, quid ſignificet illud Plinianum, *habes climatericum tempus.* Hoc eſt, periculoſiſſimum & maxime pernitioſum, ſiue annus ille fuerit ſexageſimus tertius, ſiue quadrageſimus nonus, ſiue quadrageſimus ſecundus, ſiue quicunque alius *climatericus*, qui ex ſeptenariis (vt dixi) maxime conficitur.

Idem in lib. v. ſcribens ad Flaccum ait, *Recipies epiſtolas ſteriles, ſimpliciter ingratas, ac ne illam quidem ſolertiam Diomedis in permutando munere imitantis.* Ne diu & maxime quæras, quæ fuerit Diomedis illa ſolertia in muneris permutatione, ſcito exemplum hoc ſumtum eſſe ex Poemate Homerico. Namque in vi. Iliados ſcribit Homerus Glaucum ac Diomedem in medium proceſſiſſe, vt ſingulari certamine confligerent, Glaucum deinde poſt enarratos ſuos natales inuitatum a Diomede, vt ex hoſtibus hoſpites fierent, & hoſpitii neceſſitudine inuicem copularentur, *quod vt ceteri*, inquit, *intelligant, armaturam permutemus*, & ita inter ſe arma permutarunt, Glaucus aurea quæ centum boum pretio taxabantur Diomedi dedit, a quo accepit ærea, quæ nouem boum tantum æſtimabantur, vnde ex hac tam impari armorum permutatione Glaucus ſtupidus & demens iudicatus, Diomedes vero ſolers & aſtutus, cum ille iacturam fecerit, hic lucrum. Hoc exemplum, quotieſcunque de muneris, aut alterius rei comparatione diſſimili ſit diſputatio, commodiſſime vſurpant Latini ſcriptores, adeo vt Iuriſconſulti in proœmio digeſtorum, concinniter & eleganter hoc vſi ſint ſic ſcribentes: *Noſtris temporibus talis legum inuenta eſt permutatio, qualem apud Homerum patrem omnis virtutis Glaucus & Diomedes inter ſe faciunt diſſimilia permutantes.* In cuius loci interpretatione meras nugas blactit Accurſius. Plinius quoque in xxxiii. cum de commerciis loqueretur, meminit huiuſce permutationis armorum Glauci cum Diomedis armis, Aulus Gellius in 2. cum de Menandri atque Cecilii diſpari comparatione caput conſcriberet, dixit. *Diomedes hercle arma & Glauci non diſpari magis*

pre-

pratio aſtimata ſunt: Ariſtoteles in quinto Ethicorum. *Qui ſua* (inquit) *donat vt Homerus de Glauco ſcripſit, dediſſe eum arma aurea pro ferreis, centeni pretii pro nouenis, huic iniuria non fit, nam in ipſo eſt donare.* De hoc intellexit Martial. illis verſibus:

Tam ſtupidus nunquam nec tu puto Glauce fuiſti,
Chalcea donanti chryſea qui dederas.

Sẽſus Plinii eſt Flaccũ: a quo acceperat optimos turdos, recepturũ epiſtolas ſuas penitus ſteriles, & ſine vlla remuneratione, ex quo nec quidem imitaturum ſe dicit ſolertiam Diomedis, quod pro armis pretioſis dedit vilia, nam cum ille aliquid ſaltem pro remuneratione tradiderit, ſe nihil penitus remiſſurum eſſe feſtiuiter iocatur.

Liuius libro ab origine vrbis primo ita ſcriptum reliquit: *Ad Murtiæ data ſedes.* Quibus verbis nõ ſolum ſubobſcurus, ſed etiam ſolœciſmus videri poteſt apud grammatiſtas, idcirco explicanda ſunt luculentiſſimi ſcriptoris verba, quibus *Murtia nomine Dea Venus* ſignificatur, quam priſci *Myrteam* nuncuparunt, *a myrto* arbuſcula, quę Veneri dicata eſt, vt auctor eſt Plinius in xv. *Ara fuit Romæ vetus Veneris Myrteæ, quam nunc Murtiam vocant*: De qua dea cum loqueretur Plutarchus in Problematis ita ſcripſit. *Quam nunc Venerem, Murtiam vocant antiquitus, vt videtur, Myrteam nominare conſueuerunt.* Vnum genus Myrti *coniugulum* appellat Cato, a *coniugiis* videlicet, vt interpretatur Plinius, quia coniunctioni, & arbori præeſt Venus, *Murtiæ* deæ ſacellum erat ſub monte Auentino, qui antea *Murcbus* vocabatur, vt dicit Feſtus. Huius ſacelli meminit Varro, a quo Venus *Myrtea* nuncupatur. Ad hoc alludens Apuleius dixit eleganter in ſexto de Aſino aureo. *Conueniat retro ad metas Murtias Mercurium prædicatorem.* Declaranda ſunt igitur verba Liuij hoc pacto, vt exponamus datas eſſe ſedes, Latinis in ciuitatem acceptis, ab Anco rege habitandas iuxta ędem ſiue ſacellum *Deæ Murtiæ*, vt iungeretur palatio Auentinus. Et hic honeſtiſſimus loquendi modus eſt apud antiquos vt abſolute dicatur, *ad Dianæ, ad Veſtæ, ad Apollinis*: vt extrinſecus ſubintelligamus, templum. Ita Horatius libro primo ſermonum: *Ventum erat ad Veſtæ*: id eſt, templum vel ædem. Terentius in Adelphis: *vbi ad Dianæ veneris, ito ad dextram*, id eſt, ad Dianæ tẽplũ. Et hunc antiquitus fuiſſe loquendi morem, optime declaraſit Porphyrio, & Donatus. Quo etiam decenter vſus eſt Cicero in epiſtolis ad Atticum his verbis: *Senatus ad Apollinis datus eſt.* Eſt præterea altera dea nomine *Murcea*, quam ita priſci nominarũt, vt ait Pomponius quod præter modum faceret hominem murcidum, id eſt, nimis deſidioſum. Cui contraria erat Dea *Strenua*, cui ſacra faciebant, vt homines facerent ſtrenuos, cuius rei meminit Auguſtinus libro quarto de ciuitate Dei.

Apud eundem libro octauo, in omnibus codicibus hæc verba

legentur: *Telo ſuper quod ſtans conſul precatus eſt hoſtem potiri fas non poteſt, ſi potiatur Marti ſuo lue, & arībus piaculum fieri.* Mendoſa eſt nouiſſima clauſula, & verbis ſemihiulcis male coagmētata, adeo vt nullus verus ſenſus percipi queat. Nos vero ita emendauimus, *ſi potiatur Marti Solitaurilibus piaculum fieri.* Sunt autem *Solitaurilia* ſacrificia, quæ (vt docet Aſconius Pedianus) cenſores vrbem completo quinquennio luſtrantes, *de ſue, oue, tauro*, faciebāt, a quibus tribus particulis nomen ipſum compoſitum eſſe exiſtimant Quintilianus in primo, ita tamē vt non tam ex tribus quam ex particulis trium Solitaurilia coagmententur. Et hoc eſt illud ſacrificii genus, quod circumſcripſit Liuius his verbis. *Ibi inſtructum exercitum omnem Seruius ſue, oue, taurisque luſtrauit, idque conditum luſtrum appellatum. Solitaurilia* ad agrum luſtrandum circum agi docet M. Cato in libro de re ruſtica. Senſus itaq; Liuii hic erit: Cōſulem Romanum Marti *Solitaurilibus* hoc eſt *ſue, oue, tauro* immolatis ſacrificaturum pro piaculo, ſi in hoſtis telo potitus fuerit, quo cum potiri nefas eſt. Quod autem Marti Solitaurilibus ſacra facerent, docet M. Cato, qui ſic ait: *Mars pater eiuſdem rei ergo macte hoſce Solitaurilibus lactentibus eſto.* Idem alibi, ita verba myſtici ſacri concipienda eſſe præſcribit: *Mars pater ſi quid tibi illiſce Solitaurilibus lactentibus neq; ſatis factum eſt his Solitaurilibus piaculo.* De *Solitaurilibus* item ait Feſtus *Solitaurilia* hoſtiarum trium diuerſi generis immolationem ſignant, tauri, arietis, verris, quod omnes integri ſolidiq; corporis ſunt, *ſolum* enim lingua Oſcorum ſignificat *totū & ſolidū.* Vnde apud Liuiū *tela ſoliferrea* vocantur *tota ferrea.*

Apud eundē ſcriptū eſt lib. 4. ab vrbe condita: *Poſthumiam virginem veſtalem, ampliatam, deinde abſolutam pro collegii pontificū fuiſſe ſententia:* Vbi ampliatam intelligimus dictum eſſe ex conſuetudine Romanorū iudiciorum, quæ hoc modo peragebantur. Nāq; aut ſtatim ſentētia dicebatur a iudicibus, ſi abſoluendus eſſet reus, aut amplius pronuntiabatur, ſi videretur eſſe dānandus, & tūc iudices dicebāt, *non liquet*, hoc eſt, obſcura cauſſa eſt. Et vt eleganter docet Aſconius Pedianus ampliandi ſignū erat. *N. L.* quod ſignificabat *non liquere:* Vnde *ampliatio* naſcebatur. quæ appellata ab eo videtur, quaſi amplius dicendi pronuntiatio, quia qui ampliabatur, interpoſita dilatione, rurſus ad agendam cauſſam redibat. De hac *ampliatione* intelligendum eſt apud Pliniū ita ſcribentē in libro, cuius titulus eſt de viris illuſtribus: *Manlius reus factus, & ob conſpectum Capitolii ampliatus:* ſenſus Liuii eſt, virginem veſtalem, cum de inceſtu accuſaretur, fuiſſe *ampliatam*, hoc eſt, per ampliationem in ſecunda actionē interpoſita dilatione protractā, vt ſcilicet bis cauſſam dicere poſſet, ex ritu Romanorū iudiciorum. De hac *ampliatione* intelligit Cicero in tertia in Verrem his verbis: *Et ſi lex ampliandi faciat poteſtatem*, tamen iſti ſibi turpe exiſtimēt nō primo iudicare. Idem in oratione pro Cæcina, inquit, *tum ampliandi*

ſe. ſio

poteſtas eſſet, dixiſſe ſibi liquere. Idem ſcribit libro vigeſimo ſexto: *Inter maiorum rerum curas comitia magni Curionis vetus excitauerũt certamen, vbi maximus Curio ſignificat ſacerdotem, cuius ſacerdotii petitionem antiquitus nemo niſi ex prioribus habebat.* Sunt autẽ *Curiones* dicti a *Curiis*, in quibus ſacerdotes ita res diuinas curant, ſicuti ſenatus res humanas in Curia hoſtilia curare ſolebat, vt ſcribit Varro. Inde ſacra quæ in Curiis fiebant *Curionia* priſci nuncupauerunt, & *Curionum æs* dicebatur, quod dabatur Curioni ob ſacerdotiũ *Curionatus*. Dionyſius Halicarnaſſeus hos *Curiones* ſignare videtur, dũ ſcribit in ij. *Duces Curiarum factos eſſe ſacrificulos a Romulo imitato Græcorum cõſuetudinem*, apud quos inſtituta fuerunt *Prytanea*, in quibus ſacra fiebant ab his, qui maxima præditi eſſent maieſtate, qui græce *Prytanes* nuncupantur, que magiſtratũ ſignificat Seneca ſic ſcribens in Epiſtolis ad Luciliũ, *Non vis niſi Cerix, aut Prytanis, aut Suffes adminiſtrare Republicam.* Princeps Romanorum Curionum *maximus* cognominabatur, quẽadmodum in collegio *Pontificum*, is *maximus* dicitur, qui præeſt. De *Curione maximo* locutus eſt Ouidius, qui ſic ait in ſecundo Faſtorum:

Curio legitimis tunc Fornacalia verbis
Maximus indicit, nec ſtata ſacra facit.

Itaque de hoc ſacerdotio *Curionis maximi*, qui per ſuffragia creabatur, cum loqueretur Titus Liuius, dicit comitia *Curionis maximi* creandi cauſſa concitauiſſe vetus certamen, videlicet competitorum. In alia ſignificatione *Curiones* pro *præconibus* accipiuntur apud opinatiſſimos ſcriptores, apud quos identidem reperies *Curionem* pro *miniſtro atq; pracone* vſurpari. In hoc ſignificatu accipe apud Pliniũ ita ſcribentẽ libro ſeptimo: *Poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies accenſo Conſulum id pronunciante cũ Curio inter roſtra & Argeorum theſin proſpexiſſet, talem ſolem a columna ænea ad carcerẽ inclinato ſidere ſupremã pronũciauit.* Iulius quoq; Capitolinus in Galienis inquit. *Ille per Curionẽ dici iuſſit, impoſturã fecit, & & paſſus eſt.* Idẽ alibi *per Curionẽ*, inquit, *dici iuſſit taurũ totiẽs non ferire difficile eſt.* Apud Apuleiũ ſcriptũ eſt in primo de Aſino aureo *non quidẽ Curio ſum ſed qui velim ſcire vel cuncta, vel certe plurima:* vbi *Curio* accipitur in hoc ſignificatu. Quamuis incurioſi parũ curioſe verba Apuleii pẽſitantes, iunctim legãt *Curioſum*, vt ita duas dictiones in vnã indocte cõpingant. In hoc ſenſu *Curio* accipitur a Martiale ita ſcribente: *Epigrammata Curione nõ egent.* Et interpres Euſebii in 4 hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ita interpretatus eſt: *Miſſo igitur Curione ad populum iubet voce maxima proteſtari Polycarpum tertio confeſſum Chriſtianum ſe eſſe.* Plautus vero in Aulularia feſtiuiſſime agnũ, *Curionem* appellat *macilẽtum*, tanquã ob curã ſit emaciatus. Vnde a contrario Apuleius in floridis, *agnum opimum, & pinguem* dicere volens, appellauit perquam diligenter *incurioſum*.

Apud eundem *lanitia* pro *lanitia* in omnibus codicibus impreſ-

ſum eſt, ita enim libro vigeſimooctauo ſcriptum eſt, *Locus inde lautitiaque legatis præberi iuſſa*, nos correximus *Lautia*, ſecuti auctoritatem ſententiamque Plutarchi, qui tradit in problematis, quod Romani Quæſtores legatis exterarum nationum munera mittebant, quæ *Lautia* dicebantur. Iidem ægrotos curabant, qui ſi morbo Romæ interiiſſent, impenſa publica funerabant. Præterea (vt auctor eſt Feſtus) *Lautia* epularum magnificentia nuncupatur, quod nomen a *lauatione* dictum autumant, quia apud antiquos elegantiæ, quæ nũc ſunt, non erant, & raro aliquis lauabat. Ob hæc *Lautia* apud Liuium legere malim: quam *lauticia*, quamuis non neſciam quid *Lautus*, & *lautitia* paſſim ſignificet, & quod farina ex tritico aqua conſperſo antiquitus *lautitia* appellabatur, ſed nil iſta conueniunt cum Liuii ſententia, qui *Lautia* accepit in eo ſignificatu, quo Plutarchus & Feſtus acceperunt, vnde & ab eodem alibi dictum eſt *Lautia* Atalo fuiſſe decreta.

Ille quoque verſus apud eundem mendoſus eſt in libro vigeſimo ſecundo. Cuius hæc verba ſunt: *Teſtibus datis Tribuni populũ ſummouerunt, ſuper re illa, quæ lata eſt vt ſortirentur, vbi latini ſuffragium ferrent.* Nos illud *ſuper re illa, quæ lata eſt* ita emendauimus, *ſitelaq;* allata eſt, eſt autem *ſitela* ciſtula qua ſuffragia populi creandis magiſtratibus legibuſque ferendis, colligebantur, de qua ita ſcribit Cicero in oratione pro Cornelio de maieſtate. *Neque maius eſt legere codicem, cum intercedatur, quam ſitelam ipſam cum ipſo interceſſore deferre.* Idem alibi pro *ſitela*, *ciſtellam* appellat. Vnde in primo rhetoricorum ita ſcriptum legimus: *Saturninus legem ferre cœpit, collega intercedere, ille nihilominus ciſtellam detulit.* Idem libro primo de natura Deorum *ſitela* meminit his verbis: *Aut igitur Tiberium Gracchum cum video concionantem in Capitolium de Marco Octauio deferentem ſitelam, tum cum motum animi dico eſſe inanem.* Plautus quoque in Caſſina *Situlam* atque *ſitelam* crebro nominauit accepitq; pro vaſculo, in quod ſortes coniiciũtur. Senſus Liuii eſt, ſitelã, hoc eſt, ciſtellã fuiſſe, vt in eam ſortes coniicerent, & inde ſortirentur, in qua tribu Latini ſuffragia ferre deberent. Hactenus de Liuio. Iam prout inſtituimus ad alios ſcriptores tranſeamus, ſatis eſt enim in præſentia pauca quædam degustare, & hinc inde centena annotamenta colligere.

EX AVLO GELLIO.

AVlus Gellius libro ſecundo Noctium Atticarum, in eo capite, quod de vocabulis regionibuſque ventorum luculentiſſime ſcribit, ita tradit: *Præter hos quos dixi, ſunt alii pluriſariam venti commentitii ſuæ quiſque regionis indigenæ, vt Oronus quoque ille ad Apulos.* Quid ſignificet *Oronus ille ad Apulos*, hominem ſcire arbitror neminem, nec ipſum Gellium, ſi reuiuiſceret hæc verba ſatis percepturum, quocirca nos ſenſum & ipſos literarum apices curioſe ſpeculati, ita emendauimus, & ita perſcriptum fuiſſe a luculento

lento ſcriptore aſſeueramus: *Horatianuſque ille Atabulus*. Eſt enim *Atabulus* vētus ita peculiaris Apuliæ, vt Athenienſibus Sciron, vt Eubœæ Olympias, vt Narbonenſi Galliæ Circius, ſicuti docet Plinius in xxvij. Quem totum locum tranſtuliſſe videtur a Seneca ita ſcribente libro quarto quæſtionum naturalium: *Atabulus Apuliam infeſtat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Galliam Circius*. Hunc *Atabulum* Horatius Apulus tanquam Apulum & indigenam celebrat, cum ait libro primo ſermonum:

Incipit ex illo montes Apulia notos
Oſtentare mihi quos torret Atabulus.

Ob hoc ergo Aulus Gellius ſcienter & eleganter inter commentitios ventos *Atabulum* cognominauit *Horatianum*, quoniam ab Horatio peculiariter celebratur, vtpote *Apulus* ventus ab Apulo poeta. Exiſtimo hanc noſtram emendationem etiam iniquo iudici non diſplicituram, cum nil poſſit eſſe accommodatius, cum hoc ſolum dicere voluerit Gellius, ſi quis diligenter attenderit. Scribit Porphyrio Atabulum ventum eſſe in Apulia feruentiſſimum, græca appellatione dictum quaſi τὴν ἄτην ἢ κατὰ τὸν λοιμὸν, hoc eſt, nocumentum peſtilentiamque inferentem. Nam Atabuli flatus nimio calore Apuliæ peſtifer eſt & grauis.

Apud eundem locus eſt deprauatus vnius literæ inuerſione, quæ quamuis ſit parua corruptio, totam tamē obſcurat elocutionem. Ita enim libro decimoquarto ſcriptum eſt: *Cum deinde ſubeuntes montem Caſpium conſpicimus inſulam quandam occupatam igni:* Quid abſurdius dici poteſt, quam quod illi, qui Romæ ſunt, ſubeant *montem Caſpium*, quem ab Italia tot regiones, tot maria diſpeſcunt atque diſterminant? Nos vero pro *Caſpium Ciſpium* emendauimus. Eſt autem *Ciſpius* mons in Vrbe Roma in regione Exquilina, de nomine Ciſpi hominis dictus, vt autumat Seſtus. De hoc *Ciſpio* ita ſcribit Varro in libro primo latinæ linguæ: *Ciſpius mons ſuo antiquo nomine, etiam nunc in ſacris appellatur.* Idem in eodem: *Exquilinus eſt Ciſpius mons ſexticeps, apud ædem Iunonis Lucinæ, vbi æditimus habere ſolet.* Dicit itaq; Gellius, ſe cum ſubiret hūc montem Romanum nomine *Ciſpium*, conſpexiſſe inſulam flagrātem, hoc eſt, domum ab aliis domibus ſequeſtratam, tales enim domus inſulæ appellantur, quia inſtar inſularum ſunt. Inde crebro leges apud hiſtoricos, inſulas Romæ fuiſſe incendio conſumtas. Et olim (vt inquit Iulius Capitolinus) *imperante Antonio Pio, incendium trecentum quadraginta inſulas abſumſit. Germani*, auctore Tacito, *ſuam quiſque domum ſpatio circundant nullis cohærentibus ædificiis more inſularum, quæ nuſquam continenti cohærent, ſed mari vndique ambiuntur.*

Apud eundem lib. xx. menda pertinax inueterauit. Ita enim in omnibus codicibus ſcriptum legitur: *Eluorum quoque oculi ad eaſdem vices Lunæ maiores fiunt, aut minores.* Ex quo genere anima-

Digitized by Google

lium *Eliui* ſint, ignorare me non inficior, & cum diu anxieq; quæſiuiſſem apud idoneos ſcriptores, nullam *Eliuorum* mentionem factam eſſe cognoui, nec vſquam *Elinos* reperiri arbitror, quorum oculos minui & augeri, prout luna ſeneſcit & adoleſcit Gellius opinatur, quapropter ex literarum ſimilitudine, locum mendoſum ita emendandum cenſeo, vt pro *Eliuorum* legas, *Ælurorum*. *Æluros* autem a Græcis appellari, quas latini feles nominant, nemo vel mediocriter doctus ignorat, de quibus ſcribens Plinius ita ait lib. x. naturalis hiſtoriæ: *Feles autem quo ſilentio, quam leuibus veſtigiis obrepunt, quam occulte ſpeculatæ in muſculos inſiliunt, excrementa ſua effoſſa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.* Varro & Columella *felem* accipere videtur, pro eo genere animalis quod vulgus *foinum* appellat. Plinius vero pro domeſtico animali, quod mures capit, quam Albertus Magnus modo *catum* modo *murilegū* nuncupat, indocti *muſcipulam* appellant, cum muſcipulas eruditi nominent ipſa *decipula*, quibus mures capiũtur. Vt Varronis & Senecæ lectione facile cognoſcimus. *Æluron*, hoc eſt, *Felem* Ægyptii venerabantur.

Apud eundē lib. 15. nomen Dei Romani deprauatũ legitur, nam pro *Aius*: *Arius* ab impreſſoribus ſcriptum eſt, corrupto nomine vetuſto & ſenſu. Antiqui enim, *Aium* Deũ appellauerunt ab eo, quod aiebat & loquebatur, nãq; olim Romę audita vox eſt ſilẽtio noctis, clarior humana voce, quæ iuberet & magiſtratibus nũtiari Gallos aduentare, vt prouiderent ne Roma a Gallis caperetur, ex eo dictus eſt Deus *Aius loquens*, vt docet Cicero in ſecundo de diuinatione. Liuius huic Deo templum factum fuiſſe in noua via, auctor ẽ, eũq; appellat *Allocutium*, quaſi ab alloquẽdo nuncupatũ. Mihi videtur legendũ eſſe apud Liuiũ, pro *Allocutione*, *Aio loquenti*, vt cũ Varrone, Gellio & Cicerone concordet, a quibus hic Deus vno conſenſu *Aius* loquens nuncupatur. Quidã codices Liuiani habent *Allocutionem*: tanq nomen Dei fœminino genere in caſu recto ſit pronũtiandum *Allocutio*. Qui apud Gellium legunt *Arius*, hi profecto trioboli ſunt, a Theologia Ethnicorum abhorrentes.

Apud eundẽ menda eſt manifeſtaria vnius tantũ literę inuerſione, namq; vbi nominat carmẽ *Melsti Poetæ* emendandum eſt *Melici Poetæ*. Dicimus enim *Melicos* Lyricos Poetas, & ita a Plinio Simonides, qui ſcriptor fuit *Lyrici* carminis *Melicus* nuncupatur in ſeptimo naturalis hiſtoriæ, quãuis in peruulgatis codicibus nõ *Melicum* legerimus, ſed *Medicum* Auſonius: *Tu Melicos lyricoſq; modos.* Ita apud Gelliũ nomen *Melici* Poetæ nõ pro nomine proprio accipiendũ eſt, ſicuti ſemidoctũ vulgus exiſtimat, ſed pro nomine generali vniuſcuiuſq; Poetæ, qui *Melicus* ſit, hoc eſt, Muſicus, & Lyricus, nam antiquitus teſte Fabio muſici, idem vates & ſapientes iudicabantur, vnde ait Martianus in libro de nuptiis Philologiæ. *Tu vatum Mela dulcibus camœnis* Et teſte eodẽ: *Tertia ſymphonia diapaſſon*

paſſon in melis prohiberur, quaſi tu dicas *in Muſicis*. idem *in Muſicam* inquit, *quæ ad melos pertinent, harmonica dicũtur* Ariſtoxenus Muſicus vocis rationẽ diuidit in *Rhythmon & Melos*, quorũ alterũ modulatione alterũ canore ac ſono cõſtat. Cẽſorinus in li. de die natali Poeticã cognominat *Melicã*, cũ Poetica veluti legitima Muſica licẽtior, magisq; modulata inualuerit, vnde omnes Poetas accommodato generalique epitheo *Melicos* appellare poſſumus. Igitur quando dixit Gellius, apud menſam legi ſolitũ fuiſſe vetus carmen *Meliti* Poetæ, tu emenda *Melici*, & expone generaliter pro quolibet Poeta modulato & abſoluto, vel pro Lyrico. Non me præterit *Melitum* nomen eſſe viri proprium, qui fuit vnus ex accuſatoribus Socratis, & Socrati ob Poetas infeſtus, vt oſtendit Plato in Apologia, ſed in hoc loco Gelliano nequaquam de iſto *Melito* intelligere debemus, ſcilicet corrigere & exponere prout nos & correximus & expoſuimus. Marcus Cicero in epiſtolis ad Atticum vſurpat vetus prouerbium, quod minime invulgatum eſt, ſic enim ſcribit: *Omnes enim Corycæi ſub auſcultare videntur, quod loquor*: Vbi *Corycæi* pro *curioſis* accipiuntur ex vetuſtiſſima hiſtoria. Nam tradunt hiſtorici totam Corici montis Aſiatici præternauigationem latronibus plenam fuiſſe, qui *Corycæi* dicuntur, qui nouo genere inſidiarum vtentes, diſperſi per portus ad mercatores, qui applicuiſſent furtim accedebant, & ſub auſcultabant, quid rerum ferrẽt, & quo nauigarent, poſtea illis oram ſoluentibus congregati eos adoriebantur, ac diripiebant. Ex quo omnes curioſos & occulta ac ſecreta auſcultantes *Corycæos* appellamus & in prouerbio dicimus *Corycæus auſcultabit*, cum quis facere vel dicere ſecreto videatur, quod minime lateat, propter eos qui ſpeculãtur, & ſcire ſtudent, quod nõ cõueniat. Huius hiſtoriæ & prouerbii meminit Strabo in decimoquarto.

Apud eundẽ pertinax menda irroborauit libro Epiſtolarum ad Cælium Ædilẽ: in omnibus enim codicibus hæc verba paſſim legũtur: *Erat enim in eadem epiſtola veteranus ciuitatis*: Cuius clauſulæ cũ nulla ſit ſententia, nulla ſit cõſtructio, nos obſeruatis curioſiſſime his epiſtolis, quas Cęlius ad ipſum Ciceronẽ ſcribit ita emendauimus, vt pro *veteranus* legas *veternus*. Nã Cęlius in quadam epiſtola cum Ciceroni ſignificare vellet, omnia Romæ frigeſcere, & pene ſopita quieſcere, ſic ſcripſit. *Niſi ergo cũ tabernariis & aquariis pugnarem, veternus ciuitatem occupaſſet.* Ad hanc epiſtolam reſpõdens Cicero dixit: *Erat in eadem epiſtola veternus ciuitatis*, hoc eſt, hanc clauſulam epiſtola tua continebat, quod ciuitas Roma veterno occupabatur, hoc eſt marcore & ſomno. Nemo enim vel mediocriter eruditus ignorat *veternum* morbum eſſe, in quo inexpugnabilis eſt pene dormiendi neceſſitas (quem lethargũ Græci nominant) quod genus morbi acutum eſt (& vt inquit, Celius) niſi ſuccurratur celeriter iugulat. Reperies identidẽ fieri mẽtionẽ *veterni* apud veteres ſcriptores. Auicenna & medici recentiores hanc

ægritudinem *ſubetum* appellitant, *a veterno veternoſus* deriuatur. Cato *veternoſum hydropicum* intelligi voluit, cum ait: *Veternoſus quam maxime bibit*, tam maxime ſitit. Igitur legendum eſt apud Ciceronem: *veternus ciuitatis*, non autem *veteranus*: vt epiſtola epiſtolæ, res rei, verbum verbo Cæliano, reſpondeat.

Scribit Cicero in principio Antonianarum, ſe vſurpaſſe verbum græcum, quod in ſedandis diſcordiis vſurpauerat ciuitas Athenienſium. Quæri ſolet quodnam fuerit hoc verbum, & ad quas diſcordias ſedandas id vſurpauerint Athenienſes? Ego reperio hoc verbum a Græcis dici *amneſtiam*, quo obliuio iniuriarum ſignificatur, de quo luculēte hæc ſcripta eſt hiſtoria apud ſcriptores idoneos. Thraſybulum ciuitatem Athenarum oppreſſam a triginta Tyrannis in libertatem vindicaſſe, cum Atticos palabundos atque diſperſos, quos ſæuiſſimi Tyranni ex genitali ſolo expulerant, in patriam reduxiſſet, qui non minus prudentia ac moderatione vſus eſt, quam fortitudine ad cuncta pacificanda, pacemque reconciliandam. Namq; is legem tulit, ne quis ante actarum rerum accuſaretur, ne qua præteritarum iniuriarum mentio fieret, ne quis mulctaretur. Et hanc Athenienſes *Amneſtiam* vocauerunt, hoc eſt, legem obliuionis, qua concuſſus & labans Athenienſium Reipub ſtatus in priſtinum habitum eſt reuocatus. Cicero igitur cum poſt interfectum Iulium Cæſarem iacere conaretur pacis fundamēta inter Romanos tumultuantes, dicit, ſe vſurpaſſe vetus verbum, hoc eſt, *Amneſtiam*, vt ita obliuione ſempiterna memoria diſcordiarum deleretur, quemadmodum apud Athenienſes Thraſybuli conſilio factitatum fuerat, & ſe vetus exemplum Athenienſium renouaſſe commemorat, videlicet illud, quod iam de Thraſybulo retulimus. Scribit Flauius Vopiſcus in Aureliano: *Amneſtiam fuiſſe decretam exemplo Athenienſium*. Deinde ſubiungit: *Cuius rei & Tullius in Philippicis meminit*: haud dubie locum illum ſignans de quo iam diximus: nunquam enim alibi Tullius in totis Philippicis vllam mentionem facit de *Amnuſtia*. Præterea auctor eſt Paulus Oroſius Claudium Imperatorem Romanum in principio ſui ſtatus vltronea clementia obliuionem omnium dictorū factorumq; ſanxiſſe, & præclaram illam Athenienſium *Amneſtiam* confirmaſſe, quam Romæ inducere Iulio Cæſare interfecto ſenatus Cicerone ſuadente tentauerat. Meminit illius quoq; obliuionis Tranquillus a Claudio ſancitæ omiſſo *Amneſtiæ nomine*.

Cicero in quadam ad Atticum epiſtola ſic ait: *Habes Scytalam Laconicam*, quo prouerbialiter dicto ſignificare voluit, epiſtolam breuiſſime concinnatam, & occulto ſignificatu obſcuratam, ſicut Lacedæmonii veteres facere conſueuerunt, qui occultare volentes literas publice ad Imperatores ſuos miſſas, ne ab hoſtibus exceptæ, conſilia ſua reuelarent, epiſtolas mirando commento ſcriptas mittebant, namq; lorum tenuiſſimum ſurculo tereti, atq; oblongo

Digitized by Google

oblongo complicabant, in eoq; loro literas per tranſuerſas iunctarum oras inſcribebant: id lorum deinde ex ſurculo reuolutum Imperatori ſuo mittebant. Qui huiuſce commenti conſcius, ſurculo compari, quem habebat lorum, conſimiliter circumplicabat, atq; ita literæ per ambitum eundem ſurculi coaleſcentes rurſum coibant, & ita integram & incorruptam epiſtolam, & facilem legi præſtabant. Hoc genus epiſtolæ Græce *Scytale Laconice*, *hoc eſt*, *Scytala Laconica* nuncupatur. Auctores Gellius & Plutarchus in Lyſandro. Præterea in ſcribendo Lacedæmonii ſtylo breuiſſimo vſi ſunt, qui *Laconiſmos* nuncupatur, quo in primis delectatus eſt Brutus. Vnde ait Cicero in epiſtola ad Brutum: *ſed quid ago, non imitor Laconiſmon tuum*. Igitur Cicero cum exēplū epiſtolę Marci Ant. ad ſe miſſæ inſerui. Iet epiſtolæ ad Atticum, dixit, habes *Scytalam Laconicam*, hoc eſt, epiſtolam breuitate Laconica perſcriptam, & ſuper rebus arcanis compoſitam, ſicut Lacones componere conſueuerant. Poſſumus & ita commodiſſime exponere, vt dicit, Atticum poſſe facilime intelligere, atque percipere ſententiam illius epiſtolæ Antonianæ, quam ad eum miſerat, tanquam habeat ſurculū illum Laconicum, in quo circū plicantes epiſtolas illo loro perſcriptas, vt ſupra dictum eſt, facile percipiebant, quicquid in epiſtola arcani abſconditique contineretur. Namq; *Scytala* vtrumq; ſignificat, & epiſtolam & baculum illum teretem, cui epiſtola circumplicatur. Subnectamus huic loco illud, cuius adeo nuper in mentem venit, quod deprauatum eſt apud eundem Ciceronem in ſecundo de Oratore, in quo hæc Craſſi verba referuntur: *Sed dices te cum ædes venderes, ne in ruptis quidem & cæſis ſolum tibi paternum reliquiſſe*. Vbi non *nuptis* & *cæcis* legendum eſt, ſed *ruptis* & *cæſis* quę verba cum non ab omnibus perciperētur, errorē pepererunt, mendamque fecerunt frequentiſſimam, in codicibus Ciceronianis. Antiqui enim *rupta cæſa* dixerunt, quæ venditor poſſeſſionis ſui vſus gratia concidit, tuendoque contraxit. Illud quoque apud eundem in tertio de Oratore emendandum eſt, vt pro *ceram* emendes *terram*: Ita enim ſcriptum legitur: *Magis laudari vnguentum quod ceram, quam quod crocum olere videatur*, nos docēte Plinio non *ceram* ſed *terram* didicimus eſſe legendum, qui libro trigeſimo ſeptimo loquens de generibus terrarum huius loci Ciceroniani meminit, eamque elegantiſſime declarauit, docēs, qualis ſit terræ odor ille, qui in vnguentis a Cicerone probatur. Ait enim terram tunc emittere illum ſuum halitum diuinum ex ſole conceptum, cui odori comparari nulla ſuauitas poſſit, cum arcus cœleſtis capita ſua deiecerit quieſcente terra ſub occaſu ſolis, & cum a ſiccitate continua immaduerit imbre.

Idem Cicero in ſexto Verrinarum, cui titulus eſt de ſignis ita ſcriptum reliquit. *Habe Canephoras deorum ſimulacra reſtitue.* Vbi verbo Gręco *virgines Canephoras* appellat, quæ more Attico ſacra

in ciſtulis repoſita capitibus ſuſtinebant. *Cana* enim græci dicunt quæ nos *Caniſtra* & per diminutionem *Caniſtella*, vnde *Canephora* appellantur, quæ ſacra huiuſcemodi vaſculis recondita capite ferebant, de quibus ſenſiſſe Horatium autumat Porphyrio, enarrãs illud in primo ſermonũ. *Perſæpe velut qui Iunonis ſacra ferret.* Nam *Canephorarum* lentiſſimus erat gradus portantium ſacra Iunonis. De Canephoris, ſcribit Dionyſius Halicarnaſſeus in primo, cuius interpres pro *Canephora* interpretatus eſt *Caniſtriſera.* Idem in ij. ait, ſic: *Quæcunque hæ, quæ Canephora, & Arephora dicuntur, miniſtrant in ſacris græcis.* Hæ quoque apud Romanos ſic appellatæ. Scribit Plinius libro trigeſimo ſexto ſcopam feciſſe Apollinem Palatinum, Veſtam ſedẽtem laudatam in Seruilianis hortis, duaſque Chamateras circa eam, quarum partes in Aſini monumentis ſunt: Vbi & *Canephorus* eiuſdem Plinius *Canephorum* accipit pro eo, qui capite geſtat ſacra, vt iam docuimus. *Chametra* autem ſi id quoq; ſcire deſideras, dicuntur humiles depreſſæque imagines, *Chame* enim græcorum aduerbium *humi* ſignat latine, vnde *Chametera* deriuantur. Senſus igitur Ciceronis hic eſt: Verrem admonet, qui ex ſacrario Heii Mamertini abſtulerat imagines Deorum, cũ duobus aliis ſimulacris ſacra in capite ſuſtinentibus, vt reſtituat ſimulacra Deorum, quæ religionis cauſſa comparauerat, & ſibi habeat *Canephoras*, hoc eſt, illa duo ſigna, quam eximia venuſtate habituque virginali Polyctetus fabrefecerat quæ Heius Mamertinus in ſacrario ornamenti cauſſa collocauerat.

Apud eundem in Oratione pro Roſcio Amerino mẽdoſum verbum, quo tota ſententia obſcuratur, emendauimus. Verba Ciceronis hæc ſunt: *Decem horis nocturnis, ſex & L. millia paſſuum ciſtis peruolauit*: Nos pro *Ciſtis* correximus *Ciſiis*. Eſt autem *Ciſium* genus vehiculi biroti vt inquit, Nonius, a quo *Ciſiarius* dictus, ipſe *Carrucarius* ſiue *Rhedarius*: hoc eſt, ipſius *Ciſii auriga*: quo verbo vſus eſt Iuriſconſultus, qui ſic ſcribit libro digeſtorum, xx. in titulo locati & conducti: *Si Ciſiarius, dum ceteros tranſire cõtendit, ciſium euertit, & ſeruum quaſſauit vel occidit, puto ex locato eſſe in eum actionẽ. Ciſii* meminit Auſonius illo verſiculo: *Vel Ciſio triiugi ſi placet inſilias*: quãuis impreſſores non *Ciſio* impreſſerũt, ſed *Ciſo* corrupto vocabulo & ſenſu. Hanc dictionem vſurpat ipſe Cicero in ſecunda Philippica ſic ſcribens: *Delituit in quadam cauponula, atque ſe ibi occultans perpotauit ad veſperum, inde ciſio ad vrbem celeriter aduectus domum venit capite inuoluto.* Hic quoque impreſſores peccauerunt, nam vbi ſcribendum erat *ciſio* impreſſerunt *caſſia*, qui tamen error non tam impreſſoribus eſt aſcribẽdus quam correctoribus, qui per *viam Caſſiam* exiſtimantes ad vrbem Antonium peruolaſſe. Non me præterit *Caſſia via* mẽtionem fieri apud luculentos ſcriptores quam ſtrauit Caſſius, ſed in eo Ciceronis loco, *Ciſio* legendum eſt, quod etiam Nonii auctoritate corrobora-

Digitized by Google

robatur. Iam clarum eſt, vt opinor, quid ſignificare voluerit Cicero dicens: *Nuntiũ velocem ciſiis peruolaſſe*, qui ſcilicet in curru vehebatur expeditiſſimo. Quod autem vehiculo nuntius ille tãtum itineris vna nocte confecerit, idem paulo poſt apertius ſignificat his verbis: *Non adeſt iſte Titus Roſcius, non ſuis manibus. in curru collocat Autumedontem illum, ſui ſceleris, acerbiſſimæ nefariæque victoriæ nuntium.*

Aulus Gellius libro noctium Atticarum 9. deſcribens ceremonias Flãminicæ Dialis, ita inquit: *Cum it ad Argæos, neq; comit caput, neq; capillos depectit.* Quæri ſolet a ſtudioſis Gellianæ doctrinæ quid ſignificet *Argæos*, quæ dictio cum nodum habeat, enodanda eſt a nobis, prout ex mutis (vt aiunt) magiſtris accepimus. Apud Romanos antiquitus Pontifices ac virgines Veſtales cum Flamminica Diali aliiſque religione initiatis, ſimulacra ad imaginem hominum fabricata præcipitabant in Tyberim ex ponte ſublicio, idque fiebat Idibus Maiis, appellabantq; talia ſimulacra *Argæos*, vt Dionyſius Halicarnaſſeus docet in primo, & auctor eſt Plutarchus in problematis, qui quærit quare eiuſmodi imagines *Argei* nuncuparentur, traditque antiquis temporibus barbaros ea loca incolentes, Græcos quos cœperant, in Tyberim præcipitare conſueuiſſe. Hercules deinde, quod etiam memorat Dionyſius illos edocuit, vt pro hominibus ſimulacra in flumen abiicerent, qui *Argei* nominabantur, quoniam veteres Grecos omnes, Argiuos communiter appellauerunt. Hiſtoriam Macrobius paulo immutare videtur in primo Saturnalium his verbis: *Epicadus refert Herculem occiſo Gerione cum victor boues per Italiam duxiſſet, ponte (qui nunc ſublicius dicitur) ad tempus inſtructo, hominum ſimulacra pro numero ſociorum quos caſu peregrinationis amiſerat, in fluuium demiſiſſe, vt aqua in mare deuecta pro corporibus defunctorum, veluti patriis ſedibus redderentur.* Hactenus Macrobius. De *Argeis* ita ſcriptum eſt apud Feſtum: *Argaeos vocabant ſcirpeas effigies, quæ per virgines Veſtales iaciebantur in Tyberim.* De his intellexit Liuius ſic ſcribens libro de vrbe condita primo: *Multa alia ſacrificia locaque ſacris faciendis, quæ Argaeos Pontifices vocant dedicauit.* *Argaeorum* meminit Marcus Varro, cuius hæc ſunt verba ex Latinæ linguæ libris ſcripta: *Argei fiunt ex ſcirpeis virgultis, ſimulacra ſunt hominum, 30. ea quotannis ponte ſublicio a ſacerdotibus publice deiici ſolent in Tyberim.* De *Argeis* intellexit Ouidius in Faſtis, quamuis *Argæos* non nominauerit, his verſibus:

Tunc quoq; priſcorum virgo ſimulacra virorum
Mittere roboreo, ſcirpea ponte ſolet.

Vbi *ſimulacra ſcirpea* haud dubie pro *Argeis* accipiuntur, & pro *ponte roboreo pons ſublicius* ſignificatur, hoc eſt, *ligneus*, quoniam ſine ferro, clauo cõſtructus fuerat, vt meminit Plinius libro 36.

Apud Plinium libro ſecundo naturalis hiſtoriæ verbum vetus eſt, neque protritum, neq; inuulgatum, ita ſcribentem: *Niſi terra in medio eſſet, æquales dies noctesq; habere non poſſe deprenderunt & dioptra.* Vt autem intelligas, quid *dioptra* ſignificent ſcito *dioptras* eſſe regulas, quibus antiqui vtebantur ad aquas librandas, vt docet Vitruuius architectus, qui ſic ſcribit lib. 8. de architectura, *libratur aqua dioptris, aut chorobate.* Ideo alibi ab eodem *dioptra libratina* cognominantur. *Chorobates* autem, ſi id ſcire deſideras, eſt regula longa circiter pedes 20. quæ habet tranſuerſaria. Ait itaq; Plinius ex *dioptris*, hoc eſt, regulis illis libratinis deprenſum eſſe, terram habere non poſſe æquinoctia, niſi eſſet mundi media.

Idem in 7. ait: *Grammatica Apollodorus enituit, cui Amphyctiones Græciæ honorem habuerunt.* Siqui ſunt, qui neſciant quid ſignificent *Amphyctiones*, illi ex nobis diſcant *Amphyctiones* eſſe publicum Græciæ concilium, vt ſcribit Cicero in Rhetoricis. Et meminit idem Plinius in 35. Vnde *decreta Amphyctionum* citat Demoſthenes in Oratione pro Cteſiphonte. Conſtabat autem conuentus *Amphyctionum* iuriſdictiones declaraſſe, & ciuitates decreuiſſe, quæ ad id concilium communiter accederent. Quidam non 7. ſed 12. ciuitates conueniſſe tradunt ad *Amphyctionum* commune *concilium*, quæ bis in anno ſingulæ legatum mittebant ad conſilium, quem *pilagoram* vocabant. Poſtea etiam plures conuenere ciuitates, ſynodus etiam ipſa *pylea* nuncupabatur, quoniam ad *pylas* congregabantur, hoc eſt, ad portas, quæ nunc *thermopylæ* dicuntur. *Pylagoræ* autem, hoc eſt, ipſi legati, Deæ Cereri ſacrificabant. Vnde autem *Amphyctionum* nomen ductum ſit, docet Dionyſius, qui ſic ait in 14. *Amphyctionem Heleni filium commentum eſſe Amphyctionicum concilium, cui ab ipſius nomine nomen indiderunt.* Idem leges conſtituit, quas *Amphyctionicas* vocant, quibus ad cõcordiam amicitiamq; inter ipſos colendam inuitabantur. Deniq; quotieſcunque *Amphyctionum* mentionem fieri reperies apud veteres ſcriptores, reperies autem ſæpiſſime, in hoc ſignificatu ſemper accipito.

Apud eundem hæc verba paſſim leguntur libro. 7. *magna propter venatum eorum in terris gratia eſt.* Nos dictionem vulgariam, & in hoc loco Pliniano nihil ſignificantem expunximus, & in eius locum latiniſſimam vetuſtiſſimamque ſubſtituimus, Nam pro *in terris* emendauimus *Viuerris*. Sunt autem *Viuerræ* ruſticæ muſtelæ, quas Græci *Ictidas* vocant, quibus oſſea ſunt genitalia, ſicut docet Ariſtot. 2. de animalibus: Et repetitum eſt a Plinio in 11. qui in 29. muſtelas ſylueſtres a Græcis vocari *Ictides* tradit. *Ictida* autem Theodorus Gaza interpres Ariſtotelis doctiſſimus *Viuerram* interpretatur. Senſus itaque Plinianus hic erit: *Viuerras* eſſe in magna exiſtimatione apud Baleaticos propter venatum cuniculorum. Namque, vt ſubdidit idem Plinius iniiciunt *Viuerras* in ſpecus

eus, qui ſunt multifores, atque eiectos ſuperne capiunt. Legatur ergo *Viuerris*, quæ ſententia eſt luculenta & Plinio accommodata, & illud *in terris* deleatur, quo & elocutio & ſenſus dehoneſtantur.

Apud eundem lib. 15. Locus eſt reconditus, nec a quo intellectus fuerit hac tempeſtate, ſatis animaduerto. Verba Plinii hæc ſunt de ficis ſcribentis: *Ex hoc genere ſunt, vt diximus, cotona, & carice, quaque conſcendenti nauim aduerſus Parthos omen fecere, M. Craſſo venales prædicantis voce Caunea.* Hiſtoria quam ſignat Plinius a nullo hiſtoricorum, quod equidem ſciam, tradita eſt, nec ex ipſo Plinio percipere poſſumus, quomodo *fici Caunea* omen fecerint M. Craſſo proficiſcenti ad Parthicam expeditionem. Ego ab vno Cicerone hunc locum declaratum eſſe perſpexi his pauciſſimis verbis, quæ ſunt ab eo ſcripta, lib. 2. de diuinatione: *Cum M. Craſſus exercitum Brunduſii imponeret, quidam in portu caricas Cauno aduectas vendens Cauneas clamitabat. Dicamus, ſi placet, monitum ab eo Craſſum caueret ne iret, non fuiſſe periturum.* Hæc Marci Tullii verba, ſiquis diligenter penſitauerit, & iudicio præſentiſſimo perſpexerit, profecto Plinianam ſententiam alioquin ſubobſcuram perſpiciet, cuius hic eſt ſenſus: E genere ficorũ ſunt *Caunea* ex Inſula *Cauno* aduectæ, quas venditor *Cauneas* clamabat, quando Craſſus ex portu Brunduſino nauem conſcendere cum exercitu moliebatur, Hoc nomine *Cauneas*, vẽditor intelligebat ſe habere ficos venales ex *Cauno* deportatas: Qui vero omina obſeruant, id verbum, *Cauneas*, malum nomen portendere Craſſo dixerunt, quaſi ſignificare vellet, *Cauneas, Caue ne eas*, & ita interpretabantur ob hanc vocem, *Cauneas*, monitum eſſe Craſſum ab eo venditore ficorum, caueret ne iret ſcilicet ad Parthicum bellum. Hoc eſt ergo, quod ait Plinius, *Cauneas* venales voce proclamantis feciſſe omen Craſſo, quia *Cauneas* ſignificare videtur *Caue ne eas.* *Caunus* autem, vnde fici *Caunea* nuncupantur, ciuitas eſt & æſtate & autumno peſtilens, propter æſtus ac pomorum copiam, vnde Cauni coloni admodum virides pallenteſque exſiſtunt, in quos olim Stratonicus cytharœdus verſu Homerico ita iocatus eſt: *Tale quidem genus eſt hominum, quale eſt foliorum.* Fuerunt *Caunii* Rhodiis ſubiecti, a quibus aliquando deſciuerunt. Molo Orationem ſcripſit aduerſus *Caunos.* Scribit Plinius in *Cauno* gigni homines lienoſos.

In 25 vbi de Helleboro loquitur menda eſt his verbis, *Aliqui paſtores eodem nomine inueniſſe tradunt capras purgari, paſtore illo animaduertente, datoq; lacte earum ſanaſſe parotidas furentes.* In hoc enim loco dictio illa *parotidas* adulterina eſt, & ab incurioſis ſuppoſita pro *Prætidas.* Namque Plinius eo in loco intelligi vult, *Prætidas* illas, hoc eſt, *Præti filias* carminibus Poetarum celebratas, cum furore agitarentur fuiſſe ſanatas Helleboro a Melampode diuinationis arte clariſſimo, a cuius nomine vnum Hellebori genus

appellatur *Melampodion*. De hac Melampodis curatione meminit Vitruuius in 8. de architectura ſic ſcribens: *Apud fontem Clitorium Melampus purgauit, Præti filias, reſtituitq; earum mentes in priſtinam ſanitatem*: Et Ouidius in 15. metamorphoſeos, cum de *fonte Clitorio* loqueretur, cuius aqua epota facit abſtemios ita ſubiunxit:

Siue quod indigena memorant Amythaone natus
Prætidas attonitas poſtquam per carmen & herbas,
Eripuit furiis purgamina mentis, in illas,
Miſit aquas, odiumq; meri permanſit in vndis.

Seruius quoque enarrans illud. Virgilianum:

Prætides implerunt falſis mugitibus agros: fabuloſe ſcripſit illas Iunonis iracundia ac inſania fuiſſe vexatas, vt ſe vaccas putarent, adeo vt plerumque gemerent, & aratra formidarent, quas Melampus poſtea purgaſſe perhibetur. Addit Probus *Prætidas* ob hanc dementiam patriam Argos reliquiſſe. His itaque argumentis ſubnixi aſſeueramus, legendum eſſe *Prætidas* non *Parotidas* apud Plinium tradentem qua medicina ſanauerit *Melampus Prætidas furentes*: Cuius rei etiam meminimus in Propertii commentariis. Non inficior *Parotidas* identidem ab eodem memorari pro *tuberculis*, quæ vt auctor eſt Celſus in ſexto, ſub auribus oriri ſolent. Sicut & nomen ipſum declarat. *Para* enim Græce *apud* ſignat, & *Ota*, *aures* dicuntur, vnde *Parotides* nuncupantur, ſed haud quaquam in hoc loco apud Plinium *Parotidas* legere debemus, ſed vt iam docuimus *Prætidas*. Solent etiam iuxta dentes in gingiuis oriri *dolentia*, quas Græci *Parotidas* appellant, quarum remedia diligentiſſime ſcribit Celſus.

In eodem 25. eodemque capite mendoſa dictio eſt his verbis: *Plurimum Helleborum naſcitur in Oeta monte optimum vno eius loco circa Epirum.* Nuſquam legimus locum eſſe in *Oeta monte Epirum nuncupatum*, *nec Epirotica regio Oetæ* propinqua eſt, quo circa Theophraſti auctoritate confiſi *Pyram* pro *Epirum* emendauimus, a quo Plinium hunc locum tranſtuliſſe facile cognoſcas, ſi Theophraſti librum nonum de plantis, cum hoc Pliniano contuleris, in quo cuncta ferme leguntur de helleboro, quæ memorat Plin. & hæc inprimis: *Plurimus helleborus optimuſque eo prouenit loco, non tamen vbique ſed parte vna tantummodo Oetæ quam Pyram vocant.* Ex his liquido apparet *Pyram* legendum eſſe, non *Epirum*. Cur autem locus ille in *Oeta monte Pyra* nuncupetur, docet Liuius libro 36. Cuius hæc ſunt verba: *M. Attilius Oetam aſcendit, Herculique ſacrificium fecit in eo loco, quem Pyram (quod ibi mortale Dei corpus crematum ſit) appellant*: Fabula eſt *Olyram* fluuium Herculis rogum extinguere conatum eſſe, vna cum altero fluuio nomine *Mella*: Cuius rei meminit Strabo nono

Digitized by Google

in nono Geographiæ. Sed haſtenus de Plinianis mendis & obſcuritatibus, quæ omnia ferme peculiari volumine priuatim annotamus, quod (vt ſperamus) neq; inutile neq; iniucūdū erit ſectatoribus Plinianæ eruditionis: Sed iam ad alios tranſeamus.

Apuleius Madaurenſis plurimis ſcatet mendis, propterea quod plurimi eius lectionis ſunt infrequentes, quæ res ſcriptorem luculentum atque eruditum non ſolum reddit ſcrupuloſum, ſed etiam in dies magis mendoſum facit. Etenim vt in præſentiatum pauca ex plurimis deprauata attingám, quę ſuccurrunt. Nonne in primo de *Aſino aureo* mendum eſt, quod correctores diſſimulanter prætererunt? Verba Apulei hæc ſunt de Theſeo ſcribentis: *Non eſt aſpernatus ales anus hoſpitium tenue.* Truncatum verbū eſt *ales*, cuius nullus eſt, ſenſus nulla exſtat hiſtoria. Nos *pro ales Hecales* emēdauimus, ſecuti ſcriptores idoneos, qui tradunt vetulā ruſticam nomine *Hecalen* hoſpitiolo Theſeum ſuſcepiſſe, q̄ illo ad bellum proficiſcente vouit, ſe Ioui immolaturam ſi incolumis rediſſet in patriam, verum ante reditum illius exſtincta eſt. Cuius cadauer dum in rogo ſemiuſtulatum eſſet, Theſeus ſuperueniſſe fertur, vnde a Poeta in Priapeis, *Hecalen* hanc ſignificante dictum eſt: *Æqualis tibi quam domū reuertens Theſeus repperit in rogo iacentem.* *De Hecale* ſcribit Plutarchus in Theſeo. *Hecales* hoſpitium apud Græcos celebrat Callimachus, qui ſcripſit *Hecaleſia* cuius teſtimonium citat Plinius in 22. quo in loco impreſſores, nequid acerbius dicam incorrectores, pro *Hecale, Hecate* impreſſerunt. Plini. verba ſubieci, quæ hæc ſunt: *Eſtur, & ſoncos, vt quem Theſeo apud Callimachum ponat Hecale, caule vterque albus & niger.* Idem Plin. 26. cū *de Crethmo* herba loqueretur q̄ inter eas eſt q̄ eduntur ſylueſtriū herbarū, ita ſubiunxit: *Hanc certe apud Callimachum apponit ruſtica illa Hecale.* Cū de hac igitur intelligat Apuleius, legendem eſt *Hecales* anus, & illud *ales* obelo confodiendum.

Apud eundē, pro *lanienā lanien* paſſim legitur, nullo ſenſu nulla cōſtructiōe, nulla latinitate ſeruata, ita.n. impreſſerūt: *Nonſarius homicida totam ædium lanien, quam cruenter exercuit, impune commiſerit.* Quis non videt dictionem eſſe inuerſam? & *lanien* pro *lanienam* fuiſſe perſcriptum? quæ dictio peculiaris eſt ipſius Apulei, & ſignat quandam quaſi *laniationem*. Auctor eſt. M. Varro libro primo de Analogia, *Lanienam* locum eſſe vbi caro venditur, quod vulgo *macellum* appellatur. Sicut *Pelleſuinam* antiqui vocitarunt, vbi pelles veneunt, videturque dicta eſſe *laniena* a *laniando*, vnde & *lanii* dicti qui laniant pecora, & *laniſta*, qui laniandis præſunt gladiatoribus.

Idem libro floridorum primo ita ſcribit: *Si mimus eſt riſeris, funere plus timueris, ſi comœdia eſt fauueris, ſi philoſophus didiceris*

Digitized by Google

bis, Herbas certe Ægyptias ab regis uxore traditas ſua Helena plurimas narrat Homerus, ac nobile illud nepenthes obliuionē triſtitiæ veniamq; afferens, & ab Helena vtique omnibus mortalibus propinandum. Idem in 23 *nepenthes hoc mellitum nil aliud fuiſſe, quam vinum ſentire videtur, quod curas diſſipat, & ſecuritatibus eſt accommodatum. Vnde de vino ita ſcripſit, iamque dudum hoc fuit, quod Homerica Helena illa ante cibum adminiſtrauit.* Macrobius vero hoc remedium mœroris, quod Helena vino miſcuerit, interpretatur eſſe *dulcedinem ſermocinationis*, quæ non minus hilarare ſolet conuiuium, quam vini ſuauitas. Verba Macrobii ex libro Saturnalium nouiſſimo hæc ſunt tranſcripta: *Si Homeri latentem prudentiam inſcruteris altius, delinimentū illud, quod Helena miſcuit, non herba fuit, non ex India ſuccus, ſed narrandi opportunitas, quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium.* Meminerunt huius quoque *nepenthis Homerici Herodotus in Euterpe.* Diodorus in ſecundo, & Strabo libro vltimo Geographiæ. Igitur Apuleius, vt iam illius eruditiſſimi ſcriptoris verba explicemus, ad refutanda argumenta accuſatorum, qui piſces eum quæſiſſe ad magiam exercendam obiiciebant, oſtendit auctoritate Homeri piſces magiæ celebrandæ adhiberi non ſolere, cum Homerus ſcribat nihil piſculentum adhibitum fuiſſe ab *Vlyſſe* ad ſcrobem illam, qua manes euocauit, nec ab *Æolo* ad follem illum, quo ventos incluſit, nec ab *Helena* ad craterem illam, qua Telemacho *nepenthes*, hoc eſt, luctus delinimentum propinauit, & ita docet falſam fuiſſe accuſatorum criminationem, cum nihil negotii ſit mago cum piſcibus.

Idem in nominum ſimilitudinem iocabundus ita ſcripſit: *Poteſt cancer ad vlcera, alga ad Querquerum.* Quod primo loco poſuit ſatis apertum eſt, quod poſtremo non ſatis, quocirca ſcito *Querquerum* dici frigidum cū tremore, qua dictione raro vſi ſunt recentiores ſcriptores, frequenter vero vetuſtiſſimi, vt Lucilius & Plautus. Præterea ita ſcripſit Aulus Gellius libro vltimo noctium Atticarum: *An tu forte morbum appellari hic putas ægrotationem grauem, cum febri rabida & Querquera*: Quibus verbis febrem ſignificat frigidam cum horrore, quando totum corpus intremiſcit, quæ grauis eſt ægrotatio. Præterea antiqui auctore Feſto *Querquerum* dixerunt grauem & magnam. Alga vero res notiſſima eſt, cuius meminit Plinius in 32 Senſus Apuleii hic eſt, ſi ex vocabulo ſuſpiciones ducuntur, poterit ſimiliter propter nominum ſimilitudinem *cancer marinus* accomodari ad vlcus, qui *cancer* nuncupatur, & *alga* quæ ab algore, hoc eſt, frigore deriuari videtur, accommodabitur ad *Querquerum*, hoc eſt, febrem frigidam, & grauem, quemadmodum & *calculus* hac ratione poſſet videri idoneus ad veſicam hominis calculoſi. Si in manum ſumſeris ipſum Apuleium, facilius percipies, in quem ſenſum iſta

Digitized by Google

dicantur. Nobis ſatis ſit declaraſſe quomodo *alga ad Quercetum* accommodari poſſet. Sed antequã ad alios tranſeamus illud quoq; quod eſt in primo de aſino declaremus: *ſaccariam faciens mercabã.* Lego apud Iuriſconſultos libro Digeſtorum. 16. *Saccariam negotiatione* nuncupari a nomine *ſagorum*, quando ſcilicet *ſaga & id* genus veſtimenta mercamur, vt in diſtrahendo lucrum faciamus, ille itaque eleganter dicitur *facere ſagariam* qui exercet hoc genus mercimonii, vnde exiſtimo apud Apuleium legendum eſſe *ſagariã* ab huiuſmodi negotiatione. Quod ſi *ſaccariam* legis ſignificabit mercaturam *ſaccorum*, & ita accipitur pro negatione viliori, *ſiue ſaccariam* legas vt impreſſi codices habent, ſiue *ſagariam*, vt mihi legendum eſſe videtur, & ita *ſagaria* abſolute dicetur. Sicut *argentariam & pyraticam*, & *fabricam* dicimus, quamuis an *pyratica* ita dici poſſit, vt *fabrica*, dubitauerint Quintiliani præceptores.

Apud Pedianum Aſconium doctiſſimum Ciceronis interpretem, multa mendoſa & mutilata reperiuntur: Sed interim illius loci venit in mentem, qui legitur in oratione contra Piſonem: *Minimeque in Sicilia cum equitatu tranſierat ad nos, ciuitatem Roma dediam, ædeſque & pecuniam ex ærario.* Hiſtoria haud dubie hoc in loco ſignificatur, ſed illa dictio *minime*, valde lectorem perturbat, ſententiamque corrumpit, quis enim quæſo vnquam legit ciuitatem Romanam donatam homini nomine *minime*, cum aduerbia nuſquam pro nominibus propriis mortalibus imponantur, nos autem re diligenter penſitata pro *minime* correximus *Mutine*. Sicut ab Auſonio traditum eſſe proculdubio exiſtimamus. Fuit autem *Mutines* vir impiger, & ſub magiſtro Hannibale omnem belli artem edoctus, cuius virtus cum in Sicilia contra Romanos maxime enituiſſet, formidoloſa eſſe cœpit Duci Pœnorum Annoni, cuius famæ Mutinis gloria officiebat, vnde cum iniuriis afficeretur præfectura ſpoliatus tranſiuit ad Romanos tradito prius *Agrigento*, quæ cauſſa fuit, vt omnis repente Sicilia ad Romanos inclinaret ob hæc merita *Mutinæ* in ſenatum Romanum introducto, honores habiti ſunt, & ipſe ciuis Romanus factus eſt, hæc traduntur a Liuio diſperſim libro 25. 26. 27. ab origine vrbis: Et de hoc *Mutine* hoc in loco intellexit Aſconius illum quoque locum qui eſt in oratione pro Scauro: *Capiſtro ſub toga cinctu* emendauimus *campeſtre* ſuper quo affatim ſcripſimus in Propertii commentariis. Idem in interpretatione orationis cui titulus eſt *toga candida* mendoſus eſt his plane verbis: *Quod in Ædilitate, quam annuam non geſſerat, Vertias non habuerat dedit gladiatores. Vertias* verbum eſt abſonum, & abſurdum citra aliquem ſignificatum, nos penſitato ſenſu, & literis non multum immutatis, correximus *varias*. *Varias* autem *Pantheras* appellant,

lant, a macularum (vt arbitror) varietate, qubus ſunt ſpectabiles. Vnde ita ſcribit Plinius in octauo in capite *de Pantheris*, *nunc varias & Pardos, qui mares ſunt appellant, in eo omni genere crebriſſimo in Africa Syriaque, quidam ab his Pantheras ſolo candore diſcernunt, nec adhuc aliam differentiam inueni.* Hęc Plinius, cuius auctoritate ſubnixus, *Varias* pro *Vertias* apud Aſconium emendaui, qui ſignificat ædilem dediſſe ſpectaculum gladiatorium cum *Varias* hoc eſt *Pantheras* non habuiſſet, quas ædiles in ludis ædilitiis dabant. Sicut olim Scaurus in ædilitate ſua centum. L. *Varias* exhibuit.

Deinde POMPEIVS MAGNVS quadringentas decem, Diuus Auguſtus quadringentas 40. Alia nomine *Panthera Africana nominantur*, in quo ſignificatu accipiendum eſt illud apud Suetonium in Caligula: *Edidit & Circenſes plurimos a mane vſq; ad veſperam, interiecta modo Africanarum venatione, modo Troia decurſione.* Male literati ſecuti libros impreſſos *Africanorum* legunt, cum legendum ſit *Africanarum* & de *Pantheris* intelligendum, quarum venationem inter Circenſes interpoſuiſſe Caligulam, ſignat Tranquillus. Senatuſconſultum fuit vetus ne liceret *Africanas* aduehere. Idem Tranquillus auctor eſt: Claudium exhibuiſſe Africanas conficiente turma equitū prætorianorum. In interpretatione eiuſdem orationis, apud eundem, ex literarum tranſmutatione dictio vetuſta corrupte legitur, impreſſores enim pro *ſeplaſia* impreſſere *ſelarſia*. Fuit autem *Seplaſia* forum Capuæ in quo vnguentarii negotiabantur. *Seplaſia* delitiis contuſam fractamque fuiſſe Punicam ferociam teſtatur Valerius libro nono dictorum factorumque memorabilium. *Seplaſia* meminit Cicero in Oratione legis Agrariæ contra Rullum his verbis: *Iam vero qui metus erat tunicatorum illorum in Alba, & Seplaſia,* vbi *Albanam* intellige pro altero foro Campano, cuius ſit mentio quoque apud Valerium. Hæc eſt illa *Seplaſia* de qua ita ſcribit Plinius in 34 *Credunt Seplaſia ea omnibus quidem modis corrumpenti.* Idem in 16. loquens de *reſina* arboris piceæ: *Hinc* ait, *eſt fraus Seplaſie*, vbi impreſſores non *Seplaſia* impreſſerunt, ſed ſæpiſſime *Aſia. A Seplaſia Seplaſiarius* deriuatur, accipiturque pro effœminato vnguentario. Lampridius in Heliogabalo, pinxit ſe vt cupedinarium, *vt Seplaſiarium*, vt popinarium, propter vnguenta, quæ *Seplaſie* conficiebantur. Dictum eſt ab Auſonio: *Ære Seplaſia decipiare caue*: Quo verſiculo pro *Ære Seplaſia* odorem vnguentorum atque fragrantiam intelligi voluit.

Apud Quintilianum in decimo inſtitutionum oratoriarum turpe mendum deprehendimus inter legendum, & etiām emendauimus, ita enim ſcriptum eſt: *Sed non quicquid ad aliquam*

tranſcripta ſubiecimus, quibus aperte ſignificatur quod dicimus. *Vt a puero compoſita, Publipor Publiporis Marcipor Marciporis.* Sic Probus. Ita enim antiqui pro *Publipuer & Marcipuer* dicebant. Quidam apud Plinium *Marſiferes* & *Loculiferes* dici exiſtimant, tanquam *baiulos marſupiorum, & loculorum*, ſed male.

Æmilius Probus, qui vitas Græcorum Imperatorum luculento ſermone conſcripſit. *Ariſtidem* tradit a *Themiſtocle collabefactum eſſe teſtula*: Quæ ſententia cum non ſolum tyronibus, ſed etiam veteranis ſub obſcura videri ſoleat, hoc in loco a nobis copioſiſſime explicabitur, qui ſtudia iuuenum, & imprimis tui, fouere ac iuuare pro virili parte contendimus. Ciuitates antiquitus quæ populari ſtatu regebantur, eos qui ſuper excellere videbantur, vel propter amicos, vel propter aliquam aliam potentiam extra ciuitatem relegare ſolebant ad tempus, ſicuti docet Ariſtot. libro 3. Politicorum. Athenienſes vero exilio decennali mulctare conſueuerāt potentes nimis ac excellentes gloria viros, & hoc exilii genus *Oſtraciſmon* appellauerunt, qui repertus eſt, non ad caſtigandam improbitatem, ſed ad potentiam moderandam. *Oſtraciſmus* autem ab *Oſtraco*, id eſt, *calculo*, ſiue *teſtula* nomen ſortitus eſt, qui in hunc maxime modum Athenis peragebatur. *Oſtraci*, id eſt calculi viritim in conſilio dabantur, in quibus quiſque nomen illius perſcribebat, quem vrbe cedere voluiſſet. Magiſtratus vero qui huic negotio præerant vniuerſos ſimul, calculos recenſebant qui niſi ſex millium numerum exceſſiſſent, nihil confectum eſſe iudicabatur, vbi vero legitimus numerus repertus fuiſſet, eum 10. annorum exilio afficiebant, quem pluribus calculorum ſententiis damnatum eſſe cognoſcerent Hoc *Oſtraciſmo* multi proceres Athenienſium in exilium e ciuitate eiecti ſunt, vt Ariſtides, Themiſtocles, Cimon, aliique complures. Nemo autem ſordidus, nemo ignobilis, nemo famoſus, vt Plato Comicus inquit, conſueuit *Oſtraciſmo* mulctari, vnde id genus exilii apud Athenienſes ceſſauit. Poſtquam Hyperbolus homo ſordidus *Oſtraciſmo* mulctatus eſt, qui nobiliſſimorū & potentiſſimorum hominum, non autem ſordidorum & humilium cauſſa fuerat inſtitutus. *De Oſtraciſmo* multa ſcribit Plin. in Ariſtide & Alcibiade Hoc Latini *teſtularum exilium vocant.* Vnde etiam dixit Plutarchi interpres in Pericle, quod Pericles cum iuuenis eſſet veritus *teſta* exilium nulla ex parte rempub. attigit. Senſus itaque Probi Æmilii eſt Ariſtidem a Themiſtocle eiectum fuiſſe ciuitate collabefactum *teſtula*, hoc eſt decennali exilio *Oſtraciſmi* mulctatum: Quam hiſtoriam copioſe ſcribit Plutarchus in Ariſtide, qui in Themiſtocle ſic ait, *teſtarum exilio* Ariſtidem ciuitate eiecit. Quotiens cumque leges *teſtarum* ſuffragiis eiectum fuiſſe aliquem ex principibus Athenienſium, ſcito *Oſtraciſmon*, de quo diximus, hoc eſt exilium decennale ſignificari.

In quarto apud Gellium locus eſt partim mendoſus, partim præpoſterus, ita enim ſcriptum eſt. *D. Myope perinodu quoque, qui luſtirioſus Latine appellatur diſſenſum eſt.* In his paucis verbis multiplex error eſt, quem nos ita emendauimus, & ita Gellium ſcripſiſſe opinamur: *de Myope qui luſcioſos Latine appellatur perinodu quoque diſſenſum eſt.* Et antequam ſenſum ſcriptoris explicemus, prius verba ipſa quid ſignificent declaremus. *Myopas* Græci vocant in die parum videntes, quæ dictio compoſita eſt a verbo Græco *myo*, quod ſignat *claudo*: & *ops* quod dicitur *oculus*, quaſi *myopes* propter viſus hebetationem clauſis oculis intueri videantur. Latini id genus homines *luſcioſos* appellitant, a *luſcatione* quadam vt opinor, quod ſcilicet *luſcos* imitentur. Alio nomine Græci luſcioſos *nyctilopas* vocant a nocturno videlicet aſpectu. Plinius libro 28. ita ſcribit: *ſanguine hirci ſanari luſcioſos, nyctilopas appellant Græci.* Idem in octauo, in ſcriptum reliquit: *Tradunt capras non minus videre noctu, quam interdiu, & ideo caprinum iecur, ſi veſcatur, reſtituit priſtinam aciem his quos nyctilopas vocant.* Scribunt Iuriſconſulti Digeſtis de ędilitio edicto: *Eum hominem morboſum eſſe qui neque matutino videt, neque veſpertino, quod genus morbi Græci vocant myopa.* Auctor eſt Nonius *Myopes*, qui Latine *luſcioſi* vocantur, ad lucernam non videre. De luſcioſo facere, vt ſemper Plautus dixit in milite. *Ædepol tu quidem cæcus, non luſcioſus es.* Et eodem loco, inquit *Mirum te lolio victitare, & tam vili tritico, quid ita? quia luſcioſus.* Vbi impreſſores pro *lolio* impreſſerant *oleo*, & ita Plautinam eruditionem deprauarunt. Dicunt enim (vt inquit Placiades) quod lolium comedentibus, oculi obſcurantur, Cuius rei etiam teſtis eſt Ouidius illo verſiculo:

Et careant loliis oculos vitiantibus agri

Feſtus pro *luſcioſo*, *nuſcioſum* ſcribit, tanquam a nyctilopa hoc eſt a nocturno aſpectu deriuatum ſit, niſi forte a librariis confuſa ſunt, quæ Feſtus ipſe ex ordine literarum optime digeſſerat. *Nodos* vero Græce Latine dicitur *edentulus*, hoc eſt ille *qui dentibus caret.* Erit itaque ſenſus Auli Gellii, talis: Diſſenſiſſe eruditos de *Myope*, hoc eſt eo, qui parum videt, qui Latine luſcioſus appellatus, an redhiberi debeat tanquam morboſus. Similiter de *edentulo* quod ipſe Græce dixit *perinodu*, quæſitum eſt an ſit *morboſus*. De quo ſcribens Paulus Iuriſconſultus: *cui dens abeſt*, inquit, *non eſt morboſus, maxima enim pars hominum dente caret, neque ideo morboſi ſunt, præſertim cum ſine dentibus naſcamur, nec ideo minus ſani ſimus donec dentes habeamus, alioquin nullus ſenex ſanus eſſet.* Sed iam ad Diuum Hieronymum tranſeamus, apud quem non minus eruditionis reperio atque facundiæ, quam apud Ethnicos ſcriptores.

Diuus Hieronymus in epiſtola ad Paulinum, quę in liminari eſt

pagina

pagina teſtamenti veteris, ſcribit *Apollonium philoſophum perrexiſſe ad Æthiopiam, vt Gymnoſophiſtas & famoſiſſimam ſolis menſam videret in ſabulo.* Quæri ſolet a curioſis Hieronymi ſectatoribus, quæ nam fuerit *ſolis menſa*, quam vt videret Apollonius ad Æthiopas acceſſit. De qua quid tradiderint luculenti ſcriptores eloquamur. Auctor eſt Herodotus in tertio hiſtoriarum fuiſſe in Æthiopia *pratum omnium quadrupedum carne refertum*, quam per noctem magiſtratus illic ponere feſtinabāt, & vbi illuxiſſet, cui libet licebat illuc accedere epulatum, indigenæ exiſtimabant copiam epularum diuinitus ſuppeditari, & hanc ſolis menſam nuncupauerunt, ad quam inſpiciendam olym *Cambyſes* miſit legatos in Æthiopiam. Solinus Græco vocabulo nuncupat *Heliotrapezam* hoc eſt ſolis menſam ἥλιος enim Græce *ſol*, & *trapeza* menſa nominatur. De hac menſa ſolis ita ſcriptum reliquit Pomponius Mella: *Eſt locus in Æthiopia paratus ſemper epulis refertus, & quia vt libet veſci, veſcentibus licet, Heliotrapezam appellant, & paſſim adpoſita ſunt, quin affirmant innaſci ſubinde diuinitus.* Interpretamenta quæ ſuper hoc loco ſcribuntur a Nicolao de Lyra alioquin erudito, ſunt mera deliramenta, neque ſententiæ Hieronymi, neque hiſtoriæ accomodata.

Apud eundem libro ſecundo contra Iouinianū in peruulgatis impreſſiſq; codicibus hæc verba leguntur: *Nunc reſtat vt Epicurum noſtrum ſudantem in hortulis ſuis inter adoleſcentulas & mulierculas alloquamur.* Ego vero illud *ſudantem* emendandum eſſe cenſeo, & vnius tantū modo literæ immutatione legendum *ſubantem*. Namque *ſubare* vocabulo antiquiſſimo dicuntur ſues cum libidinātur, vnde tranſlatio quoq; facta eſt in cetera animalia, vt docet Porphyrio enarrans illud Horatianū: *Iamq; ſubando tenta cubilia tectaque rumpit.* Et vt auctor eſt Ariſtoteles libro ſexto de animalibus, ita *ſubare* dicitur in *ſuibus*, quemadmodum *equæ* libidine ſtimulatæ dicuntur *equire*. Vnde & Columella: *mulam* appellat *equientem*, hoc eſt deſiderio libidinis equum appetentem. Et hinc maledictū trahitur in mulieres libidinoſas. In hanc ſententiam loquitur Plin. cuius verba ſubieci ex lib. 10: *Verrē ſubantis audita voce niſi admittatur, cibū non capere vſq; in maciē. V bi ſubantis* accipitur pro libidinātis & *Veneri inhiātis*. Ita Hierō. taxare volens Iouinianū, eū appellat *Epicurū ſubantē*, hoc eſt in coitum ruentē, & in coitus voluptate ſummū bonū collocantē. Et hæc erudita & pinde venuſta ſentētia. Quod ſi *ſudantē* legerimus, vt paſſim legitur, ſenſus erit plane frigidior atq; vulgatior. Hac dictione vſus eſt idem alibi in epiſtola contra diaconū Sabinianū, ita ſcribens: *ſic ſubantem te & laſciuiantem, huc atq; illuc, rapiebat voluptas.* Et apud eundē pluimis locis hoc tanquam peculiare verbum deprehendes, ſed fere ſemper librariorum impreſſorumque incuria, pro *ſubantem* *ſudantem* leges.

Cæſar, pro illa ſcilicet iuris perſecutione, qua ſectores vtuntur in auctionibus. Alibi a Cicerone eleganter dictum eſt in Oratione pro Roſcio Amerino: *Neſcis per iſta tempora eoſdem fere ſectores fuiſſe bonorum, & colorum.* Cornelius Tacitus: *Vbiq; haſta & ſector & inquieta urbs auctionibus.* Denique crebra mentio eſt *ſectorum* apud eruditos, qui pro emptoribus his accipiuntur, qui auctionantur bona haſtæ ſubiecta. A Lucano dictum eſt *ſectorq; fauoris ipſe ſui populus.* Vbi *ſector* ſcienter & eleganter dicitur populus Romanus, quia fauorem ſuum vendebat candidatis ſpem lucri ſecutus. Senſus eſt Cæſaris venditam fuiſſe oppidi ſectionem, id eſt, Cæſarem bona ciuitatis vendidiſſe ſub haſta, his qui ſectionem facere dicuntur. Et in hoc ſignificatu *ſectiones* accipiendæ ſunt apud Tranquillum ita ſcribentem in Vitellio: *Cuius filius ſectionibus & futuris uberius compendium nactus.* Scribit Feſtus *ſectionem* ſignificare iuris perſecutionem, quæ interpretatio non multum abeſt ab ea quam tradidimus ſignificatione, *ſectores* enim facta in auctionibus *ſectione*, ius ſuum perſequuntur.

Hieremias Propheta ita inquit: *Cum pinxeris ſtibio oculos tuos fruſtra componeris.* In Ezechiele quoque legimus. *Circumliniſti tibi oculos tuos ſtibio, & ornata es modo muliebri:* Et libro quarto Regum ſcriptum eſt: *Depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuum.* Denique hæc dictio *ſtibium* ſcaturiens eſt apud Eccleſiaſticos ſcriptores, & in primis apud Hieronymum. Quid autem ſit *ſtibium* tam neſcit Nicolaus de Lyra, quam neſcire curauit. Vt autem ſtudioſi ſacrarum ſcripturarum intelligant, quid proprie *ſtibium* ſignificet, quo ad venuſtandos oculos peculiariter vtebantur, ſciant in argenti metallis inueniri lapidem ſpumæ candidæ atque nitentis, quem alii *ſtibium*, alii *alabaſtrum*, aliqui *turbaſim* appellant, Cuiusuis principalis eſt circa oculos, quos dilatat, quorumq; fluitiones inhibet exulcerationeſque. Ideo id *Græci Platyophthalmon* appellauere, ab oculorum ſcilicet dilatatione, auctor Plinius libro trigeſimotertio. *Stibio* ergo oculos fœminæ pingebant, vt ita formoſiores viderentur, quod viris, & maxime religioſis turpiſſimum eſt, & maximo olim probro dabatur. Vnde ait Apollonius. *Dic mihi crinem fucat Prophetes, ſtibio oculos linit?*

Idem Hieremias ita inquit: *Facit laquearia cedrina pingitq; ſinopide.* Cum interpretes quid ſit *ſinopis* non explicent, a nobis explicandum eſt. *Sinopis* color eſt vnus ex coloribus natiuis, cui nomen inditum eſt vb vrbe Ponti *Sinope*, vbi primum inuenta eſt. Naſcitur teſte Plinio in Ægypto, Balearibus, Africa, ſed optima in Lemno & in Cappadocia. *Sinopide* vſi ſunt veteres pictores ad ſplẽdorem. Rubricæ genus in ea voluere intelligũt quidam, vnde a Vitruuio libro ſeptimo, rubrica *ſinopica* nuncupatur, de qua ita ſcribit Strabo libro duodecimo Geographiæ: *In Cappadocia naſcitur ea, quæ Sinopica* rubrica dicitur, omnium optima, quæ cum Iberica

decertat, iccirco *ſinopica* appellatur, quod eam mercatores eo deferebant, priuſquam Epheſiorum emporium tam celebre eſſet.

In Daniele dicit Suſanna ad puellas: *Afferte mihi oleum & ſmigmata:* Interpretes ſcribũt: *Smigma* eſſe aquam hordaceam ad faciem abluendam, ego quemadmodum neſcio an *Smigma* ſit ex hordeo & aqua, ita hoc ſcio *Smigma* appellari omne quod purgat, emaculat, abſtergit, a *Smicho* verba Græco deriuatum, inde ita ſcribit Plinius: *In ærariis officinis, & Smigma fit iam liquato ære atque percocto.* Idem alibi: *Smigmata mulieres faciunt ex his.* Idem in vigeſimoſecundo: *ſuccus lupini ſmigma fit, quo ſolent ſoluere gangrænas.* Et frequens eſt hæc dictio apud eundem, accipiturque pro vocabulo generali, quo medicamentum omne ſignificatur, quod valet ad emaculandam faciem, & abſtergenda corporum dehoneſtamenta. A *ſmigma* deriuatur *ſmicticus*, vnde a Plinio identidem *vis ſmictica* vſurpatur accipiturque pro efficacia tali, qualem habet *ſmigma* ad purgandum ſcilicet & emaculandum.

Apud Tranquillum in Galba dictionem deprauatam correximus & pro adulterina verã venuſtamq. ſubſtituimus, verba Tranquilli hæc ſunt: *Vt ſiquid ſcænici, aut hiſtrici donatum olim vendidiſſent, auferretur emptoribus.* Nos pro *hiſtrici* emendauimus *xyſtici*, Dicũtur autem *xyſtici* athletæ, qui per hyberna tempora antiquitus exercebãtur in porticu quæ *xyſtos* apud Græcos appellatur. Auctor Vitruuius in libro quinto de architectura, qui docet quemadmodum facienda ſunt *xyſta*. Vſus eſt hac dictione idem Tranquillus in Auguſto ſic ſcribens: *Nec tamen eo minus aut xyſticorum certationes, aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſemper exegit*, Vbi *xyſticorum* nomine athletas intelligit. Apud Iuriſconſultos, digeſtis de his qui notantur infamia duæ dictiones iunctim locatæ pariter mẽdoſæ leguntur, vbi ita ſcriptum eſt: *Neq; themelici neq; xeſuſtici ignominioſi habeantur*, Nam pro *Themelici Thymelici*, pro *xeſuſtici*, *xyſtici* corrigendum eſt. Et in eo ſignificatu *xyſtici* accipiuntur, quem iam declarauimus. *Thymelici* vero vt hoc quoq; Iuriſcõſultorum verbum explicemus, ſignificant hiſtriones, & Græci *thymelen* pulpitum & hiſtrionicam appellant. Vnde a Vitruuio dictũ eſt *ſcænici* & thymelici. Græce ſeparatim nominantur. Et Auſonius feſtiue ſcripſit, *Nos Thymelen ſequimur.* In decretis quoq; diſtinct. vltima de con. ſacerdotes admonentur de conuiuio ſurgere debere antequam *Thymelici* ingrediantur. Sed vt ad Tranquilli ſententiam explicandam reuertamur, dicit ille liberalitates Neronis a Galba fuiſſe reuocatas, vt id quod olim *ſcænicis* aut *xyſticis*, id eſt, athletis donauiſſet id exigeretur. Hãc hiſtoriam Plutarchus apertioribus verbis explicat, quibus plane ſententia Tranquilli fit manifeſtior, ita enim ſcribit in Galba: *Quas largitiones in Galba dederat ſcenam palæſtramq; agitantibus, eas vehemẽtius repeti iuſſit præter decimam partem.* Eadem hiſtoria traditur a Cornelio Tacito

omiſſis

omiſſis *ſtanticorum xyſticorumq;* nominibus. Preterea *xyſtici* dicuntur, qui *xyſto* ludunt. Significat autem *xyſtos*, *haſtile vel ſpiculum*, vnde *xyſtophoros* Græce nominatur, Latine *ſpiculator*. *Xyſtos* quoq; præter iam dictas ſignificationes accipitur pro ambulatione, in qua arbuſculæ ſunt in plurimas ſpecies effigiatæ, & talis ſignificatur a Plinio libro quinto Epiſtol. ita ſcribente: *Ante porticum xyſtus conciſus in plurimas ſpecies diſtinctuſq; buxo.* Et vt auctor eſt Vitruuius Latini *xyſta* ambulationes appellant, quas Græci *Paradromidas* dicũt. De *xyſto* ait Cicero in Bruto: *Nam cum ambularem in xyſto & eſſem otioſus domi.* Legitur igitur apud Tranquillum *xyſtici* potius quã *hiſtrici*, & pro athletis accipiantur. Non ignoro *hiſtricos* dici poſſe *hiſtriones* cum a Plauto in Penulo imperator *hiſtricus hiſtrio* nominetur, & ab eodem alibi dictũ ſit: Hæc imperata ſunt pro *imperio hiſtrico*, pro eo qui *imperio hiſtrionico* videaturq; alludere Plautus *ad Hiſtream*, regionem, ex qua primum hiſtriones veniſſe, & inde nomen ſortitos eſſe autumat Feſtus, cuius auctoritati Liuius Valeriuſque refragantur, ſcribentes nomen hiſtrionibus fuiſſe inditum, quia *Iſter* Tuſco verbo *ludio* vocabatur. Verior eſt prior ſignificatus, & hiſtoriæ accommodatior.

Idem in Veſpaſiano inquit: *Publicum quadrageſimæ in Aſia egit.* Ego exiſtimo *Publicanum* potius quam *publicum* legendum eſſe, vt ſit ſenſus, Sabinum de quo loquitur, fuiſſe Publicanum in Aſia ad quadrageſimas exigendas, hæc eſt enim elocutio & luculenta & erudita, vt ita dicamus: *agit Publicanum*, agit *ſenatorem*, *agit amicum imperatoris*, pro eo quod eſt facit officium publicani, ſenatoris, & amici imperatoris. Et hic mos dicendi apud eruditos eſt frequentiſſimus. *Quadrageſima* vero eſt tributum & exactio ſicut vigeſima, & quinquageſima, centeſima, & ducenteſima, & id genus alia publicanorum fraudibus excogitata. Vnde ita ſcribit Cornelius Tacitus: *Manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquageſimæque, & quæ alia ex actionibus illicitis nomina Publicani inuenerant.* Ita Cicero *Decumanos* in Verrinis appellat principes publicanorum, a quibus decimæ exigebantur: Et a Liuio *vigeſimarium aurum* dici videtur, quod ex vigeſimis exigebatur, quamuis in mendoſis Liuianis codicibus non *vigeſimarium aurum*, ſed *inceſimarium* legatur. De *vigeſima* ſcribit Plinius in Panægyrico luculentiſſime. A Seneca *ſanguinolentæ centeſimæ* eleganti epitheto appellantur. *Ducenteſimas auctionum* Italiæ olim Caligula remiſit.

Idem in Auguſto ſcribit: *Octauium Auguſti patrem inter diuiſores operaſq; campeſtres proditum.* Quę verba cum a multis perperam intelligantur, a nobis in hoc loco explicabuntur. *Diuiſor* criminis nomen eſt, hique antiquitus *diuiſores* vocabantur, qui pecuniam inter tribus viritim diuidebant nomine candidatorum hoc eſt magiſtratus petitorum, quos Plautus magiſtros curiarum in

Aulularia vocat his verbis: *Nam noſter noſtræ qui eſt magiſter Curiæ, diuidere argenti dixit nummos in viros.* Quærit Aſconius vtrum legitimos habeant tribus omnes diuiſores ſuos. *Diuiſoris* autem nomen criminoſum fuiſſe, vtpote tribulium corruptoris in ferendo ſuffragio, docet Cicero in Orat. pro Plancio his verbis: *Quam tibi commodũ eſt vnam tribum delige tu, doce id quod debes, per quem ſequeſtrum, quo diuiſore corrupta ſit.* Idem alibi ait: *Qui ſi erat diuiſor præſertim eius, quem tu habebas reum, cur abs te reus non eſt factus?* Idem alibi: *Docet inquit diuiſiſſe* pro eo quod eſt *diuiſorem fuiſſe* pecuniæ, inter ſuffragatores, vt libentius candidato ſuffragarentur. *Operas* vero *campeſtres* appellat eos, qui in *campo Martio* ſeruilem operam candidato impertiebantur, & pro eo laborabant, vt ſuffragatoribus ſuffragantibus magiſtratum conſequeretur. Nam cum *opera* fœminino genere, ſignificet teſte Vlpiano *diurnum officium*, accipiaturque pro operatione, ſignificat etiam ipſam perſonam quæ aliquid facit, ſicut docet Seruius, & ita accipitur frequenter apud Ciceronem, qui pluribus in locis *operas* contumelioſe appellitat ſordidos & abiectos, vilisque conditionis homines, vt cum ait in Oratione pro Sextio: *Cum per Tribunũ aliquem & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari videant.* Et alibi: *Operarum inquit ſuarum gladiis & lapidibus obiecerit.* Et in oratione pro Flacco: *Operæ ſi ceſſant, ſeruitia ſileant.* Horatius quoque nomine *opera* ſeruum ſignificauit illo vers. *Accedas opera agro nono Sabino.* Idem Tranquillus alibi *mancupem operarum* nuncupauit, quem intelligi voluit conductorem redemtoremque ſeruorum. *Manceps* enim vt hoc quoque declaremus, ſignificat eum qui a populo aliquid emit conducitue. In hoc ſignificatu accipiendum eſt illud Plinianum: *Coriũ manceps proximo iuſtrino examinauit.* Cicero *mancupes* appellat Romanos, publicanorum principes, qui quæſtus ſui cauſſa decumas redimunt a populo Romano. *Mancipii* nomen a *manucapiendo* dictum eſt, vnde & ius mancipii deriuatur de quo ait Cicero in Orat. pro Aruſpicũ reſponſis: *Iure auctoritatis iure mancipii iure nexi. Campeſtres operæ* dicũtur a Tranquillo ab eo, quod in campo Martio pro candidatis ſatagebant, & operabantur.

Legebamus nuper oblectamenti cauſſa Plautinam fabulam, cui titulus eſt *Miles.* Inter legendum correximus locum mendoſum & penitus deprauatum, adeo vt nullus ſenſus percipi poſſet, ſed priuſquam emendationi noſtræ applaudamus, verba Plauti, quæ in omnibus codicibus mendoſe perſcripta ſunt, referamus: *Cauſſi hanc habeas ſurugenet.* Quæ ſunt hæc portenta verborum, ipſe medius fidius Plautus talia nõ interpretaretur? Nos vero penſitatis curioſiſſime & verbis, & ſententia paulatim demutantes, ita correximus: *Cauſiam habeas ferrugineam. Cauſia* autem dictio eſt vetuſtiſſima, qua ſignificatur tegumentum capitis calori aptum, vnde & nomen accepiſſe videtur. *Cauſis* enim Græce dicitur, Latine

tine *combuſtio*, & *cauſon* æſtus: Inde ab Hippocrate & Auicenna *cauſon* febris æſtuans appellatur. Hac dictione vtitur Valerius libro quinto ſcribens in capite de clementia: *Quemadmodum Antigonus caput Pyrrhi texit cauſia, qua velatum caput ſuum, more Macedonum habebat.* Scribit Plutarchus in Antonio: Ptolemæum Antonii & Cleopatræ filium ornatum fuiſſe chlamyde & *cauſia* cum diademate, qui erat habitus regum Macedonum ab Alexandro. Apud Martialem lemma eſt *cauſia*, accipiturque in hoc eodem ſignificatu, quod declarat diſtichon ſubiectum:

In Pompeiano tectus ſpectabo theatro.
Nam ventus populo vela negare ſolet.

Ferrugineam cauſiam optimo epitheto Plautus appellat, quam intelligi vult ſubnigram, cæruleique coloris, hoc enim ſignificare *ferrugineum* carminibus Virgilianis & Grammaticorum interpretationibus manifeſtiſſimum eſt. Igitur volens Plautus deſcribere ornatum hominis *naucleri*, vult, vt habeat pro capitis tegumento *cauſiam ferrugineam*, qui color eſt marinis fluctibus ſimilis. Vnde ab eodem Plauto is color in eadem fabula *Thalaſſicus* nuncupatur, hoc eſt, *marinus*, quamuis impreſſores pro *Thalaſſico*, *Theſſalinu* impreſſerint, corrupto verbo & ſententia, Græci enim *Thalaſſan* mare appellant, vnde *Thalaſſicus* deriuatur, idcirco dixit idem alibi: *Neſcio quis tecum incedit ornatu quidem Thalaſſico.* Hunc colorem *Venetum* ſcienter appellat Vegetius libro quarto de re militari, ſcribens: nautas veſte *Veneta* eſſe induendos, & vela nauium exploratoriarum colore *Veneto* eſſe tingenda. Eſt autem *Venetus* color cæruleus, & vt inquit idem Vegetius, ſimilis marinis fluctibus. Auctor eſt Lampridius Heliogabalum piſces comediſſe coctos conditura *Veneta*, quaſi in marina aqua cum colore ſuo. Hic eſt ille color, a quo Aurigarum factio *Veneta* nominatur, quæ factio apud ſcriptores memoratiſſima eſt, cui ita fuit addictus Vitellius, ſicut Praſinæ factioni deditus erat Caligula, ita nuncupatæ a *Praſino*, hoc eſt, viridi colore. Et olim Verus Antoninus auctore Iulio Capitolino paſſus eſt iniurias a Venetianis, quod Praſinæ factioni contra eos faueret: vbi Venetianos appellat *Aurigas Venetæ factionis.* Et hic eſt ille *Praſinus Venetuſque pannus*, de quo ita ſcribit Plin. lib. 8. Epiſt. *Nunc fauent panno, pannum amant, et ſi in ipſo curſu non mediocri certamine hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium fauorq; tranſibit, & repente agitatores illos, quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina relinquet tanta gratia, tanta auctoritas in vna viliſſima tunica.* Hæc Plinii verba quidam neoterici interpretes perperam allegauerunt, parum diligenter animaduertentes Plinium in hoc loco oſtendere voluiſſe inane ſtudium Romanorum inanemque fauorem, qui non hominibus ipſis fauebant, ſed colori quo erant induti, vnde ait: *ſi color panni ab vna factione ad alteram factionem transferatur, ſimili*

ter ſpectatorum fauorem tranſiturum, qui ſi perſonis ipſis fauerent, non vel ĉtu illis pannum ſequeretur.

Scribit D. Hieronymus in prologo Paralipomenon, quod ſæpe culpa ſcriptorum, vnum nomẽ in duo vel tria vocabula diuiditur, quod veriſſimum eſſe in compluribus alijs ſcriptoribus, tum in Plautino poemate deprendi, vbi ſæpe duo vel etiam tria nomina ſubtractis e medio ſyllabis, in vnum vocabulum coagmentata deprendes, vel e regione vnum nomen propter latitudinem ſuam in duo vel tria vocabula diuiſum. Legebam adeo nuper Perſam Plautinam fabulam, in qua ſic loquitur *Toxillus* ſeruus: *Hunc ego hominem hodie intra ſemina doctis ducam dolis*, vbi illud *intra ſemina*, ita emendandum eſt, *in traſenna*. Significat autem *trãſenna* extentum funem, Salluſtius *tranſenna demiſſum victoriæ ſimulacrum cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam Metello imponebat*. Cum ergo ex fune laquei intendantur ab his qui inſidiantur feris capiendis, facete Plautinus ſeruus (in comœdiis enim ſerui fallaces inducuntur) dicit ſe dolis circumuenturum lenonem ducturumque *in tranſennam*, tanquam laqueos ex fune fraudulenter intenderit: Alibi in eodem ſignificatu dixit Plautus in Baccidibus: *Nunc ex traſenna hic turdus lumbricum petit.* Impreſſi codices pro *turdus* habent *tardus*. Idem in Rudente ſententialiter loquens ait: *O Gryppe Gryppe in ætate hominum plurimæ ſiunt tranſennæ vbi decipiuntur dolis, atque ædepol in eas plerumque eſca imponitur, quam ſi quis auidus poſcit eſcam auariter decipitur in tranſenna auaritia ſua.* Ex his Plauti verbis aperte colligimus *tranſennam* ſignificare decipulũ & laqueum ad decipiendum concinnatum. In alio ſignificatu, ſi Nonio credimus. *Tranſenna* accipitur pro *feneſtra* apud Ciceronem libro primo de Oratore ita ſcribentem: *Quaſi per tranſennam prætereuntes ſtrictim aſpeximus. Verba Saluſtii*, cuius auctoritate paulo ante diximus *tranſenna* nomine funem ſignificari, allegat Nonius & accipit pro feneſtrà. Sed Seruius enarrans illud Vergilianum, *volucrem traiecto in fune columbam*, *Traiecto* expoſuit pro extento, & ſubiungens ait, *vnde tranſenna dicitur extentus funis*, & citans Salluſtium teſtem illius verbis ſuam nititur de *trãſenna* fulcire ſententiam: Idem exemplum Salluſtianum refertur a Macrobio in tertio ſaturnalium. Exempla Plautina, quæ iam recenſuimus, cum Serui opinione conueniunt.

Illud quoq; apud eundem in mentem venit, quod indiget modicæ caſtigationis, *vinceretis ceruum curſu, vel glabatorem gradu*, vbi *gralatorem* legendum eſſe Feſtus Varroque notificant, qui ambo hæc Plautina verba allegantes *gralatorem* dici demonſtrant a gradu magno: Et hi proprie ſunt *gralatores*, qui perticis ſuperſtantes magnis paſſibus gradiuntur. Has vero Plautinas mendas aliaſque compluſculas dubio procul impreſſoribus adſcribimus, non autem correctori Georgio Alexandrino, qui in memoria noſtra vir doctiſſi-

doctiſſimus eſt,in cuius ingenium eruditionemq; eruditiſſimam, tam turpia errata non cadunt.

In Penulo introducitur ſeruus lenonis nomine *Syncerastus*,qui ita loquitur: *Si herus meus me eſſe locutum cuiquam mortali ſciat, cõtinuo is me exſincera fecerit.* Iampridẽ didici Varrone docente *Syncerastum* eſſe,omnem medullam antiquo vocabulo Græco. Ex qua Varroniana doctrina ita hunc Plautinũ locum interpretor, vt dicat ſeruus *Syncerastum* ſe futurum *exſyncera*,hoc eſt,*ſine ſyncerasto*, id eſt,medulla & pinguedine,propter verbera quæ ſibi irrogabit herus leno,ſi reſciuerit eum eſſe cum aliquo collocutũ. & ita facetiſſime in nomen ſuum iocatus eſt,qui dicebatur *Syncerastus*, quaſi medulloſus. Quod ſi ita legas me *exſyncerastum fecerit*,nõ abſurde leges,*vt exſyncerastus* dicatur nomen contrarium *Syncerasto*,quemadmodum ab eodem Plauto *expeculiati* dicuntur ſerui *ſine peculio.* Et hæc erit ſententia vrbaniſſima Plautini ſerui tanquam dicat, *ego qui nunc Syncerastus quaſi medulloſus & pinguis vocor*,male mulctatus ab hero perdam priſtinũ nomen,& fiam *exſyncerastus*, quia factus macer & emaciatus flagris domini,melius nominabor & verius *exſynceratus* quam *Syncerastus.* Et ita ſales Plautini ex nominis ſignificatione ducuntur,ſicut in Perſa paraſitus Saturio cum eſuriret,ait *eſurio venio,nõ aduenio Saturio*,tanquam qui eſurit & famelicus ſit,non vero nomine vocetur *Saturio*,quod a *Saturitate* deriuatur,meliuſq; *eſurio* tanquam ab eſuritione ſit nominandus. Sed hæc hactenus. Interdum vnius tantũmodo literæ atque inuerſio totã immutat inuertitq; ſententiam,ſicuti licet intueri in his verbis,quæ apud Curtium dicit Alexander militibus ad conciones vocatis. *Veſtram virtutem rerum quas geſturus ſum, vadem prædamque habeo*,ſane immutatio eſt vnius literæ in ea dictione *prædam* cum *pradem* legendum eſſe & ab ipſo Curtio ita ſcriptum fuiſſe proculdubio credamus. *Præs* autem ſignificat ſponſorem , qui obligat ſeſe quique a magiſtratu interrogatus, vt præſtet , quod promittit , reſpondet ſe *pradẽ eſſe. Prædes* vero differunt *vadibus*, quoniã vas appellatus eſt,qui pro alio vadimonium promittebat,vt docet Marcus Varro,quamuis de *vade* aliter tradiderit Laurentius Vallẽſis. Quartum ex Auſonii lectione intelligi datur,hæc eſt,differẽtia inter *vadem & prædem*,quod *vades* dantur in re capitali,*Prædes* vero in lite numaria. Verſus Auſonii,quibus hæc differentia tradita eſt mox monoſyllabis hi ſunt. *Qui iubet in pœnam capitali ſupplicatio? vas. Quod cum lis fuerit nummaria quis dabitur ? præs.* De *præde* idem ſcribit Feſtus quod Varro. *Prædes* popoſcit Tribunus Plebis a Scipione Aſiatico,cui mulctã irrogauerat, *vt auctor eſt Gellius.* De prędibus in ſignificatu crebrá mẽtio eſt apud ſcriptores opinatiſſimos De prędibus ita ſcribit Aſconius *Prædes dici fideiuſſores,* quorũ bona pdia dicũtur Igitur Alexãder magnus dicit apud Curtiũ,ſe habere virtutẽ militarẽ pro *vade & præde*,tanq̃ militũ virtus ſatiſfecerit &

cam *melonis paginam*, apices atramento formatos *notas furua ſepia*, & pro verſiculis amatoriis *Cnidios modulos* dicit. Ideoque autem, vt ſigillatim ſingula explicemus, obſcuritatemque hanc illuſtremus literas *Cadmi filias* vocat, quoniam Cadmus literarum inuentor fuiſſe perhibetur, qui e Phœnice in græciam ſexdecim numero attuliſſe fertur a Plin *lib. v. j. de natu. hiſtor.* Vnde antiqui græci literas Phœniceas cognominauerũt, *vt auctor eſt Herodotus in Terpſichore.* Ait idem ſcriptor, ſe vidiſſe in templo Apollinis *literas Cadmeas* in tripodibus quibuſdam inciſas magna ex parte Ionicis literis cõſimiles. Quin etiam Cornelius Tacitus Cadmum auctorem literarum fuiſſe autumat, rudibus adhuc græcorum populis. Non me præterit alia ab aliis ſcriptoribus de origine literarum cõmemorari, quibus in præſentia ſuperſedebimus, cũ ad rem noſtrã non pertineant. *Nigellas* optimo epitheto literas cognominat, propterea quod ex atramento ſcriptorio conficiuntur. *Melonis* vero *paginam* papyrum nuncupant, quæ peculiariter naſcitur in paluſtribus Ægypti, aut quieſcentibus Nili aquis, *vt docet Plin. lib. xiij.* Vnde *Niliaca* & *Niliotica papyrus* appellatur ab idoneis ſcriptoribus. *Melo autem*, apud antiquos Latinos dictus eſt *Nilus*, ſicut Telamon Atlas, *vt tradit Seruius & Feſtus.* Per notas *furua ſepia* ipſas literarum formas atramento ſcriptas intellige. *Sepia* enim pro ſanguine habet atramentum, quod vbi apprehendi ſe ſenſit effundere conſueuit, & ita in fuſcata aqua abſconditur, *vt meminerunt Plin. & Ariſtot.* Inde *ſepiam* accipimus pro atramento, & ita accepit Perſius eo verſu: *Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha.* Quod autẽ ait *Cnidios modos* intelligit verſiculos amatorios propter Venerem reginam Cnidi Paphique, *vt ait Horatius.*

In Epiſtola ad Symmachum loquẽs de *grypo* ternarii numeri ita inquit: *Hunc cum velut galinaceus Euedionis, ſitu cartes pulueris eruiſſem excuſſum relegi.* Mendum eſt in illo *Euedionis* pro quo nos emendauimus *Euclionis*, & ita emendandum eſſe iudicabit, quicunque legerit vel ſolam Plauti *Aululariam*, in qua inducitur ſenex ille nomine *Euclio* omnium mortalium auariſſimus, qui gallum gallinaceum domeſticum, & Staphilæ anus peculiarem fuiſſe obtruncauit, propterea quod eum viderat occipientem *ſcalpurire vngulis*, vt vtar Plautinis verbis, vbi defoſſa erat aula illa auri plena. Itaque adhunc gallinaceum Euclionis alludens Auſonius ait ſe ita a ſitu pulue reo, qui cartas infeſtat, eruiſſe librum, velut gallinaceus Euclionis ſcalpebat vngulis terram, tanquam eruere vellet theſaurum ſenis, in aula defoſſum.

Eiuſdem in monoſyllabis eſt iſte verſiculus: *An Lybia ferale malum ſis Romula vox ſes.* Menda eſt in nouiſſimo verbo, quam nos ita correximus vt pro *ſes*: emendes *ſeps*. Eſt autem *ſeps* ſerpentis genus ex cuius ictu mẽbra percuſſa putreſcunt. Vnde & nomen mutuari videtur, *ſepo* enim verbum græcum ſignificat *putrefacio*, &

ſepſis

ſepſis dicitur putrefactio De id genus ſerpẽtibus ita ſcribit Solinus in Polihiſto: *Ictus ſepſũ putredo ſequitur*, Lucanus in nono Pharſaliæ hoc verſu naturam ſepis luculenter expreſſit. *Oſſaque diſſoluens cum corpore tabificus ſeps*, vbi epitheto elegantiſſimo & Etymologiæ accommodato vſus eſt. Idem decentiſſime narrat *ictu ſepſu* exigui ſabellum militem Catonianum fluente cute fuiſſe conſumtum, eiuſque cuncta viſcera in terram effluxiſſe. Auſonius *ſepſem* vocat *ferale malum Libyæ*, quoniam Africa ſerpentibus adeo fœcunda eſt, vt mali huius merito potiſſimum palma illi detur. Sẽſus eſt Autoris per interrogationem quærentis, an *ſeps* ſit Romula vox, hoc eſt, latina dictio, nam Græca potius eſſe videtur vel Græcanica cum a verbo græco deriuetur, de quo iam diximus.

Apud iuriſcõſultos in titulo ad *legem Corneliam de ſiccariis*, duę ſunt iunctim dictiones deprauatæ, & ex Latinis per incuriã librariorum ad barbaras dictiones traductæ. Nam in omnibus codicibus *Pytiuocarpas* aut *Bobuſtrum* legimus, cum legere debeamus *Pythiocampas* aut *Cupreſtin*, Nam *pythiocampæ* ſunt erucæ venenatæ in pino naſcentes. Vnde & nomen mutuantur: Græce enim *pitys* vocatur pinus. Vnde & Pityuſę inſulæ a Græcis dictæ a *frutice pineo* monumentis ſcriptorum inclytæ. Campe vero ſignificat *brucum ſiue erucam* a flexura, quæ Græcæ dicitur καμπη: *Pityocampę* quæ ſint docet Plin. luculentiſſime pauciſſimis verbis: quæ ſunt ex 23 tranſcripta. *Vſus ſæpe contra Cantharidas Bupreſtin pinorum erucas, quas Pityocampos vocant ſalmandras & contra venenata mordentia*. Idem in 29. ſcribens de Cantharidibus inquit. *Vis earum adurere corpus: cruſtas abducere, eadem Pityocampis picea naſcentibus*. Scribit Columella lib. 12. hæc verba *Beſtiola quæ a nobis appellantur erucæ græce campæ nominantur*: Idem docet in lib. de cultu hortorum: *Has beſtiolas occidere omnes, & mori, ſi mulier quæ in menſtruis eſt ſolutis crinibus: & nudo pede ter circum areolas horti ducatur*. Verſus Columellæ hic eſt: *Voluitur ad terram diſtorto corpore Campe*. Palladius quoque de iiſdem vermiculis ita ſcripſit in primo de re ruſtica. *Campas nonnulli ficulneo cinere perſequuntur. Bupreſtis autem animal eſt ſimilimum ſcarabeo longipedi, rarum in Italia fallit inter herbas bouem maxime, vnde & nomen inuenit, deuoratumque tacto felle ita inflammat, vt rumpat*. Plinius libr. xxx. a quo identidem *Bupreſtis* mentionem fieri reperies, multaq; ab eodem tradi remedia aduerſus *Bupreſtis* venena. Igitur Iuriſconſultus ſcribit pigmẽtarios, ſi cui temere dederint *Pityocampas aut Bupreſtin*, quæ ambo venenata ſunt, teneri pœna legis *Corneliæ de ſicariis & veneficiis*.

In titulo *de auro & argento legato* vetus verbum & elegans deprauatum eſt, vnius literæ adiectione, quæ menda quamuis leuis eſſe videatur, tamen ſignificatum vocabuli corrumpit elocutionemq; dehoneſtat. Ita enim ſcriptum eſt: *Certe ſi cacabes argẽteos habebat*

habebat vel militarium argenteum, dubitari poterit, an eſcario contineatur. Illud *militarium* litera vna detracta corrige eo *miliarium*, ſignificat enim *Miliarium* vas ad coquendum accommodatum, de quo ait Cato in libro de re ruſtica. *Inter orbem & miliarium vnum digitum intereſſe oportet.* Qua figura ſit *miliarium*, ſignificare videtur Palladius libro quinto ſic ſcribens: *Vas aeneum miliario ſimile, id eſt, altum & anguſtum, veſpere inter aluearia collocemus, & in fundo eius ponamus lumen accenſum.* In alio ſignificatu *miliarium* dicitur columna aurea in capite Romani fori ſtatuta, in qua inciſæ omnes viæ Italiæ terminabantur. Et hoc *miliarium* Plinii. Tranquil. Plutarch. atque Taciti monumentis eſt celebratum, iuxta hoc *miliarium* conſalutatus Otho fuit Imperator. In alio ſignificatu accipitur *Miliarenſis porticus* apud Flauium Vopiſcum in Aureliano, & apud Tranquillum in Nerone. *Porticus Miliaria*, de qua dictione alibi plura dicemus.

Dixit Iuriſconſultus digeſtis *de legatis*, *ſeruos obſonatores non videri negotiatorum appellatione contineri*, expoſuit Acurſius *obſonatores eſſe, qui cuſtodiunt dominum in lecto, vel qui reſonant & cantant domino in menſa.* O interpretationem ex pœnitentiſſimis doctrinarum ſacratariis depromtam, o miſeram & miſerandam conditionem mortalium, qui Acurſio ita addicti, ita mancipati ſunt, vt cum illo errare malint, quam cũ aliis vera ſentire. Cuius interpretationẽ ſi quis auſus fuerit improbare, ille anathema ſit, ſed (quod cum bona venia dictum ſit Acurſii ſectatorum) vbi quæſo legit? vbi didicit Acurſius hanc obſonatoris ſignificationem? profecto nuſquam, ſuum eſt inuentum, ipſe peperit, ipſe excogitauit, ipſe cum ſuis hanc doctrinam tanquam filiolam exoſculetur, nos certe riuales non habebit, qui legimus *obſonatores* dici eos, qui *obſonant*, hoc eſt, *obſonia*, quibus veſcimur, ſcienter emũt, quod a verbo *obſono* deriuatur. Vnde ait Plaut. in Bacchidibus, *obſonate pollucibiliter*, & alibi *cœnã obſonaui*, i. *obſonium emi.* Et hoc verbum frequentiſſimum eſt apud veteres. Seneca lib. epiſtolarum ad Lucilium ſexto inquit: *Adice obſonatores, quibus domini palati notitia ſubtilis eſt.* Apud Mar. diſtichon eſt, cuius lemma eſt *obſonator*, quo manifeſte declaratur, quis nomine obſonatoris intelligatur. Sic enim ait: *Dic quotus es, quanti cupias cœnare nec vnum, Addideris verbum, cœna parata tibi eſt.* Igitur Iuriſconſulti ſententia hæc erit: *obſonatores* i. eos qui præiunt emendo obſonio atque cibariis negotiatorum nomine non contineri. Sexcenta ſunt id genus apud Iuriſconſultos ab Acurſio perperam enarrata. Sed cũ ſcire leges ſit, non verba earum tenere, ſed vim ac poteſtatem (vt Iuriſconſulti tradunt) ab Acurſio *medullas*, vt aiunt *ac ſanguinem legum* exigamus, interpretamenta verborum ne petamus, ego de huiuſcemodi rebus pluribus non inuitus dicerem, niſi iam me numerum centum annotationum exceſſiſſe conſpicerem. Quo circa receptui

Philippi Beroaldi Bononienſis, contra Seruium annotationes. Ad Franciſcum Cæſarum Mediolanenſem.

COnſueuerunt religioſi agricolæ primitias frugum diis immortalibus dicare. Conſueuerunt eruditi ſcriptores elucubrata volumina, principibus quos venerantur inſcribere. Quorum ego ſecutus exemplum, te vnum ex omnibus potiſſimum delegi vir præſtantiſſime, cui mearum lucubrationum, quas nuper excuderam, primitias dedicarem. Enimuero ego te præ omnibus literarum literatorumque ſtudioſiſſimum amantiſſimumque cognoui, te ſummo ingenio, ſumma prudentia præditum, ac ſingularibus animi dotibus ornatiſſimum, ſum admiratione proſecutus, tuam in iuuenili ætate Neſtoream ſapientiam ſuſpexi, iam pridem colui, adamaui, quæ cum Illuſtriſſimis tuis principibus eſſet cognotiſſima, tibi haud immerito honoratiſſimam prouinciam iniunxerunt, vt hic apud nos Ducalis Oratoris munere quam ampliſſimo fungereris in qua quidem Præfectura virtutes tuæ ſingulares in dies magis elucent, cum omnibus noſtratibus, tam facilis comis tam vrbanus ſemper occurras, vt omnes te certatim ament ac venerentur, vt tu ſine nobis poſſis, non ſine te viuere nequeamus, vt magnus vir Ioannes Bētiuolus, qui Bononienſiũ caput eſt & columen, incredibili te beniuolentia proſequatur, de te honorificentiſſime loquatur & ſentiat, & profecto omnia quæ maximo futuro viro ſint optanda, tibi ſuperſunt. Cupient cæteri Oratores veſtigia tua ſequi, ſed pauciſſimi aſſequentur. Sed hæc hactenus ne ineptus ſim, qui tam ſtrictim virtutes tuas eximias memorando magis obſcurare videar, quam illuſtrare. Nec epiſtolicus character permittit me effuſius vagari. Accipe ergo vir circũſpectiſſime læta fronte libellum a Philippo tuo in commentarios Seruii concinnātum, & ſucciſiua tempora, his annotationibus perlegendis quæſo impertiaris. Res eſt leuicula, nec inficior, ſed quæ tamen æquo iudici diſplicere non poſſit. Quicquid, id eſt dii faxint vt monumentum ſit meæ erga te obſeruantiæ ſempiternum. Vale decus meũ, & Philippum tuum perinde ac ſoles ama.

SEruius, qui doctiſſimus a Macrobio nũcupatur, commentarios ſcripſit in Vergi. maximæ elegantiæ, nec minoris eruditionis. Vnde inter commentatores auctoritatem ſibi ſummam comparauit. Verum (vt inquit) Varro *nemo vnus omnia poteſt ſcire*, & iuxta illud Horatianum, *quandoque bonus dormitat Homerus*. Nam cum plurima a Seruio bene & erudite dicta ſint, nonnulla tamen reperiuntur parum curioſe penſiculata, & ab hiſtoriæ fide diſcrepantia, idque potiſſimum in his rebus, quæ ad Geographiam pertinent licet animaduertere, namque ea ſcripſit Seruius, quæ eruditorum aures ferre nec poſſint, nec debeant. Quapropter cum errores commentatoris non minus obſint legentibus quam proſint bonæ interpretationes, inſtitui ſummatim breuiterque annotare loca quam plurima, quæ apud Seruium magis obeliſco aſterico digna eſſe exiſtimaui, quod negotium, dum Vergilianam

Poeſim publico auditorio profiterer, ſuſcipe nō recuſaui, vt auditoribus idē me efflagitātib. gratificarer. Quibus iſta excipiētib. dictaui nō eruditionis oſtētādæ gratia, ſed vt pro viriū parte iuuarē Latinæ linguæ ſtudioſos, & potiſſimū Vergiliani poematis amatores. Non ego is ſum, q obſtrigilādi gratia Seruio vel tātillū derogare velim, aut hominis doctrinam vellicare, imo Seruiū vtpote optimum cōmentatorem laudo & lectito. Sed quandoque deficientem ac minus recte enarrantem emendare contendi, ſtudio *ſucciſiuo* & opera (vt aiunt) *tumultuaria*. Exiſtimans me facturum eſſe operæ pretiū, ſi ea, quæ partim manca, partim inerudita apud Seruium legebantur, noſtra induſtria integra & erudita legerentur. Proinde lectores rogo, quæſoq; vt hæc qualiacunq; ſunt boni conſulant, nec prius improbare moliantur, quàm improbatione ac cēſuria nota digna eſſe cōpererint, & hoc potiſſimū peto, ne quiſpiā cupiditate mordendi exiſtimet, me ſolicitatum iſta ſcripſiſſe, qui profecto ſtylū in manes defuncti ſtringere ſuperſediſſem, niſi mihi perſuaſum foret commentarios Seruii incuria temporum fuiſſe deprauatos mutilatosq; nec tales ab ipſo, quales nunc paſſim leguntur fuiſſe publicatos. Hoc autem inprimis obſeruaui, vt cōmodiſſime, quid mihi videretur, explicarē, idq; fulcirē ac roborarē auctoritate excellentiſſimorū ſcriptorū, quibus fides ab eruditis maior adhiberi ſolet, quam Seruio, & ne prolixior prologus faſtidium pariat, hinc ordiemur, præponentes verba Seruii, deinde noſtra ſubiicientes.

Seruius. *Latium duplex eſt, vnum a Tyberi vſque fundos, aliud inde vſq; ad Vulturnum.*

Philippus A Seruio diſſentit Plinius ſcribens in iij. naturalis hiſtoriæ libro: *Latium antiqui a Tyberi vſque Circeios fuiſſe ſeruatum, deinde vſq; ad Lirim fluuium proceſſiſſe*, quod etiam refert Solinus in collectaneis.

Seruius: *Genus vnde Latinum. Nouimus quod victi victorum nomen accipiunt.* Potuit ergo victore Ænea perire nomen Latinum. Sed volens ſibi fauorem Latii conciliare, nomen Latinum non ſolum illis non ſuſtulit, ſed etiam Troianis impoſuit.

Philippus. Melius & verius locum Vergilianum declarant verba Liuii ita ſcribentis: *Æneas aduerſus tanti belli terrorem, vt animos Aboriginum ſibi conciliaret, ne ſuo eodem iure ſolum, ſed etiam nomine omnes eſſent, Latinos vtramque gentem appellauit.* Hoc idem a Strabone in v. refertur, & Iuſtinus quoque in xxx. ſic inquit, *Quid Latinos populos qui ab Ænea conditi videntur.* Ex his manifeſtiſſime apparet, cur Poeta dixerit, *Genus vnde Latinum.* Non inficior tamen a Vergi. Latinos populos appellari tanquam ita nuncuparentur ante aduentum Æneæ, cuius rei vel ille verſus argumento ſit: *Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos.* Quod ſi verum, id eſt, quod Liuius, Iuſtinus, ac Strabo memorant, apparet non Latinos ante Æneam fuiſſe nuncupatos, ſed *Aborigenes*

Digitized by Google

tes ac *Laurentes*, quos poſtea Æneas *Latinos* nũcupauerit. Præterea apud ſcriptores idoneos non memini legiſſe, quod victores victis nomina immutarent. Id quiſque ſecum poterit penſitare & ſequi, quod probabilius iudicabit.

Ser. *Vnius ob noxam. Noxam* pro *noxiam. Noxia* culpa eſt, id eſt, peccatum, *noxa* autem pœna.

Phil. Apud eruditos & idoneos ſcriptores *Noxa* pro culpa reperitur frequentius, quam pro pœna, quod Iuriſcõſ. apertiſſime oſtẽdit ſcribens de verb. ſig. *Noxa appellatione omne delictum contineri.* Inde *noxales actiones* nominantur a noxa, hoc eſt, maleficio & peccato ſeruorum. Quint. in declamationibus inquit: *Manifeſtiſſima quaq; noxa*, id eſt, *delicto* Ouidius: *Inuidiam noxa detrahit illa mea*, id eſt, culpæ. Liuius: *Ob quam meam noxam*, id eſt, *delictũ*, & ita paſſim apud eruditos *noxa* accipitur. Vnde Vergilius proprie locutus eſt *Vnius ob noxam*, id eſt, culpam, nec exponendum eſt, prout exponit Seruius *noxam* pro *noxiam*. Quin etiam *noxa* ſignificat dãnum & periculũ ac detrimentum, in qua ſignificatione ſæpiſſime apud priſcos reperitur. Ouidius: *Nocte nocent potæ, ſine noxa luce bibũtur.* Columella, *Nebulas ac pruinam ſine noxa perfert*. Et alibi: *Omnẽ iniuriam ſine noxa patitur.* Suetonius: *Sine vlla ſua noxa adeſſent Idus Martiæ.* Noxia vero ſæpius adiectiuum eſt, quam ſubſtãtiuum, & ſignificat *nocẽtem*, cuius rei plena ſunt omnia, & *noxij ſontes* nuncupantur. Curioſus profecto lector ex frequenti antiquorum lectione cõperiet, id veriſſimum eſſe, quod a nobis traditur, & differentiam illam Seruii, vtpote futilẽ ac prærancidam eſſe repudiandam.

Ser. *Nouem ſunt inſulæ Æoliæ poſt fretum Siciliæ.*

Philippus. Geographi omnes ſcribunt *inſulas Æolias* eſſe numero ſeptem, non nouem, quarum nomina hæ ſunt *Lipara, Hiera, Strogyle, Didyme, Eriphuſa, Phenicuſa*, & nouiſſima *Euonymos.* Strabo in ſexto, Plinius in tertio, Solinus: Mela de Æoliis quę aliis nominib. *Vulcaniæ Lipareæ*, Epheſtiades, nuncupantur, ſcribentes numero tantummodo ſeptem eſſe dixerunt, quibus vtpote orbis ſitum deſcribẽtibus credere malim, quam Seruio Grammatici partes vſurpanti.

Ser. *O terq; quaterq; beati*, id eſt, ſæpius, finitus numerus pro infinito.

Philippus Eruditis auribus non ſatisfacit Seruii interpretatio, perinde ac vulgaris & frigiduſcula. Elegantius & eruditius Vergilianũ carmẽ interpretatus eſt Macrobius, qui in primo in ſomniũ Scipionis, cum ſeptenarium numerum eſſe perfectiſſimum docuiſſet, deque eius vi ac poteſtate multa diſſeruiſſet, ita ſubiũxit: *Vnde Vergilius nullius diſciplinæ expers & per omnia beatos exprimere volens ait: O terque quaterq; beati.* Hactenus Macrobius, cuius ſententiæ aſtipulatur Tibullus illo verſu: *O mihi felicem terque quaterq; diem.* Qui quidẽ verſiculus nõ ſecus a Tibullo pnũtiatus eſt,

quam a Virgilio: *o terque quaterque beati*, quod æmulatus eſt (vt opinor) Syllius ſic ſcribens: *Fœlix o terque quaterque frater*: Non me præterit Strabonem enarrantem illud Homericum, terque dicere. uomit, ſcribere, quod talis ſuperlatio ab omnibus vſurpatur. Vnde Homerus ait *ter beati Danai ter excrabiles & terq; quaterq; beati.*

Ser. *Maturate fugam*, cum *maturitate*, id eſt, cum *tranquillitate diſcedite.*

Phil. Inſulſa mediusfidius, hæc eſt expoſitio, tãquam *maturitas* ſignificet *tranquillitatem*, & *maturare tranquillum facere*, magis itaque Macrobio credendum eſt, qui in ſexto Saturnaliũ illud Virgilianum declarans ſic ſcribit: *Maturum eſt quod neque citius neq; ſerius ſed medium quiddam & temperatum eſt.* Et paulo poſt. *Sic ergo & Virgilius inducit Neptunum diſceſſum ventis imperantem, vt & tam cito diſcedant tãquam fugiant, & tamen flandi mediocritatem in regreſſu teneant, tanquam mature, id eſt, temperate abeuntes.* Apud Gellium caput eſt elegantiſſimum, quo quid *mature* & *maturare* ſignificet, abũde mõſtratur. Cuius verba mutuatus eſt Macrobius.

Ser. *Heros vir fortis dicitur plus ab homine habens.*

Phil. Nimis conciſus eſt Seruius in explanatione Heroum, nec abſolutam expreſſit rem, non parua ſignificatione. Audiatur itaq; Auguſtinus copioſiſſime docens qui ſint Heroes libr. x de ciuitate Dei his verbis: *Nomen Heroum a Iunone dicitur tractum, quod Græce Iuno Hera appellatur, & ideo neſcio quis filius eius. ſecundum Græcorũ fabulas, Heros fuit nuncupatus, hoc videlicet myſticum ſignificante fabula, quod aer Iunoni deputetur, vbi volunt cum dæmonibus Heroas habitare, quo nomine appellant alicuius meriti animas defunctorum.* Idem vij. *Inter Lunæ gyrum nimborum ac ventorum cacumina æreas eſſe animas, ſed eas animas nõ oculis videri, & vocari Heroas & Lares & Genios.* Ex his liquido patet qui ſint *Heroes*, & vnde nomẽ ſortiantur. Trimegiſtus quoq; auctor eſt, *Heroas* habitare inter aeris puriſſimã parte ſupra nos & terrã, vbi nullus eſt nebulis locus. Minime prætereundũ eſt id quod Martianus Capella tradit in nuptiis Philologiæ *Heroas* videlicet ab *Hera* quæ terra dicitur, eſſe nũcupatos. Iſta curioſo interpreti fuerãt inueſtigãda & enarrãda, niſi forte Seruius exiſtimauit ſatis ſuperq; eſſe, id quod tractabat mutilatum tradere atq; conciſum, cũ boni tamen Grãmatici officium ſit Etymologias, verborum ſignificataque vberrim explicare.

Ser. *Ex Illyrico venit quidam Henetus rex, qui Venetiam tenuit, a cuius nomine Henetiam dictam, poſteri Venetiam nominauerunt.*

Phil. Admiror Seruiũ in tã manifeſtariũ errorẽ incidiſſe, idque ſcripſiſſe, ꝙ a nullo hiſtoricorũ traditũ ſit, cum omnes idonei ſcriptores conſono ore conſcribant, in Paphlagonia regione Aſiatica fuiſſe populos *Henetos* nominatos, a quibus in Italia oriundi ſint cognomines eorum Veneti. Hoc Liuius in primo, Plin. in vj. Cornelios Nepos, &, Quint. Curtius memoriæ prodiderunt. Strabo

vero

vero opinatur *Venetos Italicos*, a Venetis Galliæ populis, Coloniam fuiſſe deductos, iſtorum omnium (vt arbitror) merito Seruii eſt exploſa ſententia.

Ser. Iulius Cæſar dictus, quod cæſo matris ventre natus eſt.

Philipp. Celeberrimi ſcriptores & potiſſimum Tranquillus ac Plutarchus ſcribunt, Cæſarem matri *Aureliæ* olim dixiſſe: *Mater aut Pontificem, aut exulem filium hodie videbis.* Eadem laudatur quod nurum ſemper obſeruauit, & ſingulari pudicitia fuerit prædita, atque vixerit, floruerítque viuente atque florente filio Cæſare. Præterea non ipſe Iulius Cæſar dictator apud Romanos primus hoc nomine decoratus eſt, ſed Scipio Africanus, vt auctor eſt Plinius, cuius verba hæc ſunt ex libr. 7. *Auſpicatius enecta parente gignuntur ſicut Scipio Africanus prior natus, primusq; Cæſar, a cæſo matris vtero dictus.* Solinus idem ſcribens Plinii verba corroborat. Hoc in loco memorandum eſt id, quod a Spartiano de *Cæſarum* nomine refertur, qui in Ælio Vero Imperatore tradit, eum qui primus Cæſar appellatus ſit, hoc nomen eſſe ſortitum ab elephanto, qui lingua Maurorum *Cæſa* dicitur, in prælio *Cæſo*. vel quia mortua matre *cæſo* ventre ſit natus, vel cum magnis crinibus ſit vtero parentis effuſus, vel quod *oculos cæſios* habuerit.

Seruius *Compago* vſurpatum eſt, *compaginis* autem nemo penitus dicit.

Philip. Sententiam Seruii refellit Manlius in primo Aſtronomicon ſcribens: *Interdum æquali laterum compagine ductus.* Idem in eodem: *Aeriam in nebulam clara compagine verſus*: Et Ouidius in primo metamorphoſeos: *Atq; ita diſparibus calamis compagine ceræ.* Et Seneca in 14. Epiſtolarum ad Lucillium cuius hæc verba ſunt: *Siue flammarum violentia compaginem ſolis rupit, ſiue vetuſtas.* Inde *compaginatio* & *compaginatus* deriuatur, qua dictione vtitur ſæpius Hieronymus, Auguſtinus, & Ioſephi interpres Ruffinus.

Seruius *Auguſtus in primo Quirinus dictus eſt, & inde Cæſar, poſtea, quod obtinuit Auguſtus, ſicut Suetonius probat.*

Philip. Cum talia in commentariis Seruii lego, in eam ſententiam pedibus vado, vt exiſtimem eos fuiſſe adulteratos, & in plurimis locis corruptos, mutilatos, inuerſos. Etenim Suetonius nuſquam hoc refert. Ceterum ſic ſcribit in Auguſto: *Infanti cognomen Thurino inditum fuiſſe, poſtea Caii Cæſaris, deinde Auguſti cognomen aſſumpſiſſe, alterum teſtamento maioris auunculi, alterum Munatii Planci ſententia, cum quibuſdam cenſentibus Romulum appellari oportere, quaſi & ipſum conditorem vrbis præualuiſſe vt Auguſtus potius vocaretur. Thurinus autem vocatus fuerat a pago Thurino.* Nulla mentio, nullum verbum a Suetonio fit, quod *Quirinus* fuerit nominatus, niſi fortaſſis credere velimus in aliis a Tranquillo ſcriptis opuſculis huiuſce rei habitam eſſe mentionem, quod exi-

ſtimare ridiculum eſt: namque in commentariis Seruii etiam Plinius ſæpiſſime allegatur, ſed perperam. De his rebus, quarum nulla penitus apud Plinium fit mentio, quemadmodum de *Lycisca* ſcribens Seruius ait: *Lycisca ſunt, vt etiam Plinius dicit, canes nati ex lupis & canibus.* Hoc nuſquam apud Plinium reperitur, nuſquam in Plinio lectum eſt, qui quidem refert *canes in Gallia e lupis concipi, ſicut apud Indos e Tigribus*, ſed appellari *Lyciscas* minime tradit. Idem *Crocutas* nuncupat ex cane lupoque conceptos. Quin etiam dicit Seruius a Plinio in nat. hiſt. mentionem fieri, de *Lauandis cadaueribus & conclamandis*, cum apud Plinium nullum ſuper hoc verbum ſic ſcribentem de his, qui dicti ſunt reuixiſſe. Libuit hæc duo exempli cauſſa ponere, cum ſæpiſſime (vt diximus) Plinium falſo citet Seruius, qui Ouidii quoq; allegat metamorphoſin referens fabulam *Phyllidis*, cuius rei nulla penitus mentio in eo opere facta reperitur. Ex his itaq; ego cõiecto aut mutilatos fuiſſe Seruii commentarios, aut non fideliter exſcriptos: non enim auſim affirmare tantum alioqui virum, tam pueriliter deliraſſe, niſi fortaſſis idem Seruio crimini damus, quod Senecæ dat Quintilianus, videlicet quod ab his, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus fuerit. Nos ad propoſitum inſtitutum redeamus.

Seruius: *Hiſtoria eſt eorum temporum quæ vidimus vel videre potuimus: Annales vero ſunt eorum annorum, & temporum quæ ætas noſtra non nouit.*

Philippus. Etſi Seruio in hac re, Iſidorus libro primo etymologiarum ſuffragatur, tamen apud me pluris eſt auctoritas Ciceronis & Gellii, qui (vt opinor) & Seruio & Iſidoro doctiores exſtiterunt. Etenim Gellius in 5 eos arguens, qui de *hiſtoria & annalibus* idem quod Seruius tradiderunt, inquit: *Annales omnino id eſſe quod hiſtoriæ ſint. Hiſtorias non omnino id eſſe quod annales ſint, tanquam alterum ſpeciale nomen ſit, alterum generale. Itaq; hiſtoria erit rerum geſtarum expoſitio: Annales vero libri ſunt, id, quod factum quoq; anno geſtumue ſit continentes. Hiſtoria quo conſilio qua ratione res geſtæ ſint demonſtrat, affectus habet, auditorem commouet. Annales autem nudi ſunt, nihil habent incitamenti, nec commouere quicquam poſſunt, ſimpliciter ſine vllis ornamentis, ſine fuco, ſine affectibus res geſtas continentes.* De quibus annalibus ita ſcribit Cicero lib. 2. de Orat. *Erat hiſtoria annaliũ confectio, res omnes ſingulorũ annorũ mandabat literis pontifex maximus, efferebatq; in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi, iiq; annales maximi nominãtur.* Vergilius itaq; omnium rerũ peritiſſimus ex perſona Æneæ tanquam pontificis dixit in primo: *Et vacet annales noſtrorum audire laborum.* Nam cum Pontifex annales conficiat & Æneas a Poeta perinde ac Pontifex inducatur, merito *annales* appellat hiſtoriam rerum ſuarum. Et hic Maronianus verſus a Macrobio cum diligentia lectus eſt, & eruditiſſime expoſitus enu-

Digitized by Google

enucleatuſque, a Seruio autem parum curioſe examinatus penſitatuſque.

Ser. *Incuſare proprie eſt ſuperiorem arguere. Accuſare vero vel parem vel inferiorem.*

Phi. Quis nō videt falſam ac penitus inanem eſſe differentiam, quam Seruius nobis perſuadere contendit: nemo fere eruditorũ in Latina lingua ita loquitur, nemo hanc differentiam obſeruat, quinimo ſæpiſſime ſecus legitur: *Cæſar in primo commentario omnium ordinum adhibitis ad id conſilium centurionibus vehementer eos incuſauit.* Certe Cæſar militibus ſuis maior eſt, non minor, & tamen contra Seruii diſciplinam dicit ſe illos *incuſaſſe*: Et profecto latiniſſime locutus eſt. *Incuſare* enim ſignificat reprehēdere vel culpare ſine aliquo diſcrimine. Hinc Cor. Tacitus inquit: *Intemperiem cœli incuſantes.* Et apud Diomedem legitur: *Incuſante Cicerone Catilina conuictus eſt*: Quod quidem exemplum de maiore in minorem dici nemo inficiatur, cum conſul Cicero fuerit, & Catilina priuatus. *Accuſare* vero ab auctoribus idoneis vſurpatur, nuſquam obſeruata fetutina illa & rancida Seruii obſeruatione, qua de re exempla ideo ponere ſuperſedeo, quia talibus ſcatent ſcriptorum cuncta volumina.

Ser. Dixit Terentius: *Quod pleriq; omnes faciunt adoleſcentuli, ordo eſt quod omnes faciunt adoleſcentuli, vt animum ad aliquod ſtudium adiungant: pleriq; equos alere, pleriq; canes.*

Phi. Iſthæc moroſa nimis Seruii diſtinctio Terentiana verba obſcurat, & ex apertis facit operta, ex nitidis ſordida, ex manifeſtis ambigua: namque modus loquendi eſt apud eruditos, vt ita dicant *pleriq; omnes* pro vna parte orationis, quod diligenter animaduertit Donatus apud Terentium & curioſius auctius demonſtrauit, ſcribens, quod *pleriq; omnes* pro vna parte orationis dixerunt veteres, vt *plusſatis*, allegatque illud Neuianum. *Pleriq; omnes ſubiugant ſub ſuum iudicium.* Hoc locutionis genus vſurpant locupletiſſimi ſcriptores, inter quos haud dubie numeratur Gellius, qui ita ſcriptum reliquit in primo: *Verſus iſtos ex Georgicis pleriq; omnes ſic legunt.* Et alibi: *pleraq; omnia veterum literarum quæſita*: Et Macrobius: *Vultis ne diem ſequentem, quem pleriq; omnes abaco & latrunculis conterunt.*

Ser. *Apparet errare eos qui triclinium dicunt, ipſam baſilicam vel cœnationem.*

Phi Errauit ergo Quintilianus, qui in vndecimo *triclinium* pro *cœnatione & conclaui* poſuit ſic ſcribens: *Vix eo limen egreſſo triclinium illud ſupra conuiuas corruit.* His verbis haud dubie Quintilianus *triclinium* appellat id, quod Cicero *conclaue* nominauit in ſecundo de Oratore, vbi idem quod Quintilianus, exemplum referens, inquit: *Hoc interim ſpatio conclaue illud vbi epularetur Scopas, concidiſſe.* In eodem quoque exemplo enarran-

Digitized by Google

do Valerius Maximus ita ſcribit: *Eo momento temporis triclinium in quo Scopas epulabatur collapſum eſt.* Vbi *triclinium* pro *cœnatione* apertiſſime ponitur. Quod ſi vera eſt opinio Seruii, errauit etiam Vitruuius architectus, qui in 6. docet, quemadmodum *Triclinia* partim æſtiua, partim hyberna ſint ædificanda, & in quam cœli partem vertenda. In expoſitione itaque *triclinii* Seruio in parte ſuffragor, namque in eo quod ait *triclinium* ſterni ſolitum fuiſſe, quoniam antiqui tribus ſtratis lectis epulabantur, homini aſſentior. Vnde & apud Plinium legimus *triclinia* Romæ fuiſſe argentea & ærata, quæ proculdubio pro *ipſis lectis diſcubitoriis ac tricliniaribus* accipiuntur. Nam & Liuius idem referens ait: *Lectos æratos ab exercitu Aſiatico Romam adductos.* Quod autem inficiatur, Seruius, nuſquam *triclinium* pro *cœnatione* reperiri, in hoc ab eo apertiſſime diſſentio, & vt diſſentirem, monuit me vetuſtiſſimorum ſcriptorum auctoritas, quos teſtes citaui, quibus magis profecto credendum eſt, quam Seruio. *Triclinium* itaque vt breuiter concludam, ipſos *lectos diſcubitorios* ſignificat, & ipſam *cœnationem*, & in vtraque ſignificatione eleganter & erudite vſurpabimus.

Seruius. ***Inter penum & cellarium hoc inter eſt, quod cellarium eſt paucorum dierum, penus vero longi temporis.***

Philip. Conueniebat erudito Grammatico diffinire quid ſit *penus*, deinde differentiam *peni* & *cellarii* demonſtrare. Enimuero ex verbis Seruii nemo intelligit quid ſignificet *penus*, quod profecto interpretatione digniſſimum eſt, cum in eo non pauci per inſcitiam a veritate deerrauerint, qua quidem in re, eandem caſtigationem meretur Seruius, qua apud Gellium quiſpiam inſolens ac oſtentator Grammaticus taxatur, qui de variis generibus *penoris* variiſque declinationibus inſolenter diſſerens, a Phauorino interrogatus, quid eſſet *penus* muſſitabat, atque hallucinabatur, quocirca cum Seruius quid *penus* ſit non dixerit, nec ſatis erudite a *cellario* diſtinxerit, exiſtimaui me facturum operæ pretium, ſi illa quę de *penu* legi, quæ didici, quæ vigilando depræhendi, quæ a Seruio non traduntur, in medium afferrem, & his commentariis intexerem, ad iuuandam ſtudioſorum ſcholaſticorum eruditionem. Eſt itaque *penus* (vt Cicero in ſecundo de natura Deorum elegantiſſime docet) *omne quo veſcuntur homines.* Cui ſuffragatur Feſtus ſcribens, *penora* dici res neceſſarias ad victum quotidianum. *Penarium vero (vt inquit Varro) appellarunt locum in quo penus ſeruabatur.* Ciceronis ac Feſti auctoritatem corroborant verba Sceuolæ Iuriſconſulti, qui ad demonſtandam *penum* ita ſcripſit: *Penus* eſt, inquit quod *eſculentum aut potulentum eſt.* Ceterum vnde ipſum *penoris* nomen deducatur, commodiſſime declarat Phauorinus apud Gellium his verbis: *Quæ longa vſionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo quod non in promtu ſint, ſed intus & penitus habeantur penus*

Digitized by Google

nus dicta ſunt: Et apud Iuriſconſultos titulus eſt de *penu legata* vbi quæ appellatione *penus* intelligantur, copioſiſſime diſputatur. Præterea officium fuerat diligentis commentatoris illud quod a Grammaticis ac literatoribus quæri ſolet de Virgiliano verſu, non tacere, vtrum ſcilicet, legendum ſit, *quibus ordine longo Cura penum ſtruere*, an *longam penum*, Vtrunque enim legi ſolitum eſt. Huc adde quod *Cellarium* vix vnquam in ea ſignificatione quam tradit Seruius reperitur, videtur enim *Cellarium* ea figura dici qua *panarium, granarium, penarium*, vt pro cella ac reſpoſitorio potius accipiatur, quam pro ipſis rebus reconditis, quemadmodum inquit Varro: *panarium dicitur vbi panis ſeruatur, granarium vbi granum reconditur, & penarium vbi penora cuſtodiuntur*: Hoc ita eſſe docet Donatus ſcribens *cellarium* dici a *ponendis celandiſq; rebus eſculentis & potulentis*. Quin & Iuriſconſultus digeſtis de legatis apertiſſime oſtendit, *Cellarium* ipſum eſſe locum non res. Cuius verba hæc ſunt: *Item Cellarium iunctum eidem Dita ab hærede meo ei concedi volo*. Apud Columellam titulus eſt *quemadmodum villica tractare debeat penora ſiue cellaria*. Quæ quidem inſcriptio ſi non eſt ſubdititia, indicat *cellaria* idem eſſe quæ *penus* & fere congruit cum ſignificatu Seruii. *Cellarius* vero maſculino genere dicitur is, qui præeſt *cellario & penoribus recondendis*, de quo videtur intellexiſſe Plautus inquiens: *Sum promus, condus, procurator, peni*. De hoc Martialis: *Hic Cellarius experitur artes*. Et Columella in 13. *Quibus* inquit, *ſtudium fuit piſtoris & coci non minus Cellarii diligentiam ſuis præceptis inſtituere*: Et alibi: *Vt cibus*, inquit, *& potio ſine fraude a Cellariis præbeatur*.

Ser. *Cum reſponſum fuiſſet, illic imperium fore vbi & Palladium, adhibito Mamurio fabro multa ſimilia facta ſunt*.

Philipp. Nemo ſcriptor idoneus quod equidem ſciam tradit hoc, imo omnes conſono ore referunt: *Peltam de cœlo lapſam, in Numæ manus decidiſſe*: Ad cuius ſimilitudinem & formam vndecim alias *peltas*, hoc eſt, breuiora ſcuta Mamurius inter opifices ſolertiſſimus fecit, tanta arte, vt vera *pelta* vix dignoſceretur, hoc ſcribit Plutarchus in Numa, hoc Ouidius in Faſtis, hoc Dionyſius Halicarnaſſeus in ſecundo. Hæc fuerunt illa celebratiſſima *Ancylia* quæ per vrbem tripudiantibus ſaliis in honorem Martis circumgeſtabantur. Atque id Seruius ipſe confinxit, ipſe peperit, ipſe ſolus excogitauit, nulla fretus auctoritate, quod de Palladiis a Mamurio factis fabulatur.

Seru. *Barba ſingulari numero hominum, plurali quadrupedum dicitur*.

Philippus. Auctoritatem Seruii eruditorum refellit auctoritas, nanque *Barba quadrupedum* in ſingulari numero apud idoneos reperitur. Horat. in 1. ſermonum: *Vtq; lupi Barbam varia cum dente colubra*.

Plin. In 28. *Aſſerunt & Magi ſuæ commenta primum omnium, rabiem hircorum, ſi mulgeatur barba, mitigari.* Idem in 8. *Et in eadem ſpecie barba tantum & armorum villo diſtans quem tragelaphon vocant.* Et alibi: *Callitrices*, inquit, *toto pene aſpectu differunt a ſimiis, barba eſt in facie cauda lata diffuſa priore parte.* Præterea non ſolũ *quadrupedum dicitur barba*, ſed etiam aliarum rerum, quod haud dubie oſtendit Plinius, ſic ſcribens in trigeſimo: *Cum gemines tranſit ſol, criſtis & auribus & vngu bus gallinaceorum ſi vna raſis barbis eorum.* Idem in 9. *Barbam* dici poſſe ſingulari numero, etiam in piſcibus demonſtrat his verbis, de mulis piſcibus ſcribens: *Barba gemina inſigniuntur inferiori labro.* Hic Cicero in paradoxis, & M. Varro in re ruſtica *mullos barbatulos* appellant. Idem etiam Plinius Bellionem florem quinis *barbulis* coronari refert in 21. Præterea *barba* de hominibus quoq; plurali numero dicuntur, contra Seruii auctoritatem, quod Sylius Italicus apertiſſime docet ſic ſcribens in tredecimo: *Indociles nunc propexis in pectora barbis Verrere humum.*

Ser. *Phalanx eſt lingua Macedonum legio.*

Phi Diligens & curioſus cõmentator in enarratione phalangis, copioſius enarrare debuerat, & eruditius, cum *phalanx* ab omnib. dicatur, a pauciſſimis quid ſit intelligatur. Nanq; *phalãgem* priſci ſcriptores (vt mihi magiſtra lectione compertum eſt) appellarunt, non proprie *legionem*, vt autumat Seruius, ſed *cuneum militarem*, quando. ſ. pes pedi, clypeus clypeo, vir viro, in acie cõſerebantur, & hoc peculiare fuit Macedonum inſtitutum, vt auctor eſt Liuius, & meminit Curtius, cuius hæc ſunt verba: *Macedones phalangem vocant peditum ſtabile agmen*, quando Vir viro, armis arma conſerta ſunt. Idem traditur a Cæſare, qui in primo cõmentario refert Heluetios feciſſe *phalangem*, h. e. clypeorum conuexionem, quæ etiam *teſtudo* nuncupatur a doctis. Idem Cæſar paulo poſt inquit: *Milites noſtri e loco ſuperiori pilis miſſis facile hoſtium phalangem perfregerũt.* Vbi proculdubio accipitur *phalanx* pro armorũ connexione atq; teſtudine: Hinc per metaphorã a Satyrico Poeta dictũ eſt: *iũctoq; vmbone phalãges.* *Et Phalangarii* appellati ſunt milites, qui erãt in *phalange*, quales habuit ad imitationem Alexandri Magni Alexander Syrus Romanus Imperator, vt auctor eſt Lampridius. *Phalãgia* vero ſunt ex genere aranearum, vt alibi docuimus ex auctoritate Plinii, Celſi, & Ariſt. Hoc in loco potiſſimum referendũ eſt illud, quod a Plinio traditur libro ſeptimo: *Phalanges* etiam ſignificare fuſtes, quibus Afri prælĩũ contra Ægyptios primi fecerunt. Nonius ſcribit *phalangas* dici fuſtes teretes, qui nauibus ſubiiciuntur.

Ser. *Stella facem ducens, id eſt, lumen quod vtiq; ex facib. naſcitur.*

Philipp. Faceſſat procul tam futilis & inanis interpretatio, nam Vergilius de *face cœleſti* ſenſit, & quo apertius Poeticus ſenſus verſus intelligatur, adſcribemus verba Plinii ad hanc rem pertinẽtia,

qui

Digitized by Google

qui ita ſcribit in ſecundo: *Emicant & faces non niſi cum decidunt viſa, qualis Germanico Cæſare gladiatorum ſpectaculum edente præter ora populi meridiano tranſcurrit. Duo genera earum, lampades vocant plane faces, alterum bolidas, quale Mutinenſibus malis viſum eſt, diſtant quod faces veſtigia longa faciunt, priore ardente parte.* Hactenus Plinius: cuius verbis haud dubie declaratur, quid ſibi velit Maronianus verſus: *Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.* Et in eodem loco parum diligenter parumque curioſe introſpexiſſe videtur Seruius Vergilianam maieſtatem, quando a Poeta dicitur: *Intonuit læuum.* Eſt enim id totum ex arcana augurum diſciplina translatum, & a nobis diligentius expenendum, ad iuuandam ſtudioſorum eruditionẽ. Ethruſci cœlum in 16. partes diuiſerunt, ex quibus octo ab exortu, ſiniſtras, totidem econtrario appellauere dextras, hinc omnia fulmina læua exiſtimantur eſſe proſpera, quoniam a læua parte mundi ortus eſt, vt auctor eſt Plinius, & vt ſcribit Cicero in ſecundo de diuinatione: *Optimum auſpicium habebatur apud Romanos ſi ſiniſtrum fuerat.* Verum cum Romani ſiniſtra meliora exiſtimarent, Græcis & barbaris dextra videbantur auſpicatiora. Vnde apud Homerum Aiax ſic loquitur; *Proſpera, Iupiter his dextris fulgoribus edit.* Vergilius itaque omnis antiquitatis conſultiſſimus, ex ritu Romani augurii dixit intonuiſſe *læuum* hoc eſt, *ſiniſtrum,* quod felicitatem portẽdere credebatur, & imitatus videtur eſſe Ennium ſic ſcribentem: *Cum intonuit læuum bona tempeſtate ſerena.* Non omittendum eſt a Latinis omnia, quæ bona ſint, ſiniſtra nuncupari, etiamſi dextra ſint.

Seru. *Ceruix cum numero ſingulari dicitur collum ſignificat, ſi plurali vtamur, ſuperbiam oſtendimus, vt in Verrinis Cicero: Frange ceruices.*

Philip. Miror in errata tam manifeſta, tam turpia lapſum eſſe Seruium, alioquin eruditum, vix enim talia refellenda ſunt, cum ſeipſa refellant, ac ſibi ipſis ſint repugnantia, & contra veritatem reluctentur. Namque vetuſtiſſimi illi ſcriptores pluraliter *Ceruices* appellabant pro parte colli, nuſquam *ceruicem.* Primus autem Hortenſius creditur dixiſſe ceruicem ſigulari numero, vt auctores ſunt Quintilianus & Varro. Si vera fuerit Seruii ſententia, in ſolœciſmum incidiſſe dicentur priſci ſcriptores, qui *ceruices* ſæpiſſime, *ceruicem* non tam ſæpe vſurparunt. In ſolœciſmum incidit Cicero ſcribens in Vatinium inflato collo: *Tumidis ceruicibus* intuliſti. Et alibi *fregeris in carcere ceruices.* Vbi ſine cõtrouerſia *ceruices,* ꝑ *membro hominis* accipiuntur. Errauit etiã Cato, cuius verba hæc ſunt: *ſi caput aut ceruices dolent, ea lotio calido lauito.* Errauit Celſus dicens: *Cucurbitulæ ceruicibus admouendi.* Et alio in loco. *In ceruicibus glandulæ poſitæ.* Quid multa? veteres pluraliter tantũ *cer*

Digitized by Google

uices dixerunt vt teſtis eſt Quintilanus, in 8. Præterea exemplum Ciceronis, quod pro ſe allegat Seruius contra ipſum facit, nam ſcribit Cicero Verrem multorum fregiſſe *ceruices*, cum iuberet eos decollari, non autem *ſuperbiam* vt Seruius opinatur. Quinimo *ceruix* in ſingulari pro *ſuperbia* ſæpe ponitur, vnde dicitur homo *duræ ceruicis*. Et a Hieronymo in interpretatione teſtamenti veteris dictum eſt: *Populus iſte duræ ceruicis eſt*. Huc adde ꝙ *ceruix* nõ ſignificat collum, ſed *partem colli poſteriorem*, quæ exterior eſt, vt docet Ariſtoteles in primo de animalibus, & vt auctor eſt Plin. in 11. *multis vertebratiſq; orbiculatim oſſibus flexibilis ad circumſpectũ articulorũ nodis iungitur*. Et vt refert Celſus in 7. ſeptẽ vertebræ in *ceruice ſunt*, Quin etiam *ceruix* non ſolum dicitur de animalibus, ſed etiã de rebus aliis, Pompo. Mella: *ſidet in ceruice peninſula Cyzicum.*

Seruius. *Faſtus ſuperbia, eſt quartæ declinationis, nam liber qui dierum habet computationem, ſecundæ declinationis eſt, vnde errauit Lucanus dicendo: Nec meus Eudoxi vincitur faſtibus annus.*

Phil. Nimis audax ne dicam temerarius eſt Seruius, qui Lucanũ ſcribit erraſſe dicendo *faſtibus* & non *faſtis* cum Lucanus eruditiſſimus Seruio reliquiſq; cõmentatorib. excellentior, morem antiquorum vſurpauerit, qui *faſtus* etiam ꝓ *annalibus & libris* in quarta declinatione nõnunꝗ dicere ſolebant. Varro in Ephemeride: *Cæſar faſtus correxit*. Collumella in 10. *Sequor nunc Eudoxi & Metonis faſtus Aſtrologorũ*. Et apud Horat. duplex ſcriptum inuenitur. *faſtos* & *faſtus*. Et vt auctor eſt Priſcianus eadem forma dicitur *faſtus*, vel *faſti* qua *ſenatus* vel *ſenati* in ſecunda & quarta declinationibus.

Ser. *Caulonisq; arces. Caulon mons eſt Calabriæ, vt Horatius. Et amicus Caulon fertilis Baccho.* Phil. Si verſum Horatianũ ita legeremus vt allegatur a Seruio, præuaricabimus normã Saphici carminis, ꝙ in penultimo pede exigit trocheum, ideoq; legendum eſt. *Acus Aulon*, & ita in emendatis codicib. legitur. Eſt autẽ *Aulon* mons Calabriæ cõtra Tarentinam regionem vt Porphyrio ſcribit, ferax boni vini, de quo intellexit Martialis celebrans vinũ Tarentinum:

Nobilis & lanis & Baccho fertilis Aulon

Enimuero apud Virgil. *Caulon* legitur, & accipitur ꝓ oppido, ꝙ a Plinio collocatur in prima regione Italiæ, & Strabo in 6. *Cauloniã* appellat. Cui adſtipulatur Mela in Geographia vt ego animaduerti. Et in hiſtoria potiſſimũ labitur Seruius, ac parum curioſus eſt, nam cum originem *Tarenti* referre vellet, dixit bellum inter Athenienſes & Lacedæmonios fuiſſe conflatum, quod a fide hiſtoriæ penitus diſſentit, cum bellum illud inter Lacedęmonios & Meſſeneos per multos annos geſtum fuerit, qui populi ſunt in Peloponeſo atq; contermini, & originem Tarenti referens Strabo iſtud copioſiſſime narrat. Ephorus quoq; & Iuſtinus idem tradiderunt.

Ser. *Apud antiquos in vſu non erant prandia.*

Phil. Non eo inficias olim me pedibus iuiſſe in ſententiã Seruii,

ſed

ſed ex multiplici variaque lectione deprehendi apud priſcos in vſu fuiſſe nō minus *prandia* q̃ *cœnas*, & homines bis in die ſaturos fieri ſolitos, quod inprimis affirmat Cicero ſcribens in 5 quæſtion: Tuſculana: Platonem ſolitum improbare vitam Italicorū, quoniam bis in die ſaturi fiebant. Et apud Plaut. atque Terentium vetuſtiſſimos ſcriptores *prandia* celebrantur. Quin etiam Macrobius refert morem fuiſſe antiquorum Roman. vt patentibus ianuis *pranſitaretur & cœnitaretur*. Apud Plinium in epiſtolis legimus quemadmodum Plinius ſcriptor nat. hiſt. *Cibum ſumebat interdiu leuem & facilem veterū more, perinde ac prandium foret parcius, cœna copioſior.* Herodotus quoque auctor Megacreontis Abderitæ dictum celebratum fuiſſe, qui aiebat magnam ſe gratiam habere Xerxi, quod non bis in die cibum caperet, nā ſi *prandiū* & *cœnam* iuberētur Abderitæ parare, de ipſis actum iri peſſime aſſerebat. Hoc ideo in Xerxe admiratus eſt Abderites, quoniā illa quoque tempeſtate, q̃ haud dubie vetuſtiſſima fuit *prandere* & *cœnare* conſueuerent. Huc accedit auctoritas Cornelii Celſi pcipientis bis die potius q̃ ſemel cibum eſſe capiendū. Celebrātur quoq; a Plutarcho apophthegmata Alexandri Magni, qui dictitare ſolebat *obſoniū prandii eſſe nocturnā ambulationem, cœnæ vero prandii parcitatem.* Supra dictorum ſententias confirmat auctoritas Ariſtotelis qui ſcribit in problematibus, *prandendum eſſe large, cœnandum eſſe parce.* Hoc non præciperetur a doctiſſimo philoſophorum, niſi in vſu *prandia* & *cœna* pariter fuiſſent. Hoc idem traditur ab Hippocrate medicorum excellentiſſimo, & Leonidæ Spartani dictum illud peruulgatum eſt. *Prandete commilitones apud inferos fortaſſe cœnaturi.* Floruit autem Leonidas proculdubio temporib. antiquiſſimis & inter antiquiſſimos eſt numerandus. Hic a Satyro Poeta dictum eſt: *prandebat ſiqui quiſq; Deus.* Præterea a Valerio Maximo ſimplicitas antiquorum in cibo capiendo laudatur, qui in propatulo prandebant atque cœnabant.

Seruius. *Moris fuerat vt nubentes mariti poſtes oleo vngerent.*

Phil. Diſſentit ab opinione Seruii Plinius qui ſcribit in 28. *nouas nuptas non oleo, ſed adipe ſuillo, ſolitas fuiſſe poſtes maritorum intrantes attingere.* Maſurius vero tradit palmam *lupino adipe* antiquos dediſſe, ideoq; nouas nuptas illo perungere poſtes ſolitas, ne quid mali medicamenti inferretur. Donatus quoque refert *vxores dici ab vngendis poſtibus, & cum puellæ nuberent, maritorum poſtes vngebant.* Sed quo vnguento ſiue adipe vterentur, non memorauit.

Ser. *Furibunda, id eſt, furenti ſimilis.*

Philip. Pluribus in locis Seruius tradit nomina deſinentia in BVNDVS ſignificare ſimilitudinem, quod itidem refertur a Priſciano, aliiſque Grammaticis, quorum error manifeſtarius corrigitur a recentioribus ſcriptoribus. Et A. Gellius in 10. pleniſſime docet, quemadmodum iſta omnia quæ terminantur hac par-

ticula *BVNDVS* ſignificant atq; demonſtrant, *vim & copiam & quaſi abundantiam rei*, cuius id verbum ſit, *vt lætabundus* dicatur is, *qui abunde lætus*, *populabūdus* qui paſſim ac ſtrenue *populatur*, *furibundus* qui vehementer *furit*, ceteraque id genus omnia, ita dici oſtendit, vt particula hæc poſtrema declaret *largam vim ac fluentem copiam*. Ideo. a. exemplis ſuperſedeo, quod in vulgus edita ſunt innumerabilia, quæ Seruii, Prisciani ac reliquorum idem ſentientium opinionem apertiſſime refellant. Duo tantum exempla referam, quæ paulo remotiora ſunt, quibus reſponderi nō poſſe ſcio, quæ haud dubie ſubnectuant dicta Grammaticorum. Quin. Curtius, qui ſine controuerſia inter ſcriptores claſſicos aſſiduoſque numeratur, ita ſcribit de Alexandro: *Quo vulnere afflictus, magna vi ſanguinis emicante, remiſit arma moribundo ſimilis.* Si *moribundus* ſignificaretur *ſimilis morienti*, quid opus erat addere *ſimilis moribundo*? nōne eſſet oratoria inuenuſta inelegans & inſulſa, quaſi acciperetur *ſimilis ſimilis morienti*: Quin etiam Valerius Maximus, & ipſe quoque ſcriptor non proletarius, de Antiocho loquens ſic refert: *Iacebat ipſe in lectulo moribundo ſimilis, lamētabantur neceſſarii*. Multis itaque & his potiſſimum duobus exemplis liquido manifeſtatur, nomina in *BVNDVS* deſinentia *ſimilitudinem* ſignificare non poſſe, ſed potius copiam quandam & abundantiam rerum, a quibus producuntur.

Seru. *Vri boues agreſtes ſunt, qui in Pyrenæo naſcuntur.*

Phil. Debuiſſet diligens & eruditus interpres copioſius de *vris* diſputare, qui enarratione tam conciſa & mutilata non ſatisfacit auribus curioſis. Non pigebit itaq; referre ea, quæ de *vris* apud eruditiſſimos ſcripta comperio. Plinius ſcribit *Vros* eſſe boues feros, vi & velocitate excellentes, quorum cornua taurinis ſimilia, vt auctor eſt Solinus, capaciſſima ſunt, adeo vt in menſis vicē præbeāt poculorum. Quin etiam Albertus Magnus libro de animalibus 23. tradit tantam eſſe *Vris* in cornibus vaſtitatem ac robur, vt hominē cum equo ventilent. Cæſar in commentariis refert, Germanos venatione *Vrorum* corpora exercere, quos foueis captos interficiunt. & qui plurimos ex his interfecerunt relatis in publicū cornibus, quæ ſint teſtimonio, magnā ferunt laudē. Magnitudo *Vrorū* paulo intra elephantes, ſpecie & colore & figura tauri, in Germania peculiariter gignuntur, ſi credere volumus, Plinio, Solino, Cæſari, reliquiſq; ſcriptoribus qui frequentiſſimos *Vros* naſci in Germania tradiderunt, non. a. in *Pyrenæo* vt Seruius opinatur. Et ego annum agens tertiū & vigeſimū cum Pariſiis celeberrima totius Galliæ ciuitate, ſtudia humanitatis publico auditorio pſiterer, ſæpiſſime audiui ex Germanis auditorib. meis tales *Vros* hac quoq; tempeſtate in Germania ſubinde cerni, ſubinde capi ac domitari. Et cū vnicuiq; res ſuę regionis eſſe debeant cognitiſſimę exploratiſſimæque, Germanis de rebus Germaniæ & ſpeciatim de *vris* enarrabunt

rantibus fidem habendam eſſe duxi, & eo magis quod illorum verba cum ſcriptis eruditorum conueniebant.

Seruius. *Triſtiſque ſenectus, id eſt, ſeuera:*

Plin Ego potius exponerē *triſtis*, id eſt, *querula & moroſa*: Namq; Poeta voluit epitheto demonſtrate qualis ſit conditio ſenectutis. Sunt.n. ſenes, vt ſcribit Cicero in Catone, & teſtatur Seneca, moroſi & anxii & queruli atque difficiles, quod etiam diligentiſſime expreſſit Horatius in arte poetica ſeniles mores deſcribens:

Difficilis querulus laudator temporis acti,
Se puero, cenſor caſtigatorque minorum.

Vergilium (vt arbitror) imitatus eſt Sylius illo verſu:

Curaque inſidiaeq; atque hinc queribunda ſenectus.

Nam a Sylio ſenectus dicitur *queribunda* quaſi plena querimoniarum quo modo a Vergilio triſtis nuncupatur, & ab Horatio in carminibus, *moroſa* ob varios ſcil. ac difficiles mores, quibus ſunt obnoxii queruli ſenes. In eodem 6. volumine vbi dicitur: *Simul accipit alueo ingentem Æneam.* Exponit Seru. *Alueo* ſcilicet *fluminis* mihi videtur exponēdum eſſe *Alueo* ſcilicet *nauis*, vt intelligamus Æneam intra cymbam receptum fuiſſe a Caronte. Namq; *Alueus* elegantiſſime dicitur nauis ſiue ipſius nauigii receptaculum. Propertius euidentiſſime id oſtendit ſic ſcribens in 3.

Aut quidnam fracta gaudes Neptune carina,
Portabat ſanctos alueus ille viros.

Liuius lib. 21. *Alueos informes raptim faciebant*, id eſt, *nauiculas.* Et idem lib. 10. *Pars* inquit, *fluuiatiles naues ad ſuperanda vada ſtagnorum aperta planis alueis fabricatas complent.* Præterea *alueus* quē admodum de fluminib. dicitur, ita etiam de rebus aliis. Columella in nono: *Oua in alueolū ligneum conferat.* Plin. in 11. *Alueos ex cornu ſpectatos eſſe refert*, id eſt, *apum aluearia.* Et Varro *Alueos* inquit, *vbi apes ſunt, alii faciunt ex viminib.* Palladius. *In Nouembre ſordibus liberandi ſunt aluei.* Pręterea error manifeſtarius eſt apud Seru. hiſtoriā, qui quanto leuior eſt, tanto minore venia dignus. Scribit enim *Parthenopeū filiū fuiſſe Menalippæ* cum filius fuerit *Atalantæ* puellę in curſu *perniciſſimæ*, vt Statius atq; Diodorus meminerunt, quod & omnes hiſtorici teſtantur. In illo quoq; verſu Maroniano:

Explebo numerum reddarq; tenebris

admiror Seruiū, cum more diligentis cōmentatores varias interpretationes attulerit, omiſiſſe id q a Macrobio relatū eſt, q eruditionē maximā p ſe fert, & Vergilianę ſentētię optime quadrat. Scribit, n. Macrobr. in ſomniū Scipiōis: *Animas ſociari corporib. quibuſdam numeris, qui numeri dū ſuperſunt perſeuerant corpus animari: cum vero deficiunt mox arcana illa vis ſoluitur, qua ſocietas ipſa conſtabat, anima ipſa non deficit, quippe quæ immortalis atque perpetua eſt, ſed impletis numeris corpus fatiſcit, hinc illud eſt doctiſſimi vatis: Explebo numerum reddarque tenebris*: Hæc Macrobii interpretatio tam ſubtilis, tam elegans, tam erudita, prætermitti

non debuit a curioſo commentatore, qui ex fontibus philoſophorum vnde hauſerat Macrobius, haurire potuiſſet, præſertim cum multa vndique exquiſiuerit, ſed vt mihi videtur nihil eſt cum prædicta Macrobii expoſitione comparandum.

Ser. *Cuſtodia eſt quæ cuſtodit, non quæ cuſtoditur.*

Philip. Error hic eſt Seruii manifeſtarius cũ apud eruditos *cuſtodia* reperiatur, pro eo etiam qui *cuſtoditur* & in primis apud Iuriſconſultos, qui diſſertiſſimi ſunt. Digeſtis de cuſtodia reorum ita ſcriptum legimus: *Ne quis receptam cuſtodiam ſiue caſu dimittat:* Et alibi manifeſtius: *Si cuſtodia ſe interfecerit vel præcipitauerit militis culpa adſcribitur: Et alibi: Si caſu cuſtodia defuncta eſſe dicatur:* Vbi ſemper *cuſtodia ſignificat reum & illum qui cuſtoditur.* Quinetiam Suetonius hoc vocabulo in hac ſignificatione vſus eſt, cuius verba hæc ſunt in Domitiano: *Nec niſi ſecreto atque ſolus pleraſque cuſtodias receptis quidem in manu catenis, audiebat.* Idem Tyberio: *In recognoſcendis cuſtodiis, precanti cuidam pœnæ maturitatem, reſpondebat, nondum tecum in gratiam redii.* Et in Caligula: *Cuſtodiarum* inquit *ſeriem recognoſcens.*

Ser. *Saxum ingens voluunt alii, Siſyphum dicit, radiiſque rotarum: Ixionem dicit.*

Phil. Nemo inficiatur *Siſyphum* apud inferos hac pœna torqueri, vt ſaxum perpetuo voluat, iuxta illud Ouidii: *Siſyphus eſt illic ſaxum voluenſque petenſque*, & *Ixionem* a rota verſari, vt idem: *Voluitur Ixion, ſeſe ſequiturque fugitque,* atqui curioſo interpreti conueniebat diligentiſſime penſitare, an fabulæ Ixionis ad ſenſum Virgiliani carminis eſſet accommodanda, mihi enim haud quaquam quadrare videtur. Nam cum Poeta paulo ſupra dixerit, *Ixiona* apud inferos in tartaro cruciari, quid opus fuerat idem iterum referre? Ego autem cum Macrobio ſentire malim, qui in ſomniũ Scipionis ſcribit: Poetam intelligere illos radiis rotarum pendere diſtrictos, qui nihil conſilio præuidentes, nihil ratione moderantes, nihil virtutibus explicantes, ſeque & actus ſuos omnes fortunæ permittentes caſibus & fortuitis rotantur, illos autem ſaxum ingens voluere dicit eſſe intelligendos, qui efficacibus & laborioſis conatibus vitam conterunt. Nam philoſophi quidam fuerunt, qui inferna aliud eſſe negauerunt, quam noſtra corpora, & omnia quæ de inferis antiquitas fabulata eſt, in nobiſmetipſis reperiri, quapropter expoſitionem quoque Macrobii vtpote optimam memorabimus, quam refert ſuper illo verſiculo: *Lucent genialibus altis Aurea fulcra thoris,* vbi Seruius de *Tantalo* dicit eſſe intelligendum, & eius fabulam notiſſimam enarrat. Macrobius vero dicit ad omnes auaros hoc eſſe referendum, qui epulis ante ora poſitis excruciantur, fame, & inedia tabeſcunt, quos magis magiſque acquirendi deſiderium cogat, præſentem copiam non videre; qui

in effluen-

in effluentia inopes, egeſtatis mala in vbertate patiuntur neſcientes parta reſpicere dum egent habendis. Præterea non videtur eſſe omittendum illud:

Quos ſuper atra ſilex iamiam lapſura cadenti
Imminet aſſimilis

Quem verſum enarrans peritiſſime Macrobius, aſſerit eos eſſe intelligendos, qui arduas poteſtates & infauſtã ambiunt tyrannidem quoniam ſemper viuunt in timore, & ſibi videntur exitium quod merentur excipere, quod Dionyſii exemplo declaratur, qui aulæ Siculæ inclementiſſimus incubator, Damocli familiari ſuo, ſolam beatam exiſtimanti vitam tyrannicam, volens oſtendere quam miſera eſſet & quam plena impendentium ſemper periculorum, gladium de filo tenui pendentem mucrone demiſſo, iuſſit illius ceruicibus inter epulas imminere, & cum Damocles regias & tyrannicas præſentis mortis periculo aſpernaretur: *Talis eſt*, inquit Dionyſius *vita quã beatam putabas ſic nobis ſemper mortem iminentem videmus.* Hæc hiſtoria præter Macrobium ab Euſebio & Cicerone memoratur, iſta autem omnia, quoniam eruditionis refertiſſima ſunt, ac ſubtilitatis, referenda eſſe cenſui, vt qui expoſitione Seruii contentus non fuerit, aliquid audiat diſciplinæ remotioris, quæ non minus delectare ſolet quam prodeſſe.

Ser. Titania aſtra id eſt, ſolem quẽ vnum de Titanib. fuiſſe diximus.

Phil. Diodorus lib. 6 apertiſſime nos edocuit quare *aſtra Titania nominentur.* Scribit enim Hyperionem, vnũ ex Titanibus primum aſtrorum, lunæq; & ſolis curſum ac naturam demonſtraſſe, & ob hoc ſtellarũ parentem exiſtimatũ, merito itaq; a Virgilio *aſtra*, id eſt ſtellæ *omnes* non ſolus ſol, *Titania* dicuntur, quaſi perpetuo epitheto, propter *Titanem Hyperionẽ*, qui ſyderũ pater fuiſſe creditur. Quinetiam reprehendit Seruius illos qui dicunt hanc particulam *ergo*, aliquando poni pro cauſſa, cum illi bona locuti ſint & Latine, qui hoc dixerint, Seruius autẽ non recte, qui hoc inficiatur Nam vt auctor eſt Feſtus, *ergo* interdum ſignificat gratiã, cum ſcilicet *gratia* intelligatur pro *cauſſa*, in, qua ſignificatione accipitur apud Liuium ſcribentẽ: *Apollinares ludos victoria non peſtilentia ergo fuiſſe conſtitutos*, id eſt *cauſſa*. Et M. Cato in re Ruſtica ita ſcriptum reliquit: *Tibi ius eſt porco piaculo facere, illiuſce ſacri coercendi ergo.* Et alibi, *Haruncce rerũ ergo fundi terra agriq; mei luſtrandi.* Et alibi, *Mars pater te precor quæſoq; vti ſies volens propitius mihi, domo familiæq; mea, cuius rei ergo agrũ terram fundumq; meũ Souitaurilia circũag iuſſi.* In his omnibus plane locis *ergo* accipitur ꝑ *cauſſa*. Præterea exſtat exemplũ epiſtolæ antiquiſſimæ a cõſulibus Romanis ad Pyrrhũ Epirenſem ſcriptæ, vbi hæc verba leguntur: *Sed cõmunis exempli & fidei ergo viſum eſt, vti te ſaluũ velimus.* Vbi ſine controuerſia, *ergo* ſignificat *cauſſam*. Et apud Virgil. velint, nolint Grãmatici *ergo* intelligitur pro *cauſſa*, in eo verſu. *Illius ergo venimus.*

S

Ser. *Nyſa de vertice Tigres. Nyſa mons eſt Indiæ. Nyſa ciuitas eſt in monte Parnaſſo, in qua Liber colitur.*

Phil. Scribit Diodorus Bacchum cognominatũ eſſe *Dionyſium* ab eo, q; educatus ſit a Nymphis apud *Nyſam Arabiæ vrbem*: Vnde ab *Ioue Nyſaq; Dionyſius* nuncupatus. *Nyſa* etiam nõ tam mons eſt, q̃ ciuitas Indiæ celebratiſſima carminibus poetarũ, q̃ (vt auctor eſt Strabo) Bacchus condidit. Cuius etiã meminit Plin. in 6. de qua copioſius & elegantius q̃ ceteri, ſcribit Curtius, referens, quẽadmodũ Alexander cum exercitu *Nyſam* obſedit: & *Nyſei* Alexandro ſe dedidere a Libero patre conditos ſe eſſe memorantes. Sita eſt ciuitas *Nyſa* ſub radicibus montis, quẽ *Meron* incolæ appellant, & cũ *Meron* Græce *femur* ſignificet, inde Græci mentiendi traxere licentiã, Iouis fœmine Liberũ patrem eſſe celatũ. Et de hoc monte intellexiſſe Maronẽ non ambigimus, quando inquit *Nyſa de vertice Tigres*. Præterea alia eſt *Nyſa* non in monte Parnaſſo, vt autumat Seruius, ſed in Helicone, vt auctor eſt Strabo, de qua (vt opinor) ſenſit Lucanus cum ſcriberet: *Bacchumq; auertere Nyſa.* Quin etiam in enarratione hiſtoriarũ, quas Poeta in 6. tangit parum fidus eſt Seruius & perperam allegat dicta hiſtoricorum, & potiſſimum T. Liuii. Namq; de Torquato ſic ſcripſit Seruius: *Torquatus filium (vt dicit Liuius) fuſtuario necauit.* Manifeſtiſſimum hoc eſſe mendacium & turpiſſimum citatũ, nemo vel mediocriter eruditus inficiabitur, qui vel octauũ librum Liuii ab origine vrbis inſpexerit, in quo apertiſſime oſtẽdit, Torquatum imperaſſe lictori, vt filium ſecuri percuteret, cuius verba ideo ſubſcribere ſuperſedi, quia & multa ſunt, & quilibet, qui id noſſe velit, illic facilime poterit inuenire. Ex hoc & id genus multis in eam (vt ſupra dixi) ſententiam pedib. tranſeo, vt exiſtimẽ Seru. non tales edidiſſe cõmentarios, ſed quoquo modo fuiſſe corruptos adulteratoſq;. Quis.n. non videt a Verg. dictũ eſſe: *Saeuumq; ſecuri, Aſpice Torquatum.* Videlicet quia *ſecuri* in filium iuſſerat pater animaduerti non autem, *fuſtuario* vt Seruius opinatur. Idẽ in expoſitione illius Maroniani verſus:

Aut geminos duo fulmina belli, Scipiadas cladem Lybiæ.

Mihi nequaq̃ ſatisfacit, dum quãdã moroſam nimis diſtinctionẽ adhibere contendit, vt *geminos Scipiadas* intelligamus illos duos Scipiones fratres, qui in Hiſpania perierunt Pœnorũ inſidiis circũuenti, & *cladem Lybiæ* accipiamus pro duobus Africanis. Ego vero exiſtimo Poetam illo toto verſiculo intellexiſſe de duobus duntaxat *Africanis*, qui procul dubio fuerunt *duo fulmina bellorum*, qui ambo *cladem Libyæ & Carthagini attulerunt*, in quo æmulatus videtur eſſe Lucretium, qui ſic ſcriptum reliquit:

Scipiades belli fulmen Carthaginis horror.

Sequatur tamen vnuſquiſq; eam ſententiam, quæ ipſi verior ac probabilior eſſe videbitur, cum nobis ſatis ſit edocuiſſe, quid ipſi ſentiremus. Suum vnicuique iudicium eſt & ſua ſententia

Ser.

Digitized by Google

Ser. *Parnaſſus mons Theſſaliæ diuiditur in Cytheronem Liberi & Heliconem Apollinis.*

Phil. Auctoritas Seruii cum apud Grãmatiſtas ac literatores plurimũ pollebat, effecit vt omnes minus eruditi in hunc errorẽ delaberentur, aſſerentes *Cytheronem & Heliconẽ* colles eſſe Parnaſſi. Corrigẽdus itaq; hoc in loco eſt error publicus, ex auctoritate erudiſſimorũ Geographorum, qui Grãmaticis in locorũ deſcriptione, haud dubie merentur anteponi. Primo igitur ſciendum eſt, ꝙ *Parnaſſus* mons eſt in Phocide regione, non autem in Theſſalia vt ſcribit Plin. in 4. & Strabo meminit in 9. Sub Parnaſſo ſunt Delphi clariſſimi in terris oraculo Apollinis. *Helicon.* a. & *Cytheron* ſunt in Bœotia, vt Plinius, Strabo, Mela, Solinus, reliquiq; omnes teſtantur; & Muſis natale in nemore *Helicone* ſcriptores aſſignant, quæ & altitudine & ambitu non minor eſt Parnaſſo. Quod. a. *Parnaſſus biceps* & *biuertex* a Poetis nuncupetur, non ideo debemus accipere vertices *Cytheronem & Heliconem*, vt Grammatici hallucinantur, ſed ipſius montis cacumina. Cum ego curioſius inquirerem, quæ nam forent nomina duorum Parnaſſi verticum, reperi apud Herodotum in *Vrania* vnum ex verticibus Parnaſſi nominatum fuiſſe *Thitorea*, alterũ *Hyambeum* Quocirca Herodoti auctoritatem ſequens, id credere malo, quam ꝙ *Cytheron Heliconue aut Nyſa aut Cyrra aut Cyrphis* (namque & id traditur) fuerint vertices nuncupati. *Cyrra* & *Nyſa* nomina quidem ſunt ciuitatum, ſed non collium, & Nyſa non eſt in Parnaſſo, ſed in Helicone: *Cirphis* vero rupes eſt non cacumen. Libuit hæc pauca annotare ſuper verticibus duobus Parnaſſi ad errorẽ manifeſtarium refellendum, qui a prioribus recentioribuſq; minus eruditis paſſim receptus eſt.

Ser, *Mutuſta Trebia poſtea dicta eſt, quam modo Trebulam dicũt: apud hanc Hannibal deleuit populum Rom. Lucanus: Quod non in Punica nati, tempora Cannarum fuimus, Trebiaq; iuuentus.*

Philip. Quis non videt Seru. in rebus interdũ leuiſſimis impingere? & toto (vt aiunt) errare cœlo? vel hoc potiſſimum in loco, cum dicit apud *Trebulam*, q̃ dicta ſit & *Trebia* ab Hannibale victos eſſe Romanos, ꝙ a fide hiſtorica penitus eſt alienum. Namq; Hannibal apud *Trebiam* fluuium Placentinũ maximo prælio vicit cõſules Ro. *Sempronium Longum.* & *Cor. Scipionem*, *Africani patrẽ*, vt Liuius, Sylius, atq; Polybius apertiſſime narrant, & nemo vllo tempore hoc vnq̃ inficias iuit. Errat itaq; diligenter exiſtimans *Trebiã* idem eſſe, quod *Trebula*, cum interuallo locorum & diſſimilitudine ſignificationis diſiungantur. Nam *Trebia* fluuius eſt notiſſimus iuxta *Placentiam. Trebula* vero oppidũ fuit haud ꝓcul ab vrbe *Romana*, vt auctor eſt Plin. Et olim *Trebulanis* ciuitas data fuit a Romanis, vt ſcribit Liuius in decimo. *Trebulæ* caſei laudatiſſimi conficiebantur, *Trebulani* cognominati, de quib. ſic ſcribit Mart. in xeniis.

Trebula nos genuit, commendat gratia duplex.

Siue leui flamma. ſiue domamur aqua.

Trebiani fuerunt quoque populi contermini *Trebulanis*, ſed hi nihil ad Trebiam, vbi Hannibal Romanos profligauit. Nec verſus Lucani quicq̃ iuuerit Seruii opinionẽ cum apertiſſime referatur ad *Trebiã Placentinũ*, perperã itaq; allegatur a Seruio, qui a tero[illegible]quoq; loco alterũ Lucani carmẽ, parũ diligẽter parũq; curioſe penſitauit. Namque ſuper eo Maroniano verſiculo: *Infauſtum interluit Allia nomen*, ita ſcriptum reliquit: *Allia fluuius eſt, cui additur vnum L. propter metrum, vt reliquias, Lucanus bene poſuit, quas alia clades.* Non poſſum nõ vehementer admirari Seruiũ in errores tam pueriles, tam manifeſtarios, tam crebro incidere, exiſtimant n. Lucani verſum referendum eſſe ad *cladem Alienſem*, q̃ quã ridiculum ſit, quiuis animaduertere poterit, qui librum Lucani ſeptimum diligentius introſpexit, in quo carmen hoc legitur:

Non iſtas habuit pugna Pharſalia partes,
Quas aliæ clades.

Cuius ſenſus eſt manifeſtiſſimus, vult. n. reſpondere Lucanus omnes alias clades, quas Romani ſuperioribus temporib. paſſi ſint, non eſſe comparandas cum Pharſalica clade, q̃ cunctas alias exuperat, & ita *alia* ſine controuerſia accipitur pro pronomine. Seruius vero credidit *alia clades* accipi pro *Allienſi clade*, tanquam ab *Allia* fluuio deriuetur, cuius primam ſyllabam apud Poetas ſemper productam repperi, quamuis Seruius reclamet, Ouidius:

Hac erat in Faſtis, cui dat grauis Allia nomen. Lucanus:
Et damnata diu Romanis Allia faſtis. Syllius:
Maior & horrificis ſe extulit Allia ripis.

Sic a Poeta omnibus ſecutis naturam nominis, nulla metrica neceſſitate cogente *Allia* ponitur prima ſyllaba producta, quemadmodũ a Virgilio traditũ, & per *geminum* l. ab eruditis ſcribitur.

Ser. *Cares Nemea ſylua eſt vicina Thebis in qua Hercules interemit leonem.*

Phil *Nemea ſylua* eſt in Peloponneſo, inter Cleonas & Phliuntem, in qua Argiui ſacra celebrare conſueuerant, quæ *Nemæa* cognominãtur, vt auctores ſunt Strabo & Diodorus, *Thebæ* vero ſunt in Bæotia maximo interuallo a *Nemea* ſylua diſiunctæ.

Ser. *Cares inſulani populi fuerunt, Leleges Theſſali.*

Phil Sæpe admonuimus multa deprehendi in cõmentariis Seruii, quæ ad Geographiã pertinent, non ſatis exacte nec adamuſſim penſitata, quæ virgula cẽſoria notari mereantur, quale eſt hoc, nã *Cares* non ſunt inſulani, vt ipſe autumat, ſed in continenti, & populi ſunt Aſiatici iuxta Meoniam Lyciam atque Ioniam collocati, vt Plinius Strabo & Mela tradiderunt. *Cariæ* toti imperauit, olim Mauſolus, vt auctor eſt Vitruuis in ſecundo. *Cariæ* fuit *Halicarnaſſus & Mauſoleum* illud celebratiſſimum, q̃ inter ſeptẽ orbis ſpectacula meruit annumerari. Nec *Leleges* ſunt in Theſſalia, vt in curioſe

rioſe refert cōmentator, ſed *Leleges & Cares* idem ſunt populi, vt meminit Strabo in 7. Nonnulli Geographi tradunt eos eſſe finitimos, atq; in multis *Cariæ* locis & ſepulcra *Lelegū*, & monumēta *Lelegia* nuncupata, oſtenduntur, & olim *Ioniā Aſiaticam Cares & Leleges* incoluerunt. *Cares* peculiariter barbari ſunt cōgnominati. Ceterum vt ego arbitror, videtur exiſtimaſſe Seruius *Lelegas* eſſe *Theſſalos*, quoniā verſu Lucani, quem ipſe allegat, oſtenditur *Lelegas* agrū Theſſalicum quōdam tenuiſſe. Atqui Lucanus ideo videtur hoc tradidiſſe, quoniam *Leleges* fuerunt populi errabundi, & diuerſis in locis habitarunt. Nam vt ſcribit Ariſt. in politica: *Acarnanum, Ætholorum, Leucadiorum, Leleges hæc omnia loca incoluerūt.* Et olim etiam Theſſaliam tenuerunt, ſed non ipſi Theſſali fuerūt. Oui. *Caras* & *Lelegas* ita carmine coniunxit, ſicut & Virgilius, quoniam videlicet ſunt inter ſe contermini. Verſus Ouidii ex lib. 9. Metamorphoſeos hic eſt:

Cares & armiferos Lelegas Lyciamque pererrat.

Scribit Plinius in v. *Miletum* Ioniæ caput *Lelegeida* fuiſſe nominatum. Idem Seruius exiſtimat, *Thermodoonta* fluuiū eſſe Thraciæ, cum ſit Cappadociæ, quæ regio eſt Aſiatica, vt Plinius, Strabo, atq; Iuſtinus meminerunt, iuxta quē olim Amazones conſederūt, quarum regina vt auctor eſt Diodorus, in oſtiis *Thermodoontis* vrbē cōdidit, *Themiſcyram* nuncupatā, inde pugnas Amaſonū *Thermodoonticas* appellat. Papinius in 1. ſyluarum, & Propertius in 3. ſic ait:

Qualis Amazonidum nudatis bellica mammis:
Thermodoonteis turba lauatur aquis.

EX BVCOLICIS.

Seruius. *Pecunia dicta a peculio.*

Phil. M. Varro Roman. doctiſſimus, q vocabulorū etymologias acutiſſime ac eruditiſſ. p ſcrutatus eſt, tradit *pecuniam a pecore* nominatā eſſe. quoniā priſcorū diuitiæ in pecore conſiſtebant. Sententiam Varronis confirmat Columella lib. 7. & Ouid. illo verſu:

Hic etiam locuples, hinc ipſa pecunia dicta eſt.

Plinius autē in 33. ſcribit *pecuniam* ſortitā eſſe nomen a *nota* pecudis, quoniam antiquitus numi effigie pecudis ſignabantur. Hic Plutarchus aſſerit in Publicola, in vetuſtiſſimis numis ſignum fuiſſe ouis & ſuis bouisq; conſpectum.

Ser. *Septa ſunt loca in Campo Martio, & quia ſimilia ſunt ouilibus duo hæc inuicē pro ſe ponuntur*, vt Virgil. hoc loco *ſepta p ouilibus poſuit, item Lucanus contra* *Et miſera maculauit ouilia Roma.*

Phil. Elegantius & verius explanatum fuiſſet Maronianum carmen a Seruio, ſi dixiſſet, *ſepta* generali vocabulo ſignificant omnia loca munita, & quodam ſepimento vallata. Inde ſtabula, ouilia, bubilia, caprilia, & id genus reliqua *ſepta* nuncupantur. inde *ſeptiatim* in campo Martio loca incluſa tabulatis, ſepta dici meruerunt, de quibus Martialis: *In ſeptis Mamurra diu multumque vagatus.*

Auſonius in Panegyrico : *Paſſus non ſepta non campũ.* Et Suetonius, venationem in *ſeptis* datã eſſe teſtatur. De his ſentire videtur & Plin. ſic ſcribens in 16, *Trabs in porticib. ſeptorum, a M. Agrippa relicta.* Præterea M. Varro in re Ruſtica appellat omnia *ſepta*, quæ habet incluſa animalia q̃ paſcuntur. Vnde ab eodem laudantur *ſepta* Fuluii Hirpini, *ſepta* Pompeii, id eſt, loca quib. cõcluſæ feræ paſcebantur. Idẽ inquit : *Intra ſepta villæ habeas aquã.* Apud eundem inſcriptio eſt de *ſeptis* fundi. A *ſepio* ꝙ ſignificat *munio* hæc dictio deriuari videtur. Inde *ſeptus locus, ſepta villa, ſeptum tectum* nũcupatur. Et apud Iuriſconſ. *ſepta* accipiuntur ꝓ *obiicibus & clauſtris:* quibus vtimur ad impetus fluuiorũ coercendos. Præterea apud Lucanum non eſt exponendum *ouile* ꝓ *ſeptis*, ſicut exponit Seruius. Nam *Ouile* erat locus in campo Martio ita peculiariter nuncupatus, de quo hæc Liuius li. 16. *Citatis Hetruriæ ſenioribus datum ſecreto in Ouili cũ his colloquendi tempus.* Nam ſi verũ eſſet id, ꝙ tradit Seruius, videlicet Lucanum *ouilia* ꝓ *ſeptis* poſuiſſe, nunq̃ Liuius tam licenti trãſlatione vſus foret, vt ipſe *ouile* ꝓ *ſeptũ* poneret, cum Poetæ aliter q̃ hiſtorici loquantur. Ceterum Lucanus eo modo dixit *ouilia*, quo Liuius, quo Strabo, qui in 5 referens idem, ꝙ Lucan. de crudelitate Syllæ, adeo conuenit cum Lucani verbis, vt alter ab altero accepiſſe videatur. Strabonis verba, hæc ſunt: *Sylla alios qui arma proiecerãt ad millia tria, vel, vt alii, quatuor, in campo Martio ad Ouilia conctos immiſſis militibus iugulauit.* In eadem ſignificatione accipiendum eſt apud Iuuenalem eo verſiculo: *Antiquo quæ proxima ſurgit ouili*

Ser. *Liguſtrum flos eſt candidiſſimus, vaccinia viola.*

Phil. Apud Plin. legi *Liguſtrum* & *vaccinia*, magis inter arbores, q̃ inter flores numerari. In 12. ſcribit Cyperum appellari in Italia *Liguſtrum*, & in 24. inquit *Liguſtrum eadem arbor eſt, quæ in oriente Cypros, cuius acini contra phthiriaſin ſunt efficaciſſimi.* Idem in decimoſexto refert, *vaccinia* Italiæ in aucupiis ſata eſſe. Galliæ vero etiam purpura tingendi cauſſa, ad ſeruorum veſtes.

Ser. *Aracynthus mons eſt Thebanus.*

Phil. *Aracynthum* ſcribit Plin. in 4. mõtem eſſe *Acarnaniæ.* Idem comprobat Martianus Capella. in Geometria.

Seru. *Arbuſtum quidam locum, in quo arbores ſunt, volunt accipere.*

Phil. Mutilata hæc eſt interpretatio. Nã nõ omnis locus, in quo ſint arbores, nominatur: *Arbuſtum.* Quid ſi eſſent quercus iliceſque quamplurimæ? quid ſi innumerabiles? quid ſi ſylua? an ſignificanter *arbuſtum* nũcupabimus? minime: Etenim *arbuſtum* (vt ego accuratius animaduerti) ꝓprie ſignificat arbores *vitibus maritatas* atq; *vitiferas*, q̃ in ordines digeruntur, vt docet Plin. Columella atque Palladius, ſcribẽtes quomodo *arbuſtũ* ſit faciendũ. Vnde *vitis arbuſtiua* & vinũ muſtũq; *arbuſtiuũ* appellatur, ex huiuſcemodi arboribus collectũ. Cato quoq; collocat *arbuſtũ* in octauo loco prędio

diorum, & ne quiſpiam exiſtimet eum intelligere de ſylua, ſubiunxit loco nono ponendã eſſe *glandariam* ſyluam. Claudius Quadrigarius locum *in quo ſunt arbores plurimæ* inuſitato vocabulo *arboretum* appellat quod ipſe nimis licẽter peperiſſe ac formaſſe creditur. Apud Palladium legi *arbuſtum* pro *caſtaneto* poſitum, quod non longe abeſt a Seruii ſignificatione.

Ser. *Lac nouum, id eſt, coloſtrum quod neutri generis eſt, nam fœminini eſſe penitus non poteſt.*

Phil. In tam paucis verbis duplex ineſt error manifeſtarius: nam & fœminino genere coloſtram reperiri, oſtendit Columella in viij. his verbis: *Exiguum emulgendum eſt, quod paſtores coloſtram vocant, ea niſi aliquatenus emittitur, nocet agno.* Idem traditur a Palladio, & Paulus in penulo fœminino genere vſus eſt: *Mea coloſtra, meus molliculus caſeus.* Præterea *coloſtrum* non proprie ſignificat *lac nouum*, ſed eſt *ſpongioſa denſitas lactis*, a partu, vt auctor eſt Plinius, ad quod alluſit epigrãmaticus Poeta illo diſticho, cuius lẽma eſt *Coloſtrum*:

Surripuit paſtor, quæ nondum ſtantibus hædis,
De primo matrum lacte coloſtra damus:

A coloſtro coloſtrati dicuntur infantes.

Ser. *In medio duo ſigna Conon, Conon dux fuit, cuius nomen dicit, quia in omnium ore verſatur.*

Philippus. Quis neſcit *Cononem* fuiſſe Athenienſium ducem? omnib. inſulis præfuiſſe? Lacedæmonios profligaſſe? Athenas in priſtinam libertatem reſtituiſſe? de quo Æmilius, Iuſtinus, Plutarchus multa tradiderũt. Sed diligentius accuratiuſque cõſiderandũ fuit, an apud Vergilium de hoc *Conone* foret intelligẽdum, an potius de *Conone* aſtrologo. Quocirca verius & eruditius interpretatur Vergilianum carmen, Probus grammaticus, cuius hæc ſunt verba: *Conon Samius Mathematicus: ſed quamuis plures fuerint Mathematici eleganter errantem ruſticum inducit dicentem, quis fuit alter? alter enim accipitur vnus de duobus, is autẽ Conon de aſtrologia libros ſeptẽ reliquit:* Hactenus Probus. Huius *Cononis* Mathematici meminit Iginus ſcribens ab eo dictum eſſe Ptolomæo, quemadmodum ipſe viderat crinem Berenices reginæ inter ſydera collocatum, de qua re ſcripſit Callimachus carmẽ elegiacum, quod Catullus interpretatus eſt, in quibus verſibus ita de *Conone* hoc ſcriptum eſt:

Idem me ille Conon cæleſti numine vidit,
Et Berenicæo verticem Cæſariem.

De hoc *Conone* intellexiſſe Propertium exiſtimo, cũ ſcripſit in iiij.

Me creat Archita ſoboles Babylonius Orops,
Oron, & a proauo ducta Conone domus.

Exponamus itaq; apud Vergilium de hoc *Conone* aſtrologo, ſicut exponit recte Probus, non autem de *Conone* duce Athenienſium, vt perperam exiſtimat Seruius.

Ser. *Amomum flos eſt Aſſyrius, vt Lucanus, Vicina meſſis amomũ,*

Digitized by Google

Phil. Miror Seruium auctoritate Lucani ſuam fulcire ſententiam: tanquam a Lucano dicatur *Amomum* florem eſſe Aſſyrium qui more Poetico *Amomum* quidem nominat in decimo, ſed quid ſit haud quaquã aperte demonſtrat. Debuiſſet itaque Seruius Plinium conſulere, qui eum edocuiſſet *Amomum* non eſſe florem ſed arbuſculam, qui in duodecimo ſcribẽs de peregrinis arboribus, *Amomum* arborem eſſe commemorat, & eius vuam in vſu eſſe. Forma eſt vite labruſca, frutice venenoſo, palmi altitudine, laudatur q̃ maxime parit *Amomum* Punici mali foliis ſimile, colore ruffo, ſecunda bonitas pallida eſt, herbaceum peius, peſſimum candidum, quod & vetuſtate euenit.

Ser. *Sophocleo tua carmina digna cothurno, ac ſi diceret quanquam impar ſit ingenium meum laudibus tuis, nam tua laudes merẽtur exprimi Sophocleo tantum cothurno.*

Phil. Ego opinor eo verſu a Virgilio laudari carmina Cæſaris Auguſti qui floruit Poetica, qui (vt auctor eſt Tranquillus) reliquit librum hexametris verſibus cõſcriptum, cuius titulus eſt *Sicilia &* libellum epigrammatum, præterea tragœdiam *Aiacem* exorſus eſt magno impetu, volens igitur Poeta laudare tragicum Auguſti poema ſtylumq; grãdiloquum, dixit illius carmina digna *eſſe ſophocleo cothurno*, id eſt. *ſtylo & ſublimitate* qua vſus eſt Sophocles in tragędiis ſcriptitandis. Fuit enim apud Gręcos haud dubie princeps tragici poematis, quod etiam memorat Plinius in vji. Hinc etiam in honorem Auguſti a Poeta dictum eſt:

Atque hanc ſine tempora circum,
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros

Tanquam Auguſtus *hederacea corona*, hoc eſt, *Poetica*, non minus coronari mereatur, quam *laurea*, hoc eſt, *triumphali*. Celebratur a Macrobio atque Tranquillo locus Auguſti, qui cum interrogaretur quid ageret *Aiax tragœdia* quam quod diſplicuiſſet ipſe deleuerat, reſpondit *Aiacem ſuum in ſpongiam incubuiſſe*: Audiui qui dicerent ſe vidiſſe poema Sophoclis ab Auguſto donatum Romana lingua, quod ſi verum eſt, poterit commodiſſime ad id etiam referri carmen Maronianum.

Ser. *Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix: Hoc ad auguralem pertinet diſciplinam: Et paulo poſt: Cornicem dicit ab antiqua ad ſiniſtram partem volaſſe.*

Phil. Virgilius vtpote omnium diſciplinarum particeps, omnis expers erroris, legerat in augurum libris, cornicem a ſiniſtra parte ratum facere auſpicium Ideo ſiniſtram cornicem appellauit quaſi a ſiniſtra ratum facientem. Namq; vt Cicero ſcribit in libris de diuinatione: *Aliis auibus dextra, aliis læua datum eſt, vt ratum auſpicium faciant*: Et alibi: *Cur a dextra* inquit *coruus, a ſiniſtra cornix faciat ratum*: Illud quoq; Plautinũ in Aſinaria huic ſententiæ conuenit: *Picus & cornix eſt a leua: Coruus porro ab dextra.* Quod diligenter

genter videtur Maro obſeruaſſe & facundiſſime tranſtuliſſe. Et hoc idẽ fortaſſis reſpexit Horatius ſic ſcribens in carminibus: *Teq; nec leuus vetet ire picus, nec vaga cornix.* Non eſt hoc in loco prætereũdum id quod a Plinio traditur lib. x. videlicet *Cornicem eſſe alitẽ inauſpicatæ garrulitatis, a quibuſdam tamen laudatam.* Hæc omnia a curioſo interprete fuerant inueſtiganda, & ad enarrationẽ Virgiliani carminis publicanda. In eadẽ quoq; Ecloga, illud frigidiuſcule exponit: *Quis humum florentibus herbis ſpargeret?* cum Poeta clãculum alludat ad carmẽ compoſitum in Daphnidis laudationem vbi iſte verſiculus legitur. *Spargite humum foliis, inducite fontibus vmbras*

Ex Georgicis.

Ser. *Quæ bis ſolem, bis frigora ſenſit*, id eſt, *quæ bis & dierum calorem & noctium ſenſerit frigora, per quod duplicem arationem oſtendit, vernalem & autumnalem.*

Phil. Potior apud me eſt auctoritas Plinii qui Virgilianum verſum ſecus quam Seruius interpretatur in xviij. ſic ſcribens. *Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur voluiſſe, cum dixit optimam eſſe ſegetem, quæ bis ſolem, bis frigora ſenſiſſet* Futilis eſt me hercle Seruii interpretatio de *calore diurno & frigore nocturno*, cum Poeta loquatur de *ſole æſtiuo & frigoribus hybernis*: Et Probus Grammaticus mihi videtur elegantius atque eruditius enodaſſe nodum Maronianum ſcribẽs, Poetam loqui de eo agro quẽ *noualem* vocamus, qui ſub exitu hyemis hoc eſt initio veris proſcinditur, & ita æſtate quæ ſequitur ſiccatur, deinde ſub introitu hyemis ſemente facta ſequẽti æſtate reddit fructum, & ita bis ſentit *frigus*, ſemel ante æſtatem deficiente hyeme, initio veris iterum poſt ſementem, bis *ſolem*, ſemel æſtate, quando ceſſat, iterum quando fructum refert.

Ser. *Tmolus eſt mons Ciliciæ in quo naſcitur crocum præcipue.*

Phil. Plinius in v. refert *Tmolum* montem eſſe, non Ciliciæ (vt Seruius opinatur) ſed *Lydiæ* qui ante *Tymolus* vocabatur & erat vitibus conſitus. Strabo quoque & Solinus idem ſentiunt quod Plinius, *Tmolum* in Lydia collocantes, de quo ſic ſcribit Ouidius:

Riget arduus alto
Tmolus in aſcenſu cliuoque extenſus vtroque,
Sardibus hinc, illinc paruis finitur Hypæis:

Iuxta Sardis poſitum eſſe *Tmolum* indicãt Ouidii verſus. *Sardis* autem vrbẽ eſſe in Lydia celeberrimam Herodoti & Plinii teſtimonio notiſſimũ eſt. Præterea non abſurdũ fortaſſis foret illud Virgilianũ, *Croceos vt Tmolus odores* ad *vinum* referre Nam cum *Tmoli vineta* laudentur a priſcis tanquã generoſiſſima, videtur Poeta appellaſſe *croceos odores*, id eſt, *vinum Tmoli*, quod odoris & coloris crocei ſit, quale vinũ in primis laudatur a Palladio vtpote ſaluberrimũ. Et in hanc ſententiã vadit Porphyrio dicens *crocum* pro *vino* poſitũ eſſe a Virgilio, & allegat iſtud hemiſtichion. Hoc ideo dixi, vt aliquid argutius recõditiuſq; memorarẽ, non vt Seruii expoſi-

tionem refellere vellem, quæ Probi & Solini atque Columellæ auctoritate corroboratur, qui ſcribunt *Tmolum* eſſe *croco* florentiſſimum. Sed quia interdum gratæ ſunt ſtudioſis argutiores interpretationes, hæc pauca libuit, his commentariis intexere, ſequatur vnuſquiſque quod velit.

Ser. Legunt in Terenti. *Caue ne te triſtem ſentiat: Hoc procedere non poteſt: nam ne & caue prohibentiæ ſunt.*

Phil. Quamuis hoc exigere videatur regula Grãmatices, quod a Seruio præcipitur, tamen veteres ſcriptores ſæpiſſime ita locuti ſunt, vt hanc particulam, *ne* cum verbo *caueo* copularẽt. Horatius. *Vade vale caue ne titubes mãdataq; frangas* Plinius: *Terrã carioſam caue ne plauſtro neve pecore impellas.* Ouidius: *Ne fallare caue proximus ater erit.* Itaq; vtroq; modo & recte & latine dicitur, cum auctoritas veterum pro regula ſit, & honeſtiſſimus ſit error magnos duces ſequentibus.

Ser. *Ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes. Gargara montes Phrygij.*

Phil. Vergilianus verſus vtpote eruditione refertiſſimus eruditiorem expoſcebat enarrationem. Cõciſus eſt interdum Seruius in rebus magnis, copioſus in paruis. Quis enim eliciet verã arcanãq; Vergiliani carminis ſentẽtiã, ex tali interpretatione: *Gargara* ſunt montes Phrygii: Nemo eruditus ignorat *Gargara* eſſe montes vel potius cacumen montis *Ida*, ſed curioſo cõmentatori inquirendũ fuerat curioſius, & penſitandũ diligentius, an Poeta poſuerit *Gargara* pro mõte, quẽ fertilitatis eſſe dicit exẽplar. Ego apud Macrobiũ animaduerti Maronianum carmen explicari accuratiſſime, & lõge ſecus q̃ tradatur a Seruio atq; copioſius. Ait enim *Gargara* nomen eſſe cacuminis mõtis *Ida & oppidũ* & Virgiliũ non de ſummo *monte*, ſed de *oppido* loqui in Georgicis. Nam apud *Gargara* ciuitatem tanta erat frugum copia, vt qui magnum cuiuſq; rei numerum vellet exprimere, pro multitudine *immenſa Gargara* nominaret. Ita Alcæus, Ariſtophanes, & Varro, *Gargara* pro multitudine poſuerunt. Et de his intellexit Ouidius illo verſu: *Gargara quot ſegetes, quot habet Methymna racemos.* Non ergo *Gargara* pro *monte* apud Vergilium accipere debemus, prout accipit Seruius, ſed pro *oppido*, vt ſentiunt eruditi, quod poſitũ eſt in imis radicibus *Ida* montis, & defluentibus inde humoribus *Gargara* irrigantur, fiuntq; feraciſſima. Cõfirmat Macrobii ſententiam Plinius ſcribẽs in quinto: *Gargara eſſe montem & oppidũ.* Et Strabo in xiij inquit: *Gargarus in ſuperioribus Ida partibus locus oſtenditur, a quo Gargara dicuntur Æolica ciuitas* Faceſſat itaq; mutilata expoſitio, quam Seruius & Probus tradiderunt, qui ambo nihil dixerunt, niſi *Gargara* eſſe mõtẽ.

Ser. *Maſſam picis vrbe reportat, quia pix in agris naſcitur, & in vrbe non, diſtracta in agrum reportatur.*

Phil. Poeta ſignificare volẽs vſum *picis* agricolis eſſe neceſſarium dixit *picẽ* eos ſolitos in vrbe mercari, & ex vrbe in agrum reportare

Digitized by Google

tare aſello doſſuario, non autē, vt exponit Seruius, agricolas *picem* in vrbē deferre venalē, & reportare non venditam. Nā ſi aduertiſſet diligentius Seruius conſuetudinem priſcorum agricol. rū, qui *pice* ad res q̃ plurimas vtebantur, dixiſſet profecto ſecus, ſententiamque mutaſſet. Namq; priſci vtebantur in villa *pice* potiſſimum ad vina cōdienda, vt auctor eſt Plinius ſcribens in xiiij *Pice ac reſina condire muſta vulgare eſt*: Et ab eodē ratio traditur cōdiēdi muſta aſperſu *picis*, vt odor vino contingat & ſaporis acrimonia. Columella & Palladius *picem* ad vaſa *picanda* & q̃ plurimis in rebus vtiliſſimā eſſe tradiderunt. Parcius Cato admonet agricolas, vt vaſa habeant bene *picata*. Vnde *impicare & oppicare*, quod ſignificat *pice* linere, verba deriuantur, quibus ſcriptores rei ruſticæ frequēter vtūtur. Hæc & id genus alia in expoſitione Maroniani verſus ab erudito interprete fuerant referenda, cum illa Seruii enarratio, nec Poeta, nec commentatore digna ſit.

Ser. *Aut reſonantia longe littora miſceri. Bis idem dicit.*

Phil. Si Seruius curioſe penſiculateq; annotaſſet prognoſtica tēpeſtatū, quæ a Vergilio referuntur, quę exſequitur Lucanus, quæ enumerat Plinius, profecto non dixiſſet *bis idem dici a Poeta* in expoſitione carminis Maroniani. Namq; aliud eſt haud dubie fragor in mōtibus, tumor in mari, aliud ſonitus littorū, aliud mugitus nemorū. Proinde ad expoſitionē Vergilianorū prognoſticorū ſubiūgemus verba Plinii ex lib. xviij. q̃ ita aperte, ita elegāter enarrāt dicta Poetæ, vt ab interprete nullo apertius elegātiusve poſſint enarrari. Verba Plinii ſunt hęc: *Eſt & aquarum ſignificatio. Mare ſi murmurauerit intra ſe ventū prædicit, ſi identidem & hyemem & imbrem, littoru ripæq; ſi reſonabunt tranquilla aſperā tempeſtatē*: Et mox paulo, *ſæpe & ſiletio mare intumeſcit, ſi ituq; altius ſolito, iam intra ſe eſſe ventos fatetur. Equidē & montiū ſonitus nemorūq; mugitus prædicunt tēpeſtatem*: Hæc verba Plinii adeo Poetæ carminibus cōueniunt, adeo quadrāt, vt alter ab altero mutuatus eſſe videatur. Et Lucanus Vergiliū (vt arbitror) imitatus, talia quoq; & ipſe tēpeſtatum præſagia recenſet in v. ſcribēs: *Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus*: Et paulo poſt: *Turbida teſtantur conceptos æquora ventos: Et ſi murmura ponti conſulimus cori venient mare.*

Ser. *Quin & caudicibus ſectis, & quod nunc dicit de oliua & Myrto, quarum ſicci ſtipites ſecantur vſq; ad medullam, & terra infoſſi ex ſe arbores gignunt, quod ſine dubio mirum eſt.*

Phil. Dicuntur a Seruio hoc in loco ea quę nec vera ſunt, nec veriſimilia, nec ab vllo ſcriptorū memorata, neq; Vergilianis verſibus cōuenientia. Nāq; Poeta illis verſibus loquitur de inſitione, qua leuigatur falce truncus, & aut inter corticem lignumque inſeritur calamus, aut fiſſo trunco imprimitur medullæ, cuius rei tota diſciplina tradita eſt a Columella in iij. a Plinio in xvij. a Palladio pluribus in locis & tanta eſt vis inſitionis, vt etiam ſatiuæ plantæ ſylue-

ac Solini verba ita Virgiliano carmini cōueniūt, vt ab illo mutuati eſſe videātur, namq; Poeta ſic ſcribit. *Velleraq; vt foliis depectant tenuia Seres:* Quo quidē verſu apertiſſime demonſtrat vellera & lanitiū apud *Seras* colligi ex foliis, non autē confici a bombycib. vermiculis, ſicut exponit Seruius. Enimuero *bombyces* non apud *Seras* ſed in Aſſyria inſula *Co* peculiariter proueniunt, qui quidem *bombyces* vermiculi ſunt, telaſq; aranearū modo texunt, ad veſtem luxumq; fœminarū, quæ *bombycina* appellatur, cuius mentio fit apud Iuuenalem: *Quarum delitias vel panniculus bombycinus vrit.* Prima eas veſtes texiſſe in inſula *Co Pāphyla Platys filia* dicitur, vt auctor eſt Ariſt. in 5. de animalibus, & repertum eſt a Plinio in 11 vnde veſtis *Coa* nominatur, cuius crebro meminerunt Poetæ, & in primis Ouidiius atque Propertius. Præterea non ſatisfacit mihi Seruius, in enarratione illius Virgiliani carminis, *vnctos ſaliere per vtres*, cum hic locus ab vnico tantum Higino (quod equidem legerim) optime declaretur, adeo vt nihil Virgilianæ ſententiæ ſit accommodatius. Scribit enim in libro de ſignis, Bacchum *vinum & vitem & vuam* Icaro tradidiſſe, vt oſtenderet hominibus quo modo ſereretur, & quid ex ea naſceretur. Hic cum ſeuiſſet *vitem* hircus in *vineam* ſe coniiciens teneerrima quæque folia decerpſit, ex quo facto Icarus indignabundus, *hircum* interfecit & *eius pelle* vtrem cōfecit, quem vino plenum coniecit in medium, ſodaleſque ſuos circa eum ſalire coegit. Alii tradunt Icarum cum a Libero patre vinum accepiſſet, ſtatim vtres plenos in plauſtrum impoſuiſſe. Ex hac Higini narratione (vt ego ſentio) Maronianum carmen apertiſſime illuſtratur, & ſententia efficitur manifeſtaria.

Ser. *Cytorus mons eſt Macedoniæ in quo abundat buxus.*

Phil. Diximus alias Seruium in rebus his, quæ ad Geographiam pertinent parum fuiſſe curioſum, cum in ipſius commentariis errores emergant manifeſtarii, qualis eſt hic. Nam *Cytorus* non eſt in Macedonia regione Europea, ſed in Aſiatica regione quæ *Paphlagonia* nuncupatur, vt auctor eſt Plinius. Fuit autem *Cytorus* ciuitas, a *Cytoro* Phryxi filio condita & appellata, quod Mela Straboque teſtantur. In monte *Cytoro* buxus plurima naſcebatur, vnde a Catullo *Cytorus buxifer* cognominatur. Credidit fortaſſis interpres Virgilianus *Macedoniam & Phalegoniam* eandem eſſe regionem, ob quandam nominis ſimilitudinem, ſed profecto quantum *Hipanis ſcythicus* a Veneto Eridano diſiungitur, tantum *Macedonia* abeſt a *Paphlagonia*, cum altera ſit (vt diximus) Europæa regio, altera Aſiatica. Atqui hoc tam turpe erratum commentariis Seruii perinde ac deprauatis aſcribere malim, quam Seruio, quem mihi perſuadere non poſſum tam negligenter commentarios ſcriptitaſſe. Ser. *Epidaurus ciuitas eſt Epiri.*

Philip. Quemadmodum in *Cytori* expoſitione errauit Seruius, vel potius ipſius adulterata volumina, ita in Epidauri enarratione turpis eſt error, cum ciuitas fuerit non in *Epiro*, ſed in *Pelopon-*

neſo, vt Plinius Strabo omneſque Geographi teſtantur, & fuit in Saronico ſinu Epidaurũ oppidum locatum. Æſculapii templo celeberrimum: Alio nomine vocatur *Epidaurus* Verum opinor Seruium ſimilitudine nominis fuiſſe deceptum, cum *Epidannus* inueniatur, & *Epidaurus*. De *Epidauro* iam dictum eſt. *Epidannus* autem, cuius meminit Plautus in Mænechmis, ciuitas eſt Epiri quam Romani (vt in tertio ſcribit Plinius) propter inauſpicatum nomẽ *Dirrachium* appellauerunt, de cuius conditorib. ita ſcribit Appianus: *Epidannus Rex vrbem condidit quæ ab ipſo nomen aſſumſit.* Huius ex filia & nepos Dirrachus portũ vrbi adiecit quod *Dyrrachiũ* appellatur. *Epidanni* meminit Lucanus in 9 *Ad cãpos Epidanne tuos*, quæ dictio in omnib. fere codicibus deprauata legitur, & pro *Epidanne* paſſim ſcriptum eſt *Epidaure*, quod nec hiſtoriæ, nec Lucani ſententiæ conuenit, cum de *Seua centurione* loquatur, qui apud *Dyrrachium*, hoc eſt, *Epidannum* in partibus Cæſaris viriliter dimicauerat, & memorabile facinus quod, hiſtorici omnes concelebrant, audacia prope incredibili patrauerat.

Ser. *Nec pinguedo, nec pinguitudo Latinum eſt.*

Phil. Si vera eſt Seruii ſententia non Latine locutus eſt, M. Varro, Latinorũ omnium (vt ita dicam) latiniſſimus, qui in ſecundo de re ruſtica ſic ſcriptum reliquit: *Sus præ pinguedine carnis non modo ſurgere non poſſit.* Idem in tertio: *Motus earum & lux pinguedini inimica.* Plinius quoque non Latine, ſi Seruium ſequimur ſcripſit, qui haud dubie Latiuam linguam locupletauit, cuius verba hæc ſunt ex libr. 11. *In corde ſumma pinguitudo eſt quædam lætis extis.* Et alibi: *Pleriſq; animalium eſt pinguedo ſine ſenſu.* Columella in barbaram lexin, id eſt, dictionem, lapſus eſt ſcribens in 13. *Non ſola exprimitur amurca, ſed & aliquod ſecum pinguitudinis attrahit.* Et alibi: *Reſpuit olei pinguitudo materiã, q aliis e gummis.* Et Palladius: *Pinguitudine* inquit, *ſua brachium quodcunq; proximum debilitauerit.* Quid multa? eruditorum libri ſcatent *pinguedine* & *pinguitudine*, cum quib. equidẽ malim errare, quam cum Seruii cõmentariis recte ſentire.

Ser. *Veſcas ſalicum frondes, id eſt, ſiccas & teneras: Nam veſcum hoc eſt, proprie: Vnde & aranearum tela veſca vocantur.*

Phil. *Veſcum* quid ſit optime intelligemus, ſi eius originẽ & etymologiam diligẽter perſcrutati fuerimus: Nam *veſcum* ex *ve* particula & *eſca* copulatu eſt, vt auctor eſt Gellius in 15 noctium Atticarũ, & cum *ve* particula tum intenſionem ſignificet, tum minutionem, ita *veſcum* vtriuſq; diuerſę ſignificationis vim capit: aliter enim Lucretius *veſcum ſalem* dicit, ex edendi intenſione, aliter Lucilius *veſcum* appellat cum edendi faſtidio. *Veſcum* itaq; id ſignificat, quod in eſca & cibatu appetitur, & id quod faſtidioſum eſt, in altero hæc particula *ve* intendit, in altero minuit. Et ita Vergilius appellat *veſcum papauer* ab edendi intenſione, quod videlicet in cibis adhibeatur, & *veſcas ſalicum frondes*, quoniam ſcil. eſcis in-

ueneo,

uencorum ſunt accommodatæ. Feſtus quoq; ſcribit *veſcum*, *faſtidioſum* ſignificare & *edacem*. Præterea vt aliquid de interioribus literis depromamus, *veſcus* apud priſcos pro *puſillo* vſurpabatur, quod declarat Ouidius in Faſtis ſic ſcribens:

Vegrandia farra coloni,
Quæ male creuerunt, veſcaq; parua vocant,

Et *veſculi male curati & graciles homines* nuncupantur: Namq; antiqui *ve* ſyllabã rei paruæ præponebant, vnde *Veiouis* pro *puſillo Ioue* dictus eſt, quamuis in alia ſignificatione, vt mox docebimus accipiatur & *vegrandem fabam* ꝓ *minuta* vocitauerũt, & apud Auſonium *vegrãdes meſſes* legimus pro *paruis*, & a Varrone ſcriptũ eſt in re ruſtica: *Oues fiunt vegrandes ac imbecillæ*: In hac ſignificatione (vt equidẽ arbitror) accipitur apud Pliniũ qui ſcribit in 7. *Corpore veſcos eſſe ſed eximiis virib.* Seruii autem expoſitio (vt dicam ꝙ ſentio) non ſolum non vera eſſe videtur, ſed etiam ſibiipſi diſcors, cum *veſcas* ſalicũ frondes interpretatur *ſiccas teneras*, cum ſiccũ tenero contrariũ eſſe videatur. Exponamus igitur *veſcas* frondes, vel quod *eſca ſunt & cibaria* iuuencorũ, vel (vt exponit Nonius Marcellus) ꝙ *faſtidioſæ ſunt*. Cõmentatoris officium fuerat diligentius ſcitiuſq; Vergilianum carmen arbitrari & ſuper hac dictione *veſcum*, cum vetuſtatem redoleat, & eruditionem reconditam præ ſe ferat, copioſius diſputare & eruditius.

Ser. *Tenuis non gloria ſi quem lumina læua ſinunt, id eſt, proſpera vt alibi. Intonuit læuum.*

Phi. Romani antiquitus Deos quoſdam vt prodeſſent colebant, quoſdam vero ne obeſſent placabãt. Cum *Iouem* igitur & *Diiouem* a iuuando nominaſſent, *Veiouem* appellauerunt demta atque detracta iuuandi facultate, vt auctor eſt Gellius in 5. Simulacrum enim *Veiouis* ſagittas tenet, quæ ſunt videlicet paratæ ad nocendum: quapropter eum Deum plerique Apollinem eſſe dixerunt. Præterea Vergilium quoq; aiunt multæ antiquitatis hominem ſine oſtentationis odio peritũ, numina læua deprecari in his verſib.

In tenui labor at, tenuis non gloria ſi quem
Numina læua ſinunt, auditq; vocatus Apollo.

Significat enim quandam vim eſſe huiuſcemodi Deorum in *lædendo* magis quam in *iuuando* potentem. Et ita ſecundũ Gellii auctoritatem, qui per quamſcite & ad amuſſim Vergilianã maieſtatẽ pẽſitauit, exponemus, *Numina læua*, id eſt, *ſiniſtra noxiaq;* & magis lædẽtia, quam iuuantia. Et quoniam in Gellii mentionem incidimus, admonẽdi ſunt illius ſcriptoris ſectatores, vt locũ emendent in eo capite, in quo de *Veioue* diſſerit, deprauatum, cum in omnib. paſſim codicibus Gellianis hæc verba legantur: *In his diis quos placari oportet, vti mala a nobis vel a frugibus natis amoueantur: Aruncus habetur & Robigus.* Mendum eſt maximum in nouiſſimis tribus verbis, quod niſi emendetur, difficultates pariet inextrica-

atis, quemadmodum a me eſt ſine liuore compoſitus, ita meo nomini faueatis, quemadmodum ego Seruio, ceteriſq; eruditis fauendum eſſe cenſeo, quod ſi aliquando Seruii commentarios videor culpare vehementius, danda eſt venia ætati iuuenili, cum ſexto & vigeſimo ætatis anno vix dum exacto, longius fortaſſis quam par fuerat ſpiritus ferociores me prouexerint, quin etiam calcaria ſubdidit conditio ſtyli, quem hoc ſcribendi genus expoſcere videbatur. Vt ſemel finiam quicquid ſcripſimus, id omne iuuandi cauſſa, non nocendi ſcripſimus. Tu autem vir clariſſime qui doctiſſimus es, & doctorum patronus vnicus, quicquid id eſt, qualecunque eſt, boni conſulas quæſo, & Philippo tuo, cuius vitam, ingenium, linguam, & mores ingenuos, iam dudum habes cognitiſſimos, patrocineris aduerſus calumniatores vitilitigatoreſque, qui alieno nomine detrahentes, gloriolas & rumuſculos aucupantur. Vale mi Domine, mi Patrone, meum decus, & mutuo me dilige.

Eiuſdem hendecaſyllabon ad libellum.

I curre ad dominum citus libelle,
I recta ad nitidi lares Caſati
Quo nil candidius benigniuſq;,
Quo nil doctius eſt politiuſq;
Noſtras diligit hic amatq; nugas,
Hic patrocinio ſuo fouebit,
Inſontem, ingenuum, probum clientem,
In cuius gremio & ſinu recumbens,
Frontem nec metues Catonianam,
Linguam nec metues Timonianam.
Naſutos quoq; naribus repandis,
Mordaces quoq; rictibus caninis,
Ronchos liuidulos, iocos dicaces,
Non aſſis facies, nil timebis,
Tutus præſidio mei Caſati.
I curre ad dominum citus libelle.

Annotationes, ſeu emendationes in Plinium, quas olim edidit Philippus Beroaldus.

In libro tertio vbi ſermo fit de Latinis populis, ita ſcriptum habent mendoſi codices: *Cum his carmen in monte Albano ſoliti accipere populi Albenſes.* In ſpectatæ fidei libris non *carmen* ſcriptum eſt, ſed *carnem* & ita ipſe emendaui ſecutus hiſtoriam: Namque in *Albano* monte Latinis *viſcerationem* quotannis Romani dabant: M. Varronis ad hanc rem pertinentia verba ſubieci: *Latinæ feriæ dies conceptus, dictus a Latinis populis quibus ex Albano monte ex ſacris carnem petere fuit ius cum Romanis.* Liuius quoque libro trigeſimo tertio idem demonſtrat his verbis: *Feriæ Latinæ Pontificum decreto inſtauratæ ſunt, quod legati ab Ardea queſti in ſenatu erant, ſibi in monte Albano Latinis carnem, vt aſſolet, datam non*

eſſe: Nonne hi duo celeberrimi ſcriptores aperte monent, *carnem* apud Plinium legendum eſſe non *carmen*? Eodem Seruius quoque Grammaticus locuples auctor accedit, qui in primo commentario ſic ſcriptum reliquit: *Viſcera non tantum inteſtina dicimus, ſed quicquid ſub corio eſt, vt in Albano Latinis viſceratio dabatur, id eſt, caro.* Et in ſeptimo ſuper Vergilianum illud: *Populiq; Latini,* ait, *qui intererant Albani montis viſcerationi.*

In Quinto, locus per ſyllabæ adiectionem deprauatus eſt: *Oppidum Tachabracha ciuium Romanorum,* cum *Tabracha* legendum ſit, & ita correxi, Iuuenalis teſtimonio, qui locum oſtendens ſimiis frequentem, inquit:

Quales vmbriferos vbi pandit Tabracha ſaltus
In vetula ſcalpit iam mater ſimia bucca.

Namque in Africæ, vbi *Tabracha* eſt ſaltibus & latifundiis, maximam ſimiarum eſſe multitudinem, Solinus & Strabo tradunt. Poſſidonius quoq; refert ſe in Libyæ oram delatum, ſyluam vidiſſe ſimiis plenam, quarum aliæ ſuper arboribus, aliæ in terra ſederent, nonnullæ catulos haberent & vbera dependentia: riſiſſe itaq; cum eas vberibus graues cerneret nonnullas, caluas, quaſdam etiam hernioſas. *Tabracha* meminit Pomponius Mela. *Tabracham* Sylius italicus Tyrium opus appellat.

In ſeptimo vbi rerum inuentores enumerantur ſcriptum legitur: *Dædalum inueniſſe Lithocollam.* Nos exemplaria quam emẽdatiſſima ſecuti, correximus *Ichthyocollam,* Eſt autem *Ichthyocolla* glutinum e piſce factum (vt nomen indicat) de qua ſcribit Plinius in trigeſimoſecundo: *Ichthyocolla appellatur piſcis, cuius glutinoſum eſt corium, denique nomen glutino eius:* Et alibi: *Ichthyocolla,* inquit, *erugat cutem.* Cornelius Celſus medicamentis compluribus miſcendam eſſe docet *Ichthyocollam.*

In octauo vbi de equis fit mentio, correctores inemendatum locum reliquerunt, non aduertentes hiſtoriam, ſic enim ſcriptum eſt: *Maximum vero eodem,* id eſt, *in Capitolium perueniſſe habenas cum palma & corona effuſo Ratumena, qui ibi vicerat.* Ex his Plinii, ſi modo Plinio aſcribenda ſunt, verbis, nemo profecto intelliget, vbi, *vicerit Ratumena,* quod & ſenſus ſit mutilatus indignusque Pliniana maieſtate, niſi illud *perueniſſe habenas* immutes, vt dicat, *perueniſſe a Veiis,* & ita nos emendauimus, ſecuti hiſtoriæ fidem, & maxime Plutarchum, qui id ita clariſſime refert, vt nihil amplius ambigendum ſit. Scribit enim: *Veiis oppido Ethruriæ, dum Curule editur ſpectaculum Ratumenam agitatorem victorem & coronatum ex Hippodromo egredientem equorum celeritate atq; impetu Romam vſq; fuiſſe raptatum, eoq; e curru excuſſo equos in Capitolium perueniſſe.* Solinus quoque idem breuiter refert, a Plinio (vt arbitror) acceptum. Ab hoc auriga *Ratumena,*

Romæ

Romæ nomen eſt inditum Ratumenæ portæ. Auctores Feſtus, Plinius, & Plutarchus.

In decimo, vbi fit mentio de his, quæ inter ſe diſſident, ſcriptum eſt: *Phalanges & Atanei.* Quid ſenſerint hoc in loco correctores, coniectare non poſſum, niſi forte opinati ſint legiones illas cuneoſque Macedonum, quas ipſi teſte Liuio *Phalanges* appellant, ſcriptoreſque fere omnes celebrat agere diſcordias cum araneis. Quod quam ridiculum ſit ſentire, etiam inſulſiſſimi intelligunt. Ego vero correxi ſic: *Phalangia & aranei.* Eſt autem *Phalangium* ex genere araneorum, quorum noxii ſunt morſus, vt ſcribit Plinius in 11. *Corpus exiguum varium acuminatum ad ſaltum ingredientium, Phalangiis*, Teſte eodem, *trini anos parit.* Idem in 29. *Phalangium eſt Italia ignotum, & plurium generum.* Et alibi: *Phalangion Græci vocant inter genera araneorum.* Cornelius Celſus in quinto: *Vbi vero Phalangium nocuit, præter eam curationem, quæ manu redditur, ſæpe homo demittendus in ſolium eſt.* Quid multa? hæc dictio apud Plinium adeo eſt frequens, vt correctores exiſtimem, cum hunc præſertim locum non emendarint, obliuioſiores fuiſſe Curione, qui memoria ita fuit nulla, vt aliquotiens tria cum propoſuiſſet, aut quartum adderet, aut tertium quæreret.

In 14. Vbi generoſa vina referuntur, ſic ſcriptum legitur: *Ceterano, ſcil. vino inter Gallias conſiſtit auctoritas.* Quis quæſo Geographus, quis hiſtoricus *Ceteranos* populos, quorum vina laudat Plinius, illuſtrauit? vel nudis ſaltem nominibus nuncupauit vnquam? Mehercule nullus. Atqui cum *Cerretanos* in Hiſpania nobiles fuiſſe legerimus, deprauatum permutatis literis locum ſic emendauimus: *Cerretano inter Gallias conſiſtit auctoritas*: Sunt enim *Cerretani* Hiſpaniæ populi, qui *Iuliani* cognominantur, & qui *Auguſtani*, vt auctor eſt Plinius in 3. Horum vina inter laudatiſſima locum habent, vt auctor eſt Plinius, quæ Martialis in Xeniis Setinis comparat:

Cerretana nepos ponat, Setina putabis,
Non ponit turba cum tribus illa bibet.

Scio omnes fere eruditos viros hactenus exiſtimaſſe Martialem hoc diſticho eſſe locutum de *Cerretanis Etruſcis*, in quo exponendo non minus errarunt, quam in illo, cuius lemma eſt *perna*:

Cerretana mihi fiat vel maſſa licebit,
De Menapis, lauti de petaſone vorent.

Crediderunt enim hoc quoq; ad *Cerites* Etruriæ referendum, in quod manifeſtum errarū ne inciderēt, potuiſſent Strabonis lectione admoneri, ſic in tertio Geographiæ ſcribentis, vbi de Hiſpaniarū ſitu habetur oratio: *Media Pyrenes loca conualles tenent, quas frequentes cultores habitant, quas qui maxima Hiſpaniæ portio Cerre-*

tani tenent, a quibus multifariam pernæ condiuntur Cantabricis perquam ſimiles, prouẽtum non mediocrem hominibus exhibentes. Quid hisStrabonis verbis lucidius eſſe poteſt?quid apertius?quę clariſſime oſtendunt, diſtichon Martialis non ad *Cerites* Ethruſcos, qui nulla condiendi *pernas* laude cenſentur, ſed ad *Ceretanos* Hiſpaniæ, quorum *pernæ* celebrantur, eſſe referendum. Namque cum ex Hiſpania & Gallia. M. Varronis atque Strabonis teſtimonio ſalſamenta mitterentur, laudatiſſima, videtur Martialis eodem carmine tanquam confinium regionum *pernas* cõiungere voluiſſe. *Ceretanarum* vinearum mitam vbertatem, prouentumque incredibilem, Columella tradit in quarto.

In 16. cum in omnibus codicibus talis index ſit: *De hedera qua vocatur Similax*, & eódem capite id verbum *Similax* ſæpius repetitum ſit. Fateor me, quo minus immutarem, ſuperſediſſe, verum quemadmodum fabulæ conueniat nõ intelligo, quæ *Milacem* appellat non *ſimilacem*. Ouidius:

Et crocon in paruos verſum cum Milace flores. Et Plinius ab Ouidio non diſſentiens ait: Virginem eiuſdem nominis propter amorem iuuenis Croci, mutatam in hunc fruticem. Huc accedit quod in 24. ſcribens de natura hederæ in medicina *Milacem* nuncupat, quam in 16. *Similacem* nominauerat, niſi exemplaria in hoc (vt equidem arbitror) deprauata ſint, quod ideo facilius credere libet, cum apud eundem Plinium complures deprauatos indices deprehenderim, de quibus alias loquar. Præterea vt ad *ſimulacem* redeam, Seſtius grauis auctor *taxum* arborem a qua *toxica* nuncupantur, vocari dixit a Græcis *ſimilacem*, & eſſe in Arcadia tam præſentis veneni, vt ſi qui dormiant ſub ea, cibumue capiant, moriantur.

In 18. cum correctores ita emendauerint, vel verius deprauauerint: *Seruius rex ouium boumq; effigie primum aras ſignauit*, habuiſſe videntur quiddam commune cum lacerta, cui animali memoria ineſt nulla. Nam dicant quæſo apud quem idoneum ſcriptorem iſtud vnquam legerint, cur non ad Plinium boni viri, ſi apud alios non reperiebatis, recurrendum cenſuiſtis, qui in 33. locum hunc (vt nos correximus) ita emendandum eſſe demonſtrat: *Seruius rex ouium boum effigie primus as ſignauit*, non autem *aras*, id hiſtoriæ fides exigit. Idem Plinius repetit, cuius verba ex prædicto libro hæc ſunt: *Seruius rex primus ſignauit as.* Antea rudi vſus Romæ Timæus tradit. Signatum eſt nota pecudum, vnde & pecunia appellata Eodem accedit locupletiſſimus auctor Plutarchus, qui ſcribit apparere in vetuſtiſſimis numis inſciſum ſignum bouis, pecudis, ſuis.

In 19. in mendoſis codicibus verbum priſcum prioribus literis ablatis mutilitatum eſt, vbi ſcriptum legitur *edium* cum legendũ ſit *heredium*, & ſic ego correxi. Eſt autem *heredium* (vt ait Feſtus)

pa-

predium paruulum: Et in legibus, *12.* tabularum in horti ſignificatione ſemper nominatur *heredium*, inde *herediolum* vſurpat Columella, cuius verba hæc ſunt ex libro primo: *Ad eoſdem iuuencos & quatuor iugerum auium herediolum redierit.*

In eodem vnius literæ inuerſione mendum admiſſum eſt, ita enim ſcriptum habent deprauati codices: *Inueterari vina ſuccisq; caſtrari*, cum ſcribendum ſit *ſaccisq; caſtrari.* Atqui videor nimis leuia ſectari, imo grauiſſima & nota digna. Non enim ſono tam diſſimile eſt *Thais* & *Hermione*, quam ſenſu *ſuccus* & *ſaccus.* Nam ſi legendum admiſeris: *Vina ſuccis caſtrari*: Qui ſenſus Dii boni? quam ineruditus, quam ridiculus, & Pliniano acumini minime quadrans erit cõfingendus excogitanduſque? Si vero *ſaccis* quemadmodum nos emendauimus correxeris, & ſenſum deprehendes elegantem, eruditum, & ex conſuetudine Romana ſumtum, atque a Plinio non diſcrepantem. Nam Romanum inſtitutum fuit vetus *vina ſacco lineo* colare, vt eſſent innocentiora. Ideoque ait Plinius in 14. de vino loquens: *Quinimo vt plus capiamus, ſacco frangimus vires*: Et in 23. *Vtiliſſimum*, inquit, *omnibus ſacco viribus fractis.* Hæc Pliniana faciunt, vt exiſtimen Martialem cum de ægroto Tongilo loqueretur, in ſecundo, ſic ſcriptum reliquiſſe:

Cæcuba ſaccentur quæq; annus coxit opimi, id eſt, *ſacco colentur*, cum *ſiccetur* paſſim legatur, ita enim ſalubriora purioraq; reddebantur. Vnde & in 20. ait:

Turbida ſolicito tranſmittere cæcuba ſacco. Horatius quoque in 2. ſermonum morem hunc tranſmittendi vina per ſaccum tetigit, eo verſu: *Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.* Vbi Porphyrio expoſuit, *ſacco colata.* Et Martialis in Apophoretis. *Pauperiore mero tingere lina potes.*

In 25 legitur *Galli ſagittas in venenato helleboro tingunt.* Nos correximus in *venatu*, auctorem ſecuti A. Gellium virum (vt Auguſtinus ait) multum facundæ ſcientiæ, qui eadem referens ex Plinio ſumſiſſe ſe indicat, ſic ſcribens in *16.* Præterea id ſcriptum eſt in Plinio: *Legimus Gallos in venatibus tingere helleboro ſagittas, quod iis ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant.* Ex his Gellii verbis lucido apparet apud Plinium legendum eſſe in *venatu*, vt ipſe emendaui, non autem in *venenato.* Eiuſdem quoque Gellii auctoritas fecit, vt alterum quoque locum in eodem, 25. deprauatum corrigerem, ita enim ſcriptum eſt: *Mithridatis inuentum autumant in anatum Ponticarum miſcere antidotis, quoniam veneno viuerent.* Quæ ſunt hæc portenta verborum? quam conſciſa ſententia? quam indecora conſtructio? niſi illud in *anatum Ponticarum* ſic emendes: *Sanguinem anatum ponticarum*, cuius rei non me auctorem habebis, ſed Gellium ſic ſcribentem in noctibus Atticis: *Anates ponticas dicitur edendis vulgo venenis victitare.* Scriptum etiam a Leneo Cn. Pompeii liberto Mithrida-

tem illum Ponti regem medicæ rei & remediorum id genus ſolertem fuiſſe, ſolitumque eatum ſanguinem miſcere medicamentis, quæ digerendis venenis valent, eumque ſanguinem vel potentiſſimum eſſe in ea confectione. Quid his Gellii verbis manifeſtius? quid lucidius eſſe poteſt, quibus idem enarrat quod Plinius, quin etiam ipſemet Plinius aperte demonſtrat ita corrigendum eſſe, vt ego correxi, cuius verba ex libro vigeſimonono hæc ſunt: *Coagulum quoq; agninum aduerſus omnia mala medicamenta pollet, item ſanguis anatum Ponticarum.*

In 28. ſic ſcriptum eſt: *Medetur Phytocampes venenis.* Ego vero permutatis literis emendaui *Pityocampes.* Eſt autem *Pityocampe* vermis ſiue eruca nuces pineas infeſtans, vt docet Plinius ſic ſcribens in 23. *Vſus contra Cantharidas bupreſtis, pinorum erucas, quas Pityocampas vocant.* Dictio compoſita ex *Pitya* & *campe.* Pitya vero inter genera nucum pinearum numeratur e pinaſtris ſingularis remedii aduerſus tuſſim, vt Plinius refert in decimoquinto. Ab hac arbore *Pitya* Salamin *Pityuſa* eſt nuncupata, vt auctor eſt Strabo in nono, quemadmodum & aliam in Hiſpania inſulam *Pityuſa* nomen inde eſſe ſortitam ſcribit Diodorus in ſexto. *Campe* vero eſt eruca infeſtans maxime hortenſia, cuius meminit Columella hoc verſu: *Voluitur ad terram diſtorto corpore Campe.*

In 23. Verbum barbarum pro latiniſſimo, inſolens pro vſitato elegantiſſimoque receptum eſt. *Gratotaſium* pro *Græcoſtaſi*, ſic enim ſcriptum eſt: *Flauius ædiculam æream fecit in Gratotaſio.* Non inficiabor ignorare me quid ſit *Gratotaſium*, imo ingenue fatebor. Quod ſiquis correctores interroget, quid id ſignificet, neſcio quid muſſitabunt, & dictionem tanquam inauditam portentoſamque reformidabunt: Ego vero correxi in *Græcoſtaſi. Græcoſtaſis* autem locus erat Romæ ſubſtructus ſub dextra Curia Hoſtiliæ ſupra comitium, vbi nationum ſubſiſterent legati, qui ad ſenatum eſſent miſſi. Is *Græcoſtaſis* (vt interpretatur M. Varro) appellatur a Græcorum legatis ibi ſubſiſtentibus. De *Græcoſtaſi* meminit Cicero in Epiſtola ad Quintum fratrem his verbis. *Deinde eius operæ repente a Græcoſtaſi & gradibus clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt.*

In 21. Nec hoc quidem præteribo, proprium pictoris nomen deprauatum eſt, vbi ſic legitur: *Sicyon ex ingenio Pauſiani.* Nos vero ducente Plinio correximus, *ex ingenio Pauſiæ.* & ita correctores Plinium ſecuti auctorem emendare potuiſſent, niſi lethargo oppreſſi, Coruario ſimiles extitiſſent, cui etiam in fame mandenti ſi reſpexerit, cibi ſubrepit obliuio. Namque Plinius in 35. clariſſime oſtendit: *Pauſiam* pictorem nuncupatū fuiſſe non *Pauſianum*, cuius verba hæc ſunt: *Pauſiam Sicyonium primum in hoc*

genere nobilem. Vbi ei omnia illa, ne forte aliū putes, adſcribit, quæ in xxj. retulerat. Alibi quoque inquit *Pauſiā filium & diſcipulum Ariſtolaus.* Quinetiam Porphyrio pictorem nobilem fuiſſe *Pauſiam* ſcribit: a quo tabellam *Pauſiacam* nominauit Horatius. *Vel cum Pauſiaca torpes inſane tabella.* Ceterum hoc non ſolum hominis nomen in Plinio deprauatum legitur, id enim leuiſſime ferendum foret, ſed tot ego deprehendi inuerſa & ab hiſtoriæ fide diſcrepantia, vt iſta priuatum volumen, non epiſtolam requirant.

Ad Inclytum Hannibalem Bentiuolum Philippi Beroaldi appendix annotamentorum poſt Suetonii enarrationes.

Libuit has quoque annotatiunculas, inclyte Hannibal Bentiuole, veluti appendiculam quandam apponere in calce commentariorum, vt animi lectorum, vniformi illa lectione fatigati, hoc veluti nouo pabulo recrearentur, & mutatione reficerentur, ſolent enim hæc legentibus nō minus iucunda videri, quam viatoribus iam itinere laſſeſcentibus diuerticula amœna ſunt, ſed ne moroſior ſit prologus quam fabula, hinc pauca quædam digna cognitu nec indigna relatu, minimeque protrita exordiemur.

Quid ſignificet illud Hieronymi ab Eccleſiaſticis celeberrimo vſurpatum *de Tantali fonte potantem.*

CAPVT I.

PLeriq; omnes Eccleſiaſticæ literaturæ ſtudioſi, anxie & ſitienter veſtigare ſolēt, quid ſignificet illud Hieronymi vulgatiſſimū q̃ liminarem paginam teſtamenti veteris introeuntibus ſtatim obuium fit, vt: *Iarcham in throno ſedentem aureo, & de Tantali fonte potantem audiret docentem.* Nugatoria nimirum ſunt, quæ a commentatoribus referuntur. Nos vt pro virili parte iuuaremus ſtudia ſtudioſorum, ad eundem fontem acceſſimus, ex quo Hieronymus hauſit. Philoſtrati enim penetralia ingreſſi explicationem inuenimus huiuſce inuolucri latiſſimam, quæ talis eſt: *Apud Indos ſapientes ſunt Brachmanæ nuncupati, quorum princeps Iarchas nominabatur, eo tempore, quo Apollonius Thyaneus diſcendi viſendique ſtudio ad illos ſe contulerat, quem antecedentem ceteri qui erant duodeuiginti apprenſa manu ſalutauerunt.* Iarchas *autem nominatim ſalutauit, qui in excelſo ſedebat throno, quem ex ære fabrefactum aureæ ſtatuæ compluſculæ exornabant: infra Iarcham ſedebant omnes in ſellis humilioribus, mox poſt philoſophicam ſermocinationem oſtendit Iarchas Apollonio ſtatuam Tantali ſubſcriptione notatam, quatuor cubitorum longitudinis, quæ ſimilis propinãti phialam porrigebat, in quam humor diſtillat incorruptibilis potionis phialā menſuram nunquā excedentis. Ex hoc Tantali poculo bibere ſolebant Indici philoſophi antequam ſomno indulgerent, & ita Iarchas potandi principiū fecit ex phiala bibens, quæ largiter cũctos ſatiauit iugē humorē fundēs, nō ſecus ac ſi ex fōte ſcaturiret: bibit vna cū philoſophis*

Apollonius. Eſt autem amicitiæ firmandæ cauſſa huiuſcemodi compotatio apud Indos inuenta, qui miniſtrum eius faciunt pocillatoremq; Tantalum, propterea quod hic amiciſſimus manſuetiſſimuſque erga homines habitus eſt, poſt hanc ex phiala potionem, humi ſternunt corpora in lectis herbaceis, hæc copioſe refert Philoſtratus libro tertio de vita Apollonii Thyanei, qui etiam ſcribit in ſeptimo quicumque bibunt ex Tantali Phiala participes periculorum cum amicis eſſe oportere. Ex hac enarratione iam perſpicuum fit cur dixerit Hieronymus, *Apollonium* perueniſſe ad *Brachmanas*, vt audiret Iarchã illũ principem philoſophorum in throno ſedentem æreo quidem, ſed qui aureis ſtatuis exornaretur, potantemque de *Tantali fonte*, hoc eſt, de *Phiala*, quam propinabat Tantali ſimulachrum, ex quo mihi videtur doctius & hiſtoriæ accommodatius legi poſſe de *Tantali Phiala, quam fonte*, cum inter *phialam & fontem* ſit quædam literarum proximitas, & ob hoc lubricus error. Quod ſi nihil placet immutare expones *fontem* pro *phiala*, ex qua liquor veluti ex fonte ſcaturiens continenter fundebatur. Quæ a commentatoribus Eccleſiaſticis traduntur protrita ſunt, & a fide hiſtorica deerrantia, ſed ego malo hæc & id genus alia haurire ex liquido Fonte, quam ex riuo turbulento.

Quid ſit vetus prouerbium, *Mutuum muli ſcabunt*, quod in codicibus Auſonii & Nonii perperam ſcriptum legitur.

Caput ſecundum.

Apud Auſonium in epiſtolio prouerbium vſurpatur literis inuerſis dictionibuſque confuſis, quod eſt, *Mutuum muli ſcabant*, tu vero ita diſtincte legas & emendate, *Mutuum muli ſcabunt* cuius prouerbii ſenſus ſignificabat, tradere ſibi operas mutuas, & par pari rependere. Namque mulorum mos eſt vt ſe mutuo ſcabant & viciſſim defricent. Marcus Varro librum compoſuit hoc titulo: *Mutuum muli ſcabunt*, cuius teſtimonium citat Nonius quamuis Noniani codices mendo indelebili ſint maculoſi, in quibus hoc prouerbium corruptius legitur, quam in Auſonii voluminibus, ita enim ſcriptum habẽt: *Multum muli ſcabunt*, pro *Mutuum muli ſcabunt*. Prouerbii huiuſce meminit ſcienter & enodate Symmachus, cum in epiſtolis ſic inquit: *Mutuum ſcabere mulos, cui prouerbio ne videar eſſe cõfinis, præconium virtutum tuarum preſſo dente reſtringo.* Itaque cum *muli* ſoleant ſeſe viciſſim defricare & ſcabere, merito hoc prouerbium vſurpatur in conſimili remuneratione & talionis æquilibrio, quamuis a Scipione Æmiliano dictũ ſit iumenta quoniam manibus carerent alterius frictione indigere. Hadriani, ꝙ non longe ab re eſt, iocus balneatis innotuit, qui plures olim ſenes euocari iuſſit, & alium ab alio inuicem defricari, cum illi ſe marmoribus attererent ad liberalitatẽ principis prouocandã, qui ſeruis donauerat & ſumtibus veteranum quendã, qui ſe in balneis marmoribus deſtringebat, propterea quod ſeruum non haberet.

Quid

Quid intelligi voluerit Heſiodus, cum ſcripſit: *Dimidium eſſe plus toto.*

Caput tertium.

Heſiodus in libro cui titulus eſt ἔργα καὶ ἡμέραι, id eſt, *opera & dies* verſum hunc poſuit:

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός.

Id eſt, *Ignorant ſtolidi quam toto ſit dimidium plus* Diſſoluēda quæſtio eſt, cuius mentionem fecit Gellius libro decimo ſeptimo noctium Atticarum, nec tamen reliquit explanatum quid Heſiodus ſe dicere ſentiat, cum *dimidium plus toto* eſſe dicit, quod communi plane ſenſui videtur reluctari. Plato libro tertio de legibus planiſſime explicat hoc ambigioſum, ſcribens rectiſſime dictum eſſe ab Heſiodo *dimidium plus eſſe quam totum*, quando videlicet *totum* comprehendere noxium eſt, *dimidium* vero temperate ſe habet. Hinc intelligi voluit *moderatum, immoderato* plus eſſe, vtpote *melius deteriore*, docetq; principatum moderate conſtituendum eſſe &ad mediocritatem redigendum. Idem libro quarto deRepublica laudans vitam *moderatam* tanquam *optimam*, Heſiodum illud ſapienter dixiſſe commemorat, *dimidium eſſe plusquam totum.* Conſimiliter Ariſtoteles in quarto Politicorum *dimidium eſſe plus toto* docet, ex eo, quod gubernatio *temperata* durabilior eſt & *melior*, quam *impotens* & *immodica*, ideoquePhocylides bene optauit *multa mediocribus optima*, & ipſe *mediocris* eſſe voluit in ciuitate. Idem Ariſtoteles profitetur *mediocritatem* & *medium* eſſe optimum *mediocriſq; fortunæ bonorum poſſeſſionem*, ait *optimum omnium eſſe exiſtimandam.* Idem in Ethicis *virtutes mediocritates* eſſe tradit Hinc illa apud Græcos catholica ſententia, μεσότητας ἀρετὰς εἶναι. Ex quo colligitur, *medium & moderatum optimum eſſe in vita degenda & plusquam totum appetendum.* Non me præterit aliter ab aliis Heſiodi verſum exponi ſolere, ſed hæc Platonica nobis & Ariſtotelica interpretamenta, magis probantur cum eruditiora ſint & veriora.

Enodatus nodus ex epiſtola M. Ciceronis, ductus ex prouerbio: *Sero ſapiunt Phryges.*

Caput quartum.

Mar. Cicero quadam ad Trebatium epiſtola ſic cœpit: *In equo Troiano ſcis eſſe in extremo, ſero ſapiunt.* Neotericoteri, hoc eſt recentiores interpretes magis implicant, quam explicent ſenſum epiſtolicum Scire autem debes vetus hoc fuiſſe prouerbium, *ſero ſapiunt Phryges*, quod a Troianis natum eſt, qui decimo denique anno velle cœperant Helenam, quæque cum ea erant rapta, reddere Grecis, a quibus decennali bello preſſi vaſtati &vexati fuerāt, ſed hæc ſapientia Troianorum ſerotina, erat & nimis tarda, qui tunc demum reſipiſcere cœperant, cum res, eorum forent deploratæ, & ægritudo irremediabilis, hoc autem prouerbium continebа-

tur in extrema tragœdiæ parte, cui titulus erat, *Equus Troianus*, quam Liuius Poeta apud Latinos vetuſtiſſimus, cum primis condidit, vnde a Grãmaticis citantur teſtimonia Liuii *ex equo Troiano* Huiuſce prouerbii mentio fit in codice Feſti Pompeii integriori, ex quo excerpta exſcriptaque ſunt illa, quæ vulgi manib. iugiter conteruntur. Ia ſatis liquet opinor, cur Cicero dixerit eſſe in Equo Troiano *ſero ſapiunt*, videlicet alludens ad prouerbium illud, *ſero ſapiunt phryges*? quod in extrema fabulæ clauſula legebatur.

Emaculatum verbum ex verſu Luciliano, inibiq; quædam ſuper *Acipenſere Decumano*.

CAPVT V.

IDem Marcus Tullius libro de finibus bonorum ſecundo vſurpat verſus Lucilianos, in quibus ad Galloniũ ſic loquitur Lælius: *Cœnaſti in vita nunquam bene? cum omnia in iſta conſumis ſquilla atque accubas are cum decumano.* Si Lucilius reuiuiſceret carmen hoc in poemate ſuo ſatyrico plane non agnoſceret, ſummoueretque non ſolum vt ſubdititium, ſed vt inuerſum adulteratumque repelleret. Quid enim ſignificat obſecro te *accubas are cum decumano*? quis lepor? qui ſales? quæ ſatyrica mordacitas. Ego etiam atque etiam & ſenſu introſpecto & verbis ſyllabatim penſitatis ſic cenſeo corrigendum, vt pro *accubas are cum decumano* meo periculo legas, *acipenſere cum decumano.* Lælius enim eſt, qui apud Lucilium carpit gulam Gallonii ganeonis & gurgitis, qui patrimonium helluebatur in vna ſquilla, quod genus piſcis eſt & in *acipenſere* prægrandi, qui piſcis eſt inprimis nobilis, quem prodigis & gulonibus nutriunt maria, de quo Plinius noſter libro nono naturalis hiſtoriæ hæc refert: *Apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus acipneſer, vnus omnium ſquamis ad os verſis, contra aquam nando meat*: Fuiſſe autem *acipenſerem* in honore menſarum præcipue temporibus Lælii & Africani teſtis eſt Macrobius in Saturnalibus, & Marcus Tullius memorat, qui ait oblatum eſſe Africano Scipioni *acipenſerem*, qui admodum raro capiebatur, ad quem epulandum cum plures conuictores inuitaturus videretur, Pontius in aurem, *O Scipio*, inquit, *vide quid agas, acipenſer iſte paucorum hominum eſt.* Samonicus quoq; Serenus tradit hunc piſcem a coronatis miniſtris cum tibicine introferri ſolitum in ſacrum conuiuium. Quinetiam Martialis ſignare volens in magno pretio fuiſſe *acipenſerem* atque inuentu rarum, ſic ſcripſit in Xeniis.

Ad Pallatinas acipenſera mittite menſas.
Ambroſias ornent munera rara dapes.

Decumanus autem *acipenſer* a Lucilio dictus eſt, quem intelligi volebat prægrandem & enormem. Antiqui enim *decumana* omnia dici voluerunt magna, apud quos *ſcuta* quoque *decumana* vocabãtur, quod eſſent ãpliſſima, *& decumani* fluctus, quia eſſent

eſſent magni, ex quo apud Poetas decimus fluctus pro maximo & vndabundo celebratiſſimus eſt. Hinc *decumana* quoque *porta* in caſtris dici videtur, quod eſſet *ampla & patens*. ſicut & *decumanus limes* in limitatione agrorum a magnitudine dictus putatur, cuius Plinius & Columella meminerunt. Candidus quæſo lector diligenter penſitet verbum Lucilianum, ſyllabas trutinetur, literas elementarias conferat, ſenſum introſpiciat, profecto correctionem hanc noſtram non improbabit, quam ſi dicere fas eſt, nec Lucilius ipſe ſit improbaturus. Vt autem in hanc ſententiam non pedibus ſed calamo procliuius irem, impulit Horatianus Offellius, qui *Gallonium* hunc, cuius ingluuiẽ diximus a Lælio Luciliano taxari, morſu ſatyrico lancinauit & ſale perfricuit ob hunc ipſum *acipenſerem* decumanum. Sic enim ſcribitur in ſermonibus, *Galloni præconis erat acipenſere menſa Infamis.*

Perpenſa diligenter emendataque dictio apud Marcum Tulliũ, in cuius libris legitur de *Nartheo* pro *Narthecio.*

CAPVT VI.

IDem Marcus Tullius in eodem de finibus bonorum & malorũ volumine ſic ſcribit: *Iam doloris medicamenta illa Epicurea tãquam de Narthecio promant*. Tu emendatius leges & verius de *Narthecio* Græci enim *nartheca* vocant ferulam aſſurgentem in altitudine, humilem vero & depreſſam, *ὑποναρθήκας narthecion* dicunt, cuius rei mentio fiat a Plinio. Cum autem ſemen ferulæ morbis quibuſdam auxiliari dicant medici, hinc *narthecion* pro repoſitorio medicamentorum vſurpatur, etiam ſi fuerit ex alia materia fabrefactum, vel quia id ligni genus accommodatum eſt ad ſeruanda medicamẽta. Apud Martialem in Apophoretis lemma eſt *narthecion*, cui ſcribitur hoc diſtichon:

Artis ebur medicæ narthecia cernis, habebis,
Munera quæ cuperet Pactius eſſe ſua.

Commentatores Epigrammatarii Poetæ, exponunt *narthecium* pro *ferula*, de qua dictum eſt, aiuntque *ebur* dici a Poeta vel a candore *eburneo* vel quoniam in locum *ſcipionis eburnei* ſucceſſit *narthecium*. Non inficior *ferulam* ſiue *narthecion* baculorum vſum ſenectuti potiſſimum præbere, quod & Plinius docet, ſed hoc totum nihil prorſus ad Poetæ ſenſum enucleandum, qui (vt dicam quod ſentio) omiſſa inſectatione aliorum, quod a me vitium longiſſime abeſt, nil aliud ſignificare voluit epigrammatiſta nomine *narthecii*, quam repoſitorium ſiue loculamentum medicamentorum, vt exponas *ebur* pro pyxide eburnea, quod & *narthecium* dicitur, in quo medicamenta ſeruantur. Ex quo ſignificatu explicatior fit & lucidior ſenſus tam Ciceronis quam Martialis, qui *narthecium* plane accipiunt pro arcula medicamẽtaria, ſicut *myrothecium* ſignificatur *theca atque repoſitorium vnguentorum delicatiorum*, Græci enim *μύρον* vocant vnguentum & *θήκην* thecã

& loculum ac repoſitorium. Hinc dictum eſt illud a Marco Tullio quadam ad Atticum epiſtola, per tranſlationem decentiſſimam: *Meus autem liber totum Iſocratis myrothecium atque omnis eius diſcipulorum arculas ac non nihil etiam Ariſtotelica pigmenta conſumpſit.* Sed vt narthecá id eſt ferulam reuertamur, cum ſit Baccho dicata, miniſtri Dionyſiaci in myſteriis Bacchicis ferulas geſtabant, dicebanturque græco vocabulo *Narteciophori*, quaſi *feruligeri*: Hinc illud apud Platonem in Phædone: *Narteciophori multi ſunt, Bacchi vero pauci.*

Correctus Senecæ locus enarratuſque de *Pſychrolutre.*

Caput ſeptimum.

Cum mihi decretum ſit, non minus publicæ vtilitati ſtudioſorum conſulere velle, quam gloriæ priuatæ reſpectum habere, non me a propoſito deterrebit humilitas rerum, imo tanto magis minuta quæque ſcrutabimur, quanto talia incurioſius tranſmitti ſolent. Legimus apud Senecam vſurpari vocabulum græcum quod ſi recte legatur elegantiſſimum eſt, ſed bis apud eundem perperam legitur, ſic enim in ſeptimo epiſtolarum ſcriptum eſt: *Frigidæ cultor mitto me in mare, quomodo per ſicholutam decet gauſapatus.* Idem in xij. *Ille tantus pſicolutes, qui Calend. Ianuariis Euripum ſalutabam:* Mendum eſt hic & illic, ſed in primo loco inſignitum magis, nos vtrobique ſic emaculauimus, vt illic *pſychrolutram*, hic *pſychrolutres* legas, Græco enim vocabulo *pſychrolutres* dicitur is qui frigida aqua corpus lauat, & balneo frigido lætatur. Charmis Maſſilienſis frigida etiam hybernis algoribus lauari perſuaſit, merſit, ægros in lacus. Hinc illud Plinianum ex libro vndetrigeſimo; *Videamus ſenes conſulares vſque in oſtentatione rigentes:* Qua de re exſtat etiam Annæi Senecæ adſtipulatio. Aſſerit his verbis Plinius, Senecam probare frigida lauacra, quę haud dubie non ſolum doctrina probat, ſed etiam exemplo, cum ait ſe fuiſſe *pſychrolutrem*, hoc eſt, *lauacri frigidi cultorem*, qui Calen. Ianuariis quemadmodum legere, dicere, ſcribere aliquid, ſic auſpicabatur in *Virginē* deſilire. Eſt autem *Virgo* fons Romæ clariſſimus aquæ frigentis quam Mart. Agrippa Romá perduxit, quæ *Virgo* appellata eſt ex eo, ꝙ quęrentib. aq̃ militib. puella virgũcula quaſdá venas mõſtrauit, vt docet Frõtinus lib. 1. de aquę ductib. Plinius lib. vero lib 31. nomē *virgini* inditũ eſſe ex eo autumat, ꝙ riuũ *Herculaneũ* qui iuxta eſt, refugere videtur. Quantum autem Martia hauſtu præſtat, tantum *Virgo* tactu præcellebat. ψύχος græce dicitur *frigus* ψυχρὸς *frigidus* λουτρὸν vero *balneum & lauacrum* vt compoſita ex vtraque dictione ſit *pſychrolutres* ſignificaturq́, lauacri frigidi cultor & amator, qualem ſe fuiſſe intelligi voluit Seneca, ſi ſinceriter & legatur & probe intelligatur.

Mendum occupaſſe codices Senecæ, in quibus pro *paranetica* philoſophia corrupte ſcribitur *parentia*, pro *euthymia*, *eclimia*.

Caput octauum.

Apud eundem pars philoſophiæ, quam nos præceptiuam dicimus corrupto vocabulo Græco *parenſia* nominatur, cum *parenetica* dicenda ſit a Græco verbo *παραινέω*, quod ſignificat *præcipio & admoneo*, inde *παραινετικὸς præceptiuus & admonitorius & παραίνεσις, præceptio ſiue admonitio.* Hinc Acron Horatianus interpres etſi non claſſicus non tamen proletarius identidem ait: *Hæc Ode paranetica ſcripta eſt*, pro eo quod eſt *præceptiue ſiue monitorie* ſicut ab eodem dicitur, hæc *Erotice dicta eſt* pro *amatorie.* Non minus illud apud eundem emaculandum eſt ex libro epiſtolarum II. *Aſparomacheiam*, auocauit pro ad *ſparamachiam*, quæ dictio ſignificat *pilarem luſionem* ſiue *ludicram pugnam ſphæriſtarum*, qua dictione Papinius, quoque vſus eſt in epiſtola ad Marcellum ſic ſcribens, *Sed & ſphæromachias ſpectamus & pilaris luſio admittitur.* Sidonius ait in certamine *ſphæra* ſe primum fuiſſe ſigniferum, & quoniã Senecæ adhuc res agitur reſtituenda forma eſt deformatæ dictioni, quæ nunc nuper in mentem venit, namque Democriti *ectimia* legitur ꝓ *euthymia*, Democritus enim *euthymiam* probauit tanquã beatæ vitæ effectricem, quę interpretatur animi tranquillitas, cuius & Cicero meminit libro quinto de finibus bonorum & malorum, de qua Diogenes Laertius ita prodidit in vita Democriti, finem eſſe rectum quietũq; animi ſtatum quẽ *euthymiam* dicit, quæ non vt quidam male intelligentes, idem ſit quod voluptas, verum ſecundum quem, animus magna tranquillitate cõſtantiaq; beatus eſt, dum nullo metu, nulla ſuperſtitione, aut alia quauis perturbatione, angitur.

Explicatum carmen Perſianum de *aceruo Chryſippi*, longe ſecus, quam a commentatoribus & Grammaticis explicari ſolitum ſit.

Cap. 9. Perſius ſatyrographus poema ſuum hoc verſu cludit.

Depinge vbi ſiſtam.

Inuentus Chryſippe tui finitor aceruì.

Quo plane aliud ſignificari videtur, quam aut commentatores nouerint, aut in ſcholis vulgo prodatur, non. n. ad aceruũ voluminum, q̃ innumera condidit Chryſipus, id referendũ eſſe autumo, ſed ad argumentationes, quas Græco vocabulo *ſoritas* vocant: Cicero *aceruales* interpretatur, ſed vt ipſe ait in ſecũdo de diuinatione. *Sicut multa verba Græcorum, ſic ſorites ſatis Latino ſermone tritus eſt.* Igitur *Chryſippus* ſolitus erat per *ſoriten* argumẽtari & gradatim interrogare, ex quo argumentatio fiebat numeroſior, & aceruus quaſi quidam gradatim cumulabatur ꝓpoſitionũ & ꝓbationum, vt ita cõcluſio efficeretur ad ꝓbandũ quod moliebatur vltra pſcriptum argumentationis. Quæ ex præceptione dialecticorũ tripertita eſt, ex inſtitutione oratorũ, quinq;pertita fieri poteſt, vltra quẽ numerũ ꝓgredi nõ licet, ſed *ſorites*, id eſt, *aceruus* ſiue *acerualis Chryſippus* in infinitum pene progrediebatur, diffuſus p multiplicatio-

nem numerorum innumerabilem, cuius exemplũ exſtat apud eundem Ciceronem, qui in Hortenſio quoq; *ſoritas* lubricos eſſe & piculoſos tradit. Et poſt paulum: *Placet* inquit *Chryſippo cum gradatim interrogetur verbi cauſſa, tria pauca ſint an multa, aliquando prius quam ad multa perueniat.* Mox poſt multa per ſoritas progrediendo tractata ſubiungit: *Hæc Chryſippea ſunt nec ab eo quidem diſſoluta.* Refert Laertius Chryſippum libros quatuor condidiſſe de *ſorite.* Nimirum ob hũc *aceruum Chryſippeum*, qui longius progrediebatur, ita vt vix concludendi modum inueniret. Dixit lepide & eleganter Perſius ex perſona auari, cuius cupiditates immodicæ, nullo modo ſiniuntur per apoſtropham ad Chryſippum: O Chryſippe ſaltem tu depinge modum, vltra quem non progrediatur aceruus diuitiarum interminabilis, qui inuentus es finitor terminatorque tui acerui, hoc eſt, illius argumenti *ſoritæ*, qui quamuis longo ordine produceretur, tamen aliquando concluſionis modo eludebatur terminabaturque. Et hic eſt verus Poetę ſatyrici ſenſus, hoc verum interpretamentum, hic eſt ille *aceruus Chryſippeus*, in quo recentiores commẽtatores hallucinantur, de quo eſt adſtipulatio illa Sidonii ex hendecaſyllabo: *Chryſippi ſtetiſſet ex aceruo.* Et Marciani: *Chryſippus cumulos proprium conſummat aceruum*, qui alibi dixit ſoritas cumuli acceſſibus aggregans. Poteſt videri Horatius in hanc quoque *acerui Chryſippei* ſuſpicionem lapſus eſſe, cum dixit:

Mille talentorum dentur, totidem altera porro,
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadrat aceruum.

Illud quoque ex ſecundo epiſtolarum hinc opinor fluxit: *Dum cadat eluſus ratione ruentis acerui.*

Quid ſit *roboris ſupplicium* in lectionibus veterum ſcriptorum.

Caput X

Apuleius Platonicus philoſophus in copioſiſſima illa & diſertiſſima oratione, qua crimẽ magis a ſe alienum eſſe defendit, ſic indignabundus exclamat: *O mirum commentum, O ſubtilitas digna carcere & robore.* Merito videri poteſt ignorabile, nec indignum expiscatu illud *roboris ſupplicium.* Scito igitur *robur* in carcere dici locum, quo præcipitabãtur malefici & ſontes, & ex eo dictum, quod *robuſtis lignis* ſepiebatur. De hoc *robore* in hac ſignificatu accipitur locus hic Apuleianus ſicut & ille apud Valerium ex libro ſexto dictorũ factorũq; memorabiliũ: *Quin etiam familiares eorum, ne quis Romani populi inimico amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt.* Plautus quoque ad hoc *robur* alluſiſſe videri poteſt, cum ait in Curculione: *Ego vos ambo in robuſto carcere vt pereatis.*

Quam ob cauſſam *Herculanea pars* a Plauto dicta ſit pro *decuma*, ubi quoque quid ſit *pollucere* & *pollũctum*

Caput

CAPVT XI.

PLautus Latinæ linguæ delitium in comœdia, cui titulus eſt, *Truculentus*, ex perſona Getæ ſerui ſic inquit: *Detraxi partem Herculaneam*, quo dicto ſignificat *decumã* ſe detraxiſſe, namq; veteres Herculi decimas dicauerũt. Quærit Plutarch. in quæſtionibus, cur plerique copioſi & locupletes patrimonii ſui *decimam Herculi* offerebant. Inquit quod *Hercules in monte Palatino boum quas Gerioni abſtulit decimã immolauit, an quod Romanos ab Ethruſcis decimari ſolitos liberauit, an illud potius quaſi odioſas ciuibus & moleſtas nimias diuitias comminuentes eo pacto maxime coli Herculem exiſtimabant? quem idcirco luxuriam coercere & comprimere delectaret, quod ipſe paucis contentus frugaliter continenterque vixiſſet?* Refert Diodorus in 5. bibliothecæ, Herculem dictitaſſe eos, qui ſibi iam diuo facto decimam bonorum dicarent beate feliciterque victuros, ex quo multi *decimas Herculi* vouerunt, poſteaque fortunatiores facti bona ſua ad quatuor talentorũ millia Herculi ſacrarunt. Tradunt hiſtorici Syllã ex vniuerſis fortunis *Herculi decimam* ſacrificantem lauta pop. Rom. feciſſe conuiuia. Conſimiliter Craſſus ille Romanorum ditiſſimus *decimam facultatum ſuarum partem, Herculi* conſecrauit, epulumque populo dedit, viritimque Mnas tres diuiſit. Hoc idem a Lucio Lucullo factitatum eſt. De hac *decuma Herculi* dicata ſenſiſſe videtur Marcus Tullius, cum ait in ſecundo de officiis: *Vt Oreſti nuper prandia in ſemitis decuma nomine magno honori fuerunt.* Quin etiam Terentius Varro in ea ſatyra, quæ inſcribitur χιρωνὸν, teſtatur, maiores ſolitos *decimam Herculi* vouere, nec decem dies intermittere, quin pollucerent. *Pollucere* autem eſt libamenta Herculi in aram porrigere, idque ſacrificium, quod Herculi *decuma data, ſit polluctum dictum.* Igitur cum *decumæ fortunarum Herculi* peculiariter dicatæ ſint, eleganter & ſcite dixit Plautinus ſeruus ſe detraxiſſe *partem Herculaneam* ex bonis domini amatoris, intelligi volens ſe *decumam* ſibi ſubduxiſſe. In hanc ſententiam non minus ſcienter quam feſtiuiter dixit columẽ Plautinæ familiæ Chryſalus in Bacchidibus: *ſi frugi eſt Herculem facit ex patre, decumam partem ei dedit.*

Correctus Ouidii verſus, inibique nonnulla ſuper *Smintheo* Apollinis cognomento digna memoratu.

CAPVT XII.

IN codicibus Ouidii volumine metamorphoſeon. 12. verſus hic perperam legi & perperam enarrari ſolet,

Talibus intonſum compellat Cynthia dictis.

Tu vero dictionem illã *Cynthia* veluti adulterinã ſubdititiãq; obeliſco confodito, & in eius locum *Sminthea* cum aſteriſco ſubſtitue, accipeque pro Apolline. Inter cetera enim Apolli-

nis cognomenta quæ multiiuga ſunt, hoc quoque celebre eſt, quo *Smintheus* cognominatur. Autumat Macrobius in primo ſaturnalium Apollinem *Sminthea* dici ὅτι ζέων θεῖ quia *feruens* currit; ſed Homeri interpretes & Strabo Homericæ maieſtatis illuſtrator prodiderunt Apollinem *Smintheum* a muribus tanquam Apollini ſacris cognominari, qui lingua Cretenſium σμίνθιοι appellantur, mythici. Referunt Teucris e Troia profectis datum eſſe oraculum, ibi eos ſedem poſituros, vbi terrigenæ eos adorirentur, id circa Maxicum dicunt contigiſſe, maximamque agreſtium murium multitudinem noctu exortam quicquid armorum & vtenſilium ex corio inueniſſent corroſiſſe, Teucroſq; ibi manſiſſe. Heraclides Ponticus auctor eſt mures ibi circa templum Apollinis abundare & ſacros exiſtimari, ſimulacrumq; Apollinis ita inſtructum eſſe, vt murem pedibus premat. Multis in locis fuit antiquitus celebratum Sminthei nomen. Nam iuxta *Maxicum* duo loca ſunt, quæ *Sminthea* vocantur. Item in Lariſſeo agro & in Pariano locus erat *Sminthius* appellatus. Item apud Rhodium & Lydum, nunc (vt inquit Strabo in 13.) templum *Smintheum* vocat. Apud Pliniũ dictio mendoſa eſt in quinto natu. hiſto, Namq; pro *Smintheum* templum, legitur *Zmintium* templum durat. In vrbe Chriſa fuit Apollini *Sminthei* templum cum ſtatua, cuius pedimus ſubiacebat. quam Scopas Parius fecit. Homerus in prima iliados Rhapſodia mentionem facit *Sminthei* Apollinis in oratione Chryſæ ſacerdotis.

Conſideratum penſitatumque ſolerter prouerbium Græcum, in noctibus Gellianis. ἐπὶ τῇ φακῇ μυθὸν.

Caput 13. Apud Au. Gellium in noctibus illis lucidiſſimis, prouerbium Græcum mendoſe legitur ſic enim libro 14. ſcriptum eſt. *Ne plane fiat Græcum illud de Varronis ſententia prouerbium*, ἐπὶ τῇ φακῇ μυθὸν id eſt *in lente fabulam*. Sed ſiquis curioſius introſpexerit vim ſententiamq; prouerbii, haud dubie cognoſcet talem ſenſum talemq; lectionem eſſe penitus inſipidam & inuenuſtã, quid.n. eſt in *lente fabula*? quis ſenſus ꝓuerbialis? quis atticus lepor? quid deniq; ad propoſitum Gellianum? ego exiſtimo legendũ eſſe, non μυθὸν quo plane fabula ſignificatur: ſed μυρὸν, ꝙ vnguentũ dicitur & ita elegãtia Græci ꝓuerbii eluceſet, ſi legeris ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, hoc eſt *in lente vnguentum* quo plane prouerbio ſignificatur haud quaquam vnguentum cum *lente* congruere, nec conſociationem fieri vnguenti ꝙ delicatius eſt, *&* *lentis* quod genus eſt vulgariſſimi leguminis. Hoc puouerbiũ vſurpat Marcus Tullius quadam ad Atticum epiſtola decenter & ſalſe, ſic enim ait: *Legati ſunt Quint. Metellus Creticus & L. Flaccus &* τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον *Lentulus Clodiæ filius.* Voluit enim ſymbolicos & ſub obſcure Mar. Tullius taxare Lentulum Clodiæ filium, qui ita male copulandus eſſe videbatur, in obeunda legatione cum Metello Cretico & L. Flacco viris clariſſimis, ſicut lens cum vnguento male conſociatur, cum inter vu-

guenti

guenti delitias, & lentis vilitatem, ea ſit diſparilitas ac diſſociatio, quæ inter amarorem dulcedinemque internoſcitur.

Quid ſignificet apud eundem Gelliũ, prouerbium alterum Latinum: *Nihil cum fidibus Graculo, nihil cum Amaracino ſui.*

Caput 14.

Idem in calce operis meminit veteris prouerbii, cuius ſententia haud longe abeſt a ſuperiore. Sic enim ait, vetus adagium eſt: *Nihil cum fidibus graculo nihil cum amaracino ſui.* Senſus adagii ſiue prouerbii eſt ſatis aptus & expoſitus, quo ſignificatur neque *muſicam graculis* auibus obſtreperis & clamoſis, neque *vnguenta porcis* immundis & lutoſis conuenire, ſed non de nihilo *amaracinum* cum primis dixit timeri a ſuè. Obſeruauimus apud Lucretium, quod ſues odere vnguenta & peculiariter fugitant odorem *amaracini.* Verſus Lucretii ex lib. 6. ſubſcripſimus, vt res fiat manifeſtior: *Deniq; amaracinum fugiat ſus & timet omne vnguentum:* Nam ſetigeris ſuibus acre venenum eſt. In codicibus Lucretii, qui mendis pręgnantes circumferuntur, pro *amaracinum* legitur *amaracum*, pro *ſus, fur*, ſenſu confuſaneo verbiſque corruptis. Eſt autem *amaracinum* vnguentum ab *amarace* herba odorata nominatum. Diocles medicus & Sicula gens *amacum* appellauere, quod Ægyptus & Syria *ſanſuccum*, noſtri vernacula lingua *maioranam* vocant, hinc vnguentum confectum nuncupamus modo *amaracinum* modo *ſanſucinum*. Plinius in decimotertio ſcribit, *ſanſucinum* optimum in Cypro fuiſſe & Mytilenis, vbi erat plurima *ſanſuccus*. Idem ait *amaracinum* fuiſſe in inſula *Co* laudatiſſimum. Enunciatur autem *amaracinum* penultima correpta, contra vulgi præpoſteram conſuetudinem producentis.

Qui ſit ſenſus Naſonis in eo verſu: *Deprehenſum Polypus hoſtē cōtinet ex omni demiſſis parte flagellis.* Ibiq; de ſignificatu *acceptabulorum.*

Caput 15.

Ouidius in quarto metamorphoſeon ſic ſcribit:

Deprenſum Polypus hoſtem
Continet ex omni demiſſis parte flagellis.

Hoc verſu ſignificatur, conchilia a *Polypo* piſce complexu criniũ detineri frangiq; ſolita. Eſt.n. *Polypus*, ꝙ vel mediocriter eruditis perſpicuum eſt, piſcis ſanguine carens, qui inter mollia numeratur, cui pediculi ſunt octoni, a quorum multitudine nomen inuenit, quos Plinius modo *crines*, modo *cirros* appellat. quoniã inſtar ſunt capillamentorum Ouidius *flagella* vocat, quibus complectuntur conchilia, quorum carne veſcuntur, & ita exponens *hoſtē* ꝑ *conchilis conchiſue*, quas peculiariter *Polypi* venantur, & *flagellis*, hoc eſt, *crinibus* ſiue *cirris* (ita.n. illorum pediculi nominãtur) cōplectuntur, vt auelli non queant, ſunt .n. auidiſſimi concharum q̄ ad tactum comprimuntur præcidentes brachia *Polyporum*. Cauēt ergo *Polypi* inſidianturq; conchis apertis, impoſitoque lapillo in

diſcuneatas graſſantur extrahuntque carnes. Idem Plinius auctor eſt, Polypum in aqua luctari complexu ad hominem conficiendum eumq; ſorbere *acceptabulis*, ac numeroſo ſuctu detrahere, vbi *acceptabula* ſignificantur caliculi, quibus peculiariter prædita ſunt illa piſcium genera, quæ mollia nuncupantur. Item Ariſtoteles libro quarto de animalibus tradit mollibus omnibus eſſe binos *acceptabulorum* ordines, in Polypo vero, qui & ipſe ex numero mollium eſt, ſimplicem *acceptabulorum* ordinem cerni. Trebius Niger *acceptabula* calculos interpretari videtur cũ ait: Barbas fuiſſe Polypo clauarum modo tortas, longas pedum triginta, *acceptabulis* ſiue *caliculis* vrnalibus peluium modo Seneca quoque *acceptabula* eleganter appellat vaſcula illa & caliculos, quibus repente plenis tepente vacuis præſtigiatores tollere fauorabiliter ſolent oculos contemplantium. Verba Senecæ hæc ſunt ex libro ſexto epiſtolarum: *ſic iſta ſine noxa decipiunt, quomodo præſtigiatorum acceptabula & calculi, in quibus me fallacia ipſa delectat, in menſuris vero & ponderibus acceptabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem, id eſt, drachmas quindecim.* Plinius volumine duodetrigeſimo tradit oſſa ex *acceptabulis* polyporũ præbere vſum *dentifricii*, vbi *acceptabula* appellaſſe videtur, quas *pyxides* medici recentiores & anatomici ſcriptores appellitant, quibus infixæ ſunt *coxendices*, circaque ea vertuntur oſſa coxarum, ſunt enim illæ concauitates caliculis perſimiles.

Emaculatus Plutarchi codex, in quo pro ***Fabius Buteo***, inſcite legitur *Bulco*, ibique de *Buteonibus*.

CAPVT XVI.

APud Plutarchum Chæronenſem, Latinitate donatum, error eſt in vita Fabii maxime, minutulus quidem ſed non tamen aſpernandus ſic enim habent codices impreſſi: *Alterum dictatorem creauerunt Fabium Bulconem*: tu corrige *Fabium Buteonem.* Fuit enim Romæ familia *Fabia Buteonum* cognominata, ex eo, quod in ducis naui proſpero auſpicio quondam ſediſſet accipiter, quem Romani *Buteonem* appellant, Græci *triorchen*, a numero teſtium, quaſi tres *teſticulos* habentem, cui principatum in auguriis *Phemonoe* dedit, quæ Apollinis filia dicta eſt, vt inquit Plinius, & vt auctor eſt Euſebius chronographus prima hexametris verſibus futura cecíniſſe narratur Ex quo non inſcite Lucanus *Phemonoem* appellauit *Pythiam ſiue Phebada*: quæ reſponſum ex oraculo Apollinis delphici dedit Appio Romano. Liuius hiſtoriam *Fabii Buteonis* eloquenter explicat lib. 22. ab origine vrbis: *Qui dictator creatus vt ſenatum legeret peracta lectione eodem die extemplo dictatura ſe abdicauit, lictoribusq; abire iuſſis turba ſe immiſcuit.* Hæc eadem a Plutarcho memorantur, ſed pro ***Fabio Buteone*** mendum irrepſit procliuiter in ***Fabium Bulconem.***

Sub-

Digitized by Google

Subeſſe ſenſum occultiorem, quã enarratores agnouerint in illo Epigrammatiſtę verſiculo: *Paſtas glande nates habet Secundus.*

CAPVT XVII.

VErſiculus eſt apud Martialem, in quo ſubeſt obſcœna quidẽ ſignificatio, non tamen diſſimulanter prętereunda. Sic enim inquit in hendecaſyllabo.

Paſtas glande nates habet Secundus.

Vbi non *pinguitudo* pueri ſignificatur ſicut, perperã exponit interpres, *ſed pathici effœminatiq; impudicitia.* Acumẽ n. ſenſus & aculeus totus eſt in dictione *glande*, qua ſignificatur pars obſcœna genitaliũ virilium, de qua Cor. Celſus lib. vi. de medicina: *Vbi vero glans contecta eſt, oriculario quoq; clyſtere inter eam cutemq; aqua calida inferenda eſt.* Item tubercula etiam, quæ *phymata* græci vocant circa glandem oriuntur. Ariſtoteles & Galenus, alter maximus philoſophorum, alter nobiliſſimus medicorum, βαλανὸν appellant gręco vocabulo notiſſimo, quod ſignificat *glandem*. Eſt autem prima pars virilis penis, ſic enim hones. aurib. præfandus eſt, mentula vocatur. Ariſt. in primo de animalibus, ita prodidit: *Maris penis poſtremo thorace propendens, parte ſui prima carne propemodumque conſtans, & inequabili facie turbinata, nomen a glande pars hac mutuata eſt.* Igitur mordax ſine fine Martialis, volẽs intelligi, puerũ nomine *Secundum* fuiſſe pathicũ & emaſculatoribus ab obſcœnam libidinem frequenter morigerum feſtiuiter ſimul & ſalſe dixit, eum habere *nates glande paſtas*, tanquã ſub actione illa præpoſtera concubini, veluti cibo nates paſcerentur & in hoc toto epigrammate epigrammatiſq; ſenſu explicando cęcutit interpres, cum ſententia poetæ laſciuientis ſit referẽda ad delitias puerorum multiformes, nequitias diſſimiles, & faſtus amabiles & moroſitatem illicibilem, quæ omnia malle ſeſe ait Poeta in ſodalitatẽ puerili, quam dotes dapſiles in vxoria contubernalitate.

Verſus Lucretii explicatus *de Lampade curſoria*, & de *Sicyoniis calciamentis.*

CAPVT XVIII.

LVcretius libr. 2. de rerum natura ſic ait: *Et quaſi curſores vitai lampada tradunt*, cũ ſignificare vellet, mortaliũ eſſe perpetuam ſucceſſionem, viciſſimque primos a ſecundis, ſecundos a tertiis, & ita deinceps impelli & vrgeri: Eſt autem translatio ſumta a *curſoribus*, qui ex Promethei conſuetudine, vt docet Higinus, *inſtituerunt currere, lampadem iactantes, quã primus curſu defatigatus ſecundo integro tradebat.* Cuius rei mẽtio quoq; fit lib. 4 rhetoricorũ ad Herennium, vbi traditur: *Non illũ in palæſtra, qui tædas ardentes accipit celeriorem eſſe in curſu continuo, quã ſit ille qui tradit, propterea quod defatigatus curſu integro facem tradit.* In hunc ſenſum translatione quadã oppido quam decenti dictũ eſt a Perſio:

Qui prior es, cur me in decurſu lampada poſcis?

Mar. quoq; Varro ſcitiſſime dixit in tertio de re ruſtica: *Non curſu lampada tibi trado*, ſignificans prouerbialiter non tibi cedo, vel per contrarium non ſum te ſuperior. Herodotus libro 8. hiſtoriarum refert *curſores Perſarum perniciſſimos primum ſecundo, ſecundum tertio, & ita deinceps alium alii mandata tradere ſolitos, quemadmodum* inquit, *apud Græcos fax traditur quam Vulcano per vices ferre curſores perſeuerant.* Et quoniã Lucretii mentio facta eſt, enodemus illud quoq; velut in tranſcurſu vocabulum, quod ab eo poſitum eſt libro quarto de rerum natura.

Vnguenta & pulcra in pedibus Sicyonia rident.

Vbi *Sicyonia* ſignificãtur calciamenta muliebria atq; amatoria delicatioraque, & effœminatis tantum congruentia, de quibus ait Lucillius:

Et pedibus læua Sicyonia demit honeſta.

De quibus Marcus Tullius in primo de oratore ſic refert: *Vt ſi mihi calceos Sicyonios attuliſſes, non vterer, quamuis eſſent habiles & apti ad pedem, quia non eſſent viriles:* Sed de Lucretii locis obſcurioribus alibi plura, cum eius poemata adeo mendoſa circumferuntur, vt non ita multis luminibus ingenii videri poſſint, ſicut Qu. Ciceroni videbãtur, ſed oblita tenebris errorum, præſcatentibus.

Lapſum eſſe indiligenter interpretẽ Plutarchi apophthegmaton ſuper λήμη πειραιῶς, id eſt lippitudine Piræi.

Caput 19.

Plutarchus Cheronenſis in apophthegmatis de Pericle Athenienſi ſic ait, ἐκέλευσε δὲ τοῖς ἀθηναίοις τὴν αἴγιναν ὥσπερ λήμην ἀφαιρεῖν τοῦ πειραιῶς. Interpres Plutarchi homo Græcæ, Latinæque linguæ oppido quam peritus & calleus, ita interpretatur: *Iuſſerat autem Athenienſes Æginam quaſi Pirai portum exiſtimarent ac tuerentur.* Demiror virum alioquin græcatiorem dediſſe id interpretamentum, qđ penitus contrarium eſt à ſenſu verbiſque Græci ſcriptoris, q̃ nos ita Latina fecimus Iuſſerat. n. Atheniẽſes *Æginam quaſi Pirai lippitudinem auferre.* Hoc eſt verũ Græcorũ verborũ interpretamentũ, & ſenſus ex hiſtoria ductus. Nã Pericles ſuadere volebat Athenienſibus, vt Æginam inſulã delerent & e medio tollerent, perinde ac lippitudinem labemq; *Pirai* Athenienſium portus, a quo 12. millibus paſſuum abeſt. Hoc aperte demonſtrat idem Plutarchus in vita Periclis, cum ait: *Æginam veluti Pirai lippitudinem delendam cenſuit.* Impreſſi codices mendoſi ſunt, in quibus pro *lippitudinem* legitur *lippedinem*. Potuit fortaſſis interpres labi ex incuria vicinitateque Græcarum dictionum. Nam apud Græcos, λιμὴν eſt & λήμη pronunciatu quidem non longe diſtantes inter ſe dictiones, ſcriptione vero & ſignificatu multum diſſidentes. λήμη enim fœminino genere ſignificat lippitudinem ocularem, ſcribiturque per η. λιμὴν vero maſculino genere dicitur portus, & per iota ſcribitur,

Digitized by Google

bitur, ſed in codicibus Plutarchi Græcis ſcriptum eſt λήμη: quæ eſt *lippitudo* per η non λιμένα: hoc eſt, *portum* per iota. Præterea quis neſcit ἀφαιρεῖν, apud Græcos accipi pro *auferre* non pro *tutari.* Plura dicere quibus hoc noſtrum tuear ſuperſedeo, ipſa enim ſunt per ſeſe ſatis (opinor) euidentia, & quod ab interprete dicitur, & quod a nobis, quæ penſitanda diiudicandaque candidis lectoribus permitto.

Erratum alterum eiuſdem interpretis ſuper immolatione filiorum quos Saturno ſacrificant Carthaginenſes.

Caput 20.

Idem Plutarchi interpres ſic in Latinum vertit, Apophthegma illud: *Zelo tyrannus, quo tempore Carthaginenſes ad Himeram debellauit, pacem cum his acturus coegit fæderibus inſcriberent, fore vt etiam filiis a præſtandis Saturno ſacrificiis quieſcerent.* Hæc nouiſſima apophthegmatis particula, nō videtur ſatis fideliter ſynceriterque expreſſiſſe atque explicaſſe verba Græca Plutarchi, quæ ideo ſubſcripſimus, vt docti diſpiciant vtrum laude digna ſit an reprehenſione noſtra hæc curioſitas, ad quam nos vnica impellit vtilitas iuuandi fouendique pro virili parte ſtudia ſcholaſticorum. Verba Plutarchi hęc ſunt. ἠνάγκασ᾽ ἐνγράψαι ταῖς ὁμολογίαις, ὅτι ϗ τὰ τέκνα παύσονται τῷ Κρόνῳ καταθύοντες, id eſt, vt nos interpretamur: *coegit inſcribere fæderibus, quod ceſſarent immolare filios Saturno*, hoc expoſcit fides hiſtoriæ Carthaginenſium, qui ſoliti erant immolare hoſtias humanas Saturno, excellentioreſque ex filiis victimare, qui cum olim eſſent, obſeſſi ab Agathocle Rege Siculorum, Saturnum iratum ſibi eſſe rati ſunt, quod loco liberorum infantibus, clam emtis atque educatis ſacrificaſſent. Itaque vt diligentius id piaculum ſoluerent Deumque complacarent, ducentos nobilium filios publice immolauerunt, ſicuti Lactantius in primo, Euſebius in quarto præparationis Euangelicæ, & Diodorus in 20. bibliothecæ prodiderunt. Hinc Sylius Italicus in quarto Punicorum ſic cecinit:

Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido,
Poſcere cæde Deos veniam. ac flagrantibus aris

Qui ibi ſubdidit filium Hannibalis nomine Aſparem, fuiſſe forte adiudicatum huic infando ſacrificio. Igitur vt ad rem redeam ſenſumque Plutarchi explicem, *Zelo* tyrannus pacem cum deuictis Carthaginenſibus fecit his conditionibus, ne in poſterum immolarent filios Saturno, vt ita a ſacrificio ſanguinario plenoque inhumanæ crudelitatis abducerentur. Et hæc eſt, Plutarchi ſententia, veraque interpretatio, quod & verba ipſa demonſtrant, ſi circumſpectius perpenſiuſque perpendantur, cum interpretis interpretamentum ſit deuium ab hiſtoriæ fide & a ſenſus elegantia.

Inſcite eundem deerraſſe ſuper interpretamento Thericliorum, inibique conſideratus perpenſuſq; non indiligenter locus ex Cæſaris commentariis.

CAPVT NOVISSIMVM.

APud eundē Plutarchi interpretē in apophthegmatis Romanorū, vbi de Scipione Æmiliano diſſeritur, ſic ſcriptum legimus: *Cum Memmium quendam Tribunum militum iumenta comitari vidiſſet, quæ lapideas pelues & vitrea pocula deportarent.* Quid interpres dixit, *lapideas pelues & vitrea pocula?* Græcus ſcriptor ait: ψυκτῆρας διαλίθους καὶ θηρίκλεια: quæ verba Græca nequaquam ad amuſſim congruūt cum Latino interpretamento, neque hoc ſenſiſſe videtur Plutarchus, qui voluit ſignificare, Memmium fuiſſe caſtigatum increpatumque acriter a Scipione, quod in vſu caſtrenſi haberet vaſa pretioſa & delicata, minimeque diſciplinæ militari conuenientia. *Lapideæ autem pelues & vaſa vitrea*, non ſunt digna caſtigatione cenſoria, cum non ſint aliena a parſimonia frugalitateque priſcorum, cumque (vt dicere ſolebat Galienus Imperator) *nihil ſit vitro communius.* Quocirca ita meo periculo interpretaberis: ψυκτῆρας διαλίθους καὶ θηρίκλεια, id eſt, vaſa gemmata & thericlia. διαλίθους enim Græce *gemmatus* dicitur, *Thericlia* vero ſunt vaſa potoria delicatiora a Thericle artifice celeberrimo nominata, de quo eſt illud Plinianum ex libro XVI. *Celebratur & Thericles nomine, calices ex therebyntho ſolitus facere torno. De Thericliis* poculis, vtpote pretioſis ſic refert Phalaris in epiſtola ad Polycletum: *Miſi ad te puri auri phialas quatuor, crateres argenteos non noſtri temporis artificii duos, poculorum Thericleorum paria decem. De Thericliis* mentio ab eodem Plutarcho habita eſt in vita Alexandri. Ex hoc *Thericliorum* ſignificatu exiſtimo corrigendum eſſe locum apud Cæſarem, in cuius tertio ciuilis belli Pompeiani commentario ſic legitur: *In caſtris Pompeii videre licuit Trichillas ſtratas.* Opinor irrepſiſſe mendum, emendatumque pro *trichilias ſtratas*, *thericlia ſtrata*, vt ſit ſenſus *Thericlia* pocula, quæ erant pretioſa celebrataque, viſa fuiſſe ſtrata atque iacentia paſſim in caſtris POMPEIANIS, etſi ſcio *trichilias* exponi ſolere pro *abacis menſiſque potoriis* in veluti habentibus tria labra & triplices margines, in quibus vaſa more aulico gradatim diſponi collocarique conſueuerunt. Sed iam receptui canendum eſt, ne modum excedat appendix: quæ non contenta latialiter diſſertaſſe, etiam non nihil atticiſſauit. Iam pauſa facienda eſt, & animus ocio reſouendus, vt mox vegetior, alacriorque reſurgat ad excudenda id genus annotamenta longe vberiora, quæ ſucciſiuis temporibus condimus, mox in

tempore

Digitized by Google

tempore depromtum: Meditor enim pro virili parte agere negotium poſterorum, ſuccurrere hæſitantibus literatoribus, prodeſſe ſcholaſticis, non minus prouincialibus quam Italicis, qui auditorium meum frequentiſſimi cotidie ſtipant, meque peramanter obſeruant. Sed cum aurium ſenſus ſit faſtidioſiſſimus, iam vale inclyte Hannibal beniuole, & quicquid eſt illud quantulumcumque eſt, boni conſule & ama præceptorem, qui non ſolum te pie diligit vt alumnum, ſed & reuerenter colit vt patronum.

Ad Lectorem.

LEctor candide offendes opinor interdum offendicula & moramenta quædam, in annotationibus noſtris ex immutatione, tráſmutatione ve literarum ac ſyllabarum, nonnunquam ex inuerſione dictionum, quos errores minutulos quidem & cognoſcibiles non creditori adſcribas quæſo, ſed impreſſori, vix enim fieri poteſt vt opere in magno non interueniant huiuſmodi labeculæ. Præfuerunt recognitioni ſcholaſtici duo eruditi, elaborauerunt, vt emendati ſincerique commentarij ex officina impreſſoris depromerentur, ſi quid erit mendoſum, id igitur impreſſori adſcribas obſecro. Vale perlege.

Ex tertio libro obſeruationum Domitij Calderini.

VIdeo, *A* præpoſitionem, cum in multas variaſque ſignificationes pateat, eleganter vſurpari a M. Tullio Cicerone, vel cum inter partes diſſidentes alterutri addictos ac propugnatores ſignificare vult, vel cum in ſeruis munus operamque diſcernit. Superioris vſus vnum exemplum ſatis erit, in Bruto ipſe hæc: *Nec vero, M. Cæcilium prætereundum arbitror, quæcunque eius in exitu, vel forma, vel mens fuit, qui quamdiu auctoritati meæ paruit, talis tribunus Pleb. fuit, vt nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamque dementiam A ſenatu, & A bonorum cauſſa ſteterit conſtantius*, vbi quod *A ſenatu* ait: & *A cauſſa bonorum*, perinde eſt ac ſi dixiſſet pro partibus ſenatus, & bonorum. In alteram ſignificationem ad Atticum ſcribens: *Nec vllam aliam ob cauſſam Pollucem, ſeruum a pedibus meis Romam miſi*: Nam cum ex ſeruis alijs vterentur ad iter tantum, eos mittentes, quo libebat, alijs ad literas excipiendas ac deſcribendas, quas vel dictabant vel componebant, illos *A pedibus*, hos *A manu* appellabant, Cicero tamen in hac ſignificatione, *Ad*, aliquando dixit in tertio de Oratore: *Itaque idem Gracchus, quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine, quem ſeruum ſibi ille habuit ad manum cum eburneola ſolitus eſt habere phiſtula*: Iidem qui *A pedibus* erant ſerui *pedes a* Martiale dicuntur illic. *Retro flexus ad pedum turbam.* Alibi *Lagenam ad pedes replet. A pedibus* eoſdem dixit:

Omnia quomodo retro pueris obſonia tradas,
Cur non menſa tibi ponitur a pedibus.

Quo diſticho Martialis amicũ apud quem cœnabat amare ſub-

ſannat: nam quomodo ille haberet conuiuas: obſonia omnia & epulas pueris & ſeruis aſtantibus porrigebat, iis blandiens. Martialis conquerens ſi in animo inquit tibi eſt tradere obſonia pueris & a pedibus, cur eos non accipis menſa potius quam nos, quaſi dicat hi tecum cœnant, non conuiuæ. Quo loco obſeruandum eſt *a pedibus*, per omnes caſus eadem terminatione deduci: Recte enim interrogaueris, *quid agunt a pedibus?* nam illud neceſſario intelligitur, *ſerui a pedibus, miſſi a pedibus, dedi a pedibus meis.* Cur menſa non ponitur *tibi*, id eſt, *a te a pedibus* pro caſu dandi eſt, id eſt, *pueris, & ſeruis*: Nam in ſuperiore verſu cum *pueris* dixit intelligendum eſt *a pedibus.* Cicero præterea tertia actione in Verrem, eoſdem appellat *circumpedes*, vbi Maleoli filium pupillum a Verre patriis fortunis euerſum conqueritur his verbis: *Vt Romam redijt nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit, ſeruos artifices pupilli quomodo haberet domi. Circum pedes autem homines formoſos & literatores eſſe dicebat.* Verres, *inquit Cicero* quomodo Maleoli familiam diriperet, ſibique per fraudem vindicaret, illius ſeruos aut formoſos aut literatos dicebat, *ſuos eſſe circumpedes*: Maleoli fuiſſe negabat. Hi ſeorſum aſtabant dominis diſcumbentibus. Tranquillus in Caligula: *Quoſdam ſummis honoribus functos ad eſſedum ſibi occurrere togatos per aliquot paſſuum millia, & cœnanti modo ad pluteum, modo ad pedes ſtare ſuccinctos linteo paſſus eſt.* Idem in Auguſto: *Talbo a manu, quod pro Epiſtola prodita denarios quingentos accepiſſet crura effregit*: Sed miror quare idem ſibi tantum aſſumſerit, vt cum vel *A manu* vel *A pedibus* duabus dictionibus dicamus nomine ſcilicet & præpoſitione, ipſe quaſi ex integra dictione nomen deriuauerit. Nam *amanuenſem* ſcripſit pro ſeruo *A manu*: In Verrone: *Centum dominus ſeruorum numerum niſi indixit nec ex tota cuiuſque familia probatiſſimos, nec diſpenſatoribus aut amanuenſibus exceptis recepit.* Eadem ratione in Domitiano: *Epaphroditum A libellis capitali pœna condemnauit*, is eſt, qui libellorum, qui a ſupplicibus dabantur, curam gerebat. Omitto: *A* aliquando *poſt*, ſignificare, & varie accipi, notiſſima enim ſunt & occurrunt frequenter.

Cicero ad Atticum ſcribens, Varroniſque accuſans ignauiam: *Biennium*, inquit, *præterit qua ille καλλιππίδης aſſiduo curſu cubitum nullum præceſſerit.* Vbi prouerbium Græcum vſurpauit in hominem ſegnem & tarde agentem. De quo ita ſcribit in Tyberio Tranquillus, vt vulgo iam per iocum *Callipedes* vocaretur, quem curſitare, ac ne cubiti quidem menſuram progredi prouerbio Græco notatum eſt.

Idem cum Attico ſignificaret, quid de perſonis introductis in libris de republica ſtatueret, ſcribit quid monuerit & ſuaſerit Salluſtius his verbis. Et ipſa ponam, quæ in omnibus codicibus extant. *Hi libri cum in Tuſculano mihi legerentur audiente Salluſtio* adme-

admonitus ſum ab illo multo maiore auctoritate illis de rebus dici poſſe, ſi ipſe loquerer de republica, præſertim cum eſſem nõ Heraclides Ponticus, ſed conſularis, & is qui in maximis verſatus reipub. rebus eſſem quæ tam antiquis hominibus attribuerem, ea viſu mirifica eſſe. His vltimis verbis mendam ineſſe certo affirmauerim. Nam ſi Salluſtius ſuadebat, vt Cicero ex perſona ſua de republ. diſputaret potius, quam ex ſermone Africani aliorumque, qui multo ante diem obierant, eum rationem afferre oportuit, cur illorum perſonæ minus idoneæ eſſent, aut minore auctoritate in his libris de republ. diſputarent. Atqui ſi ita legimus, vt propoſui, *quæ tam antiquis hominibus attribuere ea viſu mirifica eſſe*, ratio erit probantis potius, quam diſſuadentis: Nam ſi mirifica erant & habebant laudem, ex perſonarũ antiquitate, non recte monuit, id mutandum eſſe, & ad Ciceronis perſonam transferendum: Quare vt ſibi ipſi Salluſtius conſentiat vir prudentiſſimus ac doctiſſimus ita leges: *Quæ tam antiquis hominibus attribuerem, ea viſum iri ficta eſſe, fabuloſum inquit videbitur quod iſti diſputant de republ. cum tam antiqui ſint.* Quod ſi inſpexeris, quam lubrica fuerit via in mendam ab iis verbis, quæ Ciceronem ſcripſiſſe arbitramur, in ea quæ peruerſa ſunt, nobis magis atque illis aſſenſeris. Iacobus certe Cardinalis Papienſis, non minoris doctrinæ quam auctoritatis princeps, hanc Ciceronis ſcriptionem agnoſcit, eique omnino arridet & applaudit.

Cicero tertia actione in Verrem: *Itaq; renuntiat Robonius illam deciſionem tutoribus, accurrunt tamen ad tempus tutores, digitum tollit Iunius patruus, iſti color mutatus eſt, vultus, oratio, mens denique excidit.* Vbi quod ait *digitum tollit*, morem deſignat antiquum. Is erat, vt qui ſe vel conductorem vel emtorem ex publica venditione, aut locatione ſignificaret, *digitum tolleret*, quod Iunius fecit, ne pupillus fratris filius ædem Caſtoris ſartam tectam conduceret, a quo Verres columnas ad perpendiculum exigere ſtatuerat, vt ita eum ſpoliaret bonis paternis: *Digitum igitur tollit*, id eſt, *ſe conductorem ſignificat.* Plura de hoc ſcripſimus in eum verſum Martialis: *Nam mea iam digitum ſuſtulit hoſpitibus*, & quid ſit *manceps*, ex ſententia etiam Feſti.

Strabo in octauo ita ſcribit: *Eſt autem Rhium in Achiuorum ſolum protenſum longius promontorium in falcis figuram interius curuatum, vnde & Drepanum, id eſt, falcem appellant*, Nimirum (vt ego quidem ſuſpicor) ad hanc falcem alluſit Martialis, cum dideret curuitatem crurum in Phœbo. Ea enim ita curuata in *Rhio* commode ait lauare poſſe, nam & *Rhium* æque curuatum erat, vt illi *crura Phœbi* quadrarent. Sales inde quoque aſperſit, quod *Phœbi crura* dixit Lunæ cornibus ſimilia. Quare ſi hoc deſiderare videbitur, ad ea quæ in commentariis ſcripſimus, habes vnde accipias.

Pilea apud antiquos variis fiebant generibus, ſuiſque erant no-

minibus diſtincta. *Vmbellam* enim appellabant, *galericulum*, *cauſeam*, quod apud Martialem & Valerium maximum legas *petaſum*, de quo & apud Suetonium diximus in Auguſto, & in noſtrarum obſeruationum ſecundo annotauimus diligentiſſime. *Pilea* autem aliquando fiebant ex lacernis attritis. Vt illud diſtichon Martialis apertius intelligas, quam in commentariis dictauimus, vbi *pileum* mittitur in apophoretis:

Si poſſem totas cuperem miſiſſe lacernas,
Nunc tantum capitis munera mitto tuo,

Cuperem, *inquit*, lacernas integras miſiſſe, ſi eſſem diues. Nunc vero cum pauper ſim, miſi *lacernæ* tantum partem, munus capiti tuo, id eſt, *pileum*, quod ex parte *lacernæ* conſtat. Papinius in locis Syaturalitiis: *Vix adeo ne defuerunt cæſis pilea ſuta de lacernis*, vbi explicat argutiſſime pileum fieri ſolitum ex *lacernis* inciſis, quod diſticho Martialis quoque innuit.

Repetamus præterea particulam commentariorum noſtrorum in Iuuenalem, vbi carmen exit illud in mulierem curantem cutem & expolientem faciem in gratiam adulteri:

Interea fœda aſpectu ridendaq; multo
Pane tumet facies, & pinguia popeana ſpirat.

Popeanum non vnguentum eſt, nec enim bene olet, nec iis rebus conficitur, quibus vnguenta, ſed medicamentum ad faciem erugandam & expoliendam cutem, quod ex lacte aſinæ pane madido conficiebatur. *Popeanum* appellatum, quod *Popea* vxor Neronis principis id primo inſtituit. Plinius, 28 naturalis Hiſtoriæ: *Cutem in facie erugari, & teneriſcere, & candorem cuſtodire lacte aſinino putant. Notumque eſt quaſdam quotidie octingentas cuſtodito numero fouere: Popeaque hoc vxor Neronis principis inſtituit, balnearum quoque ſic ſoleo temperato, aſinorum gregibus ob hoc eam comitantibus.* Hæc Plinius & idem in 11. de lacte: *Craſſiſſimum Aſinæ, vt coaguli vice vtantur, conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur.* *Popea* certe Domitii Neronis coniunx, quingentas per omnia ſecum fœtas trahens balnearum etiam ſoleo totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Vnde illud de Othone a Tranquillo ſcriptum: *Quod pane madido faciem linire conſueuerit, madidum lacte aſinæ intelligo.* Ita & mulier apud Iuuenalem, Quamdiu domi eſt, totam faciem linit medicamentis, & operit, vt tenera & candida cutis fiat, atque ita a marito amplexu & oſculis interea fouetur, cum vero ad mœchum proficiſcitur, deponit linteola & medicamenta, exſeritque curatam faciem, inde Iuuenalis. *Ad mœchum lota veniunt cute*, id eſt, elotis e vultu medicamentis. Hæc ſcripſi, ſiqui fortaſſe Iuuenalis carmen parum intelligerent, de *Popeano* ambigant, quod ego, vt arbitror, primus fortaſſe elucubraui, vt ſexcenta alia, quæ in commentationibus noſtris requires.

Radere non tantum eſt ſuccidere pilos, ſed etiam ſummam cutem detrahere: Iuuenalis: *Poſt hunc radentur tubera, Si vertăt erit.* Carmen præterea legis duodecim tabularum his verbis ſcriptum eſt: *Mulieres genas ne radunto, ne vel leſſum funeris ergo habento. Leſſum* quid eſſet, Sex. Helius, & L. Aelius veteres interpretes non ſatis ſe intelligere dixerunt, ſed ſuſpicari veſtimenti aliquod genus funebris. Luci. *Leſſum* dixit, quaſi *lugubrem eiulationem*, cui Cicero aſtipulatur in ſecundo legum, vbi hanc legem recitat. Inde Plinius 11. naturalis hiſtoriæ ita ſcribit: *Infra oculos malæ homini tantum, quas priſci genas vocabant, 12. tabularum interdicto radi a fœminis eas vetantes, pudoris hæc ſedes, ibi maxime oſtenditur rubor, infra eas hilaritates riſumque indicantes buccæ, & altior homini tantum, quem noui mores ſubdolæ irriſioni dicauere naſum.* Quibus verbis aperte Plinius indicat ſe, 12. tabularum legem vel apud Ciceronem vel alibi legiſſe, rationemque afferre, cur ita ſancitum ſit, ne fœminis genas in funere aliove dolore *radere*, id eſt, dilacerare liceat, quoniam, ſcilicet, in iis poſita videatur pudoris ſedes, ibique potiſſimum rubor appareat. De *naſo* quod addit, nos ex iis verbis in 12. commentariorum in Martialem ita ſcripſimus: *Naſuti dicuntur qui* grauiore cenſura ſubſannant aliena: Et Horatius:

Vt plerique ſolent naſo ſuſpendis adunco
Ignotos.

Hoc eſt, derides. In ſecundo præterea huius operis cum de obſeruationibus ex Poetis diſſererem, ſatis hinc explicaui, quare dicatur primus condidiſſe a Plinio Lucilius ſtyli *naſum*.

Caudacem vt Varro ſcribit, *ſuauem* ſignificat, vel vt a magiſtris ſe accepiſſe fatetur *manſuetum*. *Cutax* vero, vt tradit Feſtus, *claudum.* Appius certe Claudius Appii Cæci frater, qui conſul fuit anno ab vrbe condita 480. primuſque freto claſſe traiecto Pœnos Sicilia expulit, etiam Tranquillus ſcribit, in Tiberio *Caudax* cognominatus eſt.

Receptæ in vſum noſtrum fuerunt nõnullæ Græcorum dictiones, & in Latinatum ſcite deductæ non elegãtiæ magis cauſſa, aut feſtiuitatis, quam Pitholeo Rhodius ac Lucilius in eo ſecuti ſunt, quam neceſſitatis, quod Latina eadem non eſſent: Atq; adeo vnam ex iis, vt de aliis ſileam, nuper obſeruaui apud Tranquillum in Nerone: nam ita ſcribit & prodiit: *Neapoli primum ac ne concuſſo quidem repente motu terræ theatro ante cantare deſtitit, quam incoatum abſolueret nomon.* Vbi *nomon* dictionem Græcam vſurpat cum pro ea Latinam non haberet eiuſdem ſignificationis: *Nomos* enim apud Græcos *legem* ſignificat, *nomos* item in carmine & cantilena, ſignificat *qualitatem & moderationem vocis*, qua vel remiſſiore vel acutiore vtimur, eandemque cantilenam duo-

bus tribuſue *nomiis* modulantur muſici. & cum vno totam peregerint, altero incœant diuerſo. Inde frequenter legimus apud Græcos, *nomos muſicos.* Et de Corinna ita memoriç proditum eſt καὶ ἔγραψε νόμους λυρικούς, id eſt, *& ſcripſit nomos lyricos.* Nero itaque muſicæ ſtudioſus cum in theatro Neapoli cantaret, adeo ea gloria feruebat, vt ne terræ quidem motu deterreri potuerit, quin incoatum iam *nomon* abſolueret, & ad finem perduceret cantilenam eo *nomo* quo cantare cœperat. Quod verbum cum parum notum eſſet latiniſque ſcriptoribus non ſatis vſurpatum in omnibus Tranquilli codicibus, lubrica menda eſt deprauatum: nam vbi *nomon* ſcribi oportuit, *nomen* ita ſuppoſitum eſt, nullo omnino aut certe alieno ſenſu, quam incoatum abſolueret *nomen.* Nos vero & hanc, & alias dictiones multas, alienas deprehendimus ac mendoſas apud hunc ſcriptorem, vt in commentariis in eum compoſitis, plane oſtendimus.

Harpaſtrum quid ſit longa commentatione Græcis auctoribus explicamus in Epiſtolam quarti libri ſyluarum, multaque de eo docuimus, quæ adhuc (vt opinor) incognita fuerunt, ea ſiquis volet legere, illic requiret.

Quid? Nonne in Fabii Quintiliani codicibus librariorum error propagatus eſt compluribus locis, quædam certe apud hunc ſcriptorem non ſatis explicata obſeruauimus? Vt illud cum de diuerſa nominum compoſitione moneret: *Componuntur* (inquit) *aut ex noſtro & peregrino vt biclinium, contra, vt epitogium, & Anticato.* Vnde ſatis diſcimus, dictiones ita componi, vt priorem partem aliquando occupent noſtra, poſteriorem peregrina, veluti in *biclinio*, in quo nomine *bi* noſtrum eſt, *clinium* Græcum, vnde *biclinium* deductum eſt: Aliquando vero priora ſunt peregrina, vt in *epitogio* & *anticatone*, Nam *Epitogium* genus veſtis quod togæ ſuper induebatur ex ἐπὶ præpoſitione Græca, & *toga* formatum eſt, vt *Anticato* Cæſaris in Catonem, ex ἀντὶ præpoſitione, item Græca, & *Cato.* Mendoſe vero in pleriſque codicibus ſcriptum reperies, *Opitergium* pro *Epitogium*, quod oppidi nomen quidem eſt, & inde *Opitergini* montes appellati: ſed talem non habent compoſitionem qualem hoc loco præcipit Fabius, imo nullam. *Epitogium* ſane legendum affirmauerim, quod & compoſitionis ratio ſuadet, & nuper legi vetuſtiſſimo ac certiſſimæ fidei Quintiliani libro.

Incidi nuper in quaſdam Laurentii commentatiunculas, quas in Fabium compoſuit, in quibus cum alia deſideraui tum teſtium, quos citat aliquando fidem, atque adeo, vt vnum ſubiiciamus, vbi Fabius de verbis peregrinis ita ſcribit: *Nam Maſtrugam, quod Sardum eſt illudens Cicero ex induſtria dixit.* Laurentius locum indicans, vbi id Cicero dixerit, hæc addit: *Cicero pro Scauro, quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum Maſtruga muta-*

by Google

mutauit. Equidem *Scauri cauſſam* actam fuiſſe apud Ciceronem, legi apud Valerium Max. & Pedianum: *Orationem* vero a Cicerone pro illo habitam, vnde ſe hæc accipere Laurentius profitetur, legi nuſquam, neque exſtare arbitror, vereorque ne Grammaticum aliquem ignobilem ſecutus hæc verba recitauerit potius, quam legerit vſquam apud Ciceronem. Atque (vt dicam quod ſentio) Quintilianus verba Ciceronis mihi indicare videtur, quæ ſunt in Oratione de prouinciis cõſularibus hæc: *Quod eſt primum diſſimile: Res Sardinia cum Maſtrugatis latrunculis pratore vna cohorte auxiliaria geſta, & bellum cum maximis Syria gentibus tyrannis conſulari imperio exercituque confectum*: Maſtruca autem quid ſit in ſecundo diſputauimus.

Idem vndecimo Inſtitutionum ita ſcribit: *Artem autem memoria primus oſtendiſſe dicitur Simonides*: Et paulo poſt: *Simonidem Poetam fuiſſe, neque omnino huius rei meminit vſquam Poeta*. Idem Cicero, quem Fabius ſecutus eſt (Plinius vero in ſeptimo naturalis hiſtoriæ) non *Poetam*, ſed *Medicum* eum ſcribit. Verba illius hæc ſunt de memoria: *Ars poſtremo eius rei facta & inuenta eſt a Simonide Medico, conſummata a Metrodoro Sceptio.* Mirandum profecto eſt, cur Plinius a Cicerone diſſentiat, aliterque ſcribat, quam Fabius, ſed mendoſa eſt dictio apud Plinium, vt ego quidem arbitror, & heri obſeruaui, cum de Simonide nonnulla apud Græcum ſcriptorem legerem, Nam cum ſex eiuſdem nominis Græci fuiſſe tradant ſingulorumque res perſequantur & genus, de hoc ita affirmant, Simonides Leopræpis filius Lyricus ex Iulide oppido Ceæ inſulæ poſt Steſichori ætatem cognominatus *Melicertes* (vt alii codices habent, *Melicus* a ſuauitate carminis, nam μέλι ſignificat *Mel* vnde *Melicus* deducitur) artem memoriæ reperit, inde apud Plinium ſcribendum contenderim: *Ars poſtremo eius rei facta & inuenta eſt a Simonide Melico*, non autem *Medico*, cum Poetam fuiſſe & Græci & Latini ſcribant, ac Simonides Melicus ſit cognominatus.

Dii boni quam pertinax menda occupauit omnes Fabii codices librariorum & interpretum culpa, qui cum non perciperent vetuſtatis morem, neque vſquam eum obſeruaſſent multos in errorem induxerũt. Verba hæc reperies in primo inſtitutionum de Grãmatica, vbi Fabius de iis nominibus diſſerit, quæ cum externa & peregrina ſint, in Romanũ vſum recepta fuerunt: *Plurima* inquit *Gallice valuerunt vt Rheda ac Petoritum, quorum altero Cicero tamen, altero Horatius vtitur, & Mappam Cicero quoq. vſitatum nomen Pœni ſibi vindicauit*: *De Rheda & Petorito*: quid Fabius ſcribat perſpicuum eſt, ſed quod addidit & *Mappam Cicero quoque vſitatum nomen Pœni ſibi vindicauit*, tam hianti compoſitione hęc verba ſtructa ſunt, vt facile declarent, aliquid impedire, quo minus cohæreant ſuo loco. Sed extorqueamus quem poſſumus ſenſum, quod Cicero ſibi vindicauerit hoc verbum *Mappam* quod nomen eſt vſi-

Digitized by Google

tatum Pœnorum. Dicant obſecro interpretes, vbi Cicero dixit vnquam *mappam* ſuum eſſe verbum, atque id ſibi vindicauit, quaſi Horatius, Iuuenalis, aliique poetæ idem non vſurpauerint? ita interpretantur. Sed ne diutius inuento noſtro gloriemur, accipite veram Fabii ſcriptionem, & antiquum morem diſcite, de quo in commentariis Iuuenalis & Martialis diſputauimus, in ludis circenſibus: *mappa* a prætore demitti ſolebat aurigæ victori, veteri inſtituto. Tranquillus in Nerone: *Poſitoque in hortis inter ſeruitia, & ſordidam plebem rudimento, vniuerſorum ſe oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, vnde magiſtratus ſolent.* Martialis:

> *Cretatam prætor quum vellet mittere mappam,*
> *Surripuit Hermogenes.* Iuuenalis:
> *Interea Megaleſiaca ſpectacula mappæ.*

Mappa igitur in circo vſurpatur. Inde ego contenderim ita apud Fabium legendum: *Et mappam circo quoque vſitatum nomen Pœni ſibi vindicant.* Nam quum referret, quæ peregrina in noſtrum vſum venerint, *rheda inquit & petoritum Gallica ſunt, ſed tamen iis vtuntur Cicero & Horatius, & mappam Pœni dicunt ſuum eſſe nomen: ſed eo tamen adeo paſſim vtimur, vt in circo quoque & in ludis circenſibus id vulgatum ſit & vſitatum.* Hoc quum noſtri homines ignorarent, vbi *circo* ſcribendum fuit *Cicero* ſuppoſuerunt, & ne ſolœciſmus eſſet, ex *vindicant*, *vindicauit* fecerunt. Sententiæ noſtræ, antiquitatis mos, verborum compoſitio, ſeries ſenſus, denique vetuſtiſſimus Fabii codex, conſtantiſſime adſtipulatur. Hæc ſunt Franciſce ex tertio libro noſtrarum obſeruationum tranſcripta: Totum opus exſpecta, quum tibi probari intellexero, in eo hæc etiam pauca copioſius explicata ſunt. Vale.

Domitius ad Lectorem.

> *Sic mihi perpetua contingant murmura laudis*
> *Et bona poſt funus hora ſuperſtes eat:*
> *Vt noſtros cupio multis prodeſſe libellos,*
> *Famaq; non vllo tincta cruore placet.*
> *Me legat inuitus nemo, non ſcripſimus illi,*
> *Huic ſcripta eſt ſi quem pagina noſtra iuuat.*

Clariſſimo & eruditiſſimo viro Franciſco Bragadeno Patricio Veneto, ſacræ Theologiæ & Philoſophiæ Profeſſori eminentiſſimo, Baptiſta Egnatius Venetus. S.

EX infinito hoc ac vario ſtudiorum genere, in quibus præclariſſima noſtræ tempeſtatis ingenia vir & nobiliſſime, & eruditiſſime, deſudarunt, nullum aut multiplici eruditione vtilius, aut maxima voluptate iucundius, hoc vno, quod volumen hoc nunc continet, crediderim. Hoc idem rurſum tantum laboris, tantumq; difficultatis auctoribus ſuis deferre expertus aſſeruerim, vt ſatis neſcias, pluſne vtilitatis, vo-

tis, voluptatiſq; legentes capiãt: an laboris, difficultatiſq; auctores, dũmodo id bene præſtent, adeant. Atq; vtilitas quidẽ inde per quam facile probetur præcipua, quod nõ vnius tantũ auctoris, ſed multorũ deprauatiſſimos hi reſtituũt locos, nõ vulgatiſſima quæq; ſed eruditiſſima eruunt: nõ Grãmaticas tantũ ſcrupuloſas ſæpe quæſtiones aut poetica altiſſima ſenſa, ſed Iuriſconſultorũ quoq; ſcholas & philoſophorũ familias omnes, neq; non omniũ liberaliũ diſciplinarũ dogmata ſecretiora rimãtur, perſcrutantur, indagant. Quod ſi multũ ille literariæ rei contuliſſe putatur, q vnũ alterũue poetæ obſcuriorem locũ illuminarit, quãtũ hoſce fructus afferre dixeris homines, qui nõ vnũ alterũue, ſed cõplures, & eos mehercle quã difficilimos explicaſſe ſtudent locos? vt tamen interim, vel ab hiſtoriis remotiorib. petita, vel a fabulis abſtruſiorib. multa ducta, quædã veluti lumina dent in mediũ. Voluptas vero tanta, vt non facile aliud quoduis ſtudiorũ des genus, quod te magis capiat, magiſq; teneat. Cudat ille in aliquẽ auctorem cõmentarios, Quid tandem hoc totũ eſt rei? quod vel nomine ipſo nõ ſtatim ſorditũ quid præ ſe ferat? hoc præſertim tempore, quo intemperies, vel potius rabies tanta quoſdam inuaſit homũculos, vt dũ gloriolæ auidiores poſt mortẽ viuere affectant, faciant, vt ne viuentes quidẽ, viuere ſe teſtari viuẽtibus poſſint. Scribat alter dialogos, edat hic epiſtolarũ ingentia quãuis volumina. An ex hoc ſcribendi genere parẽ ſe voluptatẽ lecturis allaturũ ſperet? Eſt ſane dialogis ſuapte natura neſcio quid humilioris fere, & quodãmodo plebeia nota, vt vel inuitus humi ſerpere cogaris. Sunt.n. certi quidã illorũ inſcribendo termini quib. circũſcribare, quib. includare, vt ſint illi qualibet rerũ varietate referti, filo tamẽ orationis tẽuiore, veluti Planipedes vltimũ in fabulis locũ occupẽt. ſic hi ſibi extremũ in theatrali põpæ ſpectaculũ vindicẽt. Huc adde q conſcribũt ita quidã dialogos, vt eorũ ſcribẽdi rationẽ minime teneãt, & dũmodo luculentã verborũ congeriẽ funditent lectori, factũ ſatis putent. Epiſtola vero quid quæſo niſi tritũ, niſi cõſuetũ habẽt? q ſi domeſtici parietes quotidie reſtrepãt, domeſticis verbis claudas, domeſticis quoq; ſcribas tuis & familiarib. vt hæc ſit ex præcipuis vna maxima epiſt. characteris cõmendatio cũ vſitatis maxime verbis vtare. At vero annotationũ iſtud inuẽtũ (ſiue Centurias ſiue Racemationes vt nos appelles) Quidnã in ſeſe niſi plane nobile, niſi excellens, niſi variũ cõtinet? Quod opus niſi Herculeis lacertis confici poſſe, ſperandũ eſt minime, licet in hoc tibi grande aliquid ſemper intonare, licet altius tollere, licet clariorib. notis inſignire, ac quandoq; pro rebus ſtylũ deprimere, depreſſum rurſus cũ ſemper ſis varius attollere, nulli dantur certi limites, quos tueare, nulla ſunt tibi præſcripta certa ſpatia quæ non tranſgrediare, ſic ſit vt omnibus omnium ſolutus legibus nunquam ciuem, ſed peregrinum prorſus hominẽ nobilẽ in quẽ omniũ cõuertãtur oculi ſemper agas. Tollũt humo ſeſe, & alta ſemper animo meditãtur huiuſcemodi homines, cũ a ſe niſi magna, niſi ſublimia, aut exſpectari norint, aut requiri. Varietas vero rerum tanta, vt hac vna ratione, etiam ſi nihil aliud præſtet, placere

Digitized by Google

impenſius poſſint, neque ſolum placere ſed & tenere, neq; vero tantum tenere, ſed in quamcunq; partem voluerint mouere valent. Explicatur nunc Poëtæ alicuius obſcurior ſenſus, emendatur præter multorum ſententias inueterata lectio, declaratur abſtruſior ſæpe fabula, nec his contenti tranſeunt ad Oratores, ab Oratoribus deinde ad Hiſtoricos, rurſus ab Hiſtoricis, Iuriſconſultorum ſcholas [illegible], Philoſophorum decreta; tandem, ut non alium [illegible] Protheum quam hoſce dicas viros. Qui ne cogerentur minutiis ſemper inſiſtere, hanc potiſſimum excogitarunt rationẽ, ut de magnis ſemper tractantes & difficilimis, maximi ab omnibus & ingenioſiſſimi æſtimarentur. Quæ tamen in parte tantum abeſt, ut hoc mihi [illegible] vel unquam [illegible] vel ſperarim? ut abunde factum ſatis & mihi & amicis putem, ſi poſt tantum laboris exhauſti, [illegible] ſtudio [illegible] & induſtria non detrahant meæ. Eos vero, qui quæ diximus ad unguem (ut arbitror) præſtitere, & laudent, & probent. Reliquos ſane qui non tam Centurias conficere conati ſunt, quam eloquentiæ [illegible] oſtentaſſe ineptias, inſectentur, proſcindant, [illegible] partem quam eruditiſſimus quiſque & [illegible] indoctiſſimus, & maleuolentiſſimus temerarioq; [illegible] illud tantum dixerim, hoc me non nunc opuſculum voluiſſe edere, quo amicorum, & Ioannis præcipue Bembi patricij Veneti viri ſtudioſiſſimi precibus aliquid condonarem, quoque experirer, quantum ſubciſiuis octo dierum horis, neq; enim (deum immortalem teſtor) plus mihi temporis impreſſor dare aut potuit, aut datum voluit, præſtare poſſim. Quod ſi modo hoc conſequar, ut aliquantulum iuuiſſe linguam Latinam dicar, & maximum me laborem fructuũ meorum reportaſſe ſentiam, & poſthac indies ad maiora multo conficienda, quæ iam nunc voluat animus, accingar. Tibi vero patrone mi, ut Græce quod Latine non poſſum, dicam φιλοσοφώτατε & ſanctiſſime nominatim haſce dico nuncupoque Racemationes, ut nunc tandem ſi poſſim ære me tuo, quo pene ſum obrutus, vel tantillum leuem, ut quod hactenus non diſſoluimus, non voluntatem defuiſſe, ſed facultatem, intelligas. Vale.

Super Phaone Fabula quædam haud ſane hactenus cognita explicata.

Caput I.

COmmentarios in Sapphus ad Phaonem epiſtolam, præclara duo noſtræ tempeſtatis excudere ingenia, Georgius, ſcilicet Merula, & Calderinus Domitius. Alexandrinus ille, patria Veronenſis Domitius. Vterque meo [illegible], (ſi iudicium requiras meum) erudite multa, multa ingenioſe, tum de Græcorum, tum de Latinorum hauſta fontibus in medium protulere. Ceterum quoniam vnus, alterve, non omnia noſſe poteſt, animaduertimus nos hiſtoriam ſuper *Phaone*, vel potius fabellam lepidam ſane, neque non neceſſariam admodum, prætermiſſam. Eam tamen in præſentia explicemus, haud quidem ingratam, iniucundamque ſtudioſis adu-leſcentibus

leſcentib. rem facturum nos credimus, dum qualemcunq; Græcorũ tradidere monumenta, Latinis noſtris noſtra opera, ſtudioque veluti per quoſdam traduces legendam dederimus. Hanc igitur ad hanc ferme ſententiam Ælianus omnimodæ hiſtoriæ duodecimo deſcribit: Pulcerrimum mortalium omnium *Phaonem* a Venere olim lactucis occultatum. Eſſe vero & alios aliter, qui ſcripſerint, fuiſſe *Phaonem* ex eorum hominum genere, qui traiiciendis vltro citroq; viatoribus nauigiolis impenſiorem dantes operam, victum ſibi diurnum quæritarent: acceſſiſſe tandem aliquando & Venerem, quæ ſe vt in alteram tranſportaret ripam, nulla interim promiſſa ſtipe rogaret. Quod cum ille libētius effeciſſet, neſcius quam tranſueheret Deam eſſe, tum vero a Venere longe pretioſius accepiſſe munus, quam ſi vel ampliſſimum manu pretium exegiſſet. Alabaſtrum namque cum accepiſſet vnguine quodam plenam, quo ſemel perunctus formoſiſſimus repente mortalium cunctorũ apparuit, mulieres omnes Lesbias in eius exarſiſſe cupidinem. Præ ceteris vero impatientiſſime atque ardentiſſime a *Sappho* illum Scamandronymi poetria perquam celebri adamatum. Cum qua cubantem velut adulterum captum necatumque fuiſſe. Illud vero nec poſſum, nec volo diſſimulatum, extremam hanc particulam de *Phaonis* videlicet nece, non ſatis ex Græco conſtare codice. Interfectum quidem illum tanquam mœchum certum eſt, ſed cum amica hac ſua nec ne, haud affirmare vacillante codicis fide auſim. Atque hanc eſſe Sappho, quam diuinus quoque Plato ſapientem vocet, ſunt qui putent. Sunt qui alteram Lesbiam & ipſam Pſaltriam hanc credant, quæ amoris impatientia ex Leucate ſeſe poſtmodum in mare deiecerit. Satis enim cõſtat Æliano ipſo & Suidæ ſcriptis duas extitiſſe, quarum vna poetria perquam celebris, altera & Pſaltria & meretrix fuerit. Cui quoq; Fabellæ Luciani ex mortuorũ dialogis ad hunc ferme ſenſum ſubſcribit teſtimonium: *An & tibi forte fortuna quiſpiã, vt Phaoni Venus olim dicitur, cum illam traiecißet ex Chio, ſic adoleſcens pulcer inprimis & amabilis oblatus eſt?*

Ex Sapphus ad Phaonem epiſtola, carmina præter multorum hactenus ſententias enodata.

CAPVT II.

NEc mihi Pierides ſubeunt Dryadeſve puellæ.
Nec me Theſpiadum cetera turba iuuat.

Duos hoſce verſiculos commentarii, vnus vt notiſſimos, vt altioris neſcio quid doctrinæ continentes enarrat alter: ſed vterque (quod omni cum modeſtia dictum velim) tam peruerſe legit quam falſo (niſi fallor) interpretatur. Quid enim amabo (vt Merulam interim omiſerim non multum inſudantem) ſuperſtitioſa illa Domitij valet explicatio? quam ille ingenioſe magis comminiſcitur quã vere? Atq; vt omina demus: Quid (quæſo) commercii Muſis cum *Dryadibus*, niſi philoſophari altius tunc Domitio viſum? Quid for-

didum illud turbæ nomen ad Muſas. Quid ſubſequentes verſiculi duo: *Vilis Amynthone, vilis mihi candida Cydno? Non oculis grata eſt Atthis vt ante meis.* Sed nulla hæc omnia fecerimus. Quid ad hoc reſpondebunt, quod codices omnes Naideſue puellæ. Non *Dryades* habent? Quod & Merula fateatur, ſed repugnante ſyllaba ſubſtitutas a ſe neſcio quas *Dryadas* Roboreas plane deas, & ſylueſtres non negat. Remittemus igitur illas rus vnde venere. Nos vero & ipſius Sapphus Græcis verſiculis freti, & veteres codices ſecuti, ſic legendum adfirmamus.

Nec mihi Pyrino ſubeunt Mnaiſue puellæ
Nec me Lesbiadum cetera turba iuuat.

Hæ namque fuere Tribades *Pyrino* videlicet & *Mnaïs*, quas ipſa Sappho citet hiſce verſiculis, μάλα δὴ κεκορημένας Γόργ☉, καὶ πάλιν ἀμορφοτέραν μνάϊδος καὶ τὰ πλῶς Πυρίνας. Suidas etiam qui περὶ διαλέκτων conſcripſit auctor eſt ἦσαν δὲ μναὶς αὕτη ἡ πυρίνα ὀνόματα κύρια, id eſt, *ſunt autem Mnais & Pyrino nomina propria.* Nominis autem prioris Tribados erit illa inflexio, quæ Græcis & Latinis vſurpatum monumentis frequens. Vt *Dido Didus, Sappho Sapphus, ſic Pyrino Pyrinus.* De qua inflexione & Quintilianus & Grammatici certatim. Sed & illud *Theſſaladum* quis non videat legendum *Lesbiadum*? cum & codex vetus hoc innuat, & promta fuerit omnia deprauantib. inuerſio, qui malunt cuncta corrumpere, quam ſeſe fateri aliquid ignorare: ſed ſuper hoc nihil addam amplius, ſi lectorē prius rogaro, vt candide cuncta libret, nec aut quorundam auctoritate imponi ſibi patiatur, aut meliora ſemper inueniri non poſſe diffidat. Quam noſtram emēdationem eo magis probamus, quod Flaminius noſter candidus omnium doctorum laudator, atq; idē in pangendis carminibus celebris auctor, calculum ſtatim adpoſuit ſuum, vt iam ſcrupulum, quo ſemper fatigatus ſuper hiſce carminibus fuerit, habeat nullum.

Notæ quædam literarum ex Cælii ad Ciceronem Epiſt. obſcuriores illuminatæ, necnon Frontini hac ipſa ſuper re libello de aquæductibus correcta, atq; de Hieroglyphicis Ægyptiorum literis ſcitu quædam digna, ibiq; Auſonii locus de litera Lacedæmoniorum explicatus.

CAPVT III

VIx ab Ouidio auocari æquo nos patiebamur animo, in cuius mehercle opera ad ſexcentas annotationes pene, cū plus otii quietiſue ſtudiis impetrare licuerit meis, edendas, confeciſſe me iam nunc non tam audacter quam vere profiteri poſſum, cum locus vnus ex Cælii octaua ad Ciceronem Epiſtol. cuius initium eſt. *Quod M. Marcellus. N. F. me ad ſe vel inuitum traxit.* In qua epiſtola ſunt hæc in fronte ſtatim adpoſitæ notæ D.E.R.I.C. quæ ſane (vt video) ſic omnes hactenus torſerunt, vt cum multum in illis percipiendis inſudarint, tandem velut animum deſponderent, aut inenarratas relinquere, aut qui morbus iam late ſerpit, cum minus intelli-

intelligerent, tãquam nihili, caſſaſq; eraſerunt. Eſt quidem hac tẽpeſtate quorundam ea inſcitia, dicam an inſania? vt q̃ non ipſi intelligant ſtatim immutari, ſtatim tolli iubeant, æque ac ſi Cenſores, apud quos ne oſcedo quidẽ tuta a mulcta fuerit omnes notare, omnibus æquũ adimere, vel non adſcripta cauſſa valeant. Nos vero quos nõ iſtæc prurigo vel potius rabies (vt alia ſint) tenet, perquiſitis diligentius multorũ ſcriptis, aduertimus eas notas ex veterum frequentiore vſu ſic adſcribi ſæpe ſolitum: quæ cum id tẽporis notiſſimæ eſſent, nunc deſuetudine aut obſcuriores, aut ſuperfluæ (ſi diis placet) æſtimantur. Interpretantur autem notæ illæ ad hanc ferme rationem. *D. de.* E *ex* R *Re.* I *ita.* C *cenſuerunt*, tametſi Probus eſt auctor (Hunc credo, cuius Gellius libellum de notis citat) pluribus maiores noſtros vſos, vt ſcilicet ſemper ita plebiſcitis & ſenatuſconſultis ſingulares haſce adſcriberent literas Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. id eſt, *Quod de ea re fieri placeret, de ea re vniuerſi ita cenſuerunt*: vt facile in eam ſententiam veniam, quod & Cælius haſce omnes adpoſuerit, ſed ſequenti ſeculo a ſcriptoribus, quod bis repetitum videbatur, abraſum, amputatumque. Quod vitium, ſed non æque tamen inſigne & Frontini libellum de aquæ ductibus occupauit quibuſdam in locis, quos tu ad hunc modum reſtituas omnes iam facillime. Atque hæc Romanæ vrbi ſcribendi ratio probata eſt, illa vero Ægypto, vt animalia depingentes quicquid vellent ſignificarent. Prætermitto vero quæ Diodor. quæve alii quidam. Hoc dixerimus quod libello hac ſuper re quandoque legimus ſane quam admirabile, quod cum ingratum hominem notare voluiſſent, *Columbæ* effigiarent effigiem, quod animal hoc cum primum adoleuit matrem roſtro inceſſere atque impetere ſit ſolitum: ſed & cum tardum, *Formicam* Veſpertilionis ala contectam figurabant, quod credant Formicam nunquã inde exire quo Veſpertilio ſemel admiſerit. Sed & illud Auguſti Cæſaris, *Tarde feſtina*, quàm ſcite, quod *Delphinum* perniciſſimum alioqui natantium, *Anchoræ* innexum pingebant. Sed vt de tota hac literarum ratione quæ ſparſim apud auctores inueniuntur breui aliquid velut apis colligam, placet & Auſonii ad Paulinum epiſtola nodum illum ſoluere, quæ nam ſcilicet ſit illa litera, qua Lacedæmonii Philippo Regi negarunt. Eſt autem carmen:

Vna fuit tantum quæ reſponderet Lacones,
Litera, & irato Regi placuere negantes.

Tu igitur ſcito literam illam fuiſſe Græcam, q̃ nemo non vel paulo modo humanior in Græcis non ſignificare apud Græcos nouit. Lacedæmonii namque Philippo Regi petenti neſcio quid, quod præſtare nollent, ſic reſcripſerunt ἃ ηξίωσας οὔ, id eſt, *quæ petiſti non*. Plutarchus in Laconicis Apophthegmatis auctor: ſed de his ſatis ſuperque. Credimus enim iam & ſuper Cælii notis, & Frontini, nec non Auſonii litera, vt dubitãdum ſit nequaquam, explicatum

perbelle locum. Ceterum & illud addimus veluti corollariũ, Duas illas in eadem Cælii epiſtola notas N. & F. *nonis Februariis* ſignificare. Quod addidimus ne quis hoc ita quoq; attentare auſit, vt has quoque, quemadmodum in epiſtolis Mediolani nuper impreſſis priores illas eraſere, ſic eradat aliquis. Niſi dixeris *Nobilis Familia* potius, quod diſplicet, interpretandum.

L. Flori locus a corruptorum malignitate pulcerrime vindicatus.

CAPVT IV.

EIuſdem fere notæ, quod nunc ſubſtituam erit, ſed tanto maioris momenti, quantum neſcio quis iam ex profeſſoribus publicis, dum Florum impreſſoribus plumbeis typis formandum daret, manu propria in margine adnotauit. Vide quid ſibi velit *immiſcatur*. Vt facile id eueniat, quod dum credula adoleſcentum turba, quæ ſæpe magis homines, nomine, quam nomina hominibus expendat, auctoritate quorundam loquentium, quæ nulla eſſe debeat, nititur, in capitales prolabatur errores, quibus nos vt occurramus, pro viribus dabimus operam, ne cancer intima hoc, quod iam late ſerpit, in integras corporis graſſetur partes, atque eo conſilio præſtandum hoc ſuſcepimus, vt igni ferroque, quando aliter non datur, obſiſtamus. Eſt igitur apud Florum, vbi de Triumuiratu Cæſaris Antonii & Lepidi agitur, legere ad hunc ferme modum in codicibus impreſſis: *Senatorum exitus fœdi, truces miſerabiles toto terrarum orbe fugientium pro indignitate rei: immiſcatur Cæſarem auunculum ſuum, Lepidus L. Paulum ſuum fratrem proſcripſerit.* Hactenus Florus. Annotauit igitur quidam hac in Flori parte autographo ſuo: Vide quid, ſibi velit *immiſcatur* eamque annotationẽ magni muneris loco, veluti diuinam quandam virgulam dedit, & ridicule quidem videndum admonuit, perinde ac ſuſpicatus ſit ille, eſſe verbi *immiſcatur* id ſignificatum, ac ſi diceres, permutat, quod verbum ſi Latine, ſi barbare dictum aliquando repperit, tunc ego manum de tabula: ſed lectio ex duplici vetere codice, vtroque manu ſcripto, altero, qui in cœnobio diuæ Mariæ a caritate viſitur, altero Benedicti Prunuli præceptoris olim mei, viri & humaniſſimi, & ſanctiſſimi, ſic reſtituenda. *Pro quibus quis pro indignitate rei non ingemiſcat? Cum Cæſar auunculum ſuum: Lepidus L. Paulum proſcripſerit*, quæ pura, integra, aperta iã omnibus (vt arbitror) videantur. Sed & in eadem lectione paulo ſupra vbi legitur *apud confluentes iungunt manus, & exercitus conſultant*, libentius *ſe conſalutant* legerim. Ceterũ is auctor candidiſſimus alioqui non hic tantum, ſed ab omni fere parte lacer, mutilus, & inuerſus. Quo magis iſtorum requiro prudẽtiam, qui epiſtolis in frontiſpicio adpoſitis, polliceri profligato pudore auſint, longe correctiſſimum, quẽ longe corruptiſſimum exhibent, prodire.

Ex primo tertiæ decadis a fine libro ſtoircſis, quod corrupte legebatur, corruptiuſque corrigebatur, caſtigatum.

Caput

CAPVT V.

VIx hac in parte vel poſſum, vel ſi poſſim, libet a quorundam hominum, inſectatione ſtylum continere, cum videam quoſdam tam pręfracti pudoris homines, vt cuncta quidem temere audeant, nihil penſi, nihilque conſiderati, dummodo multa edant, habentes. Quaſi vero credas, huiuſcemodi homunciones ſummum (vt ita dixerim) eruditionis finem in eo ſtatuere, vt quam plurima funditent, non vt quam optima penſitate emittant. Des quidem interdum his veniam, qui ingenue multa ſeſe ignorare fateantur. Des hiſce, qui ſi quid emendant, ratione id aliqua, ſi non vera, at veriſimili fulcire ſtudent. At qui bonos libros peruertentes, nec quid ſibi velint, quæ corrigunt, vel potius corrumpunt, ſatis intelligentes, omnia de ſe polliceantur, quique ſi quid annotatiunculæ ſomniarint, id veluti pro Apollineo haberi contendant oraculo, nec minore piaculo refragari ſibi poſſe putant, quam ſi nūc ipſe, qui dixit, reuiuiſceret: Hi vero tanquam nihil non auſuri, *ἐς κόρακας* (quod aiunt Græci) reiiciendi. Quod temeritatis genus, licet ex hac Liuiana lectione, quam priſco candori (ni fallor) reſtituimus cuiuis coniectare. Legitur ad hunc modum apud Liuium in omnibus fere codicibus primo tertiæ decadis a fine libri: *Excito deinde Scipione Hybernis ſtoicoſis Tarracone, Iberum rurſus cedit.* Vbi cum *ſtoicoſis* omnino corrupte legatur, quidam ex noſtris profeſſoribus, quem citra tamen nomen, paulo poſt tamen nominandum caſtigámus, adſcripſit in margine, vide ne legendum ſit, *hoſticoſis*, ab eo quod *hoſticum* dicimus, quod non ſit pacatū. Quo in loco ſi quem elicere poteſt ſenſum, ſaltem veriſimilem, iam nūc haud recuſo *cymbalum illum orbis*, quod ille iam de ſe prædicat, adpellare. Sed præterquam quod ſenſus ineſt nullus, quis verbū hoc niſi barbarus admittat? quis Liuianæ maieſtati ſordidum hoc verbum adſcribi ferat? Nos vero multo ſtudio, ſed & pari labore, perquiſitis veteribus exemplaribus induſtriæ, cum tandem inciderimus in illud, quod in cœnobio diui Ioannis a viridibus Patauii cuſtoditur, ſic legendū adſerimus: *Excito deinde Scipione Hybernis, hoſtis cis Tarraconem, Iberum verſus cedit*, vt ſit ſenſus: *Cum audiſſet Haſdrubal Hybernis excitum Scipionem, ſtatim ille, qui Iberum traieciſſet, & citra Tarraconem cum exercitu tunc eſſet, Scipionis aduentum haud ferens Iberum verſus cedit*: aliter nec verborum ſtructura nec ſenſus quadrat.

De luco Martis, & antro Vulcani, ac rupibus Æoliis longe ſecus, ac interpretes opinentur declaratus locus.

CAPVT VI.

CVm publice in Diui Syluestri proximis hiſce menſibus Iuuenalis Satyras, ſimul & ad Atticum epiſtolas enarrarem, atq; in fronte ſtatim hæc occurriſſent carmina.

delibutus, vt ille de Cethego vetus Poeta, quem vere, ſi vixerit, quod ſuperi feliciter annuant, Phœnicem vnicum futurum ſpero, tam pertinax illi ſtudium, tam acre ſublimeque ingenium, tam tenax memoria, tanta præterea eſt morum probitas, quem nunc parcius laudare cogor, ne fortaſſis aut amore labi, qui certe ſit quam maximus alicui videar, aut iudicio, quod omnes indifferenter amicos ſemper laudem. Sed dicant hi, quid iubeat, amicum enim hominem, cum præſertim vera dicam, nunquam laudare ſatis mihi poſſe videor. Neque vero in amicis, dum vere laudes, ſuperflua vlla videri poteſt laus. Sed & ipſe paulo poſt: *Cum lecta potēter erit res*, libris, quos de deorū genealogia pene ad exitū deduxit an vera prior ipſe dixerim ſignificabit facile. De quo tamen iam illud ſuccinere Propertio poſſum:

Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii.
Neſcio quid maius naſcitur Iliade.

Reſtituta in Iuriſconſultorum Pandectis verba quæ deerant duo, ſimul & alibi luxata lectio reparata.

CAPVT VII.

ET quoniam Iuriſconſultorum quoque lectio noſtris hiſce ſtudiis plurimum confert, nō alienum a re futurum arbitrati ſumus, ſi verborum, quæ deſiderantur duo in principio de origine iuris velut amiſſam poſſeſſionem liberali adſeruerimus manu. Sunt autem Pomponii verba hæc de iuris origine: *Hiſdem temporibus & Tribunum Celerum fuiſſe conſtat. Is autem erat qui equitibus præerat, & veluti ſecundum locum a regibus obtinebat, quo in numero fuit reges eiiciendi.* Vbi verba hæc duo dubio procul ſcilicet *auctor Brutus reges eiiciendi*, deſunt, aliter nec ſenſus, nec ordo verborum conueniat. Quod autem Brutus per ea tempora: *Tribunus Celerum* fuerit, præter alios auctores audiant Liuium ab vrbe condita primo. *Ergo ex omnibus locis vrbis in forum curritur, quo ſimul ventum eſt, præco ad Tribunum Celerum, in quo tum magiſtratu forte Brutus erat populum aduocauit.* Sed & lectio, vbi de numero magiſtratuum infra agitur, corrupta. Hæc enim ſunt verba: *Ergo ex his omnibus Decem Tribuni plebis. Conſules duodecim, & octo Prætores, & ſex ædiles in ciuitate erant.* Vbi tu niſi diuiſim legas, male leges. *Conſules* ſcilicet *duo. Decem & octo Prætores.* Paruus hic lapſus, ſed longe minoribus hic præcellens Dux centurias ſubcenturiauit ſuas.

Carmina ex duodecimo Thebaidos, alioqui obſcuriſſima explicata, necnon Ouidii ex metamorphoſeos ſexto, & Verg. Georgicon primo, præter commentatorum ſententias.

CAPVT VIII.

VOcant me ad ſe iterum Poetæ tres linguæ noſtræ columina, vt laborantib. ſuppetias ferā, quiq; locus quoſdā vel obſcuriores illuminem, vel corruptiores emendem, rogent. Quod vt præſtem pro ſuſcepti operis inſtituto, libenter adgredior. Carmen eſt ex duodecimo Thebaidos huiuſmodi. X 4

Ipſe quoque in pugnas vacuatur collis, vbi ingens
Lis ſuperum: Dubiis donec noua ſurgeret arbor
Rupibus, & longa refugum mare frangeret vmbra.

Cetera quidem in hiſce carminibus faciliora, ſed quid ſibi voluerit, cum dixit *refugum mare frangeret vmbra.* Hic vero Gordiano nodo nodus implicatior, qui vt non tam violente diſcindatur, quam facile diſſoluatur, abſtruſior multo, q̃ vt opificum iſtæc vulgus norit, recitanda fabula. Vt poſthac Seruio, non vſquequaq; credendum ſciant hi, quibus prẹter Seruii cõmentarios, nihil aliud pene legiſſe contigit. Huius autem fabellæ textum Varro ſic ſtruit. Enata forte in Athenarum arce oliua arbore, ſed & aquarum ſcaturigine mox emanante, Cecropẽ per id temporis Regem animo ad hæc prodigia obnoxio, ſane q̃ territum. Et ne futurarum forte calamitatum hæc portenta forent prænuntia, ſcitatum Apollinis oraculum, miſſos certos homines, qui & oſtenti cauſſam perquirerent & auerrũcandæ deorum iræ, ſi quid illi minitarentur oſtento, rationem diſcerent: legatis vero poſt ſciſcitationem reſpondiſſe Pythiam, iuſiiſſeque, interim bono vt eſſent animo, neque enim oſtentum ad calamitatem aliquam ſignificandam factũ, ſed deorum duorum contentione certantium inter ſe, vter eorum Athenis imponendi nominis auctor eſſe debeat. Per oleam enim *Mineruam*, per vndam *Neptunum* ſignificari. Quare integrum iam nunc Athenienſibus eſſe, vtrius Dei nomine ciuitatem appellandam vellent, decernere. His a legatis Cecropi redditis, tunc vero ab illo mares, & fœminas (nam tum temporis & mulieres publicis conſultationibus intererant) ad ferenda ſuper hac re ſuffragia conuocatos. Maribus igitur pro Neptuno, fœminis pro Minerua in ſuffragia euntibus, viciſſe fœminas vna plures, & vt fere ſemper vſu venire aduertimus, vicit meliorem partem numeroſior. Hoc facto Neptunum indignatum tantam aquarum effudiſſe vim, vt Athenienſium terram omnem vna maris occuparit facies, ac vt expreſſius dicam, omnia pontus eſſet. Quem vt placarent triplici ſupplicio victrices paulo ante mulieres adfectas, vt ne quis *Athenias* eas vocaret, vt nullus naſcentum materno cenſeretur nomine, neue illarum poſt hac vlla ferret ſuffragia. Quare ſcite admodũ & eleganter, hanc innuens fabellam Papinius *frangeret*, id eſt, vinceret, *trepidum mare*, id eſt, victum Neptunum, qui erumpere aquam iuſſerat, *longa vmbra*, hoc eſt, oliua victrice, quam victrix excitarat Pallas: Dixit. Neque enim Seruio eruditiſſimo adſentiar Grammatico, qui Georgicon libro primo ait: *Hac in contentione equum a Neptuno, dum terram percuſſiſſet, excitatum*, quod nuſquã ſit (quantum meminiſſe valeam) legere, neque enim in hac equum contentione ſed in terra Thracia, cum ſcopulũ percuſſiſſet, quem *primam tellurem* a Vergilio nuncupatam crediderim, enatum equũ ſcriptũ inuenimus. Quare falluntur illi (vt opinor) qui de Atticæ terræ vetuſtate

tuſtate, hac in parte ſenſiſſe vatem eminentiſſimum ſuſpicati ſunt. Quod ſi Naſonis ex metamorphoſeos ſexto quis in me carmen citet, citet is, qui in corruptum exemplar inciderit. Sic. n. carmen illud omnes hactenus & legerũt, & interpretati ſunt *Mediaq, e vulnere ſaxi Exſiluiſſe ferum* cum *fretum* legẽdum ſit. Quod ab eo ſaltem, qui proſa oratione fabulas complexus eſt, didiciſſe potuerãt. Qui ſiue is Donatus, ſiue quiuis alius, *fretum* apud Ouidium non *ferum* legit, cum ad hunc modum ille. *Itaq, tela ſua intexuit contentionem Athenarum, inter ſe Neptunumque habitam, qui lacu ſalſo in arce edito, ſuam poſſeſſionem vindicabat.* Hæc ille. Quibus verbis datur intelligi, quod *fretum*, non *ferum* legerit, neq; n. tam vecordem illum fore veriſimile ſit, vt ab Ouidio diſſentiret, quem præ manibus tunc haberet. Sed & auctor is, qui de agricultura multa collegit, ſalſam aquam in hac contentione, non equum excitatum tradit.

Complures ſublata menda ex Digeſtorum libro, id eſt, de iuris origine, ibiq; corruptiſſima dictio de ædilitio edicto reſtituta, declaratuſque Gellius ſuper eadem dictione.

CAPVT IX.

CEterum tantum abeſt, vt pompæ hac in parte ſtudere aut potuerim, aut voluerim, vt cum decem Centurias explere, ſed honeſtiore fortaſſis exemplo, quam alii quidam, qui ſtudii hoc tractarunt genus licuerit, quamplurimos hoſtes vna eademque acie placuerit profligare, ne per partes hoſtem inſectando, & plus temporis inſumam, & memet magis fatigem. Corriges igitur primo de origine iuris, vbi de Symphronio agitur σοφὸν pro ſophum. Sed & paulo infra, vbi de P. Rutilio agitur, & particula ſuperfluit, verba autem adpoſuimus, vt difficultatis minus ſedulo occurrat lectori: *Ab his profecti ſunt* (inquit) *Publius Rutilius*, *& Rufus, qui Romæ conſul, & Aſia pro Conſule fuit. Paulus Verginius, & Quintus Tubero ille ſtoicus Panſæ auditor.* Vbi *Publius Rutilius Rufus* iunctim legendum Is autem ille eſt *Rutilius*, qui in exſiliũ Publicanorum, quos in Aſia pro conſulem offenderat, factione pulſus, cum redire poſſet, noluit, quo quidem iudicio Reſpub. pene conuulſa fuit, Panætii in ſtoicis auditor, in quibus multum profecit. Quare non abſolutus omnino Orator habitus, quod illa diſciplina a Forenſi tota illa dictione abhorrere quodammodo videatur, vt ſuis tantum parietibus incluſa, in vmbra degere contenta videri poſſit. Habuit is quidem vehemens ingenium, & acre, vt cum repulſam a Scauro in conſulatu tuliſſet, deſignatum illum conſulem ambitus reum egerit, ſed poſtea abſolutus Scaurus, Rutilium in iudicium vocauit, magnum de iure reſpondendi munus ſuſtinuit, qua in parte multum lacertorum quoque in dicendo habuiſſe exiſtimatus eſt cum alioqui ieiunus & minus corporis minuſq; coloris haberet,

Tantæ vero ſeueritatis vir, vt a publicanis arceſſitus in iudicium, lumina tunc Rom. fori Craſſum ſcilicet, & Antonium adhibere noluerit, vix paſſus vt Cotta ſororis filius, adoleſcens adhuc pro ſe diceret. Diceret & Mutius enucleate ille quidem, & preſſe pro more, ſed nequaquam ad cauſſam. Dixit tandem vehementer & copioſe ipſe pro ſe extremus omnium. Vnde Ouidii illud: *Nec graue magnanimi robur mirare Rutili*, quod ſcilicet ab exſilio reuocatus in patriam redire renuit. Et Epigrammatarius Poeta: *Fama Rutilium ſua relinquas*. De quo Aſconius quoque & Valerius Maximus. Sed & Senecæ epiſtolarum libro tertio verba libet ſubnectere: *Damnationem ſuam ſic tulit Rutilius, tanquam illi moleſtum nihil aliud eſſet, quam q male iudicaretur. Exſilium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam libenter. Alter vt rediret Reipub. præſtitit, alter reditum ſuum Sylla negauit.* Quoniã autẽ ille Tubero vt hoc quoq. obiter abſoluam, quem *Stoicum* Pomponius appellat, non is eſt, a quo Ligarius reus actus, ſed L. Pauli Macedonici ex filia nepos, vita ſeuerus & moribus, & pro diſciplina quam coluit *ſtoica* durior, infenſus, quod Gracchi in illum oratio indicat. Sed hæc fuerint eſto miſſilia quæ vulgus quoq; vt leuiora ſuſcipiat. In quæ tamen veluti pictorum parerga, ſi tempeſtiuis modo digreſſionibus vtare, non alienum quandoque ſit diuertiſſe, vt cum intra ſenatoria & equeſtria nobilior ſpatio ceciderit, habeant & popularia ipſa quibus principis largitio iucundior cunctis fiat. Verum ad rem. Corrigito & infra *Lucilius Balbus*, vbi *Balbus Lucius*, & vbi de *Seruio* agitur & *reſpondiſſe* ſcriptum eſt, tu vide ne *reſpondentem* melius. Quid & illud qualis error? quod vbi *pater Cæcinna* legẽdum eſt, *Patercina* legitur, de quo Cicero in epiſtolis, ſed & Seneca tertio naturalium quæſtionum: *Facundus hercle vir Cæcinna ſi habuiſſet aliquando in eloquentia nomen, & niſi Ciceronis eum præceſſiſſet vmbra. Filii* autem Plin. (vt arbitror) decimo meminit his verbis, capite de hirundinibus: *Cæcinna Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarũ dominus, comprehenſas in vrbem ſecũ adferens victoriæ nuntias, amicis mittebat, in eundem nidum remeantes, illito victoriæ colore.* Ceterum hæc & his ſimilia innumerabilia. Nihil enim crediderim ex ſupellectile hac libraria, quæ Gothicæ ſuperfuit inũdationi, corruptius hiſce Digeſtorum libris inueniri. Quale quoque ſit hoc quod de ædilitio edicto in hæc verba legitur: *Quæſitum eſt an Balbus & Bleſus, & an Tripus, iſque qui tardius loquitur & Varrus & Varicus ſanus ſit, & opinor eos eſſe ſanos.* Cetera quidem haud ſane difficilia, ſed quid ſibi *& an Tripus* velit ne Apollo quidem, (vt inquit Accurſius quandoque) ſolueret, quæ dictio corrupte quoque, ſed minus aliquanto in noctium Atticarũ Gellii quarto legitur, nam *Athiphus* Gellius, nos vero *Aphthiphum* emendamus. *Aphthæ* enim ſunt, quas non aliter fere Plinius quam *oris vlcera* in infantibus nuncupat: *Albeſcit his ſumma cute lingua tonſilla.* Columella: *Et a gingiuis incipien-*

incipientes, ad vuam fauceſque deſcendunt. Sunt & alia oris vlcera ſed minus vtique ſæua, atque in adultis maxime. Vnde *Aphthiſium* eleganter illum adpellauit Iuriſconſultus, qui *aphthis*, hoc eſt, vlceribus laboraret, quæ lectio iam doctiſſimo cuique (ni fallor) adprobabitur. Reliquos namque (vt ille inquit) nauci facio.

Quod Graccus non Gracchus, ſcribendum ſit, & vnde nominis originatio facta, & alia quædam perpulcra.

CAPVT X.

MVlta hac noſtra tempeſtate ſunt, quæ vitioſe vel proferant omnes fere, vel ſcribant. Namque vt interim omiſerim, quod *quotidie* non *cotidie* Quintiliano, Victorino, Priſciano, veteribus codicibus ſcribimus, quod *coniunx*, potius quam *coniux*. Quotus quiſque nunc *Gracchum* cum aſpiratione non ſcribit? At togatorum ille omnium eruditiſſimus exiliter ſcribendum docet, qui quare *Gracci* dicti fuerint, hiſtoriam quoq; ſcitu dignam alioqui, & inuentu raram commemorat: *Mater enim* (inquit) *illius qui primus dictus eſt, Graccus duodecim menſes filium geſtauit, quare quod legitimum partionis tempus ſuper greſſa ſit, cumque diutius quam ſit grauidarum mulierum mos, geſſeri partum, Graccum a geſtando nominarunt. Pulcer* præterquam idem Varro citra aſpirationem ſcribendum admonuit, & exiliter quoque pronunciandum cenſuit, ſic namque & Latini ſermonis exigit ratio, ne videlicet hæc dictio aduerſus Latini ſermonis naturam aſpiretur vna. *Paullum* quoque & *pauſillum* duobus illud ſcribendum ille docuit, cum prima horum poſitio duplici hac enuntietur litera, vt pollum & pſillum. *Demtus, ſumtus, comtus,* ſuperuacuo p videntur adſumiſſe, cum *ſumo, demo, como*, vnde illa participia, nequaquã p habeant. Quod ſi *Ruptum* quis opponat, ſciat ille in *rumpo*. p eſſe. Sed de his ſatis, locum enim ſuum, & hæc ſibi vindicabunt, cum plus otii, & temporis ad iſtæc diſcutienda ſuperabit.

Quæ ſit virgo Æolia quam iniuuencum mutatus cognouerit Neptunus ex Ouidii ſexto.

CAPVT XI.

COmplures licet hoc tempore reperias homines, qui cum fabulam aliquam abſtruſiorem ignorent, haud magni id eſſe momenti, quod neſciant, quæ ſuæ ſint peculiariter profeſſionis, clament. Eoſdem rurſus, ſi in quam forte vel frequentiorem inciderint, de repente criſtam (quod aiunt) tollere, & cantum ſentias, quaſi a ſe glorientur illud inuentum, quod ſi reperiſſet alius haud magnifaciendum diſſimularent. Verum meo iudicio tam neceſſariam in hiſce ſtudiis fabularum cognitionem contenderim, quam viuentibus & ſolis lumen, & aeris ſplendorem. Quis n. non videat vel hoc Ouidiano carmine, quod in Metamor. legas ſexto non plane ſatisfactum ſibi ab aliquo, niſi fabellam copioſius ex aliis auctoribus narret ille? Carmen autem eſt huiuſmodi:

Mnemoſynen paſtor, variaſ Deoïda ſerpens,
Te quoque mutatum toruo Neptune iuuenco.

Virginem Æolia poſuit. Vbi tu in ſuperiore carmine *Deoida* lege, & Proſerpinam intellige ἀπὸ τῆς δηοῦς hoc eſt, a *Cerere*, quam in ſerpentem mutatus vitiarit Iupiter, vt auctor Euſebius, & Auſonius. Verum de hac plura alias. Nunc ad *Æoliam virginem* redeamus, quam quæ nam fuerit interpres ignorare ſe fatetur. *Virginem* autem *Æoliam Arnen* Æoli filiam a Neptuno compreſſam intelligo, ex Diodori bibliotheces quinto, qui ſcribit a Neptuno vitiatam inſcio patre virginem. Quod cum reſciſſet pater, indignatus, puellam Metapontino cuidam tradidit hoſpiti, vt Metapontum illam deferret, quo delata puella, geminos peperit *Æolum* ſcilicet, & *Bœotum*, quem *Bœotum* dixit, quod intra ſtabulum iecerit ſtatim infantem natũ *Arne*. Quod igitur inter boues fuerit nutritus, (nam βοῦν Græci, Latini bouem) *Cootus & Bœotus* poſtea dictus, vt Euphorion eſt auctor: τὸν ῥα ποσειδάωνι δαμασσαμένη τίκε μητηρ. βοιωτὸν δ' ὀνόμηνε, τὶ γδ καλέουσι βότυρες ὅτι ῥα πατρώησι βοῶν ἐν ἔθηκε τοκῆεσσι. Qui filii mox a *Metapontino* adoptati: cum adoleuiſſent ſeditione facta liberæ vrbis libertatem inuaſere, verũ non multo poſt abire coacti Æolus quidem Tyrrheni maris inſulas tenuit, & Æolicas poſtea de ſuo nuncupatas nomine: Bœotus vero ad auum reuerſus Æolum, cum ab illius obitu auitũ tenuiſſet imperiũ, ſubiectam quidem regionem de matris nomine *Arnen*, populos de ſua *Bœotos* dixit. Fuit vero & Bœotiæ oppidũ *Arne* nomine. Lycophronis autem interpres Iſacius, *Arnen* nutricem facit Neptuni cum hac fabella, quam & apud alios auctores Græcos inuenio, quod dum Saturnus Neptunum perſcrutaretur filium, negaſſet *Arne*, ſe ſcire vbinam gentium eſſet, quo facto quæ ante *Sinoëſſa* dicebatur, *Arne*, ἀπὸ τοῦ ἀρνεῖσθαι, id eſt, a negãdo dicta, a qua poſtea, vt diximus, oppidũ dictum, cuius & Homerus ſecundo, & Lycophron meminit. Stephanus quoque hanc Æoli filiam facit Sunt tamen qui a multitudine agnorum *Arnen* oppidum dictum putent, quemadmodũ Crates eſt auctor, vt Cos quoque inſula a pecudum copia denominata ſit, Cares. n. qui aliquando inſulas eas tenuere, κῶν pecudem dicunt. Illud præterea viſum addere, duos præſtantiſſimos auctores, Latinum vnum, Græcum alterum, Varronem ſcilicet & Strabonem, non Arnen hanc, ſed Menalippen dicere, quo nomine matrem Arnes faciat Diodorus. Atqui Strabonis hæc ſunt, vbi de Metaponto tractat, verba: *Hic ſane de Metaponto & Menalippe in vinculis coniecta & eius nato Bœoto multa fabulatur.* Quamuis & Archilopi & Aſii Poetarum teſtimonia, Indii Regis regia natum Bœotum videantur innuere. Varro autem ex ſecundo de re ruſtica: *Hunc eſſe* (de bubus loquens inquit) *qui filios Neptuni & Menalippes ſeruarit, ne in ſtabulo infantes grex boũ obtereret.* Hactenus Varro. Quod vnde-

vndecunque eruditiſſimi viri teſtimonium, videatur id ſignificare, inde datum fabulæ locum, a Neptuno in bouem verſo, compreſſam *Menalippen*. Illud non prætermittendum, quatuor oppida *Arnas* dicta, ſed hanc *Bœotiam* Herodiano *Tarnas* quandoque dici poſſe viſum.

Ex Valerii Maximi ſexto emendata lectio, atq; inibi de Charonda Legumlatore & eius legibus ſcitu digna recitata complura.

CAPVT XII.

VAlerii Maximi dictorum & factorum memorabilium libros nouem, Aldus noſter, vir de vtraq; lingua, opera, & diligentia imprimendi bene meritiſſimus, noſtro emendatos ſtudio, necnon eius induſtria, nuper ex Academia edidit. Hoſce nemo non & rerum varietate ſuauiſſimos, & exemplis tum noſtratibus, tum alien genis vtiliſſimos fatetur: ſed eſſe multa in illis, quibus quãdoque vel hiſtoriarum obſcuritate, vel codicum deprauatione, lectoris interdum auocetur animus & præſertim diligentioris, quale ſit hoc, quod tractandum nobis, pulcerrimum. Legitur in omnibus codicibus ex eius exemplorum libro ſexto capite de iuſtitia ad hunc modum: *Sed aliquanto Charonda Tyrii præfrictior & abſciſſior iuſtitia.* Quem locum cum emendare vellem, ſubdubitaui primum, an corrupta foret lectio. Mox mecum quinam *Charondas* is fuerit agitare cœpi ex bibliothecees Diodori duodecimo. Lectionem nunc emendandam ita cenſemus, vt *Charonda Thurii a Thuriis Italiæ oppido*, quam olim Athenienſes Coloniam deduxerunt, legas. De cuius vita, & legibus, quoniam pulcerrima ſumus arbitrati, quæ velut in album noſtrarum Racemationum venirent, quam breuiſſimis res hæc clariſſima percurri poterit, explicabimus. Quod ſi cui latius quoque quam polliciti ſumus, euagari videbitur oratio, compenſet & rerum pulcritudine quas adſcribimus & vtilitate. Sic enim ſtuduimus, quantum per hoſce octo dies temporis ab hiſce librorum mancipibus impetrare ad elucubrandum potuimus, vt nihil hic vulgare, nihil tritum, nihil ab aliis, qui huiuſcemodi teneantur ſtudio, ſcriptum, nihil denique niſi de bonis auctoribus depromtum, quod & rariſſime apud illos inueniatur, exſtet: *Elegerunt igitur* (inquit Diodorus) *Thurii legumlatorem, virum præ ceteris ſcientia celebrem Charondam nomine, qui cum diligentius animo pertractaſſet omnium legumlatorum, qui antea floruerant leges ex illis optimas quaſq; ſeligens, plures autem ex ſeſe excogitans, tandem leges, Thuriis dedit.* Quarum nonnullas celebriores quod plurimum fructus, & vſus, adlaturas his, qui iſthæc aliquando legerint, ſum ratus, operæ pretium facturum me credidi, ſi illas legentium oculis ſubiicerem. Primum igitur hos, qui nouercam liberis ſuperinduxiſſent, ſic reiecit, vt ne ad Reipub. gubernacula rectoribus illis patria vteretur vnquam. Qui enim fieri po-

teſt, vt ſi tibi priuatim male conſulas, patriæ, publice bene conſuluiſſe valeas? illud identidem Comici Philemonis vſurpans qui diceret: *quod vt admiratione non adficiebatur, ſi quis ſemel mare eſſet ingreſſus, ſed ſi ipſis iterum: ſic non eum, qui ſemel vxorem duceret, ſed qui eſt amiſſa in vnam, alteram expeteret, damnare, improbareque, cum multo ſatius ſit iterum mari, quam mulieri poſſis credere.* In calumniatores vero, eam excogitauit legem, vt breui pro miraculo haberetur, ſi quem apud *Thurios* huius inſtituti repetiſſes hominem. Deprehenſos enim illos iubebat myrthe coronatos, per totum deambulare oppidum, vt monſtrabiles omnibus facti, pro monſtro poſtmodum viuerent. Quo ſupplicii genere vno, alteroue adfecto. factum eſt, vt violentas ſibimet intulerint manus damnati, vſque adeo graue viſum illis, myrtea corolla cinctos tempora deambulare. Quare ignominiæ non patientes, fortiter in ſe aliquid admittere, quam turpiter viuere ſatius ducebant, ſic contigit vt quæ refecta antea foret ciuitas teterrima hac hominum pelle breui liberata, feliciſſime degeret. Quæ ſi nunc lex eſſet, ſique ille vetus pudor, non verendum, pauciores his temporibus, quibus iam omnia pullulant, inuentum iri calumniatores. Sed quanti illa (Dii boni) quam de malorum vitanda conſuetudine tulit, admirabilis ſane & memoriæ penitus infigenda præcordiis. Sępe namque cum vſu veniat, vt bonus quis ſuopte ingenio, malorum conſuetudine malus euadat (vt enim peſtilentia corpora, ſic malorum conſuetudo, qua verbis, qua facto, animos inficit) pronum enim in peius hominum ſemper ingenium (allicientibus facile voluptatibus, atque ineſcantibus) volens hæc omnia porro fugari, primum improborum ſtatim amicitiæ renuntiari iuſſit. Graues in ſuper pœnas lege ſanxit, ſi quis aliquando cum malis conſuetudinem iniiſſet, aut initam non ſtatim diſcidiſſet. Publico præterea ſtipendio præceptores complures conducendos curauit, qui adoleſcentes & literis, & bonis moribus excolerent. Quod ita ſentiret (atque id rectiſſime) literatis & bonis præceptoribus, plus nos quam parentibus, quam patriæ, quam naturæ debere. His enim tantum quod viuimus debere nos, illis, quod literis quib. bene beateq; homines viuant, imbuant multo maxime: literæ enim ſane quam neceſſariæ & longe vtiliſſimæ, quod mortui hac ratione a mortalitate vindicantur. Quod præſentes (tametſi longe abſint amici) quodammodo faciamus. Atq; vt animorũ medicos, ſic corporũ accitu publice, ſalariiſq; honeſtioribus honeſtari voluit. Vt præterea cognati a matre pupillorum ſuſciperent educationem, a patre pecunias adminiſtrarent, inſtituit. A matre namq; cognatos ſi morerentur pupilli, cum nequaquam hereditatem ſe adituros ſperare poſſint, pupillis non inſidiaturos. A patre vero ad inſidias prolabi, non poſſe, cum cuſtodiam corporis non habeant: quod ſi morbo cõtigerit pupillos mori, hoc ſcilicet tanto illos re-

ctius

ctius diſpenſaturos pecunias, quarum ſe dominos aliquando fore ſperent. Sed & legem in hos, qui aut locum ab Imperatore ſibi cõmiſſum deſeruiſſent, aut pro patria ſuſcipere arma noluiſſent prudentiſſime tulit huiuſmodi: Hos nanque homines non alia plectendos pœna quam ignominioſa cenſuit, vt ter ſcilicet in die, per forum muliebres induti veſtes deambularẽt, quo tanto dedecore ciues deterriti, mortem celerẽ ignominioſæ anteferrent vitæ. Has ſane *Charondas* ſapientiſſime viſus excogitaſſe leges. Sed quale illud conſilium, quo, nequando quis diſſoluere ſuas auderet leges, ſane quam admirabili cauit: ſtatuit enim vt ſiquis legum a ſe latarum alicuius emendationem introducere vellet, is aduocata populi concione, primum omnium laqueo collum innecteret, qui ſi vel corrigendam, vel diſſoluendam perſuaſiſſet legem, liber abiret, ſin minus, præpoſtera laquei morte, vitam finiret. Quo ſane accidit, vt per tot annos quot poſtea *Thurii* floruerunt ad Diodori vſque tempora, tres tantum emendatæ ſint. Qui hominum euentus quoniam ſcitu digniſſimi viſi ſunt, breuibus explicandos duxi. Luſcus quidam, iniuria alterius ciuis alterũ qui ſupererat, oculum amiſit: lege autem ſic ſanciente, vt talionis pœna plecteretur reus, priuatus eſt oculo, qui iniuriam intulerat, vno: hoc cum grauiter ferret luſcus, vt qui ſeſe vtroque, illum vero, qui iniuriam intulerat, altero tantum priuatum cogitaret, populi concionem, vt legem emendaret, magno quidem cogit auſu. Qua in cauſſa, cum & amiſſorum oculorum orbitas obuerſaretur animo, & imminentis timor interitus, magis ſolicitum redderet, ſic eloquẽs adparuit cęcus, vt partim calamitate, partim commiſeratione moti iudices, quod collũ iam laqueo innexuerat, emẽdandam hac ratione cenſuerint legem, vt qui iniuriam intulerat, vtroq; & ipſe priuaretur lumine. Secũda vero illa lex fuit. Mulier ſi quando a marito diuortiũ facere voluerit, cuicunq; præoptarit viro, nubito. Mulier quædam a marito facto diuortio iuniori nupſit. Id acerbe ferens maritus, vt lex emẽdaretur, *vel mortis optione tentare potuit*. Cum igitur adcuſaſſet vxorem, cum acerbius in mulierũ incontinẽtiam eſſet inuectus, addens illud fore, vt niſi cauerent, mulieres omnes ſenioris mariti relicto cubili, iunioris quærerent, tãdem ſuo quiſq; malo territus, ita legem emendandã cenſuit, vt catenus a maritis abirent, quatenus iuniori nõ nuberent, neque contra maritus priore repudiata, viridiorem duceret. Hoc ſtatim facto decreto vxor domuitionem iterũ ad priorem capeſſit maritum, ſed & tertio quoq; lex emendata eſt. Atq; hæc quidem de *Charondæ* legib. dictã ſufficiant. De illius vero interitu, quod eadem Diodorus, plura dicere ſuperſedeo. Ceterum illud adnotatum velim, hoc mortis quoque genus Diocli cuidam Legum latori Syracuſio adſcribi.

Quis Tauromínium Siciliæ condidit oppidum vndeue hoc nomen oppido inditum.

CAPVT XIII.

IMmoratus Italicis rebus longius animus, ad Siculas non grauato iam tranſeat, cũ præſertim, quod dicturus ſum, breuius quidem, ſed pari & claritate & raritate apud hiſtoricos ſit monumentum. Quem fortaſſe *Charondæ Turii*, & leges, & exitus legentem plurimum delectarunt, delectabit & illum quoque (ni fallor) & *Tauromini Siculi* oppidi conſtructionis non iniucundam relationem ſimul & nominis accipientem cauſſam. Idem igitur Diodorus Bibliotheces ſextodecimo ſuæ eſt auctor, quod C. v. Olympiadis anno tertio, Timæi Hiſtorici pater Andromachus, diuitiis & animi dotibus præ ceteris Siculis præſtans, coegit ex euerſa a Dionyſio Naxo tantæ reliquias cladis omnes Naxios. Inceſſo autem non longe a Naxo tumulo, qui *Taurus* dicebatur, quod formam taurino capiti fere ſimilem præ ſe ferret, cum diutius eum tenuiſſet, tandem in vrbis faciem tumulum redegiſſe, & *ἀπὸ τοῦ ταυροῦ*, hoc eſt, *tauro καὶ μονῆς*, id eſt, manſione *Taurominium* nuncupatum, quod oppidum poſtea pulſis veteribus incolis, Cæſar dictator Coloniam Romanam fecit.

Quis Cotys Thraciæ Rex fuerit, ibiq; Valerius Maximus emendatus, & apud Ouidium ex 2. libro de Ponto explicatus Epiſtolæ ſenſus.

CAPVT XIV.

VElles ad tantum librorum factam iacturam, quantam Gothica illa tempeſtate audiuimus, fragmenta, quę ſuperfuere, non corroſa, non ſemilacera, nõ manca, ſed ſynceritatem aliquam ſaltem teſtantia tranſmiſſa: faciliora enim multo ex integra auctorum lectione, ſi non copia, multa fierent: ſed quoniam conclamata ſemel re, quicquid doloris, quicquid lacrymarum impendas, impendas fruſtra: Nunc ad cingendum omnibus præſertim & ope & animo ſtudioſis, ne debacchari deſæuireque tantum procellæ vlterius patiantur. Quod facile fiet, ſi huic potiſſimum ſtudiorum addicti parti, tentabunt pro viribus, ne ſuffragium penitus feciſſe videamur. Ceterum tametſi tempeſtas hæc per omnia fere membra ita graſſata ſit, vt nihil pene integrum reliquerit, eam præcipue tamen partem vexauit, quæ virorum vel mulierum contineret nomina, quaſi credas barbaros illos hoc præcipue molitos, vt pro genuinis Græcis & Latinis, barbara illa inuiti in penum reciperemus noſtram, quod cum alias perſpexerim, maxime vero cum Valerii Maximi libros interpretarer cognoui, vbi enim *Cotys* legendum, *Codri* repoſuerant, reclamante hiſtoriarum omnium fide. Verba ſunt Valerii ex tertio, capite de *fiducia ſui*, qua in parte de externis agitur: *Capax generoſi ſpiritus illud quoq; dictum regis Codri: Vt enim ab Athenienſibus ciuitatem ſibi datam cognouit, & ego inquit illis meæ gentis ius dabo, æquauit Athenis Thraciam.* Hactenus ille. Nos vero cum primum in lectionem incidimus, ſtatim corruptam dictionem ſuboluit. Vt enim Athenienſium Regem

Codrum

Codrum legeram. Sic Thraciæ nullum (quod ſcirem) legiſſe memineram. Quare *Cotym* pro *Codro* reponendum quamprimum viſum eſt. Quod vt facerem, inclinatum iam ſatis ſponte mea impulit, quamuis non nihil adhuc penderem animi codex manu ſcriptus, vetuſtatis mediæ, M Antonii Contareni, cuius vetuſti codicis lectione freti, *Cotys* emendandum puto, de quo Thucydides. Sed & Diodorus, 16. cuiuſdam *Cotys* Thraciæ regis meminit. Suidas vero ad hanc fermè ſententiam: *Cotys*, inquit, *Thraciæ Rex annis 24. regnum tenuit, delitiis primum ille quidem, & luxu abundans, rerum vero incremento mirabili repente elatus, cum omnia illi ex ſententia cederent, ſæuus & ſanguinarius mox redditus, & vxorem, ex qua iam liberos ſuſtulerat, mediã a vulua ſecandam iuſſerat.* Suidæ quidem hactenus teſtimonium. Ab hoc igitur *Coty* crediderim ſtemma illius deduci *Cotys*, ad quem ingenioſiſſimi Poetæ, ex ſecundo de Ponto graphice exſtat Epiſtola conſcripta, cuius initium tale:

Regia progenies cui nobilitatis origo,
Nomen in Eumolpi peruenit vſq; Coty.

Vt *Coty* ſit vocandi caſus, qui originem habuerit ab *Eumolpo* Muſæi filio, & ipſo Thrace, quamuis Pauſanias in rebus Atticis, Neptuni illum & Chiones filium faciat, de quo quædam ſi libuerit, petas licet. Illud obiter annotarim, multos in Thracia fuiſſe reges hoc nomine, vt videri poſſit illud, eos quemadmodum apud Romanos Cæſares dicerentur Imperatores, ſic *Cotyas* ſemper dictos. Nam & Tranquillus *Cotyſonem* Ceteratum Regem facit Sed & Horatius, *Occidit regis Cotyſonis agmen*, cecinit, vt iam non verendum ſit, tantis præſertim teſtibus *Cotym* legendum.

Plinius in fine quarti caſtigatus, vbi de Gadiris eſt mentio, de quibus quædam etiam adduntur non ingrata.

CAPVT XV.

INgratus mediusfidius (ne dicam impiũ) iure dici poſſim, ſi Plinium amaſium meum (vt de Homero Arceſilas dicere ſolitus) meas delitias, ſed nõ meas tantum verum, & doctiſſimi cuiuſq;. & ipſum inquam, huic velut albo iudiciario non adderem. In quo tametſi Barbarus Hermolaus, vir ſine fine laudatus multum laborarit, plus inſudarit, plurimum vero veræ laudis reportarit, fateatur tamen ingenue multa adhuc ſeſe ampliare, de pluribus non ſtatuere, in quibuſdam doctos excitare, cuius ſententiam nos quoque vt dicto audiẽtes ciues, cum optimum principem habeamus, non poſſumus non ſequi, non amplecti. Quocirca locum in Plinio, partim ab ipſo prætermiſſum emendamus, partim differenter correctũ, quibuſdam veluti fulturis ſubſtentamus. Vt interim tamen addamus quædam varia, quibus languentis lectoris reficiatur animus. Caput eſt Plinianum tertium & vigeſimum quarti lib. vbi de Gadibus tractat, ſic habens: *Maiorem Timæus Potiniſſam a*

puteis vetitatam ait, Noſtri Tarteron adpellant, quam Pœni adpellauerunt Gadiritam, Pœonica dicta Punica lingua ſepta ſignificante. Nos vero primum in Stephano, Geographo omnibus: *Tarteſſon* pro *Tartero* corrigimus, ſequentem deinde particulam ſic. *Pœni Gadira.* Nam Gadira Punica lingua ſepem ſignificant. Moueor quod auctor nullum, vel Græcus, vel Latinus quod legerim *Gadiritam*, ſed *Gadira* media producta neutro genere, multitudinis numero dicit. Aut vt Eratoſthenes & Euſtathius *Gadira* muliebri, vnitatis numero. Cum vero ex *Tam* in *Nam* facilis ſit mutatio, nemo non perſpiciat *Nam* legendum, vt rationis ſubſequentia verba vim habeant: Quamuis Auienus, qui & ipſe poſt Ciceronem & Germanicum Aratæa tranſtulit, *Gadir* quandoque, vt illo quoque carmine: *Hic modus eſt orbis Gadir locus:* ſed vt vno teſtimonio cuncta corroborem, carmen Auieni ſuper hoc loco copioſum adponam:

Gadir prima fretum ſolida ſupereminet arce,
Attolliq; caput geminis inſerta columnis.
Hæc Cotinuſa prius fuerat ſub nomine priſco
Tarteſſumq; dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat
Pœnus quippe Gadir nobis vocat vndiq; ſeptum.

Sed & ſequenti libello de ora maritima:

Hic Gadir vrbs eſt dicta Tarteſſus prius

Et, poſtea: *Gadir hic eſt oppidum*
Nam Punicorum lingua conſeptum locum
Gadir vocabat, ipſa Tarteſſus prius.

Quæ viri eruditiſſimi teſtimonia iam faciunt, vt opinor, lectionē probabilem noſtram. Dicta autem *Gadira* Euſtathio in Dionyſium, quaſi γῆ δειρά, id eſt, *terra ceruicē* propter anguſtias. Illud ſcitu dignum, quod Ælianus libro de prouidentia, memoriæ ſcriptum reliquit, Gadibus aras fuiſſe anno & menſi erectas, in honorē, ſ. longioris & breuioris temporis. Fuiſſe & ſenectæ ætati, propterea quod ætas illa multarū ſit rerum ſcientia, ſed & morti ſtatutū puluinar in honorem communis omniū quietis. Habuit & paupertas aram, habuerunt & artes, quod illa quidem in bonis morib. homines detineat, hæ vero induſtrios faciāt, vt iam paupertatis id propriū eſſe noris, quod bonos reddat homines, vt & Ariſtophanes hinc potiſſimum laudes huiuſce Deæ, non tam multas quam veras dederit. Quod vero *Cotinuſa* dicta ſit, ab oleaſtri copia nil mirū, cum & *Erineum* ἀπὸ τῶν ἐρινεῶν & *Rhamnunta* terræ Atticæ pagum celebrem ἀπὸ τῶν ῥαμνῶν, id eſt, a virgultis ſpinoſis, & *Ceraſunta* a ceraſis dictam ſciamus, quin & *Myrthinuſii* a myrthorum copia dicti.

Fabellæ tres perquam elegantes, de Myrtho vna, de Pinu altera, de Daphne tertia, Latinitate donatæ.

CAPVT XVI.

LEgebam nuper quos ſuperiorib. dieb. de librario redemeram libros, totius fere agriculturæ rationem Græce cōplectentes.

Hoſce Græcus homo neſcio quis, ex multis multorum libris tum Græcis, tum Latinis, diligenter ſane, & ingenue in vnũ redegit corpus. In quib. cum fabellas duas, de *Myrto* vnã, de *Pinu* alterã, ſumma cũ voluptate legiſſem, viſum eſt eas Latinitate meo ſtudio donatas ne ſoli mihi, quicquid illud voluptatis fuit, cepiſſe viderer. Prior quidẽ huiuſmodi Fuit (aiunt) Attica puella *Myrſine* nomine, puellas omnes pulcritudine, iuuenes omnes robore facile vincens. Cum igitur hæc præ ceteris Dianam, coluit & hanc præ ceteris Diana, nullũ huic vnquam otiũ, quies nulla, palæſtræ illam vel curricula, ſi quæreres, ſemper habebant. In quib. cum ſæpe cõtendit, id factũ eſt, vt aliorũ victores Palæſtritæ curſoreſq; ſub illa victrice caderet. Pepererit illi, vt fere fit, inuidiam virtus, ægre ferentibus iuuenibus ſi tot viros puella vna vinceret, quare inſidiis exceptam interficiunt, interfectam in terræ condunt. ſed nõ immemor amoris Diana, cum illã in arbuſculam ſui cõmutaſſet nominis, vt antea olea, ſic poſtea myrto coronari voluit. Nũc abſoluta vna, reſtat altera: Pityn puellam formoſiſſimã impatientiſſime, impatientiſſimi amoris riuales duo Dei, *Pan* & *Boreas* adamabãt. Dari eam ſibi vterq; petebat Deus, dari illã ubi Thrax inſtabat *Boreas*. Puella *Pana* potius, quam *Borean*, ſi libera detur optio, malle. *Pani* vero cum mox adhæſiſſet *Pitys*, impatiens (vt amantium fere ſors) repulſæ *Boreas*, deprenſam forte ſolam ſpatioſo campo, ſaxo alliſit infeliciter moribundam. Eam *Tellus* intra gremium exceptam in arborem cognominem cõmutauit, ex cuius poſtea ramuſculis tẽpora ſemper præcinctus ſpectatus eſt *Arcas Deus*. Animaduertas autem licet, quod ſpirante Borea, collacrymet identidẽ & *pinus*, tanquam dicas iniuriæ tunc meminiſſe præcipue. Sufficiebant quidẽ hæ duæ, ſed ſcholaſtica lege tertia quoq; ſubnectẽda fabella: hanc vero ex Arcadicis Pauſaniæ rebus excerpſimus. Oenomao Piſæ Regi *Leucippus* erat filius, is viſa *Daphnes* pulcritudine ocyus in eius exarſit cupidinẽ: ſed cum *Daphne* præcipue mares auerſaretur, excogitat huiuſcemodi conſiliũ cuncta ſuperãs amor: Comam primũ alere nutrire incipit, nutritã deinde promiſſioremq, in muliebrẽ ornatũ excolit, muliebres poſtmodum veſtes induitus, eo vultu *Daphne* ſeſe aſſociat, vt viſam dubio procul puellã formoſiſſimã iurares. Perſuaſa vero *Daphne* facile, tanquam *Oenomai* foret filia, admittitur prompte *Leucippus* puella creditus, cũ præſertim & nobilitas generis, & venuſtas corporis, & in venatione agilitas, & in ceteris quoq; reb. ſtrenuitas, ſummã apud omnes beneuolentiã cõciliarent. Quib. rebus præ ceteris iã familiarior cariorq; indies *Daphnæ* fieri. verum diuturna felicitas nulla. Apollo etenim dũ tãtũ amoris *Leucippo* inuideret, iniecit *Daphnes* animo, vt Ladoni ſeſe cũ reliquo Nympharũ mergeret grege, quod vt illa libẽtius faceret, deduxit eam iam lõgiore venatione feſſam, cum ſol altiſſimus foret in eam fluminis partem, vbi blãdo aquarũ ſuſurro, crepitantibus ſuauiore foliis aura, & dulce vernantibus

auibus gutture, puellę facilius adlectaret animum. Nulla ſit mora, vitreis aquis inuitantibus Nympharum cœtum, exſpoliant ſeſe omnes, vorticoſo deinde gurgite innatantibus certatim Nymphis, vnus tergiuerſari Leucippus, & qui antea primus obiret omnia, nunc poſtremus id facere, quod ingentioris æſtus Nymphis expetitum ſolet eſſe leuamen, admirationi primum, mox ſuſpicioni eſſe. Cõueniunt igitur communi omnes conſilio, inuitum, reluctantemq; *Leucippum* exſpoliant, exſpoliatum, cum marem cognouiſſent, iracundia percitæ, lanceolis conficiunt. Hæc finis fatorum *Leucippi*, qui dum nimium amoris indulget ſtimulis, nequaquam, quæ ſic illum amaret Daphnen (rarum eſt enim amoris æquilibrium) reperit. Atque hinc illud crediderim a Poeta dictum: *Vrebat Phœbum Daphne fugitiua.*

Quid ſit lubricare orbem Lacedæmonium pedemate apud Iuuenalem ex Polluce copioſe declaratum.

CAPVT XVII.

GRatius mihi nunc certamen, quam vt libellis vacare liceat, grauiorque exoritur pugna. Quippe cum in eruditiſſimorum virorum ſententias, qui in Iuuenalem aut commentarios, aut annotationes edidere, diſputatio ſuſcipiatur ardua. Quod niſi prius omnes illi ſuomet (quod aiunt) ſeſe confeciſſent gladio, quieſcendum mihi fortaſſe, non grauate, imperaſſe potueram, tametſi pro literis, pro communi omnium vtilitate, nullius habenda perſonæ ratio, non ſuſipiius. Perplacet, perplacet, inquam, Ariſtotelicum illud: Amicus mihi Plato, amicus Socrates, ſed magis amica veritas. Nunc vero cum ſub Satyri carmine Politianus ingenue de *pityliſmate* ſententiam reprobet ſuam, cum Domitius nullo nitatur auctore, cum Merula candide ſeſe nihil adhuc legiſſe, quod placeat, fateatur, valde repugnante & ſyllaba & ſenſu ſententia non admittatur, nouiſſimus interpres, vt qui exiguum quod adferat, cum nec ſaltationis nomen, nec qualis fuerit illa ſaltatio doceat, cum inquam omnes nec ſuam, nec alienam ſententiam probent, accipite (quæſo) æquo omnes animo, quicunque iſthæc legitis, & veriſſimam (vt arbitror) lectionem & ſaltationis iſtiuſce nomen, & rationem, quæ omnia niſi bonis auctoribus corroborentur, iam nunc reclament omnes licet, reprobent libere, dent cordyllis inuolucra, ſcripta iſthæc noſtra. Neque vero quempiam aut admirari, aut inuidere deceat, me nunc primæ militię ſacramento quaſi tyronem iuratum, inter primas acies procedere auſum, & quæ veterani non auſint milites, nos magno conficere animo, nec minore, niſi fallor felicitate, cum tamen non ordine vnquam, ſed robore penſandus ſit miles. *Poſuit* iſthæc *medio Deus omnia campo*, ſi labores, ſi inuigiles, id tu quoque conſequare, quod aliis negatum ſuperi voluere. Interfecit Papyrius puer hoſtem, ſub quo antea veterani complures ceciderant robuſti milites, at puer, puer inquam

quam, ſed virile tamen exſecutus opus, fortunæ hunc crediderim ludum, quem ſæpe ludit nouerca grauior, parens hiſce benignior. Quod illi macti ingenio viri inuentum non quiuere, nos ſi non tanto ingenio, labore certe pari, qui ſæpe improbus omnia vincat, inuenimus. Quin & ita nunc ſe res habet, vt quædam ignorare poſſim ipſe, quæ minus doctus fortaſſe quis teneat, neque enim vnus omnia, quin vix omnes omnia, multi certe multa norunt. An quod quidam philoſophi, quędam alia indies excogitarunt noua, quæ ſuperiores ignorarant, minus illi clari, minus celebres? ſic rerum viciſſitudines habent. Succedent & alii fortaſſe præcocioris ætatis, qui & librorum, quæ nunc ſuppetit, incredibili copia, & ſummo ſtudio maiora fortaſſe dent in medium. Ceterum vt iſthuc veluti Coronide quadam claudam, ſic adfirmo, ſic contendo, quod niſi quis hac florentiore ætate præſtet aliquid, quod ſaltem indolem redoleat futuræ eruditionis certiorem, fruſtra illius te exſpectare ſenium. Quicquid enim deſideratum iri poteſt a iuuene, in eo deſiderari poteſt, vt ſcilicet quæ non ſatis digeſta ſint, quæ aliquanto fortaſſe crudiora, tempore ſuo, & ipſa die digerat & concoquat Redeo igitur ad rem. *Pityliſma* iam ſuū Politiano *abortum* eſt, ſupponit neſcio quid Alexander Crinitus, pro Politiano, quod aut per quam exiguum eſt, aut potius nihil Age ergo noſtram nos ſententiam in medium proferre haud vereamur. Primum *pedemate*, id eſt, *ſaltu* legimus, nam & omnes codices *pitymate* fere habēt. Ac per *orbem Lacedæmonium* eam ſaltationem intelligi, quam *βίβασιν λακωνικὴν* adpellari quarto Pollux eſt auctor, adſerimus. Quo fit vt mirer Georgium Merulam diligentem & accuratum alioqui virum, dicere nihil apud Pollucem a ſe præter hæc duo verba *λακωνικὸν πήδημα*, id eſt, *Laconicam ſaltationem* inuentum, cum tamē copioſiſſime Pollux ad hanc ſententiam, tanquam Satyrum interpretari voluiſſe dicas ſcribat. Erat vero & *βίβασις* Laconicæ ſaltationis ſpecies, cui præmia quoque propoſita eſſent, neq; vero pueris ſolum, ſed & puellis. Saltandi autem ratio huiuſmodi fere: Saltabant quidem omnes, ita vt nates calcibus impeterent: numerabantur autem & ſaltus, vnde & tale de vna celebre Epigramma, *χίλια πόκα βιβάντες*, ſed & paulo infra Pollux: *Erant autem & Laconicæ ſaltationes δειμαλέα.* Sed & eodem capite, *καὶ διποδία ſaltatio Laconica.* Quibus verbis dubium nulli, quin iam per *Lacedæmonium orbem pedemate*, ſaltationem illam *βίβασιν* voluerit erudite innuere. Quod ſiquis vnum ex commentatoribus *pedemate* legiſſe, dixerit, & Luciani *περὶ τῆς ὀρχήσεως* adduxiſſe teſtimonium contenderit, ſciat ille nihil illud admodum fuiſſe, cum perexiguum ſit, quod ille ad locum hunc, de quo paulo poſt ipſe quoque dubitet, adduxerit, tametſi emendationis huius abhinc biennio de Canalis noſter Paulus Phœnix mihi ſemper dicendus, & diſcipulorum plerique teſtes, micantiſſimum ſydus, qui cognouit & hoc

Marcus Antonius Michael, patritia non ſolum familia clarus, ſed & literis perquam excultus. Sed & Simon Raymundus huiuſce cum Ioanne Bembo viro humaniſſimo præcipuus impulſor editionis nouæ qui Simon muſarum totus, qua eſt eruditione, & fide, & declaratum locum olim a me plauſibiliter adprobauit, & nunquam non auctorem me facere vbiq; locorum voluit. Quin (Deũ immortalem teſtor) dimidiũ pene capitis abſolueram huius, cum ſuccurrit Britãnici quoq; in Iuuenalem eſſe cõmentarios, quos vt audiui, lætatus ſum & vnũ bene de literis meritum id ſentientẽ & me tamen meo, cum idem ſentirem, longe alio itinere gradientem.

Ex Metamorphoſeos vltimo carmen illud: Et ſpiſſi litoris Ancon, explicatum, & quod Ancon proculdubio legendum ſit, probatum.

CAPVT XVIII.

NOn minoris (puto) laudis, felicitatis certe, & euentus paris, erit is Ouidianus tandem expoſitus Ancon, pro quo non veriti ſunt quidam, vel *antrum* ſupponere, vel *antium* addere, vel (ſi diis placet) pro *Ancone* maritimo interpretari oppido, vt ſiquid ferre æquiore poſſis ſtomacho, facilius id eorum feras, qui *Antrum* vel *antium*, quamuis ſpurium partum, ſuppoſuerint, tametſi amplandi omnes, qui cum verba non percipiant, ſtatim immutandum curent. Ceterum cur nos *Ancon* legamus, quidue ſit *Ancon* vt explicemus, hæ rationes a nobis potiſſimum ſunt: Primum igitur omnium, mouent me codices omnes, tam manu ſcripti, quam æreis typis ducti, deinde vero quod verbum ſit optimum, & a multis auctoribus tum Græcis, tum Latinis vſurpatum, poſtremo quod quid ſit *Ancon*, quod illi ignorare ſe falſi ſunt, nos non neſcimus. *Ancon* igitur a Græcis, a Latinis cubitus dicitur, ſed & loca ipſa, quæ ita in mare excurrunt, vt *cubiti* vicem præ ſe ferre videantur, *Ancones* a Græcis & Latinis quaſi *cubiti* dicti, ſcilicet ne diutius in re confeſſa immorer, reſpondeant hi mihi an ſciant vnde *Ancon* illa Dorica, celebri munita portu ciuitas dicta, nempe (puto) dicent quod vice cubiti in ſubiectum excurrat mare. Hoc & Euſtathius tertia (ni fallor) Rapſodia, (neque enim mihi tunc libri copia) vbi omnes hominis partes ad inanimata transfert: docet, comprobat. Quin & Geographi teſtimonium quis non admittat? hac in Italiæ parte fuiſſe prodentis, *Cubitos Deos*, id eſt, *Ancones*. Cuius hæc ſunt verba Geographiæ primo. *Ceterum cubitus (id eſt Ancon Græce) longus quidem & anguſtus, ac deductus a Capreatum locis ſeſe extendens, altero ex montis latere Sirentum latellum habens, ex altero autem ad Poſſidoniatem ſinum parua tres adiacent inſulæ, deſertæ & petroſæ, quas Sirenuſſas vocant.* Ex quibus verbis, tametſi non ſit iſte Ouidianus *Ancon*, quod locorum ratio non patitur tamen id ſatis mihi fuerit oſtendiſſe, quod pluribus terrarum locis huiuſcemodi reperiri *Ancones*, quas ſæpe Poetæ, pro

Geo-

Digitized by Google

Geographi niſi nobiliores nominent. Sed quo piaculo Valerii Flacci noſtri carmen omiſerim, qui *Anconis* in Euxino mari cuiuſdam meminerit in iiij hoc verſiculo:

Quid memorem quas Iris aquas, quas torqueat Ancon? Quo in loco nequeo mihi ſatis temperare, quin inſcitiam cuiuſdam non caſtigem, qui reponendum *Acon* admonuit, cui ſi quicquam aut ſenſus ineſſet communis, aut mediocriter Græca, quæ tamen plenis hauſiſſe ſe labris iactat impudenter, delibaſſet, nunquam ad tantum inſcitiæ foret prouectus, vt Apollonii ſaltem non percepiſſet carmen. Apollonius quoque Rhodius ſecundo huius *Anconis* meminit, cuius quoque carmen adpoſuiſſem, ni vererer ne impreſſores, qui non ſatis aut Græca callent, aut Græcas literas non habēt, neceſſitate ita imperante, cuncta deprauarent: quo factum eſt, vt quo rarius licuit Græca insererem, quæ vero inſerui, Latina potius facerem.

Emendata vox apud Valerium Flaccum, ibiq; de Alcone, & Phalero hiſtoria ad Poetæ ſenſum explicandum neceſſaria recitata.

CAPVT XIX.

PEpēdimus diutius animi, an ex Balbi, quoq; noſtri Argonauticis aliquid interim hæ ſibi Racemationes vindicarent, tum quod integros mihi in illum reſeruare velim cōmentarios, tū ne hac in parte aliquid mihi vel inuito de eo dicendū ſit homine, qui iam ſatis naturæq; conceſſit, qui cū ita poſt ea vixi recōciliatus gratia, vt cum nullo coniunctius homine noſtri ordinis, viueret, quo factum eſt, vt & ille ſua mihi exēpla annum abhinc edita morte ſua vni commendarit, & me ita amplexatus ſit, vt ſe nō grauato mori fateretur postquam emendandi & edendi libros illos prouinciā libens ſuſcepiſſem. Tulit vid. licet ætas eo tēpore multa, tulerunt amicorum quorundam preces, tulit deinde quod nō leui iniuria me ab illo affectū iure exiſtimabā. Hinc quādo ille obiit, & omnes obliuioni iniuriæ eſt viſus: impius mihi plane viderer, nec Chriſtianæ pietatis munus niſi vel multa in illū ſcripta deleſſem, vel aliquo illū beneficio demeruiſſem: quo & mortuus lætari poſſet, & amicis eius ſatisfacerē, & ipſe Chriſtianæ pietatis ſectator & viderer, & eſſem. Laudauimus igitur hominē publica actione defunctū, & quicquid hoc opuſculo in illū acrius inuectus erā abraſi, quod ſi quid ſuperſit, quod certe immutari ſatis bene nō potuit, id æquus lector ignoſcat, quando & Sabellici manes placati nūc degunt, & ego modeſtiſſime rē totā attigi. Verū ad rē. Carmē Balbi in primo *de Phalero*, hoc eſt, legere:

Inſequeris caſuſque tuos expreſſa Phalere,
Arma geris vacua, nam lapſus ab arbore paruum,
Te quater ardenti tergo circumuenit anguis.

Vbi primum emendandum *ter*: quamuis defendat aliquis *te*, vt ſit per apoſtrophen *te paruum*. ſed illud *quater* nō ſatis Poetice dictū videri poſſit. Verum vt hoc ſuſpenſi, ſic illud in tertio, vbi de Cyzici iuſtis agitur, emendandum pro certo adſerimus.

Inde per amatos Minyis referentibus orbes.
Concuſſi tremuere regi.

Vbi pro particula *per*, *ter* reponendum Vergiliani poematis nõ ignaris, cognitum eſſe poteſt. Is vero *Phalerus*, *Alconem* habuit patrem Cretenſem patria, ſagittandi, vt fere Cretenſes omnes, peritia celebrem, qui cum *Phalerum* filium infantem adhuc draco ſpiris implicaſſet iam deuorandum, ea peritia ſagittam intendit, vt draconem ſagitta quidem confixerit, puer vero incolumis ſuperfuerit. Qua de re & acutiſſimum epigramma legitur Græcum, cui *Phalero* Athenienſes poſtea velut Iaſonis comiti, aram erexere, & hoc eſt, quod Balbus ait, geſſiſſe illum arma, in quibus cœlatus eius eſſet caſus. Sed & vt de *Alcone* aliquid, de quo quoque Pauſanias, adnotatum eſt Proxeno, quod Erecthei Athenienſium regis filius fuerit, qui ex terra Attica cum Chalciope filia in Eubœam fugiens venerit, quam cum pater repeteret, Chalcidenſes nequaquam voluerint reddere, is fortaſſe ſit ille *Alcon*, de quo Verg. *Inde Cirei Alconis referent Boetiq; toreuma*, cuius & in Bucolico ludicro: *Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.*

Vtrum apud Vergilium omnipotentis olympi, an omnipatentis legendum.

CAPVT XX.

LEue hoc fortaſſe quibuſdam viſum iri non dubito, quod dicturus in præſentia ſum, ſed quamuis æſtimetur leue, dicam tamen, quoniam inueteratũ hoc iam apud omnes video, vt *omnipotentis olympi* legant. Quo epitheto prætérquam quod non ſatis videretur vatum eminentiſſimus vſus apte, cum Iouis ſit hoc peculiare, *omnipatentis* libentius ipſe ſcripſerim, quod & maxime cõgruit, & Græcum Olympi nomen inprimis expoſcit. Cum enim Olympus quaſi ὅλος λαμπὴς, id eſt, *totus lucens* dicatur, rectiſſime (vt arbitror) a Marone *omnipatentis* ſit dictus, vel quod omnibus, vel quod ab omni parte pateat. Neq; enim hoc in loco *olympi* pro *Iouis* intelligere poſſis, cum de cœlo ipſo intelligendum doceat vel Seruius. Sit tamen hæc æſtimatio non iudicium. Volumus.n hoc dictum, propter multos, qui ſępe in vtranque dormitantes aurem, poetas temerario interpretandos adgrediuntur auſu, cum non ad Ariſtophanis ſolum lucernam, ſed & ad Cleanthis poetarum interpretes elucubraſſe deceat.

De diebus ex philoſophorum ſcholis ſecretiſſima quadam in lucem data.

CAPVT XXI.

OBſcurioribus aliquot poetarum locis in lucem datis, reſtituta Iuriſconſultis, verborum amiſſa quorundam poſſeſſione, decurſis oratorum hiſtoricorumque, nunc breuiore, nunc latiore curſu ſpatiis, philoſophi tantum non, qui vindemiam noſtrarum Racemationum pleniorem vberioremq; facerent, ſupereſtãt. Hos igitur

igitur in vindemiam quoque hanc noſtram conuocantes: adoratis prius ſuperis, quicquid hoc fuit Feſti, diſſoluemus. Lautiores omnino copioſiores (modo ſuperi nos reſpiciant aliquantulum) in futurum vindemias adparaturi, vt iam nunc polliceri id poſſimus, proximas eas futuras, quæ ſi nihil aliud præſtent, illud certe præ ſe ferãt, multũ differre a tumultuariis præmeditatas. Interim vero qualeſcunque grato quiſquis acceſſerit animo conuiua iſtas ſuſcipiat, inuitatus iam nunc ad eas, quas cum animus nunc parturiat meus, pariturus ſit aliquando nec vero longo ab his interuallo. Nunc vero inuitatos hoſce philoſophos curabimus pro virili vt quam lautiſſimo fieri poterit & opiparo adcumbere faciamus cõuiuio. Quod ſi non vſquequaque lautitiam ſuperiorem præ ſe tulerit, culpam agnoſcãt ſuam, qui relicto ſæpe delicatiore ſiligineo pane, ſuauioribuſque cibis, ne dicam furfuraceum, certe ſecundariæ panem notæ, & vulgatiores eſcas interdum ſectari ſolent. Tractabitur igitur materia de diebus vt certe non facilima, ſic ſane pulcerrima, quæ vt minus habitura ſit voluptatis, tametſi & voluptatis non parum erudito cuiuis adportet, vtilitatis certe multum ſecum adferat, vt qua potiſſimum ratione hebdomadum dies digeſſerit maiorũ noſtrorum adoranda ſemper memoria, nos quoque poſſimus percipere, ſed huiuſce narrationis exordium huiuſcemodi ſtatuimus.

Primum omnium perſuaſum dubio procul id eſſe in primis debet omnibus, ſapientiſſimos viros Chaldæos dico & Ægyptios, ſed & poſtea nationem prudentiſſimam Græcam, Romanam vero grauiſſimam, non ſine cauſſa ſeptem diebus hebdomadum ſpatia voluiſſe incluſa. Quod ſiquis iam pro certo habeat, conſiderare debet ille ſecum, deinde ſummo conſilio factum id eſſe, vt ſeptem planetis ſingulis, ſingulos aſſignare voluerint dies, quod quanam ratione macti illi ingenio præſtiterint viri, iam nũc explicabimus.

Zoroaſtres, & Hyſtaſpes Chaldæi, necnon *Ægyptii*, ab erronum numero hebdomadum partiti ſunt dies. *Et primũ* quidem *vnam*, vt & Pythagoræi, nũcupant, ab ea ſc. quam Græci *μονάδα*, nos *vnitatem* diximus, quod ſola ſit, neque cuiquam ſeſe immiſcens. Eſt vero hæc *vnitas* indiuidua, immutabilis, & ſeipſam mouens & pari modo exiſtens, vt iure quidem ipſius vim mentis contineat. Refertur vero hæc *vnitas* in *Apollinem*, hoc eſt, in ſolem, qui quidem Sol quod ſolus ſuo luceat lumine dictus ſit. Quare & Pythagoras *vnitatem* hanc *Hyperionida* nũcupat, quoniam omnibus quidem ſubſtantia ſuperſit ſua. Nuncupatur autem & inde *ἄκαμας*: quaſi *indefeſſa*, quod labor quidem in compoſitis inſit, *vnitas* autem ſimplex & maſcula, quare & fœcũdiſſima, & omnium cauſſa. Differt autem *vnitas* ab vno, vt forma ab imagine, & ab exemplo exemplar. Sol autem & incalfacit, & paulatim exſiccat corpora. *Secundum* autem lunę adſcripſere humectanti pariter & mediocri-

ter incalfacienti, veluti totius materiæ auctori, vnde & ἀρ
τοῦ ἀρτιοῦ, hoc eſt, ab *æquali*, & ὑλικοῦ, hoc eſt, materiali den
runt. *Æquale* etenim mediū exiſtens, diſtrahitur diuiſus al
nus autē indiuiduus numerus Eſt vero *binarius numerus*, n
primū quidē φ vacuus & non ſolidus: Quod vero non ple
haud quāq̄ purū, non purū vero infinitatis & inæqualitati
pium: atq; infinitatis quidē ꝓpter materiā, inæqualitatis
altera parte lōgior. Vnde & veteres vt materiā & ἑτερότητα,
ita iā dicā) *alternitatem*, δυάδα ſuſcipiūt & *audaciam* quid
τόλμην, & *impetum* φ eſt ὁρμὴν & *opinionem* vocāt, φ verū &
in opinione conſtat, Eſt enim materia ſeſe ipſam ſemper tr
inſtabilis, multarumq; variationum capax, laborum quid
lis patiens, natura diuiduū & diſtans quæ ſuſcipiat. Axis n
dius per cœli ambitū veniēs, primū ſui defectionem in bip
ſectionem ab vno declarat auctor, poſtea, quicunq; ſit in to
tu, & penitus ab intelligibilibus ſeiunctus. Quæ cum ad
dum ſe habentia cognouiſſet Numa, *binarium numerum*
faſtos poſuit. Athenienſes quoq; *ſecundum Iunii diem* extr
Plutarchus in Sympoſio eſt auctor. *Tertiū* vero πυρίτην, id
ti aſſignarunt, velut igni aerio & generāti, qui totius ſenſi
turam poſtmodum accendat & ceſſare ſinat nequaquam,
ſimul & radicitus excalfaciens Quare Iunonis illum finxe
quaſi ab aere uitorem ſuſciperet ignis, vnde & fabulatore
nunc Vulcano terreſtri quidem igni, nunc Marti aerio ce
re. His enim totū hoc ſenſibile vitam ſuſcipit. Sed & τριάδ
dū ſenſum vis eſt maxima, puta in genitis eſt generatio, in
nutrimētū: neq; enim ſine cauſſa manauit illud τριχθὰ δὲ
δέδασται, id eſt *tripertito diuiſa ſunt omnia*, cum ſcilicet *tria* ſ
ſtia corpora ętheria videlicet, *ſydera & lapidea, & impari*
numeri principium τριάς. Et quidem ſecundum Orpheun
initio rerum principia pullularunt *Nox, Terra*, & *Cœlum*
Deorum genera *tria*, *Cœleſtium, terreſtrium, quæque inter*
Præterea *tres* ſunt inſuper animæ proprietates, vt ſit *rati*
vis, vt *iraſcendi*, vt *deſiderandi*. Menti quoq; Ariſtoteles *tres*
it ſpecies, ex quibus *tres Ideæ* exortę, *natura, diſciplina*, & *ex*
Corporum præterq; *tres* motus, ſunt & ſphærarum *tres* ſta
trum, dimetiens, & *circumferentia* Syderum quoque totide
διωγμὸς ὑπὸ ποδισμὸς ἀκρωνυχία. Corporū differentias tradu
tres, vt ſint ex *materia*, ſint *aeria*, ſint *ignea*, vt Chaldęis pl
niuſcuiuſq; vero figuræ q̄s neſciat *triplicē* motū, *latitudin*
ditatem & *longitudinem*: Et ne omnia de huius vi numeri
quæ ſunt infinita pene, mundus ex *triplici* conſtat poteſta
metica, Geometrica, & *Harmonica*, vt Cecilius Pythagorę
ſenſit in Phædro quoq; Socrates. Sed & in rep. ipſe Plato ſi
quod *intelligibile* imparem quandam naturam in diuinis

Digitized by Google

ſcilicet ſit præcipua *ſubſtantia*, medium *vita*, vltimum vero *mens*. *Quarti* vero *diei* præfectũ fecere ſydus *στίλβοντα* ab Ægyptiis a Græcis *ἑρμῆν*, id eſt, *Mercurium*, dictũ qui ex æquo nunc quidẽ humectet, nunc vero exſiccet, cũ ſpiritũ a celeri ſolis [illegible] ſuſcipiat. Huic igitur merito ſydeꝰ *τετράδος* aſſignarunt, tanquam numero cuidam animarũ præfecto, & cuſtodi: *Quatuor* enim ſunt animæ veluti fundamenta, ſcilicet *mens*, *ſcientia*, *opinio*, *ſenſus* quod & Pythagoras per *tetragonum* rectiangulum ſignauit, quã [illegible] Archytas non in *tetragono* ſed in *circulo* animã finiri [illegible] ſuerit. Sed iis omiſſis, & in *ſenſibilibus* quoq; intueri hæc fere liceat omnibus. Nam & animaliũ generationibus primũ quidem eſt *ſeminis inſperſio*, ſecundo loco ad generationem *permanſio* tertio *incrementum* quarto vero *perfectio*. Quin & ſolis continue ſiones *quatuor*. Lunæ [illegible] quoque *quatuor ἄνοδος*, *πανσέληνος*, hoc eſt, *plenilunium*, *καὶ διχότομοι δύο*, id eſt *bipartitæ ſectiones duæ*, in quibus nunc humectet Luna, nunc incalfaciat nũc exſiccet, nũc refrigeret. Sed *quaternarius* numerus æqualiter æquus eſt, a quarum partium & compoſitione & poteſtate, quod nulli alii contingat numero [illegible]. Atque hæc pro *quarto* die ſatis. *Quintum* vero *Φαίνοντα* ſyderum cunctorum valentiſſimo ſtatuerunt, quare & Græci generationibus aptum theologicis complexi ſunt arcanis, vnde & fabuloſe Creten patriam tradidere, innocentiſſimam certe inſulam, & in quam [illegible] animal naſcatur nullum, vt nec lupi, nec noctuæ, vt præter noſtros eſt auctor Antigonus, inueniantur. *Quinarius* vero numerus *cæleſtis* nuncupatur, quod ab hoc vt credidit Ariſtoteles, mundus abſolute perfectus eſt, *Quinarius* enim *quaternarium* cum adiunxiſſet, abſoluit omnia. Sunt vero ſi Solem Lunamq; excipias *errãtes quinque*, ſunt in ſphæra *circuli quinq;*, ſunt orbis faſciæ *totidem*. Fertur autẽ & philoſophis, Iupiter ſenſus fabricator & opifex. & inde quidem, vt *quinarius* is numerus in naturæ quoq; ipſius foret ordine: cognatus enim & *quinarius* numerus *ſenſus* ipſius, qui *ſenſus quinquepertito* diuiditur. Quocirca Pythagorei fato *quinarium* numerũ adſignarũt. *Φωσφόρος* autem, id eſt *Lucifer ſiue Veneris ſtellam*, ſiue quouis adpellare alio nomine libeat, *ſextum* ſibi vindicat, ſydus incalfaciens pariter & humectans. *Venerem* autem quis merito *vniuerſi ſenſibilis naturam* dixerit, hoc eſt, ex qua omnia primũ procreata principium ſumſerint, vnde *almam* & Lucretius & Vergilius, Venerem erudite admodũ carmine quandoq; dixere ſuo. Quin ipſe Lucretius hanc rerũ omnium procreationis cauſſam eſſe ſcripſit. Dixere vero & oracula *vſteriã* hãc & *cæleſtẽ*. Numerus enim *ſenarius* ad procreationẽ perq̃ accõmodus inter reliquos eſt, veluti par impar, hoc eſt, *ἀρτιοπέριττος*. Cũ enim ſubſtãtiæ ad agendũ efficacis ſit particeps per imparẽ, & materialis per parẽ, idẽ generãdi poteſtatem maxime habet, vnde veteres *nuptias* & *Harmoniam ſenariũ* dixere numerum. Ab *vnitate* namq; cum diſceſſeris, ſolus pfectus

eſt numerus, & vt ſimpliciter dicam mas & fœmina natura eſſe videatur, qui vt ipſa Venus maſculam interdum, interdum fœmineam naturam ſuſcipiat, quare & Theologi ἀρσενόθηλυν, id eſt, marē fœminamq; nuncuparunt, vt ad hoc præcipue videatur adluſum ab illo Vates eminentiſſimus, cum in ſecūdo *ducente Deo* dixit, vt & alter Poeta *pollentemq; Deum Venerem*, tametſi nō ignoro quid commētarii, quidue alii in mediū adferant. *Septimum* vero qui ſuper eſt nouiſſimus, ab Ægyptiis pariter & Chaldæis ſibi adinuicem adſtipulantibus φαίνονα hic nuncupato, ſyderi cunctorū ſupremo adſcritur, cuius ſit ea vis vt præcipue refrigeret, ſed & æque exſiccet, κρόνον hunc, id eſt *ſaturnum* Græci nuncupare viſi, quaſi κόρον νοῦν, id eſt, *exſatiatam mentem*, vt ſi originationem nominis, ſiue veriloquiū, ſiue vt Cicero, quandoq; notationem nuncupat, quæras, quaſi πλήρη ἐτῶν, hoc eſt, *annorū plenum* dictum putes, quare & Latini *Saturnum*, quaſi *ſaturatum* annis vocitarunt. Pythagoræi certe huic vni tāquam totius auctori hebdomada adſignarūt. Teſtis autem locupletiſſimus Orpheus hoc carmine, ἑβδόμη ἣν ἐφίλησεν ἑκάεργος Ἀπόλλων. Recte igitur *ſeptenarium* numerum Philolaus ἀμήτορα, hoc eſt *ſine matre* dixit, ſoli enim natura ineſt, vt nec generet nec generetur. Immobile namq; eſt. Quod vero immobile, generationem ſuſcipit nequaquam Mathematici vero ad fabuloſiorem multo inclinantes ſententiam *Saturno ſeptimum* adtribuunt, tanquam patri manifeſtorum Deorum, quoniam errantium omnium altiſſimum *Saturni* cenſetur ſydus, hic igitur omnium ſupremus, ſupremum merito vindicauit diem. *Hebdomadas* quoque ex vno & duobus & quatuor conſtat Harmonicos maxime numeros per duplicem & quadruplicem. Sed & ſeptimeſtres partus perfecti, abſolutique primi, vis enim numeri ad generandum ad commodi ſeptimeſtrem ſæpe partum abſoluit. Timæus vero ad animū ſeptenatio includit numero vocales quoque apud Græcos ſeptem. Septem quoque annorum acceſſio ſemper cauenda. Sed & nos cum aliquot alios addere potuiſſemus locos, fuimus contenti intra vnam & vigeſimam conſiſtere Racemationem, vt interim quæ Gellius, quæue Theodoſius, nec non & diuus Auguſtinus ſubtiliſſime diſputant, omiſerim. Quod enim *Virgo*, quod *Pallas* ſeptenarius dicatur numerus, quod abſolutiſſimus numerorum ſit, tum hic quem citauimus ſacræ paginæ interpres, tum ſacri alii, tū profani docent auctores. Sed quoniam de his fortaſſe copioſius quam par fuit diſſeruimus, vindemiā tandē hanc ad quam philoſophos quoq; accerſitos voluimus, nūc abſoluamus, alias copioſiores vt polliciti ſumus, non tam Racemationes quam ſpicilegia, ſi modo fuerint ſuperi, daturi. Hæc vero partim ex Latinis auctorib. partim Græcis, quos vbiq; citauimus, ne nos ſine ſubſcriptore in forum hoc deſcendiſſe calumniaretur quiſpiam, collegimus. Cæterū adiuuit me multum liber (vt ingenue fatear) Maximi Planudi

viri

Digitized by Google

viri apud Græcos celeberrimi, qui multa ex noſtris, ne ſoli nos a Græcis ſemper mutuari aliquid videri poſſimus, in Græcam penum condidit, quem cõmodo mihi Caſpar Contarenus alias dederat, adoleſcens is patricia natus honeſtiſſima familia Veneta, ſed longe optimis inſignitus ipſe moribus, literatura vero cum Græca tum Latina ſic inſtructus, vt (quod tamen ſine inuidia dictum velim) nullum ex iuuentute hac noſtra Veneta, quæ ſemper excellentiſſima tulit ingenia, quẽ ante feras, habeas. Qui nunc vt eloquentiam cum ſapientia coniungat, quod eſt ſtudiorum abſolutiſſimum genus, in Patauino gymnaſio degens, ſic breui clarus euaſit, vt primum iam gradum ſi non tenere, certe proximum a primo videatur, atque vt illum ſperare breui ſaltem licet, ſic hunc poſſeſſione iam certa retinere poteſt. Ne vero iſtuc, aut quod amiciſſimo mihi iuueni faueam, cui certe plurimum propter virtutem faueo, dictum putes, aut ab illo, iſtæc veluti cœlo demiſſa (quamuis bonorum omnium auctor certe Deus) tantum comparata contendar, ſic accipias velim pertinaciſſimo hæc illi primum parata ſtudio, ingenio vero ſublimi ſemper & excelſo, memoria præterea rerum tenaciſſima. Quibus dotibus factum eſt, vt altero a logices ſtudiis anno, concluſiones (quod iſti appellant) frequentiſſimo eruditorũ conſeſſu virorũ, habere in patria ſit auſus, neque vero ſolum habere, ſed magno animo, maioreque ingenii defenſare acumine, cum ſumma omnium admiratione & laude.

Breuis quadam veluti per anacephalæoſin dictorum confirmatio

HAbes mi Patrone, vt de te verſiculo colligam vno, laude maior omni, Racemationes haſce noſtras, ad quas quidem edendas non tam facile animari potuiſſemus, ni ac viſum eſſet vna nunc mihi dari ratione, qua ſi non referre tantorum in nos meritorum gratiam videremur. Qui enim hoc vnquã poſſim? certe tamen habere teſtaremur, cum ne agendis quidem gratiis ſatis interim nos eſſe fateamur. Eſt certe tua domus in nos ea beneficiorum immenſa magnitudo, vt immẽſus tãtum animus illa capiat. Qua in parte ſiquid erit fortaſſis a me peccati, te ipſum prius condemnes licet qui tantum me voluiſti beneficiis obrutum, vt nihil mirum ſi imbecillum hominis lumen in fulgentiſſimum Solis intueri nequeat radium. Parciore tu poſthac dabis, ſi modo poteris, manu, ne non tam beneficium dare, quam iniuriam videaris inferre. Vt enim libere quod ſentio tam nunc dicam, iniuria, atque ea mehercle adfeciſti maxima, ſed quid adfeciſti dicam? adficis tu me in dies, ea vero ſane hæc eſt, quod ingratum me viuere, ingratum mori, cum nunquam æquilibrium vel ſperare vel optare liceat, neceſſe eſt. Ceterum vt hæc ſimul & editionis & nuncupationis amouear cauſſa, quis non videat hoc tibi præſertim opuſculum deberi? cum tu iam mihi olim præceptor, iuueni ſemper adiutor fueris maximus. Fauiſti tu ſemper ſi quod fuit aliquando, noſtro nomini, faues & nunc præcipuus fa-

[illegible] uero & alii præclariſſimi viri, tuū integerrimum ſemper iudiciū, ut ſi verum æquiſſime æſtimare voluerim, te uno auctore aliis, te adiutore ſublevatus, te patrono quicquid hoc eſt in urbe illuſtratus ſim. Produxiſti tu me tyrunculum ex tenebris privato in caſtra publica, ex umbra & otio in ſolem & pulverem, primos tu mihi militiæ gradus, tu mihi mox proximos dediſti, neq; vero in profeſſione tua conquieſcis, niſi plane ultimos [illegible] dederis. Hæc ſi ſingula aliquis impetraſſet, quis non ſperarem quum non [illegible] impenderet [illegible]? Nunc cum mihi tu uni donaris hæc omnia, quo me animo eſſe in te exiſtimas? Te vero virum illum dico, patrem optimum & ſanctiſſimum Aloiſium Bragadenum divi Marci, ut iſti vulgo loquuntur, procuratorē dico, qui cum in rep. hac vel ſanctiſſima ſit verſatus diutius, tum integerrime cū ſapientiſſime, [illegible] amplissimos honorum quotquot voluit adeptus gradus, ad eam poſtremū dignitatem totius fere civitatis conſenſu delectus eſt, quæ ſuprema omniū una ſi excipias iure ſit, quam tamen principis perſonam, non tam dico contemſit, quod fortaſſe quia eſt [illegible] temeritatis quam diu quietem otiumue quærit animi, certe non adpetiit. Dico vero pientiſſimos quoque fratres tuos, quos iure huic nos albo adſcribimus, in quibus neſcias prius an ſummam modeſtiam, temperantiam, iuſtitiam ſuſcipias, an pietatem in Deum, in patriam, in patrem, in te laudes, ut ſi patri dulce adhuc ſit, noſtrum iſtud vivere ſit, quod ille ut micantiſſimus Sol inter tria minora fulgens ſydera ſic lætatur vel potius gaudet, cum tres filios patres, tres fratres pientiſſimos & optimos intuetur, ut ab illis vix diiungi æquo pati poſſit animo, [illegible] quæ eſt patris veſtri ſumma ſapientia, ſeſe natum [illegible] legem, quæ cuiuſque extremum vitæ præſtituat diem. Quod ſi Philenorum devotas pro patria animas, ſi fratres Siculos celebrarūt præcipue veteres, ſi Pollucem & Caſtorem uſque adeo vetuſtas admirata eſt, ut illos poſtea inter ſyderum retulerit numerum alterna celebres morte, quis non iuſtius tres tanta viventes concordia fratres, tanta pietate, nō admiretur & veneretur, ne quod illi fabulati ſunt, inter ſydera iure collocet, dixerim? Cum præſertim vox illa Pythagoræ ex duorum pectorum [illegible] amicitiæ ſacroſanctam fidem teſtata ſit. Ceterum quoniam non is veſtrarum eſt locus laudum, qui quidem alias latiore, & uberiore tractandus eſt ſtylo, tertia quoque & illa fuit vel præcipua nunc patronis cauſſa, quod tu qui dudum inter hanc philoſophantium celebritatem & olim profitendo & nunc quieſcendo primum gradum tenes, hæc noſtra ſeveriore examinares iudicio, quæ ſi tibi probarentur, editioneque digna viſa eſſent, tunc vel ſtatim in lucem (quod ille inquit) exirent, ſin minus, domi inter domeſticas latebras deliteſcerent, utque Horatii ſecutus ſententiam eſſem, nonum premeretur in annum ediſcio. Quare cum tu nunc calculum adieceris tuum, nulluſque mihi reliquus [illegible] ſit ampliationis locus, utpote cum abs te doctiſſimo ſemel [illegible] provocatio appellatur, ſententia conſenſu tua iam edimus.

edidimus, iam in manus legentium tradimus ita fore pro certo rati, ut quod tu probaſſes ſemel, improbare poſtea auderet nullus, adeo ſummum quiſque cauſſæ ſuæ iudicem facit, (ut Plinianam interim occupem poſſeſſionem) quemcunque elegit. Ego vero hoc magis tanti patrocinium quæſiui viri, quo probatum facerem omnibus, nihil eorum, vel quæ epiſtola teſtatus ſum mea, vel aliis noſtrarum Racemationum partibus, mentitum, cum præſertim nonnullorum amiciſſimorum mihi laudes obiter perſtrinxerim. Qua in parte, ut ab optimo quoque maximam ſemper ſperauimus cõmendationem, cum quod veritatem, quæ paucis erat cognita, iam multis cognitiorem fieri curauimus, tum quod ſi amicum vere laudes, & gratum te omnibus probes, & viri boni fungaris officio, ſic nequaquam ab aliquo vituperationem timendam credidimus, cum profeſſorem quendam perſtrinxerimus. Hoc tamen nunc tantum dixerim velitare quodammodo fuiſſe. Atque de hoc quidem ſatis. Nunc quoniam erit fortaſſe quiſpiam, qui reſperſam venerandæ antiquitatis inſcribendi potiſſimum ratione imaginem quandam, aut admiretur, aut non ſatis probet, ab his impetratum velim, ut interim patiatur, æquo nos animo id quoque præſtare, quod & alii eruditiſſimi viri ſectati ſunt impenſius, & rationes hac in parte validiſſimas comprobent. Cum præſertim ſit ea vetuſtatis huiuſce ratio, quæ nõ tã vetuſteſcenti q̃ veteraſcẽtis videatur propior. Probamus quidẽ veteres mores, probamus vetera nomiſmata, laudamus ædificia vetera. Quin (ut facetiis quoque argumentis res iſta pertractetur) veteraſcens quoque vinum magis expetitur? Cur non igitur & literas? Cum præſertim ſanctitatem quandam, ut veteres luci, vetuſtas hæc præ ſe ferre videatur? Quo fit, ut ſenes quoque homines natura ipſa duce optima veneremur impendio. Erit contra, qui nouitatem forſan aliquam in nobis accuſet, quod non Ciceroniani ſemper, quod quandoque Pliniani, interdum ut cuiuſque fuerit ſtomachus putemur neutrum, his ſic reſponſum velim, ſectari me quandoque Ciceronem, cum res exigit, rurſum immutata ratione Plinium, ſi modo licet, fieri: quod ſi neutrum hi nos eſſe contenderint, eſſe & alios quos auctores ſequi poſſim clariſſimos, contendam ipſe contra. Periodis inquit ille longioribus uteris, hoc Ciceronis peculiare. Commatibus quandoque diſtinguis, Plinium tunc ſequor: luxuriari, quandoque ſtylus videatur alicui, Symmacho & Plinio hoc placuit: ſiccus & aridus alias ero, tunc Frontonem habere non pudebit auctorem. Quin aliquis nunc ex Politiani prima epiſtola ſeu frater inquiet, deriuauit hunc locum in Egnatius, quaſi vero & unde Politianus vir certe conſummatiſſimus hauſit, non haurire poſſim, & ipſe, atque aliquid me dicturum polliceat, quod nunquam ab aliis ſit tractatum. Quid enim quaſo totum hoc noſtrum fiet, niſi quæ ab aliis acceperis aliis tradere? An vero hi neſciunt ſortem ex uſura fieri ſolitam? Deſideraſſet aliquis plus interſeri fortaſſe Græcitatis, cauſſam iis impreſſores reiiciam,

qui Græcis carerent literis, quique vel difficilime, vel peſſime literarū ſeriem eiuſmodi ſtruerent, laudabit alter conſilium, at Græcis ego rem plurimum excoli adfirmarim. Cum tamen præter impreſſorum in componendis Græcis literis inſcitiam, id quoque fuerit cauſſa, quod caui ne illud mihi obiiciatur, quod iam vitio dare iure ſciolis quibuſdã animaduerto, qui cum rudimenta Græcarum literarum vix teneant, omnia tamen ex cartabula Græcis repleri dicteriis curent. Quorum tamen temeritas eo magis damnanda, quo poſtea Græca & priuatim & publice damnare impudentius auſint. Sed quid mirum? vituperat id omnis quod neſcit. Sic indoctus doctum, ſic agricolam miles, ſic militem rurſus damnat agricola. Sed quid plura? cum nemo non ſcribentium huic ſit expoſitus aleæ. Cum ſit præſertim id domeſticum nobis prouerbium, non ædificari poſſe domum in foro aliquam, quam nunc humiliorem quis, nunc ſublimiorem non dicat. Quæ tamen cum percepiſſem ante omnia, atque animo peregiſſem meo, non ideo ceſſandum duxi quin aliquid hortatu præſertim amicorum ederem, quod te iudice imprimis comprobatum vir fuiſſet eruditiſſime, quem ſemper cum tota domo feliciter degere Deum optimum maximum precor. Vale & ſalue Decus meum.

Io. Petri Valeriani Bellunenſis Carmen de Bap. Egnatii Racemationibus.

Donare vitis arida racemulos
Promiſtis, & peracta quos vindemia
Legulis omittit auferendos omnibus,
Tui beato ſed liquore nectaris
Quod & nitente fluxit vua plurimum
Fœcundiore latius vindemia
Vberrime omnes iam lacus repleuimus.
Falerna cedant vina, cedant Maſſica,
Cedat feracis dulce nectar Setiæ,
O clara vinis vatibuſque Setia
Tuo futura mox labore clarior
Nos hoſce cante fallis Egnati dolo?
Sic me o ſacerdos integer, ſic decipe
Vt ſi daturum te unciam ſpoponderis,
Dones talentum liberalis Atticum.

IOAN

IOAN. BAPTISTÆ PII BONONIENSIS ANNOTATIONES PRIORES.

Iohannes Baptiſta Pius Bononienſis ad librum.

I liber Hannibalis genio ſuffultus & aura,
Nec tu naſutum rhinocerota time.
Inuida, doctiloquo poterit magis eſſe Philippo,
Quam fieri poſſit æmula poſteritas.

Tugarii Pontre Tetraſtichon

Venerit vnde tibi liber hic ſi forte requiris?
Crede mihi cœlo nobile venit opus.
Viuet in æternum, viuet, tua fama Philippe
Poſt cineres virtus viuere ſola facit.

Ad Reuerendiſſimum Protonotarium, Illuſtriſſimum Marchionem Sigiſmundum de Gonzaga patronum colendum.

Accipe ſplendidiſſime & Vltramuntane Marchio, reuerendiſſime Protonotarie, colende patrone, hæc qualiacumque annotamenta, quæ ſub nomine tuo vt iucundiora ſint & gratiora, chalcotypis notis diſpalaſcere in uulgus uiquecuraiuimus, & fortaſſis ob hoc legentur, quoniam tuo nomini venerabili, micantiſſimo, radioſo, per ora cuncta diffuſſili, dicata ſunt, ſiquidem Genius eſt operis, & perennitas æternæ principi opus dicare, qui Deus terrenus eſt, & mortalis Iupiter, qui vno tantum minor eſt Ioue. Primitias ſtudiorum noſtrorum tibi dicauimus, æmulabundi priſcos, qui diis primarias fruges dabant & dicabant. Multa valde pretioſa ideo dicuntur, quia ſunt templis dicata. Hæc fiducia operis, hæc eſt iudicatura. Diutile viriculorum mearum conſcius tacebam potius quam taciturie bam, Græcanici memor epigrammatis huiuſce ſcituli, atque amœnuli: Πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατος ἐστι σιωπῶν τὸν λόγον ἐγκρύπτων ὡς πάθος αἴσχιστον: Ceterum vt adagio, parœmia ledoria aſtiſmos. Apophthegma Plutarchi eſt, μωρὸς οὐκ ἂν δύναιτο σιγᾶν. Sed ego ne dementiatus, & vt inquiunt Græci phrenolêptos, qui culpam deprecari malim quã carere. Porro quod me formidoloſum alioqui, meticuloſumq; ſuſcitat & impauidum reddit & extrilidũ, Gemini Marii ſentẽtia eſt ad Cæſarem, is n. dixit: Cæſar, qui apud te audent dicere magnitudinẽ non ignorant, qui non audent, humanitatẽ. Illud iti item Syllæ, qui nedum idyllia, poematiaq; nitida elaborata, atq; perfecta, quod aiunt Græci, Coici reſpuebat, atq; deſpiciebat, verũ & rudia, incultia, inerudita atq; tabernaria pluris faciebat, cui cum libellũ malus Poeta de populo ſubieciſſet, quod epigrãma in eum feciſſet, tantũmodo alternis verſib. longiuſculis ſtatim ex his rebus quas tũ vendebat iuſſit ei præmiũ tribui ſub ea conditione ne quid

poſtea ſcriberet. Accuratius, ſpeculatius, liberatius, examinatius, & animaduerſitatius in vulgum ſcaturiſſent & emanaſſent hæc noſtra, ni præcipiti ſtylo & extemporario ſchediaſco plaſticeque rudi formata quidem ſynchronorum impreſſorum nitidiſſimus & accuratiſſimus de manibus inuito rapuiſſet, & expugnata tandem mea contumacia. Vale princeps honorificentiſſime proſperiter, & fauſtiter, meque ex mancipiis tuis nedum atrienſem, ſed mediaſtinum ſiue fauore tenoreq; quo ſemel occœpiſti.

Primum annotamentum perperam apud Martialem reſinam pro remora in corruptis exemplaribus legi.

SVbciſiuis horis, & tumultuariis, quod aiunt, ſtudiis, vti exaſperaſcentis & exæſtuantis æſtatis impatibilem calorem blandiloquentulo talis aſtu mitiore dolorem, legebam epigrammatographum Poetam, quem neque Hieronymum literarum ſacrarum ſpirarchum & anteſignanum perſpicaciter & accurate legiſſe depuduit, qui ingenii fluentiſſimo turbine, ita polluit & excelluit, vt apud poſteros æternum nomen acquiſierit. Hunc legimus ab Ælio Commodo *ſuum Maronem* appellatum, qui ſalibus cauillis, & facetiis ſcatens & exuberans meruit ſiue fine *nugax* a Sidonio vocitari. At hæc nihil ad bromium. Ergo igitur eius epigrammaton librum citatiſſimo curriculo, non tamen præceps & oſcitabundus legens deprehendi non medioctriculum errorem, verum pœminolum & fœdum, non furunculum ſed carcinoma. Vbi ſynchroniſmi noſtri miratus inſcitiem, incuriam oppido miſeratus ſum. Ceterum quod inſtat agamus, in deſides nautas aſperaſcentis epigrammatario ſale Martialis hæc verba ſunt:

Ceſſatis pueri, nihilque noſtis,
Veterno reſinaq; pigriores.

Quos nedum lynceus & totus oculeus, ſed etiam myops luſcitioſus, & in literis tenebrio non animaduertit, *reſina* ſaltem vocem eſſe caſſam, nihili, futilem & nugatoriam vel menſu ſyllabæ retractatam, carminaliquæ ſtructu repugnante. Phalæcium a Phalæco, vt inquit Auſonius auctore nuncupatum carmen eſt, quod & hendecaſyllabon ab ſyllabarum vndena menſura vocatur, cuius pes a primo proximus dactylum eſſe metrica neceſſitas cogit, dactylum porro tribus ſyllabis eſſe concretum quis ignorat, interea prima ſubſequentibus correptis, hinc graphica lepidaque dictione, cum ſe *trinodem* vocat. Auſonius enim, præterquam quod ſenſus nihili foret & facetulo ſali poetæ diſſentaneus, vt nautarum reſidem deſidiam *reſinæ* compararet ob vnicum lentorem & glutinoſum ignauumque ſpiſſamentum, & ſi hoc admitteretur ab eruditis non error ſyllabarius admitti poteſt, proin priſtinis dictionibus deletitio penicillo deiectiſque ſpongia diſpunctis & eraſis, obeloque fodicatis, haſce ſuccidaneas appone & ſuffice: *Veterno*

remora-

remoraque pigriores. Reſinam duabus primoribus ſyllabis produci, vel idem carmine huic non longule diſſito, teſtis eſt locupletiſſimus:

> *Quid faciant vngues? nam certe non potes illos*
> *Reſina Veneto nec reſecare luto.*

Nec obſtat apud Satyrographum Poetam primis duabus correptis notari hiſce ſatyræ vel octauæ carminibus:

> *Deſpiciam merito, quid enim reſinata iuuentus*
> *Cruraq; totius facient tibi læuia gentis.*

Meo quidem periculo dele periergon verbum, vocemque ſuppoſititiam aduentitiam & adulterinam enim, vel hoc dictante ratione ſecunda breui nobis *reſinam* proferentibus, adeticulum fieri ad cacophonon voculatione inque prolatu grauiori explicandum in proſodia & accentiuncula produci acuta, quod & aurium probatarum compoſitionum arbitra, neutiquam admittit. Adde quod & ſenſus idoneior eſt & cohærentior, ſi *remoram* legis potius quam *reſinam* meras nugas & tabernarias voces, ex plebitate ſumtas, nulla comparatione perpenſa. Locus hinc exſtat, qua aculeatior, qua conuenientior epigrammatiſtæ conferentis, & comparantis piſciculo *remora* naues ſolito continere, ne poſſiat iter inſtitutum peragere pigriſſimos nautas remigio tardiſſimo potius nauem morantes quam impingentes & vrgentes. Is piſciculus ab opinatiſſimis & fidei probatæ receptæq; ſcriptoribus echeneis appellatur, a violentia nauium trahace, calceque veluti carinante infrenante & infernante. Plinius veluti ſignare videtur & innuere, ab ἔχω verbo Græco, quod ſignificat *teneo* inditum piſci nomen echeneis. Siue ἔχομαι hæreo, ναῦς *nauis*, quod nauem teneat vel hærenter naualibus tabulamentis adhærens, remorari compellat. Pliniana de Echeneide verba ſunt na. hiſt lib. nono: *Eſt paruus admodum piſcis aſſuetus petris echeneis appellatus, hoc carinis adhærente, naues tardius ire creduntur, inde nomine impoſito: quam ob cauſſam amatoriis quoque veneficiis infamis eſt, & iudiciorum ac litium mora, quæ crimina vna laude compenſat, fluxus grauidarum vtero ſiſtens partuſque continens ad puerperium, tamen in cibos non admittitur: pedes eum habere arbitratur Ariſtoteles ita poſita pennarum ſimilitudine. Mutianus Muricem eſſe latiorem purpura, neque aſpero nec rotundo ore, Neque in angulos coeunte roſtro ſed ſimplici concha vtroque latere ſe colligente, quibus inhærentibus plenam ventis ſtetiſſe, nauem portantem nuncios a Periandro, vt caſtrarentur nobiles pueri, conchaſque, quæ id præſtiterunt apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem eſſe, & craſſitudine quinq; digitorum naues morari, præterea hanc eſſe vim*

eius aſſeruati in ſale, vt aurum, quod deciderit in altiſſimos puteos, admotus extrahat Hactenus Plinius, qui non *pedalem* alibi, verum *ſeſquipedalem* appellat. Ceterum diuerſos auctores forte ſequens Oppianus in libris Halieuticon hunc ἰσόπηχυν, hoc eſt, *cubitalem* appellat. Non echeneis atteſtationem Plinianam ex 32. lib. na. hiſtoriæ poteſt ire viſum, nec illepidam nec acoſmam: *Ruant* inquit ille *venti, licet & ſæuiant procellæ, imperat furori, vireſque tantas compeſcit, & cogit ſtare nauigia, q; non vincula vlla, nō ancoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat impetus & domat mūdi rabiē, nullo ſuo labore nō retinendo, aut alio modo q̄ adhærendo, hac tantillo eſt ſatis vt vetet ire nauigia.* Ibidem *ſemipedalem* piſciculum Plinius appellat. Fertur Acciaco marte tenuiſſe prætoriam Antonii properantis circuire & exhortari ſuos. Tenuit auſpicalis piſciculus Cai principis nauem, ſiquidē nouiſſime tum in vrbem reuerſus ille Imperator ſuis telis confeſſus eſt. Conſtabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in nauigium receptus. Qui nunc poſteaquā videre, cum limaci magnæ ſimilem eſſe, dicunt, ex noſtris quidam Latinis *remoram* appellauere eum. Sale adſeruatum adalligatum grauidis partus ſoluere, ob id alio nomine *olynolyontam* appellauere: *Remeligenes & remora* a morando dictæ. Plautus: *Quia nunc illa tandem remorantur remeligenes*: Et Lucilius: *Quæram mox ex teriſonans meo gradu remoram fecit.* Pompeius auctor, concinniorem eſſe ſenſum & cohærentiorem, hoc ferme intellectu ſi *remoram* pro *mora* ſimpliciter intelligeremus, vt non deſidioſe ſegniterque morantes Argonautas, ſed ipſam moram nuncuper, ſi quidem reperiam metaphoricos imaginarie & ſimilitudinarie ab huius piſculenti natura *remoram* pro moramento nuncupatim vſurpatam, id Plauto in Trinummo dictante, cuius verba ſunt hæc: *Ita vincunt illud conducibile gratia, quæ in rebus multis obſtant odioſaq; ſunt remoramque faciunt rei priuatæ & publicæ. Remores* vt obiter & paradoxotaton hoc explicem, aues in auſpicio dicuntur, quæ acturum aliquid remorari compellunt. Fœde labitur vir alioquin haud mediocriter eruditus cognomento Philelphus, qui cenſet a *Perccalos*, & perperam præpoſtere eo Lucani diſſertiſſimo verſu ex lib. Pharſaliæ 6. *Non puppem retinens Euro tendente rudentes, In mediis Echinus aquis*, ſyllabario menſu refragatore legendum eſſe, cum potius & rectius *Echeneis* ſcribendum ſit inibi. Ad magica *remoram* piſcem accommodum Plinius arbitratur. Præterea de *remora* Donatus Terentianus interpres in Andria hęc ait: *Remorer, retardem, retineamque, a remora piſce minutiſſimo quæ nauem retinet, nam* Græce ἐχενηΐς dicitur. Eiuſdem de eodem parile interpretamentum eſt, in Eunuchum Terentianam fabulam. Compertius potuiſſem diſſerere de *remora*, ſed hoc eſt, ſtylo deſultorio & delibatorio, ſumma ſequor faſtigia rerum. *Veternum*, quod ſupereſt explicandum, quem morbum medici recentiores

ſub-

ſubetiam dicunt, Domitius tenuiter atque ſteriliter enarrans, ait eſſe *hydropiſin*. Quod non ad ſcopon, hoc eſt, intentionem auctoris pertinet, hydropico quidem, tardo, obtuſo atque hebeti, verum non eo, quo ſufficiat Poetæ, ſtomacho. Adde quod non proprie *veternum* dicas eſſe *hydropiſin*, etſi Cato metaphoricos dixerit. Scire debes igitur *veternum* fuiſſe, qui crederent, ſomnum eſſe maximum, grauem & exitialem, quem *lethargum* nuncuparunt hi, qui nullum diſcrimen inter *lethargicos* nouere *veternoſoſque*, de quo vel illud Maronianum diffuſile: *Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno*. *Veternoſus* dicitur, qui graui premi ut ſomno, Cato *veternoſum hydropicum* intelligi voluit, cum ait: *Veternoſus quam plurimum bibit, tam maxime ſitit. Veternoſum potulentum biboſum, temulentum & hydropicum* metaphoricos intellexit Cat. preſſum, grauem, ſomnulentum, vt *veternoſus* eſt. Ne cenſeas rem ſimilem eſſe & conſentaneam, vt præcipitanter & inaccurate Domitius eſſe ſcribit, ſed ob ſimiliorem & remotiorem, quam *Hypanis*, vt inquit ille, *Veneto* diſſidet Eridano. *Veternoſi* quibuſdam videntur eſſe *lethargici*. Sunt qui *veternum* interpretentur *morbum ignauiæ*, qui ex otio nimio contrahitur. Plinius *veternum* a *lethargo* diuerſum morbi genus facit. Ceterum quatuor fere diſcrimina, *marcoris* (ita enim vocatur inuicta quædã ſomni cupiditas) nouere Græci: *Caros*, quod Plinius *ſoporem* conuertit, Græcis κάρον appellantibus crapularem redundantiam, vel ex hoc verbi deriuaculo καρόω *perturbo*, ſeu ab haud multum diſſentaneo καρόομαι, quod capite caricor, aggrauor, oblidor, opprimor helleniſmo ſignificat, velut ab oppreſſura capitis, & ingenii offendiculo, vt Plinius na. hiſt. lib. 15. referat inde: *Ex iuglandibus vnum genus appellatum caryon, a capitis grauedine propter odoris grauitatem.* Itidem Plinius lib. 13. *Caryotas inter palmas celebratas refert, cibo quidem, ſed & ſucco vberrimas, ex quibus præcipua vina orienti iniqua capiti, vnde pomo nomen.* Hactenus Plinius. Inditum nomen *caryotis* ariolor & quaſi diuino, a verbo καρόω vexo, agito, conturbo, quod interpretamentum ſatius erit, quam quod Græcis κάρα *caput* dicatur, ſed hoc tamen in medium relinquo. Quidam neoterici & recentiores haud ſane indocti, conſtanter & contumaciter aſſeuerant, a vocamine verboque Græco καρύα, hoc eſt, nuce, *caryotis*, inditum nomen, quod nuces imitantur caput aggrauantes. Id mihi non temere probatur. Ab hac dictione καρύα Plinius lib. 15. *caryinon* oleum iuglandinum appellat. Secundum, vt hinc ad reliqua deſiliam, *veterni* genus, Græci vocant vtique *lethargum*. Tertium *moroſin*. Quartum *nothatreta*. Indiſcriminatim, indifferenterque, vti iudico, *morotis* dicitur & *moroſis*, μωρότης enim Græcis perdelirium eſt & inſania, quotienſcunque ſomnifico grauamine ſomnulentaque oppreſſura, & pene

lethifera, animo reſipiſcentia non datur ad mentem. hæc e *moroſis* non modo memoriam vt *lethargus*, ſed vſum quoq tionis intercipit. *Nothrotetas* ſegnitiem fere ſepultam, langu veternoſumque ſoporem intelligimus, νωθρὸς *languidus*, græcis eſt *torpida ſegnities*. Poſtremum, hoc eſt, humida generatur, ſicut lethargum ex frigida. In familiaribus C nis epiſtolis ſcitule & ioculanter & ſalſe & apposite dicti dearis & conueniens *veternum* ex lubrica ſcripturæ proc in *veteranum* deluxata eſt. Hæc Cicero lib. 2. *Poſt hoc ve autem & temeritatem noſtri Dolabellæ deprecatorem me pro s riculo præbueram in eadem ciuitate veteranus ciuitatis.* Vbi *num ciuitatis* Pompeium appellat, quo Archipolypo Lemar genuumque Romanatum præfecto, nullum exercitament pulo Romano dabatur, quo veluti cote ſtimuloque virtus maiorum pectoribus ſopita reſopiretur acueretur que. *H ſum* dicendi genus *ſomnulentum & ignauum* Sidonius Apo appellat in epiſtolarum lib. primo, quem libellum graph lepidiſſimum propediem cum epitome interpretationis ſumus edituri.

Nec obſtat in phalæcio carmine in dictione *vetern* bum poni ex Catulliana muneſi, hoc eſt, imitatione, in epigrammatario opere, quam plurima his ſimilia reperies ciet ex multis vnicum exemplum in medium attuliſſe, & h in nati pagella: *Meas eſſe aliquid putare nugas.* Ex hac præ ſyllabarum obſeruatione ſunt, qui noluerunt id alſinio pr qui permutatis prioribus ſyllabis duriuſculum ſe fecit, q lebat exiſtimari. Fuit, quando crediderim perpenſis & exa mendoſis vocibus & curtato iambo, quod vitium vſurpat centiolæ apud epigrammatarium poetam ſingulare eſt, it dura eſt: *grallatore caroque pigriores.* *Grallatores* enim n runt antiqui in longuriis arrectis & perticis abiegnis *paſſu tes* diuaricantes & militarios explicantes. *Grallatorium* Plautus *maximum* appellat, quemadmodum e contrari *tulum* formicinum & teſtudineum. Tranſeunter & inciden hæc ſuperpondio, te dimittam onuſtum, e macula Ma ne mendis obrutum vulgatius exemplar. *Grallatores* lu βαδιστὰς idest, *ingenti incedentes*: glosæ enim ſunt ſuſtes q ntur: Varro, *mutuum muli ſcabunt: grallatores dicti*, c diuntur *gralis*, vel quod perticas has ligneas ab homine in pilis agitatur Sicilia *gemas*, quæ nimis naſtis ſunt & pud crura & pedes noſtros exſiſtentes, vbi poſſes non in ter intelligere de ſeruis *a pedibus* appellatis intelligere lum. cum ait, *grallatores eſſe ſeruos poſt crura & pedes*, cum in F. antiletio ſint *ſerui ad pedes*, nuncupatim appell

vtique ſignale Poetam Epigrammatarium credimus *lib. 5.* cum ita ſcribit:

Omnia cum retro pueris obſonia tradas,
Cur non menſa tibi ponitur a pedibus.

Apertius & liquidius idem lib 12.

Bis Cotta ſoleas perdidiſſe queſtus,
Dum negligentem ducit ad pedes vernam.

Eadem pene forma *a pedibus ſerui* nuncupati, qua *a manibus, ab Epiſtolis, a libellis, a rationibus, a ſugione.* Comperio pro re non adſimili ſeruos *a manibus* amanuenſes appellatos. *Circumpedes* ex auctoritate Agretii ſunt obſequia ſeruorum, ante pedes amicorum. Cicero in Verrem actione tertia, *Seruos artifices pupilli domi. Circumpedes autem homines formoſos, literatos ſuos eſſe ducebat. Ab Epiſtolis* Latine nuncupantur & venuſte, quos *cancellarios* ſemidoctum vulgus appellat, quorum principes *archigrammates* vocantur. Plutarchus auctor eſt, *Eumenem archigrammateum* Alexandri fuiſſe, hoc eſt, ſcribarum principem, indeque fuiſſe contemtibilem. *Caron*, quod reliquum veterni genus erat explicandum, ſuperius affatim ſignauimus.

Vindicatus a vitio mendoſaq; labe **Plauti locus**, *inibiq; non faſtidienda de ſatyrio.*

DIſperſim & tumultuatim inter ambulandũ enchiridion meũ, hoc eſt, Plautũ linguæ Romanæ *delicias* lectitabam, vbi mendam ſordidiſſimam & aſpernabilem deprehendi. Sic enim ſcribit in Truculento, cum ruſticum amatorem quæritabundum iudicat, diſcruciatumque prurito & pruinoſa tentigine potiundæ meretricis. *Vbi mea amica eſt gentium? neque ruri, neque hic operis quicquam facio, corrumpor ſitu ita miſer cubando in lecto, hic exſpectando obdurui.* Cui vel mediocriter erudito ſolœciſtes & ſuper ſcotinon heraclitum perplexibilis tenebricoſuſque Plautus non appareat. Res manifeſtaria quidem eſt & ante pedes. Situ ita nihili vocem eſſe, decurtatam, mutilam & interceptam exiſtimaui iam puerulus, & ſub Philippo Beroaldo non ſine honoris præfatione nominando ἀκμικὸς, quo duce tanquam ſole iter poeticum peragrauimus *pituita* verbum ſubſtituendum eſſe, tanquam *pituita* idem metaphorice ſeminio genitali ſtimulante & laceſſente corrumperetur adoleſcens amatius. Fuit quando *ſitu ita* legendum contenderim, ad hanc ferme ſenſum, vt iuuenis inquiat, *cur ego ſitu*, hoc eſt, iacente quodam marcore veternoſa ſupinaque deſidia, quod dici ſolet, vltra *ſomnum Epimenidis torpeo, ſeneſco, marceſco, macreſco, & maceſco in hunc deſidem ignauumque modum.* Ceterum diligentius, accuratius, perſpicientius, & indagantius eandem vocem ſubinde ruminanti, ſuccurrit interpretamentum elegantius & cohærentius, vt expunctis & antiquatis hiſce tribus vocibus, ſi tu ita *ſatyrion* legas, & inter-

preteris, *vrtica, tendore, prelubio pruritu q; venereo. Satyriō ſa*
lubido eſt & prurigo Venerea, quotienſcunque nimietate ten
appetentia libidinis peniſsime diſrumpimur, coitreque d
mus, ſed infectum, corpore vires vtique venereas non ſuppe
te libidini. Siquidem Auguſtino teſte quandoque extincta
pore flagret in animo libido. Is morbus à neotericis & rece
bus medicis *Priapiſmos* appellatur. Conuenit ſane metaph
uenculo ruſticulo coitum & amicæ conuenientiam appete
priapiſmo diſtenderetur, quippe, quæ natura eſt *Priapiſmi* a
tyri, ſine effectu coeundi torquebatur. *Saty* Græcis virile
brum dicitur, inde ſatyrion inflectitur. Vnde inclinatur q
ſatyrus, qui ad libidinem proximus eſt, pronus & procliuis:
tũ, vt Priapum, cenſente Plinio ad hortos cuſtodiendos po
gique debere *ſatyrica ſigna*, ni malis *ſaturnica*, propter fal
xerit, cuius hæc verba ſunt ex libro 19. *Quam rem comitat*
religio quadam, hortos & fores tantum contra inuidentium f
tiones dicari videmus: In remedio ſatyrica ſigna quicquam tu
neris aſſignante Plauto. Adde *ſatyricam auem* coruum I ati
buſdam appellatum, quoniam ſcilicet eſt libidinoſa &
quod ore morigeratur, id obtinente fabula. Eos plane ore
& coire vulgus arbitratur. Ariſtoteles & Plinius negant, Pe
zon ſemine pleureticis & neruos confirmare, excalefacere,
ſatyrion eſſe Plinius autumat, 25. *libro naturalis hiſtoria.* V
herbam intelligo, ſed potius vim illam impetuoſam coeun
ſatyrio quod appellarunt recentiores Auicennæ interpretes
tudinem deſiderii, ſit mentio ab Auicenna, in primo tracta
tertii Phæn, qui cenſet ab acuitate ſpermatis, aut eius multi
cum debilitate corporis, propter fortitudinem vaſoru
matis, quia attrahunt eius materiam ad ſeſe. Et virorum
deſiderium forte fit in regionibus & aeribus & temporibu
propterea aggregatur illud ex virtutibus eorum. Muliere
ex auctoritate eiuſdem *ſatyrio* laborant. Ceterum ex cau
traria proueniente, gignitur ex virtutibus earum congel
de illis earum, quæ ſunt frigida, valde in vniuerſum reſup
bitu dormire *ſatyrium* generat. De ſignis *priapiſmi*, &
medelis, Auicenna non tacuit Salycetus inter diæteticos
cos fidei nec lubricæ, nec auctoritatis ambiguæ, nec famæ
ægritudinem hanc iugi, continenti, & perpeti aſſiduitate,
go corpori virginem quandam furialemque inflammatio
gnere autumat: vtiq; nocere ſpaſmoq; cum ſequente ad pe
ſas ægritudines inducere. Fieri ex multitudine materiæ
ſanguineæ, & ex ſumme ſtellionis cum vere profecto adm
ad cibariũ. Non ingrato quidem, nec inutili diuerticulo, &
ſce, fluxum ſeminis in ſomniis Græcos vocare ὀνειρογμὸν,
meminit Auicenna *libro tertio Phan.* *Nec alba*, quod aiun

illotiſq; pedibus prætereunda eſt hæc veluti conſequia & appendicula, diſtigio ſane non magno diſpeſci atque diſcriminari ſatyrion atq; priapiſmon. hoc proueniente abſq; deſiderio, atq; neceſſitate, illo ſæpicule cum deſiderio & neceſſitate. Idem apud opinatos & receptæ fidei medicos *ſatyriaſis* atque *ſatyrion*. Ariſtoteli *4. libro de generatione animalium* ſatyria morbus eſt, qui prouenit præ abundantia fluxionis aut flatus crudi in partes faciei decumbentis, facies animalis diuerſi & ſatyri apparet. *Satyria* quoque Latinis cibarium, confuſaneum Latinis *ſatyra* veluti cinnus, & hoc eſt, ſcitamentum ex variis rebus compoſitum, & lex vno rogatu multas comprendens, quod in decretis canonicis annotauimus παρέλκειν & ὀλως πάρεργα, hoc eſt, *extra propoſitum & ut ſit tutum*, quod in Pandectis medicorum reperies. *Satyrion* herba, quam Arabice *chaſtalce* vocitant, orchis Græce, quæ vox *teſticulum* enotat, vt obiter verba medicis fuſanea & domeſtica, ab iiſdemque *pachimetaron, & craſſa* vti dicitur minerua animaduerſa, ſignem, appellatur *aphrodiſia* (vt intellige venerea) vel *priapiſmon*, latialiter appellatur *vulgis teſticulus, vel leporina ex* auctoritate Serapionis. Primum genus ſatyrii *cynoſorchis*, hoc eſt, teſticulus canis nuncupatur. Eſt alterum ſatyrii genus, quod penitus imperiti literaturæ Græcanicæ medici ſcribunt atticiſmo *trifolium* vocari, cum dicere conueniat, vtique Græce *triphyllion*, ac hoc *proſedamo*. Sic enim dicitur hebetudo frigedoq; coeundi releuari equi admiſſarii ſatyrio ſcriptum eſt, ſuper qua Plinius hæc libro vigeſimoſexto: *Venerem etiam ſi omnino manu teneatur ſatyrii radix ſtimulat, magis etiam ſi bibatur in vino auſtero, arietibus quoq; & hircis ſegnioribus in potu dari equis ob aſſiduum laborem pigrioribus in coitu quod vitium proſedamum vocant.* Hoc addatur veluti coronis & auctarium, epigrammatiſtam ſatyræa *ſaty*, hoc eſt, *ſtrutheo, rutabulo* vtet illa, hoc eſt, membro virili dixiſſe pro libidinari, ſtuprare fœminamque depudicare: Non pridem Bonienſium pulpitarius per amænos colliculos, floruſentaſque verrucas, & muſcidoſque fonticulos ſedens in anchlintrio Stipadiq;, hoc eſt, ſedili ceſpititio, non tamen ſine Theſeo, hoc eſt, Ludouico Ghiſilardo antiquis moribus, & vt Plautus ait, Maſſilienſibus & omni virtute dotatiſſimo inter noſtrates patricios inſpexi ſatyrion herbulam radice capilloſa clypeodi figura, vt teſticulos humanos ſcriberet repræſentaretque inſignita. In ſummum candidi lectores, qui nec momo nec liuore ſtringuntur, perpenſis & examinatis literarum mutilatarum confiniis, ſcio iudicabunt non penitus aſpernabilem hanc noſtram annotatiunculam futuram.

Auguſtinum fideq; fœdeq; lapſum, ibiq; nunquid fœmina ſuperfœtare poſſit affatim penſitatum, incidenterq; Pallada epigramma diſtichon explicatur.

AVguſtinus literarum ſacrarum proculdubio princeps illarius, fœdo pudendoque cæcutauit errore, miſe pueriliter halluciñatus eſt, & quod mirius, non minimu gnibili macula. *Iamiam lividulorum latratulum, vt eleg quit Apollinaris, cote livoris acuminatos linguas, quæ vrtilu rireſcunt. Illud loqui neſciunt exaſperare conſpicor.* Aliud & identidem Plinianum euomentes ſtipendio arborem dam, cum in Theophraſtum hominem in eloquentia ta nomen diuinum inde inuenerit ſcripſiſſe etiam Leonti minam conſtet. Exemplo pari hi balaterones & ſubducti lii vituperones, qui quod ignorant eleuant, me vellicab xabunt & demorſicabunt, qui ſpreta viri in omni docto eiuſdemque apotheoſi obſtrigilari, tantillus & indoctus Ceterum relictis, vt inquit, Plinius exuſtioni ſuæ his h turbis, ad occœpta regrediamur. Nos enim ingenue pro nec vt Ciceronianam dictionem vſurpem, inuginamur a giuerſamus, quin multa ſint, quæ ſicut nō omnia ſingillat mus, ita nō omnia neſcire. Libet in re ſimili *Heracliti* mia, de qua meminit Ariſtoteles in decimo libro de anim dixiſſe ferunt *Heraclitus* ad eos, qui eum alloqui cum velle forte in caſa furnaria quadam caloris gratia ſedētem vid cedere temperarunt: ingredi enim eos fidenter iuſſit, quo quit, ne huic quidem loco dii ſunt immortales. Eodē di temperiem horum libitinarum rabioſulorumq; rabularu vt affirmem noſtra hæc nō nimiū nihil eſſe, quin ſaltem quid probi & integelli, ſi candidus aure nec matutina ſi n te venis. Fuit equidem Auguſtinus vir magnus & eruditi gerrimæ: verum vt auctor eſt Iunius Columella, qui ſapi ſtimati ſunt, multa ſciſſe dicuntur, nō omnia. Summi ſu men homines proinde poſſunt erraticis diuerticulis ca ritatemq; protinus relinquere. Nō enim ſemper feriet, c minabitur arcus, nec pudor eſt, vt auctor Marcus Varro ſpicilegio feſtuculam reliquiſſe. Coniectare licet inter culate & proſpicienter ab Auguſtino relata irrepſiſſe q lentæ labeculæ. Profluentius & latius erorbitauit, vt obi iſtos vitilitigatores, Auguſtini verba ſunt hæc, vt tandem congrediamur ex quinto de ciuitate Dei volumine, gen planetarios, id eſt, aſtrologos carpentis: *Et in conceptu v concubitum eſſe manifeſtum eſt, tanta natura vis eſt, vt c rit fœmina, deinde alterum concipere omnino non poſſit, esſt eadem eſſe in geminis momenta conceptus*: Hæc Augu rum ſententia hæc ſonare videtur, ceteris præſtigioſis o iectis, quæ multa ſed commentitia ad auctorem tutan gitari poſſent, ſed omnia commentitia, & venuſtula n quit Auſonius quam ferricula, *fœminam niſi vnico mon*

Digitized by Google

nos concipere non poſſe: Quod equidem abſonum eſt, & abſurdum, vel eum refutante libro ſeptimo animalium Ariſtotele: qui nedum fœminas, ſed animantia cetera quam plurima ſuperfœtare poſſe confirmat, cuius verba appoſui, vti dilucidius pateat huiuſce rei cognitio. ea ſcilicet quorum natura ſuperfœtare more leporis ſeculat: *Verum equa nunquam ſuperfœtat, ſed magna ex parte vnum tantummodo generat. At vero in muliere raro quidem, tamen ſuperfœtatur, ſed factum tamen aliquando eſt, qui itaq. longo interuallo tempore ſint concepti, nihilo perfici poſſunt, ſed dolorem afferunt, quo ipſi & primus fœtus intereat mouent. Iam incidit vt fœtus corruptione duodecim ſuperfœtata puerpera eliceretur. At vero ſi proxime a primo conceptu ſecundus ſit factus, abſolui eduçiq; poteſt quod ſuperfœtatum, vt quaſi gemini naſci videantur, quomodo Herculem & Iphiclum procreatos eſſe fabulantur, nam id etiam conſtitit adultera quadam, quæ alterum ſuo marito, alterum adultero ſimilem pepererit.* De Iphiclo & Hercule quis non legit, Ariſtotelicis pene germana in Amphitryone Plautina fabula. Superiora Ariſtoteles & plura, quæ prudens omitto. Eadem referuntur ab eodem quarto quoque libro de generatione animantium. *Cartilaginea* genera ſuperfœtare idem auctor eſt libro ſexto. *Daſypum* ſuperfœtare teſtatur Plinius & Ariſtoteles libro quarto de generatione animalium. *Solipedes non ſuperfœtant*, inquit, Ariſtoteles alibi. Porro diſcuſſis & iterato penitatis Auguſtini verbis, non procul a veritate reſiliunt *in geminis neceſſe*, ait, *eſſe momenta conceptus*. Conueniunt enim Auguſtini cum his, quæ apud Ariſtotelem libro de generatione animalium quarto ſcripta ſunt, quæ ſubiecisse fuerit operæpretium: *Quæ autem ex his magnitudine præſtant, vt homo, ſi alter coitus proxime ab altero acceſſit, enutrire, quod ſuperfœtatum eſt poſſunt, iam enim id euenisse compertum eſt, cuius rei cauſſa ea quod diximus eſt: eodem enim coitu plus ſeminis emittitur, quo partitū, multiplicare conceptum poteſt, ed raro, quoniam vterus magna ex parte ad partum ſe comprimat, ſi tamen aliquando accidit, vt ſuperfœtetur, iam enim id euenisse conſtat, perfici non poteſt, ſed conceptus abiguntur.* Verum enimuero nonne Auguſtini ſententiæ reiectaneum eſt, quod ait Ariſtoteles alicubi fœminas *ſuperfœtare* poſſe, vitales eſſe fœtus, & vſque durabiles diuerſo momento conceptus genitos, cum Iphicli præferat & prætendat exemplum & Herculis. Ceterum de conceptibus, fœtu, ſuperfœtationeque ſermo quodam, ecbaſi, hoc eſt, grato diuerticulo diuertere ad partitionem, ab re non fuerit. Scribunt medici & philoſophi illuſtres, gigni hominem ſeptimo menſe rarenter, nunquam octauo, ſæpenumero decimo, eumque eſſe hominem gignendi ſummum finem decem menſes non inceptos, ſed exactos. Hoc idem tradit etiam Menander Poeta vetuſtior, humanarum opinionum vel peritiſſimus: *γυνὴ κύει δεκάμηνος*, hoc eſt, mulier decimeſtris parit. Menſe octauo

quoque gignere fœminam non prætermiſit Poeta Cecilius
ſu Comico. *ſolet ne mulier decimo menſe parere. Pol nono*
ptimo atq; octauo. In Hippocratis libro, qui inſcriptus eſt,
φύσιος hæc leges, ἐστὶ δ᾽ οὐκ ἐστὶν ὀκτάμηνος γόνος, id eſt, *eſt a*
non eſt octimeſtris partus. Tranſeunter & præter inſtitu
mentem venit epigrammatis Græci huiuſce Palladæ: γρα
θυγατρὸς ἔτικτεν φιλόσοφος μιχθεῖσα παιδίον ἀρσενικὸν θηλυκὸν οὐδέτ
guincat hoc diſtichum Grammatici filiam peperiſſe fœt
ſeul. num. fœmininum neutrum. Vbi non omnia ſunt io
verum ſubeſt doctrina penitior & eruditior remotior. Po
maticum illudens genuiſſe eius vxorem filios refert caſibu
docere cõſueuerat aſſimiles. Porro cum peperiſſe ſcribat a
id ſerio proſpicienter & accurate prolatum eſt, Nec iocus
ternione, hoc eſt, in ordine ternarii numeri, quo filii ger
neutrum appellat, quippe cum & Hippocratis ſententia
octauo quoque menſe genii ſunt & non ſunt, & quodam
neutri vocari poſſunt. Etiamſi non conſtet hunc octauo m
nitum. Nil enim feſtiuæ lepiditatis haberet ob ſolos caſu
matiſtæ filium neutrũ vocitaſſe. Ad caſus quidem Palladæ
alludens, & ad eruditionẽ ſcitiorem & occultiorem Hippo
fœtum appellauit. Eſſe autem & nõ eſſe octimeſtrem partu
eſt, quodammodo neutrum eſſe, ſcribit Hippocrates, Id t
ſcure atque præciſe tanquam aduerſe dictum Sabinus m
qui Hippocratem commodiſſime interpretatus eſt his v
narrauit, ἐστὶ μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἐστὶ δὲ
κατὰ μετὰ ταῦτα, καὶ ἔστιν ἐν φαντασίᾳ μὲν παρ᾽ αὐτίκα σὺν τῇ δ
οὐκ ἐστὶν, id eſt, *Apparent quidem veluti animalia poſt abort*
ni quaquam ſunt quippe, quæ ſtatim vita excedant, itaq; eſſe
tantiſper imaginantur, ſed potentia non ſunt. In hæc haud ing
uerti, facturus operæpretium ſi adiecto lepidiori tectorio
que ſtatumine ſtatuminarem & intercruſtarem in verſus ele
ſimos Palladæ. Præterea *heptamini* Græcis appellati filii, qu
mo quoque menſe naſcuntur. Apud Donatum in Hecyra
tiana eum locum emenda, & integrum reſtitue Donati ver
hæc: *Ad ſpatium quo pragnantes eſſe ſolent, id eſt, ad menſiu*
merationem, quia & ſeptimini naſci ſolent: Qui elegantius &
tius Donati verba perpendent, hi *heptimini* legent, ita Gr
ptimo menſe præmaturos fœtus genitos appellantibus. Cu
μηνοι, hoc eſt, nonimeſtres filii hodie potiſſimum naſcunt
δεκάμηνοι, cauſſam Cẽſorinus affert, cuius iſta ſententia: *Q*
pore partus concipitur in vtero muliebri neceſſe eſt vt ſol ſit in
ſigno, & in aliqua eius ſigni particula, quem locum conceptio
cant. Chaldæi a decimo zodiaci, decimo a conceptu menſe
τετράγωνον, id eſt, per conſpectum quadratum, qui perquam
eſt, ſicut etiam conſpectus ille eſt potentiſſimus, qui fit a

gno *κατὰ τρίγωνον*, id eſt, per trigonam radiationẽ, hinc nono menſe fœtus exortus abſolutiſſimus. Ab his poſſent Auguſtini ſectatores & dogmatiſtæ ad eius hallucinationem muniendam, in ſuam ſententiam prætendere id Hippocratis, in calce aphoriſmorum, cuius verba libitum eſt ad verbum ſubſcribere: *Quæcunque in vtero habent, his concluditur os matricum.* Hactenus Hippocrates, eadem Ariſtoteles, quod & ſupra citauimus. Cum igitur inquiunt prægnanti de ſubito os matricum occludatur, diuerſo momento *ſuperfœtare* neutiquam poſſe videntur. Reſpondent medici recentiores, exquiſitum os matricum quidem occludi, niſi tamen ſubiit cauſſa recens: quę occluſum aperire nouo illectamento cogat, matrice ſcilicet collum ſecundarium virginalis interfœminei, hoc eſt, vuluæ aperiente, ad attrahendum ſperma naturaliter. *De ſuperfœtatione*: quam ſuper impręgnationem vocant inelegantius medici neoterici, meminit Auicena Fhæn li. 3. cuius verba magis quidem eruditiora quam elegantiora non puditum eſt ſubtexere: *Partus ſunt inter geminos dies plurimi. Ipſi ſecundum plurimum fiunt ex coitu vno. Et parum contingit quod ex coitu ſuper impragnationem fiat conceptio: Nam ſi ſit conceptio ſit in mulieribus, quæ corpora tenera habent & cutem multorum pilorum, multi ſanguinis propter fortitudinem caliditatis earum, & de illis ſunt, quæ fortaſſis videntur ſanguinea in impragnatione, & non curant de eo propter virtutem earum & fortitudinem matricis ipſarum, & non abortiuntur cum menſtruis & cum apertione eius quod emittitur matrice, & quandoque menſtruantur ſuper impragnationem numero duarum menſtruationum. Quod ſi cadat impragnatio ſuper impragnationem in valde forti & in ea quæ non concipit niſi propter apertionem oris matricis ſuæ, non propter fortitudinem ſuæ matricis, timetur quod ſit filius primus iam debilitatus.* In propatulo & in aperto eſt quam ſit Auguſtino refractarius atque reluctans Auicenna, ſi qui tamen fuerint, qui munimen & latebram Auguſtino quęrant, hi dicant quod rarenter ſit & pene nunquam fieri præſuppoſuiſſe Aurelium. Fortaſſis Auguſtinus de his intellexit, cum ait, *eadem ſunt momēta conceptus in geminis*, qui vnico conceptu naſcerentur, vt nec vtique loquatur vniuerſaliter. Addas hoc non ingratum auctarium a tempeſtiuitate noni & decimi menſis Parcis eſſe indita nomina, quæ a partu per antiſtichon nominatæ ſunt, nona & decima. Ceſſelius tria nomina parcarum dixit *nonam, decimam, mortam*, ſed homo minime malus Ceſſelius *mortam* quaſi nomen accepit cum accipere quaſi *μοῖραν* deberet. Sic n. maculoſũ codicẽ emẽda Gellianũ li. iij vbi nõ *μοῖραν*, hoc eſt, Parcam, verum *meram* nihili vocem & *auſſam* peruulgatius exemplar habebat xj. menſes *κατ' Ἀριστοτέλη* parere poteſt, Plin. lib. vij. xiij. menſes tuliſſe fœminam partum teſtatur apud quem nulla ſunt ſtata partionis tempora. Auguſtino Partũda partui præfecta Dea apud quem *Vagitanus* lib. iiij. de ci. Dei: ſiue *Vaticanus* vt autumat Gellius deus eſt, qui infantium vagori, hoc eſt,

vagitui præſidet, & *Cunina* Dea quæ *cunas* eorum adminiſtrat. Præterea cum mos Romanis peculiaris eſſet, vt infantem ſuperſtite genitum in humo collocarent, & e veſtigio leuarẽt, deam *Leuanam* venerabãtur, quod eo Ouidiano verſiculo ſignificatum eſt: *Tactaque naſcentis corpore haereret humus.* Hanc rem ſignaſſe Plinium arbitramur natu. hiſt. lib. vii: *Hominem tantum nudum & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus, ſtatim & ploratum.* Itidem: *Diua Rumina præerat, vt mammam paruulis immulgeret. Diua Potina potus exhibebat. Diua Educa eſcam miniſtrabat.* In digeſtis de ſolutionibus & liberationibus in propatulo quod eſt, & ante pedes, inuenies apud iuriſconſultum *quinque* iuxta ſententiam Ariſtotelis poſſe fœminam parere, Iulianum, forte cum tot ſint loculamenta, acceptabula, capſulæque vteri. Atqui libitum, vt Plautus inquit, ad hunc obicem commorari, meminens Angel. Politi mi non mediocrem, quod tamen præfata manium reuerentia dictum ſit, incurram ne dicam inuidiam: non enim meum eſt cum laruа colluctari, nec obiectari eine ſ… ecto ſynchroniſmi noſtri conſummatiſſimo, haud ingratis in hęc deflecti & properationi meæ modicum interiicere, ne Angeli coniectura credulæ poſteritati, impoſtura procliui imponeret. Ex Bucolicis ſiquidem quarta Ecloga verſus hi ſunt poſtremi ſinem: *Incipe parue puer cui non riſere parentes: Nec Deus hunc menſa. Dea nec dignata cubili.* Deum *Genium* intelligi, qui nos natos fouet, nutrit & amplexatur, naturæque parentem deum, quem Græci vocant *eudæmona* contendit Angelus, deam Iunonem cubilis præſidem, quamobrem *cubam* vocatam, & ad hæc Donati verba aduocat: *Huiuſcemodi initiabantur quidem pueri cibo & potu, at quidam ſacris, vbi ita legunt apud Varronem: Initiaris pueros Edulia & Potica & Cuba diuis edendi & potandi, & cubandi, vbi primũ a lacte & a cunis tranſierant, quod Vergilius ſecutus eſt, nec deus hunc menſa dea nec dignata cubili, hoc adiunctatum Probus.* Huiuſcemodi Donati verba ſunt ſelectanea Politiani ſententiæ, etiam ſi non *Educam* & *Potinam* vt Auguſtinus, ſed *Edulicam* & *Poticam* vocitat, mendoſo vti arbitror codice, quod de mendis in codice fere pullulantibus, haud difficulter credent eruditi. Ad hęc Donati ſententia nos Angelum fefellit. Ceterum cũ probet *Edulicam* intelligi poſſe cum Vergilius inquiat: *Nec deus hunc menſa* non annotauit quo ſenſu mire, & literato opitulamine, poſſimus deum quoq; *Educam* vocare, quod nos haud aconiti, hoc eſt, nõ ſine difficultate ingi lectione comperimus. Maronianum carmen *Edulicam* ſignare dubiũ eſſet, quo pacto deum intelligeret deam *Edulicam*, quod Donatus innuit nam cẽteras corrigẽdu apud Donatu eſſe *Initiabant Edulio & Potu.* Succurrit ſeorſim & ex quinctũ deum pro dea intelligi poſſe quippe certẽte Seruio Æneidos cõmẽtatio ſecundo ... hęc eadem, mares & fœminas eſſe deos, & citat vetuſti poetæ carmen, venere in hanc ſententiã deũ vocantis: *Pollenteq; deũ venerem.* Quid

nona

non potuit Edulicam Maro nomine arſenico, hoc eſt, maſculino nũcupare, qui vocat allecto ex ſeptimo Æneidos hoc hemiſtichio id eſt, dimidiato verſu: *Nec dextra erranti deus abſuit*: Barbatã Venerẽ Lacedæmonios coluiſſe ſuffragãtur Græci ſcriptores & Auſonius hiſce verſibus ex Græca literatura deſimatis: *Barbatam vidi te Venerẽ Lacedæmone Pallas*: His neutiq̃ diſcrepat, quod Plutarchus affert inter cetera fortunæ cognomẽta *viſcatã, puſillam, fortem, cõuertentẽ, bene ſperantem, virginem, maſculam & barbatam* quoque nuncupatã a vetuſtis. Idẽ in apopthegmatis auctor eſt Lacones Venerem armis præditã coluiſſe, atq; deos eſſe omnes & fœminas & mares quoq; lanceas habere faciunt, tanq̃ omnes bellicã virtutem habeant. Hoc Orpheus ꝓtari volẽs tali verſu hoc cecinit: ζεὺς ἄρσην γένετο ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη. Vt hac appendice te magis reiõtã onuſtũ locũ Marci Catonis emaculatũ libro de liberis educãdis, & cõſequẽter Marcelli citãtis eũ. Cũ primores cibis & potioni initiarẽt pueros ſacrificabãt ab Idibus Edulicæ & Potinæ, quæ ... extrema mẽdoſe circuſerebantur. Obiter his adiungas velim: & hoc fœtã fœminã in κισσαχίᾳ cõſtitutam, hoc eſt ea mollitate, q̃ partũ antecedit, q̃ Lucretius *pellaciam* appellauit, ſtomacho relaxo, faſtidienti atque reſoluto, varia appetere, & ex appetitis, quæ magis & impẽdio velit ſeligere neſcire, quod ex picę verſicoloribus pẽnis & diuerſo colore variegatis *picare* Latialiter efferemus, ſup qua re ex lib. 7. de annalib. hæc Ariſtoteles: *Solet appetitus varius grauidis euenire, citoq; cõmutari, quod picare quidã a pica aue denominant.* Hactenus Ariſto. ſiue quod huiuſmodi auitiũ partitudini ꝓpinquum eſſe terra cõſueuit, appetitu quodam moroſo & omniuolo. Græci κίτταν & indiſcriminatim κίσσαν dicũt. Hinc amoris appetentiam variam nos ſignificare volentes, & ex appetitis eiuſdẽ & lectionem nullam Edilio noſtro ita cecinimus:

Mira puer recitas inſomnia quid ſit amare,
Noſſe velim nous ſi bene κίσσαν erit:

At hinc tandẽ ad cetera, quæ ſuperant, ſuperaddẽ prius, ne, quid ꝙ vſq̃ deprehenderim omittam: *Cubam* Sabinos vocare eã quam militares *lecticam*, vnde videtur deriuatum eſſe cubiculũ. Põpeius auctor.

De myſtienum generibus, diuiniq; loci explicatius contra cmunium habentes ſententias.

LVcium Apuleiũ Madaurẽſem florentiſſimi ſtyli nitidiſſimiq; characteriſmi fuiſſe a Sidonio credimus, atq; Fulmineo, quẽ Platonicorum eruditiſſimum Auguſtinus de ciuitate dei libro octauo iudicat, cuius opinationes & ſententias e multibus ... nõ pauca Platonice ꝓtulit. At is aureus liber, & bracteatus, quẽ nõ gratuitũ, q̃ non habet charitem, multis ... tamen mendis ſcatet, & ob inſcitiam neſcias an incuriam eius noſtri repudiatus, ab hiſce tumultuum fæculis ſæculentis ſordeſcit apud vulgus indies, cuius patrocinium noſtrum erit, qui poſtmeꝛis eruditionis iãpridẽ ꝓfeſſo eſſumus. Eius metam ... verba ſunt hæc: *Recur cum me iam*

prorſus exanimatum ac debilem mereri cauſſa remiſſionem. Perpenſ vſque dictionum conſimis, coniuratis, compoſitiſque prototyp ſcripturæ fidelioris, quos libraria Bononienſis opulentiſſima d rentiſſimaque, diui Dominici retinet adhuc, in quibus *non mer cauſſa rem ſſionem*, verum *morti ſuccumbere*, legitur, quæ lectio qu dem adulterina eſt, verum ad probiorem atque caſtiorem præb anſam cenſui non *cauſſa remiſſionem*. ſed quod elegantius, ſigni cantius & eruditius, *cauſſariam miſſionem* ſcribi debere, priori vo cabulo diſpuncto penitus quod ne diffiteri poſſint obſtrigilator ſi qui fuerint, & retragatores incommodo, ſicut Iureconſultus V pianus & illuſtriſſi ne & graphice ſexto libro ad edictum explica Marcianus quoque digeſtis de re militari fuſius & euagatius, e ius ſcitiſſima eruditiſſimaque verba ſuppoſui : *Miſſionum gen rales cauſſa ſunt tres, honeſta, cauſſaria, ignominioſa: Honeſta eſt, qu tempore impleto militia datur, Cauſſaria, cum quis vitio animi v corporis minus idoneus militia renunciat. Ignominioſa cauſſa eſt, cu quis propter delictum ſacramento ſoluitur.* Quibus verbis inflecter pores & deducere dici *cauſſariam miſſionem*, quæ exhibetur ob ſ niſtram, & aduerſam valetudinem, qua Lucius in induuias aſina les commutatus eſt implicitus, dum more non ſueto cogitur ta ſpatioſam viam præterire. In hac ſignificatione *cauſſarii milites* d cuntur a Liuio in vij. ab vrbe condita lib va'etudinis ſiniſtræ cau ſa miſſi. Liuii verba ad hanc ferme ſeriem ſe habent. *Tertius exer citus ex cauſſariis ſenioribuſq; a Tito Quinto ſcribatur, qui vrbi m œ nibuſque præſidio ſit.* Palladius libro primo, *cauſſationem, inualitier* quandam & *ægrimoniam* appellat potius, quam morbi cauſſam, ſi ſcribens: *Sed quia ſolet his omnibus ad ſpeciem cuſtoditis occultiore nexam tectior ſeruare natura, ipſam quoque ex incolarum ſalubrita te noſcamus, ſi fauces bibentium pura ſunt, ſi ſaluo capite in pulmon bus ac thorace, aut nulla eſt aut rara cauſſatio.* Spartianus in Ha driani vita *cauſſarios* dixit pro *valetudinariis*. Eius verba ſunt hæc *Poſt hac profectus in Gallias omnes cauſſarios liberalitatibus ſubleua uit, Tranquillus.* Ni fallor, de *cauſſariis* in hac ſignificatione mem nit Plinius natu. hiſto. libro xxv. ſonticos & valetudinarios intelli gere volens, ita ſcribit: *Vetant dari ſenibus, & pueris. Item mollibu ac fœminei corporis animave exilibus aut teneris, & fœminis minu quam viris. Item timidis aut ſi exulcerata ſint præcordia vel ſumeñt nimium ve ſanguinem excreantibus, cauſſariis, vel latere vel fauci bus.* A *cauſſa* vel a verbo *cauſſor* quod ſiniſteritatem valetudini cauſſari poſſunt, cauſſariorum cauſſariæque miſſionis inclinamẽ tu fit, a quo verbo *cauſſarius* pro quod eſt *cauſſatius* honeſtius, in flectitur vel a Plinio in epiſtola volumini ſuo præpoſita. Itidẽ no diſſimili ſignificantia *cauſſatius* apud Apuleium leges, libro tertio Floridorum: *Libro etiam conſcripto plenius gratias cauſſatiuſq; libr mandabo:* etiam ſi ſcribant inibi *capacius* nõ pauci. Volumina pro miſcua

miſcun *canatius* adhuc ſeruant, quod tamen haud improbo, vti *canatius* dictum ſit pro eo, quod eſt *reſonantius*, altiloquo canore.

Quæ ſint Roſæ laureæ, obiterq. Vergilii carmen adamuſſim diſcuſſum.

APuleii pariter verba ſunt hæc ex iiij. lib. *At ne conuallem quidem viſpiam, niſi tantum ripæ fluuiatilis marginem denſis arboribus ſeptam video: ſed arbores in lauri faciem prolixe foliatæ in modum florum inodorij porrectos caliculos modice punicantis, quos equidem fragrantis minime rureſtri vocabulo vulgus indoctum roſas laureas appellat, quarumq; cuncto pecori cibus lethalis eſt.* Exploratiſſimum compertiſſimumque habeo non a triuialibus ſemitariiſque profeſſoribus verum a literarum apicibus & anteſignanis hæſitari talli pedari ruminantibus & recogitantibus, quę ſint hæ *laureæ roſæ*, quæ medelam præſentariam hominibus, ceterum belluinis venena præſentaria ſint. Nobis, omni, quod aiunt, pede ſtandum eſt, ne quid torta poſteritas indaget, quod integrum & abſolutum opera noſtra reddi poteſt. Sed vti plenius & apertius intelligas, operæ pretiũ erit Pliniana verba eadem pene contexere. Sic enim ait in decimoſexto libro natu. hiſto: *Et quamuis herba Sabina dicatur rhododendron, vt nomine apparet, a Græcis venit, alii nerin vocauerunt, alii rhododaphnen, ſempiternum frõde roſæ ſimilitudine, caulibus fruticoſum, iumentis capriſq; & ouibus venenum eſt. Idem homini contra ſerpentem remedio.* Porro quam diſparata ſint hæc duo verba Pliniana *caulibus fruticoſum*, ab Apuleianis notis lector candide, cum cetera pene gemina ſint, & quam maxime germana Videtur enim ſignificare Plinius iſtud *rhododendron* caulem foliatũ fruticoſum habere vel inde frondeſcere, & tamen ſi apud Apuleium *prolixe* pro eo quod eſt vndecunq; & in caule & in cacumine legas, non ſentit cũ Plinio Apuleius, quippe cum hic tantum non Plinius cauliculum fruticoſum atq; ramuloſum eſſe *rhododendri* ſignat. Si vero *prolixe* capis pro eo quod eſt ſublimiter & alte manifeſtario diſſidio diſſentaneaq; ferme *ἀκλωπαθείᾳ* deſciſcunt auctores Noſti enim cauſſam nuncupatim a Plinio truncũ arboris intimũ dici. in quã ſententiam idem in vndecimo natu. hiſto libro ſcribit? *Locuſtam in ſpinæ cauli infixa oua generare:* Ab eodẽ *decauleſcere* verbũ prolatũ. Operæ pretiũ erit adhibita trutina & acri iudicio ſuſpendere vtriuſq; verba & eoſce concordes reddere & vnanimes, quod fiet ſi apud Pliniũ in pro *caulibus caliculis* leges nec ſecus vitilitigatores legi debere inniteſcant. *Calices* enim *rhododaphnes* Plinius intellexit eos flores, quos noſter Apuleius *caliculos* appellat, quia preſſula ſunt rotunditate & ſimilimi *calicibus* fundo anguſtioribus, & ab initio lenticulari figura tubo, eoloque ſimili calicularimque patulis. *Roſam lauream* Lucius nuncupat, Plinius *rhododaphnem* *παρωνύμως*, ad libellam & ad verbum ex Græca literatura dictione deflexa. *ῥόδον* enim *roſa* dicitur: inde *ῥοδών* i. *roſarium* vocatum: *ῥοδοδάκτυλος ἠώς* hoc eſt, *aurora*

manciolas roſaceas habens ab Homero dicitur eo, quod eiaculetur radios flammigantes, qui digitos roſeos æmulantur. *Rhodinum* vocat *Oleum* Plinius hiſtoriæ natu. libr. xv. ex roſis factum ſcilicet & compactum. *δάφνη* laurus. Vnde nomen cõmentitium de puella ab Apolline dilecta Daphnona Martiali ceteriſq; *Rhododendros* appellat, veluti *arboream roſam* vocites, q ppe cũ Græcis *δένδρον* κ𝑎ὶ *δένδρεον* appellatur *arbor* ex cuius voculæ iucundulo diuergio picus ex auitio notiſſimus *δενδροκολάπτης* appellatur, cũ atticiſmo *κολάπτω* pro *ferio* dicatur, qui quoniam ſæpicule & identidẽ quercum tundit *δρυοκολάπτης* dicitur. Hinc Plautinum illud ex iis in Aſinaria: *Sed quid hoc quod picus vlmũ tundit: Non temerariũ eſt.* Adde p orientalẽ plagam itinera Alex. recenſentem Strabonẽ de *roſis laureis* non tacuiſſe *Erat arbor*, inquiens lib. xv. *lauro ſimilis, qua guſtata iumenta omnia cũ ſpuma in morẽ comitialis morbi emoriebatur. Spina quadã fructibus ſiue fruticibus in terrã fuſis, quẽadmodũ cucumeres, erat ſucco plena, cuius aſpergines in quodcunq; animal incidiſſent, id oculis excæcabant capiebantq;*. Hæc Strabo li. na hiſt xvj. *Rhododẽdron* Plinius hiſce verbis nominat: *Aliud genus in eodem Ponti ſitu viget ex annona mellis, quod ab inſania quam gignit manomenon vocãt, id exiſtimatur contra hi flore Rhododendri, quoq; ſcatẽt ſylua*. Fruticoſumq; pene pterii caulibus, ſi lectionẽ vulgariũ exẽplariũ pbamus, poſſet a Plinio nũcupari *Rhododendron*, ex Strabone, qui ait, *ſpina fructib. in terram fuſis*. A Plinio quoq; de *Rhododendro* fit mẽtio li. 23. Cõtonus his ſuffragatur, ſubſcribit, ſuccinitq; Palladius: *Aduerſus* inquiens *mures agreſtes. Apuleius aſſerit ſemina bubulo felle macerãda antequam ſpargas, nonnulli rhododaphnes foliis aditus eorum claudunt, qui roſis his, dum in exitu nituntur, intereunt.* Non *citrum* nec aliam arborẽ in ij li. Georgicon intelligi diſceptant neoterici non infra claſſem ſed capite cenſi. Ceterum *Rhododendron*, Maronẽ hiſce verſib. ſignificaſſe, quo Perſarũ *δυσωδία*, hoc eſt, graueolentia leuetur:

Media fert triſtes ſuccos tardumque ſaporem
Felicis mali, quo non præſentius vllum
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ.
Miſcueruntq; herbas, & non innoxia verba
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos faciemque ſimillima lauro
Et ſi non alium late iactaret odorem
Laurus erat, folia haud vllis labentia ventis
Flos ad prima tenax, animas & olentia Medi

Ora fouent illo & ſenibus medicantur anhelis. *Roſas laureas* Maronîani verſus indicare vidẽtur, & non indicare videntur, & non iudicare hoc conuenit cũ *Rhododendro*, ꝙ inquiat in Media gigni. Antidotũ & Alexipharmacũ eſſe cõtra venenata cataporia, & nouercalia potoria, & id ſimiliter cũ *rhododendro* conſentaneum. Cõuenit quod eſt facie ſimillimum lauro, & quod folietur frondibus hyeme

neui-

neutiquam deciduis, ſed perpetuo virentibus, vt fortaſſis *prolixe* ꝑ diu & ducabiliter, & perpetue dixerit Apuleius. Id refractariū eſt & diſſentiens, q̃ inquit *ipſa ingens arbos*, cū per humū ex Strabonis auctoritate *rhododaphne* repat, quod & Plinius indicare videtur. Eo pariter *malum aſſyrium* a roſa laurea differt, & oppido diſſentit, q̃ inquiat odorē iactare, quippe cū Lucius eſſe inodoratū oſtēdat. Id dubium & ambiguū quoq; an *animas & olentia Medi ora fouent illo*. Hæc ſatis ſuperq;. Vereor enim ne lectores ſtudioſos offendam, quos reuereor. Ne ex laconiſmo in loquaculum idiotiſmū ſermonem moleſte deriuans cetera lecturientes minorer.

Examine perſpicaciori ſcrutinioq; ſcrupuloſiori quid ſit bonus euentus enarratum.

EIuſdē ab his non longule diſſita verba ſunt: *Tunc inuocato hilaro atq; proſpero euentu curſu me concito proripio.* Quam plurimi expertes eruditionis alloquor παχυλῶς & craſſa quod dicitur Minerua quorum ingenium, vt ſalſum apophthegma eſt apud Lactātium, *cimeriis* attritatibus inuolutum, quorum mētes amētes ſunt, (vt ait Auguſtinus) quoſcedine quadam ſemiſepulti, velut ꝑ nebulam cūcta deſpicientes nō diſpicientes, hallucinantur, ſic interpretātes *euentum, ſucceſſum rei*, quod ante Theognium, vt Lucilius inquit, nullus ignorauit. Porro ego reperio iugi lectione cōtinentiq; indagatu Romanos *Euentum* Deū coluiſſe, vt pennitate feliciſſima per eū omnia nobis ꝓſperarentur fortunarentur & felicitarentur, quem vt colebant ſemper & præcipue, quotieſcunq; proſperiter & auſpicatiſſime nobis omnia ꝓuenerunt, Plin. lib. 36. vicē numinis bonum *Euentum* cultum ſignificare videtur, hiſce verbis: *Romæ Praxytelis opera ſunt, Flora, Triptolemus, Ceres in hortu Seruilianis. Boni Euentus, & Bonæ Fortunæ ſimulacra in Capitolio.* Quis non videt *Bonū Euentum* Varronē ſignificaſſe in re ruſtica lib. 1. cū ſic inquit: *Item aduenerор Mineruam & Venerem, quarū vnius procuratio olei, alterius hortorum, quo nomine ruſtica vinalia inſtituta, nec non etiā precor Lympham ac Bonum Euentū, quoniam ſine aqua omnis arida ac miſera agricultura, ſine ſucceſſu ac bono euentu fruſtratio eſt nō cultura.* Deū nimirū eſſe indicat cū ſubſequitur: *His igitur deis ad venerationē aduocatis ego referam ſermones eos.* In hanc ſententiā pedib. ire videtur, & Donatus in Hecyra fabula in eius interpretamento loci: *Hanc videre ſemper optauimus diē, cū ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrē, euenit, habeo gratiā diis.* Inibi Donatus ad hanc ſententiam ſcribit: *Euenit, proprie euenit, ideo & bonus ū euētus dicitur*: Poſſē de *euentu* plura, ſed hæc affatim ſatis & ſuper.

Quid oculus Iuſtitiæ & de Hieroglyphicis nonnulla nec faſtidienda nec inſcita.

LVcius 2.3. quoq; lib. ait: *Hac ſolus & iuſtitia teſtatus oculū.* Quid eruditionis penitioris & interturbanæ ꝑ ſeſe ferre videtur *oculus iuſtitiæ*, quia nā cā memoretur a Lucio pauci ſunt, q̃ nouerint.

Ego publice iuſſus a Bononienſium ſenatu inter profeſſores humanitatis aſcriptus, plauſibiliter & fauorabiliter interpretatus ſum, hoc ſcholaſtici fere omnes haud ignorant, mutatorum Diodori ſententia libro quarto interpretamento, qui Hieroglyphicos, hoc eſt Ægyptiorum ſacroſanctos apices, quos Apuleius de Aſino Aureo libro nouiſſimo vocat *ignorabiles*, quippe cum nefas ſciri profanis eſſet emetiens atque recenſens, inquit: *Hieroglyphicis vtique literis oculum iuſtitiæ ſeruatorem, & totius corporis interpretari veſtitum.* Huic germanum ferme & cognatum memini legiſſe, ni fallor, Græcanico opuſculo, vbi Hieroglyphici deſcribuntur apices. Ergo igitur callenter & obſeruanter rituales Ægyptiorum libros, ſcit Apuleius & harum præcipue literarum, vtpote qui de his quædam alibi tradiderit ſignificare volens, eum quem Ægyptii Hieroglyphicis deſcribunt *iuſtitiæ oculum*, quem ſculpunt ipſi iuſtitiam denotantes frequenter ſubinde identidem & ſic peculiariter nominat *oculatam iuſtitiam*, quã ita fictitabant ſculptili marmoratione, lineariſq; figuræ megalographiaq; quippe vt ea proba improbaque lynceo obtutu & perſpicaciſſimi acie cuncta conſpiciente & conſpecta librante, quemadmodum ex aduerſum *excæcatam fortunam*, quæ nullum bonorum quemadmodum malarum rerum diſcrimen habet. Cæterum ne quid ambigatur inertia ſterilique properatu, de literis hiſce *ignorabilibus* pauca dicendum. Sunt Ægyptiorum literæ variis animantibus extremitatibuſque hominum atque inſtrumentis, ſed præcipue artificum perſimiles, non enim ſyllabarum compoſitione aut literis verba eorum exprimuntur, ſed imaginum formatarum ſignificatione vſu memoriæ hominum tradita. Scribunt quidem *accipitrem, crocodilum, ſerpentem, hominis oculum, manum, faciem* & cetera huiuſmodi: *Accipiter* rem denotat cito factam, quoniam hæc aliarum ferme omnium auis ſit velociſſima? Transfertur hæc notatio ad domeſticas res, quæ velociter fiant. *Crocodilus* malum ſignificat, *dextra manus* digitis paſſis, liberalitatem deſignat, *ſiniſtra* vero compreſſis, tenacitatem atque auaritiam. Eodem modo & cæterarum corporis partium figuræ atque inſtrumẽta aliquid certum notabant, quæ memoria hominum longo vſu ac meditatione obſeruata veſtigio, quid ea exprimerent, internoſcebant. Hæc ex Diodori Libro I. II. Cæterum mirari non debuo *ſiniſtram manum* parcitatem auaritiam denotare, de ſententia Diodori quæ Lucio Apuleio libro metamorphoſeon vndecimo liberalitatem ſignificat, vti duorum ſcriptorum diſſidium repugnantemque diſſenſionem iudices. Libuit Apuleiana verba ſubſtituere: *Quartus æquitatis oſtendebat indicium deformatam manum ſiniſtram porrecta palmula, quæ genuina pigritia nulla calliditate nulla ſolertia prædita videbatur æquitati magis aptior quam dextera.* Verum qui coperent auctores conſonos & concordes efficere, a parcitatem diſtinguerent a liberalitate. Hieroglyphicas literas his pene

verbis delineauit Apuleius & deſcripſit: De opertis adyti profert quædam libros literis ignorabilibus prænotatos, partim figuris huiuſcemodi animalium concepti ſermonis compendioſa verba ſuggerentes, partim nodoſis & in modum rotæ tortuoſis: capreolatimque condenſis, ait curioſitate prophanorum lectione munita. Has ignorabiles literas deſcribit ardens & arduus Poeta Lucanus his verſibus:

Nondum flumineas Memphis contexere [illegible]*los:* Quas feras volucres & armenta ſiliceo ſculptu figuraſſe ſcribit, cum ita cecinit:

Pictaque ſeruabant magicas animalia linguas Quæ fuerit Apuleio cauſſa, quod ſuſcitabulum cum *oculo iuſtitiæ* & concertatim & *ſolis oculum* connumeraret hæc eſt, quoniam multioculus eſt, & perſpicuo lumine, cuncta de cælo contemplatur atque rimatur. Plinius libro ſecundo naturalis hiſtoriæ ſignat his verbis: *Sol eſt præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens*, vt principi literarum Homero placuiſſe in vno video eo, *Quem mundi mentem atque animum* Plinius & Macrobius appellauerunt, quæ eumque a coruſcamine fulgido, ſplendicantique fulgore, *phanetæ* Græci nuncuparunt.

Quid huiuſce inatum ſit, & quatenus in verbo muſtellatis Apuleiano.

NOn hebetiori indigēt indagatu Apuleii verba, quę hiſce paululum anteeunt: *Sic inmodum ſuperbi iuuenis Adonis vel muſtellatis peplis laceratis, atq; diſcerptus.* Cui pene diſcholo amuſo ex a literis extreme retorrido, tabernaria non videtur & pene monſtroſa huiuſcemodi verba, Eruditi quam plurimi cenſent, quemadmodum reapſe eſt, maculoſum codicem, ſubſtituendumque eſſe hæc ſubiure, pro eo quod ἀπαρέγκαλος in fronte inobſeruanter, & ineduicate ſcriptum eſt, *muſtellatis peplis laceratis atque diſcerptis domo proturbor.* Hoc pene ſenſu Telephronem iuuenis cadaueroſi cuſtodem a Philodeſpoto, quod vtrique nomen, amatorem dominæ reſultare videtur, ceteriſque conſeruis ſciſſilibus induculis, atque veſtimentis articulatim fruſtillatimque deruncinatis, atque diſcerptis eſſe repulſum, quæ veſtimenta *muſtellino* colore fuerant infecta. *Muſtellatum* colorem non ſeciorem, neque diuerſum cenſentes ab eo, quem *muſtellinum* Terentius appellat, vti *peplos muſtellatos* appellat *muſtelæ* colore coloratos, qui ſubluteus, ſubliuidus, ſubphœniceus & ſubruffeſcens eſt. *Muſtelam* veluti murem productum & longum vocitatam. *Telon* enim longum dicitur, vt interpretatur Seruius. hæc Græcis Γαλῆ dicitur domi animal, ex cauernis & hypogæis, hoc eſt, ſubterraneis cauis ſerpentes extrahens & conficiens, in Apſimachia, hoc eſt, principio dimicationis ruta ſe muniens, adeo natura, vt obiter Plinianis verbis vtar, nihil voluit eſſe ſine pari. *Ictidi muſtelæ*, quam Theodorus apud Ariſtotelem libro ſecundo de animalibus *viuerram* interpretatur. genitale oſſeum ineſt. Ibim, coruum, muſtelam ore parere opinatus eſt

antiquitatis omniiugis conſenſus. Ouidiuſque ex Anaxagoræ ceterorumque id genus ſcriptorum naturalium ſententia, quos affatim, abundantiſſime, redundãter, atq; ſuperfluenter Ariſtoteles re- ... poat volumine de generatione animaliũ 3. Ad hoc obiter annota, *muſtriculum* eſſe regulam in qua calceus induitur, quemadmodum cognato, germanoq; ſignificatu *tentipellium* machinulam vocitarũt, cuius tendore, explicatiliq; mechanemate pelles in pelle ſuina pelliones explicãt ... haci tetractu. Ceterũ ſuperuacaneis & ſuperadiectis his antariis omiſſis, cũ re ipſa cõgrediamur. Cõpertiſſimũ eſt *peplum* regillã eſſe, pretioſamq; veſtem: qua præcipue conſueuit vti Pallas. Hinc ex Æneidos lib. 2. id Maronianum exiit: *Crinibus Iliades paſſis peplumque ferebant*. Fluxutis & delitiis vtiq; ſeruiens eſt apud Homerũ peplum, quod euiratis, eneruatis, atq; reſolutis Phrygibus ſatyrico quodã morſu traditur, cum eos ſcilicet *helceſipeplos* appellet, hoc eſt, peplum trahentes. Homeriacus hic verſus eſt: αἰδέομαι τρῶας καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους. Quem verſum, vt ſatagens & perproperus iidem proſim. Tullius aduocat ſępicule, & identidem Cæſarem liquido & perſpicue taxans & vellicans, quẽ caudatam veſtem, & quod Symmachus improbauit puluerem commouentẽ induiſſe, frequentiſſimeq; geſtaſſe Tranquillus annotauit, proindeq; Syllam dixiſſe puerum male præcinctum cauerent, & tunicis dimiſſitiis, vt obiter Plautinum verbum vſurpẽ, notabilem. Refert Macrobius Ciceronem facetoſum ledoriis & vrbanitatibus pręſcatentem interrogatum, cur in eligendis partibus erraſſet, quoniam inquit præcinctura me decepit. Hæc hactenus. Neoterici non pauci conſtanter & contumaciter approbant, quos ex ingenii ingenui cãdore compertum habeo in meam ſententiã: nam & ea probior eſt, haud ægre tranſituros eſſe, niſi, vt dici ſolet φιλαυτία his glaucoma ſcotodiniaſq; ob oculos obiiciat, vti ſua amentiſine riuali, quoniam, vt auctor eſt Auſonius, diligimus, & vt emphaticoterõ dicam amamus & nęuulos. In emaculatiſſimo codice, defrecabili, eruderato, & ad æquilibriũ ſinceriſſimo, cuius mihi ſititori nouitatis copiã fecit Cæſar profeſſorũm haud ſane ineruditorum, qui publicitus Ferrariæ ingenuas artes profitentur, in eo ita ſcriptum reperi: *ſic in modum ſuperbi iuuenis Adoni, vel muſa vatis Pandoleidos*, quam lectionem plauſibiliter excepi, atq; gaudialiter & hilaribunde, prorſus eam ſynceram, puram, & genuinam aſſerens, diſpunctorioque obeliſco cetera cenſens eradendia. Quid hac ſcriptione comparationi conuenientius, atque cohęrentius, in modum Adonis laceratum ſeſe, cum prius & Orphei dixerit. Adonim a Marte in aprum commutato necatu hominem exiſſe ſcribunt eruditi, cuius impetum fulminei dentis, obliqui, & arcuatim falcati fugientem protinus Venerem dumeta calcaſſe, roſamque ex eius cruore genitam. Non me præterit hoc ab aliis ſecus memorari. Cum feciſſet Adonis mentionem, conuenit

conuenit & de Orpheo, qui quod tractum populis fuit auctor amorem in teneros transferre mares, citraque iuuentam ætatis breue ver, & primos carpere flores a ſpretis ciconum matribus attuatim, fruſtillatim, membratim & articulatim & minutatim deartuatus eſt. Quod tamen inuentum, præpoſtera libidine ſcilicet abuti, Thamyræ fuiſſe ſunt auctores idonei. Nihil hoc codice ſyncerius, & eruderatius ſenſu tali Ego *in modum Adoni laceratus, atque diſcerptus in modum vatis*, hoc eſt, Orphei, *muſa Pimpleidos* ſubintellige *filiu*, Græcis ſcriptoribus conſuetudinaria, ſolitaque figura, vti ſic inquiatur *Octauius Iulii* & filium ſubintelligas, quod redundanter & ſuperfluenter apparebit, Græcis verbis, quæ commodum ſubiungemus. Hac graphica lepidiſſimaque elocutione ſcatent eruditi, latialis, & erotundati eloquii, qua figura loquẽdi verbis hiſce Sueto vtitur in Iulio Cæſare, etſi maculoſa ſint exemplaria peruulgatiora. Rhodum ſecedere ſtatuit & ad declinandam inuidiam, vt per otium ac requiem Apollonio Molonis clariſſimo tunc dicendi magiſtro operam daret. Plutarchi in vita Cæſaris hæc ad hanc ſententiam commodiſſima verba ſunt. *Syllanarum partium viribus, cum domum ab amicis vocaretur Rhodũ nauigauit,* vbi per otium Apollonio Molonis, vnius etiam auditor erat, operam daret. Nil ex Tranquilli codice immutaſſem, niſi in Græco Plutarchi codice μόλωνος legeretur, id eſt, Molonis. Apollonium Malacum & Molonem diſpares & diſtinctos Strabo refert, libro 14. vt Apolloni id ætatis Rhodi literas profitentibus pater fuerit *Molo* Cur Molo dictus ſit Strabo, Apollonius & *Molo* diſtinguente particula & dimetiente legimus apud eundem auctorem. Tandem ad occepta regrediamur, quatenus eſt caſus, hoc eſt, genitiuus *Pimpleidos*, & ad muſam *Calliopen* referas, ex qua genitus Orpheus, *Pimpleidos* prolatum erit, veluti *Caſtaliæ* dicas & Heliconiæ. Græcus eſt caſus ab eo, quod eſt *Pimpleis Pimpleidos*. Sunt qui *Pimplei* legant & ad vatis vocabulum referunt vti *Pimpleium* vatem Orpheum vocitent examuſſim & ad libellam, quippe cum apud *Pimpleida* ab Calliope nutritus ſit & genitus, quod Argonauticon libro primo verſibus his Apollonius indicat:

> Πρῶτα νῦν ὀρφῆος μνησώμεθα. τόν ῥά πότ' αὐτὴ
> καλλιόπη θρῆικι φατίζεται εὐνηθεῖσα
> οἰάγρῳ σκοπιῆς πιμπληίδος ἄγχι τεκέσθαι.

Hoc eſt, *Orphea num primum verſu propiore canamus,*
Quem prope colliculos peperit Pimpleidos alma,
Calliope Oeagri compreſſu & ſemine Threcis. Apollonii gloſſularii de *Pimpleide* non indigna relatu ferunt, quæ ſubſcribere libuit πιμπλίας χωρίον κατὰ πιερίαν, οἱ δὲ ὄρος θράκης, οἱ δὲ κρήνην καὶ κώμην τῆς πιερίας. Latialiter tumultuario properatu occupatiſſimoq; noctiſurgio ita tranſtulimus: *Pimpleas locellus iuxta Pieriam, alii autem*

fontem & pagum Pieria. Ianoſa de conſilio Chironis in expeditionem colchicam deduxiſſe refert Apollonius Orpheum, vt eius mulcimine melico, & mellifluenti nectareoque fidicinii cauſſatus affamine Sirenas ipſas demulceret. Sunt auctores qui ſcribant Philemona non Orpheum dixiſſe. Hæc ita citius & gratius dicuntur hellenismo ἡρώδωρος δύο εἶναι ὀρφεῖς φησιν ὧν τὸν ἕτερον συμπλεῦσαι τοῖς ἀργοναύταις. Φερεκύδης ἐν τῇ ς. φιλάμμωνά φησι. καὶ οὐκ ὀρφέα συμπεπλευκέναι. εἶναι δὲ ὀρφέα. κατὰ μὲν ἀσκληπιάδην ἀπόλλωνος καὶ καλλιόπης. κατὰ δὲ ἐνίους οἰάγρου καὶ πολυμνίας. ζητεῖται δὲ διά τι ὀρφεὺς ἀσθενὴς ὢν συνέπλει τοῖς ἥρωσιν ὅτι μάντις ὢν ὁ χείρων ἔχρησε μὴ δύνασθαι τὰς σειρῆνας παρελθεῖν αὐτοὺς ὀρφέως μὴ συμπλέοντος, οὕτως ἡρώδωρος. Lini tres præcipui habiti diſcipuli. Thamiras, Orpheus, Hercules. Hercules citharam diſcens cum ingenio eſſet tardo ob eamq; rem vapularet ira motus Linum cythara peremit. Auctor Diodorus libro quarto. Hinc id Plautinum procliuiter diſpaleſcet in Bacchidibus: *Faxo tam erit Linus, & ego Hercules, cum diſcipulus in præceptorem minaciis ampulloſis excandeſceret.* Qui *mutellatis peplis*, legi debere diſceptant, fulciunt & oppilant opinionem ſuam Terentiano carmine, quod in Eunucho reperies: *Hic eſt vietus, veternoſus, ſenex colore muſtellino.* *Muſtellinum* colorem ſubliuidum Donatus interpretatur. Ceterum ipſi viderint, hæc ego nec probo, nec dicta refello, etiam ſi *muſtellinum* dixerit. Terentius non *muſtellatum*. Ad hoc, cur Telephron potius *muſtellino* quam alio ab hoc diuerſo colore ab Apuleio referetur, poſtremo cur veſtimenti colore nominaretur.

De coptiticis aggeribus & Apuleii nodus. Enodatius explicatus.

VErborum Meandri quidam gryphi, ſcirpi, ſpiræ, & inuolucriſcula ſunt apud eundem ſcriptorem in ſecundo de Aſino aureo lib. ad quæ declaranda, interpretanda & explicanda ferme omnes eruditi ad extremum vſque ſudorem diſſudauerunt. Verum Marte noſtro primulum diuulgatæ ſunt, & in tantum emanarunt, vt rapinatores, & bonarum male interpretationum lauernæ ne dicam lamiæ pro ſuis inuncent, atque dilapident: *Miſerere per cœleſtia ſydera, & adepta cœpttitica, & per incrementa Nilotica & arcana memphiſa, ſiſtra phariaca.* Prototypis & idiographis exemplaribus fidelioris antiquitatis, velut anſam adminiculamenta præſtantibus, interpretamur fidelius & ſyncerius fortaſſe quam reliqui, quos codices implanatores atque deceptores errare coegerunt, tu lege non *adepta cœpttitica*, quæ mera verborum monſtra ſunt, ſed quæ genuina germana & domeſtica ſunt, *adepta coptitica*, interpretareque *adepta*: vti neutrum ſit, non participium, quæ loquendi figura claſſiariis auctoribus eſt peculiaris, quemadmodum, Propertio *arata* pro arationibus:

culta

culta Cereris pro prædiis & ſatiuis agris qui coluntur. Hac elocutione conſuetudinaria & domeſtica Vergil. vtitur georgicon lib.3.

> *His animaduerſis inſtant ſub tempus, & omnes*
> *Impendunt curas, denſo diſtendere pingui.*
> *Quem legere ducem, & pecori duxere maritum.*

Vbi malim *pingue* hac elocutione, quã participium quandoque deducit ad neutrum dici, quam moroſam nimis, & probis auctoribus refragantem Seruianam auctoritatem ſequi, *pingue* ſcilicet tantum non niſi Latinum eſſe, cum ſecus *pinguedo* & *pinguitudo*, Latina non ſint. Exponere *adepta Coptitica* eos aggeres, & lutamenta, quos roſtellis hirundininis nouimus, ex eruditorum ſententia, opponi ſæuienti, exundantique Nilo, velut obices & offenſacula ad excludendos impetus Niloticos, ne *Copton* inſulam diruant exfundent atq; labefactent. Conſentaneum enim eſt, & veriſimile ſenem *Zaclum*, ſiue (quoniam ſic alibi ſcriptum animaduerto) *Zachariam*, Iſiacum & Ægypriacum ſacerdotem precari per ea ſuffragia, & adminiculamina, quæ lutamentis apportatis hirundines *Copto* inſulæ Iſidi ſacratæ ne dirueretur, opponere conſueuerunt, quibus obiectamentis, *Coptos* ipſa ſtatuminari quodammodo ſolita erat & opilari, quæ vti facilius intelligas, ſubnectere libuit, atque ſubſignare Pliniana verba ex lib. 10. na. hiſt. *In Ægypti Peracleotico oſtio molem continuationem nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt ſtadii fere vnius ſpatio, quod humano opere perfici non poteſt. In eadem Ægypto iuxta oppidum Copton inſula eſt ſacra Iſidi, quam ne laceret amnis, iidem muniunt opere incipientibus vernis diebus palea & ſtramento roſtro firmantes, continuatis per triduum noctib. tanto labore vt multas in opere emori conſtet, eaque militia illis cum anno redit ſemper.* Hactenus Plin. Proinde *adepta coptitia* ſcitiſſime & ſcienter *ea lutamenta* intelligo, quæ continuatione iugi adipiſci ad ſtabiliendam *copton* mos eſt hirundinum. Idem nimirũ Papinius, in 3. Syluarum affirmat hiſce verſibus:

> *Te præſide noſcat,*
> *Vnde paludoſi fœcunda licentia Nili*
> *Cur vada deſtituant, & ripa coerceat vndas,*
> *Cecropio ſtagnata luto.*

Domitius commenticiis quibuſdam affanniis, quæ ſunt vti dici ſolet, veteris ægroti ſomnia neſcio quid vaniloqum de *Saitico* Nili oſtio cõminiſcitur, cum *Cecropium lutũ* hirundinũ aggerẽ intelligere debeas, ex Attica vrbe oriunda Pandione patre, hirundine, cui vrbi rex primus *Cecrops* ille fuit, q Diphi es, hoc eſt, geminæ dupliciſq; naturæ nũcupatus eſt, cũ nexũ coniugialẽ primus cõiunxerit & cõſerruerit. De *Copto* inſula fit apud Strabonem lib. 16. mentio: *Nemos & præfectura & Toparchia Nilotica fuit inſula Coptos.* Obiter

& parerga, quoniam veluti illectamentum diuerticula obiectum eſt, de Nilo nitidiora quædam & remotiora addenda ſunt auctaria, primum vocaſſe *Nilum* vetuſtiores *Melonem*. Quapropter velut ænigmatiſtes Auſonius ſignificare volens literis oppido, quam literatis, literas, paginam papyri, atramentum calamumque, ſic inquit: *Cum tibi Cadmi nigellas filias Melonis albam paginam notaſque furuæ ſepiæ, Cnidioſque nodos.* Id itidem explicatu, quia iucundum erit & ſcitulum, quia frugi & vtibile, Nilum æſtiuo quoque redundatu & effluuio ſolitum fuſius euagari, præcipue flantibus Eteſiis vice coloni fungens Ægyptiis ſementem tantum non proiicientibus Niloticis vndis lepido pinguiq; fomento nutricantibus. Cum creſcit reges aut pręfectos nauigare eo nefas iudicatum eſt. Auctus eos per puteos menſuræ notis deprehenduntur. Iuſtum incrementũ eſt, cubitorum ſedecim, in duodecim cubitis tamen ſentit Ægyptus. In tredecim etiamnum eſurit. Quatuordecim cubita hilaritatem adferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delitias. Hoc Niloticum incrementum apud *Memphim* Nilometrion habet. *Nilometriõ* eſt puteus quidã in Nili ripa ex integro lapide cõſtructus, in quo & maxima, & minima & mediocria Nili incrementa adnotantur. Nam putei aqua cum Nilo pariter creſcit. Sunt in putei pariete notæ quædam incrementorũ omnium menſuræ. Hæc itaque obſeruantes cum aliis notant, vt incrementa cognoſcant. Nam ex his ſignis, ac diebus multo ante futuram Nili excreſcẽtiam cognoſcunt. Idque ex omnibus prædicunt quæ res profecto agricolis ad aquarum conſeruationem, & aggerum & canalium effoſſionem, principibus vero ad prouentus vtiliſſima eſt. Hæc Strabo libro 17. geographiæ, eadem pene Diodorus lib. primo, non pauca Plinius lib. quinto. Adhæc decurſus haud inutilis & exorbitantia ſit, vt id Lucani plenius pleniuſq; noſcas ex lib. 8.

Hunc genuit cuſtos Nili creſcentis in arua
Memphis vana ſacris. Vbi diſpulſis, abſentatis, auerruncatis, amandatis & amotis nugalibus ſcholiis, quæ per delitia nedũ diſcenda ſunt, ſed dediſcenda interpretare cuſtodẽ Nili proſpiciẽter & ſciẽter appellatũ, & quo pacto Nilus creſcat & decreſcat, Nilometriũ impleatur, an depleatur. Ad aggeres Niloticos hæc aggera nedum hirundinea ſed humana opera fieri Niloticos aggeres manifeſtat, Iuriſconſultus Vlpianus Digeſtis de extraordinariis criminib. hiſce pene verbis: *Si quis arborẽ ſycomorum exciderit. nam & hæc iudicantur extra ordinẽ non leui pœna, idcirco quod hæ arbores colligãt aggeres Niloticos per quos incrementa Nili diſpenſantur, & coercentur, & diminutiones aquæ coercentur. Cõmata etiam & diacopi, qui in aggeribus fiunt plecti eos, qui id admiſerunt.* Quod occurrit incidenter adde: *Thalamiphoris nauigiis* principes Ægyptios nauigaſſe Strabo refert. Huc Satyrographi Poetæ vergit illud. *Et circumducto vehitur per rura Phaselo.* *Thalamiphora* nauigia nil aliud ſunt, pręterq̃ regiæ

regiæ quædam naues & pomparicæ ſiue his ſimiles, quibus reguli noſtrates tabulamentis prætoritiis & auguſtalibus inſignitis vehi cum gratia conſueuerunt, peculiari domui ſimillimæ thalamis, cœnationibus. At hæ voluptariæ ſunt & geniales. Hos dictione ſignificantiſſima & perquam venuſtiſſima vernacula ſimplicitas *Bucentauros* appellat magnitudine, Græcis rebus maximis aſſuetis *bu* ſyllabam præponere. inde *bupedes* exoleti veſtipices, barbeſcentesq; pueri nuncupati, *buſicos* mariſca ficus, *bulimos* maxima fames, & *impatibilis bupina* ſitis ingens, auctore Gellio. *Thalamiphoris* forte non diſpares naues appellat, ni, quod vereor maculoſum ſit exemplar *Thalomigas.* Appianus, in Lybici procœmio. *Centaurus* nauis fortaſſis a tutela ſic appellata, de qua Maro Æneid. lib. 5.

> *Sergeſtuſque, domus tenet a quo Sergia nomen,*
> *Centauro inuehitur magna.*

Adde non paucos eſſe qui iubeant, obelo ſuffodi dictionem adeptra veluti ſufforaneam & ſuperuacaneam, ſuccidaneam vicariamque ſubſtitui, adoperata *coptitica* quidem dictione reſeruata, veluti ſyncera & irreprehenſibili exponunt *adoperta* quidam *velata. ſacra coptitica*, hoc eſt, *Iſiaca* & *Ægyptiaca*, quippe C. pro *Iſidi* deæ dicata. Id genus ſacrificia, quæ cælatim & opertim fiunt in ædibus ſeclusa & opertanea vocantur. Talia conſueuiſſe Græcos actitare palam eſt, nec opitulamine auctoritateque indigens exterieri, qualia fuerant ea, quæ in quadam ciſtellula deportabantur, peculiari ſacrificiis Iſiacis, de qua nec tacuit, Apuleius 2. quoque volumine de Aſino aureo: *Ferebatur ab alio ciſta ſecretorum capax, penitus celans operta magnificæ religionis quam ciſtulam deſcribit.* Nec vtique nouerunt interpretes a Tibullo:

> *Et Tyria veſtes, & dulcia tympana cantu,*
> *Et lenis occultis conſcia ciſta ſacris.*

Fortaſſis ab hoc Ægyptio ritu ceterarum, vt auctor eſt Apuleius in Trimegiſto religionum ſeminario, & reliqua deduxerunt, in Teſmophoriis *Canephoros* Athenienſes. Porro *Canephora* quid ſit, obiter explicandum. *Canephora* ſunt miniſtræ, & ciſtellatrices Veſtæ, ſeu quod idem numen eſt, Cereris, eius deæ ſacra portantes in quaſillo ciſtellulaque, quas Græci Canephoros appellant, non vt Græcæ literaturæ quidam imperiti volunt, *Canephoras*, κανηφόρας ſcribentibus, qui Græce ſcribunt, quas his haud abſimiles virgines Polidas appellatas Pompeius his explicat: *Caniphora mulier quæ fert canam, id eſt, qualum, quod eſt ciſtæ genus. Canum dicunt Græci nos caniſtam, per & diminutionem caniſtella.* De quibus hæc Plin. libro 33. *Scopas fecit Veſtam ſedentem laudatum in Seruilianis hortis, duaſque chameteras, hoc eſt, pediſſequas circa eam. quorum pares in Aſinii monumentis ſunt*, vbi & *Canephoros* eiuſdem Cicero in Verrem actione ſexta perpenſe regulariter neutiquam cathecreſticos, hoc eſt, improprie ſcripſit *Canephora*. Itē inquiens: *Anſe hoſce*

Deos erant Tibula: quæ cuiuſuis ſacrarii religione ſignificare poſſent. Erant algena præterea duo ſigna non maxima, verum eximia vetuſtate virginali habitu atque veſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium virginum repoſita, in capitibus ſuſtinebant, Canephoræ ipſæ vocabantur. Catullus apprime doctus *Cybelen* & Cybeleios aſſeclas deſcribens, prouidens *Iſim*, cui præferebatur hæc ciſtellula, in qua velut in ſanctuario opertaneo, apporrita, id eſt, arcana religionis Iſiacæ ſeruantur, nomen ab *Iſide* diſtinctum non eſſe, quippe cum Deos alloquens ita Iupiter inquiat:

Cælicolæ mea membra Dei, quos ſecta poteſtas,
Officiis, diuiſa facit.

Ciſtullam illam non *Canephoris* domeſticam ſed *Iſiacis*, de qua Apuleius & Tibullus certatim meminere, memorat his verſibus:

Pars obſcura cauis celebrabant orgia ciſtis,
Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani.

Ciſtiferũ & Epigrammatiſta lib. 5. *ſymmeniſten & conſecraneum Cybeleium* appellat, cui deſponſatam, vtpote vili obiecto, & mero mendicabulo ſtipes commentitiis ſacris, Apuleius auctor eſt, corrodente Gelliam dicit cum ſenatorios maritos optaret, & nomina magna quos pathicos & impuros eſſe non tacuit Auguſtinus. Data eſt Poetæ Epigrammatario facultas taxãdi Gelliam cum Romæ coleretur Ægyptio ritu Iſis, quod Apuleius lib. 2. Iuuenalis Propertius & ceteri teſtantur. Martialis ſunt iſta carmina:

Dum te poſſe negas niſi lato Gellia clauo,
Nubere, nupſiſti Gellia ciſtophoro.

Et hoc fortaſſe commodius & verius vel ſaltem vero propius quam quod ad commentariis relatum eſt. Horatius *Canephoram* intellexit eo verſiculo: *Vt Attica virgo cũ ſacris Cereris. Canephoræ* deſcribuntur, ab Ouidio metamorphoſeon lib. 2.

Illa forte die caſta de more puellæ
Vertice ſuppoſito feſtas in Palladis arces
Pura coronatis portabant ſacra canistris.

Halicarnaſſeus Dionyſius in primo de *Canephoris* nonnulla. Ceterum peculiariter & domeſticatim in Theſmophoriis Canephoræ ciſtulam præmemoratam ferebant, quæ *Theſmophoria* Græci appellata ſacra Cereri dicata, quippe cum leges ipſa repererit, quamobrem *Theſmophora* quoque Græcis nuncupata, quaſi *legiferam* dicas. θέσμος enim Græcis lex non ſcripta, & mos vetus vocitatur. Et verbum hinc inclinamẽtum cepit θεσμοφοριάζω quod enotat Cerealia celebro, θεσμοφόρος *legifer* appellatur. Super *Theſmophoriis* Plinius naturalis hiſtoriæ lib. 24. *Non multum a ſalice vitilium vſu diſtat veterum foliorum aſpectu, niſi odore gratior eſſet, ſ.c Græci legon vocant, alii agnon, quoniam matronæ in Theſmophoriis*

Athe-

Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, iis ſolis cubitus ſibi ſternunt. Hactenus Plinius: At proclimius vt eius verba intelligas ſcito Græcos ἁγνὸν caſtum appellare. Ariſtophanes Cereris hæc arcana ſacra ἄῤῥητα ἱερὰ, appellat. Vitabo quæ Cereris ſacrum vulgarit arcanæ Flaccus inquit. Adde & κανηφόρον Græcos appellare calathum caniſtrumque gerentem, quod vtrique vaſculum his κανοῦν appellatur, & κάνεα τὰ calathus, *Theſmophoria*, quod haud ſecordioſe, veternoſeque prætereundum fuit, Ouidius enotat metamorphoſeon lib. 10.

Feſta piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa quibus niuea velata corpora veſte
Primitias frugum dant ſpicea serta ſuarum.
Perq; nouem noctes venerem, tactuſq; viriles.

In vetitis memorant. In *Theſmophoris* apud Ouidium *canephora*, quæ ciſtulam reclufit & repelli curauit, Mineruæ mouit iram. Lactantius Papinianus interpres viticem in *Theſmophoriis* matronas Atticas ſupponere profitetur in cubilibus, ad libidinitatis vriginem atque pruritum ſedandum. Etenim herba huiuſcemodi tali virtute dotata eſt, vt caſtitudinem integret & fulciat. Nec inutile viſum eſt nec deſpiciendum, quippe de ciſta facta tranſeunter mentione inculcare, & hoc *ciſticillum, inuolucriſculum* & *panniculam ſpiram*, priſcos appellaſſe, quem capiti ſupponunt baiuli, vt leuius onera portent.

De lapide præconis, ſuperq; Ioue lapideo plura, nec aſpernabilia nec reſugienda.

EOdem lepidiſſimo genialique volumine ſecundo, hæc peragrata cuncta Theſſalia fuſcis auibus lariſſam, ac acceſſi dum ſingula pererrans tenuato admodum viatico pauperici meæ fomenta conquiro, conſpicor medio foro procerum quendam ſenem inſiſtebat lapidem, qui nam ſit ille *præconis lapis* ex quo veluti de podio editiſſimo, & ſpecula eleuatiore, præco æneator buccinator & ſubulo ad populum buccinabat. Rarenter inuenies qui tibi explicent. Ceterum ego comperior in foro Romano lapidem ſublimiorem editioremque fuiſſe, de quo præco populum alloquebatur. De quo ſitu Romanico fuſius, & profluentius enagatum eſt, vti loca editiora omnia, de quibus præco buccinat, *lapides* appelleutur, quemadmodum parili conſonoque collatu carcerem a Romano, remotū & exoticum pro quocunq; carcere *Tullianum Lucius* appellauit. Non deſunt tamen qui cenſeant Athenis Atticis hunc lapidem extitiſſe, ex quo manauit, vti ceteri ſuggeſtus præconis & pulpita, *lapides* appellarentur. Porro de hoc lapide Plautus *in Bacchidibus*, iſta: *O ſtulte ſtulte neſcis nunc venire, atque in eo ipſo adſtas, lapide, vbi præco prædicat. Quippe mangonizatu, ſeruis, venaliciariis incipiis, obæratis, decoctoribus, & noxiis voces præconis ſolitis ex eo lapide adiici.* Columella huic ſententiæ ſuffragatur.

ti, ſubſcribentique verba ſunt hæc ex lib 4. artis agricolaris: *Qu*
vulgus quidem parui æris vel de lapide noxium poſſe comparare pu-
tant. De hoc lapide meminit in oratione contra Piſonem Cicero,
cuius verba ſubtexere libuit: *De me cum omnes magiſtratus promul-*
gaſſent præter vnum prætorem, a quo non fuit poſtulandum, fratrem
inimici mei, præterq; duos de lapide emtos. Hactenus Cicero. Pedia-
nus Aſconius, qui Tullianas orationes commodiſſime interpre-
tatus eſt Tullii ſenſa explicans, inquit, *Duos tribunos, de quibus iſ-*
quoq; iam diximus, quos de lapide emtos ait, quia mercede id facie-
bant. Hoc Aſconii interpretamento penſitato & diligenter an-
imaduerſo, ſuppeditatus eſt coniectandi locus, in foro Romano
ſcilicet lapidem fuiſſe, iuxta quem ſectio, auctio, diſtractio, vendi-
tio, & permutatio venalium rerũ fieri conſueuerat, & apud quem
haſtarium, vt obiter vſurpem Tertulliani verbum Romani facie-
bant. Huic veluti poriſma, hoc eſt, corollariũ ſuperadde: *Iouem la-*
pidem coluiſſe Romanos, per quem iureiurando aſtringebantur.
Boetius lapides inſcribi refert, quos *curſorios* appellat, per quos
certa loca diſcriminabantur. *Scorpiones lapides* appellauere, vbi fi-
nes duo contra ſe iungunt. *Lithon* Græci lapidem appellant, inde
Lithotomos medicus vulnerarius appellatur, qui ad diſtillationem
veſicæ leuandam, quodam membranulorum & cartilaginum in-
terſecatu *lapidem* educit. Ceterum vt præſignata repaſtinemus &
retractemus accuratius, *Iouem lapidem* libro primo Gellius, verbis
hiſce memorat: *Sed enim cum Phauorinus Hygini commentariũ le-*
giſſet, atq; ei ſtatim diſplicita eſſet inſolentia, & inſuauitas amatoris:
Iouem lapideum, inquit, quod ſanctiſſimum iuſiurandum eſt habitũ,
paratus ſum ego iurare Vergilium nunquam hoc ſcripſiſſe. Comper-
tius, enucleatius, & edocentius huic rei Pompeius ſuffragatur: *La-*
pidem ſilicem tenebant iuraturi per Iouem hæc verba dicentes, ſi ſcie-
fallo tum me Dieſpiter ſalua vrbe arceq; bonis eiiciat, vt ego hũc lapi-
dem. Porro qui pẽſius, preſſius inquiſitius, & trutinatius iatus & vt
dici ſolet *in cute* Sexti Pompeii verba ruminatur, atq; recogitat, is
inueniet iuraturos nõ omnes tenere *lapidem ſilicem*, verũ genuine
peculiariter, quod hi ſacerdotes quos *verbenarios*, *caduceatores* quan-
doq; *patreſq; patratos* Romani nuncupatim appellauere in fœderi-
bus faciendis, cõferruminandis & conglutinandis *lapidem*, tenere
ſolitauiſſe, quo porcũ fœderi iungendo piacularem & peculiarem
victimam victimatores victimabant atq; faciebant, hoc verborũ
præfamine & proloquio: *Qui prior populus fœdus rũpet ſuperi ita eũ*
feriant, quemadmodũ ego porcum hoc lapide ferio, quo prolato porcũ
feriebat. Quod Liuius affatim & Marcus Varro ſcribunt, a quo ſa-
crificii ritualis iureiurando demanauit ſimile deum iam in fidem
ſuam vinciẽtes. Præterea ab eo ritu ſeceſpitatoris & victimarii pa-
tris patrati porcum ſilice ferientis apud ſacrificium peractum, e-
fluxit Plautinum adagiũ, vt cum ad incitas & maximũ periculum
reda-

redactũ ſignificare velit, ita dicat, *inter ſacrum ſum & ſaxum*, Plane de *Ioue lapide* in familiarib. (ni fallor) epiſt. Ciceroq; meminit. Parerga & hoc adiũgas velim, *lapidẽ* priſcos in collimitiis & extremitatib. agrorũ vice termini collocare cõſueuiſſe, cuius fatim fartim, atq; cõgeſtim Ouid. Tibullus ceteriq; meminerũt, quẽ ſolemnib. dieb. feſtis ipſiq; dicatis ingenioſa & ſuauiodora aſpergine colere venerariq; conſueuerunt, ꝙ & Apuleius aſſerit. Ait. n. floridorũ lib. primo terminum ſignificans: *Vel. n. colliculus ſepimine conſecratus, vel trũcus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus vel lapis vnguine delibutus*: Hoc itidem teſtatur Apologetici lib. primo, Negant vidiſſe ſe, qui fuere, vnũ ſaltẽ in finib. eius, aut lapidem vnctum aut ramũ coronatum. Verũ enimuero credimus *itinerarium* nõ *agrarium terminum* ab Apuleio deſcribi, cui fidem nõ adhibendam eſſe Boetius aſſerit Geometriȩ lib. 3. Ad hȩc vetuſtiores *lapides* in agris, vt eos diſpeſcerent diſcriminarentq;, figebant humi. Carbones pariter itidem vice termini priſci tumulabãt & obruebant, Auguſt. lib. vigeſimo primo de ciuitate Dei. *Quid in carbonib. non ne miranda eſt & tanta infirmitas, vt ictu leuiſſimo frangantur, preſſu facilimo conterantur, & tanta firmitas, vt nullo humore corrumpãtur, nulla ætate vincantur, vſqueadeo vt eos ſuſtinere ſoleant qui limites figunt ad cõuincendũ litigatorem, quiſquis poſt quantalibet tẽpora exſtitit fixumq; limitem nõ eſſe contenderit? quis eos in terra humida infoſſos, vbi ligna putreſcerent tam diu durare incorruptibiliter poſſe credat niſi rerum ille corruptor efficiat.* Auguſt. ſententiæ & Boetius quoq; ſuffragatur & ſuccinit, volumine Geometriæ lib. 3 cuius verba neutiq̃ cenſui prætermittenda, *ſemper ſignũ*, inquit, *in omnib. terminis poſitũ eſt, aut aliquos cineres aut carbones, aut teſtas, aut oſſa, aut vitrũ, aut maſſas ferri, aut as, aut calcem, aut gyſpũ, aut vas fictile inuenimus iubente Auguſto Cæſare. Balbus menſor omniũ prouinciarũ menſuras diſtinxit ac declarauit. Agrorum termini ſunt finales cunabula, vel nouerca q regulis conſtruitur, petras molares, foueas vel metas, lacus, & legonatus fabricis conſtructas calamones. Aliquotiens in petras quadratas & ſcriptas, quæ indicãt, cuius quis dominus, quod ſpatiũ teneant* Hæc Boetius. Scribit. li. 2. Laertius carbones ex cõſilioſani Theodori Epheſini tẽpli fundamentis ſubiectos eſſe. Nam cũ humidus eſſet locus, carbones ait omiſſa ligni natura ſoliditatẽ accepiſſe humori inuiolabilẽ. Ceterum malim codicem mẽdoſum eſſe, q̃ barbarie & ſolœcophaeis Boetium arguere. Scriberem igitur nõ *cunabula & nouerca* ſed q̃ eruditior & elegantior lectio *cumula & porca*. Sunt. n. *porcæ* ſulcorũ eminula terga, qua dictione ſecundũ ceteros Plinius vtitur, & Iureconſulti non ſemel. Vlpiani verba ſunt hæc, dige. de aqua & pluuia arcenda: *Vicinus loci ſuperioris pratũ ita arabat vt per ſulcos itemq; porcas aqua ad inferiorem veniret.* Interpretatur Accurſius dici *porcas* quia purgant agrum.

Hallucinatio quorundam, qui pomum inter certamina Græciæ præmio fuiſſe contendunt.

Archiæ, pro quo Ciceronis extat oratio in quatuor certamina, quæ Amphyctionum conſenſu Græcia celebrat carmina camœnali ſuauiloquentia & blandiloquẽtulo lepore doctrina nequaquam triuiali neque fuſanea refertiſſima ſunt hæc:

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροί,
οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνός, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο,
ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Comprehendunt hęc carmina & amplectuntur blandiloquenti & ſuauiſſimo ſermone certamina, quæ per Græciam celebrantur, frequenter & feruenter conficiebantur: Ibique *athla*, hoc eſt præmia agonica, quæ per diuerticula & minutias a paucis Latinis vtcunque enarrata collectim: Nos otium nacti, etenim ſatius eſt (vt inquit ille) otioſum eſſe quam nihil agere, intulimus in Latinum idioma, atque maluimus interpretes eſſe quam metaphraſtes, Audi lætaberis:

Quatuor inſignis certamina conficit, Hellas,
Sunt duo quippe hominum, ſunt ſuperumq; duo
Archemori Iouis, & Phœbi atq; Palæmonis, iſta
Pinus, oliuaſter præmia, poma, apium.

Noſtri & hoc caſtrenſe verbum *oliuaſter*, ſed neceſſitas maximum telum. Verum rem putemus ipſam. Latini ſcriptores & Græci pariter conſonant, & concorditer maxime cõueniunt cum Tarentino Poeta Olympionites, Hoc enim nomine cenſentur victores, in Olympia, donari *cotino*, hoc eſt, oleaſtro, victores in Iſthmus pinu, in Nemeis *apio*. Super hac re Lactãtii verba ſunt hæc in quinto Thebaidos: *Olympia in honorẽ Pelopis, cuius victores oleaſtro coronantur. Pythia in honorẽ Apollinis cuius victores pomo: Nemea in honorem Archemori, cuius victores apio coronãtur. Iſthmia in honorem Palæmonis, cuius victores pinu coronantur.* Plinius quoq; diſcretim & ſparſim de his arborib. agens libro decimoquinto: *Pinea corona victores apud Iſthmum coronantur*, inquit. Idem in libro decimo quinto: *Athenæ quoq; victores olea coronant, Græci vero oleaſtro Olympia.* Itidem lib. quoque decimonono: *Ab æquinoctio verno ſeritur apium, ſemine paulum in pila pulſato criſpum, ſic putant fieri, aut ſi ſatum calcetur cylindro, pedibusve, proprium ei quod colorem mutat, honos ei ſi in Achaia coronare victores ſacri certaminis Nemea.* Nullus Archiæ ſubſcribit, nec vt metaphorice loquar ſummatis nec medioxius nec patellarius auctor, omnes certatim & conſono aſſipulatu ſcribunt in *Pythiis victores lauro coronari.* Refragatur vnus Archias, qui *poma* non *laurum* dixerit. Sed ego librate perpenſoque trutinans Archiæ ſententiam, animaduerto conuenire cum ceteris, vt aiat *lauro coronari*, olympionicas, etiamſi μῆλα, id eſt, *poma* non *daphnin*, hoc eſt, *laurum* dixerit, per poma laurum intelligẽs *delphicam* quæ baccas habet inſtar pomorum, fructusq; ero-

ximios

Digitized by Google

miores pomorum effigies præferentes. Plinius hoc indicat libro decimo quinto dicens: *Delphicam æquali colore viridiorem, maximis baccis, atq; e viridi rubentibus.* Contrariam eruditis omnibus Archiam opinionem habere, qui cenſent, ſciant in confeſſo luculentiſſimum ſcriptorem non hallucinatum. At mea hæc videant & errorem ſuum recognoſcant. Lutatius *olympia* ſcribit in *morem Pelopis* ſolita celebrari, Iouis Archias & ceteri. Non deſunt quidem qui Romæ in triumphalibus ſtatuis, & iconicis marmoribus *pomo* coronatos Olympionicas ſeſe vidiſſe fateantur, ego ſane non *pomo*, verum *pomoſa lauro* atque baccata, pomorum æmulabunda, coronatos autumo.

Reuerendiſſimo protonotario Marchioni micantiſſimo Ioannes Baptiſta Pius.

HAbes Reuerendiſſime protonotarie hæc qualiacũq; annotamenta, nec indiga rerum, nec exſucca, his neutiquam diſplicitura, qui recte ſenſerint, & qui pleno pectore ſapiunt. Ceteros Grammatiſtas triuialeſq; literatores omnium litium depectores, omnium malorum ſeminaria, omnium calumniarum faces & fornaculas, an albi ſint an atri, & quid de me ſentiant, manum non verterim. Quorum vel horum ſimilium iudicia, cenſebat Epicurus crepitibus ventris aſſimilanda, quid enim curare debemus, an hi ſurſum vergant, an deorſum? Rabulæ meri ſunt rabuloſuli, ſcioli, feroculi magis quam forticuli, quorum verba inaniloqua, euanida, & lapſitantia, cupreſſis ſimilia, quæ folia plurima præ ſe ferunt, nec æquipares plane fructus, nauci non facio. Cumq; ſint ad iudicandum pardi, in eruditione ſyncera ſues, Bœotia ὄνοι ὀκνοί, hoc eſt, aſini pigri, boues ad ceroma, ὄνοι πρὸς λύρας aſini ad lyram, ſeſe aliquid putant in literis literatis. Qui ſi quid nitidum, florulentum, amœnum, emunctum & elegans offenderint, continuo nare rhinocerontica ſuſpendunt, & ſuis affanniis credulam iuuentutem implicãt & implanant. Quibus alabaſtra vnguenti plena putere videntur, hi porro faceſſant ab his meis, norintq; in ſe ſuoſq; conſectaneos id diſtrinxiſſe Gellium apophthegma: nihil cum fidibus graculo, nec amaracino ſui. Noſti affatim iucundiſſime princeps id Heracliticũ: adagium elegans & ſcitulum, non minus vere quam venuſte prolatũ, ὄνους σύρματ' ἂν ἑλέσθαι μᾶλλον ἢ χρυσὸν, id eſt, aſinos magis ſtramina optare quam aurum. Vale feliciſſime, & me mancipiũ tuum profeſſum foue, & quo literatos omnes aſſoles fauore complectere.

Ad Lectorem.

IN bonam accipias partem rogamus Lector candide, ſi qua offenſiuncula vitio librariorum interſita te morabuntur. Vix enim fieri poteſt, quo minus hi cadant ab archetypo, vt nuper in prima annotatione deprehendi. ſic haberi prouerbium a Tydeo vel a Thrace, cum legi debeat a Tydei vel a Thraces, imitatione Græcorũ, & ſubintelligitur filio, quamuis patruus Græcus ſit Tydeo. Si ſpatium tranſlegendi mihi foret oblatum, forte nonnullas labeculas eluiſſem, ſed hoc munere

pro me lacteus ſedulusq; lector ſponte fungetur, rubiginoſos vero theo- ninoſq; dentes nihil moror. Nos hac a ſcabie tenemus vngues. Tu felix legas & lecturias.

Reuerendiſſimo in Chriſto Patri & Domino meo, Domino Fran ciſco Soderino. T. Sanctæ Suſanæ S. R. E. Presbytero Cardinali Volaterrano digniſſimo Ioannes Baptiſta Pius Bononienſis Salutem.

GRæcæ ſententia fertur, Antiſtes eminentiſſime, οὐδὲν γλυκύτε- ρον ἢ πάντ' εἰδέναι, qua monemur nihil eſſe dulcius quam omnia ſcire. Et profecto auctore Mantuano Homero, omnium rerum ſatietas eſt præterquam diſcendi. Nempe virtutis ſemel percepta cupido nunquam intermoritur, ſed vt Phœnix ſemper rediuiua iuueneſcit & pullulat. Ceſſo ſitis huius medius fidius eſt gloria, quæ ſola animos mentemq; perurit. Hæc, vt Hannibal apud Italicum, nobis indormientib. ſic ex- clamat. Quantum etenim diſtant a morte ſilentia vitæ? Mihi ſemper obuerſatur Plinianum illud ex Epiſt. quoniam nõ poſſumus nos diu vi- uere, relinquamus aliquid quo vixiſſe teſtemur. Nam famam extende- re factis hoc virtutis opus. Vera.n. & vitalis eſt illorum vita, qui fa- ciunt ſcribenda aut ſcribunt legenda. Qui ſenectute longa cenſeri vo- lunt præter propter viuunt, imitanturq; per delirũ Sattenæ epitaphiũ quæ inſcribi monumento ſuo iuſſit annis ſe nonaginta nouem vixiſſe, cũ & ſi centeſimũ ſupergreſſa fuiſſet, circumſcripta tamen breuis, & mo- mentaria illius vita credi debuerit. Eruditorũ ætas prolixa merito di- cenda eſt, quoniam auctore Poſſidonio, vnus dies eruditorum plus pa- tet quam imperitorum longiſſima ætas. Ceterum, vt de me potius quã de ſingulis quibuſq; coniecturam faciam, mentem ſine literis literatã viui hominis ſepulturam reor, animamque ſine animo voco, quæ ſeorſ. degit a literis, & quæ in publicum cõmodum pro ſuo captu non aliquid confert. O quam male illi ceſſiſſet apud Gymnoſophiſtas, vbi qui nihil cur prãderet offerebat, impranſus foras ad opus excludebatur. Gaudeo igitur aliquid diſcere vt doceã, ne tanquã fucus ab apiariis erudito- rũ eliminer, præſertim a tuis religioſiſſime fidei cardo, quo nõ quæcunq; irrumpunt apes, ſed illæ Vergilianæ compactiles & aureis guttata ma- culis, quæ præteruolant hyblam nectareum floricomumque hymettum. Ceterum voluntas erit in laude, cum omnis ſit conatus in caſu, & ex- emplo illius Græculi dicam, μὴ κατὰ τὴν τύχην οἷον οἴομαι, εἰ πλείον εἶ- χον πλείον ἐδίδουν. Qui etiam hæc qualiacunq; excuderim, anxius erat & optandus cui dicarentur, & is eruditiſſimus, ne ruſticus libros, vina nymphis, baccho vero lymphas offerrem. Tu vero præ omnibus maxi- mus & doctiſſimus occurris vir extra omnem ingenii aleam poſitus, qui vnus vt Democriti verbis vtar, mihi pro populo eris & populus pro vno. Quem vt reuerentius adeam velut regem Parthum non ſi- ne munere ſalutabo. Munuſculum erunt hæc annotamenta mea, de quibus parcius in præſentiarum loquar, quia tuam cenſuram ſubeunt

ne de-

ne deprimendo te ab illis auertam, laudando vanitudinis & τῆς φιλαυτίας reus agar. In hoc tamen mihimet applaudo, quod te iudicem, imo patronum nuncupaui, quo non ſanctiorem, meliorem, digniorem, eruditiorem nouit Italia. Etenim pace conſeſſus Auguſti Dialium Flaminum dicam, tu inter illum fulgentiſſimum chorum ἀριστεῖα habes. Nam quæ ſingula quemq; reddunt inſignitum, in te collata viſuntur. De ſapientia tua quid iudicandum ſit patria ſapientiſſima Florentia iudicauit, cuius opera, vt Romani triariis, in quibuſcunque rebus arduis vſa eſt & vtitur, quamuis hæc virtus tibi ſit cum fratre communis, cui, O ſuffragium ſupra Naſica ſingulare, tanquam optimo ciui in patria delegatus eſt, dictatoriæ dignitatis perpetuus honor, onuſque non Atlanteis humeris leue. Viuat igitur illuſtriſſimus frater tuus Petrus hoc uno patriæ conſenſu ſemper æternus, & aliis immortalitatis aſtra perambulet, quod dux non potentia, non impotentia, non factione, non ambitu, non fenore, ſed virtute declaratus eſt & propria & fraterna. Ego Soderinæ familiæ omnia, & vt Græci dicunt, καὶ αὐτὴν ψυχὴν debeo, ſed hoc imprimis, quod me tam pridem in clientela ſua conſcripſit. Hæret enim & ſemper hærebit animo, qua comitate Mediolani, vbi pro patria nuntius ſatagebas, me conuictu tuo, nec id ſemel atq; iterum decoraſti, quibus ſermonibus impertitus ſis. Adſtabant ibi theologi, Iuriſperiti, Oratores: Poetæ ſympoſiacas quæſtiunculas proponentes te claſſicum incinente dicebant, te iudicante adquieſcebant: Videbar mediis conſidere in aſtris, cum Ioue, & Iliaca porrectum ſumere dextra immortale merum. Omitto quanta eloquentia nectare filum filo cum ſcribis annectis. Hoc literæ tuæ iam olim ad me miſſæ teſtantur, quibus nihil diſertius lego, quas hic inſerere ſuadet eloquentia, Epiſtolæ ratio diſſuadet, quæ laconica gaudet breuitate. Et fortaſſis dulcedo tecum loquendi me auerſum ab epiſtolica meta prouexit. Excipe igitur Muſarum patrone hæc quantulacunque annotamenta noſtra inculta fortaſſis & rudia, & ob hoc morſibus vituperonum nimis expoſita. Sed cum numen inuictum, cui dicata ſunt, recogito, tuta fore confido, quod illius auguſta maieſtas arce ſe ſua vindicat & infra illam telum omne cadit. Vale.

Annotationes linguæ Latinæ Græcæq;, conditæ per Ioannem Baptiſtam Pium Bononienſem.

Quæ ſit apud Platonem Diomedea neceſſitas.

CAPVT I.

CVm mihi genus docendi rarum quidem, verum a non minus erudito quam nitido & emuncto ſcriptore Gellio auctore illuſtratoreq; nobilitatum, præ manibus ſit, ab Achille philoſophorumq; primario Platone ſumendum eſt exordium, cuius eloquiũ prope cycnæũ, nectareamq; cũ cœleſti doctrina facundiam, qui nõ ſuſpicit & adorat, Marſias prorſus eſt, & Momus Æſopi, qui Licen-

tiam quærat, vbi eius veſtigium non comparet, non ſecus ac Æſo
peius ille liuor cornua non in capite tauri, vt pote corporis part
imbecillima, ſed in armis, vbi vires tauri maiores ſunt, quærere ſo
lebat. Huic hercule Platoni Philoſophiæ antiſtiti carmen id Ho
ratianum conuenire ſemper exiſtimaui: *Nil intra eſt oleam, nil ex
tra eſt in nuce duri.* Sed, vt prouerbialiter dixit ille Lacon, *Hercule*
ne laudemus, quem nemo vituperat. Redeamus ad annotament
noſtra bene fauente virtutis genio, ſtylo non Aſio, non florido, n
tumenti, non obſcuro, non delito, ſicut antea conſueuimus, vte
tes, ſed potius dicendi genus Grammaticum aggrediamur ſupr
crepidam (vt aiunt) non ſe tollens, ingeniis noſtri temporis, peri
de ac moribus, inſeruientes, quos non improbo, quippe cum ill
obtemperare neceſſe ſit, *ἀνάγκη οὐδὲ θεοὶ μάχονται* Græcum prouer
bium eſt. Hic non ſexcentos auctores vno aduocatos hiatu depre
hendes. Intentio noſtra ſimpliciter explicabitur, nodum in ſcirp
non quæremus, auctorem vnicum nobis concinentem aliquand
ſatis erit aduocaſſe, cum occurrant innumeri, vt hæc editio noſt
ſuccoſa ſit, non corticoſa. Sed tandem hoc agamus. Eius igitur Pla
tonis ex ſexto de republica verba ſunt hæc, quæ Latinitate donau
Marſilius Ficinus Philoſtrati Tantalo comparandus, quippe cu
dulce nectar eloquentiæ Græcis auferre contendat. Hæc Plato
nis verba ſunt poſita libro ſexto de repub. *Diomedea, vt aiunt, ne
ceſſitate cogetur ea facere, quæ iſti probauerint.* Diu anxie & ſollici
quæſiui, cum adoleſcens & auditor eſſem a viris illuſtribus, qui
nam Plato ſignificaret per illam *Diomedaam neceſſitatem*, qua ſ
vſus vice prouerbii, cum pro certo ducerem, non fuci gratia, ne
ſuperfluitatis inanitate, cum *neceſſitate* a Platone vocem *Diom
edaam*, coniungi. Diſcedo ab his, quos interrogaueram, quibuſda
non audentibus hiſcere, & inſtar Areopagitarum rem ſilentio iu
dicantibus, nonnullis autem ſomnia & meras nugas, dum effugi
quærunt, comminiſcentibus. Abeo triſtis. Auctores Græcos excu
tio. Occurrit libellus aureus per Iouem & totus ediſcendus, com
poſitus cura, vigilantia, ſtudio, Tarræi Lucilli & Didymi Gramma
ticorum intima eruditione pollentium, vbi ſic Græce ſcriptum eſ
*διομήδειος ἀνάγκη ἐπὶ τῶν κατ' ἀνάγκην τι πραττόντων. μέμνηται αὐ
τῆς ἀριστοφάνης ἐν βατράχοις, ὅτε γὰρ λαβόντες τὸ παλλάδιον διομήδης κα
ὀδυσσεὺς ἐκόμιζον ἐπὶ τὰς ναῦς, τότε βουλόμενος ἰδίας δόξης αὐτοῦ μόνου τὴ
φιλοτιμίαν γενέσθαι ἐπιχείρησε φονεῦσαι τὸν διομήδην μετὰ τοῦ παλλαδίου
προηγούμενον. προϊδὼν δὲ ἐκεῖνος ὡς ἐν πανσελήνῳ αὐτοῦ στίλβον, τὸ ξίφος, κα
συλλαβὼν αὐτὸν καὶ δήσας τὰς χεῖρας πλάτει τοῦ ξίφους ἀκολουθεῖν ἐποίησε.*
Latina pro tempore ſic fecimus: *Diomedea neceſſitas. De his qui ne
ceſſitate ducti aliquid faciunt. Meminit huius Ariſtophanes in rani
Quando abſtulere Palladium Diomedes & Vlyſſes, tulerunt id ad na
ues: Tunc cum laboris communis vellet ſibi ſoli Vlyſſes honorem arro
garè: cœpit perniciem Diomedi machinari poſt Palladium ſequente*
Di-

Diſpiciens igitur Diomedes, vt in ſpeculo, coruſcantem gladium: Vlyſſem rapiens, & eius colligans manus latitudine gladii verberabat. Hic eſt ſincerus Platonicæ doctrinæ ſenſus, neceſſe ſcilicet fore, vt auctoritate ducti doctorum virorum verba concertatores approbent, & id per vim etiam inuiti faciant, ſicuti vi coactus Vlyſſes & male mulctatus neceſſitate ſocium honoris illius, & capti Palladii Diomedem participem fecit. Sed & Suidas non omiſit intactum hoc prouerbiū ſic ſcribens: *Diomedæa neceſſitas. Prouerbium a Tydeo vel a Thrace, qui cogebat hoſpites ſe miſcere cum filiabus, quamuis deformes exſiſterēt, quos poſtea necabat. Quidam vero referunt, quod Diomedes & Vlyſſes Palladium furati noctu nauigarunt. Tentante autem Vlyſſe Diomedem interficere, vidit in luna vmbram gladii Diomedes: prom Vlyſſem ligatum, & ante ſe iri coactum gladio percutiebat. De his dicitur, qui neceſſitate ducti aliquid operantur, & propter hoc dicitur, quod equos humana dapi aſſuetos habebat Diomedes, vel quod Diomedes ad propriam domū non peruenit, ſed fetis actus venit in Calabriam, condidit vrbem, quam vocauit Agyripen, poſtea Beneuentum nuncupatum.* Hæc Suidas. Addamus & hoc, quoniam Tarræum Lucillum ſuperius allegauimus, vnum eundemque eſſe *Tarræum* & Lucillum. *Tarræum* vero dici Lucillum a *Tarra* vrbe Cretæ inſulæ, de qua meminit Longinus, in philologis.

De lynge ante retractata ex commentariis Plautinis ſententia, Ariſtoteles explicatus, An Theodorus Gaza & Seruius de hac recte ſenſerint?

CAPVT II.

ARiſtoteles ille Philoſophorum maximus, iubente Alexandro Macedoniæ Rege, noſcendæ animalium naturæ cupidiſſimo, compoſuit illa volumina luculentiſſima, quorum pars manibus ſtudioſorum teritur, & excutitur. In ſecundo ſic ſcriptum reliquit, πολυώνυχοι δὲ εἰσὶ πάντες. τῶν μὲν γὰρ πλείστων διῃρημένοι οἱ δάκτυλοι, τὰ δὲ πολλὰ στεγανόποδά ἐστι. διηρθρωμένους δὲ ἔχει καὶ χωριστοὺς δακτύλους. εἰσὶ δὲ ὅσοι αὐτῶν μετέωροι ζῶσι, πάντες τετραδάκτυλοι. τρεῖς μὲν γὰρ εἰς τὸ ἔμπροσθεν, ἕνα δὲ εἰς τὸ ὄπισθεν κείμενον. οἱ πλεῖστοι αὐτῶν πτέρνης, ὀλίγοι δέ τινες, δύο δὲ ὄπισθεν, οἷον ἡ καλουμένη ἴυγξ. αὕτη δὲ ἐστὶ μικρῷ μὲν μείζων σπίζης, τὸ δὲ εἶδος ποικίλον, ἴδια δὲ ἔχει τά τε περὶ τοὺς δακτύλους, καὶ τὴν γλῶτταν, ὁμοίαν τοῖς ὄφεσιν. ἔχει γὰρ ἐπὶ μῆκος ἔκτασιν καὶ ἐπὶ τέτταρας δακτύλους, καὶ πάλιν συστέλλεται εἰς ἑαυτήν. ἔτι δὲ καὶ περιστρέφει τὸν τράχηλον εἰς τοὐπίσω, τοῦ λοιποῦ σώματος ἠρεμοῦντος καθάπερ οἱ ὄφεις. ὄνυχας δὲ ἔχει μεγάλους μὲν, ὁμοίους μέντοι πεφυκότας τοῖς τῶν κολοιῶν, τῇ δὲ φωνῇ τρίζει. Hæc Ariſtotelica verba ſic propemodum Latinitate donauit Theodorus Gaza vir perinde eloquens ac eruditus, philoſophi fidiſſimus interpres. *Copia omnibus auibus vnguium eſt. Multifida etiam omnes quodammodo ſunt, quippe cum pars maxima digitata ſit, & nantes quamuis planipedes tamen & ipſæ digitos perfectos diſtinctoſque habent, omnibus quæ ſe efferant quaterni digiti dati ſunt, terni in*

priore parte, ſinguli in poſteriore, maxima ex parte pro calce paucis quibuſdam vtrinq; bini, vt auicula, quam Iyngem vocant: Hæc paulo maior quam fringilla eſt, colore vario, habet ſibi propriam digitorum, quam modo dixi, diſpoſitionem, & linguã ſerpentibus ſimilem, quippe quam in longitudinem menſura quatuor digitorũ porrigat, rurſumque contrahat intra roſtrum: Collũ etiam circumagit in auerſum, reliquo quieſcente corpore modo ſerpentũ, vnde Torquilla vulgo appellata eſt, quanquã turbo ab antiquis, vngues ei grãdes & ſimiles vt monedulis exeunt, voce autẽ ſtridenti. At Theodorus vir alioquin extra ingenii aleam poſitus dupliciter errat, cum ſe excogitat auem *Iyngã, turbinem* a Latinis appellatã, q nuſquam cõperies, præterquam apud Seruiũ, cui non in omnib. fidem adhibeo. Secundarius error illius eſt, vt pote cum tradat vulgo *torquillã* nuncupari, q ignoſcendum eſt vt homini Græco vernacula Latinis quã poterat ſi nõ elegantia, ſaltem elegantiæ vicinitate conferenti, quis nõ omnino appoſite verterit. Vulgus namq; ſemidoctũ ſignificantius & expreſſius auiculam hancce *collitorquem* dictitat a *torquendo collo*, quod circumagit & conuoluit in anfractũ. Sic.n. vt explicauimus, ſimiſcue Bononienſes appellant, Placẽtini vero *torticollẽm* a tortura ſ. colli. Sed a vulgo ad Latinitatem veniamus. *Romani* Theod. inquit, *turbinẽ vocauerunt*, imo potius verticillã, non turbinem dixerunt. Sed (ni fallor) Seruiana hæc verba, quæ in Bucolico ludicro poſita ſũt, Gazam, vt pote Græcũ hominem, deceperũt, quæ hac ſerie legũtur, *Dicitur autẽ hic verſus intercalaris, qui frequenter poſt aliquantulos interponitur verſus, ſicut intercalaris dies aut menſes vocantur qui interponuntur, vt ratio lunæ, ſoliſq; cõueniat. Fecit autẽ hunc verſum ad imitationẽ Theocriti, qui frequenter dicit in Pharmaceutria. O turbo maritũ meum domum adducito, ſicut hic in ſequentib. Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daphnim.* Exiſtimauit Theodorus Gaza Seruium carmen hoc Theocriti Latinitate donaſſe, *ἶυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα*, h. e. *Iynx trahe hunc meũ virum tandem domum.* Verũ Seruius Græcæ facundiæ peritiſſimus, ſequens potius ſententiã, quam verba Theocriti, illa duo carmina voluit innuere, quæ in eius pharmaceutria leguntur, de quib. paulo poſt. Quod ſi deceptus eſt Seruius, minus nobis mirandum eſt, ſi Theodorus errauit. Solet.n. dici: Honeſtus error magnos duces ſequentib. *Iyngã* Seruius ſi *turbinẽ* interpretatur, fortaſſis (vt quo modo poſſum Seruio ſeruiã) ſic appellauit, quoniã ſ. collũ vertit, vt verti *turbo* cõſueuit. Profecto ſi in præcedẽtis Theocriti carminis expoſitione Seruius *turbinẽ* pro, quem Græci *ῥόμβον* appellant, intelligeret, quaſi *Iynx* eſſet *rhombus*, id eſt, *turbo*, nulla cauſſa eſſet, quin ex eruditorũ decuria deberet explodi. *Turbinẽ* certe nominauit in eadem Pharmaceutria Theocritus, ſed *rhombũ* nõ *Iyngẽ* dictitauit. *χὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας, ὣς τῆνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέραισι θύραισι.* Latine: *Et vt vertitur iſte turbo aheneus ex Venere. Sic ille vertatur ad noſtras ianuas.* Eſt igitur *Iynx* auis, quæ non *turbo* nominatur a

antiquis ſcriptoribus, vt perperam Theodorus aſſeruit, & vt ei cōdonē *Iyngē* Seruium *turbinem* auertiginē colli nuncupaiſſe. Non debuit Gaza Seruiū Grāmaticum quandoq; nō abſolutū interpretem inter priſcos enumerare. Illi melius, q *verticillam* a *colli verſura* (vt ita dicā) vocant. Hanc interpres Theocriti cetera circūſpectus enarrator, eandē eſſe *Iyngē* putat, q̄ ſit auicula illa notiſſima, quæ a Græcis modo σεισοπυγὶς modo σεισούρα a frequenti motu caudę nūcupatur. Hanc Varro latine *motacillā* dictitauit a *motu* videlicet, vt diximus, *caudæ*. Huius opinionē ſequutus eſt vir alias vndecunque doctiſſimus, quē honoris & amoris gratia, p̄ſertim cū reprehēdatur, nō nomino. Ceterū labitur manifeſto lapſu, ob idq; dedecoroſiſſimo, ad hanc ſeriē ſcribens Theocriti cōmentarius: *Iynx fuit Echus filia, quæ venefica & pollens carminū ad pelliciēdos amatores fuerat, ſtuprata a Ioue, mutata eſt in auem motacillam, quæ & hodie carminibus amatoriis præeſt.* Hæc ille. Quod *Iynx* ſit in auē mutata, p̄ſitq; veneficii: ꝓbo. Quare fœmina incantatrix apud Theocritum *verticillæ* numen inuocat, cū pollēs & veteratrix maga noſceret illam auiculā ad incantamēta idoneā eſſe, & quoad vixit inter veneficia maxime verſatā. Quod *Iynx Motacilla* ſit cū Theocriti interprete, nō ſentio. Populus harū rerū obſeruātiſſimus arbiter, diſcretionē inter has aues vtiq; nouit, quoniā ſcilicet, *motacillā* q̄ Romani dictitant, ipſe *codatremulam* nūcupauit, *Iyngā* vero *collitorquem*. Cū cōmētarios in Plautū lucubrarē, incidente ſuper *turbine* mentione cōfutaui opinionem Seruii Grāmatici, nec ibi diſcrepaui ab ſententia Theocriti interpretis, aſſerens videlicet σεισούραν, hoc eſt *motacillā* auiculā eandē eſſe cū hac *Iynge*, hoc eſt, *verticilla*. Nunc autem reſipiſcens (quoniā ſemper ingenia ꝓficiunt) meliorē doctrinā, hoc eſt, Ariſtotelicam ſequutus id omne priſtinæ cōmentationis cōmentum abrogo, & ex Pii codicibus abradendum cēſeo. Nec in hac quidem revituperationi ſim obnoxius, quod ſcilicet ſecutus diuerſos auctores diuerſa & veritati diſſidētia ſenſerim. Nōne tutantur Ariſtotelē Peripatetici, qui in prædicamētis ex Architę opinione loquutus non recte philoſophiceve vno in loco diſſeruerit. Pliniana ſuper *Iynge* verba ſunt hæc libr. 11. na. hiſtoriæ: *Iynx ſola vtrinq; binos habet, eādem linguam ſerpentiū ſimilem in magnam longitudinem porrigit, circumagit collū in aduerſum ſe, vngues ei grandes ceu graculis.* De hac auicula meminit Pindarus. Poſſem & plura his addere, ſed mediocritas virtus eſt. Non enim minus ſeruat modum, qui ſupra rem quam qui infra. Syneſius libro de ſomniis: *Conſideratione dignum eſt, vtrum hæc tendant illices vel motacillæ magorum.* Scribo *Iynges* vel *verticillæ*, errauit enim Ficinus, qui *Iyngā* credidit eſſe *motacillam*.

Quod non omnia, quæ in commentariis in Plautum tradita ſunt, bene ſcripta iudicamus, & in his multa retractata. Cap. III.

SEd vt quandoq; de Græcia in Latiū cōmeemus, M. Act. Plautū

hoc eſt, Latinæ linguæ delicias, & Cornucopiæ ſumemus in manus. Dicet quis forſitan, Atqui Pie, dabitur ne nouę interpretationis anſa in Plautinos ſales? quos numeroſo commentario, vt Herculeş Augei ſtabula perpurgaſti? Cui reſpondere poſſem id Pyrrhi verbum vulgatiſſimum de populo tamen Romano: Plautum eſſe ſimilem hydreæ, quę vno capite amputato reſurgit ſeptenis & his atrocioribus verticibus. Belle nimis & ſcite huic rei congruit Græcum id adagium, ſic Latine pronuntiandum: *Alia ſentina eiecta, alia influit*, nec enim aliter perpurgato vno Plauti mēdo, cōparet aliud, & aliud poſt aliud ſoboleſcit. Sed iam a diuerticulo inſtituta materia repetatur. Incidi in codicem Plautinū, a neſcio quo interpolatore Georgii Merulæ diſcipulo, maculatum atque fœdatum, in quo ex Captiuis ita legitur:

Magis non factum poſſum velle quam opera experiar perſequi:
Id vt ſcias Iouem ſupremum teſtem do Egio:

Quos verſus non expoſui, ratus nil illic eſſe ſubobſcurum. Nunc vero animaduerto ſic carmen id ſecundum recognoſcēdum: *Id vt ſcias Iouē ſupremū teſtē laudo Egio*: vbi *laudare* pro nominare poſitū eſt a Plauto, qua loquendi figura vtuntur priſci. Id quod percipere potes ex his Gellianis lib. ij. noctium Atticarum: *Laudare ſignificat priſca lingua nominare, appellareque. In actionibus autem ciuslib. laudari id dicitur, quod eſt nominatius. illaudatus enim eſt quaſi illaudabilis, qui neq; mētione aut memoria vlla dignus, neq; vnquā nominādus eſt.* Hactenus Gel. cui Marc. adſtipulatur ita ſcribēs: *Laudare etiam ſignat nominare. Vergilius Georgicon lib. ij. Aut illaudati neſcit Buſiridis aras. Plautus in captiuis Id vt ſcias Iouem ſupremum teſtem Laudo Egio. Pompeius, elaudare plus quam nominare.* Verum vt nihil omittamus improuiſum, quo liuor irrepere poſſit, excutiēdū perinde putaui carmen id, ex primo argumento fabulæ, cui titulus eſt Amphitruo, etſi nonnulli compoſitum a Plauto non eſſe id argumentum certare parati ſunt. Carmina hęc ſunt:

Dum bellum gereret cum Telebois hoſtibus
Alcmenam vxorem cepit vſurariam:

Nos in cōmentariis noſtris in Plautum *vſurariam, impudicam* ſumus interpretati, *vſuram* ſumentes pro *vſu*, qua elocutione ſcatēt honorati ſcriptores, ad quā tamen enarrationē nos Plautus inferius illexit, qui ſic infit: *Vſuramq; eius corporis cepit ſui.* At vero cum deprehendam *vſurariam* honeſtū coniugis epitheton eſſe poſſe, ſentio pariter *vſurariam* vocari nihil obſtare *Alcmenam* a Plauto, ſeu quouis alio Poeta horum verſuum auctore, *qua vſura*, hoc eſt *vſu* ſit marito coniuncta. Quod vt plenius & dilucidius intelligas, quæ tradit in primo Ciceronis topicorum commentario Boetius ſubtexere libuit: *Tribus enim modis vxor habebatur, vſu, farre, coemtione, ſed confarreatio ſolis pontificibus conueniebat, quæ autem in manum per coemtionem venerant hæ matresfamilias vocabātur, quā*

vero

vere vſu vel farre minime. Coemtio vero certis ſolemnitatibus peragebatur, & ſeſe in coemendo inuicem interrogabant: ille, vir, an ſibi mulier materfamilias eſſe vellet, illa reſpondebat velle. Eadem mulier interrogabat an vir ſibi paterfamilias eſſe vellet, ille reſpondebat velle. Itaq; mulier viri conueniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemtionem, & erat materfamilias viro loco filiæ. De hac coemtione Vergilius intellexit ita canens libro primo Georgicon: Teq; ſibi generum Thetis emat omnibus vndis. Vocabit ergo Plautus vxorē *vſuraria*, vſu vno ex tribus modis (quibus vxor habebatur) conciliatam viro. Elige ꝙ mauis: Elige quod perplaceat, an hoc an illud interpretamentum, quod in Plautinis tradidimus enarrationibus. Apud eūdem in fabula Rudente prope calcem ſic paſſim legitur: *Palam age, nolo murmur vllum neq; ſuſurrum fieri.* Tu ſcribe per diminutionem *murmurillum* pro *murmure paruo.* Hoc ex Marcello didici ſic propemodum ſcribente: *Murmurillum murmuratio. Plautus in Rudente: Nolo ego murmurillum neq; ſuſurrum fieri.* In eadem fabula talia deprehendes: *Echinos, Lopadas, Oſtreas, balanos captamus. Lopades* ex ſententia Marcelli diximus eſſe genera concharum: hoc idē Nicander in Alexipharmaco. De Baianis conchis ſi plura ſcire deſideras lege Ariſtot. lib. iiij animalium de coloris [illegible]. Idem libro animalium ix. meminit. In Plauti Stycho ſic legitur: *Poſt vt occepi narrare fidicinas, tibicinas, ſambucas adduxit ſecum forma eximia.* In cōmētariis noſtris admonuimus legi poſſe *ſambucinas* aut *ſambuciſtrias*, quando *ſambuca* ſit organum, *ſambuciſtria*, quę mouet inſtrumentum illud dulciſonum. Nunc nihil immuto ductus auctoritate Polybii ita ſcribentis lib. v. *Hinc igitur Nicagoras breui ante tempore equos vehens in Alexandriam nauigarat, vbi cum e naui egrederetur, inuenit Cleomenem & patrem, & vna Hippiam iuxta portum deambulantes, quem conſpicatus Cleomenes amice ac familiariter ſalutauit, percunctantes deinde quid eo veniſſet, vexiſſe ſe equos reſpondit: cui Cleomenes, mallem inquit cynædos, ſambucaſq; vexiſſes, his enim magis in præſentia rex delectatur.* Videtur, vt in euidenti eſt, Polybius *ſambucas* appellare *organiſtrias*, inſtrumēti illius, quod *ſambuca* dicitur, cum cynędos præpoſuerit. Sed & veriſimile eſt *ſambucam ipſam organū*, & organi [illegible] denotare. *Sambucæ, hoc eſt, σαμβύκη organa muſica ſunt,* inquit Suidas, *triangularia, in quibus canebant iambos. Sunt & iambicæ. Tali [illegible] primus Ibicus inuenit. Eſt autē ſpecies citharæ trigonicæ.* Sub[illegible] idē auctor: *Sambucam ſpecies machanis [illegible] ad expugnandum vrbes idonei, vt inquit Polybius. hæc & a Latinis dicitur ſambuca.* Nō deſino memoriæ fragilitatē mirari cū ſcribā in An[illegible] expoſitione illius verſus: *vt conquiſitores ſinguli in [illegible] per [illegible] cauea ſpectatorib.* pecuniā depoſitā eſſe a candidatis apud Catonē, qui ætate Plauti floruit, cū ꝓpeia [illegible] pro [illegible] nec vllo modo ad inſtitutū Catonis Plautina ſententia trahi poteſt, qua-

niam is Vticẽſis, apud quẽ pecunia depoſita eſt, multo poſt tẽpora Plauti floruit. Equidem in hac re nil aliud affirmare poſſum, q̃ tũc mole interpretationis obrutum me effugiſſe hæc inferiora, ſi modo tanto rerum ponderi cõpareatur. M. Tullius in epiſtolis ad Atticum ſatis oſtendit de Catone Vticenſi hoc intelligi debere de rebus ſua ætate geſtis ita ſcribens: *Candidati iurarunt ſe arbitrio Catonis perituros, apud eũ ſeſtertia quingena depoſuerũt, vt qui a Catone damnatus eſſet id perderet, & competitoribus tribueretur.* Prçterea in Epidico ſcripſimus δωροφάγους βασιλῆας iudices Heſiodum vocare, in quos ſæuiter declamat Iuuenalis eo verſu: *Prædo Caballorum prætor ſedet.* Nunc vero contrariũ ſentimus Heſiodũ videlicet iudices appellaſſe δωροφάγους, quoniam ſcilicet vorant munera & muneribus oblatis permittunt ſe corrũpere. Nec aliquid cõmercii ſententia Heſiodi habet cum ſatyri carmine. Adde q cum a nobis Poetæ mentio Græci fieret, qui cognomento *Silentiarius* vocabatur, ſcripſimus *Silentiarios* illos eſſe, qui *Silentium* indicunt populo, cũ pompa ſacrificaliſq; apparatus appetit. Id ego cum ſcriberẽ feſtinabundus coniectura fallaci ſum vſus. *Silentiarii* quin imo dicuntur honeſtati ab Imperatore titulo quodam dignitatis, quo ornati *Silentiarii* peculiariter appellabantur, ſicuti a gradu dignitatis comites, quos paſſim *contes* dicunt. Hoc cõprobat Iureconſultus in codice his verbis: *Viros clariſſimos ſacri noſtri palatii ſilẽtiarios circa latus noſtrum militantes de tutelis & curationibus excuſari ſancimus.* Accurſius *Silentiarios* illos dici credit, quos vulgo *principes ſcribarii & ſecretarios* appellamus ita dictos, quod ſecreta ſilent & occultant. Itidem *Liminarchas* ſeruos intellexi, qui præſunt liminibus, quos Latini vocant *ad limina*, cum *Liminarchæ* milites a Iurecõſulto vocentur Accurſio teſte, qui *limites* & *limina*, fauces ſcilicet & veſtibula Romani imperii ſeruant, quos alio nomine Iuriſperiti *limitaneos* appellant. Illud etiam non minori eget indagine, quod nuperrime in Stycho deprehẽdi Plautina fabula in hæc ferme verba.

Peri hercle vero plane nihil

Obnixe vno Gelaſimo minus eſt quam dudum fuit.

Omiſſis his q̃ in horum verſuũ interpretatione cõmenti ſumus, pro ingenii captu codicẽ eſſe mẽdoſum aſſerimus, & ita eſt reſtituẽdum.

Peri hercle vero plane non obnoxie,

Vno Gelaſimo mitius eſt quam dudum fuit.

Senſus Plauti talis loquente ſic Gelaſimo paraſito, Iã pridẽ iudico me periiſſe funditus non autem obnoxie, hoc eſt, proxime & coherenter, quaſi dicere velit, ſe nunc penitus diſperiiſſe, non autẽ eſſe obnoxium & adſtrictum periculo. In hoc ſignificatu poſt cæteros vſus eſt hac voce Maro eo verſu: *Et fratris radiis obnoxia ſurgeret luna.* Proſequitur Plautus, *minus eſt*, hoc eſt, minus boni euenit Gelaſimo, quãuis viderit lætum, vt ipſe ratus fuerat augurium muſtelæ, quam antequam vidiſſet augurium. Hęc duo Plautina carmina

co-

torrexi Gellio præmonſtrante, qui lib. vij. ſic inquit: *Plautus quoq; linguæ atq; elegantiæ in verbis latinæ princeps, quid eſſet obnoxius neſciuit? Verſus enim eſt in Sticho illius ita ſcriptus. Nunc ego hercle perij plane non obnoxie. Compoſuit enim Plautus tanquam duo inter ſe contraria plane & obnoxie.* Eiuſdem Plauti in Epidico verba hæc paſſim habentur: *Itaq; me aleatis dentibus derideras filius meritiſſimo*, nos emendauimus *aleatis* dentibus, pro *prominentibus*. Nūc nihil immuto, quoniam dentes Plautus appellare potuit *aleatos*, hoc eſt, iocoſos, iocis, deriſionibus, & ſannis ſe renudantes, & proferentes ad irridendum ſeruum, quem alea cōtinenti ſubſannabat. Vſurpauit *aleam* pro *ioco*, ſicuti nos indifferenter *ludum* & *iocum* pro *alea luſoria* ponimus. Si *malleatis dentib.* ſcribere libet, refer ad illud irriſionis genus, qđ vſurpant aliquem irridentes, os aperientes ſanna patula, & ſubito cū ſtrepitu claudentes, in qua viciſſitudinaria oris aptura dentes inuicē tundūt & arietāt, atq; percutiunt, nō ſecus ac malleus durā naturā pcutere ſolet. Sed prior expoſitio melior, pinde ac ſimplicior. Hūc dentiū crepitū multi ad illud referūt: *Aſpice quam lōge diuerberat aera ſanna*, qdam ad illud Perſianū ciconiæ roſtrū referre malūt, quoniā ſe pcutiens crepitum emittit. Amplius in epiſtola commentariis noſtris ppoſita ſub titulo *Bentiuoli reguli* non ſine honoris pfatione nominādi vſurpauimus hæc verba: *Nec vt ille vnius diecula aut alterius ſpatium ad eloquendum petere, ſed otium Meliſſi, qui in apium meditatione conſenuit.* Nō me præterit cū hæc ſcriberē in tritis Plinii codicib. legi *Hyliſci*, alibi Philiſti. Ceterum ſecutus ſum codicē pueruſtū, in quo *Meliſſi* ſcriptum erat, nomine ab apiū natura, q̃ diu cōtēplatus eſt, detorto. Suū cuiuſq; ſit iudiciū, an ibi *Meliſſi* reuerentia priſci codicis, an vero *Philiſti* legere velit. Non omittendū eſt poſſe ſcribi *Meliſti*, cuius phyſiologi auctoritati innititur Fulgentius Placiades, de quo hæc lib. 2. Mythologicon: *Ferūt phyſiologi quā maxime Meliſtus Euboicus, qui omniū phyſiologorum ſententias diſputauit huius generis autem conuitiis eſſe plenam.* Sed & hoc in Captiuis carmen eget interprete, *Iouem ſupremum teſtem laudo Egio*, non n. ita ſimpliciter ſupremum dixit, ſed alludit nomini Iouis, q ſupremus peculiariter dicebatur. Pauſanias in deſcriptione Atticæ auctor eſt *Endocū* Dædali diſcipulū feciſſe delubrum, quod *Erachthion* appellant, aram Iouis ſupremi in veſtibulo, ad quam nihil immolant animatum, ſed inſtitutum eſt, vt variis libamentis appoſitis vno haud vtantur. Præterea cum *albas quadrigas* Plautus vſurpat pro *velocibus*, vide ne de *Rheſi* niueis equis intelligat, de quibus Catullus: *Nec Rheſi niuea cita quadriga.*

Hęc pauca retractari viſa, quæ nos aliud agentes eluſerunt, ita contra ſubducti ſupercilii libitinas, vituperoneſq; tuti. Conſiderēt omnes velim q̃ multa bene dicta, non q̃ paucula male, nec forſan male ſi candidus aure, nec matutina ſi mihi fronte venis. Si qs vero

meliora reperiet, ex doctore fiam diſcipulus, huic gratias ſubito te
ſtabor & digitum leuabo.

*Antiquos vnam dictionem habuiſſe, quæ vocali careret, & quæ ſit illa,
ſimulq; luci ſuæ reſtitutus Terentianus verſus ex Phormione.*

CAPVT IV.

VErrius Longus inter Grãmaticos eruditiſſimus, nec minor
induſtriæ q̃ doctrinæ, carmen aduocat ex Phormione Teren
tiana fabula, ſane ſcitu digniſſimũ, quod in Verrio ſic legitur: *No
is obſecro eſt, quem te ſemper dicunt : St. quid has metuis fores?* Eg
penſitatis Verrii noſtri verbis, & relecta repetitaq; Terentiana fa
bula, ſic corrigenda cenſeo illa Terẽtiana verba, q̃ ſic paſſim circũ
feruntur: *Quid? non obſecro is es, quẽ te ſemper dicunt. Chr. eſt. So. qui
has metuis fores?* Legendũ. *Non is obſecro es quẽ te ſemper dixti. Ch
St. quid has metuis fores.* Eſt enim facilis mendi lapſus huius di
ctionis, *St,* in *eſt,* præcipue quibuſdã nouitatem vocis auerſantibus
qui quod non intelligunt, interlinunt atq; diſpungunt. Chreme
certe per hoc verbum, *St,* ſilentium indicit Sophronæ, q̃ interpella
uerat. Quod vt Verrio potius, q̃ Pio acceptũ feras, illius verba ſub
texui: *Inuenti ſunt, inquit, qui & ſine vocali putent poſſe ſyllabam fieri
Nam animaduertimus apud comicos. S. & T. pariter ſcripta literas, v
apud Terẽtiũ in Phormione, Non is obſecro es, quem te ſemper dixti. S
quid has metuis fores? Hoc. S. & T. pariter renunciat ſilẽtium. Plautu
in Pſeudulo: St, tace tace, meus hic eſt: homoni omnes dii atq; homine
deſerunt, nouo conſilio nunc mihi opus eſt, noua res ſubito mihi hæc ob
iecta eſt. Idem in Pœnulo: St. tace, quid eſt? fores fecerunt magnum fla
gitium modo.* Verriũ hunc exactiſſimũ Grammaticũ ignotum ſcio
nec manibus profanorũ teri. In lucem e puluereo latibulo extra
ctus pridẽ, a viro literatiſſimo Georgio Merula, qui Mediolani do
cuit. Copia Verrii huius Merulæ contigit ex libraria Bobienſi cha
racteribus Longobardis ferme exoleſcẽtibus in ſcripturam Roma
nam reformatis. Ad me venit id opuſculum munere Alexand. Ga
buardi Parmenſis auditoris mei, cum publice Mantuæ docerẽ, iu
uenis antiq̃tatis ſtudioſiſſimi. Ne quis miretur in tritis Terẽtii co
dicibus ſic non legi, cum ſexcenta in eo carmina deſiderentur in
curia tẽporis omiſſa, quæ in reuerendæ antiquitatis exemplari le
guntur, quod Petreius Bembus patritius Venetus vir eloquentiſſi
mus poſſidet, quo libro Angelus Politianus antiquitatis non incu
rioſus, faſſus eſt examinatiorem, caſtigatioremque ſe comperiſſ
nullibi. Sed hinc ad alia dextro pede tranſeamus.

*Enarratum Lucretianum & Plautinum verbum Cantharus in di
uerſa a poculo vinario ſignificatione.* Cap. V.

EXſtat pars Lucretiani poematis adhuc male curata, incuria &
negligentia ſeculi ſatis ſe ſcire putantis, ſi duos aut tres au
ctores tenuerit. Fragmentum Lucretiani poematis, quod a
nos per tot barbarorum & illiteratorum ſyrtes enatauit, litum eſſ
multi

multis luminibus ingenii, multæ tamen artis, recte ſentimus cum Marco Tullio lib. primo epiſtolarum ad Atticum. In hoc multa ſunt luculentiſſime ſcripta, & profunda eruditione referta, quæ triuiales, hoc eſt, cæci doctores, cane peius & angue, declinãt, & auerſantur, ſe grammaticen, hoc eſt, literaturam colere non philoſophiam cauſſantes, cum tamen Grammaticam carere philoſophiæ cognitione dedeceat, ſi Quintiliano grauiſſimo cenſori credimus. Sed vt in præſentiarum a minimis incipiam, leguntur hi Lucretii verſus libro primo de rerum natura:

Quin etiam multum ſolis redeuntibus annis
Annulus in digito ſubtertenuatur habendo,
Stillicidi caſus lapidem cauat, vncus aratri
Ferreus occulte decreſcit vomer in aruis,
Strataque iam vulgi pedibus detrita viarum,
Saxea conſpicimus, tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari,
Sæpe ſalutantum tactu, præterque meantum.

Cum dogmatis Epicureorum magnus aſſectator hic noſter Lucretius ſignificare vellet, eſſe quædam corpora tantula prædita tenuitate, vt oculos præſtringant humanos, & obtutum effugiant, ad hæc ipſa confirmanda affert in medium notiſſima exempla: *Annulum* ſcilicet, dũ habetur in digitis attenuari, *lapidem* cauari ſtillicidio, hoc eſt, caſu ſtillantis guttæ, *vomerem* in aruis ſenſim ſplendeſcere: *Saxa viarum* commeantum pedibus proteri: *Malleos ferreos*, oſtio affixos attenuari, nec tamen inde comparere *Minutiem illam*, quæ temporis momento decutitur, cum tamen *ipſa* ſit corpus, nec videri poſſit. Sunt igitur, concludit, quædam corpora, quæ videri non poſſunt. Verum enimuero difficilia cognitu ſunt hæc duo carmina cum hemiſtichio præcedenti: *Tum portas propter ahena ſigna manus dextras*, & huiuſmodi reliqua, ſenſus eſt, reſolui quandoque corpora, vt videri non poſſint, docent ſimulacra, quæ in foribus poſita, præſtant pultandi officium. Hæc enim crebra pulſatione minuuntur, *propter portas* expone *apud portas*, id eſt, *in portis*, vt *ero apud forum* ſignificat *in foro*. *Propter* idem eſſe quod *prope* quis neſcit? vel eo Ouidiano exemplo. *Propter humũ volitat, ponitque in ſepibus oua.* *Ahenæ ſigna*, ſimulacra & imagunculæ ex aurea bractea vel orichalco, quæ in foribus decoris gratia figebantur. *Oſtendunt*, oſtendere videntur & indicare. Dat Poetice rebus inanimatis, ingenium & ſenſum: Simulacra namque illa oſtendere non poſſunt, ſed partem pro toto poſuit, tanquam dicere vellet, oſtia, in quibus celantur ſigna ahenea, oſtendunt manus ſuas ferreas attenuari. Nihil obſtat, quin *ſigna ahenea* intelligas *capita Leonum* vel *Pardorum*, & huiuſcemodi animalium cælata in talem figuram, vt dentibus mordeant faſtigium & ſummam partem *marculi*, id eſt, *mallei oſtiarii*, nitidiore artificio, quali Bononiæ

conſpiciuntur etiam hodie potentum domus, & optimatũ, præ
ſertim domus Palatina Cæſaris noſtri Ioannis Bentiuoli patris pa
triæ, viri nunquam ſatis laudati, vbi affixi ſunt leones modici vn
guibus anteriorum pedum ſphærulam continentes caudis fori
implexis. Poteſt & intelligi, quod Romani id æui, ſigna, hoc eſt, ſi
mulacra ex ferro fabrefaciebãt prædita manu dextra, quo clau
re ſimulacri brachio vtebantur pro malleo, opere ita gratiore, cu
videatur non tantũ marculus eſſe, ſed manus hominis propter hu
manum ſimulacrum ex ære, qua manu feriebant fores. Quod
dextras legere placet, vt inuulgati codices habent, non repugn
Potuit enim fungi hoc officio manus ſimulacri dextra, ſicuti nun
fabrefaciunt ſerpentes & lamias, quæ aquas ex compluuio eu
mũt & eiaculantur in impluuiũ, ſiphone in os horũ plumbo con
miſſo conferruminatoq;. Poſſes tamen legere *manus extras* pro *ex*
teras, ſicuti *dextras* pro *dexteras* ab *exter extri* vel *exteri* pro *extr*
rio. Vnde Papinius inquit: *Exter honos* pro *extrario*. *Extera man*
mallei ferrei pultandis foribus idoneæ dicuntur, quoniam ex
oſtio adpinguntur vicem manus in claudendis, & aperiendis for
bus præbentes. Quidam nihil immutant: *dextras* epitheton
doneum *malleis oſtiis* dicentes, quoniam ſunt *dextri*, id eſt, opp
tuni celeritudini itus & reditus. Amplius Hanc *manum exteran*
ſiue *dexteram* Plautus in Menechmis *cãtharũ* vocat a ſimilitudin
quam præ ſe ferre videtur. Fiebãt autem *hi mallei ferrei* manus hu
manæ ſimilitudine, quæ ventre capaciore & anſa, *canthari* effigi
præſeferunt, quod nos fugit. Quid enim pudeat noua diſcere p
mare Plautinum velificantes. Plautina carmina ſunt hæc, quæ i
alium ſenſum torqueri vix poſſunt. *Expedite fabulatus. Iam fores f*
rio. Me feri, vel mane etiã mille paſſuum commoratus: Cantharũ p
eide pulta Quod ſi ductus Plautinis verbis, quæ ſubſequuntur, *ca*
tharũ pro *notiſſimo vaſe vinario* ſumere libet, tuũ ſit iudicium. De
ctius tamẽ & ſenſui conuenientius ꝓ *inſtrumẽto oſtii* capi poſſe *ca*
tharũ affirmauerim. De *cãtharo* græca dictione, q̃ apud nos *ſcarabe*
ſignificat alibi monui, quare locus pniciòſus ſcarabeis *cãtharol*
tros a Plin. vocatur lib 11. na hiſ. Herodot. deſcribẽs apim, bouẽ to
corpore nigrũ eſſe tradit, in frõte habere cãdorẽ figuræ quadrat
in tergo effigiẽ aquilæ, *cantharũ* in palato, duplices in cauda pilo

Talum ſignificari præcurſorem ſiue cuſtodem Cretenſem a Catu
lo, ibique eius obſcurior ſententia explicata.

CAPVT VI.

Circũfertur eleganiſſimũ epigrãma, multiplicíq; doctrina n
ferti ſſimũ in opuſculo Catulli, quem non ab re doctiſſimur
icidẽ priſci vates appellarunt. Sic paſſim legitur id epigramma:

Non cuſtos ſi fingar ille Cretum
Non ſi Pegaſeo ferar volatu,
Non latas ego pennipes ve Perſeus.
Non Rheſi niuea cita quadriga.

Quo

Quod cum ſyllabicæ menſuræ refragetur, ita corrigendum iudico. *Non cuſtos ſi ego ſingar ille Cretum.* Quis hic *Cretum cuſtos* extiterit rari ſeu nulli nouerũt, & ad hæc vſq; ſecula carmen id ignoratum habebatur, aliis & aliis ridicula cõminiſcentibus. Ego refero ad *Talum* illum nobilem curſorem & certatorẽ egregium, quẽ minos Rex Cretæ dono accepit a Vulcano, vt tutaretur inſulã Cretam, vnde appoſite *cuſtos Cretũ* vocitatur a Catullo. Quod ſi *curſor Cretum* ſcribere mauis, vt nonnullis exemplarib. legitur, dictũ erit ex fabula. Dicunt. n. Poetæ hunccine *Talum* ter in delaſſato curſu inſulam vnius diei ſpatio currendo circumluſtraſſe. De hoc multa tradunt Græci, ex quibus Tarræus Lucillus & Didymus hęc, quæ nos ſtudioſorum deſideriis occurrentes Latina fecimus. *Sardonius riſus.* Æſchylus in libro prouerbiorum, de hoc, ſic infit. Quidam coloni Carthaginenſium in Sardinia habitantes ſacrificauerunt ſuper ſeptingentos parentũ Saturno ridentes & ſalutantes inuicem. Turpe igitur putabatur lacrumare flereq., quapropter factũ eſt, vt dicatur *Sardonius riſus.* Timæus auctor eſt, filios parentes ſolere in foueis ponere, & quos ſagittis petere deberent, percutere fuſtibus, & pcipitare: corruptos. a. ipſos ridere filiorum iniuſtitiã, credentes ſe feliciter & beate mori. Quidã vero a Sardinia inſula. Naſcitur. n. q̃dam herba ibi, q̃ guſtantes cum contractione & riſu pereunt. Alii. a. per figmentũ *riſum Sardoniũ* vocari dicentes ab aperiendis dentibus. Simonides. a. dicit *Talo.* anteq̃ in Cretam perueniret. habitaſſe Sardiniã, vbi multos dicitur obtrũcaſſe, quib. mortuis os aperiebat, & hinc *Sardonius riſus.* Hunc *Talũ* fabulantur ferreũ habuiſſe. Datũ Minoi a Vulcano ad cuſtodiã inſulæ Cretæ. Iſte venã vnã habebat a ceruice ad calces tendentẽ. Per pellem. a. venæ clauus iunctus erat ferreus, ter ſingulis dieb. inſulam circumiens Talus anxie cuſtodiebat, huc appellentem Iaſonem repedantem a Colchis ab introitu inſulæ impediuit. Sed deceptus a Medæa obiit, vt aliqui tradunt, ipſa medicaminibus furorem incutiente. Vt alii, pollicente facturam immortalem, & clauum extrahente fluente tabe cum toto ſanguine ſic ipſum neci dedit. Aliqui autem ipſum periiſſe dicunt ſub calce ſagitta percuſſum. Plura ex Apollonio afferre potuiſſem. Sed hæc ad Catullianum ſcirpũ enodandum ſatis ſuperque. Sunt auctores Apollonius ſcilicet & Pauſanias, qui referunt, *Talum* hunc ipſum præpoſitum eſſe Cretæ a Ioue, vt abigeret Agenorem Europæ patrem, ne inſequeretur Iouem, qui ſimulans taurum illam aſportauerat in Cretã. Alibi tamẽ Pauſaniæ verba ſunt hæc: *inter Theatrũ & arcẽ Talus humatus iacet. quẽ Dedalus ſororis filiũ & diſcipulũ artis interfecit, atq; ob id in Cretã aufugit e Sicilia, deinde ad Coccalum euaſit.* Sed hic *Talus* Pauſaniæ non eſt curſor ille pernix Catulli, ſed is, quem Ouidius Perdica vocauit. Sed admonitos velim candidos lectores, ſi reperient alibi hanc noſtram expoſitionem, illam ducis ſibi functam officio credant, quamuis ante hanc editionem noſtram publicatum ſit opus Co-

d:i doctiſſimi Grammatici, qui hoc idem tradit. Noſtra hoc pal ſtra inuenimus, nullo præmonſtrante. Diu enim eſt, quod hoc xum voluo, & hæc annotamenta lucubro. Sed dum ſcriniis ſuis c tenta ſunt, cotidianamque domini ſui limam experiuntur, g tiam nouitatis Codro meo induſſerunt, quem idem, quod nos ſe ſiſſe mirum non erit, nec tamen nos ab illo, nec illum a nobis di ciſſe, quemadmodum ante nos duos Palladius neſcio quis hoc p blicauit tanquam fœtum ſuum. Teſtem inuoco in re vt potē d bia Diomedem Guidalottum iuuenem, de quo nihil niſi ſublim niſi maximum ſpero, me ſecum tanquam cum oculiſſimo diſcip lo ab hinc biennio communicaſſe, antequam Codri opera, & Pa ladii commentarius in lucem prorumperent.

Enodatum prouerbium ex Ciceronis epiſtolis ad Atticum.

CAPVT VII.

VErba Ciceronis hæc ex libro ſeptimo ad Atticum vel ſecu do, vt nõnulli volunt: *Cetera in rebus magnis mina Clodii, co tentiones, quæ mihi proponuntur, modice me tangunt. Etenim vel ſu re eas videor mihi ſumma cum dignitate, vel declinare nulla cum m leſtia poſſe. Dices fortaſſe dignitatis ἅλις tanquam δρυὸς ſalutis.* Qu hæc poſtrema verba ſignificarent ἅλις δρυὸς omnes nouere: q; ſa quercus, vult intelligere. Sed quid ad rem faciat τὸ *ſatis querc* pauci qui nouerint. M. Tullius innuere proculdubio voluit, id Gr cum prouerbium, quod pronuntiatur. ἅλις δρυὸς ἐπὶ τῶν ἐκ φα λοτέρας διαίτης ἐρχομένων ἐπὶ βελτίονα. εἴρηται ἡ παροιμία ἐπειδὴ ἀρχαῖον οἱ ἄνθρωποι βαλάνοις δρυὸς τρεφόμενοι ὕστερον εὑρεθείσης τ δήμητρος καρποῖς ἐχρήσαντο. Latine: *Satis quercus. De diſcedentibus vitiori vita ad meliora. Dicitur prouerbium in quantum antiquit homines glandibus quercuum nutriti demum inuentis a Cerere mel ribus fructibus victitarunt.* Senſus ergo Ciceronis hic eſt, ſe mi & Clodii certationibus indies magis ac magis ſplendeſcere. Dic fortaſſis *Attica dignitatis*, hoc eſt, *quantum pertinet ad dignitat* ſat bene res ſe habet o Cicero. Sed *ſalutis*, hoc eſt, *quantum per net ad ſalutem* non bene. Reſpondet Cicero: *ſalutis*, hoc eſt, *circa ſ lutem* poſſum reſpondere, tanquam, ſicuti prouerbialiter a Græc dicitur ἅλις δρυὸς, id eſt, *ſatis quercus*, ſatis vtilitatis ſcilicet & ign miniæ me ſubiiſſe ſaluti conſulentē: Nunc ad meliora digniora eſt annitendum, ſaluſque honori poſtponi debet. Subditque Cic ro ſe ſatis deſpectum & ignominiæ perpeſſum cum a Clodio trufus in exilium, eo tempore quo veſtitum mutauit equeſter o do, & ipſe nimis humiliter ſe geſſit in deprecanda plebecula, qu a ſe factū ægre tulit exſul. Hic eſt verus ſyncerusque M. Tullii ſe ſus. Qui cupit alios fucos adpingere nihil agit, & (vt dici ſole *Vas Danaidum implet & lentem incidit.* Eſt & huic ſimile id adag ἄλλην δρῦν βαλάνιζε, hoc eſt, *aliam quercum decute*, de his, qui co tinuo petunt, vel identidem ab eiſdem mutuo accipiunt. Dicit

prou

prouerbium, quod glandibus prius viuebant homines, & *balaniſtas, id eſt, glandarios* vocabāt, mercede fructū talē colligentes. Tali coactione iā finita circumſpicientes *glandarii, ſi quæ* ſupererant in quercu glandes, viatores dicebant cauillantes: *Aliam quercum excute.* Sed hoc Ciceronis nec verbis nec menti congruit.

Cornelii Nepotis euentilatum verbum. Quid magnificus, & qua magnificentia

CAPVT VIII.

CОrnelius Nepos luculenter & eloquenter libellū compoſuit, cui titulus eſt *vita Pomponii Attici*, in quo plurima cum nitore verborū eruditio cōſpicitur. Ibi hoc penſitatione dignū iudicauimus, & indagine non contēnenda: *Elegans, non magnificus, ſplendidus, non ſumtuoſus, omni diligentia munditiē, non affluentiā adfectabat.* Dubitare quis forte poſſet, cur Nepos iſte caſtiſſimi ſermonis imitator *magnificum* ademit, amico tāquam vitiū, cum potius cum laude dicatur paſſim, & omni cumulo virtutis. Qua vero propugnatione ſit vſurus in cauſſa Nepotis quiſpiā, facile diſcet ſi noſtra, quæ tum ſcribendo, tum docendo ſcripſimus, captus amore leget. *Magnificus* n. ab his, qui puritate Romanæ linguæ ſunt vſi, cū aſpergine ſuperfluitatis dicebatur, vt ille *magnificus* eſſet, qui magna magis faciebat, & enormia & nimia, q̃ modica & menſurata & mediocria, in quibus ineſt virtus Hoc docet elegiographorū facile princeps Albius Tibullus ita loquens:

Magna loquor, ſed magnifice mihi magna locuto
Excutiunt clauſa fortia verba fores.

Hoc & Græci proprietatum retinentiſſimi frequenter obſeruarunt, apud quos μεγαλήτωρ repetitur & μεγαλοπρεπής. Primū *magnificum* ſignificat eſſe magni cordis, ſecundū autē *magna operantē*, & ea tantū, quæ dicerent, appellarunt. μεγαλοπρέπεια virtus eſt, q̃ Franciſcus Philelphus vir in vtraq; lingua peritiſſimus aſſeuerabat per *magnificentiā* explicari non poſſe, verum qui cuperet verbum verbo reddere, ſenſumq; ſenſui, *magnidecētiā* vocauerit, *cū magnificentia* declinet in vitiū. Non me prætetit *magnificum* Latinos vſurpare, peculiariterq; recentiores, pro *megaloprepi.* Verū nunc de norma non de anomalia loquimur. Eſt Cornelii Nepotis hic ſenſus, fuiſſe Atticū affinem ſuum in victu admirandū, vt qui electilē, lautum, mundumq; victū exoptabat, nō autē *magnificum*, hoc eſt, ſuperfluitate notabilem, ſplendoremq; affectaſſe, non autē ſumtū, qui quandoq; vituperationi obnoxius eſt, potius quā laudi. Poteſt enim cōuiuium eſſe magnificū, nō elegans, ſumtuoſum, nō ſplendidū. vt palā eſt. Quamuis antiquitus *elegās* cū laude nō dicerētur. Cœpit tamē poſtea ſine vitio dici etiam cum laude, ſi elegātia erat moderatiſſima, qualis fuit in Attico, q̃ ſignificatur a Nepote, cum dicit illum fuiſſe *elegantem* non *magnificū*. Iuſtinus *ludorū magnificentiā* lib. 8. nimiū apparatū vocat & modū excedentē. Sed ne vox

elegans téinſolétia, n vitateq; ſua forſan offendat, aud i q̃ ſuperiā te Gelli vetuſtatis maximus indagator annotauit: *Elegās homo nō dicebatur cū laude, ſed id ferè verbū ad ætatē M. Catonis vitii nō laudis fuit.* Cato in libro de moribus: *Auaritiam omnia vitia habere putabāt, ſumptuoſus, cupidus, elegās, vitioſus, irritus q̃ habebatur is laudabatur.* Ex quib. apparet *elegantē* dictū antiquitus, non ab ingenii *elegantia*, ſed qui nimis læto, amœnoq; cultu victuq; eſſet. Poſtea *elegans* reprehēdi q̃dem deſiit. Sed laude nulla dignabatur, niſi cuius *elegantia* erat moderatiſſima. Sic. M. Tulli. Lucio Craſſo, & Quinto Scęuolę non merā elegantiā, ſed multa parſimonia mixtā, laudi dedit. *Craſſus* inquit *erat parciſſimus elegantium, Scæuola parcorū elegantiſſimus.* Præterea, M. Tullius cū ſignificare vellet, populū Rom. odiſſe priuatum ſumtū, publicum vero ſplendoré exoſculari, etſi nimius ſit & ſupabundans, parcitatis ſobrietatiſq; menſuram prætergrediens, ſic inquit in oratione p̄ Muræna: *Odit populus Rom. priuatā luxuriam, publicā magnificentiā diligit.* Quod ſi cōperies ſcriptores antiquos, imo auctoritatis locupletis, non dubiæ, non dilutæ, qui *magnificū magnificentiamq;* ad bonā partem trahāt, maluerunt illi vſum cōmunem, q̃ priuatam p̄prietatem ſequi. Quid nō ne Plautus in Aſinaria *magnificum* p̄ iactuoſo dicit ſic: *Extemplo facio facetū me, atq; magnificū virū.* Non nego tamē *magnificū* apud probatos auctores in laudem vſurpari, ſed vſurpatū eſt, nō p̄priū.

Quid Vergilius ſignificet cum canit. Sedet æternumq; ſedebit infelix Theſeus, & hiſtoria recondita explicata.

CAPVT IX.

SEd quo te Vergili piaculo linquā, & ingrato ſilentio p̄tercam: cuius ſeipina virtute Græciæ facta eſt victoria nutans. Tu Homero, quē ſemp florentē Lucretius appellat, carminis facundiam, hoc eſt, Herculi clauā abſtuliſti, p̄ te Græcia cōtumax Latio cedere nō detrectat vel ſaltem Latiū p̄uocare nō audet, te magnū, te facundū, te altiloquū Italorū poetarū caterua circūſonat, te Attica paritatis alioquin indignabunda, ſecundū dictitat Homerū. De te cū ſatius ſit tacere, q̃ pauca dicere, cum p̄poſito noſtro congrediamur. Quis non miretur in hoc Poeta tam vulgato, tam trito tam excuſſo, diutina cura & meditatione, ſubeſſe mendas intolerabiles, & ſenſus occultiores, nō ab artificioſo interprete Donato, nec ab Honorato Seruio, Gellio, Higino, ceteriſq; Grammaticis vel non animaduerſos vel non adnotatos. Reperio tamē ego minimus inter hos maximos, & vt Græci dicunt κόρκορ@ ἐν λαχάνοις multa vel vitio literarum fœdata in Marone noſtro, vel ſaltem non ad examen curioſe perpenſa. Et, vt tandem pendam, quod diu polliceor verſus Maronianus hic eſt in ſexto Æneidos libro.

Saxum ingens voluunt alii, radiiſque rotarum,
Diſtricti pendent, ſedet æternumq; ſedebit, Infelix Theſeus

In cuius enarratione loci Seruius ſic inquit, *Æternum ſedebit infelix Theſeus, contra opinionem, nam fertur ab Hercule eſſe Liberatus*

tus, quo tempore cum ita abſtraxit, vt illic corporis eius relinqueret partem. Frequenter enim variant fabulas Poetæ. Hippolytum ab inferis liberatum Vergilius dicit. Horatius contra, neque enim Diana pudicum liberat Hippolytum. Hactenus Seruius. Non eruditis ſatis hæc interpretatio faciet, quod, vt cum Seruio ſentio, Poetam, videlicet fabulam variare, ita diſſideo, fabulam præſagiens quærendam eſſe, quæ huic ſenſui reſpondeat & huic verbo, *Sedet*, quo non vſus eſt ſine re Poeta. Talem igitur hiſtoriam Poetæ propoſito lepidiſſime conuenientem lego, apud interpretem Apollonii Rhodii libro primo in explicatione huius carminis. *θησέα δ' ... πάντας ἐρεχθεῖδας ἐκέκαστο. Theſeus*, inquit, *interpres Apollonii & Pirithous, hic ex Ioue, ille autem ex Neptuno geniti ſimilia fecerunt opera. Theſeus ſane Helenes amore captus habuit cooperantem ſibi Pirithoum. Pirithoo autẽ Proſerpinã rapere volenti, neceſſe fuit Theſea ſequi. Verum hi poſtea per Tanarum in infernum deſcẽdentes & ſedẽtes ſuper quadam petra rurſus ſurgere non valuerunt. Ceterum Hercules iterum capiens Cerberum liberauit ipſum Theſeum. Sed Pirithoum liberare non potuit. Rurſus expeditionem parantes Iouis filii Caſtor & Pollux, Theſeo exſiſtente apud inferos abduxerunt Æthram matrem Theſei.* Hanc fabulam euidenter Maro deſignans inquit, *Theſeum fore vt ſemper ſedeat, quamuis fuerit liberatus ab Hercule.* Tamen poſt fata deſtinatus eſt a Plutone in memoriam lapidis, quo deceptus eſt, vt ſemper ſedeat in eo lapide. Exſequitur enim Maro pœnas & tormenta, quæ mortalibus infligebantur ab obitu. Theſeus vi abreptus dum viueret ab Hercule ex illo lapide, a morte ad eundem reuertitur, vbi æternum ſedebit, nec amplius exſpectet, vt redimatur ab Hercule. Sed dum Enchiridion meum, Gellium, ſcilicet reuoluo, memoriæ adminiculandæ ſtudio, comperior verbo tenus ab eodem mentionem huius petræ factam, in qua ſedentes Theſeus & Pirithous decepti ſunt, & ad ppetuum inferorum carcerẽ deſtinati eſſent, niſi per Herculem ſtetiſſet. Auli Gelli, ſi quis lecturiret, verba ſubiunxi: *Sedet æternumq; ſedebit infelix Theſeus. Quia. inquit fieri poteſt, vt æternum apud inferos ſedeat, quẽ ſupra cum his nominat, qui deſcenderint illuc, atq; inde rurſum euaſerint, præſertim cum ita ſit fabula, de Theſeo, atq; ſic Hercules eum euellerit e petra, & in lucẽ ad ſuperos eduxerit.* Cum igitur euulſum Gellius Theſeũ ſcribit ex petra; tu de hac intellige, ex qua dolo Plutonis ita concinnata fuerat, vt in illa aſſidens nemo poſſet aſſurgere. Et ob difficultatẽ imo impoſſibilitatẽ, vt ita loquar. ex hac petra aſſurgendi euulſum dictio violenta Gellio placuit. Sed ſi lubet Maronẽ tutari ab oppugnatiõib. Hyginii, nec aliuſ ſeu ppugnatio Seruiana placeat, dicere potes Verg cũ inqt, *Sedet æternumq; ſedebit infelix Theſeus*, loqui de *Theſeo* mortuo, qui deſtinatus erat huic pœnæ, vt ſemper ſederet ſup incenſo lapide. Cũ.a. ſupra illũ, *Theſeũ* ſ. cũ his nominat, q deſcẽderint illuc, atq; inde rurſũ euaſerint,

non repugnat huic ſententiæ, quoniam nunc ſuper his eſt menti qui ob aliqua delicta, patiantur in inferno tormenta, quod ex M ronis ordine diſcere potes. Sic enim procedit Vergilii ſeries:

Phlegyaſq; miſerrimus omnes,
Inſonat & magna teſtatur voce per vmbram,
Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere diuos.

Theſeum ad inferos deſcendiſſe fabuloſum eſt. Plutarch. reg Moloſſum fuiſſe Plutonē tradit, eiuſq; vxorem formoſiſſimā P ſerpinam, Cerberum vero immanem habuiſſe canē. Pauſanias h Theſei Pirithoiq; deſcenſum ad hanc hiſtoriam refert. Cum T ſeus in Theſprotidas inuaſiſſet, vt Theſprotiorum vxorem raper magnam exercitus partem illic amiſit, ipſeq; & Pirithous. Is n. qu rendæ vxori operam dabat, & vterq; in vincula a rege coniecti

De verbo incubare, & quæ pelles illæ fuerint. in quibus ſomnium captabant, eruta huius rei hiſtoria.

CAPVT X.

IN eodem Vergilio viro nunquam ſatis laudato, ingeniorū fo te & doctrinarum luce legitur, hoc carmen,

Pellibus incubuit ſtratis ſomnoſque petiuit.

Seruiana verba ſunt hæc, *Incubare proprie dicuntur hi, qui dor unt ad accipienda reſponſa, vnde eſt, ille incubat Ioui, id eſt, dormi capitolio, vt reſponſa poſſit accipere.* Quæ tradidimus ex Syneſio, Strabone de templo Æſculapii in Epidauro, vbi ſomnia captab ægroti, quib. bonam valetudinē a diis oſtenſam coniectarent, nunc minime repetenda ſunt, ne inutiliter opus excreſcat, ſtud ſos n. ſat eſt admonuiſſe. Quid Plauti teſtimonium in Curculio proferam & Palinurū admonentem Cappadocem lenonem, ſati eſſe ſibi *Ioui incubare*? Cur pellem ſtratam *incubarent* ad coniicie dum ſomnium, diu eſt ꝙ quæro & tandem inuenio apud Theſ rū meum Pauſaniam, qui refert cum Philoſtrato, Amphiarai ꝗde eſſe in agro Thebano, quo cōmeabāt illi, qui ſomnia captare ſiderabant. Ibiq; dormire volentes, pellem ſubſternebant. Qu Maro doctrinarum parens, vt ſignificet Latinū recte, & iuxta ri illorū, q legitime ſomniū coniicere vellent, ſe inſtruxiſſe, facit i pelles aſcēdere, quas *arietinas* intelligere debes Hoc ego ex Seru deſiderabam, vt ſcil. explicaret, cur Latinus pelles aſcendit. Sente tiam Pauſaniæ Græci ſcriptoris, vt impenſiorem eruditionem re ras, ſubtexere libuit, q̄ poſita eſt in Atticæ deſcriptione. Præter ec qui Apollinis furore olim correpti dicuntur, nemo inter vates or cula edidit, ſed p̄ſtabāt vel ſomniorū interpretatione, vel augur ſcientia, vel aruſpicina, vt facile exiſtimem, Amphiaraum interpr tandorum ſomniorum laude excelluiſſe. Quod vel ex eo liqu quoniā quo tempore deificatus eſt, futurorū cognitionē p ſomn conſtituit. Ad huius oraculum q cumque accedit, purgari primū opt. Purgatio eſt, vt Deo res ſacra peragatur, cui & omnibus, q u rū nomina in ara ſculpta ſunt, ſacrificant. His pactis mactati arie

pellem ſubſternunt, atq; ita dormiunt ſomni ſignificationem referentes Ritus hic a Seruio fuerat ab origine ſua repetendus.

De loco Romæ, vbi ſpuere non licebat, enarratus Gel.

CAPVT XI.

AVlus Gell. Togatorum eruditiſſimus in ſecundo librorum, quos *Atticas noctes* inſcripſit Neuii ex Triphalo, ſiue vt antiquæ curæ libro deprehēdimus, *Itiphalo*, quo verbo penis ſignificatur, carmen hoc adducit: *Si vnquā quicquā filium reſciuero argentū amoris cauſſa ſumſiſſe mutuo, extemplo illo te ducam, vbi non deſpuas.* Semper huic Neuianæ ſententiæ ſenſum occultiorem ſubeſſe iudicaui, quem requirens ex his Pompeii verbis, enucleatum habui. *Doliola locus in vrbe ſic vocatur, quia inuadentibus Gallis Senonib. vrbem ſacra in eodem loco defoderunt, vbi ſpuere alicui non licebat.* Dicuntur a Neuio ex perſona fortaſſe domini verba ſeruo minitantis, ſe illū ducturum ad rotā figulinam, vbi multos labores exhauriet, quæ *dolia* ſignificauit per vicum dolioli, & ſi illic dolia nō fierēt. Alloquitur.n. rudem ſeruum, qui audito nomine ambiguo *dolioli* credit, ſe ad laborem doliorum duci, non ſecus ac ſeruus Plautinus in Aſinaria interrogat, an ducatur ad *fuſtidinas*, & *ferricrepidinas*, hoc eſt, ad ærumnas compedū & piſtrinorum. Sic dominus Neuianus ludens in etymologia *dolioli* vici indicit & inſinuat ſeruo, ſe illum ducturum ad rotæ figulinæ labores perpetiendos. Vicū vero *dolioli* per ecphraſin deſcribit; hoc eſt, per locum, vbi minime ſpuitur.

Enarratus Ouidii ſenſus occultior ſuper Pauſania turpi amore, Inibiq; mors Philippi Macedonis deſcripta.

CAPVT XII.

OVidium Poetam ingenioſum vocant eruditi. At ego artificis induſtriæ vatem eruditiſſimū refertumq; multiplicis doctrinæ, & reconditæ quoq;. Hic ex animi ſententia abditus eſſe voluit, & affectauit abſtruſa caribula in eo libello, cui ex imitatione Callimachi titulus eſt Ibis, cuius difficultatem nō occultauit modo, ſed palam manifeſtauit, ſic propemodum canens:

Vtq; mei verſus aliquantum noctis habebunt,
Sic vitæ ſeries tota ſit atra tuæ.

Ex illo opuſculo verſiculos duos elegi dignos cura, & meditatione frequenti, cum ſenſus Domitii coniecturalis ſit, & ex profeſſo nil compertum prodens Sed carmina ſic ſe habent;

Aut vt Amantiaden turpi dilectus amore
Oderit, & ſæuo vulneret enſe puer,

Legendu m arbitror pro *Amantiaden* voce caſſa & nihili *Amyntiadē*, vnica tantū literula immutata. Et ita ſignificabitur Philipp. Macedonū rex ille defioculus & luſcus, qui necatus eſt a puero Pauſania, & hic erit ex genuina hiſtoria ſenſus. Puer Pauſanias dilectus turpi amore, non a Philippo, ſed ab Attalo amico Philippi, oderit

tanq̃ promiſſam vltionẽ differentem, & vulneret te demũ inuiſum ſæuo enſe. Philipp. eleganter appellabitur *Amyntiades*, quoniã ſcilicet genitus eſt patre *Amynta*, vt omnib. notũ eſt. *Turpis amor*, præpoſtera Venus decenter appellatur, quoniã tetra eſt, deſpuenda, q̃ ſcelestã medicorũ princeps Auicenna, *infandã* Auguſtinus, *præpoſterã, obſcœnã, miſerãq;* Firmicus. Adiuuat intelligendũ de Philippo Amyntæ filio, q̃ ſubſequuntur carmina mortem Alex. filii cõtinentia & conſequenter omniũ, qui ſtẽma vel cognationem ducunt à Regib. Macedonicis. Quæ referũtur ex Valerio Maximo de Statillo Amantii filio, vt diuinare volunt, qui amatorẽ ſuum interemit, abſolutuſq; eſt & comprobatus a Mario, de quo extat declamatio Quintiliani. Is n. Marius, auctore Marco Tullio, militẽ noluit niſi caſtum, ſobrium, continentẽ, ſomnia ſunt ægroti veteris. Illud ridiculoſius ſi ad Celmũ retorqueas. Hiſtoria ſi quis deſideraret non omiſi, quin adſcriberẽ verboſitatis potius crimen, q̃ ieiunitatis ſterilitatiſq; tolerans. *Compoſitis in Græcia rebus Philipp. legatos omniũ ciuitatũ Corinthũ vocat, ad firmandũ rerum præſentium ſtatũ. Inter hæc expulſa Alexandri matre Olympiade propter ſtupri ſuſpicionẽ Attali ſororẽ in matrimoniũ accipit. Interea dũ a Græcia auxilia coeũt, nuptias Cleopatræ filiæ ſuæ & Alexandri, quẽ Regẽ Epiri fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorũ regũ & collocantis filiã, & vxorẽ ducentis apparatibus inſignis. Sed nec ludorũ magnificentia deerat. Ad eorũ ſpectaculum Philipp. cum ſine cuſtodib. corporis medius inter duos Alexãdros filiũ, generũq; contenderet, Pauſania nobilis adoleſcens ex Macedonib. nemini ſuſpectus, occupatis anguſtiis Philippũ in tranſitu obtruncat, diemq; lætitiæ deſtinatũ fœdũ funeris luctu facit. Hic primis pubertatis annis ſtuprũ per iniuriã paſſus ab Attalo fuerat, cuius indignationi hæc etiã fœditas acceſſerat, q̃ perductũ in conuiuiũ ſolutumq; mero, Attalus non ſuæ tantũ voluptati, verũ etiam conuiuarũ libidini, velut ſcortum vile ſubiecerat, ludibriumq; omniũ inter æquales reddiderat. Hãc rẽ ægre ferens Pauſania querelã Philippo ſæpe detulerat, qui cum variis fruſtrationibus nõ ſine riſu differretur, & honoratũ inſuper ducatu aduerſarium cerneret, irã in ipſum Philippũ vertit, & vltionẽ quam ab aduerſario nõ poterat, ab iniquo iudice exegit.* Auctor Iuſtinus in Trogi collectaneis. Puer ab Ouidio *Pauſanias* appellatur, eo tempore quo fuit amatus ab Attalo, & dedecoroſe conſtupratus, non autem quo illum trucidauerat. Erat enim tunc ætatis prouectioris. Hæc eſt Philippi cognatio. Charanus cum magna multitudine Græcorum ſedes in Macedonia reſponſo oraculi iuſſus quærere, in Æmathiam contendit, vrbem Edeſſam condidit. Pulſo deinde Myda (Nam is quoque portionem Macedoniæ tenuit) aliiſq; regibus pulſis in locum omnium ſolus ſucceſſit. Perdicce poſt hunc regnauit, qui Archeo regnum tradidit. Huius ſucceſſor Philippus, qui immatura morte raptus Europum filium paruulum inſtituit heredem. Amynthas huic ſucceſ-
dit,

dit, cui Alexander filius, cui virtutis affulſerunt omnia incrementa, huic frater Philippus Amyntæ filius compulſus a populo ſucceſſit in regnũ, cui Alexander, in quo Macedoniæ Regũ finis, quod in ſepulcro maiorũ ſuorum ſepeliri recuſauit. Interẽptus eſt Rex Philippus gladio quadrigas inſculptas habente, quare ſic legitur a nõnullis ille verſiculus, *ſculpto vulneret enſe puer.* Quadrigas vt vitaret oraculo admonitus iubebat paſſim ligneas diffringi. Tãta eſt homini futurorũ cæcitas & caligo. Plurimæ inuaſiones in principes factæ ſunt auctore Ariſt. lib. politicorum quinto, quia in corpus verecundiam intuliſſent, qualis fuit inuaſio illa Cratei aduerſus Archelaũ. Semper. n. moleſta illi fuerat cõſuetudo eius. Idẽ nõ omittit intactum hoc exemplũ Ouid. ſed his verbis eloquenter enarrat, ὁ δὲ Φίλιππος ὑπὸ Παυσανίου ἐφονεύθη, διὰ τὸ ἐᾶσαι ὑβρισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν περὶ Ἄτταλον, id eſt, *Philippus vero a Pauſania occiſus eſt, quia non vlciſcebatur iniuriam ſibi illatam ab Attalo.* Primus inuentũ hoc excogitaui, etſi ante nos Codrus publicauerit. Teſtẽ adduco Lucã Grammaticũ Bononiæ non incelebrẽ, qui nomine meo Codrũ admonuit, & mihi ſummopere applauſit ſibi ante me hoc ignotũ tradens. Quare nec Codrus pro ſuo inuulgat, ſed ſenſim & diſſimulanter indicat, cõfeſſus ſtudioſos prius hoc ab aliis audiuiſſe. Sed nõne & prius cũ Philip. Beroaldo meo cõmunicaueram, adſtante Philip. neſcio quo Pannonio, cui Beroaldus cõmentarios in quæſtiones Tuſculanas inſcribit? Sed quoniam de turpi Venere mẽtio a nobis habita eſt, curioſi interpretis officio minime fungeremur, ſi omitteremus, quæ de hac Fabius Quint. ſcribit elegantiſſime in declamationibus: *Nihil tale nouere Germani & ſanctius viuitur ad Oceanum. Non ſit mihi forſitan quærendum aduerſis aurib. ſæculi in tantum vitia regnare, vt obſcœnis cupiditatibus natura ceſſerit, vt pollutis in fœmineam vſq; patientiam maribus, incurrat iam libido in ſexum ſuum. Finem tamen aliquem ſibi vitia ipſa exceperũt. Vltimumq; ad hoc huius flagitii crimen fuit corrupiſſe futurum virũ. Hoc vero cuius dementia eſt? In concubinatum iuniores leguntur, & in muliebrem patientiam vocatur fortaſſe iam maritus.*

Quid ſignificet vox ceſſim apud Marcellum & de cane, qui Vlyxen recognouit.

CAPVT XIII.

NOnnius Marcellus Grammaticus celeber non diligenti lima perpenſus exiit in publicum. Multa ego pro captu, ingeniiq; virib. addidi, quam plurima mutuatus ſum ex vetuſtis exemplarib. inter quæ hoc ꝙ nunc occurrit his noſtris racemationib. adſuam. *Altũ mite vel placidũ, inquit, Marcellus: Varro ſeſqulyxe. Aduerſi venti ceciderunt; quod ſi pergunt diutius & mare voluere, vereor ne me quoq;, quod domũ Abdalio ceſſint venereo, præter canẽ cognoſcat nemo.* Quæ monſtra ſunt monſtra, ſi hæc non ſunt monſtra? vnde nulla cognitio ſenſuſq; liberalis elici poteſt. In codice admodum priſco

fideliquc ita ſcriptum reperio, recteque notatum ſcio: *Altum, mite vel placidum. Varro ſequlyxe. Aduerſi venti cecidaerunt, qui ſi pergũt diutius mare voluere, vereor ne me quoq; cum ab Ilio alto ceſſim reuenero præter canem cognoſcat nemo.* Senſus eſt Varronis Vlyxe loquẽte: Nunc læuiciam ventorum poſuit, ſedatiorque facta eſt, vereor & ſubdubito, ne mare tranſcurrens fiam ſenex, & ætatis vitio trãſformatus, vt cum a Troia domum reuertar, nemo me præter canem agnoſcat. *Reuenire domum* priſcus loquendi modus pro eo quod eſt *retrocedere, repedare*, & ſicuti vſurpat Apuleius & omnis antiquitas, *domuitionem parare. Reuenire* pro *retro venire* Lucius vſurpat. *Ceſſim* ſignificat retro a verbo *cedo*, vt cum dicitur *retrocedo. Receſſim* Plautus in Caſina pro *retrouerſum & retrograde* eo verſu: *Imitabor nepam, receſſim dabo me ad parietem.* Trogus lib. 2. *Aut ſi hoc parum tutum exſtat, vos commiſſo prælio ite ceſſim. inhibete remos, bello diſcedite.* In alia ſignificantia *ceſſim* a cedendo, hoc eſt. *feriendo*, contrarium eſt aduerbio *punctim*, vt *ceſſim* ferire, hoc eſt, per aciem gladii. *Ceſſim* potius quam *punctim* ferientes Romani ſolebant illudere. Quod vero timet *Vlyxes*, ne domum petens cognoſcatur ab alio, quam a *cane*, dictum eſt ex Homeri biſioria: Ferunt enim Vlyxem receptum domo a Penelope ſub peregrini habitu a nemine cognitum fuiſſe, præterquam a cane & ab Eurychia eius nutrice, quæ hoſpitalis officii cauſſa, dum pedes eius elueret, tactu manus animaduertit cicatricem, quam habebat ex vulnere, in Parnaſſo quondam ſuis dente percuſſus. Hic Vlyxeus catulus motu caudæ adulans domino apparuit Vlyxen Penelope vxori. Hunc 20. anno mortuum prodit Ariſtoteles hiſtoriæ animalium lib. 6. Propterea Poeta Epigrammaticus hunc longa die conſumtum tradidit cum lib. 11. ſic cecinit:

Lydia dicebar domino fidiſſima dextra,
Qui non Erigones mallet habere canem,
Nec qui Dictæa Cephalum de gente ſequutus,
Lucifera pariter venit ad aſtra Deæ.
Non me longa dies, nec inutilis abſtulit ætas,
Qualia Dulichio fata fuere cani.

Erigones, vt hoc incidenter diſcas, canis vocabatur Hymera, Cephali vero Lelaps. Verba Ariſtotelis de cane Vlyxeo ſunt hæc. τῶν δ' ἄλλων κυνῶν αἱ πλεῖσαι περὶ ἔτη τέτταρα καὶ δέκα ἢ πέντε καὶ δέκα. ἔνιαι δὲ καὶ εἴκοσι. διὸ καὶ Ὅμηρόν τινες οἴονται ὀρθῶς ποιῆσαι τὸ εἰκοστῷ ἔτει ἀποθανόντα τὸν κύνα τὸν Ὀδυσσέως.

Ab eodem Marcello perperam enodatum Maronianum carmen.

CAPVT XIV.

VErgilius libro Georgicon tertio, ait idem Marcellus, ſic canit: *Iniuſto ſub faſce viam dum carpit.* Putat faſcem Nonnius ad conſulem referendum pudendo per Herculem lapſu, quem vt declina-

clinare poſſis, fulciendus es auctoritate virorum ſublimium. Seruius inprimis in Nonnium ſic exponens inſurgit: *Iniuſto ſub faſce, ſub magno onere, vt ego hoc te faſce leuabo, magnum autem onus dicit propter arma.* Scopon petit, mentemque Maronis attingit Seruius, ceterum ita exſuccus eſt & ieiunus, vt vix poſſit, imo nō poſſit curioſus homo Poetæ ritum Romanum explicantis intelligere. Adeundus eſt igitur Vegetius, qui libro primo de re militari ſic eruditiſſime ſcribit. Pondus quoque baiulare vſque ad 60. libras, & iter facere gradu militari frequentiſſime cogendi ſunt iuniores, quibus in arduis expeditionibus neceſſitas imminet annonā pariter, & arma portandi: Nec hoc credatur eſſe difficile, ſi vſus acceſſerit. Nihil enim eſt, quod non aſſidua meditatio facillimum reddat. Quam rem antiquos milites factitauiſſe Vergilio ipſo teſte cognoſci poteſt, qui ait:

Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Iniuſto ſub faſce viam cum carpit, & hoſti
Ante exſpectatum poſitu ſtat in agmine caſtris.

Hi ſunt illi *faſces*, hoc eſt, *onera*, quibus milites aſſuefaciendi ſunt, quod patuit exēplo Cincinnati, qui iuſſit pedamenta milites ſuos ferre. Quid? nonne onera geſtarunt, imo victum cum proceſſerunt ad Sutrium recipiendum? Vnde natum eſt Plauti verbum admonentis, vt cum munere accedant. *Veniant, inquit, tanquam eant Sutrium.* Miſeramur nedum miramur Nonnium Grammaticum, qui *faſcem* pro *conſule* acceperit, fortaſſis a *faſcibus* inſigni conſulatus, quod conſulē præit, cum *faſces* illi pluratiue dicantur duntaxat, ſi proprie & ſignate loquamur. Fiebant auctore Plinio *faſces conſulares* ex Gallica arbore, quæ ſpecies eſt populi, quam Latini *betulam* vocant. Flexibilis enim hæc admodum eſt. Quare ſubit indies mirari magis Ioannis Tortellii incuriam, imo craſſam ſupinitatem, qui profitetur ingenue, ſe non legiſſe, ex qua arbore magiſtratuum illæ virgæ fierent.

Quid ſubintelligatur obſcænitatis apud Epigrammatiſtam per mortuum Leonem.

CAPVT XV.

Epigrammaticum Poetam Martialem, quem Epigrammatiſtam alii, quidam Epigrammatographum dictitant, ſalſum eſſe, ſcommateque frequētiſſimo aſperſum, mordacemq; ſine fine quis ignorat eruditorum? cum id Sidonius ſentiat. Hunc Alexander Imperator Romanus ſuum Maronem identidem prædicabat. Is enim, qui Martialis cocus appellatur, diuerſus eſt ab hoc feſtiuiſſimo Poeta, cuius verſus hi leguntur lib. vndecimo:

Quid vellis vetulum Ligella cunnum?
Quid buſti cineres tui laceſſis?
Tales munditiæ decent puellas.
Nam tu iam nec anus potes videri:

Iſtud crede mihi Ligella bella
Non mater facit Hectorũ, ſed vxor.
Erras ſi tibi cunnus hic videtur:
Ad quem mentula pertinere deſit.
Quare ſi pudor eſt Ligella noli
Barbam vellere mortuo leoni.

Dirigit Epigramma ſuum loligine ſatyrica lin Martialis in vetulã quandã nomine Ligellã, quæ vt tenerioris iunioriſq; fœmoris amatoribus ſuis videretur, euellebat cunni ſui pilos. Carpit illã Poeta tanq̃ indecẽtia ætati ſenili operantẽ. Cõuenit, inquit, puellarib. annis comtus & munditiες, tu cum ſis prope cineres, ne dicam cinefacta, nõ debes agere, ꝙ puellæ, quæ nedũ annorũ carie preſſa es, ſed ipſa caries, nec quidem anus es, ſed ipſa annoſitas. Tu cũnum non habes, ſed cauernam quandam & macræ bouis vropygium. Vulua certe vocari non debet, quam tanquam mortuam mentulæ omnes auerſantur, & faſtidiunt. Sed ſi ſapias, nec penitus pudorem cum pudicitia perdidiſti, deſine barbam mortuo leoni vellere. Cetera iat percipi poſſunt. In hoc vno hæreo, qua nam cauſa cunnum vetulæ nuncupauerit mortuum leonem. *Vetulum* cõprobo *leonem* dici cunnum, quoniam vellendo non incitabitur, nec ſumet iras, nec ardeſcet aut incendetur, ſicuti *leo* mortuus, aut nimio ſenio confectus viribus amiſſis incendi nequit. Sed cur *leonem* dictitauerit in hoc ſolo titubo. Ceterum vt quod habeo ſoluam, ſentio cunnum vetulæ vocari fœtidum tum vitio naturali, cum magis ætate ſenili, quæ nedum putorem, ſed & vermes procreat in locis muliebribus. Vocare *leonem* reor a fœtido & aſpernabili odore, quem *elorem* vocat Apuleius. Siquidem tradat Plinius ora *leoni* fœtere: Nam *os leonis* vt ſignificaret Poeta barbã vellere dixit, quæ os leoninum deſignat, quod illiberaliter olet. Per *barbam* pilos cunni ſenilis intelligit, quos improprie *barbam* vocitauit, vt eſſet fœtoris loci muliebris & *leoninioris*, in omnibus metaphora ſimilis. *Os leonis* eſſe fœtidum idem ſic tradit:

Tam male Thais olet quam non fullonis auari
Teſta vetus, media ſed modo fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora leonis,
Non detracta cani tranſtybérina cutis.

Grauem odorem, nec minus halitum leonibus eſſe docet Plinius lib. 8. natura. hiſt. Tradit Ariſt (ſi recte memini) os leoni male olere, quæ cauſſa eſt, vt carnes ab ipſo tactæ non edantur a ceteris animalibus. Fuit quando retuli ſenſum hunc Martialis ad id prouerbium, quod his verbis vſurpat Plato lib. primo de repub. *Putas ne me adeo furere vt leonem tõdere audeam?* vt per hoc prouerbium nimis temerariam, vecordem, & inſulſam ligellam Epigrammaticus oſtendat, quæ *vellere* non modo *tondere* leonem audeat, h. e. irritare ad effundẽdam omnem iram, h. e. putidum odorem ſuum,

qui

qui per hanc dictionem: *Mortuo* ſignificatur. Prior tamen expoſitio facilior eſt & veriſimilior, quando non illam audaciæ Poeta ream facit, verũ affectatæ præter decorũ munditiæ. Sed hoc addamus, potuiſſe Epigrammatiſtã *leonem cunnũ* dicere a *leonis* immodica ſalacitate, vel *leonem* dixit a ſenio. Eſt enim *leonib.* longa vita. Vel *leonem* cunnum dixit pro *viroſum*, & deuorare homines cupientem, ſicuti *leones* in ſenecta dicuntur hominem appetere, quoniã ei ad perſequendas feras vires nõ ſuppetant. *Ligella* in hoc loco nomen, eſt vetulæ. Plautus vt hoc obiter diſcas *ligellum* vocat *tugurtiunculum* e ligno compoſitum. Sic enim inquit in Aulularia. *E tuo ligello ſumus ſi qua exit foras*, quamuis illic ante nos non *ligello* ſed *tigillo* legeretur.

Sexti Pompeii Codex illuſtratus cum de Immuſulo: Buteone Sanqual. q; meminit:

CAPVT XVI.

POmpeio Feſto plurimũ debent, qui Latinas literas affectantur. Hic.n. facta quadam veluti centuria collegit antiquorũ verba ardua, nodoſa, cõplicata, quæ tanta facilitate felicitateq; enucla- uit, vt melius nil ſupra fieri poſſit & excogitari. Multa nos ad illuſtrandum hunc nobiliſſimum ſcriptorem contulimus, cum Mediolani doceremus, his, quæ nobis venerunt ex codice peruetuſto, & ob hoc fideliſſimo, qui ex Illyria Pomponio Læto extra ingenii aleam poſito fuerat oblatus. Plura additurus eram & fortaſſis meliora, ni me Bononiam patriam meam princeps florentiſſimus Ioannes Bentiuolus præter ſpem redire coegiſſet, dum opus hoc eſſet ſub incude. Inter multa, quæ ſuppleuimus, aut aliter q̃ in tritis exẽplarib. eius legebantur emẽdauimus, hoc fuit. Sic.n. paſſim ſcriptũ circunferebatur. *Alites volatu auſpicia facientes iſta putabãtur, Anquaſis, Immuſculus, Buteos, aquila, vulturius.* Legẽdũ eſſe docuimus: *Alites volatu auſpicia faciẽtes iſta putabãtur. Buteo, ſanqualis, Immuſulus, aquila, vulturius.* Scimus certe inter diras alites *ſanqualẽ* numerari, & *incendiariã*, quam quidã putant *ſpynthurnicem*, *oſſifragã* & id genus reliquas, quis in præſentiarũ mixtim de auſpicatis, & inauſpicatis Sextus Põpeius agat. *Buteo* inter genera accipitrũ cõnumeratur, Græci a numero teſticulorũ (Tres n. habere dicitur) *triorchen* vocãt. Huic Plinius auctor eſt Themonoen Apollinis filiam exiſtimatam nomen dediſſe. Ferunt hiſtorici *Buteonem* ſediſſe in naui Fabii ducis auſpicio proſperrimo. Vnde Fabia gens Buteonũ cognomen adepta. Auctor Plinius lib. 10. Fabii Buteonis meminit Liuius libro ab origine vrbis decimo & tertio. *De ſanquale & immuſulo* ſic propemodum ſcribit Plini. *Sanqualem autem atq; immuſulum augures Romani magnæ quæſtioni habent. Immuſulum aliqui vulturis pullum arbitrantur, & ſanqualẽ oſſifragã. Maſſurius ſanqualẽ, oſſifragam dicit eſſe. Immuſulum autem pullum aquilæ priuſquam albicet cauda.* Quidã poſt Mutiũ augurẽ viſos nõ eſſe

Romæ confirmauere. Ego quod veriſimilius eſt in deſidia rerum omnium non arbitror agnitos. Eſt & auis inauſpicata, quam noſtri *incendiariam* Græci Spyntharnicem dicunt: Plautus per diminutionem *Spynthurnicium*, de qua Plinius & Ariſtoteles meminerunt, a qua diræ & inauſpicatæ, id eſt, exſecrandæ libidinis inuentores, & artifices vocati ſunt *Spynthria*, non autem a fauillis, vt quidam coniectant. Auctorem huius mei inuenti in Plautinis commentariis hunc ipſum Pompeium adduxi. Sed illum Illyricenſem, hoc eſt, integrum, in quo mihi grati, candidique lectores applaudunt, vt qui rem a literarum Argis nō introſpectam primus oſtenderim & inuulgauerim. Qui plura ſuper *incendiaria* ſeu, quæ eadem eſt, *ſpinthurnice*, noſcere velit, Pium diligenter excutiat.

De Alcone Cretenſi ſagittario abſolutiſſimo intellexiſſe Manlium Aſtronomicum.

CAPVT XVII.

MAnlius ſcientiæ ſideralis & Aſtronomicæ maximus profeſſor & antiſtes multa nitide ſcripſit & erudite, inter quæ hoc celatu dignum iudicauimus, quod libro quinto Matheſeos inuenies in hæc propemodum verba:

Quin etiam ille pater tali de ſidere cretus
Eſſe poteſt, qui ſerpentem ſuper ora cubantem
Infelix nati ſomnumq; animamq; bibentem
Suſtinuit miſſo petere ac proſternere telo.
Ars erat eſſe patrem, vicit natura periclum,
Et pariter iuuenem ſomnoq; & morte leuauit.

Notiſſimum eſt, quod ſentit Manlius, fuiſſe quēdam optimum arquitem, hoc eſt, ſagittarium, qui cum vidiſſet ſuperſtare corpori filii ſerpentem ſomnolenti, curuauit arcum, ſpiculum vnde contorſit in ſerpentem, & illū letho dedit, nullatenus filio læſo. Talem adprime callētem ſagittarum peritiam tradit Manlius, ſub cœleſti ſigno, h.e. ſagitta ortū. Quis hic fuerit certiſſimus ſagittarius, ex iis Seruii verbis diſcere poteris, quæ poſita ſunt in bucolico ludicro in enarratione illius carminis: *Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri. Alcon* Cretenſis ſagittarius fuit, cuius cum filiū draco inuaſiſſet, tāta arte direxit ſagittam, vt ea currens in ſerpentis deficeret vulnere, nec tranſiret in filium. Legi apud Græcos auctores hunc Alconem Erecthæi Athenienſiū Regis filium fuiſſe, qui ex terra Attica cum Chalciope filia in Eubœam fugiens venerit, quam cum pater repeteret, Chalcidenſes nequaquam voluerunt reddere: De hoc Alcone exſtat in Græca antologia elegans Epigramma.

Reſtitutus codex Varronis, & quid ſit Cinpeare brachium, & incurnicerbicum pecus.

CAPVT XVIII.

VArronis in liminari pagina librorum, quibus de lingua Latina titulus eſt in paſſiuis codicibus ad hanc ſeriem illa leguntur

tur ab his, qui aurem hiſpidam habent: *Iacentem, & ſicuti dixit Epigrammatiſta boatauam. Secundus, a quo Grammatica deſcēdit antiqua, qua oſtēditur quemamodum quodq; Poeta finxerit verbū, quod confinxerit, quod declinarit. Hic peruirudentum ſibilus, hic incuruiceruicum pecus, hic chlamyde clupeat brachium.* Varronis vndecunque doctiſſimi ſenſus hic eſt, eſſe quatuor modos abſolutæ, perfectæq; Grammaticæ, quorum vnus eſt callenter & ad amuſſim noſſe Poetarū verba, q̃ lepide, q̃ decenter, & obſcure cōminiſcātur, aut parce ex Græcō detorqueant, ſicuti in hoc exemplo eſt, & appon t carmē Pacuuianū, quod ſic emendare debemus: *Hic peruirudentum ſibilus hic Nerei incuruiceruicū pecus, hic chlamyde clupeat brachiū.* Sibilū *peruirudentum* Poeta vocitat *ruditum paruorum animalium*, qui ſibilo ſimilis eſt, ſiue nauium paruarum, quæ rudentibus velificātes, hoc eſt, funibus nauticis, clamorē emittūt, & ſibilū. Vnde Verg. ait *Clamorq; rudentum. Ruditus* eſt aſinorū. ſc. hi funes cum ſtrepitum aſinorum clamori ſimilē emittunt, *rudere* dicuntur. Hic inquit Ennius *peruirudentum ſibilus* ſubintellige exauditur. Demū ſubiungit idem Poeta. Sed non in eodem loco. Affert enim Varro tria exēpla difficilium verborum eiuſdem Poetæ ex diuerſis locis: *Hic pecus incuruiceruicum, ſubintellige paſcitur, ſeu aliud agit. Incuruiceruicū* vocat, quoniam inflexam & curuam ceruicem habet, & peculiariter in paſcendo. Siue perpetuum epitheton eſt, quoniam *Pronaq; cum ſpectent animalia cetera terram, os homini ſublime dedit.* Sumtum ex Græco hoc epitheto *incuruiceruitum*, vt paulo poſt patebit, in hac dictione inauget. Dicitur *incuruiceruicum*, ꝙ maxime *curuam ceruicē* habet, vt *inflexū, valde flexū*, & mille huiuſmodi. *Chlamyde* q̃s *clupeare* dicitur brachiū, quādo chlamydem, ſiue lenam aut pallium brachio inuoluit, vt ſe ab hoſte tuetur, cum veri clupei non ſupperit occaſio, quod Liuius ab Annibale circūuentū Gracchum feciſſe refert: inuoluit enim paludamentum, quæ veſtis imperatoria eſt, dextræ. *Clupeare* idem quod *clypeare*, y. in u. latinum cedente, vt patet in Amphitruone: Sulla & id genus reliquis. Ad hāc rem faciunt Marcelli verba talia: *Clypeat Pacuuius in Hermiona Cum licuit chlamyde contorta aſtu clypeat brachium* Ita & *galeare*. Cinna in Epigrammatis. *Miſeras audet galeare puellas.* Adduci hic a M. Varrone tria Pacuuii exempla ex diuerſis locis ſatis docet Quintilianus lib. I. *Ceterum ex præpoſitione & duobus vocabulis dure videtur ſtruxiſſe Pacuuius: Nerei repandi roſtrum incuruiceruicum pecus.* Subdit: *Sed res tota magis Græcos decet, nobis minus ſuccedit, nec id fieri natura puto. Scilicet alienis fauemus, imoque cum κυρταυχένα mirati ſumus, incuruiceruicum vix a riſu defendimus, κυρτὸν, Græci curuum, αὐχένα ceruix vnde cyrtauchena Græci dicunt, quæ Pacuuius noſter incuruiceruica.*

Mendum paruum inficere nitidiſſimas illas Papinii ſyluulas, inibique explicatum quid ſit Molorſibus.

CAPVT XIX.

STatii Papinii ſyluarum quinque volumina feruntur rebus tot & mendis præſcatentia, quo fit vt a multis id opus ſubito calore preſſum minus indies appetatur. Nos vero, qui pro virili ſtudioſos adiuuare côtendimus, dum curſim translegimus ſyluarum illarum balſamo & myrrha fruticantium librum tertium ſubit vulgatum exemplar maculoſum circumferri in verbis huiuſmodi:

Huius vtrumque latus molli præcingite gyro,
Et partite vices, vos ſtupeæ tendite mali
Vincula, vos ſummis annectite ſuppara velis.
Vos Zephyris aperite ſinus, pars tranſtra reponat,
Sint quibus exploret rupes grauis arte Molorchus,
Quæque ſecuturam religent poſt terga Phaſelon.

Papinius Metio Celeri propemptico, hoc eſt, comitatiuum poema mittens, qui nauigationem parabat in Syriam, rogat omnes Nymphas maris gêtem obſequi Metio, expediantque ſe ad nandum, & nautarum fungendum officio, quod vt exactius fiat, & digeſtius rogat, operas & officia partiantur. Alia inquit e Nymphis funes tendat: alia ſuppara velis annectat, alia nautica ſedilia diſponat, alia demittat aquis curuæ moderamina puppis, hoc eſt, gubernaculũ, quo moderantur magiſtri, reguntq; nauem, cuius ſedes eſt in puppi. Nec enim intelligere debes ancoram, vt perperam Domitius interpretatur. Subdit Statius. Sint etiam quædam Nymphæ, quæ conto ſiue perpendiculo maris explorent altitudinem ita ſcopulos cauentes, vt nauis euadat, nec detrimenta patiatur. Satis Domitius alioqui probe ingeniatus homo percipit ſenſum Poetæ, verum nô tenet, vt & ipſe ingenue & literate fatetur, q̃d ſit *Molorchus*. Verba eius ſubſcripſi: *Molorchus inſtrumentum nauticum ad latentia ſaxa indaganda, quod miror & a noſtris, & a Græcis: Iulioq; Polluce in primis prætermiſſum fuiſſe.* Hactenus ille. Nihil eſt quod Domitii mireris noſtros Græcosve non tradidiſſe *Molorthi* etymô aut ſignificatum. Verbum eſt enim id mendoſum & nimiopere corruptum. Dandus eſt igitur coniecturæ locus, & hoc pacto illius verſus lectio reſtituenda: *Sint quibus exploret rupes grauis arte Molorthus*, qua voce ſignificatur perpendiculum plũbeum, quo duce vtuntur ad ſcopulorum profunditatem, aut maris ſubſidentis hiatum indagandum, quam vocem perpendiculum ſcilicet cum carmine Latine non poſſet exprimere Papinius vſus eſt nomine Græco p̃ periphraſin rem ſubnotante, ſicut ſuus eſt mos etiam in ceteris facere. *Molorthon* namque ſi ad verbum Latine volumus exprimere ſignificabit rectum *plumbum*, q̃ nil aliud eſt quam perpendiculum. μόλυβδος ſignificat *plumbum*. ὀρθὸς rectus, ad modulatiorem lenitatem verbi compoſiti atteritur pars primæ dictionis & fit *Molorthos* q̃ peculiare Græcorum videmus. Sui tas nomine tenus vt ſolet in pluribus *Molorthi* mentionem facit. Sed cum ſignificatum vocis igno-

raret

faret, nomen tantum poſuit, & explicationem reliquit, vt quod ipſe neſciret, poſteri quærerent exploratius. *Perpẽdiculum* id eſſe ſatis indicauit Papinius, quod verbum explorat vſurpauit, quod eſt proprium recto plumbo ſiue perpendiculo. *Cuntum* Latini vocant *haſtam* qua nautæ altitudinem gurgitis maritimi ſolebant inquirere, vnde *percunari* deflexum verbum pro diligenter *explorare*. Nunc vtuntur ad hanc explorationem magnete lapide, q̃ *pyxideculam* dicunt. Plautus *vorſoriam* vocauit, quod illa docet a ſcopulis alior ſum vertere nauim. *Molorchus* demũ ſeniculus fuit Archadicus, qui ad expugnationem Leonis Nemiæi proficiſcentẽ Herculem ſuſcepit comiter hoſpitio, vnde Leo *Molorchaus* appellatus, & huic leoni ſolemnia ſacra inſtituta, quæ *Molorchea* dicebantur.

Conſideratum verbum preſſim in Apollinari Sidonio.

CAPVT XX.

SIdonium Apollinarem in communem ſtudioſorum vtilitatem cum quibuſdam noſtris interpretatiunculis promulgaui, cum habitarem Mediolani. Sed opus illud non ad vnguem fuit exploratum, nec vti Fabius Quintilianus admonuit in decimũ annum repoſitum. Subita fœtura fuit, vt notarii manus ocyſſimas lingua ſubſequeretur, nec quidem vno libello interim in manus aſſumto, quo memoria fieret adminiculatior. Nec id tam mutilum, tam denormatum opuſculum in animo fuerat ędere. Sed id mihi & Muſis meis cecineram. Ceterum quid opus eſt mihi bono conſilio ſi non datur vti? Dum animi gratia ruſculum inuiſo amicus meus omnia mea ex fronte Hammonis relata credens, me omnia potius quam hoc cogitante, dedit neſcio cui Biliopolæ inuulgandum, exẽplo Ambroſii quem temeritatis accuſat Origines quod ſe neſciente quædam opera ſua ſecreto edita, quæ hæreſin ſapiebant, publicauerit. Ego hoc ægre, vt debui tuli, *quoniam Theſauros*, vt inquit Piſo: *oportet eſſe non libros*. At facta infecta fieri non poſſunt. Hac te tanquam palinodia monitum volo, ſi quid bene dictum in Sidonianis interpretationibus inuenis, quoniam nullus tam nihili liber eſt quin aliqua parte prodeſſe poſſit, & vt ait Ouidius. Non ſterilis locus vllus ita eſt, vt non ſit in illo Mixta fere duris vtilis herba rubis, illud ſubito caſui adſcribas, qui auctore Euripide quandoque magnum habet ingenium. Si quid incogitate, perperam, inexminate celeritudinis venia in me licet vtare, cum quod non ſciens prudenſque peccaui. Extractum mediis opus eſt incudibus illud: Defuit & ſcriptis vltima lima meis, & vt a liuore tutus Ouidiano verſiculo finiam. Emendaturus ſi licuiſſet eram. Quare inter abortiua numeretur non autem inter fętus hic commentariolus, nec pro meo recognoſcatur, qui ante diem luſtricum hoc eſt, antequàm in nomen familiæ meæ tranſiret euolauit. Sed age cum Sidonio ipſo tandem congrediamur. Sic enim loquitur Apollinaris lib. epiſtolarũ 1. *Diluculo autem philomelã inter frutices*

ſibilantem, Prognen inter ... eres minuriētem, cui concentui licebit adiungas fiſtula ſeptiforis armentalem Camœnam. Sed omiſſis his, quæ olim tradidimus, minurientem voce paruula ſuccinentem exponere debemus. μινυρίζω verbum Græcum eſt, quod ſignificat *cantillo*: vt Apuleii verbo hûc vtar, in quam ſententiam protulit id Argentarius μηκέτι νῦν μινύριζε παρὰ δρυῒ μηκέτι φώνει κλεινὸς ἐπ' ἀκρεμόνων κόσσυφε κιχλισμόν. Alloquitur Merulam Argentarius Poeta, ne amplius cantitet, nec obſtrepat a ramo quercus inclinato. Ab hoc verbo Sidonius Apollinaris Prognen *minurientem* modulate concinentem vocat libro primo epiſtolarum, quod Græci μινυρίζω dicunt latini y. in u. vertentes *minurizo* dicunt. Prius *minurientem* expoſuimus *minutim* inſtrepentem, docuimuſque *murmurit antem* quoſdam codices manuſcriptos habere. Diximuſque ſynceriorem lectionem eſſe, ſi non Prognen, verum *palumbem* legeremus concinente Spartiano in Antonio Geta ſic ſcribente: *Familiare illi fuit hac quæſtiones Grammaticis proponere, vt dicerent ſingula animalia quomodo vocem emitterent, velut agni ballant, porcelli grūniunt, palumbes minurriunt, vrſi ſæuiunt, Leones rugiunt, Leopardali rictant, Elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, aſini rudūt, tauri mugiunt.* Non abſone leges *Prognes mimirtiriunt*, cum *mimimirtitiones* auctore Feſto dicantur auium minorum cātus. Hæc ſunt, quæ tūc celeri, imo præcipiti calamo mihi ſubnotaueram. Sed nihil, vt dici ſolet. ad Dionyſium. Verum enimuero cum deflexerimus ad auiū voces, non erit inſerium contexere, quæ Græci ſcriptores ſuper hac re prodiderunt, a quibus hæc vſurpata reperio. Cycni ᾄδειν. Cicadæ ἠχεῖν. Luſciniæ τερετίζειν. Sturni κικλίζειν. Cornicis & Coruorum κρώζειν. Latini dicunt crocitare: Apium & veſpæ βόμβειν. Ignis ſonus βρασμὸς. Ventorum πάταγος. Lignorum συριγμὸς, foliorum ψιθύρισμα, Caprorū φρυαγμός & φρισμὸς, hominum κεκραγέναι, Canum ὑλακτεῖν, Luporum ὠρύεσθαι, proprie autem & canum vox ὠρυγὴ, pecudum βληχᾶσθαι, Boum μυκᾶσθαι, Vrſorū & Pardorum ὑμάζειν, ſerpentum & draconum συρίζειν, Aquilarum κλαγγάζειν, Gallorū κοκκύζειν καὶ ᾄδειν. Suum γρυλλίζειν & γρύζειν, Perdicum κακκαβίζειν. Noctuarum κικκαβάζειν & κλώζειν. Auium κρακάζειν. Curruum τετριγέναι. Caccabere perdicas tamē quidam voluerunt Latine dici poſſe, moti auctoritate cuiuſdam opuſculi, cuius auctorem Ouidium falſo prætendunt. Ariſtoteles tamen hominū ſummus libro quinto de animalibus perdices ait κακκαβίζειν repetit enim vocem κακκά, vnde perdici repetita vocabula doctiuſcule attribuuntur a Papinio, nec tamen ob hoc docilem eſſe Statius indicauit, ſi repetere vocabula dixit. Alludit enim ad naturalem perdicis vocem, in qua primas duas repetit ſyllabas, voluit ſane verbum Græcum ſignificare Papinius, quod repetita duplici ſyllaba profert vocem natura duce perdix. In cuius Papiniani loci interpretatione miratur Domitius, cur perdix docilis a Papinio tradatur

tradatur cum non hoc Poeta ſenſerit. Ariſtotelis verba ſunt hæc. διαφέρει καὶ τῶν περδίκων οἱ μὲν κακκαβίζουσιν οἱ μὲν δὲ τρίζουσι. κακκαβίζουσι Caccabant Theodorus fideliſſimus Ariſtotelis interpres latine conuertit. Libet quoniam de ſonis naturalibus animalium pauca diximus, addere & ea quæ Iulius Pollux vir tantus non ſpreuit. Tradit enim Pollux libro quinto quoſdam Poetas ceciniſſe canes βαΰζειν quod Latini duce Lucretio Baubari verterunt. Quis non nouit id Lucretianum de canibus prolatum. Et cum ſecretis baubantur in ædibus. Præterea Græce canes dicuntur ὑλακτεῖν. Sonus ὑλακὴ καὶ ὑλαγμὸς & apud Xenophontem ἀρράζειν ἢ αἱ ἀρράζοντες. Luporum ſonus dicitur ὠρυγὴ ὠρυγμὸς ὠρύεσθαι ὠρυόμενοι. Leonum βρύχημα, βρυχηθμὸς βρυχᾶσθαι βρυχώμενοι. Equorum χρεμετισμὸς. χρεμετίζειν. χρεμετίζοντες nonnulli quoque & phrimagmon equorum volunt eſſe vocem, & φριμάττεσθαι equos dicunt, generatim vero φρυάττεσθαι ſuum Grylismos. γρυλίζειν γρυλίζοντες. καὶ γρύζειν. καὶ γρύζοντες Boum μύκημα μυκηθμὸς μυκᾶσθαι. μυκώμενοι. Ouium βληχὴ βληχᾶσθαι βληχώμεναι Caprarum μηκασμὸς μηκᾶσθαι μηκώμεναι, & mycadas capras Homerus appellat. Videtur tamen proprium caprarum magis φριμαγμὸς, φριμάττεσθαι. φριματτόμενος vt autumat Herodotus in infantium Phrygiorum ſermone, βληχᾶσθαι capras putans. Aſinorum βρώμησις, βρωμᾶσθαι. βρωμώμενοι. Dicuntur & ὀγκώμενοι, & ὀγγίστας aliqui Poetarum Aſinos nuncupant. Sunt & aliæ feræ, a quibus proprium vocis nomen non eſt, vt vrſæ, pantheræ, quarum ſonus βρυχᾶσθαι dicitur: Minorum vero vt vulpium & thoum & lupulorum, τὸ ὑλακτεῖν καὶ ὠρύεσθαι. Præterea aquilas dicunt κλάζειν: Similiter & grues, accipitres vero ῥύζειν & Gallos ᾄδειν. & cucullos κοκκύζειν, & perdices πιτυβίζειν vel κακκαβίζειν, & cothurnices ὀρτυγίζειν. & cygnos ᾄδειν. & turtures τρύζειν & columbas γογγύζειν. & cornices κρώζειν. Et ſturnos κλάζειν vel κρώζειν. Et turdos σιζεῖν. Et cicadas τιτίζειν. Et apes βόμβειν. Et vpupas ποππύζειν. Et noctuas ὕζειν. meleagrides κακκαβίζειν. Et nycteridas, hoc eſt, veſpertilliones τετρίγυιαι. Et picas κιττοβίζειν. Et hirundines ψιθυρίζειν. Et luſcinias θρηνεῖν.

Quales fuerunt ludi qui Iuuenales dicebantur Sidonius & Tranquillus enarrati.

CAP. XXI.

COmpoſuit idem Sidonius Epigrammata, panegyricos, carminaque encomiaſtica, hoc eſt, laudatoria, & propemptica, quæ ſumma doctrina non carent: inter hæc annotatione verſus hi digni iudicati ſunt, qui modulo Phalecio currunt.

Iam fama Iuuenalibus peractis
Cum te prabueris ſequente in auo
Intra aulam ſoceri mei expetitus
Curam cum moderatus es palati
Chartis poſterioribus loquemur.

Mendum ſcriptoris notandum eſt in primo carmine: Nam vbi *famæ* eſt, *vero* ſcriptum erat. Dicitur quis peragere *Iuuenalia* famæ cum in iuuenili ætate famæ conſuluit, qua peracta curam tranſtulit ad viriles actiones De *Iuuenalibus* ludis meminit Tranquillus in Nerone: *Spectaculorum* inquiens *plurima & varia genera edidit, Iuuenales, Circenſis, ſcanicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus ſenes quoque conſulares anuſque matronas recepit ad luſum. Gordianus Imperator per quatuor dies continuos exercuit Iuuenalia vt ſcribit Capitolinus.* Pauca quoque de Iuuenalibus Neronis Tacitus. Sed nullus Iuuenales ludos opulētius oſtendit, quam Dion in vita Neronis, cuius adhunc ſenſum verba ſunt: *Poſt hæc Nero rurſus alterū genus feſtorū dierū induxit, quæ Iuuenalia appellauit, cum barbam deponeret, tunc enim primum raſus eſt. Pilos vero atque capillos in pyxidem auream imponens Ioui Capitolino dicauit. Ad ludos & feſtum generoſi viri nomina paſſim dedere. Illud pro monſtro quod Ælia Catella genere & diuitiis pollens, & iam grandis natu, octogenaria enim erat, ſaltauerit. Reliqui vero qui propter ſenectutem vel morbum aliquem nihil priuatim agere poterant, tunc in chorum proceſſere, & quantum vires cuique ſuppetebant ſe exercuere. Confluebant ad ludos conſtitutos viri prudentiſſimi, mulieres, puellæ, adoleſcentuli, anus & ſenes, quinetiam qui in cæteris ſpectaculis quicquam edere non valebant, in chorum ſecedebant. Fuere qui præ pudore perſonas induerent. Sed deleta fuere facies, depoſitaque perſona petente populo id vt agnoſcerentur. Nero quoque vt glorioſum finem ludis apponeret, & his conuenientem, quæ agebantur prodiit & ipſe in theatrum pronuntiauitque, nominauit Gallio Seneca Neronem eum eſſe, qui in theatrū produſſet, ſtetit itaque in ſcæna Cæſar in ornatu Cytharœdico hæc dicens: Audite me obſecro benigne domini mei. Cantauit item ad citharam. Attinet Bacchas Auguſtus. Aſtabant milites, vniuerſus et populus quantū ſedes capere poterant, vocem breuem & ſubobſcuram edidit, vt rurſum pariter & lacrymas omnibus moueret. Tunc acceſſere proprius Burus & Seneca velut præceptores neſcio quid ſubiicientes, manu præterea etiam veſte conſciſſa complodebant quoties quippiam his decantaſſet, atque alios ad ſe trahebant. Conſurrexerat exercitus propius quinque millium militum, qui Auguſtani vocati fuere. Hi primi laudes cecinere. Cæteros alios adſtantes vel inuitos ſolus præter Thraſeam idem fecere. Hic enim nunquam conſenſit. Cæteri vero & maxime illuſtres viri feſtinantes, & cum gemitu concurrebant. Ea omnia cum gaudio acclamantes, quæ Auguſtani concinebant. Frequentes audiebantur voces huiuſmodi: Pulcer Cæſar Apollo Auguſtus vnus vt Pythius. Per Deum Cæſar nullus te vicit. Poſt hæc cœnam dedit populo in nauibus, eo loco, in quo naumachiam Cæſar ediderat, atque inde media iam nocte in Tyberim nauigauit, & hæc autem omnia Nero in prima reſecatione barbæ fecit.* Hæc Dion. Ego profiteor ingenue, liberalis enim animi eſt fateri, per quos

profecerim

profeceris, hæc verba me ex vitis Georgii Merulæ viri vndecunque doctiſſimi, quas latinitate ex Dione donauit, accepiſſe. Sunt enim apud me ſolum duodecim vitæ Dionis Georgio interprete, quæ ad duodecim Tranquilli Cæſares faciunt, me his tanquam munere incomparabili donauit, cum Mediolani agerem vir humaniſſimus & nobiliſſimus, cui in morte Merula crediderat, & vbicunque loquens de Tranquilli Cæſaribus, vtar latino eloquio ſcito, ea ex iis vitis Georgii interpretationem te lectitare, nec alieno potius vtor quam meo, non eo quod Dionis luculentiſſimi ſcriptoris copia apud me non ſit, illius enim multiplex aureum volumen poſſideo, ſed hoc ago quoniam Tantaleæ Georgii facundię oratio nulla, loquor enim quod ſentio, aſpirare poteſt, tanto minus noſtra. *Iuuenalia* ſiue *iuuenales ludos*, cum mentio tibi inciderit, illos intellige, qui celebrantur pompatico omnium rerum apparatu, cum quis ex *adoleſcentia egrediēs in iuuentutem* migrabat, & in *iuuenilem*, ſeu quod idem eſt *iuuenalem ætatem*, quando *barbam* taſitabant iuuentuti auſpicantes, illamque recondebant, id obſeruantes, quod enarrat Dion, in aurea pyxide. Primus & ritus *iuuenalium* retuli, & nominis ſignificatum explicaui, cum hanc dictionem omnes legerent, nullus intelligeret.

Explicata ſententia Liuiana, indicatumque ex Heſiodico præcepto detortam.

CAPVT XXII.

Liuiana maieſtas quanta cum veneratione doctrina polleat, nouerunt hi, qui recte de lingua Romana ſentiunt. Illud imprimis & grauitate redundat & eruditione, quod legitur libro ſecundo belli Punici ſecundi. Sic enim Minucium affert loquentem didaſcalice ad milites ſuos: *Sæpe ego*, inquit, *audiui milites eum primum eſſe virum, qui ipſi conſulat quid in re ſit. Secundum eum, qui bene monenti obediat. Qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſcit eum extremi ingenii eſſe. Nobis quoniam prima animi ingenii negata ſors eſt, ſecundā ac mediā teneamus, & dum imperare diſcimus, parere prudenti in animum inducamus. Caſtra cum Fabio iūgamus.* Hanc ſententiam ſæpe ſe audiuiſſe refert Minutius, quoniam traditur ab Heſiodo Poeta Græco, venitque in frequens apud Romanos, & vulgatum prouerbium. Hanc Heſiodicam ſententiam magnus ille Baſilius mutuatus eſt ita loquens, *εἰ μὲν οὖν εὐθύμως δέξαισθε τὰ λεγόμενα, τῆς δευτέρας τῶν ἐπαινουμένων ἔσεσθε παρ' Ἡσιόδῳ τάξεως, εἰ δὲ μὴ ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἂν εἴποιμι δυσχερὲς, αὐτοὶ δὲ μέμνησθε τῶν. δηλονότι ἐν οἷς ἐκεῖνος φησιν. ἄριστον μὲν εἶναι τὸν παρ' ἑαυτοῦ τὰ δέοντα ξυνορῶντα. ἐσθλὸν δὲ κἀκεῖνον, τοῖς παρ' ἑτέρου ὑποδειχθεῖσιν ἑπόμενον, τὸν δὲ πρὸς οὐδέτερον ἐπιτήδειον, ἀχρεῖον εἶναι πρὸς ἅπαντα.*

hoc eſt: *Si igitur, quæ a me dicentur ea vos ſuſcipere, ac ſequi parati e-ſtis, in ſecundo eritis ordine laudatorum apud Heſiodum. Sin minus. Ego ſane nihil moleſtum dicam. Vos autem meminiſtis carminum illorum, in quibus ille Poeta inquit. Optimum illum eſſe, qui per ſeipſum, quæ agenda ſunt conſpicaretur. Sequenti autem gradu, qui aliorum conſilia ſequeretur. Qui vero ad neutrum horum aptus eſſet eum penitus eſſe inutilē* Heſiodi verſus parænecticos, hoc eſt, honeſta vtiliaq; præcipientes ſi legere quis ſubito vellet, adtexui:

> Οὗτος μὲν πανάριστος ὃς αὐτῷ πάντα νοήσῃ
> φρασσάμενος τ' ἀκ' ἔπειτα. καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω.
> ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται·
> ὃς δέ κε μήτ' αὐτῷ νοέῃ, μήτ' ἄλλου ἀκούων
> ἐν θυμῷ βάλληται, ὁ δ' αὖτ' ἀχρήϊος ἀνήρ.

Morem Celtarum filios in Rheno explorare, cum hoc enarrati verſus ex Claudiano.

CAPVT XXIII.

CLaudianus Poeta Niliacus multa eget inquiſitione, doctaque penſitatione cum alibi tum in hoc carmine, quod in libro cōtra Ruſſinum poſitum inuenies:

> *Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.*

Deſcribit enim Claudianus copias, quas parauerat Stylico moturus contra Ruſſinum. Inter ceteros populos fuiſſe Celtas autumat, quorum talis refertur hiſtoria. Celtæ populi ſunt accolæ Rheni, quorum ſoboles cum exit in lucem impoſita clypeo collocatur in gurgite Rheni. Quod ſi ſcutum cum infantulo fluitat, neq; mergitur illam tanquam veram & genuinam ſobolem educant. At ſi forte mergitur putant adulterinam & ſpuriam, nec vllis dignantur alimoniis, cuius hiſtoriæ Scius Poeta doctiſſimus Celtas in copiis Stiliconis præſto fuiſſe refert veros illos nec adulterinos, vtpote quos naſcentes Rhenus exploret, hoc eſt, genus liberet, & perpēdat ſitque iudex & arbiter perinde veræ, & perfectæ ſobolis ac pollutæ adulterinæque. Hiſtoriam detortam contenderim ab vtriuſque linguæ conſultiſſimo Claudiano ex hoc Græco Epigrammate quod in iudices compoſitum ſic eſt:

> Θαρσαλέοι Κελτοὶ ποταμῷ ζηλήμονι Ῥήνῳ.
> τέκνα ταλαντεύουσι καὶ οὐ πάρος εἰσὶ τοκῆες.
> πρὶν παῖδ' ἀθρήσωσι λελουμένον ὕδατι σεμνῷ.
> αἶψα γὰρ ἡνίκα μητρὸς ὀλισθήσας διὰ κόλπων
> Νηπίαχος πρῶτον προχέει δάκρυ, τὸν μὲν ἀείρας
> αὐτὸς ἐπ' ἀσπίδι θῆκε νέον, πρὶν γ' ἐς ἀθρήσῃ,
> οὔπω γὰρ γενέτου φέρει νόον. πρὶν γ' ἐς ἀθρήσῃ
> κεκριμένον λουτροῖσιν ἐλεγχιγάμου ποταμοῖο.
> ἡ δὲ μετ' εἰλιθυίαν ἐπ' ἄλγεσιν ἄλγος ἔχουσα
> μήτηρ. εἰ καὶ παιδὸς ἀληθέα οἱ δὲ τοκῆα
> ἐκδέχεται τρομέουσα, τί μήσεται ἄστατον ὕδωρ.

Quod

Digitized by Google

Quod hic Græcus auctor *πῖλαι πένουσι* dixit, noſter exacte Latine pronuntiauit, ſed exornans, explorat. Sed & illud annotandum qꝫ per quam feſtiuiter & concinne fluuium dicit *ἐλεγχίγαμον*: quod ſignificat *redarguentem nuptias*, ſcimus enim argumẽtationis modum refutantis atque redarguentis *Elenchum* eſſe, quo titulo circumfertur volumen Ariſtotelicum vt palam eſt. Sed cum hæc ſcriberem Diomedes Guidalottus iuuenis Bononienſis harum elegãtiarum ſedulus aſſectator, & mei ſtudioſiſſimus aurem mihi vellit & admonuit ſenſum Græcorũ carminũ vt Latinis verſibus exprimerem, vt pluribus facerem ſatis. Placuit conſilium. Verſum verſu latinitati conſecraui præpropero ſtylo, & iſta tanq̃ ſubciſiua curante. Sed iam verſus noſtros audi.

Audaces rapido Celtæ noua pignora Rheno
Explorant, non hos genetrix prius vbere largo
Alma fouet, vitreas fluuii quam venit ad vndas.
Lympha nouum capit alta genus, quod remigis inſtar
Vmbo regit, fluidiq́; effulcit corpus alumni:
Et fœtum ſic vnda probat, lectumque iugalem
Damnat adulterii fœto ſi decolor igne.
Poſt dubios genetrix caſus memor Ilithiæ
Ancipitis, fulcit gelidis in fluctibus ortum
Anxia deſpiciens cui mobilis annuat vnda.

Quis ante hanc noſtram editionem reconditam Claudiani percepit hiſtoriam? nemo vt reor niſi me vſus doctore fuerit Antonius Calcaterra patritius Mediolanenſis iuuenis aureus nouit, cum ceteris Mediolanenſibus ſtudioſis me in hoc omnibus lucem ex Græcorum arce tanquam *Pharo* ſpeculatoriaq; turri extuliſſe. Sed nimis vt video errauit patronumque mutaſſet hic cliens niſi pœna plagiarii muſis & muſicis teſtimoniis illum exſpectet, qui ſine pudore alienum mancipium obliquat, & inuertit.

De incitato Caii principis equo explicatus Tranquilli codex: & apud eundem in Othone verba Græca reſtituta.

CAPVT XXIV.

TRanquillo Suetonio peculiare fuit amare breuitatem, quæ res multos in pleriſque ſuſpenſos reddidit & ambiguos. In Othonis vita in hanc pene formam circumfertur promiſcuus codex mendoſus & adulterinus: *Poſtridie*: inquit Suetonius: *in augurando tempeſtate orta grauiter prolapſum idẽtidem obmurmuraſſe. τί γάρ μοι καὶ μακροῖς ἀσύλοις, quid mihi & cũ magnis aſylis?* Hæc omnia Græca verba imo ſpuria cum interpretatione latina eradẽda ſunt tanquam aduentitia planeque commentitia, ſcribendumque eſt auctoritate Dionis: *τί γάρ με δεῖ μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν*. Significat hæc verba, *Quid enim me oportet longis fiſtulis incinere?* Inoleuit hoc populari prouerbio de his, qui aliquid contra quod vtile eſt operan-

tur. Scribit Dion Othonem a cæde Galbę pœnitentem illorũ, quæ egiſſet, viſis ſiniſtris omnibus proclamaſſe id Gręcum prouerbium quo ſignificauit trucidaſſe Galbam pręter vtilitatem, ſuamq; commoditatem, tãquam dicere vellet cædem hanc recaſuram in incõmodum ſuum. Cum me Domitius Falco Grammaticus Mediolanenſis per incertum doctior an curioſior, qui me literarum gratia aſſectabatur, cum hæc vt omnia exploranter indagaret, compoſui inuicem Suetonium Dionemq; vnde verum ſenſum elicui. In eodem Tranquillo in vita Caligulæ non omittenda ſine enarratione hæc ſententia: *Incitato equo, cuius cauſſa pridie Circenſes ne inquietaretur viciniæ ſilentium per milites indicere ſolebat præter equũ marmoreum & præſepe eburneum, præterq; purpurea tegumenta ac monilia e gemmis, domum etiam & familiam & ſupellectilem dedit, quo lautius nomine eius inuitati acciperentur, conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.* Quidam moti Martialis auctoritate nomen aurigæ putant *Incitatum*, non videntes poſſe minus *incitatum* eſſe nomẽ aurigæ, qui *auriga Incitatus* floruit tempore Martialis ſub Domitiano. Hic vero *Incitatus equus* ætate Caligulæ. Non ſane tempora conueniunt, nec aliquid commercii habet *incitatus auriga* Domitiani cum equo *Caiano* nomine *Incitato*. Nam reuera Tranquillus intelligit de equo nomine *Incitato*, hoc verius vero approbat quod Suetonius agitatorem *Citicum* nominat, equum vero *incitatum*, quæ omnia ab errore conſultum lectorem retrahere poſſunt. Erroris cauſſa fuit hæc, quod delirans Imperator honores pollicebatur huic equo, qui ſummi gradus faſtigio maiores equino eſſe videntur. Qui ſentiunt aliter nec noſtris rationibus applaudũt nec ſeueriſſimo ſcriptori Dioni, cuius, interpretis Georgii Merulæ verba ſunt hæc in Caligula: *Vehementer addictus erat Caligula vatricidia induenti, atq; ex hac coloris gratia praſinus vocabatur, vnde & tũc locus, in quo quadrigæ certabant vſq; nunc Caianum vocari ex equis autem vnum, quem incitatum nominauit, ad cœnã vocabat, apponẽs ei annonam ordeum propinauit & vinum in aureis poculis, atq; per illius fortunam & ſalutem deierabat: Deſtinauerat item illum cõſulem deſignare, atq; id feciſſet ſi diutius vixiſſet.*

Multa in Propertio enucleata. CAP. XXV.

PLurima in Propertianis elegiis molliter & amœne ſcripta deprehendes, ſi modo codicem fidelis ſcripturæ reperias. Illum enim qui circumfertur nõ penitus abſolutum eſſe dignoſcere quiuis vel mediocriter literis imbutus poſſet, quod vt oculata fide perſpicias ecce tibi mendoſum carmen libro quarto:

Te patiente mea conflauit imaginis aurum,
Ardente ex noſtro dotem habitura rogo.

Mendũ eſt in ſecundo carmine manifeſtariũ, nõ enim *ardente* ſcribere debemus ſerie abſona & abſurda, verũ *Parthenie*, q̃ nomẽ eſt vnius ex ancillis *Cynthiæ* Propertianæ Veneris. Senſus eſt cohærens inſe-

inferioribus. Taxat enim Propertium tanquam ſegnem, non viuidum nec bene memorem amantem Cynthia, qui ſupina incuria præteriens, res eius paſſus ſit iniquiſſime imaginem ſuam ex auro conflari a *Parthenia*, ex qua illa ſibi dotem parauit, nec immerito accuſatur Propertius a Cynthia, vtpote qui memoriam eius ſuſq; deque fecerit præ vna *Parthenia*, quæ illum facilitate demeruit. Quare paulo poſt cum familiares ſuos, & domeſticas pediſſequas Propertio commendet, vſa eſt in *Parthenia* facili commendatione, quippe, quæ nouerit *Partheniam* illum officio, facilitate, ſedulitateque intime demeruiſſe. Sic enim ſubdit Cynthia:

Sed tibi nunc mandata damus ſi forte moueris,
Si te non totum Chloridos herba tenet.
Nutrix in tremulis ne quid deſideret annis.
Parthenia patuit, nec tibi amara fuit.

Illud quoque paululum ſuprapoſitum in elegia Tarpeiæ.

Dixit & incerto permiſit brachia ſomno,
Neſcia nefarius accubuiſſe nouis.

Nullo non modo mendoſus eſt codex inuulgatus, in ſecundo carmine, quod *nefarium* prima correpta pronuntiamus, quod patet in ſimili deflexione *nefas*, aut ſi quo modo te in prima ſyllaba fulcire poſſis, quod Horatianũ id carnem eludit ex arte Poetica: *Aut ſcelerata palam coquat exta nefarius Atreus.* Secunda producitur, quod patet conſonantis duplicis poſitu, niſi te iuuet eclipſis. Quamobrem omiſſis his friuolis ſequamur codices antiquos, in quibus ſic inuenio ſcriptum: *Neſcia ſe flammis accubuiſſe nouis.* Mens auctoris hæc eſt, Tarpeiam puellã veſtali igni cuſtodiendo præpoſitam, nunc *flammis nouis*, hoc eſt, *cupidineis* agitari, neſciam ſe accubare duabus flammis veſtalibus, ſcilicet, & amatoriis, quæ feruentiſſimo igne feruentiores eſſe ſolent. Proin non mirandum eſt, ſi ardeat, ſi cupiat per ſomnum amantis vmbram contueri. Accubat enim & adſiſtit flammæ veſtali, ſimulque amoris incendio. Sed miſerabilis Tarpeia neſcit ſe cuſtodire duplex incendium, ob hoc neſcia nouæ, vtpote cupidinis expers & tyruncula, miratur, quid tam impenſe flagret, & exardeat. Hunc eſſe verum & genuinum ſenſum Poetæ demonſtrant proculdubio carmina, quæ ſequuntur:

Nam veſta Iliaca felix tutela fauilla
Culpam alit, & plures condit in oſſe faces.

In hoc, inquit, Propertius culpabilis eſt ipſa Veſta, quæ Cupidinis incendio puellam obrutam nouis inſuper flammis accumulat.

Quid? & nodoſus vbique Propertius eſt, quando planus & ſtratus maxime videtur, quis non tanquam ſint omnium facilimi præterit iſtos verſus ex libro ſecundo:

Tu quoties aliquid conabere vita memento
Venturum paucis me tibi Luciferis.

Sic me nec ſolæ poterunt auertere ſyluæ,
Nec vaga muſcoſis flumina fuſa iugis,
Quin ego in aſſidua mutem tua nomina lingua,
Abſenti nemo non nocuiſſe velit.

Ego in hoc *ſcirpo nodum* deliteſcere contenderim, Propertiumque veneficorum, exorciſtarum, & incantatorum ritum timuiſſe, qui poſſunt gaudia, amores & oſcula in mœrorem, odium & contentiones vertere, ſi modo nomen amantum tenent, & oſculorum numerum. Nonne hoc Catullus Poeta doctiſſimus indicat ſic ſcribens? *Tam te baſia multa baſiare veſano ſatis & ſuper Catullo. Quæ nec pernumerare curioſi poſſint, nec male faſcinare lingua.* Idem ſupra paulo *Dein cum milia multa fecerimus. Conturbabimus illa ne ſciamur. Aut ne quis malus inuidere poſſit, cum tantum ſciet eſſe baſiorum*, lego enim apud Catullum, *ſciamur*, hoc eſt, *deprahendamur ab aliquo faſcinatore numerum tenente, & per eum faſcinante.* Hoc veritus Propertius Cynthiam admonet, vt illum faciat pro ſerpentem beſtiam duplicem, vt habeat linguam, quoniam ita faſcinum arcebit, & faſcinator confuſi oſculi in ore numerum non tenebit, nec audiet Cynthiæ nomen compreſſum mutuis luctis colliſarum linguarum ex impatientiſſimo Veneris affectu. Nomen enim dominæ inter amplexus blanditiæ, dulcitas, illecebræ exculpunt & eliciunt. De veneno linguarum lepide Plinius libro decimo octauo, quare tradit in ſacris tibicinem adhibitum. *Prima galeritus*, idem dixit, *Poſuit prætoria lygmon, Magnaque pars Tatio rerum erat inter oues.* Cur *ligmon* iſte vocaretur Galeritus dubitatur. Ego illius cognomen fuiſſe reor ſimpliciter. Erat enim gentilitium nomen, a qua vero id cauſſa nihil momenti eſt quærere. An vero *lygmon* ac *lucmon* per eclipſin conueniat, dicere non ſum certus, quippe cum dictiones Græce per *y* elementum Græcum prolatæ a Latinis in v. vertantur. vt patet de *Sulla*, Amphitruone, & huiuſmodi. *y* vero litera Græca in C. tranſit, vt iis, qui modo primoribus labiis rudimenta & τὰ προγυμνάσματα Græcorum hauſerunt, innoteſcit. *Galeritum lucumonis* pro cognomine fuiſſe docet, Fabius Pictor, vetuſtiſſimus hiſtoricus ſic fere prodens. Subinde Sabini bellum ingens orſi coegerunt Romulum denuo a Lucumonibus ſocios milites expetere. *Galerito Lucumoni* Ardeæ negotium datum eſt, magna Ethruſcorum, exque vrbe Salpinatum manu venit, qui cum offendiſſet capitolium captum a Sabinis, ipſe proximum capitolio quirinalem pro Romulo muniuit. Poſuiſſe prima prætoria *Lucumonem* expono illum imperatorium conſtituiſſe auguſtale, cum electus fuerit, Dux & Princeps ab Sabinis & ceteris hiſce, qui Sabinos contra Romanos mouentes ſequebantur. Ante hunc *Lucumonē* in caſtris prætoria, hoc eſt, tabernacula alicui, vtpote duci & principi non erigebantur. Sed ſub tentoriis ſine hoc regio faſtu indiſcriminatim ſedebant Primus hic *Lucumo*

prætto-

prætorium tanquam manus Sabinæ imperatoriam dignitatem indicans erexit. Adiuuant ſuperiores verſus ſine ambitione militiam deſcribentes.

Nec rudis infeſtis miles radiabat in armis,
Miſcebant vſta prælia nuda ſude.

Fuit ſed alter ab iſto *Lucius Lucumo* Rex Ethruſorum, a quo *Luca* vrbs illuſtris Italiæ nomẽ eſt, adepta Auctor Cato in originibus.

Quid per Banauſum intelligendum apud Plutarchum in apophthegmatis.

CAPVT XXVI.

PLutarchus in libro, cui apophthegmaton, hoc eſt, dicteriorum titulus eſt, Græce ita loqui Cæſarem dictatorem facit. *αὐτοὺς βαναύσους οὐ δέδιεναί καὶ λιπόντας. ἀλλά τοὺς ἰσχνοὺς καὶ ὠχροὺς ἐκείνους δείξας βροῦτον καὶ κάσσιον.* quæ ita Latine vertit, F. Philelphus vir doctiſſimus. *Dicebat Cæſar ſe non timere rubicundos & pingues. Sed macilentos & pallẽtes illos demonſtrãs Brutũ ſcil. & Caſſiũ.* Hæc interpretatio diligenter conſideranda eſt. Ego potius *βαναύσους viles abiectos mechanicos* interpretor. Quid ſit *Banauſus* ſi ſcire deſiderãs Suidæ verba ſubiecimus: *βάναυσος πᾶς τεχνίτης διὰ πυρὸς ἐργαζόμενος. βαῦνος γὰρ ἡ κάμινος. καὶ τοῖς ἐκ τῆς ἀγορᾶς βαναύσοις. φέρειν προῖταξε βέλη καὶ παραβάλλειν ἔξω παρὰ τὸν θεμέλιον τοῦ τείχους* *Banauſum*, ait Suidas eſſe omnem artificem apud ignem operantem, quoniam *baunos* caminus dicitur, & qui ex hac artis venditione parat ſibi victum *Banauſus* eſt. Viles homines atque degeneres Græci *βαναύσους*, noſtri *mechanicos*, ex Græcia tamen detorta dictione, vocant, & opifices omnes qui in politica ſunt contemtibiles. Verba Ariſtotelis ex tertio politicorum ſunt hęc: *Optima ciuitas non fert Banauſum, id eſt, vilem artificem ciuem.* Subdit poſtremo *Quicumque ſunt vni neceſſitati miniſtrantes dicuntur ſerui, qui autem pluribus communiter dicuntur mercenarii & Banauſi.* Quod homines abiectos & contemtibiles *Banauſos* dixerit docet lingua vernacula deſpicatum hominem *mechanicum*, quod non diſſimile *Banauſo*, vocans. Forte Philelphus, vtpote magnus Latinitatis Græciæque penſitator cenſuit, *Banauſum* rubicundum dici poſſe, quoniam *Banauſus* artifex apud ignem ſedens ex officinæ afflatu ardentis coloratus eſt, quod commentum nec probo, nec nunc improbo, ad eruditos puoco. Idem Plutarch. in Bruto refert Cęſarem dixiſſe, *ſe nihil vereri illos pingues & comantes*, hoc eſt, *Antoniũ* & *Dolabellam*. Hic n. *comantes* tranſtulit Guarinus Verronenſis oppido q̃ literatus homo, non autem *coloratos*. Quod ſi a me verborum Græcorum quæ habentur in Plutarchi codice, Latina paria petis ſic in Latium tranſportem: *Dicebat Cæſar ſe non timere contemtibiles illos & bene curatos, ſed attenuatos & pallentes illos demonſtrans Brutum & Caſſiũ. Banauſus.* n vilis & contemtibilis appellabitur a vilitate artificis. Ariſtoteles libro primo politicorum

hanc differentiam facit inter *ſeruum* & *Banauſum*, quod *ſeruus* eſt, qu natura ſeruit, *Banauſus* vero qui mercede. Eiuſdem verba pol ὁ μὲν γὰρ δοῦλος κοινωνὸς ζωῆς, ὁ δὲ πορρώτερον, καὶ τοσοῦτον ἐπιβαλ ἀρετῆς ὅσονπερ καὶ δουλείας· ὁ γὰρ βάναυσος τεχνίτης ἀφωρισμένην τι ἔχει δουλείαν. Sed quoniam de *ſeruis* mentio incidit, hoc addam *ſernos magiſtratuum Romanorum* dici *Bruttanos*, cauſſam Gellius Pompeius enarrabunt. *Serui Theſſalorum, peneſtie* dicebantur, ſic ti Laconum *Ilota.* Scribit Ariſtoteles in Politicis libro ſecun *Theſſalorum peneſtias* multoties in ipſos Theſſalos inſurrexiſſe, *Ilotas Lacedamoniorum*, in caſibus eorum aduerſis nunquam in diari deſtitiſſe: *Verum apud Cretenſis nihil adhuc tale accidit*, inqu philoſophus. Nec mirum igitur, ſi apud Latinos prouerbium quamuis ab Olabeo deriuet: *Tot hoſtes quot ſerui* Et illud: *plures h tos ſeruos comedere, quam canes.* ſed ad rem noſtram. Cum ſubin in monumentis Ariſtotelicis hanc dictionem *Banauſum* depreh des, pro vili artifice accipe. *Coloratos* intelligere *Banauſos* propter minum, cui aſſident, non placet, quando tales, vt plurimu palle

Origo Bononiæ.

CAPVT XXVII.

NVnc tandem *animum patriæ tangat pietatis imago.* Illa eni nos aluit, illa genus, illa ſedes, in florentiſſimo Italiæ cardi benigno ſinu, facilis indulſit, Bentiuolos Principes aureos & S turneos educauit, quorum felici fauſtiſſimoque tempore me na contigiſſe, Ioui optimo maximoque gratas gratias memini. Fu temporibus noſtris contentio prope irrequieta, imo & ſuperio bus ſeclis, a quo nomē hoc tam aptum, tam bonitati ſoli, aeris c mentiæ, incolarum bonorum liberalitati, facilitati, & hoſpitali ti, Bononia ſortita ſit. Omnes hoc quærunt, nullus adhuc inuen Ego me diu anxie & ſedulo torſi, & vix compotem voti fecit Ca in libro de Originibus, cuius hæc verba ſunt: *Felſina dicta vſque R uennam, nunc Gallia Aurelia & Æmilia a Romanis ducibus nom habet. Princeps metropolis Felſina primum a Rege Thuſco condito inde a ſucceſſore Bono Thuſcanienſi Bononia dicta.* Applaudite mi imo Catoni, Bononienſes ornatiſſimi, populares mei, qui vos Pri cipes Æmyliæ & Aureliæ Galliæ prædicat, imo patriam noſtra tanquam dominam primariam, & matrem, Florentia auſa ſibi thruriæ depoſcere primas, colat & adoret. Quod ſi Catoni per caces Feſulæ non credunt, Plinianæ maieſtati credant, apud que legimus Bononiam Felſinam dictam, cum caput eſſet Ethrur Quin & Cn. Sempronius, Flaminiam viam dictam refert *Felſin* a *Felſina* Principe Ethruriæ. Sed quoniam video eſſe promiſcu viæ errorem, & inextricabilem ambagem literatorum dubit tium, quæ fuerit Æmylia & Flaminia via, ipſius C. Sempronii v ba ſubiiciam: *Ciſpadanam omnem Italiam miſſis colonis tenue priſci. Doria Thuſcorum prima familia incoluit principio ab Aſca*

lo

lonia vſq; Parmam, a quo & fluuius Doria & regia prius Doria, nunc Æmylia. A Parma item ad Bononiam, Bianoria a duce, nunc Aurelia. Flaminia item a Bononia ad Rubiconem amnem antea Felſina a Principe Ethruriæ, miſſis colonis Lamonibus a Rubicone ad Anconā. Nec iſta repugnant illi epigrāmatiſtæ verſiculo, ſi quis recte conſiderat. *Æmylia dices de regione via.* In via.n. potuit illa cōponere, nō in vrbe Corneli. Spectat.n. non locum vbi moretur, ſed vnde incepta miſerit. Plinius libro decimo ſeptimo: *Æmylia via in ridicas Atiniarum ambitu frondem earum fugiens.* Ego hoc in via, qua Parmam itur vidi, quod nunc recenſet Plinius. Videtur tamen in Epigrāmatico nihil ſubintelligendum ita libro ſecundo Plinio ſcribente: *In Æmylia via Fauentina lina, palmam candore capeſſunt.* Audiui, tamen, qui crederent a Placentia ad vſq; Ariminum Æmyliam vocatam, ab Arimino vſque Romam, *Flaminiam*, id quod non doctis diſplicet, & mihi perplacet. Sed hoc agamus. Nitidiſſimam ſemper fuiſſe & doctiſſimis alumnis abundaſſe Bononiam docet ſic canens Epigrammatiſta.

Funde tuo lacrumas orbata Bononia Rufo.

Et reſonet tota planctus in Æmylia. Quid? non ne illa abſolutiſſimum Atelanarum ſcriptorem Pomponiū genuit? auctor chronographus Euſebius. Loqui pro dignitate non valeo, & tacere non poſſum dotes omnes pacis, ingeniorum, quibus Bononia floret & fœcunditatem prope Siculam adſcribi Principi Bentiuolo debere, de quo alibi ſic carmine luſimus:

At cum nulla queat virtutum dulcior eſſe
Aptior atque homini ſummo largitur amicos,
Auguſtamque fidem, & numen pretioſius auro
Cenſet amicitia. Tali Cannenſibus acer
Obſtitit exſilium patiens Antonius aure,
Annibal hoc populi meruit pater are fauorem.

Sententia Græca Euripidis Latinis & rectis verbis explicata.

CAPVT XXVIII.

IN Tragœdia Euripidis quæ *Phœniſſe* inſcribitur hæc carmina leguntur, loquente Etheocle tyranno Thebano genus a Phœnicia per Cadmum ducente, Agenoris Phœniciæ Regis filio.

εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
κάλλιστον τ' ἀδικεῖν. τἆλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών

Hi ſunt verſus, qui compoſito metro tragico erāt frequentes in ore Cæſaris, quos Tranquill. ab ipſo Cicerone nō autē a Cæſare refert in hunc ferme modum latinitate donatos: *Nam ſi violandū eſt ius, imperii gratia violādū, aliis rebus pietatem colas.* Quidam ad verbum exprimere cupientes, ſic interpretantur. *Si.n. iniuriari oportet, ſuper tyrannide, pulcerrimum eſt iniuriari. In aliis pietatem colere eſt opportunum.* Nemo non vel mediocriter in Græcis rudimentis exercitatus abſonam & inſulſam animaduertet hanc interpretationem,

nem, in primis ἀδικεῖν pro *iniuriari* non recte ponitur, cum id quidem ſignificatum habeat apud Achillem philoſophorum Platonem cum facit Socratem didaſcalice *proferre ſe malle iniuriam pati quam inferre. Inferre iniuriam*, dixit ille ἀδικεῖν. Sed & ἀδικεῖν quandoque ſignificat *aliquid iuſtitiæ contrarium perpetrare*, quo verbo in hoc ſignificatu crebiter & decenter vſurpant eruditi, propterea quod δίκη a Græcis *iuſtitia* vocatur α particula priuatiua, vt ἀδικεῖν *aliquid remotum a præſcripto iuſticiæ patrare*, ſignificet, & conſequenter *ius ipſum violare, a iuriſque præſcripto recedere.* Similiter Lucianus ἀδικεῖν diem vocat in *Alexiphane*, quo ius non redditur Reperitur & ἀδικία pro *iniuſtitia* apud Apoſtolum, & Platonem, quam ait eſſe *malitiam & morbum animæ.* Platonis verba ſunt hæc, μηδεμία δὲ νόσος ψυχῆς ὠφέλιμος, ἐστὶ δὲ οὕτως πάσαι κακία βλαβερά ἐστι τῷ ἔχοντι αὐτήν. ἡ δὲ ἀδικία κακία. *Pulcerrima iniuriari* cum exponunt Seruium non legerunt, quo auctore καλὸς dictio Græca duo ſignificat, & *bonum* & *pulcrum.* Qua ratione ductus Maro bonum pro pulcro decenter vſurpauit, quod cum ſit κάλλιστον ſuperlatiuum huius dictionis καλὸς & *pulcerrimum* ſignificat & *optimum*, hic pro *optimo* ponitur. χρεὼν cum participium ſit apud Græcos *expediens*, hoc eſt, vtile interpretari maluerim, præſertim cum ſit ſenſui coherentius Adde & hoc non incurioſe prætereundum, Euripidem iſtum mulieres omnes mirum in modum exoſum fuiſſe, ſiue quod natura abhorruit a mulierum cœtu, ſeu quod ſimul duas vxores habuerat, cum id decreto ab Athenienſibus facto ius eſſet. Is cum in Macedonia apud Archelaum regem eſſet, vtereturque eo rex familiariter, rediens nocte ab eius cœna canibus, a quodam ęmulo immiſſis, dilaceratus eſt, & ex his vulneribus mors ſecuta. Sepulcrum autem eius & memoriam Macedones eo dignati ſunt honore, vt in gloriæ quoque loco prædicarent οὔ ποτε σὸν μνῆμα εὐριπίδης ὄλοιτό που. Tertia ꝓducta Euripidem dicere poſſe, ſi modo Sidonio credis, eius hic Phalæcius verſus docet. *Orcheſtram quatit alter Euripidis.* Apud Ionem tamen Poetam Græcum prima producta ſcribitur, cum ceteris quæ ſequuntur, eius verſus hic. χαῖρε μελαμπέπλοις εὐριπίδη ἐγγυάλοισι. Luciã. ſophiſta, qui auctore Lactantio nec diis nec hominib. pepercit in librili ſuſpendit carmina tragicorũ Poetarũ Sophoclis ſcilicet & Euripidis, comminiſciturque Sophocleos verſus, tanquam plus grauitatis habẽtes terram petere, Euripidis vero, veluti leuiores ad cœlum tendere, tanquam in genere ſcribendi tragico ſit Sophocles Euripidi præponendus, nec mirum igitur ſi Vergilius ait: *Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno*, hoc eſt, graui & excocto, plus habente medullæ quam corticis, grauitatis quam leuitatis.

De Ictero aue & Regaliolo Plinius explicataus & Tranquillus perpenſus.

CAPVT

CAPVT XXIX.

PLinius libro trigeſimo ſic ſcriptum reliquit: *Auis Icterus vocatur a colore, quæ ſi ſpectetur ſanari id malum tradunt & auem mori.* Hanc puto Latine vocari *galgulum*, legendum in Plinio *galbulum* ſiue *galbulam*. *Galgulus* enim differt ab *ictero*, quod vtriuſque linguæ peritiſſimus Ariſtotelis interpres Theodorus oſtendit, qui *coleon* auem interpretatur *galgulum*, qui cum aue (cui nomen eſt Grex) gerit inimicitias. *Galbula* vero *Icteros* a Græcis appellatur quoniam colorem *icterici* repræſentat. Qui autem ſit *morbus ictericus* diſces ex Celſo, ceteriſque medicinæ peritis. Nunc non ſuppetit ad hæc explicanda tempus. *Color icterici* eſt luteus, id eſt, *aluta* pelli ſimilis. *Galbulam* non multum diſſentientes a Latinitate Mediolanenſes *galberium* vocitant. Bononienſes *regalbulam*. De *galbula* Martialis lib. 13.

Galbula decipitur calamis & retibus ales
Turget adhuc viridi cum rudis vua mero.

Adde quod *galgulus* maior eſt turture, quod non conuenit *ictero*. Quicunque autem illi fuerint, qui putarunt *galgulum* eſſe *regaliolum* lapſi ſunt manifeſto lapſu. Docet nomen a *rege* deductum *regaliolum* eundem eſſe cum *regulo* auicula, quam paſſim *reatinum* dictitant a *regno* perinde voce deflexa. Hic ab Ariſtotele libro animalium ſeptimo vocatur βασιλεὺς, qui cognomento πρέσβυς ab eodem dicitur. *Regulum, frugilegam* latiniſſime Theodorus interpretatus eſt. Idem Ariſtoteles hunc vocat πρέσβυν tanquam *legatum* dicas, & inter aues *venerabilem*, ſeu potius *ſenatorem*. Eundem *trochilum* & *regulum* eſſe docet Plinius libro octauo naturalis hiſtoriæ ſic loquens: *Crocodilum ſaturum cibo piſcium, & ſemper eſculento ore in litore ſomno datũ, parua auis, quæ trochilos ibi vocatur rex auium in Italia inuitat ad hiandum pabuli ſui gratia, os primum eius aſſultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque ad hanc ſcabendi dulcedinem quam maxime hiantes, in qua voluptate ſomno preſſum conſpicatus Ichneumon per eaſdem fauces vt telum aliquod immiſſum erodit aluum.* Hoc idem ſic deſcribit Ariſtoteles: τοῖς δὲ κροκοδείλοις χασκόντων οἱ τρόχιλοι καθαίρουσιν εἰσπετόμενοι τοὺς ὀδόντας, καὶ οὗτοι μὲν τροφὴν λαμβάνουσιν. Eundem *trochilum* eſſe & *regulum* docet idem Ariſtoteles libro animalium nono ſic ſcribens: ὁ δὲ τρόχιλος καὶ λόχμας καὶ τρώγλας οἰκεῖ. δυσάλωτος δὲ καὶ δραπέτης καὶ τὸ ἦθος ἀσθενής. εὔβιοτος δὲ καὶ τεχνικός. καλεῖται δὲ πρέσβυς καὶ βασιλεύς. διὸ καὶ τὸν ἀετὸν αὐτῷ φασὶ πολεμεῖν. Idem *trochus* appellatur, quem putat Herodotus duo habere genitalia maris, ſcilicet, & fœminæ, ſeque ipſum inire, & ex ipſo concipere vt hyæna. Ariſtotelis in hanc ſententiam verba ſubieci ex tertio, lib. de generatione animaliũ, τὸ δὲ τρόχον ἡρόδωρος ὁ ἡρακλεώτης δύο αἰδοῖα ἔχειν ἄρρενος καὶ θήλεος, καὶ τὸν μὲν τρόχον αὐτὸν αὑτὸν ὀχεύειν. Hæc ſunt quæ de *regulo* ſiue *regaliolo* legimus. Amplius Suidas grauis auctor in primis di-

uerſa tradit a Plinio, ſcribit enim *ictericos* liberari aſpicientes *charadrium* auem, & *ictericorum morbum*, hanc auem cōtrahere. *Charadrius* porro auis maritima, magna, ingluuioſa, de qua Plato, de qua in lege veteri legitur, & apud Ariſtotelē, & nos huius in Plautinis commentariis meminimus. Cogita nunquid memoria reliquerit Suidam an potius, quam auem Græci *Charadrium* dicunt, Latini dictitent *galgulum*.

Patefactum id Catonis adagium: Frons occipitio prior eſt.

CAPVT XXX.

CAto priſcus, qui Cenſorius dictus eſt, multa compoſuit docte & ſeuere, quorum bona pars incuria temporis deſideratur. E tã pernitioſo Latinę linguę naufragio libellus enatauit rei ruſticæ ſentētiæ & præcepta cōtinens, aureus certe totus, nō liber ſed theſaurus, aſſiduis manibus verſandus. Plenus eſt antiquitate, plenus doctrina, plenus elegantia. Is admonens continua diligentia conuenire patrem familias interuiſere ſua, monet, vt vtiliter ædificet. Sic enim inquit: *Si bene ædificaueris, beneq; poſueris tua ruri, ſi recte habitaueris libentius & ſæpius venies, fundus melior erit, minusq; peccabitur, fructi plus capies. Frons occipitio prior eſt. Vicinis bonus eſto, familiam ne ſiueris peccare. Si te libenter vicinitas videbit, facilius tua vendes, operas facilius locabis, operas facilius conduces.* Per id adagium, *Frons videlicet occipitio prior eſt*, ſignificare vult Porcius Cato præſentiam eſſe ſalubriorem abſentia, iuxta illam Ariſtotelicam ſententiam, quæ ſic refertur ab ipſo in libris Oeconomicis, *Eſt autem Perſica inſtitutio dominum omnia iubere, omniaque inſpicere, & quod de Dionyſio, inquit: Dion. Nullus enim parem curam habet alienorum & ſuorum. Itaq; quæcunq; per ipſum geri poſſunt circa illa cum diligentia intendat, in quo Perſæ & Libici dictum recte ſe habet. Perſa enim rogatus quid equum maxime pinguem faceret, oculus domini reſpondit. Libycus vero rogatus quod ſtercus quilibet agro foret optimum, domini, inquit, veſtigia.* Græce hoc poſtremum ſic: καὶ τὸ τοῦ Πέρσου καὶ τὸ τοῦ Λίβυος ἀπόφθεγμα εὖ ἔχοι· ὁ μὲν γὰρ ἐρωτηθεὶς, τί μάλιστα ἵππον πιαίνει, ὁ τοῦ δεσπότου ὀφθαλμὸς ἔφη, ὁ δὲ Λίβυς ἐρωτηθεὶς ποία κόπρος ἀρίστη, τὰ τοῦ δεσπότου ἴχνη ἔφη. Quamobrem certe pronuntiatum illud a Marone de numine refert Columella ad hanc ſententiam trahi poſſe: *Et quacunq; Deus circum caput egit honeſtum.* Subdit Columella: *Verum quocunq; domini præſentis oculi frequenter acceſſere, in ea parte maiorem in modum fructus exuberant.* Sunt qui hoc Catonianum dicterium conferant cum illo Varroniano: *Tunica pallio propior eſt*, perperam & abſurde. Significat hoc rem cariorem & acceptiorem præponendam eſſe, poſtponendum vero id, quod non ita nobis intimum eſt, atque domeſticum, ſicuti *tunica*, quæ carni vicinior eſt, nobis proxima exiſtens magis curari debet quam *pallium*, quo ſpoliati detrimentum, ui-

deam

dem patimur, verum magis eſt detrimentoſum *tunicam* amittere, qua priuati, nudi incederemus, quam *pallium*, quo ſpoliati remanente *tunica* non penitus inhoneſte deueſtiti eſſemus. Habent Græci ſimile prouerbium γόνυ κνήμης ἔγγιον. Hoc eſt, *genu crure propius*, de his qui ſuos potius quam alienos ſeruatos cupiunt. Dicuntur Enoti in exercitatione belli videntes quendam nepotem, & filium, laborantes defendiſſe fratrem dicentes id inuulgatum verbum. Secundum præceptum Catonis, vt colonus ſit lauorabilis & amabilis viciniæ, præmonſtratorem habet Heſiodum Poetam Græcum, diligendam bonam viciniam qui monet, ita canens: *Neq; enim lamenta refundes: Amiſiſſe bouem bona ſi vicinia tota eſt.* Cum auctioni ſubieciſſet agrum Themiſtocles enumeranti dotes illius præconi ſubdidit adderet bonum vicinum habere, quod iudicauit bonam viciniam illicium futurum emacis emtoris. Incommoda ex mala vicinia quot ſint docet Columella non ſine deploratione deteſtationeque iniqui vicini. Huic rei ſuffragatur Epigrammatiſta: *Propter vicinum qui pretioſus erat.* Marcus Tullius in Epiſtolis ad Atticum: *Video domum tuam pluris futuram vicino Cæſare.* Laudatur Pompeius ab Plinio libro decimooctauo, qui in tantum bonum vicinum egerit, vt nullum contiguum expulerit. Plautus aliquid eſſe mali propter vicinum malum aſſeruit. De priori præcepto Catonis Plinius ſic libro decimooctauo: *Eum tamen qui bene habitet ſæpius ventitare in agrum, frontemque domini plus prodeſſe quam occipitium non mentiuntur.* Et paulo poſt: *Maiores fertiliſſimum in agro oculum domini eſſe dixerunt.*

Silii Italici carmen enarratum de Mamertinis.

CAPVT XXXI.

Sllius Italicus duriuſculus a pleriſque omnibus Poeta nuncupatur, quem cenſet Cecilius Plinius verſus maiore cura quam ingenio compoſuiſſe. Ego heroicæ grauitatis cum Epigrammatico vate, nec omnino inſuauem reor. At acerbam immitemque aſpredinem illi afferunt frequẽtes maculæ, quibus penitus obruitur. In lib: Punicorum primo carmen, hoc eſt:

Vos etiam tandem Siculi contra arma tyranni,
Iuuiſſe egregium, vos & Campana tueri
Mœnia depulſo Samnitum robore dignum.

Legatos Saguntinorum inducit Silius Romanis ſupplicantes, vt auxilium, ſuppetiaſque fidiſſimis ſociis ferrent, quod vt facilius impetrent recenſent exempla multa, quib. oſtendunt priſcos Romanos multis, nec quidem fœderatis gentibus auxiliũ tuliſſe, nec id indignũ iudicauiſſe, in primis Meſſanam adiuuiſſe copiis militarib. ad opem ferẽdã Meſſeniis deſtinatis, qui acerrime oppugnabantur ab Hierone Rege Syracuſano. Sed legendũ arbitror: *Vos &*

Digitized by Google

mamertem Siculi contra arma tyranni luuiſſe egregium. Per Mamertem vero intelligit *Mamertinos*, quibus a Carthaginenſibus, & a rege Syracuſanorum obſeſſis auxilium ferendum cenſuit ſenatus, cum de ea re inter ſuadentes vt id fieret diſſidenteſque contentio fuiſſet, tranſgreſſis tum primum mare equitibus Romanis aduerſus Hieronem ſæpius bene pugnatum. Petenti pax data. Polybius libr. primo ſcribit Campanos *Mamertinos* ſe capta *Meſſana* nuncupaſſe. Romani cum viderent reliquam Siciliam ſub Carthaginenſibus eſſe, ſeruare *Meſſanam* neceſſariam putabant, neque pati vt Carthaginenſes quaſi pontem quendam ſibi conſtituerent, per quem tranſire in Italiam pro libidine poſſent. Miſſus eſt Ap. Claudius, qui copias aduerſus Hieronem educens diutina & acri pugna illum profligauit, victoria tandem penes Romanos fuit. Conſuli ob defenſam *Meſſanam* nomen inditum *Meſſana*. Poſtea mutata litera *Meſſala*. *Tyrannum* pro *Rege*, Silius vſurpauit, quoniã eodem vocabulo & *executorem imperii*, & *Regem*, paſtorem ſcilicet, vt Homerus ait populorum: Græci dicunt, quos Maro ſequutus id protulit. *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.* Fuit enim virtutum omnium inſigni excultus Hiero, vt Tyrannus immerito dici debeat in cuius laudem Polybius. Non multo ante tempore Syracuſanorum copiæ cum inter ſe atque eos, qui reipubl. præerant orta ſeditio foret, duces ſibi creauere Artemidorum, & eum, qui poſtea Rex fuit: Hieronem admodum quidem adoleſcentem. Sed ita vniuerſis naturæ atque ingenii dotibus ornatum, vt nihil ſibi regium præter regnum deeſſe videretur. De origine *Mamertinorum*, *quæ Polybium latuiſſe videtur hæc in integris Pompeii codicibus inuenio: Mamertini appellati cum in toto Samnio incidiſſet peſtilentia. Metius ciuis gentis princeps conuocata ciuium ſuorum concione expoſuit ſe vidiſſe in quiete præcipientem Apollinem, vt ſi vellent eo malo liberari ver ſacrum vouerent, id eſt, quæcunq; vere proximo nata eſſent immolaturos ſibi quo facto leuatis poſt annum vigeſimum dira eiuſdem generis inceſſit peſtilentia. Rurſus conſultus Apollo reſpondit ſi eſſet perſolutum ab his votum quod homines immolati non eſſent, quos ſi expuliſſent certe fore, vt ea clade liberarentur. Itaq; ii iuſſi patria decedere, cum in parte ea conſediſſent, quæ Tauricana dicitur forte errantibus Meſſanenſibus auxilio venerunt vltro, eoſque vt gratiam referrent in ſuum corpus communionemq; agrorum inuitarunt, & nomen acceperunt Mamertini quod coniectis in ſortem duodecim deorum nominibus Mamers forte exierat, qui lingua Oſca, Mars ſignificatur.*

Medicam herbam a melica differre ſimulq; Varronis verba examinata.

CAPVT XXXII.

VArro in primo de re ruſtica libro *medicam* deſcribẽs ita præcipit: *In primis obſerues vel in terram nimium aridam aut varram,*

viam, ſed temperatam ſemen demittas. In iugerum vnum ſi eſt natura temperata terra, ſcribũt opus eſſe medica ſeſquimodiũ. Id ſeritur ita vt ſemen iactatur, quemadmodũ, ſcilicet, cum pabulum & frumentum ſeritur. Georgius Merula vir memoria noſtra omnium coætaneorum ſuorum facile princeps, *melicam* eandem ait eſſe, quæ *medica ſit*, in quo falli maxime remur, quod vt comprobare nitamur, a Plinio teſtimonium ſumendum: *Medicam libro duodevigeſimo externam eſſe etiam Græcia & a Medis aduectam per bella Perſarum, quæ Darius intulit. Sed vel in primis dicenda tanta dos eius, vt cum vno ſatu amplius quam tricenis annis duret. Similis eſt trifolio caule foliiſq; geniculata, quicquid in caule aſſurgit, in folia contrahitur.* Ex his Plinianis verbis colligo *medicam* herbam eſſe, non legumen, tum quod illam Plinius inter fœnum, farraginem, ocymum, & cytiſum connumerat. Et deſcriptio *medicæ* Pliniana, nullam cum ea, quæ *melica* vulgo dicitur, ſimilitudinem habet. Appellat enim *medicam* trifolio ſimilem, quod diſſentit a *melica*, quæ hominis altitudinem ſuperat, granaque producit. Præterea idem Plinius libr. 19. inter hortenſia *medicam* connumerat, eius verba ſubſcripſi: *Duo genera medicæ: maſculus albis foliis, fœmina nigris, & tertium genus eſt cibis gratum.* Plinius mentionem facit *melicæ*, legumen id intelligens, quod nos vulgo *melicam* vocamus. Seruius vt puto labitur in enarratione illius Maroniani carminis, ex Georgicon libro primo:

Vere fabis ſatio, tunc te quoq; medica putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura.

Legit enim *medicam* non *melicam* in Vergilio, cum debuiſſet admoneri vel hoc ipſo, quod inter legumina & cum *milio* numerat *melicam*, quod non feciſſet ſi de *melica* herba intelligeret. Sed cum trifolium per ſementem feratur, quod non eſt omnino diſſimile *melicæ* herbæ, poſſet non acriter accuſari Seruius, qui *medicam* non *melicam* recognoſcit in Vergiliano carmine. Sed tamen cum de *faba*, de *milio* Maro præcepta tradat, indecens fuiſſet ſatis & leguminibus inſerere pratenſia. Sed quomodocunque res cadat ex verbis Seruianis cognoſcere datur, *medicam* non eandem eſſe, quæ *melica* illa vulgo notiſſima, quæ panniculas ſiue lobas ad ſpeciem milii parit colore rubido. Quinimo cum Plinio ſentit interpres Maronianus, hanc herbam a Medis translatam eſſe in Græciam, quo tempore eam inuaſerunt. Huius plena Venetia eſt, vt dicit Dionyſius trium foliorum eſt, ſemperque virens. Quod autem ait *putres ſulci*, naturam ipſius herbæ reſpicit: Nam vno anno frequenter ſeritur, & poſtea aliquot annis ſponte procreatur, quod etiam ſequens indicat verſus. Nam dicendo: *Et milio venit annua cura*, oſtendit *medicæ* curam non eſſe annuam. Hæc autem herba vulgo dicitur *ſylla*. Ex iis Seruii verbis elicio, *melicam* non eſſe vulgatum legumen, quod *melica* dicitur, quoniam herba proprie lo-

Digitized by Google

quendo dici non poteſt, etſi neque frutex ſit, nec arbor quidem. Quartum enim quiddam eſt, vt vulgus putat, cui neque ſubſcribo, nec reclamo. Præterea tria folia habet *medica*, iuxta Seruium *melica* plus denis cum minimum foliis luxuriat. Item non ſemper viret, nec poſt vnius anni ſationem frequenter ſeritur, poſtea aliquot annis ſponte procreatur. Sed res palam eſt & in euidenti, Merulam titubaſſe, quod *medicam* Plinius cum *ocymo*, *farragine*, *fœnogr. Græco* recenſet, quæ omnia vicem pabuli præſtant. Proprietati *melicæ* diſſentiunt hæc Columellæ verba, quæ lib 2. leguntur: *Sed ex his, quæ placent, eximia eſt herba medica, quæ ſemel ſeritur decem annis omnibus. Deinde recte quatuor. Interdum etiam ſexies demetitur, quod agrum ſtercorat, quod omne emaciatum armentum ex ea pingueſcit.* Et huiuſmodi reliqua quæ ſequuntur. Quod ſi hæc *melicæ* non conueniunt, nõ video quomodo *melica* eadem ſit, quæ *medica*. Palladius de *medica* non tacuit. Diſcorides Pedatius locupletiſſimus teſtis eſt *medicam* folia parere ſimilia *trifolio*, nec ipſe tradit, *melicam medicam* eſſe, præcipue cum ſoleat hic auctor cognomina rerũ ſemper afferre. Eius verba ſiquis legere mallet ſubdendã putaui, μηδικὴ ἔοικε μὲν ἄρτι φυομένη τριφύλλῳ τῷ ἐν χόρτοις πίοσι. προϊοῦσα δὲ στενοφυλλοτέρα γίνεται. καυλοὺς αὐξοῦσα τριφύλλῳ ὁμοίους. ἐφ' οἷς τὸ σπέρμα παραπλήσιον φακῷ τὸ μέγεθος, ἐπεστραμμένον ὡς κεράτιον· ὅπερ ξηρανθὲν μίγνυται διὰ τὸ εὔοσμον ἁλσὶ τοῖς ἀρτυτικοῖς ἁλσί. χλωρὰ δὲ καταπλασσομένη ὠφελεῖ τὰ ψύξεως δεόμενα. ὅλῃ δὲ τῇ πόᾳ χρῶνται οἱ κτηνοτρόφοι ἀντὶ ἀγρώστεως. Sed cum *melicam* paruam vulgo habeant inter pabula iumentórum, quam *melicaſtellum* dictitent, reor *melicam* hoc pabulum non dici, ſed *medicam*. legumen vero notiſſimum, congruente verbo Latino cum vernacula dictione, *melicam*.

Quod ad diras abigendas noctuæ ſuffigerentur Columella & Apuleius enarrati, præterq; de inſulſa amurca, & de ſedo. De Vertumno.

CAPVT XXXIIII.

EXſtat Iunii Columellæ libellus verſibus ſcriptus lepidis & eruditis, in quo doctrina non circumforonea, nec triualis ineſt. Eius hi verſus recenſendi, & ad nouam recognitionem conuocandi.

Hinc Amythaonius, docuit quem plurima Chiron
Nocturnas crucibus volucres ſuſpendit, & altis
Culminibus vetuit feralia crimina flere.
Sed ne diræ nouas ſegetes animalia carpant,
Profuit interdum medicantem ſemina pingui
Palladia ſine fruge ſalis conſpergere amurca,
Innataue aris nigra ſatiare fauilla.

Senſus eſt trium priorum carminum ſeiunctus a ſuperiori ſententia: Melampodem Amythaonis filium ſuffixiſſe cruci noctuas, & has aues nocturnas & inauſpicatas, vt quæ colonis mala portenderent

Digitized by Google

ferent, in ſe ipſas in omne recideret. Id ſuperſtitioſa vetuſtas putauit amuletum eſſe dirarum, quas hæ volucres omnino portendebant. Huic ſententiæ ſuccinit Apuleius libro tertio de Aſino aureo ſic ferme ſcribens: *Quid quod iſtas nocturnas aues cum penetrauerint larem quempiam, ſollicite prehenſas foribus videmus affigi, vt quod infauſtis volatibus familiæ minantur exitiũ, ſuis luant cruciatibus.* Lucio Palladius ſuffragatur ita ſcribens: *Contra grandinem multa dicuntur. Panno ruſſeo mola cooperitur. Item cruentæ ſecures contra cœlum minaciter leuantur. Tum omne horti ſpatium alba vite præcingitur, vel noctua pennis patentibus extenſa ſuffigitur.* Subdit Columella multos eſſe ſeduios agricolas, qui *amurca* ſemina conſpergunt. *Palladam* vocat a *Pallade* olei inuentrice, ex quo fit *amurca*. Ceterum per *amurcam* ſine fruge ſalis, deſcribit ſedimentum olei, quod peculiari nomine vocatur *amurca inſulſa*. Scimus enim idem eſſe *amurcam* ſine fruge ſalis, & *amurcam inſulſam*. Plinius hanc *puram amurcam* vocat lib. duodeuigeſimo, qua dicit medicari ſemina cõducibile exiſtere. Sed quoniam ad *inſulſa amurca* mentionem ſtylum vertimus, eiuſdem Columellæ codicem maculoſum emendare nõ erit inferiũ. libro namq; ſecundo ſic paſſim legitur: *Alii hac eadẽ aqua vel amurca infuſa, cum cœpit infeſtari ſeges, perfundant ſulcos, & ita noxia animalia ſubmouentur.* Tu corrige *amurca inſulſa* diſpũcta, priori adulterina voce, *infuſa*. Hæc verba ſubiicere libuit fulciente auctoritate priſci codicis, qui fuit multiſcii viri Andronici Bononienſis, liberalium ſcientiarũ profeſſoris. Nec ab ipſo Columella diſſentit, qui nõ ſemel hanc dictionẽ vſurpauit. Sed vt quod nunc ad manũ & in promtu exemplũ eſt addã, ſic ſcriptũ reliquit lib. 6. *Adiuuanda eſt*, inquit, *amurca inſulſa cum ſuilla vel noſtra vrina vetere.* De hac *inſulſa amurca* meminit & Palladius. Per ſequentem verſum Columella docet *ærugine* ſiue *fuligine* agrum complendum, quæ animalibus nocuis obſtat vt culicib. quod & ipſe in libri duodecimi calce ſic monet: *Qui æſtate iſta ſeret, caueat ne propter ſiccitates culex adhuc tenera folia prorepentia. Id quoque vt vitetur puluis, qui ſupra cameram inuenitur, vel etiam fuligo, quæ ſupra focos tectis inhæret colligi debet.* Palladius quoq; hoc cõfirmat lib. primo. Quod ſubdit non ſupiniore cura prætereundum:

Profuit & plantis latices infundere amaros,
Marrubii, multoq; feri contingere ſucco.

Lego: *multoq; ſedi contingere ſucco.* Hoc ipſe Columella lib duodecimo fulcit his verbis: *Veteres quidem auctores, vt Democritus, præcipiunt ſemina omnia ſucco herbæ, quæ ſedum appellatur medicare, eodemque remedio aduerſus beſtiolas vti, quod verum eſſe nos experientia docuit.* Plinius vero decimooctauo: *Democritus ſucco herbæ, quæ vocatur aizoon in tegulis naſcens tabulisue, Latine vero ſedum aut digitellum, medicata ſeri iubet omnia ſemina. Aizoon enim dicitur Græce herba, tanquam ſemper viuentem viriditate*

perpetua dicas. Palladius Latinam dictionem vſurpauit ſic prodens: *Cõtra erucas ſemina quæ ſpargenda ſunt, ſemperuiuæ ſucco madefiant vel erucarum ſanguine.* Sed & pati non poſſumus ſtrumoſum carmen & vnica litera immutata *totum* male circunferri in his verſibus paulum ſupra poſitis:

Preſſaq; flammeola rumpatur fiſcina caltha
Mercibus vt vernis diues Portunnus abundet,
Et titubante gradu multo madefactus Iaccho
Ære ſinus gerulus plenos grauis vrbe reportet.

Carmen ſecundum ſic emenda meo quidem periculũ. *Mercibus vt vernis diues Vertumnus abundet.* Columellæ ſenſus eſt, hortulani accingant ſe ad calathos roſis & caltis implendos, pomis onerandos & reliquis fructibus, vt his vernis mercibus *Vertumnus* Deus, fori habitator, *pomonæ amator*, abundet, quibus mercibus in foro apud *Vertumnum* diuenditis, grauis ære ex vrbe Roma redeat manus agricolarum. Primis floribus hic *Vertumnus* coronabatur, inde nomen adeptus, quod primis muneribus *vertentis* anni donabatur, ſeu quod rebus *vertendis*, hoc eſt diſtrahendis præerat, ſeu quod *vertit ſedem*, & relicta patria Hetruria Romam ſeceſſit, ſeu quod in varias ſimilitudines ſeſe *verteret*. Propertii verſus ex libro quarto præſenti expoſitioni ſubſcribentes, ſi quis deſideraret annexui: *Vertumnus* loquitur:

Prima mihi variat liuentibus vua racemis
Et coma lactenti ſpicea fruge tumet.
Hic dulces ceraſos, hic autumnalia pruna
Cernis, & æſtiuo mora rubere die.
Inſitor hic ſoluit pomoſa vota corona
Cum pyrus inuito ſtipite mala tulit.

Ex his Propertianis verbis ſatis manifeſtum eſt, cur Columella cecinerit: *Mercibus vt vernis diues Vertumnus abundet.* Porphyrio *Vertumnum* Romæ ſacellum habuiſſe ſcribit in vico Thurario. Vicus enim Thurarius appellabatur, vbi non tantũ thura, ſed aromata omnia vẽdebantur, quas nouo vocabulo recẽtiores ſcriptores *ſpecies* appellant. *Vertumnalia* dies dicati Vertumno. Meminit & *Vertumni* ſacelli Pedianus. Varro ferias *Vertumno* conſecratas ſcribit menſe ferme octobri. In codice Columellæ literis minutiſſimis exarato non infideli *Vortumnus* animaduerti ſcriptum eſſe, quod idem eſt ac ſi diceres *Vertumnus*: O in quibuſdam & E inuicem cedentibus, vt *vortices* aquarum dicuntur cum tamen etymon deflexionemque teneant a *vertendo*. *Vortere* enim & *vertere* indiſcriminatim dicimus. *Vorti* enim Lucretius ꝓ *verti* dixit eo verſu: *Vſq; adeo fit vti pueris videantur vbi ipſi Deſierũt vorti* In hominem mutabilis animi & variarum ſententiarum multicipem, ſci. belluam, dixit Horatius. *Vertumnis quot quot ſunt natus iniquis.*

De inuoluolo beſtiola vites prærodente Columella rurſus explicatus.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

NOn deeſt ſuus nitor cum graui, copioſa, eruditaque facundia libris, quos Columella proſa oratione pedeſtrique ſtylo poſteritati commendauit, ſed non affabre leuigati, non exacte culti in lucem prodierunt, cuius rei vt indicium faciam, nota cenſoria hæc in medium protuliſſe libuit. Sic enim loquitur Iunius Moderatus libro tertio: *Genus eſt animalis volucra appellatur: Id fere prærodit teneros adhuc pampinos, quod ne fiat, falces quibus vineam putaueris, peracta putatione, ſanguine vrſino, linito.* In codice antiquitatis venerandæ legi non *volucra*, ſed *voluola a voluendo*, ſcilicet, quod hic vermis *inuoluens* ſe frondibus illas amputat. Et hic erit, quem Plautus *inuoluolum*, Cato *conuoluolum* dictitarunt. Columella vero, nunc noua voce dicit *voluolam*. Vulgo *thaleatitium* Bononienſes appellant, ab incidendis pampinis. Eſt enim priſcum verbum *interthaleare* pro *incidere*, quo paſſim vtimur. Hunc vermiculum Græci peculiari dictione nominant *iulum*. Suidas Græcus interpres hæc ſuper *iulo* tradit: *Iulus in vineis ſeu vitibus vermiculus, multipes hoc animal.* Significat & *iulus, lanuginem* in malis. *Eſt & in nucibus flos, iulus, & genus cantus Dianæ grati. Inſuper gignitur & in quercubus hoc animal multipes & ſe inuoluens, quem iulum vocat. Et in Epigrammatis iulum pro lanugine pomi.* Sic enim illic ſcriptum eſt: *ὤελον αἰθήσσουσαν ὑπὸ κροτάφοισιν ἰούλους χειράμενος, χρύσειον ἄρσενος ἀγλαΐας. Φοῖβε δύο ἰλύκων πρῶτον γέρας.* *Iulos* dicitur *ἀπὸ τοῦ ὅλον εἶναι πυκνόν*, quod ſignificat *ab eſſe totum denſum*, & ab *ἱέναι emitti*, cum ſumitur pro *prima malæ lanugine*. Plinius lib. 16. *Populorum foliis grandiſſima lanugo Euolat, candida vt Iuli.* In alia ſignificantia *iulus, piſcis* eſt, qui præuius & dux itineris eſt *balenis*, qui ab Oppiano ob id vocatur *hegeter*. Animaduertẽdum tamen, *iulum* capiendo pro *vermiculo* non diſſimilem eſſe, imo vt arbitror eundem illi, qui dicitur a Plauto *inuoluolus*. Cato a *conuoluendo* ſe in foliis & pampinis, *conuoluolum* dicit. Propterea crediderim quod *thaleas & pampinos* abſumat, Bononienſes *thaleatitium* appellare, vt iam dictum eſt, quod pampinos *interthaliet*, hoc eſt, abſumat, ſiue a *thaleis*, quas prærodit nomen inditum. De hoc non ſemel Plinius meminit præcipue lib. 17. Ne fiat in vinea *conuoluolus*, Cato melle, bitumine, mixto & ſulphure, docet circum capita vites vngi. Plautus hominem doloſum, lubricum, atque verſutum ait imitari, nequam beſtiolam *inuoluolum*. Eſt & vermiculus in frondibus habitans, quem Latini vocant *ſcraptiam*. vnde meretrices deformes ſortitæ ſunt nomen, vt *ſcraptitia* dicantur a Plauto. Varro lib. 3. de lingua Latina: *Diobolares* a duobus obolis. *Scenicola* a ſceno nugario ſupple vngento. *Miracula a miris*, id eſt, monſtris, a quo Actius ait perſonas diſtortas oribus *deformes miriones*. Ante nos ita percrepta & conuulſa circumferebãtur Varroniana verba, vt ex his nullus ſenſus elici poſſet. *Scraptia* ſubdit Varro, a vermi-

culo piloſo, qui ſolet eſſe in fronde cum multis pedibus. De *Iulo* pro *lanugine* lib. Argonauticon ſecundo Apollonius: τοῖος ἔην Διὸς υἱὸς ἔτι χνοάοντας ἰούλους ἀντέλλων. hoc eſt *Talis erat Iouis filius, ſummitates Iulos ſuccreſcentes. Iuli* dicuntur *lanugines genarum.* Eſt & *Iulus* beſtiola multipes, & *ſpecies cantus*, vt ſcribit Eratoſthenes. In commentariolis in Nicandrum leges hæc: *Phalenæ veſiculæ alatæ, quæ ad lucernam volant ſimilis eſt hoc ranocolaptes. Hic & cez balocruſtes* dictus, qui in foliis perſici inuoluitur. Hunc innuit ita canens diuinus Poeta Nicander: τῷ ἴκελος πέρσειο ὑποτρέφεται πετάλοισιν, id eſt *huic ſimilis, folio quem inuoluit Perſicus acri.* Sed de *Iulo* vermiculo meminit vtique Nicander: οἱ δ' ὑγρὸν καὶ ἴουλος ἀμέρδεται ἢ δολόεις σφήξ. Subdit interpres: *Iulus ſpecies veſpa vel vermiculi vocitati millepeda*, quæ verba me tenent ambiguum an *Iulum* Latine dicam *inuoluolum* an *millepedam.* Viderint lectores induſtrii. Nihil de meo addam. Inter animalia *aptera*, quæ vertit Theodorus *impennata*, Ariſtoteles libro animalium quarto numerat *Iulum*, quam Theodorus *millepedam* interpretatur. Ex his verbis Ariſtotelicis poſſemus in Columella pro *volucra* legere *inuolucra*, ſiquidem illud *apteron*, hoc eſt, *inuolucre* nuncupat Ariſtoteles, tamen *inuoluolus* pennas habet, vt oculata fide conſpeximus, niſi *inuoluolus* & *volucra* ſint animalia diſtincta a Columella, tanquã *inuoluolus* ſit ille, qui ſe vitium foliis intorqueat, *volucra*, qui alis præditus incidit. Adiuuat, qui hoc putant, codex manu ſcriptus, qui Andronici Bononienſis, in quo ſic legitur: *Genus eſt animalis inuolucre appellatur. An volucre in Columella legas, an volucra nihil differt. Prior tamen lectio aliquibus placet vt voluolus legatur. Quoniam volucre nomen eſt ad aptera, hoc eſt, impennata animalia, generale.* Ab *Iulo* prima, ſcilicet, *barbæ lanugine Iulus* Aſcanius nuncupatus eſt, auctor Seruius. De *Iulo* in hoc ſignificatu Plinius mẽtionem facit. Ab hoc *Iulo* gens *Iulia* cognationem deducit, ſiue a *Iulio Iuli Aſcanii* filio, vt Pompeius atteſtatur. Ouid. lib. 4. faſtorum ab *Iulo* quoque referre genus Iulios ſentiens ita cecinit:

Venimus ad felix aliquando nomen Iuli
Vnde Venus Teucris Iulia tangit auos.

Græci Poetice tamen nõ iunctim *Iulum* dicunt, vt nos ſolemus ſed *Iulium* videlicet, ἰούλιον, prima breui nomine quadriſyllabo. Non putaui prætereundum cum fiat de *Iulis* mentio, elogiũ Chriſtodori Poetæ Thebani, quod nos Latinum ſic fecimus:

Iulius inſigni radiabat imagine Cæſar,
Sæpe coronauit qui Romam hoſtilibus armis.
Ægida terrificam læua ſuſtollit, at ipſa
Dextra quatit rutilum exſultanti robore fulgur,
Hic nouus Auſonius celebratur Iuppiter oris.

Certe differentia eſt inter *conuoluolum* & *volucram*, ſi Plinio credimus, qui lib. 7. cũ adhibeat medelam ad fugandum *conuoluolũ*,

ſubdit

ſubdit diuerſam ad volucram, quamuis in tritis codicibus legatur *voluocem*, aitq; hunc vites prærodere, quod non *conuoluolo* adſcribit. Hoc erit illud animal, quod vulgo *thaleatitium* dicūt, nec immutandus erit in *inuoluolum* Columellæ codex. Ego colligo *inuoluolum* eſſe impennatum, vt *iulum Thaleatitium* eſſe *volucram* vel *volucre*. Nihil in Columella innouādum, in Plinio nil mutes, nam a *volando voluocem* dicere potes.

Palladii ſenſus elicitus. CAP. XXXV.

PAlladiū multi graue & eruditum auctorem indicant, ſed a quo potius eruditio, quā doctrina debeat expeti. Alienū ſit in hac re iudicium. Nos exemplo Cæſaris non moroſioris ſtomachi homines minime offendimur, ſi conuiuator oleum cōditum pro recenti apponat. Excutimus omnes ſchedas. Non malos imitatores æmulamur quos *brutum pecus* vocat Horatius, qui ſolum Ciceronem perlegūt tanquā ſelectum deum, ceteros, vt Tertulliani verbis vtar, tanquam *bulbos reprobos abiicientes*. Faueo Ciceroni vt pote eruditorum eloquentiſſimo. Illius ſermonis nectarei felicitatē admirari non deſino, non eo tamē fine vt ceteros explodendos ducā. Sed hoc iudicio cuiq; ſuū dicēdi modū peculiarēq; ſtylū a natura cōparatū, & ſicuti viridiſſimū & amœniſſimū pratum diuerſicolori flore ſit illuſtrius, ita Romanū eloquiū diſparibus dicēdi characteribus exornatius ſplēdet, quippe cū ſingulo auctori dos ſua domeſticaque facundia natura ſit innata: Sed hæc alias. In hoc ipſo Palladio leguntur hi verſus ſciti certe & perelegantes:

Si velocis equa pigro miſcetur aſello
Ardor, vt in ſterilem res cadat acta gradum,
Facundumq; genus productus deleat heres,
Et ſibi defectum copia prolis agat.
Cur non arbor inops pingueſcat ab hoſpite gemma?
Et decus externi floris adepta nitet?

Palladii ſenſus eſt volentis, aſſerere inſitionem arborū cū laudandam tum exercendā, quoniam illā rerum natura docuit eſſe vtilē. Si enim mortales experientia docti, & ipſa commoditate coniungunt aſinū equæ, vt inde paretur quædam tertia proles, hoc eſt mula, quæ molli gradu delectat inſeſſores, quod cū ita ſit cur non ex arboribus peregrinis tertiū quoddā genus per inſitionē excitabimus, in quo etſi parentis ſuccus nō reſeruetur, habeat tamē quandā tertiā naturā, proprietatē, & dotē ſibi peculiarē, quæ ſit, vſibus hominū partim iocunda, partim cōmoda, ſicuti mulis deeſt velocitas matris, & reſeruatur tarditas patris. Sed mulas amamus, quoniā mediocritatē quādā retinēt inter velocitatē equę, & parētis brutā & ſtupidā ignauiā. Ego *rem* actā admiſſurā aſini ad equā interpretor. Quis neſcit *rem* capi pro *venere*, habere *rē cum aliqua*, *venerē patrare* ſignificat. Vnde illud Auſonianū in monoſyllabis: *Imperium, litem, venerē cur vna notet res. Res acta* ergo ſic expone *coitus admiſſus equini. In gra-*

teas Pythagoræ ſententias, nõ erit inſerium, illas congeſtim explicare, quæ ſparſim leguntur. Primum eſt: *Cum veneris in templum adora, neque aliquid interim, quod ad victum pertineat aut dicas aut agas. Ex itinere præter propoſitum non eſt ingrediendum in templum, neque orandum, neque etiamſi prope veſtibulum ipſum tranſieris. Nudis pedibus ſacrifica & adora. Populares vias fuge. Per diuerticula vade, A melanuris abſtine, terreſtrium enim deorum ſunt. Linguam imprimis coerce deum imitans. Flantibus ventis echo adora. Ignem gladio ne ſcalpe. Omne acutum abs te dimoue. Viro qui pondus eleuat auxiliare non tamen cum eo deponas. De rebus diuinis abſq; numine ne loquaris. In calceos dextrum præmitte pedem, in lauacrum vero ſiniſtrũ. Iugũ ne tranſilias. Cũ domo deceſſeris ne reuertaris, furiæ n. cõgrediẽtur. Ad ſolẽ verſus ne meies. Aduerſus ſolẽ ne loquaris. Oleo ſedẽ ne abſtergito, Super chœnicẽ ſiue modiũ ne ſedeas. Animalia recuruis vnguibus ne nutrias. In via ne ſcindas. Annulum ne feras. Dei figuram ne inſculpas annulo. Ad lucernæ lumen ne te in ſpeculo contempleris. De diis rebuſque diuinis nihil tam mirabile, quod non debeas credere. Riſu effuſo abſtine. Iuxta ſacrificium ne incidas vngues. Dextram ne ad omnia facile iniicias. Stratis ſurgens, collige ipſa, figuramque confunde. Cor ne vores. Cerebrum ne edas. Capillorum & vnguium ſuperfluitates poſtquam abſcinderis, peſſunda. Rubrum aliquid ne ſuſcipias. Ollæ veſtigium in cinere confunde. Aurum habenti ne hæreas in filiorum generatione. Honora inprimis figuram & aram. Fabis abſtine. Herbam maluaceam ſere, nec tamen edas. Hirundinem domi ne recipias. Ab animalibus abſtine.* Fugare docet omni ſtudio, vniuerſiſque machinamentis, ferroque ac igne abſcindere a corpore morbum, a victu luxum, ab animo ignorantiam, domo diſcordiam, ciuitate ſeditionem, ab omnibns denique intemperantiam. Explicãtur multa Pythagorica inuolucra his verbis Plutarchi: *quæ nigrantes habent caudas guſtari non oportere*, hoc eſt, *cum hominibus conſuetudinem habendam non eſſe, quos morum deprauatio ipſa denigrat. Iugum ſtateramque ne tranſcendere*, id eſt, *plurimi iuſtitiam facere oportere. Anguſtum non geſtabis annulum*, quoniam *ita vitam, vt eam ne vinculo diſtringas, exercere debebis. Ignem ferro ſcalpi minime*, hoc eſt, *irritandum non eſſe furentem. Cor non comedes* q̃d aliud inſinuat quam *ne animum offendas ſolicitudinibus eum ſua cura conficiens. Abſtinendum a fabis*, quod *in re ciuili verſari non oporteat.* Fabis enim priſcorum ſuffragia ferebantur, quæ fidem principantibus attulerunt. *Cibos in ſcaphio non eſſe ponendos*, ſignificat *improbum hominem ad vrbanos non admitti oportere ſermones, aut vlla virtutis ſtudia.* Cogitationis namque cibus eſt, & cum ratiõne ſtudium & ſermo frugi, quem impurum ac ſordidum reddit improbitas, haud retrouerti, *qui ad continentem proficiſcuntur*, id eſt, *quibus moriendum eſt cum proximum vitæ terminum intuerentur, facile ferant, neque mœrore deprimentur.* Multa quoq; Pythago-

ra ſymbola circumferuntur, ſed ego grauiſſimis auctoribus innitor. *χοίνιξ, τετράχοινος καὶ μέδιμνος* inter *τῶν ἐργαλείων γεωργικῶν ὀνόματα* referuntur a Iulio Polluce.

Quid ſignificet illud Palladæ prouerbium Crotone ſanior est, & de Ziziphis.

CAPVT XXXVII.

PAlladæ Græci ſcriptoris cultiſſimum verbis Græcis epigramma huiuſmodi legitur.

> *Οὐκ ἀλόγως ἐν διζύφοις δύναμίν τινα θείαν*
> *Εἶναι ἔφην. χθὲς γοῦν διζύφον ἐν χορίῳ*
> *ἠπιάλῳ κάμνοντι τεταρταίῳ περίαψα*
> *καὶ γέγονεν ταχέως οἷα κρότων ὑγιής.*

Scribit feſtiuiſſimus Poeta ſe manifeſtariam vim, & propè diuinam animaduertiſſe in *diZyphis*, cum enim laboraret febri quattana inſperſiſſe *dizipha*, & ſubito conualuiſſe, factumque ſe eſſe robuſtum & ſanum vt *Croton*. Quid exprimere voluerit per *Crotonem* dubitant viri Græcarum literarum principes. Audiui quoſdam aſſerentes per *Crotonem* intelligi *Milonem* illum Crotoniatem luctatorem famigeratum, qui robore corporis & firmitudine omnes excelluit, vt Poeta ex inſperſione *dizyphorum* tantas vires ſibi comparaſſe teſtetur, quantis *Milo Crotoniata*, præualuit. Ceterum ſubfrigida Græci Poetæ videatur explicatio, ſi per *Crotonem* nomen vrbis, hominem municipem capiat, non aliter, quam non competeret, per *Bononia* nomen *Bononienſem* quempiam indicare, nomine proprio ſuppreſſo, & patriæ expreſſo. Ego Latinus interpres pace Græcorum dixerim, Epigrammatis huius nodum explicaui per id tempus Mediolanum incolens. Aſſerui Pallada innuere priſcum prouerbium, quod ſic dicitur, *Crotone ſalubrior*. Proferebāt hoc de ciuitatibus ſiue hominibus fideliſſima valetudine fruentibus, qua maxime pollebat *Croto* Ciuitas Italica, cuius fines ſunt poſt *Scylaceum*. Ex hac temperie cœli, qua inprimis florebat *Croto* viros habuit in vſu armorum præſtantiſſimos. Nec paruam exercendis athletis operam dedit. In vnius igitur Olympiadis ludis ſeptem viri, qui ceteros ſtudio ſuperarunt *Crotoniatæ* fuere omnes. Iure itaque dici viſum eſt. Qui *Crotoniatarum* poſtremus eſt, is reliquorum Græcorum primus eſt. Vetus hoc prouerbium: *Crotone ſalubrius*, inde ortum eſſe ferunt, quia locus ipſe ad ſalubritatem, & bonas habitudines propter athletarum multitudinem plurimum conferat. Plurimos igitur ad Olympia victores id eſt Olympionicas habuit, licet haud tempore multo habitata, cū tantus virorum numerus ad Sagram ad interneccionem ceciderit. Ad eius gloriam acceſſit ingens Pythagoręorum cœtus, nec non athletarum celeberrimus *Milo*, & Pythagoræ diſcipulus, qui ea in vrbe multū contriuit temporis. Fama eſt, columna quandoque in philoſophorum contubernio laborante, Milonem ſubeuntem, ſaluos reddidiſſe vniuerſos,

Digitized by Google

niuerſos, deindeq; ſe ipſum extraxiſſe. Quo mẽbrorum robore ſiecũ vitæ ſubuerſionẽ offendiſſe. Haud mendacio duxerim, quod ſcriptores tradidere. Ferũt igitur cũ profundam, denſamq; per ſyluam iter faceret, longe a tramite deuiaſſe. Trũcũ deinde ingentem coniectis, cuneis inueniẽtẽ inſertis manibus pariter ac pedibus in fiſſuram eius hiantem, vt penitus diſcinderetur eſſe conatum. Tantũ autem ſolummodo valuiſſe vt exſilirent cunei ligni vero partibus ſtatim ſe coeuntibus, derelictum in eius generis laqueo, a feris deuoratum fuiſſe. Hæc Strabo libro ſexto Geographiç. in ſecũdo Europæ ſinu Crotonem Plinius enumerat. Ouidius lib. 15. metamorphoſeon ſcribit Micilum Alemonis Argis oriundum in ſomnis ab Hercule admonitum, patriam relinqueret, & Æſarem fluuium peteret, & Tarẽtum condidiſſe. A Crotone vero Herculis hoſpite nomen vrbs ſortita. Prouerbium Græcum hoc eſt, *ὑγιαίτερος Κρότωνος*, hoc eſt, *ſanior Crotone*, de his, qui longo tempore incolumes ſunt. Meminit huius Menander in Locris. Non exploratũ habuit huius interpretamentum prouerbiorum auctor, aut codex, quod vero propius mendoſus eſt. Amplius vitioſum codicem credo Palladæ, in quo *διζυφον* ſcriptum eſt, corrigendum arbitror *ζίζυφον*, vt de arbore notiſſima intelligat, quam inſubres *Zizinum*. Bononienſes vero *Zizilum*, cuius fructu tanq̃ emplaſtro vſus eſt Palladas contuſis *Zizyphis*, ſiue cremore *Ziziphorum*, & ſucco ad leuandam febrim, quod & hodie in *ptiſana* obſeruant. De *Ziziphis* hæc Plin. libr. 15. na. hiſt. *Æq; peregrina ſunt Zizipha, quæ & ipſa non pridem venere in Italiam ex Syria.* Sextus Papinius, quem conſulem vidimus, primus hæc attulit diui Augusti nouiſſimis temporibus in caſtrorum aggeribus ſata, baccis ſimiliora quam malis. Sed aggeribus præcipue decora, quoniam & in tecta iam ſyluæ ſcandunt. Erit igitur hic Poetæ ſenſus, inſpergine *Ziziphorum* Syriacorum priſtinum robur, exterſa febri, recepiſſe, vt ſalubrior factus ſit ipſa *Crotone*, qua (vt priſco inualuit adagio) nihil eſt ſalubrius, quæ ob ſalubritatem ſuam ingenia florentiſſima procreauit & corpora robuſtiſſima.

Οὐδὲ ἀρχὴν Græcam dictionem ab Angelo Politiano non recte Latina interpretatione donatam.

CAPVT XXXVIII.

ANgelus Politianus vir memoria noſtra virtutum cumulo ſtipatus omni ad literas Græcas tanto ſtudio, & animi ardore ferebatur, vt hos Græculos *vpupas* potius quam *alaudas*, ſordidiſſimi enim ſunt & circumforonea mendicabula, reliquerit, deſpexerit, antecelluerit. Sed quo dii boni nitore, quo pondere, quo examine verſus Græcos pronuntiauerit & ex tempore quandoque cuderit ſupra fidei captum erit, ſi auſim prædicare. Sed vir ille in literis Græcis primi nominis non ex omni parte venerem trãſmarinam deguſtauit. Sapit enim quandam peregrinitatem in paucis, ex quibus hoc exẽplum poſui. Cũ ferretur acriter in

Domitium virum doctiſſimum, perperā rhinoceronta apud Martialem interpretantem, Pauſaniæ verba in Boeticis, cum Latina interpretatione ſubiunxit: ὅπερ, φησὶ, ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἐν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδὲ ἀρχὴν κέρατα ἐστιν. Quoniam, inquit Angelus, *illis in ſumma nare, ſingulis vnicum cornu. Tum aliud ſupra non magnum. Verum in capite ne initio quidem cornua.* In his verbis vltimo loco ſubeſt error non mediocris: *hoc eſt in his, verum in capite ne initio quidem cornua*, οὐδὲ ἀρχὴν ſumſit minus eleganter pronuntiatum eſſe a Pauſania pro eo, quod eſt *in initio*, cum ſignificet idem quod *nequaquam*. Eſt enim additamētum ἀρχὴν ſicuti nos dicimus, *nec vtiq; neutiq;*, perinde Græci οὐδὲ ἀρχὴν dicunt pro *nequaquam*, qua figura loquendi Callimachus vtitur, & vt nunc apparet, Pauſanias, qui excultiſſimi & perinde eruditiſſimi ſtyli fuit. Græci quoque Grammatici in hoc ſignificatu dictionem hanc capi, conſpiranter annuunt.

Calpurnii carmina de ſpectaculo Cæſaris enucleata, & quæ fuerit ſiua Thalea

CAPVT XXXIX.

Ineidi nuper in poema *Calpurnii*, ſic enim malo quam *Calphurnii*, nomine Piſonibus hoc indito a Calpo Numę filio, vt Porphyrio tradit, huius poetæ verſus quantam doctrinam præ ſe ferant, cuiuis vel mediocriter erudito licet animaduertere:

Hic niueos lepores, & non ſine cornibus apros:
Manticoram ſyluis etiam quibus editur Alcen,
Vidimus, & tauros, quibus aut ceruice leuata
Deformis ſcapulis torus eminet, aut quibus hirta
Iactantur per colla iubæ, quibus aſpera mento
Barba iacet, tremuliſq; rigent palearia ſetis.

Scribit Calpurnius ſe in Cæſaris ſpectaculis multiformia & miranda animalia deprehendiſſe imprimis *lepores albos*. Exponunt nonnulli *cuniculos*, qui maxime falluntur. Sunt enim *cuniculi* diuerſum genus a *leporibus*, qui multifarii reperiuntur. In alpibus, candidi ſunt, quibus hybernis temporibus pro cibatu niuē credūt eſſe. Auctor Plinius lib. 8. de his nimirum Calpurnius intellexit, nec ab re niueos vocauit, quando albi ſunt, & niue delectantur. Item Iulius Pollux li. 5. auctor eſt eſſe *albos lepores*. Quod vero ſubdat ſe in arena conſpexiſſe *apros cornigeros* ad illud referri debet, quod tradi ſolet a naturalibus auctoribus. In India cubitales dentium flexus geminos ex roſtro, totidem a fronte ceu vituli cornua exire, hos dentes in longitudinem cornibus ſimilem excuntes *cornua* Calpurnius appellat *Manticora* vero eſt animal, quod in Æthiopia naſci Cteſias prodidit triplici dentium ordine pectinatim coeunte, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore ſanguineo, corpore leonis, cauda ſcorpionis modo ſpicula infigentem. Vocis, vt ſi miſceatur fiſtulæ & tubæ concentus, velocitatis magnę, humani

corpo-

corporis vel præcipue appetenté. Hanc hominum ſermones imitari auctor eſt Iuba. De *Alce* Plinius ſic: *Septentrio fert & equorum greges, ferorum ſicut & aſinorum. Aſia & Africa præterea Alcenni proceritas aurium & ceruicis diſtinguat iumento ſimilẽ.* Per *boues*, quibus *toris deformis eminet ſcapulis*, intelligit *tauros Syriacos gibboſos*, quibus *torus*, hoc eſt, gibber eſt in dorſo. *Carici* quoq; in parte Aſiæ fœdi viſu, tubere ſuper armos a ceruicibus eminente, laxatis cornibus, excellentes in opere narrantur. Ceteri nigri coloris candidiue ad laborẽ damnantur. Per *tauros iubatos*, biſontes intelligit ſiue *bonaſum* in Pannonia frequentem, qui præditus eſt equina iuba, cetera tauro ſimilem. Cum vero inquit: *Quibus aſpera mento barba iacet* ſiue *riget tauros ferociſſimos* intelligit generaliter *& ſylueſtres*, & fortaſſis *vros*, qui excellenti vi & velocitate præſtant, hos fert Scythia, quos *agreſtes* vocat in Georgicis Maro. Illos *barba* inſignitos tradit, quoniam id ſpecimẽ generoſitatis euidentius & aptius, quo pluribus pilis abundãt, & præcipue ſi ſunt ſetoſis auribus. *Palearia* ſetis inhorreſcere bobus agreſtibus autumat ad ferociam illorum demonſtrandam. *Palearia* cutem vocamus e bouis collo dependentem. Reperio ſingulari numero in Seneca Tragœdiarũ ſcriptore, *palear palearis.* Signa nobilitatis in vacca ſunt *prolixa palearia*, vnde Maro cecinit. *Et crurum tenus a mento palearia pendent.* *Cartilaginem* defluam e collo galli gallinacei, Columella *paleam* dictat. Bononienſes *paleolum* in homine quoq; vocant. In eodem verſu hic eſt dignus cura & examine perpenſiore: *Diceris in ſilua iudex audiſſe Thalea.* Exponunt nonnulli *Thaleam ſyluam* pro *viridi* poſitum, quando omne *viride* Græci *Thalon* dicant, quare *virides* ſurculi, qui ſeruntur, *thalea* a Plinio ceteriſq; nominantur, vnde verbum *interthaliare* vt autumat Varro pro *incidere*, quoniam hę *thalea* inciſæ plantantur. Solertior tamen & acutior expoſitio eſt, interpretari *Thaleam* ſyluã, per deriuationẽ a *Thalea*, multis *Thaleis* & ramis lauri conſitam, quæ ſylua erat Cæſarum lauro plena Apollini dicata, propterea laudes Cæſaris & Apollinea carmina tradit Calpurnius recitata fuiſſe in ſylua *thalea*, loco ſcilicet propter laurũ Apollini & Cæſari gratiſſimo. Quæ vt plenius accipias Plinii verba ſubſcripſi libr. 16. Sed & circa diuum Auguſtum matrimonii euenta eius digna memoratu. Namque *Liuia Druſilla*, quæ poſtea *Auguſta* nomen accepit, cum pacta eſſet illa Cæſari, gallinam conſpicui candoris ſedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæſam, intrepideq; miranti acceſſit miraculum, quoniã teneret roſtro laureum ramũ onuſtum ſuis baccis. Conſeruari alitem & ſobolẽ iuſſere aruſpices, ramumq; eum ſeri ac rite cuſtodiri. Quodq; factum eſt in villa Cæſarum, fluuio Tiberi impoſita iuxta nonum lapidem *Flaminia via*, quæ ob id vocatur ad *Gallinas*, mireque ſylua prouenit. Ex ea triumphans poſtea Cæſar laurum in manu tenuit, coronamq; in capite geſſit. Ac deinde imperatores Cęſares cuncti. Tra-

d tuſq; mos eſt ramos, quos tenuerũt inſerendi, & durãt ſylue nominibus ſuis diſcretæ fortaſſis. Ideo mutatis triumphalibus, inferius, libro proximo Plinius tradit: *propagine fert laurum, triumphalem thalea tantum*, vbi *triumphalem* vocauit hanc, qua loco *triumphali ſolio* triumphaturi Cæſares vtebantur.

Multa in Apuleio enarrata. Quid per aſinum Cappadocem intelligam De aſino claudo, qui eſt apud inferos. De Iſidis ſiſtro & cymbio nonnulla ſcitu digna. Quid per pottonem ſatram ſit intelligendum. De lapide præconis.

CAPVT LV.

LVcius Apuleius Platonicorũ erudiτiſſimus, quem eloquentiſſimũ cenſet Auguſtinus. Quidam meri Mydæ hunc eleuant: ſed hi doctos alba linea metiuntur, & magnis nominibus allatrãt. Indiget hic caſtigatione limatiore in quamplurimis locis, idq; lib. 8 de *aſino aureo* his verbis: *Is nimio praſtinandi ſtudio præconem rogat cuiatis eſſem. At ille Cappadocium me & ſatu forticulũ denuntiat.* Nonnulli referunt hoc ad prouerbiũ vulgare, quo cauillãtes cum aliquem doloſum & veteratorem imo deterrimum ſignificare volumus, alium Cappadocium eſſe dicimus, quoniã prouerbũ Græcũ *τρία κάππα κάκιστα* hoc eſt, tria *Cappa peſſima*, de *Cilice, Cappadoce & Cretenſi.* Verumenimuero iocus Apuleii in hanc ſententiã vix trahi poteſt, quoniã ſi p *Cappadocem* nuncuparet ſe *vitioſum & deterrimũ*, abſterreret potius emtorem, q̃ inuitaret. Temerarius enim non eſt, ſed furioſus & prorſus extra mentem, qui venui ſubiiciens in emtum, id emtori calcitroſum profert & vitioſum, cum potius vendendi cupidus, ludat eo ludo, iocetur eo ioco, qui futurus ſit ſibi non diſpendio, ſed vtilitati. Ego hoc refero ad nobilitatem equorum, quibus Cappadoces abundauerunt, vt Cynœdus ille ſemicanus & Cincinnatus auctionabundus aſinum emtori hyperbolice dicat non ſolum eſſe bonum aſinum, ſed & generoſitatis equos æquiperantis, & eos nobiliſſimos quales erant equi Cappadociæ, qui fingebantur orti ab Argis, vel Argei a Cappadocibus. Scimus enim auctore Horatio Argos nobile equis haberi, de quibus equis Cappadociæ ſic meminit Claudianus:

Delectus equorum,
Quos Phrygia matres, Argeaq; gramina paſta
Semine Cappadocum ſacris præſepibus edunt.

Quid ſi probo Cappadoces equos ab Agrigentinis profluxiſſe? qui omnes bonitate reliquerunt. Seruius in expoſitione illius carminis Vergiliani libro 3. Æneidos;

Arduus inde Agragas oſtentat maxima longe,
Mœnia magnanimum quondam generator equorum.

Secundum Pindarum quondam Agrigentini equos ad agones Græciæ mittebant qui inde victores reuertebantur. Legimus etiam illud, cum in Cappadocia greges equorũ periiſſent, Delphici Apol-

ei Apollinis reſponſo adduxerũt greges de Agrigento & repararuerunt meliores. Idem auctor lib. 5. multa ex ritu Ægyptiorum explicaturus, q̃ ad Tartara translata ſunt, quoniã Ægyptios aſtrologi dicunt ſi referantur, ad computationẽ ſphæricæ globoſitatis antipodas eſſe, ſic infit: *Iamq; confecta bona parte mortiferæ viæ, cõtinuaueris claudum aſinum lignorũ gerulum, cum agaſone ſimili, qui te rogabit decidentis ſarcinæ fuſticulos aliquos porrigas ei.* Corrigendus eſt codex inuulgatus, & legendũ *funiculos*, ex Diodori verbis, hoc eſt, *breuem funem*, quem ipſe ad colligãda ligna nodare volebat. Diodorus huic noſtræ interpretationi ſic ſcribens adſtipulatur: *Aſini etiam ĩdẽ fabula monſtratur in quadam celebritate. Nodos enim quos vnius in principio longioris funis complicat, alii poſt ſequẽtes diſſoluũt.* Quod ſi *fuſticulos* legere malis, *ligneola* interpretare, quibus cõuolutis funis adſtringitur, & pondus cohibilius aptatur aſino clitellario. Idem libro vndecimo *Iunonem* eriginalem deam ſub *Veneris & Iſidis cognomine* deſcribens, facit dextra manu *ſiſtrum* geſtare, læua vero *Cymbium*, hoc eſt, *vas vinarum*. Cauſſam dum anxie requiro, Seruium ſic loquentẽ comperi: *Cleopatra tantũ ſibi aſſumſerat, vt ſe Iſim vellet videri. Iſis autem eſt genius Ægypti, qui per ſiſtrĩ motum quod gerit in dextra, Nili acceſſus receſſuſq; ſignificat, per ſitulam, quam ſiniſtra retinet oſtendit fluentiam omniũ lacunarum. Iſis autẽ lingua Ægyptiorum eſt terra.* Quod *Cymbium* Lucius dictitat, Seruius Latine *ſitulam* vocat. Eſt enim *ſitula* vas aquarium, cuius diminutiuum *ſitella* eſt, primitiuum vero *ſitia*. De hac multa tradidimus in Plautinis commentariis. Nec hebetioribus indiget, ſed lynceis oculis, quod ab eodem traditur ſic libro ſecũdo Metamorphoſeon: *Peragrata cuncta Theſſalia fuſcis auibus ar Liſſam acceſſi ac dum ſingula pererrans tenuato admodum viatico pauperiei meæ fomenta conquiro, conſpicor medio foro procerum quendam ſenem, inſiſtebat lapidem.* Ego propemodum puer olim cum publice Mantuæ literas ingenuas docerem, nonnullis annotationibus editis locum hunc explicaui, cum Apuleio corrigendo intenderim, in quo tanq̃ heros in clypeo gloriari poſſum, me primũ hunc auctorem ex tot Italiæ profeſſoribus publico auditorio Bononiæ, dein Mantuæ, interpretatũ eſſe. Qui nam ſit ille *præconis lapis*, ex quo veluti de *podio* editiſſimo & ſpecula eleuatiore *præco* ad populũ pronuntiabat, rarenter inuenies qui tibi explicent. Ceterum ego comperior in foro Romano *lapidẽ ſublimiorem editioremq;* fuiſſe, ex quo *præco* populum alloquebatur. Ab hoc ritu Romano fuſius euagatum eſt, vti loca editiora omnia, de quibus *præco* buccinat, *lapides* appellẽtur, quemadmodum *carcerem a Romano remotum* pro quocunq; *carcere Tullianum* Lucius appellauit. De hoc *lapide* Plautus intelligit ita loquens in Bacchidibus: *O ſtulte ſtulte neſcis nunc vendi te. Atque in eo adſtas lapide vbi præco prædicat, quippe venalis*

bus mancipiis, obaratis, decoctoribus, & noxiis voce praeconis ſolitis ex eo lapide adiici. Columellæ huic ſententiæ ſuffragantis ſubſcribentiſque verba ſunt hæc ex libro 4. agriculturæ: *Qua vulgus quidem parui aris, vel de lapide noxium poſſe comparari putant.* De hoc lapide meminit in oratione contra Piſonem Cicero ſic: *Deme cum omnes magiſtratus promulgaſſent, præter vnum prætorem, a quo non fuit poſtulandum fratrem inimici mei, præterque duos de lapide emtos.* Pedianus, qui Tullianas orationes commodiſſime interpretatus eſt, ſic enarrat: *Duos tribunos, quos de lapide emtos ait, quia mercede id faciebant.* Hoc Aſconii interpretamento penſitato & diligẽter animaduerſo ſuppeditatus eſt coniectandi locus, in foro videlicet Romano lapidem fuiſſe, iuxta quem *ſectio, diſtractio* & *permutatio* venalium rerum fieri conſueuerat, & apud quem *haſtarium*, vt obiter vſurpem Tertulliani verbum, Romani faciebant. Ego in Plautinis commentariis hoc addidi, Athenis Atticis fuiſſe, *lapidem* elatum, a quo omnes tales lapides appellationem ſortiti ſunt. Nonnulli liuiduli, qui, quorum æmulationem deſperant, eorum affectant ſimultatem, hoc aiunt ſomnium eſſe, niſi auctorem tanquam *ſcutum Aiacis* protendam. Audi igitur, quæ Pauſanias Græcus auctor tradit, cum de iis, qui ad Atticam ſpectant meminit: *Apud Areopagum Palladis Martia ara viſitur, quam ille abſolutus conſtituit. Saxa quoque argentea, in quibus rei omnes accuſatoreſque conſiſtunt, alterum imprudentiæ, alterum contumeliæ nuncupant.* Hæc Pauſanias. Ab his ſaxis argenteis, in quibus noxii ſiſtebãtur, *lapis* iſte Romanus & ille Apuleianus originem habuerũt. Illis vtebantur ob Martis exemplum, qui reus cædis, illis accenſis exemtus fuit a iudicio. Quid multa refero quæ in hoc auctore primus enarraui? imprimis illum *oculum iuſtitiæ* nominare, quoniam in hieroglyphicis literis *oculus*, *iuſtitiæ ſeruator*, interpretabatur, quod ſi *oculus*, *ſeruatorem iuſtitiæ* ſignificat, ab hoc exemplo literarum ſacrarum Apuleius inuocat *oculum iuſtitiæ* & teſtatur, quoniã ſit *oculũ* ſignificare *iuſtitiæ ſeruatorẽ*, quare, qui aliter ſentiũt, nihil ſentiũt Hic.n. inuocat *oculum iuſtitiæ*, vt *cuſtodẽ*, & *corporis defenſorem*, quem nouit non ob aliam cauſſam in ſacris literis ſculpi niſi quod *iuſtitia* acribus *oculis* intuetur. Si *ſeruator iuſtitiæ* per *oculum* ſignificatur, non ob aliam cauſſam hoc fit, niſi quod iuſtus omnia intueri acriter debet, & *oculatiſſima acie* profunda rimari. Igitur *iuſtitia* ꝑ *oculum* figurabatur. *Si ſeruator iuſtitiæ* per *oculum* denotabatur, non video quomodo *oculus* ſeruatorem iuſtitiæ ſignificet nec tamen *iuſtitiã* Hinc.n. *oculus iuſtitiæ* trahit originẽ, qui ſignificat hominem *iuſtitiam ſeruantẽ*, Sicut Socratẽ qui dicit, hominem dicit. *Oculũ iuſtitiæ arbitrum* & *vindicem* nuncupat Marcellinus libro 29. Idem ſentimus fere, ſed ego appellationis *oculi iuſtitiæ* altius cauſſam repeto. Si *iuſtitia* eſt *acribus oculis* prædita, *ſeruator iuſtitiæ* acribus *oculis* erit, *iuſtitiæ* ergo *oculus*, inde vocabitur. Nec

obſtat

Digitized by Google

obſtat Diodorum ſcribere *oculum ſeruatorem iuſtitiæ* ſignare, cum idem ſit & *iuſtitiam* ſignificare, & *iuſtitiæ ſeruatorem*: Exempli gratia ſi *manus, liberalitatis ſeruatorem* indicat, videbitur quoq; *liberalitatem* indicare. Sed hæc video potius eludi q̃ vitari. Præterea in operis huius veſtibulo cum ſic ait: *At ego tibi ſermone iſto Mileſio varias fabulas conſeram, aureſq; tuas beneuolas lepido ſuſurro permulceam, modo ſi papyrum Ægyptiam argutia Nilotici calami inſcriptam non ſpreueris inſpicere.* Puto ego *papyrum Ægyptiam* genus dicendi *molle & laſciuum* ſignificare, qua mollitate male audiebant Ægyptii, quam ob rem Varroni *canopitici* libidinoſi ſunt. *Argutiam* vero *calami Nilotici*, *elegantiam argutam & lepidam characteris*, quem peculiariter ſtylum Niliacum vocabant. Conueniet cum ſuperioribus, vbi pollicetur, *Mileſias fabulas* nunc *Ægyptias* pedeſtri oratione *laſciuas*, & dulcia poemata *modis Niloticis*, hoc eſt, obſcænioribus compoſita, de quibus Ouidius intellexit libro tertio de arte amandi ſic canens:

Et modo marmoreis referant audita Theatris,
Et modo Niliacis carmina luſa modis,

Paulo poſt cum ſic ait: *Ego denique veſpera dum polenta caſeata mordico ſecurius offulam grandiorem.* Scribo ex priſcis exemplarib. *veſperna*, hoc eſt, in *veſperna*, quæ vox nouatori verborum Apuleio conuenit. *Veſpernam* priſci cœnam dictarunt, quod *veſpere* ſumeretur ad prandii differentiam. Idem lib. decimo: *Quo conſpectu ſimulatur neceſſaria præcordiis leniendis, bilique ſubtrahenda illa prænobilis potio, quam ſacram doctiores nominant.* Qui ſint hi doctiores, qui de *potione ſacra* meminerunt, imo quæ ſit ipſa *ſacra potio* ignoratum eſt diu. Illa de qua Plinius non tacuit *aurea potio*, ſuper qua nobiles medici multa, & *rhubarbarum* ſiue *ponticum*, quod inter *benedictas* ſiue nullum habentes virus connumeratur, ad hoc propoſitum non facit, quia etſi *benedictam* quam medici vocant, poſſit iſte *ſacram* vocare, cum *benedictis* tamẽ medici coniungunt, quæ non pro vltima medicina porriguntur. Nec *ſacra* dictio apud medicos, cum *benedictis* congruit, quod inſulſum eſt credere præſertim, cum *ſacrarum medicinarum* & *benedictarum* apud idoneos, imo omnes medicos, ſint capita diuerſa. Ego apud Luciũ *ſacram potionem* intelligo *ſolutiuam ſorbitionem* ſiue medicinam, q̃ Græci *ἱερὰν* vocant. Nec inepte aſſeres Apuleium per ſacrã *ἱερὰν πικρὰν* Galeni ſignificaſſe, quæ, vt tradit Meſue, ſiue Moſes vt nonnulli malunt, *eſt medicina ſublimis, in qua aggregantur operationes nobiles.* Eſt enim attenuatiua & reſolutiua materiarum malarũ, immodicarum, & viſcoſarum, & exſiccatiua earum, quæ imbibitæ ſunt in meatibus & anguſtiis, ſicut imbibitur in ſpongia, & pficitur ab ea ſolutio bona, & conueniens & eſt calefactiua & apertiua oppilationum & abſterſiua. Quidam faciunt *trochiſcos* cum aqua *bidelii* & *draga*, & virtus quidem huius medicinæ affert iu-

Digitized by Google

uamenta multa experta ad ægritudines capitis, ſtomachi, epatis, & iuncturarum, renũ, matricum & membrorum frigidis & educit humiditates generatas in eis & putredines. Cuius permixtio docetur a Meſue. Si nõ ad *ſacram amaram* vis verba Lucii referre, quoniã duntaxat *ſacram* nominat nõ autem *amaram*, refer ad *ſacram potionem* Hermæ, a qua exſpectant medici fiduciam iuuamentorum & expertorum. Eſt & *ſacra* Archigenis. Eſt Meſis quoq; *hiera*, quæ proculdubio medici *hiera* medicamina dicunt, quaſi *ſacra* & ꝓpe diuina ope auxiliantia. Hoc ſuperaddendum eſt, quoniam ar gutula ſemper elabitur, cum *hieram* ſiue ſacrã nominamus, debere nos intelligere de *hiera* Gal. quamuis multæ ſint *hieræ*, Ruffin: ſc. Hermæ & ceterorum. Præterea hoc aduerte *rhaponticum* ſiue *rhenbarbarum* nullo pacto poſſe inter *ſacras potiones* numerari. Quoniam *ſacræ potiones* ſunt mixtæ, *benedictæ* vero, inter quas eſt *rhubarbarũ*, ſimplices. Narrationi ſuperiori de *oculo iuſtitiæ* hoc adde, ſingulatiuo numero frequentius ſcriptores *oculum iuſtitiæ*, quam *oculos* nominare. Quare videtur potius ad *figuram oculi* ſacratum literarũ referri, propterea Iulianus Poeta Græcus *πανσκοπον ὄμμα δίκης*, hoc eſt, *iuſtitiæ oculum cuncta aſpicientem* nominat.

Quis auctor obſcœni carminis. De elephantide Poeta. De Pſoleo & Culeo verba in priapeis explicata,

CAPVT XLI.

DVbitauerunt eruditi obſcœni carminis, *cui priapeis* nomẽ inditum eſt, auctor ne Vergilius a pudore genuino Parthenice dictus, an potius Ouidius, præſtans in verbis obſcœnis, auctor fuerit. Ego nec id Maronianum opus putem, nec Ouidianum Sed diuerſorum Poetarum, qui *Priapo* tutelari numini horti Cæſarei ſeu Mecœnatiani ludentes hæc pro captu moduloq; ingenii compoſuerunt vario ſtylo, multiplici materia, ſubinde idem repetente. Poema iocoſum nimis eſt, & laſciua verborum nuditate pudibundum, ſcatens tamen non mediocri & ea recondita eruditione, cuius rei verſus hi fidem manifeſtam faciunt:

Obſcœnas rigido Deo tabellas
Ducens ex Elephantidos libellis
Dat donum Lalage, rogatq; tentes
Si pictas opus edat ad figuras.

Plerique omnes autumant meretricem fuiſſe *Elephantida*, quæ figuras coitu pictas exſcripſerit, & hanc *Lalagen* Poetæ illas imitari. Ego Elephantida nomen Poetæ crediderim, qui iocoſis carminibus numeros modoſque concubitus intexuit, & cuius opuſculorum nunc *Lalage* coitus figuras exſcribit, legendoſque proponit, dicatos prius obſcœno Deo. Fuerunt alii præter hunc Elephantida, qui modos coitus carmine docuerunt, quod oſtendit Ouidius in libris triſtium.

Nec

Nec qui compoſuit nuper Sybaritida fugit,
Et qui concubitus non tacuere ſuos.

Tranquillus in Tyberio de hoc Elephantide meminit. Demetrius Græcus ſe, de hoc Elephantide legiſſe quædam mihi Mediolani retulit, qui Poeta fuit, non poetria. Sunt & hæc apud eundem Poetam digna ſcitu carmina:

Sed rudis hoc dominum toties audire legentem
Conſtitui, meratas ed dicique notas
Pſoleon ille vocat, quod nos Pſoloenta vocamus,
Et quod nos culum culeon ille vocat.

Inducitur Priapus Poetam audiens dominum horctuli lectitantē carmina Homeri. Ait Priapus te audiuiſſe multas Homeri dictiones, quæ iniuriam pudori faciunt, ſi Romana lingua proferas, nec diſconueniunt in ſignificatione. *Pſoleon* præputiu dictitat Homerus. Conuenit illud cum *Pſoloente* fulmine. Eſt enim mentula fulminei impetus. *Culeon* vaginam dicit: verbū traduci poteſt ad podicem, quoniam ſicuti vagina gladium, ita podex, honor ſit auribus honeſtis, penem accipit. Quare ſymbolicos & operte podicē Plautus elegantia ū parens vaginam vocat his, *Conueniebat ne in vaginam tuā machæra militis?* Carmen Homeri in prima Iliados Rhapſodia, vbi κουλεὸς pro vagina ponitur, hoc eſt. ἂψ δ' ἐς κουλεὸν ὦσε μέγα ξίφος οὐδ' ἀπίθησε. Sunt qui legunt. *Pſoleon* ille vocat, quod nos *pſoloenta ceraunon* hoc ſenſu Homerus *pſoleon vocat ceraunon* hoc eſt, fulmen, quod nos *pſoloenta*. ψωλὴ Græce mentula dicitur. Ludit in vicinitate dictionum Poeta. Hanc tamen veriorem interpretationē puto. Homerus *pſoleon* vocat *ceraunon*, hoc eſt, *fulmē*, vt interpretatur Suidas cito corrūpens, & cōburē, cū penis, qui Græce *pſoleon* dicitur & *pſole* ſit ardens & impetuoſus, poterit dictū videri a *pſoloente* fulmine, & hoc pacto etymologiam rerum turpium inuenit ex Homeri carminibus. De *pſoloente* fulmine hæc lego apud Ariſtotelem libro tertio metteororum. Cum autem ſubtilior ſpiritus increpuerit vocatur *incenſio*. Concendit enim aerem flagrātia colorans. Si autem in ipſa multus & ſubtilis extruditur ſpiritus, hoc ſit fulmen, ſiquidem valde ſubtilis non adurens propter ſubtilitatem, quam Poetæ *argeta* vocant. Sin autem minus adurens, q̄ *pſoloenta* vocant, hic nō ꝑpter ſubtilitatem fertur: ꝑpter velocitate autem præuenit, pertranſiens antequā ignitus ſtat, & moram faciens denigrat. *Pſoli* dicuntur a Græcis magna virilia habentes. Ariſtophanes: τοῦτ' ἀρχαῖον ἦν τοῦ πρὸς ἀληθῶς κακοῦ ψωλοὶ πεδίον δὲ ψωλὸν γενέσθαι δεῖν μέχρι τοῦ μυρρίνου ἀντὶ μέχρι τοῦ μυρρίνου ἀντὶ μέχρι τῆς κεφαλῆς. id eſt, oportet te fieri mentulam a pube ad caput. In Poeta noſtro *pſoleon a pſolo*, hoc eſt, enormibus virilibus formam diminutionis capit. Cum vero ait, quod nos *pſoloenta* vocamus, ne intellige nos Græci. Quoniam Latinum *Priapus* in hoc opuſculo ſe vocat, ſed nos vocamus, qui Græ-

ca verba pudibunde & ſerio cupimus traducere ad Græcas hone-
ſtas voces,ſi non poſſum ad Latinas, quæ Græcæ dictiones ſine pu-
dore proferuntur.

Ptochotrophia, Xenones, Xenius Iupiter, Noſocomion, Xenodochion, Gerontocomion, Brephotrophion Orphantrophion verba Iuriſperitorum explicata.

CAPVT XLII.

IN codice Iureconſultorum hoc eſt *legum* , quas imperatores
ſanciuerunt,libro non improbando,talia leguntur: *Quia igitur
multa ſcimus tam noſmetipſos quam ſereniſſimam coniugem noſtram
variis perſonis iam donaſſe & vendidiſſe, & per varios titulos aſſignaſ-
ſe cum maxime ſacroſanctis eccleſiis, &* Xenonibus , *& potrophiis, &
ipſis eccleſiis , & aliis innumerabilibus perſonis.* Vox illa *potrophiis*
adulterina eſt & manifeſte mendoſa.Corrigo *ptochotrophiis.* Sunt
enim *ptochotrophia* diuerſoria vel domus, vbi *ptochi*, hoc eſt, men-
dici nutriuntur.πτωχὸν enim Græci mendicum vocant. τροφὴν nu-
trimentum , in quam ſententiam protulit id Heſiodus libro pri-
mo ἔργα καὶ ἡμέραι· καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων καὶ πτω-
χὸς πτωχῷ φθονέει καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ Significat hi verſus, *inuidere figu-
lum figulo, fabrum fabro, mendicum mendico, & Poetam Poetæ.* πτω-
χὸς inquit Suidas ὁ ἐμπεπτωκὼς τοῦ ἔχειν ἐπαίτης. παρὰ τὸ πτώσσειν
πάντας. ὅ ἐστι ταπεινοῦσθαι. Dicitur *Ptochus quaſi peptochos*, hoc eſt,
ſuppliciter & humiliter & timide ſe habet mendicus,in omnibus
πτώσσειν,hoc eſt humilem ſe agere. De his qui nunquam explen-
tur Græci prouerbialiter dicunt , πτωχοῦ πήρα οὐ πίμπλαται, ſigni-
ficāt hæc verba *mendici pera nunquam expletur , & ſporta mendico-
rum ſemper ſunt vacua.* Inoleuit & prouerbio πτωχότερος λεβηρίδος
καὶ κιγκάλου, hoc eſt, *mendicior Leberide & Cingalo.* Exiſtimo hunc
populum Cingalum fuiſſe illum,vnde fluxerunt hi aduentitii mē-
dici,qui ſeminudi & ſemper famelici ſine ſpe , ſine ſede . Italiam,
mēdicantes & furantes,obambulant,tendiculas temporarias vbi-
que explicantes , quos Veneti noui Romani procul a ciuitatibus
ſuis,arcent,magni Turcarum Regis exploratores, & emiſſarios ar-
bitrantes. Græci hoſpitalem locum vbi mendici nutriuntur,vocāt
πτωχοτροφεῖον,auctore Suida. *Xenones* autem vocantur loca,vbi ho-
ſpites accipiuntur , quæ alio nomine Græci *Xenodochia* dicuntur.
Xenion donum,quod datur hoſpitibus, ξένιος ὁ ζεύς, hoc eſt, *Iupiter
hoſpitalis dicitur* a Græcis.de quo ſic locutus eſt Maro.*Iupiter hoſpi-
tibus nam te dare iura loquuntur.* Præfectus hoſpitio vocatur quoq;
ξένιος. ξενολόγιον locus vbi milites externi coguntur. ξενολόγος con-
gregans milites externos. Idem Imperator codice de ſacroſanctis
Eccleſiis vſus eſt hac dictione , ſic loquens : *Si quis donationes vſ-
que ad quingentos ſolidos in quibuſcunque rebus fecerit vel in ſan-
ctam eccleſiam vel in Xenodochion vel in noſocomium, vel orphano-
trophium, vel in ptochotrophion vel in gerontocomion vel in brephotro-
phium.*

phium. Sed vt hæc verba percipias *Xenodochium* Latini recentiores vocant *hoſpitale. Noſocomium* valetudinarium, vbi alimenta ſuppeditantur ægrotis. *Orphanotrophium* vbi filii orbi, & parentibus priuati nutriuntur. *Ptochotrophium* ędes ad mendicos alendos erectę. *Gerontocomion* vbi alimoniæ ſubminiſtrantur ſenibus, viribus ob ætatem ſenectam deſtitutis. *Brephotrophium* (ſic enim apud Imperatorem legendum eſt) vbi nutrimenta parantur infantibus. βρέφος enim vocant *infantem*, βρεφύλλιον *infantulum. Orphanotrophi* dicuntur præpoſiti nutriendis orphanis, quod collegimus ex his verbis Imperatoris: *Orphanotrophos huius inclytæ vrbis defendere ac vindicare debemus*, qui præſunt mendicis *ptochii* vocantur, qui vero hoſpitalibus, *Xenodochii*. Hoc Imperator indicat ita loquens. *Nullos monachos aut ptochios aut Xenodochios orthodoxæ fidei deputatos extraordinariis muneribus præcipimus prægrauari.*

Facetum Laidis dictum, conſequenterque explicatus Auſonius.
Endo ſuam apud eundem quid. Tau quid ſignificet.
Epigramma in catalecto enarratum.

CAPVT XLIII.

D*Ixerat o mores o tempora Tullius olim Sacrilegum strueret cum Catilina nefas*, quanto nunc cauſſatius exclamare deceret, contemplantes Latinas Muſas ſordidatas, laceras, ſitu luroreque fœdiſſimo obrutas & obſitas. Quis apud Græcos dicendi iocandique artifices, quis apud Latinos ſupercilio grauitatis excellentes argutior, doctior, mollior, artificioſior eſt Auſonio Burdegala? Truncus tamen & ſemilacer circumfertur, tot errorib. tot maculis deformatus, vt cũ Auſoniũ tenes, vix te Auſoniũ tenere, ſed Auſonii reliquias putes. Dabitur fortaſſe nobis occaſio quandoque cum his monſtris congredi, interim nonnulla prælibabimus. In primis hoc feſtiuum & iocoſum eius Epigramma aggrediamur:

Canus rogabat Laidis noctem Myron,
Tulit repulſam protinus,
Cauſſamque ſenſit, & caput fuligine
Fucauit atra candidum,
Idemq; vultu crine non idem Myron
Orabat oratum prius.
Sed illa formam cum capillo comparans,
Similemq; non ipſum rata,
Fortaſſe & ipſum, ſed volens ludo frui
Sic eſt adorta callidum.
Inepte quid me quod recuſaui rogas?
Patri negaui iam tuo.

Senſus hic eſt Auſonii, Myronem neſcio, quem canum rogaſſe, *noctem Laidis, hoc eſt, concubitum nocturnum.* Ille repulſam tulit.

Sed cum Myron amens animaduertiſſet, ſe ob ſenium a Laide repudiari, crinem fucauit, iterumque adiit Laidem, idem quod prius orans. Illa faciem noſcitabunda, ſed crine mutato decepta, credidit hunc, vtpote capillo ætati iuuenili competente filium eſſe illius priſtini amatoris, qui noctem popoſcit, cum tamen idem eſſet diuerſo tamen crine. Reſpondit igitur *Lais*, ſe patri ſuo iā mox negaſſe. Sed tamen dubium eſt, inquit Poeta, an *Lais* veteratoriæ calliditatis meretrix decepta ſit, an vero crediderit re vera, hunc eſſe eundem illum primum noctis efflagitatorem. Sed iocari cupiens & amentiam ſenis illudere filium delirauerit, taxans in eo crinis adulterini fucatam ineptiam. Finxit hoc Poeta Laidi contigiſſe fabuloſe, quod euenit hiſtorice. Id vero dicax imperator Hadrianus vſurpauit ita ſcribente Helio Spartiano. Fuit etiam dicaculus. Vnde illud quoque innotuit, quod cum cuidam caneſcenti quiddam negaſſet, eidem iterum petenti, ſed infecto capite reſpondit, *Iam hoc patri tuo negaui.* Hadriani ſcōma tenens Auſonius licentia, qua Poetis frui licet, detorſit in Myronem & Laida concinniter & venuſte. Vel a Laidis dicto ſalſum dicterium vſurpauit Hadrianus. In Auſonii ſimiliter monoſyllabis carmen id quoque ſubobſcurum eſt. *Et cuius de more quod aſtruit endo ſuando.* Verſus hic merus ſcirpus videtur, & veriſſimum ænigma, quod tamen Diomedes enodat libro ſecundo, ſic ſcribens: *Apocope eſt ablatio de fine dictionis præparales ſi vel paragoge contraria, cum aut litera detrahitur vel ſyllaba* litera. *Vt aſpice num mage ſit noſtrum penetrabile telum* pro magis, ſyllaba vt *endo ſuam pro domum.* Senſus eſt Auſonii de more, hoc eſt ex cōſuetudine ſolitum dici cum *aſtruimus*, hoc eſt aſſeueramus domum alicuius *endo ſuam* pro *domum ſuam*.

Nec illud minori eget obſeruatione: *Scire velim Catalecta legens quid ſignificet tau.* Significat hic verſus per catalecta opuſculum illud notiſſimum Maronis, cui a menſu ſyllabico nomen inditum eſt, cuius hoc extat principium

Vere roſa, autumno pomis, æſtate frequentor,
Spicis, vna mihi eſt horrida peſtis hyems.

Qui Catalecta hæc legerit, reperiet illic *tau gallicum*. Eſt enim litera Græca *tau*, ad cuius ſimilitudinem cruces furcaſque Galli fabricabant, quibus noxios ſuffigebant, hoc modo ſcribitur, T, vel hoc pacto τ. Sed prima nota eſt furcæ ſimilior. Hos Poetæ verſus in catalecton libello Auſonius innuit.

Corinthiorum amator iſte verborum
Iſte iſte rhetor quatenus totus
Thucydides Britannus Attica febres
Tau gallicum imminet, ipſemet male elliſit,
Iſta verba omnia iſte miſcuit fratri.

Signi-

Significare volens Maro, quendam nequiter & perperam atticiſſantem barbarum alioquin & inſulſum ludit in litera Græca inauſpicata eiuſdem ſignificationis, dicens, illum, cum neſciat vti *Tau Græco* manere *Tau gallicum*, hoc eſt, furcam gallicanã, vt pręd iximus) quoniam fratrem veneno ſuſtulit: Sed vt nihil omittam, quod vſquam legerim, pœnam crucis ſignificari per *Tau* literam puto. Quoniam apud Lucianum in eo libello, cui titulus eſt. *δίκη φωνηέντων* pœnam ſtatuendam huic elemento ſigma putatur, cum locum alterius furto quodam interceperit, propterea furca, quæ punire furta conſueuit per hoc elementum exprimitur, quod ſupratrinam exercere dicitur. Litera. *θ*. quæ ſignificat mortem præſenti negotio non facit. Amplius barbarum illum male *atticiſſantem* vocat Thucydidem Britannum ludens in hominis barbariem, qui aſſerebat ſibi facundam Græcam, qualis floruit in Thucydide primario dicendi artifice, quod ſatis *Thomas Græcus Poeta* probat his luculentis carminibus, Demoſthenem, Ariſtidem, & Thucydiden tria Rhetorices ſydera nuncupantibus.

Ῥητορικῆς φιλέω τρεῖς ἀστέρας, οἵπερ μόνοι
πάντων ῥητόρων εἰσὶν ἀριστερεγι
τὸν πάνυ φιλέω Δημοσθένης, εἰμὶ δὲ λίην,
καὶ φίλ' Ἀριστείδης, καὶ φίλος Θουκυδίδης.

In peruulgatis Poetæ codicibus mendum eſt, vtpote in quibus *tyrannum pro Britanno* legebatur. Hic, de quo Poeta agit, fuit *Cimber*, qui fratrem ſuum interfecit, & ob hoc fingit Poeta illum ſcire *Tau gallicum*. Quoniam ſcilicet, interfecto fratri, ſimilis *Tau* elemento, ſucceſſit. Sed & Quintilianus taxari Cimbrum a Poeta innuit maximum affectatorem verborum, quæ miſcet cum nouis, perinde ac miſtum eſt, *as Corinthium*. Sed non mirum, eſt, ſi hæc monſtra & venena verborum miſcet Cimber, qui fratri vera venena & præſentaria miſcuit, quo illum eliſit & ſuffocauit. Verba Quintiliani libro Inſtitutionum Rhetoricarum octauo ſunt hæc: *Quædam adhuc vetera vetuſtate ipſa gratia nitet, quædam tamen etiam neceſſario interim ſumuntur, ennuncupare & fari, multa etiam audientibus inſeri poſſunt. Sed ita demum ſi non appareat affectatio, in qua mirifice Vergilius, & huiuſmodi quæ ſequuntur* Subdit autem cum Poeta. Iſta omnia verba miſcuit fratri, intellige venena miſcuiſſe Cymbrum fratri. Quid enim ſermo affectatus aliud eſt quam venenum? quod Cymber fratri propinauit? Quod Poeta Cymbrum innuat his Fabii verbis ibidem didicimus. *Cymber hic fuit, a quo fratrem necatum hoc Ciceronis dicto notatum eſt. Germanum Cymber occidit.* Paſſim in Quintiliani codice ſic ſcriptum eſt. *Tau gallicum enim & ſpina male illi ſit*, cum ſcribendum ſit. *Tau gallicum imminet, ut ſemet male illi ſit.*

Quæ ſint in Pacato capita diminuta.

CAPVT XLIV.

EXſtat Pacati panegyricus multa elegantia & verborum nitore ſuperfluens, ibi temporibus malis, & ſub diris principibus capita diminuta deplorat, & vitam ære taxatam. Ne forte dubites, quæ ſint *capita diminuta*, Pompeii verba ſubieci: *Diminutus capite appellatur, qui ciuitate mulctatus eſt, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui liber alteri mancipio datus eſt, & qui in hoſtium poteſtatem venit, & cui aqua igniq; interdictum eſt. Capitis diminutio*, inquit, Iureconſultus in inſtitutionibus *prioris ſtatus commutatio. Maxima capitis diminutio eſt cum aliquis ſimul & ciuitatem & libertatem amittit. Capite diminutus ab Horatio capite minor appellatur.*

Per Cacchinnantem ſæuitiam Mamertinum fictam Domitiani crudelitatem ſignificaſſe.

CAPVT XLV.

MAmertinus eloquentiſſimus panegyriſta fuit, ſic enim vocamus illum, qui panegyricos libellos, hoc eſt, cuiuſpiam laudes in conuentu maximo prædicat, non ſecus, quam epitaphiſta vocatur, qui cudit Epitaphium. Hic Mamertinus Iuliani Imperatoris illius, cui Apoſtata cognomen inditum eſt, laudes cecinit: Inibi cum hunccine Iulianum laudaret a clementia, verba hæc protulit: *Quis neſcit aliorum Imperatorum hilarem diritatem, cacchinnantemq; ſæuitiam? a quibus ingenita crudelitas figmento lætitiæ tegebatur.* Taxari verbis iſtis Domitianum reor: quem ſimulatione multiplici doloſum vocant hiſtorici, qui quotieſcunque in quempiam ſæuire deſtinabat, crudelitatem tegebat, effundebatur in hilaritatem, ſæpicule ridebat, quare graphice & appoſite nunc *cacchinnans ſæuitia vocatur* a Mamertino, quã cacchinno, h. e. etiã effuſo riſu ſimulabat. *Cacchinnus* eſt effuſus plus ęquo riſus, vnde catholica ſentẽtia Annæi Senecæ. *Sit riſus citra cacchinnum.* Riſum cacchinnabilẽ pro nimio & ſuperfluo vocat Apuleius. Inimicos ſuos Marius riſu ſimultatem tegentes iocoſe dixit, *ſardonium ridere riſum*: Hoc ſignificare voluit Plinius Cicilius ſcribens ad Traianum. *Quid enim tam infidum mare quam blanditiæ principum illorum, quibus tanta lenitas, tanta frons, vt facilius eſſet iratos quam propitios habere?* Expreſſius hoc idem ſignificauit in Domitiano Tranquillus. *Erat* (inquit) *non ſolum magna, ſed & callida inopinataq; ſæuitia. Auctorem ſummarum pridie quam crucifigeret, in cubiculum vocauit, aſſidere in thoro iuxta coegit ſecum, hilaremq; dimiſit, partibus etiam de cœna dignatus eſt. Si cacchinãtem* Mamertini *ſæuitiam* libeat ad Conſtantium anteceſſorem Iuliani vertere, non errabis. Fuit enim & ille fucatæ hilaritatis foris, domi nobilium carnificinam exercens auctore Marcellino.

Exemplum Macedonum infantem regem in aciem proferentium.

CAPVT XLVI.

Naza-

NAzarius quoque vir adprime doctus in panegyrico ad Conſtantium ſic ſcriptum reliquit: *Macedones cum bellum geſſerent contra Illyricos, Regem ſuum in cunis ad aciem detulerunt, cum illos ira, hos miſeratio, illos ſignorum cantus, hos pueri vagitus accenderent, mutata eſt ratio certaminis. Vicerunt qui amore pugnabant.* Ne forte aliquis tempus terat anxie hiſtoriam huic rei congruam veſtigans & ne commentitium, vel fabuloſum hoc putet: quamuis præſentem rerum ſtatum præ oculis habeat: *Fauentinos*, videlicet, *Galliæ togatæ* populos miſeratione Aſturis pueri reguli ſui commotos, Regi Galliarum, Romano pontifici, mariſque regnatoribus Venetis, quibus totus orbis cedebat, reſtitiſſe viriliter, ponam tamen quæ Nazario concinentia tradit Iuſtinus in epitome Pompeii Trogili. 7. *Argeus moderate & cum amore populi adminiſtrato regno ſucceſſorem ſuum Philippum reliquit, qui immatura morte raptus Europum filium paruulum admodum inſtituit heredem, & Macedonibus aſſidua certamina cum Thracibus & Illyriis fuere, quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati gloria bellica laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii infantiam regis pupilli contemnentes bello Macedonas aggrediuntur, qui prælio pulſi rege ſuo in cunis prolato, & pugnæ ante aciem poſito acrius certamen repetiuere, tanquam ideo antea victi fuiſſent quod bellantibus ſibi regis auſpicia defuiſſent, futuri vel propterea victores quod ex ſuperſtitione animum vincendi ceperant, ſimul & miſeratio eos infantis tenebat: quem ſi victi forent captiuum de rege facturi videbantur. Conſerto itaq; prælio magna cæde Illyrios fudere, hoſtibuſq; ſuis oſtenderunt priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuiſſe.* Hoc idem Polybius grauiſſimus ſcriptor aſſerit.

De Ara miſericordiæ Athenienſium pro Eumenio.

CAPVT XLVII.

LEgitur Eumenii cultiſſima, multiſque exemplis florentiſſima oratio pro ſcholis reparandis, vbi exemplariter oſtendere nitens apud quoſcunque populos aliquod humanitatis opus nobile fuiſſe erectum, ſic infit. *Athenienſis humanitas aram Miſericordiæ inſtituit.* Hanc *aram Miſericordiæ, quam pietas, & vt Græce loquar, φιλανθρώπεια Athenienſium dedicauit, arbitror id aſylum fuiſſe, quod ex Athenienſium conſenſu poſteri Heraclidæ dedicarunt, qui aduerſum habentes patris culpa omne mortale genus ob impotentiam Herculis poſt eius obitum dedicauerunt, nepotes videlicet Herculanei, Miſericordiæ aram, vt eo pacto ſe defenderent, qui viribus inæquales non poterant ſe tutari.* De hac ara Claudianus meminit. Scribit tamen Plutarchus in Theſeo Medorum bello conſultantibus Athenienſibus ab Apolline reſponſum redditum, oſſa Theſei in vrbem deferrent, quæ cum reperta fuerint in inſula Scyro, ſi memoria fideli vtor, Pompatice deportata ſunt in vrbem. locus

vbi depoſita fuerunt Miſericordiæ conſecratus, ad quem miſeri, ſerui, & ſuperiorem timentes confugere poſſent, hunc honorem Theſei oſſibus habentes, qui neque ſepultus deſineret popularibus ſuis auxiliari. De hac ara miſericordiæ Statius ſic:

Huc victi bellis, patriaq; e ſede fugati
Regnorumq; inopes, ſcelerumq; errore nocentes
Conueniunt pacemq; rogant, mox hoſpita ſedes,
Vicit, & Oedipodis furias & funus Olynthi
Texit, & a miſero matrem ſummouit Oreſte.

In Arbitro Petronio multa luci ſuæ reſtituta.

CAPVT XLVIII.

PEtronii Arbitri opuſculum aureum manus eruditiorum verſant, imo fragmenta operis aurei, in quo contendit Petronius effugere ab omni verborum vilitate, ſumereque ſatagit voces a plebe ſummotas, vt fiat illud, *Odi profanum vulgus & arceo.* Hunc auctorem plura ſcripſiſſe, quam exſtent oſtendit Fulgentius Placiades quædam in mythologiis ſuis aducens, quæ non comparent. In his, Dii boni, reliquus quanta ſit librariorum incuria, quiuis vel mediocriter eruditus neſcere poteſt. Nuperrime mendum ſubeſſe cognoui in his verſibus concinniter & doctiuſcule ſcriptis.

Vix nauita Protheus
Sufficiet ſimulacra virum traducere Cymba,
Claſſe opus eſt.

Protheum Deum marinorum paſtorem monſtrorum Poetæ fabulantur, apud quem fuiſſe Helenam Philoſtratus eminiſcitur, cum in caſſum Græci Troiam oppugnaſſent. Illic tandem reperta eſt a Græcis, cum Protheo videlicet. Verior lectio erit ſi hoc pacto corrigis, *Vix nauita Porthmeus.* Per Porthmeũ intelligit Charontem, quem Diodorus ſic appellatum cõtendit, *quoniam tranſmittit animas defunctorum.* Quidam perperam Porthmeum portorem interpretantur, cum transfretatorem dicere debeant. Eſt enim portitor ille, qui præeſt portui exigendo naulo mercium peregrinarum. Poetæ non quod tranſmittat portitorem Charõtem vocant (is enim transfretator dicitur) ſed quoniam exigit portorium, quod in Luciano exigit a Cynico. Triens enim ex ſuperſtitione Ægyptia in ore defuncti ponebatur, quem mortuus dabat Charonti, vt tranſmitti facilius poſſet, quod Propertius intellexit cum ait, *Nauta recenſet enus. Porthmeus* autem dictus *quod baride* (ſic enim vocatur eius nauicula) *tranſmittit animas defunctorum.* Hac dictione quamuis peregrina vtuntur Latini. Iuuenalis:

Iam ſedet in ripa, tetrumq; nouitius horret
Porthmea, nec ſperat cœnoſi gurgitis alnum.

Πορθμεῖον Græci vocant *naulum*, quod tranſmittenti datur. Ita voca-

Digitized by Google

vocatur a Callimacho ſic ſcribente: *τὤτεκε καὶ νεκυδὰς πορθμήϊον ἢ ἀφέρονται.* Vocatur & in litore *proſūd tai*. *Porthmus* apud Demoſthenem pro *Cteſiphonte ciuitas eſt Eubœæ*. Porthmus a Græcis dicitur, quod noſtri *fretum* vocant. Porthmus eſt mare ab vtrinque terram habens. Iſthmos vero terra eſt nuſ circum circa mari adiacente. *Porthmos* mare vndiq; continentē habens. Eſt enim duplex porthmus *helleſponti*, ſcilicet, hinc inde, *Seſto & Abydo adiacentibus*. Alter ad os Euxini ponti quod ſacrum vocatum. Columellam Lucanumque non intelligunt, qui *portitorem a portando* ſumunt. Nam hi hiſtoriæ alludunt. Fuit enim Aries nauta (vt quidam putant) qui cum a vectoribus in portu moratus naulum, id eſt, portorium exigeret, inde vocatus eſt, *portitor, a portu non a portando*. Et ſi dicunt illi ſe tātum ſpectare fabulam, non ne Poetæ fabulantur, *a portu ad portū* tetendiſſe arietem, vnde *portitor*. Non multo poſt, hoc hemiſtichion non minori labe fœdatum circuinfertur aliud. *Teſtis ſylueſter Iuſdon. Atque vrbana Progne.* Eradenda eſt vox hæc barbara, & nihili *Iuſdon*. Subſtituendū: Teſtis Sylueſter aedon. ἀηδόνα nanque Græci luſciniam vocant, qua Græca dictione Romani vt dulci & leni non abſtinuerunt. Vtitur & Maro in quodam opuſculo, vbi dulciloquas ſerenes elegantiſſime deſcribit: Quodque leues calami, quod ſuauis cantat aedon: Quod lyra, quod cytharæ, quod moribundus olor. Ab hac ſuauitate cantilenæ ἀοιδὸς ab Heſiodo Poeta dulcis appellatur ita ſcribente:

καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

Apollinem cognomento Loxium fuiſſe Seruius enarratus, & de Anareticis planetis.

CAPVT XLIX.

SÆpe audiui dubitare, quid nam ſignificet illud Honorati Grāmatici Seruii, quod eſt in commentario quarti libri Æneidos his verbis. *Apollinis Hyperborei oracula longia feruntur.* Nihil enim ſignificant hæc verba corrupta, & indoctorum Grammatiſtarum incuria polluta. Legendum erit *loxia* non *longia*, qua voce ſignificabit obliqua & tortuoſa. *Loxios* enim Græce dicitur implicatus, qua voce nuncupabatur Apollo. Quoniam dabat oracula ambigua nec expedita, quale eſt illud exemplum Pyrrhi. *Dico te Æacida Romanos vincere poſſe.* Et illud. *Cyrus Halim penetrans magnam peruertet opum vim.* Si vero in Seruio *logia* ſcribere mauis interpretare vaticinia, & præ ſe ferentia diuinam quandam mentem. λογεῖον τὸ μαντεῖον, inquit, Suidas. *Logion* quoque dicaſterium vocatur, hoc eſt, iudicum locus. *Logia* quoque vocantur, quæ de Deo dicuntur. *Logian* Chryſoſtomus in Homelia ad corynthios *collectionem* vocat ita loquens. περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους. Subdit idem Seruius. *Anareticos* dicit, id eſt,

Martem & Saturnum, qui intercidunt vitæ rationem ſi radiis ſui ortum genituræ pulſauerint. Vox Græca eſt anareticos, qua inciſor ſignificatur, recte vocantur ii duo planetæ *anaretici*. Quoniam radiationibus ſuis vitam amputant, cum ſimul iuncti ſunt hoc enim pacto Seruium debes exponere. Quoniam *Mars* ſi benigno ſyderi copuletur neuter eſt & indifferens, diritatemque ſuam conſueuit exuere. Irradiaſſe Naſo iunctos hos errones Ibidi ſibi infenſiſſimum teſtatur ita ſcribens:

Et te nequicquam placidum ſpondentia, Martis
Sydera preſſerunt, falciferiq; ſenis.

Lethifera eſt horum Planetarum coniunctio, peſtem, bella ruinam regnorum portendens, & ſi forte radiis ſuis lethalibus impulerint cuiuſpiam horoſcopum violenta morte, ni oppoſiti ſyderis benignitas iuuet, ſignificant illum moriturum. *Anaretici* dicuntur ab ἀναρήγνυσθαι, quod ſignificat *diſſoluere*. Græcum verbum eſt, ἀναρρηγνύω, quod ſignificat reſcindo. Exiſtimo tamen ſcribendum eſſe in Seruio *anairetikos*, hoc eſt, ἀναιρετικὸς ab ἀναιρέω, quod eſt, *deſtruo & interimo*, ἀναιρετικός, dicitur exitioſus, ἀναίρεσις, interitus.

Quam falſa ſit & ridenda Seruii differentia inter aues oſcines & prapetes.

CAPVT L.

QVam inſulſe ibidem garriat hic idẽ Seruius, viderint eruditi. Eius verba ſunt hęc. *Omnes enim aues oſcines bona, prapetes mala ſunt, vel contra oſcines mala, prapetes bona ſunt.* Imo Serui *aues oſcines* quandoque lætum præſtant augurium, quandoque ſunt inauſpicatæ. Idem de *prapetibus* dico. *Oſcines* pluratiuo modo dicuntur ore canentes aues. Dicitur tamen ab Auſonio *Phœbeius oſcen* cum coruũ intelligeret: Idem Horatius. *Oſcinem coruũ prece ſuſcitabo ſolis ab ortu.* Quod *prapetes* vocãtur, quæ paſſis alis & celeribus augurium præfigurant, Gellius copioſiſſime declarabit. Sed hæc Seruio non adſcribenda diſerti putant homini bene docto quæ meram ſapiunt inſcitiam, addita potius credere debemus ab incultis ſcholiographis. Sic enim vocantur illi, qui gloſſulas infarciunt Chryſippæo numero numeroſiores.

Cicuta ſolites Athenienſium ſacerdotes caſtrari. Seruius enodatus.

CAPVT LI.

IDem Seruius ſic inquit alibi: *Apud quoſdam populos ſacerdotes ſolitos ſe quibuſdam herbis emaſculare, vt venerem arcerent, & coire non poſſent.* *Emaſculari* expone virilitatem, & maſculæ Veneris vires deponere. Videtur Seruius vel diſſimulaſſe compendio ſtudens, vel non fideliter memoria tenuiſſe, cum hæc ſcriberet quod ego enarratum his Hieronymi verbis comperi, quæ poſita

ſunt

ſunt libro primo contra Iouinianum. *Hierophantas quoq; Athenienſium vſque hodie cicutæ ſorbitione caſtrari, & poſtquam in pontificatum fuerint electi viros eſſe deſinere.* *Cicuta enim caſtrabantur quoniam frigorifica eſt, & calorem omnem tollit, & niſi probe temperes vſq; ad mortem.* *Hierophantæ*, vt hoc incidenter explicem, dicebantur ſacerdotes, qui ſummum gradum dignitatis in Athenienſium ſacerdotio obtinebant. *Emaſculare* in alio ſignificatu idq; apud Lucium Apuleium ſignificat puerum ſtuprare, inde *pygiſtæ*, hoc eſt, *puerarii* verecũde ſatis a Lucio dicuntur *Emaſculatores, quando libido iſta tetra & prapoſtera virilem animum effœminat.* Mali ſacerdotes Curios ſimulantes, & Dionyſia viuẽtes emaſculantur potius iuxta Lucium quam Sermium penitus volutabro ſordium Veneris volutati. Sed iam a cenſore ad officiũ Grammatici repetemus. Plinius de hac vi Cicutæ ſic inquit libro 25. *Cicuta tollit venerem teſtibus circa pubertatem illita.*

De Viduæ etymo: De Sparthaco Iureconſultus explicatus.

CAPVT LII.

IAbolenus Iureconſultus ſublimis fuit, qui multa conſultiſſime, multa doctiſſime ſcripſit. Inter hęc iſta reponi non diſconducit, quæ etymologice ſcripſit digeſtis de rerum & verborum ſignificatione. *Viduam* non ſolum eam, quæ aliquando nupta fuiſſet, ſed eam quoque mulierem, quæ virum non habuiſſet appellari ait Labeo quia *vidua* ſic dicta eſt quaſi *vecors*, veſanus, qui *ſine corde*, aut *ſine ſanitate* eſſet: ſimiliter *viduam* eſſe dictam ſine *viduitate*. In vltimis his verbis librarii mendum eſt. Sic enim legendum iudicabit, qui pleno pectore ſapiet. Similiter *viduam eſſe dictam ſine duitate.* Senſus hic eſt Iaboleni. *Vidua dicitur quæ ſine viro eſt a ve particula priuatiua, a qua vidua vocabitur quaſi ve dua hoc eſt ſine duobus*, vtpote, quæ ſola viuit non collocata in matrimonio, vbi duo ſunt, mas & fœmina. *Duitatem* vocat Labeo, quam Græci *δυάδα*, recentiores vero Philoſophi dualitatem. Exiſtimat tamen Macrobius libro primo ſaturnalium *Iduare* ethruſca lingua eſſe idem quod *diuidere*, vnde *vidua* quaſi valde *Idua*, id eſt, valde *diuiſa*, aut *vidua a viro diuiſa*. Quiſque quod ſibi potius videbitur eligat.

In eodem opere multiplici doctrina refertiſſimo titulo de acquirenda poſſeſſione minutulus error eſt in ſcripto, maximus in ſignificatione. Sic enim Paulus inquit. *Si ſeruus quem poſſidebam pro libero ſe gerat vt fecit Spartanus, & iudiciũ liberale pati paratus ſit, non videbitur a domino poſſideri.* Expungenda eſt vox illa *Spartanus & Spartacus ſubſtituendum.* Intelligit enim de Spartaco gladiatore notiſſimo, qui ſe in libertatem reſtituit, de quo talis refertur hiſtoria. Cum Lentulus ludum gladiatoriũ adornaret Capuæ, capta occaſione *Spartacus, Chryſus, & Ænomaus* ſe inde proripuerunt cũ ſeptuaginta gladiatoribus, qui facta manu ergaſtula diffringũt, ergaſtularios ſeruos armant, ſeruos propoſito pileo conuocant ad li-

interpretem. Aduerſus illorum impetus comprimendos miſſos aliquot duces oppreſſerunt & conſulares exercitus. Tandem demandato negotio Craſſo profligauit illos extremo bello, ex quo inceſſit per vrbem ouans laurea corona inſignitus more ouationis præpoſtero. *Conſueuerant enim ouantes myrtheam coronam geſtare.* Reliquiæ Spartaci coniunxerunt ſe cum Catilinianis, quæ paulo poſt ab Octauio patre Auguſti deletæ fuerant extra ſortem demandato negotio, vt obiter tendens in Macedoniam cõprimeret fugitiuos. A frugalitate Spartacum Plinius laudat, vtpote qui auro interdixerit exercitui ſuo. Idem laudatur a fortitudine, vt qui acriter pugnans conciderit. De hoc ita ſcribit Lucanus, *vt ſimili cauſſa caderet quo Spartacus hoſte.* Senſus eſt igitur Pauli. Si ſeruus inſtar Spartaci vi ſe vindicet, liberum non videri eſſe in poſſeſſione, quoniam pro libertate animam vult impendere. Non aſſerit Paulus illũ libertate donatũ, ſed ait, nõ poſſe teneri a domino, a quo coerceri nõ poteſt.

In institutionibus correctius Codex publicæ editionis, & de pædicatoribus, ac antiqua Venere non pauca,

CAPVT LIIII.

MVlta ſunt quoq; in Inſtitutionum libris, quæ ſignanda ſunt obelo ſeu, hoc eſt, nota cenſoria. Vnum duntaxat pro exemplo nunc adducam, quod induſtriam eruditorum requirere videbatur. Sic enim in editionibus inuulgatis ſcriptum eſt. *Lege Iulia etiam flagitia puniuntur. cum quis ſiue vi vel virginem vel viduam honeſte viuentem ſtuprauerit, pœnam autem eadem lex irrogat peccatoribus ſi honeſti ſunt publicationem partis dimidiæ eorum bonorum. Si humiles, corporis coertionem cum relegatione.* Lego non *peccatoribus*, ſed pædicatoribus. Sunt enim *pedicatores*, qui Venerem peruerſam exercent, hos Græci πυγισμοὺς a contrectandis natibus appellant, & pæderaſtas, Latini modo *puerarios* dictitant, modo *eraſculatores*, modo pulli premones a premendis, hoc eſt, comprimendis pullis. *Pullum* vero priſci dixerunt *puerum ab aliquo amatum. Pullarii* ob hoc *feles* vocitantur a Lucilio, quod ſicuti feles pullos gallinaceos indagant, ita iſti pullos, hoc eſt, pueros tenerioris ætatulæ. *Suppilones ſiue ſabulones Lucilius* itidẽ vocat. Auſonius *poſtico valuere foſſores* dixit quod fodiunt partes poſteriores (venia ſit verbo impræiextato) ſiue actores nonulli dicunt. Hanc Venerem omnes vno ore exſecrantur, quam *præpoſteram* modo vocat Firmicus Maternus modo *miſeram*, cuius inuentorem Orpheum tradit Ouidius, nonnulli vero *Thamyram*. Ille etiam, ait Ouidius *Thracum populis fuit auctor amorem, in teneros transferre mares, citraque iuuentam ætatis breue ver & primos carpere flores.* Pathicos ſceleſtiſſimos & muliebria patientes ſic taxat Ouidius:

> *Fœmina quid faciet cum vir ſit leuior ipſa,*
> *Forſitan & plures poſſit habere viros.*

Reperti ſunt nonnulli catamiti, qui amatoribus ſuis in muliebrem

modum

Digitized by Google

modum denupſerunt, veluti de Sporo legitur & Nerone. Quanto feliciora, noſtra tempora, quæ tam teterrimis monſtris carent, ſi modo carent. Sed ne Martialis Epigrāma fabuloſum videatur, aut ſatyri mordacitas commentitia, Imperatoris ex libro vltimo codicis verba ponam. *Cum vir nubit in fœminam viris parituram quid cupiat vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcelus eſt id, quod non proficit ſcire? vbi Venus mutatur in alteram formā? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus inſurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquiſitis pœnis dedantur infames.* *Quod autem pædicator idem ſit qui pædico docet Caluus in epigrammatis ita canens: Bithynia quicquid & pædicator Cæſaris vnquam habuit.* Tullius libro ſecundo de oratore vtitur hac dictione, quamuis ibi pro *pædicatorem legeretur dedicatorem.* Socrates approbabat amatores illos, qui animū amarent non corpus, talemq; fuiſſe amorem ſcribit eius in Alcibiadē, cuius hæc verba ſunt in ſympoſio. *Neq; enim Venerius coitus id eſſe videtur, cuius gratia alter alterius cōſuetudine tantopere delectatur: aliud quiddam eſt profecto, quod animus vtriuſq; cupit, nec exprimere valet. Sed vaticinatur potius, & affectum inſitum veſtigiis ſignificat obſcuris. Prauus autem eſt amator ille vulgaris, qui corpus magis quam animum amat. Nam cum primum corporis ſpecies, quam cupierat defloreſcit, abit, nihil eorum, quæ promiſerat ſeruans, bonorum vero morum amator per omnem vitam in amicitia perſeuerat, vtpote qui rem ſtabilem ſectabatur.* Autumat Plato amorem illum probandum eſſe, qui maſculum reſpicit, fœminam ſpernens. Hic amor deinde quoniam ſanctæ Veneris, pudicitiæque eſt comes, & ipſe petulantiæ omnis eſt expers. Quo circa quicunq; amore hoc inſpirati ſunt genus maſculū natura robuſtius & generoſius & mentis magis particeps diligunt. Quærit Plutarchus, an pueri cōmittendi ſint præceptoribus puerorum amore flagrantibus. Sed hæc nimis multa.

Ortygometrā in Hieronymo legendū, & de ludo, cui nomē ortygocopus.

CAPVT LIV.

HIeronymū hūc, inquam, Hieron. eloquētiæ Theologicę fulmē *coruſcum* quoties lectito, videor non verba legere, ſed audire tonitrua, præſertim quādo cominus clypeum hoſtis impellit, & inſtantis aduerſarii gladium propellit. Sed dii deæque quanto nitore peculiariter effulget & lucidiſſime coruſcat in eo libro, qui eſt cōtra Iouinianū, qui & ſi diurna nocturnaq; ſubinde manu excutiatur, a corruptela tamen non prorſus eſt immunis. In libro ſecundo eius inuectiuæ ſic vbique codicum, quos ego viderim, legi ſolet. *Craſſus populus ortygomeram ſcribitur ad choleram vſq; ructaſſe.* Corrigendū duco *ortygometrā.* Tāgit enim Hieronymus hiſtoriā notiſſimā, deū ſummu, optimū, maximū auſpicio fauſto ducētē populū Iſraeliticū per deſerta & auia loca cū cibaria deficerent, ſaturaſſe coturnicibus ad ſatietatē vſq; expletum. Scimus n. *coturnicē* gręcos ὄρτυγα nuncupare. *Ortygometra vero ē maior coturnix,* &

veluti mater ceterarum, vnde nomẽ adepta eſt, μήτηρ *mater* eſt. Bononienſes vulgo *regem cothurnicum* vocant *ortygometram*. De hac meminit Plinius libro decimo. *Aquilone ergo maxime* volant *ortygometra* duce. Cum cothurnicibus volare glottida tradit, cui a prælonga lingua nomen impoſitum eſt. Digua ſcitu hæc, quæ tradit Suidas. ὀρτυγοκόπος, παιδιά τις, hoc eſt, *ortygocopus* eſt *quidam ludus, in quo ponunt ortygas in gyro, & in caput feriunt, in quo gyro ii, qui contingere potuerunt, Cothurnicem accipiunt. Illis autem qui tangere non potuerunt, partes faciunt.* Leges hoc in Alcibiade. Οὐκ ἀλλὰ σαυτὸς μὲ δεῖ ἅ τι δεῖ διαβάλλοντα ἐν ὀρτυγοκόπον, καὶ τοὺς ἄλλους. Similiter in Phædone, ὅτι αὐτὸς τοὺς τυχόντας ὁ ἀγὼν ἐστι. αὐτὸς δὲ τοὺς ἀρίστους, διόπερ οὐ ῥαθυμητέον, μὴ δὲ ὀρτυγοκοπητέον. μὴ δὲ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσπουδακέναι. Plinius auctor eſt *cenchrin*, quam recentiores medici *auem miliariam* vocant, & *cenchramum* comitari cothurnices Sunt qui *miliariam* pro cothurnice capiũt, cum diſſimilis ſit aliquatenus. Nõnulli *cothurnices* negant eſſe illas aues, quæ vulgo *qualea* a ſono dicuntur, quoniam Inſubres lingua vernacula *cothurnices* aues quaſdam nuncupant, quæ cothurnicibus pluma quidem non ſunt impares, ſed perdicibus magnitudine non valde inferiores, quç cauſſa forte quoſdam mouit, vt *querquedulas* nuncuparẽt has, quç vulgo *qualea* dicuntur Ferunt Herculẽ ſeruatum eſſe cibo *ortygis*. Vnde Græcum prouerbium, ὄρτυξ ἔσωσεν Ἡρακλῆν τὸν καρτερόν. *Cothurnicem* Pompeius refert appellatam eſſe a ſono vocis.

Origo prouerbii apud eundem Hieronymum ex Græco eruta.

CAPVT LV.

IDem in Ruffinum vſurpat hoc adagium, *Manum peteris & pedem porrigis*, quod ex Græco iſto detortum eſt, quod quamuis paulo diſſimile ſit verbis, ſententiæ tamen congruit. ἄμμας ἀπῄτουν, οἱ δ' ἀπηρνοῦντο σκάφος, hoc eſt, *ſarculum petuntur, afferunt ſcapham.* Dicitur hoc de his, *qui alia rogati, illis diuerſa ſe habere dicunt.*

Diſputatum nunquid Hieronymus idonee ſatis expreſſerit pſalmographi verſiculum.

CAPVT LVI.

PSalmographum mirari ſoleo tanquam os ipſum diuinum loquens, cuius verba ſingula; ſi modo vim, pondus, auctoritatem, ſuccum ſubnotamus, ſingulæ ſententiæ ſunt & clauſulæ. In ore eius ſi illam perſuadendi Deam habitauere fatebimur: minus dicemus quam res eſt. Hinc Demoſthenem primarium dicendi artificem, Thucydidem, Ariſtidem, Iſocratem, Æſchinem loces meras eloquentiæ tubas & ſidera: Adde Homerum & Maronem noſtrum: E regione vero pſalmographum ſtatuas, videbuntur raucedine laborãtes argutos inter olores anſeres inſtrepentes, & vt ait Maro, *fiſtula ſtridenti, miſerũ diſperdere carmẽ q ſi verũ eſt, vt verũ eſt.* Quãto impẽſius nos diuinius intonaret ſi nõ vmbrã

pſalmo-

Pſalmographi videremus, ſed ipſum pſalmographum. Grauiter enim & docte tranſtulit Hieronymus, ſed vt potuit: deeſt illa Venus, quam inter transferendum amittimus. Adde quod verbus Hebraicis pſalmi illi veri compoſiti ſunt, apud nos Pedeſtri oratione ſurda hiulca, iacente ſtrati ſunt. Verum exemplum oſtendiſſe ſat eſt, q his diebus dum ruri otiarer, legi, *non ſic impii, non ſic*, inquit Pſalmographus, *ſed tanquam puluis, quem proiicit ventus a facie terræ.* Torſeram me diu huius carminis veſtigabundus ſententiam, cum non proficerem ſatis, adii repente hominem Hebræum doctiſſimum, qui admiratus Hieronymi aloeritatem negauit ſic in literis Hebraicis haberi. Sed hoc pacto. Eſt enim integer verſus.

לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח

Significat hoc carmen: ſi velimus verba verbis reddere. *Non ſic impii, ſed tanquam acus, vel ſtipula quod ipſum, vel quam ipſum proiicit ventus.* Illam dictionem Hebraicam כמץ quæ ſignificat *acus*, barbare in editione Hieronymi, vertitur *puluis*, cum id non ſignificet in Hebræa lingua. Illud totum, *a facie terræ*, adiectitium eſt & ſuperuacaneum. Quid igitur? Hieronymo ne trilingui, religionis antiſtiti, literarũ theſauro, hebraicæ linguę conſultiſſimo, errorem hunc adſcribemus? minime gentium, potius fraterculis iſtis Bardocucullatis, qui expertes bonarum literarum non intelligentes illam dictionem acus inſperſi puluere inſcitiæ noctuinos oculos in ſole caligantes *puluerem* ſubſtituerunt. Eſt igitur Pſalmographi ſenſus hic. *Impii cum bonis partem non habebunt, ſed erũt inſtar aceris frumentacei, boni vero inſtar granorum, quæ ventus ab acere inter euentilandum diſcernit.* Quæ differentia ſit inter *acus, paleam, & aplidam*, ex Plinio diſce libro duodeuigeſimo ita loquente. *Et ipſa autem, quæ euannantur, variam piſturarum rationem habent. Acus vocatur cum per ſe pinſitur, ſpica tantum auriſicum ad vſus. Si vero in area teritur cum ſtipula, palea, Milii, & Panici, & Siſame apludam vocant purgamenta. Camoc* dictionem Iudaicam interpretantur *acus* Hebræis ſic appellantib. *minutiſſimã paleam.* An vero minutiſſima palea capiatur pro *acere* viderint ſcrupuloſiores. Satis eſt nobis nullo modo *Camoc* poſſe pro puluere ſumi, neque pro *palea*: Caſſ enim proprie loquendo palea eſt. Camoc, vt Iudæi ſentiunt, proprie latine dicitur *acus*.

Demarchus, & Archon nomina magiſtratuum Spartianus enucleatus.

CAPVT LVII.

HElius Spartianus profundiſſima ſcatet eruditione non ſine ſui temporis eloquentia. Is in vita diui Adriani, ſic ſcriptum reliquit. *Fuit Demarchus in patria ſua, Athenis Archõ.* Quod Demarchus populi Princeps dicatur, nos affatim docuimus in Plauti-

nis commentariis, ſupereſt, vt explicemus, quid ſignificarit per illam vocem *Archon* Eſt enim ſummus Magiſtratus *Archon* Athenis, ſicuti Carthagini *Suffes*, Romæ *dictator*. Qua nam poteſtate polluerit, docet Pompeius in emaculatis exemplaribus. *Arcere eſt prohibere*. Similiter ab *arcet prohibet*, *Porcet* quoq; dictum ab antiquis, quaſi *porro arcet*, & pro eo quidem continet ponitur, vnde & coercere continere dicimus. Trahitur autem hoc verbum a Græcorum Magiſtratu, quem illi *Archonta* vocant, in cuius poteſtate eſt cogere vel prohibere. *Archon* enumeratur Athenis inter *Theſmothetas* hoc eſt, legum conditores, qui erãt ſex, inter hos *Archon*. Rex *Polemarchos*, hoc eſt, *Imperator*. Sed Rex ſedebat in loco, qui vocabatur *Buccoliũ*, vel in *Prytaneo*. *Polemarchos* vero in Lycio. *Archon* quidẽ in *Theſmotheſio*, ſic enim dicebatur locus vbi *Theſmothetæ*, hoc eſt, *iuridici iudices ſedebant*. Incidenter hoc diſce Græcos ἀρχεῖα nuncupare *capita carminum*. Ariſtophanes in nube αὐτοί τι καὶ τἀρχαῖα, καὶ τόκοι τόκων. Prouerbium memoratu dignũ eſt apud Stephanum Græcũ ſcriptorem, in hæc verba, ἀρχὴ Σκυρία ἐπὶ τῶν εὐτελῶν καὶ μηδὲν λυσιτελὲς ἐχόντων, παρόσον πετρώδης καὶ λυπρὰ, καὶ διὰ τοῦτο πενιχρὰ ἡ νῆσος, hoc eſt, *dominatio Scyria in tenues & nihil ſumtuoſum habentes, in quantũ ſaxoſa, ſterilis, & pauperrima eſt Scyrus*. Hoc poſſis vti prouerbio cum ſignificare volueris, cuipiam inhonoratam prouinciam demandatam eſſe. De hoc ſummo Magiſtratu ſic infit *Trebellius Pollio*: *Galenus apud Athenas Archon erat*, id eſt ſummus Magiſtratus.

Hic errat Baptiſta Pius. Dictio enim ἀρχεῖον ſignificat ſortem ſiue [illegible] [illegible], id eſt Capital. Errat enim Priſcianus, qui ἀρχαῖα [illegible] exponit. Patrem n. vide Ariſt. act. 4. c. 3.

De Chiridotis enarratum verbum Capitolini

CAPVT LVIII.

IVlii Capitolini diligentiſſimi ſcriptoris, ad hunc modum leguntur hæc verba, in vita Pertinacis: *Penulaſque lacernas & Chiroditas Dalmatarum, & Cirratas militares, & Bardiacos cucullos*. Lego *Chiridotas Dalmatarum*. Sunt enim *Chiridotæ veſtes manicatæ*, quas Plautus innuit, ſic ſcribens: *Manuleatam tunicam habere hominem addecet*. Latina voce Plautus *manuleatam tunicam* dixit, quam nos promiſcue Græca *Chiridotam*. Dicuntur autem *Chiridotæ* ἀπὸ τῶν χειρῶν, hoc eſt, a manicis, quas promiſſiores habent, de quibus Maro: *Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ*. χειριδωτὸς χιτών. Veſtis eſt *Chiridotus* inquit Suidas: leges alibi *Chiridas*, eædem enim veſtes ſunt *Chirides*. Dicuntur autem Chiridotæ Dalmatarum, veſtes manicatæ ſericæ infectæ colore, quo vtebantur Dalmatæ, quem hodie *Dalmaſcum* vocant, quibus veſtibus indutus *Dalmaticus* appellatur Lampridius in Cõmodo, *Dalmaticatus in publicum proceſſit, atq; ita ſignum quadrigis emittendis dedit*. *De Dalmaticis* veſtibus fit in decretis *Canonicis* mẽtio diſtinctione 23. *Concedimus te, & Archidiaconum tuum Dalmaticarum vſu decorandos eſſe*. Neuius in Pedio *Molicinam*, *Crocotulam*, *Chiridotam*, *Richam*. Quin & manicatas veſtes *Chiridotas* vocari teſtatur Pollux.

Qui

Qui ſint aruſcatores Vulcatius, Gelliuſq; explicati.

CAPVT LIX.

EXſtat quoq; Auidii vita a Vulcatio Gallicano ſcripta, vbi plus doctrinæ, quam eloquentiæ reperies Ibi ſic ſcribitur. *Verus mihi de Auidio verum ſcripſerat, quod cuperet imperare. audiuiſſe n. te arbitror, & Æruſpatores de eo denuntiarent, niſi opprimet.* Scribo *Æruſcatores* non *Æruſpatores* Sic enim Diuinaculos, & Ariolos dicunt, qui diuinando æra colligunt, & corradunt, fallaciiſque æs lucrantur. Illud eſt enim *aruſcare* fallaciis æra colligere, qua furatrina callidiſſima, arioli vtuntur. Pompeius autem de hoc verbo ita ſenſit *Æruſcare æra vndique*, id eſt, pecunias colligere. Eſt Vulcatii ſenſus *aruſcatores*, hoc eſt, ipſos diuinatores verum protuliſſe ſuper Vero Imperatore Hos autem vocauit *aruſcatores* vſus vocabulo Gelliano Verba Gellii lib. 13. *Diſciplinam iſtam Chaldæorum tantæ vetuſtatis non eſſe, quantæ videri volunt, neq; eos Principes eius, auctoreſque eſſe, quos ii ferant, ſed id præſtigiarum offuciarumq; genus commentos eſſe homines aruſcatores, & cibum quæſtumq; ex mendaciis captantes.* Multa etiam memini Poetarum veterum teſtimonia confirmare, quibus huiuſmodi ambages fallacioſę cōfurātur, ex quibus eſt Pacuuianum illud. *Nihil*, inquit, *credo auguribus, qui aures verbis diuitant alienas ſuis. vt auro locupletent domus.* Hos *Sideralia vaticinia* captantes Mathematicos multi vocant, quam recte vero, ipſi viderint. Conuenit enim hoc nomē alteri, quam Aſtrologo, vt patet ſedulo Lectori commentationis Ariſtotelicæ Imperator enim Diocletianus libro codicis vlt *Mathemathematicam ſcientiam*, inquit eſſe *damnabilem, & omnimodo interdictam.* Paulopoſt, *Aruſpex, Ariolus, Mathematicus, aut narrandis ſomniis, occultans artem aliquam, ſi conuictus fueris, ſit Eculeo deditus, vngulisq; ſulcantibus latera, perferat pœnas dignas facinore proprio. Planetarios Auguſtus Aſtrologos appellat, quos Gellius Chaldæos & Genethliacos.* Conſtantius imperator auctore Marcellino immedicus fuit [illegible]inaculorum omnium animaduerſor. Nam ſi ſuper occentu ſoricis, vel occurſu muſtelæ, vel ſimilibus ſignis cōſuluiſſet quandoque petitum, aut anile incātamentum ad leniendum adhibuiſſet dolorem, quod medicinæ quoq; admittit auctoritas, reus vnde non poterat opinari delatus raptuſq; in iudicium pœnaliter interibat

De ſenaculo fœminarum Lampridii Codex reſtitutus.

De emiſſariis Qui bene nolati & monobeli.

CAPVT LX.

GAbalus Imperator, cui poſtmodo *Heli*, hoc eſt, Solis (vt Seruius interpretatur) cognomen inditum eſt, deſcribitur a Lāpridio viro literatiſſimo, in cuius vita ſic ſcriptum eſt: *Fecit & in colle Quirinali ſenatulum*, id eſt, *mulierum ſenatum*, cont ſenaculum. Pompeius *ſenaculum*, dici putat *locum ſenatorum*

Percepimus pariter Senaculum, hoc eſt, Senatum paruum conſtituiſſe fœminas apud Romanos. Senacula tria fuiſſe Romæ, in quibus Senatus haberi ſolitus ſit memoriæ reddidit Nicoſtratus in libro, qui inſcribitur de Senatu habendo. Vnum vbi nunc *ædes eſt concordiæ inter capitolium, & forum, in quo ſedebant magiſtratus de repub. cum Senioribus deliberantes. Alterum ad portam Capenam. Tertium circum ædem Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in vrbem admittere nolebant, ſenatus dabatur.* Euiſdem hæc, Romæ denique nihil aliud egit, niſi vt emiſſarios haberet, qui ei bene vaſatos perquirerent. *Tu Helium habuiſſe indagatores intellige, qui inueſtigarent bene naſates. hoc eſt, egregie mentulatos*, a quibus (venia verbo ſit) iniretur. Hos Græca dictione paulum infra *Monobelos* vocat a longo *Obelo*, id eſt, veru, quod a ſimilitudine, pro mentula vſurpatur. *Ariſtoteles obeliſcolychniũ lychnuchum, vocitat hoc ligneolum* ſuſtentaculum lucernarum. *Monobeli* vocantur igitur, qui ſolo *obelo*, hoc eſt, *pene* propter teretem ſimilitudinem conſpiciendi ſunt. Idem in vita Commodi morionem æquo mentulatiorem deſcribens, ita inquit. *Habuit & hominem pene prominentem, vltra modum animalium, quẽ Onon appellabat.* Significat Lampridius Commodum habuiſſe in delitiis quendam prominulo pene, hoc eſt, cauda ſalaci, quem vocabat ὄνον, hoc eſt, aſinũ. Nec mirum ergo, ſi Satyrus, inquit: *Bipedem ſibi quærit aſellum.* Ariſtoteles auctor eſt, mutoniatos ſupra captum hominis & ſortem, ſteriles eſſe, quoniam ſemen per prolixum penem diſcurrens deferbuit, antequã in locos muliebres, hoc eſt, in vuluæ acceptabula, per prolixum vere diſcurrens recipiatur.

Cucumam recognoſcendum eſſe in Pollione, & capitia, ibiq; Plauti carmen retractum. CAPVT LXI.

TRebellius Pollio, in diuo Claudio enumerat cumacum cypream vnam, annulum bigemmeum, *ſubarmale vnum.* Vocem adulterinam eſſe crediderim *cumacum*, cum nullibi reperiatur: ſubſortiri igitur libet *cucumam.* Eſt enim *cucuma* genus vaſis, de quo Petronius arbiter inquit: *Cucumam grandem foco appoſuit*, Martialis, *Cucumam fecit* Otacilius, hypochoriſmos *cucumæ eſt cucumion*, ſed Græca forma, nos *cucumulam* dicere nullus vetat. Miror Angelum Politianum politiſſimum alioqui virum ſcribere, duntaxat extare hæc *cucumæ* tria exempla, cum Iureconſultus digeſtis ad legem Corneliam de Sicariis, *cucumam* in hac ſignificatione ceperit, ſi *Claua*, inquit, *Martianus, percuſſerit aut cucuma, tamen non occidendi animo, leniendam eius pœnam.* In eodem paulo poſt hæc mendoſiſſime leguntur. *Bardocucullum vnum*, cucutia villoſa duo. Scimus enim *Bardocucullum* eſſe tegmen capitis villoſum, cuius vſus translatus a populis Galliæ, qui dicuntur bardi, de quo alibi fuſius. Ceterum de *cucutiis* nunquam legi, quod mihi perſuadet mendoſam eſſe dictionem corrigendumq; eſſe *capitia*,

quæ

quæ ſunt capitis tegmina. Varro de vita patrum in quarto. Tunicas nec *capitia, nec ſtrophia, neque Zonas.* Idem *capitula* vocat, hoc eſt, *parua capitia.* Obiter Plautinum id carmẽ interpretare ex Curcullione. *Vbi quid ſurripuere operto capitulo*, vbi capitulũ pro paruo capitio ſume. Græcorum enim mos eſt petaſatos incedere.

Qui ſint Druydes Gallorum codex Vopiſci emendatus.

CAPVT LXII.

QVantas & quam deformoſiſſimas in Flauio Vopiſco maculas inuenerim (quæ poſſum dicere) ex hac menda, quam ſubtexam exemplum capere poteris. Dicebat, inquit Vopiſcus: *Aurelianus Gallicanas conſuluiſſe Dryadas ſciſcitantem, vtrũ apud eius poſteros imperium permaneret*, ſi promiſcue lectioni ſubſcribis interpretatio facilima eſt, ipſum Aurelianum conſilium cepiſſe a nymphis Gallicanis, quę dicuntur Dryades ἀπὸ τῶν δρυῶν, hoc eſt, quercubus, quippe cum querceta ſint nymphis illis conſecrata. Sunt autem querceta loca quercubus conſita, vt *caſtaneta* caſtaneis, *coryleta* corylis, *citreta* citreis pomis, *laureta* lauro, *fraxineta fraxino*, & ſic de reliquis. *Amadryades* vero nymphæ vocitantur, quæ cum *quercubus* gignuntur, *& moriuntur.* Lectio tamen elegãtior eſt hæc, ſi ſcribis Gallicanos Druidas. *Sunt enim Druidæ Gallorum magi, hoc eſt ſapientes*, de quibus multa Plinius, & Suetonius, Plenius tamẽ Cæſar belli Gallici commentario ſexto. Quæ ſcribit ille, ſunt hæc: Druydæ rebus diuinis interſunt, ſacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adoleſcentum numerus diſciplinæ cauſſa concurrit, magnoque hi ſunt apud eos honore, Nam fere de omnibus controuerſiis publicis priuatiſque conſtituunt, & ſi quod eſt admiſſum facinus, ſi cędes facta, ſi de hereditate, de finibus controuerſia eſt, iidem diſcernunt, præmia pœnaſque conſtituunt. Si quis aut priuatus, aut publicus eorum decreto non ſtetit, ſacrificiis interdicunt, hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. Quibus ita eſt interdictum, ii numero impiorum ac ſceleratorum habentur, iis omnes decedunt, aditum ſermonemque diffugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur, neque honos vllus cõmunicatur. His autem omnibus Druydibus præeſt vnus, qui ſummam inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo, aut ſi quis ex reliquis excellit dignitate ſuccedit, aut ſi ſunt plures pares ſuffragio Druydũ, nonnunquã ẽt de principatu armis contendunt. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur, conſidunt in loco conſecrato, huc omnes vndiq;, qui controuerſias habent, conueniunt, eorumque iudiciis, decretiſque parent: Diſciplina in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata eſſe exiſtimatur, & nunc qui diligentius eam rem cognoſcere volũt, pleriq; illo diſcendi cauſſa proficiſcuntur. Druydes a bello abeſſe conſuerunt, neque tributa vna cum reliquis pen-

dunt, militiæ vacationem omniumque rerum habent immunitatem, tantis excitati præmiis, & ſua ſponte multi in diſciplinam conueniunt, & propinquis parentibus committuntur magnum ibi numerum verſuum ediſcere dicuntur. Itaque nonnulli annos viginti in diſciplina permanent, neque fas eſſe exiſtimant ea literis mandare, cum in reliquis fere rebus publicis priuatiſque rationibus Græcis literis vtantur. In primis hoc volunt perſuadere, non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios. atque hoc maxime ad virtutem excitari putant metu mortis neglecto. Multa præterea de ſyderibus, atque eorum motibus, de mundi ac terrarum magnitudine, *de rerum natura, de Deorũ immortalium vi ac poteſtate diſputant, & iuuentuti tradunt.* Hæc curioſe ſatis Cæſar. Addit Plinius *Druydes* dici a *roboribus.* δρῦς enim græce *quercus* dicitur. Propterea *Dryades* quidam vocare malunt, res leuis & parui momenti, *y.* enim in *v.* verti poteſt, addito a latinis, i, elemento. In dictionibus Græcis, peregrinitatem abhorrentes, quandoque aliquid addimus. Nihil habent *Druydes,* ita ſuos appellant *mages Galli*, viſco & arbore, in qua gignatur, ſi modo ſit robur, Sacratius, omnia ſanantem appellantes ſuo vocabulo. Erant apud Gallos duo genera Sacerdotum vaticinantium, *Bardi, ſcilicet & Druydes.* de quibus ſic Heroice canit arduus Lucanus:

Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi,
Et vos barbaricos ritus, moremque ſiniſtrum
Sacrorum Druydæ, poſitis repetiſtis ab armis.
Solis noſſe Deos, & cœli numina vobis,
Aut ſolis neſcire datum eſt, nemora alta remotis
Incolitis lucis, vobis auctoribus vmbræ
Non tacitas Erebi ſedes ditiſque profundi
Pallida regna petunt. Regit idem ſpiritus artus
Orbe alio, longæ canitis ſi cognita vitæ
Mors media eſt. certe populi quos deſpicit Arctos:
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæq; capaces
Mortis. & ignauum redituræ parcere vitæ.

Mirum eſt Druydas Cęſarem ab armis excludere: Lucanum vero bellis inſerere. Scribit Strabo paſſim apud omnes Gallos eximio in honore haberi *Bardos.* Vaties, & Druydas. *Bardi* laudationibus quidem ac reb. poeticis ſtudẽt. *Vaties* aũt ſacrificiorum naturaliumq; cauſſarum curæ dediti. *Druidæ* præter cauſſarum ſtudia moralem diſciplinam exercent, iuſtiſſimi autem omnium opinione, cum priuata & publica iudicia eorum fidei mandẽtur, verem ante bellicam iudicarent, capitis quoque iudicia eorum ſententiię permittebantur. Lego tamen vetulam Dryadem præſciuiſſe Diocletiano imperium, cum aprum interfeciſſet.

De Parriſio vrbe Galliæ florentiſſima, & quod conditorem recognoſcat Iulium Cæſarem.

CAPVT LXIII.

BOetium Seuerinum multi, hoc eſt, omnis eruditorum ſchola doctrinarum omnium columen: & ſeminarium rectè vocant. Hic plurimis ingenii luminibus omnigenam virtutem illuſtrat, & artifici magiſterio complectit. Sed vt noſtra hoc eſt, poetica ſiue oratoria attingã, cetera enim citra moroſi ſtomachi faſtidium guſtari vix poſſunt. Ab illo didici primo ciuitatẽ illam celeberrimã, quam vulgo Parriſium vocant, a Iulio Cæſare conditam eſſe. Manifeſtarium certe eſt in hanc vrbem muſæo florentiſſimã, populo numeroſiſſimã, omni dote conditionis ciuilis ornatam, nõ minorẽ Cæſare qui ſupra omne faſtigiũ euaſit, poſſe nuncupare conditorem. Hic idem Iulius Carthaginẽ inſtaurauit tanto cultu, quãto poſtmodũ floruiſſe docent Apuleius, Auguſtinus, & ceteri luculentiſſimi ſcriptores. Pauſanias auctor eſt in *Corynthiacis* Cęſarem Corinthum a Mummio dirutã, & Carthaginum a Scipione Colonias deduxiſſe. Boetii verba ſunt hæc: *Multos diſcipulos, vt meminimus vidimus percepimus in ciuitate Iulii Cæſaris, quæ Parriſius dicebatur.* Si vero forte quipiam ſcioli inſurgẽt, qui hunc libellũ Boetii non eſſe profiteantur, infelicis ingenii ſunt. Redarguuntur iſti ipſius voce & teſtimonio. Quod hoc eſt. Ariſtotelis quoq; tota ſuccincta breuitas, licet voce tædioſa non tamen infructuoſa Malui n. potius fideli inſeruire translationi, quã arrogantiæ reprehẽdi temeritate. Quid enim Ariſtotelis lucida veritate ſerenius? Archithrenius poeta ingenioſiſſimus apud nos eſt, non profanorum manibus teritur. Is luculenter & graphice hanc Iuliam vrbem, etiam per illa tempora gymnaſio florentem exornat his panegyricis verſibus:

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parriſius, cyrrea viris, chryſea metallis,
Græca libris, Inda ſtudiis, Romana poetis,
Attica philoſophis, Mundi roſa, balſamus orbis,
Sidonis ornatu, ſua menſis, & ſua potu,
Diues agris, fœcunda mero, manſueta colonis,
Meſſe ferax, inoperta rubis, nemoroſa racemis,
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna ſitu, bona qualibet, omne venuſtum,
Omne bonum, ſi ſola bonis fortuna faueret.

Parriſius ſiue Parriſii ciuitas hæc dicitur. Quoniam fuit culta a Parriſiis populis Galliæ. De quibus poſt ceteros mentionem facit Cæſar in commentariis. Quidam Auguſtum tamen volunt Carthaginem inſtauraſſe.

Quid ſit molere & permolere, Boetii codex emendatus.

CAPVT LXIV.

CVm idẽ Seuerinus ſanitatis pcepta inferius traderet, ſubiecit

Digitized by Google

hęc verba. *Phlegmaticus Venereo acceſſu menſurnus [illegible] molliri deberet*, in Priſcis e cen pluribus ſcriptum eſt *permolere deberet*, quæ lectio Boetii doctrinæ par eſt, & aſſimilis turpitudinem rei verbis ſubobſcuris velanti. Significat enim *permolere* inire, & ſubagitare, aggrediq; rem venere ut Auſonius.

D[illegible] [illegible] inter vtramq; cauernam.

Idem, *Cum [illegible] vxor [illegible], & tibi adulter:*

[illegible] damna [illegible] emunt.

Molitorem [illegible] hoc verbo *fututorem* dicit Auſonius. *Molere* trahi ad hanc pudendam ſignificantiam reor, quod *rota molendaria* rotam terendo [illegible] ſibi Auſonius:

Tu grauius metuas nihil Eunome, dixi ego & omnes:

Diceris hanc mediam lambere non molere.

Plautus in Caſina. *Colloca [illegible] quæ ſenex nuper.* Cum Boetius admonet grauedinoſum ſcholaſticum, hoc eſt, *Phlegmaticum* debere admoneri Veneri, loquitur ex præſcripto naturali. *Coitus* enim maxime phlegmaticos leuat. Sententiæ Boetii aſtipulatur Ariſtoteles *libro quarto problematon. Cur venus immodica morbis pituita nonnullis commoda eſt?* An quoniam excrementi quidam excurſus eſt, ita vt multum vacantis materiæ cum ſemine detrahi poſſit. *Pituitam* autem excrementum eſſe nulli dubiũ eſt. Obiter hoc diſce, *melancholicos eſſe maxime libidinoſos, quoniam ſpiritu redundant. Semen autem excurſus ſpiritus eſt. Ergo quib. id ipſum amplificatum, hos ſæpe purgari appetere neceſſe eſt, ſic enim efficitur, vt leniantur. Menſurnus* vero in Boetio exponi debet, ſpatio vnius menſis. Deflectitur ea forma qua diuturnus.

Hyperberetaũ menſem eſſe octobrem: Nomina Græcorum menſium, Ægyptiorum, & Hebræorum. Decretum canonicum emendatum.

CAPVT LXV.

IN decretis Canonicis diſtinctione 27. hæc verba leguntur, *Secundum vero concilium idibus octobris habeatur, qui dies apud Græcos hyperbiti menſis decimus inuenitur.* Emẽdo, *hyperberetei*, de quo in Suida græco grammatico talia lego, ὑπερβερεταῖος μὴν κατὰ μακεδόνας ὀκτώβριος. καὶ παροιμία ὑπερβερεταῖος, ἐπὶ τῶν ὑπερχρονίων εἴρηται παρὰ τοῖς μακεδόσιν, ὁ τελευταῖος μὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ ὑπερβερεταῖος ἀπογράφη, hoc eſt, *hyperberetæus menſis apud Macedonas october eſt, vnde prouerbium hyperberetæus, de longæuis dicitur, quod vltimus menſis anni dicitur eſſe hyperberetæus apud Macedonas.* Sed cum nouerim diuerticula recondita eruditione ſcatentia, non minus ab eloquẽtię candidatis affectari, ponere collibuit nomina Grecorũ menſium cum latinis, quæ res non minimũ compendium vtriuſq; Linguæ cupidis allectis afferet. Sũt igitur duodecim menſes græci vt latini. Eſt menſis *Munychion*, qui a nobis *Martius* appellatur. *Aprilis Targelion*, quem quidam Græcorum *Antiſterion* appel-

appellarunt a copia florum, qui eo menſe luxuriant. *Scirrhaphorion* Maius, *December poſideon, September memacterion, Iunius hecatombeon, Iulius metagitnion, Februarius elaphebolion, Auguſtus boedromeon, October hyperberetaus.* Addunt nonnulli *Gameliona* recte & *Pyanepſiona*, quos Latini *Nouembrem & Ianuarium*, de quibus lege quæ profunde rimatur Theodorus Gaza in grammatica ſua. *Ægyptii* quoque menſes ſuos obſeruarunt variis dictionibus prænotatos. Sunt enim his nominibus prædici: *Thoth, Phaothi, Athyr, Choeac, Tybi, Mechir, Phamenoth, Pharmuthi, Ananthenta, Payni, Epephi, Meſori.* In menſe *Thoth*, falcem racemis ſummittunt in vindemia, in *Phaothi inſidias* auibus moliuntur, in tertio, hoc eſt *Athyr*, pleiades hymbricæ exoriuntur, *Choeac*, oſtendit generationem ſpicarum ſemente obrutarum, *Tybi* quatit purpuream veſtem vires ferentē, hoc eſt, *ver oſtendit Floricomum*, *Mechyr* oſtendit nauigationis tempeſtiuitatem, *Phamenoth*, accommodus eſt ad bella Martia. Vernarum *Pharmuthi* roſarum pronuntius eſt. Inciſas *Ananthenta* falcibus meſſes cuſtodit. Fructuoſi *Payni* nuntius eſt Autumni. Vindemia capitur in menſe *Epephi*, *Meſori* Nili genitiuam aquam ferre conſueuit. Verſus græci, quibus vires horum menſium deſcribuntur hi ſunt.

πρῶτος θωθιάδην δρεπάνην ἐπὶ βότρυν ἐγείρει.
ἰχθυβόλους φαῶφι φέρει πανδήμιον ἄγρην,
πληϊάδων φαίνουσαν ἀθὺρ τεκμαίρεται ὥρην,
χοιὰκ σπειρομένων σταχύων δείκνυσι γενέθλην.
τυβὶ δὲ πορφύρεον βουληφόρον εἷμα πιταίνει.
ξεμάνει πλωτῆρσι μεχὶρ πλόον ἀμφιπολεύειν.
ἄρεος ὅπλα φέρειν φαμενὼθ, δείκνυσι μαχηταῖς.
εἰαρινῶν φάρμουθι ῥόδων προτάγγελός ἐστι
λήϊα δ' ἀνθέντα παχὼν δρεπάνοισι φυλάσσει.
εὐκάρπου δὲ παϋνὶ προάγγελός ἐστιν ὀπώρης.
καὶ σταφυλῶν κατέχει ἐνάμπελός ἐστιν ἐπιφι
καὶ μεσορὴ νείλοιο φέρει φυσίζοον ὕδωρ.

Hebræi habent hos menſes ſic appellatos:

תשרי מרחשון בכליו טבת שבט אור ניסן
אויר סיון תמוז אב אלול:

Sic latine ſonant. *Tyſiri, Marchaſuan, Ghiſileu, Teuer, Seuat, Adar, Niſan, Egiar, Siuan, Tamus, Au, Elul.*

Quatuor eſſe in cœlo cardines, quibus nominibus appellentur, Auguſtinus enarratus.

CAPVT LXVI.

AVguſtinus lib. 5. de Ciuitate Dei ſcribit hæc, quæ ſubiecimus: *Deinde quæro, ſi tanta diſtantia eſt temporis, in natiuitate geminorū, vt per hanc oporteat eis conſtellationes fieri diuerſas propter diuerſum Horoſcopum, & ob hoc diuerſos eſſe cardines, vbi tanta vis*

ponitur; vt hic etiam diuerſa ſint fata. Audiui complures dubitare, qui ſint illi *cardines* cœli, de quib. meminit Auguſtinus. Comperi ex diutina lectione *cardines* in cœlo *quatuor* eſſe, *aſcendẽs, diametralis irradiatio, imum cœli, medium cœli.* Sic enim nonnulli volunt. Manlius *horoſcopi* lib. 3. vocat *ortiuum cardinem.* Eſt certe neceſſum, vt cuiuſcunq; naſcentis *horoſcopus* ſit in vno horum *cardinum.* Sed exactius & plenius de *cardinibus* meminit Firmicus, lib. 2. Matheſeos: *Ingenituris cardines ſunt ſcilicet ortus, occaſus, medium cœli, & imum cœli, quæ loca à Græcis ſolent appellari nominib. his. Anatole, Ciſis, Meſuranũ, Orogeon. Ortus eſt pars horoſcopi poſita, q̃ à græcis diametrũ dyticon dicitur, quod vt facilius intelligas à parte horoſcopi computa per cætera ſigna per 180. & in quo ſigno 181 fuerint inuenta, in ipſo ſigno, vel parte genituræ cõſtituitur occaſus. Medium vero cœlum eſt ab horoſcopo 10. ſignum. Sed interdum M. C. etiã in 11. horoſcopi ſigno partiliter inuenitur. Imum cœli Græci, modo Orogeon, hoc eſt, terminum terreſtrem, modo Hypegeon appellant. Legebatur. n. perperam in Materno aurogeon pro orogeon. Hi ſunt geniturarũ ac decretorũ cardines, quos diligenti ſemper debemus ratione colligere, vt omnẽ ſubſtantiam facti veriſſimis pronuntiationib. explicemus. Neceſſe eſt, vt Auguſtini verba percipias, ſemper horoſcopum eſſe in aliquo ex quatuor his locis, cum fuerit in ortu, hinc vita hominũ & ſpiritus pendet, & ex hoc loco totius genituræ fundamenta noſcuntur. Eſt autem cardo primus & totius genituræ compago atq; ſubſtantia. Ex ſecundo cardine ſpei ac poſſeſſionis incrementa noſcuntur. Eſt autem piger locus ab horoſcopo alienus, ideo inferna appellatur porta, q nulla cum radiatione coniungitur. Ex tertio loco de fratrib. & de amicis cuncta dicemus. Huic loco dea nomẽ eſt. Eſt autem peregrinitatis locus hic primus. Cum horoſcopo tenui ſocietate cõiungitur. Reſpicere enim horoſcopum de exagono videtur. Ex quarto loco oſtenduntur nobis parentes, patrimonium, ſubſtantia, fundamenta mobilia, & quicquid ad latentes & repoſitas patrimonii pertinet facultates. Eſt autem hic genituræ cardo. Imum cœlũ aũt ideo dicitur, quod in diametro medii cœli conſtituitur. Sed hic locus cũ horoſcopo maxima ſocietate coniungitur, quia de quadrato horoſcopum reſpicit, & per quadratum ab horoſcoſcopo videtur. Cardines appellãtur hæc loca, quod illis omnis mundus innititur.* Hos non tacuit Manlius Aſtronomicus, cuius ex 2. lib. verba ſunt hæc:

Ergo age naſcendis animum compone ſagacem
Cardinibus, qui per mundum ſunt quatuor omnes,
Diſpoſiti ſemper, mutantq; volantia ſigna.
Vnus ab exortu cœli naſcentis in orbem.
Qua primum terras æquali limite creuit,
Altera ab aduerſa reſpondens ætheris ora.
Vnde fugit mundus, præcepſq; in tartara tendit.
Tertius excelſi ſignat veſtigia cœli,
Quo defeſſus equis Phœbus ſubſiſtit habenis:

De-

Declinatque diem, mediaſque examinat undas.
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
In quo principium eſt reditus, finiſque cadendi
Sideribus; pariterque occaſus cernit & ortus.
Hæc loca præcipuas vires, ſummo, quæ per artem
Fatorum effectus referunt, quod totus in illis
Nititur æthereus veluti compagibus orbis.
Quæ niſi perpetuis alterna ſorte volantem
Curſibus excipiant, nectantq; in vincula bina
Per latera atque imum templi, ſummumq; cacumen
Diſſociata fluat reſoluto machina mundo.

Macco vetulam delirantem fuiſſe, unde flexit in deliros Græcum proverbium μακκοᾶν. Lucianus explicatus.

CAPVT LXVII.

LVcianus Samoſatenus, quem Lactantius maximus religionis noſtræ propugnator aſſerit nec diis nec hominib. pepercitſe, omni Atticiſmi Venere redundat, præſertim in eo dialogo reconditarum vocum cognitione prope congeſtitia referto, cui titulus eſt *Lexiphanes*, cauſſam nominis autumo, quod ille antiquarius, qui carpitur in dictionibus duntaxat apparebat, ſententiam præ vocum lepore contemnens. Poſſemus tamen exiſtimare vocatum *Alexiphanem* eſſe, q defenſionẽ ſuam ſitam in prætextu vocabulorum deſitorum putabat. Sed hoc ad iudicium legẽtium referimus. In eo dialogo ſic ſcriptum reliquit: ἀλλ' τουτονὶ λυχνον ὡς περιφανῶς μακκοᾷ. Vſurpat Lucianus μακκοᾷ pro eo quod latine dicimus, *delirat, deſipit, ineptit, nugatur.* Deflexio verbi numero Platonis eſt obſcurior. Ceterum verbum deductum eſt ab anicula *Macco* pro delira & inſana, ſicuti quoque deliratione apud Græcos celebrata eſt *Lemmo*, hoc eſt, λαιμώ. Lucianus hoc verbum ſum ſit ex Ariſtophane, apud quẽ μακκοᾷ pro ἀνοηταινεῖν, hoc eſt, ineptire ponitur. Verba Ariſtophanis poſui: τὸ τῶ δήμου πρόσωπον μακκοᾷ καθήμενον, καὶ μεμακκοακότα ἀντὶ τοῦ ἀνοηταινόντα. Fultus hac auctoritate Luciani & Ariſtophanis nihil immuto in codice Lucii Apulei in oratione ſecundi apologetici. Quæ ſcripſit Apuleius ſunt hæc: *Omnes iſti quos nominaui, & ſi qui præterea fuerunt dolo memorãdi, ſi cum hac una Ruffini fallacia contendant, Macci prorſus & Buccones reperiantur.* Ego *Maccos* deſipientes interpretor ab hac vetula *Macco* delira. *Maccum* pro fatuo poni, docet libro tertio Diomedes, qui in Atellanis ridiculis fabulis tradit *Maccos* inferi, ubi delicitate riſum excitantes perſonas interpretare, qualis fuit *Macco* vetula. Nec me præterit quoſpiam fuiſſe, qui *Mathos* in Apuleio legant ducti fortaſſis hac auctoritate, quod Græce ματαιος *vanus* dicitur. Sed hi veræ etymologiæ

expertes ſunt. Legi tamen in prouerbiis Græcis *Acco* nomen fuiſſe vetulæ inſanæ, propterea in deſipientes dicebatur *Acco*, ab Acco, videlicet fœmina inſania celebri, quam ferunt conſuetam comere ſe ad ſpeculum, a quo, vt ab altero comprobaretur, vnde ἀκκίζεσθαι, pro *deſipere* ab ipſa inoleuit.

De Camo vinculo colli Pſalmographus, & Ambroſius enarrati.

CAPVT LXVIII.

AMbroſius lib. 6. Hexameron vſurpat verbum vſitatiſſimum, ſed a paucis etymologice cognitum: *Nolite*, inquit Ambroſius: *Fieri ſicut equus, & mulus, in quibus non eſt intellectus, aut ſi te edacitas, & intemperantiaque delectat, & hinnire ad fœminas voluptati tuæ, memento in freno maxillas tuas, camoque conſtringi.* *Camum* dixit Ambroſius intelligere volens *vinculum*, quemadmodum vtuntur in ſacris literis. Propterea Pſalmographus ait: ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις· τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σε. *In camo & freno* vertit Hieronymus *maxillas eorum conſtringe, qui non approximent ad te.* κημὸς ſpecies *freni*, apud Ephimum eo verſu: κίστη διάξει κίλτυβα φιδ ὀργάνωτα τὸ κημός. κημὸς, etiam ſignificat *contextum figura Coni*, quod inſtar calculi iudices iaciebant in cadum. *Ariſtophanes*: καπίζει ἐν τοῖς κημοῖς γάρ. Significat, & hoc equorum *retinaculum*, & *muliebre ornamentum*. Eſt genus *Tibiæ, pabuli*, & *Lilii*, & quædam *herba*. Eſt & *mechanicum inſtrumentum igniferum*. Latini quidem hac dictione, ſed cum modulatior vox ita futura ſit *camum* non *cemum* verterunt. Idem obſeruantes in voce ζημία *quæ diſpendium* ſignificat. Plautus nō *Zemiam* dicit, ſed *Zamiam*, η, enim decenter in α, conuertitur. Sed & Pollux in capite περὶ ἵππων, *de camo* ſic meminit: κῆμος καλεῖται τὸ δὲ περὶ τὸ στόμα διῃρημένον.

Quæ ſit auis pia, exemplum Ciconia memoratu dignum idem apertus Ambroſius.

CAPVT LXIX.

SVbdit paulo poſt idem Ambroſius: *Nouit hirundo quando veniat, quādo reuertatur. Nouit etiam pia auis annuntiare aduentus ſui teſtimonio veris initium.* Exiſtimo per *auem piam* ſignificari *ciconiam*, quæ hoc tanquam peculiari cognomento donatur, quoniam parentes ſuos iam viribus deſtitutos alit, & baiulat. Hæc appetente vere regreditur, vnde exit illud Maronianum:

Cum vere tepenti
Candida venit auis longis inuiſa colubris.

Sunt enim duæ ſpecies auium, *Enchoria* ſcilicet, hoc eſt *regionales*, & *alienigenæ*. Inter *alienigenas* numerantur *hirundines* & *ciconia*, quæ abeunt hyeme appetente, ſed æſtate redeunt. In tantum pia eſt hæc auis, vt pietatis nouum apud Græcos cognomentum aſſumſerit. Aurea præcepta Ambroſii libro quinto Hexameron ſu-

per huius auis pietate loquentis non pigeat audire: *Aues non erubeſcunt reuerendi ſenis membra portare. Eſt n. vectura pietatis, quod vſq; frequenti teſtificatione percrebuit, vt cõgruam mercedem remunerationis inuenerit. Nã Romanorum lingua pia auis vocatur, & quod vix vni Imperatori conſulto Senatus delatum dicitur, iſtæ [illegible] in commune meruerunt. Pios enim filios patrum prius oper[illegible] praedicari, habent etiam vniuerſorum ſuffragia. Nam [illegible] beneficiorum ἀντιπελάργωσις nominatur, [illegible] Virtus itaque ab his nomen accepit, cum relatio gratiæ [illegible] vocabulo nuncupetur.* Ante nos hæc verba Græca [illegible] in codicibus Ambroſii promiſcuis, quæ reſtitui ita deberi: *Sic ſcriptũ eſt in græcis prouerbiis.* Ἀντιπελαργεῖν, ἐπὶ τῶν τὰς χάριτας ἀνταποδιδόντων, λέγονται γὰρ πελαργοὶ γεγηρακότας τοὺς γονεῖς τρέφειν, καὶ μὴ δυναμένους ἵπτασθαι φέρειν ἐπὶ τῶν ὤμων. Latina ſic fecimus: *Redhoſtire ſiue retribuere. Dicitur de his, qui retribuunt gratiam. Dicuntur enim Ciconiæ ſeneſcentes genitores nutrire, illoſque ad volatum non ſufficientes ſuccollare, humeriſque propriis deferre.*

De Nemeſi Vltrici Dea intellexiſſe Senecam in tragœdiis. Obiter Poeta carmen de Adſtratæa explicatum.

CAPVT LXX.

DVOS Senecas Romæ floruiſſe docuimus Martialis auctoritate, cum per Plautinum mare velificaremur: alter ſententioſus ille, quem traditione pollere Boetius autumat periit ex lectis iuſſu Neronis venis: *Orcheſtram quatit alter Euripidis*, vt Sidonius ait: Hic alter Seneca, qui tragœdiam curat continenti lectione excutitur: Nullus tamen exſtat (de latinis loquor Auctoribus) qui pluribus non næuis, ſed gangrenis, & carcinomatibus occupetur. Nunc in Romana lingua erratum attingam ne nimis inſuiſi illius enarratores ſe græcas literas neſcire excuſent. Eſt in tragœdia Hercule huiuſmodi verſiculus, prolatus ab Alcmena ſic tyrannum Lycum increpante;

Dominare tumidus, ſpiritus altos gere:
Sequitur ſuperbos, vltos a tergo Deus.

Quis non videt eſſe manifeſtum mendum in 2. carmine. Quin potius legendum cenſeo:

Sequitur ſuperbos vltor a tergo Deus.

Concinniter Seneca Deum vltorem *Nemeſim* vocat, quæ Dea (vt tradit Plinius noſter) latinum nomen non inuenit. Illam commenti ſunt, Poetæ ſolitam eſſe ſuperbos, & ſuperbiloquentes punire. Huic conuenit illud Ouidianum:

Exiget ad meritas vltrix Rhamnuſia pœnas.

Rhamnuſiam ergo Naſo conſimili huic Annei Senecæ epitheto vocat *vltricem*. Vocata vero eſt *Rhamnuſia*, quoniam in *Rhamnete* vico Attico colebatur. Idem libro vltimo metamorphoſeos:

Vltoreſq; Deos, & pectora dura peroſam
Idaliam, memoremque time Rhamnuſidis iram.

Hunc vltorem Deum amatoriis rebus ſuperbia quadam renunti-antes punientem Tibullus ita ſignificauit: *Hic iuuenis quondam miſeros ludebat amãtes, Neſcius vltorẽ poſt caput eſſe Deum.* Ex quibus Tibulli lepidiſſimi poetæ verſibus, Senecã hoc protuliſſe contenderim. Nec obſtant *Nemeſin* deum vocaſſe, quod vel exemplo græcorum poetarũ fecit, apud quos θεὸς *deum deamq;* indiſcriminatim ſignificat. Vel quod intima præditus eruditione Seneca Maronis imitatione *deum vltorem* pro *deã vltricem* ponit. Maro nãq; cũ Alecto attingeret ait: *Nec dextræ erranti Deus abfuit*: & ſicuti tradit Seruius, Dii ſunt ἀρσενοθήλεις, hoc eſt, *mares & fœminæ*. Eſt igitur hic poetę ſenſus, *Lycum* admonẽtis impotentiam infringeret, ſpiritus altos deprimeret, quoniam a tergo Deus eſt puniẽs illos, qui ſuperbia cœci & elati humana diuinaq; cõtemnerunt. Quid ſi trãſferas hoc ad *Metanœam* Auſonii, quæ præcedẽtes miſeros flagello ſubinde repercutit, tanq̃ *Lycus* virtutẽ videns, cãq; relinquẽs falſæ gloriæ ſitit, verę ſpretor, ſit exſpectaturus *reſipiſcentiã* ſiue *metanœã* qua admonitus ſero ſapiens intabeſcet, q̃ oblatã virtutẽ ſpreuerit, & tortorem deum humeros ſequentem patietur. Hoc addamus, quoniam de *Nemeſi* mentio facta eſt, quod traditur a Pauſania, *A Marathone ſtadiis ſexaginta littorali via ad Oropum euntibus Rhamnes decurrit, domicilia incolarũ ad marẽ poſita ſunt. Paulo inter continentem Nemeſis fanum eſt, quæ ſupra cæteros deos aduerſus ſuperbos inexorabilis eſt, vt barbaris quoque, qui in Marathona venerunt, huius diuæ ira multũ obſtitiſſe videatur*: quare, ex Græco tamen Auſonius inquit: *Punio ſic Perſas vaniloquos Nemeſis.* Nam Athenarum opes aduerſus ſe contẽnentes iam tunc marmor Pariũ acceperunt, quod ad trophæum erigendum vehebant. Id marmor Phidias exciderat in Deæ ſtatuam. Eius corona capiti appoſita eſt, qua & cerui & fortunæ parua inſignia continentur. In manuum altera ramus fraxineus, in dextera phiala, in qua Æthiopes effićti, cuius rei cauſſam, neq; ego coniectura per me aſſequi potui: neq; eorũ opinio, qui ſe id ſcire putant, mihi probabilis viſa eſt. Aiunt n. Æthiopes in phiala inſculptos fuiſſe propter Oceanũ fluuiũ, ad quẽ Æthiopes inhabitẽt, *Nemeſin* vero Oceani filiam eſſe Prouerbium Gręcum ῥαμνουσία νέμεσις. In Rhamnonte Nemeſis dicata ſtatua eſt decẽ cubitorũ ex ſolo lapide, opus Phidiæ: habet enim in manibus mali ramum. Dicitur & prouerbialiter Attice: ἀδραστεία νέμεσις. De his proferunt, qui prius fortunati fuerunt, poſtea infortunati: *Nemeſis Adraſtea*. Eteocles enim & Polynices poſt obitum patris Oedipodos regnum Thœbanum ſortiti ſunt viciſſim, vt alternatim regnarent, quod cum primum contigiſſet Eteocli, & nolente fratri regnũ reſtituere, fugit Polynices ad Adraſtum regem Argiuum.

Adraſtus huic filiam denupſit, huius contemplatione expeditionem parauit in Thebanos, ex quo bello poſt ceterorũ procerum, quos ſecum duxerat, interitum, ſolus fugit Adraſtus. Ab hac hiſtoria *Nemeſis Adraſtæa dicta*. Quoniam cinctum io: Regibus ſecum ad diruendas Thebas proficiſcentibus Adraſtum ſpoliau[it], & ſolum fugere compulit. Nec mirum igitur ſi Adraſti pallentem imaginem Maro libro ſexto dictitauit: fugæ enim comes eſt pallor. Poeta in quodam opuſculo quod inſcribitur *Cyris*, iuſtitiam punientem malos hoc eſt, Nemeſin ſimpliciter vocauit *Adraſtæam*. Poetæ carmen hoc eſt: *Vt ſcelere infando, quod nec ſinit Adraſtæa lædere vtrunque vno ſtudeas errore parentem.* De hac Diodorus ſic meminit: *ἀδρήςειά τε δῖα κὴ ἰχναίη, ἐν φυλάσσοι παρθένος πολλοὺς ψευσαμένη νέμεσις*: hoc eſt, *Adraſtæa diuinaque & pediſſequa te cuſtodiat virgo multos decipiens Nemeſis.* Plotinus in tertia Æneade tradit ineuitabilem poteſtatem legum diuinarum eſſe Adraſtçam.

Multa mendoſe ſcripta in Pediano ſuo nitori reſtituta. Quid ſit Neoterice. Attellanæ fabulæ, Quæ ſit vox eſſa.

CAPVT LXXI.

PEdianus Aſconius Ciceronianas orationes interpretatus eſt ſummo verborum nitore, doctrinaque recondita. In diuinatione prima ſic ſcriptum eſt: *Vt oculis iudicare poſſitis hoc quod leuiter a Cicerone dictum & necterice putant. Sed aotum eſt aſſouet ai.omi.* Profiteor ac præ me ferro ignorare, quid ſignificet illud verbũ *necterice*, niſi a nectẽdo noue protuliſſet q tamen nõ puto. Proinde *Neoterice* lego, vt ſit aduerbium a dictione græca Neotericos: qua nouus & recentior ſignificatur. *Neoterice* dicere eſt more recentiorum, non docte, non exculte, non exacte, vt antiqui & conſequenter grauiores ſolent. Sed vt recentiores, quos vulgus *modernos* appellat, qui non accedunt ad priſcorum tubam, iuxta illam Plauti celebrem ſententiam. *Namque tunc flos poetarum fuit, qui omnes abierunt hinc in communem locum.* Nam nunc nouæ, quę prodeunt comœdiæ multo ſunt peiores quam nummi noui. Euidem non multo poſt haudquaquam minus maculoſum eſt exemplar. Actoribus græcis *palliatarum* ſcilicet *fabularum*: In his enim etiã ſi Latinę ſunt Græca omnia ſeruantur. Nam Latinæ fabulæ per pauciores agẽbantur perſonas, vt *Antellianæ, togata*, & huiuſmodi aliæ. in his poſterioribus verbis, meo quidem iudicio, menda non mediocris apparet, quamobrem nõ *Antelliana*, quæ dictio nullius ſignificatus eſt, ſed *Atellana* ſcribendum, qua voce comœdię ſignificantur, quæ vocantur Attellanæ, de quibus hæc Diomedes grammaticus libro tertio. Tertĩa ſpecies eſt fabularum Latinarum, quæ a ciuitate Oſcorum *Atella*, in qua primum cœptæ Attellanæ dictę ſunt, argumentis dictiſq; iocularib. ſimiles ſatyricis fabulis græcis.

Idem Aſconius paulo poſt. *Quibus ſe in claſſe vti velle dicebat: Cani remigibus cœlum, ac per ſimphoniaces ſolebat, & per aſſam vocem, id eſt, ore prolatam.* Semper Pedianum grauiſſimum auctorem ratus ſum, & cuius auctoritati maxime acquieſcerem. Verum in hoc duntaxat Pompeius eruditius interpretamentum afferre videri poteſt, qui *aſſa* cantus tibiarum dici putat, ſenſu M. Tullio conuenientiore, quoniam *remigium* cantus & *ſymphoniacos* præpoſuerat. Quod ſi quis eruditiſſimum virum Pedianum defendere nitatur, exponat Pedianum *per ore prolatam*, intelligere ſolam vocē, quę tibiis, quæ nullis concentib. eſt immixta. *Aſſa* inquit Marcellus: *Voce ſola, voce lingua tantummodo aut vocis humana, non admixtis aliis muſicis eſſe voluerunt.* Varro de vita patrum libro 2. *In conuiuiis pueri modeſti, vt cantarent carmina antiqua, in quibus laudes erant maiorum, & aſſa voce, & contubicina.* Idem Cato de liberis educandis: *Melos altum in cantibus, & bipartitum vnum, quod eſt in aſſa voce, alterum quod vocant organicon.* Colligo ex his Catonis *aſſam vocem* dici, quæ ore pronuntiatur quouis modo, cum *organicon* dicatur alterum genus, in quo aliquod muſicum inſtrumentum adhibebant. Hæc ſententia Catonis me Pediano cōciliauit Subdit Marcellus. *Aſſum extimandum eſt in obſoniis ſine pigmento ſaporis alieni quemadmodum merum dicitur ſolum.*

Quæ ſit alea legibus vetita apud Horatium.
CAPVT LXXII.

HOratii numeroſum poema omni prorſus gratia ſcatet, & illā tranſmarinam Venerem penitus exſcribit, lepor grauitati mixtus, ſuauiloquentia grauitati vno veluti facto cuneo te ſubito circumlatrabūt, lyricaq; mulcedo ita te deliniet, vt, cum huic littori Circæo appelles, neceſſe ſit apud illud, velut apud Sirenios ſcopulos, conſeneſcere Inter dulces, ſed & morales eius verſus, hos ſemper enumeraui. *Neſcit equo rudis hærere ingenuus puer Venarique timet ludere doctior, ſeu græco iubeas trocho, ſeu malis vetita legibus alea.* Iraſcitur ibi Flaccus, Romanos, omiſſo militaris exercitii ſtudio, ad Græcos ineptos, luxurioſoſque luſus tranſiſſe. Verum vt preſſius intelligas Horatiana verba, Romanos quoſdam ludos prohibuiſſe ſcire debes, vtpote damnoſos, reique familiari graues, quoſdam vero, vtpote leues, facileſque indulgenter permiſiſſe animi gratia. Hoc manifeſtum eſt teſtimonio Tranquilli, qui Octauiū Cæſarem, morū cenſorem integerrimū refert libenter, & identidem luſitaſſe, ſed vſum ludo faciliori, & viriliori. Erant n. id temporis ludi exſecrabiles, & deteſtandi, in quos, tanq̄ patrimoniorū peſtes, leges armabantur: Genera ludorum, quibus vti liceret, his verbis Imperator exſequitur in codice. *Alearum vſus antiqua res eſt, & extra operas pugnatoribus conceſſa: Verum pro tempore prodiit extranearum multa nationū ſuſcipiens.*

Digitized by Google

Quidam enim nec ludentes nec ludum ſcientes, ſed numeratione tantum proprias ſubſtantias perdiderunt, die noctuque ludendo in argento, apparatu, lapidibus, & auro: Conſequenter autem ex [illegible] *blaſphemare Deum conantur, & inſtrumenta conficiunt. Conſulentes autem ſubiectorum proſpicientes, hac generali lege decernimus, ut nulli liceat in publicis vel privatis domibus ludere, neque inſpicere, & ſi contra factum ſit, nulla ſequatur condemnatio* [illegible] *reddatur.* Subiicit. *Deinde vero ordinat ut quinque ludos* [illegible] *Idolomenon, Riu*[illegible]*, Cyro*[illegible] [illegible] *ludere in his ultra unum ſolidum,* [illegible] *diverſis ſit.* Scitus igitur eſt Horatii [illegible] mores ita delaxatos eſſe [illegible] ſpreta militia, quæ populo Romano imperium propagauit, ludere tantum velit ludos Græcos. Et infantes quoque, legibus [illegible], non contentos ludis, quos cõcedant leges: Theodoricus Gothorum Rex non minus quam Auguſtus ludo delectabatur, [illegible] Sidonius hæc graphice conſcribit: *Quieta hora* [illegible] *teſſeras colligit rapide, inſpicit ſollicite, volvit argute, mittit inſtanter, ioculanter compellat, patienter exſpectat,* [illegible], *in malis ridet, in neutris iraſcitur, in utriſque philoſophatur, ſecundas faſtidit vel timere vel facere, quarum opportunitates ſpernit oblatas, tranſit oppoſitas, ſine motu evaditur, ſine colludio evadit: Putes illum & in calculis arma tractare, ſola eſt illi cura vincendi, cum ludendum eſt, regiam ſequeſtrat tantiſper ſeveritatem, hortatur ad ludum, libertatem, communionemque. Dicam quod ſentio, timet timeri, denique oblectatur commotione ſuperati, & tunc demum ſibi non ceſſiſſe collegam credit, cum fidem fecerit victoriæ ſuæ bilis aliena: Quodque mirere ſæpe illa lætitia minimis occaſionibus veniens ingentium negotiorum merita fortunat, tunc* [illegible] *diu ante per patronorum naufragia iactatis abſolutionis ſubitæ portus aperitur. Tunc ego etiam aliquid obſecraturus feliciter vincor, quando ad hoc mihi tabula perit ut cauſſa ſalvetur.* Infigenda penitiſſimis medullis præcepta Naſonis ſunt libro tertio de arte amandi:

> *Sed minimus labor eſt ſapienter iactibus uti,*
> *Maius opus mores compoſuiſſe ſuos.*
> *Tunc ſumus incauti, ſtudioque aperimur in ipſo*
> *Nudaque per luſus pectora noſtra patent.*
> *Ira ſubit deforme malum lucrique cupido,*
> *Iurgiaque & rixa, ſollicituſque dolor.*
> *Crimina dicuntur, reſonat clamoribus æther,*
> *Invocat iratos & ſibi quiſque Deos.*

Tempora ſua carpit Horatius, quibus vetita legibus erat alea, ſed leges non exercebantur. Cõſimile illud Plautinum his noſtris accedit ex fabula Trinũ [illegible] *leges* [illegible] *Magis quis ſunt obnoxiæ quam parentes liberis: eæ miſeræ etiam ad parietẽ ſunt fixæ, clavis ferreis, ubi malos mores affigi nimio fuerat æquius.*

De Protagora & Euathlo, Tiſia & Corace locus Quintiliani apertus & origo cuiuſdam Græci prouerbii expreſſa.

CAPVT LXXIII

FAbium Quintilianum Calaguritanum ex Hiſpania omnis eruditorum ſchola cenſet. Ego non patriam tantum indagare cōtendo, quantum profundam eius doctrinam legendo toto animo & viribus conſequi. Hoc vnum ex lectione viri diſertiſſimi aſſidua didici, nihil in aureo eius volumine bethicum reſonare, mero atticiſmo, pura latinitate, lactea nectareaque redūdat, vt ſit quærendum illud *bracteatum* Claudiani *dicterium*, & qualis, non vnde ſatus ſit Quintilianus. Ex multiplici Quintiliani doctrinæ aceruō elegi hoc, q lib. 3. inſtitutionum eſt poſitū eſt *Artium autem ſcriptores Corax & Tiſias Siculi, Gorgias Thraſimachus Chalcedonius*, cum hic & Prodicus Chius, & Abderites, *Protagoras, a quo decem millib. denariorum didiciſſe artem quā edidiſſe Euathius dicitur.* Scribo Euathlus non Euathius, nec debes intelligere verba Quintiliani p̱ ut ſignificare videtur, quod illa decem millia denariorum acceperit Protagoras ab Euathlo, verum q̄ ita cōuenerant. Sed Euathlus præceptorem conuicit in iudicio, vnde ptio fraudatus eſt ſummus artifex dicendi Protagoras. Quod vt planius percipere poſſis, Apuleiana verba ſubieci. *Protagoras ſophiſta fuit longe multiſcius, & cum primis Rhetorices repertoribus perfacundus, Democriti phyſici ciuis æquæuus, inde ei ſuppeditata doctrina eſt. Eum Protagoram aiunt cum ſuo ſibi diſcipulo Euathlo mercedem nimis vberem conditione temeraria pepigiſſe, vti ſibi tum demum id argenti daret, ſi primo tyrocinio agendi penes iudices viciſſet. Igitur Euathlus poſtquam illa cuncta exorabula iudicantium, & decipula aduerſantium, & artificia dicentium verſutus alioquin ingeniatus ad aſtutiam, facile perdidicit, contentus ſciſſe, quod concupiuerat, cœpit nolle quod pepigerat. Sed callidis nectendis moris fruſtrari magiſtrum, diutiſſimeque nec deſerere velle, nec reddere, vſque dum Protagoras eum ad iudices prouocauit, expoſitaque conditione qua docendum receperat anceps argumentum ambifariam propoſuit. Nam ſiue ego vicero inquit ſoluere mercedem debebis, vt condemnatus, ſeu tu viceris, nihilominus reddere debebis vt pactus, quippe qui hanc cauſſam primam penes iudices viceris, ita ſi vincis in conditionem incidiſti, ſi vinceris in damnationē. Quid quæris? Ratio* cōcluſa iudicibus acriter & inuincibiliter videbatur. Enimuero Euathlus vtpote tanti veteratoris perfectiſſimus diſcipulus biceps illud argumentū retorſit. *Nā ſi ita eſt inquit neutro modo, quod petis debeo, aut. n. vinco, & iudicio dimittor, aut vincor & pacto exſoluor, ex quo non debeo mercedē, ſi hac prima cauſſa fuero penes iudices victus, ita me omnimodo liberat, ſi vincor, conditio, ſi vinco ſententia.* Ex his ſatis credi pōt Protagoram non accepiſſe mercedem. Sunt auctores Græci, qui hoc euenisse Coraci rhetori Syracuſano prodant ab diſcipulo Tiſia, vnde inoleuit adagiū. *Mali corui malū ouū.* *Coraca*

enim

enim Græci *coruum* vocant, vnde ex nominis ſimilitudine iocus apud Ciceronem. *Sinamus coracē pullos ſuos excludere*, vbi metaphora eſt *a coruo ad Corace oratorem*, a pullis excluſis ad Tiſiam diſcipulum. Scribit Ariſtoteles in 9. ethicorum Protagoram ſolitum diſcipulos interrogare *quanti putarent diſciplinam*, quam ab eo petiiſſent, & tantum ab eis accipere.

De Ioue Munichio Thucydides perpenſus.

CAPVT LXXIV.

THucydides Græcus auctor Saluſtio comparari ſolet, nec immerito: plus enim lacertorum habet & virium q̃ pigmēti, caſtus, integer, purus, incorruptus, ſiue præter ceteros hiſtorica, donatus latinitate iā olim legitur ab eruditiſſimo viro Laurentio Valléſi: rectène, an peperā nunc dicere non attinet, plura tamen inſunt *aſteriſco* potius digna, quam *obeliſco*, nec magis mirum ſi quandoq; procumbit Laurentius, quam ſi nauta aliquando in vaſto procelloſoque mari naufragium patiatur. Sed hæc hactenus. In his codicib. qui de Laurentii officina effluxerunt paſſim ita ſcriptu eſt. Sed librariis error adſcribatur velim, non interpreti viro de literis Latinis bene merito. Sunt apud Athenienſes *diaſia* maximus dies feſtus quę *Iouis Milichii* vocantur extra vrbē vbi totius populi conuentu pleriq; nō veras victimas immolant. Scilicet cō modo aſſimilatas. Scribo, *Iouis Munichii*. In *Munichio*, enim colebatur, Iupiter, cui *diaſia*, hoc eſt, *Iouialia* celebrabantur. Reperio nāq; *Munichium locū* fuiſſe & portū extra Athenas, de quo intelligit Ouidius in primo metamorphoſeon. *Munichioſq; volans agros, gratamque Mineruæ deſpiciebat humū*. Super hoc Pauſanias grauis auctor inprimis iſta tradit: *Alterum ſimulacrum Veneris eſt, ad Munichium Athenienſium portum, cum Dianæ Munichiæ delubro ac eum, qui ad Phalerium eſt: Ceres templum habet, & Pallas Sciras paulloq; poſterius Iupiter, ara deinde deorum, qui incogniti appellantur, & heroum, & Phaleri, quem Athenienſes ad Colchos nauigaſſe affirmant. Ara Androge Minois illic eſt, quæ herois quidem dicitur: ſed Androgei tradunt hi, qui patriæ loca apertius aliis noſſe cura aliqua & ſtudio tenēnt*. Demoſth. in oratione p Cteſiphōte de *Munichiis* meminit. Eſt n apud illū locus maritimus in Attica. *Hellanicus* in 2 Athidis nominari ſcribit a *Municho* quodā rege. Verba Strabonis ſunt hæc l. 9 *Geographiæ. Eſt & Munichia tumulus curuus in Cherroneſi faciem, cauernoſus tum natura, tū opera dedita, magna ex parte vt habitationes admittat, ingreſſum anguſto habet ore, cui quidem portus tres ſubiacent, quondā muro vallata Munychia erat, & iunctis domicilis referta, vt Rhodiorum ciuitas circuitu complectens & piræum & alios portus nauales, plenos, in quibus & armamentarium Philonis opus, ſtatio item nautica dignitate inſignis CCCC. capax nauiū, cū nō pauciores ab Athenienſibus mitterētur: hoc autem ex muro duo ex oppido protracti erant* [illegible] *pirao coniungunt, ſibi fuere longi muri ſtad. 40.* [illegible]

legere tu videris. Significat enim vox illa placidum, hilaritas enim adhibebatur in his ſacris, adde quod ſimulatæ victimæ pro veris cędebantur, ne quid a placiditate abhorreret.

De Ereſione feſto Atticorum Pompatico Strabonis verbum apertum.

CAPVT LXXV.

STrabo maximus geographiæ profeſſor lib. 1. his verbis vſurpat dictionē non ſatis obuiam, *omnia*, inquit, *Poetæ vindicāda quærere, armentis oſtentationem, & iactantiam poſceris, veluti ſi quis*, vt inquit Hipparchus, *Ereſionem obiurget Atticam ferentibus quaquauerſum omnis generis pomis, & quæ mala & pyra nequeunt producere ſic omnem illius diſciplinam carpat, omniaque artificium.* Scio multis difficilem futuram dictionem Strabonis, præſertim cum in eo *Ireſionem* ſcribendum ſit, hoc eſt, εἰρεσιώνη, quam Suidas inquit, eſſe *ramum oleæ implexum lanis obuios vndique fructus habente. Hūc fert puerulus puber, & affigit foribus Apollinis templi in Pyanepſiis. Dicūt n. Theſeum in Cretam nauigaturum cum tempeſtate ex Delo ſoluere non poſſet oleæ ſupplicem Apollini cōtortum ramum eligenis, quare ſoſpes Minotaurum obtruncauit, & conſecrauit hunc ſupplicem ramū.* Subdit idem auctor *quid ſiat Pyanepſia, videtur enim dici quaſi Cyanepſia quod prius fabas Pyanus vocabant. Ferebat Ireſione mel in cotyla, id menſuræ genus, & ficos & panes ſubnectens. Sunt qui dicunt laborantibus morbo Athenienſib. oraculum conſuluiſſe, id vero reſpondiſſe deos placarent hoc genere ſacrificij, quo facto ſubſiſteret pernicioſa lues. Theſeus nauigans in Phalereo facta vota diis ſoluit, & præconem, qui Ægeū de ſalute eius certiorem redderet, in vrbem legauit, hic multos, qui regis obitum dolore & luctu proſequebantur, multos vero, qui lætitia afficiebantur, & coronas ei imponebant propter ſalutem Theſei offendit. Acceptis igitur coronis Caduceum coronauit, qui coronata tuba cū regrederetur ad mare, & Theſeum nondum re diuina abſoluta offenderet, ne ſacrificia turbaret, paululum moras contriuit: abſolutis ſacrificiis & Ægei morte Theſeo renunciata, clamore & tumultu celeres illi ad vrbem contendunt, hinc eſt quod nūc Eſcophoriis in ſacrificiis, quibus rami portantur, non præconem ipſum, verum tubam coronis exornāt, & beu beu præſentes in re diuina exclamant. Quorum altero in celeri clamore dum Pæana canunt, altero in terrore ac turbatione vtuntur. Sepulto patre nonis Iulijs Apollini vota exſoluit. Nam hoc die ſalutē cōſecuti in vrbem rediere, itaq; (vt fertur) legumina elixauere, & propter conſecutam ſalutem in vnum cibaria commiſcuere, quæ cōmuniter vna in olla elixata inuicem diſtribuere. Ireſionem ramum oleæ efferunt. Nam illum vt in ſupplicationibus lana coronantes variis primitiis propter permutatam ſterilitatem complent, cantantes optimos panes ac mel in poculo, oleū elixatū & calicē plenū, vt temulentus dormiat, illi conferre.* Subdit quoq; nōnulla Plutarchus, q̄ citra faſtidii prolixitatē ſcribi nequeūt. Strabonis hic ſenſus eſt, *Poetā nō decere vindicare*

ſibi

ſibi omnes virtutes, [illegible] *Ireſi* [illegible] *abundat, non omnes tamen* [illegible] *ſuo* [illegible] us antiquæ conſuetudinis imag [illegible] enim Maii ramulſi ex arboribus [illegible] vrbem a noſtratibus adoleſcentulis [illegible] pro [illegible] indicio ſolent aſfrigi. Hanc *Ireſi* [illegible] pinus [illegible] Thebaidos [illegible] *tata laurus,* & [illegible] interpres, oliuæ per [illegible] petitur ſupplic [illegible] hanc ab Athenienſibus *Ireſionem* dici, ſic eum emēda Papim [illegible] A Græcis autē [illegible] *betteras* Ireſione forte dicitur, qu [illegible] pacē impetramus, q Græci [illegible] dicunt, vnde a [illegible] vocati ſunt *irenarchæ.*

Deſ[illegible] *ex Frontino* & *de Herculeio.*

C A P V T LXXVI.

FRontinus in ſecundo libro [illegible] con, hoc eſt, calliditatum & vafr [illegible] mentorum, quibus Imperatores redundare debēt, ponit hoc aſtu [illegible] en & exemplar: *Metellus Pius in Hiſpania aduerſus Hercul*[illegible] *vallo eius adm*[illegible] *timidiſſimo* [illegible] *in caſtra ſuos contraxit.* In quibuſdam de [illegible] exemplaribus & perpurgatis legitur *Herulum* non aute[m] *Hercul*[illegible] manifeſte vox adiectitia & ſuperuacanea, falso [illegible] *Herulam* quidam referunt. Sed cū in antiquiſſimo exēplari, quod [illegible] diui Euſtorgii Bibliotheca reſeruatur in Inſubria, *Herc*[illegible] non *Herulum* deprehenderim, ſic placet vt corrigas. Fuit enim *Herculeius* vnus ex his, qui Marianas partes fouerunt cum Sertorio & Propenna, a quo quæſturā agente Lucius M[illegible] proconſul, & M. Antonius legatus profligati, contra quem, & reliquas Marianas omnes a ſenatu deſtinatus eſt Metellus cognomento Pius. Eſt & *Herculeum promontorium Locrenſe,* de quo Strabo libro primo. Sed nihil ad nos.

Explicatum *quid ſit Cornicularius apud eundem Frontinum* & *Commentarienſis.*

C A P V T LXXVII.

IDem Frontinus libro tertio ſic ſcribit: *Bello ciuili cum Ategua vrbs in Hiſpania Pompeianarum partium obſideretur, Martius interim Rex tanquam Cæſarianus tribuni cornicularius vigiles quoſdam excitauit, e quibus aliquot* [illegible] *conſtantia fallacia* [illegible] *per medias Cæſaris copias præſidium Pompeii tranſiuxit.* Dubitauerunt multi quid nam eſſet *corniculariorum* officium, & qui proprie *cornicularii* vocandi ſint & quare. Dion in vita Domitiani inter coniuratos & auctores cædis Domitiani, enumerat *Parthenium* [illegible] eius, quem tanto in honore Domitianus habuit, vt enſem ante eum ferret. Quem vero Suetonius *Clodium cornicularium* nominat in Dione ἁπλῶς legitur, qui principatus libellos corrigeret & adminiſtraret. Pedianus Aſconius cum ſignificare vellet nomen honoris ſeu potius officii *cornicularium eſſe*

in militia, dixit eſſe nomen *ordinis*, tu expone *gradus militaris*, in quo militum & principis aut Imperatoris rationes adminiſtraret. Quid vero per corniculum Liuius & Aſconius intelligant, inferius a nobis vbertim explicabitur. Cum Tranquillus in libro de Grammaticis tradit *Orbilium Corniculo* meruiſſe, ſignificare voluit illum *Cornicularium fuiſſe*. Firmicus Maternus *clauicularium* numerat cum cõmentarienſi, & *clauiculario*, qui ordines ſunt militares. Sed, vt quod compertum habeo, tradam, nomẽ præfecti rationum principis eſt *Cornicularius* in Trãquillo, quoniam is, qui *Clodianus Cornicularius* percuſſor Domitiani vocatur a Tranquillo, *δεκιανὸς* dicitur a Dione, quo nomine ratiocinator principis ſignificatur. Eſt tamen animaduertere per *Cornicularium* Frontinũ *Cornicinem* aut quid ſimile vocare, niſi in eo *Cornicularium* exponas pro *ratiocinatore, & rationes tribuni adminiſtrante*, vt Dioni grauiſſimo ſcriptori concinat. Licet etiam coniectare, nullo pacto *cornicinem* poſſe vocari *Cornicularium*, quippe cum a Firmico *Cornicularius* enumeretur cum *clauiculario commentarienſiq.* Hæc autem nomina ſunt gradus & dignitatis apud principem. Nõ igitur *cornicularius* idem eſt, qui *cornicen*: præſertim cum diuerſa fata ſint diuerſis officiis, cũ *Cornicularius fato commentarienſis* regatur, nõ eſt veriſimile *cornicinem* vilem & abiectum fato digniorum illuſtrari. Quod vero officium *commentarienſium* fuerit, docet Imperator in Codice ita loquens: *De his, quos tenet carcer incluſos, id aperta definitione ſancimus, vt aut conuictos velox pœna ſubducat, aut liberandos cuſtodia diuturna non maceret. Iubemus ante trigeſimum diem ſemper commentarienſis ingerat numerum perſonarum, varietatem delictorum, clauſorum ordinem, ætatemque vinctorum. Quod ſi hoc prætermiſſum fuerit officium, viginti librarum auri ærario noſtro iubemus inferre. Iudicem deſidem ac reſupina ceruice tantum titulum gerentem extorrem impetrata fortuna decem librarum auri mulctandum eſſe cenſemus. Ex his patet iudices, & ratiocinatorem, recenſitoreque carcerariorum commentarienſem appellari.* Et ſummatim colligo *cornicularium* non poſſe intelligi apud Tranquillum aut ceteros ſcriptores, niſi pro officio ratiocinatoris computatoriſue in militia. Quod officium *cornicularii* fuerit ſententias proponi damnatorum, Maternus libro ſecundo videtur oſtendere: *Quod ſi in his locis Mars ſe aliqua ſocietate coniunxerit, vel ſi cum his fuerit inuentus, erunt homicidiis publicis præpoſiti, & exceptores earum ſententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularii, aut commentarienſes.* Sed quibus iura committantur aut *clauicularii aut carcerum cuſtodes*, aut quibus publicarum catenarum vincula committantur. Cum autem Pedianus *cornicularium* vocari tradit a *Corniculo*, reſpondeo *corniculum* nomen eſſe libri, in quo *Cornicularius* rationes principis ſcribere ſolebat. *Cornicula* vero dona militaria non eadem eſſe cũ Pediani *Corniculo* cenſeo.

Quinimo

Quinimo faſciæ purpureæ, ſeu virgulæ aureæ aut argenteæ in ſimilitudinem parui corni [illegible] Romani hodie *faſceolam illam* [illegible], ut ita loquar, *inſigne* [illegible] *ra* [illegible] melicra, cum hæc [illegible] ſeptimius [illegible]. Nunc ſtare a Dione primi nominis [illegible] ſtatum. Quem & Suidas *Entelen* inquit nomen eſſe dignitatis in Romana militia, & [illegible] ſuperius tradidimus [illegible] Dion Græce [illegible], quem Suetonius *corni* [illegible] dicuntur in militiæ ordines, dignitates [illegible] honor [illegible] tes, quod aliena [illegible] eſt a [illegible]. [illegible] *ἐπὶ θεοῦς παραμένους* [illegible] *οὗτος ῥωμαῖος* [illegible]. Quid moramur [illegible] *cornicu-larium* dicere [illegible] Dion *Entelon* interpretatur, quem *cornicularium* [illegible] appellat.

De ventis Aparctia & Cæcia [illegible] *Gra-cum* [illegible] *narratus.*

CAPVT [illegible]

RENatus Vegetius libro quinto [illegible] capite [illegible] nomina ventorum [illegible] capite hæc [illegible] perperam viſuntur. *Septen* [illegible] *cardinem ſortitus eſt Aparctias ſiue ſeptent* [illegible] *Boreas, & Cratias.* Plinius libro II. tradit ſuperius [illegible] *& exortum ſolſtiti* [illegible] *& Boreas.* [illegible] ratio quatuor his [illegible] Thraſceam media regione [illegible] ſeptentrionem, & [illegible] itemque Cæciam media inter aquilonem & ex [illegible] idem. Alii [illegible] nomine etiamnum addidere [illegible] *& Cæciam* & [illegible] *& Noton Euronoton* [illegible]. Circa ſeptentrionem *Thraſcias* & Gallicus [illegible] lonem Supernas & Cæcias. Ex [illegible] Cæciam & Aparctiam legendum eſt. [illegible] hoc, quod nullibi reperiatur [illegible], utpote quæ ſit commenticia & [illegible]. Scribit [illegible] Gellius libro [illegible] noctium Atticarum, *ſeptentrionarium* [illegible] *eſſe aparctiam quaſi ab arcto flatem.* Venti vero Cæciam [illegible] ita [illegible] teſtatur, ut nubes non procul [illegible] ſed ut ad ſeſe vocet, ex quo verſum [illegible] prouerbialem factum ait, [illegible]. hoc eſt, *mala ad ſeſe attrahens, ut Cæcias nubes.* De *Thraſcia* vento ſit quoque a Suida mentio. *Thraſcias & Cæcias* ſcribendum in Vegetio ſeiunctim, quoniam de duobus ventis & diuerſis intelligit. *Thraſcea* deeſt apud hos vocabulum auctore Seneca libro quinto quæſtionum naturalium, quamuis mendoſe illic legatur *tarchias* non *Thraſceas.*

Carpere exercitum legendum eſſe in Heliano non carpere.

CAPVT LXXIX.

PAruus librarii apud Helianum, rei militaris pariter ſcriptorem, reperitur error. Sed lectorem ancipitem & titubantem tenens, loquor enim de Heliano, qui opus contexuit indagantes de inſtruenda acie, dicauitq; imperatori Adriano, quem Latinitate donauit Theodorus quidam Theſſalonicenſis. Sic habent paſſim codices Heliani: *Equites enim conſtituti in hac forma vertere ſeſe in quemuis proſpectum poſſunt, minimeq; vel a tergo vel a latere capiuntur.* Corrige meo quidem periculo, *carpuntur.* Dicuntur enim carpi milites a tergo, quando recipientes ſe ceſſim, aut fugam capeſſentes, ab inſequentibus hoſtibus paulatim conuelluntur, & decerpũtur, non magnam ſtragem accipiunt, verum ſingulatim aut capiuntur aut obtruncantur. Id per verbum *carpere* proprie ſignificanterque ſolemus exprimere. Quod autem Theodorus ille tanquam homo Græcus verbum Græcum idoneo proprioque vocabulo nõ repræſentauit, non nimis mirum eſt. At forſan vitium eſt librarii. Hoc verbo in eadem re non ſemel vſus eſt Liuius. Hoc ſignificare voluiſſe Helianum, verba quæ ſequuntur oſtendunt, quippe cum ait Helianus: *Præſtantiores rhombi latera teneant, & principes angulos regant. Stat enim in priore angulo turmæ ipſius præfectus, in dextro autem & ſiniſtro, qui cuſtodes vocantur laterum ſtatuuntur, in reliquo vero angulo ducem ſeu ductorem tergi locari ſolitum eſt.*

De flammeis velis, quibus noua nupta vtebatur Modeſti codex emendatus.

CAPVT LXXX.

EXſtat tomus, hoc eſt, tractatus compẽdioſus & breuis Modeſti de vocibus rei militaris compẽdioſus quidem, ſed inſtar Symmachi, prodigus eſt in ſenſu, & *fructu* beatus non *fronte.* In veſtibulo illius opuſculi mendum apparet non tolerandum in his verbis: *Equitum alas dicunt eo, quod ad ſimilitudinem alarum, & ab vtraq; parte protegant acies, quæ vexillationes vocantur a velo, quia velis, hoc eſt, flammulis vtantur.* Scribe *flammeolis vtantur.* Eſt enim *flammeum velum,* & per diminutionem *flammeolum,* quo nubentes tegebantur ominis boni cauſſa. In emaculatis exemplaribus Pompeii ſic legitur: *Flammeo amicitur nubens ominis boni cauſſa,* quod eo aſſidue vtebatur *Flaminica.* Martialis libro duodecimo:

Præluxere faces, velarunt flammea vultus. Tacitus lib. 15. *Ipſe per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitii reliquerat, quo corruptiorem ageret, niſi paucos poſt dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum ſolennium coniugiorum denupſiſſet, inditum Imperatori flammeum.* Petronius arbiter. *Puella caput inuoluerat flammeo.* Claudianus. *Flammea ſolicitum prævelatura pudorem.* Poeta in opuſculo ad Meſſalam: *Vt tibi Coricio glomerarem flammea luto.* Plautus in Aulularia confectores *flammeorum, flammearios* appellat.

Apud

Ad eundem Modeſtum explicatum qui ſint equi clibanarii.

CAPVT LXXXI.

IDem Modeſtus infra: *Bini catafracti equi iungebantur ad currum, quibus inſidentes clibanarii ſariſſas, hoc eſt, longiſſimos contos in elephantos dirigebant.* At ne te ſubdubitium teneat inſolentia dictionis huius, ſcito *clibanarios illos eſſe, qui bene ferro & armis muniti certamen ineunt.* Nazarius in Panegyrico ad Conſtantinum: *Operimento ferri equi atque homines pariter obſepti, clibanarius in exercitu nomen eſt. Clibanarii* dicti, vt reor, *quoniam more teſtudinis arcuatis muniuntur armis, qua Clibani forma eſt.*

Quid ſit abaton in Vitruuio.

CAPVT LXXXII.

VItruuius Pollio, Architectonicæ ſcientiæ maximus antiſtes, idemque omnibus eruditionis numeris abſolutiſſimus, libro ſecundo ad hanc ſententiam verba facit: *Tunc Arthemiſia Rhodo capta, principibus occiſis tropheum in vrbe Rhodo ſuæ victoriæ conſtituit, aheneaſque duas ſtatuas fecit, vnã Rhodiorũ ciuitatis, alterã ſuæ imaginis, & ita figurauit Rhodiorum ciuitati ſtigmata imponentem. Poſtea autem Rhodii religione impediti: quod nefas eſt trophæa dedicata remoueri, circa eum locum ædificium exſtruxerunt, & id erecta Graia ſtatione texerunt, ne quis poſſet aſpicere, & id abaton vocitari iuſſerunt. Abaton eſt* verbum Græcum, quod *inacceſſum* dici Latine poteſt. *A* eſt particula *infectiua*, & βάω ſignificat *aſcendo*, vnde *abaton vocabatur ille locus, ad quem non dabatur acceſſus.* Ab hoc verbo βάω Marcellus Grammaticus *gralatores*, hoc eſt, *ligneis perticis incedentes, calobatarios appellat.* Milites quoque nautici, qui, vt confligerent cum aduerſariis, naues aſcendebant, dicebantur *epibatæ* qua dictione Thucydides quoque vtitur, idemque Vitruuius iis: *Tum Artemiſiæ cum eſſet renuntiatum, in eo portu abſtruſam eſſe claſſem celatis remigibus, & epibatis comparatis, reliquos autem ciues in muris eſſe iuſſit.* Sed ſcribendum eſt, *abaton* ſine afflatu, hoc eſt, aſpiratione in Vitruuio. Lucianus vtitur hac dictione εὖγ' ὦ ἀττικίων ὅτι μοι ἄβατον ἐποίησας τὸ πολὺ τῆς ὁδοῦ, hoc eſt, *Euge Atticion quando mihi occurreris, inacceſſam feciſti viam*, id eſt, dũ occurris non impendi laborẽ in capeſſendo itinere. Loca, quæ vel exuſtione, vel mari, vel fluminibus penetrari non poſſunt, Græci vocant ἄβατα, vt eſt meridionalis plaga. Noſtri vna dictione vel Ouidio teſte vocant *inuia*. Naſo de Parthis loquens: *Gens fuit & terris, & equis, & tuta ſagittis, & non acceſſis inuia fluminibus.* De *loco Nilotico*, cui nomẽ *abaton*, meminit Seneca libro quarto quæſtionum naturalium.

Qui ſint intergerini & berones emaculatus eiuſdem Vitruuii Codex.

CAPVT LXXXIII.

EIuſdem libro quinto codex deformiori macula polluitur in hæc verba. *In quibus autem locis puluis non naſcitur, his rationibus erit faciendũ, uti area duplices relatis tabulis & catenis colligata in eo loco, qui finitus erit, cõſtituãtur, inter deſtinas crata morenibus ex vlua paluſtri factis calcetur.* Barbara verba ſunt hæc vltima, & Geticæ captiuitatis meræ reliquiæ. Cum literas Romanas Mantuæ docerem, ſeceſſi æſtu anni feruentiſſimo ad opulentiſſimũ templũ, ꝙ circiter duodecim millia paſſuũ ab vrbe diuo Benedicto, iuſſu Reginæ Mathildis, conſecratum eſt. Illic oſtendi peruetuſtũ exemplar Vitruuii, in quo ſic propemodum legebatur: *Et catenis colligata in eo loco, qui finitus erit conſtituantur, & intergerinis, e creta, beronibusq; ex vlua factis calcetur.* Hãc verã, genuinamq; lectionẽ cenſui profuſiq; doctrina & eruditione recondita Vitruuii dignã. *Intergerini Plinio parietes appellantur, qui intergerunt, hoc eſt, ferunt & ſuſtinent onera*, quos e Creta iubet Vitruuius cõſtituere leuiori forſan impendio, ſicuti cretacei parietes in vſu ſunt apud Placentinos. Conuenit ꝙ Beronibus ex vlua calcari velit, rebus forſan in humecto loco opportunioribus, & ſi doctius calceetur, quã calcetur legi poſſet in Vitruuio. *Calceari* n. etiã hodie pariter dicitur, cum fundamento aptiſſimo fulcitur. Exiſtimo tamen *intergerinos* non ſolũ *parietes*, ſed *omnia ſuſtẽtacula* dici poſſe vel inſtar fundamẽti, vel inſtar adminiculi, *nec dici intergerinos ab intergerẽdo*, hoc eſt, *ſuſtinẽdo*, nullibi n. repies hoc etymon, ſed potius ſic appellari ꝙ *internones parietes aut fundamenta*, ſeu ꝙ tale, pro fultura intergerũtur, de quibus intergerinis Plinius meminit lib 25. De *beronibus* ſic in Plinio lib. 36. *Id conſecutus eſt Cteſiphon beronibus arena plenis molli puluino ſuper capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo, vt ſenſim totum in colle ſideret.* Sunt qui in Plinio *peronibus* legunt, quod non ſatis placet reclamante veterum exemplarium auctoritate.

Taurum pudenda hominis ſignificare Diomedes & Saluſtius aperte.

CAPVT LXXXIV.

SEd ne Grammaticos huius noſtrę induſtriæ penitus aſymbolos & expertes faciamus Diomedis ex lib. 2 hæc verba enarratione viſa ſunt egere. Fit & per homonyma, cum dicimus *taurũ*, & neſcias vtrum de armento, an obſcœnam corporis partem, an montem q eſt in Cilicia, an qui eſt in ſyderibus taurũ dicamus. Ex his nobiliſſimi Grammatici verbis ſatis conſtat taurum ꝓ obſcœna parte capi. Sed an in viro an in fœmina non explicat, auctoreſque id tradentes non affert, quos maxime curioſus animus deſideraret. Suidas

das in primis encom[illegible] ſcri-
bit eſſe pudendum [illegible]
[illegible]
apud eundem S[illegible]
[illegible]natũ vocitare, [illegible] ſic [illegible]
[illegible]. Dices [illegible]
femora & crura [illegible] bulos. [illegible]
antiquus auctor, qui [illegible]
taurũ, petulantem, [illegible] & [illegible] hunc æquo men [illegible], inter-
pretare, ſeu ſcort[illegible]. Dicitur enim [illegible] Græcè [illegible]. Verba
Suidæ. λάσταυρος [illegible]
[illegible]
[illegible] ſcroto cau[illegible] vo-
cari taurum teſtatur Pollux lib. [illegible]
δύμους [illegible]
[illegible]

De pol[illegible] & p[illegible]nario cribro Phocas explicatus.

CAPVT LXXXV.

PHocas Gram[illegible] accentibus libellum reliquit,
quem ſi tenes, paru[illegible] pro[illegible] multa [illegible] teſtatur.
In eo ſic ſcriptum eſt. *Illa ſunt [illegible] ſyllaba accreſcunt*: vt hic lapis lapidis, hic pulvis [illegible]
hic pubis, ris. Ne forte quis dubitet, quid ſit *pollis*, [illegible] di-
ctionem florem farinæ ſignificari, [illegible] cribrorum [illegible] no-
minantur, excuſſorium ſcilicet & pollinarium. [illegible] voca-
tur, quod excutit & tranſmittit [illegible]
dum hoc eſt, ad panem ſecundarium. *Pol[illegible]* [illegible] ſiori
farinæ accõmodatum [illegible] Cato [illegible],
apud quem eſt *pol[illegible]* [illegible] tamen *[illegible]* non [illegible] S[illegible]
vtroq; modo dici poteſt. *Farinarium cribrum* ad differentiam *polli-
narii & excuſſorii* in [illegible] leges. Farina in pollinem [illegible]
& furfures partitur. *Pollinem* florẽ farinæ dicimus, ſecundarium,
quod vulgo [illegible] *furfures*, quod Bononienſes [illegible]
Plinii lib. 18. verba hæc ſunt. *Ex [illegible] modios, & pollinis ſextarios quinq;*. [illegible] enim appellant in tritico, quod
florem in ſiligine, hoc [illegible] officinæ chartariæq; vtuntur. Præter-
ea ſecundarii ſextari[illegible] quatuor furfurumque tantundem.

*Loca cantilenis ſeruientia Odea vocari. De muſæis, ſera-
peis, [illegible] Caper emendatus.*

CAPVT LXXXVI.

CAper vetuſtiſſimus auctor ſic ſcriptum reliquit. *Adeo, mu-
ſea, ſerapea, [illegible], mauſolea, caducenda dicendum nõ eſt.* Tu cor-
rige: *odea, muſæa, ſerapæa, [illegible], mauſolea, caducea dicendum non
eſt.* Sunt enim *odea* loca in domo, vbi cantilena ſolebat exer-
ceri. ᾠδὴ namque cantus appellatur, & ᾄδειν canto. *Muſæa*

gymnaſia dicata Muſis eſſe nemo dubitat, *Serapæa* conditoria, receptaculaq; crediderim nuncupari, vbi *Serapidis* donaria componebantur, vel feſta *Serapidis Serapæa* dixerunt. Iſiaca Iſidis ſacra, Mauſolæa ſepulcra omnia vocata, quæ nobilitate, faſtuq; regio conſpicua erant, a Mauſolo rege Cariæ, cui Artemiſia illud inter ſeptē memoratiſſimā opa nūcupatū Mauſolęū cōſecrauit, vnde illud extat.

Nec Mauſolæi diues fortuna ſepulcri,
Mortis ab extrema conditione vacat.

Mauſolæum ex Proconeſſio marmore ſtructū Vitruuius docet. *Caduceum* vero nuncupamus baculū, quē Mercurius manu geſtat ſerpentibus innexum, a quo *caducifer* vocatur ab Ouidio, vnde *caduceatores* ad pacem vel fœdus componēdū miſſi dicūtur. Hinc manauit & a thonica illa ſententia: *Caduceatori nemo homo nocet.* Si plura de caduceo deſideras Macrobiū lege. Hęc omnia ꝓpoſita Caper aſſerit plurali numero dici nō poſſe, etſi quandoq; reperiantur q abutantur. de vſu Caper loquitur, & Gramatica conſuetudine nō autē licentia. Pericles Athenis Odæum conſtruxit. *Ammianus quoque Marcellinus tradit Romæ fuiſſe ſtadiū & Odeum ſpectata ab Imperatore Conſtantino inter cetera decora Romanæ vrbis.* Locum poſt *Odeum* dictione Græca Suetonius in Domitiano *Metodium* vocat. Dicere poſſumus *Odeum* & *Odeu* quoniā Græce dicitur ᾠδεῖον. Suidas auctor eſt *Odeum* fuiſſe Athenis conſtitutum a Pericle ad exercendam muſicam, eſt tanq̃ theatrum. Inclinatur ἀπὸ τῆς ᾠδῆς. Eſt autē in ipſo *dicaſteriū*, hoc eſt, locus, vbi iudiciū ſummi magiſtratus exercent. illic agebatur itidē tragœdia. Vitruuius li 5 itemq; Athenis porticus *Heumenici*, patriſq; Liberi fanū exeuntib. e theatro ſiniſtra parte *Odeū*, q Themiſtocles columnis lapideis diſpoſitis nauiū malis, & antennis & ſpoliis Perſicis ꝑtexuit. Nō ſatis caute Domitius Pauſaniæ verba tranſtulit. Nam cum vertere ſic debuiſſet. In *theatro* autē, ꝙ Odæū appellant, veſtibulo regum ſunt Ægyptiorū ſtatuæ, non Odæum dixit, ſed inſulſe, etymon ſpectās cantilenarū, caſum ꝓ caſu vſurpans. Cenſuit n. Odion eſſe ꝑ diminutionem genitiuum multitudinis a cantu, hoc eſt, *oda*, cum deriuatū ſit nomē a cantilena quarti caſus. Poteſt itidem *Serapis* nomen eſſe ſepulcri in Capro, quoniā cenſet Auguſtin. ita dici quaſi σορὸς apis, hoc eſt, tumulus apis. De quo ſi plura deſideras, Auguſtinum lege in libris de ciuitate Dei.

Erraſſe Agretium in dictione mulierarius. Quid ſit meracus codex eius emaculatus.

CAPVT LXXXVIII.

VIdeo neſcio cuiatem Agretium in decuriam Grammaticorum recipi, nec ego is ſum, qui illi derogare velim aut obloqui, cum eo tamen non ſentio in eo loco: *Muliebre dicimus a muliere aliquid factum, mulierarium per mulieres ordinatum, & per viros geſtum.* Quin imo *mulierarium* vocamus hominem ſubſtantiui figura non adiectiui, *Nimio in mulieres amo-*

re inſanientem, quem amorem muliebrem mulierobſtarē di[illegible]mus auctore Cicerone. Hanc Græci *φιλογυνίαν* appellant [illegible] in [illegible] ſententiam trahi poteſt hæc dictio. Paulum ſupra [illegible] Græci codex maculoſus eſt his verbis. *Ita & meritam potionem* [illegible] *aut vinum appellamus*, corrigi. Ita & *meracam potionem*, [illegible] *autem vinum* appellamus. Notiſſimum eſt *mer*[illegible] ci, quæ pura eſt non *diluta*. Perſius: *Anticiras* [illegible] *eas*. Horatius. *Diluis elleboro crimen* [illegible] *meraco* [illegible] hac [illegible] ctione omnes eruditi. Superlatiuum *meraci* eſt *meraciſſimum* apud Sidonium.

De Retiario & Secutore gladiatoribus Donatus enarratus.

CAPVT LXXXVIII.

LEgunt & pueri opuſculum illud Donati clariſſimi Grammatici, cui de octo partibus orationis titulus eſt. Ibi cum agit de figuris ſic inquit: *Amphibolia eſt ambiguitas dictionis, quæ fit per accuſatiuū*, vt ſi quis dicat *audio Secutorem Retiarium occidiſſe*, fit amphibolologia in his verbis, *quoniam dum quiſſiam audit: Secutorem neceſſe Retiarium*, [illegible] *intelligere aliquem hominem inſequentem alium necandi cauſſa*, [illegible] *habeat rete, cum ſecutor nomen ſit gladiatoris, & ſimiliter retiarius*. De Secutore meminit ſatyrus. *Ipſius pugnare Secutor*. Per *retiarium* ſimiliter non accipimus hominem habentem rete piſcatorium, ſed gladiatorem rete pugnantem. Mirmillo tamen proprie loquendo dicitur gladiator, qui cōtra retiarium pugnat. Sed Donatus exemplificandi gratia loquitur: *Retiario pugnanti aduerſus Mirmilonem cantatur. Non te peto, piſcem peto.* Quid me fugis Galle? quia *mirmilonicum* genus armaturæ Gallicum eſt, ipſique Mirmilones ante Galli appellabantur, in quorum Galeis piſcis [illegible] erat, quod genus pugnæ inſtitutum eſt a *Pittaco*, vno ex ſeptem ſapientibus, qui a ſuetus *Phrinonem* dimicaturus propter controuerſias finiū, quæ erant inter Atticos & Mitylenæos reti occultato inuoluit [illegible] Phrinonem.

Diſceptatium nunquid Sergius errauerit, vulgus, fœminino genere proferens.

CAPVT LXXXIX.

QVandoque puериles errores apud ſummos auctores deprehendere licet, quod me ſaxeum quandoque reddit & attonitum. Quis Sergio Grammatico diligentior, & in nō parum multis annotatu dignis accuratior? ille tamen totam traditionem ſuam his pauculis verbis inceſtauit, ne verbo aſperiori in præſentiarum vtar. Nam *vulgus*, inquit Sergius, *& neutro & fœminino genere legimus, apud Vergilium fœminino. In vulgum ambiguam. Neutro, ignobile vulgus.* Quis non videt Maronem literarum Deum nunquam *vulgum ambiguam* dixiſſe. Forte lapſus memoria Sergius cum hæc proderet non recte tenuit Maronis verſus, quos libro ſecundo Æneidos reperire poteris.

Hinc mihi prima mali labes, hinc ſemper Vlyxes
Criminibus terrere nouis, hinc ſpargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere conſcius arma.

Rectius Maronianus interpres Seruius inquit: *Ambiguas, dubias, ne ſi aperte ageret, accuſatio eſſe videretur.* Seruius *ambiguas* recognoſcit, vt nullo modo *ambiguam* defendere poſſimus ſenſu repugnãte & pedis regula, quæ collidit vocalem præcedentem, & ita deeſſet ſyllaba huic carmini.

De horno & hornotino eiuſdem codex emendatus.

CAPVT XC.

EIuſdem Sergii codex paulo poſt vitio librarii fœdatus eſt: Nã ibi tradit Sergius ſic: *Sunt exempla varia poſita: horno autem nihil aliud eſt, niſi hoc anno, vnde deriuatio duplex inuenitur. Nam Cicero dicit hornatinas fruges: Horatius dicit hornatas fruges.* Sic corrige. Nam Cicero dicit *hornotinas fruges: Horatius dicit hornas fruges.* Fit enim *hornotinum & hornum illius anni.* Seruius. Fit autem de horna fruge, & horno tale, vt Horatius, & horna fruge. Annotinum idem eſt, quod hornum & hornotinum, hoc eſt, huius anni. Columella lib. 5. vngues annotinos reſecato.

Qui ſint apud Firmicum Pſephodectæ.

CAPVT XCI.

FIrmicus Maternus, acutiſſimus Aſtronomiæ profeſſor, non multum eſt, quod exiit in publicum, non ad amuſſim caſtigatus & excultus, quod vt facile credas, eius ex libro ſecundo verba ſubiunxi. Et aut calculi, aut muſicæ, aut notarum, aut difficilium literarum inuentores reddit, *ſocio in hoc loco Mercurius ipſo Phopedectas ſæpe feciſſe.* Corrigendum ſic autumo: *Scio in hoc loco Mercurium Pſephodectas ſæpe feciſſe.* Hoc ſenſu: Scio iudicoque ex *Matheſeos* cognitione Mercurium in hoc loco, hoc eſt, Mercurium collocatum in hac ſtatione horoſcopi ſæpe feciſſe *Pſephodectas.* Sunt autem *Pſephodectæ*, qui calculo ſuffragia ferebant, *calculis enim priſci nigris albiſq; iudicabant*, quod ſignificat Ouidius ita canens:

Mos fuit antiquis niueis, atriſq; lapillis
His damnare reos, illis abſoluere culpa.

Hos in vrnam iaciebant, ſi cui maior numerus nigrorum contigiſſet damnabatur, ſi alborum abſoluebatur. Super qua re Modeſtinus iureconſultus digeſtis de adminiſtratione rerum ad ciuitatem pertinentium. *Calculatis erroris retractatio etiam poſt decennii & vicennii tempora admittetur.* Hunc ritum ſignificauit Apuleius lib. 10. *de Aſino aureo. Cum iam*, inquit, *ſententiæ pares cunctorum ſtylis ad vnum ſermonem congruentibus, ex more perpetuo in vrnam æream deberent conieci, quo ſemel conditis calculis iactis cum rei fortuna tranſacto nihil poſt ea commutari licebat, ſed mancipabatur poteſtas capitis in manum carnificis.* Pſephodectæ vero iudices vo-

ca[illegible]

nantur διὰ τῆς ψήφου, hoc eſt, calculo & ſuffragio. Qui vero ſuffragium fert ψηφιςὴς dicitur & ψηφοθέτης. ψήφισμα, decretum per ſuffragia. Dicuntur & ψηφολόγοι ψηφοπαίκται, vt Suidas inquit, ψῆφος iudicium dicitur, ἀπόφασις. Eſt enim *Pſephos* lapis annuli, & numerus pecuniarius, ſicuti apud nos *calculus*, hinc ſubducens rationem pecuniarum dicitur calculator a noſtris. Calculus albus erat abſolutorius, niger damnabat, quod docet Piſides his, ψῆφω μελαίνης ἐξεφώνησε χρόαν. Reperitur & *pſiphophoria*, quæ multorum calculorum ratiocinium & apparatum ſignificat. Græci quoque abſolutum vocant ἀψήφιςον, quaſi maxime remotum a diſcrimine calculi. Sunt qui exiſtimant *oſtraciſmum* eſſe diuerſum ab hoc ſuffragio calculi, an recte, non ad hunc locum. *Teſtula*, ſic enim vocatur Latine oſtraciſmus, eiectus fuit Themiſtocles, & multi alii. Erat & iudicium per folia, quod *petaliſmon* appellabant. *Oſtraciſmo* peſſimi damnabantur a populo: *Oſtracis* enim ſcribebatur nomen fugati. *Oſtraciſmus* differt ab exſilio, quoniam exſilio mulctatorum ſubſtantiæ confiſcabantur: *Oſtraciſmo* amandatorũ non eripiebat bona populus aut fiſcus, & illis tempus præſcribebatur aut locus, exſules autem neutrum horũ habent. Ex iis colligo eductis e Græca penu *Oſtraciſmon* eſſe relegationem, φυγὴν vero exſilium. Naſo gloriatur quod *relegatus* appellatur non exſul, cui nomen ciuis, & bona auita reſeruata ſunt. Ariſtoteles lib. primo de animalibus & alibi quoque ὀςρακόδερμους, piſces vocat, quos Latini *teſtacea*, vt ſunt *oſtrea*, purpuræ, buccini, echini, quæ non marem habent aut fœminam. Extat prouerbium apud Græcos ὀςράκου περιςροφὴ, dicitur de his, qui celeriter aliquid faciunt. Exiſtimo illos non recte ſentire, qui ὀςρακιςμὸν cum calculo cõfundunt, cum ὄςρακος dicatur *teſtula*, ψῆφος proprie loquendo calculus, ſcilicet, hæc nimium multa. Ceterum cum reperiam Suidam *Pſephopectas* nominare pro his, qui calculi curam gerunt, nihil mutare debes in Firmico. Inquit enim *phephologos*, hoc eſt, ratiocinatores calculi eſſe *phephopectas*, qui etiam ſumi poſſunt pro computatoribus, quos vulgo *calculatores* appellamus, & *rationum trutinatores*, quæ expoſitio Materno eſt accomodatior.

De Neſti Empedoclis Laertius enarratus.

CAPVT XCII.

LAertius Diogenes Græcorum philoſophorum vitas diligentiſſime ſcribit. Is lib. 8. in Empedocle ſic ſcriptum reliquit. *Hæc autem illi viſa ſunt, elementa eſſe quatuor, ignem, aquam aerem, terram, amicitiamque, qua fœderantur. & diſcordiam qua diſſident.* Ait autem ſic: *Iupiter ac Iuno regina & Aidoneus, & veneranda Neſtis, Iouem ignem, Iunonem terram, Aidoneum aerem*, Neſtim aquam dicens. Scimus *Aidoneum* Plutonem ſignificare, quem dixerunt & *Adin* quaſi *Aidem*, hoc eſt, triſtem & tenebro-

ſum. Quærunt tamen multi quid ſignificet illa dictio *Neſtis*. Ego fictum nomen ab Empedocle reor, tanquam ſit aliqua priuationis Dea, ſub cuius nomine contineretur aqua, ſicuti Deorum nomina cetera vocauit elementa. Fit enim a particula priuatiua νη, καὶ ἑστὼ & ſum, quod lubrica eſt aqua, nunquam conſiſtit, in perpetuo eſt fluxu. Propterea *Neſtis* decentiſſime vocatur. Νῆστις, inquit Suidas, ieiunus dicitur inteſtinus medius inter ventrem & ſtomachum, ab hac particula νη priuante, & ἐσθίειν *comeſſe*, vel a νη priuante & σῖτος, hoc eſt, cibarium. Subdit Suidas ex carmine Empedoclis mutuatum reor. *Neſtis autem quæ lacrumis amaris Paſcit mortale genus, dico, hoc eſſe aquam:* De hoc inteſtino ſic meminit Pollux: καὶ ἰδεῖν ἐπὶ δὲ πάντες τὸ τοῦτο τὸ ἐν τυχὸν ὅθεν καὶ νῆστις καλεῖται.

Arabarchen non Alabarchen in ſatyrographo Poeta legendum eſſe, & M. Tullium per Arabarchen Antonium intellexiſſe.

CAPVT XCIII.

QVanta & ea recondita eruditione ſcateat ſatyrus Poeta, nouerunt omnes, qui literas literatas exoſculantur. Quam pluſima ſane inuolucris, latibuliſque profundiſſimæ ſapientiæ licet in eo deprehendere, quæ non rectis oculis tanquam ſolem obtuẽtes interpretes adipiſci viſu minime potuerunt, quale illud eſt, quod ſe mihi nunc obtulit.

Atq; triumphales, inter quas auſus habere
Neſcio, quis titulos Ægyptius atq; Arabarches.

Non audiendi ſunt illi, qui *Alabarchen* ſubſtituunt, vera genuinaque dictione ſublata, tanquam a ſale nomen inflectatur, quo commento nihil fingi poteſt inſulſius. Ego nihil immuto. Quin imo ſentio *Arabarchen* pro diuite, ſed molli, ſed eneruí, ſed effœminato poni, ꝙ in Arabia plures erant nomi, hoc eſt, præfecturæ, quæ ſuos *archontas* habeant, hoc eſt, præfectos, qui ibi erant honoratiſſimi. Arabes propter mollitiem cœli molles fuiſſe delibutoſque vnguentis incedere quis neſcit, vnde *Arabice olere* ſignificat bene olere & odoribus Arabicis: *Non Arabo noſter Rore capillus olet*, Ouidius ait. Tibullus. *Odorata diues Arabs ſegetis*. Peculiariter in Eudæmone Arabia nec id in tota naſcebatur vnguentorum copia: Saba enim pars Eudæmonis, hoc eſt, felicis Arabiæ prouentum odoramentorum ferebat. Mittit Lucius puluiſculum complanatorem tumidæ gingiuulæ ex Arabicis frugibus, quibus antiqui cadauera vngebant. Huc vergit illud. *Quantum vix redolent tria funera*, nec aliter ſenſit Plinius, cum inquit, *parere inferis Arabiam*. Nos ſuaueolentiam implexæ dominæ ſic Elego carmine ſumus admirati:

Et tribus Arabiis, numeres Eudæmona quamuis
Arua q; quæ Bacchus tigridibus domuit.

Delitiolum igitur ſcortatorem, nepotem, temulentum, amatorem

rem per *Arabarchen* ſignificauit Iuuenalis. Adiuuat quod Ægyptium præpoſuit, qua gente nulla laſciuior atque diſcinctior. Autumo Triumuirum Antonium fluxum, mollem, temulentum, comeſſatorem M. Tullium innuiſſe cum ita loqueretur in quadam ad Atticum Epiſt. *Vellem & tu ex Theophane reſpiceres quonam animo in me ſit Arabarches.* His adde Lucianum commeſſatorem, eneruem, & mollem Bacchum ſignificare volentem illum *Syrophœnicem* cum Cadmo vocaſſe in dialogo, cui titulus eſt [illegible], nec mirum ſi delicias ſatyrus obiiciens cuidam inquit: *Syrophœnix vdus amomo.*

Quid ſit promercale proprie, diſceptatum numquid Herodiani vocem recte Politianus Latinitate donauerit.

CAPVT XCIV.

HErodianũ hiſt. Græcum celeberrimum Latina colonia donauit Angelus Politianus, vir mea quidem ſententia præclariſſimus, ſed boni interpretis operam præſtans non Paraphraſtæ ſententiam ſibi proponit, quam ſectetur, a verbis auius, multumq; remotus. Is in Iuliano Imperatore ſic ſcribit: *Nam cum neq; vindex exſiſteret vllus tam crudeliter interfecti principis, neq; promercal factum imperium, ſædeq; nundinatum quiſquam prohibuiſſet.* Videtur Angelus *promercale imperium* vſurpare pro eo, quod eſt propoſitũ hominibus mercari cupientibus, cum hoc Latina dictio nõ ſignificet, & in Græco codice dictio poſita eſt, quæ emtoribus propoſitum imperium ſignificat, ſi memoria non labor. Nunc enim mihi Herodiani Græci copia non ſuppetit, quem, cum Mediolani agebam, ſedulo perlegi. Hęc ſane dictio *promercale* fines quoſdam habet & limites, quos tranſcendere non licet. Minime vox hæc catholica eſt, & vniuerſalis ad omnia, quæ venduntur. Sed illa tantum *promercalia* nuncupamus, quæ reſeruatis his, quæ ad vſum proprium pertinent, tanquam ſuperantia vendit paterfamilias, quem *vendacem* potius quam *emacem* optat Cato. Verbi gratia patrisfamilias decem modii tritici familiam paſcent, cum ex fundo ſuo viginti in horrea reſeruet, decem tempore anni venditioni idoneo proponit, idque *promercale* dicitur a Catone, Columella, ceteriſque, qui Romane locuti ſunt. Suetonius in Cęſare dictatore *aurum promercale* vocat, quod Cæſar vendidit ſuperans ſibi, reſeruata tanta auri copia, quanta ſuo vſui ſatis eſſet. *Promercales veſtes* illæ nuncupatim vocantur, quæ ſuperuacant patrifamilias, & proponit vt vendantur, quales peculiariter illæ ſunt, quæ in vſu fuerunt, veneuntque poſt primam gratiam coloris attritu deperditam, cum infectura dilutior eſſe cœpit atque languidior. Hoc ſignificare voluit Plinius Cæcilius ſcribens in libello de Grammaticis & Rhetoribus: *Palemonem Grammaticum exercuiſſe officinas veſtium promercalium.* Nec *promercalia* dicuntur merces, quæ primo minoris emuntur, vt poſtea pluris diſtrahantur, quarum re-

rum negotiatores Græco vocabulo *propola* nuncupantur, a noſtris *inſtitores*. Plinius libro duodeuigeſimo natu. hiſtor. Aliqui occaſum Vergiliarum ad tertium idus nouembreis ſeruant, quoniam id Sydus etiam veſtis inſtitoris eſt, & eſt in cœlo notatu facilimum. Ergo ex occaſu eius de hyeme augurantur, quibus eſt cura negotiatoris inſidiandi auaritiæ. Nubilo occaſu pluuioſam hyemen denuntiãt, ſtatimque augent lacernarum pretia. Sereno aſperam & reliquarum veſtium accendunt. Siquis vero ſecus ſentit, genium ac proprietatem Latini ſermonis ignorat. Politiano igitur in hac quidem re non fauemus, qui *promercale* vocat imperiũ, quod propoſitum quodammodo eſſet venui. Non enim quæ veneunt, *promercalia ſunt*. Mobiles res tantum, & quæ annuo vſui vel ſimpliciter vſui ſuperant, *promercales* appellantur. *Promercalia* M. Cato his verbis ſignificauit: Reliqua quæ comparanda ſint, ſi quid deſit in annum vti comparentur, quæ ſuperſint veneant, vendat oleum, vinum, frumentum quod ſuperſit, vendat boues vetulos, armenta reiicula, oues reiiculas, lanam, pelles, plauſtrum vetus, ferramenta vetera, ſeruum ſenem morboſum, & ſi quid aliud ſuperſit, vendat. Reiicula (vt hoc diſcas obiter) a Catone dicuntur oues ſiue armenta reiicula, quæ ſenio aut morbo reiici debent & diſtrahi.

Nunquid Dimitir terra dicta a Græcis bene deflectatur a Diodoro.

CAPVT XCV.

Diodorus libro primo terram *dimitera* a Græcis appellatam tradit, *quoniam omnium ſit mater*, tanquam Si particula ſuperfluat. Melius Plato qui ait, *Cererem* Græcos appellare *δημήτηρ* quaſi *διδοῦσα μήτηρ* ſit, hoc eſt, *exhibens mater*.

Qui ſint apud eundem Paſcophori, paſcas & Paſcophorium, & de ſacerdotibus qui Eumolpidæ dicti, & quid ſit Ceryx in Seneca.

CAPVT XCVI.

Eiuſdem Diodori non multo poſt, hæc verba ſunt: *Et a paſcophoris præcones ſolos ex Græcis Athenien. per Iſidem iurare, ac forma moribuſq; Ægyptiis ſimiles.* Scribo in Diodoro Eumolpides in honorem & memoriam Eumolpi Regis, quem Ægyptii generis fuiſſe Diodorus ſentit. Hunc Poeticem docuit Orpheus maximus Poetarum. Huic ſententiæ Ouidius aſtipulatur.

At neq; Echionides Eumolpus in Orphea talis,
In Phryga non ſatyrum talis Olympus erat.

Scribit Suidas, *Eumolpum Eleuſinium Athenien. filium fuiſſe Muſæi Poetæ*, alii autem Orphei filiũ verſificatorem ante Homerum: Fuit enim *pythionices*, hoc eſt, *victor in ludis Græciæ, in quibus victores donabantur pinu*, qui in *Archemori honorem* celebrabantur. Hic ſcripſit *teletas Cereris*, & his filias ſuas initiauit. Addit hoc Suidas, Eumolpi-

molpidæ genus a Thrace, qui purgatione, ſiue initiandi leges reperit, vel a Muſæi filio, qui inſtituit Eumolpidas, & Cervcas, & alios Sacerdotes, qui Cereris ſacris & initiationibus inuigilant. Obiter & in tranſcurſu Senecam in libro de tranquillitate vitæ ita ſcribentem: *Non vit enim niſi conſul aut Prytanis aut Ceryx aut faſces adminiſtrare remp.* Ad hunc magiſtratum in rep. Attica ſummū refert, vtpote cui *Cerealia* commiſſa erant ſacra apud Atticos in primis religioſius culta. Illos ride qui referunt ad præconem, vilem magiſtratuum officialem, ſi modo cum hoc inſigni ſacerdotio cōparetur. Adde quod Seneca de ſummis magiſtratib. illic agit, non de ſeruis magiſtratuum, ꝙ ſuffes apud Carthaginenſes primus honor oſtendit. Legendum n. eſt Seneca *ſuffes* non *faſces*. De his Eumolpidis nunc mentio fit a Diodoro, quœs contendit ab Ægypto fluxiſſe, nō autem ex Thracia. M. Tullius in quadam Epiſt. ad Atticū: Eumolpidas quoſdam atticiſſantes nominat. Lege quæ Pauſanias in Attica ſcribit ſuper Eumolpo. Amplius qui ſunt apud Diodorū *Paſcophori* quærendum eſt, *Paſcophori* Sacerdotes ſunt Ægyptiorū honoratiores ceteris, dicti *Paſcophori quod ferunt palliū*, cui nomen eſt *paſcas*. *Paſcophores* demū *Venus* appellata, ꝙ thalamum nuptialem curet & adminiſtret πάςας thalamus nuptialis, qui alio nomine νυμφεῖον & νυμφίδιον. Pro Venereo thalamo Poeta Leonides hæc πποτάθα τις ἔθ᾽ ἕτας καὶ ἀνδρειῶνα καὶ αὐλάν κατ μείτω καὶ τ᾽ νυμφίδιον θάλαμον. Lampadiū cubicula ſponſarū *nymphia* vocaſſe olim non meditate ſatis cenſui, nunc ſecus ſentio, quod infra docebimus. De his Ægyptiis Sacerdotib. ſic Apuleius lib. 11. de Aſino aureo, cū loqueretur de ſacris *Oſiridis & Iſidis*: Ac ne ſacris ſuis gregi cetero permixtus deſeruirē, in collegiū me *paſcophororum* ſuorum inter ipſos decuriones quinquennales elegit. Suidas *paſcophorium* tradit eſſe ferias, τὸ πάςας, hoc eſt, pallium illud Veneris, cum *paſcaphorium* Nicolaus Lyra vocet Thalamum deputatum ad veſcendum pro *Sacerdotibus paſcophoris*. Credendum tamen eſt, *paſcophorium* vocari domum & habitationem omnem *Paſcaphorum Sacerdotum*, qui ſic vocati ſunt a pallio Veneris quod ferebant, cum Venus & Iſis pro eodem numine capi poſſint. Codicem igitur Suidæ mendoſum: In Eſdra ita leges: *Exſurgens Eſdras ante atrium templi abiit in Paſcophorium Ionatha, & hoſpitatus illic, non guſt aut panem, nec aquam bibit.* Leges in ſacris literis (ſi recte memini) In die illo diruet Deus *Paſcophoria veſtra*: Et alibi: *In Paſcophorio domus Dei noſtri.* Templa ſeu loca fuiſſe *Paſcophoria*, & quibus rebus apta docet his Ioſephus in quinto. *Quarta vero turris ſupra verticem Paſcophoriorum condita erat, vbi moris eſt vnum de Sacerdotibus aſtantem poſt meridiem, quod ſeptimus quiſq; dies inceperit, tuba ſignificare, rurſuſq; veſpere quod deſineret, nunc ferias populo, nūc opus faciat denunciantem.*

Defenſus Placiades a calumniatoribus, & eiuſdem codex emendatus, cum de nominibus equorum agit. Quid ſit petax.

CAPVT XCVII.

NOn deſunt quipiam, quos doctos iudicarem, niſi contra præceptum philoſophicum viuerent, docti doctos amant, ſi vere ſunt docti, dici ſolet, illi doctos oderunt, & de ſummis nominibus prælicenter garrientes obloquuntur. *Fulgentium vobelis ſuis inceſſunt, quem domi in manibus habent & in oculis.* Sed hæc propugnatio reiicitur ad eruditos omnes. Hæc contentio non eſt huius fori. Nos Placiadem in communem ſtudioſorum vtilitatem inuulgauimus, addidimuſque commentariolos noſtros, qui forſan minorem auctori famam quam laborem pepererunt. Sed vt dixit Liuius, *animus inquies paſcitur ope.* Dum Fulgentium repeto quia multa putaui me quoque qui feci iudice digna lini. Repeti in his verbis non mediocre librariorum mendum. Vnde & ipſius equis condigna ſic nomina poſuerunt, id eſt *Erythreus, Actheon, Lampos, Philegeus*, tu corrige *Erythreus, Æthon, Lampos, Philogeus.* Vni namque ex ſolaribus equis nomen hoc inditum a verbo Græco αἴθω, quod ſignificat incendo, ardeo. αἴθων ardens & ſplẽdidus. A quo verbo fuerunt nonnulli philoſophi, qui *æthera deſtici* voluerunt. Equum enim ex ſolaribus vnum ſic appellari docet Ouidius lib. 2. metamorphoſ.

Interea volucres Pyroïs eous & æthon
Solis equi, Quartuſq; phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent pedibuſq; repagula pulſant.

Idem paulo inferius. *Huius quoque in tutelam ponunt Pauum, quod omnis vitæ potentia petax in aſpectum ſui ſemper quærat ornatus.* Petax (vt reor) a Fulgentio pro laſciuo ponitur hoc ordine. *Scimus quod omnis potentia & vis animæ noſtræ ad laſciuiam vergens petit ornatus extrinſecos in aſpectum ſui*, hoc eſt, *vt inſpiciatur. Vult enim animæ potentia videri comta & bracteata.* Petax vocabitur a Fulgentio verborum nouatore, quem ceteri petum dicunt, hoc eſt, laſciuulum. Poeta in priapeis, oculum Veneris lætum, hilarem, & amorabundum *petum* vocauit. Pueros *petulos* Cicero pro laſciuis vſurpauit. Nil tamen obſtat ſentire *petacem* pro petitore & affectatore a Fulgentio capi. Sed prior ſententia tum verior tum eruditior. Idem paululum ſupra *Secunda actiua eſt, quæ tantum vitæ commodis anxiat, ornatus petax habendi inſatiata, rapiendi cauta, ſeruandi ſolicita geritur.* Idem libro 2 in fabula Ixionis ponit hæc verba. *Dromacrides in Theogonia ſcripſit Ixionem in Græcia primum regni gloriam affectaſſe, qui ſibi centum equites primus omnium acquiſiuit.* Lego *Aſciuit*, hoc eſt, adiecit & allegit, qui corpus ſuum tuerentur. Tales Latini *ſtipatores* & *laterones* [illegible] appel-

appellant, Græci *συμβουφύλακας*. In commentariolo noſtro in eundem Placiadem in calce *Apolleo* ſcriptum eſt pro *Pericleo*, Cõſuerat enim Pericles rogare Deos, ſummis votis expetere, ne quid ſibi erranti excideret, quo exaſperaretur populus: vnde fingunt *Pitho*, hoc eſt, quandam perſuadendi Deam ſediſſe in labiis Periclis. In eodem lib. primo cum agimus de *labruſca*, *herbam* pro vite indecenter impreſſerunt.

Fabula Ganymedis ad hiſtoricam fidem relata. Conſequenter Lactantius explicatus & Herodianus.

CAPVT XCVIII.

LActantius Firmianus maximus religionis veræ propugnator libr. 1. diuinarum inſtitutionum aſſerit, *colorem Poeticum eſſe cum fingitur aquilam rapuiſſe Catamitum.* Sed aut per legionem rapuit, cuius inſigne aquila eſt, aut nauis, in qua eſt impoſitus, tutelam habuit in aquila figuratam ſicut taurum figuratum cum rapuit & tranſuexit Europam. Hæc quamuis veroſimilem prætextum præ ſe ferant, ſintque fabulæ non inutiles mythologiæ, hoc eſt, ratiocinationes Poetici luſus, accedere tamen proxime ad intentionem Poetarum, videtur id, quod traditur de his ab Herodiano in Cumœdo: Simulacrum matris Deum decidiſſe ferunt in quendam Phrygiæ agrum, cui nomen *Peſimunti* a caſu eius ſimulacri factum putant. Ibi enim a principio comparuiſſe, licet apud alios comperiam pugnam illic *Ilum Phryga Tantalumq; Lydum* inter ſe conſeruiſſe, ſiue de via ortam ſiue potius ob raptum *Ganymedis*, cumque diu æquis viribus decertatum foret, ac permulti vtrinque cecidiſſent, & nomen ex ea clade loco eſſet impoſitum. Hinc etiam fama fert, Ganymedem ipſum trahentibus in diuerſa Germani atque amatoris manibus, vita eſſe orbatum, ſublatumque e medio pro calamitatis ſolatio, relata ad *Iouem Raptorem* fabula diuinis fuiſſe honoribus affectum. Si ſuper hac fabula ſententias diuerſas expetis, lege Fulgentium in primo mythologico. Tranſeunter & parerga Herodiani hæc verba, nomen ex ea clade loco eſſe impoſitum. Scito enim locum ex quo raptus, vt ait fabula, vel laceratus, vt tradit hiſtoria, fuit Catamitus *harpagiũ* nominari a verbo Græco Harpazo quod ſignificat rapio. Inde Plauto furis nomen eſt *Harpax & Harpagonides.*

De Apollonio Tyaneo mago intelligere Lactantium quorundam error.

CAPVT XCIX.

APud eundem lib. 5. mendum eſt pudendum & fœdum, quo ad meras nugas illectus eſt vir alioqui non inter *reiiculos* profeſſores enumerandus. Sic enim paſſim legitur in Lactantio: Item cum facta eius mirabilia deſtrueret nec tamen negaret, voluit oſtendere Apollinem vel paria vel etiam maiora feciſſe. Mirum

quod Apuleium prætermiſit, cuius ſolent & multa & mira memorari. Cur igitur o delirum caput nemo Apollinem pro Deo colit? niſi forte tu ſolus illo, ſcilicet, Deo dignus. Si magnus Chriſtus, quia mirabilia fecit, peritior vtique Apuleius, qui, vt ſcribis, cum eum Domitianus punire vellet, repente in iudicio non comparuit. Respondet Lactantius cum ſtomacho bilique fulminea his ipſis fortaſſe Philoſtrato & ceteris biographis, hoc eſt, ſcriptoribus vitarum, qui Chriſtum ſotera noſtrum miracula quidem non mediocria feciſſe fatentur, verum ea per magicam ſcientiam, non ex hoc, quod in eo diuinitas eſſet, & ſupra humanitatem virtutis vis auguſtior, ſicuti Apuleium, magum multa feciſſe mira cognoſcimus, & Apollonium, qui dæmonium eiecit & huiuſmodi cetera, quæ ſupra captum hominis eſſe videntur. Sed hæc ipſa vi & potentia magiæ fecerunt. Corrigendus eſt tamen Lactantii codex. Nam vbi legitur *Apollinem* ſcribere oportet *Apuleium*, vbi vero dicitur *Apuleius* cum Domitianus eum punire vellet, ſcribendum *Apollonius*, id exquirente hiſtoria. Et quod maxime adiuuat, Apuleius floruit multo poſt tempora Domitiani, verũ id Apollonio accidit, qui in iudicium Domitiani vocatus eſt. Hoc oſtendit Hieronymus ita ſcribens: *Apollonius Tyaneus ſcribitur, quod cum ante Domitianum ſteterit in conſiſtorio, repente non comparuit. Quod vt noſcas ſummatim delibabimus hiſtoriam. Apollonius Tyaneus, vt tradit Philoſtratus, maximus Philoſophiæ profeſſor magus ſiue (vt potius Pythagorici volunt) Philoſophus, cum ad Brachmanas profectus eſſet, audiuiſſetq; Hierachiam in throno ſedentem Epheſioſq; liberaſſet, plurimaq; diuinitus effeciſſet, accuſatus eſt quod male de Domitiano ſentiret, quodque magiam exercebat, aliaque id genus ridicula. Romam iubente Domitiano deuolat Apollonius. Sed ad iudicem ſiſtit, in carcerem coniicitur, compeditusque reſeruatur ad iudicium. Damis qui ſolus illum ſecutus fuerat ſecum cuſtoditur, cui vt fidem faceret eſſe in poteſtate ſua egrediendi ex carcere cum voluerit, oſtendit compedes, ex quibus pedes retrahebat, & in eaſdem inſinuabat ex animi ſui ſententia. Quod conſpicatus Damis tunc manifeſte virum diuinum credidit Apollonium, a quo præmiſſus eſt Puteolos, horamque qua illum in litore præſtolari deberet, prædixit. Educitur Apollonius e carcere, ſiſtitur ante tribunal Domitiani, abſoluitur ab imperatore. Sed diſcedere prohibitus, admonitusq; a Domitiano eſſe ſiui, quæ ſecum communicare vellet, illi in cœtu maximo ſic reſpondit Apollonius: Scias velim Domine me non ſubdi tibi vllo fato, & vt plenius noueris tibi in caput meum non permitti poteſtatem, Vale. Hac locutus ſubito euanuit omnibus ſtupentibus, & nouitate miraculoque rei vix ſuis, conſcendit ad Damum Apollonius, quem in litore ſpatiantem deprehendit anxium & de ipſo Tyaneo nimiopere ſolicitum.* Euſebius vir abſolutiſſimus & nomine Pius, hæc ficta commentitiaque eſſe autumat, in eo libello, in quo Philoſtratum, ceteroſque Græ-

cos

Græcos redarguit, nugatoriam prorſus & fictitiam huius Apollonii vitam pro certo ducens, quæ omnia Græci commenti ſunt, vt ipſi & ſua amãtes ſine riuali, viros Chriſto Deo optimo maximo pares aut maiores habuiſſe videantur, aut id agunt, vt ſi quis magum cenſeat Apollonium, magus quoq; proh nefas Chriſtus παρ᾽ ὤρ habeatur, vtpote qui vi & veneno magico miracula facere potuerit, vt Apollonius. ſed Græca & perinde ventoſa natio in religione, φ canis Niloticus agẽs, cuius carminibus nihil eſt niſi fabula cęlum, hæc finxit, vt non parum multa cõſueuit, quod fidei orthodoxę ꝓpugnator acerrimus Euſebius oſtendit, tantum abeſt, vt credamus quæ Philoſtratus de hoc Pythagorico tradit. Multi tamen male ſeduli vitam Apollonii tãquam relatam a fonte *Hammonis* iactant, *Plutoni* ſuccidiæ animas ſuas nutrientes: hi, *alba vt aiunt linea*, ſacroſancta rimãtur, quos ſi veneno Philoſtratus inſtruit, munire debere Euſebius antipharmaco, qui ſacris veræ hiſtoriæ traditionib. diluet doctrinę fallaciſſimæ virulentiam Legẽdus eſt Philoſtratus igitur, quoniam nil ita lædit, quod prodeſſe non poſſit. Sed eius verbis non plane credulas aures dedamus. Debeamus Beroaldo noſtro Philoſtratum, quod paſſim promulgauerit bona fide, ne hic anguis cauo voluminoſo deliteſcens, perniciosius aliquando, arduus ad ſolẽ, iuuenta viridis, linguis micans triſulcis, erumperet & exſiliret in mediũ, nos orbibus ſuis, vt anguis Homericus, innodatos tanquam paſſerinos inglutiret. Suſpiciendus ergo Philippus cõpater meus (vt verbo nouo in re noua vtar,) veluti candidiſſimus quod non ſuppreſſerit. Deſpiciendi, qui omnia, quæ legunt, mirantur vt oracula. Lactantius porro diſſentientis a fide telum reiicerere volens clypeo veritatis, non hoc negat, ſed adſcribit artibus magicis & damnatis, quæ fallunt homines & irretiunt, irretitoſque trahunt in præceps. Cum paulo poſt ſic ſcribit Lactantius: *Stultum eſt igitur id putare Apuleium noluiſſe, quod optaret vtique ſi poſſet.* Scribendum eſt ſimiliter *Apollonium, quoniam quæ ſubſequuntur fecit* Apollonius, non autem Apuleius. Sed iam cetera quæ inſtant agamus.

Commentum Cebetis de Pitho nobis errores poculo ſtillante detortum eſſe ex ſacris literis.

CAPVT C.

CEbetis Philoſophi præclariſſimi opuſculum exſtat, quod inſcribitur *πίναξ*, hoc eſt, *tabula*, in qua Philoſophice pingit floribus omnibus eloquentiæ animas mortaliũ in auras ſuperas exeuntium bibere ſuetas, inuitante quadam puella illici, quæ veſtibulum occupat, ex poculo, quod dulce quidem primo guſtu ſimplicibus apparet, illud poſtea ſequitur omnis amaricies, & cõfuſæ mentis inſcitia. Id quidem bibunt omnes alii magis, alii minus, vt qdã magis ſapiũt, minuſq; deſipiunt. In eo certe poculo quẽ *pitho*

mortalibus offert, bibimus errores, atque ſocordiam, nec dextrorſum genium ſub imagine ſenis adſiſtentem veremur, qui ſubinde nos admonet, abſtineamus ſcilicet ab illo potu, in quo error bibiturque maleſana vecordia. Sed trahit nos impotes poculi ſpecies, & puellæ pellacis illicium. Hoc nimis ſcitum, graphicumq; commentum *Cebes* non primus excogitauit, ſed ex ſacris literis detortum eſſe cognouimus, in quibus Babylonia ſub perſona blandæ illecebroſęque meretricis faciunt aureo poculo deſtillaſſe liquorem venenatum mortalibus, ex quo bibit omnis terra, vnde erroribus, facinoribus, & inſcitiis eſt infecta. Quod quam aperte liquidoque diuus Ambroſius exprimat in libello, cui titulus eſt *Cain*, *viderint lectores induſtrii, nos eius verba ſubſignauimus. Nitebat aula regio luxu ſplendida, cælatis parietibus, & ſolo humido, natabant pauimenta vino, flagrabat vnguēto humus, ſpinis coperta piſcium, & marcentibus iā floribus lubrica, illic comeſſantium tumultus, concertantiū clamor, litigantiū cædes, concentus cœnantiū, ſaltantiū ſtrepitus, ridentium cachinnus, laſciuientium plauſus, cōfuſa omnia, nihil naturæ ordine. Saltatrices tonſæ, & criſpantes pueri comam, epulantium cruditas, edentiū ructus, ebriorū ſitis, heſterna crapula, hodierna temulētia, repleta vomitu bibentiū pocula, maiore odore ebrietatis, quā ſi recētia tātū vida fragrarent, ipſa in medio ſtās bibite inquit & inebriamini vt cadat vnuſquiſque & non reſurgat. Ille apud me primus, qui omnium perditiſſimus. Ille meus eſt, qui ſuus non eſt, ille mihi gratior, qui ſibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea inebrians omnem terram. A vino meo biberunt omnes gentes.* Hæc ex ſacris literis repetit Ambroſius, quę in confingendis his, quæ de Pitho ſcribuntur, non minimum *Ceberem* iuuerunt. Fingitur ab Antipatro Græco Poeta *Antiodemis* quædam puella, quæ vel ſuo nomine contraria populo ſignificatur, hæc inuaſit Italiam & ſubneruauit, atque mirū in modum emolliuit. Sic Græce canit Antipater:

ἡ καὶ ἔτ' ἐκ βρέφεος κοιμωμένη Ἀντιοδημὶς.
  πορφυρέων Παφίης νοσσὶς ἐπὶ κροκίδων.
ἡ τακεροῖς λεύσσουσα κόραις μαλακώτερον ὕπνου
  λυσιάδος ἀλκυὼν τερπνὸν ἄθυρμα μέθης.
ὑδατίνους φορέουσα βραχίονας. ἣ μόνη ὀστοῦν
  Οὔλαχεν. ἣν γὰρ ἐλεῖν πελάγεσσι γάλα
ἰταλίην ἤμειψεν, ἵνα πτολέμοιο καὶ αἰχμῆς.
  Ἀμπαύσῃ ῥώμην μαλθακίνῃ χάριτι.

Nos vt potuimus hæc Latina ſic fecimus:

Cum Veneris puero mollis ruit Antiodemis.
  Cui data laſciuis pulcra crocota modis.
Irriguo ſomno flamantibus atque pupillis,
  Cum ludo ebrietas corda hominum domuit.

Hos

Hæc dulce alloquium, tremulaque cozquia lactu,
Ore gerens, molli & brachia dura manu.
Italiam inuaſit, huic ſudor & arma puella.
Ceſſerunt Romam ſic Charis vna domat.

Heſiodus pariter libro primo ἔργα καὶ ἡμέραι refert iratum Iouem ob ſubreptum ignem a Prometheo in ferula, fabricaſſe puellam; quã Charites, hoc eſt, gratiæ & Pitho, id eſt, ſuadela excoluerũt, monilibuſque exornarunt, quam corona ſutili horæ cœli ianitrices, & vt obiter vtar priſca dictione, clauſtritimæ, donauerunt. Mercurius Pandoram hanc dixit quaſi omnium donum, quando quicunq; ex deis illam aliquo dono cumulauit, iſta tanquam peſtis in poculo mala cuncta exitialia detulit, & ſparſit in populos, cum ante Pandoram omnia plena quiete, paceque & aurea modeſtia floruiſſent. Heſiodum ſi quis Græce canentem audire mallet his noſtris intexui:

Ὣς ἔφαθ' οἳ δ' ἐπίθοντο Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι.
Αὐτίκα δ' ἐκ γαίης πλάσσε κλυτὸς Ἀμφιγυήεις.
Παρθένῳ αἰδοίῃ ἴκελον, Κρονίδεω διὰ βουλὰς
Ζῶσε δὲ καὶ κόσμησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.
Ἀμφὶ δέ οἱ χάριτές τε θεαὶ, καὶ πότνια πειθὼ,
Ὅρμους χρυσείους ἔθεσαν χροΐ. ἀμφὶ δὲ τήνγε
Ὧραι καλλίκομοι στέφον ἄνθεσιν εἰαρινοῖσι.
Πάντα δέ οἱ χροῒ κόσμον ἐφήρμοσε παλλὰς Ἀθήνη,
Ἐν δ' ἄρα οἱ στήθεσσι διάκτορος Ἀργειφόντης
Ψεύδεά θ' αἱμυλίους τε λόγους καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Τεῦξε, Διὸς βουλῇσι βαρυκτύπου ἐν δ' ἄρα φωνὴν
Θῆκε θεῶν κῆρυξ, ὀνόμηνε δὲ τήνδε γυναῖκα
Πανδώρην, ὅτι πάντες ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
Δῶρον ἐδώρησαν πῆμ' ἀνδράσιν ἀλφηστῇσιν.

De arbore ſicomoro Cornelius Celſus Explicatus, & enarratum illud prouerbium Stultior es Mory. ho.

CAPVT CI.

Cornelius Celſus libro tertio medicinæ ſic ſcribit. Alii vel *amamum*, vel *ſicamynum lacrymam fronti inducũt*. Hoc nomen apud medicos reperio. Sed cum Græci *morum ſicamynon* appellent *mori nulla lacryma eſt*. Scribit tamen Plinius medicos ſolitos ad eliciendum humorem mori, illam lapide percutere ſolitos: fortaſſis hunc humorem *lacrymam* vocabimus. Cenſeo tamen ſignificari lacrymam arboris, in Ægypto naſcentis, quam ibi *moroſicon* appellant. Celſus *moroſicon* arborem vocat inuerſis literis, quam ceteri *ſicomorum* ſuper qua arbore fit in Euangeliis mentio.

Eſt peculiaris Ægypti in aggeribus Niloticis præcipue prueniens, quæ radicibus ſuis colligabat Niloticas ripas opere humano eleuatas ad coercẽdum Nilum, proinde cautum erat ne quis in Ægypto *ſicomorum* exſcinderet. De hac Iureconſultus Martianus in-

telligit *digeſtis de extraordinariis criminibus. In Ægypto qui comata rumpit vel diſſoluit, hi ſunt aggeres, qui quidem ſolent aquam Niloticam continere, æque plectitur extra ordinem.* Hoc idem paulo infra oſtendit. *Si quis arborem ſicomorum exciderit, nam & hæc res iudicatur extra ordinem, non leui pœna, idcirco quod hæ arbores colligant aggeres niloticos, per quos incrementa Nili diſpenſantur, & coercentur, & diminutiones aquæ compeſcuntur. Comata etiam & diacopi, qui in aggeribus fiunt plecti efficiunt eos, qui id admiſerunt. Moreſicos autem dicitur* hæc arbor, quaſi *fatuam*, hoc eſt, non fructiferam ficum dictites. Gignit enim pilulas albicantes, quæ inſtar *olynthorũ*, hoc eſt, groſſorum fici appetente maturitate decidunt. σῦκον Græci *ficũ* dicunt, βουσύκον mariſcam *ficum. morbum* quoq; podicẽ occupantem illi σύκωσιν, noſtri *ficum* ſimiliter dicunt, aut *mariſcas*, de quibus Satyrus. *Caduntur tumidæ medico ridente mariſcæ.* μωρὸν quoq; *fatuum* dictitãt. μωρότητα deliriũ, a quã dictione *morionem* Latini *vappam*, & deſipientẽ nũcupare ſolent μωρότερος *ſtultior* dicitur, vnde prouerbium Græcum, μωρότερος εἶ μορύχου, hoc eſt, *ſtultior es Morycho*, Hoc adagiũ venit a *Siculis* diciturq; de his qui per ineptiam quid faciunt, vt ait Polemõ in epiſtola ad Diophilum: dicitur enim *ſtultior es Morycho*, qui relinquens habitationem interiorem extra poſitã q̃rebat. *Morychus* ſane epitheton eſt Bacchi ἀπὸ τοῦ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μολύνεσθαι, ab inquinando videlicet propriam faciem. Inquinare namq; ſolet eam Bacchus racemis & viridibus ficis μορύξαι, porro idem eſt quod μολῦναι, hoc eſt, *ineptire*, hoc eſt deſipere. Præterea dicitur a ſimplicitate Bacchi, cuius ſimulacrum in aperto ſtatuitur apud Heſiodũ. Sed nec hoc omittamus, quod ſcribit Strabo Geographiæ lib 17. *morum* naſci in Libya, quæ fructum fert, qui *ſicomorum* dicitur. Nam ficui perſimilis, guſtatu vero malus.

Defenſus a quorundã cauillationibus Valerius Flaccus, cum de Leone meminit, & Leonis iuba, præterea contra Seruium comparationem poſſe in fine poni. Cap. CII.

IN Valerio Flacco multum amiſimus præpropera morte ſublato. Quintilianus veriſſime dixit, quod niſi fata auara & malæ orci tenebræ præripuiſſent hunc tanquam vitem creſcentibus vuis, haberet Roma quod ſuperbę Gręciæ & in laudes ſuas effuſiſſimę poſſet obiicere. Sed & ſic habet. Quẽadmodũ enim vnio breui corpuſculo, ſed pretioſo magnis præſtat harenoſiſq; lapillis, nõ ſecus puſillum aurum Flacci magno Apollonii præſtat orichalco. In calce libri quarti quatuor hi verſus collocantur:

Non aliter gemitu quondam Leo prolis ademta
Terga dedit. Sedet in demis, incluſaq; longo
Peruigilant caſtella metu, Dolor adtrahit vrbes
Interea, & miſero manat iuba ſordida luctu.

Cum Venetias vrbem florentiſſimam, quæ tantũ inter alias caput extulit vrbes, *quantũ lenta ſolent inter viburna cupreſſi*, animi gratia

tia ſeceſſiſſem, vehebamur vna agili celoce, ego & Hercules Strotius Poeta Ferrarienſis, in quo vis naturæ quid polleat mortalibus oſtendit. Sūma in eo doctrina, Poeticus ardor, modeſtia virginalis, comitas Læliana, negotioſitas ſeu πολυπραγμοσύνη [illegible] attigere, ita vt caput humano par aut ſecundū ſperare non [illegible]. Iudicat vt Ariſtarchus, componit vt Homerus, & quæ in aliis diſſidentia ſunt mentis ætheriæ ſublimitate coniunxit. Inter[illegible] horia ſedens Herculē meū, qua nam ratione Valeriū, quē [illegible] fecerat, tutaretur, q iubā [illegible] dedit, & in fine libri cō[illegible] artis cōparationē adnexuiſſet. Reſpōdit alacriter, vt eſt ad [illegible] agilis animi. nō *leæ* legendū in Valerio, ſed *Leo*. Cūq; id [illegible] commentū eſſe dixerim q auctore Plinio non *Leo*, ſed *Leæna* curā ſobolis habet, ſubiunxit idemq; hæc Pliniana verba: *Cum pro catulis feta dimicat oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expauescat.* Reſpondit non hæc demere curā in mari. cum leam dimicantem Plinius aſſerit oculorum aciem in terram defigere. Non enim ob hoc colligere poſſis ſubridens ait, Leonem fœtus proprios faſtidire, etſi pro [illegible] his ſollicita ſit fœmina. Veriſimile namq; eſt ambos prolem curare, quoniam, vt ait Euripides, [illegible] *anima*, quem verſiculum protulit Tyanæus Apollonius cum videret *echidnam*, hoc eſt, viperam filios ſuos lingua lābentem. Sed nonne inquit Herculés pie Valerius idem noſter pro ſobole decertantem Leonem facit lib. 6. ſic propemodum canens:

At vero [illegible] Telamon [illegible] orbem
Exanimem te Cinthe tegens, ceu ſeptus in arcto
Dat catulis poſt terga Leo.

Sed parantē cōparationis obiectionē ꝓpoſtere. vt ipſe volebā, ſoluere, *nauta* curię Veneti ſenatus appellēs exeundus innuit. Hinc cōminus nos altercantes ſalutatū vnda & præter [illegible] ſi eques [illegible]ſtus in ædem Marco tutelari Deo Venetorum dicatam abripuit.

Error Seruii cum [illegible] Flacci comparationem in fine poni.

CAPVT CIII.

SEruius illos errores arguit, qui comparationem in fine ponunt, quē ſi audiamus Flaccus noſter eſt [illegible] erroris. Sed potius Seruius accuſandus eſt, qui non ſat regulariter admonet irregularem in fine comparationem eſſe: Marone præcipue in primo Georgicon ita canente:

Vt cum carceribus ſeſe effudere quadrigæ
Addunt ſe in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas. Et ſi ibi tranſlationē eſſe hāc nō cōparationē Seruius cēſeat, ꝗ ſi ponatur in fine, vitioſum eſt. Pace tamē tāti viri dictū ſit, cōparatio ſiue ſimilitudo in fine decētiſſime fieri pōt, q Fabius Quintilian. oſtendit vir extra ingenii aleā poſitus, ad cuius auctoritatē velut ad anchoram aut aſylū cōfugiunt eruditi omnes. *In omni autē parabole,* dixit Quintilianus, *aut præcedit ſimilitudo & res ſequitur, aut præcedit res,*

& ſimilitudo ſequitur. Sed interim libera & ſeparata eſt, interim, quod longe optimum eſt cum re, cuius eſt imago, connectitur, collocationem inuicem reſpondente; quod facit redditio contraria, quæ *antapodoſis* dicitur, præcedit ſimilitudo illa, cuius modo feci mentionem. Inde lupi ceu raptores atra in nebula. Sequitur in primo Georgicon poſt longã de bellis ciuilibus aut externis conqueſtionem:

Vt cum carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt ſe in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens,
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Sed hæc ſunt ſine antapodoſi. Redditio autem illa rem verãq; cõparat, & velut ſubiicit oculis, & pariter oſtendit, cuius præclarã apud Vergilium multa reperio exempla. Sed oratoriis potius vtendum eſt.

Quid ſignificet vox nitela in Terentio, Plauto & Apuleio.

CAPVT. CIV.

EXiit in publicum ex ſupellectile Georgii Merulæ opus elegãs & artificioſum carmine vario compoſitum *Terentiani Mauri,* cuius fidem auctoritatemque Auguſtinus aduocat literaturæ ſacræ ſummus antiſtes. In eius opere nõ longe a liminari ſerie ſcripta leguntur hæc carmina:

Quia non adiicit literulis nouum ſonorem,
Sed Græcula quadam ſcholica nitela vocis.

Nitelam ibi interpretare nitorem, & elegantiam, qua Græci profeſſores vti conſueuerunt. Quod ſi ſignificanter & proprie loqueris, *nitelam* accipies pro re leuigante ſordem & expoliente. Vox eſt Apuleiana, qua vtitur pro dentifricio os ipſum & dentes honeſtante comenteque. Hieronymus epiſtola ad Gaudentium *de Pacatula nugarum monilium & nitelarum inquit.* Sed feſtiuiſſimum Lucii noſtri Epigramma audire iam ſerum eſt.

Calpurniane ſolue properis verſibus
Miſi vt petiſti munditias dentium.
Nitelas oris ex Arabicis frugibus,
Tenuem candificum, nobilem puluiſculum
Complanatorem tumidæ gingiuulæ,
Conuerritorem pridianæ reliquiæ,
Ne qua viſatur tetra labes ſordium
Reſtrictulis forte ſi labellis riſeris.

Non prætereundum, vetus adagium aduerſos illos eſſe, qui nimia ſe ornandi cura ſuperfluerent, vt dicerent σχινοτρῶγες, hoc eſt, *lentiſcum comedentes,* tanquam hi ſolum animum intenderent otioſe & deſidioſe dentibus euerrendis *lentiſco,* ex quo fiunt optima dentifricia vel auctore Epigrammatico Poeta:

Lentiſcum melius ſed ſi tibi frondea cuſpis
Defuerit, dentes penna lauare poteſt.

Den-

Dentifricia a Græcis ὀδοντοτρίμματα dicuntur. ὠτογλυφὶς auriſcalpium. Hominem mollem a nimia munditie Lucianus σκνιποτίλα vocat, hoc eſt, *edentem lentiſcum.*

De milto idem Terentius explicatus.

CAPVT CV.

SVbiungit paulo poſt idem Terentius ; his verſibus apte quoniam loqui negatur, *inſtar tituli fulgidula notabo milto.* Miltum Latine dici ſcias *minium*, quo rubricæ librorum inſigniebantur. Ouidio teſte. *Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.* Adhibebatur & miltum, cum locum carminis notandum & animaduertendum ſignificare vellent. Vnde Marco Tullio miniatula cera. Senſus hic eſt Terentii *ſe minio fulgente ſignaturum verba*, quæ gratia exempli dedicabit & præſupponet, vt lector, cum ceteris, quæ ponuntur ad inſtructionem non percipiat. De *minio* ſi quis audire multa deſiderat commentarios noſtros in Plautum lege. *Miltum Suidas* inquit *eſſe ſpeciem coloris rubri*, Homerus νῆας μιλτοπάρῃοι, & in quodam Epigrammate μιλτοφίη τε χεῖνον ὑπ' ἀκρογύχῳ ψάμμῳ ἐν κανόνι. νῆες ab Homero *miltopares* dicuntur *milto tinctas habentes proras.*

Repetita Ptolemaeorum origo a regibus Macedonia, carmenque Lucani penſitatum.

CAPVT CVI.

CArmina Lucani ſunt hæc:

Et tibi non fida gentis digniſſime regno
Fortuna, Ptolemee pudor, crimenque deorum
Cingere Pellæo preſſos diademate crines
Permiſſum eſt, ſæuum in populos puer accipis enſem.

Sunt qui *Pellæum diadema* exponant *Macedonicum*, & cōſequēter Ægyptium, quoniam Alexandria vertex regni memorat Alexandrum conditorem architecto Dinocrate. Ego occultiorem hiſtoriam ſignari crediderim, Ægyptiumque regnum Pellæum vocitari hac ratione, quod a rebus Macedonicis poſteriores Ptolemæi ducunt originem. Scimus enim Macedonas Reges Pellæos appellari a ciuitate Macedoniæ Pella gentis regiæ vetuſtiſſima nutrice. Quo pacto demum acciderit, vt Reges Ægyptii nati ſint ex Macedonicis, docet Pauſanias in Atticæ deſcriptione. Iam Macedonum opinio eſt, Ptolemæum Philippi Amyntæ filium fuiſſe, & ad Lagum patrem per vulgi errorem deferri. Aiunt enim matrem ex eo iam grauidam a Philippo datam fuiſſe Lago vxorem. Ex his Pauſaniæ verbis ſatis claret cur regnum Ægyptium *Pellæum diadema* vocauerit Lucanus, quoniam ſcilicet hic ſceptrum Ptolemæorum accipiebat, qui a regibus Macedonicis ſtemma deducebat, qui *Pellæi* a *Pella* vrbe Macedoniæ cognominantur.

Explicatum Plinii Cecilii prouerbium.

CAPVT CVII.

PLinius Cæcilius epiſtolarum ſcriptor ſectatus eſt omneis dicẽdi veneres, non prætermiſſa tamen intima eruditione. Is librō epiſtolarum primo ſic ſcriptum reliquit. *Omnia parieto, omnia experior, πάντα deniq; λιθόν κινῶ, vtq; in cultura agri non vineas tantum, verum etiam arbuſta, nec arbuſta tantum, verum etiam campos curo & exerceo*, Prouerbium Græcum hoc ita corrigendum eſt. *πάντα λίθον κινῶ, hoc eſt, omnem lapidem moueo*, & ſi Græce ſic dicatur *πάντα λίθον κίνει*, hoc eſt, *omnem lapidem moue*, paululum quid tamen immutauit Plinius, id in rē ſuam trahens, prouerbium ſic ſe habet. Quando Xerxes mouit bellũ contra Græciā victus circa Salamina ipſe quidem aufugit: Mardonium tamen reliquit bellaturum cōtra Græcos. Victo vero etiam Mardonio vulgo inoleuit in ambitu circuituq; tentorii, Mardonium reliquiſſe theſaurum. Emens igitur Polycrates Thebanus locum per multum temporis ſpatium theſaurum quærebat. Vt vero nihil profecit mittens in Delphos interrogauit, vbi nam locorum has pecunias inuenire poſſet: cui Apollinem reſpondiſſe ferunt, omnē lapidem moue, inde irroborauit adagiũ. Prouerbialiter ergo loquutus Plinius refert ſe in cauſſa vti omni niſu & conatu, ſingulaque perquirere, ex quibus ſucceſſum poſſet adipiſci & aduerſarii iugulum premere. Similis eſt illa ſententia quoq, Græca, *πάντα κάλων σεῖε*, hoc eſt, *omnem funem moue.* Adagium dici de his aſſolet, qui in omnibus vtuntur alacritate, promtitudineque, ductum ab his, qui forte rudentes attrectant, in Græcis antilogis fit mentio de hoc prouerbio ſic, *πάντα λίθον κίνει σαυτῶ, πρίφι καὶ χεῖρφι σοῦ με.*

De vario ſignificatu vocis huius Cypſelum

CAPVT CVIII.

SVb eiuſdem Plinii nomine circumfertur libellus, cui titulus eſt eſt de viris illuſtrib. quidam Suetonio adſcribunt. In eo ſic legitur. *Lucinius Tarquinius priſcus Græci Demarathi filius, qui Cypſeli Tyrannidem fugiens in Hetruriam cōmigrauit* Ne tēpus in q̃rendo hoc tyranno Cypſelo q̃ras ſcito illum Regem fuiſſe Corinthi, de quo Ouidius & Lucianus meminerũt. Periandri pater hic fuit: hũc Antaſſi filium fuiſſe ſcribit Pauſanias in Corinthiis. Eſt, quoq; *Cypselos* cera apium & ſordes auriũ, vnde in Lexiphane Lucianus *τὰ ὦτα κυψελοβύστα* vocitat, hoc eſt, *aures ſorde concluſas ne recte poſſint audire*. De varia huius dictionis ſignificantia ſi plura deſideras Suidam perlege. *Cypſeli* alias ſunt aues, quæ a paruitate crurũ dicũtur *apodes*, de quibus hæc tradit Plinius lib 10. na hiſ. *plurimum volant quæ apodes vocātur quia careant vſu pedum, ab aliis Cypſeli appellantur hirundinũ ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt, quæ toto mari cernuntur, nec vnquam tam longo naues, tanq; continuo curſu recedunt a terra, vt non circumuolitent eas apodes. Cetera genera reſidunt & inſiſtunt, his quies niſi in nido nulla. Aut pendent, aut iacent, & i...ua aque varia, ad paſtum maxime.*

Ononychen in Tertulliano legendum eſſe, & apud eundem explicata multa.

CAPVT CIX.

SEptimius Tertullianus eloquentiſſimus ab Auguſtino nuncupatus tot maculis obruitur, vt non bene nitoris & eloquentiæ refertæ ſententiæ poſſint elici, ex his paucis feres in cetera iudicium. Scriptum enim ſic paſſim comperio in apologetico ſuo, *Sed noua iam Dei noſtri in iſta proxime ciuitate editio puulicata eſt, ex quo quidam in fruſtrandis beſtiis mercenarius noxius picturam propoſuit cum huiuſmodi inſcriptione: Deus Chriſtianorum onochoiſitis, erat auribus aſininis, altero pede vngulatus, librum geſtans & togatus. Riſimus & nomen & formam.* Emendo ex verbis Tertulliani *ononychites* Erit enim dictio compoſita more Græco, ἀπὸ τοῦ ὄνου καὶ ὀνύχων, hoc eſt, *ab aſino & vnguibus*, quo pictor ille mercenarius Deum noſtrum nuncupabat formatum auribus aſininis & vngulis, ὄνον, enim vt palam eſt, Græci vocant *aſinum*, ὄνυξ eſt *vngula*. *Onychites* vngulæ ſimilitudinem habens. Aſini certe numerantur inter ſolipeda animalia, hoc eſt, illa, quæ ſolidam habent vngulam. *Marmor* notiſſimum ab vnguibus *onychites* appellatur. Terga fluuiorum gelu concreta tegmine eſſe *onychino* Gellius inſit. & Sidonius, fulti tamen auctoritate veteris Poetæ. Hæc eſt cauſſa, cur ille Lucrio aut cerdo Deum Chriſtianorum fecerit vngulatum. Refert enim Cornelius Tacitus, Iudæos Ægypto expeditos ſiue vt putauit extorres vaſtis Arabiæ in locis aquarum egentiſſimis cum ſiti macerarentur *onagris*, qui forte de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus fontibus vſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe, atque inde ita opinor præſumtum nos quoq; vt Iudaicæ religionis propinquos, eidem ſimulacro initiari. Deceptus igitur ille pictor Chriſtianorum Deum & Iudæorũ eſſe eundem, cum Iudæi aſini ſimilitudinem conſecrauerint, credidit Iudæos & conſequẽter Chriſtianos aſinum colere. Quid ſi legis in Septimio. *Ononychotitis*: ab *ono*, id eſt, aſino, *onyche*, id eſt, vngue, & *otide*, h.e. aure. Poſſes quoq; in eodẽ ſignificatu legere *ononychottu*.

Qui ſint venerarii Tertullianus emendatus Calliſtratuſq; Iureconſultus explicatus.

CAPVT CXX

PRæterea & inferius apud eundem vitium eſt in codice his verbis. *Primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum ſicarii, venarii, magi, item aruſpices, arioli, mathematici.* Atqui *venarii* vox eſt, irrita & nihili inducenda & prorſus eradenda, ſubſtituendumque *venerarii*: Sic enim vocamus illos, qui ſacrilego cultu planetas vtpote lunam aut ſolem colunt & ex illis vaticinantur. *Planetarios* hoſce recitat Auguſtinus. Calliſtratus Iureconſultus digeſtis de quæſtionibus *venerarios* capite puniendos eſſe ſcribit, vbi mea quidem ſententia doctiſſime Accurſius *venerarios* exponit

eos, qui planetas colunt. Si ſcire concupiſcis, qui ſint *perductores*, hoc eſt, illiciti ſtupri conciliatores, qui *aquarioli*, miniſtri ſcilicet venerei concubitus, quid ſit *proagogin* & *proagogia* commentarios meos in Plautum lege.

De fure manticulario Tertullianus luci ſuæ reſtitutus.

CAPVT CXI.

EIuſdem Septimii paululum infra verba hæc ſunt: *Quis illic ſicarius, quis manticularius, quis ſacrilegus aut corruptor, aut lauantium prædo*, legendum eſt. *Quis manticularius* pro fure, qui inferens ſe confertæ turbæ marſupia aut ſecat aut artifici dolo aperit & exenterat, hoc eſt, euacuat ablata pecunia. Deflectitur a verbo *manticulari*, quod ſignificat *furari*. Adiuuant quæ comperio in codicibus integris Pompeii. *Manticularum vſus pauperibus in nummis recondendis & noſtro ſeculo fuit*, vnde Poetæ pro doloſe quid agendo hoc verbo vtuntur. Pacuuius. Ad *manticulandũ* aſtu aggreditur, *manticulandum* eſt mihi Senſus Septimii Florentis manifeſtarius eſt, nullũ ex cohorte Chriſtiana eſſe aut *manticularium* aut *ſicarium*. Sed hæc omnia vitia in gentibus inueniri, profaniſque hominibus, qui Deo noſtro nomina non dederunt, vt illud Auguſtini verum ſit. *Tunc male viuitur, cum male creditur.*

De Coluro enarratus Architrenius.

CAPVT CXII.

HÆc carmina ſunt Architrenii Poetæ lepidiſſimi: *Qua dirigit ortus occaſusq; pares oculorum meta colurus.* Eſt enim *colurus* finis ille, qui viſum noſtrum mutilat, vnde illi nomẽ, quem oculorum noſtrorum radii tranſire non poſſunt: deducta dictio a verbo κολοβόω *mutilo, trunco*. Videtur Architrenius *colurum* etymologice, accipere pro *horizonte*, qui eſt circulus diuidẽs inferius hemiſphæriũ a ſuperiori *Terminus & limes noſtri viſus* appellatus. Eſt duplex *horizon* rectus & obliquus ſiue decliuis. Deflectunt nonnulli *colurum* a cauda bouis & a membro, vt autumo non ſatis ſobrie. Sunt duo circuli maiores in ſphæra, qui dicuntur *coluri*, quorum intereſt diſtinguere ſolſtitia & æquinoctia. *Truncus* dicitur hic circulus, quoniam ſolũ vna eius medietas apparet, alia vero nobis occultatur, & ab interſecatione, q̃ facit, nomẽ quoq; ſortitur. *Colurus* igitur diſtinguens ſolſtitia trãſit per polos mũdi, per polos zodiaci, & maximas ſolis declinationes, hoc eſt, per primos gradus cancri & capricorni. Vnde primus punctus cancri, vbi *colurus* iſte interſecat Zodiacum, dicitur *punctus ſolſtitii æſtiualis*, quia quando ſol eſt in eo, ſolſtitium æſtiuale eſt, & non poteſt ſol magis accedere ad *zenith* capitis noſtri. Eſt autem punctus in firmamento directe ſupra poſitus capitibus noſtris. *Arcus* vero *coluri*, qui intercipitũr inter punctum ſolſtitii æſtiualis & æquinoctialem, appellatur *maxima ſolis declinatio*. Alter quidem *colurus* tranſit per polos mundi & per

per prima puncta arietis & libræ, vbi ſunt duo æquinoctia, vnde appellatur *colurus* diſtinguens æquinoctia. Iſti autem duo *coluri*, interſecant ſeſe ſuper polos mundi ad angulos rectos ſphæraies. Dubito tamen an hic ponatur *colurus* pro horizonte. Viderint, quibus liberius otium eſt. *Colura* in alia ſignificantia Græci vocant *animalia caudam non habentia*, vel *mutilam caudam habentia*, quæ in ſacrificiis non offerebant, quoniam his non ſacrificatur. Oportet enim ſanum eſſe & perfectum, quod dis ſacrificatur. Ariſtophanes. *Non litaturus eſt: Nam caudam non habet.*

Inſanum in Perſio pro vehementi vſurpatum.

CAPVT CXIII.

PErſius ille ſententia operaque philoſopha & Poetica facundia multa habet, quæ Ariſtarchæa Cleanthæaque lucerna ſint introſpicienda. Sed vt e minimis maxima coniectes hæc accipe, quæ in ſatyra tertia ſcripta ſunt:

Sæpe oculos memini tangebam, paruus oliuo
Grandia ſi nollem morituri verba Catonis
Diſcere, & inſano multum laudanda magiſtro,
Quæ pater adductis ſudans audiret amicis.

Cum Bononiæ tyrocinium exui, auſpicatuſque ſum prouinciam publicitus interpretandi natus annos vndeuiginti, cenſui ſcribendum eſſe non *inſano*. Sed *in cano*, hoc eſt, *ſummopere cano*. *In* enim hic auget, quemadmodum apud Maronem eo hemiſtichio. *In canaq; menta Cynyphii tondent hirci.* Videbatur enim canicies decere virum grauem, peculiariterque magiſtrum, qui auctore Libanio ſophiſta pater eſſe debet tot filiorum, quot puerorum magiſter eſt. Intenſionis vim habere hanc particulam, *in*, citra litem eſt. Quod patet in dictione *inflexus*, *inclytus*. Cum enim κλυτὸς generoſum ſignificet, *inclytus* auget & generoſitatem intendit. Nunc vero nactus ſynceriorem ſententiam nihil immuto, decet enim quotidie reperire meliora. Quinimo auctore Quintiliano rerum cognitio quotidie creſcit. *Inſanum* apud Perſium interpretor pro nimis concitato & agitato ad curam diſcipuli, a quo ſubueretur reportare notam indiligentiæ. Romani namque præter notam ſignificationem vocis peruicaces, aſperos, & refractarios, intractabiles, non comes, non vrbanos, non eutrapelos, vt Græci dicunt, appellabant inſanos. Hoc oſtendit Gellius ita loquens libro decimo & ſeptimo noctium Atticarum: *Domitio homini docto celebriq; in vrbe Roma Grammatico, cui cognomentum inſano factum eſt, quoniam natura intractabilior & moroſior. contentioſi qui nunquam ſuccumbebant, alios improbabat, inſani vocati ſunt.* Plato in ſympoſio. *Vnde vero inſani cognomen tibi exortum ſit neſcio. Semper enim in loquendo te & alios improbas.* Perſius ex hac verbi ſignificantia vocabit *inſanum illum*, qui concitatur, tumultuatur vt diſcipulus in coram patris & amicorum adductorũ palmam repor-

ter, non ſuccumbat, ne imbellia, hoc eſt, pugnandi imperitia, & diſ-ſcipuli ruditas illi pariat dedecus immortale.

Expreſſius quam ceteri explicat Perſianum, Lucretianumq; carmen, & ſententiam Varronis de ſacris Promethei lampadibus.

CAPVT CXIV.

IN eodem Perſio verſus hic eſt:

Qui prior es, cur me in decurſu lampada poſcis?

Quæ Hyginus & Cornificius, vt volunt aliqui, ſiue Cicero (vt nonnulli in Rhetoricis tradunt) implicant potius, quã explicent, mutilamque nobis hiſtoriam relinquunt. Plenius ritus hic ex his Pauſaniæ verbis diſcitur: *Iam vero in Academia eſt Promethei ara, a qua ad vrbem cum accenſis facibus currunt. Certamen autem in eo poſitum eſt in curſu tædam ſeruare accenſam, quæ ſi primo exſtinguatur, victoria ad ſecundum transfertur, ſi ſecundo quoq; exſtinguitur, tertius eſt victor, ſi vero omnibus nulli victoria relinquitur.* Senſus eſt igitur Perſii noſtri: *Tu qui ſenior es, & cui vita lux florentis exſtincta eſt, cur inter currendum non ſolum mihi victoriam non concedis, ſed me victorem & accenſa lampade ſequentem vis mutato ordine ſequi? cum iam tu per crepuſculum & tenebras ætatis tuæ ſenilis habeas facem exſtinctam? Ego vero viridiori ætatis lampade te ſequor & vinco.* Lucret. lib. 2. de rerum natura, cũ ſignificare vellet prioribus tanquam curſoribus in ſacris Promethei lucem deficere & vitam, ſequentes vero florenti ætate tanquam ardenti lampade victores inſtare, fieriq; inter mortales naſcentium & obeuntium quandam viciſſitudinem ſucceſſionis, ſenes mori, iuuenes inſtare, hos vrgere pueros, pueros infantes, non aliter quã in Promethei ſacris euenit, ſic cecinit:

Et quaſi curſores vitai lampada tradunt.

Hoc eſt, morientes tanquam victi a ſequentibus viuentibus & victoribus eis tradunt lampada exſtinctam. Varro cum ait, *non curſu lampada tibi trado*, ſignificauit nolle tanquam victũ cedere, ſed adhuc currendi vlterius ſibi vires & lampada accenſam ſupereſſe. Quæ tradit Hyginus vera quidem ſunt, ſed non plane hiſtoricum ritus huius tenorem explicantia. Quid ſi Pauſanias ſentiat Promethei aram dicatam eſſe a Prometheo Cereri? Nam & hoc fiebat in Cerealibus, ſuper qua re ſic Themiſtius ait quinta in phyſica Ariſtotelica paraphraſi: *Quapropter cum tædæ candentes in Cerealibus accipientiũ & tradentium vicibus curſu continuo differuntur, quamquam motus illi ſpecie conueniunt, non tamen proprie continui, ſed cõſequẽtes ſubceſſiuiq; ſunt, propterea quod extremitates ſuæ ſingulis diſcrepantes diuerſæq; habentur.* Quocunque res vergat, hæc ſacra Cerealia vocanda ſunt, ſed a Prometheo inſtituta fuerunt, vnde Promethei dicuntur.

Tumulos ſolitos a priſcis apio coronari, prouerbium elegans vnde manauit, Tibullusq; profunde exquiſitus. CAP. CXV.

Princeps

PRinceps elegorum poetarũ, quos alii *melicos*, alii *elegiographos* appellant, eſt dubio procul *Albius Tibullus*, quia vere, non diſſimulanter aut obnoxie amantem agit, & conſequenter inſanum, modo ſuperbit, modo ſupplicat, annuit, renuit, minatur, intercedit, dedignatur, deuouet, orat, inconſtans eſt, quod voluit, nõ vult, quod optauit, refugit, ſecũ diſſidẽs, vt in vera Cupidinis rota illum circumagi credas, non deeſt tamen in tanto lepore verborum ſuus nitor, & reconditarum rerum cognitio. Is libro ſecundo ſic propemodum canit:

At bona quæ nec auara fuit centum licet annos
Vixerit, ardentem flebitur ante rogum.
Atque aliquis ſenior veteres veneratus amores
Annua constructo ſerta dabit tumulo.

Iam olim cum erã candidatus eloquentiæ, rebar omnibus promiſcue coronis decorari tumulos conſueuiſſe priſcos, & violis & liliis, & huiuſmodi odoratis floſculis, interpretabarq; *ſerta annua* coronas florum, quas ſingulis annis in memoriam priſtini amoris offert tumulis amator, cum *nouemdialia ſacra* facit. Sic enim dicutur *iuſta*: quæ pro defuncto fiunt, quare Horatius, *Nouendiales*, ait: *diſſipare cineres.* Ceterum cum legerẽ Plutarchum mutaui ſententiam, exponereque tum primum cœpi, *annua ſerta* in Tibullo annuas coronas ex apio, quibus ſepulcra coronabantur. Auctor huius rei Plutarchus eſt ita ſcribens in Timoleonte. *Ceteros milites poſtquam Timoleon perſuaſionibus exhortationibusq; firmiter ad praliũ induxit ad Crimiſium fluuium, quo Carthaginenſes venturos audierat, adduxit, qui cum caſtra ſuperaret, vnde inimicorũ caſtra videndi poteſtas erat, mulis apium ferentibus obuiauit, quod infauſtũ milites augurium putauere, quoniã apis coronas ſepulcris imponere vſurpatum eſt: vnde hoc prouerbium natum eſt, mala valetudine, ſummo periculo fruentem, apio indigere.* Hactenus Plutarchus. Plinius hoc videt cum libro 20. *de apio* loquens, ſic ſcribens: *Dionyſius marem nigriorem breuioris radicis vermiculos gignentem, ambo neutrum ad cibos admittendum, imo omnino nefas. Nam id defunctorum epulis dicatum.* Lucianus quoq; in eo dialogo, cui titulus eſt Charon hos tumulos coronari ſcribit ſic: Ἠρία ὦ Χάρων, καὶ τύμβους καὶ τάφους καλοῦσι τὰ τοιαῦτα, πλὴν τὰ πρὸ τῶν πόλεων ἐκεῖνα τὰ χώματα ὁρᾷς, καὶ τὰς στήλας καὶ πυραμίδας, ἐκεῖνα πάντα νεκροδοχεῖα, καὶ σωματοφυλάκια ἐστι. Χα. τί οὖν ἐκεῖνοι στεφανοῦσι τοὺς λίθους, καὶ χρίουσι μύρῳ, οἱ δὲ καὶ πυρὰν νήσαντες πρὸ τῶν χωμάτων, καὶ βόθρον τινὰ ὀρύξαντες, καίουσί τε ταυτὶ τὰ πολυτελῆ δεῖπνα, καὶ εἰς τὰ ὀρύγματα οἶνον καὶ μελίκρατον, ὡς γοῦν εἰκάσαι, ἐγχέουσιν. Ερ. οὐκ οἶδα ὦ πορθμεῦ, τί ταῦτα πρὸς τοὺς ἐν ᾅδου. πεπιστεύκασι δ' οὖν τὰς ψυχὰς ἀναπεμπομένας κάτωθεν. Δειπνεῖν μὲν ὡς οἷόν τε περιπετομένας τὴν κνῖσαν καὶ τὸν καπνὸν. Πίνειν δὲ ἀπὸ τοῦ βόθρου τὸ μελίκρατον. Hoc eſt, *monumenta O charon & tumbas, tumulosq; & ſepulcra hæc vocant homines, verum*

tamen cernis ne ante vrbes aggeres illos ac ſtatuas ac pyramides? Mortuorum thecæ ſunt omnia & ſarcophagi. Charon. Quid igitur illi coronant ſaxa atque vnguento illinunt? Quid vero ante tumulos ſtructa pyra, foueaque effoſſa, lautas ibi adolent cœnas, vinum effundentes ac mulſum? Mer. Neſcio O charon quid proſint hæc his, qui deſcenderunt ad inferos. Sed credunt eas animas circumuolantes nidorem victimæ fumumque delibare, & a fouea bibere mulſum. Hæc Luciani Plutarchique verba aditum tibi dabunt ad percipiendum verſus, quos Vergilii reor, cum Vergilianam artem lucubrationemque redoleant:

Eia age pampinea feſſus requieſce ſub vmbra,
Et grauidum roſeo necte caput ſtrophio.
Formoſus tenera decerpes ora puella,
Ah pereat cui ſunt priſca ſupercilia.
Quid cineri ingrato ſeruas bene olentia ſerta?
Anne coronato vis lapide iſta tegi?

Coronatum hic lapidem tumulum coronis ex *apio* redimitum intellige cum Plutarcho.

Laudes in pueros, eorundem dotes animi corporiſque varias,
Tibullum a Platone mutuatum eſſe diſceptamus.

CAPVT CXVI.

CEterum ne lepore genioque poetico tantum noſter hic Albius cenſeatur, adnectendum exemplum, quo ſumma doctrina cum ſcias enituiſſe:

Ne fuge, inquit, *te teneræ puerorum credere turbæ*
Nam cauſſam iuſti ſemper amoris habent,
Hic placet anguſtis quod equum compeſcit habenis,
Hic placidam niueo pectore pellit aquam,
Hunc quia fortis adeſt audacia cœpit, at illi
Virgineus teneras ſtat pudor ante genas.

Nonne parce, verecundeque ſumta ſunt hæc a fonte Platonico, lib. 3 de repub. quem ſiquis audire vellet his noſtris racemationibus intexui. *Virum autem amori plurimum indulgentem ignorare non decet, quod omnes in ætatis flore conſtituti puerorũ amatorẽ quoquomodo ſtimulãt atq; concitant, cum digni cura ac dilectione eſſe videantur. An non ſic ergo in ſpecioſos adoleſcentes affecti eſtis? Alius quia ſimus gratioſus iudicatur a vobis atque laudatur. Aquilinũ vero regiũ appellatis. Alius quia medius iſtorũ eſt, concinnus admodũ vobis eſſe videtur. Fuſcos viriles vocatis. Candidos deorũ filios, pallidulum autem adoleſcentem, quis appellauit, niſi amator ipſe blandiens quodam modo & ſemipallidum dicat, in ephebis pallorem facile ferens, & vt ſummatim dicam, quaſcumque captatis occaſiunculas, quò neminẽ omnino florẽtis ætatis adoleſcentem reiiciatis.* Atqui Tibullus ſupercilii, ſeueritatis, atque Latinæ diſciplinæ memor, non defectibus,

aut

aut coloribus Romanum amatorem capi demonſtrat, verum dotibus animi aut corporis, quibus pueri Romani gratiores erant, ſiquidem corpora ingenio facile conciliante placent.

De Ioue Pluuio enarratus idem Tibullus.

CAPVT. CXVII.

Apud eundem eſt hic verſiculus:

Arida nec Pluuio ſupplicat herba Ioui. Erat enim hoc vnum ex cognomentis Iouis. Scribit Pauſanias in Hymeto monte Atticæ fuiſſe aras *Iouis Pluuii & præſagi.* Iupiter enim pro pluuia ſumi ſolet. Maro libro 1 Georgicon:

Et iam maturis metuendus Iupiter vuis. De Ioue *Pluuio* multa in Seneca leges, ſatis ſit nobis indicaſſe. Li. 4. quęſtionũ naturalium citat hũc verſiculum Seneca, & Ouidio adſcribit memorię lapſu, non doctrinę.

Dictum Æmilii ſalſum & iocoſum cum codicis Plutarchi reſtitutione, quæ ſint caryatides.

CAPVT CXVII.

ERror eſt fœdiſſimus in codice Plutarchi Chęronenſis, invulgato in vita Pauli Æmilii his verbis: *Cum Papyriam Æmylius repudiaſſet poſt longum diuortii tempus, licet pulcerrimam ſobolem ex ea ſuſcepiſſet (hæc enim glorioſiſſimũ Scipionẽ & maximum pepeęrat) quę autẽ cauſſa diuortii fuerit non extat. Sed videtur aliqua efficax ratio, affuiſſe. Illud autẽ cõſtat cũ amici familiareſq; diuortiũ grauiter im̃probantes, Æmilio dicerent, nõne hæc modeſta, nõne formoſa, nõne fœcũda, porrexit ille pedem, & calceũ oſtẽdens: Nonne pulcer hic calceus? nonne nouus? Sed nec quiſquam veſtrum nouit qua ex parte in eum contorquet pedem,* mendum eſſe reor in vltimo loco huius exempli. Scribendum eſt enim, *nec quiſquam veſtrum nouit qua ex parte in eo contorquetur pes*, hoc ſenſu. *Calceus hic eſt elegans. Sed ego ſolus ſcio vbi me premat, & pedem meum torqueat, perinde vxor pulcra vobis eſt, formoſa, fœcunda, me autem quadam parte premit, quam vos ignoratis*, inquit Æmilius. Vt ita legam facit Hieronymus ita ſcribens lib. 1. contra Iouinianum. *Legimus quendam apud Romanos nobilem, cum amici arguerent, quare vxorem formoſam & caſtam & diuitem repudiaſſet, protendiſſe pedem, & dixiſſe eis. Et hic ſocularis, quem cernitis videtur vobis nouus & elegans. Sed nemo ſcit preter me vbi me premat.* Poſſemus etiam ſcribere in eadem ſententia. Nec quiſquam veſtrum nouit qua ex parte in eo contorquet pedem, hoc ſenſu *Neſcitis qua parte calceus in eo in aliqua parte eius calcei pedem contorqueat & premat.*

Quæ ſint in eodem Cariatides.

CAPVT CXIX.

IDem Plutarchus ſic ſcribit *in Artaxerxe. Quo impetrato lætatum Clearchum officio eſſe annulumq; ſibi amicitiæ ſignum dediſſe ad ſuos propinquos, neceſſarioſq; futurũ: Fuiſſe autem inciſas in annulo Carya-*

tidas ſaltantes. Sũt autẽ *Caryatides* ſtatuę muliebres ſtolatę. Si quis plenius ſcire deſiderat, quæ nã ſint illæ *Caryatides*, quæ inſculptæ eſſent annulo, Vitruuium audiat libro architectonicæ primo ita loquentem: *Carya ciuitas Peloponnenſis cum Perſis hoſtibus contra Gręciã conſenſit, poſtea Græci per victoriã glorioſe bello liberati cõmuni conſilio Caryatibus bellum indixerũt, itaq; oppido capto, viris interfectis, ciuitate deleta, matronas earum in ſeruitutem adduxerunt, nec ſunt paſſi ſtolas, neq; ornatus matronales de[po]nere, vt non vno triumpho ducerentur, ſed æterno ſeruitutis exemplo graui contumelia preſſæ pœnas pendere viderentur pro ciuitate. Ideo qui tunc architecti fuerũt, ædificiis publicis deſignauerunt earum imagines oneri ferendo collocatas, vt etiã poſteris nota pœna peccati Caryatidũ memoria traderetur.* Quidam dictas volunt a *Carya* terræ *Laconica* oppido. Lactantius interpres Statii, non ab oppido *Caryotidas* appellatas inquit, ſed a nuce, quod ibi virginum chorus metu ruinæ conſcendiſſet nucis arborem: finguntur enim comites Dianæ fuiſſe hæ virgines. Propterea cecinit Papinius: *Plaudentiq; habiles Carya reſonare Dianæ.* De quibus Plinius intelligit ita loquens lib. 36 nat. hiſ. *Praxitelis Romæ opera ſunt Thyades & Caryatides.*

De noxa, quæ alphos dicitur, idem Plutarchus enarratus.

CAPVT CXX.

IDem ſic ſcribit in eodem Artaxerxe: *Atoſſa amore poſt nuptias ita vehementer incenſus fuit, vt cum morbo quodam, quod Alphon vocatur, teneretur, nihil tamen ob eam cauſſam faſtidierit.* In hoc redarguendus eſt interpres Plutarchi, qui *Alphon* dixit Gręce cum *vitiliginem* debuiſſet. *Alphon* enim Græci dicunt, nos *vitiliginem*, maculas quaſdam verſicolores vultus æquor dehoneſtantes. Plinius *Alphæum* Piſæ fluuium auctor eſt ſic appellatum, quoniam tollit *alphos*, hoc eſt, *vitiliginem.* Nec obſtat Cornelium Celſum libro ſexto medicinæ *alphon* ſpeciem *vitiliginis* dicere, non *vitiliginem.* Euenit ſæpe, vt quod totum ſignificat apud Græcos, partem ſignificare videatur apud Latinos. Exemplum Græcarum literarum ſtudioſis in numerato eſt & expedito, patet in ſtemma dictione Quod ſi quis dixerit *alphon* græce *vitiliginem* non ſignificare, ſed *vitiliginis ſpeciem*, mox interrogem, quo nomine Græci *vitiliginem ipſam* vocent. *Vitiligo*, inquit Celſus, *quamuis per ſe nullum periculum affert, tamen fœda eſt, & ex malo corporis habitu fit.* Eius tres ſpecies ſunt, *Alphos* vocatur, *vbi color albus eſt fere ſubaſper & non continuus, vt quædam quaſi macula diſperſa eſſe videantur.* Interdum etiam latius, & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit. *Melas* colore ab hoc differt, quia niger eſt & vmbræ ſimilis. Cetera eadem ſunt. *Leuce* habet quiddam ſimile *alpho.* Sed magis albida eſt, & altius deſcendit, in eaque pili ſunt lanugini ſimiles.

Digitized by Google

ſimiles. Omnia hæc ſerpunt, ſed in aliis celerius, in aliis tardius. *Alphos & melas* in quibuſdam variis temporibus & oriuntur & deſinunt. *Leuce* quem occupauit non facile dimittit. Ioſephus lib. 7. ſcribit *vitiliginſos* apud Iudæos non participare ſacrificia.

Quid ſit Archiuum Euſebii verbum explicatum.

CAPVT CXXI.

EVſebius lib 1 hiſtoriarum Eccleſiaſticarum ſic ſcribit: *Hoc in archiuis publicis Ediſſenæ ciuitatis, in qua tunc ſupradictus Abagarus regnauit. Archiuum*, vt verbum Euſebii intelligas, *locus eſt publicus, in quo acta vrbis & ciuium recondi conſueuerunt, ſicut Romani tabularium* dicunt. De *Archiuo* & Placiades meminit. Ioſephus lib. 2. *Poſt, quod ignem Archiuo intulere volentes omnia creditorum documenta diſperdere, ne eſſet vnde creditæ pecuniæ ratio pateret.* Idem lib 6. *Archiua* monumentorum publicorum receptacula exuſta eſſe ſcribit. De *Archiuo* meminit Vlpianus digeſtis de pœnis ſic prodens: *Ne eo loci ſedeant quo in publico inſtrumenta deponuntur, Archiuo forte vel grammatophylacio.* Accurſius fallitur in vtroque. *Archiua* Apoſtolicæ ſedis nominantur in decretis Canonicis cap. 30 quæſtione prima.

De Toparcha & Torparchiis, & Topo Euſebius enarratus

CAPVT CXXII.

PAulum infra idem Euſebius: *Abagarus Vchama filius Toparca*, ſcribe *toparcha*. Sic enim illi, qui τῶ τόπω, hoc eſt, regionis vnius vel loci potius curam adminiſtrat, quæ *toparchia* vocabatur. Erant enim in Arabia orienteque tales præfecturæ, quas etiam *toparchias* appellarunt. In alia ſignificatione τόπος a Græcis eſt pars ſyllogiſtica, τοποτηρητὴς εἶδος ἀξιώματος, hoc eſt, *topoteretes ſpecies eſt pronũtiati.* Græci differentiã faciunt inter τόπον & παράγγελμα, hoc eſt, *locum & præceptum*, aiuntque præceptum eſſe communius & vulgatius, *a quo locus inuenitur.* Principium enim *loci præceptum eſt*, quemadmodũ locus *Epicherematis.* Topi apud Ariſt. ſunt principia informia differentium argumentorum, vnde opus Ariſtot. inſcribitur, *topica*, quoniam illic rationem reddit, quo pacto inueniantur loci. *Corda* quoq; a Græcis dicuntur τόποι. Adde & hoc de *Nabathena toparchia*, fieri mentionem a Ioſepho lib. 2.

Qui ſint Gonorrhæi Ioſephus emendatus & explicatus.

CAPVT CXXIII.

IOſephus libro ſexto de Iudaico bello ſic inquit. *Goniorrheos, hoc eſt, ſemine fluentes, itemque leproſos tota ciuitas arcebat, & fœminis menſtrua ſoluentibus clauſa erat.* Scribo. *Gonorrheos*, hoc eſt, *quibus ſemen fluit.* Hoc enim Latinitati conuenientius. γόνον Græci ſemẽ vocãt, vnde *Oniregonos* fluxus ſeminis in ſomnis, quę res multos male agit: Medelã ſaluberrimã huic noxæ Plinius ſentit laminam renibus refrigerandis impoſitã. ῥέω eſt *fluo*. Vnde *Gonorrhæus*,

cui fluit ſemen. Firmicus libro ſexto Matheſeos ex hoc fluxu ſeminis prouenientes *gonorrhoicas mortes* appellat. *Si cupidinis locis Mars & Saturnus fuerint partiliter coniuncti, & ſit ipſe locus in aliquo geniture cardine conſtitutus, venerem vero hi, quos diximus, qualibet ratione reſpexerint, gonorrhoicas mortes efficient. Gonorrhea* morbus hic dicitur. Idem Firmicus auctor eſt libr. 2. *Si Mercurius cum Venere fuerit, vel cum Mercurio Venerem in hoc loco poſitam maleuola ſtella reſpexerit per quadratum vel per diametrum, vel ſi cum ipſis in hoc loco fuerit inuenta, omne eius, qui natus fuerit patrimonium diſſipatur, vel qualicunque proſcriptione nudatur. Mors vero illi per gonorrheam, id eſt, per defluxionem ſeminis, aut contractionem, aut per ſpaſmum, aut per apopleſim inferetur.*

Emaculatus eiuſdem codex de monte Oliueti, qui Elaon dicitur.

CAPVT CXXIII.

ALibi ſic in eodem Ioſepho ſcriptum leges: *Kis autem praeceptum erat ſexto ab Hieroſolymis ſtadio caſtra ponere, qua parte mons, qui appellatur Elacon.* Lego *elaon*, hoc eſt, ἐλαιῶν, id eſt, *oliuarum.* Hodie montem *oliueti* dicunt, quoniam *oliuetis* conſitus erat. Inferius & *montem oliuarum* dictitat, & montem *Æleon.*

De Taureis pro genere vinculi idem enarratus.

CAPVT CXXIV.

VErba eiuſdem libr. 2. *Praefecti autem militum curabant comprimere tumultum, & pugnaces quoſque comprehendentes taureis vlciſcebantur & vinculis. Taureas* ſume pro vinculis e bubulo corio confectis. Scribit Eutropius de geſtis Romanorum, Tarquinium Priſcum excogitaſſe vincula, *taureas, fuſtes, latumias, carceres, compedes, catenas, exſilia, metalla.*

De Imarmene correctus eiuſdem codex.

CAPVT CXXV.

IDem paulum ſupra: *Saducei porro, id eſt, ſecunda collectio Inarmenen omniſariam negant, & Deum extra omnem mali patrationem inſpectionemque conſtituunt. Imarmenen* lego & fatum interpretor, de qua ſi recenſerem Auguſtini & Apuleii ſententias, nimis lõgum facerem.

De Nymphaeis enarratus idem.

CAPVT CXXVI.

AMplius in eodem lib. 1. ſic lego: *Nec non & apud Sydonem & Damaſcum theatra condidit, apud Aſcalonam vero Nymphaea, ſiue lacus ornatiſſimos & balneas. Nymphaea* vocat hic lacus ſcaturientes aquis delicatiſſimis, habito reſpectu etymologiæ dictionis. νύμφαι enim Græci vocant *aquam.* In alio tamen ſignificatu *nymphia* dicuntur thalami nouis nuptis apparati, quæ *nympha* dicuntur: Inde *paranymphi*, qui comitantur *nymphas*, & *neonymphi* noui ſponſi. Exiſtimo apud Capitolinum congruentius exponi *nymphia* pro *lauacris*, quam pro *thalamis genialibus*, cum ſic ait: *Opera*

Gordia-

Gordiani: Roma nulla erant prӕter quӕ nymphia & balneas. Si *nymphia* verbum hoc Capitolini alibi aliter interpretatus eſſem, falſa comedentur illum deceptus, quoniam, ſcilicet, in Grӕcis Epigramatis νυμφεῖα pro thalamis nuptialibus inuenera̅m.

Quid ſit Chiliarchus in eodem & decadarchus.

CAPVT CXXVII.

APud eundem hunc ſcriptorem *Chiliarchum* cũ reperies, expone illum, qui preeſt mille hominibus. *Decadarchum* qui decem, quem Latini *decurionem* dicunt. Curtius lib. 5. *Nouem qui fortiſſimi iudicati ſunt, ſinguli militum millibus prӕfecti erant, chiliarchas vocabant.*

De verbo Grӕco cycnologo, & Martiani codex emendatus.

CAPVT CXXVIII.

NOn iniocundam nec inſuauem Martiani fabuloſam inuentionem Boetius putat, qua Philologiӕ Mercuriique nuptias Aſiatico ſtilo concelebrat. Opus arduum & multa lucubratione dignum. In primo huius ſeculi volumine ſic ſcriptum relinquit: *Quid mi pater iſtud, quod nondum vulgata materia cantare diſproperas, & more tuſtantis antiſtitis priuſquam fores aditumque reſeraueres, gimnologeſis.* Animaduerſa Poetӕ ſententia, collatiſque codicibus multis, autumo ſcribendum eſſe non *gimnologeſis*, verum *cycnologis*. Et hic erit Martiani ſenſus. Martianus interueniens auditis verſibus quendam ſapientem alloquitur, quӕrens cur nondum vulgata materia orationeque pedeſtri explicata, ſummatim ordiatur a verſu, imiteturque antiſtites & Pythias Sybillaſue, quӕ materia non vulgata incipiunt reddere carminibus oracula, antequã incipiant loqui, quam fores aperiant, quӕ tamen eo loquente ſacerdote ſtatim aperiuntur. Similiter inquit Martianus: *priuſquam fabulӕ tuӕ fores aperiuntur cantum incepiſti, non ſecus ac Pythias, quӕ prius incipit oraculum ferre, quam templi fores aperiantur.* Sed eo momento, quo *Pythia* reſoluit, ſtatim fores illico reſerantur. Hunc morem Virgilius ita deſcribit libro Æneidos ſexto:

Oſtia iamq; domus patuere ingentia centum
Sponte ſua, vatiſq; ferunt reſponſa per auras.

Nictantem antiſtitem ſacerdotem *conniuentem* nuncupat, Phœbo prementе oculos, conniuentem vt *nictare* videretur. Eſt autem *nictare* auctore Fulgentio *cinnum facere*, hinc in *Plauto* legendum eſt *ſignum facere oculis*, videlicet, admonere. Inter *nictare* & *annuere* & *nictare* veteres hoc intereſſe voluerunt, vt *nutare* ſit capitis, *annuere*, vel *innuere*, narium vel labiorum, *nictare* oculorũ. Auctor Marcellus. In integris Pompeii codicibus leguntur hӕc: *Nictare eſt oculorum & aliorum membrorum, nutu ſӕpe aliquid conari, dictum ab antiquis.* Lucretius libro quarto. *Hӕc vbi nictare nequeunt, inſiſtereque alis.* Hoc Plautus nictans Latini parens ob-

ſeruans interdicit Philenio, *ne vlli homini nutet, nictet, annuat. Cycnologis* vero, quod ſupereſt explicandũ, verbum eſt, quod e re nata Felix elegantiſſime confinxit Expone *cycnologis* dulciter & amœne canis in ſimilitudinem ſuauis cantilenæ, quam moriturus olor eliquat, præcipue cum morti propinquus eſt, quod Ouidius ſignificat his:

Vtq; ſenex ripa cantare Caiſtrius ales
Dicitur ore ſuam deficiente necem.

Alibi. *Carmina iam moriens canit exequialia cycnus.* Et Poeta: *Quid lyra, quid cythara, quid moribundus olor.* Cum dulces ſuauiſſimiq; Picæ *cycni* vocentur, vt cuiuis patet, inceperitque Felix Capella a dulci, queruloque carmine, feſtiuiter ait illum κυκνολογεῖν, hoc eſt, *imitari cantilenam cycni morientis, qui tunc præcipue longa canoros edat per colla modos.* Cycnon enim Græci vocant olorem, λέγει ſermonem, cantum, vocem. Non omittendum eſt, quod traditur a Platone his verbis in Phædone: *Deterior cycnis ad diuinandum vobis eſſe videor, illi quidem quando ſe breui præſentiunt eſſe morituros, tunc magis admodum dulciuſq; canunt quam antea conſueuerint, cõgratulantes, quod ad Deum ſint (cuius erant famuli) iam migraturi.* Profecto haud animaduertũt, nullam eſſe auem, quę cantet quando eſuriat aut rigeat, aut quouis alio afficiatur incommodo: Non ipſa Philumena aut hirundo nec Epops, quos ferunt per querimoniam cantare lugentes. Fulgentius Placiades Cycnum auem querulam & *inuidam* vocat, cui nomen hæſerit apud Latinos *oloris* ab ὀλιγωρία, hoc eſt, deſpicientia, additque *propria carne viuere, inuicemq; ſe comeſſe ſolitos*, cui ſuffragator eſt Plinius.

De Stilbonte vox Placiadis explicata, de Bupadis.

CAPVT CXXIX.

IDem Martianus inferius ſic ait: *Certum quippe eſt, quod & Phœbeo conniuens ſplendore ſuccumbat, & cum Stilbonte incedens, connubiorum copulis allubeſcat.* Stilbontem Mercurium interpretare, cuius ſydus ita Plinius appellat a verbo Græco, στίλβω, quod ſignificat *reſplendeo*, quod eius orbis coruſcus eſt & ſplendidus. στιλβίδης, a Græcis vocatur *vates optimus.* στιλβώδης *lucidus.* Paulum infra hæc quoque Capella ſcribit:

Poſſim minore ambigens fiducia
Pubeda vix dum vel paterna contremens
Solum tonantem pignoris pro fœdere
Præcepta adire iniugata cœlitum.

Pubedam nonnulli noue volunt vſurpari, pro eo quem puberem vocamus, quod vanum & perdelirum commentum eſt. Ego *bupeda* ſcribo. Sunt enim *bupædes* ſiue *bupæda* pueri, qui fecerunt finem excreſcendi, quos Latini vocant *exoletos*, Græci *bupædas* vocant. aſſueti rebus magnis *bu* ſyllabam præponere, qua figura loquendi *buſicos* mariſca ficus, a magnitudine vocatur, *bulimos* magna fames

mes, *bupina magna ſitu*, vulgo *bucentauri* centauri magni. Eſt e-nim *centaurus* nauis nomen.

Ecbatana in Curtio legendum eſſe.

CAPVT CXXX.

CVm Venetias, orbis nobiliſſimum emporiũ, animi gratia petiiſſem, ad officinatorem librariũ diuerti, vt priſcos auctores, h. e. amicos inuiſerem. Extra ſortem allatus eſt Q. Curtius bene & diligenter emendatus, quem neſcio quis literator aſſiſtens docte & examuſſim editũ iactitabat, vt nec tantillus error appareret, nec quidem apicis vnius decoloratio. His gloriis oppletum me Grammaticulus ille, & alioquin emacem tetigit. Statim lego periculum facturus diligentis exemplaris. Incidi in hæc verba libri primi, quæ ſatis ſuperq; nugonem illum repreſſerunt: *Se quoq; cum tranſiſſet mare nõ Ciciliam aut Lydiam ignorare, quippe tanti belli exiguã hanc eſſe mercedem, ſed Perſi polim caput regni eius. Bactra deinde & Battana, vltimiq; orientis oram imperio ſuo deſtinaſſe.* Illico verto me ad inhiantem, inter metũ, ſpemq; pendulũ Grammatiſtã, admoneoque inibi mendũ eſſe. Non enim *Batana* recognoſcendum eſt, ſed *Ecbatana*. Eſt. n. ciuitas Mediæ *Ecbatana*. Bataui vero populi Germaniæ, quos *auricomos* Silius appellat, nihil ad hunc ſenſum faciẽtes. Strabo lib. vndecimo Geographiæ: *Media eſt in partes duas diuiſa, quarum alteram maiorem vocant, cuius metropolis fuit Ecbatana magna ciuitas, & Medici imperii caput, qua nunc etiam Parthi regia vtuntur. Nam reges ibi æſtatem agunt, frigida. n. eſt Media, hyemẽ vero Seleucia, quæ ſecus Tigrim eſt prope Babylonem.* Luciliana verba adducit Marcellus Grammaticus in hunc fere modum: *Ad regem legatus Rhodium & Bathanam & Babylonem ibo, Cercurum ſummã.* Tu ſcribe, *Rhodium & Ecbatanam* Eadem mendi indoles inoleuit lib. 5. in Curtio: *His copiis auctus Darium proſequi ſtatuit. Ille iam Ebatana peruenerat caput Mediæ.* Lege *Ecbatana*, Et paulo poſt. *Alexander audito Darium mouiſſe a Batanis omiſſo itinere, quod petebat, in Madiam, fugientem inſequi pergit ſtrenue.*

De Doriphoris codex eiuſdem emendatus.

CAPVT CXXXI.

APud eundem libro primo ſic ſcribitur: *Hæc vero turba muliebriter propemodum culta luxu magis quam decoris armis cõſpicua erat, Diriphora vocabantur.* Scribo *Doriphora*, hoc eſt, *lancearii*, qui ſcilicet, *haſtati* dicuntur a Romanis, qui haſtas geſtabant peculiare illius agminis inſigne. Nomen deflectitur a dictione Græca *Dory*, qua haſta ſignificatur, & *phoro* fero.

Sententiam hanc, Deum hoc ſolo priuari ne facta infecta facere poſſit, Agathonis eſſe. Codex Ariſtotelis in Ethicis emendatus.

CAPVT CXXXII.

ARiſtotelici libri τῶν ἠθικῶν νικομαχείων, ſexto volumine exprobranda Leonardi Aretini interpretatione ſic ſcriptum ſeruant: *Non enim de præterito electio eſt, ſed de futuro poſſibili. factum autem ne factum ſit, fieri non poteſt. Itaq; recte agat homo. Hoc ſolo Deus priuatur, infecta facere quæcunque ſunt facta.* Quinimo ſcribe. *Itaque recte ait Agathon hoc ſolo Deus priuatur.* Accipite ſi negatis philoſophici turbines & Atticæ febres verba ex lingua Ariſtotelis, hoc eſt, Græca. Οὐ δὲ γὰρ βουλεύεται περὶ τοῦ γεγονότος ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐσομένου καὶ ἐνδεχομένου. τὸ δὲ γεγονὸς οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι. διὸ ὀρθῶς Ἀγάθων. μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, ἀγένητα ποιεῖν ἅσσ', ἂν ᾖ πεπραγμένα.

De Cercyone a Cancro percuſſo codex Ariſtotelis integritati redditus.

CAPVT CXXXIII.

IDem libro ſeptimo Ethicorum hæc ſcribit: *Non enim ſiquis vehementibus exceſſiuiſq; voluptatibus aut doloribus ſuperatur mirandum eſt, ſed venia danda eſt ſi contra nitens ceu Theodecti Philoctetes a ſerpente percuſſus vel carini malo Percion, & ceu hi, qui riſum tenere conati, accumulatum emittunt, vt accidit Zenophonti. Sed ſi quis, quibus plerique reſiſtere valent, ſuccumbit, non propter naturam generis vel propter morbum, ceu Scytarum regibus mollicies ineſt, propter genus, quod tanquam effœminatum a virilitate ſeceſſit.* In his verbis: *Vel carini malo*, error apparet, ſcribendum eſt. *carcini vel cancri cauda.* Græce ſic. ὥσπερ ὁ Θεοδέκτου φιλοκτήτης ὑπὸ τοῦ ἔχεως πεπληγμένος, ἢ ὁ κερκύων ἐν τῇ ἀλόπῃ καρκίνου.

De Protagora rhetore intelligendum & ſcribendum apud eundem non Pythagora.

CAPVT CXXXIV.

IDdem libro nono Ethicorum ſic: *Nam qui prime dat, videtur permittere, quod aiunt & Pythagoram ſeruaſſe. Cum enim docuerat æſtimare diſcipulos, ſubebat quanti ſibi viderentur illa, quæ ab eo didiciſſent, & tantum accipiebat.* Scribo ex codice Græco *Protagoram non Pythagoram.* Fuit enim, *Protagoras artis Oratoriæ doctor.* Audi Ariſtotelē Græce loquentem, ὁ γὰρ προϊέμενος, ἔοικεν ἐπιτρέπειν ἐκείνῳ, ὅπερ φασὶ καὶ πρωταγόραν ποιεῖν. ὅτε γὰρ διδάξειεν ἁδήποτε, τιμῆσαι τὸν μαθόντα ἐκέλευεν, ὅσου δοκεῖ ἄξια ἐπίστασθαι, καὶ ἐλάμβανε τοσοῦτον.

Homoſypnos & Homocapnos in Ariſtotele legendum, & Trutinatum Maronianum carmen.

CAPVT CXXXV.

IN Ariſt.lib.1. Politicorū Græce ſcriptū eſt. ἡ μὲν οὖν εἰς πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν, οἶκός ἐστιν. οὓς χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσπύους. ἐπιμενίδης δὲ ὁ κρὴς ὁμοκάπους. Duæ dictiones inuerſæ totū au-

rea

rex ſententiæ textũ cõmaculant, q̃ ad ſe, hoc eſt, ornatũ Ariſtotelicũ redire facies, ſi ὁμοσιπύους ſcribes & ὁμοκάπνους. *Homoſypnu vero dici poſſunt, qui ſimul ſub eodem lecto dormiunt, quod familiarium proprium eſt. Homocapni demum vocabuntur, qui ad eundem fumum hoc eſt, ignem vitam ducunt.* Leonardum Aretinum interpretem alioqui fidum deceperunt peruerſi codices & infecti, propterea in eius Latina interpretatione duo monſtra pro duabus elegantiſſimis dictionibus ſuppoſita deprehendes. Interpretamentum ſententiæ Græcæ Aretini verbis, hoc eſt. *Quotidiana igitur ſocietas ſecundum naturam conſtituta domus eſt. Eos Charondas homoſyphices: Epimenides vero Cretenſis homo capros appellat*, cum legendum ſit, *homoſypnos & homocapnos*. Et quod ſubdit Ariſtoteles. μάλιστα δὲ κατὰ φύσιν ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι. οὓς καλοῦσί τινες ὁμογάλακτας παῖδάς τε καὶ παίδων παῖδας. Exponit ſic Leonardus, modo vulgati codices fidẽ fidiſſimo interpreti ſeruãt. *Maxime vero ſecundũ naturam videtur pagus propagatio quædam eſſe domus, quos dicimus coluiſſe & natos eſſe natorum.* Ridicula mehercules verba, cum quibus colluctandum non eſt. Sic ergo interpretare poſtrema verba. Quos vocant quidam *collacteos* vel *collactaneos* nam vtrumque Latinum eſt, *natoſq́; & qui natorum natos.* Hanc ſententiam expreſſit Maro. *Et nati natorum & qui naſcentur ab illis*, quam ais ex Homero Maro ſumſiſſe potuit. Lege Strabonem

De Bacchiadis codex Ariſtotelis ſecundo Politicorum emendatus.

CAPVT CXXXVI.

Libro politicorum 2. ex interpretatione eiuſdem Aretini legũtur hæc. *Erat autem Philolaus ex familia Bachiadum, amicus vero Dioclis, qui olympia vicit.* Tollendum illud portentum *Bachiadum & Bacchiadum* ſcribendum ex codice linguæ Ariſtotelicæ, hoc eſt, Græcę vbi ſcribitur? ἐγένετο δὲ ὁ φιλόλαος τὸ μὲν γένος, τῶν βακχιάδων, ἐραστὴς δὲ γενόμενος διοκλέους τοῦ νικήσαντος ὀλυμπιάσιν. In eodem libro parum ſupra ſic ſcribitur. Nam & *Theſſali ab initio rebellarunt, dum cum finitimis Acheis & cum Pyramis & Magneſiis gererent bellum.* Vbi *Pyramis* legitur tu ſcribe *Perrœbis*: Qui ſint *Perrabi* omnes norunt.

De Epidamno quod Dyrrhachium ſit, & de Opuntiis.

CAPVT CXXXVII.

Circumfertur ſtrumoſus eiuſdem Ariſtotelis codex libro Politicorum tertiò his verbis. *Nam ille, qui ſecundum reges dicitur Rex, nõ facit* (vt diximus) *Regiæ gubernationis ſpeciem, quia in cunctis Rebuſpublicis cadere poteſt, vt ſit quidam ducendo exercitui, quoties ciuitas bellum gerit perpetuo præfectus, puta in populari ſtatu & optimatium gubernatione, pluresque auctoritatem vni committũt belli gerendi.* Eſt autem talis quædam deputatio apud Durатium & apud Sipontinos, licet apud Sipontinos paulo conſtrictior. In his vltimis verbis videtur indecore verbum vernaculum vſurpaſſe

doctiſſimus interpres, niſi codex (quod magis credo) mendoſus eſt, cum *duratium* ꝓ *Dyrrachio* poſuerit. Græce enim ſic ſcriptum eſt, τιμιώτη γὰρ ἀρχῆς ἐστι καὶ περὶ ἐπίδαμνον καὶ περὶ ὀπoῦντα. ὀπoῦντι δὲ κατὰ μέρος ἔλαττον, hoc eſt, *Talis quidem primatus eſt apud Epidamnon & apud Opunta. Sed apud Opunta non ita vniuerſalis vel iuxta partem.* Vno eodemque momento corriges & ſupplebis exemplar Ariſtotelicum ex editione Veneta, in quo nonnulla decorem Philoſophi decolorantia per incuriam viſebantur. De Epidamno ciuitate proxima Tarento hæc Strabo lib. 6. Geographiæ: *At enim Brunduſio in tranſmarinam ripam nauigatio eſt: vna quidem ad Ceraunia, littuſque deinceps reliquum & Epiri & Græciæ, altera Epidãnum quæ prima longior. Nam mille & DCCC. ſtadiis eſt. Trita & hæc eſt, cum vrbs ipſa commode & ad gentes Illyricas & Macedonicas ſita eſt.* Plinius auctor eſt, diritatem verbi Romanos præcauentes cum *Epidamnum* deducerent Dyrrachium nuncupaſſe, hodie *durachium* vocant ciues *Dyrrhachinos*. Epidamnum ex auctoritate Appii dicitur a nomine Regis, vocata *dyrrhachium* aiunt a nomine illius qui vrbi portum adiecit. Thucydides lib. 1. *Epidamnus eſt vrbs ad dexteram ſita nauigantibus Ionium ſinum verſus, cui finitimi ſunt Tablantii barbari gẽs Illyrica. Hac habitatũ venerunt Corcyrẽi. Colonia Phaſio Corinthio deducta qui erat ab Hercule oriundus, Heraclida filius ex metropoli ſecundum veterem legem accerſito. Nonnulli etiam Corinthii & alii præterea Dorica gẽtis ex Coloniis fuerunt. Dyrrhachiũ appellatur quaſi dyſrachion, hoc eſt, difficilis exitus.* Mutatur in hac dictione S in R quemadmodũ in aliis pluribus fieri ſolet. Inuenio in nonnullis Græcis cõmentariis Herodotũ Epidãnũ vrbem collocare nauigantibus ad dextrã Ionii. Euſtathius in Dionyſiũ interpretatur ideo *Dyrrhachiũ* dictã propter aſperitatẽ peninſulæ, in qua ſita eſt. *Rhachis* enim Græce ſpina dicitur: eſt n. nodis cõſtragoſa inſtar ſpinæ, q̃ inter lumbos poſita dorſum efficit. Apianus in ſecundo bellorũ Ciuiliũ: *Ipſe ad Dyrrhachium tute proficiſcitur, quod nonnulli Epidamnum arbitrantur eſſe huiuſmodi nominis opinione ducti. Rex quippe barbarorum Epidamnus vrbem ſupra mare condidit quæ ab ipſo nomen aſſumſiſſe creditur. Huius ex filia nepos Dyrrhachius ex Neptunno genitus (vt quidam perhibent) portum vrbi adiecit qui Dyrrhachium appellatur. Deinde cum fratres aduerſus illum bellum gererent, Hercules ex Erithia rediens pro Telluris parte in eos depugnauit, quamobrem Dyrrhachini Herculem veluti telluris eorũ ex parte incolam fuiſſe autumant, Dyrrhachium non vtique inficiantes, verum ad Herculem tanquam ad Deum per priùs inclinantes.* Ferunt quoq; in ea pugna Ionium Dyrrhachii filiũ ab Hercule per errorem interfectum fuiſſe, Herculem corpus tumulantẽ in mare ꝓieciſſe, vt cognomen illi imponeret. Procedẽte deinde tẽpore Phryges quoſdã e Phrygia redeuntes regionẽ & vrbẽ occupaſſe. Deinde aulãtios poſt illos Illyricũ genus, poſt *Taulantios* aliam Illyricorum

rum

rum gẽtẽ Liburnos acceſſiſſe, qui finitima queq; citis nauibus inuaderẽt,&ob id a celeritate nõnullas a Romanis naues Liburnicas dici, cũ quibus primũ ad pugnã veherentur, quia Liburnis a *Dyrrhachio* expulſi fuerãt. *Cercyraos* mari potentes in eos induxere. Liburnoſq; expulere eo modo Cercyręi, ſe illis immiſcentes vrbẽ coluere, qua ex cauſſa Græcorum huiuſmodi videtur eſſe portus. *Cercyras* appellationẽ, vt infauſtam permutantes vrbem, quæ ei ſuper imminet *Epidamnum* vocauere, ſic Thucydides illam nominat, vicitq; ſubinde conſuetũ nomen, nam *Dyrrhachium* appellatur. *Opuntii* in ora Locrenſi collocantur a Strabone lib. 9. Dicti autẽ ſunt Opuntii a primaria illorũ ciuitate metropoli Phocenſibus & Bœotiis finitimi. Locri enim varii, *Opuntii*, *EpiZephyrii*, *Ozole* & *Epicnemidii a monte Cnemide vocati*. Ego in codice Ariſtotelico *Opuntios* potius legerem, quam Sipontinos, quoniam ὀπούντιοι Græce eſt ſcriptum. De *Sipunto* Plinius.

De Stentore illo validiſſimo emaculatus eiuſdem Ariſtotelis codex.

CAPVT CXXXVIII.

PRæterea quis non mirabitur in eiuſdem auctoris lib. 7. Politicorum paruum quidem mendum, non contemnendum tamẽ, ſiquidem *ex minima ſcintilla maximum excitatur incendium*. Verba Ariſtotelica ſunt hæc: *Nam quis dux eſſet tam exceſſiuæ multitudinis aut quis præco non Stertorius?* Corrigo *Stentorius*, hoc eſt, *Stridulus* & vocalis, qualis in Achiuorum exercitu fuit *Stentor*. De quo Satyricus: *Tu miſer exclamas vt Stentora vincere poſſis*. De cuius voce prouerbii loco habita ſic Suidas στεντόρειος φωνὴ, ἡ τοῦ στέντορος. In codice Ariſtotelico ſic ſcriptum eſt. τίς γὰρ στρατηγὸς ἔσται τοῦ λίαν ὑπερβάλλοντος πλήθους ἢ τίς κῆρυξ μὴ στεντόρειος.

De Trœzeniis intelligendum in Ariſtotele.

CAPVT CXXXIX.

APud eundem interpretem Aretinum lib. 7. Politicorum prope calcem hæc ad hunc modum reperies. *In partu quoq; laborant magis puellæ, ac pereunt plures, ex quo reſponſum oraculi tricenis datum*. Quidam exiſtimant ob iſtam cauſſam quaſi multis pereuntibus propter immaturitatem nuptiarum non propter fructuum collectionem. Parua in his macula nõ paruam gratiam ex Ariſtotelis exemplo demit. Quare non tricenis quod ſententiam inuertit a populis ad ætatem, ſed *Trœzeniis* ſcribendum eſt, hoc eſt. τροιζηνίοις Si quis autem veræ linguæ, hoc eſt, Græcæ affectator ſententiam Græcã perlegere mallet, his noſtris aſſuendam duxi. διὸ καὶ τὸν χρησμὸν γενέσθαι τινές φασι διὰ τοιαύτην αἰτίαν τοῖς τροιζηνίοις. ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας, ἀλλ᾽ οὐ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν κομιδήν.

Quid per terebratum vas in Ariſtotele debeat intelligi.

CAPVT CXL.

IN aureo opuſculo Ariſtotelis περὶ οἰκονομικῶν, hoc eſt, de re fami-

ίαρὶ inſcribitur digna tanto Philoſopho ſentẽtia legitur, quæ ſtalis eſt. εἴδη δὲ τοῦ οἰκονόμου τέτταρα ἃ δεῖ ἔχειν περὶ τὰ χρήματα. καὶ γὰρ κτᾶσθαι, δυνατὸν χρὴ εἶναι καὶ φυλάττειν. εἰ δὲ μὴ, οὐδὲν ὄφελος τοῦ κτᾶσθαι, τὸ γὰρ ἠθμῷ ἀντλεῖν τοῦτ᾿ ἐστιν καὶ ὁ λεγόμενος τετρημένος πίθος. Latini hoc ſonant. *Modi enim quatuor quos oportet habere circa pecuniam patremfamilias. Nam & quærere poſſe conuenit, & quæſita tueri, alioqui nulla quærendi foret vtilitas. Nam cribro haurire nihil aliud eſt, quam quod dici ſolet terebratum vas.* Cum quiſpiam fruſtra laborat & ſine emolumento, & fine, in vas pertuſum aquã dicitur ingerere, ea ſcilicet cũ primum intro *inſtillata eſt extra exſtillante.* Hoc adagium ſic explicatum inuenio in Græcis prouerbiis ἄπληστος πίθος ἐπὶ τῶν πολλὰ ἐσθιόντων καὶ γαστριμαργούντων. μετῆκται δὲ ἀπὸ τοῦ μύθου τοῦ περὶ τὰς δαναΐδας, καὶ τοῦ πίθου εἰς ὃν ἀνιμῶσαι ὕδωρ βάλλουσι λέγεται γὰρ οὗτος ὁ πίθος ἐν ᾅδου εἶναι οὐδέποτε πληρούμενος. πάσχουσι δὲ περὶ αὐτὸν αὐτῶν ἀπονήτων ψυχαὶ καὶ κόραι. αἱ δαναΐδας λέγουσιν, αἳ πληρεῦσαι ἐν κοσκίνοις ἀγγείοις ὕδωρ πρὸς αὐτὸν φέρουσι τετρημένον. Proſequitur longis verbis auctor prouerbiorum fabulam Danaidum filiarum, quæ maritos ſuos peremerunt excepta *Hypermeſtra*, quę *Lynceo* pepercit. In deuorantes & ingurgitãtes. Hac enim pœna Danaides infeſtantur, vt in vaſe perforato aquam geſtitent, quæ mox inde guttatim elabitur, & ita nunquam expleto vaſe labor puellarum haud quaquam intermittitur, de qua re ſic Tibullus:

Et Danai proles Veneris quæ numina læſit,
In caua lethææ dolia portat aquas.

Lucianus vtitur & hoc adagio in Timone, ὥστε εἰς τὸν τῶν δαναΐδων πίθον ὑδροφορήσειν μοι δοκῶ, hoc eſt. *Quare ad Danaidũ doliũ aquam ferre videor*? Senſum, & appetentiam philoſophi *perforatum dolium* vocant, ad quod Lucianus alluſit qui τετρημένον πίθον hominẽ dicit *ingratum*, Plato in Gorgia: Elegãs quidam vir, Siculus fortaſſe vel Italus in his confabulatus hanc animi partem propter ſuaſionem credulitatemque lubricam alludens nomini dolium appellauit. Dementium vero ꝓphanorum atque damnatorũ hanc animi partem, quæ libidinibus agitatur tanquam futilem ob incontinentiam inexplebilem perforatum eſſe dolium inquit. Eorum qui apud *obſcuros* ſunt, inferos eos eſſe miſerrimos, qui tanquam omnino profani damnati ſunt, atque aquam in vas perforatum cum alio etiam perforato vaſe inferre. Eſſe autem hoc aliud vas ſiue cribrum (*vt dicebat is, qui me docuit*) dementium animum, quem ideo perforato vaſi aſſimilauit, quod propter infidam affectionem obliuionemque nequeat infuſum aliquid continere. *Propertius
Dolia virgineis idem ille repleuerit vrnis.

Signa fortis cum codice Ariſtotelico luci ſuæ reſtituto.

CAPVT CXLI.

ARiſtoteles eo libello coniecturali, q φυσιογνωμικὸν inſcribitur dectiſſimé,

doctiſſime, imo prope diuinitus corporis fortis ſigna comprehendit. Latina interpretatio adeo mutila eſt, imo ſtercorea prorſus, & cloacalem fœtorem redolens, vt nedum aliquid ex ea noſtris his placeat inſeruiſſe, ſed bonas me horas in ea translegenda p[illegible]luiſſe diſpudeat. Sed audi Græce loquentem Ariſtotelem: *Ἀνδρείου σημεῖα, τρίχωμα σκληρὸν, τὸ σχῆμα τοῦ σώματος ὄρθιον, ὀστᾶ καὶ πλευραὶ καὶ τὰ ἀκρωτήρια τοῦ σώματος ἰσχυρὰ καὶ μεγάλα, καὶ γαστὴρ πλατεῖα καὶ ὑπεσταλμένη, ὠμοπλάται πλατεῖαι καὶ διεστηκυῖαι, οὔτε λίαν συνδεδεμέναι οὔτε πάντῃ πάνυ ἀπολελυμέναι, τράχηλος ἰσχυρὸς οὐ σφόδρα σαρκώδης, τὸ στῆθος σαρκῶδες καὶ πλατὺ, ἰσχίον ὑπεσταλμένον, γαστροκνημίαι κάτω ἀπεσπασμέναι, ὄμμα χαροπὸν, οὔτε λίαν ἀναπεπταμένον, οὔτε παντάπασι συμμεμυκὸς, αὐχμηρὸν τὸ χρῶμα τὸ κατὰ τὸ σῶμα, μέτωπον ὀρθὸν, οὐ μέγα, ἰσχνὸν, οὔτε λεῖον οὔτε παντάπασι ῥυσώδες.* Ita Latine exponas. *Fortis corporis ſigna, pilus aſper, ſtatus corporis erectus, oſſa & coſta, & extrema corporis robuſta & lata. Aluus vero lata & ſubflexa. Scapulæ latæ & diſſitæ ſiue diſtantes nec nimis colligatæ nec omnino diſſolutæ. Collū robuſtum non valde carnoſum & latum. Coxēdix ſubſtricta. Suræ deorſum contractæ. Oculus petus ſiue grau[illegible]es, nec impendio expanſus nec contractus. Siccior color corporis, acuta frons, recta non magna. Coxendix non leuis, nec vſquequaque rugoſa.*

Quid ſit oſphys in Ariſtotele & quod Latina dictione non caret.

CAPVT CXLII.

IDem Ariſtoteles quando de ſignis *ἀναισθήτου*, hoc eſt, inſenſati agit, ſic retulit, *ὀσφὺς σαρκώδης, σκέλη μακρὰ, τράχηλος παχύς.* Interpres & omnis noſtratium philoſophorum ſchola *oſphyn* lumbos interpretantur cum lumbus auctore viro magni nominis Theodoro Gaza dicatur Græce *Διάζωμα*. Oſphyn vero modo cingulum, modo *cinctum* Latini aiunt, quod ignorauit Gaza, qui cum de hoc cinctu libro primo de animalibus referat, non inueniens verbum Latinum, quo apte Græcum exprimeret, peregrinam vocem latio condonauit. Erat ſic Ariſtoteles transferendus in phyſionomicis. *Cinctus carnulentus. Crus longum. Collum pingue. Oſphys pro cinctu* reperitur in Luciani dialogo, cui titulus *λεξιφάνης*.

De oculo charopo vox Ariſtotelis explicata.

CAPVT CXLIII.

IBidem ſic Ariſtoteles de Leone agens, *ῥῖνα δὲ παχυτέραν ἢ λεπτοτέραν, χαροπόν*. Bellus interpres ſic. *Naſum autem magis craſſum quam ſubtilem, oculos carpos*, quamuis *carpos* pro *charopos* ſcriptum puto. Ille namque facetus interpres, cum non inueniret verbum Græcum, qua dictione Latina interpretaretur in ſua lingua peregrinabatur, cum *charopos* dicatur oculus, qui aſpectu *gratioſus* eſt. *χάρις* gratia dicitur *ὄψ ὀπὸς* aſpectus. Charopos Latine *amabilis*,

petus, blandus, illix gratioſus, venuſtus, decens, non indecore verti poteſt Nonni au ora ab Apollonio libro primo argonauticon χαρωπὴ dicitur hoc verſu:

ἤμος δ' οὐρανόθεν χαρωπὴ ὑπολάμπεται ἠώς.

Quæ ſint ſphyra in Ariſtotele.

CAPVT CXLIV.

HOc addecum Ariſtoteles inquit, ὅσοις τὰ περὶ τὰ σφυρὰ νευρώδη τε καὶ διηρθρωμένα, εὔρωστοι τὰς ψυχάς. ἀναφέρεται ἐπὶ τὸ ἄρρεν γένος. Inuenio ſic ab interprete feſtiuiſſimo expoſitum: *Quibuſcunque ea quæ circum cauillas ſunt, neruoſa & articuloſa, fortes ſunt ſecundum animam referuntur ad maſculinum genus.* Niſi cauillam hic more ꝓ talo accipiat, dictionis inſolentiam recipio me non tenere, ſed hoc pacto *ſphyra* ne exponas: Imo ſic, quibuſcunque e a quæ circa talos τὰ σφυρὰ Græci talum nominant, quos enim Homerus & Dionyſius *aphœrpedes* montium, Pindarus σφυρά.

De Cyclopis ab Apolline interemtis Flaccus Valerius explicatus.

CAPVT CXLV.

DVbitatur quam nam Flaccus præſignet hiſtoriam libro primo argonauticon his:

Te quoque damnant campi tanto paſtore Pheræi
Felices Admete, tuis nam pendet in aruis
Delius, ingrato Steropen quod fuderit arcu.

Ego de exſilio Apollinis intelligi puto, quod ei morte Cyclopum euenit. Steropen enim vnum ex Cyclopibus ſcimus alio nomine vocatum *Aſteropen*, quod vt melius intelligas Tartæus audiêdus, quē ſic pro tempore latinitate donabimus. *Admeti cantus.* De cantu in *Admetum* cantato luctuoſe. Hic autem Admetus Rex erat Phereorum, cui Apollo ſeruiuit propter hanc cauſſam. Aſclepius Apollinis filius a Chirone medicinam doctus, accipiens ex venis Gorgonis fluentem ſanguinem eo multos curauit: ex ſiniſtris venis fluente ad perniciem hominum eſt vſus, illo vero qui fluebat a dextris ad ſalutem, vnde mortuis denuo vitam præſtaſſe dicitur. Qua de re ne videretur hic inter homines eſſe Deus, eum Iupiter fulminauit. Apollo autem iratus necauit cyclopas fulmen Ioui fabricantes. Iupiter voluit detrudere illum in infernum, ſed precibus Latonæ iuſſit ei per annum homini ſeruire. Hic autem profectus in Pheras ad Admetum illi ſeruiens paſtoritiam exercuit, ei boues omnes fœminas διδυμοτόκους, hoc eſt *gemelliparas* reddidit, a quo Rege comiter exceptus Apollo amici animi cognouit indicia: quare Parcas rogauit quando finis Admeto vitæ immineret, inuento qui pro ipſo ſe morti promitteret, ei parceretur: quo impetrato, paſtor Apollo Admetum a morte retraxit. Ecce tibi, iam dies aduenit Admeto fatalis, & patre matreq; pro ipſo mori nolentibus, Alceſtis fœmina vitam ſuam pro marito oppoſuit, ex eo obliqua & luctuoſa in Ad-

metum cecinerunt, donec Proſerpina emiſit Alceſtē, vt autem alii dicunt Hercules pugnans in Plutonem illam retraxit. Steropen vnum ex Cyclopis eſſe Maro docet:

Brontheſq; Steropesq; & nudus membra Pyracmon.

De ſacris Priapi in Lampſaco obſeruatis Valerius idem enarratis.

CAPVT CXLVI.

IDem Flaccus in ſecundo ſic canit:

Tranſmiſſaque puppi
Lampſacus, Ogygii quam nec trieterica Bacchi
Sacra, nec arcanis Phrygiæ furor inuehit antris.
Sed ſuus in Venerem raptat Deus, Illius aras
Vrbe ſuper, reſſiq; vident velamina templi.

Quæ ſint iſta Priapei templi velamina dubitatur? Ego illa puto, q tradit Auguſtinus, ſimulacrum ſcilicet Priapi ſolitum quibuſdam diebus feſtis velari corona florea. Inter cetera quæ prætermittere (quoniā multa ſunt) cogor, in Italiæ compitis quædam dicit ſacra Liberi celebrata cum licentia turpitudinis, vt in eius honore pudēda virilia colerentur, non ſaltē aliquantū verecundiore ſecreto, ſed in ꝓpatulo exultante nequitia. Nā hoc tēpore mēbrum Liberi per dies feſtos cū honore magno ploſtellis impoſitū prius per rura in cōpitis, & vſq; in vrbē poſtea vectabatur. In oppido autē Lauinio vnus Libero totus menſis tribuebatur, cuius diebus omnes verbis flagitioſiſſimis vtebantur, donec illud membrum per forum tranſuectum eſſet, atque in loco ſuo quieſceret, cui membro inhoneſto materfamilias honeſtiſſima palam coronam neceſſe erat imponere. Hæc Auguſtinus libro ſeptimo de ciuitate Dei. Huc ſunt, qui trahant illa Epigrammatici carmina:

Schemate nec dubio, ſed aperte nominat illam
Quam recipit feſto menſe ſuperba Venus.

Nec obſtat Auguſtinum de Italico ritu loqui, Valerium vero de *Lapſaceno*. Nam huiuſmodi ſacra priſci Romani ignorauere, ab externis populis fuerunt aduecta. in Lāpſaco *Priapum* pompatice tanquam Deum tutelarem coli quis adeo *ἄμουσος*, vt non legerit? hic verſiculus Poetæ in *obſcœno* poemate manauit: *Mortales ſibi Lapſacum dicarunt*. Per velamina templi intellige velamenta ſimulacri, quæ fiebant in templo Priapo dicato.

De ferto ſacrificii genere eundem Valerium intellexiſſe.

CAPVT CXLVII.

IDem in tertio facit Ancæum ſic loquentem:

Has precor exuuias & opima cadauera noſtro
Linquite ait ferro, potius mihi dextera ferro
Nauet opus.

Cenſeo ſic legendū eſſe. *Linquite ait ferto*. Eſt enim fertum lauti ſacrificii genus. Eſſet enim incōgruum & indecens ſi bis repeteretur

ferro. Adde quod dictio opima cum *ferto* congruit. Eſt certe *fertum* ſacrificii genus, de quo Lucilius. *Ædepol ferto omnia ſum circulatus*: De hoc Pompeius. *Fertum genus* libi, quod crebrius ad ſacra ferebatur; nec ſine altero genere libi, qui quæ afferebant *ſtruesfertarij* appellabãtur. Alibi & ii mendoſis exemplaribus *Struesfertarios* dicebant, qui quædam ſacrificia ad arbores fulgoritas faciebant, a *ferto* ſcilicet quodam ſacrificii genere, quod adhiberetur in luſtrationibus. Indicat Cato his in re ruſtica. *Mars pater te precor quæſoque uti ſies volens propitius mihi domo familiæque mea, quoius rei ergo agrum, terram fundumque meum ſolitaurilia circumagi iuſſi, uti tamen orbos viſos inuiſoſque viduertatem vaſtitudinemque calamitatem intemperiemque prohibeſſis, defendas, auerrunceſque, utique tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire, beneque euenire ſinas, paſtores paſtuaque ſalua ſeruaſſis, duiſque bonam ſalutem, valetudinemque mihi, domus familiæque noſtræ, harumce rerum ergo fundi, terræ agrique mei luſtrandi, luſtrique faciendi. Ergo, ſicuti dixi, macte hiſce Solitaurilibus lactentibus immolandis eſto. Item eſto. Item cultro facito ſtruem & fertum uti adſiet.* Hæc Cato, ex cuius verbis expiationem quãdam circumlatitiam fieri ſolitam ferto circumlato intelligo, in qua fertum id genus adhibebatur. Vnius literæ immutatione mendoſum eſt Catonis exemplar. *Ferrum* enim legitur, ubi *fertum* eſſe debuit. Plautus de hoc intellexit in Amphitruone. *Quæſo quin tu iſtanc iubes pro cerita circumferri*. Reſpondet Amphitruo:

Quin ferto eſt opus?

Etiam ſi iſtic ante nos facto legeretur.

Typhonides harpyas appellari, & cũ hoc apertus Valerii Flacci nodus, inextricabilis. CAPVT CXLVIII.

GRatulor humanioris literaturæ ſectatoribus, quamuis ſera gratulatio videri poſſit, apertũ eſſe tãdem illum cœcum hiatum, qui omnes Muſarum viatores deſperantes itineris argonautici reddiderat. Vidi iam iuuenis uno puer Codrum Grammaticum Bononienſem non incelebrem torquentem ſe ſuper enodatione horum carminum Flacci lib. 4. id eſt, Argonauticon de *Phineo* loquentis & Harpyis:

Quippe neq; extorrem tantum, nec lucis egentem
Inſuper Thyphonides Harpyia ira tonantis
Depopulant, ipſoſq; dapes prædantur ab ore.

Codrum certe meum ceteroſq; huius labyrinthi Theſeos cœcum item abſterruit, ne iterum ad has caligantes tænarias fauces diuertere vellent, præſertim carmine ſecundo trunco & penitus inuerſo. Sed quid immoror? Sententiam noſtram & cenſuram proferam. Ego ſane partim coniectura, partim fultura ſequentis auctoritatis Poetæ ductus ſic nitori ſuo Flaccum reſtitui.

Quippe nec extorrem tantum nec lucis egentem
Ira tonantis agit, Typhonides harpyia quæ

Depopu-

Deripiunt, ipſoque dapes prædantur ab ore.

Quid hic Poeta ſentiat? *Typhonis* natas eſſe harpyas collegimus ex his eiuſdem Poetæ verſibus:

Hic feſſæ [illegible] metu propioris anhelæ
Dum trepidant, luctuque graues timideq; volatu
Implorant clamore patrem Typhona nefando,
Exiluit [illegible] pater, imaque ſummis
Miſcuit & mediis [illegible] tenebris.

Interpres Apollonii libro ſecundo argonauticon tradit ſorores Iridis fuiſſe *harpyas*: [illegible] concinit Heſiodus libro primo Theogoniæ ratus ex Thaumante & Electra genitas illas. Eius carmina ſunt hæc:

Θαύμας δ' ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο θύγατρα
Ἠγάγετ' ἠλέκτρην· ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν ἶριν,
Ἠυκόμους θ' ἁρπυίας, ἀελλώ τ' ὠκυπέτην τε,
Αἵ ῥ' ἀνέμων πνοιῇσι καὶ οἰωνοῖς ἅμ' ἕπονται,
Ὠκείῃς πτερύγεσσι, μεταχρόνιαι γὰρ ἴαλλον.

Nec mirum erit Poetas aliquando diſcrepare. Nonne Apollonius adiutum *Phineum* a Boreadis Zeto tradit & Calai: a quibus Harpyæ ſunt expulſæ. At Orpheus Phineum infantentem philtris vxoriis deiecisse e ſcopulo filios duos autumat, quare a *Zeto & Calai*, vt perpeteretur diutius exiliū a Strophadis eſſlatum in Biſtoniam, luce ab eis priuatum.

Origo Phryxi explicata cum emendatione Valeriani codicis

CAPVT CXLIX.

AEque maculoſum eſt exemplar inuulgatum eiuſdem lepidiſſimi Poetæ Flacci libro quinto argonauticon his:

Tunc gener Albanus Styrus qui aduenerat oris
Diſtulerant ſed bella Cytorius Phyontis & Argus
Æolidæ fraterque Melas, quos aduena Phryxus
Progenuit pariterque leuis Cotiorus in haſta.

Multiplex in his verbis mendum eſt. Nam erat ita ſcribendum.

Diſtulerant ſed bella cytoria, Phrontis & Argus
Æolidæ, fraterque Melas, quos aduena Phryxus
Progenuit, pariterq; leuis Cytiiorus in haſta.

Senſus eſt Poetæ, Styrum Regem Albaniæ futurum, vt citius adueniat, ſed bella *Cytoria*, hoc eſt, populorum ita cognominatorum, qui accolunt fluuium *Cytorum* detinuerūt inuitum, cum quo Styro venerunt *Phrontis*, Argus, Melas & Cytiſſorus, quos ex Chalciope filia Oetæ genuit *Phryxus*. Propterea Poeta vocat Æolidas ab atauo Æolo. Æoli filius Athamas, Athamantis *Phryxus*, *Phryxi*, iſti quatuor. Colligitur progenies *Phryxi* paulo infra hic Iaſone loquente.

Nam q; idem Cretheus ambobus & Æolus auctor
Cum Ioue Neptunoq;, & cum Salmonide Nympha

Hæc origo ex interprete Apollonii Rhodii eſt, *Phryxo & Phryxi nepotibus.* Athamas filius Æoli frater Crethei primam vxorẽ Nephelen duxit, duos filios ex ea *Phryxon* Hellemq; ſuſcepit. Defunctæ Nephele ſuperduxit alteram vxorẽ Ino, quę inſidiata ipſis Npheles pueris perſuaſit indigenarum vxoribus ſata vrerent. At cum exuſtum ſemẽ fructus annuos nõ ſubminiſtraret: Athamas in Delphos miſit ſuper ſterilitate ſciſcitatus. Domis vero perſuaſit Ino legatis, iugulandos Nepheles filios referrent, tanquam Deus *Hellen & Phryxum* iugulandos eſſe reſpondérit, ſi vellent, vt ſterilitas faceſſeret. Perſuatus igitur Athamas a legatis *Hellen & Phryxum* aris admouit. Ceterum eorum dii miſerti aurei velleris ariete ſublimes euexerunt, quod Helle tolerare non valens in Helleſpõtum ab ea nũcupatum decidit. *Phryxus* autem in Colchicam terram delatus ſacrificauit *Phryxio Ioui*, hoc eſt, *fugæ ſoſpitatori*, quod nouercã effugiſſet. Duxit autem *Chalciopen vxorem Æta* Scytharum Regis, ex qua filios quatuor genuit *Argon, Cytiſoron, Melana, Phrontin.* De Cythoro loco meminit idem Flaccus ſic canens.

Mox etiam Cromnam, atq; iugo pallente Cytoron
Teq; cita penitus condunt Erythina carinam.

De quo & Apollonius in 2. Si vultis audire carmina Rhodii ſunt hæc:

εἰ δὲ καὶ οὔνομα δῆθεν ἐπιθύεις δεδαῆσθαι
τῷδε Κυτίσσωρος πέλει οὔνομα, τῷ δέ τε Φρόντις,
τῷδε μέλας, ἐμὲ δ' αὐτὸν ἐπικλείοιτε κεν ἄργον.

Es dictionem verbalem aliquando corripi, aliquando produci Propertius euentilatus.

CAPVT CL.

PRopertii interpretem nunquam erit quin laudandum non cẽſeamus ob abſtruſa loca aperta, & nodos inenodabiles enodatos. In ea tamen elegia quæ incipit:

Quicunque ille fuit puerum qui pinxit Amorem: Verſiculus eſt hic:

Si puer es alio traiice tela tua. Vbi Propertius admiratur Cupidinem puerum, *puerilisque mobilitatis* non ex ſuo corde alioſum cedere ad alterius amantis cor oppugnãdum, præſertim dum puerilis inconſtantia tenorem vnimodum tenere non ſoleat. Recta fuit hæc interpretatio, nouam tamen hic idem vir doctiſſimus, in neſcio quo ſuo commentario in Ciceronem, opinionẽm affert ſic corrigens: *Si par eſt alio traiice tela tua*, prætendens Tò *es* corripi ſemper. cum vt prius bene ſenſerat, menſura huius ſyllabę communis ſit. Qui producũt regulariter faciunt, qui corripiunt Poeticam licentiam ſequuntur, ſed ſunt anomali. Docet hoc Valerius Argonauticon Poeta lib. 7. ſic canens.

Cumq; ipſa moueret
Alloquio caſuq; viri te paſſa vocari

Sum

Sum potius, tu laudi nona, tu ſupplice digno
Dignior [illegible]

Priorem ergo teneat opinionem interpres & nouam [illegible]. quoniam, qui [illegible] *puto*. [illegible] tamen, qui apud [illegible] ſic legant:

Siquidem [illegible]
Fabulæ Anti[illegible] *loquentiæ* [illegible] *explicata, ſimul que* [illegible] *Angelus Politianus recte Domitium* [illegible].

CAPVT CLI.

IAcobus Conſtantius Fanēſis vir Græce & Latine doctus, in quo mihi non me [illegible] & amicus, & auditor meus exſtiterit, [illegible] quas æſtiuis horis a cœna captare conſueuimus, [illegible], an Politianus Angelus Domitium Veronēſis [illegible], eandē magis an canine Calder[illegible] expoſitione illius carminis [illegible]:

Vtque loquax [illegible]
Sic tibi [illegible]. Fabulæ quæ refertur a Domitio nimis eſſet accommoda, [illegible] auctore [illegible] fulciretur. C[onſtantius] [illegible] Homero ab Angelo [illegible] adductam non [illegible] contendit [illegible] re Anticlon [illegible] ſitis ori manib[us] [illegible] Curioſi [illegible], & [illegible] prorſus muſicæ [illegible] cominus pugnatoris, [illegible] a Domitio [illegible] prouocantis. Admirabatur [illegible] quod Homerus manus Vlyſſis oppoſitas ori tradit [illegible], quo [illegible] introductus ab Ouidio [illegible] Homeri carmina [illegible] hæc:

Ἄντικλος δ' [illegible]
Ἤθελεν [illegible]
Νωλεμέως [illegible]
Τόφρα [illegible] Παλλὰς Ἀθήνη.

Hic enim ab Homero [illegible] Helenæ acceſſiſſe ad equū fabrefactum ab Epeo quam ſimilantē vxorū voces ſingulos nō equo incluſorum Græcorū heroū contemſit præter Anticlū, qui Helenę vocē vxoris eius [illegible] ſimulāti, cum reſpondere vellet, manib[us] ori ſuo oppoſitis cohibitus eſt ab Vlyſſe. [illegible] manus, quouſq; Pallas iuberet Helenā abire [illegible] Homer. ſtrangulationi nō eſt aptū, ſed [illegible] citra mortē, ſtrangulatione [illegible] quod tradit Homer. illū retentū donec Pallas [illegible] Helenā [illegible]. Vlyſſes cū ſtrangul[illegible] opus fuerat tenere? [illegible] hominē mortuū nō mordere, & conſequenter nec garrire. Quæ cum ita ſint cū Cōſtantio meo cōgruo in hoc vno, Angelū nō recte ex Homero

decoxiſſe, Anticlum ab Vlyſſe ſtrangulatum, nec verbis Ouidianis Homericus ſenſus applicari poteſt, quoniam Homerus χερσὶ dixit. Ouidius *pollice*. Homerus πιέζε. Ouidius *Eliſus*. Ceterum ab Angelo ſuum, aſſerens ſecum in equo Anticlum periiſſe, an hac, an alia de cauſſa, non ſatis liquet. Sed in hoc errauit Angelus, quod cum debuiſſet certum in re dubia teſtimonium afferre, incertum protulit. Si Tryphiſiodori Græci Poetæ auctoritati hæſiſſet, magis e re ſua feciſſet, cuius tamen aduocat carmina. Sed ad hoc tantum propoſitum quod Anticlus vocaretur Ortygides, confiſus fidei Homerici carminis, quod nullam vel minimam de ſuffocatione Anticli præſtat fidem. Tryphiſiodori carmina ſunt hæc:

> Ὀρτυγίδης δ' Ἄντικλος, ὃν αὐτόθι τεθνειῶτα
> ἵππῳ δακρύσαντες ἐσυλήσαντο ἀχαιοί·

Hoc eſt, *Ortygides autem Anticlus, quem ibi mortuum equo lugentes ſpoliauerunt Græci.* Hinc vberrimum teſtimonium elicitur in equo periiſſe Anticlũ. Datur tacite intelligi propter preſſuram manuũ Vlyſſis, quibus cum diu forſan illũ oppreſſiſſet, præbuit exitu cauſſam. Nec obſtat quod, *pollice*, dicatur ab Ouidio, ab Homero verò, *manibus*. Eſt enim figurate ab Ouidio pars pro toto poſita. Indiget expoſitione carmina Tryphiſiodori & interpretatione, quæ Angelus Politianus aduocauit, vt oſtẽderet vxorem Anticli nominatam eſſe *Laodamiam* Carmina Tryphiſiodori ſunt hæc:

> ἄντικλος δ' ἐπὶ κέντρον ἐδέξατο λαοδαμείης
> μοῦνος ἀμοιβαίην ἀνεβάλλετο γῆρυν ἀνοίξας
> ἀλλ' ὀδυσεὺς κατέπαυσε.

Latine ſic ſonãt. *Anticlus autẽ quãdo ſtimulum ſuſcepit Laodamia ſolus retributionem*, id eſt, *reſpõſum orſus eſt aperiens garrulitatem. Sed Vlyſſes exſiluit.* Anticlus dictus eſt ſuſcepiſſe ſtimulum Laodamiæ, quãdo accepit vocem Helenæ repræſentantis vocem vxoris ſuæ Laodamiæ, quæ vox deſiderio vxoris illum ſtimulauit ad loquendum quamuis prohiberetur.

Quod antiqui commercio non emtione vterentur Iureconſulti Pauli verba ad integritatem ſuã redacta, reſtitutis Homeri ſententiis, quæ areis deformiter patentibus viſebantur.

CAPVT CLII.

PRiſcis legum conſultis nihil eloquentius eruditiuſque noui, recentioribus nonnullis nihil infantius & ineruditiuſque noui. Antiquis illis maieſtatem legum referentibus verbis Romanis & Romana doctrina maior inerat cura eloquenter loquẽdi, quam loquendi Ex his quidam infantiſſimi omnium vix caſte nomen proprium eloquuntur, meram Gothicam barbariem redolentes. Conſultiſſimi illi iuris auctores ſignate loquebantur, iſti ſpurce & improprie effutiunt monſtra ab vltima barbarie a Bartolo Baldoq; relata. Illi ſcatebãt oratorũ Poetarũq; doctis adminiculis, hi Poetas inceſſunt, & ex albo ſuo tanq̃ e Platonica republ. explodũt, quo euenit vt cũ caſu videas latine loqtari, credas te audire *Lexiphanem*

Luciani

Luciani portenta verborum euomentem. Sunt tamen merito in doctorum decuriam adsciti in musæum Bononiense quam plurimi, qui minus non Ciceronem quam Bartolum excoluerunt. De barbaris loquor & litteratis his nostris longe dissimilibus, inter quos, tanquam inter Deos Iupiter, Ioannes Campegius eo lacte fluit eloquentię vt cum illum audias vix euelli possis, quod eius mixtam cum suauitate nectarea eloquentię doctrinam contenderas. Sed quid Bonifacium Elephantutium Iacobumque Bouem meum recenseam, ex quorum labiis melle suauior fluit oratio, & innumeros alios, quos referre non leuis est labor? Omnes hi optimo consilio doctrinam cum eloquentia commiscuerunt. Sed ad propositum nostrum regrediamur. Paulus iurisperitus digestis de contrahenda emtione lib. vndeuigesimo sic scriptum reliquit. Sed an sine nummis venditio dici hodie possit dubitatur, veluti si ego togam dedi vt tunicam acciperem? Sabinus & Cassius esse emtionem & venditionem putant: Nerua & Proculus permutationem non emtionem esse aiunt. Sabinus Homero teste vtitur, *qui exercitum Græcorum ære, ferro, hominibusque, vinum emere* refert, illis versibus Græcis. Sed hi versus permutationem significare videntur, non emtionem. Magis autem pro hac sententia illud diceretur, quod alias idem Poeta dicit. Videntne ex pulcerrimo Iureconsulti corpore verba Homerica tanquam primaria membra conuulsa, elumbem, fœdum, deformem reddere relinquant? Prima auctoritas huc inferenda est mutuata ex Homeri lib. 7. Iliados.

> ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί
> ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
> ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν
> ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

Hoc est, *Græci comati emptitauerunt vinum, alii ferro, alii ære, alii coriis bubulis, alii bobus, alii mancipiis.* De hoc ritu sic Plinius libr. 33. natu. histor: *Vtinamque posset e vita in totum abdicari aurum, sacra fames,* vt celeberrimi auctores scripsere, proscissum conuitiis ab optimis quibusque, & ad perniciem vitæ repertum. Quod tum feliciore æuo cum res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim vt opinor, commercia victus gratia inuenta, alios coriis boum, alios ferro captiuisque rebus emptitasse tradit. Videtur ergo Plinius carmina superiora demonstrasse. Seruius Maurus in enarratione illius sententiæ ex Georgicis:

> *Quamuis Milesia magno*
> *Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.*

Sic ait: Mutentur magno ingenti pretio, comparentur. Nam apud maiores omne mercimonium in permutatione constabat, quod & Caius Homerico confirmat exemplo. Libro tertio institutionum desunt hi versus in rubrica de emtione & venditione sic

loquente Iuriſperito: *Illud eſt quod vulgo dicebatur permutationem rerum emtionem & venditionem contrahi*, eamque ſpeciem emtionis vetuſtiſſimam eſſe, argumentoque vtebatur Græco Poeta Homero. Qui aliquam partem exercitus Achiuorum vinum ſibi comparaſſe ait, permutatis quibuſdam rebus. His verbis oſtendit & Iureconſultus deeſſe in inſtitutionibus hæc verba Græca. Secunda auctoritas Homeri, quæ media inſerenda Pauli titulo fuerat, nunc in memoriæ nō ſuppetit, ſi occurret ſtudioſos legum olim nouo munuſculo demerebor. Sed de eloquentibus iuriſperitis intelligo, barbaros autem floccifacio, qui malunt Græcum vinum bibere quam Græcas literas legere. Sed id quod ſubſequitur in tertia Homeri auctoritate poſt hæc Pauli verba, magis autem pro hac ſententia illud dicetur, quod alias idem Poeta dicit, tu Græcos Homeri verſus areæ hianti ſic inſere in fine primæ Rhapſodiæ Poematis Odyſſeæ prope calcem poſitos:

τήν ποτε Λαέρτης πρίατο κτεάτεσσιν ἑοῖσιν
πρωθήβην ἔτ' ἐοῦσαν, ἐεικοσάβοια δ' ἔδωκεν.

Senſus eſt Homeri, *quod Laertes emit Euryclium viginti bobus*. Cum vero Paulus Iureconſultus contendit antiquos emere ſolitos cōmercio, hoc eſt, rerum permutatione, verſus priſtinos de permutatione facere fidem refert, non autem de emtione. Verſus vero iſtos ex primo Odyſſeæ allegatos magis emtionem probare videntur ab antiquis fieri ſolitam per commutationem & commercium, quoniam eſt additum verbum *πρίατο* quod congruit emtioni: in ſuperioribus Homeri carminibus verbum non eſt additum emtioni ſeruiens. Quare probo lectionem priſci codicis Piniani lib. 53. in quo non emtitaſſe, ſed mutaſſe ſcriptum eſt, quali figura loquendi Vergilius vtitur cum ait: *Mileſia magno vellera mutantur.*

Deorum inſignia, quæ in Priapeis poſita ſunt eſſe decorta ex Epigrammate Græco.

CAPVT CLIII

QVis nam *Priapei*, hoc eſt, *obſcœni poematis* fuerit auctor a literarum magnis ducibus ambigi ſcio, hinc Seruio Vergilium prætendente, illinc Angelo Politiano Naſonem Ouidium. Superius cum nonnulla ex hoc Poemate enodarem, nec hunc nec illum ſcriptorem ſpurciſſimi Poematis agnoui, contendi opus eſſe congeſtitium, & quoddam veluti ſymbolon, hoc eſt, collatitium carmen variis & innumeris, qui ea floruerunt ætate Poetis, in gratiam Auguſti vel Mecœnatis vel alterius ſummatis viri, Epigrammata laſciua ludentibus. Placet in gratiam Mecœnatis fuiſſe compoſita, quando ipſe Poetarum propugnator fuit acerrimus & fautor. Adde quod horti Mecœnatiani celeberrimi ſunt apud idoneos auctores. Nuper cum euoluerem Epigrammata Græca deprehendi ex verſibus Atticis totum perfeciſſe Epigramma auctorem illius opuſculi quod ſic in obſcœno carmine legitur.

Cur

Cur obſcœna mihi pars ſit ſine veſte requiris?
Quæro tegat nullus cur ſua ſigna Deus?
Flumen habet mundi Dominus, tenet illud aperte,
Non datur æquoreo fuſcina tecta Deo.
Nec Mauors illum, per quem valet, occulit enſem.
Nec latet in tepido Palladis haſta ſinu.
Num pudet auratas Phœbum portare ſagittas?
Clamne ſolet pharetram ferre Diana ſuam.
Num tegit Alcides nodoſæ robora clauæ,
Sub tunica virgam num Deus ales habet.
Quis Bacchum gracili veſtem prætendere thyrſo,
Quis te celata cum face vidit amor.
Nec mihi ſit crimen quod mentula ſemper aperta eſt,
Hoc mihi ſi telum deſit, inermis ero.

Sententia huius Epigrammatis ex Secundi verſibus eſt ſublata, quamuis iſte Secundus non in ſtatuam Priapi, ſed amoris ediderit Epigramma. Sed iam Secundum audi:

σκυλοχαρεῖς πόθ᾽ ἔρωτας, ὡς βελαέσσιν ἐπ᾽ ὤμοις
Ὅπλα φέρουσι θεῶν νήπι᾽ ἀγαλλόμενα
τύμπανα καὶ θυρσὸν βρομίου Ζηνὸς δὲ κεραυνόν,
ἀσπίδ᾽ ἐνυαλίου καὶ κόρυν ἠΰκομον,
φοίβου δ᾽ εὔτοξον φαρέτρην, ἁλίου δὲ τρίαιναν
καὶ θεινομένῳ χερσὶν ἡρακλέος ῥόπαλον.
τί πλέον ἀνθρώποισιν ἔρως ὅτι καὶ πόλον εἷλε,
τεύχεα δ᾽ ἀθανάτων νήπιος ἐληΐσατο.

De Lebete Dodonæo Callimachus explicatus.

CAPVT CLIV.

Callimachus Cyrenæus, quem tanquam Poetarum numen Latini Græcique pariter ſunt venerati in dialogo, cui titulus eſt in Delum, hos ponit:

Οἱ μέν τοι καλάμην τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρῶτοι
ἀσταχύων φορέουσι· ἃ Δωδώνηθι πελασγοὶ
τηλόθεν ἐκβαίνοντα πολὺ πρώτιστα δέχονται
γηλεχέες θεράποντες ἀσιγήτοιο λέβητος.

Hoc eſt, *hi quidem tibi culmumq; & ſacros maniplos primi ſpicarum ferunt, quos ex Dodone Pelaſgi longe aductos valde inprimis ſuſcipiũt humi cubantes famuli non ſilentis lebetis.* Interpretantur aliqui apud Callimachum ἀσιγήτοιο λέβητος, dici a Callimacho, quoniam ſubinde bullit & feruet, quæ quã puerilis & ludicra ſit interpretatio quiuis vel mediocriter eruditus perſpicere poteſt. Ego refero ad prouerbium Græcũ, quod his verbis legitur apud parœmiarũ auctoré. τὸ ἐν Δωδώνῃ χαλκεῖον κεῖται παρὰ Μενάνδρῳ ἐν τῷ ἀῤῥηφόρῳ. εἴρηται δὲ ἐπὶ τῶν πολλὰ λαλούντων καὶ μὴ διαλειπόντων. φασὶ γὰρ ἐν Δωδώνῃ χαλκεῖον ἐπὶ κίονος ἑστάναι καὶ πλησίον παῖδα ἐξηρτημένον μάστιγα χαλκῆν. τοῦ ἀνέμου δὲ κινουμένου μεγάλως, τὴν μάστιγα πολλάκις εἰς τὸν λέβητα ἐμπίπτειν καὶ ἠχεῖν ἕως τὸν ἀέ-

βατῆι ἐπὶ χάλκεον πολὺν, hoc eſt, *Dodonæum ahenum* vſurpatur a Menandro in Atepho. *Dicitur autem in loquaces & a garrulitate non deſiſtentes. Dicunt enim in Dodone ahenum in columnam edito iacere. In altera vero columna prope ſtare puerũ adpenſum flagellum habentem æreum. Spiritu autem mõto magno flagellum, ſæpe in lebetem incidere, unde ſtrepitus non paruus reſultat.* De hoc ritu meminit Auſonius ita canens, *nec Dodonæ ceſſet tinnitus aheni.* Plinius noſter conſimilia prodit de quibuſdam tintinnabulis in Ptero locatis, quæ vento collidebantur. Hic eſt verus Callimachi ſenſus.

An Ioannes prima longa proferatur.

CAPVT CLV.

INcidi nuper in Grammaticulos quoſdam altercatione Etheoclea confligentes, & lanam aſini quærentes, quorum vnus exſerta & prope Stentoria me voce cõterruit, alterum *ſabbatarium* cõpellans, quod *Ioannem* non *Ianum* in verſu ſcripſiſſet, & errori errorem addidiſſet, ꝙ triſyllabum non quadriſſyllabum nomen hoc recognouiſſet, Cui ego ſubridens. Tu deterior inquam qui Iudæos iure Põtificis priuilegio ciuitate Romana donas. Statimq; ſubdo. Quid ſi nedum triſyllabum tibi nomẽ hoc adſtituo? quod Angelus Politianus & paulo ante tota conſueuit Italia. Sed triſyllabũ certe cum producta prima obiicio? Spumeus ille & effræni audacia promtior paratus ſum, inquit, Pie pientiſſime, te ſi hoc præſtiteris, colere. Cõtinuo carmen ex Epigrammate εἰς σωτῆρα cõpoſitũ ſic attuli:

θίσκελον οἷον ἔτευξεν ἀγάκλυτος ἰωάννης. Tunc ille ore diſtortiſſimo contemnenti ſimilis: *Græca ſunt hæc ait non intelliguntur.* Soſia ſum non Oedipus. Statimque me barbare loqui dicens, aduerſatus euanuit. Quid putas? riſimus ſatis, nec quidem cachinnum citra. Dein ad Theſeum meum Ludouicum Geſilardum conuerſus, ineptiunt aio qui tantum hoc quadriſyllabum nomen autumant prima breui ſyllaba, etſi apud Metrodoron ſic legatur:

αὐτὸν ἰωάννην ὁ γέρων ὅτ' ἐδέξατο θεσμὸς. Quamuis & apud Agathiam Poetã Græcum de quadam Ioanna chitharœdica mentio fiat, quam decimam Helicon Ida, hoc eſt, muſam dictitat. Carmen illius, hoc eſt:

καὶ τῆχο θεσμὸν ἔθηκαν ἐπάξιον εὐνία μοῦσαι
τέρμασιν ἰωάννας αὐθ' ἑλικῶνος ἔχειν.

Iſta. n. nomina aliquãdo triſyllaba per diuiſionem fiunt vt ἰωάνος trib. ſyllabis & ἰωάνος quatuor Sed quid ego hæc ad te, cui conſpiranter Græcæ Romanæq; Muſæ lauream contexunt.

Diſceptatum nunquid Baliſtæ Phocais vocetur a Silio propter populos Maſſylienſes, ſimulq; carmen Italici diſcuſſum contra omnium hactenus opinionem.

CAPVT CLVI.

ITalicum Silium maiore cura quam ingenio compoſuiſſe Poemata teſtatur Cæcilius. Plinius contrario vitio laborauit. *Enim*

nius ingenio maximus arte rudis, ſi credimus Ouidio. Ceterum magnorum virorum cenſura ad maximos cenſores referatur. Ego hoc vnum ſentio, poema eruditiſſimum illud & artificioſiſſimum eſſe, & in quo multi literarum palæſtritæ deſudarunt, præcipueq; in explicatione illius carminis poſiti libro primo. *Phocais effundit vaſtos Baliſta molares.* Autumat Italici alioquin doctus interpres, Silium *Baliſtam* vocare *Phocaida* a Maſſilienſibus, qui ea plurimum vtebantur oriundis a Phocenſibus, qui ſunt in Græcia contermini, Beotius. Maſſylia quippe vrbs Galliæ in petroſo loco ſita, Phocenſium ædificium fuit. Ceterum non facit ad eruditorum ſtomachum hæc interpretatio. Nam quod *Maſſylienſes* ea plurimum vterentur, deſideratur auctor. Quod & ſi cõpareat, nihilo magis Baliſtam Maſſyliticam inde denominare poſſumus, perinde ac Hiſpanam ſeu Græcam, quod ea vtantur & Græci & Hiſpani. Quod ſi conſtaret, Maſſylienſes ſiue Phocenſes eam reperiiſſe, affirmarem, poſſe illam ab inuentoribus *Phocaida* vocitari. Verumenimuero non Maſſylienſes aut Phocenſes, Maſſylienſium progenitores Baliſtam excogitarunt, ſed Plinio auctore *Phœnices.* Eſt igitur quærenda melior & verior interpretatio. Ego publico auditorio Bononiæ Silium anno præſenti euodans docui, *Baliſtam Phocaida* dici ſimpliciter pro *Saguntina*, quoniam *Saguntini* illam euibrabant & intorquebant in Pœnos propugnantes, videlicet in oppugnatores. Hoc ſenſu, ſcilicet, quod oppugnati ab Hannibale Saguntini propugnabant Baliſtis. Nec ſit mirum, vti hoc epitheto, Silium *cui longe repetita placent*. vt qui Romanos Sigæos, Rhetæos Æneadas, Dardanios Laurentes, Idæos Hectoreos, Carthaginenſes vero Cadmæos. Scimus enim vel Silio docente Saguntum ab Herculis comite dictam, qui fuit *Thebanus*, vt ipſe ait. *Hic comes Alcidæ properabat in agmine Thebas.* Gerione extinɠo. Phocenſes igitur Saguntini dici poſſunt quaſi Thebani, quoniam Phocis ab his, qui large metiuntur climata in Bœtia ponitur & a Thebanis denominari poſſunt Sagũtini Phocenſes, quippe cum Phocidem Thebanus ager complectatur, quod hinc apparet. Scimus enim Parnaſſum in Phocide ſitum vel auctore Ouidio libro primo Metamorphoſeos & tamen Parnaſſus Aonius dicitur, quia Aonii populi Thebani ſunt nullo reclamante. Et cum canit Ouidius. *Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis*, anguſte loca & propemodum Poetice metiebatur. Quemadmodum Plinius Græciã, Atticam, Thebas & Phocida, quoniam conterminas eſſe nouerat, confudit. Sunt *Manubaliſtæ* quoque & *Arcubaliſtæ. Baliſtam* ἀπὸ τοῦ βάλλειν, quidam nuncupatam aſſerunt quod iaculatur & miſſilia vibrat.

Annotationes in hortulum Columellæ & inprimis, De artificibus his Dædalo, Pragmone & Agelada.

CAPVT CLVII.

QVÆri ſolet a literatum literatarum indagatoribus, quos artifices intelligat Iunius Moderatus & curates in his verſibus:

Neu tibi Dædalea quærantur munera dextra,
Nec Polycletæa vel Phragmonis aut Ageladæ
Arte laboretur, ſed truncum forte dolatum,
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli.

Senſus horum verſuum eſt talis. Priapum cuſtodem hortẽſem dolatum ex trunco quolibet para, nec multum ambigẽ an *Dædalus* illũ fabrefecerit aut Polycletus optimiſtatuarii. Quidam hoc carmen ſuperioribus annectunt ad maceriam referentes. Hoc ſenſũ. Sepem vel parietes vel hirtis ſpinis horto ſtrue, etiam incompoſitam, ne putes me Architectum parieti hortorum cupere præponi Dædalum fabricæ celeberrimum. Per munera intelligebant munia & mechanemata, quibus ille multa ſtruxit egregie interque labyrinthum Cretæ a Poetis decantatum. Poteſt tamen hic verſus cum inferioribus iungi, quoniam Plinius inter fictores Dædalum numerat, cuius verba ſunt hæc lib. trigeſimo quarto: *Dædalus & ipſe inter fictores laudatus pueros duos deſtringẽtes ſe fecit.* Recenſetur tamen ab eodem Plinio Dædalus alter inter pictores, ſed nihil ad rẽ. Polycletæa expone, nõ laboretur arte Polycleti. *Polycletus* ex ære ſigna fecit. Floruit olympiade octogeſima ſeptima, nobilitatus eſt quam plurimis diſcipulis, quos Plinius enumerat libro trigeſimo quarto. Et Phragmon fictor fuit de quo ſic Plinius: *Deinde olympiade octogeſima ſeptima Ageladas, Polycletus, Phragmõ. Quinta Amazon ex probatiſſimis fuit huius Phragmonis, cum prima Polycleti fuerit, ſecunda Phidiæ.* Ageladis diſcipulus fuit Polycletus Sicyonius & Miron ille nobilitatus *Buccula.* Sed nunc de Ithyphallo dicendum ſupereſt. Inter mimos numeratur a Græcis *Ithyphallus* ebriorum ſpecie redimitus manicatuſq;. Nam apud Strabonem multæ ſunt mimorum ſpecies. Eſt *Hilarodos*, qui ab auctore *Simo* dictus eſt *Simodus.* Deinde *Magodos*, a quo parum differt *Lyſiodos*, his iungitur *Sodaticus*, qui & *Ionicus Cynedologus* a Plauto in Sticho *Cynædicus.* Item & *Picoliſta* qui & *Phallophorus & Autocabdalos* vocatur, quãquã & *Iambus* & *Phyax* & *Ethelontes*, qui & *Sophiſta* dicitur. φαλλὸν Græci *Priapum* dicunt, ἰθὺς dicitur erectus, vnde naſcitur *Ithyphallus*, erecti ſpecie mẽbri columna. Eſt enim animaduertere in Græcis Epigrammatis Priapo templo in litoribus dicata, fortaſſe quod hominum genitura eſt ſalſa vt mare.

Quid per Naxium ardorem intelligatur apud eundem & diſceptatum nunquid carmen, id ſit mendoſum.

CAPVT CLVII.

SVbdit idem Iunius paulo infra ſic:

Exſpectetur hyems dum Bacchi Naxius ardor
Æquore ceruleo celeretur vertice mundi.

Per ardorem *Gnoſium* intelligit ardẽtem coronam, quam Bacchus

Ariadnę Cretenſi dono dedit. Hoc eſt exſpectetur coronę emerſus, qui eſt in Octobr. Corona exiſtimatur *Ariadne* fuiſſe, a *Libero* patre inter ſydera collocata. Dicitur enim in inſula Dia cũ Ariadne Libero nuberet hanc primum coronam muneri accepiſſe a Venere, cum omnes dii in eius nuptiis dona conferrent. Sed vt ait qui Cretica conſcripſit: *Quo tempore Liber ad Minoa venit cogitans Ariadnam comprimere, hanc ei coronam muneri dedit, qua delectata non recuſauit conditionem ſtupri.* Hæc Hyginus. *Naxium* pro Bacchico ſumit, quoniam Bacchus dono dedit illam Ariadnæ, qui Bacchus in inſula Naxo colitur. Hinc Propertius:

Atq; tuum potant Naxia turba merum. Naxos a Strabone lib. 10. vna Cycladum creditur. In codice priſco ac antiquitatis reuerendę legitur *Gnoſia*, quę lectio egregie competit ſenſui *Gneſiũ* enim ardorem vocauit hanc coronam puellæ *Gneſiæ*, hoc eſt Cretenſis. *Gnoſos* eſt oppidum Cretæ. Ouidius:

Illam Gneſia deſq; Cydoniade q; iuuencæ.

Et hoc dicitur ex imitatione Vergiliana:

Gnoſiaq; ardentis decedat ſtellæ coronæ.

Manilius libro 1.

Gneſia deſerta fulgent monumenta puellæ. Nec de tota corona intelligit, ſed de peculiari ſtella coronæ infixa fulgentiore, de qua multa Manilius. Scribit Plin. lib. 18. naturalis hiſtoriæ, Octauo idus Octob. Cæſari refulgentem in corona ſtellam exoriri.

Quod Nepa ſit Scorpio, Et Crotus ſagittarius emendatus & explicatus idem.

CAPVT CLVIII.

Cuiuis non ſubobſcuri ſunt hi verſus in receſſu, licet blando lepore feſtiuiter arrideant in primori fronte:

Atque vbi iam tuto necdum confiſus olympo,
Sed trepidus profugit chelas & ſpicula Phœbus.
Dira nepæ, tergoq; Croti feſtinat equino.
Neſcia plebs generis matri ne parcite falſæ.

Ordo. *Neſcia plebs generis matri ne parcite falſæ.* Vbi Phœbus nondum confiſus tuto olympo: *ſed trepidus profugit chelas & reliqua.* Tuto Olympo expone ſerenitati cœli, cui tunc ſol non confidit, quoniam tempus autumnale ſemper eſt incertũ: iuxta illud Varronianũ in Menippeis. *Neſcis quid veſper vehat.* Trepidus. Celer *Phœbus propter breuitatem dierum*, iuxta illud Maronianum:

Ne trepidate meas Teucri defendere naues.

Poſſemus poetice *trepidum* pro *timentem* interpretari quomodoquidẽ ſol radens inter ſcorpium & ſagittariũ eſt anxius & ſollicitus, ne vergat in alterutrã partẽ, hic, *aculeõ* ſcorpionis, illinc ſagittas Chironis expaueſcens, viã mediã igitur arte ſecat & diuide. Ne-

gat ſubintellige adire vel quid ſimile. Mallem tamen ſcriberet ſecat hoc ſenſu. Sol inter ſcorpium & ſagittarium ſecat & radit iter medium, nec adhuc audet ſpicula ſagittarii penetrare, ſed eius inſidet dorſo, hoc eſt, ſol vagatur inter decimum quartum Kal. Nouembres, & inter decimum tertium Kal. Decembres. Quidam *non negat nec ſecat* ſcribunt. Sed nepæ. Quare neceſſe ſic ſcribendo videbitur per *ſpicula dira* intelligere *caudam ſcorpionis*, quæ ſemper eſt in ictu, & erit τὸ αὐτὸ. Priſciano ſcorpius *nepa* eſt. Plauto cancer, qui ceſſim, id eſt retrorſum graditur, vt palam eſt. Marcellus, *nepã* quidam cancrum putant ob illud Plauti. *Retrouerſum cedam, imitabor nepam.* At quid *nepa* etiam dubium in vtroque. Nam vere *nepa* ſcorpius dicitur M. Tull. de finibus bonorum & malorum li. quinto. *Serpere anguiculos, natare anaticulas, volare merulas, cornibus vti videamus boues, nepas aculeis, ſuam deniq; cuiq; naturam eſſe ad viuendum ducem.* Ita ferme Marcelli codicem emaculat Pompeius: *Nepa Afrorum lingua ſidus, quod cãcer dicitur* (vel vt quidam volunt) *ſcorpius.* Plautus, *dabo me ad parietem, imitabor nepã.* At qui potuit *nepa* dici, quod imputum ſit animal & tetrum. *Nepus* pro non purus Latine dicitur. Prima correpta *nepa* pronuntiatur a Marco Tullio ſic:

Atq; oculos vrget pedibus pectuſq; nepai. Manlius aſtronomicus lib. 2.

Pietate ad ſidera ductam
Erigonen, ictuq; nepam, ſpoliſq; leonem.

Hac dictione vtitur Columella lib. 11. & Capella 2. de nuptiis. *Natura ſcorpionum eſt, vt in parietum latibulis delitescant, qui cum aliquid ſenſerint retrocedunt.* Quare apud Plautum non eſſet inferius cum Priſciano *nepam* exponere *ſcorpionem.* Seruus enim Chalinus inſidiator, cum percepit appropinquare ſenes, retraxit ſe, intra parietem abdens, vt aſſolet *ſcorpio.* *Terga:* Non enim ex aduerſo ſe conſpiciunt ſigna, ſed vnum ſequitur aliud. Sol relinquens ſcorpionem imminet ſagittario, habenti oppoſitum tergus ſcorpioni. Dixit etiam *tergo*, quoniam ſagittarius cẽtaurus fingitur. Nec *Eroti* ſcribendum, ſed *Croti.* Fuit enim ſagittarius hic Crotus, de quo Sidonius:

Falciferi Croten ire ſenis per ſumma polorum. Quamuis illic quidam *Cronon* pro *Saturno* velint intelligi.

De Marris & clatris vnaq; carmen apud eundem explicatum & emaculatum.

CAPVT. CLIX.

TV penitus clatris eradere viſcera matris
Ne dubita, & ſummo frequenti caſpite mixta
Ponere quæ canis taceant vrenda pruinis.

Eiuſdẽ Moderati ſunt hi verſus, indigentq; penſitatione nonnulla.

Si *Clatris* recognoſcimus, vt habēt promiſcui codices, pro *tranſuerſis lignis* expone. Sunt enim *clatra*, cancellatim ligna compacta, quibus glebæ contunduntur. *Hirpicem* Varro dicit, & hodie Placentinum municipium *fidentiola*, quam a diuo Florentio tutelari hodie *florentiolam* vocant. De *clatris*, hoc eſt, lignis quadratis tranſuerſariis, quibus muniuntur feneſtræ, quæ fures tali arcent munimine, alibi plura. Hæ *clatratæ feneſtræ* dicebantur, nunc lingua vernacula *ferratæ*. Ceterum cum in priore ſignificatu, pro inſtrumento ſcilicet terræ, non videam vſurpari *clatrum*, poſſumus ſequi priſcum codicē, in quo *marris* ſcriptum eſt, cum annominatione. Sequitur enim *matris*. Sic ſcriptum deprehendi in peruetuſto codice, qui fuit viri ſpectati Andronici Bononienſis. Sunt enim *marræ* inſtrumenta ad fodiendum terram idonea. Hoc Plinius aſſerere videtur, lib. 18. natural. hiſtoriæ ſic loquens: *Verno ſeri debet, liberarique ceteris herbis, ad trimatum marris a ſole radi.* Nuſquam *clatrum* pro inſtrumento ad terram colendam accommodo reperi, ſed pro *cancellatis lignis*. Hoc comprobat idem Moderatus, lib. 7. ſic loquens, *Vbi vero neutrum patrifamilias conducit, ratio poſtulat vacerris includi.* Sic enim appellatur genus clatrorum, idque fabricatur ex robore querceo vel ſubereo. Apud eundem *clatrare* verbum eſt, quod ſignificat in tranſuerſum contexere: *Satis eſt autem vacerras inter pedes octonos defigere, ferriſque tranſuerſis ita clatrare, ne ſpatiorum laxitas, quæ foraminibus interuenit, pecudi præbeat fugam.* Idem Columella, lib 9 *ſub porticibus deinde per ordinem fiunt arundinea ſepta in modum cauearum, qualia columbaria tectis ſuperponuntur. Ea ſepta diſtinguuntur velut clatris intercurrentibus calamis, ita vt ab vtroque latere ſingulos aditus abeant.* Hoc in re ruſtica Cato ſic docet, *Bubilia bona præſepis fal ſcas clatratas: Clatra inter ſe oportet pede diſtare.* Nuſquam reperio, quod equidem meminerim, *clatros* pro vtenſilibus telluris vſui congruentibus. Quare fidem priſci codicis ſequere. Nec *ſummo frequenti* legatur, ſed *ſummoque frequenti*, hoc ſenſu: *Ne dubita viſcera terræ mixta ſummo, id eſt*, a ſuperficie ſua ponere reſupinare, *ſternere cum frequenti ceſpite*, cum terra herboſa. Hoc ſenſu, *ne dubites confodere terram & miſcere ſummitatem ceſpititiam cum intimis terræ viſceribus effoſſis*, hoc eſt, ne dubita terrā bipalio aperire. In codice priſco nihil additum eſt, ſed legitur, *Et ſummo feruenti*, hoc ordine, *Ne dubita viſcera terræ mixta in ſummo*, hoc eſt, in ſummitate ſua, ponere, *cum feruenti ceſpite*, hoc eſt, frigida viſcera terræ miſcere, *cum glebis feruentibus*, id eſt, ſole incoctis. Superficies enim terræ propter ſolis ardorem calet, interiora terræ frigeſcunt. Per circuitum igitur cum vellet ſignificare terram vertendam eſſe, ait, *interiora ponenda cum ſuperioribus*, quod fit cum terra reſupinatur. Quidam *frequentia* legunt.

De Cichorea idem emendatus & enarratus.

CAPVT CLX.

Cichorea iam tenebris frondens lactucula fibris. Scribendum *Cichorea iam teneris*. Ita habent antiqui codices, quoniam ſecunda vocalis in dictione *cichorum* producitur. Sic enim Græce ſcribitur κιχώριον, nec *intibum* cum y ſcribitur, vt indoctiores autumant. Nã vox non Græca eſt, ſed Romana, Græce vocatur σέρις ἥμερος, aliqui πικρίδα Romani *intibum agreſtem*. Auctor Dioſcorides, lib. 2. Hanc tamen duplicem tradit eſſe Pedacius, quarum vna eſt agreſtis amara & *cichorion* appellata. Nec mirum, ſi Columella tradit, *Tortenti grata palato*. Nam Dioſcorides tradit illam eſſe εὐστόμαχον. Eius verba ſunt hæc: ὧν ἡ μὲν ἀγρία πικρίς ἢ κιχώριον καλουμένη. ... Ab eodem tamen inſequenti capite mentio fit de *condrille*, quam prodit & *cichorion* appellari. Quidam hic *cichora* ſcribũt, ſed nugantur. Plinius *intibum*, Ægyptios *cichorion* appellare tradit, & refrigeratoriam vim habere, quod quidem propter ſingularem ſalubritatem quidam *chreſton*, quidam *pancration* appellant, de quo Vergilius, *Et amaris intiba fibris*.

Cur Gith ab eodem Peluſiacum dicatur.

CAPVT CLXI.

Cum ſubditur: *Et Peluſiaci proritet pocula zythi*, ſcito *Zythi* pro *Zythus* vſurpari. Eſt compoſitio facta ex *Gith*, de quo ſcribit Plinius, aliquos id *melanthion*, alios *melaſpermon* appellare, optimumque excitatiſſimi odoris & quam nigerrimum. Colligitur ſuccus eius vt hyoſciami, ſimiliterque largius venenum eſt. Quod miremur, cum ſemen gratiſſime panes etiam condiat. Plautus: *Gith excalfactas*. *Peluſium Gith* vocatur quaſi Alexandrinũ, a *Peluſio* vno ex Niloticis oſtiis. Quod Alexandrini vtantur *Zytho*, docet Galen. in enarratione ſententiarum Hippocr. lib. 2. his verbis: *Nam ſi quis nouella ætate victitet, Alexandrinorum more ſalſamenta, porrumq; mandens, nec non adhibens Zuthum, ſenex vero nihil eiuſmodi ſumens lentem eſitet, auſterum epotet, non male dixeris haudquaquam ætatis ratione commutari deiectiones.*

De lepidio herba vlcera acuta tollente intellexiſſe Moderatum, pariterque menda ſublata in eodem.

CAPVT CLXII.

Ponitur & lactuca guſtus, quæ condiat herba,
Deſectura quidem fronti data ſigna fucarum,
Vimq; ſuam idcirco profitetur nomine Graio.

Scribo, *ſigna vocorum* non *fucarum*, & *lepras mentagras*, & id genus *acuta vlcera* intelligit. Non poſſes, quod tamen putant aliqui, ad vlcera, facta vi fucorum & ceruſarum, cæterarumque offuciarum vim *ſmecticam*, id eſt, *emarginatiuã* hoc referre, ſyllaba repugnante. Sed cum proponat Columella dictionem lactis, libet referre ad

oxyga-

oxygalam, hoc eſt, lac aceroſum, quod fit ex *lepidio*, quo tolluntur cicatrices inuſtæ cauterio. Et *focorum* referemus, ad vim cauſticam et cauterium illatam. Quod apparet ex his Columellæ verbis libro 12.: *Sunt qui ſatiui, vel etiam ſilueſtris lepidii herbam cum collegerunt, in vmbra ſiccant, deinde folia eius abiecto caule, die & nocte muria macerata, expreſſaque lacti miſceant, ſine condimentis, & ſalis, quantum arbitrantur, adiiciant. Nonnulli recentia folia lepidii cum dulci lacte in ollam mittunt, & poſt diem tertium, quemadmodum præcepimus, ſerum emittunt. Deinde compertum ſatureiam viridem, tum etiam arida ſemina coriandri, atque anethi, & thymi, & apii, in vnum bene trita adiicere, ſalemque bene coctum cribratum permiſcere.* Plin. lib. 20. *Lepidium inter vrentia intelligitur, ſic & in facie cutem emendat exulcerando, vt tamen cera, aut roſaceo, facile ſanetur. Sic lepras & pſoras tollit ſemper facile, & cicatricum vlcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio, qua doleat, compeſcere dolorem.* Memento tamen apud Dioſcoridem, lib. 2. lepidium idem eſſe, quod gingidium. Poſſis per *ſigna focorum, cauteria*, etiam lepras intelligere, quæ ignis vim habent. Cum ſubdit, *Vimque ſuam idcirco.* Sic expone: Herba cum exulceret & tollat acuta vlcera, *lepidium* dicitur, quod ab eo lacte acuto, id eſt, *oxygala* tollitur λεπὶς, hoc eſt, *tunicula*: vel *lepidium* dicitur a verbo græco λεπίζω; hoc eſt, *decortico*. A nomine igitur Græco, hoc eſt, voce Græca *lepidium* deriuatur.

Qui ſit portitor, & quare Phryxus nubigena dicatur.

CAPVT CLXIII.

M*Ox vbi nubigena Phryxi nec portitor Helles.*

Nubigena interpretare *non genitus ex nube*, ſed ex νεφέλης; quæ Latine ſonat *nubem*. Ex ſignificatu dictionis Græcæ, vox Latina compoſita. Hinc Ouidius *Helles nepheleidos* dixit. Athamas filius Æoli frater Crethei genuit Phryxum & Hellen, ex Nephele vxore. Si quis de hac re plura deſiderat, Pii annotamenta diligenter excutiat. *Nec portitor Helles*, hoc eſt, *aries* qui *Phryxum* geſtauit. Sed *Hellen* pauidulam in mare deiecit, quod a caſu puellæ vocatur *Helleſpontiacum*, Hinc nec *portitor Helles* dicitur hic *aries*, quoniam *Hellen* non tranſuexit. Ordo, mox *vbi portitor Phryxi.* Nec, id eſt, nō autem Helles: quia *Helle* cecidit in mare. *Portitor a portu* deriuatur, Tacite alludit hiſtoriæ Ferūt enim ex hoc partu trāſfretatos fuiſſe *Hellen & Phryxum* naui picturam arietis habente. Solent enim poetæ ambiguo verbo fabulæ alludere & hiſtoriæ, quemadmodum Virgilius *remigio alarum* dixit. Quidam putant *arietem*, hoc eſt, κριὸν fuiſſe vectorem ex portu ad portum, & hoc mercede factitaſſe Hinc datam poetis anſam fabulandi, quod vecturæ, qui præeſt officio, *portitor* appellatur. His concinit Plautinū illud, *Ego hunc portitorem priuato portorio.* Et Maro, *portitor ille Charon*, quod *Marcellus* docte in noſtrā ſententia transfert. Propertius de eodem Charonte in hanc ſententiam:

Vela mouent ſuperis, vbi portitor æra recepit,
Obſerat vmbroſos lurida porta rogos.

A *portu* igitur, non a *portando portitor* appellatur. Et qui aliter ſentiunt, parum latine ſentiunt. Nec Lucani carmen ingerant, a quo in eodem ſignificatu capitur a *portu* ſcilicet, non a *portando*. Nam alludunt hi ſtoriæ poetæ, nec vſpiam vtuntur hac dictione, niſi in hoc ſignificatu, quæ ſi Latina eſſet, perinde iungeretur cum cæteris dictionibus, quam cum *Heſſe*, quod nuſquam reperies. Adde vehere & transfretare, non proprie dici *portare*. Carmina Apollonii lib. I. Argonauticon, quando inducit arietem ſimilem loquenti, videtur tacite hanc hiſtoriā ſignare, videlicet, quod aries fuit πορθμεύς, hoc eſt, transfretator. Carmina Apollonii ſi quis ſcire deſiderat, annexui: ὧ καὶ Φρίξος ἔην μοῦνος, ὥς ῥ' ὑπὸ τῷ ἀιστώσαι κριὸς ὅς ἐξεπέρησεν ἐόντας. Nolim afferri mihi Hieronymum & Auguſtinum quos religionis orthodoxæ maximos Antiſtites, non Latinitatis ſemper auctores, ſuſpicio & veneror. Illis enim maior aliquando cura fuit, pinguiter loqui & religioſe, quam nitide & irreligioſe. Quin & Hieronymus, nedum Auguſtinus identidem ſciens prudenterque barbariſſat. Poſſemus tamen apud hos *portitorem* literarum, pro *vectore* interpretari, quoniam illæ per mare naui mittebantur, vt ex eorundem verbis apparet, qui ritus literis nomen auctore Ammonio dedit epiſtolarum, quoniam epiſtolæ naui miſſiculabantur, præſertim cum Attici eſſent litorales populi.

Qui fœtus priuigni terræ dicantur.

CAPVT CLXIV.

SOlet ambigi, quid in eo verſiculo, *Priuignaſque rogat proles*, ſignificare velit idem Iunius. Quod vt intelligas ſcito, *priuignum* eum vocari, qui filius eſt eiuſdem matris, ſed non patris. *Vitricum* maritus meæ matris, ſed non genitor meus. Sunt enim relatiua vitricus & priuignus. Ouidius:

Vitricus & gladiis & acuta dimicet haſta.

Herbę quę transferuntur in aliam terram dicuntur illius *priuignæ*, quoniam transferuntur ex ſinu materno in terram nouercam. Vel ſecundum Æſopi ſententiam locutus eſt, qui dixit: Terram eſſe matrem herbarum, quæ ſponte naſcerētur, nouercam vero earum, quæ ſeminarentur. Cum igitur hæ ſerantur, habent hanc terram loco nouercæ.

De myrrha hortenſi Columella vindicatus a vitio.

CAPVT CLXV.

VBique codicum, quos ego legerim, ſic infra ſcribitur:

Et lacrymas imitata tuas Cyrenia virgo.

Si ſequimur codicem inuulgatum per *Cyreniam virginem, ſylphium* intelligemus, quod delacrymat magudari ſiue laſer. Nam traditur, *Cyrenen* filiam Penei raptam ab Apolline delatam in Africam nomen dediſſe *Cyrenaicæ* regioni, vbi in multum naſcebatur *ſil*

phium.

phium Sed ne ſic intelligamus duo obſtant, quod *ſilphium* in Italia minime naſcitur, cui Italiæ præcepta canit Columella. Adde, quod *Cyrenia* adiectiuum pro nomine proprio non poneretur. *Cyrene* namque ſcribere debuiſſet. Hæc omnia me inuitant, vt pro *Cyrenia* virgo *Cynaræia* virgo ſcribam, vt intelligam de myrrha herba, quæ guſtu imitatur ſuccum myrrhæ arboris. Scimus enim Cynaræ Regis filiam fuiſſe *Myrrham*, cum patre concubuiſſe, ab eo profugientem conuerſam fuiſſe in hanc arborem *myrrham*, de qua nos in commentariis Plautinis multa. Fulgentius *lib.3 mythologicon* de myrrha ſic, *Myrrha genus eſt arboris, de qua ſuccus ipſe exſudat. Hæc patrem amaſſe dicitur. Iſtæ enim arbores in India ſunt, quæ ſolis caloribus cremantur, & quia patrem omnium rerum ſolem eſſe dicebant, cuius ſtimulatu cuncta germinum adoleſcit maturitas, ideo & patrem amaſſe dicitur: dumque grandioris fuerit roboris, ſolis ardoribus crepitus rhagades efficit, per quas ſuccum deſudat, quod myrrha dicitur, & redolentibus lacrymoſa guttulis fletus ſuauis ſeſſuris hyantibus iaculatur, unde Adonem genuiſſe fertur. Adon græcè ſuauitas dicitur.* Sed, vt diximus, hic de herba myrrha non arbore intelligitur, de qua herba ſcilicet Plinius hæc libro vndeuigeſimo. *Panax piperis saporem reddit & magis etiam ſiliquaſtrum, ob id piperitidis nomen accepta. Libanotis odorem thuris, myrrha myrrhæ.* Si quis tamen pertinaciter de laſerpitio vellet hic mentionem haberi, legat non *Cyrenia virgo*, ſed *Cyrenia virga*. Laſerpitium namque caule ferulaceo creſcit. Nam tradit Plinius in Cyrenaica prouincia fuiſſe repertum *ſilphium*. Melius tamen de myrrha intelligitur, & carmen ſequens, vt ad euidentiorem explicationem inſertum, ad rem eandem refertur.

Penſitatum diu carmen eiuſdem.

CAPVT CLXVI.

QVis non hæſit illi ſcopulo quoq;, quem velificantibus omnibus per Moderati lacteam vbertatem affert hic verſus:

Nunc veniat quamuis oculis inimica Coramble.

De Coramble nihil adhuc reperi & mēdoſum codicem puto. Quid ſi legis *χαμαίδρυς*, hoc eſt, *Chamædrys*, quæ & *Chamæderps* & *linodrys*. Romanis *trixago* minor dicitur: Nec obſtant hæc Pedacii verba Moderato, *ἄγει δὲ ἀχλὺς τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς σὺν ἐλαίῳ*, *Sola enim nocet, temperatur ab oleo, unde tollit tenebras.* Nocet ſola, quoniam eſt nimis *δριμυτική*. Vel legendum erit in Columella *corymbis* aut *corymbe*. Hæc a Græcis appellatur *lychnis coronaria*, hoc eſt, *στεφανωματική*, ab aliis *athanatos*, ab aliis *acylonion*, ab aliis *ballarion*, ab aliis *geranto podion*, ab aliis *taurion*, ab aliis *ſceptrū*, Ægyptii *ſemeon*, Romani *genicularem*. Flos eſt ſimilis leucoio coronis aptus. Semen cum vino percuſſis a ſcorpione prodeſt. Forte *oculis inimica* dicitur, quoniam igneo eſt aſpectu auctore Dioſcoride, poſitaque in coronis, oculos reuerberat, aſpectum obtundit & hebetat. Quid ſi

Corymbi legas, & intelligas de racemis ferulæ, propter hæc Pliniana verba poſita, lib.19. Ferulæ duo genera in peregrinis frutic bus diximus. Semen eius in Italia cibus eſt. Conditur quippe duratque in vrceis, vel anni ſpatio. Duo eius genera caules & racemi *Corymbiam* hanc vocant, *corymboſque*, quos condiunt. Omnino hic *corymbe* vel *corymbis* legendum eſt, quippe cum reperiam, quod maxime Iunii ſententiæ congruit, ferulæ grana & caules, quos tum *corymbos*, tũ *corymbiam* vocãt, facere nocere & eſſe venenum. Hoc vt ſentiam, faciunt hæc Pliniana verba, quæ poſita ſunt, lib.13 natu. hiſtor: *Semen ferulæ thapſiam quidam vocauere, decepti eo, quoniam ferula ſine dubio eſt thapſia, ſed ſui generis, foliis fœniculi, inani caule, nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ, radix candida, lacte manat, & cõtuſa ſucco abdicat omnia venenata. Quippe etiam fodientibus nocet, ſi minima eſpiret aura, intumeſcunt corpora faciemq; inuadunt, ignes ſacri,* Hæc Secundus. Quod ſi faciem tam diro veneno dehoneſtat & inuadit, quid illã oculo magis paſſibili facturam credemus? Nec obſtat, quod *thapſia* & *ferula* differunt aliquo modo. Nam paruum diſcrimen inter vtramq; eſt, nec maius, quã inter Socratem & Platonem, qui cum ſint diuerſi in numero, tamen conueniunt in homine, hoc eſt, in ſpecie. Diſtincta capita ſunt apud Pedacium inter *ferulam* (quæ Græce ναρθηξ dicitur) & *thapſiam*.

Quid ſignificet Cinara in Columella enodatus nodus hactenus inextricabilis, & quid apud eundem ſignificet myrtiolum ſiue murcellum & de Murcea Dea.

CAPVT CLXVIII.

ARiſtarchi lucernã, Typhis contum, & Argi oculos efflagitare videtur carmina ſequentia, nemini ſatis (quod equidẽ ſciam) obuia:

> *Hiſpida,* inquit Iunius, *ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho*
> *Potanti veniat nec Phœbo grata canenti*
> *Hæc modo purpureo ſurgit glomerata corymbo*
> *Myrtiolo modo crine viret deflexaque collo*
> *Nunc adoperta manet, nunc pinea vertice ſurgit,*
> *Nunc ſimilis calatho ſpiniſque minantibus horret*
> *Pallida nonnunquam tortos imitatur acanthos.*

Inſulſiſſimus interpres Pſeudopomponius, non enim auſim credere, talem mentem in hæc errata incidiſſe, *Cinaram* vocari tradit, quod gaudet cineribus: cum ſi inde etymon haberet, deberet *cinera* vocari, non *cinara*. Sed hunc interpretem in errorem traxerunt hæc verba Columellæ, lib.12 ſic poſita. *Cinara,* ſic .n. in Columella lege, non *Cinera, ſobole melius per autumni æquinoctium diſponimus, ſemĩe commodius circa Calendas Martii ſerimus, eiuſq; plantam circa Cal. Nouemb. reponemus, & multo cinere ſtercorabimus. Id enim genus ſtercoris huic oleri videtur aptiſſimũ.* Non vidit hic ἄμουσος & infeſtiuior libethriis interpres, *cinaram* dictionẽ Græcam eſſe; nomi-

minaq; e Græcia detorta, Latinā etymologiam non admittere: ſic legendū *Cinare*, vt Penelope. Sed de carduo ſit nunc mētio. In quo mihi applaudere poſſum ex Græca doctrina, tanquam lucem hanc lucē literatis omnibus, & cū luce portū veritatis aperuiſſe. Quod *Cinara* ſit *carduus*, docet Dioſc. lib. 3. tradēs *acanthan leucen* Romanos *ſpinam albam & carduum rhamtarium*, quem Græci vocant *ἀγριοκινάραν*. Vides me colligere carduum e verbis Dioſcoridis de *cinarā*. Hic carduus non ſatis cognitus erat Pedacio (mea quidem ſententia) nos *altilem carduum* vocamus, vulgo [illegible] gratiſſimum in ſecundę menſæ cibis. Non enim ſapit naturam cardui agreſtis, qui *agriocinara* dicitur, ſed inter illos principatu [illegible]. Ego peculiari epitheto *altilem carduum* vocitare ſoleo. Nam ſi Plinius *altiles* vocat *aſparagos*, cur nobis hunc *altilem carduum* vocare non liceat? Verba Pliniana: *Silueſtres fecerat natura corrudas, vt quiſq; demeteret paſſim, ecce altiles ſpectantur aſparagi.* [illegible] de altili carduo intelligit ſic prodens. *Heu* [illegible] *eſſet, non licere carduis pecori veſci, non licet plebi.* Nō longe diſſentit Plinius quoq;: *Poterant videri dicta omnia, quæ in pretio [illegible] reſtaret res maximi quæſtus, non ſine pudore dicenda. Certum eſt quippe carduos apud Carthaginem magnam Cordubamq; præcipue ſeſtertia ſena millia, e paruis his reddere, quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea, quæ refugiunt quadrupedes conſciæ.* Carduos ergo duobus modis ſerunt autumno planta, & ſemine ante nonas Martias. Plantæq, quæ ex eo [illegible] ante idus Nouembris, aut in locis frigidis circa Fauonium. Stercorantur etiamſi placet lætiuſque proueniunt. Multa de carduis his Palladius, libro 4. inter quæ hoc notatu dignum duxi, *Si cacumina ſeminum cardui confringes ſpinis carebunt.* Itē *ſi ſemina eorum madefeceris per triduum laurino oleo, vel nardo, vel opobalſamo, vel ſucco roſa, vel maſticino, & poſtea ſiccata depreſſeris, eiuſdem ſaporis orientur, cuius vnguentum ſemina combiberunt.* Contra talpas ſubdit idem Palladius, *prodeſt catos frequenter habere in medijs carduetis.* Vbi *carduetа* vſurpantur pro locis carduo conſitis. Cum ſubditur *dulcis Iaccho* expone, quā Bacchus, hoc eſt, comeſſator & nepos quiſque, temulentus & vinoſus experietur dulcem, & ſaporem non illiberalem vino conciliare. Eſt enim ſubamariuſcula hæc Cinara, vinum odore, vt myrrha condiens. Nec grata, non vtilis, non conueniens Phœbo, homini cantum ſolito frequentare, quod Phœbi perhibetur apud Iouem munus. Tibullus:

Qualem te memorant Saturno rege fugato,
Victori laudes concinuiſſe Iouis

Ingratus inutiliſq. carduus eſt Phœbo & Phonaſco, hoc eſt, magiſtro vocis, quoniā arterias offendit propter ſuā amariciem, & [illegible] ſequenter vocē ſtrangulat. Omnia amara lædunt arterias [illegible] leniunt & cōplanant. in amaris namq; partes extremæ [illegible]

ſunt aſperæ, in dulcibus leues. Quicquid eſt aſperum, ſtringit arteriam: *Hæc modo purpureo.* Hæc cinera modo verticem ſine flore leuat, modo flore coronatur. Plinius, lib. 21. *Mirumque ſine interuallo tota æſtate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Glomerata*, cōglobata ſcapo pineato in ſimilitudinem glomeris. *Corymbo*: ſcapo ſimili racemo hederaceo, qui peculiariter *corymbus* appellatur, vnde Bacchum *corymbiferum* dictitamus. Ouidius:

Feſta corymbiferi celebrabat gracia Bacchi,
Myrtiolo.

Hermolai Barbari viri ætate noſtra doctiſſimi verba ſuper hac re ponam, *Murciolo vertice*, id eſt, *ſimili muricis*, hoc eſt, *oſtrea buccini*. Plinius de Carduo. *folia habet muricatis cacuminibus, & murtiolum ſemen lentiſci. Columella ipſa infra appellat ceu ab hac figura, qua naſcitur ipſe folliculus*, niſi quis murceolo legat pro languido, quando *Murceam* ſocordiæ Deam vocabant, quæ faceret *murcidos.* Auctor Auguſtinus: Ego nihil immuto, *myrteolum* crinem verticem cardui vocans, a colore floris *myrthi* arbuſculæ. Tales pene colores, imo pene ſimilimos, aduerti *myrtho* florenti in Ceſenæ litore adſtante elegantiſſimo hoſpite meo Camillo Apio, viro prorſus ornatiſſimo, qui *myrthi* floſculus admodum ſimilis eſt floribus cardui, quos, vt certa fide locum hunc enuclearem, ſpectaui in carducto florentiſſimo, quod alit Hannibal Bentiuolus vrbis & orbis deliciæ, amor meus & genius in ſeceſſu diuerſorioque geniali, cui nomen *viola*, a formoſitate ſemper vernantis viridarii, eſt inditum. Quo identidem ſecedere conſueui ad releuandum, tum æſtus, tum curas, nec ſine *Theſeo* meo Auguſtino Tenchararío, eloquentiſſimo pragmaticorum. Erit igitur *carduo*, nomen inditum *myrtheolo*, a colore *myrthi*, quem in floribus duntaxat referre ſolet. Nec diſplicet ſi *murceolo* pro languido ſcribas. Quoniam ſequitur, *deflexaque collo*, hoc eſt, habens collum inflexum. Ita ſane vertice graui opprimitur & multis fœtibus ſubnaſcentibus & agnatis redimitur, vt collum pōderi ſarcinæque non ſufficiat. *Nunc*: aliquādo. *Adoperta*: tecta & ſtipata multis carduis. *Pinea*: neutrum plurale, hoc eſt, *figuras pini*, metam videlicet, quam repræſentat pinus. Quare dictum eſt a Calpurnio, *Metas imitata cupreſſus.* Cupreſſinę figuræ ſimilis eſt pinea. *Pingit*: figurat formam metalem, adeo lepide, vt meta picta videatur. Quid ſi legis *fingit? Nunc ſimilis calatho.* Aliquando pineum verticem & metam illam comæ (poſt florem hoc euenit) adeo ſpinis & vallo cingit, vt calatho videatur includi. Eſt enim *calathus*, & per diminutionem *calathiſcus*, apud Catullum quaſillum, orificiatum ſirpis. Vergilius cum loqueretur de roſa:

Nec mora ridentis calathi patefecit honorem.

Violis latioribus, in modum calathi apud Plinium, lib. 21. nomen eſt

eſt *calathianis*. *Pallida*: cum incipit areſcere. *Tortos achantos*: inflexos. Et hoc accidit carduo cum folia implicantur ſidentia appetente maturitate. Plinius lib. 22. cap 19. *Achantos eſt topiaria & vrbana herba, elato longoque folio, crepidines marginum adſurgentiumque puluinorum toros veſtiens.* Duo eius genera ſunt, *aculeatum* & *criſpum*, quod breuius, alterum *lene*, quod aliqui *pederoton* vocat, aliqui *melanphyllum*. Ab hac herba flexuoſa vocamus *achantum* omnem flexuram. Hinc Propertius:

Et myos exiguum flexit Achantus iter.

De malua, quæ malache, & quod vſu compertum eſt illam ſe ad ſolem circumuoluere.

CAPVT CLXVIII.

QVam me olim torſerit hic verſus eiuſdem:

Et Malache prono ſequitur quæ vertice ſolem.

nouerunt ſeduli auditores mei, quibus nihil olim certum ſciſcitantibus affirmaui. Sed cum re congrediamur, rectus ſingularis eſt *Malache* vt *Penelope*. Fuit quando per *Malachen Helioſcopium* ſeu *Heliotropium* intelligebam, cui *Malaches* nomẽ eſt inditum, quod habet folia μαλακά, hoc eſt, *mollia*. Nam Dioſcorides creber eſt in hac figura loquẽdi, vt cum velit folia mollia & reſoluta herbæ cuiuſpiam dicere, appellat μαλακά. Vel *Malache* dicitur, quoniam eſt emollificatiua, hoc eſt, ἐπιπεπμένη. Vocatur *Helioſcopios* auctore Dioſcoride in tertio, quoniam συμπεριφέρεται τούτου ἡ κόμη τῇ τοῦ ἡλίου κλίσει· ὅθεν καὶ ὠνόμασται ἡλιοσκόπιος, quãuis apud Pedaciũ *Helioſcopium* differat ab *Heliotropio*. Si vero hic intelligere mauis de heliotropio, Malacham appella, quoniam habet eundẽ effectum quod *Heliotropium*. Nam auctore Dioſcoride, τὰ τούτου φύλλα ποδάγραις, καὶ στρέμμασι καὶ σελασμοῖς παιδίοις καταπλαττόμενα ὠφελίμως, hoc eſt, *huius folium podagris, ſiderationibus puerilibus ſuperimponitur vtiliter.* Ceterum hæc omnia, quæ olim commentus fueram abrogo, & quod vſu reperi ſequaris volo. μαλαχὴ Græcæ *malua* dicitur, quoniam mollit. μαλακὸν enim Græci *molle* vocitant. Hinc apud Plautum, *malachum capiam pallium.* Alibi in Bacchidibus, *malaciſſandus es* pro *molliẽdus*. Pręterea auctor eſt Plinius, *malua* ſpeciẽ vocari *malachen*. Ne *malachen* olim pro *malua* interpretarer, hoc in cauſſa erat, quod apud neminem auctorem deprehenderam *maluam* ad ſolem verti. Sed quod vſu, optimo rerum magiſtro, nuper diſcimus, id reprobari non poſſe cenſemus. Vidimus oculata fide, *maluam* ſolem ſequi, vt *Heliotropium, Helioſcopium*, & *intybum* ſiue *cichoreum*. Quod facere reor has herbas, quoniam frigidiſſimæ ſunt, ſolemque, ſine quo intermoriuntur, ſectari ſolent. Sed quod pene præterii ſcribit Proclus, in lib. de ſacrificio & magia *ſeliniotropiam eſſe herbam, quæ ad lunam vertatur, helioſelinumque laſidem imitari congreſſum ſolis & lunæ.* Sed carmina de hac maluą cũ ſole vertigine a nobis ſub fide hiſtorica cõſcripta recitare collibuit, quæ otiabundus in agro Vigorto luſi:

Malua ſaluiferas inter venerabilis herbas
Quas alit irriguo terra benigna ſinu.
Mira refert de te facundo Plinius ore:
Exerit & vires in decus omne ſuas.
Cum micat Eoo radians Pallantias ortu
Illico maluaceus imbuat ora liquor.
Omnibus hoc anno morbis, noxaque carebis,
Contemnesq; piam ſic Themiſonis opem
Syderis afflatis ſuccurris ab impete membris
Accipit & per te dira podagra quiem.
Nec tantum ob vires proprias tu digna referri
Carmine, & Aonia ſurgere in aſtra tuba,
Quantum declius ſpectas quod vertice Phœbum,
Solis & ad radios molle cacumen agis
Salue igitur mihi digna celi, veneranda Poetis
Omnibus, ad Phœbi, quæ quatis ora comes.
Et mihi pręcipue retrahunt quem Chloridos ora
Ora ſerenato fulgidiora die.

Differentiam exſtare inter ocymum & ozymum idem enarratus.

CAPVT CLXIX.

MVlta (vt vſu cõperi) ſunt, quæ paſſim proferuntur, & non intelliguntur, multa intelliguntur, quæ nõ proferuntur, vt patebit in duabus his vocibus. Cum enim dixit Columella:

Ocyma comprimite & grauibus denſare cylindris.

Non *ocyma* legendũ eſt, ſed *ozyma*. pro herba odorata condimẽtis idonea, quæ deriuatur ab ὄζειν. quod eſt *redolere*. *In hortis ſatorũ celerrime naſcetur ozymum, nihil illo fœcundius, cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt, latius proueniet.* Hæc Plinius lib. 21. Columella li. 12: *Circa Idus Maias ozyma ſeruntur, quorũ cum ſemen obrutum eſt, diligenter inculcatur paruicula vel cylindro. Nam ſi terrã ſuſpensã relinquas plerũq; corrũpitur.* De hoc *ozymo* meminit ſic Perſ.

Cum bene diſcincto cantauerit ocyma verna.

Nũc error publicus corrigendus illorũ, qui putant, *ozymum* idem eſſe, ꝙ *ocymũ*, imo ita ſcriptũ cum c. ſcil. in codicib. omnib. inueni, cũ in hoc ſignificatu p. z. ſcribi debeat. Nec refert, ſic Plinius tradit, *ozymũ* celerrime prouenire, nõ .n. omnia proſpere naſcẽtia *ozyma* dici debẽt. Nos *ocymũ* lingua vernacula *baſilicũ* vocamus. *Ocymum* vero numeratũ inter pabulari tantũ diſtat ab *ozymo*, quantũ *Hypanis* Veneto diſſidet Eridano. De *ocymo* Plinius meminit, lib. 21. inter hortenſia. De *ozymo*, lib. 8. ſic, *Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum vocat, quo ſiſtebant aluum bubus. Id erat e pabulis ſegete viridi deſecta, antequã gelaret.* Manulius tradit, *fabã vitiam & eruiliam autumno miſcuiſſe priſcos, admixtaq; Græca auena,* cui nõ cadit ſemen hoc vocitaſſe *ozymũ* bonumq; cauſſa ſeri ſolitum. Varro appellatum a celeritate proueniendi a Græco ꝙ ὠκὺς ocyus dicunt.

De

De volucra & inuoluola idem explicatus.

CAPVT CLXX.

N*Aſcuntur volucres ſerpitq; eruca per hortos.* Carmen hoc eſt eiuſdem Iunij, vbi poſſumus & *volucres* & *volucre* legere pro vermiculo Vaginipenni ſumendo, qui teneros prærodit pampinos, qui, vt annotauimus ſupra, non eſt idem cum *conuoluolo* ſeu *inuoluolo*. *Volucra* dicitur, quod volaticus eſt vaginipēnis & aliger, viridi colore, roſtro ſerrato. *Inuoluolus* alas nō habet, quare ἄπτερον hoc eſt, *impennem*, vocitat Ariſtoteles, cū oculata fide viderim ego *thaleattium*, hoc eſt, volucram eſſe, volaticam, paruo ſcarabæo ſimilem, alis vt vagina incluſis. Apud eundem Columellā dicitur hæc *volucra*, lib. 3. ſic. *Genus eſt animalis, volucra appellatur. Id fere prærodit teneros adhuc pampinos.* Quidam apud Columellam in verbis præcedentibus non *volucram*, ſed *volucrem* ſcribunt, decepti a codice Pliniano mendoſo, vbi cum *volucrem* ſcribi debuiſſet, *volucrem* intruſerunt. Sed ne in re dubia apud me ſit fides, relego te ad codicem antiquiſſimum Plinij, qui Bononiæ in libraria minorum fratrum ſeruatur, vbi adhuc apparet inemendata vera lectio. Sed de hac re in ſuperioribus affatim.

De Thamno & Ammi idem enarratus.

CAPVT CLXXI.

VErſus eſt apud eundē mendoſus (meo quidē animo) *Lubrica iā Lepathos, iam Thamnus ſponte vireſcunt.* Quid ſi legis *Thamni?* quoniam arbuſtum *vtrinque foliatum*, ita vocat Homerus, ſub quo delituit nudus Vlyſſes, repertus a Nauſica. Vnde puto ſic legi poſſe in Priapæis. *Frondenti Thamno vix potuiſſe tegi.* Nam Suida auctore θάμνος μικροὶ καὶ θαμνῶδες καὶ θάμνος Vlixes vel *denſum* appellat, & *obſcurum Thamnum* Thamnos proprie *virgultum* Latine dicitur. Sunt qui putant intelligi de *cappari*, qui vt virgultum creſcit, præſertim ita loquente Pedacio, κάππαρις θάμνος ἐστὶν ἀκανθώδης. Puto tamen apud Dioſcoridem vocem generalem eſſe *Thāmos*. Quid ſi legis? Iamq; Ammi ex Dioſc. lib. 3. *Ammi*, inquit Romani, *Ammium Alexandrinū*, aliqui *Æthiopicum*, aliqui *Regiū cuminū* vocant, Aliqui alterius naturæ *Æthiopicum cuminum* dicunt eſſe & alterius Ammi. Vim habet iſtud feruentem accenſam. Bibitur ad tormina cum vino. Si legeres *Thamni* pro virgultis, nō eſſet incongruum, quoniam inferius agit de omnibus creſcentibus in altitudinem virgultorum, tanquam ſignificare vellet, *Egimus de herbis paruis, nunc agamus de altioribus.*

De Ricino explicatus Columella.

CAPVT CLXXII.

INter difficilima carmina cenſui ſemper hæc annumeranda:

Tum modo dependens Ricini, modo more Cylindri.

Loquitur de cucumere generatim tradēs ex illis videri nōnullos ſimilitudine referētes *Ricinū*. Deīndēs ait, quiā repēs brachia cucumerū

in editiora virgulta ſiue pergulas, illincq́; dependent, quare a poeta dictum eſt *Et pendet iunco cæruleus cucumis. Ricini*, ſubintellige more & ſimilitudine, quod *Ricinum* repræſentat. Scribit hæc Dioſcorides, lib. 4. *Ceri vel croton, alii ſeſamon ſilueſtre, alii ſeſeli cyprium, alii crotona, Ægyptii ſyſtanna, alii trixin; prophetæ ſanguinem pyreti, Romani Ricinum, alii lupa, folia habet ſimilia Platano, agit per ventrem phlegma bilem & aquam.* Eſt & *Ricinus* diuerſo ab hoc ſignificatu nomine pari cũ *muſca canina*. Cur dixerit Columella more *Ricini & cylindri*, docebit Dioſcorides *crotona* dictum teſtatus, διὰ τὴν εἰς κρότωνα τὸ ζῶον ἐμφέρειαν τοῦ σπέρματος. δένδρον δ' ἐστὶ συκῆς μικρᾶς μέγεθος ἔχον. Aliqui prodiderũt *Ricinum virgultum*, appellari *Helioſcopium*. Certe mihi Ludouicus Geſilardus, in quo eruditio cum nobilitate certat, ex *Helioſcopio* temen attulit, ſiue illud fuerit ex *heliotropio cylindraceum* & oblongulum, mirifice verbis Moderati congruens, ſed quomodocunque ſumatur teres, aliquid intelligi debet in hoc loco. Potes hic *Ricinum* mora oblonga antequam matureſcant intelligere, vel certe *iulos* compactiles & teretes, cui interpretationi fidem faciunt hæc Pliniana verba, lib. 23. *Mora germinatione priuſquam in folia exeant ſiniſtra decerpti inhibentur futura poma, Ricinos Græci vocant.* Sed cum aſſlatu ſcribi debet in hoc ſignificatu.

De Trichilis vaſis idem enodatus, & Cæſaris in commentariis lectio prior reſtituta.

CAPVT CLXXIII.

Eſt & hic verſus non omnibus obuius:

At qui ſub trichila manantem repit ad vndam.

Seiunctim legendum *ſub trichila*, vt dictio *ſub* ſeiungatur a *trichila*. Et *trichilas* interpretare *vaſa habentia tria labra*, vt uaſorum quatuor vas apud Satyrum. De *trichilis* meminit Cæſar in commẽtario tertii belli Pompeiani, quamuis quidã referant ad *thericlia* falſo, qui Columellam non aduerterunt, cui opinioni ſyllaba repugnaret, ſi hic verſus in *thericlam* vertendus foret. Præterea repugnat ſententiæ. Non enim monet Columella vaſa ex *terebintho*, pretioſiſſima videlicet, qualia tornabat *Thericles* ſupponẽda cucumeri, ſed lata & capacia, vt ſunt figulina vel lignea artificii nõ ſic exquiſiti. *Sub trichila manantem.* Coniunge *ſub* cum *manãtem*, & expone ad *undam*, quæ ſub trichila vaſe ſuppoſito cucumeri manat. Plinius: *Oleum odere mire, nec minus aquas diligunt. Deſecti quoque ad eas modice diſtantes adrepunt. Contra oleum refugiunt, aut ſi quid obſtet vel ſi pendeant curuantur. Idque vel vna nocte deprehenditur. Si vas cum aqua ſubiiciatur a quatuor digitorum interuallo deſcendentibus ante poſterum diem.*

Quod

Quod congylis apud eundem ſit Rapa.

CAPVT CLXXIIII.

SVbdit idem:

> *Congylis, illuſtri mittit quam Nurſia campo,*
> *Quæque Amiterninis defertur bunias arvis.*

Per *congylim, rapas* intelligi. Verba Dioſcoridis lib 2. ſunt hæc: γογγύλης ἥμερος. οἱ δὲ γογγυλίδα οἱ δὲ γολοσίον, ῥωμαῖοι ῥάπα. *Nurſia, Nurſinæ rapæ* ſummopere laudabantur. Martialis, *Nurſinas poteris parcius eſſe pilas.* *Bunias*, non a *Bunio fonte*, vt inepte ſentit interpres ſed perſ[illegible] [illegible] ſignificat *napus*, quod colligitur ex his Dioſcoridis verbis in ſecundo: βουνιὰς καὶ ταύτη ἡ ῥίζα ἐσθιῶ, φυσώδης [illegible]. Plini[illegible] lib. 20. *Nap[illegible] [illegible] differentias, & in medicina Græci ſeruant congyl[illegible] [illegible] [illegible] floſentes, quod bunion vocant, purgationi[illegible] [illegible] & veſica.*

Noua de Satyris in medium prolata ex ſententia Pauſaniæ.

CAPVT CLXXV.

SAtyres petulantes eſſe, & in Venerem pronos, Bacchi aſſeclas, [illegible] quoniam ex vino petulantia naſcatur, quis non nouit? ex hiſq; ſeniores appellari *Silenos*, Pauſania tradente, cuius ſententiam ſubiicere viſum operæpretium: *Equidem de ſatyris cum aliquid amplius ſcire cuperem, quam alii tradiderũt, vnius rei cauſſam cum multis loquutus ſum. Euphemus tandem vir nec ignobilis hæc mihi recenſuit, quod cum in Italiam nauigaret ventorum impetu decurſum, deiectum, & in exteriorem Oceanum, quo nondum aliquis nauigauerit, delatum. Ibi eſſe inſulas multas deſertas, quæ ab hominibus agreſtibus incoluntur, aliis vt aiebat inſulis nautæ appellere nolebant, quoniam antea in eas appulſi incolas expertı eſſent. Sed tunc etiam præter eorum voluntatem ventis eo adacti ſunt. Inſulæ a nautis ſatyrorum appellantur. Incolæ ſunt corpore caudas in imo dorſo habentes, nõ multo equidem minores. Hi cum primum eorum aduẽtum ſenſiſſent, e veſtigio nulla edita voce occurrerunt, ac mulieribus, quæ in naui erant manus iniecere. Demum nautæ trepidi mulierem barbaram in inſula dimiſerunt, in quam ſatyri non tantum, qua mos eſt, ſed omni corporis parte libidinem exercuerunt.* Nec mirum igitur ſi Ouidius ait:

> *Panes & in venerem ſatyrorum prona iuuentus.*

Etſi ex amoribus & promiſcuo coitu Penelopes Duris autumat Pana natum eſſe cognomento τραγοσκελῆ.

Inas eſſe neruos, quos amor afficit, explicatuſque Apollonius Rhodius.

CAPVT CLXXVI.

SOmnium multis videtur ſententia Rhodii Apollonii, *lib. 3. Argonauticon*, & nihil phyſicum ſentire, ſed prorſus verba ſententiamque eſſe poeticam in his verſibus:

> ἀμφί τ' ἀραιὰς
> ἶνας καὶ κεφαλῆς ὑπὸ νείατον ἰνίον ἄχρις,

ἐνθ' ἀλεγεινότατον δύνει ἄχος. ὁππότ' ἀνίας
ἀκάματοι πραπίδεσσιν ἐνισκίμψωσιν ἔρωτες.

Hoc eſt, *Comburebat tar.s Inas, nomen eſt nerui, & uſque ad infimum Inion, hoc eſt, neruum capitis, qua moleſtiſſimus ingreditur dolor, ubi ſolicitudines indeficientes mentibus immiſerunt amores.* Subdit Interpres: *καθ' ὃν τόπον ἀλγεινὸν τὸ μέρος τῆς ψυχῆς· ὅταν ἀδιαλείπτως τις τῷ ἔρωτι κατέχηται. ἐπιμένει δὲ πιθανῶς τῷ χαρακτῆρι ἐν νομίσας μὴ τῷ πάθει λογισμῷ οἱ κρατούμενοι*, hoc eſt, *circa hunc locum moleſta eſt pars vita, quando inceſſanter aliquis amore confunditur. Inſiſtitque enim frequenter ratione victa & tracta a charactere.* Qui communis & cum re ipſa congredietur, ſentiet Apollonium philoſophice & *κατὰ ἀκρίβειαν* locutum eſſe Nam cum fons & origo *neruorum* incipiat, a corde & penetret partim in cerebrum, quid mirum eſt ſi corde læſo, titubat mens ipſa conſiſtens in cerebro deſtituto a læſione *nerui*? Nec obſtat Auicennam prodere *initium neruorum eſſe in cerebro*, cui reluctatur Ariſtoteles. lib. 3 de animalibus. Non tamen recte dices, a corde oriri *neruos*, ſed a quadam ſubſtantia dura, occulta in ſubſtantia cordis, & *neruus* fuit creatus in corde, & non aſſimilatur illi. Sicut verrucæ & glandulæ naſcuntur in carne, & non aſſimilantur carni. Galenus fallitur & ipſe putans *neruos* oriri a cerebro, qui potuit pignus contra cuſtodem altaris, affirmans ſe daturum multum aurum ei, qui oſtenderet quod *nerui* naſcerentur a corde. Proculdubio *nerui* a corde proueniunt ad pelliculam, quæ cerebrum circundat vnde læſo corde læditur quidam *neruus*, cui Apollonius nomẽ facit *Inio*, & quaſi per traducem traducitur dolor cordis in cerebrum & viciſſim in mentem. Docet Albertus Magnus hac ratione non dubitandum *neruos* oriri a cerebro, ſed a corde, eo quod *neruus* eſt factus durus ex parte cordis, & mollis ex parte cerebri, ideo oritur a corde. Dicebat Conciliator eum eſſe veluti pelagus ventis agitatum, a quo fluuii deriuantur tres magni, inter quos vltra fluuium demandantem ſpiritum vitalem per omne corpus, & eſt arteria aorti, & vltra alium fluuium magnum, ſcilicet venam concauam dantem toti ſanguinem Eſt alius fluuius ab ipſo corde demandatus ſurſum tendens in cerebrum, ſcilicet neruus qui generatur ab eo ex materia continuata inter cordis & cerebri materiam, cum impellitur ſurſum. Ipſe autem fluuius talis ſuperfluus in eius expanſione inueniens ſuperius obſtaculum, quendam generat lacum, puta cerebrum a quo lateraliter originant riuuli multi, quorum vnus exſtat maior, ſeptem autem minores ſicut ſeptem paria neruorum. *Nucha* namque ceu vicarius & nuncius cerebri per totum dirigitur dorſum, ex qua vtriuſque lateraliter plures emergunt nerui, de ſphondylum foraminibus egredientes.

Quid

Quid ſit Xerolophon apud Priſcianum.

CAPVT CLXXVII.

PRiſcianum vndecunq; doctiſſimum ſemper exiſtimaui, & fortaſſe cui nulli vel pauci ſint in eruditione conferendi, is Grammaticalium inſtitutionum, lib. 1. ſic ſcriptum reliquit: *Et Epigrammata, quæ egomet legi in tripode vetuſtiſſimo Apollinis, quæ ſtant in Xerolopho Bizãthii ſic ſcripta.* Ego nõ *Xirolopho*, quæ vox eſt nihili, ſed *Xerolopho* ſcribo. Quid vero ſit *Xerolophon* his verbis tibi Suidas planum faciet, ξηρόλοφος. ὅτι τὸν ξηρόλοφον. κίονα μὲν θεμάτων ἐκείλην ἐν αὐτῷ γὰρ κοχλίαι εἰς. καὶ ἀρτεμίδος σύνηθος στήλη καὶ στραυροῦ τοῦ κλίσεως. καὶ θημάτων τρίπτων. ἔνθα ἰθυσίας ἐπολλὰς θυσίας σεβῆρος. ἔνθα καὶ χρῆς μοι πολλεῖ τὰ τεῦ πανζεγράφασι. καθ' ἃ καὶ χρησμοὶ καὶ νόησι πόρθησιος ἐνταῦθα. καὶ θεὶς ἐν ἀστρονομίαν λογ. χρόνος Ἀλεξάνδρου. Eſt igitur *Zerolophon* columna recta, in quo annulares ſunt ſcalæ, dicata Mineruæ, in qua incidebantur epigrammata & aliquando oracula, ſacrificiaq; non paucies fieri ſolita. *Zeros* lapis eſt ſine Cœno fabricatus. λόφη ſummitas, λόφος locus erectus, hoc eſt, tumulus. Chriſtodorus poeta Thebanus reliquit nobis omnia carmina, quæ in Conſtantinopolitana vrbe impreſſa *xerolophis* viderat digna cura & memoria poſteritatis.

Carmen Antipatri Græci ſcriptoris explicatum, ibidemq; de hortis penſilibus agitatum, & de hortis nonnulla.

CAPVT CLXXVIII.

NOn ingratum diuerticulum facturus vtique videor, ſi ad Antipatri poetæ carmina me conferam & emendem, cuius hæc verba ſunt εἰς ναούς, hoc eſt, *in templa,*

> καὶ πων ταιώρημα, καὶ ἠελίοιο κόλοσσον.
> καὶ μέγαν αἰπεινῶν πυραμίδων κάματον.

hoc eſt, *hortorum eleuationem & coloſſum & magnum Pyramidum laborem* Sed legendum eſt κήπων. κῆπος namq; dicitur *hortus*. Nam *penſiles horti*, quos Semiramis ſiue rex Cyrus poſuit, inter miranda cenſebantur opera. Quidam tamen κόρσων legere mallunt pro capitibus, hoc eſt, ſtatuis, quæ in templis dicabantur. *De penſilibus hortis* Plinius hæc, lib 11. naturalis hiſtoriæ: *Antiquitas nihil prius mirata eſt, quam & Heſperidum hortos ac regnum Adonis & Alcinoi, itemque penſiles, ſiue illos Semiramis, ſiue Aſſyriæ rex Cyrus fecerit* Sed quoniam obiter incidit mentio ſuper *hortis*, vindicemus illos ab iniuria poetica. Sunt enim quidam, qui contendunt *hortorum curam* eſſe negligendam, quippe Homero id inceſſente, qui tamen Poeta ſi perinde penſitatur ac legitur, non vitio dat curam terræ, ſed poſtponit regio faſtigio, ſicuti Diogenes Magnus erat, Alexander Magnus, dixit tamen Macedo. *Si non eſſem Alexander vellem eſſe Diogenes.* Sed carmina Homeri ſi lecturires appoſui:

Digitized by Google

ὦ γέρον. οὐκ ἀδαημονίης ἔχει ἀμφιπολεύειν
ὄρχατον ἀλλ' εὖ τοι κομιδὴ ἔχει, οὐδέ τι πάμπαν
Οὐ φυτὸν, οὐ συκῆ. οὐκ ἄμπελος, οὐ μὲν ἐλαίη
οὐκ ὄγχνη οὐ πρασιή τοι ἄνευ κομιδῆς κατὰ κῆπον
ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δὲ μὴ. χόλον ἔνθεο θυμῷ.
αὐτὸν σ' οὐκ ἀγαθὴ κομιδὴ ἔχει. ἀλλ' ἅμα γῆρας
λυγρὸν ἔχεις αὐχμεῖς τε κακῶς καὶ ἀεικέα ἕσσαι.
Οὐ μὲν ἀεργίης γε ἄναξ ἕνεκ' οὔ σε κομίζει,
Οὐδέ τι μοι δούλειον ἐπιπρέπει εἰσοράασθαι
Εἶδος καὶ μέγεθος βασιλῆϊ γὰρ ἀνδρὶ ἔοικας.
Τοιούτῳ δὲ ἔοικας, ἐπεὶ λούσαιτο φάγοι τε,
Εὑδέμεναι μαλακῶς. ἡ γὰρ δίκη ἐστὶ γερόντων.

Latina pro tempore ſic fecimus:

O venerande ſenex tibi non viridaria circum,
Segnis cura manet, nulla arbor omiſſa colendo.
Non vitis, mollis ficus, ſilueſtris oliua.
Non neglecta pyrus ſulco male frendet inerti.
Pauca tamen, ſed nulla velim te exulceret ira.
Fas mihi dixiſſe ſenex, non conſulis apte
Nunc tibi. Tu in ſenium tremulis decliuior annis.
Veſte tegis vili tenuatum frigore corpus.
Regalem ſola non ſorde merebere laudem.
Nec res ſeruitio tantum te nutrit, vt æquum eſt.
Lautus eris mage cui ſimilis, ſi molliter eſſe
Sentiet, in tenero ſi ſternere membra cubili.
Sic dulces ſueuere ſenes, fit ſerior ætas.

Nonne & Apollonius Rhodius dignatus eſt *holitorem*, *phytoſcaphō* appellatum, quem comparatione heroum laborioſum facit deteſtari ventrem, dum aſpicit manus ſibi calloſas. Laudes *hortorum* Vergilianis laudibus cludere melius erit. Inquit enim ille in quodam epigrammate:

Hortus ſalubres præbet corpori cibos,
Varioſque cultus ſæpe cultori refert.
Olus ſuaue multiplex herba genus.
Vuas nitentes atque fœtus arborum.
Non deſit hortis & voluptas maxima,
Multiſque commixta modis iucunditas.

Et id genus reliqua quæ ſequuntur. Nunc ad inſtitutum noſtrum concedamus.

Quatenus hallucinentur multi, & qua fine dicatur illotis pedibus, & illotis manibus.

CAPVT CLXXVIII.

IN quamplurimis vitium non puræ nec Romanæ linguæ caſtioris inelle cōparet, obſeruata tamen Grammaticæ norma. Quod vt clareat altius quædam repetenda ſunt. Duo verba, hoc eſt, tententur,

tentiæ prouerbiales ſunt in aſſiduo vſu diſertorum : *Ne illotis id manibus attingam, ne illotis pedibus ingrediar, aut accedam* : & cum id frequentius ſit & vſitatius, videlicet, *illotis pedibus ingredi*, primũ autem, hoc eſt, *illotis manibus attingere*, rarius comperiatur, ſolis tamen verbis, nõ ſignificatu diſtinguuntur. Cum dicit *illotis manibus*, verbum ad *manus* pertinens eſt addendum, vt verborum ſignificatio cum re conueniat. Cum autem *illotis pedibus* dicit, verbum *pedibus* conueniens apponendum. Cum additur *ingredior*, *illotis pedibus* dicendum, cum *attingo*, *illotis manibus* pronuntiandum adagium. Eſt enim verbum, vt ita loquar, pedeſtre *pedibus* nõ *manibus* attribuendum. Sed quod mirius ſit, non tam graphice & eleganter *manibus illotis* dicitur, ſicuti *pedibus illotis*, propterea inuenies illud rarius, hoc crebrius & vulgatius. Cauſſam non aliam ſubeſſe puto, quam Romanis Græcos imitantibus, in eum qui opera & actiones immeditate ingreditur dicunt, *ἀνίπτοις ποσὶν ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ πρᾶγμα*. Significantiſſime & appoſite loquens Iureconſultus cum mutet adagium Græcum, verbum conueniens manibus addidit. Eius verba ſunt hæc digeſtis de origine iuris : *Inconueniens erit omiſſis initiis atq; origine non repetita, atq; illotis, vt ita dixerim, manibus protinus materiam interpretationis tractare.* Vides vt verbo *manibus* accommodo Iuriſperitus vſus ſit. In hæc libentiſſime diuerti, quippe cum aduertam ad hunc ſcopulum viros magnos illiſiſſe.

De Laberio & Publio mimographis nonnulla allata cum codice Tranquilli emaculato.

CAPVT CLXXIX.

TRanquilli Suetonii verba ſunt hæc in Cæſare dictatore: *Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum ſuum egit, donatusq; eſt quingentis ſeſtertiis annulo aureo ſeſſum in quatuordecim ſcæna per orcheſtram tranſiit.* In codice priſco qui in opulentiſſima diui Dominici bibliotheca Bononiæ ſeruatur *ſcamna* ſcriptum eſſe deprehendi, quam lectionẽ ſummopere laudo, vbi per *ſcamna* ſedilia & ordines accipiuntur, in quibus ius erat ſedere equitibus vel auctore Plinio : *Tunc cum quatuordecim gradus Laberius ingreſſus, omnes ſeſe pra numero coartauerunt.* *Hinc Marcus Tullius Cæſarem dicaciter inceſſens, qui turba & vilitate hominum repleuit ordinem equeſtrem Laberiũ ſic appellat : Laberi te acciperem niſi anguſte ſedtrem, cui Laberius non infeſtinius reſpondit, miror te anguſte ſedere cum duabus ſellis ſedere conſueueris, taxans in Marco Tullio neutrarum partium obſeruantiam, quamobrem & Saluſtius illum tranſfugam & leuem dictauit.* Quidam poſt quatuordecim intelligũt ordines, quod nõ placet. Adde & hoc, non Decimũ Laberium ſed Publium mimographũ ex hoc ludo Cæſaris palmam reportaſſe, victumq; ab hoc Publio Laberiũ. Quod vt planius intelligas Aurelii Macrobii verba ſubieci, *Is Publius natione Syrus cum puer ad patroni domum eſſet*

by Googl

adductus, promeruit eum non minus ſalibus & ingenio quam forma. Nam forte cum ille ſeruum ſuum Hydropicum iacentem in area vidiſſet, quæſiſſet, increpuiſſetq́, quid in ſole faceret, reſpõdit, aquam calefacit. Ioculari deinde ſuper cœnã exorta quæſtione, quodnam eſſet moleſtum otium, aliud alio opinante, ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumiſſus & maiore cura eruditus cum mimos componeret, ingentiq; aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet, pductus Romam per Cæſaris ludos, omnes, qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locauerãt, prouocauit, vt ſinguli ſecũ poſita inuicem materia pro tempore contenderent, nec vllo recuſante ſuperauit omnes, in quibus & Laberiũ. Vnde Cæſar arridens hoc modo pronũtiauit: *Fauente tibi me victus es O Laberi a Syro*, ſtatimq; Publio palmam, & Laberio annulum aureum cum quingẽtis ſeſtertiis dedit. Tunc Publius ad Laberium recedentem ait: *Qui cum contendiſti ſcriptor, hunc ſpectator ſubleua.* Sed & Laberius ſequenti ſtatim commiſſione, mimo nouo interiecit hos verſus:

Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore,
Summum ad gradum cum claritatis veneris, conſiſtes
Ægre, ne citius quam deſcendas decidas.
Cecidi ego, cadet qui ſequitur. Laus eſt publica.

Explicatum cur Cæſar diceretur a Pompeianis Ægyſtus, & annotatum Ægyptum non Ægyſtum eſſe pronunciandum.

CAPVT CLXXX.

TRanquillus quoque in eodem dictatore ſic infit: *Et quem gemens Ægyſtum appellare conſueſſet*, legendum eſt, *Ægyptum*. Sic enim vocatur is adulter Clytemneſtræ, quem vulgus ſemidoctũ & cæci doctores, h. e. Grammatiſtæ dicunt oppido quam inſcienter Ægyſtum. Sunt qui ab hoc regionem vocatam cõtendunt, ſic Græce ſcribitur, αἴγυπ. &c. Nec mirũ ſit, Cæſarem tanquam adulterum Pompeii vocari *Ægyptum*, quoniã Pompeius ipſe ſcommate, & vituperonum mordacitate vocabatur *Agamemnon*, tanquam ductor & Imperator populi Romani, vt ille Græci. Res notior quam teſte egeat. Quod ſi Cæſar Pompeii *Agamemnonis appellati* ſubigit vxorem, recte ex hiſtoria *Ægyptus*, qui veri *Agamemnonis* ſubigebat vxorem, & iſte nuncupatitii Agamemnonis Pompeii vocabitur Ægyptus, ab adulterio in Agamemnoniam vxorem, hoc eſt, *Pompeianum* nomen adeptus.

Scribere, idem eſſe quod numerare, obiterq́ Tranquilli codex emendatus.

CAPVT CLXXXI.

SVbdit quoq; Tranquillus: *Dilexit & reginas, inter quas Eunoen Mauram Bogudis vxorem, cui maritoq́ eius plurima & immenſa tribuit, vt Naſo ſcripſit.* In codice Tranquilli Romanæ editionis & ſynceriſſimæ ita ſcriptum habetur: *Immenſa tribuit & vaſa ſcripſit*: Quam lectionem ſummopere probare conſueui, vtpote quæ maxime

maxime Romanam antiquitatem & editionem re ſoleat. *Scribere* namque ſignificat *tradere, transferre.* Senſus eſt, Cæſarem *Eunoës* amore ſumtum multa & immenſa præbuiſſe, inter quæ maxima dona, *vaſa* itidem ſua tradidit & condonauit, ſiue *numerauit* pretium *vaſorum.* Nam hoc verbo proprie ſolemus vti in pecunia numeranda. Vel vtitur impropie Suetonius hac voce, quemadmodum *mutuum* dicimus, etiam id quod non numeratur & tamen in eodem reperitur *mutuum ſiue tuum.* Seruius lib Æneidos 7. *Tranſcribi, tradi. Sermo autem hic tractus eſt de pecunia. Nam ſcribi eſt dari Horatius: Scribe decem Nerio, non eſt ſatis adde cicuta. Reſcribi vero reddi. Horatius: Dictantis quod tu nunquam reſcribere poſſis. Terentius. Argentum illud denuo reſcribi iube Phormio. Plautus in Aulularia: Nunc ſi tangit, adijcis domũ etiam vltro, & ſcribis nũmos.*

Eiuſdem codex emendatus de Thalamegis ſeu nauithalamis nauibus, & quare Bucentauri.

CAPVT CLXXXII.

IN nauis cubiculatæ Suetonii apertam cognitionem mihi nihilo ſecius exſultare liber, ac nautæ ſoleat cũ procelloſo mari circumlatrati, fluctibusque decumanis ſemiobruti Pharon affulgere vident, aut portum ſe obiicere. Sed Tranquilli verba quid addere moror? *Et eadem naue thalamoque pene Æthiopia tenus Ægyptũ penetrauit, niſi exercitus ſequi recuſaſſet.* Adeo cõuulſa, mutila, male diſpoſita ſunt hæc verba vt ſenſus eruditus elici non poſſit. *Mulieroſitatem,* hoc eſt, *amorem nimium* & conſequenter *reprehenſibilem* Cæſaris carpens Suetonius, refert illum naue ab Ægypto in Æthiopiam cum Cleopatra proficiſci deſtinaſſe, niſi ſequi prorſus recuſaſſet exercitus. Sed quo bono inſerta ſit illa dictio *thalamo,* non datur coniecturæ locus, niſi legamus iunctim *nauithalamo,* vt Suetonius Romana dictione ſit vſus, ex Græco vocabulo detorta. Dicuntur enim tales a Græcia naues *thalamiphora.* hic non eadem voce, ſed eodem ſignificatu *nauithalamon* Latine dicere maluit. Eſt enim *nauithalamus* nauis pompatica, & apta genio oblectando, quæ ſecum inſtrumenta deliciarum affert: *thalamum,* ſcilicet cubiculum, menſam, qua geniales Ægyptii peculiariter vtebantur, vt nauigandi nauigantes moleſtiam non ſentirent, ſed in naui hac geniali, veluti in proprio thalamo conquieſcerent. Hanc vulgus *Bucentaurum* vocat, a particula auctiua, *bu,* vt patet in verbo *bupades* quo adultiores pueri ſignificantur, *bulimos* magna fames, *bupina* magna ſitis, *buſicos* muſica ficus a magnitudine nuncupata. Hanc genialem nauẽ decoratam prætoriis tabulamẽtis & cœnationib. deſcribit in hæc verba Plautus in Rudente. *Poſt animi cauſſa mihi nauem faciã atq; imitabor Stratonicũ, oppida circumuectabor.* Et apud Trãquillũ, *cauit, cum Eadẽ Cleopatra expone, cum qua nauithalamo circũuectus eſt per Æthiopiã tenus.* Appianus in Libyco eaſdem naues vocat *thalamegas* eodẽ ſignificatu etymo

diuerſo παρὰ τῷ ἄγειν τὸν θάλαμον. Nec obſtat in quibuſdam annotatiũculis me olim admonuiſſe, *thalamipheras* in Appiano ſcribẽdum conducere, tunc enim σκοπὸν non attigi, nunc in Appiano nihil mutandum cenſeo. Dum hæc annotarem, ſuperuenit mihi Ianus Gallicanus auditor meus homo literatus, qui me non mediocriter ambiguum docuit, in libraria Bononienſi diui Dominici codicem ſeruari vetuſtatis multum reuerendæ, quem cum inuulgato componens, deprehendi illic non *nauem thalamegã*, neq; *nauithalamo*, ſed *thalamego* fideliſſime ſcriptum ſeruari, quæ lectio vera eſt, ſi germana, doctrinamq; penitus Tranquilli ſapiens. Expone tamen ſimiliter *thalamego*, vt *nauithalamo*. Dictio diuerſa eſt, ſenſus vnus. *Thalamipheras* & *thalamegus*, h. e θαλαμηγὸς, eaſdem eſſe docuimus. Quas *pompaticas naues* Appianus θαλαμηγοὺς appellat, has Seneca lib. 7. de beneficiis, Latine *cubiculatas* vocat.

De Condito & quatenus errauit Plutarchi interpres.

CAPVT CLXXXIII.

TRanquilli in ſubſequẽti capite verba ſunt hæc. *C. Oppius adeo indifferentem docet, vt quondam ab hoſpite conditum oleum pro viridi appoſitum aſpernantibus ceteris, ſolus etiam largius dicat appetiſſe.* Naſcitur quibuſdam hæſitatio, quod in eodem exemplo Plutarchus *vnguentum* ſcripſit: Tranquillus vero *oleum conditum*. Item ſi cum veritate ipſa congredi volemus, nunquam Plutarchus *vnguentum* ſcripſit, nec Græca vox eſt iſta, vt palam eſt, ſed Romana. Plutarchus μύρον ſcripſit ἀντὶ τοῦ ἐλαίου, hoc eſt, *vetus oleum & conditum*, pro oleo non recenti in prima lingua diſertiſſimus. Nouerat enim μύρον non tam *vngentum*, cum & illud ſignificet quoq;, ſed *oleum conditum & antiquum* recte nuncupari. Plutarchi interpres *myron*. non *vngentum*, ſed *conditum oleum* ſecunda correpta, hoc eſt, *reconditum & veteratum* interpretari debuiſſet, quod ſcitamẽtis geneatiſque cibariis idoneum non eſſet. Alioqui non ruſticitatis Leo, ſed ineptiæ reus fieret, qui vngentum apponeret rem minime conuiuiis idoneam, vel ſaltem cibo non quadrantem. Quoniam reperi apud Lucianum in dialogo contra Romanos inualeſcente luxuria, illos ſolitos vngentum bibere, quod & affert Epigrammatiſta: *Si foliata ſitis.* Quod autem *veteratum oleum* per dictionem Græcam ſignificetur, docet his Græcus interpres Suidas: μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ ἀρχιερατικὸν ἔλαιον ἐξ ἀρωμάτων πολλῶν ... ἐκεῖνο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ποιῶν τὴν ὀσμὴν μίαν ... καὶ κράσεις πλείστας ... τοὺς συμφωνίαν ἀπήχησεν. ... πλείας ... τὴν ὀσμὴν μίαν ἐργάζεται. Adde quod nullatenus *conditum* media producta legi poteſt. Quoniã ſenſui Trãquilli repugnaret. *Conditũ* namq; ſignificat ſcitum, gratũ, & cõdimento ſuo palatũ irritans, a verbo *cõdire* ſignificante *conditura ganeata & electis cibariũ opiparũ concinnare*, Proinde frequenter in Apitio leges piſcẽ

hoc

hoc vel illo modo cōdiendū eſſe. Amorem omnium rerum *condimentum* eſſe leges in Plauto pro re cibo gratum ſaporem & callum afferēte, in quam ſignificantiā ſic cecinit Satyrus: *Condire guloſum fictile.* Tranquillus autem oleum illud appoſitum Cæſari a Valerio illiberale, inſcitum & aſpernabile vult intelligi, vnde magis parſimoniam Cæſaris admiremur & abſtinentiam. *Cōdimentum* fabulę Marcus Plautus decus & gratiam nuncupauit in Penulo. *Conditū* elegantia & ſuauitate mirifica cibariū excoctum dicitur. Hinc Epigramma Palladæ feſtiuiſſimum exiit, quod nos pro tempore ſic Latinum fecimus.

Condito mihi opus Conditi nominis vnde
Propoſitum? Græcis vox aliena ſonis.
Si bene Romana conditum voce loquuntur
Ipſe ſcies, linguæ qui decus es Latiæ.
Id quodcunq; para, Stomachi penetralia morbus
Occupat, hoc potu tinguier illa iuuat.

Quod in eodem Tranquillo Pompeius Macer, non Marcus ſcribi debet.

CAPVT CXXXIV.

IDem Suetonius inferius: *Quos omnes libellos vetuit Auguſtus publicari in epiſtola, quam breuem admodum ac ſimplicem ad Pompeium Marcum ſcripſit.* Dicere vix poſſum, ſentio tantum, quatenus barbariem ſapit hæc ſeries, & huius ſententiæ male compactæ textus, quis adeo infeſtiuus eſt, qui ita loquatur? Ad *Pompeiū Marcum* ſcribo, cum potius dicendum eſſet ad *Marcum Pompeium*, ſcribo. Quamobrem Romanæ editionis codicem probo & priſcum illum diui Dominici, in quo ad *Pompeium Macrum* ſcriptum eſt vera & ſenſui Germana lectione, intelligitque Tranquillus illū *Pompeium Macrum*, qui floruit ſub Auguſto, literarum columen & eruditionis quendam veluti theſaurum, ad quem amoris apologetica adhuc exſtat Naſonis elegia, in qua Cupidinē, & ſe ipſum otioſum Cupidini ſtipendia faciētem excuſat, cum *Macer* ipſe negotioſus bella Troiana perſcriberet. Eius hoc initium eſt elegiæ.

Carmen ad iratum dum tu producis Achillem,
Primaq; iuratis induis arma viris:
Nos Macer ignaua Veneris ceſſamus in vmbra,
Et tener auſuros grandia frangit amor.

Neſcio an idem ſit hic Macer ad quem hæc lib. 2. Triſtium ſcribit:

Ecquid ab impreſſa cognoſcis imagine cera,
Hac tibi Naſonem ſcribere verba Macer,
Tu canis æterno quicquid reſtabat Homero,
Ne careant ſumma Troica bella manu.

De Salutione Scipione & vnde nomen adeptus.

CAPVT CLXXXV.

AD eludendas, inquit Tranquillus, *vaticinationes, quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, deſpectiſſimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Salutionis cognomen erat, ſecum in caſtris habuit.* Solet ſere communes exponere κατ' ἀντίφρασιν *Salutionem* dictum, quod *nulli ſalutis foret, ſed omnibus deſpicatui.* Sed doceri cupio quatenus *ſalus & ignominia ſiue deſpicatus* opponuntur. Nonne quis poteſt eſſe non ſaluti, qui nec tamen deſpicatui ſit? Verbi gratia. Hoſtes acerrimi & hoſtiliſſimi, quos formidamus, & qui nos tenent inoppidatos, vaſtant *ſata læta hominumque labores*, ſaluti non ſunt, vt palam eſt, imo ſalutē tollunt, nec tamen ſunt deſpicatui, qui nos habent maxime deſpicatos. Sed hoc agamus. *Salutio Cornelius* hic Scipio vocitatus eſt, quoniã moribus abiectis & mimicis viuebat, imo pereque corpore corporeaq; ſimilitudine *Salutionem* mimū id æui cōtemtibilem (Nam omnes mimi ſunt famoſi) exſcribebat. Hoc docet Plin. li. 7. naturalis hiſt. *Eiuſdem familiæ Scipioni, poſt eum cognomen Salutio mimus dedit.* Ex ſimilitudine abiectorū hominū q̃ plurimos nomen ſortitos eſſe, patet ex altero Scipionū, qui a victimario nomē dedecoroſum traxit. *Mimos* porro, *Ludios*, & gregē *Comicum* apud Romanos ꝓbroſos fuiſſe ex Auguſtino diſcere potueris.

Quod Lampſana accendum ſit in eodem, & Plinius emendatus.

CAPVT CLXXXVI.

QVis nō fando accepit *Lapſana* olere vixiſſe Cęſaris exercitū: quod & Tranquillus annotauit. Sed nec in Plinio Tranquilloue *Lapſana* ſcribēdum ſed *Lampſana*, quæ Romanis *napiū* appellatur, de qua Dioſcorides hæc, ναπιουμ αἰγύπτιοι ζυθέμοι· λάχανον ἐστὶν ἄγριον τροφιμώτερον καὶ εὐστομαχώτερον τοῦ λαπάθου, οὗ τὰ φύλλα καὶ οἱ καυλοὶ ἐσθίονται ἑφθά. Latine ſic: *Lampſana Romani napium, Ægyptij euthmi herba agreſtis, nutribilior & ſtomacho conducibilior lapatho. Eius folia & caules comeduntur elixa.* Nec mirum igitur ſi victitauerunt *Napio* Cæſariani milites, cuius folia & caulis vicem pulmenti præſtant. Similis paſſim circumfertur menda in codicibus omnibus in dictione *Pimplea*. Nam eliſa, M litera codices habent *Piplea*. Addit & Plinius eundem exercitum Cæſaris famem tolerasſe genere radicis, quæ dicatur *chara*, quod admixtum lacti inepiam leuat, ſed non *charam* ſcribas, imo *caron*, ne cum mendoſo Secundi codice labaris in inſcitiam præceps, hoc a Dioſcoride diſce, qui ſic Græce ſcribit, κάρος· σπερμάτιόν ἐστι γνώριμον, οὐρητικόν, θερμαντικόν, εὐστόμαχον, εὔστομον, πεπτικόν, μιγνύμενον ἐν ταῖς ἀντιδότοις καὶ ὀξυπόροις χρησίμως, ἁρμόζον ἀνίσῳ· ἡ δὲ ῥίζα ἑψομένη ὥσπερ σταφυλῖνος. *Carō* inquit Dioſcorides *eſſe peculiariter ſeminale, vrinam ciere, calorem gignere, ſtomacho cōducere, odorem oris commendare, prodeſſe concoctioni, commiſceri antidotis vtiliter & oxyporis, congruere cum aniſo. Radix eſtur vt ſtaphylinus, hoc eſt, paſtinaca.*

An Quiritium nomen ſit honeſtius militari.

Ca-

CAPVT CLXXXVII.

ADdit & idem auctor. *Decumanos autem Romæ cum ingentibus minis ſummoq; etiam vrbis periculo miſſionem & præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neq; adire cunctatus eſt quanquam deterrentibus amicis, neq; dimittere. Sed una voce quam Quirites eos pro militibus appellarat, tam facile circumegit & flexit, vt et milites eſſe confeſtim reſponderent, & quamuis recuſantem vltro in Africam ſint ſecuti.* Hactenus Tranquillus. Affirmant quidam, Cæſarē milites ſuos *quirites* appellaſſe blandiori honorificentioriq; verbo quod non nimis probo, cum *quirites* plebeii etiam ignobiles poſſint eſſe qui nullam operā reipublicę nauauerūt, nec aliqua dignitate ſunt ornati. *Militis* igitur honorificētius nomen quam *quiritis*. Quoniam hoc militiā deſignat ornamentū non mediocre, illud priuatā vitā. Gradus autē militares pro ſummis dignitatib. habitos, quis tā excors eſt, qui neſciat? ſi modo Iuuenalis vltimam ſatyrā legerit, vnde non pauci extiterūt, qui arma literis pponerent. Qua ſententia ductus Marcus Tullius illud puerbialiter protulit. *Cedat forū caſtris, otium militiæ, ſtylus gladio, vmbra ſoli.* Huic noſtræ ſententiæ congruit res ipſa. Nōne inhonoratiori nomine pcipientes milites ſe vocari, reſpuerunt appellationē *quiritum*, tādem dedecoroſam & ignominioſam, ſe reſpondentes eſſe milites nomine digniore & honeſtiore? Similiter per indecētius nomen Alexander Romanus Imperator milites ſuos *quirites* dixit, cū ſeditioſos increparet, delictaque coargueret in hæc verba: *Vos omnes hodie una voce quirites dimittam, & incertū an quirites. Non enim digni eſtis qui Romanæ plebis ſitis, ſi ius Romanum non agnoſcitis.* Amplius ſignate ppricq; loquendo *quirites* publica res appellantur, & ſi generalē ad omnes ſignificationem vox hæc habeat, ſpeciatim tamē plebē notat, quod oratio Imperatoris Alex. videtur oſtendere & Ouid. in amorib. ita canens: *Quod ſi plexiſſem minimum de plebe quiritem.* Ductum hic verbū *quiritare* ſuppetias a quiritib. expetere ſignificās, & infantiū *quiritatus* dicuntur eiulatus a Plinio Cęcilio. Quapropter Cęſariani milites ſe populo & quiritibus honoratiores ducentes *quiritum* nomen tanquam *plebeium*, & conſequenter *abiectum ſordidumq;* deſpuerunt, & deprecati ſunt. Quod ſi blandiori verbo Cæſar illos *quirites* appellaſſet, ipſos indulgenter non cenſorie tractaſſet, ſummiſſe non minanter. Quæ expoſitio non eſſet ſatis idonea Trāquillo, qui minis, non autē blanditiis Cęſarem decumanos adiiſſe ſcripſit eloquenter & hiſtorice. Laus Cæſaris ab audacia, qui non recuſauit turbulētos milites adire, illis nulla molli appellatione ſubblādiri.

Quod tibia funeribus adhiberetur, inibiq; de ſiticinibus & ſiticinio cum emendatione Tranquilli.

CAPVT CLXXXVIII.

VErba Suetonii: *Deinde tibicines & ſcenici artifices veſtē quā ex inſtrumēto triūphorū ad præſentē uſum induerāt detractā ſibi atq;*

diſciſſam iniecere flammæ. In funere tibicines aſſuetos adſiſtere ita notiſſimum perinde ac vulgatiſſimum eſt, *tibia* conſueuiſſe tibicines incinere funeris honorandi cauſſa, nec ſola aderat *tibia*, ſed & *querula tuba*, vnde exiit illud Perſianum:

Hinc tuba, candela, tandemq; beatulus alto,
Impoſitus lecto craſſiſque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit.

Scitu dignum eſt, quod Grāmatici prodiderunt, *tuba Romanos ſolere maioribus funerib. incinere, tibia minoribus.* Proinde funus ſummatis atque patritii deſcribens Perſius *tubam* fecit aſſiſtere non *tibiam*: Vnde Propertius:

Tibia funeſta triſtior illa tuba. Ouidius:
Tibia funeribus cōuenit iſta meis. Sed & rurſus Propertius li. 1
Tibia Mygdoniis luget eburna ſonis. Ouidius ſexto Faſtorum:
Cantabat ſanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Apuleius libr. 4. Metamorphoſeos ſignificare videtur *tibiam* eſſe querimoniis aptam & lætis hymenæis ita ſcribens: *Et ſonus tibiæ Gygiæ mutatur in querulum Lydii modum, cantuſque lætus hymenæi lugubri finitur vlulatu.* Idem Statius Papinius innuit lib. ſexto Thebaidos:

Cum ſignum luctus cornu graue mugit adunco
Tibia.

Sed cum reperiam codices diligenter excuſſos, in quibus non *tibicines*, ſed *ſiticines* legitur, enarrāda dictio eſt, vt ſi forſan quis in eos incideret, nouitatem dictionis non horreret. De his Marcellus, ex Gellio tamen ſcribit in hunc ferme modum: *Siticines vt liticines a lituo, vt tubicines a tuba, qui apud ſenatores, vel vita functos & ſepultos, hoc eſt, iam ſitos canere ſoliti erant honoris cauſſa cantus lamētabiles, quos Apuleius floridorum lib. 1. quoniam ad monumenta, hoc eſt, ſepulcra canunt, monumentarios appellat. Is igitur Antigenidas cū eſſet in tibicinio adprime nobilis, nihil æque ſe laborare & animo angi & mente dicebat, quam quod monumentarii choraulæ tibicines dicerentur. Qui ab Ariſtotele libro* περὶ ζώων γενέσεως dicuntur αἰάζοντες. Vir doctiſſimus & eloquentiſſimus Theodorus Gaza *ſiticines* graphice & ſignificanter interpretatur. *Siticines* graui ſono incinebāt, vt non ſine penitiſſima doctrina protulerit id Statius: *Cum ſignum luctus cornu graue mugit adunco tibia*, ſup qua re Ariſtotelica verba ſubſcripſi: τὸ μὲν γὰρ θερμὸν πνεῦμα διὰ παχύτητα ποιεῖ βαρυφωνίαν. τὸ δὲ ψυχρὸν διὰ λεπτότητα τοὐναντίον. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν αὐλῶν· οἱ γὰρ θερμοτέρῳ τῷ πνεύματι χρώμενοι καὶ οὕτως προϊέμενοι, οἷον οἱ αἰάζοντες, βαρύτερον αὐλοῦσι, hoc eſt, *Spiritus n. calidus craſſitudine ſua grauitatē efficit vocis. Frigidus pro ſua tenuitate contrarium facit, quod vel in tibiis patet. Qui enim calidiore vtuntur ſpiritu, & talem emittūt qualem ſiticines & lamentantes grauiorem ſonum inſpirant tibiis*

De

De artifice Reſtione in Auguſto Tranquilli verbum enodatum.

CAPVT CLXXXIX.

MArcus Antonius, ſubdit Tranquillus, *libertinum ei proauũ exprobrat reſtionem ex pago Thurino, auum argentarium.* Ego ℞ *reſtionem* Hieronymum ſecutus illum voco vilem artificem, qui *reſtes*, hoc eſt, *funes* intorquet, quẽ Græci σχοινόπλοκον appellant. Nec *reſtio* in Tranquillo nomen eſt propriũ, ſed accipi debet pro opiſice funario, qui *reſtes* facit. Seruitq; hoc probrum ſtomacho Antonii ignobilitatem generis Octauii cõnumeranti, vtpote, qui proauum libertinũ habuerit, & quo cumulatius ignominiam ſuperadderet, *reſtionem* addidit. Adiuuat quod auum vocat *argentariũ* nomine perinde officii ſordidi. Eſtquidem *reſtio* deriuatiuũ a *reſte*, nõ autẽ diminutiuũ. *Reſtẽ ducere* in tripudiis Donatus vtitur pro *choream ducere.*

De ordinariis idem enarratus & Seneca. CAP CXC.

SPectauit, inquit idem, *ſtudioſiſſime pugiles & maxime Latinos, nõ legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis ſolebat.* Ego *ordinarios* interpretor *viliores artifices*, & non legitimos, inexercitos, inſuaues. Quod vt facilius pcipe queas, ita vt ſunt Sexti Pompeii verba ponam: *Ordinarius homo ſcurra & improbus, qui aſſidue in litibus moratur, ob eamq; cauſſam in ordine ſtat prætorem adeũtium, ſiue dictus per contrarietatem, quia minime ordine viuit.* Vocatur igitur *ordinarius hiſtrio* a Tranquillo καὶ ἀντίφρασιν, qui *ordinem mimicum* non tenet, propterea vilior & minime legitimus. Seneca lib. 1. epiſtolarum ſignificare volens Romanos adeo eſſe crudeles, vt gladiatoria certamina prçponãt voluptificis & mimicis ſic ſcribit: *Hoc pleriq; ordinariis paribus & poſtulatitiis vt in expeditione preferunt. Quid ni præferant? non Galea, non ſcuto repellitur ferrum.*

De Xyſtis & Xyſticis vnde deriuentur idem explicatus.

CAPVT. CXCI.

NImis fortaſſis in vno immoror auctæ re, ſed hoc excepto verbum non amplius addam. Sic ſcribit idem Tranquillus: *Nec tamen eo minus aut Xyſticorum certationes aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſẽper exegit* *Xyſtos* Grçcos appellare ſcio porticus tectas, quas & *paradromidas* & *hypoſtegas*, a quibus *paradromides* & *Xyſticæ ambulationes* nomen adipiſcuntur, quæ hypçthris & ſubdialibus opponuntur, ſed caue ne a *Xyſtis* porticibus *Xyſticos* certatores appelles aut *Xyſticas* certationes. *Xyſtici* vero certatores appellantur a *Xyſto* ſpiculo vel *haſtili* quod non minus doctus quam candidus interpres Grçcarum vocum Ioannes Placentinus agnoſcit, cuius opinionem fulciunt, quç in Tranquillo ſubduntur: *Fatetur namque Auguſtum libenter gladiatores ſpectaſſe, quorum decertatio vt Xyſticorum verſatur in certationibus armorum.* Sed ſi quis tergiuerſatur, Suidam audiat: *Xyſtum haſtile ſpiculum, & extremitas haſta*, quamuis

quamuis idem ſcribat, *Xyſtum* eſſe locũ, in quo exercebantur Athletæ, de quo hæc Adrianus, εὐνόεις βασιλεῖοι, σέμματα πάντα χρυσοῦ ακατπεμφ́ια ἐπὶ ξύστων ἠργμένων

Eualidum modice validum ſignificare carmen Italici emendatum, Ibique aliud eiuſdem relatum ad interiorem Leonum morem.

CAPVT CXCII.

Silium Italicum tot mendis pene ſcatere quot, verſibus, nouerũt emunctæ naris ingenuique ingenii profeſſores, & vt ex paruis exemplum ad maxima cõſideranda protinus obiiciamus: Bius hoc carmen eſt libro Punicorum primo. *Et validam duris euellit ab oſſibus haſtam.* Quis non videt *eualidam* iunctim legendum pro *modice validam*, hoc eſt, quæ non valida fuit & ſufficiens lethum inferre Annibali, quod vtique promiſerat. Quare paulum ſupra idem Poeta vtens pathetico epiphonemate, ſic exclamat:

Heu quantum nobis fallacis imagine teli
Promiſere Dei.

Eualidum ea figura dicitur qua *egelidum*, imo tepens & ſubęſtuans, hinc ab Ouidio prolatũ eſt, illud auctore Seneca. *Et gelidum Boream, egelidumque notum.* Auſonius. *Impiger egelido mouet arma Seuerus ab Iſtro.* Quid, nonne & idem interiori pollet eruditione cũ ſic canens ſubdit hos verſus de Annibale retrahente ſe, pugnando tamen, nec terga vertendo?

Ille regit clypeo fuſum per membra cruorem,
Tardaque paulatim & dubio veſtigia niſu,
Alternata trahens aduerſus ab aggere cedit.

Sunt qui *auerſus* legunt, ſignificantes Annibalem ſe auertiſſe a bello retrouerſum, ſed hoc pacto codicẽ inuertendo tolleretur omnis Annibalis maieſtas & pudor militaris, qui non vertit terga, ſed pugnando & reluctando obſtantibus retrahitur. Quare ſignificantiſſimo vſus eſt verbo *cedit* pro *ceſſim repedat*, ſignificare videtur innuereq; leoninam naturam, quod ex his Plinianis verbis planiſſime conſtabit: *Generoſitas in periculis maxime deprehenditur, non in illo tantummodo quod ſpernens tela diu ſe terrore ſolo tuetur ac velut cogi teſtatur. Cogiturq; non tanquã periculo coactus, ſed tanquam amentia iratus. Illa nobilior animi ſignificatio qualibet magna canũ & venantiũ urgente vi contẽtim reſiſtanſq; cedit in campis, & vbi videri põt. Idẽ vbi virgulta ſiluaſq; penetrauerit acerrimo curſu fertur velut deputans abſconſioni turpitudinem. Aduerſus* igitur interpretare *verſus & oppoſitus hoſtibus* pugnando cedit vt Leo.

Emendatus Apuleii codex de Lampo augure.

CAPVT CXCIII.

Apuleius ille Madaurẽſis Platonicorũ eloquẽtiſſimus, quem olim vſu noſtrum fecimus, nec pœnitet, ſic in libro de dęmonio Socratis ſcriptum habet: *Non ſecus etiam in Troiano exercitu,*

cum

tam diuinatione res indigent, tacet ille ſapiens ſenatus, nec audet aliquid pronuntiare vel Hector, vel Iambo, vel Bitias, ſed omnes ſilentio auſcultant aut ingrata auguria Fleue, aut non credita vaticinia Caſſandræ. legendum eſt non *Iambo*, ſed *Lambo*, hoc eſt λάμβων ex his Chriſtodori Poetæ Thebanii in libello τῶν ἀγαλμάτων:

Λάμβων δακρυμένῳ ἐναλίγκιος ἦεν ἰδέσθαι
Οὐ γὰρ ἐπὶ φρεσὶν εἶχε κυλινδομένοιο κυδοίμου.
Τειρομένοις τρώεσσι τεκεῖν πινυτόφρονα βουλήν.

Hoc eſt: *Lampon triſtato ſimilis erat videri. Non enim in mentibus habebat reuoluto tumultu Preſſis Troianis parere ſalubre conſilium.* Cernis igitur quam hæc quadrent, & vt pedibus in meam ſententiam diſcedere cogantur etiam inuiti Grammatiſtæ, qui hæc in mille nugamenta detorquebant. Adde quod non *Bitias*, ſed *Clytius* legendum eſt, qui & ipſe fuit Troianus vates, de quo apud eundem Chriſtodorum ſic legi:

Εἱστήκει κλύτιος μὲν ἀμήχανος. εἶχε δὲ δοιὰς
Χεῖρας ὁμοπλεκέας, κρυφίης κήρυκας ἀνίης. *Stabat Clytius inops conſilii, Habebat autem duas manus pectinatim iunctas occultæ nunciæ triſtitiæ.* Nec *Hector* in Apuleio ſcribo, ſed *Helenus*, de quo vate apud Maronem ſatis, & apud hunc Poetam Græcum. Nec *ingrata auguria Fleue* legendum eſt, quæ vox ex profeſſo mendoſa eſt, ſed *Panthei* legatur, ex his Chriſtodori:

Πάνθοος ἦν τρώων βουληφόρος ἀλλ' ἔτι δεινὴν
Οὔπω μῆνιν ἔπαυσε κατ' ἀργείων στρατιάων. Hoc eſt: *Panthous erat Troianorum conſiliarius, ſed grauem nõdum mentẽ remittebat contra Græcos exercitus.* Superius in eodẽ opuſculo deeſt carmẽ integrũ in his verbis: Hinc illa Homerica Minerua, quę mediis cœtibus Graium cohibendo Achilli interuenit, verſum Græcũ ſi paulisper operiamini latine enuntiabo. Supereſt quidem caluicium non paruum, cui intrude hunc verſum ex Homeri prima Iliados Rhapſodia. Οἴῳ φαινομένη, τῶν δ' ἄλλων οὔ τις ὁρᾶτο Adde quod cui non placet *Panthoi* ſuperius ſcribere *Phœbi* legat literarum ſimilitudine lubrico lapſũ. Nam Caſſandræ vaticinia mente *Phœbi* veniebant, ſed non erant credita Teucris.

De Polymita & Polymitariis opificib. Apuleii codex emẽdatus, ſuperque mos inſpiciendi equos, qui a regibus obſeruaretur.

CAPVT CXCIV.

IN eodem opuſculo ſic idem Lucius: *Quippe non intelligit homines æque ſpectari ſolere, vt equos mercamur, neque enim in emendis equis phaleras conſideramus, & Balthei polimitiam inſpicimus, & ornatiſſimæ ceruicis diuitias contemplamur.* Scribo *Polymitam*, vbi Phrygionis opus intelligo. *Polymita* veſtis ſeu redimiculum vocamus pluribus liciis conſutum, quale Maro deſcribit, *Pictus acu chlamidem.* Plinius acu pingere tradit inueniſſe Phryges, vnde artifex *Phrygio.* Vulgo *Phrygerium* vocamus. Hieronymus

plumarios & polymitarios artifices pro eodem ponit. Opus *plumatile* in Plauto pro *polymitario* ſumus interpretati. De quibuſdã plumandi facultate nobilibus meminit Vopiſcus. *μίτ©* a Græcis licium vocatur, vnde *polymeta*, veſtis a verſicoloribus liciis, quibus eſt intexta. Senſus Lucii euidentiſſimus eſt, quod in emendis equis bullas aureas, nec opus Phrygium aut plumatile conſiderare debemus, quæ ſunt extraria ornamenta, & bonitatem nõ arguentia, ſed thoros, animoſum pectus, argutum caput equi contemplemur: quæ ſunt ſigna minime fallentia ipſum emtorem. Et hoc mutuatus eſt Apuleius a Flacco Horatio libro primo ſermonum ſic canente:

Regibus hic mos eſt, vbi equos mercantur, apertos
Inſpiciunt, ne ſi facies, vt ſæpe decora,
Molli fulta pede eſt, emtorem inducat hiantem.

Nec mihi placet in Flacco *opertos* ſcribere. Parum inferius, cum ait idem Lucius. *Si ephippia fucata, ſingula armata ſint.* ſcribo *cingula* cum Ouidio. *Et mala velocem cingula lædit equum.*

De nominibus magorum codex eiuſdem emaculatus & enerratus.

CAPVT CXCV.

EGo ille ſim Carmondas vel Damigeron vel Hiſmoſes vel Ioannes, vel Apollonius, vel ipſe Dardanus, vel quicunq; alius poſt Zoroaſtrem & Hoſtanem inter magos celebratus eſt.* Scribo *Charondas, Demogorgon, vel Moſes.* Hic *Charondas* fuit legum conditor, Pythagoricæ philoſophiæ aſſectator, de quo ſcribit hæc Seneca, lib. 14. epiſtolarum: *Artani leges Charondæq; laudantur. Hi non in foro nec in conſultorum atrio, ſed in Pythagoræ tacito illo ſanctoq; ſeceſſu didicerunt iura, quæ florenti tunc Siciliæ & per Italiã Græciæ ponerent.* Eiuſdem quoq; meminit Æſchines in oratione contra Demoſthenem. Demogorgon vero magus fuit tam excellens, vt pẽſſe laruis dicatur & illas pro nutu cogere, & ſi errent acerrime plectere. Auctor Lactantius interpres Papinii. Inſimulatum magiæ Moſen docebunt Plinius & Tacitus, Diodorus lib. 2. Apud Iudæos Moſes Abiao, quem Deum vocant, acceptas leges dare præ ſe ferebat. De Apollonio *Tyaneo* mago nos in ſuperioribus multa. De *Dardano* iuriſperiti meminere, vnde Columellæ artes dictæ *Dardaniæ* pro magicis & maleficis. Per Ioannem Apoſtolum notiſſimum intelligi reor. Nam omnes Chriſtiani a gentilitate magi habebantur.

De Eurybate & Phrynonda idem explicatus Lucius.

CAPVT CXCVI.

SEd enim ſubdit Lucius. *Verſutiam tam inſidioſam, tam admirabili ſcelera conflatam negabis te vnquam cognouiſſe. Quis Palamedes? quis Siphax? quis deniq; Euribates aut Phirinondas, talem excogitaſ-*

excogitaſſet? lego *Euribatus* & *Phrynondas* Hi deceptores fuerunt & humani generis hoſtes, de quibus meminit his verbis Plato in Protagora: *Si forte in eos homines incideres, qui ex eorum cœtu ſint humani generis hoſtes, bene tecum agi putares ſi Eurybatum offenderes & Phrynondam, deplorâreſq; fortunam tuam, deſiderans noſtrorum hominum prauitatem.* De eiſdem præterea meminit Æſchines in oratione contra Demoſthenem. Scribit Suidas *Phrynondam* fuiſſe hoſpitem Athenis circa Peloponneſiaca, de quo ſic Ariſtophanes: ὦ Μιαρὲ καὶ Φρυνώνδα καὶ πονηρέ συ Ab hoc prouerbialiter pauperes facinoroſos *Phrynondas* vocant. Fuit enim peſſimus & doloſiſſimus hic *Phrynondas* De hoc Eudemus ſic: ἀλλ᾽ ὅμως ἔτι Φρυνώνδας, ἔτ᾽ ἐυρύβατος, ὃν δ᾽ ἄλλος μήποτε τῶν πάλαι πονηρῶν. τοιοῦτος μάγος καὶ γῆς. Vides quemadmodum Eudemus magum & pauperem vocat *Phrynondam* cum Eurybato. De Palamede Syphaceq; nihil adhuc ſcitu dignum comperi vel comperiſſe me memini.

De Clunado cultro idem emendatus, & de pupulla.

CAPVT CXCVII.

CVm magis magiſq; Lucium noſtrum excutio maiora ſuboriuntur errata, vitio ætatis rancidæ inſeminata, quæ auctorum delectum facit, & tanquam bulbos hos vt probos eligit, illos vt reprobos negligit. Sed ad rem veniamus. Parum ſupraſcribit idem Lucius: *Tu ne effœminatiſſime tua manu cuiquam viro mortemque miniſtraris? At qua tandem manu? Philomenæ? an Medeæ, an Clytemneſtræ? quas tamen conſultas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri eſt, ſine cludine ſaltas.* Senſus apparet, illum accuſatorem Apuleii adeo mollem eſſe, vt nedum Lucio (qui mortem contemnit vt Philoſophus.) ſed nemini poſſet exitium machinari, imo hic, qui hiſtrionicæ ſe totum dedidit, cum effingit Clitemneſtram ſecuri parare mortem Agamemnoni, neceſſeq; tunc ſit vibrare ferrum, illud & ſi ſit imaginarium attingere non audeat. Sed legendum nō *conſultas.* Verum ſeiunctim *cum ſaltas,* hoc eſt, ſaltando hiſtrionicā exerces aut tragœdicam. Nec *cludine* mea quidem ſententia recognoſces, ſed *clunado,* de quo ſic Pompeius. *Clunadum cultrum ſanguinarium dictum, vel quia clunes hoſtiarum diuidit, vel quia ad clunes dependet.* Sunt qui *cludone* ſcribūt pro nimio impetu & fluctuoſo, quoniam κλυδὼν tempeſtas appellatur, vt hic ſit ſenſus: Hic nedum a ferro ſe abſtinet, ſed omnem fluctuationem, tumultum & impetum fugit. Quid ſi *cludone* ſcribis & Bacchicum tumultum interpretaris? ſi quidem hic tam mollis erat, vt nunquam in horrorem furoremque minimum inſurgeret, quod, licet fœminæ, bacchæ factitare ſolēt identidem, quę κλώδωνες appellantur. Apud Macedones eædem *mimalones* dictæ, ἀπὸ τῆς μιμήσεως, hoc eſt, ab imitatione. Suidæ verba ſubſcripſi: κλώδωνες αἱ βάκχαι τοῦ Διονύσου παρὰ Μακεδόσιν, αἱ κληθεῖσαι ὕστερον μιμαλόνες, ἀπὸ τῆς μιμήσεως.

Superius quo quoq; ſic in mendoſis codicibus ſcriptum eſt. *Quoniam non formoſa pupilla, ſed mediocri facie mater liberorum mihi offeratur* Scribo formoſa *pupula* pro tenera puellā. Auſonius: *Lactias vincis alumna pupas.* Perſius. *Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine puppæ.*

De Trochilo aue & Iynge Lucius declaratus.

CAPVT CXCVIII.

QVid nonne mira verborū portenta ſunt hæc Apuleiana quoque in prima Apologia poſita? *Philtra omnia vndiq; eruunt. Antiphates illud quæritur. Trochiſili vngues tenia, radicula, herbæ, ſurculi. Aurea illices, bichordile, hinnientium dulcedines.* Quis adeo Lynceus Argus, imo totus oculeus poſſet, ex his verbis meris nugis introſpicere mentem Lucii noſtri! Autumo ſic ſcribi oportere: *Antipathes illud quæritur: Trochilli vnguis, tenia, radiculi, herba, ſurculi. Aurea, iynges, trichie, cordila, hinnientiū dulcedines.* Vbi p *antipathes* intelligo, quodpiam incantamentis idoneū, quod contrariam, vt ita loquar, paſſionem habet, exempli gratia *magnes* eſt *ſympathes* ferro, quoniam habet vim intrariam & paſſionem ferro congruentē. *Allium* vero eſt magneti *antipathes*, hoc eſt intrinſeca paſſione repugnans, quippe cū *allium* vim illicē magnetis obtundat, reuerberet atq; refringat. Vnde Pliniana illa *ſympathia & antipathia*. Veneficiis philtriſq; amatoriis *antipathes* aliq d interuenire debet, quippe cum animus ſi modo aliquo diuerti debet ab odio in amorē, eget incantatrix re aliqua, vt inſtrumento quo cogatur animus ab odio in amorē declinare. Per *trochili* vngues intelligamus auiculæ, cui latine nom ē eſt *regaliolus, qui rex auiū dicitur, in Italia* τρόχιλος ab Ariſtot, qui duo habet *αἰδοῖα*, h.e. geminū ſexum, maris videlicet & fœminæ, & ſeipſum inire dicitur. De quo in ſuperioribus longe plura. Per *aureas* piſces *auratas* notiſſimos intelligimus, q ſi nō placet *chryſon* accipe, quem coloris aurei tradit Plin. lib. 32. Quod a. ſupereſt explicandū *iynges* ſunt aues magiæ accommodę, vt ſuperius admonuimus, ſicut & *regalioli* ſunt, vulgo *collitortā* dicimus, q̃ putauit interpres Heſiodicus amori peſſe: fœmina maga atq; venefica in hāc auē deſiliiſſe cōpertum. De *trichiis piſcibus* lege Plin. in 9. lib. *Cordylā* vero fœtū thunni eſſe didicimus ex his Plinii verbis libro 9. *Cordilla appellatur partus, qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur.* Limoſæ vero a luto, pelamides incipiūt vocari. & cum annuū exceſſere tempus thynni. Per herbas quoniā piſculenta maxime conferūt magiæ, intelligo *marinas*, quę tertiā naturā habent, vt eſt *vrtica*, q herba videtur cū ſit piſcis, quæ ſummopere amori quadrat, cū ſit illex & ardore prouocans. Quidā referūt ad algā, per *tenias* minimas fibras intelligo & capillos herbarum vel aliarū rerū, quibus vtuntur ſagę & incantatrices ad homines illiciendos, quēadmodū Apuleiana *Philetis* mittitur a domina magię perita ad minutias detonſi iuuenis colligēdas vt illū

nocłu

noctu ad ſe magicis illiceret vocibus. Adiuuat q̄ p̄poſuit *radiculas*, quę q̄uis herbã peculiariter ſignificet, hic tamé ꝓ omnibus ad magiã aptis radicibus vſurpat, ꝙ eſſe verũ interpretamentũ docet *ſurculi* dictio ſequés, q̄uis *tanta* ſit piſculus, quẽ *vittam* interpretatur Gaza. Quare per *herbas* ſimpliciter exponere potes *herbas magicas*, nec de piſcibus intelligere. Per *hinnientiũ dulcedines* intelligamus *hippomanes*, ꝙ in pullorũ equinorũ fronte naſcitur, quia equi *hinnientes* vocantur ab hinnitu, hoc eſt ꝓprio ſonu, quare ab Ouidio dictũ eſt: *Fortis equus viſæ ſemper adhinnit equæ.* *Dulcedines* dicũtur hæ carunculæ, quoniam morſu matrũ p̄cerpuntur, perinde ac ſint dulces illis in cibatu, vel ꝙ amoré dulcé conciliãt, ꝙ quã verum ſit Plinĩũ audi. *Et ſane equis amoris innaſci veneficiũ Hippomanes appellatũ in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro, quod ſtatim edito partu deuorat fœta, aut partũ ad vbera non admittit, ſi quis prœreptũ habeat.* Sed continere me nequeo, quin emendẽ illud, ꝙ ſubſequitur his verbis: *Mercurius carminũ vector & illex animi Venus & Luna noxin conſcia.* ſcribendũ eſt *noctiũ cõſcia.* *Luna* v. dicitur *conſcia noctis*, quoniã nocte lucet & omnia ſpeculatur, quę ab Horatio dicta *noctiluca*. ſed q̄ cauſſa eſt, cur nõ aſſumã interpretationẽ horũ verborũ ſubſequentiũ: ſed ꝗ *fœminal* nullo pacto reperiẽs munditer dicere ad mea ſcripta cõfugit, quia & e quodã meo libro legit. Interfœmineũ tegit & fœmoris obiectu & palmę velamẽto. Per *fœminal* piſcẽ intelligo vuluulas qui piſces ſunt ſimilitudine genitalis muliebris expreſſi, de quib. his meminit Plin. Cęcilius lib. 1. epiſt. *An tu apud neſcio quẽ oſtrea, vuluulas, echinos, gaditanas maluiſti.* *Interfœmineũ vero locos muliebres interpretare, quoniã inter fœmina cõcluduntur.* Quin fœmina ſine diphthõgo prima correpta ꝓferri debere docet Virgil. ita canẽs: *Eripit a femina. & trepidanti feruidus inſtat.*

Magiam eſſe cultum deorum Platonis verba luci ſuæ reſtituta.

CAPVT CXCIX.

IN eadem oratione cum loquitur Apuleius de magia, ſimulque ex verbis Platonicis in primo Alcibiade poſitis comprobare nititur magũ eſſe religioſum nomẽ, habetur in tritis codicib. ſententia Platonis fœdiſſimis & mẽdoſiſſimis, maleq; coagmentatis characteribus edita, quæ a nobis addita latina interpretatione ſic emendabitur. Verba ipſa diuini viri memini, quæ tu mecũ, Maxime recognoſce dicentia: ὧν ὁ μὲν μαγείαν τε διδάσκει τὴν Ζωροάστρου τοῦ ὡρομάζου, ἔστι δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία. Significant hæc diuina verba: *Quorum alter magicam docet Zoroaſtri Horomazi. Hoc autẽ eſt curare deos.* In eadem oratione ſuperius mendum paruum inficit egregiam ſententiam. Id genus plurima recitem denuo, *ut ſciant me eorum non pigre. Et tertius mea delicia ſtet ſalua Charine.* Scribo *ſciant me eorum non pigere. Et Critias mea delitia ſtet ſalua carina.* *Critias* enim nomen eſt amati pueri. *Delicia* vero ſingulariter dici, teſtis eſt Gellius. Parum ſupra, cum de crocodilo loquitur.

Cum egreſſus in praripia fluminis hiauit, vna ex auibus fluuialibusq amica auis, iniecto roſtro ſine noxa periculo exculpit. Scribo *exculpit*, & de *regaliolo* intelligit, nec *fluuialem auem* in fluuio viuentem accipe ita, vt ſit *auis aquatica*, ſed *ſpineta & praripia Nili accolentem*. Teſtatur autē Plinius facere hoc *trochilum*, qui in Italia dicatur *rex auium*, quod aſpiciens ichneumon vt iaculum per os apertum in ventrem Crocodili penetrat & interanea abſumit, hocque pacto contrucidat conficitq; crocodilum.

Retractata apud Plautum quadam.

CAPVT CC.

ECce tibi Plautus iterum excutiendus, cum quo formidoloſius bellum conſero quam cum Excetra: ſemper enim monſtris fœcundiſſimus eſt, & dum vnum aufers, aliud influit. Sed ego parum prudens, qui Ægyptium candefacere ſatago, & ad vitam cadauerolum reuocare. Sed *dii facientes adiuuant*, vt adagio Varroniano inoleuit. Pauca repaſtinare hic ſatius duxi, quoniam & me liberius, quam ceteros corrigo omneſque inuito, quos per genium virtutis adiuro exſerant vires & ad conflictum ſe parent, idq; primum experiantur in meis, ſi modo aliquid decoctius habēt, quo poſſint poſteritati conſulere. Non enim ex his ſum, qui næuos ſuos amant, & ſe & ſua ſine riuali complectuntur. Sed ad procinctum.

Ex Amphitruone.

CAPVT CCI.

VSuram ſcripſi non ſatis latine dici pro *fœnore*, reperitur tamē aliquando. In eo carmine: *thorulus ineris aureus*, ſcribunt quidam *tornulus*, & intelligunt ſigillum aliquod aureum tornatile. Plautus. *Hac heri immodeſtia coegit me, qui hoc noctis a portu in gratis excitauit. Hoc noctis* ſubintelligo *tempore*, quãuis alias *hoc* pro *huc* expoſuerim. Ibidē cito carmen Horationum: *Gracia barbaris lento conflicta duello*. ſcribe. *colliſa duello*. In expoſitione illius carminis. *Illic homo a me ſibi malā rē acceſſit iumento ſuo*, ſic ſcriptū eſt in commentariis: *humero geſtari imitans*, ſcribendum, *humero geſtanti imitanti*. Plautus, *Comprimam linguam.* In commentariis ſic eſt ſcriptum: *Rumen* arteriarum clauſtrum vocatur, quæ græcis *epiglottis*, hoc adde, & hoc proprie & ſignate loquendo. Reperiē tamen *rumen* pro *ruma* poſitum, ſed de vſu loquimur, non dē abuſu. In eiuſdem carminis interpretatione ſunt hæc verba: *Super hoc deterrimo vitio Lactantius his inuehitur*. Scribo. *In hoc deterrimum vitium.* Plaut, *Etiam clamat carnifex.* In commentariis ſic habetur: *vt ſit ad Mercurium apoſtropha*. Scribendum, *vt ſit Mercurii ad Soſiam apoſtropha*. Plaut. *mira ſunt niſi latitat intus illic in hirnea*. In commentariis colliſidam dictionem Ambroſii muto in *colymbithram*, nunc nihil immuto. Plaut. *Itidem habet petaſum ac veſtitum*. Negauimus in commentariis *petaſum* pro calciamento reperiri. Sed nonne ab Auſonio redarguimur in iambico ad Paulinū

Petaſoq

Petaſoq; alitis Arcados vectus vola. Videtur enim, quid ſubeſſe ambiguitatis, quam diſcutiendã ad aliud otium ſeponimus. Plaut. *Vt ego hodie raſo capite caluus capiã pileum.* In comm. ſic. *Dion Græcus auctor Brutum pugiunculos & pileum geſtaſſe refert ſignificare voles.* Scribo *volentẽ*. Plaut. *Cui iam ego hoc Scipione.* In commentariis ſic legendum. *Scipionum familia a baculo nomẽ adepta, quod is primus ex tangente pro ſcipione filio ſit vſus.* Significare volui filium patri Cornelio vicem ſcipionis præſtitiſſe, vnde ſit Scipio vocatus. Plau. *Facit ne vt dixi timidam palpo percutit* In comment. *Palmos Græce Latine ſaltus venarum & ſubſultatio cordis, id eſt, expulſio quæ cauſſatur ex dolore.* lege non *cauſſatur*, ſed *originem ducit*. Hoc terſius & Latinius. Plaut. *Eamus Amphitruo luceſcit hoc iam.* Multa tradidimus in comment. ſed relatiuũ, *hoc*, ad cœlum referri poteſt, quippe cum cœlũ proprie vocari poteſt, *hoc*, quoniã a Platone τὸ νῦν. Pla. *Virtus omnibus rebus anteit profecto.* In comment. *Quæcunq; autẽ in diffinitione virtutis ſolent dicere, paucis verbis colligit & enarrat Lucilius*, non *verbis* ſcribendũ, ſed *verſibus*. Plaut. *Ne ego illi puteo oem animã intertraxero.* adde interpretationi hoc a timente Soſia dictũ videri, ne delegetur trahendæ aq̃ vſq; ad mortẽ. Nam lauatione maxime egent ea, quibus vtitur puerpera, & expone *intertraxero*, hoc eſt, *iubebunt me intertrahere*. Plaut. *Si minuſculo digito fores increpuerint.* In commen *per id indicabatur*, ſcribo *per eũ indicabatur*. Prope cũ ſic additur: *Is Harpocrates lingua, vt coniecto, Ægyptia Sygalion, vocabatur*, fortaſſis non *lingua Ægyptia*, ſed *Græca* dictus *Sygalion*, voce deducta a *ſilentio*. σιγὴ namq; *ſilentiũ* eſt, σιγάω *ſileo*. Pla. *Vetus eſt adagiũ fames & mora.* In comment. ſenſi *adagium* dici, q̃ ſit *in vulgus adactũ*, Pompeius tamẽ autumat *adagia* dici, *quod ad agendũ ſint apta*. Et hoc admonitũ te volo, quamuis Plautina hæc addita carmina vocem, tamẽ me ſentire, nõ a Plauto fuiſſe condita, ſed ab aliquo Plautinæ doctrinæ imitatore. Cũ inferius ſcriptũ eſt de *Deioneo*, me nihil legiſſe, ſuperadditũ hoc fuit, *imo apud Strabonem leges illũ Cephali patrẽ fuiſſe*, quẽ aliq *Deioneum* aliq *Eionem* vel *Eioneum*. Plaut. *Deuolant angues iubati deorſum in impluuiũ duo.* In comment. ſic habetur: *Impluuiũ, in cauo ædium locus vbi ſuperne*, hoc eſt, *ex impluuio ſuperiori impluit*. corrige, *in cauum ædium, locus vbi ſuperne*, hoc eſt, *ex compluuio*. Plaut. *Ego cunas receſſum vorſum trahere & ducere.* Sic in commentariis legitur: *quod ante nos ſcribimus nõ retrorſum prorſum ſcribere dicuntur*, corrige, *quod autẽ nos ſcribimus nõ retrorſum prorſum ſcribere dicimur*, nam q̃ Lucius *proſam* dicit, nos vocamus *prorſam*. Paulũ infra dee... hoc carmẽ dixi: *Stas, vt multis hoſtiis Iouis ſupremi pace petã.* nũc nihil deeſſe ſentio.

Ex Aſinaria ſecunda Comœdia.

CAPVT CCII.

PLaut. *Riuinus amens ob raptam mulierem.* *Riualem* in commentariis legendum cenſui, nũc cenſeo *Riuinum* riualis proprium

nomen eſſe poſſe, vel Priſcus poeta Plautus potuit. quos nos *riuales* ipſe *riuinos* vocare. Plaut. *Solus ſolitudine ego te, atq; ab egeſtate ab-* *ſtuli ſolitudinē a ſole*, deflexo vocabulo nunc capio pro *inſolatione*. Inſolantur.n non habentes ignem paupercul æ meretrices. Plaut. *Vnde ſumam quo hanc celocem conſcrā:* Plautum in *Auiu aria*, citatum aduertes pro in *Aſinaria*. mendum ſat apparēs. Paulo inferius cum de linea loquor Ouidius pro Martiali citatur in his verſibus:

Linea diues. Ceſſat, & in populum multa rapina cadit.

Plaut. *Ad loquendum atq; ad tacendum tute habeas portiſculum.* In ſinceris Marcelli codicibus hæc leguntur, Scribo *Pompeii*. His quæ de *portiſculo* ſcripſimus, hoc adde. Me nunc ſentire a *portu* dici *portiſculum* ex Helii verbis, non a *pertica*. Plaut. *Vbi prehenſus in furto ſcies.* ſcribe *ſies*. Paulo ſupra in *pluto* Ariſtophanis deeſt ἰκαὐτοφώρῳ. Plaut. *Vt meq; teq; maxime atq; ingenio noſtro decuit.* ſcribe *ingenia noſtra*. Plau. *Da mihi iſtas viginti minas, vides meam antemergere*, ſcribe, *me amantem ugere*. Plaut. *Ego fecero, hem quid iſtuc eſt? & tu vide is.* In comment. innouaui codicem, nunc nihil immuto. ordo. vide vt tu is. admonet vt bene caueat quomodo eat, ne ſi male iret argentum perderet. Inferius in enarratione *Artemonis* ſentio *arthemona* dictionem eſſe Latinam, quam Græci *epagonta* dicunt Latini *Artemonem*, Vitruuius auctor. Plau. *Siccum frugi continentem*. Iam olim *ſiccum* cum Marcello accepi. Nūc *ſiccum* pro *ſobrio* interpretor ad differentiam *madidi*, qui dicitur *ebrius* quod Plaut. oſtendit ſic ſcribens: *madidum nihili, incontinentem*. Plaut. *Cliniam, Cremem, Cratinum, Cliniā.* dele quaſi de Cliniā in commen. addidi. Paulo poſt in fine primi carminis ex Theognide citati addendū eſt ἄνδρα τε μάχην. Plau. *Male cubandum eſt indicatum me vxor adducit domum.* *Indicatum*, hoc eſt *indicta cauſa* interpretatur Marcellus, quem nunc ſequor.

Ex Aulularia tertia Comœdia.

CAPVT CCIII.

IN commentariis in argumento Aulularlæ ſunt hæc verba, *quod ſcilicet Leonides adoleſcens nubilem & vnicam huius Euclionis filiam vitiarat*. ſcribendum *Lyconides*. Paulo poſt in interpretatione huius argumen *Licone* ſcribitur pro *Lyconide*. Plaut. *Longā laqueo collum, quādo obſtrinxero*. In comment. *Cautum fuerat in pontificalibus libris, vt qui laqueo finiſſet vitam inſepultus abiiceretur.* ſcribendū *abiiceretur*. Plau. *Philippum regem aut e Darium trium fica*. In comment. præterea adde Marcellum digeſtis de vi publica. *oſtendit*, ſcribe *oſtendere*. Plaut. *Num noſter noſtræ, qui eſt magiſter curiæ*. In comment. Interpretare *curionem noſtrum*, hoc eſt, *illum, qui* [illegible], *hoc eſt magiſtratum ambitoribus, pecuniam viritim partiebatur*, quis ſcribendum. *Interpretare curionem noſtrum illum, qui* [illegible] *candidatis pecuniā viritim partiebatur, quem*. Plau *Nunc* [illegible] *pollicetur*. In comment. Iuxta hanc ſententiam verbum id Plautum [illegible]

pl[illegible]

prolatum eſt. Non *Plautinum*, ſed *Priſcum* lege. Non enim hoc *Plaut.* protulit, vt Marcellus te docebit. Plaut. *Aurum mihi intus harpagatum eſt.* In comment. Cum vox à Græcis *ſuras* interpretetur, ſcribo: quæ vox græca *furax* Latine dicitur. Plaut. *Certe edepol equidem te ciuem ſine mala etiam malitia.* Cenſui in comme. hunc verſum ſic legendum *ſumma omni malitia.* Nunc credo nihil eſſe in Plauto mutandũ, ſed corrigendum Marcellum. Nã intellexit Nonius hunc dicere *malã malitia* quoniam ſit & *bona*: quod ſi non eſſet fruſtra hic additum eſſet *mala.* Plaut. *Nam ſi opulento ſit petitum pauperioris gratiam.* ſcribendum *opulentos it.* *Opulentos* vſurpatur ritu Priſco pro *opulentus.* Plaut. *Heu Strobile ſequere propere me: ad macellum.* in cõment. *Strophos* in alia ſignificantia Græcis eſt dolor inteſtinorum, quos *tormina* Latini vocãt. Scribe, *quẽ tormina.* Plaũ. *Ecquid audis? o ſcula intus pure, propera atq; elue.* corrigẽ *purga propere atq; elue.* Plaut. *Etiamne obtruas inferiorẽ gutturẽ.* In comment. θηλικῶς & οὐδετέρως *guttur.* corrige ἀρσενικῶς, hoc eſt maſculino & neutro modo *guttur* dicitur. Plau. *Quod te ſcio facile abſtinere poſſe ſi nihil obuiam eſt.* In cõment. additur negatio dictioni facile nunc nihil immuto, aſſerens negationem nõ addendam hoc ſenſu, *Quod ſcio te facile abſtinere poſſe, ſi nihil ſit obuiam, Sed ſi habebis aliquam prædam domeſticam obuiam, non facile abſtinere poſſe te ſcio.* Plaut. *Volui animum tandem conſolare meum* In comment. Euclio regrediens a foro *appedinario*, corrigo *cuppedinario.* Plaut. *Poſt hanc rationem cordi ventriq; editi.* In comment. in huius carminis expoſitione *facimus*, ſcriptum eſt pro *fecit.* Plaut. *Ita me bene amet Lauerna.* In commen. inſtar cornicu'æ Horationę ſibi *carmina conſtituentis*, ſcribendum *aliena carmina conſuentis.* *Obtrunco Gallum furem manifeſtarium.* In commen. *Non dubitant trepidi contra conſtare leones.* Scribe: *Quẽ nequeunt rapidi.* Plaut. *opulentiores pauperorũ filias.* In cõm. *pauperiorũ*, ſcribo, nũc nihil immuto, ſiquidẽ *pauperũ* & *pauperam* dixerũt antiqui. Plaut. *In maxima illac populi parte eſt.* In cõment. *Optima bonis morib. dotata eſt in pauciore pauperiorēq; fortuna.* ſcribo, *in pauciore parte q; minore*, hoc eſt, *bonorum n. ſunt boni.* Plau. *Dotata es, iſtiuſmodi pauperib. ponitur.* In cõment. cenſui legendũ eſſe *ponatur*, ſed metri regula non admittit, quare *ponitur* expone cõceſſo q; ponatur. Plaut. *Saluti geruloſ pueros vehiculaqui vehat.* Poſt hunc verſum poſui in comment. addendum carmen illud. *Strappi, ſtrapeda, ſteritipella ſordida*, nunc nihil inſerẽdum hic cenſeo. Illic enim carmẽ hoc nõ reponendum, ſed in Neruolaria, vbi citatur a Gellio. Plaut. *Quod nõ os vellet, oculi ſciant.* In cõment. docere ſeruũ hominem multa vidiſſe, q nolit *oculus* eloqui: ſcribendum, *lingua* non *oculus.* Plaut. *mor. ubi ego me mactabo malo letho malo* In comm. Omnia illa carmina q cenſui præfigenda huic carmini, ſunt eradenda, illa n. reperies in ſubſequentib. Plaut. *Vt ego aliquid boni dicam*, non probo expoſitionẽ meã, nihil immutã-

dum eſt, quippe cum melius exprimatur auaritia ſenis, qu re coruo, ſed verbis bonis velit illum remunerari. Pla. *Vbi* *egome deorſum duco de arbore.* Omnia quæ in interpretatio verſus attuli, ſunt eradenda, mendoſus Nonii codex me d

Ex Captiuis.

CAPVT CCIV.

PLaut. *Vel ire extra portam trigeminam licet.* In commen temporis mendici commorabantur, *ſicut Perſii*, cor *Satyri.* Pla. *Ego virtute Deû & maiorum diues ſum ſatis.* In c *virtute*, hic exponunt Grammatici pro *auxilio*. Pla. *Nunq tam auarus, quin te gratus emittat manu*, corrige *gratis*. Pl *te, dii prius perderent quã perſti e patria tua.* In comme. ſcri recõſulti illos periiſſe patriç, *qui capti ſunt in exſilio.* corrig *pti ſunt vel exſules.* Plaut. *Tantus ventri cõmentus meo ade* *cibus, commentus cibus* pro *cibi* dixit. Lege Priſcian. lib. 6. *agnum afferri proprium pinguẽ.* Per agnum *proprium* intell poſſeſſus ab illo, ex alienis n. non litamus. Vel *propriũ* expo ſit *ſacris accommodus*, habeat omnia illa inſigniaque, qu ſunt neceſſaria. Non enim oues omnes & agni victimæ erant idoneæ ſacris. Plaut. *Aulas confregit omnes, niſi qua m rant.* In comment. *Modiales, capaces & ventrioſa, vnius* ſcil corrige *ventrioſæ & capaces vnius modii.*

In Curculione.

CAPVT CCV.

QVi e nuce nucleum eſſe vult, frangit nucem. His quæ in diximus, hoc adde nos opinari Macrobium lapſum inuidia verbo *Molluſcam* nucem minime Perſicum intell ſumus quoniã *nux* dicitur, *quæ durũ habet foris, intus, qu Perſicũ* potius inter poma numeramus (& ne te diutius to *molluſcam nucẽ* illã intelligi debere, quã Bononienſes *ſarolam* vocãt, quæ obducta tenero cortice digitis preem reſiſtit. Sueuiq; *Eidyliũ* nunc non probo. Plau. *Flos veteri naribus obiectus eſt. florẽ* ꝓ *odore* capimus, auctore Lucre nente, lib. 3: *Quod genus eſt Bacchi cum flos euanuit, aut*
Spiritus vnguenti ſuauis diffugit in auras.

Plaut. *Si te cauſſa mea Lydi barbari.* In comme. Obiter fuerit annotaſſe. ſcribo, *ab re.* hoc eſt *inutile.* Pla. *Tum et cturnis oculis odiũ me vocas.* In comment. Ariſto. lib. 1. *Me ſeon*, corrige *Metaphyſicis.* Plaut. *Hem iſtoc verbo vindict* comment. permittere vt iura ſua *cuiuslibet ſibi vindicentu cuilibet ſibi vindicare liceat.* Plau. *Num te igitur morbus a tarius?* In comment. *Epatarius epate laborantes*, corrige Plaut. *Quos ſemper videas bibentes eſſe in Hermopolio.* In c ad *propangã* corrige *propagandũ.* Plaut. *Et datores & fart ſubdam ſub ſolium.* Fartores ſimpliciter interpretor, *qui*

farciunt iter, ne liber ſit commeatus. Plau. *bibentes videas in Hermopolio.* Quidam codices habent *themopolio.* Sic enim vocatur locus, vbi calidum bibebatur. Plaut. *Animo male eſt.* In comment. Poteſt & reſolutio neruorũ inter lipopſychian haberi. Hoc ego nullatenus ſentio. Plaut. *Neq; diem decet me memorari, neque noctí nocerier.* ſcribe *remorari.* Nocet nocti, qui potus non dormit. Is enim quietem noctis turbat. Propertius:

Semper enim vacuos nox ſobria torquet amantes.

Plaut. *Iacit volturios quatuor.* In comment. *In luſu tribus talis vtebãtur, non vt nunc duo,* ſcribo *duobus.* Plau. *de Coelitum proſapia te eſſe arbitror.* In comment. Scita circumfertur ſententia eam formam inter *abſolutiſſimas* cenſeri, ſcribendum *abſolutas.* Supra paulo *quas* ſcribitur pro *quos.* Plaut. *In medio propter canalem oſtentatores meri*, quod in commentariis prodimus de *probatica* piſcina penitus eſt eradendum. Illa namq; non erat Romæ, quæ *probatica* dicebatur. Plau. *Pone ædem Caſtoris.* In comment. *quæ exſtructa fuerat in foro Romano de quibus.* corrige, *quæ exſtructa fuerat in foro Romano fratrib Caſtori.* Plaut. *Ditis damnoſos maritos apud Lencadiam.* In cõmentariis interpretamur Ouidium perperam, per *ſponſum* nunc exponimus illum, *qui ſponſionem facit*, iuxta illud Plinianum. *Sponſioni non deeſſe iacturam* Plaut. in Caſſina. *Mihi obtinget ſors, vt quidẽ polparas cum cruciatu malo*, ſcribendum *pereas.* Plaut. *Alter vorſus quos cantat Colax.* In expoſitione huius carminis cenſui apud Auſonium legendum, *ſuppillo pallipremo.* Quid ſi legis *ſubulo*? Plau. *Meum corculũ, melliculum, verculũ*, vide Priſcianũ, lib. 3. videtur enim addere *felculum* Plaut. in Epidic. *Supparũ ſubminiam. richam*, quod hic affero de *dorophagis*, nõ eſt referendum ad Satyri ſententiam. Voratores enim munerũ dicuntur iudices ab Heſiodo quod precio corrumpuntur. Plaut. *Paratum ductare, at ego follitum ductitabo.* ſcribo. *para tu ductare.* Plaut. *Quaſi qua amaret caueat.* ſcribo: *qua memet.* Plau. *Mirum hoc quidem potuit fieri*, ſcribe, *mirũ hoc quin* pro *quomodo.* Plaut. *Incertus ſum caue ad me retulit pedẽ* ſcribendum *cauſſa.* Pla. *In maxibus geſtant copulas ſecum ſuaui prinſquam pereo*, corrige *ſubueni prinſquã pereo.* Plaut in Bacchidib. *Poſtquam inanis ſum, contemtricẽ meam, ſed conueniã mihi.* corrige *veniam mihi.* Plau. *Beneualens viuit tibi.* Emẽda. *beneuolens.* Plaut. *Poſtremo id mihi eſt, quod volo.* lego *poſtremum.* Hoc ſenſu vltimo loco euenit mihi, quod cupio, quæ non cupio mihi, ſe ſtatim offerunt. Plaut. *Nunc amanti hero filio ſecus.* corrigendum *ſenis.* Plaut. *Nimio illacres eſt mane diuidia mihi.* corrige *magna.* Plaut. *Æquum eſſe puto, ſed nimis volo deſidia ei dare ludum.* ſcribo *minus.* Plaut. *Quid alii dant boni caue culpa tua amiſſis.* corrige, *quod dii dant.* Plaut. in Moſtellaria. *Ex in ſole pecuniam inuenire*, in comment. ſummulam nummariã intellige, quam in ſole nens muliercula libidinis emeritæ *nebat.* corrige *non nebat ſed lucrabatur.* Plaut. *Tangite vos quoq;*

terrã. In com. verba Ioannis *miſere puluerẽ ſuper capita ſua*, non ad iniectionẽ pulueris referenda, vide ne ſit deturbatio, qua lugẽtes caput coinquinabãt luctuoſo mœrore confectam, qualem ritum Catullus oſtendit. Plau. *Nequid eſca vna meruerit magis*, ſcribo, *ne quid eſca vna me iuuerit magis*. Plaut. *Nam poſtquam hic ædis vide-rat, vt dixi tibi, ædis vendiderat*, ſcribo. Plaut. *Heus iam aperit meri-dies*. corrige, *heus iã appetit meridies*. Pla. in Menechmis. *Suſtine hoc Penicule exuuias facere, quam ſuauum volo*. lego: *Suſt ne has Penicu-li exuuias, facere quod ſuaue eſt volo*. Admonet Peniculum paraſitũ Menechmus, vt brachio veſtẽ fulciat, quoniã vult facere, q̃ eſt ſuaue ſibi, hoc eſt, oſculari puellam Erotion. Plau. *Interim ne quis quid eius al quid indutus ſis*. corrige. *Interim ne duis quid eius, quod indu-tus ſis*. Hoc ſenſu, quid opus eſt te blandiri ſi non vxoris affers veſtimentum quod induã? Ordo. Interim ne duis quid eius, quod ſis indutus, *quid eius*, expone *aliquid illius* vxoris veſtimentum, *ſit in-dutus*, *ſit bonum ad induendum*, Quid hoc eſt? loquitur *Erotium* viſa palla protẽta a *Menechmo*: *Induuia tua*. Menechmus reſpondet *E-rotio* Plaut. in mercatore. *Cape modo vorſoriã, hic ſerenus fauonius eſt*. In comment. *Quod ex Tarao & Lucillo præcepi Græcis auctori-bus* Emenda: *quod ex Tarræo Lucillo præcepi Græco auctore*. *Tarræus* cognomentũ eſt Lucilli a *Tarra* vrbe Cretæ. Plaut. in Pœnulo. *In-iur arum multo induci ſatius eſt*. lege *mulctam*, hoc ſenſu melius eſt deſiſtere ab iniuriis, quibus ſi quempiam taxauerit alius, mulcte-tũr, vel *induci* expone, pro *deleri*, hoc eſt neminem afficiamus iniuria, ſed *amneſtia* promulgetur, hoc eſt *iniuriarum obliuio*. In Rudente fabula Plautina *Gripp* pro nomine piſcatoris inducitur. Tu lege *griphus*, cui nomen hoc hæſit a *griphis* inſtrumentis piſcatorum, de quibus meminit Pollux. In fine mei commentarii Plautini ad Lectorem ſic legitur: *Nõ inſectorum Varro putauit per-fecto ſpicilegio ſpicam reliquiſſe*. Corrige, *de ſegete adeo ſpicilegium ſpiculam reliquiſſe*. Quod in principio commentariorum contra Diomedem dixi de *planipede*, nunc non placet obſtante ſyllaba. Præterea in vita Plauti, Merulã nunc & Euſebium ſequor, ſed quid omne oleum in Plautum abſumo, præcipue cum nouos in eundem poetam commentarios mediter. Qui longe fuſiores erunt & explicatiores prioribus, non tantum doctis vt hi primi, verum etiam mediocribus ſeruientes.

Idem Ioannes Baptiſta Pius ad Lectorem.

I*Am ſpectabam portum, & vela carpebam complicabamque cum Ioannes Paulus Spolet anus ſcholaſticorũ meorũ doctiſſimus emerſiſſe referri nonnullos, qui populatim meas annotationes, quas ſparſim in Plauti, Sidonii, Fulgentiiq; commentariolis interſeruimus, pro ſuis oſtẽtãt. Proh imitatores ſeruũ pecus? Huic audaciæ ac indictæ temeritati ob-uiã eundũ cenſui, vtque ſummula colligere in vnum corpus diſſipatũ*

& palæ-

& palabundum exercitum, ut ſi fors fuerit pro Imperatore ſuo pugnet, non autem pro inuerecundiſſimis plagiariis, qui hominum deterrimi ſunt & inquinatiſſimi. Sed id iam a nobis excogitatum uberiori reſeruamus otio, ex quo mox plura & meliora congeſtim emicabunt. Laus Deo.

Diomedes Guidalotus Bononienſis ad Lectorem.

Exulta O tandem quiſquis virtutis alumnus
Æthereum miſſum ſuſcipis arce ſophos,
Hæc pia Pierio promſit de fonte ſororum
Sydere, quis pulſat vertice ſumma Pius.
Illius inq; tam quo mox latentur præſide Muſæ,
Cumq; puellari Gratia trina choro.
Inſinuat cui ſe Pallas Tritonia, Athenæ
Et quicquid priſcis voluitur hiſtoriis.
At tu auerſus abi hinc. & rumpere liuide. Maius
Inuidia hoc neſcis ſurgere debet opus?

Iacobus Conſtantius Fanenſis.

Troas relliquias, Danaum vi ſieiq; penates
Seruauiſſe prior dicitur ille Pius.
Hic Phœbum & comites Latiiq; analecta ruina
Seruat ab hoſtili ſcripta ...eria manu.
Quæ nam igitur maior pietas, hæc ultima, plures
Quæ ſibi mortales obligat atq; Deos.

Ludouici Palioli Fanenſis.

Hæc monimenta Pius pendat quicunq; diſerti,
Varronis cernet, vel Ciceronis opus.

Franciſci Tiſſardi Ambacæi Galli.

οὐδ' αἰὼν κ' ἀχελῷος ζητοῦντες γράμματα, ζῶντα
ζητεῖτε παρ' ᾧ χερσὶν ἔχοντες ἀεί.
ἡ βίβλος πάρα νῦν ἐσθλὴ, πότ' ἐνείρηται πάντες
ὄφρα δύνησθε τις κρυπτόμενος ἐξὰ νοεῖν.
οἱ σοὶ ποικίλαι εἰσὶν μελίγηρυες, εἰσὶν
ὅσσαι Ἀπόλλωνος, πέμψαμεν οὐρανόθεν.
ἤγειρεν μὲν ὁ βασιλεὺς μέγας, ἀλλ' ὄγε μείζων
αἰολομόρφους πᾶς τοὺς δαρύφωνο λόγους.

F I N I S.

CORNELII VVITELL. CORYNT. IN DEFENſionem Plinii & Domitii Calderini contra Georgium Merulam Alexandrinum ad Hermolaum Barbarum omnium diſciplinarum ſcientia præditum Epiſtola.

HAc proxima æſtate Hermolae doctiſſime, cum Xenia & apophoreta Martialis opus ſane difficile, ut cuius interpretatio varia veterum auctorum lectione indigeat, quibuſdam patriciis iuuenibus exponerem, volui Georgii Alexandrini annotationes in expoſi-

Digitized by Google

tionem Martialis, vel inuectiuam potius in Domitium Calderinum virum longe doctiſſimum, & lectionis antiquæ non mediocriter ſtudioſum excutere, eo conſilio, vt aliquid inde excerperem, quod ad Martialis lectionem mihi adiumento eſſet. At dii boni quam longe aliter quam putaram accidit? Nam præterquam quod nullum fere eſt Martialis carmen, ad cuius ſenſum perueniat, ſed inſolenti tantum dicacitate & maledictis, (vt mos eſt Merulæ) in eum ipſum Domitium inuehatur; Plinium multis in locis ita deprauat, ita confundit & conturbat, vt nullum fere verbũ non a ſe deprauatum ſit, & quod haud quaquam ferendũ eſt, perdita quadam arrogantia & vementi elatione, Pliniũ a ſe vno tantũ in priſtinam & veram lectionem redigi poſſe iactat, ac dum ſe antiquariũ oſtendere vult, de iudicib. ludis Romanis, de iure Latii, municipiis, & coloniis meras inſanias effutit. Quædam vero vocabula Græca ita interpretatur, vt plane id quod eſt, literas Græcas neſcire videatur. Hæc igitur cum legiſſem, miratus ſum vehementer, quod homo iam in noſtris ſtudiis veteranus, & omnis antiquitatis vt (ipſe iactat) perſcrutator, dum alterũ incuriæ accuſat & inſcitiæ, adeo errauerit, vt maiori ipſe animaduerſione ſit dignus, quippe qui nõ parua iactura rem literariam affecerit. Verum cum aliquib. ex ipſius auditorib. quædam ex his, quæ in Plinio corruperat, forte oſtendiſſem, illiq; omnia ei detuliſſent, excanduit primũ, ac obſtitit repugnans, deinde cũ illi ingenioſi ſane iuuenes nec mediocriter docti manifeſtis argumentis hominem vrgerent, cogniti tandem erroris homulum, quamuis inuerecundum, ſubpuduit. Putauit hac re homo ingratiſſimus ſe magna a me iniuria affectum, nam illi me auctorem dixerant. Itaq; quaſi mihi gratiam relaturus, ad ſolita ſua arma recurrit, & in me maledictis & fatua ſua dicacitate inuaſit, quib. profecto vehementius paulo mouerer quam facio, niſi hoc vitio homuncionem teneri iam diu cognoſcerẽ. Cui.n. parcere poteſt Georgius, qui ne præceptori quidem pepercit? Nã in tam rabidam inſaniam incidit, vt ea de Philelpho præceptore ſuo, viro in vtraque lingua doctiſſimo ſcripſerit, quæ de ſordidiſſimo lenone & ſpurciſſima ſentina parricidaq; crudeliſſimo dici poſſent, quæ diſcipuli inſolentiſſimi ingratitudine commotus, vt par erat, octogenarius ſenex tanto dolore conflictatus eſt, vt triduo vitam exhalauerit, ita ſolus Georgius Merula hac noſtra tempeſtate non ſolum in præceptorem ingratiſſimus inuentus eſt, verum etiam præceptoris benemeriti interfector. ❡ Quid quod ſe αὐτοδίδακτον, homo inquam & impudens appellat, quaſi ex ſeipſo, ſine vllo præceptoris auxilio literas didicerit? cum quicquid eruditionis in eo ſit, quæ quam ſit modica & hoc opuſculo, & alias oſtẽdimus, id ex commentariis Tortelii, Laurentii Vallenſis, Trapezuntii, Pomponii & aliorum excerpſerit. Nam commentarios in Iuuenalem non prius edere voluit, quam Guarini, Omniboni, Sabini, & Calderini in eundem auctorem commentaria diligenter excuſſerit, & tamen in omnes ingratiſſimus inuehitur, & inter legendum vel potius inter garriendum (non enim illa publica lectio appella-

pellari poteſt, ex qua nemo eſt, qui proficiat) mordet, lacerat, laniat, & eorum obtrectatione ſibi famam quærit. Quamobrem cum hominem tam temerarium, audacem, impium, perditum, in me conuitiis graſſantem viderem, non abſurdum putaui, ſi aliquantum maledico conuiciatori, non ferendam dicacitatem excuterem, & maxime ſi id non ſine aliquo rei literariæ emolumento fieret. Itaq; collegi locos aliquot inuectiuæ ipſius in Calderinum, in quibus fatuum literatorem erraſſe luce clarius oſtendimus. Sed hæc quidem præluſio quædam erit, non enim in præſens copias omnes educere decreuimus, ſed his paucis tanquam leui (vt aiunt) armatura præludium inceptantes, miſſilibus velitum more hoſtem petemus, mox vero inſtructa acie, totaque phalange admota, in apertum certamen deſcendemus, cum mihi non iniucundam victoriam ipſius in Iuuenalem Commentarii, & deprauationes Plautinæ exhibituræ ſint. Hoc igitur opuſculum Hermolae Barbare Philoſophiæ & vtriuſq; iuris, cunctorum denique ſtudiorum veriſſimum ornamentum, tibi dedicamus. Tu enim vnus ex omnibus potiſſimum idoneus mihi viſus es, cuius præſidio hæ meæ lucubratiunculæ tutæ futuræ ſit: Nam cum fatua illa belua te hæc tueri ſentiet, nec reluctari audebit amplius, nec poterit. Tuo enim acutiſſimo ingenio Plinium deprauaſſe oſtendes, & a ſalſo Martialis ſenſu procul abfuiſſe iudicabis, Græcarum denique dictionum ſignificatum, & etymologiam ignoraſſe, conuinces. Nam in eo ſtudio tantum potes, vt non Venetiis, ſed mediis Athenis natus videaris. Quo factum eſt, vt per te vere & Latine philoſophari ſtudioſi incipiant, & omnium diſciplinarum ſcientia ita præditus es, vt iure optimo Varronem te noſtri temporis appellare poſſimus. Quamobrem ſi hæc tu probaueris, nullos illius rabidi canis morſus pertimeſcimus, quem ſi paulo acrius inter reprehendendum exagitabimus, non mihi, ſed ipſi potius in ſanienti imputabis. Is enim qui ceteros inſectari & mordere non ceſſat, repungi aliquando & vapulare vt diſcat, par eſt. Sed iam ad Plinium, qui a Georgio deprauatus, a ſe initium fieri exclamat.

VVLVA EIECTITIA ET PORCARIA.

CAPVT I.

PLinius lib. 11. cap. 37. de hiſtoria naturæ animalium: *Vulua eiecto partu melior, quam edito, eiectitia vocatur illa, hæc porcaria. Primiparæ ſuis optima. Contra effœtis a partu, præterquam eodem die ſuis occiſæ liuida ac macra. nec nouellarum ſuum, præterquam primipararum, probatur, potius quam veterũ, nec dum effœtarũ, & biduo ante partum, aut poſt partum quo eiecerint die. Proxima eiectitia eſt occiſa vno die poſt partum, huius & ſumen optimum, ſi modo fœtus non hauſerit, eiectitia teterrimum antiqui abdomen vocabant, priusquam callerent, id ſcientes occidere non aſſueti.* Hæc eſt vera conſtans & incorrupta Plinii lectio, non ſimilis ei, quam confuſe & implicite, falſo & peruerſe, indocte & petulanter Georgius Meru-

la Alexandrinus, tum in inuectiua in Galeotum, tum in commentariis in Iuuenalem iactabundus impleuit, peneque etiam in Calderinum iterauit, dum illum reprehendit, quod diſtichon Martialis:

Te fortaſſe magis capiat de virgine porca,
Me materna graui de ſue vulua capit,

Male ſit interpretatus, quibus in locis proh Iupiter quam rudem ſe & Plinianæ doctrinæ ignarum oſtendit, dumque in mordendo Calderinum & Galeotum totus fertur, vt in eo impetu ſenſus quoque cum dentibus amittere videatur. Quid quod dum Iuuenalem interpretari vult, commemoratione Galeoti ita vel ira excanduit, vel lætitia ereptus eſt, vt præter eadem Plinii verba incorrectiſſime & inextricabiliter inculcata, nihil fere ad rem ſuã attinens niſi inſulſum protulerit. Verum vt clarius errores illius pateant, verba Plinii ab eo allegata repetitaque, vt diximus, libet annotare, quæ hæc ſunt in Iuuenalem ſic eo dicente: *De vulua intelligit porcina, quam Plin. eiecto partu meliorem, quam ed to habitam fuiſſe ſcribit: ieiectitia vocatur illa, hæc porcaria, primiparis ſuis optima. Contra effœtis a partu præterquam eodem die ſuis occiſa liuida & macra, nec nouellarum ſuum præter primiparas probatur, potius quam veterum, nec dum effœtarum, nec biduo ante partum, nec poſt partum, aut quo eiecerit die. Proxima abiectitia eſt occiſa vno die poſt partum.* In Galeotum vero addidit vlterius: *Huius & ſumen optimum, ſi modo fœtus non hauſerit, eiectitia teterrimum, antiqui abdomen vocant, priuſquam callerent eiicientes occidere non aſſueti.* In his verbis primum dicimus male legere Merulam *eiecto*, ab eoque Plinii ſenſum corrumpi, & magnam auctori maculam inuri, qui duo participia idem importantia pro diuerſis, vel poſuerit, vel ponere oſtenderit. Nam quod idem importet *eiecto*, quod *edito*, idem Plinius infra oſtendit, cum dicit, *poſt partum, quo eiecerint die*, quod pro ediderint exponi certum eſt. Nec alium vnquam ſenſum ipſe quoque Merula elicere poterit. Non eſt autẽ credendum tantũ in Plinio doctrinæ non fuiſſe, vt dictionum ipſarum ſignificationem non tenuerit, vel adeo illum immemorem exhibuiſſe, vt ea cognita tam leuiter abuteretur. Cenſemus igitur *enecto* ſcribi & legi debere. Nam vt Georgius, inquit, *a partu ſtatim ſuem interficiebant*, ita nos dicimus non ſolum *ſtatim a partu*, ſed & *biduo ante partum* interficere ſolitos ſuem vna cum partu, vt Plinius ipſe ſubdit, dicens, *biduo ante partum* [illegible] *vuluas ſuum ante partum vna cum partu enectarum, meliores ceteris fuiſſe, & non earum quæ peperiſſent*, vt ſomniat Merula, cum dicit, *meliorque erat eius quæ peperiſſet, quam virginis*, imo contrarium, inquit, Plinius cum ait: *Contra effœtis a partu præter quam eodem die ſuis occiſa liuida ac macra.* Si liuida ac macra poſt partum, quomodo melior Georgi? Quam ſententiam noſtram confirmat Martialis dicens;

Me

Me materna graui de ſue vulua capit. In quo verſu tam enucleate expreſſit, non vuluam de ſue quę peperiſſet, ſed de adhuc graui quam biduo ante partum dictũ eſt interfici ſolere, vt ex cõpoſito Plinium exponere voluiſſe videatur. Talis autem vulua ſuis cũ partu occiſæ *porcaria* dicebatur, ob hanc (vt exiſtimo) cauſam, ꝙ porcellos adhuc contineret, cum ſus interficiebatur, & hæc erat melior. Vulua vero ſuis occiſæ a qua partus editus & eiectus fuiſſet, deterior erat, & *eiectitia* vocabatur, vt Plin. ipſe aſſerit, cum dicit: *Vulua enecto partu melior quam edito, eiectitia vocatur illa, hæc porcaria.* Quæ verba, vel grandi ſponſione facta, contenderem Merulam ipſum, ipſum inquã Merulam, tam curioſum verborũ indagatorem nondũ intellexiſſe, etiam poſteaq̃ audiuit, non *electo* ſed *enecto* legi debere, quippe qui duorum pronominũ vim, vſumq; non diſcuſſerit. Putat enim hæc referre dictionẽ *edito*, illa autem *enecto* ſiue *electo*, vt ipſe aſſeuerat. Quo factum eſt, vt magis inſipienter in aſſerendo ꝙ *electo* legi omnino debet, parũ aduertens, ne dicamus penitus ignorans in eiuſmodi compoſitione, in qua aduerbium comparandi, q. cum comparatiuo iungitur, longius conferri & eſſe a ſenſu orationis & animo loquentis, quicquid ab ipſo aduerbio, quã dependebat, quam quod a comparatiuo præcedente dependet, & pronomen ille rei ſiue perſonæ a ſequente remotiori coniungi, *hic* vero rei ſiue perſonæ addi, quæ dicenti ſit propior, vt ſi dixero *magis amo Cornutũ, quam Tifernum, ille enim nihil dignum laude egit, hic vero quam plurima virtutum ſigna*: Cui dubium, quin ille Tifernũ, qui a ſententia mea eſt remotior, hic *Cornutum*, qui eſt animo proximior referret, & nõ econuerſo? Poſſem hic innumerabilia Ciceronis & Quintiliani exempla ſubiicere, ſed vno Ciceronis exemplo contentus hoc agam. In ea oratione, quam pro Aulo Cæcina compoſuit ſic legitur: *Non minus in cauſſa cederet Aulus Cæcina Sexti Ebutii impudentia, quantum in vi facienda ceſſit audacia. Verum & illud conſiderati hominis eſſe putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere, & hoc conſtantis, qui cum vi & armis certare noluiſſet, eum iure iudicioq; ſuperare.* Videt ne Merula ſimilẽ Plin. conſtructionem, & illud referre clauſulam poſtremam, quanquam in dictionũ compoſitione vicinior ſit, hoc autem præcedẽtem, quæ eſt remotior, ſed ſenſui & animo loquentis proximior. Idem dicimus in noſtra cauſſa, h. e. eiectitiam vocari illam vuluam, quæ eiecerit & ediderit partum, hanc autem porcariam, cuius ſus cum partu enecta ſit, & ita pronomẽ *illa* referre ſeu deſignare participium *edito*, hæc autem *enecto*. Niſi fortaſſe mens Georgii ſit (vt eſſe exiſtimo) quod per eiectum partum Plin. abortũ ſignificare voluerit, id ꝙ ne cogitauit quidem. Nã ſi ita eſſet, aliquid profecto de abortu clarius de more ſuo protuliſſet. Sed non in tantam inſaniam exibit Merula, vt de abortu aſſerat Plin. intellexiſſe, cauebitque ne male audiat. Ad hæc inquit Merula in Calderinũ: Sed vuluã ex Pli-

nio didicimus eſſe inteſtinorum partem, in qua conceptus fiat & fœtus contineatur. Duplici autem nomine appellabatur, eiectitia, ſcilicet, & porcaria, meliorque erat eius, quæ peperiſſet, quam virginis. Hic nos illum ita interrogamus. Per te Georgi duplex eſt vulua, eiectitia & porcaria, & melior eſt eius quæ peperit, quam virginis. Quæro quo nomine hanc vltimam virginis appellabis. Si dixeris eiectitiæ, inſanis, cum non modo non eiecerit, ſed ne grauida quidem fuerit ſus virgo. Si porcariæ, deliras eadem ratione, cum nec ediderit, nec conceptum aut fœtum vnquam cõtinuerit. Quid igitur garris duplici vuluam nomine appellatam, quorum neutro virginis ſuis vulua ſignificetur, niſi forte opinaretur Merula, vigines porcas vuluam non habere. Quod ſi ita habet, imperitię eius ignoſcimus. Verum vt in hoc ſtudioſis viris ſatisfaciamus: Triplici nomine vuluam appellatã dicimus, eiectitiæ, porcariæ, & virginis ſiue ſterilis: Hæc autem non in omnibus ſuibus virginib. grata erat, quippe, quæ niſi arte fieret, nullius ſaporis eſſet, ſed in ſuib. tantũ caſtratis. Caſtrabantur enim fœminæ, *teſte Plinio lib. 8. ca. 50.* ſuſpenſæ pernis prioribus reciſa vulua, vt amiſſo libidinis vſu, magis pingueſcerent, fierentque gratiores. Taleſque vuluas ſteriles dixit Apitius in re coquinaria. Et de his intelligit Mart. cum inquit: *Te fortaſſe magis capiat de virgine porca.* Ceterum ne in confutandis deliramentis homuncionis nimium euagemur, breuibus, cetera attingentur: Neſcit quid loquatur, cum nunc *primiparis*, nunc *primiparias* ſcribit, quorum alterum vnde deducat ignorat, alterius inflexione abutitur. Dicimus enim *primipara*, ſicut *opipara*, *Ouipara*, *viuipara*, nõ *primipar*, neque *primiparia*: Cum autem, inquit: *Nec biduo ante partum, nec poſt partum, aut quo eiecerit die*, tam intelligit quid per ea verba ſignificetur, tanquam illis verum aliquem ſenſum dare poteſt, quam illiteratiſſimus & ignoratiſſimus quiſque. Pudet profecto atque hominis vicem non parum dolemus, qui ita inconſulte & inſcite duobus in libris ab eo tanta diligẽtia impreſſis, vt vulgi ſe fabulam fecerit. Et hinc mille quingentos, hinc ſexcentos contra ſe teſtes parauerit, quot ſunt volumina commentariorum ſuorum in Iuuenalem impreſſa, & inuectiuarum in Galeotum, ad patefaciendam inſcitiam temeritatemque in alas ſe attollentis Merulæ. Quid quod addit *proxima abiectitia eſt*, dictionem a ſe de induſtria falſo adinuentam & cõmutatam, cum *eiectitia* legendum ſit, ſicut ſupra & infra quoque legitur, eo vno videlicet conſilio, vt de abortu intelligi, ſi non perſuadere, ſaltem in dubium vertere poſſit, homo paucarum literarum, inconſtantis memoriæ, nullius penitus iudicii, quamuis tria hæc ſtultorum more ſoli ſibi contigiſſe frequenter iactet, cum eis præ ceteris indigeat. Adiicit præterea: *Antiqui abdomen vocant, priuſquam calleret eiicientes occidere non aſſueti.* Ad quorum verborum interpretationem, ſi Phœbi quoque tripodas conſulat,

vix

Digitized by Google

vix illum puto ſuffecturum, vtpote quæ ſenſum nullum verum in ſe habent. Sed modo inculcet Georgius verba, modo Plinium nominet, ſatis ſibi feciſſe videtur. Et fallaci iudicio ſuo confiſus, vt primum noui aliquid obiicitur arripit & ad rem ſuam, quicquid id eſt, facere iudicat, hinc illi errores, hinc frequentes caſus, intolerabileſque obſtinati animi furores eueniunt, qui vt tanta ægritudine aliquantum ſubleuetur, paulumque reſipiſcat, monendus a nobis viſus eſt, qui Plinium lacerari & corrumpi, tolerare non poſſumus.

EPITYRVM.

CAPVT II.

PLinius libro 11. capite 24. de diuerſitate caſeorum: *At caprarum gregibus ſua laus eſt in recenti maxime eam augente gratiam fumo, qualis in ipſa vrbe conficitur cunctis præferendus.* Ita habet vera lectio, quanquam Merula & in Domitium increpitet, vbi ille exponit Epigramma Martia:

Non quemcunque focum nec fumum caſeus omnem
Sed Velabrenſem qui bibit, ille ſapit.

Iactetq; a ſe corrigi errorem Plinii, quem ipſe deprauat, & multos ſibi credentes adegerit, temerariis ſuis inuentis ad eradendum & de mutandum verborum contextum, & rectum Plin. ſenſum. Inquit enim male legi: *Et caprarũ gregibus ſua laus eſt. In recẽti maxime,* ſicque legi debere, *laudatiſſimum & epityrum gregibus ſua laus eſt Agrigenti maxima*, rem vt temerario auſu prolatam, ab eoque nulla certa ratione aſſertam, ita & omnino falſam & explodendã. Nam vbi quæſo in toto Plinii codice legitur vocabulũ illud *epityrum*, quod ſi Plinio peculiare fuiſſet, non vno tantum in loco, ſed de conſuetudine ſua in ceteris omnibus eius mentionem pluribus in locis feciſſet, & ſi non alibi, ſaltem in 28. vbi de medicinis ex animalibus placidis lactis vſu, & caſeis, butyro atque adipe, & oxygalacte diſſerit Cap. 9. Vbi cum de prædictis omnibus diffuſe tractet, plurima ex antedictis reſumens, de *epityro* verbum nullum. Preterea vbi vnquam vidit Merula Plinium ita ſibi non conſtare, vt cum polliceatur libro 11. cap. 42. ſupraſcripto, ſe dicturum de diuerſitate caſeorum, inſereret *epityrum*, quod non eſt caſei genus, vt ſe falſo aſſerit legiſſe apud Varronem, ſed *cibi genus*. Ita enim Varro licet corruptus ait apud Plautum, *ſi vnum epityrum eſtur inſane*, bene *epityrum* vocabulum eſt cibi, quo frequentius Sicilia quam Italia vſa. Verba autem ſunt Plauti in Milite, vbi inducitur paraſitus ſic loquens cõtra Pyrgopolynicem. *Periuriorem hoc homine ſi quis viderit, aut gloriarum plenıorem quam illic eſt, me ſibi habeto, & ego me mancupio dabo, ſi vnum epityra edam apud illum eſuriens inſane.* Nũquid paraſitus prægnans factus erat Merula, qui vt grauidæ mulieres conſueuerunt, nouum aliquid ſemper & extraneum appetetes, *caſeum vnum*, & quidẽ Siculum affectaret? At cur nõ potius *inſane eſuriens* hoc eſt vehementer, vt Varro exponit, pane aut aliud edu-

lium, quod magis ad manum eſſet, exoptauit, quo famẽ ſibi eriperet, præſertim cũ Athenis, non autẽ in Sicilia fabula militis acta ſit, ſed vt reor auaritiã militis & gulã paraſiti oſtendere voluit. Cũ enim paraſitus multũ fameſceret, & vereretur apud militẽ ſibi ad ſatietatẽ ſatis cibi non futurũ ꝓpter illius auaritiam, eã maximam cũ dicere vellet, timere ſe oſtẽdit, ne apud militẽ ne vnũ quidem ederet *epityrum*. quod condimentũ eſt, quaſi moreto perſimile, vt infra dicetur. Nam quod inquit Merula ſententiam ſuam a dictionis cõpoſitione iuuari, contra eũ facit. Si enim ab ἐπὶ & τυρὸς componitur *epityrum*, vt ipſe iactat, nihil aliud ſignificabit, quam *ad caſeum*, hoc eſt, aliquid vel *ſupra caſeum*, vel *cum caſeo*, aut *ex caſeo factum*, non *caſeum* ſolũ, quanquam in aſſerenda eiuſmodi dictionis cõpoſitione nullum habeat auctorẽ, ſed ex ſe vt pleraque alia contingat. Quid porro c'ãmitat Pollucẽ adducẽs, qui inter pretioſa edulia caſeũ Siculum ponit, o mentis inops, nonne hoc ipſum Georgium inſanire conuincit? Dicat enim ſitque ita, quod Siculus caſeus inter pretioſa priſcorũ edulia numeretur, nonne *epityrum* Græcũ vocabulum eſt, vt ipſe inquit? nonne Pollux de idoneis vocabulis Græcis omnium rerum diſſeruit? an obſecro de caſeo tractans, & Siculi mentionẽ faciẽs, ſuum, hoc eſt, Græcũ & idoneũ vocabulũ *epityri* prætermiſiſſet? Imo cum de pretioſis eduliis ageret, ſi *epityrum* ita laudatiſſimum erat, ſiue edulium, ſiue caſeus (vt hic ſomniat) intactũ reliquiſſet? Sed nec caſeus erat, nec edulium laudatiſſimũ, atque ideo dignũ non putauit Pollux de eo verbũ facere. Caſeum autẽ Siculum non nominauit tãtũ, ſed & *Cythnium* cũ de ſalſugine, & ſale *Tragaſæo* loqueretur. Sic enim ait. Poſtea quam de *murenis*, *conchis*, & quibuſdã aliis eduliis antiquorum verba fecit. καὶ βασίλ ἅλμη, καὶ βασίλ..., ῥαφανίδες καὶ τυρὸς κυθνικός τε καὶ σικελικὸς καὶ ἅλες τραγασαῖοι, in quibus verbis, nec alibi vſquam *epityri* mentio a Polluce nulla fit. *Caſeum* autem *Siculum*, quem nominat, exiſtimare licet potius fuiſſe *caſeum ſalſum*, qui fit in Sicilia noſtro etiã ſeculo ita appellatũ, ſicuti *Cythniũ* & *Creticum*. Sed quid hæc ad *epityrum*? Verũ (vt vno ictu ſternatur Merula) dicat vbi reperit in vrbe Roma fieri *epityrum caſeum*, apud quem auctorẽ id legit? Nam Romæ quoque neceſſe eſt vt fiat, iuxta verba Plinii dicentis. *Qualis in ipſa vrbe conficitur.* Nam cum prius dixiſſet, *laus caſeo Romæ*, deinde addidiſſet, *Proximum autem & vrbi Veſtinum: Cruſtuminumque*, ſubiiciẽs poſtea: *Qualis in ipſa vrbe conficitur* nõ de alia vrbe intelligi debet, quam de ea, quam prius nominauit, Roma ſcilicet. Nã ſi ad Agrigentũ referre voluerit, cũ nullibi memoretur, non modo epityrũ, ſed ne *caſeus* quidem *Agrigentinus*, peruerſe & audacter nimis interpretari videtur, eſtque penitus abominandus. Legendum eſt ergo, vt diximus. *Et caprarũ gregib. ſua laus eſt*, in recenti maxime: & merito. Nã cũ ſupra retuliſſet in genere, *Laus caſeo Romæ*. Tũ vlterius ꝓcedens dixiſſet, hunc & Liguria mittit ouiũ maxime lactis. Subiecit, & *caprarum gregibus ſua laus eſt* quaſi diceret,

non

non bubus & ouibus tantum,ſed etiam capris eſt laus ſua in caſeo, maxime in recenti, eam augente gratiam fumo,qualis ſcilicet caſeus in ipſa vrbe Roma conficitur cunctis præferendus: Et hoc eſt quod Martialis ait:

Sed Velabrenſem qui bibit ille ſapit: Id eſt, *qui Romæ fit*. Quod autem, *in recenti* legendum ſit, patet tum ex omnibus codicibus, in quibus vera lectio non eſt deprauata, tum ex cognitione & vſu eiuſmodi caſeorum caprarum, qui recentes in gloria habentur vſque in noſtram ætatem, & Romæ ac per Hetruriam omnem precioſiſſimi ſunt, cibiſque gratiſſimi, tum etiam aſſerente Plinio libro vigeſimooctauo, capite nono, de quo ſupra, *caſeos non ſalſos*, id eſt, recentes ſtomacho vtiles eſſe, veteres non ita. Et Varrone libro ſecundo *de agricultura*. Vbi de lacte, caſeo & lana tractat ſic dicente: *Eſt enim lac omnium rerum, quas cibi cauſſa capimus liquentium maxime alibile, & id ouillum, inde caprinum*: Infra autem addit: *Ex hoc lacte caſei qui fiunt maximi cibi ſunt bubuli, & qui difficillime tranſeant fimi, ſecundo ouilli, minimi cibi, & qui facillime deiiciantur caprini. Et etiam eſt diſcrimen vtrum caſei molles ac recentes ſint, an aridi & veteres, cum molles ſint alibiliores magis, in corpore non reſides, veteres & aridi contra*. Intelligitne ex his Varronis verbis, Merula, *capras oues ſequi in gloria lactis & caſei*, quem ordinem & Plinius ſeruauit. *Caſeos* vero recentes magis commendari, quia ſint *alibiles* & in corpore *non reſides*, veteres & aridi *contra*. Si ergo *recentes* alibiles magis ſint, & ſtomacho vtiliores, quid mirũ ſi gratiores & laudatiores? Sed quo Merulæ ita os occludatur, vt cantare nunquam amplius audeat, ſuis armis iam iam fiet, qui contra ſe ſententiam tulerit o vecors animal & immemor, quanquam memoriam ſibi æternam arrogare ſoleat. Nonne confregit ipſe Columellam, & Catonem de agricultura? certe. At quomodo ita delirus factus eſt, vt cum in his legerit: *Epityrum* fieri ex confractis oliuis, & modum quo fieri debeat, tanquam quod cibi & conditurae, non *caſei* genus ſit, nunc velit *caſeum* eſſe? An obſecro ex oliuis quoq; feniculo, ruta, menta, & coriandro fit *caſeus* Georgi? Sed vt opinor prius deprauauit Merula Plinii verba quam legiſſet Columellam, & Catonem. Ideo vt errorem ſuum aliquo modo inumbraret: in additionibus per eum factis vtriq; auctori, in quibus expoſuit a ſe dicit quædam ignotiora illorum vocabula, dixit, *epityrum fit ex confractis oliuis*, quanquam ſine *e* cenſemus legi debere *pityrum*. Quid ais Merula? duos nobiliſſimos auctores ita corrumpere audes inani & falſa quadã tua opinione, vel, vt rectius dicatur, machinatione atq; obſtinatione? Nã certo ſcio niſi in Calderinu tã profuſis habenis impetu feciſſet, & corrigi a ſe Plinii errorem exclamaſſet, hocque literis ſempiternis mandaſſet, facile mutaret ſententiã & recantaret Merula, nec inuitus toleraret, imo aſſereret, vel integris incorrectiſſimi Plinii ſui literis. *Caprarum gregibus* legi debere, non *epityrum*.

Sed non tam præceps in obiurgando alios, deprauandó... dices eſſe didicerit. cum hoc ſolo errore, hac ſola iniur... um, hoc vno damno bonarum literarum, plus ſibi dede... uerit quam laudis ex vniuerſis in Iuuenalem cōmentari... bus tā elatus amenſque factus erat. vt ſe ex illis & Crœſi... Herculis gloriam conſecuturum iam ſperaret. Vt ver... prorſus latebrarum relinquatur locus, maneſque & fu... illius machinationes de medio tollantur, addendum ho... detur. Ait homo parum diligens, & in reprehendendo n... lox & acer, exiſtimare ſe *pityrum* line eſt legi debere, ho... pſum illiteratum penitus, & Græcę eruditionis experten... Nam quid *pityrum* ſignificet minus adhuc intelligere... confitetur, vt re ipſa eſt. Quod ſi legiſſet apud Suidam in... gico, πιτύρον, ἀπὸ τοῦ πτισσω fieri, hoc eſt, pityrum a verb... eſt frango, & eſſe κατεσπασμένον τῆς κριθῆς, id eſt, *factum*... hoc eſt, *ptiſanam*, non genus illud edulii ex oliuis fœni... menta & & coryandro confectum, de quo inquit Cat... mella, nimirum tantam inſcitiam ſuam non deteriſſet... erraſſe & grauiter quidem contentus ſilentium egiſſet. L... Merula, & vbi docti viri ſint, nunquam hiſcere audeat, t... lit Plinium eiuſque ſtudioſos meritas tantorum crimin... exigere.

SCHEDA.
CAPVT III.

P*Linius Libro 13. Capit. 11. De gummi generibus & papyr... men quam degrediamur ab Ægypto & papyri natura di... charta vſu. maxime humanitas vita conſtat & memoria. E... lexandri magni victoria repertam Auctor eſt Marcus Var... in Ægypto Alexandria, antea non fuiſſe chartarum vſum, p... folii primo ſcriptitatum, deinde quarundam arborum libris... blica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata l... fici cepta aut ceris*. Hæc Plin. Georgius vero Merula noua... per rerum inuentor, lectionis Plinii non minus deſtructo... doctrinæ & gloriæ inimiciſſimus, & ſtudioſorum laudi in... mus, Phœnicē ſe vel candidū cygnū exiſtimatū iri putans... noui aliquid afferret, nō dubitauit tanti auctoris veram... dictionē deprauare, & bonarum literarum cultores, non... damno afficere, cum vbi *ceris* legitur, ipſe non *ceris*, ſed *ſc*... dum cēſeat, cum in Calderinum dicit putare ſe *ſcedam* e... chartæ, vt vulgus ait, quam rē etiam ex Plinio colligit, vbi... bit: *Poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox &... linteis confici cepta, aut ſcedis*. Collegiſti tu Merula, hoc... fortaſſe ex tuo, cuius ne decimam quidem partem recte... affirmauerim, ita vbique mendis apertiſſimiſque errori... quanquam tu illum pluris pene quam aqualiculum tuu...

Digitized by Google

pro quo doctus nemo nebulæ cyathum daret, tibi vero perquam belle cõuenit qui libro ipſo mendoſior etiam extiſti. Sed eſto, Codex tuus ita habeat, ſit ea *ſceda* ſignificatio, quam tu dicis. Siccine ingenio cares, & iudicium amiſiſti, quo te iactare ſemper conſueſti, vt non videris Plinium ſibi contraria loqui, ſi *ſcedis* legeris, quippe qui prius dixerit, chartam auctore Varrone repertam Alexandri magni victoria condita in Ægypto Alexandria, antea non fuiſſe chartarum vſum? ſubdideritque quibus in rebus primo, hoc eſt, ante inuentam chartam fuerit ſcriptitatum. Si ergo nondum erat charta, cum in arborum libris, plumbo & linteis ſcribebatur & tu addas *ſcedis*, quod per te folium eſt chartæ, non vides te Pliniũ ſibi contraria dicentem facere? Quis tam vecors amensq; ac ſine vllo penitus iudicio eſt, vt Georgio ſimilia proferat, niſi qui vel ignorãtiſſimus ſit, vel bonarum literarum ſtudioſis ita inuideat, vt tolerare non poſſit, Codicem vllum niſi peruerſe laceratum & mendoſum reperiri. *Caris* igitur docti omnes legent & non *ſcedis*, dictionem ſeoſui præcedentis lectionis Plinii conſentaneam, & a rei veritate manantem. Quis enim ignorat præter Georgiũ, apud antiquos nondum reperto chartarum vſu ſicut in arborũ libris, plũbo, & linteis, ſic etiam in *caris* ſcriptum eſſe? An pauca eius rei ſunt exempla, quale illud Ouidii *verbaque correctis incidere talia caris*, & alia innumerabilia, quæ ſubiicere talia tædioſum eſſet. Sed quæ clarior exhiberi poſſet expoſitio, quam a Plinio ſubdita, cũ vix bene expreſſis *caris*, addidit, *Pugillarium* enim vſum fuiſſe ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum: quaſi diceret, nec mireris quod *caris* dixerim, quia *pugillares* quæ & *cara* ſunt in vſu fuerunt ante Troiana tempora. Quod autem *pugillares cara* ſint, cõfirmat cum Laurentius Vallẽſis, per quem Latine loqui didicimus, tum Plinius ſecundus in Epiſtola ad Cornelium Tacitum dicens, *Ad retia ſedebam. Erant in proximo non venabulum, ſed ſtylus & pugillares, meditabar aliquid, & notabam, vt ſi manus vacuas, plenas tamen caras reportarem.* De hoc autem non agemus pluribus, ne verborum prolixitate malitiam illius æquare iudicemur. Verum quid miſellus inquit, cum dicit *ſcedam* nunc folium chartæ eſſe, nunc ſtatumina corii, quibus latitudo chartæ augebatur? ſic addens, quam rem parum intelligentes correctores Plinii veram & frequentem lectionem deprauarunt, cum in codicibus manu ſcriptis, vbi habetur: Igitur ſecundo cõtrario *ſtatumina* facta ſunt, correctores quidam *ſtamina* fecerint. O vtinam nunquam tu magis Plinium deprauaſſes ceteroſque libros, in quibus manum poſuiſti ſub correctoris nomine. Quid ſtrepis huiuſmodi verborũ repugnantia, neſcis eum merito ab omnibus damnari, qui repugnãtia loquitur. Quæ autem magis inter ſe repugnant, quam quę tu dicis? Si enim folium chartæ eſt *ſceda*, quomodo dicis eſſe *corij* ſtatumina, quæ iſthæc eſt inconſtantia? quæ inſcitia? Sed vbi queſo

ſcedam eſſe folium chartæ didiciſti Merula? Ex Quintil
(ſi a te ſatis intelligatur) quid mirum qui perueris adeo
vt *ſcedis* pro *ceris* legendum putes,& modo tibi in ment
Merdulam pro *Merula* ſis lecturus? At idem a ceteris no
tur, niſi vnum te exiſtimas,ſicut ceteris ingenii craſſitu
ledicentia præſtas,ita & doctrina & ſapientia omnes ſup
a te multũ abeſt.Sed cognoſce nunc miſelle errorem tu
re tandẽ,Pliniũ non intellexiſſe,de *papyro* & *chartis* ſcr
cimus enim *ſcedã* fieri a verbo Græco σχεδάζω,quod ſign
go,ſiue *fundo*.& ſuiſſe allinitionem ſiue glutinamentum
ſtamen & ſubtegmen chartæ conglutinabantur,dictũ q
deretur allineretur; tabula papyri,cum texebatur.Plini
cum de papyro ſcribit, ita ait: *Texunturque omnes tabula*
Nili aqua: turbidus liquor,vim glutini præbet,cum primo ſu
bula ſceda allinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe ſeg
trinque amputatis, tranſuerſa poſtea crates peragitur, prem
inde prælis & ſiccantur ſole,atque inter ſe plagulæ iunguntu
poſt. *Sed ratio deprehendit vitium vnius ſcedæ reuulſione p*
ſtante plagulas,hoc eſt reuulſione glutinamenti vnius ſc
gulæ,plures infeſtante plagulas, quod facile prius pote
quia ſcabra charta erat. Ideo Plinius ſubiunxit: *Scabritia*
dente conchaue. Vbi aduertendum eſt *plagulas* ſcribi deber
codices veteres nõ *paginas*.Nam Plinius prætenues&lati
præſſuras contextas,a ſimilitudine *plagæ*,hoc eſt retis,*pl*
pellat. Et ideo ſuperius dixit: Atq; inter ſe plagulę iung
ximarum ſemper bonitate diminutione ad deterrimas,
plures ſcapo quam vicenę Hinc *ſcedam* &corium Plinius
cum ait: *Primatum mutauit Claudius Cæſar,nimia quippe*
nuitas tolerãdis non ſuffi iebat calamis,ad hoc tramittens li
ra metũ afferebat aduerſis Et alias:*in decoro viſu pertrãsluc*
& ado corio ſtamina facta ſunt e primo ſubtegmine,aux
nem,pedalis erat menſura,& cubitalis macrocolis:Quorũ
ſenſus hic eſt,q a charta anguſta nimiũ tenuis & pertranslu
alterũ ſtamẽ a primo ſubtegmine q ſuperius crat ẽ appell
do glutinamento ſiue allinitione Claud. Cæſar fieri iuſſir
quoq; tabularũ,q̃ pedalis erat &marocrolis,id eſt,latiori
cubitalis, aucta eſt.Et Vitruuius cũ de tectoriis ſcribit,h
cto dealbantur parietes,allinitionẽ tectorii,coriũ appella
bis:*Cũ igitur in parietibus tectoria facta fuerint(vti ſupra*
& firmitatem & ſplendorem & ad vetuſtatem permanent
tem poterunt habere.Cum vero vnum corium arenæ,& vn
ti marmoris erit inductum, tenuitas eius minus valendo fa
*pitur.*Hinc igitur *ſcedam* pro *pagina* accepit Martialis cu

Ohe iam ſatis eſt,ohe libelle,
Iam peruenimus vſque ad vmbilicum,

Digitized by Google

Tu procedere adhuc & ire quæris,
Nec ſumma potes in ſceda teneri,
Sic tanquam tibi res peracta non ſit.
Quæ prima quoque pagina peracta eſt.

Inquit enim, tu vis ire vlterius libelle, nec potes teneri in extrema parte paginæ, tanquam rem non perfeceris, quam etiam in prima parte paginæ perfeciſti, hoc eſt, expleuiſti ſtatim lectorẽ. Et Quint. libro primo, cum de hiſtoriarum enarratione loquitur, *ſcedas* pro *paginis* non pro *folio chartæ*, vt ſomniauit Merula, poſuit, de contemtiſſimis enim auctoribus loquens ita ſcribit: *Nam qui omnes etiam indignas lectione ſcedas excutit, anilibus quoque fabulis accommodare operam poteſt*, id eſt, *qui omnes etiam indignas quæ legantur paginas euoluit*. Inuenitur etiam *ſchedion* cum aſpiratione genere neutro, & ſignificat, quicquid ſubito & ex improuiſo factum eſt, vt ſcribit Suidas ἀπὸ τοῦ σχεδιάζω quod eſt *aliquid de improuiſo facio*, vel *inconſiderate ſcribo aut dico*, vt inquit Theodulus. Et hinc Apuleius in Deo Socratis *ſchedicum ſermonem*, hoc eſt, extemporalem & incõditum appellat, vbi impreſſores errauerunt, nam *ſcedicum* pro *ſchedicum* fecere. Et Feſt⁹ mala poemata *ſcedia* appellari ſcribit. Dicitur & *ſcedia* genere fœminino, & ſignificat genus nauigii inconditi & celerius facti, vt idem Suidas & Feſtus meminere. Nam quod vlterius garrit Merula ſibiipſi nõ cõſtans, *ſcedã* putare ſe eſſe ſtatumina corii, quibus latitudo chartæ augebatur, inſaniam ſuam delirantis patefacit, nec verba Plinii, nec ſeipſum intelligit, & quod peius eſt, veram & integram Plinii lectionem corrumpit, cum pro *ſtamina ſtatumina* clamat legi debere, eſtque ita mente captus, vt inuitet diligentius hæc cognoſcere volentes, ad lectionem Vitruuii & Palladii, quorum verbis & ſententia conuincitur ignorare quid dicat, cum *ſtatuminis* nullibi meminerint, ſed *ſtatuminare* & *ſtatuminationem* ſcribant, quæ nihil ad ſenſum Plinii faciunt, nec etiam *ſtatumen* ſi inueniretur. Verum ponam eorum verba a Georgio de induſtria prætermiſſa, vt quæſita inde dictis ſuis fide, redargui non poſſit. Vitruuius libro ſeptimo de erudatione pauimentorum ſic: *Coaxationibus factis, ſi erit ſilix, ſi non palea ſubſternatur, uti materia a calcis vitiis defendatur, tunc inſuper ſtatuminetur, nec minore ſaxo, quam quod poſſit manum implere. Statuminationibus inductum rudus ſi nouum erit ad tres partes vna calcis miſceatur.* Palladius titulo nono, *de hybernis & æſtiuis manſionibus & pauimentis ſic: De acerno, aut fago, aut fraxino diutiſſime tabulata durabunt: , ſi ſtratis ſuper paleis vel ſilice. humor calcis nuſquam ad tabulati corpus accedat, tunc ſuperſtatuminabis rudus, id eſt, ſaxa contuſa duabus partibus, & vna calcis temperante cõſtitues* Hæc ſunt vtriuſque auctoris verba, quæ quantam ad *ſcedas* faciant ſeu tabulas papiri texendas, omnibus doctis iudicandum relinquimus, vtque non negamus inueniri *ſtatuminare* & *ſtatuminationem* in paui-

mentis, fietiq; *a ſtando* ſicut & *ſtamen*, ſic cenſemus Pl
ſtatumina, ſed *ſtamina* dixiſſe, cũ inquit: *Igitur & ſecun*
mina facta ſunt e primo ſub tegmine. Quis enim niſi ſui
plerũq; eſt Merula, aliter legat, quam *ſtamina*, cum vide
addidiſſe & ſubtegmen, quod ſtamini ſubiicitur, vt elici
rone dicente *ſtamen a ſtando*, quod eo ſtat omne in tel
tum. *Subtegmen* quod ſubit *ſtamini*, & Ouidius:

Tela iugo iuncta eſt ſtamen ſecreuit harundo
Inſeritur medium radiis ſubtegmen acutis.

Audis Georgi quæ dicit Varro, & quæ de tela Ouidius
depingit, vis ne tu ſubtegmen papiri ſubire ſtatuminati
contuſorum & calcis? etti addendũ eſt aliud ſtamen ſupr
ſubtegmẽ papiraceũ, id fiat ex lapidibus, vel coriis, vt tu
deris? Non intelligis Plinium dicentem: *Texuntur q; om*
& infra, *ſceda allinitur longitudine papiri, & tranſuerſa pa*
peragitur. Quomodo vis eſſe ſtatumina corii ſi texuntur
do corii ſi Plinius dicit lõgitudine *papiri*, an cæcus es fac
videas Videtur ne tibi *papirum* eſſe corium vaccę, aut bo
modo autem vis tranſuerſam cratem peragi, niſi ea fiat
An obſecro vis Didonem imitari, & corium ſubtilite
ad faciendam cratem, quæ poſtea vocetur *papirus?* Nec
fecto potes dicere ſtatumen eſſe corium, hoc eſt, allinit
uimentorum, cum tu ſtatumina corii dixeris, quæ duo v
dẽ per te ſignificãt. Deinde ſi allinitio eſt ſtatumen, quo
nitione charta augebatur? Ita enim dicis. *quibus latitudo*
gebatur. Ad hæc vbi ſtatumen in hoc ſignificatu inueniſt
certe, quod ſi inueniretur, ex ſententia Vitruuii eſſet calx
mixta, quo pauimẽta fiunt. Verum quid hoc ad chartam
vnquam crediddiſſet Merulam ad hoc inſaniæ perueniſſe
omne malum effluxit, quod tantum ſibi credit? tantam h
tis inuentis ſuis auctoritatem, tam efferatæ eſt in omnes
tiæ, vt cum primum noui aliqui commentus eſt, compr
plexetur, exſpuatq; in aliorum etiam ſe longe pręſtantior
ctum, & contumeliam, qui ſicut imprudenter & inconſic
tur, ſic frequenter, & grauiter ceſpitare & cadere conſueu

COPTA RHODIA.
CAP. IV.

SEd proh Deum fidem, qui fieri poteſt, vt homini huic
parum ſtudioſo, ſibi vero tantum aſſumenti, quantum
mo, adeo vel ingenium vel prudentia plerumque deficiat
ritiſſimi ſimilis videatur? Nam reprehendens Calder. quo
rhodiam dixerit panem eſſe duriſſimum, qui e Rhodo mi
ipſe auctoritate Athenęi, Suidæ atque Ariſtophanis ſte
placentæ genus eſſe inquit, nunc curricula, qualia piſtore
rii & faciunt & vendunt ante ſacras ædes feſtis diebus, qu

tio vel ſibiipſi contraria, vel falſa eſſe perſpici poteſt. Siquidem curricula, de quibus Georgius ait, placentas non eſſe, manifeſtum eſt, nec placentas curricula, atq; ex hac parte cõtra dicere ſibi Geor. interpretationem apparet. Falſam quis neget omnino eſſe: ſi modo verba Mar præponeret dicentis:

Peccantis famuli pugno ne percute dentes,
Clara Rhodos Coptam quam tibi miſit edat.

Nam quæ obſecro eſſet animaduerſio in famulum peccantem, ſi placentæ quæ teſte ipſo Georg. in commentariis Iuuena. delicatiores pane ipſo ſunt, & vt Cato in re ruſtica ſcribit ex ſiligine, alica, melle, caſeo recenti, & oleo vncto fiebant, vel curricula, qualia piſtores dulciarii faciunt, illi apponerentur pro admiſſo? non ne potius gratum illi fieret, qua iniuria, & Mar. diſtichõ ſalis nihil haberet? Quid quod Merulam probe eſſingens garrit Suidæ & Ariſtoph. auctoritatem adducens nihil penitus ad rem ſuam faciẽtem? cum illi περὶ τῆς ἀμαχίας tantum loquantur. De Athenæo vero nihil aliud dicit, niſi nomen id compoſitum ſolum κοπτοπλάκους, quod quid ſignificet, ipſum affirmauerim ignorare, maxime cum ex illo expoſitionem, & quaſi ſignificationem *Copta* elicere velle videatur, quo nihil remotius: cum per κοπτοπλάκους Athenæus placentam intelligat, quæ ſua duritie dentes comedentium pulſet, vel per antiphraſin quod infrangibilis ſit. κόπτω enim non ſolum ſignificat incido, verum etiam pulſo & percutio, vt Suidæ placet, ex quo verbo fit κόπτος κόπτη κόπτον, & epitheton eſt tam *panis* quam *placenta*. Itaque dicimus Martialem *coptam* appellare genus quoddam placentæ vel panis, qui apud Rhodios fiebat ingratiſſimus in cibo propter duritiem, & ideo Martialis dari ſeruo peccanti iubet, alludens ad ſignificatum verbi κόπτω. Hunc panem Rhodiũ Pollux ἐσχαρίτην appellat, quod in craticula ſiue foco torretur. Calder. igitur expoſitionem veram & acuram eſſe, Georgium vero haud magni eſſe iudicii nec exactæ prudentiæ, facile omnes iudicare poſſunt.

COPHON PROSOPON.
CAPVT V.

QVid vero magis oſtendere poſſet in eo, de quo dicimus Geor. perquam obtuſum, ne nullum omnino dicamus ingenium, quam cum eundem Calde. mordens in expoſitione vocabuli Mar. quod eſt *Cophon proſopon*, poſt tot ambages, totque Ariſtophanis & Ciceronis ab eo adducta verba, nihil ad propoſitum facientia, ſed ad iactantiam tantum inculcata tandem ſubdidit: Senſum Poetæ cum dixit, *Cophon* Paula *proſopon* amat, hunc eſſe videlicet, oſtendere Paulam occultum quendam habere amatorem, qui ſub alterius perſona, quæ muta ſit, rem agat, & pulcerrime de amore in Comœdos loquens ſubiunxit mutam illam perſonam, quam Græci *cophon proſopon* appellant amari. Proh Iupiter qualis eſt

iſthæc interpretatio nonne puerilis & inſulſa. At cur n
ſub propria & non alterius perſona, occultus ille amator
quando occultus & mutus omnino remanet, quam gen
phon proſopon efficere amatoris ſcilicet, & alterius perſon
ſed non mirum eſt, cæcum ſæpius in foueam decidere.
minimum ingenii Merulæ contigiſſet cum Mart. Epigr
habeat.

Comœdi tres ſunt, ſed amat, tua Paula Luperce
Quatuor, & cophon Paula proſopon amat.

Ni mirum hunc potius verum ſenſum affirmaſſet, Paula
amare quatuor comœdos, & quia lex comœdiæ eſſet, v
tres perſonæ ſolæ agerent, vt inquit Diomedes, quarta m
ceretur, quam *cophon proſopon* appellabant, voluiſſe Mar
cari in legem & quaſi Paulam excuſare, quod legem com
præteriret, amando quatuor comœdos, quoniam ama
quartam perſonam, quæ *cophon proſopon*, hoc eſt, mut
in dramatibus dicebatur. hanc enim Martialis mentem
mo doctus dubitare poteſt, Georgii vero expoſitionem
ineptam.

POCVLVM NESTORIS
CAPVT VI

NEc minus imperite & inſipide, duos illos Mar. verſ
Hic duo longæuo cenſentur Neſtore fundi,
Pollice de Pylio trita columba nitent.

Quem poſt tot exclamationes, cõmiſerationes, deplorati
tinæ pariter & Græcæ linguæ editas in Calderinum, poſt
ficilimarum quæſtionum, vt ipſe iactat, lõgiſſimam inter
nem, nihil aliud tamen, quam Euſtathii verba ipſa cõtin
varia Grammaticorum opinione, circa anſas, fundos & c
Neſtorei poculi. Demum cũ de ſuo eſſet aliquid additur
re ita ceſpitauit, vt os etiam ſibi cõfregerit, & volens exp
ſum duorum carminum lepidiſſimorũ, ineptiſſime addid
cum de poſitione duplicis fundi & colum bis quæ in anſi
variæ & diſſidentes ſententiæ Grammaticorum forent,
ſtora cẽſere geminum eſſe fundum. Hoc idem de eo ũba
dum eſt, quam ſenis pollice tritam dicit. Hæc Georgius.
& nobis non licet aliqua in parte, ſi nõ adeo, exclamare, f
primere quod ſentimus, & Gramamaticulum vel potius
tiſſam vel inſcitiæ vel leuitatis accuſare? qui velut. pr
tumidi montes murem effuderit, & quod in aliis damna
ſe manifeſto teneri oſtendit. Quæ nam eſt obſecro iſtiuſ
poſitio? cum apertiſſime ſe Martialis aliter declaret in
Narrat enim Euctum laudare ſolitum Archetypos ſuos
vt Martiali ipſi odioſus fieret, cum oſtendens illos, vt ma
de & pretio dignos faceret, ſic dicere conſueuerat: *Hic*

pocula, quibus rex Laomedon potare ſolebat, hic fuit crater, quo Rhetus centaurus cum Lapithis decertauit, qui a pugna conm iſſa adhuc eſt laeſus, hic eſt ſcyphus, quo Neſtor vtebatur, hac fuit patera, qua bibebat Achilles, vt ab antiquitate ſcilicet & dignitate eorum, qui illa poſſederant, magis precioſa haberentur. Cum ergo de *ſcypho Neſtoris* loquitur, ſic inquit: Hic ſcyphus, in quo duo fundi ſunt, Neſtoris fuit, & attritio iſt us columbæ, a manu & digito Neſtoris facta eſt, & nunc d cauſa cenſetur, hoc eſt, in precio eſt, vt alio loco cenſetur apponi Liuro ſuo tellus. Nam quod, niſi abſurdū & præcedentibus non conſ nta, cum eſſet, ſi diſcedens a propoſito de gratulatione fructi ſtæminati argentei ſui narrantis & extollentis, ad Grammaticorum diſceptationem ſe conuertiſſet, & vt Georgius vult, per Neſtoris iudicium, qui illos per quam plurimos annos anteceſſit, cõtrouerſiam huiuſmodi diffinire vellet? Explodendam itaq; ineptiſſimam & falſam ipſius interpretationem cenſemus, & ſenſum duorum verſuum non alium eſſe, quã ſupradictum eſt.

PAROCHVS.
CAPVT VII.

ARguens præterea Calder quia Nonio Mart nitatur ad oſtendum, quid *Parochus* eſſet, & de Nonio ipſo loquens Georg. inquit: Sed velut irridens ſic ait de quodam, hic enim omnia erat, idem ſacerdos, Prætor, Parochus deniq; idem ſenatus, idem populi caput Huc enim ſignificat fungentẽ omnibus ſuperioribus magiſtratibus, vno & eodẽ tempore. Deinde infra ſubdit. Horũ erat, publice magiſtratibus præbenda conducere. Vnde ventidiũ velut *parochũ* ſcribit Gellius victum ſibi ægre quæſiſſe, eumq; ſordide inueniſſe cõparandis mulis & vehiculis magiſtratibus, q ſortiti prouincias forent pbenda publice cõduxiſſe. Hoc idem ex Horatio colligimus, cũ ait: *Proxima Campano ponti quæ villula tectum*
Præbuit, & Parochi quam debent ligna ſalemq;. Et alio loco: *Vertere pallor tũ Parochi faciẽ.* Græciquoq; ipſi hac dictione in hoc ſignificato vtuntur. In tot hominis ambagib. quinq; nobis reprehenſione digna videtur; Primũ φ dicit Noniu ſignificare illũ fungentẽ omnib illis magiſtratibus eodẽ tẽpore, in quib. & *Parochũ* numerat, cuius officiũ fuiſſe illico ſubdit, vt conduceret publice magiſtratibus pbenda, nam hoc Nonius nõ dicit: Præterea q magiſtratus, quiſve dignitatis gradus poterat eſſe *Parochus*, ſi eius officiũ erat conducere magiſtratibus pbenda? imo mihi quidẽ ſeruitus, & abiectiſſimũ miniſteriũ potius videtur fuiſſe, q̃ magiſtratus. Secundũ φ *Ventidiũ* velut *Parochũ* ſcribere Gelliũ aſſerit victũ ſibi ægre q̃ſiſſe, eũq; ſordide inueniſſe, nonne in his verbis deſipere videtur, q nõ velit *Parochũ* magiſtratũ eſſe, nũc eũ, q ſit *Parochus* ægre & ſordide ſibi victũ q̃rere & inuenire? Tertiũ φ maiore animaduerſione indigeret, mea ſententia quoq; Merul. falſarii nota afficiẽdus eſſet, cũ affirmare audeat Gelliũ ſcribere de Vẽtidio, φ velut *Parochus* ſibi victũ ægre q̃ſiuerit & inuenerit, cũ *parochi* metio nulla

Gellio ſiat penitus, ſed ipſe impudenter *parochum* illius
nectit, vt inde dictis ſuis aliquam fidē quærat vanis alioq
fulſis. Quartū quod homuncionem cōuincit vel literas
vel iniquo admodū eſſe animo, cum inquit, colligere ſe i
ratio. Nam quicquid horū Acron & Porphyrio dicunt d
nihil ad expoſitionem Georgii facit. Nec ingeneratum
ſignat, nec *parochi* fuiſſe migrantibus præbenda conduc
Acron ipſe exponit: *Parochi genus officii, qui ſolent peregri*
ligna præbere. Porphyrio autē ſic: *Parochi autē copiarii* ...
ab exhibere, hodieq; etiam copiarii præſtantur, hac iis, qui Re
iter faciunt. Hæc nihil ad propoſitū Georgii dicentis, ...
publice magiſtratibus præbenda conducere, quod qui non v
videre iudicari poteſt, vel rudi ingenio admodum eſſe.
quo Merula ad præcordia vſq; transfigitur, quando Græ
ipſos legiſſimus iactat hac dictione in hoc ſignificato v
apud Græcos nunquam legerit, imo vt eſt apud Suidam
dicatur ὁ ἀναβαίνων εἰς τὴν ἅμαξαν, id eſt, *aſcendens in currum*
οἱ παρέχοντες ...., hoc eſt, *qui aſſiſtant & vehan*
tu, cum ὄχος & ὄχημα, *currum* & *vehiculum* ſignificet, vt i
quam deriuationem & Nonius confirmat, cum dicit:
Græco tractum eſt nomen, quod vehicula præcat. *Ochen*
Græce, Latine vehicula nuncupantur, quæ dictio *ochen*
librariorum inſcitia deprauata erat, & factum hoc *ſche*
potuit a Georgio comprehendi, quamq̃ vehiculorum
lum mouere poterat, niſi prorſus deliraret. Ideoq, in e
vocabuli Noniū omnino ſuppreſſit, & verba Varronis
allegata ipſi Nonio aſſcripſit. Nec tamen negauerimus
etiam *exhibitorem* ſignificare, vt Porphyr. inquit: aut g
quod magiſtratibus paret, vt Nonius. Et illos *parochos*
dicimus, ad quos in prouinciis magiſtratus populi Ro
tebantur, qui reipubl. gratia iter faciebant, quos Cicero
Verrinarum *hoſpites* appellat, quo in loco clare cogno
homines in prouinciis per viciſſitudinē conſtitutos, qu
tus Rom. reipublicæ cauſſa miſſos hoſpitabantur. Sed
Grammatiſtam non decuit Græcā nominis Etymolog
que ſignificationē ignorare. In qua Calderinum tanq̃
mordēs, ipſe magis accuſandus cœcitatis fuit In cete
ceptum fuiſſe credimus, præcipue auctoritate Gellii, c
ſuaſit *parochum* in Ventidio notare voluiſſe. Indeque
labes proceſſit, ſicuti in nō parum multis ei plane acci
ſcitur.

ANCILLARIOLVS.
CAPVT VIII.

QVale eſt illud, in quo ſe illiteratiſſimo & inſano
oſtendit, cum in eundē Calderinum ſuper diſticl

Ancillariolum tua te vocat vxor, & ipſa
Lecticariola eſt, eſtis a laude pares, Ita inquit: Ergo humile & ſeruile nomen eſt *ancillariolus*. Audi Senecam in libris de beneficiis hæc ſcribentem: *Si quis nulla ſe amica fecit inſignem, nec alienæ vxori annulum præſtat: hunc matronæ & ſordidæ libidinis, & ancillariolum vocant. Inde certiſſimum ſponſæ aliorum genus eſt adulterinum*, &c. Deinde addit. Hic igitur erit ſenſus. *Vxor tua o Alaudē, quemadmodum ſolent matronæ Romanæ, quod nulla amica te inſignem feceris, nec alienæ vxori annulum præſtiteris Ancillariolum, & ſordidæ libidinis vocat*, vtpote exiſtimans parum firmum matrimonium, quando prius nulli certo amori te addixeris. In vxorem autem recte poteris conuicia regerere, ſi eam appellaueris *lecticariolam*, vt quæ certum nunquam amatorem habuit. Et ſubdit, ſed *ancillariolum* ab *ancilla* deriuari puto, dum proſtitutam & lenoni ſeruientem ſignificat. Proh Iupiter, quo inſaniæ proceſſit hic Merula? videtis ne, vt quotieſcunque ſententiam ſuam ingerit, turpiter cadat, & a laruis agitetur. Et de conſuetudine ſua, quia in Senecam incidit, illius verba arripuerit, & ea quam primum iudicauerit, ad rem ſuam facere, ac illis elatus quicquid dixerit ab oraculo acceptum putet? Clamat enim vix bene viſo Seneca: *Ergo humile & ſeruile nomen eſt Ancillariolus?* quaſi dicat imo magnæ cuiuſdam dignitatis. Eo ne magnę Georgi, quia Senecam nominaueris? propter quem tibi non aliter omnes cedere velis, quam ſibi illi Plautinus Mercurius Ioui ſubminiſtrans? Sed quid miſelle inquies, ſi Caldetinus ita reſponderit, humile profecto, & ſordidum, eiuſdem Senecæ teſtimonio, quo tu adeo intumeſcis, qui ita in integro codice habet: *Hunc matronæ humilem, & ſordidæ libidinis, & ancillariolum vocant.* In qua compoſitione, augeri orationem nulli erudito dubium eſt. Si ergo poſt humilem addidit ſordidæ libidinis augens videlicet & deteſtans, qui talis eſſet, quid cum adiicit, & *ancillariolum* tibi ſignificare velle videtur, an ſpectatæ virum dignitatis? Imo equidem humilimum & abiectum, Id quod tute ipſe vecordiſſime Georgi declaras, cum nondum ad metam profectus, ſed eodem diuino furore percitus, ea ſubdis. Sed *ancillariolum* ab *ancilla* deriuari puto, dum proſtitutam & lenoni ſeruientem ſignificat. Quæ eſt hæc inconſtantia? quæ cæcitas, vt modo vnum dicas, modo aliud tibi contradicens? Sed quid de ſenſu dicemus, quem diſticho non illepido oſcitabundus aſcribit, tam diſticho conuenientem, tanquam poetæ menti conſimilē, quā Luſciniæ vel Cygno Merula eſt, quorum nihil penitus habet, Nam vt Senecam vidiſſe ſe oſtenderet ab aliis multo ante perlectum, quoquo modo ſiniſtra opinione ſua potuit, ei ſenſum Martialis applicare conatus eſt peruerſe admodum & inſcite, quam rem ſecunda pars expoſitionis ipſius docet, ne aliunde rationes aucupemur. Non potuit enim non repugnan-

tia & a vero ſenſu aliena, vel breui oratione connectere, ſi
dicit, vxorem Alaudæ, quod is nulla ſe amica fecerit inſig
alienæ vxori annulū præſtiterit *ancillariorum*. & ſordidæ
illū vocare, vtpote exiſtimans parum firmū matrimoniū.
quis in vxorem recte poterit conuitia regerere, ſi eam app
lecticariolam. vt quæ certum nunq̄ amatorem habuerit, q
ſitu, verbis Martialis nō modo non conuenit ſed contra
eſt. Nam non dicit Martia. Alaudæ quod vxorem *lecticari*
pellare debeat, imo dicit quod eſt *lecticariola*, h.e. quod pe
quę meretricum ſunt, graditur. & ſe volentib. ſupponit, ip
mil.e. accedit ad ancillas & proſtitutas, & ob hoc pares
ille alias ineat, illa ab aliis ineatur. Hic eſt verus Mart. ſen
ueniens eius verbis, non alienus a ſententia quam tangi
quando matronæ Romanæ *ancillariolos* eos viros diceren
didæ libidinis, qui nulla ſe amica fecerunt inſignes, nec a
xores ſolicitauerant. Nam qui horum neutro ſe nobiles
eos humili animo eſſe, & ad proſtitutas & ancillas tantu
iſtimabant.

DAMNATA SPONGIA.
CAPVT IX.

QVale & illud, quo in Calderinum exponentem du
Epigrammatis Mar.

Quod ſitat infelix damnata ſpongia virga,
Vel quicunq; canis, iuncta q; teſta via.

Id dicit, quod in eum iure melius dici poſſet, hoc eſt, ſimil
detur homini per tenebras ambulanti, & quicquid occu
prehendenti, & proinde nonnunquam grauiter ac turpit
facienti. Nam poſt Senecæ verba de *ſpongia damnata vir*
adducta, vt primum ſententiam ſuam exprimere tentau
Georgium qui nunquam vidiſſet, cognoſcere manifeſte p
tus enim ſibi ſimilis eſt, totus vanus, totus rudis, nam dic
go videtur ſenſus Poetæ, vt intelligat de cœna illa opipa
ſuperaturum, quod ſit aut cuſtodi infelicis ſpongiæ d
Nam loca illa vbi ſolent ſaturi ventrem exonerare, men
obſident, nec non & canes comedunt, hoc eſt, agentes vit
cam, aut teſta iuncta viæ, hoc eſt, egeni ſtipem quærente
ginibus viarum. Deinde addit: Tertullianus in Apologe
bit, morem fuiſſe beſtiariis ſuprema cœnantibus, in publi
bere. Quare per *ſpongiam damnata virga*, beſtiarium capi
in publico diſcumbenti beſtiis obiiciendi foret nihil relic
quod de illa cœna dari poſſit. In qua nugarum implica
falſa atque inconſtanti interpretatione, hæc reprehende
ſemus: primum cum, inquit, nihil ſuperaturum de illa cœ
ſit cuſtodi *infœlicis ſpongia* dandum. Dicat enim vnde ha
ſitionem traxerit, hic qui merito ſpongiæ illi cuſtos dand

Digitized by Google

eidemque propter oris & totius corporis fœtorẽ q̃ belle conueniret: nõ a verbis Martialis, qui cuſtodem nulla in parte nominauit, nõ a Seneca, qui in declaranda *ſpongia damnata virga* nullibi cuſtodem ſpongiæ memorauit. Imo inquit, quod nullum aliud Germano illi, qui ad ſpectacula parabatur, dabatur ſine cuſtode ſecretum, id ſcilicet oſtendens, quod nullus ibi cuſtos erat. Vnde igitur cuſtodis nomen elicuit Merula? Profecto ei quoq; tam ignotũ eſſe, quam nobis exiſtimemus, quod & ipſe vt nuncu in ſibi conſtat, nunquam eadem in ſententia perſtans, aperte commõſtrauit, ſic dicens: Quare *per ſpongiam damnata virga, beſtiarium intelligit*, & quæ ſequuntur. At cur non te potius pro beſtiario habendũ cenſebunt omnes, cui nihil prudentiæ, nihil memoriæ, nihil doctrinæ relictum eſt, qui totiens inter ſe diſſidentia coniungis? Porro vbinam commentus eſt ſenſus illos tam exquiſitos, tum ſpongiæ cuſtodis, qui ſint mendici obſidentes loca, vbi venter exoneratur, tum canum, qui ſint cynicam agentes vitam, tum teſtæ iunctæ viæ, qui ſint egeni ſtipem quærentes in marginibus viarum? Nam illi Martialis animam in aurẽ dixiſſe debuit, vt de altero ait poeta, Plauti ſcilicet animam iactare ſolet, ſed in latrinis illum puto offendiſſe, ſub Venetorum nobiliore ponte, vbi quia mendici compluſes adſũt, facilius memoriæ commendauit. Faceſſat hæc larua & ſtercorum ſentina, & quas nõ nouit literas, non corrumpat. *Spongia dãmnata virga* ea vtique erat, de qua Seneca aperte & eleganter narrat, quæ ligno adhęrens, ad emundanda obſcœna ponebatur. *Canis* pro cane animali accipiendus eſt, & *teſta iuncta via* pro teſta viæ proxima in quam mingebant. Senſuſque exactiſſimus hic eſt: Nihil de illa cœna ſuperaturum, quod ſciri aut ſentiri poſſit, vel a ſpongia, quæ ad emundanda obſcœna ligno adhæret, vel ab aliquo cane, qui in ſtercus inciderit, vel a teſta illa, quæ lotium recipiebat. Quod autem hic ſit verus ſenſus, & ſyncera poetæ mens, declarant duo ſequentes verſus, ad quos Merulam proculdubio non reſpexiſſe credimus. Ii tales ſunt:

Mullorum, leporumq; & ſuminis, exitus hic eſt,
Sulphureuſq; color, carnificeſq; pedes. Quibus patet non de cuſtode ſpongiæ, non de mendicis, non de cynicis, nec de egenis ſtipem quærentibus in marginibus viarum, ſed de ſpongia, canibus, & teſtis (vt diximus) intellexiſſe, cum dicat exitus hic eſt, id eſt, in ſtercus & lotium conuertuntur & prætereа innumeri morbi & malus color ſequitur huiuſmodi opiparas cœnas, quorum duorum verſuum ſenſum, ſi præcedentibus duobus ſui ingenii perſpicacia Georgius coniungere potuerit, magno certe numinis furore percitum credi licebit.

Quare Garum ſociorum dictum ſit.

CAPVT X.

QVid de *Garo ſociorum* dicemus, in quo cum Calde
guere nõ poſſet, iactat illum a ſe, quæ dixerit, acce
ſuo periculo (vt ipſe, inquit) addit, rationem, quar
cognomen inditum Garo ſit, & ſic ait: Tandem ab Au
ta non incelebri videor hoc elicere poſſe, faſtidiebant pr
& quidem ſcientiſſimi vocabula Græca. Vnde cum
vtendum foret, & fere ex Hiſpania & a ſociis Romani p
teretur, ideo *ſociorum* Garum appellatum eſt, vt voce
iuncta faſtidium Græci nominis leuaretur. Videtis vt ſu
periclitetur Merula? & quæ nec legit, nec vidit in Auſo
cere temerarius iactet? Quid autem te induxit, aut ſalte
uit, vt ea eliceres Georgi? An *Garũ* Auſonius nominauit
quod fere ex Hiſpania & a ſociis popu. Ro. mitteretur?
ne Auſonius *ſociorum Garũ* eſſe appellatum, vt voce Lat
cta faſtidium Græci nominis leuaretur? Nihil horum pr
illo ſcriptum eſt. Sed velim mihi reſpondeat Georgius.
legitur, & ipſe nõ negat: In Hiſpania, Græcia, Mauritani
menis, Lepti, & apud Foroiulienſes fiebat *Garum*, qui or
populi Romani fuerant, nec Romæ fieret, quod conueni
gnomen *Garo* dari poterat, quam *ſociorũ*, apud quos ſolu
Præterea ii veteres Romani *Garum* vocabulum vt Græcum
bant, nõne *liquorem ſociorum* poterant appellare? nihil e
eſt *Garum*, niſi liquor ex inteſtinis piſcium ſale macerat
ctum, quod primum Græci id liquoris ex *Garo* piſce fac
liquorem certe Plin. appellat, & Auſon *liquorem ſociorum*
Nam quod priſcos Latinos pro veteribus Romanis dix
errori errorem addens, haud quaquam mirandum eſt.
tieſcunque Latine loqui vult, imperitiam & ignauiam ſu
dit. Priſci enim Latini, ii tantum appellati ſunt, qui ex tr
lonijs Albanorum (vt Dionyſius & Liuius meminerunt)
mam conditam fuere. Sed quid de Græcis vocabulis, qu
ſtanter aſſerit, veteres & quidem ſcientiſſimos faſtidii
prorſus faſtidiebant? Vnde igitur *propola, mactra, ſympo*
tripodis, ſtemmatis, dogmatis, architecti, monoculi, ænigma
gia, etymologia, eteſiarum, & innumerabilium dictionu
rum mixtarumque ex Græco & Latino vſus, ſi faſtidio e
culo tuo ſi hæc blacteare iuuat Georgi, ita agas, vt in pe
teri non deducantur. Quod ne accidat nos cauebimus.
gitur *Garum ſociorum* appellatum eſſe, non quod vox Gr
dio eſſet Romanis, ſed quia tantum apud ſocios populi
fieret, nec id Auſonius ſcribit, quod Merula ſingultit. Im
gantiſſimi Poetæ ſententia eſt, non poſſe ſe Latino voca
minare, id nomen *muriæ*, quod in vſu vulgi eſſet, ſibi a Pau
ſæ: cum veteres ſcientiſſimi & ii quoque, qui Græcis vo
mni nixu abſtinerent, Latinum eius liquoris vulgari app

Digitized by Google

non haberent: id quod mirandum nõ eſt, cum *Garum* non habeat nomen Latinum, & plurima ſint apud Græcos vocabula, quæ nos Romanis verbis exprimere nõ poſſumus, niſi aliqua circumlocutione vtamur, vt ἀμφίκυρτος, ἀπεψηθὲν, σοφιλόγιον, ἐφίππια, & alia multa. Sed ipſius Poetæ verba ſubiiciemus, vt Gargilium nõ intellexiſſe Auſonium, legentes cognoſcant, & ipſe ſuum codicem corrigat. Auſonius. *Scis autem me id nomen muria, quod in vſu vulgi eſt, nec ſolere, nec poſſe dicere cum ſcientiſſimi veterum & Græca vocabula faſtidientes, Latinum vulgari appellatione non habeant.* Sed ego quocunque nomine loqueris, *liquor is* tamen ſociorum vocatur. Iam patinas implebo meas, auras igitur vanus hic expoſitor carpit, & in eruendis ſenſibus auctorum nimis eſt periculoſus, cum quæ illi nec dixerunt, nec putauerunt vnquam, ipſe elicere velle, & falſo interpretari non erubeſcat.

COLIPHIVM.
CAPVT XII.

QVid autem & de illa interpretatione, ſeu etymologia dicendum eſt, qua *coliphium* a κόλιξ, Græco vocabulo deducendũ cenſet forma diminutiua, cum Calderinum immiſcet, quod etymologiam eius dictionis commentitiam & deridiculam fecit? & ita inquit, quando non ἀπὸ τοῦ κῶλα, quod eſt membrum, & ἶφι, ſed forma diminutiua a κόλικος fiat *collicium* & *colliphium*. Proh literarum propudium quid a te excidit Merula? Vnde in tantam inſaniam excucriſti, vt talia effunderes, quibus te omnibus doctis indoctiſſimum & Græcæ eruditionis omnino ignarum patefacis? Tu *colliphium* forma diminutiua a κόλιξ κόλικος fieri temerarie effudiſti, nihil faciens bonarum literarum & ſtudioſorum virorum periculum & damnum, modo in Calderinum inueheris, modo illum morderes, laniares? hei mihi cur nõ meritæ de te ſumuntur pœnæ, & lapidibus (vt dignus es) a pueris exagitaris? quando a te omnis correptio tam Græcæ, quam Latinæ linguæ proficiſcitur. Dic enim leuiſſime Georg. vnde eam diminutiui nominis formam accepiſti, quis Grammaticus, quis Rhetor, quis Poeta id te docuit, quem idoneum auctorem ſecutus es? Eſto enim fierique poſſit a κόλιξ diminutiuum κολύκιον, qua ratione, quave analogia poſtea *colliphium* efficies, quam ſimilitudinem, quam affinitatem inuicem habent, κ & φ vt κολυκιόν φιόν dici poſſit: An tibi videtur, φ literam cum, κ ſolitam mutari, & inuicem pro illa poni? minime certe id vnquam a te compertum eſt. Quid vero de prima ſyllaba dicemus, quæ per, ο micron, id eſt, ο paruum ſcribitur, & ideo breuis eſt: *Coliphium* autem primam producit, vt Mart. & Iuuenalis auctoritate videmus. Id ne Merula reſpondebit, quod de induſtria a ſe perquam indocte excogitatum eſt. κόλλιξ, ſcilicet, & κολλύκιον gemino λλ ſcribi, & ob hoc produci: Valeat inſanus & abhorrendus hic cauillator, dicatque, vnde dictionem κόλλιξ geminum, λλ

aſſumere velit, quæ ſit eius etym. logia quod ſi nullam p
ducere poterit, niſi ἀπὸ τοῦ κολεύειν (vt inquit Suid.) quod
care & mutilum facere, κόλλος autem & κολεύειν, ſimp
buntur, & earum prima ac ſecunda breues ſunt, quid r
culæ relinquitur, niſi quod ſtultitia vndique conuicta ſi
vt in cauernam aliquam trudatur, vt digna eſt, ibique
lateat? lucem vt noctua perhorreſcat, inſcitiam obſtrep
mnes belluæ ianuam ſore clarius aperiemus, vult effræn
cizator noſter, a κόλλιξ, κολλίκιον, formæ diminutiua
quid forma ipſa diminutiuorum requirat penitus, igno
latur igitur, & fuſtibus ac lapidibus trudatur ad diſcendu
literas, & id neos grammaticos euoluendum, vt ex illis
qua orthographia, diminutiua ſcribantur, nam vbi diu
que inſu ſuerit, inueniet fortaſſe tandem, κολλύκιον, ſi di
eſſet per, υ in ſecunda ſyllaba ſcribi debuiſſe, & non per
im, quæ admodum factum eſt, cui nullus eſt excuſatio
quod librariorum id vitio contigerit cum poſt impreſ
ſuas, eas recognouerit & emendauerit duabus paginis i
operis adiectis, iſque error tam in Calderinum, quam i
lem ab eo commiſſus fuerit. Si ergo a κολλύκιον, κολλύφιον,
logia vel etymologia fieri poteſt, ſi prima ſyllaba dictio
breuis eſt, vt auctoritate Suidæ eſt comprobatum, prim
Colyphis longa, ſi κολλύκιον diminutiuum, κόλιξ per υ in ſec
laba ſcribi deberet *Colephium* autem per, ι ſcriptum vide
in Latina quam in Græca ſcriptura, cui dubium quin Ge
rauerit, cum in Calder. ita inique & falſo inuectus eſt.
colyphium Græce ſcribatur, κωλίφιον per ω & ι & non ſit
uum, ſed a κῶλον, id eſt, membum, & ἰφικὸν potens, vel ἰφ
& potenter deducatur, quod id genus panis vim come
memoris adderet.

PETAVRVS.
CAPVT XIII.

NEc prætereundum illud quoque videtur, quod iden
tis Calder. loquens de *petauro* dicit. Nam Calde. argu
petaurum eum eſſe dixerit, qui corpus emittebat per circ
idem *petauriſta* appellatur auctoritate Nonii & Firmii, i
Nonius Marcellus quo auctore nititur circuli mentionem n
cit, quare dixerim petaurum machinam fuiſſe ligneam, vn
riſtæ ſe mouerent. Declinatur autem hoc petaurum, de qu
plura in commentariis Iuuenal. diximus. Et ne ignoretu
Commentariis ipſis contineatur, verba eius ſubiungemu
rum genus ludi in quo homines per aera, rotarum pulſu iact
Græca eſt dictio, vnde Græci exponunt petaurum eſſe laque
ſeres, quibus domos tegunt. Iulius item Pollux petaurum dicit
culum, in quo vernaculæ gallinæ, recubare ſolent & cætera.

boni ſibi vult hæc Merula tam vario nugarum anfractu Ergo quia circuli mentionem non faciat Nonius, non eſt *petaurus* & *petauriſta* is, qui agilitate multa pollet, quique per circulos ſe immittere ſolet. Eſt hæc illa efficax ratio, qua *petaurum* id non eſſe probas quod aſſerit Calde. qua Martialem negas *petaurum* pro *petauriſta* poſuiſſe, qua hoc *petaurum*, & non hic *petaurus* declinari affirmas? Vnde autem eam eruiſti, an inde, vnde & *petaurum* machinam ligneam eſſe didiciſti, ſed quæ obſecro, aut qualis machina erat, an aries, an catapulta, vel eius generis, quibus muros ſubuerti legimus? Quo auctore, ſi non a teipſo hæc inquis? eodem vt puto quo inſaniens & tibi contradicens *petaurum* gallis ludi genus eſſe, in quo homines per aera rotarum pulſu iactabantur. O ſtabulũ confidentiæ, vbi hæc conſomniaſti, o flagitium hominis, qui nec ludum eſſe vſquam legit, nec ſi interrogetur, vnde id confinxerit, reſpondere poterit, vt pote qui nullo auctore nitatur, ſed a ſuo tantum cerebro vehatur, vt pluma. Quemadmodũ & illud, quod homines rotarum pulſu per aera iactabantur. Vbi hęc deſipiens inuenit? Num Iunonem miſeri *petauri* ſolicitauerunt, quibus Ixionis pœna inecta ſit, vt a rotis verſentur, & rotarum pulſu iactentur? Heu infœlix Georgi, qui non tantum excors, ſed cæcus etiam factus es. Quid enim addidiſti de Græca expoſitione, ſi *petaurum*, *laqueum* ſignificat & *aſſeres* quibus domos tegunt, aut quibus gallinæ recubare ſolent, non vides, tuas expoſitiones præcedentes euaneſcere? te tibi contradicere. omnibus te ipſum ignarum, inſcium rudem, leuem, ineptũ, incogitantem, ſtultum, temerarium, petulantem, cõtumelioſum, inſanum oſtẽdere? Cur quæſo ea vnquam addidiſti? Dixiſſes ſaltem, *petaurum* plura ſignificare, & nõ pro eodem ſemper accipi, dediſſeque ſignificatis auctores a quibus ſenſus excipiebas, & non vnum tantum dicens, idque multis teſtibus & rationibus comprobare oſtendens, tam diuerſa protuliſſes id ꝙ nos faciemus. Dicimus ergo *hic petaurus* & *hoc petaurum* inueniri, & *petauriſta*, *petauros* & *petauriſtas* homines eſſe agiles qui, per circulos & per auras facile volent & iactentur. *Petauriſta* auctores ſunt Nonius & Firmius, *Petaurus* autem Mar. cum dicit Lydiam tã laxam eſſe: *Quam rota tranſmiſſo toties impacta petauro*. In quo verſu clare oſtendit, nihil aliud ſignificare *petaurum*, niſi eum qui ſe tranſmittit per rotam & circulos vt diximus. Nam nec machinam ligneam, per rotam tranſmitti lectum eſt, nec ludus aliquis vnquã excogitari, aut coaptari poterit, cum epitheto illo *tranſmiſſo*, ſi autẽ de homine intelligamus abſolutiſſimus erit ſenſus, & omnia conuenient. Quę nominis ſignificatio non minus liquido cognoſcitur in eo Phalęcio in quo ſic ait:

Quid ſi per faciles vias petauri
Inuitum iubeas ſubire Ledam.

In quo tam aperte oſtendit *petaurum* de homine dici, & illud eſſe

quod prædiximus, vt in hac contentione iudicium fa
tentiam veluti ferre videatur. Primum cum dicit, *per*
Petauri, oſtendens, ſci. *Petaurum* eum eſſe, qui & *petaur*
ciles vias habere cernatur, vt qui a *volando* in auras dic
poterit Merula cauillationibus ſuis ita verba compin
ſenſum Poetæ coaptet *petaurũ* genere neutro, cui faci
antur viæ. Deinde cum addit: *Insutum iubeas ſubire Lac*
manifeſte declarat *petauros* ſubire ſolitos per circulos
eſt expreſſum, nec aliter intelligi poteſt ſtante diction
De *petauro* genere neutro nihil aliud a nobis dicend
ſentiarum videtur, cum de *petauro* tantum maſculino
tendamus: nam præter quam, quod *hoc petaurum* non
gnificare *aſſeres, quibus domos tegunt*, cetera de *Laqueo*
ferculo, in quo gallinæ recubare ſolẽt, apud Suidã leguntur

DE SIDONE.

CAPVT XIV.

QVid de *Sidone* autem, quid inanis fabulator effud
dere ſe Calderino exponenti purpuram per *Sido*
cari, & inueniri apud ſcriptores Græcos, & imp
Libanium *ſindonem* pro *velo* ſubtiliſſimo accipi, in qu
cationem venit illud Euangelii, vbi narratur *corpus do*
tum ſindone fuiſſe. O miſerandam Græcarum pariter &
literarum ſortem, quæ in tam ignauum tamque in
inciderint expoſitorem, qui cum ignoret penitus quid
ue ſenſui Poetæ congruat, pleraque omnia inuertit, &
Epigramma eſt Mar. in Zoilum ægrotationem ſimular
pes lecti oſtentaret accedentibus ad eum amicis:

Zoilus ægrotat, faciunt hanc ſtragula febrem,
Si fuerit ſanus, coccina quid facient,
Quid thorus a Nilo quid ſidone tinctus olenti,
Oſtendit ſtultas quid niſi morbus opes?

Quod cum Georg. minime intelligeret, non *ſidone* leg
tauit, ſed *ſindone*, ſiue ita fuerit obtuſo ingenio, vt non
gis conuenire ſenſui, ſi *ſidone* legatur, ſiue offenſus m
dictionis, quam in *ſidone* produci ſemper debere exiſti
rum, ſcilicet, aduertens minime legi poſſe *ſindone*, n
tincturam aliquam ſignificare nuſquam legit. Nec in
vocatã. Mediam vero ſyllabam *ſidonis* etiam corripi
ab ipſo non animaduerſum miror, cum adeo diliger
ſemper & eſſe ſtudeat. Nõ *ſindone* igitur, ſed *ſidone* lege
ſemus, & pro purpura a Mart. poni. cum *Sidon* ciuitas ſi
prope Tyrum, vbi præcipua laus erat purpuræ. Frequ
videmus locum pro locato, & contentum pro contin
ris vſurpari, vt: *Betim Mantua prouocare noli*, cum de
Lucano intellexerit, niſi curioſius indagãti placeret *ſi*

tinenti etiam & vrbe ipſa accipere, vt ſenſus eſſet *thorus tinctus in olenti ſidone.* Hæc nobis ſane verior expoſitio videtur, quam ea, quæ a Merula confingitur, quam noſtram ſententiam confirmat additum epitheton *olentis*, quod in purpura addi conſueuit, vt ibi *olida*, quæ veſtes *murice.* Sed Georgium exſpectare video, quid a nobis dicetur de ſyllaba, *do*, quam ipſe in *ſidone* corripi non poſſe exiſtimat. Dicimus autem ſyllabam ipſam, & produci & corripi ſolere tam apud nos, quam apud Græcos, quorum ea dictio eſt. Apud nos quidem producit Ver. cum dicit:

Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido,

corripit cum inquit:

Sidoniam puer ire parat mea maxima cura.

Apud Græcos autem longa eſt ſimiliter, vt quæ per ω. ſcribitur, vt plurimum. Breuis in hoc Homeri carmine:

Αἰθίοπάς θ' ἱκόμην καὶ σιδονίους καὶ ἐρεμβούς.

Sed quid exempla aliunde conquirimus, cum Stephanus ipſe, qui de gentilibus eleganter ſcripſit & per ο. & per ω ſcribi affirmet his verbis: σιδὼν πόλις φοινικῆς ὁ πολίτης σιδόνιος καὶ διὰ τοῦ ο, καὶ διὰ τοῦ ω. Quod ſi fortaſſis, vt eſt ſemper ſcrupuloſitatis & ſubterfugii plenus, tantis auctoribus tamen motus affirmabit ſyllabam *do*, in *deriuatiuo* quidem ancipitem eſſe, in *primitiuo* vero minime: dicat primum, vbi viderit vnquam ſimilem deriuatiui formam in Græcis habere ο, primitiuum vero, a quo formatur, ω. tantum, deinde legat Euſtathium in quarto ὀδυσσείας comprobantem σιδόνα per ο apud Homerum vſurpari media ſyllaba correpta, cuius verba hæc ſunt: Ὅτι δὲ τὴν σιδόνα ὅμηρος μὲν συστέλλει ἐν τῇ παρεμβολῇ ... ἐκτείνουσι τὴν ἄρχουσαν. Reiecta igitur puerili & falſa *ſindonis* interpretatione, quæ nihil ad epigramma & ſenſum Mart. facit, cum non de *velo* ſubtiliſſimo, ſed de *purpureo thoro* intelligat, *ſidone* docti omnes & Georg. quoq; ipſe leget, ſi poſt hac ab inſania paulum relaxabitur.

QVID CORS, QVID VIVARIA.
CAPVT XV.

QVa quidem ſublatus in omnes æqualiter fertur, vel iure vel iniuria, ſed præcipue in Calderinum ipſum, quem inique admodum & petulanter mordet, vbi minus arguendus eſt, & vbi ipſe Georgius nihil penitus niſi garrulitatem oſtendit & ignorantiam. Quale eſt illud, quod Calderinus *cortem* pro parte domus dixit, *vbi altilia ſeruabantur.* Georgius vero teſtimonio Varronis: *cohortem in villa ex pluribus tectis coniungi*, ait: *ac vnum quiddam fieri; vnde & nomen*: vel, *quod circa eum locum coercetur pecus*, & addit *Ouidius cohortem dixit in Faſtis:*

Abſtulerat multas illa cohortis aues,

quare nõ video cur cohortem dixerit partem domus, vbi ſaltilia ſeruarentur, cum altilia in viuariis, non in cohorte ſaginentur Hæc Georg. Nec videt impuriſſimus, pugnãtia ſe loqui, cũ nunc, *ubi pecus coer-*

ceri ſolitum dicit, nunc *non videre cur cohortem dixerit part*
vbi altilia ſeruarentur, quaſi *pecus* non inter *altilia* eſſe po
bi Calderinus *cortem, partem domus, vbi altilia ſeruarent*
non de *villa* intellexerit, cuius pars eſt *cors*, ſiue *cohors*, *v*
& reliqua domeſtica animalia ad saginam ſeruantur, & q
pſo eſt allegatum Ouidii carmen quaſi non aues *cortis* ex
ſicuti & Martialis cum dicit: *Rauca cortis aues*. Quod aute
uariis ſomniat, neſcit quid loquatur. Nam *viuaria* peco
ſylueſtrium, vt Plinius lib. 8. ait: *Viuaria eorum ceterorum*
ſtrium primus togati generis inuenit Fuluius Lippinus. Sunt
uaria piſcium oſtreorum, coclearum, glirium, vt idem P
ſerit. At in *cortibus* cicures ſeruantur, vt ſues, oues, anſeres
& huiuſmodi. Idem dicimus de *pratoriis*, in quib. cũ argue
non eſſet, contineri tamen haud potuit quin rabidus can
ret increparetq, Calder. ꝙ de *pratoriis* ſiluiſſet, cũ quid ſin
pueri etiã elementarii ſciant, ipſe vero extra propoſitũ V
adducit, ſeruitutes ruſticorũ prædiorũ exponentẽ, & de ſ
aliquid immiſcere voluit, quando inquit: *Irridet ergo Oct.*
ſupra vires & opes ſuas, imitari velit magnificentiã ædifici
hortorum, tanquã Martialis *hortorum* mentionẽ faciat,
penitus ſileat, ſed Octaciliũ deludat, qui cũ pauper eſſet,
tum virum diuitem in omnib. imitari vellet, vt epigram
in 10. lib. apertiſſime declarat, quod eſt ad lapidem: *Torq*
bet pratoria quartum, & cetera. Simile eſt, cũ arguit Ca
quod expoſuerit, vnde *cydonia* afferantur, & quo pacto ſ
cum nihil ad diſtichi de *melimellis* interpretationem eſſe
vero alludere Poetam ad compoſitionem nominis inqu
melimella compoſita ſit dictio, & tota Græca, ſignificetq
mum, *cydonia* melle condita, *melimella* vere poſſunt appe
Calder. quoq; idẽ dixerit, ſed eſt Georg. in carpendo tam
maledicẽdi deſiderio, an bene, an turpiter feratur, plerũ

GALBVLA. CAPVT XV

QVemadmodum de *Galbula*, cum Latine vocari Ga
putare ſcribit eam auem, quæ a Plinio *Icterus* dic
ſi petet quiſpiã, qua cauſſa id putet, neſcio an reſpon
plane cum lateat quid ſit *galbula*, nec legerit quod *icteri*
tur, quemadmodum auis *icterus*, quin potius, vt mult
etiam ex ſe fingat. Nam cum Plin. lib. 30. de *ictero* ita ſcr
icterus vocatur a colore, qua ſi ſpectetur, ſanari id malum t
auem mori, hanc puto Latine vocari *galgulum*. Hic tem
uerſor, & bonarum literarum peſtis, pro *galgulo*, *galbul*
fuit, cum nullibi *galbula* Plinius mentionem faciat,
mo, de *galbula* ſemel, & iterum ſcribat. Verum vt leger
opinionem de *galbula* habeant ex aliqua ratione profec
mus eam autem appellari *galbulam*, quam nunc *gal*

rupto vocabulo dicimus, magnitudine & colore turdi, vuis & ficis infeſtam, quemadmodum eſt *ficedula*. Ideo Mar. ait:

Galbula decipitur calamis & retibus ales,
Turget adhuc viridi cum leuis vua mero.

IVS LATII.

CAPVT XVII.

SEd peruicaciam inauditamq; hominis ignorantiam quis ferre poſſet? Qui Calderinum arguit, vt pugnantia & confuſa de hiſtoriis afferentem, qui ſpatioſius eas cum priſcis conſuetudinibus conquirit, dumq; in explanandis duobus Mar. verſibus qui ſunt:

Dat populus, dat gratus eques, dat thura ſenatus,
Et libant Latiæ tertia dona tribus.

ſuam ipſius ſententiam tandem exprimit, proh dii immortales, quam falſo auctorum verba implicat, quam temerarius in enodãdo vocabulorũ origine, quã imperitus in interpretandis ſenſibus apparet. Audet enim mendaciſſimus & impudens falſarius Appianum adducere, qui confecto ſociali bello, multis e Latio ciuitatem Romanam datam eſſe dicat, a qua re ortum fuiſſe *ius Latii* clamat, cum nuſquam in tota Appiani hiſtoria id legerit aut viderit vnquã, cum Appianus Latium non nominet, nec de *iure Latii* verbum faciat. Quin imo eo in loco cum Merula pro ſe adducit Italos, dicat, ciuium numero adſcriptos, & non multos e Latio, vt Georgius inquit, cuius verba hęc ſunt: *Italos vero in ſocietate permanentes adhuc reliquorũ ciuium numero adſcripſit, quod vnicum ab omnib. maxime expetebatur*. Videt ne hic Georgius Appianum de Italis tantum loqui, non de Latiis? id quod etiam apud Liuium eſt, Italos ad ciuitatem Romanam aſſumtos a Romanis affirmantem, qui duo auctores nullum e Latio populum e bello (*quod ſociale ſiue Italicum dicitur*) enumerant. Hinc ergo ortum fuit *ius Latii* Merula? tu hanc originem vocabulo tribuis: quia vt tu vis ſociali bello multis e Latio data eſt ciuitas Romana? O diligens perſcrutator, niſi potius mendaciſſimus inuentor dici debes, qui omnia inuertis & plane corrumpis, putaſti ne fortaſſe Georgi *Latium* idem eſſe quod *Italiã*, & *bellum Italicum* & *Latiale* idem fuiſſe, quod multis annis antea a Titio Largio dictatore ad Regillũ lacum geſtum eſt? cum omnes populi Latiales defecerunt? id ſcilicet, hæc fuit erroris cauſſa, *Latinos* & *Itales* vnum ſignificare exiſtimauit, ideoque diſcretionem vocabulorum non fecit hic, qui *Cantharidum ritu* (vt Plautus ait) aſtans ſomniant. Sed Plinium legere oportebat in tertio de naturali hiſtoria Latii terminos deſignantem, & nõ temere quicquid in buccã veniebat effundere. Quos vero auctores habes Georg. qui vnde ius Latii ortum eſſe dicant, vnde ipſe aſſeris? Nullum profecto niſi ineptum ingenium, & perquam fallax iudicium tuum. Quare nos potius a *Latio*, *ius Latii* dictũ putamus, & illum *ius Latii* habuiſſe, qui ciuis Romanus fuerit eo iure, quo ceteræ

Digitized by Google

Latinę coloniæ, quod Aſco. Pedia. aperte oſtendit, cũ inquit: *Pompeius enim non nouis colonis ea conſtituit, ſed veteribus incolis manentibus ius dedit Latii, vt poſſent habere ius quod cetera Latina colonia*, id eſt, *vt ius petendi magiſtratus & ciuitatis Romanæ adipiſcerentur.* Hoc ius Italici populi habuerunt poſt bellum ſociale, & Tranſpadani ex lege Pompeii Strabonis, & oppida, quæ hoc ius aſſequuta erant, *municipia* dicebãtur, de quibus plura inferius, ſed nunc ad alia. Quid de illa interpretatione dicemus, cum ait, hic igitur erit ſenſus: *Latia tribus*, hoc eſt, vrbes & oppida, quæ habent ius *Latii* & *Latia tribus* dicuntur a poeta: *Libant non ditant tertia dona templis.* Tertia autem dona dixit, vt oſtenderet eas tribus non eſſe diuiſas a populo Romano, ſed habere idem ius, quod populus conditione alia. Suetonius de teſtamento Auguſti loquens hanc tribuum & populi diſcretionem feciſſe videtur his verbis: *Legauit populo Romano quadringenties tribubus tricies quinquies ſeſtertium.* Hæc Georg. Imo verius credere licet, hunc ſenſum poetæ eſſe: Omnis populus Romanus facit ſacrificia, & tertio iam dona templis affert, propter tertiam victoriam Domitiani, qui cum prius de Cattis Daciſque duplicem triumphum egerit, de Sarmatis quoque nunc lauream Capitolino Ioui retulit, vt Suetonius ait. Per *Latias* enim *tribus* nihil aliud vult ſignificare, niſi *tribus Romanas* quas *Latias* appellauit per excellentiam: propterea quod Roma ipſa non ſolum in Latio eſt, ſed Latii caput. Plinius ait: *Italia dehinc, primique eius Ligures, mox Hetruria, Latium, vbi Tyberina oſtia, & Roma terrarum caput.* Et Martialis alio loco, *Romam vrbem Auſoniam*, dixit, ab *Auſonibus*, qui veteres Latii habitatores fuerunt. Nam cum populum tantum nominauiſſet, placuit poſtea clarius exponere, quid per populũ intelligi vellet, equites ſcilicet, ſenatũ, & tribus, hoc eſt, plebem a qua ſenatus & equites excepti ſint, qui tres gradus appellatione populi continentur, vt in Iuriſconſultorum inſtitutis cauetur, quamuis aliquando populus pro equitibus & plebe accipiatur, vt *ſenatus populuſque Romanus*, nonnunquam pro *equitibus & ſenatu*, vt Cicero pro Muræna dixit. *populo plebique Romanæ*, & ſæpius pro ipſa plebe tantum. Fatuaque eſt ea Georg. expoſitio, quod dixerit *tertia dona*, vt oſtenderet eas tribus nõ eſſe diuiſas a populo Rom. cum *tertia dona*, pro tertio triumpho Domitiani dixerit, vt auctoritate Tranquilli oſtendimus. Quod vero de Suetonio inquit, indoctiſſimum & ratione carentem hominem oſtendit, primum ex verbis ipſius Georg. qui nunc dicit, Mart. dixiſſe *tertia dona*, vt oſtenderet eas tribus non eſſe diuiſas a populo Romano. Nunc ſubdit, Suetonium hanc tribuum, & populi diſcretionem feciſſe videri. Duo hæc repugnant, quanquam aliter Merulam loqui non cognoſceretur. Deinde, quæ inſania eſt hæc de Tranquill. profundere, an ille diſcretionem hanc facere volẽs non dixiſſet *tribubus Italicis* vel *Latiis*? pſertim cũ eſſent ẽt Romanæ tri-

bus

bus quas 35. fuiſſe conſtat. Præterea, quæ leuitas eſſet exiſtimare quod pop. Roman. diuiſo in 35. tribus relinqueret Auguſtus quadringenta ſeſtertia. Tribubus vero Italicis, quæ multitudine ciuium Romanas excedebant, vt Appia. oſtendit 35. tantum ſeſtertia reliquiſſet? Sunt ne hæc rationi conſona? aut conuenientiam habent vllam? Quid quod tribus ille nouorum ciuium veteribus ciuibus immixtæ per legem Sulpitii fuerunt, vt idem Appian. ſcribit. Stultitiam ergo hanc damnantes non *tribubus* a Sueton. ſcriptum cenſemus, ſed *tritics*, cum ait: Legauit popul. Roman. quadringenties tritics quinquies ſeſtertium, abominanduſque eſt iſte Georg. qui cum Martialem, Plinium, & quotquot a ſe correctos iactat, codices laniauerit, Suetonium quoque deprauare velit, vt nihil non a ſe corruptum poſteris relinquat, videat fideles Suetonii codices manu ſcriptos, in quibus non inueniet *tribubus*. Et ſi ingenium ad verum diſcernendum non habet, curam ſaltem & diligentiam inueſtigandæ veritati & perquirendis bonis libris adhibeat. Nam ſi qui codices *tribubus* pro *tritics* habent id librariorum inſcitia, vel mediocris ingenii iuuenes iudicare poſſunt.

MEDVACI DVO.
CAPVT XVIII.

QVia vero de Plinio mentionem fecimus, non indecens futurum exiſtimamus, ſi præterea, quæ a nobis ſupra aſſerta, & e manibus laceratoris erepta, atque in priſtinam formam & veram lectionem vindicata ſunt, vnum quoq; addiderimus. Nam pernicioſum hoc genus auiculæ, niſi contineatur, Harpyæ naturam ſumet, & fœditate ſua confundet omnia, polluetque cœlum ac terras. Cum enim in Calderinum loqueretur de lanis Altinatibus, more digladiatorum, qui nō vnum tantum, ſed plures interdum petunt, iacientes ictus quaquauerſum, in Blundum ruinarum Italiæ egregium illuſtratorem impetū fecit, & de Timauo & Meduaco verba faciens tandem ita ait: Ergo, vt quod ego ſentio & verum eſt aliquando dicam, Fluuius is, quem *Brentam* nunc dicūt a priſcis *Meduacus* appellatus eſt. Eodem nomine & *Bachilio* a Vicētinis defluens montibus. Nam oſtia Padi Plin. ſcribens hæc ait: *Proximum portum facit Brundulum, ſicut Edronem Meduaci duo & foſſa Clodia.* Hæc ille. Nos (vti fatemur) *Meduacum* appellatum a priſcis eum, quem *Brentam* vulgus nunc dicit. Ita *Bachilionis* nomen indoctum & nulla priſcorum auctoritate probatū dicimus. Ab hoc autem Merula fictum nō mirari oportet, cum a laruis agitetur, & non plus bonarum literarum ſapiat quam lapis. Apud quem enim antiquorum huiuſmodi nomen vidit hic, qui vulgus omne ſuperat inſcitia? Et vbi *Meduacum* habere ortum a Vicentinis montibus legit, cum Plin. lib. 3. *Togiſonum*, quem nunc Patauini appellant. *Hacchilionem*, ex Patauinis agris in *Ateſim* dicat fluere, & eorum partem *portum Brūdulum* facere. Ortus vero *Meduaci*,

ubi ſit non ſcribat, nec ipſe quoq; Strabo? Debuit aũt Ge
non tacere, cũ & veteranus huius regionis incola ſit, & ia
Patauini ortũ ipſius *Meduaci* ſciãt eſſe ex lacu, qui eſt ea vi
qua Tridentum aditur, ad decimum fere lapidẽ ab ipſo T
Quod aũt Plin. iterũ inceſſat, iterũ cędat, laniet, diſtrahat
leiate poſſet? omitto ꝙ tam trũcate, tã nerudite, tã turp
verba adducat a dimidiato verborũ ſenſu, cũ quid id ſit .
mũ portum faciat *Brundulum* nõ addat, eo ſcilicet cõſilię
a nullo intelligi poſſit quid dicat, facilius ex ſententia co
& inuertere poſſit. Quid vero ſibi volunt ea verba inep
falſiſſime adiecta: *Sicut Edronẽ Meduacrũuo & foſſa Clo*
ſententiam eis accommodabit inſana Merula? an id exc
ꝙ *duo Meduaci & foſſa Clodia* faciant portũ Edronem? q
poſſibile eſt, ſic impoſſibile ſit verũ ſenſum eminentiſſimi
diſcernere, id quod Georg ipſe quærit omni nixu? hoc pr
Nam quomodo ita eum omnino fatuum putemus, vt ig
ſam Clodiã, per 20. milliaria diſtare ab Edrone portu, qui
cus fluuii nomine appellatur, adeo vt foſſa ipſa minime
faciendum accedere poſſit? quod ſi ita eſt, quid de eo ſu
niſi quod ſolito delirio feratur ad inuertenda & depra
mnia? Quid aũt per *duos Meduaces* intelligi vult, an *hac*
quem dicit alterum, alterũ quem *Brentam Meduacum* pu
ritatis & lucis obſcurator, O bonarum literarum peruer
ctorum ſenſuum demens interpretator, & interim igno
graphiæ expoſitor, nunquã ne ex Buzacarino tuo diſcer
qui ſunt *duo Meduaci*, quorſumq; tendant, cũ in eius ru
no commoratus es *Meduacum*, ſc. circa Patauinum in fo
ctũ, duobus præcipue oſtiis in paludes Venetas influere,
ti *Brentã veterem & nouam* appellant, & ob hoc Plinium
duacos appellare cum manifeſtũ ſit alterum ad *foſſam Cl*
dere, & portum ipſum facere, alterum diuertere magis
clytam Venetorum vrbem, & portum *Edronem* efficere
duacum, eodem quo eſt fluuius nomine, quem nunc *Me*
nominant. Pliniiq; verba, cum de oſtiis Padi diſſerit, &
atque *Ateſim* accedere etiam dicit, ſic ſcribi debere: *Pa*
proximum portum facit Brundulum, ſicut Edronem, Medu
foſſam Clodiam, id ſcilicet oſtendentis, quod *duo Medu*
duos portus, alter *Edronem*, alter *foſſam Clodiam*, quem
rum *Clodia* dicunt. Quod ſi quis ad portus ipſos ſe cõfer
manifeſto duo fluuii oſtia recta in aduerſum duorũ po
currere, & veriſimile eſſe ꝙ antiquitus, cum minori cur
& cetera tenerentur, portus ipſos efficerent. Videmus en
rimum a fluminibus huiuſmodi portus fieri, non a foſſa
lum manu facta. Denique niſi *foſſam Clodiam* legerimu
Plinius velit iudicari nõ poteſt, vt omni ſtudio Georg p

VRBS ET OPPIDVM.
CAPVT XIX.

ET quis non omnino ignarus literarum toleraret, quæ alio loco in Calderinum ſubdit imperitus hallucinator dicens: Plin. citeriorem Hiſpaniam in conuentus tres diuidit, *Emeritenſem, Pacenſem & Scalabolitanum*, in quibus eſſent coloniæ, municipia, & oppida veteris Latii, Emeritamque fuiſſe coloniam, nec *municipiũ*, nec *oppidum*, quando hæc inter ſe plurimum differant? Quid veſanus hic grammatiſta bubulis exuuiis dignus effudit? quid vbicunque de literis aut de cognitione aliqua hiſtoriæ diſſerit, inepte ſentire non ceſſat? Non ſatis erat, quod ſupra cum *de iure Latii* diſputaret dixerat: *Vrbes & oppida*, quæ habent ius Latii, parum intelligens quid loqueretur, quando non duo diuerſa ſunt *vrbes & oppida*, ſed idem fere ſignificant, vt infra dicetur. Verum, vt in ſolito errore perſtaret, hoc etiam in loco, ſuam ignorantiam oſtendere voluit, vbi duplicem reprehenſionem meretur: alteram, quia falſo alleget Plinium dicere: *Emeritam fuiſſe coloniam, nõ municipium*, nec *oppidum*, cum apud Plinium nihil aliud legatur, niſi *colonia Auguſta Emeritana fluuio appoſita Metallinenſis Pacenſis*, & reliqua, nec *municipium*, aut *oppidum* ibi nominetur, alteram, quia ipſe Georgius, qui vbiq; antiquarium ſe oſtendere ſolet, nimis inconſiderate & temere iactat *coloniam* non eſſe *oppidum*. Quod ſi Plinium & Varronem legiſſet, Gelliumq; & Feſtum Pompeium, de huiuſmodi nominum ſignificatione certior factus, ea ſiluiſſet, nec ex ingenio cerebroque ſuo tam falſa protuliſſet. Non enim diuerſum eſt *oppidum* ab *vrbe*, niſi deriuatione, cum illud ab *oppugnando*, vel *quod operi ſit munitum*, hæc ab *vruo* quod *curuaturam aratri* ſignificat, ſit dicta. Significatio autem eadem eſt vtriſque, nec aliena hæc ſunt a *colonia* vel *municipio*, imo tanquam genus ſe habent ad illa, cum omnis colonia, omneque municipium *oppidum*, vel *vrbs* appellari poſſit, vt ex Plinio colligi poteſt multis in locis, vt ex Varrone plane elicitur, cum hæc ſcribit: *Quare & oppida, quæ prius erant circumducta aratro. Ab orbe, & vruo vrbs* eſt, ideo coloniæ noſtræ omnes in literis antiquis ſcribuntur *vrbes*. Et infra: *Hinc poſt triginta annos oppidum alterum cõditur Alba*. Et infra: *Poſt Lauinium conditum annis triginta hæc vrbs facta, propter colorẽ ſuus & loci naturam Alba longa dicta eſt.* Alibi vero ſic: *Non enim idem oppidum & Roma, cum oppidum ſit vocabulum, Roma nomen.* Et Cicero in L. Agraria contra Rullum: *Eſt operæpretium diligentiã maiorum recordari, qui colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionẽ periculi collocarunt, vt eſſe non oppida Italiæ, ſed propugnacula imperii eſſe viderentur.* Idẽ pro Roſcio Amerino *oppidum & vrbẽ*, idem ſignificare oſtendit, cũ ait: *Conuiuia cum patre non inibat, quippe qui ne in oppidum quidẽ, niſi raro veniret, domũ ſuam iſtum nõ fere quiſquam vocabat, nec mirum, qui neque in vrbe viueret, neq; reuocaturus eſſet.*

Idem in l. Agraria, *& Capuam colonia deducetur vrbem* *mam, atque ornatiſſimam.* Et infra: *Ac primum de oppido* *quis eſt forte, quem Capua magis, quam Roma delectat, qui* *colonorum Capuam ſcribi iubet.* Ex his omnibus Vartoni ronis verbis liquet, *oppidum* id eſſe quod *vrbs*, &(vt dixim rale vocabulum omnium prædictorum. Nec illud tamen randum, *vrbem* ſine aliquo adiuncto abſolute poſitam lentiam Romam ſignificare. Quare non videmus quid a no erratum ſit, cum *oppidum* Hiſpaniæ *Emeritam* dixit. A autem vehementer peccatum nemo non iudicare poteſt dixit *vrbes* & *oppida*, quæ habent ius Latii, tũ hoc in loco *tam* ait fuiſſe *coloniam*, non *municipium*, nec *oppidum*. rum hic corpulentus & ſomniculoſus literator, Pliniu ſione Hiſpaniæ, vbi de *colonis* & *municipiis* loquitur, no xit. Hinc eſt, quod abſurda quædam & omnino falſa de o mniauit, quæ omnia nunc recognoſcat. *Colonia* diceb *dum* quo noui coloni ex ipſa *vrbe* ad comprimendos h curſus habitatum mittebantur. Ii etſi extra *vrbem* eſſent men Romani erant, & moribus & legibus Romanis ob fragia in vrbe ferre, & magiſtratum capere poterant.

Colonia denique ipſa ſimulacrum quoddam, & par Romanæ vrbis erat, quemadmodum nunc Candida in ſula eſt, quæ quondam Colonos Venetos patricios accep *cipium* vero diuerſum a *Colonia* erat. Nam *oppidum*, cuius res accepiſſent ciuitatem Romanam, *municipium* diceb ramẽ iure, ſuiſque legibus vtens, nulla adſtrictum popul lege. Verum *municipiorum* duo quaſi erant genera. Prim patus populuſque Romanus ita *oppida quædam* in ciuita piebat, vt eorum tamen habitatores ſine ſuffragii feren piendorum magiſtratuum iure eſſent, honoris tantum, ne Romana militandi cum populo Romano honorar pes, vt fuerunt Cerites in Thuſcia, & quidam ex Latio hoc vnum genus erat. Alterum vero *municipii* genus quando aliquod *oppidum* ita in Romanam ciuitatem ve huius homines in vrbe ſuffragia ferrent, magiſtratus cap legione Romana militarent, propriis tamen, vt ſuperiu legibus vterentur, vt nonnulla Latii *oppida* fuerunt, *Aric* *Anagnia*, & alia. *Municipium* autem dictum eſt a *muner* hoc eſt, honore ciuitatis & magiſtratu. Et inde *municip* dicti, qui hoc ius aſſecuti eſſent, quamuis & alios ſigni beat hæc *municipum* appellatio. Hæc ex Gellio & Feſto igitur, quæ horum alterum aſſecuta erãt, ius Latii habe tur: quia Latiales primum populi hoc vtrumque ius hab nomen ipſum confirmat. Verum oppida, quæ illud p municipii ſine ſuffragii latione & capiendorum mag

poteſtate haberent, *oppida veteris Latii* nominabantur, ad differentiã, ſcilicet alterius generis municipiorum, quod ſecundo loco conſtitutum eſt. Poſt illud antiquum ius Latii hanc differẽtiam facere videtur & Suetonius in Auguſto cum ait: *Vrbes merita erga Rempublicam allegantes latinitate vel ciuitate donauit.* Aſconius Tranſpadanos ſcribens habuiſſe ius, quod ceteræ Latinæ Coloniæ, ne de primo iure Latii loqui putaretur, addidit, hoc eſt, vt ius petendi magiſtratus & ciuitatis Romanæ adipiſcerentur. Itaque Plinius cum deſcribit Luſitaniæ, oppida colonias Romanas & municipia enumerat. Sed ſiquę oppida, ex his municipiis ius illius primi generis municipiorum habent, *oppida veteris Latii* appellat, aut *veterum Latinorum*. Alterius vero generis vel *municipia*, vel *ciuium Romanorum oppida* nuncupat: qua oppidorum appellatione vtitur, quia *oppidum* generale vocabulum eſt, vt superius diximus, Sed ponam verba ipſius Plinii, vt clarius auicula errorem ſuum cognoſcat, & codicem ſuum tãdem corrigat. Lib. 4. natur. hiſtor. cum de Luſitania loquitur ita ait: *Vniuerſa prouincia diuiditur in conuentus tres, Emeritenſem, Pacenſem & Scalabitanum. Tota populorum quadraginta quinque, in quibus Coloniæ ſunt quinque. Municipium ciuium Romanorum vnum. Latii antiqui tria. Stipendiaria triginta, ſex Coloniæ, Auguſta Emerita Ana fluuio appoſita, Metallinẽſis, Pacenſis, Norbenſis Cæſariana cognomine. Contributa ſunt in eam, caſtra Iulia. & caſtra Cæcilia. Quinta eſt Scalabis, quæ præſidium Iulium vocatur. Municipium ciuium Romanorum* Vlyſippo *felicitas Iulia* cognominatum. *Oppida veteris Latii. Ebora* quod idem *liberalitas Iulia, & Myrtilis, & Salacia*, quam diximus. Et in tertio libro, cum citeriorem Hiſpaniam deſcribit ſic ait: *Prouincia ipſa præter contributa aliis 193. oppida continet. In his colonias 12. Oppida ciuium Romanorum 13. Latinorum veterum. 18 fœderatorum vnum. Stipendiaria. 149.* Non negauerim tamen *municipium* nonnunquam pro *Colonia* accipi ſolitum, vt fecit Cicero in Piſonem, qui *Placentiam coloniam municipium* appellat. Et Feſtus tertium quoddã genus *municipii* facere videtur cum in ius coloniæ tranſit. Et Cic. illud primũ genus *mũicipii* in oration. ꝓ P. Seſtio, & in inuectiua Catilinæ *præfecturã* appellate: qa vt puto ex huius oppido hominibus fierent pręfecti militum in caſtris, quemadmodum ex Romanis. Et in Piſonem ſic ait: *Neque enim regio fuit vlla: neque municipium, neque præfectura aut colonia, ex qua non publice ad me venerunt gratulationes.* Plinius vero in tertio, cum ait: *Vniuerſa Hiſpaniæ Veſpaſianus Imperator Auguſtus iactata Republica procellis ius dedit Latii*, de ſecundo *municipiorum* genere intelligere videtur, id eſt, vt eſſent ciues Romani & magiſtratus petere poſſint, In eod. lib. Plin. de Illyricis ſcribens hoc ius Latii *Italicum* appellat, quod ſcilicet omnes Italiæ populi aſſecuti erant.

DOMINVS ET REX. CAPVT X

SEd in ius trahi iam tandem commeruit iſte capit
dio plagiarius,omnium falſariorum nequiſſimus
niſi huius tanti ſceleris aliquando pœnās luat, magn
malum breui ſit perpetraturus, non enim ſe continet
gitur, non mutatur a priſtino more ſuo, tum inuerte
tum falſa penitus de auctoribus adducendi. Nam in C
nentem Mar.diſtichon:

Cum te non noſſem dominum regemque vocabam
Cum bene te noui iam mihi Priſcus eris.

ſic ait:Hiſtoriam enim latentem cōtinet.Scribit Sene
lium, ſolitos fuiſſe priſcos, quoties homini ignoto
eum *dominum* &*regem* appellare.Ad quem morem reſ
ta,iocatur in Priſcum cuius nomen cum ignoraret,n
honorifica appellatione *dominum* appellabat.poſtea
eius nomē nouit,iam *Priſcum* vocabit,innuens videlic
bilius nomē eum amiſiſſe,poſteaq̄ cognitus fuit. Hact
pudet ergo nebulonem hunc nugatorum omnium di
de Seneca iactare,quæ ille nunquā ſcripſit? Cuius ver
Quo modo omnes candidatos bonos viros dicimus, quo m
*nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus.*In his Senecæ v
cillium,nec *ignotos* ſcriptū eſt,nec *reges*, ob quæ falſari
gonis huius fronti inurenda eſſet,vt eius exemplo terr
tione falſi ceteri abſtinerent.Præterea quem ſenſum,q
bebit diſtichon Poetæ lepidiſſimi,ſi dixerimus *Priſcū*,i
nomine,honorifica appellatione *dominum* appellatun
quam ipſius nomen cognitum eſt,amiſiſſe honorabil
Hic profecto nec leporis, nec ſalis, nec acuti quicquam
rit,nullusque vel mediocriter doctus Georg.expoſitio
non ex verbis ipſis cognoſcet. Quare potius verum M
putamus fuiſſe,vt morderet *Priſcum*, cuius mores, au
ignoraret, bene autem & magnifice de illo adhuc inc
tiret, ipſum *domini* & *regis* nomine dignabatur, cum
illum nouit, & deceptum ſe fuiſſe videt, quia vel mori
nere,vel aliter, is non ſit quem putauerat, iam propri
mine tantum vocari dignum putat, quemadmodum ſ
tos mores & inſcitiam tuam ignorans,te autem virtu
teros excellere putans,vt tibi quoque videris, honorific
pellatione quā merearis, *dominū* Gerorgiū, vel *regem*
pellaret, tanquam ob virtutem *domini* & *regis* nomin
exiſtimaret, cum vero & vitia & ignorantiam tuam c
non amplius *domini* vel *regis* appellatione,ſed vix prop
nomine vocandum cenſeret. Nec de hiſtoria latenti,
Merula,hoc tractum eſſe poteſt,cum nihil de *regis* non
loquatur,nec item de hominibus *ignotis*,nec hiſtoriam

eam tantum tangat conſuetudinem, quæ apud nos quoque eſt, vt ſcilicet, obuios plerumq; etiam a nobis cognitos, cum nomẽ non ſuccurrit, *dominos* ſalutemus, *ignotos* enim ſalutare, moris non eſt. Senſus autem Mart. a ſenſu Senecæ non minus diſtat, quã Georgius ab omni doctrina & vrbanitate.

Centumuiralis haſta & XL. viri Veneti.

CAPVT XXI.

QVando vero magis inſcientiſſimum hunc Epicurum ex hara productum, quando magis voluptarium hunc belluonẽ, abdomini ſuo natum, flagris cædi, tortoribusq; tradi par fuit, quam vbi in Cald. declarantem verſum Mar.

Hunc miratur adhuc centum grauis haſta virorum.

hæc inquit: Nõ vna erat *centũuiralis haſta*, ſed plane duplex, quantum ex Quintil. cognoſcimus, qui de præiudiciis loquens hæc ſcribit: *Aut cum de eadẽ cauſſa pronũtiatum eſt, vt in reis deportatis, & aſſertione ſecunda, & de partibus centumuiralium, quæ in duas haſtas diuiſa ſunt.* Valer. item Maximus vbi tradit de reſciſſis iudiciis, *centumuiralis haſta* meminit. Putoq; *centũuiralia iudicia* ſic apud Romanos agi ſolita fuiſſe, quemadmodum in præpotenti & ſanctiſſima Venetorũ Rep. 40. *virales cauſſa* exercentur, ſunt enim Venetiis bis 40. viri publico conſilio ad iudicandum conſtituti, quorũ alteri ciuiles cauſſas cognoſcunt, alteri vero de criminibus & quæſtionibus iudicant, quo ordine apud Romanos *centumuiri in duas*, vt puto *haſtas diuiſi* decernebant per ſentẽtias ſuas. Hæc ſunt inepta ſingultientis Merulæ verba, cui ſatius fuiſſet in remotis teſquis, vermiculos ſpurciſſimo ſuo roſtro, vt ſolita eſt fodere, quam has ineptias tã impudenter effutire. Tu omnium impudẽtiſſime, *Centumuiros* de ciuilibus cauſſis ac quæſtionibus iudicaſſe dicis? quo auctore nixus? an Quintil. quem non intelligis, vt apertiſſime oſtendam, an Valer. Maximi? quem falſo allegas, tu infantiſſime bis 40. patritiorum in Veneta Rep. iudicium *centumuirali haſtæ* ſimile eſſe audes dicere? O hominis inſcitiam ſingularem, & fuſtibus dignam, qui ſedecim & amplius annos Venetiis agit, & ignorat, quo ordine clariſſimum ſimul & ſanctiſſimum quadragintauirale iudicium, in queſtionibus & ciuilibus cauſſis adminiſtretur, quod profecto noſſe operæpretiũ eſt. Nam auſim, pace omnium dicere, nulla in vrbe hac tẽpeſtate, nec olim apud Romanos ipſos ſanctius iudicium, quã hoc Venetorum quadragintauirale (de vtroque enim intelligo) conſtitutum fuiſſe, de quo mox dicemus, vt ὁ ἰνδοδιδάσκαλος iſte, ita enim ſe in quadam epiſtola appellat, aliquando a nobis doceatur, & *cẽtumuiralem haſtam*, apud Romanos longe diſſimilimam quadragintauirali Venetorum iudicio fuiſſe, cognoſcat. Primo igitur Merula, nullam a veteribus auctoribus *centumuiralis haſtæ* mẽtionem fieri dicimus, niſi cum de teſtamentorum & hereditatum cauſſis ſcribunt, ex quo nullam aliam cauſſam

in centumuirali iudicio, niſi hereditariam, agi ſolitam facile c gnoſcitur. Cicero in L. Agraria contra Rullum, *Primum tum pop Romani hereditatem decemuiri iudicent, cum vos volueritis privatis hereditatib. centumuiros iudicare.* Idem pro Aulo Cęcin ornate & copioſe: *L. Craſſus longe eloquẽtiſſimus paulo antequ nos in forum venimus iudicio centumuirali hanc ſentẽtiam defen & facile cum contra eum prudentiſſimus homo Qu. Mutius dicer probauit omnibus Marcum Curium, qui heres inſtitutus eſſet, ita m tuo Poſthumo filio, cum filius non modo non mortuus, ſed ne natus q dem eſſet, heredem eſſe oportere.* Valerius vero Maximus de reſci teſtamẽtis, quem Georgius de reſciſſis iudiciis falſo allegat, in tionem, ſcilicet inſcitiæ ſuæ, cum nulla capita, de reſciſſis iudi fecerit Valerius, ſic ait: *Militantis cuiuſdam pater, cum de morte falſum e caſtris nuntium accepiſſet, aliis heredibus ſcriptis deceſſit, p actis deinde ſtipendiis Adoleſcens domum petit. errore patris impud tiam amicorum, domum ſibi clauſam reperit. Quid enim illis inue cundius? florem iuuentæ pro Rep. aſſumſerat, maximos labores, & ricula tolerauerat aduerſo corpore exceptas oſtendebat cicatrices, poſtulabat, ne auitos eius lares otioſa ipſi vrbi onera poſſiderent. Ita depoſitis armis, coactus in foro togatam ingredi militiam acerbe, c improbiſſimis enim heredibus de paternis bonis apud centumuiros c tendit, omnibuſque non ſolum conſiliis, ſed etiam ſententiis ſuper diſceſſit.* Idem in alio capite: *item Marci Ancii Carſeolani ſplen diſſimi equitis Romani filius a Suffenate auunculo ſuo adoptatus, ſtamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud centumu reſcindit.* Idem de ratis teſtamentis: *Quam certa, quam etiam ta inſania Tutidanus, vtpote qui populo numos ſparſerit, togam veluti tragicam veſtem in foro trahens maximo cum hominum conſpectus fuerit, ac multa his conſentanea fecerit, teſtamento fili inſtituit heredem, quod Titus Longus ſanguine ei proximus haſta in cio ſubuertere fruſtra conatus eſt: magis enim centumuiri, quod ſ ptum eſſet in tabulis, quam quis eas ſcripſiſſet, conſiderandum ex mauerunt.* Idem alio capite: *Idem Pom. Rheginus vir Tranſalp regionis, cum teſtamento fratris præteritus eſſet, & ad coarguendã quitatem eius binas tabulas teſtamentorum ſuorum in comitio in ſas, habita vtriuſque ordinis maxima frequentia recitaſſet, in qui magna ex parte heres frater erat ſcriptus, prælegebaturque ei cen & quinquagies ſeſtertium, multum ac diu inter aſſentientes dignatione amicos queſtus, quoad haſtæ iudiciũ attinet, cineres f tris quietos eſſe paſſus eſt.* En Merula, ſatis veterum auctoritate p baſſe videor? *centumuiros* teſtamentarias ſolum cauſſas apud R manos cognouiſſe? An negare poteris adhuc, nullum aliud ge cauſſæ hoc iudicio fuiſſe agitatum? Hi igitur *centumuiri*, cum cauſſa teſtamenti iudicaſſent, & ille contra quem iudicatum e forte appellaſſet, denuo alii *centumuiri* ex decuriis iudicum, prætorem ſorte eligebantur. Quo ordine & primi, qui in ead

cauſſa iudicaſſent. Hi ſecundi *centumuiri* finem cauſſæ imponebāt, nec ab his licebat prouocare. Quod ex Suetonio in Domitiani vita facile cognoſci poteſt, cum ait: *Plerumq; in foro pro tribunali, extra ordinē ambitioſas centumuirorum ſentētias reſcindit.* Quod aūt bis in cauſſa per centumuiros iudicaretur Qu. li. 5. inſtitutionum orat. (cū de tertio genere præiudicii loquitur) aperte declarat. Inquiens: *Aut cū de eadem cauſſa pronuntiatum eſt, vt in reis deportatis, & aſſertione ſecunda, & partibus cētumuiralium, quæ in duas haſtas diuiſæ ſunt.* Nā cauſſa, de qua per primos centumuiros pronuntiatum erat, ad alios centumuiros perueniebat, qui vltimo iudicio cauſſam trānſigebant. Ideo dixit, quæ in *duas haſtas*. i. *bis centum iudices* diuiſæ ſunt. Magnitudo enim rei ita fieri cogebat, vt clarius res, quę in iudiciū venerat, & medullitus cognoſceretur. Nā vltima hominis voluntas. i. teſtamētum, eorum ſententiis reſcindebatur, aut rata eſſe decernebatur. *Centumuiralis* aūt *haſta* hoc iudicium nominabatur, ꝙ poſita in ſuo foro haſtā centumuiri iudicabant, quemadmodū *auctionarii publici*, ſiue *priuati in atrio auctionario, haſta præconis*, vt inquit Cic. bona emtorib. adiudicabāt. Vides nūc Merula, q d ſint *duæ haſtæ centumuirales*? potes nunc negare, te nō intellexiſſe Quint. de diuiſione haſtæ? Nam ſi ſolæ cauſſæ hereditariæ ex integro eo iudicio cognoſcebātur, vt tot auctoritatib. oſtēdi, cauſſam de qua per hos ꝓnuntiatū erat ad ſecundā haſtā, hoc eſt, ſecundos centumuiros deueniſſe neceſſe eſt. Sed videor videre Merulā in mucoſas nares digitū, vt ſolet, cū cōuincitur, infodiētē, & quærentem à me auctoritatē de iudicum decuriis, & eorum per Prætorē ſortitione. Id faciam Merula, nec agam tecum niſi auctoritatibus. Sed vt vna cum *cētumuirali haſta*, alia etiam iudiciorum genera, quæ apud Romanos erant, legentes tecum cognoſcant, paulo altius repetam. Iudicia olim apud ſenatores tantum erant. Sed C. Gracchus Tyberii frater huic ordini infenſus, primus ea in equeſtrem ordinem, lege ad populum lata traduxit. Inde vt Aſconius ſcribit, Plotius Syllanus tribunus plebis C. Pomp. Strabone, & L. Portio Catone conſſ. anno ſecundo Italici belli, cum equeſter ordo in iudiciis damnaretur, legem tulit, ex qua ſingulæ tribus, ex ſuo numero, quinos denos ſuffragio creabant, qui eo anno iudicarent, & ex eo factum eſt, vt ſenatores. & quidam ex ipſa plebe, eo in numero eſſent. Appianus tamen in bellis ciuilibus, & Liuius ſcribunt, Liuium Druſum in ſuo tribunatu ſenatorib. & equitib. pari portione iudicia exhibuiſſe. Interiecto deinde tempore, Aurelius Cotta Orator, vt idem Aſconius meminit, lege ſua ſenatui, equitibus & tribunis ærariis iudicia communicauit. Et Sueto. ſcribit, Iulium Cæſarem, Iudicia ad duo iudicum genera redegiſſe, equeſtris ordinis & ſenatorii, tribunos ærarios, ꝙ erat tertiū, ſuſtuliſſe. Horum igitur iudicum tres erant decuriæ cōſtitutæ. Quartam poſtea addidit Auguſtus. Sueto. in Octauio ait: *Ad tres iudicum decurias,*

quartam addixit ex inferiore cenſu, quæ ducenariorum vocaretur,
dicaretq; de leuioribus ſummis, iudices a trigeſimo ætatis anno eleg
id eſt, quinquennio maturius, quam ſolebant. Plinius vero, lib. 33. qu
tuor primum iudicum decurias fuiſſe affirmare videtur, cum a
Iudicum quoque non niſi quatuor decuriæ fuere primo, vixque mil
ſinguli in decuriis inuenti ſunt, nondum prouinciis ad hoc munus a
miſſis, ſeruatumque in hodiernum diem eſt, ne quis e nouis ciuibu
his iudicaret. Et Cicero pro Aulo Cluentio iudicum decuriaru
meminit cum ait: *In ſumma enim L. Quin. inuidiam cõcionibus a*
quotidianis ſeditioſis turbulentiis adduxerat, vno iudicio mulcta eſt
eo petita, ſicuti a Iunio. quod non ſua decuria munere, neq; ex lege ſe
ſet. Idẽ in prima Antoniana, tres iudicũ decurias fuiſſe ſignificat
quiens: *Quid de ea lege, quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicu*
nonne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur. Quartæ poſtmo
decuriæ Caligula quintã addidit, vt Plin. cõmemorat. Et Sueto
ait in Caligula: *Vt leuior labor iudicantibus foret ad quatuor prio*
quintam decuriam addidit. Ex his igitur decuriis, iudices prætor v
banus in publicis iudiciis ſortiebatur, & in legem iurare cogeb
vnde iurati iudices dicebantur, qui in libro prætoris notabant
ne alii ad iudicandum ſupponerentur, vt multis in locis Aſcon
meminit. Et Cicero pro A. Cluentio ait: *Vides igitur non in cauſ*
ſed in tẽpore ac poteſtate ſpem omnẽ accuſatoris fuiſſe, mulctã petiu
qua lege? quod in legẽ nõ iuraſſet, quæ res nemini vnquã fraudi fuit.
quod C. Verres prætor urbanus, homo ſanctus & diligens, ſubſorti
nẽ eius in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. S
ton in Auguſto ait: *Fori extruendi cauſſa fuit hominũ & iudicior*
multitudo, quæ videbatur nõ ſufficientib. duobus etiã tertio indigere
taq; feſtinantius, nedum perfecta Martis æde, publicatum cantumq
eſt, vt ſeparatim in eo publica iudicia, & ſortitiones iudicum fierent
dem in Iulio: *Subornauit etiam qui C. Rabirio perduellionis diem*
ceret, quo præcipuo adiutore aliquot ante annos L. Saturnini ſedit
ſum tribunatũ ſenatus exercuerat, ac ſorte iudex in reum ductus, ta
cupide condemnauit, vt ad populum prouocanti nihil æque ac iudi
acerbitas profuerit. Lege enim Tullii Hoſtilii regis, & poſtmodu
Valerii (qui primus conſul fuit) in iudicio capitis prouocatio
populum erat, vt ex Dionyſio & Cicerone pro Poſthumo Rabi
cognoſcere licet. Nec tamen negauerim in aliquibus cauſſis c
minalibus, quibus de capite ageretur, populum iudicem fuiſſe,
ex Valerio cognoſcitur. Sed idem prætor iudicia etiam conſtitu
bat, id eſt quã actione quis actor vteretur. Cicero pro A. Cecinn
Etenim ſi prætor is qui iudicia dat, nunq̃ petitori præſtituit, qua acti
illum uti velit, videre quam iniquum ſit cõſtituta iam re, iudicẽ q
agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit quærere. Per eunde
etiam Prætorem facta reiectione iudicum eorum qui aut reo,
accuſatori ſuſpecti erant, ſecunda ſortitio fiebat, vt legitimus

dict

dicũ numerus explereretur, vt Aſconius meminit, & Cicero in Verre ait. Vnde illud intelligo quod Prætor in reiectione iudicum, iudicauit ea ſpe illum fuiſſe præditum, vt omnem rationem ſalutis in pecunia poneret. In quibuſdã vero iudiciis Prætor quoq; vna cum iudicibus iudicabat, vt licet cognoſcere ex his Cicero. verbis pro A. Licinio: *Sed ne cui veſtrum mirum eſſe videatur, me in quæſtione legitima, & in iudicio publico, cum res agatur apud Prætorem popul. Romani lectiſſimum virum, & apud ſeueriſſimos iudices tanto conuentu hominum ac frequentia, hoc vti genere dicendi.* In nonnullis autem iudicijs vnus ex iudicibus ex lege præerat, qui dicebatur Quæſitor. Cicero pro Cluentio: *Quæſiuit ab eo C. Iunius quæſitor, ex lege illa Cornelia, quæ tum erat, clam an palam de ſe ſententiam ferri vellet.* Idem pro eodem: *Atq; in hanc flammam recentem, tum C. Iunium, qui illi quæſtioni præfuerat iniectũ eſſe memini.* Verũ iudicum numerus nõ idẽ in omnib. cauſſis erat, ſed maior aut minor, vt diuerſæ cauſſæ acciderãt, quib. numerus iudicũ ex lege dabatur, quẽadmodum ex repetundarũ, qua ratio a ſenatore repeti ſolebat, quinquaginta iudices ex equeſtri ordine dabat. Cicero pro Luc Flacco, qui repetundarũ a Decio Lelio eſt accuſatus, vt ex ipſa oratione cognoſcitur, ita ait: *Quẽ enim alium appellem, quẽ obteſter, quẽ implorẽ? Senatũ ne? at is auxiliũ petit a vobis, & confirmationẽ auctoritatis ſuæ veſtra poteſtãti permiſſã eſſe ſentit, an equites Romanos? iudicabitis, principes eius ordinis L. q cũ omnib. cenſeritis, an pop. Romanum? at is quidem omnem ſuã poteſtatem, de bonis tradidit vobis.* Itẽ in cauſſa Oppianici qui veneni a Cluentio accuſatus eſt, duo & triginta iudices ſederunt. Cicero pro A. Cluentio: *In conſilium ituri erant iudices triginta & duo, ſententiis decem & ſex abſolutio confici poterat, quadraginta millia nummũ in ſingulos iudices diſtributa, cum numerum ſententiarum cõficere debebant, vt ad cumulum ſpe maiorum præmiorum ipſius Staleni ſententia decimaſeptima accederet.* Sed ne longius in hac re immoremur, non eundem iudicum numerum in omnib. cauſſis fuiſſe ex Aſconio Pediano multis in locis diligẽs lector cognoſcet. Satis mihi videor iudices omnes Romæ in decurias fuiſſe redactos, & eorum ad diuerſas cauſſas ſortitiones per Prætorem fieri ſolitas probaſſe, quo ordine & *centumuiros* ſortiri ſolitos quis ambigit? Nec dicet Merula *centumuiros* populi ſuffragijs creatos, vt quis quadraginta viri Venetijs in comitijs patritiorum creantur, cum apud priſcos auctores nullibi inueniatur. Hæc igitur Georgium ignoraſſe nõ eſt mirandum, cũ in cognoſcendis quorundam vocabulorum tantummodo ſignificationibus omne ſuum tempus abſumat, in quibus dij boni quantum fallitur, & puerilis apparet. Illud vero nullo pacto eſt ignoſcendum, quod impudentiſſimis ſuis ſcriptis *quadragintauirales* cauſſas Venetijs agi, quo ordine *centumuirales* Romæ agebantur, perſuadere voluerit. Sed quemadmodum hæc neſciſſe iam oſtendi, ita & illa ignorare cum

maximo ipſius dedecore mox indicabo. Illud primo mihi pac omnium liceat dicere, quod & veriſſimum eſt, Venetiis ius rectiſ ſime & dici, & adminiſtrari, ac maxime in illis ſanctiſſimis & diui ne excogitatis biſquadraginta patritiorum iudiciis, quorum alte ris crimina & quæſtiones, alteris ciuiles cauſſæ, ſed longe diuerſ ordine cognoſcuntur. Nam quadraginta criminales de crimini bus, magiſtratu aduocatorum communis ſeueriſſimo cauſſam a gente, ex integro, hoc eſt, a principio iudicāt, & criminalium cau ſarum appellationes cognoſcunt, quæ ab aduocatoribus, & reco gnitoribus maris & continentis (quos ſyndicos appellant) agitan tur. Quadraginta vero ciuiles tantum appellationis ſunt iudice & aut approbant iudicatā per alios cauſſam, aut reſcindunt, agen tib. auditoribus, qui veteres & noui nominantur, vel ipſis etiam re cognitoribus, de quibus primum quā breuiſſime. Poſtmodū de cri minalibus dicam. Creantur igitur ſuffragiis patritiorum, octo fe re comitiis, quadraginta viri, qui minores XXX. annis non ad mittuntur: hi octo menſibus in ciuilibus iudicant, ac totidem i criminalibus decernunt. Itaq; quādo in aliqua cauſſa ciuili vrban per aliquem aliorū magiſtratuum, qui diuerſi diuerſis cauſſis con ſtituti ſunt, pronuntiatum eſt, & ille cōtra quem eſt iudicatum, ap pellationē quærit, itur ad auditores veteres, qui tres ſunt. Agitu hic vtrinq; ab actore & reo cauſſa, inde auditis partibus, ac teſtiu dictis, hincinde productis. Si cauſſa minoris eſt ſummæ, hoc eſt, 3 aureorum, concordes approbant, quod iudicatum eſt, vel reſcin dunt: ſi vero vnus, aut alter diſſentiat, tamdiu cauſſa pendet, qu ad inter eos conueniat. Sin cauſſa ſit maioris ſummæ, hoc eſt, a tri ginta ad trecentos aureos, & omni hincinde narrata cauſſa, vnu aut duo, aut tres ſimul appellationem accipiūt, quod ipſi *intromit tere* dicunt, in *frugum collegio*, quod ita appellatur, quia inter alio lectiſſimos magiſtratus, qui ibi ſunt, præfecti annonæ iudicant cauſſa ab auditoribus agitur. At ille ſecundum quem prius iudica tum fuerat, ex actore reus rem ſuā vel proprio, vel aduocati patro cinio defendit. Diſceptatur diligenter cauſſa, inde tribus ad ſum mū iudiciis maiori ſententiarū parte, aut laudatur primi iudici ſententia, & ſic cauſſa finē habet, aut reſcinditur, & ad primum iu dicium ex integro reuertitur. In minori etiam ſumma cum audito res diſſentiūt, ſi, qui appellat, voluerit, in eodē collegio is auditor cui appellationem forte accipere viſum eſt, cauſſam agere poteſ At ſi cauſſa maioris ſit ſummæ, a trecentis, ſcilicet aureis vſq; ad in finitum, in *quadragintauirali iudicio*, quo ciuiles cauſſæ cogno ſcuntur, eodem quo in *frugum collegio*, ordine ab iiſdem auditorib cauſſa agitur, ac totidem conſiliis & ſententiis, vel finitur cauſſa vel in integrum redit. Non negauerim tamen quadraginta quoc criminales huic miſceri iudicio ſolitos, ſi ciuiles in tertia quoq; a ctione inter ſe ſententiis diſſideant. Cui quidem iudicio tres vi

præ

præſunt, qui *quadragintauiralis iudicii capita*, nominantur. Hi ex eodem numero inter ſe ipſos electi duobus menſibus diebuſque viginti iudicio præficiuntur, ac ſic deinceps alios ſortiuntur, qui eodem ſeruato ordine ſine aliqua ſortitione poſtmodum in criminalibus ſedent. Horum officium in ciuilibus eſt cõſilium cauſſis diſtribuere. Sententiæ autem non tabella, vt apud Romanos, ſed ſuffragiis linteis in formam pilæ minuſculæ, ad id tantum cõfectis, feruntur, quæ tribus vrnis ſcribæ colligunt. Vna enim eorum eſt, qui damnant, altera qui abſoluunt, tertia vero qui non conſtare ſibi rem dicunt. Hos Veneti *non ſinceros* appellant. Qui mos & apud Romanos fuit, vt teſtatur Aſconius in diuinatione Verrinarum. Sed vt diximus tabellis ſẽtẽtiæ ferebantur, quæ tres erãt, vna *abſolutionis*, in quã ſcriptũ erat *A.* Altera *cõdemnationis*, in quam *C.* Tertia *N.* & *L.* notatũ habebat, & eorũ erat, qui ſibi *non liquere* dicebãt. Has iudices in diuinationib. & iudiciis maiorib. ſimul in ciſtam cõiiciebant. In minoribus vero iudiciis ſinguli de tabella ſententiã ferebant. Hunc morẽ iudicandi & Cicero ſignificat in oratione Miloniana, cum ait: *Quod niſi vidiſſet poſſe abſolui qui fateretur, cum videret nos fateri, neq; queri vnquam iuſſiſſet, nec vobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam, quam illam triſtem dediſſet.* Verum (vt ad rem reuertamur) ſi cauſſa peregrina fuerit, id eſt, de qua prætores aut alii magiſtratus vrbium, quæ ſub ditione Venetorum ſunt, pronuntiauerint, qui prouocant ad auditores nouos, qui & ipſi tres ſunt: Venetias profecti confugiunt, ac idem actionis ordo ab illis in omnibus pecuniæ ſummis ſeruatur. Et hæc quidem de *ciuilibus* dicta ſint, qui peractis octo menſibus *criminales iudices* fiunt, tantumdemque temporis crimina & quæſtiones cognoſcunt. Sed huic etiam iudicio vna cum tribus præfectis, quos, *XL. criminaliũ capita nominant*, tres conſiliarii, *qui inferiores* cognominantur, præſunt. Cauſſæ igitur *criminales* vrbanæ vel peregrinæ, integræ vel ex appellatione ab aduocatoribus communis hoc iudicio aguntur. Peregrinæ vero ex appellatione, vel integræ, ſi in eos, qui in magiſtratu fuerunt, agitur, a recognitoribus maris & cõtinentis agitantur, qui ciuiles etiam cauſſas, quarum appellationes in prouinciis acceperũt, in collegium vel iudicium ciuile inducunt. Contra illi, ſecundum quos iudicatum prius fuerat, citati rem ſuam tuentur, & rei per ſuos aduocatos, vel ipſi cauſſam dicentes defendũtur, ita vltro citroque diſceptata cauſſa, maiori ſententiarum parte vel reſcinditur prima ſententia, vel laudatur: rei vero vel abſoluuntur, vel lege, qua teneri conuicti ſunt, ſi qua eſt, vel decretis ab his ipſis iudicibus pœnis condemnãtur. Nec ſemper *criminales* cauſſæ eo iudicio cognoſcuntur, verũ aliquando in minori conſilio, quod ex principe, ſex conſiliariis, tribus capitibus criminalis iudicii, qui perſonam totius dominii agunt, conſtat. Sæpius vero in conſilio rogatorum, nonnunquam

toto patritiorum conſilio (quod ipſi grande conſilium vocant) ſi aduocatores, vel recognitores voluerint, tranſiguntur. Præterea in quæſtionibus hic ſeruatur ordo, quem ne iuſtitia quidem ipſa, ſanctius excogitare potuiſſet: Etenim cú querela Aduocatoribus, refertur aut Princeps & conſiliarii alicuius ſceleris clandeſtini quæſtionem decreuerint, ipſi aduocatores ſtatim ſumma & diligentia, & cura inquirunt, teſtes examinant, inde ſi res periculoſa eſt, & clam eſſe velint, in minus conſilium proficiſcuntur, rem omnem narrant, poſtulant vt ſibi auctorem ſceleris comprehendere liceat, tunc res ſuffragiis agitur: ſi forte diſſentiunt, maior pars ſi decreuerit, reus capitur, trium dierum ſpatio Aduocatoribus retinendi rei eſt poteſtas, interim in criminale iudicium Aduocatores euntes, enarrata re confirmari ſibi retinendi auctoritatem, ſimul ac torquendi poteſtatem dari efflagitant: ſi iudicum maior pars ſuffragiis annuerit, retinetur reus quoad res peracta ſit, & collegium quæſtionis conceditur. At ſi res ſine vllo periculo ſit, hæc omnia in criminali iudicio curantur. Et ſi fortaſſe reus citatus contumax ſit, ex conſilii ſententia, in ſcalis fori mercatorii (*quod ipſi riuum altum appellant*) dies quo adeſſe debeat, ei dicitur (*hoc Veneti ſtridare reum dicunt*) quo die peracto, proceditur in cauſſa, nec vlla ipſius rei defenſio amplius admittitur. In *collegio* vero *quæſtionu* hi magiſtratus ſedēt, duo *inferiores conſiliarii*, totidem ex nocturnis dominis, vnus ex capitibus criminalis iudicii, & ex Aduocatoribus vnus, qui coram his reum ex vinculis interrogatione examinat, is vero cauſſam diluit, teſtes innocentiæ ſuæ, ſi poteſt adducit. Poſtmodum ſi quatuor ex collegio viſum ſit, torquetur, quæſtione ab eo exprimitur, quod verbis & aſperioribus minis non poteſt. Re tandem quam exactiſſime fieri poteſt, cognita, criminale in iudicium itur. Cauſſam Aduocatores agunt, reus per ſuos Aduocatos defenditur. Cauſſa hinc inde perorata prima actione, altera ve, aut tertia ad ſummum, ſi reus aliqua lege teneri conuincitur, Aduocatores de ſeruanda lege ſententias dicunt, & ſi ſuffragiis iudicum decernitur, lege reus mulctatur. Sin aut lex non ſit, aut iudices eam non probauerint, iidem Aduocatores de puniendo reo ſententias dicunt, quod Veneti *mittere partem de procedendo* nominant. Hoc ſuffragiis decreto, iterum de genere ſupplicii ab Aduocatoribus, ſiue recognitoribus, ſi ipſi cauſſam agunt, ſententia dicuntur, nam hi in cauſſis prouincialibus Aduocatorum poteſtatem habent. Idem tres *conſiliarii inferiores*, & totidem capita eiuſdem iudicii faciunt. Accidit enim aliquando, vt in ſupplicii generibus ſinguli diſſideant, ſed ea tandem mulcta ſiue ſupplicio, reus mulctatur, quod iudicium pars maior approbauerit. Et hic ordo dicendæ ſententiæ, in omnibus conſiliis ſeruatur, quibus criminales cauſſæ diſcernuntur, nam Princeps tantummodo, & ſex conſiliarii, & tria capita criminalis iudicii,

dicii,

Digitized by Google

dicit, Aduocatores, vel recognitores ſi actio eorum eſt de pœnarum generibus, ſententias dicunt. Alii vero qui in conſiliis ſedent, in horum ſententias diſcedunt, & vt clarius hæc cognoſcantur, in criminali iudicio tres conſiliarii inferiores, & totidem eiuſdem iudicii capita, perſonam dominii gerunt, in Rogatorum vero, & magno conſilio, Princeps, ſex conſiliarii, & tria alia criminalis iudicii capita, dominiũ referunt, ideo ab his conſiliis quibus crimina cognoſci diximus appellatio non eſt, cum cauſſa criminalis integra in his tranſacta ſit. In quæſtionibus vero quibuſdam leuioribus, rei non ex vinculis cauſſam dicunt, ſed libellis per Aduocatores ſiue recognitores porrectis, quos *capitula* appellant reſpondent teſtibus, crimen diluunt, inde cum diligenter in cauſſa inquiſitum eſt, in conſiliis quibus eſt dictum, res eodem ordine peragitur. Hæc longius ac particulatim exſecutus ſum, quia (vt ſuperius dixi) tantum in iure dicendo exactiſſimum ordinem cognoſcere, operæpretium eſt, ſimul vt Georgius mera ſomnia dixiſſet iam plane cognoſcat. Sed age Merula, quid ſimile in *centumuiris Romanis* & *his quadraginta viris Venetis* vides, cum nihil prorſus ſit diſſimilius: *illi enim* ſortibus electi, aut teſtamenta reſcindebant, aut rata eſſe iubebant, nil profecto aliud illo iudicio diſcernebatur, *hi* vero, id eſt, quadraginta ciuiles ſuffragiis patritiorum in comitiis creati, octo menſibus iudices appellationis, ciuilibus cauſſis præſunt, tantundemque temporis crimina & quæſtiones, ſed longe diſſimilius cognoſcunt. Dicet fortaſſe Merula, vt eſt omnium ignariſſimus, illud quod peculiare *centumuirorum* munus erat, quo iudicio Venetiis agit criminali Merula id iudicio tranſigitur. Nam qui teſtamentũ quę vltima volũtas eſt irritũ habet, eo crimine tenetur, quo ille qui cõtra legẽ faciat. Res vero ſic agetur: Si tu Merula ſubita inſania correptus, collatinum tuũ moloſſicum canem, quẽ in delitiis habes, quem tãtopere amas, cũ quo dormis, qui cũ cœnas, qui nõ minus ſordidus, ſqualidus, fœdidus q̃ dominus eſt, heredem teſtamento fratre tuo præterito moriens faceres, frater tuus poſt mortẽ, ſtatim ad aduocatores cõmunes, quos honoris cauſſa detecto capite ſemper nomino cõfugiens, teſtamenti ab inſano fratre conditi reſciſſionẽ poſtularet, illi manifeſto delirio tuo cognito, in criminali iudicio vno verbo tantum, vt morem ciuitatis ſeruarent, cauſſam agerẽt, & vna actione, nam altera aut tertia, teſtibus vel alia inquiſitione opus non eſſet, omnibus ſententiis deliri & frenetici hominis teſtamento reſciſſo, frater ſuperior diſcederet. Iam ſentis inepte maiori te dignum eſſe reprehẽſione, quam illum in quem ſcripſiſti, nam. Quint. de præiudiciis minime intellexiſſe, Valerii ordinem nõ aduertiſſe, *centumuiralia* iudicia ignoraſſe, & quod turpius eſt, illius vrbis in qua conſenueris inſtituta præclariſſima vſq; in id tempus neſciuiſſe, fatearis neceſſe eſt.

QVID MEGALENSIS PVRPVRA. CAPVT XXII.

ET quemadmodum de iure Latii & iudiciis centumuiralibus quædam in totum vana vaniſſimum hũc Georgium effutiiſſe apertiſſime oſtenſum eſt, ita de ludis Romanis quædam ſomniaſſe, & Martialis ſenſus penitus inſcium fuiſſe, iam notum facie-mus. Ille enim in Calder. exponentem, quid per *Megalenſem purpuram & populare ſacrum*, Martialis intellexiſſet, ſic ait: Ita permiſcet & obturbat, hic literator, quæ Poeta diſcernit, vt iam laborioſius ſit diſtinguere, quæ hic confundit, quam difficiles ſenſus aperire, vt in hoc loco. Nam per verba Poetæ, *populare ſacrum a Megalenſibus*, differt. Quando centum millia in ludis *Megalenſibus* impendenda eſſent, in *ſacro populari* biſdena abſumerentur. Sed *populare ſacrum* ludos florales intelligo, in quibus miſſio fiebat in populum ab iis, qui gratiam plebis quærebant. Perſius, *vigila & cicer ingere large rixanti populo: noſtra vt floralia poſſint, aprici meminiſſe ſenes. Populare* autem *ſacrum* ideo dixit, quia vel per eos dies populo laſciuia & licentia maior erat, vel quia *Flora*, cum magnas opes ex arte meretricia quæſiuiſſet, populum Romanum ſcripſit heredem, certamque pecuniam reliquit. Cuius ex annuo fœnore ſuus natalis dies editione ludorum celebraretur, quos appellant *floralia*. Exiſtimo autem per *ludos Megalenſes*: Præturam ſignificari, per *ſacrum populare*, hoc eſt, *floralia* ædilem intelligi. Hæc Georg. Adeo licentioſus eſt Merula, vt quod ingenio ſuo craſſiſſimo comprehendere non poteſt, ſtatim erratum dicat. Hinc eſt, quod omnes ingenioſos & literatos impudentiſſime mordet, nec interim quid loquitur ſcit. Nam dicit *populare ſacrum a Megalenſibus* per verba Poetæ differre, quod falſum eſt: non enim *Megalenſes ludos* ait Poeta, ſed *Megalenſem purpuram*. Nam cum oſtendit Proculen iam feciſſe diuortium cum marito paupere, ne dotem abſumeret ad minus, inquit, *purpura Megalenſis*, id eſt, prætexta qua prętores & ædiles vtuntur, ac præſertim cum ludos celebrant, & ideo *Megalenſis*, hoc eſt, quam in celebratione megaleſiorum ſibi induturus erat maritus, fuit conſtatura centum millibus. Et *populare ſacrum*, hoc eſt, *Megalenſes ludi*, quorum celebratio totius populi erat, biſdena millia tuliſſet. Prætores enim ſiue ædiles propria impenſa ad ineundam cum populo gratiam; ludos celebrabant, quã rem declarat Suetonius in Iulio, cum de ædilitate eius ſcribit. inquit enim: *Venationes ludoſq; & cum collega, & ſeparatim edidit, quo factum eſt, vt communium quoq; impenſarum ſolus gratiam caperet.* Verum addam totum Epigramma, vt legentes Merulæ phreneſin cognoſcant, & neſcire literas aperte fateantur:

Menſe nouo Iani veterem Proculeia maritum
Deſeris, atq; iubes res ſibi habere ſuas.

Quid

Quid, rogo? quid factum eſt? ſubiti quæ cauſſa doloris?
Nil mihi reſpondis? dicam ego, prætor erat.
Conſtatura fuit Megalenſis purpura centum
Millibus, vt nimium munera parca dares.
Et populare ſacrum bis millia dena tuliſſet,
Diſſidium non eſt hoc Proculeia, lucrum eſt.

Megalenſis purpura inquit Mart. & *populare ſacrum* cauſſa diuortii fuerunt, id eſt prætexta prætoris, quæ ex *purpura*, vt Plin. meminit in nono erat, & *Megaleſia*. Nam per *populare ſacrum Megalenſes ludos*, Martialem intellexiſſe clarum eſt, cum dixerit, *Megalenſem purpuram*. Duplex enim erat impenſa, prætextę ſcilicet prætoriæ, & faciendorum ludorum Megalenſium. Quod autem prætextati ædiles, ſiue prætores celebrarent ludos, Cicero in oratione contra Piſonem teſtis eſt: *Tu* inquit *cum Calendis Ianuariis compitalitiorum dies incidiſſent, Sex. Clodium (qui nunquam antea prætextatus fuiſſet) ludos facere, & prætextatum volitare paſſus es.* Nec audebit negare Merula prętextam tā prætoris quam Ædilis fuiſſe, cum Cicero & Tranquillus pro me ſint. Quorum alter in oratione contra Vatinium ſic ait: *de quibus duos prætextatos ſedentes vides, te Æditiam prætextam in togam, quam fruſtra confeceras vendidiſſe.* Et alter de Prætura, C. Cæſaris ſcribens ait: *Ac nihilominus permanere in Magiſtratu, & ius dicere auſus, vt comperit paratos qui vi ac per arma prohiberent, dimiſſis lictoribus, abiectaque prætexta domum clam confugit.* Nec mirabitur aliquis, quod purpurea prætexta tanti apud antiquos cōſtiterit, quanti Martia. ſcribit, cum Plinius hæc de purpura dicat. *Nepos Cornelius, qui diui Auguſti principatu obiit, me, inquit, iuuene, violacea prætexta vigebat, cuius libra denariis centum veniebat, nec multo poſt rubra Tarentina, huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libram denariis mille non poterat emi, hac Lentulus Spinther Ædilis curulis primus in prætexta vſus improbabatur.* Sed refellamus illa, quæ Merula ſomniauit. Ait enim *populare ſacrum floralia* intelligo, quaſi alii ludi ſcenici ſcilicet, ſaturnales, Megalenſes non fuerint populares, qui omnes ad religionem & lętitiam populi excogitati ſunt. Imo *Florales ludi* plebei potius quam populares erant, quibus propter licentiam & laſciuiam, nobiles, id eſt, equites, ſenatores, & patricii non aderant, vt ex Plutarcho in vita Catonis Vticenſis licet intelligere. Et Perſius, quem ad rationem inſaniæ ſuæ Merula allegat, *populum* pro *plebe*, vt ſæpius fit accepit, quamuis Aſconius *ludos plebeios* appellari ſcribit, qui pro libertate plebis exactis Regibus, aut pro reconciliatione poſt ſeceſſionem plebis in Auentinum fierent. In Megalenſibus autem ludis, omnes ſedebant, & liberi homines, a quibus amouebantur ſerui omnes, vt Cicero meminit in Augurum reſponſis, qui Ædilitatem Clodii, qui *Megaleſia* celebrauit, vituperans ait. *Tua tum tua, Cn. Lentule eadem virtus fuit, quæ in priuato quondam tuo proauo,*

Digitized by Google

te nomen, imperium, vocem, aſpectum, impetum tuum ſtans ſenatus equites Romani & omnes boni ſequebantur, cum ille ſeruorum & ludentium multitudine ſenatum populumque Roman. vinctum, ipſo conſeſſu & conſtrictum in ſpectaculis, atque impeditum turba, atque anguſtiis tradidiſſet. Et paulo poſt de *Megalenſibus* loquens, ait. *Illi cum ludos facerent ſeruos de cauea exire iubebant, tu in alteram ſeruos immiſiſti, ex altera liberos eiecisti. Itaque qui antea voce præconis a liberis ſe mouebantur, tum ludis non voce, ſed manu liberos a ſe ſegregrebant.* Præterea ſi *ludi Florales* fiebant ex annuo fœnore illius certæ pecuniæ, quam populo *Flora* reliquit, quid iacturæ & damni potuiſſent afferre Proculeiæ marito? quem Martial. repudiatum ab vxore dicit, propter impenſam popularis ſacri? Poteris ne adhuc negare arrogantiſſime Georgi, te in expoſitione popularis ſacri, non modo ignoraviſſe quid diceres, verum etiam ſine vllo iudicio penitus fuiſſe? Illud quoque omnino Merulam ſine literis, ſine ingenio, memoria & iudicio eſſe oſtendit, quod inquit: *Exiſtimo per Megalenſes ludos prætorem intelligi, per populare ſacrum, hoc eſt, Floralia ædilem ſignificari.* Ergo per Merulam eodem anno maritus Proculeiæ & Prætor erat & Ædilis, quod quam ſit abſurdum quis præter ſcarabeum hunc ignorat? cum iſti magiſtratus annui, & diuerſi fuerint, & aliud prætoris officium ſit, aliud Ædilium, quamuis ludos vterque populo exhibere poſſet. Poſtremo cur per *Megalenſes ludos*, non tam Ædilem quam Prætorem poſſes intelligere vaniſſime interpres, qui per eos tantũ præturam ſignificari exiſtimas, cum Ædilium peculiare munus fuerit ludos celebrare? Nam *Megaleſia* ab Ædilibus celebrari ſolita, Cicero in Aruſpicum reſponſis, & Aſco. ſcribunt. Et Valerius his verbis meminit: Sed hunc morem Attilius Soranus L. Scribonius Ædiles ludos matri Deum facientes, poſterioris Africani ſententiam ſecuti, diſcretis ſenatus & populi locis ſoluerũt. *Megalenſes* vero *ludos* ad honorem magnæ matris fieri ſolitos, teſtatur idem Cicero in Auriſpicum reſponſis Et *Megaleſia* dicta ſunt a templo magnę matris *Megaleſio* a Græcis dicto. Vnde ex libris Sibyllinis, vt inquit Varro, Romam Dea fuit aduecta, non quemadmodum ineptus iſte Geor. mentitur in expoſitione Iuuena. ἀπὸ τῆς μεγάλης μητρὸς, hoc eſt, a magna matre. Non poteſt igitur Merula legentium iudicio, imo ſeipſo iudice (niſi prorſus deſipiat) negare, quin in exprimendo Martialis ſenſu, & ludorum conſuetudine declaranda, delirauerit. Quamobrem pœna talionis mulctandus eſt, cum Domitio calumniam intulerit.

Quid ſubſellium & ſplenium.

CAPVT XXII.

NEc mediocri profecto animaduerſione dignum ſcelus admiſit, lutulentus iſte popinarum gurges, cum arguens eundem Calder. in expoſitione Epigrammatis Mart. quod incipit: *Ruſe vides*

vides illum ſubſellia prima terentem, ita loquitur in *ſubſelliis, quæ propria*, vt Pedianus ait: *minorum erant, cum tribunalia maiorum forent.* Iudices ſedebant trifariam aliquando diuiſi. Nam & ordo Senatorius & Equeſtris, & item Tribuni ærarii iudicabant. Aliquãdo tamen iudicia penes ſenatores ſolos, interim penes equites fuere. Et paulo poſt ſubiungit: Ego autem dixerim, *ſubſellia prima tenentem* equitem fuiſſe, qui iudicaturus *prima ſubſellia*, mollis & ornamento molliore ornatus frequentaret. Hic impurus veterator, nec Aſconium Pedianum de iudiciis & ſubſelliis, nec quid Mart. in Epigrammate derideat, intelligit, vt mox oſtendam. Non enim iudices trifariam diuiſi, vt Merula ait, iudicabant, nec hoc Aſconius ſcribit, ſed (vt ſuperius late oſtendi) ex lege Aurelii Cottæ, iudicia ſenatui, Equitibus & Tribunis ærariis communicata ſunt, & ex his tribus ordinibus: æquali portione is iudicum numerus per Prætorem ſortibus eligebatur: quem lex ea dabat, qua quis teneri dicebatur. Et hoc Aſconius affirmat, apud quem in Milonianam orationem, ita ſcriptum legitur: *Tribuni Ærarii. XIII. condemnauerunt, abſoluerunt quatuor, Senatores condemnauerunt, XII. abſoluerunt quinque, Equites condemnauerunt XIII, abſoluerunt quatuor.* Nam in Miloniano iudicio vnus & quinquaginta iudices ex lege Pom. ſederunt, & ſic in aliis iudiciis factitatum eſſe apud Aſconium multis in locis diligens lector inueniet. Præterea *ſubſellia* non erant minorum iudicum, *Tribunalia* vero maiorum vt ſomniat Merula? Sed minorum magiſtratuum, hoc eſt, Tribunorũ, Quæſtorum, Triumuirorum, qui non in *Tribunalibus, & ſellis curulibus*, vt Conſules, Prætores, Ædiles Curules, qui ſunt maiores magiſtratus, ſed in *ſubſelliis* conſidebant, & de rebus minoribus, ac de iis quibus præerant ius dicebant, quod *priuatum iudicium* appellabatur. Aſconius: *Sunt enim ſubſellia Tribunorum, Quæſtorum, Triumuirorum, & huiuſmodi minora iudicia exercentium, qui non in ſellis curulibus & Tribunalibus cõſidebant, ſed in ſubſelliis.* Nec ꝑfecto Merula (quãuis omnem ætatẽ ſuam in ediſcendis vocabulis abſumſerit) quid *ſubſelliũ* ſignificet, vnq̃ intellexit, hinc eſt, ꝙ ad ſenſum Martialis minime penetrauit. *Subſellium* enim vt Varro ſcribit, id *ſedile* dicitur, quod non plane ſit ſella, ſed aliam fere formam habeat, & ea ratione dictum eſt, qua *ſubſipere*, hoc eſt, *non plane ſapere*. Inde *ſubſellium* dicitur vbi eiuſmodi duo ſunt. Et dicebantur *ſubſellia*, præter illud quod de Magiſtratibus diximus, ſedes in foro, vbi iudices electi in publico iudicio ſedebant. Quin. in decimo: Quod accidiſſe etiam Portio latroni qui primus clari nominis ꝓfeſſor fuit traditur, vt cum ei ſummam in ſcholis opinionem obtinenti cauſſa in foro eſſet oranda, impenſe petierit vti *ſubſellia* in baſilicam transferentur. Et Cicero pro A. Cluentio. *Cumque id ei per viatores conſulto negligentius agi videretur, ipſe e publico iudicio ad priuatum Staleni iudicium profectus eſt, & illud pro poteſtate dimitti iuſſit,*

Stalenum ipſe ad ſubſellia adduxit. Dicebantur & *ſubſellia* in curia, vbi ſenatores ſedebant. Cic. in ea oratione quam habuit in ſenatu in Catilinam. *Quid quod ab aduentu tuo iſta ſubſellia vacua facta ſunt? quid quod omnes conſulares, qui tibi perſæpe ad cædem conſtituti fuerunt, ſimul atq; aſſediſti, partem iſtam ſubſelliorum nudam atq; inanem reliquerunt.* Erant & *ſubſellia*, vbi ſedebant rei & accuſatores, & teſtes, & illi, qui iudicium ſpectabant in foro Cicero pro Roſcio. *Et ne forte me fruſtra hoc pollicitum eſſe prædices, te te inquam Fanni a tuis ſubſelliis, te teſtem ſuſcitabo.* Idem pro Lucio Flacco, *hoc vero quid eſt? vna ſedent, ex accuſatorum ſubſelliis ſurgunt, non diſſimulant, non verentur.* Idem pro Sex. Roſcio Amerino: *neque enim accuſatore muto, neque teſte quiſquam vtitur eo, quod accuſatoris ſubſellio ſurgit.* Et idem pro A. Cluentio. *Itaque cum calidiſſime ſe dicere putaret, & cum illa verba grauiſſima ex intimo artificio depromſiſſet. Reſpicite iudices hominum fortunas, reſpicite dubios, varioſque caſus, reſpicite C. Fabritii ſenectutem. Cum hoc reſpicite, ornandæ orationis cauſſa ſæpe dixiſſet, reſpexit ipſe. At C. Fabricius a ſubſelliis demiſſo capite diſceſſerat.* Dicitur etiam *ſubſellium* ſedile, quo quis vel ad menſam ſedet, diuerſum tamen a ſella. Plautus in Stycho. *Scis tu me eſſe vni ſubſellii virum.* Et Cornelius Celſus in ſeptimo. *Homo tum reſupinus eo modo, quo in curatione ani figuratur ſuper ſubſellium, aut lectum collocandus eſt, vnde & ſubſellia ſedes in theatro appellabantur.* Cicero pro Cornelio. *P. Africanus ille ſuperior, vt dicitur, non ſolum a ſapientibus hominibus, qui tum erant, verum etiam ſæpe a ſeipſo accuſatus eſt: quod cum conſul eſſet cum T. Longo paſſus eſt a populari conceſſu, ſubſellia ſenatoria ſeparari.* Et Sueto. in Auguſto ait: *Facto igitur decreto patrum, quotiens quid ſpectandi vſquam publice ederetur, primus ſubſelliorum ordo vacaret ſenatoribus.* Didiciſti tandem Merula, quid ſignificet *ſubſellium* & vnde dicatur. Recognoſcis iam ſingularem inſcitiam tuam, & temeritatem. Per *ſubſellia* iudicem intelligis? Cur non minorem magiſtratum? Cur non ſenatorem? Cur non accuſatorem aut reum, conuiuam, aut ægrotum, aut ſpectatorem ludorum? horum enim omnium *ſubſellia* erant, vt late oſtendi. Num iudicem Martia per totum epigramma intelligit & nominat? Minime. Quid igitur, inquies Martialis, intelligit per *ſubſellia*? Dicam Georgi: Tu interim recognoſce errorem tuum. Videtur Mart. quantum verba epigrammatis innuunt, notare velle quendam delatorem fronte inuſta litera notatum, diuite tamen cultu ornatum, in foro iudicum, vbi *ſubſellia* erant ſpatiantem. Ita enim inquit:

Ruſe vides illum ſubſellia prima terentem,
Cuius & hinc lucet Sardonicata manus,
Quæq; Tyron totiens epotauere lacernæ,
Et toga non tactas vincere iuſſa niues,
Cuius olet toto pinguis coma Marceliano,
Et ſplendent volſo brachia trita pilo,

Non

Digitized by Google

Non externa ſedet lunata ligula planta,
Coccina non laſum pingit aluta pedem,
Et numeroſa linunt ſtellantem ſplenia frontem,
Ignoras quis ſit? ſplenia tolle leges.

Nam *ſplenium* Mar. appellat panniculum medicamẽtis perfuſum, qui ſupra inuſtionem literæ impoſitus erat ad medelam & conte-ctionem vſtionis. Martialis alio loco hoc declarat, cum fingẽs ſe ęgrotare in mento *ſpleniumque* adalligatum ferens, ne cauſſam haberet baſiandi Philennin fellatricem, ſic ait:

Cur ſpleniato ſæpe prodeam mento,
Alba ve pictus lana labra ceruſa,
Philenni quæris, baſiare te nolo.

Et Plinius vigeſimo nono, cum de remediis ad oculos cruore ſuffuſos ſcribit, quem Georgius intellexiſſe nunc fatebitur, *ſplenium* pro medicamento ipſo accipit, cum ait *ſuperimponi oportet ſplenium e melle decoctum, lanamque ſuccidam ex oleo & vino.* Quod autem delatores inuſtione literæ notarentur, qui non recte accuſarent, Cicero pro Roſcio Amerino contra Erucium delatorem aperte oſtendit, cum ait: *Sed ſi ego hos bene noui, literam illam, cui vos vſque eo inimici eſtis, vt etiam calumniis oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt poſtea neminem alium, niſi fortunas veſtras, accuſare poſſitis.* Verbum præterea leges in fine Epigrammatis appoſitum plane demonſtrat literam illam in Ruffi fronte fuiſſe ſcriptam, nec ad expoſitionem, & verba Georgii vllo modo conuenire poteſt. *Terentem* etiam, non *Tenentem* legendum eſt, vt habet Codex antiquus, & ſignificat *Terere*, vltra proprium ſignificatum *vltro citroque ſpatiari*, vt alio loco, *quod ambulator porticum terit ſeruus.*

TOMVS.
CAPVT XXIII.

Est præterea Martial. Epigramma ad ſuorum librorum furem, ſic incipiens. *Erras meorum fur auare librorum, fieri Poetam poſſe qui putas, tanti ſcriptura quanti conſtat & Tomus vilis*: In cuius interpretatione Calder. reprehendens Georgius ait: *Tomon appellant Græci particulas librorum abſciſſas, veluti volumina, quæ inſcriptione notati ſunt Hermogenis libri.* Hieronymus proprie *Tomos* volumina interpretatur. Quo rectius dixerim *Tomum* accipi pro particula libri, quam pro craſſiore papiri parte. Quantam ſibi licentiam aſſumit hic ſordidus grammatiſta, & inuerecundus, adducit dictionem Græcam, quæ nihil ad Martial. ſenſum facit, & quod peius eſt, eam male interpretatur, cum ignoret, vnde deriuetur, quod facile perſpicere poterat, ſi quid ei ineſſet ingenii ex interpretatione diui Hieronymi. τέμνω enim verbum Græcũ duo ſignificat *incido* & *diuido*, ex hoc τέμενος, id eſt, *lucus* dicitur, quod is locus diis ſacer ſeparatus & ſemotus ſit, vt ſcribit Suidas, ex hac

igitur ſecũda ſignificatione deriuatur etiam *Tomos*, quod propriè ſignificat *libri diuiſionem*, hoc eſt *volumen*, & Hermogenes diuiſit librum ſuum in *Tomos*, id eſt, *volumina*, non in abſciſſas particulas vt ariolans Merula inquit. Sed quid hoc ad Martialem? qui ait ad furem: *fur meorum librorum*, id eſt, meorum voluminum, aliquando enim *liber volumen* ſignificat, erras qui putas fieri Poetam tanta pecunia, quanti conſtat exſcriptio librorum, & *Tomus vilis*, id eſt charta, vel inciſio illa qua libri coaptantur & poliuntur, & ideo vilem dixit. *Tomos* enim vt ſcribit Suidas, duo ſignificat, chartam & inciſionem *τέμνω*, hoc eſt, *Incido*.

Myrinus & Summœnium.

CAP. XXIV.

NEgat inſuper ignorantiſſimus hic pergræcator *Myrinum* fuiſſe nomen gladiatoris, cum Martialis ipſe alibi id aperte declaret in eo Epigrammate:

Nuper cum Myrino peteretur miſſio læſo. Et Summœnium locum Romæ fuiſſe, vbi meretrices proſtabant, & quædam inſulſè nec ad propoſitum ex Horatio adducit, cum Martialis alio loco dicat: *Summœnianas cœnit inter vxores.* Sed nimirum ſine memoria, ſine vllo ingenio, ſine vlla omnino prudentia & iudicio eſt hic indoctus *αὐτοδίδακτος* qui ſi quid eruditionis habet, quod profecto admodum exiguum eſt, ex commẽtariis aliorum didicit, & tamen impudentiſſime in doctores ſuos ingratiſſimus recalcitrat, & obtrectatione eorum ſibi famam quærit. Veruntamen doceamus, quid fuerit *Summœnium*, & vnde dicatur, ne amplius hic canis allatret. Locus erat Romæ *Subura* dictus, vt inquit Varro, quod eſſet ſub muro terreo carinarum. Et Iunius ſcribit *Suburam* dictam quod ſub antiqua vrbe eſſet. In hoc loco meretrices habitaſſe, multis locis teſtatur Mart. & Virgilius in laſciuis epigrammat, inquit:

Nota Suburanas inter Thelethuſa puellas,
Quæ puto de quæſtu libera facta ſuo eſt.

Hinc Martialis ſuo nouo vocabulo meretrices *Summœnianas* appellat, quæ in loco proſtarent, qui olim fuiſſet ſub antiquis mœnibus. Nam quemadmodum dicitur *Subura* a ſub & muro, ita *Summœnium* quod eſſet ſub antiquis mœnibus. *Suburam* Mart. appellauitam rem eti, quam in dictionibus Græcis fecit. Cum enim dicatur Apollo *Sminthius*, & campi *Sminthii* a muribus dicti, vt ſcribit Strabo, cum de Aſia minori loquitur, Martialis Apollinem *murinum* maluit appellare, & primam ſyllabam breuem fecit, cũ mus longa ſit ſyllaba, Sic campis diues Apollo ſic *murinis*, quod autem ſecundam ſyllabam *Summœnis* breuem, contra naturam nominis Martialem dicat protuliſſe, aperte mentitur Merula, nec de ſyllabis loqui debet, qui a muſis eſt alieniſſimus. In codicibus enim antiquis ita ſcriptum eſt. Raraque *Summœni* fornice rima patet: pro *Summœnii*, vt pauperis & *tuguri*, pro *tugurii*.

Quare

Digitized by Google

Quare rudis Sinueſſa.

CAPVT XXV.

NEc ſilentio præ tereundum eſt, quod alibi ſomniculoſus interpres Georg. vt gracculus crocitauit ſuper Matt. epigrammate quod eſt:

Hetruſci niſi thermulis laueris.
Illotus morieris Oppiane.
Nullæ ſic tibi blandientur vndæ.
Nec fontes aponi, rudis puellis
Non mollis Sinueſſa, feruidiq;
Fluctus paſſeris, aut ſuperbus Anxur.
Sic enim implicitas ambages eructat.

Quod autem Aponus ſit vicinus Patauio, nemo eſt, qui nō norit, quod autem dixerit rudes puellis, quod imprimis deliberabam non ſatis exponit. In quæſtionem hanc ſoluendam, cum aliquando diligentius incumberem, atque peraccurate multa legerē, forte incidi in epiſtolam Ioannis Caſſiodori, quæ mandante Theodorico rege Gothorum, ad Archiatrum Patauinum ſcribitur, vt præparet balnea Aponi. In ea igitur epiſtola tradit eſſe in aquis Aponi, ſtupendam quandam continentiæ diſciplinam. Nam in vndam qua viri recreantur, ſi mulier deſcendit, inſcenditur propterea, quia & ipſis altera exhibitio decora collata eſt, ſcilicet ne ardētium aquarum fœcundiſſimum locum non crederent habuiſſe. Vnde plurima largiretur, ſi vterq; ſexus vno munere communiter vteretur Hæc verboſius Merula heſternā crapulam exhalās effundit, quem ſi quis retortis poſt tergum manibus, fidiculis torqueat, cogatque exponere, quid Caſſiodorus de Aponi fontibus ſentiat, diſrumpetur potius quæſtione, quā id exſequi poſſit, adeo verba corrupta ſubtexit, vt nihil ſolidum elici poſſit, quod ad Martia. interpretationem faciat. Ego vero *rudis* numero ſingulari legendū puto, & ita habet codex antiquus & ſic erit ordo: *Nec mollis Sinueſſa rudis*, id eſt, incognita & intacta puellis, ſic blandietur tibi Oppiane, vt thermulæ Hetruſci, In agro enim Campaniæ Sinueſſano aquæ calidæ erant, molles (vt inquit poeta) hoc eſt, quæ laſciuiam & mollitiem inferebant. Et ideo puellis rudem Sinueſſam Martialis dixit, quia ab his aquis propter earum mollitiem puellæ arcerentur. Vnde Plinius aquas Sinueſſanas ſterilitatem fœminarum, & virorum inſaniam abolere ſcribit. Quibus ſi ſe lauiſſet Merula, non tam vehementi delirio vexaretur, quo percitus in bonos & literatos viros, bonarum literarum omnium ignarus ipſe, allatrationibus ineptis inuehitur.

CAPVT XXVI.

HÆc ſunt, in quibus Georg. Merulam, dum in Domitium Cal. dicaciter nimis ac licenter inuehitur, in Plin. & Matt vehementer erraſſe abunde ſatis (vt credo) oſtendi. Quædam

vero præterii conſulto, quæ magis iudicium quoddam, quam cognitionem aliquam reconditæ antiquitatis requirunt, & ipſa huiuſmodi ſunt, vt vel mediocris ingenii iuuenis facile per ſe cognoſcat. Nam de his ita velim omnes exiſtiment, communis tantum vtilitatis rei literariæ a me ductam eſſe rationem, omni ambitione, omni denique odio amoto. Neque enim is ſum, qui derogatione alienæ laudis mihi æſtimationem & nomen aucuper. Quamobrem omnes bonarum literarum & veritatis ſectatores mihi non iniuria adeſſe debent, & vna mecum inſolentem licentiam maledici conuitiatoris reprimere. Illud præterea non putaui ſilentio prætereundum, quod de Alba longa, & Auentino delirus magiſter ſomniauit, vt eius auditores, quam modica in eo eruditio & antiquitatis cognitio ſit, cognoſcentes, non ita facile inſomniis & deliramentis ipſius credãt. Nam cum me ad auditorium ipſius, vt hominem officii admonerem contuliſſem, offendi illum forte Liuium ab vrbe condita legentem, ſi legere eſt, ieiune, inepte, nulla elegantia, nullo ſeruato ordine, & de ſeipſo blatterare, & in viros literatos inuehi. Ibi inter alias ineptias, quas mõſtruoſus præceptor effutiuit, Albam longam ad differentiam alterius Albæ appellatam, & Auentinum ab aduentu Herc & Caci nominatum, non ſine præfatione diligentiæ ſuæ affirmauit. Hæc profecto nũquam miſellus dixiſſet, ſi ſobrius ad auditorium eſſet profectus, ſed heſternæ cœnæ crapulam nondum concoxerat, nam verba Liuii non aduertit, a ſitu in dorſo porrectæ vrbis Longam Albam appellatã ſcribentis. Quod autem Varronem in lingua Latina non legerit oſcitabundus heluo, haud quaquam mirandum eſt, qui de Alba ſic ait: Hinc poſt triginta annos oppidum alterum conditur Alba, id a ſue alba nominatum. Hæc e naui Aneæ, cum præiſſet Lauinium, triginta parit porcos. Ex hoc prodigio poſt Lauinium conditum annis triginta, hæc vrbs facta propter colorem ſuis & loci naturam, Alba longa dicta eſt. Nam de altera Alba, quod vigilans ſomniauit, apertiſſimum mendaciũ eſt. Alba enim ad fucinum lacum in Marſis, vnde ſunt Albenſes, vt inquit Plinius: Colonia fuit Romanorum octingentis fere annis poſt conditam ab Aſcanio Albam longam, vnde ſunt Albani, deducta. Victis .n. Marſis tres Coloniæ, Sora, Alba, Carſeoli, eodem anno deductæ ſunt, vt Liuius meminit. Auentinus autem vnde dicatur, idem Varro declarat, qui ſcribit, non ab aduentu Herculis & Caci montem appellatum, ſed vel ab Auentino Albano rege ibi ſepulto, vt Liuius & Dionyſius etiam meminere, vel (vt Neuius) ab auibus, quod eo ſe a Tyberi ferrent aues, vel ab aduentu hominum, quod commune Latinorum ibi Dianæ templum erat conſtitutum, vel ab aduectu. Nam olim paludibus mons erat a reliquis diſcluſus. Et eo ratibus ex vrbe aduehebantur, vnde velabrum dictus locus eſt, qui inter Palatium & Auentium erat. Sed iam huic opuſculo ſit finis, quod tanquam

tanquam præludium quoddam, vt diximus, edituri ſumus. Quæſtiones enim Plautinas exſpectamus, quas tantopere iactat, nec iã per decennium edidit. Vereor autem ne hæc tam longa vteri geſtatio abortum faciat, cum iam celerius elephanti pariant. Præterea vt nobis nuntiatur, propediem ſe toti orbi bellum indicturum, ſua ſolita arrogantia prædicat. Hoc per Iouem lapideũ, quod olim maximum iuſiurandum erat, lætus exſpecto, nec præ deſiderio tantum mihi vitæ ſupereſſe puto, vt hoc videam. Sed quid tam diu moratur? Exeat tandem, & illam ferratam, ſiue ſanguineam præuſtam haſtam, huius tanti belli indicium faciat. Ego vnus pro toto orbe primus cum Georgio Merula congrediar, nec galea & lorica, thorace & lancea munitus in certamen deſcendam. Non enim his armis mihi in Georgium opus erit. Hiſpanam cetram, & acutum gladium in eum afferam, vt leuiori agilitate cominus ipſius iugulum petam. Nec deerit tamen laqueus & hamus, ſi Protei forte artibus vſus, aut, vt Merula auis, quoniam ita vult appellari, roſtro luteo morſus intentabit, aut, vt piſcis Merula, branchiis apertis, & excuſſa cauda inſiliet. Tum facile cognoſcet, quæ in euodandis Iuuenalis ſenſibus offenderit, quæ in Columella, Varrone & Catone cenſorio arroganter deprauauerit, tum demũ in Plauti emendatione, non Herculis labores, vt ipſe iactat, ſed errores feciſſe fatebitur. Nam de Tuberonum ductu in Ligarii accuſatione quædam in totum vana ſomniaſſe, Intercalarium menſium rationem non deprehendiſſe, centuriatam concionem indocte dixiſſe, & in inuectiua in Galeotum Latinum ſermonem non ſeruaſſe. & ſi omnium impudentiſſimus eſt, vt tamen eum pudeat, neceſſe erit.

CORNELII WITELLII CORINTHII DE dierum, menſium, annorumq́; obſeruatione ad Pyladem Brixienſem, Græci, Romaniq́; ſermonis doctiſſimum Præfatio.

HEſterna veſpera in foro diui Marci vltro citroque deambulantes, cum de Græcis Latiniſque literis multa confabularemur, venit ad me (vt noſti) quidam ex auditoribus Georgii Merulæ, iuuenis ſane non parum doctus, meque percunctatus eſt: Quo pacto locum illum in primo Liuii ab vrbe condita intelligerem, vbi Numam Pompilium ad curſum Lunæ & Solis annum ſcribit conſtituiſſe, quod diceret Georgium Merulam frequenti auditorio, ſe nunquam mentem Liuii potuiſſe comprehendere, palam profeſſum eſſe. Et iccirco id in ſuis commentariis tacuiſſe, cum de anno & intercalario menſe ſcriberet. Ego cum libenter iuueni reſpondiſſem (vt ſoleo omnibus) edocuiſſemque ex ſententia Macrobii, quæ lectio vera Liuii eſſe deberet. Oſtendiſſemque, quibus in locis Merula in anni obſeruatione erraſſet. Efflagitaſti

tu mi Pylades optime, vt ea omnia. quæ de intercalationibus, & annis ex auctoritate Cenſorini, & Macrobii Plutarchiq; pro tempore enarraſſem, breui ad te epiſtola colligerem, qua in re non equidem inuitus tibi morem geſſi, tum veteri noſtra amicitia motus, pro qua tibi omnia debeo, tum etiam, vt in hac epiſtola, meo aliqua ex parte ſatisfacerem, conſilio. Scis enim ita mihi perceptũ animo, vt quanto meo ſtudio poſſim & diligentia Georgium Merulam, neſcire literas, & ipſius commentaria, quibus in tam tumidam elationem deuenit, vt omnes literatos viros contemnat deprimatque, variis ſcatere erroribus oſtendam Hoc ipſum in defenſione Domitii Calderini me feciſſe confido, & poſthac diis bene iuuantibus faciam. Habeo enim ſexcentos & amplius errores ipſius ex commentariis Iuuenalis, & orationis in Ligarium, ac emendatione Plauti, Columellæ, Catonis Cenſorii, & Varronis collectos, quos iam edidiſſem, niſi exſpectarem ipſius quæſtiones Plautinas, quas iam decem annos in vtero geſtat, & adhuc non modo non parit. ſed ne parturit quidem, cum ei opus ſit recantare, quæ in toto Plauto deprauauit. Itaque mi Pylades pleniori obſequio deſiderium tuum demeritus ſum. Non enim ſolum hac epiſtola diuerſorum annorum veterem obſeruationem habebis, verum etiam quædam de diebus & menſibus, quæ hinc inde per auctores diſperſa, collegi. Poſthæc vero Merulæ errata aſpergentur, ſed iam dies ex quo menſis, & annus conſtat, initiũ auſpicabitur, qui, vt Cenſorinus ait, aut naturalis eſt, aut ciuilis. Naturalis dies, tempus eſt ab oriente ſole ad occaſum, huius principium, *mane* appellauere antiqui, vel quia tunc *manat* ab oriente dies, vt inquit Varro, vel boni omnis gratia. *Manum* enim veteres *bonum* dicebant, vnde dii inferi *manes* ſunt dicti, quos bonos putabant, cuius contrariũ eſt *immanis*. Occaſus vero *ſuprema* dicebatur. In 12. tabulis, ortus & occaſus tantũ notati ſunt, poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies, accenſo conſulum, vt inquit Plin. id pronuntiante: Cum curio, hoc eſt, ſacrorum præco inter roſtra & Argeorum theſin proſpexiſſet talem ſolem, a columna ænea ad carcerem inclinato ſydere ſupremam pronuntiauit, ſed hoc ſerenis tantum diebus. Aliqui vero quadripartitum diem faciebant, ſicuti caſtra noctem, ideo in hiſtoriis, prima, ſecunda, tertia & quarta vigilia legitur. Ciuilis vero dies id tempus dicitur, quod vno cœli circumactu fit viginti quatuor horarum ſpatio, quo dies verus & nox continetur, Huiuſmodi dies ab Aſtrologis, & ciuitatibus, quatuor modis diffinitur. Babylonii enim a ſole exorto ad alterum exortum, diem ſtatuerunt. Athenienſes vero ab ab occaſu ſolis ad alterum, & multi in Vmbria, quæ gens Itala eſt, a meridie in meridiem, quam opinionem Varro damnat: Nam (vt inquit Gellius) qui Calendis in meridie apud Vmbros natus eſt, dies eius natalis videri debebit, & Calendarum dimidiarum, & qui eſt poſt

Calendas

Digitized by Google

Calendas dies ante meridiem, quod nimis abſurdum eſt. At Romani ſacerdotes, & qui diem diffiniuere ciuilem, Ægyptiique & Hipparchus, dies ſingulos a media nocte ad mediam proximam computabant. *Marcus Varro*, teſte Gellio, *ait homines, qui media nocte ad proximam mediam noctem in his horis XXIV. nati ſunt, vna die nati dicuntur*, ac de ciuili Romanorum die Vergil. intellexiſſe Gellius ſcribit, cum ait:

Torquet medios nox humida curſus,
Et me ſæuus equis oriens afflauit anhelis.

Huiuſmodi igitur dies ſic diuidebatur, vt Cenſorinus ſcribit: *Media nox*, quod principium diei erat. Inde de media nocte proximum erat *gallicinium*, cum galli canere incipiunt. Deinde *conticinium*, cum conticuere. Tunc ante lucem ſiue *diluculum*, cum ſole nondum orto iam lucet. Poſt hoc *mane*, cum lux videtur, inde ad meridiem, tunc *meridies*, quod eſt medii diei nomen, inde de meridie. Hinc *ſuprema*, quamuis multi ſupremam poſt occaſum ſolis eſſe exiſtimabant, quoniam in 12. tabulis ita ſcriptum erat: *Solis occaſus ſuprema tempeſtas eſto*. Sed poſtea Marcus Pletorius Tribunus pl. plebiſcitum tulit, in quo ſcriptum eſt: *Prætor vrbanus, qui nunc eſt, quiq; poſthac fiet, duos lictores apud ſe habeto, hiq; ſupremã ad ſolem occaſum, vſq; inter ciues edicunto*. Poſt ſupre[illegible]am dicitur *veſper* ſiue *veſpera*, quam Plautus *veſperuginem*, Vergilius *heſperum* appellatur. Poſtmodum *crepuſculum a crepero*, vt inquit Varro, quod dubium ſignificat, quia id tempus, noctis ne ſit, an diei incertum. Poſt id tempus ſequitur, quod luminibus accenſis, ſiue *prima face* notabatur. Deinde *concubium*, cum itum eſt cubitum. Exinde *nox intempeſta*, quod nihil agi ſit tempeſtiuum. Tunc ad *mediam noctem*. *Dies* etiam genere fœminino, aliquando pro tẽpore ſimpliciter ponitur. Ouidius:

Non venit ante ſuam noſtra querela diem.

Et alibi: *Ante diem pœna quod periere mea.*

Vnde *diecula*, vt inquit Aſconius paruum tempus. Horarũ in 12. tabulis nulla mentio erat, ſed poſtea quo tempore, & a quo Romę horologia ſint inuenta, incertum eſt, hoc ſatis conſtat; *ſolaria* primum appellata, quod ex ſole horæ cognoſcerentur. Huius primus inuentor apud Lacædemonios Anaximenes Mileſius fuit, appellatumque eſt ſcioterieum. Plinius ita ſcribit: Princeps Romanis horologium ſtatuiſſe ante 12. annos, quam cum Pyrrho bellatum eſt, ad ædem Quirini Lucius Papyrius curſor, cum eam dedicaret a patre ſuo votam a Fabio Veſtali, proditur. Sed neque facti horologii rationem, vel artificis nomen ſignificat, nec vnde tranſlatum ſit, vt apud quem id ſcriptum inuenerit. Marcus Varro primum ſtatutum in publico ſecundum roſtra in columna tradit, bello Punico primo a Marco Valerio Meſſala conſule; Catina capta in Sicilia deportatum inde poſt

triginta annos, quam de Papyriano horologio traditur, anno vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, nec congruebãt ad horas eius lineæ. Paruerunt tamen ei annis vndecentum, donec Quintus Martius Philippus, qui cum Lucio Paulo fuit cenſor diligentius ordinatum iuxta poſuit, idque munus inter cenſoria opera gratiſſime eſt acceptum. Etiamnum tamen nubilo incertæ fuerunt horæ vſque ad proximum luſtrum: Tunc Scipio Naſica collega Lenati primus aqua diuiſit horas, æque noctium ac dierum, idque horologium ſub tecto dicauit anno vrbis quingenteſimo nonageſimo quinto, tamdiu populo Rom. indiſcreta lux fuit. Huiuſmodi horologia clepſidræ appellantur, quia aquam, qua horæ notabantur, incluſam & occultã haberent. Et hæc de diebus. Menſis autem, vt Macro. ſcribit, a luna eſt appellatus, quam Græci *μῆνα* nomine dicunt, quod intra eum Zodiacum Luna luſtret. Veruntamen menſium quoque alii naturales, alii ciuiles ſunt. Naturalium autem, alius ſolaris, alius Lunaris eſt. *Soliſq; menſis* id temporis ſpatiũ dicitur, quo ſol in aliquo ſigno moratur. Id vero modo maius, modo minus eſſe aſtronomica computatione colligitur. *Lunaris* autem *menſis* is eſt, quem luna in circuitione ſigniferi conſumit, qui omnino tricenos dies non explet. Hunc menſem Victruuius in nono vertentem appellat, quem Luna peragit, dum ad id ſignum, ex quo egreſſa erat, denuo reuertitur. Ideo & annum lunarem Macrob. appellari affirmat. At *ciuilis menſis* dicitur, quẽ quæq; ciuitas ſibi conſtituit, vt Romani ex conſtitutione Romuli quatuor menſes, Martium ſcilicet, Maium, Iulium & Octobrẽ, tricenis & ſingulis diebus claudebant. Reliqui vero ſex tricenos dies habebant. Nam decem menſibus annum Romulus computauit. Sed omnium menſium dies primi Calendarum appellatione notantur a verbo græco *καλῶ*, quod idem eſt, quod voco. Prius enim quam Cn. Flauius ſcriba inuitis patribus faſtos in omnium notitiam ederet, primo menſis die a minore pontifice vocato in capitolium populo feriatum cauſſas, ac quid in eo menſe eſſet agendũ Rex ſacrorum enuntiabat, & Calendas tamen Græci non habent. Ideo Auguſtus Cæſar, cum aliquos nunquam ſoluturos ſignificare vellet, *ad Calendas Græcas ſoluturos* dicebat *νουμηνίας* Græci principia menſium appellant. Omnes etiã menſes *Nonas & Idus* habent, & cũ omnibus idem numerus Iduũ ſit, nonarum diuerſus eſt, Quatuor enim menſes Martius, Maius, Iulius & October, ſeptimanas habent nonas. Reliqui vero quintanas, quæ dictæ ſunt, (vt aliqui volunt) quod nouæ ſint initium obſeruationis, vel quia ab eo die ad Idus nouem numerantur dies. *Iduum* vero appellatio, quibus octo numerantur dies, a Tuſcis (vt multis placet) emanauit, qui diẽ illum *Itim* nominantes, Iouis fiduciã interpretantur. Ideoque idibus res diuina Ioui agebatur, quemadmodum calendis Iunoni. Aliqui *idus* dictas affirmant, quaſi *Vidus*, v litera detracta. Quod enim

enim Græci *ἰδεῖν* dicunt, nos n litera addita videre dicimus, quoniam eo die Luna plena videatur, vel *ἀπὸ τοῦ εἴδους*, ꝙ is dies plenã Lunæ ſpeciem demonſtret. Sunt qui *Iuuis* appellatas ſcribunt ab oue, quam Tuſci *Idulim* nominant, quod ouis a Flamine Idib. Ioui mactaretur. Macrobius vero *Idus* ab *iduare*, quod diuidere eſt, deduci exiſtimat, quod is dies menſem diuidat. Inde *vidua* dicitur, quæ ſit viro diuiſa. Verum reliqui menſium dies, qui ab Idibus ad finem menſis ſuperſunt, a Calendis ſequentis menſis numerantur, vno ſemper die addito. Sed omnis computatio a maiori numero incepta, retrorſum in minorem deſinit, quod etiam in *Nonis* & *Idibus* fit. In menſibus enim, qui ſeptimanas habent nonas, ſexto, quinto, quarto nonas dicimus. In iis vero qui quintanas, quarto tertio. Et in Idibus, octauo, ſeptimo, ſexto idus dicentes, dies computamus. Verum hæc notiora ſunt, quam vt a me latius explicentur. Nunc vero de Anno dicendum eſt, quem a circuitu temporis Atteius Capito, teſte Macrobio dictum eſſe putauit. Veteres enim *an* pro *circum* vſurpaba[illegible]ic igitur *annus*, aut *vertens* eſt, aut *ciuilis*, aut *magnus*, de[illegible]nfertus. Annus vertens, (vt Cenſorinus ait) natura eſt, dum ſol duodecim ſigna percurrens, eodem vnde diſceſſerat reuertitur. Hic quod dierum numero colligendus eſſet, inter Aſtrologos veteres non conuenit, quorum opiniones enumerare, & longum, & ſuperuacaneũ eſſet. Aliqui etiam incomprehenſibilem & innumerabilẽ eſſe vertentem annum putauerunt. Verumtamen plures ſunt, qui trecentis & ſexaginta quinq; diebus, & quadrante, hoc eſt quarta parte vnius diei, annum vertentem colligunt, cuius ſententiæ & Iulius Cæſar fuit, & huic numero, annum Romanum accommodauit. Hunc autem annum Virgi. *magnum* appellauit, reſpectu Lunaris anni, qui eo longe minor eſt, cum ait: *Interea magnum ſol circumuoluitur annum.* Præterea omnium errantium ſtellarum, quas Planetas Græci appellant, a certo loco ad eundem locum reditus, omni emenſo cœli circuitu, vertens annus, vt Macrobius ſcribit, appellatur. Verũ ex vſu cõmuni *vertens* annus pro ſolari accipitur. *Ciuilis* vero *annus* is dicitur, qui cuiuſque ciuitatis eſt proprius, & vt de aliquibus dicam, Acarnanes ſex menſibus annum ſuum claudebant, Arcades vero tribus. Et Romani ante imperium Numæ, decem menſibus ſuum annum computabant, qui continebat dies trecentos quatuor. Numa poſtea quinquaginta dies addidit, conſtituitque, vt trecentis quinquaginta quatuor diebus annus Romanus cenſeretur, quibus duodecim Lunæ curſus confici credidit. Addidit poſtea vnum diem ad honorem imparis numeri, annumq; duodecim menſium fecit, quos ita conſtituit, vt ſeptem vndetricenis cenſerentur diebus, quatuor, Martius ſcilicet, Iulius, Maius, & October, priſtinum numerum obtinerẽt, Februarius vero octo & viginti diebus computaretur. Eorum etiam ordinem mutauit.

Martius enim ex Romuli conſtitutione, cum annum auſpicaretur, ipſe *Ianuario*, quem a *Iano* principiorum Deo appellauerat, initium anni attribuit, & *Februarium* ſecundum fecit a *februamentis*, ab ipſo appellatum, quod eo menſe, ciuitatem februari, hoc eſt luſtrationibus purgari iuſſit. Verum cum hic annus Numæ ex Lunæ curſibus computaretur, imitatione Græcorum curſui ſolis per intercalationes accommodatus eſt. Quis autem intercalandi auctor Romanis fuerit incertum eſt. Macrobius varias veterum ſcriptorũ de hac re opiniones adducit. Liuius vero & Plutarchus, Numam Pompilium primum omnium intercalaſſe ſcribunt. Id ex Græcorum conſuetudine ſumtum eſſe, ſatis conſtat. Illi enim vt Macrobius ait, cum annum ſuum trecentis quinquaginta quatuor diebus ordinaſſent, viderentque de ſolis curſu, qui trecentis ſexaginta quinque diebus, & ſex horis ſigniferum ambit, vndecim dies & quadrantem anno ſuo deeſſe, intercalares certa ratione excog[illegible]runt. Nam cum laborioſum nimis ac difficile eſſet, omnibus [illegible] vndecim dies & quadrantem intercalare, octo annos labi ſine [illegible] intercalatione ſinebant. Inde octies vndecim multiplicantes, ex qua multiplicatione, dies nonaginta naſcuntur, ſi quadrans octies componatur, intercalabant. Hos dies Græci ὑπερβαίνοντας, hoc eſt, ſuperabundantes vocabant, ex quibus tres menſes ἐμβολίσμους, hoc eſt, intercalares facientes, menſi vltimo exacto octaui anni addebant. Ita octauo quoq; anno, vt Liuii verbis vtar, ad metam eandem ſolis, vnde orſi eſſent, plenis omnium annorum ſpatiis, dies congruebant. Hunc igitur intercalandi morẽ Numa (vt Liuio placet) imitari voluit ſed alio ordine: nam ex illis nonaginta diebus, qui per octennium affluebant, quatuor cõfecit menſes intercalarios, quos Romani Marcedonios ſiue Mercedinos, (vt ſcribit Plutarchus) appellabant, quorum primus & ſecundus duorum & viginti dierum erant, tertius vero & quartus vicenos ternos dies habebant. Hos menſes per octennium intercalationibus quatuor, alternis annis, diei tertio & vigeſimo Februarii, inter *terminalia* & *regifugia* diſpenſando intercalabant, & quoniam octauo quoq; anno, dies octo affluebant, propter diem illum, quem ad honorem imparis numeri, vt diximus, addiderat: tertio quoq; octennio, non nonaginta dies, verum ſex & ſexaginta, totidem intercalationibus, & eodem menſe interponebat, compenſatis viginti quatuor diebus pro illis, qui in tribus octenniis, hoc eſt, quatuor & viginti annis ſupra Græcorum numerum affluxerãt. Locus igitur ille apud Liuium, cuius gratia hæc omnia altius repetiuimus, ita legendus eſt: Atque omnium primum ad curſum Lunæ in duodecim menſes deſcribit annum, quem quia tricenos dies ſingulis menſibus Luna non explet, deſuntque dies ſolido anno: qui ſolſtitiali circumagitur orbe, intercalares menſes interponendo ita diſpenſauit, vt vigeſimo quarto anno ad metam

metam eandem ſolis, vnde orſi eſſent, plenis omnium annorum ſpatiis dies congruerent. Et Cicero libro 6 epiſtolarum ad *Lentulum* in epiſtola, quam Ligario ſcripſit cum ait: *Ego idem tamen cum ad 2. Calendas intercalares priores rogatu fratrum tuorum veniſſem mane ad Cæſarem*, conſuetudinẽ intercalãdi ex inſtitutione veteri notat, & ante principium primi intercalarii menſis, hoc eſt die tertio & vigeſimo Februarii profectum ſe eſſe ad Cæſarem Cicero ſignificat, prioreſque intercalares Calendas dixit, reſpectu ſecundæ, tertiæ & quartæ intercalationis, quibus ex conſuetudine Numæ, alternis annis Romani vtebantur, Verum (vt inquit Macrobius) tempus fuit, quo intercalatio omnis omiſſa eſt, & per gratiam eorum, qui faſtis præerant, qui publicanis proferri, vel minui conſulto dies volebant, modo auctio, modo retractio dierum proueniebat, ac ſub ſpecie obſeruationis maior confuſionis occaſio emergebat. Nam neque meſſium feriæ æſtate, neque vindemiarum autumno, per intercalandi licentiam conueniebant, donec Caius Cæſar Pontifex Maximus, ſuo tertio, & Marci Æmilii conſulatu omnem hanc inconſtantiam temporum vagam adhuc, & incertam in ordinem ſtatutæ definitionis coegit. Initurus enim nouæ exordium ordinationis, dies omnes, qui confuſionem afferre poterant, abſumſit, effecitque vt vltimus annus confuſionis quindecim eſſet menſium intercalatis duobus menſibus inter Nouembrem & Decembrem, & intercalario addito menſi Februario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat, protentuſque eſt is annus in quadringentos quadraginta tres dies. Inde imitatus Ægyptios ad numerum ſolis, qui diebus trecentis & ſexaginta quinque, & ſex horis curſum peragit, annum Romanum direxit, interiectis decem diebus anno priori, effecitque vt quatuor menſes Nouember, Aprilis, Iunius, & September tricenis diebus clauderentur. Reliqui vero omnes, præter Februarium, qui priſtinum retinuit numerum, tricenos & ſingulos dies haberent, & vt ratio quadrantis haberetur, conſtituit, vt quarto quoq; anno finito, dies vnus ex quatuor quadrantibus confectus, diei tertio & vigeſimo Februarii quinti anni ſequentis, vt morem antiquum ſeruaret, per intercalationem adderetur, quem quoniam ſextus a Calendis Martiis erat, biſſextum appellauit. Vigeſimus enim quartus Februarii dies, cum intercalabatur, & vigeſimus quintus, ſexto Calendas Martii eadem appellatione dicebatur. Itaque habitis etiam dimenſionibus Lunæ ſic conſtitutum annum ciuilem Cæſar edicto palam poſito publicauit Sed ex hac emendatione nouum errorem ſacerdotes, qui faſtis præerant fecerunt: cum enim diem illum intercalarẽ quarto quoque anno exacto menſi Februario quinti ſequentis anni addi oporteret, illi incipiente quarto intercalabant. Et hic error ſex & 30. annis permãſit, quibus intercalati ſunt dies duodecim, cũ nouẽ

intercalari oporteret, quem quidem errorem deprehenſum Auguſtus correxit, qui duodecim annos ſine vlla intercalatione labi iuſſit, vt dies illi, qui per annos ſex & triginta, ſacerdotum incuria excreuerant, eo ſpatio abſumerentur. Poſtea vnum diem, ſecundũ Cęſaris conſtitutionem, quinto quoq; incipiente anno, intercalari iuſſit, qui priſtinam etiam biſſexti appellationem retinuit, quamuis *bis pridie Calendas Ianuarii* dici debuiſſet, hunc igitur ordinem in æs incidi ad æternam memoriam mandauit, quo etiam nunc gentes vtuntur. Verum hic annus ad curſum ſolis, qui vertẽs dicitur, non ſolum a Calendis Ianuarii vſque ad eaſdem intelligitur, ſed etiam id tempus, quod eſt a ſequente poſt Calendas die, vſque ad eundem, & a cuiuſlibet menſis die vſque ad eundem diem, vertens annus appellatur, ac ſic accipit annum Iuuenalis, cum ait in ſatyra ſeptima: *Et cum ſe vertit annus.* Et Suetonius, cum Caligulam immenſas opes non toto vertente anno abſumſiſſe ſcribit, hoc eſt non expleto ſpatio vnius anni ſolaris. Hactenus de ciuilibus & vertentibus annis, nunc ad magnos annos tranſeundũ eſt, qui ex vertentibus (vt Cenſorius ſcribit) conficiebatur, quorum magnitudo non minus diuerſa gentibus obſeruata eſt, quam ab auctoribus tradita, eaq; cauſſa id accidit, quoniam inter veteres Aſtrologos (vt diximus) nõ conueniebat, quanto vel ſol, plus quam trecentos ſexaginta quinque dies in circuitu Zodiaci conficeret, vel Luna minus quã triginta. Itaq; vt de aliquibus dicam, Democritus ille Abderites annum magnũ confecit, ex vertentibus duobus & octoginta, ac intercalaris mẽſibus octo & viginti. Diuinus vero ille Hipparchus trecentos & quatuor in ſuo anno magno numerari voluit, in quo bis centies decies interçalabatur. Et Methon Athenienſis annum magnum conſtituit, qui *Methonicus* eſt appellatus, & vndeuiginti annos vertentes, cum intercalationibus ſeptem habuit, eoque *ἐννεακαιδεκαετηρὶς* dicebatur. Fuit & *annus magnus Caldaicus* a Caldeis conſtitutus ex duodecim vertentibus, ideoque *δωδεκαετηρὶς* dictus, quẽ genethliaci nõ ad ſolis Lunęque curſus, ſed ad obſeruationes alias accommodatum habebant, quod in eo tempeſtates frugumque prouentus, ac ſterilitates, morboſque circuire putabant. *Οκταετηρὶς* vero magnitudo, erat octo vertentium annorum, quæ etiam *ἐννεατηρὶς* dicebatur, quia initium eius nono quoque anno redibat Hunc magnum annum Leoſtratum Tenedium primũ conſtituiſſe ferunt, alii vero Eudoxum Gnidium. Ludi quoque Delphici, qui *Pythia* appellantur, hoc interuallo temporis, hoc eſt noni anni principio celebrabãtur. Erat & *τετραετηρὶς*, quæ ex quatuor vertentibus annis conſtabat, q̃ etiã *πενταετηρὶς* dicebatur, ꝙ quinto quoq; anno rediret, & certame Olympicũ Ioui ab Hercule (vt nonnulli volunt) dedicatũ, quinto quoq; incipiente anno conficiebatur, vn-

tur, vnde *Olympias* hæc annorum magnitudo eſt nuncupata, qua Græci hiſtoriographi in notandis temporibus ſunt vſi. Idē tempus *anni magni* Romanis fuit q̄ luſtrum appellabant, a Seruio enim Tullo rege conſtitutum eſt, vt quinto quoq; anno redeunte, cenſu ciuium habito, luſtrum conderetur, ſed non ita a poſteris ſeruatum. Et Agon Capitolinus a Domitiano conſtitutus, quinto quoque anno celebrabatur, quem Sueto. *quinquennale certamen* appellat. Verum luſtrum ſiue Olympias, quamuis quatuor expletos annos contineat, tamen pro quinquennio accipiuntur, quia principio quinti anni, & luſtrum conderetur, & Olympica certamina fierent. Ouidius:

Et qui Penelopæ reſcribere fecit Vlyſſem,
Errantem ſæuo per duo luſtra mari.

Et Martialis: *Vt qui prima nouo ſignat quinquennia luſtro.*
Impleat innumeras Irus Olympiadas. Fuit & *annus magnus* dorum vertentium τριέτηρις trieteris dictus, quod tertio quoq; anno intercalaretur, vnde myſteria, quę Libero patri alternis annis celebrabantur, Trieterica a poetis dicuntur. Ariſtoteles autem teſte Cenſorino, *annum maximum*, potius, quam *magnū* appellat illum, quem ſolis & Lunę, vagarumq; ſtellarum orbes cōficiunt, cum ad idem ſignum, vbi quondam ſimul fuerunt, vna referuntur. Cuius anni hyems ſumma eſt κατακλυσμὸς quam noſtri *diluuionem* vocant. Æſtas vero κόσμου πύρωσις, hoc eſt, *mundi incendium*. His enim alternis temporibus mundus tum exigneſcere, tum eraqueſcere videtur. Hunc annum vere vertentem eſſe Cicero ſcribit, & Macrobius *mundanum* appellat, quia conuerſione plenæ vniuerſitatis fiat, earum etiam ſtellarū, quæ propter tardiſſimum eoq; incomprehenſibilē earum motū, cœlo infixæ videantur. Hunc annum Ariſtarchus conſtare putauit ex annorum vertentium duobus millibus quadringentis octoginta quatuor. Aretis vero Dyrrachinus ex quinq; millibus quadringentis quinquaginta duobus. Heraclytus, & Linus, decem millium octingentorum, Dion decem millium nongentorum octoginta quattuor hunc maximum annum eſſe affimauerūt. At Macrobius annorū quindecim millibus eum cenſeri ſcribit, alii autem infinitum eſſe, nec vnquam in ſe reuerti exiſtimauerunt. Iccirco Cicero variæ in hac re auctorum opinionis non ignarus, in ſomnio Scipionis, de hoc anno magno loquens ait: In quo vix dicere audeo, quā multa hominum ſecula contineantur. Hæc habui mi Pylades iucundiſſime quæ de diebus, menſibus, & annis quanta potui diligentia, ex varia auctorum lectione collecta, ad te ſcriberem, in quibus ſi fortaſſe non ex toto tuo honeſto deſiderio ſatisfactum erit, nō mihi, ſed potius tibi imputabis, qui me hæc ipſa ſcribere voluiſti. Verum nunc ad reliquam debiti partem accedendum eſt, in qua quid offenſum a Georgio Merula ſit, in iis, quæ de annis ſcripſit, dilucide

vt tibi pollicitus ſum) enitar oſtendere. Hic enim dum epiſtolam Ciceronis ad Ligarium (de qua ſupra mentio facta eſt) decem menſibus ſcriptam fuiſſe poſt defenſum a Cicerone Ligarium, oſtendere voluit, & quædam altius, nec ad rem facientia de anno ex ſententia Cenſorini repetiit, ſtatim ab ipſo principio in errorem lapſus, quam parui ſit ingenii aperte indicauit. Vertentem enim annum, tum barbare, tum inſcite & indocte *ſolſtitialem orbem* appellari bis dixit, cum *ſolſtitialis orbis*, non pro anno vertente, ſed pro ſignifero circulo, cuius circuitu ſol & reliqui errones annum vertentem conficiunt, a veteribus, & qui latine locuti ſunt, accipiatur, vt Liuius ipſe declarat cum ait: *Deſuntque dies ſolido anno, qui ſolſtitiali circumagitur orbe*, hoc eſt, *Zodiaco*, quod ſol luſtrans annum vertentem conficit. At dii boni, interpretatione illius carminis Iuuenalis, *& cum ſe verterit annus*, quam belle oſtendit, nec vertentem annum, nec ſeipſum intelligere. Ita enim ait: *Non ſimpliciter intelligimus abſolutum annum, ſed vertentem*, de quo hæc Vitruuius in octauo: *Sol autem ſigni ſpatium, quod eſt duodecima pars mundi menſe vertente vadens tranſit in 12. menſibus, 12. ſignorum interualla peruagando, cum redit ad ſignum vnde cœperit, perficit ſpatium vertentis anni* Quid ais Merula? non vides Vitruuium, quem pro te allegaſti, contra inſulſiſſima tua verba dicere? Nam ſi vertens annus is dicitur, qui a ſolis circuitu fit (vt Vitruuius inquit) & Iuuenalis ait, *Et cum ſe verterit annus*, ſimpliciter abſolutum annum intelligi, annumque communem aperte notari a poeta neceſſe eſt, qui ex ſolis curſu a gentibus obſeruatur, cum anni vertentes etiam aliorum planetarum ſyderumque curſibus conficiantur, vt late ſuperius ex auctoritate Macrobii oſtendi. Quid quod octauum Vitruuii falſo allegat, homo minimæ, vel potius nullius memoriæ, cum in nono id Vitruuius ſcribat. Præterea enumerans aliquot magnos annos extra propoſitum (vt dixi) horum annorum appellationes græcas falſo & barbare appoſuit. Vbi enim ſcribi debet: *Enneadeceteris*, *dodecteris*, ipſe *enneateteris*, quod nihil niſi Merulæ inſcitiam, ſignificat, & *dodecateris* ſcripſit, quemadmodum in Codice ſuo, ſcriptoris vitio notatum inuenit, quæ res non minus Græcæ literaturæ ignarum eſſe oſtendit, quam Romani ſermonis ſit. Carmen vero illud Lucani, quod eſt: *Non meus Eudoxi vincetur faſtibus annus*, tam non intelligit, quam reliqua illius Poetæ carmina ignorat. Etenim cum apud Cenſorinum legiſſet: *Eudoxum Gnidium* annum magnum ex octo vertentibus conſtituiſſe, ſtatim id ſine vllo iudicio arripuit, & Lucanum de eo intelligere affirmauit. Nec aduertit homo inconſideratus, de eo anno minime intelligi poſſe, cum Cæſar eo verſu, ſuum annum non victum iri faſtibus Eudoxi dicat, hoc eſt, obſeruatione dierum ſingu-

ſingulorum vertentis anni. *Faſti* enim tabellæ erant, vbi *feſti profeſtiq; dies*, in quibus ſyderum ſignorũq; ortus & occaſus, qui fiunt, notabantur, quos nunc *Calendaria* dicunt, quamuis Lucanus faſtibus, declinatione quarta dixerit. Erant etiam *faſti dies*, quib. prætori ius dicere non licebat, quorum contrarii ſunt nefaſti. Eudoxũ autem annum vertentem cõſtituiſſe, tum ex Cenſorino colligi poteſt, qui ſcribit ex annis octo vertentibus annum magnum ab Eudoxo conſtitutum, tum vero ex Columella *in re ruſtica*, quem Georgius inconſiderate (vt ſolet ſemper) cõtra ſe allegauit. Sed modo ille auctores antiquos nominet, ſatis ſibi feciſſe videtur. At illud epiſtolæ Ciceronis ad Ligarium, quod eſt, ſecundo Calendas intercalares priores, cum exponere conatur, apertiſſime oſtendit, morem antiquũ *intercalationis*, neq; ex Cẽſorino, neq; Macrobio potuiſſe percipere. Putat enim priores Calẽdas dixiſſe Ciceronem ad differentiã ſecundæ Cæſaris intercalationis, q̃ eodem anno fecit, cum id Cicero ſcripſerit ex antiqua cõſuetudine. Nam vt ſuperius oſtendimus, quatuor intercalationes alternis annis per octẽnium Romani faciebant, & in eum annũ, quo Cæſar *faſtos* correxit, intercalarius menſis incidit, vt Suetonius ait, cuius pridie Calendas Cicero ſe Ligarium defendiſſe ait. Præterea nonne inſulſiſſimum fuiſſet, ſi Cicero Ligario exſultanti ſcribens, ita defenſionis ipſius tempus notaſſet, vt minime id intelligere valeret Ligarius, cum id ipſum ex ſeruata conſuetudine ſignificare poſſet? Quid quod ſi etiam ſic eſſet, vt Merula fringultit, non tamen ex hoc colligi poteſt, Epiſtolam illam decem menſibus poſt defenſum Ligarium a Cicerone ſcriptam? Per Calendas enim priores dies defenſionis notantur, non ſcriptæ Epiſtolæ. Et ſimile veri eſt, Ciceronem ſtatim poſt habitam pro Ligario orationem, de his omnibus certiorem reddidiſſe, vt res tanta poſtulabat. Sed nimirum mi Pylades id verum eſt, quod Cynthius noſter ſæpius iactare ſolet, qui illius conſuetudine iam multos annos vtitur, homo eſt percraſſi & obtuſi ingenii, nullius iudicii, modicæ eruditionis, & qui in exquirendis quibuſdam vocabulis, omnem ſuam ætatem elementarius ſenex ab umit. In quibus ſuis etiam auditoribus perridiculus eſt. Scis enim quo pacto his diebus inſaniuerit de Seplaſia, cum tumidus hanc dictionem ab aliis intelligi negaret, ac propter hoc Plinium, cum de *Seplaſia* loqueretur, a Romanis correctoribus deprauatum fuiſſe blatteraret homo ſingularis amentiæ, ac licentioſæ, vel potius maledicæ mordentiſque dicacitatis, qui, quod in eo vitium eſt, aliis ineſſe putat. Verum Merula, quia in ſenectute tua tandẽ didiciſti, quid eſſet *Seplaſia*, ob id alios ignorare arbitraris? An quod hoc nomen reconditum, inuſitatumque apud auctores veteres ſit? adeo ne fatuus es, vt credas alios doctiſſimos viros, & qui his noſtris ſtudiis ſumma cura & diligentia incubuerunt, quid *Seplaſia* eſſet ignoraſſe, quia tu ad hunc vſque

diem id neſciuiſti? Non vides inepte, multos eſſe iuuenes bonarum literarum ſtudioſos, vel in hac inclyta Venetorum vrbe, vt Romam, & alia Italica oppida taceam, qui in euoluendis veteribus te ſunt diligentiores, ingenio vero, & iudicio memoriaque, te longius præſtant? Sed tam ne reconditum eſt hoc *Seplaſia* vocabulum? quod apud auctores multis in locis legitur, nam Aſconius in orationem Piſonianam forum fuiſſe Capuæ *Seplaſiam*, vbi vnguenta venderentur, ſcribit, cuius Auſonius quoque meminit, cum dicit: *Aere Seplaſia decipiare caue.* Et Cicer. in oratione contra Piſonem de Gabinio vnguentato loquens, inquit: *Seplaſia dignus & Capua, ſed illa veteri.* Et in lege Agraria contra Rullum de Capua ſcribens ait: *Iam vero qui metus erat tunicatorum illorum, & in Albana & Seplaſia quæ concurſatio percunctantum.* Quos omnes locos tu Pylades a me præmonitus, furenti homulo enumeraſſe meminiſti. Sed & Ælius Lampridius, quem diſpeream ſi Georgius vnquam diſcuſſit, Antoninum Heliogabalum pinxiſſe ſe vt cupedinarium, vt Seplaſiarium, vt popinarium, vt tabernarium, vt lenonem ſcribit. Cum igitur *Seplaſia* tot locis auctores meminerint, quis eſt, qui non facile intelligat, vitio impreſſorum apud Plinium libr. 34. cum de ſcoria, flore, & ſquamma æris loquitur, impreſſum eſſe *ſimplacia*, ſiue *Semplaſia* pro *Seplaſia*? Sic enim Plinius medicorum inſcitiam reprehendens ait: *Credunt Seplaſia ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti, factaq; iampridem emplaſtra & collyria mercantur, tabeſq; merciũ, ſic fraus Seplaſia exteritur.* Et in 16. de picea ſcribens ait: *Hæc plurimam reſinam fundit, interueniente candida gemma, tam ſimili thuri, vt mixta, viſu diſcerni non queat.* Et inde fraus *Seplaſia*, quod impreſſores fecerunt ſæpiſſime *Aſia*. Quod autem *Seplaſia* ſcribi debeat, idem Plinius in duodecimo declarat, ſcribens, enim quo pacto adulteretur thus, inquit: Apud nos adulteratur reſinæ candidæ gemmæ per quam ſimilis, ſed deprehenditur quibus dictũ eſt modis. Itaque recognoſcat aliquando Merula ſuam ipſius puerilem leuitatem, nec intumeſcat, ac ſibi ipſi adeo placeat illa ſua in dictionibus inquirendis curioſitate, in qua quidem ſæpius fallitur. Non enim hæc ipſius iam ingraueſcentem ætatem decent ſtudia. Turpe mehercules eſt viro iam ſeni, fulcire ſe notiſſimis & pauciſſimis vocibus, & memoria ſtare. Perridicula res eſt, vt inquit, Seneca, elementarius ſenex. Excudat iam aliquid ſenili ætate ſua dignum, nec ſemper ex commentario ſapiat. Et ſi natura ita eum imbecillis ingenii eſſe voluit, vt id aſſequi minus queat, intra terminos ſuos manere contentus, excellentis ingenii viros, & qui rei literariæ plurimum profuerunt, maledicendo ne inſectetur. Vale.

AD AVGVSTVM ET ILLVSTRISSIMVM PROtonotarium Bentiuolum Antonium Galeaz Patronum valde obſeruandum, Iacobi a Cruce Bononienſis Epiſtola.

Athe-

Athenienſes a Lacedæmoniis frequenter bello ſubacti & profligati, Ammonis oraculum conſuluiſſe feruntur, princeps Auguſte, quid cauſſæ eſſet, quod cum ipſi lectas bidentes & boues eximios auratis cornibus Diis immortalibus offerrent, nihilque huiuſmodi facerent Lacedæmonii, in ſacrificiis etiam parciſſimi. victoria tamen ſæpius ad Lecedæmonios verteretur, reſponſum tulere: orationem Lacedæmoniorũ magis Diis probari, quam reliquorum Græcorum pompam inanem. Ex quo illud confirmatum eſt, Deos non tam accuratis & elaboratis precibus, exquiſitiſque cerimoniis, quam alacri voluntate, & mentis ſynceritate gaudere. Artaxerxi etiam Perſarum Regi maximo obequitanti, occurrens agreſtis ingenio, vt mos eſt, obtuſo & craſſo, ceterum probo, cui nihil aliud eſſet, aquam vtraque manu e proximo flumine hauſtam obtulit, iucundus ille ac ridens benigne ſuſcepit, non rei, quę oblata eſt vſu, qui nullus erat, ſed voluntate vehementi gratiam metiens, ac promtitudine hominis impendio delectatus. Quibus exemplis commotus, non dubitaui, ſingularis mi patrone, munuſculum hoc qualecunque tibi porrigere, ac nomini tuo dicare libellum hunc tumultuariis opellis a me nuperrime exaratum, his diebus vnctis & licentioſis, quippe qui libellus fœtus menſtruus dici poterit, menſis enim eſt quo a calce ad metam peruenimus, quod verum eſſe vereor ne nimium exilis & ieiuna res ipſa prodat. Hunc ergo tibi mittimus non emerendi fauoris gratia nec oſtentationis, neque etiam lucelli, ſed potius teſtimonium noſtræ ergá te obſeruantiæ. Nam, quemadmodum, vt ait. Tertull. *non licet Deos noſſe gratis*, ſic ego te timui ſemper manibus vacuis ſalutare. Quamuis μὴ κατὰ τὴν τύχην σου σεβαστέ, εἰ πλεῖον εἶχον, πλείω ἐδίδουν, h. e. *quamuis non ſecundum fortunam tuam Auguſte, ſi plus haberem, plus darem.* Harum igitur lucubratiuncularum primus tu libamina carpes, a quibus Criticos & Ariſtarchos propellimus. *Nam*, vt Lucillius dicere ſolebat, *ea, quæ ſcriberet, neque ſe ab indoctiſſimis, neque ab doctiſſimis legi velle, quod alteri nihil intelligerent, alteri plus fortaſſe, quam ipſe*, ſic ego nolim quidem ruſticos noſtra legere, ſed nec erudiſſimos, &, vt ille: *malo orationem meam non intelligi, quam reprehendi.* Hæc ergo ſterilia & puſilla his ſcripſimus, qui & candidi ſunt, quique nondum literarum faſtigium ſunt aſſecuti. Habebit igitur lector annotaciunculas & obſeruationes quaſdam ſtudioſis iuuenibus non inutiles, vt ſpero, neque iniucundas. Explicamus enim quædam, ni fallor, niſi pauciſſimis & his doctiſſimis perpenſa & cognita in Ouidio, Vergilio Perſio, Lucano, Papinio, Martiale, Donato, & Seruio. Ad hoc in Cicerone, Salluſtio, Liuio, Valerio Max. & Tranquillo, Gellio, non nulla partim declaramus, partim emendamus, & ex antiquis codicibus & receptiſſimorum auctoritate. Sed & hiſtorias quaſdam in tranſcurſu per alluſiones Poetarum inſertas miſcui-

mus, quibus ſcimus Genium tuum delectari, vtque volumini iuſta magnitudo accederet, ac pariter varietate (quæ omnium iucundiſſima eſt) lector permulceretur, adiecimus prælectiones quaſdam in varios auctores, quibus præfari quotannis ferme noſter mos fuit, cum publice profiteremur, cumque ad Beroaldum noſtrum & Codrum viros vndecunq; eruditiſſimos, & ad nos qualeſcunque audiendos tum officii, tum genii tui cauſſa ventitares, aliquam forte audire potuiſti, eoque libentius has etiam prælectiones adiunximus, quod in vna mentio eſt tuæ ſacræ peregrinationis, *qua Hieroſolymam petiſti, imo adoraſti*, quodque interdum Illuſtris principis noſtri patris tui Auguſtiſſimi meminimus. Præpropera (fateor) editio eſt, ſed amoris affectu præcipitata, qui moras non patitur. Quapropter, ſi forte aliqua ſecus, quam opto, in animum tuum aut cuiuſuis lectoris deſcenderint, celeritati aſcribatur & imputetur, quæ rem ipſam non permiſit matureſcere, ſi qua etiam ex his in aliorum ſcriptis aut commentariis reperientur, non vitio det quiſquam, ſed potius, quod cum palma in medio ſit poſita, vel noluimus vel potius, tantum otii non fuit, vt tot commentarios noſtri temporis (qui prope innumeri ſunt,) euolueremus, ſique aliqua nimis omnino minuta paruaque nec editione digna cuiquam videbuntur, ſciat illud Martialis in nobis veriſſime comprobari:

Sunt bona ſunt quædam mediocria, ſunt mala plura,
Quæ legis hic, aliter non fit, Auite liber.

Cum ergo ſacris occupationibus pauliſper fueris leuatus, poterit delectu meliorum habito (ſi qua tamen bona hic ne dicam meliora ſunt) tibi prælegere, tanquam Anagnoſtes fidus, Petrus Borgolochus tuus Epiſtolarum magiſter ornatus & amanuenſis politus, in amicos clienteſque tuos apprime officioſus. Quod, ſi (quæ tua in omnes benignitas, manſuetudo, liberalitas & clementia eſt) noſtra hæc tyrocinia, & has primitiolas vnus tu mihi ſemper honoratus ſemperque maximus probaueris, ita me in poſterum confirmabis, vt probe diem Panegyricon ad te ſim miſſurus, quo multa, ſed quidem merita domus tuæ Bentiuolæ libenter agnoſces, & alia meliora mox accipies, quibus hæc qualiacunque nunc præludunt, ex quo hoc etiam fiet, vt aduerſus maleuolos & obtrectatores hac tua probatione ac patrocinio ſuffultus, tutiſſime ambulare poſſim. Vale decus meum.

Eiuſdem Hendecaſyllabi ad libellum.

Feſtinas nimium libelle lucem
Præceps viſere. Vafra te iuuentus
I dicet pete, quas mereris, vndas
Aut ignes, piperiſq; ſis cucullus:

Paſcere

Paſcas vel tineas breueſq; blattas.
At tu Bentinoli ſinu obuolutus
Antoni latices ſocoſq; ſpernis.
Sic diſpendia nulla te morantur
Tanto vindice, nunc ſapis libelle,
Exis cum duce, cui perire vita eſt.

EIVSDEM IACOBI ANNOTATIONES & primum in Ouidium.

IN præclaro P. Naſonis Metamorphoſeos opere, complura mendoſe & leguntur & exponuntur. Ex quibus illud pene in fronte atque in veſtibulo occurrit:

Quaq; erat & tellus, illic & pontus & aer,
Sic erat inſtabilis tellus, innabilis vnda.

Verſus hi elementorum confuſionem priſtinam ſignantes, ita confuſe a pleriſq; omnibus exponebantur, vt mihi non de *Chao* ipſo loqui videretur Poeta, ſed in ipſo potius *Chao* immergi atque obſcurari. Ceterum nos ſolicitius ſenſum inquirentes indaganteſque, hunc locum ita emendamus, Porphyrionis Horatiani interpretis clariſſimi auctoritate admoniti, carmen hoc ita citantis:

Quaq; fuit tellus, illic & pontus, vt aer
Sic erat inſtabilis tellus, innabilis vnda.

Hic enim ſenſus eſt, ex quo, priuſquam elementa digeſta eſſent, tellus diffuſa ſparſaque iacebat, & pro libidine quaquauerſum extendebatur. *Inſtabilis erat*, quia in centro non quieſcebat, ad quē ingenio ſuo ſemp cupit deuolui. Nec nō quia in aere ſedebat, aqua natari haud ſane poterat, cum ſolido corpori minime adiaceret. Phyſica enim ratione natari aquæ non valerent, niſi denſo ſolidoque adhęrerent. Hic ergo ordo ſit: *Tellus quaq; fuit*, id eſt, quaquauerſum diſperſa eſt & diffuſa, fiatque pauſa, ac ſuſpendatur oratio, demum inferatur: *Illic & pontus* ſupple *fuit*, *vt* pro *vbi aer erat* ſubaudiendum *propter quæ tellus erat inſtabilis, vndaque innabilis.* *Vt* ergo pro *vbi* hoc in loco accipiendum. Sic enim legit Porphyrio illud Horatianum in tertio Odarum enarrans: *Vtcunq; mecum vos eritis* pro *vbicunq;*. Hæc enim particula, *vt* pro *vbi* ſæpius apud veteres ponebatur, quod etiam annotauit Diomedes. Verg. in quinto Æneid:

Ceſis vt forte iuuencis.

Denſior his tellus elementaq; grandia traxit.

Subeſt hic quoque ſenſus occultior, & quem pauci agnoſcunt. Per *elementa grandia* nos alluuionem materialem intelligimus quæ *hyle* Græce dicitur, cuius Macrobius, Diogenes, & Seruius

meminerunt, in qua fex eſt elementorum omnium, id eſt, ignis ſordidior, aer, aqua & terra, ſordidiora. *Tellus* ergo a Poeta grandia elementa traxiſſe ideo memoratur, quatenus in eam ſordes & excrementa elementorum confluxerunt. Cui noſtræ ſententiæ Lucretius his verſibus blanditur & adſtipulatur:

Sic igitur terra concreto corpore pendus
Conſtitit, atq; omnis mundi quaſi limus in imum,
Confluxit grauis & ſubſedit funditus, vt fex.

Elementa ergo *grandia* principia corpulenta materiaſque fecoſas accipe, quæ vndique ad imam tellurem grauemque defluxerunt. *Elementa* namque pro ſeminibus & principiis apud eundem Lucretium inuenire eſt, vt hoc carmine: *Omnia enim magis hæc e leuibus atq; rotundis ſeminibus multoq; minoribus ſunt elementis.*

Et cum fulminibus facientes frigora ventos.

Fulgura ſubſtituimus, tum moti his verſibus tertii voluminis, vbi in hanc ſententiam huiuſmodi, quæ in aere concipiuntur, ita repetuntur: *Ergo mœſtiſſimus altum, Æthera cõſcendit vultumque ſequentia traxit: Nubila, quis nimbos immixtaq; fulgura ventis Addidit, & tonitrus, & ineuitabile fulmen,* tum maxime ſenſu, quippe qui inſulſus foret & fatuus, nec maieſtati diuini operis reſpondens, ſi *frigora*, legeres, nam venti non modo *frigora*, verum, etiam *calores* æſtuſque interdum feruentiſſimos inferunt:

Aurea prima ſata eſt ætas, quæ vindice nullo
Sponte ſua ſine lege fidem rectumq; colebat,
Pœna metuſq; aberant, nec verba minantia fixo
Ære legebantur, &c.

Legebantur putamus corrigendum, etſi *ligabantur* ab aliis reponatur, exiſtimantibus Poetam alludere ad leges, quæ inciſæ in æris tabulis parietibus affigebantur, vt ait Seruius, illud Vergil. exponens. *Fixit leges pretio atque refixit.* Hic autem locus pene totus videtur excerptus ex monumentis Fabii pictoris, cuius verba hæc ſunt: *Aurea ætas primo ortu generis humani fuit, ſic dicta, quod poſterioribus ſeculis comparata, æque atque aurum inter metalla effulſit.* Deinde ſubſequitur: *Principes quia iuſti erant & religionibus dediti, iure habiti Dii & dicti, non enim arbitria illorum ab æquo, vel populus a iure innato diſcedebant, nullo tunc vindice, aut metu, ſed ſua ſponte retinebant fidem & rectum. Pudor ipſe regebat populos, & ius principes.* Ex quibus apparet huiuſmodi de aurea ætate Poetam mutuatum, non vt vulgus ſentit, ab Heſiodo, ſed ex Fabio pictore ſcriptore vetuſtiſſimo.

Tum primum ſubiere domos (domus antra fuerunt)
Et denſi frutices, & iuncta cortice virga.

Verſus hos ita putamus ordinandos, *tũ primũ & dẽſi frutices & virga iun-*

ga iuncta cortice ſubiere domos. Parēteſis eſt *domus antra fuerunt*, & hic erit ſenſus: Tum primus frutices, & virgę, veluti tibicines & fulturæ, domos ſubſtituere, & quaſi ſuccolantes ſubiere. Ante enim ꝓ domibus ſpeluncas primitus mortales incoluere, vt ſcribunt Plinius, & Lucretius. In hanc vero noſtram ſententiam Senecæ verba adſcripſimus ad Lucilium ita loquētis: *Furca vtrinque ſuſpenſa fulciabant caſa ſpiſſatis ramalibus, ac fronde congeſta & in procliue diſpoſita, decurſus imbribus quamuis magnis erat.* Fabius quoq; pictor hoc ſcriptum reliquit: *Domus illis non exſtructa, non ornata luxuriaque inſignes erāt & ſplendida, ſed vel cripta, aut viminum tuguria, & caua arborum ligna erant.*

Quæ ſitiſque diu terris vbi ſiſtere poſſet,
In mare laſſatis volucris vaga decidit alis.

Volucres, de quibus vulgo dicitur, *& genus aerium volucres*, diu terras q̄ſiſſe ait Poeta, eas innuens terreſtre potius, quam aeriū animal comprobari, in quam ſententiam Apuleii verba ſubiecimus: *Imo ſi ſedulo animaduertas, ipſe quoque aues terreſtre animal non aerium rectius perhibeantur, ſemper enim illis victus omnis in terra, ibidē pabulum, ibidem cubile, tantumq; aera proximum terra volando trāſuerberant. Ceterum cum illis feſſa ſunt remigia pennarum, terra ceu portus eſt.* Martianus quoque a medietate aeris, vſque ad montium terræque confinia *hemitheos heroeſque* verſari oſtendit, nec non *manes*, quos ἀγαθοὺς & κακοὺς *dæmonas* memorat Graia diſcretio. Huiuſmodi ergo aeris animantes erūt peculiares, volucres autem minime, cum potius terreſtres ſint:

Diſcedite templo,
Et velate caput cinctaſque reſoluite veſtes.

Quemadmodum religio eſt, ſacra illotis manibus tractare, ſic ego crediderim a diis immortalibus iuſtam irrogatū iri mihi pœnam, ſi hæc tria excepta ex oraculo, quę myſtica ſunt, nec ſine multa ſacri ritus cognitione dicta, parcus & ieiunus tranſmiſero. Signanda ergo quamuis breuiter hæc tria ſunt, Primo: *diſcedite templo*, dictum eſt ex more augurum. T[illegible]um enim dicitur locus manu auguris deſignatus in aere, po[illegible] factum illico captabantur auguria. Vnde *extemplo* dictum e[illegible]o. De hoc templo mentio eſt apud Liuium & Seruium, & ap[illegible]arronem plura. *Et velate caput*: hoc quoque deducitur ex more ſacerdotum & augurum, qui Deos tecto capite ſic adorabant, auctore Plutarcho, vt aut operiendo capite ſeſe humiliores redderēt, aut metu, ne quid ignominioſum aut triſte interpretandum alicunde auribus accideret, iccirco veſtem ad aures vſque attollebant. Liuius ab vrbe condita: *Augur* inquit *ad læuam eius capite velato ſedem cepit*. *Cinctaſque reſoluite veſtes*, hoc quoque ex priſca ſacrificantium conſuetudine deriuatum eſt, nam vt inquit Seruius, piaculum in ſacrificio eſt, aliquid eſſe religatum. Vnde Maro noſter dixit. *Vnum*

Digitized by Google

exuta pedē vinclis in veſte recincta: Et alibi, *Eripui fateor leto me & vincula rupi:*

Et: *aut fallax ait eſt ſolertia nobis*
Aut (pia ſunt nullumq; nefas oracula ſuadent)
Magna parens terra eſt.

Verſus hi a pleriſque non adhibita cōuenienti ſtructura, nec interpoſita neceſſaria parenteſi confuſe leguntur & perperam intelliguntur. Nos vero ſuum ordinem adiungentes & debitam interpoſitionem apponentes, ita ordinamus & exponimus: *Et ait* ſupple *Deucalion, aut ſolertia fallax eſt nobis*, hoc eſt, aut nos viri fallimur, qui acutiores dicimur & ſolertiores, iuxta illud Lucretii, & ſolertius eſt multo genus omne virile: *aut terra magna parens eſt*: parenteſis eſt, *pia ſunt nullumque nefas oracula ſuadent*, hoc eſt, dii enim pietate inſignes, nihil impium ac nefarium ſuaderent:

Primus amor Phœbi Daphne Peneia &c.

Sub Poetico figmento *Daphnes*, quæ *laurum* ſignificat, forte alluſit Poeta ad amorem conſtantiſſimum & pluſquam coniugalem Auguſti Cæſaris & Liuiæ Druſillæ, quam prægnantem idem Auguſtus abduxit matrimonio Tiberii Neronis, dilexitque & probauit vnice ac perſeueranter, ex qua nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. Huic autem cum Auguſto pacta eſſet: *Gallinam* inquit Plinius *conſpicui candoris, ſedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæſam, intrepideque miranti acceſſit miraculum, quoniam teneret roſtro laureum ramum onuſtum ſuis baccis. Conſeruari alitem & ſobolem iuſſere aruſpices, ramumque eum ſeri, ac rite cuſtodiri, mireque ſylua prouenit, ex ea poſtea triumphās Cæſar laurum in manu tenuit, coronamque in capite geſſit, ac deinceps Imperatores Cæſares cuncti.* Per *Daphnen* igitur *Liuiam* & huius *lauri ramum* potes accipere, hæc enim cū Auguſto ſterilis vixit, *vt laurus*. Nec non per Phœbum Auguſtum, qui tum Apollinis filius voluit dici & exiſtimari, tum magis A[illegible]llo eſt dictus, quod ex Tranquilli hiſtoria clarius luce perſpicies. [illegible] Apollinaris inde ait:

[illegible] genetricis
Alter Phœbigenam ſe [illegible] ebat haberi.

Et in Bucolicis Vergi. Prin[illegible] dum blanditur, inquit: *Tuus iam regnat Apollo*: Per Apollinem Auguſtum ſignans, quod etiam annotauit Seruius:

Eridanuſque ſenex leniſque Amphryſus & Æas.

Sic quidem in venuſtis codicibus pleriſque legitur, quam lectionem ſi probemus, de *Eridano*, qui prope Athenas reponitur, neceſſe eſt intelligamus, de quo Strabo his verbis meminit: *In fluuiorum aggregatione ridere Callimachus inquit, ſi quis ſcribere audeat virgines Athenienſes dulce ac purum Eridani haurire vinum, a quo pecora ſe abſtinent. Sunt autem aquæ potui ſuauiſſimæ fontes (vt aiunt)*

Digitized by Google

ſunt) extra portas, quas diocharis appellant iuxta Lyceum. Huius etiam meminit Pauſanias. *Eridanum* ad hoc Hyginus his verbis memorát: *Eridanum hunc alii Nilum, complures Oceanum eſſe dixerũt. Aratus in cœlo repoſuit.* Vtque, vnde digreſſi ſumus, reuertamur, ita in dubio vetuſtas fuit de *Eridano*, quod Strabo. v. volumine nõ dubitauit hæc ſcribere: *Reliqua permulta fabulis vulgata vel ficta alium in modum abſint, ſicut, quæ ad Phaetonem & ſorores Eliades in populos cõuerſas circa amnem Eridanum, qui nullibi terrarum extitit.* Huc adde, quod ſi de *Attico Eridano* velis intelligere, non belle neque concinne inter Theſſaliæ fluuios apponetur. Vt igitur & nos audacter aliquid in hoc immutemus, forte ſic corrigi poterit hic verſus:

Appidanus Phenix leniſque Amphryſus & Æas.

Appidanus enim & Phęnix in Theſſalia proximi a Plinio conſcribuntur, necnon a Strabone. Huius etiam Lucanus ita meminit:

Accipit Aſopus curſus Phenixque Melaſque.

Et, quia idem Lucanus de Appidano hoc ſcriptum reliquit: *It flamine rapto Appidanus*: Appidanus ſenex dici non poterit, qui leniter fluat ſecundum interpretem. Ceterum ſi ſenex leges, ad ſpumas potius aut ad caniciem & colorem aquæ referatur. Iam paſcua Lernæ:

Conſitaque arboribus Lycea reliquerat arua.

Caſtigandum cenſemus hoc carmen, & pro *Lycea Lyrcea* reponẽdum, ne, ſi *Lycea* legas, & ſenſus & ſyllaba, quę prima in *Lyceo* corripitur, repugnent. *Lyrcea* ergo arua iterum contendimus legẽdum. Inachus enim fluuius, vt ait Strabo, iuxta Lernã labitur, qui oritur ex *Lyrceo* ad Cynuriam mõtem Arcadiæ. De *Lyrceo* autem hoc Papinius in 4. Thebaidos mentionem fecit hoc carmine:

Aret Lerna nocens, aret Lyrceus, & ingens,
Inachus. Quem verſum Priſcianus pariter citat:
Arte noua vociſque Deum dulcedine captum
Hoc mihi conſilium tecum dixiſſe manebit.

Hic non deſunt, qui *colloquium*, quique *conſilium* legant, nos verb malumus *condilium* emendare. Cum enim Poeta ſupra ceciniſſet Pana calamos paluſtres fuiſſe complexum, nunc huiuſmodi calamorum fortuitam complexionem *condilium* appellat, quod verbum eſt a *condilo*, quo Græce pugnus Latine ſignificatur & annulus. Multi ad hoc calami fiſtulam componentes *condilium* appellari poſſe videntur:

Martialis. *Parui fiſtula condili ſonabit.* *Saxoq; cruẽtum*
Deiicit, & maculat præruptam ſanguine rupem.

Hunc locum ita exponendum putamus. Mercurius deiicit Argum cruentum ſaxo: Perque copulam &: intelligimus eundem Mercurium maculaſſe rupem ſanguine, hoc eſt, ſaxum epitaphio cruẽto inſcripſiſſe. Quod ſequens verſus continet.

Arge iaces,quodque in tot lumina lumen habebas,
Exſtinctum eſt,centumq; oculos nox occupat vna.

Credimus igitur hoc diſtichō in memoriam Argi interemti a Mercurio ter maximo,ac omnium bonarum artium interprete,ſubito fuiſſe exaratum. Niſi forte videri poſſit ſacarſmos, hoc eſt, hoſtilis quædam deriſio & inſultatio:

Hinc Epaphus magni genitus de ſemine tandem
Creditur eſſe Iouis, perque vrbes iuncta parenti Templa tenet,*&c.*

Quo pacto Io,quæ poſtea Iſis,nuncupata eſt,in Ægypto coli & adorari cœperit, nouerunt pleríque omnes, qua vero ratione Epaphus,haud quaquam exponunt interpretes.Per *Epaphum* igitur intelligitur Apis, de quo Herodotus in 3. hiſtoriarum ita meminit: *Apis, quem Græci Epaphum vocant apparuit.* Et in ſecundo *Apis* inquit, *Græca lingua eſt Epaphus.* De quo Api. plura apud Plinium,Diodorumque Siculum,& Euſebium inuenies. *Iſis autem & Apis iunctim in Ægypto colebantur.*

Æthiopaſque ſuos poſitoſque ſub ignibus Indos
Sydereis tranſit,patrioſque adit impiger ortus.

Cur Æthiopas ſuos appellauerit,in ambiguo eſt. Nos autem ob hoc dictos putamus,vel quia cum Phaeton ſit idē, qui ſol Æthiopas nigros loci proximitate reddit. De quibus Ariſ. in cauſſis, & in quam ſententiam ita ſcripſit Hyginus: *Qui proximi ſunt æſtiuo circulo, eos Æthiopas,& peruſto eſſe corpore*, vel quoniam in Æthiopa Phaeton regnauit, vnde Beroſus,apud Ligures inquit:Phaeton relicto filio Ligure, reuerſus eſt in Æthiopiam. Euripides ad hoc in Phaetone traditam eſſe Clymenen Meropi & terræ eius imperium habere aſſerit,Æthiopiam intelligēs.Aut imo ſuos dixit, quia mox dicturus eſt:

Sanguine tum credunt in corpora ſumma vocato,
Æthiopum populos nigrum traxiſſe colorem.
Regia ſolis erat ſublimibus alta columnis,&c.

Quemadmodum Seruius interpres clariſſimus commentario ſeptimo Æneidos illud exponens:

Tectum Auguſtum ingens centum ſublime columnis,
Vrbe fuit ſumma,&c.

Domū in palatio ab Augu.factā exponēs Virg.per trāſitū laudaſſe ſcribit ſic nos hoc loco Ouid. obiter & in tranſcurſu eiuſdem Auguſti ſacroſanctis penatib. aſſentari putamus. & forte per regiam Baſilicam accipiemus,nec nō per hanc tēplum palatini Apollinis, cuius cōplures meminerunt,& imprimis Tranquillus,cuius verba hæc ſunt: *Templum Apollinis in ea parte Palatina domus excitauit, quam fulmine ictam deſiderari a Deo augures pronuntiarant.* Addidit porticus cum bibliotheca Latina Græcaque, quo in loco iam ſenior ſæpe ſenatum habuit,decuriaſque iudicium recognouit:

Auram

Digitized by Google

Aureus axis erat, temo aureus, aurea ſumma
Curuatura rotæ, radiorum argenteus ordo.

His verſibus Cacozelia eſt, per effectionem decoris corrupta ſententia: cum eo ipſo decoretur oratio, quo illam voluit auctor exornare, quæ fit aut nimio tumore: Vt eſt illud:

Iuppiter o præſens cæli qui ſydera torques,
Ore tuo dicenda loquar:

Aut nimio cultu & ornatu, vt in exemplo præſenti: Quem locum obſeruauit Diomedes:

Munichioſque volans agros gratamque Mineruæ
Deſpectabat humum, cultique arbuſta Lycæi.

De *Lyceo* Archadiæ celeberrimo hoc in loco ſentire bene non potes: loquitur enim Poeta de locis Attico ſolo accumbentibus. De Gymnaſio igitur prope Athenas malumus intelligere, cuius Cicero, Gellius & Diogenes mentionem faciunt. locũ ameniſſimus enim ſeceſſus fuit, vbi ambulans Ariſtoteles diſputabat. Strabo etiam ꝓpe Athenas *Lyceum* ponit Academiam & philoſophorum hortos, appellatumque autumat a *Lyco*, Pandionis filio, a quo Lycii quoque in Aſia denominati fuere:

Arcadiæ tamen eſt impenſior illi,
Cura ſua.

Arcadiam Iouis propterea nominat Poeta, quod *Proſelines* dicti cęteris præſtare vetuſtate ſeſe iactabant, quaſi vel cum Ioue æquæ compares, vel potius ante Iouem fuiſſent, vtpote qui cum Cretenſibus contendant de alimentis ac Iouis infantia, quod imprimis Azanes atque Parrhaſii facere ſolebãt, qui ſe antiquitate vniuerſam Græciam excellere auctore Strabone laudabant. De quibus ita Papinius in quarto. Theb. loquitur:

Venit & Idæis vlulatibus Æmulus Azan
Parrhaſiique duces,
Maiorque ambobus olympus.

Ex quo *Olympi* mentio frequens eſt, tum apud hiſtoricos, tũ apud Poetas, ne quiſpiam huius nominis multiformi ſignificantia differatur diſtorqueaturque, ſemel affatim vocem hanc exponamus. Quatuor *Olympos* memorat Strabo, *olympum in Theſſalia*, qui a Theophraſto *Pierius* nuncupatur. *in Myſia*, cuius & idem & Herodotus meminerunt, in *Lycia*, nec non *in Phrygia*, de quibus plura apud Plinium & eũdem Strabonem inuenies. Xenophon vero in æquiuocis *Olympus* inquit, *plura ſignificat. Nam omnis mons regionis altior, Olympus a Græcis dicitur, unde & plures Olympi quaſi toti lympidi, a barbaris etiam omne ſpatium circulare lympus dictus, Olympus etiam area interior eſt, unde Cato in originibus fani olympum foſſamq; ſacratã, cũ eius ambitũ & interiorẽ areã intelligimus. Sacrum & pomeriũ olympus eſt. Hac &̃ voce cœlũ ſignificatur, tumq; Olympus dictus eſt, vt ait Priſcianus, quaſi ololampos, id eſt, totus lucens.*

Vt tamen ingratos in pectora fudit odores,
Et dedit amplexus iniuſtaque buſta peregit.

Forte per *buſta iniuſta* exſequias paruas, quales extemporales ſolēt eſſe, & quas tunc ſors ipſa dabat, potes accipere. *Iniuſtus* enim *paruum* interdum ſignificat, ſicut contra Cicero *iuſtas inimicitias* magnas appellauit Aſconio auctore Ver.

Non ſecus ac patriis acer Romanus in oris.
Iniuſto ſub faſce viam dum carpit,
Exuritq; herbas & ſumma papauera carpit.

Non modo hic alluditur ad Tarquinii Superbi hiſtoriam notiſſimam, quem conſtat papauerum cacumina decutiendo ſæuum illum & ſanguinarium nuntium remiſiſſe ex horto, cuius rei Liuius, Dionyſius, Valerius, & alii complures meminerunt: Sed & ad illud Periandri, quem ferunt nihil reſpondiſſe ei, qui conſilii petendi cauſſa ad ipſum miſſus fuerat, ſed ſupereminentes ſpicas demēdo, ſegetem æquaſſe, cuius cauſſam cum non intelligeret nuntius, ac factum ab eo narraret, intellexiſſe Thraſibulū, quod oportebat ſupereminētes ciues auferre, quod ſcribit Ariſtoteles in tertio Politicorum, nec non Laertius Diogenes.

In tertio volumine paſſim ſic legitur:

Prima fidem vocisq; data tentamina ſumſit,
Cerula Liriope.

Tu vero ex Priſciano legito *fide* pro *fidei* iuxta illud Ver.

Libra die ſomnique pares vbi fecerit horas.

Aut eſt genitiuus antiquus, propter quod in ſexto legendum ſic adſeueramus:

Vt que fide pignus dextras vtriuſq; popoſcit. Lucretius:
Multaque præterea tibi poſſum commemorando
Argumenta fide dictis contendere noſtris.

Flaccus etiam ſcripſit *Praſtantis iuuenem fide* pro *fidei.*

Hunc dixere tamen famulum comitemq; ſacrorum,
Cœpimus.

Quemadmodum Seruius omneſque eruditi animaduerterūt Maronem ſub inuolucro Poetico frequenter ad ritus antiquos Romanaſque hiſtorias alludere, ita audacter crediderim Ouidium in gratiam Auguſti ſubinde Romanas peregrinaſque hiſtorias ſignare. Hic ergo ſacerdotis Veientani caſum innuere videtur, de quo in hanc ſententiam legitur: quod cum Albanus lacus plus ſolito intumuiſſet, iſque ſacerdos quædam in modum vaticinii cecinißet, ad colloquium blande a Romano excitus inermis & imbecillis ab armato & præualenti eodem Romano iuuene raptus, in caſtra Romanorum translatus, remedium tanti tumoris Romanis patefacere coactus eſt. Quæ hiſtoria colligitur in primis ex T. Liuio & Valerio Max.

Et

Digitized by Google

Et dubia eſt de te Babylonia narret
Derceti, quam verſa ſquamis velantibus artus,
Stagna Palæſtini credunt coluiſſe figura.

De *Derceta* Dea, quæ iuxta Aſcalonis ſtagnum colebatur, facie hominis, reliqua parte piſcis, deq; eius fabula meminit copioſe Diodorus Siculus in tertio. Verum, quoniam idem tradit pudore doloreque in lacum abiiſſe atque ibi in piſcem conuerſam, vnde & Syri vſq; ad hæc tempora his piſcibus abſtinentes eos pro diis colunt. Hoc addimus ex Hygino. Diogenites Eritbrachus ait quodam tempore Venerem cum Cupidine filio in Syriam ad flumen Euphratem veniſſe, & eodem loco repéte Typhona Gigantem apparuiſſe, Venerem autem cum filio in flumen ſe proieciſſe, & ibi figuram piſcium forma mutaſſe, quo facto periculo eſſe liberatos. Itaque poſtea Syros, qui in his locis ſunt proximi, deſtitiſſe piſces eſitare, quod vereantur eos capere, ne ſimili cauſſa Deorum præſidia impugnare videantur, aut eos ipſos captare.

Vulgatos taceo dixit paſtoris amores
Daphnidis Idæi, quem Nympha pellicis ira
Contulit in ſaxum, tantus dolor vrit amantes.

Quia fabella Daphnidis non multum protrita eſt noſtris, eam ob hoc ita explicamus. *Daphnis* Mercurii filius fuit, quem Nympha Thalia nomine deperiit, efflictimque arſit, vt ait Soſitheus. Hæc poſtea ſuſpicione pellicis oſtenſa, Daphnidis congreſſus amolita eſt, at ille amoris deſiderio extabuit. Cuius mortem longo carmine deflet Theocritus. Ouid.

Pallidus in lenta Naide Daphnis erat.

Cur autem hic Poeta dicat eam in ſaxum commutaſſe Daphnim, declarandum ſic cenſeo: Quemadmodum Niobe *lapidea* fingitur auctore Cicerone propter æternum in luctu ſilentium, ita crediderim paſtorem hunc dolore repulſæ attonitum ac ſtupidum inſtar ſtatuæ iugiter ſiluiſſe, nec non ex illo ſtupore ac interno dolore cõſumtũ. Quo intellecto haud quaq̃ Poeta noſter a Theocrito diſsẽtire videbitur in morte *Daphnidis*, vt nonnulli male iudicant. Nec nõ, quia in fabella Hermaphroditi eodẽ volumine ſunt hi verſus:

Vnde ſit infamis quare male fortibus vndis
Salmacis eneruet, tactoſque remolliat artus,
Diſcite cauſſa latet.

Pro viribus ſcrutati ſumus, an cauſſa huiuſce rei poſſit inueniri, ne a puella vinceremur, aut cum puella penitus ſentiremus. Sic ergo ſcriptum offendimus in ſecundo Vitruuii de fonte hoc diſſerentis: *In cornu autem ſummo dextro Veneris & Mercurii fanum ad ipſum Salmacidis fontem. Is autem falſa opinione putatur Venereo morbo implicare eos, qui ex eo biberint, ſed hæc opinio quare per orbem terrarum ſit peruagata, non pigebit exponere. Non enim, quod dicitur molles & impudicos ex ea aqua fieri, id poteſt eſſe, ſed eſt eius fontis*

poteſtas perlucida, ſaporque eius egregius. Cum autem Melas & Areuanias ab Argis & Troezene coloniam communem eo loci deduxiſſent, barbaros Caras & Lelegas eiecerunt. Hi autem ad montes fugati diſcurrebant, & ibi latrocinia facientes crudeliter eos vaſtabant. Poſtea de colonis vnus ad eum fontem propter bonitatem aquæ quæſtus cauſſa tabernam omnibus copiis inſtruxit, eamque exercendo eos barbaros allectabat, ita ſingulatim decurrentes & ad cœtus conuenientes e duro feroque more commutati in Græcorum conſuetudinem & iam ſuauitatem ſua voluntate reducebantur. Ergo ea aqua non impudico morbi vitio, ſed humanitatis dulcedine mollitis animis barbarorum eam famam eſt adepta. Ex his verbis apparet hiſtoriam occultiorem ſub hac fabella deliteſcere:

Tympana cum ſubito non apparentia raucis
Obſtrepuere ſonis.

Verſus hic ex quarto volumine hiſtoriam eam notare videtur, de qua Valerius in memorabilibus, & Plutarchus in Cæſare meminerunt. Hæcque in commentariis leguntur: *Eo die, quo Cæſar Pompeium in Pharſalia profligauit, Antiochia in Syria bis tantus exercitus clamor & ſignorum ſonus exauditus eſt, vt in muris armata ciuitas diſcurreret. Hoc idem Ptolemaide accidit. Pergami in occultis & remotis templis, quo præter ſacerdotes adire fas non eſt, quæ Græci adyta appellant, tympana ſonuerunt.* Ex quibus colligimus inſpicamurq; Poetam hoc loco *tympana* hæc Pergami audita agnoſcere, ſimulque Auguſto principi in victoria Iulii patris ex bello ciuili Pompeiano blandiri:

Protinus Andromeden & tanti præmia facti,
Indotata rapit.

Hoc in loco verbum hoc *Indotata* exponendum putamus pro *incomta*, in quam ſignificationem, illud quoque ex ſeptimo volumine conuenit: *Aut dantur in altos, indotata rogos.* Hæc ex Marcello & Cicerone:

Ecce Suenites genitus Metione Phorbas:

Suenites nomen deductum putamus haud quaquam a Suenio Æthiopiæ oppido ſecundum interpretem, ſed a *Syene*, quod eſt oppidum ſupra Alexandriam quinq; millibus ſtadiorum, de quo Plinius & Seruius. Lucanus: *Atque vmbras nuſquam flectente Syene*, qua propter *Syenites* etiam legi poſſe credimus, nec non *Suenites* cognatione literarum, *y* & *u*.

Concidit & digitis morientibus ille retentat,
Fila lyræ, caſuq; fuit miſerabile carmen.

Hanc extremam ex quinto volumine particulam cum legeremus: *Caſuq; fuit miſerabile carmen*, recordati ſumus Tragœdiæ, hoc eſt, triſtis & luctuoſi exitus Marci Craſſi in Parthis interemti, de quo hæc præclare apud Plutarchum in hanc ſententiam ſcribuntur:

Cum

Digitized by Google

Cum nuntius a Surina miſſus, qui Craſſi caput ferebat, ad Hyrodem perueniſſet, eorum Regem in conuiuio accubantem offendit, & Iaſon Trallienſis fabularum actor, remotis iam mēſis, Euripidis fabulam de furiis Agaues actitabat, cumque ab omnibus ſumma iucunditate & lætitia probarentur, Scylaces caput Craſſi in medium proiecit. Iaſon vero dimiſſis, quæ manibus tunc geſtabat, luctus inſignibus, Craſſi capite in manibus ſumto, quaſi furens debacchari cœpit, ac multis caput illud telis perfodit verſus e Tragœdia huiuſmodi decantans. Ferimus e montibus, hinnuli prædam feliciſſimam. Huiuſmodi ergo finem Craſſi expeditio quaſi Tragœdia quædam ſortita eſt, ad quem nunc alludere videtur Poeta:

Sed fasque nefasque,
Confuſtira ruit pœnaque in imagine tota eſt.

Hoc etiam in loco nec non inferiori carmine ſexti vol vbi ait: *Non eſt lacrymis hoc inquit agendum, Sed ferro,* alludit ad Thomyrim Reginam Scytharum ferociſſimam, quæ filio a Cyro Perſarum Rege interfecto, haud quaquam lacrymis fœmineo more parētauit, ſed vltione pluſquam virili. Cyrum namque cum ducentis millibus Perſarum diſpoſitis in montibus inſidiis trucidauit, vt ſcribūt Trogus & Iuſtinus. Qua etiam de re tales ſunt Hendecaſyllabi Sidonii Apollinaris:

Non Cyrum Aſtyagis loquor nepotem,
Nutritum vbere quem ferunt canino,
Cuius non valuit rapacitatem
Vel Lydi ſatiare gaza Crœſi,
Cuius nec feritas ſubacta tunc eſt,
Caſis millibus ante cum ducentis
In vallis Scythica coactus arctum
Orbata ad Thomyris veniret vtrem.

In octauo, verſus hic a pleriſque ſic legitur: *Prædaque potita nefanda fert ſecum ſpolium ſceleris.* Vbi *ſceleris* legitur, *celeris* emendamus, cum ex antiquo codice, tum ex Priſciano locum hunc ita citante. Hicque ordo erit, ipſa *celeris*, hoc eſt, *feſtina* fert ſecum ſpolium. Nec non in eodem vbi legebatur: *Cumque Feretiade & Hyanteo Iolaeque* particula expungatur, ne claudicet verſus in ſyllaba *Feretiades* enim Græce φερητιάδης dicitur, & ſcribitur per η in primis duabus ſyllabis, quæ per hoc producuntur. Significatur autem Admetus filius Pheretiæ, cuius meminit Homerus.

Immunitamque frequentat Sparten.

Hanc etiam particulam percurrentes epitheti huiuſce ratione pēſitata, admoniti ſumus dicti Ageſilai Spartani ducis, de quo Plutarchus in Apophegmatis ita ſcribit: *Ageſilaus percunctante quodam quamobrem Sparta careret muris, oſtenſis armatis ciuibus, hi ſunt inquit Lacedæmoniorum muri.* Apud eundem cuidam reſpon-

dit Cleomenes in hanc ſententiam. *Quod ſi mœnia felices ciuitates efficiunt, infeliciſſimam eſſe Spartam neceſſe erat, cum nullis ſit ſepta mœnibus.*

Illud etiam ita ab omnibus legi ſolet, & quæ pars admonet, *abſit*, nos vero ex Priſciano *abſiet* pro *abſtitit* reponimus.

Et nondum totos ornata capillos.

Sub hoc Alcyones fabellæ inuolucro, ingenioſus Poeta in II. alludit ad Semyramim, de qua Valerius Maximus nono memorabilium ſic loquitur: *Namque Semyramis Aſſyriorum Regina, cum ei circa cultum capitis occupata, nunciatum eſſet Babylona defeciſſe, iam parte crinium adhuc ſoluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam vrbem in poteſtatem ſuam redegit. Quo circa ſtatua eius, Babylone poſita eſt illo habitu, quo ad vltionem exigendam celeritate præcipiti tetendit, de cuius mulieris imo viraginis, excellentia hunc in modum loquitur Beroſus. Hæc anteceſſit militia, triumphis, diuitiis, victoriis, omnes mortales. Ipſa hanc vrbem maximam ex oppido fecit, vt magis dici poſſit illam ædificaſſe, quam ampliaſſe. Nemo vnquam huic fœminæ comparandus eſt virorum, tanta enim in eius vita dicuntur & ſcribuntur, tum ad vituperationem, tum maxime ad collaudationem magnifica.*

Nec leuius, quam, ſi quis Athon Pindum ve reuulſos, &c.

Hoc carmine alluditur ad hiſtoriam Xerxis Perſarum Regis maximi pariterq; potentiſſimi, qui montem Athon continenti abſcidit in longitudinem paſſuum mille quingentorum, vt ait Plinius, qua de re Iuuenalis *creditur olim velificatus Athos.* Et Sidon. inquit:

Admiſſoque in Athon tumente Ponto,
Iuxta frondifera cacumen alpis,
Scalptas claſſibus ire per cauernas.

Nec non per *Pindum:* clarum Herculis facinus innuit, qui Theſſaliam ſtagnantem aperuit ac tempe, cuius rei Diodorus Seneca & Lucanus commeminerunt.

Et primo: *Si ſit circumſpicit illic,*
Qui modo viſus erat, nam moti voce miniſtri
Intulerat lumen.

Hic quoque videtur alludi ad hiſtoriam Caſſii Parmenſis, qui M. Antonii partes ſequutus, exiſtimauit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualidum barba, & capillo demiſſo, interrogatumque quiſnam eſſet, reſpondiſſe cacodæmona, perterritus tam tetro viſu & nomine horrendo, ſeruos inclamauit, ſciſcitatuſque eſt, ſi quē talis habitus, aut intrantē cubiculū, aut exeūtem vidiſſent, quibus affirmantibus neminem illuc acceſſiſſe, iterum quieti ſe dedit, & eadem animo eius obuerſata eſt ſpecies, fugato ergo ſomno, lumen introferri iuſſit, pueroſque a ſe diſcedere vetuit. Hæc ex Valerio.

Tunc

Digitized by Google

Tunc quoq; curæ fuit partes velare pudendas.

Quamuis hoc in 12. videatur tractum ex Euripide, qui de Polyxena ita inquit: πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν, id eſt, *multã prudentiam habuit honeſte cadere*, tamen videtur hoc quoq; loco alludere ad Cæſarem, qui cum in ſenatu ſtrictis vndiq; pugionibus feriretur, ita togam compoſuit, in eaq; ſe conuoluit, vt honeſte caderet. Quod etiam Pompeium & nonnullos ex nobilioribus Romanis moribundos ſeruaſſe legimus:

Turnuſq; cadit, cadit Ardea Turno
Soſpite dicta potens, quam poſtquam barbarus enſis
Abſtulit, & tepida patuerunt tecta fauilla,
Congerie e media, tum primum cognita præpes
Subuolat, & cineres plauſis euerberat alis.

Hoc in loco verba Seruii ex commentario ſeptimo Æneí. recitanda cenſemus, quæ talia ſunt. Illud namque Ouidii Metamorphoſeos fabuloſum, incenſam ab Annibale Ardeam, & in hanc auem eſſe conuerſam. Quæ lectio, ſi vera eſt, tum barbarus enſis non Æneæ, ſed Annibalis intelligetur. Qua enim ratione Ouidius noſter, cum Auguſto blandiatur per Æneam Veneris filium, cum barbarum appellare potuerit, non hercule agnoſco, ſed & Vergil. in tota Æneidos (quod equidem ſciam vel meminerim) nunquam barbarum Æneam appellat. Verum in hoc, vt etiam in multis, amplius cenſemus requirendum:

Cornuaq; auratis miram referentia formam
Poſtibus inſculpunt, longum manſura per æuum.

Mendoſe verſus hic exponitur & legitur. Non enim *auratis*, ſed *æratis poſtibus*, legendum eſt ex hiſtoria Valerii, cuius verba hæc ſunt de Cippo loquentis. *Cuius teſtandæ rei gratia capitis effigies ærea portæ, qua exceſſerat, incluſa eſt, dictaq; rauduſcula*, nam olim æra raudera dicebantur. Quod vt clarius intelligatur M. Varronis verba hæc adiungemus: Deinde porta *rauduſcula*, quod ærata fuit, æs *raudum* dictum. Ex eo in veteribus mancupiis ſcriptum. *Rauduſculo* libram ferito.

Dextra prærupta Celenia parte
Romechiumq; legit.

Locus hic diutiſſime nos diſtorſit, & tantiſper dum forte Pompeium legeremus, vbi *Rumentum* fractionem oſtendit appellari, ſtatimque *Rhegium* illi apponit, municipiũ in freto Siciliæ, quod ab *rumpendo* dictũ eſt. Quibus verbis excitati repẽte admoniti ſumus huius loci. Quapropter credimus *Rumentũ*, hic eſſe legendũ, nõ *Romechium*, per quod intelligimus Rhegium oppidũ celeberrimũ, de quo multa Strabo, Plinius & ceteri. Quod vt credamus ita eſſe, tum ſenſus perficit, tum codex antiquus noſter, vbi *Rumethium*

Digitized by Google

legebatur. Paucis igitur mutatis literis *Rumentum* honeſte aſſeueramus legendum.

EIVSDEM IN VERGILIVM.

IN Iudicio Bucolico Maronis ſcriptum eſt:

Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.

Et illud: *Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,*
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.

Et hoc: *Soli cantare periti Arcades.*

Cur tam frequenter Maro Arcades in cantu celebres ponat, nullus interpres hactenus, (quod legerim) enarrat. Nos vero communi vtilitati conſultum cupientes, ex Polybio hæc excerpſimus, quæſitum ſoluentia: *Muſicam vniuerſis hominibus vtilem eſſe conſtat, Arcadibus neceſſariam.* Arcades in ea non ſolum pueros, verum etiam adoleſcentes & iuuenes vſque ad 30. annum exerceri volunt, homines alioqui vitæ difficilis & auſteræ. Pueros ergo ab ineunte ætate in cantibus hymnorum & pæanum aſſuefieri mos eſt, quibus ſinguli iuxta patriæ morem, Genios, heroas & deos laudare conſueuerunt. Poſt hæc Philoxeni & Timothei diſciplinis inſtructi cum cantibus & choreis, ludos Libero patri faciunt, omnis denique eorum vita in huiuſmodi cantibus verſatur. Quæ res a maioribus inſtituta, non deliciarum aut laſciuiæ gratia, ſed cum animaduerterent aſſiduos eius gentis labores in colendis agris, & duritiam atque aſperitatem vitæ, præterea etiam morum auſteritatem, quæ ex frigiditate & triſtitia aeris prouenit, cui nos ſimiles gigni neceſſario oportet: (non obſcurum eſt enim plagas cœli eſſe: quæ gentes moribus & forma & colore & pleriſque diſciplinis inter ſe diſſimiles faciunt.) Volentes igitur Arcades mitem & tractabilem reddere naturam, quæ per ſe ferocior ac durior videbatur, primo ea omnia: quæ ſupra meminimus, introduxerunt, deinde conuentus omnes & ſacrificia plurima, in quibus viri ac mulieres congregarentur, poſtremo virginum ac puerorum choros, quæ omnia ad eum finem fecere, vt id, quod in animis hominum natura durius erat, conſuetudine placaretur, ac minus fieret.

In eodem verſus hi ſunt:

Quid loquar aut Scyllam Niſi quam fama ſecuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris,
Dulichias vexaſſe rates, &c.

Plerique omnes verſus hos ita exponunt, perinde ac Scyllam Niſi, pro Phorci Poeta poſuerit, tanquam hæc in auem tantummodo fuerit transfigurata, illa vero in monſtrum maris deformata. Ceterum tum ex Marone ad Meſſallam ſcribente, tum etiam ex Ouidio accuratus lector hanc metamorphoſin monſtri

monſtri maritimi vtrique Scyllæ conuenire, clarius ſole deprehendet, ex quo Lucretius docte *Scyllas ſuccinctas canibus ſeminarinis* multitudinis numero ſcripſit. Ouidius huic noſtræ ſententiæ in amoribus ita aſtipulatur:

Per nos Scylla patri canos furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibusq; canes.

Nec non in ſecundo de remedio amoris inquit:

Præterita cautus Niſeide nauita gaudet. Ex quibus colligimus, Scyllam Niſi filiam accipiendam, non Phorci, vt ait Seruius, in quam noſtram ſententiam verba Strabonis adiicimus: *Sylleum: quod in Hermie eſt, nomen a Niſi filia Sylla cepiſſe inquiunt, qua Minois cupiditate capta, cum Niſeam proditione tradidiſſet, ab eo in profundum deiecta eſt, & fluctibus horſum agitata, ſepulturam obtinuit.*

Id quoque obſeruatione dignum putamus, quod ait Seruius, idem, dum hoc Verg. exponit: *Quas illi Philomela dapes.* Atqui hoc *progne* fecit. Per hoc volens innuere Poetam improprie *Philomelam* pro Progne poſuiſſe. At nos *Philomelam* pro *hirũdine*, eaq; quę Terei coniunx memoratur, dici poſſe aſſeueramus. Papinius:

Non ſic Philomelam penates,
Circuit amplectens, animamq; in pignora transfert.

Legimus adhoc apud M. Varronem hæc verba: *Luſciola, quod luctuoſe canere exiſtimatur, atq; eſſe ex Attica Progne facta auis.* Quibus verbis *Prognem* conſtat in *luſciniam*, conuerſam. Probus etiam huic noſtræ ſententiæ reſpondens, *Prognem* in *luſciniam*, *Philomelam* in *hirudinẽ* commutatas affirmat. Proprie ergo & docte Poetam etiam hoc loco locũtum contendimus, ſicut & in ſuperiori exemplo de Scylla Niſi probauimus. Et quia adduximus Varronis teſtimonium, vbi *luſciola* paſſim legitur, caſtigato audacter verbum hoc, *luſciniola* reponendo. Eſt enim diminutiuum a *luſcinia*, quippe quod eiuſdem Varronis auctoritate confirmatur in libris de re ruſt. cantatrices *luſciniolas* appellantis.

In tertio Georgicorum volumine verſus hic eſt:

Labore infelix ſtudiorum atq; immemor herba,
Victor equus.

Vbi *herba* legitur, nos exponimus *victoria*, Marcelli auctoritate. Vtq; ait Pompeius: *Herbam do*, cum dixit Plautus: *fateor me victum* intellexit. Plinius quoque huiuſmodi ſcripta reliquit. *Namque ſummum apud antiquos ſignum victoria erat, herbam porrigere victos*, hoc eſt terra & altrice ipſa humo & humatione etiã cedere.

Seruius exponens illud Verg.

Non ſecus ac patriis acer Romanus in oris
Iniuſto ſub faſce viam dum carpit & hoſti,
An exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris,

Iniuſto ſub faſce, *magno* exponit. Cuius ſententiæ Vegetius aſti-

meminerunt, in qua fex eſt elementorum omnium, id eſt, ignis ſordidior, aer, aqua & terra, ſordidiora. *Tellus* ergo a Poeta grandia elementa traxiſſe ideo memoratur, quatenus in eam ſordes & excrementa elementorum confluxerunt. Cui noſtræ ſententiæ Lucretius his verſibus blanditur & adſtipulatur:

Sic igitur terra concreto corpore pondus
Conſtitit, atq; omnis mundi quaſi limus in imum,
Confluxit grauis & ſubſedit funditus, vt fex.

Elementa ergo *grandia* principia corpulenta materiaſque fecoſas accipe, quæ vndique ad imam tellurem grauemque defluxerunt. *Elementa* namque pro ſeminibus & principiis apud eundem Lucretium inuenire eſt, vt hoc carmine: *Omnia enim magis hac e leuibus atq; rotundis ſeminibus multoq; minoribus ſunt elementis.*

Et cum fulminibus facientes frigora ventos.

Fulgura ſubſtituimus, tum moti his verſibus tertii voluminis, vbi in hanc ſententiam huiuſmodi, quæ in aere concipiuntur, ita repetuntur: *Ergo mœſtiſſimus altum, Æthera cõſcendit vultumque ſequentia traxit: Nubila, quis nimbos immixtaq; fulgura ventis Addidit, & tonitrus, & ineuitabile fulmen,* tum maxime ſenſu, quippe qui inſulſus foret & fatuus, nec maieſtati diuini operis reſpondens, ſi *frigora*, legeres, nam venti non modo *frigora*, verum, etiam *calores* æſtuſque interdum feruentiſſimos inferunt:

Aurea prima ſata eſt ætas, quæ vindice nullo
Sponte ſua ſine lege fidem rectumq; colebat,
Pœna metuſq; aberant, nec verba minantia fixo
Ære legebantur, &c.

Legebantur putamus corrigendum, etſi *ligabantur* ab aliis reponatur, exiſtimantibus Poetam alludere ad leges, quæ inciſæ in æris tabulis parietibus affigebantur, vt ait Seruius, illud Vergil. exponens. *Fixit leges pretio atque refixit.* Hic autem locus pene totus videtur exerceptus ex monumentis Fabii pictoris, cuius verba hæc ſunt: *Aurea ætas primo ortu generis humani fuit, ſic dicta, quod poſterioribus ſeculis comparata, æque atque aurum inter metalla effulſit.* Deinde ſubſequitur: *Principes quia iuſti erant & religionibus dediti, iure habiti Dii & dicti, non enim arbitria illorum ab æquo, vel populus a iure innato diſcedebant, nullo tunc vindice, aut metu, ſed ſua ſponte retinebant fidem & rectum. Pudor ipſe regebat populos, & ius principes.* Ex quibus apparet huiuſmodi de aurea ætate Poetam mutuatum, non vt vulgus ſentit, ab Heſiodo, ſed ex Fabio pictore ſcriptore vetuſtiſſimo.

Tum primum ſubiere domos (domus antra fuerunt)
Et denſi frutices, & iuncta cortice virga.

Verſus hos ita putamus ordinandos, *tũ primũ & dẽſi frutices & virga iun-*

Digitized by Google

ga iuncta cortice ſubiere domos. Parẽteſis eſt *domus antra fuerunt*,& hic erit ſenſus: Tum primus frutices,&virgę,veluti tibicines & fulturæ,domos ſubſtituere,& quaſi ſuccolantes ſubiere. Ante enim ꝑ domibus ſpeluncas primitus mortales incoluere, vt ſcribunt Plinius,& Lucretius. In hanc vero noſtram ſententiam Senecæ verba adſcripſimus ad Lucilium ita loquẽtis: *Furca vtrinque ſuſpenſe fulciabant caſa ſpiſſatis ramalibus,ac fronde congeſta & in procliue diſpoſita, decurſus imbribus quamuis magnis erat.* Fabius quoq; pictor hoc ſcriptum reliquit: *Domus illis non exſtructa,non ornata luxuriaque inſignes erãt & ſplendida,ſed vel cripta, aut viminum tuguria, & caua arborum ligna erant.*

Quaſitiſque diu terris vbi ſiſtere poſſet,
In mare laſſatis volucris vaga decidit alis.

Volucres,de quibus vulgo dicitur, *& genus aerium volucres*,diu terras q̃ſiſſe ait Poeta,eas innuens terreſtre potius,quam aeriũ animal comprobari,in quam ſententiam Apuleii verba ſubiecimus: *Imo ſi ſedulo animaduertas,ipſe quoque aues terreſtre animal non aerium rectius perhibeantur, ſemper enim illis victus omnis in terra,ibidẽ pabulum, ibidem cubile, tantumq; aera proximum terra volando trãſuerberant. Ceterum cum illis feſſa ſunt remigia pennarum,terra ceu portus eſt.* Martianus quoque a medietate aeris,vſque ad montium terræque confinia *hemitheos heroeſque* verſari oſtendit, nec non *manes*, quos *ἀγαθοὺς* & *κακοὺς* *dæmonas* memorat Graia diſcretio. Huiuſmodi ergo aeris animantes erũt peculiares, volucres autem minime, cum potius terreſtres ſint:

Diſcedite templo,
Et velate caput cinctaſque reſoluite veſtes.

Quemadmodum religio eſt, ſacra illotis manibus tractare, ſic ego crediderim a diis immortalibus iuſtam irrogatũ iri mihi pœnam, ſi hæc tria excepta ex oraculo, quę myſtica ſunt, nec ſine multa ſacri ritus cognitione dicta, parcus & ieiunus tranſmiſero. Signanda ergo quamuis breuiter hæc tria ſunt, Primo: *diſcedite templo*, dictum eſt ex more augurum. Templum enim dicitur locus manu auguris deſignatus in aere, poſt factum illico captabantur auguria. Vnde *extemplo* dictum *a templo*. De hoc templo mentio eſt apud Liuium & Seruium, & apud Varronem plura. *Et velate caput*: hoc quoque deducitur ex more ſacerdotum & augurum, qui Deos tecto capite ſic adorabant, auctore Plutarcho, vt aut operiendo capite ſeſe humiliores redderẽt, aut metu, ne quid ignominioſum aut triſte interpretandum alicunde auribus accideret, iccirco veſtem ad aures vſque attollebant. Liuius ab vrbe condita: *Augur* inquit *ad leuam eius capite velato ſedem cepit*. *Cinctaſque reſoluite veſtes*, hoc quoque ex priſca ſacrificantium conſuetudine deriuatum eſt, nam vt inquit Seruius, piaculum in ſacrificio eſt, aliquid eſſe religatum. Vnde Maro noſter dixit. *Vnum*

Digitized by Google

exuta pede vinclis in veſte recincta: Et alibi, *Eripui fateor leto me & vincula rupi:*

Et: *aut fallax ait eſt ſolertia nobis*
Aut (pia ſunt nullumq; nefas oracula ſuadent)
Magna parens terra eſt.

Verſus hi a pleriſque non adhibita cõueniẽti ſtructura, nec interpoſita neceſſaria parenteſi confuſe leguntur & perperam intelliguntur. Nos vero ſuum ordinem adiungentes & debitam interpoſitionem apponentes, ita ordinamus & exponimus: *Et ait* ſupple *Deucalion*, *aut ſolertia fallax eſt nobis*, hoc eſt, aut nos viri fallimur, qui acutiores dicimur & ſolertiores, iuxta illud Lucretii, & ſolertius eſt multo genus omne virile: *aut terra magna parens eſt:* parenteſis eſt, *pia ſunt nullumque nefas oracula ſuadent*, hoc eſt, dii enim pietate inſignes, nihil impium ac nefarium ſuadèrent:

Primus amor Phœbi Daphne Peneia &c.

Sub Poetico figmento *Daphnes*, quæ *laurum* ſignificat, forte alluſit Poeta ad amorem conſtantiſſimum & pluſquam coniugalem Auguſti Cæſaris & Liuiæ Druſillæ, quam prægnantem idem Auguſtus abduxit matrimonio Tiberii Neronis, dilexitque & probauit vnice ac perſeueranter, ex qua nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. Huic autem cum Auguſto pacta eſſet: *Gallinam* inquit Plinius *conſpicui candoris, ſedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæſam, intrepideque miranti acceſſit miraculum, quoniam teneret roſtro laureum ramum onuſtum ſuis baccis. Conſeruari alitem & ſobolem iuſſere aruſpices, ramumque eum ſeri, ac rite cuſtodiri, mireque ſylua prouenit ex ea poſtea triumphãs Cæſar laurum in manu tenuit, coronamque in capite geſſit, ac deinceps Imperatores Cæſares cuncti.* Per *Daphnen* igitur *Liuiam* & huius *lauri ramum* potes accipere, hæc enim cũ Auguſto ſterilis vixit, *vt laurus*. Nec non per Phœbum Auguſtum, qui tum Apollinis filius voluit dici & exiſtimari, tum magis Apollo eſt dictus, quod ex Tranquilli hiſtoria clarius luce perſpicies. [illegible] Apollinaris inde ait:

[illegible] genetricis
Alter Phœbigenam ſe [illegible] debat haberi.

Et in Bucolicis Vergi. Prim[illegible] dum blanditur, inquit: *Tuus iam regnat Apollo:* Per Apollinem Auguſtum ſignans, quod etiam annotauit Seruius:

Eridanuſque ſenex leniſque Amphryſus & Æas.

Sic quidem in venuſtis codicibus pleriſque legitur, quam lectionem ſi probemus, de *Eridano*, qui prope Athenas reponitur, neceſſe eſt intelligamus, de quo Strabo his verbis meminit: *in fluuiorum aggregatione videre Callimachus inquit, ſi quis ſcribere audeat virgines Athenienſes dulce ac purum Eridani haurire vinum, a quo pecora ſe abſtinent. Sunt autem aquæ potui ſuauiſſimæ fontes (vt aiunt)*

ſunt) extra portas quas diocharis appellant iuxta Lyceum. Huius etiam meminit Pauſanias. *Eridanum* ad hoc Hyginus his verbis memorát: *Eridanum hunc alii Nilum, complures Oceanum eſſe dixerũt. Aratus in cœlo repoſuit.* Vtque, vnde digreſſi ſumus, reuertamur, ita in dubio vetuſtas fuit de *Eridano*, quod Strabo. v. volumine nõ dubitauit hæc ſcribere: *Reliqua permulta fabulis vulgata vel ficta alium in modum abſint, ſicut, quæ ad Phaetontem & ſorores Eliades in populas cõuerſas circa amnem Eridanum, qui nullibi terrarum extitit.* Huc adde, quod ſi de *Attico Eridano* velis intelligere, non belle neque concinne inter Theſſaliæ fluuios apponetur. Vt igitur & nos audacter aliquid in hoc immutemus, forte ſic corrigi poterit hic verſus:

Appidanus Phœnix leniſque Amphryſus & Æas.

Appidanus enim & Phęnix in Theſſalia proximi a Plinio conſcribuntur, necnon a Strabone. Huius etiam Lucanus ita meminit:

Accipit Aſopus curſus Phœnixque Melaſque.

Et, quia idem Lucanus de Appidano hoc ſcriptum reliquit: *It flumine rapto Appidanus:* Appidanus ſenex dici non poterit, qui leniter fluat ſecundum interpretem. Ceterum ſi ſenex leges, ad ſpumas potius aut ad caniciem & colorem aquæ referatur. Iam paſcua lernæ:

Conſitaque arboribus Lycea reliquerat arua.

Caſtigandum cenſemus hoc carmen, & pro *Lycea Lyrcea* reponẽdum, ne, ſi *Lycea* legas, & ſenſus & ſyllaba, quę prima in *Lyceo* corripitur, repugnent. *Lyrcea* ergo arua iterum contendimus legẽdum. Inachus enim fluuius, vt ait Strabo, iuxta Lernã labitur, qui oritur ex *Lyrceo* ad Cynuriam mõtem Arcadiæ. De *Lyrceo* autem hoc Papinius in 4. Thebaidos mentionem fecit hoc carmine:

Aret Lerna nocens, aret Lyrceus, & ingens,
Inachus. Quem verſum Priſcianus pariter citat:

Arte noua vociſque Deum dulcedine captum
Hoc mihi conſilium tecum dixiſſe manebit.

Hic non deſunt, qui *colloquium*, quique *conſilium* legant, nos verò malumus *condilium* emendare. Cum enim Poeta ſupra cecinisset Pana calamos paluſtres fuiſſe complexum, nunc huiuſmodi calamorum fortuitam complexionem *condilium* appellat, quod verbum eſt a *condilo*, quo Græce pugnus Latine ſignificatur & annulus. Multi ad hoc calami fiſtulam componentes *condilium* appellari poſſe videntur:

Martialis. *Parui fiſtula condilis ſonabit.* *Saxoq; cruẽtum*
Deiicit, & maculat præruptam ſanguine rupem.

Hunc locum ita exponendum putamus. Mercurius deiicit Argum cruentum ſaxo: Perque copulam &: intelligimus eundem Mercurium maculaſſe rupem ſanguine, hoc eſt, ſaxum epitaphio cruẽto inſcripſiſſe. Quod ſequens verſus continet:

Arge iaces, quodque in tot lumina lumen habebas,
Exſtinctum eſt, centumq; oculos nox occupat vna.

Credimus igitur hoc diſtichō in memoriam Argi interemti a Mercurio ter maximo, ac omnium bonarum artium interprete, ſubito fuiſſe exaratum. Niſi forte videri poſſit ſacarſmos, hoc eſt, hoſtilis quædam deriſio & inſultatio:

Hinc Epaphus magni genitus de ſemine tandem
Creditur eſſe Iouis, perque vrbes iuncta parenti Templa tenet, &c.

Quo pacto Io, quæ poſtea Iſis, nuncupata eſt, in Ægypto coli & adorari cęperit, nouerunt plerique omnes, qua vero ratione Epaphus, haud quaquam exponunt interpretes. Per *Epaphum* igitur intelligitur Apis, de quo Herodotus in 3. hiſtoriarum ita meminit: *Apis, quem Græci Epaphum vocant apparuit.* Et in ſecundo *Apis* inquit, *Græca lingua eſt Epaphus.* De quo Api. plura apud Plinium, Diodorumque Siculum, & Euſebium inuenies. *Iſis autem & Apis iunctim in Ægypto colebantur.*

Æthiopaſque ſuos poſitoſque ſub ignibus Indos
Sydereus tranſit, patrioſque adit impiger ortus.

Cur Æthiopas ſuos appellauerit, in ambiguo eſt. Nos autem ob hoc dictos putamus, vel quia cum Phaeton ſit idē, qui ſol Æthiopas nigros loci proximitate reddit. De quibus Ariſt. in cauſſis, & in quam ſententiam ita ſcripſit Hyginus: *Qui proximi ſunt æſtiuo circulo, eos Æthiopas, & peruſto eſſe corpore*, vel quoniam in Æthiopa Phaeton regnauit, vnde Beroſus, apud Ligures inquit: Phaeton relicto filio Ligure, reuerſus eſt in Æthiopiam. Euripides ad hoc in Phaetone traditam eſſe Clymenen Meropi & terræ eius imperium habere aſſerit, Æthiopiam intelligēs. Aut imo ſuos dixit, quia mox dicturus eſt:

Sanguine tum credunt in corpora ſumma vocato,
Æthiopum populos nigrum traxiſſe colorem.
Regia ſolis erat ſublimibus alta columnis, &c.

Quemadmodum Seruius interpres clariſſimus commentario ſeptimo Æneidos illud exponens:

Tectum Auguſtum ingens centum ſublime columnis,
Vrbe fuit ſumma, &c.

Domū in palatio ab Augu. factā exponēs Virg per trāſitū laudaſſe ſcribit ſic nos hoc loco Ouid. obiter & in tranſcurſu eiuſdem Auguſti ſacroſanctis penatib. aſſentari putamus. & forte per regiam Baſilicam accipiemus, nec nō per hanc tēplum palatini Apollinis, cuius cōplures meminerunt, & imprimis Tranquillus, cuius verba hæc ſunt: *Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam deſiderari a Deo augures pronuntiarant.* Addidit porticus cum bibliotheca Latina Græcaque, quo in loco iam ſenior ſæpe ſenatum habuit, decuriaſque iudicium cognouit:

Auram

Digitized by Google

Aureus axis erat, temo aureus, aurea ſumma
Curuatura rotæ, radiorum argenteus ordo.

His verſibus Cacozelia eſt, per effectionem decoris corrupta ſententia: cum eo ipſo decoretur oratio, quo illam voluit auctor exornare, quæ fit aut nimio tumore: Vt eſt illud:

Iuppiter o præſens cœli qui ſydera torques,
Ore tuo dicenda loquar:

Aut nimio cultu & ornatu, vt in exemplo præſenti: Quem locum obſeruauit Diomedes:

Munichioſque volans agros gratamque Mineruæ
Deſpectabat humum, cultique arbuſta Lycæi.

De *Lyceo* Archadiæ celeberrimo hoc in loco ſentire bene non potes: loquitur enim Poeta de locis Attico ſolo accumbentibus. De Gymnaſio igitur prope Athenas malumus intelligere, cuius Cicero, Gellius & Diogenes mentionem faciunt: locũ dilſimus enim ſeceſſus fuit, vbi ambulans Ariſtoteles diſputabat. Strabo etiam ꝑpe Athenas *Lyceum* ponit Academiam & philoſophorum hortos, appellatumque autumat a *Lyco*, Pandionis filio, a quo Lycii quoque in Aſia denominati fuere:

Arcadiæ tamen eſt impenſior illi,
Cura ſua.

Arcadiam Iouis propterea nominat Poeta, quod *Proſelines* dicti cæteris præſtare vetuſtate ſeſe iactabant, quaſi vel cum Ioue ætate compares, vel potius ante Iouem fuiſſent, vtpote qui cum Cretenſibus contendant de alimentis ac Iouis infantia, quod imprimis Azanes atque Parrhaſii facere ſolebãt, qui ſe antiquitate vniuerſam Græciam excellere auctore Strabone laudabant De quibus ita Papinius in quarto. Theb. loquitur:

Venit & Idæis vlulatibus Æmulus Azan
Parrhaſiique duces,
Maiorque ambobus olympus.

Ex quo *Olympi* mentio frequens eſt, tum apud hiſtoricos, tũ apud Poetas, ne quiſpiam huius nominis multiformi ſignificantia differatur diſtorqueaturque, ſemel affatim vocem hanc exponamus. Quatuor *Olympos* memorat Strabo, *olympum in Theſſalia*, qui a Theophraſto *Pierius* nuncupatur. *in Myſia*, cuius & idem & Herodotus meminerunt, in *Lycia*, nec non *in Phrygia*, de quibus plura apud Plinium & eũdem Strabonem inuenies. Xenophon vero in æquiuocis *Olympus* inquit, *plura ſignificat. Nam omnis mons regionis altior, Olympus a Græcis dicitur, vnde & plures Olympi quaſi toti lympidi, a barbaris etiam omne ſpatium circulare lympus dictus, Olympus etiam area interior eſt, vnde Cato in originibus fani olympum foſſamq; ſacratã, cũ & ambitũ & interiorẽ areã intelligimus: & cœtum & pomeriũ olympus eſt. Hac ẽt voce cœlũ ſignificatur, tamẽq; Olympus dictus eſt, vt ait Priſcianus, quaſi ololampos, id eſt, totus lucens.*

Tt

Vt tamen ingratos in pectora fudit odores,

Et dedit amplexus iniuſtaque buſta peregit.

Forte per *buſta iniuſta* exſequias paruas, quales extemporales ſolēt eſſe, & quas tunc ſors ipſa dabat, potes accipere. *Iniuſtus* enim *paruum* interdum ſignificat, ſicut contra Cicero *iuſtas inimicitias* magnas appellauit Aſconio auctore Ver.

Non ſecus ac patriis acer Romanus in oris.

Iniuſto ſub faſce viam dum capit,

Exuritq; herbas & ſumma papauera carpit.

Non modo hic alluditur ad Tarquinii Superbi hiſtoriam notiſſimam, quem conſtat papauerum cacumina decutiendo ſæuum illum & ſanguinarium nuntium remiſiſſe ex horto, cuius rei Liuius, Dionyſius, Valerius, & alii complures meminerunt: Sed & ad illud Periandri, quem ferunt nihil reſpondiſſe ei, qui conſilii petendi cauſſa ad ipſum miſſus fuerat, ſed ſupereminentes ſpicas demēdo, ſegetem æquaſſe, cuius cauſſam cum non intelligeret nuntius, ac factum ab eo narraret, intellexiſſe Thraſibulū, quod oportebat ſupereminētes ciues auferre, quod ſcribit Ariſtoteles in tertio Politicorum, nec non Laertius Diogenes.

In tertio volumine paſſim ſic legitur:

Prima fidem vociſq; data tentamina ſumſit,

Cerula Liriope!

Tu vero ex Priſciano legito *fide* pro *fidei* iuxta illud Ver.

Libra die ſomnique pares vbi fecerit horas.

Aut eſt genitiuus antiquus, propter quod in ſexto legendum ſic adſeueramus:

Vt que fide pignus dextras vtriuſq; popoſcit. Lucretius:

Multaque praterea tibi poſſum commemorando

Argumenta fide dictis contendere noſtris.

Flaccus etiam ſcripſit *Praſtantis iuuenem fide* pro *fidei.*

Hunc dixere tamen famulum comitemq; ſacrorum,

Cœpimus.

Quemadmodum Seruius omneſque eruditi animaduerterūt Maronem ſub inuolucro Poetico frequenter ad ritus antiquos Romanaſque hiſtorias alludere, ita audacter crediderim Ouidium in gratiam Auguſti ſubinde Romanas peregrinaſque hiſtorias ſignare. Hic ergo ſacerdotis Veientani caſum innuere videtur, de quo in hanc ſententiam legitur: quod cum Albanus lacus plus ſolito intumuiſſet, iſque ſacerdos quædam in modum vaticinii ceciniſſet, ad colloquium blande a Romano excitus inermis & imbecillis ab armato & præualenti eodem Romano iuuene raptus, in caſtra Romanorum translatus, remedium tanti tumoris Romanis patefacere coactus eſt. Quæ hiſtoria colligitur in primis ex T. Liuio & Valerio Max.

Et

Digitized by Google

Et dubia eſt de te Babylonia narret
Derceti, quam verſa ſquamis velantibus artus,
Stagna Palaſtini credunt coluiſſe figura.

De *Derceta* Dea, quæ iuxta Aſcalonis ſtagnum colebatur, facie hominis, reliqua parte piſcis, deq; eius fabula meminit copioſe Diodorus Siculus in tertio. Verum, quoniam idem tradit pudore doloreque in lacum abiiſſe atque ibi in piſcem conuerſam, vnde & Syri vſq; ad hæc tempora his piſcibus abſtinentes eos pro diis colunt. Hoc addimus ex Higino. Diogenites Eritbrachus ait quodam tempore Venerem cum Cupidine filio in Syriam ad flumen Euphratem veniſſe, & eodem loco repête Tiphona Gigantem apparuiſſe, Venerem autem cum filio in flumen ſe proieciſſe, & ibi figuram piſcium forma mutaſſe, quo facto periculo eſſe liberatos. Itaque poſtea Syros, qui in his locis ſunt proximi, deſtitiſſe piſces eſitare, quod vereantur eos capere, ne ſimili caußa Deorum præſidia impugnare videantur, aut eos ipſos captare.

Vulgatos taceo dixit paſtoris amores
Daphnidis Idai, quem Nympha pellicis ira
Contulit in ſaxum, tantus dolor vrit amantes.

Quia fabella Daphnidis non multum protrita eſt noſtris, eam ob hoc ita explicamus. *Daphnis* Mercurii filius fuit, quem Nympha Thalia nomine deperiit, efflictimque amſit, vt ait Soſitheus. Hæc poſtea ſuſpicione pellicis oſtenſa, Daphnidis congreſſus amolita eſt, at ille amoris deſiderio extabuit. Cuius mortem longo carmine deflet Theocritus. Ouid.

Pallidus in lenta Naide Daphnis erat.

Cur autem hic Poeta dicat eam in ſaxum commutaſſe Daphnim, declarandum ſic cenſeo: Quemadmodum Niobe *lapidea* fingitur auctore Cicerone propter æternum in luctu ſilentium, ita crediderim paſtorem hunc dolore repulſæ attonitum ac ſtupidum inſtar ſtatuæ iugiter ſiluiſſe, nec non ex illo ſtupore ac interno dolore cõſumtũ. Quo intellecto haud quaq̃ Poeta noſter a Theocrito diſſẽtire videbitur in morte *Daphnidis*, vt nonnulli male iudicant. Nec nõ, quia in fabella Hermaphroditi eodẽ volumine ſunt hi verſus:

Vnde ſit infamis quare male fortibus vndis
Salmacis eneruet, tactoſque remolliat artus,
Diſcite cauſſa latet.

Pro viribus ſcrutati ſumus, an cauſſa huiuſce rei poſſit inueniri, ne a puella vinceremur, aut cum puella penitus ſentiremus. Sic ergo ſcriptum offendimus in ſecundo Vitruuii de fonte hoc diſſerentis: *In cornu autem ſummo dextro Veneris & Mercurii fanum ad ipſum Salmacidis fontem. Is autem falſa opinione putatur Venereo morbo implicare eos, qui ex eo biberint, ſed hac opinio quare per orbem terrarum ſit peruagata, non pigebit exponere. Non enim, quod dicitur molles & impudicos ex ea aqua fieri, id poteſt eſſe, ſed eſt eius fontis*

poteſtas perlucida, ſaporque eius egregius. Cum autem Melas & Areuanias ab Argis & Troiezene coloniam communem eo loci deduxiſſent, barbaros Caras & Lelegas eiecerunt. Hi autem ad montes fugati diſcurrebant, & ibi latrocinia facientes crudeliter eos vaſtabant. Poſtea de colonis vnus ad eum fontem propter bonitatem aquæ quæſtus cauſſa tabernam omnibus copiis inſtruxit, eamque exercendo eos barbaros allectabat, ita ſingulatim decurrentes & ad cœtus conuenientes e duro feroque more commutati in Græcorum conſuetudinem & iam ſuauitatem ſua voluntate reducebantur. Ergo ea aqua non impudico morbi vitio, ſed humanitatis dulcedine mollitis animis barbarorum eam famam eſt adepta. Ex his verbis apparet hiſtoriam occultiorem ſub hac fabella deliteſcere:

Tympana cum ſubito non apparentia raucis
Obſtrepuere ſonis.

Verſus hic ex quarto volumine hiſtoriam eam notare videtur, de qua Valerius in memorabilibus, & Plutarchus in Cæſare meminerunt. Hæcque in commentariis leguntur: *Eo die, quo Cæſar Pompeium in Pharſalia profligauit, Antiochia in Syria bis tantus exercitus clamor & ſignorum ſonus exauditus eſt, vt in muris armata ciuitas diſcurreret. Hoc idem Ptolemaide accidit. Pergami in occultis & remotis templis, quo præter ſacerdotes adire fas non eſt, quæ Græci adyta appellant, tympana ſonuerunt.* Ex quibus colligimus ſuſpicamurq; Poetam hoc loco *tympana* hæc Pergami audita agnoſcere, ſimulque Auguſto principi in victoria Iulii patris ex bello ciuili Pompeiano blandiri:

Protinus Andromeden & tanti præmia facti,
Indotata rapit.

Hoc in loco verbum hoc *Indotata* exponendum putamus pro *incomta*, in quam ſignificationem, illud quoque ex ſeptimo volumine conuenit: *Aut dantur in altos, indotata rogos.* Hæc ex Marcello & Cicerone:

Ecce Suenites genitus Metione Phorbas:

Suenites nomen deductum putamus haud quaquam a Suenio Æthiopiæ oppido ſecundum interpretem, ſed a *Syene*, quod eſt oppidum ſupra Alexandriam quinq; millibus ſtadiorum, de quo Plinius & Seruius. Lucanus: *Atque vmbras nuſquam flectente Syene*, qua propter *Syenites* etiam legi poſſe credimus, nec non *Suenites* cognatione literarum, *y* & *u*.

Concidit & digitis morientibus ille retentat,
Fila lyræ, caſuq; fuit miſerabile carmen.

Hanc extremam ex quinto volumine particulam cum legeremus: *Caſuq; fuit miſerabile carmen*, recordati ſumus Tragœdiæ, hoc eſt, triſtis & luctuoſi exitus Marci Craſſi in Parthis interemti, de quo hæc præclare apud Plutarchum in hanc ſententiam ſcribuntur:

Cum

Digitized by Google

Cum nuntius a Surina miſſus, qui Craſſi caput ferebat, ad Hyrodem perueniſſet, eorum Regem in conuiuio accubantem offendit, & Iaſon Trallienſis fabularum actor, remotis iam mẽſis, Euripidis fabulam de furiis Agaues actitabat. cumque ab omnibus ſumma iucunditate & lætitia probarentur, Scylaces caput Craſſi in medium proiecit. Iaſon vero dimiſſis, quæ manibus tunc geſtabat, luctus inſignibus, Craſſi capite in manibus ſumto, quaſi furens debacchari cœpit, ac multis caput illud telis perfodit verſus e Tragœdia huiuſmodi decantans. Ferimus e montibus, hinnuli prædam feliciſſimam. Huiuſmodi ergo finem Craſſi expeditio quaſi Tragœdia quædam ſortita eſt, ad quem nunc alludere videtur Poeta:

Sed faſque nefaſque,
Confuſura ruit pœnaque in imagine tota eſt.

Hoc etiam in loco nec non inferiori carmine ſexti vol vbi ait: *Non eſt lacrymis hoc inquit agendum, Sed ferro,* alludit ad Thomyrim Reginam Scytharum ferociſſimam, quæ filio a Cyro Perſarum Rege interfecto, haud quaquam lacrymis fœmineo more parẽtauit, ſed vltione pluſquam virili. Cyrum namque cum ducentis millibus Perſarum diſpoſitis in montibus inſidiis trucidauit, vt ſcribũt Trogus & Iuſtinus. Qua etiam de re tales ſunt Hendecaſyllabi Sidonii Apollinaris:

Non Cyrum Aſtyagis loquor nepotem,
Nutritum vbere quem ferunt canino,
Cuius non valuit rapacitatem
Vel Lydi ſatiare gaza Crœſi,
Cuius nec feritas ſubacta tunc eſt,
Cæſis millibus ante cum ducentis
In vallis Scythica coactus arctum
Orbata ad Thomyris veniret vtrem.

In octauo, verſus hic a pleriſque ſic legitur: *Prædaque potita nefanda fert ſecum ſpolium ſceleris.* Vbi *ſceleris* legitur, *celeris* emendamus, cum ex antiquo codice, tum ex Priſciano locum hunc ita citante. Hicque ordo erit, ipſa *celeris*, hoc eſt, *feſtina* fert ſecum ſpolium. Nec non in eodem vbi legebatur: *Cumque Feretiade & Hyanteo Iolaoque* particula expungatur, ne claudicet verſus in ſyllaba *Feretiades* enim Græce φερητιάδης dicitur, & ſcribitur per η in primis duabus ſyllabis, quæ per hoc producuntur. Significatur autem Admetus filius Pheretiæ, cuius meminit Homerus.

Immunitamque frequentat Sparten.

Hanc etiam particulam percurrentes epitheti huiuſce ratione pẽſitata, admoniti ſumus dicti Ageſilai Spartani ducis, de quo Plutarchus in Apophegmatis ita ſcribit: *Ageſilaus percunctante quodam quamobrem Sparta careret muris, oſtenſis armatis ciuibus, hi ſunt inquit Lacedæmoniorum muri.* Apud eundem cuidam reſpon-

Digitized by Google

dit Cleomenes in hanc ſententiam. *Quod ſi mœnia felices ciuitates efficiunt, infeliciſſimam eſſe Spartam neceſſe erat, cum nullis ſit ſepta mœnibus.*

Illud etiam ita ab omnibus legi ſolet, & quæ pars admonet, *abſit*, nos vero ex Priſciano *abſiet* pro *abſtitet* reponimus.

Et nondum totos ornata capillos.

Sub hoc Alcyones fabellæ inuolucro, ingenioſus Poeta in II. alludit ad Semyramim, de qua Valerius Maximus nono memorabilium ſic loquitur: *Namque Semyramis Aſſyriorum Regina, cum ei circa cultum capitis occupata, nunciatum eſſet Babylona defeciſſe, iam parte crinium adhuc ſoluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam vrbem in poteſtatem ſuam redegit. Quo circa ſtatua eius, Babylone poſita eſt illo habitu, quo ad vltionem exigendam celeritate præcipiti tetendit, de cuius mulieris imo viraginis, excellentia hunc in modum loquitur Beroſus. Hæc anteceſſit militia, triumphis, diuitiis, victoriis, omnes mortales. Ipſa hanc vrbem maximam ex oppido fecit, vt magis dici poſſit illam ædificaſſe, quam ampliaſſe. Nemo vnquam huic fœminæ comparandus eſt virorum, tanta enim in eius vita dicuntur & ſcribuntur, tum ad vituperationem, tum maxime ad collaudationem magnifica.*

Nec leuius, quam, ſi quis Athon Pindum ve reuulſos, &c.

Hoc carmine alluditur ad hiſtoriam Xerxis Perſarum Regis maximi pariterq; potentiſſimi, qui montem Athon continenti abſcidit in longitudinem paſſuum mille quingentorum, vt ait Plinius, qua de re Iuuenalis *creditur olim velificatus Athus.* Et Sidon. inqt:

Admiſſoque in Athon tumente Ponto,
Iuxta frondifera cacumen alpis,
Scalptas claſſibus ire per cauernas.

Nec non per *Pindum:* clarum Herculis facinus innuit, qui Theſſaliam ſtagnantem aperuit ac tempe, cuius rei Diodorus Seneca & Lucanus commeminerunt.

Et primo: *Si ſit circumſpicit illic,*
Qui modo viſus erat, nam moti voce miniſtri
Intulerat lumen.

Hic quoque videtur alludi ad hiſtoriam Caſſii Parmenſis, qui M. Antonii partes ſequutus, exiſtimauit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualidum barba, & capillo demiſſo, interrogatumque quiſnam eſſet, reſpondiſſe cacodęmona, perterritus tam tetro viſu & nomine horrendo, ſeruos inclamauit, ſciſcitatuſque eſt, ſi quē talis habitus, aut intrantē cubiculū, aut exeūtem vidiſſent, quibus affirmantibus neminem illuc acceſſiſſe, iterum quieti ſe dedit, & eadem animo eius obuerſata eſt ſpecies, fugato ergo ſomno, lumen introferri iuſſit, pueroſque a ſe diſcedere vetuit. Hæc ex Valerio.

Digitized by Google

Tunc quoq; cura fuit partes velare pudendas.

Quamuis hoc in 12. videatur tractum ex Euripide, qui de Polyxena ita inquit: πολλὴν πρόνοιαν ἔχεν εὐσχήμως πεσεῖν, id eſt, *multã prudentiam habuit honeſte cadere*, tamen videtur hoc quoq; loco alludere ad Cæſarem, qui cum in ſenatu ſtrictis vndiq; pugionibus feriretur, ita togam compoſuit, in eaq; ſe conuoluit, vt honeſte caderet. Quod etiam Pompeium & nonnullos ex nobilioribus Romanis moribundos ſeruaſſe legimus:

Turnuſq; cadit, cadit Ardea Turno
Soſpite dicta potens, quam poſtquam barbarus enſis
Abſtulit, & tepida patuerunt tecta fauilla,
Congerie e media, tum primum cognita præpes
Subuolat, & cineres plauſis euerberat alis.

Hoc in loco verba Seruii ex commentario ſeptimo Ænei. recitanda cenſemus, quæ talia ſunt. Illud namque Ouidii Metamorphoſeos fabuloſum, incenſam ab Annibale Ardeam, & in hanc auem eſſe conuerſam. Quæ lectio, ſi vera eſt, tum barbarus enſis non Æneæ, ſed Annibalis intelligetur. Qua enim ratione Ouidius noſter, cum Auguſto blandiatur per Æneam Veneris filium, eum barbarum appellare potuerit, non hercule agnoſco, ſed & Vergil. in tota Æneidos (quod equidem ſciam vel meminerim) nunquam barbarum Æneam appellat. Verum in hoc, vt etiam in multis, amplius cenſemus requirendum:

Cornuaq; auratis miram referentia formam
Poſtibus inſculpunt, longum manſura per æuum.

Mendoſe verſus hic exponitur & legitur. Non enim *auratis*, ſed *æratis poſtibus*, legendum eſt ex hiſtoria Valerii, cuius verba hæc ſunt de Cippo loquentis. *Cuius teſtandæ rei gratia capitis effigies ærea portæ, qua exceſſerat, incluſa eſt, dictaq; rauduſcula*, nam olim æra raudera dicebantur. Quod vt clarius intelligatur M. Varronis verba hæc adiungemus: Deinde porta *rauduſcula*, quod ærata fuit, æs *raudum* dictum. Ex eo in veteribus mancupiis ſcriptum. *Rauduſculo* libram ferito.

Dextra præruptæ Celenia parte
Romechiumq; legit.

Locus hic diutiſſime nos diſtorſit, & tantiſper dum forte Pompeium legeremus, vbi *Rumentum* fractionem oſtendit appellari, ſtatimque *Rhegium* illi apponit, municipiũ in freto Siciliæ, quod ab *rumpendo* dictũ eſt. Quibus verbis excitati repẽte admoniti ſumus huius loci. Quapropter credimus *Rumentũ*, hic eſſe legendũ, nõ *Romechium*, per quod intelligimus Rhegium oppidũ celeberrimũ, de quo multa Strabo, Plinius & ceteri. Quod vt credamus ita eſſe, tum ſenſus perficit, tum codex antiquus noſter, vbi *Rumethium*

Digitized by Google

monſtri maritimi vtrique Scyllæ conuenire, clarius ſole deprehendet; ex quo Lucretius docte *Scyllas ſuccinctas canibus ſemimarinis* multitudinis numero ſcripſit. Ouidius huic noſtræ ſententiæ in amoribus ita aſtipulatur:

Per nos Scylla patri canos furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibuſq; canes.

Nec non in ſecundo de remedio amoris inquit:

Præterita cautus Niſeide nauita gaudet. Ex quibus colligimus, Scyllam Niſi filiam accipiendam, non Phorci, vt ait Seruius, in quam noſtram ſententiam verba Strabonis adiicimus: *Sylleum: quod in Hermie eſt, nomen a Niſi filia Sylla cepiſſe inquiunt, quæ Minois cupiditate capta, cum Niſeam proditione tradidiſſet, ab eo in profundum deiecta eſt, & fluctibus horſum agitata, ſepulturam obtinuit.*

Id quoque obſeruatione dignum putamus, quod ait Seruius, idem, dum hoc Verg exponit: *Quas illi Philomela dapes.* Atqui hoc *progne* fecit. Per hoc volens innuere Poetam improprie *Philomelam* pro Progne poſuiſſe. At nos *Philomelam* pro *hirũdine*, eaq; quę Terei coniunx memoratur, dici poſſe aſſeueramus. Papinius:

Non ſic Philomelam penates,
Circuit amplectens, animamq; in pignora transfert.

Legimus adhoc apud M. Varronem hæc verba: *Luſciola, quod luctuoſe canere exiſtimatur, atq; eſſe ex Attica Progne facta auis.* Quibus verbis *Prognem* conſtat in *luſciniam*, conuerſam. Probus etiam huic noſtræ ſententiæ reſpondens, *Prognem* in *luſciniam*, *Philomelam* in *hirudinẽ* commutatas aſſirmat. Proprie ergo & docte Poetam etiam hoc loco locũtum contendimus, ſicut & in ſuperiori exemplo de Scylla Niſi probauimus. Et quia adduximus Varronis teſtimonium, vbi *luſciola* paſſim legitur, caſtigato audacter verbum hoc, *luſciniola* reponendo. Eſt enim diminutiuum a *luſcinia*, quippe quod eiuſdem Varronis auctoritate confirmatur in libris de re ruſt. cantatrices *luſciniolas* appellantis.

In tertio Georgicorum volumine verſus hic eſt:

Labore infelix ſtudiorum atq; immemor herba,
Victor equus.

Vbi *herba* legitur, nos exponimus *victoria*, Marcelli auctoritate. Vtq; ait Pompeius: *Herbam do*, cum dixit Plautus: *fateor me victum* intellexit. Plinius quoque huiuſmodi ſcripta reliquit. *Namque ſummum apud antiquos ſignum victoriæ erat, herbam porrigere victos*, hoc eſt terra & altrice ipſa humo & humatione etiã cedere.

Seruius exponens illud Verg.

Non ſecus ac patriis acer Romanus in oris
Iniuſto ſub faſce viam dum carpit & hoſti,
An exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris,

Iniuſto ſub faſce, *magno* exponit. Cuius ſententiæ Vegetius aſti-

Digitized by Google

Apud eundem Seruium carmen hoc enarrantem:

Alii fontemq; ignemq; ferebant
Ornati limo & verbena tempora victi.

Menda eſt. Ita enim legitur: *Limus eſt veſtis, qua vſque ad pedes teguntur pudenda pomparum.* Verbum hoc emẽdamus *pomparum poparum* legentes. Popæ enim dicuntur victimarii & miniſtri in ſacrificiis. Propertius:

Succinctiq; calent ad noua ſacra popæ. Et *popam* ventrem dixit Perſius pro pingui & craſſo.

In octauo Æneid. legitur: *Et magnis Circenſibus actis.* Quem locum eleganter explicat Aſconius, cur ſcilicet, *magni* Circenſes dicti ſint a Poeta. Romani ergo, inquit, ludi ſub regibus inſtituti ſunt, *magniq;* appellati, quod magnis impenſis dati. Tunc enim primum ludis impenſa ſunt ducenta millia nummum, adeo magnos ludos factos putant, quod conſiliorum ſecretorumq; Deo, id eſt, Neptuno dati & diis magnis, id eſt, laribus vrbis Romæ dati ſunt, quibus aiunt raptas Sabinas, vt videatur propter hoc dicere Vergilius *magnis Circenſibus actis.*

In eodem octauo *alumnum* ait dici pro eo, qui alit, & qui alitur, vbi ab aliquibus capitur, in qua re ingenue fatemur *alumnum* frequentius pro eo accipi qui alitur, non tamen pernegamus eum quoque *alumnum* dici poſſe, qui alit. Marcellus noſtræ opinioni reſpondens ait: *Alumnos conſuetudo, quos alas vel educes, vel eos, qui alunt, dici vult.*

IN PERSIVM.

SEd numeris decor eſt & iunctura addita crudis
Claudere ſic didicit verſum, Berecynthius Atys.

Verſus hos Perſianos, interpretes exponunt, quatenus hiſtoriæ fides, fabularumque enarratio, vocabulorumque Etymologia exigunt expoſtulantq;. Nulla vero ex parte admodum Poetæ intentio mõſtratur. Hic ergo erit, ni nos cum aliis pariter fallimur ſenſus, ſi non verus, vero ſaltem proximus. Perſius riſu mordaci ac Satyrico cõpoſitionem Poetarum ſui temporis ſubſannat moroſam nimis & affectatam, dum ſcribere non audent quicquam, niſi ordine iunctura numeriſq; ad plenum ſeruatis, tanq̃ ſemper ſit intra præſcriptum dicendũ, nec liceat tranſuerſo, vt dicitur vngue, a catholico diſcedere. Cũ contra oratio, vt ait Fabius, quæ ferri debet ac fluere, demetiendis pedibus ac perpendendis ſyllabis conſeneſcat. Neq; enim qui ſe totum in hac cura conſumſerit, potioribus vacabit, ſi quidem relicto rerum pondere, ac nitore contemto, teſſerulas ſtruet, vt ait Lucillius. Quia ergo numeri debent ſponte fluere non accerſiti, non coacti, idcirco Poeta de hac ſcrupuloſa nimis obſeruantia queritur. His igitur verſibus necnon proxime ſequentibus examinanda fuerant *iunctura, numeri.* Quippe quæ *iunctura* tribus conſtare putatur, inciſo, quod Græci κόμμα, mẽbro, quod κῶλον, ambitu ſeu circunducto, quod περίοδον vocant.

His verſuum ſummam ex Quint. Diomede, Priſcianoque copioſe habere poterunt, omiſſis, ad l'octauam, illiuſq; rythmos iamiam accingor:

Claudere ſic didicit verſum Berecynthius Atys. Hoc carmine taxatur mollis textura, eneruataque deſinentia carminis hexametri, de qua ſic Quint. Eſt quoque non nihil in eo, quod ſingulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus eſt permolle, nec ſolum, vbi quinę ſyllabæ connectuntur, ſed etiam quaternæ, cum verſus cluditur, Appenino, Armamentis. Quare hic quoque vitandum eſt, ne plurium ſyllabarum his verbis vtamur in fine.

Et qui cæruleum dirimebat Nerea Delphin.

Verſus iſte non niſi normatim & ex præſcripto incedit, ad amuſſimque penitus mouetur. Eſt enim *proprius*. Proprii autem dicuntur, quoties in priore loco, ſpondæus ponitur, & in quarto & in ſexto, vt apud Verg:

Immotamq; coli dedit & contemnere ventos,

Et illud: *Cui non dictus Hylas puer & Latonia Delos?*

Ceterum, quemadmodum equorum curſum delicati & minutiores paſſus frangunt, ſic oratio & verſus refrigerantur, imo emaſculantur, ſi calor & impetus pereat. Ex hoc igitur metu tranſgrediendi pedes proprios & legitimos, carmen nimis effœminatum ac molle conſtituitur.

Sic coſtam longo ſubduximus Appenino.

De hiſtoria Annibalis credimus hoc eſſe tractum, qui alpes igne acetoque macerauit atque diduxit. Teneritudo vero ac lenitas immodica oſtenditur in hoc verſu, prædiximus namque ex Quintiliano, mollem eſſe verſum, cum quaternis dictionibus cluditur. Huc accedat quod cum auctore Diomede initio carmen hexametrum heroicum ſex ſpondæis compoſitum fuerit, verſus hic omnibus pene ſpondæis conſtat, dactylum ſemel admittens, & in ſcanſione nullus pes niſi quartus & vltimus, partẽ orationis finit.

Arma virum nonne hoc ſpumoſum & cortice pingui,

Vt ramale vetus pregrandi ſubere coctum.

Qui cum Perſio ex aduerſo loquitur, Vergilii carmen illi obiicit, qui pene huiuſmodi ſcanſionem ſortitur, vbi pauci pedes partem orationis terminant. Quippe quod pulcerrimum & præclariſſimum iudicatur in heroico, de cuius præſtantia Diomedis verba ſubiecimus: *Verſus heroicus is dignitate primus, plena rationis perfectione formatus, ac totius grauitatis honore ſublimis, multaq; pulcritudinis venuſtate preclarus, qui ſine vlla coniunctione quaſcunque alias partes orationis, ita mutuis inter ſe connexionibus colligat, vt in ſcanſione nullus pes, niſi nouiſſimus, integram partem orationis includat, atque ita e regionibus ſuis ſpondæum pedem dactylumque cuſtodiat, vt dactylus perraro, & hoc quidem ornãdi poematis gratia, quintam regionem ſuam, ſpondæo concedat*: Quæ quidem ornamenta diligens

Digitized by Google

ligens lector deprehendet in ſuperiori carmine: *Sic coſtam longo ſubduximus Appennino.* Verſus autem perfectionem huiuſmodi ſuſcipiens eſt apud Vergilium bis poſitus.

Oceanum interea ſurgens aurora reliquit. Hic enim aduertere eſt pedes ſingulos ita eſſe ſcanſionis lege diuiſos, vt earum nullus, partem orationis clauſerit, niſi nouiſſimus, quem magis neceſſitas cogit.

Quidnam igitur? fiat pauſa, ſunt enim verba ni fallimur, Poetæ dicentis. Quidnam igitur Vergiliano exemplo vis innuere, hic vero eadem bile percitus reſpondet: Tenerum & *laxa* ceruice legenda.

Torua Mimalloneis implerunt cornua bombis, &c. Quid eſt, vin' tu hos verſus ſonoros & ampulloſos leniter contraque ſuum decorem proferre?

Torua Mimalloneis implerunt cornua bombis. Vulgo ſic legitur verſus iſte, ceterum a Diomede hunc in modum citatur:

Torua Mimalloneis inflatur tibia bombis. Et reponitur inter *teretes*: Teretes autem verſus dicuntur, qui volubilem & cohærentem continuant dictionem, vt hic patet:

Et ſectum vitulo caput ablatura ſuperbo
Baſſaris & Lincem Mænas flexura corymbis
Euhion ingeminat, reparabilis aſſonat Echo.

Verſus hi ſonori ſunt & ſtrepentes, primus autem proprius eſt, de quo ſupra, ſpondæum habens in primo, quarto, ſextoque loco, & hoc carmine primo coma ſemiquinarium, hoc eſt, inciſum cum affectatione nimia apparet, tam in materia, quam in rythmo:

Baſſaris & Lyncem Mænas flexura corymbis. Hic coma eſt ſemiſeptenarium, pariterque includitur periodus, hoc eſt, totius comprehenſio carmine ſequenti: *Euhion ingeminat, &c.* Hicque verſus dactylicus eſt, valdeque ſonorus in quo pronunciatio fragoſa crepitat, quale eſt:

Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.

Quod vitium Quintilianus noſter obſeruat, ſic ſcribens nono volumine: Et ne, (quod nunc maximum vitium eſt) breuium contextu reſultent, ac ſonum reddant pene puerilium crepitaculorum.

Hæc fierent, ſi teſticuli vena vlla paterni
Viueret in nobis, &c.

Indignatus, & vere ſtomachatus cum aduerſario Perſius, ſuperiorum carminum nimia mollitie, ſi eſſemus, inquit, maſcula proles, hæc tamque tenera cuderemus? Merito igitur & dolet & queritur Poeta de eo, de quo idem Quint. ſic queſtus eſt. *In vniuerſum ſi neceſſe ſit, duram potius & aſperam compoſitionem malim eſſe, quam effœminatam & eneruem, qualis apud multos, & quotidie laſciuimus.*

Digitized by Google

IN LVCANVM.

IN Lucani Pharſalia illud primum occurrit:

Audax venali comitatur Curio lingua,
Vox quondam populi, libertatemq; tueri
Auſus, & armatos plebi miſcere potentes.

Horum carminum explanationem quia interpretes aut non aduertunt, aut potius negligunt, ita ex hiſtoria accipe. Ex commentariis Cæſaris deducta verba hæc ſunt: *Curio Tribunus plebis cum Cæſaris cauſſam dignitatemque defendendam ſuſcepiſſet, ſæpe erat ſenatui pollicitus, ſi quem timor armorum Cæſaris læderet, & quoniam Pompeii dominatio, atque arma, non minimum in foro terrorem fecerant, diſcederet vterque ab armis, exercitusque dimitteret, fore eo facto liberam & ſui iuris ciuitatem, neque hoc tantum pollicitus, ſed etiam per ſe diſceſſionem facere cœpit, quod ne fieret, omnes amici Pompeii iuſſerunt.* In quam ſententiam Appiani verba quoque ſubiecimus, & Curio Turbatius rem protulit, & nec ſucceſſores Cæſari mittēdos decreuit, ſi Pompeio minime mittantur. Cum enim inter ſe ſuſpecti forent, nunquam vrbem pacem habituram, quæ ſtabilis eſſet, ni ambo priuate degerent. Propter quæ dictum a Poeta putamus, & armatos plebi miſcere potentes, hoc eſt, Cæſarem Pompeiumque Imperatores præſtantiſſimos exarmare, & intra conditionem priuatorum redigere, & quaſi plebeios conſtituere auſus eſt Curio.

Nos primi Senonum motus, Cimbrumq; furentem,
Vidimus & Martem Lybies, &c.

Per *Martem Lybies*, haud quaquam de Hannibale intelligendum putamus. Nam, vt inquit Strabo, cum duæ eſſent viæ, Ariminioq; melior, illa tamen non tranſmiſit Hannibal, ſed aſperam deligere coactus eſt. Aſdrubalem igitur fratrem innui putamus, qui a Liuio Salinatore, & Nerone Claudio, apud Metaurum profligatus & interemtus eſt, de cuius laudibus, hæc a Liuio ſcribuntur: *Quippe Aſdrubalem eodem patre Amilcare genitum, aque impigrum Ducem per tot in Hiſpania annos Romano exercitatum bello, gemina victoria inſignem, duobus Ducibus cum clariſſimis exercitibus deletis, nam itineris quidem celeritate concitatis ad arma Gallicis gentibus, multo magis, quam Hannibalem ipſum gloriari poſſe. Quippe in his locis hunc coegiſſe exercitum, quibus ille maiorem partem militum fame ac frigore (quæ miſerrima mortis genera ſunt) amiſiſſet.* Per *Martem* ergo *Lybies* accipiendus erit Aſdrubal, qui Lybicus Imperator Clariſſimus in Hiſpania Cneum & Publium Scipiones ductores præſtantiſſimos interemit, compluraque alia facinora ſtrenue fortiterque obiuit:

Tethys maioribus vndis
Heſperiam Calpen, ſummumq; implevit Atlanta.

Sic

Sic ferme ab omnibus legitur. Priſcianus autem locum hunc allegans, ita legendum autumat:

Tethys maioribus vndis
Heſperiam Calpe ſummoq; impleuit Atlante.

Quippe, quæ lectio apprime probatur, vtpote, cui concinne & eleganter ſenſus ipſe congruit, cõſonat, mirificeque quadrat: nam cum ſupra dictum fuerit a Poeta:

Tum cardine tellus
Subſedit, veteremq; iugis nutantibus Alpes
Diſcuſſere niuem.

Mox ſubiecit, Tethys impleuit Heſperiam maioribus vndis, Calpe & ſummo Atlante, hoc eſt, niuibus horum montium e verticibus excuſſis, ablatiuus enim eſt. Tumefacto namque & æſtuante mediterraneo mari, liquefactis niuibus maria Heſperiæ, hoc eſt, Italiæ vehementer deſæuiunt tumeſcuntque. Ad hoc cum *Heſperiam* legis abſque alio epitheto, *Italia* accipiatur, vt ait Seruius, cum vero *vltimam* apponis, tunc *Hiſpania* ſignificatur. Sic Horatius *qui nunc Heſperia ſoſpes ab vltima.* *Italia* namque & *Heſperia* denominatæ fuere a fratribus *Italo*, & *Heſpero* vt affirmant Cato, & Fabius pictor. Huc accedat, quod Poeta potiſſimum prodigia portentaque enumerat, quæ in Italia euenere. Ceterum, ſi Heſperiam *Calpen* & ſummum Atlanta legeres, in ſenſu neceſſe erit, vt intelligatur aut factum eſſe cataclyſmum, cuius nulli hiſtorici meminerunt, aut ſit inſana hyperbole, exceſſuſque nimium fatuus:

Aut hic errat ait nulla cum lege per annum
Mundus, &c.

Legimus eodem auctore, necnon ex antiquo codice, *nulla ſine lege.* Duæ namque negationes Græco more interdum magis negant, quod annotarunt Donatus, Marcellus, & Priſcianus. Sic Vergilius in Bucolicis: *Nulla neq; amnem libauit quadrupes,* quamuis & illic in pleriſque mendoſe legatur: *Vlla neq; amnem.*

In ſecundo volumine eiuſdem Pharſaliæ legitur: *Motura Dacas vt clade Getaſq; ſecuro me Roma cadat,* vbi legitur *Dacas*, quia ſyllaba reluctatur, emendamus *Dahas.* *Dahæ* autem populi ſuper Scythas, Scytharumque deſerta a Pomponio collocantur, necnon a Strabone & Plinio memorantur. De quibus ita Cornelius Tacitus: *Proſperiſq; præliis medias nationes ſubegit, ad fluuium Gyndem, qui Dahas, Arioſq; diſterminat.* In eodem verſus eſt:

Hanc latus anguſtum iam ſe cogentis in arctum
Heſperiæ tenuem producit in æquora linguam.

Linguam hic accipio pro altitudine non præcipiti, ſed molliter decliui, vox enim hæc præter manifeſtam ſignificationem Pompeio auctore promontorium ſignat, non excellens, ſed in planum euexum, Ouid. *Tribus hæc excurrit in æquora linguis:*

Digitized by Google

Illud etiam: *O rabies miſeranda ducis, cum fata Camillis*
Te Cæſar, magniſq; velint miſcere Metellis,
Ad Cinnas, Marioſq; venis.

Putamus ſic exponendum hicque ſit ſenſus, ſi Cæſar æquo animo exilium toleraſſes, fata te Camillo, Metelloque, ducibus clariſſimis, nec non patrię ciuibus amantiſſimis, conferre parabant, quorum vterq; exſilium patienter tuliſſe memoratur, at tu, tu impius in patriam deſæuiens, Cinnæ, Marioque ſanguinariis latronibus maluiſti comparari, quo fit, vt honeſtiſſimo tantæ laudis præconio, quod iam tibi præſto erat, te ipſum fraudaueris:

Treſq; petant veram credi Salamina carinæ.

Hunc locum erudite me hercule, & eleganter annotationibus ſuis enarrat Beroaldus noſter, vir alioqui eruditiſſimus, attamen, quia, vt ait Seneca: *Inuenta inuenturis non obſtant*, vide an etiam hoc penſitari poſſit, Poetam e contrario ad illud Horatianum alluſiſſe:

Ambiguam tellure noua Salamina futuram. Pariterque ad Themiſthoclis victoriam omnium pene ſub ſole clariſſimam, quippe quæ perfeciſſe videtur, vt Salamis iam non ambigua, ſed nimis vera apparuerit Xerxis naufragio, in quam noſtram ſententiam mox & infra dicturus eſt Poeta, vt *Salaminiacum meminit mare*.

Necnon illud paſſim ſic legere eſt ex tertio volumine eiuſdem:

Hinc & Sidonia gentes, auroq; ligatas
Subſtringens Arimaſpe comas.

Nos vero *Scythonia* corrigimus, nihil etiam tam remotum, immo tam contrarium, quam Arimaſpi, qui ad Septentrionem ſunt, & Sydonii, qui ad meridiem. *Scython* autem Thracia antiquitus dicta, & Scythonæ gentes in Thracia a Plinio, & Solino reponuntur.

Obſeruatione quoq; dignum putauimus carmen hoc ex tertio: *Sydera reſpiciens delapſa portitor Helles*, pro his, qui pernegant *portitorē* dici poſſe pro eo, & qui portat, & qui portatur, vt ait Seruius. *Portitor* autem & hic, & apud Martialem non niſi pro eo qui portat, accipi poteſt, in qua ſignificatione illud quoque Vergil. intelligi poſſe putamus: *Portitor ille Caron.* Non tamē imus inficias *Portitorem* illum etiam ſignare, qui portū obſidens, omnia ſciſcitatur, vt ex his, quæ inferuntur, quæq; efferuntur, vectigal recipiat, quod *portorium* dicitur. Plautus in Aſinaria: *Ego iſtū portitorem priuabo portorio.* Terētinus quoq; Epiſt. ſcribit ad *portitores* delatam, quod verbum Donatus Marcelluſq; eleganter exponunt.

IN SYLVAS PAPINII.

IN *Syluis Papinii* pleræque adhuc ſcatent mendæ, ſenſuſque nonnulli reconditi iacent, nos vero paucula pauciſſimis perſtringētes annotabimus, primumq; illud exponendum:

Et

Et attoniti vidit domus ardua Daci.

Cur *attoniti* dictum ſit,eſt in ancipiti, aut igitur *attoniti* intellige,perterriti conſternatique vel fama,vel maieſtate fulminei Ducis,ſecundum illud Martialis:

Lætus,& attonitus viſo modo præſide mundi. Nam *attonitus*,vt ait Seruius,proprie dicitur, cui caſus vicini fulminis & ſonitus tonitruum dant ſtuporem,in quam ſententiam Ouid.

Non aliter ſtupui,quam qui Iouis ignibus ictus
Viuit,& eſt vitæ neſcius ipſe ſuæ.

Aut *attoniti* expone rudis & hebetis ſtupefactæque naturæ, nam vt ait Cornelius Celſus: *Attonitos* dicimus,quorum corpus & mẽs ſtupet, per quod Dacos *attonitos* accipere potes,ſtupefitis & craſſi ingenii, cuiuſmodi ſunt populi Septemtrionales, qua de re multa Ariſtoteles in Problematis, nec non Vitruuius & Vegetius ſcripſere.

Terga pater, blandoq; videt concordia vultu. Per *patrem* minime *Martem* ſignificari putamus,ſed potius *Veſpaſianum*, qui templum Pacis erexit, de quo Martialis & Tranquillus: perque *hominem,rem*,hoc eſt,*templum* pro *perſona* accipere debemus,quale eſt illud Vergilianum: *Iam proximus ardet Vcalegon*:& per proſopopeiam viſus detur inanimatis. *Blandoque videt concordia vultu*, de templo Concordiæ,quamuis Cicero,Liuius,& Plinius multa ſcribant: nos vnum addimus ex Varrone hauſtum, cuius verba hæc ſunt: *Tum quendam Curtium virum fortem,armatum,aſcendiſſe in equum, & a Concordia verſum cum equo eum præcipitatum.*

An tacita vigilet face Troicus ignis.

Tacita face dictum credimus. Quibuſdam enim ſacris operabantur virgines veſtales,quæ aliis videre non licebat, quod Dionyſius Halicarnaſſeus&Plutarchus clariſſime oſtendunt.Horatius:*Dum capitolinum ſcandet cum tacita virgine Pontifex.*

Famoſuſq; lacus nomen memorabile ſeruat.

Aulus Gellius vir facundiſſimi eloquii, nec minoris doctrinæ,huiuſmodi nomina *vinoſus,mulieroſus, verboſus, moroſus, famoſus*,in culpas tantum incidere autumat, ſed pace tanti ſcriptoris dixerim,*famoſum* in virtutem, laudemque ſæpius reponi,vt hic: Necnon apud Iuuenalem in antiquiſſimo ac fideli codice noſtro legitur.

Famoſos equitum cum dictatore magiſtros. Nec non *famoſos equos*, *famoſiſſimamque matronam* apud Tranquillum & Hieronymum in laudem accipimus, omitto auctoritates & teſtimonia Apuleii, Taciti,Plinii, & Porphyrionis,apud quos verbum hoc in bonam partem ſæpius deducitur. *Famoſus* hic ergo lacus laudabilis, & inſignis intelligatur. Quam noſtram ſententiam,ſequens claułula confirmat, *nomen memorabile ſeruat*. Ve-

Vu

rum vt aliquando & hoc verbum quid ſignificet, proprie & ſignate explicetur: *Famoſus* proprie is eſt, qui circunfertur & celebratur. Hinc Oreſtem ſcenis agitatum *famoſum* dicit Seruius, & Porphyrio Æſopum & Roſcium *famoſos* nominant, Pliniuſque in Epiſtolis Marii priſci negotium claritate perſonæ *famoſum* ſcripſit. Quibus exemplis nihil aliud vox iſta ſignare videtur, niſi *celebrem*, & qui famigeratus ſit, quacunque fuerit ratione modoque. Ceterum quoniam hiſtoria de hoc Curtio præſtantiſſimo ſolemnis & vnica (quod equidem ſciam) apud Plutarchum in comparationibus ſcripta eſt, vt cupientibus eam intelligere præſto ſit, hic infra contexui, cum alio ſimili exemplo, ſed peregrino.

Tyberinus amnis per medium forum Romanum deuolutus Iouis ira magno conuulſo aggere complures ædes & exterrauit & obruit. Mox oraculo intellectum huiuſmodi calamitatem finiri poſſe, ſi pretioſiſſimum quiddam in illud conijceretur. Ceteris igitur aurum atq; argentum congerentibus, Curtius inſignis adoleſcens cum pretioſiſſimam hominis animam eſſe intelligeret, ſeſe in hiatum terræ præcipitem eques demiſit, ſuoſq; tantæ calamitatis immunes reddidit. Ariſtides in iii. rerum Italicarum huius hiſtoriæ meminit.

Circa Celenen Phrygiæ oppidum terræ hiatus cum aqua domos permultas cum ipſis mortalibus abſorpſit in profundum. Mydas rex oraculo monitus, vt res eo pretioſiſſimas conijceret, futurum enim, vt terra coiret, auro & argento iniecto, nihil opis attulit. Anchurus regis filius cum nihil in vita humana pretioſius anima ſecum ipſe verſaſſet, datis genitori complexibus & Timotheæ vxori, equum aſcendit, inq; hiantem locum concitatus eſt, quo facto in vnum terra reuerſa eſt. Huius rei teſtis eſt Calliſthenes.

Cedat equus, Latiæ qui contra templa Diones,
Cæſarei ſtat ſede fori.

Quem tradens orſus Pelleo Lyſippe duci, forte hoc in loco Neronis ſtatua innuitur, de qua ita Plinius ſcriptum reliquit: *Nam Lyſippus fecit Alexand. M. a pueritia eius orſus, quam ſtatuam inaurari iuſſit Nero princeps*, de qua quidem ſtatua infra dicturus eſt Poeta:

Mox Cæſaris ora aurata ceruice tulit.

Illud quoque haudquam viſus eſt agnouiſſe interpres:

Huc & ſub nocte ſilenti
Cum ſuperis terrena placent, tua turba relicto,
Labetur cœlo.

Hanc igitur particulam *cum ſuperis terrena placent*, ita exponendam arbitramur. Cum ſydera per occaſum vertuntur, per quod ſtellæ (quæ deorum formæ & ſuperi dicuntur) videntur terras inhabitare, & ad ima ſe flectere, hoc eſt, terram petere, in qua homines ſunt.

Qua-

Quatiuntq; nouena
Lampade ſolemnem thalamis coeuntibus ignem,
Et de Pieriis vocalem fontibus vndam.

His verſibus Poetam reor alludere ad antiquum morem, quo noua nupta ignem & aquam iubebatur attingere. Nam, vt ait Varro, cauſſa naſcendi duplex: ignis & aqua. Ideo ea in nuptiis in limine adhibebantur, in quam ſententiam cenſemus illud Ouid. in arte accipiendum:

Iſta viri captent, ſi iam captanda putabunt,
Quos faciunt iuſtos ignis & vnda viros.

Sacramento namque ignis & aquæ, nuptiarum fœdera ſanciuntur, vt inquit Lactantius, quippe quem morem ſeruantes, viri tum iuſti, tum legitimi merito poſſunt appellari.

Si ſtrucos nunc fama ſinus pelaguſq; natatum
Iactet, & audaci iunctas Delphinos ephebo.

De ponte Xerxis notiſſimo non ſolum intelligit Poeta, quo ille Europamque Aſiæ Seſtonque admouit Abydo, ſed & quem Caligula Imperator ſtruxit æmulatione Xerxis, de quo ita loquitur Tranquillus: *Nouum præterea atq; inauditum genus ſpectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum Puteolanas moles trium millium & ſexcentorum fere paſſuum ponte coniunxit, contractis vndique onerariis nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, ſuperiectoque aggere terreno ac directo in Appiæ viæ formam.* De Delphino autem, qui per ſinum Puteolanum frequenter ibat, mētio eſt apud Plinium in naturali hiſtoria. Cum ergo Poeta dixit, *& audaci iunctos Delphinas ephebo*, nihil aliud ſenſit præterquām hunc pontem inter Puteolos & Baias a C. Cæſare conditum:

Superantq; nouis Aſarota figuris.

Ita legendum cenſemus, ſic exponentes: *Aſarota ſuperant nouis figuris*; *ſuperant* poſitum videtur *pro eminent & exſtant*, tanquam per emblemata vermiculata, per quod deſcribitur pauimentum, in quo teſſulæ eductæ erant, quod conuerri haud ſane poterat.

Et concolor alto vena mari. Forte per *venam mari* concolorem ſignari poterit *marmor Auguſteum*, de quo Plinius libr. 36. naturalis hiſtoriæ ita loquitur: *Auguſteum enim marmor appellatum eſt, quod principatu Auguſti repertum eſt, vndatim criſpum in vertices:*

Illis ipſe antris Anienus fonte relicto.

Anienus legimus recto caſu, non patrio: nec non infra, vbi *Tyberinus* reponimus *Tyburnus*, quippe quæ lectio purior eſt & ſyncerior. *Anienus* enim inclinatur ex Prisciano & Propertio ita canente: *Acceſſit ripa laus Aniene tua*, Dicitur tamen etiam *Anio* nec non *Anien*, qui fluuius hac de cauſſa denominatus fertur, quā tradit Plutarchus in comparationibus in hanc ſententiam: *Rex Thuſcorū Anius egregia forma filiam habuit Saliā nomine, quam virginē*

accuratiſſime obſeruabat, Cathetus nobiliſſimus adoleſcens. Cum aliquando colludentem puellam vidiſſet, exarſit in amorem, & impatiens raptam Romam abegit, pater inſequens raptorem, cum prehendere non poſſet, fluuium inſiliens, nomen ei perpetuum reliquit. Anionem poſtmodum appellatum conſtat. Cathetus deinde, ex Salia Latinum creauit & Salium, a quibus nobiliſſimæ ortæ ſunt familiæ, prout Ariſtides Mileſius & Alexand. polyhiſtor in tertio rerum Italicarum tradunt.

Dites Capreæ virideſq; reſultent
Taurubula, & terris ingens redit æquoris Echo.

Quia vox hæc *Taurubula* a pleriſque incognita, forte nomen eſt oppidi deductum e *Tauri conſilio* quaſi ταυρ... βουλή. Reſolutaque imo extrita vtrobique altera ex diphthongis ſyllabæ mediæ corripiuntur. Quo pacto autem Samnites duce *Tauro* in coloniam fuerint deducti, Strabo plura volumine 5. diſſerit:

Cur vada deſidant & ripa coerceat vndas.

Cecropio ſtagnata luto. Per *lutum Cecropium* nidos hirundinum accipimus, de quibus ita Plinius in decimo naturalis hiſtoriæ ſcriptum prodidit: *In Ægypti Heracleotico oſtio, molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt ſtadii fere vnius ſpatio, quod humano opere perfici non poſſet.*

Nec qui fraternus adulter
Caſta Mycenæo connubia polluit auro.

Per *Mycenæum aurum* credimus Papinium ſentire de *ariete aureo*, de quo plura Seneca in Thyeſte, & Varro in ſecundo de re ruſtica: Atreus enim queritur ſubductum eſſe ſibi arietem pellis aureæ, a fratre Thyeſte. Et quia hic mentio fit *aurei arietis*, illud ex Varrone addimus, vt intelligatur ſemel, quid veri lateat ſub *velleris aurei* fabula, & quid per *aurea mala* intelligendum ſit. Poetæ ipſas pecudes propter caritatem *aureas* habuiſſe *pelles* prodiderunt, vt Argis Atreus, quam ſibi Thyeſtem ſubduxiſſe queritur, & in Colchide Oeeta, ad cuius arietis pellem profecti, regio genere dicuntur Argonautæ, vt in Lybia ad Heſpidas. Vnde *aurea mala*, id eſt, ſecundum antiquam conſuetudinem, capras & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim ſua voce Græci appellant *mala*, in quam ſignificationem putamus illud a Marone in Bucolicis dictum: *Tum canit Heſperidũ miratam mala puellam.* Ceterum Strabo de *ariete aureo Colchidis* aliter ſentire videtur, in hanc ſententiam ſcribens de Colchis, dum loquitur: *Apud eos torrentes dicuntur aurum deferre, quod barbari perforatis tabulis, ac lanoſis pellibus excipiunt, vnde aurati velleris fabula conficta eſt.*

IN TRAGOEDIAS SENECÆ.

IN Tragœdiis Annei Senecæ verſus huiuſmodi in Hippolyto leguntur:

Tibi

Digitized by Google

Tibi dant varia pectora tigres,
Tibi villoſi terga biſontes,
Latiſque feri cornibus tauri.

Vbi *Tauri* paſſim legitur, *vri* corrigendum putamus, ſenſu ſyllabaque ſuffragantibus. Cum enim Germania multas feras inſignes mittat, cum primis biſontes, & *vros* inſignia boum ferorum genera ferre a Plinio memoratur. De his autem *vris* plura Cæſar in cōmentariis, nec non Solinus, & Seruius multa prodiderunt.

Illud quoque perperam in eodem ſcriptum eſt:

Lucique boues vindicat omnes natura ſibi.

Nos vero *Lucas Boues* emendamus, Elephantes per *Lucas Boues* accipientes, quoniam primum in *Lucania* viſi ſint. Ex Varrone, & Plinio obiter caſtigamus locum ex quinto Lucretii, qui mendoſiſſimus erat, ita corrigentes:

Inde boues Lucas turrito corpore tetros,
Anguimanos belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare cateruas.

Hoc etiam vulgo ſic legi ſolet:

Qualis per alta graditur Oceani freta
Fluctus refundens ore Phyleus rapax.

Vbi autem *Phyleus* alii, nos *Phyſeter* ſubſtituimus. De *Phyſetre* autem Solinus, & Plinius ità ſcribunt: *In Gallico Oceano Phyſeter ingentis columna modo ſe attollens, altiorque nauium velis diluuiem quandam eructans.* Non tamen eo inficias *Phileum* Augei filium extitiſſe, de quo Plutarchus in quæſtionibus. Sed hoc nihil ad rem.

In Tragœdia octaua in omnibus pene codicibus ita ſcriptum eſt:

Quis mea digne deflere poteſt mala
Quæ lacrymis noſtris queſtus redderet Andon.

Nos autem & hunc pariter locum caſtigamus, *reddet* ἀηδὼν *vel Latine Ædon*, ἀηδὼν enim Græce, Latine dicitur *luſcinia*, & in tranſcurſu pariter emendamus Petronii codicē maculoſum, apud quem ſic legitur: *Teſtis ſylueſter Hyaſdon, atque urbana Progne*: cum *Ædon*, non *Hyaſdon* ſit legendum. Vergilius. *Quodque leues calami, quod ſuauis cantat Aedon.* Calphurnius in Buc.

Aſtile credibile vt vincat achantida cornix,
Vocalem ſuperet vt dirus Aedona bubo.

IN HORATIVM.

Apud Horatium verſus eſt Sapphicus:

Terruit gentes, graue ne rediret
Seculum Pyrrha noua monſtra queſta,
Omne cum Protheus pecus egit altos
Viſere montes.

Digitized by Google

Cur *Prothei* mentionem faciat hic Flaccus in Pyrrhæ & Deucalionis diluuio, nullus interpres (quod ſciam) oſtendit, nec exponit quiſquam: An idem *Protheus* Deucalionis & Pyrrhæ fuerit contemporaneus? Quod vt clarius luceſcat, faciliuſque explicari poſſit, ante omnia illud obſeruare oportet, Poetas plurima, quæ diuerſis temporibus fuere ſimilia, frequenter in vnum congerere. Quippe quod apud Maronem in Georgicis Lucanumque in primo Pharſaliæ prodigia canentes facile cautus lector animaduertet. Verum, vt id quod inſtat, aliquando agamus, Xenophon in æquiuocis hæc tradit: *Inundationes plures fuere, prima Nouimeſtris ſub priſco Ogyge: Secunda Niliaca menſtrua ſub Ægyptiis Hercule ac Promethéo, bimenſtris autem ſub Ogyge Attica, trimeſtris in Theſſalia ſub Deucalione. Par Pharonica ſub Protheo Ægyptio in raptu Helena*: Quia ergo ſub Deucalione Pyrrhaque, necnon ſub Protheo diuerſis temporibus cataclyſmi fuere, hoc in loco nunc Poeta coniunxit:

Creſſa nec careat pulcra dies nota.

Vbi *Creſſa* paſſim & legunt & exponunt interpretes, nos vnius literæ commutatione ſpiritu accedente *Threſſa* caſtigamus, ne Poeta videatur exorbitare ab hiſtoria notiſſima, ex quo inſtitutum peculiare Thraciæ, non Creticæ gentis fuit, *lapillis albis & nigris, candidos atroſque dies ſignare.* Et ne vox iſta alicui inſolens videatur, illud addimus *Threſſam* pro Thracenſi alibi ab eodem Poeta ſic ſcriptum fuiſſe: *Me nunc Threſſa Cloe regit.* Seneca ad hoc in Hercule Oeetheo hoc verbũ ſic vſurpat: *Verum eſt, quod cecinit Sacer Threſſa ſub Rhodopes iugis.*

In arte Poetica verſus iſte ſic ab omnibus pene legitur:

Intererit multum Dauus ne loquatur an heros.

Vbi *Dauus*, nos *diuus* reponimus, nam ſenſus, ni fallor, honeſtius quadrat, ſi ſubſequentia accurate penſitentur. Poeta enim gradatim variarum rerum ac perſonarum *πρέπον* ſeruandum oſtendens, a *diuo* ad *heroem*, mox ad *ſenem* alioſque inferiores decurrit. Quod carmen infra poſitum clarius exponet:

Ne quicunque Deus adhibebitur heros
Regali conſpectus in auro nuper & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas.

Ceterum ſi *Dauus* iuxta neotericũ interpretem legatur, fatuus erit ſenſus, niſi ſtatim ſubſequatur & legatur *herus*, hoc eſt, dominus, quod ſi fit, tunc verſus claudicabit in ſyllaba.

Euiſdem verſus ille, qui ab omnibus circumfertur, vulgatiſſimus eſt:

Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt

Cui dubitationi nos ex Terentiano illud adiungimus:

Digitized by Google

Pentametrum dubitant, quis primus finxerit auctor,
Quidam non dubitant dicere Callinoum.

IN MARTIALEM.

VAlerii Martialis, in quo, vt dixit Plinius, *multum fuit ſalis & fellis, nec candoris minus,* carmen hoc:

Hac tibi ſi vis eſt, ſi mentis tanta poteſtas,
Liberior Partho viuere rege potes,

Simpliciter declaratur & exponitur. Cur autem dictum ſit *liberior Partho viuere rege potes,* declarãdũ putamus. Hic ergo ſenſus deducitur ex dicto Salluſtiano: *Nam quodlibet impune facere Rex poteſt,* quæ quidem licentia peculiariter Parthorum regi maximo aſcribitur. Nam, vt ſcribit Herodotus, *Lex eſt, qua licet Parthorum regi facere, quicquid libet.* Ceterum quia lex etiam fuit apud eoſdem Parthos, vt filiæ, & ſorores impune in matrimonium ducerentur, eodem Herodoto & Euſebio ſcriptoribus, ob hoc vide, an iocus ſit mordax, & ſalis conſueti.

Apud eundem legitur: *Nec dictat mihi luculentus Atys mollem debilitate Galliambon. De Galliambo* plura eleganter tradit Diomedes. Illud vero nos addimus ex Terentiano, *Galliambum* appellatum eſſe a *Gallis,* qui apte & concinne motus celeres & tremulos agunt. Sic ergo Terentianus:

Nomenq; Galliambis memoratur hinc datum,
Tremulos, quod eſſe Gallis habiles putant modos.

Adeo vt frequenter illum prope ab vltimo pedem mage, quo ſonus vibretur, ſtudeant dare Tribrachum.

Verſiculus etiam eiuſdem paſſim ſic legitur: *Hæc tam ruſtica malo, quam Biruntos.* Emendandum autem putamus *Biſuntos: Biſuntium* autem oppidum in Hiſpania celebrat Ptolomæus.

Hunc quoque verſiculum: *Et lingua pariter loquuntur omni,* quia citat Seruius octauo commentario dicens, ſe Ianum quadrifrontem legiſſe, addimus clauſulam Fabii Pictoris huic ſententiæ reſpondentem. Verba hæc ſunt: *Imus eſt Argiletus, vbi Ianus quadrifrons, qui & Vertunus in fine vici Thuſci ad radices Capitolii in foro Boario.*

IN SILIVM ITALICVM.

IN Silio Italico vulgo ſic leguntur hi verſus:

Sæpe etiam famuli turbato ad lumina ſomno,
Expauere trucem per vaſta ſilentia vocem.

Nos *ad limina* corrigimus, ita vt in ſtructura & ordine coniungantur & copulentur famuli *ad limina,* hoc eſt, æditui & quaſi cubicularii, Verg. in nono:

Hic Dardanio Æneæ
Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.

Vbi Seruius noſtræ huic ſententiæ non refragatur ita ſcribens: *Fidusque ad limina custos, aedituus fuit*, id quod diximus, ſupra ingenti honore apud maiores fuit: illic enim epulabantur, & Deos colebant. Cenſus autem omnis illic ſeruabatur. Necnon in tranſcurſu locum in quarto Metamorphoſeos corrigimus, vbi legendum eſt:

Et inter
Bis ſex Leucothoen famulas ad limina cernit.

Non ad *lumina*, vt plerique omnes legunt.

Illud quoque puſillum quamuis, & minutulum non prętereundum eſt, vt ne quis hoc ſic legat:

Ingenio motus auidus fideique ſiniſtra,
Is fuit exuberans aſtu, ſed demus aqui.

Non enim *exuberans* legendum, ſed *exſuperans*, ne claudicet verſus in ſyllaba. *Vber* enim primam producit.

Verſus hic quoque eiuſdem circumfertur: *Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix*: penſitandus nec vllo modo tranſmittendus videtur. Quæri namque ab eruditis ſolet, cur Phœnicem dixerit Poeta, longa terris cognomina dediſſe. Hunc ergo locum ita explicamus. Complures memoriæ prodiderunt a Phœnicibus multas diuerſis locis vrbes conditas, & colonias deductas, quam rem Curſius his verſibus notauit: *Nam cum Tyros a Phœnicibus orta fuiſſet*, inquit, *coloniæ Syriorum certe pene toto orbe diffuſæ ſunt, Carthago in Africa, in Boetia Thebæ, Gades ad Oceanum.* Quia ergo Tyros a Phœnicibus oriunda in Aſia, Carthaginem in Africa, Thebas in Europa poſuit, Gadeſque vltimas ac pene extimas in occiduo orbe deduxit, ob hoc crediderim a Poeta dictum: *Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix.* Niſi forte alluſerit ad Phœnicum gentem, quæ, vt ait Plinius, *fuit in magna gloria literarum inuentionis & ſyderum, naualiumque ac bellicarum artium.* De quibus Lucanus:

Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

De Phœnice vero, Cadmo Phœnicibuſque Xenophon in æquiuocis:

Haud procul Herculei tollunt ſe littore muri
Clementer creſcente iugo, quis nobile nomen
Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthus.

Saguntum Silius denominatam tradit a *Zacyntho* Herculis comite, quæ autem ſimilitudo ſit in *Saguntho* & *Zacyntho*, declarandum puto. Duo igitur hæc nomina quamuis aliquibus elementis videantur diſſidere: Vnum tamen & idem ſunt cognatione literarum & proximitate, quippe quod cum ex diſciplina Græca, tum maxime

maxime ex Priſciano colligimus in hunc modum ſcribente. *Et y. pro u. pro ζ. s. vel d. vt Φυγὴ fuga Ζακυνθὸς Sagunthus κυβερνήτης Gubernator.* in hac ergo dictione *Zacynthus* z. in *ſ.* c. in *g.* y. in u. & ita fit ex *Zacyntho Saguntbus.*

In tertii quoque voluminis principio ſcriptum eſt:

> *Fœmineos probibent greſſus, ac limine curant*
> *Setigeros arcere ſues,*

Vbi duo videntur penſitanda, & cur *fœmina ab Herculis templo* ſubmoueantur, curque *ſues.* Cauſſam primi quæſiti ex Macrobio ſic habe, vbi ſermonem facit de bona Dea: *Hac apud Græcos θεὸς γυναικεία dicitur, quam Varro filiam Fauni tradidit adeo pudicam, vt extra γυναικωνίτιν nunquam ſit egreſſa, nec nomen eius in publico ſit auditum, nec virum vnquam viderit, vel a viro viſa ſit, propter quod nec vir templum eius ingreditur. vnde & mulieribus in Italia ſacro Herculis non licet intereſſe, quia Herculi, cum boues Gerionis per Italia agros duceret, ſitienti reſpondit mulier, aquam ſe non poſſe præſtare quod fœminarum celebraretur dies: Nec ex eo apparatu viris guſtare fas eſſet, propter quod Hercules facturus ſacrum deteſtatus eſt præſentiam fœminarum, & Potitio ac Pinario ſacrorum cuſtodibus iuſſit, ne mulierem intereſſe permitterent.* Ad hoc ergo inſtitutum Herculis nunc alludere videtur Poeta. Secunda etiam quæſtio ita ſoluatur, cur *ſues* eius templo arcerentur, ex Herodoto hunc in modum de Hercule Ægyptio ſcribente. *Suem Ægyptii ſpurcam belluam arbitrantur, quam ſi quis vel tranſeundo contigerit, abiutum ſeſe cum ipſis veſtimentis, eoque ſoli omnium ſubulci in Ægypto etſi indigenæ tamen nullum ingrediuntur templum, nemoque aut filiam eorum in matrimonium accipit.* Hic ergo nodus ex Herodoti volumine ſecundo explicatur & ſoluitur.

In Epiſtolas Ciceronis Familiares.

IN Epiſtolis familiaribus Marci Tullii Ciceronis, pleraque mendoſa ſunt: ex quibus paucula, ne penitus diſſimulare videamur, breuiter percurremus, & hoc potiſſimum in ſecundo volumine, quod vtpote adoleſcentulis conducibile, plerique omnes Grammatiſtæ profiteri atque enarrare aſſolent. Vt igitur ludi magiſtris nec minus iuuenculis, aliqua ſaltem pro parte proſimus, paucula hæc minutula, ceterum neceſſaria curſim annotabimus. In Epiſtola, cuius initium: *Raras tuas quidem &c.* clauſula eſt: *Quoniam κωμικὸς μάρτυς accidit, vt opinor, Phania.* Per quam commendatur facetus & elegans libertus Appii *Phania* nomine, cuius dexteritatem ac prudentiam commendat Epiſtola prima voluminis tertii. Ceterum complura in octauo ad ſenſum declarationemque Epiſtolæ huius facientia diligens lector inueniet, ea præſertim Epiſtola, cuius initium eſt: *Non dubito*

Digitized by Google

quin perlatum ad te ſit, *&c.* Vnde *veternus* ciuitatis legendum, non *veteranus.* In calce præterea huius Epiſtolæ locum ita corrigimus emendamuſque. *Mihi erat in animo, quoniam iuriſdictionem confeceram, ciuitates locupletaram, in publicanis etiam ſuperioris luſtri reliqua ſine ſociorum vlla querela conſeruaram, in priuatis, ſummis, infimis fueram iucundus, proficiſci in Ciliciam.*

Epiſtola, quæ incipit: *Non potuit accuratius agi*, ſic legitur: *Quod hic qui erat competitor tuus & idem meus, aſſenſus eſt ei, qui ornauit res noſtras diuinis laudibus.* Duo hic exponenda, quis iſte fuerit *cõpetitor*, nec non *qui res ipſas Ciceronis laudibus ornauerit. Competitor* igitur accipiendus eſt quidam *Hirius*, Ciceronis vero ornator & laudator, *Cato*, quippe qui honorifice de Cicerone verba fecit, quam rem colligimus ex epiſtola Octaui, cuius principium eſt: *Nõ diu ſed acriter nos tuæ ſupplicationes torſerunt.* Nec non in Epiſtola libri 15. ad Catonem, cuius principium eſt: *Summa tua auctoritas fecit.*

De Ocella parum ad me ſcripſeras: Quia & hic hæret interpres, quiſnam fuerit *Ocella*, dicimus quod hic appellatus eſt *Seruius Ocella*, qui olim deprehenſus eſt in adulterio, de quo Cælius ad Ciceronem in octauo ſic loquitur: *Seruius Ocella nemini perſuaſiſſet ſe mæchum eſſe.* Et in ea, quæ incipit: *Putares ne accidere poſſe*, clauſula eſt: *Sed tamen ſedulo fit & in primis a Patiſco. Patiſcus* nomẽ eſt præfecti venationis, cuius Cicero meminit in quadam ad Atticum Epiſtola.

In ſeptimo ad Trebatium Epiſtola, quæ incipit: *Accepi aliquot Epiſtolas*, clauſula hæc vulgo ſic legitur: *Illud miror, qui ſoles eodem plures dare, quam qui ſua manu ſcribit, nunc quod in palimpſeſto.* Vbi credimus ſic emendari poſſe: *Illud miror, qui ſoles eodem exemplo plures dare, quam qui a manu ſcribit, nunc quod in palimpſeſto*, ſubaudi *ſcribas*, iocuſque videtur in Trebatium perinde ac ſterilem ac ieiunum oratione & inuentione Hicque erit ſenſus & ordo. Illud miror, quod tu Trebati, qui ſoles plures Epiſtolas eodem argumento ac pene exemplo dare, quam libertus amanuenſis, nunc quod ſcribas in palimpſeſto, id eſt, in tabella iterũraſa, perinde ac ſcedulæ parſimonia labores, eloquentiæque noua vbertate deſflorеas & abundes.

Illud quoque prætereundum haud arbitror, quod in ſeptimo epiſtolarum euſdem Ciceronis ad Trebatium his verbis ſcribitur: *Quomodo autem placebit tibi Iouem lapidem iurare.* De ritu enim lapidis aliquid ſcribendum. Ita ergo loquitur Pompeius. *Lapidem ſilicem tenebant iuraturi per Iouem hæc verba dicentes, ſi ſciens fallo, me Dieſpiter ſalua vrbe atque bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem.* Polybius vero multo diffuſius morem hunc his verbis ſignat: *Ritus lapidis huiuſmodi fuit. Fœcialis ſumto in manibus lapide, poſtquam de ſœdere inter partes conuenerat, hæc verba*

dixit

dixit: Si recte ac ſine dolo malo hoc fœdus & hoc iuſiurandum facio, dii mihi cuncta felicia præſtent. Sin aliter aut ago, aut cogito, ceteris omnibus ſaluis in propriis patriis, in propriis ſedibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis ſepulcris, ſolus ego peream, vt hic lapis e manibus meis excidet. Nec plura locutus lapidem è manu deiecit.

In eodem volumine, epiſtola hoc initium habet; *Perſæpe mihi cogitanti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, & vt video verſabimur, ſolet venire in mentem illius temporis recordatio:* Verbum hoc notiſſimum expungendum putamus. Nam *venire in mentem* veteres cum genitiuo iungebant. Cicero in Verrem: *Fac tibi Antiliæ legis veniat in mentem.* Lucretius:

Et venit in mentem ſolis lunæq; viarum.

Terentius: *Vbi in mentem eius aduentus venit*, Recordatio ergo tollatur, ſicque ſyncera lectio relinquetur, & pura ſi legetur: *Solet venire in mentem illius temporis.*

IN RHETORICOS CICERONIS.

IN Rhetoricis ad Herennium primo volumine verba hæc plerique omnes ſic legunt: *Mimus quidam nominatim Actium poetam compellauit in cœnaculo. In eo Actius iniuriarum agit.* Caſtigamus, & ita legimus: *Compellauit in ſcena, cum eo Actius iniuriarum agit:* Quippe quæ lectio & ſenſui quadrat & ſtructuræ. Non enim in hominem dicimur iniuriarum agere. Ad hoc, ſi *cœnaculum* legas, nihil ad rem. Hoc quoque eodem volumine perperam ſic legitur. Item, *aſſumptiua pars eſt, cum per ſe defenſio infirma eſt, ſed aſſumta ex contraria re comprobatur. Extraria*, non *contraria* legendum tum antiquo codice, tum ſenſu. *Extrariam* autem pro *externa* poſuit, hoc eſt, quæ extrinſecus aduehatur. Lucretius: *Poſt extraria lux oculos perſtinget*, &c.

In ſecundo inquit: *Veluti Pacuuius fortunam inſanam eſſe cæcam & brutam perhibent Philoſophi, ſaxique ad inſtar globoſi prædicant eſſe volubilem.* Nos vero ex antiquo codice legi poſſe aſſeueramus & contendimus: *ſaxeoque inſtare globo volubilem.* Seneca enim *vetereſque fortunæ mobilitatem & inconſtantiam ſignantes, in pila ſedentem poſuere.* Auſonius autem *rotæ*, dum ait: *Cur rotulæ inſiſtis, ſtare loco nequeo.*

In tertio legitur: *Vis diſcernitur per exercitus, claſſes, arma, tormenta, reuocationes hominum & alias huiuſmodi res.* Vbi *reuocationes*, nos *euocationes* emendamus, vt & hoc caſtrenſe verbum cum aliis apponatur. *Euocatio* enim genus eſt militiæ, vbi dux per tumultum alloquitur milites. *Inde euocati* dicuntur. De *euocatione* multa Donatus & Seruius.

IN LVCANVM.

IN Lucani Pharſalia illud primum occurrit:

Audax venali comitatur Curio lingua,
Vox quondam populi, libertatemq; tueri
Auſus, & armatos plebi miſcere potentes.

Horum carminum explanationem quia interpretes aut non aduertunt, aut potius negligunt, ita ex hiſtoria accipe. Ex commentariis Cæſaris deducta verba hæc ſunt: *Curio Tribunus plebis cum Cæſaris cauſſam dignitatemque defendendam ſuſcepiſſet, ſæpe erat ſenatui pollicitus, ſi quem timor armorum Cæſaris læderet, & quoniam Pompeii dominatio, atque arma, non minimum in foro terrorem fecerant, diſcederet vterque ab armis, exercituſque dimitteret, fore eo facto liberam & ſui iuris ciuitatem, neque hoc tantum pollicitus, ſed etiam per ſe diſceſſionem facere cœpit, quod ne fieret, omnes amici Pompeii iuſſerunt.* In quam ſententiam Appiani verba quoque ſubiecimus, & Curio Turbatius rem protulit, & nec ſucceſſores Cęſari mittēdos decreuit, ſi Pompeio minime mittantur. Cum enim inter ſe ſuſpecti forent, nunquam vrbem pacem habituram, quæ ſtabilis eſſet, ni ambo priuate degerent. Propter quæ dictum a Poeta putamus, & armatos plebi miſcere potentes, hoc eſt, Cæſarem Pompeiumque Imperatores præſtantiſſimos exarmare, & intra conditionem priuatorum redigere, & quaſi plebeios conſtituere auſus eſt Curio.

Nos primi Senonum motus, Cimbrumq; furentem,
Vidimus & Martem Lybies, &c.

Per *Martem Lybies*, haud quaquam de Hannibale intelligendum putamus. Nam, vt inquit Strabo, cum duæ eſſent viæ, Ariminioq; melior, illa tamen non tranſmiſit Hannibal, ſed aſperam deligere coactus eſt. Aſdrubalem igitur fratrem innui putamus, qui a Liuio Salinatore, & Nerone Claudio, apud Metaurum profligatus & interemtus eſt, de cuius laudibus, hæc a Liuio ſcribuntur: *Quippe Aſdrubalem eodem patre Amilcare genitum, æque impigrum Ducem per tot in Hiſpania annos Romano exercitatum bello, gemina victoria inſignem, duobus Ducibus cum clariſſimis exercitibus deletis, nam itineris quidem celeritate concitatis ad arma Gallicis gentibus, multo magis, quam Hannibalem ipſum gloriari poſſe. Quippe in his locis hunc coegiſſe exercitum, quibus ille maiorem partem militum fame ac frigore (quæ miſerrima mortis genera ſunt) amiſiſſet.* Per *Martem* ergo *Lybies* accipiendus erit Aſdrubal, qui Lybicus Imperator Clariſſimus in Hiſpania Cneum & Publium Scipiones ductores præſtantiſſimos interemit, compluraque alia facinora ſtrenue fortiterque obiuit:

Tethys maioribus vndis
Heſperiam Calpen, ſummumq; impleuit Atlanta.

Sic

Sic ferme ab omnibus legitur. Priſcianus autem locum hunc allegans, ita legendum autumat:

Tethys maioribus vndis
Heſperiam Calpe ſummoq; impleuit Atlante.

Quippe, quæ lectio apprime probatur, vtpote, cui concinne & eleganter ſenſus ipſe congruit, cõſonat, mirificeque quadrat: nam cum ſupra dictum fuerit a Poeta:

Tum cardine tellus
Subſedit, veteremq; iugis nutantibus Alpes
Diſcuſſere niuem.

Mox ſubiecit, Tethys impleuit Heſperiam maioribus vndis, Calpe & ſummo Atlante, hoc eſt, niuibus horum montium e verticibus excuſſis, ablatiuus enim eſt. Tumefacto namque & æſtuante mediterraneo mari, liquefactis niuibus maria Heſperiæ, hoc eſt, Italiæ vehementer deſæuiunt tumeſcuntque. Ad hoc cum *Heſperiam* legis abſque alio epitheto, *Italia* accipiatur, vt ait Seruius, cum vero *vltimam* apponis, tunc *Hiſpania* ſignificatur. Sic Horatius *qui nunc Heſperia ſoſpes ab vltima.* *Italia* namque & *Heſperia* denominatæ fuere a fratribus *Italo*, & *Heſpero* vt affirmant Cato, & Fabius pictor. Huc accedat, quod Poeta potiſſimum prodigia portentaque enumerat, quæ in Italia euenere. Ceterum, ſi Heſperiam *Calpen* & ſummum Atlanta legeres, in ſenſu neceſſe erit, vt intelligatur aut factum eſſe cataclyſmum, cuius nulli hiſtorici meminerunt, aut ſit inſana hyperbole, exceſſuſque nimium fatuus:

Aut hic errat ait nulla cum lege per annum
Mundus, &c.

Legimus eodem auctore, necnon ex antiquo codice, *nulla ſine lege.* Duæ namque negationes Græco more interdum magis negant, quod annotarunt Donatus, Marcellus, & Priſcianus. Sic Vergilius in Bucolicis: *Nulla neq; amnem libauit quadrupes*, quamuis & illic in pleriſque mendoſe legatur: *Vlla neq; amnem.*

In ſecundo volumine eiuſdem Pharſaliæ legitur: *Motura Dacas vt clade Getaſq; ſecuro me Roma cadat*, vbi legitur *Dacas*, quia ſyllaba reluctatur, emendamus *Dahas*. *Dahæ* autem populi ſuper Scythas, Scytharumque deſerta a Pomponio collocantur, necnon a Strabone & Plinio memorantur. De quibus ita Cornelius Tacitus: *Proſperiſq; præliis medias nationes ſubegit, ad fluuium Gyndem, qui Dahas, Arioſq; diſterminat.* In eodem verſus eſt:

Hanc latus anguſtum iam ſe cogentis in arctum
Heſperia tenuem producit in æquora linguam.

Linguam hic accipio pro altitudine non præcipiti, ſed molliter decliui, vox enim hæc præter manifeſtam ſignificationem Pompeio auctore promontorium ſignat, non excellens, ſed in planum euexum, Ouid. *Tribus hæc excurrit in æquora linguis:*

Digitized by Google

Et attoniti vidit domus ardua Daci.

Cur *attoniti* dictum ſit, eſt in ancipiti, aut igitur *attoniti* intellige, perterriti conſternatique vel fama, vel maieſtate fulminei Ducis, ſecundum illud Martialis:

Lætus, & attonitus viſo modo præſide mundi. Nam *attonitus*, vt ait Seruius, proprie dicitur, cui caſus vicini fulminis & ſonitus tonitruum dant ſtuporem, in quam ſententiam Ouid.

Non aliter ſtupui, quam qui Iouis ignibus ictus
Viuit, & eſt vitæ neſcius ipſe ſuæ.

Aut *attoniti* expone rudis & hebetis ſtupefactæque naturæ, nam vt ait Cornelius Celſus: *Attonitos* dicimus, quorum corpus & mẽs ſtupet, per quod Dacos *attonitos* accipere potes, ſtupentis & craſſi ingenii, cuiuſmodi ſunt populi Septemtrionales, qua de re multa Ariſtoteles in Problematis, nec non Vitruuius & Vegetius ſcripſere.

Terga pater, blandoq; videt concordia vultu. Per *patrem* minime *Martem* ſignificari putamus, ſed potius *Veſpaſianum*, qui templum Pacis erexit, de quo Martialis & Tranquillus: perque *hominem, rem*, hoc eſt, *templum* pro *perſona* accipere debemus, quale eſt illud Vergilianum: *Iam proximus ardet Vcalegon*: & per proſopopeiam viſus detur inanimatis. *Blandoque videt concordia vultu*, de templo Concordiæ, quamuis Cicero, Liuius, & Plinius multa ſcribant: nos vnum addimus ex Varrone hauſtum, cuius verba hæc ſunt: *Tum quendam Curtium virum fortem, armatum, aſcendiſſe in equum, & a Concordia verſum cum equo eum præcipitatum.*

An tacita vigilet face Troicus ignis.

Tacita face dictum credimus. Quibuſdam enim ſacris operabantur virgines veſtales, quæ aliis videre non licebat, quod Dionyſius Halicarnaſſeus & Plutarchus clariſſime oſtendunt. Horatius: *Dum capitolinum ſcandet cum tacita virgine Pontifex.*

Famoſuſq; lacus nomen memorabile ſeruat.

Aulus Gellius vir facundiſſimi eloquii, nec minoris doctrinæ, huiuſmodi nomina *vinoſus, mulieroſus, verboſus, moroſus, famoſus*, in culpas tantum incidere autumat, ſed pace tanti ſcriptoris dixerim, *famoſum* in virtutem, laudemque ſæpius reponi, vt hic: Necnon apud Iuuenalem in antiquiſſimo ac fideli codice noſtro legitur.

Famoſos equitum cum dictatore magiſtros. Nec non *famoſos equos*, *famoſiſſimamque matronam* apud Tranquillum & Hieronymum in laudem accipimus, omitto auctoritates & teſtimonia Apuleii, Taciti, Plinii, & Porphyrionis, apud quos verbum hoc in bonam partem ſæpius deducitur. *Famoſus* hic ergo lacus laudabilis, & inſignis intelligatur. Quam noſtram ſententiam, ſequens clauſula confirmat, *nomen memorabile ſeruat*. Ve-

rum vt aliquando & hoc verbum quid ſignificet, proprie & ſignate explicetur: *Famoſus* proprie is eſt, qui circunfertur & celebratur. Hinc Oreſtem ſcenis agitatum *famoſum* dicit Seruius, & Porphyrio Æſopum & Roſcium *famoſos* nominant, Pliniuſque in Epiſtolis Marii priſci negotium claritate perſonæ *famoſum* ſcripſit. Quibus exemplis nihil aliud vox iſta ſignare videtur, niſi *celebrem*, & qui famigeratus ſit, quacunque fuerit ratione modoque. Ceterum quoniam hiſtoria de hoc Curtio præſtantiſſimo ſolemnis & vnica (quod equidem ſciam) apud Plutarchum in comparationibus ſcripta eſt, vt cupientibus eam intelligere præſto ſit, hic infra contexui, cum alio ſimili exemplo, ſed peregrino.

Tyberinus amnis per medium forum Romanum deuolutus Iouis ira magno conuulſo aggere compluras ades & exterrauit & obruit. Mox oraculo intellectum huiuſmodi calamitatem finiri poſſe, ſi pretioſiſſimum quiddam in illud conijceretur. Ceteris igitur aurum atq; argentum congerentibus, Curtius inſignis adoleſcens cum pretioſiſſimam hominis animam eſſe intelligeret, ſeſe in hiatum terræ præcipitem eques demiſit, ſuoſq; tantæ calamitatis immunes reddidit. Ariſtides in II. rerum Italicarum huius hiſtoriæ meminit.

Circa Celenen Phrygiæ oppidum terræ hiatus cum aqua domos permultas cum ipſis mortalibus abſorpſit in profundum. Mydas rex oraculo monitus, vt res eo pretioſiſſimas conijceret, futurum enim, vt terra coiret, auro & argento iniecto, nihil opis attulit. Anchurus regis filius cum nihil in vita humana pretioſius anima ſecum ipſe verſaſſet, datis genitori complexibus & Timotheæ vxori, equum aſcendit, inq; hiantem locum concitatus eſt, quo facto in vnum terra reuerſa eſt. Huius rei teſtis eſt Calliſthenes.

Cedat equus, Latiæ qui contra templa Diones,
Cæſarei ſtat ſede fori.

Quem tradens orſus Pelleo Lyſippe duci, forte hoc in loco Neronis ſtatua innuitur, de qua ita Plinius ſcriptum reliquit: *Nam Lyſippus fecit Alexand. M. à pueritia eius orſus, quam ſtatuam inaurari iuſſit Nero princeps*, de qua quidem ſtatua infra dicturus eſt Poeta:

Mox Cæſaris ora aurata ceruice tulit.

Illud quoque haudquam viſus eſt agnouiſſe interpres:

Huc & ſub nocte ſilenti
Cum ſuperis terrena placent, tua turba relicto,
Labetur cœlo.

Hanc igitur particulam *cum ſuperis terrena placent*, ita exponendam arbitramur. Cum ſydera per occaſum vertuntur, per quod ſtellæ (quæ deorum formæ & ſuperi dicuntur) videntur terras inhabitare, & ad ima ſe flectere, hoc eſt, terram petere, in qua homines ſunt.

Qua-

Quatiuntq; nouena
Lampade ſolemnem thalamis coeuntibus ignem,
Et de Pieriis vocalem fontibus vndam.

His verſibus Poetam reor alludere ad antiquum morem, quo noua nupta ignem & aquam iubebatur attingere. Nam, vt ait Varro, cauſſa naſcendi duplex: ignis & aqua. Ideo ea in nuptiis in limine adhibebantur, in quam ſententiam cenſemus illud Ouid. in arte accipiendum:

Iſta viri captent, ſi iam captanda putabunt,
Quos faciunt iuſtos ignis & vnda viros.

Sacramento namque ignis & aquæ, nuptiarum fœdera ſanciuntur, vt inquit Lactantius, quippe quem morem ſeruantes, viri tum iuſti, tum legitimi merito poſſunt appellari.

Si Siſtiacos nunc fama ſinus pelaguſq; natatum
Iactet, & audaci iunctos Delphinos ephebo.

De ponte Xerxis notiſſimo non ſolum intelligit Poeta, quo ille Europamque Aſiæ Seſtonque admouit Abydo, ſed & quem Caligula Imperator ſtruxit æmulatione Xerxis, de quo ita loquitur Tranquillus: *Nouum præterea atq; inauditum genus ſpectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum Puteolanas moles trium millium & ſexcentorum fere paſſuum ponte coniunxit, contractis vndique onerariis nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, ſuperiectoque aggere terreno ac directo in Appiæ viæ formam.* De Delphino autem, qui per ſinum Puteolanum frequenter ibat, mētio eſt apud Plinium in naturali hiſtoria. Cum ergo Poeta dixit, *& audaci iunctos Delphinas ephebo*, nihil aliud ſenſit præterquam hunc pontem inter Puteolos & Baias a C. Cæſare conditum:

Superantq; nouis Aſarota figuris.

Ita legendum cenſemus, ſic exponentes: *Aſarota ſuperant nouis figuris*, *ſuperant* poſitum videtur *pro eminent & exſtant*, tanquam per emblemata vermiculata, per quod deſcribitur pauimentum, in quo teſſulæ eductæ erant, quod conuerri haud ſane poterat.

Et concolor alto vena mari. Forte per *venam mari concolorem* ſignari poterit *marmor Auguſteum*, de quo Plinius libr. 36. naturalis hiſtoriæ ita loquitur: *Auguſteum enim marmor appellatum eſt, quod principatu Auguſti repertum eſt, vndatim criſpum in vertices:*

Illic ipſe antris Anienus fonte relicto.

Anienus legimus recto caſu, non patrio: nec non infra, vbi *Tyberinus* reponimus *Tyburnus*, quippe quæ lectio purior eſt & ſyncerior. *Anienus* enim inclinatur ex Priſciano & Propertio ita canente: *Acceſſit ripæ laus Aniene tuæ*, Dicitur tamen etiam *Anio* nec non *Anien*, qui fluuius hac de cauſſa denominatus fertur, quā tradit Plutarchus in comparationibus in hanc ſententiam: *Rex Thuſcorū Anius egregia forma filiam habuit Saliā nomine, quam virginē*

accuratiſſime obſeruabat, Cathetus nobiliſſimus adoleſcens. Cum aliquando colludentem puellam vidiſſet, exarſit in amorem, & impatiens raptam Romam abegit, pater inſequens raptorem, cum prehendere non poſſet, fluuium inſiliens, nomen ei perpetuum reliquit. Anionem poſtmodum appellatum conſtat. Cathetus deinde, ex Salia Latinum creauit & Salium, a quibus nobiliſſimæ ortæ ſunt familiæ, prout Ariſtides Mileſius & Alexand. polyhiſtor in tertio rerum Italicarum tradunt.

Dites Capreæ virideſq; reſultent
Taurubulæ, & terris ingens redit æquoris Echo.

Quia vox hæc *Taurubula* a pleriſque incognita, forte nomen eſt oppidi deductum e *Tauri conſilio* quaſi ταυρ[illegible] βυλή. Reſolutaque imo extrita vtrobique altera ex diphthongis ſyllabæ mediæ corripiuntur. Quo pacto autem Samnites duce *Tauro* in coloniam fuerint deducti, Strabo plura volumine 5 diſſerit:

Cur vada deſidant & ripa coerceat vndas.

Cecropio ſtagnata luto. *Per lutum Cecropium* nidos hirundinum accipimus, de quibus ita Plinius in decimo naturalis hiſtoriæ ſcriptum prodidit: *In Ægypti Heracleotico oſtio, molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt ſtadii fere vnius ſpatio, quod humano opere perfici non poſſet.*

Nec qui fraternus adulter
Caſta Mycenæo connubia polluit auro.

Per *Mycenæum aurum* credimus Papinium ſentire de *ariete aureo*, de quo plura Seneca in Thyeſte, & Varro in ſecundo de re ruſtica: Atreus enim queritur ſubductum eſſe ſibi arietem pellis aureæ, a fratre Thyeſte. Et quia hic mentio fit *aurei arietis*, illud ex Varrone addimus, vt intelligatur ſemel, quid veri lateat ſub *velleris aurei* fabula, & quid per *aurea mala* intelligendum ſit. Poetæ ipſas pecudes propter caritatem *aureas* habuiſſe *pelles* prodiderunt, vt Argis Atreus, quam ſibi Thyeſtem ſubduxiſſe queritur, & in Colchide Oeta, ad cuius arietis pellem profecti, regio genere dicuntur Argonautæ, vt in Lybia ad Heſpidas. Vnde *aurea mala*, id eſt, ſecundum antiquam conſuetudinem, capras & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim ſua voce Græci appellant *mala*, in quam ſignificationem putamus illud a Marone in Bucolicis dictum: *Tum canit Heſperidũ miratam mala puellam.* Ceterum Strabo de *ariete aureo Colchidis* aliter ſentire videtur, in hanc ſententiam ſcribens de Colchis, dum loquitur: *Apud eos torrentes dicuntur aurum deferre, quod barbari perforatis tabulis, ac lanoſis pellibus excipiunt, vnde aurati velleris fabula conficta eſt.*

IN TRAGOEDIAS SENECÆ.

IN Tragœdiis Annei Senecæ verſus huiuſmodi in Hippolyto leguntur:

Tibi

Tibi dant varia pectora tigres,
Tibi villoſi terga biſontes,
Latiſque feri cornibus tauri.

Vbi *Tauri* paſſim legitur, *vri* corrigendum putamus, ſenſu ſyllabaque ſuffragantibus. Cum enim Germania multas feras inſignes mittat, cum primis biſontes, & *vros* inſignia boum ferorum genera ferre a Plinio memoratur. De his autem *vris* plura Cæſar in cōmentariis, nec non Solinus, & Seruius multa prodiderunt.

Illud quoque perperam in eodem ſcriptum eſt:

Lucique boues vindicat omnes natura ſibi.

Nos vero *Lucas Boues* emendamus, Elephantes per *Lucas Boues* accipientes, quoniam primum in *Lucania* viſi ſint. Ex Varrone, & Plinio obiter caſtigamus locum ex quinto Lucretii, qui mendoſiſſimus erat, ita corrigentes:

Inde boues Lucas turrito corpore tetros,
Anguimanos belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare cateruas.

Hoc etiam vulgo ſic legi ſolet:

Qualis per alta graditur Oceani freta
Fluctus refundens ore Phyleus rapax.

Vbi autem *Phyleus* alii, nos *Phyſeter* ſubſtituimus. De *Phyſetre* autem Solinus, & Plinius ita ſcribunt: *In Gallico Oceano Phyſeter ingentis columnæ modo ſe attollens, altiorque nauium velis diluuiem quandam eructans.* Non tamen eo inficias *Phileum* Augei filium extitiſſe, de quo Plutarchus in quæſtionibus. Sed hoc nihil ad rem.

In Tragœdia octaua in omnibus pene codicibus ita ſcriptum eſt:

Quis mea digne deflere poteſt mala
Quæ lacrymis noſtris queſtus redderet Andon.

Nos autem & hunc pariter locum caſtigamus, *redderet ἀηδὼν vel Latine Ædon*, ἀηδὼν enim Græce, Latine dicitur *luſcinia*, & in tranſcurſu pariter emendamus Petronii codicē maculoſum, apud quem ſic legitur: *Teſtis ſyluester Hyaſdon, atque urbana Progne*: cum *Ædon*, non *Hyaſdon* ſit legendum. Vergilius. *Quodque leues calami, quod ſuauis cantat Aedon.* Calphurnius in Buc.

Aſtile credibile vt vincat achantida cornix,
Vocalem ſuperet vt dirus Aedona bubo.

IN HORATIVM.

Apud Horatium verſus eſt Sapphicus:

Terruit gentes, graue ne rediret
Seculum Pyrrhæ noua monſtra queſtæ,
Omne cum Protheus pecus egit altos
Viſere montes.

Cur *Prothei* mentionem faciat hic Flaccus in Pyrrhæ & Deucalionis diluuio, nullus interpres (quod ſciam) oſtendit, nec exponit quiſquam. An idem *Protheus* Deucalionis & Pyrrhæ fuerit contemporaneus? Quod vt clarius luceſcat, faciliuſque explicari poſſit, ante omnia illud obſeruare oportet, Poetas plurima, quæ diuerſis temporibus fuere ſimilia, frequenter in vnum congerere. Quippe quod apud Maronem in Georgicis Lucanumque in primo Pharſaliæ prodigia canentes facile cautus lector animaduertet. Verum, vt id quod inſtat, aliquando agamus, Xenophon in æquiuocis hæc tradit: *Inundationes plures fuere, prima Nouimeſtris ſub priſco Ogyge: Secunda Niliaca menſtrua ſub Ægyptiis Hercule ac Prometheo, bimenſtris autem ſub Ogyge Attico, trimeſtris in Theſſalia ſub Deucalione. Par Pharonica ſub Protheo Ægyptio in rapin Helene*: Quia ergo ſub Deucalione Pyrrhaque, necnon ſub Protheo diuerſis temporibus cataclyſmi fuere, hoc in loco nunc Poeta coniunxit:

Creſſa nec careat pulcra dies nota.

Vbi *Creſſa* paſſim & legunt & exponunt interpretes, nos vnius literæ commutatione ſpiritu accedente *Threſſa* caſtigamus, ne Poeta videatur exorbitare ab hiſtoria notiſſima, ex quo inſtitutum peculiare Thraciæ, non Creticæ gentis fuit, *lapillis albis & nigris, candidos atroſque dies ſignare.* Et ne vox iſta alicui inſolens videatur, illud addimus *Threſſam* pro Thracenſi alibi ab eodem Poeta ſic ſcriptum fuiſſe: *Me nunc Threſſa Cloe regit.* Seneca ad hoc in Hercule Oeetheo hoc verbũ ſic vſurpat: *Verum eſt, quod cecinit Sacer Threſſa ſub Rhodopes iugis.*

In arte Poetica verſus iſte ſic ab omnibus pene legitur:

Intererit multum Dauus ne loquatur an heros.

Vbi *Dauus*, nos *diuus* reponimus, nam ſenſus, ni fallor, honeſtius quadrat, ſi ſubſequentia accurate penſitentur. Poeta enim gradatim variarum rerum ac perſonarum πρέπον ſeruandum oſtendens, a *diuo* ad *heroem*, mox ad *ſenem* alioſque inferiores decurrit. Quod carmen infra poſitum clarius exponet:

Ne quicunque Deus adhibebitur heros
Regali conſpectus in auro nuper & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas.

Ceterum ſi *Dauus* iuxta neotericũ interpretem legatur, fatuus erit ſenſus, niſi ſtatim ſubſequatur & legatur *herus*, hoc eſt, dominus, quod ſi fit, tunc verſus claudicabit in ſyllaba.

Eiuſdem verſus ille, qui ab omnibus circumfertur, vulgatiſſimus eſt:

Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt.

Cui dubitationi nos ex Terentiano illud adiungimus:

Penta-

Digitized by Google

Pentametrum dubitant, quis primus finxerit auctor,
Quidam non dubitant dicere Callinoum.

IN MARTIALEM.

VAlerii Martialis, in quo, vt dixit Plinius, *multum fuit & ſalis & fellis, nec candoris minus*, carmen hoc:

Hac tibi ſi vis eſt, ſi mentis tanta poteſtas,
Liberior Partho viuere rege potes,

Simpliciter declaratur & exponitur. Cur autem dictum ſit *liberior Partho viuere rege potes*, declarãdũ putamus. Hic ergo ſenſus deducitur ex dicto Salluſtiano: *Nam quodlibet impune facere Rex poteſt*, quæ quidem licentia peculiariter Parthorum regi maximo aſcribitur. Nam, vt ſcribit Herodotus, *Lex eſt, qua licet Parthorum regi facere, quicquid libet.* Ceterum quia lex etiam fuit apud eoſdem Parthos, vt filiæ, & ſorores impune in matrimonium ducerentur, eodem Herodoto & Euſebio ſcriptoribus, ob hoc vide, an iocus ſit mordax, & ſalis conſueti.

Apud eundem legitur: *Nec dictat mihi luculentus Atys mollem debilitare Galliambon.* De *Galliambo* plura eleganter tradit Diomedes. Illud vero nos addimus ex Terentiano, *Galliambum* appellatum eſſe a *Gallis*, qui apte & concinne motus celeres & tremulos agunt. Sic ergo Terentianus:

Nomenq; Galliambis memoratur hinc datum,
Tremulos, quod eſſe Gallis habiles putant modos.

Adeo vt frequenter illum prope ab vltimo pedem mage, quo ſonus vibretur, ſtudeant dare Tribrachum.

Verſiculus etiam eiuſdem paſſim ſic legitur: *Hæc tam ruſtica malo, quam Biruntos.* Emendandum autem putamus *Biſuntos: Biſuntium* autem oppidum in Hiſpania celebrat Ptolomæus.

Hunc quoque verſiculum: *Et lingua pariter loquuntur omni*, quia citat Seruius octauo commentario dicens, ſe Ianum quadrifrontem legiſſe, addimus clauſulam Fabii Pictoris huic ſententiæ reſpondentem. Verba hæc ſunt: *Imus eſt Argiletus, vbi Ianus quadrifrons, qui & Vertunus in fine vici Thuſci ad radices Capitolii in foro Boario.*

IN SILIVM ITALICVM.

IN Silio Italico vulgo ſic leguntur hi verſus:

Sæpe etiam famuli turbato ad lumina ſomno,
Expauere trucem per vaſta ſilentia vocem.

Nos *ad limina* corrigimus, ita vt in ſtructura & ordine coniungantur & copulentur famuli *ad limina*, hoc eſt, æditui & quaſi cubicularii, Verg. in nono:

Digitized by Google

Hic Dardanio Æneæ
Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.

Vbi Seruius noſtræ huic ſententiæ non refragatur ita ſcribens: ***Fidusque ad limina custos, adituus fuit***, id quod diximus, ſupra ingenti honore apud maiores fuit: illic enim epulabantur, & Deos colebant. Cenſus autem omnis illic ſeruabatur. Necnon in tranſcurſu locum in quarto Metamorphoſeos corrigimus, vbi legendum eſt:

Et inter
Bis ſex Leucothoen famulas ad limina cernit.

Non ad *lumina*, vt plerique omnes legunt.

Illud quoque puſillum quamuis, & minutulum non prętereundum eſt, vt ne quis hoc ſic legat:

Ingenio motus auidus fideique ſiniſtra,
Is fuit exuberans aſtu, ſed demus aqui.

Non enim *exuberans* legendum, ſed *exſuperans*, ne claudicet verſus in ſyllaba *Vber*. enim primam producit.

Verſus hic quoque eiuſdem circumfertur: ***Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix***: penſitandus nec vllo modo tranſmittendus videtur. Quæri namque ab eruditis ſolet, cur Phœnicem dixerit Poeta, longa terris cognomina dediſſe. Hunc ergo locum ita explicamus. Complures memoriæ prodiderunt a Phœnicibus multas diuerſis locis vrbes conditas, & colonias deductas, quam rem Curſius his verſibus notauit: *Nam cum Tyros a Phœnicibus orta fuiſſet*, inquit, ***colonia Syriorum certe pene toto orbe diffuſa ſunt, Carthago in Africa, in Beotia Theba, Gades ad Oceanum.*** Quia ergo Tyros a Phœnicibus oriunda in Aſia, Carthaginem in Africa, Thebas in Europa poſuit, Gadeſque vltimas ac pene extimas in occiduo orbe deduxit, ob hoc crediderim a Poeta dictum: ***Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix.*** Niſi forte alluſerit ad Phœnicum gentem, quæ, vt ait Plinius, ***fuit in magna gloria literarum inuentionis & ſyderum, naualiumque ac bellicarum artium.*** De quibus Lucanus:

Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

De Phœnice vero, Cadmo Phœnicibuſque Xenophon in æquiuocis:

Haud procul Herculei tollunt ſe littore muri
Clementer creſcente iugo, quis nobile nomen
Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthus.

Saguntum Silius denominatam tradit a *Zacyntho* Herculis comite, quæ autem ſimilitudo ſit in *Sagunthe* & *Zacyntho*, declarandum puto. Duo igitur hæc nomina quamuis aliquibus elementis videantur diſſidere: Vnum tamen & idem ſunt cognatione literarum & proximitate, quippe quod cum ex diſciplina Græca, tum maxime

maxime ex Priſciano colligimus in hunc modum ſcribente. *Et y. pro u. pro ζ. s. vel d. vt φυγὴ fuga ζακυνθὸς Saguntus κυβερνήτης Gubernator.* in hac ergo dictione *Zacynthus* z. in *ſ.* c. in *g.* y. in *u.* & ita fit ex *Zacyntho Saguntus.*

In tertii quoque voluminis principio ſcriptum eſt:

Fœmineos probibent greſſus, ac limine curant
Setigeros arcere ſues,

Vbi duo videntur penſitanda, & cur *fœminæ ab Herculis templo* ſubmoueantur, curque *ſues.* Cauſſam primi quæſiti ex Macrobio ſic habe, vbi ſermonem facit de bona Dea: *Hæc apud Græcos θεὸς γυναικεία dicitur, quam Varro filiam Fauni tradidit adeo pudicam, vt extra γυναικωνῖτιν nunquam ſit egreſſa, nec nomen eius in publico ſit auditum, nec virum vnquam viderit, vel a viro viſa ſit, propter quod nec vir templum eius ingreditur. vnde & mulieribus in Italia ſacro Herculis non licet intereſſe, quia Herculi, cum boues Gerionis per Italia agros duceret, ſitienti reſpondit mulier, aquam ſe non poſſe præſtare quod fœminarum celebraretur dies: Nec ex eo apparatu viris guſtare fas eſſet, propter quod Hercules facturus ſacrum deteſtatus eſt præſentiam fœminarum, & Potitio ac Pinario ſacrorum cuſtodibus iuſſit, ne mulierem intereſſe permitterent.* Ad hoc ergo inſtitutum Herculis nunc alludere videtur Poeta. Secunda etiam quæſtio ita ſoluatur, cur *ſues* eius templo arcerentur, ex Herodoto hunc in modum de Hercule Ægyptio ſcribente. *Suem Ægyptii ſpurcam belluam arbitrantur, quam ſi quis vel tranſeundo contigerit, abluturum ſeſe cum ipſis veſtimentis, eoque ſoli omnium ſubulci in Ægypto etſi indigenæ tamen nullum ingrediuntur templum, nemoque aut filiam eorum in matrimonium accipit.* Hic ergo nodus ex Herodoti volumine ſecundo explicatur & ſoluitur.

In Epiſtolas Ciceronis Familiares.

IN Epiſtolis familiaribus Marci Tullii Ciceronis, pleraque mendoſa ſunt: ex quibus paucula, ne penitus diſſimulare videamur, breuiter percurremus, & hoc potiſſimum in ſecundo volumine, quod vtpote adoleſcentulis conducibile, plerique omnes Grammatiſtæ profiteri atque enarrare aſſolent. Vt igitur ludi magiſtris nec minus iuuenculis, aliqua ſaltem pro parte proſimus, paucula hæc minutula, ceterum neceſſaria curſim annotabimus. In Epiſtola, cuius initium: *Raras tuas quidem &c.* clauſula eſt: *Quoniam κωμικὸς μάρτυς accidit, vt opinor, Phania.* Per quam commendatur facetus & elegans libertus Appii *Phania* nomine, cuius dexteritatem ac prudentiam commendat Epiſtola prima voluminis tertii. Ceterum complura in octauo ad ſenſum declarationemque Epiſtolæ huius facientia diligens lector inueniet, ea præſertim Epiſtola, cuius initium eſt: *Non dubito*

quin perlatum ad te ſit, &c. Vnde *veternus* ciuitatis legendum, non *veteranus*. In calce præterea huius Epiſtolæ locum ita corrigimus emendamuſque. *Mihi erat in animo, quoniam iuriſdictionem confeceram, ciuitates locupletaram, in publicanis etiam ſuperioris luſtri reliqua ſine ſociorum vlla querela conſeruaram, in priuatis, ſummis, infimis fueram iucundus, proficiſci in Ciliciam.*

Epiſtola, quæ incipit: *Non potuit accuratius agi*, ſic legitur: *Quod hic qui erat competitor tuus & idem meus, aſſenſus eſt ei, qui ornauit res noſtras diuinis laudibus.* Duo hic exponenda, quis iſte fuerit cõpetitor, nec non *qui res ipſas Ciceronis laudibus ornauerit. Competitor* igitur accipiendus eſt quidam *Hirius*, Ciceronis vero ornator & laudator, *Cato*, quippe qui honorifice de Cicerone verba fecit, quam rem colligimus ex epiſtola Octaui, cuius principium eſt: *Nõ diu ſed acriter nos tuæ ſupplicationes torſerunt.* Nec non in Epiſtola libri 15. ad Catonem, cuius principium eſt: *Summa tua auctoritas fecit.*

De Ocella parum ad me ſcripſeras: Quia & hic hæret interpres, quiſnam fuerit *Ocella*, dicimus quod hic appellatus eſt *Seruius Ocella*, qui olim deprehenſus eſt in adulterio, de quo Cælius ad Ciceronem in octauo ſic loquitur: *Seruius Ocella nemini perſuaſiſſet ſe mœchum eſſe.* Et in ea, quæ incipit: *Putares ne accidere poſſe*, clauſula eſt: *Sed tamen ſedulo fit & in primis a Patiſco. Patiſcus* nomẽ eſt præfecti venationis, cuius Cicero meminit in quadam ad Atticum Epiſtola.

In ſeptimo ad Trebatium Epiſtola, quæ incipit: *Accepi aliquot Epiſtolas*, clauſula hæc vulgo ſic legitur: *Illud miror, qui ſolet eodem plures dare, quam qui ſua manu ſcribit, nunc quod in palimpſeſto.* Vbi credimus ſic emendari poſſe: *Illud miror, qui ſoles eodem exemplo plures dare, quam qui a manu ſcribit, nunc quod in palimpſeſto*, ſubaudi *ſcribas*, iocuſque videtur in Trebatium perinde ac ſterilem ac ieiunum oratione & inuentione Hicque erit ſenſus & ordo. Illud miror, quod tu Trebati, qui ſoles plures Epiſtolas eodem argumento ac pene exemplo dare, quam libertus amanuenſis, nunc quod ſcribas in palimpſeſto, id eſt, in tabella iterũraſa, perinde ac ſcedulæ parſimonia labores, eloquentiæque noua vbertate defloreas & abundes.

Illud quoque prætereundum haud arbitror, quod in ſeptimo epiſtolarum eiuſdem Ciceronis ad Trebatium his verbis ſcribitur: *Quomodo autem placebit tibi Iouem lapidem iurare.* De ritu enim lapidis aliquid ſcribendum. Ita ergo loquitur Pompeius. *Lapidem ſilicem tenebant iuraturi per Iouem hæc verba dicentes, ſi ſciens fallo, me Dieſpiter ſalua vrbe atque bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem.* Polybius vero multo diffuſius morem hunc his verbis ſignat: *Ritus lapidis huiuſmodi fuit. Fœcialis ſumto in manibus lapide, poſtquam de fœdere inter partes conuenerat, hæc verba*

dixit

dixit: Si recte ac ſine dolo malo hoc fœdus & hoc iusiurandum facio, dii mihi cuncta fœlicia praſtent. Sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnibus ſaluis in propriis patriis, in propriis ſedibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis ſepulcris, ſolus ego peream, vt hic lapis e manibus meis excidet. Nec plura locutus lapidem a manu deiecit.

In eodem volumine, epiſtola hoc initium habet; *Perſæpe mihi cogitanti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, & vt video verſabimur, ſolet venire in mentem illius temporis recordatio:* Verbum hoc notiſſimum expungendum putamus. Nam *venire in mentem* veteres cum genitiuo iungebant. Cicero in Verrem: *Fac tibi Anciliæ legis veniat in mentem.* Lucretius:

Et venit in mentem ſolis lunæq; viarum.

Terentius: *Vbi in mentem eius aduenti venit*, Recordatio ergo tollatur, ſicque ſyncera lectio relinquetur, & pura ſi legetur: *Solet venire in mentem illius temporis.*

IN RHETORICOS CICERONIS.

IN Rhetoricis ad Herennium primo volumine verba hæc plerique omnes ſic legunt: *Mimus quidam nominatim Accium poetam compellauit in cœnaculo. In eo Accius iniuriarum agit.* Caſtigamus, & ita legimus: *Compellauit in ſcena, cum eo Accius iniuriarum agit:* Quippe quæ lectio & ſenſui quadrat & ſtructuræ. Non enim in hominem dicimur iniuriarum agere. Ad hoc, ſi *cœnaculum* legas, nihil ad rem. Hoc quoque eodem volumine perperam ſic legitur. Item, *aſſumtiua pars eſt, cum per ſe defenſio infirma eſt, ſed aſſumta ex contraria re comprobatur. Extraria*, non *contraria* legendum tum antiquo codice, tum ſenſu. *Extrariam* autem pro *externa* poſuit, hoc eſt, quæ extrinſecus aduehatur. Lucretius: *Poſt extraria lux oculos perstinget*, &c.

In ſecundo inquit: *Veluti Pacuuius fortunam inſanam eſſe cæcam & brutam perhibent Philoſophi, ſaxique ad inſtar globoſi prædicant eſſe volubilem.* Nos vero ex antiquo codice legi poſſe aſſeueramus & contendimus: *ſaxeoque inſtare globo volubilem.* Seneca enim *vetereſque fortunæ mobilitatem & inconſtantiam ſignantes, in pila ſedentem poſuere.* Auſonius autem *rota*, dum ait: *Cur rotula inſiſtis, ſtare loco nequeo.*

In tertio legitur: *Vis diſcernitur per exercitus, claſſes, arma, tormenta, reuocationes hominum & alias huiuſmodi res.* Vbi *reuocationes*, nos *euocationes* emendamus, vt & hoc caſtrenſe verbum cum aliis apponatur. *Euocatio* enim genus eſt militiæ, vbi dux per tumultum alloquitur milites. *Inde euocati* dicuntur. De *euocatione* multa Donatus & Seruius.

Hæc etiam clauſula ſic ab omnibus legitur: *Rem vbi pangunt, oratione pangunt.* Nos ex antiquo codice receptiſſimorumque auctoritatibus legendum aſſerimus *pagunt*, non *pangunt.* Sic legit & obſeruat Priſcianus. Quintil. quoque verba hæc citans ait: *Rem vbi pagunt, oratione pagunt.* Sicut enim cado cecidi, ſic pago pepigi. Verbum enim eſt antiquum, necnon ex antiquo fideliter reponendum. Quamuis Seruius *pago* ſeſe nunquam legiſſe dixerit.

In Rhetoricis de inuentione ex Priſciano, & antiquo codice illud caſtigamus, quod ſic pene ab omnibus legitur: *Tempus id, quo nunc vtitur (nam ipſum quidem definire difficile eſt) pars quædam æternitatis cum alicuius annui, menſtrui, diurni, veſpertini, nocturni ve ſpatii certa ſignificatione.* Vbi legitur *menſtrui*, nos *menſurni* contendimus emendandum, Priſciano ita ſcribente: *Corilus Colurnus, tacitus taciturnus, menſis menſurnus. Sic enim Cicero poſuit pro menſtruus in primo Rhetoricorum.*

IN CATILINAM SALVSTII.

IN Catilina Iugurthaq; Criſpi Salluſtii quædam velociter tranſcurrentes annotamus, in primis illud ex Gellio exponẽtes, quod in præfatione ita legitur: *At mihi, tametſi haud quaquam par gloria ſequatur ſcriptorem & auctorem rerum, tamen in primis arduum videtur res geſtas ſcribere. Arduum* hic poſitum eſt, non pro *difficili* tantum, ſed pro eo quoque, quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν vocant, quod eſt tum *difficile*, tum *moleſtum*, quoque *incommodum & intractabile.*

Ex eodem legendum. *Satis loquentiæ, ſapientiæ parum.* Non *eloquentiæ*, vt vulgus ſolet. Nam ſi, cum Cicero de his verba faceret, qui arte dicendi abutebantur, in malo non eſt auſus *eloquentiam* nominare, vt obſeruauit Victorinus Rhetor clariſſimus, tanquam eloquentia, vt dixit Cælius, ſit quædam *innocentia*, nec niſi in bonam partem poſſit deflecti, cumque Catonis illa notiſſima definitione Oratoris, omniumque opinione Rhetorum comprobatum ſit, *eloquentiam* tantum viro bono innocentique conuenire, Salluſtius clariſſimus dicendi magiſter ac artifex ſubtiliſſimus, duo hæc haud miſcuiſſet penitus diſcordia: *Eloquentiam & malignitatem.* Audacter igitur tum A. Gelli auctoritate, tum magis ratione *ſatis loquentiæ* legendum, non *eloquentiæ* ſecundum profanum atq; imperitum vulgus Grammatiſtarum.

Nedum illi corruptis moribus victoriæ obtemperarent. Legimus ex Priſciano Auguſtinoque locum hunc citantibus, *nedum* pro *ſaltem* poſitum eſt; & hic eſt ſenſus: Saltem neceſſe fuit milites hos tanta indulgentia, imo licentia imperatoris corruptos victoriæ obtemperare, quod eſt pro libidine impetuque victoriam citra modum exercere.

Libido

Digitized

Libido ſtupri, ganeæque, ceteriq; cultus, non minor inceſſerat: Cultum accipimus pro *elegantia*, quæ apud veteres pro vitio ſæpius reponebatur: Quod Catonis auctoritate ꝓbat Gellius, ſcribẽs elegantem dictum antiquitus nõ ab ingenii elegantia, ſed qui nimis læto amœnoque *cultu* eſſet. *Cultus* ad hoc apud veteres nunc in bonam, nunc in malam partem accipiebatur. Horatius:

Mundus erit, qui non offendet ſordibus,
Atque in neutram partem cultus miſer.

Sed antea item pauci coniurauere contra Remp. quibus fuit Catilina, de quo quam veriſſime potero dicam. Quia pleriq; *de quo* legunt, nec hoc relinquimus. *De qua* igitur legatur, non *de quo* ex antiquo & fideli codice. Hic enim, vt ait Diomedes, locum hunc exponens, *eſt ſecunda Anaphora, per quam elocutio non conuenienter reſpondens aliud infert occulte. De qua enim* intelligendum *coniuratione.*

Nunquam Hiſpanos prætereа tale facinus feciſſe. Notanda hic vox iſta *præterea*, quæ hoc in loco *tempus præteritũ* ſignificat, quod annotauit Agræcius, quod rariſſime inuenies.

Atque eo dictitante feciſſe, quo fidi magis inter ſe fierent. Sic paſſim legitur. Nos autem putamus ſic emendari poſſe: *Atque eo dictitant affeciſſe.*

Quint. Martius Rex, & Quint. Metellus (nam vterque ad vrbem imperatores erant.) Quid verbum hoc *ad vrbem* ſignificet, eleganter exponit Aſconius his verbis: *Omnes enim magiſtratus, qui intramuranus non eſt, etiamſi adminiſtrator Romæ eſt, ad vrbem dicitur.*

Et quia mentio facta de hac præpoſitione *ad*, obiter & in tranſcurſu ponatur differentia, inter *ad* & *in*, nõ mediusfidius ſpernenda, quippe quæ particulæ non vnum idemque ſignant, vt vulgo creditur: Nam *in forum* ire eſt *forum intrare*, *ad forum* autem *ire in locum proximum foro.* Sicut etiam non vnum *ex Theatro* & *a Theatro* venire. Nam qui *ex theatro* ſe venire dicit, ex ipſo venit *theatro*, qui vero *a theatro*, non ex *ipſo theatro*, ſed ex loco, *qui proximus theatro eſt.*

Cetera multitudini diem ſtatuit, antequam ſine fraude liceret ab armis diſcedere præter rerum capitalium condemnatis. Legendum, *ante quam*, ita vt *quam* relatiuum nomen ſit. Et hic eſt ſenſus. Præſcriptus eſt dies ceteris, ante quem diem poſſent ab armis impune diſcedere ſine periculo ac noxa exceptis condemnatis. *Fraus* autem hic pro *periculo* ponitur, in quam ſignificationem veteres Iuriſconſulti ſæpius vſurpauere, vt ait Seruius illud Vergil. exponens: *Quis Deus in fraudem.* Ad hoc *præter condemnatis* dictum eſt, pro *condemnatos*, quam rem obſeruauit Priſcianus in libris de conſtructione.

Apud eundem in oratione Cæſaris menda eſt. *Hi cœpere peſſimum quemque, & omnibus inuiſum indemnatum necare. Ea lege; populus lætari.* *Lege* dictio expungatur, cum ex antiquo codice tum maxime ſenſu. Nulla enim *legis* hic facta eſt mentio; ad hoc accuſatiuus eſt: Quod etiam Priſciano auctore aduertimus hunc locum citante.

In oratione Catonis inualuit error & macula in omnibus codicibus etiam vetuſtiſſimis, vbi legitur: *Vereor ne iſta vobis manſuetudo & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam conuertentur.* *Ne* hic poſitum eſt pro *nimis*. Vnde *vereor* particula expungenda Donato auctore locum hunc ita citante: Ne iſta manſuetudo & miſericordia in miſeriam conuertentur. *Ne* hic pro *nimis* poſitum. Cicero: *Ne iſti vehementer errant*, ſic ergo legatur: Ne iſta manſuetudo & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam conuertentur.

Ac ſicuti effœta parentum multis tempeſtatibus haud ſane quiſquam Romæ virtute magnus fuit. Sunt qui putant legendum *effœta parente*. Ceterum, cum omnes codices *parentum* habeant, nihil immutando ſenſus ita explicari poſſe videtur, ſicque ordinandum puto: Haud ſane quiſquam Romæ virtute magnus fuit, ſicut effœta, ſubaudi *Reſpub.* & erit ablatiuus abſolutus; *effœta dico magnis tempeſtatibus parentum*, hoc eſt, *calamitatibus maiorum*, per quod innuere videtur bella ciuilia & diſcordias inteſtinas in cauſſa fuiſſe, vt nullus iam multis ſeculis clariſſimus emerſerit.

Illud etiam in fine Catilinæ ita legendum arbitramur: *Pauci, quos medios cohors prætoria diſiecerat, paulo diuerſi alis alibi ſtantes, omnes tamen aduerſis vulneribus ceciderunt.* *Alis* enim antiquius dicebatur, quod nunc *alius*, auctoribus eodem Diomede ac Priſciano.

IN IVGVRTHAM SALVSTII.

IN Iugurtha ad hoc primum illud occurrit: *Nunc vero exſul pri[illegible] ſolus, atque omnium rerum honeſtarum egens, quos accedam, aut quos appellem?* Ex Donato corrigendum eſt: Quos accidam. *Accidere* enim eodem auctore eſt geſtum corporis oſtendentem humilitatem cadentis, quod eſt *iuxta & cadere*. Tranquillus in Claudio: *Et præ metu ad genua ſibi accidentem, imperatorē ſalutauit*, non *accedentem*, vt paſſim legitur.

In eodem in Africæ deſcriptione illud eſt: *Prima Cyrene, Colonia, Thereon.* Vbi interpres in ſole caligat, hallucinaturque pueriles nugas blacterans. Sic enim inquit: *Colonia Thereon nomina ſunt ciuitatum.* Ordo autem eſt, poſteriora eſt Cyrene Colonia Thereon; id eſt, Thereorum. Eſt enim *Thereon* genitiuus Græcus, ſicut *Philænon ara* pro *Philænorum*, ſi Latine proferantur. *Cyrene* vero

vero ob hoc *Thereorum* Colonia dicitur, quoniam *Therei* eam condidere, qui ex Laconia profecti *Theram* inſulam coluerunt, de qua Callimachus: *Nomine Caliſto primum, ſed poſtmodo Thera dicta fuit tellus vrbis origo mea.* Illud quoque ita legendum putamus, *Cum interim Metellus ignarus hoſtium monte digrediens cum exercitu conſpicatur*, non vt vulgo *conſpicitur.* Hoc quoque ex Donato.

Dum ipſe ad imperandum Tiſidium vocaretur. Imperandum expone, *vt ei imperaretur.* Eſt enim modus gerundii in ſignificatione paſſiua, quod annotauit Seruius in Bucolic. Vergil. illud exponens: *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis*, Vergil. ad hoc alibi: *Vritq; videndo fœmina*, quod eſt, dum cantatur & videtur. Verum in hac voce *imperandum* legendum, & alia id genus rarenter inuenies ſignificationem paſſiuam. Nos tamen in epiſtolis Ciceronis obſeruauimus dictum, *ad ſuccedendum*, id eſt, *vt ei ſuccederetur.*

Quæ poſtquam modo glorioſam modo q; patrandi belli cognouit, ita legendum ex Priſciano abſque verbo *cauſſa*, dum id oſtendit: quomodo Latini ſæpius hac prætermiſſione vtuntur in huiuſmodi genitiuis ſeu vocibus, vt ſubaudiatur *cauſſæ*, vt cum dicimus: *Populi ſeruandi laborat, & Reip. defendendæ periclitatur*, deeſt *cauſſa.*

Comperto Bocchum magis fide Punica. Comperior legendum tum ex antiquo codice, tum ex Priſciano locum hunc allegante. Paſſiua enim vox eſt in ſignificatione actiua iuxta illud: *Et pictis bellantur Amazones armis.* Et illud:

Hoc pinguem & placidam paci nutritor oliuam.

Illud etiam pene in calce Iugurthæ ſic ab omnibus legitur fere: *Ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar.* Tu autem periculo meo *Mulucha* legito. *Mulucha* namque genere neutro pronuntiatur. Vt enim ait Caper, *Duo barbara neutri generis lecta ſunt apud Saluſtium Mulucha & Duria.*

IN TIT. LIVIVM.

EX Titii Liuii decade prima paucula quædam tranſuolabimus magnitudine immenſa deterriti, veluti mare formidantes, nec tamen a littore diſcedentes, hoc agentes, vt in hoc, nec non in ceteris voluminibus gradu ſuſpenſo lector ambulet progrediaturque, partim labeculas offenſurus, partim per reſiqua interdum nemoroſa facturus iter. Sic ergo in primo volumine legitur.

Cenſu perfecto, quem maturauerat metu legis deinceps latæ cum vinculorum minis mortiſq; interdixit, vbi *deinceps* paſſim legitur, nos *de incenſis* reponimus, accipientes Liuium pure ſcripſiſſe metu legis latæ *de incenſis*, quod eſt *de his qui non cenſi fuiſſent*, id eſt, *qui minime denuntiaſſent, quid in bonis haberent.*

Et illud cum perueniſſet ad ſummum Cyprium vicum, vbi Dianium nuper fuit. Vox iſta *Dianium* nos aliquantiſper diſtulit diſtorſitque, quam vix agnoſcimus, vt ingenue fatear, quod ignoro. Ceterum quia ſtudioſos iuuare in animo eſt, quod ſcio, quodque ſentio ſcribam, meliora mox alius inueniet. Vt igitur ad rem ipſam veniamus, & cum ea congrediamur, *Dianium*, inquit Pompeius *locus Dianæ ſacratus*. Ex quibus coniectare licet, *Dianium* velut Arthemiſium fuiſſe, hoc eſt, *Lucum Dianæ* conſecratum aut locum monomachiæ aptum, qualis fuit in Aricia, vbi Rex Nemorenſis, & idem fugitiuus ſacerdos, ſingulari certamine dimicare ſolebat.

Illud etiam infra ſic ab omnibus legi ſolet: *Vt primo pugnatum ſit ad ſpem æquo Marte, iterum ad portam Collinam.* Corrigimus *ad ſpei.* Sicut ad *Veneris* dicitur. *Et ventum erat ad Veſtæ*, ſuppletur enim in talibus *ædem* aut *templum*, aut aliud huiuſmodi ac ſimile.

IN VALERII MAXIMI MEmorabilia.

LAbes complures non deſunt in memorabilibus Valerii Maximi, ex quibus prima hæc pene in fronte communis, quæque per omnium Grammatiſtarum ora circumfertur. *Maiores ſtatas ſolemneſque cerimonias*, &c. Locus hic quia, vt multa alia, ex Cicerone delectus eſt, ita corrigatur magiſtra oratione de reſponſis aruſpicum: *Maiores ſtatas ſolemneſque cerimonias pontificũ ſcientia, bene gerendarum rerum auctoritates augurum obſeruatione, Apollinis prædictiones vatum libris, portentorum depulſas Hetruſca diſcipiina explicari voluerunt.* Si ergo fiant pauſæ conuenientes, ſuaque interualla, & ſingula ſingulis reddantur, & ordo & ſenſus erit ſole lucidior, qui confuſus ex priſtina ac vulgari lectione reddebatur.

Illud etiam ex primo Valerii Maximi notatu dignum iudicamus, vbi ita legitur: *Qui tametſi debita ſupplicia non exſoluit, dedecore tamen filii, mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat. Lento etenim gradu ad vindictam ſui, diuina procedit ira, tarditatemque ſupplicii grauitate compenſat.* Hoc enim in loco quæri poteſt, quid cauſſæ ſit, quod Valerius noſter mortuum dicat pœnas pependiſſe: cum enim mortui non ſint, qua ratione pœnas patiantur, non me hercule video, niſi ſit locutus ex opinione eorum, qui putant poſt fata rerum humanarum ſenſum relinqui. Ex quo in problematis Ariſtoteles defunctis oſtendit pium eſſe magis ſuccurrere, quam viuis. Et quia ſubiungit dedecore filii, illud addimus ex eodem Ariſtotele in primo Ethicorum, priſcos fuiſſe in dubio, an *mortuo* homini bonum & malum contingere poſſet, ſicuti *viuenti*, veluti ſunt infortunia & honores filiorum poſteriorumque proſperitas aduerſitateſque.

Verba

Verba eiuſdem appoſuimus: *Hac etiam dubitationem affert, quod fieri poteſt, ut qui ad ſenectam vſque beate vixerit deceſſeritq; , eidem tamen multa ac varia circa filios contingant. Aliosque eſſe ... cum dignitate vitam agere, alios vero contra. Patet ergo, quod ſi hæc tranſeant ad parentes, varie ſeſe illos habere oportet. His ergo factis, ... arbitramur filiorum dedecora & ornamenta ad parentes quamuis defunctos attinere poſſe.*

In calce primi voluminis eiuſdem clauſula hæc eſt: *Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, poſſidere voluerit*, pro *Macedonia* legendum putamus *Paphlagonia* ex Plinio & Victruuio.

In ſeptimo legitur: *Punicanos lectulos pellibus hœdinis ſtrauit. Et pro Argenteis Samia expoſuit.* Docti quærunt, qui ſint *lectuli Punicani.* At igitur *Punicanos lectulos*, accipe *Phœniceos*, hoc eſt, ſolitos ſterni conchyliata veſte & purpura Tyria. *Punici* enim a *Phœnicibus* orti ſunt Aut *lectulos Punicos*, id eſt, *Numidico marmore ſtructos*; *Pauimenta* enim *Penica* Pompeius exponit *marmore Numidico ſtrata*. Et quia *Samiorum* obiter facta mentio eſt, *Samium* interdum pro *teſta* ponitur. Lucilius: *Non pauper Samio curtoque Catino.* Cicero. 6. de Rep. *Imperia pontificum diis immortalibus grata ſind Samio.*

In octauo, de Platone cum loquitur, ita ſcriptum inuenies: *Altero & octogeſimo anno decedens ſub capite Sophronis numeros habuiſſe fertur.* Emendamus *Sophronis mimos. Sophroniſque* non *Saphonis* legatur. *Sophron* enim Mimographus fuit, de quo ſic Quintil. in primo: *Et eoſdem vtriuſque rei præceptores fuiſſe tum* Sophron *oſtendit mimorum quidem ſcriptor, ſed quem Plato adeo probauit, vt ſuppoſitos capiti eius libros, cum moreretur, habuiſſe tradatur.* Idem pene ſcribit Diogenes Laertius his verbis: *Videtur Plato Sophronis quoque mimographi libros antea neglectos primus Athenas inuexiſſe, geſtumque ex iis acquiſiuiſſe, quos aiunt ſub capite eius fuiſſe repertos.*

In Tranquillum Suetonium.

IN Tranquillo codicem in multis mendoſum partim caſtigabimus, partim ex eo nonnulla exponemus, primumque illud in Cæſare dictatore *Cornelium Dolabellam* legentes cum ex antiquiſſimo fideliqué codice tum ratione deductionis. Trahitur enim cognomen hoc a *dolabra*, cuius diminutiuum eſt *dolabella*. *Dolare* autem eſt lignum aſcia ſcindere. Et illud: *Porticibus ad tempus extructis, vbi pars apparatus exponeretur, par* non *pars* lege. Et infra, & cum *aditis comitiis, edictis* non *aditis*.

Illud etiam Lucio Lucullo liberius reſiſtenti tantum calumniarum metum adiecit, ut ad genua ſibi accederet, accideret repone. *Accidere* namque auctore Donato eſt geſtum corporis oſtendere in humilitatem cadentis, quod eſt *iuxta cadere*. Saluſtius in Iugurtha: *Quos accidam aut quos appellem?* Illud etiam: *Inſequenti quicquid*

anno. C. Marcello, qui in conſulatu ſucceſſerat eadem tempeſtate. Tentante non *tempeſtate.* Et illud: *Seſſum in quatuordecim ſcena per ſolium Orcheſtram tranſiit.* Codex antiquus habet *ſeſſum in quatuordecim ſcanna, & ſolium* expungatur. Martialis: *Sedere in equitum liceat an tibi ſcannis videbo Didime.* Et infra cum de bibliothecis loquitur: *Data eſt cura Marc. Varroni dirigendarum. Digerendarum* corrigimus. Vnde digeſta volumina. Vergil. *Ita digerit omnia Calchas.* Et illud: *Poſt aciem Pharſalicam cum præmiſſis in Aſiam copiis per anguſtias Helleſponti victor nauicula traiiceret. Vectoria nauicula* habet antiquus codex.

In Auguſto: *Remiſit iudicato neceſſitudines amicoſq; omnes atque inter alios C. Socium & T. Domitium conſules. Soſium* non *ſocium* legimus. *Soſiorum* autem familia Romæ fuit celebris. *Famoſiq; Soſii* fuere etiam bibliopolæ. Horatius: *Hic meret æra liber Soſiis.* Et illud: *Sibiq; inſtituit ſortiri conſilia ſemeſtria. Semenſtria* habet codex antiquus, quod ex ratione magis approbamus. Sicut enim a menſe *menſurnus* dicitur & *menſtruus*, ita *ſemenſtris, bimenſtriſq;*, cetera que id genus deducta ſcribenda videntur.

Illud quoque: *Nihil poſtea præterquam adoleſcentulum Lucium honeſte natum exhibuit.* *Lycium* non *Lucium* habet idem codex antiquus. Ex quo intelligimus natum in *Lycia.* Vergil. *Et crudelia ſecum fata Lyci* pro *Lycii.* Nõ tamen imus inficias & *Lucium* legi poſſe, dummodo hominem in Lycia natum intelligas. y. enim in u. ſubinde commutatur, vt *Sylla* & *Sulla, Tyle* & *Tule, Cyma Cuma,* &c.

Illud vero in fine Cæſaris Auguſti pulcerrimũ & notatu digniſſimum, quod ita legitur: *Supremo die exſpirans, an de ſe tumultus foris eſſet, petito ſpeculo capillum ſibi comi, & malas labentes corrigi iuſſit, & admiſſos amicos percunctatus eſt, ecquid his videretur minimum vitæ commode tranſegiſſe.* Nos *mimum* emendamus, nõ *minimum* admittentes. Quæ lectio purior ac ſyncerior, nec nõ ſenſui belle reſpõdens. Sicut enim exitus vitæ luctuoſus infelixq; tragœdia dici ſolet (quod in M. Craſſo obſeruauit Plutarchus) ſic contra quietus & iucundus, qualis fuit in Auguſto Comœdia, vel potius Mimus, debuit appellari facete & eleganter. *Mimus autem,* vt inquit Diomedes, *eſt ſermonis cuiuslibet motus ſine reuerentia, vel factorũ cum laſciuia imitatio, dictus quod ſolus imitetur.* Et illud: *Proxima vrbi loca Lauinium Præneſte,* &c. *Lanuuium* habet codex antiquus, ſicque legendum ex Strabone aliiſque Coſmographis, qui *Lanuuium* non *Lauinium* prope *Præneſte* ponunt. Huius *Lanuuij* meminit Aſconius. Necnon Ouidius in 6. Faſtorum hoc carmine: *Et populus Laurens Lanuuiumque meum.* Vbi *Lanuuium* lege non *Lauinium,* ne claudicet verſus in ſyllaba.

In Tyberii præfatione inquit: *Vel quod magis conſtat T. Claudio gentis principe.* Codex antiquus habet *Ata Claudio principe* non

Tito.

Digitized by Google

Tito. Ata ergo prænomen ſit, non *Titus*. Dicuntur autem *Atæ*, qui propter vitium crurum aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram quam ambulent, quod cognomen Quintio Poetæ adhæſit, Martialis: *Siue leuem curſu vincere quæris Atam.*

Et illud: *Sexto Claudio libidinoſo ac prodigo ſeni olim ab Auguſto ignominia notato. Seſtio Gaulio* habet codex antiquus. *Gaulum* autem puto cognomen eſſe conueniens guloſo & libidinoſo luxurioſoque ſeni. *Gaulus* enim genus eſt nauigii pene rotundi, auctore Pompeio, per quod *Gaulum* putamus cognominatum ſenem hunc obiecti ventris & prominuli corporis, ita vt pene craſſitudine orbiculari rotundaq; videretur.

In Claudio illud perperam in pleriſq; codicib. legitur: *Sed cum proclamantibus Naumachiariis Aue Imperator morituri te ſalutant, reſpondiſſet auete vos, neque poſt hanc vocem quaſi nenia data quiſquã dimicare vellet, diu cunctatus*, &c. Vbi legitur *auete vos*, codex antiquus habet, aut *non nec non*. Vbi *Nenia*, *venia* corrigatur, ſicque legendum cõtenderim, *aut non*. Fuit enim reſponſio principis. Nam cũ *Naumachiarii* ei obieciſſent, *morituri te ſalutant*, ſubiecit ille *aut non*, quod eſt forte *non perituri*. Quo audito illi quaſi venia data pugnare non laborabant.

In Domitiano legitur: *Ianos arcuſque cum quadrigis & inſignibus triumphorum.* Per *Ianos* non ſimpliciter accipimus *Iani ſtatuas*, ſed ſpatioſas aditus ſpecie portarum, per quos cõmode tranſmitti poſſit & ambulari. *Iani* enim, vt ſcribit M. Tullius, in libris de natura Deorum, *dicuntur peruiæ tranſitiones*, portones nunc vulgus appellat. In quam ſignificationem exponendum putamus in Auguſto *Ianum marmoreum*, non enim & illic *ſtatuam*, ſed tranſitum accipere debemus.

In Epiſtolas Plinii.

IN epiſtolis Plinii deprehendũtur multa corrupta, mutilata, adiecta, immutata meo iudicio, quod ne penitus diſſimulanter agamus, ex primo volumine quædam minutula fateor, ſed quæ ſi negligas non ſit ordini neque ſenſui locus, annotabimus, quippe quod hac potiſſimum ratione molimur, vt lector cautius ad opus hoc accingatur.

In ſecunda ergo epiſtola ſic in antiquo codice legebatur legiturque: *Nam quo magis intendam limam tuam, confitebor & meipſum & contubernales ab editione non abhorrere, ſi non fortaſſe errori noſtro album calculum adiecceris.* Quippe quæ lectio ſyncera eſt & penitus emaculata. Hicque ſenſus eſt: Animus noſter contubernaliumque ipſorum ad editionem inclinat & propenſus eſt modo non faueas errori meo, quod eſt, modo ne mihi aduleris: *Adulatio* enim, vt ait Seneca, *infatuat.* Expuncta eſt a quibuſdam particula *non*, quod cum ſit, ſenſus e regione contrarius penituſque repugnans. Si enim lectio hæc probetur, ſi modo tu errori

Digitized by Google

noſtro album calculum adieceris, ſignificabit Plinium cupere, vt errori ſuo ſuffragetur, quo nihil erit inſulſius.

In tertia: *Crebris excurſionibus auocaris.* Credimus reponẽdum *aduocaris.* Aduocatur autem daturus patrocinium. *Aduocari* proprie eſt in auxilium vocari, quod faciunt, qui adeſſe ſolent. Vergilius: *Omniaque arma aduocat.*

In quarta: *Quantum copiarum in Oriculano, in Narnienſi, in Carſeolano, in Peruſino tuo, &c. In Carſulano,* non *Carſeolano* contendimus legendum, vt habet codex antiquus, ſed & ratione magis. Ad viam enim Flaminiã ſunt *Ocriculi, Narnia, Carſuli,* vt inquit Strabo: *Carſeoli* vero eodem auctore in Valeria via, quæ incipit a Tiburtinis montibus & ad Marſos & Corfinium Pelignorum metropolin ducit. *In ea* inquit idẽ Strabo: *Latinæ vrbes ſunt Valeria, Carſeoli, Alba.*

In quinta: clauſulam hanc ſic cenſemus legendam: *Satrius Rufus, cui non eſt cum Cicerone æmulatio, & qui contentus eſt eloquentia noſtri.* Regulus enim pari mordacitate Rufum, nec non Plinium taxare conſtituerat. At Plinius verbum hoc, quod in laudem accipi potuerat, maligne dictum a Regulo agnoſcens, nunc eum repercuſſit dicens: *Eſt enim mihi cum Cicerone æmulatio, nec ſum contentus eloquentia ſeculi noſtri.* Primo enim & Plinius honorifice putauerat emiſſum a Regulo. Satrius Rufus, cui non eſt cum Cicerone æmulatio. *Miſerum eſt enim ſemper alienis veſtigiis inſiſtere, & alienis pedib. ambulare, ſemelque iuuat natare ſine cortice,* vt dicitur.

In Epiſtola. Cuius initium eſt *Peropportune,* &c. Verba hæc mendoſa corrige: *Eſt enim Paulo glorioſius & latius, Elatius* non *latius.* Et illud: *honoremque paucorum ceteri patienter exſpectarent & mirarentur, mererentur.* Et illud: *Intentionem effectumq; muneris affectum* non *effectum* legas.

Idem in Epiſtola ad Septitium in antiquo & fideli codice *oliua Bethyca,* ſuppoſitum eſt *Betacei,* perinde ac *Bethyca* non oliuetis fuerit inſignis. Pap. *Quæ Tritonide fertiles Athenas vnctis Bethyca prouocas trapetis.* Et Mart. *Nec Thartesiacis Pallas tua Rufe trapetis. &c.*

Vnum tamen ex ſecundo volumine haudquaquam cenſui prætermittendum: eſt enim, ni fallor, annotatu dignum. In epiſtola igitur, cuius initium eſt: *Miraris, cur me Laurentinum, &c.* Clauſula hæc ſic paſſim legitur: *Adhæret dormitorium membrum & tranſitu interiacente: Quod ſuſpenſum & tabulatum vaporem conceptum ſalubri temperamento huc digerit & miniſtrat.* Nos autem putamus ita legendum: *Tranſitu interiacente, qui ſuſpenſus & ſubulatus conceptum vaporem,* &c. ita vt *qui* ad *tranſitum referatur,* per *tranſitum* autem *ſubulatum, locum* putamus ſignari, qui quaſi per tubos ac fiſtulas veluti tibicen ſufflabat, & ita vaporẽ diffundebat. *Subulatus* ergo accipitur quaſi ſufflatorius, *Subulo* namq; Pompeio auctore Thuſce tibicen dicitur.

In

Digitized by Google

In Tuſculanas quæſtiones.

EX Tuſculanis quæſtionibus hoc non arbitror prætermittendum, quod ita paſſim legi ſolet: *Quis mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit vnquam? quis non modo ſtetit, verum etiam decubuit turpiter, quis cum decubuiſſet, ferrum recipere iuſſus collum ſubtraxit? Ergo hoc poterit Samius ſpurcus homo vita illa dignus locoque, &c.* Vbi *Samius* legitur, corrigimus *Samnis*, vt ſit nomen conueniens ac reſpondens gladiatori. Ex Samnio enim gladiatores optimi fuere, ſicut olim Thraces, quod ex hiſtoriis compertum habeo, quodque etiam adnotauit Porphyrio illud Horatianum enarrans: *Cædimur & totidem plagis conſumimus hoſte Lento Samnites ad lumina prima duello.* Vbi per *Samnites* gladiatores intelligi poſſe affirmat.

Annotatio pulcerrima in Gellium.

APud Gellium facundiſſimi eloquii ſcriptorem ſcripta hęc inuenies: *De patria Homeri multo maxime diſſenſum eſt. Sunt, qui Athenas: ſunt, qui Ægyptium dicant fuiſſe. Ariſtoteles tradit in Inſula Io natum:*

ἑπτὰ πόλεις ἐρίζουσι περὶ πατρίδ᾽ Ὁμήρου,
σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι. Id eſt:
Septem vrbes certant de laude inſignis Homeri
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

Primum igitur, vbi legitur *Ios*, putamus reponendum *Chios*, ſecundum illud:

Diceris a multis Colophonis alumnus Homere,
Hic te Smyrnæum credit, at ille Chium.

Nullus enim (quod ſciam) *Ion* tradit patriam Homeri, multi vero Chion. In *Io* autem deceſſit & ſepultus eſt Homerus, Strabonis & Plutarchi auctoritate, non natus. Hic ergo cum de natali, non de morte agatur, corrigendum & hoc arbitramur, nec non illud Ariſtoteles tradit in inſula *Io* natum. *Chio* enim non *Io* audacter contenderim legendum. Ceterum, vt hæc quæſtio, quæ apud priſcos multipliciter ingenia legentium diſtorſit, aliquando tollatur, & quælibet patria, quod ſuum eſt, decus retineat, operæpretium me facturum putaui, ſi Archilochi clariſſimi ſimul & vetuſtiſſimi ſcriptoris verba tantas lites dirimentia ponerem. Ita ergo loquitur: *Secuti ſunt anni quingenti a captiuitate Troiæ vſq; ad 8. Olympiadem. In quibus floruerunt octo Homeri. Horum primus in Annalibus Teutæi Regis Aſſyriorum traditur, qui 27. a Nino exſtitit: hic Homerus, vt ibi traditur, fuit Smyrnæus & præfectus eiuſdem regis, paulo ante deſcenſum Heraclidarum in Peloponneſum, anno 20 Demophoontis regis Athen. quando Pyrrhus in templo Apollinis fuit ab Horeſte interemtus. Hunc ſecutus eſt Homerus Chius, qui (vt Chienſium memoria tradit) floruit arte Medicinæ, anno 19. Melanthis regis Athenienſ. Alius fuit Homerus patria Cumæus, qui, vt ipſi Cumæi perhibent, enituit magica*

magis, quã literatura anno 24. Codri regis Athenienſium. Quartum ciuem ſuum prædiuitem Salaminienſes Cyprij perhibent arte inſtitoria inclytum anno octauo Agaſti Athenienſ. Biennio poſt emerſit Homerus Colophonius, quem illorum annales migratione Ionica prædicant effluxiſſe arte pictoria ſimul, & ſculptili. Sextus fuit Athenienſ. qui vt ipſi ſcribunt illuſtres reuocatione abolitarum legum & nouarum latione floruit ſub Archippo. Septimum Argiui habent Muſica, atque Geometricæ diſciplinæ præceptis admirabilem, anno decimoſeptimo, Diogeniti Athenienſis. Vltimum hunc Homerum ætas noſtra cernit. Qui olympiade 23. & a Troia excidio, anno quingenteſimo, patria Mæon, Olympico certamine victor iudicio totius Græciæ eximius Poetarum eſt habitus, & ei ſoli ius tributum emendandi characteres & nomina & linguam Græcam, quæ, vt ferunt, Cadmus Samothracum fere barbara & plena ruditatis attulit ſub excidium Troianum: cum reuerſus eſſet a fuga, quam inierat propter certamen quod illo Priſca vxor intulerat propter nuptias ſuperinductæ Armoniæ. Sunt ergo characteres ab Homero forma elegantiore. Nam primi barbariem quandam vetuſtam, & non Phœnicam ferebant, quia nihil Phœnicum habent, vt cernimus, ſed Galatarum & Mæonum figuras retinent. Idem Homerus reformauit characteres, & Grammaticæ præcepta primus dedit, cum antea quiſque ſermone ſcriberet ſimul & loqueretur vernaculo, quæ profecto etiam Italia, quæ & magna Græcia, ſuſcepit. Xenophon quoque in æquiuocis plures, inquit Homeri fuere: *Quorum qui eximius Poetarum extitit vltimus omnium, poſtque Thalem Mileſium inuenitur.* Ex quibus colligitur complures & octo numero Homeros extitiſſe, diuerſis, vt ita dicam, patriis, nec non diſciplinis & artibus inſignes memorabileſque. Et, quia ſecundus Homerus ab *Archilocho* & *Chio*, non *Io* deducitur, hoc quoque correctioni noſtræ reſpondere videtur, &c.

In Donatum.

IN Adelphis Terentii legitur: *A villa mercenarium vidi.* Quem locum exponere cupiens Donatus, alioqui Interpres clariſſimus & elegantiſſimus, ita inquit: *A villa vt a pro depoſitum ſit, vt ſit de villa, an deeſt veniſſet.* Nos autem pace tamen prius & venia impetrata *mercenarium* a *villa* ſic dici putamus, vt *libertum* a *manu*: *Seruum ab epiſtolis, a libellis*, eleganter dicimus, id eſt, *amanuenſem & magiſtrum epiſtolarum & libellorum*, per quod intelligimus *magiſtrum villæ*, id eſt, *villicum*. Nam vt ait M. Varro *villicus*, agri colendi cauſſa conſtitutus atque appellatus a *villa*, quod ab eo in eam conuehuntur fructus & euehuntur, cum veneunt, vnde ruſtici viam nunc quoque *veham* appellant, propter *vecturas* & *villam* non *vellam*, quo vehunt, & vnde vehuntur.

In octauo Silii carmen eſt. *Ocni priſca domus paruique Bononia*

nia Rheni: Vbi *Bononiam* docte me hercule & acute ſuſpicatur Interpres a *Boiis* denominatam. Re enim vera eam Italiæ partem incoluerunt *Boii* Catonis Straboniſque teſtimonio. Nos vero (ex quo illa nobis patria) rem ſolicitius accuratiuſque indagantes eiuſdem Catonis auctoritate appellatam contēdimus a *Bono Thuſcia* principe. Catonis verba fidei gratia ſubiecimus: *Princeps Metropolis Felſina primum a rege Thuſco conditore, inde a ſucceſſore Bono Thuſcanienſi Bononia dicta.* Manethon ad hoc ſcriptor vetuſtiſſimus receptiſſimuſque, in hanc noſtram ſententiam ita loquitur: *Apud Thuſcos Piſao ſucceſſit Thuſcus iunior annis XXXIX. huic Anxius annis XXV. quem ſecutus eſt Felſinus annis XXX. tribus, huic Bon annis XXVIII.* Siue ergo *Bon* in tertia forma, vt, *Manethon*, ſiue *Bonus* in ſecunda, vt Cato, ab hoc *Bononiam* nominatam aſſeueramus.

Illud etiam obſeruatione dignum putauimus pro his, qui ſunt moroſi rerum elegantium ſcrutatores de *ei*, quæ ſæpius a veteribus pro *i longa* ponebatur, nec non pro diſcriminando caſu & numero. Verba ſunt Nigidii: *Si huius amici & huius magni ſcribas, vnum* i, *facito extremum, ſi vero hi magnei & hi amicei caſu multitudinis recto, tunc ante* i *ſcribendum eſt* e. Quippe quod diligens lector accuratuſque in quibuſdam Plautinarum comœdiarum argumentis deprehendet, primas cuiuſque verſus literas obſeruans, & in vnum mox componens. Vnde Terentianus. *Sic oueis plures & omneis ſcribimus pluraliter, non enim nunc addis* e, *ſed permanet, ſicut fuit.*

Declaratio hiſtorica quarundam Fabularum.

EXtremo in loco harum annotatiuncularum, quædam latitantia ſub poeticis velamentis ad veritatem & hiſtoriā traducere in animo eſt. Sicut enim quiſpiam argento circumfundit aurum, ſic & Poeta veris cōtemplationibus fabellas apponit, quibus elocutionem dulcedine conciliat & ornatu, vt inquit Strabo. Huiuſmodi namque myſtica ſenſa reſerantes voluptatem & genium nobis, auditori vero ac lectori vtilitatem qualemcunq; non inuidebimus.

Et quoniā inprimis de Gigantib multa circumferuntur, & quidē priſca valde, de his primo videtur dicendū, quid magiſtra lectione ſentiamus. Hos exiſtimauit Cicero fuiſſe homines *repugnantes natura.* Macrobius vero inquit: *Gigantes quid aliud fuiſſe credendū, quā hominū quandā impiam gentē Deos negantem, ideo exiſtimatam Deos pellere de cœleſti ſede voluiſſe.* Horū pedes in draconū volumina deſinebant, ꝙ ſignificat nihil eos rectū, nihil ſuperū cogitaſſe, totius eorū vitæ proceſſu in terrā mergente. De his ad hoc Beroſus in hunc modū ſcriptū reliquit: *Hi vaſtitate corporis & robore confiſi viuētes oēs opprimebāt, libidiniq; inſeruientes ꝑpiliones, & inſtrumēta muſica & delicias inuenerunt. Manducabant homines & procurabāt*

Digitized by Google

aborſus, in edulliumq; præparabāt & commiſcebantur matribus, filiabus, ſororibus, maſculis & brutis. & nihil erat ſceleris, quod nō admitterent contemptores religionis & deorum. Gigantes etiam memorat Ioſephus in antiquitatibus. Ad hoc Plinius & Solinus in polyhiſtore ſtaturoſos enormitatiſque prodigioſæ & vaſtæ repertos memoriæ prodiderunt. Auguſt. etiam in lib. de ciuit. Dei, mira quædam, ceterum a ſe viſa de Gigantibus loquitur.

Quo pacto Mercurius Argum occiderit, ex Macrobio ſic accipe, apud quem complura de Pythone, nec non de variis diis pulcerrima inuenire eſt, quippe quæ poetica figmenta ad naturæ hiſtoriæque veritatem deducuntur. *Argum ergo*, inquit, *ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus fuiſſe ornatum & cuſtodiſſe Iunonis imperio Inachi filiam eius Deæ pellicem conuerſam in bouis formam.* Sed ſub huiuſmodi fabula Argus eſt cœlum ſtellatum luce diſtinctum, quibus ineſſe quędam ſpecies cœleſtium videtur oculorum. Cœlum autem *Argum* vocari placuit a candore & velocitate παρὰ τὸ λευκὸν ταχὺ Et videtur terrā deſuper obſeruare, quam Ægyptii Hieroglyphicis literis cum ſignificare volūt, ponunt bouis figuram. His ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus, tunc exiſtimatur enectus a Mercurio, cū ſol diurno ſplendore obſcurando ſydera veluti enectat vi luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus.

Qua etiam ratione Tyrrheni in Delphines transfigurati circumuectantur, Myrſilus Leſbius oſtendit hæc ſcribens: *Tyrrheni nautica toti orbi erant admirabiles, de quibus fabulantur Græci, quod in Delphines conuerſi ſunt, qui nauibus alludunt, & his ſocii ſunt. Re enim vera tūc Delphini ob pyraticam ſimul & dominium Maris dicebantur.* Erant enim claſſe potentes, & vndique colonias tranſportabant. Argumento ſunt, qui Tyrrheni dicuntur in inſulis Atticis & faucibus Thraciæ. Higinus ad hoc inter nauicularios illos reponit.

Myrmidonas in formicas deformatos, cur etiam Poetæ ludant, hæc ex Strabone hauſimus in hunc modum pene loquente: *Ager vero ipſius, ſi altius fodias, terrenus eſt, ſi ſuperne, lapidoſus eſt, præcipue eſt campeſtris ipſa planities. Ideo nuda tota hordei ferax ſatis eſt. At Æginenſes Myrmidonas appellatos memorant, non quo modo in fabulis canitur, vt ingenti inualeſcente peſtilentia formicæ Æaco precante in homines verſæ, verum quia formicarum more terram fodientes ad petras tranſportarent, vt agri colendi materiam haberent, foſſas quoq; incolerent, vt non expendentes lateritiam agerent parſimoniam, &c.*

De Chimera & Bellerophonte omiſſis, quæ a Strabone, Plinio, Solino & Euſebio memorātur, ex Plutarcho illūd addimus de claris mulierib. in hanc ſententiam ſcribente: *Nauis fuit, cuius prora leonem. Puppis vero Draconis geſtabat inſigne, cui Chimarus præerat, hunc fugientem aliquando Bellerophon Pegaſeo, id eſt, citiſſima, vt arbitror, naui aſſecutus interimit.*

Non

Non ſunt prætermittendæ quoq; mutationes illę, quas M. Tullius in Tuſculanis quæſtionibus docte pariter & acute ad veritatis hiſtoriam nititur reducere, cum inquit: *Nec vero Atlas ſubſtinere cœlum, nec Prometheus affixus Caucaſo, nec ſtellatus Cepheus cum vxore genero filia traderetur, niſi cœleſtium diuina cognitio nomen eorum ad errorem fabulæ traduxiſſet, a quibus ducti deinceps omnes, qui in rerum contemplatione ſtudia ponebant, ſapientes habebantur & nominabantur.* Sed nec fœminæ tacendæ *Niobe & Hecuba.* Niobe fingitur ergo lapidea propter æternum credo in luctu ſilentium. *Hecubam* autem putant propter animi acerbitatem quandam & rabiem fingi in canem eſſe conuerſam, &c.

AVCTARIVM PII ANTONII BARTOLINI, IN QVO CORRIGVNTVR LXX. loca in iure ciuili & ſeptem legum nouæ & veræ ſententiæ aperiuntur.

MARII CARPENTARII EPIGRAMMA.

Veridica de gente Pium pia pertulit ætas
Antonium, miro, qui valet ingenio.
Qui fas quiq; nefas diſpungis, iuſq; miniſtras,
Et legum nodos ſoluere quiq; cupis.
Virgineos cultus ſupplex & templa require,
Proq; Pio grates reddere promtus eris.
Septuaginta tibi ſeruos ex hoſte redemit,
Liber erit poſt hac, qui modo ſeruus erat.
Veraq; nunc ſeptem legum ſententia ſurgit
Vmbrarum fuerant, quæ modo mancipia.
Si daret ad ſuperos iterum Proſerpina manes,
Ingenium foret hoc Papiniane tuum.

Pius Antonius Bartolinus clariſſimo viro Ioanni Franciſco Aldrouando præclaræ Reipubl. Bono. ſexdecemuiro ornatiſſimo. Salutem plurimam dicit.

Cum a Dialectica vir præſtantiſſime ad iuris Imperatorii ſtudium me contuliſſem, cœpiſſemq; Iuriſconſultorum ac principalia monumenta perlegere, adeo tot difficultates mihi occurrebant, vt Nigidianos aut Heracliti codices ante oculos habere viderer, ita quod parum abfuit quin omni ſpe deſtitutus ab incepto deſiſterem: ſed cum cautius ac diligentius leges ſcrutari cupiſſem, ſecus rem ſe habere proculdubio cognoui. Inueni namque iuriſperitos quorum monumenta in manibus noſtris quotidie verſantur, non minus elegantiæ, & verborum proprietati quam æquitati iuſtitiæque ſtuduiſſe, econtra vero nullam curam in exſcribendis libris librarios adhibuiſſe, adeo quod ſi reuertēdi ad ſuperos iterum ipſis auctoribus daretur facultas, non tantum hæc ſua

volumina non agnoſcerent, ſed ſua nunquam fuiſſe aperte faterentur. Fuit præterea in culpa Gottorum ineffrenata rabies, qui manibus pedibuſque Romanum nomen delere conati ſunt, quod quamuis non ex voto eis ſucceſſerit, tamen magnum detrimentum literis noſtris attulerunt, ita quod per multa ſecula literæ noſtræ vſque in hanc ætatem iacuere. Hac vero noſtra tempeſtate tandem Latinæ literæ, quæ tamdiu delituerant in lucem prodiere, cum propter quamplurimos viros vtriuſq; eruditionis peritiſſimos, qui fere eodem tempore floruere, tum præcipue propter librorum copiam, quam perſpicax ingenium diuino quodam munere formis æreis nobis condonauit. Potuit namque feralis barbarorum impetus conſcripta volumina nobis eripere, ingenium autem minime. Quamobrem cum in florem ac priſtinam conſonantiam lingua noſtra redierit, cumque paſſim occurrat, qui Maronem æmuletur, qui Ciceronem non admiretur, qui Naſoni non inuideat, qui Tibullo parem, qui Martiale non deteriorem præſtet, in quorum numero honeſtiſſimum locum tibi vindicas, & cum quiſque profeſſor ſua volumina corrigere & reſtaurare nitatur, ſolæ noſtræ leges torpēt, ſolæ miſerãdæ adhuc a barbaris mancipãtur: nemo has redimere, nemo e manibus hoſtium eripere parat, quod non laborioſum factu eſſet, tum propter eruditiſſimorum frequentiam, tum propter exemplar, quod ἀρχέτυπον Græci appellant, quod maxima cum veneratione, & doctorũ deſiderio in Florentina republica Piſanæ calamitati ereptum cuſtoditur. Itaque miſeratione non mediocri motus quamplurima loca communiter deprauata, tam in voluminibus Pandectarum, quam Codicis collegi, eaque pro ingenii noſtri viribus correxi, non vt tanto oneri me parem eſſe perſuaderem, ſed vt cæteros excitarem, laceſſerem, ad capeſſenda arma, quibus e manibus barbarorum noſtræ leges auferantur, & tandem iure poſtliminij fruantur. Quæ quo duce ederentur cuique dicarẽtur te potiſſimum delegi, quia & te peritiſſimum ac literatorum amantiſſimum omnique bonorum morum genere exculttiſſimum & noſtri amantiſſimum cognoui. Qui Reipublicæ tuæ ſenatum non ſolum conſilio & vigilantia, ſed etiam doctrina moribuſque exornas adeo, vt tanto viro quæque Reſpubl. & gloriari & ſe iactare poſſet. Venit mihi in mentem quod nuperrime admiratus ſum, quod cum pro Reſpubl. tuitione peregrinaturus eſſes ob Gallorum turmas, qui per agrum Bononienſem pertranſibant, potiores comites quos elegeris fuerunt volumina, vt nullum tempus apud te vacuum laberetur, ſed ſi quando a rei militaris cura vacares, literarum ſtudio incumberes. Soles præterea & illud ſæpenumero in verbis habere, rem militarem ſine literarum adiumento inermem eſſe. Quamobrem non dubito quin hæ noſtræ lucubrationes a te & benigne, ac hilari fronte ſuſcipiantur, atque in tua florentiſſima bibliotheca honeſtiſſimum locum adipiſcantur. Vale. Pridie Calendas Septembris.

Giſto-

Ciſtophori non coſtrophinati eſſe legendum. Et quid ſint.

CAPVT I.

IN libro 16 digeſtorum titulo depoſiti, lege Publia ita ſcriptum eſt: *Titius Sempronio ſalutem, habere me a vobis auri pondo plus minus decem, & diſcos duos ſaccum ſignatum, ex quibus debetis mihi decem, quod apud Titium depoſuiſtis, item coſtrophinati decem,* &c. Eo in loco aduertendum eſt, quia mendoſa dictio eſt ibi, *coſtrophinati.* Nam quid ſignificet hoc verbum *coſtrophĩnati* fruſtra quærimus Corrigamus ergo ne diutius in poteſtate barbarorum ille locus detineatur, & *ciſtophori* legamus verum verbum. Sunt namque *ciſtophori* numiſmatum ſpecies, de quibus mentionem facit Cicero ad Atticum & liquido oſtendit Feſtus Pompeius, cuius hęc ſunt verba: *Euboicum talentum nummo Græco ſeptem millium & quingentorum ciſtophororum eſt, noſtro quatuor millium denariorum.* Dicti *ciſtophori*, quod in eis imprimebatur imago cuiuſdam ferentis ciſtam, veluti & nos appellamus in coronatis id genus nummi, quod caput coronatum impreſſum habet.

Thymelici non Temelici. Et quid ſint.

CAPVT II.

IN l. Athletas. ff. de his qui notãtur infamia, ita ſcriptum habent codices noſtri, videlicet: *Et vtile videtur, vt neque Temelici neque ſexuſtici, nec agitatores, nec qui aquam equis ſpargunt cetera que eorum miniſteria, quæ certaminibus ſacris deſeruiunt ignominioſi habeantur.* Hunc locum a barbaris vindicamus, tandem in priſtinam libertatem reſtituimus, ſi quidem non *Temelici*, ſed *Thymelici* ſcribendum eſt. Sunt namque *Thymelici athletæ*, ſeu *hiſtriones*, qui in ſcenis verſantur. Nam Gręci θυμελὴν ſcenam vocant, & θυμελικὸν hiſtrionem. Hinc dicta eſt *Thymele* vxor Latini mimi. Iuuenalis. *Carus & a trepido Thymele ſummiſſa Latino.* Hoc verbo vſus eſt Modeſtinus libro. 50. dig. tit. de pollicitationibus lege, Septicia, quo loco eodem modo mendoſe ſcriptum eſt:

Xyſtici non ſexuſtici eſſe legendum. Et quid ſint.

CAPVT III.

EST etiam eodem libro & lege, deprauatum verbum, *Sexuſtici.* Quod corrigimus, cum non *ſexuſtici*, ſed *xyſtici* legendum ſit, ſunt etenim *xyſtici* athletæ *xyſtis* certantes. Suetonius: *Nec tamen eo minus xyſticorum certationes aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſemper exercuit.* Græci namque *xyſtum* porticum vocant ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercentur. Hos & *paradromidas* Græci appellant, a noſtris *ambulationes* dicuntur, & *ambulacra.* Plinius: *Ante criptoporticum xyſtus eſt violis odoratus.* Cicero: *Sed tamen nihil ei reſtabat præter balnearia & ambulationem & auiarium* Plinius: *Tum fora atque gymnaſia, & pro ſuis extita porticibus ambulacra miremur.* Xyſtus originẽ habet a ξύσ[illegible], quod *haſtam* ſeu *telum ſpiculumve* denotat.

Oenomelle non Cenomelli eſſe legendum.

CAPVT IIII.

SCriptum habent codices mendoſi li. dige 33. titul. de tritico & oleo legato. l. ſi quis. *Cenomelli quoq; plane, id eſt, dulciſſimum vinum continebitur.* Eo in loco corrigendum eſt illud verbum *cenimelli*, nam *Oenomelle* legendum quis negat? quod quid ſignificet aperuit ibi Vlpianus, & ipſa compoſitio verbi liquido oſtendit: nam compoſitum verbum eſt ab *οἶνος* quod eſt vinum, & *melle*, quod genus potionis fieri docet Palladius, lib. 11.

Pollinctorem non pollicitatorem legendum, & quid ſit.

CAPVT V.

IN libro 14. dige. titulo, de inſtitoria actione. l. cuicunque. plerique codices ſic ſcriptum habent. Item ait: *Si libitinarius quem Græce νεκροθάπτας vocant ſeruum pollicitatorem habuerit.* Hoc in loco libet a barbaris mancipium redimere, vt tandem luce poſtliminii *pollicitatorem* fruatur, quod verbum, dum apud hoſtes erat *pollicitatorem* nominatur, nunc autem redemtum *pollinctorem* vocabitur. Eſt enim *pollinctor* qui curat, lauatque cadauera, nam *pollincere* eſt mortuos curare. Plaut. *Et qui curat pollinctorem accerſe.* Mart.

Iam ſcrobe, iam lecto, iam pollinctore parato,
Heredem ſcripſit me Numa, conualuit.

Plaut. *Carthaginenſ. duo fratres fuere, eorum alter viuit, alter mortuus eſt. Propterea apud vos dico confidentius, quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Quidam putant dictum *pollinctorem*, quaſi *pollutorem* a *polluo*, quod eſt *porro lauo*, quanquam *polluo* interdum *inquino* ſignificat, a quo *pollubrũ* eſt dictum vas, quo manus abluuntur quod & *Trulleum* dicitur: proprie tamen *pollinctor*, dicitur *piſtrinarius*, a *polline*, id eſt, *flore farinæ*, vnde *pollincere* eſt farinam in piſtrino lucrifactam diuidere & *pollinctio* ipſa *diuiſio* dicitur.

Xenia non Enxenia legendum. Et quid ſint.

CAPVT VI.

SIc ſcriptum eſt lib. 1. dige. titul. de officio proconſulis. l. ſolent. videlicet, *Sed modum adijcere, vt neq; modo ſe in totum abſtineat, neq; auare modum enxeniorum excedat, &c.* Nos hunc locum corrigentes non *enxenia*, ſed *xenia* legendum cenſemus. Nam *xenia* dicuntur *munera hoſpitalia*, id eſt, quibus hoſpites inuicem ſe munerantur, quod maxime fieri conſueuerat ſaturnaliorum diebus, vnde Martialis tertiumdecimum librum operis ſui, in quo huiuſmodi munera diſtichis deſcribit, *xenia* appellauit, quod verſus ipſos pro *xeniis* mitteret, vel quæ mittebat munera, diſticho exornaret, vt his verſibus idem oſtendit:

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Conſtabit nummis quatuor emta tibi,
Quatuor eſt nimium; poterit conſtare duobus,

Et

Et faciet lucrum biliopola Triphon.
Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas,
Si tibi tam rarus quam mihi nummus erit.

Et dicta ſunt xenia a ξένος, quod hoſpitem ſignificat, vnde & *xenodochium* dictus locus, vbi *hoſpites recipiuntur*, quem vulgo *hoſpitale* vocamus A *xenia* fit diminutiuum *xeniola*. Aduertant igitur recentiores Iuriſperiti, ne amplius verbo deprauato vtantur, ſed tandem Latine loquantur.

Veterinarii non veteranarii legendum. Et quid ſint.

CAPVT VII.

IN lege vltima, titul. de iure immunitatis, li. dige. l. legitur *veteranarii*, quod verbum mendoſum corrigendum ita arbitror, vt *veterinarii* legamus. Sunt namque *veterinarii*, *veterinarum* curatores, hoc eſt, *veterinarum* medici, quos vulgus appellat *mariſcalchos*. *Veterina* vero animalia dicuntur, quæcunque *vehere quid poſſunt*. Plin. *Vngula veterino generi tantum renaſcuntur*. Opilius: *Veterinam beluam putat* dictam quaſi *venterinam* a *ventre*, quod ad *ventrem* religatum onus gerat. De *veterinario* Columella: *Nam & arator reperitur aliquis bonus & optimus foſſor, aut fœniſector, nec minus arborator, & vinitor, tum etiam veterinarius, & probus paſtor.*

Automata non Entinoma legendum.

CAPVT VIII.

IN libro 1 dige. titulo de legibus. l. 3. ita ſcriptum eſt: *Iura conſtitui oportet, vt dixit Theophraſtus in his, quæ entonima frequenter accidunt.* Quo in loco quid ſit *Entonima* non reperio, quapropter *Automata* legendum puto. Nam Græci αὐτόματα, *caſualia & ſpontanea* appellant, quæ ſentētia ſenſui legis optime accommodatur.

Fornacarius non fornicarius legendum.

CAPVT IX.

IN l. ſi ſeruus. tit. ad legem Aquiliam. lib. 9. dige. ita ſcriptum eſt: *Si fornicarius ſeruus coloni ad fornacem obdormierit*, &c. Illam dictionē *fornicarius* corrigēdā arbitramur, & *fornacarius* legendū a *fornace*, ſicuti *fornacaria* genere fœminino proferimus. A foco aūt *focarius* & *focaria* dicetur, vt in l. quæſitum. ff. de fundo inſtructo. Aduertendum præterea eſt in l. continetur. de fundo inſtructo. quia *fornacator* nō *fornicator* debemus ſcribere, quod idem quod *fornacarius* ſignificat.

Veruecem non berbicem eſſe legendum.

CAPVT X.

IN titulo de abigeis 47. dige. in l. 1. ſic ſcriptum habent codices: *Et qui porcum vel capram, vel berbicem abduxerint*, &c. Hoc in loco illa dictio *berbicem* corrigenda eſt, & *veruecem* legendum. Eſt enim *veruex* aries caſtratus ita dictus, quod in eo ſit verſa natura. Et hoc diſtat *veruex* ab ariete, quod cantherius ab equo, maialis a verre, capus a gallo, caper ab hirco.

Digitized by Google

Pirrhicarii non Purrhicarii legendum.

CAPVT XI.

Codices noſtri in l.aut damnum,titu.de pœnis.48 dige.ſic ſcriptum oſtendunt: *Quicunq; in ludum venatorium ſunt damnati, videndum eſt an ſerui pœna efficiantur. Solent enim iuniores hac pœna affici. Vtrum ergo ſerui pœna iſti efficiantur, an permaneant in libertate, videndum eſt. Et magis eſt, vt hi quoque ſerui efficiantur. In hoc enim tãtum diſtãt, a ceteris, q̃ inſtituuntur venatores aut purrichariii, aut aliam quam volunt artem geſticulãdi, vel aliter ſe mouendi gratia.* Notandum eſt hoc in loco, quod illud verbum *purricharii* male ſcriptũ eſt, & ab interprete male intellectum. Nam id genus venationis dixit eſſe. Vt ergo poſthae recte ſcribatur, & recte intelligatur, de hoc verbo quid ſentiendum ſit, ſubiiciam. Itaq; nõ *Purrhicarii*, ſed *Pirrhicarii* eſt legẽdum. Dictus autem eſt *Pyrrhicarius* a *Pyrrhica*, quod eſt genus ſaltationis Græcanicæ, quã *Pyrrhus* in Creta primus inuenit, vt Plin. refert in 7. nat. hiſt. Et ſcribit Strabo in 11. *Pyrrhicam* repertam fuiſſe a *Pyrrho* pro iuuenibus ad diſciplinam militarem exercendis, cui Solinus adſtipulatur. Scriptum enim reliquit Solin. Pyrrho repertore equeſtres turmas Creta prima docuit laſciuas vertigines implicare, ex qua diſciplina rei bellicæ vſus datus. Plat. lib. 7. de legib. Motus Pirrhices imitatur flexus corporũ, quib. tela plagæq; vitantur declinando, cõcedendo, exſiliendo, in altũ humiq; ſe cõtrahendo, contrarios item geſtus, imitatur, quibus videlicet contra alios quicquã infertur, ſagittãdo, iaculando, feriendo. Dion. Halicarnaſſeus tradit in 7. *Pyrrhicã* ſaltationẽ eſſe Enopliam, hoc eſt, armatã. Refert Apuleius in 10. de aſino aureo, pueros puellaſq; Græcanicã ſaltaſſe Pyrrhicã, cũ nunc in orbem rotatũ flexuoſi, nunc in quadratũ curuati, diſcurſus reciprocos explicarent. Senſus itaq; legis noſtræ eſt, quod quibuſdam damnatis dabatur facultas, vt eligerẽt quo more in ludũ dimicaturi cum beſtiis & morituri procederent, nec a ceteris condemnatis diſtabant, niſi quod mori eo modo eis concedebatur. Quod genus ſpectaculi miſerandum iuuenibus præbere permittebant.

Pityocampas non Pityocarpas legendum.

CAPVT XII.

IN l. eiuſdem. tit. ad legem Corneliam, de ſicariis, lib. Pandectarum 48. ita legitur: *Si cui temere cicutam, ſalamãdram, aconitum, pituocarpas aut bobuſtrum, mandragorã & id quod luſtramenti cauſſa dederit cãtharidas, pœna teneatur huius legis.* &c. In hoc loco corrigendũ eſt verbum *pituocarpas*, & legendum *pityocampas*. Pityocampæ autem ſunt vermes e pinu arbore naſcẽtes, morſu venenato, nec diſſimili a morſu *bupreſtis*. Plin. *Vſus ſæpe contra cantharidas bupreſtin pinorum quas pityocampas vocant.*

Bupreſtin non Bobuſtrum legendum.

CAPVT XIII.

IN eo loco legitur *bobuſtrum*, quod deprauatum eſt, & *bupreſtin* eſt ſcribendum. Eſt enim *bupreſtis* auctore Plin animal rarum in Italia ſimilimũ ſcarabeo longipedi, fallit inter herbas bouem maxime, vnde & nomen inuenit: nam eo, quod bouem vrit *bupreſtis* eſt nũcupata. Græce.n. βοῦς, bos dicitur, & πρήθω vrere. Deuoratum ita inflammat tacto felle vt rumpat. Eſt etiã *bupreſtis* herba, quam Græci in laudib. ciborum habuere, qua deguſtata boues deſiliunt.

Pila non Pyra legendum eſſe.

CAPVT XIV.

SCriptum eſt in l. creditor, tit. de actionib. emti. 19. ff. *An domum mari iunctam molibus iactis pyram conſtituit, & vti ab eo poſſeſſa domus fuit Caio Seio vendidit. Quæro an pyra, quæ ab auctore domui coniuncta erat ad emtorem quoque iure emtionis pertineat*, &c. Hunc locum corrigendum nemo eſt qui negat, & *pilam* ſcribendum eſſe non fateatur. Eſt autem *pila* rupes in mari, quæ fit molibus, id eſt, ingentibus ſaxis iactis, vt ſupra dorſum eminens ędificia cõſurgant, de quo verbo etiam meminit. l. ergo. ff. de acquir. rerum dominio. Quanquam & alia ſignificata habebat hoc verbum, quæ hic referre ad propoſitam materiam non ſpectet.

Calanticam non Lautica legendum.

CAPVT XV.

IN titul. de auro & argento legato. l. argumento. 34. ff. codices ita ſcriptum habent: *Ornamentorum hac vitta mita & ſemitra lautica*, &c. Quid eo in loco *lautica* velit nõ ſatis compertum eſt, quod vt intelligerẽ diu laboraui, nec potui inuenire quid *lautica* ſignificet, niſi epularum magnificentiam. Quapropter puto mendoſam ibi dictionem, & *calanticam* legendum. Notum namque eſt, vt apud Nonium legitur *calanticam* eſſe tegmen muliebre, quod capiti annectitur. Cicero in Clodium *Tu ne cum vincirentur pedes fueris cum calanticam capiti accommodares?*

Porcas non Porras legendum.

CAPVT XVI.

EMendanda eſt *lex vicinus* in tit. de aqua pluuia arcenda, 39 ff. in verbo, *portas*. Nam non *portas* vel *porgas* (vt interpres ſenſit) eſt legendum, ſed *porcas*. Nam *porca*, vt ait Varro, & refert Nonius eſt: *terra elata inter duos ſulcos. Dicta quod eam ſecus frumentũ porrigitur.* Vel a *proiiciẽdo, quod vltra ſe ſemina proiici prohibet*, vel quod *prohibet ne aqua frumentis noceat*, vt auctor eſt Feſtus. Verba vero legis ſunt hæc: *Vicinus locus ſuperioris pratum ita arabat, vt per ſulcos itemq; portas aqua ad inferiorem veniret, & cetera.*

Comminiſceretur non commiſceretur legendum.

CAPVT XVII.

IN l 1. tit de eo per quẽ factum erit, 2. ff. legitur: *Verum qui alios quoq; rogauerit, vt eum detinerent vel abducerent, ne iudicio ſiſtat, ſiue ſcientes, ſiue ignorantes, quid eſſet ꝙ commiſceretur.* Quo in loco

puto illud verbum *commiſceretur* mendoſum. Nam quid ibi *commiſceretur* velit non perſpicio, nec interpres recte declarat, quem enim locum ſibi vindicare poteſt in eo loco *commiſceretur*? quapropter non *commiſceretur*, ſed *comminiſceretur* ſcribendum cenſeo. nam *comminiſcor fingere* interdum ſignificat, vnde *commentum* dictum pro *fictione*; Sin autẽ *committeretur* quis vellet legere longe a communi litera diſcederet.

Smyrna non Sinurna legendum.

CAPVT XVIII.

IN l. vltima, titulo de publicanis libro. ff. 39. pleraque vocabula ſunt deprauata, quę in quantum in me erit a barbaris vindicabuntur. Legitur namq; ibi *Sinurna* vel *Sirina*, cum ſcribendum ſit *ſmurna*, ſiue *ſmyrna*. Eſt enim *ſmyrna* quam noſtri *myrrham* appellant. Hanc arbuſculam ſcribit Plin. in 12. natur. hiſtor. in Arabia præcipue naſci altitudine cubitorum quinque ſine ſpina, caudice duro & intorto, craſſiore quam thuris, corticem lenem habentem ſimilemque vnedoni, folium rotundius, ſed ſapore iuniperi. Inciditur myrrha bis hiſdem temporibus, quibus thus ſudat ſponte, priuſquam incidatur.

Pentaphylon non Pentaphorus ſcribendum.

CAPVT XIX.

IN eadem l. ſcribitur: *pentaphorum*, ego *pentaphyllon* ſcribẽdum puto, quod latine dici poteſt *quinq; folium*.

Malobatrum non Malobaſtrum legendum.

CAPVT XX.

IN eadem l. ſcriptum habent mendoſi codices: *Malabaſtrum*, quod corrigendum eſt, & *malobatrum* legendum: Eſt enim *malabatrum* (vt Plin. ſcriptum reliquit, lib. 12. natur. hiſtor.) *arbor, quæ ex Syria fertur folio conuoluto arido colore, exprimitur oleum ad vnguenta fertiliore eiuſdem ex Ægypto.* Laudatius ex India venit.

Caſtamomum non Caſtramomum legendum.

CAPVT XXI.

IN eadem l. ſcriptum eſt *caſtramomum*, ſed non recte cum *coſtamomum* ſit legendum, vt verbum ſit compoſitum ex *coſto & amomo*, & ita reperi apud codicem vetuſtiſſimum. *Coſtum enim eſt frutex odore eximio, radix eius guſtu feruens*, vt auctor eſt Plinius in 12. de *amomo*. Idem Plin. hæc tradit: *Amomi vua in vſu eſt Indica vite labruſca (vt alii exiſtimauere frutice venenoſo, palmi altitudine, carpiturq; cum radice manipulatim, leniter componitur, protinus fragile, lib. 12.*

Callamus non aliter legendum.

CAPVT XXII.

IN eadem l. ſcriptum eſt varie de verbo *callamus*. Nam quidam codices habent *callam*, quidã *callamus*, quidam *callamus*. Nos *callamus* legendum arbitramur, neque intelligendũ de *calamo* quo

Digitized by Google

quo ſcribimus, neque de *callamo* odorato, qui ex Arabia prouenit, de quo tractat Plinius in 12. ſed intelligendum de *callamo* lapide precioſo, quia inter lapides eum connumerat Martianus Iuriſconſultus. Eſt enim *callamus* vnum ex generibus *æris* ex Thaphiuſo naſcens, vt teſtatur Plinius 36. natur. hiſtor. Si quis vero *calais* legere vellet, auctoritate eiuſdem Plinii nititur, qui libro vltim. ſcribit, *calain* lapidem pretioſum eſſe *ſaphyrum* imitantem & candidiorem, litoroſo mari ſimilem.

Cylindrus an ſit legendum, an aliter.

CAPVT XXIII.

CODices varii in l. vlt. tit. de public. libro 39. ff. varie habent ſcriptum in verbo *chelin*: nam & *chelin* & *cheil* & *chelinne* reperio ſcriptum, neq; ex his potui rimari aliquem bonum ſenſum: lapidē pretioſum puto voluiſſe ſignificare Iuriſconſultum, quia inter lapides id verbum cōnumerat, quapropter nihil certum cenſeo, niſi *Cylindrus* ſit legendum, de quo meminit Iuriſconſultus in l. pediculis, de aur. & argen. lega. & tradit Plin. 37. Item *xilinas* veſtes legimus ex *xilo* lino Ægyptio, quæ & *Coslampina* appellantur.

Ceraunium non ceranium legendum.

CAPVT XXIV.

IN eadem l. varie legitur verbum, *ceranium*, cum ſit legendum *ceraunium*, quamquam Plin. fœminino genere *ceraunias* has lapides appellat libro vltimo, cap. 9.

Amphitapa non anſitaria legendum eſſe.

CAPVT XXV.

IN tit. de auro & argent. legat. lib. dige. 34. in l. veſtis, inter virilia veſtimenta connumeratur, verbum *anſitaria* ſeu *anſitapa*, quod corrigimus & *amphitapa*, eo in loco legendum proculdubio cenſemus. Sunt enim *amphitapa* veſtes, quæ vtrinque ſunt piloſæ, vt refert Nonius.

Sicilicum non ſiliquam legendum eſſe.

CAPVT XXVI.

CODices pandectarum in titul. de annuis lega. l. liberto. 33. ita ſcriptum habent: *Quæſitum eſt cum nouerca vniuerſæ hereditatis habeat dodrantem, ſemiunciam & ſiliquam, an eius partem dimidiam priuigno ſuo reſtitueret*, &c. Hunc locum corrigimus & *ſiliquam* abiiciendum non dubitamus & *ſicilicum* eius loco ſcribendum. Eſt autem *ſicilicus* pars quarta vnciæ, qui ex ſex ſcrupulis conſtat, ita dictus; quod *ſemiunciam* ſecet. *Silica* autem non poteſt eo in loco vllo modo ſtare, quia non ſignificat quartam partē vnciæ, vt in ea lege intelligendum eſt, imo vncia continet *ſiliquas* ſex & quinquaginta ſupra centum, quod apertius oſtendimus in libello, quem de interpretatione verborum iuris ciuilis confecimus.

Digitized by Google

noſtro album calculum adieceris, ſignificabit Plinium cupere, vt errori ſuo ſuffragetur, quo nihil erit inſulſius.

In tertia: *Crebris excurſionibus auocaris.* Credimus reponēdum *aduocaris.* Aduocatur autem daturus patrocinium. *Aduocari* proprie eſt in auxilium vocari, quod faciunt, qui adeſſe ſolent. Vergilius: *Omniaque arma aduocat.*

In quarta: *Quantum copiarum in Oriculano, in Narnienſi, in Carſeolano, in Peruſino tuo, &c. In Carſulano,* non *Carſeolano* contendimus legendum, vt habet codex antiquus, ſed & ratione magis. Ad viam enim Flaminiā ſunt *Ocriculi, Narnia, Carſuli,* vt inquit Strabo: *Carſeoli* vero eodem auctore in Valeria via, quæ incipit a Tiburtinis montibus & ad Marſos & Corfinium Pelignorum metropolin ducit. *In ea* inquit idē Strabo: *Latinæ vrbes ſunt Valeria, Carſeoli, Alba.*

In quinta: clauſulam hanc ſic cenſemus legendam: *Satrius Rufus, cui non eſt cum Cicerone æmulatio, & qui contentus eſt eloquentia noſtri.* Regulus enim pari mordacitate Rufum, nec non Plinium taxare conſtituerat. At Plinius verbum hoc, quod in laudem accipi potuerat, maligne dictum a Regulo agnoſcens, nunc eum repercuſſit dicens: *Eſt enim mihi cum Cicerone æmulatio, nec ſum contentus eloquentia ſeculi noſtri.* Primo enim & Plinius honorifice putauerat emiſſum a Regulo. Satrius Rufus, cui non eſt cum Cicerone æmulatio. *Miſerum eſt enim ſemper alienis veſtigiis inſiſtere, & alienis pedib. ambulare, ſemelque iuuat natare ſine cortice,* vt dicitur.

In Epiſtola. Cuius initium eſt *Peropportune,* &c. Verba hæc mendoſa corrige: *Eſt enim Paulo glorioſius & latius, Elatius* non *latius.* Et illud: *honoremque paucorum ceteri patienter exſpectarent & mirarentur, mererentur.* Et illud: *Intentionem effectumq; muneris affectum* non *effectum* legas.

Idem in Epiſtola ad Septitium in antiquo & fideli codice *oliua Bethyca,* ſuppoſitum eſt *Betacei,* perinde ac *Bethyca* non oliuetis fuerit inſignis. Pap. *Quæ Tritonide fertiles Athenas vnctis Bethyca prouocas trapetis.* Et Mart. *Nec Tharteſiacis Pallas tua Rufe trapetis. &c.*

Vnum tamen ex ſecundo volumine haudquaquam cenſui prætermittendum: eſt enim, ni fallor, annotatu dignum. In epiſtola igitur, cuius initium eſt: *Miraris, cur me Laurentinum, &c.* Clauſula hæc ſic paſſim legitur: *Adhæret dormitorium membrum & tranſitu interiacente: Quod ſuſpenſum & tabulatum vaporem conceptum ſalubri temperamento huc digerit & miniſtrat.* Nos autem putamus ita legendum: *Tranſitu interiacente, qui ſuſpenſus & ſubulatus conceptum vaporem,* &c. ita vt *qui* ad *tranſitum referatur,* per *tranſitum* autem *ſubulatum, locum* putamus ſignari, qui quaſi per tubos ac fiſtulas veluti tibicen ſufflabat, & ita vaporē diffundebat. *Subulatus* ergo accipitur quaſi ſufflatorius, *Subulo* namq; Pompeio auctore Thuſce tibicen dicitur.

In

In Tuſculanas quæſtiones.

EX Tuſculanis quæſtionibus hoc non arbitror prætermittendum, quod ita paſſim legi ſolet: *Quis mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit vnquam? quis non modo ſtetit, verum etiam decubuit turpiter, quis cum decubuiſſet, ferrum recipere iuſſus collum ſubtraxit? Ergo hoc poterit Samius ſpurcus homo vita illa dignus locoque, &c.* Vbi *Samius* legitur, corrigimus *Samnis*, vt ſit nomen conueniens ac reſpondens gladiatori. Ex Samnio enim gladiatores optimi fuere, ſicut olim Thraces, quod ex hiſtoriis compertum habeo, quodque etiam adnotauit Porphyrio illud Horatianum enarrans: *Cædimur & totidem plagis conſumimus hoſte Lento Samnites ad lumina prima duello.* Vbi per *Samnites gladiatores* intelligi poſſe affirmat.

Annotatio pulcerrima in Gellium.

APud Gellium facundiſſimi eloquii ſcriptorem ſcripta hęc inuenies: *De patria Homeri multo maxime diſſenſum eſt. Sunt, qui Athenas: ſunt, qui Ægyptium dicant fuiſſe. Ariſtoteles tradit in Inſula Io natum:*

> ἑπτὰ πόλεις μὲν ἐρίζουσι περὶ πατρίδ' ὁμήρου,
> σμύρνα, ῥόδος, κολοφῶν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος ἀθῆναι. Id eſt:
> *Septem vrbes certant de laude inſignis Homeri*
> *Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.*

Primum igitur, vbi legitur *Ios*, putamus reponendum *Chios*, ſecundum illud:

> *Diceris a multis Colophonis alumnus Homere,*
> *Hic te Smyrnæum credit, at ille Chium.*

Nullus enim (quod ſciam) *Ion* tradit patriam Homeri, multi vero Chion. In *Io* autem deceſſit & ſepultus eſt Homerus, Strabonis & Plutarchi auctoritate, non natus. Hic ergo cum de natali, non de morte agatur, corrigendum & hoc arbitramur, nec non illud Ariſtoteles tradit in inſula *Io* natum. *Chio* enim non *Io* audacter contenderim legendum. Ceterum, vt hæc quæſtio, quæ apud priſcos multipliciter ingenia legentium diſtorſit, aliquando tollatur, & quælibet patria, quod ſuum eſt, decus retineat, operæpretium me facturum putaui, ſi Archilochi clariſſimi ſimul & vetuſtiſſimi ſcriptoris verba tantas lites dirimentia ponerem. Ita ergo loquitur: *Secuti ſunt anni quingenti a captiuitate Troia vſq; ad 8. Olympiadem. In quibus floruerunt octo Homeri. Horum primus in Annalibus Teutei Regis Aſſyriorum traditur, qui 27. a Nino exſtitit: hic Homerus, vt ibi traditur, fuit Smyrnæus & præfectus eiuſdem regis, paulo ante deſcenſum Heraclidarum in Peloponneſum, anno 20 Demophoontis regis Athen. quando Pyrrhus in templo Apollinis fuit ab Horeſte interemtus. Hunc ſecutus eſt Homerus Chius, qui (vt Chiorum memoria tradit) floruit arte Medicinæ, anno 19. Melanthis regis Athenienſ. Alius fuit Homerus patria Cumæus, qui, vt ipſi Cumæi perhibent, enituit magica*

magis, quã literatura anno 24 Codri regis Athenienſium. Quartum ciuem ſuum prædiuitem Salaminienſes Cyprij perhibent arte inſtitoria inclytum anno octauo Agaſti Athenienſ. Biennio poſt emerſit Homerus Colophonius, quem illorum annales migratione Ionica prædicant effluxiſſe arte pictoria ſimul, & ſculptili. Sextus fuit Athenienſ. qui vt ipſi ſcribunt illuſtres reuocatione abolitarum legum & nouarum latione floruit ſub Archippo. Septimum Argiui habent Muſica, atque Geometricæ diſciplinæ præceptis admirabilem, anno decimoſeptimo, Diogeniti Athenienſis. Vltimum hunc Homerum ætas noſtra cernit, Qui olympiade 23. & a Troiæ excidio, anno quingenteſimo, patria Mæon, Olympico certamine victor iudicio totius Græciæ eximius Poetarum eſt habitus, & ei ſoli ius tributum emendandi characteres & nomina & linguam Græcam, quæ, vt ferunt, Cadmus Samothracum fere barbara & plena ruditatis attulit ſub excidium Troianum: cum reuerſus eſſet a fuga, quam inierat propter certamen quod illo Priſca vxor intulerat propter nuptias ſuperinducta Armonia. Sunt ergo characteres ab Homero forma elegantiore. Nam primi barbariem quandam vetuſtam, & non Phœnicum ferebant, quia nihil Phœnicum habent, vt cernimus, ſed Galatarum & Mæonum figuras retinent. Idem Homerus reformauit characteres, & Grammaticæ præcepta primus dedit, cum antea quiſque ſermone ſcriberet ſimul & loqueretur vernaculo, quæ profecto etiam Italia, quæ & magna Græcia, ſuſcepit. Xenophon quoque in æquiuocis plures, inquit Homeri fuere: *Quorum qui eximius Poetarum exſtitit vltimus omnium, poſtque Thalem Mileſium inuenitur.* Ex quibus colligitur complures & octo numero Homeros exſtitiſſe, diuerſis, vt ita dicam, patriis, nec non diſciplinis & artibus inſignes memorabileſque. Et, quia ſecundus Homerus ab *Archilocho* & *Chio*, non *Io* deducitur, hoc quoque correctioni noſtræ reſpondere videtur, &c.

In Donatum.

IN Adelphis Terentii legitur: *A villa mercenarium vidi.* Quem locum exponere cupiens Donatus, alioqui Interpres clariſſimus & elegantiſſimus, ita inquit: *A villa vt a pro depoſitum ſit, vt ſit de villa, an deeſt veniſſet.* Nos autem pace tamen prius & venia impetrata *mercenarium* a *villa* ſic dici putamus, vt *libertum* a *manu*: *Seruum ab epiſtolis, a libellis*, eleganter dicimus, id eſt, *amanuenſem & magiſtrum epiſtolarum & libellorum*, per quod intelligimus *magiſtrum villæ*, id eſt, *villicum.* Nam vt ait M. Varro *villicus*, agri colendi cauſſa conſtitutus atque appellatus a *villa*, quod ab eo in eam conuehuntur fructus & euehuntur, cum veneunt, vnde ruſtici viam nunc quoque *veham* appellant, propter *vecturas* & *villam* non *vellam*, quo vehunt, & vnde vehuntur.

In octauo Silii carmen eſt. *Ocni priſca domus paruique Bononia*

Digitized by Google

nia Rheni: Vbi *Bononiam* docte me hercule & acute ſuſpicatur Interpres a *Boiis* denominatam. Re enim vera eam Italiæ partem incoluerunt *Boii* Catonis Strabonisque teſtimonio. Nos vero (ex quo illa nobis patria) rem ſolicitius accuratiuſque indagantes eiuſdem Catonis auctoritate appellatam contẽdimus a *Bono Thuſcia* principe. Catonis verba fidei gratia ſubiecimus: *Princeps Metropolis Felſina primum a rege Thuſco conditore, inde a ſucceſſore Bono Thuſcanienſi Bononia dicta.* Manethon ad hoc ſcriptor vetuſtiſſimus receptiſſimuſque, in hanc noſtram ſententiam ita loquitur: *Apud Thuſcos Piſao ſucceſſit Thuſcus iunior annis XXXIX. hinc Annius annis XXV. quem ſecutus eſt Felſinus annis XXX. tribus, huic Bon annis XXVIII.* Siue ergo *Bon* in tertia forma, vt, *Manethon*, ſiue *Bonus* in ſecunda, vt Cato, ab hoc *Bononiam* nominatam aſſeueramus.

Illud etiam obſeruatione dignum putauimus pro his, qui ſunt moroſi rerum elegantium ſcrutatores de *ei*, quæ ſæpius a veteribus pro *i longa* ponebatur, nec non pro diſcriminando caſu & numero. Verba ſunt Nigidii: *Si huius amici & huius magni ſcribas, vnum* i, *facito extremum, ſi vero hi magnei & hi amicei caſu multitudinis recto, tunc ante* i *ſcribendum eſt* e. Quippe quod diligens lector accuratuſque in quibuſdam Plautinarum comœdiarum argumentis deprehendet, primas cuiuſque verſus literas obſeruans, & in vnum mox componens. Vnde Terentianus. *Sic oueis plures & omneis ſcribimus pluraliter, non enim nunc addis* e, *ſed permanet, ſicut fuit.*

Declaratio hiſtorica quarundam Fabularum.

EXtremo in loco harum annotatiuncularum, quædam latitantia ſub poeticis velamentis ad veritatem & hiſtoriam traducere in animo eſt. Sicut enim quiſpiam argento circumfundit aurum, ſic & Poeta veris cõtemplationibus fabellas apponit, quibus elocutionem dulcedine conciliat & ornatu, vt inquit Strabo. Huiuſmodi namque myſtica ſenſa reſerantes voluptatem & genium nobis, auditori vero ac lectori vtilitatem qualemcunq; non inuidebimus.

Et quoniã inprimis de Gigantib multa circumferuntur, & quidẽ priſca valde, de his primo videtur dicendũ, quid magiſtra lectione ſentiamus. Hos exiſtimauit Cicero fuiſſe homines *repugnantes natura.* Macrobius vero inquit: *Gigantes quid aliud fuiſſe credendũ, quã hominũ quandã impiam gentẽ Deos negantem, ideo exiſtimatam Deos pellere de cœleſti ſede voluiſſe.* Horũ pedes in draconũ volumina deſinebant, ꝙ ſignificat nihil eos rectũ, nihil ſuperũ cogitaſſe, totius eorũ vitæ proceſſu in terrã mergente. De his ad hoc Beroſus in hunc modũ ſcriptũ reliquit: *Hi vaſtitate corporis & robore confiſi vinẽtes oẽs opprimebãt, libidiniq; inſeruientes papiliones, & inſtrumẽta muſica & delicias inuenerunt. Manducabant homines & procurabãt*

aborſus, in edulliumq; præparabãt & commiſcebantur matribus, filiabus, ſororibus, maſculis & brutis: & nihil erat ſceleris, quod nõ admitterent contemtores religionis & deorum. Gigantes etiam memorat Ioſephus in antiquitatibus. Ad hoc Plinius & Solinus in polyhiſtore ſtaturoſos enormitatiſque prodigioſæ & vaſtæ repertos memoriæ prodiderunt. Auguſt. etiam in lib. de ciuit. Dei, mira quædam, ceterum a ſe viſa de Gigantibus loquitur.

Quo pacto Mercurius Argum occiderit, ex Macrobio ſic accipe, apud quem complura de Pythone, nec non de variis diis pulcerrima inuenire eſt, quippe quæ poetica figmenta ad naturæ hiſtoriæque veritatem deducuntur. *Argum ergo*, inquit, *ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus fuiſſe ornatum & cuſtodiſſe Iunonis imperio Inachi filiam eius Deæ pellicem conuerſam in bouis formam.* Sed ſub huiuſmodi fabula Argus eſt cœlum ſtellarum luce diſtinctum, quibus ineſſe quędam ſpecies cœleſtium videtur oculorum. Cœlum autem *Argum* vocari placuit a candore & velocitate παρὰ τὸ λευκὸν ταχὺ Et videtur terrã deſuper obſeruare, quam Ægyptii Hieroglyphicis literis cum ſignificare volũt, ponunt bouis figuram. His ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus, tunc exiſtimatur enectus a Mercurio, cũ ſol diurno ſplendore obſcurando ſydera veluti enectat vi luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus.

Qua etiam ratione Tyrrheni in Delphines transfigurati circumferantur, Myrſilus Leſbius oſtendit hæc ſcribens: *Tyrrheni nautica toti orbi erant admirabiles, de quibus fabulantur Græci, quod in Delphines conuerſi ſunt, qui nauibus alludunt, & his ſocii ſunt. Re enim vera tũc Delphini ob pyraticam ſimul & dominium Maris dicebantur.* Erant enim claſſe potentes, & vndique colonias tranſportabant. Argumento ſunt, qui Tyrrheni dicuntur in inſulis Atticis & faucibus Thraciæ. Higinus ad hoc inter nauicularios illos reponit.

Myrmidonas in formicas deformatos, cur etiam Poetæ ludant, hæc ex Strabone hauſimus in hunc modum pene loquente: *Ager vero ipſius, ſi altius fodias, terrenus eſt, ſi ſuperne, lapidoſus eſt, præcipue eſt campeſtris ipſa planities. Ideo nuda tota hordei ferax ſatis eſt. At Æginenſes Myrmidonas appellatos memorant, non quo modo in fabulis canitur, vt ingenti inualeſcente peſtilentia formicæ Æaco precante in homines verſæ, verum quia formicarum more terram fodientes ad petras tranſportarent, vt agri colendi materiam haberent, foſſas quoq; incolerent, vt non expendentes lateritiam agerent parſimoniam, &c.*

De Chimera & Bellerophonte omiſſis, quæ a Strabone, Plinio, Solino & Euſebio memorãtur, ex Plutarcho illud addimus de claris mulierib. in hanc ſententiam ſcribente: *Nauis fuit, cuius prora leonem. Puppis vero Draconis geſtabat inſigne, cui Chimarus præerat, hunc fugientem aliquando Bellerophon Pegaſea, id eſt, citiſſima, vt arbitror, naui aſſecutus interimit.*

Non

Non ſunt prætermittendæ quoq; mutationes illę, quas M. Tullius in Tuſculanis quæſtionibus doctè pariter & acute ad veritatis hiſtoriam nititur reducere, cum inquit: *Nec vero Atlas ſubſtinere cœlum, nec Prometheus affixus Caucaſo, nec ſtellatus Cepheus cum vxore genero filia traderetur, niſi cœleſtium diuina cognitio nomen eorum ad errorem fabula traduxiſſet, a quibus ducti deinceps omnes, qui in rerum contemplatione ſtudia ponebant, ſapientes habebantur & nominabantur.* Sed nec fœminæ tacendæ *Niobe & Hecuba.* Niobe fingitur ergo lapidea propter æternum credo in luctu ſilentium. *Hecubam* autem putant propter animi acerbitatem quandam & rabiem fingi in canem eſſe conuerſam, &c.

AVCTARIVM PII ANTONII BARTOLINI, IN QVO CORRIGVNTVR LXX. loca in iure ciuili & ſeptem legum nouæ & veræ ſententiæ aperiuntur.

MARII CARPENTARII EPIGRAMMA.

Veridica de gente Pium pia pertulit ætas
Antonium, miro, qui valet ingenio.
Qui fas quiq; nefas diſpungis, iuſq; miniſtras,
Et legum nodos ſoluere quiq; cupis.
Virgineos cultus ſupplex & templa require,
Proq; Pio grates reddere promtus eris.
Septuaginta tibi ſeruos ex hoſte redemit,
Liber erit poſthac, qui modo ſeruus erat.
Veraq; nunc ſeptem legum ſententia ſurgit
Vmbrarum fuerant, quæ modo mancipia.
Si daret ad ſuperos iterum Proſerpina manes,
Ingenium foret hoc Papiniane tuum.

Pius Antonius Bartolinus clariſſimo viro Ioanni Franciſco Aldrouando præclaræ Reipubl. Bono. ſexdecemuiro ornatiſſimo. Salutem plurimam dicit.

CVm a Dialectica vir præſtantiſſime ad iuris Imperatorii ſtudium me contuliſſem, cœpiſſemq; Iuriſconſultorum ac principalia monumenta perlegere, adeo tot difficultates mihi occurrebant, vt Nigidianos aut Heracliti codices ante oculos habere viderer, ita quod parum abfuit quin omni ſpe deſtitutus ab incepto deſiſterem: ſed cum cautius ac diligentius leges ſerutari cupiſſem, ſecus rem ſe habere proculdubio cognoui. Inueni namque iuriſperitos quorum monumenta in manibus noſtris quotidie verſantur, non minus elegantiæ, & verborum proprietati quam æquitati iuſtitiæque ſtuduiſſe, econtra vero nullam curam in exſcribendis libris librarios adhibuiſſe, adeo quod ſi reuertendi ad ſuperos iterum ipſis auctoribus daretur facultas, non tantum hæc ſua

Ciſtophori non coſtrophinati eſſe legendum. Et quid ſint.

CAPVT I.

IN libro 16 digeſtorum titulo depoſiti, lege Publia ita ſcriptum eſt: *Titius Sempronio ſalutem, habere me a vobis auri pondo plus minus decem, & diſcos duos ſaccum ſignatum, ex quibus debetis mihi decem, quod apud Titium depoſuiſtis, item coſtrophinati decem,* &c. Eo in loco aduertendum eſt, quia mendoſa dictio eſt ibi, *coſtrophinati.* Nam quid ſignificet hoc verbum *coſtrophinati* fruſtra quærimus Corrigamus ergo ne diutius in poteſtate barbarorum ille locus detineatur, & *ciſtophori* legamus verum verbum. Sunt namque *ciſtophori* numiſmatum ſpecies, de quibus mentionem facit Cicero ad Atticum & liquido oſtendit Feſtus Pompeius, cuius hęc ſunt verba: *Euboicum talentum nummo Græco ſeptem millium & quingentorum ciſtophororum eſt, noſtro quatuor millium denariorum.* Dicti *ciſtophori*, quod in eis imprimebatur imago cuiuſdam ferentis ciſtam, veluti & nos appellamus in coronatis id genus nummi, quod caput coronatum impreſſum habet.

Thymelici non Temelici. Et quid ſint.

CAPVT II.

IN l. Athletas. ff. de his qui notãtur infamia, ita ſcriptum habent codices noſtri, videlicet: *Et vtile videtur, vt neque Temelici neque ſexuſtici, nec agitatores, nec qui aquam equis ſpargunt ceteraque eorum miniſteria, quæ certaminibus ſacris deſeruiunt ignominioſi habeantur.* Hunc locum a barbaris vindicamus, tandem in priſtinam libertatem reſtituimus, ſi quidem non *Temelici*, ſed *Thymelici* ſcribendum eſt. Sunt namque *Thymelici athletæ*, ſeu *hiſtriones*, qui in ſcenis verſantur. Nam Gręci θυμέλην ſcenam vocant, & θυμελικὸν hiſtrionem. Hinc dicta eſt *Thymele* vxor Latini mimi. Iuuenalis. *Carus & a trepido Thymele ſummiſſa Latino.* Hoc verbo vſus eſt Modeſtinus libro 50. dig. tit. de pollicitationibus lege, Septicia, quo loco eodem modo mendoſe ſcriptum eſt:

Xyſtici non ſexuſtici eſſe legendum. Et quid ſint.

CAPVT III.

ESt etiam eodem libro & lege, deprauatum verbum, *Sexuſtici.* Quod corrigimus, cum non *ſexuſtici*, ſed *xyſtici* legendum ſit, ſunt etenim *xyſtici* athletæ *xyſtis* certantes. Suetonius: *Nec tamen eo minus xyſticorum certationes aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſemper exercuit.* Græci namque *xyſtum* porticum vocant ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercentur. Hos & *paradromidas* Græci appellant, a noſtris *ambulationes* dicuntur, & *ambulacra* Plinius: *Ante criptoporticum xyſtus eſt violis odoratus.* Cicero: *Sed tamen nihil ei reſtabat præter balnearia & ambulationem & auiarium* Plinius: *Tum fora atque gymnaſia, & pro ſuis extēta porticibus ambulacra miremur.* Xyſtus originē habet a ξυςὸς, quod *haſtam* ſeu *telum ſpiculumve* denotat.

Oenomelle non Cenomelli eſſe legendum.

CAPVT IIII.

SCriptum habent codices mendoſi li. dige 33. titul. de tritico & oleo legato. l. ſi quis. *Cenomelli quoq; plane, id eſt, dulciſſimum vinum continebitur.* Eo in loco corrigendum eſt illud verbum *cenomelli*, nam *Oenomelle* legendum quis negat? quod quid ſignificet aperuit ibi Vlpianus, & ipſa compoſitio verbi liquido oſtendit: nam compoſitum verbum eſt ab οἶνος quod eſt vinum, & *melle*, quod genus potionis fieri docet Palladius, lib. 11.

Pollinctorem non pollicitatorem legendum, & quid ſit.

CAPVT V.

IN libro 14. dige. titulo, de inſtitoria actione. l. cuicunque. plerique codices ſic ſcriptum habent. Item ait: *Si libitinarius quem Græce νεκροθάπτης vocant ſeruum pollicitatorem habuerit.* Hoc in loco libet a barbaris mancipium redimere, vt tandem iure poſtliminii *pollicitatorem* fruatur, quod verbum, dum apud hoſtes erat *pollicitatorem* nominatur, nunc autem redemtum *pollinctorem* vocabitur. Eſt enim *pollinctor* qui curat, lauatque cadauera, nam *pollincere* eſt mortuos curare. Plaut. *Et qui curat pollinctorem accerſo.* Mart.

Iam ſcrobe, iam lecto, iam pollinctore parato,
Heredem ſcripſit me Numa, conualuit.

Plaut. *Carthaginenſ. duo fratres fuere, eorum alter viuit, alter mortuus eſt. Propterea apud vos dico confidentius, quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Quidam putant dictum *pollinctorem*, quaſi *pollutorem a polluo*, quod eſt *porro lauo*, quanquam *polluo* interdum *inquino* ſignificat, a quo *pollubrũ* eſt dictum vas, quo manus abluuntur quod & *Trulleum* dicitur: proprie tamen *pollinctor*, dicitur *piſtrinarius*, a *polline*, id eſt, *flore farinæ*, vnde *pollincere* eſt farinam in piſtrino lucrifactam diuidere & *pollinctio* ipſa *diuiſio* dicitur.

Xenia non Enxenia legendum. Et quid ſint.

CAPVT VI.

SIc ſcriptum eſt lib 1. dige. titul. de officio proconſulis. l. ſoleat. videlicet, *Sed modum adijcere, vt neq; modo ſe in totum abſtineant, neq; auare modum enxeniorum excedat, &c.* Nos hunc locum corrigentes non *enxenia*, ſed *xenia* legendum cenſemus. Nam *xenia* dicuntur *munera hoſpitalia*, id eſt, quibus hoſpites inuicem ſe munerantur, quod maxime fieri conſueuerat ſaturnaliorum diebus, vnde Martialis tertiumdecimum librum operis ſui, in quo huiuſmodi munera diſtichis deſcribit, *xenia* appellauit, quod verſus ipſos pro *xeniis* mitteret, vel quæ mittebat munera, diſticho exornaret, vt his verſibus idem oſtendit:

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Conſtabit nummis quatuor emta tibi,
Quatuor eſt nimium; poterit conſtare duobus,

Et

Et faciet lucrum biliopola Triſkon.

Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas,

Si tibi tam rarus quam mihi nummus erit.

Et dicta ſunt xenia a ξένος, quod hoſpitem ſignificat, vnde & *xenodochium* dictus locus, vbi *hoſpites recipiuntur*, quem vulgo *hoſpitale* vocamus A *xenia* fit diminutiuum *xeniola*. Aduertant igitur recentiores Iuriſperiti, ne amplius verbo deprauato vtantur, ſed tandem Latine loquantur.

Veterinarii non veteranarii legendum. Et quid ſint.

CAPVT VII.

IN lege vltima, titul. de iure immunitatis, li. dige. l. legitur *veteranarii*, quod verbum mendoſum corrigendum ita arbitror, vt *veterinarii* legamus. Sunt namque *veterinarii*, *veterinarum* curatores, hoc eſt, *veterinarum* medici, quos vulgus appellat *mariſcalchos*. *Veterina* vero animalia dicuntur, quæcunque *vehere quid poſſunt*. Plin. *Vngula veterino generi tantum renaſcuntur*. Opilius: *Veterinam beluam putat* dictam quaſi *venterinam a ventre*, quod ad *ventrem* religatum onus gerat. De *veterinario* Columella: *Nam & arator reperitur aliquis bonus & optimus foſſor, aut fœniſector, nec minus arborator, & vinitor, tum etiam veterinarius & probus paſtor.*

Automata non Entinoma legendum.

CAPVT VIII.

IN libro 1. dige. titulo de legibus. l. 3. ita ſcriptum eſt: *Iura conſtitui oportet, vt dixit Theophraſtus in his, quæ entonıma frequenter accidunt.* Quo in loco quid ſit *Entonima* non reperio, quapropter *Automata* legendum puto. Nam Græci αὐτόματα, *caſualia & ſpontanea* appellant, quæ ſentētia ſenſui legis optime accommodatur.

Fornacarius non fornicarius legendum.

CAPVT IX.

IN l. ſi ſeruus. tit. ad legem Aquiliam. lib. 9. dige. ita ſcriptum eſt: *Si fornicarius ſeruus coloni ad fornacem obdormierit*, &c. Illam dictionē *fornicarius* corrigēdā arbitramur, & *fornacarius* legendū a *fornace*, ſicuti *fornacaria* genere fœminino profertimus. A foco aūt *focarius* & *focaria* dicetur, vt in l. quæſitum. ff. de fundo instructo. Aduertendum præterea eſt in l. continetur. de fundo inſtructo. quia *fornacator* nō *fornicator* debemus ſcribere, quod idem quod *fornacarius* ſignificat.

Veruecem non berbicem eſſe legendum.

CAPVT X.

IN titulo de abigeis 47. dige. in l. 1. ſic ſcriptum habent codices: *Et qui porcum vel capram, vel berbicem abduxerint*, &c. Hoc in loco illa dictio *berbicem* corrigenda eſt, & *veruecem* legendum. Eſt enim *veruex* aries caſtratus ita dictus, quod in eo ſit verſa natura. Et hoc diſtat *veruex* ab ariete, quod cantherius ab equo, maialis a verre, capus a gallo, caper ab hirco.

Digitized by Google

IN eo loco legitur *bobuſtrum*, quod deprauatum eſt, & *bupreſtin* eſt ſcribendum. Eſt enim *bupreſtis* auctore Plin animal rarum in Italia ſimillimũ ſcarabeo longipedi, fallit inter herbas bouem maxime, vnde & nomen inuenit: nam eo, quod bouem vrit *bupreſtis* eſt nũcupata. Græce.n. βῦς, bos dicitur, & πρήθω vrere. Deuoratum ita inflammat tacto felle vt rumpat. Eſt etiã *bupreſtis* herba, quam Græci in laudib. ciborum habuere, qua deguſtata boues diſiliunt.

Pila non Pyra legendum eſſe.

CAPVT XIV.

SCriptum eſt in l. creditor, tit. de actionib. emti. 19. ff. *An domum mari iunctam molibus iactis pyram conſtituit, & vti ab eo poſſeſſa domus fuit Caio Seio vendidit. Quæro an pyra, quæ ab auctore domus coniuncta erat ad emtorem quoque iure emtionis pertineat*, &c. Hunc locum corrigendum nemo eſt qui negat, & *pilam* ſcribendum eſſe non fateatur. Eſt autem *pila* rupes in mari, quæ fit molibus, id eſt, ingentibus ſaxis iactis, vt ſupra dorſum eminens ędificia cõſurgant, de quo verbo etiam meminit. l. ergo. ff. de acquir. rerum dominio. Quanquam & alia ſignificata habebat hoc verbum, quæ hic referre ad propoſitam materiam non ſpectet.

Calantica non Lautica legendum.

CAPVT XV.

IN titul. de auro & argento legato. l. argumento. 34. ff. codices ita ſcriptum habent: *Ornamentorum hæc vitta mita & ſemitra lautica*, &c. Quid eo in loco *lautica* velit nõ ſatis compertum eſt, quod vt intelligerẽ diu laboraui, nec potui inuenire quid *lautica* ſignificet, niſi epularum magnificentiam. Quapropter puto mendoſam ibi dictionem, & *calanticam* legendum. Notum namque eſt, vt apud Nonium legitur *calanticam* eſſe tegmen muliebre, quod capiti annectitur. Cicero in Clodium *Tu ne cum vincirentur pedes fueris cum calanticam capiti accommodares?*

Porcas non Portas legendum.

CAPVT XVI.

EMendanda eſt *lex vicinus* in tit. de aqua pluuia arcenda, 39 ff. in verbo, *portas*. Nam non *portas* vel *porgas* (vt interpres ſenſit) eſt legendum, ſed *porcas*. Nam *porca*, vt ait Varro, & refert Nonius eſt: *terra elata inter duos ſulcos. Dicta quod eam ſecus frumentũ porrigitur*. Vel a *proiiciẽdo, quod vltra ſe ſemina proiici prohibet*, vel quod *prohibet ne aqua frumentis noceat*, vt auctor eſt Feſtus. Verba vero legis ſunt hæc: *Vicinus locus ſuperioris pratum ita arabat, vt per ſulcos itemq; portas aqua ad inferiorem veniret, & cetera.*

Comminiſceretur non commiſceretur legendum.

CAPVT XVII.

IN l 1. tit de eo per quẽ factum erit, 2. ff. legitur: *Verum qui alios quoq; rogauerit, vt eum detinerent vel abducerent, ne iudicio ſiſtat, ſiue ſcientes, ſiue ignorantes, quid eſſet ꝙ commiſceretur.* Quo in loco

Digitized by Google

puto illud verbum *commiſceretur* mendoſum. Nam quid ibi *commiſceretur* velit non perſpicio, nec interpres recte declarat, quem enim locum ſibi vindicare poteſt in eo loco *commiſceretur*? quapropter non *commiſceretur*, ſed *comminiſceretur* ſcribendum cenſeo. nam *comminiſcor fingere* interdum ſignificat, vnde *commentum* dictum pro *fictione*; Sin autē *committeretur* quis vellet legere longe a communi litera diſcederet.

Smyrna non Sinurna legendum.

CAPVT XVIII.

IN l. vltima, titulo de publicanis libro. ff. 39. pleraque vocabula ſunt deprauata, quę in quantum in me erit a barbaris vindicabuntur. Legitur namq; ibi *Sinurna* vel *Sirina*, cum ſcribendum ſit *ſmurna*, ſiue *ſmyrna*. Eſt enim *ſmyrna* quam noſtri *myrrham* appellant. Hanc arbuſculam ſcribit Plin. in 12. natur. hiſtor. in Arabia præcipue naſci altitudine cubitorum quinque ſine ſpina, caudice duro & intorto, craſſiore quam thuris, corticem lenem habentem ſimilemque vnedoni, folium rotundius, ſed ſapore iuniperi. Inciditur myrrha bis hiſdem temporibus, quibus thus ſudat ſponte, priuſquam incidatur.

Pentaphylon non Pentaphorus ſcribendum.

CAPVT XIX.

IN eadem l. ſcribitur: *pentaphorum*, ego *pentaphyllon* ſcribēdum puto, quod latine dici poteſt *quinq; folium*.

Malobatrum non Malobaſtrum legendum.

CAPVT XX.

IN eadem l. ſcriptum habent mendoſi codices: *Malabaſtrum*, quod corrigendum eſt, & *malobatrum* legendum: Eſt enim *malabatrum* (vt Plin. ſcriptum reliquit, lib. 12. natur. hiſtor.) *arbor, qua ex Syria fertur folio conuoluto arido colore, exprimitur oleum ad vnguenta fertiliore eiuſdem ex Ægypto.* Laudatius ex India venit.

Caſtamomum non Caſtramomum legendum.

CAPVT XXI.

IN eadem l. ſcriptum eſt *caſtramomum*, ſed non recte cum *coſtamomum* ſit legendum, vt verbum ſit compoſitum ex *coſto & amomo*, & ita reperi apud codicem vetuſtiſſimum. *Coſtum enim eſt frutex odore eximio, radix eius guſtu feruens*, vt auctor eſt Plinius in 12. de *amomo*. Idem Plin. hæc tradit: *Amomi vua in vſu eſt Indica vita labruſca (vt alii exiſtimauere) frutice veneroſo, palmi altitudine, carpiturq; cum radice manipulatim, leniter componitur, protinus fragile, lib. 12.*

Callamus non aliter legendum.

CAPVT XXII.

IN eadem l. ſcriptum eſt varie de verbo *callamus*. Nam quidam codices habent *callain*, quidā *callanus*, quidam *callamus*. Nos *callamus* legendum arbitramur, neque intelligendū de *calamo*

quo

Digitized by Google

quo ſcribimus, neque de *callamo* odorato, qui ex Arabia prouenit, de quo tractat Plinius in 12. ſed intelligendum de *callamo* lapide precioſo, quia inter lapides eum connumerat Martianus Iuriſconſultus. Eſt enim *callamus* vnum ex generibus *eris* ex Thaphiuſo naſcens, vt teſtatur Plinius 36. natur. hiſtor. Si quis vero *calais* legere vellet, auctoritate eiuſdem Plinii nititur, qui libro vltim. ſcribit, *calain* lapidem pretioſum eſſe *ſaphyrum* imitantem & candidiorem, litoroſo mari ſimilem.

Cylindrus an ſit legendum, an aliter.

CAPVT XXIII.

CODices varii in l. vlt. tit. de public. libro 39. ff. varie habent ſcriptum in verbo *chelin*: nam & *chelin* & *cheil* & *chelinne* reperio ſcriptum, neq; ex his potui rimari aliquem bonum ſenſum: lapidē pretioſum puto voluiſſe ſignificare Iuriſconſultum, quia inter lapides id verbum cōnumerat, quapropter nihil certum cenſeo, niſi *Cylindrus* ſit legendum, de quo meminit Iuriſconſultus in l. pediculis, de aur. & argen. lega. & tradit Plin. 37. Item *xilinas* veſtes legimus ex *xilo* lino Ægyptio, quæ & *Coslampina* appellantur.

Ceraunium non ceranium legendum.

CAPVT XXIV.

IN eadem l. varie legitur verbum, *ceranium*, cum ſit legendum *ceraunium*, quamquam Plin. fœminino genere *ceraunias* has lapides appellat libro vltimo, cap. 9.

Amphitapa non anſitaria legendum eſſe.

CAPVT XXV.

IN tit. de auro & argent. legat. lib. dige. 34. in l. veſtis, inter virilia veſtimenta connumeratur, verbum *anſitaria* ſeu *anſitapa*, quod corrigimus & *amphitapa*, eo in loco legendum proculdubio cenſemus. Sunt enim *amphitapa* veſtes, quæ vtrinque ſunt piloſæ, vt refert Nonius.

Sicilicum non ſiliquam legendum eſſe.

CAPVT XXVI.

CODices pandectarum in titul. de annuis lega. l. liberto. 33. ita ſcriptum habent: *Quæſitum eſt cum nouerca vniuerſæ hereditatis habeat dodrantem, ſemiunciam & ſiliquam, an eius partem dimidiam priuigno ſuo reſtitueret*, &c. Hunc locum corrigimus & *ſiliquam* abiiciendum non dubitamus & *ſicilicum* eius loco ſcribendum. Eſt autem *ſicilicus* pars quarta vnciæ, qui ex ſex ſcrupulis conſtat, ita dictus; quod *ſemiunciam* ſecet. *Silica* autem non poteſt eo in loco vllo modo ſtare, quia non ſignificat quartam partē vnciæ, vt in ea lege intelligendum eſt, imo vncia continet *ſiliquas* ſex & quinquaginta ſupra centum, quod apertius oſtendimus in libello, quem de interpretatione verborum iuris ciuilis confecimus.

Digitized by Google

Emporia non Elemphoria legendum.

CAPVT XXVII.

IN lib.vlt.pandectarum.titul.de muneribus & honoribus. l. vlti. codices ſic ſcriptum continent: *Elemphoria & hoſpitatura apud Alexandrinos patrimonii munus exiſtimãtur*,&c. Quid hoc in loco *Elemphoria* velit quærendum eſt Ego quæſiui ,ſed incaſſum.Forte Emporia ibi ſcribendum eſt,ſunt namque Empora loca , vbi mercatus ſeu nundinæ fiũt. Græci enim ἔμπορον *mercatorem*, ἐμπορίαν *mercatum* , ἐμπόριον *oppidum ſiue alium quemuis locum, in quo fiat mercatus* , vocant.

Lana ſuccida,non lana ſuccus ſcribendum.

CAPVT XXVIII.

COdices in l.vltim.tit.de publicanis.39.ſcriptum habent , *lana ſuccus*. Cuius loco non dubito,quin *lana ſuccida* ſit ſcribendũ,ꝙ ſi quis recte perpendat , quin mihi aſtipuletur non ambigo.

Baphia non Baphia legendum,& alia,

CAPVT XXIX

SIc exarata ſunt verba in l.vlt.tit de veſtib. Holoberis & auratis. lib. Codicis 11. *Et ideo ſeptimum de ſcrinio exceptorum. Sextũ de ſcrinio canonum,quintum de ſcrinio tabulariorum, at quartũ de ſcrinio ad baphia Phœnices per certum tempus mitti iubemus*,&c. Hunc locum deprauatum nemo negabit.Quare ita corrigendum exiſtimo, vt præpoſitio , *at*, quæ præponitur huic verbo , quartum ,abiiciatur,niſi quis id,*at*,aut in *et*,vellet conuertere.Item alia præpoſitio,*ad*, quæ præponitur verbo *baphia* auferatur , & poſtponatur. Itemque legatur *baphia*,non *baphia*. Sic ergo ſeries verborũ ſupra memoratorum erit ordinanda videlicet: *Et ideo ſeptimũ de ſcrinio exceptorũ,ſextum de ſcrinio canonũ , quintũ de ſcrinio tabulariorum, quartũ de ſcrinio baphia ad Phœnices*, &c. Præterea intelligendũ eſt *baphiam* nõ eſſe nomẽ prouinciæ,vt interpres ibi opinatus eſt, ſed *baphiam* dici *tabernã tinctoriã* , quod & *baphiũ* dicitur, vt in l. priuatæ eodẽ libro tit.de murilegulis. Vnde *baphii*,*tinctores* dicuntur, & *lana bapha & dibapha*,ſeu *bapta & dibapta*,id eſt ,*tincta & biſtincta*.Græce namque βάπτειν eſt *tingere,inficere.*

Baphiorum non Pamphiorum legendum.

CAPVT XXX.

IN l. priuatę,titulo de murilegulis,li.11.codicis,legitur *pamphiorum* vel *bamphiorum*,quo loco ſcribendum eſt *baphiorum*,quod verbum quid notet,ſupra declaratum eſt.

Num, legendum, non, aut non ?

CAPVT XXXI.

IN l. penultima, titulo pro derelicto ; libro. ff. 41. ſic ſcribi conſueuit videlicet : *Si quis merces ex naue iactatas inueniſſet,non ideo vſucapere nõ poſſit,quia viderẽtur derelictæ: Quæritur,ſed verius eſt,cum pro derelicto vſucapere non poſſe.* Hunc locum ſi quis recte intuea-

Digitized by Google

intueatur, non legendum arbitrabitur negatiue in principio l. ſed interrogatiue & dubitatiue, nec ſcribet notam negantis *non*, ſed notam dubitationis atq; interrogationis *non?* exemplo l. 1. § tuetur, ff. de ſuperficiebus, & l. qui decem in fine. ff. de ſolutio. & l. ſi procuratorio. ff. quando appel. ſit. & multis aliis locis: Ita ergo puto legendum. *Non ideo vſucupare non poſſit, quia viderentur*, &c.

Schemate non ſtemmate legendum.

CAPVT XXXII.

IN Authentica, Interdicimus. titul. de epiſcopis & clericis. libr. 1. codicis, legitur: *ſtemmate*, quo loco *ſchemate*, eſt ſcribendum, quod & ratio ſuadet, & locus, ex quo deſcripta eſt illa authentica probat; Eſt namque *ſchema*, id quod noſtri vocant *cultum, formam, figuramve*: vnde Imperator vtitur centies in Authentico, hoc verbo *ſchemate* pro *forma* ſeu cultu, & ſi qua ſunt huiuſmodi. Hinc dicimus, σχήματα λέξεως & σχήματα διανοίας, id eſt, figuras verborum & ſententiarum. *Stemma* autem aliud ſignificat, quod hic referendi locus non eſt.

An legendum ſi heres interfuerit, an ſi heredis interfuerit.

CAPVT XXXIII.

IN l. 1, §. hæc actio. ff. ſi quis teſtamento liber eſſe, legitur videlicet: *Sed & ſi heres interfuerit*, &c. Corrigendum hunc locum exiſtimo, & legendum, *ſed & ſi heredis interfuerit*, quod etiam mediocriter eruditus non inficiabitur.

Latus clauus pro latis clauis eſt legendum.

CAPVT XXXIV.

IN titulo de teſtamento militis, libro ſexto, codicis. in l. ſi Ruffinus. codices ita ſcripti ſunt: *Si Ruffinus vir clariſſimus tribunus latis clauis maior annis lege diffinitis faciens teſtamentum te manumiſit*, &c. Hic locus eſt deprauatus, quamquam nemo aduertat. Nam eo in loco non *latis clauis*, ſed *latus clauus* eſt legendum, quod verbum *patricium* ſignat. Nam *patricii, lati claui* dicebantur a quodam genere *veſtis*, qua ipſi vtebantur, quæ *clauos latos* veſtibus conſutos habebat. Vnde Varro dixit: *Si tunicam latis clauis quis ex vna parte conſuit: ex altera anguſtis, vtraque pars caret analogia.* De his *clauis* intelligit Vlpian. in leg. cum aurum & Pomponius in leg. ſequenti. ff. de auro & argent. legato. De *laticlauo* Suetonius in Nerone: *A laticlauo cuius vxorem attrectauerat Caſus.* Silius: *Sacrificam lato veſtem diſtinguere clauo*, Quibus verbis notatur: *latum clauum* & ſacerdoti conceſſum fuiſſe. Horatius: *Et latum demiſit pectore clauum.* Quintilian. *Notatur interim negligentia latum habentium clauum.*

Mart. *Dum te poſſe negas niſi lato Gellia clauo. Nubere, nupſiſti Gellia tiſtigero.* Tradunt & Mœcenatem in equeſtri ordine

ſponte permanſiſſe, cum vtiq; ſumẽdi *laticlaui* poteſtas ei pateret. Ex his poteſt inteligi, quid Gaius iuriſconſultus ſcripſit in l. nuper. dige. de donat. inter virum & vxorem.

Pannarios non partiarios legendum.

CAPVT XXXV.

Lib. 10. Cod. in l. negotiantis, de excuſationibus munerum, legitur *partiarios*, quod reor mendoſum, & *pannarios* legendũ, a *pannis*. Nam quid ſibi velint *partiarii* eo in loco nõ video, quamquam interpres ita legat. Sicut enim ſupra retulit veſtiarios, lintearios, purpurarios, ita ſequi debet pannarios.

Cucuma ſcribendum, & non aliter.

CAPVT XXXVI.

Codices pleriq; mendoſi ſunt, in l. 1. dige. ad l. 1. Corneliã de ſicariis, in verbo *cucuma*, quidam enim *cucunia*, quidã *cucurnia* ſcriptum habẽt, cum ſit ſcribendum *cucuma*. Quod verbum tanquam rarum inuentu, notauit Angelus Politianus vir vtriuſq; eruditionis peritiſſimus. Eſt autem *cucuma* vaſis genus, a quo ſit diminutiuum *cucumella*, quo verbo vſus eſt iuriſconſult. in l. ſi quando, ff. ſi ſeruitus vindicetur.

Cucumis non cucurnis legendum. Et quid ſint cucumæ.

CAPVT XXXVII.

IN l. 1. titul. nulli licere in frenis & equeſtribus ſellis, &c. lib. Codicis 11. ſic ſcriptum eſt videlicet. *Aliis autem gemmis frena & equeſtres ſellas & balteos ſuos priuatos exornare permittimus, cucurniis vero omnem perſonis qualiumcunque gemmarum habitum præcipimus ſummoueri*, &c. Hoc in loco, quid ſignificet illud verbum *cucurniis* reperire non potui, ſed id verbum varie ſcriptum reperio: nam quidam *cucuniis* continent. Quapropter legendum puto *cucumis*, de quo verbo ſuperiori capite dictum eſt. Et hoc in loco *cucumæ* accipientur pro his ornamẽtis, quæ ex aurichalco fiunt in modum lancis, quæ loris affiguntur, puta habenis & ceteris loris, quæ a pectore & ab ilibus equorum pendent.

Terreas non teneras legendum.

CAPVT XXXVIII.

IN l. ſi quando. ff. ſi ſeruitus vindicetur, ita legitur: *Labra & teneras cucumellas*. Corrigenda eſt illa dictio *teneras*, & legendum eſt *terreas*, id eſt, ex terra. Quæ vero ſint *cucumella*, dictum eſt ſupra, quamquam interpres male ſit interpretatus in memorata. leg. ſi quando.

Decaprothi non Aprothi legendum. Et quid ſint?

CAPVT XXXIX.

IN l. vltima tit. de muneribus & honoribus libr. vltimo. ff. ita Codices ſcriptum habent? *Nam decaprotichos aprothi tributa exigentes & corporale miniſterium gerunt.* Hoc in loco illud verbum *aprothi*,

Digitized by Google

aprothi, quid ſignificet, ne quidẽ minima coniectura percipere potuimus, vnde quid ſit *aproti*, & quid velit in eo loco quærendum eſt. Ego *decaproti* ſcribendum puto. Nam *decaproti* dicebantur, qui *Decaprotia* munus obibant (vt apparet liquido in l.3. eodem tit. *Decaprotia* autem dicitur a noſtris *decem primatus*. *Decaproti* vero, vel quod præfecti erant in decimis exigendis, vel quod decem ex actoribus præerant, nomen (vt quidam putant) ſumſere. De verbo *Decaprotia* etiam meminit lex neque proteſtaſiæ. C. de muneribus patrimoniorum, lib. 10.

Logarium non aliter ſcribendum.

CAPVT XL.

IN l. qui penum. ff. de penu legata. pleriq; Codices ſunt mendoſi, Nam aut *legatarium* aut *logatarium* habent ſcriptum. Ego puto *logarium* ſcribẽdum, a Græco dictum. λόγος enim rationem ſignificat. Liber eſt, in quo domeſticæ rationes deſcribuntur.

Aut Echinni non Antechinni legendum. Et quid ſit pecten Echinni.

CAPVT XLI.

IN l. 1. titulo de monopoliis, lib. Cod. 4. quidam Codices mendoſi ita ſcriptum habent: *Iubemus ne quis cuiuſq; veſtis vel piſcis, vel pectinum forte antechinni monopolium audeat exercere.* Recti codices in hoc loco habent: *Aut echinni non antechinni.* Sed quia interpres eo loco, quid ſit *pecten echinni*, non intellexit, & quia pulcra eſt eius indagatio, operæ pretium fore arbitratus ſum, ſi quid ſit *pecten echinni* ſubiecero. Eſt autem pecten echinni, qui ex *pelle echinni* conficiebatur. *Echinna* vero animal eſt ſpinoſum paruum, qui & *Erinaceus* dicitur, cuius pellis apud maiores in vſum veſtium conficiebatur, vt his veſtimenta mundarent expolirentque, in quem vſum nos ſetis apri vti ſolemus. Plinius in 8. de hoc pectine loquitur apertiſſime: imo legem noſtram, quamuis non fuerit legum interpres, nobis apperit, cuius verba ſubiicio: *In deſperatione vero vrinam ex ſe reddunt tabificam tergori ſuo, ſpinis noxiam, propter hoc ſe capi gnari. Quamobrem exinanita prius vrina ars eſt venari, & tunc præcipua eſt dos tergori.* Alias: *Corrupta fragilis, putribus, ſpinis atq; deciduis.* Et paulo infra idem Plinius: *Ipſum animal non verentur plerique dicere vita hominum ſuperuacuum eſſe, ſi non ſint illi aculei fruſtra vellerum mollities in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur veſtes, fraus magnum & ibi monopolium inuenit, de nulla re crebrioribus ſenatuſconſultis, nulloq; non principe adito querimoniis prouincialibus.* Hæc Plinius de *pectine echinni*. Dictus eſt *echinnus* græca origine, nam Græci ἐχῖνον hirtum vocant. Eſt præterea echinnus piſcis, & caſtanearum *thecæ hirtæ, echinni* dicuntur.

Gazophylacium non carzophylacium legi debere.

CAPVT XLII.

Digitized by Google

IN Authentico de reſtitutione fideicommiſſ. codices varii varie ſcriptum habẽt in verbo *Gazophylacium.* Quapropter non amplius *carzophylacium*, ſed *Gazophylatium*, quod latine ſonat opum conditorium a Gaza, quod Perſica lingua opes ſignificat, & φυλάττω cuſtodio ſcribatur.

Alogiſtas non analogiſtas legendum eſſe.

CAPVT XLIII.

IN l. quidam decedens, ff. de adminiſtrat. tutor. quidam putant ſcribendum *alogiſtas* non *analogiſtas*, quibus adſtipulor. Nam compoſitum verbum eſt, ab α, quod eſt *ſine*, & λόγος *ratio.* Vnde & *logiſtæ* dicuntur rationales, id eſt, procuratores fiſci & rerum priuatarũ. vt in titulo de modo mulctarum, libr. 1. C. Vnde & *logographi* dicti, qui publicas rationes conſcribunt, de quibus fit mentio in l. vltim. ff. de muneribus & honor. & in rubri. C. de tabulariis & logographis, lib. 10. *Alogiſta* ergo dicetur, qui non tenetur reddere adminiſtrationis ſuæ rationem.

Ebamma non Emblema ſcribendum. Et quid ſit ebamma.

CAPVT XLIV.

IN l ſi quis. ff. de tritico, vino & oleo legat. locus deprauatus eſt, quem nunc corrigimus, Verba legis ita exarata ſunt: *Si acetum quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero teſtator habuit, emblema autem continebitur, quia aceti numero fuit.* Quo loco non *emblema*, ſed *embãma* eſt ſcribendum. Eſt enim *embãma* liquaminis genus, quo panem vel obſonium intingimus, dictum a Græco, nam βάπτειν eſt tingere, & inficere. *Emblemata* autem ſunt poculorum ornamenta, quæ affigi & refigi poculis poſſunt, quę & aurea & argentea, & gemmis fieri ſolebant, de quibus habetur in l. ſi gemma de auro & argent. lega. Paulus Iuriſconſultus, in l. pediculis. de auro & argent. lega. *Aurea emblemata, quæ in lapidibus aſſidibuſque argenteis eſſent & replumbari poſſent, deberi Gallus ait: Embãma* ergo eſt legendum, quod Latine *intinctum & immerſio* dici poteſt. Et puto Iuriſconſultum hoc in loco intellexiſſe de eo liquamine, quod fit ex immaturis vuis, quod vulgo agreſte appellatur, quod proprio vocabulo Græci ὀμφάκιον, id eſt, omphacium dicunt.

Atrienſes non atterenſes legendum. Et quid ſint Atrienſes?

CAPVT XLV.

IN l. inſtrum. ff. de fundo inſtructo, codices ſcriptum habent *atterenſes*, vbi *atrienſes* eſt ſcribendum. *Atrienſes* autem ſunt, qui atrii curã habẽt, vt in l. ſed & ſi. ff. de vſufr. qui & *atriarii* dicuntur.

Emphyteomata non Emponemata legendum. Et quid ſit Emphyteoſis apertum?

CAPVT XLVI.

DIu quæſitum eſt, quid ſignificet verbum illud, ſcilicet *emponemata* in l. fi. C. de iu. emph ſicuti & de hoc verbo *emphyteoſis.* Qua-

Digitized by Google

Quapropter quid in hoc ſentio aperiam. Certũ eſt. quod prædia quæ dabantur in *emphyteoſin* ſterilia erant, nam ꝓpterea dabãtur, vt *emphyteota* ea prædia meliora ſibi faceret, vt, ſ. coleret plãtaretq; arbores, & cetera faceret: quib. prædia meliora redduntur. Quãobrem *emphyteoſis* eſt dicta, & cõtractus *emphyteoticus*. Nã Græce ἐμφυτεύω ſignificat impono, planto, vnde & *emphyteomata*, illę meliorationes dictæ ſunt, non dico *emponemata* (vt codices fere omnes habent) ſed *emphyteomata*, ꝙ ita inueni ſcriptũ apud vetuſtiſſimum codicem. Si quis autem *emponemata* vult legere, dicat id verbũ deſcendere a Græco πονῶ quod eſt laboro. Quod autem interpres in memorata lege dicat, *emponematographos* eos eſſe, qui *emponemata* ſcribebant. nõ dicit verum. Nam non *emponematographi* eſt legendũ in l. q̃ allegat ſc. l. ſi quos C. de decurio. lib. 10. ſed *hypanematographi*. Nam *hypomnematographi* dicuntur, qui commentaria ſcribũt.

Corriguntur multa verba in Tit. de in diem adiectione.

CAPVT XLVII.

MVltæ mendæ ſunt, in rubri. & toto titu. dige. de in diem adiectione q̃ proceſſerunt propter ſimilitudinem duorũ verborum, videlicet *addico* & *adiicio*, quæ verba ponuntur ſæpe numero in eo ti. Quapropter vt corrigere valeamus loca, quæ mẽdoſa ſunt, primo videndum eſt quid iſta verba ſignificent & quomodo variãtur. Verbum *addico* idem eſt, ꝙ *deſtino & voueo*, vt in l. addictos. C. de epi. & cle. & in ti. de appe. Cice. *Et is qui morti addictus erat paucos ſibi dies cõmẽdandorum ſuorum cauſſa poſtulaſſet.* Facit in preterito perfecto *addixi*, & ſupino *addictum*, & nomen verbale *addictio*, ꝙ eſt deſtinatio, ſeu ſi recte dici poſſet deſtinata vẽditio. Vnde addictio indiẽ, quæ ſub cõditione reſoluitur, niſi quis meliorẽ cõditionem attulerit, valeat venditio. Verbum autem *adiicio* idem ſignificat quod *adiungo, addo*, quod facit *adieci* & *adiectũ*, & nomen verbale *adiectio* quod eſt idẽ, quod *adiunctio*. Et hæc verba ſpectãt in noſtro titulo perſonam emtoris, ſicut *addico* & ſua deriuata ſpectant perſonam venditoris. nam venditor fundum addicit Titio, niſi melior cõditio ab alio afferatur intra diem certum, Gaius adiicit vel addit meliorem conditionem, & ita adimit fundum Titio. Hęc melius ſenſu percipiuntur quam verbis concipiantur, ſatis dictum ingenium habenti. Eſt præterea notandum, quod in eo titulo ponitur verbum *addo* ſiue *additur* ſiue *additum*, quod idem eſt quod *adiungo*, & ſpectat perſonam emtoris.

Pantomimum non Pantonium legendum.

CAPVT XLVIII.

LEgitur in l. 3. dige. de condictione cauſſa data cauſſa non ſecuta, *Paridem Pantominium* vel *Pantonium*, vbi legendũ eſt, *Pantomimum. Paris* nanq, *Pantomimus* dictus eſt, eo quod omnia imitabatur Mimi nanq, hyſtriones ſunt, & *Pantomimi*, qui omnes geſtus imitari ſciebant, qui modo huius, modo illius perſonam ſumebant, πᾶν enim omne & μῖμος, imitator dicitur.

Digitized by Google

Sitocomas non Sicomas legendum, & quid ſint.

CAP. XLIX.

SCriptum eſt ita in l.vlt.tit.de adminiſtratione rerum ad ciuitates pertinentium. *Item reſcripſerunt Sicomas indemnes eſſe oportere, qui non ſegniter officio ſuo functi ſunt.* Hūc locū corrigamus, & nō *ſicomas* ſed *ſitocomas* legamus. Eſt enim *ſitocoma* præfectus frumētariç ſeu qui frumentario munere fungitur. Nam σῖτος frumentum & curo. Ex his intelligemus, l.ſextamdecimam, dig de vacat. mune. vbi interpres ſcripſit *ſitoniam* nomen eſſe prouinciæ, ſed non recte, nam *ſitonia* frumentaria dicitur.

Siriarchia non Sinarchia legendum.

CAPVT L.

MEndoſos codices inuenio, in l.1.C.de officio comitis orientis, nam ſcriptum habent *Synarchia*, cum *Syriarchia* ſit legēdum qđ interpṫatur Syriæ præfectura, vnde Syriarcha Syriæ præfectus.

Liminarchia non Litarchia legendum.

CAPVT LI.

EAdem in l.ſcribitur *litarchia*, cum ſit legendum *liminarchia*, ꝙ interpretatur liminum præfectura, vnde *liminarcha* pręfectus limitis imperii, ſeu militum, qui limina cuſtodiunt, qui *limitanei* dicuntur, vt in l.2. Codic. de officio præfecti prætorio Afr. Hinc fundi limitotrophii ſunt dicti qui alimēta limitaneis præſtabant, quod male intellexerunt interpretes in titul. Codic. de *limotrophiis fundis*, lib 11 Nam deſcriptionem fundorum neſcio quam ibi commenti ſunt. Præterea iidem interpretes dixerūt *irenarcham* idē eſſe, quod *liminarcham*, quod non eſt verum: cum *irenarcha* ſit ille, qui gratia habendæ quietis & pacis & perſequendorum latronum præpoſitus erat in locis diuerſis, vt oſtendit lex vltima ff. de mune. & hono. & in titu. de *irenarchis*. C. lib. 12 Et dicitur *irenarcha* ab εἰρήνη quod eſt *pax* & ἀρχὸς *princeps*.

Epiſtomea non Epitonea legendum, & quid ſit.

CAPVT LII.

SIc ſcriptum eſt, in l. fundi. dige de actionibus emti: *Epitonea fiſtula aplumbata*, quo in loco eſt legendum *epiſtomea fiſtula aplumbata*, & ſignificat fiſtulā, quæ ad os, ex quo oritur aqua aplūbatur, dicta ab ἐπὶ quod eſt in vel ſupra, & στόμα quod eſt os.

Lucuco & Lucuca non aliter legendum.

CAPVT LIII.

MEndoſi codices ſunt, in titu. de cupreſſis lib. 11. Codicis leg. 2. nam varii varie ſcriptum habent ibi *luco* & *lituchа*, cum (vt mea fert ſententia) legendum ſit *lucuco* & *lucuca*, vt ſint ablatiui caſus, vt cetera verba inferiora oſtendunt: & intelligendum eſt *lucucum* & *lucucam* cuſtodes luci Dampheſis in quo cupreſſi alebātur: alias nullum bonum intellectum extrahi poſſe videtur. Verba legis ita ſcripta ſunt, *ſed nec a lucuco nec a lucuca vnam cupreſſum aliis plantatis excidere ſibi licere contendat, &c.*

Male exponitur quo magis, id eſt, quo minus.

CAPVT LIV.

IN l. quotiens C. de iudiciis, interpres exponit *quo magis,* id eſt, *quo minus,* & hoc facit, quia alias verba ſenſui cōtradicerent. Ego autem non video quo pacto, *quo magis* exponatur, pro *quo minus,* cum hęc contraria ſint Quis enim id, quod *nigrum eſt,* poterit recte dicere *album eſſe*? item quis dicet idem ſignificare *plus,* quod *minus*? ita quis tam ſtultus eſt, vt in l. noſtra exponat *quo magis,* id eſt, *quo minus.* Quę enim difficultas fuiſſet Imperatori aut cōpilatoribus, qui facilitati ſtuduere & obſcuritati obuiauere, dicere *quo minus.* Quapropter puto aut incuria librariorum *quo minus* in *quo magis* cōmutatū, aut negationem deficere in fine legis, quę negare debeat verbū terminetur. Verba legis ita exarata ſunt: *Quoties q̄ſtio ſtatus bonorum diſceptationi concurrit, nihil prohibet quo magis apud eum quoq;, qui alioquin ſuper cauſſa ſtatus cognoſcere non poſſit, diſceptatio terminetur.* Ego autem ita legerem: *diſceptatio non terminetur,* vel vbi ſcriptum eſt, *quo magis,* ſcriberem *quo minus.*

Deficit negatio in l. 1. de verb. oblig.

CAPVT LV.

IN l. 1. tit. de verb obliga. libro dige. 45 ſic codices noſtri ſcriptum habent: *Si ſine verbis annuiſſet, non tantum ciuiliter ſed nec naturaliter obligatur.* Hæc verba non habent ſenſum perfectum, quamuis quid ſenſerit Iuriſconſul. aperte intelligatur, ſed vna negatio deficit, quæ negare debeat illud dictum, *non tantum ciuiliter, &c.* vt ita legere debeamus, *non tantum non ciuiliter, ſed nec naturaliter obligatur,* & ſic ſermo rectus erit, & ſententiæ Iuriſconſulti conformis. Si autem vt communis litera manet legamus, primū dictum affirmabimus & ſecundum negabimus, quod eſt contra ſenſum legis. Nec eſt dicendum, quod illa negatio, quæ præcedit dictionem *tantum* negat verbum, quia ſolummodo negat dictionem *tātum,* alias ſi diceres quod negaret totam orationem, nunquam daretur oratio affirmatiua, in qua præcederent hæ dictiones, ſcilicet *non tantum.* Quod non eſt dicendum. Nam hic eſt rectus ſermo & oratio affirmatiua videlicet non ſolum ſtudeo, ſed etiam mercor, ita non ſolum ſcribo ſed etiam lego. At ſi ita verba conciperes, non ſolum ſtudeo, ſed nec mercor, inſulſa eſſet oratio, quemadmodum eſt in noſtra lege. Si vero ita concipias, non tātum non ſtudeo ſed nec mercor, recta oratio erit, ſicut debet eſſe in l. noſtra, qui error incuria librariorum euenit, ſed in ea oratione dictio, autem, nihil ꝓficit, imo videtur elegantiæ detrahere quod forte ſucceſſit loco negationis.

Brephotrophium non Bephotrophium legendum.

CAPVT LVI.

COrrigendum eſt verbum *bephotrophium* in l. illud. C. de Epiſc. & cleric. & in aliis pleriſque locis, & *brephotrophium* eſt legen-

Digitized by Google

dum, quod interpretatur *locus in quo infantes aluntur*, a βρέφος quod eſt infans, τροφὴ *cibus*.

Capitatio non captus legendum.

CAPVT LVII.

IN l.vlt. C. de officio præfecti prætoris Africæ, prope finẽ ita ſcriptum eſt, *pro annonis & captu, &c.* Quid hoc in loco ſibi velit *captu*, non video. Propterea *capitatione* legendum non dubito, quod probatur ex rubri. & in l.1. C. de annonis & capitatione.

Qui ſint Diui fratres & alia.

CAPVT. LVIII.

HIc corrigenda puto pleraque loca deprauata in iure. Nam vbicũq; ſcriptum eſt hoc modo: *Diuus Antoninus cũ fratre ſuo*, ibi ſcribẽdum eſt, *Diuus Antoninus cum patre ſuo*: quãquã crebrius vere legatur, tamen in pleriſq; locis mẽdoſi ſunt codices, fuerunt nãq; *Diui Seuerus* & *Diuus Antoninus* Imperatores, qui diu ſimul regnarũt. Nã eo tẽpore bini & terni ſolebant imperare. Propterea inuenimus plerũq; hos Imperatores pariter in iure ff & C. eãdem legẽ ferẽtes. Diuus Seuerus fuit pater, Antoninus vero filius, & tam Seuerus ante Antoninũ factũ Auguſtum, quã Antoninus poſt mortem Seueri ſui patris ſolus imperauit: hi *magni* cognominati ſunt, vt in l.1. ff. de requirendis reis. & in l. vlti. ff. de priui. vetera. Hos fratres fuiſſe opinatus eſt interpres in l. de qua re dige. de inofficio. teſta. quod falſum eſt. Nam hi quos legimus ſæpenumero in voluminibus dige & codicis diuos fratres, non fuerunt *Antoninus* & *Seuerus*, quos ſupra memorauimus, ſed alii fuerũt, quorum alter *Marcus* alter *Commodus* nominati ſunt, & ante Seuerũ & Antoninum imperarunt. Nam *Marcus* & *Commodus* locum decimũ ſeptimum imperii a Iulio Cæſare ſibi vindicarũt, *Seuerus* autem & *Antoninus* primo & vigeſimo loco regnarunt: quod latius diximus in opuſculo, quod de ſerie Imperatorum confecimus.

Delenda dictio, fratres, in Inſtit. titul. de codicillis.

CAPVT XLIX.

IN Inſtitutionibus. tit. de codicillis apud recentes codices legitur *Diui fratres Seuerus & Antoninus*, quod eſt falſum, vt ſupra oſtendimus. Nam hi non ſunt quos lex vero vocabulo *fratres* appellat. Quapropter delenda eſt, illa dictio. *fratres*, & legendum *Diuus Seuerus & Antoninus.*

Certaminis non certam in his legendum.

CAPVT LX.

INterpres iuris noſtri in l. ſi teſtamentum. C. de inſtit. & ſubſti. legit duobus modis illud verbum, *certaminis*. Ait, enim *certaminis* vel *certam in ſis*, poſſe legi, quod non eſt verum: nam tantummodo *certaminis* eſt legendum propter illud relatiuum, *quod*, ſequens & *certaminis* verbum referens. Verba legis ita extãt ſunt: *Papinianus reſpõdit, vicos reipu. relictos qui proprios fines habebãt non ideo ex fideicom-*

deicommiſſo nõ minus deberi, quod teſtator fines eorum & certaminis formam, quod celebrari ſingulis annis voluit, alia ſcriptura ſe declaraturum promiſit, &c.

Ianthinum non aliter legendum.

CAPVT LXI.

ITa ſcriptum eſt in l. ſi cui lana ff. de leg. 3. videlicet: *Purpura autem appellatione omnis generis purpuram contineri puto, ſed coccũ non continebitur, fucinum, & iachinum cõtinebitur.* Hoc in loco deprauata eſt dictio ill. ſ. *iachinũ*: nam pleriq; codices habẽt *iacinthũ* alii vero *iachinum*, cum legendũ ſit *ianthinum*. Eſt autem *ianthinũ* quo *ianthina*, id eſt, *violacea veſtes* tinguntur, ſiquidem *ianthinus color*, *purpurea viola* color eſt. Nam cum Græci ceterarum violarũ genera propris nominib. vocent, vt ἴον μέλαν *violam nigram* ἴον λευκὸν *violam album*, ἴον ξανθὸν *violam luteam*, ſolam *purpuream* generali vocabulo ἴον ξανθὸν, id eſt, *violam florem* vocant, vnde *ianthina* veſtimenta dicta ſunt. Marti:

Coccina famoſæ donas & ianthia mœchæ,
Vis dare quæ meruit munera, mitte togam.

Eſt prẹterea color hyacinthinus, cæleſtinus color, vnde hyacinthina legimus, in l. C. quæ res vend. non poſſunt.

Epimetaticis non Epidematicis legendum.

CAPVT LXII.

IN tit. de metatis & *epidematicis*, lib. 12. C. in rubr. quid ſignificaret illud verbum *epidematicis* diu quæſiuimus, & feſſi nihil certi inuenire potuimus, vnũ tamen cognouimus, ꝙ illud verbum, integrũ ſit nec ne, ſignificat inſcriptiones quaſdam, quæ fiebant a mẽtorib. domorũ, quib. ſignificabatur, quis hoſpitaturus in ea domo eſſet (vt oſtendit lex prima eius tit.) qua propter deprauatũ verbum reor & *epimetaticis* legendum, ab ἐπὶ quod eſt in, & *metatis*. Nam *metata* erant præſtationes domorũ, quæ præſtari ſolebant militib. in prouinciis a priuatis hominib. & vt ſine cuiuſq; iniuria cõmode hoſpitarentur, erant qui domos metirentur & cõſignarent hoſpitibus, vt quiſq, pro cenſus ſeu domorũ quantitate grauaretur, qui menſores dicebãtur: hoſpes autẽ vel miles qui recipiebatur *metator* nuncupabatur, illæ mẽſurationes vel domorũ præſtationes *metata* appellabantur, domini vero domorũ *metata* præſtare a prẹſide cogebantur. Hæc vocabula in eo tit. reperiuntur.

Blata & oxyblata an recte ſcribatur.

CAPVT LXIII.

IN l. 1. C. quæ res vendi non poſſunt. legitur *lana blata & oxyblata* quæ verba quid notent non ſatis coniectura perſpicio, niſi legi debeat *bapta & dibapta*, id eſt, *tincta & biſtincta*, vt ſupra latius eſt dictum. Hic tamen nihil certi cenſeo.

Olobera veſtimenta an recte dicantur.

CAPVT LXIV.

Digitized by Google

dum, quod interpretatur *locus in quo infantes aluntur*, a βρέφος quod eſt infans, τροφὴ *cibus*.

Capitatio non captus legendum.

CAPVT LVII.

IN l.vlt.C.de officio præfecti prætoris Africæ, prope finē ita ſcriptum eſt, *pro annonis & captu, &c.* Quid hoc in loco ſibi velit *captu*, non video. Propterea *capitatione* legendum non dubito, q probatur ex rubri.& in l.1.C.de annonis & capitatione.

Qui ſint Diui fratres & alia.

CAPVT. LVIII.

HIc corrigenda puto pleraque loca deprauata in iure. Nam vbicūq; ſcriptum eſt hoc modo: *Diuus Antoninus cū fratre ſuo*, ibi ſcribēdum eſt, *Diuus Antoninus cum patre ſuo*: quāquā crebrius vere legatur, tamen in pleriſq; locis mēdoſi ſunt codices, fuerunt nāq; *Diuus Seuerus* & *Diuus Antoninus* Imperatores, qui diu ſimul regnarūt. Nā eo tēpore bini & terni ſolebant imperare. Propterea inuenimus plerūq; hos Imperatores pariter in iure ff & C. eādem legē ferētes. Diuus Seuerus fuit pater, Antoninus vero filius, & tam Seuerus ante Antoninū factū Auguſtum, quā Antoninus poſt mortem Seueri ſui patris ſolus imperauit: hi *magni* cognominati ſunt, vt in l.1.ff.de requirendis reis.& in l.vlti. ff.de priui.vetera. Hos fratres fuiſſe opinatus eſt interpres in l.de qua re dige.de inofficio.teſta.quod falſum eſt. Nam hi quos legimus ſæpenumero in voluminibus dige & codicis diuos fratres, non fuerunt *Antoninus* & *Seuerus*, quos ſupra memorauimus, ſed alii fuerūt, quorum alter *Marcus* alter *Commodus* nominati ſunt, & ante Seuerū & Antoninum imperarunt. Nam *Marcus* & *Commodus* locum decimū ſeptimum imperii a Iulio Cæſare ſibi vindicarūt, *Seuerus* autem & *Antoninus* primo & vigeſimo loco regnarunt: quod latius diximus in opuſculo, quod de ſerie Imperatorum confecimus.

Delenda dictio, fratres, in Inſtit. titul. de codicillis.

CAPVT XLIX.

IN Inſtitutionibus.tit.de codicillis apud recentes codices legitur *Diui fratres Seuerus & Antoninus*, q eſt falſum, vt ſupra oſtendimus. Nam hi non ſunt quos lex vero vocabulo *fratres* appellat. Quapropter delenda eſt, illa dictio. *fratres*, & legendum *Diuus Seuerus & Antoninus*.

Certaminis non certam in his legendum.

CAPVT LX.

INterpres iuris noſtri in l.ſi teſtamentum. C.de inſtit. & ſubſti. legit duobus modis illud verbum, *certaminis*. Ait, enim *certaminis* vel *certam in iis*, poſſe legi, quod non eſt verum: nam tantummodo *certaminis* eſt legendum propter illud relatiuum, *quod*, ſequens & *certaminis* verbum referens. Verba legis ita exata ſunt: *Papinianus reſpōdit, vicos reipu. relictos qui proprios fines habebāt non ideo ex fi-*

deicom-

Digitized by Google

ſeicommiſſo nō minus deberi, quod teſtator fines eorum & certaminis formam, quod celebrari ſingulis annis voluit, alia ſcriptura ſe declaraturum promiſit, &c.

Ianthinum non aliter legendum.

CAPVT LXI.

ITa ſcriptum eſt in l. ſi cui lana. ff. de leg. 3. videlicet: *Purpura autem appellatione omnis generis purpuram contineri puto, ſed coccū non continebitur, fucinum, & iachinum cōtinebitur.* Hoc in loco deprauata eſt dictio ill. ſ. *iachinū*: nam plerią; codices habēt *iacinthū* alii vero *iachinum*, cum legendū ſit *ianthinum*. Eſt autem *ianthinū* quo *ianthina*, id eſt, *violacea veſtes* tinguntur, ſiquidem *ianthinus color, purpurea viola* color eſt. Nam cum Græci ceterarum violarū genera propris nominib. vocent, vt *ἰὸν μέλαν violam nigram ἰὸν λευκὸν violam albam, ἰὸν ξανθὸν violam luteam*, ſolam *purpuream* generali vocabulo *ἰὸν ξανθὸν*, id eſt, *violam florem* vocant, vnde *ianthina* veſtimenta dicta ſunt. Marti:

Coccina famoſæ donas & ianthia machæ,
Vis dare quæ meruit munera, mitte togam.

Eſt pręterea color hyacinthinus, cæleſtinus color, vnde hyacinthina legimus, in l. C. quæ res vend. non poſſunt.

Epimetaticis non Epidematicis legendum.

CAPVT LXII.

IN tit. de metatis & *epidematicis*, lib. 12. C. in rubr. quid ſignificaret illud verbum *epidematicis* diu quæſiuimus, & feſſi nihil certi inuenire potuimus, vnū tamen cognouimus, q; illud verbum, integrū ſit nec ne, ſignificat inſcriptiones quaſdam, quæ fiebant a mē ſorib. domorū, quib. ſignificabatur, quis hoſpitaturus in ea domo eſſet (vt oſtendit lex prima eius tit.) qua propter deprauatū verbum reor & *epimetaticis* legendum, ab *ἐπὶ* quod eſt in, & *metatis*. Nam *metata* erant præſtationes domorū, quæ præſtari ſolebant militib. in prouinciis a priuatis hominib. & vt ſine cuiuſq; iniuria cōmode hoſpitarentur, erant qui domos metirentur & cōſignarent hoſpitibus, vt quiſq; pro cenſus ſeu domorū quantitate grauaretur, qui menſores dicebātur: hoſpes autē vel miles qui recipiebatur *metator* nuncupabatur, illæ mēſurationes vel domorū præſtationes *metata* appellabantur, domini vero domorū *metata* præſtare a pręſide cogebantur. Hæc vocabula in eo tit. reperiuntur.

Blata & oxyblata an recte ſcribatur.

CAPVT LXIII.

IN l. 1. C. quæ res vendi non poſſunt. legitur *lana blata & oxyblata* quæ verba quid notent non ſatis coniectura perſpicio, niſi legi debeat *bapta & dibapta*, id eſt, *tincta & biſtincta*, vt ſupra latius eſt dictum. Hic tamen nihil certi cenſeo.

Olobera veſtimenta an recte dicantur.

CAPVT LXIV.

IN rubrica. C. de veſtibus oloberis & auratis, lib.11.quæſitum eſt diu, quid ſint *olobera veſtimenta*, nihil tamen certum inuentum eſt. Quamobrem multis videbatur legendum *holoſericis*, quod verbum notat veſtes totas ex ſerico. Ego nihil cenſeo.

Pelles Parthicæ non Baumeſtiæ legendum.

CAPVT LXV.

QVidam codices in l.vltima. ff. de publ. habent ſcriptum *pelles Baumeſtiæ*, quidam *pelles Parthicæ*. Primũ quid ſibi velit non video, ſecundum eſt clarum, quia a *Parthis* populis dicuntur.

Nautebatæ qui ſint.

CAPVT LXVI.

SIc ſcriptum eſt, in l.vltima.ff.nautæ, caupones, ſtabularii: *Equidem ſi quis ex iis, quos vulgo nautebatæ dicunt*, &c. Hic textus nõ video quomodo ſtare poſſit. *Nam nautebatas* ſcribendum videtur, vt ſit accuſatiui caſus, vel illud relatiuum *quos*, eſt ſcribendum *qui*, & poſtea *dicuntur*. Quapropter quærendum eſt, qui ſint *nautebatæ*. Interpres non recte intellexit, ait enim *eos eſſe maiores nautas, qui operas ſuas præſtabant, vt exercitor res ſuas in nauem portare pateretur*. Quod non eſt dicendum, cum *nautebata* dicatur *curſor, nauta* vel *aſcenſor*. Nam βαίνω aſcendo ſignificat, vnde & *ſchenobates* dicitur *aſcenſor funium* a σχοῖνος quod eſt *funis*, & βαίνω, *aſcendo*. Sunt ergo *nautebatæ* qui aſcendunt & currunt per funes, arborem, & ſimilia in naui.

Legendum ſarcocola non ſargogola.

CAPVT LXVII.

IN l. vltim. dig. de publ. legitur ſargogola, in quo loco eſt legendum ſarcocola, quod eſt genus gummi, quod ex oriente fertur.

Commilitium non commilitonum legendum.

CAPVT LXVIII.

LEx ita ſcripta eſt, in lib.50 ff. tit. de Caſtrenſi peculio: *Nobis itaque videtur ſi ante commilitonum factum ſit teſtamentum*, &c. In hoc loco interpres legit *commilitonum* vel militum, ſed *commilitium* eſt legendum, & ita recti codices habent. Eſt enim *commilitium* ſub eodem duce militia commilitonum. Cornelius Tacitus: *Penes quos ciuitatis regimen in commilitium adſciti.*

Corruptus textus in l.2. de orig. iuris.

CAPVT LXIX.

SCriptum eſt ita, in l.2. tit. de origine iuris, *Temporibus quibus ſuperbus Demarati Corinthii filius.* Hic textus eſt mendoſus. Nam *ſuperbus Tarquinius* non fuit filius *Demarati Corinthii*, ſed fuit nepos ex patre *Tarquinio Priſco*, qui & *Lucumo* dictus fuit. Quidam codices habent ita ſcriptum: *Superbus Demarati Corinthii Tarquinii filius*, quod quamuis magis hiſtoriæ adhæreat, attamen obſcu-

Digitized by Google

obſcuriſſimum eſt. Si vero ita verba conciperentur: *Superbus Demarati Corinthii filii filius*, rectius legeretur.

Album non alium legendum.

CAPVT LXX.

IN l.1.tit.de edendo.digeſt.lib.2.ita ſcribitur: *Eum quoq; edere Labeo ait, qui producit aduerſarium ſuum ad alium, & demonſtrat quod dicturus eſt, &c.* Hoc verbum *alium* in archetypo *album* legitur, vt atteſtatur Angelus Politianus, cui inſpiciendi exemplaris facultas non denegata eſt, & de *albo prætoris* intelligendum eſſe ait.

Pius Antonius Bartolinus Bonifacio Fantucio in almæ vrbis Bono.Gymnaſio Legum Doctori excellentiſſimo, ac Præceptori ſuo præcipuo. S.P.D.

NVperrime correximus nonnulla loca, quæ in corpore iuris ciuilis mendoſa erant, quæ inſtantibus amicis noſtris edidimus. Nunc autem par viſum eſt, vt ad te dem nonnullarum legum nouas, ac præter communem opinionem ſententias, vt tuum ſeueriſſimum iudicium experiantur, quod ſi noſtro conforme erit non dubito quin ceteri Iuriſperiti nobis aſtipulentur: Quas poſtea ſi conſulueris pro communi vtilitate, & vt noſtris condiſcipulis morem geram, edere non dubitabo. Quod ſi factum erit nomine & auſpicio tuo, eas edam, tibique ex nunc dedico, earumq; te protectorem præcipuum eſſe volo, quod faciam non vt quemquam vel carpere, vel notare cogitauerim, ſed vt veritas amplius non lateat. Non enim ignoro quam plurimos viros fuiſſe & eſſe, qui difficiliora & abſtruſiora palam nobis fecere, ſed quandoq; bonus dormitat Homerus, & non omnes per omnia ſed certi per certa meliores & deteriores ſumus, vt ait Iuſtinia. tit. de veteri iure enucleando, ad Tribunianum. Poteſt præterea (vt idem teſtatur) vnius forſan & deterioris ſententia multos & maiores in aliqua parte ſuperare. Suſcipe ergo has noſtras lucubratiunculas fronte non matutina, quod ſi facies propediem non iniucundiora recipies. Vale.

Pii Antonii Bartol. lex noua.

LEx ita eſt concepta, *in tit. de ſacroſanc. Eccleſ. lib. 1. C. Nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus extimet eſſe conceſſam.* Maiores noſtri præceptores tres quatuor ve ſententias huic compendioſæ legi dedere, Quas apud Bartol. Bal. & Paulum, ceteroſque qui commentarios fecere liquido perſpicimus, quorum nulla vera eſt, iuxta illud vulgare prouerbium, cuius auctorem tradunt Boetium: *Quod multipliciter exponitur, eius veritas ignoratur.* In refellendo has ſententias non conteram tempus, quia malo pauca & vtilia ſcribere, quam multis in vtilibus ingenia prægrauare (vt vtar verbis ſacratiſſimi Iuſtiniani in *tit. de ve. iur. enucle.*) Dicamus ergo verum & nouum legis ſenſum: *Quod lex prohibet, ne humana corpora, id eſt, cadauera mortalium ſepeliantur*

in ſepulcris Apoſtolorum vel Martyrum. Hic verus legis ſenſus eſt, qui tibi, cum alias oſtenderim, mirum in modum placuit, nec dubitaſti affirmare, verum Imperatoris ſenſum hunc fuiſſe, quem nõ aliter argumentationibus fulcio, ne videar Iuriſperitorum iudicio diffidere, non.n. dubito quin recte ſentientes nobis adſtipulentur.

Pii Anton. Bartol. lex noua.

IN *l. praalle.ſ.11.C. de ſacroſanc. Eccle.* Bart. dixit caſum eſſe *in l. baſilicam. C. de publ operi. quod in Eccleſ. non debent fieri contractus*, Parcent Bart. manes reuerendi. Illam.l. non intellexit nec Bart. neq; interpretes ceteri. Nam intelligunt *Baſilicam* pro Eccle. quod eſt falſum: Nam *Baſilica* eſt locus publ. *non ſacer* in quo & negotia & iudicia populus exercebat. Vnde Vitruuius docet *Baſilicam* ita fieri oportere, vt ſuperius iudicia, inferius negotia exerceri poſſint, ſed quis melior teſtis noſtro Paulo *in l. pediculis ff. de aur. & argen. lega.* qui ita ſcripſit: *Cum teſtatrix negotiatrix fuerit an non ſolum argentum, quod in domo vel vltra horreum vſibus eius fuerit, legato cedit ſed etiam quod in Baſilica fuerit muliebre.* Reſp. *Si teſtatrix habuerit proprium argentum ad vſum ſuum paratum, non videri id legatum quod negotiandi cauſſa venale proponi ſoleret, &c.* In hac ſignificatione ponitur *Baſilica*, in *l. inter ſtipulantem. ff. de verbo. oblig. & Inſt. de emti.* & multis alijs locis. *ff. & C.* Nõ tamen eo inficias, quin & *Baſilica* accipiatur pro *Eccleſia* ſed hoc rudiore & recenti ſignificatione, vt apud ſacros canones & in Authenticorum volumine. Sed emuncti Iuriſconſulti aliter id verbum poſuere, vt ſupra memoratum eſt. Non ergo prohibet *l. Baſilicam* cõtractus in ea fieri, imo multi contractus in ea fiebant, ſed prohibet ne ibi tabulata fiant, vel ergaſteria ſeu tabernæ pergulæue, vel tabulæ pictæ appendantur imagineſue, ne pulcritudo ædificii obumbretur. Vt liquido apparet in *d.l.*

Anton. Pii Bart. lex noua.

LEx ita lata eſt, *in lib. ff orum. 7. tit. de vſufr. Vſufru. nouum tectorium parietibus, qui rudes fuiſſent, imponere nõ poteſt, &c.* Hãc legem interpres alias eruditiſſimus non intellexit, adſit reuerentia vero: Nam *tectorium* pro *tecto* accepit & alia nonnulla interpretatus eſt, quæ nulla veritate nituntur. Intellexit.n. Accurſius quod nõ liceat vſufruct. tectum nouum parietibus ſuperponere. Nos alium & verũ aperimus ſenſum huius legis. Eſt.n. intelligenda lex illa, vt prohibeat vſufructuariũ, *ne tectorium parietib. rudibus imponat*, id eſt, *ne imponat parietibus dealbationẽ ſiue oblinitionẽ incruſtationeſue*: Quid enim aliud eſt *tectorium*, quam *parietum dealbatio ſeu oblinitio*, quæ ex calce ſeu gypſo fieri ſolet, vt domus elegantior atque ornatior ſit. *Parietes rudes* dicuntur, cum nondum ſunt calce obliniti, ſed in prima forma ſua permanent: *Tectorium* ab *incruſtatione* eo differt, quod *incruſtatio* fit ex *cruſtulis*, id eſt, *laminibus lapidum*, puta marmoreis vel ex alio lapide in tenues laminas ſecto de *tectorio*. Iuuen. de fucata muliere loquens.

Tan-

Digitized by Google

Tandem aperit vultum & tectoria prima reponit,
Incipit agnoſci, &c.

Potuerunt admoneri noſtri maiores ex, *l. hactenus in eod. tit.* quod *tectorium* & *tectum* differunt, in qua dicitur quod *tectoria* voluptatis cauſſa fiebant. Item ex. *l. noſtra*, quæ ait: *Tametſi meliorem excolendo ædificium, &c.* Nam *excolere* eſt *ornare, decorare, culticrem reddere*. Hinc *tector* dicitur qui *tectoria* parietibus imponit, de quo fit mentio in *l. ſi vt certo ff. commo.*

Pii Anton. Bart. lex noua.

Ait Iuriſconſul. *in tit. de cenſibus lib. dige. vlt. in l forma. Quæ poſt cenſum editum nata aut poſtea quæſita ſunt, intra finem operis conſummati, poſſeſſionibus edi poſſunt.* Præceptores noſtri hunc locũ non recte perceperunt, vt mea fert opinio: opinati enim ſunt hanc legem ita intelligendam, quod ea quæ naſcuntur aut quæruntur, *interim dum cẽſus editur & ſcriptura profeſſionis fit*, poſſint profiteri ſeu denuntiari, & ſic intellexerunt de illo paruo tempore, quod intercapitur *dum fit ſcriptura*, vt ſi eo interuallo ſeu momento quid acquiratur, poſſit denuntiari *cenſitoribus* ſeu *tabulariis*. Ego aliter hanc legem intelligo. Nam per abſurdum eſt intelligere *de quæſitis eo minimo interuallo & momento*: quid enim acquiri poteſt *eo momento*, vt ait Imperator *in l. ſi in fin. C. de bonis quæ libe.* & maxime quia lex ait: *Prius cenſum editum*, quæ verba *perfectionem* & *finem editi cenſus* denotant. Dicamus ergo legem ita intelligendam, vt ea *quæ naſcuntur & acquiruntur, poſtquam eſt editus cenſus*, poſſint denuntiari *cenſitoribus*, vt *cenſus* ſeu *tributum* imponatur, & hoc debent *facere*, id eſt, *denuntiare*, antequam opus acceperit perfectionem & finis impoſitus ſit: Exempli gratia. Poſtquam omnia mea bona denuntiaui cenſitoribus, incepi ædificare palatiũ, & vineam facere, & ſi qua ſunt huiuſmodi. Iubet lex hæc denuntiari intra finem operis conſummati. Si quis autem obiiceret, quæ naſcuntur, videntur ſtatim cum nata ſunt perfectionem accipere. Sed hoc ad quędam non ad omnia. Item ad ea quæ acquiruntur potius, quam ad quæ naſcuntur, inferiora verba adaptantur.

Antonii Pii Bartol. lex noua.

IN *tit. ad. l. Corn. de ſica. lib. ff 48.* lex tertia ait: *Qui hominem libidinis cauſſa vel commercii caſtrauerit ex Senatuſconſul. pœna legis puniatur.* Hunc locum interpretes male intellexerunt: nam putauerunt *cauſſa libidinis caſtrari*, id eſt, propterea quod hi homines qui caſtrarentur *eſſent libidinoſi*, & quod propter ſuam *libidinem caſtrabantur*. Hæc interpretatio non eſt bona, cum ſit intelligendum de libidine *caſtrantis*. Nam lex noſtra prohibet, ne quis caſtret homines *cauſſa libidinis*, id eſt, vt exerceat poſtea in caſtratum *libidinem ſuam*, eoque abutatur ac in delitiis habeat. Nam caſtrati molles & effœminati erant & ſine barba. Iuuen.

Sunt quos Eunuchi imbelles ac mollia ſemper,
Oſcula delectent & deſperatio barbæ.

Idem. *Nullum ephebum*
Deformem ſæua caſtrauit in arce Tyrannus,
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem vel
Strumoſum, atq; vtero pariter gibboq; tumentem.

Verbum autem *commercii* in ea l. vendendi cauſſam continet.

Pii Antonii Bartol. lex noua.

CElſus in *tit. de vſufruct. lib. dig. 6. in l. item ſi. ait: Seminarios fructus puto ad fructuarium pertinere, ita tamen vt etiam vendere ei & ſeminare liceat, debet tamen conſerendi agri, cauſſa ſeminarium paratum ſemper renouare, quaſi inſtrumentum agri vt finito vſufructu domino reſtituatur.* Et Vlpianus *in l. vel ſi. ff. de impen. dota.* Ita ſcripſit: *Vel ſeminaria pro vtilitate agri fecit, &c.* Hæc loca maiores noſtri præceptores non intellexerunt, & hoc propterea quod ignorarunt quid ſit *ſeminarium.* Nam putarunt *ſeminarios* fructus ſeu *ſeminarium* eſſe locum, in quo frumenta ad ſeminandum reponebantur, vt ſcriptum reliquerunt eo in loco, quod falſum eſt. Aperiamus ergo legum verum ſenſum, ne amplius eas tenebræ contineant: Qui ſenſus apertiſſimus erit: ſi declarabitur quid ſit *ſeminarium.* Eſt enim *ſeminarium, plantarium,* ſiue *locus conſitus nouellis teneriſque arboribus,* ex quo ſtirpitus euulſæ arbores alio tranſportantur atque plantantur, vt ex duabus ll. memoratis facile poteſt coniectari. Vlpianus *in l. 3. dig. arbo furti. cæſ.: Quod ſi e ſeminario, id eſt, ſtirpitus arborem tranſtulerit, eam quamuis nondum comprehenderit terram, arborem tamen videri.* Columella, *ſeminaria vitium facienda. Seminarium* a *ſemine* dictum eſt. Nam *ſemen* & de arboribus recte dicitur. Vergil. in 2. Georg.

Seminibus poſitis ſupereſt deducere terram. *Seminarium* ipſa prima ſatio eſt: *Plantarium* vero poſtquam tranſlatæ ſunt arbores e *ſeminario,* quod maxime dicimus in olitoriis. Ex his leges ſupra memoratæ facile intelliguntur.

Pii Anton. Bartol lex noua.

IN *tit. ad munici. lib. digeſt.* lex ita eſt ſcripta: *Titio cum eſſet Romæ ſtudiorum gratia, Epiſtola miſſa eſt a magiſtra. patria ſua, vt porrigeret Impera. decretum eiuſdem ciuitatis, quod erat cum Epiſtola miſſum: is autē qui ſuſcepit literas reſtituendas, colluſione facta, dedit Lucio Titio, qui & ipſe Romæ morabatur ſua rei gratia, ſublato Titii nomine, cui erat decretum miſſum, vt per ipſum daretur, ſuum nomen inſcripſit, & ſic Imperatori ſecundum mandata reipub. decretum dedit,* &c. Hanc l. non intellexerunt maiores noſtri, vt mea fert ſententia. Nam opinio eorum fuit, vt in illa, l. quæſtio ſit, quis debeat *viaticum* petere a nuntio, qui tulit literas, & ſic *viaticum* accipiunt pro *mercede* quæ debebatur Titio, vt decretum Imperatori porrigeret. Hic ſenſus eſt abſurdus, pace eorum dixerim. Quod enim *viaticum* debetur Titio? quis eius labor in porrigendo decreto? quæ merces ei conſtituenda eſt? qui centum forte paſſus in adeundo

prin-

principe confecerit, item quas expenſas in itinere fecit, vt ei *viaticum* debeatur. Præterea lex dicit *ab eo petere poteſt*, illud relatiuũ, *eo* quomodo poſſit referri recte ad nuntium non video. Sed ne quod falſum patet, in refellendo longior ſim, breuiter legem hanc intelligendam puto, vt quæratur, vbi de *viatico*, id eſt, *expenſis, quæ fiunt in ſtudio a ſcolbaſtico*, nam & id *viaticum* dicitur, vt *in l. ſi longius. ff. de indi. & in l. cum filiusfa. dig. ſi. cer. pet* quod viaticum Reſpu. decreuerat eo decreto, vt daretur Titio Romæ ſtudenti, & relatiuum *eo*, refert perſonam principis. Noſtræ ſententiæ ſuffragantur illa verba, *in l. ſtudiorum gratia*, &c. Sed ea in l. notandum eſt, quod Iuriſconſultus propoſitis *tribus quæſtionibus*, *vni* tantummodo reſpondet, quod forte a compilatoribus id omiſſum eſt ex conſulto. Item quod interpres in ea, l. exponat *reſtituendas*, id eſt, *dandas*, quia, vt ait, *reſtituere* quandoq; eſt *dare*. Tu dic legem proprie loqui, quia qui *ſcribit*, dicitur dare literas tabellario *ferendas*: *Tabellarius* vero ſeu *nuntius* dicitur reſtituere ſeu reddere tertiæ perſonæ. Laus Deo.

FINIS.

IANI PARRHASII SYLLOGE IV. DE REBVS PER EPISTOLAM QVÆSITIS, ALIAQVE AD REM CRITICAM ſpectantia.

HENRICVS STEPHANVS LVDOVICO Caſteluetro S. P. D.

Mitto ad te mi Ludouice quaſdam lucubrationum Iani Parrhaſii reliquias, quæ ſi tibi æque ac mihi placebunt, in munuſculo munus ingens accipies: ſin illæ non tanti apud te pretii fuerint, quanti apud me ſunt, at pretioſas vel ipſa donantis manus (vt ſpero) efficiet. Sed ego aut valde fallor, aut eas obuiis (quod aiunt) amplectêris vlnis: & quamuis non eo pumice terſas quo ſunt cetera, atq; adeo alicubi plane etiam rudes & impolitas, Parrhaſii tamen eſſe recordaberis, id eſt, viri tam feliciter tantaque cum laude in hoc ſcribendi genere verſati, vt nihil, paruum ab eo debeat exſpectari. Atqui (dicet aliquis) his eius ſcriptis leuiuſcula nonnulla permixta ſunt. id quidem certe & ipſe fateor, & mecum fatebuntur ceteri quoque, qui Ianum amant & colunt, ſed captus eorum quibus ſcribebat, rationem habuiſſe, & ad eum ſe accommodare voluiſſe, ac ne vllam quidem horum partem eo animo vt in lucem qualia, ſunt ederet, ſcripſiſſe, eum reſpondeo. Ego tamen, quum vir optimus omniſque politioris doctrinæ ſtudioſiſſimus Iouas, ea mihi dans, ſimul etiam ius in ea omne dediſſet, & de iis pro arbitrio ſtatuere permiſiſſet, in tenebris

iacere velle, qualiacunq; ſunt, eius eſſe putaui, qui gloriæ Parrhaſii inuideret, contra vero, luce donare, eius qui illi faueret. Etſi enim multos auctorum locos qui Iani ætate obſcuri erant, nobis claros reddiderunt ea quæ poſtea reperta fuerunt adminicula, nihilo minoris propterea æſtimandum eſt illius in explanandis quæ obſcura tunc erant acumen. Verũ enimuero quid cum pleriſq; hominibus agas, qui doctrinæ famam ex doctiſſimi cuiuſq; vituperatione aucupantur? Quaſi vero quicunq; μωμήσεται poteſt, idem & μιμήσεται poſſit. Sed (vt nunc ſunt mores) heroes etiam illi, Angelus Politianus, Hermolaus Barbarus, Budæus, Eraſmus, aliiq; plurimi, viles ſunt hodie nonnullis, qui tam de illorum ſcriptis, quam cæci de coloribus, iudicare poſſunt. At ſi nobis cum vituperatoribus illis negotium ſit qui aliquo his in rebus præditi iudicio ſunt, vnum fortaſſe & alterum locum ex cuiuſpiam horum ſcriptis maledicentiæ ſuæ non ſine magno faſtu prætendent.

Quorſum hæc? rogas, Nimirum vt oſtendam eo minus debere nobis mirum videri quod ſordeat hodie pleriſq; Parrhaſius, & tanquam vnus e Grammatiſtarum grege in ordinem redigatur. Ad me certe quod attinet, tam procul ab eorum ſententia abſum, vt credam, ſi paucos aliquot e noſtri ſeculi hominibus excepero, non inuenturũ me quem non dicam cum Parrhaſio, ſed ne cum Beroaldo quidem aut Domitio Calderino in eodem ſcribendi genere committere auſim. Age enim tu quicunque Beroaldi aut Domitii ſcripta non vilius eſſis præ iis quæ hodie eduntur æſtimanda putas, quid ſine Beroaldo ac Domitio aliiſque huiuſmodi magiſtris ſcribi ab eorum poſteris potuiſſe arbitraris? Quod ſi doctiores ſuis magiſtris (vt ſæpe fit) euaſerunt diſcipuli, an magiſtri propterea e doctorum albo eradendi erunt? Quod tamen de hiſce duobus aliiſq; nonnullis fatebor, abſit vt de Parrhaſio itidem confitear, Hunc enim præ cæteris fere omnibus qui Poetas commentariis illuſtrarunt, & varia doctrina & iudicio & ingenio & memoria valuiſſe, limaq; exactiore vſum eſſe, perſuaſum habeo. At ſunt qui hodie multa præterea ad eorundem locorum explicationem afferre poſſint, dicet aliquis. Hoc certe mihi ſit veriſimile: quippe qui facile inuentis addiſciam. Sed qui hodie addet iis quæ a Parrhaſio dicta fuerunt ſiquidem id faciat alicuius libri adminiculo qui in Parrhaſii manus non venerat, hoc illi acceptum minime ferri debet: ſin ex ingenio id depromat, conſideret quam multa viciſſim e ſuo depromſerit Parrhaſius, de quibus ipſe ne cogitaſſet quidem vnquam, & ſine quibus hærendum et tanquam in ſalebris fuiſſet: atq; ita curtam ſuam ſupellectilem cum ampla Parrhaſii ſupellectile comparans, ſuo ſe pede metiri diſcat.

Nonnulli vero, ne deſit quod in Parrhaſio carpere poſſint, conſilium eius reprehendunt quo animum ad ſcribendos in Claudianum commentarios appulit. Nam cur non potius aliquem primæ notæ Poetam ſibi illuſtrandum ſumſit? inquit. Atqui non id agitur, an melius de litterarum ſtudioſis meritus fuiſſet nauando Vergilii poematis operam,

ram, ſed quam bonam operam in Claudiano, qualiſcunque Poeta ſit, nauarit. Quod ſi reprehendendus ſit hoc nomine Parrhaſius, iiſdem certe reprehenſione dignus fuerit ille, qui Statium enarrauit Luctatius. Quinetiam ad Græcos vſq; ſcholiaſtas veniendum erat, vitioque vertendum doctiſſimo illi Tarrhæo, quod Apollonium Rhodium nequaquam primas in poeſi obtinentem enarrare dignatus fuerit. At ego eum qui illos hoc nomine vituperat, perinde facere dico, ac ſi quis eum militem qui ſe fortiſſime ſtrenuiſſimeque in prælio geſſerit, ſtrenuitatis fortitudiniſq; laudem ſibi arrogare non ſinat, quod non in prælio omnium celeberrimo talem ſe præſtiterit.

Sed quid mirum ſi ſordeſcunt hodie multis Parrhaſii aliorumque quos antea nominaui ſcripta, ſordeſcunt vero & multorum quos noſtra hac ætas doctiſſimos habet, cum iiſdem bonam veterum quoque auctorum partem contemtui eſſe videamus? Saluſtium & Cæſarem laudem in ſcribenda hiſtoria meruiſſe plerique fatentur: at Liuio eam denegant, aut certe tanquam precario eam obtinere volunt. Nonnulli vero qui illum quoque ea participant, at Cornelio Tacito & Quinto Curtio ne vnciam quidem illius deberi putant. Sed ad Poetas vt tranſeam, (ad quos vocare nos videtur inſtitutus de Parrhaſio, Beroaldo, Domitioque ſermo) quis neſcit plurimos eſſe qui Latium ſex tantum habuiſſe velint Poetarum nomine dignos? Vergilium, Horatium, Catullum, Tibullum, Propertium, Ouidium? Eſſe vero & qui pauciores eo titulo inſigniendos cenſeant? Quid quod Ouidiũ *ea etiam laude ſpoliare vir quidam magni alioqui nominis voluit, quam ante illum omnes vno ei conſenſu tribuerant? nimirum eius verſus magis quam cuiuſquam alius, diuite vena fluere, ac modo non αὐτοφυεῖς eſſe?* Imo, inquit, vel hic verſus quo ſuam De arte amandi opus auſpicatur, coactus eſt: Si quis in hoc artem populo non nouit amandi. *Atqui ſi ita impingit in limine, ſi hic verſus coactus eſt & male tornatus qui totius operis primus eſt, & eius quidem operis in quo non ſolum magis quam alibi vſquam ingenium illi in numerato eſſe, ſed luxuriare etiam videmus, ecquid in ceteris libris non coactum eſſe ſuſpicabimur? His vero operæpretium fuerit expendere quam multa abſurda emendationem carminis Ouidiani, qualem reprehenſor ille affert, conſequantur.* Ita potius, inquit, ſcribere debuit Ouidius: Si quis in hoc populo leges non nouit amandi, *vel*, Si quis in hoc populo morem, &c. *Cur vero ita potius ſcribendum fuit? Quia dicendo* artem *cogitare debuit, eſſe ſibi neceſſe diſiicere membra quæ ſua cohærent natura (vocat enim diſiecta membra* hoc & populo.) *At ego tantum abeſt, vt fatear aliter ſcribere debuiſſe Ouidium, vt plane exiſtimem, etiamſi* leges: *aut* legem, *vel* morem, *dicere voluiſſet, traiectione in illis quoque vſurum fuiſſe, ſcribendo,* Si quis in hoc legem populo, *non* Si quis in hoc populo legem: *Nam præterquam quod gratiorem auribus ſonum efficit hæc traiectio, carmen etiam ab oratione ſoluta diſtinguit: vt eam a Poeta quæſitam eſſe,*

Digitized by Google

ſponte permanſiſſe, cum vtiq; ſumēdi *laticlaui* poteſtas ei pateret. Ex his poteſt intelligi, quid Gaius iuriſconſultus ſcripſit in l. nuper. dige. de donat. inter virum & vxorem.

Pannarios non partiarios legendum.

CAPVT XXXV.

Lib. 10. Cod. in l. negotiantis, de excuſationibus munerum, legitur *partiarios*, quod reor mendoſum, & *pannarios* legendū, a *pannus*. Nam quid ſibi velint *partiarii* eo in loco nō video, quamquam interpres ita legat. Sicut enim ſupra retulit veſtiarios, lintearios, purpurarios, ita ſequi debet pannarios.

Cucuma ſcribendum. & non aliter.

CAPVT XXXVI.

Codices pleriq; mendoſi ſunt, in l. 1. dige. ad l. 1. Corneliā de ſicariis, in verbo *cucuma*, quidam enim *cucunia*, quidā *cucurnia* ſcriptum habēt, cum ſit ſcribendum *cucuma*. Quod verbum tanquam rarum inuentu, notauit Angelus Politianus vir vtriuſq; eruditionis peritiſſimus. Eſt autem *cucuma* vaſis genus, a quo fit diminutiuum *cucumella*, quo verbo vſus eſt iuriſconſult. in l. ſi quando, ff. ſi ſeruitus vindicetur.

Cucumis non cucurnis legendum. Et quid ſint cucuma.

CAPVT XXXVII.

In l. 1. titul. nulli licere in frenis & equeſtribus ſellis, &c. lib. Codicis 11. ſic ſcriptum eſt videlicet. *Aliis autem gemmis frena & equeſtres ſellas & balteos ſuos priuatos exornare permittimus, cucurniis vero omnem perſonis qualiumcunque gemmarum habitum præcipimus ſummoueri*, &c. Hoc in loco, quid ſignificet illud verbum *cucurniis* reperire non potui, ſed id verbum varie ſcriptum reperio: nam quidam *cucuniis* continent. Quapropter legendum puto *cucumis*, de quo verbo ſuperiori capite dictum eſt. Et hoc in loco *cucumæ* accipientur pro his ornamētis, quæ ex aurichalco fiunt in modum lancis, quæ loris affiguntur, puta habenis & ceteris loris, quæ a pectore & ab ilibus equorum pendent.

Terreas non teneras legendum.

CAPVT XXXVIII.

In l. ſi quando. ff. ſi ſeruitus vindicetur, ita legitur: *Labra & teneras cucumellas*. Corrigenda eſt illa dictio *teneras*, & legendum eſt *terreas*, id eſt, ex terra. Quæ vero ſint *cucumellæ*, dictum eſt ſupra, quamquam interpres male ſit interpretatus in memorata. leg. ſi quando.

Decaprothi non Aprothi legendum. Et quid ſint?

CAPVT XXXIX.

In l. vltima tit. de muneribus & honoribus libr. vltimo. ff. ita Codices ſcriptum habent? *Nam decaprotichos aprothi tributa exigentes & corporale miniſterium gerunt.* Hoc in loco illud verbum

aprothi,

aprothi, quid ſignificet, ne quidẽ minima coniectura percipere potuimus, vnde quid ſit *aproti*, & quid velit in eo loco quærendum eſt. Ego *decaproti* ſcribendum puto. Nam *decaproti* dicebantur, qui *Decaprotia* munus obibant (vt apparet liquido in l. 3. eodem tit. *Decaprotia* autem dicitur a noſtris *decem primatus*. *Decaproti* vero, vel quod præfecti erant in decimis exigendis, vel quod decem ex actoribus præerant, nomen (vt quidam putant) ſumſere. De verbo *Decaprotia* etiam meminit lex neque proteſtaſiæ. C. de muneribus patrimoniorum, lib. 10.

Logarium non aliter ſcribendum.

CAPVT XL.

IN l. qui penum. ff. de penu legata. pleriq; Codices ſunt mendoſi. Nam aut *legatarium* aut *logatarium* habent ſcriptum. Ego puto *logarium* ſcribẽdum, a Græco dictum. λόγος enim rationem ſignificat. Liber eſt, in quo domeſticæ rationes deſcribuntur.

Aut Echinni non Antechinni legendum. Et quid ſit pecten Echinni.

CAPVT XLI.

IN l. 1. titulo de monopoliis, lib. Cod. 4. quidam Codices mendoſi ita ſcriptum habent: *Iubemus ne quis cuiuſq; veſtis vel piſcis, vel pectinum forte antechinni monopolium audeat exercere.* Recti codices in hoc loco habent: *Aut echinni non antechinni.* Sed quia interpres eo loco, quid ſit *pecten echinni*, non intellexit, & quia pulcra eſt eius indagatio, operæ pretium fore arbitratus ſum, ſi quid ſit *pecten echinni* ſubiecero. Eſt autem pecten echinni, qui ex *pelle echinni* conficiebatur. *Echinnus* vero animal eſt ſpinoſum paruum, qui & *Erinaceus* dicitur, cuius pellis apud maiores in vſum veſtium conficiebatur, vt his veſtimenta mundarent expolirentque, in quem vſum nos ſetis apri vti ſolemus. Plinius in 8. de hoc pectine loquitur apertiſſime: imo legem noſtram, quamuis non fuerit legum interpres, nobis apperit, cuius verba ſubiicio: *In deſperatione vero vrinam ex ſe reddunt tabificam tergori ſuo, ſpinis noxiam, propter hoc ſe capi gnari. Quamobrem exinanita prius vrina ars eſt venari, & tunc præcipua eſt dos tergori.* Alias: *Corrupta fragilis, putribus, ſpinis atq; deciduis.* Et paulo infra idem Plinius: *Ipſum animal non verentur plerique dicere vita hominum ſuperuacuum eſſe, ſi non ſint illi aculei fruſtra vellerum mollities in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur veſtes, fraus magnum & ibi monopolium inuenit, de nulla re crebrioribus ſenatuſconſultis, nulloq; non principe adito querimoniis prouincialibus.* Hæc Plinius de *pectine echinni*. Dictus eſt *echinnus* græca origine, nam Græci ἐχῖνον hirtum vocant. Eſt præterea echinnus piſcis, & caſtanearum *theca hirta*, *echinni* dicuntur.

Gazophylacium non carZophylacium legi debere.

CAPVT XLII.

Digitized by Google

IN Authentico de reſtitutione fideicommiſſ. codices varii varie ſcriptum habēt in verbo *Gazophylactum*. Quapropter non amplius *carzophylacium*, ſed *Gazophylatium*, quod latine ſonat opum conditorium a Gaza, quod Perſica lingua opes ſignificat, & φυλάττω cuſtodio ſcribatur.

Alogiſtas non analogiſtas legendum eſſe.

CAPVT XLIII.

IN l. quidam decedens, ff. de adminiſtrat. tutor. quidam putant ſcribendum *alogiſtas* non *analogiſtas*, quibus adſtipulor. Nam compoſitum verbum eſt, ab α, quod eſt *ſine*, & λόγος *ratio*. Vnde & *logiſta* dicuntur rationales, id eſt, procuratores fiſci & rerum priuatarū, vt in titulo de modo mulctarum, libr. 1. C. Vnde & *logographi* dicti, qui publicas rationes conſcribunt, de quibus fit mentio in l. vltim. ff. de muneribus & honor. & in rubri. C. de tabulariis & logographis, lib. 10. *Alogiſta* ergo dicetur, qui non tenetur reddere adminiſtrationis ſuæ rationem.

Ebamma non Emblema ſcribendum. Et quid ſit ebamma.

CAPVT XLIV.

IN l ſi quis. ff. de tritico, vino & oleo legat. locus deprauatus eſt, quem nunc corrigimus, Verba legis ita exarata ſunt: *Si acetum quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero teſtator habuit, emblema autem continebitur, quia aceti numero fuit.* Quo loco non *emblema*, ſed *embāma* eſt ſcribendum. Eſt enim *embāma* liquaminis genus, quo panem vel obſonium intingimus, dictum a Græco, nam βάπτειν eſt tingere, & inficere. *Emblemata* autem ſunt poculorum ornamenta, quæ affigi & refigi poculis poſſunt, quę & aurea & argentea, & gemmis fieri ſolebant, de quibus habetur in l. ſi gemma de auro & argent. lega. Paulus Iuriſconſultus, in l. pediculis. de auro & argent. lega. *Aurea emblemata, quæ in lapidibus aſſidibuſque argenteis eſſent & replumbari poſſent, deberi Gallus ait: Embāma* ergo eſt legendum, quod Latine *intinctum* & *immerſio* dici poteſt. Et puto Iuriſconſultum hoc in loco intellexiſſe de eo liquamine, quod fit ex immaturis vuis, quod vulgo agreſte appellatur, quod proprio vocabulo Græci ὀμφάκιον, id eſt, omphacium dicunt.

Atrienſes non atterenſes legendum. Et quid ſint Atrienſes?

CAPVT XLV.

IN l. inſtrum. ff. de fundo inſtructo, codices ſcriptum habent *atterenſes*, vbi *atrienſes* eſt ſcribendum. *Atrienſes* autem ſunt, qui atrii curā habēt, vt in l. ſed & ſi. ff. de vſufr, qui & *atriarii* dicuntur.

Emphyteomata non Emponemata legendum. Et quid ſit Emphyteoſis apertum?

CAPVT XLVI.

DIu quæſitum eſt, quid ſignificet verbum illud, ſcilicet *emponemata* in l. fi. C. de iu. emph. ſicuti & de hoc verbo *emphyteoſis*. Qua-

Quapropter quid in hoc ſentio aperiam. Certũ eſt, quod prædia quæ dabantur in *emphyteoſin* ſterilia erant, nam ꝓpterea dabãtur, vt *emphyteota* ea prædia meliora ſibi faceret, vt, ſ. coleret plãtaretq; arbores, & cetera faceret: quib. prædia meliora redduntur. Quãobrem *emphyteoſis* eſt dicta, & cõtractus *emphyteoticus*. Nã Græce ἐμφυτεύω ſignificat impono, planto, vnde & *emphyteomata*, illę meliorationes dictæ ſunt, non dico *emponemata* (vt codices fere omnes habent) ſed *emphyteomata*, qꝫ ita inueni ſcriptũ apud vetuſtiſſimum codicem. Si quis autem *emponemata* vult legere, dicat id verbũ deſcendere a Græco πονῶ quod eſt laboro. Quod autem interpres in memorata lege dicat, *emponematographos* eos eſſe, qui *emponemata* ſcribebant, nõ dicit verum. Nam non *emponematographi*, eſt legendũ in l. q̃ allegat ſc l. ſi quos C. de decurio. lib 10. ſed *hypomnematographi*. Nam *hypomnematographi* dicuntur, qui commentaria ſcribũt.

Corriguntur multa verba in Tit. de in diem adiectione.

CAPVT XLVII.

MVltæ mendæ ſunt, in rubri. & toto titu. dige. de in diem adiectione q̃ proceſſerunt propter ſimilitudinem duorũ verborum, videlicet *addico* & *adiicio*, quæ verba ponuntur ſæpe numero in eo ti. Quapropter vt corrigere valeamus loca, quæ mẽdoſa ſunt, primo videndum eſt quid iſta verba ſignificent & quomodo variãtur. Verbum *addico* idem eſt, qꝫ *deſtino & voueo*, vt in l addictos. C. de epi. & cle. & in ti. de appe. Cice. *Et is qui morti addictus erat paucos ſibi dies cõmẽdandorum ſuorum cauſſa poſtulaſſet.* Facit in pręterito perfecto *addixi*, & ſupino *addictum*, & nomen verbale *addictio*, qꝫ eſt deſtinatio, ſeu ſi recte dici poſſet deſtinata vẽditio. Vnde addictio indiẽ, quæ ſub cõditione reſoluitur, niſi quis meliorẽ cõditionem attulerit, valeat venditio. Verbum autem *adiicio* idem ſignificat quod *adiungo, addo*, quod facit *adieci* & *adiectũ*, & nomen verbale *adiectio* quod eſt idẽ, quod *adiunctio*. Et hæc verba ſpectãt in noſtro titulo perſonam emtoris, ſicut *addico* & ſua deriuata ſpectant perſonam venditoris, nam venditor fundum addicit Titio, niſi melior cõditio ab alio afferatur intra diem certum, Gaius adiicit vel addit meliorem conditionem, & ita adimit fundum Titio. Hęc melius ſenſu percipiuntur quam verbis concipiantur, ſatis dictum ingenium habenti. Eſt præterea notandum, quod in eo titulo ponitur verbum *addo* ſiue *additur* ſiue *additum*, quod idem eſt quod *adiungo*, & ſpectat perſonam emtoris.

Pantomimum non Pantonium legendum.

CAPVT XLVIII.

LEgitur in l. 3. dige. de condictione cauſſa data cauſſa non ſecuta, *Paridem Pantominium* vel *Pantonium*, vbi legendũ eſt, *Pantomimum*. *Paris* nanq; *Pantomimus* dictus eſt, eo quod omnia imitabatur Mimi nanq; hyſtriones ſunt, & *Pantomimi*, qui omnes geſtus imitari ſciebant, qui modo huius, modo illius perſonam ſumebant, πᾶν enim omne & μῖμος, imitator dicitur.

Digitized by Google

Sitocomas non Sicomas legendum, & quid ſint.

CAP. XLIX.

SCriptum eſt ita in l. vlt. tit. de adminiſtratione rerum ad ciuitates pertinentium. *Item reſcripſerunt Sicomas indemnes eſſe oportere, qui non ſegniter officio ſuo functi ſunt.* Hūc locū corrigamus, & nō *ſicomas* ſed *ſitocomas* legamus. Eſt enim *ſitocoma* præfectus frumētariꝗ ſeu qui frumentario munere fungitur. Nam σῖτον frumentum & curo. Ex his intelligemus, l. ſextamdecimam, dig de vacat. mune. vbi interpres ſcripſit *ſitoniam* nomen eſſe prouinciæ, ſed non recte, nam *ſitonia* frumentaria dicitur.

Siriarchia non Sinarchia legendum.

CAPVT L.

MEndoſos codices inuenio, in l. 1. C. de officio comitis orientis, nam ſcriptum habent *Synarchia*, cum *Syriarchia* ſit legēdum qꝫ interpratur Syriæ præfectura, vnde Syriarcha Syriæ præfectus.

Liminarchia non Litarchia legendum.

CAPVT LI.

EAdem in l. ſcribitur *litarchia*, cum ſit legendum *liminarchia*, qꝫ interpretatur liminum præfectura, vnde *liminarcha* pręfectus liminis imperii, ſeu militum, qui limina cuſtodiunt, qui *limitanei* dicuntur, vt in l. 2. Codic. de officio præfecti prætorio Afr. Hinc fundi limitotrophii ſunt dicti qui alimēta limitaneis præſtabant, quod male intellexerunt interpretes in titul. Codic. de *limotrophiis fundis*, lib 11 Nam deſcriptionem fundorum neſcio quam ibi commenti ſunt. Præterea iidem interpretes dixerūt *irenarcham* idē eſſe, quod *liminarcham*, quod non eſt verum: cum *irenarcha* ſit ille, qui gratia habendæ quietis & pacis & perſequendorum latronum præpoſitus erat in locis diuerſis, vt oſtendit lex vltima ff. de mune. & hono. & in titu. de *irenarchis*. C. lib. 12 Et dicitur *irenarcha* ab εἰρήνη quod eſt *pax* & ἀρχὸς *princeps*.

Epiſtomea non Epitonea legendum, & quid ſit.

CAPVT LII.

SIc ſcriptum eſt, in l. fundi. dig e de actionibus emti: *Epitonea fiſtula aplumbata*, quo in loco eſt legendum *epiſtomea fiſtula aplumbata*, & ſignificat fiſtulā, quæ ad os, ex quo oritur aqua aplūbatur, dicta ab ἐπὶ quod eſt in vel ſupra, & ςόμα quod eſt os.

Lucuco & Lucuca non aliter legendum.

CAPVT LIII.

MEndoſi codices ſunt, in titu. de cupreſſis lib. 11. Codicis leg. 2. nam varii varie ſcriptum habent ibi *luco* & *lucucha*, cum (vt mea fert ſententia) legendum ſit *lucuco* & *lucuca*, vt ſint ablatiui caſus, vt cetera verba inferiora oſtendunt: & intelligendum eſt *lucucum* & *lucucam* cuſtodes luci Dampheſis in quo cupreſſi alebātur: alias nullum bonum intellectum extrahi poſſe videtur. Verba legis ita ſcripta ſunt, *ſed nec a lucuco nec a lucuca vnam cupreſſum aliis plantatis excidere ſibi licere contendat, &c.*

Digitized by Google

Male exponitur quo magis, id eſt, quo minus.

CAPVT LIV.

IN l. quotiens C. de iudiciis, interpres exponit *quo magis*, id eſt, *quo minus*, & hoc facit, quia alias verba ſenſui cōtradicerent. Ego autem non video quo pacto, *quo magis* exponatur, pro *quo minus*, cum hęc contraria ſint. Quis enim id, quod *nigrum eſt*, poterit recte dicere *album eſſe*? item quis dicet idem ſignificare *plus*, quod *minus*? ita quis tam ſtultus eſt, vt in l. noſtra exponat *quo magis*, id eſt, *quo minus*. Quę enim difficultas fuiſſet Imperatori aut cōpilatoribus, qui facilitati ſtuduere & obſcuritati obuiauere, dicere *quo minus*. Quapropter puto aut incuria librariorum *quo minus* in *quo magis* cōmutatū, aut negationem deficere in fine legis, quę negare debeat verbū terminetur. Verba legis ita exarata ſunt: *Quoties q̃ſtio ſtatus bonorum diſceptationi concurrit, nihil prohibet quo magis apud eum quoq;, qui alioquin ſuper cauſſa ſtatus cognoſcere non poſſit, diſceptatio terminetur.* Ego autem ita legerem: *diſceptatio non terminetur*, vel vbi ſcriptum eſt, *quo magis*, ſcriberem *quo minus.*

Deficit negatio in l. 1. de verb. oblig.

CAPVT LV.

IN l. 1. tit. de verb obliga. libro dige. 45 ſic codices noſtri ſcriptum habent: *Si ſine verbis annuiſſet, non tantum ciuiliter ſed nec naturaliter obligatur.* Hæc verba non habent ſenſum perfectum, quamuis quid ſenſerit Iuriſconſul. aperte intelligatur, ſed vna negatio deficit, quæ negare debeat illud dictum, *non tantum ciuiliter, &c.* vt ita legere debeamus, *non tantum non ciuiliter, ſed nec naturaliter obligatur*, & ſic ſermo rectus erit, & ſententiæ Iuriſconſulti conformis. Si autem vt communis litera manet legamus, primū dictum affirmabimus & ſecundum negabimus, quod eſt contra ſenſum legis. Nec eſt dicendum, quod illa negatio, quæ præcedit dictionem *tantum* negat verbum, quia ſolummodo negat dictionem *tātum*, alias ſi diceres quod negaret totam orationem, nunquam daretur oratio affirmatiua, in qua præcederent hæ dictiones, ſcilicet *non tantum*. Quod non eſt dicendum. Nam hic eſt rectus ſermo & oratio affirmatiua videlicet non ſolum ſtudeo, ſed etiam mercor, ita non ſolum ſcribo ſed etiam lego. At ſi ita verba conciperes, non ſolum ſtudeo, ſed nec mercor, inſulſa eſſet oratio, quemadmodum eſt in noſtra lege. Si vero ita concipias, non tātum non ſtudeo ſed nec mercor, recta oratio erit, ſicut debet eſſe in l. noſtra, qui error incuria librariorum euenit, ſed in ea oratione dictio, autem, nihil ꝓficit, imo videtur elegantiæ detrahere quod forte ſucceſſit loco negationis.

Brephotrophium non Bephotrophium legendum.

CAPVT LVI.

COrrigendum eſt verbum *biphotrophium* in l. illud. C. de Epiſc. & cleric. & in aliis pleriſque locis, & *brephotrophium* eſt legen-

dum, quod interpretatur *locus in quo infantes aluntur*, a βρέφ@- quod eſt infans, τροφὴ cibus.

Capitatio non captus legendum.

CAPVT LVII.

IN l.vlt.C.de officio præfecti prætoris Africæ, prope finē ita ſcriptum eſt, *pro annonis & captu, &c.* Quid hoc in loco ſibi velit *captu*, non video. Propterea *capitatione* legendum non dubito, ꝙ probatur ex rubri.& in l.1.C. de annonis & capitatione.

Qui ſint Diui fratres & alia.

CAPVT. LVIII.

HIc corrigenda puto pleraque loca deprauata in iure. Nam vbicūq; ſcriptum eſt hoc modo: *Diuus Antoninus cū fratre ſuo*, ibi ſcribēdum eſt, *Diuus Antoninus cum patre ſuo*: quāquā crebrius vere legatur, tamen in pleriſq; locis mēdoſi ſunt codices, fuerunt nāq; *Diuus Seuerus* & *Diuus Antoninus* Imperatores, qui diu ſimul regnarūt. Nā eo tēpore bini & terni ſolebant imperare. Propterea inuenimus plerūq; hos Imperatores pariter in iure ff & C. eādem legē ferētes. Diuus Seuerus fuit pater, Antoninus vero filius, & tam Seuerus ante Antoninū factū Auguſtum, quā Antoninus poſt mortem Seueri ſui patris ſolus imperauit: hi *magni* cognominati ſunt, vt in l.1. ff. de requirendis reis. & in l.vlti. ff. de priui. vetera. Hos fratres fuiſſe opinatus eſt interpres in l. de qua re dige. de inofficio. teſta. quod falſum eſt. Nam hi quos legimus ſæpenumero in voluminibus dige & codicis diuos fratres, non fuerunt *Antoninus* & *Seuerus*, quos ſupra memorauimus, ſed alii fuerūt, quorum alter *Marcus* alter *Commodus* nominati ſunt, & ante Seuerū & Antoninum imperarunt. Nam *Marcus* & *Commodus* locum decimū ſeptimum imperii a Iulio Cæſare ſibi vindicarūt, *Seuerus* autem & *Antoninus* primo & vigeſimo loco regnarunt: quod latius diximus in opuſculo, quod de ſerie Imperatorum confecimus.

Delenda dictio, fratres, in Inſtit. titul. de codicillis.

CAPVT XLIX.

IN Inſtitutionibus. tit. de codicillis apud recentes codices legitur *Diui fratres Seuerus & Antoninus*, ꝙ eſt falſum, vt ſupra oſtendimus. Nam hi non ſunt quos lex vero vocabulo *fratres* appellat. Quapropter delenda eſt, illa dictio, *fratres*, & legendum *Diuus Seuerus & Antoninus.*

Certaminis non certam in his legendum.

CAPVT LX.

INterpres iuris noſtri in l.ſi teſtamentum. C. de inſtit. & ſubſti. legit duobus modis illud verbum, *certaminis*. Ait, enim *certaminis* vel *certam in iis*, poſſe legi, quod non eſt verum: nam tantummodo *certaminis* eſt legendum propter illud relatiuum, *quod*, ſequens & *certaminis* verbum referens. Verba legis ita exata ſunt: *Papinianus reſpōdit, vicos reipu. relictos qui proprios fines habebāt non ideo ex fideicom-*

deicommiſſo nō minus deberi, quod teſtator fines eorum & certaminis formam, quod celebrari ſingulis annis voluit, alia ſcriptura ſe declaraturum promiſit, &c.

Ianthinum non aliter legendum.

CAPVT LXI.

ITa ſcriptum eſt in l. ſi cui lana. ff. de leg. 3. videlicet: *Purpura autem appellatione omnis generis purpuram contineri puto, ſed coccū non continebitur, fucinum, & iachinum cōtinebitur.* Hoc in loco deprauata eſt dictio ill. ſ. *iachinū*: nam pleriq; codices habēt *iacinthū* alii vero *iachinum*, cum legendū ſit *ianthinum*. Eſt autem *ianthinū* quo *ianthina*, id eſt, *violacea veſtes* tinguntur, ſiquidem *ianthinus color*, *purpurea viola* color eſt. Nam cum Græci ceterarum violarū genera propris nominib. vocent, vt ἴον μέλαν *violam nigram* ἴον λευκὸν *violam albam*, ἴον ξανθὸν *violam luteam*, ſolam *purpuream* generali vocabulo ἴον ξανθὸν, id eſt, *violam florem* vocant, vnde *ianthina* veſtimenta dicta ſunt. Marti:

Coccina famoſæ donas & ianthia mache,
Vis dare qua meruit munera, mitte togam.

Eſt præterea color hyacinthinus, cæleſtinus color, vnde hyacinthina legimus, in l. C. quæ res vend. non poſſunt.

Epimetaticis non Epidematicis legendum.

CAPVT LXII.

IN tit. de metatis & *epidematicis*, lib. 12. C. in rubr. quid ſignificaret illud verbum *epidematicis* diu quæſiuimus, & feſſi nihil certi inuenire potuimus, vnū tamen cognouimus, q; illud verbum, integrū ſit nec ne, ſignificat inſcriptiones quaſdam, quæ fiebant a mētorib. domorū, quib. ſignificabatur, quis hoſpitaturus in ea domo eſſet (vt oſtendit lex prima eius tit.) qua propter deprauatū verbum reor & *epimetaticis* legendum, ab ἐπι quod eſt in, & *metatis*. Nam *metata* erant præſtationes domorū, quæ præſtari ſolebant militib. in prouinciis a priuatis hominib. & vt ſine cuiuſq; iniuria cōmode hoſpitarentur, erant qui domos metirentur & cōſignarent hoſpitibus, vt quiſq; pro cenſus ſeu domorū quantitate grauaretur, qui menſores dicebātur: hoſpes autē vel miles qui recipiebatur *metator* nuncupabatur, illæ meſurationes vel domorū præſtationes *metata* appellabantur, domini vero domorū *metata* præſtare a præſide cogebantur. Hæc vocabula in eo tit. reperiuntur.

Blata & oxyblata an rectè ſcribatur.

CAPVT LXIII.

IN l. 1. C. quæ res vendi non poſſunt. legitur *lana blata* & *oxyblata* quæ verba quid notent non ſatis coniectura perſpicio, niſi legi debeat *bapta* & *dibapta*, id eſt, *tincta* & *biſtincta*, vt ſupra latius eſt dictum. Hic tamen nihil certi cenſeo.

Olobera veſtimenta an rectè dicantur.

CAPVT LXIV.

Digitized by Google

IN rubrica. C. de veſtibus oloberis & auratis, lib.11.quæſitum eſt diu, quid ſint *olobera veſtimenta*, nihil tamen certum inuentum eſt. Quamobrem multis videbatur legendum *holoſericis*, quod verbum notat veſtes totas ex ſerico. Ego nihil cenſeo.

Pelles Parthica non Baumeſtia legendum.

CAPVT LXV.

QVidam codices in l.vltima. ff. de publ. habent ſcriptum *pelles Baumeſtia*, quidam *pelles Parthica*. Primũ quid ſibi velit non video, ſecundum eſt clarum, quia a *Parthis* populis dicuntur.

Nautebata qui ſint.

CAPVT LXVI.

SIc ſcriptum eſt, in l.vltima.ff. nautæ, caupones, ſtabularii: *Equidem ſi quis ex iis, quos vulgo nautebata dicunt*, &c. Hic textus nõ video quomodo ſtare poſſit. *Nam nautebatas* ſcribendum videtur, vt ſit accuſatiui caſus, vel illud relatiuum *quos*, eſt ſcribendum *qui*, & poſtea *dicuntur*. Quapropter quærendum eſt, qui ſint *nautebata*. Interpres non recte intellexit, ait enim *eos eſſe maiores nautas, qui operas ſuas preſtabant, vt exercitor res ſuas in nauem portare pateretur.* Quod non eſt dicendum, cum *nautebata* dicatur *curſor*, *nauta* vel *aſcenſor*. Nam *βαίνω* aſcendo ſignificat, vnde & *ſchenobates* dicitur *aſcenſor funium* a *σχοινὸς* quod eſt *funis*, & *βαίνω*, *aſcendo*. Sunt ergo *nautebata* qui aſcendunt & currunt per funes, arborem, & ſimilia in naui.

Legendum ſarcocola non ſargogola.

CAPVT LXVII.

IN l. vltim. dig. de publ. legitur ſargogola, in quo loco eſt legendum ſarcocola, quod eſt genus gummi, quod ex oriente fertur.

Commilitium non commilitonum legendum.

CAPVT LXVIII.

LEx ita ſcripta eſt, in lib.50. ff. tit. de Caſtrenſi peculio: *Nobis itaque videtur ſi ante commilitonum factum ſit teſtamentum*, &c. In hoc loco interpres legit *commilitonum* vel militum, ſed *commilitium* eſt legendum, & ita recti codices habent. Eſt enim *commilitium* ſub eodem duce militia commilitonum. Cornelius Tacitus: *Penes quos ciuitatis regimen in commilitium adſciti.*

Corruptus textus in l.2. de orig. iuris.

CAPVT LXIX.

SCriptum eſt ita, in l.2. tit. de origine iuris, *Temporibus quibus ſuperbus Demarati Corinthii filius.* Hic textus eſt mendoſus. Nam *ſuperbus Tarquinius* non fuit filius *Demarati Corinthii*, ſed fuit nepos ex patre *Tarquinio Priſco*, qui & *Lucumo* dictus fuit. Quidam codices habent ita ſcriptum: *Superbus Demarati Corinthii Tarquinii filius*, quod quamuis magis hiſtoriæ adhæreat, attamen obſcu-

Digitized by Google

obſcuriſſimum eſt. Si vero ita verba conciperentur: *Superbus Damarati Corinthii filii filius*, rectius legeretur.

Album non alium legendum.

CAPVT LXX.

IN l.1.tit.de edendo.digeſt.lib.2.ita ſcribitur: *Eum quoq; edere Labeo ait, qui producit aduerſarium ſuum ad alium, & demonſtrat quod dicturus eſt &c.* Hoc verbum *alium* in archetypo *album* legitur, vt atteſtatur Angelus Politianus, cui inſpiciendi exemplaris facultas non denegata eſt, & de *albo pratoris* intelligendum eſſe ait.

Pius Antonius Bartolinus Bonifacio Fantucio in almæ vrbis Bono. Gymnaſio Legum Doctori excellentiſſimo, ac Præceptori ſuo præcipuo. S.P.D.

NVperrime correximus nonnulla loca, qua in corpore iuris ciuilis mendoſa erant, qua inſtantibus amicis noſtris edidimus. Nunc autem par viſum eſt, vt ad te dem nonnullarum legum nouas, ac prater communem opinionem ſententias, vt tuum ſeueriſſimum iudicium experiantur, quod ſi noſtro conforme erit non dubito quin cateri Iuriſperiti nobis aſtipulentur: Quas poſtea ſi conſulueris pro communi vtilitate, & vt noſtris condiſcipulis morem geram, edere non dubitabo. Quod ſi factum erit nomine & auſpicio tuo, eas edam, tibique ex nunc dedico, earumq; te protectorem pracipuum eſſe volo, quod faciam non vt quemquam vel carpere, vel notare cogitauerim, ſed vt veritas amplius non lateat. Non enim ignoro quam plurimos viros fuiſſe & eſſe, qui difficiliora & abſtruſiora palam nobis fecere, ſed quãdoq; bonus dormitat Homerus, & non omnes per omnia ſed certi per certa meliores & deteriores ſumus, vt ait Iuſtinia. tit. de veteri iure enucleando, ad Tribunianum. Poteſt praterea (vt idem teſtatur) vnius forſan & deterioris ſententia multos & maiores in aliqua parte ſuperare. Suſcipe ergo has noſtras lucubratiunculas fronte non matutina, quod ſi facies propediem non iniucundiora recipies. Vale.

Pii Antonii Bartol. lex noua.

LEx ita eſt concepta, *in tit. de ſacroſanc. Eccleſ. lib.1.C. Nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus extimet eſſe conceſſam.* Maiores noſtri præceptores tres quatuor ve ſententias huic compendioſæ legi dedere, Quas apud Bartol. Bal. & Paulum, ceteroſque qui commentarios fecere liquido perſpicimus, quorum nulla vera eſt, iuxta illud vulgare prouerbium, cuius auctorem tradunt Boetium: *Quod multipliciter exponitur, eius veritas ignoratur.* In refellendo has ſententias non conteram tempus, quia malo pauca & vtilia ſcribere, quam multis in vtilibus ingenia prægrauare (vt vtar verbis ſacratiſſimi Iuſtiniani in *tit. de ve. iur. enucle.*) Dicamus ergo verum & nouum legis ſenſum: *Quod lex prohibet, ne humana corpora, id eſt, cadauera mortalium ſepeliantur*

in *ſepulcris Apoſtolorum vel Martyrum.* Hic verus legis ſenſus eſt, qui tibi, cum alias oſtenderim, mirum in modum placuit, nec dubitaſti affirmare, verum Imperatoris ſenſum hunc fuiſſe, quem nõ aliter argumentationibus fulcio, ne videar Iuriſperitorum iudicio diffidere, non.n. dubito quin recte ſentientes nobis adſtipulentur.

Pii Anton. Bartol. lex noua.

IN *l. præalle. ſ. 11. C. de ſacroſanc. Eccle.* Bart. dixit caſum eſſe *in l. baſilicam. C. de publ. operi. quod in Eccleſ. non debent fieri contractus,* Parcent Bart. manes reuerendi. Illam. l. non intellexit nec Bart. neq; interpretes ceteri. Nam intelligunt *Baſilicam* pro Eccle. quod eſt falſum: Nam *Baſilica* eſt locus publ. *non ſacer* in quo & negotia & iudicia populus exercebat. Vnde Vitruuius docet *Baſilicam* ita fieri oportere, vt ſuperius iudicia, inferius negotia exerceri poſſint, ſed quis melior teſtis noſtro Paulo *in l. pediculis ff. de aur. & argen. lega.* qui ita ſcripſit : *Cum teſtatrix negotiatrix fuerit an non ſolum argentum, quod in domo vel vltra horreum vſibus eius fuerit, legato cedit ſed etiam quod in Baſilica fuerit muliebre. Reſp. Si teſtatrix habuerit proprium argentum ad vſum ſuum paratum, non videri id legatum quod negotiandi cauſſa venale proponi ſoleret, &c.* In hac ſignificatione ponitur *Baſilica*, in *l. inter ſtipulantem. ff. de verbo. oblig. & Inſti. de emti.* & multis alus locis. *ff. & C.* Nõ tamen eo inficias, quin & *Baſilica* accipiatur pro *Eccleſia* ſed hoc rudiore & recenti ſignificatione, vt apud ſacros canones & in Authenticorum volumine. Sed emuncti Iuriſconſulti aliter id verbum poſuere, vt ſupra memoratum eſt. Non ergo prohibet *l. Baſilicam* cõtractus in ea fieri, imo multi contractus in ea fiebant, ſed prohibet ne ibi tabulata fiant, vel ergaſteria ſeu tabernæ pergulæue, vel tabulæ pictæ appendantur imaginesue, ne pulcritudo ædificii obumbretur. Vt liquido apparet in *d. l.*

Anton. Pii Bart. lex noua.

LEx ita lata eſt, *in lib. ff orum. 7. tit. de vſufr. Vſufru. nouum tectoriũ parietibus, qui rudes fuiſſent, imponere nõ poteſt, &c.* Hãc legem interpres alias eruditiſſimus non intellexit, adſit reuerentia vero: Nam *tectorium* pro *tecto* accepit & alia nonnulla interpretatus eſt, quæ nulla veritate nituntur. Intellexit. n. Accurſius quod nõ liceat vſufruct. tectum nouum parietibus ſuperponere. Nos alium & verũ aperimus ſenſum huius legis. Eſt n. intelligenda lex illa, vt prohibeat vſufructuariũ, *ne tectorium parietib. rudibus imponat,* id eſt, *ne imponat parietibus dealbationẽ ſiue oblinitionẽ incruſtationeſue:* Quid enim aliud eſt *tectorium*, quam *parietum dealbatio ſeu oblinitio*, quæ ex calce ſeu gypſo fieri ſolet, vt domus elegantior atque ornatior ſit. *Parietes rudes* dicuntur, cum nondum ſunt calce obliniti, ſed in prima forma ſua permanent: *Tectorium* ab *incruſtatione* eo differt, quod *incruſtatio* fit ex *cruſtulis*, id eſt, *laminibus ſaptum*, puta marmoreis vel ex alio lapide in tenues laminas ſecto de *tectorio*. Iuuen. de fucata muliere loquens.

Tali-

Digitized by Google

Tandem aperit vultum & tectoria prima reponit,
Incipit agnoſci, &c.

Potuerunt admoneri noſtri maiores ex, *l. hactenus in eod. tit.* quod *tectorium* & *tectum* differunt, in qua dicitur quod *tectoria* voluptatis cauſſa fiebant. Item ex *l. noſtra*, quæ ait: *Tametſi meliorem excolendo ædificium, &c.* Nam *excolere* eſt *ornare, decorare, cultiorem reddere.* Hinc *tector* dicitur qui *tectoria* parietibus imponit, de quo fit mentio in *l. ſi vt certo ff. commo.*

Pii Anton. Bart. lex noua.

Ait Iuriſconſul. *in tit. de cenſibus lib. dige. vlt. in l. forma. Quæ poſt cenſum editum nata aut poſtea quæſita ſunt, intra finem operis conſummati, poſſeſſionibus edi poſſunt.* Præceptores noſtri hunc locú non recte perceperunt; vt mea fert opinio: opinati enim ſunt hanc legem ita intelligendam, quod ea quæ naſcuntur aut quæruntur, *interim dum cēſus editur & ſcriptura profeſſionis fit,* poſſint profiteri ſeu denuntiari, & ſic intellexerunt de illo paruo tempore, quod intercapitur *dum fit ſcriptura*, vt ſi eo interuallo ſeu momento quid acquiratur, poſſit denuntiari *cenſitoribus* ſeu *tabulariis.* Ego aliter hanc legem intelligo. Nam per abſurdum eſt intelligere *de quæſitis eo minimo interuallo & momento:* quid enim acquiri poteſt *eo momento*, vt ait Imperator *in l. ſi in fin. C. de bonis quæ libe.* & maxime quia lex ait: *Poſt cenſum editum,* quæ verba *perfectionem & finem editi cenſus* denotant. Dicamus ergo legem ita intelligendam, vt ea *quæ naſcuntur & acquiruntur, poſtquam eſt editus cenſus,* poſſint denuntiari *cenſitoribus,* vt *cenſus* ſeu *tributum* imponatur, & hoc debent *facere*, id eſt, *denuntiare*, antequam opus acceperit perfectionem & finis impoſitus ſit: Exempli gratia. Poſtquam omnia mea bona denuntiaui cenſitoribus, incepi ædificare palatiũ, & vineam facere, & ſi qua ſunt huiuſmodi. Iubet lex hæc denuntiari intra finem operis conſummati. Si quis autem obiiceret, quæ naſcuntur, videntur ſtatim cum nata ſunt perfectionem accipere. Sed hoc ad quędam non ad omnia. Item ad ea quæ acquiruntur potius, quam ad quæ naſcuntur, inferiora verba adaptantur.

Antonii Pii Bartol. lex noua.

In *tit. ad l. Corn. de ſica. lib. ff. 48.* lex tertia ait: *Qui hominem libidinis cauſſa vel commercii caſtrauerit ex Senatuſconſul. pœna legis puniatur.* Hunc locum interpretes male intellexerunt: nam putauerunt *cauſſa libidinis caſtrari*, id eſt, propterea quod hi homines qui caſtrarentur *eſſent libidinoſi*, & quod propter ſuam *libidinem caſtrabantur.* Hæc interpretatio non eſt bona, cum ſit intelligendum de libidine *caſtrantis.* Nam lex noſtra prohibet, ne quis caſtret homines *cauſſa libidinis*, id eſt, vt exerceat poſtea in caſtratum *libidinem ſuam*, eoque abutatur ac in deliciis habeat. Nam caſtrati molles & effœminati erant & ſine barba. Iuuen.

Sunt quos Eunuchi imbelles ac mollia ſemper,
Oſcula delectent & deſperatio barbæ.

Idem. *Nullum ephebum*
Deformem ſæua caſtrauit in arce Tyrannus,
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem vel
Strumoſum, atq; vtero pariter gibboq; tumentem.

Verbum autem *commercii* in ea l. vendendi cauſſam continet.

Pii Antonii Bartol. lex noua.

CElſus in *tit. de vſufruct. lib. dig. 6. in l. item ſi. ait: Seminarios fructus puto ad fructuarium pertinere, ita tamen vt etiam vendere ei & ſeminare liceat, debet tamen conſerendi agri, cauſſa ſeminarium paratum ſemper renouare, quaſi inſtrumentum agri vt finito vſufructu domino reſtituatur.* Et Vlpianus *in l. vel ſi. ff. de impen. dota.* Ita ſcripſit: *Vel ſeminaria pro vtilitate agri fecit, &c.* Hæc loca maiores noſtri præceptores non intellexerunt, & hoc propterea quod ignorarunt quid ſit *ſeminarium.* Nam putarunt *ſeminarios* fructus ſeu *ſeminarium* eſſe locum, in quo frumenta ad ſeminandum reponebantur, vt ſcriptum reliquerunt eo in loco, quod falſum eſt. Aperiamus ergo legum verum ſenſum, ne amplius eas tenebræ contineant: Qui ſenſus apertiſſimus erit: ſi declarabitur quid ſit *ſeminarium.* Eſt enim *ſeminarium, plantarium,* ſiue *locus conſitus nouellis teneriſque arboribus,* ex quo ſtirpitus euulſæ arbores alio tranſportantur atque plantantur, vt ex duabus ll. memoratis facile poteſt coniectari. Vlpianus *in l. 3. dig. arbo. furti. cæſ. Quod ſi e ſeminario, id eſt, ſtirpitus arborem tranſtulerit, cam quamuis nondum comprehenderit terram, arborem tamen videri.* Columella, *ſeminaria vitium facienda. Seminarium* a *ſemine* dictum eſt. Nam *ſemen* & de arboribus recte dicitur. Vergil. in 2. Georg.

Seminibus poſitis supereſt deducere terram. *Seminarium* ipſa prima ſatio eſt: *Plantarium* vero poſtquam tranſlatæ ſunt arbores e *ſeminario,* quod maxime dicimus in olitoriis. Ex his leges ſupra memoratæ facile intelliguntur.

Pii Anton. Bartol lex noua.

IN *tit. ad munici. lib. digeſt.* lex ita eſt ſcripta: *Titio cum eſſet Romæ ſtudiorum gratia, Epiſtola miſſa eſt a magiſtra. patriæ ſuæ, vt porrigeret Impera. decretum eiuſdem ciuitatis, quod erat cum Epiſtola miſſum: is autē qui ſuſcepit literas reſtituendas, colluſione facta, dedit Lucio Titio, qui & ipſe Romæ morabatur ſua rei gratia. ſublato Titii nomine, cui erat decretum miſſum, vt per ipſum daretur, ſuum nomen inſcripſit, & ſic Imperatori ſecundum mandata reipub. decretum dedit, &c.* Hanc l. non intellexerunt maiores noſtri, vt mea fert ſententia. Nam opinio eorum fuit, vt in illa, l. quæſtio ſit, quis debeat *viaticum* petere a nuntio, qui tulit literas, & ſic *viaticum* accipiunt pro *mercede* quæ debebatur Titio, vt decretum Imperatori porrigeret. Hic ſenſus eſt abſurdus, pace eorum dixerim. Quod enim *viaticum* debetur Titio? quis eius labor in porrigendo decreto? quæ merces ei conſtituenda eſt? qui centum forte paſſus in adeundo prin-

Digitized by Google

principe confecerit, item quas expenſas in itinere fecit, vt ei *viaticum* debeatur. Præterea lex dicit *ab eo petere poteſt*, illud relatiuũ, *eo* quomodo poſſit referri recte ad nuntium non video. Sed ne quod falſum patet, in refellendo longior ſim, breuiter legem hanc intelligendam puto, vt quæratur, vbi de *viatico*, id eſt, *expenſis, quæ fiunt in ſtudio a ſcolbaſtico*, nam & id *viaticum* dicitur, vt *in l. ſi longius ff. de iudi. & in l. cum filiusfa. dig. ſi cer. pet* quod viaticum Reſpu. decreuerat eo decreto, vt daretur Titio Romæ ſtudenti, & relatiuum *eo*, refert perſonam principis. Noſtræ ſententiæ ſuffragantur illa verba, *in l. ſtudiorum gratia*, &c. Sed ea in l. notandum eſt, quod Iuriſconſultus propoſitis *tribus quæſtionibus*, *vni* tantummodo reſpondet, quod forte a compilatoribus id omiſſum eſt ex conſulto. Item quod interpres in ea, l. exponat *reſtituendas*, id eſt, *dandas*, quia, vt ait, *reſtituere* quandoq; eſt *dare*. Tu dic legem proprie loqui, quia qui *ſcribit*, dicitur dare literas tabellario *ferendas*: *Tabellarius* vero ſeu *nuntius* dicitur reſtituere ſeu reddere tertiæ perſonæ. Laus Deo.

FINIS.

IANI PARRHASII SYLLOGE IV. DE REBVS PER EPISTOLAM QVÆSITIS, ALIAQVE AD REM CRITICAM ſpectantia.

HENRICVS STEPHANVS LVDOVICO Caſteluetro S. P. D.

MItto ad te mi Ludouice quaſdam lucubrationum Iani Parrhaſii reliquias, quæ ſi tibi æque ac mihi placebunt, in munuſculo munus ingens accipies: ſin illæ non tanti apud te pretii fuerint, quanti apud me ſunt, at pretioſas vel ipſa donantis manus (vt ſpero) efficiet. Sed ego aut valde fallor, aut eas obuiis (quod aiunt) amplecteris vlnis: & quamuis non eo pumice terſas quo ſunt cetera, atq; adeo alicubi plane etiam rudes & impolitas, Parrhaſii tamen eſſe recordaberis, id eſt, viri tam feliciter tantaque cum laude in hoc ſcribendi genere verſati, vt nihil, paruum ab eo debeat exſpectari. Atqui (dicet aliquis) his eius ſcriptis leuiuſcula nonnulla permixta ſunt. id quidem certe & ipſe fateor, & mecum fatebuntur ceteri quoque, qui Ianum amant & colunt, ſed captus eorum quibus ſcribebat, rationem habuiſſe, & ad eum ſe accommodare voluiſſe, ac ne vllam quidem horum partem eo animo vt in lucem qualia, ſunt ederet, ſcripſiſſe, eum reſpondeo. Ego tamen, quum vir optimus omniſque politioris doctrinæ ſtudioſiſſimus Iouas, ea mihi dans, ſimul etiam ius in ea omne dediſſet, & de iis pro arbitrio ſtatuere permiſiſſet, in tenebris

Digitized by Google

iacere velle, qualiacunq; ſunt, eius eſſe putaui, qui gloriæ Parrhaſii inuideret, contra vero, luce donare, eius qui illi faueret. Etſi enim multos auctorum locos qui Iani ætate obſcuri erant, nobis claros reddiderunt ea quæ poſtea reperta fuerunt adminicula, nihilo minoris propterea æſtimandum eſt illius in explanandis quæ obſcura tunc erant acumen. Verũ enimuero quid cum pleriſq; hominibus agas, qui doctrinæ famam ex doctiſſimi cuiuſq; vituperatione aucupantur? Quaſi vero quicunq; μωμήσασθαι poteſt, idem & μιμήσασθαι poſſit. Sed (vt nunc ſunt mores) heroes etiam illi, Angelus Politianus, Hermolaus Barbarus, Budæus, Eraſmus, aliiq; plurimi, viles ſunt hodie nonnullis, qui tam de illorum ſcriptis, quam cæci de coloribus, iudicare poſſunt. At ſi nobis cum vituperatoribus illis negotium ſit qui aliquo his in rebus præditi iudicio ſunt, vnum fortaſſe & alterum locum ex cuiuſpiam horum ſcriptis maledicentiæ ſuæ non ſine magno faſtu prætendent.

Quorſum hæc? rogas. Nimirum vt oſtendam eo minus debere nobis mirum videri quod ſordeat hodie pleriſq; Parrhaſius, & tanquam vnus e Grammatiſtarum grege in ordinem redigatur. Ad me certe quod attinet, tam procul ab eorum ſententia abſum, vt credam, ſi paucos aliquot e noſtri ſeculi hominibus excepero, non inuenturũ me quem non dicam cum Parrhaſio, ſed ne cum Beroaldo quidem aut Domitio Calderino in eodem ſcribendi genere committere auſim. Age enim tu quicunque Beroaldi aut Domitii ſcripta non vnius aſſis præ iis quæ hodie eduntur æſtimanda putas, quid ſine Beroaldo ac Domitio aliiſque huiuſmodi magiſtris ſcribi ab eorum poſteris potuiſſe arbitraris? Quod ſi doctiores ſuis magiſtris (vt ſæpe fit) euaſerunt diſcipuli, an magiſtri propterea e doctorum albo eradendi erunt? Quod tamen de hiſce duobus aliiſq; nonnullis fatebor, abſit vt de Parrhaſio itidem confitear. Hunc enim præ ceteris fere omnibus qui Poetas commentariis illuſtrarunt, & varia doctrina & iudicio & ingenio & memoria valuiſſe, 1 maq; exactiore vſum eſſe, perſuaſum habeo. At ſunt qui hodie multa præterea ad eorundem locorum explicationem afferre poſſint, dicet aliquis. Hoc certe mihi fit veriſimile: quippe qui facile inuentis addiſciam. Sed qui hodie addet iis quæ a Parrhaſio dicta fuerunt ſiquidem id faciat alicuius libri adminiculo qui in Parrhaſii manus non venerat, hoc illi acceptum minime ferri debet: ſin ex ingenio id detromat, conſideret quam multa viciſſim e ſuo depromſerit Parrhaſius, de quibus ipſe ne cogitaſſet quidem vnquam, & ſine quibus hærendum ei tanquam in ſalebris fuiſſet: atq; ita curtam ſuam ſupellectilem cum ampla Parrhaſii ſupellectile comparans, ſuo ſe pede metiri diſcat.

Nonnulli vero, ne deſit quod in Parrhaſio carpere poſſint, conſilium eius reprehendunt quo animum ad ſcribendos in Claudianum commentarios appullit. Nam cur non potius aliquem primæ notæ Poetam ſibi illuſtrandum ſumſit? inquit. Atqui non id agitur, an melius de literarum ſtudioſis meritus fuiſſet nauando Vergilii poematis operam,

ram, ſed quam bonam operam in Claudiano, qualiſcunque Poeta ſit, nauarit. Quod ſi reprehendendus ſit hoc nomine Parrhaſius, itidem certe reprehenſione dignus fuerit ille, qui Statium enarrauit Luctatius. Quinetiam ad Græcos vſq; ſcholiaſtas veniendum erat, vitioque vertendum doctiſſimo illi Tarrhæo, quod Apollonium Rhodium nequaquam primas in poeſi obtinentem enarrare dignatus fuerit. At ego eum qui illos hoc nomine vituperat, perinde facere dico, ac ſi quis eum militem qui ſe fortiſſime ſtrenuiſſimeque in prælio geſſerit, ſtrenuitatis fortitudiniſq; laudem ſibi arrogare non ſinat, quod non in prælio omnium celeberrimo talem ſe præſtiterit.

Sed quid mirum ſi ſordeſcunt hodie multis Parrhaſii aliorumque quos antea nominaui ſcripta, ſordeſcunt vero & multorum quos noſtra hac ætas doctiſſimos habet, cum iiſdem bonam veterum quoque auctorum partem contemtui eſſe videamus? Saluſtium & Cæſarem laudem in ſcribenda hiſtoria meruiſſe plerique fatentur: at Liuio eam denegant, aut certe tanquam precario eam obtinere volunt. Nonnulli vero qui illum quoque ea participant, at Cornelio Tacito & Quinto Curtio ne vnciam quidem illius deberi putant. Sed ad Poetas vt tranſeam, (ad quos vocare nos videtur inſtitutus de Parrhaſio, Beroaldo, Domitioque ſermo) quis neſcit plurimos eſſe qui Latium ſex tantum habuiſſe velint Poetarum nomine dignos? Vergilium, Horatium, Catullum, Tibullum, Propertium, Ouidium? Eſſe vero & qui pauciores eo titulo inſigniendos cenſeant? Quid quod Ouidiũ ea etiam laude ſpoliare vir quidam magni alioqui nominis voluit, quam ante illum omnes vno ei conſenſu tribuerant? nimirum eius verſus magis quam cuiuſquam alius, diuite vena fluere, ac modo non αὐτοφυεῖς eſſe? Imo, inquit, vel hic verſus quo ſuam De arte amandi opus auſpicatur, coactus eſt: Si quis in hoc artem populo non nouit amandi. *Atqui ſi ita impingit in limine, ſi hic verſus coactus eſt & male tornatus qui totius operis primus eſt, & eius quidem operis in quo non ſolum magis quam alibi vſquam ingenium illi in numerato eſſe, ſed luxuriare etiam videmus, ecquid in ceteris libris non coactum eſſe ſuſpicabimur? Hic vero operæpretium fuerit expendere quam multa abſurda emendationem carminis Ouidiani, qualem reprehenſor ille affert, conſequantur.* Ita potius, inquit, ſcribere debuit Ouidius: Si-quis in hoc populo leges non nouit amandi. *vel*, Siquis in hoc populo morem, &c. *Cur vero ita potius ſcribendum fuit? Quia dicendo* artem *cogitare debuit, eſſe ſibi neceſſe diſiicere membra quæ ſua coherent natura (vocat enim diſiecta membra* hoc & populo.) *At ego tantum abeſt, vt fatear aliter ſcribere debuiſſe Ouidium, vt plane exiſtimem, etiamſi* leges: *aut* legem, *vel* morem, *dicere voluiſſet, traiectione in illis quoque vſurum fuiſſe, ſcribendo*, Si quis in hoc legem populo, *non* Siquis in hoc populo legem: *Nam preterquam quod gratiorem auribus ſonum efficit hæc traiectio, carmen etiam ab oratione ſoluta diſtinguit: vt eam a Poeta quæſitam eſſe,*

nedum ita cogente verſus menſura irrepſiſſe, exiſtimandum ſit. Si tamen refingendus eſſet verſus, quem ineptum ſit artem *in* leges *aut* legem, *ſeu* morem, *mutare, conſideremus. Primum, non inſcribitur liber de legibus aut lege amandi: ſeu De more amandi: ſed De arte amandi, quem titulum & ab ipſo Poeta confirmari videmus. Deinde, paſſim ſe præceptorem appellat, & ſe tradere præcepta dicit, quæ non* legem *ſed* artem *tradenti conſentanea ſunt. Poſtremo, in ea quæ ſtatim ſubiungitur comparatione.*

Arte citæ veloq; rates remoq; reguntur,
Arte leues currus, arte regendus amor.

Quid cogitari poſſit ineptius, quam mutando artē *in* lege, *vel* more, *dicere*, Lege citæ, &c. *deinde*, Lege leues currus, lege regendus amor. *Aut,*

More citæ veloq; rates remoq; reguntur,
More leues currus, more regendus amor.

Quinetiam interiectis duobus duntaxat verſibus, addit, Me Venus artificem tenero præfecit amori. *Alia præterea tanquam ex abundanti ad refellendam emendationem illam afferre poſſem ſed vt putidam libenter miſſam facio. Quid vero quod idem primos Metamorphoſeωs verſus modis omnibus reprehendit, in iis tamen refingendis, ita cum Ouidio certat, vt nō æquo ſe det campo, ſed verſibus ſex duos Ouidianos adoriatur. Ego vero iuſtiuſne hic quam illic reprehenſus fuerit Ouidius, ſagaci & emunctæ tuæ nari, Ludouice κριτικώτατε & ποιητικώτατε, relinquo: hoc tantum addo, Ouidium, licet breuiter, non tamen incommode mentem ſuam expreſſiſſe videri, & vel id argumento eſſe puto, quod ego minime alioqui in ſcribendo verſu felix, hoſce quatuor Latinos, Græcis totidem, & pene ad verbum incluſos, dilucide tamen reddidiſſe iudicatus ſim, quod certe fieri non potuiſſet, ſi incommoda breuitate vſus ille fuiſſet,*

Καινᾶς μορφωθένζα ἐθέλεται ἦτορ ἀείδειν
Σώματα οὐρανίδαι, εἰ τῶν δ' ἠλλάξατε μορφὴν,
Πρευμενέες τελέθοιτε, ἐκ πρώτοιο γενέθλης
Μέσφα καὶ εἰς ἡμᾶς ἐπίων μετρόντι εἱρμόν.

Hæc autem cum dico, non ignoro, multa non apud hunc tantū Poetam (quod & ipſe fatetur) verumetiam apud cæteros legi, quæ meliora fieri potuiſſent. Sed quomodo, ſi ipſimet ea ſuæ incudi reddidiſſent. Vt tamen aliqua eſſe dem, quæ non reprehendi ſolum, ſed a reprehenſoris etiam incude meliora exire poſſint, at etiam atq; etiam attendendum eſſe dico, quid & cur reprehendamus. Alioquin quod in præcipiti ira vſu venire videmus, vt nimirū in immeritos, euadentibus interim qui, culpam commeruerunt, eam expleamus: idem & in ardente illo præcipitiq; reprehendendi ſtudio contingat neceſſe eſt.

Verū vt tandem ad Parrhaſiū noſtrū reuertar, huius inquam aliorumq; multorum ſcripta in tanto veterū etiam contemtu, iacere, minime mirandū eſt. At ego cōtra, quo minore apud huiuſmodi homines in pre-

Digitized by Google

in pretio Ianum eſſe video, tanto pretioſiorem mihi eſſe fateor, & quoniam in eodem illum apud te loco eſſe arbitror, gratum tibi (cui modis omnibus gratificari cupio) munuſculum noſtrum fore ſpero. Vale.

A. IANVS PARRHASIVS IO. LASCARI BYZantio Gallorum Regis apud Senatum Venetum Legato. S. P. D.

EPISTOLA I.

LIs eſt mihi cum Politiano ſinuoſa, quæque non, niſi ab eo qui iuxta Græce ſciat ac Latine, decidi recte poſſit. Itaque te diſceptatorem (ſi per aduerſarium liceat) elegi, quum nemo noſtrorum, multis abhinc annis, adeo Græce profecerit, vt ipſe Græcus homo Latine: quamque Græcis a Cicerone laudem queſtus eſt Apollonius ereptam, tu cum puluiſculo corraſam, tibi tuiſq; vindicaueris: in aliena lingua tantus, vt ſapientiſſimus Venetorum ſenatus eloquentiæ tuæ vi captus, opes in Italia Gallorum coaleſcere non indigne ferat. Vtinam Byzantii nouæque Romæ res amplificari per te daretur, vt a maioribus olim tuis in ſua Republ. potentiſſimis. Hoc enim ſatius longeque magis expetendum quam exteræ genti regnum conſtituere. Quoniam vero per immanem Scytharum dominatum non licet, hoc (vt ille dixit) Catone contenti, tempori ſeruiamus & Muſis, in quarum collegio quum principem locum teneas, accipe cõtrouerſiam tibi iure debitam, quaque ſoles libertate meliori cauſſæ ſuffragare. Nam quod eſt in me, non appellabo. Verg. Æn. 2.

Sopor feſſos complectitur artus
Et iam Argiua phalanx inſtructis nauibus ibat
A Tenedo, tacita per amica ſilentia Lunæ
Littora nota petens.

Hæc (vt omittam phaleras & ſuperuacanea verborum pigmenta) Politianus ita exponit: *Equidem Lunam hic ſilẽtem pro minime tum lucente acceperim, quod fuerat tempus Græcis obſeruandum. Neque ita tamen interpretor, vt ad viuum reſecem, atque ipſum deniq; Lunæ coitum plane intelligam, cum nox tota tenebricoſa, nam hoc vtique refellitur, quoniam Poeta mox ait, Oblati per Lunam. Nondum igitur Luna lucebat, cum illi a Tenedo ſub veſperam nauigabant: ſed lucere tum cœpit cum iam vrbem occupauerant. Non igitur vt ſera fuerit aut pernox Luna, tum nec Luna quidem omnino coitus: ſed tempus arbitror potius, quamdiu illa non luceret. Etenim plura quam videatur, nox apud Poetas complectitur.* In his Angeli verbis nonne fraus illa deprehenditur, quam inclementer ipſe in Domitio inſectatus eſt? vt nec abſiſtat, nec plane congrediatur, ac vt ſepia, cum iam teneri metuit, atramentum ſpargit, ita perplexe confuſeque loquitur, vt intelligi nolle videatur. Nam quæ, malum, nugatio eſt hæc? *Non igitur ſera fuerit aut pernox Luna, tum nec Luna omni-*

no coitus: ſed tempus arbitror potius quamdiu illa non luceret. Ambages iſtæ ſunt, ambages. Explicandum denique eſt quota qualiſque tum Luna fuerit cum Troia capta: *ſerane* an *pernox*, an *ſilens*. Vt enim horum aliquid fuiſſe neceſſe eſt, ita hæc omnia ſimul eſſe non poterant: vt ſub veſperam *ſilens* eſſet & *nulla*, mox intempeſtate nocte repente luceret. Atque vt ita fuiſſe concedam, * ſi per aliquam noctis partem *conſpicua* Luna fuit, *ſilens* certe non erat. Etenim *ſilentium Lunæ* Plinius ab aliis *interlunium* vocari tradit ipſam ſolis & Lunæ coniunctionem, cum penitus in aſpectum non venit, idque tum non fuiſſe, cum Vergilius indicat hoc hemiſtichio (quod ne Politianus quidem diſſimulare potuit) *Oblati per Lunam*, tum vetuſtiſſimus apud Græcos Poeta Leſches Aſcyteluri F. ex oppido Mitylenarum Pyrrha, qui Tullo Hoſtilio Romæ regnante paruam ſcripſit Iliada, cuius appoſui carmen (vt contumaces ſuis ſaltem credant oculis) ab interprete Lycophronis & Euſebio mutuatum.

** Lege Plut. in Camillo, Græce 84. Latine 49.*

Νὺξ μὲν ἔην μεσάτη, λαμπρὰ δ' ἐπέτελλε σελήνη, id eſt,

** Nox erat intempeſta, nitebat & aurea cælo*

Luna. Non igitur erat *ſilens*, aut, qualem fingit Politianus, *in coitu conſpicua*, ſed *in orbem ſinuata*: quod euntibus ad opprimendum ſopitos hoſtes aduerſum tempus non eſt exiſtimandum: nam Papinius in id genus inſidiis ait,

** Horatius, Nox erat & cælo fulgebat Luna ſereno Inter minora ſydera. Lege Porphy. nam deſcribit Horatius intẽpeſtam noctem.*

Armataq; Iuno

Lunarem quatiens exſerta lampada dextra

Pandit iter. Quo Poetico colore *propitios Lunæ radios* Argiuis ab aere ſignificat immiſſos. Ergo per *ſilentia tacita Lunæ*, Vergilius intempeſtam noctem voluit intelligi, quia tunc omnia tacent. Ex quo Orpheus ait in hymno Lunæ *ἡσυχίᾳ χαίρουσα*, id eſt, *ſilentio gaudens*. M. Varro Macrobiuſque & Cenſorinus hinc appellatum conticinium docent, id quod Æneid. 4. per hæc a Poeta pulcerrime deſcribitur:

Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras: ſyluæq; & ſæua quierant
Æquora, cum medio voluuntur ſydera lapſu,
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volucres:
Quæq; lacus late liquidos, quæq; aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Et in eodem libro,

Poſt vbi digreſſi, lumenq; obſcura viciſſim
Luna premit: ſuadentq; cadentia ſydera ſomnos.

Et Leander apud Ouidium.

Vnda repercuſſa radiabat imagine Lunæ:
Et nitor in tacita nocte diurnus erat:

Nulla

Nullaque vox vſquam noſtras veniebat ad aures
Præter dimota corpore murmur aqua.

In Triſtibus vero.

Iamq; quieſcebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos.

Martialis in Ludimagiſtrum,

Nondum criſtati rupere ſilentia galli. C. item Balbus in deſcriptione noctis:

Ipſa quies rerum, mundiq; ſilentia terrent. Sed expreſſius a Vergilio Statius in ſecunda Theb. agens de Mercurio & vmbra Laii, tranſtulit:

Inde per Arcturum mediæq; ſilentia Lunæ
Arua ſuper populoſq; meat, ſopor obuius illi
Noctis agebat equos, trepiduſque aſſurgit honori
Numinis & recto decedit limite cœli. Euolauit a ſpiraculo Ditis, ipſoque Tænaro circiter ſecundam, inquit, vigiliam, nocte videlicet intempeſta, quando dii terras inuiſunt, vt ipſe Papinius ad Domitianum ſyluarum 1.

Huc & ſub nocte ſilenti,
Cum ſuperis terrena placent, tua turba relicto
Labetur cœlo, miſcebitq; oſcula iuxta. Bootes autem (de quo Manlius: *Arcturumque rapit medio ſub pectore ſecum*) ſub eaſdem noctis horas incipit apparere, & ante crepuſculum matutinum deſinit. Propertius:

Non audis, & verba ſinis mea ludere, cum iam
Flectant Icarii ſydera tarda bouis.

Iuuenalis:

Syderibus dubiis, aut illo tempore quo ſe
Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootæ Qui ſuſpicantur iter a Mercurio factum per *arcticum circulum* (ſub quo Crates tartarum ſtatuit) indeq; per Lunæ globum, quem ſilentem a Papinio dictum volunt, eo quod vmbrarũ ſilentium ſedes eſt, aut quod infimus orbis Lunæ grauiſſimo ſono mouetur, vt eſt apud Ciceronẽ) obſcuritatẽ in re clara affectant. Vt enim veru[illegible], εἶναι ἐπ' αὐτῆς καὶ οἰκήσεις ἄλλας, ποταμούς τε καὶ ὅσα ἐπὶ γῆς (vt Anaxagoras opinatus eſt, & Achilles Arati refert interpres) ipſe certe Mercurius ex inſtituto terræ propius volat, vt Æneid: 4. Poeta cecinit:

Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit, hinc toto præceps ſe corpore ad vndas
Miſit, aui ſimilis, quæ circum littora, circum
Piſcoſos ſcopulos, humilis volat æquora iuxta:
Haud aliter terras inter cœlumq; volabat,
Littus arenoſum Libyæ ventoſq; ſecabat. Ac vt nouo exemplo nunc demum Mercurius *arua ſuper populoſq; Luna volet*, vmbra certe Laii, quam ab impiorum ſedibus euocatam

Digitized by Google

ad furiale miniſterium deducebat, vt Eteocles violata fide, regni viciſſitudine fratri non cederet: agere tam ſublimem curſum non decet, vt orbem Lunæ piorum manibus aſſignatum tranſgreſſa, diuina atque æterna, præſertim diuerſiſſime a deſtinato curſu, dira contagione polluat. Quin & auriga noctis, ſomnus & obuius Mercurio ſemita decedit: iſque noctem per medium cœli ſpatium infra Lunæ globum vehit, vt officio ſuo fungatur, mortaleſque ſparſo humore ſopiat, vt eſt in fabulis. Itaque cum Leſches *pleno orbe* * *Luna* Troiam captã cecinerit, & Martialis Valeriuſq; Flaccus, & Statius Vergilii metaphraſtes, *intempeſtam noctem*, per *ſilentia Lunæ* deſcribant, idipſum tempus, in quibus dixi Vergilii verſibus, autumo deſignari. *Luna* vero, non *noctis*, ab eo dicta *ſilentia*, vt oſtendat *nitidiſſimam cælo Lunam* fuiſſe, cum Troia capta eſt, quamquam *Luna* pro *nocte* rectiſſime poni poteſt cum *Luna* ſit (vt idem cecinit Orpheus) νυκτὸς ἄγαλμα, id eſt, *noctis imago*: & Vergilius Æneid. 4. *Poſt vbi digreſſi*, &c.

* *Lege Plu. in vita Niciæ, pa. 262. Cor. Tac. k ſt. pri. me. Inuit nox ſyderib. illuſtris. pagin. 13.*

A. Ianus Parrhaſius Galeatio Thyenæo equiti Vicetino S. P. D.

EPISTOLA II.

ETſi certo ſcio, quod hæc & longe meliora domi tibi naſcuntur, ac, ſi tuum candorem cognitum non haberem, ſuſpicari non iniuria poſſim te non inquirere, ſed percontari, malui tamen apud me pluris eſſe boni viri nomen, quam doctrinę famam, ſatiſfeciq; tuæ voluntati in ea, quæ voluiſti in *Iuuenalem*. Tu ſi quid offendero, velut audendi auctor, in me culpam præſtabis, ego de euentu ſecurus, officii teſtimonium gratificandi ſtudio iam merui. Verſus in quæſtionem vocati, ſunt ii:

Nota magis nulli domus eſt ſua, quam mihi lucus
Martis, & Æoliis vicinum rupibus antrum
Vulcani, quid agant venti, quas torqueat vmbras
Æacus, vnde alius furtiuæ deuehat aurum
Pelliculæ, quantas iaculetur Monychus ornos,

His ego (ne te fallendis aliorum præſtigiis obtundam) Valeriũ Flaccum taxat, non abſq; ſuſpicione æmulationis autumo, cũ fuerint æquales, & vterq; Veſpaſianorũ principatu clarus, auctoritate tamen apud eos, & gratia diſpari. Quippe Iuuenalis odio Veſpaſianorum flagrauit, & quia cauſſarius in Domitianum plena velificatione grauatus eſt, cui contra Flaccus in Argonautico ſtatim per initia blanditur, a poetica facultate commendans, ad Veſpaſianum patrem, *Proles tua pandat Idumen.*

Namq; poteſt. Eius itaq; ſucceſſu, populariq; recitatione & plauſu Iuuenalis offenſus, locorum rerumq; deſcriptiones, & (quod Poetæ heroici præcipuũ eſt inſigne) numinũ colloquia, carptim ſaltuatimq; conuellit, &, quaſi ſubductis columnis, totũ opus labefactare conatur. Etenim Flaccus luci Martis aliquoties meminit, vt illic:

Martius

Martius ante vrbem longis iacet horridus annis
Campus. Item ex Æetę perſona ad Martem:
Tu quoq; ſacrata rutilant quoi veſtra quercu,
Excubias Gradiue tene, præſentia luco Arma tubaque ſonent. Et hæc in lucum Martis ab Apollonio quoq; Rhodio Ouidioque celebratum, ſatis. Per antrum vero Vulcani quis illa Flacci maleuole petita non videat?

Æquore Trinacrio, refugiq; a parte Pelori
Stat rupes horrenda fretis, quot in æthera ſurgit
Molibus, infernas toties demiſſa ſub vmbras,
Nec ſcopulos aut antra minor iuxta altera tellus
Cernitur, illam Acamas habitat, nudusq; Pyracmon.
Has venti nimbiq; domos & naufraga ſeruat
Tempeſtas. Obſeruandumq; quod ait: *Iuxta altera tellus.* Ad quod alluſit Iuuenalis illo hemiſtichio: *Æoliis vicinum rupibus antrum.* Sed vt appareat hanc inuidiæ procellā in Flaccū a Iuuenale emiſſam, audi quid agant idē conſilii captent apud eum venti:

Interea medio ſæuus permiſſa profundo
Carbaſa Pangæa Boreas ſpeculatus ab arce,
Continuo Æoliam Thyrrenaq; tendit ad antra. Quorum naturam ſitumq; perſecutus, addit & Boreæ concionem:
Pangæa quod ab arce nefas, ait, Æole vidi:
Graia nouam ferro molem commenta iuuentus,
Pergit, & ingenti gaudens domat æquora velo.
Nec mihi libertas imus freta tollere arenis,
Qualis eram nondum vinclis & carcere clauſus,
Hinc animi, ſtructæq; viris fiducia puppis,
Quod Boream ſub rege vident. da mergere Graios,
Inſanamq; ratem. nil me mea pectora tangunt.
Tantum hominum compeſce minas, dum littora iuxta
Theſſala, nec dum alia viderunt carbaſa terræ.
Dixerat, at cuncti fremere intus, & æquora venti
Poſcere. Quid apertius? ſiquidem agere, proprie concionantis eſt, aut accuſatoris, eiuſque qui ſententiam dicit in ſenatu, vt ex Cicerone diſcimus & Liuio. Verum ne dubites *in Æaci iudicio* a Iuuenale *Tartarum* deſignari, de quo Valerius hæc Arganauticon primo: *Cardine ſub noſtro rebusq; acciſa ſupernis*
Tartarei ſedet aula patris, &c.

Quæ in tanta notitia prętermittere negligentia non ſit. Accipe & Horatii in eandem ſententiam carmen:

Quam pene furua regna Proſerpinæ
Et iudicantem vidimus Æacum.

Item Statii in ſecundo Syluarum:

Ibimus omnes,
Ibimus: in mediis vrnam quatit Æacus vmbris

Digitized by Google

Eadem ratione Iuuenalis *Monychi* dixit *ornos*, & Centaurorum pugnam ſignificauit, quam Flaccus expreſſit in Argonautis encauſtica pictura per hæc,

Parte alia Pholoe, multoque inſanus Iaccho
Rhœcus, & Atracia ſubita de virgine pugna.
Crateres menſaq; volant, araque deorum,
Poculaque, inſignis veterum labor, optimus haſta
Hic Peleus hic enſe furens agnoſcitur Æſon.
Fert grauis inuito victorem Neſtora tergo
Monychus. Quod vltimũ Centauri nomen eo magis illuſtrẽ Valerii notã reddit, quo non apud aliũ ſui temporis poetam facile reperitur. Non exſpectas, opinor, vt inde etiam tibi recitem, quæ de *velleris aurei* furto cecinit, cum totius id operis argumentũ ſit, egoq; non laborem aliis hæc probare, ſed apud te tantum teſtari, ſtudium tibi meum non defuiſſe, nec vnquam defuturum. Vale.

A. Ianus Parrh. Barthol. Paiello Poeta & Equiti Vicetino. S. P. D.

EPISTOLA III.

VEtus eſt adagium, cuius meminit & Apuleius, *Vbi vber, ibi tuber. Ab eodẽ namq; culmine voluptas, & ei comes mœror ſequitur*, vt eſt apud Plautum. Cum lepidiſſimas Atticiq; ſalis elegias, & quæ mihi recognoſcenda tua miſiſti carmina, cupide lectitarẽ, videbar equidẽ mihi per amœna Muſarum vireta ſpatiari: gliſcebam gaudio, quod hodieq; exſtarẽt ingenia quæ cũ quolibet antiquorum ſeculo certarent, agebamq; (ꝙ ipſe mandaueras) acerrimum cenſorẽ. Nã collatis tuis Tybulliq; & Propertii locis, ad excitandos mitiores affectus excogitatis, in pleriſq; nutante trutina, non videbã cui potiſſimũ palmam darẽ. Dumq; velut in adoleſcentiam reuolutus, eruditionem Propertii reconditã rimor, incidi in illum multorum naufragiis infamem ſuſpectumq; ſcopulum,

Et modo Theſproti mirantem ſubdita regno
Æquora, Miſenis proxima nobilibus Hærenſque (vt ingenue fatear) in ſalebra, ad interpretes, vt ad anchorã confugi, ſed vtrunq; ex Domitii commentariolis aptũ pendentẽq; ſtomachabundus abieci; cœpiq; egomet ipſe mecum carmẽ expendere. Totus in iis eram nugis, & ecce tibi neſcio quis (vt tũ mihi viſum) intempeſtiue ſalutatũ me venit, & *Cuia ſunt hac*, inquit, *qua tãto ſtudio pertractabas*? Vnici huius ætatis, inq̃. Poetæ Paielli noſtri. Tum ille ſuſpirans, *O præſagã mali mentẽ: quaſi diuinaret haud ita multo poſt orba fore, parauit eis te tutorẽ.* Tũ ego abominatus tam triſte verbum, Dii meliora, inquã, nam Paiellus annis adeo confitus nõ eſt, vt aliquandiu ſua gloria ſaluus frui non poſſit. *Eſt vt dicit*, inquit, *& ipſe Neſtoris ætate dignus, ex aduerſa tamẽ valetudine iacet, medicorum iudicio pene conclamatus.* Ad hæc ego obrigui, quod hyeme proxima laterum te dolore vexatum, certiſſimo mortis

(vt Lu-

(vt Lucilius ait) nuntio, non eram neſcius: verebarque ne recidiſſes in idem morbi genus, & quidem deſperatius, vt vſu venit. Subibat miſeratio reputantem, te bonis artibus a teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis intentum defraudaſſe genium, nihil vnquam voluptati conceſſiſſe: nunc exhauſtis omnibus animi corporiſque laboribus, a ſummo Parnaſſi faſtigio, quo tandem vix euaſeras, intempeſtiuo obitu detrahi. Non iniuria ſane mihi moriens Theophraſtus accuſaſſe naturam videbatur, quod ceruis & cornicib. diuturnam vitam, quorum id nihil intereſſet: hominibus, quorum maxime intereſſet, exiguam dediſſet, quorum ſi ætas potuiſſet eſſe longior, futurum fuiſſet vt omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. Argumento nobis erant iuuentutis tuæ luſus, elegantiæ, venereſque caſtiſſimæ: quanto potiora daturus eſſes in poſterum ſi te fata non inuidiſſent. In hac acerbiſſima cogitatione dies aliquot abſumſi, nihil inſtituti memor: eſſemque forſan adhuc in ea defixus, niſi audiſſem te magis ac magis indies leuatum melius habere. Statim voto cum gratulatione ſoluto, Propertium reſumſi, quem in illo propemodum omnium luctu proieceram. Conſultiſque manu ſcriptis (vt noſtri moris eſt) exemplaribus in aliis inueni *Teſpreti*, in aliis autem *Teſproti*: in nullo *Theſproti*, vt vulgo legitur. Et ſane cum *Cynthia Baias* deſideat, a Propertioq; proxima *Baiis* loca deſcribantur, quæ tanta nominum ſimilitudo Poetæ blandiri potuit vt *Theſprotos* ingenti terrarũ ſpatio diuiſos, ex *Epeiro* transferret in *Campaniam?* non minus inſulſe quam qui idem fecit in *Samoſatis* oppido Syriæ, Luciani ſophiſtæ patria. Negas ergo (dicet aliquis) Campanos eſſe Græcorum colonos? etſi vere poſſem, (ſiquidem non omnes e Græcia ꝓfectos ab opinatiſſimis auctoribus affirmatur) vt tamen vltro condonem num propterea *Theſprotos* appellabimus? cum præſertim Græciæ finibus *Epirotæ* (quorundam ſententia) non contineantur? At vtrobique fluuius, *Acheron* & *Acheruſia* palus eſt. Sint & *Puteoli*, ſi placet, & ipſæ *Baiæ*. Eane de cauſſa *Theſproti* regno ſubdita nuncupentur? Amnis *Acheron*, & *Pandoſia* ciuitas in *Epeiro* redduntur, eiuſdemque nominis a Strabone, Liuioq; & Trogo in Brutiis, vbi fatum fugiens incurrit Alexander alterius Alexandri auunculus. Nemo tamen vnquam *Theſprotos* in *Brutiis* nominauit. Equidem ſuſpicor ex imperitia, *Teſproti*, pro *Te Protei*, librarios apud Propertium corrupiſſe. *Proteus* enim ab aliis ad inſulam *Carpathon*, ab aliis ad *Pharon*, ab aliis ad *Capreas* habere ſedem fingitur: de quo Silii carmen exſtat 7. Punicorum,

Teleboi medio ſurgunt quæ regna profundo,
Pumiceæque procul ſedes, immanis in antro
Conditur abrupto Proteus, ac ſpumea late
Cautibus obiectis eiectat cærula vates.

Hinc apparet vnde Propertius *Puteolani ſinus*, id eſt, inter *Capreas*

& Miſenum maris, penes *Proteum* regimen eſſe dixerit, in hunc ordinem: *Ecquid o Cynthia, ſubit te cura noſtri, mirantem æquora ſubdita regno Protei, proxima nobilibus Miſenis, in ora Campaniæ, Vergilii carminibus inclyto promontorio*? quod aut ſyllabis obſequutus, numero multitudinis enuntiauit, aut vt annexam quoque regionem ſignificaret, vt quum *Circen* dicimus & *Circeos*. Ac nequis obſtare ſyllabarum dimenſum putet in paterno *Protei* caſu, Maronis adieci teſtimonium:

Atrides Protei Menelaus aduſque columnas. Sed & ipſius etiam Propertii:

Hæc eadem Perſei nobilis vxor erat. Vide quam belle te remunerem, qui pro terſiſſimo Poemate minutam parumque cultam quæſtionem remiſerim. Sed veniam (ſcio) dabis, vbi ſuccurret aliquando tua ſcripta tantum negotii factura poſteris, quantum nobis antiquorum. Vale.

A Ianus Parrh. Galeatio Thyenæo Quinti Comiti Vecetino
S. P. D.

EPISTOLA IV.

SI nihil obſtat aliud, quominus illo Iuuenalis carmine, de quo pridie reſcripſeram, C. Balbus obliq; ſuggilletur, vt ego ſentio, niſi quod *orni* non meminit, equidem facile eximam tibi ſcrupulum. Solent enim Poetæ locos aliũde ſumtos in parodiis immutare, Martialis:

Vſſit amatorem Nemeſis laſciua Tibullum,
In tota iuuit quem nihil eſſe domo: Quum Tibullus, eo pentametro *Deliæ*, non *Nemeſi*, blandiatur.

Idem ad Flaccum,

Riſit Thuſcus eques, paupertatemque malignam
Reppulit, & celeri iuſſit abire fuga.
Accipe diuitias, & vatum maximus eſto
Tu licet, & noſtrum, dixit Alexin Ames. Et alibi,
Mæcenati Maro quum cantaret Alexin. Satis autem conſtat ex Apuleio Tiberioque Donato, & aliis, *Alexin* ficto nomine *Pollionis amici puerum*, non *Mæcenatis*, a Poeta appellatum. Ille ipſe etiam Martialis alludens ad Ouidii ex tertio de Arte præceptum,

Ride ſi ſapis, (inquit) *o puella ride,*
Pelignus, puto, dixerat Poeta. Nam ſuſpicari vel ab epigrammatibus, (vnde laudem non meruit Ouidius) vel a Medea teſtimonium citari, quum neque numeri, neque ſententia Tragœdiæ conueniat: & hoc in vniuerſum puellas omnes (vt eſt in artibus) ab Ouidio moneri Martialis innuat, Accedit ad ſocordiam Propertius de Vergilii Bucolico,

Tu canis vmbroſi ſubter pineta Galeſi
Tyrſin, & attritis Daphnin arundinibus. Apud Vergilium

res

Digitized by Google

res agitur in *ripa Mincii*, Propertius inde ſcenam trāſtulit in *agrum Tarentinum* iuxta amnem Galeſum. Fugit enim, quantum Poetis in hoc genere liceat, eos, qui præter hiſtoriam ſcripſerunt *in Tarentino ſeceſſu* Bucolicum carmen a Vergilio lucubratum, quod Propertius hic intelligat. Horatius in odis,

Haud parauero

Quod, auarus vt Chremes, terra premam. Terentiana quidem perſona *Chremes* eſt, & rei familiaris admodum diligens, infodiſſe tamen argentum non inducitur. At hoc ex commodo ſuo Flaccus* affinxit. Idem in arte Poetica,

Vt nihil interſit, Dauuſne loquatur, an audax

*Pythias emuncto lucrata Simone talentum,** Satis habuit argumento perſoniſque tantum Comicis indicare Terētium, quum cetera nihil ad eum. Nam qui librarii impoſtura ad *Acronis Helenii* nomen indigne & falſo obrepſit, vt in pleriſque omnibus, ineptit, vbi docet Horatius verba agreſtium ſatyrorum (quos a priſcis tragicis induci pro choro moris erat) ita a tragicis differre oportere, vt ab ipſis ſatyricis comica, a Lucilio alterius generis Poeta, præſertim quem non probaret: non ab aliquo comico, vel ipſo potiſſimum Terentio, cuius ſtudioſum fuiſſe conſtat, exemplum mutuaretur? At (inquiunt) *Simonis* & *Pithyæ* congreſſus apud Terentium non exſtat. Affirmo, ſed & nomen *Daui*, & epitheton *audax* illi *Terentianæ Pythiæ* maxime conſentaneum, nobis aſtipulatur. Daturque hæc, & maior etiam, Poetis venia. Nam quædā conferunt in eos, qui nunquam ſcripſerunt, modo non ſint a materia, in qua verſantur, aliena. Nicander in Theriacis ait: Omnia quæ venenato morſu petunt, e cruore Titanum prodiiſſe, Heſiodumque laudat auctorem: quia veriſimile erat ab eo traditum: quum tamen ille prorſus hoc tacuerit, vt a diligentiſſimis apud Nicandrum Grammaticis obſeruatum proditumque eſt. Alexis apud Athenæum Dipnoſophiſtōn 4. dediſſe fabulam legitur, in qua Linus ad ſe diſciplinæ gratia deducto Herculi mandat, vt ex auctoribus in conſpectu poſitis, Orpheo, Heſiodo, Chœrilo, Epicharmo, Homero, ſumeret quemcunque primum ſors offerret ac ipſe vellet: hoc enim pacto Herculis ingenium detectum iri credebat. Ille manum forte coniecit in commentarium de re coquinaria: atque in eo genere ſtudioſe verſatum profeciſſe. Quis autem neſciat Heſiodum, Chœrilum, Epicharmum, Homerum, Lino & Hercule poſteriores? Ad viuum reſecanda non ſunt hæc apud Poetas. En ipſe quoque de Statio Iuuenalis,

Eſurit, intactam Paridi niſi vendat Agauen. Id eſt, ante editionem Thebaidos, quod *Agaues* in ea ſemel aut iterum meminerit. Ergo per *ornos arboreſque Monychi*, Centaurorum pugnam in Flacco deſignauit, armis de ſuo tantum datis, & inuidioſe per exaggerationem calumniamque portentoſis. Arboribus enim ſoli-

*Statius Syl. 1. cedant vitrea iuga perfida Circes Dulichiis vlulata lupis: quis non tradat hoc Homerus.

*Vt ſupra, Iratuſq; Chremes tumido delitigat ore quem verſum lege apud Horatium.

dis,earumque ramis Centauros pro telis vſos, Apollonius, eoque prior in Cænei fato Pindarus, ac vtrumque ſequutus oſtendit Ouidius Metamorph. 12 per hæc ex perſona Neſtoris,

Vidi ego Petreum conantem vellere terra
Glandiferam quercum.

Et infra,

Demoleon, inquit, *ſolidoque reuellere dumo*
Annoſam pinum magno molimine tentat.

Et paulo mox,

Chthonius quoque Teleboaſque
Enſe iacent noſtro, ramum prior ille bifurcum
Geſſerat. Apud eundem Monychus exclamat,

Nos ſemimari ſuperamur ab hoſte:
Saxa trabeſque ſuper, totoſque inuoluite montes.
Dixit, & inſanis deiectam viribus Auſtri
Forte trabem nactus, validum coniecit in hoſtem:
Exemploque fuit, paruoque in tempore nudus
Arboris Othrys erat, nec habebat Pelion vmbras.

Et Propertius de Milanione,

Ille etiam Hylæi percuſſus vulnere rami,
Saucius Arcadiis rupibus ingemuit. Hylæus enim Centaurus a Papinio Thebaidos 4. celebratur,

Non aliter ſyluas humeris & vtroque refringens
Pectore, montano duplex Hylæus ab antro. *Præcipitat.* Vt in ſuperiore Propertii, *ramum* pro *ſagitta* accipere ſit abſurdum. Non dubito quin hæc alium te reddant: & omnes qui modo cogitent a Iuuenale Poetam ſui temporis oblique notari, nec exſtare quenquam in quem magis illa cadant quam Valerium. Vale.

A. Ianus Parrh. Galeatio Thyenæo ſuo S. P. D.

EPISTOLA V.

ID vnum deerat, (inquis) vt receptos auctores in ordinem redigas, & *Acronem* (ſi diis placet) a ſtudioſorum manibus excutias. Ego vero Thyenæe ſumma veneratione veterum memoriam ſemper, & nunc, ſi quando maxime, proſequor, cum non agnoſco triuialium magiſtrorum nugas, vt *Acronis*, in cuius eruditionem præſtantemq; diſciplinam non cadunt errata, quibus ſcatent ea quę circumferuntur *in Horatium.* Licebit (inquis) hoc ipſum de Seruio ceteriſque dicere: quos in ius a minimo quoque literatore vocari cottidie videmus. Agere Seruii reliquorumque cauſſam nunc otium mihi non eſt: at *Acronis* ea commentaria non eſſe quæ legũtur *in Horatium*, niſi certiſſima ratione docuero, nolim credas. *Helenius Acron* ætate ſua Grammaticus anxie doctus, accuratas in Terentium reliquit enarrationes, vnde teſtimonium *Chariſius* identidem citat, antiquior aliquanto quam Seruius. Id quod inde colligitur, quod cum Grammaticos omneſque paſſim per quos profecerit

fecerit (qui candor eius eſt) alleget, vnum certe Seruium non omiſiſſet, ſi is ante ſe expoſuiſſet opera Vergilii, quem cum ſuis interpretibus frequenter habet auctorem. *Veſter Acron* apud Horatium 1. ſerm. *Denuntiantes (inquit) litem, an teſtatos haberant, quibus præſentibus conueniebant, ita vt aurem illis tertio vellerent. Sic Seruius magiſter vrbis exponit.* Ex his apparet *Acronem*, quem dicitis, *Honorato* fuiſſe poſteriorem, cum *Chariſius* aut æqualis Seruii fuerit, aut eam (quod vero propius eſt) vna vt minimum ętate pręceſſerit. Ad hæc (cur enim non tuo potius eum gladio iugulemus?) *Veſter Acron* in Flacci vita, commemoratis Poetæ ſcriptis, hoc addit, *Cõmentati in illum ſunt, Porphyrion, Modeſtus, &* * *Helenius Acron omnibus melius. Acronemne* putas adeo ſtultum vt ſe tum illa prodentem connumeraret Horatii commentariis, qui ante ſe claruerant? aut inepte glorioſum, vt ſemet ipſe ceteris omnibus anteponeret? At in eo multa ſunt plena bonæ frugis. Ea, ſi qua ſunt, ab iis accepit quos initio recenſuit. Idque facile concedet quiſquis iſtius & Porphyrionis inter ſe ſcripta contulerit. Deprehendet enim Porphyrionis ab eo ſingula propemodum verba, nedum res, impudentiſſime compilari. Quod in Iulio Modeſto ac ipſo *Helenio Acroni* † accidiſſe, vana coniectura non eſſet. Vnde igitur hic in *Acronis* nomen inuaſit? a cupiditate librarii, qui primus impreſſit. Id quod in aliis quoque fieri videmus, vt in M. Catonis originibus, Beroſo, Sempronio, Cor. Gallo, ſexcentis, vſitata fraus eſt, edendis operibus auctoritatem ſuppoſito ſpecioſo titulo conciliare. Denique vetuſti codices *Acronis* inſcriptionem non habent. Vale.

σχόλιον.

* Helenium citat Ælius Donatus in Eunucho Terentii, dũ Poetam tuetur a calumnia criticorum de colore muſtelino, per hæc, Ego autem Helenium ſequor, qui recte intelligit Terentium, &c. tametſi librariorum negligẽtia apud eum mutatis ſyllabis adeſionũ legitur. Ex quo ſatis apparet Ælium Donatum Chariſio poſteriorem, vel æqualem certe fuiſſe, quod Aruntii Celſi, Flauii Capri, Helenii Acronis, in Terentium commentaria alleget: Donati nuſquam meminit, non vtiq; facturus ſi prius ediditſſet. Citat & Cornutus in Perſiũ, nam quod Perſiũ Cornutus explanauerit, antiquiſſimus eius Poetæ cõmẽtator, oſtẽdit in illud, quiſquis o modo, &c.
† Incidi in Probi Grãmatici cõmentarios in primã Perſii Satyram non illos qui Cornuti nomine circumferuntur, & quos Hermolaus, vt Prob. citat II caſt. Plin. in verbo Barba: ſed alios longe maiori cura ac ingenio cõpoſito. In iis ita ſcriptũ legimus, Curas Acronii ꝓprie dicere videtur, quæ ſi vtiliter exercentur, virtutis locũ obtinet: ſi in ſuperuacuũ, deſidiæ. Ex quib. apparet, Acronẽ Probo fuiſſe vetuſtiorẽ. Itẽ Cornutus in illud, Fratres inter ahenos, Acronem citat. Lege Seruium in 7. Æn. in illud carmen, poſtquam alta quierunt, vbi ait, auctor Hebrus, tu lege, Acron Helenius.

A. Ianus Parrh. Lucæ Bonſio Patauino S. P. D.

EPISTOLA VI.

DVobus horis Vicetiæ fuimus apud hoſpitem tuum Galeatium Thyenæum, tamque me comitate, elegantiaque morum cepiſti, vt te non minus amem geramque oculis, quam ſi tecum vixiſſem. Viget in te Liuii lactea vis eloquentiæ, viget humanitas, viget vrbana cordis mansuetudo, quæ te conciliant omnibus, & imprimis ampliſſimo patri Marco Cornelio Cardinali, Bizantinoque Pontifici, quodque longe pluris eſt, humanarum diuinarumque rerum peritiſſimo, qui tuo conſilio operaque, maximis in rebus vtitur. Itaque per has vindemiarum ferias, cum meas lucubrationes in vnum quaſi corpus colligerem, iucundiſſima tui memoria ſtatim ſubiit, cui merito, quod in *Amoribus Ouidii* præter aliorum ſententiam videar reſtituiſſe, nuncupem. id eſt huiuſmodi ex lib. 3.

Flumina debebant iuuenes in amore iuuare:
Flumina ſenſerunt ipſa quid eſſet amor.
Inachus in media Bithynide pallidus iſſe
Dicitur, & gelidis incaluiſſe vadis.

In hæc multi multa: nemo (ꝙ equidem ſciam) bene. Nam neque *Bithynis* vel *Bithynidis*, *Inachus* amnis eſt neq; *Bithynis* Argiuorū regio, ꝙ quidā cōminiſcūtur, alioqui a Pauſania, q vel omnes Græciæ lapides illuſtrauit, omiſſa nō eſſet. Ego (ne te diutius morer) ita caſtigandum reor,

Inachus in Melia Bithynide pallidus iſſe: Dicitur. Nam *Melia* Nympha fuit, vt Callimachus ait, ex qua Neptunus *Amycum* ſuſcepit Bebryciæ regem: de quo longum carmen extat Apollonii Argonauticorum ſecūdo. Ex hac Inachus *Ægialeum* ſuſtulit, a quo Peloponneſus *Ægialea* dicta, vt in Homerum refert Didymus. Affirmare non auſim eademne ſit an altera, ad quam inquirendam pater Oceanus Caanthum puellæ fratrem miſerit, eius filium, qui delatus in Bœotiam, quum *Meliam* raptori Apollini non potuiſſet eripere, auſus eſt eius templum quod *Iſmenium* poſtea vocatum Pauſanias auctor eſt, incendere: vnde ſagittis a Deo confixus, tumulum habuit in margine fontis Marti conſecrati, vbi Cadmus illum ſerpentem portentoſæ magnitudinis interfecit. Apollo ex *Melia* Tænerum genuit & Iſmenum: a quo nomen amnis accepit, quum *Ladon* antea diceretur. Vtcunque mater ex Inacho *Melia Bithynis* ab Apollonio etiam appellatur, eius carmen eſt hoc:

Ενθάδ' ἔσαν σταθμοί τε βοῶν, αὖλις τ' Ἀμύκοιο
Βεβρύκων βασιλῆος ἀγήνορος, ὅν ποτε νύμφη
Τίκτε Ποσειδάωνι γενεθλίῳ εὐνηθεῖσα
Βιθυνὶς Μελίη.

A. Ianus Parrh. Auguſto Baldo Patauino S. P. D.

EPISTOLA VII.

BEne habet Auguſte, quod quem propter ingenium præſtantē que diſciplinam vel inuiti amare cogeremur, cum te geras vt

memus etiam libenter. Etenim quum *Demetrium Chalcondylen*, ſecundum Deum parentemque colas, ab eoque plus eruditionis in ipſis tuis pene laribus hauſiſſe te prædices, quam a ceteris omnibus in ipſa Græcia, meque tum in ſoceri honorem, tum mea in te impulſus obſeruantia diligas, aliquam vigiliarum mearum particulam tuo iudicio ſubiiciendam putaui. Nam, quæ tua auctoritas eſt, omnes idem quod tu, vel reſpuent vel amplectentur. Ouidius Metamorph. II. *Ocyrhoes* filiæ *Chironis* in equæ ſpeciem mutationem deſcribit, quod ea Deorum conſilia mortalibus enuntiaret. In qua fabella quum ſuo more laſciuiſſet, adiecit,

Vtque vagi crines per colla iacebant,
In dextras abiere iubas: pariterq; nouata eſt
Et vox & facies: nomen quoque monſtra dederunt.

Hoc alii ſic exponunt: *Nam Εὐίππη, id eſt, equa fuit appellata.* Iulius autem Pollux, lib 4. inquit, Εὐίππη ἡ Χείρωνος, ὑπομεταβληθεῖσα εἰς ἵππον παρ' Εὐριπίδῃ, id eſt, *Euippe Chironis filia in equam verſa apud Euripidem.* Vnde conſtat Ouidium dixiſſe *nomen quoque monſtra dederunt*: quod amiſſo priore nomine vocata ſit *Euippe*. Emendandum apud Hygynum puellæ patriſque nomen eſt in *equi ſigno* ſic: *Euripides Euippen Chironis filiam dicit*: & quæ notiora ſunt quam vt a nobis oporteat indicari. Cui noſtræ caſtigationi ſententiæq; ſi tu vir vtraque lingua doctiſſimus accedes, obtrectatorum ſannas floccifaciam, Vale.

A. Ianus Parrh. Bartholomæo Leonico, S.

EPISTOLA VIII.

NOn excidit mihi, Leonice, quam benigne nos in vrbe ſalutaueris: itemque Venetiis anno ſuperiore, priuſquam Vicetiam concederem. Viuit, & quamdiu viuam, viuet illius officioſi congreſſus tui memoria: nec vnquam cogitandi finem faciam quo pacto poſſim teſtari quam carus mihi ſis. Itaque qualemcunque nactus occaſionem, vltro arripui: locumq; ad te defero Ouidii ex diris in *Ibin*, in quo cum ceteris mihi non conuenit, vt vtriuſq; linguæ peritiſſimus, illinc an ego ad hiſtoriæ fidem ipſumq; Poetę ſenſum propius acceſſerim, diiudices. Ouidii carmen eſt hoc:

Fœta tibi occurrat patrio popularis in aruo
Sitque Paphagæ cauſſa leæna necis. Vbi Domitius, *Paphagus (inquit) Ambraciæ rex quum incidiſſet in leænam catulis ſtipatam in hortis ſuis, ab ea eſt dilaniatus.* Id ipſum tradunt & alii, ex vetere (vt aiunt) interprete. Cui quantum credas ipſe, neſcio: ego certe, cur credam, nihil habeo, quum pene plura in eo deprehendantur errata quam verba. Hiſtoria apud Ælianum de animalibus lib. 12. legitur hunc in modum: *Phayllus* Ambraciæ tyrannus fuit: hunc obuia caſu leæna diſcerpſit: Ambracienſes eam conſecrauerunt vt ſuæ libertatis auctorem.* Quæ ſi vera ſunt, (vt eſſe putare debemus) ex Æliano.

* *Phayllus. Huius nominis alterum lege apud Pauſaniam*

Digitized by Google

Sitque Phylleæ cauſſa leæna necis, emendandum videtur. Vale.

A. Ianus Parrh. Paulo Veienti S.

EPISTOLA IX.

NOn recuſem quin ingratus habear ſi maximis etiam in rebus officium abs te meum, tot iuſtiſſimis de cauſſis tibi debitum, deſiderari patiar. Et tu tantulam rem cunctanter a me petis? Accipe quod in Ouidium de *Broteo* volebas: & quidem cum fœnore. Nam ſequentia carmina declarauimus, ab aliis (niſi fallor) haud intellecta. Domitius in *Broteo* fucum facit. Hiſtoria aliœ eſt hæc: *Brotus*, non (vt ipſe vocat) *Broteus*, indigena fuit, ac terræ filius, vt ſcribit Euemerus: vt Heſiodus, Ætheris & Auroræ. Natus hic erat immortalis, ſed eum tantum lucis odium cœpit, vt nouo exemplo omnium primus vitam cum morte commutarit. Vnde Græce βροτὸς, id eſt mortalis, ab eo dictus homo. Mirum quod ante pedes hiſtoriam quodammodo poſitam Domitius & alii poſt eum non viderint. In his enim verſibus:

Incluſuſque necem cauea patiaris, vt ille
[a] Non profectura conditor hiſtoria, *Chœrilus* intelligendus non eſt, ſed *Calliſthenes*, quem Alexander, Philippi F. inſimulatum inſidiarum, propter Perſicę ſalutationis interpellatum morem, vel quod ei conſuluiſſet ne fruſtra affectaret ab Athenienſibus appellari dominus: abſciſſis auribus ac naſo labiiſque, & truncatis crudeliter membris, deformeac miſerandum ſpectaculum reddidit: & cum cane in cauea clauſum ferrea, ad metum ceterorum circũferrebatur, donec Lyſimachus audire Calliſthenem ſolitus, tanti viri miſertus, non culpæ, ſed libertatis pœnas pẽdentis, ei venenum dedit in remedium calamitatum, quod adeo offendit Alexãdrum, vt Lyſimachum obiici ferociſſimo leoni iuberet. Hæc Trogus & Suidas, in cuius monumentis, conſumtus a pediculis ex quorundam ſententia traditur, cuius fatum Theophraſtus impatiẽter adeo luxit, vt edito Calliſthenis nomine libro, laudarit illam ſententiam, *Vitam regit fortuna, non ſapientia.* Seneca, *Calliſthenes* (*inquit*) *Alexandri crimen æternum, quod nulla virtus, nulla bellorum felicitas redimet.* Quæ cedes eo maiorem inuidiam conflauit Alexandro, quod etiam condiſcipulatu apud Ariſtotelem familiaris illi fuerat, & ab ipſo ad prodenda memoriæ acta eius accitus, vt idem ſcribit Trogus. Hinc Ouidius ait,

[a] *Lege Laertium in vita Ariſtotelis.*

Non profectura conditor hiſtoria. Nam nihil ei profuit Alexandri res illuſtraſſe. Vale.

σχόλιον.

Ouidius in Ibin, *Vtque ferunt Protheum*, &c. Is qui collectanea fecit hiſtoriarum, ſcribit hunc in modum, Βροτέας κυνηγὸς ὢν τὴν Ἄρτεμιν οὐκ ἐτίμα, ἔλεγε δὲ ὡς οὐδ᾽ ὑπὸ πυρὸς πάθοι, ἐμμανὴς δὲ γενόμενος ἔβαλεν εἰς πῦρ ἑαυτόν. id eſt, *Broteas erat venatoriis nullo honore Dianam*

nam dignabatur, auſuſq; eſt dicere, nullã ſibi noxã ab igne afferri poſſe, itaq; furore correptus, in ardentem rogum ſe præcipitem dedit & periit.

A. Ianus Parrh. Franciſco Poncherio Archidiacono Tranſiugenenſi S. P. D.

EPISTOLA X.

NVnquam dubitaui pleroſque fore, ſcilicet eos maleſciolos, præſtigioſos, negligendos, & Latinas (vt appellare ſoleo) febres, qui non aliter eructationes apud te ſuas venditare poſſe confiderent, quam ſi noſtram præceptionem, certam illam quidem. & tibi ex animo traditam, ſubuertere conarentur. Hos equidem vno ictu nominatim proſternerem, niſi indignos arbitrarer quibus a bonis maledicatur: inſulſos, hallucinabundos, iiſque ſimiles, qui noctu per tenebras ambulantes, apprehẽdunt quicquid occurrit, albas prorſus lineas quæ in albo lapide nihil ſignant, nullumque diſcrimen faciunt hoc an illud rectius, vt qui futili vel nullo iudicio ſint. *Architrenium* neſcio quem ſequuti verſificatorum poſtremum, contra omnem vetuſtatem ſtant, audentque affirmare, *Pariſium* quam dicunt *vrbem*, a *C. Cæſare* conditam: cum nec eo nomine dicta ſit, Cæſareque in Gallia bellum gerente, opibus & ciuium frequentia iam floreret, vt hæc eius ex ſexto Commentariorum verba teſtantur: *Concilio Galliæ primo vere (vt inſtituerat) indicto, cum reliqui præter Senones, Carnutes, Treuiroſque, veniſſent, initium belli ac defectionis hoc eſſe arbitratus, vt omnia poſtponere videretur, concilium in Lutetiam Pariſiorum transfert.* Item ſeptimo, *Labienus (inquit) eo ſupplemento, quod nuper ex Italia venerat, relicto Agendici, vt eſſet impedimentis præſidio, cum quatuor legionibus Lutetiam proficiſcitur. Id eſt oppidum Pariſiorum, quod poſitum eſt in ripa fluminis Sequanæ*, Strabo, *Pariſii (inquit) ad Sequanam ſiti in ipſo flumine colunt inſulam, vrbemque Lutetiam.* Vibius etiam Sequeſter: *Sequana fluuius Galliæ Lutetiam Pariſiorum circumfluit, & inſulam facit. Lutetiam* præterea Mela Pomponius & Plinius & Ptolemæus appellant, vrbiſque ſitus & nomen antiquæ ſuffragatur hiſtoriæ. Nam *Pariſii* confines erant *Senonibus*, vt ſcribit Cæſar, hodieque ſunt, vt ipſe teſtis es optimus. Itaque caue mi Poncheri, ne inauſpicatis iſtorum vocibus aures patefacias, & a priore ſententia deducaris. Nam nec a nobis aliquid audiſti dediſcendum, nec a *Cæſare conditore Lutetiæ* quicquam laudis accedet, cum ſua vetuſtate ſuiſque cenſeatur bonis, imprimiſq; Stephano Poncherio Pontifice, patruo tuo nunquam ſatis laudato, & te, qui per eius veſtigia pleno gradu adoleſcens incedis. Vale.

A. Ianus Parrh. Petreo Aculeo Bononienſi S. P. D.

EPISTOLA XI.

A*Puleium* Petreie, non improbamus, vt maleuole quidã iactãt. Etenim Philoſophus ætatis ſuæ fuit acutiſſimus, & in familia Platonica fere princeps. Vnde Macrob. admiratur eũ luſiſſe fabulas

Mileſias, Epiſtola quadam Seueri principis ad ſenatum non ſine felle perſtrictas. *Cum ille nanius (inquit) quibuſdam anilibus occupatus, inter Mileſias Punicas Apuleii ſui & ludicra literaria conſeneſceret.* Et hoc eſt, Aculee, quod etiam nos offendit, eſſe quoſdam, qui neglecto Cicerone, bonas omnes horas in eo dicendi genere collocent, quod *Apuleius* in ludicris affectatum, non auderet in ſeria transferre, cum ſit Aſiaticum, molle, ventoſum, nec niſi laſciuis & iocoſis accommodatum. Videas aliquos non *Apuleii*, quod ipſi videri volunt (alioquin eum ſectarentur in potioribus) ſed inſolentium, exſoletarumq; vocum moleſtiſſimos amatores (quibus ſe duntaxat antiquarios oſtentant) orationes & commentaria *Mileſia dictione* contexere, non minus inepte quam ſi ſordida planipedis humilitate Tragœdiæ faſtigium velint attollere. Sed ad rem venio. De *magorum nominibus* in *Apuleii* defenſionem, nihil habeo quod reſcribam, cum ceteris in cõmune. Nam *Demogorgon* pro *Damigeronte* ſubſtitui non placet, cum *Damigeron Pythagoricus* rerum naturã ſcrutatus ſit, & inde *magus* exiſtimatus, vt omnes eiuſdẽ ſectæ Philoſophi, ſi Tyanæo credimus Apollonio. Teſtimonio *Damigerontis* vtitur is, qui rei ruſticæ collectanea Græce fecit, adiungitque fere ſemper Democrito, Sotioni, & Apuleio. *Demogorgona* inter *magos* a Lutatio memoratum non memini: nec *Demogorgon*, ſed *Demiurgos* apud eum legi debet: quo nomine rerum omnium opifex Deus accipitur apud Platonem. Nefas vero, nefas, inter *magos Ioannem Chriſti diſcipulum* nominare, cũ † Numenius ille Pythagoricus in tertio libro, Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς Αἰγύπτιοι ἱερογραμματεῖς, ἄνδρες οὐδενὸς ἥττους μαγεῦσαι κριθέντες εἶναι ἐπὶ Ἰουδαίων ἐξελαυνομένων ἐξ Αἰγύπτου. Μουσαίῳ γοῦν τῷ Ἰουδαίων ἐξηγησαμένῳ, ἀνδρὶ γενομένῳ θεῷ εὔξασθαι δυνατωτάτῳ, οἱ παραστῆναι ἀξιωθέντες ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν Αἰγυπτίων, οὗτοι ἦσαν, id eſt, *Iannes (inquit) & Iambres Ægyptii erant magicis artibus adeo præpotẽtes vt Muſæo Iudæorũ duci, viro Deo maxime coniuncto, ſoli reſiſtere poſſe a cunctis Ægyptiis iudicati ſint.* De *Palamede Syphaceque* quod alii nihil inuenerint, nõ mirum, *non omnia poſſumus omnes*, eminentiſſimus ait Poeta. Tu pro *Syphace* ſcribe *Siſyphus* ex Polyæno Macedone: qui Strategematωn primo, Siſyphum Æoli filium † omnium vaferrimum fuiſſe prodit ex Homero. Nam de *Palamede* quis dubitet, cum dolos Vlyſſis detexerit: Vlyſſis, inquam, qui apud Homerum gloriatur omnes ab ſe mortales animi verſutia ſuperari. Sed iniquus es, qui me reddere rationem cogis antiquitus inſtitutæ pronuntiationis, & nunc etiam publicæ. Lutatius autumat *Ægiſtho* nomen inditum, quod eſſet a *capella* educatus, id ei facile non crederem, niſi grauis apud Græcos auctor Orion adderet originationem vocabuli ſic: *Ægiſthus a verbo θῶ, quod eſt lacto, atque αἴξ, capella, velut αἴγιθος, auctaque σ litera, αἴγισθος.* Vale.

† *Euſeb. de præpar. Euang. lib. 9.*

† *Lege Eraſ. in prouerb. Siſyphi artes.*

A. Ianus

A. Ianus Parrh. Ludouico Imano Phyſico & Medico S. P. D.

EPISTOLA XII.

IVrene redarguatur *Aretinus* interpres Ariſtotelis, a me quæris. Ego, qui ſalutem pene tibi debeam, ſi ſpectanda voluntas eſt, cum per te non ſteterit eam mihi reſtituere, ſi genus acerbiſſimi morbi curationem reciperet, a me impetrare ſtatui, quod facturus alioqui non videbar, vt de viro ſeculi ſui doctiſſimo, deque aliorum iudicio iudicem. Verba ſunt Ariſtotelis Eth. 7. Ὥσπερ ὁ Θεοδέκτου Φιλοκτήτης ὑπὸ τοῦ ἔχεως πεπληγμένος, ἢ ὁ Καρκίνου ἐν τῇ Ἀλόπῃ Κερκύων. Hæc *Aretinus* hunc in modum tranſtulit: *Ceu Theodectæ Philoctetes a ſerpente percuſſus: vel Carcini in Alope Cercyon.* In quibus error *Aretini* nullus apparet, præterquam ſi librarii culpā præſtare iniurie cogatur. Nam quia ea verba transferenda cēſent, *Carcini vel cancri cauda Cercyon*, auiditate mordendi, dentes in plaga reliquerunt. *Aretinus* enim recte, & ex hiſtoria Ariſtotelis extulit ſententiam. Nam quemadmodum *Philoctetes* Theodectæ fabula dicta eſt, ita a *Carcino* Tragico Poeta *Alope*, ex nomine puellæ *Cercyonis* filiæ, quam Neptunus compreſſit: vnde natus *Hippothoon*, a quo Atticæ tribum *Hippothoontida* appellatam *Atthidos* 2. ſcribit Hellanicus, & Euripides. Meminit & Lycurgus in eo cui titulum fecit. *De ſacrificio.* Hoc igitur argumento Tragœdiam docuit *Carcinus*: de quo Diodorus *per initia ſexti Bibliothecæ: Carcinus Poeta Tragicus, &c.* In monumentis Suidæ de *Carcino* Poeta iocoſe plura legere volentibus in promtu ſunt. Ictu ſane cancri percuſſum *Cercyonem* tradit nemo. Nam quos *leonis oculos* Ariſtoteles χαροποὺς appellat, equidem ſentio parum commode expreſſos *aſpectu gratioſos.* Lucilius enim Tharreus & Sophocles apud Apollonium χαροπὴν *(inquiunt) auroram dixit, ab eius ſplendore, quo aer illuſtratur. Glaucum* enim & χαροπὸν inuicem ponuntur, & vtrunque pro *ſplendido.* Igitur Ariſtoteles *oculos Leonis* χαροποὺς, id eſt, *glaucos & caſios*, appellauit. Inde Catullus, *Caſio veniam obuius leoni.* Viden' quo me deduxeris? vt in alienam meſſem iniecta falce pericliter a Philoſophis tuis explodi, niſi tu qua polles inter eos auctoritate me tuearis. Vale.

A. Ianus Parrh. Vincentio Macro Phyſico & Medico S.P.D.

EPISTOLA XIII.

QVidni placeam mihi Macer, abs te vtriuſque linguæ peritiſſimo acerrimiq; iudicii Philoſopho noſtra commendari? †Decreueram, quod in hortis Columellæ collegeram, domeſtico contentus vſu, venum non exponere, ſed tu probando effeciſti, vt aliquid eſſe mihi videatur. Itaque tuis auſpiciis inter alios manipulares in aciem prodeat & hoſtis ad terrorem compoſitū vultum minaſque, te duce, pati diſcat intrepide. Columellæ carmen eſt, (vt ſcis) hoc,

†Lege Columella hortulum. nam noua adiecimus.

Nunc veniat quamuis oculis inimica coramble. * Quam vocem qui non percipiunt, aut emendant *chamædris*, aut *corymbe*, quaſi racemum ferulæ Columella deſignet, in eoque multa parum neceſſario diſputant. Ego veterem defendo lectionem, *coramblemq́;* a Columella *agreſtem braſſicam* metaphraſticωs appellatam ſentio * quam partim *cramben*, partim *raphanon* Græce vocant. Eadem metaphraſi Theocritus vtitur in Syringe: qui μακροπτόλεμον Τηλέμαχον Vlyſſis filium dixit. Et Æſchylus *in Agamemnone, leonis catulos* δρόσοις intelligi voluit ἕρσας, id eſt, *teneros adhuc & paruulos*, ab eo, quod ἔρον Græce *ros* eſt. Eadem ratione Flaccus Horatius *Camelopardalin* commutatis verbis expreſſit,

Diuerſum cōfuſa genus Panthera camelo. Nā *crambe* nomen accepit ex eo, quod hebetat viſum, quaſi κοράμβλη ἥτις ἐστι, ἡ ἀμβλύνουσα τὸ διορατικὸν, vt apud Suidam legimus. Vale.

* *Eadem ratione Pl. hiſt. nat. duodetrigeſimo impetus pituita dixit impetigines. Impetus pituita in facie butyro illito colluatur.*

* *Lege Athē. 234.*

A. Ianus Parrh. Tatio Cornigero S.P.D.

EPISTOLA XIV.

NEmpe vt apertius ad te ſcribam quorſum tendat illud adagium *Martialis*, vt ipſe putas, alteri ad te epiſtolæ inſertum. Atqui (ſi neſcis) *Martialis* illa non eſt, ſed hominum conſenſu recepta ſententia, de qua Spomſiacωn 1. Plutarchus hæc, Μισῶ μνάμονα συμπόταν *Procille*, id eſt, *odi memorem cōpotorem.* Quibuſdam dictū placet *in conuiuii magiſtros non ingrate nimios, & qui blande pelliciunt ad potandum.* Nam qui colunt Siciliam *Dorienſes*, arbitrum bibendi vocant μνάμονα. Nonnulli prouerbium monere putant, *obliuioni danda quæcunque dicuntur & fiunt in vino.* Quo argumento maiores noſtri λήθην, id eſt, *obliuionem*, νάρθηκα, id eſt *ferulam*, Libero patri cōſecrauerunt, quod non oporteat eorum ſeruare memoriam quæ per vinum committuntur. Habes ex Plutarcho prouerbii vetuſtatem, quod *Martialis* in vſum reuocauit. Eius exemplum ſi tu ſequutus eſſes, plus (mihi crede) laudis habuiſſes. Vale.

A. Ianus Parrh. Archangelo Claraualleſi S. P. D.

EPISTOLA XV.

AMe vero tuo iure potes & debes omnia, Archangele, exſpectare, cum propter ſtudiorum ſocietatem, tum quod Mediolani (in qua vrbe honeſtiſſimo loco natus es) humaniſſime me cōplectebaris, & es (vt audio) futurus apud archidiaconum Poncherium meum, cuius amicos & familiares omnes amem colamq; neceſſe eſt, ſi memoris & boni viri nomen retinere velim. Quod in *Pomponio Mela* te remoratur, id aliquando nobis etiam negotium fecit: donec tua cauſſa locum diligentius expenſum correximus. Nam ſi legas in Cretæ deſcriptione, *Multis famigerata fabulis aductu Europæ, Paſiphaes, Ariadnæ amoribus, Minotauri feritate fatoque: Dædali operibus & fuga, tum ſtatione atque morte:* quod vltimū de *Dædalo* traditur, erit præter hiſtoriā. Quippe *Dædalus* in Lycia,

non

non in *Cretæ* fato functus eſt, cum eum coluber aquaticus ex amne Niuo in paludem, qua commeabat, egreſſus momordiſſet, vt *Alexander apud Stephanum* refert. Et Hermolaus caſtigat Plin. lib. 5. vt mirum ſit, hunc apud *Melam* librarii lapſum, ab eo non animaduerſum. Tu mea ſententia lege, *Tali ſtatione atq; morte*. *Talus* enim *æneus* fuiſſe dicitur opus Vulcani Minoi dono datus ab ipſo Deo, vt inſulam Cretam cuſtodiret: tantæ velocitatis vt eam ter in die obiret, vt canit Apollonius *Argon. 3.* Quem Minyas appellere prohibentem, Medea potionatum vertit in furorem, atque extinxit? vel (vt alii ſcribunt) cum promiſiſſet immortalem facere, refixo extractoque clauo, quo fatalis in eo vena comprimebatur, effuſo ſanguine exſtinxit. Alii malunt a Pæante Philoctetæ patre ſagitta in calce confixum. Simonides ait in *Sardinia* verſatum, antequam migraret in Cretam, ibique multos ab eo neci datos: qui quoniam *contracto ore* perirent, inde *Sardonium riſum* in prouerbium veniſſe. Rhadamanthus orc. iudex in deliciis habuit *Talum*, vt canit Ibycus. Sed hoc nihil ad te, cui ſatis eſt ſcire *Talum* Cretæ cuſtodem fuiſſe, quem Medea veneno vel fraude ſuſtulerit, id quod *Mela Pomponius* intellexit. Vale

A. Ianus Parrh. Io. P ff. ſacerdoti S. P. D.

EPISTOLA XVI.

REcte ſentis illum Papylo naſutiorem naſi nihil habere: prorſuſque non Gellium, ſed eſſe: quippe qui bardum ſapiat, omniaque ea de *ſuccid a*, id eſt, *cornu copiæ* tranſcripſerit, quæcunque dictauit in Senecam: præter ea quæ Britanno neſcio cui, malo illi quidem ſed eius veteri Poetæ expoſitori, ſurripuit. Alterum vero Græcarum literarum non imperitum iure miraris illud ex Hippolyto,

Talis erat cum placuit hoſti Theſeus, ad *Ariadnam* referre, quæ *Theſei* forma ſemel capta, nihil in eum hoſtile cogitauit. Equidem de *Minoe* dictum puto, quem *Teneus Chius auctor eſt*, & *repetit Athenæus*, inimicitias aduerſus Athenienſes depoſuiſſe, *Theſei* amore inductum: quo potius, inquit, ei *Phædram* matrimonio filiam iunxit, vt *Phædra* dicat *Hippolytum referre Theſei vultus eos* quibus Minos captus eſt. Hæc ad te pluribus ſcribere ſuperſedeo, cum pro tua eruditione & ingenio, facile rem percipias. Vale, & Ianum tuum ama.

A. Ianus Parrh. Antonio Moreto S. P. D.

EPISTOLA XVII.

NOn recuſo quin inſimulari contendas eum, qui Mediolani *Ciceronis opera* publicauit, niſi vel iniquiſſimo iudici probauero, nullam fere paginam vitio carere. Sed ne verbis agere videamur, ad rem ſtatim veniã. In Academicis ita habetur: *Vt Democritus in profundo veritatẽ eſſe diuerſam.* Cui non apparet legendũ eſſe

demerſam, vel ex ipſo Lactantio, qui inde locum mutuatus eſt? Item de Legibus primo, *Prudentiſſime Q. dicis, nam quæ a me adhuc dicta ſunt, nec Lycurgi leges, neq; Solonis, neq; Charondæ, neq; Seleuci, neq; noſtras 12. tabulas, neque plebiſcita deſiderant.* Non dubito quin hic intelligas eſſe reponendum Zaleuci, quem Locrenſibus dediſſe leges, ex Strabone Valerioque Maximo & Euſtathio ſciunt omnes. Eius ad Lucilium Seneca meminit, & infra Cicero, *Quod idem & Zaleucum & Charondam feciſſe video.* Tametſi illic etiam Zeleucum perperam ſuo more impreſſit. Equidem pudenter hoc ad te eruditum & perhumanum virum: ſed tamen alii hærent in eo, quod de tabellaria lege, *Excitabat flens in ſimpulo*, vt dicitur: Cum *Fluctus excitabat in ſimpulo*, prouerbium, ſignificet in parua re maxima turbam facere. Quam vero commode periodum mutauit ex proœmio de Officiis? Sequimur igitur hoc quidem tempore & in hac quæſtione potiſſimum Stoicos, non vt interpretes, ſed vt ſolemus, e fontibus eorum iudicio arbitrioque noſtro, quantum quoque modo videbitur, hauriemus. Cum vetuſti codices adhuc veram ſeruent lectionem, *Quantocunque modo videbitur.* Leue offenſaculum quod adiiciam, ſed non negligendum, cum Grammatici tradant, Ciceronem a verbo quod eſt *implicor*, *implicatum*, non *implicitum*, protuliſſe, manuque ſcripti codices habeant, *Quæ quatuor, quanquam inter ſe colligata atque implicata ſunt*, non *implicita*. At in etymo fidei, qualis eſt? *Fundamentum iuſtitiæ eſt fides, dictorum conuentorumque conſtantia & veritas. Ex quo, quanquam hoc fortaſſe videbitur cuipiam durius, tamen vt videamur imitari Stoicos, qui ſtudioſe inquirunt, vnde verba ſint dicta, credamus, quia fit, quod dictum eſt, appellatam fidem.* Vide quam flagitioſe Ciceroni perſonam ſimulatoris induat, *Vt videamur imitari Stoicos*, ac ſi ad oſtentationem ſe compararet, cum ſcriptum reliquerit, *Audeamus imitari Stoicos.* In illo vero ſum æquior, quod commune ſibi cum multis eſt erratum. *Hinc Rhetorum campos de Marathone, Salamine, Plateis, Thermopylis, Leuctris, Stratocle. Hinc Decii, hinc Cn. & P. Scipiones.* Antiquitatum exemplaria caſtigatius, *Thermopylis, Leuctris. Hinc ſunt Cocles, hinc Decii.* Non *Stratocles*. Nam inter exempla fortitudinis Horatius Cocles a Valerio Max. ponitur, & ab ipſo Cicerone paradoxo primo, per hæc, *Quæ vis Coclitem contra hoſtium copias tenuit in ponte ſolum? quæ vis patrem Decium, quæ filium deuotos immiſit?* Et Vergilius in Culice:

Hic Fabii, Deciiq;, hic eſt & Horatia virtus. Vt qui *Stratoque* pro *Stratocle* repoſuerit, oſtentandi ingenii materiam fruſtra captauerit. Inuertit & honeſtiſſimum dicendi genus, in iis: *Ne quid temere, ne quid crudeliter fiat*, extremo verbo otioſe addito. Nam Cicero ita dixit, *Ne quid crudeliter*, vt Terentius in Andria: *Ne quid nimis.* Et infra, *Cleombrotus iniuriam timeas.* Itane, ſi quid ſaperet, vnquam

vnquam deprauaſſet? cum fidelia Ciceronis habeant exemplaria, & ſenſus exigat, *Cleombrotus iniuriam timens.* Ignarum penitus hiſtoriæ, & Ciceronis parum ſtudioſum prodit eum, quod addam, *Præclaraque eſt æquabilitas in omni vita, & idem ſemper vultus, eademque ſemper frons: vt de Iſocrate idemque de C.Lælio accepimus.* Atqui de Iſocrate nemo tradit, ſed de Socrate, vt Gellius in Noctibus Atticis, & ipſe Cicero in Quæſtionibus Tuſculanis. Sed age videamus, an in ea philoſophiæ parte, quæ diſſerendi rationem continet, cum ſe præſtet, quem iactare ſolet. Agens Cicero περὶ τοῦ πρέποντος, id eſt, *de decoro*, cum diffinitionem præmiſiſſet, ad ſpeciem tranſiit, hunc in modum, *Quæ autem ſubiecta pars generi eſt, eam ſic diffinivit.* At noſter iſte dialecticus ita tranſpoſuit, *Quæ pars ſubiecta eſt eius generi.* Forſan alicubi diligentior hanc iniuriam deprecatur: imo ſui ſimilis hallucinabundus & ſomniculoſus, pandiculantibus ſemper oculis niſi cum nummum contemplatur. Cum docet Cicero quo pacto conſtare in perpetuitate vitæ poſſimus, *Nobiſmet ipſis ad hanc* (inquit) *rationem quam maximam vim natura habet: fortuna, proximam. Vtriuſque omnino habenda eſt ratio in eligendo genere vitæ, ſed naturæ magis. Multo enim & firmior eſt & conſtantior natura quam fortuna: vt fortuna nonnunquam, tanquam ipſa mortalis, cum immortali natura pugnare videatur.* Adhibe quæſo cum hac veteri ſynceraque lectione ſuam: & intelliges in quo peccatum eſt. Nam ſana mente tum fuiſſe videri non poteſt, cum Ciceronis hæc verba, *Quæ enim natura occultauit, eadem omnes, qui ſana mente ſunt, remouent ab oculis*, interpolauit, *Qui ſani ſunt mente.* Nam cui non riſum ſed lacrymas non excutiat, eo recidiſſe rem literariam, vt vix idonei impreſſores audeant omnia ex libidine mutare? vt ecce de Catulis, qui optime vti lingua Latina putabantur, *Vt exquiſito iudicio putares vti beneficio literarum, quanquam literati & alii.* Videre licet in eius exemplaribus eraſum *Beneficio*, quaſi minime neceſſarium, cum ſenſus in eo vertatur: Et paulo poſt quam σύγχυσιν verborumque confuſionem minus apto loco fecit? *Et quoniam omnia perſequimur* (*volumus quidem*) *dicendum eſt, qualem hominis honorati & principis domum placeat eſſe.* Ciceronis verba non ſunt, ſed hominis plane minutuli, corruptoriſque veræ lectionis, quæ erat huiuſmodi, *Et quoniam omnia perſequi volumus quidem certe, dicendum eſt qualem, &c.* *At ea ſaltem quæ natura magna ſæpe intelligimus ex paruis, in promtu poſuit, exacte retinet: Ex oculorum obtuitu, ſuperciliorum remiſſione.* Cum Cicero ſcripſerit, *Ex eleuatione ſuperciliorum, aut remiſſione, aut contractione.* Quod vſu diſcere potuit, & Plinii teſtimonio. Nam contiguo pene loco ne Grammatici eam quidem rationem ſeruat, *Vt ſiquid dedecet in alios, vitemus & ipſi.* Cum vetus omnis exemplarium fides habeat, *Dedeceat in illis*: & ita dicendum compitalitii quoque

Digitized by Google

magiſtelli videant. Reſtituere Ciceroni (credo) voluit ea, quæ iam detraxerat, addita de ſuo clauſula, non minus friuola quam ſuperuacanea. In *quibus*, inquit, *videndum eſt, non modo quid quiſq; loquatur, ſed etiam quid quiſq; ſentiat.* Hæc tamen Cicero: quibus impreſſor iacuiauit, *Atq; etiam qua de cauſſa quod quiſq; ſentiat.* Ὁμοιοτέλευτον, id eſt, ſimiliter cadens in Cicerone nemo quaſi notaret. In id tamen aliena negligentia cur incurrat? vt hic, *Sordidi etiam putantur qui mercantur a mercatoribus quod ſtatim vendant.* Antiqua lectio caſtior, *Sordidi etiam putandi, &c.* Conſule aures, quarum iudicium ſuperbiſſimum putat Cicero, nec dubitabis. Iterum ferulæ manum ſubiiciat oportet is, qui toties offendit in diſciplina Grammaticæ. Nam quid ita ſcripſit, *Totumq; ludum talarem*: cum *talarium* vetuſti codices habeant, & ita Cicero dixerit, vt alibi? *Ne in talario quidem ludo turpior conſeſſus.* Nam ſicut a parte pedis *talo*, talaris appellatur veſtis, ita a talo cum ſignificat ἀστράγαλον, *talarius* fit. Ita eſt vt dixi: quæ non percipit, aut adiectione, aut detractione, aut tranſpoſitione corrumpit. In calce primi negat *communitatem vitæ atq; ſocietatem a natura ortam.* Deinde ſubdit hæc, *Quod ſi omnia nobis quæ ad cultum victumq; pertinent, quaſi virgula diuina (vt aiunt) ſuppeditarentur, tamen optimo quiſq; ingenio negotiis omnibus omiſſis, ſe in cognitione ſcientiæ collocaret.* Addit iſte de ſuo verbum *Præditus optimo quiſq; ingenio*: quaſi aliter ſententia non ſtaret. Hæc ex multis ad te pauca, vt nimio plus homuncionis amori tribuentem vulla aure excitaremus. Alia vel per te depreheñdes, vt in iis humanioribus ſtudiis aliquandiu cum laude verſatus, vel ex noſtris ad amicos obſeruationibus: ex quibus intelliges, me nihil odio dediſſe. Vale.

** Lege Auguſt. de Ciu. Dei, lib. 7. ex dictis Senecæ, ex eo lib. quem ſcripſit De ſuperſtitione.*

† Cor. Tac. hiſt. lib. 21. Peſſimus quiſq; ſpretis religionibus patriis, tributa & ſtipes illuc congerebat, vnde aucta Iudæorum res. Et infra, Trangreſſi in mores eorum idem vſurpant.

A. Ianus Parrh. Hieronymo Plegaphetæ Vercatino, familiæ Prædicatorum Priori S. P. D.

EPISTOLA XVIII.

Recte coniicis, Hieronyme, latentis aliquid hiſtoriæ ſubeſſe Iuuenalis illi carmini,

Cophino fœnoq; relicto,
Arcanam Iudæa tremens mendicat ad aurem
Interpres legum Solymarum, & magna ſacerdos.

Vt omittam de *cophino fœnoque* ſatis vndique iactato, non abre Iudæa ſacerdos ad aurem mendicat arcanam: cum ſoleant alii palam ſtipem rogare, vt Irus apud Homerum: & Romæ in cliuo Aricino, aut in ponte, ex Ouidio, * Seneca, Martiale. Sed Iudæa ſacerdos, opem petebat a matronis quæ defecerant in Iudaicam religionem, quod frequenter & a pluribus etiam viris eſſe factum, † Corn. Tacitus auctor eſt & Dion. Itaque cum non Deorum, ſed opificis omnium, vnicique & veri Dei nomine ſtipem peteret, id palam facere non audebat: & Romanorum metu, qui Deos patrios negligi indigniſſime ferebant, & ne conſectaneas ſuas proderent

Digitized by Google

derent atque in diſcrimen adducerent: acerbius in Iudæos animaduertentibus tum Romanis, quod inde Chriſtianorum ſecta pullulabat eo tempore vulgo inuiſa. Faciunt & ad ritum magicæ damnatæque artis, † catelli exta. Pauſanias, *Ouis*, inquit, *hædique & vituli exta paſſim conſulebant haruſpices, etiam ſuis apud Cyprũ, canis autem nemo, niſi Thraſybulus augur & vates arcano peculiarique quodam ritu.* Diis ergo manibus euocandis ab haruſpice Commageno rem diuinam factam debemus accipere. Nam canes Hecatæ mactabantur, vt canit Sophron. Ideoque Iuuenalis adiecit,

† *Exta catelli. lege Ioan. Gram. in Hom. de genere auſpiciorum.*

Interdum & pueri: faciet quod deferat ipſe.

Patrabit infanticidium, quod indicio ſuo poſtea detegat, vt propoſitum præmium delationis aſſequatur. Id quod a delictorũ complicibus hodie quoq; fieri videmus. Arbitror eſſe verũ, quod aliqui dicunt, vos etiam philoſophos in concionibus ad populum lectione Iuuenalis adiuuari, quod vtriq; vitia caſtigatis. Hinc in eo genere tantum præſtas, quod cauſſarum cognitionem iuſq; Pontificium cum dicendi copia coniunxiſti, nec vnquam rimari deſinis etiam minima, modo quicquam cõferre poſſint inſtituto tuo: tantaque cum laude verſaris in iis etiam noſtratibus, vt eos æquipares, quorum proprium munus hoc eſt, & ſe Grammaticos aut Rhetoras, aut Poetas profitentur. In † libraria tecum ſentio libribripendem accipiendam, quæ penſa partitur inter ancillas, ex Vlpiano. Sed & † Taurea matronæ nomen a feritate tauri non eſt, vt quidam putãt, ſed lori. Tarquinius Superbus, *vt eſt apud Eutropium*, primus apud Romanos excogitauit vincula, taureas, fuſtes, latomias, carceres, compedes, catenas, exſilia, metalla. Quæ totidem verbis in Euſebium ſuũ tranſtulit Hieronymus. Vtitur ea voce Turantius Ruffinus in Ioſeppi lib. 2. *Prefecti*, inquit, *militũ curabant comprimere tumultum, & pugnaces quoſque comprehenſos taureis vlciſcebantur & vinculis.* In quibus tamen equidem malim ſcribi; *contumaciſſimos quoſq;*, quam *pugnaces*, ex proprietate Latini ſermonis. Vale.

† *Libraria Lege Eraſm. 39. in prou. Penſum perſoluere.*

† *Lege Sueton. nã Taurea, familia Romæ fuit.*

A. Ianus Parrhaſ. T. Phædro Lateranenſi Canonico.

EPISTOLA XIX.

CVi potius inſcribam quicquid id eſt inquiſitionis, quam tibi T. Phædre? quem certa diſciplinarum ratio nõ ad honeſtiſſimum modo ſacerdotium, ſed euexit ad ſplendidam quoq; Palatinæ bibliothecæ curationem, quemq; ex omnibus maxime ſcio cenſoris & amici animo noſtra lecturum, cum præterquã ꝙ optimo iure tibi debentur eius ſtudioſiſſimo, quæcunq; ad illuſtrandũ Plinium pertinent, alius nemo libros habeat, vnde hæc hauſimus, vt me non mentiri poſſis apud eos affirmare, ſiqui nihil exſtare credunt, quod ipſi non viderint. Hermolaus in C. Plinii gloſſematis in verbo cluere, *Clipeum*, inquit, *a cluendo, id eſt, pugnando, peruerſa*

Digitized by Google

Grammaticorum ſubtilitas tractum exiſtimat, cum tamen ἀπὸ τοῦ *γλύφειν*, hoc eſt, *a ſcalpendo calandoque, deducatur, imaginibus in ſcuto contineri ſolitis, vt 35. lib. docuit, vnde fit, vt clypeum, non clipeum, ſcripſiſſe videatur.* Hæc Hermolaus interpretatione verborum Plinii parum recta: quæ quo facilius expendas, adieci. *Scutis* (inquit) *qualibus apud Troiā pugnatum eſt, continebantur imagines, vnde & nomen habuere clypeorum, non* (*vt peruerſa Grammaticorum ſubtilitas voluit*) *a cluendo. Origo, plenā virtutis faciem reddi in ſcuto cuiuſque, qui erat vſus illo.* Quæ ſane Plinius inſeruiſſe de induſtria videtur, vt ex inſtitutionibus ſuis, Grammatices, in quem lapſus erat, errorem corrigeret. In ſecundo namq; dubii ſermonis ait, indiſtincto genere clypeum dici, ſed litera differre, vt imaginē per y *clypeum* dicamus, a *γλύφειν* (quod eſt *calare*) dictum: pugnatorium vero, per u a *cluendo*. Quam differentiam Fl. item Caper agnoſcit. *Clupeum* (inquit) *ἀσπίδα, clipeum, ornamentum dices*, Etſi aliis apud eum ſyllabis deprauata præceptio eſt. Et Pollio Trebellius, *Illi clupeus aureus, vel* (vt Grammatici loquuntur) *clipeum aureum ſenatus totius iudicio in Rom. curia collocatum eſt.* * Suetonius Tranq. in Domitiano: *Senatus adeo lætatus eſt, vt clypeos & imagines eius coram detrahi, & ibidem ſolo affligi iuberet.* Idipſum Corn. etiam Fronto ſenſit in differentiis nominum verborumque, per hæc, *Clipeus armorum: Clipeum imaginis.* Hoc autem diſcrimen Fl. Soſipatro Chariſio diſplicet, propter communionem *i* & *u* literarum. Nam & *maximus* & *maxumus*, & *optimus* & *optumus* indifferenter dicimus, exiſtimatq; *clipeum* maſculino genere in ſignificatione ſcuti ponendum, neutro, cum ſignificat imaginem. Sed Aſinium pro imagine *clypeum* maſculine dixiſſe: Clypeus prætextæ imaginis poſitus: & Liuium in ſignificatione ſcuti, neutrali ſæpius: & Pomponium in Capella, cum ait: *Clypeum in medio fixum eſt.* Ex his efficitur, & imaginem & ſcutum clipeū dici, ſed aut genere, aut ſcriptura differre, & ſcutum quidem clipeum vocatum non a *cluendo*, id eſt, pugnando, ſed a *clypeis*, id eſt imaginibus, quas habebāt expreſſas. Igitur originationi, quam Merulam ſequutus Hermolaus attulit ἀπὸ τοῦ γλύφειν, locus in ſcuto non eſt apud Plin. Excute intelligentiam tuam, & de tota re ſtatue. Nam integrum tibi eſſe volo hoc aut edere, aut ſupprimere. Vale

** Lege Suetonii Caligulam, & Macrob. de ſchematibus M. T. Ciceronis in Quint. 15.*

A Ianus Parrhaſ. Hieronymo Burgo Vicetino cognomento Paradoxo.

EPISTOLA XX.

DElector ingenio tuo Paradoxe, quod ſe non effert ad oſtentationem, ſed (vt fauilla cinereque obrutus ignis), intra pectoris imum penetrale vigilat. Apud me dum videris abeſſe, tum potiſſimum hauris omnia, domi dum lauas, dum cœnas, aliiſque naturæ requiſitis operam das, a nobis audita ruminas: ruri nunquam voluptatibus adeo te permittis, vt aliquam ſine linea diem

diem tranſire patiaris. A pugillaribus ad aucupium: vnde ſtatim ad Muſas. Alterum teſtantur aues, alterum, ad me miſſæ literæ. Equidem te ſum ſolitus appellare Parodoxon, non tam quod Paradoxa Ciceronis habeas in numerato tanquam digitos, quam quod præter meam omniumque opinionem proficis. Alere pro mea virili parte conabor hunc ardorem diſcendi tuum, nec ex iis, quæ ſummo labore comperta mihi ſunt, aliquid te vnquam celauero. Tu velim, de quibus hæſitas audacter a me petas, vt nuper illa † Iuuenalis, ad quæ paucis accipe. *Teſtudinem facere*, Cæſar, Liuius, Annæuſque, Florus, & noſtri dicunt, Græci *συνασπίζειν*, cum ſarcinis & impedimentis in medium coniectis, equites & leuis armaturæ milites eodem recipiuntur, ac ſcutis armati in lateribus ad agminis quadrati ſpeciem diſpoſiti continent alios in officio: quibus autem clypei ſunt ampliores, & ipſi locantur in media acie, clypeiſq; ſupra caput elatis, & ſe tuentur & alios. Ipſe vero clypeorum tam perpetuus tenaxque nexus eſt, vt videre non ſit aliud quã clypeos, ab ictibuſq; telorum defenduntur omnes. Eam teſtudinẽ tantæ firmitudinis eſſe ſcribit in Octauio Dion, vt homines interdum ſupergrediantur, & equi curruſq; (præſertim ſi fiat in anguſtiis) agi poſſint: vnde dicta teſtudo, quod imperuia telis & validiſſima ſit. *Συνασπίζειν*, id eſt, *teſtudinem facere*, Geographiæ tertio Strabo poſuit pro eo, quod eſt conſpirare, & ita videtur accipere Iuuenalis.

Reſpice primum,
Et ſcrutare viros, faciunt hi plura, ſed illos
Defendit numerus iunctæq; vmbone phalanges, id eſt, multitudo & conſpiratio, quod pluribus idem nolle idemque velle eſt. Ideoque ſtatim ſubdit,
Magna inter molles concordia. Vale.

† *Iuuen. ſed illos. Defendit numerus, iunctæq; vmbone phalanges. Lege Eraſm. 227.*

A Ianus Parrhaſius. Bernhardino Leoniceno S. P. D.

EPISTOLA XXI.

DVrum licentioſi literatoris & acerbæ ſtellaturæ, nomen ac inuidiam ſubire, ſed durius optime de me tibi merito quicquam negare, in eo præſertim ſtudiorum genere, quod ego profiteor, & a teneris annis ad hanc ætatem te delectat. Proinde quod efflagitaſti in Ouidii Sappha, paucis explicabo, cur iis non accedam, qui duobus illis verſibus,

Nec mihi Pierides ſubeunt, Dryadeſue puellæ:
Nec me Theſpiadum cetera turba iuuat.

Pro Pierides *Pyrino* ſubſtituunt. Et primo quidem, quod amica Sapphus appellata *Pyrino* non eſt, ſed *Gyrinno*, vt oſtendit is, quem Græci vocant etymologicon, allata nominis ratione, inquit, Γυριννὼ, ὄνομα, κύριον Λεσβίας κόρης, εἴρηται παρωνύμως παρὰ τὸ γυρῖνος, ὃ δηλοῖ τὸν βάτραχον. Γυριννὼ ὡς ἱερατὸς Ἐργίνω, καὶ κλέος Κλειὼ

καὶ Κλεινώ. id eſt, *Gyrinno, virginis Lesbiæ proprium nomẽ, inditũ per abnominationem, ab eo quod eſt γυρῖνος Græce, & Latine rana, vt Eratos Erato, Cleos Cleo & Clio.* Citat Hephæſtion Sapphus Æolicum carmen, in quo Gyrinno ſcribitur εὐμορφοτέρα τᾶς ἀπαλᾶς Γυρίννω: Deinde quod in patria hiſtoria Myrſilus ait, *melos eſſe dictum a Lesbiis virginibus, quæ & Muſæ vocarentur, erantq; ſolitæ in luctibus ire ad lamentandum mortuos.* Vnde inualuiſſe conſuetudinem, vt neniæ, quas canebant, *mele* vocarentur. Has nempe virgines e Melia, vel, vt eſt apud - - , *Meloente* Lesbi loco, eſſe, vbi etiam Apollo colebatur. Lege Stephanum. Itaque illud Ouidianæ Sapphus equidem non muto. Nam vetuſti codices habent *Pyrrhiades*, ab oppido Lesbi Pyrrha: &, *Meliaque puella*, a Melia: de qua † Strabo, & Ptolomæus libro quarto, de ſitu Aſiæ minoris. Vale.

† Vide Strab. pagin. 162. Theophr. in hiſt. plantar. pag. 123. & Ariſt. de gener. animal. lib. 3. ca. 10.

A. Ianus Parrhaſ. Hieronymo Thyenæo S. P. D.

EPISTOLA XXII.

NOn extorquebis a me Thyenæe, quod te cupere declaras, vt confutandis aliorum ſententiis eximam diem. Quid enim oportet hac inuidia laborare, cum cuique ſatis eſſe debeat ſua prodere? Quare quod in Iuuenalem requiris a me, ſic habeto. Tu qui ingenio vales, & aſſiduitate ſtudiorum conſequutus es, vt adoleſcens eruditione pleriſque maioribus natu non cedas, hanc noſtram cum ceterorum componens expoſitionibus, odio vel gratiæ nihil dabis, quamq; magis ad rem facere iudicabis, eam ſequere. Lauronia apud Iunenalem ita moles exagitat,

Vos lanam trahitis, calathiſque peracta refertis
Vellera, vos tenui prægnantem ſtamine fuſum
Penelope melius, leuius torquetis Arachne:
Horrida qualis facit reſidens in codice pellex. Id eſt, anus algore confecta tremulaque. Nam quas vxor ancillas olim ſuſpectas habuiſſet, vt pellices, cum per abſentiam vel obitum viri licebat, ad caudicem vinctas iniqua penſa trahere cogebat in compedibus. Id quod ab amica Propertii, quam defuncta Cynthia ſuperduxerat, in Petalen factum queritur vmbra Cinthiæ, quod eius tumulum ſertis redimiſſet:

Noſtraque quod Petale tulit ad monumenta corollas,
Codicis immundi vincula ſentit anus.

Eademque ſuperius expoſtulauerat,

Et grauiora rependit iniquis penſa quaſillis,
Garrula de facie ſi qua loquuta mea eſt.

Hippodamia Briſeis apud Ouidium, modo non deſeratur ab Achille, pollicetur operam ſuam in lanificio ſtrenuam,

Nos humiles famulæque tuæ data penſa trahemus,
Et minuent plenas ſtamina noſtra colos:

Exagi-

Exagitet ne me tantum tua, deprecor, vxor:
Qua mihi, neſcio, quo non erit aqua modo.

Suſpectam pellicatus ancillam notat apud Tibullum Sulpitia, niſi me fallit ratio,

Sit tibi cura toga potius, preſſumq; quaſillo
Scortum, quam Serui filia Sulpitii.

Quod ſi meritoriam placet illic intelligere, quoniam togæ meminit, hic annis grauem proſtibulā licebit exponas. in Apulei defenſione, quid ſit *robur* ex Verrio iam olim didici, ſed hic ita conuenit, vt quod minimum. Vale.

A. Ianus Parrhaſ. Ambroſio Pagnano Medıolanenſi
S. P. D.
EPISTOLA XXIII.

ET quia Mediolanenſis & quia bonarum literarum ſtudioſus, & quia Thyenæi noſtri familiaris es, amo te plurimum, meq; abs te amari certo ſcio. Proinde ſi quid eſt, quod efficere tua cauſſa poſſim, tantum innue, nullam feres a me repulſam. Quod quidā negant apud Iuuenalem *Scatiniam legem* ſortitam nomen ā C. *Scatinio*, qui Marcelli filium corrumpere tentauit, accuſanteque Marcello patre damnatus eſt, *vt tradit Valerius*: apud me tanti non eſt, vt a priſtina veraq; ſententia deiiciar. Vt enim condonem leges appellationem ab iis, qui tulerunt, plerunque ſumere, ſic equidem *Scatiniam* ab eo, qui primum damnatus ea fuit, exemplo Græcorum vocatam contendo. Nam cum Laius OEdipi pater omnium primus inter homines intuliſſet ſtuprum Chryſippo Pelopis filio, lex eiuſdem formulę cum *Scatinia, Laia* ab eo dicta eſt. Eius meminit Plato. Superiora accepimus ex Doſitheo, Athenæo, Euripide. Nam de quibus in Antonium Cicero Scatiniis legibus, alia cauebantur, vt apud eum demonſtrabo. Non dubium quin ad molliciem referatur effœminate loquentis,

Et per Iunonem domini iurante miniſtro. Fl. enim Soſipater agens de prouerbiis, *Medius filius per Iouem*, vel *fidem filiumue Iouis*, inquit *Herculem*, quæ iuratio propria virorū, vt fœminarum *Ædepol, Ecaſtor*, & *Iuno*. Deniq; Titinnius, in Setina cum molliculum reprehendere vellet adoleſcentulum, *An, quia pol adepol*, inquit, *fabulabar*?

Nunquamne reponam?

Reponere ſignificat parem gratiam referre, ſiue bonam, ſiue malam, translatione ſumta ab iis, qui mutua celebrant inter ſe conuiuia. Cicero ad Lentulum primo, *Cur Vatinium laudarim, peto abs te, vt id a me ne in hoc reo, neue in aliis requiras: ne tibi ego idem reponam, cum veneris*, id eſt, exprobrem. Seneca in Thyeſte: *Sceleri debetur modus, cum facias ſcelus, non vbi reponas.* Ex quo Iuuenalis:

Nunquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theſeide Codri?

Digitized by Google

Id eſt, nonne eadem recitandi moleſtia alios afficiam, qua me illi,

Frontonis platani conuulſaq; marmora clamant

Semper. Aſſidua poetarum recitatione, vel edidicerunt inculcata toties, & effutiunt. In eundem fere ſenſum M. Tullius ad Torquatum, Sed in ea es vrbe, in qua hæc vel plura & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe videantur. *Aſſiduo rupta lectore columna*, dixit, vt alibi de Statio, *Cum fregit ſubſellia verſus.* Martianus item Capella, *Non abſq; iis, qui perturbantes pectora ſenſuſq; cunctorum, cognoſcentium quoq; perfregere ſubſellia.* † Qui credunt Arabarches e Iuuenale fictum nomen, falluntur. Etenim M. T. ad Attic. lib. II. *Velim te ex Theophane reſpicere quo animo ſit in me Arabarches.* Hæc in præſentia ſuccurrunt ad ea, quæ requiris. Si quid in poſterum melius, impartieris. Vale.

† *Iuuen. Ægyptus atq; Arabarches ad Ioſeppum referri debet ex hiſt. Hieronym. nam ſtatuã meruit, &c.*

A. Ianus Parrhaſ. Tamiſio Leoniceno S. P. D.

EPISTOLA XXIV.

QVantum ſuſtineas oneris, & quam non deſidendum tibi ſit, vt Nicolao patruo dignus euadas, illo, qui ſolus hac ætate reuocauit orbem diſciplinarum, ſic vt in plurimis ex æquo cum C. Plinio contendat, hinc te ſentire Leonicene perſpicio, quod præſens auditorium, meum frequentas, abſens, per epiſtolam conſulis. Age, quoties incidis in aliquem nodum, quem per ætatẽ non poſſis exſoluere, refer ad eruditiſſimos quoſque. De me vero non tam tibi pollicear e doctrinam, quæ perexigua eſt, quam ſtudium, quod abs te deſiderari nunquam patiar. Itaq; de Iuuenalis ex Satyra. I. I. verſibus audi quid ſentiam,

Et quoniam cœpit Græcorum mentio. tranſi
Gymnaſia, atq; audi facinus maioris abolla.
Stoicus occidit Barcam, delator amicum,
Diſcipulumq; ſenex, ripa nutritus in illa
Ad quam Gorgonei delapſa eſt penna caballi.

Philoſophi diſputabant in gymnaſiis. Victruuius Architecturæ 6. de Ariſtippo Cyrenaico, Rhodũ contendit, & recta gymnaſium deuenit, ibique de philoſophia diſputans, muneribus donatus eſt. Ipſum vero verbum *tranſire*, non in eo tantum ponitur, quod eſt præterire & nullum facere, ſed etiam demigrare. Tib. Donatus in vita Maronis, *A Cremona Mediolanum, & inde paulo poſt Neapolim tranſit.* Et cum propoſitam materiam ſatis abundeq; pro facultate tractatam putamus, & alio ſtylum conuertimus, tranſire dicimur. M. Cicero, ſiue Cornificius, ſiue M. Gallio potius is eſt, qui Rhetorica ſcripſit ad Herennium, *De exordio ſatis* (inquit) *dictum, deinceps ad narrationem tranſeamus.* Et infra, *Nunc ad confirmationem & confutationem tranſeamus.* Idem libro quarto de exornationibus, *Tranſitio vocatur, quæ cum oſtendit breuiter, quid dictum ſit, proponit item breuiter quid ſequatur.*

Lege primus in de Orat Cic.

Itaque

itaq; Iuuenalis ex Vmbritii perſona *Quatenus* (inquit) *incidimus in mentionē Græcorum, miſſa turba, veniamus ad ipſos philoſophos.* Hoc enim ſignificat, *Tranſi gymnaſia*, non (vt quidam putant inepte) *Prætereamus certamina gymnica*: de quibus antea ne verbum quidem fecit vllum.

– atque adi facinus maioris Abollæ. id eſt, Stoici philoſophi, ſanctioris, opinione vulgi, familiæ ſectæque:

Stoicus occidit Baream, delator amicum,

Diſcipulumque ſenex. Attende inuidioſam accuſationem. *Stoicus*, a profeſſione. Nam P. Egnatius auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honeſti exercitii, *vt eſt apud Tacitum.* Non, auctor necis fuit, ſed occidit, dixit: & diſcipulum, cui paternam pietatem debebat.

Lege Nerotem Dionis.

– – ripa nutritus in illa

Ad quam Gorgonici delapſa eſt penna caballi. A patria crimen exaggerat. Hac autem periphraſi Tarſon aſperſit, vrbem Ciliciæ clariſſimam: quam Terſon quandoque dictam ponit Stephanus παρὰ τὸ τερσαίνειν, quod eſt exſiccare & ſtagnare: propterea quod aqua cum deflueret omnis in vnum locum, quod mare nunc eſt, omnium primus Taurus mons apparuit. Dionyſius autem Thrax in iis, quæ de Rhodo ſcripſit, a caſu Bellerophontis appellatam Tarſon autumat. Nam ταρσὸς eſt pedis pars: & antiqui, condita ciuitate, Bellerophonteæ claudicationis exſtare monumentum voluerunt. Alexander cognomento Polyhiſtor ait: *inde nuncupatam, quod Pegaſus in eo loco ταρσὸν, id eſt, plantam fregerit: Bellerophonteſque errauerit in campo, cui nomen Aleus a re factum.* Meminit & Apher Dionyſius in Periegeſi. Vides a caſu Pegaſi Tarſo nomen inditum: quod intelligit Iuuenalis, innuens Egnatium fuiſſe Tarſenſem, non (vt ſomniant alii) Bœotium. Vale.

A. Ianus Parrh. Vincentio Lamchino. S. P. D.

EPISTOLA XXV.

LAudas epiſtolam ad Tamiſium meam, quatenus ad gymnaſia philoſophorum: de Tarſo ampliandum arbitraris, eo quod emphaſis in eo tanta non ſit quam ſi nutritus in Helicone dicatur, in contubernio Muſarum. Sed heus tu? quis vnquā, rogo te, quenquam honore verborum ſic extulit, a ſtudio literarum commendans, vt in Helicone Parnaſſoque, & aliis Apollini Muſiſque conſecratis montibus educatum dicat? præſertim Stoicæ familiæ philoſophum, cui non adeo gloriæ ſit Athenis, nedum alibi, natum eſſe, quā vbi ſui dogmatis auctor Melitus habuit incunabula. Bœotios ab illiberalitate morum *ſues* appellatos ex prouerbio Pindarus etiam confitetur: & exercendo corpori tantum intentos, hiſtoria tradit Satyri: qui miratur Alcibiadis ingenium verſatile, nationumque moribus accommodatum, quod in Ionia luxu diffflueret, in Theſſalia alendis agitandiſque equis non concederet Ale-

Digitized by Google

uadis, in Laconia Spartanos animi fortitudine vafritieque ſuperaret, in Bœotia Thebanos in ſuis gymnaſiis. Ipſam vero Tarſon antiquiſſimam ciuitatem fuiſſe, Ioſeppus affirmat, & a Tarſo filio Iaphet ædificatam: Ciliceſque ab ea omnes vetuſto nomine dictos eſſe Tarſos, opulentiſſimam & principem vrbem ſignificante vocabulo. Philologus Eratoſthenes ait: *incolas Tarſi poſt hominum memoriam primos inſtituiſſe, fructus, antequam corrumperentur, exſiccatos in hyemis vſum condere.* Sed multo magis ad rem, quod Alexander in ſucceſſionibus inde fuiſſe Chryſippum ſcribit, antiſtitem Stoicæ ſapientiæ clariſſimum. Ex quo tanta Iuuenalis indignatio:

- ripa nutritus in illa, &c. nutritus ita dixit, vt illic:
Vſque adeo nihil eſt, quod noſtra infantia cœlum
Hauſit Auentini, bacca nutrita Sabina? cum Romanum ſe vellet oſtendere. Qua ratione Vergilius alumnum terræ, filium terræ, Tityon appellauit. Vale.

A. Ianus Parrh. Bruto Ricio Ticinenſi, S. P. D.

EPISTOLA XXVI.

VT in *amyſtide*, cum frequenti auditorio Horatii carmina anno ſuperiore interpretarer, a Domitio Porphyrione diſcederem, Grammatico alioqui doctiſſimo & eloquente, potiſſimum nos impulit eius addubitatio. Sic enim de ea diſſerit quaſi quid proprie ſit, incompertum habeat, ac in medio relinquat. † Ego vero certiſſimis fretus auctoribus, † Amyſtidem potionis genus eſſe dico, quod vno hauſtu ſumebatur: & inde nomen, παρὰ τὸ μὴ μύειν, quod opus eſt aperto ore bibere, diuque non reſpirare, nec labra comprimere: vel παρὰ τὸ ἀμυστὶ πιεῖν χωρὶς τοῦ διαπνεῦσαι, quod eam neceſſe ſit totã pariter e bibere citra animæ reciprocationem, perinde ac ἀμυστὶ, id eſt, *vno ductu ſpiritus*: quæ Thracũ peculiaris erat, vt Athenæus Dipnoſophiſtãn 10. ſcribit, & Callimachus his elegis:

† Lege Athenæum, 289.
† Politianus eſſe veſtem putabat amyſtidem, epiſt. pag. 130.

Αὐτὰρ ὁ Θρηΐκιην μὲν ἀπέστυγε χανδὸν ἄμυστιν
οἰνοποτεῖν, ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισσυβίῳ. id eſt,

At quoniam patulo non gaudet amyſtidis hauſtu
Threicio Bacchi, & pocula parca placent. Mos apud Romanos inualuerat, vt exonerandi ſtomachi gratia, ſtatim a balneis amyſtin, id eſt, vno ductu multum vini biberent, deinde vomerent. Id quod Eraſiſtratus improbauit, quaſi oculis noxium, ventrem quoque ſiſteret. Hanc in Romanis matronis conſuetudinem reprehendit Iuuenalis illo verſu:

- tandem illa venit rubicundula, totum
OEnophorum ſitiens, plena quod tenditur vrna,
Admotum pedibus: de quo ſextarius alter
Ducitur ante cibum rabidam facturus orexin. Itaq; ſi certiorem tibi videor hiſtoriam ſequutus & magis idoneo auctores, abs te peto, qui natalium ingeniique claritate, & doctrina gratiaque

que non minus in vrbe Roma Patauiique vales quam Ticini, ne patiaris impudentiæ nos inſimulari, quod aliquid auſi ſumus innouare. Vale.

A. Ianus Parrh. Baſilio Chalcondyla Demetrii F. S. P. D,

EPISTOLA XXVII.

NIhil æque mihi probat adoleſcentium ſtudia, quam cum dubitant & maiores natu conſulunt. Itaque laudo propoſitum tuum, quod quæ ſalebroſa tibi videntur, in Græcis ad patrem, in Latinis, ad me refers: in vtriſque ad ornatiſſimum virum Laſcarin. Gloriari ſane merito potes, abs te deprehenſum latentem in herba anguem quam ſuſpectam nemo habuit. Animaduertiſti pene puer ineptum ſenſum, ſiquis illud Iuuenalis,

vtile porro

Filiolam turpi vetula producere turpem. ita accipiat, matri inhoneſtæ vtile eſſe obſcœnis alere filiam moribus. Itaq, cum per te ſcieris errorem vitare, quid ſequaris, accipe. *Producere*, non alere Iuuenali, ſed proſtituere ſignificat, vt † Ciceroni, Aſconio, Septimio Tertulliano, Lactantio, Plauto, cuius illa ſunt: † *Lege Cic. ad Att. lib. I.*

Audientem dicto mater produxiſti filiam. Origo verbi Græca: nam illi dicũt προαγωγεύειν. non (vt Hermolaus autumat) προάγειν. id quod ex Theophraſto, Plutarcho, Athenæo & Ariſtotele diſces, ex V. Ethicorum, manifeſta Aretini hallucinatione, quem fugit προαγωγείαν, Latine *productionem* eſſe. Iuuenalis ait anui, quę turpiter integram ſuam ætatem iuuentamque duxit, vtile eſſe, *producta* (id eſt, clam proſtituta) *filia* quæſtum facere. Vale.

A. Ianus Parrh. Ludouico Zuffato phyſico & medico, S.P.D.

EPISTOLA XXVIII.

IVre laudas acumẽ ingenii Hieronymi Nogarolæ, quod carmen illud ex ſexta Iuuenalis Satyra,

Nullum crimen abeſt facinuſque libidinis ex quo,
Paupertas Romana perit. Hinc fluxit ad Hiſtros,
Et Sybaris colles, hinc & Rhodos, & Miletos: emendandum cenſet:

-hinc fluxit ad iſtos, Et Sybaris colles. Vt in hunc ſenſum loquatur: *Ex opibus fluxit ad iſtos colles*, id eſt, vrbem Romam, Sybaris & Rhodos, & Miletos. Nam molles Hiſtros fuiſſe, friuolum ſit ex illo Pompeii ſuſpicari, quod hiſtriones inde ſint appellati: cum breuiarium quod ipſe fecit ex Verrio, deinceps alias aliaſque barbarorum manus, iniquo Latinæ linguæ fato, paſſum ſit, & Liuius Valeriuſque Maximus & Tacitus aliunde deducant. Ego quoque Nogarolæ ſequutus exemplum, quando non magis Ariſtotelis, Hippocratiſq; & Galeni, quam noſtrorum ſtudioſum te video, eiuſdem Poetæ verſus, a multis fruſtra tentatos, ad te defero:

Plebeium in circo poſitum eſt, & in aggere fatum.

Digitized by Google

Quæ nudis longum oſtendit ceruicibus aurum,
Conſulit ante phalas delphinorumque columnas. Phalas enim Nonius ex Ennio turres ait eſſe ligneas. At quem locum poeta deſignet, adhuc nemo prodidit. † Hiſtoria Dionis habet hunc in modum; *Cum uideret Agrippa Circenſibus ludis aliquos in peragendis miſſilibus errore ſpaciorumq; numero decipi, delphinos in circo poſuit, ac ad oui ſpeciem machinas & ædificia, quibus indicaretur, quoties quis decurſiſ circi ſpatiis, ambitaque metà, rediiſſet ad calcem.* Conſtat ergo phalas a Iuuenale vocari ὠοειδῆ δημιουργήματα, hoc eſt, ad oui ſpeciem machinas, & delphinos in circo poſitos ab Agrippa. Sed & illud inferius:

Tranſeo ſuppoſitos, & gaudia votaque ſæpè
Ad ſpurcos decepta lacus. In vrbe lacus erant ad excipiendas vndique ſordes, vt oſtendit P. Victor & Liuius, de cenſura Catonis & Valerii Flacci. *Lacus* (inquit) *ſternendos lapide tegendoſq; curauerunt.* † Ælius Donatus in Adelphos Terent. in illud, *Apud ipſum lacum*, ſcribit hunc in modum: *Credibiliter addidit lacum. Nam Varro docet ſemper lacum portis additum, & ob vſum iumentorum introeuntium & exeuntium, & præterea vt aduerſus hoſtilem ignem portis de proximo ſubueniretur.* Hæc ille. Ad inuentum Nogarolæ nondum proprius acceſſi: proinde accipe & hanc appendicem pro corollario,

Mordeat ante aliquis quicquid porrexerit illa
Quæ peperit: timidus prægustet pocula papas.
Fingimus hæc, altum ſatyra ſumente cothurnum,
Scilicet egreſſi finem legemque priorum,
Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu,
Montibus ignotum Rutulis cœloq; Latino.
Nos vtinam vani. Sed clamat Pontia, Feci,
Confiteor: puerisq; meis aconita paraui.
Quæ deprenſa patent: facinus tamen ipſa peregi.

† Lege Varia Caſſiodori, lib. 3. epiſ. 52.
Varro in Logiſterico, qui inſcribitur Curia, de Deorũ cultu, Tres aræ ſunt (inquit) in circo medio ad columnas in quibus ſtant ſigna.
Lege Val. Probum in Bucolica Maronis, in illud, Nãq; canebat vti, &c.
† Lege Claudium Suetonii.

nam præterquam quod in papa, puerorum cibum ridiculum ſit intelligere: cùm *Papas* apud Syracuſios, & adiecto p, *Pappas*, patrem ſignificet (*vt eſt apud Suidam*) Iuuenaliſq; ita altorem & pueri cuſtodem vocauerit: a Pontia duos veneno necatos eſſe filios ipſi comminiſcuntur. Vectii Bolani vxor ea fuit: Criſpinum eiuſq; fratrẽ, quos Bolano pepererat, e medio tollere mala potione tentauit: indicioque detecta, pœnas dedit, vt in V. Syluarum Papinius auctor eſt, & hic apertiſſime Iuuenalis oſtendit:

- ſed clamat Pontia, Feci: Confiteor: habita ſcilicet in quæſtionibus. *puerisq; meis aconita paraui*, id eſt, non dedi. Nam ſtatim ſequitur, *Quæ deprenſa patent*. Nam quod ait, *- facinus tamen ipſa peregi*, ad voluntatem refertur & conſilium patrandi ſceleris. Habes epiſtolam verboſius ad te ſcriptam. Nam, cum non liceat ad elegantem Bruti quondam, hunc tuum, laconiſmon aſpirare,

qui

qui ſola poſſum rerum copia, dictionis infeſtiuitatem compenſo. Vale.

A. Ianus Parrh. Alexandro Macro, S. P. D.

EPISTOLA XXIX.

NOn placet, Alexander, in prima Heroidum Naſonis epiſtola:

Siue quis Antilochum narrabat ab Hectore victum, mutare cum Politiano,

Siue quis Amphimachum. Fuit is quidem Cteati filius (*vt ait*) inter Græcos ab Hectore in acie cæſus, vt Iliados 13. canit Homerus: cum Neſtoris filius Antilochus a Memnone ſit interemtus, vt *eſt apud Quintum.* Nihilominus antiquam receptamque lectionem tueor. Etenim Penelope matronali quadam ſimplicitate vertit hiſtoriam: cuius admodum ſtudioſas a Iuuenale carpi videmus,

Illa tamen grauior, quæ cum diſcumbere cœpit,
Laudat Vergilium, periturá ignoſcit Eliſa.
Committit vates, & comparat: inde Maronem,
Atque alia parte in trutina ſuſpendit Homerum

Et infra,

Non habeat matrona, tibi quæ iuncta recumbit,
Dicendi genus, aut curtum ſermone rotato
Torqueat enthymema: nec hiſtorias ſciat omnes:
Sed quædam in libris & non intelligat. Hinc Ouidius ex OEnones perſona dubitando dixit,

Illam de patria Theſeus (niſi nomine fallor)
Neſcio quis Theſeus abſtulit arte ſua. Nec tantum comici, ſed omnes qui verſantur in dramatico ſcribendi genere, ſententias & verba perſonis adſcribunt: vt Plautus in Truculento, *Nō ſalueo*, minus Latine poſuit ex perſona ruſtici: Terentiuſque, *Emoriri.* apud quem tamen Atticus adoleſcens, *Emori cupio*, dixit, vt Ælius Donatus obſeruauit. Et Theocritus, eumque ſequutus in Bucolicis Maro, multa dicunt aliter, quam res habet, ad exprimendam ruſticam ſimplicitatem: quod Seruius etiam notauit. Itaque nihil mirum ſi Penelope non exacte narrat hiſtoriam: quæ non ex nuntio, ſed incerto rumore collegerat, in belli terroribus plerunque vano. Statius Thebaidos tertio, de comitatu Martis,

- at vigil omni
Fama ſono varios rerum ſuccincta tumultus,
Antevolat currum, &c.

Et paulo mox,

Facta infecta loqui.

Vergilius,

Tam ficti prauique tenax, quam nuntia veri.

Ouid. Metam. 12.

Atria turba tenet: veniunt leue vulgus, euntq́:

Digitized by Google

Mixtaque cum veris pariter commenta vagantur.
Millia rumorum, confuſaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent ſermonibus aures,
Hi narrata ferunt alio: menſuraque ficti
Creſcit, & auditis aliquid nouus adiicit auctor.
Illic credulitas, illic temerarius error,
Vanaque lætitia eſt, conſternatique timores:
Seditioque recens, dubioque auctore ſuſurri. Plura ad eandem ſententiam Silius: quæ transcribere ſuperſedeo, cum res vſu percipiatur:

- *a Memnone victum,* ne legamus, ipſa ſyllabæ ratio refragatur. Vale.

A. Ianus Parrh. Tamiſio Ritio, S. P. D.

EPISTOLA XXX.

EXigis a me, Maronis ex Culice verſus, in quibus incaſſum ſe plerique omnes torſerunt:

Atque vtinam Veneri, nec tantum grata Dianæ,
Venatus eſſes virgo ſectata virorum,
Gnoſia neu Partho contendens ſpicula cornu
Dictæas ageres per gramina nota capellas:
Nunquam tam obnixe fugeres Minois amores,
Præceps aeria ſpecula, aut de montibus iſſes.
Vnde alii fugiſſe ferunt: & numina Phocæ
Virginis aſſignant: alii, quo notior eſſes,
Dictynnam dixere tuo de nomine Lunam. Quæ numina Phocæ ſint, explicari vis. Equidem vt fortaſſe verius, ita libentius, aut Aphææ legerim (nam Britomartin non modo Cretenſes, vt Deam colunt, ſed ipſi quoque Æginenſes, & Aphæan cognominant: quod ea cum ſe præcipitem dediſſet, auguſtiore forma apud eos apparuerit. Auctor Pauſanias. In Aphæan Pindarus in Æginenſium gratiam, ſacrum carmen edidit) aut Rhoccæ. Ælianus enim de hiſtoria animalium 12. Apud Cretam in templo Rhoccææ Dianę, quod appellatur, canes in rabiem verſi, cum vim morbi ſentiunt, ex edita ſpecula in caput ſe ſtatim præcipitant in ſubiectum mare. Itaque tui iudicii ſit, Aphææne potius an Rhoccæ per complexionem reponas. Vale.

A. Ianus Parrh. Antonio Galoto, S. P. D.

EPISTOLA XXXI.

IN Moreto plures mendę faciles animaduerſu. Nec mirum quod hoc vnum te pene puerum, & muſarum tyronem, cum me veteranum quoq; exercuerit, etiamſi vitio caret:

Contrahit admixtos tum fontes, atque farinas
Tranſuerſat durata manu: liquidoque coacto
Interdum grumo ſpargit ſale Nam quid *coactum* ſit, & *grumus* ſal, ſi quis exponat, operam non luſerit. In Epitome Verrii, quam

Feſtus

Feſtus vtinam non feciſſet, exſtat ita, Coctum a cogendo dicitur, quia coercetur, vt ad vtilitatem veſcendi producatur. † Fl. Caper in Ortographia, coactum, non coctum, dicendum præcipit, in quo oſtendit idem eſſe coactum quod coctum. * Nec multo poſt affert hoc ex Lucilio:

Lactantia coacta cum melle bibi. Quamuis vtrobique locus inuerſus apud eum, Coactus & Coctus, pro Coactū & coctum, & Coacla pro Coacta circumferantur. Grumus autem ſal opponitur trito. Nam grumi ſunt λίθων σωροὶ (ſi Chariſio credimus:) eſtq; nomen abſolutum: quanquam Vergilius adiectiue Poetico iure poſuit. Vale.

† *Lege Plin. nat. hiſt. lib. 33. cap. 4.*

* *Liui[s] a [v].c. lib. 3. Nihil præter arma, & quod coacti ad manum fuit cibi, militi ferre licuit.*

A. Ianus Parrh. M. Marcello Pico. S. P. D.

EPISTOLA XXXII.

AIs te Culicis argumentum percipere, ſed vbi res geſta ſit, a me ſcire velle. Paucis expediam. Paſtor a Culice ſeruatus eſt in Theſſalia iuxta Thebas cognomento Phthioticas, quod indicat Maro per hæc:

Condenſas paſtor pecudes cogebat in vmbras;
Et procul aſpexit luco reſidere virenti
Delie diue tuo: quo quondam victa furore
Venit Nyctelium fugiens Cadmeis Agaue,
Infandas ſcelerata manus, & cæde cruenta.

Lucanus 6. Pharſalidos:

Atque olim Lariſſa potens: vbi nobile quondam,
Nunc ſuper Arges arant: veteres vbi fabula Thebas
Monſtrat Echionias: vbi quondam Pentheos exul
Colla caputque ferens ſupremo tradidit igni
Queſta quod hoc ſolum nato rapuiſſet, Agaue. Viden' vt Lucanus Vergilio concinit, Agauen poſt cædem Penthei, nondum remiſſo furoris impetu, ex fuga Theſſaliam petiiſſe: cum reſipuiſſet, iuſtis filio perſolutis, ex nomine veteris patriæ Thebas condidiſſe? Quæ ſi veniſſent in mentem literatoribus alioqui doctiſſimis, nec ii putarent in Bœotia caſum culicis accidiſſe, nec illi ambigerent cur Echionias Theſſaliæ Thebas Lucanus appellaſſet. Vale.

A. Ianus Parrh. Euangeliſta Bladario Veiecetino poeta, S.P.D.

EPISTOLA XXXIII.

QVaſi parum pudente[r] a me factum quidam muſſitāt, quod ab A. Gellio viro anxie docto, tot exemplis auctoritatibuſq; ſepto, diſceſſerim in illo Vergilii:

Munera lætitiamque Dei. Cum ipſe *dii* legat. In quo ſenſu, cum ſit ab eo luculentiſſime traditum, ne toties inculcetur, omittam: contentus afferre nudas rationes quibus adducor, vt veterem publicamque lectionem tuear, id eſt, *Dei.* Mittuntur Æneæ ſociis ad claſſem 20. tauri, centum ſues, centumq; oues & totidem

Digitized by Google

ogni:in vſumne (rogo te) vnius diei? Vix quinquaginta nauium claſſiarii naualeſque ſocii tantum obſoniorum vno die abſumſiſſent, ne dum ſeptem, quę ſolum ſupererant Æneæ naues. Quarum omnem multitudinem, ſeptem ceruorum carne, viſceratione ferina, paulo ante ſatiauerat. Et quid opus eſt poetæ præſcribere modum victus, in aliena præſertim liberalitate & munificentia? Num medici perſonam ſuſtinet, & Troiani tunc ægrotabant? An officio promi condique fungitur: an potius obſonatoris? Oſtendant apud eum, vel alium quemuis aut Græcum aut Latinum poetam, comparem locum? & herbam do. Cur autem nihil ad eos vini? niſi forte credamus heroicis temporibus omnes abſtemios fuiſſe. Sed exſtat apud Homerum vini laudatio, Troianique hoc ipſo loco,

-fuſique per herbam

Implentur veteris Bacchi, pinguiſq; ferinæ. Quare nõ quam diſerte diſputetur, de genitiuo nominum, quintæ declinationis a Gellio, ſed inſpiciendũ quid ad rem maxime faciat, & vtrum magis decorum: cuius retinendi ſummum poetis eſſe ſtudium, ne Cicero quidem tacuit. Equidem per *munera lætitiamq; Dei*, periphraſticῶs: accipio vinum, quod Liber inuenit. Inde Silius,

Bacchi dona volunt. Et Propertius ad Liberum,

Funera ſanabunt vel, tua dona, malum. *Lætitiam* vero, quod vinum nobis (vt ait Homeri gener, is qui Cypria cecinit, Staſinus) ad diſcutiendas triſtes animi curas ab diis immortalibus datum. Quod etiam Plato ſenſit. Apuleius, *Prima cratera ad ſitim pertinet: ſecunda, ad hilaritatem.* Laberius, *Ebriolati mentem hilaram arripiunt.* Et Pythias illa Terẽtiana ad Chremetem, qui ſe vino victum fatetur, *Certe tu quidem pol multo hilarior.* Valer. Max. Memorabilium, lib. 6. *Oris* (inquit) *conuiualis hilaritatem depoſuit.* Et Macrobius, *Vbi modeſtus edendi modus ceſſare fecit caſtimoniam ferculorum, & conuiualis lætitia minuſculis poculis oriebatur.* Sed quid ego teſtibus non neceſſariis vtor? vnus Heſiodus ſatis eſt,

ὅτ' ὄμφακες αἰόλλονται.

Οἷα Διώνυσος δῶκ' ἀνδράσι χάρμα καὶ ἄχθος. id eſt,

Munera cum Bacchi varium traxere colorem,

Quæ mentes hominum pariterque hilarantq;, grauantque,

Et ipſe Vergilius infra,

Adſis lætitiæ Bacchus dator. Itaque fateor ab A. Gellio diſſentientem, meis auditoribus affirmaſſe legendum,

Munera lætitiamq; Dei, per familiarem poetis ipſique Vergilio figuram: vt dicat a Didone miſſum Troianis vinum, quod animos hilaritate lætitiaque diffunderet. In hac interpretatione ſi tu tuique ſimiles, id eſt, eruditiſſimus quiſq; nobis applauſerit, loquacium nebulonum rabioſa murmura contemnã. Sin minus, etiamſi vulgo in cœlum tollatur, equidẽ mihi non placeam. Scis illud Democriti, *Vnus mihi pro populo, & populus pro vno.* Vale.

A. Ianus

A. Ianus Parrh. Alexandro Porto S. P. D.

EPISTOLA XXXIV.

QVid eſt, cur cœlum ac terras iſti miſceant? A. Gellium redarguere Ianus audet? Hui quantum mali. Notantur ab eo Varronis, Plutarchi, Annæi Cornuti, Hygini, Caſſellii Vindicis, Sulpitii denique Apollinaris errata. Nec Cicero, Seneca, Plinius, Vergilius, aliique præterea multi ſuæ famæ relinquuntur: & eorum vicem nemo dolet. Ipſe quoque Gellius a quibuſdam quaſi κακόζηλος, & orationis affectatæ ſtudioſus inceſſitur a nonnullis, ac ſi quædam parum vere periteque præceperit: & omnes diſſimulant. At nunc demum extra aleam Gellius: nunc vt Aiax ferro, ſic ipſe morſibus impenetrabilis a Iano perſtringitur. Quanto facerent æquius & ſe magis dignum, ſi non ætates auctorum, nō perſonas, non ſpecioſa nomina, ſed res, & non a quo, ſed quid afferretur, expenderent. Ac ne quicquam ſe profeciſſe credant huiuſmodi Tragœdiis, aut a conſilio pro virili parte iuuandæ rei literariæ me deiectum, rurſus in Gellium Maronis & Apollinaris agam nomine. Nam cum Caſſellius Vindex in illis Vergilii verſibus e lib. 6.

Syluius Albanum nomen, tua poſthuma proles,
Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniux
Educet ſyluis regem regumq́ parentem,

poſthumam prolem non ſignificare, qui patre mortuo, ſed qui poſtremo loco natus ſit, exiſtimaret: Apollinaris Sulpitius cum iure redarguens, ait, *longæuo*, non *ſeni*: (ſignificatio enim eſſet contra hiſtoriæ fidem) ſed in longum iam æuum & perpetuum recepto, immortaliq; facto. Anchiſes enim, qui hæc dicit ad filium, ſciebat eum cum hominum vita diſceſſiſſet, immortalem atque indigetem futurum, & longo perpetuoque æuo potiturum. Quæ cum recitaſſet Gellius, *Hoc* (inquit) *Apollinaris argute. Sed aliud tamen eſt longum æuum, aliud perpetuum: neq́ dii longæui appellantur, ſed immortales.* In quo non tantum Sulpitio facit iniuriam, quem per calumniam reprehendit, ſed etiam Vergilio, quem reliquit indefenſum. Sed ignoſcant eius manes. In longæuo *perpetuus* etiam aliquando ſignificatur, ipſique *Dii longæui*, dicuntur. Æſchylus in ea fabula, cui titulum fecit, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ait, Δαίμοσιν ἐχθρὸν εἴκασμα βροτοῖσί τε δαροβίοισι θεοῖσιν. Id eſt, *Inuiſum manibus ſignum, mortalibusq́ & longæuis Diis*. At Æſchylus poeta Græcus eſt. Quaſi vero Vergilius a Græco fonte multa rerum vocabula non detorſerit, idque permiſſum non doceat Horatius in arte poetica. Sed hæc a me tibi ſcripta refractarii non autument. Aſſenſionem vulgi non capto: ſatis ſunt mihi pauci. Satis es vnus, in quo ſumma nobilitas ampliſſimumque patrimonium pene vincuntur ab ingenio præſtantique eruditione. Cui, ſi cum Sulpitio, mecumque videbitur ex Æſchylo, *longæuus* apud Vergilium pro Deo perpetuoque poni poſſe, Ver-

gilius Ariſtarchi virgam, moleſtiſſimoſq; criticos, Apollinaris A. Gellium valere iubebit, egoq, omnes inuidos Vale.

A. Ianus Parrh. Io. Bruno ſacerdoti Veicetino, S.P.D.

EPISTOLA XXXV.

AIs negotium tibi factum in illo Maronis Æneid. 2.

Vadimus immixti Danais, haud numine noſtro: cum ipſe expoſuiſſes, mea ſententia, ſub *externorum Deorum tutela,* tum fuiſſe Troianos, cum Græcis inſignibus ornati per vrbem captam incenſamque vagarentur. An aliud Æneam, eiuſq; ſocios aliquandiu tutos ab hoſte præſtitit, quam quod Græcos erant mentiti? Certe non. Ergo tum non a *Diis Troianorum patriis* (quos ab hoſtibus euocatos ad ſe deſciuiſſe iam queſtus erat Æneas) ſed à *tutelaribus hoſtium Diis* adiuuabantur, habitu ſpecieque Græcorum ſimulata: non quod *Dii* fallerentur, ſed *homines,* qui Græcos arbitrabantur, & quaſi ſociis parcebant hoſtibus. Ergo *qui Dii* Græcis, *iidem,* donec in ornatu Græco latuerunt, Æneæ ſociiſque propitii fuerunt. Itaq; verſabantur in hoſtium agmine, non *ſuo,* id eſt, *Troiano,* ſed *alieno,* id eſt, *Græco,* numine. Ælius Donatus illud ex Adelphis apud Terentium, *Plebem primulum facio meam,* exponit, *Mihi fauentem:* & ſtatim ſubdit: *Vt a contrario Vergilius, Vadimus immixti Danais, haud numine noſtro.* Quid ſi quis interpretetur, *haud noſtro,* id eſt, *aduerſo? Meos,* Ouidius ex perſona Phyllidis Heroid. 2. poſuit pro *fauentibus:*

Protinus ipſa meos auguror eſſe Deos.

Et in Sappho: *Non agitur vento noſtra carina ſuo,*

Horatius in Epodis: *Aut ille centum nobilem Cretam vrbibus*
Ventis iturus non ſuis,

Tibullus quoque;

Audiat auerſa non meus aure Deus. Vt propter euentum parum proſperum, cædemque ſociorum ſequutam, dicat Æneas, aduerſantibus & iratis Diis in medios hoſtes ſe conieciſſe. Nam de *ſcutis* hiſtoriam ſuo more commentus eſt *Honoratus*: audienduſq; Nonius non eſt, qui Maronis hac auctoritate falſus, in numine *ornatum* quandoque ſignificari, perperam prodidit. Vale.

A. Ianus Parrh. Io. Georgio Triſſino Veicetino, S.P.D.

EPISTOLA XXXVI.

CRiſpus Paſſienus (vt eſt apud Senecam) dicere ſolebat, *quorundam ſe malle beneficium quam iudicium, quorundam iudicium quam beneficium:* ego vero abs te vtrunque. Etenim a quo potius accipiam beneficium quam ab eo qui poteſt, animoque tam liberali largoque confert, vt (ex ſententia Publii Syri) *beneficium accepiſſe ducat cum digno dedit?* Idque me acceptum tibi referre, quod optimi ciues tui, te referente, ducentenis annuis, inſtituendæ iuuentuti ſuæ me conduxerunt, quanta mercede nullum ante me Rhetorem: tantoque habent in honore, vt neque Mediolani frequentiam,

quentiam, neque vrbis Romæ magnitudinem, neque Campaniæ ſeceſſum amplius deſiderem. Iudicii vero, quod argumentum maius? acceſſiſti ſerus ad ſtudia literarum, ex indulgentia parentum, qui filio timebant vnico, in ſpem ſucceſſionis & maximarum opũ clariſſimæ familiæ ſuſcepto. Dii boni quam cito non modo Latinam, ſed etiam Græcam vorasti linguam! verius *belluo librorum* quam *M. Cato.* Reuocaſti vetus exemplum Luculli, quod in Academicis a Cicerone memoratur, & a Plutarcho. Prædicantem Demetrium ſocerum, (qui tam falli neſcit quam mentiri) virum minime blandum, ſæpe audiui, neminem ex eius auditoribus adeo breui tantum profeciſſe: quod ita plane eſſe experiebar ego Mediolani, ſiquid abſtruſius occurrebat apud auctores. Et nunc abſentem cõſulendum putaui, *de quodam ſenſu Iuuenalis*, aut ab omnibus aliis, aut a me non percepto. Quorum alterutrum te iudice facile mihi perſuaderi ſinam. Iuuenalis ex tertia Satyra carmina ſunt hęc:

- laudare paratus,
Si bene ructauit, ſi rectum minxit amicus,
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo. Omnium primum vetuſtorum codicum fidem ſequutus emendandum reor, *- ſi lectum minxit amicus*, id eſt, *triclinarem culcitram*: quod ebriis, in longo præſertim conuiuio quis neſcit accidere? Brutii gentiliter vſurpant, *opulentos cum lectum commeiunt, ex adulatione ſudaſſe dici.* Sed inter idiomata Fl. Soſipatri inueni, *Commeio lectum.* Diomedis etiam manuſcripti codices habent *Commeio culcitram*, non (vt impreſſi) *commuto.* Sed Horatius apertiſſime rem declarat Sermonum primo, *Comminxit lectum potus.* Deinde, cui nauſeam non faciat ille *crepitus (vt Plautus ait) polentarius?* ad quem referunt *excitatum cottabo ſonum*: de quo lege (quæſo) quod attulimus ex Athenæo, Suida, Polluce, ceteris: moxque, ſi videbitur, explode. † *Cottaborum luſus* inuentio Sicula: quippe quem Siculi excogitauerunt: ipſa quoque *latage* Siculum nomen eſt, eaque *liquorẽ* ſignificat *ex potione reliquum*, quod in *luſu cottabi* in ſummum caput elata ac inuerſa manu eiiciebant. A Theſſalis & Rhodiis appellatus *latage cottabus*, id eſt, *reliquũ quod e poculo eiectum reſonat.* Item *cottabus* in potu victori *propoſitum præmium* vocabatur. Hinc Euripides:

Πυκνοῖς δ' ἔβαλλον Βακχίου τοξεύμασι
Κάρα γέροντος· τὸν βαλόντα δ' ἦ στέφειν
Ἐγὼ τετάγμην, ἆθλα κοττάβων διδούς. Id eſt, *Crebris ictibus Bacchici ſenis impetebant caput: egoq; eram conſtitutus, vt ei qui deſtinatum locum feriebat, imponerẽ corollam, dato in præmium cottabo.* *Cottabus* item dicebatur vas, in quo *latage* ponebãtur. *Accenſos* etiam quoſdã *cottabos* nuncupabant, κοτταβίους, id eſt, *lucernas, quæ ſuſpenſæ dimittebantur.* Eubulus: Τίς ἂν λάβοιτο τοῦ σκελῶν κάτω ζύμιος; Ἄνω γὰρ αὐτὴρ κοττάβειον αἰρόμενον, id eſt, *Quiſnam ſiculum capiat,*

†*Lege interpretẽ Ariſtophanis circa calcẽ, & Eraſmũ 237. & Plautum 301. & Suidam 303. Sed in primis lege, qua latinus excerpſit ex hiſtoriis conſuſanea.*

Digitized by Google

vt dimittat? eſt enim in ſublime eleuatum, ceu cottabion. Antiphanes, κότταβος τὸ λυχνίον ἐστί· πρόσεχε τὸν νοῦν· ᾠὰ μὲν πέντε νικητήριον. τίνα τρόπον; ἐγὼ διδάξω· καθ' ὅσον ἂν τὸν κότταβον ἀφεὶς ἐπὶ τὴν πλάστιγγα πεῖον, τοῦτο τοὐπικείμενον ἄνω τὸ μικρὸν πινάκιον λέγεις; τοῦτ' ἐστὶ πλάστιγξ· οὗτος ὁ κρατῶν γίνεται. πῶς δ' εἴσεταί τις τοῦτό γ' ἂν τύχῃ μόνον αὐτῆς, ἐπὶ τὸν μάνην πεσεῖται, καὶ ψόφος ἐστὶ πολύς. πρὸς θεῶν τῷ κοττάβῳ πρόσεστι καὶ μάνης τις ὥσπερ οἰκέτης. Id eſt, *Cottabus eſt lucernula: adhibe mentem. Ex cottabo victor oua quinque referes in præmium. Quo pacto? ego oſtendam, cottabo in ſtaterem dimiſſo. Quemnam? hancne dicis ſuperimpoſitam paruam lancem? hic ſtater eſt: hinc victoria cõtinget. Quomodo quis hoc intelligat? ſi tantum detruſa, in manemque impacta ingentem crepitum ediderit. Nunquid cottabo manes aliquis aſſiſtit, vt miniſter?* Idemque paulo poſt inquit Antiphanes: δεῖ καρκινοῦν τοὺς δακτύλους. Οἶνόν τε μικρὸν ἐγχέαι καὶ μὴ πολύν. Ἔπειτ' ἀφήσεις τίνα τρόπον; δεῦρο βλέπε. Τοιοῦτον. ὦ Πόσειδον, ὡς ὑψοῦ σφόδρα· Οὕτω ποιήσεις· ἀλλ' ἐγὼ μὲν σφενδόνῃ. Οὐκ ἂν ἐφικοίμην αὐτός. ἀλλὰ μάνθανε. Ἀγκυλοῦν περ γὰρ δεῖ σφόδρα τὴν χεῖρ' εὐρύθμως πέμπειν τὸν κότταβον. Id eſt, *Oportet in cancri ſimilitudinem contrahere digitos: infundere vero non multum vini. Quid tum poſtea? aut quomodo dimittes? Animaduerte. Sic. O Neptune, quam vehemens excitatus eſt crepitus? ita fac. Atqui egone funda quidem id aſſequi poſſum. At diſce quippe opus eſt admodum contracta manu, librateque ad perpendiculum eiicere cottabon.* Apud Platonem præcipitur Herculi *cottabo* luſuro, vt duram habeat manum. Appellabant etiam ἀπ' ἀγκύλης προΐεσθαι, id eſt, *a flexa iactura cottabi.* quod in eius luſu dextra manus incuruaretur. Aliqui tradunt ἀγκύλην eſſe *poculi genus* ex quo quidã *cottabi* nominantur ἀγκυλητοί. Superior in luſu *cottabi*, capiebat præmium *oua* atque *bellaria.* Alterum ludi genus eſt in *trulla* aqua plena. In aqua *inania vaſcula* fluitant: hæc iactis ex poculo reliquiis, ſub aquam detrudere certabant. Qui immerſiſſet altius, erat in honore. Euripides, πολὺς δὲ κοττάβων ἀραγμός, id eſt, *multus cottaborũ ſonitus.* Hæc ex Athenæo. Deinceps ex Suida. *Cottabi luſus* erat huiuſmodi: Potionis aliquid in *æneas phialas*, quæ λατάγεια vocabantur, iniiciebant: vnde ſi ſonitus reddebatur, argumentum erat in amore puerorum potiores eſſe. *Cottabus* autẽ appellabatur *ex poculo reliquum*, quod iis illidebant phialis. Athenienſes *cottabo* ludebant ita: Baculo humi depacto, tranſuerſum alterum imponebant, examine in trutina libratum, ne vnquam cõſiſteret, ſed alterno motu nutaret. In cuius extremis cornibus ſingulæ lances vtrinq; lineis appendebantur. His autem ſingulis lancibus ſingulæ ſuberant aqua plenæ trullæ: quas ſuppoſito vertice ſuſtinebãt *ænea ſigna* in aurata duo. Idque factitabant in conuiuiis. Itaque ex colluſoribus exſurgens aliquis *phialam mero plenam* ſuſtinẽs, eminus vna ſuperfuſa, atq; cõtinenti iactu, quantũ erat in phiala vini, in ſubiectam lancem ex alto dimittebat, vt eo ſubito vini caſu prægrauata,

grauata, ſub aqua latentis ſtatuæ verticem percuteret. Victoria penes eum ſtabat, qui vinum ſic iniiciebat, vt nihil inde efflueret, maioremque crepitum excitaret: iſq; omnium iudicio putabatur ab amica amari. Dicebatur autẽ ſub aqua latens ſtatua *manes*. Et ſtatim, Κότταβος λάταξ. χαλκῆ φιάλη, ἣν μεταξὺ τοῦ δείπνου ἐτίθεσαν οἴνου πεπληρωμένην. εἶτα εἰς μικρὰ ποτήρια ἐμβάλλοντες, ἀπὸ ὕψους ἐρρίπτουν, ἐπὶ τῷ ψόφον ἀποτελέσαι· ὃς ἐκαλεῖτο κότταβος. ἐπῃνεῖτο δὲ ὁ μείζονα ψόφον ποιῶν, καὶ μεθυσοκότταβοι ἐκαλοῦντο οἱ τοῦτο ἐργαζόμενοι. Id eſt, *Cottabus eſt ænea phiala quã mero plenam in medio conuiuio ſtatuebant: indeq; modicis poculis hauſtum merũ, a ſumma aure librata manu iaciebant, vt ſonitum redderet: quem quo maiorẽ quis excitabat, eo magis laudabatur: quique hoc faciebãt*, μεθυσοκότταβοι *vocabãtur*, ideſt, *ex cottabo temulenti.* Iulius itẽ Pollux de verbis idoneis ad Commodum Cæſ. x. † *Quem delectat* (inquit) *in potu* ἀποβλύζειν. i. *ſingultare*, καὶ ἐξεμεῖν, *id eſt, euomere (quod plerique omnes* κοτταβίζειν *dicũt) huic apta peluis eſt ad excipiendum, quod exuberante potu defluit. Etenim* λεκάνην, *id eſt, trullam, τ as appellant, in quod reiicitur, vt vocat in Horis Cratinus.* Μῶν βδέλυγμ' ἔχει; πλεον ταχέως τις καὶ λεκάνην οἰσάτω, *id eſt, Singultune cõcutitur? actutum aliquis afferat huc trullam. Polyzelus in Mimo Tyndarei*, Λεκανίῳ γὰρ πρῶτον μὲν ἐναπονίψεις, ἐνεξεμεῖς, ἐνεκπλύσεις, *id eſt, In trulleo primum lauabis, vomes, implebis. Itaq; vas hoc*, λεκάνιον, *id eſt, trulleum, proprie dicitur. Licet &* λίσπλα καὶ λισπήνιον, *(id eſt, peluim peluiculamq;) vocitare*, σκάφον *quoque (id eſt, ſcaphã) dixit Ariſtophanes in Anagyro.* Hæc Pollux: quem redarguit is, quem Græci nũcupant ἐτυμολογικόν, hũc in modum, Κοτταβίζειν, *vti cottabo dicunt Attici, non (vt ætatis noſtræ quidam prodiderunt) euomere. Cottabus in medio diſcumbẽtium poſitum vas erat vino plenum, in quo aliud minoris formæ vaſculum fluitabat: in hoc oportebat ita reliquum potionis iniicere, vt deprimeretur, idque erat indicium, vel vxori vel liberis eſſe carum.* † *Victor in præmium tollebat ex tritico vel ſeſamo, coctoq; melle confectas placentulas, iſq; crepitus* λάταξ *vocabatur.* Huc & illa Ciceronis ex prima Tuſculanarũ ſchola pertinent; *Cum* † *Theramenes coniectus in carcerem 30. iuſſu tyrannorum, venenum vt ſitiens obbibiſſet reliquum ſic eiecit, vt id reſonaret, quo ſonitu reddito, ridens: Propino, inquit, hoc poculum Critiæ.* Et Plinii 24. nat. hiſt. de Nouellio Triçongio, *Nihil ad elidendum in pauimentis ſonum ex vino reliquiſſe.* Et Horatii ex 2. Carminũ, *Mero tinges pauimentum ſuperbo, Pontificum potiore cœnis.* q accepit ex illo Græco incerti auctoris, qui cõtemtus a Cornelio,

† *Lege Pollucem, li. 10.*

† *Lege Athenæum. 228. ex Theophraſti teſt. Item 288. ex auctoritate Bacchylidis, &c. Itẽ 293. pag. ex Harmodio & Hegeſandro. Itẽ pag. 337.*

† *Lege Val. Max. cap. de fortitudine, agentem de Theramene.*

Εἴκομεν ψυχή. πεπαλαίσμεθα· μηδὲ βιάζου·
Εἰς ἔδαφος πέχυνης κείμεθ' ὑπ' ἀργυρίνης.

A. Ianus Parrh. Vincentio Tarſiæ S. P. D.

EPISTOLA XXXVII.

REmitteret aliquid de iudicio ſuo Lucilius, &, qui Lucilio ſubſcripſit, Cicero, ſi viuerent hac ætate: iuuentutemque Co-

ſentinam bonarum artium ſtudiis cum quauis Italiæ ciuitate certantem viderent. Adhuc etiam poſt illud inexpiabile Romanorum in Brutios odium, iuſque victoriæ crudeliter & ſuperbe exercitum, florent antiquæ domus armorum rerumque geſtarum gloria clariſſimæ: & in iis veſtra virtute, diuitiis, honoribus in Brutiis nulli poſthabẽda. De *Brutiis* exſtat hiſtoria Trogi Pompeii grauiſſima, altius eorum repetens originem, magis ex fide (mea ſentẽtia) quam Strabo: qui tameti vt vera tradiderit, auctor generis *paſtor Aſylo* propudioſior non erit. Hermolaus Byzantius in breuiario Stephani. *Brettus* Tyrrhenorum ciuitas, a *Bretto*, quem genuit Hercules ex Baletia Baleti filia: quam qui colunt, appellantur *Brettii*: terraque, *Brettia*. Sed ne quis ambigat, an iidẽ *Brettii* ſint & *Brutii*, legat Euſtathium: cuius in Dionyſium Punicum verba, Latine quidem (nam quid oportuit Græce?) ſubieci: *Lucani & Brentii per n, vel Brettii per geminatum* t, *pertinent ad vſque Leucopetram.* Et infra, *Lucani vocabulum ſortiti ſunt a Lucio quodam: Brettii ab eiuſdem nominis Herculis filio.* Geographus autem refert ita dictos eo, quod *a Lucanis defeciſſent*, Lucanorum lingua *transfugas* ſignificante vocabulo. Vides vt *Brettios* appellant Græci, quos noſtri *Brutios*? id quod indicant ex ære argentoque & auro vetuſta numiſmata, ex altera parte cum inſcriptione Ἱέρωνος, ex altera τῶν Βρεττίων. Nam quantæ fuerint olim *Brutiorum* opes, vt omittam, quæ Liuius Valeriuſq; Max. in oppugnatione Thuriorum, Troguſque narrat, argumento ſit ad Alexandrum Philippi F. orientis domitorem in extremos Aſiæ fines miſſa legatio, vt eſt apud Arrianum: Idque ꝙ ab Antiocho ſcribitur, vniuerſam Italiam, *Brutiam* prius appellatam, deinde *OEnotriã*. Nec te moueat, apud Stephanum reddi *Bretton* vrbem *Tyrrhenorum*. Nam † *Tyrrheni* maris accolas omnes appellare *Tyrrhenos* Greci ſolent, vt in Strabone Pauſaniaque non indiligens lector animaduertet. Inde Soſtratus *regem Tyrrhenorum* dixit *Æolum*: vel quod *Æolias inſulas* in conſpectu Siciliæ *Tyrrheni* tenuerunt, vt ἀπίστων primo Palæphatus auctor eſt. Hinc apparet inſulſe & inuidioſe nouam nominis rationem a Sipontino excogitatam. Nam neq, moribus obſcœnis *Brutii* ſunt, nec inde dicti, ſed a *Brutia* muliere, vt Trogo, vel Herculis & Baletiæ filio, vt Stephano placet & Euſtathio. Nam ſi literaturam ſpectare volumus in etymis vocabulorum, *Sentinates* ſui per belle deduci poſſent a *ſentina*, atque a conuenarum ſpurco vitę genere, & colluuione. Sed Dii meliorem mihi mentem, quam vt animi perciti inſanias imiter, & alicui nationi conuicium faciam, Sipontini Narnenſes, & alios Italiæ populos inceſſentis exemplo. Quanto præſtaret in excutiendis accuratius antiquorũ ſcriptis, & nõ in effundenda publice priuatimq; bile, bonas horas impenpendiſſe? nam toties a compitalitio quoq; literatore in ius nõ vocaretur. *Bilinguem pro fallaci, inquit, accipimus. hoc vitium ad men-*

† Lege Lycophronem, & eius interpretẽ circa calcem. Nã Tyrrhenos appellabãt omnes Italos.

tem

lem referentes, unde Brutii Italiæ populi Lucanis vicini bilingues appellati ſunt, & Græciloqui dicti. Cæca nimirum eſt inuidia: maledicendi cupiditate non vidit ire ſe præcipitem. Si *Brutii* bilingues appellati ſunt, quia fallaces, cur *Græciloqui* dicti? Pompeii verba etiam in vetuſtis exemplaribus vitiata penitus inuertit. *Bilingues,* inquit Feſtus, *Brutaceſenii dicti, quod Brutii & Oſce & Græciloqui dicti ſunt. Sunt Italiæ populi vicini Lucanis.* Siquid habuiſſet ingenii vel ſtudii, veram lectionem deprehendiſſet hanc, *Bilingues Brutii ad Coſentiā dicti, q̄ Oſce & Græce loquerentur,* &c. In illud Horatii, *Canuſini more bilinguis.* Porphyrion ait: *Quoniā utraq; lingua uſi ſunt, ſicut per illū omnem tractum Italiæ quē magna ex parte Græci incoluerant: ex quo Magna Græcia nomen accepit. Ideo ergo Brutios & Græciloquos & bilingues dixerunt.* Hæc Porphyrion: etſi mutatis apud eum ſyllabis impreſſor excuderit. Nam ſi *bilinguis* in vitio tantum ponitur, quid de *Maſſilienſibus* dicendum, quos ait Varro *trilingues* eſſe, quod Græce, Latineq;, & Gallice loquantur? At eorum mores a Strabone, Plauto, Valerioq; Max commendantur. Sed ignoſcendum omnia tractanti. Oppido quam obſcura *linguæ* erat *Brutia.* Illud vero fidem prouerbio fecit, *Bis pueri ſenes.* Si Pompeii verba non expendit, ab Acculeo noſtro hypodidaſcalo notatum. *Domuncula, parua domus, quæ domuſcula vocatur, & domuncio.* Apuleius: *Iam vero nec larem requiro, nec domuncionem paro.* Verum nec a domo domuntio diminutiuum fit, & Apuleius *domuitionem,* non *domuncionem*, frequentiſſime protulit, ex *Domo* & *Eo*, duplicato nomine. Pacuuius in Hermiona *domuitionem dedit.* Lucil. lib. 27. *Domuitionis cupidi, imperium regis pene imminuimus.* Apud Pompeium librarii vitio legitur, *Lingulaca piſcis, & mulier augutatrix.* id ipſum trāſtulit in ſuum cornucopiæ: cum caſtigari debeat, *argutatrix.* Amatorie legit apud Ouidii *Sappho*, atque ex interpretatione Græci nominis exponit *Erato.* Quid quod *amuletum* deducit ab *amula*, cum Fl. Soſipater hunc in modum præcipiat, φυλακτήριον, quod Græci appellant, *amolitum* Latine dicimus. Nam & Varro Diuinarum 42. dixit: *Siue amoliendo*, id eſt, *infringendo vim mali, ſiue amulatione.* Notauit Hermolaus in eo falſam nominis rationem, ſed non literaturam: quippe non *Amuletum* per *u* & *e*, ſed *Amolitum* per *o* & *i*, ſcribendum. Voluminis inſtar efficiam, ſi pergam congerere eius errores. Et audet inepte gloriari, omnium Græcorum, qui iam quingentis annis in literarum ſtudiis floruerunt, errorem ab ſe deprehenſum? quod Ariſtotelis Ælianique & Plinii verbis inter ſe collatis, oſtendit γαλῆν eſſe muſtelam, non felem. Non inficior αἴλουρον eſſe felem: quod eo prior Chariſius inſtitutionum Grammaticarum primo docuit, *Feles, Æluros, Felis.* Et Hyginus in Aſtronomico: tametſi quidam *catum* ſcribat in eo ridicule. Sed & γαλῆ pro fele ponitur. Homerus in Batrachomyomachia:

Μῦς ποτ' ἀδιψαλέης γαλέης κίνδυνον ἀλύξας, id eſt,

Mus auidus quondam ſitiente pericula fele.

Elabi. Soſtratus elegorum ſcriptor in Tireſia ait, *indignatione Veneris in anum mutatum Tireſiam beneficio Gales vnius Gratiarum (ſecundum quam de præſtantia formæ litem dederat) in Creta Arachnum quendam inueniſſe amatorem: qui cum gloriaretur habere rem non cum Tireſia, ſed cum Venere, ab irata dea eſſe verſum in galen, Tireſiam vero in murem, animalia inter ſe inimica.* Nihil in iis dici poteſt, quin gale felem ſignificet. At vide quam cõtumelioſus in Verrium, quem Pompeius redegit in epitomen: *Quod Feſtus* (inquit) *Pompeius ſcribit, ſaperdam genus eſſe peſſimi piſcis, vbi legerit ipſe dicat. Atqui ſi ipſe non poteſt, annis ab hinc mille vita functus, equidem pro eo dicam, ne tantus vir immerito obſtrigilletur.* Archeſtratus Syracuſanus, ſiue Gelous, is qui ventris eorumque quæ ſunt infra ventrem, gratia, orbem terrarum peragrauit, in Hedypathia quam verſibus hexametris ab eo compoſitam Q. Ennius inſcriptione & argumento imitatus eſt, vnde teſtimonium citat Apuleius (etiamſi titulus in eo perperam ſcriptus *Heduſphagetica*.)

† Lege Athenæum, pag. 198.

† *Σαπέρδη δ' ἐνέπω κλαίειν μακρὰ ποντικὸν ὄψον,* id eſt,

Saperdam iubebo procul valere Ponticum obſonium.

Quid ita, niſi quia peſſimus piſcis Archeſtrati palato ſordebat præ thynno Siculo, quem iam laudauerat? Inde etiam Perſius,

Et quid agam? rogitas? hem ſaperdam aduehe Ponto,
Caſtoreum, ſtuppas, &c.

Ineptus equidem ſum qui tam minutatim hęc in Sipõtino, quem ſenem Domitius admodum iuuenis in Plinio caſtigando conuicit hallucinatum locis amplius mille, & in vertendo Polybio infantiſſimum. Hic enim (ſi neſcis) quem Broteum vocat & Fidentini præceptorem. Vale.

A. Ianus Parrh. Antonio Cæſario Conſentino S. P. D.

EPISTOLA XXXVIII.

DEterreor Ouidii carminibus abs te propoſitis, exemploque Themidis & Thebanorum, ingenio nimis indulgẽdo, offenſam numinis, id eſt, doctiſſimi cuiuſque, incurram: meumque agrum, id eſt, vigilias, non vna vulpes, ſed certatim multæ populentur. Nam quæ ſapientia eſt hæc, malle malum periculum fortaſſe facere, quam fateri te neſcire quod omnes neſciant? Atqui ita valeam Cæſari, vt me potius officium quam trahit ambitio, ne tua cauſſa noluiſſe videar id, quod a me primum petieris. Itaque iacta ſit alea, atque Ouidii verſus ex 7. Metam.

Carmina Naiades non intellecta priorum
Soluunt ingeniis: & præcipitata iacebat
Immemor ambagum vates obſcura ſuarum,
Scilicet alma Themis.

† Lege Ho:

Exponamus ita. Philochorus auctor eſt † *tres olim Nymphas Apol-*

linis

linis nutrices Parnaſſum tenuiſſe, quibus erat nomen *Thriis*, vnde Græci *ſortes* appellauerunt *thrias*. Alii dicunt (vt Didymus refert, & Tharrhæus in collectaneis adagionum) Mineruam *diuinationem* per *ſortes* inueniſſe, quæ cum Delphico præponerentur oraculo, Iupiter in gratiam Apollinis abrogauit iis fidem. Itaque rurſus Apollinem conſulentibus Pythia reſpondit.

meri hymnũ in Mercuriũ circa finem.

Πολλοὶ θριοβόλοι, παῦροι δέ τε μάντιες ἄνδρες, id eſt?

Sortilegi plures, vatum ſed copia parua. Qui verſus vice prouerbii iactatur. Apud Pauſaniam ſic inuenio, ſpecus in Bœotia fuiſſe † Sphagidion *Citharonidibus* conſecratum *Nymphis*, quæ prioribus ſeculis oracula reddebant. Aut ex iis aliquas intelligit Ouidius *Nymphas*, aut certe adhuc incomperta hiſtoria. Vale.

† Lege Plut. in Ariſtide pag. 141. vbi de Sphragitidum Nympharum antro.

A. Ianus Parrhaſ. Andreæ Puliano Conſentino S. P. D.

EPISTOLA XXXIX.

DVo ne fuerint *Acriſii*, alter *Argiuorum rex & Danaes pater*, a Perſea, fruſtra declinata fati neceſſitate, ictu diſci necatus, alter (vt eſt apud Ouidium) *Iouis filius & Vlyſſis auus*, a me requis. Dicam quod ſentio, nec plus apud me reſpectus alienæ famæ, quam veteris amicitiæ valebit inter nos a teneris annis inſtitutæ: cum tu præſertim Conſentinos inſtituas meos, quibuſq; non niſi ſelectiſſima quæq; tradi velim: quod abs te pro tua virili parte fieri, vel ex eo mihi perſuaſerim, quod abſtruſa Poetarum ſenſa (qui Ciceroni videntur alia quadam lingua loquuti) ſi tuo marte non aſſequeris, ad amicos refers. Apud Ouidium 10. Metam. *Vlyſſes* in concione Græcorum de ſe prædicat hunc in modum,

Sed enim qui rettulit a Aiax
Eſſe Iouis pronepos, noſtri quoq; ſanguinis auctor
Iuppiter eſt, totidemq; gradus diſtamus ab illo.
Nam mihi Laertes pater eſt, Acriſius illi,
Iuppiter huic.

Ariſtoteles in Ithacenſium Republ. *Cephalum* Deionei F. cum *Telebois* imperaret *inſulis*, ab ſe poſtmodum *Cephalenis*, aliquandiu carentem liberis oraculum, ſoluiſſe ex reſpõſo, cum vrſa corpus miſcuiſſe, quam mulierem ſors obuiam dederat: vterum gerentem feram diuinitus in hominem eſſe mutatam, maturoq; partu enixam, Ἀρκίσιον, id eſt, *Arceſium* Laertæ patrem, ſic appellatum ἀπὸ τῆς ἄρκτου, ὅ ἐστιν ἄρκτος, ab *vrſa*. Sic Ariſtoteles. Herodianus ait ab ἀρκεῖν verbi *futuro*, quod eſt ἀρκέσω, dictum prius Ἀρκέσιος: deinde interiecta ι per diphthongum Ἀρκείσιον, id eſt *Arceiſium*. Diomedes agens de *Nomine*, *His accidit*, inquit, *agnomen aliqua virtute forinſecus quaſitum, quod* ἐπιγέννημα *Graci dicunt, quo cognomina diſcriminantur, vt eſt Vlyſſi agnomen Polydes: nam pranomen eſt* (vt ait Ibycus) *Vlyſſes: nomen Acriſiades*, &c. Tu caſtiga, *Agnomen eſt Polyides* (ita namque agnominatus eſt Vlyſſes a perſpicaci ſolertia rerumque prudentia)

Digitized by Google

& nomen eſt Arciſiades. Apuleius de Deo Socratis, ex Accii Philoctecta de Vlyſſe:

Inclyte parua prodite patria, nomine celebri,
Claroque potens pectore Achiuis claſſibus auctor.
Graius Dardaniis gentibus vltor Laertiade. Nouiſſime patrem memorat. Ceterum omnes laudes eius viri audiſti, nihil ſibi nec *Laertes*, nec *Anticlia*, nec *Arctiſſimus* vindicat. Et hic *Arciſius* emendandum, per te perſpicere iam potes. Euſtathius in Homerum, genealogiam Vlyſſis ordinat aliter, hunc in modum. Cephalo Deionei natus eſt Celeus: ex quo Arceſius, Laertæ pater. Hinc apparet ex hiſtoriæ fide verius apud Ouidium legi,

Nam mihi Laertes pater eſt, Arciſius illi. Nec impedit ex Ioue, non eſſe *Arciſium.* Artificioſe mentitur hoc Vlyſſes ex commodo ſuo, quod ab oratoribus & Cicerone factum teſtis eſt Aſconius. Vale.

A. Ianus Parrhaſ. Craſſo Pedacio Conſentino
S. P. D.

EPISTOLA XL.

SIt hoc ἀντιπελαργεῖν. Vt enim *ciconia* parentibus ætate confectis alimenta, ſic ego tibi parem ſtudiorum gratiam pro viſili parte referam: *tametſi nulla ſatis referri poteſt*, vt inquit Plato. Tu me puerum literis imbuiſti: tu, quaſi Pythagoras, ex ore totiuſq; corporis filo, optima de me cõcepta ſpe, pollicebaris euaſurum quatenus. vtinam priuſquam fato concedam, liceat euadere. Sed quantuſcumq; ſum, ſecundum deos & parentes tibi debeor. Itaq: non grauabor ad te ſcribere, quæ de latentibus hiſtoriis in 6. Metamorph. a me petiiſti. Verſus Ouidii ſunt hi:

Altera Pygmææ fatum miſerabile matris
Pars habet, hanc Iuno iuſſit certamine victam
Eſſe gruem, populiſq; ſuis indicere bellum. *Matrona* fuit è Pygmæorum genere, nomine *Gerana*, adeo præſtanti forma, vt à ſuis popularibus pro numine coleretur: ex quo tantopere ſibi placuit, vt cœleſtium Deorum cultum negligeret, impriniſque Dianæ & Iunonis. Igitur irata dea in turpem *gruis* ſpeciem, eam conuertit, hoſtemque & infenſam *Pygmæis* eſſe iuſſit, a quibus diuinos honores aſſequuta. Ex *hac & Nicodamantena teſtudo* terreſtris eſt. Hæc apud Athenæum Dipnoſophiſton nono Bœus. Ab Ouidio non otioſe dictum *matris*, ſed vt oſtenderetur etiam peperiſſe. Eadem fere Ælianus de hiſtor. animalium libro 15. niſi quod addit, apud *Pygmæos* deficiente virili regum ſtirpe, principatum ad *Geranam* deuolutum, quæ non modo *Dianam*, *Iunonemque* præcipue contemſerit, ſed & *Mineruam atque Venerem*, cumque abiiſſet in *gruem*, continenter in *Pygmæos* exercuiſſe bellum, quod decretis ei diuinis honoribus, pernicie n maturaſſent Vale.

A. Ianus

Digitized by Google

A. Ianus Parrh. Alexandro Thyenao S. P. D.

EPISTOLA XLI.

OVidius 8. Metamorph. in *apri Calydonii* venatione commemorat heroas, vel a Meleagro acceſſitos, vel qui *ſua ſponte* cupiditate laudis aduenerant illuc: & carmen hoc legitur,

Actoridaque pares, & miſſus ab Elide Pileus.

In quo nonnulli *Menetion* intelligunt *Patrocli patrem*; quidam *Menetion* & *Iron* filios *Actoris*, ex Apollonio & eius interprete. In qua ſententiarum varietate quæris a me quid ipſe ſentiam. Ego vero (vt ingenue tecum agam) neutrum probo. Nam periphraſis eſt inſolens & inepta, *Venit Actorida pater*, id eſt, *Menetius*, ex quo natus eſt *Patroclus*, *Actoris* nepos. *Irus* autem *Menetiuſque* quos *Actor* genuit, *pares*, id eſt, *gemini*, non fuerunt, itaque ſatius eſt accipere *Cteaton* & *Euryton*, quos *Neptunus* ex *Moline* puella ſuſcepit, etiamſi putabantur *Actoris*, vt Mnaſeas Patareus auctor eſt. Hos Homerus *Actoridas* appellauit, recentiores, a matre *Molionas*. Homeruſque tantum geminos fuiſſe dixit, Heſiodus, & Ariſtarchum ſequuti, διφυεῖς, id eſt, *ex duplici natura* concreto corpore, fabulantur. Ibycus item Rheginus addit hoc amplius, *ex vno editos*, vt de *Tyndaridis* rumor eſt, aitque eiuſdem fuiſſe ætatis, æquali ſtatura, corporiſque habitu, ſimilitudine denique indiſcreta, vtrunque ex *argenteo ouo* prodiiſſe. Quibus Hercules apud Pacuuium minatur interitum, per hæc:

Habeo ego iſtam qui diſtinguam inter vos geminitudinem.

Nam cum præſtantiſſimæ fortitudinis eſſent, & aurigandi periti, cæſtibus Herculem ſuperauerunt in Olympico certamine. Ex quo natum prouerbium, *Nihil Hercules aduerſus duos*, vt in collectaneis Didymi Tarrhæique reperi. *Quos* nactus Hercules ex *Elide euntes in ludos Iſthmiacos* ad ſpectaculum, ſagittis confixit in agro Cleonæo, cauſſatus *in acie contra ſe ſtetiſſe*, cum bellum gereret aduerſus Augeam Elienſium tyrannum, propter abiuratam ſibi purgati ſtabuli mercedem, vt eſt apud Pindarum & Pauſaniam. *Pares* igitur Ouidius intelligi voluit *geminos*, vt Vergilius *in Iuuenilibus* de Caſtore & Polluce, *Germanique pares*. Neque ſatis erudite (mea ſententia) ſcribitur & exponitur, *Et miſſus ab Elide Pileus*. Non enim *Pileus*, ſed *Phiteus* Augeæ filius Eleorum Tyranni celebratur ab Homero, qui orta inter ſe & patrem ſimultate, Dulichium ſeceſſit, vt refert etiam Strabo, Pauſanias, & Euſtathius. Cauſſam *Porphyrius* affert apud Homerum, *quod is teſtimonium dixit in patrem pro Hercule, quærentem abactum ſibi armentum quo tempore ſtabulum purgauit* Ouidius ait, *ab Elide profectum*, vt indicaret a patre nondum deſciuiſſe, cum *Calydonius aper* a Meleagro cæſus eſt. Agnoſco pluribus egiſſe tecum quam tua

poſtulet humanitas & eruditio, ſed hoc ideo factum ſcias, vt habeant alii tua cauſſa hiſtoriam paulo remotiorem. Vale

A. Ianus Parrhaſ. Ioan. Baptiſta Morello Conſentino S. P. D.

EPISTOLA XLII.

INgenioſe, inquis, & erudite rimatus es apud Ouid. veram lectionem 6. Metamorph. hoc verſu,

Variuſque Deoida ſerpens: inuidia non ſit, inſequentem quoque nobis explicare. Blandus es (vt video) puer, & belle concinnas aream: *ſed non omnis turdus tranſenna lumbricum petit.* An ſi ſemel argutiæ non male ceſſerunt, iterum quoque tentandæ ſunt? Atqui nihil eſt, quod te fugiat. Erras niſi putas longe plura eſſe, quæ neſciam, quam quæ ſciam. Sed quia non improbus in quærendo fuiſti de *Biſartida*, quæ me fatigare potuiſſet, experiar deſiderio tuo ſatisfacere,

Te quoque mutatum toruo Neptune iuuenco

Virgine in Æolia poſuit. *Arne* fuit hæc, Æoli filia, quam Neptunnus compreſſit: vnde *natum Bœotum* canit Euripides & Euphorion, ita nominatum, *quod paſtores a matre iram verita paternam, boum fimo obuolutum inuenerunt*: Vnde accenſa Poetarum licentia finxit, a Neptuno in *tauri ſpecie* genitum, a quo *Bœotia* nomen accepit, vt Nicocrates autumat: etſi Caſtor a *præuia Cadmo boue* mauult. Huius in Bœotia cognominem ciuitatem celebrat Homerus, appellatque πολυστάφυλον, id eſt, *vuidam*, ex interpretatione Papinii. Puellam vocabulum ſortitam ſentit Euſtathius ab *ouium copia.* Theſeus Corinthiacorum tertio commemorat *Arnen* præterea *Nympham Neptuni nutricem*, quæ cum *Sinueſſa* prius appellaretur, hac de cauſſa nomen mutauit: *Acceperat alendum a Rhea Neptunum, quem quærenti Saturno ἀρνησαμένη*, id eſt, *inficiata, eſſe Rhea*, & inde dicta Arne. Vale.

A Ianus Parrhaſ. Iac. Varroni Cremonenſi S. P. D.

EPISTOLA XLIII.

SCribimus inuitum te nobis aſſiduo docendi munere diſtrictis, aliquid noui laboris iniungere: ſed cum diu fruſtra commentarios exſpectaſſet eorum, qui iam per annos viginti parturiunt, (*quoto tempore bis elepanti pariunt*) ad me referre decreuiſſe, de quibuſdam locis Auſonii non ſatis omnibus obuiis. Equidem mi Varro, ſi temporis anguſtias in his vindemiarum feriis excuſare non poſſum, poſſem tamen ægritudinem qua grauiter & diu laboro. Sed tanta eſt vis amoris erga te mei pluribus iuſtiſque de cauſſis inſtituti, vt poſſe neceſſe ſit, etiam quod non poſſum. Quod in *monoſyllabis Deorum* te remoratur,

Nec genus hoc demum Larunda progenitus Lar, habet vitium, caſtigandumque eſt, *Nec Genius domuum Lar* enim, *familiaris* (vt

ris (vt diſcimus ex M: Catone. Plauto, Ouidio, Columella, Plutarcho) *domorum cuſtos eſt*, ex *Lara* matre, vel (vt eſt apud Lactantiũ) *Larunda*. Deſiguat *Ibyci* Poetæ fatum carmen inſequens:

† *Ibycus vt periit, vindex fuit altinolans grus.*

Is enim cum iter faciens incidiſſet in latrones, elatis in cœlum oculis, conſpicatuſque ſuperuolantes *grues*, obteſtatus eas eſt vt ſuam vlciſcerentur necem. Poſt aliquot annos, cum latrones inter ſpectatores in theatro ſederent, viſis forte *gruibus*, *Ecce*, inquiunt, *Ibyci grues*. Iis ad magiſtratus delatis, comprehenſi latrones, & in quæſtionibus habiti, pœnas homicidii dederunt. Inde prouerbium natum in eos, qui præter opinionem ſupplicium luunt, *Ibyci grues*, A Didymo Tharæoq; traditur. Illud autem,

† *Tergora dic clypeis accommoda quæ faciat glus*, eruditionis eſt, non ingenii. Nam *glus* & *gluten* eiuſdem ſignificationis duo verba ſunt, nominatiui tantum terminatione diſtantia. Fl. Soſipater *Hac, inquit, glus glutinis alii gluten dixerunt.* In *gripho ternario*, qui affectatæ obſcuritatis eſt,

Ter clara inſtantis Eoi
Signa cani: ſerus deprenſo Marte ſatelles:

† *Alector* intelligendus *Martis comes*, quem cum pro foribus Vulcani reliquiſſet, ingreſſus ad Venerem, iuſſum obſeruare ex officina aduentum fabri Dei: iſque ſomno victus, in cauſſa fuiſſet vt Mars in amplexu Veneris a viro deprehenderetur, exſiliens ex ſedibus Mars, cum adhuc ſopitum offendiſſet, in *gallum gallinaceum* vertit, a Græcis *alectora* denominatum, qui quo tempore Marti ſignum daturus erat, antelucio ter canit. Hiſtoriam fabuloſam perſtringit Ariſtophanes, eiuſque narrat interpres, & Lucianus Samoſatenus, & alii.

Pene oblitus eram, quod ex eodem *gripho* primum petieras,

Tris Ope progeniti fratres, tris ordine Parcæ,
Veſta, Ceres, & Iuno, ſecus muliebre, ſorores.

Hiſtoriæ Grammaticæque ratio demonſtrat, emendandos eſſe hunc in modum verſus,

Tres Ope progeniti fratres, tres ordine parta. Nam *Tris* in accuſatiuo tantum dicimus, & quanquam numerus in *Parcis* arrideat, antiqua tamen ſuaque lectio eſt *parta*. Refertur enim ad *Veſtam, Cererem*, & *Iunonem*, quas vocat *muliebre ſecus*, id eſt, *fœminei ſexus Deas*. Etenim *ſecus* (vt in Catholicis inquit Probus) duas res ſignificat: *aduerbium ſeparandi* (*vt Haud ſecus ac iuſſi faciunt*,) & *ſexum*. Saluſtius: *Virile ac muliebre ſecus.* Plautus in Rudente: *Virile ſecus nunquam vllum habui.* Ammianus & Marcellinus Rerum geſt. 16. *Egreſſi, promiſcue virile & muliebre ſecus, ſine ætatis vllo diſcrimine trucidabant.* Illud autem, quod incompertum pleriſque omnibus ais,

† *Ibycus vt periit, lege Eraſmum.*

† *Lege Polybium de re militari.*

† *Lege Eraſmum 208. Luciani Alectryonẽ 268. & Libanii Dyſcolõ. 68.*

Lege Probi Catholica, pagin. 23. & Noniũ de dubiis generib. qui diſſentit a Probo, pag. 14. & Priſcianum de generib. pag. 39.

Tris primas Thracum pugnas tribus ordine ſellis

Iuniada patri inferias miſere ſepulto, Planiſſimum tibi reddam. Liuius ab 5. cap. lib. 16. *D. Iunius Brutus*, inquit, *munus gladiatorium in honorem defuncti patris edidit primus.* Valerius item Maximus memorab. II. *Gladiatorũ munus primum Romæ datum eſt in foro Boario, Ap. Claudio Quint. Fuluio Coſſ. dederunt M. & D. filii Bruti, funebri memoria patris cineres honorando. Thraces* autem *gladiatorum genus* eſſe docet Verrius. Inſtauratos *ter ludos* intelligi voluit, in quo ait: *Tribus ordine ſellis.* † Vale.

† *Adde & illud medicum, quod Iapyga dicunt, & emenda, vel Iaſona ex Pindaro, vel medicumq; quod Apida dicunt, ex Io. Gram. Homeri interprete in verbo Apis. pag. 7.*

A. Ianus Parrhaſ. Alberto Barbarano S. P. D.

EPISTOLA XLIV.

IN Ouidii diris in Ibin duos hos verſus:

Mens quoq; ſic furiis vecors agitetur, vt illi

Vnum qui toto corpore vulnus habet. Idque de *Marſya* dictum Domitius interpretatur (vt etiam tibi videtur) incommode, cum *Marſyæ* direpta pellis vno vulnere ſit, & eius alio loco meminerit Ouidius hunc in modum,

Nudaq; direpta pateant tua viſcera pelle,

Vt Phrygium cuius nomina flumen habet.

Hic *Aiax Telamonis filius* intelligitur in armorum iudicio victus ab Vlyſſe & in furorem verſus, vt integro Tragœdiæ argumento docet Sophocles: e noſtris, Pacuuius & Ouidius Metam. 10. ipſeque pentameter ex antiquis exemplaribus emendandus eſt: *Vnum cui toto corpore vulnus erat.* Aiax enim ferro dicitur fuiſſe *impenetrabilis* præter *ſiniſtrum latus* quod obiecto clypeo tegebat, vel (vt alii tradunt) *iugulum*. Nam cum Telamon eius pater nihil liberorum ſuſcepiſſet, ab Hercule petiit, vt vteretur eius hoſpitio, peractaque re diuina, a patre ſobolem ſibi impetraret. Inter preces igitur Herculis, aduolans aquila proſperum fecit augurium. Tum Hercules Telamoni, *Puerum ſuſcipies*, inquit, *eique nomen impones Aetos, propter aquilæ auſpicium.* Itaque natum Aiacem, die luſtrico vocauerunt *Aeton*, id eſt *aquilam*: deinde mutatis ſyllabis, *Aiacem*, quem mox Hercules adoleſcentem tergo leonis inuoluit, abſque corporis parte quam dixi, vbi leonis pertuſa pellis erat in vſum geſtandæ pharetræ. Fabulam perſtringit Lycophron in *Alexandra*, quique in opere conſummando ſucceſſit Homero, Quintus. † Hiſtoriæ fides habet hoc: *Aiax armorum ſcientia atque agilitate corporis excellens, e multis præliis intactus, & ſine vulnere reuerſus, vbi adacto gladio latus transuerberauit, aut iugulum ſoluit: inde locus fabulæ datus eſt, has tantum corporis partes habuiſſe ferro impenetrabiles.* Non dubito, quin hæc expoſitio amœniſſimo ingenio tuo videatur argutior. Vt enim facile deprehendit errorem, ita quoque percipiet veritatem. Vale.

†*Lege Palaphatum de Cygno.*

A. Ianus

A. Ianus Parrh. Nicolao ſacerdoti Veicetino S. P. D.

EPISTOLA XLV.

NOn ab re ſuſpicaris Orcamum Leucotheæ patrem ab Ouidio minime deſignari per hæc in Ibin,

Vtq; patrem Sameus, condat te Phœbus in ima
Tartara: quod nata fecerat ipſe ſua.

Nam Pſamates, vt libentius, ita fortaſſe verius, equidem legerim. Nam Crotopus Argiuorum rex vbi reſciuit Pſamaten eius filiam ab Apolline vitiatam, atque matrem iam eſſe, neci dedit, vt Thebaidos primo canit etiam Papinius Vnde Apollo indignatus, Crotopum ſuis confecit telis. Illud autem prope calcem,

Obſtructuſq; famem patiaris lumine tecti,
Vt legem pœna cui dedit ipſa parens,

Nihil ad Euryſthenem pertinet, a Domitio male pugnaſſe confictum, & a matre perire inedia coactum, ſed ad Pauſaniam Lacedæmoniorum principem, quem compertum proditionis, cum fugiſſet ad ædem Mineruæ, quæ χαλκίοικος appellatur, ephori ſtatim, ne poſſet exire, valuas eius ædis obſtruxerunt, tectumque ſunt demoliti, quo facilius ſub dio interiret. Dicitur eo tempore Pauſaniæ matrem vixiſſe, eamque iam magno natu, poſtquam de ſcelere filii comperit, in primis ad filium claudendum, lapidem ad introitum ædis attuliſſe. Sic Pauſanias, cum ſemianimis de templo elatus eſſet, confeſtim animã efflauit. Hiſtoriam ſcribit Probus Æmilius, Macedo Polyænus, qui mulieri, Theano, fuiſſe nomẽ ait. Vale.

A. Ianus Parrh. Modeſto ſacerdoti Veicetino S. P. D.

EPISTOLA XLVI.

AIn' tu Romæ quoque, vbi ingenuarum artium ſtudia florent, omnes ad vnum Rhetoras accedere Domitii nugis in illud ex Ouidii diris in Ibin?

Aut, vt Acarnanides inſutus pelle iuuenci,
Turpiter ad dominum præda ferare tuum:

Hermianque intelligere neſcio quem commentitium, qui ab Acarnanibus quondam obſeſſus & captus, inſutus ſit pelle iuuenci, & ad victorem in contemtum delatus. Atqui manuſcripti codices habent *Atarnides*: & ita legendum videtur ex hiſtoria Pauſaniæ, qui refert in Meſſeniacis, *Atarneum locum eſſe in obiecta Leſbo continenti, quem Medorum rex Chiis dono dederit, quod ii Pactyen hominem Lydum, qui ſupplex ad eos confugerat, ei dederant.* Hunc igitur Ouidius Atarniden vocat a loco, quem Chii in præmium proditionis acceperant. Inſutus autem iuuenci pelle eſt ad ludibrium: quod in Chriſtianos exercuiſſe Neronem refert Tacitus. *Pereuntibus*, inquit, *addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent.* Vale.

A. Ianus Parrh. Lyſio Capra S. P. D.

EPISTOLA XLVII.

Digitized by Google

HYlam vocas, incaſſumque quæris Ibyci filiam quam Mars amauerit, Ilicen a Domitio ficto appellatam nomine, nam neque ipſa neque pater vſquam legitur: & Ouidius in diris in Ibin non Lydia, ſed *liuida* ſcriptum, reliquit:

Liuida ſe ſcopulis vt virgo miſit ab altis,
Dixerat inuito quæ mala verba Deo.

Nam deſignatur Aglauros Cecropis filia, quæ Mercurium accedentem ad Herſen prohibere tentauit, immiſſæque a Pallade inuidiæ atro liuore ſuffecta eſt. Fabulam ſcribit Ouidius Metamor. 11. Pauſanias addit ex hiſtoria, *Mineruam apud Cecropis filias Erichthonion depoſuiſſe, cum interdicto ne depoſiti curioſæ eſſent: Pandroſamq; in officio fuiſſe, reliquas duas, Herſen & Aglauron, quoniam ciſtam reſignauerant, viſo Erichthonio, furere cœpiſſe, & ex arce, qua maxime præceps locus erat, ſe deieciſſe.* Sed Ouidius totam rem contulit in Aglauron, quæ liuore pallebat, & Mercurio conuitium fecit hoc,

Hinc ego me non ſum niſi te motura repulſo. Non eſt igitur, cur te labor inquirendi diutius auocet a venatione & ruris voluptate, cuius gratia vrbem reliquiſti. Vale.

A. Ianus Parrh. Hieronymo Chierigato S. P. D.

EPISTOLA XLVIII.

VIue (ſi mihi credis) Hieronyme, & quoad per indictiuas autumni ferias abes a moleſtiis vrbis & ſcholæ, relaxa animum, daque operam ſobriæ voluptati. Nam

Poſt otia maior Virtus eſt, vt noſter ait Papinius: & tu per ætatem ſatis profeciſti, vt verendum nō ſit, ne ad eloquentiam Nicolai patris euadas. At ſiquid interea in manum ſumis, ex iis velim quæ iam didiceris & per te facile percipias, ne nodoſæ quęſtiones amœnitatem quietis tuæ corrumpant: vt illud † Ouidianum feciſſe certo ſcio, quod anxios ſollicitoſq; aliquandiu nos habuit. Non enim deſignatur Heraclia Heronis filia (quam tu recte ex Liuio nihil ad Ouidium facere deprehendiſti:) ſed Deidamia quam genuit Pyrrhus Epeiri rex: ex Polyæno Macedone, qui Strategematωn 8. ſcribit hunc in modum: *Deidamia Pyrrhi filia, cum occupaſſet Ambraciam, necem Ptolemæi per inſidias interemti vltura, deprecantibus bellum per legatos Epirotis, arma depoſuit, his conditionibus, vt honores maiorum acciperet, ad hæc vtrinq; data fide decepta eſt. Nam conſpiratione Epirotarum quorundam facta, Neſtor vnus ex Alexandri ſtipatoribus in eam percuſſor immiſſus, cum deiectis in terram oculis offendiſſet, maieſtate matronæ perculſus, infecta re diſceſſit. Interea Deidamia ad ædem Dianæ confugit quam vocant ἡγεμόνα. Summiſſus itaq; rurſus Milo, qui matrem Philoteram dicebatur interemiſſe, armatus in eam graſſatus eſt. Illa vero exclamauit, O matris interfector, cædem cæde cumulas? Hæc dicentem in ipſo Deæ templo iugulauit.* Polyæno ſubſcribit Pauſanias in Meſſeniacis ita:

† *Ouid. In Ibin, Nataq; vt Æacide, &c.*

Deida-

Deidamiæ Pyrrhi filiæ liberi non fuerunt: ſed poſt eius obitum, rerum regimen ad populum translatum eſt. Filia fuit hæc Pyrrhi Ptolemæo nati, eo quem genuit Alexander, is qui patrem habuit ſeniorem Pyrrhum. Trogus autem Pompeius hiſtoriarum 14 de Olympiade Alexandri Magni matre, *Audito Caſſandri aduentu, diffiſa Macedonibus, cum nuru Roxane & nepote Hercule in Pydnam vrbem conceſſit. Proficiſcenti Deidamia † Æacidæ regis filia, & Theſſalonice priuigna, & clara Philippi patris nomine: multaque aliæ principum matronæ (ſpecioſus magis quam vtilis grex) fuere comites.* Idem lib. duodetrigeſimo, *Olympias*, inquit, *filiis regnum tradiderat: & in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus ſucceſſerat, qui cum hoſtibus inſtructo exercitu obuius proceſſiſſet, ſubita morbi vi correptus, in itinere decedit. Olympias quoque non magno poſt tempore, gemino funerum vulnere afflicta, ægrum ſpiritum trahens, non diu filiis ſuperuixit: cum ex gente regia ſola Nereis virgo cum Laodamia ſorore ſupereſſet. Nereis nubit Geloni Siciliæ tyranni filio: Laodamia autem, cum in aram Dianæ confugiſſet, concurſu populi interficitur, quod facinus dii immortales aſſiduis cladibus gentis, & prope interitu totius populi vindicauerunt. Nam ſterilitatem famemque paſſi, & inteſtina diſcordia vexati, externis ad poſtremum bellis pene conſumti ſunt: Miloque Laodomiæ percuſſor in furorem verſus, nunc ferro, nunc ſaxo, in ſumma dentibus laceratis viſceribus, 12. die poſt ipſam interiit.* En vt Trogus non ab aliis modo, ſed a ſe diuerſus it, vt enim Deidamia filia fuerit Æacidæ regis Epirotarum, non Pyrrhi, quod apud Polyænum & Pauſaniam: certe duobus nominibus appellata non eſt, Deidamia, ſcilicet, & Laodomia. Nam quod aliam Trogus non accipiat in Laodomia quam Deidamia, fati genus arguit, ædeſque Dianæ in qua patrata cædes eſt, & Milo percuſſor: vt apud Trogum puellæ nomen eſſe deprauatum, ſuſpicari liceat ex aliis mendis quibus vbertim ſcatet, incuria temeritateque librariorum qui omnia violant: ſcribendumque videatur Deidamia: quam Ouidius intelligit, etiamſi Deæ nomen (obſequutus, vt puto, carmini) mutauit, & pro Diana Cererē dixit. Vale.

† Lege Plut. in Pyrrho.

A. Ianus Parrh. Tamiſio Mercatori S. P. D.

EPISTOLA XLIX.

ROgaſti Mercator vt explicarem, quæ Neæra ſit in Ouidii Corinna a Xantho & Peneo fluminibus amata. Morem geſſi non inuitus, cum te literarum ardore flagrantem, noſtrique ſtudioſiſſimum cernam. Sed antequam de re, pauca de verbis apud ipſum Poetam de induſtria deprauatis a correctoribus, in antiquis enim codicibus ita loquitur,

Nondum Troia fuit luſtris obſeſſa duobus,
Cum rapuit vultus Xanthe Neræa tuos.

Et paulo mox,

Te quoq; promiſſam Xantho Penee Creuſam,
Phthiadum terris occuluiſſe ferunt.

Digitized by Google

Qui vero formis excuſa Naſonis opera primi vulgauerunt, cum ſuperius amatam legerent a Xantho Neræam, non putauerunt in ſequenti verſu Creuſam conuenire, cum Xantho promiſſa fuerit, & vtrobique caſtigandum cenſuerunt Neæram: quando Neræa nihili nomen huic loco non quadraret. Heſiodi quoque teſtimonium eorum fouit errorem, qui Neæram commemorat, &c. Ego vero mordicus inſtitutum meum, licet a multis improbatum, teneo, vetuſtorum codicum fidem tuendi. Nam quamuis & ipſa quandoque vacillet, in pluribus tamen veræ lectionis integritatem ſeruat, vt in hoc Ouidiano. Pindarus enim Poeta lyricus vnus e nouem, canit in Pythionicis, Oceani filium Peneum ex Creuſa Naia terræ filia, genuiſſe Hypſeum: cuius & Eurybiæ fuerit Cyrene. Vbi interpres hæc ad verbum ſcribit, *κρίουσα, ἡ καὶ Ναΐα, γῆς παῖς οὖσα ἔτεκε τὸν Ὑψέα τὸν πατέρα τῆς κυρήνης*, id eſt, *Creuſa, quæ & Naia, terræ filia peperit Hypſeum patrem Cyrenes.* Ex iis apparet Creuſam fuiſſe binominem, quippe quæ & Naia dicta ſit & Creuſa: Peneo nuptam, cum Xantho deſponſa iam fuiſſet. Itaque nos in priore verſu corrigimus,

Cum rapuit vultus Xanthe Naia tuos, eſt Creuſa, quæ Naia triſyllabicῶs appellabatur. In ſequenti vero, *Te quoq; promiſſam Xantho Penee Creuſam*, quæ eadem cum Naia fuit, vt oſtendimus. Vale.

A. Ianus Parrh. N. S. P. D.

EPISTOLA L.

Libet Horatiano carmine geſtientis animi lætitiam declarare, *Audiuere dii mea vota, Audiuere dii*, id eſt, ille rerũ omnium opifex, eiuſque perſonam qui ſuſtinet inter homines, Leo decimus, & vtriuſque diuinitatis particeps heros noſter Michael Syluius per quem factum ſcimus, vt ipſe Pontifex max. in tanta negotiorum mole me reſpiceret ætate diroque morbo iam confectum, vitæq; commoda mihi tandem decerneret in otium literarum ſeceſſuro. Quod ſi idem legatus, auctor meæ tranquillitatis, operam dederit, vt a noſtro principe non tam meæ fortunæ, quæ extreme miſera vel glebam ſit acceptura, quam ratio ſuæ dignitatis habeatur, vt ab Alexandro dictum legimus, qui negauit ſibi conuenire parua dare: certe ſiquid ingenii, ſiquid eruditionis in me, ſiqua dicendi commoditas eſt, id omne effundam prodendis iis quæ tot annorum varia lectione comperta, conquiſita, collectaque mihi ſunt, in vſum ſtudioſæ iuuentutis: nec abſque grata atque honorifica mentione eorum qui nobis ad ea facultatem ſuppeditauerunt: vt ſiquem fructum poſteritas inde percipiet, acceptum referat Pontifici primum max. deinde Syluio noſtro, per quem conciliata mihi Pontificis voluntas eſt. Expoſtulare vero tecum liceret, qui tantula de re me obteſtaris, ac ſi non eſſem in ære quoque tuo. Cunctatius ad te reſcripſi, quod non habebam, quæ

quæ magnopere probarem. Nihilominus, quando ſic vrges, officium prius opinione doctrinæ ducendum putaui. Itaque paucis expediam quid in mentem veniat. Inter ambigua non in re, ſed in verbo poſita, Cicero memorat in 2. de Oratore, Scipionis Africani dictum ex Lucilio. *Quid Decius, nuculam an confixum vis facere?* inquit. In quo obſeruanda potiſſimum duo: *Decius*, Atticum eſſe vocatiuum, nominatiuo ſimilem: vt apud Maronem,

Socer arma Latinus habeto. Sed & *maculam*, non *nuculam*, legi in vetuſtis exemplaribus. Eſt autem *macula*, etiam retis, & confixum reticuli genus ex admodum denſis aut nullis pene maculis. Vnde iocatus eſt Africanus in Decium, feſtiue rogitans, *an vellet puellam pertundere nec ne.* Nunc ad aſellũ. *In hoc*, inquit, *genus coniiciuntur prouerbia: vt illud Scipionis, cum aſellus omnes prouincias ſtipendia merentem peragraſſe gloriaretur, Agas aſellum.* Scio quas tragœdias apud Martialem quidam excitarint, & *Agas aſinum*, non *animam*, legendum contendere, obſcœno execrandoque ſenſu, qui nullo pacto conueniat Africano Ciceronis. Itaque mihi quidem videtur ἀστείως eleuata aſelli iactantia adnominatione & adagio, quo dicuntur agere aſinum intempeſtiui: vt honeſte permittendo prohibeat Africanus, *Agas aſellum*, vt apud Terentium Byrrhia (tametſi nonnulli corrigunt) *Agis aſellum*, id eſt, inepte gloriaris. Hæc habui in propoſitas abs te quæſtiones, ea ſi non impleuerint aures, adſcribito difficultati, quæ me (*ſicut omnes alios*) absterruiſſet, niſi tanti te fratremque tuum facerem, vt neceſſe mihi rear etiam quæ neſciam ſcire.

A. Ianus Parrh. Tamiſio N. S. P. D.

EPISTOLA LI.

Papinii carmina de quibus ambigebas, hæc ſunt,

Quid referam alternas gemino ſuper aggere menſas,
Albenteſq; lacus altoſq; in gurgite fontes?
Teq; per obliquum penitus qua laberis amnem,
Martia & audaci tranſcurris flumina plumbo?

Anio fluuius e lacu Velino per Tyburtinorum fines influit in Tyberim: vt Vibius Sequeſter, eoque prior Strabo, refert: hinc hodieque dictus Tybero (*Pareuſius antiquitus appellabatur:*) ab Anio demum Thuſcorum rege (*qui rapta Romamq; aſportata Salia eius filia a Catheto, dolori impar, in præterfluentem ſe præcipitauit*) Anio transnominatus eſt. Hiſtoriam ſcribit Ariſtides Mileſius, & Alexander Cornelius ille cognomento Polyhiſtor, *De rebus Italicis tertio.* Sed ipſe Vibius amni inditum vocabulum ſentit ab Apollinis filio Aniene: niſi fuerit idem cum ſuperiore Thuſcorum rege diuerſa decliuatione prolatus. Ad Anienem via Tyburtina flumen Albula redditur a Vitruuio architecturæ lib. 7. quas Albulas alii pluratiue nuncupant, a multiplici ſcaturigine, quæ potu natatuque varia morborum genera curant, vt ipſe prodis

Strabo. Pauſanias in Meſſeniacis ad hanc ſententiam Græce ſcribit: *Ad vrbem trans Anienem latices occurrunt albi: quos vbi primum quis ingreditur, horreſcit: deinde pluſculum ibi moratus, ita æſtuat ac ſiquid ignea calfactoriaq; potionis hauſerit.* Martialis,

Itur ad Herculi gelidas qua Tyburis arces,
Canaq; ſulphureis Albula fumat aquis. Et alibi.
Quod ſiccæ redolet palus lacunæ,
Crudarum nebula quod Albularum.

Quas hic Papinius per *albētes* intelligit *lacus*, & ſuperius illo verſu.
Ridet anhelantes vicino flumine Nymphas. Sequentia carmina pertinent ad aquam Marciam, quæ quōdam vocabatur Aufeia, fons ipſe Piconia, oritur in vltimis montibus Pelignorum: tranſit Marſos & Fucinum lacum: mox ſpecu merſa, in Tyburtino ſe aperit, nouem millibus paſſuum fornicibus inſtructis producta. Primus eam in vrbem ducere auſpicatus eſt Ancus Marcius vnus e regibus: poſtea Quin. Marcius rex in prætura: turſuſque reſtituit M. Agrippa. *Hac ex 31. natur. hiſtor. C. Plinii, Iulioq; Frontino de aqua ductibus.* Itaq; Statius ad hanc ipſam verſo ſermone, *Quid*, inquit, *o Martia, te commemorem, qua ſubterraneo meatu, demerſaque ſub Anienis altum gurgitem, laberis, & tranſis per amnem obliquum*, id eſt, *tranſuerſum.* Naſo,

Stultus, ab obliquo qui cum diſcedere poſſit,
Pugnat in aduerſas ire natator aquas.

Vel ad aquarum reſpexit anfractus.

Et audaci tranſcurris flumina plumbo, trans Anienem fluis. Id quod accidere quibuſdam etiam ductuum formis idem Frontinus auctor eſt, *plumbo*, ſtanneis tubis & canalibus. *audaci*, quod tantis aquarum vorticibus ſe credit. Hæc habui quæ ſuper abſtruſo Statii loco reſcriberem: quæ niſi boni conſules, equidem per ſe placitura non ſpero. Literas ad Æſculapii nepotem (*cur enim Peregrini mei verum decus ornamentumq; non agnoſcam?*) quas his annexui, perferendas ex fide velim cures, eadem quippe opera tibi deuinxeris vtrumque noſtrum. Vale.

A. Ianus Parrhaſ. N. S. P. D.

EPISTOLA LII.

DIxin' ego tibi, ſi Papinium pergeres excutere, nullum fore inquirendi finem? Vix abſoluto ſuperiore, ecce iam ſcirpus alius occurrit: & ego opto quidem, ſed non ſpero, ſemper Oedipodem præſtare, cum tu præſertim nonnunquam roges ea quæ etiam me torquent: vt hoc,

Terga pater blandoq; videt Concordia vultu,

Domitius autumat ædem Martis a tergo ſtatuæ ſitā: cuius exſtare mentio videtur apud Tranquillum in D. Iulio. *Deſtinabat*, inquit, *Martis templum, quantum vſquam eſſet, extruere, repleto & complanato lacu in quo naumachia ſpectaculum ediderat.* Ac ne dubites intel-

intelligere Suetonium de tēplo Martis, quod erat in campo Martio, nona vrbis Romæ regione, ex deſcriptione P. Victoris, audi verba Cocciani Dionis a nobis in Latinum verſa: *Naumachiam dedit non in mari, ſed continenti, inducta per foſſam aqua in excauatum in campo Martio locum.* Quare ſi pater accipiendus eſt Mars (vt Domitio placet) ad ædem Martis vltoris referre ſatius eſt, inter Auguſti Traianique forum in proximo ſitam, niſi quis ad ædium ſacrarum rationem reſpexiſſe dicat. Amabant enim veteres in altum templa educere, vt quam longiſſimus eorum proſpectus eſſet, quod in æde Veneris quam Romæ fecit, cum non ſeruaſſet Hadrianus, ab Apollodoro architecto per epiſtolam reprehenſus eſt. Alii cum Martis ædem in circo Flaminio extra muros, aureumq; equum Domitiani tam longe diſſitos non putent inter ſe mutuo cōſpicabiles, accipere templum Iani malunt, quod in foro Romano redditur a P. Victore. Nam Iani propria appellatio pater eſt, vt oſtendit Ouidius in Faſtis, Macrobius in Saturnalibus, & Lyricus Poeta Septimius, *Iane pater, Iane tuens, diue biceps, biformis.* Ego tutius arbitror interpretari tēplum Veſpaſiani, quod in foro Romano ſecundum Pauli baſilicam fuiſſe conſtat ex eodem P. Victore. Nam Veſpaſianum conſecrauit Titus, vt Plinius iunior in Panegyrico teſtatur: id quod ipſe moriens optare & vaticinari viſus eſt his verbis. *Iam Deus fio.* Sentit enim Papinius, *a tergo*, id eſt, pone equeſtrem ſtatuam, fuiſſe templum D. Veſpaſiani patris eius, id eſt, Domitiani, quod mox ab ipſo Domitiano, fratre conſecrato, Veſpaſiani & Titi nuncupatum. Sed vt Titi non meminerit, eſt ratio. Nam Domitianus inſidias viuenti Tito ſtruere non ceſſauit: & fato functum, nullo prætetquam conſecrationis honore dignatus eſt, & ſæpe etiā carpſit obliquis orationibus & edictis, vt Tranquilli docet hiſtoria. Sed & concordiæ ædicula ſupra Græcoſtaſin recenſetur a P. Victore, templo Veſpaſiani proxima, id eſt, inter Capitolium & forum: vbi Senaculum antea fuit, in quo magiſtratus cū ſeniorib. deliberare: vt *Nicoſtratus in eo refert opere q̄ inſcripſit. De ſenatu habendo, Marcuſq; Varro de ling. Lat. ad Cic. primo.* Vale.

A. Ianus Parrh. N. S. P. D.

EPISTOLA LIII.

NIſi te ſupra quam dici poteſt amarem, non equidem tantum laboris inuidiæque tua cauſſa ſubiiſſem. Nam quid oportet hominem tot aliis rebus melius vacaturum, Poeticis quæſtionibus impendere bonas horas, vt offendam? Quos? inquis. An ignoras adhuc eſſe qui non Domitium propter ſtudia literarum, ſed ſtudia propter ipſum diligant, quique errare cum eo malint quam cum ceteris bene ſentire. Non mentior: exſtant aliqui mutis eius manibus ita addicti, vt quaſi iurauerint in verba, Domitii exiſtimationem per æqua & iniqua tueantur, imperitiæque damnent omnes, qui tranſuerſum (*vt aiunt*) vnguem diſcedunt ab eius qui-

buſcunque traditionibus. Vtcunque cadet alea ſemel iacta, ſtatui nihil hoc in genere tibi denegare Proſequar igitur, vt efflagitas, enodare verſus ex prima Statii Sylua *-te ſigna ferente, Et minor in leges iret gener, & Cato caſtris.* In quos ipſe Domitius hæc, *Te ſigna ferente,* ſi tu fuiſſes dux in caſtris Cæſarianis *gener*, Pompeius, *iret minor in leges,* in fœdera tua veniret, *Cato caſtris:* Cato, inquit, *abiret ex caſtris: quod non fecit victo Pompeio. Nam conatus eſt reliquias Pompeianas colligere & comparare in Cæſarem.* Hæc ille: quæ Politianus (*vt quidam prodiderunt*) improbauit. Sed cum ſuam ſententiam (quod ego ſciam) non aperuerit, ego te meam non celabo. *Te ſigna ferente,* ſi bellum ciuile geſtum tuis eſſet auſpiciis, id eſt, ſi Iulii Cæſ. perſonam ſuſtinuiſſes. Non enim Poeta committeret vt ducem Iulii Cęſaris arrogantiſſimum, principem vocaret, vt exponit Domitius: niſi forte parum ſane luculenter in Cæſarianis ducem caſtris intelligi voluit eũ, qui adminiſtraret totam belli ſummam, quique eſſet in exercitu cum imperio. *Minor in leges iret gener,* Pompeius inferiorem ſe gereret, multumque de dignitate ſua remitteret, ac iniquas etiam conditiones abs te oblatas acciperet: quod offerente Iulio Cæſ. non fecit. Offerebat autem Pompeio Cæſar has conditiones, vt Pompeius iret in Hiſpaniam, delectus qui eſſent habiti, & præſidia ſenatus, dimitterentur. Auctor in Epiſtolis ad Tironem & ad Atticum Cicero. *Et Cato caſtris.* Non placet intelligas, ipſe M. Cato diſcederet ab armis: imo, ſi tu copias in vrbem duceres, vt olim Cæſar, vltro M. Cato veniret in tua caſtra, nec turpe duceret ſub te ſtipendia facere: quæ Domitiani laus eſt maxima. Nam bello ciuili Pompeiano cum alii ad Cæſarem inclinarent, alii ad Pompeium, ſolus Cato fecit aliquas ſuas & Reip. partes, & neutrum ſequutus eſt: vt Epiſtolarum duodeuiceſimo ſcribit Seneca, vtrunque enim improbabat, vtrunque exarmabat. Hanc tulit de vtroque ſententiam, Si Cæſar vicerit, moriar: ſi Pompeius, exſulabo: ſibiq; & victo & victori conſtituerat quę conſtituta eſſe ab hoſtibus iratiſſimis poterant. Periit itaque ex decreto ſuo: quod affirmat etiam Cicero de Offic. primo, per hæc, *Differentia naturarum tantam habet vim, vt nonnunquam ſibi ipſi mortem alius conſciſcere debeat, alius non debeat, non enim alia in cauſſa M. Cato fuit, in alia ceteri qui ſe in Africa Cæſari tradiderunt. Atqui ceteris vitio datum eſſet forſitan ſi ſe interemiſſent, propterea quod eorum vita & mores fuerant faciliores: Catoni autem cum incredibilem natura tribuiſſet grauitatem, eamque ipſe perpetua conſtantia roboraſſet, ſemperque in propoſito ſuſceptoque conſilio permanſiſſet, moriendum potius quam tyranni vultus aſpiciendus fuit.* Iret ergo (Papinius inquit) *Cato caſtris,* id eſt, ferrum Catonis in ciuili bello purum & innoxium pro te bonas & nobiles edidiſſet operas.

A. Ianus Parrh. N. S. P. D.

EPISTOLA LIV.

ETſi ſtatueram nulla poſthac edere commentaria, cum pluribus aliis magniſque de cauſſis, tum propter impudentiſſimos quoſdam plagiarios: a quibus ad verbum tranſcribi res cognitu dignas ab interpretationibus in Claudianum noſtris, ac in ſuas annotationes, auctore diſſimilato, referri, ſæpe mecum ſtomacharer: tamen in tuam Papiniique gratiam, conſilium mutaſſem ſi sciſſem te eius eruditione tantopere delectari, ne nunc abſtruſa tot eius ſenſa vellicatim carptimque enuclearem. Verum nec ipſe vnquam præ te tuliſti præcipuum aliquod huius Poetæ ſtudium, nec ego diuinare potui quid acturus eſſes. Itaque debet imputare tibi ſiquis apud hunc ipſum Poetam deſiderabit alia. Nos enim ſatis in præſentia duximus ad ea tantum reſcribere quæ tu poſcebas. *Arion Adraſtaus* ab *Adraſto* poſſeſſore nactus epitheton eſt, Argiuorum rege: de quo Homerus Antimachuſque & Euripides, e noſtriſque Papinius in Theb. plura. Pauſanias in Arcadicis fabuloſam narrat hiſtoriam. *Ceres amiſſam filiam, &c.* Lege Apologiam Iani. Ex hoc ergo *Neptuni* compreſſu rumor eſt, ipſam *Cererem* peperiſſe *puellam* (*cuius nomen initiatis tantum notum, nefas eſt in vulgus efferre*) & *equum Arionem*: indeque *hippion*, id eſt, *equeſtrem*, *Neptunum* in Arcadia primo cognominatum. Quod affirmare videtur Homerus in Iliade cum *dium vocat Arionem Adraſti celerem diuinæque ſtirpis equum.* Sed & in Thebaide canit *Adraſtum* ex clade quam Thebis accepit, *Arionis* ope elapſum: quem *κυανοχαίτην* [*id eſt caruleum iubas*] appellat, innuens ex *Neptuno* genitum. Sed Antimachus *terram* ei tribuit matrem, quo licet Homericum trahere. Nam diuinæ ſtirpis eſſe poteſt ex tellure editus, & *inde caruleas* (*id eſt terra concolores*) habere *iubas*. Aiunt Herculem copias in Augeam ducturum, ab Oncio qui Thelpuſæ imperabat in Arcadia, *Arionem* accepiſſe: eoque in acie vectum domuiſſe Elidem: mox Herculem dono dediſſe Adraſto. Quod ſignificat Antimachus, *Adraſtum* vocans *Arionis tertium dominum*, nam primum fuit *Oncii*, deinde *Herculis*, poſtremo *Adraſti.* Quintus autem, qui ſcripſit Iliadem exorſus a fine Homeri, fingit *Arionem* ex *Zephyro & Harpyia* natum, Adraſto muneri a Neptunno largitum. Vale.

A. Ianus Parrh. Antonio Amiternino.

EPISTOLA LV.

QVis vnquam credat, vt aliis in rebus ſic & in literis, exſtare quoſdam, qui tanquam Phalarides aut Dionyſii tyrannidem ſibi vindicent, famamque per æqua & iniqua captatam, non ſtudiis honeſtiſque contentionibus, vt par eſſet, ſed conuitiis ferroque barbarice tueri malint? Exponis hoc anno Papinium, Poetam ſane celeberrimum, & ob exactam rerum notitiam, ſuumque peculiare dicendi genus, non omnibus ſatis obuium. Cuius ego ſtudioſus cum ſemper fuerim, ea de cauſſa cœpi te prius amare

Digitized by Google

quam noſſe: adeſſe cum prælegebas, laudare conatus, amice de te ſentire & loqui, multoque magis fortaſſe quam decuerit. Nam (vt ingenue tandem fatear) ſicut non inepte quędam viſus es enarrare: ita non parum multa offenderunt: quæ, non obſcuro candoris argumento, ad te ſtatim detulimus, quo aliquo nobis pacto ſatisfaceres. Tu vero, cum id aut nequires aut nolles, ad notas artes conuerſus, cœpiſti maledictis inceſſere, clamare, iurgari, minari, quocunque momento nos noſtraque lacerare, ſummittere qui clam monerent necem mihi, ni cederem, maturari. Hæc ego cum non ſecus ac debui negligerem, nouo quodam commento, inuidiæ tabulam propoſuiſti, quaſi vero aut ego inuidus, aut is tu ſis cui boni inuideant. Quare ne ſciens fallaris, monendus mihi es Amiternine: memineris te in ea vrbe profiteri in qua bonis quibuſque locus, & is induſtriæ fauor ſemper fuerit, vt oppreſſa iam libertate Grammaticus ſibi quidam Tib. Cæſarem ex oratione reprehendere, affirmantique Capitoni id eſſe Latinum, &, ſi non eſſet, certe futurum, reſpondere permiſerit, Capitonem mentiri, quod Cæſar auctoritatem dare poſſet hominibus, verbis non poſſet. Nos autem fortuna ſimul & mente non ita excidiſſe, vt in tanto doctiſſimorum prouentu (Marſos dico, Vollcos, Sulpitios, Phædros, Flaminios) te, qui nihil ad eos, obtrectandum præcipue ſumſerimus: non eſt quod eo nomine metuas Amiternine, non eſt. Ames licet tua ſine riuali, quando eiuſmodi ſunt quæ vel mediocriter eruditis placere non debeant. Quod ne falſum putes, rationes cur ita videatur adiecimus. Ad hæc ſi pro re non pro libidine reſpondebis, lis intra parietes continebitur, nec erit cur alicuius errata bibliopolæ cognoſcant, ſin minus, ad æquiores iudices prouocabimus, quorum ſuffragio damnatus pueris propinabitur irridendus. Vale.

Age iam videamus an aliquid in te ſit cur Ianus inuideat. De literis autem loquor: nam in ceteris (puto) non prouocas. Tydeus apud Statium in II. Theb. Palladem ſic adorat,

Siue Aonia diuertis Itone,
Læta choris, ſeu tu Libyco Tritone repexas
Lota comas, qua te biiugo temone frementem
Intemeratarum volucer rapit axis equarum.

In iis tu verſibus nullam ſubeſſe hiſtoriam ſuſpicaris: at Harpocration grauis inter Græcos auctor, ſic ait, *Mineruа quam ἱππίαν, id eſt equeſtrem, vocant, Neptūni filia fuit ex Nympha Polyphe, quæ patrem habuit Oceanum. Hæc (vt in primo de Europa Mnaſeas refert) currum princeps effecit: vnde & Hippia nomen. Meminit & Iſæus in Calydonē.* Hactenus Harpocration. Cui vero dubium quin de hac Papinius intelligat, quam & *inuehi bigis*, & in *Tritone ablui* dicit: eam velut digito ſignans quæ *Neptūni quoque filia*, & *ad Tritonem* impenſe in Libya coli traditur ab Herodoto? quanquam cum reliquis de matre non conuenit. Quid quod adiectiua quibus neceſſario loca

ſeparat

Digitized by Google

ſeparat, tanquam ſuperuacua, non exponis? *Iton* enim (*ſic autem malo quam quod ipſe in recto Itone*) ob id *Aonia* dicitur, vt a *Theſſalica* diſcernatur, cui nomen *Itonus* Amphyctionis filius dedit: vt ſcribit Armenidas in Thebaicis, a qua & *Itonia Pallas* nominatur. Sed illud non omittendum, quod Plutarchus in amatoriis narrationibus & interpretes Apollonii, *Itonia Palladis templum*, non vt Papinius, *Itone*, ſed in *Coronea Bœotiæ* reddunt: niſi aut *Iton* locus in Coronea, aut eadẽ vrbs fuerit: quod non legi. Sed nec *Triton Libycus* otioſe. Nam *tris eius nominis amnes*, in Bœotia, Theſſalia, Libyaque, & vniuerſos Mineruæ ſacros, iidem interpretes memorãt. Hæc te, qui primas in literis occupas, latere non oportebat.

Non poſſum non ſatis ridere, ſiquando venit in mentem quantopere te ſuſpexeris quod per id carmen quod in 4 legitur,

Plaudentique habilis Caryæ reſonare Dianæ, Elea Dianæ *templum* ſignificari omnium primus oſtenderis: quod ἑλώδης Græce, *paluſtrem* Latine ſonet, *iuxtaque paludes carex multa* proueniat *a qua* nomen Deæ factum ſit. Nam quid aliud in mentem tibi venerit, non ſane video. Et audebis poſthac ab Italia Græcos explodere? quos ſi miſer adires, tantis in tenebris nũquam verſareris, nec fortaſſe *Caryas* ignorares (*vel vt identidem Polybius Caryum vocat*) *oppidum eſſe Laconiæ*, & in eo *lucum Dianæ ſacrum*: in quo eius Deæ feſta cum cantu ſolemni chorus virginum celebrabat, contendentibus inter ſe citharœdis, vt infra docebimus. Lucianus Samoſatenus in dialogo Περὶ ὀρχήσεως ita tradit, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἄριστοι Ἑλλήνων εἶναι δοκοῦντες, παρὰ Πολυδεύκους καὶ Κάστορος καρυατίζειν μαθόντες (ὀρχήσεως δὲ καὶ τοῦτο εἶδος ἐν Καρύαις τῆς Λακωνικῆς διδασκόμενον) ἅπαντα μετὰ μουσῶν ποιοῦσιν, *Lacedæmones*, inquit, *qui præ ceteris Græcis virtute maxime præſtant, vbi a Caſtore Polluceque caryatiZare didicerunt, genus & hoc ſaltationis in Laconiæ Caryis, nihil non cum muſica faciunt.* Hæc ille. Hinc (puto) Lycophron *in Caſſandra*, *aquas* in Laconia *Caryeas*, & Alexander commentarios *Caryeorum* memorat, quorum teſtimonia multi citant. Polemon etiam in 2. Græce quidem, ſed ad hanc ſententiam, ſcribit, *Execeſtides citharœdus Pythia vicit, vicit & Caryorum certamen in Lacedæmonia.* Apertiſſime ex his (vt reor) liquet, cur *Caryas plaudenti Dianæ reſonare* Statius dicat. Iamne tibi videtur in Græcis opera male collocari, quorum ope, e tam vaſtis ſordidiſque paludibus in quas te ſponte conieceras, extruſus es? Quanquam poteras & hoc in Latinis aduertere. Diomedes enim Grammaticus in eius rei mentionem ſic incidit: *Quo*, inquit, *tempore aduentante Xerxe in Græciam, omnes deſerta Laconia metu barbarorum perterriti, in diuerſas partes fugiſſe creduntur, cum virgines timore laterent: ex hoc euenisse vt eo die quo ſolitus erat chorus virginum Dianæ Caryatidi hymnum canere, nemo ad ſolemne ſacrum inueniretur. Tunc itaque paſtores in vrbem conuenerunt*, &c, *ne ritus ſacrorum interrumperetur, paſtorali car-*

Digitized by Google

oſtendemus) non eandem ſemper Græci habebant: quos (vt in multis) hic Papinius ſequitur. *Ararum* quoque non bene abs te ſubducta ratio, ſub calculum denuo reuocanda eſt, vt ex impare, quem piaculariter conſtitueras, par numerus efficiatur. Quod ita denique cadet, ſi noſtra ſententia *tres Hecatæ, totidem Furiis, Plutoni ac Proſerpinæ* ſingulæ ſtatuantur, vt *octo* omnino ſint, id genus ſacris numerus accommodatus, quem adeo maiores noſtri obſeruabant, vt *propter dies pares, inferis Februarium, Ianuarium propter impares, ſuperis* attribuerint. Quin & viri etiam doctiſſimi ob eam præcipue cauſſam contendunt a Sibylla *Deiphobum* increpari, quod ſua præſentia *imparem apud inferos numerum* conſtitueret: indeque ab eo dictum, *Explebo numerum, reddarque tenebris.* Tantum abeſt vt *impar numerus infernis ſacris* adhibeatur. At ſicubi ſecus inueneas, aduerſo mox euentu piaculum commitι cognoſcito. Sed hæc non parum multa propter eos qui prauas, quibus inhærent, opiniones reuelli ſibi a pulmone non patiuntur. Nunc ad promiſſa feſtino, *Cererem* ſcilicet & *Proſerpinam* non eandem videri. Sed locum non negligendum, cuius *Stygiæ Iunonis* mentio nos admonuit, prius exponamus. Papinii verſus hi ſunt,

Stygiaque ſeueros
Iunonis thalamos & mæſta cubilia cerno.

Plutarchus in libro de Dædala Platæenſi, *Iunonem* refert ab *Eubœa* in qua educata ſit, ab Ioue raptam, in Cithærone delituiſſe in thalamis, quos opacos de induſtria mons ipſe ſubſtrauerit, ac inde *nocturnam Iunonem* vocitari. Prudẽter ergo Papinius *Iunonis cubilia*, quæ Manto iuxta videbat, ad inferos tranſtulit, & *Iunonis Stygiæ* vocabulo *Proſerpinam* nominauit, alludẽs ad hiſtoriam quam retulimus. Quod ipſe videre non potuiſti qui Græca tanquam nauteam ſtomacharis. Locuples (arbitror) teſtis eſt Heſiodus, is in Theogonia *Hecaten* non eſſe *Proſerpinam*, ſed aliam, dicit, ex *Aſteriæ Perſeoque Aſtrei fratre* natam, cui Iupiter arbitrium in elementa conceſſerit: vnde & *Hecate* a *multiplici poteſtate* ſit appellata. Hinc patronymicum figurauit Ouidius, *Ibat ad antiquas Hecates Perſeidos aras*: quanquam alii aliter interpretentur, pro quo poſſeſſiuum Papinius vſurpauit.

Tu ſeparę cœtu
Elyſios Perſea pios, virgaque potenti
Nubilus Arcas agat. Nam tu (*cui Perſea legi placet, ac de Mercurio, vel eius patre Libero expons*) tota penitus via, quod aiunt, erras. Quippe vt omittam quod aures non conſulis, quarum iudicium ſuperbiſſimum Cicero putat) nec *Perſeus, Liber* vnquam dictus eſt, nec per ætatem dici omnino potuit. Is enim vno vel paulo minus æuo priuſquam hoc nomine *Perſæ* vocarentur, inter homines eſſe deſierat. Siquidem vel eadẽ qua *Perſeus* tẽpeſtate vel et-

quæ poteſt alios *lucis Auernis præficere* (quod Vergilius autumat) *manibus imperare* non poterit? Illud etiam abs te libens quæſierim, manuſne plus an digitus in hominis corpore polleat, quod ſi dubio procul manum reſponderis, dubitandum non eſt quin fateri cogaris non minus *Hecaten* quam *Proſerpinam* iuris habere, quæ pars eius ſuprema crederetur. Id quod hic verſibus indicat Lucanus,

Perſephone, noſtræque Hecates pars vltima, per quam
Manibus & mihi ſunt tacitæ commercia linguæ. Per *Proſerpinam* manes *Erichto* elicit: cur non per *Hecatẽ Tireſias*? At ſi per hæc (inquis) *Hecate manis* iubetur emittere, cur eam ſe paulo poſt minatur euocaturũ? Excidiſti iam cauſſa, cõfugis ad offucias: nihil pficis: manifeſto te mẽdacii teneo. Tireſias loquitur apud Statium, *Scirem turbare Hecaten ni te Tymbræe vererer.* Quæ (rogo) euocationis hic mentio? ni tu qui turbas & confundis omnia, turbare & euocare idem exiſtimas: quod eruditi non probant. Certe Foroliuienſis Hieronymus, vir Academiæ primarius, qui diſciplinatum orbem ſolus hoc tempore concinnauit, noſtræ opinioni ſubſcripſit: cuius iudicio tantum tribuo, vt iam quid ipſe quidue tui complices ſentiant, non laborem.

Apollineas vero *Therapnas* cur Statius appellet, tam neſcis quam non exponis, &c.

A. Ianus Parrh. N. S. P. D.

EPISTOLA LVI.

PEris vt iudicium meũm tibi nõ inuideam ſuper illo Statii verſu de quo literatores inter ſe digladiantur, *Iuuat ora tueri*, &c. Volũtati tuæ morem geſſi, pluris enim tuam gratiam facio quam ſimultates eorum quos ater calculus offendet. Vlpianus de fugitiuis ait, *Nota verbo etiam cicatrices continentur.* Has (vt mea fert opinio) Statius intelligit. Macrobius Saturn. 2. *Saxo in expeditione percuſſum, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen ſua opera iactantem, ſic leuiter caſtigauit Auguſtus. At tu cum fugies,* inquit, *nunquam poſt te reſpexeris.* Plin. hiſtor. nat. 7. *L. Sicinius Dentatus, quinque & quadraginta cicatricibus aduerſo pectore inſignis.* Et infra de Manlio Capitolino, *Cicatrices aduerſo pectore exceperat.* Item de M. Sergio, *Secundo ſtipendio dextram manum perdidit, ſtipendiis duobus ter & vicies vulneratus eſt: ob id neutra manu, neutro pede ſatis vtilis, dextram ſibi fecit ferream, eaque religata præliatus. Itaque ceteri (vt ipſe pergit) victores hominum fuere, Sergius vicit etiam † fortunam* Quod animi robur in Sertorio Salluſtius expreſſum voluit, *Cominus faciem ſuam oſtendebat, aliquot aduerſis cicatricibus & effoſſo oculo: quo dehoneſtamento corporis maxime lætabatur.* Quidni maxime lætaretur, Antigono, Macedonique Philippo Amyntæ filio, & Annibali maximis ante ſe ducibus in ea gloria par? vt obſeruauit etiam Plutarchus.

Lege Latinũ

Plutarch. De fortuna Alexandri.

Etenim *cicatrices* etſi corpus dehoneſtant, vt argumenta virtutis indiciaque fortitudinis, apud omnes glorioſæ ſunt: extra meretrices, quibus poſt pretium forma tantum placet, vt Ælius Donatus in Terentium non minus vere quam facete dixit. Imprudenter igitur & effœminate neſcio quis vmbratilis apud A. Gellium rhetor alienas vires ex imbecillitate ſua metitus, inſolens & immodicum putaui dehoneſtamento corporis lætari: non facturus ſi cogitaſſet aliquando plus eſſe, quodcunque corporis membrum ſors auferre velit, vltro oggerere, vt de cetero honeſte vitam traducat (id quod de Philippo Demoſthenes ait) quam periculo laboreque iam defunctum teſtimonio virtutis inſignique ſtrenuitatis exultare.

** Lege apophthegmata Plutarchi.*

* Nam præteritæ cladis, eius præſertim quam fructus adoreæ comitatur, iucunda recordatio eſt. Metus autem malique exſpectatio, quantacunque laudis & præmii ſpe propoſita, pungit & animum lancinat. Ergo *mixta notis belli* dixit *ora, vulnerum veſtigiis & cicatricibus inſignia*: placidam vero pacem gerentia, quia Domitianus (auctore Tranquillo) pulcer ac decens fuit, vultu modeſto, ruboriſque pleno: quo ſe contra pudorem muniens (vt in Agricola ſcribit Tacitus) *offenſas fronte lætus, pectore anxius excipiebat.* Hanc igitur *oris ex arte compoſitam fictamq; ſerenitatem* Papinius quaſi veram laudem memorat & hic & infra,

Diſcitur e vultu quantum tu mitior armis,
Qui nec in externos facilis ſæuire furores,
Das Cattis Daciſque fidem.

Domitianus enim commendari ſe verecundia oris adeo ſentiebat, vt in ſenatu aliquādo ſic iactauerit, *Vſque adhuc certum animum probaſtis ac vultum.*

† Lege Manilii verſus in illa mathematica ratione Maronis in illud carmen, cū Iupiter æthere ſummo Proſpiciens &c.

† Cæcilius autem Secūdus in mentione Domitiani ſic ait in Panegyrico, *Superbia in fronte, ira in oculis.* Et Philoſtratus aſpectu trucem fuiſſe tradit in vita Apollonii: vt hi dederint aliquid odio, vel illi gratiæ. Quid autem ſi dignitatem voluit intelligi? Vir enim pulcer Ariſtoteli videtur is qui militiæ labores ferre poſſit, itaq; iucundus aſpectu ſit vt etiam terreat.

A. Ianus Parrh. N. S. P. D.

EPISTOLA LVII.

LVctaris, vt video, cum Papinio: mallem cum hydra: certior victoriæ ſpes eſſet. Ita quæſtiones ex quæſtionibus, difficultateſque ex difficultatibus, mendæque ex mendis oriuntur, vt vix vna hominis ætas iis explicandis corrigendiſq; ſuffectura videatur. Ego vero, quando tibi lubet vna eademque opera me teque exercere pro mea virili parte conabor aperire, quæ cunctanter ab aliis adita ſunt: quale eſt, *Hinc obuia limina pandit, & c.* *Ædem D. Iulii* deſignat in caſtori parte excitatam, vbi crematum fuerat eius corpus, vt Appiani refert hiſtoria. P. Victor, Vrbis octaua regione, forū Rom. roſtra Pop. Rom. ædis victoriæ, templum Iulii Cæſ. Valerius Maxim. memorabilium primo, *Tuas aras tuaque ſanctiſſima templa*

templa, diue Iuli, veneratus, oro, &c. Corn. item Tacitus, agens de T. Iunii cæde, quæ facta ad Curtii lacum in foro eſt, *Ante ædem*, inquit, *diui Iulii iacuit primo ictu in poplitem.* Victruuius architecturæ, lib. 3. de ſacris ædibus, *Pycnoſtylos eſt, cuius intercolumnio vnius & dimidiata columnæ craſſitudo interponi poteſt quemadmodum eſt D. Iulii, & in Cæſaris foro, Veneris.* Nec *D. Iulii ædes* eadem cum *baſilica Iulia* accipienda. Ædes enim poſt eius interitum dicata eſt, vt indicat Appianus, etſi Dion conſecratum ſcribit in vita, Antonio quaſi ſacerdote & flamine ſibi inſtituto, partim adulatione Cæſaris aſſeclarum, partim ab iis, qui inde ei ſtudebant inuidiam conflare. *Baſilicam* viuens ipſe publicauit, vt in ratione temporum demonſtrat Euſebius: quam Victruuius architectus (vt ipſe prædicat lib. 5.) dimenſus eſt, & ex arte faciendam curauit. Eius meminit in Caligula Suet. *Quin & nummos non mediocris ſummæ e faſtigio baſilicæ Iuliæ per aliquot dies ſparſit in plebem.* Dubium, Iuliamne porticum, quam ſtatuit in ipſo foro P. Victor, hanc appellarit, an aliud ædificium. Iungebatur autem *baſilica* foro, ad eamque gradibus erat aſcenſus, in qua parte ius dicebatur: inferius autem negotiatores eſculenta poculentaque & id genus alia habebant, & ſues etiam venales. Victruuius architecturæ 5. *Baſilicarum loca iuncta foris, quam calidiſſimis partibus oportet conſtitui, vt per hyemem ſine moleſtia tempeſtatum ſe conferre in eas negotiatores poſſint.* Et paulo poſt: *Vti qui apud magiſtratus ſtarent, negotiantes in baſilica ne impedirent.* Seneca: *Fremitu iudiciorum baſilicæ reſonant* Apud Plautum nota paraſiti magnifica verba, quibus infortunium minatur in *baſilica* morantibus, ob immunditiem tetrumque odorem, quæ ſaginantur animalium, ſi moleſti in via ſibi fuerint. In *baſilica* vero Iulia cauſſæ centumuirales agebantur. Cæcilius ſecundus, Epiſtolarum lib 5. *Deſcenderam in baſilicam Iuliam, auditurus quibus proxima comperendinatione reſponderem.* Et alibi: *Si quando tranſibis per baſilicam, & voles ſcire, quomodo quiſq; dicat.* Idem lib. 6. *Quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices c. & 80. tot enim quatuor conſiliis conſcribuntur. Ingens vtrinque aduocatorum numeroſa ſubſellia præſtantium corona latiſſimum iudicium multiplici circulo ambibat, ad hoc ſtipatum tribunal, atq; etiam ex ſuperiore baſilicæ parte, qua fœminæ, qua viri & audiendi, quod difficile. & viſendi ſtudio imminebant.* Quintil. Inſtit. ord. 12. *Certe cum in baſilica Iulia diceret Trachalus primo tribunali, quatuor autem iudicia (vt moris eſt) cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & (quod agentibus ceteris contumelioſum fuit) laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini.* Martialis epigrammatum 6. de filio Reguli:

Iam clamor, centumque viri, denſumq; coronæ
Vulgus, & infanti Iulia, tecta placent.

Vbi Domitius non minus fœde lapſus eſt, quam in illud ex epigram. 5. ad patrem Regulum, *Et laudant Catuli vilia templa ſenes.* In altero, præter hiſtoriam, *Capitolini Iouis ædem ſuſpicatur,* cum Poeta *baſilicam Iuliam* deſignet, in altero *Iulia templa*, pro *vilia* ſuppoſuit improbiſſime: cum doleat Martialis apud homines ætatis ſuæ, vitio malignitatis humanæ, ita vetera eſſe in laude, præſentia in faſtidio, vt optima quæq; temporum ſuorum poſthabeant etiam contemptiſſimis antiquis operibus, idque probat exemplo templi Iouis a Domitiano magnificentius inſtaurati, cum bellis ciuilibus arſiſſet: ipſum tamen præ vilibus Qu. Catuli templis, id eſt, cura Catuli reſtituto Capitolio, ſordere. *Sedem Iouis opt. max. vouerat Tarquinius Priſcus rex bello Sabino, ieceratque fundamenta ſpe magis futuræ magnitudinis, quam quo modicæ adhuc pop. Rom. res ſufficeret, mox Seruius Tullius, ſociorum ſtudio, deinde Tarquinius Superbus capta Sueſſa Pometia, hoſtium ſpoliis extruxere. Sed gloria operis libertati reſeruata, pulſis regibus Oratius Puluillus iterum Coſ. dedicauit, ea magnificentia quam immenſæ pop. Roman. opes ornarent potius quam augerent. Iiſdem rurſus veſtigiis ſitum eſt, poſtquam interiecto quadringentorum quindecim annorum ſpatio L. Scipione. C. Norbano Coſſ. flagrauerat. Curam victor Sulla ſuſcepit, neque tamen dedicauit, hoc eſt, ſolum felicitati eius negatum. Luctatii Catuli nomen inter tanta Cæſarum opera vſq; ad Vitellium manſit.* Hæc ex eodem Tacito. Sed vt ad inſtitutum redeam, Papinius ea periphraſi, *Hinc obuia limina pandit*, &c. *ædem* ſignificat: illo vero carmine quod ſequitur:

At laterum paſſus hinc Iulia templa tuentur, ipſam *Iuliam baſilicam*, nam *templum* nomen eſt *loci etiam non ſancti*, ſiquidem *Curia Hoſtilia* (auctore M. Varrone) *templum erat*, & ſanctum non erat, *vt baſilica item Iulia. Baſilica* autem, Græca dictio eſt ἀπὸ τοῦ βασιλέως, quod & *regem* ſignificat, & *eos qui ius dicunt*, quos inſectatur Heſiodus, quaſi δωροφάγους, id eſt *munerum voratores.* Nec me fugit apud Iuuenalem tradi a Probo (ſi modo Probi ſunt expoſitiones, quæ circumferuntur in Iuuenalem) Licinium C. Cæſaris libertum, cum curationi Galliarum ab Auguſto præpoſitus, eas ſpoliaſſet, ad exſtinguendam, qua flagrabat inuidiam, *baſilicam* ſub nomine C. Iulii condidiſſe. Sed hanc; hiſtoriam Dion aliter enarrat.

Pungit, inquis, & illud me Papinii, quippe cum ſentiam non ab re feſtinandi voluptatē dici, tamen explicatum non habeo cur. Ætas tua facit, vt ignoſcam ſiquid apud auctores obuium te fugit. Nondum enim potuiſti omne ſcriptorum genus excutere, ſecus in dialogo Corn. Taciti de claris oratoribus deprehendiſſes hanc ſententiā, Extemporalis audaciæ atq; ipſius temeritatis vel præcipua iucunditas eſt. Nam in ingenio quoque, ſicut in agro,

Digitized b

agro, quanquam alia diu ſerantur atque elaborentur, gratiora tamen ſunt, quæ ſua ſponte naſcuntur.

Sum pollicitus, & præſtabo, nunquam pluris exiſtimationem meam quam tuam eruditionem facturum, minoremque perſonæ, quam ſuſtineo, rationem quam ætatis tuæ habiturum. Quare velim pergas a me vel minima quæq; inquirere. Non enim cōmittã, ne tibi ſtudium ſatisfaciendi non probem. Quicquid amiſſa temporis occaſione fruſtra fit, ſero fieri dicitur. Tibullus:

Heu ſero reuocatur amor, ſeroq; iuuenta,
Cum vetus infecit cana ſenecta comas. Papinius Thebaid. primo, *Sero memor thalami.* Martialis:
Cras viues? hodie iam viuere poſthume ſerum eſt.

Quoniam maturius oportuit. Ad eandem pene ſententiam Papinius: *Quid quod hac ſerum erat continere?* id eſt, *integrum mihi non erat ea iam comprimere, cum illa vox certe, quorum honori data ſunt, haberetis*, id eſt, *penes vos eſſent, quorum nominibus inſcripſeram.* Quod non minus eſſe videri vult, quam ſi invulgus exiſſent. In quo gratiam colligit, dum ſimulat ſe tantum de eorum iudicio, quantum de ceterorum omnium, laborare. Et illud in extrema prope epiſtola diſſimulandum non eſt, *Et tu fortaſſe pro collega mentieris*, id eſt, *fidem falles, & affirmabis eſſe biduo ſcriptã, quo mihi gratificeris ſocio ſtudiorum*, quod in epithalamio prædicat per hæc:

† *Tecum ſimiles iunctaq; Camœna*
Stella mihi: multumque pares bacchamur ad aras.

† *Lege qua Ianus deinde dictauit, cum Syluas Roma proſiteretur.*

Affectauit autem, *Pro Collega*, dicere, quia poetarum collegium Romæ fuit, quod Ouidius ex Ponto Elegia quadam alloquitur. Eius meminit exemplorum libro 3. Valerius, agens de fiducia Accii Poetæ: *Is*, inquit, *Iulio Cæſari ampliſſimo ac florentiſſimo viro in collegium poetarum venienti, nunquam aſſurrexit.*

Argumentum Papinianæ ſyluę quam fecit *in equum maximum Domitiani*, quod deſiderabas, accipe. Domitiani principatu fuit ingens Dacorum motus, eoq; formidoloſior, quo Decebalus eorum rex imperatoriis artibus inſtructiſſimus nullum rei bene gerendæ vacuum tempus abire patiebatur. Interim Domitianus aulæ delitiis emollitus, inter exoletorum puellarumque complexus dies totos, & quam longe noctes erant eximebat: iiſque ne aliquandiu careret, bellum per legatos adminiſtrabat, donec binis acceptis cladibus, ipſe profectus eſt: quæque eius erat ambitio, hoſte vix viſo, laureatas ad ſenatum literas miſit, quibus victos iam Dacos nuntiabat. Continuo patres, quoſcunque arrogantiſſimi principis elatus animus honores affectare poſſet, vltro pro ſe quiſque certatim decernere. Videres toto orbe Romano tot ex argento auroq; poſitas imperatoris effigies, vt iis ferendis humus vix ſufficeret. Hiſtoriæ partem narrat Dion. In hac igitur omniũ publica

aſſentatione, S.P.Q.R. equeſtrem ſtatuam præcipuæ magnitudinis genio Cæſaris erexit, vt ipſe Papinius innuit:

Vtere perpetuum populi magniq; ſenatus

Munere. in qua laudanda Papinius tanta maieſtate carminis aſſurgit, vt auditoris animum ſtatim præcellat, ad eamque rapiat admirationem, qua ſe teneri percontando ſimulat.

Laudo propoſitum, quod anxie ſubtiliterque rimaris omnia. Nam dum vocas in dubium, quæ pro compertis habentur, aſſequeris, vt in iis etiam, quæ ſunt in quæſtione, non dubites. In illum Statii locum, *Poſtero die quam dedicauerat opus tradere iuſſus ſum*: præcipue nihil (vt ingenue fatear) attuleram priuſquam tuæ literæ nobis aurem vellerent. Nunc in mentem veniunt hæc: Imperatores aliquando *ſtatuas imagineſq; & aras* toto orbe Romano conſecrari ſibi iubebant: vt de C. Cæſare Philo ſcribit, & Ioſeppus, quod ingentium calamitatum cauſſa Iudæis obſtinate repugnantibus edicto fuit. Confutat & Tertullianus in Apologetico conflatam Chriſtianis inuidiam, quod *Cæſaris genio* nihil honoris impenderent, eiuſque *ſtatuam* nullo cultu proſequerentur. Exſtat ad Traianum Cæſarem Cæcilii Secundi non inelegans epiſtola, qua teſtatur in Bithynia Chriſtianos ab ſe coactos *imagini Cæſaris thure & vino ſupplicare*: quod admodũ facit ad vltimum primæ ſyluulæ verſum:

Tuoſque

Lætus huic dono videas dare thura nepotes.

Et hoc ex ritu religionis. Nam *principis genio* libabant, vt indicat etiam Perſius vltima Satyra:

Diis igitur genioque ducis centum paria ob res

Egregie geſtas induco. Quin & *principum ſtatua numen* habere credebantur & *genium*, apud quas & vota ſuſpiciebantur & victimæ mactabantur, vt alibi demonſtrauimus. Cæcilius Secundus ad Traianum, *Simili reuerentia Cæſar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, ſed apud numen Iouis optim. maxim. patris.* Ipſe quoque Papinius hoc ipſo libello luce clarius oſtendit ineſſe *coloſſo genium*, ſic:

Inſeſſaque pondere tanto,

Subter anhelat humus, nec ferro aut ære laborat,

Sed genio. Negat enim *ferri & æris oneri* terram cedere, ſed ipſius *Domitiani genio*, id eſt *numini*, quod incluſum ſtatuæ ſuſtineret, imparem. Dedicauerat autem Domitianus ipſe *ſtatuam*, quia Pontifex maximus: vt hiſtoria Tranquilli tradit & Dion, atque percuſſa ſub eius imagine vetera numiſmata teſtantur.

Latii fori (de quo Sylua prima Papinius) apud alios exſtare mẽtionem, veriſſime negas. Non enim ſuo nomine, ſed obſequutus carmini, *Latium* pro *Romano* dixit, vt in epithalamio Stellæ, *ſeptem colles vrbis Roma Latios.*

Vnde

Vnde ſacro Latii ſonuerunt carmine montes: Et hac ipſa prima Sylua,

Cedat equus, Latiæ qui contra templa Diones
Cæſarei ſtat ſede fori.

Latium quoque pro *Romano* Ouidius in Faſtis poſuit,

Tempora cum cauſſis Latium digeſta per annum. P. Victor in vrbis *octaua regione forum Romanum* ſtatuit, & in eo *aneum Domitiani equum*, quæque præterea Statius ædificia celebrat. Dionyſius Antiq. Rom. II. Marcuſque Varro *Romani fori* meminit, & Tacitus agens de ratione proferendi pomerii. Sed & Pauſanias ἠλιακῶν primo, *Romanum forum* cum cetera ſpectatu dignum fuiſſe refert, tum maxime quod eſſet *are tectum*: quod Ammianus etiam Marcellinus in rebus Conſtantii Cæſ. ambitioſe deſcribit. Lege Ammianum.

Cum non conueniat inter ætatis noſtræ Grammaticos, accipiendumne ſit apud Papinium, *cælo peractum opus*, laboratum artificioſe (quippe cœlum ſcalptoris inſtrumentum eſt, Auſonius,

Buculæ ſum cælo gemtoris facta Myronis
Ærea: nec factam me puto, ſed genitam. Nec multo poſt,
Talem fecerunt ferrea cœla deam) *an ex ære delapſum:* ne priori ſententiæ pedibus accedam, facit, inquis, inſequens verbũ, *Fluxit*, aptius *e cœlo demiſſo ſigno* quam *polito*. Sed hiſtoriam quæ mihi ſuffragetur, adhuc non inueni. Video quo tendas. Ego vero, quod ſuo iure Poeta finxit Imperatori blandiens, vt non magis ex hiſtoria quam tu vel quiuis alius affirmare poſſum, ſic auſim contendere alluſum eſſe *ad Mineruæ effigiem*: de qua Apollodorus ad hanc ſententiam Græce ſcripſit, *Aiunt Ilum, cum præuiam bouem ſequutus, Ilium ex oraculo condidiſſet, deos oraſſe vt aliquod argumẽtum darent*, id eſt, *augurium ſignumq. futuræ felicitatis: tum de cœlo Palladium cecidiſſe in quendam Phrygiæ locum, cui Diodorus & Dion ex eo caſu*, Peſinunti factum *nomen autumant*. Herodianus in Cõmodi rebus agnoſcit quidem vocabuli rationem, nec agrum Phrygiæ Peſinuntem negat ex eo dictum: ſed *Cybeles*, id eſt, *matris Deũ*, non *Palladis* imaginem delapſam tradit. Numa quoque Pompilio regnante, ſcutum breue (quod ancile Verrius ait appellatum, quia ex vtroque latere erat reciſum, vt ſummum mediumque eius latus pateret) e cœlo demiſſum, Dionyſius Antiq. Roman II. Plutarchus in Quæſtionibus, & alii prodiderunt. Itaque nihil alienius a Papinii mente quam de *mortali quicquam fabro ſuſpicari*. Vult enim aut *opus diuinum* videri, id eſt, *Palladium* (nam Pherecydes vniuſcuiuſque manibus hominum non facti ſimulacri commune nomen eſſe Palladium cenſet) aut, quod eſt proximum, *a Vulcano vel a Minerua fabricatum*: vt maiori reprehenſione digni ſint, a quibus accuſatur Honoratus, quod Palladium pro ancili poſuit. *Lege annot. Beroald. 19.*

Ad Poeticam tendis, vt video, qui fabulas anxie requiris. *Anima namq; Poetica (ſi credimus Ariſtoteli) fabula eſt.* Equidem pro mutua noſtra beneuolentia reuertar ad omiſſum Grammatici ſtudium: tibique, quod optas, de *Caſtoris equo* breui expediam. Steſichorus in funebribus Peliæ ludis ait Harpagum & Phlogeum, quos equarum velociſſima Podarge peperit, a Mercurio Caſtori dono datos: Exalithum vero & Cyllarum a Iunone, quanquam in vulgatis Suidæ collectaneis hiſtoria legatur inuerſa. Septem colles Vrbis (vt ſimul ad ea reſcribam quæ proxima petebas Epiſtola) ſunt qui reddant hos, *Tarpeium, Æſquilinum, Palatinum, Cælium, Auētinū, Quirinalem, Viminalem.* Verrius autem de verbis antiquis 18. *Palatium, Veliam, Fagutalem, Suburram, Cermalum, Oppium, Ciſpium*: in quibus ſolemni die (quod inde Septimontium vocabatur) agi ſolitam rem diuinam ſcribit Antiſtius Labeo. Sed ne poſthac aliquis ambigat (vt nonnullos audio) diuerſane fuerint ea loca quibus inſtitutum *Septimontium* ſolemne eſt, an *ſeptem colles* a Poeta memorati, Plutarchi verba ſubiecimus ex ætiis Romanorum: *Septimontium diem feſtum Romani tranſigunt, quod ſeptimus vrbi collis attributus, & Roma ſepticollis facta eſt.* Quare cum *Septimontium* celebraretur ob incluſum pomeriis & muro cinctum ſeptimum collem (*quod ex Plutarcho iam conſtat*) hoſtiæque cæderentur in enumeratis ab Antiſtio Labeone collibus, apparet eos eſſe quos ex Verrio recitauimus, operamque ludere qui veluti incompertos adhuc indagant.

Lib. 1. Sylu. 1.

Ætas tua facit vt aſſes etiam per puluerem quærere non erubeſcam, quamobrem controuerſas & obſcuras apud Papinium voces, vt petis, aperiam.

Siculis an conformata caminis Effigiem. Sunt qui corrigant, *Effigies*: ego vetuſtam publicamque lectionem tueor, id eſt, *Effigiem* vt *moles effigiem conformata* ſynecdochicōs accipiatur.

Exhauſtis armis, poſt bella. Vergilius.

Quæ bella exhauſta canebat, id eſt, *peracta*, nam qui *poſitis armis* exponunt, inſequenti carmine refelluntur,

Magnoq; ſuperbit Pondere: quod inermi Marte non eſſet.

Amplius, maiori cum dignitate, quæ & amplitudo dicitur. Eſt autem temporis & qualitatis aduerbium. Lucilius Satyrarum primo, *Quo pacto populum atq; vrbem ſeruare potis ſit Amplius Romanā.* Quod adeo prolixum temporis ſpatium ſignificat, vt quotieſcunque iudices indicare volebant ſe adhuc audire velle, dicerent, *Amplius*: itaque negotium differebant, vnde *hodieq;* (vt ait Soſipater) *ampliari iudicium, differre dicitur.*

Ingenti propellit Strymona flatu. Hoc ait quia *vehementior in equo ſpiritus eſt.* Vnde verbum trahitur *Hippacare*, quod eſt animam crebro celeriterque deducere. Lege Pompeii de verbis antiquis ex Verrio breuiarium ſeptimum.

Das Cattis Dacisq; fidem, Cattos & Dacos in fœdus accipis. Claudianus, *Rupiſſent elementa fidem*, id eſt, violato naturæ fœdere, rerum pacem perturbaſſent. In hunc etiam ſenſum pax his aut illis a pop. Rom. data legitur apud Liuium.

Laterum paſſus, id eſt, *ſpatia*, quæ *tractus* alibi vocat, *At laterum tractus, ſpatioſaq; pectora ſeruat.*

tacita face, non quia ſub cinere ſeruaretur, (vt quibuſdam placuiſſe video) ſed quod æternum ignem Veſtæ virgines in operto cuſtodiebant, vt Ælii Dionyſii & Plutarchi docet hiſtoria. Ex quo *tacitam virginem* dixit Horatius quæ *ſilentium præſtare* cogebatur, id eſt, ſacra non vulgare: *dum Capitolium ſcandet cum tacita virgine pontifex.*

Dextra vetat pugnas. Erudite ſane Politianus hunc locum declarauit ex Fabio Quintiliano. *Nam eſt habitus in ſtatuis pacificator qui inclinato in humerum dextrum capite, brachioq; ab aure protenſo, manum infeſto pollice protendit: qui quidem maxime placet iis qui ſe dicere ſublata manu iactant.* Adminiculatiorem Politiani ſententiam reddit & hoc ex 34 natur. hiſtor. C Plinii, de Cephiſſodoro, *Fecit & concionantem manu elata*: & illud C. Cæſaris, *Ac tametſi dextris humeris exercitus animaduertebatur: quod is ſigne pacatum eſſe conſueuerat*: & Pauſanias Eliacorum primo de ſigno Iouis Olympii, τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν ἀνατείνων, id eſt, *elata altera manu.* Hoc habitu Romæ ſpectatur ad ædem Lateranam equeſtris ſtatua, cuius perſona in incerto eſt, aliqui ſuſpicantur Antonini Pii. Quid autem ſi referatur ad *ſignum victoriæ*, quod ipſa *Domitiani ſtatua* dextera manu ſuſtineret antiquo more? cuius in Verrem Cicero meminit, *Inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrum pulcerrime factum Victoriæ.* Et Valerius, agens de neglecta religione, memorabilium 1. *Dionyſius, inquit, victorias aureas, quæ ſimulacrorum porrectis manibus ſuſtinebantur, tollebat, & eas ſe accipere, non auferre dicebat*, *Simulacrum* præterea *Nemeſis* ornatum ſigillis victoriarum legimus in Suidæ collectaneis: vt dicat Papinius hoſtem coerceri metu victoriæ quæ inſiſteret in dextra Cæſaris. Ab armis enim facile deterrere poterat omnes Imperator, qui victoriam in manu haberet. Nam quod ſtatim ſequitur,

Leuam Tritonia virgo Non grauat, ex hiſtoria eſt quam recitauimus ex Suetonio, Dione, & Philoſtrato. Pallas enim Domitiani familiare numen erat, vt Fabii verbis vtar. Ideoque Papinius ait, *Non grauat*, quaſi Domitiani manus libenter & facile Mineruam ferret.

Et ſecta prætendit colla Meduſæ, Ceu ſtimulis accendit equum. Qui duobus his verſibus vnum ſenſum putant includi, non explicant, vt *equus accendi poſſet aſpectu Meduſæ*, quæ pone ſtabat in *clypeo vel ægide Palladis.* Ego vero Mineruam ſic in læua coloſſi ſtatuo, *vt Domitianum ſpectaret*, equus autem *tranſuer-*

ſis oculis & in Gorgona flexa ceruice deſpiceret, vt equos in Æſquiliis intuemur, id quod innuunt illa Poetæ verba,

At ſonipes habitus animoſque imitatus equeſtres,
Acrius attollit vultus.

Eſtq. Heſiodi æmulatio, apud quem Pallas inſcenſo curru Herculis ægidem quatiens ad curſum iugales incitat,

Ἐν γάρ σφιν μένος ἧκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
Αἰγίδ᾽ ἀνασείουσα, id eſt,
His dea coniecto celeres agit impete Pallas,
Ægida concutiens:

Neque vero quicquam refert, vtrum *Prætendit* (vt pleriq; omnes) an *Prætendens* (vt quidam) renouatur. ἀσυνδέτως enim tranſire conceſſum Poetis eſt, vt ſæpe Papinius hoc in opere facit, ac in odis Horatius. Alii tamen illud hemiſtichium, *Ceu ſtimulis accendit equum*, diſtinguunt a ſuperioribus, vt *deſcripto iam ſitu Palladis*, ad ipſam *Domitiani ſtatuam* redeat, ab eaque *equum* velut admotis calcaribus incitari ad curſum dicat. vt paulo mox,

Curſumque minatur. & ſtatim,
Viuuſque per armos Impetus: Et
Tantis calcaribus ilia late Suffectura patent. In quo ſumma laus artificis, qui ſenſus expreſſit. M. Tullius in Hortenſio, *Nam cum omnis ſolertia admiranda eſt, tum ea quæ efficit vt inanima quæ ſunt, viuere & ſpirare videantur.* Ammianus Marcellinus rerum geſt. 26. de Valentiniano Imper. iam deſignato, *Eo,* inquit, *vt expeditius loqueretur, brachium exſerente, obmurmuratio grauis exoritur, concrepantibus centuriis & manipulis, confeſtim Imperatorem alterum declarari.* Et paulo poſt, *Quod Valentinianus magis præ cunctis ne fieret extimeſcens, elata proſpere dextra, vt princeps fiducia plenus, auſus increpare quoſdam, vt ſeditioſos & pertinaces, cogitata nullis interpellantibus abſoluebat.* Lege Auſonii griphum ternarium, vbi de Muſis agit.

Indiget, inquis, aliqua luce & illud ex eadem Papinii prima ſyluula, *Vacua pro ceſpite terræ*
Ænea captiui crinem tegit vngula Rheni.

Vtinam ceteras ex hoc opere tenebras excutere tam facile liceat atque hoc quicquid eſt caliginis: Imagines amnium qui domitas irrigant terras, in triumphi pompa præferri ſolitas, ex Ouidio cōſtat & Propertio. Domitianus itaque deuictis ab ſe Germanis, & Germanici ſibi nomen aſciuit, & eorum fluuium *Rhenum* ſub equi ſui pedibus ex ære fundi, quaſi domitum triumphatumque, iuſſit. Attilas Hunnorum rex (vt eſt apud Suidam) expugnata populoſiſſima Inſubrum ciuitate Mediolano, cum forte conſpicatus eſſet in picto quodam pariete Romanos Imperatores auratis innixos ſoliis, & fœda cæde proſtratos Scythas ad eorum pedes iacere, acceſſito pictore mandauit, vt ſe coloribus inductis effingeret in ſella,

ſella, Romanos autem Cæſares onuſtos arcis nummorumque receptaculis, effundere in eius pedes aurum,

Vacua pro ceſpite terra. *Area* diffinitio, quæ proprie *locus eſt vacuus*, vt ait Verrius. *Area* ergo *ſoliq;* vicem præſtabat æneo Cæſaris equo *Rheni genius*: quippe cuius effictı caput impoſitis pedibus equus Domitiani premebat. *Imaginem* quoque *fluminis*, id eſt, *aquas ex ære conflatas*, intelligere nihil impedit.

Quid eſt, inquis, *Optaſſetq; nouo ſimilem te ponere templo Atticus Elei ſenior Iouis?* an in æde recens & tunc primū conſtructa? quaſi dicat, omnia templa Phidię ſorderēt ſi tuam locaturus eſſet imaginem, velletque aliud auguſtius ædificari: quod in Iouis ſigno neglexit. An potius aliud habes argutius? Equidem quam ſit argutū quod habeo, non ſatis intelligo: ſed ad rem magis omnino fore ſcio. Fuiſſet, inquit, in votis Phidiæ te formare, & imaginem tuam, ſimilitudine ex membris expreſſa (quam Græci vocant icona) ſtatuere in templo Flauiæ gentis abs te nuper erecto. Nam Domitianus (auctore Tranquillo) domum ſuam, quæ fuit vrbis ſexta regione ad malum Punicum, conuertit in templum Flauiæ gentis: id quod a Papinio *nouum* dicitur. *Atticus ſenior*, Athenienſis *Phidias* ætate grandis: ipſe enim *ſenem caluū*, id eſt, *ſui oris ſimilem ſpeciem*, adeo artificioſe incluſit in *clypeo Mineruæ*, cum inſcribere non liceret, vt ea cōuulſa, tota operis colligatio ſolueretur: vt inter naturæ miracula refert Ariſtot. & M. Tullius in Tuſcul. *Elei* vero *Iouis* a Poeta *ſenior* appellatus, quod Olympiū in *Elide* Iouem fecit: cuius pulcritudo adieciſſe aliquid etiam receptæ religioni videtur, vt ait Fabius, adeo maieſtas operis Deum æquauit. Nam vultum Iouis propemodum ex ipſo cœlo petitum liniamentis eboris amplexus eſt, Homerici carminis exemplum ſequutus, vt apud Valeriū Max. Macrobiumq; interrogatus ab amico reſpondet. Apollonius ille Tyanæus apud Philoſtratum refert ipſum Phidiam, cum Iouem ſculpſit Olympium, Deum cum cœlo horiſq; & aſtris animo concepiſſe. Ex quo Propertius, *Nec Iouis Elei cælum imitata domus*: id quod ad Rabirium templi Flauiæ gentis architectum tranſtulit Martialis, *Aſtra polumq; tua cepiſti mente Rabiri.* Nam quod ſequitur,

Vix lumine feſſo Explores quam longus in hunc deſpectus ab illo, alludit ad etymum *coloſſi*: quem Græci tractum volunt παρὰ τὸ κολούειν τὰ ὄσσα, id eſt, *ad hebetando viſu*, quod oculi caligant in ſpectanda tanta altitudine. Eſt autem ſenſus, *Ægre quis aut altitudinem intenta acie metiatur quam iaceat hic infra illum.* Cæſar in Commentariis, *Vt erat a Gergubia deſpectus in caſtra.* Quid ſi dicat? *Vix explores*, id eſt, *obtutu comprehendas*, q̃ intendere oporteat aciem hunc equum contemplanti, *ab illo*, id eſt, *præ illo*, & comparatione illius equi Cæſaris: quaſi dicat, *equus Cæſaris vno oculi ictu perluſtrari totus poteſt, hic autem vix longo obtutu.*

Non diſplicet emendatio Politiani:

Tua mitis
Ora Taras, tua ſydereas imitantia flammas
Lumina contemto mallet Rhodos aſpera Phœbo.

Taras enim Neptuni F. ex indigena quadam Nympha fuit, ſub huius imagine, Delphine vehenti, Tarentini nummum percutiebant, in quo effictus erat *Taras* dorſo Delphini inſidens: vt in Tarentinorum Rep. ſcribit Ariſtoteles, & Pollux repetit Ὀνομαστικῶν libr. 9. *Taras amni nomen ab ſe dedit & oppido, quod in ora Calabria Tarentum noſtri vocant. Huc olim Spartani, Phalanto duce, coloniam miſerunt, vt ortam domi ſeditionem comprimerent.* Hiſtoriam refert Trogus. Apollinem conſulenti Phalanto data dictio, fatales dari ſibi ſedes vbi ſereno cœlo pluuia maderet. Itaque diu fruſtra vagatus, oraculi ſucceſſum deſperauerat: longumque errorem pertæſus, humi conſedit, ac in gremio coniugis Æthræ, quæ virum ſequuta nauigationis comes erat, impar mœrori ceruicem depoſuit. Illa, ſeu proprio ſeu mariti dolore tacta, flere cœpit, vberibuſque lacrymis eius os rigare: quibus ille excitatus, ambages oraculi deprehendit. *Æthra* enim, quæ Latini nominis interpretatione *ſudum ſerenumque* ſignificat, erat in matrimonio Phalanti, quæ ſuis lacrymis virum madefecit. Hæc ex Pauſania. *Taras* autem Græcus caſus eſt, a quo genitiuum *Tarantos* enunciauit Heſiodus,

ἢ ἐξ ἀργυφέοιο Τάραντος. Nec me fallit hoc carmen ab aliis ad *Euthydemum* referri, qui de conditura Græce ſcripſit. Intelligit autem *Neptuni ſtatuam*, de qua Lucilius, vt aiunt, apud Nonium meminit, & Plinius in hiſt. nat. *Mitis* autem pro *quieto* ponitur & *otioſo*. Papinius Thebaid. primo,

Mitemque Corinthon Linquit. Et in Syluis,
Dilectaque mitis Terra Dicarchei. Item
Parthenope, cui mite ſolum trans æquora vectæ. Ipſe Dionæa monſtrauit Apollo columba. Silius octauo, *Sarni mitis opes*, ex interpretatione Papinii, cuius carmen eſt, *Aut Pompeiani placeant magis otia Sarni.* Quod autem Tarentini *per otium laſciuirent*, Horatius & Iuuenalis, ac Epiſtola quadam Cicero teſtatur, & Strabo, & ante hos, hiſtoriarum lib. 2. qui Tarentinorum vocem fuiſſe narrat, *Ceteros nimios eſſe ad laborem, ſe vero ad indulgendum genio.* Neque vero ſi Politiani cenſuram probo, vetuſtam vulgatamque lectionem protinus expungo, cum facile defendi poſſit,

Tua mitis ora Tonans. Etenim quia videbat inuidioſum ſuperbumque & impium fore ſi diceret, Eleis tuam potius imaginem quam Iouis Opt. Max. vellet, (quod ſtatim de ſole liberius effudit) vt ſententiam modificaretur, ait, Ipſe Iupiter effingi tua ſpecie mallet, id eſt, ſimilitudine ex tuis membris expreſſa, quam quali poſitus eſt a Phidia. Nec inepte quis *ad Alexandrum* referat, cui ſub habitu perſonaque Iouis imaginem poſitam Pauſanias

Digitized by Google

ſanias auctor eſt Eliacorum 1. † quod in aliorum quoque more fuiſſe demonſtrauimus in Lucani Genethliaco. Blandiens ergo Papinius Domitiano, Iupiter, inquit, in Elide mallet effictus eſſe tua quam Alexandri ſpecie. *Mitis* autem *perpetuum Iouis epitheton* eſt, ab eius ſtella ſalutari: de qua Cicero De natura deorum, Vitruuiuſque & Græcus auctor Cornutus plura Lucanus,

Nam mitis in alto Iuppiter.

Vltimum Syluulæ carmen,

Lætus huic dono videas dare thura nepotes, eſſe legendum, non *Latius*, vt *Huic* in duas ſyllabas diſſoluatur, idoneus in eo genere Priſcianus eſt auctor. Vbi *Lætus* actiuæ ſignificationis eſt, vt apud Horatium, *Lætus interſis populo Quirini.* Sic *Felix* Vergil. *Sis felix, noſtrumq; leues quæcunq; laborem.* *Videas* autem *dare thura nepotes*, ex hiſtoria dixit. Domitianus enim *ſuas* etiam *ſtatuas* honorari ſacrificio volebat. Cæcilius Secundus ad Traianum, *Ante quidem ingentes hoſtiarum greges per Capitolinum iter magna ſui parte, velut intercepti, diuertere via cogebantur, cum ſæuiſſimi domini atrociſſima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipſe humani ſanguinis profundebat.* Coccianus item Dion ex hiſtoria refert, *matremfamilias a Domitiano duci iuſſam, quaſi commiſſo piaculo, quod ante eius imaginem ſe nudaſſet.*

Aliorum quoque popularium *ſtatuas* ita P. R. honorabat. Cicero De officiis 3. agens de C. Mario, *Omnibus vicis ſtatuæ factæ ſunt: ad eas thus & cerei*, quid multa? nemo multitudini vnquam fuit carior.

Queſtus es apud me per Epiſtolam, præter affectatam Papinio oſtentationem remotæ diſciplinæ, ſyluamque hiſtoriarum, quæ ſuapte natura pariunt obſcuritatem, plerunque negotium tibi facere quorundam Grammaticorum nugas, annotationum commentariorumque titulo vulgatas, in quibus Poetæ carmina pro ſe quiſque certatim lancinant, vtque aliquid afferant noui, longe diuerſa tradunt: adoleſcentiumque mentibus implicatis ac male, digeſta ſententiarum varietate confuſis, eorum ſtudia, quibus ſe conſulere profitentur, impediunt: vt in hoc ex epithalamio Stellæ verſu, *Ceſſent mendaces obliqui carminis aſtus*, aliis *magicas artes* accipientibus, aliis inſulſiſſime, *maledicentiam*, quibuſdam verboſa diſputatione *feſcenninos.* A me vero petis, vt inter eorum diſcrepantes opiniones diiudicem. Quanquam video quid oneris inuidiæque nobis imponatur, in hoc etiam abs te vinci patiar, non tam præſtanti fiducia, quam tibi, quem ſemper amiciſſimum ſenſi, quicquam negandi verecundia. Non exſpectas (arbitror) vt ineptias aliorum refutem, ſed (vt antea feci) meam tibi ſententiam, quam breuiſſime liceat, abſoluam. Fortunatianus in chriis ait, *Orationis ductus eſſe quinque, ſimplicem, ſubtilem, figuratum, obliquum, mixtum*: quos omnes & in his *obliquum*, diffinit hunc in mo-

† Lege Plut. moralia, vel Æliani variam hiſtoriam.

dum, *Ductus obliquus eſt cum periculum prohibet aperte agere* Suet. Tranquillus in Domitiano, *Defunctum nullo, præterquam conſecrationis, honore proſequutus eſt: ſæpe etiam carpſit obliquis orationibus & edictis.* Ipſeque Statius Theb 2 *Obliquasq; preces.* Appellat ergo Papinius *obliquum Stellæ carmen*, *elegiacum*, quo celebrauit *Aſterida*, ſic enim *Violantillam* transnominauit a ſe, quaſi dicas *Stelleidem*. *Ceſſent* igitur, id eſt, tandem deſinant, vel (vt ego per anadiploſin legerem) *cedant*, id eſt, *abeant*, *faceſſant*, & *valeant*, *aſtus mendaces*, id eſt, *callida cantio*, quæ verum puellæ nomen infamiæ periculique metu tegebat. *Carminis obliqui*, quod altolte ſſ... debat quam præ ſe ferret: quippe quod *Aſterida* decantabat, cum *Stella* haberet in animo *Violantillam*. Qua de re Papinius infra,

Nam docta per vrbem

Carmina qui iuuenes, quæ non didicere puellæ?

Et paulo poſt,

Aſteris & vatis totam cantata per vrbem,

Aſteris ante dapes, nocte Aſteris, Aſteris ortu.

Quid malum Fortunatianus in chriis? an Chirii Fortunatiani titulus exemplarium fide ſuffultus vni Parrhaſio ſordet? Quid ni, cum falſus, auctoriſque non ſuus, imperitia quorundam, qui poſt annorum aliquot curricula deſideratum reſtituerunt, in vulgus exierit? Antiqui codices habent *chria Fortunatiani*. Quid autem *chria* ſint, ex Hermogene Aphthonioque & Diomede, ceteriſque ſcriptoribus artium, diſcito, ne multas tibi impleam pagellas. Etſi Fortunatiani inſcriptio latius aliquanto diffunditur, aliaque plura complectitur quam quæ *chria* proprie ſignificant, vt opus ipſum declarat. *Chirii* vero prænomen, inuſitatum iuxta Latinis & Græcis eſt. Arbitrarium tamen hoc & in medio relinquamus, vt integrum tibi ſit opinionem multorum ſequi, mihi meam. Nunc ad rem venio quam ſcire optabas *Aſteris ante dapes, nocte Aſteris, Aſteris ortu.* Mira amplificatione *tempus in ſpeciem diuiſit*, ne ſi *diu noctuq;* tantum diceret, anguſtum breueq; ſpatium videretur. *Ante dapes*, tempus *ante prandium cœnamq;* ſignificat. nam quod in vſu veterum fuit etiam *prandium*, teſtatur Hippocrates, Ariſtoteles, Herodotus, Cicero, Athenæus, Macrobius, Euſtathius.

Non grauabor ad illa minora me dimittere, quæ ſi negligas (vt inquit Fabius) ad maiora non erit locus. Itaque quod ſcire vis, *Ille ſalutis amor*, in *Epithalamio Stellæ* perperam ſcribitur, emendandumque eſt, *Ille ſolutus amor*, id eſt, inconceſſus ac illegitimus: eoq; iam præmiſit, *Lib. 1. Epith. Stellæ.*

Fama tace, ſubiit leges & frena momordit.

Paulo poſt,

Amplexu tandem ſatiare potito Coniugis. Haud ignoro quid habeant quo ſe tueantur ii, qui ſic legunt & exponunt. Vt enim Vergilius ait,

Teſteſ-

Tectoſq; per herbam

Diſponunt enſes, & ſcuta latentia condunt, Et

Mentem que labantem Impulit, eadem ratione dictum volunt a Papinio, *ſatiare potito* pro eo quod eſt *Satiare & potire coniugis amplexu.* Sed cum verbi quod eſt *Satio*, paſſiuum *Sattor* in vſu ſit, & inde participium *Satiatus*, auctoritate Iuuenalis notiſſima, *Et laſſata viris, nondum ſatiata receſſit*, ac an *Sattor* actiuæ ſignificationis in *forma deponentium* reperiatur, haud ſciā: vide ne caſtior veriorque ſit illa lectio,

Amplexu tandem ſatiare petito

Contigit, & duras pariter reminiſcere noctes:

Vt hoc exemplo defendatur ab Auſonio damnatus imperitiæ literator, qui *Reminiſco* recte dici putabat, vt *Reuertor* & *Reuerto* frequens apud Ciceronem. Sed hæc admonitio, non lex eſt, ita tamen vt indubitate *Petito* corrigas, ſiue *Contigit* autumas eſſe ſcribendum ſiue *Coniugis*.

Hanc propter tutum Piſæa lege trementem

Currere & Oenomai fremitus audire ſequentis.

Huius, inquit, gratia curule certamen Oenomai ineundum fuiſſet intrepide, quanquam tremendæ leges erant. *Oenomaus enim procos Hippodamiæ, quoſcunque conſequutus fuerat, interimebat.* Omnium primus in eo certamine cecidit Marmax, vt Eliacorum 2. Pauſanias auctor eſt. Eius equæ fuerunt *Eripha* ac *Parthenia*, a qua Parthenias Elidis appellatus eſt amnis, iuxta quem ab Oenomao tumulata eſt, pertæſo quod inſontes equas vna cum Marmace trucidaſſet. Epimenides Heſiodusque, & vtriſque ſuffragatus in Olympionicis, & Threnis (id eſt næniis) Pindarus, ab Oenomao treſdecim filiæ procos curuli certamine ſuperatos exſtinctoſque narrant hos, Mermnen, (ſic enim vocant quem Pauſanias Marmaca) Hippothoum, Pelopem Opuntium, Eurymachum Acarnanem, Eurylochum, Automedontem, Aſium, Chalconem, Tricoronum, Alcathoum Parthaonis F. Ariſtomachum, Crocalum. Sed alios alii ſubſtituunt, ego receptiorem ſum ſequutus hiſtoriam.

Te potius prenſa veheret Titonia biga. Libentius hic ego *Prenſum* legerim, vel *Preſſa biga*, nam, *prenſa* nulla ex parte quadrat. *Maritum Veneris* imitatione Pindari *Martem* vocat, vt ille πόσιν ἀφροδίτας in Pythionicis.

Hunc egomet tota quondam tibi dulce pharetra

Improbus & denſa trepidantem cuſpide fixi.

Non dubium quin hic pro *quondam* reponi *Quoniam* debeat, vt per parentheſin *Cupido* dicat, idcirco Stellæ graue vulnus inflixi, *quoniam tibi dulce*, id eſt, *gratum* fuit.

Properandi ſtudio Papinius offundit aliquando tenebras acutiſſimæ Lyncei imperuias aciei: niſi putas vni tibi caliginoſum vi-

deri, *mihi dulcis imago Proſiluit*: imo etiam nonnullis, qui in literis ætatem contriuerunt & doctrinæ nomine gloriantur. Accipit enim duas expoſitiones, vtramq; eruditam. *mihi dulcis imago*, id eſt, *Violantillæ facies*, in qua mihi placeo, quia de me plurimum ſalis habet & elegantiæ. (Venus infra ad Violantillam,

Non ideo tibi tale decus, vultuſq; ſuperbos,
Meq; dedi, viduos vt tranſmittares per annos)

mihi proſiluit, id eſt, *mature adoleuit*, id eſt, *mihi incrementum velox* accepit: vt homines in eius ore formaque meum munus admirentur, & poteſtatem ſentiant & colant. Alii referunt hoc ad *ſpeculum* quod ornante ſe Violantilla Venus ex aduerſo ſuſtineret: in quo proſiliebat, id eſt, reſultabat imago Violantillæ. Donatus in Terentium, *Cauſſa inſpiciendi ſpeculi, emendatio vultus eſt, effectus formæ per imaginem reſultatio.* Quaſi dicat Venus, In hac ego comenda adeo laboraui, vt Coſmetæ vicem præſtarem. Quid autem de quo proxime conſulis?

Celſæ procul aſpice frontis honores, *Suggeſtumque comæ.* nonne non modo tuum, ſed eorum quoque notitiam præterit, a quibus inexplicatus ad hanc diem relictus eſt, cum plauſum captent ex friuolis? Antiquæ matronæ crines ad verticem capitis conuolutos habebant, vt hodie quoque aliquot in locis: eos *tutulos* appellabant, vt auctor eſt M. Varro, quod hoc fiebat *tuendi capilli* cauſſa: ſiue quia *tutiſſimum* dicebant, quod in vrbe eſt *altiſſimum*, id eſt, *arcem*. Iuuenalis Satyra 6.

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput: Andromachen a fronte videbis:
Poſt minor eſt, aliam credas.

Hinc ergo Papinius ait, *Procul aſpice honores celſæ frontis*: & *ſuggeſtum*, id eſt, *globum comæ*. Nam quod ſequitur, pendet ex hiſtoria:

Quantumq; egomet Nereidas exto. Siquidem Venus emergens e mari, circumfuſis vndique Nereidibus ſtipabatur. Hac ſpecie ſtabat efficta in æde Neptuni ad Iſthmon. Lege Pauſaniæ Corinthiaca. Quod vltima Epiſtolæ parte quæris, eiuſdem generis eſt cum primo. Domitius enim intelligit, *ipſi erraretis amores*, id eſt, ad ipſius iuſſa: ad hanc ſententiam, non mea faceretis imperata, ſed Violantillæ. *Erraretis* autem dixit alludens ad mobilitatem Cupidinum, qui militiæ ſigna accipiunt a Venere. Papinius,

Fulcra thoroſq; deæ tenerum premit agmen Amorum.
Signa petunt, quas ferre faces, quæ pectora figi
Imperet: an terris ſæuire, an malit in vndis,
An miſcere Deos, an adhuc vexare Tonantem.

Vagantur ergo Cupidines ad arbitrium Veneris, a qua ad inflammandos aut hominū aut deorum animos huc & illuc deſtinātur. A nõnullis ingenioſius exponitur, vt dicat Venus, Tanta ſimilitudine

dine formæ Violantilla mecum cõuenit vt ſi cœli ſedes vna nobiſcum coloret ægre dignoſcere poſſetis, vtra, id eſt, ego an ipſa, veſtra mater eſſet: vt ſit, *erraretis*, id eſt *putaretis* Violantillam, non me, Venerem. nam pronomen *Ipſi*, numero multitudinis & recto caſu habet emphaſin, eoque valet ac diceret, Quanquam dij, quanquam filij, quanquam ſeniatiſſimi, tamen erraretis, id eſt, *falleremini*, præ ſimilitudine.

Vide quid agat pertinax opera, natas ecce iam ſine cortice, qui rarenter ad me refers de Papinio: cuius omiſiſſe te ſtudiũ non credo, cum tametſi minus frequenter, aliquando tamen ex me quæras, vt in præſentia, de *modeſtia vacui lecti*. Σωφροσύνην, inquit Cicero, *ſoleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnunquam etiam modeſtiam*. Periphraſticῶs ergo Papinius *viduæ caſtitatem, modeſtiam vacui lecti* dixit. *Exerce formam, & fugientibus vtere donis. Dona fugientia* per exornationem, quæ nominatur interpretatio, *formam* declarauit: quippe quam Socrates (quia labilis eſt & fluxa) dixit *eſſe tyrannidem parui temporis*: Theophraſtus, *tacitam deceptionem*: Theocritus, *eburneum detrimentum*.

Dat Iuno verenda

Vincula, & inſigni geminat Concordia tæda. Non vis (arbitror) a me doceri quod *Iuno pronuba* coleretur & in *vico Iugario* Romæ, *Iuga*, quæ matrimonia curaret: ſed aut luxatum carmen emaculari: vel, ſi vitij nihil habeat, enucleari. Faciam. Sunt qui publicam lectionem tueantur, & exponant, *Dea Concordia geminat*, id eſt, *firmat connubium* Stellæ inſigni face quam geſtat. Quoniam *robuſta firmaque, gemina* atque *duplicia* dicuntur, vt a Vergil. *duplici dentalia ferro*. Quidam plus audent, illudque verbum *Geminat* in conſine gemellumque tranſmutant, id eſt *geniat*. quod eſſe verbum ſacerdotale volunt, idemque ſignificare quod eſt apud Claudianum *genialia fœdera ſancit*. Ego, quanquam *geniatum* legiſſe videor, & *ingeniatum*, caſtigandum tamen exiſtimo,

Dat Iuno verenda

Vincula. & inſignis gemina Concordia tæda. Vt ſit ordo, Iuno verenda dat vincula, vel, Iuno dat verenda vincula. & Dea Concordia inſignis gemina tæda, id eſt, *Conciliant & ſtabili nexu iungunt hoc Violantillæ Stellæque matrimonium Iuno & Dea Concordia, quæ* eſt inſignis, id eſt, *inſigne geſtat*, geminas, id eſt *duas accenſas faces*: argumento, concordes eſſe non poſſe niſi mutua beneuolentia ſit, ac vtrinque reſpondeatur in amore, qui ſymbolicῶs in face deſignatur.

Scribis offendi tuas aures inſolentia ſyllabæ, quæ natura longa corripiatur a Papinio hoc verſu, *Hunc ipſe Coo plaudente Philetas.* Atqui non ita eſt, nam Poeta non *Con* inſulam ſed ciues intelligit, alioqui primam produxiſſet, cum *Cos* inſula per ω notetur voca-

lē ſemper intentam. Quanq̄ enim Poetæ ſolēt aliqua locorū vocabula per eam figurā, quæ *porrectio* dicitur, arctiora proferre, vel eorum gentilia poſſeſſiuaque pro ſuis primigeniis vſurpare, (vt ipſe Papinius *Dicæarchæum* pro *Dicæarcho*) tamen hoc in *Co* factum nec obſeruaui, nec ab aliis Grammaticis obſeruatum legi: præſertim Stephano, qui diligentiſſime de tota hac ratione diſſeruit. Itaque ſatius eſt, vt Papinium ſentire dicamus, epithalamium Stellæ canenti Philetæ *Coos*, id eſt, *ſuos ciues*, animis & ore fuiſſe fauturos. Etenim gentile nomen ab inſula *Co* per *ω Cous* eſt intenta prima, *Couſque* per *o* quod Græci μικρὸν vocant, eadem ſyllaba contracta. Auctor Stephanus. Et figurate *Coo* non *Cois*, ex illa numerorum libertate quam Fab. Quintilianus oratoribus etiam permiſſam docet, vt Liuius ſæpe ſcribit, *Romanus prælio victor.* Philetas enim Cous Telephi filius Alexandri Magni ætate criticus & Poetarum cenſor acerrimus fuit, & Ptolemæi ſecūdi præceptor. Epigrammata ſcripſit ac elegias, in quibus Fabii ſententia ſecundas tulit, dum non inuenit orationis anxie quæſitam falſitatem. Periit ex animi dolore. Tam tenui corpuſculo fuiſſe dicitur, vt pedum plantis ex plumbo pondus adiiceret, ne venti vi deturbaretur. Hæc ex Strabone, Æliano, Athenæo, Suidæque collectaneis.

A. Ianus Parrh. N. S. P. D.

EPISTOLA LVIII.

QVæris ex me iure ne Ciceronem Donatus, & ante ſe Terentii reprehendat interpretes: hos, *quod ab obſtetrice exiſtiment imperatum, vt puerpera a partu ſtatim lauet:* illum, *quod obſequium primo dictum putet a Terentio*, cum & Plautus & Neuius eo priores dixerint. Vt Grammaticorum vice non mouear (quippe qui in alios liberiore cenſura aditum ad veniam ſibi præcludunt) in Ciceronem Donato ſubſcribere (quod a multis factum doleo) piaculum duxerim. Quare, quod te velle ſentio, primum quæ pro Cicerone dici poſſunt, afferam: deinde ſiquid in mentem veniet, ne defenſos alios non relinquam. C. Lælius ille ſapiens apud Ciceronem de amicitia diſſerens, ait, *Neſcio quomodo verum eſt quod in Andria familiaris meus Terentius, dicit, Obſequium amicos, veritas odium parit. Moleſta veritas eſt enim, ſiquidem ex ea naſcatur odium, quod eſt venenum amicitiæ. Sed obſequium eſt multo moleſtius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum ferre ſinit.* Et paulo mox, *In obſequio autem (quoniam Terentiano verbo libenter vtimur) comitas adſit, aſſentatio vitiorum adiutrix procul amoueatur.* Hinc Inſtit. orat. lib. 8. Fabius Quintilianus ſuſpicatus eſt, Ciceronem putare *obſequium* a Terentio primo dictum: anſamque Ælio Donato dedit inſimulandi Ciceronem, quaſi opinionis errore crediderit, *obſequium* ante ætatem Terentii in vſu non fuiſſe:

fuiſſe q̃, eius pace, Cicero nunquam ſenſit. Verũ quando perſonæ decorum ſeruare (vt alias ſemper) ſtuderet, obſeruantiſſimum Latini ſermonis & elegantiæ Lælium, quem loqui inducebat, vti noluit inſolentiori tam verbo, quin præmolliret: quod [illegible] Græci dicunt, ac in verbis nouatis duriuſque tranſlatis, fieri Fabius ipſe præcipit. Præmolliendi vero ratio fuit, obiicere Terentium, a quo obſequium, nondum recepta vox, accepiſſe videretur auctoritatem. Nam Terentium propter ſolam proprietatem omnibus comicis eſſe præpoſitum, qui Seruio Grammatico non credit, credat oportet Ciceroni: cuius ad Atticum lib 7. verba ſunt hæc, *Sequutuſque ſum, non dico Cæcilium, Mane vt ex portu in Piræum (malus enim auctor Latinitatis eſt) ſed Terentium, cuius fabellæ propter elegantiam ſermonis putabantur a C. Lælio ſcribi.* Quod ſi Cæcilius, qui primas in comœdia Vulcatii iudicio obtinuit, in Latini ſermonis elegantia Terentio cedit, quis de Neuio Plautoque dubitabit? Quamobrem cum ſit in confeſſo, aſſertione Ciceronis *ad Brutum de perfecto oratore* itemque Fab. Quintiliani, non modo C. Lælium ſed eius etiam filiam pure & emendate (quod eſt Latine) loquutos eſſe: & [illegible]*bſequium* (quod in vno alteroque tantum legebatur, id eſt, Neuio Plautoque) Lælii ætate nondum fuiſſe vſu tritum: cui non apparet, apud Ciceronem (qui ſemper in varietate perſonarum quid quemque deceret aptiſſime vidit) a Lælio, cum dicat ſe Terentiano verbo libenter vti, illud intelligi, ſe non fuiſſe vſurum, etiamſi Neuius & Plautus vterentur, niſi ante ſe Terentius vſus eſſet. Quid autem ſi per hæc inſinuet Cicero C. Lælium a Terentio perſonam mutuatum, quæ domi luſerat, illius nomine in ſcenam detuliſſe, (quod Corn. Nepos affirmauit) ideoque dicere cum generis quaſi ridentem faciat, ſe libenter vti *verbo Terentiano*, id eſt *ſuo*? Quid ſi Terentii ſcriptis, ex eius perſona ad quem vulgo referebantur, auctoritatem dare voluit? Alia denique potius omnia mihi fingam, quam quæ Donatus ſcierit, ignoraſſe Ciceronem, vel (quod a ſe animaduerſum Gellius & Politianus inepte gloriantur) eſſe lapſum memoria concedam. Neque vero per calumniam Grammaticos accuſari patiar, optime de re literaria meritos homines, eruditioniſque non vulgaris Æmylium, ſcilicet Aſprum, Valerium Probum, Martium Salutarem, Flauiumque Caprum, & Helenium Acronem: a quibus editos in Terẽtium commentarios ante Donatum ſcimus omnes. Ex iis neſcio quos imperitiæ damnat ipſe Donatus, ſi modo eius eſt expoſitio in illud ex Andria, *Nunc primum fac iſta vt lauet, id eſt, quæ ex puerperio ſordebant, quidam iſta ipſam puerperam dicunt, ſic enim Menander. Sed imperitiæ accuſantur, quia non continuo ſolent poſt puerperium lauare, ſed diebus omiſſis.* Ecce dum vult alios imperitos oſtendere, imperitiam ſuam prodidit. Vt enim miſſa faciam quod (eius cõfeſſione) Menãdri *puerpera* ſtatim lauat, vt hoc ipſum liceat in Terẽtio Me-

nandrum ſequuto opinari, quodque obſtetricis curatio non eſt, vt quæ ſordent ex puerperio, depurentur, apparet ex *Plauto* non aliud ab Archilide Terentiana, quam *puerperam* lauari, iuſſum. Nam Dinarchus adoleſcens in Truculento, *Peperiſſe eam*, inquit, *audiui*. Cui ancilla Aſtaphium, *Ah obſecro tace Dinarche*, quo rogante, *Quidnam?* reſpondet Aſtaphium, *Horreſco miſera, mentio quoties fit partionis: ita pene tibi fuit Phroneſium: i intro, amabo, viſe illam: atque operire ſibi, iam exibit: nam lauabat.* Ad hæc adoleſcens, *Quid nunquam fuit prægnans, qui parere potuit?*

Apud Polyænum, qui ſtrategemata Græce collegit, Alexandri pater Philippus ab ordine, quem ducebat in eius caſtris, amouit Docimum Tarentinum quod *calida lauaretur*, cum hac exprobratione, *Macedonum mores ignorare mihi videris, apud quos ne puerperæ quidem calida lauantur.* Ariſtoteles inter auditu miranda refert in Liguria *puerperas* aqua recenti frigidaque, præter aliarum morem, lauari. Hic aliquis, Probant hæc quidem in more fuiſſe *puerperas* lauare, ſed non *a partu* ſtatim: nec ipſe Donatus oſtendit a Terentio hoc intelligi, multoque minus ab interpretibus. *Fac iſta vt lauet*: cras forſitan aut perendie. Quid ergo tunc imperabat enixa recens Glycerio? Quia res ita fiebat vt obſtetrix in ſcenam ſemel inducta, mandaret omnia quæ facto opus eſſent, ne frigide ſæpius induceretur: itaque debemus accipere imperatum, vt *puerpera legitimo tempore* lauaret, aut *ſtatim*, (ſi ita conſuetum erat) aut *omiſſis diebus*: dummodo non exponas, *A puerperio quæ ſordebant*, vt Donatus: quoniam hæc (vt dixi) obſtetricis curatio non erat.

A. Ianus Parrh. N. S. P. D.

EPISTOLA LIX.

SCribis te mirari quod Epiſtola ſuperiore commentarios in Terentium Donati in dubium reuocem, per hæc, *Si modo eius eſt expoſitio in illud ex Andria.* Nam cuius, *inquis*, alterius eſt, ſi Donati non eſt? Ego, vt a Donato compoſitas editaſque expoſitiones in Terentium & inſcriptioni credo & eius auditori Hieronymo, ſic ex his quæ confuſe circumferuntur, affirmare non auſim quod Donati ſint propriæ. Nam plures aut minimum duas in vnam collatas, argumento ſunt quod vno eodemque loca diuerſa proderunt: vt hac ipſa fabula, *Quieſcas pro quieſce, imperatiui modi, ne iniurioſum videatur.* Et paulo mox, *Quieſcas pro quieſce: aut deeſt volo vel facito.* Et inferius, *Verbena, quaſi herbena, redimicula ſunt ararum.* Continuoque propemodum ſequitur, *Verbenæ ſunt omnes herbæ frondeſque feſtæ ad aras coronandas, vel omnes herbæ frondeſque ex aliquo loco puro decerptæ. Verbena autem dicta veluti herbena.* Item, *Accerſam ego Critonem, compendii cauſſa non laborat de agnitione perſonæ Critonis, vt ab eo facile decipi poſſit.* Et ſtatim, *Ne labores ad perſuadendum, miro compendio Poeta, iam notus eſt Crito Chremi.* Ad hæc in Eunuchi prologum, *defunctus*

iam

iam ſum, id eſt, *omni labore liberatus ſum, auctoritate iam confirmata & inuiolabili. Defunctus iam ſum*, id eſt, *iam egi fabulas meas*, id eſt, *omni labore iam liberatus ſum, auctoritate iam confirmata & inuiolabili. Defunctus iam ſum, iam egi fabulas meas, iam deſtiti velitari in edendis comœdiis: aut certe, iam edidi quam tu reprehendis fabulam.* Nec multum diuerſo loco *Iam caleſces plus ſatis, noue, ſed intelligitur quo*, id eſt, *de quo plus ſat is. Iam caleſces plus ſatis, noue, ſed intelligitur plus ſatis quam horrueras. Hoc quidam putant, &c.*

Præterea *Cupedinarii omnes. Varro humanarum rerum, Numerius Equitius Cuppes*, inquit, *& Romanus Marcellus ſingulari latrocinio multa loca habuerat infeſta. Iis in exſilium actis, bona publicata ſunt: ædes vbi habitabant, dirutæ, eque ea pecunia ſ ala Deum penatium ædificata ſunt: vbi habitabant, locus vbi venderentur ea quæ veſcendi cauſſa in vrbē erant allata. Itaq; ab altero macellū ab altero forū cupedinis appellatū.* Deinde pergit, *Cupedinarii omnes, qui eſculenta & poſulenta vendunt, a rebus cupedinis ob alimentum cupedinarii appellantur. Sic & Macellum a mactandis pecoribus dictum.* Et alibi, *Succiplenum. Succus proprie eſt quaſi ſugus: quæ ſibi ex alimentis membra ſugunt vt ſe repleant.* Et ſtatim ſubiicit, *Succus eſt interior pinguedo membrorum.* Item ſuper illo, *Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario. Hæc tria ſunt quibus non rite res agitur, vel vi, vel clam, vel precario.* Poſtea adiicit, *Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac tradas. Secundum ius loquutus eſt, nam iis tribus mala fide aliquid poſſidetur, vi, clam, precario.* Videſne tandem vel eadem ſæpius inculcari, vel vno eodemque loco diuerſa tradi? quod nemo ſanæ mentis interpres ex ſua perſona fecit vnquam, niſi cum recitat opiniones, id quod hic eſſe factum non arbitramur: alioqui Donatus, vt oratoriæ perſpicuitatis erat diligens, aliorum ſententias a ſua diſtinxiſſet, hunc in modum, *Ita quidam ſentiunt: ego vero ſic.* Et hæc ex multis pauca, nam reliqua tu ipſe nunc obſeruabis, vltroque non inaccurate Donati commentarios excutienti ſe offerent, efficientque ne poſthac admireris, ſiquid in noſtris ſcriptis inuenies noui.

Scrupuli reſtant adhuc (inquis) duo. Si Donati ſolius expoſitiones in Terentium non ſunt, expediri mihi velim, quæ ſua quæue aliorum titulo reſtituenda: deinde cur eſſe Donati non poſſint omnia, quem conſtat alias aliaſque multorum ſententias eſſe complexum, quod equidem nolim mihi, ſed Hieronymo credas eius auditori: cuius ex Epiſtola ad Pammachium Marcellamque verba ſubieci: *Commentarii quicquid operis habeant, alterius dicta edifferunt: quæ obſcure ſcripta ſunt, plano ſermone manifeſtant: multorum ſententias replicant, & dicunt, Quidam locum ſic edifferunt, alii ſic interpretantur: alii ſenſum ſuū aut intelligentiam iis teſtimoniis & ea nituntur ratione firmare, vt prudens lector, cum diuerſas explanationes legerit, & multorum vel probanda vel improbanda didicerit, iu-*

dicet quid verius ſit, & quaſi bonus trapezita adulterina moneta pecuniam reprobet. Non diuerſa interpretationis & contrariorum inter ſe ſenſuum tenebitur reus, qui in vno opere quod ediſſerit, expoſitiones poſuerit plurimorum. Puto quod puer legeris Aſperi in Vergilium & Salluſtium commentarios, Volcatii in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentii comœdias præceptoris mei Donati, atque in Vergilium, & aliorum in alios, Plautum videlicet, Lucretium, Flaccum, Perſium, atque Lucanum. Atque interpretes eorum quare non vnam explanationem ſequuti ſunt, & in eadem re quid ſibi vel aliis videatur, enumerent. In iis ab Hieronymo duo tibi dari intelligo, officium interpretis eſſe varias opiniones afferre, & a Donato hoc eſſe factum. Sed qua (rogo te) lege? vt adhibita diſtributione dicat, Quidam locum ſic ediſſerunt, alii ſic interpretantur, & quid denique ſibi, quid aliis videatur enumeret. Hoc in iis quæ recitauimus ex Donato, ſi factum monſtraueris, herbam dabo. Commentaria vero quæ circumferuntur in Terentium, ſuis auctoribus reddere, nemo poſſet, niſi vetera nactus exemplaria: cum vulgata ex vno corrupto confuſoque manauerint omnia

Quando ſemel in Donati commentarios incidimus, age dic (inquis) an illud eius ex Andria aures impleat, *iocularium malum dicit graue & moleſtum & nimium, καθ' ἀντίφρασιν.* Mihi vero minime. Nam licet apud Horatium *ioculare* ſit *ſerio & grauitati contrarium, quodque riſum moueat*, vt, *Iocularia rides Percurram paulũ*, tamẽ in Terentio *ſycophantias & calumniarum laqueos* accipio. M. Tullius ad Att. lib. 4. *Et erat primi libri ſermo non alienus a Scæuolæ ſtudiis: reliqui libri τεχνολογίαν habent, vt ſcis. huic iocularia diſputationi ſenem illum (vt noſti) intereſſe nolui.* Martianus ad Turpilianum, &c. *Præuaricatorem eſſe oſtendimus qui colludit cum reo, & translatitie munere accuſandi defungitur.* Vt ergo *colludere*, ſic & *iocari* ſignificat aliquem *cauillando perque calumniam fruſtari.* Nã qui *iocularium* putant artem a Cicerone *leuem* dici, leuiſſimi ſunt, & Ciceronis ſtomachum non norunt, qui, in qua verſabatur, artem nunquam dehoneſtaſſet.

Videri ſubobſcurum quandoque Donatum, non miror. Eruditis enim ſcribebat, & quædam ſati habuit indicare: vt hoc, *Ilicet ſemper in fine rei tranſactæ ponitur* Hoc quale ſit, exponit in Vergilium Seruius. Ceterum Martius Salutaris apud Fl. Soſipatrum, negat aduerbium loci eſſe, vel *Statim, continuo*, ſignificare, ſed eſſe *interiectionem grauiter ingemiſcentis*, pro eo quod eſt *Hem*: vt ſit, *Hem periſti.* Sic & illud Æneid. *Ilicet obruimur numero.* Quod autem proximum quæſiſti, non auctoris opera ſed librarii vitio notitiam fugit, eſtque emaculandum ſic, *Menandri illud ἐστὶ χαλκοθήκη vel χαλκοβασίτης ait autem χαλκίτην* ſtellionem, &c. Et ſtatim, *Hic autem errauit ideo quia χαλκίτης ſtellio, χαλκῆ autem muſtela*

ſcela dicitur Ego autem Helenium ſequor. Etenim *Galeotoſcerona* nihili vox eſt, & totum ſenſum peruertit : *Heleniuſq́, Acron* in Terentium commentarios edidit, non *Adhæſiones*.

Varietas auctorum diuerſa tradentium me quoq; reddit ambiguum. Quamobrem de *rhiſco* vix equidem diſcerno, quæ ſit verior diffinitio. Nonius Marcellus ad filium, *Rhiſcus*, inquit, *eſt locus in parietibus anguſtus.* Ælius Donatus autumat, eſſe *ciſtam pelle contectam*, nomenq; Phrygium. Iulius autem Pollux de verbis idoneis ad Commodum Cæſ. *rhiſcum* inter veſtium receptacula commemorans ad hanc ſententiam ſcribit, *Apud recentiores autem comicos inueniuntur & rhiſci.* Antiphanes ἐν Κνοιωταῖς, id eſt, *in Alconibus* (fabulæ nomen id eſt) Ῥίσκος ἦν ὃν εἶπεν, *Rhiſcus erat quem dixit.* Ego, ne te meo iudicio fraudem, Iulium Pollucem ſequi tutius exiſtimo, cuius hæc anxie conquirere proprium munus fuit.

In damno ſunt adhuc exemplaria, multoſque parum pensiculate legentes in fraudem trahunt, vt hoc Ælii Donati in Eunuchum Terentii, (quod etiam tu puer in alienum locum migraſſe deprehendiſti) *Nunc repperit, prouerbium in eos, qui ipſi ſe produnt, quia ſorex non facile caperetur, niſi emitteret vocem noctu.* Tranſpoſita ſunt hæc a librario verba ex vltima ſequenti ſcena in ſuperiorem. Nam ſic a Donato, vel alio quouis expoſitore, ſcriptum fuit, *Ego meomet indicio miſer quaſi ſorex perii*: prouerbium in eos, qui ipſi ſe prodũt: quia *ſorex* non facile caperetur niſi emitteret vocem noctu. *Sorex.* Proprium ſoricum eſt vel ſtridere clarius, quam mures, vel ſtrepere magis, cum obrodunt friuola. Ad quam vocem multi ſe intendentes, quamuis per tenebras noctis, transfigunt eos. Plautus: *Confoſſiorem te faciam ſoricina nænia.* Quod ideo non inuitus admonui, quod quidam librariorum ſequutus errorem, retulit inter prouerbia *Is ſe reperit*: cum Parmeno dicat, *Nam iamdiu ai quã cauſſam quærebat ſenex, quamobrem inſigne faceret aliquid, is nunc reperit*, ſcilicet *cauſſam*, vt Donatus exponebat, antequam librarii vel ſiniſtræ diligentiæ Grammatici corrupiſſent.

Non male quidam præcipiunt, omne ſcriptorum genus excutiendum Grammaticis, vt intrepide poſſint hiſtorias origineſque verborum reddere. Quod ſi feciſſet Donatus, ego nunc abs te non efflagitarer, quid ſibi velit & vnde tractum ſit *Iſthoc vilius.* in quo ſatisfacere tibi pro viribus enitar. Mitio Terentianus in Adelphis, ab ſe manumiſſo Syro, *Proceſſiſti*, inquit, *hodie pulcre.* Tum Demea, *Si quidem porro Mitio tu tuum officium facies, atque huic paululum pra manu dederis vnde vtatur, reddet tibi cito.* Ad hæc Mitio, *Iſtoc vilius.* Quod Ælius Donatus exponit: *Nihil minus, vt ſit negatiue floccum oſtendentis, aut quid tale, cum eclipſi, qua ſubaudiatur Quicquam, & non dabo.* Perite quidem Donatus, vt multa. ſed ad intimam dicti medullam non penetrauit, vt Fl. Soſipater: apud quem ſic inuenio, *Rex qui vocabat ad cœnam, ſi ſibi ea res*

exhibenda indiceretur, quam exhibere non poſſet, *reſpondebat* (vt Tranquillus refert) *ſic viliꝰ hominis erit cœna.* Ex hac igitur negandi conſuetudine regis & patroni propria, Mitio negat Syro iam liberto peculium quod Demaa petebat.

A. Ianus Parrhaſ. Camillo Lupicipiti Mantuano S. P. D.

EPISTOLA LX.

QVæ fuerit *armatura Samnitium*, de qua 7. nat. hiſt. C. Plinius, in literis diu multumque verſati compertum non habent, nedum tu puer eius ætatis, in qua ſolemus eſſe contenti docilitate. Quod igitur vna cum multis ignoras, ego tibi paucis enodabo. Clemens Alexandrinus in Stromatis ait, Ἴτανον (Σαυνίτης οὗτος ἦν) πρῶτον θυρεὸν κατασκευάσασθαι, id eſt, *Itanon (Samnis is erat) poſt hominum memoriam, primum fabricaſſe ſcutum.* Quod & Euſebius lib. 10. præpar. recitat. Non eſt ergo quod dubites aut apud Clementem legi oportere *Tritanum*, aut in Plinio *Itanum*. Quanquam de Latini gladiatoris nomine plus equidem Plinii vetuſtis exemplaribus eiuſq; metaphraſtæ Solino, quam Græco librario, fidei tribuendum cenſeo. Plinii verba ſubieci, quo facilius ex hac hiſtoria cognoſcantur: *Quibus natu concreta ſunt oſſa, (qui ſunt rari admodum) cornei vocantur, corpore viſcoſi eſſe, ſed eximiis viribus.* Tritanum in gladiatorio ludo, Samnitium armatura celebrem, filiumq; eius militem magni Pompeii, & rectos & tranſuerſos cancellatim toto corpore habuiſſe neruos in brachiis etiam manibuſque auctor eſt Varro, *prodigioſa virium relatione.* Nunc audi Solinum: *Varro in relatione prodigioſa fortitudinis adnotauit, Tritanum gladiatorem armatura Samnitem fuiſſe, qui & rectis & tranſuerſis neruis, non modo crate pectoris, ſed & manibus cancellatis & brachiis, omnes aduerſarios leui tactu ac pene ſecuris congreſſionibus vicerit.* Improbe ſane fecerunt apud Solinum, qui quod erat, *armatura Samnitem*, in *natura Samnitem* mutauerũt. *Armatura* namq; *Samnitium parma* vel *ſcutum* vocabatur, *a Tritano* vel *Itano* gladiatore primo repertum, ſi Clementi credimus: vt intelligamus *Itanum* vel *Tritanum* fuiſſe *mirmillonem* vel *parmularium*, a quo deinceps omnes eius armaturæ gladiatores appellari *Samnites* cœperint. M. Varro de lingua Latina ad M. T. C. *Muri*, inquit, *ſumma, pinna, ab iis quas inſignes milites in galeis habere ſolent. & in gladiatoribus Samnites.* Quod genus deſignatur a M. T. ad Qu. Fratrem De oratore lib. 3. *Magiſter hic Samnitium ſumma iam ſenectute eſt, & cottidie commentatur. Nihil enim curat aliud atq; ea, quæ velocius puer addidicerat, ſed quod erat aptus ad illud, totumq; cognorat: fuit* (vt ait Lucilius) *quamuis bonus ipſe Samnis in luto ac rudibus cuiuis ſatis aſper.* Adducit & Nonius Marcellus ad filium Lucilii verſus hos:

† *Lege Cic. epiſtolas ad*

† *Æſernius fuit Flaccorum munere quidam*
Samnis, ſpurcus homo, vita illa dignus locoq;

Cum

Cum Pacidiano componitur, optimus multo
Poſt homines natos gladiator qui fuit vnus: vt inepti ſint qui *magiſtrum Samnitium*, de quo Cicero, ſophiſtam ſomniarunt, & verbum *Commentatur*, ad Rhetorum commentaria, non ad exercitationem gladiatoriam referentes, exponunt *meditatur*, id eſt, *declamatoriis* cauſſis, quas vel pueri facile intelligunt. Quæ cum dicunt ipſi minus habent intelligentiæ, quam pueri, quorum nemo tam rudis eſt, qui rudibus exerceri gladiatores, ex hiſtoria ſaltem Suetonii non didicerit. *Æſernini* mentio fit a Cicerone de optimo genere oratorum per hæc: *Atque quo maxime minimus conferam, gladiatorum par nobiliſſimum inducitur, Æſchines tanquam Æſerninus, non* (vt ait Lucilius) *ſpurcus homo, ſed acer & doctus, cum Pacidiano, hoc eſt Demoſthene componitur: Optimus longe poſt homines natos gladiator qui fuit vnus.* Vbi M. Tullius ait, ita a ſe Æſchinem Demoſtheni comparatum, quemadmodum *Samnis Æſerninus* componitur cum *Pacidiano* optimo gladiatorum. Neque vero duo illa verba *Acer & Doctus*, a Lucilio ſumta ſunt, ſed addita a Cicerone per colaſin, ne nimis contemtim faſtidioſeque de Æſchine loqueretur, vt ſit ſenſus: *Æſchines Æſernini perſonã ſuſtinet, Demoſthenes Pacidiani, ita tamen, vt Æſchines non ſit (vt de Æſernino canit Lucilius) ſpurcus homo, ſed acer & doctus.* Hæc ſi vidiſſent alii, Lucilianos ex Nonio verſus emendate protuliſſent, & *Æſerninum* gladiatorẽ fuiſſe, non oratorem, qui cum Æſchine componatur, aſſeruiſſent.

Cic. Fratri 4. & Tusc. cum Bernal. comm 41 & Morillam 78.

Quod Alexandrini Clementis teſtimonium citauimus, *in Euſebii Latinis commentariis*, haud extare fateor. Ergo tabulas falſo ſignaſti. Non equidem, ſed is qui Latine vertit Euſebium. Nam cũ feſtinat ad præmium, quod a Nicolao V. Pont. max. propoſitum ſuo labori certo ſciebat, Euſebii maximam partem nobis inuidit. Eat nunc Politianus, & Trapezuntium Theodoro Gazæ comparet, hominẽ, qui totus a Varrone, Columella, Plinio, Cicerone & Apuleio, aliiſque receptiſſimis auctoribus pendet, quibus copia, proprietas, & elegantia tribuitur, vt etiam Latinis omnibus ætatis noſtræ laudem præripuiſſe videatur, cũ interim Trapezuntius, quaſi penes eum ius & arbitrium nouandarum dictionum foret, nihil non ſibi arroget, ac in pleriſque ſomniculoſus deſidioſusq; deprehendatur. Vix enim noſtræ literaturæ rationem primoribus (vt aiunt) labiis attigit, vt hoſpiti ſæpe ſolœcophanes nõ ornatus gratia, ſed inſcitia Latini ſermonis, excitant, iis potiſſimum locis, vbi Rhetorum clauſulas affectat. Extat adhuc Venetiis eius inuectiuæ particula, agentis iniuriarum cum Theodoro, quod is Græcos libros in Latinum ſermonem vertiſſet, quos iam Latinos ipſe feciſſet, ibiq; (ſi dîis placet) inſectatur vt portenta verborum, quibus optimi quiq; ſcriptores vtuntur. Et audet Politianus aſſerere, *Trapezuntium* multa feciſſe rerum vocabula ex imita-

Google

tione *veterum*? Quos hic appellet *veteres*, equidem neſcio, niſi recentiſſimos quoſdam fandi rudes, qui plus Græcarum quam Latinarum dictionum in Ariſtotelicam tranſlationem congeſſere, quaſi magnum fecerint quod Græcis Latina miſcuerint. Hos enim ſectatus eſt Trapezuntius: ab iis vngue latius non diſcedit. Vtinamque ſaltem in iis, quæ ſuſcepit interpretanda, non feciſſet impoſturam cum ſummo ſtudioſorum detrimento: quod non negabit quiſquis Euſebii Græca Latinaq; ſcripta ſumet in manus. Illud autem Lucilii, *Flaccorum vna equide*, ſyllabatim rimantes, in has dictiones redegimus, *Flaccorum munere quidam*. Nam quod a *munerarius*, aut iis, quorum honori dati ſunt, appellationem ludi ſortiantur, & alia declarant, & hæc ex M. Tullio de claris oratoribus, Docuiſſe autem fabulam annis poſt II. C. Cornelio, Qu. Minutio Coſſ. ludis Luctatiis, quos Salinator Senenſi prælio vouerat. Sic (vt mea fert opinio) longe melius quam ſunt ab aliis emendati, *Flacco ore, æqueq; Samnis*, & numeris & ſenſu vitiato.

A. Ianus Parrhaſ. Hadriano Cardinali.

EPISTOLA LXI.

HAurire etiam de fæce me iubes, an adeo vacuum putas, vt *Ælii* quoque *Spartiani* hiſtorias emaculem? Tibi certe non auſim quicquam negare, ſed huius ingrati laboris illud præmium poſtulo, ne me ruſus a potioribus ad hæc auoces. In Hadriano principe iure miraris, *venandi ſtudium vſq; ad prenſionem*: quod ob periculi magnitudinem ne in priuatis quidem veriſimile. Sed antiqua lectio commodior, *Venandi vſq; ad reprehenſionem ſtudioſus*. Nam quod ſtatim vere ſequitur: *Traiano a Nerua adoptato; ad gratulationem exercitus miſſus in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt, ex qua feſtinans ad Traianum, vt primus nuntiaret exceſſum Neruæ, a Seruiano ſororis viro (qui & ſumtibus & ære alieno eius prodito, Traiani odium in eum mouit) diu detentus, fractoque conſulto vehiculo tardatus, pedibus iter faciens, eiuſdem Seruiani beneficio ad Traianum anteuenit*, hoc eſt inquam caſtigandum, *Eiuſdem Seruiani beneficiarium anteuenit*. Vt eſt enim præter omnem fidem, *beneficio Seruiani* moras de induſtria nectentis, ad Traianũ maturius opinione peruenisſe: ita conſentaneum *beneficiarium* militem cum literis ad Traianum a *Seruiano* miſſum, eſſe ab Hadriano magnis itineribus contendente præuentum. *Beneficiarius* autem miles eſt &c. Simulimos verſus in reſponſis, qui ſint equidem non inueni. Itaque corrige, *Alii ex Sibyllinis verſibus ei promiſiſſe dixerunt*, vt infra ſtatim: *Ex fano quoque Nicephorii Iouis*, emendatius in vetuſtis exemplaribus, *Ex fano quoque Nicephorii Iouis*. Nam de templo oraculis illuſtri contemtim non ita loquutus eſſet. Inibi perperam quoque ſcriptum *Plotia*, pro *Plotina*, quo nomine fuit Auguſta Traiani vxor. Item, *Rex Alanorum*, & pro-

ximo verſu, *Mox Alanorum* pro *Roxolanorum. Roxolanos enim*, &c. Neque vero monendus es *Sarmatoſyrim* coniunctim proferendum, cum ſit regis nomen. Et *Terracinis* pro *Tracenis*. Vt illud, *In foro D. Hadriani ſyngraphis incenſis*, apparet etiam cœco mutandum, *In foro Diui Traiani*. Nec multum diuerſo loco, *Fulmen decidens hoſtiam victimarum ſacrificanti afflauit*, ſuo nitori reſtituendum ſic, *Hoſtiam & victimarium*, &c.

De *Catacrianis* libris (quoniam nonnulli codices habent Cataccianos) ita coniicio, Hadrianum diras in Cælium Accianum, tutorem olim præfectumque ſuum, cui ſucceſſorem dedit quemque mox hoſtis habuit loco, effudiſſe æmulatione Callimachi, a quo obſcuriſſimis verſibus Ibin eſſe deuotum conſtat ex Ouidio Suidæque collectaneis, & aliis, vt emendes, *κατ᾽ Ακκιανοῦ libros obſcuriſſimos* Callimachum imitando ſcripſit.

In illis item verbis, *Fuit etiam Tyberis inundatio per Latium, multis ciuitatibus dedit tributa, multis remiſit*, vna menda totum ſenſum peruertit. Nam quid ineptius, quam dicere *Tyberim inundaſſe per Latium, dediſſe tributa ciuitatibus*, quæ non dari, ſed remitti ſolent? Itaq; ſic in ſuam lectionem reſtitues, *Fuit etiam Tyberis inundatio, tum Latii multis ciuitatibus dedit*, &c. Nec minus illud eſt præter hiſtoriam, *iudicum ſumtus conſtituit*. Cum ſcriptum reliquerit Ælius Spartianus, *Iudices ſumtus conſtituit, & ad antiquum modum redegit*. Id eſt, *præfecit aliquos epularum ſumtibus, vt ad certam ſummam continerent ſumtuariis legibus perſcriptam*. Pudet addere quod ſequitur, *In morbum incidit lectualem*. Vltimũ quidẽ verbum quis non videat eſſe ſordidiſſimum? nihilominus a Spartiano vſurpatum, ſicut alia pleraque. *Clinicos* Græci dicunt, qui morbis impliciti decumbunt: & morbum *clinicum*, cuius vi feſſi decumbunt homines. Intelligentiam tuam iure fugiũt & illa, quoniam deprauata, *Statim Pannoniis impoſuit decreto conſulatus cum ſumtibus*: integritati ſuæ reſtitues & aperτiſſima reddes hunc in modum; *Decreto conſulatu cum ſumtibus*. Cetera quiſque per ſe facile deprehendet.

A. Ianus Parrhaſ. Hadrian. Cardinal.

EPISTOLA LXII.

MAle ceſſit, vt video, mea facilitas. Nam ſi prius aliquid eſſe mihi cum *Spartiano* negaſſem, quæ tua modeſtia eſt, non contendiſſes a me, quod neſcirem. Sed ego cum ſperarem ſi voluntati tuæ ſemel ſatisfeciſſem, reliqua deprecaturum, deſiderium tuum magis accendi, qui principum res excutiendas ei qui Remp. gerat, arbitraris, non orationis elegantiam. Sed hæc cum meæ profeſſionis propria ſit, effugere maledicta non potero quaſi dicendi genus in *Spartiano* per inſcitiam probem. Verum ſi tantum confert *Ælii Spartiani* lectio principibus & iis, quorum conſilio principes vtuntur, quod eſt in me, vincat vtilitas publica. Accipe

igitur & hæc in Ælio Vero obſeruata: *Ob hoc tantum adoptaſſe vt ſuæ ſatiſfaceret voluptati, & (vt quidam dicunt) iurando quod interceſſiſſe inter ipſum & Verum ſecretis conditionibus ferebatur.* Abſentia vnius verbi, cõfundit omnem ſenſum. Nam *Iuriiurando* corrigi debet vt exponatur, *ideo Verum adoptaſſe, vt etiam ſatisfaceret iuriiurando.* Hadrianus enim remotis arbitris, Ælio Vero ſanctè promiſerat imperii ſucceſſionem, ſi ſibi morigerus eſſet. Quod autem proximo loco legitur, *Hos verſus vita non caput Veri.* Caſtigandum *Capit*, id eſt, *non faciunt ad Veri vitam.* In tetrapharmaco, quod Ælius Verus inuenit, inter pauonem & cruſtulatam, adde *pernam*, ſuffragantibus antiquis exemplaribus, & *ipſo Spartiano* ſuperius in *Hadriano De ducibus primis* (vt ipſe dicit) *Auguſtis*, integer elici ſenſus non poterit, niſi quis ita corrigat, *Verus certe cum Marco, & cum eodem Marcus, æquale geſſit imperium.*

A. Iani Parrhaſ. diſſertatio de ſeptenario dierum numero.

EPISTOLA LXIII.

DIon Coccianus hiſtoriarum 37. ſcribit, inuentum fuiſſe Ægyptiorum, ſeptenario numero dies includere, eorumq; ſingulos ſingulis ſyderibus aſſignare: duaſque eius rei cauſſas affert, argutas illas quidem, ſed aliorum commentariis inuulgatas, ideoque minime repetendas, ne relictis cadaueribus, paſci videamur vt vultures. Ab externis igitur & nos etiam mutuabimur, & in primis a Maxim. Planude, qui de tota hac ratione diligentiſſime diſputauit. Conſtat Ægyptios, iiſque priores Chaldæos, ex inſtitutione Zoroaſtris & Hyſtaſpis magorum, dies hebdomadũ partitos eſſe ab errantium ſyderum numero, primamque diem vocaſſe *μίαν*, id eſt, *vnam*, a *monade* quam Græci dicunt, nos *vnitatem*, quod ea ſola ſit ab omnibus aliis ſecreta rebus. Exiſtimatur enim *monas* ſectionis expers per ſe moueri, in eodemque ſtatu permanere, vt non immerito mentis vim contineat, & ad Apollinem ſolemq; referatur. Etenim *ſol* (vt M. Tullio placet) inde dictus, quod *ſolus ſua luce luceat.* Secundum vero diem *Lunæ* tribuerunt, (quæ pariter humectat & calfacit) vt materiei totius auctori, quam materiẽ cum Pythagoras & cum ſequuti *δυάδα binariumq;* vocauerint, & Plutarchus & Macrobius explicant. Tertium *Pyroenti*, qui Martis ſydus eſt aſſignauerunt, igni ſcil. aerio, cui gignendi vis ineſt ac accendendi quicquid ad ſenſum cadit, idque per ignauiam ceſſare nõ ſinit. Hinc eũ Iunone natũ fabulãtur, quaſi ignis ab aere ſplendorẽ ſuſcipiat. Et Venerẽ modo Marti, modo Vulcano cõiunxerunt, aerio ſcilicet igniq; terreno, per quos animantur omnia ſenſilia. Sed *τριάδος*, id eſt, *ternarii*, maxima vis eſt ad res conſpicuas in iis, q̃ gignuntur, eſt generatio, incrementum, alimonia. Nec ab re prouerbio dicitur, *τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται*, i. e. *tripartita ſunt omnia*, quæ di-

quæ diſtinctius in Auſonii griphum ternarium receſuimus. Quarto diei *Mercurium præfecerunt.* Hunc Ægyptii *Stilbontem*, Græci vocant Ἑρμῆν, ex æquo nunc humectantē, nunc exſiccantem, cum ſpiritum capiat a celeri ſolis rotatione. Huic ſideri τετράδα, id eſt, *quaternarium*, merito aſſignauerunt, vt animarū cuſtodi. Quatuor enim ſunt animæ veluti fundamēta, mens, ſcientia, opinio, ſenſus, Id quod in tetragono Pythagoras intelligi voluit. Quinto *Phaetontem* maxime validum ſydus adiunxerunt, id eſt, *Iouem*: cui (quoniam benignus eſt) Creten affingunt patriam, innoxiam certe inſulam, quæque lethiferum nullum producat animal, vt ab Antigono proditum legimus. Ipſe porro *quinarius* cœleſtis appellatur, vt a quo mundum ſentit Ariſtoteles abſolutum. *Quinarius* enim aſſumto *quaternario* genuit omnia. Quin & ſenſus opificem tradunt *Iouem, quinariuſque* ſenſui cognatus eſt, vt *quinquepartito. Lucifer* autem ſtella Veneris *ſextum* ſibi diem vindicat, eiuſdem cum Luna naturæ: nam ſimul humectat & calfacit. Omnium vero, quæ ſenſu percipiuntur, natura Venus eſt, & hinc alma perpetuo dicta. Numerus autem *ſenarius* ad procreationem præ ceteris accommodatus eſt, veluti par impar. Quorum hic efficax ad agendum quaſi mas eſt, ille materiæ vicem præſtat, vt fœmina, cui generādi maxima poteſtas eſt. Itaque priſci nuptias & harmoniam *ſenarium* dixere numerū. Septimus idemque nouiſſimus ab Ægyptiis & Chaldæis Phænonti (qui Saturni ſidus eſt aſſeritur, vt euidētium Deorum patri: nec ab re errantium ſiderum ſupremus altiſſimuſque ſupremum ſortitus eſt diem: cum præſertim Græce Κρόνος, quaſi Χρόνος, id eſt, tempus appelletur, & Latine *Saturnus*, vt eſt apud Ciceronem, quod *ſaturetur annis*: vnde ei Pythagorici, tanquam rerum omnium auctori, conſecrarunt hebdomada.

Dies, vt annus & menſis, partim *naturalis*, partim *ciuilis eſt. Naturalis* dies, eſt tempus ab exoriente ſole ad ſolis occaſum: cuius contrarium tempus eſt nox ab occaſu ſolis ad ortum. *Ciuilis* autem dies vocatur tempus, quod fit vno cœli circumactu, quo dies vnus & nox continetur: vt cum dicimus aliquem dies 30. tantum vixiſſe: relinquitur enim etiam noctes intelligere. Huiuſmodi dies ab aliis aliiſque gentibus aliter obſeruatur. Babylonii inter duos ſolis exortus, id eſt, a ſolis exortu ad exortum eiuſdem aſtri, diem ſtatuerunt, omiſſa noctis mentione: quippe quam per ſe negant eſſe: (non enim natura, ſed ab euentu eſt) Ægyptii vero ab occaſu ſolis ad occaſum, quoniam priuſquam mūdus hanc elementorum diſpoſitionem ſortiretur & ordinem quem videmus, inuoluta tenebris omnia fuerint, ex eoque noctem rerum matrē nuncupatam, Latonæque, id eſt, noctis, liberos Apollinem Dianamq; id eſt, ſolem & lunam, fingi. Quos Athenienſes imitati diem & ipſi incoant a ſolis occaſu. In quo malui auctoribus vti Græcis, quā Plinio, tradente Ægyptios in die ciuili cum Romanis ſacerdotibus

Google

conuenire, qui diem diffiniunt a media nocte in mediam noctem: quod multis argumentis A. Gellius, eoque prior Varro, probauit. Quod autem ſingulos dies ſingulaſq; noctes in 12. partirentur horas, oſtendit apertiſſime Cenſorinus ad Qu. Cerellium, per hæc: *In horas duodecim diuiſum eſſe diem, noctemq; in totidem, vulgo notum eſt.* Aſconius item Pædianus in actionem Ciceronis in Verrem primam, *Dies*, inquit, *fœminino genere tempus dicitur, & ideo diecula breue tempus & mora: dies horarum 12. maſculini generis eſt: vnde Hodie aduerbium, quaſi Hoc die.* Hæc Aſconius. Ex quibus apparet a Romanis aſtrologica ratione ſingulis quibuſq; dieb. & noctibus horas 12. inæquales attributas, id eſt, longiores breuioreſque, pro tempeſtatibus: vt exempli gratia, menſe Ianuario dies eſt horarum nouem, nox autem, quindecim.

A. IANI PARRH. PROLEGOMENA in Plauti Amphitryonem.

M. Plautus ex Vmbria Farſinas, nō (vt indoctum vulgus appellat *Sarſinas*,) iis temporibus in ſcena Romæ floruit, quib. in Rep. P. Scipio, M. Cato, Fuluiuſq; Nobilior excellebant. Ingenio peruibano fuit & maxime feſtiuo: quod nō abſq; ſuſpicione liuoris eleuatur ab Horatio. M. Varro refert, Plautum, cum erogaſſet omnem pecuniam in ſcenicis ornamentis, ad egeſtatē redactum, in vrbem rediiſſe, operamque ſuam piſtori locaſſe ad circumagendas molas quas A. Gellius *truſatiles*, Hieronymus in Euſebiū, *manuales* appellat. Id quod ab Aſclepiade & Menedemo philoſophis antea factū memorat Athenæus dipnoſophiſtes, lib. 4. Nam de Stoico Cleanthe, quod oleribus irrigandis mercede auctoratus aquam noctu traheret, hiſtoria notiſſima eſt apud Laertium. Ferebantur ſub Plauti nomine comœdiæ circiter 135. ſed homo eruditiſſimus L. Ælius 25 dūtaxat illius eſſe cenſuit. Neq; M. Varro dubitat quin illæ etiam, quæ a Plauto ſcriptæ non ſunt, veterum poetarum fuerint, vt M. Accii, C. Plautii, a quo dictæ ſunt *Plautianæ* fabulæ, non *Plautinæ*. Plauti nomen deductum Verrius autumat a *planitie pedum*. Nam cum *M. Accius* antea diceretur, ab eo plantarum vitio *Plotus*, deinde *Plautus* eſt appellatus, vt *ploſtrum plauſtrum*. Diem clauſit Olympiade 45. paucis annis poſt Ennii mortem: ſuoque tumulo carmen hoc inſcribi mandauit:

Poſtquam eſt morte captus Plautus,
Comœdia luget ſcena eſt deſerta:
Deinde riſus, ludus, iocuſq; & numeri
Innumeri ſimul omnes collacrymarunt.

Comœdiam (ſi credimus Ariſtoteli) Megaris in Sicilia Phormis & Epicharmus inuenerunt. Adſtipulatur huic opinioni Solinus in deſcriptione Siciliæ per hæc: *Hic primum inuenta comœdia, hic cauillatio mimica in ſcena ſtetit.* Origo nominis aliter ab aliis aſſeritur. Aliqui dictam volunt ἀπὸ τῶν κωμῶν, id eſt, *a pagis ruſticorum in*

quo

Digitized by Google

que conciliabulis. Attica namque iuuentus (vt auctor eſt M. Varro) circum κώμας, id eſt, *vicos* ire ſolita fuit, & quæſtus ſui cauſſa hoc genus carminis pronuntiabat. A quibuſdam *Comœdia vocabulum* deducitur ab argumento, ſcilicet quo τῶν κωμῶν, id eſt, *viculorum, humiliumq; domuum* fortunæ, non (vt tragœdia) publicarum regiarumq; comprehendãtur. Sunt qui deriuatam malint ἀπὸ τοῦ κώμου; id eſt, *a comeſſatione amatium iuuenum*, quæ in huiuſmodi fabulis induci ſoleret. Nonnulli credunt Epicharmum in inſula *Co* exulantẽ carmen hoc frequẽtaſſe, & ſic a *Co* comœdiam nominatam. Ariſtophanis interpres auctor eſt initiũ comœdiæ ſic introductũ. *Qui* εἰς κώμας, inquit, *id eſt, Attica pagos, habitabant, iniuria a diuitibus affecti, noctu peragrantes vrbem querebantur. Ea res cum multũ prodeſſet moribus ciuitatis, cum vnuſquiſque caueret a culpa. Athenienſium magiſtratus vltro ruſticos impulerunt, vt quæ perpeſſi fuiſſent a malis ciuibus, interdiu propalam in theatro cum eorum qui geſſerant, nomine decantarent. Deinde plebiſcito facta poteſtas acris ingenii viris eſt, vt his de rebus carmina componerent; impuneq; probro notarent malos indifferenter omnes. Itaque primus Suſarion in ſcenam prodiit. Sed cum Poetæ abuti licentius ſtylo, paſſimque lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos, ne quiſquam in alterum carmen infame componeret, lata lege ſanxerunt.* Et hinc deinde aliud genus fabulæ id eſt, ſatyra, ſumſit exordium: de qua dicturi ſumus in Iuuenalem. Quod item genus quoniam multis obfuit Poetis, omiſſa ſatyra nouam comœdiam repererunt, quam Græci ita diffiniunt, ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή, id eſt, *priuata ciuiliſque fortunæ ſine periculo vitæ comprehenſionem*: quippe; quæ generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertinet, & minus amaritudinis ſpectatoribus, & eadem opera multum delectationis affert. In qua maxime claruerunt apud Græcos Menander & Philemon, aliique deinceps innumeri. Quos Plautus eſt imitatus, *vt ſuo loco demonſtrabimus.* Et de comœdia hactenus ex Ælio Donato, Diomede, ceteris.

Argumentum vero fabulæ quam ſumus interpretaturi, ſic habet. Perſeus ex Andromeda filios genuit quatuor, Alcæum, Sthenelum, Meſtorem & Electryonem. Ex Alcæo natus eſt Amphitryon: ex Sthenelo, Euryſtheus: ex Meſtore, Hippothoe: ex Electryone, Alcmena, Stratobates, Gorgophonus, Philonomus, Celenepheus, aliique: & in iis Lycimnius ex Medea Phrygia concubina. Filia vero Meſtoris Hippothoe a Neptuno compreſſa, peperit Taphium: qui τῆλε βὰς, id eſt, *longe proficiſcens a patria*, potitus Echinadum, quæ ſunt inſulæ in ora Acarnaniæ, earum incolas a ſuo nomine Taphios, ab euentuque Teleboas appellauit. Is Taphius habuit filium Pterelam, cui Neptunus auus conceſſit inuictũ fore donec incolumis in eius capite fatalis quidã itaret crinis:

Huius Pterelæ F. fuit Cymætho: mares autem liberi, Chromius, Tyrannus, Ampelus, Cherſidamas, Meſtor, Eueres. Hi cum veniſſent Argos ad Electryonem, qui tum regnabat, ab eoque repetiſſent Hippothoæ proauiæ bona, repulſamq; tuliſſent, ad vim conuerſi, cum boues abigerent, propugnantis Electryonis F. conſerta manu omnes vtrinque ceciderunt, excepto Lycimnio: Teleboę nihilominus abactos ab ſe qoues apud Polyxenum Elidis in Arcadia regem depoſuerunt: quos Amphitryon a Polyxeno receptos, Electryoni patruo reſtituit. Is auidus vltionis, Amphitryoni deſpondet Alcmenam in ſpem ſucceſſionis in regnum, ſi per eum Teleboas in deditionem redigeret. Igitur Amphitryon cum boues ab Electryone ex ſponſu reciperet, ac vnam ab armento deerrantem miſſo telo cogere voluiſſet, fruſtrato ictu percuſſit interfecitq; Electryonem. Quamobrem Argis ab Sthenelo pulſus, ad Creontem Thebarum regem confugit: a quo a cæde expiatus, impetrauit auxilia: aſciriſque in ſocietatem militiæ, Cephalo Deionei, Panopeoque Phoci filiis, exercitum duxit in Teleboas, quos proditione Cymæthus expugnauit: quippe, quæ Cephali amore capta, Pterelæ patri fatalem capillum ſuccidit: *vt Ouidius etiam meminit in Ibin.* Iupiter interea cum ſtatuiſſet terrarum cœlique vindicem producere, deſiliit in Thebarum montem nomine Phicium, ſumtaq; Amphitryonis humana forma, comite Mercurio, qui Soſiæ ſpeciē gerebat, ad Alcmenam penetrat: tribuſque noctibus in vnam collatis, ampliore voluptate fruitur: vnde mox editus eſt Hercules. Amphitryon autem cum parta victoria reuerſus, in Eubœæ freto ſtaret in anchoris, Soſiam ſeruum præmiſit, qui certiorem faceret Alcmenam de rebus ab ſe proſpere geſtis, aduentuque ſuo. Sed is excluſus ab altero Soſia, *id eſt*, Mercurio, qui pro foribus excubabat, ad herum rediens, omnia, quæ paſſus erat indicauit. Amphitryon mentitum ratus, domum properat: ab Alcmenaque conuicius exceptus, abiit ad naues. Interea Iupiter ſub Amphitryonis imagine placat Alcmenam. Sed ecce tibi verus Amphitryo cum Blepharone arbitro ſuperuenit: qui cum diſcernere nequiret vter eſſet Amphitryo, alter alterum pro mœcho prehendere contendit. Interim miſſo tonitru cum attonitus Amphitryo procidiſſet, Alcmena ex Ioue enixa eſt Herculem, ex Amphitryone Iphiclum. Hæc ex Aſpide Heſiodi, Lycophrone, Apollonio, eorumque interpretibus, Diodoro Siculo, & aliis.

A. Iani Parrh. oratio ante prælectionem Epiſt. Cic. ad Att.

SI quis in hoc ornatiſſimo conſeſſu ſolemnia prælectionis exſpectat, elaboratamq; domi præfationem, is aut acceptas a me clades ignorat, aut quantum moueat amiſſione eorum quos amo, certe neſcit: vel habet ille quidem maiorem profeſſionis quam meorum temporum rationem. Quis enim tam patiens, quis adeo lentus, quis ita durus, imo crudelis eſſet, vt intra pauciſſimos dies

elatu

elatis duobus vſu vitæ, ſimilitudine voluntatum, mutuis officiis, affinitate coniunctiſſimis, ab exſequiis, ab acerbiſſimo ſtatim luctu cogitationem transferat ad exornationes & pigmenta verborum, protinuſque proſiliat ad floſculos & orationis artificia? Certe nemo. Nam quicunque in hoc æſtuantis adhuc animi tumore Paulillos, Æmilios, Marcios, Anaxagoras, Pericles, Xenophontas in mentem venire mihi debere contendunt, ii vel indulgentia fortunæ perpetua rebuſque proſpere fluentibus, humanitatis obliti, non tenent ingenitam cunctis ad vnum mortalibus eſſe ſuorum caritatem, quæ non patitur eos a nobis auelli citra contractionem, triſtemque animi quendam ſenſum: vel nō intelligunt, eos quorum proponunt exempla, tantæ celebritatis in oreque omnium non fuiſſe futuros, niſi ſupra imitationem locati crederentur. Itaque non dubito, omnes qui non penitus hominem, vt illi, exuerunt, æquos ſe mihi præbituros, potiuſque miraturos quod hæc ſtudia tantis caſibus abrupta non ſint, quam quod retardata, quodq; cruentis etiamnum vulneribus, quam quod opinione ſua ſerius huc acceſſerim. Nam potior eademque præuertenda cura reliquas omnes excuſſit. Aduerſus enim potentiſſimam dominam (*Fortunam* dico, quæ me nunquam ceſſat exagitare) quærenda auxilia fuerunt & arma quibus eius impetum propulſarem. Continenter enim, ſi neſcitis, aſſiduumque mecum *Fortuna* bellum gerit, obnixeq; contendit oppreſſo mihi victoriæ confeſſionem extorquere. Ruiſus ego, tametſi cumulatis ſtragibus obrutus, extrema tamen experiri malo quam tantulum de iure meo remittere, nedum manus dare. Forſitan operæpretium fuerit audire quoties aperta vi, quoties inſidiis illa me petierit, intenta ſemper occaſioni, ſiqua pars animi pateat ad nouum vulnus: vtque ſexcentis irritis conatibus in eos demum dentes acuit, quorum præſidio tutum me ſentiebat. Hoc enim pacto cautiores ad eius præſtigias alieno periculo reddemini. Neq; vero commemorabo quod, vt hūc quantulumcunque literarum profectum moraretur, indulgentis alioqui in me patris animum deprauarit, ne ſumtus ad otia Muſarum ſuppeditaret, tanquam relicta a maioribus trita ſemita degeneri, quod, vt illi, leges ediſcere neglexiſſem. Nec etiam querar inſtructiſſima librorum ſupellectili quinquies ab ea me ſpoliatum, partim prædonibus immiſſis, qui mare Siculum redderent infeſtum, partim qui patriam diriperēt meam, partim qui pluris vtilitatem quam depoſiti religionem facerent. Iam vero piget meminiſſe, quod ab ingenuis artibus ad aginatorum calamum militiamque me traduxit: honoratioris gradus oſtētata ſpe, maiorumque commodorum, quo me fraudaret hac, vt mea fert opinio, magna gloria, qua nunc aurium veſtrarum benignitate perfruimur. O calliditatis inauditum genus: vt iuuando noceret, ad opes me euexit & dignationem. Verum ſimulac animaduertit eius aura ſimulatoq;

fauore de priſtina vitæ ratione nihil in me mutatum, paſſimque meas omnes acceſſiones induſtriæ magis & probitati, quã ſibi acceptas referri, vehemẽter offenſa, confeſtim paſſis alis euolauit, ne virtutis comes eſſe cogeretur. Ego nihilominus, vt meũ nunquam ratus in quod inconſtantia *Fortunæ* ius haberet, quod alieni foret arbitrii, quod auferri, quod eripi, quod amitti poſſet, in eodẽ vultu propoſitoq; permanſi. Cumq; vicem meam dolerent omnes (quod indicat, incolumi ſtatu qualem me geſſiſſem) ſolus ego fugienti Fortunæ laqueum mandabam. Bello demum Gallico domo profugus, extorris, egenus, procul a meis, in malis ridebam: quod argumẽtum ſapientis aut inſipientis exiſtimatur. Vter ego ſim, Deus ipſe viderit. Hoc vnum ſcio vereque licet affirmare, me non antea fortunæ ſuccubuiſſe, quam mors in ſocietatem belli tracta, cominus eminuſque omnia vaſtans, auxilio meorum me nudauit. Quis autem de gradu non pelleretur? quis locum non deſereret? quis arma ſcutumq; non abiiceret? quis terga non verteret? quis animo non concideret horrendo mortis aſpectu, ſingulis ictibus obuium quemq; ſternentis? In optimam matrem meam primo deſæuiit integra adhuc ætate, nec multo poſt in patrem, duoſq; amantiſſimos noſtri fratres: de quibus in præſentia nihil dicam, ne videar ambitioſe mentiri. Cumq; me cerneret ingenti ſpiritu fortunæ conuitiantem, nudum furori ſuo pectus offerre, capiti quidem meo pepercit in pœnam, liberos autem melioris omnes ſexus & indolis (qualem ſortiuntur infelices & cito morituri) de ſinu meo raptos, auo patruiſque continuatis prope funeribus adiecit: ne nunc eſſent in quibus ægritudine confecta mea ſenectus acquieſceret. Elicere tamen mihi vocem non potuit indecoram perſonæ quam ſemel indueram. Quin vt orbitatem ſolatus fortunæ minas eleuarem, Demetrii ſoceri filios pro meis educabam, nec alio proſequebar affectu quam ſi ipſe genuiſſem: crebro concinens illud Appii, *Sua quiſque fortunæ faber eſt.* Offendit hoc, vt apparet, immitem Deam: initaque denuo nocendi via, pro facinus, in medio ſtudiorum curſu Theophilo manus iniecit, eorum quos aſciueram natu maximo, philoſophiæ iam candidato, quodque difficulter aliqui credent, ipſi Demetrio patri iam tum fere æquando. In quo tantum probitatis, eruditionis, ingenii, induſtriæ, ſtudii, memoriæ denique fuit, vt breuiſſimo ſpatio omnia vitæ munera peregiſſe videretur. Arbitrabar inuidiæ ſatis ſuperq; litatum, nec vlterius ad nouam plagam fore locum, cum ecce tibi qua minus improba mors exſpectabatur, vtinam me prius, occupat T. Phædrum: quo ſoſpite nec iniuria fatorum, nec vlla fortunæ procella me quatiebat. Me miſerum, cum recordor, vt erat obuius, facilis, expeditus, plenus humanitatis quam præcipiebat: vt erat in omnes bonos & qui ſignificationem virtutis aliquam dediſſent, officioſus, vt me, quo primo die Romæ vidit, arctiſſime complexus eſt. vt auctoritate,

tate, gratia, teſtimonio ſuo prolixe iuuit: vt in omni fortuna ſem-
per idem fuit: quam ſolicite curauit Alexandri VI. pontificatu, ne
me Bernardini Caietani, neu Silij Sabelli, quorum vtrumque fa-
miliariter & ſtudioſe colebam, tempeſtas inuolueret: quam non
libenter ex vrbe dimiſit, cum metu periculi retinendum non
cenſeret: vt ex animo gauiſus eſt, vbi certior a me factus audiuit,
in Gallia citeriore portum iam me tenere, Mediolanique publice
conductum profiteri. Quid? cum ſequutus vberiora ſtipendia,
Venetiam commigraſſem: Germanis, Gallis, Hiſpanis ceteriſque
barbaris nationibus, infeſtis ſignis irrumpentibus in Venetiam,
dii boni, quam de nobis erat anxius! quam non aliter ſaluti no-
ſtræ timebat, quam ſi ipſe vocaretur in partem diſcriminis! Ex-
ſtant ab eo ad me tum datæ epiſtolæ, teſtes inquietis animi, quo-
uſque reſciuit elapſum me per medios hoſtes in patriam ſeceſ-
ſiſſe. Nec ita quidem de nobis cogitandi finem fecit, auctorque
Iulio ſecundo fuit, vt nos huc euocaret. Sed eo maturæ defun-
cto, Leoni Decimo per Ianum Laſcarim, virum ad promeren-
dum homines natum, mihi iam conciliato, calcaria ſponte cur-
renti, quod aiunt admouit. In vrbem reuerſo quam præſto mihi
fuit? quam nullo deeſſe loco voluit, et quacunque potuit ope ſub-
leuauit? Dies me deficiet ſi Phædri in me beneficia numerare per-
texero. O vanas hominum cogitationes. Cur mihi non contigit
ea tibi præſentibus officiis reddere iucundiora? O fallaces ſpes
meas. Ideone ego, cum ſolito grauius articulari morbo torquerer
anno ſuperiori, tuo hortatu T. Phædre, incredibiles omniũ mem-
brorum cruciatus animi vigore ſuperaui: cumque mea magis
intereſſet ex hoc ergaſtulo tetroque carcere primo quoque tem-
pore emitti, in tuam gratiam pene reuixi, vt fructu iucundiſſimæ
conſuetudinis tuæ priuatus, in ſqualore luctuq;, ex tui deſide-
rio contabeſcerem, publicique mœroris quaſi deſignator exiſte-
rem? Nam quis eſt in hoc orbis terrarum domicilio, cuius anti-
quum ſcenæ decus inſtaurauit, quis in hac exculti ſſima acade-
mia, (quæ Phædro rhetore cœlum vertice contingebat, quis adeo
barbarus a Muſis abeſt & Gratiis, qui ad extincti Phædri nomen
vbertim non fleat? O deteſtandam fati importunitatem. Si-
let, heu, T. Phædre, vox illa tua iucunde ſonora: illa argutæ lin-
guæ ſuadela, quę mentes hominum in omnes affectus impellebat,
quæ Romanam facundiam a Goticis vſque temporibus amiſſam
reſtituit. Vbi nunc eſt ille geſtus cum ſententiis congruens? vbi
illa incorrupti Latini ſermonis integritas? Quis vltimam manum
tot incoatis operibus imponet? quæ, non ſecus ac Apelles illa de-
cantatiſſima Venus, interrupta pendent: luculentiſſimæ ſcilicet
orationes, Apologia Ciceronis in obtrectatores. quam mihi pau-
cis ante diebus quam cœpiſſet æſtuare, domi ſuæ per ſummam
voluptatem legit: Annalium breuiarium, quo res omnes a pop. Ro.

geſta complexus eſt: in Horatii poeticam vigilantiſſima commentaria: in Plauti comœdias ſcrupuloſiſſimæ quæſtiones. O male viuacem ſenectutem meam. Quo me nunc vertam miſer? ad quem confugiam? cuius iudicio poſthac vtar? cui pectoris intima committam? quando non modo I. Phœdrum, cuius humanitate, prudentia, amore, fide recreabar: ſed etiam (quod ſcelus) vxoris meæ fratrem Baſilium mors fortunæ ſatelles eripuit, illius quoque calamitatis ſolatio ſuffectura m, mihique non minus ob alia cariſſimum quam quod affinis: quippe quem corporis & animi præclariſſimæ dotes, emendatiſſimi mores, ingenium pręcox, acre, varium, flexibile, multiplex, etiam vobis omnibus commendabat: a quo ſic vtriuſque linguæ proprietas exprimebatur, vt vtramcunq; attingeret, ad eam demum natus appareret. O fragilem conditionis humanæ ſortem. Deceſſit in primo flore ætatis egregius adoleſcens, poſteritati plurimum profuturus ſi virtutes eius ematuruiſſent, ſi, quæ prius a Demetrio patre, quem nulla homine libero digna latuit diſciplina, ſi quæ mox apud Ianum Laſcarim, humanarum diuinarumque rerum ſcientia nemini ſecundum, plenis faucibus hauſerat, aliquando promere potuiſſet, vt nõ iniuria Theophraſtus moriens accuſaſſe naturam dicatur, quod ceruis & cornicib. vitam diuturnam, quorũ nihil intereſſet: hominibus, quorum maxime interfuiſſet, exiguam vitam dediſſet. Nam ſi Baſilio paulo longinquior ætas acceſſiſſet, O quot ingenii fœtus edidiſſet: cum vix a ferula ſubducta manu, præter aſſiduas auctorum Græcorum ſolerteſque expoſitiones, Hannibalis Romanorumq; res in Hiſpania ac Italia geſtas, ab Appiano ſecretis operibus illuſtratas, Latii iure nondum donatas, adeo luculenter atque ſententiarum fide verborumque ſplendore tranſtulit, vt vndecunque doctiſſimum Leonem X. admiratio legentem ſubierit. Et audet aliquis in tanta propinqui iactura, qui me diligebat vt fratrem, colebat vt patrem, lacrymis modum præſcribere? Et eſt qui ſuccenſeat, nihil a nobis allatum feſtiui, quod animos exhilaret, quod aures impleat, quod exſpectationi reſpondeat? Quanto verius illud obiiceretur, quod poſt ictum tanti fulminis hæc infeliciſſima mihi meiſque ſtudia retentarim, nec oderim, nec damnarim, nec abiecerim? Quod equidem iam feciſſem niſi interceſſiſſet Antonius Seripandus in illa doctiſſima noſtra Neapoli ſummo loco natus, alumnuſq; Muſarum, de nobis optime meritus. Is, vt eſt diſertiſſimus, exemplis ab hiſtoria repetitis agere mecum cœpit, vt dolori reſiſterem: cumq rogando parum proficeret, afflictumque fruſtra tentaret erigere, alia adortus eſt via, auremque vellit hunc in modum: cogitarem quis hominum de me ſermo poſt illa contra Fortunam magnifica verba turpiter abiecto, futurus eſſet: quod ampliſſimi patris & vtriuſque noſtrum communis herois Aragonei Lyſiæ iudicium, qui tot amiſſis antea regibus, & nuper Alphonſio patrueli, quem ſacroſanctus

ſanctus Gallorum rex in auitam paternamque dignitatem recturus erat, eundem vultum frontemque ſeruauit: quam Leo decimus in partem ſit accepturus hanc animi mollitiem pene muliebrem, qui cenſor omnium maximus, in ſuis æquabilitatem deſiderat quam ipſe præſtat in omni vita: qui nec aduerſis vnquam fractus, nec ſecundus elatus eſſe traditur. Illud etiam monuit, ne maleuolis anſam darem, qui ſiniſtris me ſermonibus apud ipſum quoque Pontificem carpere non erubeſcerent. Denique turpe eſſe in id ætatis & profeſſionis homine remedium doloris laſſitudinem mœrendi. Quibus grauiſſimi viri vocibus expugnatus, in poteſtate me tandem fore promiſi, intermiſſamque Ciceronis interpretationem reſumturum. Tum ille, qua mecum ſolet ingenua libertate, *Vide quid agas Parrhaſi, qui in vno alterove libello tà lente ſedeas. Non ea ſunt ſecula cum iuuenes, quod imitari vellent, diutius audiebant. Nunc omnes ad vota feſtinant, nec exſpectandum habent, quod pro re differere tibi libeat: annique ſuperioris diſcipuli, tanquam Philoſtrati leones, ex eadem præda bis impleri dedignantur, auditoreſque nouitii incoatos auctores, vt ſemeſas dapes delicati conuiuæ, faſtidiunt. Itaque niſi ſeruato quodam temperamento, quid afferes, quod ipſa quoque nouitate detineat, periculum eſt ne ſolus in aliquo garrias angulo.* Quæ cum prudentiſſime dicta arbitrarer, vſurus recte monentis amici conſilio, ſtatui idem facere, quod T. Quintii Chalcidenſis hoſpes apud Liuium. Vt enim ille concinnatis ex vno tantum ſue aliis aliiſque condimentis, epularum varietatem mentitus eſt: ſic ego Tullium Ciceroni, libriſque Oratoriis Epiſtolas ad Atticum ſubſtituens, gratiam nouitatis adeptus, ab equis ad aſinos non deſiliam: vnaque opera faſtidio medebor, & rationibus auditorum conſulam. Cur has autem potiſſimum ſurrogare placuerit, ſpero me vobis exinde probaturum.

Epiſtolarum fuit antiquiſſimus vſus. Nam Solomonis ad Vaaphren Ægypti regem literas Eupolemus ex hiſtoria recitat, & Prœtus ante Troiana tempora rex Argiuorum Bellerophontem cum codicillis ad Iobaten ſocerum miſit, *vt eſt apud Homerum*: rudibuſque etiam tum ſeculis, in Italia vetuſtiſſimi, quos Ennius appellat caſcos, indolatis ex aliqua materia tabulis arborumque corticibus inter ſe literas miſſitabant: ex quo tabellarii librariique nomen hodie manet. Epiſtolæ proprium eſt, vt abſens aliquis ad quem ſcribitur, de iis rebus quas ignorat, certior fiat: vnde & epiſtola nuncupata, a Græco verbo ἐπιστέλλειν. Nam moris antiqui fuiſſe tradit Hammonius nautis aut vectoribus perferendas eas dare. Æuo deinde bonis artibus expolito, cum placere cœpiſſet hoc ſcribendi genus, a pluribus exterarum gentium noſtriſque excultum eſt: quippe Philippus Amyntæ F. Alexandri Magni pater, hinc etiam nomen ſuum fecit illuſtrius. Nec

inde laudem Plato reſpuit, aut Sinopenſis Diogenes auctor ſectæ Cynicæ: nec oratorum maximus Athenienſis Demoſthenes, Apolloniuſque Tyaneus ille cognomento Magus: nec Lucianus ille Syrus. Eius enim creduntur eſſe, quę Phalaridis inſcriptione circũferuntur. Inter hos vtraque lingua, Plutarchi iudicio, M. Brutus excelluit, Laconicæ breuitatis amator vnicus. In eodem prætcrea ſtudio multi cum ſua quiſque laude verſati ſunt: Plinius Secundus, Bebius Aphricanus, Titianus & Symmachus. Apollinaris enim Sidonius indignus eſt hoc albo, cum tantum ſe ſuaque miretur, homo Gallus, vt etiam (ſi diis placet) in ordinem redigat ipſum Ciceronem, nec in epiſtolis nominandum cenſeat. Honeſtas omnes diſciplinas in epiſtolas contulerunt M. Ter. Varro, cuius epiſtolicæ quæſtiones a Grammaticis aduocantur, itemque Valgius, qui de rebus per epiſtolam quæſitis aliquot libros edidit: Anneuſque Seneca, qui per epiſtolas ad philoſophiam beatamque vitam mortales inuitat. Epiſtolarum Ciceronis extſtant adhuc vnus & triginta libri: quorum 16 ſunt earum, quibus familiarium titulus acceſſit, vnus ad M. Brutum, tres ad Qq. Fratrem, 11. ad Atticum: omnes a communi ſtylo nihil abhorrentes, vt ipſe veriſſime prædicat his verbis ad Pætum: *Quid tibi ego in epiſtolis eſſe videor? nonne plebeio ſermone agitur tecum? quæ præcipua virtus eſt.* Demetrius enim Phalereus & Artemon itemque Dionyſius Halicarnaſſeus, & e noſtris Quintilianus, epiſtolas cottidianis vſitatiſque verbis & preſſa faciliq́ue compoſitione texendas arbitrantur. Atoſſa regina Perſarum poſt hominum memoriam prima (ſi credimus Hellanico, Clementique, Sidonio & Euſebio) miſſas & acceptas epiſtolas in volumen redegit. Eius exemplum deinceps alii ſequuti ſunt. Ex epiſtolis M. Tullii familiares eius voluntate collectas eſſe, teſtatur ipſe per hæc ad Atticum verba: Epiſtolarum nulla συναγωγὴ: ſed habet Tiro inſtar 70. quidem: ſunt a te quædam ſumendæ. Eas ego oportet perſpiciam, corrigam: tum denique edentur. Has ad Atticum poſt interitum, Ciceronis ab eodem publicatas autumo: de quibus in Attici vita Corn. Nepos hæc: *Eum præcipue dilexit Cicero, vt ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior.* Ei rei ſunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus ſunt editi, 11. volumina epiſtolarum ab conſulatu eius vſque ad extremum tempus ad Atticum miſſarum. Quæ qui legit, non multum deſiderat hiſtoriam contextam eorum temporum. Sic enim omnia de ſtudiis principum, vitiis ducum, æmulationibus Reipubl. perſcripta ſunt, vt nihil in iis non appareat, & facile exiſtimari poſſit prudentiam quodammodo eſſe diuinationem. Non enim Cicero ea ſolum, quę viuo ſe acciderũt, futura prędixit, ſed etiam, quæ nunc vſu veniunt, cecinit vt vates. Habetis iam quantũ Corn. Nepos his tribuat epiſtolis: ego, quod eſt in me, non recuſabo,

quin ex iis, quæ ſumus ad eas enodandas allaturi, de tota noſtra facultate iudiceris.

EX ANNOTAT. A. IANI. PARRH. IN Orationem Cic. pro Milone.

N*Am illa præſidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etſi contra vim collata ſunt, non afferunt tamen oratori aliquid. ut in foro & in iudicio: quanquam præſidiis ſalutaribus & neceſſariis ſepti ſumus, tamen ne non timere quidem ſine aliquo timore poſſumus.* Corrige ſic, *Nam illa præſidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etſi contra vim collocata ſunt, tamen afferunt terroris aliquid, ut in foro & in iudicio: & quanquam præſidiis ſalutaribus & neceſſariis ſepti ſumus, tamen non timere non poſſumus.*

Recreat & reficit. A corpore transfertur ad animum. Nam recreari corporis eſt cum acceſſione nouę carnis inſtauratur. Plinius, *Sic enim defecta longis ægritudinibus arguuntur corpora recreantur.* In eadem ſignificatione verbum *Recreſco* ponitur, niſi quod *Recreo* generis eſt actiui, *Recreſco* neutri. Plinius: *Cartilago rupta non ſolideſcit, nec præciſa oſſa recreſcunt.*

Recreat & reficit. Exornatio quam vocant interpretationem. Nam *Reficit* idem valet quod *recreat.* Plinius, *Cum reficiendi animi gratia ſeceſſiſſet.* Eſt autem *Reficere*, inſtaurare, & quod eſt corruptum in priſtinum reducere. Vlpianus, *Verbo reficiendi, tegere, ſubſtruere, ſarcire, ædificare, item aduehere apportareque, ex quæ ad eandem rem opus erit, continentur.*

Cn. Pompeii ſapientiſſimi & illuſtriſſimi, &c. Moribus ingenioque Pompeii accommodata aſſentatio, qui nomen optimi Imperatoris affectabat, & Alexandri Magni gloriam. Salluſtius hiſt. 3. *Sed Pompeius a prima adoleſcentia ſermone fautorum ſimilem ſe fore credens Alexandro regi*, &c. *Sapientiſſimi*, humanarum diuinarumque rerum periti ſſimi, vel omnibus imperatoriis artibus inſtructiſſimi. *Illuſtriſſimi*, claritate rerum geſtarum, &c.

Quem reum. Milonem. Cicero de Orat. lib. 2. *Reos*, inquit, *appello non modo eos qui arguuntur, id eſt, conuincuntur, ſed omnes de quorum re diſceptatur.* Reum fieri vel agi, nihil aliud eſt niſi apud prætorem legibus interrogari, ſi credimus Aſconio: reum vero peragi, condemnari ſignificat.

Multitudinis temeritatem. Fæcis populi inconſideratam præcipitemque audaciam: quam non iniuria Vergil. Æn. 1. fluctibus comparat.

Auctoritate publica S C patrumque decreto, vel eorum permiſſu, qui cum imperio ſunt. Liuius ab V. C. lib. 3. *Multique erant, qui mollius conſultum dicerent, quod legum ab iis latarum patres auctores fuiſſent.* Et alibi: *Decreuerunt ut cum populus regem iuſſiſſet, id ſic ratum eſſet ſi patres auctores fierent, id eſt, decreto ſuo ſanxiſſent & approbaſſent.*

Verumetiam ſilentium pollicentur. Per eos enim conſequar,vt operæ Clodianæ dicenti mihi non obſtrepant, orationemq; meam non interpellent.

De fortunis. Opibus, diuitiis,quas ex affectu vulgi Reip. præpoſuit. Mortales enim pleriq; omnes auro patriam poſthabent.

Aduerſum infeſtumque nobis. inimicum. Sed plus eſt infeſtum eſſe quam inimicum. Nam P. Nigidius infeſtum dici putat a feſtinando. Qui enim inſtat alicui,eumque properans vrget & opprimere ſtudet ac feſtinat, vel contra de alicuius periculo & exitio feſtinatur, is vterque infeſtus dicitur ab inſtantia fraudis quam vel facturus alicui vel paſſurus eſt.

Adeſte. fauete, vt. *Adſis O placiduſque iuues, & ſydera cœlo Dextra feras.* Vel *Adeſte*, colligite & ſumite animum. M. Tull. de Rep. l.6. *Adſis animo & omitte timorem Scipio.*

Salutem. Incolumitatem ſtatus hic & alibi Cicero *ſalutem* vocat. & rurſum, *Capitis diminutionem,exitium.*

In qua vrbe? Locus ad inuidiam valet. Nam & Aiax apud Ouidium: *agimus pro Iuppiter,inquit,Ante rates cauſſam, & mecum confertur Vlyſſes?*

M. Horatius, &c. Idem fecerat apud Græcos Critolaus Tegeates Rheximachi F. qui contra tergeminos Pheneatas eadem fortuna conditioneque pugnauerat, qua M. Horatius: Interfecit enim Demodicam ſororem, quod ſpōſum cæſum lugeret, *Auctor Demaratus in Arcadicis.*

Inſtituti, diſciplinæ eſt: *imbuti*, educationis & cōſuetudinis, Imbui dicuntur animi, dum ſenſim mores & inſtituta vitæ, ex iis quibus cum verſantur hauriunt, Hor. *Quo ſemel eſt imbuta recens*, &c.

Ambuſti Tr. pleb. T. Munacii Planci, vel Qu. Pompeii Rufi, Syllæ ex filia nepotis, vel C. Salluſtii. *Ambuſti*, quia non ante concionari deſtitit, quam incendio curiæ fugatus ſit.

Intermortua, contemtim. Intermortuus eſt pluſquam mortuus. Is enim dicitur intermortuus, cuius etiā memoria penitus extincta eſt. M. Tullius ad Att. lib. 1. *De intermortuis reliquiis coniurationis*. Et ita legendum videtur, etſi illic extſtat *Immortuis*.

De illo inceſto ſtupro. Clodius inter publicas cerimonias muliebri veſte ad Calpurniam Cæſ. vxorem (vt Appianus) vel ad Pompeiam, (vt Suetonius) vel ad coniugē Metelli pont. (vt Liuius) penetrauit.

Notaui, improbaui, damnaui. Infra Cicero, *Ita & ſenatus rem non hominem, notauit.*

Per furioſum illum Tribunum. Qu. Fuſium, de quo ſtatim.

Poſtulante neſcio quo. Cum ſtomacho contemtimq; dicit, *Neſcio quo*. Sed is Qu. Fuſius fuit, per quem illo quoq; tempore quo de inceſtu P. Clodii actum eſt, factū Cicero ſcribit ad Att. ne quid aſperius a Senatu decerneretur. Auctor Aſconius.

Tam ſalutarem hanc, &c. A literam deſignat: ea abſoluendi no-

ta erat.

ta erat, vt K condemnandi. L. enim ampliationis. Id autem ſignificabat non liquere & amplius eſſe quærendum.

Parricida. Non is tantum qui patrem, ſed qualemcunq; hominem occidiſſet, parricida appellabatur. Ex quo Patricii quæſtores rerum capitalium.

Confecta ſenio, dolore & vitæ tædio. Accius in Epinauſimache, *Mors amici ſubegit: quod mihi eſt ſenium multo acerrimum.*

Sed homo ſapiens. Hoc vſu venire Quintilianus obſeruauit, vt qui iudicio præeſt, aduerſarius inimicus, nobis amicus ſit, aut contra. Magis itaq; laborandum putat ei, in quem ſit propenſior, vt cauſſam ſuam probet. Eſt enim nonnunquam prauus hic ambitus aduerſus amicos, aut pro iis quibuſcum ſimultates gerunt pronuntiandi, faciendique, iniuſte ne feciſſe videantur.

Alia quadam mente preditus. Alia (non *alta*) id eſt, non ea qua ceteri, id eſt, non vulgari, ſed acri diuinoque vir ingenio.

Ne videretur infirmior fides, &c. Veritus eſt, inquit, Pompeius ne mala fide rediiſſe cum Clodio in gratiam videretur. Id quod antiqui turpiſſimum iudicabant: adeo quod Liuius Salinator in cenſura Cl. Neronem collegam notauit, adiecta cauſſa, quod nõ ſyncera fide ſecum in gratiam rediiſſet. Auctor Valerius.

Mea gratia, beneuolentia Ouid. *fratrum quoq; gratia rara eſt.*

Sed vt L. Paulum. Paulum ſignificat Æmylium, cui C. Cæſar in conſulatu millies quingenties ſeſtertium largitus eſt, vt ei faueret: ex qua pecunia Æmyliam baſilicam condidit.

Non religione, ſcilicet impeditus. Veteres enim certos obſeruabant dies & ſigna. Scribit etiam Polybius ipſos milites excuſare ſolitos auſpicia, ſi non occurriſſent ad præſtitutum diem.

Miſcebat, perturbabat. Verg. *Iam cœlum terramque meo ſine numine venti Miſcere*, &c.

Quibus ſyluas publicas. Hæ ſyluæ conſulib. interdum prouinciæ decernebãtur, ſi deeſſet occaſio rei foris gerẽdæ, vel ſuſpectæ Coſſ. opes eſſent, vt apud Suetonium legimus. Hinc illud ex Bucol. Maronis ad Pollionem, *Si canimus ſyluas, ſyluæ ſunt Conſule digna.*

Fauonius. Hic eſt ille, qui Catonis libertatem conſtantiamque ſimulabat: ex quo Pſeudocato vocabatur.

Mutauit calceos. Depoſuit calceos patritios, id eſt, ſenatorios, & induit aliud aptum genus itineri. Calceorum varia genera. Nam mulleos apud Verrium calceos legimus, & Vopiſcum, cuius verba ſunt hæc: *Calceos mulleos, & cereos, & albos, & hederaceos viris omnibus ſuſtulit, mulieribus reliquit.* Apuleius, *Pedes*, inquit, *calceis inducti luteis.* Affert Appianus & Pollux, ac vtroque prior Seneca, Phecaſios Alexandrinorum ſacerdotum, qui inde *Phecaſiani* dicti. Patentes calceos Hieronymus in quodam Cæſare notauit: & Philoſtratus in ſophiſtis meminit calceorum patritiorum: in quibus C. Marium triumphaſſe quidam prodiderunt. Etſi non

deſunt, qui non patritios, ſed patitios enuntient, vt idem ſignificent, quod parentes apud Hieronymum, vel ingenuos: quoniam Cincius patitios appellari ſolitos ait, qui nunc ingenui vocentur.

Superatus, non tantum victum, ſed etiam occiſum ſignificat apud Salluſtium, Verg. *Clam ferro incautum ſuperat*, id eſt, interimit.

Itaq; illud Caſſianum. L. Caſſius ſummæ ſeueritatis, quoties alicuius iudicii quæſitor eſſet, in quo quæreretur de homine occiſo, ſuadebat atque etiã præibat iudicibus, vt quæreretur, Cui bono fuiſſet eum perire, de cuius morte quæreretur. Sic enim vitam hominum eſſe dicebat, vt ad maleficium nemo conetur ſine ſpe atque emolumento accedere.

In fraudem, in noxam, ad maleficium. Vlpianus de verbor. ſign. *Fraus* inquit, *aliud eſt, aliud pœna.* Fraus enim ſine pœna eſſe poteſt: pœna ſine fraude non poteſt. Pœna eſt fraudis, id eſt, noxæ vindicta.

Vos hoſpites in hac vrbe verſamini, prouerbio dicitur in eos, qui vulgatiſſima neſciunt, aut ſcire diſſimulant. Hinc illud ex Euang. *Tu ſolus peregrinus in Hieruſalem?* &c.

Mouet me lumen Curiæ. locus ex ambiguo. Nam cum ad laudem referre videatur, *vt ſupra.* Sext. Clodium vituperat ac in odium trahit. Nam populus, eo duce, corpus P. Clodii in Curiam intulit cremauitque: quo igne ipſa quoque Curia flagrauit. Vnde lumen Curiæ vocauit.

Punitus es. Deponentali forma protulit in actiua ſignificationẽ, pro *puniſti.*

Reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius. Accuſatus eſt a Milone de ſtupro inceſto: quod lege Plotia coercebatur, ab illo Plotio promulgata, qui diem Craſſo dixit, quod nimis exſtricte Liciniam veſtalem coleret.

Potuitne L. Cæcilii. Emenda, L. Cælii, ex ipſo Cicerone, & argumentis hiſtoriarum T. Liuii. Prætor is fuit P. Lentulo Spintere, Qu. Metello Nepote Coſſ. quo anno Cicero reſtitutus eſt. Is cum faceret ludos Apollinares, ita infima multitudo coacta annonæ caritate tumultuata eſt, vt omnes, qui in theatro ſpectãdi cauſſa cõſiderant, pellerẽtur. Aſconius ait de oppugnata Cælii domo nuſquam legiſſe, & Cn. Pompeius hoc tantum obiecit, cum Milonem defenderet apud populum accuſante Clodio. Tiro quoque Tullius Ciceronis libertus de vita prom. lib. 3. L. Cælium prætorem a Clodio duntaxat oppreſſum refert.

Arrius amicus meus. Inuerſio, quam Græci ironiam dicunt, quæ multum valet ad eleuandam teſtis auctoritatem. Nam nemo Ciceronis erat inimicus quin idem perditiſſimus eſſet & hoſtis Reipubl. quod ipſe gloriatur in Philippicis, & alibi.

Teſtimonia teſtium veſtrorum. Teſtimonia teſtium dicta ſunt. Calliſtratus iuris ciuilis auctor, lib. 22 de probationibus, *Diuus*, inquit,

quit, *Hadrianus L. Rufino Procos. Macedoniæ reſcripſit, teſtibus ſe, non teſtimoniis, crediturum.*

C. Caſſinius cognomine Schola. Inter attributa perſonæ nomen eſt: quod in argumentum raro quidem: ſed tamen aliquando cadit. Nam Eteocles apud Euripidem nomẽ Polynicis, vt argumentum morum inceſſit: & ipſe Cicero Verrem interdum appellari ait, quod omnia verrat: & nunc addidit, *Cognomine Schola*, non citra amaritudinem. Nam Scholæ non tantum ludi literarii dicti ſunt ἀπὸ τοῦ σχολάζειν, quod eſt vacare (quia cæteris rebus omiſſis vacare liberalibus ſtudiis pueri debent) ſed eſt quando ſignificant ad animi relaxationem conſtructa loca, quæ λέσχας Græci vocant, noſtri Scholas ἀπὸ τῆς σχολῆς, id eſt, a vacatione: vnde & ludo literario nomen inditum putat Auſonius, - *Graio ſchola nomine dicta eſt, Iuſta labor feriis tribuantur, vt otia Muſis.* Itaque crebra ſcholarum mentio apud P. Victorem, qui de regionibus Vrbis ſcripſit: & Victruuius balineo ſcholam nominat, & Plinius in Octauiæ porticu.

Familiaris meus, & hoc ironicos.

Sicut confecta, probata. Quintilianus, eoque prior Cicero, ſæpiſſime ſcribit, *Hoc conficere debet orator, &c.*

Ille latronum occultator & receptor locus. Via Appia eſt prope vrbem monumentum Baſilii: qui locus latrociniis fuit perquam infamis, vt ait Pædianus.

Subſedit. Subſidere ſignificat inſidiari. Vergil. - *ſubſedit adulter.* Inde ſubſeſſor alieni matrimonii dictus a Valerio, & ſubſellæ Vegetio inſidiæ.

Martemq; communem. Homeri ſententia, cuius Iliad. σ. carmen eſt, hoc, Ξυνὸς Ἐνυάλιος καί τε κτανέοντα κατέκτα. *Cõmunis belli Mars eſt, victorque repente*
Sæpe cadit. Ouidius in Amoribus, *Mars dubius, nec certa Venus est: victique reſurgunt: Quoſque neges vnquam poſſe iacere, cadunt.* Cicero in Philip. Concedo incertos exitus eſſe belli, Martemq; communem. Cæſar in commentariis, *Errant qui in bello omnes ſecundos rerum euentus exſpectant.* Idem, *Multum cum in cæteris rebus, tum in re militari poteſt fortuna.*

Vicum. Vici dicuntur humiles domus. Nam qua incedimus, non vici ſed viæ ſunt vicorum: vnde vicinia dicitur loci demonſtratio: vicinitas vero, vicinorum conditio. *Hæc Fl. Soſipater.*

Nullum angiportum, dubii generis eſt. Angiportus enim dicitur & Angiportum: quod Verrius ait, eſſe iter compendiarium in oppido, quaſi anguſtum ad portum aditum. M. Varro, *Quod exitum non habet ac peruium non eſt, Angiportum, & id anguſtum, ab angendo & portu.* Vlpianus. *Angiportum a portu dictum eſt: portus vero, concluſus & munitus locus eſt, quemadmodum & Statio, ab importandis exportandiſq; mercibus nomen habens.*

Cliuo. Cliuus, aſcenſus eſt molliter arduus: ex quo veteres omnia difficilia cliuia dicebant, & auſpicia cliuia, quæ aliquid fieri prohiberent. Verrius.

Malleorum. Hoc alii diminutiue protulerunt, *Malleolorum.* Sunt autem malleoli, non ſolum parui mallei, ſed ab eorum ſimilitudine, quæ aptantur (vt inquit Verrius) ad incendium faciendũ: quod teli genus hac ſpecie figuratur, *vt legimus apud Ammianum.* Sagitta eſt cannea inter ſpiculum & harundinem multifido ferro coagmentata, quę in muliebris coli formam, qua nent linea ſtamina, concauatur, ventre ſubtiliter & plurifariam patente: atque in aluo ipſo ignem ſuſcipit cum aliquo alimento: &, ſi emiſſa lentius iactu arcus inualido (iactu enim rapidiore extinguitur) hæſerit vſquam tenaciter, acriores excitat æſtus incendiorum; nec remedio vllo quam ſuperiecto puluere conſopitur. T. Liuius ab V. C. lib. 38. *Alii cum ardentibus facibus, alii ſtuppam picemque & malleolos ferentes, tota collucente flammis acie aduenerunt.*

Popa Licinius. Popa victimarius appellabatur, id eſt, is qui venales habebat hoſtias, & qui ligabat ad altare feriebatq;. Propertius; *Succinctique calent ad noua ſacra popæ.* Inde Perſius popam ventrem dixit helluonem, quique multum voraret, non (vt quidam rentur) obeſum & pinguem.

In circo max. Hæc omnia per contemtum. Nam ſortilegos quique quæſtus gratia hariolabantur, in circo maximo morari ſolitos, Ennii verſus indicant, *Non habeo denique nauci Marſum augurem, Non vicanos haruſpices, non de circo aſtrologos, Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomnium. Non enim ſunt hi aut ſcientia, aut arte diuini, Sed ſuperſtitioſi vates impudenteſque harioli, Aut inertes aut inſani, aut quibus egeſtas imperat. Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, aliis monſtrant viam. Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmam ipſi petunt. De his diuitiis ſibi deducant drachmam, reddant cetera.* Hinc Iuuenalis Sat. 6. *Plebeium in circo poſitum eſt, & in aggere fatum.*

Conquiſitores, qui in delectu milites ſcribunt, eorumq; certum numerum ab vnaquaque ciuitate poſtulant. Cicero ad Attic. lib. 7. *Nullum vſquam delectum, nec enim conquiſitores* φαινοπροσωπεῖν *audent.*

Erit, & erit, &c. Verum ſane eſt, quod ait Nepos Cornelius, *prudentiam eſſe diuinationem.* Nam Cicero prædixit vt vates, quæ non ita multo poſt acciderunt.

Conſcientia niteretur, Qua nullum maius virtuti pręmium proponi poteſt. Catullus:

Si qua recordanti benefacta priora voluptas
Eſt homini, cum ſe cogitat eſſe pium,
Nec ſanctam violaſſe fidem, nec fœdere in vllo
Diuum ad fallendos numine abuſum homines. Æneas ad Didonem apud Verg.

Dij

Digitized by

Dii tibi, ſiqua pios reſpectant numina, ſi quid
Vſquam iuſtitia eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Præmia digna ferant. Cicero in Catone Maiore, conſcientia beneactæ vitæ multorumq; benefactorum recordatio, iucundiſſima eſt. Et Menander quaſi Deã conſcientiam ſtatuit, βροτοῖς ἅπασιν ἡ συνείδησις θεός, id eſt, *Cunctis mortalibus conſcientia dea eſt.*

Eſt profecto illa vis, &c. Dignitas orationis a ſententia rerum diuinarum. Ferunt enim Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, ſalua firmitate fatali, huiuſmodi quædam velut actus rectura numina ſociari quam pauciſſimis viſa, quos multiplices auxere virtutes. Idq; & oracula & auctores præclari docuerunt, inter quos & Menander poeta comicus, cuius ille ſenarius eſt, ὁ δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται Εὐθὺς γενομένῳ, *Genius adeſt homini ſtatim edito.* Plotinus auſus quædam ſuper hac re diſſerere myſtica altaque, monſtrauit quibus primordiis hi genii animis connexi mortalium, caſtos (quo ad licitum eſt) tuentur, docentque maiora, ſi ſenſerint puros & a contagione corporis immaculatos. Alii mentem cum genio confundunt, eundem genium mentemque exiſtimantes, vt idem Menander: ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν ἐστὶν ἑκάστῳ θεός. id eſt, *Mens enim ſua noſtrum cuiq; Deus eſt.* Hinc illud Æneid. 9.

Dine hunc ardorem mentibus addunt?
Euryale? an ſua cuique Deus fit dira cupido? Geniorum adminiculis præcipue enituiſſe dicuntur Hermes ille ter maximus, Pythagoras, Socrates, Numa Pompilius, ſuperiorq; Scipio, & Apollonius Tyaneus. Nam quod de C. Mario quidam ſuſpicantur & Octauio Cæſare, equidem mihi non temere perſuaſerim, cum qualis vterque fuit in Remp. cogito. Genius eſt ἑκάστου τύχη, id eſt, *ſua cuiuſq; ſors*, vt ait Soſipater.

Latialis Iuppiter. Templum Iouis in Albano fuit ab vniuerſo Latio conditum, ideoq; Latialis appellabatur. Eius meminit Liuius, Italicus, Lucanus, & alibi Cicero.

Quid reſtat? Et hoc ad miſerationem pertinet: oſtendit enim conſumtam iam eſſe omnem fortunam, vt Sino Verg.

Quid iam miſero mihi deniq; reſtat?

His lacrymis. Hoc meo fletu, hinc illud Maronis, *His lacrymis vitam damus*, &c.

O me miſerum. Ploratum ſono verbi expreſſum ante oculos ponit, vt apud Homerum ſæpiſſime factum legimus. Nam *Me* & *Mi* particulæ ſunt flebiles, vt indicat Ariſtophanes in Equitibus.

Quodnam concepi ſcelus? Artificioſa percontatio, quæ reſpondendi locum non relinquit, vt illud ad Iouem Veneris,

Quid meus Æneas in te committere tantum,
Quid Troes potuere?

Quid me reducem eſſe voluiſtis? Hunc etiam locum tractat illo verſu Verg. *Hoc erat alma parens, quod me per tela, per hoſtes*, &c.

Vtinam dii immortales. In excitandis affectibus ea verior oratio creditur, quæ ab ipſo incipit, quod volumus: vt Hector apud Vergilium, *Heu fuge nate Dea*, &c. Cicero etiam hic ab affectu ſumſit initium: & quod interpoſuit, incredibilis grauitatis eſt.

EX A: IANI PARRHASII COMM. IN Claudianum excerptæ carminum diuerſorum expoſitiones.

EX LVCRETIO.

Lucretii locus ex lib.6. emendatus.

CLaud. *De raptu Proſerp. lib.3.*

Adnatat vmbra fretis, extremaque lucis imago
Italiam Lybiamq; ferit, clareſcit Etruſcum Littus. Vbi Parrh.

Thyrreni maris ora. Nam Thuſcia, velut ἐπὶ τοῦ ὄρου, *Hetruria* dicta eſt. Quippe qua Romanos fines alluit Tyberis, *Hetruria* terminus olim fuit, eiuſdemq; alteram ripam Romani, alteram tenebant *Hetruſci.* Iuuenalis: *Imperii fines, Tyberinum virgo natauit.* Alii dictos *Hetruſcos* autumant ab eiuſdem regionis oppido *Atria*, quam Diomedes condidit, & *Æthriam* primo nominatam ſcribit Stephanus, vel ἀπὸ τοῦ τὸν αἰθέρα ἀσκεῖν, *propter auguriorum peritiam*, quia de cœlo ſeruantes exercent æthera. Quod ſi verum ſit, oporteret eius nominis *primã produci*, quam *corripi tamen* frequentius obſeruabis. *Thuſci* præterea, ſeu (quod eſt idem) *Tyrrheni*, Campaniam tenuerũt, vt refert Plinius & in Vergilium Donatus. Quorum coloniam fuiſſe *Capuam*, tradit Mella Pomponius, & Puteolos Pauſanias ἐν Δικαιαρχίᾳ τῇ Τυρρηνῶν, id eſt, *apud Dicaarchiam Tyrrhenorum.* Tibullus de balneis Puteolanis:

Me tenet Æthruſcis manat qua fontibus vnda,
Vnda ſub æſtiuum non adeunda canem.

Lucretii carmen de rerum natura lib.6 ſic emaculandum fuit:

Hic locus eſt Cumas apud, Æthruſcos per montes,
Oppleti calidis vbi fumant fontibus aucti. Nam de

Auerno loquitur.

EX VERGILIO.

Ex Bucolico carmine, *Tardi venere bubulci*, non *ſubulci* legendum.

CLaud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Vetito ſe proluit arctos
Æquore, præcipitat pigrum formido Booten. Vbi Parrh.

Pigrum. Iuuenalis: *Frigida circumeunt pigri ſarraca Boota.* Boues tardi ſunt. Ouid ad auroram,

Prima vocas tardos ſub iuga panda boues. Tibull.
Aut ſtimulo tardos increpuiſſe boues:

Inde

Inde *Tardus* epitheton *bubulci* proprium eſt. Vergil. *Tardi venere bubulci.* Nam legendum ſic eſt, non (vt Seruius & alii) *ſubulci*, quos in Bucolico carmine nunquam Theocritus introducit: & Donatus tria tantum paſtorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habent, enumerat: bubulcos, opiliones, & omnium minimos *αἰπόλους*, id eſt *caprarios:* quod nomen caute conſulteq; in iis, quæ ſumſit a Theocrito, Vergilius omiſit, vt obſeruauit & docuit Gellius. Sed ipſe Theocriti verſus, quem noſter æmulatur, vbi *ſubulci* mentio nulla ſit, a nobis eſt:

Ἦνθον τοὶ βῶται, τοὶ ποιμένες ᾡ πόλοι ἦνθον.
Ductores ouium & qui paſcunt rure capellas,
Et venere boum cuſtodes.

Ex primo Georg. *Tuque o cui prima frementem Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti*: quænam ſit illic *prima tellus*, & cur.

Claud. *De raptu Proſerp. lib 1.* *Iam magnus ad imis Auditur fremitus, templumq; remugit.* Vbi Parth.

Fremitus.) Multæ voces in vnum confuſæ, fremitus proprie dicitur, vt indicat Seneca. Vergil.

Cuncti ſimul ore fremebant. Eſt & *fremitus* hinnitus equorum. Maro per initia Georgic.

Tuque o cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti. Vbi *prima tellus*, ſi tamen Attica deſignatur, *ἁπλῶς ora maris littuſq;* non eſt accipiendum. Athenienſes enim primam omnium ſuam terram ſeque primos homines prædicabant, de generis antiquitate cum Argiuis certantes, vt eſt apud Pauſaniam. Nam primæ ciuitatis auctores videri vtrique volebant. Quorum Athenienſes ſuam vrbem per excellentiam *ἄστυ* nominabant, vt veteris comœdiæ Poeta teſtis eſt Ariſtophanes, & Atthidos primo Philochorus, quique gentes exponit Stephanus. Quod eo magis a Seruio prætermiſſum miror, quo minus eum latuit hiſtoria, ſicut hæc eius verba demonſtrant, *Antiqua nobilis*, inquit, *neque enim noua eſſe poteſt, licet primam terram ſuam eſſe dicant Athenienſes.* Exſtant & rei ruſticæ collectanea ab auctore Græco nequaquam negligendo, imperatori Conſtantino nuncupata. In iis ſcriptum eſt, per orbis initia, quomodo omnia aquis eſſent obruta: Acticam terram *primam* emerſiſſe, exortaq; contentione inter Palladem & Neptunum vter eius nomen imponeret, olea producta ſuperiorem fuiſſe Palladem, quomodo Ioui ceteriſque diis eius domum præſtantius eſſet viſum quam portus & naualia quibus Atticam Neptunus ornauerat. Hinc in Thebaide Papinius lib. 12.

Fama minor factis, ipſos nam credere dignum
Cælicolas, tellus quibus hoſpita ſemper Athenæ,
Ceu leges, hominemq; nouum, ritusq; ſacrorum,

Seminaque in vacuas hinc deſcendentia terras,
Sic ſacraſſe loco commune animantibus ægris
Confugium. Nam quod indigenas ſe iactarent & in ipſo natos ſolo quod colunt, Ioſeppus Troguſq; memorant & Thucydides. Is ait Athenienſes ex auro cicadas in capite geſtare ſolitos, vt eo argumento ſe terra genitos indicarent. Hunc ſane morem Vergil. in Ciri (quod poematis nomen eſt) expreſſit his verbis:

Aurea ſolemni comtum quem fibula ritu
Mopſopio, tereti nectebat dente cicada.

Quippe Niſus de cuius capillo poeta loquitur (vt tragœdiarũ ſcriptor Sophocles auctor eſt) Pandionis filius fuit ex Attica. Male qui deprauatum ſequuti codicem pro *Mopſopio*, *Corpſila* legunt, & a loco, qui nihilo magis, quam reſpublica Platonis exſtat, eburneam ſuſpicantur. Athenienſes vero *Mopſopios* appellatos non a vate, ſed ab alio quodam *Mopſo*, docet Strabo. Sunt qui malint ab Oceani filia *Mopſopia*, de qua Suidas.

Ex Georg. 3 *Troia Cynthius auctor*, quis intelligendus.

Claud. de raptu Proſerp lib. 3.

Longumq; immota moratur
Auctorem dubium certumq; exprimere funus. Vbi Parrh.

Auctorem dubium.) Nam compertum non habebat quiſnam Proſerpinam rapuiſſet. Auctor non eſt, qui tantum facit, ſed princeps, & qui primus iubet, vt aliquid fiat. Multaq; fieri poſſunt ab aliquo, alio tamẽ auctore, qui nihil agat. Inde illud apud Liuiũ frequenter. *Vt patres fiant auctores*, id eſt, *vt perinde accipiant, ac ſi ipſi iuſſiſſent.* In hoc ſignificatu Vergil. Georg. lib. 3. poſuit:

Aſſaraci proles, demiſſaque ab Ioue gentis
Nomina, Troſque parens & Troia Cynthius auctor.

Ilus enim cum pecus in Myſia cuſtodiret, in certamine quodam victor, quinquaginta pueros ac totidem puellas accepit in præmium: quos Apollinis oraculo monitus, in coloniam deduxit, vbi præuiam bouem procubuiſſe animaduertit, anguſtaſque pro ſuis tunc opibus ſedes in ſummo colle poſitas *Ilium* nominauit, quod bellica virtute & opibus ampliſſimum poſtea fuit. Hiſtoriam percurrit Lycophron, eiuſque narrat interpres, ex Leſſis Lampſaci filii monumentis (de cuius nomine cum iis non contendam, qui *Blaſum* quam *Leſſin* dici maluerunt) quod eo nomine coloniæ dux in Lampſacum deductæ fuerit, vt in claris mulieribus a Plutarcho traditur. Phoui illius frater, qui poſt hominum memoriam primus Leucadium ſaltum tentauit, vt Charon Lampſacenus in hiſtorias retulit. Illud autem te nolim fugiat, in omnibus Lycophronis exemplaribus eadem non legi, librariorum negligentia: qui dum compendia ſectantur, hiſtorias, ſi quæ paulo altius repetuntur, aut mutilant aut omittunt. Quod autem res vt nos

nos ſcripſimus ſeſe habeat, nouit vir vtraque lingua doctiſſimus, & a ſecretis pontificis, Laurentius Venetus, penes quem mediæ vetuſtatis codex Lycophronis noſter eſt, vnde ſuperiora mutuati ſumus. Nouit & Parauinus Auguſtus, qui literas in vrbe Græcas magna cum laude profitetur. Hieronymus item Maſſurius, in omnibus bonis artibus & inprimis philoſophiæ ſtudiis eminentiſſimus, qui (vt ingenuus eſt) cum nobis indicantibus illa eadem legiſſet, omiſſa Seruii ſententia, facile nobis acceſſit. Nam cui placere docto poteſt; *Apollinem* dici *auctorem Troiæ*, quod eius muros (vt fabulæ canunt) extruxerit? Hac profecto ratione *munitor Troiæ* non *auctor*, dici debuit, vt eſt apud Ouidium:

Me fide conſpicuus Troiæ munitor amauit.

Quod ſi *auctor* inde diceretur, eſſet hoc illi nomen cū Neptuno & Æaco commune, quos operis habuit ſocios, vt Pindari ſcribit interpres. Neutrum tamen eorum *auctorem* Troiæ apud quēpiam dici legimus. Equidem ad Apollinis reſponſum refero, cuius fidem ſequutus *Ilus*, *Ilium* condidit, vt Statius II. Theb. accepit:

Genuit auctor Apollo

Quas dedit ipſe domus. Dolet Apollo Thebas a Capaneo dirui, quas eius oraculum ſequutus Cadmus ædificauit. *Cynthium* vero Troiæ regem, ſi modo is vnquam lectus eſt apud Maronem, *Apollinem* vocatum ſuſpicor, Homeri imitatione, cuius carmen etiam, qui Græce neſciunt, habent in ore:

Smintheu præclara Tenedi dominator Apollo.

Orpheus,

Ὦ'ναξ Πυθῷος μεδίων ἑκηβόλε μάντι. Id eſt:

Delphice regnator longe qui ſpicula tendis,

Præſcie venturi. Vt Troiæ regem *Cynthium* Maro dixerit, quod illic impendio coleretur. Ac vt *Troiæ regem* fuiſſe condonem, *conditorem* certe Troiæ, nulla vel etiam ficta fabula perſuadebit. Soſipater ait, *Auctor ab augeo verbale, fœmininum facit auctrix, cum vero ad auctoritatem refertur, pro communi accipiendum.* Ex his Chariſii verbis eſt ſcire, etiam cum teſtimonium cuiuſquam citamus, & dicimus, Auctor eſt, verbi gratia, Cicero, per *c* contra quorundam ſententiam ſcribi oportere.

Ex Ciri, *Docta Palapaphia teſtatur voce Pachynus*: *Palephatia papyrus* emendandum videri cum aliis in Ciri emendatis verſibus.

Claud. de raptu Proſerp. lib. 3.

Antra procul Scyllæa petit. Vbi Parrhaſ. Ita ſane legendum, non *Scylla petit*, vt viriati codices habent. Tædarum ſplendor, inquit, Scyllę ſpecus euerberat in freto Siculo. *Scylla* ſaxum eſt appulſis noxium, quod hactenus nomen retinet, etiamſi *ſcillum* neutro genere vulgus efferat. Palæphatus inter ea, quæ fidem

non capiunt, meretricem fuiſſe *Scyllam* tradit: quæ cum degluberet amatores, indignatione deorum in maris monſtrum conuerſa ſit ex puella. quale deſcribitur Odyſſea, corporis ingenti vaſtitate, ſenis ceruicibus, bis totidem pedibus, ordine dentium triplici, quæ fauces ad prædam proferat ex altiſſima ſpecu, vt Dionyſius interpretatur. Palæphati teſtimonio Vergilius ad Meſſalam ſcribens vtitur:

Docta Palæphatia teſtatur voce papyrus. Et ita noſtra caſtigatione Minutianus impreſſit. In aliis omnibus exemplaribus cicatricoſum carmen inuenies:

Noſtra Pala Paphia teſtatur voce Pachynus. Idque neſcio, quis (nam Domitii gloſſulas illas eſſe non arbitror) ad *Venerem, Pachynumq; Siciliæ promontorium* petridicule refert. Acuſilaus *Scyllam* Phorco patre natam tradit, Heſiodus in magnis codicibus ex *Phorbante*: nec inter omnes in matre conuenit. Homerus *Cratain*, Steſichorus *Lamiam* vocat: quæ & ipſa ex formoſa puella in monſtrum verſa necat infantes, efferata, quod inuidia Iunonis, omni ſobole quam ex Ioue pepererat, orbata ſit, vt Libycorum 2. ſcribit Duris. Ex Græcis quidam prodiderunt, *Hecates* eſſe filiam: ſed *Hecaten* & *Cratain* eandem accipit Appollonius. Ex hac hiſtoria Vergilii verſus ex Ciri mendoſos & ſyllabis olim vacillantibus, in hos redegimus numeros, ipſique Minutiano dedimus imprimendos:

Ipſi ſeu Lamie mater ſit, ſiue Cratais,
Siue illam monſtro genuit Perſæa biformi,
Siue ex neutra parens. *Hecaten* intelligit in Perſæa, ſicut in monſtro biformi *Phorcum*, nequis hęreat in ſalebra. *Scylla* præterea *Niſi* filia fuit, quæ ſucciſo fatali parentis crine, *Niſæam arcem* Minoi prodidit. Sed is puellæ ſcelus auerſatus, ab eius nauis clauo pendentem per æquor raptauit, quoad in auem *Cirin* Amphitrites ope migrauit. Fabulam Græco carmine Parthenius memorat. Inde *Saronicus ſinus* dictus eſt, vt placet Euſtathio. Noſtri nominis affinitate abutuntur. Nam maris etiam monſtrum *Niſeiaem* vocat Ouidius.

Æneid. 1. *Spumas ſalis ære ruebant*, non de remis intelligendum.

Claud. *De raptu Proſerp. lib.1.*

Et in celſas ſurgunt electra columnas. Vbi Parrh.

Surgunt) attolluntur. Vergil.

Nauali ſurgentes ære columnas. Hic verſus eſt, ex quo Maronis aliud carmen Æneid.1.

Vela dabant læti & ſpumas ſalis ære ruebant, nauium roſtris interpretati ſumus, quæ ex ære fiebant, vt diſcimus ex Vitruuio Ruffo. Plinioque. Suidas Ἔμβολον, inquit, *vocant ex ære roſtrum, quod exſtat e prora nauium.* Vergil. Æneid. 3.

ed by Google

Tremit ictibus ærea puppis. Idem 10.

Maſſicus ærata princeps ſecat æquora Tigri. Nauis id nomen eſt ab inſigni. Stat. Theb 5.

Ecce autem ærata diſpellens æquora prora
Pelias intacti longe ſubit oſtia ponti

Pinus. Cæſar belli ciuilis 2. *Cum claſſe nauium 21, in quibus pauca erant ærata.* Maronis illud a nobis antea recitatum, C. Balbus, vt nos, expreſſit hunc in modum,

Volat immiſſis caua pinus habenis,
Infinditq́ ſolum & ſpumas vorat ære tridenti. Flaccus igitur Horatius, cum vellet *longam nauem* ſignificare & roſtratam firmamque, *Cypriam* dixit, vt *ærea* accipiatur: quod oppidum Cypri Temeſe, æris olim metalla habuit, vt Strabo tradit: ex quo *Cypros* (vt Verrius ait) *æroſa* dicta eſt.

Item, *Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles,* quo ſenſu dicatur.

Claud *in præf. lib. 2. De raptu Proſerp.*

Diraq́ ſanguineis vertit præſepia regis,
Et Diomedeos gramine pauit equos.

Vbi Parrh. Equos habuit Diomedes admodum feros, & qui corporibus humanis paſcebantur. Hos abegit Hercules, & ſimul Argos abduxit, cum malis Heſperidum baltheoque Hippolytes. Obiter expugnauit & populatus eſt Pylon, cum Neleus eis portas clauſiſſet. Auctor Teleſarchus. Equos Iunoni conſecrauit Euryſtheus: eorum genus prorogatum vſq; ad AlexandrumPhilippi F. tradit Diodorus. Alii etiam vlterius, vſque ad Antonii tempora, qui triumuir conſtituendæ Reip. fuit, vnde manauit *equus* ille *Seianus*, calamitatis adagio nobilis. Auctor Gellius. Ab iis præterea genus ducebant Argiui *Diomedis equi* de quibus Æneid. 1. Verg.

Nunc quales Diomedis equi, id eſt, num ita feroces, vt illi Thraces ad quos originem referebant? Nec omittam ſequens hemiſtichium, quod ex iis nemo quorum ſententia edita ſit, aſſequutus mihi videtur. Non enim illic Dido interrogat *qua virtute quoue corporis & animi robore*, ſed *quantus*, id eſt, *quam magnus* Achilles fuerit. Nam ex fabuloſa Lycophronis hiſtoria *nouenis cubitis* adoleuiſſe dicitur.

Æneid. 2. *Vos æterni ignes & non violabile veſtrum Teſtor numen,* aut: ad *Argiuos penates* referri debere.

Claud. *De raptu Proſep. lib 1.*

Ad Phrygios tendit ſecura penates. Vbi Parrh.

Penates. Sedes, quarum *tutelares dii* penates exiſtimantur, Eoſdem, *Lares* etiam vocabant, vt ante eſt dictum. *Penatum* vero mentio facta commodiſſime hic eſt, nam Caſſius Hemina Romanorum *penates* interpretatur quos alio verbo μεγάλους θεούς, id eſt,

magnos Deos, indigitabant. Et Cybelem de numero *penatum* eſſe non dubitabit qui vel primum Varronis librum de lingua Latina legit, vel eam dici *Magnam matrem* non ignorat. Longa Dionyſii Halicarnaſſei, Nigidii, Varronis, & Macrobii, de diis penatibus diſceptatio. Sunt autem per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus & animi rationem. Deos *penates* teſtatur apud Vergil. Sino cum ait,

Vos aeterni ignes, &c. Nam ſe *penatum* offenſam vereri ſimulat, ſi patriæ ſecreta hoſtibus prodat, cuius diis *penatibus* credita cura eſt. Vnde dii patrii quoq; dicti ſunt, vt tradit Higynus, & Maro,

Dii patrii ſeruate domum, ſeruate nepotem. Porro *penates* æternum ignem etiam alibi Verg appellauit.

Æternumq; adytis effert penetralibus ignem. quanquam ſunt qui velint præſentes Veſtæ focos a Sinone teſtari.

Item illud, Sanguine placaſtis ventos, ex qua hiſtoria Claud. *De raptu Proſerp. lib. 3.*

O templis Scythiæ atq; hominem ſitientibus aris
Vtraq; digna coli.

Vbi Pharrh. Probra ducuntur a gentibus: Ægyptiſſat, quia fallaces Ægyptii ſunt, & ſemper alia cogitant, alia ſimulant, vt inquit Hircius: Ciliciſſat, improbe perditeque viuit: Lesbiſſat, tribas eſt & alias ſubagitat, vt ex Pherecrate diſcimus. A populis, vt Axonas imitatur, id eſt, corrupte loquitur. Axones enim craſſilingues inter Atticos, & ſemibarbari: ſicut Sphetii ruſticis moribus habentur. Qui Tauricam colunt Scythæ, quoſcunque capiebant aduenas, immolabant Dianæ: quæ ſacrificia tragice decantauit Euripides. Narrat Herodotus, & Ammianus, & Clemẽs Sidonius exprobrat. Expetebant imprimis & ſummo quidem ſtudio Græci generis homines, in gratiã ſacerdotis Iphigeniæ, q̃ vocat Iphianaſſam Lucretius. Agamemnonis ea filia fuit & Clytemneſtræ, vel (vt Duridi Samio placet) Helenæ, Theſei ſtupro concepta: Clytemneſtræ tamẽ dici, quoniam Menelao nubens Helena, ſorori adoptandam dederit. Eandem cum Græci claſſem remorantibus ventis in Aulide eſſent immolaturi, Diana ſuppoſita cerua ſurripuit, & in Scythiam translatam ſuo templo præfecit. Quidam mutatam dicunt in ceruam, nonnulli in anum, Phanodicus rerum ſcriptor in vrſam, Nicander in taurum. Heſiodus in mulierum catalogo ait, Hecaten Dianæ numine atq; voluntate effectam. Inde Verg. Æneid. 2. compoſuit oraculum.

Sanguine placaſtis ventos & virgine caſa. Ventos inquam, quia θύελλαις, hoc eſt, *procellis*, Iphigeniam mactare conſtituerant, vt eſt apud Lycophronem: quod Seruius & alii nõ viderunt. Quin & Phocenſes Græcos etiam Dianæ pro victimis iugulabant, vt tradit Pythocles: inq; Syriæ Laodicea virgo Mineruæ cædebatur, vt Pallas refert, qui Mithræ myſteria Græce ſcripſit.

Item

Item illo, *Nec mihi iam patriam antiquam ſpes vlla videndi,* Argiuæ vrbis *vetuſtatem* deſignari.

Claud. *De raptu Proſerp lib.2.*

Inachiis Alcides miſſus ab Argis. Vbi Parrhaſ. *Argis.* Oppido Peloponneſi, quod omnium primum Phoroneus regiam ſibi condidit, vt quorundam ſententia ſcribit Plinius. Laudat & Argos a *vetuſtate* Sophocles in Electra. Hinc *Argiuus* apud Vergilium *Sinon* ita ſuſpirat,

Nec mihi iam patriam antiquam ſpes vlla videndi. Nam *Sinon Argiuus* inquam fuit, vt ipſe de ſe fatetur apud Thryphiodorum, Ἄργος ἐμοὶ πόλις ἐστί. *Argos mihi patria eſt.* Liuius, *Argos*, inquit, *ipſos non vetere fama magis quam morte Pyrrhi nobilitatos.* Papin. Theb.3.

Quicquid & Aſopon vete reſq; interiacet Argos.

Ergo qui *Caram* Seruius intelligit, nemini docto placere poteſt aut debet.

Chorœbus, vnde Mygdonides.

Claud. *De raptu Proſerp. lib.2.*

Tu natus Amyclis. Vbi Parrhaſ. *Amyclis.* Oppido Laconiæ, de quo diximus. Neque nos decipiat Ouidius,

Te quoque Amyclide poſuiſſet in æthere Phœbus. Illic enim non gentile nomen eſt, vt plerique arbitrantur, ſed patronymicum. Nam filius Amyclæ fuit Hyacinthus, vt propoſuimus. Similiter apud Vergilium *Mygdonides*, non a loco, ſed a *Mygdone* patre, Corœbus eſt: quem fuiſſe tradit Zenobius adeo vecordem, vt maris vndas enumeraret. Quintus, κόροιβον μύγδονος υἷα, *Corœbum Mygdone natum Diomedes*, inquit, *haſta tranſadigit.* Pauſanias in halosi Troiæ ex tabula Polygnoti, Super Eioneum & Admetum *Corœbus* eſt, Mygdonis F.

Æneid.3. *de Pyrrho,*

Patriaſq; obtruncat ad aras.

Claud. *De raptu Proſerp.*

Delphica quinetiam fratris delubra tacebunt. Vbi Parrhaſ. Calliſthenes *De rebus Græcis lib.3.* clara Græciæ oracula commemorat hæc, *Iſmenium in agro Thebano, Trophonium in Lebadea, & quod Phocenſe vocant ad Abas: omniumq; præſtantiſſimum Delphis in Bœotia iuxta Parnaſſum:* de quo Trogus & Strabo plura. Delphis nomen a ſe dedit Neptuni filius Delphus, ex Melantho ſuſceptus filia Deucalionis, vt ſcribit interpres Lycophronis: quam Neptunus in Delphinem mutatus compreſſit, vnde nato puero nomen. Fabulam percurrit Ouidius in eiuſdem Dei mentione,

Te ſenſit equum crinita colubris
Mater equi volucris, ſenſit Delphina Melantho.

Ex eadem Neptunus etiam Pythin puellam ſuſtulit, quæ Pytho-

ni nomen vrbi dedit, vt Myclus Neapolitanus autumat. Equidem non ſum neſcius hanc hiſtoriam mutatis nominibus aliter a Pauſania tradi:ſed nos opinatiſſimos habemus auctores. Quæritur & a nonnullis etiam bene doctis, cur Neoptolemi cædem ſcribens Vergilius, Delphicas Apollinis aras, patrias appellarit. Equidem ſicut affirmare non auſim vanane ſit hiſtoria quam Seruius affert, annon, ita omiſſis ambagibus, ἁπλῶς patrias illic aras accipio, quoniam Pyrrhus ad aras eiuſdem Dei obtruncatus eſt, cuius antea pater eius Achilles. Quod etiam Pauſanias notauit, qui ad hanc ſententiam Græce loquitur, *Subit admiratio cogitantem, omnibus qui Æacidarum cognomine cenſebantur, vnam necis ſortem diuinitus obtigiſſe, ſiquidem Achillem a Paride Priami F. & Apolline interfectum Homerus auctor eſt: Pyrrhi Achillis F. cædem oraculum Delphis imperauit: poſtremo Pyrrhus, Æacidæ filius Argis diem obiit, necis auctore Cerere, vt Argiuorum fides aſſeuerat, & Leucias carmine complexus eſt.* Hæc in Atticis. In rebus item Meſſeniorum, *Neoptolemo*, inquit, *Achillis filio qui Priamum iugulauit ad aram Iouis Hercei, accidit vt & ipſe Delphis ad Apollinis aram trucidaretur. Inde pœna talionis Neoptolemi pœna dicitur.* Maronis ergo Andromache *patrias aras* dixit quaſi Achilli Pyrrhoque fatales.

Ibidem, Tarentum cur *Herculeum* dicatur.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Non Stygii terruit ira canis. Vbi inter alia Parrh. *Heraclea.* Tarenti præterea nomen fuit, ab Hercule, qui Tarentinos bello domitos in poteſtatem redegit. Auctor in naturæ miraculis Ariſtoteles Hoc alieno dixiſſe loco fraudi non ſit, in Maronis gratiam, qui Tarento dedit epitheton ex hac hiſtoria,

Hinc ſinus Herculei (ſi vera eſt fama) Tarenti. Non interponit iudicium ſuum Poeta, non neſcius hoc, vt fabuloſum, inter ea quæ fidem nõ capiunt, Ariſtotelem conieciſſe. Si quibus autem commentitia nec vlla ex parte accommodata Seruii ſententia placuerit, iis equidem placeat necne noſtra, non ſatis laboro.

De Dodonæis apud Maronem lebetibus.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Ceſſerit inuentis Dodonæa quercus ariſtis. Vbi Parrhaſ. inter alia,

Hinc & Dodonæus lebes in eos adagio dicitur, qui perdita verborum colluuione ſcatent, & inaniter obloquuntur. Nam pelues circum Iouis fani parietes ita locatas ſcribit Demon, vt ſiquis vnam leui tactu contingeret, protinus omnes continuata perpetuaque comploſione longum tinnirent. Auſonius cottidiano ſolis ortu contactas radiis crepare dicit: id quod de Memnonis apud Ægyptias Thebas ſtatua Philoſtratus & alii tradiderunt. Auſonius,

Nec

Digitized by Google

Nec Dodonæi ceſſat tinnitus aheni,
In numerum quoties radiis ferientibus icta
Reſpondent dociles moderato verbere pelues.

Eaſdem tamen abluendorum corporum gratia illic haberi, diſcimus ex Aſconio. Meminit & inter Heleni dona Verg.

Stipatq; carinis
Ingens argentum, Dodonæoſq; lebetes.

Et Clemens Sidonius, vbi cortinas oraculorum pluribus inſectatur.

Alpinus Boreas Maroni cur dictus.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 3.*

Non Rheni glacies, non me Rhiphæa tenebunt
Frigora. Vbi Parthaſ.

Rhiphæa frigora. Poſidonius & Protarchus (*vt dictum eſt*) Rhiphæos & Alpes eoſdem montes accipiunt, quos teneant Hyperborei: quibus accedit Tibullus, vt illic indicabimus. Damaſtes, qui populos Græcus auctor exponit, *Scythas,* inquit, *excipiunt Eſſedones, hos Arimaſpi contingunt: vlterius Rhiphæi ſunt, vnde flat aquilo, continuis obieſſi nimbus: deinceps externi maris oras habitant Hyperborei.* Hic eſt ille Sigeus Damaſtes vnde teſtimonium citat Auienus hoc verſu,

Quin & Damaſtes nobili natus Sige. Sic enim legendum, non (vt vulgati cõdices habent) *Signe.* Eſt autem Sige Troadis vrbs, *vt in Aſia ſcribit Hecatæus:* vnde gentile nomen Græce Σιγίτης, Latine *Sigæus,* auctor Stephanus. Vergilius Æneid 4. *Alpinum Boream* dixit, quod is e Rhiphæis montibus ſpirat qui cum Alpibus iidem ſunt, ex ſententia Poſidonii.

Bacchatamq; iugis Naxon Maro cur dixerit.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Vlulatibus Ida Bacchatur.

Vbi Parrhaſius.

Bacchatur. A fanaticis per furorem quatitur. Et paſſiue dixit, vt Maro, *Bacchatamq; iugis Naxon:* vbi per epitheton nominis rationem Poeta expreſſit, ex Euphorionis ſententia, qui Naxon dictam tradit a verbo νάξαι, quod eſt bacchari atque rem diuinam facere: quamuis alii nomen inſulæ datum velint ab Endymionis filio Naxo, vel ab eiuſdem nominis altero duce Carum. Sunt qui bacchatam Vergil. Naxon ἁπλῶς dictam putent, eo quod in ea Liberi patris orgia celebrarentur, eadem ratione, qua Cithæron a Papinio 4. Thebaidos,

Et te bacchate Cithæron.

Æneid 4. *Tercentum tonat ore Deos.*

Claud *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Ecce procul ternis Hecate variata figuris. Vbi Parrh.

Perſei fratris Æetæ Colchorum regis Hecate filia fuit, vt Dionyſius Mileſius in Argonautico refert. Ea dum vaga per ſaltus venaretur, aconiti vim prima deprendit: & ita necato parente regnum occupauit, a ſuis in cœlum poſt mortem relata, *vt apud Diodorum legimus.* Eiuſdem nominis altera, ex Aſteria Latonæ ſorore & Perſeo Titane nata: cui Iupiter elementa ſubiecit, & cœlo ereboque potentem fecit, *vt canit Maro:* vnde & Hecate dicta eſt, *vt diſcimus ex Heſiodo.* Verg. Æneid. 4.

Ter centum tonat ore Deos. Sic enim nos interpretati ſumus, vt dicat Hecaten a ſaga ter inuocatam: quam per centũ Deos obſcure quidem, verum peritiſſime, deſignauit, ad ampliſſimam Deæ poteſtatem & nominis rationem ſimul alludens. Id ab *ἑκατὸν* trahitur, quod apud Græcos idem valet quod centum. Ternarius porro numerus in huiuſmodi ſacris adhibebatur ex ritu, vt ex Homero, Naſone, Tibullo, Papinio colligitur, & Porphyrius ille philoſophus in reſponſis abunde diſſerit. Nec obeſt, quod a Poeta ſtatim ſubiicitur,

Tergeminamq; Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Nam ſui moris eſt (*vt etiam Macrobius obſeruauit*) in quibus non conuenit inter doctos, vtranque ſententiam complecti. Quo fit vt ſibi plerunque non conſtet, *vt Seruius & alii poſt eum Grammatici notauerunt.* Norat diuerſas in Hecate opiniones, & eam quam ſuperius attulimus, & illorum qui cum Iunone coniungunt: vt ſit eadem, Iuno, Diana, & Proſerpina: ex quibus Hecate, vt eſt apud Lucianum, commune numen efficiatur. Idcirco ne alterutrum Poeta damnaret, vtrunque dixit. In hæc diuertere libuit propter eos, qui anicularum deliramenta ſectati, a Seruio diſceſſerunt.

Æneid. 6. *Et conſanguineus lethi ſopor,* quo ſenſu dicatur.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Te conſanguineo recipit poſt fulmina feſſum
Iuno ſinu. Vbi Parrhaſius,

Conſanguineo. ſororio. Nam conſanguinei fratres etiam dicuntur. Vergilius.

Et conſanguineus lethi ſopor. quippe Somni ſoror Mors eſt, vt canit Heſiodus. Et Seneca ad Somnum: *Frater duræ languide mortis.* Sophocles in Aiace ξύναιμον, id eſt, conſanguineum, dixit Aiacis fratrem Teucrum. Papinius.

Et conſanguineo gliſcit regnare ſuperbus
Exſule, id eſt, eiecto fratre.

Ægaon cur in orci veſtibulo.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 3.*

Noſtros

Noſtros an forte penates

Appetiit centum Briareia turba lacertis. Vbi Parrh. Alluſit ad multiplices Gigantis artus, de quo Vergilius Æneid 10.

Ægeon qualis, centum cui brachia dicunt
Centenaſq; manus, quinquaginta oribus ignem
Pectoribuſq; arſiſſe, Iouis cum fulmina contra
Tot paribus streperet clypeis, tot ſtringeret enſes. Idem Gyge Cottoque ſociis (vt canit Heſiodus) orci veſtibulo cuſtos additus eſt, ne vincula Titanes fruſtrentur, quod Æneid. 6. deſignat Maro, quãuis alii non obſeruarint. Orpheus Amacliden Protocleaq; & Protocleonta, *tritopatores* (vt ipſe vocat) ventorum cuſtodes eſſe canit & ianitores. Addit interpres, eos *Cæli Terraq; fuiſſe filios*, & aliis appellari nominibus, *Cottum, Briareum, Gygem*, ex quo ſcire eſt in Titanibus antiquos ſenſiſſe ventos.

Æneid. 7. *Hunc Fauno & Nympha genitum Laurente Marica*, intelligendam eſſe Circen.

Claud. de raptu Proſerp. lib. 1.

Cœperat & vitreis ſummo iam margine texti
Oceanum ſinuare vadis. Vbi Parrhaſius.

Vitreis vadis.) Aquarum epitheton vitreus eſt : & in aquis habitantes Nymphas, vitreas appellamus. Papin.

Vitrea iuga perfida Circes. Nam Lactantius auctor eſt Circen, poſtquam ab humanis exceſſit, Maricam Minturnenſium numen effectam. Inde Latinum quem Circes apud Heſiodum, Maricæ filium legimus, apud Vergilium

Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica accipimus, q; ſi Seruius obſeruaſſet, tot ambagibus in re aperta nõ vteretur. Maricæ præterea meminit Horatius & Martialis. Ab eadem Campaniæ mons in Sueſſano Maricus: cuius meminit Agenius Vrbicus in controuerſiis agrorum.

In illud *Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores Tartareæ.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Toruos inuiſa iugales Alecto temone ligat.
Vbi Parthaſius.

Inuiſa.) Maronis epitheton, qui de hac ipſa furia ſic ait,

Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ. Et alibi,

Inuiſum terras numen cœlumque leuabat. Sed in priore Maronis verſu non venerationis ſed naturæ nomen eſt Pater, vt cum ſequenti verbo conueniat, *Odere ſorores Tartareæ.* Nam ſuo more Vergilius duas, & quidem diuerſas ſentẽtias percurrit: hic Orphei, qui furias Plutonis & Proſerpinæ filias in hymnis canit, vt infra demonſtrabimus: alteram paulo poſt Æſchyli, cum ait,

Hunc mihi da proprium virgo ſata Nocte laborem.

Quippe Æſchylus (vt propoſuimus) eaſdem Nocte genitas exiſtimauit.

Æneid 11. ex qua hiſtoria Diomedes dicat. *Et ſocii amiſſi petierunt æthera pennis.*

Claud. *De raptu Proſerp. in præfat. lib. 2.*

Et Diomedeos gramine pauit equos. Vbi Parrh.

Diomedes Tindam vrbem Thraciæ tenuit, vt Plinius & Capella refert. Aduerſus hunc tanto diſcrimine pugnauit Hercules, vt Abderitũ ſuas delitias amiſerit, equorum morſu diſcerptum: a cuius illic humati nomine Abderam oppidum condidit, vt Hellanicus auctor eſt. Diomedes autem Tydei filius, exciſa Troia Argo profugus, nouas ſedes in Apulia captauit, amiſitq; ſocios in ſui nominis aues conuerſos, vt queritur apud Vergilium. Nec hiſtoriæ fidem mutauit, vt Seruius autumat. Nam & hoc a nonnullis traditur. Lycophron de Diomede,

Πικρὰν ἑταίρων ἐκπτερωμένων ἰδὼν

Οἰωνομικτον μοῖραν, id eſt, Triſte ſuorum comitum qui vidit fatum, quos ſumtis tulit aura pennis. Ecce Diomedes ſuorum cladem ſpectaſſe dicitur. Nec inficior ab aliis poſtquam Diomedes ab humanis exceſſit, rẽ geſtam ſcribi: ſed & ante facto ad inſulas naufragio, vt inter naturæ miracula retulit Ariſtoteles.

Æripes ceruа quo ſenſu dicatur a Marone.

Claud. *De raptu Proſerp. in præfat. lib. 2.*

Non ceruam volucres eripuere pedes. Vbi Parrh.

Volucres pedes.) Plantæ pernices. Ouid.

Crura nec ablatis proſunt velocia ceruis. Eandem Vergilius appellauit æripedem, quaſi curſu cum ventis certaret: quanquam complexionem non agnouit Apronianus qui legit æripidem, habentem pedes ex ære ſolidos & indefatigabiles.

Ida venatrix quo ſenſu dicta.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Sic ait, & fuluis ſerpentibus attigit Idam. Vbi Parrh.

Homerus Idam *πολυπίδακα* & *μητέρα θηρῶν* in hymnis appellat, irriguam ſcilicet & ferarum parentem. Inde Vergilius ait Ida venatrix: etiamſi Seruius aliter.

EX STATIO PAPINIO.

Sylu. 1. *Huc & ſub nocte ſilenti. Cum ſuperis terrena placent, tua turba relicto Labetur cœlo.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Rurſusq; verendum

In chaos obliquo pugnauit temone reuerti.

Vbi Parrhaſius,

In chaos verendum,) ad horrendas inferni ſedes. Et hoc ait quoniam

niam manes ſolis aſpectum non ferunt. Inde Anchiſæ vmbra apud Vergilium queritur,

Et me ſæuus equis oriens afflauit anhelis. Sed ipſi quoque Dii ſuperi interdiu non vagantur. Papinius,

Huc & ſub nocte ſilenti

Cum ſuperis terrena placent, tua turba relicto

Labetur cœlo miſcebitque oſcula iuxta. Vbi (parcant Domitii manes) quid ineptius quam excidium Romani imperii intelligere, quod propter rerum geſtarum magnitudinem perpetuum fore vaticinati ſunt omnes? cum ſuo Cęſari blandiens Poeta dicat, Flauiæ gentis Deos quos Domitianus conſecrarat, eiuſdem coloſſum cęlitus inſeſſuros, *Cum ſuperis terrena placent*, id eſt noctu, quo tempore dii terras inuiſunt.

Sylu. 4. votiuam lampada cur dixerit.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Et claram diſpergere lumina lucem. Vbi Parth.

Si Phœbi radios intelligas, perſpicuus ſenſus erit. Alii tædas accipiunt. Nam facibus in Ætna ſuccenſis filiam veſtigauit, vt tragœdiarum Poeta ſcribit Carcinus. Papin. in 4 Sylu.

Tuque Actæa Ceres curſu cui ſemper anhelo

Votiuam taciti quaſſamus lampada myſtæ.

Qui verſus ab interprete diſſimulatus, habet hiſtoriam. Nam cum Diotimus Athenienſium claſſem præter oram Campaniæ duceret ex oraculo Parthenopæ rem diuinam fecit, inſtitutis ludis Cerealibus, quos ętate Timæi, Neapolitani ſolemnes obſeruabant. Inde votiuam lampadem Statius appellauit, quippe votiui ludi faculis illuſtrantur, vt Æneid. 5 docet Seruius

Sylu. 5. *Fugere meos Parnaſſia crines Vellera*, quo ſenſu dixerit.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Grata coronati peragunt conuiuia manes. Vbi Parth.

Coronati,) veteri more, qui ſertis ornati conuiuia agitabant, vt diſcimus ex Plutarchi ſympoſiis & Athenæo. Tibullus,

Iamdudum Syrio perfuſus tempora nardo,

Debueram ſertis impliciuiſſe comas. Antiquiſſimum præterea coronarum genus ex lana fuit, auctore Verrio. Inde Papinius in patris epicedio,

Fugere meos Parnaſſia crines

Vellera, id eſt ſerta, quanquam nihil impedit inſulas illic exponere, nam 4. Thebaidos ait, *Vatem cultu Parnaſſia monſtrant Vellera.* Et infra.

Nunc humeros nunc ille manus & vellera preſſat

Anxius. Et 8 de Thyodamante,

Atque vt vbi intorto ſignauit vellere crinem. niſi forſan alludit ad flaminum floccos.

Thebaid. 2. Diomedem his verbis *ſeu tu Libyco Tritone repexas Lota comas, qua te biiugo temone frementem Intemeratarum volucer rapit axis equarum*: ad Palladis Hippiæ nomen alluſiſſe.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Tritonia caſſide fulua

Calatum Typhona gerit. Vbi Parrhaſ.

Tritonia.) Pallas, vt placet Calliſtheni, quod hæc Dea τρίτῃ μηνὸς id eſt tertia menſis die, nata: qui feſtus Athenis trāſigebatur, vt Romæ quinquatria. An ideo potius appellata ſic eſt, quod e patris vertice proſiluiſſe dicitur & caput τριτὼ Bœoti vocant? Forſitan inde dicta magis ſit quod eadem luna creditur, quæ tertio poſt coitū die apparere incipit. Neque non illud conuenit quod animos ipſa noſtros moderatur: quorum vis triplex, iraſci, cupere, & rationi obtemperare. Quid ſi propterea nomen accepit quod aeri præſit? Aeris porro mutatio triplex eſt: vere, æſtate, hyeme, quippe vetuſtas autumnum non numerabat: quia proprium non eſſe tempus exiſtimabant, ſed ex vtriuſque confinio conſtare. Democritus Græce quidem ſed ad hanc ſententiam, *Minerua mens eſt*, inquit, *cuius munere bene conſulimus, recte iudicamus, nihil quicquam per iniuriam facimus.* Triton præterea Bœotiæ Theſſaliæ Libyæque fluuius eſt, & ibidem palus, ex qua Pallas orta traditur ab Herodoto, patre Neptuno quem Græci vocant Hippion (*vt Ariſtophanes indicat*) ex cauſſa quam pluribus indicat Verrius: a noſtris equeſter & conſus appellatur, vt diſcimus ex Dionyſio, Plutarcho, Seruioq;. Sed is cum filiæ neſcio cur aliquando ſuccenſuiſſet, adoptandam ſe Ioui dedit. Superioribus conſentanea Mnaſeas & Harpocration tradiderunt, niſi quod eius matrem non (vt ille) Tritonem ſed Polyphen Oceani filiam produnt: ipſamque Deam bigas vel (vt interpretari Cicero maluit) quadrigas inueniſſe dicunt, indeque Hippiam Græce nominatam: quod in Suidæ monumētis etiam legimus. Eſtque frequens Hippiæ Palladis apud Pauſaniam mentio. Ad hāc hiſtoriam Papinius & Deæ cognomen, alluſit: apud quē Thebaid. 2. Tydeus Palladem ſic adorat,

Seu tu Libyco Tritone repexas
Lota comas, qua te biiugo temone frementem
Intemeratarum volucer rapit axis equarum.

Triton autem (quod ſcribit Acelander) Neptuno patre genitus eſt ex Atlantis filia Celæno.

Theb. 4. in illud, *Tu ſepare cœtu Elyſios Perſae pios.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Ecce procul ternis Hecate variata figuris. Vbi Parrh. Hecaten nocte genitam canit Bacchylides: Ioue & Aſterie Muſæus: eodem & Cerere Orpheus: Pherecydes Ariſtęi Pęonis filiam tradit. Eadem Perſeis appellatur a patre. Apollonius Argonaut. 3.

Πέρσηε

Πότνια θεὰ Περσοῖ, Et in 4.

Ἴστω νυκτιπόλου Περσηΐδος ὄργια κούρης, id eſt,

Noctivaga teſtor Perſeidos orgia diua. Nec aliud in Caſſandra cum Perſei virginem dicit, Lycophron intellexit, & Papinius in euocatione manium ex perſona Tireſiæ,

Tu ſepare cœtu

Elyſios Perſæa pios virgaque potenti

Nubilus Arcas agat. In quo Perſei quoque legi poteſt, vt Inachi, Phylli, Amarylli. Hinc apparet eos falli qui Perſeæ legẽdum putant, & ineruditè Bacchum vel Mercurium bis inculcant.

In eodem *Templumque Alea memorale Minerua* legendum eſſe, non *alta*.

Claud. de raptu Proſerp. lib. 1.

Atlantis Tegeae nepos. Vbi Parrh.

Tegeæ.) Arcas. Nam Tegea Arcadiæ oppidum eſt, vt ſcribit Pauſanias. Eius meminit Homerus. Vnde muliebri genere Tegeatis, maſculino Tegeates, & Tegeęus apud Propertium: quin & Tegeaticus. Papinius,

Et de Mænalia volucer Tegeaticus vmbra. Tegeæ (quod idem ſcribit Pauſanias) Aleę Mineruæ templum fuit, ab Aleo Aphidantis filio conditum: de quo Statius,

Templumque Alea memorale Mineruæ. Quamuis in peruulgatis codicibus *alta* librarii vitio ſcriptum ſit.

Ibidem, *Venit & Idæis vlulatibus æmulus Azan*: quid Azan & quomodo Idæos vlulatus æmuletur.

Claud. De raptu Proſerp. lib. 1.

Candida Parrhaſis poſt hanc regina Lycæi. Vbi Parrh. Azaniæ vero, quæ pars eſt Arcadiæ, Parrhaſii & Trapezuntii contribuuntur, vt legimus apud Stephanum: qua de cauſſa Papinius Azanas & Parrhaſios coniunxit,

Venit & Idæis vlulatibus æmulus Azan,

Parrhaſiique duces. Sed illud apud eum quæritur cur Azanas Idæis vlulatibus æmulos dicat. Id nos ex Callimachi ſcriptis aſſequuti videmur. Ait enim in Arcadia Iouem natum qua maxime quercubus denſaretur & aquarum penuria laboraret, Azaniam deſignans, quam Ἀζὰν τὴν ἄζαν, id eſt a ſiccitate, nominatam ſcribit Euſtathius. Hinc Azania prouerbio mala dicuntur aſſidua diuturnaque, quod ea regio ob inopiam aquarum labores agricolarum fruſtratur. Etſi Pauſanias ab Azane dictam mauult, quem ex Erato Nympha genuit Arcas: & Arcades apud ſe natum Iouem audacter cum Cretenſibus contendebant, vt teſtatur idem Callimachus in hymno Iouis,

Ζεῦ, σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν οὔρεσι φασὶ γενέσθαι

Ζεῦ σὲ δ' Ἀρκαδίῃ πότεροι πάτερ ἐψεύσαντο, id eſt.

Iuppiter aeriis cum te ſibi vindicet Ide

Montibus, Arcadiaque, vtri mendacia iactant? Nam quidquid de partu Iouis a Cretenſibus fingitur, illud idem Cybeles ſacerdotes apud Azanas vlulatibus & fanatico diſcurſu repræſentabant, oſtenſo etiam apud ſe loco, quod Rheæ puerperium dictitabant, vt eſt apud Callimachũ Redditur & a Philone Maſſiliæ ciuitas Azan, & alia ab Herodiano Phrygiæ: ſed vtraque huic loco minus accommodata. Quin & Ouidius in 11. Metamorph. Arcadiam Iouis ex hac hiſtoria nominauit, cum ait,

Arcadia tamen eſt impenſior illi

Cura ſua. Quamuis nihil alii ſuſpicantur.

Ibidem in illud, *Plaudentique habiles Carya reſonare Diana.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Criſpatur gemino veſtis Gortynia cinctu. Vbi Parrh. Memorat & eiuſdem nominis [*Gortyn*] alteram Pauſanias in Arcadia; cui proximum ſtatuit Plinius Caryum oppidum Laconiæ, vbi Lacedemonii Dianam præcipuo cultu proſequebantur, virginum choro & præmio muſici certaminis inſtituto, quod Execeſtides (vt ſcribit Polemon) citharæ cantu victor aliquando conſequutus eſt. inde ſaltandi quoddam genus Καρυατίζειν Lacones dicebant, eiuſq; inuentores Caſtorem Pollucemque profitebantur, vt ait Lucianus. Quin & ipſa Diana Caryatis indidẽ memoratur: cuius honori bucolicum carmen primo datum eſt, vt docet interpres Theocriti & e noſtris Diomedes: etiamſi Curetis apud eum mendoſe ſcribitur. Ex hac hiſtoria Papinii carmen ex 4. Thebaid. interpretati ſumus.

Plaudentique habiles Carya reſonare Diana, Cum neſcio quis ad Heleam Dianam referret, eiuſque nominis rationem per carices vluaſq; paluſtres rimaretur: vnde luto cœnoq; turpis vix a nobis excrudi potuit. Ex iis collige Claudianũ poſuiſſe Gortyniam veſtem pro Caryatide. Nam Gortyn Arcadiæ, propinqua Caryo eſt, quam Caryam fœminino genere Vitruuius enuntiauit, Liuius numero multitudinis, Parthenio mõte ſuperato præter Tegeam tertio die ad Caryas poſuit caſtra. Inde ſunt Caryatides columnæ, in antiquis ſubſtructionibus celebratæ. Mihi prior ſententia magis adulatur, & hoc totum Papinio condonamus.

The 5. *Fraternam Chion cur dixerit.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Fraternum cupiens exire ſub orbem. Vbi Parrh.

Sub orbem fraternum.] ſub auras, vbi Iupiter Plutonis frater habet imperium. Atq; ita dixit vt Stat. in Theb.

Fama ſubit portus vectum trans alta Thoanta

Fraterna regnare Chio, ſcilicet quam Thoantis germanus Oenopion regiam ſibi condidit, vt domeſticus teſtis eſt Ion, qui de ſua patria Græce ita cecinit,

Hanc olim Oenopion Theſides condidit vrbem. Thoas vero & Oeno-

Oenopion ex Ariadna, patre Baccho Thoas, Oenopion Theſeo, nati ſunt. Hiſtoriam habes apud Plutarchum: meminit & Ouidius in Heroidibus. *Ex vtroq;* parente fratres eſſe affirmat Diodorus. Nam qui *fraternam Chion vicinam* legunt, indigni ſunt, de quibus ſermo habeatur.

Theb. 10. in illas Thyodamantis ad Apollinem preces, *Nunc tibi crudus honos, cruda arma, cruorque virorum.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Candida Parrhaſii poſt hanc regina Lycæi. Vbi Parrh.

Parrhaſii Lycæi.) Colebatur & Argis Apollo cognomento Lycius, hac ex cauſſa: Danaus Ægypto profugus Argos appulit, ibiq; contra Gelanorem pugnaturus, in littore taurum caſu conſpicatus eſt cum lupo certantem. Omen arripuit, atq; lupi perſonam ſibi induit, qui peregre delatus veteres incolas exturbaturus. Itaq; pugnæ euentu exſpectato, cum ſuperior lupus extitiſſet, aduerſus Gelanorum, qui tum rerum potiebatur inito prælio, victor ex voto Apollini Lycio ædem erexit, ac lupi contra taurum prœliantis expreſſam ære effigiē in foro ſtatuit. Hiſtoriam narrat in Pyrrho Plutarchus, & Pauſanias adiecta victimæ ratione. Nam taurus ex ritu religionis immolabatur. Inde vates Argiuus apud Statium Thyodamas ita Apollinem precatur,

Nunc tibi crudus honos, cruda arma, cruorque virorum:
At patrios ſiquando domos optataque Paan
Templa Lyciæ dabis, tot ditta dona ſacratis
Poſtibus, & totidem voti memor exige tauros.

Theb. 12. in illud, *Queq; rudes thyrſos hederis veſtiſtis Acharnæ*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Crinali florens hedera. Vbi Parrhaſ.

Ferunt omnium primum Liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuò coronam ex *hedera*. Alexanderque eius exemplo, *hedera* coronato exercitu ex India victor rediit, auctor Plin. Mirum quod Plutarchus in quæſtionibus refert: *Ineſt*, inquit, *hederæ ſpiritus quæ mentes in furorem concitat & loco mouet, & ebrietatem abſque temeto inducit.* Euſtathius in Bacchanalibus *hederam* argumentū libidinis arbitratur, ad quam mortales a vino propenſiores redduntur: interpretatione Græci nominis κισσῦ, quod hederam notat, & ab infinito κισσᾶν verbi trahitur, quod eſt in Venerem pronum ferri. Euſtathii ſententia Naſonis carmine confirmatur,

Et Venus in vinis, ignis in igne furit. Eandem Pauſanias apud Acharnas in Attica primum viſam tradit, & Poeta Græcus Antipater in Sophoclem tragediarum ſcriptorem noto Epigrammate Ἀχαρνίτην, hoc eſt, Acharnenſem, per epitheton *hederam* nominauit. Hinc in Thebaidos calce Papinius,

Queque rudes thyrſos hederis veſtiſtis Acharnæ. Inde *Acharnan* gentile nomen apud Senecam trahitur in Hippolyto, non (vt ridicule quidā tradiderunt) ab *Acarnania*. Texebat pterea ſibi Bacchę

coronas ex alba populo, quod ea arbor inferna credebatur, & (vt ait Harpocration) iuxta ripas Acherontis enata: eoque ab Homero Archeroida appellari putant. Porro Liber Proſerpinæ filius & inferni numen eſt, vt demonſtrauimus.

Achil. 2. *De ſponſa tyranni Elyſii.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Vtraque virga ruunt. Vbi Parrh.

Vtraque.) Pallas & Diana: quas dum Proſerpina raperetur, interfuiſſe Euripides in Helena canit, & Papin. Achil. 2.

Quales Sicula ſub rupibus Ætna
Naiades Ætneas inter Diana feroxque
Pallas & Elyſii fulgebat ſponſa Tyranni

EX VALERIO FLACCO.

CLaud. *De raptu Proſerp. lib. 3.*

Exſultat Zancli ſpoliis. Vbi Parrh.

Zancli.] Melius ita quam *Caci*, nam *Cacus* inter Gigantas haud quaquam nominatur, at *Zanclus* vrbi Siciliæ, cui ſuppoſitus eſt, ab ſe nomen dedit, vt tradit Stephanus. Ea *Meſſana* nunc dicitur a colonis. Aliam prioris appellationis cauſſam Nicander affert ab hiſtoria. Illic enim ferunt abſconſam falcem qua Cœlum patrem Saturnus exſecuit: quippe falcem Siculi *Zanclan* vocant. Alii codices habent *Cei*, qui Titan & ipſe fuit, Latonæ pater, vt Apollonius canit & Ouidius. Propert.

Te duce vel Iouis arma canam, cœloq; minantem
Cœum & Phlegræis Oromedonta iugis. C Balbus

Argonaut. 3. *Fundo veluti cum Cœus in imo*
Vincla Iouis fractoque trahens adamante catenas
Saturnum Titanumque vocat, ſpemq; ætheris amens
Concepit. Et ita nos emendauimus, cum vulgati codices haberent omnes, *Cum ceſſit in imo*
Vnda Iouis.

EX OVIDIO.

In arte amandi de Apollinis in Admetum amore.

CLaud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Quod non Cyclopea tela
Stringimus. Vbi Parrh.

Cyclopea tela) fulmina quæ Ioui Cyclopes fabricant. Heſiodus tris memorat, Aſteropem, Broten, & Argem: & *Cyclopas* appellatos ait *quod vnus ſingulis oculus, & is in media fronte circinata rotunditate eſſet.* Idem ſenſit & Hellanicus. Eoſdem cœlicirculares vertigines repræſentare Zeno diſputat. Nos ex ipſis nominibus, *aeris* *compellatores* interpretamur, vt in noſtris originibus demonſtrabimus: & inde *cælo* ac *terra* parentibus natos fingi, quod ex igni cæleſti, terræque vaporibus excitentur. Hos ſuis telis Apollo ſuſtulit, quod opifices fulminis extitiſſent quo Iupiter Æſculapium necauit

uit, vt ex fabula refert Higynus, ob quam cędem depoſito numine Phœbus Admeto famulari coactus eſt, vt in Alceſtide ſcribit Euripides. Callimachus vero canit Apollinem pauiſſe Admeti pecus, eius adoleſcentis forma inductum. Callimachi verſus (ne Græca videar oſtentare) Latinos a nobis factos adiecimus.

Te ſimul ex illo paſtorem Phœbe vocamus
Tempore quo Amphryſi duxi ſub prata iugales,
Pubeſcentis adhuc Admeti captus amore. Meminit & Plutarchus in Numa & in Artibus Naſo,

Cynthius Admeti vaccas pauiſſe Phereas
Fertur, & in parua delituiſſe caſa. Quem verſum reperit in Heroidibus. De hoc & longum Tibulli carmen exſtat, quod ex hac hiſtoria intelligendum illic diſceptabimus, iis etiam confutatis, qui ad Iſſen Macarei filiam perridicule referebant.

In illo, *Ennius emeruit Calabris in montibus hortos Contiguos pene,* legendum *ortus, Contiguum poni.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Pene reluctatu iterum pugnantia rebus
Rupiſſent elementa fidem. Vbi Parrhaſ.

Pene,) Paulominus, aduerbium remittendi, cuius ſyllaba breuis eſt, Papin.

Et qui tibi Pythie Ladon
Pene ſocer. Neque te decipiat Ouidius in Artibus,

Ennius emeruit Calabris in montibus hortos
Contiguos pene Scipio magne tibi. Nam corruptum carmen eſt ita emendandum,

Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio Magne tibi. Quippe Ennius ex oppido Calabriæ Rudiis fuit, vt Strabo teſtatur & Auſonius in monoſyllabis,

Vnde Rudinus ait diuum domus altiſonum cal. Liuius, *Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres ſtatuæ ſunt: duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe, tertia Poetæ Qu. Ennii.* Solinus ex Plinio, *Aphricanus prior Qu. Ennii ſtatuam imponi ſepulcro ſuo iuſſit.* Ouidius vt Aphricanum priorem deſignaret, *Magnum* dixit. Id enim cognomentum Scipionis fuit vt diſcimus ex ex Macedone Polyæno, qui ad hanc ſententiam Græce ſcribit, *Fabius maximus, Scipio Magnus appellabatur. Itaque Scipio Fabii gloriæ inuidebat, adeo vt aliquando in hæc erumperet, Quid ita Fabi, vt tu qui duntaxat exercitum ſeruaris, Maximus: ego qui deuicto Hannibale bellum confeci, Magnus appeller? ad quem Fabius, Atqui niſi ego milites ſeruaſſem, tu non habuiſſes vnde vinceres.*

In illud, *Porrige & ancillæ, pœnas qua luce pependit Luſa maritali Gallica veſte manus.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Seu tu ſanguineis adulantia Dindyma Gallis,

Incolis. Vbi Parrh.

Gallus & Attis adoleſcentes officii formæque gratia Deum matri dilecti, cum forte numinis offenſam contraxiſſent, acti furore pudenda ſibi abſciderunt: quorum Gallus ad Terian Phrygiæ fluuium conſedit, qui poſtea Gallus ab eo dictus eſt, vt Polyhiſtor Alexander de Phrygibus ſcribens lib. 3. refert. Ab hoc amne Berecynthiæ ſacerdotes Galli memorantur: cuius aqua epota mentem mouet, vt Callimachus auctor eſt, & Ouidius in Faſtis,

Inter, ait, viridem Cybelen altaſque Celænas

Amnis it inſana nomine Gallus aqua.

Qui bibit inde, furit. Ad hoc Ouidii carmen ex Arte amandi nonnulli referunt,

Porrige & ancillæ, pœnas qua luce pependit,

Luſa maritali Gallica veſte manus. Nos autem *qua luce* legimus ex Ariſtide Mileſio, qui de rebus Italicis ſcribens, lib. 7. ſic ait, *Gallorum dux Atepomorus, cum Romanos longa feſſos obſidione videret, poſtulauit vt ſi ſaluos ſe vellent, matresfamilias & virgines ad ſtuprum dederent. Senatus Retanæ ancillæ conſilio, ad hoſtes habitu dominarum, ſubmiſit ancillas, dataque ab eis ſigno, eruptione facta Romani ſomno meroque depoſitos Gallos omnes obtruncant. Parta victoria, ancillariorum diem ſolemnem perpetuo ſanxerunt.* Hiſtoriam repetit Plutarchus Polyænuſque Macedo ſtrategematon 8. Macrobius alios ſequutus annales, ab Ariſtide paulo deflexit. Ouidius amanti præcipit, vt nonis Caprotinis (quo die Galli cæſi ſunt) aliquid ancillæ largiatur, vt alacrius operam nauans, iter affectet ad dominam. Galli Cybele miniſtrant, argumento, ſi qui indigent ſemine, eos oportere terram ſequi. Quod apud eam Galli ſe iactant, præcipitur (inquit Varro) qui terram colunt, ne ſedeant, ſemper enim eſſe quod agant.

In illud, *Pallidus in lyncem ſyluis errabat Orion.*

Claud. *De raptu proſerp. lib. 3.*

Horruit Orion. Vbi Parrh.

Orion ex Deorum vrina natus eſt, vt ait Nigidius & in Faſtis canit Ouidius & apud Græcos Pindarus & Ariſtonicus. Eundem Diana ſubdolo fratris ſuaſu, ſagittis extinxit, vt ſcribit Iſter. Nam cum Dea viri conſuetudine delectaretur vſque ad infamiam, idque Apollo grauiſſime ferret, nec obiurgationibus quicquam proficeret, quod ſolum caput natantis *Orionis* extabat, ſorori procul indicauit, cum ſponſione contendens, eam nō poſſe telum mittere ad id, quod in mari nigrum appareret. Quæ cum vellet in eo ſe ſtudio artificē maxime probare, miſſo telo caput *Orionis* traiecit, defunctumque defleuit acerbe & inter ſydera ſtatuit. Hæc eſt *Orionis* amaſia, cuius deſiderio *Orion* pallebat, vt eſt apud Ouid.

Pallidus in lyncem ſyluis errabat Orion. Id eſt, cum Dianæ comes

Orion

Orion venaretur, ipſius Deæ cura carpebatur. Nam qui vel *auroram* ſuſpicantur, *Orionis* amicam vel *lyncem* puellæ nomen exiſtimant, non minus quam ſequentis verſus hiſtoriam non percipiũt.

Pallidus in lenta Naide Daphnis erat. Nam Daphnis (cuius à Marone prætermiſſa mentio non eſt) Mercurii filius fuit. Eum Nympha quædam dilexit, quam Soſitheus *Thaliam* vocat: quæ ſuſpicione pellicis offenſa, Daphnidis congreſſus auerſata eſt. At ille amoris deſiderio contabuit: cuius mortem longo carmine deflet Theocritus. *Naidem* vero *lentam* dixit Ouidius, quæ moriente Daphnide ceſſauit nec opem tulit. Alibi tamen Naſo *Daphnin* in lapidem obduruiſſe refert.

Vulgatos taceo (dixit) paſtoris amores
Daphnidis Idei, quem Nympha pellicis ira
Contulit in ſaxum. Tantus dolor vrit amantes.

Heſiodus ait Neptunum, compreſſa non (vt inuerſus Higyni codex habet) Euryale, ſed (vt Nicandri ſcribit interpres) Hyelo Minois filia Orionem procreaſſe, qui patris beneficio ſuper fluctus ſuſpenſis veſtigiis, vt in terra, curreret, ſicut Iphiclo datum dicitur, vt incederet per ariſtas, nec eas infringeret. Caſtigandus obiter eſt apud Higynum locus, in quo dempta priore vocali perperam *Phyclus* legitur: cum *Iphiclus* ſcribendum ſit ex interprete Apollonii, qui de *Iphiclo* Phylaci filio idẽ quod Higynus recitat, ex Heſiodo.

Alcathoi *vrbs quæ ſit.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 3.*

[illegible] *Cadmi ſeu mœnia poſcat.* Vbi Parrh.

Cadmi mœnia.) Thebas, quas e Phœnicia profectus Cadmus, in Bœotia condidit, ex oraculo præuiam bouem ſequutus, vt narrat Ouidius eoque prior in 3. de bello Titanum Muſæus. Ab hoc animante *Bœotiæ* nomen inditum Caſtor autumat: aliunde Nicocrates & Euphorion, vt commodius exponemus. Porro Thebas ab Ægyptiis Thebis Cadmus appellauit, vt in nomenclaturis oppidorum ſcribit Archemachus: quod Leon, Coſmes, Xenagoras & Nicanor affirmant. *Illinc* enim migraſſe Cadmum Diodorus & alii prodiderunt. Is (vt alii) Phœnicis (vt Pherecydes quem ſequimur) Agenoris filius fuit, ex Argiope Nili filia ſuſceptus. Lycus vero qui Thebanam ſcripſit hiſtoriam, *Poſt Deucalionis*, inquit, *diluuium Iupiter Eodamam Tithoni filiam compreſſit, eius cui pater fuit Amphictyon: eademque maturo partu Theben genuit: quæ mox Ogygi nupſit, vnde Thebas Ogygias dictas aiunt: Ogyges autem Neptuno patre & Nympha, cui nomen Aliſtra, natus eſt.* Itaque *Thebas, Cadmi mœnia* Claudianus, vt vrbem Alcathoi *Megaram* dixit Ouidius. Nam Pelopis filius Alcathous cædis in Chryſippum fratrem ſuſpectus, Megaram confugit: occiſoque Leone qui Cithæronius a ſaltu quem frequentabat, appellatur, multoſque, & in iis Megarei regis filium Enippum, necarat, aſcitus Megareo

gener, in regno ſucceſſit, auctor Dirrhechidas. Hic ille Alcathous eſt in cuius Apollo gratiam Megaræ conſtruxit arcem: cumq; ſub quadam muri parte lyram depoſuiſſet, neruorum ſonum lapis attraxit, vt Palæphatus & Pauſanias prodiderunt, ac in Ciri Vergilius, & Theognis,

> Φοῖβε ἄναξ, αὐτὸς μὲν ἐπύργωσας πόλιν ἄκρην
> Ἀλκαθόῳ πέλοπος παιδὶ χαριζόμενος. id eſt,
> *Phœbe pater ſummam muniſti turribus vrbem,*
> *Eſſes Tantalidæ gratus vt Alcathoo.*

De Remed. amor in illud, *Vixiſſet Phyllis ſi me foret vſa magiſtro,*
Et, per quod nouies, ſæpius iſſet iter.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Mars donat Rhodopen Vbi Parrhaſ.

Rhodope Thraciæ mons dictus a *Rhodope* Strymonis amnis filia, ex qua Neptunus Atho Gigantem genuit, qui & ipſe monti nomen dedit. Ouidius ipſam *Rhodopen* in montem cōuerſam tradit, quoniam Deos aſpernaretur. Eſt & Ioniæ ciuitas *Rhodope*, vt ſcribit Stephanus. Ab vtroq; *Rhodopaus*, & reſolutione diphthongi, *Rhodopeius* enuntiatur. Ouid. in Epiſtolis,

Hoſpita Demophoon tua te Rhodopeia Phyllis. Cuius mentio nos admonet, vt aliud eiuſdem Poetæ carmen explicemus. Id eſt, in Remed.

> *Vixiſſet Phyllis ſi me foret vſa magiſtro,*
> *Et, per quod nouies, ſæpius iſſet iter.*

Nouies enim non finitus eſt numerus pro infinito, (quod Grammaticorū vulgus exiſtimat) ſed ab hiſtoria quam refert interpres Lycophronis in Alexandra. Quippe Phyllis Demophoontem, vel (vt ipſe nuncupat) Acamantem aduſque *nouem vias* ſequuta eſt, ad amnem Strymonem, quæ ciuitas *Amphipolis* appellata mox eſt ab Agnone duce Athenienſium, auctores Antiphon & Androtion Atticorum 12. Macedoque Polyænus 8. Strategematωn, Pauſanias, Harpocration, & Suidas meminit, & Thucydides aliique præterea nonnulli. Cumque illic (vt pergit) Acamantem diu expectaſſet, impar amori Phyllis, mortem ſibi conſciuit, ad quod alluſiſſe Naſonem coniicere licet ex his eius verſibus in Arte,

> *Noua terebatur miſera via, viderit, inquit,*
> *Et ſpectat Zonam pallida facta ſuam.* Et alibi
> *Quare nouem cur eſſe vias dicatur, & audi*
> *Depoſitis ſyluas Phyllida fleſſe comis.*

Sic enim ſuperius hexametrum ſcribendū eſt ex antiquis codicibus, non (vt nunc paſſim legitur) *Quare nouem vicibus cur eſſe feratur.* etiamſi ſuos & hoc habet aſſertores, ſed eos negligendos.

In illud, *Ceſſit ab Idæa coniuge victa prior.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Sic ait, & fuluis ſerpentibus attigit Idam. Vbi Parrh

Inter

ized by Google

Inter alia Idæa vero Dardani Scytharum regis filia fuit, quam deſtituta Cleopatra Boreæ & Orithyæ Phineus ſuperduxit, vt Dionyſius in Argonautico canit. In eius gratiam Oritho & Carambi, quos ex Cleopatra ſuſtulerat, oculos effodit, vt tragœdiarum Poeta Sophocles auctor eſt. Inde viciſſitudinis in amore ſumſit exemplum Naſo in Remediis,

Ceſſit ab Idæa coniuge victa prior. id eſt, Cleopatra quæ prior in matrimonio Phinei fuit, cui poſt exactæ noua coniunx Idæa ſucceſſit.

In Heroid. *Theutrantia turba Theſpiades vnde dicta.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Et Pandionias quæ cuſpide protegit arces. Vbi Parrh. *Pandionias arces.* Athenienſes a rege Pandione Poetarum carminibus & Græcis annalibus inclyto: cuius quatuor tantum filios Sophocles memorat, Ægeum, Lycum, Niſum & Pallantem. Stephanus addit Theutrantem Theſpii patrem: a quo *Theutrantia turba Theſpiades* apud Naſonem, puellas duas ſuſtulit, in quibus infelix fuit, vt refert Pauſanias. Succeſſit huic Erechtheus, cuius ex Procride Cephalus genet, vt canit Ouidius in 6. Metamorph. Anceps apud Strabonem locus eſt, & qui non incurioſe legentibus iniiciat ſcrupulum. Nam cum de prærupta illa petra ad Actium promontorium in ſinu Ambracio verba feciſſet, Menandrique teſtimonio docuiſſet illinc Sappho ſeſe deieciſſe, ἀρχαιολογικώτεροι, inquit, id eſt qui conquiſitius antiqua ſcrutati ſunt (id enim Græca vox proprie ſignificat, non autem antiquiores, vt ab aliis conuerſa eſt) *non Sappho primam, ſed Cephalum ſaltaſſe prodiderunt, amore captum Ptarola Deionei filia.* Hæc ille. Equidem primum omnium Pterelam Taphiorum regem tradi ſcio, quem Neptunus ex Hippothoe Meſtoris & Lyſidices filia ſuſcepit, Andromedes & Perſei nepte, vt Herodori teſtimonio refert interpres Apollonii, vel (vt alii) Neptuni ex Taphio patre nepotem. Aiunt enim Neptuno patre Taphium genitum, vnde ſit Pterelas: eundemque ab Amphitryone expugnatum & ab eo (quod vnus apud nos tradit Plautus) obtruncatum noui. Et *Pterelam* puellam vel (vt mea quidem ſententia apud Strabonem perperam ſcriptum eſt) *Ptarolam* nuſquam legi, quæ ſi profecto fuiſſet, ab illo præſertim Cephalo vtriuſque linguæ theatris decantato tam perdite (vt iſti volunt) amata, Græcorum aut noſtrorum monumentis aliquo pacto innotuiſſet. Ad hæc accedit quod paulo poſt idem Strabo Cephalum Deionei filium fuiſſe ſcribit, quo patre *Ptarolam* iam natam dixerat: vt verear ne Strabonis exemplaria mendoſa ſint, & librariorum vitio factum, vt apud eum præpoſtere legamus hiſtoriam. Suffragatur huic opinioni Demetrius Chalcocondyles, vt Athenienſis & Græcus homo doctiſſimus, & quem Gazæ diſcipulum ſtudiorumque

ſucceſſorem poſſis agnoſcere: quippe qui Græcos etiam Strabonis codices inuerſos quotidie deprehendit, & hoc in primis loco, vbi Græca ipſa Strabonis verba perplexa confuſaque adeo leguntur, vt nullus integer ſenſus exſtet, & facile appareat eſſe erratum: quod (ſi liberæ coniecturæ locus detur) ita tollendum cenſuerim, *vt dicat ab aliis tradi illinc non Sappho primam ſe deieciſſe, ſed Cephali Deionei captam amore Pterela filiam.* Nam vir plurimæ lectionis interpres Lycophronis cum res inter Teleboas Electryonemque geſtas diffuſe narraſſet, adiicit, Cymætho Pterelæ filiam Cephali qui in caſtris Amphitryonis tunc erat, amore inductam, hoſtibus patriam prodidiſſe, ceteraque iis ſimilia quæ de Niſi filia traduntur. Inde illa Naſonis in Ibin exſecratio,

Filia neue magis capiti ſit fida parentis
Quam tua vel Pterela vel tua Niſe fuit.

Vbi noſter Domitius maluit hiſtoriam confingere quam veram laborioſius apud auctores perquirere. Nam nec *Pterela* Thebarum rex vnquam fuit, nec a Creonte ſed ab Amphitryone non Polydices (vt ipſe dicit) ſed Cymæthonis filiæ proditione necatus eſt.

In Epiſt. Oenones, *Depreſſa eſt humili cana pruina caſa:* legendum *Defenſa.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib.* I.

Arcano defenſa gelu. Vbi Parrh.

Defenſa. Seruata. Defendere tectis frigus, arcere. Papin. Theb. I.

Haud paſſi ſociis defendere noctem
Culminibus. Et in Syluis,
Frondibus & patula defendimus arbore ſoles. Inde Naſonis Oenone,
Defenſa eſt humili cana pruina caſa. Et ita nos quidem emendauimus, cum prius nullo, vel ineptiſſimo ſenſu *Depreſſa* legeretur.

In illud, *Vecta peregrinis Hippodamia rotis.*

Claud *De raptu Proſerp. lib.* 2.

Non aqua Tantalicis ſubducitur inuida labris. Vbi Parrh.

Tantalus (vt Xanthus Lydius in 4. ſcribit) Hymenæi filius & Aſcali frater, alter Iouis & Plutus, vt Aſclepiades: vt alii, Smyrnam Phrygiæ, quæ tum Naulochos dicebatur: vt alii, Sipylum tenuit. Is apud inferos (vt canit Homerus) aquis ori allabentibus perpetua ſiti laborat Supplicii cauſſam non omnes eandē tradunt. Nam quidam dicunt, eum pœnas luere quod Pelopem filium diis hoſpitibus epulandum appoſuerit. Nonnulli referunt canem templi Iouis in Creta cuſtodem a Pandareo Mileſio ſurreptum, ad Tantalum perueniſſe, quem cum repetenti Mercurio abiuraſſet, hac affectum pœna. Canis aureus erat & ſpirans, vt Aſclepiades ex fabula refert. Ouidius, quoniam Deorum ſecreta mortalibus reuelarit.

Quaris

Digitized by Google

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Euripides ait in aere ſuſpenſum impendenti ſaxo torqueri. Sunt qui ſubiectum Sipylo monti tradant in Lydia. Petronius in Tantalo repræſentari *auaros* autumat, quibus opes vſui non ſunt, & ſiccis faucibus conditis pecuniis incubant. Huius filius Pelops acceptis equis pennatis ab amatore Neptuno, Piſam delatus eſt, vt ſcribit Pindarus: atque Oenomao curuli certamine ſuperato, Hippodamiam victoriæ præmium duxit. Ineuntibus enim certamen procis eam concedebat Oenomaus, vt eodem curru ſedentem veherent, ac intra currendi ſpatium a carceribus ad metas ſecum raperent, quod Lycophronis & Pindari narrat interpres, & Apollonii carmen indicat.

Ἐν δὲ δύω δίφροι πεπονήατο δηριόωντες,
καὶ τῶν μὲν προπάροιθε Πέλοψ ἴθυνε τινάσσων
Ἡνία, σὺν δέ οἱ ἔσκε παραιβάτις Ἱπποδάμεια. id eſt,
Stant gemini currus pendetque in verbera pronus
Hinc ſocer, inde Pelops: fugit hic, premit ille
Dat ſpatium: Pelopi comes aſſidet Hippodamia.

Pauſanias in Eliacis, *Effictus*, inquit, *eſt & Oenomaus inſequens Pelopem habentem Hippodamiam: vtrinque duo adſtant equi, quorum qui Pelopis eſt, pennas habet.* Ouid ad Auguſtum.

Quid non Tantalides, agitante Cupidine currus,
Piſaam Phrygiis vexit eburnus equis?

Inde Poetæ conſpirant, vt *alienis quadrigis* Hippodamiam per epitheton vectam dicant, quod non *ſuo* neque *paterno* ſed *procorum* curru rapiebatur. Ouid. in Heroid.

Qua duo porrectus longe freta detinet Iſthmos,
Vecta peregrinis Hippodamia rotis.

Eundem verſum repetit in artibus: & Propertius,

Nec Phrygium falſo traxit candore maritum
Aduecta externis Hippodamia rotis.

Ad hoc & Naſonis illud referri debet,

O quam pene Pelops Piſæa concidit axe,
Dum ſpectat vultus Hippodamia tuos.

Spectabat Hippodamiam Pelops quam ſecum vehebat eburneo curru, quem Neptunus ei largitus eſt, vt in Tuſculanis refert Cicero. Meminit & Papinius in Thebaide,

Neptunia tendit
Lora Pelops. Ex Hippodamia liberos quidem ſuſcepit multos: ex Danaide Nympha Chryſippum furtiuo concubitu, quem Laius Thebanus amauit & rapuit. Is poſtea captus a Thyeſte & Atreo, benigne a Pelope tractatus eſt, quod amoris cauſſa puerum aſportaſſet, vt Græcus auctor Doſitheus de Pelopidis ſcribens ait. Sed Grammaticus Ariſtophanes in periocha Phœniſſarum

fabulæ Euripidis, ex oraculo refert, ab Oedipo filio Laium iugulatum propter diras quas in eum Pelops ob raptum Chryſippum effudit. Praxilla tamen Sicyonia Chryſippum a Ioue raptum canit, vt de Ganymede fabulantur. Hunc ipſum mox Hippodamia nouerca Atreo Thyeſteque non audentibus, dormientem iugulauit, inſimulato cædis ipſo Laio cui tum puer accubabat, vt legimus apud Plutarchum. Hoc argumento Euripides tragœdiam dedit, & apud nos Accius: vnde teſtimonium citat Verrius in verbo *Rhodus*. Ex hac hiſtoria M. Tullius ait in Tuſcul. *Quis aut de Ganymedis raptu dubitat quid Poetæ velint: aut non intelligit apud Euripidem quid & loquatur & cupiat Laius?* Hæc vberius ideo perſcripſimus, quoniam Ciceronis, Ouidii, Propertii & Papinii, quos dixi, locos alii non attigerunt.

De Ponto, in illo, *Nec tantum Clario Lyde dilecta Poetæ, non Apollinem ſed Antimachum ſignificari.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Et Dodon Clarioſq; lares. Vbi Parrhaſ.

Thebis a Therſandro Polynicis filio captis, ex voto captiuorum pars Apollini miſſa eſt & vna Manto cum patre Tireſia, qui itineris labore contracta ſiti cum ex Thelphuſia fonte bibiſſet, in Haliartia vita exceſſit. Apollo iuſſit ipſam Manto cum ceteris in coloniam tranſire ibi. Itaque in altum progreſſi non procul ab Ionia inciderunt in claſſem Cretenſium, cui præerat Rhacius: ad quem deducta Manto, apud eum vxoris loco fuit, & Mopſum peperit. Hiſtoriam refert Pauſanias in Achaicis, & Philoſtephanus de ciuitatibus Aſiæ. 1. qui *Lacium* per L. appellat eum quem ceteri *Rhacium*: deque eius patria quærit, aliis Argiuum fuiſſe tradentibus, aliis Mycenæum, nonnullis ex Rhodo Lindium Antiphemi fratrem, eius qui Gelam condidit in Sicilia. Nearchus autumat inditum *Claro* nomen ex eo, quod Apollo Neptunus & Mars inter ſe de loco ſortiti ſunt, alii quod Apollini obtigerit per ſortem, quæ Græce κλῆρος eſt. Alii fabulantur ipſam Manto cum patriæ cladem lugeret, vbertim manante fletu fontem effeciſſe, & ἀπὸ τῶν δακρύων, id eſt, a lacrymis eius, immutatione literarum locó nomen manſiſſe. Nam Colophonem conſtat a Manto conditam cum Thebanorum victores Epigonos eo fugiſſet, vt Mella refert. Apollo Clarius inde dictus eſt, ibique fanum habuit, in quo reſponſa epota aqua reddebantur, vt auctor eſt Ariſtot. qui *Theologumena* Græce compoſuit. Quin & Clari mimallon a Lycophrone vocatur Caſſandra, quoniam vates & Apollinis ſacerdos erat. Clarius apud Ouid. Poeta, non *Apollo* (vt quidam ſuſpicantur) ſed *Antimachus* intelligitur. Is Platonis ætate Colophonius fuit, vt diſcimus ex Suida. Clearchus in Eroticis ait fuiſſe Lydas: alteram quam Lamynthus Mileſius amauit, alteram Antimachi amicam: vtramq; ad famam perueniſſe: priorem carmine cui Lyde titulus, poſteriorem

elegiis

elegiis celebratam. Ex Lydæ poemate teſtimonium citant interpretes Apollonii.

Metamorph. 2. in illo, *Gratamque Minerua Deſpiciebat humum, cultiq; arbuſta Lycæi,* non de monte Arcadia, ſed de Attica loco intelligendum.

Claud. *De raptu Proſerp. lib* 2.

Candida Parrhaſis poſt hanc regina Lycæi. Vbi Parrh.

Parrhaſis Lycæi.) Nam *Lycæus* Atticæ locus etiam erat a Lyco Pandionis, vt auctor eſt Pauſanias. Vbi Piſiſtratus (vt Theopompo) vel (vt Philochoro placet) Athenienſes operis præfecto Pericle, gymnaſium condiderunt: quod inde *Lycæum* dicebatur. Hic inambulans Ariſtoteles diſputabat: vnde *peripateticum* nomen manauit, vt in Academicis refert Cicero. Meminit huius *Lycæi* Lucianus in eo dialogo, cui titulum fecit *Anacharſis*, & Gellius in Noctibus Atticis, & Metamorph. 2 de Mercurio loquens Ouidius: *Gratamque Minerua*

Deſpiciebat humum, magna eorum hallucinatione qui Arcadiæ montem expoſuerunt.

In illo, *Mnemoſynen paſtor, varius Deolida ſerpens Eluſit,* reponendum *Deoida*, *& quid id nomen ſignificet.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib* 2.

Lenisque ſimul procedit Iacchus. Vbi Parrh.

Iacchus apud Herodotum numen eſt, Eleuſinis deabus ita familiare, vt Dianæ Virbius, Adonis Veneri, Attis Opi. Coruilius ait Proſerpinam Baccho Mercurium peperiſſe, ſed alter hic eſt in myſteriis Athenienſium celebratus, vt diſcimus ex Arrhiano, Polyænoque Macedone: quem Iuppiter ex Proſerpina ſuſtulit, eius filia, quam mutatus in anguem vitiauit. Auctor Clemens & Tertulianus in Apologetico, Ioui inceſtum hunc exprobrans amatorem ſquammis. Hinc in orgiis Sabaziorum draco in ſpiram conuolutus, argumentum nefandi concubitus adhibebatur. Et Græci quidem Poetæ cum draconem tauri patrem laudant, Iouem ſubobſcure ſignificant. Fingunt enim Proſerpinam ex eo patris ſtupro Liberum tauri ſpecie enixam eſſe. Et Lycophron ipſum Dionyſium taurum nuncupat. Quin & Eleorum mulieres in eius Dei ſacris, vt taurino pede ad ſe veniret, comprecabantur, & Digne tauro ſæpius indigitabant, vt refert Plutarchus. Is præterea Liber Zagræus terreſtriſque cognominabatur & Sabazius, vt ſcribit Diodorus: a Titanibus puerilibus donis illectus, membratimque laceratus, vt canit Orpheus. In Parnaſſo conditum iuxta tripodem tradit Euphorion. Ex quo loco in Nubibus Ariſtophanis inuocatur. Id ipſum Iouis & Proſerpinæ factum deſignat Ouidius in 6. Metamorph. his verbis: Fecit, inquit, vt Iuppiter:

Mnemoſynium paſtor, varius Deoida ſerpens

Eluſit. Nimirum *Deoida* Proſerpinam Naſo vocauit, ab Eleuſina Cerere, quæ Δηὼ Græce dicitur, vt eſt apud Orpheum Δηὼ παμμήτειρα, id eſt, *Magna parens Deo.* vnde recta forma Deois, vt a Λητὼ Λητωὶς patronymicum deriuatur. Sed hoc ambiguũ non relinquet Auſonius, cuius ad Theonem carmen eſt hoc:

> *Qualis floricomia quondam populator in Ætna*
> *Virgineas inter choreas Deoida raptam*
> *Subſtulit, emerſus Stygiis fornacibus Orcus.*

In illud: *Et te flaua comas frugum mitiſſima mater Senſit equum.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

> *Ætnea Cereri proles optata virebat*
> *Vnica.* Vbi Parrhaſius:

Vnica.) Vſurpauit *Orphei* verbum, qui Perſephonen μουνογένειαν dixit in hymnis. Nullos enim præterea partus ex Ioue enixa eſt, ex Iaſio Dardani fratre Philomelum & Plutum numen diuitiarum. De cuius nomine priſcæ comediæ ſcriptor Ariſtophanes fabulam Græce dedit. Eius meminit & Theocritus, & Ouidius in Ibin cum dicit:

Filius vt Cereris fruſtra tibi ſemper ametur. Imprecatur, vt ad opes nunquam perueniat. Ob eum concubitum fulmine exſtinctum Iaſium, multi prius Homero ſcripſerunt. Hermippus (vt refert Higynus) ait a Philomelo iunctos in Creta boues, & primum plauſtrum fabricatum: quod & Petellides Gnoſius affirmauit. Cohæſit & Erinnydis ſpecies Neptuno in equi formam mutato, vnde natus Arion eſt, vt legimus apud Lycophronem. Hiſtoriam percurrit Ouidius in 6. Metamorph. ad Neptunum conuerſo ſermone:

> *Et te flaua comas frugum mitiſſima mater*
> *Senſit equum.*

Metamorph. 6. quis *pater Coryti parua tumulatus arena.*

Claud. *De raptu Proſerp.*

> *Sic ait, & fuluus ſerpentibus attigit Idam.*

Idam.) Phrygiæ montem in Troade, qui nomen ſortitus eſt ab *Ida* loci regina, vt *de rebus Græcorum lib.* ſcribit Charax, vel (vt Vergilius) ab *Ida Cretenſi*, vnde profectus Teucer Scamandri & Idææ Nymphæ filius, eam Phrygiæ regionem cultoribus vacuam occupauit, & a ſe Teucriam dixit. Eodem paulo poſt Dardanus ex Samothracia delatus, Ariſben Teucri filiam vxorem duxit, (vt Cephalo Gergythius) aut Batæan, vt Hellanicus & Mnaſæas vocant, vt miter Seruium ſcribere *Teucrum* de Creta veniſſe poſt Dardanum. Sunt qui *Dardani ſepulcrum* innui ſuſpicentur ab Ouidio 7. Metamorph. eo carmine:

Quaque

Quaque pater Coryti parua tumulatus arena, &c.

Quod is (vt quidã prodiderunt) ex oppido Tuſciæ Corytoin Phrygiã migrarit. Nos autem *tumulum Paridis* intelligimus, qui in Cebrina Troadis vrbe viſebatur, vt ſcribit Scepſius & Strabo. Nam Paris ex OEnone ſuſcepit Corytum, quẽ mater a Paride repudiata, euntibus in Troiam Græcis itineris ducem dedit, quod apud Lycophronẽ fore Caſſandra vaticinatur. Ex Græcis etiã nõnulli Corytum Paridis & Helenæ filium fuiſſe tradunt. Buniti ac Ideæ puellæ, & quidem ex vtroque parente, fratrem. Sed & hoc illo modo pater Coryti Paris accipiendus eſt, itaque ſenſus Ouidiani verſus abſoluitur, qui ceteris ante nos inexplicabilior Gordiano nodo viſus eſt.

Metamorph. 8. *Iamben* pro *Combe* male a quibuſdam ſubſtitutum

Claud. *De raptu Proſerp. lib.* 1.

Si forte aduerſus ahenos
Æolus obiecit poſtes. Vbi Parrhaſius:

Ahenos,) ferreos. *Æs* enim pro *ferro* plerunque ponitur, quod eius vſus antiquior quam ferri fuit. Heſiodus:

Ære laborabant: nondum noſcentia ferrum
Secula. Quin & arma & tela ex ære vetuſtas habuit, vt eſt apud Homerum: quæ *Combe* puella in Eubœa primum inuenit. Vnde cognominata *Chalcis* eſt. Eandem numeroſæ prolis exemplum nonnulli ex Græcis adducunt. Nam centies peperit, vt Ariſtus Salaminius in literarum monumenta retulit, & Zenobius in collectaneis adagiorum meminit, & Ouid. 8. Metamorph. vt eorum vitanda ſit audacia, qui veterem probamq; lectionem deprauantes, *Iamben* pro *Combe* ſubſtituerunt.

Pro *Triopeim Eriſichthon* legendum *Triopeius*.

Claud. *De raptu Proſerp. lib.* 3.

Faunorum Dryadumque dolor. Vbi Parrhaſ.

Dryades & *Faunos* communibus pene ſacris antiquitas venerabatur, eoſdemque res agreſtes curare exiſtimabat, ideoque pariter inuocantur a Marone:

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Satyriq; pedem, Dryadeſq; puellæ.

Cupreſſum Fauni geſtabant, vt idem Maro teſtatur:

Et teneram ab radice ferens Syluane cupreſſum. Cauſſam refert Seruius, neſcio tamen an veram, cum cypariſſum Naſo delicias Apollinis, non Syluani, fuiſſe tradat: vt inde cupreſſorum cauſſa doluerint. Dryades autem, quoniam (cum ſint arboribus æquæuæ, vt canit Pindarus) vna cum iis cadebant. Quin ex iis quædam acceptam ſalutem Rhœco tulit, quod eius arborem iam ruenti pedamentum ſuppoſuiſſet. Hiſtoriam ſcribit Charon Lampſacenus. Magna Cereris indignatio, quæ ne ſacrorum

quidem conſortibus Nymphis pepercerit, Quippe nullus huic deæ cultus abſq; Nymphis exhibebatũr, ex cauſſa quam Mnaſeas Patræus memorat. Vetuſtiores enim cum carnibus etiam ſui generis veſcerentur, Nympharum monitu ad mitiorem victum reuocati, terræ fœtus ac mel in cibis habere cœperunt. Quippe Meliſſa quædam Nympha forte fauum nacta, guſtauit: cumque placuiſſet, aliis vt ederent exemplo fuit: oſtenditque quo pacto in poculis aquam melle diluerent. Res, inquit, in Peloponeſo geſta traditur. Inde Græcorum lingua apis meliſſa dicta eſt, inſtitutumque vt rem diuinam propemodum nemo faceret ſine grata Nympharum mentione: matrimonia præſertim, quæ vocant ab eis *Nymphia*, quoniam mortalibus Nymphæ pietatis & religionis auctores extiterant. Nunc autem Nymphas irata Ceres offendit, quarum prius iniurias acerbiſſime perſequebatur. Quippe quæ fame confecerit Eriſichthonem, quod eiſdem ſacras arbores excidiſſet, vt in hymnis Callimachus innuit. Fabulam narrat Ouidius 8. Metamorphoſeos. Vbi non *Dryopeius* Eriſicthon a populis (vt quidam putant) ſed *Triopeius* appellatur a patre *Triopa*, ſiue potius *Triope*: quod Hellanico fere placuit, a quo *Triops* non *Triopa* declinatur. Hyginus alios (arbitror) ſequutus auctores, hiſtoriam variauit. Ad hæc Ariſtides de rebus Italicis 3. ex inceſto Valerii Tuſculani, qui cum filia concubuit, editum Faunũ tradit.

Metamorphoſ. 10. in illud: *Non aliter ſtupuit gemina nece coniugis Orpheus Quam tria qui timidus medio portante catenas Colla canis vidit.*

Claud. *De raptu Proſerp. in præfat. lib. 2.*

Non Stygii terruit ira canis. Vbi Parrh. inter alia.

Condonetur & hæc appendix Ouidio, cuius carmini tenebris, vt aiunt, Cimmeriis obuoluto lucem dare tentauimus. Scribunt ex Græcis nonnulli, fuiſſe quendam adeo meticuloſum, vt ad Herculis nomen expanidus perhorteſceret, vt qui ſe ſatis tutum vix crederet, etiam cum profundiſſimam ſpecum ſubiiſſet. Vnde prolato interdum capite cum Herculem forte conſpicatus eſſet, obduruit in ſaxum: quod [illegible] vetuſtas appellauit, atque in prouerbium formidinis & quidem nimiæ conceſſit, vt in Suidæ monumentis legimus, & apud Zenobium. Huc adeo ſpectant Naſonis verſus ex 10. Metamorph.

Non aliter ſtupuit gemina nece coniugis Orpheus
Quam tria qui timidus medio portante catenas
Colla canis vidit, quem non pauor ante reliquit
Quam natura prior, ſaxo per corpus oborto.

Nam quod hoc Ouidius deſignet, ſatis indicat verbum *timidus* ex adagio loco nominis poſitum, quod apud Græcos etiam non extabat. Id autem ſic in orationis ordinem venit, *Non aliter ſtu-*

puit Orpheus, quam timidus qui vidit, &c. Nec illud te moueat a Suida Zenobioque mentionem *Cerberi* prætermiſſam, quam facit Ouidius. Nam potuit Ouidius apud alios auctores hoc legere, vel ipſe comminiſci, vt hiſtoriæ colorem daret. Nam portentoſum mendacium videbatur hominem *hominis aſpectu* obriguiſſe. Ideo Græcam fabellam Romana grauitate temperauit.

In illud; *Feſta pia Cereri celebrabant annua matres.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib.* 1.

Leniſque ſimul procedit Iacchus. Vbi Parrhaſ.

Aliqui malunt ſenſiſſe Claudianum de *Libero*, quem Ceres ex Ioue peperit, vt Diodorus in 4. *Bibliotheca* ſcribit. Huic & matri primitias anni ſtato die libabant, quem feſto transfigentes ἀλῶα, vocabant, ab *areis*, vt Grammaticus Pauſanias exponit. Huc Ouidii carmina pertinent ex 10. Metamorph.

Feſta pia Cereri celebrabant annua matres
Illa quibus niuea velata corpora veſte,
Primitias frugum dant ſpicea ſerta comarum.

Sed Hippolyti quoque veſtis ex ritu ſacrorum candida apud eundem Poetam accipienda, quod erat Eleuſine. Nam quod is in veſte color exigeretur initiorum die, Valerius indicat. Vectius etiam Prætextatus, humanarum diuinarumque rerum peritiſſimus (vt eſt apud Macrobium) Fabiæ Aconiæ vxori defunctæ poſuit hoc epitaphium, SACRATÆ APVD ELEVSINAM IACCHO CERERI ET CORÆ. Sic enim *Proſerpina* dicta eſt Moloſſorum lingua, præſtanti forma puellam ſignificante vocabulo. Licet inde ſuſpicari Liuium *belli Macedonici libro* 1. *Coraos* ſacerdotes appellaſſe *Proſerpinæ*. Sed ne fabuloſa diutius conſectemur, eſt & naturæ ratio cur Cereri Proſerpinæque Liber comes accedat: quippe quam vim in ſemente Proſerpina, eandem in ſegetibus Ceres, & in plantis Dionyſius repræſentat, vt Porphyrius ille philoſophus interpretatur.

Cercopes, *qui & unde: Item de Pithecuſis.*

Claud. *De raptu Proſerp.* lib. 3.

Rupit ne Typhœia ceruix
Inarimen. Vbi Parrhaſius:

Typhœum Pindarus & Ouidius Ætnæ ſupponunt, Homerus & Lucanus Inarimæ: qui locus ab aliis alibi redditur, eaq; diuerſitas effecit, vt Typhonis cubile in Bœotia, Cilicia, Phrygiaq; & ab Herodoto in Ægypto ſtatuatur. Huius inconſtantiæ naturalem cauſſam tradit Artemon: *Quicunque mens*, inquit, *incendia profert, inſectus Typhoni non abre dicitur. Nam repentini flatus & procellæ nomen Typhon eſt, quæ ſemper conflagrationes eruptionis comitatur.* Inarimen compoſita dictione noſtri accipiunt inſulam in ora Campaniæ, de qua longa Strabonis diſceptatio eſt. Eadem

Pithecuſæ memoratur ab hiſtoria, quam Xenagoras Harpocration & Suidas referunt, *Fratres duo, Candulus & Atlas (vt Æſchines Sardianus in Iambis appellat) omnium ſcelerum, quibus hominum vita deprauata eſt, inuentores & caput exſtiterunt. Iis peruerſiſsimi mores Cercopum nomen pepererunt: appulſoſque & aduenas vnumquemque circumuenire ſtudium erat. Idque aliquando cum in Iouem tentaſſent, in ſimias quas pithecos Græci vocant, ex hominibus mutati ſunt: Inde Pithecuſis inſulæ quam tenebant, nomen inditum.* Xenagoram 14. Metamorph. Ouidius ſequutus eſt, manifeſto Hermolai Barbari errore, qui putat Ouidii carmen ad *doliariorum figlinas*, vnde Plinius *inſulæ* vocabulum trahit, etiam referri poſſe. Eius verba è 3. caſtigationum libro ſubieci. *Dicta*, inquit, *Inarime ab Arimis ſiue ſiue populis ſiue beluis, ita Æthruſcorum lingua dicente ſimias, quas Græci pithecos vocant. Vnde nomen inſulis Pithecuſa, vt Straboni placet & fere Ouidio:*

Sterilique locatas

Colle Pithecuſas habitantum nomine dictas.

Plinius a figlinis doliariorum, Proinde per i non per y ſcribendum. Dolia enim Græci pithos, ſimias pithecos vocant. Poteſt & Ouidianum illud cum Plinii ſententia congruere, vt habitantum, hoc eſt doliariorum ſubaudias. Hic aliquis Hermolai diligentiam non iniuria deſiderauerit, qui non omnes Ouidii verſus, quibus ille fabulolam nominis rationem complexus eſt, perlegiſſe videatur; cum Plinium non credat ab Ouidio diſſentire. Nafonis carmina (nequis ambigat) hæc ſunt:

Inarimen Prochytenque legit, ſterilique locatas
Colle Pithecuſas habitantum nomine dictas.
Quippe Deum genitor fraudem & periuria quondam
Cercopum exoſus, gentiſq; admiſſa doloſæ,
In deforme viros animal mutauit. vt iidem
Diſsimiles homini poſſent ſimileſq; videri.

Diotimus in Herculis certaminibus ex OEchalia quæ littoralis Eubœæ ciuitas eſt, Olum & Eurybatum *Cercopas* impoſtores ac planos fuiſſe tradit, qui per Bœotiæ triuia ſummiſſo ſupercilio concurſarent, mortaleſque dolis exciperent, vt Muſcam Mediolani videmus Appulam. Inde nomen in alienarum rerum plus nimio ſattagentem tranſtulit Martialis, identidem repetens, *Ole quid ad te?* Zenobius autem *Cercopas* in Lydia ſtatuit, vbi cum Hercule, qui per id tempus Omphalæ famulabatur, congreſſos ait, ac ob nimiam captandi calliditatem in lapides obduruiſſe: quod eorum mater Memnonis multo ante fore prædixerat, ſubinde monens, ne *melampygon*, id eſt, *nigris Herculem natibus*, iniuria prouocarent. Alii Thiæ filios & Oceani fuiſſe malunt. Homerus *Cercopum* titulo poema dedit, vt diſcimus ex Plutarcho: quod olim perit præter admodum paucos verſus, quos apud alios auctores

ctores

Digitized b

ctores legimus. In iis poeta teſtatur *Cercopas* quoſdam fuiſſe, qui nuſquam conſiſterent, ſed fere cottidie ſedes mutarent, atque quoſcunque nanciſcerentur, velut ob oculos iacto puluere, ſermonis offuciis deciperent, vt quos Ægyptios vulgo dicunt. Inde natum prouerbium κερκωπίζειν: quanquam Chryſippo non a quibus dixi *Cercopibus*, ſed ab animalibus, quæ κέρκῳ, id eſt, *caudæ motu*, blandiuntur, id tractum placet. Sunt & qui *Cercopas* eoſdem cum cyclopibus accipiant a matre *Cercope* nominatos, ſed eruditioribus non perſuadent.

Flexipedes *hederæ cur dicantur.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib.* 2.

Hic hederæ ſerpunt. Vbi Parthaſius.

Serpunt.) Hoc ait, quoniam lente ſemper humi repunt, nec abſque amminiculo ſolæ ſtant, præter eam, quæ inde appellata κισσὸς eſt, Ouid.

Vos quoque flexipedes hederæ veniſtis. Aut ſerpunt quoniam tenaciter admotis hęrent & ſe ſpargendo dilatant. Inde Perſius ſequaces appellauit: quorum imagines lambunt hederæ ſequaces Et in Maronis Iuuenilibus:

Serpentes hederæ vix habuere locum. Comitatur & hanc etiam fabella non illepida, quam ſumſimus ex Græcis rei ruſticæ collectaneis. *Ciſſos*, inquit, *adoleſcens olim fuit hiſtrio ſaltatorque Liberi patris: qui dum ſyzjos exerceret, in profundum terræ hiatum caſu lapſus, interiit.* Tellus in gratiam Bacchi pro iuuene remiſit hederæ fruticem, quæ nunc etiam flexipes eſt, & ſaltantis ſpeciem repræſentat, atque per admota ſerpit, quaſi implicitos ſtaticulorum nexus imitetur.

EX TIBVLLO.

In illud, *At mihi ſeruandam credas, non ſæua recuſo*
Verbera: detrecto non ego vincla pedum.

CLaud. *De raptu Proſerp. lib.* 3.

Vt domus excubiis incuſtodita remotis.

Vbi Parthaſius:

Incuſtodita,) abſque ianitoribus, qui veteri Romanorum more in catena pro foribus excubabant, vt de Grammaticis ſcribens Tranquillus refert, & Ouidius:

Ianitor indigne dura religate catena. Atque ita nos Tibulli carmen interpretati ſumus:

At mihi ſeruandam credas, non ſæua recuſo
Verbera, detrecto non ego vincla pedum.

Ait enim poeta, ſe libenter in compedibus fore, dummodo ianitor conſtitutus obſeruet, quo minus ſua Delia quicquam peccet. Nam quod alii ſuſpicantur eum compedes & verbera puellæ minari, ruſticum eſt.

Ad Meſſalam, quare *Teſtis Inalpinus*, & non *Arupinus* ſcribendum ſit.

Claud. *De raptu Proſerp lib. 2.*

Et ſiquam glacies Alpina coherceat. Vbi Parrh.

Eleganter ambigendo dixit. Nam quis vnquam crederet in illa orbis plaga homines habitare? tamen habitant, & Inalpini coniuncto verbo vocantur, vt legimus apud Plinium. Impudenter me hercle nimis, qui Tibulli carmen, quod in antiquis omnibus exemplaribus, *Teſtis Inalpinus* legitur, *Arupinus* inuerterunt. Nam quod is Inalpinos intelligat, inſequentia declarant:

Quem ſiquis videat vetus, vt non fregerit ætas,
Terna minus Pyliæ miretur ſecula famæ.

Quippe Poſidonius & Protarchus Alpes & Rhipæos montes eoſdem putant, & Hyperboreos illic ſtatuunt, quos humani ſeculi modum præterire Græcorum noſtrorumq; hiſtoria notum eſt.

In Genethliaco Meſſalæ alluſiſſe ad Ægyptiorum religionem, his verbis: *Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres, Arida nec pluuio ſupplicat herba Ioui.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Rubuit Buſiride Nilus. Vbi Parrhaſ.

Nilus in Libyæ caput tollit, vt Ducis autumat. Alii conſtitutum non habent. Pauſanias ex quorundam ſententia refert ex Euphrate manare, qui cuniculo conditus ſupra Æthiopiam rurſus exeat, & Nili nomen accipiat. Certo anni tempore Ægypti campos inundat, & imbrium vicem exhibet. Quapropter a priſcis Ægyptiis ſub Iouis adpellatione & numine colebatur. Parmeno Byzantius, Αἰγύπτιε Ζεῦ Νεῖλε, id eſt, *Iuppiter Ægypti Nile.* Ex quo Tibullus in genethliaco Meſſalæ:

Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres,
Arida nec pluuio ſupplicat herba Ioui. Quod hemiſtichium ſumſit Ouidius, & ab eo Seneca quæſt. natural. 4. *Nemo aratorum aſpicit cœlum, nec pluuio ſupplicat herba Ioui*, vt Ouidius ait. Ex eadem religione Pindarus epitheton Nilo dedit, & Saturnium dixit, vt Iouem deſignaret.

Delphica Pytho, non ſerpentis apud eundem, ſed oppidi nomen eſſe.

Claud. *De raptu Proſerp.* [illegible]

Caſtalium Pythona gerit. Vbi Parrhaſius:

Pytho Phocidis ad Parnaſſum ciuitas, Apollinis oraculo clara. Cuius in Argonaut. meminit Orpheus & Theognis, appellata, quod illic extinctus Apollinis arcu ſerpens extabuit: id, quod πύθεσθαι Græci dicunt: Ozolisq; nomen dedit, ad quos eiectus traditur, *vt refert Plutarchus*, etſi Miclus Neapolitanus vrbi nomen inditum putat a Pythi puella, quam Melantho peperit ex Neptune. Ser-

no. Serpentem Callimachus & Ælius Græcus auctor, & e noſtris oratione quadam Tertullianus, Delphinem vocant a Delphis, cũ Latini propemodum omnes, quibus eius nominis vſus venit, atq; ex Græcis nonnulli, vno eodemque vocabulo ſerpentem, vrbemque, ſed alteram muliebri, alteram maſculino genere dicant: quod Ammonius etiam præcipit, vt explodendi ſunt ii, qui *Delphica Pytho* ſerpentis apud Tibullum nomen interpretantur. Plura de Pythione leges apud Strabonem.

Ducere enſem quo ſenſu dixerit.

Claud. *De raptu Proſerp. lib.1.*

Omnia quæ ſeriem fatorum pollice ducunt. Vbi Parrh.

Ducunt pollice), digitis ſubacta trahunt & nent. Eſt & quandoque ducere ferrum, procudere, hoc eſt, in longum cudendo porrigere. Tibullus:

Nec enſem:

Immiti ſæuus duxerat arte faber. Inde ductor ferreus in carmine obſcœno Vulcanus, qui faber eſt & ferrum ducit, id eſt, extendit, & eſt ductile, quod malleis obſequitur apud Plin.

EX PROPERTIO.

In illud, *Sunt Agamemnonias teſtantia littora curas*
Quæ notat Argynni pœna natantis aquas.

Claud. *De raptu Proſerp. lib.2.*

Hunc fracta Cephiſus harundine luget.

Vbi Parrhaſius:

Cephiſus ad Lilæam fontem concipit, Edylium Parnaſſumque montes interſecat, & ipſam Bœotiam, priuſquam mari miſceatur, cuniculo demerſus, occulto meatu labitur. Hæc ex Homero, Strabone, Polyænoq; Macedone: & Statius:

Propellentemque Lilaam

Cephiſi glaciale caput. In eius vadis Argynnus Leuconis ex Piſidice filia nepos, dum nataret, extinctus eſt, *vt tradit Stephanus.* Athenæus ait, Agamemnonem in Argynni amorem lapſum cum forte natantẽ ſpectaſſet in vndis Cephiſi eiuſque mortẽ acerbiſſime deploraſſet, vtq; pueri memoriam propagaret, iuxta ripas amnis erexiſſe Veneris Argynnidis ædem. Sed Alcymnius Chius in Dithyrambis ait, Argynnum formę gratia Hymenęo carum fuiſſe. Propertius hunc intelligit Argynnum cum ſcribit:

Sunt Agamemnonias teſtantia littora curas

Quæ notat Argynni pœna natantis aquas. Et hanc eſſe veram Propertii lectionem Nicolaus Piccens vtriuſq; linguæ diligentiſſimus, arbitratur, & mecum ſentit.

EX CATVLLO.

In illud: *Quam mater prope Deliam*
Depoſuit Oliuam.

CLaud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Te fronte retuſa
Delius, hunc fracta Cephiſus harundine luget.

Vbi Parrhaſius:

Delius,) Apollo ab inſula cuius ante meminimus, *Delo*: vel ab eiuſdem nominis monte prope Tegyram Bœotiæ ciuitatem, quæ natales Apollinis & Dianæ ſibi vendicat, vt refert Semus, & Plutarchus in vita Pelopidæ: cuius verba nobis in Latinum verſa libuit apponere, quo parum diligentis interpretis error appareat & erubeſcant ſiqui cæce ſequuti ſunt eum. *Non procul hinc Apollinis Tegyræ templum ſurgit, adusq; Medica bella ſub Eutherato vaticiniis & oraculorum fide pollens: vbi Deum ferunt editum. Proximus enim mons Delos appellatur: ad cuius radices Melanis fluuii franguntur vndæ. Poſt ipſum templum duo mirifici copia aquarumq; frigiditate & ſuaui guſtu fontes. Quorum alterum Palmum, alterum Oliuam hodieq; vocitamus, non quod inter eius nominis arbores, ſed quod in medio vtriuſq; fontis interuallo Dea partu leuata ſit. Nam prope eſſe memorant locum ex eo dictum Ptoum, quod inde repente obiecta apri ſpecie* ἀναπτοηθῆναι, id eſt, *exhorruiſſe metuque perculſam eſſe Latonam, quæque de Pythone Tityoque & ipſius Dei natiuitate traduntur, hic geſta volunt.* Hæc ille. Quis ergo non videat interpretem, quique eius vtuntur teſtimonio, pueriliter hallucinatos, qui Πτῷον proprium loci nomen ex cauſſa quam dixit, inani ſuſpicione *Præcipitem* tranſtulerunt? Ad hunc Oliuam fontem Catulli carmen eſſe referendum, decimo abhinc anno omnium primi indicauimus: cum ceteri Strabonem cum poeta committerent. Neque mentiri me ſinet Tydeus Actianus, vir & doctus & integerrimus, quo tum præceptore in litteris vtebamur: non Ælius Gorgonius aut Putius Florentinus, in ſtudiis noſtris eminentiſſimus; qui noſtri tum naſcentis ingenii dexteritatem complexus, in margine ſui Catulliani codicis adnotauit. Quid tamen refert, cum nonnulli inuenti ſint, qui noſtrum qualecunque hoc inuentum pro ſuo recitent ac oſtentent? Sed quo pudorem plagiariis iſtis imponamus, ecce mutata ſententia ad ipſam etiam arborem referri poſſe contendimus ex Ouidio, qui 6. Metamorphoſ. ita Latonam circuitione deſignat:

Illa ſuam vocat hanc cui quondam regia coniunx
Orbe interdixit, quam vix erratica Delos
Errantem accepit tum cum leuis inſula nabat.
Illic incumbens cum Palladis arbore palmæ
Edidit inuita geminos Latona nouerca.

Pauſanias, *In omnibus fere certaminibus, inquit, victori palma datur ex inſtituto Theſei. Is enim ex Creta Delum vectus, ludos Apollini celebrauit, ipſoſq; victores Deliæ palmæ foliis ornauit*: cuius Homerus in Odyſſea meminit, vbi Nauſicaæ ſupplicat Vlyſſes. Strabo tamen

tamen oliuæ arborem & Latonæ partum in Ortygiam Ioniæ lucum transfert: quod mirum videri nõ debet. Nam cum hominum opinione receptum eſſet, Latonam in nixu palmæ & oliuæ incubuiſſe, *vt meminit etiam Theognis*: vel palmæ lauroque, *vt Euripides in Polydoro*. Quicunque Apollinis & Dianę incunabula ſibi vẽdicabant, ad confirmandam vetuſtatis fidem eaſdem arbores apud ſe quiſque demonſtrabant. In Ioniæ luco, quem Strabo vocat Ortygiam, natam eſſe Dianam, canit Orpheus & Homerus in Hymnis: Apollinem vero Deli.

EX HORATIO.

In Epiſt. *Vilia vendentem tunicato ſcruta popello.*

CLaud. *lib. 3. De raptu Proſerp.*

Cunctaq; virgineo ſparſa oblectamina ludo.

Vbi Parrhaſius.

Ea, ſcruta Sidonius appellauit. Quid autem ſcruta proprie dicantur, nemo ex iis quorum edita ſententia ſit, hactenus aſſequutus eſt. Et Politianus quidem cum ſcruta ſingulare verbum non eſſe docuiſſet, quid ea tamen vox ſignificaret, quod quiſque maxime cupiebat ſilentio præteriit. Nos ſcruta eſſe arbitramur attritas vſu veſtes, dimidiatas ſtrigiles, & iumentorum ſoleas, refixos clauos idque genus alia friuola, quæ viliſſimi proxenetæ venalia habent, quos antiqui ſcrutarios appellabant. Lucilius,

Quidni? & ſcruta quidem vt vendat ſcrutarius laudat. Ita enim legendum eſt, non (*vt perperam ſcribitur apud Gellium*) ſcuta & ſcutarius: vt conueniat cum ſequentibus,

Perfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam: quæ ſcruta quidem ſunt & ſcrutarii laudant vt vendant: ſcutarii vero nequaquam. Suffragatur Apollinaris, qui quaſi cognatas res, friuola & ſcruta coniunxit, *Nunc quædam friuola, nunc ludo apta virgineo ſcruta donabat.* Quippe friuola vaſa fictilia quaſſa dicuntur. Iuuenalis,

Iam friuola transfert

Vcalegon. Apuleius Aſelli ſui lib. 4. *Enimuero vos, inquit, bona frugi latrones inter furta parua atque ſeruilia timidicule per balneas & aniles cellulas reptantes ſcrutariam facitis*, id eſt, res inuolatis viles & quales ſcrutarii vendunt. Nam qui ſcrutariam deducunt a ſcrutando, ſcrutantur illi quidem multa, ſed abſque ſolertia. Nec equidem ſum neſcius a ſcuto *ſcutarium* dici, & *ſcutale*: quod in 6. dubii ſermonis ait Plinius, & Chariſius reperit: ſed nihil ad rem. De ſcrutis Horatius, apud quem multa multi, nemo bene,

Vilia vendentem tunicato ſcruta popello.

Nam Sypontinus qui ſcutulas idem putat quod ſcruta, pueriliter vt in multis) lapſus eſt.

EX MARTIALI.

In illud, *Torquebat Phœbum Daphne fugitiua: ſed illas, Oebalius flammas iuſſit abire puer.*

CLaud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Phœbus largitur Amyclas. Vbi Parrh.

Amyclas) Ea Peloponneſi ciuitas vna fuit ex, iiſquas olim Lacedæmonii centum tenuerunt, inſtitutis etiam communibus ſacris pro ſingularum ſalute quæ hecatombas ab earũ numero memorabant. Auctor Euſtathius. Nomen Amyclas Lacedæmonis filius indidit Hyacinthi pater & Daphnes puellæ: quorum matrem, Diomeden interpres Nicandri nominat. Hiacynthum vero Phœbus in deliciis habuit, vt in eius ſororem Daphnen cóceptos ignes quoquo modo leniret. Hinc illud apud Martialem.

Torquebat Phœbum Daphne fugitiua: ſed illas
Oebalius flammas iuſſit abire puer.

Amyclis (vt in tota fere Laconia) ſumma veneratione Apollo colebatur.

Eiuſdem iocus ſuo nitori reſtitutus, *Drauci nata ſui vocat bipennem, Collatus cui Gallus eſt Priapus.*

Claud. *Lib. 1. De raptu Proſerp.*

Veſanaque mixto
Concentu delubra gemunt. Vbi Parrh.

Veſana.) Fanaticorum clamore frementia. *Ve* particula cum intentionem ſignificat vt *vetus, vehemens, vegrande, veiouis & veſanus*, qui conſtituta mente non eſt. Inde *vepenis* apud Martialem parua mentula.

Drauci nata ſui vocat vepenem,
Collatus cui Gallus eſt Priapus. Nam iocatur in natam Poeta quod ſubactoris ſui membrum virile & quidem vaſtum diminutiuo nomine vepenem blandiens appellabat. Qui vero bipennem aut bipinam ante nos legerunt, ad Sales Poetæ non aſpirant. Superiora Gellius & Macrobius.

Explicatus in Cottam iocus, *Bellus homo & magnus vis idem Cotta videri: Sed qui bellus homo Cotta, puſillus homo eſt.*

Claud, *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Qualis Amazonidum peltis exſultat ademtis
Putera cohors. Vbi Parrh.

Amazones (*vt Ephorus in 9. tradit*) reuerſos a bello viros, a quibus deſpiciebantur, intra mœnia non receperunt, obtruncatis etiam iis qui domi ſubſtiterant. Narrat Dionyſius eaſdem Libyam tenuiſſe, domitiſque bello finitimis arma tuliſſe in Europam, multaſque illic vrbes monumentum victoriæ ab eiſdem conditas extare. Quin & ipſos Atlantas bellica virtute clariſſimos prælio ſuperatos in poteſtatem redegiſſe. Zenothemis in Æthiopia ſtatuit Amazon, aſquæ ſtato quodam anni tempore vicinorum concubitus

bitus appeterent, necatoque virili partu tantum virgines educarent, non otio aut lanificio, ſed armis atque venationibus exercentes, infantum dexteriores mamillas inurebant, ne ſagittarũ iactus impediretur, vnde nomen, *vt Diodoro placet & Trogo.* Alii dictas aiunt ab Amazone puella Samornæ filia: cuius mater Samorna, Dianæ ſacerdos Epheſi fuit & regina. Neque diminutiua forma hic eſt Amazonidũ, ſed porrectio qua Rhodi' Apollonius, Apherq; Dionyſius apud Græcos, & e noſtris Vergilius vſus eſt, & cum ſequutus Auienus.

Gentis Amazonidum lambit ſata. Sed in pedeſtri quoque ratione Diodorus Amazonidum ſcripſit. Τῶν Ἀμαζονίδων ἐπανελθουσῶν, *Amazonidibus*, inquit, *regreſſis.* Iis enim quæ viribus adeo præſtiterunt, diminutio non conuenit, vt ingenioſe ſcribit Euſtathius. Hoc argumento Martialis in Cottam iocatus eſt,

Bellus homo & magnus vis idem Cotta videri
Sed qui bellus homo eſt Cotta, puſillus homo eſt.

Ætia Callimachi quænam ſint & quo argumento.

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Atqui Trinacria longe
(Eſſet ne vobis oneri) deſerta colebat. Vbi Parth.

Deſerta Trinacria,) Siciliæ ſeceſſus: & adiectiue Trinacrium dixit, vt Maro,

Ante & Trinacria lentandus remus in vnda. Quod Callimachus Ætiωn primo multo ante vſurpauit, *vt ſcribit Stephanus.* Hoc illud opus eſt, quo Martialis ad Mamurram carmen omnium primi ſpectare deprehendimus,

Sed non vis Mamurra tuos cognoſcere mores
Nec te ſcire: legas Ætia Callimachi. Nam præter alia, Callimachus Ætia quoque ſcripſit: quo poemate ſacrorum ritus & cauſſas complexus eſt: vnde nomen Seruius Æneid. 1. Maronis verba declarans,

Cur dextram iungere dextra
Non datur? Maiorum, inquit, *hæc fuerat ſalutatio*: cuius rei τὸ αἴτιον, id eſt, cauſſam, Varro Callimachum ſequutus expoſuit, & alibi carmen illud enarrans in 3.

Vnde etiam templo Triuia luciſque ſacratis
Cornipedes arcentur equi, Seruius ait, Exponit τὸ αἴτιον. Nam Callimachus ſcripſit Ætia, in quibus hoc etiam commemorat. Nec ingrati Priſciano ſumus, qui Callimachi verſum citat ex Ætiis *libi* nobiſque adhuc pueris aurem quodammodo vellit vt hoc in Martialem ſuſpicaremur. Improbe profecto faciunt qui tanquam fuci alienis laboribus inſidiantur, & quæcunque præripere poſſunt, pro ſuis oſtentant. An ſi noſtram hanc obſeruatiunculam per ætatem prodere tum non licuit, & editione, non inuẽto, præuenti ſumus, icirco noſtra nos laude fraudari patiemur?

Non adeo toleranda quies. Marius Æquicolus, iuuenis apprime doctus, vt eius in ingenii monumentis notum eſt, ſanctiſſime teſtari poteſt, me pluribus annis antequam in cuiuſpiam commentariis ebulliret, Neapoli ſuper hoc Martialis loco ſecum communicaſſe. Sed & Tydeus Actianus ille Picens præceptor olim meus, vir in omni vitæ colore terſiſſimus, & quem nulla remotior diſciplina latet, meo nomine multum gloriatus quod eius ætatis puer eruditionis non exiguum ſpecimen ſub ſe dediſſem, in ſuas quiſquilias hoc etiam retulit, opus ſane varium, quod abs ſe magna cura compoſitum iam tum videbatur editurus, ac neſcio cur ad hanc diem publicum non acceperit. Non eſſemus in iis vindicandis adeo diligentes, niſi nonnullos in alienis & quibus ipſi non inſudarunt, idem moleſtiſſime facere videremus. Ex Ætiis preterea Callimachi vetuſtus & innominatus interpres Homeri, qui in publica Vaticana bibliotheca Romæ legitur, ſæpiſſime teſtimonium petit. Dionyſius item Corinthius eadem inſcriptione opus emiſit. Alluſit ad hoc etiam Naſo cum dixit,

Tempora cum cauſſis Latium digeſta per annum
Lapſaque ſub terras ortaque ſigna canam.

Quippe ætion cauſſam ſignificat, & Ætia eodem pene argumento, quo noſtri Faſti conſtabant.

EX CLAVDIANO.

In illud Panegyr. *Arbore præſaga tabulas animaſſe loquaces.*

EX eodem Claud. *De raptu Proſerp. lib. 1.*

Ceſſerit inuentis Dodonia quercus ariſtis.

Vbi Parrhaſius.

Dodonia quercus) Æmulatio Maronis, qui glandem vocauit Chaoniam Quippe Dodonem duarum vrbium nomen affert Philoxenus, quarum alteram Theſſaliæ contribuit, alteram Theſprotiis in Epiro: ſed vtramque vnam putat Stephanus Oceani Nymphę vel amni propinquo cognominem: ſiue (*quod placet Euſtathio*) Iouis & Europæ filiæ Dodonæ. Nam Dodon & Dodone indifferẽter enuntiantur, Homeri carminibus & Iouis oraculo clara, colũbis (*vt ferunt fabulæ*) reſpõſa reddentibus Sed aliter hiſtoriæ fidem tradit Herodotus. Nonnulli quercus ipſas per ſe vocales fuiſſe cõtendunt: quod innuere videtur Statius,

Moloſſi
Quercus anhela Iouis:

Et Maro,

Atque habitæ quercus oracula Graiis.

Apertius in Trachiniis Sophocles qui Dodonæam quercũ ſeu fagum πολύγλωσσον appellauit. Ex hac materia conſtructam Argo naui carinam, quæ dubiis in rebus Minyas admoneret, canit Apollonius, & Æſchyli teſtimonio refert. Claudianus in Panegyricis,

Licet omnia vates
In maius celebrata ferant ipſamque ſecandis

Argois

Argois trabibus iactent ſudaſſe Mineruam
Nec nemoris tantum vixiſſe carentia ſenſu
Robora, ſed caſto Teneri Iouis augure luco
Arboris præſagæ tabulas animaſſe loquaces.

Inde Lycophron Argo nauem garrulam dixit, ab auis ſimilitudine, & C Balbus per operis initia *Bauidicam* potius, quam quod in cœlum relata ſit, vt alii ſuſpicantur. Ex hac hiſtoria Senecæ in Medea carmen interpretari ſumus *Ipſaque vocem perdidit Argo*: cum alii ad Orphei cantum ineptiſſime retuliſſent. In iis autem Claudiani quos paulo ante citauimus, tertius a primo verſus in omnibus exemplaribus *Teneri Iouis* legitur: cum Tomuri ſcribendum ſit a Tomuro Dodonæ mõte circa radices centum fontibus nobili: de quo Strabo, Plinius & Solinus ex Theopompo.

In illud, *Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.*

Claud. *De raptu Proſerp. lib. 3.*

Non Rheni glacies, non me Riphæa tenebunt
Frigora. Vbi Parrh.

Rhenus notiſſimus Galliç fluuius ab Alpibus deſcendens, *vt inquit Mella*: cuius accolas antiqui Celtas vocabant. poſterior ætas cognomines amni Rhenos. Auctor Stephanus. Hi coniugum fidem ſic probant: A partu recentes filios ad Rhenũ deferunt, ſcutoq; impoſitos, qua rapidior eſt, alueo committunt, quibus vnda pepercit vt ſuos agnoſcunt: extinctos, adulterio conceptos exiſtimant. Exſtat inter Græca Epigrammata carmen incerti auctoris, quod hũc ipſum morem pluribus verbis exſequitur, idque adoleſcens perhumanus & nõ ineruditus, Antonius Calcaterra paucioribus his numeris amplecti tentauit,

Audaces rapido dubios in gurgite partus
Explorant Celtæ, donec diiudicat vnda
Hæ nunquam capiunt gentes noua pignora matrum
Quam prius imponant clypeis: tum flumina monſtrant
An genus obliquum fuerit, poſt mater ad vndas
Euerſam tenuit natos viſura recentes,
Et ſuſpenſa timet cenſoris flumina Rheni

Hinc alibi Claudianus.

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

EX OBSCOENI CARMINIS Auctore.

In illud, *Ductor ferreus inſularis æque Laterna videor fricare cornu.*

CLaud. *De raptu Proſerp lib. 3.*

Compreſſo mons igne tonat, clauſuſque laborat
Mulciber. Vbi Parrh.

Mulciber.) Vulcanus, quod ignis exſtimatur qui mulcet ac domat omnia. Egnatius de rerum natura lib. 1. *Deniq. Mulciber & ipſe ferens altiſſima cœlis Contigit.* Eundẽ Iunonis abſque viri accubitu

cum Heſiodo, nonnulli filium ſentiunt. Homerus Iunonis ex Ioue: cuius officinã vetuſtas in Æoliis inſulis ſtatuit: vbi (*ſi Pythææ credimus*) ſiquis eius opera vti volebat, depoſito veſperi pretio quodcunque petierat, ibidem mane reperiebat. Fingitur & Ætnam colere. Verg. in Ætna,

Principio, ne quem capiat fallacia vatum,
Sedes eſſe Dei, tumidiſque e faucibus ignem
Vulcani ruere & clauſis reſonare cauernis,
Feſtinantis opus.

Eadem de Lipare, Strongyle, Lemnoque fama eſt, vt canit Balbus. Ob id inſularis appellatur apud obſcœni carminis auctorem,

Ductor ferreus inſularis æque
Laterna videor fricare cornu.

Nam facete Vulcanum cornu fricare dixit, ſumto ioci colore ex illo Plauti, *Quo ambulas tu qui Vulcanum concluſum in cornu geris?* Ignis enim dum clauſus intra laternam ſurſum verſus ſuapte natura nititur, flammas ſubinde vibrans, corpus inter ſe miſcentium ſpeciem repræſentat, ipſumq; laternæ cornu fricare quodãmodo videtur. Ergo iocoſe de pueli ſ macie præqueſtus, *Videor*, inquit, *mihi cum laterna cornu miſcere corpus, aque prone ductor ferreus inſularis, id eſt, Vulcanus, qui faber eſt & inſulas colit.* Nec ineleganter *ductor ferreus* faber appellatur, qui ferrum ducit, id eſt, cædendo porrigit, vt demonſtrauimus. Hęc etſi noſtræ verecundiæ non conueniunt, explicaſſe tamen piaculum non fuerit, cum viri non indocti & graues in iis interpretandis fruſtra ſe torqueant.

EX SEDVLIO.

In illud, *Tragicoue boatu* *Ridiculone Gete.*

IDem Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Seu flauos ſtrauere Getas. Vbi Parrh.

Getas.) Hos Aprer Dionyſius ad aquilonem ſtatuit in Scythia, non procul ab Iſtro fluuio. Thraciæ contribuit Herodotus: vtraque Danubii ripa prætendi Strabo dicit, vt Myſos & item Thracas. Geta ſeruile nomen eſt apud comicos, nam inde venales ſerui mittebantur. Propterea Sedulius cum ſcenicas inſectaretur fabulas, comicas actiones ex ea perſona, quę frequens inducebatur, deſignauit, *Tragicoue boatu*

Ridiculone Gete. Quis non multo magis ipſo Geta ridiculos ducat eos, qui *Vegete* legendum putant integra dictione? Veges quidem pro vini cado (*quod equidem ſciam*) ponitur a Palladio: ſed hic ita conuenit vt nihil minus. Condonemus hoc tamen iſtis, qui nõ poſſunt a mero diſcedere, cui ſemel addicti ſunt.

LOCI EX ALIIS AVCTORIBVS, IN IISDEM *commentariis explicati vel emendati.*

EX CICERONE.

De Natura Deorum, reſtitutum nomen Cercopis Pythagorici.

Idem

IDem Claud. *De raptu Proſerp. in præf. lib. 2.*

Otia ſopitis ageret cum cantibus Orpheus. Vbi Parrh.

Orpheus ex Apollonii carmine Diodoroque Oeagri filius fuit, eius quem Pierus Lino patre genitus procreauit, vt inquit Charax. Aſclepiades ſcribens de tragœdia lib. 6. Calliopes ex Apolline treis enumerat liberos, Hymenæum, Hyalemum, Orpheaque. Idem ſentit Pindarus & Ouidius in Amoribus, qui Linum canit ex iiſdem parentibus natum. Affert & antiquum Chæris elogium, quo filius Apollinis Orpheus approbatur, & a Thracibus, qui Pieres appellantur, exſtinctus. Ammonius ab iis potius eſt qui Orpheo patrem Apollinem tribuerunt, quam qui Oeagrum: quippe cum Muſicæ ſtudium, quo claruit Orpheus, Apollini maxime conueniat. Vndecim ſeculis ante bellum Troianum fuit, vt *in Suidæ monumentis legimus.* Multa quæ ſcripſiſſe dicitur, ad alios auctores referuntur. Nam Orpheum Poetam nunquam exſtitiſſe, Dionyſius & Ariſtoteles pluribus argumentis oſtendunt. Odæ, ad Ionem tragicum, ſermones, ab aliis ad Theognetū Theſſalum, ab aliis ad Cercopem Pythagoricum, cuius in Deorum natura meminit Cicero: tametſi quorundam ſtultitia, qui Ciceronis opera nuper impreſſerunt, alius apud eum ſyllabis inuerſa dictio legatur. Oracula feruntur Onomacriti, item Initia: Soteria Timoclei Syracuſani, aut Mileſii certe Pergini. Crateras Zopyrus ſcripſiſſe creditur: Deſcenſum ad inferos, Herodicus Perinthius aut Orpheus Camarinæus. Nam plures eodem nomine recenſentur, & in iis (*vt ait Aſclepiades*) Orpheus Crotoniates, Argonautici ſcriptor, qui cum Piſiſtrato congreſſus Athenis eſt.

EX PLINIO.

Hiſt. natur. lib. 2 de inſulis Calaminis.

APud eundem Claud. *De raptu Proſerp. lib. 2.*

Mygdonio buxus circum ſonat horrida cantu. Vbi Parrh.

Mygdonio. Lydio, nam Lydia Mygdonia dicta eſt a Mygdone Coræbi patre, *vt refert Pauſanias.* Carius enim Iouis & Torrebiæ Nymphæ filius, cum forte vagus erraret, incidit in paludem: cui cum nondum nomen eſſet, ab eius matre Torrebia vocitauit, ibi Nympharum, quas Muſas Lydi appellant, auditos cantus edidicit, auctorque Lydiæ modulationis exſtitit, *vt Nicolaus Damaſcenus in 4. refert.* Xanthus vero Lydius in patria hiſtoria narrat, Atyos exſtitiſſe filios Lydum Torrebumque, qui de ſuo nomine Lydios & Torrebios in Aſia vocarint, vt inde Torrebia quoq; palus eſſe potuerit. Martianus Capella ita ſcribit in 9. *In Lydia Nympharum inſulas dicunt, quas etiam recentior aſſerentium Varro ſe vidiſſe teſtatur, quæ in medium ſtagnum a continenti procedentes, cantu tibiarum primo in circulum motæ, dehinc ad littora reuertuntur.* Eundem ſane locum deſignat Plinius libro natur. Hiſtor. 2. *In Lydia quæ vocantur Calaminæ, non ventis ſolum ſed etiam contis quo libeat im-*

pulſa, multorum ciuium bello Mithridatico ſalus. Sunt & in Nym-phæo paruæ ſaltares dictæ, quoniam in ſymphoniæ cantu ad ictu modulantium pedum mouentur. Fugerunt hæc Hermolaum, qui Calminas caſtigat Stephani teſtimonio: cum tamen is non Ca-bin, ſed Calbien in Lycia fontem memoret, quem alii Calendi nonnulli per M. Calemon (*vt ait*) vſurpent: & illic de fluctuantibu inſulis, non de fontibus aut aquis, agat Plinius. Quæ vero tant nominis eſſe poteſt affinitas, vt tota prouincia diligentiſſimus lo-corum perſcrutator aberrarit? Nos in Lydia contendimus eſſe, n in Lycia, neque fontem, ſed inſulas Calaminas appellatas a cala-mis, ad quorum cantum numeroſius mouebantur; nam καλαμιν-αὐλὸς, id eſt, calamina tibia, eſt ea, quæ Tityrina dicitur ab iis, qu ſunt in Italia Dorienſibus, vt linguæ Doridos ſcribit Artemido-rus. Inde paſtor apud Vergilium Tityrus a fiſtulæ cantu, cui vaca bat, appellatus eſt. Ariſtophanes enim καλαμίνην σύριγγα dixit, id eſt harundineam fiſtulam, quam Dorienſes Tityrinon. Eædem ſaltares etiam nominantur, quippe Nymphæus a Nymphis illic habitantibus, & Torrebia, duo lacus vnius nomina ſunt, inſulaſq Calaminas non diuerſas accipimus. Quin ipſa Plinii verba ſic e-mendanda cenſemus, *Sunt in Nymphæo paruæ, ſaltares etiam dictæ:* vt verbum *ſunt*, cum ſuperiore ſimul ac ſequente clauſula coniun-gatur, & quas antea nomine Calaminas in Lydia conſtituerat, eaſ-dem in Nymphæo lacu reddat, quæ *Saltares* alio verbo memoren-tur, ex cauſſa quam refert. Eius ſtagni meminit natur. hiſt. 31. *Hoc idem & in Lydia in ſtagno Nympharum tradunt.* Confer verba Ni-colai, Stephani, Varronis, & Capellæ cum Plinianis, & nihil ambi-ges. Multorum vero ciuium Mithridatico bello ſalus fuerunt, quoniam regis iuſſu, cum quidquid ciuium Romanorum in Aſia fuit, trucidatum eſſet (*vt narrat Liuius*) in has inſulas complures elapſi ſunt a cæde.

FINIS.

ANNOTATIONES VARIÆ LAVRENT. ABSTEMII MACE-RATENSIS.

DE IV. OVIDII LOCIS IN IBIN.

Vt quos dux Pœnus merſit putealibus vndis,
Et iacto canas puluere fecit aquas.

Ex lib. 1. Obſcurorum locorum Venetiis in 4. Vrbini Grã-maticam

DOmitius. *Annibal vt apud vnum Valerium Maximum compe-rio: pontem ex captiuorum cadaueribus in Belo flumine cõſtruxit vbi traiecit exercitũ. De hac crudelitate hic loquitur Ouidius. Abſte.* Num propterea Valerium in manus ſumſeram: vt hanc Annibalis crudelitatem legerem, de qua etiam apud Liuium *lib. 3* de ſecundo bello Punico reperio factam eſſe mentionem. Sic enim ait: *Hunc*

cæ-

Digitized by

exercitum natura immitem: moribuſq; ferũ, inſuper dux ipſe efferauit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum ſtrue faciendis. Appianus quoq; in lib. qui *Libycus* inſcribitur, huius crudelitatis mẽtionem facit dicens: *Hoc ſolum dixerim quadringẽtas nobis fuiſſe vrbes: quarum captiuos partim foſſis obrueris: partim fluminibus immerſeret: per quorũ corpora tanquam per pontes ductaret exercitum, ſed de hac Annibalis ſeuitia hic non ſenſit Ouid. ſed de ea, qua in Acherranorum vſus eſt Senatum: quem vt eſt apud eundem Valerium de perfidia, extra mœnia fide Punica euocatum in altiſſimos puteos abiecit.* Cui aſſentitur Appianus dicens. *Acherranorum præterea ſenatum per inducias fidentem puteis immerſere, ora ſaxis obſtruentes.* Si enim de ſuperiori crudelitate intelligere voluiſſet, *fluuialibus, non putealibus* ſyllabarũ quantitate non repugnante dixiſſet. *Vrſellus.* Hæc opinio tua ita mihi vera videtur, vt ne ipſum quidem Domitium ſi viueret contradicturum exiſtimen. *Abſte.* Gaudeo hanc interpretationem tibi probari meam. Perge ad reliqua.

doctus & bibliotheca Guidi Vbaldi Vrbini ducis praeerat. Valla in illum inuectus, qui in omnes ſtylũ amarulenter ſtrinxit, adeoq; fere in Chriſtum.

O V I D I V S.

Incluſusque necem cauea patiaris: vt ille
Non profectura conditor hiſtoria.

Domitius. *Chærilus* rerum Alexandri malus ſcriptor inedia mori coactus a rege, vt aiunt. *Abſte.* Nõ eo inficias *Chærilum* peſſimorũ carminũ Poetam fuiſſe, quod Curtius in *geſtis Alexandri*, & Horat. *in Poetica* tradiderunt. Sed abnuo eum fuiſſe: de quo hic dicit Ouid. Acron ita ſcriptum reliquit: *Chærilum* Poetam fuiſſe: qui Alexandrum Mag. ſecutus, eius bella deſcripſit: cui regẽ dixiſſe ferunt, malle ſe Homeri Therſiten eſſe: quam huius Achillem. Præterea aiunt eum cum rege eſſe depactũ: vt pro ſingulis bonis verſibus *aureo numiſmate* donaretur, pro malis vero *colapho* cæderetur. Cuius tot mali reperti ſunt verſus, vt *colaphis* enectus ſit. Potuit Domitii noſtri Chærilus ad hunc locũ fortaſſe facere: ſi aliquem more ſuo auctorem adduceret: quo illũ inedia in cauea probaret extinctũ, ſed cum ad hoc probandum neminem citet, aut teſtem non habet: aut adeo inopem: vt illũ producere non audeat. Acron non *inedia* ſed *colaphis* Chœrilum dicit interemtum. Caueç vero nullam facit mentionem. *Vrſellus.* Quem ergo hunc eſſe arbitraris in cauea necatum, qui hiſtoriam condidit ſibi minime profecturã? *Abſtemius.* De *Calliſthene Olinthyo* Naſonem intelligere autumo: de cuius exitu Iuſtin. lib. 15. hæc dicit. *Cum Alexander Magnus Calliſthenem Philoſophum propter ſalutationis Perſica interpellatum, morem inſidiarum, quæ ſibi parata fuerant, conſcium fuiſſe iratus finxiſſet, eumque truncatis omnibus membris: abſciſſiſq; auribus ac naſo labiiſque, deforme & miſerandum cadauer reddidiſſet, inſuper in cauea cum cane clauſum ad metum caeterorum circumferret: Lyſimachus audire Calliſthenem: & præcepta ab eo virtutis accipere ſolitus, miſertus tanti viri: nõ culpæ, ſed libertatis pœnas pẽdentis, venenũ ei in remedia*

calamitatum dedit, quod adeo ægre Alexander tulit, vt eum ferociſſimo leoni obiici iuberet. *Vrſellus.* Dilucide oſtendiſti Iuſtini auctoritate *Calliſthenem philoſophum* in cauea interemptum. Sed niſi oſtenderis hiſtoriam Alexandri, ab eo ſcriptam, non tibi magis quã Domitio aſſentior. *Abſtemius.* Paruam vt video præceptori fidem adhibes: cui abſque teſte credendum non putas. Geram tibi morem, & eiuſdem Iuſtini teſtimonio vtar, qui lib 12. inquit, *Multum ei profuere Calliſthenis Philoſophi preces*, condiſcipulatu apud Ariſtotelem familiaris illi qui erat: & tunc ab ipſo rege ad prodenda memoriæ acta eius accitus. *Vrſellus.* Iuſtini verba *Calliſthenem* ab Alexandro accitum ad prodenda eius geſta memoriæ, non tamen vllam ab eo hiſtoriam ſcriptam eſſe teſtantur. Quomodo enim hic Alexandri res geſtas ſcribere potuit, qui adhuc viuebat: multaque poſt *Calliſthenis* mortem geſſit? *Abſtemius.* Et ſi non omnia, ea tamen quæ ante exitum vitæ ſuæ rex præclare geſſerat, a *Calliſthene* ſcripta fuiſſe non ambigo. *Vrſellus.* Quis facit mentionem eius hiſtoriæ? Multi, de quibus Cicero lib. 2. de Oratore ſic dicit: *Deniq; etiam a Philoſophia profectus Princeps Xenophon Socraticus ille: Poſt ab Ariſtotele Calliſthenes comes Alexandri ſcripſit hiſtoriam. Et hic quidem Rhetorico pene more, ille autem ſuperior leniore quodam ſono eſt vſus, & qui illum impetum oratoris non habet, vehemens fortaſſe minus, ſed aliquanto tamen eſt, vt mihi quidem videtur, dulcior.* Hæc de *Calliſthene* retuli quæ ad horum verſuum enarrationem mihi facere videbantur, ſi plura ſcire cupis, Curtium euolue, Valerium maximum, Marcellinum, Senecam, & Plutarchum, e quibus Plutarchus in vita Syllæ ſcribit, cum non veneno, ſed morbo pediculari, quem Græci *Phthiriaſin* vocant: in carcere exſtinctum. Sunt aliæ quoq; de eius morte opiniones quæ ad rem non faciunt. Vt coniicio non dum tibi ſatisfactum putas. *Vrſellus.* Quare? *Abſtemius.* Quia te triſtem video. *Vrſellus*, non eſt hæc cauſſa mœſtitiæ, ſed miſertus ſum Alexandri Regis clariſſimi: quem ira eo præcipitem egit, vt cõdiſcipulũ ſuum, Ariſtotelis præceptoris ſui propinquum, geſtorum ſuorum ſcriptorem eloquentiſſimum innoxium tam crudeliter occiderit: vnde cotidie ſcriptorum morſibus laceratur. *Abſtemius.* Quanto magis *Calliſthenis* miſereri deberes viri Philoſophi optimis moribus ac artibus præditi: quem iuuenem adhuc Alexander non tantum occidit: ſed etiam indicta cauſſa torſit. Non eſt inficiandum, quin cæſus inter pocula *Clytus*, in cauea *Calliſthenes* exſtinctus, ferociſſimo leoni *Lyſimachus* obiectus, tot clariſſimas Alexãdri hiſtorias obſcurauerint. Sed recte monentibus, ſemper parendum eſt. Ariſtoteles enim *Calliſthenem* ad regem mittens ſæpe monuit, vt quam rariſſime & iocunde loqueretur, cum homine, qui vitæ & necis poteſtatem in aciæ linguæ portaret. At ille conſilii præceptoris oblitus dum Alexandri ſuperbiam ſeſe hominem obliuiſcentis incautus liberiuſque

riuſque

rusque reprehendit: in iram regis incurrit. Vnde eſt tot mala perpeſſus. *Vrſel.* Memoria teneo dum hos verſus nobis exponeres: te dixiſſe quendam *Teleſphorum Rhodium* in cauea, eadem ſupplicia pertuliſſe, cuius hiſtoria adhunc fortaſſe locum facere poſſet. *Abſtem.* Lyſimachus: qui priuatus in *Calliſthenē* tam pius fuit: vrì extincto Alexandro regnum inuaſit, eadem in Teleſphorum familiarem ſuum vſus eſt crudelitate, quem cum illi naſum nareſque amputaſſet: velut aliquod ferox animal, in cauea clauſum portauit, vt teſtis eſt Seneca. Sed quoniam non memini me legiſſe hunc illas hiſtorias ſcriptitaſſe, an ad huius loci faciat explanationem ſubdubito. *Vrſellus.* Credamus ergo Ouidium de *Calliſtene* loquutum, cui hiſtoria Alexandri a ſe ſcripta nihil profuit, quo minus in cauea cū cane clauſus turpiſſime extingueretur. *Abſt. mini* Quoniam *Calliſthenis* hiſtoriam bene huic loco conuenire tibi videtur. Cetera percurre.

OVIDIVS III.

Nataque vt Æacidæ: iaculis morieris adactis.
Non licet hoc Cereri diſſimulare ſacrum.

Domitius. Heraclia Hieronis filia cum genere Achillis coniuncta veteri affinitate, infelicitatem ſtirpis Achillea licuit: nam quamuis ad ſacrarium Cereris confugiſſet, vt labente re Syracuſana eſſet tuta: tamen cum duabus puellis, quas habebat filias eodem populi tumultu, quo Hieron perierat, telis confixa cecidit, partem hiſtoria accipe ex Liuio. Abſtemius. Heracliç hiſtoria a Domitio recitata nihil ad hunc locum mihi facere videtur. *Ouidius* enim ſcribit: *Nataq; vt Æacidæ iaculis moriaris adactis.* At Heraclia filia fuit Hieronis regis Syracuſanorum, qui nulla ex parte Æacidarum pertingebat domum. Sed dicet defenſor Domitii, Heris e ſtirpe Pyrrhi virum habuit Gelonē, Heracliç fratrem. Eſto ob hoc Heraclia non dicetur ex Æacidarum genere procreata. Prçterea Liuius, quem Calderinus ſe auctorem habere ait, nuſquam dicit, *Heracliam ad Cereris ſacrarium confugiſſe:* tantum inquit, eam cum duabus filiabus virginibus in ſacrarium ad penates confugiſſe. Cetera Domitius ipſe ſuo finxit ingenio. Si enim ab alio accepiſſet non tacuiſſet auctorem. *Vrſellus.* Cum Domitium lego, probo opinionem eius, cum vero te audio perperam hos verſus ab eo expoſitos eſſe diiudico. *Abſtemius.* Nō mirum: nam dum pudet hunc locum inexpoſitum relinquere, multa fingit, & ita falſis vera miſcet, vt qui non optime hiſtorias calleat, facile capiatur. *Vrſell.* Ediſſere ergo quā opinaris eſſe hāc Æacidæ Natam, iaculis adactis occiſam, cuius mortem Cereri diſſimulare non licet. *Abſtemius.* Oſtendam, vt ſpero, luce clarius Ouidium loqui de Laodomia Alexandri filii Pyrrhi Epirotarum regis filia, vt in lib. 28. Iuſtinus tradit: *Cum ex Alexandri regis prole, ſola Nereis virgo cū Laodomia ſupereſſet, Neris nupſit Geloni Hieronis Siciliæ Tyranni filio, Laodomia autem cum ad aram Dianæ con-*

fugiſſet ab Ætolis hoſtibus, qui carens defenſore regnum inuaſerat, interfecta eſt, quod facinus dii immortales aſſiduis cladibus, & prope interitu totius gentis vindicauerũt. Nam ſterilitatem famemq; paſſi, & inteſtina diſcordia & externis bellis vexati, ad poſtremũ pene omnes conſumti ſunt. Milo quoq; Laodomiæ percuſſor in furorem verſus nunc ferro, nunc ſaxo in ſumma dentibus laceratis artubus duodecima die interiit, Laodomia ergo illa eſt nata Æacida, hoc eſt, Alexãdro Pyrrhi filio. qui vnus ex Æacidis fuit: ſiquidẽ omnes qui ab Æaco Iouis & Æginæ filio proceſſerũt, Æacidæ dicti ſunt. Teſtatur id Cic. lib. Offic. vbi ponit reſpõſum Pyrrhi Epirotarum Regis redditum Romanis captiuos redimere volẽtibus: *Non mi aurum poſco, nec mi pretiũ dederitis, nec cauponantes bellũ, ſed belligerantes ferro, non auro vitã cernamus vtrique, præclara* (inquit) *ſententia Æacidarũ genere digna. Vrſ.* Fateor *Laodomiam* Æacidæ natam, ſed verbis Iuſtini non in *templo Cereris*, ſed ad *aram Dianæ* probas interfectam. Ouidius vero innuere videtur tantum ſcelus in æde Cereris perpetratum. *Abſtem.* Imo Ouidius dicit, hoc ſcelus non tam ad *aram Cereris* commiſſum, quam ab ea diſſimulari non poſſe, cũ tam atroci ſupplicio Ætolos, & maxime Milonem Laodomiæ interfectorẽ proſequuta ſit. Nam cum Dea frugum ſit, frumenta denegando, horrida illos fame conſumſit, Milonem vero in furorem egit, quod proprium Cereris videtur officium. Vnde qui emotæ mentis ſunt, ceriti nũcupari ſolẽt, quaſi Cereris ira & indignatione vexati. Plautus in Amphitryone: *Tu certe laruatus es aut ceritus. Vrſel.* Ita tua mihi ſatisfacit interpretatio, vt ſi ad *aram Cereris Laodomiam probares occiſam*, nihil vlterius deſiderarem. *Abſtemius.* Quid ſi probauero ad aram Cereris *Laodomiam iaculo* interfectam? *Vrſellus.* Tum optime hunc locum a te interpretatum eſſe confitebor. *Abſtemius.* Volo ex animo tuo hunc amouere ſcrupulum, qui vt video male te cruciat, & probare ad *aram Cereris* Laodomiã interfectam. Phœbus & Diana idem ſunt qui Sol & Luna. Teſtis eſt Horatius in carmine ſeculari:

Phœbe ſyluarumq; potens Diana
Lucidum cœli decus. ---

Rurſus Sol & Luna a Poetis Liber & Ceres nuncupantur. Vergil. primo Georgicorum:

--- *Vos O clariſſima mundi*
Lumina: labentem cœlo quæ ducitis annum
Liber, & alma Ceres.

Vbi dicit Seruius, quod Stoici eandem Lunam, eandẽ Dianam vocant, eandẽ Cererem, eandem Iunonem, eandem Proſerpinam, dicunt, ſecundum quos pro Sole & Luna, Liberum & Cererem inuocant. Si igitur Ceres facinus ad aram Dianæ commiſſum punire voluerit, nihil mirum cũ eadem Dea, modo Diana, modo Cereris nomine nũcupetur. *Vrſ.* Excuſſiſti ex animo meo nunc iam omnẽ

ambi-

ambiguitatem, vt ad horum verſuum enarrationem nihil amplius deſiderem. Sed ſi bene memoria teneo dixiſti in ſequẽtium quoq; verſuum expoſitione Domitium longe a veritate diſceſſiſſe Quare niſi moleſtum tibi eſt, iterum mihi eos enoda. *Abſt.* Qui ſunt. Ouid. 4.

Vt puer Arpyages referas exempla Thyeſtæ,
Inq; tui patris viſcera caſus eas.

Domitius. *Arpyages filius abſumſit quod Thyeſtæ prius contigerat. Hoc placet magis quam vt intelligas Arpyagem fuiſſe filium Thyeſtæ cum Tantalum legamus. Abſtem.* Cui poſt Domitium erranti non eſt danda venia, cum vir magni ingenij, magnæque doctrinæ hanc hiſtoriam, quæ ab Herodoto & Iuſtino in primo dilucide copioſeq; deſcribitur, nõ viderit? Exiſtimauit Calderinus noſter *Arpyagem* proprium viri nomen fuiſſe, qui exemplo Thyeſtæ filium abſumſit, cum ille Tantalus dictus ſit. Boccatius vero libro *Genealogiarum Deorum*, Thyeſtę tres filios fuiſſe ſcribit, Tantalum, Pliſtenem, & tertium ſecutus quendam Theodontium Arpagigen ſiue vt alij ſcribunt *Arpyagem.* Ego autem vt Calderino non aſſentior, ita ne Theodontij quidem & Boccatii opinionem ſequendam reor, qui hoc Ouidii verſu decepti *Arpagiden*, ſiue *Arpyagen* (nam varie ſcriptum comperio) proprium Thyeſtæ filii nomen eſſe crediderunt. *Vrſell.* Niſi ſcirem quanta præceptorem reuerentia proſequi debeamus, habeo quo te merito poſſem accuſare. *Abſtemius.* Nihil reueritus eloquere quid velis: *Qui enim aliorum errata corrigere audet, non debet ægre ferre, cum alii eius peccata diſcutiunt.* An cenſes me eſſe ita amentem, vt me irreprehenſibilem rear. *Vrſell.* Paulo ante vix adduci poteras, vt Domitii monſtrares errores, nunc Boccatium & Theodontium dicis erraſſe, quare vereor ne Grammaticorum aduerſum te inſurgẽtium impetum valeas ſuſtinere. *Abſtem.* Si verbis ſi mecum contenderint parui facio, illo enim clypeo protegam veritatis, qui omnia maledicorum tela repellere ſolet. Non te prius dimittam, quam me verum locutum fatearis. *Arpagus* a quo *Arpagydes* patronymicum trahitur, fuit amicus Aſtyagis Medorum Regis, cui rex iratus, quod Cyrum ex filia nepotem viuere comperiſſet, quem illi, vt fido & arcanorum participi necandum tradiderat, proprium filium epulandum appoſuit Hic eſt ergo ille *Arpagides*, id eſt, *Arpagi filius*: nam eius nomen hiſtorici non tradidere memoriæ, qui abſumtus a patre exempla Thyeſtæ retulit. Cui ſimiliter Athreus frater liberos epulandos appoſuerat. Non te adeo obtuſi ingenii, eſſe cognoſco, vt Ouidium de hac *Aſtyagis* ſæuitia, qua in Arpagum præfectum ſuum vſus eſt, locutum eſſe non percipias. *Vrſ.* Percipio & gratias tibi ago, ꝙ hodie animũ meum e quatuor errorum tenebris eripuiſti, quib. magna mecum eruditorum virorũ ingenia inuoluta fuiſſe conſcio. Scire velim cur h[illegible] noſtri ſeculi,

tam facile labãtur, cum antiquiſſimi illi in huiuſmodi errores cecidiſſe non videantur. *Abſtemius.* Non nego ſuperiorum ætatum ignauia atq; inſcitia ita linguam Latinam deprauatam, vt hæc noſtra, patrumque noſtrorum ætas, qua Latinæ literæ pene extinctæ reuiuiſcere cœperunt, omnino vitiis & erroribus carere, non poſſit. Si tamen bene inſpicere voluerimus, ſemper erratum eſſe comperiemus.

EMENDATVR VALERIVS MAximus, lib. 1.

Deprehendi nunc *Valerium Maximum* in hiſtoriis, quarum diligentiſſimus fuit indagator, eſſe prolapſum, ſcribit enim lib. 1. Memorabilium, quod Athenienſes *Ariſtomenis Meſſenii*, ob eximiam calliditatem ab iis diſſectum cor pilis, refertum inuenerint, cum eum aliquoties captum, & aſtutia elapſum cœpiſſent. Non enim Athenienſes, ſed Lacedæmonii, quibus vtpote vicinis, prope aſſidua & diuturna cum Meſſeniis bella fuerunt, hoc perpetrarunt. Teſtis eſt Plinius, lib. 11 natur. hiſtor. dicens: *Hirto corde gigni quoſdã produnt neque alios fortiores eſſe induſtria.* Sicut Ariſtomenem & Meſſenium: *Qui trecentos occidit Lacedæmonios ipſe conuulneratus & captus, ſemel per cauernam Latomiarum euaſit anguſtos vulpium aditus ſequutus, iterum captus, ſopitis cuſtodibus ſomno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exuſſit, tertio capto Lacedæmonii pectus diſſecuere cauſſa videndi: hirſutumque cor repertum eſt.* Vides ne igitur, quod non Athenienſes, ſed Lacedæmonii Ariſtomenem diſſecuerunt? *Vrſell.* Cur magis Plinio quã Valerio in hac hiſtoria credere debeam non video. *Abſtem.* Non ſolus Plinius contra Valerium teſtis eſt, ſed etiam Stephanus auctor Græcus, qui de *Andania Meſſeniæ* vrbe loquens dicit: *Ex hac Ariſtomenes fuit inſigniſſimus bellator; quem Lacedæmonii, quod ab eo ſæpius victi eſſent, admirantes, cum in Meſſeniacis bellis magna difficultate cœpiſſent, diſſecuere ſpeculatique ſunt, ſi quid præter ceteros haberet & inuenerint inteſtina eius aliuſmodi, quam ceterorũ hominum eſſe conſueuerunt, & cor hirtum, vt Herodotus, Plutarchus & Rhianus memoriæ prodiderunt.* Memini me legiſſe apud Plutarchum in vita Romuli, quod Meſſenii gloriantur trecentos Lacedæmonios ab Ariſtomene interemptos. Hic eſt ille Ariſtomenes, cuius inſignem iuſtitiam & continentiam diuus Hieronymus in opere contra Iouinianum his verbis commendat: *Ariſtomenes Meſſenius vir iuſtiſſimus victis Lacedæmoniis, & quodã tempore nocturna ſacra celebrantibus, quæ vocabantur hyacinthina, rapuit de choris ludentium virgines 12. & tota nocte gradu concito fugiens exceſſit de finibus Spartanorum. Cumque comites eius vellent violare, monuit quantum potuit, ne hoc facerent, & ad extremum quoſdam non parentes interfecit. Ceteris metu coercitis. Redemtæ poſtea a cognatis puellæ, cum Ariſtomenem* [illegible] *fieri viderent, tamdiu ad patriam non ſunt reuerſæ, q*[illegible]

adducta

aduoluta genibus, defenſorem pudicitiæ ſuæ cernerent abſolutum. Fateris ne iam *Ariſtomenẽ* a Lacedæmoniis non ab Athenienſib. hæc eſſe perpeſſum? *Vrſ.* Tot teſtibus me vrges, vt contra hiſcere nõ audeam, ſed cum nondum tibi aſſentior a Valerio, qui omnes hiſtorias tum Græcas tũ Latinas euoluiſſe videatur eſſe peccatum. *Abſtem.* Quomodo ergo eum defendes. *Vrſ.* Dicam librariorum culpa librum eſſe corruptum *Abſt.* Omnia ne ergo exemplaria mendoſa erunt, etiam ne hic meus codex tam vetuſtus, tam diligẽter exſcriptus? *Vrſ.* Ergo Valerii hoc peccatum eſſe reris. *Abſtem.* Reor. Cum enim homo eſſet, cur errare non potuit? *Vrſ.* Potuit, & vt credã facit iſtius codicis tui vetuſtas, quæ quauis digna videtur fide.

Ex lib. 11. Obſcurorum locorum.

CONIVX, *abſq; N litera ſcribendum contra Priſcianum.*

Priſcianus lib. 7. *Nomina in x. deſinentia, ſi ſint a verbis in Co terminatis, ablata x. & addita gis faciunt genitiuũ, vt grego, grex, gregis. Statius in primo Achilleidos:*

Qualiter Idaliæ volucres vbi mollia frangunt
Nubila iam longum cœloq; domoq; gregatæ.

Remigo, remex, remigis. Rego, rex, regis. coniungo, coniunx, coniugis. quod in genitiuo differentiæ cauſſa N. amittit, ne ſi coniungis dicamus verbum putetur. Item in eodem libro dicit: *In unx vnum commune hic & hæc cõiunx, huius coniugis, libro autem quarto dixerat in nx, & rx. coniungo coniux, arceo* arx.

Focas Grammaticus, qui ante Priſcianum floruit dicit in arte ſua: *Quidam fœminini generis hac ſyllaba finitum aſſerunt, hic & hæc coniunx, quod nominatiuũ ſine litera* n *proferri volunt, quia in genitiuo, & aliis caſibus eadem litera non ſeruatur.*

Priſcianus quoque ipſe, cuius maxime niteris auctoritate, ſcribit aliquos exiſtimaſſe *coniux* in nominatiuo ſine N. litera eſſe ſcribendum. Dicit enim libro quinto: *In ux ſupra ſyllabam maſculina ſunt propria, vt pollux, volux, & vnum commune quod habet* n *interpoſitam in nominatiuo, & eam in obliquis caſibus amittit, vt hic & hæc coniunx coniugis: ſunt tamen qui nominatiuum quoque putent ſine n. ſcribendum.* Præterea habeo vetuſtum Ouidii codicem, In quo *coniux* abſque N. ſemper ſcriptum Comperies, idem inuenies in hoc antiquo Lucani codice, lib. 3.

Me non Lethææ coniunx obliuia ripæ
Immemorem fecere tui.

Poſſem adhuc in multis aliis venerandæ vetuſtatis codicibus eandem ſcripturam oſtendere contentus,

Nunc dices: *Iugum inſtrumentum eſſe non ignoras? quo boues iugantur, hoc eſt, iunguntur.* Vnde *iugari*, id eſt, *iungi* dicimus, qui Martiali iugo inſtar boum colla ſubiiciunt. Teſtis eſt Horatius in carmine ſeculari dicens:

Diua producas ſobolem patrumq́;
Proſperes decreta ſuper iugandis
Fœminis proliſq́; noua feraci
Lege marita.

Fœdera quoque matrimonij, *vincula iugalia* dicuntur, ab inſigni Poeta, lib. 4. Æneidos:

Ne cui me vinclo, vellem ſociare iugali.

Et iterum in eodem:

Iunoni ante omnes cui vincla iugalia curæ.

Iugarius etiam *vicus* Romæ fuiſſe dicitur, ſic nuncupatus, quia fuerit ara *Iunonis Iugæ*, quam putabant matrimonia *iungere*, vt auctor eſt Feſtus. Huius vici meminit Liuius, libro 5. de bello Maced. dicens:

Saxum ingens, ſiue imbribus, ſiue motu terræ leniore, quam vt alioquin ſentiretur, labefactatum in vicum iugarium ex Capitolio procidit, & multos oppreſſit. Iugare & *iungere* idem ſignificant Cic. lib. 5. Tuſcul. quæſtio. *Hoc quidam eſt commune virtutum, omnes inter ſe iugatæ ſunt.* A *iugare* componitur *coniugare*, vnde *coniugium* & *coniugatio* & coniunx, vt ego ſentio, in quo Græcos imitamur: ζυγὸν enim Græce *iugum* dicitur, & ζυγὸς *iugifer*, ζύγιον *coniugiũ* & *coniugum* . . . . communis generis, vt apud nos *coniux*. Ergo *coniux* rectius a *coniugo coniugas* deriuari videtur abiecta *go*, & addita *x*, quam a *coniungo*. Quod autem Priſcianus dicat *n*, in obliquis abiicere differentiæ cauſſa debilis eſt ratio, cum multa alia nomina a verbis neque literatura, neque ſyllabarum quantitate diſſentiant, vt *contemplator* nomen, & *contemplator* verbum imperatiui modi, *amor* nomen, & *amor* verbum, *caligo* nomen, & *caligo* verbum, & alia pene infinita.

Quod Spoletinus a Spoletio, non Spolatus a Spoleto dicatur.

NOtauerunt nuper quidam mẽdum in omnibus Ciceronis, Plini. Martialiſq; exemplaribus, vbi *Spoletinos* pro *Spoletanos* ſcriptum eſſe reprehendunt, omneſque codices emendari & *Spoletanos*, non *Spoletios* ſcribendum eſſe præcipiunt. In omnibus enim Martialis exemplaribus memini me legiſſe *de Spoletis*. Quæ ſunt carioſa lagoenis, malueris quam ſi vina Falerna bibas. Plinius quoq; ſcribit lib. 3. naturalis hiſtoriæ:

Santinates, Sarſinates, Spoletini. Itidem Cicero de claris oratoribus. Itaque ne hos quidem equites Romanos amicos, Romanos noſtros, qui nuper mortui ſunt. P. Comatium Spoletinum quo accuſante defendi. C. Cornelium, & reliqua. Cum ergo in omnibus tam illuſtrium

luſtrium auctorum libris Spoletinos ſcriptum repererim, adduci nequeo, vt aliter dicendum credam.

Priſcianus *Quod in um neutra conſonante antecedente m, in deriuatiuis a, habent ante nus, vt Beneuentū, Beneuentanus, Toletum, Toletanus, Sploetum, Spoletanus.*

Spoletium cui i litera inter t & um, quod in tribus Græcis Ptolomæi exemplaribus, qui in hac illuſtriſſimi Ducis noſtri bibliotheca ſeruantur ſcriptum comperio, ſemper enim ..... non in illis inuenies ....

Inueni nuper in hiſtoria Longobardorum vetuſtiſſimis exarata literis, quā Paulus Diaconus edidit. fere ſemper ſcriptum eſſe *Spoletium*, quod ita vbiq; ſemper ſcribendum eſſe non dubito.

In Latinis vetuſtis codicibus *Spoletium* quadriſyllabam dictionem reperimus, Vt enim Arretium Arretinus, ſic ſecundum analogiam *Spoletium* format *Spoletinus.*

Tarentum, Surrentum, Bruxentum, Grumentum, ciuitates Italiæ, nonne in nominatiuo caſu in *um* deſinunt conſonante antecedente? ab his tamen Tarentinus, Surrentinus, Bruxentinus, Grumentinus, deriuantur, quæ *i* ante *nus.* productam habent, non *a*, vt Nomentanus, Beneuentanus. Martialis in Xeniis:

Fila Tarentini grauiter redolentia porri
Ediſti quoties oſcula cluſa dato. Idem,
Accipe non vili calices de puluere factos
Sed Surrentinus rota toreuma leue.

Plinius libro tertio, naturalis hiſtoriæ: *Lucanorum autem hinc Atinates, Buxentini, Eburini, Grumentini, Potentini.*

Quod Carthaginenſes cum i *litera, inter primum* n *&* e *ſcribendum ſit, ſecundum Priſcianum, & vſum veterum.*

Priſcianus libro quarto, hæc dicit: *Si tertiæ ſunt declinationis abiiciunt extremā* s, *genitiui, & aſſumunt enſis, vt piſtor, piſtoris, Piſtorienſis, Carthago, Carhaginis, Carthaginienſis.* Si vltima *s*, genitiui Carthaginis remota, addideris enſis, nonne erit Carthaginenſis ex 6. ſyllabis dictio.

Cotidie per c, non quotidie per q. ſcribendum eſſe.

POſtquam Tortelius ſuam edidit Orthographiam homines ætatis noſtræ eius ſecuti doctrinam, quotidie per *q.* ſcribere cœperunt, quod non tam eius auctoritate quam Quintiliani quem ille ſe habere profitetur auctorem, facere videntur. Sed hunc oratorem male ab eo intellectum eſſe monſtrabo, prius

eius verba ponam, deinde Quintiliani, ne quis a me Tortelium calumniatum eſſe arbitretur. At quotidie per *q.* ſequente *u*, ante *o*, & non cotidie cum *c.* idem Quintilianus nos ſcribere docuit, eo quod ſit *quot diebus verum.* Quintiliani hæc ſunt verba: *Frigidiora his alia, vt quicquid c, quartam haberet, ne interrogare bis videremur, & quotidie non cotidie, vt ſit quot diebus. Verum hæc iam inter etiam ipſas ineptias euanuerunt.* Quintilianus his verbis non tam probare quam reprobare videtur opinionem eorum quicquid per *c*, ante ſecundum *q*, & quotidie per *q*, ſcribendũ putauere. Dicit enim ipſe, *frigida eſſe, & inter ipſas ineptias euanuiſſe.*

Præterea Marius Victorinus vir doctiſſimus in *libello de Orthographia* apertius quam Quintilianus *cotidie* per *c.* capitalem literam ſcribere præcepit. Quamuis enim inquit *cocus* a *coquendo*, & *quotidie* a *quoto* & *die* deriuata ſint, per *c.* non per *q.* ſcribenda ſunt.

Tanta eſt inter *c.* & *q.* affinitas, vt *q.* in *c.* mutari facile patiatur, vnde in vetuſtis æreis tabulis, *pequniam* quam nos *pecuniam* dicimus, inciſum reperiri, & ſequor ſecutus, loquor loquutus & qui cuius, aliquis alicuius faciunt: in quibus omnibus *q.* in *c.* videmus eſſe mutatum. Quod idem in *cotidie* eſſe factum quid mirum, & eo maxime quia dictiones, non modo ex corrupto & integro, ſed ſæpe ex duobus corruptis videamus eſſe compoſita.

Mediolanium apud antiquos ſex ſyllabarum dictionem fuiſſe, id eſt, & *i* ante *u* habuiſſe, quod non ſolum Græcorum, vt Strabonis, Stephani, Ptolomæi, verum etiam Latinorum codicum ſcriptura probari poteſt, ſunt in hac huius noſtri clariſſimi Ducis Bibliotheca tres Ptolæmei codices Græci in quibus .... non ..... reperio eſſe ſcriptum, Strabo quoque & Stephanus ...... Græci auctores eadem vtuntur ſcriptura. Quid Græcorum veteris exemplis, cum de Latinis agitur dictionibus. Quia ſi noſtri antiqui *Mediolanum dixiſſent*: Græci ...... non ...... in ſuam conuertiſſent linguam, quod a nemine eorum factum eſſe reperio. Et ſunt manu ſcripti Valerii & Oſorii codices, quorũ ſcriptura paulo ante Carthaginenſes ab antiquis ſcriptum fuiſſe prouſti, & Anconæ Diui Auguſtini confeſſionum liber, de quo ſuperiorius mentionem feci, vbi pluribus in locis, *Mediolanium* ſcriptum inuenies.

Lucanus libro ſecundo Pharſalia emendatus.

Lucanus. *Cruſtuniumque rapax, & iunctus Sapis Iſauro*, Ego *Iſapis* legendum puto. In hac reprobanda nullam aliam rationem reddere poſſumus, niſi veterum codicum auctoritatem, Græcorumque opinionem. Deinde vt hoc ita crederem me impulit Strabonis ſcriptoris diligentiſſimi auctoritas qui libro ſuæ Geographiæ

phiæ quinto, hunc fluuium haud longe a Cæſena fluentem *Iſapin* appellat. Plinius tamen *Sapin* eum nuncupat, itidem Boccatius in libro de fluminibus. Plinius adeo mendoſus & corruptus eſt temporum culpa, vt in hoc eum ſequi non debeamus, nec dubito quin in emendatis illius exemplaribus *Iſapis* reperiatur. Boccatio vero cum ea fuerit ætate, qua Latina lingua plena erat erroribus, credendum non puto. Credibile eſt enim ex mendoſis Lucani, Pliniique exemplaribus accepiſſe.

Ætnam pro Ennam in vulgatis libris fere corruptam eſſe.

Notum eſt Ætnam montem eſſe Siciliæ globos flammarum vomere ſolitum. In eius aſcenſu eiuſdem nominis oppidum eſt, quod montem aſcenſuros excipit atque tranſmittit. In eadem Inſula circa medium vrbs eſt *Enna* nomine, edito in loco & vndique præcipiti ſita, & a Syracuſanis condita, quæ vmbilicus Siciliæ dicitur. Hæc imminet circumſtantibus campis, vbertate & florum varietate conſpicuis. Vnde Solynus ſcribit: Campus *Ennenſis* in floribus ſemper, & omni vernus die. Tantam eſſe in his locis fragantiam, quæ ex florũ frequentia halet alii tradiderunt, vt ſagaces canes ſenſu careant odorandi, naturam ſenſus florum odore vincente. Hinc raptam a Platone Proſerpinam Cereris filiam dixit antiquitas: Dum cum Diana & Minerua flores legeret in pratis, haud procul eſt foramen prægrande longe ſub terram penetrans, per quod fabulantur raptam Proſerpinam curru a Plutone ad inferos eſſe deductam. Propterea in hac vrbe Cereris ſacra mira celebritate fiebant, vnde Romanos ea vexiſſe teſtis eſt Valerius atque Lactantius. De fertilitate huius vrbis ſic Ouidius ſcribit in Faſtis:

Grata domus Cereri multas ea poſſidet vrbes
In quibus eſt culto fertilis Enna ſolo.

Claudianus in libello de raptu Proſerpinæ eam parentem florum vocat ab eorum vbertate:

Viderat herboſo ſacrum de vertice vulgus
Enna parens florum.

Specus & rapinam Silius Italicus ſic deſcribit:

Enna Deum lucis ſacram dedit ardua dextram
Hic ſpecus ingentem laxans telluris hiatum,
Cæcum iter ad manes tenebroſo limine pandit,
Qua nouus ignotas hymeneus venit in oras,
Hac Stygius quondam ſtimulante Cupidine rector
Auſus adire diem, mœſtoq; Acheronte relicto,
Illicitas egit currum per inania terras
Tum rapta præceps Ennea virgine ceſſit,

Kkk 5

Attonitos cœli viſu, lucemq; pauentes
In Stygæ rurſus equos, & prædam condidit vmbris.

Bellorum quoque Seruilium incendia hanc vrbem maxime claram reddiderunt. Nam cum munita admodum eſſet, ingenſque fugitiuorum numerus in eam confugiſſet, quos Eunus Syrus fanatico furore ſimulato, ad libertatem & arma quaſi diuino numine concitarat, quoſque Perpenna Romanorum Imperat. victos perſequebatur, hic tandem obſeſſus fame, quaſi peſte conſumtus eſt, ſi quid latronum relictum in manus Romanorum peruenit, compedibus & catenis iunctum, & crucibus affixum meritas pœnas dedit. Huius vrbis meminenere apud Græcos Stephanus & Ptolomæus. Strabo quoque de hac ita ſcribit:

Intra Inſulam eſt Enna, modicis quidem poſſeſſa inquilinis, ſuper collem iacens, in qua ſacra Cereris ædes eſt. Ea montanas amplectitur planities totas Arabides. Eunus cum fugitiuis obſidione preſſus, illam præcipuis affecit cladibus, vixq; tandem a Romanis euulſi ſunt. Eadem mala perpeſſi Catinenſes, & Tauromenitani, aliique complures. Apud hos ſcriptores omnes *Enna* non *Ætna* reperitur, ſimiliter apud Ouidium, Silium & Claudianum quorum verſus paulo ante a me adducti ſunt. At apud Valerium, Lactantium, Florum, Oroſium & Solinum, ſemper *Ætnam* non *Ennam* me legiſſe ſum memor niſi in mendoſis codicibus. Vide Lactantium, libro ſecundo, diuinarum Inſtitutionum & Valerium Maximum, & Solinum & Oroſium, quorum exemplaria impreſſa corrupte fere *Ætna* pro *Enna* edunt.

Vide ne Oroſius ille tuus, cui pro ſua vetuſtate, ita credendum putas, magis corruptus, quam qui impreſſi ſunt, reperiatur, quia puto fugitiuos illos apud *Ætnam* potius montem, quam *Ennam* illam tuam obſeſſos fuiſſe. Cur hoc ita opinaris cum Strabo clare dicat, *illos Ennæ oppreſſos dediſſe pœnas*, cui Oroſius ille vetuſtus adſtipulatur. Quoniam Lucanus libro primo, Pharſaliæ apud *Ætnam* Siciliæ montem bella Seruilia geſta ſignificare videtur dicens, *& ardenti Seruilia bella ſub Ætna.* Per *Ætnam* autem *ardentem*, nihil aliud quam montem ſignificare puto, qui flammarum globos emittit. Alius diceret hoc dictum eſſe a Lucano per errorem, cum videret tot clariſſimos ſcriptores eius ſententiæ refragari & præcipue Strabonem, qui vult Cereris ædem, & fugitiuorum cladem in *Enna* vrbe fuiſſe.

Lucani verſus explicatus.

Verſum autem ſic explico. Dicam eum librariorum vitiarum inſcitia, qui *ardenti Ætna* pro *Enna* fecere. Quid quod *arden-*

ardentem Ætnam appellat, nonne ob hoc montem ipſum, vel oppidulum in eo ſitum, deſignare videtur. *Ennam* autem illam tuam, quomodo ardentem poteris dicere, cum illinc nulli ignes erumpere dicantur. Non dicam Ennam ardentem: quia terra illa ignibus flagret, ſed propter incendia bellorum, vt apud inſignem poetam.

Relliquias Troiæ ex ardente receptas

Et *Flammis Aſiam ferroque cadentem.*

Quid quod codices omnes non modo impreſſi, verum etiam deſcripti, & quantumuis vetuſti, ardenti *Ætna* habent. Si mendum hoc in loco eſſe non putas, dicam Poetam vſum eſſe tropo ſynecdoche, qui fit, aut cum partem a toto ſignificamus, vt apud Vergilium, lib. 1 Æneidos:

Ingens a vertice pontus.

In puppim ferit, non enim totum pelagus nauem percuſſit, ſed pars quædam pelagi, id eſt, fluctus: aut cum a parte totum intelligi volumus, vt apud Terentium, *O lepidum caput*, a capite enim totum hominem ſignificauit, ſic in hoc loco Lucanus per *Ætnam*, totam deſignauit Inſulam, nam vt ſcribit Florus:

Cum Eunus illo ſimulato furore quadraginta millium amplius feciſſet exercitum, caſtellos, vicos, oppida, miſerabili direptione vaſtauit, cepitque multorum caſtra Prætorum. Quare fugitiuorum rabies non in vnius tantum vrbis, ſed in totius Inſulæ mala graſſata eſt.

Si *Enna* vrbs in medio Inſulæ ſuper montem ſita eſt, neceſſe eſt ſuper *Ætnam* montem eſſe conſtructam, quia hic mons quoque in medio Inſulæ eſt collocatus. Auctor huius opinionis eſt Boccatius in libro de montibus. Scribit enim quod *Ætna* mons in medio Siciliæ eſt. Hic quoque nominum ſimilitudine deceptus eſt. *Ætna* enim mons cum eiuſdem nominis oppidulo longe diſtat ab *Enna*. Enna enim in medio eſt Inſulæ, vnde vmbilicus Siciliæ dicitur, quam hodie *Annam* vulgus appellat. Vbi qui Regis locum tenet, ob loci commoditatem, totius Inſulæ ſolet conuentum habere. *Ætnam* vero haud longe a mari eſſe, teſtis eſt Virgilius lib. 3. Æneidos:

Portus ab acceſſu ventorum immotus & ingens
Ipſe, ſed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis.

Si enim, vt dicit Poeta, eſt iuxta portum, in medio Inſulæ eſſe non poteſt. Strabo quoque inquit: *Imminet autem Ætna magis Euripo, & littori Catanenſi, quin Tyrrheno pelago quoque & Liparæis Inſulis.* Si imminet littori, quomodo in medio eſt Siciliæ. Nunc adde quod legitur ſæpe *incendium Ætnenſe* Catinam vrbem maritimam, cui incumbit obrepſiſſe.

Si autem Mons in medio eſſet Inſulæ, quæ tanta vi æſtuare poſſet, vt Catinam vſque eruptaret incendium? Scimus enim hanc Inſulam eſſe ingentem & triangularem, mediumque eius multum ab extremis diſtare. Sed credis ne Boccatium virum diligentem & perſpicacis ingenii cum opus de montibus ſcriberet, multoſque codices volueret, qua in parte Inſulæ hic mons eſſet ignoraſſe. Credo eum, vt ſupra dixi, ea quæ eſt inter *Ennam* & *Ætnam* ſimilitudine eſſe deceptum, vt eos qui Valerium, Lactantium, Florum, Solinum corrupere, dum hos auctores emendare ſe putarent. Cogor itaque dicere, *Ennam* vrbem eam eſſe, in qua templum Cereris fuit vetuſtiſſimum, vbi Dea præcipua veneratione colebatur, ad quam propitiandam quindecim viros legatos miſere Romani. Eandemque eſſe vrbem, vbi fugitiuorum obſeſſus exercitus, ingenti fuit fame conſumtus. Multumque eam ab *Ætna* monte diſtare, cum mons littori adiaceat Catanenſi: *Enna* vero in medio ſit Inſulæ conſtituta. Si igitur ſaltem aliquam partem huius belli ſub *Ætna* monte geſtam fuiſſe monſtrares, a qua Synecdochicos totum bellum ſignificari poſſet, omni me ſcrupulo liberares, tunc enim vere crederem Lucanum ab hac belli parte totius belli mala oſtendere voluiſſe. Dixi iam ſupra Catanam vrbem maritimam, quæ magnis huius belli cladibus afflicta eſt, ſub *Ætna* monte conſtructam. Si igitur Catana huic ſubiacet monti, quid obſtat quin Lucanus de eius calamitatibus intellexerit, cum ait:

-- & ardenti ſeruilia bella ſub Ætna.

Nam cum hæc ciuitas maxima ex hoc bello mala pertulerit, per hanc partem totum bellum Seruile voluit deſignare. Nondum tamen mihi ſatisfeci, quia bellum illud ſeruile ab *Euno* concitatum, huic loco non videtur conuenire: nam cum Lucanus deteſtatis bellis ciuibus dicat, ſi alia via non erat, vt Nero perueniret ad imperium, niſi per bella ciuilia, prius per Iulium Cæſarem, deinde per Auguſtum geſta, non eſſe dolendum, quoniam tot bellorum mala poterant tanto Principe compenſari, quid fuit opus bellum Seruile ab Euno motum commemorare. Per bella ciuilia prius Cæſar: Deinde Auguſtus peruenit ad vrbis imperium, a quibus Nero traxit originem, vt ſcribit Suetonius dicens: *Progenies Cæſarum in Nerone defecit.* Si enim Cæſar & Octauius bella ciuilia non geſſiſſent, imperium arripere & poſteris ſuis tradere non potuiſſent, vnde nec ipſe Nero principatum eſſet aſſecutus. Bellum autem Seruile *Euno* duce, diu ante Cæſarem geſtum: quid Neroni conferre potuit ad imperium? Quare ergo illud inter bella ciuilia connumerauit, nam qui in Lucanum fecere commentarios a Poeta id bellum ſignificari volunt. Imo ſi bene inſpiciamus bellum ciuile, quod Auguſtus Cæſar aduer-

aduerſus Sextum Pompeium Cn. filium geſſit, per hæc ſeruilia bella reperiemus intelligi. Lucanus enim enumeratis tribus maximis ciuilibus geſtis per Cæſarem in Theſſalia contra Cneium Pompeium. in Aphrica contra Scipionem, in Hiſpania contra filios Pompeij magni, venit ad ea, quæ Auguſtus geſſit Peruſiæ contra L. Antonium, Mutinæ contra M. Antonium, in ſinu Ambracio contra eundem: demum dicit de iis, quæ in Sicilia aduerſus Sextum Cn. Pompeii filium fecit, hæc bella *Seruilia* nuncupauit, Quia ſextus ſeruis maxime adhæc vſus eſt bella, neq; enim credibile eſt Lucanum enumeratis ceteris ciuilibus bellis a Iulio Cæſare & Auguſto geſtis hæc omiſiſſe, quæ ominum fuere periculoſiſſima. Quod autem de bellis tātum ciuilibus Poeta loquatur, verſus ille declarat:

Multum Roma tamen debes ciuilibus armis
Quæ tibi res acta eſt.

LVCII IOANNIS SCOPPÆ LIBER I. COLLECtanearum.

LVcius Ioannes Scoppa Parthenopæus, Ioanni Baptiſtæ Petrucio Archiepiſcopo Tarentino, felicitatem & bene agere

Solebant maiores noſtri, Venerande Præſul, fructuum primitias, templis ac Deis offerre. Sic enim & opibus diteſcere, ac ſuperis indies ſe fieri gratiores autumabant. Idcirco ne ab illorum veſtigiis diſcederem: tuos tanquam delubra meis primitiis adire lares, non periſtromatis & aulæis ornatos, non argento, auro & purpura fulgentes, ſed moribus, omnique virtute decoratos deſtinaui? Te quoque cum ſacris initiatus fueris, non ſecus atque immortalem colere, ac venerari Deum non habitaui. Tu namque probitate tertius Cato: quod obſcœnos, audaculos, temerarios, obtrectatores, liuidulos, atque locutuleios, non aliter quam nauigantes in æquore præcipitantes ſcopulos euitant, contemnis & effugis, odioque vel maximo ſemper habes: contra bonis moribus præditis, & optimo cuique, & literatis adeo te facilem præbes, quod quiſque, cum id ipſum conſpexerit, admiratur & obſtupeſcit. Tu conſilio Neſtor alter. Verum namque & rectum abſque arte Gnatonica omnibus ad te properantibus e veſtigio conſulis. Tu pietate in omnes alter Æneas. Pauperibus enim, & egenis non modo ſtipe, ſed omni etiam conatu opitularis:

Diuina quoque licet magnis diſtrictus negotijs & anguſtijs, inquies nunquam omittis. Quid? eſt igitur in præſentia receptui canendum, pręſtantius enim eſt ſilere, quam paucula loquendo perſtringere. Sed illud vnum ſilentio non præteribo: quod Parthenopeis, vt Romanis olim Scipiadis duobus belli fulminibus, ſic nobis tria literatum habentibus gloriari licet, te Poeta lepido atque facundo: oratore graui & copioſo, altero tuo Germano Epiſcopo Larinenſi Dialectico acuto, philoſopho ſubtili, Theologo ſublimi, & cœleſtia cuncta rimanti: Tertio Seuero Iureconſulto conſultiſſimo. Ceterum hæc compendioſe impræſentiarum de te, tuiſque Germanis duntaxat delibaui. Nam tuarum laudum, & illorum cumulum longiore oratione in reliquis, quæ ſupra ſexcenta ſunt, annotamentis tuo nomine propediem exituris, ſi hæc paucula non aſpernaberis, conſcribam. Quæ omnia ſi tibi non neglectum iri ſentero: maledicentium & inuidorum inania verba merito crepitibus ventris ab Epicuro comparata pilifaciam. Sunt etiam poſt annotamenta, Grammatices opus, & commentaria quædam excudenda: quæ ſimul omnia in lucem quam plurimorum opinione celerius depromentur. Bene vale, & me vti ſoles, ama. Neapoli, decimo Calendas Iunias, anno Domini M. D. VII.

Ptolemæus Lagi filius an Philippi.

CAPVT I.

NOn poſſum, cum multa auctorum volumina lectitauerim, ſubinde non admirari: tum quod alter alteri repugnat, ac quadam interim nota diſſentit: tum quod multi, ne aliorum veſtigiis demum inſiſtere videantur, manca, mutilataq;, vnde vix veritas elici poteſt, reponunt, & nonnunquam aliquid omittunt. Hoc idcirco dictito: quod ſuperioribus diebus Pauſaniam hiſtoriæ Græcæ ſcriptorem eminentiſſimum, ac antiquitatis ſcrutatorem nactus, confeſtim oculis percurrere cœpi: vbi in liminari pagina primi voluminis, ſecus quam a Strabone in decimoſeptimo ſcriptum fuerat, legi. Refert enim Strabo primum Ptolemæum fuiſſe Lagi filium, cui veluti agmine facto, Gręci pariter & Latini adſtipulantur: ſed hic, quem nuper dixi, Pauſanias aliter ſentit. Scribit enim quod Ptolemæum Macedones dicunt putatum fuiſſe filium Lagi, ſed revera Philippi fuit. Matrem enim illius iam grauidam ex Ptolemæo Lago, Philippum in matrimonium dediſſe. Hæc Pauſanias. Quibus verbis, Philippi, & non Lagi fuiſſe filium conſtat. Ceterum ne tantæ Strabonis maieſtati obſtrigilarem: lectorem admoneo, vt quam harum ſententiarum maluit, perſequatur. Noſtrum namque fuit: vtrumque vt ſtudioſis, quid ſtudendo inuenimus, indicaremus hic ſcripſiſſe.

Ptolemæus cuius filius.

Ianus

Ianus imus, medius & ſummus. Horatius, aliique ſcriptores explicati.

CAPVT II.

HOratius in primo Epiſtolarum libro, hæc carmina ſcripſit:

O ciues ciues quærenda pecunia primum eſt,
Virtus poſt numos: hæc Ianus ſummus ab imo
Perdocet.

In quibus carminibus enucleandis, quid peritiſſimi commentatores ſenſerint, ibi quiſque (ni piget) lectitare poterit. Hic enim noſtra, qualiacunque ſunt, & non aliena recitare, præcipereque deſtinauimus. Et hanc nos aſſerimus ſententiam: O ciues ciues pecunia primum, poſt virtus eſt quærenda: hoc namque *ſummus Ianus*, id eſt, ſumma pars vici, quæ ſummus Ianus dicitur: ab *imo Iano*, id eſt, ab ima vici parte, quæ imus Ianus dicitur, perdocet: vt poſt numos virtus quæratur, vt ſit tropus & intelligatur, non modo totus vicus, ſed etiam tota Roma, id eſt, omnes Romani hoc dicunt. Quod *ſummus Ianus* dicitur ſumma pars vici, in quo colebatur *Ianus*, & templum habebat, Cornutus philoſophus de vrbis Romæ antiquitate, ad Palæmonem Grammaticum hæc ſcribens, apertiſſime indicat, inquit enim: *Iani templum* biforis in cliuo Capitolino vetuſtiſſimum, cruſtatis marmoreis, vel e Pariis columnis vidimus: quia in medio eius cliui ſummitas, *Ianus ſummus: & imus*, in extremo cliuo appellatur. Locus ſub templo, *medius* etiam *Ianus* dicitur: vbi puteal, & fœnoratores incolerent. Hucuſque Cornutus. Quæ Cornuti verba cum Horatianis adeo conueniunt: vt alter ab altero mutari videatur. Ideo credimus nullum fore, qui aliter, quam nuperrime a nobis, interpretari audebit. Et quoniam locum ſub templo, vbi puteal & fœneratores incolebant, *medium* etiam *Ianum* dici Cornutus affirmat: nõ ab re eſſe duximus, alterum Horatii locum in Sermonum ſecũdo, ſic præter & interpretum, & aliorum ſententiam exponendum, vt Damaſippus, cum ait: *In templum.* *Horat. locus.*

Poſtquam omnis res mea Ianum ad medium fracta eſt:

intelligat ſe alieno ære, fœneratorumque vſuris omne conſumpſiſſe patrimonium. In quo etiam ſignificatu in ſexto Antonianarum *medium Ianum* accepit Cicero, & de hoc intellexit Ouidius: *Cicer. locus.* *Ouid. locus.*

Qui puteal, Ianumque timet, celereſq; Calendas.

Verum quia hi conueniunt auctores, hoc quod eſt ſcitum dignum enucleemus. *Puteal* non modo dici, interpretatiue, quod ibi creditor debitori dans dona, tanquam in puteum mittit. Eſt quoque, vt Pompon ff de act. emt. & vend. quo putei operiuntur, hoc eſt, vmbella quędã, aut petaſus. Sed priusquã ad alia transeamus, hoc non *Puteal.*

Digitized by Google

omnibus tritum aſſerimus in Comitio in gradibus ipſis ad læuam Curiæ, fuiſſe Actij Nauij ſtatuam capite velato: quo in loco is cotē nouacula diſciderit. Qui locus vt Dionyſ. vocatur a Romanis *Puteus*, vbi ara eſt ſubterranea. Cicero in Diuin. *Cotem, inquit, & illam nouaculam defoſſam in Comitio, ſupraque impoſitum puteal accepimus.* Ibi ergo, cum in Comitio foret, iudicia exercebantur. Hoc etiam (nequid omiſſum videatur) ſubnecto: forum Boarium, Piſcarium, Tranſitorium, & Vænale Iano didicatum erat, & totus vicus Thuſcus a ſummo Archiletho, vbi *eſt ſummus Ianus* in foro Tranſitorio, & circo maximo vſque ad imum Argilethum: vbi Ianus quatrifons ad radices Capitolij: qui vicus Thuſcus omnium Romanæ vrbis vicorum nobiliſſimus & opulentiſſimus, & diuitibus mercatoribus plenus erat. Et quoniam diximus *ſummum Ianum* eſſe in ſummo Argiletho, in vico Thuſco ad Capitolij radices: a priori noſtra ſententia diſcrepare videmur, ſed nos bonos trapezitas imitantes, in vnum velut in coticula omnia ſcitu digna quoad potuimus, perſtringemus, ne quid amplius a curioſis deſideretur. Celeberrima Iani ædes, quam Numa, vt Liuius ait, ad infimum Argilethum fecit, aperta bellum, clauſa pacem ſignificabat: inter duo fora, Boarium & Piſcarium erat. Aperta bellum: hoc ideo inter cetera, vt ad bellum proficiſcentibus pateret egreſſus, vti reuertentibus (quoniam ſemper de reditu cogitant) regreſſus: & vt idem Liuius in primo ab vrbe condita refert, ab hoc infimo Argiletho ad ſuperiorem bifrons translatus eſt: & infimo ſubſtitutus quatrifons. Et idem vt animos feroces reuocaret Numa ad infimum Argilethum Ianum fecit indicem belli & pacis, de quo Seruius in Æneidos ſeptimo, ſimulacrum inquit hoc Numa inſtituit circa imum Argilethum iuxta theatrum Marcelli in breuibus duobus templis: duobus autem propter Ianum bifrontem. Et idem poſtea vero inquit, captis Phaliſcis vrbe Thuſciæ inuentum eſt ſimulacrum Iani cum quatuor frontibus, vnde quo Numa inſtituerat translatum eſt ad forum Tranſitorium, & templum quatuor portarum ibi conſtitutum eſt. Quod dicitur Argilethus imus, & ſummus, cum Liuio, & Seruio, Pictor Fabius ſic ſcribens conuenit: Libyſſus inquit Circus maximus, forum Tranſitorium, Argilethus ſuperior, Argilethus imus. Et idem Pictor ait, Campus Argæus dictus ab Argo Euandri hoſpite, & comitibus Argiui Herculis, qui ad Euandrum venerunt, & in Saturnia ſubſederunt: hinc extra Argiletha dicuntur. Superior Argilethus dicitur in principio vici Thuſci ſub Cœliolo inter Circum maximum & Auentinum, vbi Lethum Argi, & ſepulcrum eſt. Imus vero Argilethus ad radices Capitolij in foro Boario, vbi Saturniæ veſtigia. Fabium Pictorem Varro

Ciceronis locus.

Iani ædes.

Iani porta quid aperta ſignificabat.

Argilethus.

Argæus Campus.

Digitized by Google

Varro in primo ſequitur, ſic enim ait, Poſt mortem Cælii Thuſci, quia non ſuſpicione carebant, iuſſi ſunt in conuallem deſcendere, & ab eis dicitur vicus Thuſcus, vbi eſt & templum Vertumni, qui eſt princeps Hetruriæ. Et idem Varro ſubdit: Cælianis vero quia ſuſpicione non carebant, datus eſt Cæliolus coniunctus Cælio. Dionyſius vero Halicarnaſſeus in quinto ab his diſſentit: hæc enim ſcribit: Vicus Thuſcus, eſt conuallis extenſa ferme quatuor ſtadiis a Capitolio vſque ad Palatium, a quo quidem eſt tranſitus in circum maximum: ergo non pertingit a Capitolio vſque Cælium & vltra. Hæc Dionyſius. Nos vero cum prioribus potius, quam cum hoc ſentimus Illi namque cum Itali fuiſſent, & Romani maxime: rem omnem non modo audiuere, ſed etiam videre ac indagauere, mox omnia literis cōmiſere: hic fortaſſe potius audiuit tantum. Quod Iani templum erat in vico Thuſco, Xenophon teſte Macrobio in primo Saturnalium oſtendit. Iano autem omnium principia rerum, & introitus, itemque exitus, & fines ſacrati, dicatiq; erant: & ob id in foro Boario, & in initio vici Thuſci poſteri ſub nomine Iani poſuerunt. Verum quia de Argiletho mentionem fecimus: prætereundum non eſſe diiudicauimus, Argilethum dici nō ab argilla, quæ ibi eſſodiebatur, vt quidam tradunt, ſed ab Argi letho, id eſt, morte, vt ex Pictore Fabio patuit, & Verg. antiquitatis curioſus & indagator, in octauo his carminibus indicat. Nec non & ſacri monſtrat nemus Argilethi: Teſtaturque locum, & lethum docet hoſpitis Argi. Vicus autem Thuſcus vnde trahit originem & appellationem, Propertius in libro quarto elegia ſecunda demonſtrat. At tu Roma meis tribuiſti præmia Thuſcis, vnde hodie vicus nomina Thuſcus habet. Qui antea vicus Libyſſus, inde Argæus, poſtea vicus Thuſcus dictus fuit, vt Fabius Pictor tradit. Argæus fuit nuncupatus, vt ex eodem Fabio patuit, & Varro in primo confirmat, ab Argonautis Herculis comitibus, qui ad Euandrum venerunt. Campus vero Libyſſus dicebatur, vt Feſtus, a Cerere frugifera, quia ex Libya primum fruges illo aduexit, vnde & campus Libyſſus, & ipſa Libyſſa dicta eſt: de qua Cerere in noſtris commentariis, propediem in lucem venturis multa digna ſcitu, oppidoque recondita, vix niſi ab antiquitatis curioſis cognita, diffuſius diximus. Illud vnum ſilentio præterire non ſtatuimus, vnde Ianus originem, etymologiamq; trahit: ſunt qui ab hiatu detracta aſpiratione, quem quidam ſolem putant, dictū Ianum volunt geminum, id eſt, vtriuſq; ianuæ cœleſtis potentem, qui exoriens aperiat, occidens claudat. Nonnulli Ianum mundum, id eſt, cœlum intelligunt, quaſi eanum ab eundo, vt de natura Deorum lib. 2. Cicero ſcribit: quod in ſe mundus ſemper eat, dum in orbem voluitur, & ex ſe initium faciens in ſe refertur. Beroſus autem ait: quod a Scythis originem habet: eorum enim lingua Ianus dicitur, quia primus in Armenia inuenit vinum. Armena namq; lingua, &

Vicus Thuſcus.

Error Dionyſii.

Iani templū

Argilethū.

Vicus Tuſcus.

Argæus Campus.

Campus Libyſſus.

Ianus.

Iain. Hebræa Iain vinũ appellatur, a quo Ianus, qui Græce Oenotrius, qui Latine vinifer dicitur. Et idem Beroſus: Ianus non ad Græcam, vel Latinam originem ſpectat, ſed ad Scythicã: Et Cato de origine *Oenotrius.* Italiæ, Et Iano quidem Ianiculo, quem quidem Oenotrium dictũ exiſtimant: quia inuenit vinum, & far. Hic hæc paucula de Iano contexhimus. Nam reliqua ſcitu digna, & longe remotiora in noſtris cõmentariis dictitauimus: ibiq; etiã intrepide Ianũ a Scythis duxiſſe originem, & in Latium, vbi nunc Roma eſt, veniſſe, rationibus, auctoribuſq; grauiſſimis affirmauimus. Hoc quoq; quod abhinc quinquennium Paulo Palmerio iuueni perq̃ eleganti, & bonarum artium ſectatori, & non ine udito enucleauimus, non ſupprimam: quod Iani etiam peruiæ tranſitiones vocabantur: quia omnium adituum ingreſſus & exitus Iano dicabantur: de quib. Ianis, id eſt, peruiis tranſitionibus & non de Iani templis intellexit *Tranquilli locus.* Tranquillus in Auguſto, vbi ſcribit geſta per eum in maximo pontificatu Pompeii: ait quoq; ſtatuam cõtra theatri eius regiam marmoreo Iano ſuperimpoſuit: licet codices habeant, ſed male ſuppoſuit. Et idem in Domitiano, vbi de elatione & vana gloria eius tractat: Ianos inquit, arcuſq; cum quadrigis, inſignibuſq; triumpho- *Alter Tranquilli locus.* rum per regiones vrbis exſtruxit: in quib. Tranquilli locis quid ingenioſiſſimi, atque literatiſſimi enarratores ſenſerint omnibus videre licet: hanc vero ſignificationem ad rem facientem illos omi- *Ouidii locus* ſiſſe miror: in quo etiam ſenſu eſt illud Ouidii carmen in primo Faſtorum accipiendum,

Cum tot ſint Iani, cur ſtas ſacratus in vno? tot Iani, id eſt, peruiæ tranſitiones: cur ſtas in vno Iano, id eſt, vna peruia tranſitione: non autem intelligendum, cum tot Iani, id eſt, templa Iano dicata. Vnum enim erat in vrbe Iani templum, & non plura, vt eruditorũ recentiorum multi aſſerunt. Sed hæc, & plura alibi diximus. Non poſſum riſu abſtinere, & cachinnari, Quod quidam in hac noſtra otioſa Parthenope obtrectatores, liuiduli, tenebriones, cæculi, ac prope paraſiti, lurcones vix vltra prima Grammatices elementa progreſſi, contendunt, clamantque Ouidium ſex faſtorum libros duntaxat cõpoſuiſſe: quibus ſatius ſane fuiſſet in culina cum paropſide hæc inſulſa, inſipidaq; verba iactitaſſe, quam coram hominibus fuiſſe locutos: ſed cum pueris hercle tantum, & literarũ penitus ignaris latritant: ac in corona, vt in paſchate proximo præterito fecere, ſtultitiam, inſaniamque ſuam perdocent, ac vnicuique illudendo indicant. Non enim, cum illorum pleriq; non tanti ſint, legerunt, & ſi legerunt, fortaſſis letheo, cum ſint impenſe labilis memoriæ, fluuio commiſerunt, & ſubinde (vt ſolent) delirant, & hallucinantur. Hæc Ouidii in 2. Triſtium libro carmina,

Sex ego faſtorum ſcripſi, totidem quoq; libellos,
Cumq; ſuo finem menſe libellus habet.

Interpretes etiam Ouidiani, viri in omni doctrinæ genere exquiſitiſſimi,

tiſſimi, duodecim & non ſex ore conſono Poetam compoſuiſſe tradunt. Raphael Regius hoc quoq;, vir apprime doctus, ſubnectit, quorum ſex tantum exſtant: quanq̃ nuper omnes inuēti ferantur. Idcirco hæc iſti inuidi dictitant. Rumpuntur enim, cum dixerim, me quoſdam auctores, qui adhuc impreſſi non exſtant, & qui a diſertiſſimis deſiderantur viris, non modo me habere, ſed etiam ſi hac vitali aura aliquid nactus otii fruar, edere: & Solinum, & quoſdam alios velle interpretari. Ceterū hi omnes noſtram exſpectent apologiam, vbi quid ſit abſentē poſt terga ſugillare, & dormientē, ac multa diſſimulantem expergefacere, ſentient & experientur.

Claudiani verſus 2. de raptu Proſerpinæ contra Parrhaſii ſententiam defenſus.

CAPVT III.

IAnus Parrhaſius noſter regnicola, vir doctus, penſiculatus, & reconditarum rerum ſcius, commentarios in Claudianū, Latinam & Græcam redolentes doctrinam edidit, quod ob hoc in multis, quæ ſub vmbra latitabant, & nunc in lucem eruta, ipſi ſtudioſa iuuentus merito debet. Non enim modo Poetæ mentem rimatur & perpendit, ſed multa quoq; in diuerſos auctores expendit, quod ſi ipſi reuiuiſcerent, ſecus profecto non ſentirent. Sed quid multis opus eſt? ad rem ipſam perueniendū eſt. In ſecundo Canopei Claudiani libro de Raptu ſic verſus hic legebatur,

Quæ fontes Eraſine tuos, & ſaxa rotantem: vbi ingenioſiſſimus interpres ait, *Eraſinum* nuſquam exſtare Siciliæ fluuium apud auctores. *Crimniſus* vero Maronis carmine, Plutarchi, noſtrorumque hiſtoria celeberrimus eſt: vult ergo vt legatur, *Quæ fontes Crimniſe.* Ipſe cum hæc altius ſcrutari cœpiſſem, magnam ilico literarum mutationem in hoc nomine factam fuiſſe diiudicaui: tandē cum illud Ouidii in quintodecimo Metamorphoſeon in principio carmen mihi occurriſſet, Crim[illegible]

Nec nō Scanias voluens Amaſenus arenas: emendandū duxi.

Quæ fontes Amaſene tuos. Amaſenus namque Ouidii teſtimonio eſt Siciliæ fluuius: ſi ſic leges, erit hæc ſcriptura cum antiqua concinnior, & minor literarum mutatio quam *Crimniſe.* Verum in hoc ipſo nolo eſſe pertinacior. Satis enim legentibus erit admoneri: perſequantur vero quod malunt, noſtram tamen emaculationem ideo præſtantiorem, verioremque affirmo. Quod Ouidius in quarto Faſtorum aſtipulatur, vbi Poeta de Proſerpina loquens, Siciliæ loca commemorat, ait: *Namq; Leontinos. Amaſenaque flumina curſu*, licet *alienaque*, vel *amœnaq;*, *velaneniaq;* mendoſe in vulgaribus legatur codicibus. Am[illegible] Ouid. [illegible]

Alter Claudiani verſus 1. de Laudibus Stelliconis emendatus totaq; ſimul Panegyris.

CAPVT IV.

NOn minorem in nugis emendandis, mendiſq; tollendis, quā in eo ipſo auctore interpretando moleſtiā ferimus. Quis n.

tanti eſt acuminis & ſolertiæ: vt codicem vndique mendis ſcatentem, niſi prius illum quam optime emaculauerit, percipiat? Hoc iccirco dicimus, Claudiani namque codex eſt adeo deprauatus: quod a multis vix verus, rectuſque ſenſus elici poteſt. Quibus impræſentiarum omiſſis, hoc carmen in prima Panegyri de Stelliconis laudibus mendoſum legitur:

Heſperidum Triton & Git doctiſſimus amnis. Nos quamuis diu hæſitantes, & cunctabundi manſiſſemus: tandem ſic legendum eſſe duximus,

Heſperidum Triton, Nigris & ditiſſimus amnis. Qua quidem lectione Poetæ ſenſus magis eluceſcit, & hoc noſter Claudianus (vt æſtimamus) aſſerit ob *gemmam Carbunculum*, quem ex Æthiopia vehi ſcripſit Plinius: qui (vt in trigeſimoſeptimo idem Plinius tradit) principatum habens *Carbunculi* a ſimilitudine igniũ appellati, cum ipſi non ſentiant ignes: vnde & a quibuſdam *Carbunculi* dicuntur Apyraſtæ. De quo etiam flumine *Nigri* Plinius in quinto capite octauo ſic refert: *Nigri* fluuio eadem natura, quæ Nilo, calamum & papyrum, & eaſdem gignit animantes: iiſdemq; temporibus augeſcit, oritur inter Thalæos Æthiopas. Et Solinus. Æthiopes, & Athlanticæ gentes *Nigri* flumine diuiduntur, quam partem putant Nili: ſic papyro viret, ſic calamo prætexitur, animalia eadem edit, iiſdem temporibus exundat. Intra ripas tunc quoque redit: cum contentus eſt alueo ſuo Nilus. Quamuis in Solini codicibus impreſſis Tygri corrupte legatur. Sed hoc non mirum. Volo namque candidiſſime lector neſcius ne eſſes, Solinum adeo vel impreſſorum incuria, vel temporis culpa, vel corrigentiũ negligentia eſſe deprauatum, quod ſi ipſe reuiuiſceret auctor, ſua propemodum minime cognoſceret. Nos vero cum multos maioribus literis exaratos habuerimus codices, inter quos vnum miræ veſtuſtatis nobis noſter alumnus Paulus Palmerius iuuenis ingenioſiſſimus, & literarum longe amantiſſimus tradidit: prouinciam recognoſcendi Solinum, & difficilima quæque interpretandi accepimus: quã rem nunc in manibus habemus. Et vt nequid in hac ipſa Claudiani panegyri emẽdatione dignum, intactum relinquatur, viſum fuit omnes, quoad poſſem, labes ſummouere, *Dedecorant mores &*, non *& decorant: quem vultus honeſtat*, & non *quam. Nunc dabat hybernum Rhodope*, & non *hunc*: *Ceu libera frenis* & non *ſeu: Non claſſica Francis intulimus*, & non *tunc*, *Marcomiris Conſuſq; docet, quorum alter*, & non *ſenſuq;*: *Et paruis redimitus iuba ſagittis*, & non *nuba*: *Non ego delectu Tyrii*, & non *dilectu*: & *quod iactare ſolebat*, & non *qui*: *Repetunt deſerta fugaces Autololes*, & non *Autolopes*: *Hac omnes veterum reuocauit*, & non *hic*. Eſto tamen cautior in ſcanſione carminis, *Nigris ditiſſimus amnis*, quod is eliditur, & hoc ideo quia S ex fine dictionis cum ſua vocali ſæpe expungitur, ſi ſequens dictio incœperit a vocali. Verg Georgicorum ſecun

Carbunculi.
Apyraſta.
Nigris fluuius.
Solini locus.
Claudiani locus.
S ſequenti vocali eliditur.

ſecundo: *Aut ouium fœtus, aut vrentes cuncta capellæ*, Et in nono: *Et praeceps animi Tinarus, & Mauortius Hemon*, Et alibi: *Hic Hammone ſatus, & rapta Caramantide Nympha*, poſſes quoque legere *Nigre & ditiſſimus amnis*, ea ratione qua Vergilius dixit, *Fontem Timaui, & Vrbem Butroti*, & Tranquillus in Auguſto, quando loquitur de præſagiis & arbore palmæ, & Plinius in quarto, Caprifici arborem ſerunt. Sed prior lectio magis mihi placet: cum *Nigris* ſit tertiæ inflexionis, vt Tybris, & Tygris, vt ex Plinio & Solino patuit: In ſecunda vero lectione erit, vt quidam flectunt, ſecundæ vt *Niger Nigri* ſed non probo.

Arpinas ne Cicero an a Tullo Rege Volſcorum duxerit originem.

CAPVT V.

MVltos & audiuimus, & legimus Leonardum Aretinum Plutarchi celeberrimum interpretem, & virum magna doctrina, ſectantes Ciceronem a Tullo Volſcorum rege traxiſſe genus indubitanter affirmare, & hoc ita eſſe, & illos, & nonnullos, vel omnibus inuitis contendere. Nos vero, quamuis iamdiu in illorum veſtig is immorati fuiſſemus, tamen ſemper ambigebamus: proinde hoc accuratius indagare cœpimus. Quid verbis eſt opus? id ipſum apud Ciceronem nunquam, cui maxima fides adhibenda eſſet, comperimus. Ideo Ciceronem noſtrum eloquentiæ parentem, non a rege duxiſſe genus, ſed a quodam Arpinate exiſtimamus, & hoc ita eſſe, ratione primũ, deinde priſcorum auctoritate ſuffulti, probabimus. Quis vnquam (vt ex ipſis Ciceronis monumentis apertiſſime colligitur) Ciceronem non ſolum antequam exſuiaret, ſed ne regreſſum quidem abiectum, demiſſumque vidit? Vt enim ad Lentulum ſcribens ait: *In quo ego ſpem feſelli non modo inuidorum, ſed etiam inimicorum meorum, qui de Quinto Metello Lucii filio quodam falſam opinionem acceperunt*: quem poſt reditum dictitant fracto animo, & demiſſo fuiſſe, ſed quod de illo acceperant, aut etiam ſuſpicabantur, de me idem cogitabant abiectiore animo me futurum: Cum Reſpublica maiorem etiam mihi animum, quam vnquam habuiſſem, daret: quæ declaraſſet ſeſe non potuiſſe me vno ciue carere. Nonne omnes ſe ipſos quam creberrime de rebus pro republica geſtis iactaſſe legimus? Quis enim neſcius eſt Ciceronem, cum Catilinæ, ceterorumque coniuratorum arma, & conſilia ſuæ conceſſerint togæ, ſic gloriatum fuiſſe: *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ*. Nonne ſe ipſum, quod primus artis oratoriæ campos, & deliteſcentem apud Latinos Philoſophiam aperuerit, atq; indicauerit, vulgo ad ſydera tollit? vnum ſuo culmini, & celſitudini triumphum intelligens, quem ex fugatis, ſuperatiſq; hoſtibus Parthis, contra quos Marco Craſſo mortuo acceſſerat, merebat, deeſſe prædicabat. Idcirco ſi de prædictis intrepide gloriabatur: quanto magis ſuum a ſtirpe regia defluxiſſe genus aſſe-

fuiſſet. Qua de re non a rege oriundum fuiſſe diiudicamus: ſed nouum fuiſſe hominem, auctoritbus grauiſſimis indicabimus. Saluſtius in inuectiua contra Ciceronem hæc ſcribit. *Verum (vt opinor, homo nouus Arpinas ex Marci Craſſi familia illius virtutem imitatur*, & inferius. *Oro te Romule Arpinas, qui egregia virtute omnes Paulos, &c.* Quibus Saluſtii verbis Arpinatem, & nouum fuiſſe hominem, & non a rege deductum eſſe conſtat: Et Cicero ipſe in Saluſtium his verbis fatetur. *Si hoc fuit illius initium nominis, & dignitatis, cur non æque de nobis exiſtimetur? cuius vt res geſtæ illuſtres ſunt, & vita integerrime acta? quaſi vero ſis ab illis viris Saluſti ortus: quod ſi eſſes, nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret. Ego meis maioribus virtute mea præluxi, vt ſi prius noti non fuerint: a me accipiant initium memoriæ ſuæ.* Et idem inferius. *Satius eſt me meis rebus geſtis florere, quam maiorum opinione niti, & ita viuere, vt ſim poſteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum.* Quis niſi ingenio craſſus & obtuſus, a rege Ciceronem deſcendiſſe audebit aſſerere? Nam ſi in acerrimum inimicum Saluſtium non ſe ſuis maioribus nobilem (vt illi aliquanto in progenie præponeretur) nominauit: nonne ineptum, & timidum fuiſſe dubio procul cenſeremus? Sed quoniam torrentes, eius imitabatur lingua: hoc ipſi non adſcribitur, & Iuuenalis in octaua ſatyra refert,

Hic nouus Arpinas ignobilis: & modo Romæ
Municipalis eques galeatum ponit vbiq;. Et Baſilius,
Hic iacet Arpinas manibus tumulatus amici,
Qui fuit orator ſummus & eximius.
Quem nece crudeli mactauit ciuis & hoſtis:
Nil egit Antoni, ſcripta diſerta manent.
Vulnere nempe tuo Ciceronem conficis, at te
Tullius æternis vulneribus lacerat. Et Pompelianus,
Doctrinæ antiſtes, rerum mirabilis auctor
Tullius, exſiſtens nobilis ex humili,
Cui dedit excellens ars oratoria nomen:
Virtute ingenii venit in aſtra ſui.

Licet non me prætereat fore nonnullos, qui quidem hæc ex oratione Catilinæ citabunt: *Nam prædicare aliquando ſolitus originem ſe generis habuiſſe ex Tulli Hoſtilii familia Volſcorum Regis quidem populo Romano inimiciſſima*, & inferius, *Hic nouus Cicero Arpinas ex Tulliorum familia.* Sed illos quæſo noſtra ne prius lancinent, quam cuncta perpenderint. Verũ verbis omiſſis, Catilinæ mentem aperiamus, ſi Catilinę & non alterius, quod magis comprobarem, illa fit inuectiua. Catilina, cum iam ſe accuſatum, & iam damnatũ animaduerteret, orationem (cunctis namque licebat illis temporibus) habuit in ſenatu, & quo ſe excuſaret, & Ciceronem criminaretur, & in odium atque inuidiam populi duceret Romani, retulit a regia Ciceronem oriundum ſtirpe, & populo Romano inimiciſſi-

micisſima. Quoniam Romani regibus exactis, non reges modo, ſed nomen quoque regium odio vel maximo habebant. Addebatque vaſtum Ciceronis animum eſſe exſtinguendi nobilitatem, quod non ita eſſe hoc ducor argumento: quod Cicero in actionibus contra Catilinam criminantem nunquam id eſt faſſus, neque meminit. Et in actione V. in Verrem ita reſpondet. *Ne iſta præclara nobilitas deſinat quæri Populum Romanũ hominibus nouis, atq; induſtriis libenter honores mandare, ſemperq; mandaſſe. Non eſt querendum in ea ciuitate, quæ propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum poſſe. Sit apud alios imago Publii Africani: ornentur alii mortui virtute, ac nomine. Talis ille vir fuit: ita de Populo Romano meritus eſt, vt non vni familiæ, ſed vniuerſæ ciuitati cõmendatus eſſe debeat.* Eſt aliqua mea pars virilis: *quod eius ciuitatis ſum, quam ille amplam, illuſtrem, claramq; reddidit: præcipue, quod in his artibus pro mea parte verſor, quarum ille princeps fuit, æquitate, induſtria, temperantia, defenſione miſerorum, odio improborum: quæ cognatio ſtudiorum, & artium propemodum non minus eſt coniuncta, quam iſta quæ vos delectamini generis & nominis.* Et in actione. VI. *Videmus quanta ſit in inuidia, quantoq; in odio apud quoſdam homines nobilis nouorum hominum virtus & induſtria.* Et inferius, *hominum nobilium nõ fere quiſquam noſtræ induſtriæ fauet.* Cicero ſe præterea in Epiſt. nouum vbique hominem appellat. Nouus homo dicitur, cuius maiores nullam habuere dignitatem. Leonardus ne tantam fortaſſe Ciceronis maieſtatem dehoneſtaret, illum Regia ſtirpe decorauit. Quod autem dixit habere genus a Rege, non ipſe commentus eſt. Accepit enim ab Euſebio, Eutropio, & Silio Italico: ſic in octauo Punicorum ſcribente, *Nouus homo.* *Error Euſebii, Eutropii & Silii.*

Tullius aratas raptabat in agmina turmas Regia progenies,
Et, *Tullo ſanguis ab alto.*

Sed hunc errorem ex illo Ciceronis in prima Tuſculana emanaſſe locó credimus. Inquit enim Cic. *regnante meo gentili*, vbi *gentili* de mea gente quidam exponunt: cum de meo nomine intelligendũ ſit. Gentilis enim non modo qui eſt de eadem gente, ſed etiam nomine dicitur: Feſto, Ciutio, & Cicerone in topicis auctoribus, qui alio vocabulo cognominis appellatur. Plau. in Bacch. *Illa mea cognominis eſt.* Cicero quoque non quod habebat faciem quatratam inſtar ciceris, vt Priſcianus. Nunquam enim quatratum vidi cicer. Idem Leonardus ait, quod habebat caruncu lam in nare inſtar ciceris, hæc priori eſt præſtantior ſententia. Nos autem in hoc Varronem Romanorum omnium doctiſſimum ſequimur. Ait n. Cicerones dictos, quorũ maiores fuerunt inuentores ciceris ſerẽdi: vt Fabii a fabis, Lentuli a lentibus, ſic Cicerones a ciceribus. Varronem Plin. ſequitur, quod Euſebius quoq; his verbis confirmat, *Gentilis.* *Cognominis.* *Cicer.* *Error Priſciani.*

Quicunq; in libris nomen Ciceronis adoras.
Aſpice quo lateat conditus ille loco.

Ille vel orator, vel ciuis maximus, idem
Clarus erat facie, clarior eloquio.
At ne quid fortuna viro nocuiſſe putetur:
Viuit, & æternum docta per ora volat.

Ficulneus a ficus, non ficulnus, vt Laurentius Vallenſis, deriuatur.

CAPVT VI.

VAllenſi Laurentio recentiorum Grammaticorum eruditiſſimo, Latinitatem ſitu corroſam vindicanti, poſteritas quantum debeat, nullus quidem eſt, qui id ipſum ignorat. Hic enim omnem expunxit barbariem: ac Gotos, & Vuandalos a Capitolio eliminauit. Hic cœculis in ſermonis ꝓprietate Latinis oculos Latinitatis recluſit. Hic quoq; magnam, & amplam Latine, pureque dicendi omnibus copiam exhibuit. Sed quid multis eſt opus? receptui canendũ eſt: ne tanti in vtraq; lingua viri, dicendo auctoritatem eleuemus. Præcipit Laurentius in elegantiarũ primo, quod ficus ex ſe adiectiuum ficulnus ficulna ficulnum, non ficulneum gignit: licet apud Eccleſiaſticos legatur, aſpice ficulneam, & ceteras arbores: apud alios, ſi memoria nõ exciderit, refert ſe nõ legiſſe: ſed id ipſum nõ ipſe primus commentus, verũ a Porphyrione ſermonum Horatii primo accepit. Sed quoniam vetus eſt adagiolum: *Quandoq; bonus dormitat Homerus*: & quod hominum memoria eſt labilis, idcirco has Laurentius auctoritates, quas ipſe ſubnectã, non recordabatur. Ficulneum nõ modo dixerunt eccleſiaſtici, ſed Cato etiam de re ruſtica, cap. 30. *Querneam, ficulneam vſque dum habebis.* Et cap. 31. *vlmea, nucea, ficulnea face.* Et capite quinquageſimo quarto: *querneam & ficulneam dato.* Et capite centeſimo: *ramulos ficulneos.* Varro de re ruſtica lib. 1. capit. 18. *Qui inſitione ficulneas, & verno tempore.* Columella libro 6. cap. 9. *arboris ficulnea.* Et in duodecimo capite ſecundo: *Cum etiam tempus eſt, ficulneis arboribus caprificum ſuſpendere.* Apul. in 8 *Arbori ficulnea.* Et Plinius libro 16. *quibus & ficulnea & ligna ex hedera tradentur.* Quid multis? quam ſæpiſſime ſtudioſe lector apud hos agriculationis ſcriptores leges: hic breuitatis cauſſa, & quod in rebus notoriis nimium immorari non duximus, omittimus. Ficus pro arbore in genere maſculino poſuit Cato capite 42. *Et alterum*, inquit, *librum cum gemma de eo fico.* & *pro fructu etiam* in maſculino Plin. in decimoſexto vſus eſt. Ait enim: *Fici admirabiles ſunt, & abortiui.* Cato de re ruſtica: *fici quem edimus.* Ficulnea quoque eſt ſubſtantiuum: Hieremias, *non ſunt ficus in ficulnea.* In ceteris autem in hoc nomine cum Laurentio idem ſentio.

Error Laurentii.

Ficulneus.

Ficus.

Ficulnea.

Faccetanos dici populos Hiſpaniæ, non vt apud Ciceronem in Maniliana Electanos.

CAPVT VII.

EX quo noſtris in literis aliquantulum ꝓfecimus, ſemper aliqd noui

noui nõ modo excogitare, codicemq; maculoſum emaculare, ſed in medium quoq; in communẽ omniũ vtilitatẽ afferre conſtituimus, & effecimus: & id ipſum ideo præſtiti, tum vt aliis noſtra prodeſſe ope, tum vt me argutulum indicarem. Hoc aſſero: quod abhinc biennium quidam neceſſarii, & quibus noſtram denegare induſtriam non poteramus, vt Ciceronis orationes ne otioſus penitus torperem, enuclearem, me ſummopere orauere: ipſe animaduertens illorum petitionẽ iuſtam & æquam, auſpicatus non inuitus, hunc inter cetera (paſſim enim codicem caſtigabamus) locum in priſtinam, ſynceramq; (vt puto) reuocaui ſcripturam. Inquit Cicero: *Boſphoranis finitimis ſuis bellum inferre ſimulaſſet vſq; ad Hiſpaniam legatos Electanis miſit ad eos duces, quibuſcum tum bellum gerebamus.* Indagare cœpi, ac multos eruere auctores. Electanos Hiſpaniæ populos apud nullum antiquorum inueniebam: tandẽ Strabonis auctoritate fretus, Iaccetanis emendaui. Inquit enim Strabo in tertio circa finem: *Ad Aquitania, & Hiſpania confinia Iaccetani ſunt, in quibus ea tempeſtate Sertorius cum Pompeio belligerabat. Poſtea verò Pompeii filius Sextus aduerſus Cæſaris poſteros.* Quæ Strabonis verba cum Cicerone conueniunt, vt alter alterum declarare videatur: hoc quoque ſubnectimus. Iaccetanos a Iacca vrbe nuncupari, cuius Ptolomæus meminit.

Oratione pro lege Manilia.

Iaccetani

Locus Ciceronis 1. de Officiis enucleatur, curque inſcripſerit de Officiis.

CAPVT VIII.

SVnt nonnulla, quę in prima fronte, quam facilima videntur, & cum ea circumſpectis omnibus exprimere tentabis: ſalebroſa, & intellectu non facilia deprehendes, qualia ſunt hæc Cicer. verba de Officiis 1. *Contra officium eſt maius damnum anteponi minori.* In huius loci ſenſu percipiendo non modo tyrunculi, ſed veterani quoq; laborant, ſed vt laborantibus ſuccurramus, aſſeueramus eſſe intelligendum a contrario ſenſu hoc modo, vbi eſt maior vtilitas, eſt minus damnũ: contra igitur officium eſt, maius damnum anteponi minori, hoc eſt, rem præſentem de agris diuidendis, vbi eſt maius damnũ, & minor vtilitas, anteponi filio: vbi eſt maior vtilitas, & minus damnũ. Hoc ſcripſimus ne auditores præceptorum aures obtundant ſæpe hoc ipſum conſulentes. Et quoniã ſuperius *Cic. de Offic. diximus:* ſilentio perire non exiſtimamus, q a multis qritur: a nemine vero, q legerim, enucleatur. Quin Cicero ipſe in procemio teſtatur, *Panætiũ maxime ſequatur,* & Panæti cũ libros περὶ καθήκοντος inſcripſerit, genitiuo vlus eſt ſingulari, cur Cicero inſcripſit de officiis. Ad quod hiſce verbis, ſed ſubobſcure reſpondit Cic. in vltimo epiſtolarũ ad Atticum in ea epiſtola, quæ incipit: *Sexto Idus mane in Sueſſano, qui de inſcriptione quæris non dubito, quin τὸ καθῆκον officium ſit, niſi quid tu aliud, ſed inſcriptio plenior de officiis: Sic autem Ciceroni filio viſum eſt:* Hactenus ipſe. De-

Cur Cicero inſcripſit de officiis.

nique inſcriptio plenior de Officiis Ciceroni filio viſa eſt: qui cum puer eſſet ad virtutem capeſſendam dirigendus, pluribus cogebatur officiis, id eſt actionibus probabilibus imbui.

Locus Ciceronis in Officiis contra quoſdam defenſus, vnde dicti Longobardi, Auguſtus, Cæſar, Iuſtinianus, Flauius ac Pius.

CAPVT IX.

CVm ſuperiori anno Ciceronem de Officiis, minoribus excuſum typis manibus tenerem ac lectitarem, quidam arguculi, & ſane docti, & qui Philoſophos, Theologoſque in ſermone præ ſe ferebant, in noſtros (vt ſit) ſe contulere penates, & me forte hunc Ciceronem legentẽ: *Niſi iniuria laceſſitus*, offenderũt. Noſtros itaque vbi ſubiuere lares, meque, vti decebat, ſalutarunt, confabulari cœperunt: mox argumentari, Ciceronem non ſatis bene dixiſſe, *niſi iniuria laceſſitus*: & hoc probare maxime conabantur Senecæ auctoritate, & Lactant. Firmiani in eo libro, qui Nephicomon inſcribitur, dicentis: *Quod enim homini debeamus eadem illa lex præſcribit, quæ docet, quidquid homini præſtiteris, Deo præſtare. Sed radix iuſtitiæ, & omne fundamentum æquitatis eſt illud, vnus vt ne facias tibi quod nolis: ſed alterius animum de tuo metieris. Si acerbũ eſt, iniuriam ferre, & qui eam fecerit, videtur iniuſtus, transfer in alterius perſonam, quod in te ſentis: & in tuam quod de altero iudicas: & intelliges tam te iniuſte facere ſi alteri noceas, quam alterum, ſi tibi. Hæc ſi mente voluemus, innocentiam tenebimus, in qua iuſtitia velut primo gradu conſiſtit. Primum eſt enim, non nocere proximo, ſed officere prodeſſe* Hæc Lactantius. Reſpondi illis e veſtigio noſtrum Ciceronem bene loqui, & ſecundum ius ciuile: & auctores ab his adductos ſecundum ius diuinum & canonicum: illi magis negabant, proin oſtendere coactus ad iuris auctores confugi, vbi quæ ſequuntur inueni, quod licet nobis iniurias propulſare, & amouere: vt eſt textus de iure *in l. vt vim ff. de iuſtitia & iure.* Quin etiam voluit Bart. *in l. quæ omnia, ff. de procuratorib. Quod ſi quis obiiciat mihi aliquod crimẽ, poſſum licite & de iure ei dicere, tu mentiris: & eſt ratio, quia qui dicit quod vult, audiet quod non vult. 13. quæſt. prima. c. quia ergo. verſu, quibus autem.* Item: *qui non facit quod debet: fit ei, quod non fieri debet. l. fin. in fine de rei vindicatione.* Item hoc

Iniuria. etiam dico, quod Iniuria dicitur id, *quod non iure fit*, vt eſt contextus expreſſus in inſtitutionibus de iniuriis, in principio. *Et arguo ſic, lege & iure cauetur: quod ſi quis mihi iniuriam intulerit: vt puta ſi bona mea aliter a fure habere non valeã, eundẽ impune poſſum interficere, vt in l. itaq; ff. ad legẽ Aquiliã cum ibi notatis, & gloſſis.* Vbi no-

Gloſſa. tandum eſt, *Gloſſam* cum gemino *ſſ*, & non *gloſam* per ſimplex, vt vulgus imperitum hallucinatur eſſe dicendum, & eſt teſte Quin-

Glotta. tiliano in primo, *interpretatio linguæ ſecretioris*, *Gloſſam* quoq;, &

Aglotton. *Glottam* linguã nuncupant Græci: hinc *Aglotton* Ariſtophanes vo-

catelin-

eat elinguem, hoc eſt, loqui non valentē: *inde Gloſſ. ma gloſſematos.* Quare concludamus Cicer. ſignate, graphiceq; ſecundū ius ciuile fuiſſe locutū, & auctores ab illis citatos ſecundū ius diuinum, atq; canonicū. *Illud vnum neq; ſilentio tranſeamus, quare geminum. ff. ſignificat digeſtis. Scito candidiſſime lector primū conſulē Pompeiū, cœpiſſe magnā legum* copiam & indigeſtam coarctare, & ita ordinē collocare, ſed obtrectatorū metu non pſeuerasse, deinde M. Craſſum, mox C. Cæſarē: ꝙ Iuſtinianus pfecit, & ordinauit: & ideo geminatū ff ſignificat *digeſtū*; id eſt, *fieri fecit*, id eſt, *in ordinem*, breuitatēq; digeſtam, id eſt, ordinatam reduxit. Poſtea vero Theodoſius minor Auguſtus ad ſimilitudinē Gregoriani, & Hermogeniani codicem factū conſtitutionū a Conſtantini temporibus, ſub ꝓprio cuiuſq; imperatoris titulo diſpoſuit, quē a ſuo nomine *Theodoſianum* vocauit. Et quoniā in Iuſtiniani mentionē incidimus, non ab re fore duximus q̄dam ſcitu digna nō ab omnibus nota recēſere. Regebat, vt Paulus Diaconus in 1. de geſtis Longobardorū Antonio rege nono Longobardorū, Iuſtinianus AuguſtusRomanum imperiū felice ſorte: q & bella ꝓſpere geſſit, & in cauſſis ciuilibus mirificus exſtitit. Nam p Beliſariū Patritiū Perſas fortiter deuicit, per quem eundē Beliſarium Vuandalorū gentē, capto eorum rege Geliſmero, vſq; ad internecionē deleuit: Aphricamq; totā poſt annos 90. & iure & vi, Romano imperio reſtituit, rurſumq; Beliſarii viribus Gothorum gentem, in Italia capto Vuichiſo eorum rege, ſuperauit. Mauros quoq; poſt hoc Aphricā infeſtantes, eorumq; regē Attalā, vt alii Attilam, per Ioannē proconſulem mirabili virtute ꝓtriuit. Pari etiam modo & alias gentes belli iure compreſſit, quā ob cauſſam propter horū hominum victorias, vt Alemanicus, Gothicus, Francus, Germanicus, Atticus, Abaricus, Vuandalicus, Aphricanuſq; diceretur, & habere tot nomina meruit Leges quoq; Romanas, quarū prolixitas non minima erat, & inutilis diſſonantia, mirabili breuitate correxit. *Nam omnes conſtitutiones Principū, quæ vtiq; multis in voluminibus habebantur in duodecim libros contraxit, idemq; volumen, Codicem Iuſtinianum appellari præcepit*: rurſumque ſingulorum magiſtratuum ſiue iudicum, iuriſconſultorumq; leges, quæ pene ad duo millia librorum erant extenſæ, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque codicem digeſtorum, ſiue *pandectarum* vocabulo nuncupauit: quatuor etiam inſtitutionum libros, in quibus breuiter vniuerſarum legum textum comprehendit, opus nouum compoſuit. *Nouas quoque leges, quas ipſe ſtatuerat, in vnum volumen redegit, eumque codicem Nouellum nuncupari ſanciuit.* Exſtruxit quoque idem princeps intra vrbem Conſtantinopolin Chriſto domino, qui eſt ſapientia Dei patris, templum, quod Græco vocabulo *Agian ſophian*, id eſt, ſanctam ſapientiam nominauit. Et quoniam noſtrum fuit ſemper nihil intactum relinquere: proinde qui prius

Theodoſius. *Iuſtinianus.* *Codex Iuſtinianus.* *Agia ſophia.*

Longobardi. *Vuinnili* nuncupabantur, vt idem ait Diaconus. *Longobardi* fuerunt dicti ab intactæ ferro barbæ longitudine. Nam iuxta illorum linguam, *long* longam, & *bard* barbam ſignificat. Recitat enim antiquitas ridiculam fabulã, quod accedentes Wandali ad Goddanum victoriam de Vuinnilis poſtulauerint, illeq; reſponderit, ſe illis victoriam daturum, quod priores oriente ſole reſpexerit, tunc accedentem Gambarum ad Fream vxorem Goddani victoriam Vuinnilis poſtulaſſe, Freamq; conſilium dediſſe, vt Vuinnilorum vxores ſolutos crines in faciem ad barbæ ſimilitudinem demitterent: maneque primo cum viris adeſſent, ſeſeq; pariter videndas Goddano in regione, qua ille per feneſtram in orientẽ verſus aſpicere ſolitus erat, collocarent: cumq; id factum fuiſſet, eoſq; Goddanus oriente ſole intentius aſpiceret, dixit, *qui ſunt iſti Longobardi?* Tunc Fream ſubiunxiſſe precantem, vt quibus nomen tribuerit, victoriam condonaret: ſic Goddanum Vuinnilis victoriã conceſſiſſe. Qui Longobardi, vt Ptolemæus, diffunduntur a Rheno Alemaniæ fluuio ſub Sicambris vſq; Tropæa Druſi, & ſequentem fluuium Albim: hiq; Italiam occupauerunt annis ducentis & amplius, & Galliam Ciſalpinam de ſuo nuncupauerunt nomine Longobardiam Mox per ſyncopen dixerunt Longbardiã, nunc Lombardiam vocamus. *Longobar. Lombardia.* Ceterum nequid vtile relinquatur intactum: aſſerimus hũc Iuſtinianum appellatum *Auguſtum*, id eſt, venerabilem. Id enim nomen Auguſtum ſignificat. Apul. in 3. *nomen Auguſtum* Cæſaris inuocare tentaui: σεβαστὸν nuncupant Græci. Vel dicitur Auguſtus religioſus, ſanctus, vt locus in quo augurato qui conſecratur, ab auctu hoc eſt incremento: vnde Auguſtum quaſi auctum Iouis ope imperium. Ouid: *Augeat imperium noſtri ducis, augeat annos.* Egeſippus quoq; lib 5. Auguſtum apud Romanos nomen imperii eſt: quod augeat ſuos, nõ quod alienos opprimat, vel ab auium geſtu, id eſt, ſignificatione, vel ab auium guſtatu. Quoniam aues paſtæ id fecere ratum, vnde ædes, templaque rite conſecrata vocantur auguſta. Ouid. 1. Faſt

Auguſtus.

Sancta vocant auguſta patres, auguſta vocantur
Templa ſacerdotum rite ſacrata manu:
Huius & augurium dependet, origine verbi,
Et quodcunque ſua Iuppiter auget ope. Ponitur tamen pro nobili, ſacro & maieſtatis pleno, Vergil. in Georg.

Siquando ſedem auguſtam. Hinc Octauius Auguſtus, qui primus hoc meruit coguomen. Inde reliqui Romani imperatores Auguſti nuncupati, ſicut Cæſares a Iulio Cæſare, qui non appellitatur a cæſo (vti tradunt) matris vtero. Matrem namq; habuit Aureliam, cui vt Sueto. & Plutarch. referunt, dixit, aut pontificem, aut exſulem hodie videbis. Scipio tamen Aphricanus, vt Plinius in 7. & Soli. *Hoc primus apud Romanos a cæſo matris vtero ſortitus eſt cognomen*: ſed nihil hoc ad Iulium Cæſarem.

Caſares.

Spartia-

Spartianus vero in Ælio Imperatore tradit, eum, qui primus Cæſar appellatus ſit, hoc nomen eſſe ſortitum ab elephanto, qui lingua Maurorũ *Caſar* dicitur, in prælio cęſo. Vel cũ magnis crinibus ſit parentis vtero effuſus, vel quod oculos cæſios habuerit. *Flauium* quoque fuiſſe Iuſtinianum nuncupatum affirmamus, vt in principio Inſtitutionum, non a colore, quod erat coloris rubri: ſed a domo, familiaque Flauiorum. Inferius nuncupatur Pius: contenderem non a Pio Antonio, vt aiũt, ſed a iuſtitia, quam exercuit. Quoniam pietas eſt pars iuſtitiæ, & non ſeparatur a Religione, vt in ſpicilegio patuit: vt ſit de euentis hactenus celebratus fortunæ, mox animi, vt vocetur pius, id eſt iuſtus, & religioſus, felix, a felicite quam ſemper habuit ſecundam, & proſperam, inclytus a geſtis magnificis. *Flauius.*

Quot amicorum paria recenſeantur præter illa vix tria primo de finibus, & Lælio tria aut quatuor a Cicerone tradita. Cur Graccus ſine H. ſcribendum. Cuiuſque hæc ſit ſententia, Ama oſurus oderis tanquam amaturus.

CAPVT X.

INnocentius Lucius Montellanus iuuenis non eruditus ſolum, & elegans, ſed moribus quoque decoratus Neapoli, vbi mecum per ſacros (vt ſolet) dies moram fecerat, in patriam profecturus, Gabinium meum alumnum orauit, vt certiorem mox ipſum faceret: *ſi vltra illa vix tria, vt in primo de finibus, vel, vt in Lælio, tria, aut quatuor Cicero tradit amicorũ paria, aliquid apud auctores legegerim*: quin etiam ſuo (ſi oporteret, nomine me rogaret, vt impertirem. Ipſe ne tantorum alumnorum deſideria apud me vulgaria, & inania eſſent: quod amicorum paria fuiſſe reperi, in hoc exiguo opuſculo, vt quam ipſe interpretationem ſumſit, perficiat, inſerui. Apud veteres hæc amicorum paria legimus, Theſeum & Perithoum: Achillem & Patroclum: Niſum & Eurialyum: Damona, & Pythiam: Pyladen & Horeſtem: Herculem & Philoctetem : Epaminondam auctore Plutarcho & Pelopidem: Steneleum & Diomedem, vt Philoſtratus in heroica ſcribit, non minorem amicitiam inter eos fuiſſe quam Achillem & Patroclum. Luctatius etiam Grammaticus Tydeum, & Polinicem addit: Scipionem & Lælium. Valerius autem maximus in quarto de amicitia, hos etiam enumerat, C. Bloſium Cumanum, Tyberium Graccum: C. Graccum, Pomponium & Lectorium: L. Rheginum & Q. Seruilium Cepionem: Volumnium & Marcum Lucullum: L. Petronium & P. Cęlium: Seruium Terentium & D. Brutum Auguſtum & Agrippam: Alexandrum & Epheſtionem: & in primo Poliſtratum & Hippoclidem. Non me præterit fore nonnullos vel maxime admiraturos cur Graccum citra literam H. ſcripſerim: ſed illos omnes prius vt hæc Varronis perpendant, mox ſuo vtantur, iudicio, oratos velim. Iquit enim: *Mater illius, qui primus dictus eſt Graccus duodecim*

Amicorum paria.

Graccus.

menſes filium geſtauit: quare quod legitimũ partus tempus ſupergreſſa ſit: cum q̃uintus, quam ſit grauidarum mulierũ mos, geſſerit partum, Graccam a geſtando nominarunt. Hæc ſunt quæ apud bonos de amicorum paribus auctores lectitaui. Verum ſilentio prętereũ non duxi, quod eſſet lectori conducibile. Nam Cicero quam Biãti ſententiam aſcribit Gellius in primo cap. 3. Chilonis fuiſſe contendit: quæ hæc erat: *Ama tanquam aliquando ſis oſurus: Idem oderis, tanquam aliquando ſis amaturus.*

Ama oſurus oderis tanquam amaturus.

Loci duo Ciceronis Epiſtola ad Lentulum explicati, quot ſint Sibyllæ, quia Religio, & unde formetur.

CAPVT XI.

SOlent mediusfidius non minimam in adoleſcentulorũ animos ambiguitatem aliquando inſerere commentarii. Nihil enim penſi habent, quibus maxime ſcribunt: vt ſe dum alios carpant, oſtentent. Sic namque ſibi famam, & decus comparare credunt, hoc nos non alia de cauſſa dicimus: quod alter interpretum in prima Ciceronis Epiſtola ad Lentulum in illo loco, *Senatus religionis calumniam*, ait, calumniam quidam exponunt *falſam interpretationem*: quod mihi non placet, ſed potius *cauillationem*, id eſt, fruſtratoriam contentionem. Nam Senatores non vno modo Sibyllina carmina interpretabantur. Alter ait *quia re vera de reducendo Rege non loquebantur ſcripta Sibyllæ*. Et caluniam pro falſa interpretatione ſumit. Hæc cũ miſelli adoleſcentuli legũt, obſtupeſcunt: & cuius dictis inſiſtant, prorſus ignorant. Nos vero neutri aſſentientes, calũniam cauillationẽ interpretamur. Libri naq; Sibyllini præcipiebant: *Si Ægypti Rex auxilio quodam indigẽs venerit, eius amicitiam ne abnueritis, ſed illum multitudine ne iuueritis: quod ſi aliter factũ fuerit, labores & pericula habebitis.* Quæ Sibyllæ verba C. Cato tribunus plebis, populo primus promulgauit. Calũniam ergo non ꝙ religionis eſſet aliqua calũnia ſed calũnioſe, ideſt, cauilloſe ſenatus atteſtabatur: vt exercitum prohiberet Romanũ, Ægyptum petere. Senatores enim irati, & odio Regem habentes, cum Ptolemæum pecuniam per Amonium ex Epheſo legatum Romam miſſum largientem, & multos magiſtratus, ipſumq; Senatum oppugnantẽ, vt a Põpeio reduceretur, deprehendiſſent: aiebant. Cũ non omnes eſſent oppugnati, libros Sibyllinos præcipere, ne Rex reuocaretur, & hæc erat calũnia, id eſt, cauillatio quædã, non religionis ſed ipſius Senatus: vt ne quis propter exercitus cupiditatẽ Alexandriã iret, & hoc ob Põpeiũ, qui tunc non Romani exercitus, vt vnus interpretum tradit, erat imperator, ſed rei frumentariæ totius Italiæ præerat, vt Plutarchus in vita Pompeii. Et hoc Pompeius ipſe conſecutus fuerat Lentuli fauore, vt ex eodem Plutarcho colligitur: & ipſe Cicero in hac Epiſt. innuit dicẽs, ꝙ cũ ornaſti: quẽ locũ exponunt interpretes, ꝙ cũ o Lentule laudaſti, anteꝗ̃ Roma in Ciliciam ꝓfectus eſſes: non ad hoc, ſed ad rei frumentariæ dignitatẽ, vt diximus

Sibylla dicta

Põpeius rei frumentariæ

Cicer. locus.

ximus) omnino eſt referẽdũ. Quod libri Sibyllini prohibebant exercitũ Romanũ Ægyptũ petere. Lucanus ad Põpeiũ, qui nõ ab hoc Ptolemæo (vt quidam aſſerunt) ſed ab huius filii ſeruis iuſſu Regis fuit obtruncatus, vt Plutarchus, Cæſar in cõmentariis, & Appianus indicant, alludens ait. *Noxia ciuili tellus Ægyptia fato, Haud equidem immerito Cumanæ carmine vatis Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora Heſperius miles, ripaſq; æſtate tumentes.* Ceterum iuuenibus nimio ſtudio, & auiditate non parua flagrantibus, quot libri fuerint Sibyllini, & quot Sibyllæ, promiſimus: hic quæ apud multos, variosq; auctores omni noſtra adhibita ſedulitate legimus, cõteximus. Sibyllinos libros non fuiſſe vnius Sibyllæ, ſed appellatos vno nomine Sibyllinos: q omnes fœminę vates, Sibyllæ ſunt a veteribus nũcupatę, vel ab vnius Delphidis nomine, vel a cõſiliis Deorũ denũtiandis. Si hos enim *Deos* & non *theos*, conſiliũ non *baulini* ſed *baulian* appellabant Æolico genere ſermonis. Itaq; Sibyllam dictam eſſe quaſi *σιοῦ βουλὴν*, id eſt, Dei conſilium ſeu ſcientiam: licet apud Lactantium ſed mendoſe nimis *Theosbolin* legatur. Ceterum Sibyllas decem numero fuiſſe, vt ex Hieron. contra Iouinianum conſtat. Prima fuit de Perſis, cuius mentione m fecit Nicanor nominata *Sambæte*, hanc *Chaldaicam* veteres perhibent, alii Hebręam. Secunda *Libyca*, cuius meminit Euripides. Tertia *Delphica*, de qua Chryſippus loquitur. Quarta *Cumæa*, quam *Italicam*, eo quod in Italiæ ſolitudinibus vixit, appellabant, cuius meminit Næuius de bello Punico, & Piſo in Annalibus. Quinta *Erythræa* Ery filia, quam Apollonius Erythræus affirmat ſuam fuiſſe ciuem, eamque Graiis Ilium petentibus vaticinatam, & perituram eſſe Troiam, & Homerum mendacia ſcripturum. Altera quoque fuit ex eadem vrbe diuinatrix, quæ *Athenais* vocata dicitur. Sexta *Samia* a Samo inſula nuncupata, quam *Pito* nominatam ferunt, de qua ſcripſit Eratoſth[illegible] in antiquis annalibus Samionum reperiſſe ſe ſcriptum. Septima *Cumana* ſiue *Cumæa*, nomine *Amalthæa*, quæ ab aliis *Demophile*, vel *Hierophile* ob ſacrarum rerum amorem dicitur: licet *Erophile* in multis legatur auctoribus ſed mendoſe: ſunt qui *Taraſandram* vocant, nonnulli *Aliazam Lithram*: Vergilius autem in ſexto *Deiphoben Glauci Dei marini filiam Phœbi, Triuięq; ſacerdotem* nominat. Hinc Auſo. *vincas Cumæam tu quoq; Deiphoben*. Et hæc Romanorum fata heroico ſcripſit carmine, Tibul. in 2.

Te duce Romanos nunquam fruſtrata Sibylla
Abdita quæ ſenis fata canit pedibus.

Huius ſacellum, vt Solin. prope Aornum eſt ſitum & ſepulcrum in Sicilia, in oppido cui nomen eſt Lilybæum, ſeculaque per metalla diuiſit, definiuitque quis quo ſeculo imperaret: & Solem vltimum, id eſt, decimum eſſe voluit: moxque omnibus finitis omnia debebãt renouari: quæ Platonis quoq; fuit opinio, quæ nouem libros attulit ad Regem Tarquinium Priſcũ,

Pompeius a quo obtruncatus.

Lactantii locus.

Sambata.

Athenais.
Pito.

Amalthæa
Demophile.
Hierophile.
Taraſandra
Deiphobe.
Glauci.

Omnia renouari.

Digitized by Google

ac pro eis trecentos Philippeos poſtulauit: Rexque aſpernatus pretii magnitudinem, ac mulieris inſaniam deriſit. Illa in conſpectu Regis tres combuſſit, ac pro reliquis idem pretium poſtulauit: quæ denuo tribus aliis combuſtis, cum in eodem pretio perſeueraret, motum eſſe regem, ac reſiduos trecentis aureis emiſſe. Sed eã mulierem tunc a Tarquinio digreſſam, poſtea nuſquam loci viſam cõſtat. Libri tres in ſacrarium cõditi, Sibyllini appellati. Ad eos quaſi ad oraculum quindecimuiri adeunt: cum Dii immortales publice conſulendi ſunt. Octaua *Helleſpontica* in agro Troiano nata, vico non *Marineſſo*, vt mendoſe legitur in primo Lactantii c. 6. ſed *Marpeſſo*, vt Pauſanias in Troiade, ita vocans Sibyllę domicilium: vel *Mermaſſo*, vt Stephanus, iuxta Gergithium & Polichnea vrbes Troadi finitimas, quam ſcribit Heraclides Ponticus, Solonis & Cyri fuiſſe temporibus. Nona *Phrygia*, quæ vaticinata fuit Anticyræ. Decimam fuiſſe *Tyburten* nomine *Albumeam*, quæ Tyburi colitur vt Dea. Quæ omnia ex Lactantio in primo, capite ſexto, & Gellio in primo, capite decimonono, & diuo Auguſtino ex libris de Ciuitate Dei, & reliquis de Sibyllis ſcribentibus, accepimus. Martianus tamen Capella non decem ſed duas fuiſſe Sibyllas ſic in fine ſecundi ſcribens, ait: *Sibylla vel Erythræa*, quæque *Cumæa* eſt, vel *Phrygia*: quas non decem, vt aſſerunt, ſed duas fuiſſe non neſcis, id eſt, *Hierophylen*: licet in Martiano *Erophylam* ſed mendoſe legatur Troianam Mermeſſi filiam, & Symachiam Hyppotenſis filiam, quæ *Erythræa* progenita etiam Cumis eſt vaticinata. Ælianus autem in 2. Sibyllas quatuor aſſerit fuiſſe *Erythræam, Samiam, Ægyptiam, Sardianam*. Sunt qui ſex item adadiiciunt, inter quas *Cumæam, Iudæamque*. Plinius vero, & Solinus tres tantum, & non nouem, vt Gellius, Dionyſius in quarto, & Lactantius fuiſſe libros Sybillinos tradunt: quorum duobus combuſtis, tertius a Romanis occultabatur. *Religio*, vt [illegible] quid ſcitu dignum relinquatur, eſt Deorum cultura dicta, non a relegẽdo, tanquam relegerent, & diligenter retractarent omnia, quæ ad cultum Deorum pertinent, vt Cicero de natura Deorum libro ſecundo circa finem ait, ſed a religando, vt ait Lactantius libro quarto, capite vigeſimo octauo: quia hoc vinculo pietatis obſtricti Deo & religati ſumus: vel a re, id eſt, effectu & eligo, vt Auguſt. in 10. de Ciui. Dei: vel a relinquendo, vt Maſſurius Iureconſultus: quia cuncta, cũ ad religionem accedimus, omittere debemus. Hoc etiam vt ne quid amplius in hac Epiſtola deſideretur: omiſſa interpretum ſententia addimus: quod ille locus *ex illo Senatusconſulto* ſic eſt intelligendus, vt Senatus ſit rectus caſus, & ordo: *Senatus ex illo conſulto tibi decernit vt regem deducas: quod commode facere poſſis, & cõmode ad Lentuli cõmoditatem, cum ſit in Ægypto vicinus* (licet alter interpretum neget) referendum cẽſemus: quod Cicero epiſtola ſeptima primi libri epiſtolarum his verbis apertiſſime demõſtrat: *Quoniam*

Lactantii locus.

Albumea.

Sibyllæ duæ & non decẽ.

Martiani capella locus.

Libri Sibyllini.

Religio.

Error Cicer.

Cicer. locus.

niam Senatuſconſultum nullum exſtat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit: ea quæ de ea re ſcripta eſt auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, vt nequis omnino regem reduceret, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis Senatus conſilium eſſe videatur: te poſſe proſpicere, qui Ciliciam, Cyprumque teneas, quid efficere, quid conſequi poſſis. Vel commode, id eſt, vtiliter, & conuenienter tam populo Romano, quam Ptolemæo ſi ſine exercitu ibis in Ægyptum. Sunt qui *quomodo* interrogatiue legunt, & tunc ſenſus erit: quod ſcilicet reuocare regem quomodo poſſis facere, vt, id eſt poſtquam religio tollat, id eſt tollere velit exercitum: quaſi dicat, quod non poſſis reuocare.

Locus Plinii libro 29. Nat. Hiſt. expoſitus & verſus Ouidii ex 6. Faſtorum.

CAPVT XII.

PLinius in ſuæ naturalis hiſtoriæ libro vigeſimo nono, cap. primo hæc refert. *Auxit deinde famam crimine ictum fulmine Æſculapiũ fabulata: quoniam Tyndaridam reuocaſſet ad vitam.* Quæri ſolet a multis quam Tyndaridam Pli. intellexit, quo Æſculapius fulmine confoſſus fuerat. Cum apud idoneos & fide dignos Auctores Hippolytum Theſei filium ab equis diſcerptum, ſua arte in vitam reuocaſſe, & non Tyndaridam legerimus. Quem locum a nemine literatorum (quod ſciam) explicatum inuenio. Multos quoque conſului, & nullum idipſum mihi enucleantem, ac nodum Gordianum enodantem reperi. Tandem nacti Pauſaniam Græcum hiſtoricum, & vetuſtatis indagatorem Plinium Græcam hiſtoriam ſecutum: incunctanter affirmamus. Refert enim Pauſanias *Tyndaridam* ideo *Hippolytum* appellatum: eo quod vnus ex Tyndari Lacedæmoniorum regis familia fuit. Ægeus namque patruum habuit Tyndari fratrem, a quo Tyndaro (vt ipſe inſtituit) omnes, qui de eadem erant familia, *Tyndaridæ* appellabantur. *Hippolyto* ergo *Tyndaridæ*, qui ex Tyndari familia fuit oriundus, in vitam reuocato, Æſculapius fulmine ictus fuit. Quocirca ſatis Plinii ſententiam, quemadmodum fuerat Græcos ſecutus conſtare arbitramur. Si quis vero hac noſtra ſententia melius ſenſerit, illum oratum velim vt in communem omnium vtilitatem edat. Et quoniam in Æſculapii, Hippolytique mentionem incidimus, non ab re duximus eſſe Ouidii carmen ex Faſtorum ſexto in fine emaculãdum. Carmen eſt: *Surgit humo iuuenis ſtellis afflatus auitis.* Vbi ſtellis *auitis*, aiunt interpretes, quibus Iupiter auus eum ornauit. Verum quoniam nuſquam, niſi memoria exciderit, legimus afflatum *ſtellis*, ſeu ſyderibus, ſed fulmine & vento: proinde *telis*, & non *ſtellis* legendum eſſe contendimus, *telis* ergo *auitis* id eſt fulmine, quo Æſculapius Phœbi filius & Iouis nepos, quoniam Hippolytum in vitam reuocauit, afflatus, percuſſuſque fuit.

Tyndarida Hippolytus.

Ouidii locus

Digitized by Google

Aliquot Auſonii Epigrammata correcta.

CAPVT XIII.

OBlectamenti cauſſa nuperrime in manus Auſonium lepidiſſimum Poetam accepimus:& adeo multis in locis deprauatum inuenimus, quod fere pœnituit accepiſſe: ſed ne contemſiſſe videremur, inter legendũ nonnulla emaculauimus: quæ hic in vno coadunata loco, vt aliis cõferamus, conſcripſimus. In primo Epigrãmate, *conoſq; truces* legebatur: nos *Cimbroſq; truces* emendauimus. Et in tertio, *cedere quæ late*, & non *credere* Et in quinto, *natumq; patremq;*, & non *parentemq;*. Et in decimo, *vel verius ipſa eſt*, & non *ipſe*. Et duodecimo, *ab vno eſt*, & non *ab imo*. Et in tertiodecimo, *vrbis ab Hectorea* & non *æterna*. Et in trigeſimo primo, *nunc ego ſum Cynicus*, & non *cynices* Et in quadrageſimo tertio, *hoc die mercator*, & non *mercatus* Et in quadrageſimo quarto, *quis te dicentem imagine* & non *dicentis*. Et in quadrageſimo ſeptimo, *picta mei*, *& non picti vici*. Et in quinquageſimo, *cui pera penus*, & non *parua penus* legimus: ſenſus namq; eſt, quod Diogeni Cynico *pera* erat *penus*, id eſt, receptaculũ eduliorum: & dolia erãt ſedes, id eſt habitationes. Sed hactenus de Auſonio: ad reliqua pergamus.

Quo primum tempore Quæſtores fuerint, vnde dicti & quam diuerſi quibuſque tabulis leges duodecim inſcriptæ fuerint, ac cur ſtatuta.

CAPVT XIV.

MVltos & recentiores, & antiquarios legimus aſſerẽtes: quod quamuis Quæſtorum antiquiſſima eſſet origo, tamen ante Tullum Hoſtilium fuiſſe Quæſtores (vt aiunt) non inueniunt. Nos vt ſtudioſæ iuuentuti & fortaſſis (abſit inuidia verbo) veteranis poſſimus. quæ apud auctores legimus: impræſentiarum in cõmunem omnium vtilitatem afferimus. Et Quæſtores ante Tullum Hoſtilium fuiſſe, Gratianus in libro, quem de temporibus ſcripſit, ipſum Romulum, & Numam duos habuiſſe, quos nõ ſuo, ſed populi ſuffragio creatos oſtendit. Et Iunius libro ſeptimo tradit, Romulum ſuffragio populi Quæſtores binos creaſſe. Et Feneſtella de magiſtratibus antiquis ait: Quæſtoribus creandis origo vetuſtiſſima eſt, & ante omnes pene magiſtratus inſtituti ſunt. Quibus auctoribus omnibus liquere arbitror: ante omnes magiſtratus, & Romuli temporibus Quæſtores fuiſſe. Quæſtores, Marco Varrone tradente, dicuntur a quærendo, qui conquirerent publicas pecunias, & conſtituti ſunt, vt Pomponius in l. 2. de origine iuris, cum ærariũ populi auctũ eſſe cœpiſſet, vt eſſent qui illi præeſſent. & maleficia quæ Triumuiri capitales nunc conquirunt, Quæſtores nominabantur. Præerant rebus capitalibus: quia, vt inquit Feneſtella, & Pomponius in l. 2 §. iiſdem temporibus, de origine iuris, de capite ciuis Romani iniuſſu populi non erat permiſſum conſulibus dicere: propterea Quæſtores conſtituebantur a populo, qui in

Quæſtores.

Triumuiri capitales.

Digitized by Google

In capitalibus præeſſent, hi appellabantur Quæſtores parricidii, quorum etiam meminit lex duodecim tabularum. Prouincias ſortiebantur, quod, vt Vlpianus in l. 1. de officio Quęſtorum, factum eſt Decimo Druſo, & Porcina conſulibus. Primum patritii creati, poſtea indifferenter patritii, & plebeii, & Aſconio referente, ſenatoris adminiſtratio erat, Quæſtorem fieri in prouincia, curam gerere pecuniæ publicæ in diuerſos vſus erogandæ. Cornelius autem Nepos ait, a Iunio Bruto poſt exactos Reges, Quęſtores duos creari, qui rem militarem comitarentur: duos deinde addidit, qui res vrbanas curarent, mox cum ſtipendiariæ prouinciæ fierent, duplicatus numerus, poſt vero Syllæ legem creati viginti. Hactenus de Quæſtoribus. Et quoniam ſuperius de legibus duodecim tabularum mentionem fecimus, non ab re eſſe duximus, hic dicendum eſſe: quod placuit publica auctoritate decem conſtitui viros, per quos peterētur leges a Gręcis ciuitatibus: vt ciuitas fundaretur legib. quas in tabulis eburneis proſcriptas pro roſtris cōpoſuerūt, vt poſſent leges apertius percipi, auctore Pomponio Iuriſconſulto de origine iuris ciuilis in principio. Quæ Pomponii ſententia repugnat Liuio in tertio ab vrbe condita in fine ſic ſcribenti, priuſquam vrbem ingrederentur leges decemuirales, quibus duodecim tabulis eſt nomen, in æs inciſas in publico propoſuerunt. Cui ergo eſt maior fides adhibenda, Pomponio, an Liuio, cum vterque ſit auctor grauiſſimus? ambigitur. Ipſe vero magis crederem, cui tertius vtriſque non inferior adſtipulatur Plato in Minoe in fine his verbis. *Tallus enim ter quotannis pagos omnes luſtrabat, leges eorum obſeruaturus tabulis æreis leges inſculptas circumferens, vnde æreæ nominatæ ſunt*: Hęc Plato. Porphyrio tamen in hoc Horatii carmine in arte Poetica *leges incidere ligno*, refert: æreis enim tabulis antiqui non ſunt vſi, ſed roboreis, his incidebant leges: vnde adhuc Athenis legum tabulæ Axones vocantur. Nos autem in hoc ipſo excutiendo admodum pertinaces eſſe recuſamus. Non enim tanti ſumus, vt tantorum celeberrimorum litem componamus. Satis namque erit: ſi quodcunq; ad rem faciens propoſito accommodemus. Verum antequam alio tranſeamus, hoc quoq; ſubiungimus, cū populus Romanus ſeditioſos ferre non poſſet magiſtratus, decemuiros legibus ſcribendis creauit: qui leges Solonis, quæ, vt Pauſanias in primo, in Prytaneo Athenis ſcriptę ſeruantur in Latinum ſermonem tranſlatas Duodecim tabulis expoſuerunt. Decem autem viri hi fuerunt, Appius Claudius: Ti. Genutius: Pu. Sextius: Lu. Veturius: Ca. Iulius: Mar. Manlius: Pu. Sulpitius: Pu. Curatius: Ti. Romulius: Spu. Poſthumius.

Queſtores parricidii. *Axones.* *Leges cur.* *Decemuiri qui.*

Primum Valerii Flacci carmen elucidatum.

CAPVT XV.

Valerius Flaccus eximius Poeta, q̄uis multis in locis mēdoſus legatur, ipſe tamen primum carmen in priſtinā (vt autumo)

Digitized by Google

lectionem reuocaui,& ſic ab ipſo Poeta ſcriptum fuiſſe contenderem. Carmen eſt:

Prima Deum magnis canimus freta peruia nautis. Qui fuerint magni nautæ Deum, apud nullum idoneum (quod meminimus) auctorem legimus: proinde audaciori calamo *natis* emendauimus. Quia, vt ex eodem etiam Poeta colligitur, Iaſon Deum natos, vt Herculem, Caſtora, Pollucem, & nonnullos ſibi alios in arietinæ pelliculæ expeditionem ſocios aſciuit. Quamuis hæç expoſitio me non fugiat, Poetam *nautas* appellaſſe Deum: quod nauis Argo, de qua vide ſpicilegium in Argo, erat Palladi conſecrata, cuius ope, atque Iunonis venerunt incolumes, vellusque abſtulerãt, nauem que numinibus dicatam habuerant: ideo *nautas* dixit Deum, quod mihi non placet. Sed de hoc Poeta in reliquis annotamentis nõ pauca diximus.

Perſii verſus principio Satyrarum examinatus.

CAPVT XVI.

PErſius, etſi breuis, nõ minimi tamen eſt pretii. Multa nãq; ſunt minima, quæ vel magno comparantur: & hoc gemmæ, lapillique maxime teſtantur. Qui Poeta in decimo, Quintiliano tradente, vno in libro multum & veræ gloriæ meruit. Sed quid multis? ad rem veniamus. Legitur in principio ſatyri: *corvos Poetas, & Poetridas picas.* Vbi alter interpretum ait: *Poetridas* formatio eſt per modum patronymici, vt maſculum *Poetam* mulierem *Poetridem.* Ipſe cum apud Græcos & Latinos nomina artium neutiquam formare patronymicum legerim: idcirco *Poetrias* legendum eſſe cenſerem: Vt enim *Poetam* maſculum, ſic *Poetriam* fœminam Græci nuncupant. Etiam locum Epiſtolæ Sapphus, in fine emaculãdum eſſe diiudico, *Grata lyram poſuit tibi Phœbe Poetria Sappho.* Et nullo hic modo *Poetica* legendum exiſtimo: hinc Terentianus ait: Dicitur eadem *præclara poetria Sappho.* Poſſumus quoque in Perſio *Poetridas* legere, dũmodo nõ ſit patronymicũ, ſed nomẽ. Nomina enim in a. maſculina Latina, & Græca in es: faciũt fœmininũ ex ſe in *tria,* & in *tris,* vt *Poeta* Latine, Græce *Poetes:* in fœminino eſt *Poetria,* & *Poetris.* Hac ergo ratione in Perſio Poetridas legere poterimus.

Poetria.

Ouidii locus

Quid Oletum in Perſii Satyris ſignificet.

CAPVT XVII.

PErſius, quem diuus Hieronymus Satyrum diſertiſſimum nuncupat, tanta ſui temporis malos & ambitioſos acerbitate, talibuſque ſugillat, quod omnes merito vatis acumen & laudãt, & admirantur: & quamuis ſole clarior, cum tot alioqui viri & ingenioſi & literati in eo ipſo dilucidando deſudauerint, eſſe deberet: multis tamen in locis etiam ſub vmbra latitat: in quibus hoc nõ diſſimulandũ eſt, *quiſquam faxit oletum:* vbi *Oletum* ſignificare ſtercus humanum interpretes aiunt, citantque Verranii auctoritatem, dicẽtis: *ſacerdotula in ſacrario fecit oletum:* Sed tam in Perſio, quam in

Oletum.

Verra-

Vertanio ſignificare locum olentem,& fœtidum, quem ſæpius meiendo facimus, dubio procul affirmo: quod Perſius ipſe, cum ſubiunxerit, extra *meite*, & non cacate, vel excrementa ventris mittite, indicauit: & Tacitus, *gymnaſium eo anno dedicatũ a Nerone, prabitumque oletum equiti, ac ſenatui*, ſignificare tamen ſtercus humanum nuſquam legitur. Vbi eſto cautior: quod meio apud idoneos, nunquam mingo, licet Grammatici præcipiant, legitur: In ſacra vero pagina frequenter inuenitur. *Oletum* quoque in altera ſignificatione eſt locus olea conſitus. Cato de re ruſtica capite primo: *tertio ſalictum, quarto oletum.* Et ſæpe apud Varronem, Columellam, & Palladium, ac Plinium in hac ſignificatione leges. Verum hæc, & reliqua huius ſatyri obſcuriora ſenſa, Innocentio Lucio Montellano noſtro alumno indaganda relinquo. Is enim huius Poetæ interpretandi (vt ait) prouinciam ſuſcepit: vbi multa vigilanti ſtudio, & ingenii perſpicacitate (nonnulla namq; vidi) recondita perſcrutatus eſt, & ea cuncta in lucem dabit. *Meio. Mingo.*

Vnde Luceres, & Lucani ſint nuncupati, quid Lucus, quot tribus & quanam, vnde Romulus Quirinus ſit dictus, qui ſint Elephantini libri.

CAPVT XVIII.

Liuius hiſtoricus luculentiſſimus in primo ab vrbe condita: *eodem* inquit *tempore & centuria tres equitum conſcripta ſunt: Ramnenſes a Romulo, a Tito Tatio, Titienſes appellati, Lucerum nominis, & originis cauſſa incerta eſt.* Hæc Liuius. Non quod (vt mea eſt ſententia) *Lucerum* originem ignoraret, ſed perinde ac Gallus Ciſalpinus, & Hetruſcæ, Italæq; gloriæ inuidens conſcripſit: quod Antoninus Cæſar in ſuo itinerario his verbis arguit: *Vulturna, cuius claris geſtis inuidit Liuius, & Caius Caligula, Tranquillo in Caligula vita ſcribente, paulum abfuit quin ſtatuas & ſcripta Liuii ab omnibus bibliothecis amoueret, tanquam verboſum, & in hiſtoria mẽdacem.* Scius ergo erat Liuius, ſed vt inuidus omiſit. Verũ vt *Lucerũ* cauſſam dilucidius reddã, altius aliquid repetere oportet, vt ad huius nominis originem perueniamus. Lucani vt Feſtus ait, appellati dicũtur: quod eorũ regio ſita eſt ad partẽ ſtellæ luciferæ, vel quod loca æetherea ſint, id eſt, multæ lucis: licet apud Feſtũ ſed nimis mẽdoſe *herboſa*, ſiue *cretoſa* legatur, vel a Lucilio duce, vel quod primitus in Luco cõſederunt. Multas vnde Lucani nuncupatur etymologias Feſtus recitauit: ſed tanq̃ arbiter q̃ potiſſimũ ſequi debemus non cẽſuit: nec vllus antiquorũ Grãmaticus, niſi memoria exciderit, hoc ipſum fecit. Nos vero ab vltimis Feſti, *Lucanos* appellari potius affirmamus, & vt hoc clarius innoteſcat: prius quid ſit lucus & vnde dicatur, mox *Lucanorum* ac *Lucerũ* quædã non illepida dicemus. Lucus eſt locus Diis ſacer, ſeparatus, & ſemotus, vt Suidas ſcribit, & Græce *Temenos* appellatur: & non eſt cæduus, q̃ n potius manu cõſitus, religioſuſque, ac alicui Deo, vel alicuius hominis cine- *Liuius Italia inuidus.* *Feſti locus.* *Lucus. Temenos.*

Digitized by Google

ribus conſecratus, & ideo circa delubra Deum, aut ſepulcra poſitus eſt. Valerius Maximus de neglecta religione: *qui conſecratũ templo ſuo lucũ a Turulio profecto Antonii.* Silius italicus punicorũ tertio: *Lucos, nemoroſaq; regna Cornigeri Iouis, & fulgentia templa columnis.* Statius: *Tunc viridis late lucus iuga celſa Mineruæ.* Et Vergilius in ſexto: *Iam ſubeunt Triuiæ lucos, atq; aurea tecta*, Idem in quinto: *tumuloq; ſacerdos, Et lucus late ſacer additur Anchiſeo.* Licet Apuleius in quarto, lucos conſitos dicat, neq; numen aliquod, neque ſepulcrum reſpiciens. Et dicitur non a lucendo quod minime lucet, per antiphraſin (nullum enim, vt alibi diximus, eſt vocabulum dictum per antiphraſin) vt multi referũt, quamuis illorum opinionem Quintilianus ſic ſcribẽs tutari videatur, *a contrariis aliqua trahi, vt lucus, quia vmbra opacus parum luceat:* nec etiam dicitur, vt quidam tradunt, aſſerentes, quod quamuis non dicatur, per antiphraſin, dicitur tamen a lucendo, quod vere luceat: quia in nemorum opacitate, in arborum frondentium vmbra ſacrificiorum ignes ſplendeſcant, luceant holocauſtorum flammæ, vbi *Accenſi ſemper flagrant altaribus ignes.* Licet hæc poſterior ſit priori melior, & pręſtantior: eruditis tamen non ſatisfacit. Dicitur ergo a *Luca* vocabulo Aramęo, quo Hetruſci vtebantur, quod vt Samuel, & reliqui Talmudiſtę referũt, ſignificat *ſenem*, & *ſeniorem*: hinc Lucumones Aramæa, Hetruſcaq; origine nomẽ eſt (vt ſubnectam) ſenatoriæ dignitatis: Vnde apud Aramæos, & Hetruſcos Lucii vltima ſyllaba accentum habente, qui Gręce *Palei*, apud Romanos Senatores, & apud Hebræos *Sanahedrin*, & non *Zanedrin*, vt mendoſi habent codices: quod a Talmudiſtis interpretatur collegiũ ſceptri, & publicę poteſtatis totius regni: quæ erat penes ſeptuaginta ſeniores ex principibus, quibus vnus præerat, Et hi dicuntur ſenes ſiue veteres. *Lucus* præterea propria definitione, eſt Senatorum curia templum, quod Vergilius antiquitatis curioſiſſimus, & linguæ Hetruſcæ indagator, de *Luco* Latini Regis in ſeptimo demonſtrat: dicens,

Error Quintiliani.

Luca.

Lucumones
Lucii
Palei: ſenatores.
Sanahedrin

Lucus Senatorum curia templum.

> *Templum Auguſtum ingens centum ſublime columnis,*
> *Horrendum ſyluis, & Relligione parentum.*
> *Hinc ſceptra accipere, & primos attollere faſces*
> *Regibus omen erat, hoc illis curia templum.*

Quo in loco Seruius non indoctus, & oppido q̃ ingenioſus, hęc refert. *Non niſi in augurato loco poterat Senatus habere curiam, ſiue concilium, vnde templum Veſtæ non erat conſecratum: ne illuc Senatus accederet, vbi erant virgines.* Idcirco *lucus* ponitur pro homine cõſulto. Vergilius in 7. *lucoſq; ſub alta conſulit Albunea.* Hoc cũ ſuperius in arborũ frondentiũ vmbra retulerim, præterire non licuit. Priſcos illos nõ ſecus arbores, & ſimplicia rura, q̃ numinũ templa coluiſſe ac Deo præcellentẽ arborẽ priſco ritu dedicaſſe, nec auro, vel ebore fulgẽtia veneratos fuiſſe magis ſimulacra, quam *lucos*: in quibus

Arbores colebantur.

quibus & ſilentia adorabant ipſa. Quoniam ſummatem Deum ſilentio adorandum priſca cenſuit Theologia: & hoc eo progreſſum eſt, vt cum ſuis arbores dicatæ numinibus perpetuo ſeruarentur. *Lucani* ergo a *Luco*, vt Feſtus, dicuntur tanquam a loco augurato. Plinius tamẽ in tertio ſentit a Samnitum duce Lucio, *Lucanos* deriuari: ſic & Sempronius, & Cato inquit, *Lucani a Samnitibus duce Lucio*, & Liuius in primo ab V. C. a Lucio Samnitum duce, *Lucanos* deriuatos. Sunt quoque Lucii, & Lucenſes prope Pariſios, vt Ptolemæus Hetruſco, Scythicoque ſermone cognato, qui a Lucio Rege dicũtur Qui, vt Beroſus in quinto, apud Celtas regnare cœpit. Sed quoniam a Luca Lucumones deriuari prædiximus: hoc etiam aperire non ab re fuerit, vt Luceres obſcurioris originis apertius in lucem promantur. Verũ candidiſſime lector vera indagantis eſſe peritiſſimi cenſent: ſuccincte quid alii ſenſerint repetere, mox ſuam ſubn[illegible]ere ſententiã: vt lector, perinde ac verus trapezita, in adulterini [illegible]onetæ examine probam, veramque comprobet: falſam & inco[illegible]itam repudiet: Idem in his noſtris nos faciemus. Sed quid multis eſt opus? ad diuerticulum reuertamur. Plutarchus in Romuli vita, & Aſconius Pedianus, nec non & Plinius, *Luceres* dictos a *Luco Aſyli*, poſteris ſcriptum reliquerunt. An & hi recte linguam, diſciplinamque Hetruſcam rimati fuerint, non noſtrum id ipſum iudicare, eſſe duximus: ſed quodcunq; tam hic, quam alibi abſtruſum, & reconditũ legimus, in medium afferre. Non etiam nos præterit Feſtum tradere, Luceres dictos a *Lucero* Ardeæ rege, aduerſum Titum ferente auxilium. Omiſſis tamen verbis ad rem nihil facientibus, ad Luceres mea properabit oratio. Luceres, vt Romanorum doctiſſimus Marcus Varro in primo de lingua Latina tradit, a Lucumone dicuntur, affertque Ennium dicentem Romam diuiſam in tres partes a Romulo, vnde tribus Romanæ dictæ, & eas a tribus ducibus nominauit: *Tatienſes a Tatio, Ramnenſes a Romulo. Luceres a Lucumone*, vt ait Iunius, & hæc ſunt nomina Hetruſca, vt Tolumnius tragœdiarum ſcriptor. Quanto clarius, & apertius hi Lucerum originem explicant tanquam Hetruſcæ diſciplinæ haud ignari, & prædictis antiquiores, doctrinaque non inferiores, quiſque vel mediocriter doctus iudicaret. Nos tamen antiquioribus de antiquitate magis credẽdum eſſe, vel magno pignore certaremus. Varronem Fabius Pictor auctor diligẽtiſſimus, & Romanæ, Hetruſcæque rei curioſiſſimus conſequitur, ſic ſcribens, *ſubinde Sabini ingens bellum orſi, coegerunt Romulum denuo a Lucumonibus ſocios milites expetere: Galerito Lucumoni Arbeæ negotium datum eſt, magna manu occupauit collem Quirinalem, ac pro Romulo muniuit, vnde Galeritus delapſus contra Sabinos inſequentes, Romulum deuicit, & in fœdera coegit.* Et idem ſubiungit; *Lucumo* lingua Hetruſca a ſe ſuos Thuſcos vocauit Luceres. A *Galerito Lucumone* (is enim Romulo fauit) *Luceres* dictos

Error Plutarchi Aſconii & Plinii.

Error Feſti Luceres.

Tribus Romana Tatienſes, Ramnenſes, Luceres.

Digitized by Google

in ſecundo Dionyſius Halicarnaſſeus ait. Et Seruius in ſeptimo *Treis, inquit, Partes ab initio fuiſſe populi Romani conſtat: vnam Tatienſem a Tatio rege Sabinorum dictam: Alteram Ramnenſem a Romulo. Tertiam Lucerem a Lucumone, vt ait Varro*: qui refert Romulum dimicantem contra Tatium, a Lucumonibus, id eſt, Hetruſcis auxilia poſtulaſſe. Et Propertius in quarto in fabula Vertumni ait,

Propertii locus.

Tempore, quo ſociis venit Lucumonius armis,
Atq; Sabina feri contudit arma Taci:
Vidi ego labentes acies, & tela caduca,
Atq; hostes turpi terga dediſſe fuga,

Propertii locus.

Licet in Propertianis codicibus Lycomedius, ſed nimis mendoſe legatur: vt in ſubſequentibus ex prima elegia 4.

Primus Galeritus poſuit pratoria Lucmo:
Magnaq; pars Tatio rerum erat inter oues.
Hinc Tiriens, Ramneſq; viri, vetereſq; coloni,
Quatuor hinc albos Romulus egit equos.

Quamuis lygmon in omnibus legatur codicibus, ſed nimis inepte. Quis igitur amplius in Lucerum origine ambiget? cum luce clarius fulgeat. Hi namque auctores Plinio, Plutarcho, & Aſconio antiquiores: non ab *Aſyli luco*, ſed a *Lucumone* deriuatos *Luceres* dubio procul affirmant. Feſti vero ſententiam, Fabii Pictoris verba ſuperius a nobis recitata penitus refellunt. Boni, fidique Grammatici exiſtimamus eſſe: nihil, quod ad rem ipſam pertinet: prætermittere. Qua de re quid Lucumo ſignificat, & vnde dicitur, ne adoleſcentuli crebro præceptoris aures obtundentes anxie vagarentur, enodare deſtinauimus. *Lucumo* non *inſanum*, vt Feſtus, & nonnulli aſſerunt, ſignificat: cum ad Lucumones perinde ad ſapientes, vt Maximus Valerius in primo de Religione, & Liuius indicant ad Hetruſcam diſciplinam accipiendam miſerunt Romani. Erant Lucumones duodecim qui lingua Hetruſca dicebantur Reges, vt in ſecundo, & octauo Seruius ait: & dictandi, imperandique poteſtatem habebant: his in annuo magiſtratu duodecim regibus, quos Lucumones vocabant, vnus, ſiue tertiusdecimus perpetuus Rex, & dictator præerat in fano Volturnæ, vbi dictaturæ, & ſuffragiorum ius erat, ad quod teſte Liuio duodecim populis conſilia indicabantur, præſidentem Dictatorem, ſiue in principatu Maximum lingua Scythica Arthem, Hetruſca Lartem vocabant: non ſolum quia ceteris præerat, ſed etiam anniuerſariis ceteris duodecim reuocatis, ipſe per totam vitam perſeuerabat Et dicitur a *Luca*, id eſt, ſene, & *Moni*, qui apud Aramæos & Hetruſcos, *ſupputatorem* & qui conſiliorum reipublicæ ſuffragiis præeſt, id eſt, dictatorem, vt Talmudiſtæ referunt, ſignificat. Vnde D. Hieronymus in Epiſtolas ad Paulinum: *logos* a Græcis, ab Aramæis *Moni* profertur. Lucumo igitur ſignificat veterem Dictatorem, qui etiam

Lucumo. Error Feſti. Arthes. Lartes. Moni Logos. Lucumonii.

iam imperio, & ſuffragiis imperialibus præſidet. Et Lucumonium, quod Græci *Paleologum*, id eſt, veterem dictaturam, & ſuffragium ſignificat. Et quoniam vrbis Romæ triginta quinque tribus fuerunt: illarum nomina, vt curioſi iuuenes vno in loco habeant omnia: hic ponere non piguit, nec incongruum fore diiudicaui. Nomina hæc ſunt. Tatienſis, ſiue Titienſis. Ramnenſis, Luceres, Palatina, Collina, Exquilina, Claudia, Mentina, Cruſtumina a Thuſcorum vrbe Cruſtumena dicta. Offentina ab Offente fluuio. Pupina ab agro Pupino. Romula ex eo agro cenſebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus. Sabatina a lacu Sabate: Lemonia a pago Lemonio, qui eſt a porta Capena via Latina: Suburana ſeu potius Succurrana a ſtatiuo præſidio: quod ſolitum ſit ſuccurrere Æſquiliis, infeſtantibus eam partem vrbis Gabinis. Scaptia a nomine vrbis Scaptiæ. Pontina a Pontina vrbe. Papyria a Papyrio. Mecia a quodam caſtro. Quirina a Curenſibus. Anienſis ab Aniente fluuio, Popilla ſiue Pollia a genitrice. Veientina a Veientibus. Tromentina & non, Tormentina ſiue Tormetina, vt mendoſi habent codices. Dicitur enim a loco: qui, vt Feſtus, *campus tromenta* appellatur, a quo Hetruſce Tromentora, & Romane Tromentina. Stellatina a Stellatinis Thuſciæ populis, a Stella amne his vicino dictis. Arnienſis ab Arno Florentiæ fluuio: Scatia, Terentina, Sergia, Trimitica, Volitinia, Fabiana, Scaptenſis, Voltinea, Narrucenſis. Et quia triginta quinque tribubus cõſtabat vrbs Roma: triginta quoque quinque libros maiores inſtituerunt, in quibus hominum nomina referebantur: qui adeo erant ingentes: quod a magnitudine beluæ Elephantini appellabantur: hique apud cenſores erant. Quia vel morte vel adiectione variabatur ſupputatio: ideo fuit mos, vt nomine non mutato ſingulis luſtris innouarentur. De quibus tamen tribubus, & de Roma in Solino copioſiſſime dicemus. Hic quoque illud vnum ſubnectam: quod *Romulus Quirinus quoq; fuit nuncupatus a Quiri haſta, qua aſſidue vtebatur: ſiue quod Cures Sabinorum vrbem vicerit: ſiue quia Græci regem Cyrion appellant, & non Cœraneon*, vt quidam falſo præcipiunt: Quod Ouidius in faſtis indicat,

Romanorũ tribuum nomina.

Tromẽtina.

Cãpus Tromentina.

Tromẽtora.

Elephantini libri.

Romulus Quirinus

Cures.

Cyrion.

Siue quod haſta Quiris Priſcis eſt dicta Latinis,
Bellicus a telo venit in aſtra Deus,
Siue ſuo regi nomen poſuere Quirites:
Seu quia Romanus vicerat ille Cures.

Vtrum inimicitia in ſingulari numero legatur, & an conſequentia vocabulum ſit Latinum.

CAPVT XIX.

GRammatici omnes tam antiquiores quam recentiores, quos mihi hucuſque lectitare contigit, vno conſono ore tradunt inimicitiam nunquam in vnitatis numero legi, niſi apud Ennium ſic dicentem: *ego eo ingenio natus ſum, amicitiam atq; inimicitiam in*

Inimicitia.

Digitized by Google

fronte promtam gero. Nos vero non modo apud Ennium, ſed apud alios quoque legi contendimus. Cicero Thuſculanarum quarto ait: *odium, inimicitia, diſcordia.* Et idem in eodem: *ira inueterata, inimicitia.* Et in oratione pro Deiotaro, *paruam inimicitia culpam,* & in ſecundo inuectiuarum in Catilinam, *inimicitiam hominum.* Et Martianus Capella in quarto, *namq; inſcientia ſcientia contraria, inimicitia amicitia.* Hæ impræſentiarum occurrentes auctoritates, a probatiſſimis viris, & ex Cicerone maxime ſumtæ, ſatis plenam faciunt fidem in ſingulari numero legi inimicitiam. Sed frequentius in plurali, & nos ita libentius vti debemus. Hic quoque admonendum duximus, quoſdam ſuperioribus diebus pertinaciter negare, Conſequentiam eſſe vocabulum Latinum, & apud nullum Latinorum reperiri: quam ſit difficilis prouincia, & audacia maior id dictitare, quod nuſquam legitur, nullus quidem eſt neſcius ſed his omiſſis dicamus inueniri. Gellius libro ſexto, capite ſecundo, *propter conſequentia nodos ait.* Et Cicero in quarto Rhetoricorum: *per conſequentiam ſignificatio fit.*

Conſequentia.

Vergilii verſus ſecunda Ecloga explicatus.

CAPVT XX.

MAro, quem merito diuinum Poetam Macrobius nuncupat, multa adeo ingenioſe conſcripta poſteris reliquit: quæ doctiſſimum quemque licet iugi lectione exercitatum defatigant. Quamuis in eo ipſo dilucidando, enodandoque grauem tulerint laborem interpretes: multa tamen diligentiori cura, remotiorique doctrina digna intacta tanquam intellectu facilia omiſerunt. Sed ne loquendo tempus fruſtremur ad Maronis carmen perueniamus,

Feſſis meſſoribus æſtu
Allia, ſerpillumq; herbas contundit olentes.

Quid in hoc carmine ſecundæ Eclogæ interpretes viri diſertiſſimi ſenſerint: cuique, cum circumferantur, videre licet. Nos vero hoc ideo a Vergilio rerum omnium ſcio dictum putamus, in æſtu meſſores allia, ſerpillumque quo ſerpentes, cum illorum morſus dormientes impenſe timeant, odore repellant, ſubcœnitare ſolere: quod Macer his carminibus, cum de ſerpillo loquitur indicat,

Nidor combuſti ſerpentes effugat omnes,
Et quoduis animal infundens ore venenum,
Hoc ideo miſcere cibis meſſoribus eſt mos,
Vt ſi forte ſopor feſſos depreſſerit illos:
Vermibus a nocuis tuti requieſcere poſſint:
Peſtiferos morſus bibitum iuuat.

Quid ergo clarius? & quorſum ipſe Poeta dixerit? Alter enim ab altero mutuari videtur: cur ſubcœnitare, merendareque vel prandere meſſores, *allia, ſerpillumq;* ſolent. De allio quoque ſic idem Macer ſentit,

In

Digitized by Google

In quarto poſuere gradu, manſum vel intritum,
Curat quos ſerpens vel ſcorpius intulit ictus.
Et nocui vermes triti pelluntur odore:
Sanat & appoſitum morſus cum melle caninos:
Et bibitum vermes ventris, tineaſq; repellit:
Ex oleo cum veſte ſua ſi decoquis illud,
Morſus peſtiferos reddes hoc vnguine ſanos.

Poſſem, quod Serapio de ſimplicibus capite ducenteſimo nonageſimonono, & Plinius lib. viceſimoſecundo, & quod alii de Serpillo ſcripſerint, hic contexere: ſed ſilentio, cum nihil ad Maronis carmen pertineat, tranſeo.

Aliud carmen ex eadem Ecloga & primo, Georgicorum illucidatum.

CAPVT XXI.

TAnta eſt nō Grammaticorum modo, ſed auctorum etiam varietas, & pene diuerſitas, quod nos eligēdo, quem potiſſimū ſequamur, ambigere maxime cogunt: qua de re qui hanc interpretandi prouinciam ſuſcipiunt: multa, cum omnia non poſſint, aſſidua lectione, acutiori examine, & pertinaci memoria videre, diſcutere, ac meminiſſe debent. Hoc equidem dico: quod eſt alterum carmen in eadem Maronis Ecloga.

Amphion Dircaus in Actao Aracyntho. In quo quidem carmine dum varias auctorum de monte opiniones exquirerent interpretes, valde laborarunt: quod etiam legentium oculos caligantes reddunt. Nos vero ipſorum ſententia omiſſa. Ibi namque niſi deſidia, ſocordiaque langueſcas, tuo arbitratu legere poteris: affirmamus Maronem *Aracynthum* montem Athenienſem dubio procul intellexiſſe. Vibius enim Sequeſter, his verbis ait: *Aracynthus mons eſt in Attica, quidam in Arcadia volunt.* Quibus Vibii verbis ſatis liquido patet, *Aracynthum* eſſe Athenienſem montem. Attica namque olim, vt Plinius in quarto capite ſeptimo, Gellius, & Lycophron Poeta Græcus teſtantur, *Acte* nuncupabatur: vel vt Strabo in nono ab Actæone, vel ab Actæo Rege indigena, qui primus, vt Pauſanias in primo, Athenis regnaſſe fertur, vel quia litoralis, vt ſcribit Strabo, fere tota ſit. *Acte* namque litus dicitur, inde *Actæus* Athenienſis: in Actæo ergo *Aracyntho*, id eſt, Athenienſi. Luctatius in 4. the. ſcribit, quod Actæa dicitur regio actica, vnde Vergil. montem acticum Aracynthum Actæum dixit. Eſt & *Aracynthus* mons clarus in Acarnania Epiri parte, vt Plin. in quarto, & Martianus. Eſt & *Thebanus*, vt Ser. quem comprobat Prop. in 4.

Aracynthus

Acte.
Actæus.

Paana Amphion rupe Aracynthe tua. Quoniam Amphion cum Zetho fratre Thebis Dirceen lacerari curauit. Et hoc ex ipſo Propertio maxime liquet. Non ergo ab re fuerit, eſſe intelligendum Maronem *Aracynthum* appellaſſe, *Actæum* nuncu-

patum, vt Probus ab Actæone ibi a ſuis lacerato canibus. Poteris igitur ſtudioſe lector, ſi diluas aures aceto, hanc noſtram, vel interpretum ſententiam comprobare, & vtram malis eligere. Hoc quoque Maronis carmen in Georgicorum primo,

Locus alter.

Teq; ſibi generum Tethys emat omnibus vndis. Sic nos omiſſa interpretum ſententia intelligendum putamus: *Tethys emat te ſibi generum*, id eſt, *accipiat. Emere* namque, vt Feſtus inquit, quod nunc eſt mercari, antiqui accipiebant pro *ſumere*: Quæ quidem ſignificatio huic Maronis loco admodum competere videtur. Tu tamen ingenioſe lector quam malis harum ſententiarum, tuo arbitratu ſe legas: ſed hæc admodum hic mihi placet.

Emere.

Carmen Vergilii in primo Æneidos, expoſitum & victos victorum nomen accipere.

CAPVT XXII.

Carmen in primo Æneidos commentariis eſt adeo ſuffocatum: quod intentiſſimo frigore, æſtu vel maximo flagret: in quo Seruium Grammaticorum principem interpretantem, *Genus vnde Latinum*: *vnde*, id eſt, *a quo* Latio: & quod victi victorum nomen accipiebant, Landinus primum, & deinde Philippus Beroaldus in Seruianis notis, viri quidem noſtra tempeſtate diſertiſſimi, & qui omni conatu Latinitatem iuuare ſtuduerunt, ſugillant. Nos vero in hoc Seruii partes ſumentes, ſic eorum dictis Reſpondemus. Non ignorabam (ſæpiſſime namque & lectitaui, & hiſce commentariis teſtatus ſum) omnes a vobis in me citatos auctores, *Aborigines*, & *Laurentes* ante aduentum Æneæ appellare. Ipſe tamen remotiora quædam, & non omnibus nota ſine teſte (ſperabam enim meis fidem dictis etiam ab inuidis adhibitum iri) conſcripſi. Impræſentiarum vero coactus auctores, quibus meam fulcire, atque tutari ſententiam valeam, promam: & contendo *Latinos* Vergilio ante aduentum Æneæ nominatos: quod ipſe in ſeptimo demonſtrat aperte.

Latini.

Et idem, *Nunc Tybrim fluuium, hic fortes habitare Latinos.*
Et idem, *Ne fugite hoſpitium, neue ignorate Latinos.*
Et idem, *Non dabitur regnis eſto prohibere Latinos.*
Et idem, *Solo Laurenti, aruiſq; Latinis.*
Et idem. *Interea præmiſſi equites ex vrbe Latina.*
Et idem, *Heu terræ ignotæ canibus data præda Latinis.*

Et ſæpiſſime Maro ante aduentum Æneæ de Latinis meminit, quem Vergilium Eutropius in liminari pagina primi libri, his verbis conſequitur: *Regnante tamen Latino, qui Latinam linguam correxit: & Latinos de ſuo nomine appellauit: Troia a Græcis capta eſt.* Euſebius, *Latinis, qui poſtea Romani nuncupati ſunt, poſt tertium annum captiuitatis Troiæ regnauit Æneas annis tribus. Ante Æneã Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus.* His ergo conſtat Latinos ante aduentum Æneæ nominari. Sed verum eſt præſtantiorem ſen-

ſententiam eſſe: *vnde*, id eſt, *a quo* Ænea, qui ... quo Latio. Repugnare tamen non debebatis aſſerentes Latinos ante adventum Æneæ non appellari. Eſt & altera ſententia: *vnde*, id eſt, *a quo* Ænea genus Latinum fuit auctum. His tamen omnibus ... magis acumine perpenſo, hanc eſſe veram, vel magno ... derem pignore ſententiam. *Vnde*, id eſt *a quo Ænea, genus*, id eſt *nobilitas* Romanorum, qui Latini dicuntur, venit. Genus ſignificare *nobilitatem* Horat. indicat:

Et genus & formam regina pecunia donat. Romanorũ nobilitatẽ ab Ænea, ac ipſius ducibus veniſſe, non modo teſtatur ipſe in 5.

Mox Italus Mneſteus genus a quo nomine Memmi,
Sergeſtuſq; domus tenet a quo Sergia nomen,
Scyllaque Cloantus
Cærulea, genus vnde tibi Romane Cluenti. Sed alii quoque.

Quod victi victorum nomen accipiebant Saluſtius in Iugurtha ſic dicens comprobat: *Victi omnes in gentem, nomenq; imperantis conceſſere.* Et Diuus Hieronymus ſuper Geneſin: *Hic Libyus victor, victis Libiis nomen dedit, & Libyos a ſe vocauit, qui antea Pyutei, id eſt, Phaetontei dicerentur.* Quare taceãt negantes, & aſſerentes *Latinos* ante aduentum Æneæ non fuiſſe, & victos victorum nomen non accipere. Nos enim auctoribus a nobis primum productis, Seruii ſententiam non modo eſſe veram, ſed ſole quoq; lucidiorem, & omnibus liquere arbitramur. *Victi victorum nomen accipiebant.*

Alii Vergilii verſus in quarto & ſeptimo Æneidos extricati.

CAPVT XXIII.

Nonnulla paſſim apud Poetas ex remotioribus leguntur, quę niſi antiquitatis inquiſitor, pauci percipient. Eſt enim Maronis carmen Æneidos quarto. *Dum trepidant alæ, ſaltuſque indagine cingunt.* In quo percipiendo quidam interpretum ait: *Alæ turmæ ſunt equitum, quæ vt alæ auium, ita iſtæ legionum in acie pugnantium latera tegunt: hæc ille.* Quæ licet multa ſint eruditione: non tamen quieſcebam, ſed magis magiſq; indies ambigebam: nec quæ meam explerent mentem, inueniebam, multoſq; ſiquid præter hanc interpretum opinionem ſentirent, conſului: nullius tamen dicta meo ſedebant animo: tandem neceſſariorum quidam meorum Ioannes Iacobus Turris iuuenis moribus præditus, & literarum non ignarus (ſciebat enim me antiquarum rerũ præauidum) quædam fragmenta ſine auctoris nomine & titulo, vna cum Xenophonte *de venatione* maioribus literis exarato, ad me attulit, donoq; dedit, quæ fragmenta (vt meus eſt mos) e veſtigio oculis præterire, percurrereque cœpi: inter alia vel maxima cognitione digna, hæc quæ ſequuntur ad Maronis carmen admodum congruentia legimus. *Venatorum* genera, vt referunt, eſſe quatuor. *Inueſtigatorum*, qui animalium veſtigia inueſtigant. *Alæ.* *Inueſtigatores.*

mus: ſiue *Cuma*, vt Strabo in quinti libri fine teſtatur, a cognomine Hippoclis Cumani nominantur, quas Solonis, & Aſonis Lacedæmonii tempore condiderunt: ſiue ab augurio mulieris grauidæ, atque dormientis inuentæ, quæ Græce Cumeis dicitur. Quæ vero de Gigantibus legimus, & qui fuerunt, in commentariis noſtris propediem exſtituris copioſiſſime ſcripſimus. Ceterum hoc huic ſubnectere capiti, ne amplius Sigiſmundus Imperatus haud illiteratus, & Simon Vallatus Muſarum alumnus probitatis ſtudioſi, & antiquitatis ſcrutatores conſulendo vagentur, deſtinauimus. Hi namque cum Plinii ſeptimum, capite 41. euoluerent, & hæc legerent verba: Lampido Lacedæmonia vna fœminarum in omni æuo refertur, quæ Regis filia, Regis vxor, Regis mater fuit: aſſeruerunt, atque impenſe orauerunt, ne grauarer, ſi apud aliquem fide dignum lectitauerim, enuclearem, atque referrem nomina patris, viri, & filii Lampidonis. Hoc namque peroptabant, eoque magis, quod multos conſuluerant, omnes tamen opinatores, & ambiguos, & nullum id ipſum explicantem offenderunt, actutum mihi tradi Platonem iuſſi: vbi hæc in Alcibiade ſcribentem legimus. Lampidonem fuiſſe tradit Leotychidæ filiam, Archidami vero vxorem, Agidis autem matrem, qui omnes Reges exſtitere. Hiſce lectitatis, ſerena abiere fronte, & ipſe quod intenderam, ſum exſecutus.

Cuma. *Lampido.*

Locus Terentii in Andria prologo illuſtratus definitioque Comœdia.

CAPVT XXV.

TErentius Comicus Poeta in ſermonis proprietate facile princeps, etſi eum tanquam primum lac pueris apponere præceptores conſueuerint, pleraque tamen in ipſa fronte faciliora, ſed interius longe intellectu difficiliora poſteris reliquit. Inter cetera in Andriæ prologo inquit: *Andriam & Perinthiam, qui vtramuis recte norit, ambas nouerit, nõ ita diſſimili ſunt argumento, ſed tamen diſſimili oratione ſunt facta, ac ſtylo.* Quo in loco quid præclariſſimi enarratores ſenſerint; omnibus liquet. Nos vero hanc Aphri Poetæ putamus eſſe ſententiam, quod Andria & Perinthia Menandri comœdiæ habebant idem argumentũ, & materiã, differebant tantũ ſententiis & verbis, & hoc ideo, tria namq; ſunt dicẽdi genera *Atticum, Aſiaticum & Rhodium. Atticum* genus erat terſum, limatum, graue & veridicum. *Aſiaticum* vero turgidum, inflatum, aſſentatorium, & inane. *Rhodium* autem erat in confinio vtriuſq; poſitum, & collocatũ: de quibus generibus multa Cicero, & Quintilianus. *Aſiatica* præterea *dictionis* duo ſunt genera: vnum ſententioſum, & argutũ ſententiis non tam grauibus, quam venuſtis: alterum genus eſt nõ tam ſententiis frequentatum, quam verbis volucre, & incitatum. Hæc genera dicendi aptiora adoleſcentibus eſſe autumat Cicero, cum in ſenibus grauitatem non

Atticum. *Aſiaticum.* *Rhodium.*

habeant. Atticum namq; erat ieiunum, aridum & exſangue. *Andria* ergo Menandri erat conſtituta, & poſita in genere Attico terſo, & graui. *Perinthia* vero in Aſiatico turgido, & aſſentatorio: ideo in ſententiis, & verbis diſcrepabant. Quare ſatis clarum noſtris verbis eſſe Terentii locum exiſtimamus: ſi quis vero aliter ſentit, illum vt in communem omnium vtilitatem ſua proferat, vehementer rogamus. Et quoniam in Terentium incidimus, nequimus non admirari vehementer, quod nonnulli comica, vt anilia deliramenta, cum ſenes, matres, patruos, patres, matronas, ſodales, meretrices, lenones, milites, ſeruos, paraſitos, mercatores, nutrices, ancilias, & amatores introducant, derident, perinde ac nullius emolumenti. Sed illos quæſo cunctos, ne deinceps talia dictitent: *cum ſit Comœdia imitatio vitæ, imago veritatis, & ſpeculū conſuetudinis*: quod indicat ſenum maturitatem, moroſitatē, atq; tenacitatem: iuuenum leuitatem, inconſtantiam, feruorem, amoreſque furtiuos, matronarum integritatem, meretricum turpitudinem, & rapinas, lenonum rapacitatem & auiditatem, paraſitorum profundam voracitatem, & ſeruiles adulationes, militum glorioſas criſtas & reſurgentes, ſodalium opportunas opitulationes, matrum indulgentiam, patruorum inhibitiones, patrum rigiditatem & acrimoniam, nutricum ſedulitatem, mercatorū vagos errores, ſeruorum fraudes, & doloſas deceptiones: ancillarū ſimplicitatem, amatorum cœcitatem & inconſtantiam: quibus euitatis, vita conſtituitur humana. Quod etiam hiſce confirmat Cicero verbis pro Roſcio Amerino: *Hæc conficta arbitror a Poetis eſſe, vt effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamque imaginem noſtram vitæ quotidianæ videamus.*

Alter Terentii locus in Eunuchi prologo.

CAPVT XXVI

TErentii locus alter, licet in fronte quam facilimus videatur, in receſſu tamen difficilimus exiſtimatur. Inquit enim in Eunuchi prologo. *Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis, quam plurimis, & minime multos lædere: In his Poeta hic nomen profitetur ſuum.* Quid in hoc ipſo loco commentatores ſcripſerint, omnibus innoteſcit. Qua de re noſtram (vt ſoleo) ſententiam dicam. Calliopius inquit: *Si quiſquam eſt, qui conetur potius bonis inſeruire, quam malis, & illos quoq; malos non offendere: inter tales homines hic noſter Poeta nomen ſuum profitetur. Hic eſt verus Poetæ (vt putamus) ſenſus a nobis primum, vt multa alia, excogitatus.* Vbi notandū eſt, quod illa dictio, *potius*, extrinſecus eſt intelligenda. Scito quoq; ornatū eſſe dicendi modū, & auctoribus vſitatum: *Tu es vnus ex paucis*, id eſt, *es bonus*. Pauciores enim ſunt boni, quam mali, *& hic eſt vnus ex multis, vel ex plurimis*, id eſt, *malus eſt*. Cic. de repub. libro 6 in diſſenſione ciuili, *cum boni plus quam multi valent.* In re notiore, ne pagina turgeſcat, ſoleo auctoribus ſuperſedere.

Poteris

Poteris etiam intelligere, dicereque: *in his*, id eſt rebus, placendo potius quam lædendo, hic Poeta nomen profitetur ſuum. Hactenus de Terentio, ad reliqua pergamus.

Iuuenalis verſus primus, & alius Satyra.II. explicantur.

CAPVT XXVII.

NOn poſſum, cum multiplices, variaſq; interpretum legerim ſententias in calce non langueſcere, ac etiam hebeſcere, & illorum maxime dico interpretum, qui vt ſe oſtentent, totas ſolent replere paginas: & quicquid ſcribunt vel parum, vel nihil interdum ad auctoris ſenſum, mentemque pertinet. Superiori namque anno cum Iuuenalem quibuſdam, ne noſtrem torpeſceret ingeniolum, interpretarer: multa interpretum deliramenta, & propemodum portenta nactus: ea cuncta quo ad potui, eliminaui, & veram *Satyræ* ſcrutari, indagareque mentem ſtudui: vbi multa in reliquis annotationi[illegible]nenda ſcripſimus. Impræſentiarum autem primum Poeta[illegible] præter omnium interpretum, vt in noſtra quoque prælecti[illegible] patuit, expoſitionē enodabo: & hanc puto eſſe veram Poetæ ſententiam. *Ego Iuuenalis ero ſemper auditor aliorum carminum, & nunquam hanc conſuetudinem audiendi aliena reiiciam, vt ſcribam:* Quod *Reponere* ſignificat *reiicere*, oſtendit Ouidius in fronte 4. libr. Metamorph. *Reponere.*

Telaſque, & calatos, infectaq; penſa reponunt. Et Vergilius in Georgicis: *Falcem arbuſta reponunt.* Quamuis in hoc Vergilii loco, pro *ſpernere* quoq; accipi poſſit. Sed quoniam in Iuuenalem incidimus, non ab re eſt: *Treis alios in eodem apros deprehendere ſaltu.* Eſt quoq; carmen in II. ſatyra: *Iuuen. locus.*

Vile coronati caput oſtendebat aſelli. Vbi non *coronati aſelli*, ſed *coronatæ aſellæ* legendū eſſe contendimus. Et apud Columellā: *Columella locus.*

Nunc caput Arcadica nudum cute fertur aſellæ, & non *Arcadici aſelli.* Nam cum veteri ſuperſtitione huius animalis caluaria, ex agris incommoda arceri poſſe putarentur, vti ex Hetruſca conſtabat diſciplina, id fœminæ, non maris caluaria fieri conſueuit, ꝙ aperte Palladius lib.I. ſic indicat: *Omnia ſemina horti, vel agri ferūtur ab omnibus malis ac monſtris tuta ſeruari, ſi agreſtis cucumeris tritis radicibus ante macerentur. item equa caluaria, ſed non virginis intra hortum ponenda eſt, vel potius aſinæ. Credūtur enim ſua præſentia fœcundare, quæ ſpectant.* Ex quibus Palladii verbis colligitur id fœcunditatis gratia fieri conſueuiſſe, quæ in fœminis maxime cōſiſtit. Sed quia de *aſinis* meminimus, ſciendum eſt in Arcadia optimos, & maximos naſci, vt Varro, Plin. & Plautus in Aſinaria, *meminiſtis aſinos Arcadicos.* Col. *Aſinis*, ait, *ineſt frigidiſſimus ſanguis: & ob hoc parum ſenſus habere dicuntur.* Plin. *Animalibus, quibus fortior ac ſanguis craſſior, ſapientiora: quibus tenuior, [illegible]ra: quibus nullus aut minimus, hebetiora.* Vnde Iuuen. vt [illegible] *Aſini.*

Nnn

terpretes, ſed male, *nil ſalit Arcadico iuueni*, id eſt, *aſinino, & proxime ad aſinos accedenti*, cum *pingui, obtuſo, & ignauo* ſit exponendum. Arcades enim illi *proſel.ni*, hoc eſt *ante lunam* procreati, cum Phrygibus ſtulti habiti ſunt, & rudes. Philoſtra. lib. 3. *Rudes ſunt Arcades, & ſuibus ſimilimi cum ob alia multa: tum quod arborum fructibus, vt plurimum turgent*. Et Fulgentius: *ſenſus Arcadicos* dixit, pro *pinguibus, rudibus & ſubruſticanis*. Eſt *caluaria*, vt nihil intactum relinquatur, os capitis ſuperius, & carne nudum, tam de brutis, quam de hominibus: quæ *caluaria*, vt docet Celſus in 8. interiore parte concaua eſt, extrinſecus gibba. vtrinque leuis, ſimplex ab occipitio & temporibus: duplex vſque in verticem a fronte eſt. Arthemon ex *caluaria* interfecti hominis, igneq; cremati propinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis: ex eadem ſuſpendio interemti catapotia fecit. Antheus contra rabidi canis morſus. Refert Plin. terram ex caluaria pſilothrum eſſe palpebrarum, alio nomine vocatur *calua*. Liu. *Caluam* [illegible] *lauerunt*. *Cranos*, ſiue *cranion* Græce dicitur. Hinc *hemicr*[illegible] morbus, quo dimidia capitis parte laborant: vti *Cephalea*, quo totum infeſtatur caput. Plinius *Eterocranam* memorat, talem videlicet dimidiati capitis morbum ſignificans: quod capitis os, vt Pollux, *cytos* Græce vocatur. *Caluaria* quoque eſt locus ſepulturæ publicus, quem Græci *polyandrion* vocant, & locus vbi decollantur homines damnati. Quod ſcripſimus *ortum* ſine *h* non mirum, cum ſic ſit ſcribendum. Dicitur enim ab *orior ris*.

Fulg. locus. *Caluaria.* *Calua.* *Cranion.* *Hemicranea.* *Cephalea.* *Eterocrana.* *Cytos.* *Polyandriũ.* *Ortus.*

Quid vrbs, vnde deriuetur, quo olim ritu ædificaretur, & quomodo cum oppido conueniat.

CAPVT XXVIII.

ET quoniam conciſa quædam tam apud recentiores, quam apud antiquarios vulgo, & ſubinde inuenio: idcirco ea cuncta non in hoc per exiguo opuſculo, ſed in reliquis noſtris annotamẽtis in vnum colligere, & quam breuiſſime potero dilucidare ſtudebo. Incipiamus ergo ab *vrbe*, quoniam in pagis non manſitamus, illam definiendo. *Vrbs eſt ipſe circuitus, & ædificia:* dicta, vt Pomponius Iureconſultus *in l pupillus eſt. §. vrbs, de verb. ſignif.* ait ab vrbo. Inde *vrbare* eſt *aratro definire*. *Vrbum* vero, vt Varro *aratri curuaturam* appellamus: quod in vrbe condenda adhiberi ſolet. Seruius autem ait, quod dicitur ab *orbe*, quia in orbem fiebant: & ideo *foſſa pomerii*, quia eſt ſpatium rotundum, ab Hetruſcis dicebatur *Olympus*, & a Romanis *Pomerium*, quaſi pone, id eſt, *poſt mœnium*, quia inde incipiebant ducere aratrum, & mœnia cõdere. Dicebant vero *foſſam mundum*, quod ad *mundi* ſimilitudinẽ *ſphæricam foſſam* faciebãt. Vnde Plutarchus in Romuli vita refert: aſciuiſſe Romulum ex Hetruria vates, qui literis & myſteriis quibuſdam foſſam ſacrandæ vrbi de more facerent, quam illi *mundũ*, Græci *Olympum* vocant ſcilicet veteri vocabulo barbaro. Non mirandum

Vrbs. *Vrbare.* *Vrbum.* *Olympus.* *Pomerium.* *Mundus.*

randum eſt, quod Plutarchus dixit *veteri vocabulo barbaro*. Nam vt Strabo teſtatur, *Barbari* Græciam prius incoluerunt. Et Euſebius libro 10. de præparatione Euangelica refert, diſciplinas omnes, & artes a barbaris Græcos accepiſſe. Et Archiloch⁹ de æqui uocis ait: quod octauus Homerus Mœon, de quo nos alibi multa diximus, emendauit characteres, & nomina, & linguam. Nam primi barbariem quandam vetuſtam, & Phœnicam ferebant. De quo Olympo (licet de cœlo quidam, ſed non ſatis recte intelligant) Tibullus in quarto, elegia prima ſenſit.

Graciam incoluerunt barbari.

Homerus Græcam linguam emendauit.

Tibull. locus

Talis in æterno felix Vertumnus Olympo
Mille tenet formas, mille decenter habet.

Et quoniam de *Olympo* meminimus, hoc non prætermittamus, *Olympum* ſignificare *Iouem*. Næuius.

Panditur interea domus altitonantis Olympi, id eſt, *Iouis*, quem Næuium æmulatus eſt Vergilius in 10 ſic:

Vergil. locus.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi. Licet quidam, ſed nimis licentioſa, *omnipatentis* Olympi emendauerunt, cœlum intelligentes. Oppida, vt de lingua Latina Varro ait, in Latio condebant ritu Hetruſco, iunctis bobus, tauro & vacca aratro, quod æneum faciebant, circumagentes ſulcum. Hoc autem faciebant religionis cauſſa, die auſpicato, vt foſſa & muro eſſent munita, terram, vnde extulerant, vocabant *foſſam*, & introrſum factum *murum*, quod poſtea fiebat *orbis* & *vrbis* principium, quod erat poſt murum *pomœrium* dicebatur: quam Varronis ſententiam his carminibus in quarto faſtorum Ouidius confirmat:

Pomœrium.

Apta dies legitur, qua mœnia ſignet aratro,
Sacra Palis ſuberant, inde mouetur opus,
Foſſa fit ad ſolidum, fruges iaciantur in ima,
Et de vicino terra petita ſolo,
Foſſa repletur humo, plenæq; imponitur ara,
Et nouus accenſo funditur igne focus:
Inde premens ſtiuam deſignat mœnia ſulco,
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.

Hoc quoq; non ſupprimendum in euertendis vrbibus aratrum inducebatur, ſicut in condendis. Horat. primo carminum:

Imprimeretq; muris hoſtile aratrum, Exercitus inſolens.
Prop. *Mœnia cum Graio Neptunia preſſit aratro*
Victor Palladia ligneus artis equus.

Euertendis vrbibus aratrum inducebatur.

Seneca in primo de clementia: *Deinde*, inquit, *ſedibus in exitia gentium, & inucere tectis ignem, aratrum vetuſtis vrbibus inducere.* Erant autem boues albi, vt illo candore oſtenderentur ciues ſine labe. Glebæ internæ reiiciebantur, quoniam omnis fertilitas in vrbem importanda ſit. Erant ita boues iuncti, vt vacca interior, taurus exterior eſſet. Quia mulieris eſt, quæ intra domum ſunt curare, & viri exteriora.

Digitized by Google

Porta. *Muri ſancti.* Quum ad portarum locum peruentum erat, aratrum ſuſpendebant, quo portarum limen intactum relinqueretur: hinc a *portando aratro, Porta* dicitur. Et *muros* ideo putant *ſanctos*, vt ciues pro mœnibus defendendis propugnent, ac moriantur: & ciues Romanos alias quam per portas egredi non licet, cum illud hoſtile & abominandum ſit. *Romulus cur fratrem Remũ interfecit.* Et ideo videtur Romulum ſuum fratrem Remum interfeciſſe, quod locum ſanctum, & quem tranſgredi nõ liceret, tranſcendiſſet, & profanum reddidiſſet, vt Pompeius *in l. vlt. eo tit.* *Porta non ſacra.* Portas, vt Plutarchus, ne ſacras quidem fas erat appellare: quod cum alia multa ad vſum neceſſaria exportare, & importare: tum vero mortuos per eas efferre conſueuerunt. *Cadauera extra vrbes ſepeliebãtur.* Quoniam priſcorum ritu, & legum præſcripto extra vrbes cadauera ſepeliebantur: lex enim 12. tabularum *in vrbe*, inquit, *ne ſepelito, neue vrito.* Et Sulpitius ad Ciceronem in 4. epiſtolarum: *Ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra vrbem, vt darent, impetrare non potui: quod religione ſe impediri dicerent: neq; tamen id antea cuiquã conceſſerant: quod proximum fuit, vti in quo vellemus gymnaſio eum ſepeliremus, nobis permiſerunt. Nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ locum delegimus.* *Sulpitii locus.* Et quoniam in hunc incidimus locum, non negligenter, incurioſeque omittendum putauimus: cur potius *in gymnaſio Academiæ* locum, vbi Marcellum ſepeliret, delegit? Hoc ideo dictum aſſerimus. Nam, vt Pauſanias in primo, *via quæ ad Academiam ferebat, habebat ſepulcra frequentiſſima: Athenis extra vrbem in ipſo Academiæ ingreſſu ara Cupidinis erat, quam Charmus Athenienſis poſuit.* Ob ergo *frequentiſſima ſepulcra, aramque Cupidinis* locum delegit. *Ara Promethei.* Vel quod in Academia, vt idem inſequitur Pauſanias, *erat ara Promethei,* a qua currunt in vrbem manu lampada accenſam geſtantes. Eſt autem victoria continuato curſu ad calcem vſque accenſam lampada perferre, quæ ſi exſtinguitur, traditur proximo: quod ſi & illi quoq; accenſa non perſtet, a tertio accipitur: atq; ita deinceps per manus translata: præmium lucrabatur extremo ille, cui in finem, & metam præluxerit. Delegit ergo locum ſepulturæ celebrem ob ſpectacula, & curſus ad quos conſpiciendos vndiq; confluebant. Nonnulli vero ob Platonem tradunt. Et Iureconſulti pluribus in locis oſtendunt: *Sepulcra* in agris fuiſſe. Et Plato iubet in ea parte agri *ſepulcrum* fieri, quæ ſit *ſterilior.* Decretum quoq; collegio pontificũ eſt: non eſſe ius in loco publico fieri ſepulcrum. Diuus Hadrianus, referente Vlpiano, *titulo de ſepulcro violato,* pœnam ſtatuit quadraginta aureorum in eos, qui in ciuitate ſepulcrum faciunt, quã fiſco inferri iuſſit. Et in magiſtratus eandem ſtatuit pœnam, qui paſſi forent. Ser. etiã in 11. commentario, antiq̃ fuiſſe tradit conſuetudinẽ, vt in ciuitate ſepelirentur: quod poſtea Duillo conſule ſenatus prohibuit, & legauit ne quis in vrbe ſepeliretur. *Sepulcra antiqua.* Hoc q́ eſt ſcitu dignũ, non eſt omittendũ, *antiqua,* Feſto ſcribente, *ſepulcra in puteorũ morẽ excauabãtur.*

Per

Per Romuli tempora, Dionyſio tradente, incoandis vrbibus ſolitos, facto ſacrificio ignes ante tabernacula exſtrui: vt expiationis gratia flammas tranſilirent, pollutos ad eam rem ſacram certe non admittendos arbitrabantur. Legimus, ſeminato puluere ex tellure alba, quam puram nuncupant, ſolitos ponendorũ murorũ lineã deſignare: & Macedonẽ Alexandrum in huius telluris locũ farinam, quod puram illã non habebat, cum Pharon olim inſulã Ægypti, nunc continenti coniunctã conderet, ſubieciſſe. Non eſt prætereundum, quod idem Dionyſius Halicarnaſſeus in 1. ſcribit. moris fuiſſe antiquis, vt vrbes nõ magnas, ſed paruas, & locis munitas conderent: nõ quidẽ lapidibus, ſed ſolũ præter turres, vt Beroſus ait, vehis & cauernis. *Vehias* autem *currus, ac plauſtra, & cauos truncos arborum, tiguriaq;* nuncupabant antiqui. Non ignorandũ eſt: quod *oppida* eadem ſunt, quæ & *vrbes*: In quo multi nõ modo ambigunt, ſed hallucinantur etiam: noſtrã ſententiã Cic. pro Roſc. Amerino his verbis confirmat: *Ne in oppidum quidẽ, niſi perraro veniret: domum ſuã iſtum ne fere quiſquã vocabat: nec mirum, qui neq; in vrbe viueret.* Et Varro. *Quare & oppida, quæ prius erant circumducto aratro ab orbe, & vrbo vrbs eſt.* Et idem alibi. *Oppidũ & Roma, cũ oppidum ſit vocabulũ, & Roma nomẽ.* Patuit ergo *oppida* eſſe eadem, quæ & *vrbes* ſunt, & ſicuti condebantur. Licet me nõ fugiat: cum hæc coniunguntur nomina *vrbem* eſſe nobiliorẽ, & *oppidum* vilius. Suet. in Auguſt. *vrbe, oppido ve vllo egreſſus.* Differunt etymologia duntaxat. De *vrbe* prædiximus, de *oppido* dicamus. Dicitur namq; *oppidũ*, quod *opis cauſſa* mœnibus cingitur, vt Pompon. Iureconſultus *in l. pupillus in §. oppidum, eo tit.* vel quod *opere ſit munitum*, vel ab *opponendo* ſe hoſtibus, vel ab *oppugnando*, vel quod illuc *opes* conferuntur: ſed priorẽ magis ꝓbo ſententiã. Sæpe tamen pro *caſtellis* quoq; *oppida* leguntur. *Oppidum* etiam Britanni, vt ſcribit Cæſar lib. 5 de bello Gallico, vocant: *cum ſyluas impeditas vallo, atque foſſa munierunt, quo incurſionis hoſtiũ vitandæ cauſſa, conuenire conſueuerunt.* Excellentiæ vero cauſſã, *vrbs* abſolute, Roma, vt in ſexto Quint. ait, intelligitur, ſicut Poeta apud Græcos Homerus, apud Latinos Vergilius, & Orator apud illos Demoſthenes, & apud nos Cic. Paulus vero Iureconſultus *de verborum ſignificatione lege ſecunda ait: quod vrbis appellatio muris: Roma autem continentibus ædificiis finitur, quod latius patet, vt ſuburbia*: Idem *in l. d. l. nã quod liquido. §. ita ſi legetur*, & quidem ait: *vrbes fere omnes muro tenus finiri, Romã continentibus.* Marcell. *in l. vt Alphenus eo tit. vrbs eſt*, inquit, *Roma, quæ muro cingeretur, vt Alphenus ait.* Roma eſt etiam quantũ continentia ædificia eſſent. Nã Romã nõ muro tenus exiſtimari ex cõſuetudine quotidiana poſſe intelligi: cum diceremus: Romã vos ire, etiã ſi extra vrbẽ habitaremus: & Romæ nati. vt Heren. *in l. qui in continentib. de verb. ſig.* intelliguntur, qui in cõtinentibus vrbis nati ſunt. Sed de his ſatis hic diximus, ad alia trãſeamus.

Tellus alba pura.

Vehia.

Oppidum.

Roma.

Digitized by Google

Primum Martialis epigramma enucleatum, ac de penultima ſyllaba vocis Maria.

CAPVT XXIX.

IN primo epigrammatarii Poetæ Martialis epigrammate dilucidando, aperiendoq; non interpretes modo, ſed multi etiam alioqui & ingenioſiſſimi viri deſudarunt. Omnes tamen meo iudicio Poetæ acumen, & ſolertiam non attigerunt. Vocabula namq;, & fabulas, hiſtoriaſq; ſolertiſſime ſcrutati ſunt, & non ſententiam, & quorſum loquebatur ſagaciſſimus Poeta. Nos vero hoc in primis ſentimus: quod non ad *ſeptem orbis ſpectacula*, cum *quinq;* duntaxat poſuerit: nec duo reliqua vel ingenii craſſitudine, tarditateque, vel negligentia omiſiſſet, Poeta reſpexit: ſed volens *Cæſaris amphitheatrum* commendare, aliorum operum comparatione laudauit. Et vt hoc ipſum innoteſcat: a principio totum epigramma apertamus. *De magnitudine, Pyramidum comparatione*, quoniã fuerunt ædificia altiſſima, commendat *amphitheatrum*, tanquam altius, proceriuſq; ipſis *Pyramidibus*: mox de *celeritate*, Babylon enim a Semiramide regina, æmulatione Ninæ vrbis, quam Ninus eius vir conſtruxerat, per *annum* condita, & abſoluta fuit: ad quam *celeritatem*, & nõ ad *horti penſilis irrigationẽ* (vt aiunt) Poeta reſpexit: quod carmen ipſum, cum dicat *aſſiduus labor*, indicat. *Aſſiduũ* namq; inter cetera dicitur, q̃ non intermittitur: & labor Babylonis condendæ nunquã, vt ex hiſtoricorũ monumentis colligitur, intermiſſus eſt: idcirco de hac *celeritate*, & non de *penſilis horti irrigatione* eſt intelligendum. Deinde de *pictura, ſtatuiſq;*. Erat enim Epheſi *Dianæ templum*, & eiuſdem in ipſo *Multimãmia*, id eſt *multarum mammarum effigies*, qua cultores eius decepti ſunt. Putabãt enim eam omnium viuentium nutricẽ: in quo etiam templo erant multæ (vt conſtat) aliæ ſtatuæ, & effigies. Poſſemus quoque *molles honores* referre ad hęc Plinii loquentis in 36. cap. 14. de tẽplo Dianæ Epheſiæ verba: *Summa miracula, epiſtylia tanta molis attolli potuiſſe: id conſecutus ille peronibus arena plenis, molli puluino ſuper capita columnarũ exaggerato.* Poſtea de *varietate*. *Aram* nãq; Apollinis, quæ erat in Delo inſula maris Ægei, ex *cornibus Cynthiadum caprearum*, quas ſoror Diana in venatu occiderat, quadrimus adhuc Apollo exſtruxit: quam aram *Ceratinon Bomon* dicunt. Et quoniam ex cornibus multarum caprearum ara compacta erat: ideo a *varietate*, quæ eſt rerum omnium pulcerrima, celebrauit *Amphitheatrum*. Supremo loco de *nobilitate*. *Mauſoleum* enim fuit ſepulcrum *Mauſoli regis* Cariæ, ab Artemiſia conditum, & columnis ita incluſum, vt quamuis his ſubnixum eſſet: pendere tamẽ in aere videbatur. Ibiq; erat columna, in qua ſculpenda clatuerunt quatuor excellentiſſimi ſculptores, Scopas, Briax, Timotheus, & Leochares: Sed Scopas ab oriente, a ſeptentrione Briax, a meridie Timotheus, ob occaſu Leochares cœlauit.

Babylon. *Aſſiduus.* *Multimammia.* *Ara Apollinis in Delo.* *Ceratinon. Bomon.* *Mauſoleum.*

Ex no-

Ex *nobilitate* igitur Regis, & pictorum erat ſepulcrum illud nobiliſſimum. *Mauſolea* præterea Diuo Hieronymo ſcribente libro primo contra Iouinianum *dicuntur omnia magnifica, pretioſaque ſepulcra ab illo Mauſoleo, quod inter ſeptem ſpectacula numeratur, ab Artemiſia condito in honorem mariti: hinc ſepulcrum Cæſarum, quod Auguſtus exſtruxit, Mauſoleum vocatum leges in Suet.* Concludit ergo hoc modo ingenioſiſſimus Poeta, *Cæſaris Amphitheatrum magnitudine, celeritate, pictura, ſtatuiſq; varietate*, & *nobilitate* omnibus ædificiis eſſe anteponendum: & quod hoc *Vnum pro cunctis fama loquatur opus.* Hoc quoque non eſt diſſimulandum, quod *Mauſeolea*, & non *Mauſolea*, vt in quarta ſede *dactylus*, & nõ *Spondeus* eſſet, ipſe legerem. Sed quia in ſyllabarum mentionem incidimus: occurrit, recentiores omnes, quos mihi legendi poteſtas oblata fuit, in carmine vti *Maria* proprio nomine penultima longa, cum antiquiores, ex quibus noſtræ literæ fluxerunt, illam corripiant. Claudianus: *Maria.*

> *Præparat, & Maria pulcros, ſed luce minores*
> *Eligit ornatus.* Sedulius:
> *Quis fuit ille nitor Mariæ cum Chriſtus ab aluo*
> *Proceſſit,*

Qua tamen ratione producunt, penitus ignoro: niſi hæc fuerit ad differẽtiam *Mare Maris*, quod in multitudinis numero, *Maria* penultima breui facit, vt accentu nomen dignoſcatur: vel quod eſt nomen Hebræum: ſed de hoc videant alii, nos enim ad vſum & probatorum maxime accedimus. Hoc non prætereundum eſt, quod *Maria illuminatrix* dicitur, & Syro ſermone *domina*, vt Chriſtus Latine *vnctus*. In humanitate namq; præ aliis fuit vnctus oleo gratiæ. *Chriſtus.* Ipſe enim rex, & ſacerdos ſummus in æternum, dictus *a chrio*, id eſt, vngo, & *chriſma* vnguentum. De ſyllabarum vero quantitate, & accentu in libello Grammatices diſſeruimus. *Chriſma.*

Verſus aliquot ex tertio libro Syluarum Statii illuſtrati, de ſcriptura & Etymologia Sirenti, Salerni, Parthenopes.

CAPVT XXX.

Nimio neceſſariorum tædio, & quorundam moroſitate, ac audiendi, reſpondendiq. negotio non paruo defatigatus, ſomnoq; languidus, & cogitabundus, ne a promiſſo deſiſterẽ, Statii noſtri Enchiridion, quod vna venerande Præſul tuis in ædibus confabulãtes cõſpeximus, ab Aldo non modo literato, ſed Latinitatis quoque curioſo, ac ſolerti excuſum, manibus (quamuis ſtuporẽ, ſoporemq; illum ex oculis ſubmouere minime potuiſſem) accepi, cõfeſtimq; recluſi, ac tertium Syluarum librum, de quo maxime in tuo cubiculo commorantes de tua illa ſylua ſubito calore effuſa, de aduentu ex Hiſpania Regis, affatim locuti fuimus accuratius, vt locos, quos ibi corrigendos ſpoſponderam, emacularem, lectitaro

cœpi: vbi multa, & longe caſtigatiora, quam in ceteris codicib. offendi. Qua de re cum noſtrum ciuem ſuperioribus temporibus ex impreſſorum incuria deprauatum mancumq;, impręſentiarum ipſius Aldi ſolertia pene ab vndis ſtygiis reuocatum conſpicerē, maxime (vti decebat) lętatus auidius legebam. Et quia non vnus omnia poteſt: quędam, quæ ſuperiori anno quibuſdam noſtris amiculis neceſſariiſque emaculanda ex noſtro volumine diligentiori calamo, examineque caſtigato tradidimus, annotauimus: & hic, quem iam ſic intra tuos priuatos parietes tibi receperamus, inferēda duximus. In Epiſtola ad Pollum, *in hac, cui tam feliciter inhæres: grecia* potius legerē, *q̄ fideliter:* & inferius, *quia ſequi non poterā quā poteramus:* & inferius, *Germanici* (vt noſti) *qui Dei noſtri:* & in Hercule *Facundiq; larem Polli non hoſpes adibam*, quam *habeāb.* Et inferius. *Dites Capreæ, virideſque reſultant Taurubulæ:* Quo in loco interpres vir ingenioſus, & antiquitatis ſcrutator ait, nomen *Taurubulæ* a coſmographis prætermiſſum. Quid tamen ipſe de hoc nomine ſentit, ibi quiſque ni tędio afficiatur, conſpicere poterit. Nos vero, cum *Taurubula* nuſquam legatur, mendoſum codicem iam diutius a nobis caſtigatum ita emaculauimus, *Dites Capreæ, virideſque reſultant Theloboa*, id eſt, *Capreæ*, & quod pro, id eſt, vt ſit declaratio, quæ non modo Poetis, ſed oratoribus quoque eſt familiaris, exponitur: & hoc ideo quod Poeta loca Herculi ſaxa frangenti viciniora, & non remotiora per Echon, id eſt, reboatū reſultare demonſtrat. Et *Capreæ* (vt liquet) ſunt prope Sirentinas rupes: *Lucrinus* vero, de quo hic nonnulli intelligunt, eſt remotior, miliaria circiter quinquaginta diſtat. Quomodo ergo hic, cū ſit remotior per Echon (vicina namque & non remota, vt iam conſtat, reboant) reſonare, reſultareq; poterat? quod Capreæ dicebātur *Theloboa*. Ipſe quoq; Statius in vltima ſylua tertii libri in fine ſic dicens: arguit *Theloboumque domos trepidus vbi dulcia nautis.* Quo in loco argutus interpręs ait: *Theloboa*, inſulæ ſunt inter Leucadiam & Achaiam, vbi Taphius, & Thelobous fratres fuerunt. Thelobous exiguum regnum fratri reliquit, ſponteque diſcedens, colonos duxit Capreas in Campaniam: vnde Capreæ dictæ ſunt Thelobou domus: quod in ſeptimi fine Vergilius hoc carmine comprobat: *Theloboum Capreas cum Regna teneret.* Idcirco tu patriæ decus in illa tua ſylua his Statianis non deteriore, inferioreque Taurubulis tantum, cum cetera loca Neapoli finitima, nimio artificio, facundiaque perſtrinxiſſes, cum hoc nomen non legatur, abſtinuiſti. Quam noſtram ſententiam omnibus etiam inuidis, obtrectatoribuſque, cum audiuiſti placere exclamaſti. At non mirandum eſt: quod *Sirentinas* rupes per I Latinum ſcripſimus. Sirentum enim eſt oppidum Campaniæ cum promontorio Mineruæ quondam Sirenum ſedes: a quibus Sirenibus nomē ſumſit, & ideo per I Latinum, & vnicum R. eſt ſcribendum. Quanquam nōnulli decepti ſunt per y ſcribentes.

Caprea.
Theloboa.

Sirentum.

by Google

y ſcribentes. Putarunt enim Sirenas per y ſcribendas, nomenque deduxerunt a σύρω, quod eſt traho, quod falſum eſt. Dicuntur namque ab εἱρειν, quod eſt connectere, & retinere: cuius aſpiratio vt in multis quoque nominibus fit in σ, commutata eſt: & ideo Græci σειρὴν dicunt: & diphthongus illa Græca Ei in I productam a Latinis conuertitur. Et quoniam de Sirenti ſcriptura etymologiaque diximus: non ab re fore putauimus, ſi *Salerni* quoq; (quando de hoc etiam tunc ſimul locuti ſumus) etymologiam quã paucíſſimis notam, & exploratam: hoc in loco cõnectemus. Grammaticorum plerique nomen a copia ſalis deductum volunt. Quæ *Salerni* definitio, cum ſit admodum conciſa, proinde viri diſertiſſimi, cum id ipſum dilatarent, ac dilucidarent, quædam prope portenta commenti ſunt. Aliqui referunt a copia ſalis, id eſt maris: cum maneat prope mare. Quod quam frigidiſſimum ſit, ac ſi nullæ aliæ vrbes niſi ipſa ſola. & ideo hoc peculiariter nomẽ aſsũſerit, ꝑpe mare ſtaret. Multi a copia ſalis, id eſt, condimenti ſic dicti, exponunt. Nam ibi magna eſt copia ſalis, & hoc quam falſiſſimum eſt. Nullæ enim ibi (namque fui) ſunt ſalinæ. Nonnulli a *Sileri* fluuio dici contendunt. Et hoc a veritate alieniſſimum eſt, quomodo namque ab hoc fluuio, cum per 24. miliaria diſtat hæc ciuitas, nomen ſumere poteſt? Ceterum his ambagibus omiſſis: *Salernum* dici incunctanter affirmamus, *a ſale*, id eſt, *antro*, quod ita a medicis, a quibus ibi pandectarum liber compoſitus fuit, appellatum eſt tanquam a ſapientia. Sal enim inter cetera, vt ex Terentio in Eunucho ſic dicente patet, *quis habet ſalem*, quod in te eſt, ſapientiam ſignificat: & a *lacu Lerno*, ſic adhuc nomẽ retinente, hęc ciuitas inter antrum illud, & lacum, vt ciues quoque aſſerere poſſunt, eſt ſita & collocata. Et cum Sirenti, Salernique etymon diſſeruimus, non foret incongruum, ſi Parthenopes quoque, communi omiſſa opinione de tumulo Sirenis Parthenopes, referemus. Hæc enim apud Neapolitanas legimus conſtitutiones, in verbo *Neapolis*. Æneas Neapolim condidit: poſtea omnium regiones Latinorum obtinuit, mox mortuo Ænea, regnauit Neapoli Parchinus natione Troianus, qui Latinos nimium oderat, eoſque fere omnes tributis, & flagellis conſumſerat: & adhuc eorum ſanguinem ſitiens, cum apud Neapolim luxurioſam vitam duceret: edixit diem, quo 155. nobiles Latinorum in feſto ſuorum natalium deberent pecudum more iugulari: quod ſcientes Latini defecerunt: contra quos Parchinus acies inſtruens extitit ſuperatus, & cum paucis confugit Neapolim, vbi congregauerat inæſtimabiles opes ſuas: ibique a Latinis & Liguribus obſeſſus, medietatem theſauri ſui fecit abſcondi per loca diuerſa ciuitatis: aliam vero medietatem, extra in penetralibus capitis montis ciuitatis Nazaret, qui eidem ciuitati Neapoli Antrum verſus vertitur, occultauit. Quo a Latinis occiſo, & cum opes Neapoli requirerentur, non fuerunt in-

Sirenas. *Syro.* *Iren.* *Sirin.* *Salernum.* *Pandectæ vbi compoſita.* *Sal.* *Neapolim Æneas condidit.* *Parchinus.*

nentę, quam ob cauſſam exquiſitores vocauerunt ipſam ciuitatem Parthenopes quaſi Parthenæ opes, ſeu partę non opes, quæ nuncupatio durauit vſq; quo Longobardi eam deſtruxerunt: poſtea Grę ci inſtaurauerunt, & *Neapolim* vocauerunt quaſi nouam ciuitatem a neos, id eſt, nouus, & polis ciuitas Hę conſtitutiones, quas legentiũ animos oblectandi cauſſa ſcriptitauimus. Quo Statii loco perpenſo, vna totam ſyluam multa hinc & inde excutiendo præterii-

Statii locus.

uimus: cum in ſyluæ fine eſſemus, Gordianum nodum hoc arctiorem, firmiorique enſe enodandum offendimus, ſtatim conſtituimus: & more boum hoc carmen ruminare cœpimus:

Extendamque colus, duram ſcio vincere mortem.

Aliquantulum tu ipſe cunctatus, mox an de tricipiti Cerbero ex inferis ab Hercule tracto, vt alii. intelligerem, interrogaſti: illico librum corripui, & aliquantiſper mecum hoc mente reuolui: deinde reſpondi, vide ne Poeta noſter de quadam fabella in præſentia mihi non occurrente, a Lycophronis poetæ Græci interprete recitata intelligeret. Tũc cũ atra nox incubaret, hac me lege dimiſiſti, vt matutino tempore quinternionem (vt ſolebam) hæc omnia complectentem, & fabellæ auctorem ad te deſtinarem. Nos vero tuis iuſſis audientes, hæc ſcriptitauimus: Lycophronis interpretis in hoc loco ſententiam ſic ex Euripidis Alceſtæ hanc fabulam recitantis ſecuti. Herculem tradit apud Admetum Regem Theſſaliæ diuertiſſe: & cum a contemplatione ærumnarum, quas exantlauerat, & rurſum erat ſubiturus, ſeuocaret animum, & neſcio quid atia voce molliuſculum cantaret, ab ancilla quadam grauiter correptum. Dicebat enim hoſpitali iure minime gentium agi oportere: vt in atrociſſimo hoſpitis luctu, tam lęta cantaret, nec quidquam penſi haberet, ita eſſe a natura conſtitutum, & euenire vt hilaritate intempeſtiua dolores, vulneraque recrudeſcant: Herculem quodãmodo rubore perfuſum, quid eſſet cupide ſcitari cœpiſſe: ait Alceſtis morte, ad tumulum cucurriſſe: & tum forte nouédiales, id eſt, nouem dierum ferias celebrari euenit, & ibi *Thanaton* quod Latini mortem interpretantur, a quo *Athanatos*, id eſt, immortalis. Eſt & *Thanatos* inſula teſte Solino in Oceano Gallico

Thanaton.
Athanatos

Britanniæ proxima, frumentariis campis felix: in ea nullus viuere anguis poteſt, quin aſportata aliquo terra, angues illico perimit: dicta *Thanatos* a ſerpentum morte. *Thanaton* ergo illius ſepulcro ſedentem deprehendit, ſtatim humo arreptam ſubrexiſſe, nec prius dimiſſam, quam Alceſtes manibus ad ſuperos remeandi poteſtatem faceret. Qua fabella a Cecio Lycophronis (vt optime calles) interprete recitata, ſatis noſtri Statii ſenſum, cur Hercules dixerit *duram*, id eſt, inexorabilem ſcio vincere mortem: omnibus liquere ſatis perſuaſum habeo. Sunt & multa (vt ſcis) in noſtro Statio tam a nobis enodata, quam emendata quoque: quæ omnia propediem lucem videbunt.

Tibulli

by Google

Tibulli diſtichon in prima Elegia explicatur.

CAPVT XXXI

TIbullus Poeta candidiſſimus, atque amator feliciſſimus, non tam miſere, quam lepide, concinneque ſuos decantauit amores, cuius poema terſum, & emunctũ quoties in manus ſumo, non modo afficior amore, ſed ipſum etiam depereũtem videre videor: reliquit itaque inter cetera diſtichon in prima elegia:

Iam modo non poſſum contentus viuere paruo,
Nec ſemper longæ deditus eſſe viæ.

Tibulli locus.

Vbi enarrator inter interpretes non ineruditus, ait. *Epicurus dixit, ſi ad naturam viues, nunquam eris pauper: ſi ad opinionem, nunquam diues. Exiguum natura deſiderat, opinio immenſum*, in hac ſententia loquitur Poeta: ſed magis placet, modo non ſit per parentheſin: & ſit ſenſus. Iam non poſſum viuere contentus paruo: *modo nõ*, ſcilicet poteram cum Deliam non arderem. Hæc ille. Noſtra tamen, verbis omiſſis, hæc erit ſententia, vt affirmatiue legatur: ego Tibullus non ſolũ non poſſum eſſe contentus paruo, ſed nec ſemper eſſe deditus longæ viæ ad ſequendum te o Meſſala, cui Poeta opus inſcribit, vt ipſe inferius teſtatur:

O quantum eſt auri pereat, potiusq; ſmaragdi,
Quam fleat ob noſtras vlla puella vias.
Te bellare decet terra Meſſala, marique,
Vt domus hoſtiles praeferat exuuias.

Parauerat namque Meſſala Corcyram petere, vt inferius *Ibitis Ægeas ſine me Meſſala per vndas*: quaſi diceret ſe nolle ipſum perſequi, ſed otio operam dare, vt cum domina viuat. Sunt qui interrogatiue legunt, *& longæ via*, ſcilicet amoris exponunt: vt deſideraret Deliam ſibi coniunctam habere. Nam ſi longo itinere feſſus, retardatuſque fuiſſet: ſuam illa mutaret ſententiam & alterum caperet amantem. Oblectantur enim puellæ amatoris conſpectu: quam opinionem Propertius libro primo hoc carmine comprobat: *mutat via longa puellas.* Nam, vt eſt in Decretis diſtinctione. 21. *plerumque dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus.* Frigidiſſima ſane eſt illa expoſitio longæ viæ, ſcilicet laboris: cum nequit in negotiis totum terere diem: ſed vellet diei partẽ demere, vt genio indulgeret. Noſtra tamen prima ſententia eſt verior, atque concinnior ceteris. Tu vero lector quam mauis accipe.

Carmen Ouidii 1. Epiſt. reſtitutum, ac quadam de Troia, Priamo, Penelope, & Vlyſſe inſerta.

CAPVT XXXII.

COmpertum habeo nonnullos fore, qui me audaculum, atque in rebus exiguis, & notis oſtentatorem appellabunt. Ipſe tamẽ illos omnes quæſo: ne prius hoc, quam cuncta, vel minima quæque perſpexerint, ac more boũ admodũ ruminauerint, dictitẽt: quod ſi hæc

Digitized by Google

Indicatores. Inſidiatores. Alati.

Indicatorum, qui latibula nouerunt. *Inſidiatorum*, qui inſidias, & caſſes animalibus parant. *Alatorum* vero, qui equo ſuccuſſanti, ſenſimq; inſultanti animalia terrent, ne aliorſum, quã per medias tendiculas fugam arripiant. Quæ ſuprema tam Maronis carmini competere videntur: vt noſtrum ab illis eximium Poetam ſumpſiſſe diiudicem. Non prætereundum eſt, de *inſidiatoribus* atq; *alatis*, in ſeptimo, hoc carmine Poetam quoq; intellexiſſe:

Vergil. locus.

Inſidiis, curſuq; feras agitabat Iulus. Operæ pretium fuit, vt in hiſce noſtris infererem: quæ lucem deſiderare videbantur. Quocirca te oratum velim: vt hæc qualiacunque ſint, ne deſpicias, donec præſtantiora, longeque dilucidiora, atque ad Poetæ ſenſum magis accommodata excogites.

Cumanum olim Phlegræum, dictum eſſe campum, idem eſſe Hebræis Eſai & Eſan, quod Græcis Phlegran, locuſq; Plinii lib. 7. cap. 41. de Lampidone.

CAPVT XXIV.

ET quoniam in Poetarum, atque hiſtoricorum lectione mentio, quam crebertima fit de Cumis, Campoq; Phlegræo: idcirco quædam non negligenda Maronis locis ſubnectere deſtinaui. *Cumanus*, vbi Cumæ conditæ ſunt, olim *Phlegræus* campus dicebatur: quod Diodorus Siculus in ſexto his verbis demonſtrat. *Ita Itali circa Phlegræam, quæ poſtea Cymæa dicta eſt.* Et Plinius in tertio: *Phlegræi campi non longe a Cherusſia, & Cumis.* Eſt etiam, vt hoc quoque addamus, *Phlegræus campus* in Veſeua regione, & Hiſtria, vt Beroſus in quinto de Phaetonte loquens ſic ſcribit: *Eo tempore Italia in tribus locis arſit multis diebus circa Hiſtros, & Cymeos, & Veſenos, vocataque ſunt a Ianigenis illa loca, Palenſana, id eſt regio exuſta.* Et idem in eodem: *Italos oppreſſos a gigantibus euocaſſe a fontibus Hiſtri Oſirim Iouem iuſtum, qui tribus præliis in Hiſtria & Cymæa, & Veſeua Phlegræa gigantes deuicit, & Italiam liberauit. Præterea duos exercitus contra gigantes veniſſe, alterum, cui præfuit Accipiter Hercules, qui, teſte Diodoro in quinto, illos deuicit in Veſeua Phlegræa Campania: Alterum vero veniſſe ex Alpibus, cui præfuit Oſiris Accipiter, qui teſtibus, Beroſo & Diodoro, gigantes, vbi ſedes erat eis in campo Cymæo tertia Italia Phlegræa, a fronte, & a tergo inuantibus Italis adortus, deleuit.* Quibus auctoribus omnibus conſtare arbitramur: quot, & vbi fuere Phlegræ. Et vt nihil ſit deſiderandum, hoc quoque ſubiungimus, quod Hebræi, vt Diuus Hieronymus in interpretatione Hebræa ait, *Eſai* & *Eſan* ignem, & incendium vocant, quod Græci *Phlegran.* Nec eſt mirandum, quod a Diodoro & Beroſo *Cymæus*, & non *Cumæus* dicitur campus, Græcam enim ſequuntur etymologiam. Nam *Cyma* Græce, Latine *fluctus* eſt: & *Chalcidenſes* a fluctibus, per quos enauigauerunt *Cymas* appellauerunt: Mox *y* in *u* mutatum fuit, vt multis etiam nominibus accidiſſe videmus,

Campus Phlegræus.

Palenſana.

Eſai Eſan.

Cyma.

mus: ſiue *Cumæ*, vt Strabo in quinti libri fine teſtatur, a cognomine Hippoclis Cumani nominantur, quas Solonis, & Aſſonis Lacedæmonii tempore condiderunt: ſiue ab augurio mulieris grauidæ, atque dormientis inuentæ, quæ Græce Cumeis dicitur. Quæ vero de Gigantibus legimus, & qui fuerunt, in commentariis noſtris propediem exituris copioſiſſime ſcripſimus. Ceterum hoc huic ſubnectere capiti, ne amplius Sigiſmundus Imperatus haud illiteratus, & Simon Vallatus Muſarum alumnus probitatis ſtudioſi, & antiquitatis ſcrutatores conſulendo vagentur, deſtinauimus. Hi namque cum Plinii ſeptimum, capite 41. euoluerent, & hæc legerent verba: Lampido Lacedæmonia vna fœminarum in omni æuo refertur, quæ Regis filia, Regis vxor, Regis mater fuit: aſſeruerunt, atque impenſe orauerunt, ne grauarer, ſi apud aliquem fide dignum lectitauerim, enuclearem, atque referrem nomina patris, viri, & filii Lampidonis. Hoc namque peroptabant, eoque magis, quod multos conſuluerant, omnes tamen opinatores, & ambiguos, & nullum id ipſum explicantem offenderunt, actutum mihi tradi Platonem iuſſi: vbi hæc in Alcibiade ſcribentem legimus. Lampidonem fuiſſe tradit Leotychidæ filiam, Archidami vero vxorem, Agidis autem matrem, qui omnes Reges exſtitere. Hiſce lectitatis, ſerena abiere fronte, & ipſe quod intenderam, ſum exſecutus. *Cumæ.* *Lampida.*

Locus Terentii in Andria prologo illuſtratus definitioque Comœdia.

CAPVT XXV.

TErentius Comicus Poeta in ſermonis proprietate facile princeps, etſi eum tanquam primum lac pueris apponere præceptores conſueuerint, pleraque tamen in ipſa fronte faciliora, ſed interius longe intellectu difficiliora poſteris reliquit. Inter cetera in Andriæ prologo inquit: *Andriam & Perinthiam, qui vtranuis recte norit, ambas nouerit, nõ ita diſſimili ſunt argumento, ſed tamen diſſimili oratione ſunt facta, ac ſtylo.* Quo in loco quid præclariſſimi enarratores ſenſerint; omnibus liquet. Nos vero hanc Aphri Poetæ putamus eſſe ſententiam, quod Andria & Perinthia Menandri comœdiæ habebant idem argumentũ, & materiã, differebant tantũ ſententiis & verbis, & hoc ideo, tria namq; ſunt dicẽdi genera *Atticum, Aſiaticum & Rhodium. Atticum* genus erat terſum, limatum, graue & veridicum. *Aſiaticum* vero turgidum, inflatum, aſſentatorium, & inane. *Rhodium* autem erat in confinio vtriuſq; poſitum, & collocatũ: de quibus generibus multa Cicero, & Quintilianus. *Aſiaticæ* præterea *dictionis* duo ſunt genera: vnum ſententioſum, & argutũ ſententiis non tam grauibus, quam venuſtis: alterum genus eſt nõ tam ſententiis frequentatum, quam verbis volucre, & incitatum. Hæc genera dicendi aptiora adoleſcentibus eſſe autumat Cicero, cum in ſenſibus grauitatem non *Atticum.* *Aſiaticum.* *Rhodium.*

habeant. Atticum namq; erat ieiunum, aridum & exſangue. *Andria* ergo Menandri erat conſtituta, & poſita in genere Attico terſo, & graui. *Perinthia* vero in Aſiatico turgido, & aſſentatorio: ideo in ſententiis, & verbis diſcrepabant. Quare ſatis clarum noſtris verbis eſſe Terentii locum exiſtimamus: ſi quis vero aliter ſentit, illum vt in communem omnium vtilitatem ſua proferat, vehementer rogamus. Et quoniam in Terentium incidimus, nequimus non admirari vehementer, quod nonnulli comica, vt anilia deliramenta, cum ſenes, matres, patruos, patres, matronas, ſodales, meretrices, lenones, milites, ſeruos, paraſitos, mercatores, nutrices, ancillas, & amatores introducant, derident, perinde ac nullius emolumenti. Sed illos quæſo cunctos, ne deinceps talia dictitent: *cum ſit Comœdia imitatio vitæ, imago veritatis, & ſpeculũ conſuetudinis*: quod indicat ſenum maturitatem, moroſitatẽ, atq; tenacitatem: iuuenum leuitatem, inconſtantiam, feruorem, amoreſque furtiuos, matronarum integritatem, meretricum turpitudinem, & rapinas, lenonum rapacitatem & auiditatem, paraſitorum profundam voracitatem, & ſeruiles adulationes, militum glorioſas criſtas & reſurgentes, ſodalium opportunas opitulationes, matrum indulgentiam, patruorum inhibitiones, patrum rigiditatem & acrimoniam, nutricum ſedulitatem, mercatorũ vagos errores, ſeruorum fraudes, & doloſas deceptiones: ancillarũ ſimplicitatem, amatorum cœcitatem & inconſtantiam: quibus euitatis, vita conſtituitur humana. Quod etiam hiſce confirmat Cicero verbis pro Roſcio Amerino: *Hæc conficta arbitror a Poetis eſſe, vt effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamque imaginem noſtram vitæ quotidianæ videamus.*

Alter Terentii locus in Eunuchi prologo.

CAPVT XXVI

TErentii locus alter, licet in fronte quam facilimus videatur, in receſſu tamen difficilimus exiſtimatur. Inquit enim in Eunuchi prologo. *Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis, quam plurimis, & minime multos lædere: In his Poeta hic nomen profitetur ſuum.* Quid in hoc ipſo loco commentatores ſcripſerint, omnibus innoteſcit. Qua de re noſtram (vt ſoleo) ſententiam dicam. Calliopius inquit: *Si quiſquam eſt, qui conetur potius bonis inſeruire, quam malis, & illos quoq; malos non offendere: inter tales homines hic noſter Poeta nomen ſuum profitetur. Hic eſt verus Poetæ (vt putamus) ſenſus a nobis primum, vt multa alia, excogitatus.* Vbi notandũ eſt, quod illa dictio, *potius*, extrinſecus eſt intelligenda. Scito quoq; ornatũ eſſe dicendi modũ, & auctoribus vſitatum: *Tu es vnus ex paucis*, id eſt, *es bonus*. Pauciores enim ſunt boni, quam mali, & *hic eſt vnus ex multis, vel ex plurimis*, id eſt, *malus eſt*. Cic. de repub. libro 6 in diſſenſione ciuili, *cum boni plus quam multi valent.* In re notiore, ne pagina turgeſcat, ſoleo auctoribus ſuperſedere.

Poteris

Poteris etiam intelligere, dicereque: *in his*, id eſt rebus, placendo potius quam lædendo, hic Poeta nomen profitetur ſuum. Hactenus de Terentio, ad reliqua pergamus.

Iuuenalis verſus primus, & alius Satyra II. explicatus.

CAPVT XXVII.

NOn poſſum, cum multiplices, variaſq; interpretum legerim ſententias in calce non langueſcere, ac etiam hebeſcere, & illorum maxime dico interpretum, qui vt ſe oſtentent, totas ſolent replere paginas: & quicquid ſcribunt vel parum, vel nihil interdum ad auctoris ſenſum, mentemque pertinet. Superiori namque anno cum Iuuenalem quibuſdam, ne noſtrem torpeſceret ingeniolum, interpretarer: multa interpretum deliramenta, & propemodum portenta nactus: ea cuncta quo ad potui, eliminaui, & veram *Satyræ* ſcrutari, indagareque mentem ſtudui: vbi multa in reliquis annotationib[illegible] menda ſcripſimus. Impræſentiarum autem primum Poeta[illegible] præter omnium interpretum, vt in noſtra quoque prælecti[illegible] patuit, expoſitionē enodabo: & hanc puto eſſe veram Poetæ ſententiam. *Ego Iuuenalis ero ſemper auditor aliorum carminum, & nunquam hanc conſuetudinem audiendi aliena reiiciam, vt ſcribam*: Quod *Reponere* ſignificat *reiicere*, oſtendit Ouidius in fronte 4. libr. Metamorph. *Reponere.*

Telaſque, & calatos, infectaq; penſa reponunt. Et Vergilius in Georgicis: *Falcem arbuſta reponunt.* Quamuis in hoc Vergilii loco, pro *ſpernere* quoq; accipi poſſit. Sed quoniam in Iuuenalem incidimus, non ab re eſt: *Treis alios in eodem apros deprehendere ſaltu.* Eſt quoq; carmen in II. ſatyra: *Iuuen. locus.*

Vile coronati caput oſtendebat aſelli. Vbi non *coronati aſelli*, ſed *coronatæ aſellæ* legendū eſſe contendimus. Et apud Columellā: *Columella locus.*

Nunc caput Arcadicæ nudum cute fertur aſellæ, & non *Arcadici aſelli*. Nam cum veteri ſuperſtitione huius animalis caluaria, ex agris incommoda arceri poſſe putaretur, vti ex Hetruſca conſtabat diſciplina, id fœminæ, non maris caluaria fieri conſueuit, quod aperte Palladius lib. I. ſic indicat: *Omnia ſemina horti, vel agri feruntur ab omnibus malis ac monſtris tuta ſeruari, ſi agreſtis cucumeris tritis radicibus ante macerentur. item equa caluaria, ſed non virginis intra hortum ponenda eſt, vel potius aſinæ. Credūtur enim ſua præſentia fœcundare, quæ ſpectant.* Ex quibus Palladii verbis colligitur id fœcunditatis gratia fieri conſueuiſſe, quæ in fœminis maxime cōſiſtit. Sed quia de *aſinis* meminimus, ſciendum eſt in Arcadia optimos, & maximos naſci, vt Varro, Plin. & Plautus in Aſinaria, *meminiſtis aſinos Arcadicos.* Col. *Aſinis*, ait, *ineſt frig. diſſimus ſanguis: & ob hoc parum ſenſus habere dicuntur.* Plin. *Animalibus, quibus fortior ac ſanguis craſſior, ſapientiora: quibus tenuior, [illegible]: quibus nullus aut minimus, hebetiora.* Vnde iuuen. vt [illegible] *Aſini.*

Digitized by Google

Fulg. locus. Caluaria. Calua. Cranion. Hemicranea. Cephalea. Eterocrana. Cytos. Polyandriũ. Ortus.

terpretes, ſed male, *nil ſalit Arcadico iuueni*, id eſt, *aſinino, & proxime ad aſinos accedenti*, cum *pingui, obtuſo*, & *ignauo* ſit exponendum. Arcades enim illi *proſeleni*, hoc eſt *ante lunam* procreati, cum Phrygibus ſtulti habiti ſunt, & rudes. Philoſtra. lib. 3. *Rudes ſunt Arcades, & ſuibus ſimillimi cum ob alia multa: tum quod arborum fructibus, vt plurimum turgent.* Et Fulgentius: *ſenſus Arcadicos* dixit, pro *pinguibus, rudibus & ſubruſticanis*. Eſt *caluaria*, vt nihil intactum relinquatur, os capitis ſuperius, & carne nudum, tam de brutis, quam de hominibus: quæ *caluaria*, vt docet Celſus in 8. interiore parte concaua eſt, extrinſecus gibba, vtrinque leuis, ſimplex ab occipitio & temporibus: duplex vſque in verticem a fronte eſt. Arthemon ex *caluaria* interfecti hominis, igneq; cremati propinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis: ex eadem ſuſpendio interemti catapotia fecit. Antheus contra rabidi canis morſus. Refert Plin. terram ex caluaria pſilothrum eſſe palpebrarum, alio nomine vocatur *calua*. Liu. *Caluam* [illegible] *lauerunt*. *Cranos*, ſiue *cranion* Græce dicitur. Hinc *hemicra*[illegible]rbus, quo dimidia capitis parte laborant: vti *Cephalea*, quo totum infeſtatur caput. Plinius *Eterocranas* memorat, talem videlicet dimidiati capitis morbum ſignificans: quod capitis os, vt Pollux, *cytos* Græce vocatur. *Caluaria* quoque eſt locus ſepulturæ publicus, quem Græci *polyandrion* vocant, & locus vbi decollantur homines damnati. Quod ſcripſimus *ortum* ſine *h* non mirum, cum ſic ſit ſcribendum. Dicitur enim ab *orior ris*.

Quid vrbs, vnde deriuetur, quo olim ritu ædificaretur, & quomodo cum oppido conueniat.

CAPVT XXVIII.

Vrbs. Vrbare. Vrbum. Olympus. Pomerium. Mundus.

ET quoniam conciſa quædam tam apud recentiores, quam apud antiquarios vulgo, & ſubinde inuenio: idcirco ea cuncta non in hoc per exiguo opuſculo, ſed in reliquis noſtris annotamentis in vnum colligere, & quam breuiſſime potero dilucidare ſtudebo. Incipiamus ergo ab *vrbe*, quoniam in pagis non manſitamus, illam definiendo. *Vrbs eſt ipſe circuitus, & ædificia:* dicta, vt Pomponius Iureconſultus *in l. pupillus eſt. §. vrbs, de verb. ſignif.* ait ab vrbo. Inde *vrbare* eſt *aratro definire*. *Vrbum* vero, vt Varro *aratri curuaturam* appellamus: quod in vrbe condenda adhiberi ſolet. Seruius autem ait, quod dicitur ab *orbe*, quia in orbem fiebant: & ideo *foſſa pomerii*, quia eſt ſpatium rotundum, ab Hetruſcis dicebatur *Olympus*, & a Romanis *Pomerium*, quaſi pone, id eſt, *poſt mœnium*, quia inde incipiebant ducere aratrum, & mœnia cõdere. Dicebant vero *foſſam mundum*, quod ad *mundi* ſimilitudinẽ *ſphæricam foſſam* faciebãt. Vnde Plutarchus in Romuli vita refert: aſciuiſſe Romulum ex Hetruria vates, qui literis & myſteriis quibuſdam foſſam ſacrandæ vrbi de more facerent, quam illi *mundũ*, Græci *Olympum* vocant ſcilicet veteri vocabulo barbaro. Non mi-

randum eſt, quod Plutarchus dixit *veteri vocabulo barbaro.* Nam vt Strabo teſtatur, *Barbari* Græciam prius incoluerunt. Et Euſebius libro 10. de præparatione Euangelica refert, diſciplinas omnes, & artes a barbaris Græcos accepiſſe. Et Archiloch⁹ de æquiuocis ait: quod octauus Homerus Mœon, de quo nos alibi multa diximus, emendauit characteres, & nomina, & linguam. Nam primi barbariem quandam vetuſtam, & Phœnicam ferebant. De quo Olympo (licet de cœlo quidam, ſed non ſatis recte intelligant) Tibullus in quarto, elegia prima ſenſit.

Græciam incoluerunt barbari.

Homerus Græcam linguam emendauit.

Tibull. locus

Talis in æterno felix Vertumnus Olympo
Mille tenet formas, mille decenter habet.

Et quoniam de *Olympo* meminimus, hoc non prætermittamus, *Olympum* ſignificare *Iouem*. Næuius.

Panditur interea domus altitonantis Olympi, id eſt, *Iouis*, quem Næuium æmulatus eſt Vergilius in 10 ſic:

Vergil. locus.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi. Licet quidam, ſed nimis licentioſa, *omnipotentis* Olympi emendauerint, cœlum intelligentes Oppida, vt de lingua Latina Varro ait, in Latio condebant ritu Hetruſco, iunctis bobus, tauro & vacca aratro, quod æneum faciebant, circumagentes ſulcum. Hoc autem faciebant religionis cauſſa, die auſpicato, vt foſſa & muro eſſent munita, terram, vnde extulerant, vocabant *foſſam*, & introrſum factum *murum*, quod poſtea fiebat *orbis* & *vrbis* principium, quod erat poſt murum *pomœrium* dicebatur: quam Varronis ſententiam his carminibus in quarto faſtorum Ouidius confirmat:

Pomœrium.

Apta dies legitur, qua mœnia ſignet aratro,
Sacra Palis ſuberant, inde mouetur opus,
Foſſa fit ad ſolidum, fruges iaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita ſolo,
Foſſa repletur humo, pleneq; imponitur ara,
Et nouus accenſo funditur igne focus:
Inde premens ſtiuam deſignat mœnia ſulco,
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.

Hoc quoq; non ſupprimendum in euertendis vrbibus aratrum inducebatur, ſicut in condendis. Horat. primo carminum:

Impremeretur[q]; muris hoſtile aratrum, Exercitus inſolens.
Prop. *Mœnia cum Graio Neptunia preſſit aratro*
Victor Palladia ligneus artis equus.

Euertendis vrbibus aratrum inducebatur.

Seneca in primo de clementia: *Deinde*, inquit, *ſedibus in exitia gentium, & inucere tectis ignem, aratrum vetuſtis vrbibus inducere.* Erant autem boues albi, vt illo candore oſtenderentur ciues ſine labe. Glebæ internæ reiiciebantur, quoniam omnis fertilitas in vrbem importanda ſit. Erant ita boues iuncti, vt vacca interior, taurus exterior eſſet. Quia mulieris eſt, quæ intra domum ſunt curare, & viri exteriora.

Digitized by Google

Porta. *Muri ſancti.* Quum ad portarum locum peruentum erat, aratrum ſuſpendebant, quo portarum limen intactum relinqueretur: hinc a *portando aratro*, *Porta* dicitur. Et *muros* ideo putant *ſanctos*, vt ciues pro mœnibus defendendis propugnent, ac moriantur: & ciues Romanos alias quam per portas egredi non licet, cum illud hoſtile & abominandum ſit. Et ideo videtur Romulum ſuum fratrem Remum interfeciſſe, quod locum ſanctum, & quem transgredi nõ liceret, tranſcendiſſet, & profanum reddidiſſet, vt Pompeius *in l. vlt. eo tit.* Portas, vt Plutarchus, ne ſacras quidem fas erat appellare: quod cum alia multa ad vſum neceſſaria exportare, & importare: tum vero mortuos per eas efferre conſueuerunt. Quoniam priſcorum ritu, & legum præſcripto extra vrbes cadauera ſepeliebantur: lex enim 12. tabularum *in vrbe*, inquit, *ne ſepelito, neue vrito*. Et Sulpitius ad Ciceronem in 4. epiſtolarum: *Ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra vrbem, vt darent, impetrare non potui: quod religione ſe impediri dicerent: neq; tamen id antea cuiquã conceſſerant: quod proximum fuit, vti in quo vellemus gymnaſio eum ſepeliremus, nobis permiſerunt. Nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ locum delegimus.* Et quoniam in hunc incidimus locum, non negligenter, incurioſeque omittendum putauimus: cur potius *in gymnaſio Academiæ* locum, vbi Marcellum ſepeliret, delegit? Hoc ideo dictum aſſerimus. Nam, vt Pauſanias in primo, *via quæ ad Academiam ferebat, habebat ſepulcra frequentiſſima: Athenis extra vrbem in ipſo Academiæ ingreſſu ara Cupidinis erat, quam Charmes Athenienſis poſuit.* Ob ergo *frequentiſſima ſepulcra, aramque Cupidinis* locum delegit. Vel quod in Academia, vt idem inſequitur Pauſanias, *erat ara Promethei*, a qua currunt in vrbem manu lampada accenſam geſtantes. Eſt autem victoria continuato curſu ad calcem vſque accenſam lampada perferre, quæ ſi extinguitur, traditur proximo: quod ſi & illi quoq; accenſa non perſtet, a tertio accipitur: atq; ita deinceps per manus tranſlata: præmium lucrabatur extremo ille, cui in finem, & metam præluxerit. Delegit ergo locum ſepulturæ celebrem ob ſpectacula, & curſus ad quos conſpiciendos vndiq; confluebant. Nonnulli vero ob Platonem tradunt. Et Iureconſulti pluribus in locis oſtendunt: *Sepulcra* in agris fuiſſe. Et Plato iubet in ea parte agri *ſepulcrum* fieri, quæ ſit *ſterilior*. Decretum quoq; collegio pontificũ eſt: non eſſe ius in loco publico fieri ſepulcrum. Diuus Hadrianus, referente Vlpiano, *titulo de ſepulcro violato*, pœnam ſtatuit quadraginta aureorum in eos, qui in ciuitate ſepulcrum faciunt, quã fiſco inferri iuſſit. Et in magiſtratus eandem ſtatuit pœnam, qui paſſi forent. Ser. etiã in 11. commentario, antiq̃ fuiſſe tradit conſuetudinẽ, vt in ciuitate ſepelirentur: quod poſtea Duillo conſule ſenatus prohibuit, & legauit ne quis in vrbe ſepeliretur. Hoc ꝙ eſt ſcitu dignũ, non eſt omittendũ, *antiqua*, Feſto ſcribente, *ſepulcra in puteorũ morẽ excauabãtur.*

Romulus cur fratrem Remũ interfecit.

Porta non ſacra.

Cadauera extra vrbes ſepeliebãtur.

Sulpitii locus.

Ara Promethei.

Sepulcra antiqua.

Per

Per Romuli tempora, Dionyſio tradente, incoandis vrbibus ſolitos, facto ſacrificio ignes ante tabernacula exſtrui: vt expiationis gratia flammas tranſilirent, pollutos ad eam rem ſacram certe non admittendos arbitrabantur. Legimus, ſeminato puluere ex tellure alba, quam puram nuncupant, ſolitos ponendorũ murorũ lineã deſignare: & Macedonẽ Alexandrum in huius telluris locũ farinam, quod puram illã non habebat, cum Pharon olim inſulã Ægypti, nunc continenti coniunctã conderet, ſubieciſſe. Non eſt prætereundum, quod idem Dionyſius Halicarnaſſeus in 1. ſcribit. moris fuiſſe antiquis, vt vrbes nõ magnas, ſed paruas, & locis munitas conderent: nõ quidẽ lapidibus, ſed ſolũ præter turres, vt Beroſus ait, vehis & cauernis. *Vebias* autem *currus, ac plauſtra, & cauos truncos arborum, tiguriaq;* nuncupabant antiqui. Non ignorandũ eſt: quod *oppida* eadem ſunt, quæ & *vrbes*: In quo multi nõ modo ambigunt, ſed hallucinantur etiam: noſtrã ſententiã Cic. pro Roſc. Amerino his verbis confirmat: *Ne in oppidum quidẽ, niſi perraro veniret: domum ſuã iſtum ne fere quiſquã vocabat: nec mirum, qui neq; in vrbe viueret.* Et Varro. *Quare & oppida, quæ prius erant circumducto aratro ab orbe, & vrbo vrbs eſt.* Et idem alibi. *Oppidũ & Roma, cũ oppidum ſit vocabulũ, & Roma nomẽ.* Patuit ergo *oppida* eſſe eadem, quæ & *vrbes* ſunt, & ſicuti condebantur. Licet me nõ fugiat: cum hæc coniunguntur nomina *vrbem* eſſe nobiliorẽ, & *oppidum* vilius. Suet. in Auguſt. *vrbe, oppido ve vllo egreſſus.* Differunt etymologia duntaxat. De *vrbe* prædiximus, de *oppido* dicamus. Dicitur namq; *oppidũ*, quod *opis cauſſa* mœnibus cingitur, vt Pompon. Iureconſultus *in l. pupillus in §. oppidum, eo tit.* vel quod *opere ſit munitum*, vel ab *opponendo* ſe hoſtibus, vel ab *oppugnando*, vel quod illuc *opes* conferuntur: ſed priorẽ magis ꝓbo ſententiã. Sæpe tamen pro *caſtellis* quoq; *oppida* leguntur. *Oppidum* etiam Britanni, vt ſcribit Cæſar lib. 5 de bello Gallico, vocant: *cum ſyluas impeditas vallo, atque foſſa munierunt, quo incurſionis hoſtiũ vitandæ cauſſa, conuenire conſueuerunt.* Excellentiæ vero cauſſã, *vrbs* abſolute, Roma, vt in ſexto Quint. ait, intelligitur, ſicut Poeta apud Græcos Homerus, apud Latinos Vergilius, & Orator apud illos Demoſthenes, & apud nos Cic. Paulus vero Iureconſultus *de verborum ſignificatione lege ſecunda ait: quod vrbis appellatio muris: Roma autem continentibus ædificiis finitur, quod latius patet, vt ſuburbia:* Idem *in l. d. l. nã quod liquide. §. ita ſi legetur*, & quidem ait: *vrbes fere omnes muro tenus finiri, Romã continentibus.* Marcell. *in l. vt Alphenus eo tit. vrbs eſt*, inquit, *Roma, quæ muro cingeretur, vt Alphenus ait.* Roma eſt etiam quantũ continentia ædificia eſſent. Nã Romã nõ muro tenus exiſtimari ex cõſuetudine quotidiana poſſe intelligi: cum diceremus: Romã vos ire, etiã ſi extra vrbẽ habitaremus: & Romæ nati. vt Heren. *in l. qui in continentib. de verb. ſig.* intelliguntur, qui in cõtinentibus vrbis nati ſunt. Sed de his ſatis hic diximus, ad alia trãſeamus.

Tellus alba pura.

Vebia.

Oppidum.

Roma.

Digitized by Google

Primum Martialis epigramma enucleatum, ac de penultima ſyllaba vocis Maria.

CAPVT XXIX.

IN primo epigrammatarii Poetæ Martialis epigrammate dilucidando, aperiendoq; non interpretes modo, ſed multi etiam alioqui & ingenioſiſſimi viri deſudarunt. Omnes tamen meo iudicio Poetæ acumen, & ſolertiam non attigerunt. Vocabula namq;, & fabulas, hiſtoriaſq; ſolertiſſime ſerutati ſunt, & non ſententiam, & quorſum loquebatur ſagaciſſimus Poeta. Nos vero hoc in primis ſentimus: quod non ad *ſeptem orbis ſpectacula*, cum *quinq;* duntaxat poſuerit: nec duo reliqua vel ingenii craſſitudine, tarditateque, vel negligentia omiſiſſet, Poeta reſpexit: ſed volens *Cæſaris amphitheatrum* commendare, aliorum operum comparatione laudauit Et vt hoc ipſum innoteſcat: a principio totum epigramma aperiamus. *De magnitudine, Pyramidum comparatione*, quoniã fuerunt ædificia altiſſima, commendat *amphitheatrum*, tanquam altius, proceriuſq; ipſis *Pyramidibus*: mox de *celeritate*, Babylon enim a Semiramide regina, æmulatione Ninæ vrbis, quam Ninus eius vir conſtruxerat, per *annum* condita, & abſoluta fuit: ad quam *celeritatem*, & nõ ad *horti penſilis irrigationẽ* (vt aiunt) Poeta reſpexit: quod carmen ipſum, cum dicat *aſſiduus labor*, indicat. *Aſſiduũ* namq; inter cetera dicitur, ꝙ non intermittitur: & labor Babylonis condendæ nunquã, vt ex hiſtoricorũ monumentis colligitur, intermiſſus eſt: idcirco de hac *celeritate*, & non de *penſilis horti irrigatione* eſt intelligendum. Deinde de *pictura, ſtatuiſq;*. Erat enim Epheſi *Dianæ templum*, & eiuſdem in ipſo *Multimãmia*, id eſt *multarum mammarum effigies*, qua cultores eius decepti ſunt. Putabãt enim eam omnium viuentium nutricẽ: in quo etiam templo erant multæ (vt conſtat) aliæ ſtatuæ, & effigies. Poſſemus quoque *molles honores* referre ad hęc Plinii loquentis in 36. cap. 14. de templo Dianæ Epheſiæ verba: *Summa miracula, epiſtylia tanta molis attolli potuiſſe: id conſecutus ille peronibus arena plenis, molli puluino ſuper capita columnarũ exaggerato.* Poſtea de *varietate*. *Aram* nãq; Apollinis, quæ erat in Delo inſula maris Ægei, ex *cornibus Cynthiadum caprearum*, quas ſoror Diana in venatu occiderat, quadrimus adhuc Apollo extruxit: quam aram *Ceratinon Bomon* dicunt. Et quoniam ex cornibus multarum caprearum ara compacta erat: ideo a *varietate*, quæ eſt rerum omnium pulcerrima, celebrauit *Amphitheatrum*. Supremo loco de *nobilitate*. *Mauſoleum* enim fuit ſepulcrum *Mauſoli regis* Cariæ, ab Artemiſia conditum, & columnis ita incluſum, vt quamuis his ſubnixum eſſet: pendere tamẽ in aere videbatur. Ibiq; erat columna, in qua ſculpenda clatuerunt quatuor excellentiſſimi ſculptores, Scopas, Briax, Timotheus, & Leochares: Sed Scopas ab oriente, a ſeptentrione Briax, a meridie Timotheus, ob occaſu Leochares cœlauit.

Babylon.

Aſſiduus.

Multimammia.

Ara Apollinis in Delo.

Ceratinon. Bomon.

Mauſoleum.

Ex *nobilitate* igitur Regis, & pictorum erat ſepulcrum illud nobiliſſimum. *Mauſolea* præterea Diuo Hieronymo ſcribente libro primo contra Iouianum *dicuntur omnia magnifica, pretioſaque ſepulcra ab illo Mauſoleo, quod inter ſeptem ſpectacula numeratur, ab Artemiſia condito in honorem mariti: hinc ſepulcrum Cæſarum, quod Auguſtus exſtruxit, Mauſoleum vocatum leges in Suet.* Concludit ergo hoc modo ingenioſiſſimus Poeta, *Cæſaris Amphitheatrum magnitudine, celeritate, pictura, ſtatuiſq; varietate*, & *nobilitate* omnibus ædificiis eſſe anteponendum & quod hoc *Vnum pro cunctis fama loquatur opus*. Hoc quoque non eſt diſſimulandum, quod *Mauſeolea*, & non *Mauſolea*, vt in quinta ſede *dactylus*, & nō *Spondeus* eſſet, ipſe legerem. Sed quia in ſyllabarum mentionem incidimus: occurrit, recentiores omnes, quos mihi legendi poteſtas oblata fuit, in carmine vti *Maria* proprio nomine penultima longa, cum antiquiores, ex quibus noſtræ literæ fluxerunt, illam corripiunt. Claudianus: *Maria.*

> *Præparat, & Maria pulcros, ſed luce minores*
> *Eligit ornatus.* Sedulius:
> *Quis fuit ille nitor Mariæ cum Chriſtus ab aluo*
> *Proceſſit,*

Qua tamen ratione producunt, penitus ignoro: niſi hæc fuerit ad differētiam *Mare Maris*, quod in multitudinis numero, *Maria* penultima breui facit, vt accentu nomen dignoſcatur: vel quod eſt nomen Hebræum: ſed de hoc videant alii, nos enim ad vſum & probatorum maxime accedimus. Hoc non prætereundum eſt, quod *Maria illuminatrix* dicitur, & Syro ſermone *domina*, vt Chriſtus Latine *vnctus*. In humanitate namq; præ aliis fuit vnctus oleo gratiæ. Ipſe enim rex, & ſacerdos ſummus in æternum, dictus *a chrio*, id eſt, vngo, & *chriſma* vnguentum. De ſyllabarum vero quantitate, & accentu in libello Grammatices diſſeruimus. *Chriſtus.* *Chriſma.*

Verſus aliquot ex tertio libro Syluarum Statii illuſtrati, de ſcriptura & Etymologia Surenti, Salerni, Parthenopes.

CAPVT XXX.

NImio neceſſariorum tædio, & quorundam moroſitate, ac audiendi, reſpondendiq; negotio non paruo defatigatus, ſomnoq; languidus, & cogitabūdus, ne a promiſſo deſiſterē, Statii noſtri Enchiridion, quod vna venerande Præſul tuis in ædibus confabulātes cōſpeximus, ab Aldo non modo literato, ſed Latinitatis quoque curioſo, ac ſolerti excuſum, manibus (quamuis ſtuporē, ſoporemq; illum ex oculis ſubmouere minime potuiſſem) accepi, cōfeſtimq; recluſi, ac tertium Syluarum librum, de quo maxime in tuo cubiculo commorantes de tua illa ſylua ſubito calore effuſa, de aduentu ex Hiſpania Regis, affatim locuti fuimus accuratius, vt locos, quos ibi corrigendos ſpoſponderam, emacularem, lectitaro

y ſcribentes. Putarunt enim Sirenas per y ſcribendas, nomenque deduxerunt a σύρω, quod eſt traho, quod falſum eſt. Dicuntur namque ab εἱρειν, quod eſt connectere, & retinere: cuius aſpiratio vt in multis quoque nominibus fit in σ, commutata eſt: & ideo Græci σειρὴν dicunt: & diphthongus illa Græca Ei in I productam a Latinis conuertitur. Et quoniam de Sirenti ſcriptura etymologiaque diximus: non ab re fore putauimus, ſi *Salerni* quoq; (quando de hoc etiam tunc ſimul locuti ſumus) etymologiam quã pauciſſimis notam, & exploratam: hoc in loco cõnectemus. Grammaticorum plerique nomen a copia ſalis deductum volunt. Quæ *Salerni* definitiõ, cum ſit admodum conciſa, proinde viri diſertiſſimi, cum id ipſum dilatarent, ac dilucidarent, quædam prope portenta commenti ſunt. Aliqui referunt a copia ſalis, id eſt maris: cum maneat prope mare. Quod quam frigidiſſimum ſit, ac ſi nullæ aliæ vrbes niſi ipſa ſola. & ideo hoc peculiariter nomẽ aſsũſerit, ꝓpe mare ſtaret. Multi a copia ſalis, id eſt, condimenti ſic dicti, exponunt. Nam ibi magna eſt copia ſalis, & hoc quam falſiſſimum eſt. Nullæ enim ibi (namque fui) ſunt ſalinæ. Nonnulli a *Sileri* fluuio dici contendunt. Et hoc a veritate alieniſſimum eſt, quomodo namque ab hoc fluuio, cum per 24. miliaria diſtat hæc ciuitas, nomen ſumere poteſt? Ceterum his ambagibus omiſſis: *Salernum* dici incunctanter affirmamus, *a ſale*, id eſt, *antro*, quod ita a medicis, a quibus ibi pandectarum liber compoſitus fuit, appellatum eſt tanquam a ſapientia. Sal enim inter cetera, vt ex Terentio in Eunucho ſic dicente patet, *quis habet ſalem*, quod in te eſt, ſapientiam ſignificat: & a *lacu Lerno*, ſic adhuc nomẽ retinente, hęc ciuitas inter antrum illud, & lacum, vt ciues quoque aſſerere poſſunt, eſt ſita & collocata. Et cum Sirenti, Salernique etymon diſſeruimus, non foret incongruum, ſi Parthenopes quoque, communi omiſſa opinione de tumulo Sirenis Parthenopes, referemus. Hæc enim apud Neapolitanas legimus conſtitutiones, in verbo *Neapolis*. Æneas Neapolim condidit: poſtea omnium regiones Latinorum obtinuit, mox mortuo Ænea, regnauit Neapoli Parchinus natione Troianus, qui Latinos nimium oderat, eoſque fere omnes tributis, & flagellis conſumſerat: & adhuc eorum ſanguinem ſitiens, cum apud Neapolim luxurioſam vitam duceret: edixit diem, quo 155. nobiles Latinorum in feſto ſuorum natalium deberent pecudum more iugulari: quod ſcientes Latini defecerunt: contra quos Parchinus acies inſtruens extitit ſuperatus, & cum paucis confugit Neapolim, vbi congregauerat inæſtimabiles opes ſuas: ibique a Latinis & Liguribus obſeſſus, medietatem theſauri ſui fecit abſcondi per loca diuerſa ciuitatis: aliam vero medietatem, extra in penetralibus capitis montis ciuitatis Nazaret, qui eidem ciuitati Neapoli Auſtrum verſus vertitur, occultauit. Quo a Latinis occiſo, & cum opes Neapoli requirerentur, non fuerunt in-

Sirenas. *Syro.* *Iren.* *Sirin.* *Salernum.* *Pandectæ vbi compoſita.* *Sal.* *Neapolim Æneas condidit.* *Parchinus.*

nentę, quam ob cauſſam exquiſitores vocauerunt ipſam ciuitatem Parthenopes quaſi Parthenæ opes, ſeu partę non opes, quæ nencupatio durauit vſq; quo Longobardi eam deſtruxerunt: poſtea Gręci inſtaurauerunt, & *Neapolim* vocauerunt quaſi nouam ciuitatem a neos, id eſt, nouus, & polis ciuitas. Hę conſtitutiones, quas legentiū animos oblectandi cauſſa ſcriptitauimus. Quo Statii loco perpenſo, vna totam ſyluam multa hinc & inde excutiendo præteriuimus: cum in ſyluæ fine eſſemus, Gordianum nodum: hoc arctiorem, firmiorique enſe enodandum oſtendimus, ſtatim conſtituimus: & more boum hoc carmen ruminare cœpimus:

Statii locus.

Extendamque colus, duram ſcio vincere mortem.

Aliquantulum tu ipſe cunctatus, mox an de tricipiti Cerbero ex inferis ab Hercule tracto, vt alii, intelligerem, interrogaſti: illico librum corripui, & aliquantiſper mecum hoc mente reuolui: deinde reſpondi, vide ne Poeta noſter de quadam fabella in præſentia mihi non occurrente, a Lycophronis poetæ Græci interprete recitata intelligeret. Tūc cū atra nox incubaret, hac me lege dimiſiſti, vt matutino tempore quinternionem (vt ſolebam) hæc omnia complectentem, & fabellæ auctorem ad te deſtinarem. Nos vero tuis iuſſis audientes, hæc ſcriptitauimus: Lycophronis interpretis in hoc loco ſententiam ſic ex Euripidis Alceſtæ hanc fabulam recitantis ſecuti. Herculem tradit apud Admetum Regem Theſſaliæ diuertiſſe: & cum a contemplatione ærumnarum, quas exantlauerat, & rurſum erat ſubiturus, ſeuocaret animum, & neſcio quid atia voce molliuſculum cantaret, ab ancilla quadam grauiter correptum. Dicebat enim hoſpitali iure minime gentium agi oportere: vt in atrociſſimo hoſpitis luctu, tam lęta cantaret, nec quidquam penſi haberet, ita eſſe a natura conſtitutum, & euenire vt hilaritate intempeſtiua dolores, vulneraque recrudeſcant: Herculem quodāmodo rubore perfuſum, quid eſſet cupide ſcitari cœpiſſe: ait Alceſtis morte, ad tumulum cucurriſſe: & cum forte nouēdiales, id eſt, nouem dierum ferias celebrari euenit, & ibi *Thanaton* quod Latini mortem interpretantur, a quo *Athanatos*, id eſt, immortalis. Eſt & *Thanatos* inſula teſte Solino in Oceano Gallico Britanniæ proxima, frumentariis campis felix: in ea nullus viuere anguis poteſt, quin aſportata aliquo terra, angues illico perimit: dicta *Thanatos* a ſerpentum morte. *Thanaton* ergo illius ſepulcro ſedentem deprehendit, ſtatim humo arreptam ſubrexiſſe, nec prius dimiſſam, quam Alceſtes manibus ad ſuperos remeandi poteſtatem faceret. Qua fabella a Cecio Lycophronis (vt optime calles) interprete recitata, ſatis noſtri Statii ſenſum, cur Hercules dixerit *duram*, id eſt, inexorabilem ſcio vincere mortem: omnibus liquere ſatis perſuaſum habeo. Sunt & multa (vt ſcis) in noſtro Statio tam a nobis enodata, quam emendata quoque: quæ omnia propediem lucem videbunt.

Thanaton.
Athanatos

Tibulli

Digitized by Google

Tibulli diſtichon in prima Elegia explicatur.

CAPVT XXXI.

TIbullus Poeta candidiſſimus, atque amator feliciſſimus, non tam miſere, quam lepide, concinneque ſuos decantauit amores, cuius poema terſum, & emunctū quoties in manus ſumo, non modo afficior amore, ſed ipſum etiam depereūtem videre videor: reliquit itaque inter cetera diſtichon in prima elegia:

Iam modo non poſſum contentus viuere paruo,
Nec ſemper longa deditus eſſe via.

Tibulli locus.

Vbi enarrator inter interpretes non ineruditus, ait. *Epicurus dixit, ſi ad naturam viues, nunquam eris pauper: ſi ad opinionem, nunquam diues. Exiguum natura deſiderat, opinio immenſum*, in hac ſententia loquitur Poeta: ſed magis placet, modo non ſit per parentheſin: & ſit ſenſus. Iam non poſſum viuere contentus paruo: *modo nō*, ſcilicet poteram cum Deliam non arderem. Hæc ille. Noſtra tamen, verbis omiſſis, hæc erit ſententia, vt affirmatiue legatur: ego Tibullus non ſolū non poſſum eſſe contentus paruo, ſed nec ſemper eſſe deditus longæ viæ ad ſequendum te o Meſſala, cui Poeta opus inſcribit, vt ipſe inferius teſtatur:

O quantum eſt auri pereat, potiuſq. ſmaragdi,
Quam fleat ob noſtras vlla puella vias.
Te bellare decet terra Meſſala, marique,
Vt domus hoſtiles præferat exuuias.

Parauerat namque Meſſala Corcyram petere, vt inferius *Ibitis Ægeas ſine me Meſſala per vndas*: quaſi diceret ſe nolle ipſum perſequi, ſed otio operam dare, vt cum domina viuat. Sunt qui interrogatiue legunt, *& longæ via*, ſcilicet amoris exponunt: vt deſideraret Deliam ſibi coniunctam habere. Nam ſi longo itinere feſſus, retardatuſque fuiſſet: ſuam illa mutaret ſententiam & alterum caperet amantem. Oblectantur enim puellæ amatoris conſpectu: quam opinionem Propertius libro primo hoc carmine comprobat: *mutat via longa puellas*. Nam. vt eſt in Decretis diſtinctione. 81. *plerumque dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus*. Frigidiſſima ſane eſt illa expoſitio longe viæ, ſcilicet laboris: cum nequit in negotiis totum terere diem: ſed vellet diei partē demere, vt genio indulgeret. Noſtra tamen prima ſententia eſt verior, atque concinnior ceteris. Tu vero lector quam mauis accipe.

Carmen Ouidii 1. Epiſt. reſtitutum, ac quædam de Troia, Priamo, Penelope, & Vlyſſe inſerta.

CAPVT XXXII.

COmpertum habeo nonnullos fore, qui me audaculum, atque in rebus exiguis, & notis oſtentatorem appellabunt. Ipſe tamē illos omnes quæſo: ne prius hoc, quam cuncta, vel minima quæque perſpexerint, ac more boū admodū ruminauerint, dictitēt: ꝙ ſi hæc

Digitized by Google

fecerint, ſecus fortaſſe ſentirent. Sed quid multis eſt opus? Carmen eſt Ouidii in prima Epiſtola:

Vix. *Vix Priamus tanti, totaque Troia fuit:* In quo quid interpretes viri clariſſimi ſcripſerunt, omnibus conſtat. Nos tamen hanc, præter illorum opinionem, putamus eſſe ſententiam. Priamus, & tota Troia non fuit tanti, id eſt, tota iactura, quam Priamus, ceterique Troiani acceperunt, non fuit tanti, quanti mea fuit. Quod te marito ob bellum Troianum carui. Eſt & alter ſenſus: Priamus, & tota Troia non fuit tanti, vt mereret hoc odium noſtrũ ob maritorum abſentiam, ſicuti nunc meret Calypſo, quę diruta Troia te retinet. Vel, & hoc comprobo, Priamus, & omnes Troiani non fuere tanti valoris & virium, vt retinerent te, ne in patriam redires, quoniam iacet Troia, ſicut te laqueis amoris irretitum nunc retinet Calypſo, quod inferius ipſa Penelope, ſic dicens innuit:

Sed mihi quid prodeſt veſtri diſiecta lacertis
Ilios, & murus quod fuit ante ſolum:
Si maneo qualis Troia durante manebam,
Vtq; mihi demto fine carendus abeſt.
Diruta ſunt aliis, vni mihi Pergama reſtant. Et inferius.
Hæc ego dum ſtulte meditor, quæ veſtra libido eſt,
Eſſe peregrino captus amore potes,
Forſitan & narras quam ſit tibi ruſtica coniunx.

Multos fore mihi perſuadeo tradentes, vix pro non, auctorum nullum poſuiſſe: ſed illos rogatos velim, vt Terentiũ legant in Andria, in ſcæna, Mitte orare, dicentem, *vix apud me ſum*: vbi ingenioſiſſimus interpres Donatus, *vix* pro *non* expoſuit. Et Lucilius ait, *carcer vix carcere dignus.* Operæ pretium eſſe duximus, hic quædam de Priamo, *Troia*, Penelope, & Vlyſſe ſcitu digna non prætermittere. Priamus, qui prius quam puer ab Hercule cum Heſione ſorore captus fuiſſet, *Podarces*, id eſt, pedibus valens, vt Lycophron Poeta Græcus teſtatur, nuncupabatur: dicitur a *Priamai*, quod eſt *eme*, vel *redimo*: quia ſolus ipſe Priamus pecunia redimi potuit. Troia, vt Seruius, & nonnulli tradunt, eſt Aſiæ regio: & nonnunquam pro vrbe regia ponitur, & Ilium vrbs, quam Græci euerterunt. Ipſe vero, non vt Seruio ceteriſque reluctarer, ſed vt quod apud fide dignos legerim, indicarem affirmo, Troiam eſſe vrbem regiam, quæ M.D. paſſ. a portu diſtabat: & vt Homerus ſcribit in quarto, *omnium quæ ſub ſole ac ſtellifero cœlo ſunt vrbium, inſigniſſima quidem Troia fuit*: quem Homerum non modo Poetæ noſtri Latini, ſed Strabo quoque, & Ptolemæus ſequuntur, aſſerentes Troiam eſſe vrbem, & Ilion Troiæ arcem. His ergo auctoribus patet, Troiam vrbem, & Ilium fuiſſe arcem: quod Vergilii carmen in Æneidos ſecundo apertiſſime quoque & indicat:

Priamus. *Podarces.* *Troia.* *Ilium.*

Troiaque nunc ſtares, Priamiq; arx alta maneres. Verum eſt ꝙ Troia nonnunquam etiam ponitur pro regione: & hoc ideo: ſolet enim

Digitized by Google

enim, & maxime Poetæ vrbem, montem, fluuium, & ſimilia pro tota ponere regione, ſic quoque Ilium ſæpe pro ipſa Troia, id eſt, vrbe Troiana inuenitur. Penelope, quæ prius Arnæa vocabatur quaſi abiecta, repudiataque (in mare namque ab Icario, Periboeaque parentibus fuit proiecta) dicta ab auibus, quæ fere anſere minores, *Penelopes* ab auctoribus appellantur: Vel, vt Didymus, & nonnulli alii a Nauplio necem Palamedis vlciſcente eiecta, a *Penelopibus* eſt nominata, quarum ope ſeruata ſit. Sunt tamen, qui ab hac ſententia, ſed non bene diſſentiunt: quoniam ipſa tela procos decipiebat. Promiſerat enim, abſoluta tela, ſe eis obſecuturam: ob hoc quod interdiu texuerat, noctu retexebat volunt Penelopen ab officio traxiſſe nomen: *πηνίον* enim fuſus eſt, quo reuoluitur ſubtegmen, quod lanificio mariti abſentiam ſolabatur. Verum cum ſuperius retulerim tela procos decipiebat, hæc ſubticere prouerbia haud deſtinauimus: Vnum, cum Ariſtoteles nimio Philoſophiam ſtudio complectebatur, aſſerere non dubitabat, eos qui reliquas artes conſectarentur: hanc vero negligerent, eſſe *Penelopes procis ſimiles*: qui, vt Home. cum domina potiri nequiuiſſent, ad ancillas diuertebant. Hoc tradebat, perinde ac Philoſophia, ſit ars artium, & ſcientia ſcientiarum: ceteras vero ſcientias tanquam viles, ſic & earũ aſſectatores, Penelopes procos, id eſt, viles dictitabat. Horat: tamen in Epiſt. aliorſum trahit: dicens,

Penelope Arnæa.

Pene'opes proci.

Horatii loc.

Nos numerus ſumus & fruges conſumere nati,
Sponſi Penelopes, nebulones, Alcinoiq;
In cute curanda plus æquo operata iuuentus.

Voluptatibus enim deditos, atq; mancipatos, nec rationis lucem penitus capientes, eo intellexit nomine: cuiuſmodi eſt viliſſimus quiſque, quem *numerum ex multis* vnum appellauit. Alterum eſt: *Penelopes telam retexere*: quod ſignificat inanem operam ſumere, & quod effeceris deſtruere. Sumtum eſt ex Homeri Odyſſea: ait enim, *Penelopem procos iam vrgentes hac deluſiſſe conditione*: vt tum ſe promitteret nupturam, vbi telam, quam habebat in manibus, abſoluiſſet. Quam poſtquam illi conditionem acceperunt, mulier aſtuta, quod interdiu texerat, id noctu retexebat, quod adagium Cic. Academiarum quæſtionum 2. vſurpat. *Quid? quod eadem illa ars quaſi Penelopes telam retexens tollit ad extremum ſuperiora.* Sentit autem de dialectica, quæ iiſdem illis rationibus, quibus confirmauit aliquid, deſtruit: vt nihil iam actum videatur. Ceterum hoc etiam ſilentio non prætеribo, eoque magis, cum multos non hæſitaſſe modo, ſed prudentiores quoque: cum (vti referunt) conſuluiſſent, inconſulti abierunt: cur a Græcis ſcribitur *Odyſſeus*, vnde Homeri *Odyſſea*, & a Latinis *Vlyſſes*. Verum, quia curioſis prodeſſe deſtinauimus, hoc etiam nubilum ex caligantium oculis amouebimus. Græci nominis etymon ſequuntur. Odyſſeus enim dicitur a via, & pluo: quod in via genitus fuit: quod Homeri interpretes

Vlyſſes vnde.

aſſerit verbis, ὀδυσσεὺς λέγεται παρὰ τὸ ὁδὸς καὶ τὸ ὕω ὅτι ἐν τῇ ὁδῷ ἐγεννήθη: & Etymologicon magnum ὀδυσσεὺς εἴρηται ἀπὸ ἱστορίας. ἀντίκλειαν γὰρ φασὶ τὴν ὀδυσσέως μητέρα ἐγκύμονα ὁδεύουσαν τὸ νήριτον τῆς ἰθάκης ὄρος ὕοντος πολὺ τοῦ διὸς ὑπὸ ἀγωνίας τε καὶ φόβου καταπεσοῦσαν ἀποτεκεῖν τὸν ὀδυσσέα, οὕτω ταύτης τῆς ὀνομασίας τυχεῖν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὁδὸν ὗσεν ὁ ζεύς. Latine hæc erit ſententia. *Vlyſſes* dicitur ab hiſtoria. Anticlian enim dicunt Vlyſſis matrem grauidam incedentem, Neriton Ithacæ montem (cum plueris ſatis Iupiter) pro feſtinatione, & timore cum cecidiſſet, parere Vlyſſem: ſic hanc appellationem reperit: propterea quod in via pluit Iupiter. Latini tamen O in V, & D in L commutantes, ſcripſerunt *Vlyſſes*: & hoc ideo, Quoniam O vocalem, vt Plinius in primo de Grammatica, aliquot Italiæ ciuitates primitus non habebant, & hi erant maxime Vmbri, & Thuſci. loco cuius V ponere conſueuerant: quod etiam in 12 Gel. oſtendit, & Cic. in actione ſecunda in Verrem. manifeſto, inquit, peccatu pro peccato. Et actione quinta, fretu pro freto, & Lucre. in primo, *Anguſtoque fretu rapidum mare diuidit vdas*, licet in Lucretianis codicibus vndis, ſed mendoſe nimis & nullo ſenſu legatur. Quod vdas omnino ſit reponendum, & non vndis, ſequens Lucretii carmen indicat, *Italiæ terrarum oras a finibus eius.* Quod D mutatur in L. ſatis liquido præcipiunt Grammatici. Non omittendum eſt, quod ab omnibus pene caſtiſſima *Penelope* dicitur: ſed Ouidius ſiue alius (multi namque, vt autumo, Poetæ fuerunt illorum carminum, quæ Mœcenatis ortis affigebantur, auctores) in Priapeis impudicam, ſic dicens, facit,

Lucre. locus.

Priapea quis auctor.

Ad vetulam tamen ille ſuam properabat, & omnis,
Mens erat in cunno Penelopea tuo:
Quæ ſic caſta manes, vt iam conuiuia viſas,
Vtq; fututorum ſit tua plena domus,
E quibus, vt ſcires quicunq; valentior eſſet,
Hæc es ad arrectos verba locuta procos:
Nemo meo melius neruum tendebat Vlyſſe,
Siue illi laterum ſeu fuit artis opus:
Qui quoniam periit, modo vos intendite qualem,
Eſſe virum ſenſero, vir ſit vt ille meus.
Hac ego Penelope potui tibi lege placere,
Illo ſed nondum tempore factus eram.

Vlyſſes vbi mortuus.

Et Acron in 2. Epiſtola Horat ait, *Penelope meretrix fuit, quæ amatores ſuos ſua pulcritudine luxurioſos reddebat* Et Lycophron Poeta Græcus ait, *Penelopen concubitum omnium procantium paſſam, ex eorum vno genuiſſe filium nomine Pana: quod cum reditu cognouiſſet Vlyſſes, ſtatim abiit ad inſulam Cortinam, & ibidem obiit*: quod Duris etiam Samius confirmat, *Penelopen* proſtituto pudore conſuetudinem cum omnibus procis habuiſſe: vnde natus Pan, qui caprinis pedibus *Tragoſcelus* vocabatur. Et hoc eſt, quod Herodotus.

Pan Tragoſcelus.

dotus libr. 2. circa finem ſcribit. *Pan e Penelope, & Mercurio genitus*: ad quod in libr. 35. cap. 9. Plinius his verbis alluſit. *Fecit & Penelopen, in qua amores pinxiſſe videtur.* Et quoniam in *Penelopes* impudicitiam incidimus, emaculemus Pauli Iureconſulti in V. digeſtorum, titulo ſi pars hereditatis petatur, locum: cum inquit, aliqui tradidere non leues auctores quinquies quaternos enixam *Penelopen*: multos Ægypti vno vtero ſeptenos. Ipſe non *Penelopen*, ſed Peloponeſſam lego, vt ſit non nomen proprium ſed a prouincia Peloponeſſo ſumtum: quod Plinius in 7. cap. 3. hiſce confirmat verbis. *Reperitur & in Peloponeſſo quinos quater enixa*, maioremque *partem ex omni eius vixiſſe partu*, & in Ægypto ſeptenos *vtero ſimul gigni.* Quibus ergo verbis *Peloponeſſam*, & non *Penelopen* eſſe legendum: licet de numero non conueniant, quis non videt? Quamuis me non prætereat, in Plinianis quibuſdam codicibus, non quinos, ſed binos mendoſe legi. Verum prius quam huic finem faciamus capiti, operæpretium eſſe duximus aſſerere, nunquid Vlyſſes, ex quo Troiam proceſſit, aliquid ad ſui memoriam *Penelope* vxori deſtinauit: & illud quoad repeteret, ſignum retineret, quod Paulus Iureconſultus oſtendit in l. legata ſupellectili. *Supellectilis, inquit, menſas eſſe vniuſcuiuſque materia ſcilicet, vel argenteas, vel argento incluſas placet. Nam & argenteos lectos, item argentea candelabra ſupellectili cedere poſterior ætas reperit: cum Vlyſſes ex auro, & argento lectum virentis truncis arboris ædificatum ornaſſet, quem Penelope recognoſcendi viri ſignum accepit, vt voluit Homerus*: Hæc ille. Ceterum, vt ſtudioſe proſimus iuuentuti, multa modo conducant, in vno perſtringamus. Legimus apud Apuleium in herbario, Vlyſſem auxilio *verbaſci* herbæ aduerſus Circes inſidias tutum fuiſſe. Apuleii verba ſunt hæc. *Verbaſcum naſcitur locis ſabuloſis, & aggeribus. Hanc herbam, dicitur Mercurius Vlyſſi dediſſe, cum deueniſſet ad Circen, & nulla mala facta eius timuiſſet.* Et hanc ob herbam dubio procul autumo, atque diiudico Horatium Epiſtola ſecunda dixiſſe. *Et Circes pocula noſti.* Licet tradant, ſapientia & ingenii calliditate, meretricis aſtus Vlyſſem effugiſſe, ſed de his hactenus impræſentiarum: alio namque tendit oratio.

Pauli Iureconſulti loc.

Plinii locus.

Signum Vlyſſis ad Penelopen.

Verbaſcum.

Alii Ouidii verſus in prima Epiſtola caſtigati.

CAPVT XXXIII.

QVam ſit difficile animum ſemel conſtitutum, & in vno inueteratum, & a doctis præcipue viris inculcatum mutare, quiſque, niſi penitus demens, diiudicaret. Legitur enim Ouidii carmen in prima Epiſtola,

Siue quis Antilochum narrabat ab Hectore victum. Vbi interpretes oppido quam ingenioſi nihil mutant, adduntq; Politia-

nus autem vir acris ingenii, & in vtraque lingua facundiſſimus, quippe cui ob multa nobis præſtita, iuuentus Latina plurimum debet, in Miſcellaneis refert, legendum,

Siue quis Antilochum narrabat Memnone victum. Memnon enim Auroræ filius interfecit Antilochum, vel,

Siue quis Amphimachum narrabat ab Hectore victum. Quia Amphimachũ, vt ſcribit Homerus, necauit Hector, hæc ille. Nos vero non *Antilochum*, non *Amphimachum*, ſed *Archilochum* legendum autumamus. Dares namque Phrygius, qui illi bello interfuit, ait: *quod Hector Archilochum* regem interfecit. & Æneas *Amphimachum*, quem Daretem ſequitur Guido de Columnis in hiſtoria Troiana, quem mihi legendi poteſtatem fecit Ragutius de Raho, vir, *Integer vitæ, ſceleriſq; purus,* & antiquitatis curioſiſſimus, cui Dareti, cum Troiano bello interfuiſſet, non minor eſt adhibenda fides, quam Homero longe poſteriori. Facilior præterea eſt literarum commutatio ex *Antilocho* vetere ſcriptura ad *Archilochum*, quam ex *Antilocho* ad *Amphimachum*. Ego tamen nolo in hoc eſſe pertinacior. Vtramuis enim, cum omnes ſint auctores grauiſſimi, poteris candidiſſime lector ſectari lectionem. Noſtrũ namque fuit vtrumque in medium afferre. Occurrit quoque alterum Ouidianum carmen enucleandum,

Ouid. locus. *Caſtaq; fallaci Zona recincta manu.* In quo quid interpretes ſcripſere, cuique videre licet, nos enim ad *Virginenſem Deam*, quam illi priſci colebant ac venerabantur, referendum exiſtimamus. Solebant enim viri prima nocte, ſponſæ zonam in Virginenſis Deæ honorem ſoluere, quod Homerus in λ Odyſſeos his verbis tetigit, λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην, hoc eſt, ſoluit autem virginalem Zonam, ad quod eſt quoque referendum Catulli carmen,

Virginenſis Dea.

Catulli loc. *Quod zonam ſoluit diu ligatam*, licet aliter, ſed non bene ſentiant commentatores, de qua re alibi nonnulla ſcitu digna retulimus.

Perſii verſus contra Politianum in prologo defenſus, aliuſque emendatus.

CAPVT XXXIV.

ET quoniam ſuperiori capite in Politiani mentionem incidimus, hoc quoq; non eſſe ſupprimendum exiſtimamus. In ſuis Miſcellaneis, apud Perſium *Pegaſeium nectar*, & non *melos* legendum eſſe contendit, nititurq; hoc comprobare, quod vltimus huius carminis pes eſſe debet ſpondeus, ſiue trochæus, & *melos* (vt ait) tam apud Græcos, quam Latinos ſemper habet primam correptã. Carmen igitur ſi (vt tradit) *melos* legeretur claudicaret. Inquit prçterea ſe vetuſtiſſimum habuiſſe codicem maioribus literis, quas Longobardas appellant, exaratum, illumque ſuis olim auditoribus oſtendiſſe, vbi *pegaſeium nectar*, & non *melos*, ſcriptum erãt, refert

Digitized by Google

fert etiam, quod Lætus Pomponius Academiæ Romanæ princeps, alterum habuerit codicem huic ſcripturæ conſimilem, quodque in publico gymnaſio dictitauit. Concludit ergo, vt *melos* dictio tanquam verruca deformis recidatur, reſtituaturque nectar. Quæ ſententia ab huberrimo vtriuſque linguæ fonte lata, plurimorum hucuſque aures demulſit. At nos plura mouent, vt hoc, licet diutius inueteratum fuerit, repudiemus. In primis hac ratione ducor, quod vetuſtiſſimi quoque codices quam corruptiſſime & mendoſiſſime (multos namque indicare poſſem) ſcripti leguntur. Illis namque temporibus inerudıti, quorum tunc, vt nunc quoque magna copia erat (non enim hoc ſolertiſſimum Germanorum inuentum exſtabat) ſcriptitabant, & ſi hæc ratio minime placet: hæc tanquam validiſſima quodcunque ipſe literis commiſit, penitus diruet, quod *Nectar* eſt Deorum potus, qui potatur, & non cantatur: & *Melos* eſt dulcedo poetica, quæ cantatur & non potatur, & Poetæ carmen eſt, *cantare credas Pegaſeium*. Quomodo igitur hoc procederet, ſi *nectar*, & non *melos* legeretur? Quod melos, vt ait, ſemper apud Græcos & Latinos primam habet correptam & nunquam productam, falſum eſt: nam Homerus liquidæ ratione (quoniam apud Græcos aliquando liquida præcedentem natura breuem producit) longauit:

ἱμερόεν κιθάριζε, λίνον δ᾽ ὑπὸ καλὸν ἄειδε.

Et Martianus Capella in nono:

Et melicos cantus melica grata tulit.

Verum ſi hoc tuo non ſederit animo, placeat ſaltem interpretum opinio (vt addatur altera L, ea ratione, qua Vergil. Poetarum ſummus dixit, *relliquias* Danaum. Eſt quoque admonendum: quod ipſe *cernas* & non *credas*, vel magno pignore contenderem eſſe legendum. Huic quoque loco hoc addimus: quod quidam alioqui literatus, & veteranus, quo cum ſæpiſſime fabulari ſolebamus, aſſerebat: Melos in Perſio primam habere productam, & hoc aſſeuera bat Lucretii auctoritate in ſecundo de ſerræ ſtridore ſic dicentis: *Ac muſa mele per chordas, organicaque*. Nos vero (videbamus enim illum in literis iam ſenuiſſe) ferme annuebamus: tamē Lucretium coram ipſo, & ſuum accepimus & aliquantiſper cunctati, mox diximus Lucretii carmen eſſe mendoſum, & ſic olim multis collatis exemplaribus, meum quem tunc domi habebam emaculauiſſe: *At muſæa mele per chordas organici*. Quod vt audiuit, mihi aſſenſus eſt: & ſuam veterem ſententiam omiſit. Et quanquam decreueram, nil amplius in Perſio mihi dicendum: tamen quod in præſentiarum forte incidi, operæpretium eſſe duxi, ſi hoc quoque admonerem. Legitur enim in Perſio. *Eſt nunc Briſæi quem venoſus liber Acci.* Quo in loco interpretes, & omnes alii ſic legunt, & exponunt: *Acci Bryſei*, id eſt, *Bacchici*. Poetæ namque ſunt in Bacchi tutela. Nos autem quamuis ſupremum affirmemus, non *Bryſei*, ſed

Perſii locus.
Lucr. locus.
Perſii locus.

Bryſeis eſſe legendum, vt ad *Bryſeidos* hiſtoriam referatur, contendimus. Ducor enim hac maxime ratione, quod ſequens Satyri carmen eſt:

Sunt quos Pacuuiuſque, & verrucoſa moretur
Antiopa,

Inquit Poeta, ſunt qui delectentur legere *Anthiopiam* tragœdiam a Pacuuio ſcriptam aut *Bryſeida* tragœdiam ab Accio compoſitam. Fruſtra namque *Anthiopam* nominaſſet, ni prius *Bryſeida* poſuiſſet. Quare ſic legatur carmen:

Eſt nunc Bryſeis quem & venoſus liber Acci,

vt ſit ſenſus, eſt nunc, quem moretur Bryſeis, & pro, id eſt, *liber venoſus*, id eſt, difficilis Acci. Vellem candidiſſime lector quæcumque a nobis præcipiuntur, boni conſulas, & ſi illa tibi minime placetent, cum non tanquam delphica oracula foliis committuntur, ne penitus negligas, donec omnia æqua lance perpendes.

Senecæ Tragici carmen in quarta tragœdia fronte explicatur & Ouidii in ſecundo Metamorphoſeon.

CAPVT XXXV.

TRagicus Seneca, qui opus ſententiis ad bene, beateq; viuendum accommodatis valde refertum, vt nihil pene frugalius legatur, conſcripſit, adeo claudus, atque mendoſus eſt, quod vix ſenſus elici poteſt. Quamuis nos aſſiduis vigiliis, acutioriq; examine, ac iugi auctorum lectione, ex ſitu, carieque corroſum in priſtinam illam (vt putamus) integritatem reuocauimus, & in vnū cuncta caſtigantes, & difficilima quæque enodantes collegimus, & eo ſum vſus modo, quod qui noſtra leget non amplius profecto ambiget. In præſentia autem, cum in Ragutii de Rabo ædibus eſſem, Senecam, vt aliquid conſpiceremus, accepimus, recluſimuſque, hoc carmen, quod eſt in quartæ tragœdiæ (hanc enim vna cum nepote Franciſco Iuuene & moribus, & doctrina non medioccri prædito legebamus) fronte emaculauimus: *Subiecta iacent, & qua Thyaſis vallibus amnis rapida:* vbi diſerti enarratores, quid ſit *Thyaſis*, non exponunt. Ipſe quāuis hæſitaſſem, auctoris verba quoad potui perpendi, tandem correpto calamo *Triaſſis* emendaui. Legeram namq; apud Strabonem in principio noni libri: *Triaſſius* campus patet, & eiuſdem vocabuli ripa, & populus: quæ Strabonis verba cum Senecæ verbis admodum conuenire arbitror, de quo etiam campo meminit *Thucydides*, qui, vt idem Seneca, *Triaſſium* campum prope Athenarum loca collocat, & Poeta omnia Athenarum loca venationibus apta, in quibus *Hippolytus* venari conſueuerat, enumerat. Poſſimus & *Triaſſis* legere a *Triaſſo* Græciæ oppido, vt Plin in 4.c.7. Idcirco noſtrā emendationem veram, ſynceramque eſſe dubio procul exiſtimo, nec aliter ab ipſo Seneca ſcriptum fuiſſe contenderem. Et quoniam euenit quā ſæpiſſime, dum vnum inueſtigamus, alterum non negligendum offendimus.

Triaſſus campus.

Strabonis

Strabonis enim nonũ, dum Triaſſum exquirimus campum, eruentes, quædã non reſpuenda, ſed oppido cognitu digna de *Munychia* ſectitauimus: extemplo hoc Ouidii carmen ex 2. Metamorph.

Munychioſq; volans agros, grataniq; Mineruæ
Deſpiciebat humum:

recordati in hiſce noſtris quid præter aliorum opinionem ſentimus, inſerere decreuimus. Eſt *Munychia*, vt Strabo in 9 tumulus curuus in Cherroneſi faciem cauernoſus, tum natura, tum opera dedita magna ex parte, vt habitationes admittat, ingreſſum anguſto habet ore, cui quidem portus terni ſubiacent. Quõdam muro vallata *Munychia* erat, & iunctis domiciliis referta, vt Rhodiorum ciuitas, circuitum complectens. & Pyreum, & alios portus naualibus plenos. Plutarch vero in Phocione tradit, ſi ſuum præſidium in *Munychiam*, hoc eſt, in Athenarum arcem accepiſſent. Pollux tamen ait, *Munychia erant Palladis feſta.* Quoniam cum Neptuno in contentione, omnium ſuffragiis vrbis ſibi nomen Pallas vindicauit, ipſaque Dea, vrbis tutela habetur, &, vt Pauſanias, tota vrbs Athenarũ & ager, Mineruæ eſt ſacer. Affirmamus igitur, Ouidium *Munychios* appellaſſe agros Athenienſes, vel a *Munychia* tumulo, ſiue arce, ſiue a *Munychiis* feſtis, & non *Munychia*, vti referunt, Diana. Quamuis me non prætereat quoſdam fortaſſis, hiſce Pauſaniæ verbis in primo Athenienſium portus, ſub *Munychia*, & ibi *Munychia Diana* templum decipi: exiſtimant enim a templo *Munychiam* nuncupari, quod ſecus intelligitur. *Munychia* namq; erat ante, mox in ipſa conditum fuit templum Dianæ *Munychia*, id eſt, in *Munychia* poſt ædificatæ. Hæc ſunt venerande Præſul, quæ tuo nomine, ac nutu, celerrimo calamo lucubraui: lucubraui autem, quando diurno tempore (vt optime calles) variis tot alioqui diſtrictus negotiis calamum, vt aliquid (licet expeterem) exararẽ, corripere nõ valebam, & quamuis veſperi magno, iugiq; labore, tædioq; langueſcerem: tamen, vt tuis iuſſis, mandatiſq; obtemperarem, ſingulis noctibus, licet contractioribus, ſingulos abſolui quinterniones, & e veſtigio, vt in lucem opuſculum tam ſubito excogitatum, ſcriptum, vixq; in ordine collocatum, impreſſoribus traderem excudendum, cogebas atque premebas. Ipſe vero obliquas ſannas, & rhinocetoticas nares formidans reluctabar, cauſſabarque meam iuuentam, & operis feſtinationem. Tu tanto magis inſtabas. Tandem cum deprecari minime potuiſſem amplius, tua iuſſa pudore atq; verecundia ductus exſequor. Verum ſi hoc a te in primis, mox ab aliis non neglectum iri ſenſero, confeſtim reliqua annotamenta tibi nuncupatim dedicata exhibebuntur, quæ ob rerum varietatem. & quod antiquaria multa, quę (vt ais) hucuſq; latuerũt, amplectuntur, tu noctes Parthenopeas appellitare ſoles. Reſtat igitur, vt promiſſis maneas. Nobis enim recepiſti, ꝙ tuum opus oppido terſum, atq; emũctum, & priſcis poematib. merito comparandũ, car-

Munychia.

Ouid. locus.

mine heroico de comete ſcriptum, impręſentiarum ſi tibi, tuiſquè votis parebam (quanquã iſtam fœturam in decimum premere annum decreueras) edere volebas. Idcirco has nugulas in vacuum dedi: & prouinciam, vt tuum opus in manus hominum quã emendatiſſimum exiret, libentius ſuſcepi, quam tu mutarum decus iniunxiſti. Bene vale, noſtri memor, & patriæ decus, Neapoli Idibus Iuniis, M. D. VII.

COLLECTANEORVM LIBER SECVNDVS.

Carmen Iuuenalis in calce Satyræ tertiæ enucleatum, ac quemodo Satyra ſit ſcribendum.

NEque nonnullos audaculos, ac temerarios potius multa ſibi arrogantes, cum parum, aut nihil ſciant, ſubinde non admirari. Tradunt enim in Iuuenale nihil amplius deſiderandum. Idcirco ad dicendi peritos accedere, ac prudentiores conſulere dedignantur: cum ſecus eſſe non hic modo, ſed etiam alibi copioſius indicauimus. Verum de his hactenus in præſentia: quoniam ad rem ipſam noſter properabit ſermo. Carmen eſt in calce Satyræ tertiæ:

Me quoque ad Eluinam Cererem, veſtramq; Dianam.

in quo emendando interpretes alioqui diſerti, & ingenioſi deſudarunt: nihil tamen ad rem, vt mea eſt ſententia, retulere. Aliqui nãq; tradunt, opinionem eſſe, in agro Aquinati fontem fuiſſe denominatum *Eluinum.* Adhuc enim incolæ *Eluinum* fontem appellant, iuxtaq; adhuc quædã templorum veſtigia conſpiciuntur: aliqui vero potius *Eluinam* putant dictã ab *eluendo*, id eſt, lauando. Nam qui ſacris initiabantur Cereris, lauabantur. Quidã Eleuſinam Cererem intelligunt. His tamen omiſſis, quid nos ſentimus conſcribemus. Scio neminẽ ambigere flauam appellari Cererẽ ab auctoribus, ſaltem Tibulli carmine,

Ceres flaua.

Flaua Ceres tibi ſit noſtro de rure corona:

cum itaq; hoc ſit proprium Cereris epitheton, vt *flaua* nũcupetur, incunctanter aſſero, *Heluinam* Cererem, id eſt *flauã* Satyro appellitatam: quod ita eſſe ſic probabitur. *Heluinus* enim color a Gręcis, *flauus* a Latinis dicitur: quod ex Columella in 4 cap 2. ſic ſcribente demonſtratur: *Sunt & Heluolæ, quas nonnulli varias appellant, neq; purpureæ, neque nigræ, ab Heluo, niſi fallor, colore vocitatæ.* Feſtus quoque Pompeius ait: *Heluacea genus ornamenti Lydii dictum a colore boum, qui eſt inter ruſſum & album, appellabaturq; Heluus. Heluolam* etiam colorem inter ruffum & album Cato poſuit. Hiſce igitur auctoribus liquido conſtat, *flauum* colorem *Heluum* a Græcis appellari. Hoc quoque ſilentio non prætereundum duximus, *Heluum*, ſuum formare poſſeſſiuũ *Heluinum*, ſicut *ceruus* format *ceruinum*: quod tradunt fuiſſe in agro Aquinati fontem *Heluinum*,

Heluinus color.

by Google

pinum. iuxtaq; quædam templorum veſtigia conſpiciuntur: quid tum? Contendimus enim potius illud templum appellari *Cereris Heluinæ*, quam fontem Cereris Heluinæ, & fontem fuiſſe illius templi, vt hic Parthenope dicimus fontem S. Petri, qui eſt prope templum, & non S. Petrum fontis, ſue de fonte: ſic illum vocabant fontem Cereris Heluinæ, a templo: ſed de his hactenus, dum hoc ſilentio non prætereamus *Satiram* per *i* Latinum, & non per *y* ſcribendam, vel magno pignore contenderemus: ac dictam, ceteris omiſſis opinionibus, putamus, diuiſa dictione quaſi *ſat. i.* ſatis, *iram. i. iratam.* Omnes namque Satyri Poetæ, vti liquet, ab ira ſuum, cum peruerſos atque improbos hominum mores ferre nequirent, ſunt orſi poema: Iuuenalis, *Satira.*

Semper ego auditor tantum? nunquam ne reponam?

Perſius:

O curas hominum, quantum eſt in rebus inane.

Horatius, *Qui fit Mæcenas.* Sed hac omiſſa quæſtiuncula alio tendamus.

Verſus Iuuenalis in 7. Satyra, contra Politianum expoſitus.

CAPVT II.

IVuenalis Poetæ ſalebroſa ſenſa, & antiquitatum ænigmata non interpretes modo, ſed tot alioqui literati dilucidare tentarunt: quod iam ſole clarior Satyrus eſſe deberet: tamen multa ingenioſis, & altiora rimantibus, atque aliorum dictis non facile innitentibus iugiter occurrunt, & in illa luce magis caligant. Hoc ideo referimus ob carmen, quod eſt in 7. Satyra; *Cambra.*

Occidit miſeros Cambre repetita magiſtros.

vbi Politianum virum Græce & Latine impenſe doctum, atque penſiculate antiquitatis ſcrutatorem ſectantur interpretes, aſſerentes dubio procul Crambe legendum: referendumque ad Græcum adagium, *bis poſitam Crambem mortem eſſe.* Eſt enim *Crambe*, vt Plinius, genus *braſſicæ*: vulgo quoque *col facta braſſica* iam in prouerbium venit: declamatio ſæpe repetita tallidi præceptores conficit. Ipſe vero licet argutiorem duxerim ſenſum: tamen ſemper hæſitabam, & aliquid remotius: magiſque abditum Poetam, cum de declamationibus loquatur, ſignificare putabam, ſed affirmare non audebam: Tandem nactus libellum mirabilium Puteolorum, reperi quod iamdiu indagaueram: vbi hæc ſcribuntur: *Ad radicem montis Gauri ab Occidente ad Orientem acceſſus olim vicus fuit, Cambre dictus, meridiem reſpiciens, nunc vetuſtate conſumtus.* Et erat dictus Cambre quaſi cameræ: *Nam locus erat, vbi cameræ, & apothecæ multæ erant, in quibus nauium Puteolanarum & Miſeni. Batarumque portuum onus ſuum deportandum per alias regiones Italiæ deponebatur. Hic vicus nunc corrupte a circumpoſita regionis hominibus nominis vetuſti ignaris, Campana vocatur,* *Cramba.*

eo quod Campani, id eſt, Capuani a Cumanis ibidem dicũtur eſſe conflictu ſuperati, ob cuius conflictus memoriam eſt hiſtoria compoſita Cambre dicta, quæ a magiſtris in ſcholis frequentiſſime dicebatur, vnde Iuuenalis, Occidit miſeros Cambre repetita magiſtros. Hactenus libellus. Accedit etiam, ꝙ multos conſpexi codices maioribus literis exaratos, vbi ſemper *Cambre*, & non *Crambe* legitur. Proinde ad hanc hiſtoriæ declamationem reſpexiſſe Poetam, & non ad prouerbium facile contenderem, eoque magis, quod ingenioſiſſimus Domitius repoſuit, *Cambra* inſcriptio eſt declamationis a loco, quod declamationes dicebantur a loco, Tranquillus in libro de Grammaticis, & oratoribus confirmans, ſic ait: *Veteres controuerſiæ, aut ex hiſtoriis trahebantur, ſicut ſane nonnullæ vſq; adhuc, aut ex veritate, ac re, ſiqua forte accidiſſet itaque locorum etiam appellationibus additis poni ſolebant, & ſic certe collectæ, editæque ſe habent:* ſed hoc ſatis erit in Satyro, ad alios tranſeamus auctores.

Quintiliani locus extricatus.

CAPVT III.

NVperrime quidam Iuuenes ſane docti noſtros adiuere lares, qui quidem licet in otio, non tamen otioſum offendere, ſed in ingreſſu, ne mihi intercederent, aliquantulum ambigebãt, tandem irruperunt, quid verbis eſt opus? vnus illorum maior, vt videbatur, natu, retulit, nos, vti decet, prudentiores de quadam inter nos orta quæſtiuncula conſulere ſtatuimus: proinde te, ne noſtra graueris verba, oramus: confeſtim hilari, vti competebat, fronte reſpondi, vt quodcunque vellent audacter proponerent, ſcirentq; inſuper me litem eam vera trutinando compoſiturum, illico in hæc Quintiliani verba prorupit: *Quid non adultus concupiſcet? qui in purpuris repit: nondum prima verba exprimit, iam coccum intelligit, iam conchylium poſcit, ante palatum eorum, quam mores inſtituimus.* Cum hæc recitaſſet, ſubiunxit, te noſter Scoppa rogamus, vt noſtram prius admittas ſententiam, mox ſi libuerit, tuam proferas. Cœpit vnus hanc quam ſcriptitauimus probare ſcripturam, interpretis opinione fretus: alter vero reprobabat, aſſerens cum palatum ſequatur, coquum, & non coccum eſſe legendum, & ſic quoque a præclariſſimis olim acceperat viris. Quæ vbi audiuerim, ſubriſi, mox retuli, quid dareris ſiquid noui, & dicerẽ & oſtenderem? actutum, gratum admodum feceris, reſpondere, & lætiores, quam adiuimus dimittes. Quæ verba cum acceperim, e veſtigio *coccum*, & non *coquum*, *& paratum*, & non *palatum eſſe* legendum cenſui, & ſic iampridem me locum caſtigaſſe aſſerui, & quod hæc erat Quintiliani ſententia, *in purpuris repit, iam coccum*, id eſt, *veſtes coccineas* intelligit: iam *conchylium*, id eſt, *conchyliatas* poſcit veſtes, vt puer intelligat veſtes, & non cibos, quoniam in purpuris repſerat, & ſic *paratum*, id eſt, *veſtis*, atq; *ornatum* eorum, antequam mores inſtituimus, cum deberemus prius mores bonos, id eſt, vir-

Digitized by Google

tutem inſtituere, quam ornatum atque veſtem Quam noſtrā probantibus ſententiam ſubiunxi: obſecrare licet me ſic in noſtra aduleſcentia emaculaſſe, atque enodaſſe. Verum tutiorem anno ſuperiori cum hanc ipſam referrem, ſententiam, reddidit codex vetuſtiſſimus maioribus ſcriptus literis, quem mihi dono dedit Sigiſmundus Imperatus, vir non modo grauis, ſed literatus quoque ac ingenioſus, literatorumque quam ſtudioſiſſimus. Quem codicem ecce conſpicite, quo ſtatim lecto acquieuere.

Quæ ſit differentia inter cum & quum.

CAPVT IIII.

SEd quoniam in Quintilianum incideramus, & quos diximus iuuenes, digredi parabant, e veſtigio Iacobus Paſcaſius Melphitanus iuuenis moratus, artis dicendi nō imperitus, & qui nunc legum non modo ænigmata, ſed Mæandros quoq; facilime ſcrutatur, aſſurgit, efflagitatq; quid ſentirem de dictione *quum*. Quoniam multas audiuerit opiniones, malletque meam præ ceteris, & maxime q; ipſe ſic *quum* ſemper ſcribo. Iacobum talia loquentem, vnus illorum interfatus, quid hæſitas inquit? ſic audiui, & legi in Quintiliano a Raphaele regio viro acri ingenio, & ſingulari doctrina emaculato: *Cum*, ſi tempus ſignificaret, per *Q*, ſi comitem, per *C*. ſi vero coniungit, per *Q*. ac duas ſequentes *V* ſcriberetur. iVx talia iuuenis ille argutus ſane, fatus erat: protinus alter, ſecus ait ſentio. Quoniam Quintil. quum ſub ferula eſſem, a meo præceptore inter literatos non negligendo ac pœnitendo, locum caſtigari ſic audiui: *Cum*. ſi tempus, per *quum*, ſi comitem, per *q*, ac duas *uu* ſequentes ſcriberent Quæ ſimulatque acceperim, ſubridens retuli, habes tota Iacobe ſimul cum Mauro Schinoſo non literato ſolum, ſed iuuene acri genio, quod mente petiſti. At pertinacius inſtabat, vt meam expromerem ſententiam. Quamobrem ne familiaris verba, illis præſentibus, apud me eſſe vulgaria indicarem, reſpondi ſic eſſe legendum, *quum*, ſi tempus ſignificaret, per *Q* ſi vero comitem, per *C*, ac duas literas ſequentes ſcriberetur, &, vt in meam venirent ſententiam, ſic ſcriptum duobus in codicibus maioribus exaratis literis demonſtraui, eoque magis, quod Papyrianus pernegat poſſe *V* geminari, ne duæ literæ eiuſdem inter ſe ſoni & vocis, tam inuicem, quā cum terminatione ſoni ipſius *Q*, concludantur. Nam ſonus eſſet pinguior. Quibus dictis, omnes vna digreſſi ſunt: & nos, vti ſolemus, otium repetiuimus literarium. *Quum.*

Claudiani duo verſus in Epigrammate, de Nilo elucidati.

CAPVT V.

OBlectamenti cauſſa, quum æſtu, atque negotio langueſcerem, Canopæi Claudiani lectitabam epigrammata, perueni tandem ad hæc, quando de Nilo Poeta loquitur, carmina:

Hunc bibit infelix Garamas, domitorque ferarum
Cyrreus, qui vaſta colit ſub rupibus antra:

conſtiti aliquantulum, atque hæſitaui poſtea locum ita emaculandum duxi, vt *Candeus*, non *Cyrreus*, legeretur. *Candei* namque Nilum accolunt, & non *Cyrrei*, ſi recte memini: quod etiam Plinius in ſexto, c. 29. ſic ſcribens comprobat. In trorſus *Candei*, quos *Ophiophagos* vocant, ſerpentibus veſci aſſueti. Subſequitur Claudianus: *Per Meroem, Blemnaſque feros, atramque Syenem*, hic quoque, intrepidiori calamo, *Blemyaſque* feros, repoſui. *Blemyæ* namque Nilum accolunt, de quibus in Solino de intimis Libyæ gentibus loquente affatim diximus. Cetera Claudiani loca mendoſa, obſcurioraque ſenſa, alibi emendauimus atque dilucidauimus.

Candei.

Blemyæ.

Terentii in Eunucho locus illuſtratus dilutaque hæc ſententia, Ciceronem Terentium in manibus, geſtare ſolitum.

CAPVT VI.

Terentium perinde ac intellectu facilem, & ideo pene contemtibilem pueris ſolent præceptores apponere: quod probo, dum non prorſus contemnant. Sciant enim proprietatis vocabulorum, atque verborum auctorem non negligendum. Idcirco eius lectionem nunquam putauimus reſpuendam. Hoc dictitauimus, Quoniam in Eunucho paraſitus ait: *Plurima ſalute Parmenonem ſummum ſuum impertit Gnato*: quem locum, vt clarum, & intellectu facilem interpretantur non interpretes modo, ſed profeſſores quoque, & ita exponunt: *Gnato impertit Parmenonem ſummum ſuum*: ſcilicet *amicum*. Ipſe cum locum altius expendere cœpiſſem, protinus hanc eruditis ſententiam videri frigidiuſculam cenſui: tanto magis, quod prædixerat Gnato, *Sed Parmenonem ante hoſtium Thaidis triſtem video riualis ſeruum, nebulonem hunc certum eſt eludere: quibus verbis non ſummum ſuum amicum, ſed ſummum ſuum*, id eſt, *porcorum*, exponendum exiſtimo: vt principio ſtatim orationis nebulonem eludat, habeatque maiorem in futurum ludendi facultatem. Sed quia in Terentii mentionem incidi: non ab re eſſe hic inueteratam multorum, & pene cunctorum literatorum ſententiam diluendam exiſtimaui. Tradunt enim Ciceronem eloquentiæ parentem, Terentii codicem, vt Enchiridion ſolere in manicis geſtare, & cum aliquid otii a forenſibus negotiis, reique publicæ adminiſtratione nactus fuerit lectitare; id, niſi memoria exciderit, apud auctorem fide dignum non legi: ſed inde fluxiſſe arbitror, quod *in amicitia* tradit, *familiaris meus Terentius*. Verum id quam facilime refellitur: quoniam illo in libro non Cicero, ſed Lælius cum generis verba facit, & Terentius, vt Donatus, & Q. Conſentius aiunt, tres Romæ præcipue habuit amicos, Furium, Lælium & Scipionem, a quibus vehementer amabatur: ideo Lælius ait: *Familiaris meus Terentius*, id eſt, *amicus, & qui noſtros ſubinde lares frequentat.*

Alii

Digitized by Google

Alii Terentii loci, in Andria, vnuſque Plauti explicati, & vnde Myrtoum mare ab Horatio appelletur.

CAPVT VII.

NIhil quoad vitam degit, eſſe homine dignius autumo, quam ceteris prodeſſe, & communi conſulere vtilitati, & omnem deponere oſtentationem: proinde hæc intacta hic præterire nolui. Ait idem Terentius in Andriæ prologo: *Poeta cum primum animum ad ſcribendum appulit, id ſibi negotii credidit ſolum dari populo, vt placerent quas feciſſet fabulas*: quo in loco quid ingenioſiſſimi commentatores ſenſerint, cuique videre licet. Hic namque noſtra præcipere, & non aliena recenſere ſtatuimus: & hunc eſſe ordinem, & ſenſum putamus, vt Calliopius dicat: Poeta, ne dicas, ſcilicet Terentius. Abſurdum enim eſſet, vt in fabulis cum aguntur, auctor fabulæ nominaretur: dicas ergo, *Poeta credidit id negotii*, id eſt, *hunc laborem ſcribendi comœdias*, quoniam *negotium* ſignificat *laborem animi & corporis*: dari, *concedi ſibi*, ſolum *populo*, id eſt, *a populo*, id eſt, *ex ædilibus*, qui ex populo creabantur: vt *fabulas* pro *fabulæ*, quas feciſſet, placerent ei populo, ſcilicet *cum*, id eſt, *quando*, *primum* pro *primo*, *appulit animum*, id eſt, *decreuit, & deliberauit* ſcribere. Hoc ideo ita interpretandum puto: quoniam ædiles præerant recitandis comœdiis, & in argumentis comœdiarum, vt ait Feneſtella, nomina ædilium, qui ludis præfuerant, ſcripta ſunt. Sciendum eſt quoque legem fuiſſe latam, vt nullus aliquid componeret, ni prius ad ædiles acceſſiſſet, & ſcribendi veniam, cum illi prius ſcriptoris vires perpendiſſent, moxque ſecundum ingenii capacitatem, & doctrinam dabant componendi poteſtatem, impetraſſet, deinde præerant recitandis, & recitata emtitabant: de qua lege Verg. intellexit in Bucol. *Vergilii locus.*

Ludere quæ vellem calamo permiſit agreſti:

id eſt, ne excederem a ſtylo agreſti vltra legem, & veniam impetratam, donec eſſem maturus ad altiora reponenda. Verum prius quam huic capiti finem faciam, hunc etiam quem iamdiu emaculauimus locum, ſubnectam: *Tunc id mihi placebat, tunc vno ore omnes omnia bona dicere, & laudare fortunas meas.* *Terentii locus.* His verbis nullum, qui meo ſediſſet cordi, ſenſum elicere valebam, tandem *omina* legendum duxi: & hunc eſſe ſenſum vel magno pignore contenderem: omnes *vno ore*, id eſt, *conſenſu*: *dicere* pro *dicebant*: *omina bona*, id eſt, mea auguria: & *fortunas*, id eſt, *diuitias meas.* Dixit *bona omina*: quoniã *omen* medium eſt vocabulũ, & in bonum, & in malũ ſonat, vt malũ euitaret. Et quia in Terent. multa retulimus proinde tranſeamus alio. Hoc tamen nõ prętermiſſo: *Plautus* *Plauti locus* *linguæ Latinæ pater in Curcu. Tu Petalion, vti traaunt, repoſuit* *Petalion.* *ſolatum intelliges.* Ipſe vero his (ſi commutare liceret) Plinii verbis in 13 cap. 1. *Fretus Pardalion in Tharſo*, cuius etiam compoſitio, & *Pardalion.* miſtura obliterata eſt, legerem: ſunt nonnulli a *Pardalin odore* nun-

Digitized by Google

cupatum aſſerentes, ſed probo eſſe legendum *Patalion*, *& coſtum* intelligo, appellatum a *Patale Inſula*: vbi ſcribente Plinio plurimum prouenit, & hoc ideo aſſero: quod anus omnia connumerat vnguenta ſimplicia. Cum huic Colophonem adderem capiti, commodum Franciſcus Coppula, & Cæſar Cardinus iuuenes non morati ſolum, ſed literati quoque, & impenſe curioſi, adiuerunt me, conſulentes *Myrtoum vnde diceretur mare*: cōfeſtim nunquid, quæ diutius indagaui, deprehendiſtis, an meum exquiritis filium, reſpondi: verum vtrum ſit, quod ſentio, tamen referam. Ipſe cum ſemper apud fide dignos lectitauerim, a *Myrtilo* auriga in mare præcipitato nuncupari, ni temerarius prorſus exiſtimarer, *Myrtolum* mare cum *L* ſequendo primitiuum & ſcriberem, & proferrem, & ſic dicendum eſſe contenderem, niſi Acronem (quod apud alios non legi) tradentem a *Myrto* (quod non placet) nominari ſectarer: abierunt, & nos conſuetum repetiuimus.

Duo Vergilii carmina illuſtrata ex primo & quarto Georgicorum,

CAPVT VIII.

NOn me prçterit fore pleroſq;, qui me non audaculum modo, ſed temerarium quoq;, cum quæ diutiſſime in hominū mentibus hæſerint, commutare ita audacter auderem, & ducent, & appellitabunt, & idipſum ideo dictitabunt, quod nō interpretes tantum viri diſertiſſimi, ſed omnis etiam literatorum cōſenſus comprobanit. Illos tamen omnes quæſo: ne hæc prius referant, quam meam libenter admiſerint ſentētiam: deinde diiudicent. His denique omiſſis ad rem veniamus. Eſt Vergilii carmen in Georgicorum 4.

Galeſus.

Qua niger humectat fluentia culta Galeſus.

Ipſe licet Tarentum non acceſſerim, ſed qui meus eſt mos, ciues interrogaui de flumine, & loco: eoq; curioſius id percontabar, quod non videbatur competere, vt legeretur *niger*. *Galeſus Galeſus* enim *lacteus* interpretatur, *ā gala galactos*, id eſt, *lac lactis*, quod eſt contrarium nigro. Ideo penitus affirmarem, vt *piger*, & non *niger* legatur: eo magis, quod eſt, vt accolæ tradunt, inſtar lacus parum currentis: & vbi fœminæ pannos lauant: eſtque ibi pagus *Galaſus* nuncupatus, & templum appellatum *S. Maria de Galaſo*. Illud quoque hic ſubne[illegible]e viſum fuit carmen, quod eſt in 1. Georg.

Verg. locus.

Grandiaq; effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris:

vbi referunt: ideo *grandia oſſa*, ait Poeta. Quia olim fuerunt homines grandiores, vt Homer. indicat, & Iuuen.

Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.

Nos vero non ad illam ætatem referendum cenſemus, ſed grandia oſſa interpretamur, grandium Romanorum: & hoc non ad corporis proceritatem, atque magnitudinem, ſed ad facinora, & geſta referimus.

Alii

Digitized by Google

Alii Vergilii verſus ex Æneidos primo emendati, & alter locus Pauſaniæ.

CAPVT IX.

QVum ex Vergilio ad alios tranſire auctores ſtatuiſſem, protinus hæc ex Æneidos primo carmina non ſilentio prætereunda mihi ſuppetebant:

Non obtuſa adeo geſtamus pectora Pœni:
Nec tam auerſus equos Tyria ſol iungit ab vrbe.

Quæ commentatores ad Atrei & Thyeſtæ fabulam referunt. Nos vero ſic interpretamur, & hunc eſſe ſenſum & ordinem dicimus: Si qui ſunt, qui neſciunt genus Æneidum, virtuteſque. viroſque, aut incendia tanti belli: nos tamen Pœni non ignoramus, Quia non geſtamus pectora adeo, id eſt, valde obtuſa, hebetia & ignaua, vt ſcilicet, quæ omnibus patent, ignoremus: nec *ſol* tam *auerſus*, id eſt, longe remotus ab vrbe Tyria ſuos iungit equos, id eſt, non ſumus in loco remotiſſimo, quo ſol non accederet, vt facta Troianorum ignoremus: quaſi dicat, iam ſcimus: quia ſol noſtras penetrat regiones habitabiles, quo Troianorum fama peruenit. Verum prius quam tendamus alio, hoc cognitione dignum non ſupprimam. Refert enim Pauſanias in 2 *Eſt ſignum Iouis, qui tertiũ oculũ in media habet fronte, quod ſignũ habuiſſe dicitur Priamus in aulæ ſuæ cauædio, & a Stenelo Argos traductum eſt:* hoc ſcilicet ſignum eſt, ad quod Priamus confugit inſequentem Neoptolemum euitans. Sed cur illi tres oculi? nimirum, Quia ipſum regnare in cœlo ab omnibus dictum eſt. at eundem & infernum Deum cognoſcũt eo verſu: *Ζεὺς τὲ καταχθόνιος καὶ ἐπὶ γῆν περσεφόνη*, id eſt, Iupiter autem infernus, ſiue ſubterreus, & ſupra terram Perſephoni, ſed in mari regnare Iouem Æſchylo credendum eſt, qui *θαλάσσιον*, id eſt, eundem per mare nominat. Ita ob tres poteſtates & numina treis illi oculos antiquitas dedit: qua eadem ratione tergeminam Hecaten fecit, quibus verbis ſatis liquido conſtare putamus, vbi fuerit Priamus interfectus.

Priamus vbi iugulatus.

Iupiter cur tres oculos. Hecate tergemina.

Gellii nonnulla loca ex libro 2. cap. 24. & libro 13. cap. 4. caſtigata.

CAPVT X.

AEſtate ſuperiore ſub diæta, vt intenſum euitaremus calorem, ſubcœnitabamus, forte inter cœnandum, ſicuti fieri ſolet, ſermo de antiquorum parſimonia incidit, actutũ Gellium deferri iuſſi, & quã auidiſſime lectitare cœpimus. Verũ inter legendum quã creberrimæ occurrebant mendæ, quas ſuſtulimus, & eas hic ſubtexere, vt cœnula noſtra aliis quoque prodeſſet, deſtinauimus. Gelliana verba ex libro ſecundo, cap. 24. hæc ſunt: *Antiquo ritu mutitarent*, id eſt, mutua inter ſeſe *domina*, nos *conuiuia*, & non *domina* legimus, cu *domina* nihil ſignificaret, & inferius: *Quicquid eſſet tum e terra, vite, arbore.* Nos natum *e terra*, & non *tum e terra*.

caſtigauimus & inferius. Huius legis Lælius poeta meminit in crotopægmis. nos *Liuium*, & non *Lelium*, Priſciano Liuium & non Lælium in crotopægmis citante fieri, ſubſtituimus. Ceterum cum ex parſimonia ad iuſtitiam, quia rerum omnium pulcerrima eſt varietas, peruenissemus: illico eundem Gellium in tertiodecimo, capite quarto, legimus, inter cetera hoc emaculauimus, *Fierique ſolitam eſſe dicta pictoribus, rhetoricisque antiquioribus*: nos, cum prædixerit *pictoribus*, diiudicauimus *ſculptoribusque*, & non *rhetoribusque* legendum, vt correſponderet pictoribus. Verum ad alia tranſeamus. Gellianas enim mendas, & nonnulla remotiora alibi copioſius ſcripſimus.

Perſii duo carmina in Satyra 4. emendata.

CAPVT XI.

CViuſque, qui in ſtudiis profecit, eſſe ſemper duximus, aliorum demum veſtigiis non inſiſtere: ſed ſubinde noua excogitare, vt ingenii arguat acumẽ, & ipſa rerum nouitate, lectorum ſiue audientium animos oblectet: quod ſi id ipſum effecerit, communi nouiſſime cõſulet vtilitati, & nomen decuſque comparabit: quod nos citra arrogantiam dictitare poſſumus feciſſe, & iugiter, ne noſtrum hebeſcat ingeniolum, facturos eſſe ſperamus. Sed quid eſt opus verbis? ad rem ipſam me accingam. Carmina hæc in Perſii Satyra quarta ſic & interpretes viri meo iudicio peracuti, atque ſolertes, & alii omnes de literis benemeriti, & ſupremum literatorum locum haud habentes, legunt:

Dum ne deterius ſapiat Pannutia Baucis
Quum bene diſcincto cantauerit ocyma verna.

Nos vero aliorum ſententiam, ne pagina turgeſcat, omittimus: & *ocia* non *ocyma* legimus: & hunc eſſe verum Poetæ ſenſum contendimus. Concedo claris te natum eſſe parentibus: dummodo hæc anus Baucis, ob ætatem longæuam delirans non ſit minori, quam tu ſapientia: qui de ſummo bono interrogatus, illud in voluptate collocaſti, vt ſit *Baucis* non *ruſticana* mulieris nomen, ſed *vetulæ & meretricis*: *pannutia, vilioribus pannis induta, cantauerit, clamore pronuntiauerit, ocia*, id eſt, *libidines*, quæ ex *otio* proueniunt, vt ex illo Ouidiano colligitur:

Otia ſi tollas periere Cupidinis arcus,

Verna diſcincto, ſeruo libidinoſo. Vernæ namque natura ſunt procaces atque libidinoſi. Ideo *verna* pronuntiauerit, Quoniam ob ſenectam ab aliis lucrum facere nequit.

Alii Perſii verſus ex prima & ſecunda Satyra illuſtrati, & vnus Horatii.

CAPVT XII.

NOn me fugit, quam difficillimum eſſe, quæ humanis iamdiu mentibus inſederunt, penitus euellere: tamen ne a noſtro diſcedamus inſtituto, noua, & maxime cum intellectus cõquieſcit, ſub-

Digitized by Google

ſubinde promimus: & eo magis hoc in præſentia factitaui, quod Ioannes Baptiſta, & Alexander Marrenſes Germani compulerunt. Hi namque ne a maioribus, quorum non modo in hoc regno, ſed per omnem pene Italiam armis, generoſitate, animique magnitudine nomen, decuſque diffunditur, degenerarent: ex Montemarano patris oppido Parthenopen literis vacaturi, quo conſultius mox arma tractarent, ſubditiſque imperitarent, ſe contulerunt, noſtroſque, vti fit, frequentabant penates, inter alia hæc Perſii carmina coluinerunt, meamque, quoniam interpretum vti tradebant ſententia non eis placebat, prę ceteris auebant. Quamobrem ipſe, licet adeſſet Innocentius, Lucius, Monteilanus iuuenis, & moribus, & doctrina non vulgari præditus ipſorum alter Phœnix, quid ſentiebam, retuli. Carmen hoc eſt:

Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.

quo audito protinus aſſerui: *ſi*, & non *ſed*, meo iudicio eſſe legendum: vt eſſet *continuatiua*, & non *aduerſatiua* ſententia, hoc modo: *quid faciam ſi ſum cachinno*, deriſor: *petulanti ſplene*, ſi nolo ſcribere: quaſi dicat, *facere nequeo, vt non ſcribam, cum videam Romanos vitiis delibutos, ipſiſque, ac ambitioni deditos.* Et inferius: *Quanquam hæc rara auis eſt, lego*, & non *quando*. Et in 2. Satyra: *Nerio iam tertia ducitur vxor*: ſenſus erit, auarus vxoris mortem deſiderans inuidet Nerio, qui duabus mortuis vxoribus tunc tertiam ducebat, & ſic diteſcebat: & ſuam, quam vnicam habebat, ſepelire non poterat. Quod alii referunt *Nerium* tertiam ad ſepulcrum portare vxorem, non probo. Quoniam ducere vxorē, dicitur maritus accipere, & non ſepelire. Quibus dictis actutū reſpondere: hæc nobis noſter Scoppa placent: ſed ſi noſtra nō grauareris verba, quid vlterius percontaremur. Illico loquētes interpellaui, & quodcunq; vellent, vt rogitarent, permiſi. Mirantur aiebant, cū omnes, vt interpretes affirmant: *Thracū fuiſſe morem, candidiore lapillo felices numerare dies*, & Horat. ad Cretēſes retuliſſe. Nequiui tunc riſu me continere: moxq;, vt ingenioſis illis in hoc quoq; ſatisfacerem, aſſerui: ſæpe vnius literæ mutatione ingenia peracuta hallucinantur: vt in hoc, & in pleriſq; aliis. Proinde meo periculo illud Horatii: *Threſſa ne careat pulcra dies nota:* & non *Creſſa* legatis. Confeſtim digreſſi ſunt, & hæc noſtra, qualiacunque ſunt, ſicut eis competebat, commendauere.

Iuſtiniani locus in Procemio Pandectarum.

CAPVT XIII.

Aliquid fortaſſe, ſi hanc compoſuiſſem appendicem nullo Iureconſultorum loco perpenſo, aut emaculato, commiſiſſe viderer: idcirco, mihi licet agminatim occurrerent, hunc, in quo vt emacularent atque enodarent diſertiſſimi viri non parum elaborauerunt, prælibare locum ſtatui. Ait in procemio digeſtorum veterum: *Sed quia ſolitum erat anni quarti ſtudioſos Græco, & conſueto*

quodam vocabulo hircos appellare, habeant quidem ſi maluerunt hoc cognomen: Nos vero diu, anxieque multos eruentes auctores quæſiuimus, & nunquam *hircum* conſueto vocabulo, vt ait, ſignificare ſubtiliter videntem inuenimus. Politianus tamen vir acri ingenio, & doctrina ſingulari, cap. 93 Miſcellaneorum, *lytas*, Pandectis, vt ait fretus, repoſuit: ſed quid ſignificaret, omiſit. Ipſi cum altius expenderemus, hoc prius explicare, mox aliquid ſubnectere, vt ſtudioſis proſimus, non ægre tulimus. *Lytas* interpretamur mente reſolutos, & intelligentes, & deducimus a Græco *lyo*, id eſt, ſoluo. Et quamuis Politiano, quia Pandectas citabat teſtes, aſſentiebamur, tamen nimiam literarum fuiſſe factam mutationem ex hircos in *lytas* mirabamur: tandem cum in vetuſtiſſimo, & maioribus exarato literis codice ipſa vetuſtate pene corroſo ſcriptum *circos* legerimus, confeſtim hic nullam eſſe literarum commutationem, ſed vnius duntaxat literæ adiunctionem, & hoc quid ſignificaret, indagare cœpimus: deniq; *Kircos* acutos, intelligentes, & perſpicaces exponeremus a falconis lumine præacuto, qui alco *kircos* Græce nuncupatur: & ſi hoc, vel illud tibi minime placeret & commutare minima literarum commutatione liberet, legeres *lynceos*, conſueto & frequentiſſimo vocabulo, id eſt, perſpicaces, intelligentes, & acute ſubtiliterque videntes, non a *lynce* animali, vt tradunt, ſed a *Lynceo* Argonautarum vno dictos, qui dictitabat vltra parietem videre, vt ait Hieronymus contra Ioannem Origeniſtam. Vnde Valerius Flaccus inquit in primo:

Lytas.

Kircos.

Quumq; æthera Iuppiter vmbra:
Perdiderat, ſolus tranſibit ſydera Lynceus.

Et Horatius, *ſolus nubila Lynceus*, & idem:

Ne corporis optima Lynceus
Contemplere oculis.

Cic *Quis eſt tam Lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat.* Lucianus in Hermotimo: *Tu vero nobis ipſo etiam Lynceo perſpicacior es, qui ſicuti videtur per pectus ipſum, quæ ſunt intus cernis.* Et Apul. *Vides hominem ferreum, & inſomnem, certe perſpicaciorem ipſo Lynceo.* Appollonius ſcribit in Argonauticis hunc *Lynceum* vſque adeo fuiſſe perſpicacem, vt etiam terram ipſam oculorum acie penetraret, quæque apud inferos fierent, præuideret, & hoc ideo aſſerebat, quoniam ſunt, vt ait Lycophronis interpres, qui tradunt *Lynceum* primum reperiſſe fodinas metallorum, æris, argenti, auri, & hinc vulgo natam fabulam quod ea quoque videret, quę ſub terra ſunt. Qui *Lynceus*, vt Plinius in 4. cap 10. nouiſſimam, primamque Lunam in Ariete primus eadem die conſpexit, quæ vltima lectio magis placet, quam *circos*, & hæc non vt delphica ſcriptitauimus oracula, ſed, quoniam noua ſubinde rimari debemus, quo ingeniolum acuatur.

PTOLO-

Digitized by

PTOLOMÆI FLAVII ANCONITANI CONIECTANEORVM, ſiue Obſeruationum in varios auctores Centuria.

Ex Epiſtola Hypſiphyles apud Ouidium.

CAPVT I.

Et quæ neſcierim melius, mage quæritur herbis
Moribus & forma conciliandus amor.

ILlud inprimis candidum Lectorem admonitum velim, nihil mihi prius fuiſſe, quam ſine vlla eruditionis oſtentatione, hæc ſcriberem coniectanea. Quo factum eſt, vt pauciſſimis admodum ſcriptorum teſtimoniis contenti erubeſcamus interdum minuta quæque attingere, optimos collybiſtas imitati. Qui cum aureis nummis abundent, perniciosum tamen exiſtimant vel æreos trientes deſpicere, quãdo ex iis quoque res conſtet familiaris: præſertim cum nemo neſciat nonnunquam magnos viros in iis hæſitare, nec defuiſſe qui ex ſingulis literis integra volumina elaborarint; qualia non pauca in nitidiſſimis Gellii noctibus deprehenduntur. Dicendi genus breue ex induſtria ſecuti ſumus opinantes gratum fore Lectori, ſi ſtatim cum re ipſa congrederemur, nec aliter centurias probari poſſe exiſtimo. Illud idem, ſtudiorum quietem obteſtãs, affirmabo, me nihil magis fugiſſe quidquam, quemque inuentis priuarẽ ſuis. Quod ſi quis hic inueniet, quod dictum fuerit prius ab alio: tum is ſciat latuiſſe me id, quando recentiorum auctorum vigiliæ pleræque, ad nos non venerint. Norunt id cũ amici mei omnes, tũ inprimis T. Ianus Marius Grimaldus Anconitanus, qui cum ſæpius de hoc timore locutus ſum meo, ſed tu Lector iudicabis. Nunc ad Ouidium redeo, Eos verſus varie legi video, nam ſunt, qui ſic velint:

Et quæ neſcierim, melius ne age quæritur herbis,
Mobilis & forma conciliandus amor. Alii ſic;
Melius mage quæritur herbis,
Moribus & forma conciliandus amor.

Romani codices ita habent:

Et quæ neſcierim melius, male quæritur herbis,
Moribus & forma conciliandus amor.

Ex quibus Lectionibus, cum nullus idoneus ſenſus colligatur, ſic putarim:

Et quæ neſcierim, Magicis male quæritur herbis:
Moribus & forma conciliandus amor.

Eiuſdem ex epiſtola Didonis, Inque loco regis ſceptra quæ ſacra tene.

CAPVT II.

HOc ita exponitur ab interpretibus, vt dictio illa *ſacra* epithethon ſit *ſceptri*, eo quod *ſceptrum* proprium Iouis ſit, & idem regum inſigne, qui Iouis nobis perſonam repræſentant, vt in hymnis canit Callimachus, ſed ſi ita ſumitur, proiicienda erit particula vna e duobus indeclinabilibus: illud magis placet, vt *ſacra* ſit nomen ſubſtantiuum pro diuinorum adminiſtratione. Scimus enim tradente Seruio & Cicerone maiorem fuiſſe conſuetudinem, vt Rex eſſet etiam Sacerdos & Pontifex, & curam gereret ſacrorum, quod patet ex 3. libro Æneidos & 13 Metamorphoſeon, de Rege Anio. Dido igitur cum ſciret Æneam diuinorum myſteriorum cura plurimum capi, non ſolum regnum illi offert, ſed etiam ſacra, quod non reſpicientes, quidam ſacrata emendarunt.

Defenſus a Calumnia Ouidius, & expoſitus eiuſdem ex Hypermnestra verſus.

CAPVT III.

Quæ tibi cauſſa fugæ quid Io freta longa pererras?

TIbulli Commentator ita hoc interpretatur, vt mirari ſe dicat correptam a Poeta ſyllabam, cum conſtet *Io* vocem ouantis breuem eſſe, nomen vero puellæ ſemper produci, quod fugientes quidam nō dubitarant, ſic deprauare, *quid in freta longa pererras?* ego vero non exultantis, ſed mœrentis hic vocem eſſe puto, vt in 4. faſtorum libro:

Illa quidem clamabat Io, cariſſima mater
Aufferor.

Et apud Tibullum:

Vror Io, Remoue ſæua puella faces.

& Claudianum in 2. lib. *de raptu Proſerpinæ, Mater Io*, ſed & Sophoclæus Philoctetes identidem ſaucius clamat, *Io, Io.* Quod ita decet Puellæ miſerationem, vt nullum verbum magis accommodatum excogitari queat. Si vero placet ad ipſam *Io* referre, dicemus Ouidium vſurpaſſe licentiam, quæ conceditur Poetis in ſyllabis, vt in Ibin.

Quæ memor a ſacris, nunc quoq; pellit Io.

Eiuſdem enarratus locus in Heroidibus ex Hermione.

CAPVT IIII.

QVa duo porrectus longe freta diſtinet Iſthmos,
Vecta peregrinis Hippodamia rotis.

Non importunum exemplum eſt, vt exiſtimauit Volſcus, nam & ſi *Hippodamia* non fuit e genere Tantaleo, ceſſit tamen in illius genus: & id agit Hermione, vt oſtendat hoc infortunium commune fuiſſe omnibus Tantali genus attingentibus, vel in id migrantibus: nemo enim neſcit vxorem in poteſtatem, & genus viri tranſire, quid dic, quod dixerit: *Hippodamiam vectā peregrinis rotis*, docebunt Ianus Parrhaſius & Venetus Egnatius.

Theſpienſem fuiſſe Narciſſum narrato ad id Claudiani loco.

CAPVT V.

THeſpias vrbem eſſe Bœotiæ a Theſpio Teuthantis filio, docet Stephanus, Strabo, & in Homeri catalogo Euſtathius, vnde Æſchylus in tragædia Agamēnone, *Theſpiam, vrbem Teuthantis* appellauit. hic fuit Cupido ille Praxitelis nobilitatus, vt ſcribit Pauſanias, propter quem Theſpiæ vitantur, conſecratus a Phryne nobili ſcorto ſiue Clyterio, vt placet Straboni. *Theſpicum* fuiſſe Narciſſum tradit Lucianus in 2. ve[illegible] narrationum lib. quod intellexit Claudianus in 2. *de raptu Proſerpinæ*, ſic de illo canens, *Hunc Helicon genuit.* Nam nomina a vicinitate ſumi docet Seruius. Heliconem vero montem eſſe Bœotiæ Theſpiis finitimum, norunt omnes.

Ex 4. Faſtorum lib. Sacratuſq; Melam Paſcua læta boum.
Legendum *Milas & ſacrarum.*

CAPVT VI.

QVi *Melam* fluuium eſſe Siciliæ tradunt, nulla auctoritate nituntur: legendum eſt, vt nos emendauimus, vt accipiatur de bobus *Solis* ſacris, qui ſtabulabantur in Sicilia: violati demum ab Vlyſſis ſociis, vt canit Homerus in 12 Odyſſeæ lib. *Milas* oppidum eſſe Siciliæ tradunt Suetonius in Augusto, Polybius, Ptolemæus, Plinius & ceteri. Sed audi Senecam 4. naturalium *queſtionum* volumine: *Circa Meſſanam & Mylas fimo quiddam ſimile mare profert, feruetq; & æſtuat non ſine colore fœdo, vnde illic ſtabulari Solis boues fabula eſt.* Cuius rei meminit & in Phædone Plato, & his verbis: Appianus, *Mylar & Arteſmiſy exigua oppida, in quibus Solis boues fuiſſe memorant & Vlyſſis ſomnium.* Fabulam percurrit & Propertius elegiarum 4.

Lampeties, Ithacis verubus mugiſſe iuuencus,
Pauerat hos Phœbo filia Lampetia.

Eritque *ſacrarum* epitheton *boum. Milas* multitudinis numero ſemper notaui, ſi libet veritatem ſequi, nihil impediet, quando & Theſpias & Theſpiam ſupra agnouimus. Sed olim ſcripſit ad me Thomas Hyparchus Anconitanus, qui cum de loco commentabar, cogitaſſe Iacobum Conſtantium de repaſtinatione expoſitum, quas pater in faſtos emiſerat, quarum vnam hanc eſſe aſſerebat.

Ex 3. Claudiani de raptu Proſerpinæ, ſi tu ſancta Ceres.

CAPVT VII.

HAbeo in manuſcripto & caſtigato exemplari integram lectionem, *ſi tu ſæua Ceres*, vt ſit ſenſus. Proſerpinæ implorantis a matre ſuppetias, vt accurrat ni penitus ſecum periit, & extincta eſt, ſi placet *ſancta* ita interpretare, vt dubitet Proſerpina de Matris diuinitate, cum non queat filiæ tot ſuppliciis obnoxiæ

præſto eſſe. Nam quod alii ſuſpicantur, *ſi tu nota Ceres*, abeſt a vero ſenſu.

Eiuſdem in primo, Nereia glauco Neptunum gremio complectitur Amphitrite.

CAPVT VIII.

HOc ita accipio, vt ſit *Amphitrite Nereia*, id eſt, e numero Nereidum, neq; *glauco* pro maris numine intelligo, ſed epitheton eſſe volo eius vocis gremio, vt ſit viridi ſinu, ſine alterius verbi intellectus, aut exemplaris immutatione. Inde enim eſt omnis Plutonis iracundia quod ſolus e fratribus vitam agit cœlibem. Neq; *deſcendit ad eorum exempla*, qui ſe multo inferiores ſint.

Sublata menda ex 8. mundana hiſtoria Cap. 12.

CAPVT IX.

INdubitatum exemplum eſt Nicei nobilis Poeta Bizantii geniti, qui adulterio Æthiopis nata matre nil a ceteris colore differente, ipſe in auum degenerauit Æthiopem. Legendum *pycta*, ſic enim vocantur a Græcis pugiles, qua dictione vtitur apud nos Columella & Plinius alibi. Quando Solinus, quem vere Plinii ſimiam dixeris, vel plagiarium potius (quanquam Domitius dubitauit olim, vter prior vixerit) *pugilem* hunc *Niceum* fuiſſe, apertiſſime mõſtrat, neque placet eorum emendatio, qui iuxta Solinum, *regenerauit* legẽdum affirmant, quomodo minime regenerare potuerit, quin degeneraret a matre. Cuius verbi expoſitio Franciſci Polyardi eſt.

Item ex 8. cap. 42. CAPVT X.

NEminem hic alium, quam Alexandrum regio inſtratus ornatu recepit in ſedem alios paſſim reiectẽs. Aut ego fallor, aut ita corrigendum eſt, vt *alias* non *alios* legamus; iam enim dixerat Plinius, Bucephalum ephippiis, & ornamentis regiis inſtructum, ſeſſorem alium nullum, quam Alexandrum accipere: ſuperuacuum videtur, cum hoc expreſſerit, ruſus inferre, alios paſſim ab illo reiici ſolitos. At ſi *alias* legeris, quod in *primis* verborũ ordo expoſcit, hic erit ſenſus, vt dicat: equum ipſum, cum nudus equiſonem, & alios pateretur, nunquam ſuſtinuiſſe, vt ab ipſo Alexandro aſcenderetur: cum vero regie ornatus erat, tum illũ ſeſſorem patiebatur, *alias* autem, id eſt, *aliter*, hoc eſt, ſine regio cultu, paſſim reiiciebat, & hic mira deſignabitur equi natura, qui cum nudus & priuati hominis ornatu alios non grauaretur, Alexandrũ non niſi regie ſtratus ferebat, tanquam indecens iudicaret, tantum regem, alio, quã regio apparatu excipi. Hanc emendationem meam laudarunt mihi pleriqe docti.

Emendatus Hyginus in Arctophylace.

CAPVT XI.

HErmippus qui de ſyderibus ſcripſit, ait Cererem cum Iaſione latius cum filio concubuiſſe. Lege ſic. *Cererem cum Iaſione, Electra filio concubuiſſe.* Nam hic *Iaſion*, de quo loquitur nunc Hyginus, filius fuit

fuit *Helectra*, Dardani pater, vt ſcribit Diodorus Siculus in vlt. lib. Nec te moueat: quod Iaſius a Diodoro nuncupatur: ſiquidem indifferenter & Iaſius, & Iaſion pro eodem a Poetis enuntiatur, vt Androgeus, & Androgeon, Leucus, & Leucon. Heſiodus in Theogonia & Naſo in 3. amorum *Iaſion* nominant: In 9. Metamorph. *Iaſiona* vocauit: *Queritur caneſcere mitis Iaſiona Ceres.* Et Homerus in 5 Odyſſeæ, & Theocritus in 4 Idyllio, & idem Hyginus in ſigno geminorum, vt minime audiendi ſint, qui *Iaſonem* agnoſcunt.

Correptus Martialis lib. 4. Epigrammaton in verbo Pondero.

CAPVT XII.

P*Ondero, pôto, cano, ludo, lauo, cœno, quieſco*: Lege *Prandeo*, quod eo minus tacendum fuerat, quod vbique codicum hæc lectio inualuit.

Non putandum per initia ſtatim Æneidos: Lauinaque venit littora.

CAPVT XIII.

HErmolaus Barbarus in 3. Plinianarũ caſtigationum volumine, *Lauinia* in vetuſtis Vergil. codicibus ſcriptum inueniri atteſtatur, quod & Silium in primo Punicorum ſecutum tradit,

Sceptraq; fundauit victor Lauinia Teucris. Ego nihil immuto, quando & Quintilianus in 11. & Aulus Gellius in 10. non aliter locum citent: Sed & Propertius in 2. Elegiarum lib. dubium non relinquit ſic de ipſo Verg. quem de facie potuit noſcere canens,

Qui nunc Ænea Troiani ſuſcitat arma,
Iactaq; Lauinis mœnia littoribus.

Adeſt & locorum ratio, quam Hermolaus non improbat. Hanc lectionem ſecutus eſt olim, me mõſtrante Ioannes Franciſcus Camænus Peruſinus, dum in pulcerrimo illo Anconitano portu de literis differentes ſpatiaremus.

Expoſitum in 8 Iuuenalis Satyra.
Non quæ ventoſo conducta ſub aere texit.

CAPVT XIV.

S*Vb aere: ſub dio* exponitur a Britannico, ſed ego *ſub atrio* crediderim, in quo textrina habebant priſci. Aſcanius: *Telas, quæ ex vetere more in atrio texebantur, diruerunt.* Hoc idem leges apud Homerum, De *Atrio* ſic ſcribit Sextus Pompeius: *Atriũ proprie eſt genus ædificii ante ædem, continens mediam aream; in quam collecta ex omni tecto aqua deſcendit.* Alii de *Tarquinii aggere* ſuſpicantur, quod nulla auctoritas fulcit.

Monſtratum, Aulum Gellium, Romanum fuiſſe.

CAPVT XV.

REtulit mihi olim L. Federicus Turcella, quicum libenter ego de literis cõmentabar, Chriſtophorum Pieriũ Gigantem in ea fuiſſe opinione, vt Gelliũ, noctium Atticarũ auctorem, Gallũ crediderit: in cuius ſententiã ego quoq; aliquãdo iui, nõ ſine multorũ

elegantium hominum aſſenſu: propter ea verba ex libr. 2. *Noſtri namq; Galli ventum ex ſua terra flantem, quem ſæuiſſimum patiantur Circium appellant.* Nam eo modo *noſtri Galli* dictum videbatur, quo apud Martialem: *Noſtraq; laus Hiſpania*: Et Claudianum. *Noſtro cognite Nilo.* Nunc autem ſecus ſentio, cumque Romanum puto, nec tantum hominem Tranſalpino concedendum exiſtimo: Quod ſedulo lectori ex ipſis noctibus non vno in loco aperte dabitur cognoſcere. Illud vero quod ſuſpicionem hucuſque attulit, nihil ad Dionyſium: nam ea verba ſunt Fauorini, vt diligenter aſpicienti patebit. Fauorinum fuiſſe Gallum ex Arelate, docet Philoſtratus. Scribit de illo Ælianus, quod mirãtibus proximis, quod in diſputatione quadam Adriano ceſſiſſet, *Nonne*, inquit, *cedam ei qui 20. habet legiones? Circius*, vt tradit Plinius in Narbonenſi flat Gallia, vbi & Arelate eſt.

Legendum apud Verg. Humentia circum littora, non Hymetia, ex lib. 7. CAPVT XVI.

Ibat & Hippolyti proles pulcerrima bello,
Virbius inſignem quem mater Aritia miſit,
Eductum Egeriæ lucis, humentia circum,

Littora. Sic legendum non *hymetia* quod neq; ſyllabæ ratio, neque loci ſitus patitur. Hoc non fuit prætereundum, propter deprauatos codiceis.

Enarratum apud Iuuenalem in 4. Satyra.

Iam quartanam ſperantibus ægris,
Stridebat deformis Hyems.

CAPVT XVII.

Sperantibus pro *timẽtibus*, per acyrologiam accipiũt omnes: ſed dicant mihi quæſo, qui cotidiana & continua laborant febri, quid habẽt ꝙ vlterius formidẽt? Cum ægrotantes & aſſidua valetudine laborantes nihil timere ſoleant, quod interiore illos dolore affecturum ſit, præcipue ſi æſtiuum tempus euaſerint: & iam hyems aduenerit: quamobrem malim exponere *ſperantibus*, genuina & propria verbi ſignificatione Scimus enim ſcriptũ eſſe a Celſo, *quartanam neminem iugulare, & plerunq; fieri vt ægrotantes capiant febrim, quam cotidie patiuntur in quartanam commutari.* Itaque autũnali præſertim tempore ſperent, quo fit febrium commutatio, hoc ego cenſeo; ſuam quiſq; ſequatur mentem.

Perpenſum apud eundem: Vos Anguilla manet longa cognata Colubra, ex ſatyra 5.

CAPVT XVIII.

Oſtendit mihi olim Theophilus Caballinus Sentinas codicẽ, qui fuit Beſſarionis perlatus illuc forſan a Nicolao Perotto: *Cognata ſimi iis expem peſſit*: vt dicat in deceſſum Cœnipetarum apponi illis anguillas ſerpentib. ſimiles, quas ſi eis cõtuleris nequeas ſecernere, anguis ne ſit, an piſcis. nam quod putãt quidã *Anguillas*

cum

Digitized by Google

cum ſerpentibus coire, & interpetrantur *cognata*, eiuſdē generis, auctores nō habēt: neq; vllū e vulgo adhuc inueni: q. hoc exiſtimarit.

Enarratus Martialis in 10. CAPVT XIX.

SCribere te quæ vix intelligat ipſe Modeſtus,
Et vix Claranus quid rogo Sexte iuuat?

De *Modeſto* Iureconſulto intelligit Domitius. Sed cum *Domeſtinū* non *Modeſtum* legamus clarum iuris interpetrem, placet vt de *Iulio Modeſto* celeberrimo Grammatico dictum accipiatur qui libertus fuit Iulii Higini, vt tradit Tranquillus. Hunc Gellius, quod nō nihil ad locum facit, *confuſas quæſtiones dicit ſcripſiſſe.* De hoc certe accipi debet, quando & *Claranus* Grammaticus fuit.

Siſaponem in ſecunda Philippica non eſſe Antonii villam.

CAPVT XX.

QVid erat in terris vbi in tuo pedem poneres, præter vnum Miſſenum? Quod cum ſociis tanquam Siſaponem tenebas, non placet hic *Siſaponem* Antonii villam accipere, cum nuſquam legamus nomen fuiſſe prædii. *Siſapones* duæ ſunt in Hiſpania Luſitania, vetus, & noua. Scribit Plin *in Siſaponenſi regione celeberrimū triiticum prouenire.* Expoſitionē hanc noſtram cōprobat Raphael Volaterranus.

In eadem Philippica locus alter.

CAPVT XXI.

CVm caligis & lacerna cucurriſti. Lege cum Gellio *Gallicis* ex 13. noctiū Atticarū, quod boni interpetris fuerat retuliſſe. Quid autem *Gallica* proprie ſint ab eodem explicatum habes.

Emendatus Plauti verſus in Bœotia.

CAPVT XXII

EX Plautiniſſimis illis verſibus, qui apud Gellium leguntur lib. 3. hic mihi non ſine mendacio videtur, *Vbi vbi iſte monebat eſſe, niſi cum nihil erat*, Exponere enim videatur cum ſenſus, tum verba ſubſequentia, vt *nolebat* reponatur, tametſi & veteres, & qui nuper emendatiſſimi prodiſſe iudicantur codices, cōtra habeant.

Declaratum Penelopes etymon.

CAPVT XXIII.

NOnnulli e Gramaticis ætatis noſtræ a lanificio *Penelopem* cognominatam cōtendunt. Nam Greci fuſum vocant, quo volluitur ſubtegmen: Magis placet, quod a recentiſſimis traditur auctoribus, ſcribentibus *Penelopem*, cum prius Arnæa diceretur expoſitam a parentibus Icario. ſ. & Peribœa ab eiuſdem nominis auibus educatam. A Pindari interprete diſſentit Didymus, ſcribens id incommodi a Nauplio tuliſſe, Diomedis mortem vlciſcente, & a *Penelopibus* ſeruatam, nomen quoque meruiſſe. *Penelopes* ex accipitrum ſiue Anſerum genere memorat, cum Plinius & Ariſtoteles, tum Comicus Ariſtophanes.

Nix purpurea, quæ ſit in elegia, qua Mecœnatis obitus deploratur.

CAPVT XXIV.

B*Rachia purpurea candidiora niue*, non deſunt qui *purpuream niuem* pulcram accipiant, quo modo & Horatius *purpureos olores* dixit. Sed cum Plutarchus in Alexandro duplicem faciat purpuræ ſpeciem, rubram ſcil. & albam, non abſurdum erit candidam aſſumere: niſi quis *perpura* malit legere, quod non diſplicet.

Reſtituta priſtinæ lectioni verba Hieronymi contra Iouinianum.

CAPVT XXV.

C*Halcodecus quoq; illa filia leo virgo perpetuam peſtilentiam patria ſcribitur ſpontanea morte ſoluiſſe.* Legendum ſic, *Chalcæcus quoq; illa, filia Cleonis virgo, perpetuam peſtilentiam patria ſcribitur ſpontanea morte ſoluiſſe.* Nam cum longa peſte Lacedæmonii vexarentur, Reſpondit Apollo, finem mali inuēturos ſi virginem generoſam immolaſſent, cum ſors obtigiſſet *Helena* cognomēto *Chalcæci* (quod & Palladis eſt) ſe morti obtulit & patriam liberauit. Pars huius hiſtoriæ habetur in paralelis Plutarchi, pars apud Pauſaniā in rebus Peloponneſiacis, locum mihi monſtrauit Catanæus.

In vlt. Epiſtolarum familiarum Ciceronis enarratus locus.

CAPVT XXVI.

D*Emetrius iſte nunquam omnino Phalereus fuit, ſed nunc plane Belienus eſt:* ſunt qui *Bellienus* legendum putent, quod, is (vt legimus in Epiſtola Cœlii) verna fuit Demetrii: vt ſenſus ſit Ciceronis, Demetrium hunc, qui Phalereus videri optabat, nihil differe a ſeruo ſuo. Verba Cœlii ſunt iſta: *Adeo quod in te inclyte in armis tunc neque de magna cauſſa Bellienus, verna Demetrii, qui ibi cum præſidio erat, Domitium quendam nobilem illic cœptis comprehendit, & ſtrangulauit. De L.* Bellieno, qui auunculus fuit Catilinę, meminit Aſconius Pedianus. Ego nihil immuto, ſed a *bile* deductum verbū exiſtimo, quod eſſet iracundus. De hoc Demetrio, plura Plutarchus in Pompeio.

Sublata menda ex digeſtis de Ædilitio edicto.

CAPVT XXVII.

Q*Væſitum eſt An balbus, & bleſus, & an tripus, iſque qui tardius loquitur & varrus, & varicus ſanus ſit: & opinor eos eſſe ſanos.* Si quis locum diligenter examinauerit inſpiciet legendum eſſe, *traulus*, pro eo quod eſt *tripus*. Ita enim vocantur a Græcis, qui deficiunt in enuntiando proferendoq; r. elementum, quod Phyſici ex humiditate linguæ putant accidere.

Emendatus verſus Papinii Statii in Syluis.

CAPVT XXVIII.

Q*Væ ſuper impoſito moles geminata coloſſo,*
Stat latium complexa forum?

Lege. *Quæ ſuperi impoſito moles geminata Coloſſo, ſtat Latium complexa forum?* Sed de Papinii nodis, plura dicemus in ſecunda Centuria.

Digitized by Google

Ex prima apud Iuuenalem Satyra: *Nota magis nulli domus eſt ſua, quam mihi lucus Martis.*

CAPVT XXIX.

NOn improbantur mihi, quæ in hoc loco ſcribunt commentatores: ſed quia Ioannes Baptiſt. Blautius nouã addit lectionem, qua Martis cum Venere adulterium monſtratur, age ſi placet tertiam agnoſce, ea eſt, vt vna dũtaxat addita literula, *luctus* legatur, vt exprimatur per id bellum Troianum, quod ſcripſit Nero, & obiter lancinet ſcæuiſſimum Imperatorem, qui non dubitarit vrbẽ incendere, vt ſcriberet *Troica*: de quibus cum ipſe alibi, tum Seruius. Lucanus etiam, & Troianum & vrbis incendium cecinit, vt iraſcatur Poeta, hæc quotidie agi. Leges apud Homerũ Iliados 5. Martem a Diomede ſaucium præ dolore ingentem edidiſſe eiulatum, quantus nouem decem ve millium hominem pugnam ineuntium eſſet. Vel ad id referendum, quod Mars ab Oto & Ephialte arctis vinculis alligatus, & in æreã ollam detruſus, graues pertulit cruciatus: ſed hæc excitatio ſit, non iudicium.

Apud eundem ex eadem Satyra, cum pars Niliaca Plebis, emendandum videri, quum fæx.

CAPVT XXX.

HEmiſtichium hoc eiuſdem Poetæ ſemper mihi mendum ſubolere viſum eſt, cum laudi potius ſit, quam vituperio aliquem maximo conuitio, *Populi partem* appellare. Neque illud obſtiterit, quod *Niliacæ Plebis* dixerit: quando & ex Ægypto & ex Plebo maximi viri fuiſſe deprehendantur. Adiuuat hoc, & quod ſequitur, *cum verna Canopi*. Non enim conſectaneum videtur, vt quem Plebis partem dixerat, eundem ſeruum vocitet. Itaque ſemper rectius iudicaui, vt *fæx* legeretur, quam lectionem confirmãt Poetę verba in 3. Satyra: *Quota portio fæcis Achææ.* Apuleius quoque in 8. de aſino aureo, deſpicatiſſimum ſignans, *Vnum*, inquit, *de Triuiali popularium fæce.* Hoc idem habes de Plinio Medicos Græcos fæcem vocantem. *Ne fæcem quidem, aut inſcitiam eius turbæ arguamus ipſorumque intemperantiam in moribus.* Huc alluſit Callimachus, quo inimicum ſuum Ibin appellauit. Senſus erit Poetæ, Criſpinum non hominem eſſe, ſed viliſſimę plebis Ægyptiæ putredinem. Hunc alibi monſtrum nuncupauit.

Nunquid Iuuenalis lapſus ſit in 11. Satyra.

CAPVT XXXI.

NEque enim loricam poſcit Achillis,
Therſites.

Si verum eſt, quod ſcribit Quintus, hunc alapæ ictu ab Achille interemtum, armorum certamini intereſſe non potuit. Dicemus, ergo vel memoriola lapſum Poetã (quod & Suidę & aliis nõ paucis quoq; contigit) vel hiſtoriã variaſſe, vel Therſitẽ ipſum referente.

Nam qui hunc ab Vlyſſe interfectum tradunt ſceptri verbere, Homerum non legerunt. Hic Quintus, quem Græci Cointum vocãt. Poeta fuit Romanus, ſucceſſitq; Homero in cõſummanda Iliade, eodem carmine, atq; eadem lingua eius imitatus Rhapſodiam, admodum adoleſcens. Hunc multo tempore cunctis ignotum e ſitu puluereo protulit Beſſarion Nicæus, vt legimus in Græca Grammatica Conſtantini Laſcaris. de commentatione hac noſtra inuenies apud Vallam puſillum quiddam.

Nunquid Solinus & alii errarint in denominatione Neapolis.

CAPVT XXXII.

SCribit Solinus cumq; Solino pleriq; e recentioribus, *Parthenopem*, Neapolim ab Auguſto nominatam, quod verum eſſe non ſinit Cicero, qui cum ſępe alibi tum in familiaribus epiſtolis Neapolitanorum meminit. Magis probandus Strabo, cuius hæc verba ſunt: *Poſt Dicæarchiam quidem Neapolis eſt Cumanorũ, Poſtea vero & Chalcidenſes incoluerunt & ex Pithecuſis Athenisq; venientes, vnde & noua ciuitas, id eſt, Neapolis appellata.* Solinum hinc deceptum exiſtimo, quod legerat *Philippos* Macedoniæ vrbem, quæ prius *Crenides* vocata eſt (vt ſcribit Artemidorus in Epitome 10. ciuitatum) Neapolim ab Auguſto vocatam, victo ibi Bruto. Nam plures fuerunt huius nominis vrbes.

Expoſitus Ariſtot. in 9. de natura animal.

CAPVT XXXIII.

LOquens Ariſtoteles de *Morphno* tertio Aquilæ genere, quam & *Percnon*, id eſt Næuiam (vt vertit Theodorus) vocat, ſcribit de illa meminiſſe & Homerum, *in exitu Priami. In exitu,* accipe in egreſſu ex Ilio ad Achillem. Homeri verba Latina adpoſui propter impreſſores: *Statim Aquilam miſit, perfectiſſimam volucrũ Morphnon venatricem, quam vocant etiam Percnõ.* Subiicit deinde Homerus, *quod illa Aquila Augurium Priamo fecit apertis alis ad modũ valuarum altitudinis Regii cubiculi.* Sed hoc illis ſcribitur, qui propter Græcarum literarum ignorantiam, neſciunt Homeri Iliadem viuo adhuc Priamo claudit.

Auſonius enarratus in verbo Metanœa.

CAPVT XXXIV.

QVa tibi iuncta comes? dicat tibi dic rogo quæ ſis?
Sum Dea cui nomen nec Cicero ipſe dedit.
Sum Dea quæ facti non factiq; exigo pœnas.
Nempe vt pœniteat ſic Metanœa vocor. Hic *Metanœam* pleriq; *poſt videntiam* interpretantur, quod ſit idem in ſenſu cum *Pœnitentia*, aſtruentes non poſſe ſimpliciter *Metanœam* pro pœnitentia accipi, quod hæc vox frequens ſit Ciceroni: Illa vero numquam, quo quid dici poteſt inſulſius? ad id referendum eſt, quod Cicero in libris, qui leguntur de natura Deorum cũ multas nominarit, nullum de hac Auſonii Dea faciat verbum.

In 3.

In 3. Æneid. *Quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames.*

CAPVT XXXV.

QVoniam Græce ἱερὸς & *ſacrum* & *magnum* ſignificat, idcirco Codrus Vrceus *ſacram famem*, magnā hic accipi debere ſcribit. Ego vero cum perſpiciam Plinium iis verbis locum digito indicaſſe: *Vtinam poſſet e vita in totum abdicari aurum ſacra fames, vt celeberrimi auctores dixere, proſciſſum conuitiis ab optimis quibuſq; & ad perniciē vitæ repertum*, malo cum Seruio *ſacram*, exſecrabilē.

Non mutandum Valerii Max. Codicem in primo.

CAPVT XXXVI.

I*Nimicorum conſpiratione vrbe pulſus M. Cicero, cum in villa quadam campi Atinatis diuerſaretur. Atinatis* inquit, non *Arpinatis*, quod patet ex ipſius M. Tullii verbis, quæ poſita ſunt in primo de diuinat. *Venio nunc ad tuum, audiui equidem ex te ipſo, ſed mihi ſæpe noſter Saluſtius narrauit, cum in illa fuga nobis glorioſa patriæ calamitoſa, in villa quadam campi Atinatis maneres, magnamq; partem noctis vigilaſſes, ad lucē deniq; arte, & grauiter dormitare cœpiſſe*, &c. Inferius diffuſius eadem omnia habentur, quæ refert Max.

Explicatus Gellius in 9.

CAPVT XXXVII.

A*Ntiquos Romanorum audio prænomina Patriciorum, quorundā male de Republica meritorū, & ob eam cauſſam capite damnatorum, cenſuiſſe, ne cui eius gentis Patritio inderētur.* Ne labores diutius in perquirenda hiſtoria, audi quæ ſcribit Sextus Pompeius: *Manlium patritiæ familiæ neminē vocari licuit poſt eū Manlium, qui Gallos a capitolio depulit, quod is regnū occupare conatus necatuſq; eſt*

Reformatus Aſconii Pædiani locus.

CAPVT XXXVIII.

S*Ignum Vortunij*, inquit Aſconius, *in vltimo vico thurario eſt ſub baſilicæ angulo flectentibus ſe ad poſtremā dexteram partem*, Puto, legendum ſic: *flectentib. ſe ad Roſtra ad dexterā partem.* Scimus enim *Roſtra* fuiſſe Romę ante curiam Hoſtiliam in foro Romano, cui & Baſilicæ adiunctæ eſſe debent. vt tradit Vitruuius in 10. qui ſe Baſilicæ Iuliæ faciendæ præfuiſſe memorat.

Penſitatus Plinius in 35.

CAPVT XXXIX.

C*Vm Aeſculapio filia Higia, Aegle, Pane, Calaſſus & Onager.* Hunc Plinii locum ex 35 cap. 40 mundanæ hiſtoriæ non ſum neſcius ab Hermolao emendari, *cum Aeſculapio filia Hygia, Aegle, Panacea, Iaſo*: Sed cum vox illa *Calaſus* neſcio, quid vlterius petere videatur. Et Suidas *quinque fuiſſe, Aeſculapii ex Epione filias memoret*, ita commode legi poſſe conijcio, *cum Aeſculapio filia Hygia, Aegle, Panacea, Iaſo, Acheſo.*

vertant, quod apparet in Maronis poemate, & in pleriſq; aliis. Cicero certe in eo, quod dixi de claris oratoribus ſic ſcribit: *Nam & Odyſſea Latina eſt. Quid quod, eodẽ auctore, conceſſum eſt auctoribus emẽtiri in hiſtoriis, vt aliquid dicere poſſint argutius.* Hæc nos aduerſus Ciceromaſtigas, quibus plura, addidiſſem, ſed volui aliis relinquere, quo facundiæ parenti patrocinium ferrent.

Defenſus a Calumnia Cicero.

CAPVT XLIII.

ILlud quoq; nonnulli ad Ciceronẽ pertinere arbitrantur, ꝙ legatur apud Homer. in 21. Iliados. Achillem vrbis expugnatorẽ dici: *Αὐτὰρ ἐπεὶ ὡς ἔγνωσαν Ἀχιλλῆα πτολίπορθον. Sed poſtquã cognouit Achillẽ vrbis expugnatorẽ*, propter illa ad Plancũ verba in 10. lib. epiſtol. *Tu contexes extrema cũ primis, qui enim M. Antoniũ oppreſſeritis bellũ confecerit.* Itaq; Homerus nõ Aiacẽ, nec Achillẽ, ſed Vlyſſem appellauit *πτολίπορθον*. Poterã ego Ciceronem a calumnia defendere, quomodo Aſconius Pedianus Luciliũ: nã ſemel vicinũ eſt at pene nunq̃ ſed id cũ iſtis vitilitigatoribus vſurpare nolo. Illud itaq; placet, vt dicamus, Ciceronem conſulto omiſiſſe de Achille, vt planius Plancũ retineret, ac tum demũ ſe verã gloriã adeptũ putaret, cum oppreſſo & ꝓfligato Antonio, patriæ numq̃ defuiſſe iudicaretur: alia, quæ in illã diẽ geſſiſſet, nõ ſatis illi fore ad libertatis aſſertoris nomẽ & Reipub. vindicẽ, vt neq; Aiaci neq; Achilli præclara in bello geſta *expugnatoris vrbis* nomẽ vindicarũt, ꝙ poſtremo, quo Troia capta eſt, anno morte puenti ꝓ re Græcorũ non laborarunt, ꝙ eo indulgentius ſibi faciendũ putauit Cicero, ꝙ de Aiace nunquã de Achille ſemel, de Vlyſſe frequẽtius legerat, volebatq; quoquo modo poterat de Achille Plancũ nõ reminiſci, ne id illi iã in deterius declinanti, cauſſam ꝓſtaret alienationis a Repub. Tu vero lector, ſi potes validiora cogita, ne obiiciatur Ciceroni (a quo eloquẽtia inſignimur) *μνημονικὸν ἁμάρτημα*, ꝙ longe grauius ſit quam Eupoſim, pro Ariſtophane protuliſſe aut Agamemnonem pro Vlyſſe.

Ex Iuuenalis Satyra 6 Et nigrum Flauo crinem abſcondente Galero: aliter enarrandum quam vulgo exponatur.

CAPVT XLIV.

G*Alerus* præter notũ capitis tegmentũ ſumitur interdũ pro *capillamẽto* hoc eſt, adulterina appoſititia & aliena coma. Trãquillus in Nerone; *Poſt crepuſculũ ſtatim arrepto pileo, vel Galero popinas inibat.* Idem alibi: *Galericulo capiti propter raritatẽ capillorũ, adaptato & annexo:* Et hoc ſenſu accipiendum eſt hic, cũ ſuperius de *cucullis* pmiſſa mentio ſit, quibus cooperuiſſe ſibi caput Meſſalinã intelligo. Adiuuat hoc & epitheton illud *Flauo*, ꝙ vt pileo nõ conuenit, & fugienti noſci, ita comę quadrat, vt nullum magis, cũ (auctore Seruio) *impudica mulieris flaua ſit coma, caſtæ vero nigra.* quod ne agnoſceretur Meſſalina in coitu, adulterino crine, & meretricio texerat, quamquã Naſo in faſtis ab obſeruatione illa Seruii receſſit, ſic de Lucretia canens.

Digitized by Google

Forma placet niueuſque color flauique capilli. Sed hoc poſtremum ab aliis ante nos animaduerſum eſt, ne interim quenquam inuentis ſuis priuemus.

Patauinitas in Tito Liuio reprehenſa qua eſſe videatur.

CAPVT XLV.

P*Atauinitatem* quam Aſinius Pollio in Titi Liuii oratione ineſſe putabat, ſic accipit Fabius Quintil lib. 8 vt idem reprehēſum nitidiſſimum hiſtoricum videatur aſtruere, quod plerumq; peregrina & externa illius redoleat oratio. *Quare, inquit, ſi fieri poteſt, & verba omnia, & vox huius alumnum vrbis oleant, vt oratio Romana plane videatur, non ciuitate donata.* Atqui ſi res ita ſe habet: vt ad optimam, & omnibus cōſtantem numeris orationē, requiratur etiā, quod opus eſt in vrbe naſci, ne quod Theophraſto Athenis, aliis quoq; Romæ peregrini & hoſpitis nomē obiiciatur, Dicemus in ipſo quoq; M. Tullio Arpinitatem ineſſe. Sed cum ſciamus Liuiū ipſum eloquentiæ parentem Ciceronē omnibus ptuliſſe, quod datur, intelligi ex eius ad filiū epiſtola, in qua hortatur illum, vt M. Tullium vel eius quā ſimiliſſimos imitetur, & eum eſſe nitore Liuianæ hiſtoriæ perſpiciamus, vt nihil non Romanā redoleat orationē aliud certe ſignificare voluiſſe Aſinium Pollionē per *Patauinitatem* aſtruemus, cū nullum legatur in Liuio verbum niſi probum, & vere Romanum. Nam quod Franciſcus Philelphus in familiari ſcribit epiſtola, eam eſſe in Liuio *Patauinitatem* a Pollione taxatam, quod plerumque neglexerit ſequi vulgare genus orationis, & ſe communis ſenſus conſuetudini minus accommodarit, non ſequor, ſed illud Aſinium innuiſſe ſuſpicor, quod cum placeret ſibi breuiſſimus dicendi modus, & nihil probaret, quod pluribus explicetur & lacteam vbertatem in Liuio intueretur, offenſus ea (vtpote ingenio ſuo Laconiſmum appetenti ſatis minime facienti) taxauit in illo Patauinitatem, quando in hodiernum vſq; diem Patauini male audiant de effuſiore quadā ſermonis prolixitate, quibus hunc tradunt eſſe in loquendo morem, vt ſemper ab ouo exordiantur, vt & in Pergomatibus ineptitudinem orationis audimus. Hanc igitur docendi copiam exoſam habens Pollio, & volens (vt illius mordaciſſimum fuit ingenium) in hiſtoricorum principe aliquid cauillari, cum Patauinæ vrbis in loquendo morem teneret, nihil aliud habens, quod reprehenderet, obiecit in eius oratione Patauinitatem ineſſe. Quomodo enim Liuio induliſſet Pollio, præcipue hiſtorias taxans, qui ne Ciceroni quidem ipſi, & eius ſynchrono Saluſtio pepercerat? Illud interim citra maledicentiam dictum velit ineſſe interdum (quod vitium iudicabat Pollio) in Tito Liuio multa, quæ ſine hiſtoriæ damno minus vbertim plerique exprimi poſſe exiſtimant. Hanc ego opinionem, non manteium videri volo (quoque Caligula *verboſum Liuium appellabat*) vt ſcribit Tranquillus.

In Sene-

In Seneca Epiſtola 108. *emendatum Ennii* **Carmen.**

CAPVT XLVI.

APud Ciceronem in his ipſis de Republica, hoc Epigramma eſt.
Niſi faciendo plagas, cœleſtium aſcendere cuiq; eſt.
Mihi ſoli cœl. maxima plaga patet.

Cum cogitarem de reformatione Carminis, indicauit mihi Grimaldus integrum eſſe apud Lactantium Firmianum lib. I.

Si fas credendo cœleſtia ſcandere cuique eſt,
Mi ſoli cœli maxima porta patet.

Verba ſunt Africani apud Ennium *Mi* pro *mihi* a Græco μοι.

Inſcipta q; lintea vadit apud Satyrum ex 8. *quem habeat ſenſum.*

CAPVT XLVII.

Damaſyppus ad illos
Thermarum calices, inſcipta q; lintea vadit.

Hic *lintea* pro *ſudariis* exponunt interpretes, quę cum picta eſſent quaſi inſcripta videbantur, quem ſenſum vt non penitus damno, ita illud magis placet, vt per *lintea inſcripta*, ſcortum ipſum in thermis proſtans intelligat, vt duo taxet in Damaſippo, & quod Thermas popinaſque adiret potationis gratia, & ibidem Phryne oblectaretur. *Inſcripta* enim proprie ea dicuntur, quæ titulum oſtentant. Meretricum autem cellæ, quibus plerumque, vela prætenduntur, inſcriptiones & proſtantium nomina gerebant. Martialis:

Intraſti, quoties inſcripta limina cella. Iuuenalis alibi.
Titulum mentita Lyciſca. Seneca:

In communi loco ſtetiſti: ſuppoſitus eſt cella tua Titulus: venientem recepiſti. Item, *Nomen tuum pependit in fronte, pretia ſtupri accepiſti.* Idem Seneca: *Deducta es in lupanar, accepiſti locum, pretium conſtitutum, titulus inſcriptus.*

Ex prepoſtero apud Iuuenalem verſu, Satyra prima verum confundi ſenſum.

CAPVT XLVIII.

POne Tigillinum tæda lucebis in illa,
Qua ſtantes ardent & latum media ſulcum deducit harena.

Horum verſuum poſtremum exiſtimo nō poſitum ſuo ordine, ſed inuerſum, debereque ſtatim ſequi poſt id, *gentilibus plumis*, hac ſerie:

Qui dedit ergo tribus patribus Aconita vehatur,
Penſilibus plumis atq; illinc deſpiciat nos:
Et latum media ſulcum deducat harena.

Vt ſit ſenſus, veneficum illum ſeruorum cœtu ſtipatum, vnūquemque proſternere, & ſulcū quendam efficere e calcatis hominibus, dum incedit in lectica per theatrum, quod & alibi queritur Poeta, & diſcimus a Seneca, ſine cuius frequenti lectione, neceſſe eſt

multa apud hunc ignorari. Illud paulo ſupra, *cuius non audeo dicere nomen*: lege, *cuius nunc audeo dicere nomen*. Sed hoc audio excogitaſſe etiam Iacobum Conſtantium in his, quæ in hunc ipſum partu:iebat, Poetam.

In eadem eiuſdem Satyra enarratus locus alter.

CAPVT XLIX.

ACque Triumphales, inter quas auſus habere
Neſcio quis titulos Ægyptius, aut arabarches,
Cuius ad effigiem non tantum meiere fas eſt.

Omnes de Criſpino intelligunt, ſed cum nulla extet hiſtoria, quæ doceat, illum Romæ ſtatuam meruiſſe & Criſpinum ad maiorem contemtum frequentius proprio nomine notet Poeta, placet vt de Ioſepho intelligatur, ſeu mauis tu, Ioſeppo. Hic, vt ſcribit Hieronymus, a Veſpaſiano captus cum Tito filio eius relictus eſt Hieroſolymis. Hic Romam veniens ſeptem libros Iudaicæ captiuitatis Imperatoribus Patri filioque obtulit, qui & Bibliothecæ publicæ traditi ſunt, & ob hoc ingenii gloriam ſtatuam quoque meruit Romæ. Hic eſt ille Ioſephus, qui a Iudeis Dux creatus eſt ad bellum contra Romanos gerendum captuſque in expugnatione Iotapatæ, & ad Veſpaſianum per Nicanorem ductus de eius imperio prænuntiauit. Hiſtoriæ meminit Oroſius, Euſebius, & Tranquillus. Hieronymus Græcum Liuium appellat eiuſque recenſet vigilias. Vt de hoc intelligam, vel illud perſuadet, quod vbique Iuuenalis diuinaculos iſtos inſectatur. Bene dubitat Poeta de illius natione, vt maior oriatur indignatio, dum in ambiguo eſt Ægyptius ne ſit, an Arabs, qui Iudæus erat, a vicinitate locorum ſumta denominatione. Vox illa *Arabarches*, hunc certe deſignat, præfecturam illam indicans, de qua ſupra, non ſine claſſis labe, qui molles & effœminatos, imbelleſque exercitus duxerit, indignatur Poeta, quod victus, & captiuus Ioſephus, auſus fuerit erigere ſibi triumphalem ſtatuam, vt quod Hieronymus virtuti & ingenio dat, hic fortunæ & diuinationi tribuat. Ea forma dictum eſt *triumphales*, qua ſupra *Heracleas* & *Diomedeas*, vt non neceſſario faciant, qui codicem inuertentes *Herculeas res* contendunt.

Iyngа eandem videri, quæ ſit σεισοπυγὶς.

CAPVT L.

THeocriti interpres, & Græci dictionarii auctor eandem eſſe ſcribunt iyngen, quæ ſit σεισοπυγίς. Ioannes Baptiſta Pius diſtinguit vt iynx ſit, quam verticillam Latine nuncupamus. σεισοπυγὶς vero motacilla: addo Suidæ verba, vt vel errantibus patrocinetur, vel cum illis errare deprehendatur ἴυγξ τὸ ὄρνεον ὃ λέγουσι.

Ex II. apud Iuuenalem, quo Lacedæmonium Pedemate lubricat orbem.

CAPVT LI.

NOn noſtri pudoris eſt, quod ſequitur, tamen vt rem Latinam

iuuemus, non pigebit & quod ego ſentiam explanare, *Popyſmate* legendum puto, vt ſumatur pro ſibilo, qui in re obſcęna fieri cõſueuit iuxta illud Martialis:

Qui ridere poteſt fatui popyſmata cunni.

Per *orbem Lacedæmonium* pręposteram Venerem accipio. Nam primi Lacedęmonii, vt refert Thucydides corpora ad Athleticam nudarunt, & oleo vnxerunt, cum olim etiam in Olympia ſubligaculis pugnando Athletę vterentur. Hinc libido in pueros exarſit, vt tradit Cicero, de quorum corruptela & ſtupris, ſæpius quæritur Poeta. *Orbem* metaphorice podicem accipe a circuitu: vt etiam *corona*, quod & alibi memini me legere. Verbum illum *lubricat* rem certe obſcœnam oſtendit. Hoc meum Commentum non prius lector ſubſannabis aut reiicies, quam diligentiſſime rem totam examinabis.

Quæ videatur ea Dea Plinio in 28. quam nominare ſub tecto eſt religio.

CAPVT LII.

QVæſierat olim a me per Epiſtolam Ilioneus Venturellus Carticetanus municeps meus, quam putarē tertiam illam Deā in omnimoda Plinii hiſtoria, *quam nominare ſub tecto eſt religio?* reſpondi ad hunc modum, Plinianam Deam, de qua quæris: ſi te nihil mouit recens auctor, *Fortunam* eſſe dices *caluam* cum Antonio Conſtantio, quod ipſum ex præſcriptis ſupra a Plinio verbis datur coniici, ſi ſolerter inſpicies. Vale.

Apud Iuuenalem quoq; ſalutato crepitat concordia Nido.

CAPVT LIII.

IN promtu eſt omnibus, quid Politianus & ceteri in hoc Iuuenalis verſiculo opinentur nuper, commentariis ſententiam teneat. *Ædem* igitur *concordiæ* in curia fuiſſe, & ibi aliquādo Senatum haberi ſolitum, teſtantur Lampridius & Varro. Simpliciter ergo accipiendum erit, vt dicat libertinus nobiliores Romanos ſubſannans coli concordiam, ad quam accedentes Senatores conſultationis gratia, tantum inter ſe ſtrepant: vt *nidus* pro *tecto* in modum nidi fornicato ſumatur, ſiue pro domicilio ipſius Ædis, & *crepitat* irriſiue referatur ad ipſos patres, qui ingredientes, regredienteſque & multa inuicem obloquentes ſtrepenteſque in cauſa erant, vt tota Ædes crepitaret, introeuntium exeuntiumque pedibus preſſa, & dum alteri alteri in ſubſelliis cedunt, ſalutantes cum Templum ipſum, tum aſtantes Patres. Eſt quandoque legere apud M. Tullium *exortum in Senatu ſtrepitum*. Hinc libertini Horatio Satyrica mordacitate lita.

Coſſutiana Taberna apud Ciceronē in Epiſt. famil. calce quæ videatur.

CAPVT LIV.

NAm *iſti duo vix ſunt digni quib. alteri fundamēta credas Ceſenā alteri Coſſutianarū tabernarū*, puto intelligi de *tribus tabernis*

quæ erant in via Appia non procul Antio, quarum Cicero libro 2. ad Atticum ter meminit, dicique *Coſſutianos* a Coſſutio ciue Romano nobili architecto, de quo Vitruuius in præfatione libri 7. Dixit autem *fundamenta*, vel quia in his plurimum excellebant vel a parte totum, quoniam optime iactis fundamentis cetera facilius ſuperſtruuntur. Audio eſſe, qui auctores habeant haſce tabernas eſſe in togata Gallia, quod equidem non poſſem non probare, ſi teſtimonii ancora fulciatur, nam quod opinantur quidam de *Conſo Deo* & emendandum Codicem cenſent, ſomnium eſt.

Sublata menda ex Euſebii Pamphili libro 5. de Euangelica præparatione.

CAPVT LV.

VBi leges apud Euſebium Pamphilium prope finem quinti libri de *Diomede illo pugile*, ſcias Codicem deprauatum: non enim *Diomedes* ſed *Cleomenes* puto ex Suida & Plutarcho in Romulo, quamquam & Cleomedes apud hunc quoque vocetur: hic fuit Patria Aſtypaleus, Aſtypalea, vnde eſt illud Bythiæ:

Vltimus herorum Cleomenes Aſtypalæus. Aſtypalæa autem pluribus in locis redditur. Eſt enim vna Sporadum, ab Ancæi matre appellata, alia in Co inſula, alia in Cretæ medio, quarta in Samo & mons prope Acticam, auctor Stephanus.

Apud eundem, ibidem correptus locus alter.

CAPVT LVI.

IN eodem Euſebio: *Simile quid Loris accidiſſe fertur*, lege, *Locris.* Quod vero ſequitur pugilis nomen, deprauatũ crediderim, non enim *Eutycalem* ſed *Euthymum* contenderim. De illo multa Pauſanias in Eliacis, Ælianus in varia hiſtoria, & e noſtris Plinius. Hic apud Cæcinam amnem deſiit apparere. Euſebius & hic & ſuperius in Cleomene alios videtur habuiſſe auctores. In aliquibus mihi ſatis ſit rem digito indicaſſe: malo enim breuitatis quam multiloquii accuſari, cum hoc citra faſtidium doctorum fieri non poſſit. *Ibetim*, paulo ſupra Euſebio non proprium pugilis nomen eſt ſed *Theagenes* indicatur qui (vt docet Suidas) 140. e certaminibus coronas reportauit. Præter hunc Theagenem tres alios, Athenis fuiſſe refert Suidas diuerſis temporibus.

Occultiorem ſubeſſe ſenſum in hoc Iuuenalis Hemiſtichio ex Satyra 5. dum ſe continet Auſter & quæ ſequuntur.

CAPVT LVII.

Byrrokni murana datur, quæ maxima venit,
Gurgite de Siculo, nam dum ſe continet Auſter,
Dum ſedet & ſiccat madidas in carcere pennas
Contemnunt media temeraria lina carybdim.

Auſtrum pro quolibet vento poni exiſtimant expoſitores: at ego crediderim doctiſſimum Poetam id ſpectaſſe, quod Apher ſcribit Dionyſius, notum qui Latine Auſter ſit in mari maxime Siculo ſæuire

pite:nam ſingulis æquoribus præcipui quidam aſſignantur venti vt ſenſus ſit Iuuenalis, piſcatores ceteris contentis ventis, vtpote Siculum mare minus turbantibus, Noto tantum terreri, quem nouerit ibi potiſſimum. Dionyſii carmen appoſui, vt verſum eſt a Rhemnio Fannio, ſeu mauis tu cum Politiano Angelo, Priſciano, quod non recipio.

Finibus & propriis excipiant ſingula ventos
Tyrrhenum Zephyro, Siculum ſed tunditur Auſtro.
Adria ſuccurrens Æoo frangitur Euro.

Eurus ergo erit apud Horatium *arbiter Adriæ* in primo carminum, quod alii non ſuſpicantur.

Nec rabiem Noti.
Quo non arbiter Adriæ maior,
Ponere ſeu tollere vult freta.

Emendatus ſimul & expoſitus Fabius Quintilianus lib. 10.

CAPVT LVIII.

ET *Pollionis & Caſſii reus aſpernatus eſt.* Puto legendum *Aſprenas eſt*: accuſatus eſt enim *Aſprenas Nonius* a Caſſio Seuero, vt ex his Plinii verbis datur coniici, quæ poſita ſunt in 35. lib. mundanæ hiſtoriæ Cap. 11. *memoria non illa fœdiore, cuius veneno Aſpernati reo Caſſius Seuerus accuſator obiiciebat interiiſſe 130. conuiuas.* Hiſtoriæ meminit & Tranquillus in Aug. *Cum Aſprenas Nonius arctius ei iunctus, cauſſam veneficii accuſante Caſſio Seuero diceret, conſuluit ſenatũ quid officii ſui putaret.* De hoc Caſſio Seuero meminit Macrobius, Seneca, Tacitus & alibi Fabius. Cuius ſcripta Senatuſconſultis abolita, requiri & eſſe in manibus lectitarique permittit Caligula, vt a Tranquillo docemur. *Aſprenates*, non *Aſprenas* pronuntiatur in 6. Controuerſiarum ab eo, qui id operis poſteris reliquit: non enim Senecam puto, quanquam illius titulo circumferatur. Quod ſi ſequimur, dicemus mendam accidiſſe ex inuerſione liquidæ, & lapſu ſecundæ, in vltimam vocalem: tametſi ſuboleat deeſſe adhuc aliquid ad integrum Fabii ſenſum.

In Priapeis Epigrammatis, vnde Tenedos æquoriſque Regi.

CAPVT LIX.

NOn ſum neſcius locum bifariam emendari: nam Domitius in eo Iuuenalis verſu ex Satyra 6.

Et parua tandem caruiſſe Seripho. Sic legendum præcepit *vndarum Tenos*, quanquam vrbem non ſane magnam habet, verum Neptuni fanum ingens in luco extra muros ſpectatu dignum, in eo capaciſſima diſcumbentium conuiuarũ ędificata ſunt triclinia. Illud ſignum eſt, abundantem finitimorum multitudinem eo conuenire ſolitam, qui vna Neptuni ſacrificia celebrarent. In hac duo olim fuerant ſepulcra Zethi & Calais Boreæ filiorũ, quorum alterum patre flante mouebatur, vt refert enarrator A-

pollinii,& fons, cuius aqua vino non miſceatur, auctore Athenæo in deipnoſophiſtis. Eſt altera *Tenus* Laconiæ, vna e centum. Iacobus vero Conſtantius ſic correxit, *vnda Tanaros æquoriſque Regi*. Ea vrbs eſt Laconiæ Neptuno ſacra, vt legimus apud Pindarum In vulgatam lectionem duabus rationibus aiebat Conſtantius ferri non poſſe, cum quod ſecunda hendecaſyllaba ſedes tribrachum reſpuit, tum quod Tenedon Neptuno ſacram nullus ſcribit. De ſyllaba videant alii: quanquam illud affirmare poſſum legiſſe me cum Federico Bentiuolo & Antonio Bonano letinantibus, in vetuſtiſſimo codice, qui fuit Nicolai Perotti Antiſtitis Sipontini & hic, *vnda Tenedos æquoriſque Regi*, & infra: *quondam ſenior Hectoris parente*: pro eo quod ex Martiale & aliis *ſertor*, a quibuſdam inſtituitur. Nam quantum ad hiſtoriam attinet, hoc deprehendimus, apud Ælianum de varia hiſtoria, *Tenedos*, vocata quandoque *Leucophrus*, deinde a *Tenede* puella *Tenedos*, quæ odio nouercæ calumniam apud patrem paſſa, quod a tibicine compreſſa fuiſſet, in pelum ab eodem poſita, & fluuio Cydmo permiſſa, delata eſt in hanc Inſulam, vbi Neptuno tẽplum dicauit, in quod Tibicines ob puellę infamiam ex lege non ingrediuntur. Veritati cõſentaneum eſt, vt aquis illæſa puella, Neptuno delubrum erexerit.

De Meropum etymo.

CAPVT LX.

Vellent vt qui *Meropes* dici homines tradunt a μείρω & ὤψ. ꝙ vocem habeant diuiſam, id eſt, quod hic alia, ille alia lingua loquatur, vel diuiſam, id eſt articulatam, quod ſoli homini datum eſt inter animantia: illud quoque adderent, quod refert Hyginus *in ſigno Aquilæ*, fuiſſe *Meropen* quempiam ab Iunone demum in Aquilam verſum, inter ſydera conſtitutum, qui homines a ſe *Meropes* appellauit. Eſt legere aliquoties id nomen apud Homerum pro ipſis mortalibus.

Emendatus Apuleius in 5 & expoſitus Maro in Bucolicis.

CAPVT LXI.

SEd prius inquit, (centies) moriar quam tuo iſto dulciſſimo connubio caream. Fuit quãdo *centies* legerim, cum Britanico in his ex 5. *de Aſino Aureo*, ꝙ etſi nunc quoque placet, non tamẽ duxi tacendum, quod vetuſtiſſimus ſeruat codex Ioannis Baptiſtæ Ægidii ſeptempedani, *ſexcenties*. Nam mille, centum, & ſexcenta, ſępe pro infinito numero accipiũtur: quo modo Bucolicum Maronis carmen intelligendum contendunt, non pauci, quos ego non ſequor: *Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.* Nã id ex Theocriti imitatione dictum crediderim, apud quem ſic Cyclops, βοτὰ χίλια βόσκω: oues mille paſco, vt integri quoque Seruii habent commentarii.

Et laudant Catuli Iulia templa ſenes, apud Martialem lib. 5.

CA-

CAPVT LXII.

I*Vlia templa*, Capitolium Domitius accepit ductus eo verſu, qui eſt in 6. de filio Reguli:

Iam clamor centumq; viri denſumq; corona
Vulgus & infanti Iulia tecta placent.

Sed hic per *tecta Iulia*, Baſilicam Iuliam, in qua cẽtumuirales cauſſę agebantur, ſignificari contenderim cum Catanço, de qua Plinius in Epiſtolis. *Deſcenderam in Baſilicam Iuliam auditurus, quibus proxima comperendinatione reſponderem.* Dubitari poteſt, cur Capitolium templum *Iulium* vocetur, cum auctore Plutarcho in Publicola, neque ędificatum neq; inſtauratum neque conſecratum a Iulio Cæſare conſtet. Primum enim a Tarquinio Superbo cõſtructũ, dedicauit Horatius Pulluillus, quod bellis ciuilibus igni conſumtum eſt. Secundum vero inſtaurauit Sylla, dedicauit Q. Catulus, hoc rurſus Vitellianis ſeditionibus euerſo & diruto, tertio Veſpaſianus de integro opus aggreſſus perfecit. Hoc rurſus incẽſo, quartum a Domitiano perfectum conſecratumque eſt. Puto igitur, *Iulium Templum* appellari Capitolium, quaſi Romanum dicas, per exochen a *Iulio* Aſcanio Romani Imperii auctore iuxta illud lib. 9.

Solus Iulus cum iam retineret habenas. Quanquam hic rectius *Iulia* exiſtimem in Domitiani gratiam, & ita ſcripſiſſe Martialem crediderim, quo modo & Propertius:

Ducebant macra Iulia ſacra boues.

In primo item Syluarum libro apud Papinium Statium, At laterum paſſus hinc Iulia templa tuetur.

CAPVT LXIII.

HIc quoque *templa Iulia* pro Capitolio ſumit Domitius, quod nõ placet: nam puto intelligi de *Æde Veneris genitricis*, quam conſtruxit Cæſar, vt prius ad Pharſalum vouerat, bellum initurus, auctore Appiano. Huius Ædis meminit & Suetonius in Auguſto. *Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus eſt per Ædem Diui Iulii a Tiberio.* Et Naſo:

Aut vt erant patres in Iulia templa vocati.

§ *Non mutandum apud Silium Italicum in 8. Punicorum lib. 1. inuiſaque tauro Paſiphae.*

CAPVT LXIV.

HIc *genus orditur Minos inuiſaque Tauro Paſiphae*, emẽdandum putant nonnulli in *Miſſa*, vel in *mixta*, vt conueniat cum Archetypo Vergiliano:

Suppoſtaque furto Paſiphae, ſed cum non niſi neceſſario codici manus medica adhibenda ſit, & legamus apud eundem Maronem in Bucolicis, taurum Paſiphaem fugere ſolitum, & idem Ouidius de Arte, canat, non mutandum verſum contenderim. Huc mihi alluſiſſe videtur Marullus:

Cum male deſertum ſequeretur in auia taurum,
Sic Venerem contra Gnoſſia queſta feram eſt.
Si mihi bos fuerat Dea te vir Dance futurus,
Cur non inſana Prætides ora dabas?

In Tranquilli commentariis nihil mutaret Beroaldus. De tauri cõcubitu tacẽdum hic ſibi Silius exiſtimauit in gratiam Galbæ, cuius mentionem ſuperior habet verſus.

In eodem Punicorum 8. declaratus & emendatus locus alter.

CAPVT LXV.

QVi Fiſcelle tuas arces Pinnamque virentem. Puto legendum *Myſcelle*, vt intelligat de Crotone, quod miror ſilentio prætéritum ab expoſitore: non enim legi de *Fiſcello* loci conditore: alioqui ea vox priſcis, mollis caſei appoſitorem ſignificat. Crotonem autem, vt ſcribit Strabo lib. 6. conſtruxit *Myſcellus*, quem Naſo *Myscyllum* vocat, habuitque operis ſocium Archiam, eum qui Syracuſas condidit. Vnde mendoſe legi apud Solinum dixerim, *a Myſcello & Archeo Crotonam*, pro eo quod eſt, *Archia*. In ſecundo Europæ ſinu *Crotonem* enumerat Plinius.

Apud Iuuenalem Satyra 5. tanquam habens tria nomina.

CAPVT LXVI.

DVceru planta velut ictus ab Hercule Cacus
Et ponere foris, ſi quid tentaueris, vnquam
Hiſceres, tanquam habeas tria nomina.

Addo huic loco & illud, vt referatur ad tria illa Corneliorum nomina, a quibus & prouerbiũ deducit Auguſtinus in libro de Grammatica, τρία κάππα κάκιστα. Fuerũt autẽ hi peſſimi pernicioſiſſimique omnium *Cornelius Sulla, Cornelius Cinna, Cornelius Lentulus.* Non ſum neſcius in Græcis commentariis aliter legi.

Apud eundem Satyra 2. Ille ſupercilium madida fuligine tinctum, obliqua producit acu.

CAPVT LXVII.

OBliqua acu: Calamiſtro interpretantur expoſitores, ſed cum *calamiſtrum* cinere calefactum ad capitis tantum ornatum adhibeatur, vnde & *calamiſtrata* dicitur *coma*, non incommode ꝑ *acu*, quæ *crinalis* ab Apuleio vocatur, accipiendum putarim: niſi quis *volſellas* malit, quibus ſolebant ſibi plerumque pilos euellere: quod noſtrates quoque puellas in ſuperciliis efficere, rumor ſpargit: nam & obliquæ ſunt volſellæ, & iis coarctatis extenduntur ſupercilia, de quibus Martialis ſic:

Pungentque ſicca cana labra volſella.

Emendatus beatus Hieronymus in Epiſtola ad Donnionem.

CAPVT LXVIII.

ET in tantam venit opinionem eloquentiæ, vt ſolerent dicta eius Curatorum eſſe dictata. Puto emendandum *Curionum*: nam vt do-

vt docet Plinius, in vna familia Curionum, tres continua ſerie oratores extiterunt. Illud vero infra *ſcurrarum eſt & paratorum*, corrige, *paraſitorum*.

Ex eadem Epiſtola ſublata menda altera.

CAPVT LXIX.

VOluit ſcilicet homo peritiſſimus, vt veteranus miles, vno rogatu gladii percutere vtrumque. Titus Ianus Marius Grimaldus *rotatu* legendum me monuit, vt ſit *enſis vibratione*. Ego vero, *roratu* rectius putarim, vt alludat ad *milites* qui *Rorarii* vocabantur, de quibus hęc Sextus Pompeius: *Rorarios milites vocabant, qui leuis armaturæ primi prælium committebant, quod vt ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante grauem armaturam quod prodibant, Rorarii dicti.* Eorum ſæpe meminit Liuius.

Locus ex Priapeis Epigrammatis.

CAPVT LXX.

AD me nocte ſolet venire, & affert
Pallorem maciemque laruularum.

Sic habet Codex ille manu ſcriptus Nicolai Perotti, cuius teſtimonium ſupra quoque citauimus. Nam Philippus Beroaldus vulgareis ſecutus Codices *larualem* legit, vt ſit Diereſis: quod non omnino diſpliceret, niſi integram lectionem putarem, quam nos ex priſco exemplari attulimus. Illud interim prçterire nolo, opus hoc nõ videri diuerſorum Poëtarum, ſed vnius, quãdo in primo ſtatim Epigrammate prçponat, in ſecundo vero cauſſam afferat, cur ſe inus inuocet: quod non vtiq; accidiſſet, ſi id opus a pluribus editũ fuiſſet. Sit ergo vnius Vergilii, vt a Catanæo in Plinianis Epiſtolis late oſtenſum eſt.

Sublatus naeuus ex Hygini codice in ſigno Leonis.

CAPVT LXXI.

CVm Ptolomæus Beronicen Ptolomæi & Ariſtotelis filiam ſororem ſuam duxiſſet vxorem, & paucis poſt diebus Aſiam oppugnatum profectus eſt, vouiſſe Beronicem, ſi victor Ptolomæus rediſſet, ſe detonſuram crinem. Quo voto donatum crinem in Veneris Arſiones confinditis poſuiſſe templo: Duas in his verbis mendas ineſſe ſuſpicor, non enim *donatum* legẽdũ crediderim, ſed *damnatum*, iuxta illud Maronis in Bucolico ludicro. *Dãnabis tu quoq; votis*. Pro eo quod eſt, *confinditis*, vox nullius ſignificati, vide an *cõfeſtim* reponi poſſit. Ad doctos reiicio. Quæ ſit *Arſinoe* docebit Strabo. De Ægyptia accipiendum eſt, nam plures hoc nomine ciuitates memorantur.

Eiuſdem ex Capricorno locus alter.

CAPVT LXXII.

DIanam Ælaro ſimulatam. Sic legitur in peruetuſto Hygini codice, qui fuit Lazari cuiuſdam, qui aliquandiu Anconæ humanas docuit literas, ex qua lectione facile agnoſci poteſt, emẽdãdum *Ælluro*: quæ vox Græcis *felem* ſignificat: vt conueniat cum no-

tiſſima fabula, qua canitur Dianam in Catum verſam. Naſo: *Fele ſoror Phœbi latuit. Æluro* pro domeſtico animanti vtitur apud nos Lucilius. Non me fugit ab aliis aliter legi & emẽdari, ſed hanc eſſe genuinam lectionem ſemper exiſtimaui, quam & Philippus Beroaldus ſequitur, in vltima Tuſculana.

Correpta vox in Latinis Plutarchi codicibus ex Pelopida vita.

CAPVT LXXIII.

SCedaſumque iubere flauam puellis virginem pro hoſtia mactari, lege *Scedaſum*, vt ſupra *Scedaſi*, non *Cadaſi*. Illius filiæ duæ fuerunt, Hyppo & Miletia, ſiue vt quidam aiunt, Theano & Euexippa, vt late refert idem Plutarchus, in iis quæ de amatoriis ſcripſit narrationibus, vbi non *pulcram virginem*, ſed candidum equi pullum ad virginum ſepulcrum imolari iubet Scedaſus. De iis etiam Hieronymus contra Iouinianum, qui vt rei quam tum agebat inſeruiret, tradit mutuis vulneribus cõcidiſſe, quas Plutarchus interemtas a Spartanis refert.

Defenſus a Calumnia Seruius & enarratus Maro in 7. vrit odoratam nocturna in lumina cedrum.

CAPVT LXXIV.

CEdrum hic plerique non *arborem* accipiunt cum Seruio & Aſinio Pollione (nam eum eſſe docebimus, qui Donatus creditur) ſed *Cedri ſuccum* propter illa verba Plinii ex 19. naturalis hiſtoriæ cap. 5. *Cedri ſuccus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad lumina vſus, ni capitis dolorem inferret:* Alii vero *tædam* interpetrantur: quod idem ſcribit Plinius in 16 Cap. 11. *Pix liquida in Europa e tæda coquitur naualibus muniendis, multoſque ac varios vſus, lignum eius conciſum, furnis vndique igni extra circumdato feruet. Primus ſudor aquæ modo fluit in canali, hoc in Syria Cedrum vocatur, cui tanta vis eſt, vt in Ægypto, corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur: ſequens liquor craſſior iam picem fundit, hæc rurſus in cortinas æreas coniecta aceto ſpiſſatur & coagulata Brutia cognomen accepit.* Sed cum conſtet, tradente etiam Seruio, Maronem locum hunc ex Odyſſeæ 5. mutuatum, de *Cedro arbore* omnino intellexiſſe Poetam dicendum eſt, quemadmodum & Græcus, quod expoſuit Plinius his ex 13. *Nota etiam Homero fuit, θύον Græce vocatur, ab aliis thya. Hanc igitur inter odores vri tradit in deliciis Circes, quam Deam volebat intelligi, magno errore eorum, qui odoramenta in eo vocabulo accipiunt: cum præſertim eodem verſu Cedrum Laricemque vna tradat: in quo manifeſtum eſt de arboribus tantum loquutum.* Hactenus Plinius. Deſinant igitur Seruium lancinare quidam male in ſtudiis feriati, quando ille Plinium & Homerum, cuius pędagogum Vergilium dixeris, opinionis ſuæ habeat auctores. Operæ pretium eſt cognoſcere, quam infideliter locus hic Latine verſus ſit. Illud interim prætereundum non eſt, in verbis

verbis, quæ ex Plinio citauimus, Calypſus vel Calypſonis legendum eſt, quod Beroaldo Philippo acceptum referas, non enim animus fuit deiicere quemquam ab iuuentis ſuis, vt conueniat cum Homero.

Emendatus ſimul & expoſitus Satyricus Poeta & inibi, de Ganimedis etymo & Martialis verſiculo.

CAPVT LXXV.

NVper etiam vt repeto phanum Iſidis & Ganymedis
Pacis & aduecta ſecreta Palatia matris.

Ita lego ex Satyra 9 apud Iuuenalem, non vt alii *Galimedem*. Quid enim dici poteſt frigidius quam, vt accipiamus *Ganimedem pacis*, id eſt, ſtatuam Ganimedis in templo pacis, quod nulla ratio verum videri ſinit. Nam qui citatur ex libr. 7. Martialis verſus deprauatur ab expoſitoribus, non enim *pace* reclamante ſyllaba, ſed *Paphia* paſſim legitur hoc modo:

Sic tibi laſciui non deſit copia furti,
Siue cupis Paphia ſeu Ganimedis alas.

Neque hoc dico, quod minus reminiſcar quæ refert Lactantius in primo de falſa religione libro his verbis: *ita enim deorum ſimulacra confingunt, vt ex ipſa diuerſitate ſexus appareat, vera eſt, quæ dicunt Poetæ. Nam quod eſt aliud argumentum, imago catamiti & effigies Aquilæ cum ante pedes Iouis ponuntur in templis & cum ipſo pariter adorantur, niſi vt nefandi ſceleris ac ſtupri memoria maneat in æternum.* Ganymedis vt etiam Valla agnouit, legendum, vt intelligatur a ſuperiori phanum. Hunc Xenophon in ſympoſio a Ioue raptum, ſcriptum reliquit ob ingenii præſtantiam, dictumque ex tribus verbis Homericis, hoc eſt, *ladatur, prudenter, intelligens.* Græca verba apponerem, ſed impreſſoris habenda eſt ratio. Vox vero neceſſaria eſt γαίνυται, id eſt, lætatur. Syllabam in verſu Martialis non me præterit poſſe defendi certa ratione, ſed vbi non neceſſitas cogit, audendum non eſt: Hanc lectionem etiam probat Volaterranus Raphael.

Non mutandum apud Naſonem: Ecce Coturnices inter ſua prælia viuunt.

CAPVT LXXVI.

QVoniam ſcribitur a Plinio in 10. omnimodæ hiſtoriæ *Coturnicibus veneni ſemen, gratiſſimus cibus*, & repetitum eſt ab eodem, *venenis Capreæ, & Coturnices cibos habent gratiſſimos ſemina venenorum*, & a Lucretio lib. 4. canitur,

Præterea nobis veratrum eſt acre venenum,
At capris adipes, & coturnicibus auget.

Eam ob rem non deſunt, qui ita hunc Ouidii verſum legant ex elegia, in qua Pſittaci ploratur obitus:

Ecce Coturnices inter ſua prandia viuunt,
Forſitan & fiunt inde frequenter anus.

Sed cum Poeta doleat, quam feliciores viuant alites, & aſſiduè inter ſe rixantes, & mitiſſimus placidiſſimuſque Pſittacus interierit, nequaquam immutandus eſt codex, quod datur intelligi ex ſuperioribus verſibus,

Raptus es inuidia, non tu fera bella mouebas,
Garrulus & placidæ pacis amator eras.

De perdicum, & coturnicum inter ſe pugnis, ſcribit Ariſtoteles lib. de Animalibus 4. Sed verum Poetæ ſenſum, cognouit Maurus Niger interpres.

Dici Latine, in quantum, oſtenſumq; deprauari Naſonis carmen ex libr. 11.

CAPVT LXX.

NEmini me olim reprehenſum, quod in cumfabulatione literaria, quam plerumque Septempede habebamus, neſcio quo caſu, *in quantum* exciderat, cumque rubore perfuſus dicerem, videri mihi vocem eſſe Latinam, inquiunt quidam e circulo, ſi *Alexander* ille cognomento *indoctrinalis* in Latinorum ſcriptorum, decuria habebatur? nam quod ex Ouidio Codrus citat *in quãtum eſt, queq; ſecuta*, viua voce audiuimus, Maturantium oratorem optimum & bonum Latinitatis obſeruatorem, cum publice monuit legendum apud Naſonem,

Quippe pedum digitos vt quantum eſt queq; ſecuta
Traxit.

Vegetium autem reiiciendum putabat, neque interim Codrum damnamus, cum ille iudicium ſuum non obſtringat, ſi diligenter introſpicias. Hæc tum pleriſq; ita placuerunt, vt mihi vlterius loquendi ex lege, quæ in errore deprehenſum tacere imperabat, poteſtas ſit adempta: nunc autem cum & fandi ius ſit, & defendēdi copia, volui hiſce coniectaneis meis de voce iſta, quam tum conſtitit barbaram eſſe, inſpargere vnum aut alterũ ex receptiſſimis auctoribus teſtimonium, vt & falli exiſtimentur ii, qui id verbum Latinum eſſe negant, & Ouidii carmen non mutandum appareat. Plinius igitur in Panegyrico: *Audita ſunt vota tua, ſed in quantum optimo illo & ſanctiſſimo ſeni vtile fuit.* Iuuenalis in ſatyra 14.

In quantum ſitis atq; fames, & frigora poſcunt. Plinius item in 25 cap. 2. *Poſt eum Muſæus, Heſiodus, Polion herbam in quantũ mirati ſunt diximus.* Solinus: *Enim vero ſi abrũpere partem velis, vniuerſitas ſequetur, ſcindiq; non poteſt, quoniam in quantum ducatur, extenditur.* Seruius in primo Æneidos cõmentario ſuper eo verſu, *Proſpectum late pelago petit: Late petit*, inquit, *in quantum poteſt.* Memini & apud Ciceronem obſeruare, ſed nunc locus non ſuccurrit.

Monumenta apud Ciceronem in Epiſtola ad Lentulum quæ ſint.

CAPVT

CAPVT LXXVIII.

NAm neque de monumentis meis ab iis adiutus es, a quibus debuiſti, neque de vi nefaria, quam cum fratre eram domo expulſus. *De monimentis*, de domo rectiſſime exponi puto, neque illud ſequor, quod plerique ſuſpicantur, ex his ad Quintum fratrem verbis: *Etenimuero ſi vnus homo nobilis queritur palam, te, quod ediſſeris, ne ad ludos pecunia decernerentur ſextertia CC ſibi eripuiſſe, quanta tandem pecunia penderetur, ſi omnium nomine, quicumque Romæ ludos facerent, quod erat iam inſtitutum, erogaretur? quid quod has querelas hominum noſtrorum illo conſilio expreſſimus, quod in Aſia neſcio quonam modo Romæ quidem non mediocri cum admiratione laudatur, quod cum ad templum, monimentumque noſtrum, ciuitates pecunias decreuiſſent, cumque id & pro magnis meis meritis, & pro tuis magnis beneficiis ſumma ſua voluntate feciſſent, nominatimque lex exciperet, vt ad templum, monimentumque capere liceret, cumque id quod dabatur, non eſſet interiturum, ſed in ornamentis templi futurum, vt non mihi potius quam Rom. Po. ac diis immortalibus datum videretur: tamen id, in quo erat dignitas, erat lex, erat eorum qui faciebant voluntates, accipiendum non putaui, cum aliis de cauſſis, tum etiam vt animo æquiore ferrent, in quibus nec deberetur, nec liceret.* Nam hoc ita accipio, vt intelligam contuliſſe Ciliciæ vrbes pecuniam ad monimentum templumque erigendum Ciceroni, qui ibi Proconſul prouinciam adminiſtrarat, ſumma integritate, & continentia. Hoc ſolitum fieri interdum, datur cognoſci ex Epiſtola ad Appium. Neque opus erat ad id Senatus Romani conſenſus, ſed vrbium liberalitate & munificentia fiebat, quam rem vtpote vſitatam & aliis dare ſolitam, facile contemſit Cicero. Huc facit & illud, quod de fratre fit mentio, quem Cicero cogitauit in prouinciam relinquere, ceſſante ſucceſſore. *De monimentis* ergo hic, vt infra, de domo ſumatur.

De his vocibus, Hæc: quæ, Næuius virtuoſus, iſthic piiſſimus, ϲυμπολίτης, ingratitudo & conteraneum.

CAPVT LXXIX.

PONTICVS Virunnius, qui proximis annis commentarios in *Chryſoloræ Erotemata edidit*, articulum hunc citra diphthongum ſcribi contendit, quod a Græco veniat ἡ, quæ nobis in *e* longum vertatur, ſed ignorauit ille in *æ* quoque tranſcendere ſolere, vt κηρὸς, σκηνὴ, ἠθικὴ, *Cera ſcena, Ethica.* Nec illud interim ſimulabo in pleriſque priſcis lapidibus ſic notari, *Hæc*, qua per partim timide plerique vtuntur, quod ea dictione abſtinuerit, M. Cicero, quibus ego illud obiter citabo, quod legitur ad Atticum: *Topiarium laudaui, ita conueſtiuit hedera,*

qua baſim villa, qua intercolumnia ambulationis, quanquam & Cæcilium, Plinium, & Pacatum & Apuleium nunquam fugiendos putaui *Næuius* & *Næuia*, ſic ſcribendum docet Martialis, quod non pauci negligunt,

Næuia ſex cyathis, ſeptem Iuſtina bibatur. Nec te decipiat illud Horatii in primo ſermonum,

Mæuius abſentem Næuium cum carperet. fuit quando non dici crediderim Latine *virtuoſum*, ſed Romæ in Eccleſia poſt campum Martium ſic inſpicitur: *Bene valeas quiſquis es C. Martia mea coniugi bene meritæ, quæ multis cum ſudoribus vixit virtuoſe.* Nullus non hodie *iſthic* cum r. ſtatili ſcribit. Phocam certe Grammaticum auctorem non habent, aſſerentem pronomina iſta articularia in compoſitione datiam amittere. Cicero in 13. Philippica ſic in Antonium ludit: *Tu porro ne pios quidem ſed piiſſimos quæris, & quod verbum omnino nullum in lingua Latina eſt, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis.* Non ſum neſcius quoſdam hoc, quod in Marco Anton. ridet Cicero, non ſtatuiſſe ſibi ſeruandum, quale fuerit quod in via Salaria pontis Anienis habet inſcriptio: *D. N. piiſſimo ac Triumphali ſemper Auguſto.* Sed iam tunc tempora in aſſentationes labebantur & barbariem, Cuiuſmodi ſit poſt deprauatam Italiæ grauitatem, quod minutiſſimis quibuſque hodie dicitur contra ſermonis Latini legem *Reuerendiſſime domine.* συμπολίτης nemini nō in ore eſt, & Græci dictionarii auctor ponit. Sed perperam efferri, tradit Iulius Pollux vnde Cicero *ciues meos* non *conciues*, vt cancellariorum & Notariorum vulgus frequentius enuntiat. *Ingratitudinem* quoque vocem eſſe duriuſculam & raram apud veteres, vel illud ſuadet, quod de *beatitudinis* vocabulo quandoque dubitauit Marc. Tullius, ſed cum vſu verba nobis mollienda ſint, qui vtantur, non improbem. *Conterraneum* profecto qui dixerit me ſectatorem non habebit, niſi tam rudem omnino exiſtimet, vt recte putem Plinianum illud in præfatione mundanæ hiſtoriæ. Sed hæc in politioris literaturæ ſtudioſorum gratiam dicta ſint. Nam ceteros qui illotis manibus iſta attingunt, primo ſtatim olfactu ſubſannaturos non ignoro.

Non Mutandum in Bucolicis: vſque adeo turbatur agris.

CAPVT LXXX.

ANtonius Nebriſſenſis in 4. de Grammatica ſua libro, *turbamur* hic legendum contendit: cum quod imperſonale verbum a verbis neutris, & abſolutis proficiſci vult, tum inquit, ſi *turbatur* verbum eſſet imperſonale, cum ſemper actionem cum quadam generalitate ſignificet, exponendum erat omnes aut pleriq; turbant ſiue expellunt, quod eſt contrarium ſenſui Poetæ, quia

quia non omnes ciues expellunt a totis agris, ſed potius expelluntur. Equidem a Quintiliano ſtandum exiſtimo, ; cæterum ipſius Vergilii manum quandoque citanti. Verbum autem ſic accipiendum eſt, vt ſta turbatur, id eſt, Milites turbant. Nam eo ſpectat Melibæus, vt exſilium ſuum & ceterarum miſerias veſano militum furori aſcribat, qui nō contenti Cremonenſium agris Mantuanis quoque ſuos ademerint. Hanc lectionem ille etiam codex ſeruat, qui vetuſtiſſimus & emendatiſſimus Romæ habetur in bibliotheca Vaticana. Commentum illud de verborum imperſonalium formatione, vnusquiſque infringere per ſe poteſt, dummodo non penitus abhorreat a bonorum auctorum vſu.

Perpenſus locus apud Aulum Gellium ex libro primo Noctium Atticarum, Cap. 9.

CAPVT LXXXI.

ET coibatur ſocietas inſeparabilis, tanquam illud fuerit antiquum conſortium, quod re atque verbo Romano appelletur κοινὸ βίον. Expungendam dictionem illam *Romano* ſcripſit ad me Catanæus, & ita ſcripiſſe Gellium crediderim. Si libet ſequi vulgatam lectionem, dicemus Gellium ſic hoc vſurpaſſe, vt varro, ager, caper, fur. Et vſus obtinuit, vt Græcus, lepus, puteus, Latina ſint, non externa. Nam ſi vno verbo Latine, *cœnobium* velis exprimere, non habes, niſi dicas *conuictum.* Vnde cum vſus eius vocis venit ad Græcum decurrimus, & eo tanquam Romano vtimur: qualia ſunt obiter, Rhetor, Helleborum, Sycophanta, Philoſophus, Theologus, Grammaticus, Dialectica, Epigramma, & cetera id genus ſexcenta, quæ ita Latinus vſus molliuit, vt iam peregrina non videantur, atque vſurpatione noſtra ſint. Sic nomine quoque ipſo Romano donari poſſe iudicantur.

Defenſus a calumnia Acron.

CAPVT LXXXII.

PVtant quidam memoria lapſum Acronem Horatii interpretem quod ſcripſerit, innouatum ab eo verbum in arte Poetica,

Ego cur acquirere pauca,
Si poſſum inuideor:

Quoniam legerint apud Ciceronem libro de perfecto genere dicendi, 2 *Inuidetur enim commodis hominum ipſorum.* Sed perperam putant, hi: nam vt *inuidetur, nocetur, ſeruitur*, & cetera id genus inperſonaliter efferuntur, ſic qui *inuideor, Noceor, ſeruior* pronunciant, noue dicunt, quo verbo Horatius ſtudioſe ad rem ſuam vſus eſt, ſi diligenter inſpiciatur.

Item Seruius in Ecloga cui Titulus Mœris.

CAPVT LXXXIII.

L*upi Mœrin videre priores.* Hoc etiam Phyſici confirmant, quod voce deſeratur is, quem prior viderit lupus: vnde etiam prouerbium hoc natum eſt, *Lupus eſt in fabula*, quoties ſupervenit ille, de quo loquuntur & nobis ſui præſentia amputat facultatem loquendi. Hæc Seruius eo quo dixi loco, quem cum non deſint qui impugnent, defendendum mihi a calumnia duxi nobiliſſimũ Grammaticum. Seruiomaſtix ergo ita accepit Maronis verba, vt id ex pauore obuii lupi, non ex ipſius natura opinetur accidere. Illud vero Plinii ex 13. mundanæ hiſtoriæ libro: *Sed in Italia quoque creditur luporum viſus eſſe noxius, vocemque hominum quem priores cõtemplentur adimere*: ad præſens ad magica terricula refert. Et vulgi conſenſum propter verbum illud, *creditur*, demum non negat lupum vocem adimere, id eſt, eſſe in cauſſa, vt præ illius timore fiat vocis abortus: Vergilium idcirco *priores* dixiſſe: quia ſi primi lupum videremus, aut nullo, aut, nequaquam ſimili pauore horreſceremus. Primum quid hic reſponderemus Theocrito, qui ſententiam vertit, negans eum vocem emittere poſſe, non quia lupo ſit viſus, ſed qui lupum viderit ὐ φῂς, λύκον εἶδες, *non loqueris, lupum vidiſti.* Plinium autem non tantum ſuam, ſed ceterorum etiam fidem in re mirabili obſtrinxiſſe ex verbo illo *creditur*, crediderim, quando (auctore Probo) Vergilii quoque mos ſit, vt in rebus magnis ſuæ opinioni famam quoque conſentire pronunciet, ne videantur fabuloſæ & inanes, cum Solinus, quem vere dixeris Plinii interpretem, ita aperte commendatum hoc Seruianum probet, vt qui diutius dubitarit, dignus ſit, vt ſemper dubitet: *Italia lupos habet qui ceteris ſimiles non ſint. Homo quem prius viderit, conticeſcit & anticipatus obtutu nocentis, licet clamandi voluntatem habeat, non habet vocis miniſterium.* Huc alluſiſſe Socratem apud Platonem exiſtimo, dicentem Traſymachum ſibi vocem ademturum fuiſſe, niſi forte fortuna prior illum conſpexiſſet, neque deſunt Philoſophi & harum rerum venatores, qui huiuſce vocis priuationis cauſſam reddere conantur, quod vtique non tentarent, niſi verum arbitrarentur.

Ex 1. Georgicorum.

Non ne vides croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur.

CAPVT LXXXIV.

RECte exponi locum a Seruio, & Probo affirmem: nam quod Philippus Beroaldus, & eo priores Domitius & Porphyrio de vino ſuſpicantur, quod croco miſcebatur, non videtur procedere, quando Vergilius eam dotem Italiæ eſſe velit. Nam id agit nunc Poeta, vt doceat quid præcipue vna quæque ferat terra: alioqui & in Italia crocum naſci ſcimus. Tmolum croco eſſe florentiſſimum, tradit Solinus, & innuit Columella: is eſt mons

Lydiæ, vt catervatim omnes memorant Geographi, quod eo dixiſſe valet, ne cum quibuſdam in deuium labaris, qui propter illud Lucretii:

Et cum ſcena croco cilici perfuſa recens eſt, Ciliciæ putarunt Croco vino permiſto ſpargebantur theatra, vt tradit Plinius, quo & illud ex primo libro ſyluarum trahunt quidam, *& olenti ſpargere hymbo,* quod non probo, nam vera lectio ſeruat *thymbra.*

Sublata ex Macrobianis codicibus menda, ex quinto Saturnalium libro.

CAPVT LXXXV.

ARati etiam liber elegion fertur, in quo de Diotimo quodam Poeta ſic ait. Lege *Deiotaro.* Hic fuit Grammaticus Adramyttenas, Ludi magiſter apud Gargara Troadis, auctore Stephano, qui & ipſum Arati epigramma ponit, quod ego quoque adſcriberem, niſi ſcirem poni a Parrhaſio in primo Claudiani commentario. Latine ſic verti poteſt: *Lamentor, quod ſolum in Proris ſedet pueris ... Beta & Alpha dicens.* beta inquam Latine non *vita,* cum ſic Græce ſcribatur ..., quod confirmat dictio, quæ inde oritur, *alphabetarius,* vt *alphabetaria tabella,* quam & *elementariam* ac *abecedariam* nuncupamus, vt non neceſſario faciant, qui monent ita legendum apud Satyricum: *Hoc diſcunt omnes ante Alpha & Vita puellæ,* nam qui ab herba cognomine elemento nomẽ inditum putant, tantiſper mihi improbabuntur, quo ad auctores iſta ſcribentes afferent. Merula certe *beta* enuntiat. *Bata* vero Suidæ genus eſt veſtis pelliceæ, quæ etiam prouerbio nomen fecit. *Atramyttum* vrbs eſt minoris Phrygiæ.

Explicatum Hieronymi verbum contra Iouinianum.

CAPVT LXXXVI.

AD iura Apitii & Paxamii ad balneas quoque ac fritticulos & popinas ſe conferat. Fuit quando mendoſum putarim codicem, nunc habeo auctorem tradentem, Paxamium de re coquinaria ſcripſiſſe.

Reſtitutum Statiano interpreti prouerbium.

CAPVT LXXXVII.

PApinii Statii interpres in expoſitione huius ex libro Thebaidos ſecundo verſus,

Arcados Euſippi ſpolium cadit aureus orbis, ſic ſcribit: *Euſippus rex Argiuorum miræ felicitatis fuit, cuius clypeum, qui apud Græcos rem nobiliter geſſiſſe accipiebat, vt ille per vrbem incedens honeſtaretur. Vnde prouerbium apud Italos cum alicuius ignauiam irriderent vt Callimachus ait.* Puto adagium hoc impreſſorum negligentia ſubreptum, reſtituendum, *Argiuo clypeo dignus:* De quo Eraſmus in prima prouerbiorum ſuorum Chiliade.

Nunquid recte Theodorus Gaza in verbo, quod eſt fratrare in 7. de natura Animalium.

CAPVT LXXXVIII.

F*Oeminis etiam per id tempus exſurgunt vbera, quod fratrare dicitur. Fororiare* vertendum erat, ſed hoc Gazæ tanquam Græco homini ignoſcimus. Verborum diſcretionem docebit Sextus Pompeius.

Emendatus ſimul & expoſitus Lactantius Firmianus in carmine de Phœnice.

CAPVT LXXXIX.

Q*Vam nec Iulæa voces, nec tibia poſſit*
Muſica Cyrreis aſſimilare modis.

Iulea voces ſuaues a Parrhaſio accipiuntur, quod Iulis oppidum fuerit inſulæ Ceæ Simonidis (quod Strabo & Theocritus tradunt) Patria, quem *melicum* a cantus ſuauitate dictum, docet Suidas, quæ ſine expoſitio improbari non poteſt. Nam quod nonnulli opinantur a *Iulide, Iulienſis* tantum deduci, mendacium eſt: quando & ab *Aulide Aulideus* & *Aulidus* (auctore Stephano) & *Aulidenſis* Latine deducatur, Quod vero a quibuſdam obiicitur, Simonidem hunc Cæum paſſim a ſcriptoribus vocari, & *Ceam* ab illo, *næniam* a Flacco in 2. carminum: *Cea retractes munera næniæ*, interpretamentum non impedit. Niſi quis Iacobi Conſtantii emendationem potius ſequi velit, quod equidem neutiquam puto.

Quam nec Aeonia voces nec tibia poſſit
Marſya Sirenes nec ſimulare modis. *Iulides* vulgo vocantur aues dulciſſimi & exactiſſimi cantus. Si codici manus adhibenda eſt medica, ſic commode legeretur: *Quam nec Hyelæa voces*, adque ipſas Sirenas referri poſſent. Eſt enim Hyela vrbs in ſinu Pondoniati prope Sirenaſſas (vt ſcribit Strabo) quę cum ita cognominatę ſint a Sireaum ſede, nō abſurde *Hyelæa voces* ad ipſas Sirenas deferri poſſunt. Et hoc ita ſequor, vt Iani mens improbanda nō ſit. Illud interim ſciendum, quod non pauci ſunt, qui *Lactantiū* hunc non *Firmianum* vocant, ſed *Formianum* a *Formiis*, quod nec probo nec improbo. Viderint, quibus eſt etiam otium de iis diſſerere.

Emendatus verſiculus in epigrammate de cantu Sirenum.

CAPVT XC.

Q*Vodque leues calami, quod ſuauis cantat Aedon.* Sic enim legendum eſt, non vt quidam rudis Aſcenſius putat, *quod ſuauis cantat & Ædo*, pro præſtantiſſimi Muſici nomine, quod tam procul a vero eſt, quam ipſe inſcitiæ & incuriæ proximus eſt. *Aedon* enim a Græcis Luſcinia appellatur. Calpurnius Poeta Bucolicus *Aedona* vocauit:

Vocalem ſuperet ſi turpior Ædona bubo: Quod ſi ſequimur iam mendum ineſſe putat Eraſmus, & ſcribendum: *turpis Aedona bubo*, ſic legemus:

Quodque

Quodque leues calami, quod ſuauis cantat Aedos. Sic enim vocatur ab Heſiodo in libro ad Perſem fratrem: *Dulcis Poeta, Aedona*, pro luſcinia, vſurpat Petronius Arbiter, *teſtis Sylueſter Aedon.* Sed veram lectionem agnouit Pius.

De Pallante Euandri Arcadis filio quædam auditu non iniucunda.

CAPVT XCI.

SCribit Vegetius in ſpeculo hiſtoriali libr. 26. & Marcinus in Chronicis, quod tẽpore Henrici Imperatoris Pallantis Vergiliani cadauer inuentum eſt, prope Romam a villicis fodientibus tantæ magnitudinis, vt mœnia vrbis adæquaret. Hiatus autem vulneris, quod illi Turnus intulerat quatuor pedibus & dimidio menſuratus eſt, ad eius autem caput ardens lucerna inuenta eſt, quæ non prius extingui potuit, quam ſtylo, quod facto foramine ſubintrãte aere euanuit. In ſepulcro hoc epigramma ſculptum erat:

Filius Euandri Pallas, quem lancea Turni
Militis occidit, more ſuo iacet hic. Hiſtoriam recenſet, & Volaterranus Raphael.

In Horto Columellæ, Ne grauis hauſturis tollentibus ilia vellat.

CAPVT XCII.

AVt fons illacrymet putei, non ſede profunda
Ne grauis hauſturis tollentibus ilia vellat.

Menda eſt in verbo illo *tollentibus*, quam fugientes quoſdam ſic audiui emendare, *renes ac ilia vellat.* Ego vero ſic puto, *tollonibus ilia vellat.* Sunt enim *tollenes* e genere vaſorum non diſſimiles vrnis, de quibus Vegetius, & in Rudente Plautus, vt emendauit Hermolaus.

De Augiæ ſtabulo ab Hercule purgato expoſitus Maronis verſus.

CAPVT XCIII.

SEptima in Argeis ſtabulis impenſa laboris. Puto emendandum *Augia*, ex Vergilii epigrãmate de ærumnis Herculis. Nã quod quidam ad *Argiuæ* referunt *ſtabula*, nugæ ſunt. De *Augiæ ſtabuli* meminit Lucianus in Pſeudomante, oſtenditque huius ſtabulum tantum habuiſſe congeſti fimi, quantum ter mille boues pluribus annis reddere potuerint. Res habetur & apud Pauſaniam in Aiacis. Hiſtoriam hanc de *Augiæ ſtabulo*, ab Hercule purgato late narrat Diodorus in 5 libro, apud quem non *Augia*, ſed *Augas*, leges in implexis exemplaribus, & *aulam* non *ſtabulum*, quamquam in hoc poſtremo vna addita litera *caula* pro *aula* reponi queat, ni Græce dictum accipiamus, quod nõ diſplicet. Eandẽ emendationem ſequimur in illo: *Septimus Augiæ ſtabulum labor egerit vndis.*

Defenſus in antri etymo Diuus Ambroſius.

CAPVT XCIV.

Digitized by Google

SCribit Diuus Ambroſius *antrum* dici ab obſcuritate quaſi *atrum*, quam etymologiam conuellũt quidam, negantes Græcam vocem a Latino trahi poſſe. Sed cum idem M. quoque Varro efficiat in *agro*, *Apro*, *fure*, & aliis non paucis, iniquum videtur, non licere idem ſanctiſſimo & doctiſſimo homini Ambroſio. Præſertim cum etiam Donatus ſibi quandoque permiſerit. At dicet aliquis, ſed reprehenſus a Seruio, ſed defenſus a Parrhaſio. Illud certe nonnihil huc facit, quòd in voce Græca Latinam diminutionem agnoſcimus, vt in *cuneula* & *ſiphunculo*.

Non eſſe Donatum, qui circumfertur in Vergili Æneida, & alia quædam.

CAPVT XCV.

IN tria illa eminentiſſimi Poetæ Vergilii opera plerique e priſcis commentarios ediderunt, vt Seruius, Hyginus, Probus, Aſper, Vrbanus Cornutus, Aſinius, Donatus, Pollio & alii, quorũ vigiliæ cũ magna ex parte interierint, & quæ extant in non paucis mutilæ ſint, non mirum eſt ſi quæ Pollionis Aſinii ſunt, Donati titulo circumferantur. Nam quod nonnulli ſuſpicantur, eum eſſe Tiberium Donatum, nunquam in eam ſuſpicionem incidiſſent, ſi huius Tiberii Donati commentarios in manibus ſumpſiſſent, quorum copiam fecit mihi tempore illius calamitoſi belli Felicis, Alexander Sentinas Iuriſconſultus ex gente ſui nominis. Ne credam eſſe opus Donati celeberrimi Grammatici, Seruius facit, qui cum multi ab illo diſſentiant, horum nulla fit mentio in his commentariis, qui illius nomine imprimuntur. Præterea Donatus, vt ex eodem Seruio diſcimus, in ipſa quoque Georgica ſcripſerat ſcholia, quorum nullum apparet veſtigium: ad hæc ramenta iſta, in quibus quotidie compendia fieri a chalcographis videmus, Donati phraſim non redolent, ſi quis modo exacte iudicet. Vt Aſinii Pollionis eſſe credam, Seruii ex Æneidos verba faciunt in eo hemiſtichio: *Aut durus miles Vlyſſi.* Illud autem, quod Aſinius Pollio dicit, caret ratione de Achemenide dictum *Miles Vlyſſi.* Nam in eo, qui creditur Donatus, ſic leges: *Talia quæris me narrare, quæ etiam hoſtis ſi audiret, non abſtineret a lacrymis.* Ibi enim fuit vnus ex Græcis Achemenides quem fleturum dicit. Si quando de ipſo Aſinio (quod raro accidit) meminerit Seruius, neque illius commentum deprehendes in exemplaribus, non erit mirandũ in tanta codicum mutilatione, cum hæc quæ citauimus in aliquibus non legantur. Hic eſt ille Aſinius Pollio, qui vt docet Horatius in 2. carminũ, tragœdias ſcribebat, & res memoratu dignas hiſtoriarum monumentis mandabat, ad quas alluſit Maro. *Pollio & ipſe facit noua carmina.* Illud quoq; huc pertinet, quod ſunt quidam qui opinantur Parœneticon illum libellum, qui pueris primo legi ſolet in ſcholis, quemq; maximus Planudes in Græcum tranſtulit ſermonem, vt credo, ne te quoque eſſe Catonis, eo

quod

quod citetur a Gellio: *Cato in libro, qui inſcriptus eſt carmen de moribus.* De quo Catone intelligant neſcio. Illud equidem non ignoro, nullum fuiſſe Catonem poſt Lucanum Poetam, cuius mentionem hic habet libellus, quod vero refertur a Polycarpo, nulla idonea auctoritate fulcitur. Qui autem Boetio aſſignant, ſtyli diuerſitate refelluntur. Ego equidem incerti eſſe auctoris, putem, vt & apud noſtros, & hinc fieri, vt ab Eraſmo, Laurentio Vallenſi, & ceteris non eodem ſemper titulo allegetur. Inde autem id nominis inditum opuſculo exiſtimo, vt hac inſcriptione indicetur totius libelli pſtantia & pręceptorum ſanctitas, quando Catonem ſapientem vocant Grammatici, & dixit Satyricus: *Tertius e cœlo cecidit Cato.* Ex eo quoque apparet impreſſorum negligentia, quod importune in mundana Plinii hiſtoria, Tertulliani teſtimonium quoddam apponunt, & quod nepoti tribuitur auunculo aſſignant. Pulcerrimum illud, & elegantiſſimum epigramma de Androgyno: *Dum mea me genitrix*, quod Antonii Panormitæ putabatur, incerti auctoris fecerunt quidam impreſſores, cum ſit Pulicis Poetæ vetuſtiſſimi, vt docet Politianus Angelus, & nos oſtenſuri ſumus, in aceruo epigrammatum, quæ ex variis auctoribus in vnum corpus redegimus. Indicem Gellianum, quem ipſe in calce totius operis poſuit, in fronte hodie locāt homines omnes, ſed impreſſorum erroribus demus veniam, vt noſtris aliquando impetremus.

Defenſus a calumnia Liuius.

CAPVT XCVI.

C*Alpeto Tyberinus celebre ad poſteros nomen flumini dedit* Quā Liuii etymologiam ſecutus olim Seruius, non dubitauit deinde dicere non procedere, ideo quia etiam Albam ante, Tybris dictus inuenitur. Ceterum cū Liuius & Varro in primo de lingua Latina libro, & item Halicarnaſſæus Dionyſius ſic ſcribant, & in Faſtis canat Naſo:

Albula quem Tibrim merſus Tiberinus in illo
Fecerit: non video cur a Seruio ſtandum diutius ſit.

Item Plinius in natura Raphani.

CAPVT XCVII.

DE Raphano ſcribens Plinius, ſic loquitur lib. 19. cap. 5. *Odium ei cum vite maximum, refugitq; iuxta ſatos.* Allucinatum hic Plinium putat Iacobus Conſtantius ex ancipiti vocabuli ſignificatu. Nam cum *Raphanus* inquit, & *radicem* & *braſſicam* ſignificet, quod braſſicæ erat radici tribuit. *Caulis* enim non *radix*, cum *vite* inimicitiam gerere, a M. Tullio traditur in 2. de natura Deorum. Sed cum & ipſus in 24. ſcripſerit, *perniciaria & braſſica cum vite odia*, nulla verbi ambiguitate deceptum affirmarim: ſed id quoque radici ingenitum ſignificare voluiſſe: quando etiam Palladius hoc tradat: *Raphanum tamen ſicut braſſicam conſtat eſſe*

vitibus inimicam. Nam ſi circa ſe ſerantur natura diſcordante refugiunt.

Apud Propertium in 2. Tu non Antimacho, non tutior ibis Homero.

CAPVT XCVIII.

HIc Antimachus, de quo nunc loquitur Propertius fuit Colophonius, epicæ grauitatis cultor: cuius meminerunt Cicero Quintilianus, & in Lyſandro Plutarchus. Sed cum Propertii mens eo tendat, vt oſtendat Lynceum non fore tutum ab amore, quemadmodum neq; Antimachus, neq; Homerus, Heroici Poetæ liberi euaſerunt, illud fuerat addendum, Antimachum impatientiſſime Lydem dilexiſſe, deq; eius obitu carmen ſcripſiſſe, de qua re multa Suidas. Sed & Plutarchus, in conſolatione apud Apollonium Poetam tradit, Antimachum Lydæ vxoris titulo, quam vehementer ardebat, elegiam edidiſſe, qua ſe ipſum conſulatus eſt. De hac Lyde vxoris titulo Antimachi, leges apud Apollonii commentatores & Ouidium de Triſtibus. Nam Homerum ipſam amaſſe & vuice illa fuiſſe oblectatum docet Herodotus. Ad hoc referendum eſſe Propertii ſenſum monſtrat, quod ſequitur:

Deſpicit & magnos recta puella Deos. Ne ad Antimachum Poetam Melicam cognomento *Pſecam* referam, vel illud ſuadet, quod hic Propertianus Lynceus tragœdiæ ſtylum accomodabat, quam fore ait, vt omittat, & amores ſcribat, quando & Antimachus & Homerus grandiloqui & epici Poetæ, Cupidinis æſtum ſenſerint.

Diſenſus Nicolaus Perottus & ceteri in Pyramidum etymologia.

CAPVT XCIX.

PYramidum etymon, ἀπὸ τοῦ πυρὸς, id eſt, igne, deduci putarunt Nicolaus Perottus, Domitianus Calderinus, & alii non pauci, quos refelli video a Iacobo Conſtantio, aſſerente ex auctoritate Stephani ἀπὸ τῶν πυρῶν nominati, id eſt, a *tritico*, quod illud conducens Rex penuriam fecit frumenti per vniuerſam Ægyptum, ſed cum Ammianus Marcellinus Græcus homo in 22. hiſtoriæ ſuæ libro, id quoq; tradat, etymologiam hanc vlterius improbandam non duco, Nam quod ἀπὸ τοῦ πυρὸς omnia deriuata corripi putat Conſtantius, id in *Pyreno* non ſeruauit Iuuenalis:

Additur imperiis Hiſpania Pyrenæum Tranſilit.

Non contradicere ſibi Plinium in 5. & 7. mundanæ hiſtoriæ libro, in ſolutæ orationis auctore.

CAPVT C.

DE Mileto Ioniæ vrbe ſcribens Plinius ſic inquit, in 5. *Nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus Moſaicam orationẽ condere inſtituit.* Idem in 7. hoc: *Pherecydi Syrio dat*: in quo ſibi contradicere quibuſdam putatur. Sed illud conſiderandum eſt, Pliniũ aliena-

Digitized by Google

alienas opiniones recitare, vnde cum Miletum laudaret, id ſibi in vrbis commendatione tacendum non cogitauit, quando non ſolum Cadmo & Pherecydi, ſed & Hecatæo hoc tribuat Strabo. vtrumq; amplectens Plinius vbi de Cadmo memorauit, vbi maxime locus requirebat. Hoc faciunt interdum & alii, quibus errori non vertitur.

FINIS.

VARIARVM ANNOTATIONVM

Sylloge V.

RVDOLPHO PIO CARDINALI CARPENSI TIT. S. PRISCÆ Piceni Legato, Franciſcus Floridus Sabinus. S. D.

NON *ſine ſumma animi voluptate expertus ſum humaniores literas tantum in ſe iucunditatis delectationiſq; habere, vt quem ſemel ad ſe adlexerint, vix tum etiam dimittant, cum certiſſimam illi libertatis ſpem oſtenderint. Conſtitueram ſcilicet duobus noſtris opuſculis recognoſcendis atq; augendis, libriſq; de Caii Iulii Cæſaris præſtantia componendis aliquot menſes dare, vt poſtquam ſummã eis manum impoſuiſſem, alieno quaſi ære ſolutus, integram operam in ea ſtudia conferrem, quæ mihi plus omnibus a pueritia arriſerunt, ac in eo totus eram, cum aliud ſe mihi nec opinanti quidem ſcribendi obtulit argumentum. Veterum enim recentiumq; ſcriptorum nonnullos percurrens, vt aliqua, quæ ad cetera locupletanda facerent, in promtu haberem, permulta partim improbanda, partim latius explicanda raptim adnotaui. Ea cum primo velut aliud agens confuſe collegiſſem, ſatis præmii mihi fore ratus, ſi illa ſolus mecum legere valerem, mox tamen alia in lucem daturo, quæ haud quaquam tam admiror, quam mihi (licet non ſatis exercitato) iuuenilis ardor, gloriaque cupido dictare poſſet, hæc quoq; illis addere viſum eſt, vt præter Apologiam in M. Plauti & linguæ Latinæ calumniatores, volumenque de iuris ciuilis interpretibus, ac tres de C. Iulii Cæſaris præſtantia libros, ſubciſiuas quoque noſtras lectiones in tres itidem libros diuiſas, poſt grauiora negotia legeres. Neque vero mihi laborandum fuit, quemadmodum pleriq; omnes faciunt, vt magnificum aliquem titulum, propter quem vadimonium deſerere liceret, exiguo operi inderem. Paruum namque (vt recte ait Horatius) parua decent: & fumoſa lucubrationum inſcriptiones, iis ſunt relinquendæ, qui lectores dulcia vtilibus miſcentes erudire pariter ac delectare, & gallinacei lactis hauſtum in receſſu polliceri queunt. Illum κέρας ἀμαλθείας, κηρίον, παιδικτών, λειμών, illis conueniunt, qui cõdignis vocabulis ſuos labores decorare nituntur: a quorum ordine non ſunt excludendi, qui Muſas, Memorabilium, Antiquarum lectionũ, Noctium Atticarũ, Saturnaliorum, ſuæ lectionis dierum Genialium, Antiquitatum, Exemplorum, Annotationum,*

Coniectaneorumq; libros, Miſcellaneorum centurias, & Adagiorum chiliadas compoſuere, viri ſane eruditi, & quorum auctoritati plurimum deferas. Ego porro inter tot egregios proceres, ceu anſer (vt aiunt) inter olores, inflata vocis inuidiam ex induſtria vitaui, vt noſtra tantum prima facie oſtenderent, quantum plane in adytis haberent: atque hoc tibi munuſculum perpetui mei erga te, ac Piam gentem officii, ſeduliitatiſque pignus offero. Quod ſi qua tua eſt humanitas, non aſpernaberis, erit cur meliora a nobis propediem exſpectes, cum aliquandiu in Græcis Latiniſque verſatus, aſſiduam poſthac ſacris Theologiæ ſtudiis operam dare conſtituerim: in quibus vt commodius verſari poſſem, biennium iam Hebræorum literis vacaui, in futurumque vacabo, quoad ſine cortice in illis natare valeam. Quod me intra pauciſſimos menſes, vt ſpero, conſecutum intelliges. Vale Bononiæ, 4. Calend. Maii. Anno a Chriſti Natali milleſimo quingenteſimo trigeſimo nono.

FRANCISCI FLORIDI SABINI LEctionum Subciſiuarum.

Liber Primus.

AD RVDOLPHVM PIVM CARDInalem Carpenſem.

An pueri hodie a Græcis literis incipere debeant, & de patrum in filiis liberaliter inſtituendis auaritia.

CAPVT I.

M. Fab. Quintilianus in primo Orator. Inſtitutionum libro, a quo ſermone pueri auſpicari debeant oſtendens, ita ſcribit: *A ſermone Græco puerum incipere malo, quia Latinus, qui pluribus in vſu eſt, vel nobis nolentibus ſe perbibet, ſimul quia diſciplinis quoque Græcis prius inſtituendus eſt, vnde & noſtra fluxerunt. Non tamen hac adeo ſuperſtitioſe velim fieri, vt diu tantum loquatur Græce, aut diſcat, ſicut pleriſque moris eſt. Hinc enim accidunt & oris plurima vitia, in peregrinum ſonum corrupti: & ſermonis, cui cum Græca figura aſſidua conſuetudine hæſerint, in diuerſa quoq; loquendi ratione pertinaciſſime durant. Non longe itaq; Latina ſubſequi debent, & cito pariter ire. Ita fiet, vt cum æquali cura linguam vtramq; tueri cœperimus, neutra alteri officiat.* Hæc cum pro ſuorum temporum conditione tam commode, quam vere tradiderit Fabius, ita tamen omnes fere hoc tempore in errorem induxerunt, vt vbique receptum ſit, non minus hodie a Græcis literis pueros auſpicari debere, quam cum viueret Quintilianus: quod tamen maxime eſt abſurdum. Neq; enim eadem eſt noſtrorum, atque Quintiliani temporum ratio. Siquidem cum illo viuente Latina lingua omnibus eſſet promiſcua, Græcam autem tanquam peregrinam laborioſius diſcerent,

Digitized by Google

diſcerent, recte quidem Fabius a difficiliori incipiendum exiſtimauit. Nunc porro immutata temporum conditione, quod Latina lingua penitus exciderit, niſi eam ex ſcriptorum, qui ſuperſunt lectione, diuturno vſu eruamus, quis dicat pueris a Græco ſermone eſſe incipiendum? quis non videt non minus laboris in Romano, quam in hoc diſcendo perferri? quis neſcit non modo Latinum nobis vel nolentibus ſe non offerre, ſed vix volentibus quidem, atque ea vna in re permultos annos inſudantibus? Quamobrem nec eſt mirum, ſi pauci reperiuntur, qui vel Græce vel Latine docti merito appellari poſſint, cum teneri puerorum animi duabus linguis maxime diuerſis obruantur, immenſoq; oneri cogantur ſuccumbere. Sed vtinã hoc ſolum eis offerretur incommodũ, ac non patrũ auaritia eo rẽ redegiſſet, vt liberos vel iuris ciuilis, vel medicinæ cognitioni, non ſcientiæ, ſed lucri tantũ gratia initient, cui dum dies noctesq; inhiant, magis quid auarum Chremetem deceat, quã quo pacto pueri formari debeant, in animo verſant. Vix enim prima Latinitatis principia doctos, aut Iuſtiniano, aut Galeno addicunt: illos etiam Leoninos tam barbare cõſtructos, quã viliſſimæ ſordidiſſimæq; ſententiæ verſiculos inſulſiſſime canentes:

Dat Galenus opes, dat ſanctio Iuſtiniana,

Ex aliis paleas, ex iſtis collige grana. Ad hanc autem nequitiam, ampliſſimam a teneris filiorum vnguiculis feneſtrã aperiũt, dum referre negant, quali quiſq; puer præceptore vtatur. Heus bone Quintiliane, quorſum nam abiſti? quorſum totis viribus perſuadere conatus es, tales eſſe adulta ætate iuuenes, quales a primis annis eſſent formati? Hæc ſecula ſi videres, tot labores tuos in Oratore inſtituendo fruſtra ſuſceptos eſſe ingemiſceres. Clames enim quantumuis licet, ærugo tamẽ pecuniæq; cura, aliter hominibus, quam tu olim docueris, ex vſu eſſe oſtendit. Quamuis autẽ ſurdis fabulam ſim narraturus, aliquos tamen errores, qui ab imperitis patribus in liberorum educatione committuntur, paucis attingam. Quorum cum multa ſint, ac adeo diuerſa ingenia, qui opibus abundant, vix dum natos filios omnibus deliciarum generibus eouſque aſſuefaciunt, vt non decere hominem diuitem literas ſcire exiſtimare videantur. Ex horum ſane ordine tam raro inuenias hominem eruditũ, quam fidelem Pœnum. Sunt poſt hos alii, bonas quidem literas aliquo in pretio habentes, in filiis autem ad illas promouendis adeo frigidi, vt nihil ſupra.

Quod ſi in eã partem illorũ forte inclinarit animus, vt literatos cupiant liberos, nullũ prorſus in deligendo eis pceptore diſcrimẽ adhibent, ſed initio pro magiſtris ad magiſtras pueros mittũt, & auſpicatũ tanto operi principiũ dari autumant, ſi prima literarum elementa a mulieribus docti fuerint: qua re nihil turpius excogitari poteſt. Sub hęc tã læta rudimenta, q auaritię, ne magiſtrũ domi habeant. Quintiliani pręceptũ prętexunt, male cũ iis, qui pręceptorẽ

domi alunt, agi ꝓclamant. Nã & ſolitudinẽ pueris obeſſe, contra æqualiũ æmulationẽ quã plurimũ conferre puerorum ſtudiis, quo nomine ad triuiales Grammaticulos ſub fornicibus, tenebricoſiſq; popinis latitãtes, nõ conſultius, q̃ in intimã barbariã relegãt. Neſcio.n. quanam cœli iniquitate factũ ſit, vt omnis literarũ ciuilitatis, bonorumq; morũ i periria in iis, qui Latinas literas publice docẽt, conſederit, digitoq; cõmouſtrari poſſint, quandocunq; rei domeſticæ vſu flagitante, velut ex nemorib⁹ lupi, plumis oleo, ſordibus, immũdiciiſq; vermiculati in lucẽ ꝓdeunt, tã inter alios verſari dociles, quã inter ceteras aues noctuæ interdiu, aut bubones. A tã lepidis igitur doctoribus tantũ rubiginis, inſulſitatiſq; diſcipuli contrahunt, quantũ in reliqua ætate dediſcere, nunq̃ poſſint. Atq; vt aliquid pueris etiam in eo ludo verſantibus debeatur, nunquam nõ fieri videmus, vt bono, honeſtoq; loco nati, a ſutorũ veteramẽtariorum, aut ſimilium filiis, tales condiſcant mores, quales ab hoc hominum genere exſpectare liceat, & ex hara ꝓducti, nõ ex ſchola videantur. Itaq; hoc pacto Quintiliani pceptum obſeruatur: quaſi Quintilianus non maiorẽ in morũ, quã literarum diſciplina diligentiã adhiberi iubeat, & bonæ literæ cum impuro animo ſtare ſciant. Atqui ille de hac re agens ita inquit: *Nã ſi ſtudiis quidẽ ſcholas prodeſſe, moribus autẽ nocere conſtaret, potior mihi ratio viuẽdi honeſte, quã vel optime diſcendi videretur* Sunt nonnulli prætera his contrarii, qui filios domi erudiendos cenſeant: ꝗ tamen hominũ genus toto cœlo itidẽ aberrat. Dum enim quantumuis deploratæ ſortis homunculũ nanciſcantur, cui tantũ dent ſtipendii, quantũ famelicus ille dentibus molere queat, liberos ſuos ꝓclare inſtitui augurantur. Ex quibus officinis tales demũ diſcipuli prodire ſolẽt, quales habuerint præceptores: vt vere a nullo hominũ genere plus periculi pueris, quã a patribus impendere dicamus, quos cum ipſi non admodũ officioſos experti fuerint, talem poſtremo dant filiis ſuis formandis operã, qualẽ ipſi a parentibus acceperint. Neq; hoc ego tam libere ꝓferrem, niſi Fabiũ Quintilianum, quem libenter ſequor, haberẽ huius ſententiæ auctorẽ, vel cum ait: *An Philippus Macedonũ rex, Alexandro filio ſuo prima literarũ elementa tradi ab Ariſtotele ſummo eius ætatis Philoſopho voluiſſet? aut ille ſuſcepiſſet hoc officium? ſi non ſtudiorũ initia a perfectiſſimo quoq; optime tractari. & pertinere ad ſummam credidiſſet?* Hæc Fabius. Quæ ſi iis quibus par erat, eſſent perſuaſa, hoc ſeculum feliciſſimorũ ingeniorũ maxime ferax, adeo excultũ, adeo doctiſſimis viris conſpicuum videremus, vt cũ antiquis fere, quorum tam pulcra ſuperſunt monumenta, certare poſſemus. Quid illud vero ꝙ in aliquibus Italiæ ciuitatibus frequẽter fit? vt ſi multos forte paterfamilias liberos habeat, ſi qui eorũ bonã ꝑ ſe indolẽ ferant, mercaturæ eos ilicò aſſignent, vt candida acutaq; ingenia ad liberales artes ab ipſa natura ꝓcreata, ad mentiendũ, multiplíceſq; vſuras a miſeris creditoribus exigen-

exigẽdas ſint paratiſſima? Si q. autẽ ſint obeſç Mineruç, aut aliquo mẽbro capti, vtpote Vulcani Erichthoniiq; ꝓnepotes, aut e Coelitũ ꝓgenie, literariæ illos ꝓuinciæ, tanq̃ inſigne aliquod munus offerant? quaſi non ea optimos quoſq; & cũ corporis, tũ animi dotibus pſtantes deſideret: & nõ melius cum eiuſmodi pueris ageretur, ſi cęmentariam pro literis, aut ſutoriã artẽ diſcerent. Quod ſi qui (*vt inter tot hominum milia fieri neceſſe eſt*) inueniantur, q filiorum laudis ſtudioſi in cõducẽdo pceptore liberaliores ſint, ab his quoq; non mediocriter erratur, cũ & Græcas & Latinas literas, vno eodẽque tẽpore nondũ fere natis oſtendi curant, qua re nihil eſt ꝙ pueris magis officiat, nihil ꝙ molles adhuc animos, ꝑmagniſq; laboribus ferẽdis minime aſſuetos, deteriores reddat. Quod ſi illos forte, cur nam hoc faciant, interroges: pulcrius eſſe hominem Italũ Grçce q̃ Latine ſcire tibi reſpondeant. Nam Quintiliani pceptũ nihil ꝓrius eorũ adiuuare ſententiam oſtẽdimus. Quid ergo? Græcas ne literas aſpernabimur? Minime q̃dẽ. Sed pueris interim Latinas prius, deinde cũ in iis mediocriter verſati fuerint, Græcas oſtẽdẽdas opinor poſt q̃ntũ porro ac decimũ annum, aut vt pueri ſeu adoleſcentis captus ingeniũq; tulerit. Quin omnes, qui Grçce hodie docti ſunt, prius Latine ſe, deinde Græce didiciſſe, mihi cõfirmaturos confido. Quamq; (*o dii immortales*) q̃ pauci, ex iis pcipue, q Græcas literas ꝓfitentur, vtriuſq; linguæ vere periti reperiuntur? Sic enim fere receptum eſt vt Græcarũ literarũ ptextu, inſcitiam ſuam q̃plurimi inuolutam tueantur. Siquidem cũ non omnes Græce ſciant, ſi cũ illorũ quopiam Latine forte agere velis, ad Græcas literas ilico tanq̃ in aſylũ confugiunt: quarum tamen eo vſq; ſunt ignari, vt ſi a primis illos nominũ verborũq; inflexionibus detorquere velis, nõ ſecus operam ludas, q̃ ſi nauim ab echeneide detẽtam, remulco trahere contendas. Vidi ego nuper hominem ad Grçcos auctores publice interpretandos, honeſtiſſimo ſtipendio conductũ tam eius rei q̃ profitebatur ignarum, vt quoties ſacrificulum aliquem aut eiuſmodi imperitum conſpiceret (hoc nãq; hominum genus ſui ſimile ꝑfacile notat caudex, vt verum eſſet vetus ꝓuerbium, *Pares cum paribus facilime congregari*) dominicã orationẽ, aut angeli ad Deiparam virginem ſalutationem, vno anhelitu ſatis intẽpeſtiue explicaret: arbitrantibus iis, qui pecudem illam audiebant, nõ eſſe eã q Aldus Manutius in ſuæ Grãmaticæ frontiſpicio pueris legẽda impreſſit, ſed aliq d forte ex Thucydidis concionibus, aut Homeri Iliade. At ſi ſtipitẽ illũ, vel mediocris literaturæ iuuenis alloquutus fuiſſet, difficilius eſſe Herculi clauam, q̃ eiuſmodi nebuloni verbũ eripere, experiebatur. Cui & alium non admodum abſimilem noui, qui cum tres linguas, Hebræorum, Græcamque & Latinam, vt venalior eſſet, ſe ſcire dictitaret, ſi quis illum ad Latinam prouocaſſet, ad Græcam e veſtigio vnguentatus hircus, tanq̃ in aram ſe referebat: in qua cũ calamiſtrati huius Nirei, madẽteſq; cincinno-

rum fimbrias multa arte excolentis, periculum faceres, in Hebraicam ſe velut in portũ, quaſi q̃ piratas cõſpicata eſſet nauis, mira cũ feſtinatione recipiebat. Hunc ego Acertecomẽ, cũ ſemel in literariã palęſtrã elicere vellẽ, & q̃dam paulo obſcuriora Quinti loca ei ꝓpoſuiſſem, tanq̃ legislator Moſes, aut Zeno Stoicę ſeueritatis pater, altero ad frontẽ vſq; ſublato, depreſſo altero ad mentũ ſupercilio, reſpondit, non placere ſibi, qui de alia re, q̃ de Hebręorum literis loquerentur. At tu (*inquã ego illi*) barbare Epicure, dignus mihi vnus videris, qui inter olentes Iudæorum greges perpetuo verſeris. Nec quidẽ hæc ſcribo, quo minus illas ipſe didicerim, aut aliquid liberi hominis lucubrationib. dignũ vel hucuſq; ignoraſſe turpiſſimum putarim, vel in futurũ, quantum in me fuerit, ſim exiſtimaturus: ſed ꝙ inciuile ſit, quũ aliquẽ in Latinã linguã prouoces, ad aliã confugere: tanquã non hæc maxime ſit digna, in qua ingenioſiſſimus quiſq, perpetuo ſeſe verſetur: aut nõ ſingularẽ ei iniuriam faciant, qui vt ſumma Gręcarũ literarũ cognitione celebrentur, omnis Latinitatis exptes & eſſe, & haberi volunt. Iam &, ſi diis placet non deſunt, qui cũ vix annum in dialecticis rudimentis contriuerint, ꝓpediem abſolutiſſimi philoſophi futuri, vt aliquẽ eruditionis rumuſculum apud indoctam plebẽ captent, negent quenquam vt aliquod Eccleſiæ inſtitutũ ſeruet cogendum eſſe, quod nulla de his a Philoſophis mentio facta fuerit. Qui vt culeo ſint inſuẽdi, nõne luce indignos iudicabimus, qui vt bene Ariſtotelici dicãtur, ꝓtinus animam ſimul cũ corpore extingui ſe non dubitare ꝑdicat? An eos ſolẽnia inſanire, nec medici, aut curatoris egere cẽſebimus? An non eiuſmodi portenta, ex ſanctiſſimo Chriſtianorũ cœtu ſunt ſtirpitus euellenda? Itaq; vt ad rẽ redeam, quicunq; aliquid ſe ab eiuſmodi vappis candido animo dignũ diſcere poſſe cõfidat, nihilo plus effecerit, q̃ qui hircos mulgere, vulpeſq; ad aratrũ iungere laboret. Atq; vt rem abſoluam, ſumma a patribus in præceptorib. liberis deligendis induſtria adhibenda eſt, & non minor morum q̃ ſcientiarum habenda ratio: tũ cerei puerorũ animi duas linguas, Gręcam Latinãq;, non ſunt (vt opinor) vno tempore docendi: niſi hoc quis expetat, vt non magis in hac, quam in illa proficiant, aſſiduiſq; laboribus nihil minus quam certam eruditionẽ acceptam referant. Erit enim commodius, vtiliuſq; illud de quo dixi temperamentum, vt cum Latinos auctores non oſcitanter euoluere poterunt, Græcas literas feliciori auſpicio diſcere incipiant.

Qui auctores ſint legendi, quive imitandi.

CAPVT II.

SI de Latinis auctorib. iudicare arduũ vnquam ac difficile fuit, hoc ſane tẽpore, meo iudicio, tã eſt periculoſum, q̃ ꝙ maxime. Cum enim noua quędam, priſciſq; Romanis in verbis atque imitatione inaudita ſuꝑſtitio pleroſq; ſtudioſos ſic inuaſerit, vt nihil Latinũ exiſtiment, ꝙ non M. Tullius ꝓpria quaſi nota ſignarit, ſi quis

ceteros

ceteros auctores laudare audeat. dii boni, quantam in ſe inuidiam deriuarit? quot cenſorũ, & quidẽ mordaciſſimorum latratib. (ſic enim appellandæ ſunt modeſtiæ ſanitatiſq; expertes, quorundam miſere Ciceronianorũ voces) ſe oppoſuerit? Ea de cauſſa, q in aliis, q d ſentiam, haud ferme diſſimulare ſoleo, hanc partẽ ſilentio ꝑterire decreuerã, ne qui a maledicendi ſtudio q̃ lõgiſſime abeſſem, ad odioſas, virulentaſq; cõcertationes inuitus ꝓtraheret. Verum enimuero illud mihi in animo frequenter obſeruabatur, ignauum hominẽ, & ad corpus opipare curandũ a natura ꝓcreatũ eſſe habendũ, qui id ꝓferre dubitaret, ꝙ ei ratio, aut multa accurataq; lectione confirmatũ iudiciũ ſuaderet. Quandoquidem nec in literis tyrannos quoſdã natura conſtituit, a quorũ nutu nobis diſſentire ſit inconceſſum: nec aliquẽ in quoq̃ ſcientiæ genere tantę pſtantiæ viuere exiſtimo, vt ſua orbi ſeu placita, ſeu decreta, tanq̃ prætor edicta ꝓponere valeat. Itaq; fremant licet, quorũ ſententiam de hoc negotio agẽtes nõ probauerim⁹, rẽ ipſam ſic aggrediar, vt hæc noſtra nemini tanq̃ legem aut regulam offeram: ſed tantum, quod ipſe de Latinis auctoribus cẽſeam, priuato iure q̃ pauciſſimis explicem. Atq; vt aliqua de eorum excellentia, quaſi miſtim, confuſeque præmittamus, diuerſa Latinæ linguæ tẽpora fuiſſe ſciendũ eſt, de quibus quoniam diſtincte agere, cũ pauca nobis relicta ſint veterũ monumenta, ſuperuacaneũ videri poſſet, omnes qui ante M. Tullium exſtiterunt (*niſi Publius Terentius, Lucretiuſq́, quaſi medii inter duas ætates interiecti vixerint*) veteres appellemus, quorũ ſeculum tametſi multos ſingulariſſimos viros, omnique laude maiores ꝓduxerit, quales Plautus, Cato, Næuius, Ennius, & multi id genus fuerũt: non pauca tamen habuit verba q̃ C. Cęſaris, M. Tullii, Bruti, Criſpi Salluſtii, Valerii Catulli, & mox P. Verg. Titi Liuii, Horatii Flacci, ac ſimiliũ ęuũ, tanq̃ nimis antiqua, & obſoleta, obelo nõ immerito expunxit. Nam & Romanus ſermo nunq̃ abſolutior, q̃ his, quos modo dixi viuentibus fuit, & quemadmodũ qui illos ętate pceſſerant, inculciores aliquanto exſtiterant: ita qui poſtea floruere, Seneca (vt opinor) faculam pferente, ſic in omnia vitiati ſermonis genera defluxerunt, vt pauci inuenti ſint, qui tẽporum labẽ tanq̃ charybdim ſupantes, ad feliciſſimos eos ſcriptores dictionis puritate, candore, lenitateq; ꝓxime acceſſerint. Proinde cũ horum omnium tres quaſi ætates conſiderari queant, earũ vnã Plauto, M. Tullio alterã, tertiã vero C. Plinio auunculo aſſignemus, mediam pfectiſſimam, cuiq; nihil addere liceat, appellantes: duas autẽ, q̃ ſupſunt, eo pacto diſtinguentes, vt omnia antiquorũ verba dicendiq; formulas, quas media ętas non antiquauit, ꝓ maxime Latinis habeamus: a recentioribus autẽ & iis qui non infra Pliniũ, aut Quintilianũ ſcripſerint, (quanq̃ & inter hos adhibendus eſt delectus, vt nec Senecã oratorẽ, nec Tragicum, nec Valerium Maxi. & eiuſmodi Latinitatis auctores aliquo in ſubſellio ponamus, tunc

verba ſumamus, cũ ſuperioribus illa defuerint, ſi hoc nobis conſtiterit, Cornelio Celſo, Moderatoq; Colũellæ plus fidei in linguę ratione eſſe tribuẽdũ, q̃ Sueton. Trãquil. Corn. Tacito, Fabio Quint. Plinioq; Nepoti: maiorẽ n. licet duriuſculus pleriſq; viſus fuerit, ab illorum ordine non excluderẽ: ſicut ex Quinti Curtii, Vegetii, Vitruuii, Palladiiq, vocibus in ſuo genere, nihil recte tanq̃ barbarum explodi poſſe cõceſſerim: cũ Lucanum, Statium, Valer. Martialem, & iis (quantum q dem ego coniicere valeo) meliores, Perſium, Iuuenalẽq; Latinos eſſe cõcedã: licet nihil ad Ciceroniani ſeculi ſcriptores. Venient n. & in horũ claſſem veteres omnes Iureconſulti, aliiq;, quos data opera pꝛetereo. His quaſi iactis fundamentis, cum de lectione loq mur. non his ſolis eam addictã eſſe debere credimus, cum ſint multa pter hos ſcriptorum millia, quorum nemo non aliquid ad eruditionem cõferre poteſt, alii ẽt ad linguæ vbertatem: pſertim ꝙ ii quos in primo loco collocauimus, non omnia argumenta tractarunt, & ſępenumero tacere cogemur, niſi Gellii, aut Macrobii, aut ẽt deteriorũ verbis vtamur, ꝙ tamen in extrema tãtũ inopia ac egeſtate faciendũ ſuaderẽ: ab iis non mediocriter diſſentiens, q Aſiaticorũ more, quantũuis longo verborũ ambitu q̃dã deſignare malunt, q̃ Lactantii aut Boetii voces in ſua ſcripta ingerere. Ea ratione in cõparanda linguæ copia diligenter ſeruata, in imitatione cautiores erimus, ſi riſum doctis mouere in votis nõ habebimus. Heroicũ namq; carmen ſcribere volentes, magis Vergiliũ q̃ Lucanum, Statiũ, Valerium Flaccum, Syliumq; Italicũ imitabimur. Si comœdia magis arriſerit, Plauto aut Terentio ſimiles fieri cupiemus. Si tragœdia, quoniam veteres eius auctores Accius, Pacuuius, Ouidii Medea, Varriq; Thyeſtes nõ ſuperſunt, haud ſane habemus quẽ libenter ſequamur, pter Gręcos, Euripidẽ, Sophoclẽque. Si elegiam maluerimus, Tibullũ, Propertium, Ouidiũq,, q̃uis hic laſciuior ſit habitus, ſectabimur. Si ſatyram, Iuuenalẽ, aut Horatium, aut Perſium. Si lyricos, Horatium. Si hẽdecaſyllabos, Iambicoſque, Catullum, qui etiam in Epigrammatibus candidiſſimus creditur, quos omnes in ſuo genere tã elegantes, abſolutosq; eſſe puto, vt eos nõ oſcitãter imitari, in magna laude ponendum arbitrer. Neq; tamẽ eu q̃ adeo alligata ſit hæc de qua agimus imitatio, vt non aliũ in eodẽ opere, ſi videbitur, ſeq liceat. Nullus enim adhuc inuentus eſt, q omnia vbiq; exactiſſime pſtiterit, & Momo etiam in minimis ſatisfacere valuerit. Lõge tutius fuerit, cũ quẽpiã nobis effingendũ ꝓpoſuerimus, quicq d in aliis optimum fuerit, in noſtras ſcriptiones deriuare: ꝙ M. T. Vergiliũ, Liuium, noſtroſque cõplures factitaſſe nõ ignoramus. Sed ꝙ de Horatii lyricis mẽtionẽ fecimus, nõ eos ſolos in illo Poeta verſus cõmendãdos autumo, cũ ſint & alia plura, in quibus Poeta excelluit, carminũ genera, e quibus hexametros miræ elegantiæ plenos non excipio, vt q dã faciunt: ꝙ eis & Artẽ Poeticã, & Sermones, & Epiſtolas pcipue, tam venuſte

venuſte cõdidit, vt in illis mihi egregius, in his autem propemodum inimitabilis videatur. Siquidem vt ad heroici carminis maieſtatem, quam ne affectauit quidẽ, non aſſurrexerit, non altius q̃ res poſtularet hexametris onus impoſuit: ſed de domeſticis rebus ad amicos ſcribẽs, plurimaq; ex intima philoſophia deprom̃ta ſuis Epiſtolis intermiſcens, q̃ non habet venuſtatem? Eam ego porro in illa ſcribẽdi ratione nõ illibẽtius æmulari cupiã, q̃ Lucretiũ ia philoſophia verſibus tradenda, aut Catullum in Argonauticis: qui ex induſtria ipſum Horatium ſermonem ſolutæ orationi vicinũ carminibus complexum fuiſſe, affirmare auſim, quod & auctor de ſe in ſecundo Sermonum libro innuere videtur, cum ait:

Primum ego me illorum dederim, quibus eſſe Poetas
Excerpam numero, neque enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis: neque ſi quis ſcribat, vti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe Poetam.
Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis huius honorem.

Igitur vt ad Homeri, aut Verg. altitudinẽ non peruenit, ſuum tamen tenuit iter, & forte in hoc genere apud noſtros primus eſſe maluit, q̃ in illo ſecũdus: quãq; illi Heroicũ metrũ extulerunt, tã hic illud idẽ volens cõminuit. Iam oratorib. quis neget Ciceronẽ, quaſi luciferũ quendã eſſe ſpectandũ ducemq; in iis, q̃ diuinũ ingeniũ tractauit, eligendũ? quando & Latinos omnes ſuperauit, & ex Cæſaris, Bruti, Calui, Pollionis, Meſſalæq; ſcriptis nihil eſt in manibus. Sed & huic non tam ſuperſtitioſe me deuinxero, vt alios omnes Latinos auctores floccifaciam, prout non pauci ſolent. Dignum ſane odio hominum genus, & in quo non multũ eruditionis agnoſcas. Quare Titi Liuii, Criſpi Salluſtii, C Cæſaris, Varronis, Celſi, Columellę Plauti Terentii, Verg. Horat. & ſimilium locutionibus tam libenter vtar, quam Ciceronianis, niſi nimiam alicubi deprehendamus licentiam. Quod facit, vt iis non aſſentiar, qui Ciceronem Cæſaremq; tantũ, quos in ſoluta oratione tuto imitemur, exſtare putãt. At Salluſtius, inquiunt, antiquior eſt (*de Ciceronianis enim paulo poſt diffuſius agemus*) veterumq; verborũ, & priſcæ dictionis ſtudioſiſſimus: Titus vero Liuius, multa habet, q̃ primus ipſe Latio donauit: quorũ vtrumq; maxime eſt vituperandum. Vtinam tam facile hoc aliis perſuaderent, q̃ ipſi credere potuerunt. Nam apud alios fere omnes receptũ eſt, tantæ auctoritatis & eſſe, & fuiſſe Criſpum Salluſtiũ, vt nouas, inauditaſq; voces tam culto ſeculo viuens inducere, & alias q̃ damnatæ fere exciderant, in vſum reuocare potuerit, Aſiniiq; de Liuio iudiciũ his verbis in primo Oratoriarum inſtitutionũ libro refellit Quintilianus: *Taceo de Thuſcis, & Sabinis, & Prænestinis quoq;, nam vt eo ſermone vtentem Vectiũ inſectatur Lucilius, quemadmodũ Pollio deprehendit in Liuio Patauinitatem, licet omnia Italica pro Romanis habeã.* Atq; ſi prauas eiuſmodi calũnias aliquo in loco ponemus, ne M. quidem Cicero ſatis erit probandus, de cuius

obtrectatoribus idem Fabius in 12 lib. ita ſcribit: *At M. Tulliū, non illum habemus Euphranorē, circa pluriū artium ſpeciem præſtantem, ſed in omnibus, quæ in quoq; laudantur eminentiſſimū, quem tamen & ſuorum hominis temporū inceſſere audebant, vt tumidiorem, & Aſianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, & in ſalibus aliquando frigidum, & in cōpoſitione fractū, exſultantem, ac pene (quod procul abſit) viro molliorem.* Poſtea vero q̃ triūuirali proſcriptione conſumtus eſt, paſſim qui oderant, qui inuidebant, qui æmulabātur, adulatores et præſentis potentiæ non reſponſurū inualerunt. Ille tamen, qui ieiunus a quibuſdam atq; aridus habetur, nō aliter ab ipſis inimicis male audire, q̃ nimiis floribus, & ingenii affluentia potuit: falſum vtrūq;, ſed tamen illa mentiendi ꝓpior occaſio. Præcipue vero preſſerunt eū, qui videri Atticorum imitatores cupiebant. Hæc manus quaſi quibuſdā ſacris initiata, vt alienigenam & virū ſuperſtitioſum, deuinctūq; illis legibus inſequebantur. Vnde nunc quoq; aridi, & exſucci, & exſangues. Hi ſunt enim, qui ſuæ imbecillitati ſanitatis appellationē, quę eſt maxime contraria, obtenduat: q quia clariorē vim eloquentię velut ſolē ferre non poſſunt, vmbra magni nominis deliteſcūt: q bus quia multa, & plurib. locis ipſe reſpōdit, tutior mihi de hoc diſſerendi breuitas erit. Reiiciamus ſic M. T. quod tot cauillationibus, maledictiſque viuens ac mortuus fuerit exagitatus. Cum tamen illi ea potiſſimū vituperarent, quæ ipſi nulla induſtria conſequi poſſent, exſuperarunt eas omnes difficultates Ciceroniana opera, & Liuius itidē, Salluſtiuſq; nullam ob frigidos diuerſorū ſtrepitus gloriæ iacturā fecerunt. Iccirco eorū locutiones non magis, q̃ ſi M. T. eſſent, abhorrebo, ſed Liuium in ſcribenda hiſtoria, magis q̃ Salluſtiū imitarer: non quia hic maior ſit eius auctor, verū ꝙ immortalem illam Salluſtianam breuitatē qua (*ſi Quintiliano credimus*) nihil apud aures vacuas ac eruditas poteſt eſſe pfectius, anxie affectantes maximū in diſcrimē venirent, ne ꝑ tanti hiſtorici ſimiis breues, cōciſi, ſcabriq; & vt paucis abſoluam, nihil minus q̃ Salluſtiani fierent: ꝙ in Liuiana phraſi multo vberiore ꝑtimeſcendum non eſſet. Diuerſam ab his duobus viam tenuit C. Cæſar: cuius quoniam omnia ſcripta, p̃ter ſeptem de bello Gallico libros, temporū nobis iniuria erepta ſunt, plurimum rei literariæ incōmodi attulerunt. Quę tamen ſuperſunt, pure ſimpliciterque, & raptim exarata, omniq; ornatu, quaſi veſte detracta, tanti principis ingeniū pulcre patefaciunt, quanq̃ annaliū conditoribus non tā ꝓdeſſe valeant, q̃ Liuii Salluſtiiq; fragmenta: ꝙ & ex auctoris mente dignoſcimus, q ppe q ſimplices cōmentarios, vt parata haberent, vnde ſumerent q ſcribere vellēt hiſtoriā, reliquerit. Multo p̃ſtantiores, artificiiq; pleniores eius fuiſſe orationes arbitror: in q bus præter ceteras virtutes, vis p̃cipue, ſicut in Cęlio indoles, in Calidio ſubtilitas, in Bruto grauitas, in Sulpitio acumē, in Caſſio acerbitas, in Pollione diligētia, in Meſſala dignitas, in Caluo ſanctitas

ſanctitas commendabatur. Sed cum illos, quos dixi Commentariorum libros, mundiſſimos eſſe credamus, virtutes tamen, quæ ab hiſtorico exiguntur, non exacte docent. Quid enim ſi ducem apud milites concionantem exprimere cupias, an Cæſaris iter inſiſtas? non opinor, cum nulla apud eum abſoluta legatur oratio: quod eſt hiſtorico (vt ſi quid aliud) neceſſarium. Quid ſi rei difficultatem, horrorem, perturbationem, & alia quæ ſeſe ſcribenti offerunt, verborum ſtructura, ſeu contextu ob legentis oculos ponere, & facta (*vt ait Salluſtius*) dictis exæquare labores? an in Cæſaris commentarios intueberis? an non potius in duo Romanæ hiſtoriæ lumina, Titum Liuium, Criſpumque Salluſtium? Non ob ſimplicem videlicet dictionem, bellicum canorem in Thucydidis ſcriptis Græci Latinique admirabantur: neque ob puram rerum geſtarum narrationem, dulcis, candidus, effuſuſque Herodotus, dum concitatos Thucydidis affectus remiſit, conciones ſermonibus, vim denique voluptate æquauit. Horum profecto in Cæſare nihil inuenias: quem his, qui apud noſtros ſunt præcipui, parem eſſe potuiſſe non ambigo, ſi non ad maiora natus, magis ipſe ſcriptoribus materiam præbere, quam vel aliorum, vel ſua geſta ſcriptis conſecrare cupiuiſſet. Nec me latet M. Ciceronem in libro de Claris oratoribus de Cæſaris commentariis optime ſenſiſſe, de quibus loquens: *Ineptis*, inquit, *gratum fortaſſe fecit, qui volunt illa calamiſtris inurere, ſanos quidem homines a ſcribendo deterruit. Nihil enim eſt in hiſtoria, pura & illuſtri breuitate dulcius.* Sed hæc de viuo loquebatur Cæſare, cum & hoc ſcriptionis genus apud Romanos non ſatis ornatum eſſe quereretur. De qua re agens in primo de Legibus, a ſe hoc munus exſpectati gloriatus eſt, ne Latium hac in parte Græciæ cedere cogeretur. Eius verba hæc ſunt, ex Attici perſona: *Poſtulatur a te iam diu, vel flagitatur potius hiſtoria. Sic enim putant, te illam tractante effici poſſe, vt in hoc etiam genere Græciæ nihil cedamus. Atque vt audias, quid ego ipſe ſentiam, non ſolum mihi videris eorum ſtudiis, qui literis delectantur, ſed etiam patriæ debere hoc munus, vt ea quæ ſalua per te eſt, per eundem te ſit ornata. Abeſt enim hiſtoria literis noſtris, vt & ipſe intelligo, & ex te perſæpe audio. Potes autem tu profecto ſatisfacere in ea: quippe cum ſit opus, vt tibi quidem videri ſolet, vnum hoc oratorium maxime. Quamobrem aggredere quæſumus, & ſume ad hanc tempus, quæ eſt a noſtris hominibus adhuc ignorata, aut relicta.* Et inferius: *Quare tuum eſt hoc munus, hoc a te exſpectatur.* Quibus mox ſic reſpondet Cicero: *Intelligo equidem a me iſtum laborem iamdiu poſtulari Attice, quem non recuſarem, ſi mihi vllum tribueretur vacuum tempus, & liberum. Neque enim occupato res tanta ſuſcipi poteſt.* Et paulo poſt: *Hiſtoria vero nec inſtitui quidem poteſt, niſi præparato otio, nec exiguo tempore abſolui. Et ego animi pendere ſoleo, cum ſemel quid orſus, ſi traducor alio: neque tam facile interrupta*

contexo, quam abſoluo inſtituta. Hæc M. Tullius: qui ſi oratorium præcipue munus, hiſtoriam ſcribere volenti neceſſarium eſſe contendit, facile indicat C. Cæſaris commentarios plenam abſolutamque hiſtoriam non complecti, non quin eorum auctor oratoria arte plurimum valuerit: ſed quod bellicis rebus perpetuo, ex quo ſuarum rerum commentarios ſcribere cœpit, intentus, quod Cicero ſubciſiuis temporibus aſſequi non potuit, neque ipſe quidem præſtitit. Alioqui Herodotum Græcæ hiſtoriæ patrem, Thucydidemque, viros eloquentiſſimos foro nunquam vacaſſe, ſed aſſiduum otium ad ſcribenda ſuorum geſta contuliſſe, ſatis conſtat: quod apud noſtros non C. Cæſar, ſed Criſpus Salluſtius, Liuiuſq; fecerunt, vt merito eorum opera Latina hiſtoria Græcæ comparari valeat. De qua re agens Fabius Quintilianus, cum hos duos impenſe laudaſſet, Cæſarem ne nominauit quidem. Ipſum vero M. Tullium aliqua Salluſtii ſcripta legiſſe non ignoramus, cum ei reſpondens ſic ſcribat: *An illud mentitus ſum, fortunatam natam me conſule Romam? qui tantum inteſtinum bellum, ac domeſticum vrbis incendium exſtinxi? Neque te tui piget, homo leuiſſime, cum ea culpas, quæ in hiſtoriis gloriæ mihi ducis?* Sed nec de viuente iudicare voluit, neque admodum ei in hac re fidei tribueremus, cum maximum inter eos odium flagrarit, quod ex Salluſtii in Ciceronem inuectiua, ipſiuſque Ciceronis reſponſione plane colligitur. Quas qui ſuppoſititias exiſtimarunt, accipiant hoc Quintiliani in quarto Oratoriarum inſtitutionum libro teſtimonium: *Quid non Salluſtius directo in Ciceronem, in quem ipſum dicebat, vſus eſt principio, & quidem protinus: Grauiter & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli.* Et in nono quoque: *Et apud Salluſtium in Ciceronem, O Romule Arpinas.* Quod ſi Salluſtii eſt criminatio, quis non Ciceronis defenſionem eſſe fateatur? Liuium ergo, Salluſtiumque in Romana hiſtoria præcipue imitandos eſſe colligimus: quamuis (vt ſuperius dictum eſt) illius veſtigia quam Saluſtii ſequi, commodius valeamus. Et tamen de hoc Valerius Martialis ſic ait,

Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,
Primus Romana Criſpus in hiſtoria.

Nam ſi quis puro ſermone Cæſaris forte candorem, aut (vt de Græcis quoque agamus) inaffectatam, ſed quam nulla affectatio conſequi poſſit, Xenophontis iucunditatem, hoc præſertim tempore ſcribens, ſe æquare poſſe confidat, infelix operam non minus perdet, quam

Si quis aſellum
In campum doceat patentem currere frenis.

Sed vt de his hoc loco plura non dicam, hoc adiiciam, qui aut Vergilii ſeculo, aut ſupra etiam vixerint, promiſcue Latinos eſſe habendos, niſi ſi aliqua habeantur obſoleta verba: eorum autem qui poſtea floruere voces, ſeu loquendi formulas, ita admittendas

tendam eſſe, ſi hominum excellentiam conſiderantes, non mediocrem in iis delectum adhibuerimus, cum iis minime ſentientes, qui imitationem vni tantum obſtrictam eſſe debere autumant, vt noſtri Ciceroniani faciunt, qui perſæpe tacere, quam Salluſtii, aut Liuii verbo vti malunt: tantum abeſt, vt Columellam, Celſum, Pliniumque Latinos exiſtiment, a quorum lectione nonnulli, qui in hac miſeria conſenuerunt, ſemper ſe abſtinuiſſe gloriantur, ne mirificum loquendi ſcribendique genus Plinianis vocabulis commacularent: quaſi aut Cicero cuiuſquam ſe ſolius imitationi addixerit: aut vir doctus iure ſit vocandus, qui vnicæ Ciceronianorum operum lectioni ſemper vacarit. Quid vero, quod nullum argumentum tractare norunt, ſi a quatuor eos Epiſtolis ex M. Ciceronis centonibus male contextis diuellas? Quid quod vix vnam Epiſtolam trimeſtri ſpacio abſoluunt? Sic enim aiunt exiguo tempore nequaquam ſcribi,

Poſte linenda cedro, & tenui ſeruanda cupreſſo.

Verum iis ego nouem annos in ſingulas periodos concederem, niſi cum montes parturire viſi eſſent, ridiculum murem frequenter naſci vidiſſemus. Aut ſi aliud Ciceroni furari noſſent, quam, *Non obliuione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ ſuperioribus temporibus ad te nullas literas miſi*: Et, *Quanquam me nomine negligentiæ tibi ſuſpectum eſſe doleo*: ac eiuſdem notæ, *Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo*: Et, *Quicquid ei commodaris, erit mihi maiorem in modum gratum.* Hoccine eſt Ciceronem imitari? Hoccine integra liberi hominis ætate dignum? Per me quidem, iſto pacto ſint non Ciceronis imitatores, ſed germani potius, & eam clauſulam, quandocunque libuerit his verbis, *Eſſe videatur*, abſoluant, quam non longius, ſed longiſſime circumduxerint, dum & mihi Romanis aliorum vocibus, quod velim exprimere permittant. Cumque aliquem mihi veterum ſcriptorum, quaſi ducem in quopiam argumento propoſuero, vt in eo negotio quod agendum ſuſcepero, plus illi quam ceteris deferam, nunquam tamen quominus multa ex aliis ſi videbitur aſſumam, mihi interdictum putent. Niſi forte tantum ſibi in Stephano Doleto præſidii eſſe autumant, quantum in ipſo, ſi viueret, Marc. Tullio collocarent: quanquam longe modeſtius ille de hac re fuerit acturus, quam cæcitus noſter Alcmæon: qui cum dialogum de imitatione Ciceroniana ſuperioribus annis aduerſus D. Eraſmum virum doctiſſimum ſcripſerit, lectorem in primis admonuit, omnia quæ in ſuo Dialogo Morus diſputat, & loquitur, ex Ciceroniano Eraſmi Dialogo ſumta eſſe: ne Doletum ſui diſſimilem, id eſt, ſtylo modo inflatiore, modo flaccido eſſe putet. Quænam obſecro Deciis, Magiis, Iubelliis, & ſi quid arrogantius protulit Campania, tanta vnquam ſuperbia innata dicitur? Non aliter

ſeipſum illic nominat Doletus, quam Ciceronem, aut Demoſthenem ſolemus: cum nouus heri ſub terra lumbricus erepſerit, qui modo nuſquam comparebat, nunc cum comparet perit. Formidat enim, ne quis Eraſmi ſtylum Doleti eſſe putaret. Quis te Dolete vnquam norat, vt te tui diſſimilem eſſe putaret? aut quid ad hanc diem tuum ſcripſiſti? Qualis qualis tamen ſit hodie, aut ſit poſtea futurus, neſcio quo pacto Eraſmum flaccidum, ſe autem inflatiorem putat. Cum enim vtrumque ſit vitioſum, Eraſmi tamen phraſis Doleti ſtylo comparata, ſatis aperte in illo eruditionem ſummam cum quadam orationis facilitate coniunctam fuiſſe oſtendit: in hoc vero verborum non ſonitum, ſed inanem ſtrepitum, nulla ſubiecta ſententia, nec ſcientia. Quandoquidem totus ille de Ciceroniana imitatione dialogus, nihil habet aliud, quam perpetuas nugas, & vanæ inſulſæque garrulitatis ſtudium indefeſſum. Quæ niſi vera ſunt, habebit ipſe ſe purgandi locum, ſi & noſtro de vulnere ſanguinem ſequi credet, & eodem mihi quo illi precio ſal perhibetur: quanquam non ſale Doletus, ſed veneno ſuos labores aſpergere didicit: quo imbutus, pulcerrimum Eraſmi Adagiorum opus, quod integra quamtumuis excellentis viri ætate compoſitum videri poteſt, adagiorum farraginem appellat. Cõferat cum illo ſi poteſt, non ſuum dialogum, nec linguæ Latinæ commentarios, in quibus conſarciendis tria fere luſtra conſumſit, ſed Longolii tum Epiſtolas, tum orationes: deinde frontem perfricans, impudẽtiſſime in vna Longolii Epiſtola plus eloquii, plus artis Rhetoricæ, plus linguæ Latinæ ſplendoris elucere, quam in omnibus ad vnam Eraſmi commentationibus pronuntiet. An non verius eſt, in vnica Adagiorum pagina plus doctrinæ ineſſe, quam in toto Longolio? At hic propius Ciceronem imitatus eſt. Quid tum? Illud potius expedi, quid nobis profuerit Longolii imitatio, aut quid ex ea vtilitatis percipiamus. Sit imitatus Ciceronem Lõgolius: ſed plurimi multũ abſunt a Ciceroniano ſcribendi genere. Nemo tamen inſanior fuerit, quam qui Longolium eorum cuiuis æquare velit. In illo enim nihil inuenias, quam frigidum imitationis nomen: in iis vero eruditionem miram, & ſcribendi genus, ſi non Ciceronianum, Latinum tamen, & ad explicandum animi ſenſum ſatis perſpicuum. Sed Ciceronianorum miſeriam paucis explicemus. Negant eius obſeruantiores, quicquam Latinum eſſe, quod non ſit in Cicerone. Iam hoc nihil impudentius dici poteſt. Cui nam etenim antiquorum hæc vnquam inſedit religio? aut quis hanc M. Tullio auctoritatem tribuit? Fuit, inquiunt, omnium Romanorum eloquentiſſimus. Recte quidem. Sed nõ qui vnus eminet inter omnes, ceteros eradit, ac ſupprimit. Cumq; ſingularem illius eloquentiam Græci, Romaniq; omnes ſemper ſint admirati, neminem tamen minus Latinũ cenſuerunt, qui Cic. ſibi effingendum non propoſuiſſet. Quare ſi non veteres, qui hoc conſequi

ſequi non potuerunt, ſed vel eos, qui Cicerone viuente ſcripſerũt, vel qui eidem ſucceſſere, hac de cauſſa, quaſi parum Romanæ locutos, nouo more obſtinate aſſectamus:

---- Non eſt quod multa loquamur:
Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce duri.

Quid enim? An Vergilius, Horatius, & ſimiles, quod nullum in eorum ſcriptis apparet Ciceronis veſtigium, barbari habebuntur? At Poetæ ſunt. Quid tum? Longe maior eſt eorum in verbis, quam oratorum licentia. Eſto ſane. Sed ſi hanc vbique licentiam prætendamus, ipſos omnes integre expungere cogemur, multa ſibi permittunt, ſed non vt barbaris vtantur verbis (niſi forte Vergilium accuſemus, quod gazam, magalia, & alias huiuſmodi, licet paucas voces vſurparit) non vt Latinitati minus conuenientia e triuiis capiant. Dixerit idem tertio Æneidos libro:

Anchiſem facio certum.

& ſi qua ſunt ſimilia, quæ orator non ſit probaturus: at cetera & oratoribus, & poetis, & hiſtoricis recte conueniunt. Sed de Poetis non loquimur. Hoc equidem ſcire velim, num Cæſar, Liuius, Salluſtius, ceteriq; eius præſtantiæ Latine ſcripſerint? At hiſtorici ſunt. Soli ne ergo oratores legentur? Quid ſibi igitur volunt Quintiliani præcepta, futuros oratores a Poetarum lectione auſpicari iubentis? Si Poetæ oratoribus nihil conferunt, nihil hiſtorici, nihil deniq; ceteri omnes, extra vnum M. Tullium, nõ oportebat de verborum copia ſcribentem quempiam præter Ciceronem nominare. An non potius longa illa poetarum, philoſophorum, hiſtoricorumq; examinatio hoc innuit, vnius lectionem, ei, qui orator eſſe ſtudet, non ſufficere? Neque hoc tam libere proferrem, niſi ipſum M. Tullium huius ſententiæ haberem auctorem: qui primo de Oratore libro, non tantum per omne ſcriptorum genus eum quem informat vagari, ſed quodcunque in eis vtile fuerit, ſibi vindicare vult. Sic enim ait: *Educenda inde dictio eſt, ex hac domeſtica exercitatione, & vmbratili medium in agmen, in puluerem, in clamorem, in caſtra, atque aciem forenſem. Subeundus vſus omnium, & periclitandæ vires ingenii, & illa commentatio incluſa in veritatis lucem proferenda. Legendi etiam Poetæ, cognoſcenda hiſtoria, omnium bonarum artium ſcriptores & legendi & peruolutandi, & exercitationis cauſſa laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi, diſputandumque de omni re in contrarias partes, & quicquid erit in quaque re quod probabile videri poſſit, eliciendum atque dicendum. Perdiſcendum ius ciuile, cognoſcendæ leges, percipienda omnis antiquitas, ſenatoria conſuetudo, diſciplina Reipublicæ, iura ſociorum, fœdera, pactiones, cauſſa imperii cognoſcenda eſt. Libandus eſt etiam ex omni genere vrbanitatis, facetiarum quidam lepos, quo tanquam ſale perſpergatur omnis oratio.* His conueniunt, quæ libro tertio ſcribit: *Sed omnis,* inquit, *loquendi elegantia, quanquam expolitur ſcient-*

tia literarum, tamen augetur legendis oratoribus ac poetis. Sunt enim illi veteres, qui ornare nondum poterant ea, quæ dicebant, omnes prope præclare locuti: quorum ſermone aſſuefacti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui, niſi Latine. Neque tamen erit vtendum verbis ijs, quibus iam conſuetudo noſtra non vtitur, niſi quando ornandi cauſſa parce, quod oſtendam. Sed vſitatis ita poterit vti, lectiſſimis vt vtatur ijs, qui in veteribus erit ſcriptis ſtudioſe, & multum volutatus. Hæc Cicero. Qui ſi in veterum ſcriptis & ſtudioſe & multum volutari vult oratorem, quanto magis in recentiorum, & eorum præſertim qui vel cum Cicerone, vel poſt eum fuerunt, verſari debebit? Ac ne quis ipſum M. Tullium aliud ſcripſiſſe, aliud obſeruaſſe credat, non modo per omne ſcriptorum genus, quod eius opera oſtendunt, vagatus eſt, ſed nec vnum Demoſthenem ſibi imitandum propoſuit: quippe qui & Platonis, & Iſocratis præcipuas virtutes ſit aſſecutus. Quamobrem hanc ſeu ſuperſtitionem ſeu religionem antiquis prorſus incognitam inauditam que fuiſſe, neceſſario fateri cogimur. Sed hic reclamabit Doletus: Poetas quidem a poetis, hiſtoricos ab hiſtoricis imitandos eſſe: proinde cum vnicus tantum ſuperſit orator, neceſſario eum vnum oratori propoſitum eſſe debere. Equidem ſi Aſinii Pollionis, Licinii Calui, Cęlii, Caii Cæſaris, Bruti, & antiquorum omnium oratorum ſcripta exſtarent, hanc palmam Ciceroni libertime deferre non vererer, ita quidem vt eum in ſcribenda oratione longe magis quam illos ſequeremur: quin tamen quicquid elegans mihique conueniens apud eos inuenirem, in mea ſcripta decenter deriuarem, ne ipſe quidem mihi Cicero perſuaderet. Nam quæ lex apud Rhetores, aut aliud ſcriptorum genus, tam triſtis, tamque dura habetur, quæ nos alicui rei ſic obliget, vt ne latum ſaltem culmum ab eo, quod præcipitur abeſſe valeamus? At Cicero omnia eleganter ſcripſit. Sed alii forte aliquid elegantius. Vtque orationem, aut epiſtolam ſcribere volentibus, maxime imitandus ſit Cicero: in eiſdem tamen, cur non multa ex bonis auctoribus ſumta vſui eſſe poterunt. Quid autem, quod non omnia tractauit Cicero? An ſi alium eo in opere auctorem ſequamur; minus Latini erimus? Imo maxime, ſed non Ciceroniani. At ego dum Latine loquar, niſi Ciceronem prorſus effinxero, non ita diſcruciabor, vt vni Longolio hanc laudem tribui iniquo animo feram: præſertim quod eos non enumerat in Ciceronianis Doletus, qui aliquot loquendi formas ex Cicerone collectas vbiq, inculcant, Grammaticorum elementorum interdum ignari: ſed qui intus, & in cute Ciceronem nouerint: qui Ciceronem non vorarint, abſorpſerint, ſed ſenſim delibarint, degustarint, reguſtarint, exhauſerint, beneque concoxerint: quorum iubar fuit Longolius, quem vere Ciceronianum agnoſcas, nec Grammaticæ ſubſidiis deſtitutum, nec adeo attenuatum: denique qui nominatus modo, ſummũ Eraſmo terrorem incuteret.

cuteret. Quin tu potius dic mihi bona fide Dolete, quid habet Ciceronis Longolius, præter exiguam imitationis imaginẽ? Vbi Ciceronis ingenium? vbi eruditio? vbi candida illa & diuina phraſis? Sed in magnis voluiſſe ſatis eſt. Nihil enim aliud, quam voluit: niſi aliter cenſeat Doletus, aliud ſonẽt Longolii epiſtolæ, orationeſq; , quæ cum vmbratiles mihi videantur, Pontanum, Vallam, Politianum, Theodorum Gazam, & plurimos, qui ſe Ciceroni exprimẽdo tam impenſe nunquam addixerũt, Longolio facile præponere ſoleo. Quod vero prudentiſſime cenſet Eraſmus, quibuslibet ingeniis non cõuenire Tullianam phraſin: cumq; deſint naturæ vires, ad inimitabilẽ dicendi felicitatem aſſequẽdam, nihil eſſe ſtultius, quam in eo diſcruciari, quod contingere nõ poteſt, Doleto parum probatur: quin potius ea qua ſolet pertinacia (nec enim vllam adducit rationem, & aliter res ipſa nobis oſtẽdit) quaſi aram tenens, quibuslibet Latinæ linguæ ſtudioſis eam conuenire iurat, ſi modo pure, ſplendide, ornate, copioſe, grauiterq; dicere in votis habeant: cum nullus Ciceronis imitationi deditus fuerit, qui non ex ea aut verborum elegantiam, & copiam, aut compoſitionis ſuauitatem, aut orationis acumen ſibi compararit. Quod quidem, niſi vnius Doleti eſſet ſomnium, falſo ſcripſiſſet Horatius in Arte poetica:

Tu nihil inuita dices, facieſque Minerua.

Quid enim? ſi quis ad poeſin a natura formatus fuerit: num Ciceronem illi imitari expediet? an non Vergilium potius? Poetas enim naſci, ipſe Cicero pro Archia poeta teſtatur, quum ait: *Atqui ſic a ſummis hominibus, eruditiſſimiſque accepimus, cetera rerum ſtudia, & doctrina, & præceptis, & arte conſtare, poetam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi diuino quodam ſpiritu afflari. Quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat poetas, quod quaſi Deorum aliquo dono atque munere commendati nobis eſſe videantur.* An igitur ſic nato literarum ſtudioſo expediret Ciceronem imitari? Quid ſi hiſtoriam ſcribere in animum induxerimus, Ciceronemne, an T. Liuium, aut Cæſarem, aut Salluſtium ſequemur? Ciceronem, inquit Doletus, & in ea ſcribenda ſe reliquum temporis inſumturum pollicetur. Verum ego nunquam adeo aſtutus fui, quin Liuio, aut Salluſtio in hoc opere, quam M. Tullio ſimilior eſſe optarim. Sed quid mihi his opus eſt, ait Doletus, cum Latini omnes ad eruditionem nonnihil conferre poſſint: ad imitationem autem, & verborum copiam nihil prorſus? Sic enim exiſtimat, ex Marci Tullii verbis omne ſcripti genus commodiſſime conflari poſſe, vt ex eiſdem coloribus pictor vel Herculem, vel Achillem, vel Stentorẽ, vel Therſitem, vel Helenam, vel ceruum pingere valet: quæ cũ ſtultiſſime & ſcribat & credat Doletus, plena ſunt futilitatis, ſummæq; leuitatis. Cũ enim omne ſcripti genus proprios habeat limites, propriaſque etiam virtutes, quo pacto Ciceronẽ in hiſtoria imitabimur, quã [illegible]

nunquam ſcripſit: niſi forte tres libros, quos de ſuis temporibus carmine compoſuit, quique multis iam ſeculis exciderunt, hiſtoriam appellemus? An idem eſt hiſtoriam ſcribere, quod orationem in concione habere? Aut Doletus nouo modo, inauditaque ratione hiſtoriam eſt conditurus? Nam id mihi præclare polliceri videtur, propoſita illa aurificum induſtria, qui eandem bracteam ſic immutare valent, vt primæ formæ nihil maneat, & ex catello leo, tum ex leone catellus confletur. Eadem enim ratione ſentētias ex M. Tullio collectas ſic inuertere licebit, vt diruentes, ædificantes, & quadrata rotundis mutantes, ita omnia commiſceamus, vt ſua, ſi reuiuiſceret Cicero, non eſſet agniturus. Cumque ſententiæ lumina ſint, gemmæque orationis, eas non ex ſtercore conquirendas, eliciendaſque putat Doletus, ſed ex ditiſſimo Ciceronis mundo, gemmis (vt ait) lectiſſimis, & vndique pellucentibus ſpectabili. Fecit hic ſuo more Doletus, dum omnes Latinos ſcriptores, præter M. Tullium, ſtercus appellauit. Reſponde mihi bellua, an ſtercus eſt Vergilius? an Cæſar? an Liuius? an non tu potius dignus, qui in ſtercore ſuffoceris? Aude furia tuos illos inſulſos Latinæ linguæ commentarios efferre, & dic Romanos auctores excepto Cicerone omnes ad vnum ſtercus eſſe. Quid mirum, ſi Eraſmus Doleto diſplicuit, cui tot excellentiſſimi ſcriptores ſordeant? aut quid aliud poteſt nebulo, quam innatum virus non in Eraſmum modo, atque vniuerſam Germaniam, ſed in Gallos etiam effundere? Iam nemo non exſecretur hominis improbitatem, ſi cauſſam, ob quam Eraſmum ſibi omnibus conuitiis lacerandum propoſuerit, explicemus. At ea hæc eſt, quod cum diis hominibuſque incognitus e cœno emergere vellet, hoc ſe in animo præcipue habere dictitabat, vt cum celeberrimum aliquem virum acerbiſſimis, maximeq; inhumanis criminationibus ac maledictis impetiiſſet, non paruā ſibi gloriam acquiſitū iri ſperaret. Hos ſtimulos, ſeu rabiem potius, intra pectus verſans, & eum oſurus, quē nec nouiſſet, nec ſibi inimicum fuiſſet expertus, primo in doctiſſimum virum (cuius nomen ſupprimam) Franciſco Valeſio excellentiſſimo Gallorū regi non mediocriter carum, quoſdam verſiculos Archilochios (hoc enim genus ſupra modum diligit) aculeorum plenos conſcribere adortus, ab amicis admonitus eſt, id regi iniucundum fore, cum ſingulari eius, quem ſibi hoſtem delegerat, eruditione delectaretur. Proinde alium quæreret, cum quo eiuſmodi ſimultates exerceret. Sic veſtigāti Eraſmus Roterodamus in mentem venit: qui cum a pleriſque iuuenis ſollicitatus fuiſſet, nihil minus morti iam proximus extimeſcebat, quam furentis Doleti tragœdias, quibus (ſic enim eius dialogum appellare libet) quando non vnū Eraſmum, ſed integram Germaniam conculcare nititur, indignum ſe eſſe oſtendit, quem vel Itali, vel ceteræ nationes aliquo iudicio præditum exiſtiment. Cum enim hoc ab iis, qui bonas literas diligunt,

caſa-

Digitized by Google

exigatur, vt omnes earum adprime peritos vbicunque natos & ament, & laudibus efferant, contra Doletus eorum, qui viuunt neminem præter Budæum, Sadoletum, ac Bembum, alicuius eruditionis eſſe putat, neque id quidem, quod ita ſentiat, ſed vt Budæi gratiam frigida ſibi conciliet aſſentatiuncula. Sadoleti autẽ, Bembique nomen, in hoc nouo imitationis genere defendendo inuidiæ opponat. Nobis certe ij ſunt Itali, qui de elegantioribus literis bene merentur, vt Hannibali, qui hoſtem ferirent, erant Carthaginenſes. Idcirco, quod Germanos omnes (loquar enim apertius) nullo hominum habito diſcrimine deridet, ſingulari hominis leuitati, ne dicam ſtultitiæ, eſt adſcribendum. Quod vero Eraſmi nomen, ſibi ex hominum memoria deleuiſſe videtur eius gloriam nihil omnino apud doctos ob tam friuolas nihili hominis calumniationes iacturæ feciſſe intelligat. Atq; vt Zoilus Homeri poemata non exſtinxit, neque Vergilii Carbilius, licet omnes in hoc vnum neruos intenderint: ita Eraſmi Roterodami opera, qualemcunque de eis eruditi ſententiam tulerint, Doleti maledictionibus ex hominum manibus non excident. Sed vt ad imitationem redeamus, cum omnes Latinos ſeſe ad vnicum Ciceronem effingendum conuertiſſe hic noſter philoſophus mentiatur, ipſeque nullum imitatus ſit, ſua ſponte omnibus numeris abſolutus & perfectus, ſatis deinde inconſtanter ei, qui res ſacras Ciceronem imitari cupiens tractare velit, deſintque apud M. Tullium nomina noſtræ ętati cognita, concedit, vt ſuo ea iudicio aliunde quærat, Ciceronis autem neruos, prudentiam, acumenque imitetur. Hoc loco optimo iure de te cum Horatio dicere poſſum:

Quò teneam vultus mutantem Protea nodo?

Si enim vnicum Ciceronem, qui nulli ſe nec Græco, nec Latino addixerit, ſed ſuo potius more ſcripſerit, imitandum eſſe tantopere contendis, verba quidem, quæ apud illum non ſunt, ac theologica præſertim noſtris operibus interſerentes, nihil minus erimus, quam Ciceroniani. Illius namq; phraſin ſelectiſſimis verbis conſtructam, nullo pacto theologicis vocibus, hoc eſt, a barbarie non multum (vt pleriq; omnes M. Tullii ſtudioſiores autumant) diſtantibus, Ciceronem exacte exprimemus. An forte Ciceroniano more ſcribere volentes, quotieſcunq; verbum Ciceroni incognitum vſurpabunt, præfari oportebit? an non totum opus præfationibus conſtabit? Ad hæc ſi ſingulas voces, quæ apud Ciceronem non inueniuntur, non ſine timore proferemus, vt ille, quum de philoſophia ageret, noua vocabula inducens facere ſolebat, nihil aliud quam manum ſemper intra pallium habentes, formidabimus. Quanto melius, elegantiuſque Iacobus Sadoletus, qui cum Ciceronem ſibi imitandum delegerit, non tamen ita ſe illi addixit, vt ab eo recedere cum opus fuerit nefas eſſe ducat. An cum de Theologicis diſſerit, aliquam Theologorum vocem reformidat?

Digitized by Google

An Iouem optimum maximum Deum patrem appellat? An Chriſtum Apollinem, aut Epiſcopos, ꝓuinciarũ pſides? Sed quam eſt illud falſum, ꝙ oẽs Latinos Doletus ad Cic. imitationẽ ſe contuliſſe interpretatur. An ſtercora tantũ oratorẽ imitari potuerunt? Atqui tu potius non parũ es ineptus, cũ modo Latinos ad M. Tullium ſe effinxiſſe pronuntias, modo aliquem negas iuuentũ eſſe M. Tullii imitatorem, præter vnum Longolium: qui optime (vt inquis) inſtitutus, & perfecte planeque literis eruditus, atque ad excelſa natus & aptus iuuenis, ſyncerus, purus, politus, acutus, concinnus, ſui ſemper ſimilis, grandis, mollis, mitis, maturus, pellucens, nõ aſper, non hiulcus, humilia ſubtiliter, magna grauiter, mediocria temperate dixit: Ciceronis Germanus, ac eidem in dicendo par, addere debebas: quanquam id quoque tibi voluiſti, cum ita ſcriberes, Terſe & venuſte ſcripſit Cicero, ad illam ſe venuſtatem compoſuit Longolius. Terſus igitur vterque, & venuſtus: laudabilis vterque & magnus. Quæ verba, quam ſint puerilia, ipſe viderit eorum auctor. Tum quod quandam adhuc reſtare Ciceroniani ſeculi imaginem nobis perſuadere laborat, cum ſuum ſenatum habeat Roma, habeat Gallia, habeat Britannia, habeat Hiſpania, in quibus Ciceronem imitari poſſimus. Præterea non deeſſe Pompeios, Cæſares, Vatinios, Ligarios, Cluentios, Clodios, Catilinas, Salluſtios, quos vel laudemus, vel defendamus, vel accuſemus: non eſt aliud quam purum Doleti figmentum. Habeant ſane illæ prouinciæ ſuum quæque ſenatum: quis tamen eorum ſenatuum tres habet ita eruditos ſenatores, vt orationis elegantia artificioque vel minimum commouere poſſint? An non potius fere vbique loquentes Latine hoc prætextu reiiciunt, quod Ligarium iam cõdemnatum Cicero Caio Cæſari extorſerit: re autem vera, quod indocti eruditos audire nolint? Atqui totum genus iudiciale vindicant ſibi Bartolus, Balduſque, ab oratore ſatis quidem remoti. Deliberatiuum autẽ nuſquam fere locum habet, niſi ſummum Pontificem, aut Carolum Cæſarem, aut Gallorum regem vulgatiſſimo odioſoque iam argumento ad bellum Turcis inferendum adhortari velimus. Itaque duo illa genera, in quibus regnauit Cicero, nobis prærepta ſunt. Reliquum eſt, vt in demonſtratiuo nos exerceamus, in eoque fiamus Ciceroni quam ſimilimi. Hic totas ſuas vires experiatur Doletus, deque tam mutila imitatione pleraque ſibi confingat. Et cum ei deſunt maledicta, doleat tantum eſſe in Eraſmo garrulitatis ſtudium, vt inepta quouis loco fundat, & abſurda impudenter loquatur: deinde ſenem delirum ex hypocauſto protrahat: denique cum Chriſtophorum Longolium M. Ciceroni exæquauerit, Batauum ſenem, fractum, attenuatum, aridum, ſtrigoſum, imminutum, corruptum, puerile ac putidum dicendi genus probauiſſe doceat. Nam quod alibi ait? *Corpus bene curatum, liberiuſque educatum victum autem paulo delicatiorem, vnctioremq; poſtulare literas*: nõ a Ciceronis imitatore, ſed a coquo

Digitized by Google

dici credas: cuius etiam perſonã ſuſtinuiſſe creditur, cũ horas aliquas ceteris Latinis auctorib tribuendas aſſeruit: *primum, vt quid a Cicerone (hæc ſunt ex eius dialogo) tum verborum, tum ſententiarum vel ſumant, vel ſurripiant, vel mutuentur, deprehendamus, & ad illius imitationem alacriores efficiamur, a quo magni nominis ſcriptores multa ſumſerint: deinde vt quemadmodum, qui de recta declinãt, vbi in deuia aliquantum aberrarint, & per ſalebroſos minimeq; planos locos iter languentes fecerint, optatius in viam redeunt, atq; recta attentius inambulant, ſic per omnia auctorum ſcripta ſatis prima ætate diuagati, errore tandem percepto, nos ad Ciceronem cupidius recipiamus, totoſque conferamus. Poſtremo, vt ſicut obtuſum quotidiani cibi ſuauitate palatum aceto aut acerbiore aliquo iure irritamus, guſtatuiq; conſulimus, ita aſſidua Ciceronis lectione contractum, ſi quod contrahi poteſt, faſtidium, auctorum crudiorum acerbitate depellamus: aut quaſi oſcitantes & obdormientes inconditio aliorum ſcriptorum ſtrepitu & murmure excitemur, ac noua rebus illa voluptate, quod eſt, intermiſſæ Ciceronianæ lectionis cupiditate ſubſiliamus. Alia enim re nulla, quam iſta alacritatis renouatione ſcriptores omnes magis conferre, aut prodeſſe opinatur.* Obſecro te diuine auſpex, cenſeãne aliquid eſſe in Latinis ſcriptoribus M. Tullio ſurreptum? Sed quid te obſecrem, cum apertiſſime id affirmes. & nihil tuis auribus gratum, nihil præter Ciceronis phraſin iucundum accidere poſſe profitearis? Age vero, quoniam furti omnes ſcriptores Marco Tullio addicis, an ei aliquid ſurripuit Plautus? an Terentius? an Cato? Non opinor, quia plurimos ante illum annos vixerint. Ergo hi abiiciendi ſunt, in quibus nihil tale deprehendas? An vero M. Terentius Varro, an Cæſar, an Salluſtius, an Brutus, an Valerius Catullus, an Antonius, an alii, qui Ciceronis ætate vixerunt, aliquid ab eo ſumſere mutuum? Minime quidem. Iam hi omnes tanquam barbari eiicientur, Doleto auctore. Ac vt alios neminem, qui poſt eum protinus floruerunt, quid in Vergilio, quid in Liuio, quid in Horatio, quid in Ouidio, Tibullo, Propertio, aliiſque Ciceroni ereptum videmus? an non verba & ſententias ex iiſdem fontibus ſumſerunt? An omnia verba noua induxit Cicero, vt inaudito ſermone cum Romanis ageret? Vtinam animaduerteres Dolete, quam ſis fatuus, aut quantam præ ſe ferat impudentiam ſecunda illa ratio, qua Latinos auctores nonnunquam legendos eſſe autumas: quippe, vt qui per ſalebroſos, minimeq; planos locos iter languentes fecerint, errore tandem percepto ad Ciceronem ſe cupidius recipiunt. Væ capiti tuo, qui errare eos cenſeas, qui per optimos auctores vagantur. Ergo errat qui Terentium legit? qui Vergilium e manibus nunquam deponit? At tu non erras beſtia, ſed ſtultiſſime hallucinaris: neq; plus habes ſanitatis, quã Vergilianus ille Pentheus, cum credit:

Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:
Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes,

Armatam facibus matrem, & ſerpentibus atris
Cum fugit, vltriceſq; ſedent in limine diræ.

Nam quis vnquam Vergilium ſalebroſum, minimeque planum appellauit, præter Calbilium, & eo magis inſolentem Doletum? Quid opus fuit Marullum noſtrorum poetarum iniquum cenſorem carpere? quid Pacæum? quorum nemo eos errare exiſtimauit, qui Vergilium legerent? Cum Latinæ linguæ calumniatores nomino, vnius omnium vicem ſubire poteſt hic noſter vęcors, mente captus, & vnctioris victus vnicus amator: quo obrutus, tertiam ſubdidit cauſſam, cur horas aliquot Latinis auctoribus tribuamus. Pro qua ſic accipito mi Dolete, nihil te nec tetrius nec peſtilentius ab inferis vnquam emiſſum fuiſſe, nec Zoilum Homeri obtrectatorem crucem melius fuiſſe meritum. Vnicum ſiquidem ille Homerum impetebat: at hic tot Latinos proceres, quaſi acidos, acerboſque, & incondito murmure ſtrepentes inſectatur. Illud conticere non poſſum, curnam in Gallia, candidiſſimorum ingeniorum altrice, aliqua huic ſcurræ ſedes concedatur, in qua cum plurimi ſint in bonarum artium ſtudiis celeberrimi, quædam tamen inter doctos modeſtia regnare ſolet: quando & Lutetiæ, & in aliis vrbibus non modo veteres auctores ſuſpiciunt, atque admirantur, ſed pleroſque etiam recentiores pluris forte faciunt, quam ſint illi æſtimandi: neque id ſane, quod iudicio fallantur, ſed quod ſumme colendos putant, quorum egregiam in Latinis literis excolendis induſtriam fuiſſe animaduertunt. Sic enim bene nata aluntur ingenia, ſic inflammantur iuuenes ad humaniora ſtudia libentius amplectenda: in quibus licet primum locum ſibi ſumant Marci Tullii ſcripta, nemo tamen modo non ſtupideus, (Longolium ſemper excipio) eis contẽtus, ceteros auctores aſpernatus eſt, prout Doletus noſter pro ſuo arbitratu cenſet. Id enim comprobare videntur, quæ de copia verborum ſcribit, quum ait: *Copiam autem verborum ſordere prorſus ſcimus, niſi in ea delectus habeatur: cuius & ducem, & principem eſſe Ciceronem, non negaris.* Recte quidem, ſed nullo oſtendit argumento, eum qui ſummus eſt, vnicum eſſe vel legendum, vel imitandum. Et ſequitur: *Etenim Liuium Andronicum, Appium Cæcum, Cornelium Cethegum, Ennium, Næuium, Plautum, Cæcilium, Pacuuium, Accium, C. Lælium, P. Scipionem, Gracchos fratres ante perfectum illud Latinæ linguæ tempus, omnia antique, pleraque dure locutos memoria proditum eſt, quorum aſperiorem ſermonem, verbaque tritis auribus, & erudita Roma intolerabilia, eliminauit poſterior ætas, duramque & ieiunam ſermonis formam ſuſtulit, atque vnctiorem quandam, & ſplendidiorem loquendi conſuetudinem induxit: qua felici ætate floruit ille diſertorum & eloquentium virorum cœtus, Hortenſius, Cæſar, Domitius. Marcus Claudius L. Torquatus, Brutus, Cælius, Seruius Sulpitius, P. Lentulus. At quis in tanta clariſſimorum eruditorum multitudine*

primas

Digitized by Google

primus tenuiſſe dicitur? Ciceronem nemo vltro non reſpondet, in quo Latinæ linguæ lumen, ſplendorque eluxit: cuius nomen non hominis eſt, ſed eloquētia, in quo verbum nullum aſperum, nullum durum, nullum horridum, nullum inſolens, nullum humile, nullum in longius ductum, nullum impropriè translatum, nullum deſitum, nullum obſoletum, nullum antiquatum. Scilicet niſi repente hic vnicus Ciceronis virtutũ admirator in medium prodiiſſet, in maximum diſcrimen veniſſet ſummi illius viri nomen. Verum non video quanam ratione, qui in Marci Tullii ſcriptis plus aliis omnibus eſt verſatus, Liuium Andronicum, aut Cornelium Cethegum, cum Plauto, Cæcilio, ac reliquis nominet, cum Liuii fabulas nullius neque elegantiæ, neque leporis fuiſſe omnes exiſtimarint. Cethegi autem etiam Ciceronis temporibus nulla extaret mentio, niſi ab Ennio fuiſſet celebratus. At hoc nihil ad rem, dicet. Ego vero illud potius diſcere vellem, cur Terentium inter eos non nominarit, cum de Lælio ac Scipione, quorum vtrique ille fuit familiariſſimus, fecerit mentionem? An eum tanquam vetuſtum obſoletumque ſcriptorem reiicit? Sed hoc imprudens forte omiſit. Illud quæro, num ij, qui eodem tempore, quo Cicero vixerunt, Latine ſint locuti? num excellentes fuerint? Hoc cum ſatis per ſe ſit conſpicuum, etiam nolentes in multis quandoque imitandos eſſe, fateri cogimur. Atqui de iis qui ſub Ciceronem vixerunt, quales ſunt, Aſinius Pollio, Vergilius Maro, Titus Liuius, Horatius, & quotquot fuerunt eius ſeculi ſcriptores, ne verbum quidem fecit Doletus. An illi forte candidiſſimum Latinæ linguæ vſum non retinuerunt? Quin potius cum hi nullis ſint ſecũdi, plurimum nobis, non ad palatum aceto, aut acerbiore aliquo iure irritãdum, ſed ad imitationem conferent: præſertim quod vni addicta imitatio, in vitium incidet, his verſibus ab Horatio in Arte poetica deſignatum:

Breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio: ſectantem leuia nerui
Deficiunt, animiq;: profeſſus grandia, turget,
Serpit humi tutus nimium, timiduſq; procellæ.

Veniet enim in diſcrimen, qui beatam illam M. Tullii in dicendo copiam imitari volet, ne languidus, mollis, & ſine viribus fiat: rurſus qui effingendæ eiuſdem altitudini nimis miſere ſe addixerit, tumidus euadat, ac dum humum vitat, nubes ridiculus, atque inania captet. Succurrit hic mihi Æſopicus de rana Apologus, cuius abſentis pullos cum vitulus pede preſſiſſet, ac vnus qui ſupererat, matri narraret, ingentem beluam cognatos eliſiſſe, illaq; quaſi vituli, ſi ſe inflaſſet, magnitudinem poſſet exprimere, cum iterũ atq; iterum Tantane beſtia fuiſſet, interrogaſſet, cõmodiſſime ranula:

- - - Non ſi te ruperis, inquit,
Par eris.

Quod non multum ab iis abludit, qui ſeptem turgidis inflatiſque verbis, altam ſe neruoſamque M. Tullii vim atque

excellentiã cõſecutos autumant. Idcirco qui Ciceroniano ingenio vel proximum, vel propinq̃ ſaltem naturæ non debet, quique non eandem quam ille, aut nõ multo minorem (q mihi temporib. noſtris vix fieri poſſe videtur) ſibi eruditionẽ cõpararit, qui nõ ſtylum æque atq; Cicero exercuerit, non infelicius aliud meo iudicio argumẽtũ deligere poteſt, quã ſi in hanc Ciceronianorũ ſuperſtitionem ſe conferat: cui, aut cuius ſimili ſingulariter deditos, non dubium eſt Horatium notare voluiſſe, cum in Epiſtolis ita ſcriberet:

O imitatores ſeruum pecus, vt mihi ſæpe
Bilem, ſæpe iocum veſtri mouere tumultus.

Nullũ enim hominũ genus tam miſere ſeruitutẽ ſeruire, quã hos Ciceronianos, re ipſa videmus. Nec me latet, Doletũ hoc loco ita reclamaturum. Qualecunq; tibi videatur noſtrũ hoc imitationis genus, mihi quidẽ certum in eadẽ ſententia permanere. At mea, vel ſi te ſuſpendas, nihil refert. Qui tamen Ciceronem recte exprimes, cũ multa (vt alibi diximus) eius opera deſiderentur: quæ vero habentur, aut pluribus in locis ſint lacera, & mutilata, aut ita corrupta, vt in vnaquaq; pagella tria vel quatuor deprauata loca legantur? Facit enim ſe dignũ Doletus, cum de eorũ reſtitutione ita ſcribit: Deprauatum vero antea, & librariorũ incuria, inſcitiaq, corruptum Ciceronem, ſic reſtituit virorũ doctiſſimorum, tũ Gallorum, tum Italorũ diligentia, & aſſiduus in literis labor, vt omnia in illo niteſcant, atq; ſplendeant, vt in illo nihil iam offendi, nihil diſplicere, nihil animaduerti poſſit, aut vt mẽdoſum notari. Incubuit in eam curam ante omnes Gellius, quẽ ſecuti Valla, Politianus, & noſtrorũ aliquot, Budæus, Longolius, eum ita expurgarunt, vt ſi reuiuiſcat, illis gratiã relaturus ſit, nihil in ſuis ſcriptis mutaturus. Quę cum falſa eſſe omnes intelligant, qui Ciceronem diligentius legerunt: hoc oſtendũt, Doletum in iis tam oſcitanter fuiſſe verſatum, vt quiuis locus, quantumuis male reſtitutus, ab ipſo Cicerone illi repoſitus viſus fuerit. Sed Gellium neſcio quo pacto cũ Valla, Politianoq, commiſcet, quaſi eadẽ fuerit horũ atq; illius in expurgandis M. Ciceronis operibus conditio. Aliis ſane nominibus magnus fuit Gellius. Nã quæ in Cicerone repoſuit, cuiuſmodi ſunt, in poteſtatẽ eſſe, pro in poteſtate eſſe, & ſimilia, nimiæ fortaſſe diligẽtię reprehẽdi poſſunt, ſi cum iis conferantur, quæ in eodẽ auctore hodie ſunt corruptiſſima. Exſtabant Gellij temporib. maxime caſtigata non M. Tullij tãtum, ſed Latinorũ omnium ſcripta, vtpote nullã adhuc a barbaris iniuriã paſſa. Nunc vero, poſt multas Italiæ calamitates, præter eos quos integros amiſimus auctores, quot loca non in M. Tullio, qui plurima ſcripſit, ſed in Vergilio etiã noſtrorũ poetarũ principe ſint immutanda, Pierij Valeriani nõ inutiles Caſtigationes indicant. Si igitur Maro, qui pauca ſcripſit, nondũ eſt integre reſtitutus, adiuuãte etiam carminis ſtructura, nũ pudenter Ciceronem ita expurgatũ dicere potuit Doletus, vt ſi ipſe reuiuiſcat

cat auctor, nibil ſit in ſuis operib. mutaturus? Vigilarunt quidem in hoc negotio Valla, Politianus, Budæus, Eraſmus, & omnes vicit Aldus Manutius: vigilant & hodie non pauci, neq; ab hac diligētia vnquam ceſſabitur, donec vetera exemplaria in medium proferētur. Itaq; (diſrumpatur licet Doletus) cum plurima Ciceronis amiſerimus, cetera & manca ſint, & deprauata, totum Ciceronē effingere nunquā valebimus. Quid quod eidē plurima falſo aſſignātur? Nec enim eius exiſtimandi ſunt quatuor Rhetoricæ ad Herēnium libri, vt veriſſime cenſet Eraſmus: cui vt in omnib. aduerſetur Doletus, in hanc ſententiam inclinare propè eloquentium partē aſſerit, vt ne diutius, tanquā ſpurij illi a patris ſedibus amandentur. & inter M. Tullij lucubrationes numerentur. Eius ſentētiæ, quia aliquos habet auctores, ſed Antonium Mancinellum præcipue, qui dijs hominibuſq; reclamantibus falſo in eam nos trahere conatus eſt, de his libris inferius a nobis diffuſius diſſeretur. Nūc reliqua de imitatione peragamus: de qua cum omnia fruſtra ariolatus fueris Dolete, audi quid ſcribat M. Fabius Quintil. X Orat. inſtitutionum libro: *Itaq;, inquit, ne hoc quidem ſuaſerim, vni ſe alicui proprie, quem per omnia ſequatur addicere: Longe omnium perfectiſſimus Græcorum Demoſthenes, aliquid tamen aliquo in loco melius alii, plurima ille: ſed nō qui maxime imitandus, etiā ſolus imitandus eſt. Quid eſt ergo? Non eſt ſatis omnia ſic dicere, quomodo M. Tullius dixit? Mihi quidem ſatis eſſet, ſi omnia conſequi poſſem. Quid tamen noceret, vim Cæſaris, aſperitatē Cœlii, diligentiā Pollionis, iudicium Calui quibuſdā in locis aſſumere? Nam præter id, quod prudentis eſt, quod in quoq; optimū eſt, ſi poſſit ſuum facere, tum tanta rei difficultate vnū intuentes vix aliqua pars ſequitur. Ideoq; cum totum exprimere, quem elegeris, pene ſit homini inconceſſum, plurium bona ponamus ante oculos, vt aliud ex alio hæreant, & quo quodq; loco conueniat aptemus.* Hæc Fabij verba, tam aperte noſtram ſententiam confirmant, quam meros Ciceronianos, meros blaterones eſſe oſtendunt. Sed & apud quem nō eſt receptum vel orationem, vel poema, vel etiā hiſtoriam ſcripturum, Zeuxidis Heracleotæ exemplum propoſitum eſſe debere? Qui cum Crotoniatis excellētiſſimum Helenę ſimulacrū pingere vellet, nec omnia, quæ perfectam pulcritudinem comprehendunt vnico ſe in corpore inuenturum putaret, ex pluribus virginibus quinq; fama præſtantiſſimas delegit, ex omnibus ſimul colligens, quod ex nulla earum ſola poterat. Ipſe quidem Tullius Zeuxidis factum in libris de Inuentione recenſet, probatq;: verum Doletus multa loquacitate illud idē, ſed ſtulte reiicit. Ait enim: *Si poſt exactū illud, & ad tot elegantes formas effectū Zeuxidis opus aliud quiſquā muliebre ſimulacrum pingere voluiſſet, an collectū Zeuxidis iudicium ex tot virginum pulcritudine in lineis ducendis & imitandis ſequi tuto non potuiſſet? an de integro conducēdæ fuiſſent formā æque præſtāti virgines? an nō facile qua quidque parte in corpore muliebri pulcrū & venuſtū ſit, in Zeuxidis exemplo nō perſpexiſſet? an omnia diligēter a Zeux. obſeruata & cō-*

Digitized by Google

prehenſa non etiam obſeruaſſet? Ita in Cicerone, qui ex Græcis oratoribus, quicquid ad ornate dicendum pertinet, ſedulo & accurate collegit, an omnia artis oratoriæ lineamenta contemplari, obſeruare, notare, deligere, & quaſi manu tractare, comprehēdereque difficile ſit, aut operoſum? Vilius eſt & abiectius Zeuxidis exemplum, qui unum tantum mulieris formam expreſſit. Amplior Cicero ad imitationem, & copioſior, qui nullum dicendi genus, nullam cauſſæ ſpeciem omiſit, qua ingenioſe & pene diuine non ſit uſus. Sed enim hæc, & quæcunque in eandem ſententiam garrit noſter Doletus, producta modo a nobis Quintiliani verba funditus euertunt, cum multos poſt annos illa ſcripta fuerint, quam M. Tullius ab Antonii ſatellitibus cæſus eſt, ex quo manifeſte colligimus, non pictam a Zeuxide Helenam, tanquam vnicum atque ineuitabilem ſcopum, ſed Zeuxidis potius in ea pingenda exemplum nobis propoſitum eſſe debere, cum nunquam ſumma quæq; conſequendi ſpes ſit abiicienda, Fabiuſque Quintilianus alio loco eodem modo de egregiis pictoribus agat, hoc eſt, in omnib. quidem omnia, in nullo autem ſimul cuncta commendans, ipſumque M. Ciceronem non dubie ab ea laude excludens. Hinc Lucianus quoq; cum abſolutiſſimam imaginem ſibi perfici vellet, non ab vno aut Apelle, aut Polygnoto, aut Euphranore, aut Actione, ſed ab iis ſimul omnibus diuiſo inter ſe opere ſibi depingi optauit: ita vt Euphranor comam, Polygnotus decora ſupercilia, conuenientemq; malarum ruborem, amictumque, Action labia: Apelles autem reliquum corpus abſoluat, cum tamen Apelles (vt de tribus aliis nihil dicam) non minus egregius pictor fuerit, quam Cicero orator. Quin potius quaſi quatuor ij, quos nominauimus, pictores, id opus omnibus modis cōſummatum reddere nō poſſent, Homerum etiam in eius negotii partem ſuſcepit, plurima quæ ille diuerſis excellentiſſima tribuit, in vna exprimi geſtiens, nempe quod licet quis aliquo in negotio maxime excellat, fieri tamen non poteſt, quin alii peculiaribus quibuſdam virtutibus magis quam ille emineat. Luciani verba hæc ſunt, ex dialogo qui inſcribitur: Εἰκόνες. πόθεν οὖν καὶ ταῦτα πορισαίμεθ' ἄν, ἢ παρακαλέσωμεν δηλαδὴ τοὺς γραφέας, καὶ μάλιστα ὁπόσοι αὐτῶν ἄριστοι ἐγένοντο, κεράσασθαι τὰ χρώματα, καὶ εὔχροον ποιεῖσθαι τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν. καὶ δὴ παρακεκλήσθω πολύγνωτος, καὶ εὐφράνωρ ἐκεῖνος, καὶ ἀπελλῆς, καὶ ἀετίων. οὗτοι δὲ διελόμενοι τὸ ἔργον, ὁ μὲν εὐφράνωρ χρωσάτω τὴν κόμην, οἵαν τῆς ἥρας ἔγραψεν. ὁ πολύγνωτος δὲ ὀφρύων τὸ εὐπρεπὲς, καὶ παρειῶν τὸ ἐνερευθὲς, οἵαν τὴν κασσάνδραν ἐν τῇ λέσχῃ ἐποίησε τοῖς δελφοῖς. καὶ ἐσθῆτα δὲ οὗτος ποιησάτω, ἐς τὸ λεπτότατον ἐξειργασμένην, ὡς συνεστάλθαι μὲν ὅσα χρὴ, διηνεμῶσθαι δὲ τὰ πολλά. τὸ δὲ ἄλλο σῶμα, ὁ ἀπελλῆς δειξάτω κατὰ τὴν πακάτην, μάλιστα μὴ ἄγαν λευκὸν, ἀλλὰ ἔναιμον ἀτρέμας. τὰ χείλη δὲ, οἷα ῥωξάνης ὁ ἀετίων ποιησάτω. μᾶλλον δὲ τὸν ἄριστον, τῶν γραφέων ὅμηρον, παρόντος εὐφράνορος καὶ ἀπελλοῦ, δεξόμεθα. οἷον γὰρ ἐν τοῖς μενελάου μηροῖς τὸ χρῶμα ἐκεῖνος ἐπέβαλεν, ἐλέφαντι εἰκάσας ἠρέμα πεφοινιγμένον,

φοινιζομένην τοιόνδε ἐστὶ τὸ πᾶν. ὁ δ' αὐτὸς οὗτος καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς γραψάτω, βοῶπίν τινα ποιήσας αὐτήν. συνεπιλήψεται δὲ τοῦ ἔργου αὐτῷ καὶ ὁ Θηβαῖος ποιητὴς, ὡς ἰοβλέφαρον ἐξεργάσασθαι. καὶ φιλομειδῆ δὲ ὁ μὲν Ὅμηρος ποιήσει καὶ λευκώλενον καὶ ῥοδοδάκτυλον, καὶ ὅλως, τῇ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ εἰκάσει πολὺ δικαιότερον, ἢ τῇ τοῦ Βρισέως. Verum vt ad Doletum redeamus, quo non erumpit dii boni huius ardelionis inſania? aut quẽ auctorẽ non aſpernatur? Omnes porro qui de Rhetorica arte ſcripſerunt, non poſſe eſſe oratorem, qui non eſſet itidem vir bonus, ſcriptum reliquere. At hic nihil ad eloquentiam conferre putat hominis probitatem, vt quæ nec morum integritate nec vitæ exiſtimatione adiuuetur. Maximæ diis gratiæ ſunt agẽdæ, quod cum hucuſque omnes, tum veteres, tum recentiores in hac re decepti fuerint, hunc tandem ad nos interpretem miſerint, quem ne diu quidem cogitantem ipſa ratio in hanc potiſſimum opinionem duceret, quare veteres probitatem cum eloquentia cõiunxerint, ſcilicet ne eloquentia commodorum aut incommodorum plena inſtructus orator, probitatem & iuſtitiam niſi ſequeretur, odio, aut vltionis cupiditate, aut ambitione incẽſus, in eam potius partem propenderet, qua reipublicæ obeſſet, quam ſuam dicendi vim ad omnium vtilitatem conferret. Non eſt hæc melior ratio, quam quæ ne diu quidem cogitãti in mentem venire potuerit. Quid tamen facias? ea certe diſtinguit Doletus: niſi veteres forte ideo oratorem virum bonum neceſſario eſſe oportere cenſuiſſe credidit, quod vitæ integritas ipſam eloquẽtiam diuinitus largiatur. Quam etiam abſurdum, quam ridiculum eſt illud, quod cum Eraſmus Gellii auctoritatem ſecutus, M. Ciceronem ab his vocibus, nouiſſimus, & nouiſſime, abſtinuiſſe ſcripſerit, licet eis vti non veriti ſint M. Cato, & Criſpus Salluſtius, ita excuſat Ciceronem Doletus: *Quod ſicut in Italia, in Gallia, in Britannia, in Hiſpania, vel quauis etiam vrbe, multa verba, multoſque loquendi modos eſſe ſæpe intelligimus, quos elegantia cupidiores, aut duros, aut male proprios, aut vt recenter natos, aut vt inſulſos, & venuſtate carentes negligunt: ſic prorſus multas quondam voces Romæ percrebuiſſe, plebi & rudi multitudini gratas, oratoribus tamen, & exactiorum aurium iudicio viris, minime arridentes non ambigit: quas ſi Catonem obſoletæ dictionis peramantem, aut ſi Salluſtium audacem verborum architectum opificemque imitemur, non reiicimus: ſi Tullium locutionis mundæ & puræ obſeruantiſſimum ſequemur, veluti fæcem, aut ex lacuna aliqua erutas ſordes reſpuamus.* At te potius dii omnes, Deæque perdant Dolete: Quantulus enim quamque ſordidus, Salluſtium admirabilem Romanæ hiſtoriæ auctorem, audacem verborum architectum appellare audes? An te Pollionis æqualem eſſe cenſes? qui cum te in vno Cicerone verſatum profitearis, ſi hanc vocem nouiſſimus, Ciceroni non incognitam fuiſſe conſideraſſes, nunquam ad recenter natos, aut inſulſos, & venuſtate carentes loquendi modos

confugiſſes. Licet autem Gellium auctorem prætendas, nos certè non tam Ciceroniani, aliter apud M. Tulliũ obſeruauimus. Namq; pro Roſcio Comœdo ſcribens, ſic ait: *Itaque per breui tempore, qui ne in nouiſſimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos peruenit Comœdos.* Et in Epiſtola ad Octauianum: *Nam vt ordiar ab initio, & perducam ad extremum, & nouiſſima conferam primis, quæ non poſterior dies acerbior priore? & quæ non inſequens hora antecedenti calamitoſior populo Romano illuxit?* Demum ſubiicit Doletus noſter, cuiuſdam Galli doctiſſimi (vt ait) diſtichon, quod & ipſe apponam, vt non minus puerile illud eſſe, quam reliqua Doleti ſcripta, omnes diiudicare poſſint:

Deſine: inquit, *mirari, quare poſtponat Eraſmus*
Budæo Badium: plus fauet ille pari.

Mirum in eo agnoſcimus acumen, mirum candorem, & epigrammate quod a Doleto commendetur dignum: quod ſi Marullo Byzantio legere cõtigiſſet, nunquam epigrammia cultum teſte Rhallo adhuc nulli debere pronuntiaſſet. An non potius illius auctor, ſic de ſe commodiſſime quidem vaticinari poteſt:

Vna Cum ſcriptore meo capſa porrectus aperta
Deferat in vicum vendentem thus, & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Quis enim eſt tam ſtupidus, qui Budæum Badio comparandum ducat? An forte, ꝙ Eraſmus magis hunc, quam illum, ad Ciceronianam facilitatẽ accedere exiſtimauit, ilico Budæum Badio poſtpoſuit? Quid ſi eam laudem tribus aut quatuor epiſtolis ambiiſſet Badius, & eandẽ fugiſſet Budæus? Aut quis Eraſmi iudicium, ſi doctiorem Budæo Aſcenſium affirmaſſet, erat ſecuturus? Nõ ita quidem inſtituti ſumus, vt de Eraſmo dicamus, quod de Pythagoreis traditur: quos aiunt, ſi quid differentes affirmarẽt, cum ex iis, quare ita eſſet, quæreretur, reſpondere ſolitos: αὐτὸς ἔφη. Neq; tantum apud nos opinio præiudicata poteſt, vt etiam ſine ratione valeat auctoritas. Quin cum Eraſmum ſummum virum fuiſſe cenſeam, ab eodem tamẽ, & in iudicio præſertim, quod de ſcriptoribus protulit, non timide ſoleo diſſentire. Vt verbum igitur iis, quę ad Eraſmum & Longolium pertinent, amplius non addam, ſi quid in ſe inclementius dictum arbitrabitur Doletus, meminerit qualẽ ipſe vbique notam Latinis auctoribus inuſſerit. Quod ſi ſolis iurgiis, vt ſolet, nulla autem ratione, nulliſque veterum teſtimoniis mecum aget, vt ſeuerit, ita metet: & ſi quam maledicendo capiet voluptatem, eandem (ni fallor) peſſime audiendo deponet. Interim ſequens caput legere non grauabitur.

An Remulcus nauis genus ſit, & de quibuſdam Stephani Doleti erratis. CAP. III.

LAzari Bayfii doctiſſimi, honeſtiſſimiq; viri non pauca ſcripta variæ eruditionis referta in lucem venere: quib. ſane hoc apud doctor

doctos eſt prometitus, vt inter eos qui Latinā linguam non vulgariter adiuuerunt, iure collocetur, quippe qui difficilima noſtris tēporibus, intactaq; argumenta, multa cū laude tractarit. Nam & de Re veſtiaria, Vaſculiſq;, tam eleganter egit, vt fere nihil quicquam deſideres, & de Re nauali cōmentarium perite admodū, ingenioſeq, compoſitū, rei literariæ obtulit. Cuius elegātiam hoc nomine laudare ſoleo, ꝙ abſtruſa, ignotaq; nauium vocabula eo aperuerit, &(quod difficilimum erat) plurimas nauium formas ſic ob oculos poſuerit, vt qui alia de iliis quærat, nimię propemodum diligentię ſit accuſandus. In eo libro ita ſcriptum eſt: *Remulco autem trahere Latinum eſt, & a Liuio, & Caſare vſurpatum.* Liuius quartę decadis lib 7. *Contemplatus Eudemus hoſtes claudas mutilaſq; naues apertis nauibus remulco trahentes, viginti paulo amplius integras abſcedentes, e turri pratoria nauis ſilentio facto, Exſurgite, inquit.* Cæſar in ſecundo, de bello ciuili: *Hunc ſecutus M. Rufus Quaſtor nauibus duodecim, quas praſidio onerariis nauibus Curio ex Sicilia eduxerat, poſtquam relictam in litore nauim conſpexit, hanc remulco abſtraxit. Ipſe ad Curionem cum claſſe redit.* Idem in tertio: *Ad Oricum venit, ſubmerſamq; nauim remulco, multiſq; funibus abduxit.* Hæc ille facile doctis perſuaſit, & vera eſſe arbitror, niſi ꝙ libros de bello ciuili C. Cæſaris non eſſe cenſeo: alterumq; Liuij locum addo, cum 25 ab Vrbe condita libro ita ſcribat: *Itaque Marcellus nocte nauem onerariam cum armatis remulco quo triremis trahi ad Acradinā iuſſit.* Stephanus tamen Doletus, Bayſium de *remulco* conciſe imperfecteque ſcripſiſſe exiſtimauit, cum remulci definitionem prætermiſerit, quam ipſe ex Roberti Stephani Theſauro deſumtam ita tradit: *Remulcus eſt parua nauis, ſiue ſcapha.* Sed neque aliquod vllius auctoris teſtimonium producit, quo remulcum nauis genus eſſe comprobet. Et cum aliquot ſecundi Latinæ linguæ commentariorum tomi folia ad Carolum Stephanum, Bayſio maxime familiarem, antequam integrū opus prodiſſet in lucem, allata fuiſſent, quod Doletus fere, quæ ad rem naualē pertinerent, a Bayſio mutuo ſumſiſſet, iure officij, tū Doleti furta, tum etiam aliquot errata in iis, quæ Bayſio imprudenter ſurripuerat, commonſtrauit. Quo factum eſt, vt Doletus librum de re nauali ſeparatim ederet, quaſi hoc pacto inſignem tueri impudentiam potuerit: aut perperam a Carolo Stephano, quem nunc criminatorem, nunc blateronem, nunc Bayſii emiſſarium, nunc nebulonem, barbarum, obtrectatoremque vocat, fuerit reprehenſus. Itaque vt de *remulco* primum diſſeramus, cum Bayſii familiaris ad hunc modum ſcripſiſſet: *Aduertant diligenter noſtri adoleſcentuli, ne in id vitium cum quodā incidant, vt falſo exiſtiment remulcū eſſe paruā ſcapham, qua grandiores naues protrahantur. Et ſi quando in commentarii linguā Latina deprehenderint, remulcum pro naui deſcriptum, ſciant eum, qui rem naualem ex Bayſio traduxit, minus intellexiſſe Graca*

auctoritates, quæ tum ex Polybio, tum etiam ex Diodoro Siculo in contrarium ſenſum adducta ſunt: nempe, quæ probent remulco trahere naues, eſſe magnis niſibus conari, vt vel depreſſa, vel ſubmerſa, vel clauda, vel mutila nauis in tutum reducatur, ſi ſe defendit: Tu in tuo de re nauali libro (Bayſium alloquitur) remulco trahere, *bene Latinum eſſe, & a Liuio & Cæſare vſurpatum adnotaſti. Sed tamen quid ſit* remulcus, *ſilentio præteris. Tuo iſti compendiario,* remulco trahere *ſignificare videtur, magnis niſibus conari, vt nauis in tutum reducatur. Hunc* remulci *ſignificationem tradere eſt? Nos eam tradidimus, vt remulcum paruam nauem, ſiue ſcapham eſſe velimus qua grandior nauis trahitur. Eam ſignificationem ex Feſti verbis primum collegi: tum meam ſententiam confirmauit ſequens Plauti exemplum in Bacchidibus, actu ſecundo, vbi Nicobolus ſenex & Chryſalus ſeruus colloquuntur:*

Interea e portu noſtra nauis ſoluitur,
Vbi e portu eximus, homines remulco ſequi,
Neque aues, neque venti citius. *Hæc Plauti verba noſtramne* remulci *interpretationem improbant? pro ſcapha poni non demonſtrant? Nunc iactet tuus blatero,* remulco trahere *eſſe magnis niſibus conari: qua interpretatione, quid quæſo ieiunius? quid magis ridiculum? Dicat blatero, ſi in alto accedat, vt nauis vel clauda, vel mutila ſit, quomodo magnis niſibus trahetur? vbi innitentur qui trahent? vbi remis incumbent, vbi pedem firmabunt? in aqua, non in ſcapha? Stoliditatem tui blateronis non percipis? Plauti locum perpende?*

Vbi, inquit, portu eximus, homines remulco ſequi:
Neque aues, neque venti citius. Id eſt, neque aues citius volant, neque venti rapidius flant, quam nos ſequebantur remulco homines. *Remulcum ſcapham eſſe nunc dubitas? Dubitare non arbitror. Quare in re tam certa longiorem orationem non affectabo. Addam hoc tantum, a tuo blaterone Robertum Stephanum debuiſſe antea reprehendi, qui antea in ſuo Dictionario* remulcum *pro parua naue, vel ſcapha poſuerat. Addam hoc etiam obiter, in blateronis tui criminatione non ferendam videri mihi barbariem, cum* auctoritatem *pro* exemplis, *vel locis appellat. Sed quis miretur barbarum barbare loqui?* Hactenus Doletus. Quem cum nullius doctrinæ iudiciiq; hominem ſemper, & eſſe, & fore duxerim, quod (vt Horatii vtar verbis) *pudens praue neſcire malit, quam diſcere*, tam ſupine hic erraſſe non mirarer, niſi ex Marii Nizolii Brixillenſis, Bartholomæi Ricii, Robertique Stephani lucubrationibus, tam pulcros Latinæ linguæ commentarios, pene Ambroſio Calepino par, inſulſiſſime compilaſſet. Si enim Plauti locum, quem pro *remulci* definitione citat, non ex Latinæ linguæ theſauro furatus eſſet, ſed ex ipſo ſumſiſſet auctore, nunquam ſuam ſententiam Plauti teſtimonio confirmaſſet, a quo remulco ſequi, non pro nauicula, ſed pro remigio, ſiue

ſiue remigatione poſitum eſt. Quemadmodum remulco trahi dicuntur naues, quæ vel plus æquo oneratæ, vel fractæ, vel mutilæ, paruis nauibus remigum plenis alligatæ ducuntur, vt quo ſimpliciter a nautis duci non poſſunt, aliorum nauigiorum adminiculo perueniant, alioqui ſi *remulcus* ſcaphæ genus eſſet, cũ nulla ſit maior nauis, quæ non pluribus nauiculis ſiue ſcaphis trahatur, non remulco, ſed remulcis naues trahi dicerentur. Qua de cauſſa Lazarus Bayſius *remulcum* inter naues non retulit, quia porro referendus non erat, quemadmodum ſibi abſq; aliquo auctore confingit Doletus. At Robertus Stephanus, inquit, antea erat reprehẽdendus, qui antea in ſuo Dictionario *remulcum* pro parua naue, vel ſcapha poſuerat. Recte quidem. Sed tu cum ad eiuſmodi defenſionem, confugis, & te furti (vt eſt res) alligas, & cum Roberto Stephano errare pulcerrimum putas. Equidem Robertum Stephanum virum doctum, nec minus diligentem ſemper exiſtimaui. Quod ſi in *remulci* definitione lapſus eſt, quid mirum? An ſi quis ei erratum commonſtraſſet, non erat illud ex ſuo Theſauro demturus? An diis hominibuſq; reclamantibus, prout tu facis, in ſua erratſentẽtia obſtinate permanſurus? *Remulci*, inquis, ſignificationem ex Feſti verbis primum collegi. At Feſti verba tam tibi non proſunt, quam tuã ſententiam caſſa nuce inaniorẽ eſſe nemo ſanus dubitat. Feſti verba hæc ſunt: *Remulco eſt, cum ſcapha remis magna nauis trahitur.* Si Feſtus (vt opinaris) *remulcum* nauem eſſe tradit, non *remulcum* illam, ſed *remulconem* appellabimus. Tum ea nauis non ſemper dicetur *remulco*, ſed tantũ cum magnam nauem trahit. Vellem tam ſtupidus, indoctuſq; non eſſes Dolete: quandoquidem Feſti verba ita prolata cognoſceres, vt *remulco*, ſubaudis trahi, aut duci nauis diceretur, cum ſcaphæ remis magna nauis trahitur. Quid quod Nonius Marcellus de nauibus agens, *remulcum* non nominat? Sed Plauti locus noſtram ſententiam adiuuat, ait Doletus; & rem, multis verbis excandeſcens, ac furenti ſimilis, ſeu furioſus verius, explicat. Optime, ſi caudicibus, non iis qui frequenter Plautum legunt, illa ſcribis, cum eius Poetæ teſtimonium alio modo ſe habeat, ita ſenem alloquente Chryſalo ſeruo,

> *Poſtquam aurum abſtulimus, in nauim conſcendimus,*
> *Domum cupientes, forte vt adſedi in geſta,*
> *Dum circumſpecto, atq; ego tum lembum conſpicor.*

Non hic locus *remulcum*, ſed *lembum* nauigii genus eſſe oſtendit, quo illi vehebantur, quos Chryſalus herili filio aurum auferre voluiſſe confingit. Et ſubdit Plautus ex Nicoboli perſona,

> *Perii hercle, lembus ille mihi lædit latus.* Et Chryſalus,
> *Is erat communis cum hoſpite, & prædonibus.* Et mox,
> *Is noſtra naui inſidias lembus dabat.*

Clamet iam Doletus: *Hæc Plauti verba noſtramne remulci interpretationem improbant, pro ſcapha poni non demonſtrant?* Et, *Re-*

mulcum ſcapham eſſe nunc dubitas? dubitare non arbitror. Quin potius, Dolete, nonne ſi hæc ſemel tantum legiſſes, *lembum* nauigium eſſe, *remulcum* non eſſe, aſſereres. Sed ſubiungit Plautus,

Interea e portu noſtra nauis ſoluitur,
Vbi portu eximus, homines remulco ſequi,
Neq; aues, neq; venti citius.

Ergo *remulcus* nauis genus eſt. At tu excellentiſſimus mihi videris Dialecticus, cum tam aſtricte concludere didiciſti. An non ſi *remulcus* nauis eſt, idem eſſet *remulcus*, quod *lembus*? niſi forte qui aurum Mneſilocho auferre volebant, lembum primo habuiſſent, tum ex lembo conſcendiſſent *remulcum*, cum illius ratem in portu turbare cœperunt. Verum *remulco ſequi* eodem modo a Plauto poſitum eſt, quo *remulco trahere* dicimus: nempe vt, qui in *lembo* erant, non minus ſtudioſe properanterque remigio operam darent, quam qui quaſſatam nauem remigio trahunt. Vtque Doletus *remulcum* a Plauto pro naui poſitum non eſſe prorſus dignoſcat, idem auctor de eodem *lembo* ſic inquit,

Scite hercle, cedo quid illi? Triſtis ilico,
Cum extemplo a portu abire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus quaſſantibus.

Non *remulcum*, qui pro naui nuſquam inuenitur, ſubducunt, ſed *lembum*, ait Plautus. Et inferius idem Chryſalus, cum ſua facta recenſet, *remulci* nullam facit mentionem, ſed lembi tantum, inquit enim:

Paria item tria tribus eis ſunt nunc fata, noſtra huic Illio:
Nam dudum Priamo, vt dixeram noſtro ſeni mendacium.
Et de hoſpite, & de auro, & de lembo, ibi ſignum ex arce iam abſtuli. Sed hoc tam eſt perſpicuum, vt pudeat me de re tam clara pluribus verbis diſſerere. Quocirca diſcat Doletus, ſummos viros tam frigidis rationibus non impetere: & ſi quid ſibi gloriæ comparare ſtudet, ex aliorum commentariis omnia minime furetur. Plerumque enim fit, vt qui ex propriis fontibus loca non hauriunt, pueriliter labantur. Hæc tamen floccifaciet Doletus: cum quo ſi Latine ſaltem ageretur, obiurgationem forte tolerare poſſet. Cum autem criminator *auctoritates* pro *exemplis*, vel *locis* appellet, quis ferat hominis imperitiam? Et nimirum non eſſe nouum, inquit, ſi barbarus barbare loquatur. Igitur neque a Doleti ſententia ipſe quoque recedere auderem, niſi ad eundem modum locutus fuiſſet Marcus ipſe Cicero: quem cum ſenſim ille guſtarit, reguſtarit, atque in ſuccum & ſanguinem conuerterit, quam ſtulte non aduertit in primo de Oratore ita ſcriptum eſſe? *Nam deſtitit vterque noſtrum in auctoritatibus in exemplis, in teſtamentorum formulis, hoc eſt, in medio iure ciuili verſari?* *Auctoritatibus* pro *locis*, aut *teſtimoniis* dixit Cicero, quibus quidem ſcriptorum præſtantia, vilitaſue auctoritatem dare ac adimere ſolet. Nam ali-

ter

ter *teſtimonia*, aliter *exempla* apud Iureconſultos capi ſi Doletus ignorat, ii tamen ſciunt, qui in iure ciuili verſati ſunt. Sed & hic non minus frontem perfricabit ille, quam cum ſibi vni Hircii locum in Latinæ linguæ commentarios, Iulio Cæſari aſcribere licere arbitratur. Quid non poteſt, dii boni, hominis veriſſime impudentis audacia? An & hoc recte factum deierabis, diuine commentator? & maxime quidem. Sic enim inquis: *Quam mihi mirum multo magis accidat, vix credas, nebulonem tuum, tanta ſtoliditate, & ingenii ſtupiditate eſſe, vt me ignorantia, non de induſtria locos Hircii pro Cæſarianis citaſſe putet. Non ego vniuerſos Cæſaris commentarios legi? non quæ Hircio, vel Oppio aſcribuntur noui? Ita citare placitum eſt. Grauiſſimum tui nebulonis ſententia flagitium, perinde ac ſi commentarii Cæſaris non dicerentur, ſed Hircii, aut Oppii.* Lepida mediusfidius defenſio. Ita mihi viſum eſt. Atqui mihi quoque ita videtur, te impuratam beluam omnes mortales audacia ſtoliditateque ſuperare. An enim ab inferis quaſi Autolycus Mercurii filius emiſſus es?

Qui facere aſſuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, & de candentibus atra?

Iam & nobis eodem iure concedetur Plauti Bucolica, Horatii Amphitryonem aut Mænechmos, Vergilii Metamorphoſin, Terentii Georgica, Ciceronis libros de arte amandi, Catulli Iugurthinum, Salluſtii Epithalamia, Liuii Epigrammata, Ouidiique libros ab Vrbe condita, citare. Proinde ſi noſter Doletus per imperitiam hoc commiſit, omnes bardos ſtultitia vincit: ſi ſciens, temeritatis eſt arguendus, cum in eo peccat, in quo a nemine veniam poſſit impetrare. Eiuſdem prope notæ eſt, quod verba, quæ Bayſius ab Vlpiano deſumta, titulo de *Exercitatoria actione* in commentario *de Re nauali* recenſuit, Doletus Plinio libro decimo nono tribuat, cum in eo libro a Plinio non de nauibus, ſed de hortorum cura agatur. An hoc aliud eſt, quam manifeſtiſſimum inſcitiæ documentum? At pulcre ſe excuſat: *Quod Plinio, inquit, falſo, vt iſte ait, attribuimus, ſciat a ſe vel ab alio in Theſauro linguæ Latinæ antea Plinio attributum.* Sed enim alii quodcunque lubuerit ſciant. Ego ſane hoc ſcio, tuos linguæ Latinæ commentarios præter vnicum titulum nihil tuum habere: quamuis, quæ ab aliis ſumſiſti, ita peruerteris, vt nec Ciceronis, nec aliorum voces, locutioneſque diſtinxeris, ſed omnia promiſcue, velut in confuſam ſyluam conieceris, & in Ciceronem obſeruationes ab aliis melius petamus, in reliquis commode ſatisfaciat is de quo dixi Roberti Stephani Theſaurus. Et mox Doletus: *Vide lector, quam hoc ſit diligenter Latinam dignitatem tractare. Quaſi vero Grammaticis inſtitutionibus (Grammaticas inſtitutiones voco, dictionum interpretationes) conſtet vel lingua Latina, vel alius cuiuslibet dignitas.*

Conſtat non Grammaticis inſtitutionibus, ſed ornate, varie, copioſe, apte, numeroſe, exacte ſcripta aut oratione, aut Epiſtola, aut carmine. Ad quæ quoniam tuus ardelio non aſpirauit, Latinam dignitatem in Grammaticis tricis poſitam arbitratur. Hæc verba non Doletum, ſed quendam eloquentiæ Deum, qui nullis vel Grammaticæ, vel aliarum obſeruationum præſidiis fultus, omnia ſibi commentari valeat, ſapere videntur. *Sed his minutiis non conſtat*, ait, *Latina lingua.* An ſi in Grammaticis rudimentis impingas, aut orationem, aut carmen, aut Epiſtolam ſine lectorum riſu ſcripſeris? Quod vero nunc quicquam ſe a Bayſio ſumſiſſe neget, modo ſic eos facere aſſerat, qui commentarios & dictionaria ſcribunt, vel aliquid interpretantur, vt nihil fere a ſe promant, ſed omnia mutuo ab aliis ſumere cogantur, quantam inconſtantiam inſcitiamque præ ſe fert? Sed ipſum ſe de furtis defendentem audiamus. *Breuis eſt*, ait, *qua ad huius criminis diſſolutionem uti volo, defenſio. Tuum de Re nauali librum cum noſtro conferat diligenter lector. Quid verbis opus eſt? Facile continuo vel furtum noſtrum deprehendet, vel falſam & ſceleratam emiſſarii tui (depoſita de te ſuſpicionis iterum oblitus ſum: compendiarius mihi in labris erat) criminationem cognoſcet. Quid tu de re nauali ſcribis? quid explicas? tantum nauium genera. Intelligo pueris gratas, & admirabiles, paulo doctioribus non neceſſarias repræſentatas a te (confictas dicere volui) neſcio quas biremium, triremium, nauium tectarum, ſiue conſtratarum; nauium fluuiatilium, ſcapharum antiquarum ad viuum circumferendum, ſcapharum fluuiatilium ad merces conuehendas, pontium nauibus fluuiatilibus conſtratorum formas: oſtentationis nomine, præterquerem ambitioſius verſos quamplurimos ex Græcis ſcriptoribus locos, qui ſi detrahantur, pauca de re nauali ſcripſeris. Quid ego? Sane (vt & meus ordo, & in dictionibus rei militaris, & in rei ruſtica vocibus eſt) re nauali tractanda, quædam velut fundamenta iacio, a minimis incipio, & ſenſim ad grauiora proueho r. In quibus qui fieri poteſt, vt cum nauium appellationes & partes conſector, multa tecum iiſdem pene verbis, vel iiſdem prorſus verbis non enucleem? Atque qui commentarios & dictionaria ſcribunt, vel aliquid interpretantur, ſic factos eſſe non ignoras, vt nihil fere ex ſe promant, omnia ab aliis mutuari neceſſe habeant. Quod ſi id furtum a te, vt a tuo compendiario appelletur, furti in tuis omnibus libris accuſaberis, furti accuſabitur Gallia noſtra lumen Gulielmus Budæus, furti accuſabitur Germania ſempiternum decus Eraſmus Roterodamus, furti accuſabitur Angelus Politianus, furti accuſabitur Cælius Rhodoginus, furti accuſabitur Volaterranus, furti accuſabitur Sipontinus: denique furti accuſabuntur omnes, quotquot commentarios fecerunt, vel interpretationes reliquerunt. In iſtiuſmodi lucubrationibus ordinem nouum inducere, multa vel ingenioſius, vel fuſius, vel enucleatius interpretari, & tractare certe licet: ab his omnino abſtinere, quæ vel ab aliis*

ab aliis vel æqualibus, vel antiquis ſcriptoribus tractata ſunt, nemini cuiquam integrum eſt. Quid hic ad garrulitatem reliqui ſibi fecit Doletus? aut quam non breui (vt fuerat pollicitus) defenſione vſus eſt? Negat primo quicquam ſibi cum Bayſio eſſe cõmune. Tum neceſſe fuiſſe, vt eiſdem pene verbis multa cum eo enuntiaret, ſatis inconſtanter fatetur: quemadmodum & Bayſium, quaſi qui pauca de re nauali, eaque ambitioſius oſtentationiſque nomine ſcripſerit, ineptiſſime arguit. Quid mirum? tot enim ipſe de eadem re primus protulit, vt non Bayſio ſolum, ſed omnibus cuiuſcunque ordinis ſcriptoribus ſua claritate tenebras offuderit. Enimuero, cum Bayſius naues longas, actuarias, biremes, triremes, quadriremes, quinqueremes, aliaſque non verbis teſtimoniiſque ſolum ſed forma quoque repræſentarit, non eſt hoc de re nauali ſcribere, ſed illud potius, quod Doletus agit, cum inquit: *Fluxus aliquando pro largo, & minime aſtricto ponitur.* Lucanus,

Illis & laxas veſtes, & fluxa virorum
Velamenta vides. Aliquando *fluxi* dicuntur libidinoſi, molles & effœminati. Suetonius in Tiberio: *Druſus animi fluxioris, remiſſiorisq; vitæ erat.* Sæpius vero *fluxa* dicimus momentanea, inſtabilia, & cito peritura. Cicero ad Brutum: *Bellum ad Mutinam gerebatur, nihil vt in Cæſare reprehẽderes: nõnulla, vt in Hircio huius belli fortuna, vt in ſecũdis fluxa, vt in aduerſis bona.* Salluſtius in Catilina: *Diuitiarũ & formæ gloria fluxa & fragilis habetur.* Plautus in Captiuis.

Fac fidelis ſis fideli, caue fidem fluxam geras. Verg.
Nos tibi nec fluxas Troiæ res vertere fundo,
Conamur. An hoc eſt rem naualem tractare? quid res fluxæ ad rem naualem? Sed alia pauca percurramus. *Riuus*, ait Doletus, *eſt locus depreſſus per longitudinem aquæ currentis.* Cicero de Fato: *Quid autẽ magnũ & naufragum illum ſine nomine in riuo eſſe lapſum?* Translate perſæpe ponitur. Cicero pro Cœlio: *Si mihi ad hæc acute, arguteq; reſponderit, tum quæram denique ex quo iſte fonte ſenator emanet. Nam ſi ipſe orietur & naſcetur ex ſeſe, fortaſſe, vt ſoleo commouebor: ſin autem, vt riuulus accerſitus & ductus ab ipſo capite accuſationis veſtræ, lætabor, cum tanta gratia, tantiſq; opibus accuſatio veſtra nitatur.* Idem de Oratore ſecundo: *Tardi ingenii eſt riuulos conſectari, fontes rerum non videre.* Idem in Topicis: *Partium diſtributio ſæpe eſt infinitior, tanquam riuorum a fonte deductio. Riuales a riuo dicuntur. Et ſunt proprie, qui per eundem riuum aquam ducunt: inter quos ſæpe contentio eſt, de aqua vſu. Translate vero dicuntur, qui eandem amant. Quam translationem nonnulli ſumtam volunt a beſtiis, quæ ſitientes, cum ex eodem riuulo hauſtum petunt, prælium contra ſe inuicem concitant. Vel a re ruſtica. Nam riuales etiam proprie dicuntur ii, quorum agros riuus aliquis determinat, qui incertitudine & mutatione crebra curſus, lites ſæpe inter eos ſuſcitat. Hæc ſit translationis ratio. Sequuntur modo exempla. An & hoc quicquam cum re nauali*

habet commune: Verum pauca ſunt, & non admodum præter rem, ſicut & hæc ad rem naualem ſpectant: Aqua intercus eſt, *quam hydropiſim vocamus. Cicero Officiorum tertio:* Si quis medicamentum cuipiam dederit ad aquam intercutem, pepigeritque &c *Plinius hunc morbum* aquæ ſubter cutem fuſæ *nominat.* An hoc eſt rē nauticam explicare? quid aqua intercus ad nauigia? quid prouinciā habere, obtinere, deponere, dare, vel tradere, capere, ſuſtinere? quid ſymphoniaci ſerui, trutina, trutinare? quid lanx pro vaſe eſcario, lanx pro ſtatera, laquear, vel laquearium, & mille his ſimilia. Nonne ſi has nugas, quib. totus tuus de Re nauali liber ſeparatim editus conſtat, prætermiſeris, pauciſſima eaq; Bayfio tantum ſubrepta ſupererunt? Contrà verò, quid in Bayfii de eadem re libro hoc modo prolatum inuenies? Sed veriſſime Horatius,

Metiri ſe quemq; ſuo modulo ac pede, verum eſt.

Quod autem de furto ſe excuſans, Budæum, Eraſmum, Politianū, Cælium, Volaterranum, Sipontinumq; in idem crimen prolapſos aſſerit, quam eſt inſipidum? An eorum quiſquam (Volaterranum omitto, ad aliorū excellentiam nequaquam accedentem) cum aliquem ex antiquis auctorib. locum ſumit, illius nomen ſupprimit? Minime reor: ſi Sipontinum excipias, cuius tamen alia fuit ratio, quam quæ a Doleto prætenditur. Ille enim copiæ cornu ſcribens, & multa emendauit, & minima quædam ac perſpicua ſimpliciter attigit, cum noſter admirabilium commentariorum auctor, in ingentib. ſuis voluminib. infinita teſtimonia citet, vt mare, lacū, nauem, nauigiū, littus nautam, fretū, fontes, aquam, auram, curſum, ripam, riuū, riualem, oſtium, portū, pontem, paludē, proram, puppem, carinam, pōdus, tempeſtatem, ventum, vela, vndam, verticē, voraginem, & innumeras eiuſmodi voces Latinas eſſe oſtēdat. Sed in iis omnibus proprietatem, tranſlationemq; primus obſeruauit. Nouū profecto, atq; inauditū commentū: præſertim quod pauci ſunt, qui proprietatem in eiuſmodi vocabulis dignoſcere ſciant: quaſi qui nō hæc ad vnguem teneat, mediocris literaturæ nomen aſſequi poſſit. An, obſecro te, aliqua ab Ambroſio Calepino abſtuliſti, cum Nizolii, Robertiq; Stephani commentariis illa decrant? Id enim vt credam, facit eiuſdem de Ciceroniana imitatione libellus, in quo neminem ſe præter vnicum Cic. legiſſe, non it inficias. Et hæc de Doleto, qui ſatis etiam frigide ſe tutatur, quod hunc Verg. verſum, *Quot prius æratæ ſteterant in littore proræ,* parū ex fide pro teſtimonio adduxerit, cum *puppes* in ſexto pede, nō *proræ* ſit legendū. Inquit autem: *Quod ex Verg. citauimus in exemplis proræ, certe non corruptū eſt, & ita habet tum Aldi, tum Colinæi, tū Roberti Stephani, tum Gryphii exemplar. Porro ſi exemplariū tam caſtigatorū auctoritatem non ſequatur obtrectator rationis aliquid afferat, quare potius vt vult, quam vt citauimus, legendum ſit.* Afferet, puppes, *reperiri pro nauibus, vt pars pro toto ſumatur.* Non prora

nauis

nauis pars eſt. Sed egregie fallitur, vt ſolet, noſter Apollo. Si enim *proras* pro nauibus à Latinis auctoribus poſitas eſſe ſciebat, cur nõ aliquem ex iis locum in medium protulit? Nam cum hic verſus in 9. Æneidos libro dubiæ fidei ſit, in decimo *puppes* habeat, quicunque *proras* eo pro nauibus poni comprobet, tanquam inſanus eſt fugiendus; cum *carinas puppeſq;*, vt ſit pars pro toto, capi intelligimus, *proras* non item. Sane de hoc carmine Pierius Valerianus in his rebus diligentiſſimus, in ſuis Caſtigationibus ita ſcribit: *Verſus hic non habetur prorſus in Romano codice, neq; in Mediceo, neque quidem in pleriſque antiquis, niſi ſubditius. Habet vero locum in decimo, vbi Nymphæ Æneæ obuiam fiunt. Ceterum illud non omittendum, quod vbi inuenitur adſcriptitius, non* proræ, *ſed* puppes *legitur. Proræ enim pelago obuertuntur, & ſtant littora puppes. In oblongo vero codice, neque* proræ, *neque* puppes *legitur, ſed* naues. *Id autem loco ſuo examinabitur.* Et hęc quidem Pierius in nonum, in decimum enim ſic: *Verſum hunc ſuperius abundare diximus, neque in veteribus codicibus, niſi adſcriptum inueniri: hic vero congruum habet locum. Ceterum in oblongo codice non* proræ, *ſed* naues *ſcriptum eſt: in aliis aliquot* puppes *legitur. Quod ideo placet, quia vti eo loco ſuperiore dicebamus, proræ pelago obuertuntur. ſtant littora* puppes. Hactenus ille. Cuius ſententiam in tertio Æneidos libro confirmat Vergilius, cum ait:

Anchora de prora iacitur, ſtant littora puppes. Et in ſexto:
Obuertunt pelago proras, tum dente tenaci
Anchora fundabat naues, & littora curuæ
Prætexunt puppes. *Puppes* ergo, non *proræ* in Vergilii verſu eſt legendum. Cumque quid ſit *remulco trahere* ſuperius oſtenderimus, hoc addam ex Nonio Marcello: *Remulcare dictum eſt, quaſi molli & leni tractu ad progreſſum mulcere.* Siſenna hiſtoriarum lib. 11. *Si qua celeriter ſolui poterat in altum remulco retrahit.* Atque aliud non diſſimulabo: naues plerunq; integras, nullamq; iniuriam paſſas, remulco trahi ſolere, quo quietius ad conſtitutum locum perducantur. Venetiis quoque ſolemni die Bucentaurus nauis maxima ornatiſſimaq;, Venetorum ducem, ſenatumque vehens, multis nauigiis remulco trahitur.

Rhetoricos ad Herennium libros non eſſe M. Tullii.

CAPVT IV.

INualuit iam diu, neque adhuc ex hominum animis penitus euelli poteſt falſa de quatuor Rhetoricis ad Herennium libris opinio. De quorum auctore, quamuis nihil certum, vel per coniecturam aſſequi liceat, diu tamen tam ſtupide ii Ciceronis eruditi ſunt, quam nullam diuini illius, & (vt Plinii vtar verbis) *extra omnẽ aleam poſiti viri* micã præ ſe ferunt. Cumq; de inſignis huius erroris cauſſa Grãmatici tragice plane inter ſe rixentur, magnũ ei fomitẽ pleriq; haud aſpernandi ſcriptores addidere. Siquidẽ & D.

Hieronymus ad Pammachium ſcribẽs, M. Tullii ſe ad Herennium libros legiſſe ait, & ex eiſdem tanq̃ Ciceronianis Priſcianus Grammaticus, eoq; meliores Laurentius Vallenſis, Angeluſq; Politianus, egregii candidioris literaturæ profeſſores, nonnulla teſtimonia ſumſerunt. Quamobrem horum auctoritate freti ſcioli quidam, paucas etiam, eaſq; leuiſſimas rationes ſecum confingentes, nihil ſibi compertius eſſe prædicant, quam libros illos M. Tullii eſſe, & ſine omnium maxime genuinos. Quod quia ſemper mihi intolerabile viſum eſt, operę pretium fortaſſe fecero, ſi eorũ ſomnia confutans, hoc opus eius non eſſe oſtendã, cuius nomine adumbratũ paſſim circumfertur. Cui rei, vt aliqua dicã argumenta, parum ad rem facere arbitror, ſi Hieronymus, aliiq; de quibus modo mentionem fecimus, pro Ciceroniano illud citarint. Neq; enim vllam in perquirendo eius auctore diligentiam adhibuerũt: ſed commune vulgi iudiciũ ſecuti, id perſuaſum habuere, q̃ per multa ſecula (vt de poſterioribus loquar) nunquã in dubiũ fuerat reuocatũ. Quanquam vt Hieronymũ, Priſcianumq; impenſe doctos fuiſſe concedã, non tamen eos exiſtimo, qui nunq̃ dormitare valuerint. Quorum alter in ſacris literis perpetuo occupatus, nõ aliud quã operis titulũ ſcrutatus eſt: alter non ſe indignũ facit, ſi quando hallucinatur, quippe qui literarũ, dictionũ, ſyllabarum, accentuumq; aucupio intentus hæc minima, quæ ne Prætor quidem curat, ſciens, volenſq; prætermiſit. Multo hercle pluris facio Vallæ, Politianiq; de hoc negotio, quã Hieronymi, Priſcianiq, cenſurã: ſed & ipſi homines fuere: a quibus, ſi libros ad Herenniũ M. Tullii eſſe aram tenentes iuraſſent, vt in aliis quibuſdã facere ſoleo, liberrime diſſentirẽ. Enimuero cũ Valla hoc ſe in Ciceronis epiſtolis admirari ſolitũ referat, *quod cum a pluribus ea ſcripta fuerint, ab vnico omnes, ſi nomen auferatur, Cicerone emanaſſe videri poſſint*, id mihi nullo pacto probari poteſt: ſicut nec Politiani de Priapeii carminis auctore ſententia. Dũ ergo aliæ ſint, multoq; validiores rationes, huiuſmodi coniecturæ tanq̃ friuolæ proculdubio ſunt reiiciendæ. Sed & hæc quoq; pro Hieronymi ſententia non deſunt, dixerit quiſpiã. Rhetoricorum enim ad Herennium artifex in 1. libro ita ſcribit: *Paterfamilias cum filium heredem faceret, teſtamento vaſa argentea vxori legauit, Tullius heres meus Terentiæ vxori meæ triginta pondo vaſorum argenteorum dato, quæ volet. Poſt mortem eius vaſa pretioſa & calata magnifice illa petit. Tullius ſe quæ velit ipſe triginta pondo ei debere dicit.* Profecto hæc verba non ab alio, quam a Cicerone ſcribi potuerunt, cuius vxor Terentia fuerit, filius autem M. Tullius. Verum ego hunc locum ſic interpretor, vt qui M. Ciceronem nec doctrina, nec dictione potuerit imitari, eiuſdem ſaltem nominibus leuiſſimam illius vmbram affectarit: licet id exemplum ſit, non teſtimonium. Inter quæ hoc intereſt, quod *exemplo demonſtratur id, quod dicimus cuiuſmodi ſit, teſtimonio illud ita eſſe, vt nos*

dici-

dicimus confirmatur: prout in quarto Rhetoricorum libro inquit, ſeu Gallio, ſeu Cornificius, ſeu quicunq; illorum architectus ſit exiſtimandus, : quem quidem non mediocriter doctum virum fuiſſe, & de Rhetorica arte diligenter ſcripſiſſe, nemo it inficias. Iam ſi ad frigida eius generis ex tribus verbis collecta argumenta recurramus, idem auctor in 4. libr. de verborum ſubiectione agens, ſic ait: *Ex eodem genere, vt ad noſtram quoq; perſonam referamus ſubiectionem, ſic: Nam quid me facere conueniret, cum a tanta multitudine Gallorum circumſederer? an dimicarem? at cum parua manu tum prodiremus, locum quoque inimiciſſimum habebamus, neq; erat quo vitam produceremus. Caſtra relinquerem? at obſidebamur. Vitam militum negligerem? at ea videbar eos accepiſſe conditione, vt quoad poſſem, incolumes patriæ, & parentibus conſeruarem. Hoſtium conditionem repudiarem? at ſalus antiquior eſt militum, quam impedimentorum.* Cur non frontem perfricamus atq; hæc verba ex rei veritate Ciceroni aliquo modo conuenire dicimus, licet ea in ſuam perſonam referat Rhetoricorum ad Herennium ſcriptor? Sed exempli cauſſa poſita ſunt, reſpondebit aliquis. Cur igitur ſuperiora vere, & vt ſe res habet prolata, hæc autẽ ficte poſita dicamus? Quia multa (ſubiungit ille) in hoc opere ſunt, quæ in libris de Inuentione, quos M. Tullii eſſe nemo dubitat, itidem leguntur. Pulcrum ædepol commentũ. Sed ſi eorum ſcriptorũ alter de re ruſtica, aut militari, de Rhetorica arte alter egiſſet, inuicem conuenientia, niſi amentes nõ tradidiſſent, cũ aliis præceptis orandi, aliis bellandi, ferendiq; ratio conſtet. Eiuſdẽ notæ eſt, quod Criſpi Saluſtii in Catilina teſtimonio C. Herenniũ neſcio quem Ciceronis temporibus vixiſſe comprobant. Et ipſum M. Tullium ꝓ Cœlio, L. quendã Herenniũ ſuum familiarẽ nominaſſe, tanquã rem inauditam oſtendunt: quaſi cum hi quatuor libri ad C. Herenniũ ſcripti fuerint, iſti fabulæ, ꝙ volunt, neceſſario conuincant: qui ſi Ciceronẽ filio, fratri, intimiſq; tantum amicis, quales fuere Titus Pomponius Atticus, M. Brutus, Trebatius, Marcuſq; Terentius Varro, ſua opera nuncupaſſe animaduerterent, hos libros illius non eſſe ſatis diſcerent, cum ei ſint nuncupati, vel potius ad eũ ſcripti, cum quo nullũ arctius neceſſitudinis vinculũ M. Tullio fuiſſe ꝓ comperto habemus. Quod ſi huiuſmodi arioli Ciceronianũ ſcribendi genus vel primis labris deguſtaſſent, hos libros nõ magis Ciceroni, quã generoſo equo macilenti aſini clitellas conuenire dignoſcerent. Quã abſunt porro a Tulliana dictione, prima illa Rhetoricorũ ad Heren. verba? *Etſi*, inquit, *quicunq; eos ſibi iure vindicare poteſt, negotiis familiaribus impediti, vix ſatis otium ſtudio ſuppeditare poſſumus, & idipſum, quod datur otii libentius in philoſophia conſumere conſueuimus, tamen tua nos C. Herenni voluntas commouit, vt de ratione dicendi conſcriberemus, ne aut tua cauſſa noluiſſe, aut nos fugiſſe laborẽ putares. Et eo ſtudioſius hoc negotium ſuſcepimus, quod te non ſine*

cauſſa velle cognoſcere Rhetorica intelligebamus. *Non enim parum habet in ſe fructus copia dicendi, & commoditas orationis, ſi recta intelligentia, & definita moderatione animi gubernentur.* Ridicula ſane, & male cohærentia hæc videbuntur, ſi cum primis iuuenilium de Inuentione librorum verbis conferantur: cum & pueriles, ſeu triuiales potius ſint ſententiæ, quæ iis exprimuntur. Liceatque non ea felicitate de arte, qua ex arte ſcribi poſſit, aliquid tamen in huius operis procemio Cicerone dignum legeremus, niſi noſtri ardeliones toto cœlo aberrarent. Quid, quod multo libentius Philoſophiæ ſe, quàm eloquentiæ operam dediſſe fatetur, quicunq; illius operis auctor extiterit? Equidem vt Ciceronē egregium Philoſophum fuiſſe non negem: multo tamen magis in eloquentia is, quam in Philoſophia profecit. Et mox ille: *Nunc ne nimium longa ſumatur oratio, de re dicere incipiemus: ſed ſi te vnum illud monuerimus, artem ſine aſſiduitate dicendi non multum iuuare, vt intelligas hanc rationem præceptionis accommodari ad exercitationem oportere.* Similima ſunt hæc verba, iis quæ in opuſculo Catoni perperam ſtupideq; adſcripto leguntur: *Nunc fili cariſſime docebo te, quo pacto mores tui animi componas. Igitur præcepta mea legito, ita vt intelligas. Legere enim, & non intelligere, negligere eſt.* Nec ſane felicius primus liber incoatus eſt, quam ſecundus abſolutus, cuius vltima verba ſunt: *Hæc ſi vt conquiſite ſcripſimus, ita vt diligenter fueris conſecutus, & nos induſtriæ fructus ex tua ſcientia capiemus, & tute noſtram diligentiam laudabis, tuaque perceptione lætabere. Tu ſcientior eris præceptorum artificio, nos alacriores ad reliquum perſoluendum. Verum hæc futura ſatis ſcio, te enim non ignoro. Sed nos deinceps ad cætera præcepta tranſeamus, vt quod libentiſſime facimus, tuæ voluntati rectiſſime morem geramus.* Quid habet hæc dictio Ciceronianum? Neq; tam ſum impudens, vt quæ in medium adduxi, quaſi barbara inſecter. Alii de iis Liberius pronuntient, dum mihi nullam in eis eſſe Ciceroniani ingenii ſcintillam ſatis liqueat. Sed & in peroratione idem ſic inquit: *Nunc identidem noſmetipſi nobis inſiſtemus: res enim communis agitur, vt frequenter, & aſſidue conſequamur artis rationem ſtudio & exercitatione.* Et paulo poſt: *Nam & ſimul libenter exercemur propter amicitiam, cuius initium cognatio fecit, cetera philoſophiæ ratio confirmauit.* Quæ ſane, hoc opus a iuuene, nec dum ſatis exercitato ſcripta fuiſſe præclare oſtendunt, cum iuuenis, ſed adoleſcens Cicero non hos, ſed duos de Inuentione compoſuiſſet, quos ſibi excidiſſe in primo de Oratore queritur. Proinde ſi poſt eos de eadem re alios compoſuiſſet, nõ adoleſcens hos illis ſubſtituiſſet, ſed ætate profectus, cum ad M. Ciceronem filium ita ſcriberet: *Orationem autem Latinam efficies profecto legendis noſtris pleniorem. Nec vero arroganter hoc dictum exiſtimari velim. Nam philoſophandi ſcientiam concedens multis, quod eſt oratoris proprium, apte, diſtincte, orna-*

Ete, ornate dicere, ſi mihi aſſumo, videor id meo iure quodammodo vindicare. Non parum quid ſe in eloquentia profeciſſe gloriatur Cicero, neque ſi quid ſibi daretur otii, id ſe in philoſophia libentius conſumere conſueuiſſe perhibet, vt Rhetoricorum ad Herennium ſcriptor a ſe factum eſſe prædicat. Aut ergo vtrumque opus a iuuene Cicerone conditum fuiſſe; aut duos de Inuentione Marco Tullio *rudes* (vt ipſe ait) *excidiſſe*, hos vero ad alium eſſe referendos, neceſſario fateri cogimur. Quid quod illi, tametſi ab adoleſcentulo ſcripti elegantiſſimi ſunt, & his quo ad phraſim ſpectat, longo interuallo anteponendi? An artem dedidicerat Cicero, & nitidiſſimæ, eminentiſſimæque dictionis oblitus fuerat? Huc accedit, quod ipſe Cicero ſuorum operum (vt multi aiunt) præco vocaliſſimus, cum de omnibus ſuis ad oratoriam artem ſpectantibus operibus ad amicos frequenter ſcribat, horum nunquam meminit. Hæc mediusfidius vnica ratio (vel ſi nulla præterea proferri poſſet) cordatis, minimeq; oſcitantibus, hos libros ei aſſignari perſuaderet, cuius nec fuerint, nec vllo pacto eſſe quiuerint: præſertim quod Marcus ipſe Cicero, cum rudes (vt diximus) de Inuentione libros imperfectos reliquiſſet, nihil de hac re ante ſcripſit, quam Quinti Fratris volūtati obtemperans, tres diuinos de Oratore libros in eorum locum ingeſſerit: poſt quos quicunque Rhetoricos ad Herennium libros ab eodem auctore compoſitos fuiſſe ſomniet, vix oppido aſinos ab oloribus valeat dignoſcere. Ciceronis de eo negotio verba hæc ſunt: *Tibi vero frater*, inquit, *neque hortanti deero, neque roganti. Nam neque auctoritate quiſquam apud me plus te valere poteſt, neq; voluntate. Ac mihi repetenda eſt veteris cuiuſdam memoria non ſane ſatis explicata recordatio, ſed vt arbitror apta ad id, quod requiris, vt cognoſcas, quæ viri omnium eloquentiſſimi, clariſſimique ſenſerint de omni ratione dicendi. Vis enim, vt mihi ſæpe dixiſti, quoniam quædam pueris aut adoleſcentibus nobis ex commentariolis noſtris incoata, atque rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc vſu, quem ex cauſſis, quas diximus, tot, tantiſque conſecuti ſumus, aliquid eiſdem de rebus politius a nobis perfectiuſque proferri.* Hic locus, niſi fallor, ſatis indicat, Marcum Tullium, quod in primis illis duobus libris ſuo animo non feciſſet ſatis, quantum in oratoria arte poſſet, tribus editis de Oratore palam facere voluiſſe: poſt quos Brutum Oratoremque, qui fere eodem ſpectant, pro ſuis agnouit, cum libros ad Herennium nunquam nominarit. Sed nec Victorinus Rhetor celeberrimus, qui de Inuentione libros interpretatus eſt, imperfectum opus ſuſcepiſſet interpretandum, ſi hos M. Tullii eſſe crediſſet: quem cum Hermetis auditorem fuiſſe nuſquam legatur, huius tamen operis auctor Hermetis diſcipulum ſe eſſe profitetur, inquit enim: *Cauſſarum conſtitutiones alii quatuor fecerunt, noſter doctor Hermetes tres*

putauit eſſe. Fabius etiam Quintilianus id ſcripſit, vnde hos libros Ciceronis non eſſe manifeſte doceamur. In tertio enim Oratoriarum inſtitutionũ libro de Romanis Rhetoricæ ſcriptoribus agens, ſic ait: *Romanorum primus, quantum ego quidem ſciam, condidit aliqua in hanc materiam M. Cato ille Cenſorius, poſt M. Antonius inchoauit. Nam hoc ſolum opus eius, & idipſum imperfectum manet. Secuti minus celebres: quorum memoriã, ſi quo loco res poſcat, nõ omittam. Præcipuum vero lumen, ſicut eloquentiæ, ita præceptis quoq; eius dedit vnicum apud nos ſpecimen orandi, docendiq; oratorias artes, M. Tullius: poſt quem tacere modeſtiſſimum foret, niſi & Rhetoricos ſuos ipſe adoleſcenti ſibi elapſos diceret, & in oratoriis hæc minora, quæ pleriq; deſiderant, ſciens omiſiſſet. Scripſit de eadem materia non pauca Cornificius, aliqua Stertinius, nonnihil pater Gallio, accuratius vero priores Gallione Celſus & Lenas, & ætatis noſtræ Virginius, Plinius, Rutilius. Sunt & hodie clari eiuſdem operis auctores; qui ſi omnia complexi forent, conſuluiſſent labori meo. Sed parco nominibus viuentium. Veniet eorum laudi ſuum tempus: ad poſteros enim virtus durabit, non perueniet inuidia.* Hæc Fabius, a quo cum omnes, qui de hac arte, vel eo viuente, vel etiam antea ſcripſerunt, nominentur, vt certe libri ad Herennium aut Cornificii, aut Stertinii, aut Lenatis, aut Virginei fuerint, ad Ciceronem quippe referri non poſſunt, cum duos Rhetoricos ſibi adoleſcenti elapſus ipſe dicat, & in oratoriis minora ea, quæ plerique deſiderant, ſciens omiſerit, quod nemo in libris ad Herennium factum dicat, quandoquidem eorum auctor in operis calce ita ſcriptum reliquit: *Et viam quam ſequamur habemus, propterea quod in his libris nihil prætermiſſum eſt Rhetoricæ præceptionis.* Et mox: *Ergo in arte Rhetorica nihil eſt amplius.* Idem quoque Quintilianus de ſtatibus differens, ita inquit: *Sed non ſuſtineo eſſe conſcius mihi diſſimulanti, in eo præſertim opere, quod ad bonorum iuuenum aliquã vtilitatẽ componimus in vlla parte iudicii mei. Nam & Hippocrates clarus arte medicina, videtur honeſtiſſime feciſſe, quod quoſdam errores ſuos, ne poſteri errarent, confeſſus eſt: & M. Tullius non dubitauit aliquos ſuos libros iam editos, aliis poſtea ſcriptis ipſe damnare, ſicut Catulum, atq; Lucullum, & hos ipſos, de quibus modo ſum locutus artis Rhetoricæ.* Hactenus ille. Quocirca non dubito, quatuor illos libros, ſi loqui poſſent, M. Tullii, vt diu creditum eſt, Non ſumus, apertiſſime exclamaturos. Denique ſi Cicero ipſe hoc opus ſuum eſſe aſſereret, vix vt ei crederem, in animum inducere poſſem: tantum abeſt, vt Georgium Vallam Placentinum aliquo iudicio præditum fuiſſe exiſtimem, cui mirũ non videtur, ſi Fabius Quintilianus nullam eius operis fecerit mentionem. In præfatione namque commentariorum in oratorias Marc. Tullii Partitiones ita ſcribit: *Aiunt etiam ideo Ciceronis non videri, quod Quintilianus id opus nunquam nominarit. Quam id acute? Nemo certe negauerit multos eſſe Ciceronis libros, quorum nullam*

prorſus

prorſus facit mentionem Quintilianus. Quid mi? quaſi vero hanc ſibi Quintilianus ſuſceperit prouinciam, Ciceronianos libros nominandi. Quos ergo non nominauit, aſcititios, adulterinoſque dicamus. At tu Valla aſcititio, (ſi modo hæc vox Latina eſt) adulterino, inepto, friuoloque ingenio mihi fuiſſe videris, qui eiuſmodi argumentis vti non erubeſcas. Non omnes M. Tullii libros Fabius recenſet, inquis: recte, ſi de Vniuerſitate opus, aut Arati phænomena in Latinum ſermonem verſa quæras, non ſi ea quæ ad Rhetoricam artem ſpectant. Quid tamen facias? Quintiliani teſtimonium reiicit, & cum Antonio Mancinello ſentiens, Priſcianum, Marcellum, Hieronymum, Auguſtinumque pro eo ſubſtituit. Heus docte augur: non te pudet Fabium improbare, ac ad eiuſmodi in hoc negocio teſtes confugere? Quod ſi Aſpri, aut Cornuti locum pro tua ſententia mendicare valuiſſes, maximum tuæ gloriæ decus acceſſiſſet. Vtque rem abſoluam, illud etiam ſubiungam, non magis eos Ciceroni, quam Cornelio Celſo eſſe aſſignandos: quem ego tam excellentem ſcriptorem fuiſſe reor, vt paucos ei anteponendos Latium protuliſſe cenſeam, cum medicinam tam candide, eleganterque Romanis literis illuſtrauerit, quam potuit, qui ingenium ſic ad omnes ſcientias verſatile habuit, vt ad id vnum a natura formatus videretur, quod vir præſtantiſſimus tractare conſtituiſſet. Itaque cum eius, quæ exſtant, lucubrationibus nihil ſit pulcrius, nihil elegantius, quam ornate Philoſophica explicaſſe credendus eſt? De quibus non pauca ab illo Sceptios imitato ſcripta fuiſſe, memoriæ prodidit Fabius Quintilianus, in iis etiam Celſo perſæpe (vt eius de Oratoria inſtitutione libri teſtantur) aduerſatus, quæ ad oratoriam artem ſpectantia, vtinam cum infinitis aliorum voluminibus commune naufragium paſſa non fuiſſent. Nam & Celſi ingenium latius agnoſceremus, & Rhetoricos ad Herenniũ libros non non modo ad Celſum, ſed ne ad mediocrem quidem Celſi auditorem eſſe referendos, tanquam in ſpeculo (vt eſt in prouerbio) conſpicaremur.

Defenſa in Terentii Adelphis a Politiani cenſura M. Varronis lectio, & de Catulli paſſere, item de Seruiis.

CAPVT V.

Diuinum Angeli Politiani ingenium ſummamque eruditionem, magnopere ſemper ſum admiratus, & quoties in eius mentionem incidi (incidi autẽ quam ſæpiſſime) ſatis per ſe commendatum virum iis laudibus ornaui, quibus maxime potui. Cuius ſententiæ tam me non pœnitet, vt illum cum præſtantiſſimis ſcriptoribus, quos recentiores vocamus, optimo iure collocandum, multiſque antiquioribus vel æquandum, vel præferendum ducam. Siquidem & plures egregii viri præclaræ lucubrationes extant, & doctis omnibus (q; eſt proculdubio naſuto noſtro ſeculo mirum) vehementer probantur. Eas cum ipſe quoq; non ſemel animi gra-

tia lectitarim, candidiſſima Miſcellaneorum centuria, tum ob argumenti varietatem, tum ob multiplicem doctrinam & accõmodatum in plurimis rebus hominis iudicium ſupra quam credi poteſt, delectatus ſum. Quanquã enim paucã in literis inueniantur, quæ illum ignoraſſe dicas, tanta tamen vbique modeſtia vtitur, vt non temere quicquam proferre audeat: quippe qui neq; moleſtus ſuorum operum (quod plerîq; ſcioli inepte faciunt) admirator extiterit, & quemadmodum de aliis frequenter pronũtiauit, ita criticorum cenſuram ſubire non recuſarit: iudex non minus ſyncerus quam eruditus, & a quo non libenter diſſentirem, niſi ſua ipſe tum demum admiſſum iri ſperaſſet, cum non aliæ illis aduerſantes rationes in medium adduci valerent. Quamobrem quod quędam in eius operibus adnotaui, ſic mihi in iis moderabor, vt non cauillandi, ſed veritatis habendæ ſtudio, hæc qualiacunque a nobis exarata fuiſſe, vel pueri dignoſcant. Eius igitur in Miſcellanis hæc ſunt verba: *M. Varro in libris de lingua Latina ſic ait: Apud Terentium ſcortatur, potat, olet vnguenta de meo: Scortari eſt, ſæpius meretriculam ducere. Hac ille, ac deinceps alia in eandem ſententiam. Cæterum Terentiani omnes ad vnum codices, non* ſcortatur *habent, vt Varro legit,* ſed obſonat. *Locus autem in Adelphis eſt, Obſonat, potat, olet vnguenta de meo. Quam lectionem etiam Donatus agnoſcit. Quid hic igitur dicemus? mendumne eſſe in omnibus Terentianis codicibus? an (quod vix credere auſim) memoriola vacillaſſe Varronem quoque ipſum, πολυγραφώτατον a Cicerone appellatum, ſicut eundem Ciceronem Gellius reprehendit? vt fateamur etiam maximis quibuſque ingeniis efficere incuriam nonnunquã, ꝓdeſſe vſquequaq; diligentiam?* Hæc Politianus: in quibus ipſum, Donatumque, non Varronem falli opinor, neque dubito, *ſcortatur* in Terentio eſſe legendum: quod vt credam, facit in primis M. Varronis omnium Romanorum doctiſſimi auctoritas, cui quis neget multo plus fidei, quam ſexcentis Donatis eſſe præſtandum? Quod ſi ex vnico Senecæ teſtimonio idem Politianus Priapeium carmen Vergilii creditum, Ouidio reſtituit: ſi *Vergilium*, non *Virgilium* dici debere, contra omnium veterum exemplarium fidem, ex vnico muto lapide collegit: cur non ex Varronis lectione Terentii locum reſtituendum aſſeruit? Sed & Varro homo fuit, dixerit ille: & pro vt Cicero fecit, errare commode potuit. Non inficior: ſed manifeſta ac meridiana luce clariora eſſe oportet, quibus ſummos viros erroris conuincere nitimur. Satis aperta ſunt, ſubiunget ille, ſi in codicibus omnibus *obſonat* legitur, non *ſcortatur*: quam quaſi genuinam lectionem agnoſcit Donatus. At ego magis arbitror, Donatum omnes codices pro ſuo arbitratu corrupiſſe, quam Varronem fuiſſe hallucinatum: quem cum Terentii verba citarit, vt ex iis quid eſſet ſcortari definiret, non ea prout in mentem venerunt, ſed ex ipſo auctore cum illa ſcriberet, ſumſiſſe credendum eſt. Id cõfirmat

& hoc

& hoc quoque, quod ſex tantum ſunt Terentii fabellæ, & breues quidem: in quarum lectione cum Varronem ipſum frequẽtiſſime verſatum, & in Adelphis præſertim, quorum principium Menandri principio prætulit, ſciamus, quis verbum ꝓ verbo ab illo ſumtum coniectetur? Huc accedit, quod *obſonat* Terentianum ſenſum plene non explicaret: cum in Adelphis magis de ſcortationibus, q̃ de obſonationibus agatur: quorum primum argumentum ſit Æſchini, qui mulierculam lenoni per vim eripuerat, facinus: de qua re multis verbis agitur inter Mitionem, Demeamque fratres, quorum hic indignatus:

Fores effregit, ait, atque in ædes irruit
Alienas: ipſum dominum, atq; omnem familiam
Mulcauit vſq; ad mortem: eripuit mulierem
Quam amabat. Non de compotationibus, neque de obſoniis Demea, ſed de mulieris raptu queritur: quod & apertius Mitio Demeam lenire cupiens oſtendit, inquit enim:

Non eſt flagitium (mihi crede) adoleſcentulum
Scortari, neq; potare: non eſt neq; fores
Effringere. Quid manifeſtius hæc oſtendunt, quam verba a Varrone citata, cũ ab eodem Mitione paulo poſt ꝓlata ſint, iuxta illius ſententiã eſſe reſtituenda? Hoc ego ſolo argumẽto, vel ſi Varronis auctoritas pro nobis non eſſet, Donatũ adulterinam lectionem ꝓ verã agnouiſſe crederem. Quid ꝙ idem Mitio, cum iratum fratrem dimiſiſſet, non de conuiuiis, quę Æſchinus amicis dederat, ſed de ſcortationibus agit, cum ait, *etſi Æſchinus:*

Nonnullam hac in re nobis facit iniuriam,
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? Adhæc exigui ſumtus in compotationibus fieri iis videbuntur, qui comœdias legunt, ſi meretricum, lenonumque inſatiabilem auaritiam ob oculos ponant, cũ plures minæ illis dari ſoleant, quam in compotationibus oboli fere erogari. Porro autem Terentiũ eam loquendi formulam, ſicut alia plurima, a Plauto ſumſiſſe autumo, apud quem leno in Pſeudolo ſic loquitur:

Venus mihi hæc
Bona dat, cum hos huc adiicit lucrifugas, damni ſui cupidos,
Qui ſe ſuamq; ætatem bene curant, edunt, bibunt,
Scortantur. Proinde hoc in loco Politiani coniecturam reiicerem, niſi forte alicui ſecus videretur.

Idem politiſſimus Politianus, *Catullianum paſſerem* non ſimpliciter, ſed allegorice accipiendum eſſe, atque obſcœniorem quendam celare intellectum arbitratur, quem ſalua verecundia enunciare nequeamus, quod & innuere videatur Martialis Epigramma, cuius hi extremi ſunt verſiculi:

Da mi baſia, ſed Catulliana:

Quæ ſi tot fuerint, quot ille dixit,
Donabo tibi paſſerem Catulli.

Nimis enim, inquit, foret inſipidus Poeta (quod nefas credere) ſi Catulli paſſerem denique, at non aliud quippiam, quod ſuſpicor magis, donaturum ſe puero poſt oſcula diceret. Hoc quid ſit, equidem pro ſtyli pudore ſua cuiuſque coniectura de paſſeris natiua ſalacitate relinquo. Subtiliter quidem Politianus, ſed Catulli verſus aliter illum interpretatum exiſtimo, quam Catullo vnquam in mentem venerit. Enimuero ſi eius paſſer obſcœnum aliquid in ſe contineret, vt non multum ſalis ex eo Martialis verſibus accederet, ſequens certe Catulli Epigramma omnes ſales, omnemque leporem amitteret, & Alpina glacie eſſet frigidius. Quid enim obſcœnum, quod ſubintelligitur, ad mortuum Leſbiæ paſſerem? & tamen Catullus eius mortem ita deplorat,

Lugete o Veneres, Cupidineſque,
Et quantum eſt hominum venuſtiorum,
Paſſer mortuus eſt meæ puellæ,
Quem plus illa oculis ſuis amabat. Et mox de eodem,
Qui nunc it per iter tenebricoſum,
Illuc vnde negant redire quenquam.

An Catulli amica, aut potius Catullus ipſe eum paſſerem, quem ſubintelligit Politianus, exſtinctum amiſerat? An non melius de paſſere aue intelligitur? Sed Martialis, ait, aliud quiddam, quam quæ ea voce ſignatur, puero promittebat. Imo ego Poetarum eſſe morem ſcio, vt amicos amicasve, non veſte, aut argento, ſed verſibus remunerentur: quibus diues Propertius, cum alia munera Cynthię dare non poſſet, carminibus ei immortalitatem pollicebatur, ſic ſcribens,

Fortunata, meo ſi qua es celebrata libello,
Carmina erunt formæ tot monumenta tuæ.

Cuius fere germanus Ouidius, non in diuitum libros de Arte amandi, ſed in pauperum gratiam condidit, quia & ipſe pauper amarat: & cum dona non poſſet, verba vtriq; pro eis dabat. Nam & verſibus iidem illos inſectantur, a quibus aliqua iniuria fuerint affecti, cum Lycambem Archilochus, Bubalum Hipponax verſibus confoderint. Quid quod & is de quo agimus Catullus Acmen, quę eum decem millia popoſcerat, deuorare videtur, cum in hæc carmina prorumpit?

Adeſte hendecaſyllabi quot eſtis,
Omnes vndiq; quotquot eſtis omnes.
Iocum me putat eſſe mœcha turpis,
Et negat mihi veſtra redditurum
Pugillaria, ſi pati poteſtis.

Nulla eſt ergo in Martialis, ſiue Catulli paſſere allegoria: alioquin Catullianis etiam baſiis aliquod ſubeſſet myſteriũ, quod tamen nemo

affirmare

affirmaret. Poſuit autem ille nimirum *Catulliana baſia* pro infinitis, quot & qualia Catullus Leſbiam popoſcerat duobus Epigrammatibus, quorum alteri hoc eſt principium:

Viuamus mea Lesbia, atque amemus. Alteri.

Quaris quot mihi baſiationes.

Quæ ſi mihi dederis, inquit Martialis, nõ minus te laudabo, quam Leſbiam Catullus, cuius etiam paſſerem defleuit. Neque nouũ eſt, ſi Catullum in omnibus imitari voluit, cuius etiam in paſſere, ac baſiis, æmulus eſſe cupierit: quandoquidem eundem ſibi præponere non veretur, ad Marcum ſcribens:

Nec multos mihi praferas Poetas,
Vno ſed tibi ſim minor Catullo.

Poſſem addere, Catullum paſſerem ad Vergilium, qui Parthenias vocabatur, miſiſſe: ſed huiuſmodi coniecturis non eſt opus, cum apertæ ſe offerunt rationes. Suum tamen cuique & in hac re, & in aliis omnibus eſt iudicium. Ego ſane quod ſentiebam, non diſſimulaui, ipſum Politianũ imitatus: cuius aliud eſt in eodem opere Caput de vocabulis inuentu raris, nec tamẽ ſingularibus, qualia ſunt, *cucuma, proſeucha, ſcruta*: quorum vltimum Horatium quidem ſemel dixiſſe putat in hoc verſiculo:

Vilia vendentem tunicato ſcruta popello.

Quod iterum dixerit Sidonius Apollinarius libro Epiſtolarum 7. per hæc verba: *Nunc quadam fibula, nunc lino apta virgineo ſcruta donabat.* Sed cum hæc ſcriberet, non meminerat apud Gelliũ Noc. Atticarum lib. 3. hos Lucilii verſus legi:

Quid ni? & ſcruta quidem, vt vendat ſcrutarius, laudat,
Præfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

Defenſus ab eodem ſuper Oaxe fluuio Seruius, & de Priapeii carminis auctore.

CAPVT VI.

P. Vergilius ex Mœlibœi perſona in prima Ecloga ita loquitur.

At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros,
Pars Scythiam, & rapidum Creta veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuiſos orbe Britannos.

Hoc verſus enarrans Seruius, de Oaxe ſic ait: *Rapidum Creta, hoc eſt, lutulentum, quod rapiat cretam, creta terra alba dicitur. Nam Oaxis fluuius eſt Meſopotamia, qui velocitate ſua rapiens albam cretam, turbulentus efficitur. Vel Oaxis fluuius eſt Scythia: in Creta inſula non eſt, ſed aqua Cretei coloris eſt. Oaxem Caliſthenes ait, Apollinis & Athilena filium: hunc Oaxem in Creta oppidum condidiſſe, quod ſuo nomine nominauit, vt Varro ait:*

Quos magno Anchiale partus enixa dolore,
Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis Scindere dicta.

Politianus autem ſic: Sed enim ego Oaxem Creta fluuium intelligi crediderim potius. Nam Vibius quoque Sequeſter Oaxem Creta fluuium

Vnu

dicit eſſe, à quo & ciuitas Oaxia. Quare Apollonius Cretam quoque inſulam tellurem Oaxida vocauit in primo Argonauticon, his verbis:

> Δάκτυλοι ἰδαῖοι κρηταιέες, οὕς ποτι νύμφη
> Αγχιάλη δικταῖον ἀνὰ σπέος ἀμφοτέρῃσι
> Δραξαμένη γαίης οἰαξίδος ἰβλάστησε.

Hoc autem poſtremum ita Varro tranſtulit, ille arbitror Atacinus, alieni operis interpres:

> *Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis.*

Neque vero non conuenit rationi, vt qui diſperſum iri toto orbe ſuos populares velit oſtendere, de inſula quoque in medio velut noſtro marê ſita, tum autem & de altera toto penitus orbe diuiſa meminerit. Hactenus illę. Quæ tamen mihi non probantur. Quandoquidem ſi Creta *extra anni ſoliſque vias* poſita eſſet, ſi velut Britannia, Thyle, aut Taprobana non admodum antiquis fuiſſet peruia, recte fieri potuiſſe concederem, vt neque Ptolemæus, neque Strabo, neque Plinius, neque Mela, quique orbis ſitum deſcripſere, *Oaxem* in ea fluuium inueniri per negligentiam prope dixerim, meminiſſent. Cum vero non alia ſit in tota Græcia inſula celebrior, vt ex qua omnes fere ſuperſtitiones emanarint, quis neget tot excellentes ſcriptores facturos fuiſſe *Oaxis* fluminis in deſcriptione Cretæ mentionem, ſi in Creta is fluuius eſſet, ac non potius id ſibi cōfinxiſſet Vibius Sequeſter? Nō eſt hoc vnicum, aut Melam, aut Plinium, ſed quatuor præſtantiſſimos ſcriptores in re manifeſtiſſima dementię arguere. Quapropter mallem hac in re Ptolemæo, Plinio, Strabone, Melaque ducibus errare, quam Vibio magiſtro erudiri. Recte igitur iuxta Seruii ſententiam exponetũr Vergilii locus, vt *rapidum creta* intelligamus *fluuium*, hoc eſt *turbidum*. Quin ſi in Creta eſſe *Oaxem* fluuium pro comperto haberem, ei tamen non conuenire Vergilianum ſenſum, prout Politianus cenſet, aſſererem. Qui enim ex propriis finibus eiecti fuerant, non in Cretam inſulam propinquam, maxime commodam, fertilemq; & centum vrbibus habitatam ſe ituros, ſed in deſerta loca, nempe in Scythiam, Britanniam, ſitiẽtemq; Africam ſperabant, in quibus regionibus nulla eſſet aeris benignitas, nulla hominum humanitas. Nam quod Cretam *Oaxiam terram*, ab Oaxe fluuio dictam cōminiſcitur Politianus, atq; id (vt exiſtimat) cōfirmantes verſus ex Apollonio citat, a doctis reiicitur, qui Seruio aſſentientes, non ab *Oaxe* fluuio, ſed ab Apollinis Anthilenæq; filio Cretam *Oaxiam* dictam contendunt: in illo etiam parũ æque a Politiano factum aſſeuerantes, quod Seruii ſibi teſtimonium vindicarit, niſi forte in mutilum eius cōmentariorũ exemplar inciderat. Sed de *Oaxe* alii viderint. Ego ſane Melibęi ſententiæ non congruere exiſtimarem, vel ſi (vt ſuperius dictum eſt) omnes de eo ſcriptores mentionem feciſſent.

Idem Seruius Priapeium carmen inter Vergilii opera recenſet: a

Digitized by Google

qua opinione nimirum recedit Politianus, putatq; non Maronis, ſed Ouidii eſſe Priapeia, ac Senecæ præcipue ducitur teſtimonio, q in libris, quibus oratorum & rhetorum ſententias, diuiſiones, colores, ſuaſoriarum cõplectitur, ita ſcribat: *Hoc genus memini quendam prætorium dicere, cum declamaret controuerſiam de illa, quæ egit cum viro malæ tractationis, quod virgo eſſet, & damnata. Poſtea petiit ſacerdotium. Nouimus, inquit, iſtam maritorum abſtinẽtiam: qui etiamſi primam virginibus timidis remiſere noctem, vicinis tamen locis ludunt. Audiebat illum Scaurus, non tantum diſertiſſimus homo, ſed venuſtiſſimus, qui nullius vnquam impunitam ſtultitiam tranſire paſſus eſt. Statim Ouidianum illud:*

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Et ille excidit, nec vltra dixit. *Nouimus autem, ait Politianus, hunc eſſe verſiculum in Priapeio epigrammate. Et mox: Sed & ſtylus ipſe, ni fallor, & prorſus Ouidiana quæpiam in eis germana laſciuia. Quatenus autem ſit huic auctoritati fidendum, legentium ſit iudicium. Nos vt non pro vano ſcripſimus hoc, ita nec pro confeſſo. Certe ſi Ouidio cõuenit, etiam in ceteris obſcœniori: ſic Vergilium contra dedecet, a virgineaque verecundia Parthenian vocatum, titulus iſtius operis, vt quamlibet iniurato teſti, & ſuſpecto, pudeat tamen profecto non credere.* Hæc Politianus tam erudite, quam caute. Sed vt omnia quæ in Priapeiis ſunt epigrammata, Vergilii eſſe non credam, cum pleraq; in eis a tanti Poetæ excellentia remota legantur: multa illi recte aſſignari poſſe autumo, quæ magis Poetico iure in hortorum cuſtodem luſerit, quam quod ſimilem obſcœnis carminibus vitam egerit: tametſi Seruius libidinis eum impatientem fuiſſe tradat, quod neſcio quam ſit credibile. Verum poteſt qui caſtiſſimus ſit, parum pudicos verſus etiam citra nominis diſpendium edere. Qua de re ſic ſe tutatur Valerius Martialis in ea epiſtola, quam primo libro præpoſuit: *Laſciuam verborum licentiam, id eſt epigrammatum linguam excuſarem, ſi meum eſſet exemplum. Sic ſcripſit Catullus, ſic Marſus, ſic Pedo, ſic Getulicus, ſic quicunq; perlegitur.* Et paulo poſt:

Innocuos cenſura poteſt permittere luſus,
Laſciua eſt nobis pagina, vita proba eſt. Et inferius:
Lex hæc carminibus data eſt iocoſis,
Ne poſſint, niſi pruriant, iuuare.

Catullus enim ad Aurelium, Furiumque ſcribens, ita de eadem re agit:

Nam caſtum eſſe decet pium Poetam,
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt,
Qui tum denique habent ſalem ac leporem,
Si ſunt molliculi, ac parum pudici,
Et quod pruriat incitare poſſint,
Non dico pueris, ſed iis piloſis,
Qui duros nequeunt mouere lumbos.

Ouidius quoq; licet minus obſcœna ſcripſiſſet,cum ob eam rem accuſaretur,ita ſe defendit ſecundo de Triſtibus:

Nec liber indicium eſt animi,ſed honeſta voluntas.

Et eodem libro diffuſius. Nos tamen ea citabimus, quæ ad noſtros Poetas pertinent,inquit autem:

Vtque ſuo Martem cecinit grauis Ennius ore,
Ennius ingenio maximus,arte rudis:
Explicat vt cauſſas rapidi Lucretius ignis,
Cauſſarumque triplex vaticinatur opus:
Sic ſua laſciuo cantata eſt ſæpe Catullo,
Fœmina, cui falſum Lesbia nomen erat.
Nec contentus ea,multos vulgauit amores,
In quibus ipſe ſuum faſſus adulterium eſt.
Par fuit exigui,ſimiliſque licentia Calui,
Detexit variis qui ſua facta modis.
Quid referam Tincla,quid Memmi carmen?apud quos
Nomen adeſt rebus,nominibuſque pudor?
Cinna quoq; his comes eſt,Cinnaque procacior Anſer,
Et leue Cornifici,parque Catonis opus.
Et quorum libris modo diſſimulata per illos,
Nomine nunc legitur dicta Metelle tuo.
Is quoq; Phaſiacas,Argon,qui duxit in vndas,
Non potuit Veneris furta tacere ſua.
Nec minus Hortenſi nec ſunt minus improba Serui
Carmina:quis dubitet nomina tanta ſequi!

Hæc & alia multa in eandem ſententiam Ouidius. Iam Catalecta a Vergilio cõdita fuiſſe, quis inficias eat?Sunt tamen in eis in Helleſpontiacum Deum luſus. Quod ſi quis id in dubium reuocaret, accipiat Fabii Quintiliani in octauo Inſtitutionum oratoriarum libro teſtimoniũ: *Quædam,*inquit ille,*adhuc vetera, vetuſtate ipſa gratius nitent,quædam etiam neceſſario interim ſumuntur. Enuncupare,& fari,& multa alia etiam audientibus grata inſeri poſſunt, ſed ita demum,ſi non appareat affectatio,in qua mirifice Vergilius:*

Corinthiorum amator iſte verborum,
Iſte iſte rhetor, namq; quatenus totus.
Thucydides tyrannus Attica febris
Tau Gallicum ſpira ipſemet male illiſit,
Iſti omnia,iſta verba miſcuit fratri.

Hos autem verſus,quis non videt in Catalectis legi?Fuit ſiquidem moris veteribus Poetis, vt omnes fere aliquos huic Deo verſus offerrent,quod vel illa carmina indicant:

Quiſquis venerit huc ,Poeta fiat,
Et verſus mihi dedicet iocoſos:
Qui non fecerit,inter eruditos
Ficoſiſſimus ambulet Poetas.

Ceterum

Digitized by Google

Ceterum non tantum hortorum,ſed agrorũ etiam cuſtos fuit Helleſpontiacus Deus:ad quem Val. Martialis multa ſcripſit Epigrãmata,ſed illud in octauo præcipue,cuius hoc eſt principium:

Non horti, neque palmitis beati.

Porro Iunius Columella eius Dei imaginem in hortis poni debere præcipit,lib.10. de re Ruſtica,his verſibus:

Neu tibi Dedalea quærantur munera dextra,
Neu Polycleteа, nec Phragmonis, aut Ageladæ
Arte laboretur,ſed truncum forte dolatæ
Arboris antiquæ,numen venerare Ithyphalli,
Terribilis membri,medio qui ſemper in horto
Inguinibus puero,prædoni falce minetur.

Imitatus vt opinor Verg. qui in quarto Georgicorum ſic ſcribit:

Inuitent croceis halantes floribus horti:
Et cuſtos furum,atq; auium,cum falce ſaligna,
Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

Omnibus vero qui illud de quo agimus opus non oſcitanter legerint,diuerſorum auctorum farinam eſſe apparet, cũ plurima Vergilianum ingenium ſapiant,nõ pauca ad Ouidianam facilitatem accedant,deinque multa inepte ac inſulſe ſcripta in iis Epigrammatibus inueniantur.Proinde optime meo fecerit iudicio q̃ Priapeium carmen ad diuerſos referet auctores,vt multa in illud contulerint,Verg. Ouidius,aliiq; cõplures,totiuſq; operis titulus Vergilio tanq̃ noſtrorum Poetarum eminentiſſimo fuerit aſſignatus. Vix hæc abſolueram,cum quandam Politiani epiſtolam caſu relegens, q̃ prius (Deos teſtor) me latuerat, Hermolaum Barbarũ neſcio quid de Oaxe,de *Catulli paſſere*, & de *Priapeii carminis auctore* ſcripſiſſe animaduerti,an cõtra quam ſenſerit Politianus, ipſe nequeo coniicere. Nec ea enim recens me legiſſe in memoria habeo, & eius lucubrationes feſtinanter percurrens,ne ſcintillam quidem earum rerum reperire potui. Qui tamen iſthæc priuata iam opera adnotaſſem,nullo pacto hæc mihi prætermittenda viſa ſunt. In quibus ſi quid forte cum Hermolao dixero,vitio mihi non eſt vertendum:quippe qui neque hæc qualiacunque prolaturus fuerim, niſi primus illa quod ſciam obſeruaſſem, neque alienæ laudi quicquam detrahere,ac Æſopicæ cornicis more alienis pennis veſtiri conſueuerim. Cumque Angelum Politianum ſummopere laudare ſim ſolitus,ſic in hiſce eius iudicium improbaui,vt cum viuente de illis agere non fuiſſem reformidaturus:& peſſimo exẽplo quoſdam facere opiner,qui in vita functorum ſcripta impudentiſſime debacchantur,viuẽtem autem reſponſurumque neminem ſi opus fuerit arguere audeant.

De verbis Reperio & Inuenio.

CAPVT VII.

L*Aurentius Valla in quinto de Latina elegantia libro ita ſcribit:*

Excogitare *eſt, per cogitationem inuenire, idque ad res tantum incorporeas pertinet, vt excogitare argumenta, rationes, figuras, cauſſas. Eſt igitur* excogitare & inuenire, *conſilii:* reperire *vero, fortunæ. Ouidius.*

Tu non inuenta, reperta es.

Sed iam vſus obtinuit, vt idem ſit reperio, *quod* inuenio. Hæc Vallæ ſententia, quibus verbis a triuialibus grammaticulis explodatur, recenſere, non eſt huius loci. Ea tantum quæ in Vallam primo Genialium dierum libro Alexander ab Alexandro, vir meo iudicio impenſe doctus, commentus eſt, in medium adducam. Cumque duos de hac re ludi magiſtros inter ſe diſceptantes proferat, quæ ab eo, qui Vallæ partes tuebatur dicta fuerint, præteribo, vt ipſius Alexandri ex Grammatici perſona cenſuram audiamus. *Hæc, inquit, cum ille & pleraque legiſſet, reclamabat alter, doctorem iſtum nec verba, nec mentem Ouidii intelligere quiuiſſe, labique errore manifeſto. Siquidem* reperire *eſt, cum labore aliquid quæſitũ aſſequi, deductum ex* re & pario, parere *enim, eſt cum labore quærere: vnde pecunia parta, cum labore quæſita dicitur. Imo eundem Ouidium, quem in medium ille adduxerat, eodem verſu ſignificantius contra demonſtrare,* Tu non inuenta, ſed reperta es, *inquit: quaſi, ego te non caſu & fortuna nactus ſum, ſed ſtudio & labore quæſitam reperi, quod & alio verſu eundem exploratius ſignificare aiebat:*

Exanimeſque artus primo, mox oſſa requirens,
Repperit oſſa tamen.

Præterque hanc Ouidii auctoritatem, idem apud auctores probatiſſimos vſu obſeruaui. Quintus Curtius: Quippe Euphrates, *inquit,* altum limum vehit, quo penitus egeſto, vix ſufficiendo operi firmo reperiunt ſolum. *Et idem:* Quia duces aſſeruati profugerant, miſit qui conquirerent, nec reperti. *Suetonius in Cæſare:* Idque eo ſtudioſius facerent, quod aliquantum vaſculorum operis antiqui ſcrutantes reperiebant. *Vides, inquit ille,* reperire *eſſe operæ, & conſilii, non autem fortunæ? Atque alter cum contra tenderet, & voce immodica obſtreperet, eadem ſæpius, & quædam nugalia repetendo, cupidus ego iſtius doctoris mentem plane perſpicere, accipio libellum a manibus magiſtri, atque in eo lego pleraque audacis doctrinæ & confidentis.* Cum non his ſolum, ſed multis aliis, de duobus verbis *reperio & inuenio* diſſerat Alexander, nec tamen quantum illa inter ſe differant explicauit, & Vallæ ſententiam nimis ſubtiliter, ne dicam maligne cauillatus eſt. Ac primum quidem licet in hoc vſu ventum eſſe, vt idem ſit *reperio*, quod & *inuenio*, vere affirmet Valla, quam ridicule hic Ouidii locum interpretatur, vt filiam ſic repertam, & non inuentam diceret, quod poſt multos labores Inachus voti tandem compos factus fuiſſet? Nonne ſi recte eum locum exponit Alexander, id inuenire dicemur, ꝙ nullo labore aſſequimur? Id tamen ſi quis affirmaret, apte falleretur: cũ nemo

Digitized by Google

nemo in Latinis auctoribus tam parum ſit verſatus, quin has voces apud eos frequentiſſime in eo ſignificatu poni dicat, vt caſu quid reperiamus, quod multo labore inuenire poſſimus. Equidem quia Vallam optime ſenſiſſe arbitror, id ſibi velle Ouidii ſententiam cenſeo, vt ex vero, maximeque proprio ſignificatu *reperire* fortunæ ſit: quamuis hæc differentia cum a ceteris auctoribus, tum ab ipſo etiam Ouidio plerumque confundatur. Cuius rei ita ſubiiciam teſtimonia, vt quoniam *reperire* ad caſum, ac *inuenire* ad laborem induſtriamque frequentiſſime referri inter doctos conſtat, hæc verba nihil prorſus inter ſe differre oſtendam, ſi quod quærimus *reperire*, & *inuenire* quod minime quæramus, Latine dicere poſſumus. Ante omnia autem ipſum Ouidium hæc duo verba abſque diſcrimine ponentem audiamus, qui in tertio Faſtorum libro de Baccho loquens, ita canit:

Liba Deo fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.

Et de eodem paulo poſt:

Colligit errantes, & in arbore clauſit inani
Liber, & inuenti præmia mellis habet.

Scilicet Ouidius mel modo a Baccho inuentum, modo repertum aſſerit, an idem caſu & induſtria, quæri poteſt? aut *reperire*, eſt cum labore aliquid quæſitum aſſequi, prout frigide coniicit Alexander? At hoc verbum, inquit, ex *re* & *pario* dicitur: cumque Vallenſis iſte doctor, nec Ouidii verba, nec mentem vtiq; intelligere quiuerit, manifeſto errore lapſus eſt. An nō obſecro te Alexander, tam rem iterū parimus, cum eam forte inuenimus, quam cum per ſummum laborem reperimus? Verum *pario*, reſpondet, eſt cum labore acquiro. Recte quidem, mulieres cum labore ac dolore quoque parere conceſſerim. Sed ſi in tam frigida argutia deliteſcis, cum *re* & *pario* idem ſignificent, quod iterum cum ſudore acquiro, niſi quod quærens offendis, primo pepereris, hoc eſt, cum algore lucratus fueris, iterumq; vel inediam vel vigilias paſſus recipias, iam id nullo pacto *reperire* diceris. Quid ſi equum dono ab aliquo acceperis, cumq; amittas, num ſi illū perquiras, laborinſeq; tibi vindices, eum reperies? Minime arbitror. Si.n. vocum, ex quibus hoc verbum componitur, proprietatem reſpiciamus q; ab aliquo tibi donatū fuerit, peperiſſe dici non potes. Sit igitur friuola Alexandri ſententia: noſq; interim alia loca ex Plauto, Terentio, Cicerone, Cæſare, Liuio, Verg Salluſtio, & aliis id genus proferamus. Idem Ouidius 2. Triſtium lib.

Hoc pretium vitæ, vigilatorumq; laborum
Cepimus: ingenio eſt pœna reperta meo.

Cui ſimile eſt Salluſtianum illud in Catilina: *Nam ſi digna pœna pro factis eorum reperiretur, nouum conſilium probo.* Non caſu, ſed multū, vt opinor, diuque cogitantes, nouum pene genus inuenire ni-

Digitized by Google

timur. Plautus in Aulularia: *Ibo intro perſcrutabor fanum, ſi inueniam vſpiam aurum, dum hic eſt, occupatus. Sed ſi repperero, o Fides, mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam.* Pro eodem poſuit Plautus *reperio* & *inuenio*, ac Alexandri figmentum deriſiſſe videtur. Idem in Trinummo: *Quid verbis opus eſt? quamuis malam rem quæras, ibi reperias.* Terentius in Eunucho: *Eunuchum porro dixti velle te, quia ſola vtuntur his reginæ, reperi.* Sunt autem hæc Phædriæ verba, qui quidem munus Thaidi nequaquam commendaſſet, ſi caſu illud, ac non quærens potius reperiſſet. Cæſar primo libro de bello Gallico: *Hoc ſi quærerent, reperiri poſſe à diuturnitate belli defatigatis Gallis, Ariouiſtum, cum multos menſes caſtris ac paludibus ſe continuiſſet, neq; ſui poteſtatem feciſſet, deſperantes iam de pugna, ac diſperſos ſubito adortum, magis ratione ac conſilio, quam virtute viciſſe.* Et in ſecundo: *Eorum fines Neruii attingebāt, quorum de natura, moribuſq; Cæſar cum quæreret, ſic reperiebat.* Cic. lib. 2. de Orat. *Vt enim quæras omnia, quomodo Græci ineptum appellent, non reperies.* Et in eodem: *Iam illud videmus, nequaquam ſatis eſſe reperire quid dicas, niſi id inuentum tractare poſſis.* Et in tertio Tuſculanarū quæſtionum: *Nam vt medici cauſſa morbi inuenta, curationem eſſe inuentam putant, ſic nos cauſſa ægritudinis reperta, medendi facilitatem reperiemus.* Verg. in 4. Æneid. de Didone,

Oculiſq; errantibus alto
Quæſiuit cœlo lumen, ingemuitq; reperta.

Inuenimus vero, quod non quærimus. Liuius lib. 5. *Hic Capitolium eſt, vbi quondam capite humano inuento, reſponſum eſt eo loco caput rerum, ſummamq; imperii fore.* Quid minus quam humanū caput quærebant Capitolinæ arcis fundatores? Terentius quoq; Varro in quarto de lingua Latina, de eodem humano capite ſic ait: *Sunt & nomina ab iis montibus, quos poſtea vrbs muris comprehendit, e quis Capitolium dictū, quod hic cum fundamenta foderentur ædis Iouis, caput hominis inuentum dicitur.* Sed & Plin. lib. natur. hiſt. 28. de eadem re ſic ait: *Cum in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum inueniſſent, miſſis ob id a Senatu legatis, Hetruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq; cernēs, interrogatione in ſuam gentem transferre tentauit, ſcipione prius determinata templi imagine in ſolo ante ſe. Hoc ergo dicitis Romani, hic templum Iouis optimi maximi futurum eſt? hic caput inuenimus? cōſtantiſſima annalium affirmatione tranſiturum fuiſſe fatum in Hetruriam, ni præmoniti a filio vatis, legati Romani reſpondiſſent: Non plane hic, ſi Romæ inuentum caput dicimus.* Plautus in Epidico, cum de Periphanis filia caſu inuenta, ſeruus intelligeret: *Vinctus*, inquit, *aſto, cuius hic hodie opera eſt inuenta filia.* Verg. item in 2. Æneid. cū diu quæſita coniuge ad ſuos reuerſus eſſet Aeneas, ſic ait,

Atq; hic ingentem comitum affluxiſſe nouorum
Inuenio admirans numerum.

Admi-

Admirans etiam ſubiunxit, vt nullam eius rei ſuſpicionem Aeneam habuiſſe credamus. Idem ergo eſt *quærere*, quod *reperire*. Nec ſane ſi Alexandri de his verbis iudicium improbo, doctiſſimi viri auctoritati quicquam detractũ velim. Quin potius ſummam fuiſſe in eo rerum cognitionem fateor. Nam ſi quid in eius Genialibus deſiderare liceat, diſtinctius eum ſcripſiſſe, ac noſtra ab externis ſeiunxiſſe cuperem, ne poſtquam plenos eruditionis libros legimus confuſam quandam rerum in animo ſyluam conciperemus: quam id quoque magis commiſcet, quod eiſdem de rebus diuerſis in locis agit, cum aliqua, quæ antea illi forte in mentem non venerant, addit. Fuit is Iureconſultus, iiſdemque temporibus vixit, quibus illa doctorum turba, Ioannes Iouianus Pontanus, Theodorus Gaza, Nicolaus Perottus, Pomponius Lætus, Domitius Calderinus, Hermolaus Barbarus, Ioannes Platina, Franciſ. Philelphus, & Raphael Volaterranus, quorum certe non multos ei anteponendos ducas. Imitatus eſt Aulum Gellium, licet eo minus elegans (vt aiunt) atque in ſcribendo vt breuior, ita etiam aliquanto durior.

De verbo Deprecor.

CAPVT VIII.

PVlcerrimum eſt Auli Gellii in ſexto libr. Noctium Atticarum caput, in quo Catulli ad Lesbiam Epigramma ſic interpretatur, vt ita dictum ſit: *Deprecor*, quaſi deteſtor, vel exſecror, vel abominor. Quodq; Enni ex Erechtheo hos verſus citat,

Quibus nunc ærumna mea libertatem paro?
Quibus ſeruitutem miſeria mea deprecor? Et in Creſphonte,
Ego cum mea vita parcam, letum inimico deprecor.

Et præter hæc aliqua Ciceronis loca, quæ breuitatis cauſſa prætereo. Valla tamen a Gellio diſſentiens, ita *deprecor* dici putat, vt *precor* & *imprecor*: Precor, inquit, *tibi bonum, precor tibi malum: ſic deprecor liberationem, & deprecor pœnam, illam vt potiar, hanc vt vitem.* Ouidius in primo lib de Ponto,

Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat oſſa ſolum.

Deprecor dixit, quaſi precor mortem non dari mihi in hac terra. Et inferius: Denique *deprecor* magis ſignificat vel facto, vel dicto recuſo, quam illa quæ Aulus Gellius attigit. At Alexander ab Alexandro ita ſe inter hos duos arbitrũ conſtituit, vt pro quo ſteterit vix dignoſcas, licet in Vallam maledicta, Gellii patronum indicare videantur. *Sic enim ſcribit quarto Genialium libro: Quid in mentem venerit nonnullis Grãmaticis, qui non temperantes maledictis, multa nec perpenſo iudicio, nec examinato, modo digeſta præcipere nõ verentur, non ſatis conicio. Nuper cum in commentariolos Grammatici cuiuſpiam, quos de Latina dicendi norma viuens ediderat, forte incidiſſem, in quibus graui cenſura antiquiſſimum quemq; auctorem taxat,*

ita ipſum locutum offendimus, vt diceret Aulum Gellium male ſenſiſſe, quod deprecari, *abominari vel deteſtari eſſe dixit: cenſuitq́ʒ* deprecari *nihil eſſe aliud, quam dicto vel facto recuſare, quaſi multum diſcriminis foret inter* abominari, & recuſare. *Quæ tamen mox pronuntiat, cum neutro eorum illum ſenſiſſe oſtendunt. Ait enim: Multum longeq́ʒ diſtat* deprecari *a* recuſare: *quippe* deprecari *eſt, precibus rogare, & ſubnixe obteſtari ne quid fiat:* recuſare *vero, iure & manu cõtendere, & quadam mentis vecordia minaciter magis quam precibus expoſcere. Cæſar commentario quinto: Hedui nec deprecandi, nec recuſandi cauſſa legatos ad Cæſarem mittere volebant.* Cicero Tuſculanarum quæſtionum 2. *De Anaxarcho*, inquit, *Democritio cogitet, qui cum Cypri in manus Nicocreontis regis incidiſſet, nullum genus ſupplicii deprecatus eſt, neq́ʒ recuſauit.* Sed nimis ſubtilis eſt hæc Alexandri interpretatio. An cum Cicero in ſexta Verrina ita ſcribit, *Illi ad deprecandum periculum proferebant alii purpuram Tyriam, thus alii atq́ʒ odores, veſtemq́ʒ linteam, gemmas alii, & margaritas:* hoc intelligebat, vt illi periculum deprecarentur, ſcilicet precibus enixe peterent, ne id eis periculum fieret? An non melius ad deprecandum periculũ, hoc eſt, refellendum, vel recuſandũ exponemus? Si tam enixe Siculi rogabant, quid purpura Tyria, odoribus, lintea veſte, gemmis, margaritiſq; opus erat? quæ omnia a rapaci prætore nõ aliquid humiliter impetrare, ſed extorquere poſſent? Sed aliud eſt, inquit, *deprecari*, aliud *recuſare. Deprecamur* enim ſupplices, *recuſamus* autem quaſi iure & minaciter contendentes. An Anaxarchus, qui Cypri in regis manus inciderat, minaciter apud eum tormẽta recuſare poterat, in cuius manib. eius vitæ mortiſq; ius eſſet? Leuis itaq; eſt hæc inter *deprecor* ac *recuſo* differentia: & M. Cicer. duo verba aut idem ſignificantia, aut nõ multum diuerſa ponere, minime nouum eſt. An cum de Catilina ita diceret, *Abiit, exceſſit, euaſit, erupit*: aliud eſſe abire, aliud excedere, aliud euadere, aliud erumpere eo in loco volebat? Nam apud Cæſarem, cum *legatos Hedui ad eum nec deprecandi, nec recuſandi cauſa mittere vellent*, hoc ſibi volebant, vt Cæſaris amicitiam, nõ pluris quam inimicitiam facerent, quo in loco *deprecor*, pro *valde precor*, ſine dubio eſt accipiendum. Siue igitur cum Gellio, ſiue cum Valla (namq; haud multum inter ſe differunt) ſentiamus, *deprecari* duo ſignificat: vnum ꝙ eſt *valde precor*, quale eſt illud M. Tullii in 2. de Finibus, *Primũ inquam deprecor, ne me tanquam Philoſophum putetis ſcholam vobis aliquam explicaturum*: alterum vero, quod eſt *deteſtari*, vel *recuſare*, quale hoc eſt eiuſdem M. Tullii pro C. Rabirio, *Non ſupplicium deprecarer, ſed premiũ poſtularem. De* enim præpoſitio, licet ſæpe verbis, quib adiungitur, nihil addat, plerumq; tamen auget: vt *deamo*, quaſi *valde amo*. Terentius in Heautontimorumeno: *Na ego ſum fortunatus, deamo te Syre: & deprecor*, ꝙ eſt *valde precor*. Nonnunquam etiam verbi ſignificatum prorſus immutat, vt *deprecor*, cum

pro

Digitized by Google

pro *depello* ponitur: vt *deiuuo*, quod eſt *non adiuuo*, ſed deprimo, aut derelinquo. Plautus in Trinummo: *Deſerere illum, & deiuuare in rebus aduerſis pudet.* Idem præterea Alexander in tertio Genialiũ, Vlpianũ Iureconſultum aduerſus eundem Vallam defendit, quod *pulſare* ſine dolore, *verberare* autem cum dolore eſſe dixiſſet: cum Valla etiam ſine dolore quem pulſari oſtenderit. Alexandri verba hæc ſunt: *Rurſus, inquit, eundem Vlpianum taxauit, quod ex auctoritate Offilii Iurecõſulti cenſuit* pulſare *&* verberare *eo differre, quia* verberat *quis cum dolore*, pulſat *vero ſine dolore: propterea Vlpiani definitionem inuidioſe criminatur, tanquam poſſit aliquis cum dolore pulſari, & ſine dolore verberari.* Et paulo poſt: *Sed cum iſtius auctoris venia dixerim, Vlpiani mens alio ſpectat, quippe ſi mentem ipſius penſitamus, procul dubio intelligemus illum verberare dici propriè, qui animale corpus verbere affligit: illumque ſignate & appoſite loqui, qui hominem, vel pecus verberatum dixit, non pulſatum: Cum vero ad rem ſenſu carentem ictus inferuntur, tunc pulſare dicimur, non verberare, vt pulſo hoſtium, lanam, aut veſtem: verbero hominem, vel pecus.* Sed nimis Genio indulgebat, cum hæc deliria, ſiue (vt verius dicam) ægrotantium ſomnia ſecum hic ſcriptor cõfingeret. An enim ſi legem Corneliam, quæ ei actionem dabat, qui ſe pulſatum, verberatumue diceret, interpretabatur Iureconſultus, illud verbum ad inanimale corpus, hoc vero ad animale referebat? An pulſatis hoſtiis, cõtra pulſantes actio dabatur? an veſtibus? Sed de hac re in libro de Iuris Ciuilis interpretibus diffuſius, vbi homines animales pulſari, & muros, qui nullam habent animam, a tormentis verberari, Vallam defendentes oſtendimus, quem itidem calumniatus eſt in ſexto libr. noſter Genialium dierum conditor, quod de Latina elegantia ſcribens, *tantum* & *quantum* verbo & poſitiuo, *tanto* & *quanto* comparatiuo iungi oportere docuerit: vt, Quanto es doctior, tanto & melior: Quantum potes, tantũ elabora, quaſdamque ipſe ex Lucio Floro locutiones adducit, cuiuſmodi ſunt: *Numantia quantum Carthaginis, Capua, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus.* Et, *Quanto eſt efficacior fortuna, quam virtus, tantum eſſe virtutem.* Sed ipſe ſic ſe in eo capite tutatur, in quo de *per* & *quam* abſolutiſſime agit. *Nec tamen, inquit, in hoc toto opere tam licentiam Poetarum conſector, quam vſum oratorum. Neq; ſi quid aliter penes auctores reperiatur, mihi obeſſe debet, qui non legem ſcribo, quaſi nunquam aliter factum ſit, ſed quod frequentiſſime factitatum eſt, præſertim a Marco Tullio, M. que Fabio Quintiliano.* Huc ſpectat, quod eundem taxat, quia *ædem* in ſingulari numero pro *domo*, aliter quam Valla præceperit, bis apud Quintilianum, ſemel autem apud Ciceronem legamus. Poterat addere & Plauti locum, in quo cum *ædes* ſæpiſſime ſeruus in Moſtellaria Simonis domum appellaſſet, ſemel tamen ait,

Capitalis adiu facta eſt. Rurſum lena in Aſinaria:

Itidem apud nos, adiu nobis area eſt, auceps ſum ego.

Atqui idem Valla alibi ita inquit: Benedicus *autem non inueni, quia nec* benedico *inuenitur, licet eo Priſcianus vtatur. Cum Plautus in Moſtellaria ſic ſcribat,* Pergo illo, ſubagito blandis & benedicit dictis. *Et in Aſinaria,* benedice *non abhorruit, inquit enim,*

Aliam atq; olim cum illiciebas blande ad te benedice. Ac ne quæ ad Alexandrũ ſpectant, plurib. explicem, non ipſe modo Vallam odio habuit, ſed & omnes, qui in eadem Neapolitanorũ ſchola, ſeu educati, ſeu verſati ſunt: ita quidem, vt nec Iouianus Pontanus temperare ſibi potuerit, quo minus acerrime in Vallã debaccharetur: licet ſatis æquam illius mordacitatis cauſſam ſuis in eum maledictis prætẽdat. Inquit enim lib. primo de Sermone: *Laurentius Vallenſis in Grammaticis, Rhetoricis, Dialecticiſq; ita & ſcriſit, & diſputare eſt ſolitus, vt minime videretur velle præcipere, nec appareret tam cõtendere illum de veritate, proprietateq;, aut docere velle, quam maledicere, obiectareq; vetuſtis ſcriptorib. atq; obloqui. Itaq; Ciceronẽ vellicabat, Ariſt. carpebat, Vergilio ſubſannabat: quippe qui propalam ſit aſſeuerare auſus, ſiue Pindarus quiſpiam auctoris ſuo nomine fuerit, ſiue alio (de hoc enim ambigitur) qui Homerica libros omnes iliados non multos admodum in verſus contractos Latine cõuertit, qui propalam ſit inquam aſſeuerare auſus, Pindarum eum Vergil. anteferendum.* Eſt autem carminis illius principium,

Iram pande mihi Pelida diua ſuperbi,

Triſtia qui miſeris iniecit funera Graiis.

Tali igitur iudicio hominem, ingenioq; tam ſiue retrouerſo, ſiue prapoſtero, (quippe qui maximis quibuſq; ringeret auctoribus, vni tantum Epicuro aſſurgeret) quam ob communem vtilitatem contendere, aut cognitionem dicas, atq; altercari? qui nec aliud velit, curet, ſtudeat, quam vt detrahat, quibus minime par eſt, ac maledicat? Quando qui tum Laurentio familiarius vixerunt, affirmant illum eo nequaquam conſilio in Grammaticis ſcripſiſſe, ac dialecticis, quo doceret, diſciplinaſque ab ignoratione vindicaret, atque a ſorde, verum vt malediceret, obloquendoque detraheret de fama atque auctoritate, verum ſcriptoribus, tum illis qui exemplo ſunt ad ſcribendum aliis, propter antiquitatem maieſtatemque dicendi ac præcipiendi, tum illis ipſis, qui tunc viuerent: qui ne dubitauerit ipſe quidem dicere, profiterique palam, habere ſe quoque in Chriſtum ſpicula. Sed nobis propoſitum minime eſt detrahendi homini maxime ſtudioſo, quem ſenem adoleſcens ipſe nouerim: cumque e Roma ſe Neapolim contuliſſet ad Alphonſum regem, & inuiſerim etiam reuerenter pro illius meaque ætate, & plures poſt congreſſiones maxime familiares, ita ab eo diſceſſerim, vti ex eo de me, niſi pleno atque amico ore locutus fuerit nunquam. Et hæc quidem de omnibus Vallæ conatibus Pontanus: in multis autem locis ſub Grammaticorum nomine plurima

eiuſdem

rum nomine ſplurima eiuſdem de Latina elegantia præcepta improbat: ea qua Alexander, vt vidimus, ratione.

De area.

CAPVT IX.

QVanta ſit Andreę Alciati hoc ſeculo penes doctiſſimũ quemq; auctoritas, tam orbi eſt perſpicuum, quam a veteribus illis Iureconſultis, quorum fragmenta in quinquaginta male digeſtorum libros a Domino Iuſtiniano (vt cum eius numiſmatibus loquar) conieƈta ſunt, nullus iuris ciuilis profeſſor exſtitit, quem illi in Latino candore comparandum exiſtimem. Cuius cum plurima ſcripta, & variæ quidem eruditionis plena circumferantur, vel ea mihi elegantiſſima viſa ſunt, quibus omnia, quæ ad verborum ſignificationem ſpectant, ſic eſt complexus, vt & Iureconſulti in ſcribendo morem grauitatemque retinuerit, & Latina puritate ſeruata illa explicans, quæ adhuc barbaris verbis inuoluta poſſidentur, quibuſdam velut floſculis ex Romanæ linguæ auctoribus excerptis, pulcrum ſuæ ſcriptionis genus non mediocriter illuſtrarit. Ea cum auide mihi ſemel atq; iterum legere cõtigerit, vix dici poteſt, quam me ad id ſtudium, ad quod nõ facile pertrahi poſſe videbar, quondam inflammarint. Quæ enim Bartolus, Balduſque, & id genus excellentiſſimi legũ interpretes exoticis verbis, ob ſeculi, quo vixere ſquallorem tractarunt, puro ſermone expoliri poſſe apertius, quam antea credideram didici: vt illud etiam vitemus, quod plerique fere omnes faciunt, qui dum verborum ſtudent elegantiæ, abſtruſiora (vt ita dicam) iuris ænigmata floccifacientes, nihil quam meras nugas garriunt, paucas Auli Gellii obſeruationes magno impendio vbiq; reſonare docti. Quoniam autem aliqua in iis adnotaui, quæ parum (niſi fallor) ſunt probanda, eorum nonnulla in libro de iuris interpretibus recenſui: aliqua etiam in hoc opuſculo, ſi res poſtulabit, ita referam, vt niſi manifeſtas rationes producere valeam, ab Alciati ſententia non ſim temere receſſurus: quem & multiplex doctrina, & morum probitas immortalem ſine dubio reddiderint. Cum itaq; Florentinus in libro de verborum ſignificatione ita ſcripſerit: *Locus ſine ædificio in vrbe area, in rure autem ager appellatur*: *aream* in vrbe impropriè, ſeu metaphorice dici cenſet Alciatus, qui Iureconſulti verba enarrãs, ita inquit: *Area locus ſine ædificio eſt, ab ariditate dictus, vel quod in ea fructus areſcant. Alii, quod ſolo ſit nimio ſolis ardore arido: quidam, quod ſicut ara in templis pura eſt, ita hæc ab ædificiis pura, nec obtecta ſit. Sunt &, qui ab aere dictam credant. Ego priorem etymologiam probo, & aream proprie pro ruſtico loco interpretor*: de quod P. Vergilius:

Area, quam primum ingenti eſt æquanda cylindro.

Nec in vrbe ſibi nomen vindicare arbitror, niſi μεταφορικῶς. videtur enim quod veteres impluuiũ, cohortem, plateam, hypæthriumque

dixerint, vnico nomine per translationem aream *appellari poſſe.* Hęc Alciatus. At ego, quod nullam hic ne de proprietate, nec de translatione a Florentino mentionem factam video, cur nam late prolata verba ad proprietatem, aut improprietatem reducat Alciatus non intelligo: quin potius cum iureconſultus locum ſine ædificio in vrbe *aream*, in rure *agrum* appellari affirmet, neſcio quã recte priorem etymologiam probet Alciatus. Si enim *area* inde dicta ſit, quod arida, vel quod in ea fructus areſcant, iam Florentinus nimis ineptus eſt, qui aream in vrbe omnem locum ſine ædificio appellet, in qua nulli omnino fructus areſcant. Denique nihil magis eſt diuerſum, quam iureconſulti Alciatique ſententia. Proinde & illa deductio verior erit, quod ſicut ara in templis pura eſt, ita hæc ædificiis vacet: quæ & Florentini definitioni, & rei veritati melius conueniret. Nec me latet, Terentium Varronẽ de *area* ita ſcribere: *Vbi frumenta ſecta terantur & areſcant, area. propter huiuſmodi ſimilitudinem loca in vrbe pura area. A quo poteſt etiam ara Deum eſſe, quod pura: niſi potius ab ardore, ad quem vt ſit fit ara, a quo ipſa area non abeſt, quod qui areſacit, ardor eſt ſolis.* Et Sextum Pompeium ſic: *Area proprie dicitur locus vacuus, quaſi exaruerit, & non poſſit quicquam regenerare.* Sed cum Horatius Fuſco Ariſtio ſcribens ita canit:

Viuere naturæ ſi conuenienter oportet,
Ponendaq; domo quærenda eſt area primum,
Nouiſtine locum potiorem rure beato?

Non proprie mihi, ſed maxime proprie locutus videtur, nempe vt quicunque locus ſine ædificio, ſiue in vrbe, ſiue extra vrbem ſit, is recte *area* dicatur. Quod ſi verior eſſet M. Varronis, quam Iureconſulti ſententia, Alciatum tamen Florentini partes tutari æquum erat, cum eundem, ceteroſq; eius ordinis veteres nunquam vel tantillum dormitaſſe cenſeat: quippe qui vt Vallæ aduerſaretur, multis in locis eos defendit. Idem Horatius in primo carminum *areas* vocat plateas, quæ in vrbibus ſunt. Ait enim:

nunc & campus & areæ,
Leneſq; ſub noctem ſuſurri,
Compoſita repetantur hora.

Liuius itidem ſæpiſſime in vrbe *aream* nominat, cum in nono ſic ſcribat: *Ædem concordiæ in area Vulcani ſumma inuidia nobilium dedicauit.* Et, in vigeſimo quinto: *Cuius certandæ cum dies aduenisset, conciliumq; iam frequens plebis adeſſet, vt multitudinem area Capitolii vix caperet, perorata cauſſa, ſpes vna videbatur eſſe.* Et trigeſimo nono, *Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum cauſſa, quod ſanguinem per biduum pluiſſe in area Concordiæ ſatis credebant.* Et quadrageſimo: *In area Vulcani & Concordiæ ſanguinem pluit.* Et Ouidius in 6. Faſtorum.

Præſpi-

Digitized by Google

Proſpicit a tergo ſummum breuis area circum,
Eſt vbi non parua parua columna nota.

Eodem modo loca vbi prius ædificia fuerint, hoc nomine ſignificantur. Liuius libro quarto: *Domum deinde, vt in monimento area eſſet, oppreſſa nefariæ ſpei dirui ex templo iuſſit:*. Et libro ſeptimo: *Senatus duum viros ad eandem ædem pro amplitudine populi Romani faciendam creari iuſſit. Locus in arce deſtinatus, quæ area ædiũ M. Manlij Capitolini fuerat.* Cicero ad Terentium ſcribens: *Quod de domo ſcribis*, inquit, *hoc eſt de area, ego vero tunc denique mihi videbor reſtitutus, ſi illa nobis fuerit reſtituta.* Et ad Q. Fratrem: *A puero vt diſceſſi, in aream tuam veni. Res agebatur multis ſtructoribus.* Atque vt hæc in vrbe M. Tullium ſcripſiſſe credamus, mox ait: *Lucceium conuenire non poteram, quod abfuerat. Videre autẽ volebam, quod eram poſtridie Roma exiturus.* Item ad Atticum libro quarto: *Nos tacemus, & eo magis, quod de domo noſtra nihil adhuc Pontifices reſponderunt, qui ſi ſuſtulerint religionem, aream præclarã habebimus.* Et in ſequenti Epiſtola: *Cum Pontifices decreuiſſent, ita ſi neq; populi iuſſu, aut plebiſcitis, id facere iuſſus eſſet, videri poſſe ſine religione eã partẽ areæ mihi reſtitui, mihi facta ſtatim eſt gratulatio.* Et alibi: *Armatis hominibus ante diẽ tertium No. Nouemb. expulſi ſunt fabri de area noſtra.* In his & aliis prope infinitis locis, ſi aut improprietatem, aut translationem ineſſe contendat Alciatus (licet vix credibile videatur) Iureconſulto ſe aduerſari negare non poteſt, cuius generaliter prolata verba, generaliter ſunt accipienda. De *area* Valla ſic ait: *Campus eſt planicies terræ ampla & grandis, ideoq; ſpatioſæ plateæ, areæue, campi nomen acceperunt, vnde Romæ campus Martius. Nam locus huiuſmodi anguſtior, vocatur area.* Ponitur & frequentiſſime pro eo terrę ſpatio, in quo frumenta teruntur, vt apud Vergilium in primo Georgicorum:

Necquicquam pingues palea teret area culmos.

Et in tertio eiuſdem operis:

Cum grauiter tunſis gemit area frugibus. Et Tibullum:
Area dum meſſes ſole cadente teret.

Ea autem quomodo fieri debeat, ita docet Cato de re ruſtica: *Aream*, inquit, *ſic facito. Locum vbi facias confodito, poſtea comminuito bene glebas, deinde coæquato, & pauiculis verberato. Poſtea denuo amurca conſpergito, ſinitoq; areſcat. Si ita feceris, neq; formicæ nocebunt, neque herba naſcentur.* Et inferius de eadem re: *Aream vbi frumentũ teratur, ſic facies. Cõfodiatur minute terra & amurca bene conſpergatur, vt combibat quam plurimum. Vbi bene comminuta terra fuerit, & amurcam combiberit, cylindro, aut pauicula coæquato. Vbi coæquata fuerit, neque formicæ moleſtæ erunt, & cum pluet lutum non erit.* Sed huiuſmodi areæ lapidibus quoq; muniuntur: a quibuſdam etiam pro locorũ natura teguntur. Varro lib. 1. de re ruſtica: *Quidam*, ait, *aream vt habeant ſolidam muniunt*

lapide, aut etiam faciunt pauimentum. Nonnulli etiam tegunt areas, vt in Bagiennis, quod ibi ſæpe id temporis anni oriuntur nymbi. Palladius quoque de area ſilicibus ſternenda ſic inquit: *Fit autem vel ſtrata ſilice, vel ſaxo montis exciſa, vel ſub ipſo tritura tempore vnguiis pecorum, & aqua admiſtione ſolidata.* Dicuntur etiam *areæ* purgata prope mare loca, in quibus ſal fit. Columella libro ſecundo. *Niſi forte in eo fallor ipſe, quod non putem, aut in ſolo limoſa paludis, & vliginis amara, aut in maritimis areis ſalinarum gigni poſſe iacta frumenta.* Eius diminutiuum *areola*, pro eo ſpatio ſumitur, in quo aliquid ſerimus. Idem libro quinto de ſatione cythiſi: *Cum terram bene ſubegeris, areolas facito, ibique velut ocymi ſemen, cythiſi autumno ſerito.* Plautus *aream* pro eo ſpatio, quod aucupes ad aues decipiendas concinnare ſolent, in Aſinaria ponit. Ait enim:

Non tu ſcis? hic noſter quæſtus aucupii ſimilimu' eſt,
Auceps quando concinnat aream, effundit cibum, aues
Aſſueſcunt: neceſſe eſt facere ſumtum, qui quærit lucrum.
Sæpe edunt: ſemel ſi ſunt capta, rem perſoluunt aucupi.
Itidem apud nos: adis nobis area eſt, amatores aues.

Ponitur & metaphorice. Vt quemadmodum dicimus: *Nimis patentem campũ ingrediar, ſi tuas virtutes enumerare velim:* ſic etiam nõ ſit nouum, *Maxima in tuas laudes area patet, & maiorem aream terunt noſtri equi.* Ouidius in 4. Faſtorum.

Quæ decuit primis ſine crimine luſimus annis,
Nunc teritur noſtris area maior equis.

Idem in quarto Triſtium:

Et patet in laudes area magna tuas.

Et hæc de *area*: cuius appellatione neſcio an *impluuium* (vt cenſet Alciatus) contineatur. Nam eam vocem in hoc ſignificatu, nunquam memini me legere nec *hypæthrium* quidẽ Enimuero quamuis *area* locus ſine ædificio dicatur, vix tamen ad *impluuium, hypæthriumq;* alia iam nomina ſortita deducetur, quod de plateis & de cohortibus non dicerem: idq; non tam ratione, quam veterum vſu, cuicunq; rationi hoc tempore præponendo, colligitur.

Idem Alciatus, quid ſit *vtrobi* declarans: *Eadem*, inquit, *ratione dicimus* vtrobi *vtro in loco*, *qua* alibi *alio in loco*: & inibi *in eo loco*. necubi, *ne quo in loco*, & ſicubi *ſi quo in loco*. Ouidius:

Sicubi Colchorum memini regina vacaui: Ita enim cenſeo legendum.

Nuncubi, *num quo in loco.* Terentius in Eunucho, *Nuncubi meam benignitatem ſenſiſti in me claudier?* Conciſa autem ſunt hæc ex dictione *alicubi*, vt etiam Vallæ placere video. Hic ſane Ouidii locum pro ſuo iure reſtituit Alciatus, & pro, *at tibi*, *ſicubi* reponit. Sed eius lectio a vera plurimum abeſt. Quis enim eſſet eorum carminum ſenſus, ſi ita legeremus: *Sicubi vacaui tibi cum opẽ a me peteres*,

peteres, tum parca ſuos fuſos euoluiſſe debuerant? Non vtiq; manifeſtiſſimum, quo Iaſonem ſeruauerat beneficium, mulier præſertim maximo dolore accenſa in dubium reuocaret, & conceptum in Iaſonem odium parum effunderet, ſi a *ſicubi* voce epiſtolam incoaſſet. Quid, quod & Medeæ ſententia nimis eſſet ridicula? Vera eſt igitur, & maxime genuina lectio,

At tibi Colchorum memini regina vacaui,
Ars mea cum peteres, vt tibi ferret opem.

Incipit autem Medea ex abrupto, & præcedentem oſtendit indignationem. Cui ſimile eſt Vergilianū illud de Priamo: qui quanquam media iam in morte teneretur,

Non tamen abſtinuit, nec voci iraq; pepercit. ſed ſubito furore percitus: *At tibi pro ſcelere exclamat, pro talibus auſis,*
Dii, ſi qua eſt cælo pietas, quæ talia curet,
Perſoluant grates dignas, & præmia reddant
Debita. Et mox:
At non ille ſatum quo te mentiris Achilles.
Talis in hoſte fuit Priamo. Sunt nonnulli codices, qui duos verſus his præmiſſos habeant, non modo non Ouidio, ſed ne quadrimo quidem verſificatore dignos.

De Littore & Ripa.

CAPVT X.

L*ittus*, inquit Celſus in libro de Verborum ſignificatione, *eſt, quouſq; maximus fluctus a mari peruenit: idque M. Tullium aiunt, cum arbiter eſſet, primum conſtituiſſe.* Alciatus autem Celſi interpres, ſic: *Littus* proprie maris eſt, *ripa* fluminum. Veteres tamen μεταφορικῶς *littus*, de quacunque extremitate dixerunt. Qua ratione Vergilius *Iacet*, inquit, *littore truncus*, Hoc, ſalua Alciati pace, tam falſum eſt, quam nullus antiquorū littus hoc modo definiuit. Nec enim Vergilius, cum de Priami corpore ita ſcriberet, de extremitate intellexit, ſed de littore maris ꝓprie. Quod & Seruius illius verba explicans, oſtendit, cum ait: *Pompeii tangit hiſtoriam. Quod autem dicit*, littore, *illud, vt ſupra diximus, reſpicit, quod in Pacuuii tragœdia continetur. Quod autem Donatus dicit,* littus *locum eſſe ante aras*, a litando *dictum, ratione caret. Nam a litando* li *breuis eſt, & ſtare non poteſt verſus.* Hæc Seruius: Eodem modo ſecundo Æneidos libro ſub Sinonis perſona Vergilius C. Marii fugam attigit:

Limoſoq; lacu per noctem obſcurus in vlua
Delitui. Quo & ſpectant Ouidii carmina in 4. de Ponto:
Ille Iugurthino clarus, Cimbroq; triumpho,
Quo victrix toties Conſule Roma fuit,
In cœno iacuit Marius, cannaq; paluſtri
Pertulit & tanto multa pudenda viro.

Veteres igitur, vt ſcribit Alciatus, *littus* pro quacunque extremitate non poſuerunt. Quando Maronis non eſt is ſenſus, quem ipſe arbitratur: & Priamo caput nunquam abſciſſum fuit, quem M. Cicero in Tuſculanis quæſtionibus, cũ in aram confugiſſet, ab hoſtili manu interemtum fuiſſe tradit: cum Pompeius poſtquam in Ægyptum fugerat, ab Achille interfectus, exſecto capite in maris littore deſtitutus iacuerit De qua re Propertius ita inquit:

Tres vbi Pompeio detraxit arena triumphos,
Tollet nulla dies hanc tibi Roma notam.

Ceterum quod Seruius Donatum carpit, qui ſpatium ante aras *littus* appellari aſſerat, eſt ſane probandum, non ea vtique, quam is de ſyllabæ quantitate adducit ratione (cur enim cum a *litura litera*, huius vocis primam producimus, illius ſemper corripimus?) ſed quod nemo *littus* pro eo ſpatio vnquam accepit. Iam vero leuiſſimum eſt, quo Donatus mouetur, argumentum, nempe quod nauigantes eundo, & redeundo in littore ſacrificarent. Hoc enim in maris littore a nautis præſtabatur. Vergilius in Georgicis:

Votaq; ſeruati ſoluent in littore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Et alibi: *Quin vbi tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,*
Et poſitis aris iam vota in littore ſolues.

Et: *Dii quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,*
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras, voti reus. Proinde ſi vota diis maris in littore ſoluebantur, quis tamen dixerit, quod eſt iuxta aram, littus eſſe, ſi ipſa ara in littore erigebatur? Dicebantur autem, qui littoribus præerant, vel quibus ſacra in littore fiebant, *Dii littorales*. Hinc & Catulli Phaſelus, quo ille in patriam reuectus eſt, aiebat:

Neque vlla vota littoralibus Diis,
Sibi eſſe facta, cum veniret a mari.

Dicitur vero *littus* proprie maris, ſicut *ripa* fluminum: quod cum communis doctorum vſus, tum Ouidius in decimo Metamorphoſeos oſtendit, de Orphei lyra capiteque, quæ Hebrus in mare voluebat, ita ſcribens:

Flebile neſcio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis, reſpondent flebile ripæ.
Iamq; mare inuectæ flumen populare relinquunt,
Et Metymnææ potiuntur littore Lesbi.

Et alibi melius: *Campoq; recepta*
Liberioris aquæ, pro ripis littora pulſant.

Eſt tamen *littus* etiam lacuum. Catullus:

Veronam veniat, Noui relinquens
Comi mœnia, Lariumque littus.

Ouidius

Ouidius in ſexto Faſtorum:

Sunt tibi Flaminius, Thraſimenaq; littora teſtes.

Et fluminum. Vergilius in 3. Æneidos:

Cum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis vndam,
Littoreis ingens inuenta ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba ſolo recubans. Quem locum ſic interpretatus Seruius: Littus *dicitur, quicquid iuxta aquam eſt: vnde nunc ripam fluminis,* littus *vocauit.* Quin apud Poetas pro ea parte vſurpatur, quæ littori eſt vicina: vt ſit etiam *littus*, quod non hybernus fluctus maximus elidat. Vergilius libro Æneidos primo:

Fœmina, quæ noſtris errans in finibus vrbem
Exiguam pretio poſuit, cui littus arandum,
Cuiq; loci leges dedimus. Et in ſeptimo:
Diis ſedem exiguam patriis, littuſq; rogamus Innocuum.

Et *ripa* maris. Horatius:

Hoſtium vxores, pueriq; cæcos
Sentiant motus orientis Auſtri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes Verbere ripas.

Et *lacus*: Ouidius in 5. Metamorphoſeos:

Sæpe ſuper ripam ſtagni conſidere, ſæpe
In gelidos reſilire lacus.

Et *fontis*. Martialis libro 7, ſcribens ad fontem Hiantidos:

Cum tua tot niueis ornetur ripa miniſtris.

Sed & torrentis. Ouidius in 5. Faſtorum:

Ecce velut torrens vndis fluuialibus auctus,
Aut niue, quæ Zephyro victa tepente fluit,
Per ſata, perque vias fertur, nec vt ante ſolebat,
Riparum clauſas margine finit aquas.

M. Tullius in Topicis de *littore* ſic ait: *Solebat igitur Aquilius collega & familiaris meus, cum de littoribus ageretur, quæ omnia publica eſſe vultis, quærentibus iis ad quos id pertinebat, quid eſſet* littus, *ita definire, qua fluctus eluderet.* Iabolenus vero: *Littus*, inquit, *publicum eſt eatenus, quatenus maxime fluctus exæſtuat.*

Quid ſit in Horatii Epiſtola: Trans pondera dextram porrigere.

CAPVT XI.

QVint. Horatius Flaccus, abſolutiſſimus omnium iudicio ſcriptor, & Latinæ lyræ princeps, in primo Epiſtolarum libro ad Numicium ſcribens, ita inquit:

Si fortunatum ſpecies & gratia præſtat,
Mercemur ſeruum, qui dictet nomina, ſaucium
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram

Porrigere: hic multum in Fabia valet, ille Velina.
Cuilibet hic faſces dabit, eripietq; curule,
Cum volet importunus ebur: frater, pater, adde,
Vt cuiq; eſt ætas, ita quemq; facetus adopta.

Horum carminum, quis ſit ſenſus, omnes Horatii interpretes facile colligunt. Si, inquit, non virtute, ſed gratia, honoribus, populariq; fauore felicitatem conſtare arbitraris, cum innumeros habeas ſeruos, mercare tibi nomenclatorem, qui omnium dictet nomina, quo præeunte, omnes tibi de via decedant, qui te dextram trans pondera porrigere cogat, quiq; demum omnium ciuium mores, auctoritatemq; cognoſcat. Nec mediocris eſt inter eos diſſenſio, an ſæuum ad ſeruum, an ad latus ſit referendum. Quid ſit tamen *dextram trans pondera porrigere*, aut prætermittunt, aut tam ridicule explicant, quam ignobilibus ex noſtrorum commentatorum ordine ingeniis conueniebat. *Et coget trans pondera dextram porrigere*, ait neſcio quis, hoc eſt, quippe recta dextra dominum ab altera viæ parte in alteram trans pondera, aut lapidum, aut magnæ materiei tranſire iubeat: vt per hoc procerum, robuſtumq; ſeruum ad ambitionis oſtentationem intelligas. Quid hoc eſt, ſi non eſt mera impoſtura? Quid quæſo te, vnice Horatii arcanorum ſcrutator, lapides in media via poſiti ad honores aſſequendos, conciliandumq; ſibi populi fauorem ſpectant? quid trunci, aliaq; materies? Quid ſi non lapidum, ſed cœni, aut pinguis fimi cumulus in via eſſet, num ponderis appellatione cōtineretur, vt lapides? an pondera omnē materiam appellas? Et certe, ais. Ergo qui eiuſmodi ſeruum habuerit, omnes honores facile conſequetur? Iam qui Polyphemum ſecum duceret, quibuſuis honoribus ornaretur. Non enim trans lapides tantum, ſed trans altiſſima palatia dominum vel nolentem dextram porrigere cogeret. Non vides pecus, quā ſtulte Horatio id impingas, quod omnibus ſomniis eſt inanius? Sit igitur hic verus Poetæ ſenſus, vt ꝑ ponderibus lecticam interpretemur: Si populi gratiam, ait, honoribus deditus captas, ſeruum tibi emito, tam tuo commodo aptū, vt te etiā inuitum, cum lectica per vrbē veheris, manus trans eam iubeat porrigere, nempe vt ciues ſalutes, manuq; prehēdas. Vocat vero lecticam *pondus* ſatyrico more, vt Romanorum corruptelam reprehendat, qui non mediocribus lecticis contenti, ita magnis vtebantur iis, vt merito pondera vocari poſſent. Hacque ratione Horatium nihil a ſua ſententia diſcrepās tradidiſſe intelligemus, præſertim quod ita ſubdit: *Hic multum in Fabia valet, ille Velina.* Enimuero, aut ante aut poſt, quam ſeruus dominum prætereuntibus dextram extra lecticam porrigere coegiſſet, iis verbis vtebatur, *hic in Fabia tribu multum valet, ille in Velina: hic niſi eius rationem habueris, non tibi modo, ſed & omnibus faſces ac ebur curule dare, itidemq; importunus eripere poterit.* Quod niſi ſic exponamus

pondera

pondera, quid ſibi velint Horatiani verſus, cõiicere neſcio, quamuis ridiculos interpretes meras ineptias balbutire non ambigam. Decuit potius eiuſmodi nebulones, omni inter ſe induſtria de præpoſitione *trans*, ac ſi dicas, de *lana caprina* diſceptare, cum alii ſimpliciter eam, alii compoſitè ab Horatio vſurpatam contendant, quaſi grauiſſima quęq; non leuiter tractent, ac in leuiſſimis aliud quam puras nænias crepent. Noſtram mediusfidius interpretationem tantiſper probari cupio, dum meliorem alius quiſpiam comminiſcatur. Neque enim tam, ſum meis addictus, vt ſi quod ſemel protuli falſum eſſe ſciero, mordicus idem ſim defenſurus. Quin potius ingentes ei gratias agam, referamque, ſi licuerit, qui de aliquo me errato amice commonefecerit: cum omnes mortales, quantumuis immortalitate dignos, iudicio aliquando lapſos fuiſſe, mihi non ſit incognitum.

Aliter agnoſci a C. Plinio Auunculo Vergilianum carmen, quam in omnibus, qui in manibus ſunt, codicibus habeatur.

CAPVT XII.

PVblius Vergilius Maro noſtrorum Poetarum facile princeps in 2. Georgicorum libro, in quo de arboribus diuine agit, de inſitione loquens. ita inquit:

Inſeritur vero ex fœtu nucis arbutus horrida,
Et ſteriles platani malos geſſere valentes,
Caſtaneæ fagos, ornuſque incanuit albo
Flore pyri, glandemq; ſues legere ſub vlmis.

Cum in hiſce carminibus diuerſæ a pleriſque agnoſcantur lectiones, de quibus Seruius & Pierius Valerianus copioſius, omnes tamen in poſtremo carmine glandem legunt. Verum Caius Plinius libro naturalis hiſtoriæ 14. non *glandem*, ſed *ceraſum* in eo probat. Ait enim: *Præterea dixit volema Vergilius a Catone ſumta, qui & ſementina & muſtea nominat. Pars hæc vitæ iam pridem peruenit ad culmen, expertis cuncta temporibus: quippe cum Vergilius inſitã nucibus arbutum, malis platanum, ceraſis vlmũ dicat.* Hæc verba, quã a recepta noſtris temporibus lectione diſſentiant, quis non videt? Nec alius eſt in Georgicis locus, cui Plinianus ſenſus conuenire poſſit, ſi in glandis voce mendum non eſſe contendamus. Seruius neq; *glandis*, neq, *ceraſi* vtiq; meminit. Pierius vero exemplarium tantũ fidem ſecutus, locũ hunc non leuis quidẽ momenti, prorſus omiſit. Quid ergo? An Plinium in re tã manifeſta erraſſe dicemus? Et ſane cum de aliarũ arborũ, quas in pcedentibus verſibus attigit Vergilius, inſitione nominatim fecerit mentionẽ, vix credas eum in diuerſiſſimis vocibus memoria vacillaſſe. Contra mirũ dixeris, ſi recte ſentit Plinius, omnes ad vnũ codices *glandẽ* habere. Quod facit, vt quæ lectio magis ſit probanda, non facile dignoſcas. præſertim quod Vergilii temporibus in minori honore erant *glandes,*

quam *ceraſa*. Et ideo reperta eſt inſitio, vt ſteriles, agreſteſq; arbores feraces reddantur, ſylueſtremq; (vt Vergilii vtar verbis) animum exuentes, vtiles percelebreſq; fructus, non glandē producant, quā ferentium arborum infinitæ ſyluæ ſues paſcunt. Ad hæc quod Vergilius ſues nominat, *glandem* in eius verſu legi debere apparet, cū porci non ceraſis, ſed glande præcipue viuant. Nā quod *fregere* ait, vtriq; lectioni conuenit, cum frangantur glandes, & frangantur verius ceraſorum oſſicula. Demum ſi glandis ceraſorumq; nobilitas conſideretur, de Vergilii temporibus intelligentes, ceraſis eam tribuemus, quam diu olim ſibi glandes vindicarunt, nēpe quibus humanum genus diu victitarit. Hinc Vergilius in primo Georgicorum: *Vos o clariſſima mundi*

Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres, veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta. Et inferius:
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit, cum iam glandes atq; arbuta ſacræ
Deficerent ſyluæ, & victum Dodona negaret.

Atqui & quercus legimus a Græcis oracula habitas, vnde & *fatidicam ratem* alius appellauit. Ego quod ad me attinet, ſuum vnicuiq; iudicium hac in re libentiſſime relinquam: ſi hoc præterea adiecero, nec nouum, nec inauditum videri poſſe, quod Vergilius vlmos ex ceraſis inſeri præcipiat, cum & lauris olim eas inſitas fuiſſe ſciamus. De qua re idem Plinius de octo ceraſorum generibus loquens, ſic ait: *Minus quinquennium eſt, quod prodiere quæ vocant laurea: non ingrata amaritudinis inſita in lauro.*

Varia de Pythagoræ temporibus, & Numæ Pompilii doctrina ab antiquis credita & ſcripta fuiſſe.

CAPVT XIII.

TAm diuerſa a ſcriptoribus de Pythagoræ Samii temporibus tradita ſunt, vt quo ſeculo vixerit, quoue Romæ regnante in eam Italię oram, quæ magna Græcia dicebatur, appulerit, vix dignoſcas. Cumque non pauci Numam Pompiliū eius diſcipulum fuiſſe perhibuerint, plurimi Pythagoram Seruii Tullii ætate ad Italos tranſiſſe contendunt. Itaq; Titus Liuius de Numa agens, tāquam nugatores deridet eos, qui illius doctrinam ad Pythagoram referebant. Ait enim primo ab vrbe condita libro: *Inclyta iuſtitia, religioq; ea tempeſtate Numæ Pompilii erat. Curibus Sabinis habitabat conſultiſſimus vir, vt in illa quiſquam eſſe ætate poterat, omnis diuini atq; humani iuris. Auctorem doctrinæ eius, quia non exſtat alius, falſo Samium Pythagorā edunt, quē Seruio Tullo regnante Romæ C. amplius poſt annos in vltima Italiæ ora circa Metapontum, Heracleamque, & Crotonam iuuenum æmulantium ſtudia cœtus habuiſſe conſtat. Ex quib. locis, & ſi eiuſdē ætatis fuiſſet, quæ fama in Sabinos, aut quo*

aut quo linguæ commercio quenquam ad cupiditatem diſcendi exciuiſſet? quoue præſidio unus per tot gentes diſſonas ſermone, moribuſque perueniſſet? Suopte ingenio temperatum animum virtutibus fuiſſe opinor magis, inſtructumque, non tam peregrinis artibus, quam diſciplina tetrica ac triſti veterum Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptius fuit. Hæc Liuius. Plinius tamen Caſſium Heminam, Caiumque Piſonem aliter ſenſiſſe oſtendit libro Naturalis hiſtoriæ decimotertio: quamobrem & ipſius verba, vt cum Liuii loco facilius quiſque ea conferre valeat, ſubiungam. *Ingentia quidem*, inquit, Plinius, *exempla contra Varronis ſententiam de chartis reperiuntur: namque Caſſius Hemina vetuſtiſſimus auctor Annalium, quarto eorum libro prodidit, CN. Terentium ſcribam agrum ſuum in Ianiculo repaſtinantem offendiſſe arcam, in qua Numa qui Romæ regnauit ſitus fuiſſet. In eadem libros eius repertos P. Cornelio L. Filio Cethego, M. Bebio Q. Filio Pamphilo COSS. ad quos a regno Numæ colliguntur anni D. XXXV. & hos fuiſſe e charta, maiore ... miraculo, quod tot infoſſi durauerunt annis. Quapropter in re tanta ipſius Heminæ verba ponam. Mirabantur alii, quomodo illi libri durare potuiſſent. Ille ita rationem reddebat: Lapidem fuiſſe quadratum circiter in media arcæ vinctum candelis quoquouerſus. In eo lapide inſuper libros impoſitos fuiſſe, propterea arbitrarier eos non computruiſſe: & libros cedratos fuiſſe, propterea arbitrarier tineas non attigiſſe. In his libris ſcripta erant philoſophiæ Pythagoricæ: eoſque combuſtos a Q. Petilio prætore, quia philoſophiæ ſcripta eſſent. Hoc idem tradit C. Piſo Cenſorius, primo commentariorum libro: ſed libros ſeptem iuris Pontificii, totidemque Pythagoricos fuiſſe.* Et paulo poſt: *Antias ſecundo, duos Pontificales Latinos, totidem Græcos præcepta philoſophiæ continentes. Idem tertio, ponit, quo comburi eos placuit.* Hactenus quidem Plinius. Sed & Liuius libro quadrageſimo, eorundẽ librorum mẽtionem facit, ita ſcribens: *Eodẽ anno in agro L. Petilii ſcribæ ſub Ianiculo, dum cultores agri altius moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ inuentæ ſunt, operculis plumbo deuinctis literis Latinis Græciſque vtraque arca inſcripta erat: in altera, Numam Pompilium Pomponis filium regem Romanorum ſepultum eſſe: in altera, libros Numæ Pompilii ineſſe. Eas arcas cum ex amicorum ſententia dominus aperuiſſet, quæ titulum ſepulti regis habuerat, inanis inuenta ſine vllo veſtigio corporis humani, aut vllius rei, per tabem tot annorum omnibus abſumptis. In altera duo faſces candelis inuoluti ſeptenos habuere libros, non integros modo, ſed recentiſſima ſpecie: ſeptem libri Latini de iure pontificio erant, ſeptẽ Græci de diſciplina ſapientiæ, quæ illius ætatis eſſe potuit. Adiicit Antias Valerius, Pythagoricos fuiſſe. Vulgatæ opinioni, quia creditur Pythagoræ auditorem fuiſſe Numam, mẽdacio probabili accommodat fidem. Primo ab amicis, qui in re præſenti fuerunt, libri lecti: mox plurib. legentib. cũ vulgarẽtur, Q. Petilius prætor vrbanus, ſtudioſus legẽdi eos libros, a L. Petilio ſumſit.*

Et erat familiaris uſus, quod ſcribam eum quæſtor Q. Petilius in decuriam legerat. Lectis rerum ſummis, cum animaduertiſſet pleraq; ad diſſoluendam religionem eſſe, L. Petilio dixit, ſeſe eos libros in ignem coniecturũ eſſe: priuſquam id faceret, ſe ei permittere, uti ſi quod ſeu ius, ſeu auxiliũ ſe habere ad eos libros repetendos exiſtimaret, experiretur, id integra ſua gratia eum facturũ. Scriba Tribunos plebis adit, ob Tribunis ad ſenatũ res eſt reiecta. Prætor ſe & iuſiurandũ dare paratum eſſe aiebat, libros eos legi ſeruariq; non oportere. Senatus cenſuit ſatis habẽdum, quod prætor iuſiurandum polliceretur: libros primo quoq; tempore in Comitio cremandos eſſe, pretium pro libris quantũ Q. Petilio prætori maioriq; parti Tribunorum plebis videretur, domino eſſe ſoluendum. Id ſcriba non accepit. Libri in comitio igne a victimariis in conſpectu populi cremati ſunt. Quid igitur in tanta ſcribentium varietate dicemus? præſertim cum Plutarchus in Numæ Pompilii vita, quę ille de Deorum immortalium ſimulacris ſtatuit, Pythagoræ documentis quam ſimillima fuiſſe, & ſacra ab eodem inſtituta Pythagorę ritum, ſanctimoniamque vehementer attigiſſe perhibeat? Tum quo pacto credibile erit, ſeptem Numæ libros, & Græce ſcriptos fuiſſe, & habuiſſe præcepta philoſophiæ, ſi nullum, vt Liuius libro primo affirmat, linguæ commercium inter Græcos Sabinoſque erat? Nam cũ de philoſophia loquimur, vt de Græcis ſileamus, quæ nam in Italia philoſophia ante Pythagoricam fuit? Non ſit proinde mirum, ſi magna apud veteres de hac re dubitatio viguit, cum aliis peregrinis coniecturis niterentur, qui Numam Pythagoræ familiarem fuiſſe volebant, quarum non poſtrema erat, quod Romani ſuæ reipublicæ Pythagoram adſcripſiſſent, ſicuti Epicharmus Comicus in quadam ad Antenorem oratione docebat, vetuſtiſſimus quidem ille Poeta, & Pythagoricæ philoſophiæ non expers. Sed enim addebant & alii, Numam, cum quatuor habuiſſet filios, Mamercum vnum propter Pythagoræ filium appellaſſe. Ab illo autem & Æmyliorum familiam patritiis admiſtam, nominatam ferebant: ſic regè blandiloquium viri illius, quod *αἱμυλίαν* Græci vocant, & in dicendo gratiam appellante. Atqui hæc non ignoraſſe Liuium crediderim, & tamen pro comperto aſſerit, Pythagoram centum & amplius poſt annos in Italia fuiſſe, quam Romæ regnarit Numa Pompilius. A quo non diſſentit Plinius libro primo naturalis hiſtorię. Inquit autem, de Veneris ſidere loquens: *Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehendit, Olympiade circiter quadrageſima ſecunda, qui fuit vrbis Romæ annus centeſimus quadrageſimus ſecundus.* M. quippe Cicero, Superbo regnante Pythagoram in Italiam veniſſe vult, primo Tuſculanarum quęſtionum libro hiſce verbis eam rem explicans: *Hãc opinionem diſcipulus eius Pythagoras maxime confirmauit, qui cum Superbo regnante in Italiam veniſſet, tenuit magnam illam Græciam cum honore & diſciplina, tum etiam & auctoritate. Multaque ſecula*

poſtea ſic viguit Pythagoræorum nomen, vt nulli alii docti viderentur. Idem quoque quarto eiuſdem operis libro de eadem re ſic ait: *Erat enim ille penè in conſpectu præſtanti ſapientia & nobilitate Pythagoras, qui fuit in Italia temporibus iiſdem, quibus Iunius Brutus patriam liberauit, præclarus auctor nobilitatis tuæ.* Sed & in ſecundo de Oratore: *Nam & repleta quondam Italia Pythagoræorum fuit, tum cum erat in hac gente magna illa Græcia: ex quo etiam quidam Numam Pompilium illum regem noſtrum fuiſſe Pythagoræum ferunt, qui annis permultis ante fuit, quam ipſe Pythagoras: quo etiam maior vir habendus eſt, cum illam ſapientiam conſtituendæ ciuitatis duobus prope ſeculis ante cognouit, quam eam Græci natam eſſe ſenſerunt.* Quæ ſi vera ſunt, falſo Ouidius lib. 3. Faſtorum ita canit:

Primus oliuiferis Romam deductus ab aruis
Pompilius, menſes ſenſit abeſſe duos.
Siue hoc a Samio doctus, qui poſſe renaſci
Nos putat, Egeria ſiue monente ſua. Et in tertio de Põto:
Præmia nec Chiron ab Achille talia cepit,
Pythagoraque ferunt non nocuiſſe Numam.

Diſſentiunt ab hoc Poeta, non illi modo, quos modo nominauimus auctores, verum & Aulus Gellius, qui decimoſeptimo Noctium Atticarum, Pythagoram Samium Tarquinii filio, cui Superbus cognomentum fuit, Romæ regnum obtinente, in Italiam veniſſe refert, ſecutus, vt opinor, M. Tullium, a quo perraro ſolet diſſentire. Ceterum quod Liuius, vt dictum eſt, non tantum tẽporum rationibus, ſed & coniecturis Numam non potuiſſe Pythagoram audire, oſtendere nititur, vt de temporibus ei conceſſero, ita non admodum vere coniectatus eſt, cum ita ſcriberet: *Ex quibus locis & ſi eiuſdem ætatis fuiſſet, quæ fama in Sabinos, aut quo linguæ commercio quenquam ad cupiditatem diſcendi exciuiſſet? quoue præſidio vnus per tot gentes diſſonas ſermone, moribuſque perueniſſet?* Hanc enim coniecturam contraria coniectura reiicit Marcus Tullius, quarto Academicarum quæſtionum libro ſic ſcribens: *Quis eſt enim qui putet, quum floreret in Italia Græcia, potentiſſimis & maximis vrbibus, ea quæ Magna dicta eſt, in hiſque primum ipſius Pythagoræ, deinde poſtea Pythagoræorum tantum nomen eſſet, noſtrorum hominum ad eorum doctiſſimas voces aures clauſas fuiſſe?* Quin etiam arbitror propter Pythagorçorum admirationem, Numam quoque regem Pythagorçum a poſteris exiſtimatum. Nam cum Pythagoræ diſciplinam & inſtituta cognoſcerent, regiſque eius æquitatem, & ſapientiam a maioribus ſuis accepiſſent, ætates autem & tempora ignorarent, propter vetuſtatem eum qui ſapientia excelleret, Pythagoræ auditorem fuiſſe creditum. Diogenes etiam Laertius in Pythagoræ vita, plurimos paſſim per Italiam ab eo doctos viros redditos, Zaleuchumque atque Charõdam legũ latores inter ceteros ab eo eruditos fuiſſe tradit

Non ſum neſcius, multo plura teſtimonia apud alios ſcriptores, & apud hos ipſos forte, quorũ loca recitauimus, pro vtraq; ſententia reperiri Sed nos interim paucis tantum rem attigiſſe voluimus.

Nullam a M. Tullio in Bruto P. Sempronii Tuditani mẽtionem factam fuiſſe, quamuis a Tito Liuio facundiſſimus appelletur.

CAPVT XIV.

M. Cicero in eo libro qui *Brutus*, ſeu *de claris oratoribus* inſcribitur, diligentiſſime omnes, qui Romæ aliquam in dicendo laudem meruerunt, perſecutus, cum multorum etiam (vt ita dicam) indoctorum fecerit mentionem, de P. Sempronio Tuditano, qui facundiſſimus a Liuio dicitur, nullum verbum fecit, licet de M. Cornelio Cethego, qui iiſdem temporibus vixit, cumque Tuditano decimoquinto belli Punici anno Conſul fuit, diffuſe ſcripſerit, non alia de cauſſa, quam quod ab Ennio carmine celebratus fuerit. Quare eius de Cethego iudicium proferemus, tum Titi Liuii de P. Sempronio verba ſubiiciemus, vt vel Marcum Tullum memoria (ſi modo de tanto viro id exiſtimare fas eſt, vacillaſſe, vel ab eorum, quos Liuius ſecutus eſt, opinione, data opera diſſentire voluiſſe intelligamus. *Quem vero*, inquit Cicero, *exſtet, & de quo ſit memoriæ proditum eloquentem fuiſſe, & ita eſſe habitũ, primus eſt M. Cornelius Cethegus, cuius eloquentiæ eſt auctor, & idoneus quidem mea ſententia, Q. Ennius, præſertim cum & ipſe eum audiuerit, & ſcribat de mortuo. Ex quo nulla ſuſpicio eſt, amicitiæ cauſſa eſſe mentitum. Eſt igitur ſic apud illum in nono (vt opinor) Annalium:*

Additur orator Cornelius ſuauiloquenti
Ore Cethegus, Veturio Collega Philoni
Filius. Et oratorem appellat, & ſuauiloquentiam tribuit, quæ nunc quidem non tam eſt in pleriſq; Latrant enim iam quidam oratores, non loquuntur, ſed eſt ea laus eloquentiæ certe maxima:

Is dictus ollis popularibus olim,
Qui tum viuebant homines, atq; æuum agitabant: Flos delibutus populi. Probe vero. Vt enim hominis decus ingenium, ſic ingenii ipſius lumen eſt eloquentia, qua virum excellentem præclare tum illi homines florem populi eſſe dixerunt.

Suadæq; medulla, *πειθὼ quam vocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc Suadam appellauit Ennius, eius autem Cethegum medullam fuiſſe vult: vt quam deam in Periclis labris ſcripſit Eupolis ſeſſitauiſſe, huius hic medullam noſtrum oratorem fuiſſe dixerit. At hic Cethegus Conſul cum P. Tuditano fuit bello Punico ſecundo: Quæſtorque his COSS. M. Cato modo plane annis CXXXX. ante me Conſulem. Et id ipſum niſi vnius eſſet Ennii teſtimonio cognitũ, hunc vetuſtas, vt alios fortaſſe multos, obliuione obruiſſet.* Hæc Tullius. Titus autem Liuius trigeſimo ab Vrbe cõdita libro ſic ait: *CN. Seruilius Cæpio, & CN. Seruilius Geminus COSS. (ſextus decimus is annus belli Punici erat)*

erat) cum de repub. belloq; & prouinciis ad ſenatum retuliſſent, cenſuerunt Patres, vt COSS. inter ſe compararent, ſortirenturne, vter Ethruriam ac Liguriam prouinciam haberet: cui Brutii eueniſſent, exercitum a P. Sempronio acciperet, P. Sempronius (ei quoque enim proconſuli imperium in annum prorogabatur) P. Licinio ſuccederet: is Romam reuerteretur. Bello quoque bonus habitus ad cetera, quibus nemo ea tempeſtate inſtructior ciuis habebatur: congeſtis omnibus humanis a natura fortunaque bonis. Nobilis idem ac diues erat. forma, viribuſque corporis excellebat, facundiſſimus habebatur, ſeu cauſſa oranda, ſeu in ſenatu & ad populum ſuadendi ac diſſuadendi locus eſſet: iuris Pontificii peritiſſimus, ſuper hæc bellicæ quoque laudis conſulatus compotem fecerat. Hactenus ille. Ceterum ego, vt miror prorſus a Cicerone de oratoribus agente prætermiſſum fuiſſe P. Sempronium, quamuis eius cum Cethego conſulatum nominarit: ita non abre eundem Tuditanum a Tito Liuio excellentem oratorem deſignatum fuiſſe reor, quem & facundiſſimum, & ſuadendi, diſſuadendique quod eſt proprium oratoris, maxime peritum vocarit. An ergo Liuium hoc ſibi confinxiſſe dicemus? An M. Ciceronem alteri intentum, alterum per incuriam omiſiſſe, in animum inducere poterimus? Sed de his loquebatur (reſpondebit M. Tullii defenſor) qui non modo oratores fuere, ſed etiam ab hominibus habiti ſunt. Recte quidem. Verum & Tuditanus facundiſſimus habebatur, ſeu cauſſa oranda, ſeu in ſenatu & ad populum ſuadendi ac diſſuadendi locus eſſet, ait Liuius, cuius verba idem mihi inferre videntur, quod de Cethego tradit Ennius. Vt enim hic *Suada medulla* dictus fuerit, ac *ore ſuauiloquenti* celebratus, qui tamen aliquid vel ſuadere vel diſſuadere poterat, nec Cethego, neque ipſo Pericle, meo iudicio, inferior eſt habendus. Quod ſi de oratore melius iudicare credetur orator quam hiſtoricus, mecum ſentiret, qui id aſſereret, ſi M. Tullius Cethegi Tuditaniq; orationes, aut alia quæuis ſcriptorum genera legiſſet. Cum vero obliuioni eum ademerit vnius Ennii teſtimonium, ſi forte de P. Sempronio Q. Ennius nihil memoriæ prodidit, alios certe illius eloquentiam ſcriptis conſecraſſe, vero ſimillimum videtur. Nec enim Liuium abſque auctore tam egregii ciuis facundiam celebraturum fuiſſe, nec a ſe, ſed ab aliis hiſtorias ſumſiſſe opinor. Equidem hac in re meam ſententiam non interponam, neque inter tantos auctores diiudicabo: iis potius, qui bonos maloſque ſcriptores eodem in loco ponunt, hanc litem (ſi modo lis eſt) dirimendam relinquo.

De Tragedia, Comœdia, Satyra, aliorumque poematum inuentoribus, ac de Lyricis Græcorum Poetis.

CAPVT XV.

TRagœdiam antiquiſſimum eſſe poema, teſtantur non tãtum Donatus, qui de ea, & comœdia non pauca ſcripſit (ſi modo Donati ea, ac non Aſpri, aut Cornuti ſunt) ſed & alii plerique auctores. At quis eas primus inuenerit, nondum inter eruditos conuenit. Licet enim Fabius Quintilianus Æſchylum primum eam in lucem protuliſſe tradat, Horatius tamen ad Theſpim eius originem refert: quamuis Æſchylum palla perſonaq; erepta eam excoluiſſe addat, cum ait in Arte Poetica:

Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnæ
Dicitur, & paluſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent, agerentq; peruncti fecibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallæq; repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtrauit pulpita tignis
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.

Plato tamen in eo dialogo, qui Minos, vel de Lege inſcriptus eſt, neque Æſchylum neque Theſpidem, neque Phrynichum eius inuentorẽ, ſed longe antiquiſſimũ Athenienſiũ inventũ id eſſe teſtatur, cum ait, ἡ δὲ τραγῳδία ἐστὶ παλαιὸν ἐνθάδε οὐχ᾽ ὥσπερ οἴονται ἀπὸ Θέσπιδος ἀρξαμένη, οὐδ᾽ ἀπὸ Φρυνίχου ἀλλ᾽ εἰ θέλεις ἐννοῆσαι, πάνυ παλαιὸν αὐτὸ εὑρήσεις ὂν τῆσδε τῆς πόλεως εὕρημα. Sed quæ Plato ait, ad prima illa naſcẽtis tragœdiæ principia ſunt referenda, cum ſimplex tantum chorus in Deorum honorem hymnos caneret, poſtquam primus Theſpis id poematis genus ornare cœperit, mox & Æſchylus illud magis excoluerit, donec ad Sophoclem, atque Euripidem, qui ſummam illi manum impoſuerunt, ventum ſit. Atque id ipſum innuit Diogenes Laertius in Platonis vita, cum Philoſophiam iiſdem pene incrementis ad perfectiſſimum gradum, quibus & tragœdiam perueniſſe doceat. Sicut enim in tragœdia ſolus olim chorus agebat, Theſpis deinde vnicum, vt chorus interdum quieſceret, hiſtrionem ei adiunxit, tum alterum Æſchylus, tertium vero Sophocles adiecit, hocque pacto ea conſummata eſt: ita & Philoſophia, cum circa vnicam tantum Phyſicæ ſpeciem verteretur, Ethice a Socrate, Dialecticaque poſtmodum a Platone aucta, atque perfecta eſt. ὥσπερ δὲ τὸ παλαιὸν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ πρότερον μὲν ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν, ὑπὲρ τοῦ διαναπαύεσθαι τὸν χορὸν, καὶ δεύτερον Αἰσχύλος, τὸν δὲ τρίτον Σοφοκλῆς, καὶ συνεπλήρωσαν τὴν τραγῳδίαν, οὕτως καὶ τῆς φιλοσοφίας ὁ λόγος πρότερον μὲν ἦν μονοειδὴς, ὡς ὁ φυσικὸς, δεύτερον δὲ ὁ Σωκράτης προσέθηκε τὸν ἠθικὸν, τρίτον δὲ Πλάτων τὸν διαλεκτικὸν, καὶ ἐτελεσιούργησε τὴν φιλοσοφίαν. Ex his itaque primum tragœdiæ originem etiam ſupra Theſpidem fuiſſe colligimus, cum antea ſolus chorus Deorum laudes caneret. Id vero quonam pacto fieret diffuſe a Donato explicatum eſt: qui etiam tam tragœdiam, quam comœdiam ab Homero initium ſumſiſſe aſſerit, cum ait: *Quamuis*

autem

autem retro priſca voluentibus reperiatur Theſpis tragœdia primus inuentor, & comœdia veteris pater Eupolis cum Cratino Ariſtophaneq; eſſe dicatur: Homerus tamen, qui ferè omnis Poeticæ largiſſimus fons eſt, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quandam ſuorum operum lege præſcripſit: qui Iliadem inſtar tragœdia, Odyſſeam ad imaginem comœdia feciſſe monſtratur. Sed hoc, Donati pace, nihil aliud eſt, quam nullius ponderis commentum. Cum enim tragœdia, comœdiaque in hoc præcipue differant, quod tragœdiæ finis ſemper funeſtus eſſe ſolet, comædiæ contra lætus, hilariſque, quis neſcit vtrumque Homeri opus in mœſtitiam, hoc eſt cædes, aliaque immanitatis exempla deſinere? Quare Ariſtoteles in Arte Poetica cum Iliada ita ſe habere ad tragœdiam, quemadmodum Margitem ad comœdiam aſſeueret, ſi vidiſſet Odyſſeam comœdiæ eſſe ſimilem, miſſo Margite, qui dubia fide Homeri creditus, ex nobiliori opere ſumſiſſet exemplum. Nec tamen negatim, ex Homeri poematibus, ſicut aliarum ſcientiarum, ita etiam tragœdiæ, comœdiæq; velut ſeminaria quædam eſſe deſumta. Sed quod Donatus aſſerit, hoc eſt Iliada Odyſſeamque ad tragœdiæ comœdiæque imaginem ab auctore fuiſſe compoſitas, ſine dubio falſiſſimũ eſſe videmus, cum illud Plutarchus in Homeri vita confirmet. Hoc autem ex his quæ diximus fiat manifeſtum.

Poſt tragœdiam inuenta eſt vetus cõœdia, ab iiſdem pene principiis profecta, à quibus & tragœdia, cum ab incunabulis ſimplex carmen & ipſa fuerit, quod teſte Donato chorus circa aras fumantes, nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. Cuius priſci auctores, quoniam non de fictis, ſed veris rebus agebant, cum nimium in maledicendo proceſſiſſent, lex aduerſus eos lata eſt, ne cui quenquam viuentem perſtringere liceret, eoq; pacto ab illa ceſſatum eſt. Vnde Horatius poſtquam Tragœdiæ repertores oſtenderat, hæc eis ſubdit:

Succeſſit vetus his comœdia, non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta, chorusq;
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.

Ab hac ergo comœdia & aliud poema effluxit, quod *Satyram* dixerunt, de qua Donatus: *Et hinc deinde aliud fabula genus*, inquit, *id eſt, Satyra ſumſit exordium, qua a Satyris, quos illotos ſemper, & petulantes Deos ſcimus eſſe, vocitata eſt, etſi aliunde nomen traxiſſe praue putent alii.* Recte opinor ſenſit de *Satyra* nomine Donatus, cum alii de *Satyra lance*, atque aliis quibuſdam eiuſmodi tricis non pauca nugentur: facileque id poema ab iis Satyris ſic vocari potuit, qui primo in tragœdiis, vt eorum qui aderant animos ad ſeria ſemper audienda impatientes, tam vultu, quam faceto & mordaci quandoque ſermone recrearent, exhibebantur. De qua & Horatius,

Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agreſtes Satyros nudauit, & aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit, eo quod
Illecebris erat. & grata nouitate morandus
Spectator, functuſq́; ſacris, & potus, & exlex.

Verum qualis fuerit priſca illa Satyra, ex eiuſdem Donati verbis manifeſte diſcimus. *Hæc*, ait, *quæ* Satyra *dicitur, eiuſmodi fuit, vt in ea quamuis duro & veluti agreſti modo de vitiis ciuium, tamen ſine vllo proprii nominis titulo carmen eſſet.* Hæc ille de Satyra, in qua, vt Laertius in Demetrii Phalerei vita docet, Demetrius Tharſenſis, qui ex eo Satyricus dictus eſt, floruit. Nam de Menippo, quem noſter Varro imitatus eſt, ſatis conſtat, quam in ea fuerit celebratus. Et hæc quidem Satyra ipſa quoque comœdia dicta eſt. Cumque ea quibuſdam Poetis obfuiſſet, qui multorum propter nimiam dicacitatem in ſe odia, inimicitiaſque deriuarunt, ſicuti apud Græcos relicta veteri comœdia, noua inuenta eſt: ita apud Latinos noua Satyra Lucilium patrem habuit, ab Horatio Flacco, Perſio, ac Iuuenale poſtea ad ſummum perducta: quanquam Flaccus Lucilii hoſtis, totum eius negotium ad Eupolim, Cratinum, Ariſtophanemque referat, mutatos tantum illi pedes, numeroſque, primo Sermonum libro tribuens. ait enim,

Eupolis, atq; Cratinus, Ariſtophaneſq; Poeta,
Atq; alii, quorum comœdia priſca virorum eſt,
Si quis erat dignus deſcribi, quod malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Infamis, multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hoſce ſecutus
Mutatis tantum pedibus, numeriſq; facetus.

Nam alio loco, non Lucilii, ſed Eupolidis, ſicut Archilochi ſe comitem profitetur, nempe tertia ſecundi libri Satyra, his verſibus,

Quorſum pertinuit, ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, ſocios educere tantos?

Hic tamen, qui in Lucilium plurimis locis debacchatur, alio loco eundem primum nouam Satyram finxiſſe, probumque virum fuiſſe, cum ſummis denique vrbis Romanæ ciuibus familiariſſime vixiſſe, negare non eſt auſus, cum primo eiuſdem libri Sermone ita canat:

Quid cum eſt Lucilius auſus,
Primus in hunc operis componere carmina morem?
Detrahere & pellem, nitidus qua quiſq; per ora
Cederet, introrſum turpis? num Lælius, aut qui
Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen,
Ingenio offenſi? aut læſo doluere Metello?
Famoſiſq; Lupo cooperto verſibus? atqui

Pri-

Primores populi arripuit, populumq; tributim:
Scilicet vni æquus virtuti, atq; eius amicis.
Quin vbi ſe a vulgo, & ſcena in ſecreta remorant
Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli,
Nugari cum illo, & diſtincte ludere, donec
Decoqueretur holus, ſoliti.

Hoc pacto ſe habet Tragœdiæ, Comœdiæ, & ſubinde Satyræ origo. Alia porro quæ de illis copioſius dici poſſunt, in Donati de eis commentario ſunt legenda.

Nos enim hoc dictis ſubiiciemus, eum pedem, qui ab Archilocho repertus eſt, *iambum* ſcilicet, tam in Tragœdia, quam in Comœdia frequentiſſime fuiſſe vſurpatum: cuius quidem rei rationem reddit idem Horatius,

Archilochum proprio rabies armauit iambo,
Hunc ſocci cepere pedem, grandeſq; cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.

Iſque primis temporibus religioſe in metris, ſuis locis eſt appoſitus: mox tamen, quoniam verſus nimis celeres reddebat, ſpondeũ in trimetros admiſit, quod is pes ſtabilis ſit, ac tardus, nempe ad temperandam iambi celeritatem idoneus:

Syllaba longa breui ſubiecta, vocatur iambus,
Pes citus, vnde etiam trimetris accedere iuſſit
Nomen iambeis: cum ſenos redderet ictus,
Primus ad extremum ſimilis ſibi, non ita pridem,
Tardior vt paulo, grauiorq; veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles, in iura paterna recepit,
Commodus & patiens.

Neue id vbiq; fieri ſeuiſſe crederemus, hæc ſubdidit:

Non vt de ſede ſecunda
Cederet, aut quarta, ſocialiter: hinc & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.

Iam quo modo Archilochus eo pede Lycambem ſocerum ſuum propter negatam ſponſam diſciderit, adeo notum eſt, vt nihil magis. Cum autem is antiquiſſimus Poeta fuerit, multique eiuſdem veſtigiis inſtiterint, mirum eſt, neminem ad eius in ſuo genere amplitudinem aſcendiſſe: niſi illud forte maius dicamus miraculũ, ex tanta imitatorũ turba duos Ariſtarcho teſte immortali laude dignos euaſiſſe, quos etiam Fabius Quint. de Archilocho libr. 10. loquens, non nominat. Sic enim inquit: *Itaq; ex tribus receptis auctoribus iamborum, ad ἕξιν maxime pertinebit vnus Archilochus, ſumma in hoc vis elocutionis, tum valida, tum breues vibranteſq; ſententia, plurimum ſanguinis ac neruorum, adeo vt videantur quibuſdam, quod quidem minor eſt, materiæ eſſe, non ingenii vitium.* Huius tam eximii Poetæ iambos effingere conatus eſt Horatius,

non vt ab eo acerbitatem, ſed vt numeros, animoſque ſumeret. De qua re ipſe in Epiſtolis ſic gloriatur, vt Alcæi Sapphuſque exemplum prætendat, qui illius Muſam temperarint: ne quis eum, vt noua atque intoleranda auſum, minori gloria dignum cenſeret:

Libera per vacuum poſui veſtigia princeps,
Non aliena meo preſſi pede. Qui ſibi fidit,
Dux regit examen. Parios ego primus iambos
Oſtendi Latio, numeros animoſq; ſecutus,
Archilochi, non res, & agentia verba Lycambem.
Ac ne me foliis ideo breuioribus ornes,
Quod timui mutare modos, & carminis artem.
Temperat Archilochi Muſam pede maſcula Sappho:
Temperat Alcæus, ſed rebus & ordine diſpar.
Nec ſocerum quærit, quem verſibus oblinat atris,
Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.

Sed de Iambis ſatis multa.

Ad Heroici namque carminis inuentorem eſt deueniendum, illudque ante omnia proferendum, quod Plinius libro ſeptimo naturalis hiſtoriæ tradit: *Verſum heroicum Pythio*, inquit, *oraculo debemus.* Ceterum huic ſententiæ aduerſatur Ioſephus de Antiquitatibus Iudæorum libro ſecundo, qui hexametrum carmen a Moſe, vt illo gratias Deo ageret, inuentum putat. Idemque libro ſeptimo eiuſdem operis, tam late repertorum omnis fere generis verſuum palmam Hebræis tribuit, vt is apud illos Dauid fuiſſe ab eo putetur, qui apud Græcos Pindarus: quod D. Hieronymo facile perſuaſit. Sed quando Hebraicorum carminum ratio a nemine eorum qui viuant, puto, nec ab ipſo Hieronymo cognita fuit, illis præteritis, quæ Græci Latinique de eiſdem ſcripſerunt, leniter attingemus. Si ergo heroicum carmen Apollini debemus, cum Horatius de Homero in Poetica ſic ſcriberet,

Res geſtæ, regumq; ducumq; & triſtia bella,
Quo ſcribi poſſent numero monſtrauit Homerus:

Non eius principium a diuino illo Poeta profectum oſtendere voluit, ſed ab illo primum res geſtas hexametris verſibus fuiſſe mandatas: ita quidem, vt ſuſcepto muneri par fuerit. Cum enim quorundam teſtimonio ante Homerum, Heſiodumq; Orpheus (licet Ariſt. vt alio loco diximus, eũ vnquam fuiſſe negarit) Corinnuſq; atq; alii quidã Poetæ floruerint, quis aſſerat a nemine eorũ res ab heroibus geſtas heroico carmine fuiſſe explicatas? Præſertim cum M. Cicero ante Homerum Poetas fuiſſe aſſeueret, Plinius etiam ante Troianum bellum? Sed enim cum de his nihil certi prodi queat, hexametrum carmen ab oraculo profectum, ab Homero conuenienti ei onere impoſito illuſtratum dicemus. Nec mehercle illud, in quo de magnorum ducum, regumque factis non

agatur,

agatur, proprie heroicum appellari poſſe autumo, cũ quod Heroicum vocamus, heroum res geſtas continere debeat. Qua in re neq; tam eſſem religioſus, vt quemadmodum Horatij hexametros ab ea voce reijcio, ita eos quib. quindecim Ouidij Metamorphoſeon libri conſtructi ſunt, ab eadem excluderem: cum me iudice, nemo Latinorum præter vnum Vergilium, eos magis extulerit; niſi forte aut Lucanus, aut Silius Italicus, qui *arma oraturũ, quibus Æneadũ gloria cœlo ſe tollit*, melius eos quàm Ouidium condidiſſe, ſatis impudenter affirmemus.

De elegorum quidem carminum repertoribus, nihil quis certi afferre in medium poteſt: tametſi primus eius vſus in mœſtis rebus, hoc eſt, in querelis ac luctibus fuerit. Proinde Ouidius in Elegia, quam in Tibulli mortem luſit, recte:

Flebilis indignos Elegeia ſolue capillos,
Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit.

At poſtmodum non tantum dolores, ſed quæcunque in animum veniſſent, elegis exprimere licuit, quod Horatius in Arte teſtatur, de primo eius auctore nihil inter Grammaticos conſtare docens:

Verſibus impariter iunctis querimonia primum,
Mox etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt.

Vbi animaduertendum eſt, poetam maxime proprie *elegos exiguos* appellaſſe, cum præcipua eorum virtus ea ſit, vt admodũ leues tenueſque reddantur. Idcirco & Propertius, cum Callimachi Philætæque manes inuocaſſet, protinus ſubiunxit:

Dicite, quo pariter carmen tenuaſtis in antro.

Neq; tamen ſola illa in ijs virtus requiritur, ſed vt in heroicis carminib. ſumma laus eſt, ſi alta, ſi ſonora, grauitatiſq; plena ſint: ita in elegis nõ minor, ſi ſuam illã mediocritatem, ſeu exiguitatẽ tueantur: qua in re, vt Callimachus inter Græcos, ita inter noſtros Tibullus, alios omnes, niſi fallor, ſuperauit: nam (vt de vltimo tãtum loquar) longe mihi Propertio in inuentione videatur inferior. Sed quid facias? Ille ipſe Callimachus, qui elegorũ princeps apud Græcos eſt habitus, arte admodum, ingenio vero non multum valuiſſe Ouidio viſus eſt: vt aut nulli, aut pauciſſimis omnia a Dijs tributa fateamur. Ouidii de Callimacho ex primo Amorum lib. hæc ſunt:

Battiades toto ſemper cantabitur orbe,
Quamuis ingenio non valet, arte valet.

Atqui & is quem nominauimus Naſo, elegantiſſimus poeta, tam Tibullum, quã etiam Propertium ingenio vicit, cùm vt pleriq; autumant, ornata dictione eorũ vtriq; in elegia cedat, quam ſibi cum Tragœdia certantem adſtitiſſe, alterumq; pedem longiorem habuiſſe, diuine, vt ſolet, ſingit libro eiuſdẽ operis tertio: paucis quidem verbis elegantem illius formam depingens, ait enim:

Venit odoratos Elegeia nexa capillos,
Et, puto, pes illi longior alter erat.
Forma decens, veſtis tenuiſſima, vultus amantis,
In pedibus vitium cauſſa decoris erat.

Superſunt Lyrici poetæ, qui cum diuerſi fuerint, diuerſos rythmos eorum vnuſquiſque fere ſibi fecit, vt Sappho Sapphicos, Alcæus Alcaicos, & ſic alii: licet iis propriis vtentes, alios cum iis coniunxerint. Quæ nam tamē eorum in ſcribendo materia fuerit, ab Horatio docemur, cum inquit:

Muſa dedit fidibus Diuos, pueroſq; Deorum
Et iuuenem victorem, & equum in certamine primum,
Et iuuenem curas, & libera vina referre.

Huius poematis nouē auctores egregii apud Græcos habiti ſunt, quorum nomina tribus hiſce verſibus comprehenduntur:

λυρικοὶ ποιηταί εἰσιν ἐννέα, ἀλκαῖος, σαπφώ,
στησίχορος, ἴβυκος, βακχυλίδης, σιμωνίδης,
ἀλκμάν, ἀνακρέων, καὶ πίνδαρος.

Porro autem non modo de eorum, patrumque ac patriæ nominibus, ſed & de dialecto, nobiliſſimi illi circumferuntur (vt Græci vocant) ἐμμελεγεῖοι:

Ἐννέα τῶν πρώτων λυρικῶν πάτρην γενεήν τε
μάνθανε, καὶ πατέρας, καὶ διάλεκτον ἄθρει.
ἦν μιτυληναῖος μὲν ἐὴν γλωσσαρώτερος ἄλλων
ἀλκαῖος πάτερος, ἠχικὸς αἰολίδος.
ἡ δ' ἐπὶ τῷ ξείνην πάτρην φωνήν τε δασεῖσα
σαπφὼ, κλεΐδος καὶ πατρὸς εὐρυγύρα.
στησίχορος σικελὸς, πάτρη δέ οἱ ἱμέρα ἐστὶν,
εὐφήμου πατρὸς, δωρικὸς ἁρμονίην.
ἴβυκος ἰταλὸς αὖ ἐκ ῥηγίου, ἠδὲ μεσσήνης
ἠλίδου πατρὸς, δωρίδα δ' ἠγάγετο.
παρθενίου δὲ πατρὸς, λιγυρὸς παῖς ἡ τηΐου
ἦν ἄρα μελπόμενος τήϊος ἀνακρέων.
πίνδαρος ἦν θηβαῖος, ἀπὸ πατρὸς σκοπελίνου,
δώριον αἰνήσας ἁρμονίην ἐπέων.
ἠδὲ σιμωνίδεω κείου δωρικὰ λαλοῦντος
τὸν πατέρ' αἰνήσας ἰδὲ λεωπρεπία
ἐξ ἀδελφῆς καὶ κεῖος ἴην γλωσσῆ μελοποιός,
μείλωνος πατέρος ἔπλετο βακχυλίδης.
ἀλκμὰν ἐν λυδδίοις μέγα πρέπει. ἀλλ' ἀδάμαντος
υἱὸς, καὶ ἐκ σπάρτης. δωρίδος ἁρμονίης.

Hoc eſt:

Diſce nouem primos Lyricos, patriamq; genuſq;
Atq; horum linguas aſpice cum patribus,
Hic Mitylenæus cunctis prælatus honore
A[illegible]æus, Muſam temperat Æolicam

Agnoſcens

Agnoſcens patriam Sappho, & dialecton eandem,
Cleide prognata eſt, Eurygyroque patre.
Himera Steſichorum Siculum ſibi vindicat, atque
Euphemus genitor: Doricum at is cecinit.
Regium habet patriam Italus, Ibycus, atque Meſenium,
Eiſdemque patrem: Doricum & ipſe ſonans.
Nec non Parthenij proles pulcra Eetici,
Cantans dulce fuit Teius Anacreon.
Thebano natus Scopelino Pindarus ingens,
Sublimis pulſat Dorica fila lyra.
His ſimilem Ceus muſam adde Simonidis, inde
Patrem commendans illius egregium.
Fortis erat, pariter Ceus, pariterque poeta,
Milonis proles inclyta Bacchilides.
In Lydis Alcman dehinc eminet: aſt Adamantis
Filius, ex Sparta Dorica plectra mouet.

De his nouem multa a pleriſque tum Græcis, tum Latinis ſcriptoribus tradita ſunt. At nemo eorum vnus melius exactiuſque ſingulorum virtutes expendit, quam Fabius Quintilianus lib. 10. cuius ego de reliquis iudicium prætermiſſurus de vnico Pindaro, qui ceteris eiuſdem generis poetis maxime præſtat, eius verba ſubdam: *Nouem Lyricorum, ait Fabius, lōge Pindarus princeps, ſpiritus magnificentia, ſententiis, figuris, beatiſſima rerum verborumque copia, & velut quodda͂ eloque͂tiæ flumine: propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.* Quibus verbis cum in Horatii de Pindaro ſententiam ierit Quintilianus, nullæ pene rariſſimo poetæ laudes tribui poſſunt, quibus ab illo Pindarus nō ſit ornatus: cum Horatius quarto Carminum libro ſui ingenii in eis explicandis virium periculum fecerit. Vtque eiuſdem vbique ſententia dignoſceretur, lib. 1. epiſt. ad Iulium Florum ſcribens, Tityum, qui Pindarum imitari auſus eſt, tacite notat:

Quid Tityus? Romana breui venturus in ora,
Pindarici fontis, qui non expalluit hauſtus,
Faſtidire lacus & riuos auſus apertos.
Vt valet? vt meminit noſtri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet, auſpice Muſa?

Et profecto qui Pindaricum ad melos ſe componens, optatū curſum cum laude ſe expleturum ſperat, Horatio Flacco, qui omnem de illo digne perficiendo ſpem abiecit, multo ingenioſiorem, exercitatiorem, ampliorem que ſe aperte profitetur.

De Electro, & an in Eridani ripis repertum ſit.

CAPVT XVI.

SI aliqua fides Poetis in plurimis, quæ pro ſuo iure ſibi confinxerunt eſſet adhibenda, inter cetera vel illud veriſſimum eſſe crederem, Phaetōtem Solis filium fuiſſe: qui cū a patre petiiſſet,

vt ſibi eius equos regendi per vnius diei ſpatium facultatē concederet, votiq; compos factus, quoniam aurigæ munere recte fungi neſciſſet, fulmine a Ioue prope Eridani ripas fuiſſet deiectus, non prius a ſororibus queri deſiit, quam illę in arbores populos mutatæ, pro lacrymis in eum amnem electra ſtillarint: Ouidiumque de illis vti ſe res habet ceciniſſe fateremur, cum ſecundo Metamorphoſeon libro, ſic inquit:

Inde fluunt lacrymæ, ſtillataq; ſole rigeſcunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda Latinis.

Sed quando, *Pictoribus atque poetis*
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas,

nihil ijs magis eſſe vanum compererunt, qui res ipſas paulo diligentius ſcrutari voluere. Licet enim Nicolaus Leonicus nō ſemel de hac re in ſuis de varia hiſtoria libris egerit, Ariſtoteliſque, vt opinor, teſtimonio electrum in inſulis, quæ quondam in mari Adriatico fuerint, & ad quas Padus flueret, repertum oſtendat: Plinius tamen de eo agens, ridiculos qui id credunt eſſe arbitratur, Græcorumque ſuper huiuſmodi rebus non tantum nimiam audaciam, verum etiam inſcitiam, docte admodum grauiterq; confutat, trigeſimoſeptimo natur. hiſtor. libro, ita ſcribens: *In ſuccini cauſſam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occaſio eſt, vanitas Græcorum diligentiæ: legentes modo æque perpetiantur, cum de ortu eorum, cum hoc quoq; interſit vitæ, ſcire poſteros, quicquid illi prodidere mirandum. Phaetontis fulmine icti ſorores, fletu mutatas in arbores populos; lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus,* & electrum *appellatum; quoniam ſol vocitatus ſit* Elector, *plurimi poetæ dixere: primiq;, vt opinor, Æſchylus, Phyloxenus, Nicander, Euripides, Satyrus, quod eſſe falſum, Italiæ teſtimonio patet. Diligentiores eorum* Electridas *inſulas in mari Adriatico eſſe dixerunt, ad quas delaberetur Padus: qua appellatione nullas vnquam ibi fuiſſe, certū eſt: nec vero vllas ibi appoſitas eſſe, in quas quicquam curſu Padi deuehi poſſet. Nam quod Æſchylus in Iberia, hoc eſt, in Hiſpania Eridanū eſſe dixit, eundemq; appellari Rhodanum: Euripides rurſus & Apollonius, in Adriatico littore confluere Rhodanum & Padum faciliorē veniam facit ignorati ſuccini in tanta orbis ignorantia. Modeſtiores, ſed æque falſum prodidere in extremis Adriatici ſinus rupibus inuiis arbores ſtare, quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophraſtus in Liguria effodi dixit, Phaetontē in Æthiopia Ammonis obiſſe, id delubrū ibi eſſe, atq; oraculum,* electrumque *gigni. Philemon foſſile eſſe, & in Scythia erui duobus locis, candidum, atq; cerei coloris, quod vocaretur* electrum: *in alio loco fuluum, quod appellaretur* Sualternicum. Hæc illi. Poſt quæ, & aliorum infinitas propemodum de eo ſententias explicat. Nobis autem ſatis ſit, garrulorum Græciæ ſcriptorum mendacium Plinij præſidio deprehen-

prehendiſſe. Nam poetica figmenta de eodem *electro* ex arboribus populis ſecus Eridanum quotannis cadente, etiam Lucianus Herodotuſque, ab euidentiſſimis fabulis perſæpe non abhorrentes deridēt. Lucianus etenim in opuſculo περὶ τοῦ ἠλέκτρου, ἢ τῶν κύκνων, quæ Phaetontis ſororibus a poetis cantata ſunt, ſe aliquando credidiſſe memorat: cumque ſummo *electri* apud Eridanum inueniendi deſiderio captus, ad eius ripas peruenìſſet, omniaque diligenter oculis perluſtraſſet, neque populos vnquam, neque *electrum* in his locis videre potuit. Quamobrem nautas quandonam ad optatas arbores eſſet perventurus interrogans, riſiſſe eos, ac rem apertius cognoſcere optaſſe teſtatur. Inquit autem: ἠλέκτρου πέρι καὶ ὑμᾶς δηλαδὴ ὁ μῦθος πέπεικεν, αἰγείρους ἐπὶ τῷ ἠριδανῷ ποταμῷ δακρύειν αὐτό, θρηνούσας τὸν Φαέθοντα. καὶ ἀδελφάς γε εἶναι τὰς αἰγείρους ἐκείνας τοῦ Φαέθοντος, εἶτα ὀδυρομένας τὸ μειράκιον, ἀλλαγῆναι ἐς τὰ δένδρα, καὶ ἀποστάζειν ἔτι αὐτῶν δάκρυον δῆθεν τὸ ἤλεκτρον. τοιαῦτα γὰρ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ἀκούων τῶν ποιητῶν ᾀδόντων, ἤλπιζον, εἴ ποτε γενοίμην ἐπὶ τῷ ἠριδανῷ, ὑπελθὼν μίαν τῶν αἰγείρων, ἐκπετάσας τὸ προκόλπιον, ὑποδέξασθαι τῶν δακρύων ὀλίγα, ὡς ἤλεκτρον ἔχοιμι. καὶ δὴ οὐ πρὸ πολλοῦ κατ' ἄλλο μέν τι χρέος, ἧκον δὲ ὅμως ἐς τὰ χωρία ἐκεῖνα, καὶ ἔδει γὰρ ἀναπλεῖν κατὰ τὸν ἠριδανόν, οὔτ' αἰγείρους εἶδον πάνυ περισκοπῶν, οὔτε τὸ ἤλεκτρον, ἀλλ' οὐδὲ τοὔνομα Φαέθοντος ᾔδεσαν οἱ ἐπιχώριοι. ἀναζητοῦντος γοῦν ἐμοῦ, καὶ διαπυνθανομένου, πότε δὴ ἐπὶ τὰς αἰγείρους ἀφιξόμεθα τὰς τὸ ἤλεκτρον ἐκδιδούσας, ἐγέλων οἱ ναῦται, καὶ ἠξίουν σαφέστερον λέγειν, ὅ,τι καὶ θέλοιμι. Herodotus vero antiquiſſimus hiſtoricus, nempe ad quem ab Homero quadringentorum ſolum annorũ ſpatium interſuit, in Thalia de *electro ſtannoq;* loquens, nequaquã probat, fluuium quendam eſſe *Eridanum* a barbaris appellatum, e quo *electrum* afferretur: Caſſideridas inſulas, in quibus ſtannum naſceretur, ſibi cognitas eſſe inficiatur. Nã quo minus, quæ de *electro* narrabantur crederet, ea ſe ratione maxime moueri docet, q Eridanus neutiquam barbara vox, ſed ab aliquo Græcorum poetarũ ficta dignoſcitur. Eius verba hæc ſunt: οὔτε γὰρ ἐγώ τι ἐνδέχομαι ἠριδανὸν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμόν, ἐκδιδόντα ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορέην ἄνεμον, ἀπ' ὅτευ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστί, οὔτε νήσους οἶδα κασσιτερίδας ἐούσας, ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ. τοῦτο μὲν ὁ ἠριδανὸς αὐτὸ κατηγορέει τὸ οὔνομα, ὡς ἐστὶ ἑλληνικόν, καὶ οὐ βαρβαρικόν, ὑπὸ ποιητέω δέ τινος ποιηθέν. Hactenus Herodotus, qui etiã cum diligenter quæſiſſet, quonam pacto mare ad illam Europæ partem, quæ ſeptentriones ſpectat, ſe habeat, a nemine qui id vidiſſet ſe, quod volebat percipere quiuiſſe ſubdit. Ceterum quomodo fabulæ Pado annexæ occaſio ſumta ſit, a Plinio vltimo naturalis hiſtoriæ libro declaratur his verbis: *Pado vero annexa fabula videtur cauſſa, hodieq; Transpadanorum agreſtibus fœminis monilium vice ſuccina geſtãtibus, maxime decoris gratia, ſed & medicinæ.* Eodem quoq; loco, ſed paullo ſuperius, vbi nam *ſuccinum* vere naſcatur, docet, cum ait: *Certũ eſt gigni*

in inſulis ſeptentrionalis Oceani, & a Germanis appellari gleſſum. *Itaque & a noſtris vnam inſularũ ob id* Gleſſariam *appellatam, Germanico Cæſare ibi claſſibus rem gerente*, Auſtraniam *a barbaris dictam. Naſcitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in ceraſis, reſina piceis. Erumpit humoris abundantia. Denſatur rigore, vel tepore autumnali. Cum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis, certe* (?) *in littora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur, atq; conſidere in vado: quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id* ſuccinum *appellantes.* Et hæc quidem de eo *electro*, quod gummi eſſe, & ex arboribus ſtillare ſcimus, dicta ſunt. Alterum namque *electri genus* eſt, cum auro quinta argenti pars ineſt. hocque apud veteres ſummo in honore fuiſſe legimus. De quo idem Plinius libro trigeſimotertio, ita ſcribit: *Vbicunque quinta argenti portio eſt*, electrum *vocatur. Scrobes ea reperiuntur in Canalienſi. Fit & cura electrum, argento addito. Quod ſi quintam portionem exceſſit, incudibus non reſiſtit.* Et electro auctoritas Homero teſte, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Mineruæ templum habet Lindos inſulæ Rhodiorum, in quo Helena ſacrauit calicem ex *electro*. Adiicit hiſtoria, mammæ ſuæ menſura. Electri natura eſt, ad lucernarum lumina clarius argento ſplendere. Quod eſt natiuum, & venena deprehendit. Namque diſcurrunt in calicibus arcus cœleſtibus ſimiles, cum igneo ſtridore, & gemina ratione prædicunt.

An credendum ſit regiones, eodem ſemper animi corporiſq; robore præditos homines producere. Et de Elementorum ſecundum Pythagoræ ſententiam mutatione. Item de quibuſdam, quæ contra naturam facta ſunt.

CAPVT XVII.

QVoniam plurimum referre putarunt veteres tum Romani, tum Græci, a quibus militaris diſciplina omnis effluxit, ex quibuſnam regionibus eos deligerent, quos bellicis rebus aſſuefacere volebant, nõ tantum aliquas regiones meliores milites quam ceteras produxiſſe fatebimur, ſed in iis ipſis nonnullas nationes eſſe, in quibus ferociores quam in aliis viri naſcantur, negare nõ audebimus. Quæ enim ratio, Italos (verbi cauſſa dixero) Græcis in bello præſtantiores effecit, eadem vt Marſi ac Peligni Campanos animi vigore antecederent, ſine dubio in cauſſa eſſe credetur. Cum enim cœli plagæ ad corporum, animorumque robur plurimũ conferant, eaſq; diſſimiles eſſe cõſtet, quis dubitet Italiam, quæ tota variis, vt reliquæ regiones, cœli tractib. ſubeſt, eiuſdẽ ſtudii, ardoriſq; homines non producere? Ac ne quis, quæ de cœli plaga diximus, falſa putet, & ipſa nobis rerũ natura illa ita ſe habere oſtendit, & plurimi celebres auctores eadẽ confirmant, quorũ omnium teſtimonia, vt hoc loco non proferam, Flauii tantum Vegetii de ea re verba ex 1 lib. de re militari in medium adducam, cum quod volumus

lumus veriſſimo quoq; exemplo confirment. Inquit autem: *Rerum ordo depoſcit, ut ex quib. prouinciis, vel regionibus tyrones legendi ſint, prima parte tractetur. Conſtat enim, in omnib. locis & ignauos & ſtrenuos naſci. Sed tamen quia gens gentem præcedit in bello, & plaga cœli non ad robur corporũ tantum, ſed etiam animorũ plurimum valet, hoc loco ea quæ a doctiſſimis hominib. comprobata ſunt, nõ omittã. Omnes nationes, quæ vicinæ ſunt ſoli, nimio calore ſiccatas amplius quidẽ ſapere, ſed minus habere ſanguinis dicunt: ac propterea cõſtantiam ac fiduciam cominus non habere pugnandi, quia metuunt vulnera, qui ſe exiguum ſanguinem habere nouerunt. Contra Septentrionales populi, remoti a ſolis ardoribus, inconſultiores quidem, ſed tamẽ largo ſanguine redundãtes, ſunt ad bella promtiſſimi. Tyrones igitur de temperatioribus legendi ſunt plagis, quibus & copia ſanguinis ſuppetat ad vulnerũ mortiſq; cõtemtum, & non poſſit deeſſe prudentia: quæ & modeſtiam ſeruat in caſtris, & non parum prodeſt in dimicatione conſiliis.* Cum itaq; ſub quanam cœli parte quis natus ſit, maximi ad virtutẽ ſit momenti. cœliq; plagæ in eodem ſemper ſtatu non permaneant, eæ regiones, quæ ſtrenuos quandoque milites protulerunt, imbelles quandoque producere neceſſe eſt. Sed hoc tibi nunquam conceſſerim, dices, qui cœlum licet aſſidue moueatur, intra conſtitutum tempus ad ſua reuerti ſpatia cenſet. Imo nihil facilius eſt cognitu quam cuncta mutari: & ita quidem, ut nemo præter Deum Optimum Maximum, an in priſtinum ſtatum ſint reuerſura ſciat. Nam Moderatus Columella, ex multorum excellentium Aſtrologorum auctoritate, tempus venturum eſſe, quo cœli ſtatus prorſus mutetur, his verbis libro 1. de re ruſtica docet: *Multos enim iam memorabiles auctores comperi perſuaſum habere, lõgo æui ſitu, qualitatem cœli, ſtatumq; mutari: eorumq; conſultiſſimum Aſtrologiæ profeſſorem Hipparchum prodidiſſe, tempus fore, quo cardines mundi loco mouerentur, idq; etiam non ſpernendus auctor rei ruſticæ Saſerna videtur adcrediſſe. Nam eo libro quem de Agricultura ſcriptum reliquit, mutatum cœli ſtatum ſic collegit: quod quæ regiones antea propter hyemis aſſiduam violentiam, nullam ſtirpem vitis, aut oleæ depoſitam cuſtodire potuerint, nunc mutato iam & intepeſcente priſtino frigore, largiſſimis oliuitatibus, Liberique vindemiis exuberent.* Hæc ille. Quibus (ut de poſtremis agam) nihil eſſe compertius, omnes perfacile intelligere valent. Vtque de Italiã loquar, plurimæ in ea partes ſunt, quæ olim a frequentiſſimis populis habitabantur, nunc autem ferme deſertæ videntur. Plurima item, quæ veterum Romanorum temporibus pauci admodum incolebant, ita ſunt immutata, ut nihil ſupra. Quod & aliis omnibus orbis partibus fieri non eſt ambigẽdum. Proinde ſi aerem plerumq;, qui olim ſaluberrimus, erat noſtris temporibus peſtilentem videmus, cur non multas regiones, quæ diu bellica gloria celebratæ ſunt, immutata aeris, qui a cœli ſtatu qualitatem ſumit, conditione, in hominũ virtute degeneraſſe aſſirmabimus? At quænam eæ ſint, explicatius non dicam, ne quam cuiquã iniuriam

faciam. Suo enim in iis dignoſcẽdis iudicio quiuis uti poterit. Nos enim vt ea perſequamur, quæ ab excellentibus ſcriptoribus de rebus in priſtino ſtatu non durantibus tradita ſunt, tantã eſſe rerum, temporum ſucceſſu mutationẽ aſſeueramus, vt quæ loca ad dextram uiæ partẽ quondam poſita fuerant, ad ſiniſtram tranſierint: quæ contra in ſiniſtra, in dextram fuerint tranſlata: quod ſuo tempore factum refert C. Plinius lib. 17. Super omnia, ait, quæ vnquã audita ſunt, erit prodigium in noſtro æuo Neronis principis ruina factũ in agro Marrucino, Vectii Marcelli e primis equeſtris ordinis oliueto vniuerſo viam publicam tranſgreſſo, aruiſque inde e contrario in locum oliueti profectis. Hactenus ille. Verum vt de hoc oliueto miraculum editum non immerito inquit Plinius, ita magis rerum naturæ conſentaneum eſt, quod de Sicilia quondam Italiæ coniuncta, cum nunc prorſus ab ea diſiuncta ſit, a multis ſcriptoribus, ſed a Vergilio præcipue tertio Æneidos libro ſcribitur, his carminibus:

Hæc loca vi quondam, & vaſta conuulſa ruina,
(Tantum æui longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt, cum protinus vtraque tellus
Vna foret, venit medio vi pontus, & vndis
Heſperium Siculo latus abſcidit, aruaq; & vrbes
Littore diductas, anguſto interluit æſtu.

At hoc nouum non videbitur ei, qui hæc Strabonis de eadem re verba, ex vltimo Geographicorũ libro eruditionis elegantiæq; plena deſumta, nõ oſcitanter legerit: εἴρηται δὲ περὶ τούτων διὰ πλειόνων ἐν τῷ πρώτῳ ὑπομνήματι τῆς γεωγραφίας, καὶ νῦν δ᾽ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπομνηστέον τῆς φύσεως ἅμα, καὶ τὸ τῆς προνοίας ἔργον εἰς ἓν συμφερόντων. τὸ μὲν τῆς φύσεως, ὅτι τῶν πάντων εἰς ἓν συννευόντων τὸ τοῦ ὅλου μέσον, καὶ σφαιρουμένων περὶ τοῦτο. καὶ τὸ μὲν πυκνότατον καὶ μεσαίτατόν ἐστιν ἡ γῆ. τὸ δ᾽ ἧττον τοιοῦτον καὶ ἐφεξῆς τὸ ὕδωρ. ἑκάτερον δὲ σφαῖρα, ἡ μὲν στερεά, ἡ δὲ κοίλη, ἐντὸς ἔχουσα τὴν γῆν τὸ δὲ τῆς προνοίας, ὅτι βεβούληται, καὶ αὐτὴ ποικιλοτέρα τις ἐστι, καὶ μυρίων ἔργων δημιουργὸς, ἐν τοῖς πρώτοις ζῶα γεννᾷν, ὡς πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων, καὶ τούτων τὰ κράτιστα, θεούς τε καὶ ἀνθρώπους, ὧν ἕνεκεν καὶ τὰ ἄλλα συνέστηκε. τοῖς μὲν οὖν θεοῖς ἀπέδειξε τὸν οὐρανὸν, τοῖς δ᾽ ἀνθρώποις τὴν γῆν, τὰ ἄκρα τῶν τοῦ κόσμου μερῶν, ἄκρα δὲ τῆς σφαίρας τὸ μέσον, καὶ τὸ ἐξωτάτω, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τῇ γῇ περίκειται τὸ ὕδωρ, οὐκ ἔστι δ᾽ ἔνυδρον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χερσαῖον, καὶ ἐναέριον, καὶ πολλοῖς κοινωνικὸν φωτὸς, ἐποίησεν ἐξοχὰς ἐν τῇ γῇ πολλὰς, καὶ εἰσοχὰς, ὥστ᾽ ἐν οἷς μὲν ἀπολαμβάνεσθαι τὸ σύμπαν ἢ καὶ τὸ πλέον ὕδωρ ἀποκρύπτον τὴν ὑπ᾽ αὐτῷ γῆν. ἐν αἷς δ᾽ ἐξέχειν τὴν γῆν ἀποκρύπτουσαν ὑφ᾽ ἑαυτῇ τὸ ὕδωρ. πλὴν ὅσον χρήσιμον τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸ ζώοις καὶ φυτοῖς. ἐπεὶ δ᾽ ἐν κινήσει συνεχεῖ τὰ σύμπαντα, καὶ μεταβολαῖς μεγάλαις. οὐ γὰρ οἷόν τε ἄλλως τὰ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, καὶ τηλικαῦτα ἐν τῷ κόσμῳ διοικεῖσθαι, ὑποληπτέον μήτε τὴν γῆν ἀεὶ συμμένειν οὕτως, ὥστ᾽ ἀεὶ τηλικαύτην οὖσαν μηδὲν προστιθέσαν ἑαυτῇ, μὴ δ᾽ ἀφαιροῦσαν μήτε τὸ ὕδωρ μήτε τὴν ἕδραν ἔχειν τὴν αὐτὴν ἑκάτερον, καὶ ταῦτα εἰς ἄλληλα, φυσικωτάτης οὔσης, καὶ ἐγγυτάτω τῆς μεταπτώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς

πολλὴν

πολλὴν εἰς ὕδωρ μεταβάλλεσθαι. καὶ τῶν ὑδάτων πολλὰ χερσοῦσθαι τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ καὶ ἐν τῇ γῇ κατ' ἑαυτὴν τοσαῦται διαφοραί. ἡ μὲν γὰρ ἐστι θρυπτὸς, ἡ δὲ στερεὰ, καὶ πετρώδης, καὶ σιδηρῖτις, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἁλμυρᾶς οὐσίας. ἡ μὲν γὰρ ἁλμυρὰ, ἡ δὲ γλυκεῖα, καὶ πότιμος. ἡ δὲ φαρμακώδης, καὶ σωτήριος, καὶ ὀλέθριος, καὶ ψυχρὰ καὶ θερμή. τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ τινὰ μέρη τῆς γῆς, ἃ νῦν οἰκεῖται, θαλάττῃ πρότερον κατείχετο; τὰ δὲ νῦν πελάγη πρότερον ᾠκεῖτο; καθάπερ καὶ πηγὰς τὰς πρότερον ἐκλιπεῖν συνέβη, τὰς δὲ ἀνεῖσθαι, καὶ ποταμοὺς, καὶ λίμνας. οὕτω δὲ καὶ ὄρη, καὶ πεδία εἰς ἄλληλα μεταπίπτειν. περὶ ὧν καὶ πρότερον εἰρήκαμεν πολλὰ, καὶ νῦν εἰρήσθω.

Hoc eſt: *De his autem in primo Geographica volumine copioſe dictum eſt. Nunc vero de natura prouidētiaq; opere, in vnū id conferendo, paululū agemus. De natura itaq; hoc dicimus, rerū omnium ad vnū tendētium vniuerſi medium eſſe, & q circa id poſitū eſt denſiſſimum ac medium, terrā eſſe: q minus hoc habet, aquā, & eorū vtrunq; ſphaericum quidem. At alterū ſolidum, alterū vero concauum, ac terram in ſe cōtinens. De prouidentia autē hoc ipſam nempe cū variatrix quadā ſit, atq; infinita opera cōdiderit, animalia ceteris longe praſtātia genuiſſe, atq; horū praſtantiſſima Deos hominesq;, quorū gratia alios conſtituerit. Diis itaq; cœlum, hominibus autē terram, extremamq; mundi partē conceſſit. At mundi extrema ſphera medium, & q eiuſdē extremum eſt. Sed cum aqua terrā circumdet, nec homo aquatile animal ſit, verū terreſtre, atq; aerium, & cū multis cōmuni luce fruens, multa loca, qua in terra eminerent, multoſq; receſſus fecit, vt in his tota aqua, vel maxima eius pars contineretur: in illis vero terra ſub ſe aquā detegēs emineret: niſi quantū humano generi ceteriſq; animalibus ac ſtirpibus neceſſarium videretur. Ceterū quoniam omnia aſſidue mouentur (aliter enim tot, tanta, ac talia in mundo adminiſtrari non poſſent) cēſendum eſt, nec terram ita permanere vt tanta ſit, neq; aliquid ei addatur vel adimatur, neq; aquā itidem: nec eorū vtrunq; eandē ſedē ſemper obtinere, cū naturalis cognataq; inter ſe ſit mutatio. Quinimo magna terra pars in aquam cōuertitur, multa itidē aqua terra fiunt, quemadmodū tot in ipſa terra diuerſitates ſunt. Alia ſiquidem eſt fragilis, alia ſolida & petroſa & ferrea. & ſic in aliis. Similiter in humida eſſentia. Alia enim ſalſa eſt, alia dulcis ac potabilis, alia medicā vim habet ſalubris vel pernicioſa, vel frigida vel calida. Quid igitur mirū, ſi aliquas terra partes, qua nunc habitantur, mare olim occupabat? qua autē nunc pelagus ſunt, prius habitabantur? quemadmodum etiā fontium aliquos, qui quondam fuerunt, deficere, alios vero emitti contingit: nec non & flumina, & lacus, eodemq; modo montes & campos inuicem cōmutari. De quibus prius diximus, & nunc multa dicta ſint.* Fuit autem nimirum hæc Pythagoræ ſententia, vt nihil in eodem ſtatu durare poſſet, ſed omnia mutarentur, non tantum terra & mare, ſed & aer & ignis. Cuius opinionis ſummam Ouidius feliciſſimus poeta feliciſſime 15. Metamorph. lib. productis eius rationibus complexus eſt, ex Pythagoræ perſona ita canens:

Quattuor æternus genitalia corpora mundus
Continet: ex illis duo ſunt oneroſa, ſuoque
Pondere inferius, tellus atque vnda, feruntur.
Et totidem grauitate carent, nulloq; premente
Alta petunt aer, atque aere purior ignis.
Quæ quanquam ſpatio diſtent, tamen omnia fiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt: reſolutaque tellus
In liquidas rareſcit aquas: tenuatur in auras,
Aeraq; humor abit, dempto quoq; pondere rurſus
In ſuperos aer tenuiſſimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aera tranſit,
Hinc in aquas tellus glomerata cogitur vnda.
Nec ſpecies ſua cuique manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.
Nec perit in tanto quicquam (mihi credite) mundo,
Sed variat faciemq; nouat: naſciq; vocatur,
Deſinere eſſe aliud, quam quod fuit ante: moriq;,
Deſinere illud idem: cum ſint huc forſitan illa,
Hæc translata illuc, ſumma tamen omnia conſtant.
Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim ſic ad ferrum tranſiſtis ab auro
Secula, ſic toties verſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam ſolidiſſima tellus,
Eſſe fretum, vidi factas ex æquore terras,
Et procul a pelago conchæ iacuere marinæ,
Et vetus inuenta eſt in montibus anchora ſummis.
Quodq; fuit campus, vallem decurſus aquarum
Fecit, & eluuie mons eſt deductus in æquor,
Eque paludoſa ſiccis humus aret arenis,
Quæq; ſitim tulerant, ſtagnata paludibus hument,
Hic fontes natura nouos emiſit, & illic
Clauſit, & antiquis tam multa tremoribus orbis
Flumina proſiliunt, aut exſiccata reſidunt.
Sic vbi terreno Lycus eſt epotus hiatu,
Exſiſtit procul hinc, alioq; renaſcitur ore.
Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapſus
Redditur Argolicis ingens Eraſinus in agris.
Et Myſum capitiſq; ſui, ripæq; prioris
Pœnituiſſe ferunt, alia nunc ire Caicum.
Necnon Sicanias voluens Amaſenus arenas,
Nunc fluit, interdum ſuppreſſis fontibus aret.
Ante bibebatur, nunc quas contingere nolis
Fundit Anigrus aquas, poſtquam (niſi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lauere bimembres,

Vulnera

Vulnera clangeri, quæ fecerat Herculis arcus.
Quid non & Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, ſalibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitæ fuerant Antiſſa, Pharoſq́;
Et Phœniſſa Tyros, quarum nunc inſula nulla eſt.
Leucada continuam veteres habuere coloni,
Nunc freta circumeunt. Zancle quoq́; iuncta fuiſſe
Dicitur Italiæ, donec confinia pontus
Abſtulit, & media tellurem reppulit vnda.
Si quæras Helicen, & Burin, Achaidas vrbes,
Inuenies ſub aquis, & adhuc oſtendere nautæ
Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis.
Eſt prope Pytheam tumulus Trœzena, ſine vllis
Arduus arboribus, quondam planiſſima campi
Area, nunc tumulus. nam (res horrenda relatu)
Vis fera ventorum cæcis incluſa cauernis
Exſpirare aliqua cupiens, luctataq́; fruſtra
Liberiore frui cœlo, cum carcere rima
Nulla foret toto, nec peruia flatibus eſſet,
Extentam tumefecit humum, ceu ſpiritus oris
Tendere veſicam ſolet, aut direpta bicornis
Terga capri: tumor ille loci permanſit, & alti
Collis habet ſpeciem, longoq́; induruit æuo.

Sed cum de his omnibus ratio reddi poſſit, id certe quod Herodotus in Euterpe tradit, omnem fidem excedit: ſolem videlicet, vt Ægyptii perhibebant, quater præter conſuetudinem fuiſſe ortum, vt bis quidem vbi nunc occidit exortus, bis in Oriente occiderit: nec tamen quicquam propterea in Ægypto immutatum fuerit, non ea quidem, quæ e terra, non quæ e flumine ipſis proueniunt, aut circa morbos, mortesve accidunt: ἐν τοίνυν τούτῳ τῷ χρόνῳ τετράκις ἔλεγον ἐξ ἠθέων τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι, ἔνθα τε νῦν καταδύεται, ἐνθεῦτεν δὶς ἐπαντεῖλαι καὶ ἔνθεν νῦν ἀνατέλλει, ἐνθαῦτα δὶς καταδῦναι. καὶ οὐδὲν τῶν κατ' αἴγυπτον ὑπὸ ταῦτα ἑτεροιωθῆναι, οὔτε τὰ ἐκ τῆς γῆς, οὔτε τὰ ἐκ τοῦ ποταμοῦ σφι γινόμενα, οὔτε τὰ ἀμφὶ νόσους, οὔτε τὰ κατὰ τοὺς θανάτους. Sed nunquam, quæ apud Sagram geſta ſunt, tam vera fuere, quam hæc falſa eſſe aſſerimus, licet id non dubie credamus, quod quamuis contra rerum ordinem factum ſit, in ſacris monumentis legitur: Solem ſcilicet Ioſuæ precibus aliquandiu ſtetiſſe, vt illi hoſtes perſequendi facultas eſſet: eundemque aliquando contra morem regreſſum, vt Eſaiæ verbis fidem afferret.

FRAN-

FRANCISCI FLORIDI SABINI LECTIONVM SVBCISIVARUM, Liber Secundus.

Latinum ſermonem veterum Romanorum tempore omnibus fuiſſe promiſcuum.

CAPVT I.

CVm varia ſemper fuerint de quibuſcunque rebus hominum iudicia, non defuere, qui in dubium reuocarint, nunquid Latinus ſermo, is quo omnium antiquorum (de noſtris loquor) in quouis genere opera ſcripta ſunt, veterum Romanorum tempore doctis pariter, indoctiſq; fuerit promiſcuus. Leonardus ſiquidem Aretinus, Pogiuſq; hanc linguam qua Dantes, Boccatius, Petrarcha, & ſimiles in ſcribendo vſi ſunt, iam tum vulgo peculiarem fuiſſe, neſcio quibus argumentis commenti ſunt. Quorum opinionem cum docti fere omnes, tanquã friuolam falſamque reijciant, reperti etiam ſunt eo viuente, qui de hac re contra eos diſſererent. Enimuero & Blondus Flauius, ex Titi Liuij in primo ab Vrbe condita libro verbis, illos praue ſenſiſſe oſtẽdit. & poſt Blondum Franciſcus Philelphus, duabus prolixis epiſtolis de eodem negotio copioſius diſſeruit. Quamobrem & inter tot egregios viros neque ipſe, quod cenſeo, proferre recuſabo: ita tamen, vt meliorum iudicio, ſi forte fallar, nihil non ſim delaturus. Cumque multis rationibus ab Aretino, Pogioque diſſentire cogar, duas tamen præcipuas pro noſtra ſententia adducere ſoleo: quarũ altera eſt, quod, ſi veteres ſeu Latini, ſeu Romani, duas habuiſſent linguas, nullo pacto potuiſſet fieri, vt non aliquod illius quam iſti ſomniant veſtigium, aut minimum ſaltem indicium vel in lapidibus, vel alio etiam in loco ſuperfuiſſet: altera, quod nullus eſſe potuiſſet oratorum poetarumque apud populum vſus, niſi vnicus tantum fuiſſet omnium ſermo. Quomodo enim legem Agrariam populo diſſuaſiſſet M. Cicero, ſi eruditi ſolum eius orationes potuiſſent intelligere? aut quo pacto idem Romanus populus antiqua tantum ſcripta laudabat, & recẽtia faſtidiebat, vt ſæpe queritur Horatius, ſi Plauti, Cæcilij, Næuij, Ennij, Lucilij, aliorumque poemata non communi, ſed priuata quadam paucorum lingua erant compoſita? Quid porro eſt compertius, quam a populi appellatione nullum hominum genus excludi? Quid quod populus ea non intelligebat modo, ſed ſi quid in poematibus, orationibuſq; non in recta tantum locutione, ſed (quod erat difficilimũ) in numeris, ſtructuraq; fuiſſet erratum, protinus agnoſcebat? An qui linguæ eſſent expertes, carminis, aut ſolutæ orationis vitia deprehendebant? Quod ſi quis id nunquam factum contendat, accipiat M. Tullij in

tertio libro, de Oratore teſtimonium. *Verum*, inquit Cicero, *vt in verſu vulgus, ſi eſt peccatum, videt: ſic, ſi quid in noſtra oratione claudicat, ſentit, ſed poetæ non ignoſcet, nobis concedit: tacite tamen omnes non eſſe illud quod diximus, aptum perfectumq; cernunt.* Non eruditos, ſed vulgus orationis poematiſque virtutes ac errata dignoſcere potuiſſe, aſſerit Cicero. Vnde obſecro, niſi Latine ij omnes loqui ſciuiſſent? An de vulgaribus poetis oratoribuſq; agit M. Tullius? Atqui idem in Oratore, quem librum tanquã vnicum filium amplexatur, poſtquam optimam ſpeciem, & quaſi figuram dicendi Bruto oſtendit, in operis calce ſic ait: *Res autem ſic ſe habet (vt breuiſſime dicam quod ſentio) compoſite & apte ſine ſententiis dicere, inſania eſt: ſententioſe autem ſine verborum ordine & modo, infantia: vt ea qui vtantur, non ſtulti homines haberi poſſent, etiam plerumq; prudentes, quo qui eſt contentus vtatur: eloquens vero, qui non approbationes ſolum, ſed admirationes, clamores, plauſus, ſi liceat, mouere debet; omnibus oportet ita rebus excellat: vt ei turpe ſit quicquam aut ſpectari, aut audiri libentius.* Scilicet hi plauſus, clamores, admirationeſque, de quibus Cicero agit, tam ad doctos quam ad vulgus ſunt referendi. Quod idem paulo poſt apertius declarat, cum inquit: *Nec in hac modo re, quæ ad vulgi aſſenſum ſpectet, & ad aurium voluptatem, quæ duo ſunt ad iudicandum leuiſſima, ſed ne in maximis quidem rebus, quicquam adhuc inueni firmius, quod tenerem, aut quo iudicium meum dirigerim, quam illud quodcunq; mihi quam ſimillimum veri videretur, quum ipſum illud verum in occulto lateret.* Latine igitur omnes loquebantur, & intelligebant; licet cultius aliquanto nobiliores, iique qui aliquem orationi ornatum adhibebant, quam qui ſimpliciter, pureque, & plerumque indocte animi ſenſa exprimerent: prout etiam in idiomate, quod alij Hetruſcum, alij aulicum in Italia vocant, hodie vſu venire videmus, cum aut ſolutam Ioannis Boccatij orationem, aut Ludouici Arioſti poemata, aut concionatorum elegantius artificioſiuſque, quam alij conſueuerint loquentium verba omnes percipiant, licet ipſi, ſi de ea re agere vellent, in portu impingerent. Quod nonnullis, qui de philoſophia Latine ſcripſerunt, contigiſſe, M. Cicero in primo Tuſculanarum quæſtionum libro his verbis teſtatur: *In quo, ait, eo magis eſt nobis elaborandum, quod multi iam eſſe libri Latine dicuntur ſcripti inconſiderate ab optimis quidem viris, ſed non ſatis eruditis. Fieri autem non poteſt, vt recte quis ſentiat, & id quod ſentit, polite eloqui non poſſit: ſed mandare quenquam literis cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorẽ, hominis eſt intemperanter abutentis otio & literis.* Hæc Cicero. Qui etiam cum in Bruto magni intereſſe putet; quos quiſque audiat quotidie domi, quibuſcum loquatur a puero, quemadmodum patres, pædagogi, matres etiam eius loquantur, qui in excellentium oratorum numerum ſe relatum iri ſperat, vnicam tantum, quæ

omnes vterentur, linguam fuiſſe innuit. Quorſum etiam ſpectant, quæ in tertio de oratore ſcribit: *Prætereamus igitur, inquit, præcepta Latine loquendi, quæ puerilis doctrina tradit, & ſubtilior cognitio ac ratio literarum alit, aut conſuetudo ſermonis quotidiani, ac domeſtici libri confirmant, & lectio veterum oratorum & poetarum.* Ergo ita locuti fuerant veteres poetæ, quemadmodum quotidiani ſermonis ratio obtinebat. Nam & Cornelia Gracchorum mater, plurimum ad filiorum eloquentiam contuliſſe dicitur: non quod duo eſſent apud Romanos idiomata, ſed quod ea Latina lingua, quamuis mulier eſſet, eleganter vteretur. Cuius non abſimile de ſua ſocru Lælia, Craſſus apud Marcum Tullium in tertio, de oratore tradit, ait enim: *Equidem cum audio ſocrum meam Læliam (facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem conſeruant, quod multorum ſermonis expertes, ea tenent ſemper, quæ prima didicerunt) ſed eam ſic audio, vt Plautum mihi, aut Næuium videar audire: ſono ipſo vocis ita recto & ſimplici eſt, vt nihil oſtentationis aut imitationis afferre videatur: ex quo ſic locutum eſſe eius patrem intelligo, ſic maiores.* De eo videlicet ſermone ſentit Cicero, qui omnibus erat promiſcuus, tametſi nō parum differrēt in eius vſu cū viri tum mulieres, quando aliqui ea verba efferebant, quæ nemo iure reprehenderet, illaq; ſic caſibus, temporibus, genere ac numero conſeruabant, vt lectiſſimis verbis vtentes, nihil perturbatum, aut diſcrepans, aut præpoſterum exprimerent: alii vero in plurimis errabant. Idē quoq; Cicero lib. I. de oratore, ita ſcribit: *Quod hoc etiam mirabilius debet videri, quia cæterarum artium ſtudia fere recondicis atq; abditis de fontibus hauriuntur: dicendi autem omnis ratio in medio poſita, communi quodam in vſu, atq; in hominum more & ſermone verſatur, vt in cæteris id maxime excellat, quod longiſſime ſit ab imperitorum intelligentia ſenſuq; diſiunctum: in dicendo autem vitium vel maximum ſit, a vulgari genere orationis, atq; a conſuetudine communis ſenſus abhorrere.* Si hercle vnicum hunc locum conſideraſſent Leonhardus Aretinus, Poginſque, cum Philelpho ac Blondo vtique ſenſiſſent. Sed & ille idem M. Cicero in Bruto, de Antonio loquens, ſic ait: *Verba ipſa, non illa quidem eloquentiſſimo ſermone: itaque diligenter loquendi laude caruit, neq; tamen eſt admodum inquinate locutus. Sed illa, quæ propria laus eſt oratoris in verbis: nam ipſum Latine loqui eſt illud quidem, vt paulo ante dixi, in magna laude ponendum: ſed non tam ſua ſponte, quam quod eſt a pleriſque neglectum. Non enim tam præclarum eſt ſcire Latine, quam turpe neſcire: neq; tam id mihi oratoris boni, quam ciuis Romani proprium videtur.* Quid eſt Dii boni his verbis manifeſtius? aut quid magis Aretinum ſtupiditatis conuincere poſſet? *Latine loqui*, inquit, hoc eſt, candide, pure, ſignificanterque quod quiſque velit exprimere poſſe, *non tam ſua ſponte laudabile eſt, quam quod a pleriſq; eſt neglectum: neq; tam præclarū eſt Latine ſcire, quam turpe neſcire*, ac ſi dicat, cum omnes ciues ſuum

excolere

excolere ſermonem debeant, vti non magna laus eum, qui id faceret ſequeretur, quippe quia egregii elegantiſque ciuis, quod maxime debet, officium præſtaret: ita quia ab eo recedit, vehementer eſt vituperandus. Cum tamen ſecus propemodum iis temporibus, de quibus Cicero loquitur, eſſet receptum, vt nemo videlicet aliquam in recte loquendo diligentiam adhiberet, qui communem errorem vitaſſet, non tam per ſe erat laudandus, quam quod in ea re ſibi temperare ſciuerat, quam præter rationem omnes peſſum dediſſent. Atqui in eo recte loquendi contemtu maxima pars labebatur: e qua plerique patrium ſermonem contemnentes, omnes ſe Græcos Latinoſq; ſcriptores viciſſe autumabant, ſi quatuor Græca verba connectere ſciuiſſent, quos in inſtituto perſeuerantes, apertiſſime inſectatur Iunius Iuuenalis Satyra ſexta, licet de mulieribus agat, his verſibus:

Nam quid rancidius, quam quod ſe non putat vlla
Formoſam, niſi quæ de Thuſca Græcula facta eſt,
De Sulmonenſi mera Cecropis? omnia Græce,
Cum ſit turpe magis noſtris neſcire Latine.

E quibus ſcioli plerique ſatis indocte Iuuenalem Græcas literas ignoraſſe colligunt: quaſi quenquam ille a Græcæ linguæ cognitione deterreat, ac non potius Satyrico more abuſus inſectetur. Sed enim, vt ad M. Tullium redeamus, in eodē opere inferius ita de Cæſare ſcribit: *Solum quidem, & quaſi fundamentum oratoris vides, locutionem emendatam & Latinam: cuius penes quos laus adhuc fuit, non rationis, aut ſcientiæ, ſed quaſi bonæ conſuetudinis fuit. Mitto C. Lælium. P. Scipionem: ætatis illius iſta fuit laus, tanquā innocentiæ, ſic Latine loquendi, non omnium tamen. Nam illorum æquales Cæcilium & Pacuuium, male locutos videmus. Sed omnes tum fere, qui nec extra vrbē hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries domeſtica infuſcauerat, recte loquebantur. Sed hanc certe rem deteriorē vetuſtas fecit, & Romæ & in Græcia. Confluxerunt enim & Athenas, & in hanc vrbem, multi inquinate loquentes ex diuerſis locis.* Iam ex vltimis M. Ciceronis verbis expreſſe diſcimus, Romanos omnes Scipionis Læliique ætate, non tantum Latine, ſed & emendate locutos fuiſſe, quod nullo modo factum eſſet, niſi idem ſermo omnibus fuiſſet promiſcuus. Et quoniam *rationis ſcientiæq;* mentionem fecit, id in primis pernoſſe operæpretium fuerit, Latinam linguam licet omnibus in medio poſita eſſet, rationibus (vt diximus) ita apud veteres Romanos conſtitiſſe, vt ea, quæ vulgaris dicitur noſtris temporibus: cū potuerit quis Latine vitiateq; olim, poſſitque hodie vulgariter, itidemq; corrupte loqui. Ceterū quod de doctrina attigit, id præcipue innuere voluit, iis maxime emendatā locutionem fuiſſe peculiarem, qui diuerſas ſcientias didiciſſent: quod omnes eos factitaſſe videmus, qui apud nos oratores, hiſtorici, poetæ, philoſophi, aliarumue diſciplinarum peritiſſimi cogniti ſunt. Idcirco in eodē Bruto, de Curione ſic inquit M. Cicero: *Erāt tamen*

quibus videretur illum ætatis tertiæ Curio, quia ſplendidioribus fortaſſe verbis vtebatur, & quia Latine non peſſime loquebatur, vſu credo aliquo domeſtico, nam literarum admodum nihil ſciebat. Verum qui de aliqua re ſcriberent, licet non vulgarem ſuis operibus eruditionem complecterentur, nõ ita illa obſcura reddere debebant, vt hominũ admirationem ex affectatione captarent: alioqui nihil plerumq; poteſt iis eſſe inutilius, ad quos ea ſcripſerint, quam nimis diſerte tractatum argumentum: præſertim ſi eos doceant, in quibus nulla exactior literatura dignoſcitur. Hinc Palladius eos qui nimis culte docteque de re ruſtica egiſſent, hiſce verbis reprehendit: *Pars eſt prima prudentiæ, ipſam cui præcepturus ſis æſtimare perſonam. Neque enim formator agricolæ debet artibus & eloquentia Rhetores æmulari, quod a pleriſq; factum eſt, qui dum diſerte loquuntur ruſticis, aſſecuti ſunt, vt eorum doctrina nec a diſertiſſimis poſſet intelligi.* Hæc ille. Ex quibus pulcre conuincimus, ruſticos (quo hominum genere nihil eſt fuitque indoctius) ſimplicem Latinum ſermonem intellexiſſe: elaboratum autem, pauloque exquiſitiorem, non item, quin ipſi plurimis verbis vtebantur, quæ ciues purique ſermonis amatores vehementer abhorrebant: qualia erant, *catulitio* (de qua libro decimoſexto, naturalis hiſtoriæ C. Plinius ita ſcribit: *Catulitionem ruſtici vocant, geſtiente natura ſemina accipere, eoque animam inferente omnibus ſatis*) & *lętamen* pro fimo, de quo Seruius in primum Georgicorum: *Nam fimus qui per agrum iacitur, vulgo* lętamen *vocatur.* Quanquam poſtrema hæc vox tam ruſticis, quam etiam vrbanæ plebeculæ fuerit communis. Quandoq; vero eadem hominum genera non tantum ſuis vocibus contenta erant, ſed ſi quod elegantius verbum a doctoribus compoſitum eſſet, affectarent, cum Plinius libro octauo *ſanguiſuga*, quæ dictio ex duabus vocibus formata eſſet, vocabulũ ad vulgus emanaſſe tradat: quod alteram vocem, quæ eſt *hirudo*, quodammodo faſtidiret. *Cruciatum* (inquit ille, de elephantis agens) *in potu maximum ſentiunt hauſta hirudine, quam* ſanguiſugam *vulgo cœpiſſe appellari aduerto.* Niſi hoc vocabulum Plinius a plebe formatum oſtendere velit, cum paulo eruditiores *hirudinis* voce eſſent contenti. Ad hæc cum populum Romanum ſemper Latine locutum fuiſſe legamus, vnicam eius linguam, qua patritij, equites, plebeij, ruſtici, militeſque, & alij omnes loquerentur, vel nolentes fateri cogimur. Quam rem multis veterum teſtimoniis confirmat Philelphus. Salluſtius namque in Iugurthino ita ſcriptum reliquit: *Ibi Iugurtha cum pluribus erat: deinde cognito Bocchi aduentu, ad pedites conuerſus, inquit Latine (nam apud Numantiam loqui didicerat) noſtros fruſtra pugnare, paulo ante Marium ſua manu interfectum.* Liuius quoq; ſeptimo de ſecundo bello Punico libro, (quem enim ex eiuſdem primo ab Vrbe condita citat, tanquam a ſe primum obſeruatũ Blondus agnoſcit) ita inquit: *Præterea Annibal quarta*

vigiliâ

vigilia ferme ad vrbem acceſſit. Primi agminis erant perfugæ Romanorum, & arma Romana habebant. Hi vbi ad portam eſt ventum, Latine omnes loquentes excitant vigiles, apeririq; portam iubent. Sed & alia non deſunt. Idem enim Liuius quadrageſimo libro ſic ait: *Cumanis eo anno petentibus permiſſum, vt publice Latine loquerentur, & præconibus Latine vendendi ius eſſet.* An de Latino ſermone, qui paucis doctioribus erat in vſu, intelligit Liuius? An non de eo potius, qui omnibus erat promiſcuus? Non mediocrem ſane Romanis iniuriam feciſſent Cumani, ſi ea lingua publice loqui voluiſſent, quam illi non omnibus ſuis impertirent, ſed primi ciuitatis priuatim tanquam tyranni ſibi vindicarent. Iuuenalis item Satyra vndecima ita ait,

Plebeios calices, & paucis aſſibus emtos,
Porriget incultus puer, atq; a frigore tutus:
Non Phryx, aut Lycius, non a mangone petitus
Quiſquam erit, & magno cum poſcis, poſce Latine.

Nonne cum *plebeios calices* ab inculto puero Latine poſci iubet, hic Poeta Latinum ſermonem etiam his, qui ſub mangone non fuiſſent, communem exſtitiſſe declarat? Sunt & aliæ rationes, præclare quod volumus comprobantes. Sed hæc quoque non eſt aſpernanda, quod ex quo Gothi, Wandali, Heruli, & alia id genus hominum portenta, Italiam vaſtarunt, ac inter cetera, quæ ab eis accepimus damna, Latinam linguã peſſundederunt, nulla in ea regio veteris Latini ſermonis ſeu ſigna, ſeu veſtigia retinuit, præter Latium, eamque omnem oram, quæ Romæ adiacet. Nam in vrbem ipſam inuectæ ſunt plurimę non linguarum tantum, ſed morum etiam varietates, vt noſtris quoque temporibus fieri videmus. Quamobrem nec eſt mirum, ſi in ea aliarum rerum, priſcæque linguæ ſonus, & pronuntiatio tam diu non durauit quam in finitimis oppidulis, vicisque: in quibus propinquum fere Latino ſermoni idioma conſeruari potuiſſe incredibile eſſet, niſi omni Latio veterum Romanorum tempore vna eademque lingua fuiſſet: præſertim quod non multa ſunt illa, de quibus agimus, caſtella, eaque plane neque regii victus, neque veſtitus. Verum quoniam duriſſima ſæpe obſtinataque ingenia huiuſmodi quantumlibet veris coniecturis vel minimum a propoſito dimoueri non ſolent, aliis auctorum teſtimoniis eſt agendum. Quorũ primum ex Quintiliani verbis in præmiſſo a nobis capite recitatis colligitur, cum ille ait: *A ſermone Græco puerum incipere malo, quia Latinus, qui pluribus in vſu eſt, vel nobis nolentibus ſe perhibet.* Si duas priſci Romani linguas habuerunt, qua ratione Latinus ſermo, quem pauci ſibi eruditi aſſumebant, pueris vel nolentibus ſe perhibere potuerit, Leonardus Aretinus, Pogiuſque viderint. Sed cur non omnibus Romanum ſermonem in vſu fuiſſe aſſeruit Quintilianus? dixerit quiſpiam. Equidem quod pluribus dixit, multos certe ab eo exclu-

ſit. Ridicula commentatio. Quia enim non de ſolo Romano, ſed & de Græco quoque agebat: qui certe cum multis eſſet, & doctis quidem familiaris, Latinus tamen pluribus erat communis, quam Græcus, ſubintelligis, niſi comparatiuorum nominum proprietatem naturamque Grammaticis reliqueris. Confirmant noſtram ſententiam, & quæ præcedunt eiuſdem Fabii verba, inquit enim: *Si tamen non continget, quales maxime velim habere nutrices, pueros, pædagogos: at vnus certe ſit aſſiduus, dicendi non imperitus: qui ſi qua erunt ab his præſente alumno dicta vitioſe, corrigat protinus, nec inſidere illi ſinat, dum tamen intelligatur id, quod prius dixi, bonum eſſe hoc remedium.* Hæc quamuis aperta ſint, atque id quod volumus recte aſſerant, multo tamen illa melius clariuſque id oſtendunt, quæ ab eodem vbi de conſuetudine agit, ſcribuntur. *Supereſt igitur,* ait, *conſuetudo: nam fuerit pene ridiculũ, malle ſermonem, quo locuti ſint homines, quam quo loquantur.* Et ſane, quid eſt aliud vetus ſermo quam vetus loquendi cõſuetudo? Niſi hic locus Latinũ ſermonem omnibus promiſcuum fuiſſe cõprobat, optime ſenſiſſe Aretinũ Pogiumq; non inficias iuerim. Sed huic ipſi ſubdit Quin. *Neceſſarium eſt iudicium, cõſtituendumq; imprimis id ipſum quid ſit, quod conſuetudinem vocemus.* Veriſſime Fabius. *Non enim quod a pluribus, ſed quod a melioribus probatur, pro conſuetudine eſt capiendum.* Quæ ſubiungit ille, ſi ex eo quod plures faciant, nomen accipiat, periculoſiſſimum dabit præceptum, non orationi modo, ſed (quod & maius eſt) vitæ. *Vnde enim tantũ boni, vt pluribus quæ recta ſunt placeant? Igitur vt velli, & comam in gradus frangere, & in balneis perpotare, quamlibet hæc inuaſerint ciuitatem, non erit conſuetudo, quia nihil horum caret reprehenſione: at lauamur, & tõdemur, & conuiuimus ex conſuetudine: ſic in loquendo, nõ ſi quid vitioſe multis inſederit, pro regula ſermonis accipiendum erit. Nam vt tranſeam, quemadmodum vulgo imperite loquuntur, tota ſæpe theatra, & omnẽ circi turbam exclamaſſe barbare ſcimus. Ergo conſuetudinem ſermonis, vocabo conſenſum eruditorum: ſicut viuendi, conſenſum bonorum.* Hactenus Quintilianus: qui tam egregie noſtram comprobat ſententiam, quam in re manifeſta non dubie hallucinati ſunt Aretinus, Pogius. & quicunque eorum opinioni adhærent. Quod niſi ex communi omnium ſermone emendata, & oratoribus, hiſtoricis, poetiſque conueniens locutio ſumta fuiſſet, quid opus erat id conſuetudinem vocare, quod eruditorum conſenſu comprobatũ, tanquam præſente nota ſignatum, procuſumq; haberetur? Tum ſi docti tantũ Latine loquebantur, quorſum tuũ Quint. præceptum? Nemo porro ſanus, eos qui hoc ſeculo Romane ſcribere ac loqui cupiunt, vt ab aliis vocibus, loquendiq; formulis, quæ populo ſunt peculiares, caueant, admonebit, nempe quod vetus Romanus ſermo nullam habeat cum noſtro vernaculo ſimilitudinis ſpeciem. Præterea *tota ſæpe theatra, & omnẽ circi turbã barbare exclamaſſe,*

quid

quid aliud ſignificat, quam Latine ſemper loqui ſolitos, barbara nonnunquam & peregrina verba, vt plebecula nullius eſt iudicii, pro meracis vocibus vſurpaſſe? Hæc faciunt, vt non tam mirer Aretinum, qui incultis illis horridiſq; temporibus floruit, in hac re decipi potuiſſe, quam quorundã impudentiam rideam, qui eius ſententiam mordicus tutari geſtiunt: credo vt mirificũ ſe neſcio quid aſſecutos orbi perſuadeant cum in ea lingua aliquantulũ profecerint, quam & hodie vix e ruderibus erutã aſpicimus, & olim a nõnullis tanquã dies à Chaldæis petebant, quaſi antiqui omnes materna lingua cõtenti, nihil quam mera poemata, & abſolutiſſimas orationes inuiti ſpirarent. At nos reliqua eiuſdem Fabii loca pſequamur. Nam & de genere dicendi in duodecimo lib. agens, tam dilucide Leonardi Aretini errorem denotat, vt nihil quicquam ſit eius verbis magis perſpicuũ. Sic enim inquit: *Adhuc quidam nullã eſſe naturalẽ putant eloquentiã, niſi quæ ſit quotidiano ſermoni ſimillima, quo cum amicis, cõiugibus, liberis, ſeruis loquimur, contenti promere animi voluntatẽ, nihilq; accerſiti & elaborati requirentes: quicquid huc ſit adiectũ, id eſſe affectationis, & ambitioſæ in loquendo iactantiæ, remotũ a veritate, fictumq; ipſorũ gratia verborum: quibus ſolum a natura ſit officiũ attributum, ſeruire ſenſibus, ſicut athletarum corpora, etiamſi validiora fiant exercitatione, & lege quadam ciborũ, non tamen eſſe naturalia: atq; ab illa ſpecie, quæ ſit cõceſſa hominibus, abhorrere. Quid.n inquiunt, attinet circuitu res oſtendere, & tranſlationibus, id eſt, aut pluribus, aut alienis verbis, cum ſua cuiq; ſint aſſignata nomina? Deniq; antiquiſſimum quemq; maxime ſecundum naturam dixiſſe contendunt, mox Poetis ſimiliores exſtitiſſe, etiamſi parcius, ſimili tamen ratione falſa, & impropria virtutes ducentes.* Nonne ex promiſcuo omnium ſermone oratores ſua ſcripta conflaſſe, his verbis Fabius oſtendit? Nonne *naturalem* vocat *eloquentiam, qua cum liberis, ſeruis, coniugibus, amicisq; priſci Romani loquebantur?* Sed non ſatis erat orationibus vulgaris ſermo, in quibus maius exigebatur artificium, & ſtructuræ ratio, cum tranſlationibus, quæ a communi loquendi vſu procul dubio recedebant. Et ſequitur Quintil. *Quia in diſtinctione nominis veri eſt, ideoq; non tam procul, quam ſit a quibuſdam, recedendum a propriis atq; communibus. Si quis tamen (vt in illo loco dixi compoſitionis) ad neceſſaria, quibus nihil minus eſt, aliquid melius adiecerit, non erit hac calumnia reprehendendus. Nam mihi aliam quandam videtur habere naturam ſermo vulgaris, aliam viri eloquentis oratio. Cui ſi res indicare modo ſatis eſſet, nihil vltra verborũ proprietatem elaboraret. Sed cum debeat delectare, mouere, in plurimas animũ audientis ſpecies impellere, vtetur iis quoq; adiutoriis, quæ ab eadem ſunt nobis cõceſſa natura. Nam etiam lacertos exercitatione coſtringere, & augere vires, & calorem cõtrahere, naturale eſt. Ideoq; in omnibus gentibus alius alio facundior habetur, & eloquendo dulcius magis. Quod ſi non eueniret,*

omnes pares eſſent, & ideo omnes deceret. At loquuntur, & ſeruant perſonarum diſcrimen: ita quo quiſq; plus efficit dicendo, hoc magis ſecundum natura eloquentiam dicit. Hæc Fabius: quæ non Pogio Florentino ſolum, ſed lapidibus etiam perſuaderent, Latinos omnes ſcriptores ex communi omnibus lingua, orationes, comœdias, tragœdias, hiſtorias, ceteraque lucubrationum genera compoſuiſſe, licet non omnia verba exotica forte probarent: licet dulciores voces, & operi quod condebant conuenientes, eligerent: licet figuris, aliiſque coloribus ſua depingerent, & ſtructuræ præcipue eſſent ſtudioſi. De qua re ille idem Quintilianus libro nono agens, naturalem, hoc eſt, quem etiam nutriculæ nouerant, ſermonem Latinum eum appellat, qui hominibus omni artificio vacuus paſſim effluxiſſet. Eius verba hæc ſunt: *Neq; ignoro quoſdam eſſe, qui curam omnem compoſitionis excludant, atq; illum horridum ſermonem, vt forte effluxerit, modo magis naturalem, modo etiam magis virilem eſſe contendant. Qui ſi id demum* naturale *eſſe dicunt, quod a natura primum ortum eſt, & quale ante cultum fuit, tota hæc ars orandi ſubuerteretur. Neq; enim locuti ſunt ad hanc regulam & diligentiam primi homines, nec procemiis præparare, docere expoſitione, argumentis probare, affectibus commouere ſcierunt. Ergo iis omnibus, non ſola compoſitione caruerunt: quorum ſi fieri nihil melius licebat, ne domibus quidem caſas, aut veſtibus pellium tegmina, aut vrbibus montes ac ſyluas mutari oportuit.* Quocirca antiqua Latinorum verba ea eſſe non dubitamus, quibus antiqui homines publice loquebātur: ſicut & noua dicimus, quæ veteribus fuerunt inaudita: pariter vtraq; iis vitanda, qui elegans aliquod duraturumque monumentum relinquere cupiebant. Quales fuere quam plurimi, quorum partim omnia ſcripta exciderunt, partim aliqua nobis ſuperſunt. Ex quibus Latinam linguam vnuſquiſque ſibi pro virili comparat: quæ cum omnibus vulgo vſui eſſet, plurimum tamen (vt diximus) in ea docti indoctique differebant, neque in delectu & artificio ſolum, ſed & in voce & pronuntiatione, ſic inter Latinos Romanorum propriis, vt inter Græcos Atticorum. Niſi forte non hoc ſibi voluit in tertio de Oratore libro M. Cicero, cum ait: *Eſt autem vitium, quod nonnulli de induſtria conſectantur. Ruſtica vox & agreſtis quoſdam delectat, quo magis antiquitatem, ſi ita ſonet eorum ſermo, retinere videantur: vt tuus Catule ſodalis L. Cotta, gaudere mihi videtur grauitate linguæ, ſonoq; vocis agreſti: & illud quod loquitur, priſcum viſum iri putat, ſi plane fuerit ruſticanum. Me autem tuus ſermo, & ſuauitas iſta delectat, omitto verborum (quanquam eſt caput, verum id affert ratio, docent literæ, confirmat conſuetudo & legendi & loquendi) ſed hanc dico ſuauitatem, quæ exit ex ore: quæ quidem, vt apud Græcos Atticorum, ſic in Latino ſermone huius eſt vrbis maxime propria.* Hæc Cicero. Ac ne cui id nouum videatur, in ipſa etiam vrbe Roma aliqui erant, qui Latina lingua delicatius quam

ceteri vti ſcirent: quod Catulorum peculiare fuiſſe, eiuſdem Ciceronis teſtimonio alio loco oſtendimus. Publius quoque Ouidius, cum in Ponto exſularet, hoc maximum ſibi eſſe incommodum querebatur, quod neminem reperire poterat, a quo ipſe Latine loquens intelligeretur. Non hercle peculiari quadam doctorum lingua cum Tomitanis, omnium bonarum artium ciuilitatiſque imperitis agebat: ſed ea quæ Romæ omnibus in vſu eſſet. Mirum namq; erat, neminem eorum exſiſtere, qui Romanorum, orbis habenas moderantium, linguam a militibus, aut ab alio hominum genere doctus fuiſſet. Quod futurum non erat, ſi de promiſcuo eruditis tantum ſermone intelligeret Ouidius: nempe quia nihil purpura ad ſimias, nihil ad aſinos muſica inſtrumenta. Quin cum idem Ouidius ſummopere timeret, ne Latini ſermonis inter barbaros obliuiſceretur, eum deſignabat, quem in patria omnes callerent, ne forte ſi in illam rediiſſet, cum vxore, amiciſque loqui neſciret: non illum, quem pauci admodum ſibi vindicarent. Eius carmina ex 5. Triſt. libro, vt ab omnibus examinari poſſint, ſubiiciam,

Vnus in hoc non eſt populo, qui forte Latine
Qualibet e medio reddere verba queat.

Non eos quærebat hic Poeta, qui culte, ornate, concinneque, ſed qui mediocriter loquerentur, & iis verbis, quibus ſordida plebs ageret. Et paulo poſt,

Ne tamen Auſonia perdam commercia lingua,
Et fiat patrio vox mea tuta ſono,
Ipſe loquor mecum, deſuetaq; verba retracto,
Et repeto ſtudii ſigna ſiniſtra mei.

Patrium ſonum, pro patrio ſermone poſuit. An aliquis hodie, vel Italus, vel Gallus, vel Germanus, vel Britannus *patrium ſonum* diceret Latinam linguam? Non ædepol, ſi ſaperet. Sed *patriam* quiſque *linguam* recte appellaret, quam in patria iuuenes, pueri, ſenes, ſerui, nobiles denique ac ſordidi, & mulieres noſſent. At olim Ouidius de Latina intelligens, id optime poterat: quemadmodum & Hetruſcus quiſpiam in Sarmatia aut vltima Scythia vitam ducens, hoc ſibi diligenter præcauendum eſſe dicere poſſet, ne *patrium*, hoc eſt, *Hetruſcum ſermonem* dediſceret. Et mox Ouidius,

Barbarus hic ego ſum, quia non intelligor vlli,
Et rident ſtolidi verba Latina Getæ.

Demum quod hic Poeta a pleriſque quaſi laſciuus reprehenſus fuerit, non eſt aliud, quam eum nimium ſibi in ſcribendo indulſiſſe: quippe vt aliqua in ſua ſcripta ex communi ſermone deriuarit, quæ Vergilius, Horatius, Tibullus, Propertiuſque non protuliſſent. Quanquam & in inuentione ipſa, qua mirifice præſtat, aliquanto profuſior, ſeu largior, pleriſque ſit viſus. Sed ego hæc neque vitia vocarim, neque de tam celebri Poeta quicquam in ſiniſtram

partem pronuntiare auſim, qui de Latinæ linguæ vſu, non de Poetarum excellentia hæc ſcripſerim. Sane cum Lucilius etiam ab Horatio, tanquam qui *lutulentus flueret*, & *plura tollenda relinquendis haberet*, carperetur, tam de modico ſententiarum, quam verborum delectu reprehendebatur. Sciendum tamen eſt, Andream Alciatum in primo Prætermiſſorum libro cum Philelpho ſentire, atque hoc ex Apuleii Aſino aureo teſtimoniũ adprime ad rem faciẽs citare. *Interrogauit*, inquit ille, *miles dominum meum, quorſum vacuum duceret aſinum. At dominus meus Latini ſermonis ignarus, tacitus præteribat. Quapropter cum a milite deturbatus eſſet hortulanus, ſupplicue reſpondit, ſermonis ignorantia ſe quid ille diceret, ſcire non poſſe. Ergo igitur ſubiiciens miles, vbi*, inquit, *ducis aſinum iſtum? Reſpondit hortulanus, petere ſe proximam ciuitatem.* Ex quib. verbis, ait Alciatus, conſtat elegantiorem illũ ſermonem, qualis eſt, *quorſum ducis vacuũ aſinum?* Latinũ eſſe, nec niſi a doctis ſolitũ intelligi, at aliũ barbarum, *vbi ducis aſinũ?* etiam tali in vſu fuiſſe, vt vel hortulani illum intelligerent, & ita loquerentur. Qua ratione & apud Celſum, Proculus ait, *ſæpe audiuiſſe ſe ruſticos ſenes ita dicentes, pecuniam ſine peculio fragilem eſſe*: peculiũ *appellantes, quod præſidii cauſſa reponeretur*. Cum .n. in Latinæ dictionis ſignificatione & ruſticorũ vſus a Iureconſultis allegetur, nonne apertiſſime demonſtratur, Latinũ ſermonem etiam indoctis cõmunem extitiſſe? Bene ſane Alciatus, & Proculi verba multo plus auctoritatis habent, q̃ Apuleii locus: quem neſcio an merito pleriq; barbarũ in omnibus appellent. Quamuis *Vbi* aduerbium apud Plautũ in Mænechmis eodem modo poſitum inueniatur, cum inquit: *Demiror vbi nunc ambulet Meſſenio*, cui ſimile eſt, quod in Trinummo legitur: *Quid quod dediſti ſcortis? Ibidem vna traho. Ibidem* dixit, pro *eodem*. Et Cic. pro Murena, quaſdam Iureconſultorum formulas ſubſannans, ait: *Cum hoc fieri belliſſime poſſet, Fundus Sabinus meus eſt, imo meus, deinde iudicium, noluerunt. Fundus*, inquit, *qui eſt in agro, qui Sabinus vocatur. ſatis verboſe, cedo. Quid poſtea? Eum ego ex iure meum eſſe aio. Quid tum? Ibi ego te ex iure manu conſertum voco. Ibi*, pro *eo*, ſine dubio vſurpabunt Iureconſulti. Quod & paulo poſt melius explicat: *Tranſit idem Iuriſconſultus tibicinis Latini modo. Vnde tu me*, inquit, *ex iure manu conſertum vocaſti: inde ibi ego te reuoco*. Sed de Romani ſermonis vſu ſatis multa. Plura de eadem re, & meliora fortaſſe apud Philelphum cum in nono, tum in trigeſimo Epiſt. lib. leguntur. Sed & nos aliqua in medium protuliſſe non pigeat: quæ ſi aliis probabuntur, nobis grata erunt: ſin minus, eorum vento nauigabimus, qui noſtra reiicient, & contrariam ſententiam validioribus teſtimoniis rationibuſque fulſerint.

Tres libros de bello Ciuili Pompeiano, non videri C. Iulii Cæſaris.

CAPVT II.

Pro-

PRofecto quanto magis noſtrum ſeculum feliciſſimum doctiſſimiſque viris decoratum admiror, tanto timidius ea attingere ſoleo, quæ ſic eruditorum animis inſedere, vt quæ nunquã fere in dubium ſunt reuocata. Quandoquidem cum non Ariſtarchum, ſed Apollinem prope eſſe oporteat, qui ſuum iudiciũ vulgatiſſimæ receptæq; ſententiæ anteponat, quid mihi erit faciundum, ſi tres libros de bello ciuili Pompeiano, quos a Cæſare ſcriptos omnes profitentur, C. Cæſaris nunquam fuiſſe aſſeram? Verum cum ſuum nemini a natura iudicium ſit negatum, non qui quod ſentit, libere profert, ſed qui aliorum cenſuram præ ſua nihili facit, reprehendendus videtur. Quamobrem vt conſtantem de tribus illis libris literatorum conſenſum iis relinquamus, qui publicæ fidei adhærentes, nihil præterea diligentius excogitandũ putant, non verebor aſſerere, ſemper mihi viſum eſſe, tres libros de quibus agimus, Cæſaris candori elegantiæq; tam non conuenire, quam ſeptem de bello Gallico diuini Imperatoris ſcriptoriſq; puritatem præ ſe ferunt. Eoq; opinionis veni, ſtyli præcipue diſſimilitudine adductus: quam quia ob lectorum oculos ponere arduum eſſet, doctos rogarim, vt cum ſeptem eos, qui viuum Cæſarem ſpirant, non ſemel aut iterum, ſed ſæpiſſime legerint, in eiſq; ſcribendi modum Cæſari peculiarem obſeruarint, tres de bello Pompeiano cum illis conferant. Quod niſi illos maxime diuerſa ab his ratione, inſtituto, conſilio, copiaq; conſcriptos protinus agnoſcant, mihi vni meam ſententiam relinquant. Vtq, ſingula omittam, vel prima verba eius operis, quod Cęſaris non eſſe puto, a C. Cæſare puriſſimo dulciſſimoq; eloquentiæ flumine exuberante mihi abhorrere perſuaſum eſt. Illa autem ita ſe habent: *Literis a Fabio C. Cęſaris COSS. redditis, ægre ab iis impetratum eſt, ſumma tribunorum plebis contentione, vt in ſenatu recitarentur.* Quam huic contextui non quadrant illa? *Gallia eſt omnis diuiſa in parteis treis, quarum vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui ipſorum lingua Celtæ, noſtra Galli appellantur.* Et: *Cum eſſet Cæſar in citeriore Gallia in hybernis, ita vti ſupra demonſtratum eſt, crebri ad eum rumores afferebantur, literiſque item Labieni certior fiebat, omnes Belgas, quam tertiam eſſe Galliæ partem dixeramus, contra populum Romanum coniurare, obſidéſque inter ſe dare.* Sed hæc exempli cauſſa recitata ſint. Alia enim, quæ non ad ſolas periodos, verum ad diuerſum in totis operibus ſcribendi morem pertinent, tam multa, tamq; conſpicua ſunt, vt mihi quidem facilime comprobarint, ſeptem libros de bello Gallico M. Tullii de Cæſaris cõmentariis iudicio facilime reſpondere: tres vero de bello ciuili, non elegantius eſſe compoſitos, quam reliquos de bellis Alexandrino, Africano, & Hiſpanienſi. Quin & ratio affatim, quod volumus confirmat. Etenim cum Cicero Cæſarem quoſdã commentarios rerũ ſuarũ ſcripſiſſe teſtetur, ad paucos referendã dicas eius

Digitized by Google

ſententiam, ſiquidem innumerabilia Cæſaris bella per totum terrarum orbem confecta conſiderentur. Ad hæc, qui quos de bello Gallico incoarat, imperfectos reliquit, alios de bellis ciuilibus nõ videtur conſcripſiſſe. Tum ea fuit C. Cęſaris in exarandis rerũ ſuarum commentariis mens, vt paratam haberent, vnde ſumerẽt, qui ſcribere vellent hiſtoriam: quod non de bellis in Italia, in Græcia, in Hiſpania, hoc eſt in conſpectu populi Romani geſtis, ſed de iis interpretari par eſt, quæ in Gallia, cuius intima atq; (vt ita dicam) fontes ipſe Romanorũ primus adiit, vicitq;, hoc eſt in locis ignotiſſimis commiſit, omnium Imperatorum, qui vnquã fuerũt præſtantiſſimus: quippe qui ad literas, & ad arma natus, cum in vtriſq; excelluerit, in illis, ſi nõ aliis, ſaltem M. Tullio cedere poſſit, in his autem non modo non æqualẽ, ſed ne ſecundum quidẽ, niſi magno interuallo habuerit. Huc pertinet, quod qui ad bella ciuilia inuitus, & quaſi capillis protractus fuit, eorum ſtragem non manifeſtans, præter ea vndecies C. & XCII. M. hominum pręliis occiderit, quod ipſe clam eſſe cupiebat, ſuis cõmentariis aperire fuiſſet coactus. Sane Suetonius Tranquillus, grauiſſimus auctor, qui omnia C. Iulii Cæſaris facta dictaq; diligentiſſime exſequitur, tres illos libros inter eius ſcripta refert. Quod ſi verum eſt, nullus fuerit noſtræ coniecturæ locus, quæ tamen cum mihi arrideat, non recuſo, quin ceteri egregii atq; antiqui ſcriptoris auctoritatẽ ſequantur. Ego enim, vt Tranquilli de ea re teſtimonium, tanquam maxime verum aliis relinquam, priuato quodam iure aliter ſentio. Aſinius quippe Pollio, vt idem Suetonius tradit, omnibus Cæſaris commentariis veritatis fidem adimebat, eumq; niſi tam cito occupata republica interfectus fuiſſet, illos reſcripturum correcturumq; aiebat. Quod multa temere ſuis credita, pro certis aſſeruiſſet. Qui tamen in excellentiſſimum quemq; Romanorum ſcriptorum calamum ſtrinxerit, qui inquam nec Ciceroni, vt Liuium, Salluſtiũ, ſimileſq; prætereã, pepercerit, cum in Cæſare Patauinitatem non poſſet, mendacia deprehendit, dignus quem non diligentiæ (nam ea præſtitiſſe, memoriæ proditum eſt) ſed obſcuræ negligentiæ nomine, antiqui celebraſſent: præſertim quod nunquã tantum gloriæ veterum iudicio promeritus eſt, quantum eorum quiſpiam, quos quaſi capitales hoſtes exagitabat. Quam vellem aliqua ſupereſſe tam oculati Lyncei monumenta? Nam ſi alios ipſe hoſtiliter carpebat, quam aculeatos poſteritatis morſus fuiſſet expertus? Quo pacto Ciceronianorum, qui noſtra ætate infiniti prope ſunt, impetus ſuſtineret?

De ætate Neſtoris: Item de longiſſimis hominum vitæ ſpatiis.

CAPVT III.

HOmerus Poeta nunquã ſatis laudatus, primo Iliados libro de Neſtore loquens, ſic ait:

Τῷ δ'

Τῷ δ' ἤδη δύω μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν, ἠδ' ἐγένοντο
Ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.

Quos verſus Porphyrius in libro de Homericis quæſtionibus enarrans, non tam mihi abſolute Neſtoreæ ætatis rationem, quã Euſtathius explicaſſe videtur. Quanquam & hic cum tres recenſeat pro ea re opiniones, earumque duas confutet, vix tamen ita rem attigerit, vt ſibi ſatisfeciſſe ſit exiſtimandus. *Ceterum quod ad rem noſtram pertinet, hoc ferme modo ſe habet, vt cum Homerus duas hominum ætates Neſtori defeciſſe, tertiæ Troiani belli tempore imperaſſe ſcribat, ex hiſtoria hoc ſecundum quoſdam explicandũ appareat. Hercules etenim Neſtore adhuc iuuene Pylum obſidens, cum ſcilicet Apollo ei Neptunuſque iuxta Pindari ſententiam obſtiterint, ſenes primæ ætatis, atque in ſecunda ætate florentes necauit, omnes ante Neſtorem in Pylo genitos, educatoſque: ſenes quidem, qui verbis ſibi obfuerant: (Pyli autem regem Neleum excipere Herculem, & expiare cæde prohibuerant) iuuenes vero, propterea quod pugnando nocendoq; reſtitiſſent. Tertiam autem puerorum ætatem, tanquam inculpabilem, ſibique nulla in re contrariam ſeruauit, cui poſtea Neſtor imperarit. Sed ſciendum eſt*, inquit Euſtathius, *quoniam qui ſic ſentiunt, cum de iis tantum loquantur, qui Neſtoris tempore exſiſtebant, non longam admodum Neſtori ætatem aperte tribuiſſe. Proinde alii ſic inquiunt: Ætates*(quę Homero γενεαὶ dicuntur)*iuxta antiquorum opinionem triginta annorum fuiſſe, quibus homo perficitur: quod & Heſiodo placuit. Neſtori igitur duæ hominum ætates corruptæ fuerant, hoc eſt, tranſierant: tertiæ autem, atque in ea viuentibus imperitabat, ſcilicet ſexaginta excedebat annos.* Atq; hæc nimirum Porphyrii eſt ſententia. *Verum & eæ nihil quam meras nugas continet.* Subdit Euſtathius: *Primum quod non aperte quot annorum Neſtor eſſet, oſtendit, niſi quod ſexageſimum annum exceſſerat: tum quod Homeri verba, quæ eorum ætatem defeciſſe indicant, qui ſecum ἐν πύλῳ ἠγαθέῃ nutriti genitique fuerant, huic expoſitioni non conueniunt. Alii itaque ſic ſentiunt: duas quidem hominum ætates integras tranſiſſe, ipſum autem tertiis antea imperaſſe, cum iuuenis in iuuenes iam & perfectos milites imperium habuiſſet. Laborarunt illi quidem, temporeque corrupti ac pugnæ inutiles redditi ſunt, hocque pacto vna Neſtorem ætas defecit. Imperauit rurſus Neſtor ætatis flore virentibus, qui itidem eo atque ad obeunda opera calore deſtituti fuere. Hæcque ſecunda eſt ætas. Ipſi æquales ſuperioribus ſub ipſo Neſtore exſiſtentes, nutriti genitique vna fuerunt. Ipſis autem corruptis, Neſtor adhuc ſuperuixit: nunc tertiæ ætati, florida videlicet, Troianiſque aduerſanti imperat. Vtpote qui non in tertiam hanc ætatem imperium habeat, ſed in puerilem illam, quæ capta Pylo ſeruata fuit. Vel iam ſenio confectus etiam viris dominatur, qui ſexageſimum annum exceſſiſſent, ac ſibi ſimiles eſſent,*

Digitized by Google

quorum nullus Achiuis in bello vſus eſſet. Quare rectius dici poſſet, tertiæ ætati imperaſſe Neſtorem, quarum duæ antea præteritæ amplius non ſint: tertia autem nunc imperat Neſtor, viuus remanens in tertia ætate. Quod autem ætas variè accipiatur, veteres ſignificant. Herodotus ſane dictam triginta annorum ætatem aliquantulum extendens, tres hominum ætates centum eſſe annos aſſerit. Sic Euſtathius Homeri ætatem interpretatur: cuius verba, ſi quis noſcere velit, hæc ſunt: ἔστι δὲ, ὅπερ ἐνταῦθα λέγει, τοιοῦτον. ὅτι κατὰ τὴν ἱστορίαν ..., ἔτι νηπίου ὄντος τοῦ Νέστορος, τὴν Πύλον πολιορκήσας ... πολλὴν ἐν αὐτῇ, καὶ Ἀπόλλωνι ἀντιστὰς, κατὰ Πίνδαρον, ... αὐτὴν, μέχρι ἐκείνην γενεὰν, καὶ δευτέραν γενεὰν, τοὺς ἀκμάζοντας ἀπὸ τοῦ Νέστορος ἔμπροσθεν, καὶ γενομένους, καὶ τραφέντας ἐν τῇ Πύλῳ, καὶ ἐκεῖ ..., μὴ ... ἀλλὰ τὰς ..., ὡς λόγοις βλάψαντας. ἀνάλυσαν δὲ τὸν τῆς Πύλου βασιλέα Νηλέα, ὑποδεξάμενον, καὶ καθῆραι φόνου τὸν Ἡρακλέα. τούτους δὲ ἤτοι τοὺς ἀκμαίους, ὡς καὶ ἔργοις λυπήσαντας. μαχόμενοι γὰρ αὐτῷ ἔπεσον. τὴν δὲ τρίτην περιποιήσασθαι γενεὰν, τὴν τῶν παίδων, ὡς ἀμεμφῆ, καὶ μηδὲν αὐτὸν βλάψασαν, ἧς καὶ ἦρξεν ὕστερον ὁ Νέστωρ, τῆς τρίτης δηλαδή. ἰστέον δ', ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἱστορεῖ μέν τι τῶν κατὰ τὸν Νέστορα. οὐ μὴν καὶ πολυχρονιότητα φανερῶς προσμαρτυρεῖ αὐτῷ. ἕτεροι δὲ οὕτω φασὶν ὅτι γενεὰ κατὰ τοὺς παλαιοὺς οἱ τριάκοντα χρόνοι, μεθ' οὓς τελειοῦται ἄνθρωπος, ὡς δοκεῖ καὶ Ἡσιόδῳ, ἐν τῷ, Μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ' ἀπολείπων. Τῷ τοίνυν Νέστορι, δύο γενεαὶ ἀνθρώπων ἐφθίατο, τουτέστι παρῆλθον. ἤνασσε δὲ τρίτης γενεᾶς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ὄντων. τουτέστιν, ὑπερέβη τὰ ἑξήκοντα ἔτη. ἔχει δὲ καὶ ὁ λόγος οὗτος πρόσκομμά τι. τὸ ῥηθὲν μὲν, διὰ τὴν ἀοριστίαν. οὐ γὰρ φανερῶς ἀριθμεῖ οἷς μὲν ἔτους ἦν ὁ Νέστωρ, ἀλλὰ δηλοῦται μόνον, ὅτι ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἦν ἔτη εἴτε καὶ διότι τὸ οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο ἐν Πύλῳ, οὐκ εὐκόλως πρὸς τὴν τοιαύτην ἔννοιαν συμβιβάζεται. λέγεται οὖν τις καὶ τρίτη ἔννοια τοιαύτη, ὅτι δύο γένη ἀνθρώπων ὅλα παρῆλθον. αὐτὸς δὲ ἄρτι τῶν τρίτων ἤνασσεν, οἷον ἐβασίλευσεν, ἔτι παντελῶς νεάζων, ἀκμαίων, καὶ ἤδη τελείων στρατιωτῶν, ἀπηκμασμένοι ἐκεῖνοι, καὶ τῷ χρόνῳ ἔφθηντο, καὶ παρεθέντες. γεγόνασιν ἀπόμαχοι, καὶ ἰδοὺ ἔφθιτο τῷ Νέστορι μία γενεὰ ἧς ἦρξεν αὖθις ἑτέρων ὁ Νέστωρ, τῇ ἀκμῇ τεθηλότων. ἀπερρύει δὲ τῷ χρόνῳ, καὶ αὐτοῖς τὸ νεοτήσιον ἄνθος, καὶ ἀπέσβη τὸ πρὸς τὰ ἔργα θερμὸν καὶ ἰδοὺ δευτέρα γενεά. οὗτοι οἱ ἐπίσης τοῖς πρὸ αὐτῶν, ὑπὸ αὐτῷ, ἤτοι τῷ Νέστορι ὄντες, ἀνετράφησαν, καὶ ἐγένοντο. φθαρέντων δὲ καὶ αὐτῶν, ὁ Νέστωρ ἔτι ἐξήρκησε. νῦν δέ γε τρίτης ἀνάσσει γενεᾶς, ἀκμαίας δηλαδὴ, καὶ ἀντιπάλου τοῖς Τρωσὶν, ὡς εἶναι μὴ τοιαύτης ἄρχειν τρίτης γενεᾶς, ἀλλ' ἐκείνης τῆς παιδικῆς τῆς περισωθείσης ἐν τῇ τῆς Πύλου ἁλώσει, ἢ καὶ ἄλλως, ἀνδρῶν τῶν ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη, παμπόλλων ἄρχειν καὶ ὁμοίως ἑαυτῷ ἐξ ὧν οὐδεμία τοῖς Ἀχαιοῖς εἰς μάχην ἦν λυσιτέλεια ὥστε μᾶλλον οὕτω λέγοιτ' ἂν, τρίτης ἄρχειν ὁ Νέστωρ γενεᾶς, ὧν αἱ μὲν δύο πρόσθεν γεγήρακασιν, οὐκέτι εἰσί. τῆς δὲ τρίτης ἄρτι ἄρχει αὐτὸς, ἐξακμασάσης καὶ εἰς γενεὰν τρίτην. ὅτι δὲ τὸ γενεὰ πολυσήμαντόν ἐστι, δηλοῦσιν οἱ παλαιοί. ἰστέον δὲ ὅτι τὴν ῥηθεῖσαν τριάκοντα ἔτη γενεὰν Ἡρόδοτος βραχύ τι παρεκτείνων, φησὶ, ὡς γενεαὶ τρεῖς ἀνδρῶν, ἑκατὸν ἔτεά εἰσι. Ouid. tamē, Latiniq; alij non pauci, ſic Neſtorem a Poeta poſitum volunt, vt

triais

tria is ſecula, hoc eſt trecentos, aut circiter annos vixerit. Ouidius enim Metamorphoſeos libro duodecimo ſic cum Achille, aliiſque Græcis Centaurorum cum Lapithis pugnã referentẽ loqui fingit,

Tum ſenior: Quamuis obſtet mihi tarda vetuſtas,
Multaq; me fugiant primis ſpectata ſub annis,
Plura tamen memini nec quæ magis hæreat, vlla
Pectore res noſtro eſt, inter belliq; domuſq;
Acta tot: ac ſi quem potuit ſpatioſa ſenectus
Spectatorem operum multorum reddere, vixi
Annos bis centum, nunc tertia viuitur ætas.

Et Tibullus libro quarto:

Vixerit ille ſenex quamuis, dum terna per orbem
Secula fertilibus Titan decurrerit horis.

Propertius libro ſecundo:

Neſtoris eſt viſus poſt tria ſecla cinis.

Quos imitatus Iunius Iuuenalis, Satyra decima ita ſcripſit:

Rex Pylius, magno ſi quicquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit a cornice ſecundæ:
Felix nimirum, qui per tot ſecula mortem
Diſtulit, atq; ſuos tam dextra computat annos,
Quiq; nouum toties muſtum bibit.

Nam Næuius in Alceſti (vt inquit Gellius) triſeclisſenem eum appellauit, qui etiam a Græcis τριγέρων dictus eſt. Et quidem cum Neſtoris ætas in prouerbii locum abierit, quo pacto id fieri aut potuit aut debuit, niſi ille tam diu vixiſſet, vt communem fere hominum vitæ conditionem exceſſiſſet? Aut ergo poetico more Græcus Poeta, hiq; omnes locuti ſunt, & ex ea fabula occaſionem adagio datam dicemus: aut ſi vera Neſtoris ætas conſideretur, neceſſe eſt eum longo ſpatio centum annos exceſſiſſe, qui prope vnus pro ipſa temporis vetuſtate ponitur. De quo licet ab incerto auctore elegantiſſime ſcriptum eſt:

Carmina quæ Pylium ſeclis accepta futurum,
Carmina quæ Pylium vincere digna ſenem.

Quamuis Propertius Tithonum ſic vt Neſtorem poſuerit, cum ait:

At me ab amore tuo deducet nulla ſenectus,
Siue ego Tithonus, ſeu tibi Neſtor ero.

Ouidius porro *Pylios annos*, pro infinitis viro, *Cumæos* autem fœminæ eodem animo optauit, cum libro ſecundo de Ponto ita caneret:

Sic pater in Pylios, Cumæos mater in annos
Viuant, & poſſis filius eſſe diu.

Nec ſum neſcius, non modo noſtris temporibus, ſed Heroicis etiam, hoc eſt, illis quibus Neſtor vixit, adeo breuem fuiſſe vitam, vt ſi quis ſupra ducẽtos vixiſſet annos, miraculi loco eius ſors poni debuerit. Quis tamen, cum hæc maxima ex parte hominum

Digitized by Google

vitæ breuitas fuerit, quemquam communem aliorum ætatem excedere potuiſſe neget? An non ſicut naturam ceteris in rebus pluríma maxime admiranda edidiſſe vidémus, idem in vnius pluriumue hominum vita efficere valuiſſe dicemus? Iam niſi Moſen mentiri aſſeramus (vt de ceteris qui ante diluuium fuerunt ſileā), quis Mathuſalem nongentos ſexaginta nouem annos vixiſſe inficiabitur? Sed hoc pleroſq; deterruit, tanquam infandum aliquod inauditumq; portentum. Ego tamen iis, qui veteris inſtrumenti hiſtoriam tanquam hominum commentum, ac non potius Dei optimi maximi donum pro tempore datum arbitrantur, perfacile conceſſerim, vt huiuſmodi teſtimonia aſpernentur. Nos enim, qui Moſen Dei ſeruum legem tantiſper perfectam, dum Meſſias, (qui eſt CHRISTVS, Deus noſter, verus Deus, veruſque homo) aliam meliorem ferret, Hebræis reliquiſſe pro conſtanti aſſeueramus, maiorem illis, quæ a Moſe ſcripta ſunt fidem adhibemus, quam iis quæ noſtris ipſi oculis intuemur, cum omnis homo mendax ſit, vti a diuino vate ſcriptum eſt: Sancto autem SPIRITVI, qui per Moſen alioſque Prophetas locutus eſt, nullum mendacium aſſignari queat. Aurelius quippe Auguſtinus, libro de ciuitate Dei decimoquinto, multis verbis eorum confutat opinionem, qui annos aliter in ſacris literis accipi perhibent, quā quibus nos vtamur. *Neque enim vllo modo audiendi ſunt*, inquit, *qui putant aliter annos illis temporibus computatos, id eſt, tanta breuitatis, vt vnus annus noſter decem illos habuiſſe credatur. Quapropter, inquiunt, cum audierit quiſque, vel legerit nongentos annos quenquam vixiſſe, debet intelligere nonaginta. Decem quippe illi anni vnus annus eſt noſter, & decem noſtri centum illi fuerunt. Ac per hoc (vt putant) viginti trium annorum fuit Adam, quando genuit Seth, & ipſe Seth viginti habebat, & ſex menſes, quando ex illo natus eſt Enos: quos appellat ſcriptura ducentos, & quinq; annos. Quoniam ſicut iſti ſuſpicantur, quorum exponimus opinionem, vnum annum, qualem nunc habemus, in decem partes illi diuidebant: & eaſdem partes, annos vocabant.* Et inferius, poſtquam multas eorum, qui ſic aiebant, rationes in medium protulit: *His velut probabilibus argumentis quidam non deſtruentes fidem ſacræ huius hiſtoriæ, ſed aſtruere nitentes, ne ſit incredibile, quod tā multos annos vixiſſe referuntur antiqui, perſuaſerūt ſibi, nec ſe ſuadere impudenter exiſtimant, tam exiguū temporis ſpatium tunc annū vocatum, vt illi decem ſint vnus noſter, & decē noſtri centum illorum. Hoc autē falſiſſimum eſſe, documento euidentiſſimo oſtenditur. Quod antequā faciā, non mihi tacendum videtur, quæ credibilior poſſit eſſe ſuſpicio. Poteramus certe hanc aſſeuerationem ex Hebræis codicibus redarguere, atq; conuincere, vbi Adam non ducentorum triginta, ſed centum triginta annorum fuiſſe reperitur, quando tertium genuit filium, qui anni ſi tredecim noſtri ſunt, procul dubio primum genuit, quando duodecim, vel non*

vel non multo amplius, annorum fuit. Quis poteſt hac ætate generare, vſitata ita nobiſque notiſſima lege naturæ? Sed hunc omittamus, qui fortaſſe etiam quando creatus eſt potuit. Non enim eum tam paruum, quam infantes noſtri ſunt, factum fuiſſe credibile eſt. Sed filius eius non ducentorum quinque, ſicut nos colligimus, ſed centum quinq; fuit, quando genuit Enos: ac per hoc ſecundum iſtos nondum habebat vndecim annos ætatis. Quid dicam de Cainam eius filio, qui cum apud nos centum ſeptuaginta reperiatur annorum, apud Hebræos ſeptuaginta legitur fuiſſe, quando genuit Malalehel? Quis generat homo ſeptennis, ſi tunc anni ſeptuaginta nuncupabantur, qui ſeptem fuerunt? Hæc Auguſtinus, quæ paulo poſt multis diuinæ ſcripturæ locis cōfirmat. Tametſi nullus in ea, me iudice, reperiatur, qui apertius Hebræorum annos duodecim menſibus conſtitiſſe oſtēdat, quam hoc ex vltimo Hieremiæ capite teſtimonium: *Et factum eſt in triceſimo anno tranſmigrationis Ioachim regis Iuda, duodecimo menſe, viceſima quinta menſis, leuauit Euilmedorach rex Babylonis, ipſo anno regni ſui caput Ioachim regis Iuda, & eduxit eum de domo carceris.* Quod & in Hebræis, Græciſque codicibus eodem modo habetur. Idem quoque Auguſtinus paulo ante eodem libro, de longa hominū ætate, q ante aquarū diluuiū fuerunt, vita corporumque magnitudine agens, Vergilii teſtimonio humanum genus indies decreſcere docet, cum ille duodecimo Æneidos libro de ingenti lapide, quem Turnus in Æneam coniecit, ita canat:

Vix illud lecti bis ſex ceruice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Quæ quamuis ad vires videantur referenda, ætatem etiam longiorem antiquis quam poſteris fuiſſe innuunt: niſi forte, quæ hominum vires imminuit, eorundem ætati pepercerit. Homerus quidem, quem vt in aliis, ita hac quoque in parte noſter Poeta eſt imitatus, parcius de lapidum magnitudine, quam Maro mentitus eſt, non duodecim, ſed duos homines vix eiuſmodi ſaxum extollere potuiſſe ſcribens: alioqui nullum in mendaciis modum ſeruare ſolitus. Eius verſus ex quinto Iliados hi ſunt, loquitur autē de Diomede cum Ænea congreſſo:

ὁ δὲ χερμάδιον λάβε χειρὶ
Τυδείδης μέγα ἔργον, ὃ οὐ δύο ἄνδρε φέροιεν,
οἷοι νῦν βροτοί εἰσ', ὁ δέ μιν ῥέα πάλλε καὶ οἶος.

In duodecimo quoque, eiuſdem magnitudinis fuiſſe tradit lapidē, quo Hector Achiuorum caſtra effractis portis inuaſit:

Ἕκτωρ δ' ἁρπάξας λᾶαν φέρεν, ὅς ῥα πυλάων
εἱστήκει προπάροιθε πρυμνὸς παχύς, αὐτὰρ ὕπερθεν
ὀξὺς ἔην, τὸν δ' οὔ κε δύ' ἀνέρε δήμου ἀρίστω
ῥηϊδίως ἐπ' ἄμαξαν ἀπ' οὔδεος ὀχλίσσειαν,
οἷοι νῦν βροτοί εἰσ', ὁ δέ μιν ῥέα πάλλε καὶ οἶος.

Quo & alluſiſſe Iuuenalem exiſtimo, decimaquinta Satyra ita ſcribentem:

Saxa inclinatis per humum quæſita lacertis,
Incipiunt torquere domeſtica ſeditione
Tela, neq; hunc lapidem, quali ſe Turnus & Aiax,
Et quo Tydides percuſſit pondere coxam
Æneæ, ſed quem valeant emittere dextræ
Illis diſſimiles, & noſtro tempore natæ.
Nam genus hoc viuo iam decreſcebat Homero:
Terra malos homines nunc educat, atq; puſillos.

Sed ad Auguſtinum redeamus, qui praue ſentire eos, qui multa annorum millia veteribus hiſtoriis tribuant, oſtendere cupiens, magni Alexandri epiſtolæ argumento ducitur, quam ille ad Olympiadem matrem ſcripſit, a quodam Ægyptio ſacerdote ſibi ex ſacra hiſtoria renuntiata ſignificans: quæ inquam epiſtola, cum aliquot regnorum tempora demonſtraret, ea cum Græca hiſtoria nequaquam conueniebant. Ex quibus huiuſmodi annorum ſupputationes, nihil aliud eſſe quam mera figmenta colligit Auguſtinus: moxque etiam, quaſi inauditum aliquid prodens, ſic ſcribit: *Perhibentur enim Ægyptii quondam tam breues annos habuiſſe, vt quaternis menſibus finirentur. Vnde annus plenior & verior,* qualis nunc & nobis & illis eſt, tres eorum annos complectebatur antiquos. Sed nec ſic quidem, vt dixi, Græca Ægyptiæ numero temporum concordat hiſtoria: & ideo Græcæ potius fides adhibenda eſt, quia veritatem non excedit annorum, qui literis noſtris, quæ vere ſacræ ſunt, continentur. Sed quid in Alexandri Epiſtola ſcriptum fuerit, noſtra nihil refert, dum Auguſtinus recte ab Ægyptiis multa annorum millia in ſuis monumentis relata concedat: qui, ſi Plinio credimus vnicum tantum apud eos menſem haberent. Plinii verba ex ſeptimo Naturalis hiſtoriæ libro ita ſe habent: *Annum enim alii æſtate vnum determinabant, & alterum hyeme: alii quadripartitis temporibus, ſicut Arcades, quorum anni trimeſtres fuere: quidam lunæ ſenio, vt Ægyptii, itaque apud eos aliqui & ſingula millia annorum vixiſſe produntur.* Lunarem autem annum menſem eſſe, nemini eſt dubium & Macrobius primo Saturnaliorum libro demonſtrat. *Nam ſicut lunaris annus menſis eſt,* inquit, *quia luna paulo minus quam menſem in Zodiaci circuitione conſumit: ita ſolis annus hoc dierum numero colligendus eſt, quem peragit, dum ad ſignum ſe denuo vertit, ex quo egreſſus eſt.* Et tamen Auguſtinus decimo quinto libro, eadem quæ nos Plinii verba recitauit.

De anni vero ordinatione nonnulla primo de C. Iulii Cæſaris præſtantia libro dixi. Plura tamen apud Macrobium in primo Saturnaliorum leguntur: quæ nec omnia recenſebo, nec prorſus omittam, præſertim cum aliqua Cæſaris in ordinando annorum

ſpatio

ſpatio inſtitutum complectuntur. Quare ſic ait Macrobius: *Sed poſtea C. Cæſar omnem hanc inconſtantiam temporum vagam adhuc & incertam, in ordinem ſtatuta definitionis coegit, adnitente ſibi M. Flauio ſcriba, qui ſcriptos dies ſingulos ita ad dictatorem retulit, vt & ordo eorum inueniri facilime poſſet, & inuento certus ſtatus perſeueraret. Ergo Caius Cæſar exordium nouæ ordinationis initurus, dies omnes, qui confuſionem adhuc poterant facere, conſumſit, eaque re factum eſt, vt annus confuſionis vltimus in CCCCXLIII. dies protenderetur. Poſt hoc imitatus Ægyptios, ſolos diuinarum rerum omnium conſcios ad numerum ſolis, qui diebus CCCLXV. & quadrante curſum conficit, annum dirigere contendit.* Hæc Macrobius, quem, cum de Ægyptiorum anno loquitur, non de lunari, quo primo illi vſi ſunt, ſed de perfecto ſolari intellexiſſe dicendum eſt: qui vt in reliquis Romano ſimilis fuerit, in hoc certe cũ eo non conuenit, quod a cancro illi anni principium, noſtri ab aquario ducebant, vt Porphyrius ait in libro *περὶ τοῦ ἐν ὀδυσσείᾳ τῶν νυμφῶν ἄντρου*, his verbis: *αἰγυπτίοις δὲ ἀρχὴ ἔτους οὐχ ὁ ὑδροχόος, ὡς ῥωμαίοις, ἀλλὰ καρκῖνος*, hoc eſt: *Ægyptiis autem anni principiu non aquarius, vt Romanis, ſed cancer.* Et de annis quidem ſatis multa.

De longiſſimis namque vitę ſpatiis aliqua ex Plinio proferenda ſunt, vt ſi Homerum tria ſecula Neſtori vere tribuiſſe fateamur, nihil noui, præſertim a Poeta factum credamus, cum alii quoq; Poetę & hiſtorici multo plures nonnullis tribuerint. *De ſpatio atque longinquitate vitæ hominum*, ait Plinius, *non locorum modo ſitus, verum exempla, ac ſua cuique ſors naſcendi incertũ fecere. Heſiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit fabuloſe (vt reor) multa de hominum ætate referẽs, cornici nouem noſtras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis, & reliqua fabuloſius in Phœnice ac Nymphis. Anacreon Poeta Arganthonio Tarteſſiorum regi CL. tribuit annos, Cyniræ Cypriorum decem annos amplius, Ægimio CC. Theopompus Epimenidi Gnoſio CLVII. Hellicanus quoſdam in Ætolia Epiorum gentis, CC explere, cui adſtipulatur Damiates, memorans Pictoreum ex iis præcipuum corpore viribuſq; etiam CCC. vixiſſe. Ephorus Arcadum reges CCC. annis, Alexander Cornelius Dandonem quendam in Illyrico quingentis vixiſſe. Xenophon in Periplo, maritimorũ regẽ DC. atq; vt parũ mentitus, filium eius octingentos.* Sed enim hæc vt fabuloſa non probat Plinius. Iccirco paulo inferius, ad confeſſa ſe tranſire affirmans, *Arganthonium Gaditanum LXXX. Maſiniſſam ſexaginta annis regnaſſe, illumq; quadrageſimo cœpiſſe pro certo habet. Idem Gorgiam Siculum CVIII. vixiſſe, Quintumque Fabium LXXX. annis augurem fuiſſe,* pro indubitato ponit. Et mox: *In Tmoli montis cacumine, quod vocãt Tẽpſim, centũ quinquaginta annis viuere Mucianus auctor eſt. Totidem annos cenſum Claudii Cæſaris cenſura T. Fullonium Bononienſem, idq; collatis cenſibus, quos ante detulerat, vitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) verum apparuit.* Hæc ille:

qui de huius Titi Fullonii vita tradita vera eſſe non dubitans, inter figmenta (vt vidimus) retulit, quæ Anacreon de Tarteſſiorum, ac Cynira Cypriorum rege, Theopompuſque de Epimenide Cnoſio tradiderunt: quaſi portentum fuerit, ſi T. Fullonius CL. annos vixerit eoſdem expleſſe Arganthonium, ſeptem tranſiſſe Epimenidem, denis Cypriorum regem. Ego vero, vt de Pictoreo nihil dicã, de Ægimio facile crediderim, nec minus de Epiorum in Ætolia gente, iiſque qui in Tmoli cacumine habitant, cum non ſit dubium (ſicut oſtenſum eſt) etiam nongentos annos exceſſiſſe eorum aliquos, qui ante Noe fuerunt. Sane Valerius Maximus eadem ferme de humanæ vitæ longitudine, quæ a Plinio ſcribuntur, octauo priſcorum exemplorum libro memoriæ prodit, vt hunc ab eo, ſi non omnia, plurima certe accepiſſe, vero ſit quam ſimilimũ. Quid Lucianus? Nonne accuratius eos qui diu vixerunt collegit, quam eorum quenquam, quos hactenus nominauimus? At enim quæ ille accuratiſſime exſequitur, nobis omittenda ſunt, qui non hoc agimus, vt omnes omniũ ætates colligamus, ſed de Homerico Neſtore aliqua dicentes, quę ſe nobis eo ſpectantia obtulerunt, iis addidimus. Vtque primis poſtrema connectamus, hic quem nominaui Lucianus, eundem, quem & nos (ſuo opuſculo, quod μακρόβιοι inſcribitur, Neſtorem præpoſuit, quem tria ſecula, vt eſt, ab Homero vixiſſe dictum ſimpliciter intelligit, cum & animo nobis & corpore a ſummo vate exercitatus commendetur. Nam quæ de Tireſia vate, qui ad ſex vſque hominum ætates vitam produxerit, ſubiungit, magis forte fabuloſa videri debent. Licet Lucianus ipſe hominem diis carum, moderatoque victu vtentem, longiſſimam vitam viuere valuiſſe cenſeat, de vtroque ita ſcribens: Νέστορα μὲν οὖν τὸν σοφώτατον τῶν ἀχαιῶν ἐπὶ τρεῖς παρατεῖναι γενεὰς ὅμηρος λέγει, ὃν συνίστησιν ἡμῖν γεγυμνασμένον ἄριστα καὶ ψυχῇ καὶ σώματι. καὶ Τειρεσίαν δὲ τὸν μάντιν, ἡ τραγῳδία μέχρις ἐξ γενεῶν παρατεῖναι λέγει. πιθανὸν δ' ἂν εἴη, ἄνδρα θεοῖς ἀνακείμενον, καὶ καθαρωτέρᾳ διαίτῃ χρώμενον τὸν Τειρεσίαν ἐπιμήκιστον βιῶναι. Fuit autem Neſtor Nelei Chloridiſque filius, vndecimque fratres habuit, quos omnes Hercules Pylum diripiens trucidauit. De qua re apud Ouidium libro duodecimo Metamorphoſeos, ipſe ſic ait, Tlepolemum alloquens:

Ille tuus genitor Meſſenia mœnia quondam
Strauit, & immeritas vrbes, Elinque, Pylumque
Diruit, inque meos ferrum flammaſque penates
Impulit. Vtque alios taceam, quos ille peremit,
Bis ſex Neleidæ fuimus, conſpecta iuuentus,
Bis ſex Herculeis ceciderunt, me minus vno,
Viribus.

Hic ſapientiſſimus in Græcorum exercitu habitus eſt:

τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Quapropter Agamemnon non multos aut Aiaces, aut Achilles, ſed multos

multos a diis Neſtores ſibi concedi optauit. Et Cicero nono Familiarium de eo ſic inquit: *Eſt tamen non alienum a dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni regi regum fuit honeſtum, habere aliquem in conſilius capiundis Neſtorem: mihi vero glorioſum, te iuuenem conſulem florere laudibus, quaſi alumnum diſciplina mea.* Quod ſi quot filios preter Antilochum, qui in Troiano bello extinctus eſt, habuerit Neſtor, iis quæ diximus ſubiūgere velimus, his carminibus eos omnes in tertio Odyſſeæ Homerus comprehendit:

περὶ δ' υἷες ἀολλέες ἠγερέθοντο,
ἐκ θαλάμων ἐλθόντες, ἐχέφρων τε στρατίος τε,
περσεύς, ἄρητός τε, καὶ ἀντίθεος θρασυμήδης
τοῖσι δ' ἔπειθ' ἕκτος πεισίστρατος ἤλυθεν ἥρως.

De aliquot Lactantii Firmiani erratis.

CAPVT IV.

LActantius Firmianus, Arnobii auditor, Latinorum omnium, qui Theologica tractarunt citra controuerſiam eloquentiſſimus, noſtræque religionis aſſertor acerrimus, celeberrimi dum viueret nominis, propter ſingularem excellentiam, a Chriſtianæ pietatis cultoribus habitus eſt: editiſque non paucis elegantiſſimis magnaque eruditione refertis lucubrationibus, quarum bona pars doctorum manibus teritur, pars vero commune cum ceteris Romanorum ſcriptis naufragium paſſa eſt, ſic in omnium ore verſatur: quaſi qui vnice cuncta philoſophorum dogmata Chriſtianis ex diametro aduerſantia optimis rationibus peruertens, & grauiſſimis ſententiis, & ſtyli candore vnice ſit commendandus. Quamobrem fuerint licet, qui alias Theologiæ partes facilius, quam ille atque etiam argutius excoluerint: in iis tamen quæ ad confutanda gentium (ſic enim vocabantur, quicunque ante Chriſti aduentum legem a Moſe traditam non amplecterentur) placita, ſpectant, nemo ad hāc diem extitit, quantum quidem ipſe iudicare valeo, qui cum Lactantio longo interuallo ſit conferendus: vel quia rerum verborumque pondere, ac efficaci quadam naturæ vi ſuſceptum contra munitiſſimas Ethnicorum ſententias munus egregie obit: vel quia paucis verbis plurima complectitur, ſemper (quod de Thucydide perhibet Marcus Tullius) ſibi inſtans, nullaſque ſordes, vt alii complures faciunt, ſecum trahens. Quod niſi tam eximius auctor plurima ſcripſiſſet, in quibus vix credas, virum tam curioſe in ſacris prophaniſque literis verſatum labi potuiſſe, eum vnum ex omnibus Latinis ſcriptoribus maxime deligendum cenſerem, qui pueris in manibus ſemper eſſet, vt eodē tempore illi ex vnius lectione & Chriſtianæ fidei rudimenta, & Romani ſermonis puritatem diſcerent. Nec enim eorum ſententiam probo, qui aut Euangelia ab illis, aut veteris inſtrumenti libros legendos eſſe autumant: cum id vix tuto ab iis fiat, qui iam grandiores, non facile propter quoduis dubium a recta via aberrant. Nam vt ipſa Euan-

Digitized by Google

geliſtarum ſcripta quæ facilima prima facie apparent (quamuis plurima in eis legantur, quæ non ſatis firmis fabulam ſapere videri queant) hoc loco prætercam, quis Diui Pauli epiſtolas, & eam præſertim, quæ ad Romanos ſcripta eſt mediocriter in Theologicis exercitatus intelligat? Equidem quoties eum de fide, ac per eam iuſtificatione, de lege ac peccato, de prædeſtinatione ſanctorum de præputio ac circumciſione, ſimilibuſque differentem lego, non mihi Platonem aut Ariſtotelem, ſed longe eorum axiomatibus abſtruſiora recondiitioraque legere videor. Quid de obſcuriſſimis Apocalypſeos myſteriis erit dicendum? An ea a pueris lectitanda erunt? Nihil minus, me auctore: imo nec prophetarum quenquam, nec Iob, nec Moſaici Pentateuchi pleraque iis offerenda exiſtimo: quæ vix in ſacra Theologia diu multumque volutatis peruia ſunt, nempe quod ipſi per ſe rerum difficultate perfacile opprimerentur: nemoque alicuius ſcientiæ cognitionẽ conſequi exacte poteſt, quin excellentem aliquem in ea magiſtrum ſortiatur. Propterea CHRISTVS IESVS non omnibus in ſe credentibus Euangelii prædicationem protinus conceſſit, ſed Apoſtolis tantum, quos ipſe viuens erudierat: a mortuis autem ſuſcitatus, infuſo in eos SPIRITV SANCTO, in omni Euangelica doctrina præſtantiſſimos reddiderat. Euntes in mundum vniuerſum, inquit, prædicate Euangelium omni creaturæ. Diuuſque Paulus prima ad Corinthios epiſtola, Apoſtolos CHRISTI miniſtros, myſteriorumque Dei diſpenſatores vocat. An ergo pietatis Chriſtianæ dogmata pueris ſunt neganda? Ego vero nihil patribus magis curæ eſſe debere opinor, quam vt primo quoque tempore liberos ea doceri curent, quæ Chriſtianos in primis credere oportet, atque ad conſequendam ſalutem ſunt neceſſaria: ita tamen, vt paulo altiora, quibus ſacri libri toti ſcatent, curioſius non ſcrutentur, ne altum ſapiant, ſed ad ſobrietatem tantum. Verum vt his omiſſis, quæ ſuis forte locis copioſius a nobis differentur ad Lactantium redeamus, cum is (vt dixi) ſæpiſſime errauit, Chriſtianuſque nihilo minus ac Theologus extiterit, ea de cauſſa pueris non eſt legendus, quod periculum eſſet, ne illi omnes Chriſtiani ſcriptoris ſententias promiſcue imbiberent: quod in ceteris tum Latinis, tum Græcis auctoribus minime timendum eſt, cum eos in tenebris ambulaſſe, atque a noſtræ fidei ſcopo ſummopere abhorruiſſe non ignorent. Ceterum vtcunque alii de legendis Firmiani operibus ſenſerint, mihi omnia eius errata colligere non eſt in animo ſed pauca, ac illud præcipue, quod ad humanæ vitæ longitudinem ſpectat, cum de eo paulo ante Neſtoreæ ætatis rationem explicantes, nonnulla dixerimus. Etenim cum poſt diluuium fieri potuiſſe, vt quis ad ducenteſimum annum perueniret, ac eum numerum etiam tranſcenderet, partim rationibus, partim veterum teſtimoniis oſtenderimus, ſic in ea re decep-

ceptus

ceptus eſt Lactantius, vt nemini poſt humanum genus per Noe ac eius filios reparatum, centeſimum vigeſimumque annum excedere licuiſſe crediderit: inde arrepta occaſione, quod Deus optimus maximus ſexto Geneſeos capite ſic loquatur: *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt, eruntq; dies illius centum viginti annorum.* Quapropter Lactantius libro Diuinarum inſtitutionum ſecundo, ſic ait: *Deinde orbe ſiccato, exſecratus iniuſtitiam prioris ſeculi Deus, ne rurſus longitudo vitæ cauſſa eſſet excogitandorum malorum, paulatim per ſingulas progenies diminuit hominis ætatem, atque in centum & viginti annis metam collocauit, quam transgredi non liceret.* Sed inſignem in hoc Firmiani errorem agnoſcimus, cum Abraham, qui multis poſt diluuium annis natus eſt, centum & ſeptuagintaquinque annos vixerit, vti de eius vita ſcribit Moſes: Iſaac autem eius filius, centum octoginta. Nam ipſe Moſes, qui multis etiam ſeculis poſt eos vixit, ſic centum & viginti annorum ſpatium decurrit, vt ante tempus mortuus, quia ſcilicet Dei in ſe iram concitauerat, nullam oculorum caligationem, nullam dentium iacturam paſſus fuerit: quod de iis, quibus centum tantum ac viginti annorum vita conceſſa eſt, inauditum videri deberet: quia

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt.

Illorumque alterum Iſaac, qui & ipſe Deo gratiſſimus, CHRISTIque typus fuit ſacræ literę contigiſſe nominatim teſtantur. Atqui & muliebre genus, cuius vitam virili contractiorem eſſe ſcimus, eum annorum numerum exceſſit quem Lactantius pręfinitum, humano generi conceſſum autumat: quando Sara Abrahæ vxor centum ac viginti ſeptem annos vixit. Proinde is, quem de centum ac vigitinti annis recitauimus, Geneſeos locus, nequaquam ad id ſpatium eſt referendus, quod nobis Firmianus ingerit: ſed ad illud potius, quod Deus hominibus, antequam aquarū inundationem in orbem vniuerſum mitteret, ſi commiſſorum ſcelerum pœnitentia ducerentur, conceſſit.

Idem Lactantius eiuſdem quod ſupra citauimus operis libro ſeptimo, de mundi ætate loquens, vbi multa de eius origine contra Platonem Chaldæoſque diſſeruit, ſic inquit: *Sciant igitur philoſophi, qui ab exordio mundi ſeculorum millia enumerant, nondum ſextum milleſimum annum eſſe concluſum: quo numero expleto, conſummationem fieri neceſſe eſt, & humanarum rerum ſtatum in melius reformari, cuius rei argumentum prius eſt enarrandum, vt ratio elucescat. Mundum Deus & hoc rerum natura admirabile opus (ſicut arcanis ſacra ſcriptura continetur) ſex dierum ſpatio conſummauit, diemq; ſeptimum, quo ab operib. requieuit, ſanxit. Hic eſt autem dies ſabbati, qui in lingua Hebræorum a numero nomen accepit: vnde ſeptenarius numerus legitimus ac plenus eſt, nam & dies ſeptem ſunt, quibus*

Digitized by Google

per vicem reuolutis, orbes conficiuntur annorum: & ſeptem ſtellæ quæ non occidunt, & ſeptem ſidera quæ vocantur errantia, quorum diſpares curſus, & inæquales motus, rerum ac temporum varietates efficere creditur. Ergo quoniam ſex diebus cuncta Dei opera perfecta ſunt, per ſæcula ſex annorum, id eſt ſex millia, manere in hoc ſtatu mundum neceſſe eſt. Dies enim magnus Dei mille annorum ſeculo terminatur, ſicut indicat Propheta dicens: Ante oculos tuos Domine mille anni, tanquam dies vnus. Et ſicut Deus ſex illos dies in tantis rebus fabricandis laborauit; ita & religio eius, & veritas in his ſex millibus annorum laboret neceſſe eſt, malitia præualente ac dominante. Et rurſus quoniam perfectis operibus requieuit die ſeptimo, eumque benedixit, neceſſe eſt, vt in fine ſexti milleſimi malitia omnis aboleatur a terra, & regnet per annos mille iuſtitia, ſitque tranquillitas, & requies a laboribus, quos mundus iam diu perfert. Verum quatenus id eueniat, explicabo ſuo ordine. Hæc de mundi ætate, ex Sacrorum librorum teſtimoniis collegit Firmianus. Inferius autem, hoc eſt, vigeſimoquinto eiuſdem libri capite, ex quorundam aſſertione de mundi fine ita agit: *Fortaſſe nunc quiſpiam requirat, quando iſta, quæ diximus, ſint futura. Iam ſuperius oſtendi completis annorum millibus mutationem iſtam fieri oportere: & iam propinquare illum ſummum concluſionis æternæ diem, de ſignis quæ dicta ſunt a prophetis, licet noſcere. Prædixerunt enim ſigna, quibus conſummatio temporum exſpectanda ſit nobis in ſingulos dies, & timenda. Quando tamen compleatur hæc ſumma, docent hi, qui de temporibus ſcripſerunt, colligentes ea ex literis ſanctis, & ex his variis hiſtoriis, quantus ſit numerus annorum ab exordio mundi: qui licet varient, & aliquantulum numeri eorum ſumma diſſentiat, omnis tamen exſpectatio non amplius quam ducentorum videtur annorum. Etiam res ipſa declarat, lapſum ruinamque rerum breui fore, niſi quod incolumi vrbe Roma nihil iſtius videtur, eſſe metuendum.*

Iam in his, multis modis a Lactantio erratum eſſe plane dignoſcimus. Nam neque *ſabbatum* Hebræorum lingua a numero nomen accepit, ſed potius, quod ea die Deus ab omni opere ſuo quieuerit, ſiue ceſſauerit: & quæ de futura mundi conſummatione tradidit, ridicula eſſe proculdubio intelligimus, cum non modo ducenti anni poſt eum iam, ſed plus mille ac ducentis tranſierint, neque orbis incendio abſumptus ſit. Scimus autem quæ ab eo de ſexto milleſimo dicuntur, a plurimis Hebræis, Græciſque, ac noſtris pro certis affirmari. Sed mihi videntur, qui ea veſtigant, quæ hominibus noſſe non licet, quantum in eis eſt, maximam Deo iniuriam facere, præter quem neminem futura cognoſcere ſcimus. Ac ne hoc ab eo exceptum credamus, cum CHRISTVM diſcipulis ſuis omnia ſigna, quæ ſeculi conſummationem præceſſura erant, aperuiſſet, eum diem hominibus ignotum eſſe aſſeuerauit.

rauit. *Amen dico vobis*(ait per Matthæum) *quia non præteribit generatio hæc, donec hæc omnia fiant. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt. De die autem illa & hora nemo ſcit, neque angeli cœlorum, niſi ſolus pater.* Hocque & apud Marcum, & Lucam legitur. Atqui propheta, inquit Lactantius, *dies Dei* ſic interpretatur, vt mille anni idem ſint, quod vna dies: quia mille annos ante Domini oculos ſicut vnum diem eſſe redetur. Imo ego hunc prophetam, qui* Moſes fuit, nihil ſibi minus quam id voluiſſe cẽſeo. Ita enim octuageſimonono pſalmo canit: Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis a ſeculo, & vſque in ſeculum tu es Deus. Ne auertas hominem in humilitatem, & dixiſti: Conuertimini filii hominum. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna quæ præteriit. Quæ verba Petrus Apoſtolus ſecunda ſua epiſtola ſic accipienda docet, vt Deo nihil aut breue, aut longum eſſe declaret, nempe vt impii ſuorum ſcelerum pœnas quaſi propediem ſibi imminentes metuant, quaſi qui eius procraſtinationem nocentibus impunitatem polliceri crederent: pii vero iccirco bono animo ſint, quod propter ipſorum ſalutem Deus patienter agat, cum neminem ex eis perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti cupiat, ad quam ſceleratos redire non conſtat. Ait enim: *Vnum vero hoc non lateat vos cariſſimi, quod vnus dies apud Dominum, ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant, ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Cum ergo eodem pacto apud Deum mille anni pro vna die capiantur, quo dies vna pro mille annis, quinam ex Moſis* teſtimonio mundum vſque ad ſex tantum annorum millium finem duraturum ſobrius colliget? Siquidem vti Deo, quando ſceleratos punire, aut iuſtis debita præmia reddere velit, nullum annorum terminum præfinitum eſſe nouimus: ita quę de ea re in ſacris libris tẽpora ponuntur, pro indefinitis ſunt reputanda: quia Deo tam mille anni, quam centum eorum millia, vna dies eſſe valent. Atq; hæc quidem in iis dico, quæ ipſe nos rerum Opifex latere voluit, cum in multis vocum proprietas ſit ſpectanda, aut etiam ita vocabula plerumq; ſint capienda, vt illi rei conuenire videntur, de qua Deus per os ſanctorum eſt locutus: cuius ordinis ſunt ſeptuagintá illæ hebdomades, poſt quas Daniel Meſſiam abſciſſum iri vaticinatus eſt. De eo enim agit propheta, quem Deus intra certum tẽpus venturum, nobiſcumque verſaturum, ac pro noſtris delictis mortẽ poſtremo paſſurum eſſe, non ſemel pollicitus fuerat. Ideoq; cum Hebræis Danielis verba aliter ſubterfugere non liceat, ad id confugiunt, vt hebdomadas eas incognitas hominibus eſſe prędicẽt. Quid mirum? ſi eo miſeriarum obcœcati obſtinatique redacti ſunt, ne Chriſtum, qui vere pro nobis hoſtiam ſe patri obtulit, verum Meſſiam eſſe fateri cogantur, vt duos Meſſias (ita dicam) ſibi in Veteri

** Dauid. Pſ. 89. qui inſcribitur Oratio Moſis.*

b

** Dauidis.*

Digitized by Google

Inſtrumento promiſſos garriant alterum filium Dauid, alterum filium Ioſeph. O corda vere ſaxea. Quid hoc eſt aliud, quam de cœlo Deum optimum maximum diripere velle? Sed de Meſſia filio Ioſeph, quem in bello interficiendum eſſe iactant, ipſi viderint. Nos vero filium Dei verum eſſe Meſſiam credamus, propter cuius mortem milleſimum iam fere ac quinquageſimum annũ ab iis regionibus Hebræi eiecti abſunt, quas olim lactis melliſque fluuios habentes, (falſus humor, ſicuti Propheta fore minatus erat) adeo perſuaſit, vt nihil quicquam ſit iis ſterilius, nihil Vergilianæ illi terræ ſimilius, quæ:

Nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſeruat.

Sed alia Lactantii errata videamus. Iocoſe namque ab illo dictum interpretor, mundi ruinam incolumi vrbe Roma metuendam non eſſe, cum nullo pacto ea ſalua, terrarum orbis igne abſumi valeat. Multo eſt intolerabilius, quod Chriſtum contra Antichriſtum in aere pugnaturum, ac quinto prælio victoriam relaturum cõmentus ſit: quod filium a patre, ac patrem a filio fieri dixerit, quod Sancti ſpiritus ſubſtantiam negarit: ac plurima denique docuerit, in quibus apertiſſime tantum virum excutiſſe vehementer mirarer, niſi Origeni Adamantio viro doctiſſimo, aliiſq; non paucis idem contigiſſe viderem. Diuus quidem Hieronymus, Lactantii Origeniſq; cauſſam parem ferme ſtatuere videtur: vt ſcilicet eorum lucubrationes, ob multa quæ in eis optima ſunt, ab eruditis ita legantur, vt magnus in eis delectus habeatur: quis inter Origenem, aliosque multos Lactantiũ nominatim non recẽſuerit. Eius ad Tranquillũ verba hæc ſunt: *Origenẽ propter eruditionem ſic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianum, Nouatum, Arnobiũ, Apollinarium, & nonnullos Eccleſiaſticos ſcriptores Græcos pariter & Latinos, vt bona eorum eligamus, vitemuſque contraria: iuxta Apoſtolum dicẽtem, Omnia probate, quæ bona ſunt, tenete.* Idem quoque Hieronymus in libro de Inſtitutione monachi ad Paulinum, de Lactantio ſic ſcribit: *Lactãtius quaſi quidam fluuius eloquentiæ Tullianæ, Criſpum filium Conſtantini Latinis literis erudiuit, vir omnium ſuo tempore eruditiſſimus: ſed adeo in hac vita pauper, vt plerumq; etiam neceſſariis indiguerit. Vtinam tam noſtra affirmare potuiſſet, quam facile aliena deſtruxit.* Et in Epiſtolam Pauli ad Epheſios: *Firmianus noſter librum de Ira Dei, docto pariter & eloquenti ſermone conſcripſit: quem qui legerit, puto eius de ira intellectum ſatis abundeque poſſe ſufficere.* In ſcriptorum autem Eccleſiaſticorum catalogo diffuſius de eodem: *Firmianus, qui & Lactantius* (inquit) *Arnobii diſcipulus, ſub Diocletiano principe accitus cum Flauio Grammatico cuius de medicinalibus verſu compoſiti exſtant libri, Nicomediæ Rhetoricam docuit, ac penuria diſcipulorum, ob Græcam videlicet ciuitatem, ad ſcribendum ſe contulit. Habemus eius Sympoſium, quod*

adole-

adoleſcentulus ſcripſit: ὁδοιπορικὸν de Africa vſq; ad Nicomediam, hexametris ſcriptum verſibus: & alium librum, qui inſcribitur Grammaticus: & pulcerrimum de Ira Dei: & Inſtitutionum diuinarum aduerſum gentes libros ſeptem, & ἐπιτομὴν eiuſdem operis in libro vno acephalo, & ad Aſclepiadem libros duos, de Perſecutione librum vnum, ad Probum Epiſtol. libros quatuor, ad Seuerum Epiſt. libros duos, ad Demetrianum auditorem ſuum libros duos: ad eundem de Opificio Dei, vel formatione hominis librum vnum. Hic extrema ſenectute magiſter Cæſaris Criſpi, filii Conſtantini, in Gallia fuit, qui poſtea a patre interfectus eſt.

Eundem eſſe Zephyrum ac Fauonium, contra Flauii Vegetii Renati ſententiam: Item de Ventis aliqua.

CAPVT V.

FLauius Vegetius Renatus, quarto de re militari libro, vbi ventorum nomina numerumque docet, de iis agens qui ab occaſu flant, ita ſcribit: *Occidentalem vero cardinem tenet ζέφυρος, huic a dextra iungitur λίψ, ſiue Africus, a ſiniſtra ἰάπυξ, ſiue Fauonius.* Quibus verbis alium eſſe *Zephyrum*, alium *Fauonium* indicat: cum tamen C. Plinius eundem eſſe apud Græcos *Zephyrum*, qui a Latinis *Fauonius* dicitur, affirmet, libro de naturali hiſtoria decimooctauo, cum poſtquam de *Apeliote*, ſiue ſubſolano locutus eſt, ſic inquit: *Tamen eſt ſiccior Fauonius, ex aduerſo eius ab æquinoctiali occaſu, Zephyrus a Græcis nominatus. Hic ver inchoat, aperitq; terras, tenui frigore ſaluber. Hic vites putandi, frugeſq; curandi, arbores ſerendi, poma inſerendi, oleas tractandi ius dabit, afflatuq; nutricium exhibebit.* Cui quidem ipſe magis aſſentior, tum quod Aulus Gellius cum eo ſentit, tum quod Cato, Varro, ac Columella *Zephyrum*, aut nunquam, aut perraro nominant: nimirum Latina voce vtentes, cum de *Fauonio* mentionem faciant. Niſi forte quod occidentales ventos omnes vno nomine *Fauonios* vocant, cum Vegetio ſenſiſſe dicantur. Verum is loquendi modus frequẽtior apud Poetas eſt, quam apud eos qui ſoluta oratione ſcripſerunt. Hinc Vergilius,

At vero Zephyris cum læta vocantibus æſtas. Et,
Vade age nate voca Zephyros, & labere pennis.

Quibus in locis magis minuſque proprie *Zephyros* ab eo poſitos videmus, cum primo omnes ventos, qui ab occaſu flant, ſic vocarit: ſecundo pro quibuſuis eadem voce vſus ſit. Illud tamen frequẽtius factitauit. Nam & de ſeptentrionalibus ſic ait,

Et glacialis hyems Aquilonibus aſperat vndas.

cum non omnes venti a ſeptentione ſpirantes, proprie *Aquilones* appellentur. Sed hæ, ſimileſque Poetarum varietates, diligentius a nobis perquirendæ nõ ſunt. Id forte magis e re noſtra fuerit, cum multi de ventis accurate ſcripſerint, aliis prætermiſſis, Gellii de iis ex ſecundo Noctium Atticarum libro verba proferre, quibus (vt

ego exiſtimo) non multa vel a ſuperſtitioſiſſimo lectore addi poſſit. *Satis, inquit* ex Phauorini ſententia, *notum eſt, limites regioneſq; eſſe cœli quatuor: exortum, occaſum, meridiem, ſeptentrionem, exortus & occaſus mobilia & varia ſunt: meridies ſeptentrioneſq; ſtatu perpetuo ſtant, & manent. Oritur enim ſol non indidem ſemper, ſed aut æquinoctialis oriens dicitur, cum in circulo currit, qui ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινός, aut ſolſtitialis, aut brumalis, quæ ſunt θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Item cadit ſol non in eundem ſemper locum, fit enim ſimiliter occaſus eius aut æquinoctialis, aut ſolſtitialis, aut brumalis. Qui ventus igitur ab oriente verno, id eſt, æquinoctiali venit, nominatur* Eurus, *ficto vocabulo, ut iſti ἐτυμολογικοὶ aiunt, ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων. Is alio quoq; a Græcis nomine ἀπηλιώτης, a Romanis nauticis* Subſolanus *cognominatur. Sed qui ab æſtiua & ſolſtitiali orientis meta venit, Latine* Aquilo, *βορέας Græce dicitur: eumq; propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην* appellatum. Boream *autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς, quoniam ſit violenti flatus, & ſonori. Tertium ventum, qui ab oriente hyberno ſpirat,* Vulturnum *Romani vocant: eum plerique Græci miſto nomine, quod inter* Notum *&* Eurum *ſit, εὐρόνοτον appellant. Hi ſunt igitur tres venti orientales,* Aquilo, Vulturnus, Eurus: *quorum medius* Eurus *eſt. His oppoſiti & contrarii ſunt alii tres occidui:* Caurus, *quem ſolent Græci ἀργέστην vocare, is aduerſus* aquilonem *flat: item alter,* Fauonius, *qui Græce vocatur ζέφυρος, is aduerſus* Eurum *flat: tertius,* Africus, *qui Græce vocatur λίψ, is aduerſus* Vulturnum *flat. Eæ duæ regiones cœli orientis occidentiſq;, inter ſeſe aduerſæ, ſex habere ventos videntur. Meridies autem, quoniam certo atq; fixo limite eſt, vnum meridionalem ventum habet: is Latine* Auſter, *Græce νότος nominatur. νοτὶς enim, Græce humor nominatur. Septentrionales autem habens ob eandem cauſſam vnum: is obiectus directuſque in* Auſtrum, *Latine* Septentrionarius, *Græce ἀπαρκτίας appellatur. Ex his octo ventis alii quatuor detrahunt ventos: atq; id facere ſe dicunt Homero auctore, qui ſolos quatuor ventos nouerit,* Eurum, Auſtrum, Aquilonem, Fauonium. *Verſus Homeri ſunt,*

Σὺν δ' εὖρός τε, νότος τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε δυσαής,
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης, μέγα κῦμα κυλίνδων.

A quatuor cœli partibus, quas quaſi primas nominauimus, oriente ſcilicet atq; occidente, latioribus atq; ſimplicibus, non tripartitis. Partim autem ſunt, qui pro octo duodecim faciunt, inter hos quatuor in media loca inſerentes, cum meridie ſeptentriones eadem ratione, qua ſecundi quatuor interſiti ſunt, inter primores duos apud orientem occidentemq;. Hactenus ille. Neque enim, quæ de quibuſdam aliis peculiaribus nominibus a quarundam regionum incolis aliquot ventis impoſitis ſubiungit, cum his ſunt producenda, cum de notionibus ſcribamus. Dumque quatuor a ſeptentrione ac meridie ſpirantium nomina Gellius præterierit, a Plinio illa, Vegetioque, aliiſque compluribus poni ſciendum eſt. Proinde qui noſcere ea cu-

pit,

Digitized by Google

pir, illos ipſos legat auctores. Porro *ventus* (vt Plinio placet) nil aliud intelligitur, quam *fluctus aeris*: vt autem Vitruuio, eſt *aeris fluens vnda, cum incerta motus redundantia*: diciturque a *veniendo*. Ventorum autem rationem primus Aeolus inuenit, proptereaque ab antiquis eorum Rex dictus eſt. Non defuerunt, qui hominum animam ventum eſſe dicerent: eaque de cauſſa cum Scythæ per ventum & acinacem iurabant: per vitam ſe & mortem affirmabant iurare, quod ventus vitæ hominum cauſſa ſit, acinaces vero mortis: ſicut Lucianus in eo dialogo, qui τόξαρις, ἢ φιλία inſcribitur, apertiſſime teſtatur. Sic enim Mneſippo in eo reſpondet Toxaris, τί σὺ λέξεις, οὐ σοι δοκοῦσιν, ὁ ἄνεμος, καὶ ὁ ἀκινάκης, θεοὶ εἶναι, οὕτως ἄρα ἠγνόησας, ὅτι ἀνθρώποις μεῖζον οὐδέν ἐστι ζωῆς τε καὶ θανάτου; ὁπόταν οὖν τὸν ἄνεμον καὶ τὸν ἀκινάκην ὀμνύωμεν, ταῦτα ὀμνύομεν, ὡς τὸν ἄνεμον ζωῆς αἴτιον ὄντα, τὸν ἀκινάκην δὲ ὅτι ἀποθνήσκειν ποιεῖ. Illud idem innuiſſe videtur Verg. cum ait,

Quantum ignes, animæq́ valent. Et Horatius,

Impellunt animæ lintea Thraciæ.

Quin reperti ſunt, qui *animas* ἀπὸ τῶν ἀνέμων dictas putarint. De quatuor quippe præcipuorum ventorum locis, nominibuſque, Ouid. lib. 1 Metamorph. ita canit:

Eurus ad auroram Nabathæaq; regna receſſit,
Perſidaq; & radiis iuga ſubdita matutinis:
Veſper & occiduo quæ littora ſole tepeſcunt,
Proxima ſunt Zephyro: Scythiam, ſeptemq; triones,
Horrifer inuaſit Boreas: contraria tellus,
Imbribus aſſiduis, pluuioq; madeſcit ab Auſtro.

Sed & ipſe in eoſdem hæc luſi,

Spirat ab aurora, tepiduſq; effunditur Eurus,
Leniter occiduis Zephyrus flans imminet oris,
Frigidus Arctoo Boreas bacchatur ab axe,
Proſpicit humentem vertex antarcticus Auſtrum.

De Hippocentauris, Satyris, aliiſque quibuſdam monſtris.

CAPVT VI.

T. Lucretius Carus lib. 5. de Rerum natura, *Hippocentauros* vti rem fabuloſam, nec vnquam fuiſſe, nec eſſe poſſe, pro certo aſſerit hiſce carminibus,

Nam certe ex viuo Centauri non fit imago,
Nulla fuit quoniam talis natura animai.

In quinto autem diffuſius de eadem re agit, rationemq; quare ii eſſe nequeant in medium profert. Inquit enim,

Sed neq; Centauri fuerant, nec tempore in vllo
Eſſe queunt duplici natura, & corpore bino,
Ex alienigenis membris compacta poteſtas,
Hinc illinc paruis, vt non par eſſe potis ſit.

Id licet hinc quamuis hebeti cognoſcere corde,
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haud quaquam: quin ſæpe etiamnum
Vbera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt vbi equum validæ vires ætate ſenecta,
Membraq; deficiunt fugienti languida vita,
Tum demum puerili æuo florente, iuuentas
Occipit, & molli veſtit lanugine malas:
Ne forte ex homine & veterino ſemine equorum
Confieri credas Centauros poſſe, neq; eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, & cetera de genere horum
Inter ſe, quorum diſcordia membra videmus.
Quæ neq; floreſcunt pariter, nec robora ſumunt
Corporibus, neq; proficiunt ætate ſenecta,
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus vnis
Conueniunt, neq; ſunt eadem iucunda per artus.

Hæc ille non modo de *Centauris*, ſed de omnibus monſtris. Et eius quidem ratio ſatis videtur probanda, ſi animalia ea ex diuerſis generibus procreata, diu viuere non poſſe exiſtimat. Sin autem neque naſci quidem illa arbitratur, egregie fallitur: niſi C. Plinius, qui ſeruatum ſe in melle Hippocentaurum vidiſſe ſcribit, mentiri forte voluit: aut Claudius Cæſar eiuſmodi monſtrum in Theſſalia eodem die quo natum erat interiiſſe, ſcire non valuit. C. Plinii ex ſeptimo natur. hiſt. lib. verba ita ſe habent: *Claudius Cæſar ſcribit, Hippocentaurum in Theſſalia natum, eodem die interiiſſe. Et nos principatu eius allatum illi ex Ægypto in melle vidimus.* Proptereaque Lucretium de eorũ vita ſenſiſſe exiſtimo, cum nec fuiſſe vnquam, nec eſſe poſſe, id monſtri genus aſſeueraret: quod etiam (ſi Seruio credimus) Verg. placuiſſe putandum eſt, cum Centauros in forib. inferorum ſtabulare cecinit, quod quæ cõtra naturam creari poſſunt, ſtatim pereant. D. quidem Hieronymus in Pauli Eremitæ vita, cum Hippocentaurum Antonio apparuiſſe teſtetur, non ſatis ſcit, fueritne ille vere Hippocentaurus, qualem Poetæ eſſe perhibent: an potius Cacodæmo, ea forma Antonium ludificare voluerit. *Nec plura his, ait, conſpicit hominem equo mixtum, cui opinio Poetarum* Hippocentauro *vocabulum indidit, quo viſo, ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem. Et heus tu, inquit, quanam in parte hic ſeruus Dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius verba quam proloquens, inter horrentia ora ſenis blandũ quæſiuit alloquium, & dextra protenſione manus cupitum indicat iter, & ſic patentes campos volucri tranſmittens fuga, ex oculis mirãtis euanuit. Verum hæc vtrum diabolus ad terrendum eum ſimulauerit, an (vt ſolet) eremus monſtruoſorum animalium ferax, iſtam quoque gignat beſtiam, incertum habemus.* Hactenus ille. Et quoniam multa

multa de *Centauris*, ſiue *Hippocentauris* (idem enim vtraque vox ſignificat, quamuis Latini, & Poetæ præſertim, priore propter breuitatem frequentius vtantur) vbique fere leguntur, quomodo eorum origini fabulæ locum dederint, Seruius exacte oſtendit, hoc Vergilianum explicans,

Frena Peletronii Lapithæ, gyroſq; dedere.

Ait enim, *Peletronium oppidum eſt Theſſaliæ, vbi primum domandorum equorum repertus eſt vſus. Nam cum quidem Theſſalus rex bobus œſtro agitatis ſatellites ſuos ad eos reuocandos ire iuſſiſſet, illique curſu non ſufficerent, aſcenderunt equos, & eorum velocitate boues ſecuti, eos ſtimulis ad tecta reuocauerunt. Sed hi viſi, aut cũ irent velociter, aut cum eorum equi circa flumen Peneon potarent capitibus inclinatis, locum fabulæ dederunt, vt Centauri eſſe crederẽtur, qui dicti ſunt* Centauri, ἀπὸ τῶ κεντᾶν τὰς ταύρους. *Alii dicunt, Centaurorum fabulam eſſe confictam ad exprimendam humanæ vitæ velocitatem, quia equum conſtat eſſe velociſſimum.* Et hæc quidem in tertium Georgicorum. In ſextum namque Æneidos, *Centauros* Ixionis Nubiſque filios eſſe ſcribit, cum ille amatam Iunonem de ſtupro interpellarit: *quæ ex Iouis* (vt ipſius Seruii vtar verbis) *voluntate, nubem in ſuam formam conuerſam amanti obtulerit: vnde feruntur nati eſſe Centauri.*

Sed vt iſta de Centauris ita eſſe Lucretio concedamus, quomodo *Satyros* idem olim fuiſſe negabit? Et tamen non magis ab hominum natura capræ, quam equi abſunt. Neque magis me mouet, vt *Satyros* fuiſſe credam, Plinii ex libro ſeptimo teſtimonium, cum ait: *Sunt & Satyri ſubſolanis Indorum montibus* (*Cartadulorum dicitur regio*) *perniciſſimum animal, tum quadrupes, tum recte currens, humana effigie propter velocitatem niſi ſenes, aut ægri, non capiuntur, cum potuerit hoc animalium genus ſic forte homini ſimile eſſe, uti ſimias videmus: quam quod Plutarchus in vita L. Syllæ, adredeuntem eum in Italiam, Satyrum iis ſimillimum, quos fictos, ſcriptoſue ab antiquis videmus, hoc eſt, partem humani corporis, partem caprini habentes, qui in Nymphæo ſomno preſſus captus fuerat, perductum fuiſſe tradit. Cumque is per interpretes, quiſnam eſſet, interrogatus eſſet, nihil quam incompoſitum quiddam, ac beſtia dignum vociferatus eſt, quaſi hirci ballatum cum equi hinnitu permiſceat: quem tamen Sylla datis comitibus dimiſit.* Plutarchus ipſe de ea re ſic inquit, ἡ δ' Ἀπολλωνία πλησίον ἐστί, καὶ πρὸς αὐτῇ τὸ νύμφαιον, ἱερὸς τόπος ἐκ χλοερᾶς νάπης, καὶ λειμώνων, ἀναδιδοὺς πυρὸς πηγὰς σποράδας ἐνδελεχῶς ῥέοντος. ἐνταῦθά φασὶ κοιμώμενον ἁλῶναι σάτυρον, οἷον οἱ πλάσται καὶ γραφεῖς εἰκάζουσιν. ἀχθέντα δὲ ὡς Σύλλαν, ἐρωτᾶσθαι δι' ἑρμηνέων πολλῶν, ὅστις εἴη; φθεγξαμένου δὲ μόλις οὐδὲν συνετῶς, ἀλλὰ τραχεῖαν καὶ μάλιστα μεμιγμένην ἵππου τε χρεμετισμῷ, καὶ τράγου μηκασμῷ φωνὴν ἀφέντος, ἐκπλαγέντα τὸν Σύλλαν ἀποδιοπομπήσασθαι. Hoc Syllæ temporibus pene in conſpectu populi Romani factum

Digitized by Google

memorat Plutarchus. Hieronymus vero eiuſdem generis *Satyrum* repertum, humana voce locutum ait, eodem quem paulo ante citauimus loco, nempe in Pauli vita: *Nec mora*, inquit, *inter ſaxoſam conuallem haud grandem homuncium videt aduncis naribus, fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat. Infractuſq; & hoc Antonius ſpectaculo, ſcutum fidei, & loricam ſpei, vt bonus præliator arripuit: nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum, quaſi pacis obſides afferebat. Quo cognito, gradum preſſit Antonius, & quiſnam eſſet, interrogans, hoc ab eo reſponſum accepit: Mortalis ego ſum, & vnus ex accolis eremi, quos vario deluſa errore gentilitas* Faunos, Satyroſque, & Incubos *vocans colit. Legatione fungor gregis mei: Precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro ſalute mundi veniſſe cognouimus.* Et paulo poſt: *Nec dum verba compleuerat, & quaſi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem ſcrupulum moueat, ſub rege Conſtantino, vniuerſo mundo teſte defenditur. Nam Alexandriam iſtiuſmodi homo viuus perductus, magnum populo ſpectaculum præbuit, & poſtea cadauer exanime, ne calore æſtatis diſſiparetur, ſale infuſo Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum eſt.* Quæ ſi vera ſunt, haud vera vſquequaque fuerit Lucretii ratio, cum tantorum ſcriptorum, qui aliud ſentiunt, auctoritas, magis quam eius commẽtum probetur: Pauſaniaſque ab Euphemo quodam probatæ fidei viro ſe audiſſe ſcribat, illum cum in Hiſpaniam nauigaret, tempeſtatiſque vi ad deſertas quaſdam inſulas appulſus eſſet, magnum ſylueſtrium hominum numerum vidiſſe, qui cum hirta corpora, ſubrufoſque pilos caudaſque equinis fermè non minores haberent, in ſeque ac ſuos incurrerent, vix verberibus abigi potuerint: quibus cum barbaram mulierem in littus expoſuiſſet, omnem ab iis contumeliam ei a libidinoſo Satyrorum genere quacunque corporis parte illatam. Quod & ſecundo de Varia hiſtoria lib. Leonicus annotauit.

Melius ergo de *Scyllis* & *Chimæra*, quam de omnibus, quæ diuerſis animalium partibus procreantur, ſcripſit Lucretius: ac tum maxime, cum carminibus paulo ante a nobis productis, hæc ſubdidit,

Flamma quidem vero cum corpora fulua leonum
Tam ſoleat torrere, atq; vrere, quam genus omne
Viſceris in terris, quodcunq; & ſanguinis exſtet:
Qui fieri potuit, triplici cum corpore vt vna,
Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra,
Ore foras acrem flaret de corpore flammam?

Quis enim ignorat, Chimæram non eſſe aliud, quam Poeticum figmentum? De qua Homerus Iliados lib. 6.

πρῶτον μὲν ῥα χίμαιραν ἀμαιμακέτην ἐκέλευσε
πεφνέμεν, ἡ δ' ἄρ' ἔην θεῖον γένος, οὐδ' ἀνθρώπων,

πρόσθε

Digitized by Google

Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.

Quem locum aperciſſime notauit Lucretius cum Homericum verſum ad verbum reddiderit, Sed non præter rem eiuſmodi monſtrum a Poeta fictũ cernimus, cum reuera *Chimara* ſit mons Lyciæ, cuius olim arſit cacumen, iuxta quod leones inueniuntur. Nam media paſcua ſunt, ima vero à ſerpentibus tenentur. Quodque Bellerophon habitabilem eam reddidit, *Chimaram* interfeciſſe dicitur, Plinius libro ſecundo: *Chimaram montem in Phaſelide flagrare, & quidem immortali diebus ac noctibus flammare refert.* Id monſtrum Vergilius, vt maxime horrendum in Turni galea poſuit:

Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Suſtinet, Æthnæos efflantem faucibus ignem.

De *Scylla* autem, atque vnde eius *Charybdiſque* fabulæ ductæ ſint apud pleroſq; legere eſt. Homerus porro de iis ſuo more diuine agit, licet poetica fide, Odyſſeæ libro duodecimo, in quo multa etiam de *Sirenibus* dicuntur. Demum quamuis contra naturam faciant animalia, quæ cum diuerſi generis animalibus coeunt, in Africa tamen frequentiſſime id fieri, C. Plinius libro 8. inquit, his verbis: *Africa hæc maxime ſpectat, inopia aquarũ ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus, varie fœminis cuiuſque generis mares aut vi, aut voluptate miſcente. Vnde etiam vulgare Græciæ dictum, ſemper aliquid noui Africam afferre.* Sed hæc vtinam brutis tantum inter ſe eſſent communia, ac non homines, quibus vnus ex omnibus animantibus Deus opt. max. rationem conceſſit, diuerſis ſe modis cum feris ſæpe commiſcuiſſe legeremus. Atq; vt de his hæc pluribus non agamus, Herodotus in Euterpe hoc ſua memoria prodigium, vt hircus palam cũ muliere coiret, contigiſſe ſcriptum reliquit.

Luciani de Aſtarte dea erratum.

CAPVT VII.

LVcianus Samoſatenſis, non minus elegans, quam facetus ſcriptor, in eo opuſculo, quod de *Syria Dea* compoſuit, manifeſte in re non admodum obſcura deceptus eſt *Aſtarten* deam eandem eſſe exiſtimans, quæ *Luna* dicitur: cum *Aſtarte* non *Luna* ſit, ſed *Venus* potius Quamobrẽ cũ Deorũ hominumq; cõtemtor ita ſcriberet: *ἔνι δὲ καὶ ἄλλο ἱρὸν ἐν Φοινίκῃ μέγα, τὸ, Σιδώνιοι ἔχουσι, ὡς μὲν αὐτοὶ λέγουσιν ἀστάρτης ἐστί. Ἀστάρτην δ' ἐγὼ δοκέω σεληναίην ἔμμεναι*: omnibus ipſe ſe contemnendum exhibuit. Cum Plautus eandem dicat *Aſtarten*, quæ & *Venus* eſt, in Mercatore his verſib.

Diua Aſtarte hominum deorumque vis, vita, ſalus: rurſus eadem quæ eſt
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cœlum, ſidera
Iouis quæcunq; templa colimus, eius ducuntur nutu, illi obtemperant

Digitized by Google

Eam ſpectant: quod illi diſplicet facile excludunt ceteri:
Quicquid complacitũ, id ſequuntur. qua viuunt omnia atq; ſentiũt.

Quæ quis de *Luna*, ac non potius de *Venere* dicta accipiat? Huc accedit, quod Suidas idem ſentit. Inquit enim: *Ἀστάρτη, ἡ παρ' Ἕλλησιν Ἀφροδίτη λεγομένη.* Sed & ſacræ literæ Salomonem inter alia idola *Aſtartem* Sidoniorum deam adoraſſe teſtantur. Proptereaque Ahias Silonites hiſce verbis Ieroboam eſt allocutus. *Tolle tibi decem ſciſſuras. Hæc enim dixit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis & dabo tibi decem tribus. Porro vna tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid, & propter Ieruſalem ciuitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael: eo quod dereliquerit me, & adorauerit Aſtartem deam Sidoniorum, & Chamos Deum Moab, & Moloch Deum filiorum Ammon.* Idem quoque Suidas, vbi *Aſtartem* eandem eſſe ac *Venerem* docuit, quaſi Lucianum mendacii apertiſſime conuincere vellet, hæc fere ex ſacris monumentis addidit, *Ἀστάρτη θεὸς σιδωνίων, καὶ χαμὼς θεὸς ἀμμωνιτῶν, οἷς ἐλάτρευσε σολομών.* Verum neſcio quo pacto & hic, *Chamos* Deũ Moabitarum Ammonitis aſſignauerit, ac *Moloch* prætermiſerit, cum ex eo, quod recitauimus, ſacrorum librorum teſtimonio, trium horum idolorum mentio fiat, aliterque ad ſuos populos ſigillatim referantur, quam Suidæ placuerit, qui etiam *Aſtartem* ex *aſtro* denominationem ſumſiſſe tradit, cum Luciferam eius eſſe fabulentur. Ἐκ τοῦ ἄστρου ait, *τὴν ἐπωνυμίαν πεποιηκέναι. αὐτῆς γὰρ εἶναι τὸν ἑωσφόρον μυθολογοῦσιν.* Et ſane huc alluſiſſe Vergilium puto, cum ita caneret.

Qualis vbi Oceani perfuſus Lucifer vnda,
Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
Extulit os ſacrum cælo, tenebraſque reſoluit.

Gulielmi Budæi erratum ſuper verbo Admittere.

CAPVT VIII.

NOn præter rationem doctorum animis inſediſſe exiſtimo, eos qui multa ſcribunt, in leuiſſimis rebus interdum hallucinari ſolere. Cum enim hominum ingenium memoriaque non minorem, quam ceteræ mortalium res, imbecillitatem a natura ſortita ſint, quis mirum nouumque ducat, ſi qui de plurimis rebus agit, aut parum cohærentia quandoque literarum monumentis mandet, aut memoria nonnunquam vacillet? Proinde non ille mihi aliquid ſupra humanæ mentis conditionem a Diis accepiſſe videtur, qui nunquam (quod fieri ferme non poteſt) errauerit, ſed perraro admodum ſit lapſus: vt quiddam Horatianæ ſententiæ ſimile ſit:

Nam vitiis nemo ſine naſcitur, ille beatus
Qui minimis vrgetur. Verum enimuero cum ſummorum quorundam ſcriptorum gloria eo proceſſerit, vt qui communem hominum ſortem miſerantur, nulla eos vel minima labecula notari poſ-

tari poſſe velint: ſi certe eos quod homines, non Dii fuerint, aliquando falli potuiſſe conceſſero, ita tamen illos ab aliis accuſari debere puto, vt nulli priuato affectui indulgentes, apertiſſime doceant, qui in iudicium vocantur, ſic fuiſſe hallucinatos, vt nulla ratione a calumnia vindicari valeant. Alioqui, cum qui rei fiunt, aliud ſpectaſſe colliguntur, quam quod accuſatores magna garrulitate in medium proferunt, tantum ex eiuſmodi latratibus ſummorum auctorum laudi accedit, quantum plane obtrectatoribus, quamuis adprime eruditis, decedere videmus. Hoc pacto non pauci excellentiſſimi viri, nullam nominis iacturam ob innumera liuidorum maledicta paſſi ſunt: quod qui in eos calamum ſtrinxere, non modo ſi qua in illis vtcunque carpenda videbantur, caninis morſibus lacerauerunt, verum etiam accepta ſemel eminentiſſimis ſcriptoribus maledicendi occaſione, nullum ſibi in ea re modum præſcriptum autumant. Quin potius futilia quædam perſequentes, ſolam inuidiam in cauſa eſſe oſtenderunt, quare tot ſeculis probata veterum monumenta ridicule vellicent. Quo morbo cum antiquorum non pauci vehementer laborarint, permulti etiam ætate noſtra tam grauiter affecti ſunt, vt & multa ab aliis quibuſdam inique in ſummorum auctorum ſcriptis deprehenſa tutari conati ſint, & pleraque ipſi a ſe depromſerint, vt Latinos omnes ſcriptores nihilipendendos eſſe nobis perſuaderent, ſi eorum præcipuos pueriliter multis in rebus oſcitatos fuiſſe conuincerent. Eorum quantum quidem ego conücere valeo, duo ſunt genera: alterum eorum, qui aperte ſe maximorum virorum calumniatores profitentur: alterum vero eorum, qui palliata quadam oratione nihil minus ſibi cordi eſſe oſtendere volunt, quam vt friuolis eoſdem conuitiis inceſſant, cum tamen mortiferum eis venenum melle inuolutum propinent. Vt igitur illos tanquam manifeſtos hoſtes facile eſt vitare: ita non facile horum conatus quiſque dignoſcit:

Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia viuunt.

Qui inquam, licet non paucis verba dent, mihi hercle, qui iſthæc aliis dare condidici, palpum obtrudere nunquam valuerunt. Cumque in illorum numerum ii veniant, quos ſuo loco nominauimus, ex horum quippe ordine nemo eſt, quem Gulielmo Budæo anteferamus, viro quidem Græce Latineq; doctiſſimo, ſed qui parum erudito candidoq; viro conuenientem perſonam ſubierit, dum Marcum Tullium, Græculis quibuſdam nimis impenſe fauens, imperitiæ malignitatiſque arguit: dum Latinis omnibus nihil neque iudicii, neque eruditionis tribuit: dum denique recentiores quoſdã Italos totis viribus conculcare conatur: omnium (vt vere dicam) Latinorum irriſor, pluſque vel viliſſimo

Digitized by Google

Græcorum, quam omnium Romanorum præſtantiſſimo deferẽs. Sed quia quæ ad Ciceronem defendendum pertinent, in noſtra Apologia vtcunque attigimus, aliorumq; veterum Romanorum auctoritas turbidis Budæi fluctibus ne tantillum quidem commouetur, de recentioribus hoc tantum dicam, non eſſe eorum quenquam (de paulo eminentioribus loquor) qui Budæo aliqua in parte cedere debeat. Imo vero Angelum Politianum, quem ille tanquam peculiarem hoſtem vbique impetit, adeo Græca Latinaque literatura excelluiſſe, vt ea ſcripſerit tertio & quadrageſimo, aut circiter ætatis ſuæ anno vita functus, quæ octuagenarii Budæi lucubrationibus nihilo ſint inferiora. Ac ſi forte plura a ſe quam ab illo obſeruata diceret Budæus, in Politiani certe ſcriptis maior apparet, quam in illius operibus ingenii vis, maior Latinæ linguæ candor. Nam in Græcis vertendis noſter multo fuit felicior: omnia quæ a viro doctiſſimo abſolutiſſimoque exigi queunt facillime præſtiturus, niſi immatura mors tanto luci ac ornamento inuidiſſet. Budæus porro multa Græca ac Latina contexuit, at in plurimis nihil niſi merum laborem dignoſcas. Sed & multa ex auctoribus ſimpliciter recenſet, in quibus ſuum iudicium neutiquam interponit. Huc accedit, quod qui omnes erroris conuincere nititur, in iis rebus quandoque cæcutiit, in quibus neq; Nebriſſenſis, neque Manciaclius, neque ipſe quidem Aſcenſius falli valuiſſet. Quod liquido ex hoc ſingulari eius errato dignoſcitur, *Admittere equum*, ait in poſterioribus Annotationibus, interdum pro *conſcendere* accipitur, vt apud Ciceronem in ſecundo de Finibus: *Num etiam P. Decius, cum ſe deuoueret, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irrueret, aliquid de voluptatibus ſuis cogitabat*: Liuius libro ſecundo ab Vrbe condita: *Superbus in Poſthumium equum infeſtus admiſit.* Quid enim eſt, per Deos immortales, hac obſeruatiuncula indoctius? aut quis non videt in his duobus, quæ a Budæo citantur teſtimoniis, *admittere* pro *concitare*, non pro conſcendere poſitum eſſe? An forte ille Græcis vocibus intentus, de Latinarum proprietate ſollicitus non fuit? Atqui cum egregii viri quandoque dormitarint, facile & huic ignoſcas. Recte, ſi & ipſe illis, quantũ in ſe fuit, parcere ſciuit. Verum vti muſcas elephanti, ita Budæi morſus aſpernantur veteres Latinæ linguæ auctores: quando & Neotericorum quorundam Italorum, quos idem inſectatur, gloria, qualiſcunq; eſt, nullo pacto obſcurabitur, quod Budæus tot locis illos impetat.

Vt enim hi nonnunquam errare potuerint, quis non videt Budæum perpetuum eorum hoſtem multo impudentius, pueriliuſque lapſum eſſe? Cumque eius errato nihil quicquam ſit manifeſtius, adducta ab eo teſtimonia latius non explicabo: pleniſſimè id facturus, ſi aut ipſe aut alius quiuis eo in loco vacillatum non eſſe, commonſtrare laborabit.

Digitized by Google

De Philippi Beroaldi in Seruium annotationibus.

CAPVT IX.

PHilippus Beroaldus, nõ ille qui iuuenis exceſſit, ſed cuius plurima exſtant commentaria, in magno dum viueret honore, nõ ab Italis modo, verum ab exteris quoq; nationibus habitus, neq; mediocribus ſolum literatis, ſed excellentiſſimis illis heroibus Angelo Politiano, Ioanni Pico, Hermolao Barbaro, Rodulphoque Agricolæ, communi imperitæ multitudinis conſenſu prælatus: vix tantum viua voce ſuis lucubrationibus gloriæ comparauit, quantum ſane homo ad vnicum garriendi ſtudium natus, poſt obitum deperdidit. Quæ enim ab ipſo auctore ad faſtidium vſque vbique commendata, non pauci admirabantur, ea tam ſiniſtre ab iis, qui omni affectu vacui aliorum ſcripta & legere, & diligenter excurrere ſolent, accepta fuerunt, vt Latinam linguam non excolere, ſed vel exſtinguere, vel prorſus labefactare voluiſſe videatur. Siquidem vitioſiſſimum ſcribendi genus ex Apuleio, Martiano, Sidonio, & ſi qui ſunt duriores, primus ſuis temporibus excitauit, & in multas Europæ partes, a quibus vndiq; ad eum confluebant auditores, ita diffudit, vt plurima adhuc ſuperſint eius veſtigia, neque penitus deleri poſſint, niſi aut quotquot ille inſtituit, inter viuos eſſe deſinant, aut principum edicto, ne qua illius opera publice vęneant, caueatur.

Quorum, vt blattarum ac tinearum epulæ ſint libelli de felicitate, de optimo ſtatu, de ſymbolis Pythagoræ, de terræ motu, nec non Medici, Oratoris, Philoſophi, ebrioſi, ſcortatoris, aleatoriſque declamatiunculæ, & mille huiuſmodi cacationes, primæ omnium iudicio commentariis in Propertium, Suetonium Tranquillum, Tuſculanas quæſtiones, & ipſum denique Apuleium deferuntur. In quibus præter lutoſam loquacitatem, & vituperonum linguas cote liuoris acuminatas (nam eiuſmodi formulis, quaſi amœna diuerticula quærens ſuas omnes nugas conſperſit) hoc eſt maxime vituperandum, quod bonos auctores interpretandi officium ſic peſſundedit, fœdauitque, vt non alius magis: & amplam Mancinellis, atque id genus excrementis anſam ad multa ineptiarum farcienda volumina præbuit. Enimuero cum in eo, quem delegeris, enarrando id tantum proferre debeas, quod auctoris ſententiam commode explicet, hic non ea ſolum paſſim effundit, quibus nullus ſit apud eruditorum aures locus, ſed bellorum, quæ ipſo viuente gerebantur euentus docet, villarum ſitus deſcribit, & multorum obitus in ſuis commentationibus deplorat. Iccirco & eos, in quibus miram breuitatem dignoſcas, & Seruium Grammaticum in primis ita inſectatus eſt, vt cum multos annotationum libros in Martialem, Catullum, Iuuenalem, Lucanum, Plinium, Liuium, Gellium, Ciceronem, Apuleiũ, Quintilianum, Hieronymum, Cæſarem, Suetonium, Plautum, Qu.

Digitized by Google

Curtium, Auſonium, Pandectas legales, in varios, in diuerſos ſcriberet, vnico etiam libro, nec minimo quidem, omnia Seruii (vt ipſe vocat) errata comprehenderit. quanquam multis in locis teſtatus non eum ſe eſſe, qui alienæ ſcientiæ obtrectatione laudem ſibi aucupari ſciat. Cuius contrarium, quia ex eius ſcriptis colligere licet, de annotationibus in Seruium aliqua dicam. De reliquis ii viderint, quibus Beroaldi nugas accuratius legere continget. Atque id in primis præfabor, non eum mihi vnquam viſum ille Seruium, quia errare nullo modo potuerit, cum illo multo præſtantiores perſæpe hallucinati fuerint, & C. Plinii doctiſſimi ſcriptoris lapſus non paucos deprehenderit Nicolaus Leonicenus. Quin cum in longo opere ſomnum aliquando obrepere fas ſit, non immerito M. Fabio Quintiliano inter præcipuas Grammatici virtutes habetur, aliqua neſcire. Is itaque Seruius, qui doctiſſimus a Macrobio appellatur, cum maxima rerum cognitione, tum ſummo iudicio, ſic Vergilium interpretatus eſt, vt quod ad Poetæ ſenſus aperiendos, artificiumque dignoſcendum ſpectaret, nihil prætermiſerit. Quamobrem non eos ſolum, qui Maronis poemata enarrarunt, ſed omnes Latinos interpretes longo interuallo poſt ſe reliquit. Cuius caſtigatiſſima fere quæq; exemplaria, poſtquam cum ceteris bonis auctoribus exciderunt, neſcio quo caſu aliqua ambeſa, ac ſitu puluereque obruta reuiuiſcente Latina lingua reperta ſunt. Quæ cum lacera, mutilataq; haberentur, non defuerunt nebulones, qui pro ſuo arbitrio parum fideliter loca omnia, quæ corrupta erant reponerent, additis appendiculis non Seruio, ſed vix viliſſimo grammaticulo dignis. Eorum typis (vt hodie quoque fieri ſolet) excuſorum nonnulla expiſcatus Beroaldus, nequaquam ſecum reputans, an tam ſtolide Seruium in vulgatiſſimis rebus erraſſe credendum eſſet, & ei, (vt diximus) illi nomine infenſus, quod garrulo cum verborum parco, nitido cum cœnoſo parum conueniret, præclarum illud annotationum in Seruium volumen nobis quaſi per manus tradidit, cuius cum LX. ſint (vt opinor) capita, quam pauciſſima in eis Seruii errata inuenias. Bonam enim eorum partem refellunt caſtigata, quæ in manibus habentur illius commentariorum exemplaria: & pleraq; ſunt non tam reprehenſa, quam longius diffuſiuſque explicata. Quo fit, vt cum pauca admodum reſtent, quæ horum capitum altero non comprehendantur, in eorum aliquibus Seruium aperte lapſum fuiſſe concedam: in ceteris vero quid ſibi vellet neſciuiſſe Beroaldum, ſim oſtenſurus: qui nullum, dummodo papyrum oblineret, & quicquid in buccam veniſſet effunderet, in ſcribendo iudicium vnquam adhibuit, ex Neſtoris, Papiæ, Mametrectique lexicis (nam Ambroſium Calepinum horum omnium compilatorem, vel eo viuente, vel non multo poſt ſcripſiſſe arbitror) ἀμαξιαῖα illa volumina contexens. Nam ſi quando Pli-

do Plinium, Columellam, aut ſimiles citat, haud magno fere in diſcrimine ponit, comprobetne quod iſte oſtendere nititur an ſecus. Ego porro hac in re ipſius Beroaldi ſi videbitur ordinem non ſequar, neq; Seruii quidẽ, ſed prout locorum meminero, ea in mediũ adducam: ne ꝙ verbis polliceor, re ipſa nequaquam oſtendere poſſe videar. Auloq; Gellio, Macrobio, & id genus aliis non ita addictus fuero, vt ab eorũ ſententia, quandocunq; libuerit, recedere mihi interdictum putẽ. Antiquiores autem auctores libentius ſequar, neq; eorum quempiã in ius vocabo, niſi æque excellentis auctoritatem prætendere valeam. Sed ad rem ipſam aggredior.

Finitum numerum pro infinito a Vergilio ſepiſſime poni, contra Beroaldi, Macrobiiq; ſententiam.

CAPVT X.

Vergilii verſus in primo Æneidos hi ſunt:

Extemplo Æneæ ſoluuntur frigore membra,
Ingemit, & duplices tendens ad ſydera palmas,
Talia voce refert: o terq; quaterq; beati. Et reliqua.

Hunc locum exponens Seruius, ſic ait: *O terq; quaterq;, id eſt, ſapius, finitus numerus pro infinito.* Beroaldus autem ſic: *Eruditis auribus non ſatisfacit Seruii interpretatio, perinde ac vulgaris, & frigidiuſcula.* Elegantius & eruditius Vergilianum carmen interpretatus eſt Macrobius, qui in primo in Somnium Scipionis, cum ſeptenarium numerum eſſe perfectiſſimum docuiſſet, ita ſubiunxit. *Vnde Vergilius nullius diſciplinæ expers, & per omnia beatos exprimere volens*, ait: *O ter quaterq; beati* Hactenus Macrobius, cuius ſententiæ aſtipulatur Tibullus illo verſu:

O mihi felicem terq; quaterq; diem.

qui quidem verſiculus non ſecus a Tibullo pronuntiatus eſt, quam a Vergilio:

O terque quaterque beati. quod æmulatus eſt, vt opinor, Syllius, ſic ſcribens:

Felix, o terque quaterque.

Frater. Non me præterit, Strabonem enarrantem illud Homericum: *Terq; dieresuomit*, ſcribere, quod talis ſuperlatio ab omnibus vſurpatur, vnde Homerus ait, *ter beati Danai, ter execrabilis, & terq; quaterque beati.* Hæc ille. Quibus cum ad Macrobii ſententiam nihil addiderit, præter duos verſus Tibulli, Syliique, tam mihi ipſe hallucinari videtur, quam Macrobius id Vergilio hoc in loco tribuiſſe, quod ei nunquam venerit in mentem Hinc non dubito multo meliorem eſſe Seruii, quam Macrobii, Beroaldique expoſitionem: non quin tantam fuiſſe Maronis excellentiam autumem, quantam nõ hæ nugæ, nihiliq; verborum penſitatiunculæ, ſed infinitæ aliæ virtutes oſtendãt, ſed quod magis poetice ab eo in iis verſibus *terq; quaterque* prolatum credam, quam vt ſeptenarium numerum perfectiſſimum eſſe pro certo habens,

id innuere voluerit, quod Macrobius ariolatur. Atqui idem in 4. de Didone moritura loquens, his vocibus eodem modo vſus eſt:

Terq; quaterq; manu pectus percuſſa decorum.

An perfectiſſimum numerum hic data opera poſitum dicemus? an potius, vt cenſet Seruius, *finitum pro infinito*? Quid alii Poetæ? nonne hac locutione eadem ratione ſæpiſſime vtuntur? Propertius porro in 3. Elegiarum libro ita canit:

Tu Petum ad Pharios tendentem lintea portus,
Obruis inſano terque quaterque mari.

Nunquid hic Poeta perfectiſſime, hoc eſt ſepties obrutum in mari Petum ſentiebat? An non ſatis ſuperq; fuerat, ſemel obrutũ exſtinctum fuiſſe? Ouidius in primo Faſtorum:

Occupat Alcides, adductaq; claua trinodis
Ter quater aduerſi ſodit in ore viri,

Et in tertio Amorum:

Hactenus & mouit pictis innixa cothurnis,
Denſum Cæſaris terque quaterq; caput.

Et in ſexto Metamorphoſeos, de Pallade:

Ter quater Idmoniæ frontem percuſſit Arachnes.

Et in nono:

Dicentem, genibuſq; manus adhibere parantem,
Corripit Alcides, & terq; quaterq; rotatum
Mittit in Euboicas tormento fortius vndas.

Et in duodecimo:

Ter quater ora viri capulo caua tempora pulſat.

In quibus omnibus an perfectus ſeptenarius numerus ſit conſiderandus, Macrobius, Beroalduſq; viderint. Horatius quoq; in ſecundo Sermonum ita ſcribit:

Tu ne mihi dominus, rerum imperiis hominumq;
Tot tantiſq; minor? quem ter vindicta, quaterq;
Impoſita, haud vnquam miſera formidine priuet

Sed quid exemplis opus eſt, cum nuſquam plura adduci valeãt? Quid? ſi non *ter quater*, ſed *bis terq;* proferant Poetæ, an numerorum ordinem reſpiciemus? an non potius numerum finitum pro infinito poſitum affirmabimus? Ouidius in quarto Metamorphoſeos, de Athamante:

Et parua Learchum
Brachia tendentem rapit, & bis terq; per auras
More rotat fundæ.

Quid ſit ter tantum? vt Vergilius in 3. Æneidos,

Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere,
Ter ſpumam eliſam, & rorantia vidimus aſtra.

Mirum eſt, ſi aduerbii hic proprietatem quæramus, atque ad numerum Troianos a fluctibus modo in altum elatos: modo in imum

imum demiſſos ſomniemus. Cui ſimile eſt illud eiuſdem de Didone in quarto:

Ter ſeſe attollens, cubitoq; innixa leuauit,
Ter reuoluta thoro eſt

Et Ouidii in quarto de Ponto:

Nec poteſt infeſtis conferre Carybdin Achais,
Ter licet epotum, ter vomat ille fretum.

Quid vero niſi hanc vocem ponant, num minus infinitum numerum deſignabunt? At cum Helenus Æneam ita monet:

Vnum illud tibi nate Dea, præq; omnibus vnum
Edicam, & repetens iterumque iterumq; monebo,
Iunonis magnæ primum prece numen adora.

Nimis frigide de re maximi momenti egiſſet, ſi verborum ſignificatum, & non potius Vergilii ſenſum expendamus. Idem aliis verbis ſibi volebat Ouidius, cum in tertio Triſtium ita quereretur:

O quater, & quoties non eſt numerare, beatum,
Non interdicta cui licet vrbe frui.

Sunt hæc poetica, & a tam leui coniectura longiſſime abſunt, quemadmodum & Horatianum illud:

Felices ter & amplius
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Diuulſus querimoniis
Suprema citius ſoluet amor die.

Quod ſi quis huiuſmodi locutiones data opera a Poetis fuiſſe vſurpatas, cum Macrobio ac Beroaldo obſtinate iuret, ita quidem vt præfinitum tantum numerum deſignent, peſſime cum oratoribus, hiſtoricisque, apud quos hæ formulæ non ſunt in vſu, agi concedet, neque eos idem, quod Poetas facile efferre poſſe fatebitur. Quamuis, vt dixi, nihil minus quam huiuſmodi nugas Poetæ obſeruarint, niſi forte cum apud Homerum, Menelai cum Hectore pugnantis

Ξίφος ἀργυρόηλον   Τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διατρυφὲν ἔκπεσε χειρός,

aut cum Vlyſſis nauium vela:

Τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διέσχισεν ἲς ἀνέμοιο,

numerorum proprietatem ſeruatam ariolemur. Neq; tamen negarim, poetas proprie huiuſmodi voces aliquando poſuiſſe, cum defunctorum manes ter tantum poſt ſolemnia eis exhibita vocarentur.

Vnde & Vergilianum illud in 7. Æneidos.

Tunc egomet tumulum Rhetæo in littore inanem
Conſtitui, & magna manes ter voce vocaui.

Et Homeri in nono Odyſſeæ,

Οὐδ᾽ ἄρα μοι προτέρω νῆες κίον ἀμφιέλισσαι,
Πρίν τινα τῶν δειλῶν ἑτάρων τρὶς ἕκαστον ἀῦσαι,
Οἳ θάνον ἐν πεδίῳ Κικόνων ὑποδῃωθέντες

Nam & in magicis rebus plurimum valere certum numerum, ac ternarium præſertim, veteres exiſtimaſſe videmus. Quapropter Vergilius in Pharmaceutria ita ſcripſit:

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore
Licia circundo, terq; hæc altaria circum
Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

Et mox: *Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.*

Ouidius autem in ſecundo Faſtorum, quædam mutæ Iuturnæ ſacra deſcribens:

Ecce anus in mediis reſidens annoſa puellis,
Sacra facit tacite, nec tamen ipſa tacet.
Et digitis tria thura tribus ſub limine ponit,
Qua breuis occultum mus ſibi fecit iter.
Tum cantata tenet cum fuſco licia plumbo,
Et ſeptem nigras verſat in ore fabas.

Sed & Plinius libro vigeſimo octauo, de inguinum remediis loquens, non tantum ſeptenum, ſed nouenum etiam numerum ad ea plurimum valuiſſe teſtatur, his verbis: *Inguinibus medentur aliqui, licium telæ detractum alligantes nouenis ſeptenisve nodis, ad ſingulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguina adalligantes licio.* Varro ter nouenum contra pedum dolores in vſu fuiſſe recenſet, primo de re ruſtica libro ita ſcribens: *Dic ſodes*, inquit Fundanius, *nam malo de meis pedibus audire, quam quemadmodum pedes betaceos ſeri oporteat. Stolo ſubridens, dicam*, inquit, *eiſdem quibus ille verbis ſcripſit, valent quæ iam audiui, cum homini pedes dolere cœpiſſent, qui tui meminiſſet, ei mederi poſſe: Ego tui memini medere meis pedibus, terra peſtem teneto, Salus hic maneto in meis pedibus. Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, deſpuere, ieiunum cantare.* Sed vt in his & ſimilibus proprie numeri poſiti ſunt, ita in aliis locis, quæ ſuperius recitauimus, nihil eſt frigidius, quam veram proprietatem, vt ſentit Beroaldus, attendere: alioqui cum ſenarius numerus perfectiſſimus ſit, nunquam tamen quod ſciam eo pacto a Poetis, quo ternarius, ſeptenariuſque, vt vidimus, poſitus eſt. De ſenario ſane Auguſtinus libro vndecimo de Ciuitate Dei ita ſcribit: *Numerus quippe ſenarius primo completur ſuis partibus, id eſt, ſexta ſui parte, & tertia & dimidia, quæ ſunt vnũ & duo & tria, quæ in ſummã ducta ſex ſunt. Partes autem in hac conſideratione numerorum illæ intelligendæ ſunt, quæ quota ſint dici poteſt, ſicut dimidia, tertia, quarta, & deinceps ab aliquo numero denominata. Neq; n. (exẽpli gratia) quia in nouenario numero quatuor pars aliqua eius eſt, ideo dici poteſt, quota eius ſit. Vnum autem poteſt, nam nona eius eſt: & tria poteſt, nam tertia eius eſt. Coniunctæ vero iſtæ duæ partes, eius nona ſcilicet, atque tertia, id eſt, vnum & tria, longe ſunt a tota ſumma eius quod eſt nouẽ. Itemq; in denario quaternarius eſt aliqua pars eius, ſed quota ſit dici nõ poteſt, vnũ autem*

autem poteſt nam decima pars eius eſt: habet & quintam, quæ ſunt duo: habet & dimidiam, quæ ſunt quinque. Sed hæ tres partes, eius decima, & quinta, & dimidia, id eſt, vnum & duo, & quinq; ſimul ductæ non complent decem, ſunt enim octo. Duodenarii vero partes numeri, in ſummam ductæ tranſeunt eum, habet enim duodecimam, quod eſt vnum: habet ſextam, quæ ſunt duo: habet & quartam, quæ ſunt tria: habet tertiam, quæ ſunt quatuor: habet & dimidiam, quæ ſunt ſex. Vnum autem & duo & tria & quatuor & ſex, non duodecim, ſed amplius, id eſt ſedecim fiunt. Hoc breuiter commemorandum putaui, ad commendandam ſenarii numeri perfectionem, qui primus vt dixi, partibus ſuis in ſummam redactis ipſe perficitur, in quo perfecit Deus opera. In ſequenti quoque capite idem de ſeptenario ſic ait: *De ſeptenarii porro numeri perfectione dici quidem plura poſſunt, ſed liber iſte iam prolixus eſt, & vereor ne occaſione comperta ſcientiolam noſtram, leuiter magis quam vtiliter iactare velle videamur. Habenda eſt itaque ratio moderationis atque grauitatis, ne forte cum de numero multum loquimur, menſuram & pondus negligere iudicemur. Hoc itaque ſatis ſit admonere, quod totus impar primus numerus ternarius eſt, totus par quaternarius, ex quibus duobus ſeptenarius conſtat. Ideo pro vniuerſo ſæpe ponitur, ſicut eſt:* Septies cadet iuſtus, & reſurget, *id eſt, quotieſcunque ceciderit, non peribit: quod non de iniquitatibus, ſed de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit. Et:* Septies in die laudabo te, *quod alibi alio modo dictum eſt,* Semper laus eius in ore meo. *Et multa huiuſmodi in diuinis auctoritatibus reperiuntur, in quibus ſeptenarius numerus, vt dixi, pro vniuſcuiuſque rei vniuerſitate poni ſolet.*

Declaratus Vergilii locus, & de verbo Maturo, contra Macrobium ac Beroaldum.

CAPVT XI.

NOn multo poſt in eodem libro, ex Neptuni perſona ita ſcribit Vergilius:

Maturate fugam.

Cuius verbi ſignificationem docens Seruius, ſic inquit: Maturate, *cum maturitate*, id eſt, *cum tranquillitate diſcedite, quomodo dicimus*, matura iracundiam tuam, *id eſt mitiga, perniciosum enim Troianis eſt*, ſi maturent fugam, *hoc eſt, ſi accelerent. Hæc Seruius.* Philippus vero Beroaldus: *Inſulſa, inquit, mediusfidius hæc eſt expoſitio, tanquam* maturitas *ſignificet* tranquillitatem, & maturare tranquillum facere. *Magis itaque Macrobio credendum, qui in Sexto Saturnaliorum illud Vergilianum declarans, ſic ſcribit:* Maturum eſt, quod neque citius, neque ſerius, ſed medium quiddam, & temperatum eſt. *Et paulo poſt:* Sic ergo & Vergilius inducit Neptunũ, diſceſſum ventis imperantem, vt & tam cito diſcedant, tanquam fugiant, & tamen flandi mediocritatem in regreſſu teneant;

tanquam mature, id eſt, temperate abeuntes. *Apud Gellium caput eſt elegantiſſimum, quo quid* mature, *&* maturare *ſignificet, abunde monſtratur, cuius verba mutuatus eſt Macrobius.* Hactenus Beroaldus, quem ego egregie falli, neque tamen elegantiſſimum Gellii quod citat caput, cum hæc ſcriberet, legiſſe opinor. Diffuſius enim verbi *maturo* ſignificatum docuiſſet, Seruium vt nimis conciſum, breuitatiq; ſtudentem vbiq; reprehendens. Itaq; quod Macrobius verbum illud expoſuerit, vt *maturum ſit, quod neque citius, neq; ſerius, ſed temperate fiat*, idem ſibi voluit, quod & Seruius: qui cum *maturare cum tranquillitate diſcedere* interpretabatur, non aliud ſibi volebat, quam vt neque citius venti, neque ſerius diſcederent, licet tranquillitatis proprietas lentiorem forte, remiſſioremq; actum denotet, quamobrem & Beroaldi nota recte ceſſabit. Quod ſi cum Seruio non ſit hoc loco ſentiendum, alium eſſe eius vocis ſenſum arbitror, vt *maturate* idem ſignificet quod *celerate*. Minatur enim Neptunus cum ventis, tum ipſi Æolo: quorſum & illa:

Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Iam cœlum, terramq meo ſine numine venti
Miſcere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego. Et:
Regiq; hæc dicite veſtro,
Non illi imperium pelagi, ſæuumq; tridentem,
Sed mihi ſorte datum, tenet ille immania ſaxa,
Veſtras Eure domos, illa ſe iactet in aula
Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.

Obſecrare igitur ventos videretur Neptunus, non eis, prout facit, ſeuere imperare, ſi ita eos diſcedere vellet, vt ſe præſente Troianis nihil afferrent incommodi: & cum Iouis fratrem flocci feciſſent venti, ſi diſcedentes, eos perdidiſſent, quorum cauſſa ille æquora placare, ac ſolem reducere conſtituiſſet. Proinde ſit ex Neptuni maieſtate, non ventorum diſceſſum verbis mitigare, ſed feſtinanter eos celeriterque proprio regno excedere iubere. Ac ne quis nouum hoc eius verbi, inauditumque ſignificatum putet, audiat quid de eo in decimo Noctium Atticarum ſcribat Aulus Gellius. *Mature*, ait, *nunc ſignificat* propere, *&* cito, *contra ipſius verbi ſententiam, aliud enim eſt* mature, *quam quod dicitur* propere. Et inferius: *Quoniam autem id quod non ſegniter fiebat*, mature fieri *dicebatur, progreſſa plurimum verbi ſignificatio eſt, & non iam quod* non ſegnius, *ſed* feſtinantius ſit, *id* fieri mature *dicitur, quando ea quæ præter ſui temporis modum properata ſunt,* immatura *verius dicuntur.* Macrobius ſane, vt in aliis pleriſque, Nigidii tantum verba Gellio furatus eſt, aliaſque eius vocis ſignificata omiſit. Ceterum quod contra ipſius verbi ſententiam *feſtinare* ſignificet, vt ſentit Gellius, parum ad rem facit, dum frequentiſſime ab optimis auctoribus id verbum pro *feſtinare* poſitum eſſe comprobem.

probem. Terentius in Heautontimorumeno: *Scimus quid nunc te facere volo? quod ſenſiſti illos me incipere fallere, id vt maturent facere.* Loquitur autem Menedemus, reuerſum a militia gnatum Cliniam quamprimum videre cupiens. Cæſar primo commentario de bello Gallico: *Quibus rebus Cæſar vehemēter commotus, maturandum ſibi exiſtimauit, ne ſi noua manus Sueuorum cum veteribus copiis Arioviſti ſe coniunxiſſet, minus facile reſiſti poſſet. Itaque re frumentaria quam celerrime potuit comparata, magnis itineribus ad Arioviſtum contendit.* Liuius libro vigeſimo nono ab Vrbe condita: *Quod niſi omni vi perficere maturaſſet, bellantem eum cum Ætolis Pub. Sempronius proconſul ſucceſſor imperii miſſus Sulpitio cum decem millibus peditum, & mille equitibus, & triginta quinque roſtratis nauibus, haud paruum momentum ad opem ferendam ſociis, oppreſſiſſet.* Idem libro trigeſimo ſeptimo: *Profectus, cum quantum accelerare poterat, maturaſſet ad portum, quem Megiſten vocant progreſſos conſequitur.* Et trigeſimonono: *Sed defectionis auctores, quorum in manu res erat, in ſecreto conſultantes, omnes ad necem eius conſentiebant, ſed vtrum maturarent, an differrent, ambigebant.* Salluſtius in Catilina: *Quæ quidem res mihi in primis videtur fuiſſe cauſſa facinoris maturandi.* Hinc compoſitum *admaturo*, ſummam itidem denotat celeritatem. Cæſar libro ſexto de bello Gallico: *Etſi multis iam rebus perfidiam Heduorum Cæſar perſpectam habebat, atque horum diſceſſu admaturari defectionem ciuitatis exiſtimabat: tamen retinendos eos non cenſuit, ne aut inferre iniuriam videretur, aut dare timoris aliquam ſuſpicionem.* Participium quoque a *maturo* deductum, celeritatem non minus ſignificat. Salluſtius in Iugurthino: *Legati in Africam maturantes veniunt.* Et, *maturatum iter*: hoc eſt, *properanter factum.* Liuius libro XXXII. *Hoc conſilium per multos dies agitanti nuntius venit, Titum Quintium conſulem factum, ſortitumque prouinciam Macedoniam, maturato itinere iam Corcyram traieciſſe. Mature*, autem pro *celeriter* perſæpe capitur. Terentius in Eunucho: *Fac ita vt iuſſi, deducantur iſti. Faciam. At diligenter. Fiet. At mature. Fiet.* Ridiculum eſſet, ſi ſui ipſius impotens Phædria, ac Thraſonis riualis, eunuchum virginemque ad Thaidem cum maturitate, hoc eſt neque ſerius, neque celerius deduci vellet. Cicero pro Murena: *Vigilas tu de nocte, vt tuis conſultoribus reſpondeas: ille, vt quo contendit, mature cum exercitu perueniat.* Cato de Re ruſtica: *Opera omnia mature conficias, nam res ruſtica ſic eſt, ſi vnam rem ſero feceris, omnia opera ſero facies.* Salluſtius in Catilina: *Nam & priuſquam incipias conſulto, & vbi conſulueris mature facto opus.* Et in Iugurthino: *Bomilcar mature regis mandata exſequitur.* Et *maturius*, celerius. Idem in eodem opere: *Itaque tempus ad vtramque rem decernitur, ſed maturius ad pecuniam diſtribuendam.* Liuius libro quadrageſimo: *Per eoſdem dies ex literis Auli Terentii proprætoris cogni-*

tum, Publium Sempronium in vlteriore Hiſpania, cum plus annum æger fuiſſet, mortuum eſſe: eo maturius in Hiſpaniam Prætoris iuſſi proficiſci. Cæſar libro primo de bello Gallico: *Cæſar vna æſtate duobus maximis bellis confectis, maturius paulo quam tempus anni poſtulabat, in hiberna in Sequanos exercitum deduxit.* Et *maturrime*, celerrime. Cicero libro tertio de Oratore: *Quippe qui omnium maturrime ad publicam cauſam acceſſerim.* *Maturate* quoque, idem quod & *mature* ſignificat. Liuius libro XXXVI. *A Malea iuſſis cæteris quantum poſſent maturato ſequi, ipſe tribus quinqueremibus expeditis Piræum præcepit.* Et trigeſimo nono: *Literis de morte Proprætoris recitatis, Senatus cenſuit mittendum, qui ad Lunæ portum C. Calpurnium Prætorem conſequeretur, nuntiaretque ſenatum æquum cenſere, ne ſine imperio prouincia eſſet, maturare eum proficiſci.* Et *maturato opus eſt*, celeritatem denotat. Idem Liuius libro vigeſimo quarto: *Sed quod volebant, non quam maturato opus erat, guauiter expediebant.* *Maturum* quandoque non pro *temperato*, ſed pro *magno ac vehementi* ponitur. Vergilius in tertio Georgicorum:

Glebaſq; iacentes
Puluerulenta coquat maturis ſolibus æſtas.

Quem locum enarrans Seruius, ſic ait: Maturis *autem* ſolibus, *id eſt vehementer feruidis, magnis.* Non eſt ergo dubitandum, quin ſi Seruii expoſitionem reiicimus, eo rem ſane redeuntem, quo Macrobii Beroaldique per diuerſa verba interpretatio, *maturate*, pro *celerate* ſit accipiendum. Sed de hac re multa.

Recte a Seruio contra Beroaldi ſententiam triſtem pro ſeuero in Vergiliano carmine poſitum dici.

CAPVT XII.

Eiuſdem Vergilii ſunt hi verſus in ſexto Æneidos:

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci,
Luctus & vltrices poſuere cubilia curæ,
Pallenteſq; habitant morbi, triſtiſque ſenectus.

Triſtis ſenectus, inquit Seruius, *ſeuera, quæ gignit ſeueritatem.* Cicero: *Iudex triſtis & integer.* Beroaldus autem: *Ego, ait, potius exponerem* triſtis, *id eſt* querula, & moroſa, *namque Poeta voluit epitheto demonſtrare, qualis ſit conditio ſenectutis. Sunt autem ſenes, vt ſcribit Cicero in Catone, & teſtatur Seneca, moroſi & anxii, & queruli atq; difficiles, quod etiam diligentiſſime expreſſit Horatius in Arte Poetica, ſeniles mores deſcribens:*

Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor, caſtigatorque minorum.

Vergilium (vt arbitror) imitatus eſt Sillius illo verſu:

Curæq;, inſidiæq;, atq; hinc queribunda ſenectus.

Nam a Sillio ſenectus dicitur queribunda, *quaſi plena querimoniarum, quomodo a Vergilio* triſtis *nuncupatur* : & *ab Horatio in carminibus* moroſa, *ob varios ſcilicet ac difficiles mores, quib. ſunt obnoxii*

Digitized by Google

obnoxii queruli ſenes. Hæc Philippus Beroaldus: quem alibi non iniuria multa in medium teſtimonia adducere diximus, parū comprobent ne id de quo agit conſiderantē An ſi Horatii in Arte Poetica verſus intellexiſſet, Seruium reprehenderet? Quid ſibi aliud illa verba voluit, *difficilis, querulus, acti temporis laudator ſe puero, minorum cenſor, caſtigatorq;*, quam ſenes omnes ſeruos eſſe? An queruli ſunt, quod ſtomachi, aut laterum dolorem patiantur? An nō potius, quod eorum quæ ipſi in iuuentute commiſerunt, obliti, ideo querantur, quia omnia ſecus a filiis, aut etiam nepotibus fieri vident, quam æquo ipſi animo tolerare queant? Huc ſane ſpectant eiuſdem Horatii & illi verſus:

Multa ſenem circumueniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inuentis miſer abſtinet ac timet uti,
Vel quod res omnes tarde gelideq; miniſtrat,
Dilator, ſpe longus, iners, auidusq; futuri.

A quibus conditionibus plurimum abſunt puerorum, iuuenum, virorumque mores, quod ſuperius abſolute deſcripſit. Quid Propertius? nonne duros ſenes vocat?

Iſta ſenes licet accuſent conuiuia duri,
Nos modo propoſitum vita teramus iter. At Catullus:
Viuamus mea Lesbia, atque amemus
Rumoreſque ſenum ſeueriorum
Omnes vnius æſtimemus aſſis.

Sit igitur veriſſima Seruii expoſitio, & Beroaldum in malam rem abigamus, cum nullum ſit in ſenectute vitium ſeueritate intolerabilius. Quod ſi quis ambigat, *triſtisne ſeuerum* ſignificet, accipiat præter M. Tullii locum a Seruio adductum, & Titi Liuii teſtimonia, qui primo libro ab Vrbe condita de Numa Pompilio loquens, ita inquit: *Suopte igitur ingenio temperatum animum virtutibus fuiſſe opinor magis, inſtructumque, non tum peregrinis artibus, quam diſciplina tetrica ac triſti veterum Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptius fuit*, An *triſtem Sabinorum diſciplinam*, hoc eſt, querulam dicemus? an non ſeueram potius? Atqui Vergilius in octauo Æneidos de Sabinis ſic ait:

Nec procul hinc Romam, & raptas ſine more Sabinas,
Conceſſu caueæ magnis Circenſibus actis
Addiderat, ſubitoq; nouum conſurgere bellum
Romulidis, Tatioq; ſeni, Curibusq; ſeueris.

Idem quoque Liuius libro trigeſimo nono de Catone loquens: *Hunc ſicut in omni vita, ita tunc petentem premebat nobilitas. Coierant apud Pratorem L. Flaccum, qui collega in conſulatu fuerat, candidati omnes, ad deiiciendum honore eum, non ſolum vt ipſi potius adipiſcerentur, nec quia indignabantur nouum hominem cenſorem videre, ſed etiam quod triſtē cenſuram periculoſamq; multorum famæ, & ab læſo a pleriſque, & lædendi cupidio expectabant.* Et inferius de eodem Catone: *In cenſibus quoq; accipiendis triſtis &*

aſperæ in omnes cenſura fuit. Ouidius libro decimoquinto Metamorphoſeos:

Tunc quoque ſic dicta eſt ſententia triſtis, & omnis
Calculus immitem demittitur ater in vrnam.

Et idem Verg. de Charonte:

Nauta ſed triſtis, nunc hos, nunc accipit illos,
Aſt alios longe ſummotos arcet arena. De quo prius dixerat:
Portitor has horrendus aquas, & flumina ſeruat,
Terribili ſqualore Charon. Et,
Iam ſenior, ſed cruda Deo, viridiſque ſenectus.

Diffuſius proinde de *vris* ſcribat Beroaldus, quos cum Seruius boues agreſtes eſſe tradat, ipſe non modo, quæ de eis perhibent Plininius, Cæſar, ac Solinus, de more proferat, ſed ad magnum etiam Albertum confugiat, Seruiumque vnica a ſe, eaque nihil coaxatione ſuperari credat. Heus lepide interpres: An etiam cum Seruium conciſum, mutilatumque tuis non ſatisfacere auribus prædicas, Albertum magnum nominas? An eius auctoritati, ſi vt ante illum vixit, ita poſt floruiſſet, aliquid Seruius erat delaturus? Habuit is magnum ſcriptorum delectum: cum tu ex Iſidoro, Albertoq; Magno inſulſa, inuenuſtaq; ſcripta contexis. *Triſtis* quoq; præter vulgare ſignificatum, pro *amaro* quandoque accipitur. Vergilius in Georgicis: *Triſtisq; lupini*
Suſtuleris fragiles calamos, ſyluamq; ſonantem.

Ouidius libro tertio de Ponto:

Triſtia per vacuos horrent abſinthia campos,
Conueniensque ſuo meſſis amara loco eſt.

Et inferius eodem libro:

Triſtia deformes pariunt abſinthia campi,
Terraq; de fructu, quam ſit amara, docet.

Quomodo Sophocleus cothurnus apud Maronem ſit capiendus, contra Beroaldi cenſuram.

CAPVT XIII.

SVnt & Vergilii hi quoque verſus ex Pharmaceutria, ad Auguſtum Cæſarem:

En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem,
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Quos explicans Seruius, ita ſcribit: *Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno: ac ſi diceret. Quanquam impar ſit ingenium laudibus tuis, nam tuæ laudes merentur exprimi Sophocleo tantum cothurno. Sophocles autem tragœdiographus fuit altiſonus.* At Beroaldus ſic: *Ego opinor eo verſu a Vergilio laudari carmina Cæſaris Augusti, qui floruit in Poetica: qui, vt auctor eſt Tranquillus, reliquit librum hexametris verſibus conſcriptum, cuius titulus eſt* Sicilia *& libellũ Epigrãmatum: præterea tragœdiam* Aiacem *exorſus eſt magno impetu. Volens igitur Poeta laudare tragicũ Auguſti poema, ſtylumq; grandi-*

grãdiloquum, dixit illius carmina digna eſſe Sophocleo cothurno, *id eſt, ſtylo & ſublimitate, qua vſus eſt Sophocles in tragœdiis ſcriptitandis. Fuit enim apud Græcos haud dubie princeps tragici poematis, quod etiam memorat Plinius in ſeptimo libro. Hinc etiam in honorem Auguſti a Poeta dictum eſt,*

Atq; hanc ſine tempora circum
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.

Tanquam Auguſtus hederacea corona, hoc eſt Poetica, non minus coronari mereatur, quam laurea, hoc eſt, triumphali. Celebratur a Macrobio atq; Tranquillo iocus Auguſti: qui cum interrogaretur, quid ageret Aiax tragœdia, quam, quod diſplicuiſſet, ipſe deleuerat: reſpondit, Aiacem ſuum in ſpongiam incubuiſſe. Audiui qui dicerent ſe vidiſſe poema Sophoclis, ab Auguſto donatũ Romana lingua. Quod ſi verum eſt, poterit commodiſſime ad id etiam referri carmen Maronianum. Sed nimis ridiculus eſt Beroaldus, nec vllo ingenii acumine admodum valuit. Quid enim eſt eius commentariuncula abſurdius? quid ineptius? Quod ſi quã in eo non iudicii, ſed ſanitatis ſcintilla fuiſſet, Seruii ſẽtẽtiæ, quæ veriſſima eſt, ſubſcribere minime dubitaſſet. Siquidem cum Poeta Auguſti *carmina Sophocleo cothurno digna* per orbem ferri optat, non de iis quæ Auguſtus ſcripſerat, intelligit, ſed de illis, quæ de Auguſto erant ſcribenda. Cuius geſta, quoniam ampliſſima erant, nimirum grãdiloquum carmen exigebant. An, obſecro te Beroalde, maiori laudi Auguſto futurum erat, ſi ipſe alte ſcripſiſſet, quam ſi alii fortia eius facta, heroico, hoc eſt, ampliſſimo carmine, quoue commodiſſime ſcribi poſſint, vt inquit Horatius,

Res geſta regumq;, ducumq;, & triſtia bella, cecinissent? Atqui eius bella efferebat Verg. cum ita ſcriberet,

Tu mihi ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui
Siue oram Illyrici legis æquoris, en erit vnquam
Illa dies, mihi cum liceat tua dicere facta?

Cum igitur Bucolica eo tempore componeret Verg. nõ ab re diem optat, qua Auguſti laudes Homerico numero celebret, quod & in tertio Georgicorum aperte pollicetur, cum ait:

Mox tamen ardenteis accingar dicere pugnas
Cæſaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Cæſar.

Nam quod *tua carmina* dixit, de te ſcripta, ac tibi accepta referenda ſubintelligis, quemadmodum & ipſe paulo poſt,

A te principium, tibi deſinet: accipe iuſſis
Carmina cœpta tuis. Et alibi, *Non iniuſſa cano.*

Iam quæ de eius carminibus, & de Aiace in primis cõiicit Beroaldus, quã ſunt friuola? Non animaduertit hic noſter luſcioſus, irriſum videri potuiſſe a Vergilio principem, ſi eius tragœdiam, quam nõ ſuccedente ſtylo aboleuit, ad Sophoclis altitudinem extuliſſet:

Digitized by Google

quanquam non ſatis liquet, ad id poematis genus auſpicatus fuiſſet Auguſtus, cum Vergilius iuuenis admodum Bucolica conſcriberet. Faceſſat itaque tam futilis expoſitio, verſuſque illos,

Atq; hanc ſine tempora circum
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.

Hoc modo exponendos eſſe diſcat Beroaldus, vt inter egregias Auguſti laudes ſit & hæc non poſtrema, quod eius beneficio Verg. primum inter Latinos locum occuparit. Frigent enim vates, niſi a principibus foueantur. Quo & Martialem alluſiſſe crediderim, cum ait, *Sint Mecœnates, non deerunt Flacce Marones.* Cumque Vergilius Sophoclem nominarit, non ideo factum reor, quod eum Euripidi anteponere voluerit: ſed quia id nomen heroico metro melius conueniret. Cui & ſimile eſt Propertianum illud ad Lynceum Poetam,

Deſine & Aeſchyleo componere verba cothurno.

Non Aeſchylum ſcilicet, quaſi alijs præſtantiorem nominauit Propertius, quem rudem in pleriſque & incompoſitum fuiſſe ſcimus, vt cuius fabulas in certamen correctas deferre poſterioribus Poetis permiſerint Athenienſes, ſed quod ab eius nomine deductum nomen, verſu recte clauderetur. An cum Horatius de Rom. populo ſic inquit,

Serus enim Græcis admouit lumina chartis,
Et poſt Punica bella quietus quærere cœpit
Quid Sophocles, quid Theſpis, & Aeſchylus vtile ferrent.

Idcirco Euripidem non nominauit, quod vel Theſpi eum, vel Aeſchylo duxerit poſtponendum? Hoc ne ipſe quidem Beroaldus per ſomnum affirmaret. At Plinium 7. nat. hiſt. libr. Sophocli palmam de Tragico deferentem citat, cuius hæc ſunt verba: *Sophoclem tragici cothurni principem defunctum ſepeliri Liber pater iuſſit.* Cur M. etiam Cic. Plin. multo melioris in oratore teſtimonium prætermiſit? quod eſt: *Non enim in Poetis Homero ſoli locus eſt, (vt de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro: ſed horum vel ſecundis, vel etiam infra ſecundos. Nam Ariſtophanis hac in re iudiciũ flocci eſt faciendum, quod veteris comœdiæ ſcriptor, quo genere nullũ olim vnquam neq; mordacius neq; in ſcribendo liberius fuit, non Euripidem modo, ſed ipſum Sophoclem, ac Socratem, etiam deriſerit.* Verum nimis audax, ne dicam temerarius fuit Beroaldus, qui ſuum hac in re iudicium interpoſuerit. Enimuero Sophocline hæc palma, an Euripidi ſit deferenda, *Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt.* Crantor certe Solenſis, egregius Philoſophus, præ ceteris omnib. Poetis Homerũ, Euripidemq; admirabatur, operoſum, induſtriæque plenũ eſſe, ſeruata proprietate tragicę cum miſericordię ſimul affectu ſcribere aſſeuerãs. Et Cic. Q. Tironi de Euripide ſcribes ait, ψυχὴ δ' λεπτῶν χρηστὰ πολλὰ ... , inquit, *Euripides: cui tu quantũ creadas neſcio. Ego certe ſingulos eius verſus, ſingula teſtimonia puto.*

Fabius

Digitized by Google

Fabius quoq; Quint. vel ex profeſſo ſcriptorũ cenſor, hanc litem dirimere non auſus eſt, quamuis in decimo de Tragœdia loquens, his verbis rem attingat: *Sed longe clarius illuſtrauerunt hoc opus Sophocles, atq; Euripides: quorum in diſpari dicendi via, vter ſit Poeta melior, inter plurimos quæritur. Idq; ego ſane, quoniam ad præſentem materiam nihil pertinet, iniudicatum relinquo. Illud quidem nemo nõ fateatur neceſſe eſt, iis qui ſe ad agendum comparant, vtiliorem longe Euripidem fore. Nam is ſermone, quo ipſum reprehendunt quibus grauitas, & cothurnus, & ſonus Sophoclis videtur eſſe ſublimior, magis accedit oratorio generi, & ſententiis denſus, & in iis quæ a ſapientibus tradita ſunt, pene ipſis par, & in dicendo atq; in reſpondendo cuilibet eorum qui fuerunt in foro diſerti comparandus. In affectibus vero cum omnibus mirus, tum in iis qui miſeratione conſtant facile præcipuus, vt ſæpe teſtatur & eum ſecutus, quanquam in diuerſo opere, Menander.* Hæc Fabius. Illud miror, Beroaldo quoq; Sophoclis poema Latinitati ab Auguſto fuiſſe donatũ perſuaderi potuiſſe, cum de ea re nulla fiat ab hiſtoricis mentio, ne a Tranquillo quidem, ſingula quantumuis minuta cum omnium Cæſarum, tum Auguſti facta dictaque diligentiſſime exſequente.

Quæ meſſis apud Verg. bis ſolem, bis frigora ſentiat: contra Probum, Beroaldumq;.

CAPVT XIV.

ILla ſeges, ait Vergilius, *demum votis reſpondet auari,*

Agricolæ, bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit. Hoſce verſus Seruius ſic enarrat: *Bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit.) Quæ bis & dierũ & noctium ſentit frigora. Per quod duplicem oſtendit arationem, vernalẽ & autumnalem. Nec enim ad tempora æſtatis vel hyemis referre poſſumus, quod ait* Bis ſolem, bis frigora: *quia non ſunt in Italia vno anno duæ æſtates, & duæ hyemes, ſicut Geometræ dicunt in quadam parte Indiæ, in Inſula Taprobana.* Phil. autem Beroaldus: *Potior, inquit, apud me eſt auctoritas Plin. Verg. verſum ſecus quam Seruius interpretatur, in decimo octauo ſic ſcribens. Quarto ſeri ſulco Verg. exiſtimatur voluiſſe, cum dixit optimam eſſe ſegetem, quæ bis ſolem, bis frigora ſenſiſſet. Futilis eſt mehercle Seruii interpretatio, de calore diurno, & frigore nocturno: cum Poeta loquatur de ſole æſtiuo, & frigoribus hybernis. Et Probus Grãmaticus mihi videtur elegantius atq; eruditius enodaſſe nodũ Maronianum, ſcribens Poetam loqui de agro, quem* noualem *vocamus, qui ſub exitum hyemis, hoc eſt, initio veris proſcinditur: & ita æſtate, quæ ſequitur, ſiccatur: deinde ſub introitum hyemis ſemente facta, ſequenti æſtate reddit fructum. Et ita bis ſentit frigus, ſemel ante æſtatem deficiente hyeme, initio veris, iterum poſt ſementem. bis ſolem, ſemel æſtate quæ ceſſat, iterum quæ fructũ refert.* Hic ſane locus, ſi non alium in medium adduxiſſem, quales ſint omnes Beroaldi annotationes, plane indicat. Cũ enim a ſe ne verbũ quidem proferat, alienam non gloriam, ſed gloriæ puſillum fumum venditat. At quam eſt lubricus? quam inconſtans? Plin. 4. *ſulco*, ex Verg. præcepto ſerendũ eſſe docentẽ citat. Si recte Plinius, cur Probi ſenten-

etiam ſubiungis? Vtinam tam cæcutus non eſſes: aut cur Probi melior ſit, quam Seruii enarratio, oſtenderes. A quo ſi diſcedimus, vt Plinii, Probique pace dixerim, neutrum eorum verum Poetæ ſenſum attigiſſe opinor. Quod enim de *quarto ſulco* tradit Plinius, nimis mihi Vergilianum præceptum reſtringere videtur: quarta ſiquidem aratio feraciſſimas etiam, maximeq; pingues terras delaſſaret. Quid? ſi minus fœcundæ fuerint, nonne

Sub ipſum

Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco?

Quod ſi præcedenti anno aratio nonnunquam fiat, vt Probus commentatur, quomodo campum ſitu dureſcere patiemur? Et Probi quidem ſententia, nullo pacto vera eſſe poteſt. Si enim ſub hyemis exitum terram proſcindamus, iam frigus non ſentiet, quod hyems non ver dare ſolet. Ego ſane ſi Plinio grauiſſimo ſcriptori (nam Probum nihil moror) iuuenem refragari fas eſt, ſemel tantum in anno frigus, ſemelque calorem eſſe interpretor. Quamobrem cum Vergilius agros altero anno ſeri, altero vacuos eſſe debere vellet, eam ſegetem, hoc eſt, eum agrum auari agricolæ votis reſpõſurum aſſeruit, qui *bis ſolem, & bis frigora ſenſiſſet*, hoc eſt, qui altero anno ceſſaret, altero vero ſereretur: qua vnica ratione bis ſolem, ac bis frigora pati poteſt. Huc namque ſpectat & præceptum illud,

Alternis idem tonſas ceſſare nouales,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.

Quod ſi forte nimis miſere parci fuerint agricolæ, vt pleroſque omnes videmus, maleque ſecum agi arbitrentur, ſi nihil prorſus ſecundo anno ex ceſſante agro fructus percipiant, illud addidit,

Aut ibi flaua ſeres mutato ſidere farra,
Vnde prius lætum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues fœtus viciæ triſtiſq; lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſyluamq; ſonantem.

Vt tamen omnino præſtare, ſi ager vacet, intelligeremus, ſubdidit,

Sed tamen alternis facilis labor.

Quandoquidem cum multa recreandorum agrorum remedia docuiſſet, intermiſſionem omnibus præpoſuit, vnde & eam rem frequenter iterauit. Hinc elegantiſſime Ouidius in primo de Ponto,

Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare nouali,
Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.

Quam inepte inſulſeque Seruius a Beroaldo in ſequentium Vergilii carminum enarratione reprehendatur.

CAPVT XV.

PVergilius in 1. Georg. lib. de iis agens, quæ agricolæ feſtis diebus exercere nulla religione prohibentur, ita ſcribit,

Sæpe

Digitized by Google

Sæpe oleo tardi coſtas agitator aſelli
Vilibus aut onerat pomis, lapidemq́ reuertens
Incuſum, aut atra maſſam picis vrbe reportat.

Horum carminum poſtremum enarrans Seruius, ſic ait: *Maſſam picis vrbe reportat, aut quia oleum, vel poma portauerat ad vrbem, aut certe ideo reportat, quia pix in agris naſcitur, & in vrbe nõ diſtracta in agrum a plerisq́ reportatur.* Duplici ſenſu hunc locum interpretatur Seruius, vel vt qui oleum aut vilia poma in vrbem portaſſet, incuſum lapidem ſeu picem domum referret: vel ſi eius verbi ex *re* & *porro* compoſiti proprietatem attentius conſideremus, picem quam in vrbem portarit, non diſtractam reportet, quorum vter ſit magis probandus, vix ſatis dignoſcas. Noſter tamen Beroaldus, vnica loquacitate cõmendandus, alteram Seruij expoſitionem diſſimulat, alteram ſtupidiſſime reiicit. Seruij enim hæc tantum verba in medium adducit: *quia pix in agris naſcitur, & in vrbe non diſtracta reportatur*: quibus hæc ipſe ſubiungit: *Poeta ſignificare volẽs vſum picis eſſe neceſſarium agricolis, dixit picem eos ſolitos in vrbe mercari, & ex vrbe in agrum reportare aſello doſſuario, nõ autem exponit Seruius* agricolas picem in vrbem deferre venalem, & reportare non venditam. *Nã ſi aduertiſſet diligentius conſuetudinem priſcorum agricolarum, qui pice ad res quamplurimas vtebantur, dixiſſet profecto ſecus, ſententiamq́ mutaſſet. Namq́ priſci vtebãtur in villa pice potiſſimum ad vina condienda, vt auctor eſt Plinius lib. 14.* Pice ac reſina condire muſta vulgare eſt. *Et ab eodem ratio redditur condiendi muſta aſperſu picis*, vt odor vino cõtingat & ſaporis acrimonia. *Columella & Palladius picem ad vaſa picanda, & quamplurimis in rebus vtiliſſimã eſſe tradiderunt. Porcius Cato admonet agricolas*, vt vaſa habeant bene picata: *unde* impicare & oppicare, *quæ ſignificant* pice linere, *verba deriuantur, quibus ſcriptores rei ruſticæ frequenter vtuntur. Hæc & id genus alia in expoſitione Maroniam verſus ab erudito interprete fuerant referenda, cum illa Seruij enarratio, nec poeta, nec commentatore digna ſit.* Quid huic tam loquaciter litigioſo dicas, aut facias? Nõne vt Columellam ſe ac Varronem legiſſe oſtenderet, & mille nugamenta effutiret, Seruii locũ peruertit, ſeu potius mutilum in medium adduxit? Iam quod integre illũ recitauimus, quorſum Beroalde præclarũ hoc tuarũ annotationũ caput? Sit pix ad vina, vaſa, & ſi quid præterea eſt picandũ, agricolis neceſſaria, quis negat? An quod Seruius Plinii, Catonis, Columellæ, Palladiiq; pręcepta in ſua commentaria non aggeſſit, picẽ agricolis minus eſſe neceſſariã exiſtimauit? aut eius vſum ab ijs non ad vaſa picanda, ſed oculos, vt altius dormirent, oblinendos, transferendũ putabat? Sed mirũ eſt, q̃ proprie hic rabula ruſticorũ morẽ expreſſerit: *Poeta*, inquit, *ſignificare volẽs vſum picis agricolis eſſe neceſſariũ, dixit picẽ eos ſolitos in vrbe mercari, & ex vrbe in agrũ reportare aſello doſſuario*: quod ſi picẽ nõ mercentur, ſed vel oleo per-

...ent, quod vel dono accipiant, an eam reportabunt? Quid quod verb. propriet. is facit, vt verior ſit ea ſententia, quæ à Beroaldo reijcitur, cum eam in agrũ reportent agricolæ, quam prius in vrbem portarint? atque hoc quidem *incuſo lapidi* pulcre conueniret. Ex agris ſiquidem ſaxa incudenda in vrbem portãtur, & inde incuſa referantur, quanquam & hunc veriorem eſſe poetæ ſenſum conijcere licet, quod pix aſello reportata, tã multa eſſe creditur, vt magis non diaracta, q̃ ad proprios vſus comparata rus referatur: niſi forte aut picea vaſa, aut vina pro picatis picea olim fieri ſolita ſomniemus. Verum q̃ vtroq; modo Vergilianum locũ explicauit Seruius, hæc quæſtio de lana caprina videri poteſt. Ego ſane hoc præcipue oſtendere volui, a Philippo Beroaldo id facis maligne fuiſſe prætermiſſum, q̃ paucis verbis attigerat Seruius, qui tam doctis omnib. ſatisfecit, q̃ iam Beroaldus omnes aniculas inani ſtrepitu obtudit. Vnum miror, non aliquid ab eo hunc in locum ex Magno Alberto tranſlatum fuiſſe. Sed is de piſcis (vt opinor) vſu, auium, herbarum, lapidum, quadrupedumq; miraculis intentus, & Iulio Solino ac Luciano mendacior, nihil ſcriptum reliquit. Sunt igitur omnes Beroaldi annotationes dignæ, quæ cum Iodoci Badii lucubrationib. conferantur. Quod ſi quid in illo commendare poſſumus, excellenti eum memoria præditum fuiſſe nõ diffitebor: licet ingenii, aut iudicii acumine non admodũ ſit celebrandus. Idq; niſi ex eius ſcriptis cordatiſſimus quiſq; colligat, nulla eſt cauſſa, cur nõ M. Tullio eum cultiorem, candidioremq; exſtitiſſe concedam. Demũ quod Seruii enarrationẽ nec poeta, nec commẽtatore dignã exiſtimat, quorſum pertineat non intelligo, niſi aliquid forte ſe mirificũ ac inauditum commentũ arbitratur, cũ picẽ agricolis neceſſariã eſſe primus (q̃ ſine inuidia ſit dictũ) validiſſimis argumentis oſtederit.

Eiuſdem Beroaldi error manifeſtus.

CAPVT XVI.

NOn tanti erũt mihi poſthac omnia Beroaldi ſcripta, vt ea iterum vel leuiſſime ſim percurſurus, ſi aliud impudentiſſimum eius erratum oſtendero: quod quidem pro more admiſit, dum Seruii breuitatem contemneret, dum parum ſecum cogitaret, an recte hi Vergilii in Georgicis verſus:

Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur e ſicco radix oleagina ligno,

eſſent a Seruio expoſiti, cuius hæc ſunt verba: *Quin & caudicib. ſectis. Caudicib. poſuit pro codicib. ſicut caule pro colem, ſauricẽ pro ſorice dicimus. Fit autẽ q̃ nunc dicit, de oliua & myrto: quarũ ſicci ſtipites ſecantur vſq; ad medullam & terræ infoſſi ex ſe arbores creant, q̃ ſine dubio mirũ eſt.* Hæc Seruius. Beroaldus autem ſic: *Dicuntur à Seruio hoc in loco ea, quæ nec vera ſunt, nec verſi nili, nec ab vllo ſcriptorum memorata, neq; Vergil. verſib. conuenientia. Nãq; poeta illis verbis loquitur de inſitione, qua leuigatur falce truncus, & ...s inter corticẽ lignumq;*

gnumq; inſeritur calamus, aut ſiſſo trunco inprimitur medulla, cuius rei tota diſciplina tradita eſt a Columella, lib. 3. a Plinio 18. a Palladio pluribus in locis, & tanta eſt vis inſitionis, vt etiam ſatiua planta ſylueſtrium radicibus inſerantur, natura ſicciorbus. Aptiſſima enim eſt inſitis ſiccitas, vt auctor eſt Plinius Inde dictum eſt a Poeta:

Truditur e ſicco radix oleagina trunco:

id eſt, *olea inſeritur, & radices agens viuiscit etiam in ſicco ligno, q eſt mirabile dictu. Cato præcepit inſeri oleas Luna ſicca.* His noſtri Æac verbis nihil eſt ſtultius, nec a vero remotius confingi poſſe pro certo habeo, vt quibus quid ſibi velit, ipſe neſciat, ita rem tangit, de qua nulla fit apud ſcriptores mentio, & Vergilii ſenſum furioſe diſtrahit, cuius præceptorum ordinem, ſeu contextum, ſi diligētius expendiſſet, quā in ſe manifeſta cœcutierit, præclare potuiſſet dignoſcere. At is cūm de modis primo a natura datis egiſſet, quibus omne ſyluarū, fruticū, nemorūq; genus vireret, alios ſubdidit, quos eadē adiuuante natura ſibi vſus repererat. Cumq; plātas alij de tenero matrū corpore abſcindant, ſulciſque deponant, hic ſtirpes in agro obruat, hic ſudes & vallos aliæ aūt ſyluarū (vt eius verbis vtar) preſſos propaginis arcus exſpectēt, & viua plantaria ſua terra, quæ omnia ſeruatis arborū radicib. fieri neceſſe eſt his verſus adiunxit:

Nil radicis egent aliæ, ſummumq; putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.

Quibus duos itidē modos oſtendit poeta, vt arbores ēt ſine radice plantatas, radices emittere intelligamus. Eorū alter eſt, vt defectum ex ſumma arboris parte ramū terræ infodiamus: alter vero, vt e ſicco ꝑpemodum oleæ ligno radix trudatur, vbi *ſiccū lignum* non eſt ſimpliciter accipiendū, ſed *fere ſiccum*: alioqui aridū lignum nunq̄ vel radices emittere, vel reuiuiſcere, niſi ꝓdigioſe potuiſſe legimus, cuius rei exemplum apud Ouid. in Metam. de Medea traditur, quę nō Æſonē modo iam decrepitum ſenē iuuenilib. annis reſtituere, ſed ſiccum truncum frondib. veſtire valuit. Hæc Verg. præcepta vera eſſe, nemo eſt qui neſciat, alterumq; eorū in multis arborib. fieri ſolet alterū in oleis tantū, myrtiſq;. Neq; vlla ratio aut modus eſt, qua oleæ felicius prouenjant. Quod ſi ad inſitionē poſterius de olea præceptū deducas, id Vergil. admonuiſſe fateberis, cuius nullus eſt agricolis vſus. Si enim eo pacto quo comminiſcitur Beroaldus oleam inſeras, non modo ſeris nepotibus, ſed vix vltimis poſteris vmbram factura creſcet, q ab inſitione debet eſſe quam remotiſſimum, in quibus ineſſe celeritatem, vel illa eiuſdē Poetæ carmina indicant:

Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & alte
Finditur in ſolidum cuneis via, deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exijt ad cœlum ramis felicibus arbos,
Miratáq; eſt nouas frondes & non ſua poma.

Quid quod minime accommodari poterit Vergilij ſententiæ ridicula Beroaldi expoſitio? *Truditur*, inquit, *e ſicco radix oleagina ligno*: id eſt, *olea inſeritur, & radices agens viuiſcit etiam in ſicco ligno, quod eſt mirabile dictu.* Imo non dictu tantum, ſed auditu etiam eſſet mirabile, belle interpres, ſi immutato rerum naturæque ordine, non arborum radices, ſine quibus eæ nullo modo viuere poſſunt, inſitis flagellis vires darent, ſed illæ etiam ſiccę ab exiguo, puſillaſq; per ſe vires habente ligno poſſent excitari. Tunc vere cum Damnone dicere licet:

Nunc & oues vltro fugiat lupus, aurea duræ
Mala ferant quercus, narciſſo floreat alnus,
Pinguia corticibus ſudent electra myricæ,
Certent & cygnis vlulæ.

Proinde non alias eſſe arbores, quæ radicum cum plātantur ſiccitatem æque ac oleæ myrtiq; pati poſſint, dicamus, quod cum vſus facilime verum eſſe omnes fateantur, Vergiliano præcepto pulcre conuenit. Nam ſectis caudicibus, quos eam arboris partem appellamus, quæ terræ adhæret, & ſi penitus arida extrinſecùs appareat oleæ radix, ſi oleā terræ mandaris, truncum quem penitus arentem arbitrabaris, radices emiſiſſe videbis: quod eſt ſane mirum. Quod & ſibi Vergilium voluiſſe, non ambigo. Cum enim de inſitione ageret, enodes truncos reſecandos eſſe præcepit, quod in omnibus oleis (quippe paucæ arbores ſunt eis nodòſiores) non facile inuenias: in ijs certe quarum radices propemodum eſſent ſiccæ, fieri non poteſt. Id enim vnica vetuſtate contingere, vel pueri facile dignoſcunt. Ipſe quoque Vergilius, poſtquam ſtrictim modos vſu repertos percurrit, eodem fere ordine ſeruato, quod ex eius verſibus apparet, de oleis myrtiſque pręceptum melius explicauit, inquit enim:

Sed truncis oleæ melius, propagine vites
Reſpondent: Paphia ſolido de robore myrtus.

Non eſt igitur, quod nuſquam hoc legi garriat Beroaldus, de cuius annotationib. ideo aliqua ſcripſimus, vt cautius ceteri eius lucubrationes examinent, nec protinus quod hic de ſe pollicetur, credere in animum inducant: cum in eius ſcriptis primas ſibi proculdubio vindicent, inanis putidaque iactantia:

Raucaque garrulitas ſtudiumq; inane loquendi.

Quomodo capiendus ſit remus, a Vergilio in Miſeni ſepulcro poſitus.

CAPVT XVII.

QVid igitur? ſi tàm impudens fuit Beroaldus, an iccirco Seruium, vti Deum quempiam amplectemur? Nequaquam arbitror. Cum de illo, eiuſquè calumniatore ſuperius loquentes, Seruio in literis excellentiores quandoq; lapſos fuiſſe diximus. Ceterū dum manifeſta errata quærimus, odioſam quandam in ijs veſtigandis ſuperſtitionem diligenter vitare debemus: quod in Ser-

uio carpendo non cauit Beroaldus, magis voluminum numero, magnitudinique, quam ſcriptorum elegantiæ, ingeniique candori proculdubio addictus. Seruius itaq; in aliquibus, quæ a Beroaldo taxata ſunt, plane errauit. At in plurimis, vt vidimus, eius obtrectator fœdiſſime hallucinatus eſt. Nam illa in erratorum numerum non veniunt, quæ breuiter a Seruio enarrata, multa garrulitate a Beroaldo explicantur: qui in eo etiam malignitatis eſt accuſandus, quod ſi quando Seruius duobus modis eundem poetæ locum exponit, nullam de altero enarrationis capite mētionem faciens in alterum furioſe inuehitur, quaſi Seruius non ideo duplicem eiuſdem rei ſenſum aperuerit, vt lectori vtrum mauult, eligere ſit liberum. Iam ſi Beroaldi in eo negotio inſtitutum aliquo pacto eſſet laudandum, Seruium quidem oſcitantiæ arguere merito poſſemus, quod Vergilianos illos in ſexto Æneidos verſus interpretans;

Ad pius Æneas ingenti mole ſepulcrum
Impoſuit, ſuaq; arma viro, remumq; tubamq;.

de remo ita ſcribat: *Remumq; tubamque. quia & bellator, & remex fuerat: licet poſſimus etiam ſolum tubā accipere. Remus enim dicitur lorum, quod continet tubam.* Cum enim prima expoſitio veriſſima ſit, altera omnino explodenda videtur, quod Vergilius in ijs verſibus Homerum ſit imitatus: ac remum nō aliter, quam ille fecerit, pro nautico inſtrumēto proprie poſuerit, quod & Seruium haud dubie innuiſſe opinor, cū Maronem ex remo Miſeni tumulo impoſito, eundem & bellatorem & remigem oſtendere voluiſſe recte colligat. Quod ſi quis eius vocis ſignificatum diligentius ſcrutari cuperet, de tubæ loro nō multa verba docte admodum ſubiunxit. Sed non temere prima maximeque propria *remi* declaratione eſſe recedendum, Homeri teſtimonio aſſerimus: quem non tantum in in vna ea parte, ſed in ipſo Miſeni caſu Vergilius eſt æmulatus. Enimuero ſicut ille Elpenorem Vlyſſis ſocium ebrium e longa ſcala cecidiſſe, eiuſq; inſepulti animā ab Vlyſſe apud inferos cognitam, moxq; ſepulcrum mortuo a ſocio erectum finxit: ita & Maro:

Miſenum Æolidem, quo non præſtantior alter
Aere ciere viros, Martemq; accendere cantu.

licet diuerſo mortis genere perierint: quandoquidem ille ad nimium vinum eius cauſſam refert, hunc autem:

Forte caua dum perſonat æquora concha
Æmulus exceptum Triton (ſi credere dignum eſt)
Inter ſaxa virum ſpumoſa immiſerat vnda.

Porro Homeri de Elpenoris ſepultura verſus ex duodecimo Odyſſeæ hi ſunt:

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς,
δὴ τότ' ἐγὼν ἑτάρους προΐειν εἰς δώματα κίρκης,
οἰσέμεναι νεκρὸν ἐλπήνορα τεθνειῶτα,

φιτροὺς δ' αἶψα ταμόντες, ὅθ' ἀκροτάτη πρόεχ' ἀκτή,
θάπτομεν ἀχνύμενοι θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες.
αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη, καὶ τεύχεα νεκροῦ,
τύμβον χεύαντες, καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες,
πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν. Hoc eſt:

Aurora at roſeas quum protulit aurea bigas,
Premiſi ſocios ad Circes tecta frequentis,
Exſtincti efferrent qui Elpenoris inde cadauer.
Ac ſubito ramis extremo in littora caeſis,
Condidimus terra, lacrymis mœſta ora rigantes.
Poſtquam autem abſumpt ſit corpus ſimul ignis, & arma,
Spargentes tumulum monumentum ereximus altum,
Fiximus in ſummoq; illius vertice remum.

Sed & ipſe Elpenor Vlyſſem apud inferos pro ſepultura orans, remum itidem ſuo ſepulcro imponi voluit:

πῆξαι δ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμόν,
Hæc mihi perficiens, remum ſuperadde ſepulcro.

Qui ſint Anſacti valles. CAP. XVIII.

Seruium proinde in iis erraſſe non dicemus. At in aliis quibuſdam, a Beroaldo collectis vtique. Sed & is Ariſtarchus in eius lapſibus deprehendendis nonnulla ignorauit: quale eſt illud de *Anſacti vallibus*, in quibus & Orci fauces eſſe, & peſtiferam Erynnim ſe condidiſſe, Vergil lib. 7. inquit his verſibus:

Eſt locus Italiæ in medio, ſub montibus altis,
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Anſacti valles: denſis hunc frondibus atrum
Vrget vtrunq; latus nemoris, medioq; fragoſus
Dat ſonitum ſaxis, & toto vertice torrens.
Hic ſpecus horrendum, & ſæui ſpiracula Ditis
Monſtrantur, ruptoq; ingens Acheronte vorago
Peſtiferas aperit fauces, quis condita Erynnis
Inuiſum numen terras cœlumq; leuabat.

Quos enarrans Seruius ſic ait: *Hunc locum vmbilicum Italiæ Chorographi dicunt. Eſt autem in latere Campaniæ & Apuliæ, vbi Hyrpini ſunt, & habet aquas ſulphureas, ideo grauiores, quia ambitur ſyluis. Ideo autem ibi dicitur aditus inferorum, quod grauis odor iuxta accedentes necat, adeo vt victimæ ad hunc locum non immolarentur, ſed odore perirent, ad aquam applicatæ: & hoc erat genus litationis. Sciendum tamen, Varronem enumerare, quod loca in Italia ſint eiuſmodi: vnde & Donatus dicit Canuſia, qui dicitur locus a poeta circa fluuium, qui* Calor *vocatur, quod ideo non procedit, quia ait, Italiæ in medio* Hæc Seruius. In quibus meo iudicio aperte deceptus eſt: quamuis ipſe Donatum de eadem re parum recte ſenſiſſe exiſtimarit. Nec enim is locus, qui eſt in Hyrpinis, hoc eſt, Campaniæ atq; Apuliæ latere, vmbilicus Italiæ eſt, vt Seruius credidit: nec Vergiliana loci

na loci deſcriptio, aliqua ratione ad plana loca referri valet. Nam illud quidem C. Plinius ex M. Varronis ſententia improbat, libro 3. natur. hiſtoriæ, ita ſcribens: *In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet inſula, Italiæ vmbilicum eſſe, M. Varro tradit.* Hoc autem Vergilii ſenſum diſtraheret, fruſtra ſcribentis eum locum eſſe ſub altis montibus, qui ſit in planicie, ſi & aliorum montium, qui in ceteris Italiæ locis vel propinquis, vel adeo remotis inueniuntur, rationem habuiſſet. Siquidem eodem loquẽdi more, quæuis camporum (vt vocant) æquora, ſub montibus dici poſſe viderẽtur: quo tamen nihil eſſet abſurdius. Quamobrem cum Seruius, vt ſe recte ſenſiſſe oſtenderet, illa ſubdit, *Sub montibus altis*: hoc niſi ad totam Italiam referas, non procedit, vt ſit, eſt in vallibus Italiæ montuoſæ: nam hoc in loco montes non ſunt: ſciat, quæ de eo loco commentus eſt, nullo pacto vera eſſe, quãdo præter maximam improprietatem, nec illa Vergiliana verba:

Medioq; fragoſus

Dat ſonitum ſaxis & toto vertice torrens

locis qui in montibus non ſint, vllo modo accommodari queunt. Salua ergo Seruii pace, locus quem Vergilius deſcribit, eſt *in vmbilico Italiæ*: hoc eſt in agro Reatino, in quo Velinus lacus ex præruptis montibus in Narem fluuium cadens, nimirum peſtiferas fauces aperit, non quod Velini lacus aqua peſtifera ſit, ſed quod in Naris alueum cadẽs, peſtifera quodammodo reddatur. Alibi enim idem Maro de Velinis hiſce fontibus loquens, ſulphuream eius fluminis aquam vocauit:

Sulphurea Nar albus aqua, fonteſq; Velini.

Quis autem non videt, ſulphureas aquas graues admodum eſſe, ac mortalibus nocentes? Et ſane qui locum eum, de quo loquor, viderit, nihil tam egregie vel ſoluta oratione deſcribi poſſe, quam illum a Vergilio expreſſum dignoſcet. Nam & montes circum hinc inde altiſſimi ſunt, & torrens ille e Velino lacu, maximo impetu ſimul emiſſus, tanto fragore in profundam conuallem cadit, vt Tartari fauces ibi eſſe non præter rem a Poeta fictum exiſtimes. Sed & cum ipſe, vt hoc naturæ miraculum perſpicerem, in ea loca veniſſem, vicinorumque eis oppidorum habitatores, quodnam obſcuræ ei valli denſis arboribus vndique tectæ nomen eſſet, interrogaſſem, *Anſacti* mihi ab omnibus reſponſum eſt: ita præter alia argumenta, ex hoc quoque Seruium ad verum Maronis ſenſum non perueniſſe colligitur. Quin & hoc quoque ab iis, qui mecum aderant admonitus ſum, propter maximum aquarum e Velino lacu cadentium impetum, non ignem modo ex lapidibus aſſidue excudi, ſed & mille colores ex eiuſmodi colliſione gigni: vt quum eos ſpectes, Irim te videre credas. Vnde & iis, qui ſingulis diebus in agro Velino arcus apparere tradiderunt, occaſionem datam autumo.

De Baptiſtæ Pij ſtylo: item defenſus ab eius calumnia Seruius.

CAPVT XIX.

SVccedit Beroaldo Baptiſta Pius, eius auditor, cuius commentaria quantum ingenii eruditioniſque habeant, alii interpretabuntur. Ego ſane cum pleraque eius ſcripta recreandi animi gratia nonnunquam lectitarim, neminem ad hanc diem ex iis exſtitiſſe didici, qui durior, ſordidior, impuriorque in ſcribendo fuerit, quam ipſe Pius, longo interuallo in ſtyli immunditie magiſtro anteponendus. De quo cum alibi pauca pro hominis merito dixerimus, aliqua etiam ad phraſin ſpectantia hoc loco ex eius annotationibus proferemus, vt cum riſus aucupe, ne dicam ridiculo, ipſi quoque, & libenter quidem, rideamus. Riſu enim, ſeu cachinno digna eſt præfixa prioribus Pii annotationibus epiſtola, cuius hoc eſt principium: *Accipe ſplendidiſſime, & Vltramundane Marchio, reuerendiſſime Protonotarie, colende patrone, hæc qualiacunque adnotamenta, quæ ſub nomine tuo, vti tutiora ſint, & gratiora, chalcotypis notis diſpalaſcere, diuulgarique curauimus; & fortaſſis ob hoc legentur, quoniam tuo nomini venerabili, micantiſſimo, radioſo, per ora cuncta diffuſili dicata ſunt: ſiquidem Genius eſt operis, & perennitas æuiterna principi opus dicare, qui Deus terrenus eſt, & mortalis Iupiter.* Quod ſenticetum eſt his verbis aſperius? quod ſaxetum durius? Nonne præſtantius eſt ſilentio vitam tranſire, quam ſic ſcribere? Et mox: *Diutile,* inquit, *viricularum mearum conſcius tacebam potius, quam tacituriebam, Græcanici memor Epigrammatis huiuſce ſcituli atque amœnuli.* Et paulo poſt: *Sed ego ne dementatus, & (vt inquiunt Græci) phrenolipros, qui culpam deprecari malim quam carere. Porro quod me formidoloſum alioqui meticuloſumque ſuſcitat, & impauidum reddit, & extrilidum, Gemini Marij ſententia eſt ad Cæſarem.* Et inferius: *Accuratius, penſiculatius, libratius, examinatius, & amuſſitatius in vulgus ſcaturiſſent, & emanaſſent hæc noſtra, ni præcipiti ſtylo, & extemporario, ſchedico plaſticoque rudi formata, quidam ſynchronorum impreſſorum nitidiſſimus & accuratiſſimus de manibus inuito rapuiſſet, & expugnata tandem mea contumacia. Vale princeps honorificentiſſime proſperiter & fauſtiter, meque ex mancipiis tuis, nedum atrienſem, ſed mediaſtinum foue fauore, tenoreque quo ſemel occœpiſti.* Hæc vna mehercle epiſtola Pii in ſcribendo iudicium ſatis ſuperque patefacit, qualiaque ſint eius ſcriptorum adyta præclare indicat. Sed tamen quoniam *dulce eſt* (vt ait Horatius) *deſipere in loco,* alia quædam ex eiuſdem lucubrationibus decerpta ſubiungam, vt Pium vbique ſui ſimilimum eſſe tam facile agnoſcamus, quam pyrum volpes comeſt. Primum itaq; ſuarum annotationum caput his verbis eſt exorſus: *Subciſiuis horis, & tumultuariis, quod aiunt, ſtudiis, vti exaſperaſcentis & exæſtuantis æſtatis impacabilem calorem blandiloquentulo ſalis affamine deliniirem, legebam epigrammatographum poetam, quem neque Hieronymum, ſacratam*

cerarum literarum ſpirarchum & anteſignanum, proſpicienter & accurate legiſſe depuduit, qui ingenij fluentiſono turbine ita polluit, & excelluit, vt apud poſteros æternum nomen acquiſierit: hunc legimus ab Ælio Commodo ſuum Maronem appellatum: qui ſalibus, cauillis, & facetiis ſcatens & exuberans, meruit ſine fine mordax *a Sidonio vocitari. At hæc nihil ad Bromium. Ergo igitur eius Epigrammaton librum citatiſſimo curriculo, non tamen præceps & oſcitabundus legens, deprehendi non mediocriculum errorem, verum paminoſum & fœdum, non furunculum, ſed carcinoma: vbi ſyncronyſmi miratus inſcitiam, incuriam oppido miſeratus ſum.* An non Pium ſuo hæc ingenio & iudicio ſcripſiſſe dicemus? An non ea verba in lucem reuocaſſe:

Quæ priſcis memorata Catonibus, atq; Cethegis,

Nunc ſitus informis premit, & deſerta vetuſtas? Quanquam hoc vtcunque tolerandum eſſet, niſi & plurima, quæ antiquioris Latinitatis auctores ignorauere, ex viliſſimis ſcriptoribus deſumſiſſet, & innumera ipſe pluſquam Græca licentia ſibi confinxiſſet: quo nihil eſt nec dictu nec auditu tetrius, nihil a Latinorum conſuetudine remotius. Verum facilius flamina ad fontes recurrere valerent, quam Pius ab eiuſmodi verborum prodigiis abſtinere: quem quidem ego Vergilii Georgica publice interpretantem, auditorum animos his verbis detinentem audiui: *Poeta faſtigatus, cothurnatus, minime triuigus, hunc locum atque adulcare poterit.* Loquebatur autem de Vergilio: cui ſi tantum deferret, quantum par erat, Fulgentii Placiadis mythologias nunquam enarraſſet, niſi forte verum eſſe illud Homericum:

ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον, aperte nobis oſtendere conſtituerat. Graphice vero nimium tam egregium ſcriptorem imitatus eſt, quippe qui in epiſtola commentario in Placiadis ſomnia præmiſſa ita ſcribat: *Debemus & nos eadem antipelargia philoſtorgiam parentum redhoſtire.* Et inferius. *Legimus enim ciconias parentes auitate confectos ſubcolare, nutrire, foculare.* Et mox: *A repagulis bonus ero: Imaginem ſerrulatam cordicitus radicatam cauleſcentem, vt nunquam decauleſcere poſſit obſeruitabo: & longule diſſitus, corde ſemper adhæreſcam.* Nã cõmentarii ipſius præfatio ſic ſe habet *Fulgentius auctor maxime nitidiſſimus, eloquentia leuigatiori, filo dicendis tereti, exacto, excuſſo, abſolutiſſimo, orſus auſcultationem fabularũ ex ſitu vetuſtatis erutarum enodatoriam, prolectat, illicit, arrogat, & peniciſſimo vinculo conciliat auditorum lubentiam, ſcribens procellis bellicis vndiquouorſum detonantibus.* Et paulo poſt: *Et profecto, vt planius dicam, quidaque voluptificum, gaudiale, hilarabundum, appetibile, quam ſtudiorum tranquillitas, quam literarũ malacia, quam borum pabulorum ſaginarium, laxamentumque, & grati diuerticuli meditatorium? Iam nemo tam eſſe mœſtus, tam tetricus poterit, quin hæc legens riſu emoriatur. Huc accedunt cybeleium vchabulum, dela-*

uſitatus famulatus, pientiſſima ancillatio, auitium brutum animal ſiudulorum latratulus, penarium literarium, chalcotypi officina ſorſes, geminitudo, mentis multi cupida remigium, cœleſtia phyſiculā la. deificari, mutuiter, ind ſcriminatim, lætaliter, raranter, ioculariter, & multa *his minime abſimilium vocum myriades.* Quod ſi earum aliquæ ſemel aut iterum, vel apud maxime receptos auctores inueniantur, non tamen erant vbique a Pio inculcandæ, qui ab huiuſmodi vocabulorum monſtris quantumuis monitus:

Vt canis a corio nunquam abſterrebitur vncto.

Ego porro hanc nimirum in quadam eius epiſtola clauſulā omnibus oratoriis numeris abſolutiſſimā obſeruaui, *Tempore Gallieni floruit Imperatoris*: Fulgentiumq; deſignat, cui comparatus Apuleius, anſeris medulla mollior videatur, ita rigidus, atq; (vt paucis abſoluam) magis ſaxeus, quam lapidea Niobe, in ſcriptorū ordinem obrepere non erubuit: nemo ſiquidem, niſi Fulgentii Germanus, ſolutam eius orationē minus quam peſſimi cuiuſuis poetę carmen, deridendam arbitrabitur: *Quamuis inefficax*, ait Placiades, *petat ſtudium res, quæ carent effectu, & vbi emolumentum deeſt negotij, cauſſa ceſſat inquiri. Dignum vitiueto dicas tam blandum aurium oblectatorem.* Et Paulo poſt: *Non dicendi petit ſtudium, ſed viuendi ſitit ergaſtulum, & citius nunc aut quod amiſeris fleas, aut quod edas inquiras, quam quod dicas inuenias* Bernardi ſtructuram ad vnguem ex hac formatam credas, tametſi in omnibus eius ſcriptis nihil tam eſſe abſurdum cenſeo (de phraſi loquor) quam hac Fulgentii verba: *Quia ſoles domine, meas cachinnantes ſæpius nenias lepore Satyrio litas lubentius affectare, dum ludicro talia ventilans epigrammate comœdica ſolitus es vernulitate mulcere* Additur, *quia & mihi nuper imperaſſe dignoſceris, vt feriatus affatim tuarum aurium ſedes lepido quolibet ſuſurro permulceam. Parũper ergo auſculto, dum tibi rugoſam ſulcis anilibus ordior fabulam, quam nuper Attica ſoporatam ſalſura nocturna præſule lucerna commentus ſum, ita ſomniali figmento deluſam, quo non furentem poetam aſpicias, ſed onirocritem ſoporis nugas ariolantem aduertas.* Quis hoc ſimul connecteret? ne Heraclitus quidem opinor. Quocirca eiuſmodi ſcriptorum peſtis, ſi non εἰς ἔχετον βασιλῆα, ad Plautinum ſaltem Hannonem eſſent mittendi, nempe Ari ad Afrum, vt condigno luto obruti, Latinam linguam ex eo emergentes, inpoſterum deturpare non auderent. Nos tamen ad Pium redeamus, qui cum plurima a Beroaldo didicerit, Seruium, & ipſe præceptorem imitatus, in re nullius momēti reprehendens, atque in Vergiliano carmine *melica*, non *medica* legendum eſſe deierans, haud dubie eſt hallucinatus. Pii verba ex poſterioribus annotationibus hæc ſunt: *Seruius, vt puto, labitur in enarratione illius Marouiani carminis ex Georgicorum lib. 1.*

Vere fabis ſatio tunc te quoq; medica putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura.

Legit enim non melicam, *ſed* medicam *in Vergilio, cum debuiſſet admoneri vel hoc ipſo, quod inter legumina & cum milio numerat: quod non feciſſet, ſi de* medica *herba intelligeret. Sed cum trifolium per ſementem ſeratur, quod non eſt omnino diſſimile* melicæ, *poſſet non acriter accuſari Seruius, qui* medicam, *non* melicam *recognoſcit in Vergiliano carmine. Sed tamen cum de faba, de milio Maro præcepta tradat, indecens fuiſſet ſatis & leguminibus inſerere præterſiti.* Hactenus noſter Pius. Quem quidem inſigniter, dum Seruium carperet, lapſum eſſe, vt aliæ rationes non oſtenderent, hæc porro vel ſola commonſtrant, quod Vergiliano carmini non magis conuenit *medica*, quam Fulgentio omnium Afrorum ineptiſſimo Ciceronianus candor, aut Architrenio poetæ (nam eiuſmodi ſcriptoribus cum Chriſtodoris neſcio quibus, Pius adprime delectatur) Homericorum poematum elegantia. Quandoquidem licet *medica*, ſeu trifolium inter legumina non videatur referenda, ſed *melica potius*, cuius & Cato, & alii ſcriptores meminere: ſic tamen implet illa vox Maronis verſum, ſic contra hæc deprimit, extenuat, comminuitque, vt ſi cum Seruio ſentias, diuini poetæ carmen, ſi cum Pio, infeliciſſimi vatis non facinam, ſed vix furfur agnoſcas. Sed nouum eſt, inquit Pius, ac Vergilio parum conueniens, trifolium inter legumina recenſeri: quaſi vero idem in quatuor Georgicorum libris ea ſolum, quæ ad agros, arbores, pecora, apeſque ſpectant, recenſeat, & non Italiæ laudes, agricolarum felicitatem, Venetiæ peſtem, Ariſtei fabulam, Cæſaris mortem, aliaque permulta & pluribus verbis explicans, magis a propoſito diuertat, quam cum medicum cum leguminibus vere ſerendam eſſe docet. Atqui alia addit Seruius, quæ *medicam*, non *melicam* in Vergilii carmine legi debere comprobant. *Ad ipſam herbam*, inquit Seruius, *apoſtrophen facit, hæc autem herba a Medis translata eſt in Græciam, quo tempore eam inuaſerunt. Huius plena Venetia eſt, & (vt dicit Dionyſius) trium foliorum eſt. Quod autem ait*, Putres ſulci, *naturam ipſius herbæ reſpicit: nam vno anno frequenter ſeritur, & poſtea aliquot annis ſponte procreatur, quod etiam ſequens indicat verſus, nam dicendo* Et milio venit annua cura: *oſtendit, medicæ curam non eſſe annuam.* Si hæc tam accurate expendiſſet Pius, quam ea, vt melicam a medica aduerſus Georgii Merulæ ſententiam differre indicaret, poſterioribus annotationibus interſeruit, ſuam a ſomnio cenſuram non multum abeſſe didiciſſet. Quod ſi Seruii auctoritas leuis Pio videbitur, ſciat & L. Columellā de medica herba. lib. II. de re ruſtica ſcribentem, ſimillima Vergilianis verba ſcripſiſſe, cūm & vere medicam, & in putri ſolo ſeri oportere doceat, inquit enim: *Locum in quo medicam proximo vere ſaturus es, proſcindito circa Calendas Octobris, & eum tota hyeme putreſcere ſinito* Maximi vero ruſticis vſus eandem herbam eſſe, vt nō modo inter legumina, ſed inter

frumenta etiamſi fieri poſſit videatur ſerenda. Idem ſcriptor paulo ante oſtenderat his verbis: *Sed ex ijs, quæ placent eximia eſt herba medica, quod cum ſemel ſeritur decem annis durat, quod per annum deinde recte quater, interdũ etiam ſexies demetitur, quod agrum ſtercorat, quod omne emaciatum armentum ex ea pingueſcit, quod ægrotanti pecori remedium eſt, quod iugerum eius tribus equis abunde ſuffi it.* C. quoque Plinius libro naturalis hiſtoriæ 18. de medica ita ſcribit: *Medica externa etiam Græciæ, vt a Medis aduecta per bella Perſarum, quæ Darius intulit, ſed vel in primis dicenda: tanta dos eius eſt, cum vno ſatu amplius quam tricenis annis duret, ſimilis eſt trifolio, caule folijſque geniculata: quicquid in caule aſſurgit, folia contrahuntur. Vnum de ea & cythiſo volumen Amphilochus fecit confuſim. Solum in quo ſeratur, elapidatum, purgatũq; ſubigitur autumno, mox aratum & occatum integitur crate iterum, & tertium quinis diebus interpoſitis & fimo addito. Poſcit autem ſiccum, ſuccoſumque, vel riguum: ita, præparato, ſeritur menſe Maio, alias pruinis obnoxia. Opus eſt denſitate ſeminis omnia occupari, internaſcenteſque herbas excludi. Id præſtant in iugera modia vicena. Cauendum ne adurat, terraq; protinus integi debet, ſi ſit humidum ſolum, herboſum vi, vincitur, & deſciſcit in pratum. Ideo protinus altitudine vnciali herbis omnibus liberanda eſt, manu potius quam ſarculo. Secatur incipiens florere, & quoties refloruit, id ſexies euenit per annos cum minimum quater. In ſemen matureſcere prohibendum eſt, quia pabulum vtilius eſt vſq; ad trimatum. Verno ſeri debet, liberariq; ceteris herbis: ad trimatũ materis ad ſolum radi. Itaque reliquæ herbæ intereunt ſine ipſius damno, propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ, remedium vnicum eſt aratio ſæpius vertendo, donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad ſatietatem debet, ne repellere ſanguinem neceſſe ſit, & viridis vtilior eſt. Areſcit ſurculoſe, ac poſtremo in puluerem inutilem extenuatur.* An ergo cum tam multa de huius herbæ laudibus, tam diligenter de eius ſatione, eodem quo Vergilius modo, hi duo excellentiſſimi ſcriptores tradiderint, *medica* inter legumina referenda fuerit, an etiam tam vtilem agris pecoribuſque herbam Maro prætermittere debuerit, Pius cum inauditis ſuis vocibus viderit, ac ſi impudentiſſime ſe hallucinatum intelliget, his quoque verſibus ſe a T. Lucretio Charo notatum meminerit:

Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantq;,
Inuerſis, quæ ſub verbis latitantia cernunt.

Veteres magnas gallinas *medicas* olim vocabant, eo quod e Media propter magnitudinem erant allatæ: mox vero per ſimilitudinem etiam, quæ *medicæ* nõ eſſent, *medicæ* vocatæ ſunt, licet falſo ab aliquibus *melicæ* appellarentur. De qua re M. Varro 3. de re ruſtica libro ſic ait: *De tribus generibus gallinæ ſaginantur maxime villaticæ, eas includunt in locum tepidum & anguſtum & tenebroſum, quod motus earum & lux pinguitudini ſit inimica, electis ad hanc rem maximis*

gallinis,

gallinis, nec continuo his quas medicas appellant falſo: quod antiqui: vt Thetim Thelim *dicebant. ſic* medicam melicam *vocabant.* Hæ primo dicebantur, quia ex Media propter magnitudinem erant allatæ, quæq; ex his generatæ, poſtea propter ſimilitudinem. Caute ergo excellentium auctorum ſcripta ſunt reſtituenda, & ea præcipue, quæ aliter a doctis, quod nobis videatur, adnoſcantur. Niſi enim Seruius hos verſus ita legeret:

Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernix inſtrato ſaxa cubili,

multo melius *pernox*, quam *pernix*, Vergilii & ſententiæ & maieſtati conuenire aſſererem: cum nec *pernix* epithetum ſic tauro cõueniat, vt equo, de quo idem auctor:

Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina,
Coniugis aduentu pernix Saturnus:

nec tauri tolerantiam ita exprimat *pernix*, vt *pernox*. Huc ſpectat, quod tauri non ferme interdiu, ſed per noctem inter ſaxea cubilia iacere ſolent. Pierius quippe Valerianus in omnibus ſe antiquis codicibus *pernix* legiſſe inquit, ſed non temere eſt, quod alia lectio in vulgus effluxerit, & in locis reſtituendis non minus iudicio, quam horum aut illorum codicum fide opus eſt.

De lima Vallenſi.

CAPVT XX.

SEquitur Pium Antonius Mancinellus Veliternus, multorum commentariorum indoctus, ineptus, inſulſus, ſordiduſque auctor, Grammaticæ artis vnicus deprauator, & ſeculi quo vixit infandum opprobrium: qui vt inſignis ſuæ impudentiæ, quam plurima nobis teſtimonia relinqueret, Latinos omnes auctores tam ſtulte peruertit, quam omnis ipſe iudicii, eruditionis, ac ſanitatis expers apud indoctos non multum laudis, apud eruditos vero æternum ſibi dedecus comparauit. Eius imperitiæ cum permulta exſtent documenta, quæ tamen ad Grammaticam poeſimq; pertinent, ſtudioſiſſime mihi coemi, vt ſi qua de cauſſa ſubtriſtis aliquando redderer, omnem Mancinelli inſulſitate mœſtitiam deponerem: quod tum ob morboſi ſcriptoris lucubrationes, tum ob lucubrationum inſcriptiones tam ridiculas, quam Mancinelli figmenta docuit, facilime ſum aſſecutus. Enimuero Verſilogos, Spicas, Stationes, Flores vocabulorum, Portus elegantiarum, & ſexcentas eiuſmodi cloacas nunquam ſine riſu (nam ſtomacho indignus eſt tam friuolus nugator) nominare valui. Quamobrem ſi iis plerique omnes tantum tribuerent, quãtum ego ſoleo, ne quatuor quidem verbis dignarer nihili beſtiam. Cum autem literatores quidam inueniantur, qui inter præcipuas Mancinelli vomicas, *Vallenſem limam* inprimis amplexentur, qua diuinus ille ſcriptor Vallæ errata (vt ipſe quidem autumat) adnotauit, nõ poſſum, quin peſtiferũ eius operis argumentum paucis oſtendam, vt non modo

aliquos limæ dentes conterendos, ſed integram limā perpetua rubigine, auctorē vero limo, ſeu ſtercore potius dignum fuiſſe intelligamus. Atq; inprimis ſine, quis neſcit Vallā iis temporib. quibus Latina lingua prope exſtincta erat ſcribentem, eā ſex Elegātiarum libris complexū fuiſſe, quæ apud receptos auctores in frequentiſſimo vſu inueniuntur. Hoc & ipſe vbiq; fatetur, & ratio ſic faciundum fuiſſe nobis perſuadet. Nemo enim niſi cæritus Latinam linguam iis, quæ ſemel aut iterum apud quantumuis excellentes auctores legantur, ſed illis potius, quibus ſæpiſſime iidem vſi fuerint, conſtare dixerit. Quocirca cum Valla in 1 Elegantiarum lib. quendam nō indoctū reprehendat, qui ita ſcribere auſus eſſet: *Iam ea vrbs in periculo capiendi eſt*, pro eo quod eſt, *Iam vrbs in periculo eſt ne capiatur*, ſiue, *hoſtis parum abeſt a capienda vrbe*, q; ſemper ſine ſubſtātiuo gerundium accipiatur, niſi aliquando (vt ipſe oſtendit) locus in ablatiuo fiat, non veretur Mancinellus in muſeum rapere, quia apud Iuſtinum bis aliter reperiatur, qui de regio quodā iuuene ita ſcribit: *Athenas erudiendi gratia miſſus*. Et alibi: *Quod ad te Imperator Antonine non tam cognoſcendi quam emendandi cauſſa tranſmiſi*: tanquam de Iuſtini vſu loqueretur Valla, & non celeberrimis ſe ſcriptoribus addixiſſet: aut tantæ ſit inter Latinos auctoritatis Iuſtinus, vt ſi contra aliorum vſum nouam aliquam locutionem inducat, non ſit tanquam malus Latinitatis auctor inter Fulgentios, Sidonioſque referendus. Et profecto vtinam ille natus nunquā fuiſſet, cuius opera integram Trogi Pompeij hiſtoriam amiſerimus, quemadmodum & Lucio Floro auctore plurimos Titi Liuij libros deſideramus. Itaque ſi communis ſenſus Mancinello fuiſſet, nunquam tam retuſam nobis limam relinquere auſus eſſet. Ne enim ſingula exſequar, omnes eius dentes ex abuſu oriuntur, non ex vero probatoq; vſu, quem Valla, vt ſuperius ex eius verbis oſtendimus, tam ſtricte plerumque accipit, vt omnem poeticam licentiam excludens, a duobus ſe oratoribus M. Tullio, Fabioq; Quintiliano obſeruata exſequi teſtetur. Idcirco maximo malo dignus eſt noſter illepidus, inelegans, diobolariſq; Grammaticulus, qui vt merito bardus appellari poſſet, hunc quoq; (vt & de hoc agam) infami limæ dentem addidit: quod cum Valla nullā Noui teſtamenti literam Latinam eſſe (vt res eſt) aſſerat, alibi autem Euāgelii interpretem quædā verba vertentem, Latine quam Grammatice loqui maluiſſe ſcripſerit, eum a ſeipſo diſcrepātem, & Mancinello quam ſimillimum habendum eſſe ariolatur. O aſine, an hæc pro diuerſis colligis? An cum de Latinis elegantiis agimus, aliquod ex Euangelio, ſeu Nouo teſtamento, quod partim Græce, partim Hebraice ſcriptū fuit, teſtimonium citabis? Minime, niſi beta ſis inſipidior: ſed id in Latinū ſermonem verſum fatebris. An ergo eum, qui illud Romano ſermoni donauit, nihil Latine ſcribere potuiſſe autumas? Nullam proinde Noui teſtamenti literam Latinam eſſe dicemus,

remus, cum de eius auctore loquemur, non cum de interprete. De Valla ſane aliqua aliis in locis non præter rem ſcripſimus, ſed tamen & hoc addam, eximium ſcriptorem illum videri poſſe, qui nō modo inueteratam olim ex Italia barbariem eiecerit, ſed omnibus etiā qui hodie præcipui in literis habentur, maxime vſui ſit. Quod ſi mordacior fuit, vt auguſtos quoſdā hæretices immerito carpſerit, quid mirum ſi Iureconſultos aliquando reprehendit? quid ſi Boetium, Lactantiumq́; ? Iam illa huius loca: *Nam ſi ita eſſet, pinguedinora quæq; animalia, vel nihil ſenſus omnino, vel minus haberent, quam fere*: Et *quanto frequentius impellitur, tanto firmiter roboratur*: nonne vnius Lactantii peculiaria, & ab aliorum vſu diſſona videntur? nonne & alia, quæ in Boetio taxat, eiuſdem ſunt ordinis? Verum ſi quis in magnis viris etiam næuos, vel errata (vt ita dicam) probauerit, a Vallæ iudicio erit quam remotiſſimus. Etenim cum Iuſtinus *reſtaurare* pro *instaurare* impeditiſſime vſurparit, vbi ſtupide adnotauit Mancinellus, ſi quis ea voce pro Latina vti voluiſſet, a Valla tanquam barbarus fuiſſet deriſus: nempe quod ab *inſtar* veniat, de qua voce & verbo quod ab eo deducitur, Seruius hoc Vergilianum enarrans:

Inſtar montis equum diuina Palladis arte

Ædificant, ita ſcribit: Inſtar *indeclinabile, licet Probus inſtaris dixerit, & caret præpoſitione*, vt peregre, *quamuis Serenus Lyricus ad inſtar dixerit*. Inſtar autem, ad ſimilitudinem, vnde non reſtaurata, ſed inſtaurata dicuntur ædificia, ad antiquam ſimilitudinem facta. Huiuſmodi ergo ſunt Mancinelli obſeruationes, eius generis ſunt omnia *Vallenſis lima* capita: licet eorū conditor eminentiſſimus poeta fuerit, licet illius virtutum in poematibus pangendis hæc fuerit præcipua, quod nullū carmen claudere ſciuerit, in quod non *quidem*, aut *nempe*, aut *profecto*, aut *certe* coniecerit. Et hæc de Mancinello: cuius nugas iis relinquo, quos nigra ab albis ſecernere neſcientes, quicquid in animum venerit proferre non pudet, in quorum albo vel primas ſibi meo iudicio vindicare poteſt recens etiam quidam Beroaldi auditor, cuius nomen nō ſupprimerem, niſi & is perpetua obliuione dignus eſſet, & hoc omnium Beroaldi diſcipulorū proprium eſſet, vt aliorū de literis iudicia flocciſacerent: *Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt:*

Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ

Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.

Sed quaſi illum, de quo ago nominarim, ea eſt iudicii acrimonia, vt Lucanum Vergilio præferre non erubeſceret. Eius ſententiæ rationem cum ab eo ſuperioribus diebus quærerem, ſic mecum egit, vt Papinium Statium idem in ſyluis confirmare crederet. Ille enim in Lucani Genethliaco ſic ait: *Baccum Mantua prouocari noli*. At ego veterano hoc reſpondi, non videri poſſe tam fatuum Statium, alioqui excellentē poetam, vt id commiſiſſet, quod verba illa ſonare

videntur, licet omnia fere poetis ſint conceſſa, licet nihil non in ſyluas congeri poſſit: ſed hoc potius, vt non prouocandum a Vergilio Lucanum diceret, & quidem eo pacto, quo Achillem admoneremus, ne Therſitem in certamẽ vocaret, ſcilicet imbellem fortiſſimus. Quod ſi non hæc fuit Statii ſententia, nihil vnquam ſtultius prolatum fuiſſe affirmarem. Tum ſi de vtriuſque illum iuuentute id exiſtimaſſe quiſpiam comminiſcatur, vt meliora ſint, quæ iuuenis Lucanus, quam quæ Vergilius condiderit, is ſic accipiat, Maronis *culicem* plus elegantiæ habere, quam omnia ad vnum Lucani ſcripta. Taceo de Bucolicis, quandoquidem vnicam Vergilii Eclogam, ſexcentas Thebaidas ingenio, iudicio, candoreque antecellere puto: a quibuſdam blateronibus diſſentiens, qui annotationum volumina condentes Bucolica ludicrum Vergilii carmen appellant, tam ipſi proiecti miſerique, quam decem Maronis Eclogæ, diuinum illum virum noſtrorum poetarum principem, vel niſi aliud ſcripſiſſet, reddere valebant. Non ludicrum id poema, ſed omni admiratione maius Propertio viſum eſt: ex quo, & quatuor Georgicorum libris ab ipſo auctore in lucem datis, qualem futuram eſſe Æneida coniecerit, ij intelligent, qui eius ex ſecundo Elegiarum libro verſus legerint.

An minor numerus ſemper præponatur maiori.

CAPVT XXI.

MVlta in ſex Vallæ libris carpſit, vt oſtendimus, Mancinellus: ſed & poſteros, vt idem facerent, omni ſtudio hortatus eſt. qui ſi caput, quod nunc *de numeris* in tertio Elegantiarum ab eodem doctiſſime ſcriptum eſt, legiſſet, tum autem in Macrobio fuiſſet familiariter verſatus, pernicioſo dente ſuam *limam* procul dubio auxiſſet. Cum enim Valla minorem numerum ante centum ſemper præponi debere debeat, idque vel ex hoc vnico M. Tullii teſtimonio colligatur: *Plato vno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt, Iſocrates quarto & octogeſimo anno eum librum, qui Panathenaicus inſcribitur, ſcripſiſſe dicitur:* Macrobius tamen, quaſi huius regulæ peruerſor, data opera maiorem, vel cum copula maxime intercedit, fere ſemper præmiſit, quippe qui in primo Saturnaliorum libro ita ſcribat: *Inde & ſimulacrum eius plerunque fingitur manu dextra trecentorum, ſiniſtra ſexaginta & quinq; numerum tenere.* Et in eodem inferius: *Sed hunc quoque errorẽ ſero reprehenſum correxit Auguſtus, qui annos duodecim ſine intercalari die trãſigi iuſſit, vt illi tres dies, qui per annos triginta & ſex vitio ſacerdotalis feſtinationis excreuerant, ſequentibus annis duodecim nullo intercalato deuorarentur.* Et non multo poſt: *Sic factum, vt alij triginta & vnum, alij vndetriginta ſortirentur dies.* Item in ſecundo: *Annum agebat triceſimum & octauum.* Sed quis non hæc imperitia potius, quam aliqua ratione a Macrobio facta dignoſcat? Gellius quidem eadem in re multo cautior fuit: nec mirum, cum multo

Latinius ſcripſerit, quam Macrobius. Quod ſi aliquando ſecus in eius Noctibus inueniatur, librariorum culpa deprauata eius exemplaria contenderim. Quemadmodum in quinto ſexti libri capite factum autumo, cum ait: *Alphenus Iureconſultus Seruii Sulpitii diſcipulus, rerumq; antiquarum non incurioſus, in libro digeſtorum trigeſimo & quarto, Collectaneorum autem ſecundo*, & quæ ſequuntur. Coniunctio ſiquidem praue numero videtur interpoſita: niſi Gellius forte Plautum Ciceronemque imitari voluerit, qui minorem numerum frequentiſſime præponentes, maiorem etiam nonnunquam præmiſerunt, cum Plautus in Milite ſic ſcribat: *Nam equidem haud ſum natus annos præterquam quinquaginta & quatuor*. Et ruſus in Mercatore: *Nequeo mecaſtor, tantum hoc oneris eſt quod fero: qui detriui annos octoginta & quatuor*. Et Cicero in quinta Verrina: *Viginti & ſeptem præterea tabulas pulcerrime pictas ex eadem æde ſuſtulit*. Quanquam Plautum Poetica forte licentia excuſare poſſit. In Cicerone vero cum minorem numerum ante centum vbique præponat, *viginti ſeptem* dempta coniunctione legendum videtur. Quocirca Gellium, ſi ita vt legitur ſcriptum reliquit, Plauti auctoritate tutarer, Macrobium non item. De Hieronymo, qui in Galeato Bibliorum prologo ſic ait, *Viginti & duas literas eſſe apud Hebræos, Syrorum quoq; lingua & Chaldæorum teſtatur*: nihil proferre auderem, licet non omnes minutiæ in theologo ſint perſequēdæ. Idem Valla eodem in loco ita ſcribit: *Adhuc quæ diximus, & quæ recitauimus exempla, intra numerum millenarium ſunt. Sed in ipſo quoq; maximum quemq; numerum ſemper præponemus* Plautus tamen in Rudente, *Vin*, inquit, *centum & mille?* Ad ſummam, nihil meo iudicio magis eſt vitandum, quam perraro vſitatæ eiuſmodi locutiones, cum multo ſint laudabilius, vti frequentiſſimis quibuſque, & iis præſertim quas Valla accurrate collegit, Mancinellus autem quaſi triuiales omnibuſque promiſcuas vitauit.

Defenſa a Grammaticuli calumnia, Seruii ſuper vero Audierat, *in Vergiliano carmine enarratio.*

CAPVT XXII.

IOdocus Badius Aſcenſius, indoctorum præſegmen, barbariei columen, atque (vt in pauca conferam) Antonii Mancinelli interpres, dignum ſane (vt aiunt) patella operculum, inſigni fretus impudentia, P. Vergilii opera cœno, ne dicam merda obuoluens, non pauca in eruditiſſimis viris reprehendere auſus eſt, quæ ob ſingularem inſcitiam ſummis labris deguſtare non potuit. Quamobrem nunc hos, nunc illos inceſſens, ridiculum fuiſſe cenſet Seruiū, qui Vergilianos verſus hoſce enarrans,

Progeniem ſed enim Troiano a ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces,

perite a Marone *Audierat* dictum aſſeruerit: quod in Ennio Iupi-

Digitized by Google

ter Romanis Carthaginis excidium promittens induceretur. Inquit enim: Quo pacto Iuno hoc ab Ennio audierat? nonne auditura erat potius, cum multo poſt ſcripſerit Ennius, quam Iuno futurum Carthaginis excidium audire valuiſſet? Dignum mehercle Aſcenſio commentum. Quaſi vero ſtupide Iunonem Seruius id audiſſe exiſtimarit quod adhuc erat auditura. Atqui idem Seruius non ab Ennio, ſed a Ioue, aut a fatis Iunonem id accepiſſe paulo ante docet. Subdit tamen, Poetam id verbum *Audierat* perite poſuiſſe, cum iis etiam poſſit accõmodari quæ deinde geſta ſunt: nempe quod Ennius Iouem Carthaginis ruinam Romanis pollicentem inducturus fuerit. Nec mirum eſſet ſi Vergilius præteritum pro futuro poſuiſſet. Nonne enim idem Poeta futuro pro præterito eadem elegantia vſus fuit? Maxime quidem, cum in vndecimo Æneidos ita canat,

Pulſus ego? aut quiſquam merito fœdiſſime pulſum
Arguet, Iliaco tumidum qui creſcere Tybrim
Sanguine, & Euandri totam cum ſtirpe videbit
Procubuiſſe domum, atq; exutos Arcadas armis?

Videbit, pro *vidit*, inquit: cum de iis in Latinorum cœtu loquatur Turnus, quæ iam ipſe geſſerat. Idem Poeta præſens pro præterito eodem iure poſuit, vel cum in 5 Æneid. ait,

Nunc vltro ad cineres ipſius, & oſſa parentis,
Haud equidem ſine mente reor, ſine numine diuum,
Adſumus, & portus delati intramus amicos.

Intramus ſcilicet, pro *intrauimus*, eſt accipiendum. Porro autem de hac temporum tranſlatione ita ſcribit Oratoriarum inſtitutionum lib. 9, Fabius Quintilianus: *Transferuntur enim tempora.* Temarchides negat ei periculum eſſe a ſecuri, *præſens enim pro præterito poſitum eſt.* Et Vergilius: *Hoc Ithacus velit.* Sed & plurima quæ per contrarium ſignificent, apud ſcriptores comperiuntur, & de eorum aliquibus idem Seruius in primum Æneidos ita ſcribit: *Conſtat multa in auctoribus inueniri per contrarium ſignificantia, pro actiuis paſſiua*, vt Pictis bellantur Amazones armis: *pro paſſiuis actiua, vt*, Populatque ingentem farris aceruum, *pro populatur*. Et hæc varietas, vel potius contrarietas, inuenitur etiam in aliis partibus orationis, vt ſit aduerbium pro aduerbio, vt eſt,

Hoc tunc ignipotens cælo deſcendit ab alto,

pro *huc*. Et in participio, vt, *Et quæ vectus Abas*, pro *vehebatur*. Et in nomine, vt *Memorem Iunonis ob iram*: non *quæ meminerat*, ſed *quæ in memoria erat*. De his autem hæc tantum, quæ lecta ſunt, ponimus: nam ad eorum exemplum alia formamus. Verum hæc Aſcenſii ingenium ſuperabant, cum ad infima tantum a natura formatus, ſordidiſſimum quemque recentium Grammaticulorum pro Ioue Hammone habuerit.

De Antonii Velſci Commentariis.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XXIII.

VEreret hercle, ne quam de me apud literatos malignitatis ſuſpicionem compararent frequentia conuitia, quæ in recentes commentatores, ſiue interpretes iacio, niſi illis perſuaſum ſemper fuiſſet, tantam eſſe eorum inſcitiam, quanta illorũ eſſe poteſt, qui nec ingenii, aut iudicii acumine, nec multa accurataq; lectione ſunt commendandi. Proinde ſi eorum quemq; maximam dudũ Latinæ linguæ calamitatem attuliſſe, & quotidianis ſermonibus & ſcriptis ſæpenumero teſtatus ſum, neminem rogabo, vt illa non me odio, ſed quod ita ſe res habeat, ſentire arbitretur. Siquidem cum eos omnes exſecror, deteſtorq; tum nihil ab iis, doctis aurib. dignum, exaratum fuiſſe aſſerere auſim. Huius rei non paucas aliis in locis rationes reddidimus, & plurimæ præterea afferri poſſent, ſi tam imperitorum ardelionum lucubrationes dignæ eſſent quæ ſemel aut iterum lectæ, ad amuſſim examinarentur. Vnicum tamẽ ex Antonii Volſci in Propertium enarrationibus locum pro tempore recitabo, vt quid ei in literis credere debeas, in operis veſtibulo diſcas. Cumq; Romanus Callimachus (ſic enim ſeipſum is Poeta appellat) primum Elegiarum librum duobus hiſce verſiculis auſpicetur,

Cynthia prima ſuis miſerum me cœpit ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus:

Interpres noſter *miſerum* ſic definit. Miſer, inquit, is eſt, cuius calamitati nullum eſt remedium. Si Zeno Stoicorum pater hæc pronuntiaſſet, recte forte eius vocis definitionem traditam exiſtimarem, cum nullum hominum genus in verborum proprietatib. ſubtilitatibuſq; fuerit Stoicis occupatius. Cum autem ex commentatorũ ordine neſcio quis, miſerum eum deſcribat, cuius calamitati nullum ſit remedium, quis a ridiculo interprete in re tam falſa nõ diſſentiat? Nonne ſi æquo Ioue iudicat Volſcus, ita miſerum oportet fuiſſe Propertium, vt eius malum nullo remedio ſanari valuerit? Atqui ſi Cynthia illum vnicum amaſſet, nonne remedium eius calamitati, & præſentaneum quidem obtuliſſet? Quid Vergilianus ille Achemenides, cum Troianos ita moneret,

Sed fugite o miſeri, fugite, atq; ab littore funem,

Rumpite: an ita *miſeros* credebat Troianos, vt Polyphemum, aliosque Cyclopas euitare nequirent? Quid magis ſtultum quam Antonii Volſci edictum? Sed & idem Vergilius in ſexto Æneidos ita canit,

In foribus lethum Androgeo, tum pendere pœnas
Cecropidæ iuſſi (miſerum) ſeptena quotannis
Corpora natorum.

Miſerum dolentis interiectionem eſſe ait, ex quo miſeros fuiſſe dicimus Athenienſes, qui *ſeptena natorũ corpora* a Minotauro deuoranda Minoi pro Androgei letho pẽderent. An tamẽ & Cecropidæ

rum, & Theſei calamitati remediũ fuerit, Antonius Volſcus cum Vbertinis, Oliueriiſque, ac Mancinellis conſulter: nam ego in re clariſſima pluribus ſcriptorum teſtimoniis non vtar. Vtque aliquando *miſer* in eo ſignificatu, quem Volſcus tradit, apud Latinos auctores reperiatur, nec vera eſt ſimpliciter tradita ab illo definitio, nec Propertii ſententiæ quadrat. Itaque quantum eius claſſis interpretibus fidei in grauioribus rebus ſit tribuendum, quiſque pro ſuo arbitratu coniiciat. *Miſer* præter vulgaria ſignificata pro *ægroto* quandoque ponitur. Plautus in Pœnulo,

Miſeram eſſe prædicat buccam ſibi,
Fortaſſe medicos nos arbitratur.

Quatenus quærendæ ſint in Poetis allegoriæ, & de Catena aurea *Homeri, item de* duabus Somni portis.

CAPVT XXIV.

QVamuis multa de inſulſo Chriſtophori Landini in ſcrutandis Poetarum allegoriis ingenio alibi a nobis ſcripta ſint, facit tamen ſingularis hominis ſtultitia, vt & hoc loco quã vituperanda ſit eius in illo negotio diligentia, copioſius aliquanto aperiam: ne forte qui ſtupidum Landini in explicandis allegoriis iudicium inſector, ab aliquibus omnes allegorias pro nihilo habendas ſentire exiſtimer. Si quis ergo me interroget, omneſne Poetarum ſenſus proprie ſemper, ac non allegorice quandoque capiendos putem: plurima in illis, ſi ſimpliciter atque vt verborum contextus ſonare videtur, a nobis poſita credantur, deridenda eſſe, ac nihil Poetis deterius viliuſque videri reſpondeam. Quemadmodum ſi latentes ſub verborum cortibus allegorias inueniamus, Poetæ omnibus aliis ſcriptoribus (de Ethnicis loquor) ſunt anteponendi. Vt enim plurimæ illorum ſententiæ ſi nihil aliud remotius innuentes puris verbis eſſent contentæ, pueriles, parumque ſobriæ merito vocari poſſent: ita cum eas alias eſſe quam quæ prima facie appareant intelligimus, duplici illarum auctores laude ornamus: cum non minus variarum rerum ſtudioſos delectent, quam eiſdem remoto verborum pallio proſint. Quamobrem quicunque omnes allegorias Poetis adimere niteretur, magno eos, ac forte maxime præcipuo ornamento priuaret. Sicut qui eoſdem nullum in illis modum ſeruaſſe cenſent, omnium ineptorum me iudice ſunt ineptiſſimi. Proinde cum Landinum perſtringo, qui non tantum in commentariis quæ in Vergilii Æneida ſcripſit, ſed & in aliis libris qui Camaldulenſes diſputationes ab ipſo auctore vocantur, in ea vnica re ſuam operam collocarit, vt omnia ferme omnium ſcripta meras eſſe allegorias oſtenderet, allegorias nimis ſuperſtitioſe, ne dicam ſtulte petitas, tantum derideo, non veras: alioqui plurimos excellentes ſcriptores, qui multis in locis eas tum in Homeri, tum in aliorum operibus indicant, declarantque, indoctos arrogantesque, ac denique Landini ſimiles fuiſſe fateri

coge-

cogeret. Itaque vt exemplis in hoc negotio agamus, cum Iupiter apud Homerũ, vt ſe omnium Deorum potentiſſimum teſtaretur, *catena aurea* ſe exiguæ ceterorum potentiæ periculum facturum minatur, ſi σειρὴν χρυσείην, nullo occulto ſenſu interpretemur, quid magis erit vituperandum, quam Homericum quo dii ſuas vires experirentur (vt ſic dicam) certamen? An ſi catenam illam auream alio tendere ſciamus, Homerum egregium Philoſophum fuiſſe colligemus? Ceterum diuerſis modis eam *catenam* veteres acceperunt. Illam enim quatuor elementorum miſtionem quidam eſſe putarunt, *auream* appellatam, quod pretioſa naturaliter exiſtat. Quam ſi ſolares radii immutauerint, ſurſum ac deorſum fiet omnia: vel in magna hyeme diluuio deſuper a Ioue immiſſo, vel in magna æſtate propter ſolis exuſtionem. At alii *auream catenam* ætatis dies exiſtimarunt, propter ſolis claritudinem, qui inuicem connexi, ac vitam noſtram colligantes, aliquando ſoluti, omnia in elementa reſoluent: cum Iupiter, quem omnium animam veteres crediderunt, nihil pati poſſit. Plato autem ipſum ſolem *auream catenam* eſſe ſcripſit, cui cuncta ſint alligata. Fuere & qui eam planetarum circuitus intellexerint: quorum ſupremus eſt Saturnus, terræ autem proxima Luna. In iis vero circuitionibus cum Planetæ diuerſis modis congrediantur, multæ circa vniuerſum fiunt mutationes. Porro Stoici Iouis minas ad ſolam referebant exuſtionem: cum Iupiter æther ſit. Quod ſi ſol maximo ſuo feruore mare ſiccauerit, atque e terræ viſceribus omnes traxerit humores, ipſam terram ſoluet. Ac Iupiter quidem ipſe non trahetur: ſed inferiora igne præualente ſublimia fient. Nam quidam non multa loqui volentes, Iouis iram monarchiam tantum ſignificare iudicarunt. Sicut enim in terris probandum non eſt plurium imperium, ita neque in ſuperioribus. Sed Euſtathius hæc omnia copioſius exſequitur, cuius hæc ſunt verba: *Χρυσῆν δὲ σειρὰν, οἱ μὲν φασὶ τὴν δίκην ἁλύσεως ἐπιπλοκὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων, κατὰ ζεῦξιν ἐν αὐτοῖς ποιότητος λεγομένην χρυσῆν, διὰ τὸ φύσει πολυτίμητον, καὶ διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἡλίου ἐν αὐτοῖς χρυσαυγείας. ἧς δὴ ἐπιπλοκῆς μεταπτωθείσης ποτὲ, ἄνω κάτω φασὶ γενέσθαι τὸ πᾶν μεταστοιχειωθὲν, ἢ μεγάλῳ χειμῶνι ἄνωθεν ἐκ Διὸς ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἐξυδατωθὲν, ἢ μεγάλῳ θέρει κατὰ ἐκπύρωσιν. Οἱ δὲ χρυσῆν νοοῦσι σειρὰν τὰς τοῦ αἰῶνος ἡμέρας, αἳ χρυσαῖ οἷον κέκρανται, τῇ τοῦ ἡλίου λαμπρότητι, καὶ ἁλύσεως δίκην ἀλλήλων ἐξήρτηνται, τὸν καθ᾽ ἡμᾶς βίον συνδέουσι, λήψονται δέ ποτε πέρας καὶ αὐταὶ, καὶ τὸ πᾶν ἀναστοιχειώσουσι, τοῦ Διὸς μένοντος ἀπαθοῦς, ὃν ψυχὴν φασὶ τοῦ παντὸς οἱ παλαιοί. Πλάτων δὲ αὐτὸν τὸν ἥλιον χρυσῆν λέγει σειράν. αὐτῷ γὰρ ἐνδέδεται τὸ πᾶν. ἕτεροι δὲ τοὺς κύκλους τῶν πλανωμένων, νοοῦσι χρυσῆν σειρὰν, ὧν ἀνώτατω μὲν ὁ τοῦ Κρόνου, κατώτατος δὲ ὁ τῆς σελήνης. ἐν οἷς κύκλοις ἄλλοτε ἄλλως τῶν πλανητῶν συνιόντων, πολλαὶ περὶ τὸ πᾶν γίνονται μεταβολαί. οἱ δὲ Στωϊκοὶ, τὴν Διὸς ἀπειλὴν εἰς μόνην ἀλληγοροῦσιν ἐκπύρωσιν. ἐπεὶ γὰρ Ζεὺς μὲν ὁ αἰθὴρ, χρυσῆ δὲ φασι σειρὰ ὁ ἥλιος, ὃς ἐν κάτωθεν ὥσπερ εἰς καρδίαν ἀνα-*

χεῖται, ἀναδιδομένη ἡ τῶν ὑγρῶν ἀναθυμίασις, ὅταν χρόνῳ ποτὲ ἀνελκομένη δι' ἀναθυμιάσεως ὡς εἰκὸς ἡ θάλασσα ἐκλίπῃ. τί τε δὴ τὸ πῦρ προφθὰς ἐφιέμενον, ἀνελκύσει τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς γῆς ὑγρά, καὶ λύσει καὶ αὐτὴν τὴν γῆν. καὶ ὁ μὲν Ζεὺς οὐ καθελκυσθήσεται, τὰ δὲ κάτω μεταπεριαχθήσεται, τοῦ πυρὸς κατισχύσαντος. οἱ δὲ πολυλογεῖν ἐθέλοντες, φασὶ τὴν ἀλληγορίαν ταύτην αἰνίγματος μοναρχίας εἶναι. καὶ ὡς ἑνὸς ἐξῆπται τὰ πάντα, καὶ μιᾶς ἀρχῆς ἤρτηται. ὡς γὰρ ἐν τοῖς κάτω οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἄνω καὶ πολλῷ μάλιστα ἐκεῖ. Et quoniam ſuccincte ab Euſtathio Platonis de catena aurea ſententia explicata eſt, ea diffuſius ab ipſo auctore in Dialogo, qui inſcribitur, Θεαίτητος, ἢ περὶ ἐπιστήμης, his verbis profertur, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν κολοφῶνα ἀναγκάζω προσβιβάζων τὴν χρυσῆν σειράν. ὡς οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸν ἥλιον Ὅμηρος λέγει. καὶ δηλοῖ ὅτι ἕως μὲν ἂν ἡ περιφορὰ ᾖ κινουμένη, καὶ ὁ ἥλιος, πάντα ἐστὶ καὶ σώζεται τὰ ἐν θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις. εἰ δὲ σταίη τοῦτο, ὥσπερ δεθέν, πάντα χρήματ' ἂν διαφθαρείη, καὶ γένοιτο ἂν τὸ λεγόμενον ἄνω κάτω πάντα. Quando quidem de celebratiſſima Homeri catena mentionem fecimus, eos Homeri verſus ſubdemus, quibus Iupiter omnes Deos ſuo numini ſubiectos eſſe prædicans, de illa loquitur. Sunt autem ex Iliados octauo,

Κέκλυτέ μευ πάντες τε θεοὶ πᾶσαί τε θέαιναι.
Ὄφρ' εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει.
Μή τέ τις οὖν θήλεια θεὸς τό γε, μή τέ τις ἄρσην
Πειράτω διακέρσαι ἐμὸν ἔπος, ἀλλ' ἅμα πάντες
Αἰνεῖτ', ὄφρα τάχιστα τελευτήσω τάδε ἔργα.
Ὃν δ' ἂν ἐγὼν ἀπάνευθε θεῶν ἐθέλοντα νοήσω,
Ἐλθόντ' ἢ Τρώεσσιν ἀρηγέμεν ἢ Δαναοῖσι,
Πληγεὶς οὐ κατὰ κόσμον ἐλεύσεται Οὔλυμπόνδε,
Ἤ μιν ἑλὼν, ῥίψω ἐς Τάρταρον ἠερόεντα
Τῆλε μάλ', ἧχι βάθιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον,
Ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι, καὶ χάλκεος οὐδός.
Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.
Γνώσετ' ἔπειθ' ὅσον εἰμὶ θεῶν κάρτιστος ἁπάντων.
Εἰ δ' ἄγε πειρήσασθε θεοί ἵνα εἴδετε πάντες,
Σειρὴν χρυσείην ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες.
Πάντες δ' ἐξάπτεσθε θεοί, πᾶσαί τε θέαιναι.
Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐρύσαιτ' ἐξ οὐρανόθεν πεδίονδε
Ζῆν' ὕπατον μήστωρ', οὐδ' εἰ μάλα πολλὰ κάμοιτε.
Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ ἐγὼ πρόφρων ἐθέλοιμι ἐρύσσαι,
Αὐτῇ κεν γαίῃ ἐρύσαιμ' αὐτῇ τε θαλάσσῃ.
Σειρὴν μέν κεν ἔπειτα περὶ ῥίον Οὐλύμποιο
Δησαίμην. τὰ δέ κ' αὖτε μετήορα πάντα γένοιτο.
Τόσσον ἐγὼ περί τ' εἰμὶ θεῶν, περί τ' εἴμ' ἀνθρώπων. Hoc eſt:

Diq; deaq; omnes, animũ ea figite veſtrũ,
Imo quæ cupimus depromta e pectore fari.
Nec Deus ergo alius quiſquam, dea neue laboret
Frangere conſilium noſtrum, quin protinus omnes,

Illud

Illud vt egregie abſoluam, mea dicta probate.
Diſſentire etenim quemcunque ac ferre Pelaſgis
Auxilium, aut Phrygibus, præter mea iuſſa videbo,
Is cœlum male pulſatus mittetur in altum,
Proiiciam aut capiens obſcura in tartara eundem,
Terra ſub infernis vbi tantum ſedibus alma
Ferratas cohibet portas, ſoliumq; barathri,
Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus Olympum.
Viribus atque ita me vobis præſtare ſcietis.
Imo agite, experti vt credatis quæ loquor, auream
E cœlo ſuſpendentes cuncti ecce catenam,
Mox trahite in terram ſimul omnis turba Deorum,
Non tamen e ſummo in terram vſque trahetis Olympo
Eximium diuum patrem, non quid libet auſi.
At mihi cum viſum fuerit, tum tempore eodem
Ipſe traham terras, pelagiq; his addita regna.
Inde poli ſummo religata parte catena,
Omnia reddentur rurſum firmata. Deum ſic
Numina, ſic homines poſt me virtute relinquo.

Cum ergo aliquid ſimile in poetis reperitur, docti interpretis eſt altius rem expendere: quod ſine dubio Seruius Grammaticus in Vergilii libros fecit, non vt Æneam bonum virum, quemadmodum Landinus ſomniat, ad bonum finem tendere, ſed vt Maronẽ in eo, quid animi, quid corporis virtus poſſit, Homeri exemplo effinxiſſe ſcripſerit. Quod, ſi aliis in locis poetam aut aliquid a ſe allegoricum fingere, aut ab aliis ſumtum allegorice ponere videt, rem ipſam, vt eſt abſque fuco aperit: idq; cum in omnibus, tum in *geminis ſomnii portis* diligenter præſtat.

De quibus hi ſunt Vergilii libro ſexto Æneidos verſus:

Sunt geminæ ſomni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes.

Inquit enim: *Per portam eburneam oculi ſignificantur, quia & cornei ſunt coloris, & duriores ceteris membris, cum frigus non ſentiant*: ſicut etiam Cic. dicit in libris de Deorum natura. *Per eburneam vero portam, os ſignificatur, a dentibus. Et ſcimus, quia quæ loquimur, falſa eſſe poſſunt: & quæ videmus, ſine dubio vera ſunt. Ideo Æneas per eburneam mittitur portã.* Idem & Didymus de duabus his portis ſcribit, atq; hoc ad eburneã tantum ſpectãs, addit: ideo quæ ex ore exeũt, falſa eſſe poſſe, qa q cibo qs potuq; repletus p ſomniũ viderit, cõfuſa, atq; adeo a vero re : ota eſſe nõ ignoramus. Inquit autẽ: οἱ μὲν φασὶν κερατίνην πύλην σημαίνειν τοὺς ὀφθαλμούς. κερατοειδὴς γὰρ ὁ ἐσώτατος χιτὼν τῶν ὀφθαλμῶν. ἐλεφαντίνην δὲ, τὸ στόμα καὶ ἔνθεν ἐλεφαντώδεις τοὺς ὀδόντας. ἐκ δὲ τούτων πιστότερα εἶναι τὰ ὁρώμενα τῶν λεγομένων,

καὶ ὅτι διὰ μὲν κέρατος οἷόν τε καὶ ἰδεῖν, διὰ δὲ ἐλέφαντος οὔ. ἢ ὅσα αὖ τις ἐμπλησμονῇ τροφῆς ἴδοι, ταῦτα εἶναι ψευδῆ. Aliter quoque eundem de portis locum enarrat Seruius, ex aliorum opinione ita ſcribẽs: *Eſt & alter ſenſus. Somnum cum cornu nouimus pingi, & qui ſcripſerunt de ſomniis, dicunt ea quæ ſecundum fortunam & perſonæ poſſibilitatem videntur habere effectum, & hæc vicina ſunt cornu. Vnde, cornea vera fingitur porta. Ea vero, quæ ſupra fortunam ſunt, & habent nimium ornatum, vanamq; iactantiam, dicunt, falſa eſſe: unde eburnea, quaſi ornatior porta fingitur.* Pulcre hæc Seruius. At idem Didymus duobus etiam ab his diuerſis ſenſibus, haſce portas interpretatur, *cum quidam corneam, verã claramq; ac ſplendentem vtique: eburneam autem falſam atq; obſcuram eſſe diſſeruerint. Alii vero cornibus cœleſtia ſomnia, elephanto terreſtria exprimi exiſtimauerint, quod cornua in altum tendant, elephantorum autẽ dentes ex inferiori parte moueantur.* Τινὲς δὲ οὕτως ἀπέδοσαν. κερατίνην μὲν, τὴν ἀληθῆ, καὶ διαφανῆ, καὶ λάμπουσαν, ἐλεφαντίνην δὲ, τὴν ψευδῆ, καὶ ἀσαφῆ, καὶ συγκεχυμένην. οἱ δὲ φασὶν, κέρασι ἀπεικάζειν τοὺς οὐρανίους ὀνείρους. οἱ τινὲς καὶ ἀληθεύουσι, τῷ τὰ κέρατα εἰς ὕψος ἀνατείνειν, ἐλέφαντι δὲ τοὺς χθονίους. τὰ γὰρ τῶν ἐλεφάντων κέρατα, κάτω νεύει. Et Homeri quidem de his portis carmina in Odyſ. 19. ita ſe habent: Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων. Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δὲ ἐλέφαντι. Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος, Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες, Οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε, Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται. Quod ſi circa hæc, aut his ſimilia Landini ingenium verſatum fuiſſet; quis tam eſſet ſtupidus, quin eius operam nobis vehementer vtilem fuiſſe concederet? Sed amens rabula ea ſecum de allegoriis comminiſcitur, quibus nihil a ſano iudicio remotius eſſe poteſt. Nouimus porro Æneam ideo ab antiquis *Veneris filium* fuiſſe appellatum, ꝙ forma excellens Veneris fauore natus viſus eſt. Sed hoc leue ac nullius ponderis Landino viſum eſſet, niſi magnis allegoriarum aceruis omnia complens, ſuam ibi temeritatem patefeciſſet. Hoc igitur concludemus, nihil eſſe Landino vilius abiectiuſque, cum in diſquirendis P. Vergilii allegoriis, nihil in illo doctis auribus gratum repererit: quando Seruius quæ allegoriam habent, vnice docuit: ſicut Græci in Homero interpretes, & Plato philoſophorum princeps a pleriſque appellatus. Eſt autem illorum vterque in allegoriis frequens, ſed frequentior Homerus: omnium autem ſcriptorum Dantes Ethruſcus poeta frequentiſſimus. Niſi huius rei palmam Ouidio tribuere malimus, qui in Metamorph. libris omnes prope fabulas complexus, in iis omnibus allegoricos ſenſus incluſerit. Veluti cum Phaetontem Solis filium ad patrem acceſſiſſe, cumque ab eo, vt ſemel aurigæ munere fungeretur impetraſſet, a ſummo Ioue, quia paternos equos male rexiſſet, maximumq; propterea in terra atq; aere incendium excitaſſet, fulmine percuſſum in ter-

in terram ſecus Padi ripas cecidiſſe ſcripſit. Nec Soli enim filius vnquam fuit: nec cuiquam præter dominum. Solis currum conſcendere licuit. Hæc tamen fabula inde ſumſit originem, quod Phaetontem Solis curſum non vere deprehendiſſe, ac morientẽ imperfectam eam artem reliquiſſe conſtat. Atqui & Dædalus cum filio volaſſe traditus, ob hoc ipſum aſtrologiæ ſtudium fabulæ locum tribuit. Cum enim ipſe cœleſtium cauſſas contemplando mediocritatem ſeruaſſet, illæſus quidem euaſit. At eius filius Icarus nimis alta quærendo, a vero plurimum aberrans cecidit. Scripſerunt de veris fabularum ſenſibus Palęphatus Græce, ac Fulgentius Carthaginenſis Epiſcopus barbare.

FINIS LIBRI SECVNDI.

FRANCISCI FLORIDI SABINI LECTIONVM SVBCIſiuarum, Liber Tertius.

Diffuſe explicati Iunii Iuuenalis ex 15. Satyra verſus: & de Ægyptiorum Diis non pauca.

CAPVT I.

IVnius Iuuenalis, qui noſtræ Satyræ meo iudicio ſummam manum impoſuit, omnibus numeris id poematis genus abſoluẽs (licet Marullus Byzantius vni Horatio illud cum chely aliquid debuiſſe mentitus ſit) monſtroſam Ægyptiorum in quibuſdam Diis adorandis ſuperſtitionem, leuitatemque elegantiſſime deridens, decimam quintam Satyram ſic auſpicatur, ad Voluſium Bithinicum ſcribens:

Quis neſcit Voluſi Bithinice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? crocodilon adorat,
Pars hæc: illa pauet ſaturam ſerpentibus Ibim.
Effigies ſacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ reſonant vbi Memnone chordæ,
Atque vetus Thebe centum iacet obruta portis.
Illic cæruleos, hic piſcem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam,
Porrum & cæpe nefas violare, ac frangere morſu.
O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis

Numina. Qui verſus, cum haud dubie altius, quam leuiſſimi noſtri interpretes ſoleant, ſint explicandi: quod non obiter, ſed data opera Satyricus vates ſatis ample pro poetarum more de Ægyptiorum Diis mentionem fecerit: ita tamen a Ioanne Britannico enarrantur, vt veram rationem, quare Ægyptiorum animi tam friuola religione imbuti, non Deos, ſed Deorum portenta co-

Digitized by Google

fuerint, nō reddiderit, cū tamen duas in mediū afferat, quarū altera ita ſe habet, vt quoniā Ægyptii frequēter ꝑ multitudine, in ſuos reges conſpirare ſolebāt, cuiuſdā eorum regis conſilio factū ſit, vt diuerſorū animaliū cultus diuerſis ciuitatibus tribueretur. Hocq; pacto cū illæ in religione ac Deorū cultu minime conuenirēt, imo vnaquæq; aliarū ſuperſtitionē contemneret, nō poſſent cōcordes, vnanimeſq; vti conſueuerant, in ſuos principes coniurare. Altera vero ea eſt, q̄ ab Ouidio recenſetur. Cū enim Dei Gigantū impetū fugientes in Ægyptū veniſſent, in diuerſaq; ne agnoſcerentur, animalia ſe transformaſſent, inde arrepta occaſione Ægyptii Deorū cultū ad varia animalia, in quibus illos lituiſſe putarent, retulere. Verum cū hæc tota ſit fabuloſa, illam etiā improbare vel hoc maxime nomine cogor, ꝙ ea quę ad religionē pertinent, nequaquam ita nobis obtrudi debent, vt inuiti illa imbibamus: alioqui cū iugum abiiciendi, aq; eā excutiendi facultatē ſic obſtricti nanciſcūtur, nihil prius habent, quam vt ꝓ religioſis irreligioſiſſimi, vniciq; Deorū contemtores efficiantur. Proinde Lucianus Samoſatenſis in eo dialogo, qui inſcribitur περὶ ἀστρολογίας, mihi veriſſimā cauſſam, qua nobiſ brutorū cultus Ægyptiorū mentibus ſic olim inſederit, reddidiſſe videtur his verbis: Ταῦτα μὲν ὦν αἰθίοπες ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπέβλεψαν. μετὰ δὲ γείτοσιν ἐοῦσιν αἰγυπτίοισιν ἀτελέα τὸν λόγον παρέδοσαν. αἰγύπτιοι δὲ παρὰ σφίων ἐνδεξάμενοι ἡμιεργέα τὴν μαντικὴν ἐπὶ μεῖζον ἤγειραν, μέτρα τε τῆς ἑκάστου κινήσιος ἐσημήναντο. καὶ ἐτέων ἀριθμὸν, καὶ μηνέων, καὶ ὡρέων διετάξαντο, καὶ μηνῶν μὲν σφίσι μέτρον ἡ σεληναίη, καὶ ἡ ταύτης ἀναστροφὴ ἐγένετο. ἔτεος δὲ ἠέλιος, καὶ ἡ τοῦ ἠελίου περιφορή. οἱ δὲ καὶ ἄλλα ἐμήσαντο πολλῷ μέζω τουτέων. ἐκ γὰρ δὴ τοῦ παντὸς ἠέρος, καὶ ἀστέρων τῶν ἄλλων ἀπλανέων τε, καὶ εὐσταθέων, καὶ οὐδ' ἅμα κινεομένων δυώδεκα μοίρας ἐταμόντο ἐν τοῖσι κινεομένοισι καὶ οἰκεῖα ζῶα ἔοντα ἕκαστοι αὐτῶν ἐς ἄλλην μορφὴν μεμιμέαται. τὰ μὲν ἐνάλια, τὰ δὲ ἀνθρώπων, τὰ δὲ θηρῶν, τὰ δὲ πτηνῶν, τὰ δὲ κτηνέων. ἀπὸ τέων δὴ καὶ ἱερὰ τὰ αἰγύπτια πολυειδέα ποιέεται. οὐ γὰρ πάντες αἰγύπτιοι ἐκ τῶν δυώδεκα μοιρέων πασέων ἐμαντεύοντο. ἄλλοι δὲ ἄλλῃσι μοίρῃσιν ἐχρέοντο. καὶ κριὸν μὲν σέβουσιν, ὁκόσοι ἐς κριὸν ἀπέβλεπον. ἰχθύας δὲ οὐ σιτέονται, ὁκόσοι ἰχθύας ἐπεσημήναντο. οὐ δὲ τράγον κτείνουσιν, ὅσοι αἰγόκερων ἴδεσαν. καὶ οἱ ἄλλοι τὰ ἄλλα, ὡς ἑκάστοι ἠλέοντο(?). καὶ μὴν καὶ ταῦρον ἐς τιμὴν τοῦ ἠερίου ταύρου σεβίζονται. καὶ ὁ ἄπις αὐτοῖς χρῆμα ἱερώτατον, τὴν χώρην ἐπινεμόμενος. καὶ οἱ ἐκεῖ μαντήιον τε ἀνάθεσαν, σημήιον τῆς ἐκείνου τοῦ ταύρου μαντικῆς. Hoc eſt: *Hæc igitur Æthiopes in cælo perſpexerunt, poſtea autem finitimis Ægyptiis imperfectam rationem tradiderunt. Sane vero Ægyptii conciſam diuinandi facultatem ab illis acceptam in maius euexerunt, dimenſoſq; cuiuſque ſtellæ motus oſtenderunt, annorumq; & menſium & horarum numerū ſtatuerunt. Et menſium quidem illis menſura, Luna, eiuſq; recurſus eſt: anni vero Sol, Soliſque circuitus. Quin alia multo his maiora indicarunt. Siquidem ex vniuerſo cælo, reliquiſque ſtellis immobilibus ac fixis, quæque ſimul non mouentur, duodecim partes fecerunt in his quæ*

bis quæ mouentur: & ſuis animalibus, veluti figuris, vnamquamque ipſarum effinxerunt, atque imitati ſunt, partim marinis, partim humanis, partim feris, partim etiam volatilibus, ac pecudibus. Vnde etiam Ægyptiorum ſacra diuerſa ſiunt. Neque enim Ægyptii omnes ex duodecim partibus omnibus vaticinabantur, ſed alii aliis partibus vtebantur. Itaque arietem colunt, quicunque ad arietem ſpectabant: piſcibus non veſcuntur, qui piſces annotarunt, neque hircum cædunt, quicunque capricornum viderant, & alii alia colebant. Taurum quidem in honore habent, ob cæleſtem taurum. Et Apis res apud illos maxime ſacra, regionem ſortitus eſt: eiq; oraculum dicarunt, diuinationis videlicet, quam a cæleſti tauro petunt indicium. Hæc ille. Ex quibus quis non videt apertiſſime colligi, aſtrologiam, atque ex ea diuinationem in cauſſa fuiſſe, vt diuerſa animalia maximo in honore apud Ægyptios habita fuerint. Porro autem facile eſt, vbi ſemel quis animum ad eiuſmodi nugas appulerit, procedente tempore id ſuperſtitionis genus eo prouexiſſe, vt ab animalibus ad porrum etiam & cæpe adorandum prolabatur:

Quæ vt a nobis hoc loco prætermittantur, de iis præcipue aliqua dicemus, quæ apud celeberrimas olim Ægypti vrbes maximo in honore habita ſunt. Sequemur autem hoc in negotio duos Græcos ſcriptores præcipue, Strabonem atque Herodotum. Ac quamuis multo antiquior hic ſit, pluraq; de Ægyptiorũ moribus tradat, quam alii, vt mihi quidem videtur, vniuerſi, diſtinctius tamen, quæ ad Deorum ſummam, varietatemq; pertinent, a Strabone, quã ab Herodoto traduntur. Strabo itaq; libro Geographicorum vltimo, in quo exactiſſime (vt in aliis ſolet) Ægyptum deſcribit, inter alia, quæ de Ægyptiorum Diis tradit, hæc quoq; refert: Momemphitas Venerem colere, & ſacram vaccã alere, quemadmodum Memphitæ Apim, & Heliopolitani Mneuim, cum ii apud eos Dii putentur, alii vero apud alios. Sed inferius multo copioſius de eadem re ait, cum ita ſcribit: ἐν δὲ τῇ περαίᾳ ὀξύρυγχος πόλις, καὶ νομὸς ὁμώνυμος. τιμῶσι δὲ τὸν ὀξύρυγχον, καὶ ἔστιν αὐτοῖς ἱερὸν ὀξυρύγχου. καίτοι καὶ τῶν ἄλλων αἰγυπτίων κοινῇ τιμώντων τὸν ὀξύρυγχον. τινὰ μὲν γὰρ τῶν ζώων ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν αἰγύπτιοι: καθάπερ τῶν πεζῶν μὲν τρία, βοῦν, κύνα, αἴλουρον. τῶν δὲ πτηνῶν δύο ἱέρακα καὶ ἶβιν. τῶν δὲ ἐνύδρων δύο, λεπιδωτὸν ἰχθὺν, ὀξύρυγχον. ἄλλα δέ ἐστιν ἃ τιμῶσι καθ᾽ ἑαυτοὺς ἕκαστοι, καθάπερ σαΐται πρόβατον, καὶ θηβαῖται. λάτον δὲ τὸν ἐν τῷ νείλῳ τινὰ ἰχθὺν, λατοπολῖται. λύκον δὲ λυκοπολῖται. κυνοκέφαλον δὲ ἑρμοπολῖται. κῆπον δὲ, βαβυλώνιοι, οἱ κατὰ μέμφιν. ἔστι δ᾽ ὁ κῆπος τὸ μὲν πρόσωπον ἐοικὼς σατύρῳ, τἆλλα δὲ κυνὸς καὶ ἄρκτου μεταξὺ γεννᾶται δ᾽ ἐν αἰθιοπίᾳ. ἀετὸν δὲ θηβαῖοι: λέοντα δὲ λεοντοπολῖται. αἶγα δὲ καὶ τράγον μενδήσιοι. μυγαλῆν δὲ ἀθριβῖται, ἄλλοι δ᾽ ἄλλο τι. τὰς δὲ αἰτίας οὐχ ὁμολογουμένως λέγουσιν. Id eſt, *In vlteriore autem regione eſt Oxyrynchus ciuitas, & præfectura eodem nomine. Colunt vero Oxyrynchum, & apud eos.*

Oxyryn. hi templum eſt. Quanquam ceteri omnes Ægyptii Oxyrynchum colant. Quædam namque animalia vniuerſi Ægyptii colunt, vt ex terreſtribus tria, bouem, canem, felem: ex volatilibus duo, accipitrem & ibim: ex aquatilibus duo, lepidotum piſcem, oxyrynchum. Alia autem ſunt, quæ quiſque ſeorſum colit: ſicut Saitæ & Thebani, ouem: latum quendam in Nilo piſcem, Latopolitani: lupum, Lycopolitani: cynocephalum, Hermopolitani: cepum, Babylonii, qui iuxta Memphim ſunt (eſt autem cepus facie ſatyro ſimilis, cetera inter canem & vrſum habet, gignturque in Æthiopia): aquilam, Thebani: leonem Leontopolitani: capram & hircum Mendeſii: murem araneum, Athribitæ. Item alii aliud: *Cauſſas vero nequaquam idoneas afferunt.* Hæc ille. At Herodotus Ægyptum, licet Africæ finitima ſit, feris non admodum abundare ait: quæcunque tamen in ea ſint, eas omnes pro ſacris haberi tradit. ἐοῦσα δὲ Αἴγυπτος ὅμουρος τῇ Λιβύῃ, οὐ μάλα θηριώδης ἐστί. Τὰ δὲ ἐόντα σφι ἅπαντα ἱρὰ νενόμισται. Et mox, ferarum educandarum curam Ægyptios, Ægyptiasq; ſeorſum ab aliis ſuſcipere, eoq; in honore filium patri ſuccedere aſſerit. Ac ſi quis volens aliquod forte ſacrorum animalium occidiſſet, morte mulctabatur: ſi nolens, mulcta a ſacerdotibus indicta. Sed enim ſi quis volens, inuituſue aut felem, aut accipitrem necauiſſet, morte affici omnino debebat. Quamuis tam ſuperſtitioſæ eorum mentes fuiſſe memorantur, vt nemo, ſi quam earum ferarum peremiſſet, vllum ſupplicium recuſarit. Propterea que Marcus Tullius libro quinto Tuſculanarum quæſtionum: *Ægyptiorum*, inquit, *morem quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatis erroribus, quamuis carnificinam prius ſubierint, quam ibim, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent. Quorum etiam ſi imprudentes quippiam fecerint, pœnam nullam recuſent.* Idem quoq; auctor libro primo de natura Deorum, de eorundem Ægyptiorum erga beſtias magna religione ita ſcribit: *Nobis fortaſſe ſi occurrit, (vt dicis) appareuiſſe Iouem, Iunonem, Mineruam, Neptunum, Vulcanum, Apollinem, reliquos Deos ea facie nouimus, qua pictores, fictoreſque voluerunt. At non Ægyptii, nec Syri, nec fere cuncta barbaria. Firmiores enim videas apud eos opiniones eſſe de beſtiis quibuſdam, quam apud nos de ſanctiſſimis templis, & ſimulacris Deorum. Etenim fana multa exſpoliata, & ſimulacra Deorum de locis ſanctiſſimis ablata videmus a noſtris. At vero nefandum quidem auditu eſt, crocodilum aut ibim, aut felem violatum ab Ægyptio. Quid igitur cenſes, Apim illum ſanctum Ægyptiorum bouem? nonne Deum videri Ægyptiis? Tam hercle, quam tibi illam noſtram Soſpitam: quam tu nunquam, ne in ſomniis quidem vides, niſi cum pelle caprina, cum haſta, cum ſcutulo, cum calceolis repandis.* Hæc Cicero. Qui non ſine cauſſa eodem libro bruta animalia pro Diis ab Ægyptiis haberi docet: cum varia ab iis beneficia accipiant.

Ipſi,

Digitized by Google

Ipſi, ait, qui irridentur, Ægyptii, nullam beluam, niſi ob aliquam vtilitatem, quam ex ea caperent, conſecrauerunt: velut ibes maximam vim ſerpentium conficiunt, cum ſint aues excelſæ, cruribus rigidis, corneo proceroque roſtro, auertunt peſtem ab Ægypto: quum volucres angues ex vaſtitate Libyæ vento Africo inuectas interficiunt, atque conſumunt, ex quo fit, vt illæ viuæ nec morſu noceant, nec odore mortuæ. Poſſum de ichneumonum vtilitate, de crocodilorum, de felium dicere: ſed nolo eſſe longior. Ita concludam tamen, beluas a barbaris propter beneficium conſecratas. Hactenus ille: qui in reddenda ferarum cultus apud Ægyptios ratione Herodoto in hoc ſimilis fuit, quod de vna *ibi* multis verbis egit, cuius etiam deſcriptionem ab eodem ferme ſumſiſſe videtur, cum illius de ea hæc ſint verba: εἶδος δὲ ἴβιος τόδε. μέλαινα δεινῶς πᾶσα, σκέλεα δὲ φορέει γεράνου. πρόσωπον δὲ ἐς τὰ μάλιστα ἐπίγρυπον μέγεθος ὅσον κρέξ. Id eſt: *Ibis autem forma hæc eſt: Tota vehementer nigra, crura gruina habet roſtrum admodum aduncum, eadem qua crex magnitudine.* Et huiuſmodi quidem eæ ſunt, quæ contra angues pugnant, nam aliis (duo enim ſunt illarum genera) pedes humanis ſimiles ſunt, gracile caput, tortumque collum, pennæ candidæ, præter caput, ceruicemque, ac extrema alatum, natiumque. Iam crocodili, quem Iuuenalis nominat, naturam magnitudinemque, idem Herodotus graphice expreſſit ſecundo libro, ita ſcribens: τῶν δὲ κροκοδείλων φύσις ἐστὶ τοιήδε. τοὺς χειμεριωτάτους μῆνας τέσσαρας ἐσθίει οὐδέν. ἐὸν δὲ τετράπουν, χερσαῖον καὶ λιμναῖόν ἐστι. τίκτει μὲν γὰρ ᾠὰ ἐν γῇ, καὶ ἐκλέπει. καὶ τὸ πολλὸν τῆς ἡμέρης διατρίβει ἐν τῷ ξηρῷ, τὴν δὲ νύκτα πᾶσαν ἐν τῷ ποταμῷ. θερμότερον γὰρ δή ἐστι τὸ ὕδωρ τῆς τε αἰθρίης, καὶ τῆς δρόσου. πάντων δὲ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν θνητῶν τοῦτο ἐξ ἐλαχίστου μέγιστον γίνεται. τὰ μὲν γὰρ ᾠὰ χηνέων οὐ πολλῷ μέζω τίκτει, καὶ ὁ νεοσσὸς κατὰ λόγον τοῦ ᾠοῦ γίνεται. αὐξανόμενος δὲ γίνεται, καὶ ἐς ἑπτακαίδεκα πήχεας, καὶ μέζων ἔτι. ἔχει δὲ ὀφθαλμοὺς μὲν ὑὸς, ὀδόντας δὲ μεγάλους καὶ χαυλιόδοντας κατὰ λόγον τοῦ σώματος. γλῶσσαν δὲ μοῦνον θηρίων οὐκ ἔφυσε. οὐδὲ τὴν κάτω κινέει γνάθον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μοῦνον θηρίων τὴν ἄνω γνάθον προσάγει τῇ κάτω. ἔχει δὲ καὶ ὄνυχας καρτεροὺς καὶ δέρμα λεπιδωτὸν ἄρρηκτον ἐπὶ τοῦ νώτου. τυφλὸν ἐν δὲ ὕδατι, ἐν δὲ τῇ αἰθρίῃ ὀξυδερκέστατον. ἅτε δὴ ὦν ἐν ὕδατι δίαιταν ποιεύμενον, τὸ στόμα ἔνδοθεν φορέει πᾶν μεστὸν βδελλέων. τὰ μὲν ἐν ἄλλα ὄρνεα, καὶ θηρία φεύγει μιν. ὁ δὲ τροχίλος εἰρηναῖόν οἱ ἐστὶ, ἅτε ὠφελεόμενος πρὸς αὐτοῦ. ἐπεὰν γὰρ ἐς τὴν γῆν ἐκβῇ ἐκ τοῦ ὕδατος ὁ κροκόδειλος, καὶ ἔπειτα χάνῃ, ἔωθε γὰρ τοῦτο ὡς ἐπίπαν ποιέειν πρὸς τὸν ζέφυρον, ἐνταῦθα ὁ τροχίλος ἐσδύνων ἐς τὸ στόμα αὐτοῦ καταπίνει τὰς βδέλλας. ὁ δὲ ὠφελεόμενος ἥδεται, καὶ οὐδὲν σίνεται τὸν τροχίλον. Hoc eſt: *Crocodilorum autem natura huiuſmodi eſt. Quatuor hybernis menſibus nihil comedit hoc animal: cum quadrupes ſit, terreſtre atque aquatile eſt. Oua humi parit, excludítque, bonamque diei partem in ſicco degit: noctem vero totam in fluuio, calidior enim aqua eſt, ſerena & roſcida nocte. Porro ex omnibus quæ mortalia nouimus, hoc ex minimo maximum procreatur. Oua enim non multo maiora quam anſerum parit, atque adeo pullus pro*

ovi magnitudine noſcitur. At vero excreſcit ad ſeptemdecim cubitos & hos altior crocodilus viſitur. Oculos ſuillos, dentes autem pro corporis proportione magnos exſertosq; habet. Linguam huic ſoli animalium natura negauit, neq; inferiorem mouet maxillam: cæterum ſuperiorem inferiori admouet. Vngues et validi: pellis in dorſo ſquamoſa, diuiſioniq; contumax In aqua nihil videt at ſub dio acutiſſime. In aqua igitur degens, os introrſum totum hirudinibus repletum fert. Quippe aliæ feræ, volucresq; illud fugiunt. Trochilus autem ei pacatus eſt, quod ab eo iuuatur. Cum enim ex aqua egreſſus eſt crocodilus, deinde hiauit (hoc enim plurimum facere, conuerſus ad Zephyrum ſolet) tum trochilus eius os intrans, hirudines abſorbet: hic vero adiutus lætatur, trochilumque nihil lædit. Hęc Herodotus de crocodilo, cui hianti non tam prodeſt trochilus, quam obeſt ichneumon: qui & ipſe præcipuus eius hoſtis, id tempus obſeruans, quo is hiare ſolet, in eius fauces inſilit, hoſtique aluum erodit, vt Plinius octauo Natur. hiſtoriæ libro teſtatur, omnia fere de crocodilo ſcribens, quæ ab Herodoto dicta ſunt. Quapropter & eius verba ſubiiciam: *Crocodilum habet Nilus,* ait, *quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infeſtum. Vnum hoc animal terreſtre linguæ vſu caret, vnum ſuperiore maxilla imprimit morſum, alias terribile, pectinatim ſtipante ſe dentium ſerie. Magnitudine excedit plerumque duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anſeres, eaque extra eum locum ſemper incubat, præ diuinatione quadam, ad quem ſummo auctu eo anno egreſſurus eſt Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorem creſcit magnitudinem. Et vnguibus hic armatus eſt, contra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit, noctes in aqua, temporis vtrumque ratione. Hunc ſaturum cibo piſcium, & ſemper eſculento ore in littore ſomno datum, parua auis, quæ trochilos ibi vocatur, rex auium in Italia, inuitat ad hiandum pabuli ſui gratia, os primum eius adſultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque, ad hanc ſcabendi dulcedinem maxime hiantes. In qua voluptate ſomno preſſum conſpicatus, ichneumon per eaſdem fauces, vt telum aliquod immiſſus, erodit aluum.* Et inferius: *Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi viſus: quatuorque menſes hyemis, inedia ſemper tranſmittere in ſpecu. Quidam hoc vnum, quam diu viuat, creſcere arbitrantur: viuit autem longo tempore.* Hactenus Plinius de crocodilo, qui vt apud aliquos Ægypti populos in ſumma honore habetur, ita ab aliis ſacer eſſe non cenſetur: imo & a quibuſdam comeditur. Qui enim circa Thebas, Mœridoſq; lacū incolunt, crocodilos pro ſacris habent, maximeq; colunt. At qui circa Elephantinam vrbē, iis veſcuntur, niſi Herodoti teſtimonium aſpernamur. τοῖσι μὲν δὴ τῶν αἰγυπτίων ἱροί εἰσι οἱ κροκόδειλοι, τοῖσι δ' οὔ. Et mox: οἱ δὲ περί τε θήβας, καὶ τὴν μοίριος λίμνην οἰκέοντες, καὶ κάρτα ἥγηνται αὐτοὺς εἶναι ἱρούς. Et inferius: οἱ δὲ περὶ ἐλεφαντίνην πόλιν οἰκέοντες, καὶ ἐσθίουσι αὐτοὺς, οὐκ ἡγεόμενοι ἱροὺς εἶναι. Sed & Strabo eos qui Herculis vrbe

colebant,

volebant, non tantum ſummo odio crocodilos proſecutos fuiſſe dicit ſed & ichneumones, illorum, atq; aſpidum perpetuos hoſtes, colere dicit. Ac quonam pacto aduerſus tam peſtiferas beſtias illi pugnant, his verbis docet: μετὰ δὲ τὸν ἀρσινοΐτην, καὶ τὸν ἡρακλεωτικὸν νομὸν, ἡρακλέους πόλις. ἐν ᾗ ὁ ἰχνεύμων τιμᾶται, ὑπεναντίως τοῖς ἀρσινοΐταις. οἱ μὲν γὰρ τοὺς κροκοδείλους τιμῶσι, καὶ διὰ τοῦτο ἥ τε διῶρυξ αὐτῶν μεστή ἐστι τῶν κροκοδείλων, καὶ ἡ τοῦ μοίριδος λίμνη· σέβονται γὰρ, καὶ ἀπέχονται αὐτῶν. οἱ δὲ τοὺς ἰχνεύμονας, τοὺς ὀλεθριωτάτους τοῖς κροκοδείλοις, καθάπερ καὶ ταῖς ἀσπίσι. καὶ γὰρ τὰ ᾠὰ διαφθείρουσιν αὐτῶν, καὶ αὐτὰ τὰ θηρία τῷ πηλῷ θωρακισθέντα, κυλισθέντα γὰρ ἐν τῷ ξηραίνονται πρὸς τὸν ἥλιον, εἶτα τὰς ἀσπίδας μὲν ἢ τῆς κεφαλῆς, ἢ τῆς οὐρᾶς λαβόμενοι κατασπῶσιν εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ διαφθείρουσιν, τοὺς δὲ κροκοδείλους ἐνεδρεύσαντες, ἡνίκ' ἂν ἡλιάζονται κεχηνότες ἐμπίπτουσιν εἰς τὰ χάσματα, καὶ διαφαγόντες τὰ σπλάγχνα, καὶ τὰς γαστέρας, ἐκδύουσιν ἐκ νεκρῶν τῶν σωμάτων. Hæc ille, quæ quam inepte pueriliterque ab eo verſa ſint, qui Strabonem Latino ſermone donauit, hi intelligent, qui noſtra hæc cum vulgata editione contulerint *Poſt Arſinoiticam, Heracleoticamque præfecturam, eſt Herculis ciuitas, in qua ichneumon colitur, contra quam faciant Arſinoitæ. Hi enim crocodilos colunt propter. aquæ apud eos foſſa eſt crocodilorum plena, & Muridis lacus: nam eos colunt, ab eiſque abſtinent. Hæc vero* (Herculis inquam vrbs) *ichneumones, crocodilis aſpidibuſque nocentes. Ipſas enim & earum oua delent, luto incruſtati. In eo ſiquidem inuoluti poſtquam ad ſolem ſiccati ſunt, aſpides vel per caput, vel per caudam capientes in flumen trahunt, & occidunt. Crocodilis vero, quum aperto ore apricantur, in oris hiatum intrant, viſceribuſque ac ventre exeſis, mortuorum corporibus egrediuntur.* Caius item Plinius Hiſtor. natural. libro octauo, quomodo ichneumon contra aſpides pugnet, poſtquam de illis egit, ſic oſtendit: *Habet deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notum eſt animal hac gloria maxime in eadem natum Ægypto. Mergit ſe limo ſæpius, ſiccatque ſole. Mox vbi pluribus eodem modo ſe coriis loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auerſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus, inuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.* intelligit autem (vt ex iis, quæ ex eodem, & Strabone dicta ſunt colligitur) crocodilos, quos idem Herodotus auctor eſt châpſas ab Ægyptiis dictos, ab Ionibus crocodilos vocatos fuiſſe, illi crocodilorum generi, quod apud eos in ſepibus gignitur, hos comparantibus. καλέονται δὲ οὐ κροκόδειλοι, ἀλλὰ χάμψαι. κροκοδείλους δὲ ἴωνες ὠνόμασαν, εἰκάζοντες αὐτῶν τὰ εἴδεα τοῖσι παρὰ σφίσι γινομένοισι κροκοδείλοισι τοῖσι ἐν τῇσι αἱμασιῇσι. Verũ vt Strabo inquit 17. lib. Suchus (ille opinor, qui mãſuetus ſacerdotibus eſt) alio nomine dicitur. Quomodo autem apud Arſinoitas a ſacerdotibus hæc belua alatur, eodem loco declarat his verbis: παραπλεύσαντι δὲ ταῦτα ἐφ' ἑκατὸν σταδίους, πόλις ἐστὶν ἀρσινόη. κροκοδείλων δὲ πόλις ἐκαλεῖτο πρότερον.

σφόδρα γὰρ ἐν τῷ νομῷ τούτῳ τιμῶσι τὸν κροκόδειλον. καὶ ἔστιν ἱερὸς παρ' αὐτοῖς ἐν λίμνῃ καθ' αὑτὸν τρεφόμενος, χειροήθης τοῖς ἱερεῦσι, καλεῖται δὲ σοῦχος. τρέφεται δὲ σιτίοις, καὶ κρέασι, καὶ οἴνῳ, προσφερόντων ἀεὶ τῶν ξένων, τῶν ἐπὶ τὴν θέαν ἀφικνουμένων. ὁ γοῦν ἡμέτερος ξένος ἀνὴρ τῶν ἐντίμων, αὐτόθι μυσταγωγῶν ἡμᾶς, συνῆλθεν ἐπὶ τὴν λίμνην, κομίζων ἀπὸ τοῦ δείπνου πλακουντάριόν τι, καὶ κρέας ὀπτὸν, καὶ προχοΐδιόν τι μελικράτου. εὕρομεν δ' ἐπὶ τῷ χείλει κείμενον τὸ θηρίον. προσιόντες δ' οἱ ἱερεῖς, οἱ μὲν διέστησαν αὐτοῦ τὸ στόμα. ὁ δ' ἐπέθηκε τὸ πέμμα, καὶ πάλιν τὸ κρέας, εἶτα τὸ μελίκρατον κατήρασε. καθαλόμενος δὲ εἰς τὴν λίμνην, διῇξεν εἰς τὸ πέραν. ἐπελθόντος δὲ καὶ ἄλλου τῶν ξένων, κομίζοντος ὁμοίως ἀπαρχὴν, λαβόντες περιῆλθον δρόμῳ, καὶ καταλαβόντες προσήνεγκαν ὁμοίως τὰ προσενεχθέντα. hoc eſt, *Prætermeantibus hæc ad centum ſtadia, ciuitas eſt Arſinoe, crocodilorum vrbs prius vocata. In hac præfectura magnopere colitur crocodilus, & apud eos ſacer eſt, in lacu ſeorſim nutritus, ſacerdotibus manſuetus, appellaturque Suchus. Nutritur autem pane, carne, & vino, quæ peregrini ſemper afferunt, ad huiuſmodi ſpectaculum venientes. Qui nos igitur hoſpitio exceperat, vir inter alios honoratus, nobiſque illic ſacra commonſtrabat, ad lacum venit, placentulam quandam carnemque aſſam & quoddam mulſi vaſculum, ex cœna ferens. Inuenimus autem in littore iacentem beluam. Quumque ad eam ſacerdotes acceſſiſſent, alii eius os aperuerunt, alius bellaria impoſuit, & poſtea carnem, deinde mulſum iniecit. At illa in lacum ſe dimittens, in vlteriorem partem traiecit. Sed & quum alius hoſpes ſuperueniſſet itidemque primitias attuliſſet, eas capientes, curſu lacum circumierũt, ſimiliterque inuento crocodilo, allatas obtulere.* Hæc ille. In quibus, aliiſque eiuſdem vertendis: quod τοὺς νομοὺς præfecturas Latine dixerim, ſecutus ſum Plinium quinto de Natur. hiſtoria libro, ita ſcribentem cum de Ægypto loquitur: *Diuiditur in præfecturas oppidorum, quas nomos vocant*, quod vero Mœridis lacũ (qui a Strabone quidem μοίριδος, ab Herodoto autem μοίριος λίμνη vocatur (ne inter eos dubitarem) *Mœridis lacum* verti eodem auctore vſus ſum, cuius ex eodẽ & libro, & capite, hæc verba ſunt: *Inter Arſinoitem autem ac Memphiten* (de Ægypti præfecturis loquitur) *lacus fuit circuitu CCL.M.P. aut, vt Mutianus tradit, CCCCL.M. & altitudinis L.P. manu factus, a rege qui fecerat, Mœridis appellatus.* Atq; vt quod de crocodilis inſtituimus, aliquando abſoluamus: cũ Arſinoitæ, aliiq; vt oſtenſum eſt, eos in penſe venerentur, nonnulli partim eos comedant, partim etiam abominẽtur, nullũ tamen hominum genus iis eſt inimicitius, quam Tentyritæ, ab inſula, in qua habitant, id nomen trahentes: qui naturalem quandam, vti in ſerpentes Pſylli, aduerſus eam beluam vim, facultatemue habentes, omnibus modis eos, vti libet, capiunt, domantque: quod & Romæ quoque viſum, Strabo memorat, μετὰ δὲ τὴν ἄβυδον διόσπολις ἡ μικρὰ, εἶτα τέντυρα πόλις. ἐνταῦθα δὲ διαφερόντως παρὰ τοὺς ἄλλους αἰγυπτίους ὁ κροκόδειλος ἠτίμωται, καὶ ἔχθιστος τῶν ἁπάντων θηρίων νενόμισται.

Digitized by Google

μισοῦσι. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, καίπερ εἰδότες τὴν κακίαν τοῦ ζώου, καὶ ὡς ὀλέθριον τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει σέβονται ὅμως καὶ ἀπέχονται. οὗτοι δὲ πάντα τρόπον ἀνιχνεύουσι, καὶ διαφθείρουσιν αὐτούς. ἔνιοι δ' ὥσπερ τοὺς ψύλλους τοὺς πρὸς τῇ κυρηναίᾳ φυσικήν τινα ἀντιπάθειαν ἔχειν πρὸς τὰ ἑρπετὰ, οὕτως καὶ τοὺς τεντυρίτας πρὸς τοὺς κροκοδείλους, ὥστε μηδὲν ὑπ' αὐτῶν πάσχειν, ἀλλὰ καὶ κολυμβᾶν ἀδεῶς, καὶ διαπεραιοῦν. μηδενὸς ἄλλου θαρροῦντος. εἴς τε τὴν ῥώμην κομισθεῖσι τοῖς κροκοδείλοις ἐπιδείξεως χάριν συνηκολούθουν οἱ τεντυρῖται. γενομένης τε δεξαμενῆς, καὶ τρήματός τινος ὑπὲρ μιᾶς τῶν πλευρῶν, ὥστε καὶ τοῖς θηρίοις ἔκβασιν ἐκ τοῦ ὕδατος ἡλιαστήριον εἶναι. ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ τότε μὲν ἐξέλκοντες δικτύῳ πρὸς τὸ ἡλιαστήριον, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν θεατῶν ὁρᾶσθαι, ἀμβαίνοντες ἅμα εἰς τὸ ὕδωρ. τότε δὲ πάλιν εἰς τὴν δεξαμενὴν κατασπῶντες. Id eſt: *Poſt Abydum autem eſt parua Dioſpolis, poſtea Tentyra ciuitas. Hic contra aliorum Ægyptiorum morem crocodilus nullo in honore habetur: & ex omnibus animalibus inimiciſſimus cenſetur. Alii enim quamuis eius animalis malitiam norint, humanoque generi pernicioſiſſimum intelligant, venerantur tamen, atq; ab eo abſtinent. Hi autem omnibus modis id perueſtigant, atque occidunt. Sunt qui dicant vt Pſylli in Cyrenaica regione naturalem quandã contra ſerpẽtes vim habent, ita Tentyritas aduerſus crocodilos, vt nihil ab eis patiantur, vt intrepide natent, flumenque, quod nemo alius audet, tranſeant. Sed & Romam allatos, vt ſpectaculo eſſent, crocodilos ſecuti ſunt Tentyritæ, factaque piſcina quadam, & foramine in vno laterum, vt egredientes ex aqua beſtiæ apricari poſſent, Tentyritæ aderant, qui interdum eos ad ſolem rete extraherent, vt a ſpectatoribus videri poſſent, ſimul in aquam intrantes, rurſuſque eos in piſcinam retrahentes.* De Tentyritis quoq; Plinius lib. Naturalis hiſtoriæ 8. ſic ait: *Quin & gens hominum eſt, huic belua aduerſa, in ipſo Nilo: Tentyritæ ab inſula, in qua habitat, appellata. Menſura eorum parua, ſed præſentia animi in hoc tantum vſu mira. Terribilis hæc contra fugaces belua eſt, fugax cõtra inſequentes, ſed aduerſum ire hi ſoli audent. Quin etiam fluminis innatant, dorſoque equitantium modo impoſiti, hiantibus reſupino capite, ad morſum addita in os claua, dextra ac læua tenentes, extrema eius vtrinque, vt frenis in terram agunt captiuos. Ac voce etiam ſola territos cogunt, euomere recentia corpora, ad ſepulturam. Itaque ei vni inſulæ crocodili non adnatant: olfactuq; eius generis hominum, vt Pſyllorum ſerpentes, fugantur.* Ac ne ſingula, quæ vel Iuuenalis attingit, vel etiam alii recenſent, ad bruta, quæ pro diis adorantur, ſpectantia perſequamur, quis neſcit Iſidem ac Serapim præcipuos Ægyptiorum deos fuiſſe? tametſi tam diuerſa, tam contraria de eorum vtroque a ſcriptoribus traduntur, vt vix Pythius Apollo rem explicare queat: Non ſolum enim magnæ de eorum parentibus temporibuſque inter Poetas, hiſtoricoſque diſſenſiones ſunt, ſed vix vbi vitam duxerint, quoue modo naturæ conceſſerint, inter eos cõuenit. Et primum quidem quę ab Ouidio de Iſide, quamuis magna ex parte fabuloſa, memorentur, ſatis nota ſunt: ab eo tamen pleri-

Digitized by

que ita diſſentiunt, vt non Inachi, ſed Promethei eam filiam eſſe voluerint: licet in hoc eorum aliqui non diſſimilia doceant: Iſidē, ſiue Inacho illa, ſiue Prometheo nata fuerit, Epaphum ex Iouis cōcubitu peperiſſe, ſicut hoc quoque apud nonnullos receptum eſt, eandem Apis Ægyptiorum regis fuiſſe vxorem: qui quum in Ægypto vita functus eſſet, omnium Ægyptiorum Deorum maximus habitus, Serapiſque appellatus eſt. Quid quod alii Apim a Typheo fratre membratim diſcerptum, atque ab Iſide diu quæſitum, poſtremo eius membra in vanno collecta, in ſemotaque quadam inſula ſepulta fuiſſe autumant? Sed cum plerique non maritum ab Iſide, ſed filium ſic quæſitum: alii vero tradant Oſirim eundem, qui & Serapis, Iouis ex Niobe Phoronei filium extitiſſe: ego meam ſuper his triciis ſententiam non interponam, præſertim quod Diodorus quoque, vt rem magis permiſceat, inuoluatque, Oſiris filium Anubim, qui Ægyptiorum lingua *canem* ſignificat, ſub cuiuſque forma, tanquam ſagaciſſimi animalis Mercurium apud eos coli Seruius perhibet, *canem* tanquam armorum inſignia geſtaſſe aſſirmat: atque hinc factum putat, vt Ægyptii *canem* venerentur, Anubimque Deum canino capite effingant. Hoc tamen non præteriero, multos ſic aſſerere, Ægyptiis vt Iſidem, ſiue filium, ſiue maritum quærentem imitarentur, Apim quærentibus, bouem apparuiſſe, eumque ab iis Apim exiſtimatum. Quem cum Ægyptiis appareret, ſummum gaudium afferre ſolitum teſtatur Herodotus: ita quidem, vt quem multo luctu quæſiſſent, inuentum pulcerrimis veſtibus ornati honorarent: quod eius ſacerdotibus magnum malum attulit. Enimuero cum Cambyſes Perſarum rex magna copiarum parte, tum fame, tum pulueris arenarumque turbine amiſſa, Memphim eſſet reuerſus, eoque tempore Apis, quem Græci Epaphum vocant, Ægyptiis apparuiſſet, rex eorum lætitiam a ſui exercitus clade emanaſſe, ſeque propterea ab iis contemni ratus, cur nam id facerent, ſe abſq; copiarum parte reuerſo, interrogauit, quod cum incolumi exercitu proficiſcente non fecerant? Cumque illi ad Deum Apim lętitiæ cauſſam referrēt, Cambyſes ſacerdotes tanquam mendaces interimi iuſſit. mox etiam cum bouem eum ad ſe adduci imperaſſet, in eum irruens, educto mucrone Apis femur percuſſit, cum vētrem vellet: dignos Ægyptiis Deos exclamans, qui ferrum carnē ac ſanguinem habentes ſentirent. Cuius facinoris mox pœnas Cambyſem dediſſe Ægyptii crediderunt, vt qui inſanus redditus, in domeſticos, alioſque ſæuierit. Atqui cum non omnes nigri boues Apim facerent, quo nam pacto ſis dignoſceretur, quibuſque ſignis eſſet eſſet ornatus, Herodotus in Thalia his verbis declarat: ὁ δ' ἆπις οὗτος ὁ ἔπαφος γίνεται μόσχος ἐκ βοὸς, ἥτις οὐκέτι οἵη τε γίνεται ἐς γαστέρα ἄλλον βάλλεσθαι γόνον. Αἰγύπτιοι δὲ λέγουσι σέλας ἐπὶ τὴν βοῦν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατίσχειν, καί μιν ἐκ τούτου τίκτειν τὸν ἆπιν. ἔχει δὲ ὁ μόσχος οὗτος ὁ ἆπις καλεόμενος

σημήια

σημήϊα τοιάδε, ἐὼν μέλας, ἐπὶ μὲν τῷ μετώπῳ λευκὸν τετράγωνον φορέει. ἐπὶ δὲ τοῦ νώτου αἰετὸν εἰκασμένον. ἐν δὲ τῇ οὐρῇ τὰς τρίχας διπλᾶς. ἐπὶ δὲ τῇ γλώσσῃ κάνθαρον. id eſt: *Hic autē Apis, idēq; Epaphus, e vacca, quæ nullo dum alio modo vterum gerere poteſt, gignitur At Ægyptii eā fulmine de cœlo tactam, Apim parere dicunt. Habet vero hic vitulus, Apis vocatus, ſigna eiuſmodi, cum niger ſit, album in frōte tetragonum, in tergo aquilæ effigiem, duplices in cauda pilos, in lingua autem cantharum habet.* Sciendum tamen eſt, in Aldinis codicibus, apud Herodotum pro μέλας, perperam μέγας legi: cū Strabo lib. 17. bouem Apim, qui in vrbe Memphi in ſepto quodam alebatur, præter frōtem, paruaſq; quaſdam corporis partes, totum nigrum fuiſſe, iiſq; ſignis, q nā ad ſucceſſionē eſſent idonei, alio vita functo dignoſci ſolitos aſſeueret. ὅπου ὁ βοῦς ὁ Ἆπις ἐν σηκῷ τινι τρέφεται, θεὸς ὡς ἔφην, νομιζόμενος διάλευκος τὸ μέτωπον, καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ τοῦ σώματος, τὰ δ' ἄλλα μέλας, οἷς σημείοις ἀεὶ κρίνουσι τὸν ἐπιτήδειον εἰς τὴν διαδοχὴν, ἀπογινομένου τοῦ τὴν τιμὴν ἔχοντος. Porro Caius Plinius & eadem ferme, quæ ex Herodoto ac Strabone recitata ſunt, de Api ſcribit, & alia non pauca de eadem beſtia refert octauo libro: *Bos, ait, in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant. Inſigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ creſcere incipientis. Nodus ſub lingua, quem cantharum appellant. Non eſt fas, eum certos vitæ excedere annos: merſumque in ſacerdotum fonte, enecant, quæſituri luctu alium, quem ſubſtituant, & donec inuenerint mœrent, deraſis etiam capitibus, nec tamen vnquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim a ſacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant Thalamos, auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat, e manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus eſt, haud multo poſt exſtincti. Cetero ſecretus, quum ſe proripuit in cœtus, incedit ſummoto ſtrepitu lictorum: grexque puerorum comitatur, carmen honori eius canentium: intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges lymphati, futura præcinunt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur, ſuis & ipſa inſignibus: quanquam alius ſemperque eodem die, & inueniri eam, & exſtingui tradunt. Memphi eſt locus in Nilo, quem a figura vocant Phialam: omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes, diebus quos habet natales Apis: ſeptem hi ſunt, mirumque neminem per eos a Crocodilis attingi: octauo, poſt horam diei ſextam, redire beluæ feritatem.* Macrobius quippe non ſimpliciter interpretatur, Serapim atque Iſidem, maximos Ægyptiorum Deos: ſed hanc aut terram, aut rerum naturam ſoli ſubiacentem: illum vero ſolem ipſum fuiſſe non ſolum putat, ſed & rationibus quoq; & ipſius Serapis oraculi reſponſo commonſtrat. Inquit autem libr. 1. Saturnaliorum: *Eidem Ægypto adiacens ciuitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Serapim atque Iſim cultu pene attonitæ venerationis obſeruat, omnem tamen illam veneratio-*

nem Soli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, vel dum calathu capiti eius infigunt, vel dum ſimulacro ſignum tricipitis animantis a iungunt, quod exprimit medio, eodemque maximo capite leonis effi em, dextera parte caput canis exoritur, pars vero læua ceruicis rap ci lupi capite finitur, eaſque formas animalium draco connectit vol mine ſuo, capite redeunte ad Dei dexteram, qua conſpicitur monſtru Quibus Macrobius ſimulacri huius expoſitionem ſubiungens, ai: *Accipe nunc quod de Sole vel Serapi pronuntietur oraculo. Na Serapis, quem Ægyptii Deum maximum prodiderunt, oratus a Nic creonte Cypriorum Rege, quis Deorum haberetur, his verſibus ſollic tam religionem Regis inſtruxit:*

Εἰμὶ θεὸς δὲ μαθεῖν, οἷον κ᾽ ἀγὼ εἴπω,
Οὐράνιος κόσμος, κεφαλή, θ᾽ ἀστὴρ δὲ θάλασσα,
Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσί, τὰ δ᾽ οὖατ᾽ ἐν αἰθέρι κεῖται,
ὄμμα τε τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ex his apparet, Serapis & Solis vnam eſſe & indiuiduam naturam. ſis cuncta religione celebratur, quæ eſt vel terra, vel natura rerum ſu iacens ſoli. Hinc eſt quod continuatis vberibus corpus Deæ omne de ſetur, quia vel terra, vel rerum natura altu nutritur vniuerſitas. H Macrobius de Iſide & Serapi. Quanquam eodem libro non ſolu hos Deos, ſed Martem quoque, Liberum, Mercurium, Herculem Adonim, Oſirim, Horum, alioſque nihil aliud quam Solem apu veteres fuiſſe declaret. Herodotus quoque de veteribus recenti tibuſque Diis non pauca ſcribit, quæ breuitatis cauſſa prætermi tenda duximus. Hoc tamen ſilentio inuoluere nō poſſum, Dianā (licet Iuuenalis eam ab Ægyptiis minime coli queratur) maxim in honore ab iis habitam, tradi ab eodem Herodoto: cum eade ſit Ægyptiace βύβαστις, quæ Græce ἄρτεμις, atque ille in Euterpe h verbis id palam faciat: ἡ δὲ βύβαστις κατ᾽ ἑλλάδα γλῶσσάν ἐστιν ἄρτεμι Et inferius Αἰγυπτιστὶ δὲ ἀπόλλων μὲν ὧρος, δημήτηρ δὲ ἶσις, ἄρτεμις δ βύβαστις. Ouidius præterea, cum plurimos Ægyptiorum Deos re cenſet, præter hanc Bubaſtim, Harpocratem etiam inter eos con numerat, libro Metamorphoſeon octauo ita canens:

Inachis ante thorum pompa comitata ſacrorum,
Aut ſtetit, aut viſa eſt: inerant lunaria fronti,
Cornua, cum ſpicis nitido flauentibus auro,
Et regale decus, cum qua latrator Anubis,
Sanctaq; Bubaſtis, variisq; coloribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.
Siſtraque erant, nunquamq; ſatis quæſitus Oſiris,
Plenaq; ſomniferis ſerpens peregrina venenis.

Quid igitur? an Iuuenalem in tam manifeſtum errorē prolapſum dicemus? Ego vero omnia potius commentari, quam id in an mum inducere velim. Proinde eius verba ſic intelligenda autumo, vt non omnibus Ægyptiis Dianam fuiſſe incognitam dicat. Se

cum

cum variæ Ægypti vrbes variis ſacris vterentur (neque enim vt oſtenſum eſt, omnes eadem animalia pro diis colebant) pieræq; forte aut Ibim, aut Crocodilum, aut Anubim tanquam Deos venerabantur, quæ Dianam ignorarent, quod ſummopere carpit Satyricus. Et ſane vt quæ ad Ægyptiorum in ſacris leuitatē ſpectant, paucis abſoluamus, Flauius Vopiſcus Saturnini vitam ſcribens, multis conuitiis eam gentem inceſſit, ac ne id abſque exemplo facere credatur, hæc de ea ex Adriani Cæſaris ad Seruianum conſulem epiſtola verba refert: *Ægyptum, quam mihi laudabas Seruiane cariſſime, totam didici leuem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem. Illi qui Serapim colunt, Chriſtiani ſunt: & deuoti ſunt Serapi, qui ſe Chriſti Epiſcopos dicunt. Nemo illic archiſynagogus Iudæorum, nemo Samarites, nemo Chriſtianorum presbyter, non mathematicus, non aruſpex, non aliptes. Ipſe ille Patriarcha cum Ægyptum venerit, ab aliis Serapim adorare, ab aliis cogitur Chriſtum. Genus hominum ſeditioſiſſimum, vaniſſimum, iniurioſiſſimum.* Sed hęc de ſuorū temporum Ægyptiis ab Adriano exarata crediderim, cum, vt in noſtra aduerſus Latinorum ſcriptorum calumniatores Apologia copioſius attigimus, plurimas egregias artes inuenerint veteres Ægyptii omnium hominum ſapientiſſimi quondam habiti, plurimaq; ab iis deſumta excellentiſſimi Græcorum philoſophi ſibi vindicauerint. Fieri autē potuit (vti in ceteris fere omnibus vſu venire ſcimus) vt quæ regio prudentiſſimos olim viros produxiſſet, mox pro viris magna ex parta fęcem tulerit.

Verum de his plura nō dicemus, ſed multa quę huc cōmodiſſime veniebant, miſſa faciemus, ſi de dimidio Memnone, qui Satyrici Poetæ verſibus nominatur, ac de Thebis Ægyptiis pauca ſubdemus. Quæ enim de *Cercopithaeco*, aliiſque quibuidā magis dici poſſunt, vtcūq; a Ioanne Britannico abſoluta ſunt. Nos ad inſtitutum pergamus. Fuit is Memnō, de cuius ſtatua loquitur Poeta Tithoni atq; Auroræ filius, qui Troianis ex Oriente aduerſus Græcos opem tulit, ab Achilleq; pugnās interemtus eſt. Ad cuius ſepulcrum (prope Ilium conditus fuit) aues quotannis ex Æthiopia volabant, quæ propterea *Memnonia* appellantur. Ideoque P. Ouidius lib. primo Amorum Auroram ſic precatur:

Quid properas Aurora? mane, ſic Memnonis vmbras
Annua ſolemni cæde parentet auis.

Idem quoque Poeta multa de hoc Memnone, decimotertio Metamorphoſeon libro ſcribit, quę in ipſo auctore vnuſquiſque, niſi indoctiſſimus ſit, legere valet. Huius templum (quanquam Plinius illud Serapidis dicat) quod Thebis Ægyptiis erat, duos habebat coloſſos, Memnonis, vt putant: quorum alter, qui terræ motu fractus erat, atque iccirco *dimidius* a Iuuenale appellatur, ſingulis diebus oriente ſole ſtrepitum quendam emittere dicebatur, quem tam alii ad fabulam referentes, Auroram matrem illum ſingulis

Digitized by Google

diebus ſalutare dicebant. Et profecto inauditum videri debe lapidem vocem per ſe emittere. Proptereaque miror T. Lucreti Carum excellentem philoſophum, qui eiuſmodi rerum quæ contra naturam fieri videntur, rationem libentiſſime reddere ſole huius cauſſam verſibus non comprehendiſſe: cum de aliis voci quas vulgus Faunorum, Satyrorumq; eſſe affirmabat, libro qua ita ſcribat:

Sex etiam, aut ſeptem loca vidi reddere voces,
Vnam cum iaceres: ita colles collibus ipſis
Verba repulſantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphaſque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos eſſe loquuntur:
Quorum noctiuago ſtrepitu, ludoque iocanti,
Affirmant vulgo taciturna ſilentia rumpi,
Chordarumque ſonos fieri, dulceſque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum.

Verum quod Lucretius prætermiſit, C. Plinius lib. Nat. hiſtor. 7. Baſalte lapide loquens aſſequi voluit eiuſmodi ſonitus cauſſam lapidis naturam referens, qui ſolaribus radiis contactus cre *Non abſimilis illi, ait, narratur in Thebis delubro Serapis, vt puta Memnonis ſtatua dicatus, quem quotidiano ſolis ortu contactum ra is crepare dicunt.* Hæc Plinius. At Poeta, cuius carmina enarran ſuſcepimus, *magicas chordas dimidio Memnone reſonare ſcribit*: qu aut ipſe, aut alii quidam, quæ contra naturæ leges fieri putabatur, ad magicas vanitates referebant: quas tamen miris modis Caius Plinius inſectatur. Strabo quidem eo ſe in templo, vbi Memnonis ſtatua erat, cum Ælio Gallo fuiſſe teſtatur. Sed quam na ad rem eius ſtrepitus cauſſam referat, non aperit, niſi is ab con aliquo qui circa ſtatuæ baſim ſedebant, fieret. Inquit autem Geographicorum libr. 17. ἐνταῦθα δὲ δυοῖν κολοσσῶν ὄντων μονολίθων ἀλλήλων πλησίον, ὁ μὲν σώζεται, τοῦ δ' ἑτέρου τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθ πέπτωκε σεισμοῦ γενηθέντος, ὥς φασι. πεπίστευται δ' ὅτι ἅπαξ καθ' ἡμέ ἑκάστην ψόφος, ὡς ἂν πληγῆς οὐ μεγάλης ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ μένοντος ἐν θρόνῳ, καὶ τῇ βάσει μέρους. κἀγὼ δὲ παρὼν ἐπὶ τῶν τόπων μετὰ Γάλλου Αἰλίου, πλήθους τῶν συνόντων αὐτῷ φίλων τε καὶ στρατιωτῶν περὶ ὥραν πρώτην ἤ σα τοῦ ψόφου. εἴτε δὲ ἀπὸ τῆς βάσεως, εἴτε ἀπὸ τοῦ κολοσσοῦ, εἴτ' ἐπίτηδες τῶν κύκλῳ καὶ περὶ τὴν βάσιν ἱδρυμένων τινὸς ποιήσαντος τὸν ψόφον, οὐκ ἔχω δ σασθαι. διὰ γὰρ τὸ ἄδηλον τῆς αἰτίας πᾶν μᾶλλον ἐπέρχεται πιστεύειν, ἢ τὸ ἐκ τῶν λίθων οὕτω τεταγμένων ἐκπέμπεσθαι τὸν ἦχον. Id eſt: *Hic cum duo coloſſi ſint ex integris lapidibus inter ſe propinqui, vnus quidem ſeruatu alterius autem ſuperiores partes a ſede ceciderunt, facto (vt aiunt) terra motu. Creditum eſt etiam, ſemel in die ſtrepitum non magno a parte effici, quæ in ſede ac baſi manet. Atque ego cum is locis eſſem cum Ælio Gallo, eorumque qui cum eo aderant amicorum, militumque multitudine circiter horam primam ſtrepitum au*

di

diui: a baſine, an a coloſſo, an ab eorum aliquo, qui circa baſim ſedebant factum, affirmare nequeo: quamuis propter occultam cauſſam omnia mihi potiu[illegible]dere in mentem veniat, quam a lapidibus ſic compoſitis ſtrepitum emitti. Hæc ſe vidiſſe memorat Strabo. At Tychiades apud Lucianum fabuloſius, ſe cum adoleſcens in Ægypto, in quam a patre doctrinæ gratia miſſus erat, verſaretur, quæque de Memnone dicebantur audiſſet, miro eum videndi deſiderio accenſum fuiſſe memorat. Itaque cum ad eum veniſſet, non vulgari modo illum ab ſe auditum, vt inanem quendam ſonum perciperet, ſed oracula ſibi ab eo ſeptem verſibus edita ſubiicit. Hoc tamen quam fide dignum ſit, ex hoc præclare dignoſcitur, quod in Philopſeude ita ſcriptum eſt: ὁπότε γὰρ ἐν αἰγύπτῳ διῆγον, ἔτι νέος ὢν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ παιδείας προφάσει ἀποσταλεὶς, ἐπεθύμησα ἐς κοπτὸν ἀναπλεύσας, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸν μέμνονα ἐλθὼν, ἀκοῦσαι τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ἠχοῦντα πρὸς ἀνίσχοντα τὸν ἥλιον. ἐκείνου μὲν οὖν ἤκουσα, οὐ κατὰ τὸν κοινὸν τοῖς πολλοῖς ἄσημόν τινα φωνὴν, ἀλλά μοι καὶ ἔχρησεν ὁ μέμνων αὐτὸς, ἀνοίξας τὸ στόμα ἐν ἔπεσιν ἑπτά. Neque dubium eſt, quin e toto fere terrarum orbe omnes ad hunc Memnonem videndum, audiendumque concurrerent, huiuſmodi rerum ſtudioſi. Namque vt Ælius Spartianus teſtatur, Seuerus Imperator e Parthica expeditione reuertens, cum Syriam & Ægyptum, aliaſque quaſdam regiones luſtraſſet, gratam ſibi eiuſmodi peregrinationem propter religionem Dei Serapidis, animaliumque ac locorum (vt eius verbis vtar) nouitatem fuiſſe ſemper poſtea oſtendit: quando & Memphim, & Memnonem, & Pyramides, & Labyrinthum inſpexit. Siquidem Thebæ Ægyptiæ, quæ vrbs (vt Strabo ait) poſtea Dioſpolis appellata eſt, antea autem centum portis inſignis fuerat, eo tempore ita dirutæ erant, vt pauca earum ſupereſſent veſtigia: quod neque Aquinas diſſimulauit, dum vetus Thebe centum portis obruta ab eo iacere dicta eſt. Quanta vero fuerit ea vrbs, non tantum ex portarum multitudine, ſed ex eo etiam colligi potuit, quod eodem Strabone teſte, 80. ſtadia in longitudine habuiſſe, ex ruinis poſtea collectum eſt. Homerus quidem eam in vtroque opere, tum ab amplitudine, tum a diuitiis celebrat. In qua ſemel Pſammeniti Amaſis filii temporibus pluiſſe, quod neque prius vnquam, neque poſtea ad ſuam vſque ætatem contigiſſe addit, Herodotus in Thalia pro maximo apud Ægyptios portento memoriæ prodidit.

An Penelope caſta fuerit: & de Vlyſſis morte.

CAPVT II.

FRanciſcus Petrarcha Ethruſcus Poeta, qui reſtituendæ Latinæ linguæ qualemcunque potuit operam nauauit, Ethruſca autem ſic excelluit, vt neminem ad parem in ea re laudem aſpirare poſſe receptum ſit, inter alia poemata, quæ materno ſermone compoſuit, & illa in ſuo genere elegantiſſima nobis re-

Digitized by Google

liquit, quæ ipſe triumphos appellauit: qui operis titulus nequaquam illi tanquam primo eius auctori, vt vulgo exiſtimant, eſt aſſignandus, ſed ad veterem quendam Poetam eſt referendus, qui (vt Lactantius libro primo Diuinarum inſtitutionum teſtatur) non inſulſe triumphum Cupidinis inſcripſit: cuius argumentum circa hoc verſabatur, vt non modo omnium Deorum potentiſſimum, Cupidinem, ſed etiam victorem faceret. Ceterum an quemadmodum in titulo, ita etiam in reliquis omnib. conuenerint, neq; quiſquam coniicere poteſt: quod alterius lucubrationes exciderunt, alterius extant: neque ad rem noſtram quicquam pertinet, cum non de tota eius operis, de quo loquimur, ſumma, ſed de iis tantum, hoc loco verba ſimus facturi, quæ de Penelope, atque Didone in illo traduntur. Quamobrem, cum in ſecundo Triumpho Petrarcha vtranque inter caſtas mulieres referat, Penelopen ſimpliciter, quaſi quæ ſine dubio pudiciſſima fuerit nominat. At de Didone loquens, indocti vulgi linguis de ea ſilentium indicit: neue P. Vergilii fidem ſecuti, illam Æneæ amore captam ſeſe confeciſſe credant, omnes admonet: quaſi ſic erret, qui Didonem caſtam fuiſſe, quam qui Penelopem neget. Verum tam mihi non probantur, quæ vulgus Maronem ſequens, de Didone credit, quam quæ ab Homero de Penelope memorantur. Sicut enim noſter Poeta diuino ſcribendi genere, id apud poſteros eſt cõſequutus, vt quod ipſe ſine dubio falſum eſſe ſciebat, pro maxime vero acciperetur, ita Græcus, cuius noſter pene in omnibus æmulus eſſe voluit, hoc excellentiſſimis ſuis poematibus effecit, vt eam, quam impudicam fuiſſe, compertum habemus, eandem pro maxime caſta, qui poſt eum viuerent, cuncti fere amplecterentur. In hoc tamen deterior fuit Maronis, quam Homeri conditio, quod hic omnium Poetarum, quorum quidem aliqua ſcripta extent antiquiſſimus, facilius quod volebat poſteritati, quam ille perſuadere potuit: qui in maxima Græcorum, Latinorumque ſcriptorum frequentia & luce verſatus, ſi quid præter rei veritatem in ſuum opus referre voluit, bonam fidei partem vel ideo deperdere quiuit, quia apud plurimos vulgatiſſimum erat, Didonem pio mariti amore ſeſe, ne in Hiarbæ Mauritaniæ regis poteſtatem veniret, interfeciſſe: cum de Penelope omnes fere in Homeri ſententiam irent. Neque hoc dictum velim, quo minus Didonis tempora antiquiſſima fuiſſe putem: ſed vt Penelope, tanquam caſtiſſima, paucis refragantibus, ab Homero laudata eſt, magniſque laudibus ornata ad ſequentium ætatum viros emanauit, ita Didonis negotium non Poetica, ſed hiſtorica fide, ab iiſdem acceptum eſt. Verum in diſpari cauſſa, adeo enituit Vergilii ingenium, vt quod volebat, quoad eius fieri potuit, haud dubie præſtiterit. Quapropter cum Franciſcus Petrarcha, rei veritati adhærens, relicta noſtri Poetæ ſententia, Didonem caſtam fuiſſe aſſeuerarit, cur non idem de Penelope facere

cere debuerit, non intelligo: niſi aut ea ignorarit, quæ de illa ab aliis tradita fuerunt: aut potius, tanquam falſa, ſciens volenſque reſpuerit. Sed nobis non tam quid Petrarcha de Penelope crediderit, quam quid de eadem pro Sibyllæ folio habendum ſit, propoſitum eſſe debet. Itaque hac in parte Ethruſcum Poetam aut memoria, ſi quæ dicemus, vnquam legerat, aut indicio, ſi eadem improbauit, vacillaſſe dicentes, Penelopem abſenti marito fidem non ſeruaſſe, ſed meretricio more vixiſſe, conſtanter aſſerimus: tum quod a Lycophrone in Alexandria, *βασσάραν κασσωρεύουσαν* appellatur: tum quod Duris Samius antiquus ſcriptor, cuius Plutarchus, Pliniuſque, aliique non pauci egregii ſcriptores mentionem faciunt, idem aſſeruit, vt Ioannes Tzetzes Lycophronis interpres ait: quamuis eum communi Græciæ cauſſæ fauens, mentiri dicat. Illam vocem *κασσωρεύουσαν*, *πορνεύουσαν*, hoc eſt, ſcortantem exponens. Inquit autem: Νῦν δὴ βασσάραν λέγει τὴν Πηνελόπην. κασσωρεύουσαν δὲ, ἀντὶ τοῦ πορνεύουσαν. Δοῦρις γὰρ ὁ Σάμιος ἐν τῷ περὶ Ἀγαθοκλέους, φησὶ αὐτὴν συγγενέσθαι πᾶσι τοῖς μνηστῆρσι, καὶ γεννῆσαι τὸν τραγοσκελῆ Πᾶνα. ὅπερ οὐκ ἀληθεύει. ὁ γὰρ Ἑρμοῦ καὶ ἄλλης Πηνελόπης. καὶ ἕτερος δὲ Πάν, Διὸς καὶ Ὕβρεως. Id eſt: *Nunc* Baſſaram *dicit Penelopen*, *κασσωρεύουσαν autem, hoc eſt*, ſcortantem. *Duris enim Samius in libro de Agathocle, ipſam cum omnibus procis coiiſſe, ac Pana, hircina crura habentem genuiſſe inquit. Quod verum non eſt. Hic enim Mercurii, & alterius Penelopes filius fuit: alter autem Pan, Iouis & Hybreos.* Sed quid verbis opus eſt? cum & ipſe Homerus, cuius præconio Penelopes laus conſtat, ex ſuis operibus, id colligi poſſe voluerit? An forte ille propoſitus procis arcus, aliud ſignificat, quam eam, vt iuuenum vires experiretur, id præcipue certamen, quo ſe iuuenes exercerent, delegiſſe? At hoc quidem, vel ex eo patet, quod his verbis, *νευρὴν ἐντανύσαι*, id eſt *neruum intendere*, ad id quod volebat exprimendum, accommodatis admodum, frequenter vtitur. Nam & Ouidius Homerum idem innuiſſe vult, cum ait libro primo Amorum:

Penelope vires iuuenum tentabat in arcu,
Qui latus argueret, corneus arcus erat.

Cum enim idem, Epiſtolam Penelopes nomine ad Vlyſſem ſcripſit, vulgatam opinionem non ignarus fouit. Nec minus, cum ita caneret eiuſdem operis lib. 3.

Penelope manſit, quamuis cuſtode careret,
Inter tam multos intemerata procos.

In eo tamen ſcribendæ ex notiori Homeri ſententia Epiſtolæ argumentum captauit, hoc vero de induſtria verſibus incluſit, vt falſo exemplo ei imponeret, quem ab vxoris cuſtodia remouere cupiebat Subdit enim,

Ruſticus eſt nimium, quem lædit adultera coniunx,
Et notos mores non ſatis vrbis habet:

Digitized by Google

In qua Martigena non ſunt ſine crimine nati,
Romulus Iliades, Iliadeſq; Remus. Et mox,
Si ſapis, indulge dominæ, vultuſq; ſeueros
Exue, nec rigidi iura tuere viri.
Et cole quos dederit, multos dabit vxor amicos:
Gratia ſic minimo magna labore venit.
Sic poteris iuuenum conuiuia ſemper inire,
Et quæ non tuleris multa videre domi.

Atqui & inter obſcœna carmina, argutiſſimum legitur Epigra ma, quod verum (quantum ego iudicare valeo) Homeri ſent pulcerrrime exprimit, cum omnem Iliados, Odyſſeæque ma riam ab amoribus pendere oſtendit: ex quo, hæc ad noſtram re attinent, licet vnica voce rigidas Catonum aures offenſura deantur. Alloquitur autem eis Penelopen Helleſpontiac Deus:

Quæ ſic caſta manes, vt iam conuiuia viſas,
Vtq; fututorum ſit tua plena domus.
E quibus vt ſires, quicunq; valentior eſſet,
Hæc es ad arrectos verba locuta procos:
Nemo meo melius neruum tendebat Vlyſſe,
Siue illi laterum, ſeu fuit artis opus.
Qui quoniam periit, modo vos intendite, qualem
Eſſe virum ſciero, vir ſit vt ille meus.

Quin & Horatium tacite eodem alluſiſſe reor, cum apud eum interſe loquantur Tireſias atque Vlyſſes:

Scortator erit, caue te roget: vltro
Penelopem facilis potiori trade: putaſne
Perduci poterit tam frugi, tamq; pudica?
Quam nequiuere proci recto deducere curſu.
Venit enim magnum donandi parca iuuentus,
Nec tantum Veneris, quantum ſtudioſa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel vno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum,
Vt canis a corio nunquam abſterrebitur vncto.

Eſt autem Poetarum moris (vt ad Homerum reuertar) licet al quid a vero quam remotiſſimum, vt veriſimilimum ſit, verbo rum ſententiarumque ornatu faciant, aliquo loco obiter id attin gere, quod toto operis contextu diſſimulant. Itaque & Vergili in hoc Poetico colore (ſi modo is color eſt vocandus) ſic Home veſtigiis inſiſtit, vt cum nihil vnquam notius fuerit, quam Æ neam atque Antenorem Græcis patriam prodidiſſe, ipſeque eorum alterum, vt operis ſcopum, omnibus heroicis laud bus ad cœlum efferendum ſuſcepiſſet, rei tamen veritatem am biguo verſu aperuerit, cum Aneas pictas in Carthaginenſiu

ten

templo Græcorum Troianorumque res geſtas oculis percurrens,

Se quoq; principibus permixtum agnoſcit Achiuis.

Quem enarrans Seruius: *Aut latenter, ait, proditionem tangit, aut fortitudinem, qua inter hoſtium tela verſabatur.* Quid igitur in cauſſa erit, quo minus Penelopem pudicitiam non ſeruaſſe, & falſam eſſe de ea re Petrarchæ cenſuram, ex tot veterum teſtimoniis, & ex ipſo denique Homero concludamus? Qui cum ab aliquibus Ithacenſis, ab aliquibus etiam Telemachi filius exiſtimatus ſit, quamuis ex animo Penelopem, vt maxime pudicam celebraſſet, peculiari quodam in ſuos affectu laboraſſe forte crederetur. Huc accedit, quod propria ſummorum Poetarum laus (vt & paulo ante attigimus) in eo præcipue verſatur, vt præter illa, quæ nunquam fuerunt, ea etiam quæ eſſe nullo modo potuere, nobis ſuadere ſtudeant. Quare elegantiſſime de Poetica licentia Ouidius libro Amorum tertio,

Nec tamen vt teſtes, mos eſt audire Poetas:
Malueram verbis pondus abeſſe meis.
Per nos Scylla patri canos furata capillos,
Pube premit rabidos, inguinibusq; canes,
Nos pedibus dedimus pennas, nos crinibus angues,
Victor Abantiades alite fertur equo.
Idem per ſpatium Tytion porreximus ingens,
Et tria vipereo fecimus ora cani.
Fecimus Enceladum iaculantem mille lacertis,
Ambigua captos virginis ore viros.
Aeolios Ithacis incluſimus vtribus Euros:
Proditor in medio Tantalus amne ſitit.
De Niobe ſilicem, de virgine fecimus vrſam,
Concinit Odryſium Cecropis ales Itym.
Iuppiter aut in aues, aut ſe transformat in aurum,
Aut ſecat impoſita virgine taurus aquas.
Prothea quid referam? Thebanaq; ſemina dentes?
Qui vomerent flammas ore, fuiſſe boues?
Flere genis electra ſuis auriga ſorores?
Quaq; rates fuerint, nunc maris eſſe deos?
Auerſumq; diem menſis furialibus Atrei:
Duraq; percuſſam ſaxa ſecuta lyram.
Exit in immenſum fœcunda licentia vatum:
Obligat hiſtorica nec ſua verba fide.

Ac ſi quis iis contemtis, quæ de vero Homeri ſenſu dicta ſunt, contra diuina humanaque iura vnico fabuloſi Poetæ teſtimonio (nam ab eo potiſſimum omnis huius rei fides effluxit) Franciſco Petrarchæ ſubſcribere non dubitant, cur Herodotum non

eum quidem Poetam, ſed hiſtoricum (licet aliqua & ipſe fabuloſa in ſuas Muſas retulerit) non audiunt: quo teſte Græci Pana ex Penelope & Mercurio natum affirmant: ἐκ ταύτης γὰρ, inquit de Penelope loquens, καὶ ἑρμοῦ λέγεται γενέσθαι ὑπὸ ἑλλήνων ὁ πάν, hoc eſt: *Ex hac enim & Mercurio Pan a Græcis genitus dicitur.* Et de Penelope quidem hactenus.

De Vlyſſis vero morte Lucianus lib. Verarum hiſtoriarum 2. ita ſcribit, ex eius ad Calipſonem literis, ἀποκτείνας δὲ ἅπαντας, ὕστερον ὑπὸ τηλεγόνου τοῦ ἐκ κίρκης μοι γενομένου ἀνῃρέθην, id eſt: *Cum autem omnes* (de procis ſentit) *interfeciſſem, a Telegono denique, quem ex Circe ſuſceperam, cæſus ſum.* Quomodo vero id factum ſit, Didymus ſatis ſuccincte refert, ait enim: οἱ νεώτεροι τὰ περὶ τηλέγονον ἀνέπλασαν, τὸν κίρκης καὶ ὀδυσσέως, ὃς δοκεῖ κατὰ ζήτησιν τοῦ πατρὸς εἰς ἰθάκην ἐλθὼν, ὑπ' ἀγνοίας τὸν πατέρα ἀκάνθῃ τρυγόνος κτεῖναι. Id eſt: *Recentiores hæc de Telegono Circes Vlyſſisque filio dicta confinxerunt, qui cum ad quærendum patrem in Ithacam eſſet profectus, eum per ignorantiam turturis oſſe cecidiſſe exiſtimatur.* Et ſane id occulte denotat apud eundem, quem modo nominabamus, Homerum Thebani Tireſiæ de Vlyſſis mortem præcedentibus ſignis apud inferos hocce vaticinium:

> Ὁππότε κεν δή τοι ξυμβλήμενος ἄλλος ὁδίτης
> Φήῃ ἀθηρηλοιγὸν ἔχειν ἀνὰ φαιδίμῳ ὤμῳ
> Καὶ τότε δὴ γαίῃ πήξας εὐῆρες ἐρετμὸν,
> Ῥέξας ἱερὰ καλὰ ποσειδάωνι ἄνακτι
> Ἀρνειὸν, ταῦρόν τε, συῶν τ' ἐπιβήτορα κάπρον,
> Οἴκαδ' ἀποστείχειν ἔρδειν θ' ἱερὰς ἑκατόμβας
> Ἀθανάτοισι θεοῖσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.
> Πᾶσι μάλ' ἑξείης, θάνατος δέ τοι ἐξ ἁλὸς αὐτῷ
> Ἀβληχρὸς μάλα τοῖος ἐλεύσεται, ὅς κέ σε πέφνῃ
> Γήρᾳ ὕπο λιπαρῷ ἀρημένον, ἀμφὶ δὲ λαοὶ
> Ὄλβιοι ἔσσονται, τὰ δέ τοι νημερτέα εἴρω.

Hoc eſt,

> *Occurrens alius tibi quandocunque viator,*
> *Flabrum humeris geſtans inſignibus aſpicietur:*
> *Tunc poſtquam remum in terram defixeris aptum,*
> *Et bona reddideris regi ſacra Ennoſigæo,*
> *Cuſtodemque ſuum, taurumque, agnumque trucidans,*
> *Perge domum, & diuis ſolemnia perfice magna,*
> *Qui mortem ignorant, ſummoque fruuntur Olympo,*
> *Omnibus ut par eſt: at mors tibi talis ab alto*
> *Dura mari veniet, quæ te voluentibus annis,*
> *Maturo domet in ſenio, populi quoque circum*
> *Pollebunt opibus, vera hæc tibi ſingula narro.*

Quare autem ἀθηρηλοιγὸν *flabrum*, ἀβληχρὸν vero *duram*, verterim: redderem hoc loco rationem, ſi omnia vbique perſequi vellem

Cumque

Cumque ita ſe habeat, vt declarauimus, Vlyſſis mors, magis explicite eam nobis exponit ſeptimus Dictys Cretenſis de bello Troiano liber, in cuius calce hæc de ea re legimus: ad Vlyſſem nempe, frequentibus augurijs ſomniiſq; territum, quod a filio ſibi timeret, proptereaq; Telemachum in Cephaloniæ campos relegaſſet, Telegonum ex eo & Circe genitum, ab Ææa inſula, vt patrem cognoſceret, veniſſe, qui cum ab Vlyſſis cuſtodibus aditū ad patrem prohiberetur, eorumq; nonnullos trucidaſſet, ab Vlyſſe ad clamoris nuncium excitato, lancea petitus, fatum quidē ipſe euitauit, haſtili autem, cuius ſummitati marinæ turturis os præfixerat, patrē inſcius interfecit. Idem tamen ſcriptor, alia ſigna Vlyſſi a mari edita tradit. Sed quænam ea fuerint, latius non docet.

Cur homines μέροπες ab Homero dicti ſint.

CAPVT III.

MVltam eſſe naturę tum in rebus omnibus, tum in hominum ingenijs varietatem, neque quenquam ignorare arbitror, & ipſe (vt de hac vna verba faciam) qui eam quantum iuueni licuit, tam in iis, qui aliquid memoria dignum ſcripſerunt, quam in pleriſq; quorum omnis eruditionis laus cum vita interiit, cognoſcēdi gratia non parum laboraui, ſi mihi aliquanto exactius perſpectam affirmem, nullam fortaſſe arrogantiæ notam iure ſubierim, E quibus cum plurimos mediocriter, non paucos vero vehementer laudandos compererim, idem mihi in quibuſdam vituperandis vel ideo contigiſſe opus fuit, quod eoſdem ſæpe numero virtutū, vitiorumque gradus eſſe videmus. Verum quando mihi hoc tempore, quid de ſingulis iudicarim, pronuntiare non eſt in animo, ſummum tantū in ineptum quoddam hominum genus, noſtrum odium paucis oſtendam, quorum in liberalium ſcientiarū linguarumq; cognitione ſtudia, cum ad nullā viro dignā metam peruenire valuerint, in hoc pcipue deſudant, totiſq; viribus adnituntur, vt quoniam ſuam imperitiam plurimis notam eſſe intelligunt, hoc ſe nomine vnice venditent, quod ſummorum virorum auditores fuerint. Itaq: cum nihil ferme noſtris auribus tritius ſit, quam cum multos video, aut etiam ex lucubratiunculis quibuſdam cognoſco, qui bonis ſe literis mancipatos eſſe, omnibus eſſe perſpicuum velint, illud protinus ſubiungi, hic Eraſmi ſe, ille Budæi diſcipulum prædicat, hic a Marco Muſuro, ille a Lazaro Philagatho, alius a Laſcare, aut a Lampridio, ſimilibuſq; doctiſſimis viris, Græcas literas didiciſſe gloriatur: hiſce verbis cum iis agere ſoleo, *O vos etiam atq; etiam infelices, qui cum in liberalibus ſtudiis nihil prorſus profeceritis, nequicquam meras nugas aucupamini, cum præſtantiſſimorum virorum nomina veſtra inſcitia prætenditis: quaſi qui Budæum, aut Eraſmum audierunt, eoſdem omnes ipſis doctoribus eruditiores euaſiſſe neceſſe ſit, aut hoc apud cordatos homines inualuerit, eos ſolos doctrina eſſe commendandos, qui excellentes magiſtros*

Digitized by Google

nacti fuerint. Neq; hoc ideo ſcribo, ꝙ parum ad cuiuſq; eruditionẽ conferre putẽ, cuiuſ quos audierint amplitudinẽ, qui quidẽ nihil magis expetendum exiſtimẽ, quam eminentiſſimos in quibuſuis diſciplinis præceptores: atq; hac in parte non multis inuideã. Sed quid mihi ꝓfuerit Platonis, Ariſtotelisq;, aut M. Tullii, ſi inter viuos agerent, quantumlibet domeſtica propter diſciplinas cõſuetudo, ſi eo eſſem ingenio, ꝙ illorũ præcepta nullo modo poſſet capere? Non igitur quẽ quiſq; audierit, ſed quantum ſibi doctrinæ cõparauerit, eſt diſpiciendũ. Nã ſi ſub eximio magiſtro quis nihil, aut nõ multa diſcat, nõ illũ, ſed ſeipſum ꝑpetuo dedecore afficiet. Nec refert vbinã Græcas literas quis didicerit (de hac enim re quidã etiam adeo ſolliciti ſunt, vt malint mediocriter doctũ in Creta quam in Italia aut Germania, aut Gallia doctiſſimũ audire) cum multi olim Athenis Atticis eas imbiberint, neq; tamen tantum in iis ꝓfecerint, quantum Horatius, qui poſtq̃ illis Romæ imbutus fuerat philoſophiæ cauſſa, poſtea ſe Athenas contulit, vbi eius Profeſſores, qui maxime tum florebant, audiret: quod ipſe de ſe teſtatur libro Epiſtolarum ſecundo, his verſibus:

Romæ nutriri mihi contigit, atq; doceri
Iratus quantum Graiis nocuiſſet Achilles.
Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ,
Scilicet vt poſſem curuo dignoſcere rectum,
Atque inter ſyluas Academi quærere verum.

Sed vt ad eos redeam, qui Cleanthis lucerna ſuperbi, inanibus ſe huiuſmodi magnorum virorum vmbris tutantur, ſuperioribus annis, ſatis longam cuiuſdã (quem nominandum non duco) epiſtolam ad Eraſmum Roterodamũ, non ſemel, ſed iterum atq; iterum perlibenter legi: quod nullus pictor tam eximie humani corporis lineamenta exprimit, quã ille ſuos omnes animi affectus ea depingebat, in hoc potiſſimum inſiſtens, vt quoniã nullis propriis monumentis Eraſmi ſe vel auditorem, vel amicũ fuiſſe cognitum iri ſperaret, vnicã ſaltẽ illi, quamuis inuito epiſtolam: id quomodocunq; teſtantem, extorqueret: quod quidem facile eſt conſecutus, Vt enim Eraſmus peracri iudicio præditus erat, non difficulter perſpecto hominis conſilio, ſic ei reſpondit, vt quod ille omnibus manifeſtum eſſe enixe optabat, non ſine gloriolæ ſuæ iactura in vulgus emanare viderit. Nam & de aliquibus erratulis, quibus eius epiſtola referta erat, ipſum admonuit, & in pleriſque ſummæ rerum imperitiæ conuicit. At quemnam exitum hæc res ſortita eſt? Tanta eum de quo loquimur, etiam mediocris laudis prurigo inuaſerat, vt cum abſque aliqua ſua labecula, ſuam Eraſmique epiſtolam in lucem dare non poſſet, contemta inſcitiæ nota, vtramque e veſtigio typis excudi, ac per ora virum volitare voluerit. Ceterum quamuis non me lateat, quæ ab Eraſmo ſcripta ſunt, nunquam niſi per totius literariæ rei naufragium ex doctorum

manibus

manibus caſura: non tamen tantus vir, quin illius, cuius nomini parco, epiſtola ſub ipſum ſtatim ortum occideret, ſuæ epiſtolæ præſidio efficere potuit. Cum enim nihil ſit odioſius, quam captatum inuitis auibus contra diuina omnia humanaque iura argumentum, quis ea æquo animo legat, in quibus nulla ſit non triuialis ſententia, nulla nõ inſulſitatis, veræque aſſentationis plena periodus? Quod ſi is tã glorioſum putabat, vel cum Eraſmo aliquandiu vixiſſe, vel alio quouis modo non poſtremũ inter eius amicos, auditoresve locum tenere, nouum aliquod argumentũ, vt Eraſmũ non ſemel feciſſe nouerat, tractandum ſuſcipere debebat, atq; ita quidem, vt ab Eraſmo ſibi non auditoris tantum nomen, ſed magnos etiam eruditionis fructus contigiſſe omnes intelligerẽt. Sed id, dixerit quiſpiam, vt potuit, fecit. Suam etenim ad Eraſmum epiſtolam, plus ſexcentis adagiis conſperſit, vt bene Eraſmo addictus cognoſceretur. Cuius lucubrationes omnes cum maxima laude dignæ ſint, nulla tamen ad prouerbiorum Chiliadas, multis de cauſſis accedit. Imo ſi hoc animo egregium illud opus immenſis laboribus compoſitum ſcirem, vt vel in familiari ſermone, vel in ſcriptis etiam nihil quam meras parœmias creparemus, magis eius manibus eſſem infenſus, quam propterea ſum amicus, quod alium ſcopum ſpectauit, nempe vt non modo collectis vnum in opus innumeris adagiorum centuriis, ſed oſtenſis quoque eorum ſignificatibus, altiuſque repetita illorum origine, rem literariam mirum in modum iuuaret, ne ſcilicet prouerbiis vtentes, prouerbiorum vim cauſſaſque ignoraremus. Et ſane vt nihil in oratione gratius, nitidiuſque eſſe poteſt, quam apte moderateque in eam inſertæ parœmiæ: ita nihil tam doctorum aures offendit, quam totus eis contextus ſermo: quod tum in hoc, tum in aliis orationis ornatibus vitandum eſſe proculdubio docet Marcus Tullius libro tertio de Oratore, cum ait: *Quanto molliores ſunt, & delicatiores in cantu flexiones, & falſæ voculæ, quã certæ & ſeueræ? quibus tamen non modo auſteri, ſed ſi ſæpius fiunt, multitudo ipſa reclamat. Licet hoc videre in reliquis ſenſibus, unguẽtis nos minus delectari ſumma & acerrima ſuauitate conditis, quam his moderatis, & magis laudari, quod ceram, quam quod crocum olere videatur: in ipſo tactu eſſe modum & mollitudinis, & leuitatis. Quin etiam guſtatus, qui eſt ſenſus ex omnibus maxime voluptarius, quique dulcedine præter cæteros ſenſus commouetur, quam cito id quod valde dulce eſt aſpernatur, ac reſpuit? Quis potione vti ac cibo dulci diutius poteſt? cum vtroque in genere ea, quæ leuiter ſenſum voluptate moueant, facillime fugiant ſatietatem. Sic omnibus in rebus, voluptatibus maximis faſtidium finitimum eſt. Quo hoc minus in oratione miremur, in qua vel ex poetis, vel ex oratoribus poſſumus iudicare concinnam, diſtinctam, ornatam, feſtiuam, ſine intermiſſione, ſine varietate, quamuis claris ſit coloribus picta;*

vel poeſis, vel oratio, non poſſe in delectatione eſſe diuturna. Atque eo citius in oratoris, aut Poeta cincinnis aut fuco offenditur, quod ſenſus nimia voluptate, natura, non mente ſatiantur in ſcriptis, & in dictis, non aurium ſolum, ſed animi iudicio etiam magis infucata noſcuntur. Hæc Cicero: qui ſi ea, quæ admodum appoſite collocata ſunt, nauſeam doctis auribus frequentia parere affirmat, quanto magis ea, quæ præter rem in medium adducuntur? Siquidem in hoc quoque egregius ille Eraſmi auditor vehementer peccauit. Dum enim ne verbum quidem abſq; adagio proferre audet, plurima in ſuam epiſtolam coniecit, quibus nihil eſt intempeſtiuius, nihil ridiculum magis: prout apertiſſime dignoſcere potuit quicunq; eã aliquando lectitauit. Verum facile hæc ei condones, qui Græcas literas non mediocriter laudat: vtq, ad eas capeſſendas vnumquemq; hortetur, iccirco homines ab Homero *μέροπας* dictos docet, quod variis linguis vtantur. Iam ſi eam ob rem homines ab Homero *meropas* vocari manifeſtiſſimum eſſet, non tamen inde varias linguas ab hominibus diſcendas eſſe colligeremus. Quandoquidem ſi aliter Itali, Galli aliter, aliter etiã Hiſpani, Germaniq; loquuntur, an tamẽ ideo omnes Italicum, Gallicum, Hiſpanicũ, Germanicumq; idioma cognoſcere debemus? At pulcrũ eſt ita loqui poſſe, vt aliæ nationes faciunt. Recte quidem: Atque hoc addo, fieri nõ poſſe, vt aliquis exactam diſciplinarum cognitionem acquirat, quin Græcas literas idem didicerit, quamuis aliquos nõ mediocriter eruditos eius imperitos fuiſſe ſciamus. Verũ non ideo diuerſas linguas quis acquirere cogitur, quod illæ inter homines diuerſę habeantur. Non tamen homines ideo *meropes* ab Homero vocatos eſſe, quod variæ humano generi linguæ ſint, ſed quod diſtinctã vocẽ habeant, ꝙ omnibus aliis animantibus eſt negatũ, eius Scholiaſtes his verbis declarat: *Μερόπων, μεμερισμένην τὴν φωνὴν ἐχόντων, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν ἄλλων ζώων, ὅ ἐστι μεριζομένην εἰς συλλαβὰς, καὶ ἔναρθρον ἐχόντων τὴν ὄπα, τοῦτ᾽ ἐστι τὴν φωνήν.* Idẽ ſentit & Suidas his verbis: *Μέροψ, καὶ μέροπες οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ τοῦ μεμερισμένην ἔχειν τὴν ὄπα, ἤτοι τὴν φωνήν.* Euſtachius vero diſtinctius: *μέροπες δὲ οἱ ἄνθρωποι παρὰ τὸ φύσει μεμερισμένην ἔχειν τὴν ὄπα, εἴς τε λέξεις, καὶ εἰς συλλαβὰς, καὶ ἐς στοιχεῖα. ὃ μηδεμία ἔχει φωνὴ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων αὐδήν. αἱ δὲ ἄλλαι οὔτε ὄπες λέγονται, ὥσπερ οὐδὲ αὐδή. καὶ οὐδὲ ἐπιμερίζονται.* Nec ignoro hunc cuius mentionem fecimus Euſtathiũ, ea verbis a nobis recitatis ſubiungere, quæ ex aliquorũ ſententia ideo homines ab Homero dictos ſignificent, ꝙ poſtquam filii Adam turrim, quæ a linguarũ confuſione *Babel* appellata eſt, in terra Sennaar ædificare auſi ſunt, a Deo opt. max. in omnes terræ partes diuiſi fuerint, variiſq. inde idiomatibus locuti ſint. Sed peruerſa nimirũ eſt hæc Homericæ vocis expoſitio, cũ Homerum antiquiſſimos veteris inſtrumẽti libros, & quinq; pſertim a Moſe ſcriptos, a quibus eius hiſtoriæ fidẽ petimus, nanq̃ vel per ſomniũ

vidiſſe,

omiſſis paucis admodum antiquiſſimis huiuſcemodi poetis, neq; Pythagoram, neque Platonem, quos Ægyptum, aliaſque plurimas regiones peragraſſe ſcimus, ſacra Hebræorum volumina legiſſe aſſerat, quarto diuinarum Iuſtitutionum libro ita ſcribens: *Vnde equidem ſolemus mirari, quod cum Pythagoras, & poſtea Plato, amore indagandæ veritatis accenſi, ad Ægyptios, & Magos, & Perſas vſq; penetraſſent, vt earum gentium ritus & ſacra cognoſcerent (ſuſpicabantur enim ſapientiam in religione verſari) ad Iudæos tantum non acceſſerunt, penes quos tunc ſolos erat, & quo facilius ire potuiſſent. Sed auerſos eſſe arbitror diuina prouidentia, ne ſcire poſſent veritatem: quia nondum fas erat alienigenis ingeniis religionem Dei, iuſtitiamq; cognoſcere. Statuerat enim Deus, appropinquante vltimo tempore ducem magnum cœlitus mittere, qui eam perfido ingratoque populo ablatam, exteris gentibus reuelaret. Meropes* præterea aues quædam vocantur: ad earumq; fortaſſe differentiã, idem Euſtathius illud *ἀνθρώπων* ab Homero appoſitum fuiſſe putat. Inquit autem: *δῆλον δὲ, ὅτι καὶ ὄρνιθές τινες λέγονται μέροπες, ὧν τάχα πρὸς διαστολὴν εἰρῆσθαι προσέθηκεν τὸ ἀνθρώπων.* Quænam vero ſint hæ aues, Seruius in Vergilianum illud ex Georgicorum quarto:

Meropeſque, aliaque volucres:

diligenter exprimit: *Dicendo*, ait (aliæ volucres) *oſtendit meropes eſſe aues. Sunt autem virides, & vocantur* apiaſtræ, *quia apes comedunt.* Quin & eodem Euſtathio teſte, in Co inſula populi ſunt, qui gentili nomine *Meropes* appellantur. *Εὔγλωττοι δὲ καὶ οἱ κῷοι, τοῦτ' ἐστιν οἱ τῆς κῶ τῆς νήσου ἔποικοι ἰδίως καλούμενοι ὀνόματι ἐθνικῷ, καὶ ἡ νῆσος αὐτῶν κῶς μεροπίς.*

Quid Eraſmo ſit in literis tribuendum, & de Delio natatore: item de Pythagorica Philoſophia.

CAPVT IIII.

QVamuis non me fugiat, vti nos de aliorum lucubrationibus libere quod ſentimus proferre non veremur, ita plurimos de meis ſcriptis, qualiacunq; ea ſint, diuerſa eſſe pronunciaturos: ſic tamen ab iis, quibus noſtra non arriſerint (nec enim omnibus me ſatisfacturum ſpero) vellem improbari, vt quemadmodum ipſe nullum aduerſus alios ſine ratione verbum proferre audeo, eodem alii inſtituto, quæ a nobis emanarunt, probabilibus argumentis confutarent. Nam ſi vnico nutu ſimpliciter plerique a nobis diſſentire pergent, mihi quidem nihil obfuerint: ſe vero inuidiæ, malignitatiq; morbo laborare, candido ingenio præditis oſtendent. Quid enim ineptius, quid ſtultius eſt, quam eos liuoris ſpiculo impetere, quos manifeſtis rationib. cõuincere non queas? Ac ne pulcrã mihi hoc loco fabulam confingere quis arbitretur, vt quicunq; in noſtrã ſententiã non ierint, ꝑrimus erraturos aſſetam, cum neminẽ ipſe ſine cauſſa ꝑſtringere ſoleam, quonã pacto

aliquos feram, qui nulla eruditione commendandi, eo mihi nomine maledicant, quod hunc aut illum iure reprehenderim? Edideram ſuperioribus annis Apologiam noſtram in Latinæ linguæ calumniatores, quæ nunc non modo multis locis, ſed & argu . entis etiam aucta, iterum emittitur, & cum ea de Iuris ciuilis interpretibus librum, qui itidem non mediocriter auctus, legi poterit: vt illa nonnullos Latinæ linguæ oſores, hoc vero eos carperē, qui recentiores legum interpretes, vel propter non redditam in multis elegantiā, vel quod aliquando (vt alii veteres fecerūt) lapſi ſint, inſectantur: vtq; non ferendos eſſe, qui Accurſio, verbi cauſſa, infenſi, cū eum taxarēt, pueriliter ipſi decepti eſſent, exemplo commōſtrarem, Ioannem Ferrarium, virū equidem adprime eruditū, ea de cauſſa damnaui, ꝙ Accurſium carpens, quia Iuſtinianū Flauium, a Flauiis populis deuictis appellatum putarit, cum nouum ſe quippiā in reddenda eius vocis ratione, commentum crederet, maniſeſte hallucinatus eſt. At hæc meum erga Accurſii manes, vel rei potius veritatē officium, tam ægre tulit non Montanus (qui cū ſuum erratum agnouerit, humanę ſortis memor, id ſibi quod aliis omnibus, qui vnquā fuerint, ſummis heroibus contigiſſe intellexit) ſed Seleſtadienſis quidā rabula, vt inſano me cerebro eſſe deierare non dubitarit, eo libro, quem Iuris Ciuilis Lexicon inſcripſit, quippe qui nec Italis quidē pepercerim. Quin tu omniū hominum homo inſulſiſſime, indoctiſſime, leuiſſime, qui illo operi, quod tibi vindicas, ſolos Alberici, Alciati, Zaſii, Ferrariique ac ſimilium centones aſſuiſti, tuum autē præter paucas nugas prorſus nihil, ſi me praue Ferrarium notaſſe putabas, cur non meum mihi erratum oſtendiſti? Atqui, inquis, fateor in ea voce illius eſſe erratulum, ſed humanius fuiſſet, id meliore ꝑducta ſententia cōmonſtrare. Ego vero, quid tibi humanius, inhumaniusve videatur, non quæro, dum te nihili hominem eſſe, omnibus liqueat: qui me idcirco inſanum putes, ꝙ nec a quibuſdā Italis lacerandis abſtinuerim. Quaſi vero eos tātum mihi hoſtes delegerim, qui extra Italiā nati ſunt, iis omnibus parcā, quos Italia ꝓduxerit: cum potius vbique inculcem, parum referre, quo nam quiſq; in loco natus ſit, dū ſe dignum exhibeat, qui ab omnibus vbicunq; natis ſummopere celebretur. Proinde vt eiuſmodi nugatorem, non patria, ſed inſcitia, Italis, Gallis, Hiſpaniſq; odioſum reddidit: ita non mihi homines Italia, Gallia, Hiſpaniaq; ſed doctrina, commendat, qui cū de Deſyderio Eraſmo quid cenſeam, hoc loco ſim dicturus, hoc tantum eos, qui noſtra hæc legere non grauabuntur, admonitos velim, nunquam me tam temerarium fuiſſe, vt quod ipſe de quacunq; re exiſtimem, aliis omnibus me perſuaſurum ſperarim, ſed vt ea tantum profferrē, mihi ſemper intellexiſſe, quæ rationibus poſſem comprobare. Quod ſi in illis eligendis nonnunquā vacillaſſe deprehendar, non recuſo quin id in meis lucubrationib. damnēt,

quod

Digitized by Google

quod ipſe omnibus modis, ſi id animaduertiſſem, eram vitaturus. Alioquin inſanos omnes latratus magnopere aſpernor, & Seleſtadienſis pcipue: cui quid tribuere debeam, a Germano iuuene mihi quam familiariſſimo doctus ſum. Enimuero vbi locum ei oſtendi, in quo frigidus vappa quendam Floridum nimis acerbe calamũ in Montanum ſtrinxiſſe decernebat: Non eſt, inquit ille, cur huius edentuli mortionis debacchationibus vel tantillũ commouearis, cum idem ſit apud Germanos Seleſtadienſis hic vetulus, quod apud Italos Thomas Fanutius. Erat autẽ hic Thomas (an enim iam ſit, neſcius ſum) garrula quædam cornicula, inſigni quadã loquacitate omnes aniculas facile vincens: cumq; obſcurum de poetarum comparationibus opuſculum compoſuiſſet, typiſq; Bononiæ idem ſuo ære excudi curaſſet, nec quodquam eius exemplar vllo pacto diſtrahi poſſe videret, in malam crucem de ſuis rebus deſperans erupit. Verum relicto hoc ranarum genere, quod neq; viuum, neq; mortuum cuiquam officere valet, de DES. Eraſmi eruditione, quia non alius fuit noſtra memoria, tot tantiſq; contentionũ procellis expoſitus, aliqua ſcripturi, ab iis quæ ad Græcarum ac Latinarum, quæ in illo fuit, literarum cognitionem pertinent, auſpicabimur. Iis igitur temporibus natus Eraſmus, quibus Græcæ literæ a paucis, Latinæ autẽ a non multo pluribus, tyrannice quodammodo tenebantur, cum in his primo, tũ in illis adultus, iam nõ mediocriter pfeciſſet, vt iuuenes ad earũ ſtudia, velut ppoſita eſca alliceret, duos Theodori Gazæ Grammaticæ libros in Latinũ ſermonẽ conuertit, Lucianiq; mox, ac Plutarchi nõ pauca Latinæ itidẽ linguæ donauit. Qua in re mirifice felix fuit, nec multos illi in eo negotio pferre audeas. Quæ cũ non mediocrẽ illi gloriã peperiſſent, maiorẽ ſane ex adagiorũ Chiliadibus eſt adeptus. Quid dicam de multis eiuſdẽ ad Latinã linguam ptinentibus opuſculis? Quid de dialogis, in quibus ſupra modũ eſt facetus? Ceterum non maiorẽ ex iis in ſe inuidiam concitauit, quã gloriã deriuarit. Nam pleriq; eũ, edito etiã Stultitię Encomio, vti male de religione ſentientẽ, exſecrari cœperunt. Deinde vero cũ Nouum Teſtamentum vertiſſet, in idq; ſcripſiſſet annotationes, palã a plerisq; in certamẽ eſt puocatus. Nam primus in eũ inuectus eſt Martinus Dorpius, ſummæ ſpei iuuenis, nec multo poſt Iacobus Faber Stapulenſis: quibus ita reſpondit Eraſmus, vt integra inter eos amicitia ppetuo durarit. Proſiliit poſt hos in medium Eduardus Leus, cum illo quaſi cum acerrimo hoſte agens. Succeſſit Eduardo Iacobus Latomus, totis viribus in Eraſmũ debacchatus: & poſt hunc Ioannes Stunica, ac Sanctius Caranza, tribus dumtaxat in locis Stunicæ defenſor. Petrus quoq; Sutor Carthuſienſis monachus, & Beda Pariſienſis Theologus, plurima in eundẽ ediderunt. Ad quẽ poſt hos, quos dixi, amice ſcripſit Albertus Pius princeps excellentiſſimus, illius prouocatus epiſtola, qua non leuiter querebatur, quod

Digitized by Google

Romæ apud ſummum pontificem, purpuratoſq; patres, eius opera male audiret. Cui ſic reſpondit Pius, vt nihil modeſtius, nihil ſanius a doctiſſimo principe exſpectare licuerit. Eum cum ſcripta ad hoc Apologia iterum laceſſiſſet Eraſmus, diffuſius ille rem egit, de plurimis Theologicis quæſtionibus, vt ſummũ heroem decebat, multis libris diſſerens. Quod ſane opus, cum auctor morte præuentus, ſummam ei manum imponere non potuiſſet, vtcunq; partim ab eo, partim a nobis recognitum in lucem exiit. At id tam ſiniſtre accepit Eraſmus, vt immerentẽ heroem, præter decorum calumniari non ſit veritus ſcommatibus parœmiiſq; tanti viri maieſtatem deuitans, atq; illud ſæpiſſime repetens, Pariſienſes Theologos alios ei phraſim, alios loca, alios alia ſuggeſſiſſe: quod tamẽ a vero plurimum abeſſe, cum omnes qui Lutetiæ Pariſiorum eum paulo familiarius nouerant, tum ipſe conſtantius quam ceteri omnes aſſerere queo: quando per ea tempora, quibus is princeps illud opus ſcribebat, neminem qui literis operã dediſſet, in domeſtica conſuetudine habebat, præter me vnũ, iuuenem admodum, quẽ Romæ ex Decii Syllani ludo, inter ſuos familiares admiſerat, quod & nos alio loco teſtati ſumus, & Ioannes Sepulueda Cordubenſis, exactiſſimus idẽ Theologus, Philoſophuſq;, & bonarũ literarum cognitione eminentiſſimus, in ea quã ꝓ illo ſcripſit defenſione, non diſſimulat. Sed ne in his, & reliquis, q̃ Theologica ſunt, diutius immoremur, aliud extitit hominũ genus, qui Eraſmũ inexpiabili odio proſecuti ſunt, atq; adeo plurimi hodie ꝑſequuntur: ii nimirũ, qui Ciceroniani vocari cupiunt, ꝓpter editũ in illos dialogum, qui Ciceronianus inſcriptus eſt. Eorum vero cum magnus numerus ſit, tũ in Italia, tũ in aliis quibuſdam Europæ partibus, nemo tamen qui immodeſtius, furioſiuſq; in eum ſcripſerit, inuentus eſt, quam Stephanus Doletus Aurelianus: cuius friuolis rationibus, cum ipſe parũ Ciceronianis amicus reſponderim, hoc tamen de eadem re in p̃ſentia dixero, duas res, quare Doletus ad id certamen deſcenderit, fuiſſe in cauſſa. Quarum alteram cum ſuo loco oſtenderimus, altera ita ſe habet, vt cum nihil Ciceroniana ſuperſtitione ſit abſurdius, Eraſmus autem per omne ſcriptorum genus vagandum, & ex ſingulis optimum quidq; deligendum eſſe, commonſtrarit, maximam gratię partem (ſi id omnibus eſſet perſuaſum) amiſſura fuerit immenſa illa Doleti commentariorum farrago, ex Roberti Stephani theſauro, Mariique Nizolii in Marcum Ciceronem obſeruationibus compilata. Qui enim id opus antequam hæc ederentur, viderunt, non maius illud antea fuiſſe, mihi pro certo aſſeuerarunt, quam ſex Laurentii Vallenſis de Latinis elegantiis libros, cum aliorum poſtea ſudoribus magnopere locupletata, abſque aliqua eius, cui aſcripta ſunt, laude circumferantur. Quam ob rem Doletus, quodcunque potuit, in Eraſmum virus effudit, ita quidem vt Erinnybus agitatus, non

honeſtæ

honeſtæ contentionis gratia, cum eo congreſſus videatur: qui licet facile iis reſponderet, a quibus quocunq; modo laceſſitus fuiſſet, Doletum, vti mente captum quempiam, nulla reſponſione dignum duxit. Proinde id cōſpicatus egregius Latinæ linguæ commentariorum auctor, qui tertium ſe eorum tomum ſcripturum pollicitus, omnem de eo cogitationem, rei difficultate perterritus, abiecisſe dicitur, niſi aliquis interim prodeat, qui paratam ei, illius materiam porrigat: qui ſe & literas, & natare, vt ſi alius quiſquam, ſcire gloriatus eſt: qui inquam, vnicus Ariſtippi germanus animam mortalem eſſe, ac ſummum bonum in corporis voluptate conſiſtere, non dubitat. pro Eraſmi calumniatore vnicus eius laudator repente factus eſt compoſita de eius vita functi laudibus ode, quo nihil turpius eſt, nihil tetrius. Atq; ego quidem, quamuis, cum primum animum ad ſcribendum appuli, Gulielmiq; Budæi in Latinos odium plane non perſpexiſſem, omnium qui viuerent eum eruditiſſimum, non ſine multorum querimonia, dixi. Vbi vero eius lucubrationes accuratius perlegi, paulo in eum inclementior fui, quaſi in Romanæ linguę, eiuſq; ſcriptorum, obtrectatorem. Quod tamē ad doctrinæ palmā attinebat, ſic reliqui, vt primo noſtro opuſculo erat expreſſum, quod ſine dubio improbaret Doletus, qui eum laudare valuit, cui nullam alicuius rei cognitionem reliquerat, cuius prouerbiorum centurias, quaſi nullius ponderis, vellicat: cuius denique epiſtolas florulentas, ſtylum autem flaccidum, eneruatumque, & omnibus vitiis ſcatentem, irridet: cum ille facilis potius ſit, & a viuido quodam fœcundi ingenii flumine emanaſſe dignoſcatur. Quod ſi parcius aliquāto ſcriptorum numero indulſiſſet, non dubito, quin ea (de ſtyli candore loquor) aſſequi valu it, quæ ſummis quibuſdam viris in eo genere tribuuntur. Sed quid facias? Ipſe eam laudem reſpuit: nec ſolum duriſſimas pleraſque Theologorum voces non eſt aſpernatus, ſed quandoq; de medio foro ea ſumebat, quæ ſuis ſcriptis complecteretur: Illud frequentiſſime in ore habens, ſe de huiuſmodi dictionis candore minime anxiū, omnia quærere, omnia moliri, vt quocunq; pacto bonarum literarum, ſacræque Theologiæ ſtudioſos iuuaret. Ex quo factum opinor, vt non exiguo, neque flocciſaciendo, ſe temporis ſpatio, ſe defraudarit, vt Plautum, Terentium, Suetonium, alioſque quoſdam Latinos auctores: Theologos vero Cyprianum, Hilarium, Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſiumq;, a multis mendis vindicaret, quod quatenus perfecerit, doctiſſimo cuique perſpicuum eſſe opinor. De adagiorum autē Chiliadibus, hoc tempore non multa dicā, quod tum præcedenti capite, tum aliis in locis, non ſemel earum mentionem fecimus. Id porro ipſe fatebitur Momus, excellens Eraſmi ingenium, in eo opere maxime enituiſſe, cum nulla fere parœmia eum fugerit, cum omnium ferme veram rationem reddiderit,

cum demum, ſiquando obſcurior aliquis in eis nodus occurrebat, (vt in tanto opere accidere oportuit) ingenue ſe ad eum ſoluendum parum aptum quandoq; affirmarit. Et per Deos immortales, quis eſt, qui nunquam cæcutierit?

Ex aliquot igitur, quæ Eraſmus in prouerbiis, meo iudicio, exacte non explicauit, illud eſt, quod curnam obſcuriſſimam difficilimamq; rem. Delio natatore indigere, in prouerbium abierit, nō docet, ſed de eo ſic ait: Δήλιος κολυμβητής, *Delius natator olim vulgo dicebatur, admodum natandi peritus, quiq; poſſet in ſumma natare aqua. Natum adagium, aut certe factum illuſtrius, ex Socratis Apophtegmate. Cum enim huic Euripides librum obtuliſſet Heracliti, cui cognomen σκοτεινοῦ, propter affectatam ſcriptorum obſcuritatem, rogaretque, cuiuſmodi videretur, reſpondiſſe fertur hoc pacto:* ἃ μὲν συνῆκα, γενναῖα· οἶμαι δὲ καὶ ἃ μὴ συνῆκα, πλὴν Δηλίου δεῖται κολυμβητοῦ, ὡς τὸ μὴ ἀποπνιγῆναι ἐν αὐτῷ. Id eſt: *Quæ quidem intellexi, præclara, arbitror autem & ea, quæ non intellexi, quanquā natatore Delio opus, vt ne quis in eo præfocetur.* Hæc Socrates, *alludens ſimul & ad prouerbium, & ad Heracliti ſenſus nimium abſtruſos ac profundos, vt niſi natator inſigniter peritus contigiſſet, periculum eſſet, ne lector in eo libro ſuffocaretur, mergereturque. Laertius in Heraclito, refert hoc dictum ad Cratetem quendam, qui primus Heracliti librum de Natura, Græcis inuexerit, & hoc elogio commendarit.* Hæc Eraſmus, quibus quomodo id adagium, aut natum, aut certe illuſtrius factum ſit non male declarat: at cauſſam ob quam *Delio*, & non alio *natatore*, in intelligendo Heracliti libro opus fuiſſe, vel a Socrate, vel a Cratete dictum ſit, nequaquam oſtendit, cum id eſſet in primis aperiendum. Sed quoniam nemo eam aperte docuit, ac coniecturis in illa reperienda, eſt agendum, ab Eraſmo illam fuiſſe præteritam, neutiquam eſt mirandum. Neque enim ſic ea a me reddetur, quaſi aliunde emanare nequiuerit: ſed & ipſe, quæ mihi videbuntur, de illa modeſtiſſime, non vt Eraſmum carpam, verum vt quicquid poſſum, in communem ſtudioſorum vſum referam, indicabo. Cum itaque Socrates, *Delium natatorem* eum eſſe oportuiſſe, qui in Heracliti libro non ſuffocaretur, Euripidi reſponderit, nec Delios homines aliis, ſiue inſularum, ſiue continentis habitatoribus, in natando præſtitiſſe vſquam, quod ſciam, legatur: eum ego interpretor *Delium natatorem*, qui omnia ſciret, hocque modo obſcuriſſimum Heracliti librum intelligeret. Potuit autem vel Apollinem, qui in Delo inſula natus, *Delius* ab ea appellatus eſt, cuique nihil occultum fuiſſe antiquitas credidit, intelligere: vel ſi ab hominibus, qui pro diis habiti non ſint, omniaque itidem ſciuerint, non eſt recedendum, Pyrrhum Delium piſcatorem (quod genus melius ceteris natare ſolet) eo ſignificare, vt facilis a piſcatore ad natatorem ſit alluſio.

Cur

Cur vero Pyrrho Delio nihil fuiſſe incognitum, olim exiſtimatum ſit, Pythagoræ Samii cauſſa factũ eſt ꝗ μετεμψύχωσιν, hoc eſt, *animæ ex alio in aliud corpus trãſmigrationem*, cum magna celebritate inter Græcos docuit, quiq; nihil neſcire ꝑdicabat, ita dicere ſolitus, ſe Æthaliden quondam Mercurii filium fuiſſe, cui cum a patre optionis ꝑter immortalitatem donũ petendi, optio facta eſſet, hoc popoſcit, vt viuens, & vita functus, omnia ꝗ cõtingerent, in memoria haberet. inde cum paulo poſt in Euphorbum Panthoidẽ ꝗ Troiani belli tẽpore, a Menelao (vt Homerus Iliados libr. 17. teſtatur) interfectus eſt, immigraſſet, atq; idem de Æthalide affirmãs, hoc adderet, ſe a patre accepiſſe, vt perpetuo errore, per quaſcunque vellet arbores, animaliaque commigraret, mox in Hermotimũ tranſiſſe: vtque eius rei fidem faceret, cum Branchidas iuiſſet, in Apollinis fanum ingreſſum clypeum, quem illic Menelaus ſuſpenderat, vti ſuum periiſſe, tum ex hoc Hermotimo in Pyrrhum Deliũ piſcatorem ſe tranſtuliſſe, qui eadem omnia de Æthalide, Euphorbo, Hermotimoq; cõfirmarit. Ex hoc Pyrrho demum in Pythagoram veniſſe, quã genealogiam ex Heraclidis Pontici ſententia his verbis Diogenes Laertius in Pythagoræ vita recenſet: *τοῦτόν φησιν ἡρακλείδης ὁ ποντικὸς περὶ αὑτοῦ τάδε λέγειν, ὡς εἴη ποτὲ γεγονὼς αἰθαλίδης, καὶ ἑρμοῦ υἱὸς νομισθείη. τὸν δὲ ἑρμῆν εἰπεῖν αὐτῷ ἑλέσθαι ὅ, τι ἂν βούληται, πλὴν ἀθανασίας· αἰτήσασθαι οὖν ζῶντα καὶ τελευτῶντα μνήμην ἔχειν τῶν συμβαινόντων. ἐν μὲν οὖν τῇ ζωῇ, πάντων διαμνημονεῦσαι. ἐπεὶ δὲ ἀποθάνοι, τηρῆσαι τὴν αὐτὴν μνήμην. χρόνῳ δ' ὕστερον εἰς εὔφορβον ἐλθεῖν, καὶ ὑπὸ μενελάου τρωθῆναι. ὁ δὲ εὔφορβος ἔλεγεν ὡς αἰθαλίδης ποτὲ γεγόνει καὶ ὅτι παρ' ἑρμοῦ τὸ δῶρον λάβοι, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς περιπόλησιν ὡς περιεπολήθη, καὶ εἰς ὅσα φυτὰ καὶ ζῶα παρεγένετο. καὶ ὅσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ ᾅδῃ ἔπαθε, καὶ αἱ λοιπαὶ τίνα ὑπομένουσιν. ἐπεὶ δὲ εὔφορβος ἀποθάνοι, μεταβῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ἑρμότιμον, ὃς καὶ αὐτὸς πίστιν δοῦναι θέλων, ἐπανῆλθεν εἰς βραγχίδας, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ τοῦ ἀπόλλωνος ἱερὸν, ἐπέδειξεν ἣν μενέλαος ἀνέθηκεν ἀσπίδα· ἔφη γὰρ αὐτὸν ὅτ' ἀπέπλευσεν ἐκ τροίας ἀναθεῖναι τῷ ἀπόλλωνι τὴν ἀσπίδα, διασεσηπυῖαν ἤδη. μόνον δὲ διαμένειν τὸ ἐλεφάντινον πρόσωπον. ἐπειδὴ δὲ ἑρμότιμος ἀπέθανε, γενέσθαι πύρρον τὸν δήλιον ἁλιέα, καὶ πάντα πάλιν μνημονεύειν πῶς πρόσθεν αἰθαλίδης, εἶτα πύρρος γένοιτο. ἐπειδὴ δὲ πύρρος ἀπέθανε, γενέσθαι πυθαγόραν, καὶ πάντων τῶν εἰρημένων μεμνῆσθαι.* Quando igitur vnicus a Pythagora, qui nihil ſibi ignotum eſſe dicere ſolebat, ad Pyrrhum Delium piſcatorem gradus fuit, cur non ex ea re data prouerbio occaſio videri poſſit? Sane de Pythagoræ temporibus alibi multa.

De eius autem doctrina pauca admodum diximus, hoc eſt, illum quæ de animæ immortalitate Græcos docuerat ab Ægyptiis, ac Pherecyde Syro cuius auditor fuit, ſuppreſſo eorũ nomine accepiſſe, cũ in eo quidem non parũ laudandus fuerit, quod animam immortalem illis crediderit: in eo autem ſummopere ſit carpendus,

quod hominis animas in porcos, aliaſq; beſtias marinas, terreſtreſque, ac volucres migrare crediderit, quod eſt ſine dubio abſurdiſſimum. Ideoq; minime miror Lucianum Samoſatenſem cõmodiſſime arrepta ex falſa eius opinione anſa, in eo Dialogo qui ὄνειρος ἢ ἀλεκτρυὼν inſcribitur, & in alio, cui βίων πρᾶσις titulus eſt, miris modis eum deriſiſſe, cum in illo Pythagoræ animam gallo ineſſe iocoſe fingat, in hoc vero primum ei in philoſophorum auctione locum tribuerit, credo quod Græcorum philoſophorum vetuſtiſſimus extiterit. Hunc optime Arithmeticam, Aſtronomiam, Geometriamque calluiſſe, ſuiſque auditoribus ſilentium in quinquennium indixiſſe, memoriæ proditum eſt. Ab omnium animalium idem eſu abſtinebat, cetera omnia præter fabam comedens. Quod Cicero non ſine ratione factum cenſet, in primo de Diuinatione ita ſcribens: *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba veſcerentur, quod habet inflationem is cibus, tranquillitati mẽtis quærenti vera contrariam.* Cur autem ab animalibus abſtinuerit, maniſeſtiſſimum eſt. Propterea que P. Ouidius decimoquinto Metamorphoſ. libro ex ipſius Pythagoræ perſona nõ minus docte, quam eleganter hæc de ea re cecinit:

O genus attonitum gelida formidine mortis,
Quid ſtyga, quid tenebras, & nomina vana timetis?
Materiam vatum, falſiq; pericula mundi?
Corpora ſiue rogus, flamma, ſeu tabe vetuſtas
Abſtulerit, mala poſſe pati non vlla putetis.
Morte carent animæ, ſemperq; priore relicta
Sede, nouis domibus viuunt, habitantq; recepta.
Ipſe ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ.
Cognoui clypeum læuæ geſtamina noſtræ
Nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.
Omnia mutantur, nihil interit: errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat artus
Spiritus, eque feris humana in corpora tranſit,
Inq; feras noſter, nec tempore deperit vllo.
Vtq; nouis facilis mutatur cera figuris,
Nec manet vt fuerat, nec formas ſeruat eaſdem,
Sed tamen ipſa eadem eſt: animam ſic ſemper eandem
Eſſe, ſed in varias doceo migrare figuras.
Ergo ne pietas ſit victa cupidine ventris,
Parcite, vaticinor, cognatas cæde nefanda
Exturbare animas, ne ſanguine ſanguis alatur.

Lactantius porro tertio Diuinarum Inſtitutionum libro Pythagoræ de animæ in diuerſa non tãtum corpora, ſed & animalia immigratione ſententiam ſic contemnit, vt eũ q; obſcuris parentib. eſſet

ortus

ortus, ſuum genus ad Euphorbum retuliſſe putet. *Quæ ignorantia, ait, effecit, vt quoſdam dicere non puderet, iccirco nos eſſe natos, vt ſcelerum pœnas lueremus, quo quid delirius dici poſſit, non inuenio. Vbi enim, vel quæ ſcelera potuimus admittere, qui omnino non fuimus? niſi forte credamus inepto illi ſeni, qui ſe in priori vita Euphorbum fuiſſe mentitus eſt. Hic credo, quod erat ignobili genere natus, familiã ſibi ex Homeri carminibus adoptauit. O miram & ſingularem Pythagoræ memoriam, o miſeram obliuionem noſtrum omniũ, qui neſciamus, quid ante fuerimus: Sed fortaſſe vel errore aliquo, vel gratia ſit effectum, vt ille ſolus Lethæum gurgitem non attigerit, nec obliuionis aquam guſtarit, videlicet ſenex vanus, ſicut otioſæ anicula ſolent, fabulas, tanquam infantibus credulis finxit. Quod ſi bene ſenſiſſet de iis, quibus hæc locutus eſt, ſi homines eos exiſtimaſſet, nunquam ſibi tam petulanter mentiendi licentiam vindicaſſet. Sed deridenda hominis leuiſſimi vanitas.* Hactenus ille, qui maius, vt mihi videtur, a Deo optimo maximo beneficium accepit, quam Pythagoras: cũ Lactantius verum ab illo fidei lumen habuerit, cuius expers Pythagoras in eo (vt dixi) ſummam laudem eſt conſecutus, ꝙ animam immortalẽ eſſe ſuis auditoribus omnibus rationibus perſuadere conatus ſit. Nonne magis illi vituperandi ſunt, qui vt eã eodẽ quo & corpus tẽpore extingui cõuincerẽt, nihil intẽtatũ reliquere? Quorũ innumero non tantũ Græcorũ q̃ plurimi, ſed & non pauci Latini fuerunt, ac inter ceteros Titus Lucretius Carus, Caiuſq; Plinius maior. Cum enim eorum alter multis id rationibus comprobare nitatur, quam nam Philoſophorum ſectam ſecutus ſit, his de Epicuro verſib. plane oſtendit, quos ſine ſtomacho mihi q dem legere nunq̃ contigit:

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda vitæ,
Te ſequor o Graiæ gentis decus, inq; tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis.
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aueo: quid enim contendat hirundo
Cycnis, aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Conſimile in curſu poſſint, & fortis equi vis?
Tu pater es rerum inuentor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuiſque ex inclyte cartis
Floriferis vt apes in ſaltibus omnia libant:
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea, perpetua ſemper digniſſima vita.

Alter vero dignus propter ſingularem eruditionem, cui ſanior mẽs in ea parte fuiſſet, ſic de anima garrit lib. Naturalis hiſtoriæ 7. *Poſt ſepulturam aliæ atque aliæ manium ambages, omnibus a ſuprema die eadem quæ ante primum: nec magis a morte ſenſus vllus aut corpori, aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurũ etiam ſe propagat, & in mortis quoq; tempora ipſa ſibi vitam mentitur: alias*

Digitized by Google

immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias ſenſum inferis dando, & manes colendo, Deumq́ faciendo, qui iam etiam homo eſſe deſierit: ceu vero vllo modo ſpirandi ratio homini a cęteris animalibus diſtet, aut non diuturniora multa in vita reperiantur, quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ proſequitur materiam? vbi cogitatio illi? quomodo viſus, auditus? aut qui tangit? qui vſus eius? aut quod ſine his bonum? Quæ deinde ſedes? quantaue multitudo tot ſeculis animarum velut vmbrarum? Puerilium iſta deliramentorum, auidæque nunquam deſinere mortalitatis commenta ſunt. Verum & Plinio ꝙ Lucretio, & quibuſcunque eiuſdem hęreſeos (vt ea nunc ſileamus, q̃ non ab homine ſed ab ipſo omnium rerũ parente atq; opifice accepta, abſq; nulla cõtrouerſia veriſſima eſſe fateamur) innumeri excellentiſſimi viri poſſunt opponi, ſed vnus Plato, pluris q̃ infinitæ Epicureorũ haræ eſt faciẽdus: cuius librũ de animæ immortalitate cum legiſſet Vticenſis Cato, ſibi ipſi mortẽ conſciſcere non dubitauit. Sed & Ambraciotes Cleõbrotus, cũ in eiuſdẽ Phædonẽ incidiſſet, animãq; poſt corporis mortẽ ſupereſſe in eo ſcriptũ inueniſſet; extemplo ſe e muro præcipitẽ dedit. In quã antiquus Poeta elegantiſſimum illud Epigramma luſit:

> εἴπας, ἥλιε χαῖρε, κλεόμβροτος ἀμβρακιώτης,
> ἥλατ' ἀφ' ὑψηλοῦ τείχεος εἰς ἀΐδην,
> ἄξιον οὐδὲν ἰδὼν θανάτου κακὸν, ἀλλὰ πλάτωνος
> ἓν τῷ περὶ ψυχῆς γράμμ' ἀναλεξάμενος.

Quid dicam de Cleanthe, Chryſippo, ac Zenone, qui ſibi ipſis, ꝙ idem de anima crederent, manus intulerunt? Iam & Empedocles cum in eadem eſſet perſuaſione, ſeſe in craterem, hoc eſt in ardẽtis Ætnæ ſpecum deiecit, quamuis Horatius id eum feciſſe, vt pro Deo a poſteris haberetur, exiſtimarit:

> *Deus immortalis haberi*
> *Dum cupit Empedocles ardentem frigidus Ætnam.*
> *Inſiluit.*

De M. Tullio ſatis eſt notum, quam de oſtendenda animæ immortalitate vbiq; ſit ſollicitus. Nam de aliis pleriſque tacebo, quoniam hoc argumentum plene ac pro rei dignitate tractandum non ſuſcepimus, neue cuiq iam rerum copia faſtidiũ pariamus, multa quidem quandoq; tranſimus: cuius rei hoc vnũ ſubiiciam exemplum, ꝙ cum de *ſtipulationis* etymologia agerem, M. Varronis teſtimonium, qui a *ſtipe* eam, hoc eſt a *pecunia* (ſic enim ea dicebatur) q̃ nobis dari ſtipulamur, non adduxerim, tum quod is auctor nonnunquam in vocum deductionibus nimis eſt ſubtilis, tum ꝙ aliud quam pecuniam ſtipulatione nobis obligamus.

De diuitiis Narciſſi, & prodigioſa Meſſalinæ libidine.

CAPVT V.

NVnc vt ad Eraſmũ reuertamur, cũ is non tantũ aliqua in exacte reddendis quorundã Adagiorũ cauſſis prætermiſerit, ſed aliqua etiam, q̃ in ꝓuerbii vſum tranſierunt, tanq̃ prouerbia in ſuas

Chiliadas

Digitized by Google

Chiliadas non retulerit, nõ poſſum quin ſummopere demirer eũ, qui Craſſi, Crœſiq; diuitias in Adagium abiiſſe faſſus ſit, Narciſſi Claudii Cæſaris liberti opes ab eo ordine reieciſſe: cum præſertim Iun. Iuuenalis ſimili modo eas ac Crœſi fortunas pro maximis, ſeu potius infinitis poſuerit in 14. Satyræ calce ita ſcribens:

Sed nondum implet ij gremium, ſi panditur vltra,
Nec Crœſi fortuna vnquam, nec Perſica regna
Sufficient animo, nec diuitiæ Narciſſi,
Indulſit Cæſar cui Claudius omnia, cuius
Paruit imperiis, vxorem occidere iuſſus.

Caiuſque Plinius libr. 33. eo capite quo de immodica pecũnia, & quorũ maximæ opes fuerint, ſcribit, poſtquam de Crœſo Craſſoque non pauca retulit, tres Claudii libertos, quorum in numero Narciſſus fuit, Crœſo etiam opulentiores fuiſſe docuerit, hiſ verbis: *Nec fuit ſatis, niſi totum Parthorum eſuriſſet aurum. Atq; vt nomen quidem opimi* (de Craſſo loquitur) *occupauerit (iuuat enim inſectari inexplebilẽ iſtam habẽdi cupidinem) multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores, pariterq; tres Claudii principatu, Pallantem, Caliſtum, & Narciſſum.* An forte ꝙ hoc de Narciſſo adagium, tã a Græcis aut a Romanis q̃ de Crœſo, Craſſoq; celebratum non erat, iccirco erat omittendum? Ego vero tam libenter illo, q̃ alio quouis ſummam opulentiam ſignificante vterer, tum ꝙ Iuuenalis celeberrimi Poetæ exemplo id facerem, tũ ꝙ Narciſſum neq; Crœſo, neq; Craſſo poſtponendum duco: cum difficilius fuerit ei, qui ſeruus natus eſſet, q̃ iis qui in paternas diuitias aut regna ex teſtamento venerunt, ſummas opes acquirere, niſi forte qui Romani Imperii clauũ in puppe ſedens teneret, aut Halyattis filio, Lydiæq; rege, aut priuato ciue Rom. inferior ſit habẽdus. At nõ vnius Narciſſi ea ſors fuit, reſpondebit, q Eraſmũ excuſare geſtiet. Quin potius cũ & Pallas & Calliſtus eandẽ ſibi apud Claudiũ gratiam compararint, ideo Narciſſi mentionem non fecit, ꝙ is non ſolus ad eum opũ gradum a fortuna euectus eſt. Imo vero non q̃ illis, ſed q̃d Narciſſo contigiſſet, ab eo ſpectari æquum erat: quando & Iuuenalis (vt oſtenſum eſt) ſic eum vt Craſſum, cuius fortunæ in adagium erant relatæ nominauit. Suetonius q̃dẽ in Claudii vita, poſtq̃ eum principem plurimos opulẽtiſſimos libertos ad maximos honores extuliſſe tradidit, duos eorum ꝑtermiſſo Caliſto, Narciſſum ac Pallantem ꝑcipuos fuiſſe docet. *Sed ante omnes Narciſſum*, ait, *ab epiſtolis, & Pallantem a rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modo ingentibus, ſed & Quæſtoriis Prætoriiſque ornamentis ornari libenter paſſus eſt: tantum præterea acquirere & rapere, vt querente eo quondam de fiſci exiguitate, non abſurde ſit dictum, abundaturum, ſi a duobus libertis in conſortium reciperetur.* Et ſubdit: *His, vt dixi, vxoribuſq; addictus, non principem ſe, ſed miniſtrum egit. Compendio cuiuſq; horum, vel etiam ſtudio ac libidine, honores, exercitus,*

Digitized by Google

impunitates, ſupplicia largitus eſt, & quidem inſcius plerumque & ignarus. Quid ergo mirũ, ſi, vt Satyricus ait, pro Narciſſi arbitratu Meſſalinam vxorem mulierem impudiciſſimam Claudius interemit? Non mehercle, qui ſic apud eũ principem potuit, a quo inter alia ſtultitiæ documẽta hoc quoq; editum nouimus, ꝙ adulto iam Britannico filio Neronem priuignum adoptarit, adulteram, ſed & caſtiſſimam quoque fœminam necare impune potuit Quanquam iuſta de cauſſa Claudio in tam perditam, flagitioſamq; vxorem ſęuire licuerit, cum eam pręter cetera flagitia atq; dedecora, Caio etiam Silio nupſiſſe deprehenderit.

Dignum ſane inhoneſta muliere facinus: quodq; non facile crederes, niſi Plinius lib. 10. cum inſatiabilem in muliere libidinem exprimere vellet, de ea hiſce verbis ageret: *Meſſalina Claudii Cæſaris coniunx, hanc regalem exiſtimans palmam, elegit in certamen nobiliſſimam e proſtitutis ancillam mercenariæ ſtipis, eamq; die ac nocte ſuperauit quinto ac vigeſimo concubitu.* Atqui & idem ille Satyricus Poeta feſtiuius de ea, copioſiuſque:

Quid priuata domus, quid fecerit Hippia, curas?
Reſpice riuales diuorum, Claudius audi
Quæ tulerit: dormire virum cum ſenſerat vxor,
Auſa Palatino tegetem præferre cubili
Sumere nocturnos meretrix auguſta cucullos,
Linquebat comite ancilla non amplius vna:
Et nigrum flauo crinem abſcondente galero,
Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque ſuam: tunc nuda papillis
Conſtitit auratis, titulum mentita Lyciſcæ,
Oſtenditq; tuum generoſe Britannice ventrem,
Excepit blande intrantes, atque æra popoſcit:
Mox lenone ſuas iam dimittente puellas,
Triſtis abit: ſed quod potuit tamen, vltima cellam
Clauſit, adhuc ardens rigidæ tentigine vuluæ,
Et laſſata viris, nondum ſatiata receſſit:
Obſcuriſque genis turpis, fumoſque lucernæ
Fœda lupanaris tulit ad puluinar odorem.

De Io. Ioviano Pontano, Actioque Syncero.

CAPVT VI.

IN his itaq;, ac eiuſmodi non paucis, quæ ſingula hoc loco non ſunt ꝓferenda, aliquam in Eraſmo diligentiæ partem deſiderare q̃s valuerit. Iis tamen tam non cõmouemur, quam parum recto (ſic enim mihi videtur) illius de q̃buſdã excellẽtibus viris iudicio, in eo præſertim Dialogo, quem auctor ipſe Ciceronianũ vocauit, licet eius argumentum (vt ſæpe teſtatus ſum) non parum mihi arrideat, quod praue eos ſentire oſtendit, qui vnico nos M. Tullio addictos eſſe debere dictitant, ſi quid cultum, limatum, ac deniq; immortalitate

mortalitate dignum componere moliamur. Nec ſane diffitebor, Eraſmum ita rem quandoque exaggeraſſe, vt poſt validas, quibus in eo vtitur rationes, frigida nonnunquam, ac prope deridenda conſectatus ſit, & occulta quædam in M. Tullium ſpicula cõiecerit. Sed & in eo Dialogo, & in ceteris, tam recentium quam veterum (paucos in quibus etiam vitia, ſi vitia dicenda ſunt, pro virtutibus a nobis accipi æquum eſt, exceptos volo) non minutiſſima quæque, ſed maxime vera ac neruoſa, & operis ſcopus in primis ſpectanda ſunt. Proinde cum plurima Eraſmus in illo opuſculo erudite admodum ingenioſeque doceat, rationibuſque cõfirmet, in aliis leuioribus flocci faciendum eſt nimium eius in quibuſdam rebus acumen. Cumq; de plurimis, quos ad Cic. normam examinat, veriſſimam ſententiam tulerit: de duob. eum, nempe de Iouiano Pontano, Actioq; Syncero inique iudicaſſe, ac friuolis rationibus eorum vtrumq; impugnaſſe non dubito. Ac primũ quidem cum eos, qui omni ſtudio ſe ad Cic. phraſim formaſſe crediti ſunt, in poſtremam Ciceroniani Dialogi partem reieciſſet, vt de iis ſcil. Chriſtophoroq; Longolio copioſius ageret, id Pontano, Sannazarioq;, vt in inuidiam eos adduceret, verſute tribuit, quod ab eorũ vtroq; fuit quam remotiſſimum, ſummum videlicet Ciceronem imitandi ſtudium. Atq; hoc palam profeſſus eſt, cum poſt Longolium, Bembum, Sadoletũ Caſaliumq;, Pontanum collocauit, hæc de eo ex Noſoponi perſona ſcribens: *Certe Pontanum vno ore prædicant omnes, huic Ciceronianæ dictionis palmam tribuunt eruditorum centuriæ.* Sed enim vndenam hoc collegerit Eraſmus, non video. Vtq; de Longolio, aliiſque, quos Longolii ſimiles eſſe vult, in præſentia nihil dicam, quiſnam Iouianum Pontanum (de Actio enim poſtea agemus) ſuperſtitioſe M. Tullio ſe obſtrinxiſſe aſſeuerare audeat? An ſi ille eo quo Eraſmus fingit ſtudio fuiſſet detẽtus, plurimas ſuis ſcriptis voces inſperſiſſet, quas M. Cic. vitauit? At nõ de ſimplicium vocum (dixerit ille) ſed de orationis potius cõtextu, ſtructurætue ratione loquor, cum eũ ad Cice. regulã excutio Quin ego neq; in hoc vtiq; tam anxie eum laboraſſe cõiicere queo, quãdo ea orationis genera elegit, in quibus M. Cic. nunquam ſe exercuit: cuiuſmodi ſunt elegãtiſſimi illi Dialogi, quos Lucianico more ab eo conſcriptos Eraſmus ait. Sed nec in iis, quæ de profanis, Chriſtiano tamen cõuenientib. ſcientiis tractauit, idem ſcribendi inſtitutũ, quod M. Tullius in libris de Officiis, aliiſq; Philoſophicis ſecutus eſt. Ad hæc neq; orationes, in quib. idem Cicer. mirifice excelluit, neq; Epiſt. attigit, quarum is multos libros omni candore elegantiaq; conſpicuos reliquit, ac de quib. ſiniſtre admodũ iocatus eſt Eraſmus, Longolianas cum illis conferens: primũ, quod in Ciceronianis nihil eſſe accerſitum, aut elaboratum autumat, cum multæ inter illas adeo graues, elaborataeque legantur, vt ad ipſam pene orationũ grauitatem aſcẽdant: deinde quod multa eiuſdem,

quæ interciderunt, Epiſt. volumina peritura non fuiſſe fabulatur, ſi docti ea immortalitate digna iudicaſſent: quaſi aut M. Tullio aliquid immortalitate indignũ ſcribere licuerit, aut multæ abſolutiſſimæ eius orationes, diuiniq; de Reip. lib. ideo nobis in manib. ſint, quod nihil illis abſolutius condi potuerit. Verũ ne a Pontani cauſſa longius digrediamur, cum eam potiſſimum ſcribendi viam delegerit, quam Cicero intactam reliquit, quiſnam ſanus Iouianũ Põtanum ad Ciceronem ſe erinxiſſe dixerit? An forte quod hiſtorias ſoluta oratione, multaq; carminũ genera compoſuit, in quib. Tullius ſuũ ſtudium nũquam collocauit? Cum igitur hoc Ciceronianæ imitationis prurituеum minime laboraſſe plane videamus, non protinus multa in illius lucubrationib. ad Ciceronem proxime accedentia (ſi ad eius pleraq; quenq̃ proxime accedere fas eſt) inueniri inficiamur: cum (vt alibi de eo ſcripſimus) nemo meo iudicio omniũ noſtrorum ſcriptorum (de eminentiſſimis intelligo) artificium, aliaſq, ſiue ſolutę orationis, ſiue poematis virtutes, propius accuratiuſq; inſpexerit, quam Pontanus: neq; quiſquam felicius Ciceronem imitari potuerit, ſi hoc ei ſtudium arriſiſſet, quam idem ipſe, cui nulla earum partium, quę eximio imitatori neceſſariæ ſunt, eſſet deſtitutus. Ceterum cum ſuũ ſcribendi genus plurimum tenuerit, id mihi in eo perfeciſſe videtur, ꝙ poſt illos eximios Latinæ linguæ proceres, quorũ reliquias, vt rem ſacram amplectimur, protius nemo. Nam eius ſtylus ita compoſitus, ſedatus, puruſque ſunt, ita cum opus eſt aſſurgit, vt qui illi parũ æqui ſunt, liuoris ſæmulis actos in eum inuehi arbitrer, ad cuius vel in inuẽtione, vel in luculẽtiſſimæ dictionis ſono, vel etiam in grauitate felicitatem ſe peruenturos deſperent. A quorum claſſe ne ipſum quidem Eraſmum excluſerim, qui cum aliud minus candidũ dictionis genus (vt dictum eſt) ꝓbarit, *dignus fuit* (quod de Seneca refert Fabius Quint.) *qui meliora vellet, quando quæ voluit effecit.* Quocirca cum de Pontano ita ſcribit: *Ex meo iudicio nihil illius laudi vel acceſſerit, vel deceſſerit*: qualiſnam eius rei exitus eſſet futurus præclare diuinauit. Cum.n. ſic Pontanum laudat, vt parcius nõ potuerit, quænã illi ex Eraſmi iudicio laus accedere valuit? Cum vero inſulſis quibuſdã cauillis eundem ludificetur, quis illi aliquam in eo negotio integri iudicii micã tribuat? *Quædã illius degustaui*, inquit. Age autem, ſi quędã illius deguſtaſti, hoc eſt ſummis tantũ labris attigiſti, cur de eo ſententiam fers, cuius opera accurate non legeris? Et ſequitur: *Tractat materias profanas, quaſiq; locos communes, de Fortitudine, de Obedientia, de Splendore, quæ tractata facillime niteſcunt, atq; ex ſe facile ſuppeditant ſententiarum copiam: eaſq; ſic tractat, vt ægre poſſis agnoſcere, Chriſtianus fuerit, nec ne. Similiter temperat ſtylum in libello de Principe. Præterea nõ memini me quicquã illius legiſſe, præter aliquot Dialogos ad Lucianũ effictos.* Egregie ſane. Materias profanas tractat, inquit, & ita quidem, vt in eo opere nõ agnoſcas

Chri-

Chriſtianus fuerit necne. Quaſi quicquam ad rem faciat, vt Chriſtianuſne, an vt Ethnicus de iis virtutib. ſcripſerit, dum nihil in eis libris, in quib. de illis agit, Chriſtianis auribus aſperū docuerit: aut Pontanū etiam, ſi Chriſtianus non fuiſſet, pro doctiſſimo viro non eſſemus amplexuri. Iam ſi ſingulares ſcriptores ex Chriſtianis dogmatib. metiamur, et ſq; qui Theologiā quamuis barbare tractarint, aliis qui Ethnici de Ethnicis reb. ſcripſere eo nomine in Latina puritate præferamus, q; hi minus Chriſtianā cauſſam fouerint, pluris Remigiū, aut Bedam, aut Anſelmum, q̄ Ciceronem, Liuium, Salluſtiū in ea æſtimabimus. Vt ergo neq; illi probandi ſunt, qui cū Chriſtianos ſe eſſe profiteantur, Chriſtianæ religioni vel clanculū, vel aperte aduerſantur: ita qui aliquot ſibi argumentum Latinitatis capax deſumſerit, neq; in eo Chriſtianam pietatem quicquam offenderit, non modo non carpendus, ſed vehementer etiā eſt laudandus, ſi ſuſcepto oneri ſuffecerit, q; Pontano proculdubio videmus vſu veniſſe, cum quaſi communib (vt Eraſmus vocat) locis, nō tantū in ſententiis apte diſtincteq; connectendis, ſed in quodam æquabili orationis genere contexendo, ſummam lucem attulerit. Idem fecit in Meteoris, & Vrania: in quib. itidem materiam ab eo quæſitam ait Eraſmus, quæ facile ſplēdeſcat. At potius ea quærant inepti, ex quibus obſcure tractatis ſummū dedecus referant. Nam Pontanus Horatianum illud præceptum diligenter legerat,

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri, cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.

Demum quod Eraſmus illū infrequentem in manib. eſſe, atque in Epigrammatib. plus laudis, ſi obſcœnitatem vitaſſet, quod nec in Dialogis ſatis cauet, ferre potuiſſe addit, meras nugas (q; eius pace dictum ſit) ſcriptis mandauit. Siquidem Pontani lucubrationes doctorū manib. frequenter terūtur, niſi omnes forte eius exemplo quędā illius deguſtaſſe exiſtimauit: nec ſi integris ſeculis cōtemnerentur, eſſent paruipendendæ, cum Ciceronis opera, Senecæ, aliorumq; quorundam indoctorū malignitate diu nullo ferme in honore fuerint: quæ fortuna & Homerū diu infectata eſt: Epigrāmataq;, ſicuti de Priapeii carminis auctore diſſerētes docuimus, nullā Venerem habere ſoleant, niſi iocoſa atq; inhoneſta ſint: cū laudatiſſimū ferme quemq; eorum ſcriptorem ob nullam aliam rem magis, quam ob ſimilem verborum ſententiarumq; feſtiuitatem commendemus. De dialogis autem Luciani more ab eo editis, cur illū excuſem? cum nemo vnquam Luciano magis addictus fuerit, quam ipſe Eraſmus? quem tum ea de cauſſa, tum quod in Familiaribus colloquiis ac ſtultitiæ encomio nimium ſibi in homines ac Chriſtū dicacitatē deſumſit, ἄθεον pleriq; Germani apertiſſime appellare nō erubuerunt: cum plurima in Theologia ſcripſerit, euā-

Digitized by Google

gelicamque pietatem frequentiſſime prætendat, Iouianoq; Pon-
tano propterea magna ex parte infenſus fuerit, quod Ethnicum
ſe potius quam Chriſtianum in pleriſque oſtenderit: cuius etiam
criminis complicem reddidit Actium Syncerum Sannazarium,
tam ornatum, tam candidũ, tam argutum, tam denique admira-
bilem Poetam, vt cum multis (niſi fallor) antiquorũ dubia palma
certet. Et tamen de illo in eodem Dialogo ita ſcribit. *Pontano ſuc-
ceſſit Actius Syncerus, cui quia partum Virginis matris mire felici
carmine deſcripſit, ſupra modum applauſum eſt a Romano theatro.
Teſtantur hoc abunde Leonis & Clementis Breuia, ſic enim hodie
vocant: tum Ægidii Cardinalis addita præfatio, ne ceteros comme-
morem, nec ſine cauſſa tantopere placuit. Mihi certe magna cum ani-
mi voluptate perlectum eſt opus vtrumq;. Nam & Eclogas ſcripſit
piſcatorias. Quis autem talem indolem in iuuene patricio non exo-
ſculetur? Hoc nomine præferendus eſt Pontano, quod rem ſacram tra-
ctare non piguit, quod nec dormitanter eam, nec inamœne tractauit.
Sed meo quidem ſuffragio plus laudis erat laturus, ſi materiam ſa-
cram tractaſſet aliquanto ſacratius: qua quidem in re leuius pecca-
uit Baptiſta Mantuanus, quanquam & alias in huiuſmodi argu-
mentis vberior. Nunc quorſum attinebat hic toties inuocare Muſas
& Phœbum? Quid quod Virginem fingit intentam præcipue Sibyllinis
verſibus? quod non apte Protheum inducit de Chriſto vaticinantem?
quod Nympharum, Hamadryadum, ac Nereidum plena facit omnia?
Quam dure reſpondet Chriſtianis auribus verſus ille, qui (ni fallor)
Virgini matri dicitur,*

Tuq; adeo ſpes fida hominum ſpes fida deorum.

*Scio Deorum metri gratia poſitum, loco diuorum. Me quidem leuiter
offendit in tot virtutibus, quod ſynalœpha frequentes hiulcam red-
dunt compoſitionem. Ne multis: Si carmen hoc profert, vt ſpecimen
adoleſcentis Poeticen meditantis, exoſculabor: ſi vt carmen a viro
ſcriptum ad pietatem, longe prætulerim vnicum hymnum Prudentia-
num de Natali Ieſu tribus libellis Actii Synceri: tantum abeſt, vt
hoc carmen ſufficiat, & ad proſternendum funda Goliam Eccleſiæ
minitantem, & ad placandum cithara Saulem furentem. Atqui
haud ſcio, vtrum ſit magis reprehendendum, ſi Chriſtianus profa-
na tractet profane, Chriſtianum ſe eſſe diſſimulans: an ſi materias
Chriſtianas tractet paganice. Siquidem Chriſti myſteria non ſolum
erudite, verum etiam religioſe tractanda ſunt. Nec ſatis eſt tempora-
ria delectatiuncula delinire lectoris animum, excitandi ſunt affectus
Deo digni: quod fieri non poteſt, ni penitus cognitum habeas argumen-
tum, quod vel fas. Nec enim hic inflammabis, ſi frigebis ipſe: nec ad a-
morem rerũ cœleſtium accẽdes lectorem, ſi tibi talium vel leuis admo-
dũ, vel nulla cura eſt. Hic ſi præſto ſunt vel vltro, nec acceſſita, vel nõ
magno cõſtantia dictionis ornamẽta, figurarũ illecebræ, quib. faſtidio-
ſum lectorẽ allicimus, allectũq; remoramur nõ arbitror reiiciẽda, modo*

primis

primas teneant ea, quæ præcipua ſunt. Quale porro ſit, materiam piam ob hoc ipſum putere nobis, quod pie tractata ſit? At pie tractari qui poteſt, ſi nunquam dimoueas oculos a Vergilijs, Horatijs, ac Naſonibus? Hæc Eraſmus, & alia non pauca in eandem ſententiam: poſt quæ in profundam pietatis ſyluam ingrediens, dicendaque tacendis commiſcens, hoc ad ſummam concludit, Horatiano de poetica licentia præcepto illos eiuſdem verſus eſſe opponendos:

At non vt placidis coeant immitia, non vt
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.

Inquit enim: *Minus opinor conuenit Muſis, Apollini, reliquiſque diis poetiis cum Chriſtianæ pietatis myſteriis, quam ſerpentibus cum auibus, aut tigribus cum agnis, præſertim in argumento ſerio. Alioqui ſi quid obiter per iocum aſpergatur ex veterum fabulis, ferendum arbitror magis quam probandum. Oportebat enim omnem Chriſtianam orationem reſipere Chriſtum, ſine quo nec ſuaue, nec ſplendidũ eſt quicquam, nec vtile, nec honeſtum, nec elegans, nec facundum, nec eruditum. Licet ſane præludere ad ſeria pueris. In veris, in ſeriis, quodq; grauius eſt, in pijs materijs, quis ferat iſta paganica progymnaſmata?* Quibus verbis, longius hic a nobis recitatis, vt meram Eraſmi in Sannazarium odii vim vnuſquiſq; ex eis cognoſcat, cum nihil ſit malignius, nihil candidum minus, nihil denique rancidius, ſingula quæ Syncero obiiciuntur ſingulatim ſunt expendenda. Ac ſi ante omnia Eraſmum in arte poetica, & in ea præſertim, quæ ad heroicam maieſtatem pertinet, non ita, vt in aliis eruditionis partibus excelluiſſe dixero, nullã prorſus ei iniuriam mihi facturus videor, ſi Eraſmo meliores, hoc eſt, Græcorum Latinorumque præſtantiſſimos, aliqua laudis parte caruiſſe nemo eſt qui neſciat. Nec ego hanc illius exiguam in rebus poeticis gloriam ad illa refero, quæ metrorum rationem continent (ea namque ad vnguem illi cognita fuiſſe, ex multa hominis in quibuſdam poetis recognoſcendis diligentia, duabuſque niſi fallor Euripidis tragœdiis Latinis verſibus redditis, plane concedimus) ſed ad lenem quandam, nitidam, amœnam (atq; vt in pauca conferam) egregio poeta dignam carminum compoſitionem, quæ nõ magis arti quam naturæ ipſi debetur, vt vtrumque in præclaro poemate perficiendo æqualem ſibi partem vindicet, iuxta illud Horatii:

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amice.

Quamobrem cum eorum alterum Eraſmo non contigiſſe, ex hexametris ab eo ſcriptis perſpicue appareat (nec enim ſi in Euripide vertendo felicem eum fuiſſe fatear, omnia illi poeta ornamenta adfuiſſe cõceſſerim) cur nam is Sannazarii libris de Partu Virginis, Piſcatoriiſque Eclogis tam iniquus, fuerit facile eſt cognitu. itaq;

Romæ apud ſummum pontificem, purpuratoſq; patres, eius opera male audiret. Cui ſic reſpondit Pius, vt nihil modeſtius, nihil ſanius a doctiſſimo principe exſpectare licuerit. Eum cum ſcripta ad hoc Apologia iterum laceſſiſſet Eraſmus, diffuſius ille rem egit, de plurimis Theologicis quæſtionibus, vt ſummũ heroem decebat, multis libris differens. Quod ſane opus, cum auctor morte præuentus, ſummam ei manum imponere non potuiſſet, vtcunq; partim ab eo, partim a nobis recognitum in lucem exiit. At id tam ſiniſtre accepit Eraſmus, vt immerentẽ heroem, præter decorum calumniari non ſit veritus ſcommatibus parœmiiſq; tanti viri maieſtatem deuitans, atq; illud ſæpiſſime repetens, Pariſienſes Theologos alios ei phraſim, alios loca, alios alia ſuggeſſiſſe: quod tamẽ a vero plurimum abeſſe, cum omnes qui Lutetiæ Pariſiorum eum paulo familiarius nouerant, tum ipſe conſtantius quam ceteri omnes aſſerere queo: quando per ea tempora, quibus is princeps illud opus ſcribebat, neminem qui literis operã dediſſet, in domeſtica conſuetudine habebat, præter me vnũ, iuuenem admodum, quẽ Romæ ex Decii Syllani ludo, inter ſuos familiares admiſerat, quod & nos alio loco teſtati ſumus, & Ioannes Sepulueda Corduběnſis, exactiſſimus idẽ Theologus, Philoſophuſq;, & bonarũ literarum cognitione eminentiſſimus, in ea quã ꝓ illo ſcripſit defenſione, non diſſimulat. Sed ne in his, & reliquis, q̃ Theologica ſunt, diutius immoremur, aliud extitit hominũ genus, qui Eraſmũ inexpiabili odio proſecuti ſunt, atq; adeo plurimi hodie ꝓſequuntur: ii nimirũ, qui Ciceroniani vocari cupiunt, ꝓpter editũ in illos dialogum, qui Ciceronianus inſcriptus eſt. Eorum vero cum magnus numerus ſit, tũ in Italia, tũ in aliis quibuſdam Europæ partibus, nemo tamen qui immodeſtius, furioſiuſq; in eum ſcripſerit, inuentus eſt, quam Stephanus Doletus Aurelianus: cuius friuolis rationibus, cum ipſe parũ Ciceronianis amicus reſponderim, hoc tamen de eadem re in p̃ſentia dixero, duas res, quare Doletus ad id certamen deſcenderit, fuiſſe in cauſſa. Quarum alteram cum ſuo loco oſtenderimus, altera ita ſe habet, vt cum nihil Ciceroniana ſuperſtitione ſit abſurdius, Eraſmus autem per omne ſcriptorum genus vagandum, & ex ſingulis optimum quidq; deligendum eſſe, commonſtrarit, maximam gratię partem (ſi id omnibus eſſet perſuaſum) amiſſura fuerit immenſa illa Doleti commentariorum farrago, ex Roberti Stephani theſauro, Mariique Nizolii in Marcum Ciceronem obſeruationibus compilata. Qui enim id opus antequam hæc ederentur, viderunt, non maius illud antea fuiſſe, mihi pro certo aſſeuerarunt, quam ſex Laurentii Vallenſis de Latinis elegantiis libros, cum aliorum poſtea ſudoribus magnopere locupletata, abſque aliqua eius, cui aſcripta ſunt, laude circumferantur. Quam ob rem Doletus, quodcunque potuit, in Eraſmum virus effudit, ita quidem vt Erinnybus agitatus, non

honeſtæ

honeſtæ contentionis gratia, cum eo congreſſus videatur: qui licet facile iis reſponderet, a quibus quocunq; modo laceſſitus fuiſſet, Doletum, vti mente captum quempiam, nulla reſponſione dignum duxit. Proinde id cõſpicatus egregius Latinæ linguæ commentariorum auctor, qui tertium ſe eorum tomum ſcripturum pollicitus, omnem de eo cogitationem, rei difficultate perterritus, abiecisse dicitur, niſi aliquis interim prodeat, qui paratam ei, illius materiam porrigat: qui ſe & literas, & natare, vt ſi alius quiſquam, ſcire gloriatus eſt: qui inquam, vnicus Ariſtippi germanus animam mortalem eſſe, ac ſummum bonum in corporis voluptate conſiſtere, non dubitat, pro Eraſmi calumniatore vnicus eius laudator repente factus eſt, compoſita de eius vita functi laudibus ode, quo nihil turpius eſt, nihil tertius. Atq; ego quidem, quamuis, cum primum animum ad ſcribendum appuli, Gulielmiq; Budæi in Latinos odium plane non perſpexiſſem, omnium qui viuerent eum eruditiſſimum, non ſine multorum querimonia, dixi. Vbi vero eius lucubrationes accuratius perlegi, paulo in eum inclementior fui, quaſi in Romanæ linguę, eiuſq; ſcriptorum, obtrectatorem. Quod tamẽ ad doctrinæ palmã attinebat, ſic reliqui, vt primo noſtro opuſculo erat expreſſum, quod ſine dubio improbaret Doletus, qui eum laudare valuit, cui nullam alicuius rei cognitionem reliquerat, cuius prouerbiorum centurias, quaſi nullius ponderis, vellicat: cuius denique epiſtolas florulentas, ſtylum autem flaccidum, eneruatumque, & omnibus vitiis ſcatentem, irridet: cum ille facilis potius ſit, & a viuido quodam fœcundi ingenii flumine emanaſſe dignoſcatur. Quod ſi parcius aliquãto ſcriptorum numero indulſiſſet, non dubito, quin ea (de ſtyli candore loquor) aſſequi valu[illegible]rit, quæ ſummis quibuſdam viris in eo genere tribuuntur. Sed quid facias? Ipſe eam laudem reſpuit: nec ſolum duriſſimas pleraſque Theologorum voces non eſt aſpernatus, ſed quandoq; de medio foro ea ſumebat, quæ ſuis ſcriptis complecteretur: Illud frequentiſſime in ore habens, ſe de huiuſmodi dictionis candore minime anxiũ, omnia quærere, omnia moliri, vt quocunq; pacto bonarum literarum, ſacræque Theologiæ ſtudioſos iuuaret. Ex quo factum opinor, vt non exiguo, neque flocciſaciendo, ſe temporis ſpatio, ſe defraudarit, vt Plautum, Terentium, Suetonium, aliosque quoſdam Latinos auctores: Theologos vero Cyprianum, Hilarium, Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſiumq;, a multis mendis vindicaret, quod quatenus perfecerit, doctiſſimo cuique perſpicuum eſſe opinor. De adagiorum autẽ Chiliadibus, hoc tempore non multa dicã, quod tum præcedenti capite, tum aliis in locis, non ſemel earum mentionem fecimus. Id porro ipſe fatebitur Momus, excellens Eraſmi ingenium, in eo opere maxime enituiſſe, cum nulla fere parœmia eum fugerit, cum omnium ferme veram rationem reddiderit,

cum demum,ſiquando obſcurior aliquis in eis nodus occurrebat, (vt in tanto opere accidere oportuit) ingenue ſe ad eum ſoluendum parum aptum quandoq; affirmarit. Et per Deos immortales, quis eſt, qui nunquam cæcutierit?

Ex aliquot igitur, quæ Eraſmus in prouerbiis, meo iudicio, exacte non explicauit, illud eſt, quod cur nam obſcuriſſimam difficilimamq; rem. Delio natatore indigere, in prouerbium abierit, nõ docet, ſed de eo ſic ait: Δήλιος κολυμβητής, Delius natator *olim vulgo dicebatur, admodum natandi peritus, quiq; poſſet in ſumma natare aqua. Natum adagium, aut certe factum illuſtrius, ex Socratis Apophtegmate. Cum enim huic Euripides librum obtuliſſet Heracliti, cui cognomen σκοτεινοῦ, propter affectatam ſcriptorum obſcuritatem, rogaretque, cuiuſmodi videretur, reſpondiſſe fertur hoc pacto:* ἃ μὲν συνῆκα, γενναῖα· οἶμαι δὲ καὶ ἃ μὴ συνῆκα, πλὴν Δηλίου δεῖται κολυμβητοῦ, ὡς τὸ μὴ ἀποπνιγῆναι ἐν αὐτῷ. Id eſt: *Quæ quidem intellexi, præclara, arbitror autem & ea, quæ non intellexi, quanquã natatore Delio opus, vt ne quis in eo præfocetur.* Hæc Socrates, *alludens ſimul & ad prouerbium, & ad Heracliti ſenſus nimium abſtruſos ac profundos, vt niſi natator inſigniter peritus contigiſſet, periculum eſſet, ne lector in eo libro ſuffocaretur, mergeturque. Laertius in Heraclito, refert hoc dictum ad Cratetem quendam, qui primus Heracliti librum de Natura, Græciæ inuexerit, & hoc elogio commendarit.* Hæc Eraſmus, quibus quomodo id adagium, aut natum, aut certe illuſtrius factum ſit non male declarat: at cauſſam ob quam *Delio*, & non alio *natatore*, in intelligendo Heracliti libro opus fuiſſe, vel a Socrate, vel a Cratete dictum ſit, nequaquam oſtendit, cum id eſſet in primis aperiendum. Sed quoniam nemo eam aperte docuit, ac coniecturis in illa reperienda, eſt agendum, ab Eraſmo illam fuiſſe prætermiſſam, neutiquam eſt mirandum. Neque enim ſic ea a me reddetur, quaſi aliunde emanare nequiuerit: ſed & ipſe, quæ mihi videbuntur, de illa modeſtiſſime, non vt Eraſmum carpam, verum vt quicquid poſſum, in communem ſtudioſorum vſum referam, indicabo. Cum itaque Socrates, *Delium natatorem* eum eſſe oportuiſſe, qui in Heracliti libro non ſuffocaretur, Euripidi reſponderit, nec Delios homines aliis, ſiue inſularum, ſiue continentis habitatoribus, in natando præſtitiſſe vſquam, quod ſciam, legatur: eum ego interpretor *Delium natatorem*, qui omnia ſciret, hocque modo obſcuriſſimum Heracliti librum intelligeret. Potuit autem vel Apollinem, qui in Delo inſula natus, *Delius* ab ea appellatus eſt, cuique nihil occultum fuiſſe antiquitas credidit, intelligere: vel ſi ab hominibus, qui pro diis habiti non ſint, omniaque itidem ſciuerint, non eſt recedendum, Pyrrhum Delium piſcatorem (quod genus melius ceteris natare ſolet) eo ſignificare, vt facilis a piſcatore ad natatorem ſit alluſio.

Cur

Cur vero Pyrrho Delio nihil fuiſſe incognitum olim exiſtimatum, ſit, Pythagoræ Samii cauſſa factũ eſt q̃ μετεμψύχωσιν, hoc eſt, *animæ ex alio in aliud corpus trãſmigrationem*, cum magna celebritate inter Græcos docuit, quiq; nihil neſcire p̃dicabat, ita dicere ſolitus, ſe Æthalidem quondam Mercurii filium fuiſſe, cui cum a patre quouis p̃ter immortalitatem donũ petendi, optio facta eſſet, hoc popoſcit, vt viuens, & vita functus, omnia q̃ cõtingerent, in memoria haberet. inde cum paulo poſt in Euphorbum Panthoidẽ q̃ Troiani belli tẽpore, a Menelao (vt Homerus Iliados lib. 17. teſtatur, interfectus eſt, immigraſſet, atq; idem de Æthalide affirmãs, hoc adderet, ſe a patre accepiſſe, vt perpetuo errore, per quaſcunque vellet arbores, animaliaque commigraret, mox in Hermotimũ tranſiſſe: vtque eius rei fidem faceret, cum Branchidas iuiſſet, in Apollinis fanum ingreſſum clypeum, quem illic Menelaus ſuſpenderat, vti ſuum periiſſe, tum ex hoc Hermotimo in Pyrrhum Deliũ piſcatorem ſe tranſtuliſſe, qui eadem omnia de Æthalide, Euphorbo, Hermotimoq; confirmarit. Ex hoc Pyrrho denũ in Pythagoram veniſſe, quã genealogiam ex Heraclidis Pontici ſententia his verbis Diogenes Laertius in Pythagoræ vita recenſet: τοῦτόν φησιν ἡρακλείδης ὁ ποντικὸς περὶ αὐτοῦ τάδε λέγειν, ὡς εἴη ποτὲ γεγονὼς αἰθαλίδης, καὶ ἑρμοῦ υἱὸς νομισθείη. τὸν δὲ ἑρμῆν εἰπεῖν αὐτῷ ἑλέσθαι, ὅ, τι ἂν βούληται, πλὴν ἀθανασίας. αἰτήσασθαι οὖν ζῶντα καὶ τελευτῶντα μνήμην ἔχειν τῶν συμβαινόντων. ἐν μὲν οὖν τῇ ζωῇ, πάντων διαμνημονεῦσαι. ἐπεὶ δὲ ἀποθάνοι, τηρῆσαι τὴν αὐτὴν μνήμην. χρόνῳ δ' ὕστερον εἰς εὔφορβον ἐλθεῖν, καὶ ὑπὸ μενέλεω τρωθῆναι. ὁ δὲ εὔφορβος ἔλεγεν, ὡς αἰθαλίδης ποτὲ γεγόνει· καὶ ὅτι παρ' ἑρμοῦ τὸ δῶρον λάβοι, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς περιπόλησιν ὡς περιεπολήθη, καὶ εἰς ὅσα φυτὰ καὶ ζῶα παρεγένετο. καὶ ὅσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ ᾅδῃ ἔπαθε, καὶ αἱ λοιπαὶ τίνα ὑπομένουσιν. ἐπεὶ δὲ εὔφορβος ἀποθάνοι, μεταβῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ἑρμότιμον, ὃς καὶ αὐτὸς πίστιν θέλων δοῦναι, ἐπανῆλθεν εἰς βραγχίδας, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ τοῦ ἀπόλλωνος ἱερὸν, ἐπέδειξεν ἣν μενέλαος ἀνέθηκεν ἀσπίδα. ἔφη γὰρ αὐτὸν ὅτ' ἀπέπλευσεν ἐκ τροίας ἀναθεῖναι τῷ ἀπόλλωνι τὴν ἀσπίδα, διασεσηπυῖαν ἤδη. μόνον δὲ διαμένειν τὸ ἐλεφάντινον πρόσωπον. ἐπειδὴ δὲ ἑρμότιμος ἀπέθανε, γενέσθαι πύῤῥον τὸν δήλιον ἁλιέα, καὶ πάντα πάλιν μνημονεύειν πῶς πρόσθεν αἰθαλίδης, εἶτα πύῤῥος γένοιτο. ἐπειδὴ δὲ πύῤῥος ἀπέθανε, γενέσθαι πυθαγόραν, καὶ πάντων τῶν εἰρημένων μεμνῆσθαι. Quando igitur vnicus a Pythagora, qui nihil ſibi ignotum eſſe dicere ſolebat, ad Pyrrhum Delium piſcatorem gradus fuit, cur non ex ea re data prouerbio occaſio videri poſſit? Sane de Pythagoræ temporibus alibi multa.

De eius autem doctrina pauca admodum diximus, hoc eſt, illum quæ de animæ immortalitate Græcos docuerat ab Ægyptiis, ac Pherecyde Syro cuius auditor fuit, ſuppreſſo eorũ nomine accepiſſe, cũ in eo quidem non parũ laudandus fuerit, quod animam immortalem illis crediderit: in eo autem ſummopere ſit carpendus,

ortus,ſuum genus ad Euphorbum retuliſſe putet. *Quæ ignorantia, ait,effecit,vt quoſdam dicere non puderet, iccirco nos eſſe natos,vt ſcelerum pœnas lueremus,quo quid delirius dici poſſit,non inuenio. Vbi enim,vel quæ ſcelera potuimus admittere,qui omnino non fuimus? niſi forte credamus inepto illi ſeni, qui ſe in priori vita Euphorbum fuiſſe mẽtitus eſt Hic credo, quod erat ignobili genere natus,familiã ſibi ex Homeri carminibus adoptauit. O miram & ſingularem Pythagoræ memoriam,o miſeram obliuionem noſtrum omniũ,qui neſciamus,quid ante fuerimus: Sed fortaſſe vel errore aliquo,vel gratia ſit effectum, vt ille ſolus Lethæum gurgitem non attigerit,nec obliuionis aquam guſtarit, videlicet ſenex vanus, ſicut otioſæ aniculæ ſolent, fabulas, tanquam infantibus credulis finxit. Quod ſi bene ſenſiſſet de iis,quibus hæc locutus eſt,ſi homines eos exiſtimaſſet,nunquam ſibi tam petulanter mentiendi licentiam vindicaſſet. Sed deridenda hominis leuiſſimi vanitas.* Hactenus ille, qui maius,vt mihi videtur,a Deo optimo maximo beneficium accepit,quam Pythagoras:cũ Lactantius verum ab illo fidei lumen habuerit,cuius expers Pythagoras in eo(vt dixi)ſummam laudem eſt conſecutus, ꝙ animam immortalẽ eſſe ſuis auditoribus omnibus rationibus perſuadere conatus ſit. Nonne magis illi vituperandi ſunt,qui vt eã eodẽ quo & corpus tẽpore extingui cõuincerẽt,nihil intẽtatũ reliquere? Quorũ innumero non tantũ Græcorũ q̃ plurimi,ſed & non pauci Latini fuerunt, ac inter ceteros Titus Lucretius Carus, Caiuſq; Plinius maior.Cum enim eorum alter multis id rationibus comprobare nitatur,quam nam Philoſophorum ſectam ſecutus ſit,his de Epicuro verſib. plane oſtendit,quos ſine ſtomacho mihi q dem legere nunq̃ contigit:

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti,illuſtrans commoda vitæ,
Te ſequor o Graiæ gentis decus,inq; tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis.
Non ita certandi cupidus,quam propter amorem,
Quod te imitari aueo:quid enim contendat hirundo
Cycnis,aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Conſimile in curſu poſſint,& fortis equi vis?
Tu pater es rerum inuentor,tu patria nobis
Suppeditas præcepta,tuiſque ex inclyte cartis
Floriferis vt apes in ſaltibus omnia libant:
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea, perpetua ſemper digniſſima vita.

Alter vero dignus propter ſingularem eruditionem,cui ſanior mẽs in ea parte fuiſſet,ſic de anima garrit lib. Naturalis hiſtoriæ 7. *Poſt ſepulturam aliæ atque aliæ manium ambages,omnibus a ſuprema die eadem quæ ante primum: nec magis a morte ſenſus vllus aut corpori, aut animæ,quam ante natalem.Eadem enim vanitas in futurũ etiam ſe propagat,& in mortis quoq; tempora ipſa ſibi vitam mentitur: alias*

Digitized by Google

immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias ſenſum inferis dando, & manes colendo, Deumq; faciendo, qui iam etiam homo eſſe deſierit: ceu vero vllo modo ſpirandi ratio homini a cæteris animalibus diſtet, aut non diuturniora multa in vita reperiantur, quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ proſequitur materiam? vbi cogitatio illi? quomodo viſus, auditus? aut qui tangit? qui vſus eius? aut quod ſine his bonum? Quæ deinde ſedes? quantaue multitudo tot ſeculis animarum velut vmbrarum? Puerilium iſta deliramentorum, auidaque nunquam deſinere mortalitatis commenta ſunt. Verum & Plinio & Lucretio, & quibuſcunque eiuſdem hæreſeos) vt ea nunc ſileamus, q non ab homine ſed ab ipſo omnium rerũ parente atq; opifice accepta, abſq; vlla cõtrouerſia veriſſima eſſe fateamur) innumeri excellentiſſimi viri poſſunt opponi, ſed vnus Plato, pluris q̃ infinitæ Epicureorũ haræ eſt faciẽdus: cuius librũ de animæ immortalitate cum legiſſet Vticenſis Cato, ſibi ipſi mortẽ conſciſcere non dubitauit. Sed & Ambraciotes Cleõbrotus, cũ in eiuſdẽ Phædonẽ incidiſſet, animáq; poſt corporis mortẽ ſupereſſe in eo ſcriptũ inueniſſet; extemplo ſe e muro præcipitẽ dedit. In quã antiquus Poeta elegantiſſimum illud Epigramma luſit:

εἴπας, ἥλιε χαῖρε, κλεόμβροτος ἀμβρακιώτης,
ἧλατ' ἀφ' ὑψηλοῦ τείχεος εἰς αἴδην,
ἄξιον οὐδὲν ἰδὼν θανάτου κακὸν, ἀλλὰ πλάτωνος
ἐν τῷ περὶ ψυχῆς γράμμ' ἀναλεξάμενος.

Quid dicam de Cleanthe, Chryſippo, ac Zenone, qui ſibi ipſis, quod idem de anima crederent, manus intulerunt? Iam & Empedocles cum in eadem eſſet perſuaſione, ſeſe in craterem, hoc eſt in ardẽtis Ætnæ ſpecum deiecit, quamuis Horatius id eum feciſſe, vt pro Deo a poſteris haberetur, exiſtimarit:

Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles ardentem frigidus Ætnam.

Inſiluit. De M. Tullio ſatis eſt notum, quam de oſtendenda animæ immortalitate vbiq; ſit ſollicitus. Nam de aliis pleriſque tacebo, quoniam hoc argumentum plene ac pro rei dignitate tractandum non ſuſcepimus, neue cuiquam rerum copia faſtidiũ pariamus, multa quidem quandoq; tranſimus: cuius rei hoc vnũ ſubiiciam exemplum, quod cum de *ſtipulationis* etymologia agerem, M. Varronis teſtimonium, qui a *ſtipe* eam, hoc eſt a *pecunia* (ſic enim ea dicebatur) q̃ nobis dari ſtipulamur, non adduxerim, tum quod is auctor nonnunquam in vocum deductionibus nimis eſt ſubtilis, tum quod aliud quam pecuniam ſtipulatione nobis obligamus.

De diuitiis Narciſſi, & prodigioſa Meſſalinæ libidine.

CAPVT V.

NVnc vt ad Eraſmũ reuertamur, cũ is non tantũ aliqua in exacte reddendis quorundã Adagiorũ cauſſis prætermiſerit, ſed aliqua etiam, q̃ in prouerbii vſum tranſierunt, tanq̃ prouerbia in ſuas

Chiliadas

Digitized by Google

Chiliadas non retulerit, nõ poſſum quin ſummopere demirer eũ. qui Craſſi, Crœſiq; diuitias in Adagium abiiſſe faſſus ſit, Narciſſi Claudii Cæſaris liberti opes ab eo ordine reieciſſe: cum præſertim Iun. Iuuenalis ſimili modo eas ac Crœſi fortunas pro maximis, ſeu potius infinitis poſuerit in 14. Satyræ calce ita ſcribens:

Sed nondum implebit gremium, ſi panditur vltra,
Nec Crœſi fortuna vnquam, nec Perſica regna
Sufficient animo, nec diuitiæ Narciſſi,
Indulſit Cæſar cui Claudius omnia, cuius
Paruit imperiis, vxorem occidere iuſſus.

Caiuſque Plinius libr. 33. eo capite quo de immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, ſcribit, poſtquam de Crœſo Craſſoque non pauca retulit, tres Claudii libertos, quorum in numero Narciſſus fuit, Crœſo etiam opulentiores fuiſſe docuerit, his verbis: *Nec fuit ſatis, niſi totum Parthorum eſuriſſet aurum. Atq; vt nomen quidem opimi* (de Craſſo loquitur) *occupauerit (iuuat enim inſectari inexplebilē iſtam habēdi cupidinem) multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores, pariterq; tres Claudii principatu, Pallantem, Caliſtum, & Narciſſum.* An forte q hoc de Narciſſo adagium, tã a Græcis aut a Romanis q̃ de Crœſo, Craſſoq; celebratum non erat, idcirco erat omittendum? Ego vero tam libenter illo, q̃ alio quouis ſummam opulentiam ſignificante vterer: tum q Iuuenalis celeberrimi Poetæ exemplo id facerem, tũ q Narciſſum neq; Crœſo, neq; Craſſo poſtponendum duco: cum difficilius fuerit ei, qui ſeruus natus eſſet, q̃ iis qui in paternas diuitias aut regna ex teſtamento venerunt, ſummas opes acquirere, niſi forte qui Romani Imperii clauũ in puppe ſedens teneret, aut Halyattis filio, Lydiæq; rege, aut priuato ciue Rom. inferior ſit habēdus. At nõ vnius Narciſſi ea ſors fuit, reſpondebit, q Eraſmũ excuſare geſtiet. Quin potius cũ & Pallas & Caliſtus eandē ſibi apud Claudiũ gratiam comparauerint, ideo Narciſſi mentionem non fecit, q is non ſolus ad eum opũ gradum a fortuna euectus eſt. Imo vero non q d illis, ſed q d Narciſſo contigiſſet, ab eo ſpectari æquum erat: quando & Iuuenalis (vt oſtenſum eſt) ſic eum vt Craſſum, cuius fortunæ in adagium erant relatæ nominauit. Suetonius q dē in Claudii vita, poſtq̃ eum principem plurimos opulētiſſimos libertos ad maximos honores extuliſſe tradidit, duos eorum prætermiſſo Caliſto, Narciſſum ac Pallantem præcipuos fuiſſe docet. *Sed ante omnes Narciſſum,* ait, *ab epiſtolis, & Pallantem a rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modo ingentibus, ſed & Quæſtoriis Prætoriiſque ornamentis ornari libenter paſſus eſt: tantum præterea acquirere & rapere, vt querente eo quondam de fiſci exiguitate, non abſurde ſit dictum, abundaturum, ſi a duobus libertis in conſortium reciperetur.* Et ſubdit: *His, vt dixi, vxoribuſq; addictus, non principem ſe, ſed miniſtrum egit. Compendio cuiuſq; horum, vel etiam ſtudio ac libidine, honores, exercitus,*

impunitates, ſupplicia largitus eſt, & quidem inſcius plerumque & ignarus. Quid ergo mirũ, ſi, vt Satyricus ait, pro Narciſſi arbitratu Meſſalinam vxorem mulierem impudiciſſimam Claudius interemit? Non mehercle, qui ſic apud eũ principem potuit, a quo inter alia ſtultitiæ documẽta hoc quoq; editum nouimus, ꝙ adulto iam Britannico filio Neronem priuignum adoptarit, adulteram, ſed & caſtiſſimam quoque fœminam necare impune potuit. Quanquam iuſta de cauſſa Claudio in tam perditam, flagitioſamq; vxorem ſęuire licuerit, cum eam pręter cetera flagitia atq; dedecora, Caio etiam Silio nupſiſſe deprehenderit.

Dignum ſane inhoneſta muliere facinus: quodq; non facile crederes, niſi Plinius lib. 10. cum inſatiabilem in muliere libidinem exprimere vellet, de ea hiſce verbis ageret: *Meſſalina Claudii Cæſaris coniunx, hanc regalem exiſtimans palmam, elegit in certamen nobiliſſimam e proſtitutis ancillam mercenariæ ſtipis, eamq; die ac nocte ſuperauit quinto ac vigeſimo concubitu.* Atqui & idem ille Satyricus Poeta feſtiuius de ea, copioſiuſque:

Quid priuata domus, quid fecerit Hippia, curas?
Reſpice riuales diuorum, Claudius audi
Quæ tulerit: dormire virum cum ſenſerat vxor,
Auſa Palatino tegetem præferre cubili
Sumere nocturnos meretrix auguſta cucullos,
Linquebat comite ancilla non amplius vna:
Et nigrum flauo crinem abſcondente galero,
Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque ſuam: tunc nuda papillis
Conſtitit auratis, titulum mentita Lyciſcæ,
Oſtenditq; tuum generoſe Britannice ventrem,
Excepit blande intrantes, atque æra popoſcit:
Mox lenone ſuas iam dimittente puellas,
Triſtis abit: ſed quod potuit tamen, vltima cellam
Clauſit, adhuc ardens rigidæ tentigine vuluæ,
Et laſſata viris, nondum ſatiata receſſit:
Obſcuriſque genis turpis, fumoſque lucernæ
Fœda lupanaris tulit ad puluinar odorem.

De Io. Ioniano Pontano, Actioque Syncero.

CAPVT VI.

IN his itaq;, ac eiuſmodi non paucis, quæ ſingula hoc loco non ſunt ꝓferenda, aliquam in Eraſmo diligentiæ partem deſiderare q̃s valuerit. Iis tamen tam non cõmouemur, quam parum recto (ſic enim mihi videtur) illius de q̃buſdã excellẽtibus viris iudicio, in eo præſertim Dialogo, quem auctor ipſe Ciceronianũ vocauit, licet eius argumentum (vt ſæpe teſtatus ſum) non parum mihi arrideat, quod praue eos ſentire oſtendit, qui vnico nos M. Tullio addictos eſſe debere dictitant, ſi quid cultum, limatum, ac deniq; immortalitate

mortalitate dignum componere moliamur. Nec ſane diffitebor, Eraſmum ita rem quandoque exaggeraſſe,vt poſt validas, quibus in eo vtitur rationes,frigida nonnunquam, ac prope deridenda conſectatus ſit,& occulta quædam in M. Tullium ſpicula cõiecerit. Sed & in eo Dialogo,& in ceteris,tam recentium quam veterum(paucos in quibus etiam vitia,ſi vitia dicenda ſunt, pro virtutibus a nobis accipi æquum eſt, exceptos volo) non minutiſſima quæque, ſed maxime vera ac neruoſa, & operis ſcopus in primis ſpectanda ſunt. Proinde cum plurima Eraſmus in illo opuſculo erudite admodum.ingenioſeque doceat,rationibuſque cõfirmet, in aliis leuioribus floccifaciendum eſt nimium eius in quibuſdam rebus acumen. Cumq; de plurimis,quos ad Cic.normam examinat,veriſſimam ſententiam tulerit:de duob.eum, nempe de Iouiano Pontano,Actioq; Syncero inique iudicaſſe, ac friuolis rationibus eorum vtrumq; impugnaſſe non dubito. Ac primũ quidem cum eos,qui omni ſtudio ſe ad Cic.phraſim formaſſe crediti ſunt, in poſtremam Ciceroniani Dialogi partem reieciſſet,vt de iis ſcil. Chriſtophoroq; Longolio copioſius ageret,id Pontano,Sannazarioq;,vt in inuidiam eos adduceret,verſute tribuit, quod ab eorũ vtroq; fuit quam remotiſſimum, ſummum videlicet Ciceronem imitandi ſtudium. Atq; hoc palam profeſſus eſt,cum poſt Longolium,Bembum,Sadoletũ Caſaliumq;,Pontanum collocauit, hæc de eo ex Noſoponi perſona ſcribens: *Certe Pontanum vno ore prædicant omnes, huic Ciceronianæ dictionis palmam tribuunt eruditorum centuriæ.* Sed enim vndenam hoc collegerit Eraſmus,non video. Vtq; de Longolio,aliiſque,quos Longolii ſimiles eſſe vult,in præſentia nihil dicam,quiſnam Iouianum Pontanum (de Actio enim poſtea agemus) ſuperſtitioſe M. Tullio ſe obſtrinxiſſe aſſeuerare audeat?An ſi ille eo quo Eraſmus fingit ſtudio fuiſſet detẽtus, plurimas ſuis ſcriptis voces inſperſiſſet,quas M.Cic.vitauit? At nõ de ſimplicium vocum(dixerit ille)ſed de orationis potius cõtextu, ſtructuræue ratione loquor,cum eũ ad Cice. regulã excutio Quin ego neq; in hoc vtiq; tam anxie eum laboraſſe cõiicere queo, quãdo ea orationis genera elegit,in quibus M.Cic. nunquam ſe exercuit:cuiuſmodi ſunt elegãtiſſimi illi Dialogi,quos Lucianico more ab eo conſcriptos Eraſmus ait. Sed nec in iis, quæ de profanis, Chriſtiano tamen cõuenientib.ſcientiis tractauit, idem ſcribendi inſtitutũ,quod M.Tullius in libris de Officiis,aliiſq;Philoſophicis ſecutus eſt. Ad hæc neq; orationes, in quib.idem Cicer.mirifice excelluit,neq; Epiſt.attigit, quarum is multos libros omni candore elegantiaq; conſpicuos reliquit, ac de quib.ſiniſtre admodũ iocatus eſt Eraſmus,Longolianas cum illis conferens: primũ, quod in Ciceronianis nihil eſſe acerſitum,aut elaboratum autumat,cum multæ inter illas adeo graues,elaboratæque legantur, vt ad ipſam pene orationũ grauitatem aſcẽdant:deinde quod multa eiuſdem,

quæ interciderunt, Epiſt. volumina peritura non fuiſſe fabulatur, ſi docti ea immortalitate digna iudicaſſent: quaſi aut M. Tullio aliquid immortalitate indignū ſcribere licuerit, aut multæ abſolutiſſimæ eius orationes, diuiniq; de Reip. lib. ideo nobis in manib. ſint, quod nihil illis abſolutius condi potuerit. Verū ne a Pontani cauſſa longius digrediamur, cum eam potiſſimum ſcribendi viam delegerit, quam Cicero intactam reliquit, quiſnam ſanus Iouianū Pōtanum ad Ciceronem ſe effinxiſſe dixerit? An forte quod hiſtorias ſoluta oratione, multaq; carminū genera compoſuit, in quib. Tullius ſuū ſtudium nūquam collocauit? Cum igitur hoc Ciceronianę imitationis pruritueum minime laboraſſe plane videamus, non poſſumus multa in illius lucubrationib. ad Ciceronem proxime accedentia (ſi ad eius pleraq; quenq̃ proxime accedere fas eſt) inueniri inficiamur: cum (vt alibi de eo ſcripſimus) nemo meo iudicio omniū noſtrorum ſcriptorum (de eminentiſſimis intelligo) artificium, aliaſq; ſiue ſolutę orationis, ſiue poematis virtutes, propius accuratiuſq; inſpexerit, quam Pontanus: neq; quiſquam felicius Ciceronem imitari potuerit, ſi hoc ei ſtudium arriſiſſet, quam idem ipſe, cui nulla earum partium, quę eximio imitatori neceſſariæ ſunt, eſſet deſtitutus. Ceterum cum ſuū ſcribendi genus plurimum tenuerit, id mihi in eo perfeciſſe videtur, ꝙ poſt illos eximios Latinæ linguæ proceres, quorū reliquias, vt rem ſacram amplectimur, proprius nemo. Nam eius ſtylus ita compoſitus, ſedatus, puruſque fluit, ita cum opus eſt aſſurgit, vt qui illi parū æqui ſunt, liuoris ſtimulis actos in eum inuehi arbitrer, ad cuius vel in inuētione, vel in luculētiſſimæ dictionis ſono, vel etiam in grauitate felicitatem ſe peruenturos deſperent. A quorum claſſe ne ipſum quidem Eraſmum excluſerim, qui cum aliud minus candidū dictionis genus (vt dictum eſt) ꝓbarit, *dignus fuit* (quod de Seneca refert Fabius Quint.) *qui meliora vellet, quando quæ voluit effecit.* Quocirca cum de Pontano ita ſcribit: *Ex meo iudicio nihil illius laudi vel acceſſerit, vel deceſſerit*: qualiſnam eius rei exitus eſſet futurus præclare diuinauit. Cum.n. ſic Pontanum laudat, vt parcius nō potuerit, quænā illi ex Eraſmi iudicio laus accedere valuit? Cum vero inſulſis quibuſdā cauillis eundem ludificetur, quis illi aliquam in eo negotio integri iudicii micā tribuat? *Quædā illius deguſtaui*, inquit. Age autem, ſi quędā illius deguſtaſti, hoc eſt ſummis tantū labris attigiſti, cur de eo ſententiam fers, cuius opera accurate non legeris? Et ſequitur: *Tractat materias profanas, quaſiq; locos communes, de Fortitudine, de Obedientia, de Splendore, quæ tractata facillime niteſcunt, atq; ex ſe facile ſuppeditant ſententiarum copiam: eaſq; ſic tractat, vt ægre poſſis agnoſcere, Chriſtianus fuerit, nec ne. Similiter temperat ſtylum in libello de Principe. Præterea nō memini me quicquā illius legiſſe, præter aliquot Dialogos ad Lucianū effictos.* Egregie ſane. Materias profanas tractat, inquit, & ita quidem, vt in eo opere nō agnoſcas

Chri-

Digitized by Google

Chriſtianus fuerit necne. Quaſi quicquam ad rem faciat, vt Chriſtianuſne, an vt Ethnicus de iis virtutib. ſcripſerit, dum nihil in eis libris, in quib. de illis agit, Chriſtianis auribus aſperũ docuerit: aut Pontanũ etiam, ſi Chriſtianus non fuiſſet, pro doctiſſimo viro non eſſemus amplexuri. Iam ſi ſingulares ſcriptores ex Chriſtianis dogmatib. metiamur, eoſq; qui Theologiã quamuis barbare tractarint, aliis qui Ethnici de Ethnicis reb. ſcripſere eo nomine in Latina puritate præferamus, q hi minus Chriſtianã cauſſam fouerint, pluris Remigiũ, aut Bedam, aut Anſelmum, q̃ Ciceronem, Liuium, Salluſtiũ in ea æſtimabimus. Vt ergo neq; illi probandi ſunt, qui cũ Chriſtianos ſe eſſe profiteantur, Chriſtianæ religioni vel clanculũ, vel aperte aduerſantur: ita qui aliquot ſibi argumentum Latinitatis capax deſumſerit, neq; in eo Chriſtianam pietatem quicquam offenderit, non modo non carpendus, ſed vehementer etiã eſt laudandus, ſi ſuſcepto oneri ſuffecerit, q Pontano proculdubio videmus vſu veniſſe, cum quaſi communib (vt Eraſmus vocat) locis, nõ tantũ in ſententiis apte diſtincteq; connectendis, ſed in quodam æquabili orationis genere contexendo, ſummam lucem attulerit. Idem fecit in Meteoris, & Vrania: in quib. itidem materiam ab eo quæſitam ait Eraſmus, quæ facile ſplẽdeſcat. At potius ea quærant inepti, ex quibus obſcure tractatis ſummũ dedecus referant. Nam Pontanus Horatianum illud præceptum diligenter legerat,

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri, cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.

Demum quod Eraſmus illũ infrequentem in manib. eſſe, atque in Epigrammatib. plus laudis, ſi obſcœnitatem vitaſſet, quod nec in Dialogis ſatis cauet, ferre potuiſſe addit, meras nugas (q eius pace dictum ſit) ſcriptis mandauit. Siquidem Pontani lucubrationes doctorũ manib. frequenter terũtur, niſi omnes ferre eius exemplo quędã illius deguſtaſſe exiſtimauit: nec ſi integris ſeculis cõtemnerentur, eſſent paruipendendæ, cum Ciceronis opera, Senecæ, aliorumq; quorundam indoctorũ malignitate diu nullo ferme in honore fuerint: quæ fortuna & Homerũ diu inſectata eſt: Epigrãmataq;, ſicuti de Priapeii carminis auctore diſſerẽtes docuimus, nullã Venerem habere ſoleant, niſi iocoſa atq; inhoneſta ſint: cũ laudatiſſimũ ferme quemq; eorum ſcriptorem ob nullam aliam rem magis, quam ob ſimilem verborum ſententiarumq; feſtiuitatem commendemus. De dialogis autem Luciani more ab eo editis, cur illũ excuſem? cum nemo vnquam Luciano magis addictus fuerit, quam ipſe Eraſmus? quem tum ea de cauſſa, tum quod in Familiaribus colloquiis ac Stultitiæ encomio nimium ſibi in homines ac Chriſtũ dicacitaté deſumſit, ἄθεον plerique Germani apertiſſime appellare nõ erubuerunt: cum plurima in Theologia ſcripſerit, eũ-

gelicamque pietatem frequentiſſime prætendat, Iouianoq; Pontano propterea magna ex parte infenſus fuerit, quod Ethnicum ſe potius quam Chriſtianum in pleriſque oſtenderit: cuius etiam criminis complicem reddidit Actium Syncerum Sannazarium, tam ornatum, tam candidũ, tam argutum, tam denique admirabilem Poetam, vt cum multis (niſi fallor) antiquorũ dubia palma certet. Et tamen de illo in eodem Dialogo ita ſcribit. *Pontano ſucceſſit Actius Syncerus, cui quia partum Virginis matris mire felici carmine deſcripſit, ſupra modum applauſum eſt a Romano theatro. Teſtantur hoc abunde Leonis & Clementis Breuia, ſic enim hodie vocant: tum Ægidii Cardinalis addita præfatio, ne ceteros commemorem, nec ſine cauſſa tantopere placuit. Mihi certe magna cum animi voluptate perlectum eſt opus vtrumq;. Nam & Eclogas ſcripſit piſcatorias. Quis autem talem indolem in iuuene patricio non exoſculetur? Hoc nomine præferendus eſt Pontano, quod rem ſacram tractare non piguit, quod nec dormitanter eam, nec inamœne tractauit. Sed meo quidem ſuffragio plus laudis erat laturus, ſi materiam ſacram tractaſſet aliquanto ſacratius: qua quidem in re leuius peccauit Baptiſta Mantuanus, quanquam & alias in huiuſmodi argumentis vberior. Nunc quorſum attinebat hic toties inuocare Muſas & Phœbum? Quid quod Virginem fingit intentam præcipue Sibyllinis verſibus? quod non apte Protheum inducit de Chriſto vaticinantem? quod Nympharum, Hamadryadum, ac Nereidum plena facit omnia? Quam dure reſpondet Chriſtianis auribus verſus ille, qui (ni fallor) Virgini matri dicitur,*

Tuq; adeo ſpes fida hominum, ſpes fida deorum.

Scio Deorum metri gratia poſitum, loco diuorum. Me quidem leuiter offendit in tot virtutibus, quod ſynalœphæ frequentes hiulcam reddunt compoſitionem. Ne multis: Si carmen hoc profert, vt ſpecimen adoleſcentis Poeticen meditantis, exoſculabor: ſi vt carmen a viro ſcriptum ad pietatem, longe præferam vnicum hymnum Prudentianum de Natali Ieſu tribus libellis Actii Synceri: tantum abeſt, vt hoc carmen ſufficiat, & ad proſternendum funda Goliam Eccleſiæ minitantem, & ad placandum cithara Saulem furentem. Atque haud ſcio, vtrum ſit magis reprehendendum, ſi Chriſtianus profana tractet profane, Chriſtianum ſe eſſe diſſimulans: an ſi materias Chriſtianas tractet paganice. Siquidem Chriſti myſteria non ſolum erudite, verum etiam religioſe tractanda ſunt. Nec ſatis eſt temporaria delectatiuncula delinire lectoris animum, excitandi ſunt affectus Deo digni: quod fieri non poteſt, ni penitus cognitum habeas argumentum, quod verſas. Nec enim hic inflammabis, ſi frigebis ipſe: nec ad amorem rerũ cæleſtium accẽdes lectorem, ſi tibi talium vel leuis admodũ, vel nulla cura eſt. Hic ſi præſto ſunt vel vltro, nec accerſita, vel nõ magno cõſtantia dictionis ornamẽta, figurarũ illecebra, quib. feſtiuiſum lectorẽ allicimus, allectũq; remoramur nõ arbitror reiiciẽda, modo prim[illegible]

primas teneant ea, quæ præcipua ſunt. Quale porro ſit, materiam piam ob hoc ipſum putare nobis, quod pie tractata ſit? At pie tractari qui poteſt, ſi nunquam dimoueas oculos a Vergilijs, Horatijs, ac Naſonibus? Hæc Eraſmus, & alia non pauca in eandem ſententiam: poſt quæ in profundam pietatis ſyluam ingrediens, dicendaque tacendis commiſcens, hoc ad ſummam concludit, Horatiano de poetica licentia præcepto illos eiuſdem verſus eſſe opponendos:

At non vt placidis coeant immitia, non vt
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.

Inquit enim: *Minus opinor conuenit Muſis, Apollini, reliquiſque diis poeticis cum Chriſtianæ pietatis myſteriis, quam ſerpentibus cum auibus, aut tigribus cum agnis, præſertim in argumento ſerio. Alioqui ſi quid obiter per iocum aſpergatur ex veterum fabulis, ferendum arbitror magis quam probandum. Oportebat enim omnem Chriſtianam orationem reſipere Chriſtum, ſine quo nec ſuaue, nec ſplendidũ eſt quicquam, nec vtile, nec honeſtum, nec elegans, nec facundum, nec eruditum. Licet ſane præludere ad ſeria pueris. In veris, in ſeriis, quodq; grauius eſt, in pijs materijs, quis ferat iſta paganita progymnaſmata?* Quibus verbis, longius hic a nobis recitatis, vt meram Eraſmi in Sannazarium odii vim vnuſquiſq; ex eis cognoſcat, cum nihil ſit malignius, nihil candidum minus, nihil denique rancidius, ſingula quæ Syncero obiiciuntur ſingulatim ſunt expendenda. Ac ſi ante omnia Eraſmum in arte poetica, & in ea præſertim, quæ ad heroicam maieſtatem pertinet, non ita, vt in aliis eruditionis partibus excelluiſſe dixero, nullá prorſus ei iniuriam mihi facturus videor, ſi Eraſmo meliores, hoc eſt, Græcorum Latinorumque præſtantiſſimos, aliqua laudis parte caruiſſe nemo eſt qui neſciat. Nec ego hanc illius exiguam in rebus poeticis gloriam ad illa refero, quæ metrorum rationem continent (ea namque ad vnguem illi cognita fuiſſe, ex multa hominis in quibuſdam poetis recognoſcendis diligentia, duabuſque niſi fallor Euripidis tragœdiis Latinis verſibus redditis, plane concedimus) ſed ad lenem quandam, nitidam, amœnam (atq; vt in pauca conferam) egregio poeta dignam carminum compoſitionem, quæ nõ magis arti quam naturæ ipſi debetur, vt vtrumque in præclaro poemate perficiendo æqualem ſibi partem vindicet, iuxta illud Horatii:

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amice.

Quamobrem cum eorum alterum Eraſmo non contigiſſe, ex hexametris ab eo ſcriptis perſpicue appareat (nec enim ſi in Euripide vertendo felicem eum fuiſſe fatear, omnia illi poetæ ornamenta adfuiſſe cõceſſerim) cur nam is Sannazarii libris de Partu Virginis, Piſcatoriiſque Eclogis tam iniquus, fuerit facile eſt cognitu. itaq;

cum Actium verbis vtcunque ornat, non dubium eſt, quin aliquot honorificis verbis eorum aures, quibus illius poemata arrident, delinire voluerit, ne in ipſo edicti limine ſtatim offenderentur. At cum poſt mel ilico venenum, & illud quidem teterrimum lectori propinat, nihil eſſe difficilius, quã liuorem diſſimulare poſſe, preclare oſtendit. Sed quocunque in Actium animo Eraſmus fuerit, illud mihi ſatis conſtat, nihil eſſe cur qui elegantiſſimo Poetæ fauent, quicquam eius calumniatori deferant. Sed ad rem ipſam veniamus. Quam a Romano theatro probata fuerint Sannazarij carmina, inquit ille, ex eo palam fit, quod duo Rom. Pontifices id breuibus appoſitis (ſic enim vocantur) teſtatum eſſe voluerunt, Ægidiuſque Cardinalis addita præfatione idem ſit molitus: quaſi q̃ his tribus placuerit (addo etiam quartum, Antonium Thebaldeum, qui & ipſe iiſdem operibus epigramma præfixit) a Rom. omnibus e veſtigio fuerit commendatum, ac nõ ſuum quiſq; tum in ſcriptis, tum in aliis rebus laudandis vituperandiſve iudicium ſequatur. Et ſubdit Eraſmus, cum magna ſibi delectatione vtrumq; illius opus fuiſſe perlectum: *Quis enim, ait, talem indolem in iuuene patritio non exoſculetur?* Pulcra mehercle animi delectatio, quæ Actij libros, non viri, ſed iuuenis patritii opus exiſtimet. At alij non indolem in iuuene, ſed diuinum in diuino Poeta ingenium, nec minorem elegantiam amplectuntur. Cumque Eraſmus nec dormitantem eum, nec inamœne ſacram rem tractaſſe affirmauerit, iidem illi & amœniſſime & accuratiſſime eum omnia perfeciſſe iurant. Qui ſi Eraſmi ſuffragio plus laudis erat laturus, ſi materiam ſacram tractaſſet aliquãto ſacratius) qua in re leuius peccauit Baptiſta Mantuanus, quanquam & alias in huiuſmodi argumentis vberior) doctorum certe ſuffragia rem ſacram maxime ſacro more eum tractaſſe pro certo aſſerunt: in hoc etiam ab Eraſmi cenſura non mediocriter diſſidentia, quod cum de Actio loqueretur, Baptiſtam Mantuanum tecoctum poetam, ſi modo Poeta eſt vocandus, cum quo comparatus Alexander in Villa Dei natum pecus, Vergilius aut Homerus videri queat, nominare non puduerit, cum illi nihil antiquius fuerit, quam vt pauca, quę volebat, omni lepore elegantiaque condiret: Mantuanus vero monachus, ſolus laboranti Lunę ſuccurrere valeat, quippe qui

In hora ſæpe ducentos,
Vt magnum, verſus dictabat, ſtans pede in vno.

Et mox Eraſmus: *Nunc quorſum attinebat hic toties inuocare Muſas & Phœbum?* Si medius fidius Syncerus cauſſam in iudicio fuiſſet dicturus, Phœbum ac Muſas neutiquã inuocaſſet. At quia poema erat ſcripturus, Phœbum & Muſas, quod alij omnes vel mediocres Poetæ fecerunt, inuocauit. Et ſequitur: *Quid? quod Virginem fingit intentam præcipue Sibyllinis verſibus? quod non apte Protheum inducit de Chriſto vaticinantem? quod Nympharum, Hamadryadum,*

dum, ac Nereidum plena facit omnia? Hæc ab Eraſmo emanare potuiſſe non mirabitur, qui ab eodem ita ſcriptum paulo inferius legerit: *Quale porro ſit, materiam piam ob hoc ipſum putare nobis, quod pie tractata ſit? At pie tractari qui poteſt, ſi nunquam a*[illegible] *oculos a Vergiliis, Horatijs ac Naſonibus?* Quid eſt dii boni his verbis inſulſius? cum ei qui poema ſcribere velit, in Poetis verſandi facultatem adimat? At hoc mihi potius expedi: Si vel tantillum a Vergiliis, Horatiis ac Naſonibus oculos dimoueas, quonam pacto tolerabilis Poeta eſſe valueris? An forte Poetas in metrorum tantum ratione imitandos credis? An, vt Horatii exemplo agam:

Si quis pedibus quid claudere ſenis
Hoc tantum contentus amet, ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum verſus, totidem cœnatus, Hetruſci
Quale fuit Caſſi rapido feruentius amni
Ingenium, capſis, quem fama eſt eſſe, libriſq;
Ambuſtum proprijs: omnes Poeticas virtutes expreſſiſſe dicetur? Nihil minus. Niſi enim aliis coloribus, quorum exempla a Maronibus, Horatiis ac Naſonibus quærēda ſunt, poemata, quæ quis compoſuerit, ſuis locis ſcateant:

Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors
Et craſſum vnguentum, & Sardo cum melle papauer,
Offendunt, poterat duci quia cœna ſine iſtis.

Cum igitur Syncerus Virginem libris Sibyllinis intentam, Protheumque de Christo aptiſſime vaticinantem, aut ſimilia finxit, ita ſuos libros, vt egregium, cultum, recteque diſtinctum poema æquum eſt, ornauit. Quandoquidem ſi ſimplicem rei, vt erat, narrationem expreſſiſſet, verendum ei erat, ne pro Poeta hiſtoricus repente prodiret. Sed quid Mariæ cū verſibus Sibyllinis? Imo quid Sibyllinis libris cum noſtra religione? Ex iis tamen de Chriſto & Virgine eius matre reſpōſa citant Lactantius Chriſtianus ſcriptor, & Auguſtinus, nō minus vitæ ſanctitate, quam excellenti doctrina inter ſplendidiſſima noſtræ fidei lumina merito referendus, in libris de Ciuitate Dei. Cur autem Protheus omnia ſciuiſſe ab antiquis Poetis dictus, cōmodius de cauſſa Ariſtei luctus ac Græcorum reditu, quam de Chriſto vaticinari potuit? Nonne eodem iure, quo Horatius, Vergiliuſque de hominibus, ſic Actius de venturo Chriſti filio eundem loquentem inducere valuit? At illa figmenta ſunt: quaſi hæc pro veris affirmet Sannazarius. Verum in fabuloſis ludere licet, in ſacris non item. Quin potius ſi ſacra quis poetico more tractet, iure apud æquos iudices eam licentiam dummodo pudenter ſumtam impetrabit. Alioqui Gregorium Nazianzenum, qui de Chriſti morte tragœdiam ſcripſit, prorſus deteſtabimur, quod prophano poemate rem omnium maxime ſacram ſeriamq; tractarit: in quo plurima leguntur quæ ipſe ſibi, vt Poeta

confinxit, nec in ſacris monumentis vſquam reperiuntur. Illud quippe quantumuis ſedato ingenio ſtomachum moueret, quod Eraſmus Actii libros de Partu Virginis non ſatis eſſe ad Goliam funda ſternendum, Saulemque cithara placandum deierat: quaſi ad hoc ſcribantur poemata, vt iis eccleſiæ hoſtes vlciſcamur: aut Prudentius, cuius hymnos tantopere admiratur, hoc præſtiterit. Conduntur quidem poemata, vt nobis cum delectatione proſint, non vt ex illis Chriſti præcepta, ſacraſque diſcamus hiſtorias. Qua in re ſic antecedit Prudentium Syncerus, vt ſine dubio pluris ſit faciendum vnicũ huius ad ſummum Pontificem epigramma, quam innumeræ Prudentiorum, Aratorum ac Iuuencorum, ne dicam boum myriades. Nam qui id in condendo poemate inſtitutum ſequitur, quod Eraſmus laudat:

Non eſt ille poeta, ſed caballus.

Quod vero de ſynalœphe, quæ in Actii verſibus frequens ſit, idem obmurmurat, vt aliquid (quod nec ipſe negarim) in eo poeta deſideremus, in aliqua fortaſſe operis parte peccauit, quod illo clariores feciſſe non eſt ambigendum. Scio & præter Eraſmum, cuius iudicio plurimum ponderis inuidia detrahit, alios quoſdam nebulones nihil Syncero (cuius Piſcatoriæ Eclogæ cuiuis veterum in eo genere adprime exercitato conuenirent) veræ gloriæ reliquiſſe. Sed vt doctorum ſuffragia ſummopere optanda: ita contemnendas eſſe imperitorum deblaterationes, Horatius Flaccus hæc de ſe ſcribens admonet:

Men' moueat cimex Pantilius? aut crucier quod
Vellicet abſentem Demetrius? aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laudet conuiua Tigelli?
Plotius & Varius, Mæcenas, Vergiliuſq;,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atq;
Fuſcus, & hæc vtinam Viſcorum laudet vterq;,
Ambitione relegata te dicere poſſum
Pollio, te Meſſala tuo cum fratre, ſimulq;
Vos Bibuli & Serui, ſimul his te candide Furni,
Complures alios doctos ego quos & amicos
Prudens prætereo, quibus hæc, ſint qualiacunq;,
Arridere velim, doliturus ſi placeant ſpe
Deterius noſtra. Demetri, teque Tigelli,
Diſcipulorum inter iubeo plorare cathedras.

In Poetarum obtrectatores.

CAPVT VII.

ET hæc quidem partim de Eraſmo, qui Ioannem Pontanum, Actiumque Syncerum, parum lætis auibus multorum criminum reos fecit: partim de illis etiam, qui non minus aut eorum alterum aut vtrunque vellicant, ſcribere viſum eſt: non vt Eraſmo, cuius gloriæ ſemper faui, quicquam detraherem, ſed vt eius me rationibus

ſionibus opponens, aliis immodeſtioribus calumniatoribus obſiſterē. Qui licet maximo odio digni, illis certe tolerabiliores ſunt, quos poetas omnes tam Græcos quam Latinos totis viribus deprimere videmus, quod ſola in illis mendacia legi aſſerant? atque hoc inde fieri prædicent, vt plerique dulci verborum, quibus illi lectiſſimis vtuntur, lenocinii capti, ea ſæpenumero pro veris amplectantur, quibus nihil humano generi magis peſtiferum eſſe queat. Huc accedit, inquiunt, quod non tantum, quæ ipſi pro ſuo iure confingunt, falſa ac ridicula ſunt, ſed vera etiam, vt vndique mentiendi occaſionem arripiant, verborum inuolucris fabuloſa reddere conantur. Vtque non præter rem in eiuſmodi ſe ſententiam veniſſe oſtendant, protinus aut ad Platonem, qui poetas a ſua Republica abeſſe voluit, aut ad D. Hieronymum, aut ad inſulſos quoſdam Theologaſtros confugiunt: qui cum aliis in rebus nullam Hieronymi micam præſeferant, abſque dubio illius ſimiles ſe fore ariolantur, ſi cum eo poetarum carmina dæmonum cibos eſſe deierent, quaſi vero Platonis de Republica libri aliud ſint, quā poetico ſimilimum figmentum: aut quod vni Hieronymo placuit, a ceteris omnibus ſit probandum: nam viliſſimi Theologaſtrorum gregis cenſuram, nullo in loco ponendam eſſe opinor. Iam ſi qua vnquam ciuitas in tanta frequentia, quæ Platonicas in adminiſtranda Republica leges amplexa fuerit, reperta eſt, poetas quaſi perniciosiſſimum ſcriptorum genus reiiciendos eſſe non inficiabor. Tum niſi idem Plato, ac Hieronymus, quem poetarum carmina ſimpliciter improbaſſe inuidiſſi inepte colligunt, in poetarum lectione plurimum verſati, maximos ex ea fructus retulerūt, nihil poetis peſtilentius eſſe facile conceſſerim. Sed neutrum eorum abſolute omnes poetas vituperaſſe, pro comperto habeo. Quin potius cum quidam poetæ in ea, quæ illis conceſſa eſt facultate modum, aut hoſtes inſectando, aut vana de Deorum adulteriis fingendo exceſſiſſe viſi ſint, in eos forte torquebitur Platonis iudicium: qui ſi Antimacho ſua poemata recitanti, quum ceteri auditores illum deſtituiſſent, omnium inſtar fuit, in hac parte neq; Antimacho, neq; cuiquam ex tanta Rhetorum Philoſophorumq; multitudine vel duorum inſtar eſſe valuit. Sed quid de Platone loquor? qui & Homerum tanquam Deum quempiam frequentiſſime celebrat, & alios non paucos veteres poetas ſummo in honore habuit? ab iis nimirum, qui ante illum fuerunt, & a Socrate præceptore doctus, cuius admodum familiarem fuiſſe Euripidem præſtantiſſimum tragœdiographum, atq; ab eo in ſcribendis tragœdiis adiutum nemo ignorat. Quid quod antiquiſſimū apud Græcos doctrinæ principium poetæ iure ſibi deſumunt? eorumq; non paucos Deorum filios antiquitas finxit, vt Orpheum atque Amphionem? verum & de eorum vtroque propter ſingularem excellentiam mirabilia memoriæ prodita libenter credita ſunt, Or-

Digitized by Google

pheum quidem animalia arboreſq; ad ſe cantus dulcedine traxiſſe; Amphionem autem lyram pulſantem, ſaxa ſonum ſequentia in vrbis ſpeciem congregaſſe. Vnde Propertii verſus 3. Elegiarum libro 2

Orpheu, te tenuiſſe feras & concita dicunt
Flumina Threiſſia detinuiſſe lyra.
Saxa Cytheronis Thebas agitata per artem
Sponte ſua in muri membra coiſſe ferunt.

Hæc tamen fabuloſa quomodo ſint capienda, ab Horatio docemur, in arte Poetica, ita ſcribente:

Syluestres homines, ſacer, interpreſq; Deorum,
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tigres, rapidoſq; leones:
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere ſono teſtudinis & prece blanda
Ducere quo vellet. fuit hæc ſapientia quondam,
Publica priuatis, ſecernere ſacra prophanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno:
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atq;
Carminibus venit. Si igitur tot commoda a Poetis emanarunt, quiſnam eos pie damnare audebit? At Hieronymo, qui illos Chriſtianæ religioni aduerſari aſſeruit, maxima in hoc fides eſt adhibenda. egregie ſane: ſi poetas ita legimus, vt plenam illis in omnibus rebus fidem adhibeamus. Sed neque qui illos noſtris temporibus legunt (niſi nomine Chriſtiani, re autem ἄθεοι ſint) Dei cultum ab illis petunt: neq; ipſi Ethnici, quę a Poetis de religione tradita ſunt, pro Delphico reſponſo acceperunt: cum ſumma poetarum laus in fingendo plurimum conſiſtat. Quæ autem vera ſunt, qui fingere poſſumus? At præclari allegorici ſenſus ſub illis fictionibus latent. Pulcre hercle. Sed ij quorſumnam tendunt? Nonne ad humani generis vtilitatem? Maxime. Qui ergo figmentis delectant, interioribus vero ſententiis ad mores animoſque recte formandos plurimum proſunt, quanam fronte reiicientur? Proinde ſi Hieronymus poetarum verſus *dæmonum pabulum* appellauit, ita de illis ſententiam tulit, vt ſi tanquam vera de Deo Deique cultu tradentes a nobis legantur, abiici prorſus debeant: ſin autem vt multis eorum fictionibus delectati, illa tantum quaſi certa ex eiſdem colligamus, quæ Chriſtianæ pietati non aduerſantur, aſſidue nobis in manibus ſint. Nam ſi Poetas omnino legendos non exiſtimaſſet, Diuum Ioannem Chryſoſtomum, qui Ariſtophanem facetiſſimum quidem, ſed & obſcœniſſimum veteris comœdiæ ſcriptorem ſub puluino ſemper habuiſſe dicitur, impium ac ſacrilegum vocare cogeretur. Porro duram prouinciam ceperero, ſi ſingulos Chriſtianos ſcriptores (vt de Ethnicorum myriadibus taceam) recenſere velim, qui cum veteres Poetas legiſſent, non pauca ex ijs

ipſis

ipſis pro Chriſtianis dogmatibus confirmandis teſtimonia ſumſerunt: tantum abeſt, vt eos ſimpliciter odio habuiſſe credantur. Demum, ſi ideo Poetas deteſtamur, quia veræ fidei lumine caruerint, eodem nomine omnes Græcæ Latinæque linguæ proceres, quod in eadem cauſſa fuerint, exſecrabimur: vt ex quorum ſcriptis ea eliciantur, quæ Chriſtianæ religioni ad vnguem ſint contraria. Quod ſi ipſam forte poeſin vituperant, multos ſacros libros poetice conſcriptos fuiſſe meminerint. Poſſem hoc loco multa ex diuerſis ſcriptoribus de Poetarum laudibus producere: cum M. Cicero in oratione pro Archia, Poetarum genus mirifice laudet, aliique nō pauca de eiſdem ſcribant: ſed Ouidii ſolum, Propertiique, de varum excellentia verſus ſubiiciam, cum ille idcirco ab inuidis ignauus diceretur, quod militia, iuris ciuilis ſcientia, oratoriaque arte contemtis, ad poemata ſe tanquam ad rem vtiliſſimam vulgatiſſimamq; contuliſſet: hic autem, maius amicæ carminū præmium polliceatur, quam ſi quæuis et alia monumenta erexiſſet, cum hæc quidem tempori ſuccumbant, illi autem nullam temporum patiantur iniuriam. Ouidius itaq., poſtquam multos Poetas, quorum nomen immortale eſt, recenſuit, ſic ait in Amoribus:

Ergo cum ſilices, cum dens patientis aratri,
Depereant æuo, carmina morte vacant.
Cedant carminibus reges, regumq; triumphi;
Cedat & auriferi ripa beata Tagi.
Vilia miretur vulgus, mihi flauus Apollo
Pocula Caſtalia plena miniſtret aqua.
Suſtineamq; comā metuentem frigora myrtum,
Atq; ita ſollicito multus amante legar.
Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit:
Tunc ſuus ex merito quemq; tuetur honos.
Ergo etiam quum me ſupremus adusſerit ignis,
Viuam, parſq; mei multa ſuperſtes erit. At Propertius li. 3.
Nam neq; Pyramidum ſumtus ad ſydera ducti,
Nec Iouis Elei cœlum imitata domus,
Nec Mauſolei diues fortuna ſepulcri,
Mortis ab extrema conditione vacat.
Aut illis flamma, aut imber ſubducet honorem,
Annorum aut ictu pondera victa cadent.
At non ingenio quæſitum munus ab æuo
Excidet: ingenio ſtat ſine morte decus.

Cur Horatius ſuas Satyras Sermones *appellarit.*

CAPVT VIII.

QVod nihil neq; in literis, neque in quauis alia re tam eſſe clarum, tamque compertum video, de quo non multiplices grauesque, ne dicam inextricabiles quæſtiones, a nouarum rerum ſtudioſis excitentur, minime miror, poſtquā Acron Q. Horatium Flac-

cum ſuas Satyras *Sermones* appellaſſe, eo quod humili ſtylo ac non ſublimi, qualis heroicis carminibus conuenit, eas compoſuerit, vere, atque vt ſe res habet ſcriptum reliquit, Ioannem Britannicum alioſque queſdam moriones, ſpreta illius ratione multo ſudore aliam reperire conatos fuiſſe: quæ tam pro mero deliramento eſt habenda, quam quæ a furiis agitati ſe videre putãt. Et ſane ſi inter Acronem tantum ac Britannicum, paucoſque alios Britannico ſuffragantes Grammaticulos hæc cõtrouerſia vigeret, nequaquam me ipſe hac in re tanquam arbitrum conſtituiſſem. Verum quoniam multis in locis de eodem negotio non mediocriter (vt vulgo credebantur) eruditos, nimis aſpere diſceptantes audiui, atq; idem aliis in locis aſſidue factum accepi, eum nodum (ſi modo nodus eſt dicendus) ita diſſoluere conſtitui, vt Acronis ſententiam multis in locis ab Horatio confirmari, Britannici autem ſomnium ex eburnea porta emiſſum, pro certo affirmare nõ verear. Quod ita ſe habet: Horatium ideo Satyras *Sermones* appellaſſe, vt Epiſtolas ab eis diſtingueret: quando ſermones cum præſentibus habentur, Epiſtolæ vero ad abſentes ſcribi ſolẽt, quo quid abſurdius dici poteſt? Atq; vt de epiſtolis ita eſſe concedam, vti omnes cenſent, & Britannicus garrit, Satyræ porro non propterea *Sermones* vocatæ ſunt, quod præſentes iis alloquatur; cum eorum plurimæ tam ad præſentes, quam etiam ad abſentes ſcribantur, cuiuſmodi fere omnes ſunt, quæ primo libro continentur, bonaq; earum pars quas in ſecundo legimus: quod nemo, qui eas vel ſemel legerit, negare audebit. Hoc igitur, vt Acronem recte ſenſiſſe aſſeramus Horatio peculiare fuiſſe fatebimur, vt & Epiſtolas, & Satyras, & Artem etiam poeticam tam comminuto ſtylo conſcripſerit, quã qui omni ſtudio verſus ad ſolutam orationem depreſſerit. Qua in re non modo nihil eius gloriæ eſſe detrahendum, ſed plurimum potius addendum arbitror: licet plerique (vt alio loco copioſius cõtra eos de hac parte diſſerentes docuimus) illum in hexametris reijcere non dubitarint. Proinde cum is, de quo agimus, Horatius, ad heroicam illam maieſtatem ſeſe ſuos verſus efferre non poſſe egregie intelligeret, ſuas Satyras *ſermones* appellauit, quaſi familiaribus ſermonibus maxime propinquas. Huc accedit, quod cum idem aliud in componendis Satyris inſtitutum ſecutus ſit, quã Lucilius, Perſius ac Iuuenalis: nempe vt quæ illi cum ſtomacho atque acerbitate quadam condiderant, hic lenitate ac riſu quodam lenierit, quod ipſe de ſe innuit, & ex Perſii de eo carminibus colligitur, æquius fuit ridentem comminuto carminum genere, quam alto & ſonoro ſuas ſententias exprimere: quando indignatio verborum grauitatem, lenitas vero ac riſu plenæ luſus humilitatem deſiderant. Quod facit, vt in eo quoque a Britannico diſſentiam, quod Horatiũ ſuas Satyras ex abrupto, quemadmodũ alii Satyrici fecerunt, incoaſſe affirmarit, cum nihil ſit illis verſiculis ſedatius:

Qui

Qui fit Mœcenas, vt nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuerſa ſequentes?

Et hæc quidem non de ſenſu, ſed de carminum ſtructura dico, cum Iuuenalis Perſiuſque concitatioribus verbis ſine dubio eandem ſententiam fuerint prolaturi, eorumque alter ſic ſua poemata auſpicatus fuerit:

O curas hominum: O quantum eſt in rebus inane,
Quis leget hæc? alter autem non minus iracunde:
Semper ego auditor tantum? nunquamne reponam?
Vexatus toties rauci Theſeide Codri?

Non eſt igitur cur leues Grammatiſtæ, aut etiam iis grauiores, de Sermonum voce diutius rixentur, niſi prorſus (vt in reliquis conſueuerunt) præter rationem inſanire pergant. Ceterum non pauci ex eiuſmodi putaminum numero, quare Horatius ſuos hexametros ſermoni propiores reddiderit, dubitare ſolent. An quod eo genere magis quam alio delectatus fuerit? An potius, quod ſuam naturam illis aptiorem ſit ſecutus? Sed iis ipſe ſic reſpondet, ſecundo Epiſtolarum libro ad Auguſtum Cæſarem ſcribens:

Nec ſermones ego mallem
Repentes per humum, quam res componere geſtas,
Terrarumq; ſitus, & flumina dicere, & arces
Montibus impoſitas & barbara regna, tuiſq;
Auſpiciis totum confecta duella per orbem,
Clauſtraq; cuſtodem pacis cohibentia Ianum,
Et formidatam Parthis te principe Romam,
Si quantum cuperem, poſſem quoq; ſed neq; paruum
Carmen maieſtas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recuſant.

In primo quoque ſecundi libri ſermone, a Trebatio monitus, vt niſi a pangendis poematibus deſiſtere vellet, miſſis Satyris ad celebrandas Auguſti res geſtas animum conuerteret, ſi Criticorũ morſus fugere vellet, illi ſe oneri imparem ingenue teſtatur. De qua re hi ſunt eius verſus:

Aut ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neq; enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.

Atqui & in quarta primi libri Satyra, in qua multa aduerſus Lucilium ſcribit, plane poeticos ſpiritus ſibi in heroicis verſibus defuiſſe ait, eam ob rem ex Poetarum ſe numero excerpens: cum is tantum eo nomine dignus ſit, *qui os magna ſonaturum natura debeat.* quod tamen cauſſæ deſeruiens, ac ſibi ipſi detrahens ſcripſiſſe cre-

Digitized by Google

ex eo quo vtitur exemplo colligitur, in eorum qui vere Poeta[illegible] carminibus etiam disiectis ſeu diſſipatis. Poëtarũ partes ſeu m[illegible] bra apparere oſtendens: in ſuis ac Lucilii verſibus non item, c[illegible] rum verba e certa carminũ ſtructura remota promiſcuum ſap[illegible] ſermonem. Ad ſummam, vt ſuam pro tempore cauſſam foueret, [il]lud etiam in dubium reuocauit, an *comœdia* rectè *poema* nuncu[pe]tur, cum neque verbis neque rebus id nomen mereatur, ſed c[illegible] tantum pede a puro ſermone differat. Verum ſi hoc etiam ſim[pli]citer ab Horatio ſcriptum fuiſſet, nullo tamen iudice Comi[cos] *Poetas* non eſſe conuinceret: ac ne ſe quidem ipſo, qui eos mu[ltis] in locis ſic appellat. Porro autem, an comœdia *poematis* no[men] mereatur, ita diſceptat:

Icirco quidam Comœdia, necne poema
Eſſet, quæſiuere: quod acer ſpiritus ac vis
Nec verbis nec rebus ineſt, niſi quod pede certo
Differt ſermoni ſermo merus. at pater ardens
Sæuit, quod meretrice nepos inſanit amica,
Filius vxorem grandi cum dote recuſat:
Ebrius & magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius iſtis
Audiret leuiora, pater ſi viueret? Ergo
Non ſatis eſt puris verſum perſcribere verbis,
Quem ſi diſſoluas, quiuis ſtomach[illegible] eodem
Quo perſonatus pacto pater [illegible] nunc,
Olim quæ ſcripſit Luc[illegible]
Tempora certa, [illegible] ordine verbum eſt.
Poſterius faci[illegible] primis:
Non, vt ſi [illegible] diatetra
Belli ferr[illegible] refregit:
[illegible] membra poetæ.
[illegible] ſit, necne, p[illegible]
[illegible] ab antiquis [illegible]

[C]APVT [illegible]

[illegible]

bonarum artium ſtudioſis inimici eſſe ſolẽt)ſubterfugerem, quam vt animum quibuſdam curis,quæ me mirifice angebant, leuarem: Bononiamque, ſole iam ad occaſum vergente, de noſtris aliquot negotiis ſermonem conſereates,commodum reuerti cœperamus, cum magna nobis eorum manus paululum extra eius portas progreſſa occurrit, a quibus iuris ciuilis ſcientiam ſectantibus, quaſi eius deſertor, quod legalibus tricis ſolutus me quodammodo in libertatem aſſeruerim,magnam lucri ſpem amiſiſſe arguor: tanquam qui leguleus non ſit, nulla ſuorum laborum præmia ſperare debeat. Cumq; nos omnes amice ſalutaſſemus, Quonam tam frequentes? inquam. Et illorũ quidam mihi ceteris notior,pauci ſunt, inquit,qui æque nobis grati, ac tu, obuij fieri potuerint,cũ ea inter nos dubitatio orta ſit,de qua haud ſcio an vnquam præterea ſit diſceptatum: quæque aut a te aut ab alio nullo, hoc tempore nobis ſolui poſſe videtur. Tunc ego: Vtinam eiuſmodi ſit,inquam, de quo inter vos ambigitur,vt a me ita vobis extricari queat, quẽadmodũ de nobis,quæ veſtra eſt humanitas,fore conieceſtis. Quicquid tamen fuerit,quam primum id noſſe cuperem. Et ille: Hoc ego a noſtris hiſce amicis quæſieram,inquit, cenſerétne Valerium Catullum Veronenſem Poetam alia ſcripſiſſe poemata,quam quæ nobis hodie in manibus ſunt? Tunc ego; Quamobrem, inquam, de Catulli ſcriptorum numero tam es ſolicitus? Quia ſcilicet,inquit, Catullum a coætaneis, & poſteris quoque, *docti* cognomen (vt ita dixerim) promeritum, alia compoſuiſſe credendum eſt, quæ maiorem præ ſe eruditionem ferrent, quam quæ circumferuntur, non aſpernenda quidem illa, ſed eximiam aliquam doctrinam in eorum auctore nequaquam fuiſſe indicantia. Ergo ſi Catullus nihil omnino ſcripſiſſet, inquam, ac *doctus* nihilominus a ſuorum temporum hominibus fuiſſet appellatus, praue illos ſenſiſſe iudicares? quaſi plurimos antiquorũ ac noſtra etiam memoria vixiſſe [illegible]amus, qui cum doctiſſimi extiterint, nihil tamen ſcrip[illegible]erunt: quos vt hoc loco non recenſeam, cum Catull[illegible] peculi[illegible] [illegible]ro *doctus* vocatus ſit,etiamſi nihil a[illegible] fuiſſ[illegible] [illegible]to haberem, recte illos iudicaſſ[illegible] [illegible]uer[illegible] [illegible]t ſimul egregiorum procerum [illegible] [illegible]acile [illegible]. Quod ſi ea ſola compoſuiſ[illegible] [illegible]c ho[illegible] [illegible]e *doctus* ex iis,imo doctiſſi[illegible] [illegible]t? C[illegible] [illegible] in argumẽtis,quæ ab ipſo [illegible] [illegible]era[illegible] [illegible]ã durior viſus ſit, cum vt mi[illegible] [illegible]de[illegible] [illegible]arro, & Nigidius Figulus, vt [illegible]d[illegible] [illegible]is dicti ſunt, & tamen eorum [illegible] es[illegible] [illegible]ones exciderunt) cum Catullo [illegible] [illegible]e, ſed ferro etiam durior exiſti[illegible] [illegible] Catullo notanda ſit, præſertim [illegible] [illegible]eprehendit, in præſentia nõ di-

ſcutiam, cũ ea ſane qualis ac quanta exiſtimanda ſit, doctrinæ non aduerſetur, qui in Iambis omnibus Latinis optimo iure prælatus eſt, vt in quibus & inuentione & nitidiſſimo verborum apparatu ſupra quam credi poteſt emineat, in hendecaſyllabis eſt inimitabilis, in elegis omnium Latinorum candidiſſimus habetur: qui inquam tam eſt in heroicis rarus, quam qui a non parum multis nemini in iis præterquã Maroni poſtponatur, qui in multis etiam ſe Catulli imitatorem oſtenderit, cur *doctus* & peculiari quidẽ vocabulo non fuerit appellandus, neutiquam intelligo. Verum & qui tot virtutibus decoratus iuuenis, trigeſimum nempe aut circiter annũ agens exceſſit, quanto ſi diutius vixiſſet Romanis ornamento erat futurus? Quid? quod non alius (vt mihi videtur) inter Latinos inuẽtus eſt, qui tam iuuenis (Vergilium ſemper excipio) tãtam ſibi gloriam compararit? Huc pertinet, quod hominum doctrina non ſemper plene ex eorum ſcriptis colligitur: quod vt exemplo comprobemus, cum Vergilium omnium Latinorum Poetarũ non magis aliis virtutibus quam ſumma eruditione præſtantiſſimum fuiſſe, præter ipſam temeritatem nemo ſit negaturus, quis tamen parem in illius atque in Lucretij operibus doctrinam nitere affirmet? Doctrinam autem non omnes poeticas dotes, operumq; artificium, ſed philoſophiæ cognitionem voco. At Vergilius (dixerit quiſpiam) alium in ſcribendo ſcopum, alium ſpectauit Lucretius. Cumq; ille tum tãtum philoſophica tractet, cum exactiſſimi poematis locus eorum ſcientiam patefieri exigat, non modo abſolute ea, ſed abſolutius quoq; quam Lucretius calluiſſe credetur, qui ſex libros de rerũ natura compoſuit. Eximie is mecum ſic egerit: quoniam aliis argumẽtis veterumq; teſtimoniis quid Vergilius in philoſophia potuerit, præclare docemur. Verum ſi, vt dixi, ipſa opera ſpectentur, non tantum is, de quo loquimur Lucretius, ſed Horatius quoq;, ex iis Marone doctior videri valuerit. Quorſum hęc igitur? eo nimirum ſpectant, vt Catullum non præter rationẽ *doctum* ab antiquis appellatum ſciamus: cum magnam quidẽ ex eius, quæ ſuperſunt carminib. eruditionem in illo fuiſſe colligatur, ſed maiorem forte ab eius coætaneis in eodem perſpectam fuiſſe credendum ſit. Quod ſi ex operibus hominum excellẽtiam æſtimare pergimus, Archimedem Syracuſanum omnium, qui vnquã fuere mathematicorum eminentiſſimum, ex ſcriptis nequaquam talẽ fuiſſe dicemus, qualis a veteribus cunctis eſt habitus. Nam M. Antonius egregius orator, nullam orationem in lucem dedit: quod & multi alii excellentes homines fecerunt. Neq; hæc dico, quod Catullum aliud quam illa, quæ reſtant condidiſſe inficias eam, cum pleraque eius carmina a Grammaticis citentur, quæ in reliquis eius poematibus non leguntur, Pliniuſque amatorium de incantamentis carmen ab eodem editum referat, ac Terentianus ex eius Ithyphallicis quædã citet. Sed niſi ex iis lucubrationibus, quæ per tot naufra-

ga

gia euaſerunt, Catullus *doctus* vocari meruit, multo minus ex aliis hoc epithetũ merito ei tribui potuiſſe putauerim. Quæ cum a me dicta, attente ab omnib. audita eſſent, tum qui mecum ſermonem inſtituerat, Grata mihi admodum fuere, inquit, quę de Catulli doctrina protuliſti. Verum id abs te pronũtiari velim, arbitrer ſne alium quẽquam præter Catullum, ab antiquis *doctum* fuiſſe appellatum? Tunc ego: Iſtuc, inquam, haud facile dictu eſt, quando mihi quid de poetis antiquitas ſenſerit, cum nihil tale ſuſpicarer, interrogato omnia tam cito nõ ſuccurrunt. Sed Horatius, niſi memoria vacillo, ſecũdo Epiſtolarum libro, de Accio ac Pacuuio tragœdiæ ſcriptoribus loquens, Pacuuium *docti* famam abſtuliſſe aſſeuerat: Et Propertius Licinium Caluum, non vulgarem Catulli amicum, lib. 2. Elegiarum *doctum* itidem vocat, cum ait:

Hac eadem docti confeſſa eſt pagina Calui,
Cum caneret miſera funera Quintilia.

Verum & alios non paucos *doctos* appellari autumo. De Catulli tamen doctrina vt vulgatior, ita & conſtantior fuit opinio. Illud pręterea prætermittendum non eſt, eundem Catullum, qui a Gellio vt elegantiſſimus mundiſſimuſq; celebratur, a Fabio Quintiliano ac Diomede Grammatico inter iambicos, ab aliis quibuſdam inter Lyricos reponi. Sed ego in Quintiliani ſententiam libenter eo. Atque vt vltima cum primis connectam, quid mirum ſi Catullus a coætaneis *docti* epitheto eſt inſignitus, cum Maroni a quibuſdam ſit oppoſitus? Hinc illi verſus:

Tantum parua ſuo debet Verona Catullo,
Quantum magna ſuo Mantua Vergilio.

De Tyrtæo Poeta.

CAPVT X.

TVm ille: Non omnino hæc nobis dies perierit, inquit, cum mihi quidem credo & hiſce aliis, de Catullo ita ſatisfeceris, vt de te futurum animo conceperam. Ceterum quando te ſemel mediocribus huiuſcemodi quæſtionibus exercere cœpimus, illud nobis expedire non grauaberis, corruptene an ſyncere potius legi cenſeas Horatianos illos in arte poetica verſus:

Poſt hos inſignis Homerus,
Tyrtæuſque, mares animos in martia bella
Verſibus exacuit. Enimuero cum Horatium eum Poetam Homero ſubiunxiſſe exiſtimãdum ſit, qui celeberrimus inter Græcos ſit habitus, non Tyrtæus, ſed Dyrcæus ab eo ſcriptum fuiſſe putandum eſt: nimirum vt de Pindaro Thebano, Lyricorum Poetarum principe intellexerit, qui vnus ex tanta Græcorum Poetarum caterua mihi cõmodiſſime Homero opponi potuiſſe videtur. Aut enim Tyrtæus nunquam fuit, aut obſcurus admodum extitit, qui nunquam fere aut a Græcis aut a Latinis ſcriptoribus nominetur. Et ego: Caue, inquam, iſthæc inter doctos poſthac vnquã dixeris.

Nam neque Dyrcæus in Horatiano carmine vllo pacto legi poteſt, neque quiſquam repertus eſt, cui æque Horatii ſenſus conuenire valeat, ac Tyrtæo Athenienſi poetæ itidem ac duci. Atque vt rem ita ſe habere compertum habeas, ac quoſdam bardos Grammatiſtas, qui veram in Horatio lectionem in dubium reuocarunt, dementiæ queas conuincere, quænam Homero cum Pindaro ſimilitudo eſſe valet? cum ille rebus ſummorum Regum Ducumque geſtis ſcribendis, hic amoribus cantandis, equiſque aut hominibus, qui in certaminibus viciſſent celebrandis intentus fuerit? cum ille denique heroicus, hic Poeta lyricus exſtiterit? An quod Horatius quarto Carminum libro ita de Pindaro cantet:

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaces noua dithyrambos
Verba deuoluit, numeriſque fertur Lege ſolutis:
Seu Deos, regeſque canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidêre iuſta
Morte Centauri, cecidit tremendæ Flamma Chimeræ:

iccirco cum Homero mares animos inflammaſſe dicetur? Nihil minus, quando commodius heroico metro, quam Lyricis verſibus militum animi accenduntur: Pindarique propria virtus in ea parte nō ſplenduit, vti Tyrtæi, quemadmodum veterum teſtimoniis oſtendemus. Fabius porro Quintilianus 10 Oratoriarum inſtitutionum libro, cū de Tyrtæi ſcriptis ſententiam ſe neget laturum, de Pindari carminibus quid ſentiret oſtendit: ex quo vnico argumento eos errare colligere licet, qui vel Tyrtæum vnquā vixiſſe, vel Horatii in arte poetica verſus ei conuenire negant. At ſi fuit, ignobilis eſt ducēdus, inquis. Imo ego & aliorum ſcriptorum auctoritate non tantum eum vixiſſe aliquando, ſed & celebrem a poſteris fuiſſe iudicatum comprobabo. Vtque de poſtremo, verſo ordine, prius agam, an qui Homero ab Horatio ſubiunctus eſt, inter vulgares Poetas eſt recenſendus? Sed Quintilianus Horatium in hac parte ſecutus non eſt, qui Tyrtæum tantum nominans, data opera eius ſcripta excutere noluit: aliter ſine dubio facturus, ſi illum excellentem poetam putaſſet. Magna fateor ex Quintiliani cenſura Tyrtæo laus accedere valuit. Non tamen protinus quaſi nullius ordinis ſcriptores videri debent, qui ab eo nominati non ſunt: cum aperte ipſe omnes ſe omnium generū auctores ſua lance nō expenſurum profeſſus ſit. Alioqui Euphorionem, Nicandrum, alioſque multos non mediocres Poetas nihili faceremus, cum potius ſummis laudibus ab antiquis ornati fuerint: quanquam a Quintiliano inter præcipuos non reponantur, cuius de illis verba hæc ſunt: *Audire videor undique congerentes nomina plurimorum poetarum. Quid? Herculis acta non bene Piſandros? Quid? Nicandrum fruſtra ſecuti Macer atque Vergilius? Quid? Euphorionem fruſtra trāſibimus? quem niſi probaſſet Vergilius, idem nunquam certe conditorum*

Chalci-

Chalcidico verſu carminum feciſſet in Bucolicis mentionem. Quid? *Horatius fruſtra Tyrtæum Homero ſubiungit? Nec ſane quiſquam eſt tam procul a cognitione eorum remotus, vt non indicem certe ex bibliotheca ſumtum transferre in libros ſuos poſſit. Nec ignoro igitur quos tranſeo, nec vtique damno, vt qui dixerim in omnibus vtilitatis aliquid. Sed ad illos iam perfectis conſtitutiſque virtutibus reuertamur: quod in cœnis grandibus ſæpe facimus, vt cum optimis ſatiati ſimus, varietas tamen nobis ex vilioribus grata ſit.* Hæc ille. Qui etiamſi totus viribus Tyrtæum depreſſiſſet, ab Horatio tamen eundem Homero ſubditum fuiſſe negare non potuit: ſicut eundem a Platone *diuiniſſimum* vocari, ipſe Momus quantumuis inuitus aſſeuerarit. Sed quid de vno epitheto ago, cum multis verbis apud illum de eiuſdem præſtantia inter ſe loquantur Athenienſis hoſpes & Clinias Gnoſius, circa hoc præcipue ſermonem habentes, quod excellentibus laudibus eos decorarit, qui in bello excelluerint: non illo quidem quod ſeditionis plenum omniumque grauiſſimum eſt, ſed quod eo multo mitius aduerſus externos atque alienigenas geritur. Sic etiam eum alloquuntur tam Athenienſis hoſpes, quam Gnoſius, libro primo Νόμων, ἢ περὶ νομοθεσίας. ὦ Τυρταῖε, ποιητὰ θειότατε. δοκεῖς γὰρ δὴ σοφὸς ἡμῖν εἶναι, καὶ ἀγαθὸς, ὅτι τοὺς γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ διαφέροντας, διαφερόντως ἐγκεκωμίακας. ἤδη οὖν τυγχάνομεν ἐγώ τε καὶ ὅδε, καὶ Κλεινίας ὁ Κνώσιος οὑτοσὶ, ξυμφερόμενοί σοι περὶ τούτου σφόδρα ὡς δοκοῦμεν, εἰ δὲ περὶ τῶν αὐτῶν λέγομεν ἀνδρῶν, ἢ μὴ, βουλόμεθα σαφῶς εἰδέναι. λέγε οὖν ἡμῖν, ἆρα ἡγεῖ δὴ δύο πολέμου, καθάπερ ἡμεῖς, ἡγεῖ καὶ σὺ σαφῶς, ἢ πῶς; πρὸς ταῦτα οἶμαι, κἂν πολὺ φαυλότερος εἴποι Τυρταίου τις ἀληθὲς, ὅτι δύο. τὸ μὲν, ὃ καλοῦμεν ἅπαντες στάσιν, ὃς δὴ πάντων πολέμων χαλεπώτατος, ὡς ἔφαμεν ἡμεῖς νῦν δή. τὸ δ᾽ ἄλλο πολέμου θήσομεν οἶμαι γένος ἅπαντες (ᾧ πρὸς τοὺς ἐκτός τε καὶ ἀλλοφύλους χρώμεθα διαφερόμενοι) πολὺ πρᾳότερον ἐκείνου. Quod eſt: *O Tyrtæe, diuiniſſime Poeta: ſapiens enim nobis probuſque eſſe videris, quod excellentibus laudibus eos, qui in bello eminuiſſent ornaſti: de qua ego & hic Clinias Gnoſius admodum tibi aſſentiri videmur: vtrum de eiſdem viris dicamus, an non, manifeſte ſcire vellemus. Dic igitur nobis, an, quemadmodum & nos, duo belli genera eſſe perſpicue arbitreris, an ſecus? Ad hæc puto quemuis Tyrtæo viliorem vere reſponſurum, duo eſſe: alterum, quod ſeditionem vocamus, omnium bellorum, vt nunc ſane diximus, grauiſſimum: alterum vero, quod ponimus belli genus (quo quidem contra externos atque alienigenas contendentes vtimur) illo multo mitius exiſtimo.* Hæc Plato: præter quæ & alia non pauca de eodem Tyrtæo ibidem leguntur. De quo quid ſentiret interrogatus quondam non Cleomenes, vt Britannicus mentitus, ſed vetus Leonidas, ſi Plutarcho credimus, ita reſpondiſſe fertur, bonum eum ſibi ad iuuenum animos incitandos videri: cum lectis illius carminibus, quaſi furore aliquo correpti, nulla pericula timentes in pugnam ruerent. Λεωνίδαν μὲν γὰρ τὸν παλαιὸν

λέγουσιν, ἐπερωτηθέντα ποῖός τις αὐτῷ φαίνεται ποιητὴς γεγονέναι Τυρταῖος, εἰπεῖν, ἀγαθὸς νέων ψυχὰς αἰκάλλειν. ἐμπιπλάμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν ποιημάτων ἐνθουσιασμοῦ, παρὰ τὰς μάχας ἀφειδοῦν ἑαυτῶν. Hunc Tyrtæum Diogenes Laertius in vita Socratis, Heraclitis teſtimonio, mentis inpotem ab Athenienſibus dictum tradit. Eiuſdem & Strabo pulcerrimos verſus, lib. 6. Geographicorum citat. Suidas Laconem eum, aut Mileſium fuiſſe inquit: τυρταῖος ἀρχεμβρότου λάκων, ἢ μιλήσιος, ἐλεγειοποιὸς καὶ αὐλητής, ὃν λόγος τοῖς μέλεσι χρησάμενον παρορμῆσαι λακεδαιμονίους, καὶ πολεμοῦντας μεσσηνίοις ταύτῃ ἐπικρατεστέρους ποιῆσαι: ἐστὶ δὲ παλαιότατος, σύγχρονος τοῖς ἑπτὰ κληθεῖσι σοφοῖς, ἢ καὶ παλαιότερος. ἤκμαζε γοῦν κατὰ τὴν λε ὀλυμπιάδα. ἔγραψε πολιτείαν λακεδαιμονίοις. καὶ ὑποθήκας δι' ἐλεγείας, καὶ μέλη πολεμιστήρια βιβλία ε. Id eſt, *Tyrtæus Archimbroti filius, Lacon, ſiue Mileſius, Elegiarum conditor ac tibicen: quem ferunt cantibus vtentem Lacedemonios excitaſſe, eoq; cum Meſſenijs bellantes, ideo fortiores reddidiſſe. Eſt autem antiquiſſimus, vt qui ſeptem ſapientum tempore, ſiue etiam ante eos vixerit. Floruit igitur trigeſimaquinta Olympiade, ſcripſit de recto ciuitatis regimine ad Lacedæmonios, ac documenta elegiis, & bellicorum carminum libros quinque* Ac quaſi duo fuerint Poetæ, quorum vtrique Tyrtæo eſſet nomen, ita ſubdit: τυρταῖος οἱ λακεδαιμόνιοι ὤμοσαν, ἢ μεσσήνην αἱρήσειν, ἢ αὐτοὶ τεθνήξεσθαι. χρήσαντος δὲ τοῦ θεοῦ στρατηγὸν παρὰ ἀθηναίων λαβεῖν, λαμβάνουσι τυρταῖον τὸν ποιητὴν. χωλὸν ἄνδρα, ὃς ἐπ' ἀρετὴν αὐτοὺς παρακαλῶν, εἷλε τῷ κ ἔτει τὴν μεσσήνην, καὶ ταύτην κατέσκαψαν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐν τοῖς εἵλωσι κατέταξαν, hoc eſt, *Tyrtæus. Iurauerant Lacedæmonij aut Meſſenam deſtruere, aut ipſi perire. Cumque reſponſum a Deo accepiſſent, vt ducem ab Athenienſibus ſumerent, Tyrtæum claudum poetam capiunt: qui ipſos ad fortitudinem hortatus, vigeſimo anno Meſſenam cepit, ipſamque euerterunt, captiuos in ſeruitutem redactis.* Sed aut poſtremus hic locus ab ipſo Suida, vt latius rem explicaret, alteri ſubiunctus eſt, aut ab alio quouis, cum vnus tantum fuerit idem claudus Poeta, & dux. Nam quod eum aut Laconem, aut Mileſium fuiſſe ait, cum Atticus Poeta dicatur, vel ex aliquorum ſententia ita ſcribit, vel potuit Lacon aut Mileſius natus Athenienſis ciuis eſſe qui poſtea, Platone teſte, Lacedæmonius quoque ciuis fuerit. Vtque duo Suidæ teſtimonia ad vnum eſſe referenda fateamur, ſic de eo ac geſto eo duce contra Meſſenios bello inquit Iuſtinus, libro tertio, Trogi Epitomatum: *Interea Meſſenij cum virtute non poſſent, per inſidias expugnantur. Deinde cum per annos LXXX. grauia ſeruitutis verbera plerumq; & vincula, cæteraque captiuitatis mala perpeſſi eſſent, poſt longam pœnarum patientiam bellum inſtaurant. Lacedæmonij quoque eo conſpirantius ad arma concurrunt, quod aduerſus ſeruos dimicaturi videbantur. Itaque cum hinc iniuria, inde indignitas animos acueret, Lacedæmonij, de belli euentu oraculo Delphis conſulto, iubentur ducem belli ab Athenienſibus petere. Porro Athenienſes cum reſponſa cognouiſſent, in contem-*

ptum

tum Spartanorum Tyrtæum Poetam claudum pede miſere: qui tribus prælijs fuſis, eo vſq; deſperationis Spartanos adduxit, vt ad ſupplemẽtum exercitus, ſeruos ſuos manumitterent, hiſq; interfectorum matrimonia pollicerentur, vt non numero tantum amiſſorum ciuium, ſed etiam dignitati ſuccederent. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando maiora detrimenta ciuitati infligerent, reducere exercitum voluerunt, ni interueniſſet Tyrtæus, qui compoſita carmina exercitui pro concione recitauit: in quibus hortamenta virtutis, damnorum ſolatia, belli conſilia conſcripſerat. Itaq; tantum ardorem militibus iniecit, vt non de ſalute, ſed de ſepultura ſolliciti, teſſeras, inſculptis ſuis & patrum nominibus, dextero brachio deligarent: vt ſi omnes aduerſum prælium conſumſiſſet, & temporis ſpatio confuſa corporum lineamenta eſſent, ex indicio titulorum tradi ſepulturæ poſſent. Cum ſic animatum reges exercitum viderent, curant rem hoſtibus nuntiari. Meſſeniis autem non timorem res, ſed æmulationem mutuam dedit. Itaq; tantis animis concurſum eſt, vt raro vnquam cruentius prælium fuerit. Ad poſtremum tamen victoria Lacedæmoniorum fuit.

Veteres Poetas in fabulis admodum variauiſſe.

CAPVT XL.

QVæ cum dixiſſem, ac qui mecum de Catulli doctrina Tyrtæoque Poeta egerat, hilaris, meæque ſententiæ, quantũ ego coniicere potui, ſubſcribens, cum reliqua iuuenum caterua a nobis diſceſſiſſet, tum Bentiuolus: Quando, inquit, de aliquibus, quę ad literas pertinent, ſemel quid ſentias pronuntiare cœpiſti, Græcoſq; ac Latinos auctores mihi iamdiu enarraſti, illud abs te pernoſſe cupio, quidnam mihi agendum ſit, cum egregios auctores admodum inter ſe de eadem re diſſimilia ſcribere video. Tũc ego: Amice, inquam, ac pro tuo more agis, cum meo in rebus omnibus iudicio vti cupis. Sed ne multis, iam enim nox ingruit: cum aliquos forte viles ſcriptores aliter fabulam quampiam, quam alios excellẽtiores tradere animaduerteris, me iudice illos inſcitiæ carpes, in horum autem ſententiam libentiſſime ibis: niſi forte quæ infimi ſubſellii homines memorię produnt, a celebrioribus ita deſumſerint, vt eorum fidem ab iis petamus. At cum vel æquales, vel etiam inferiores a ſummis diuerſa docere obſeruaueris, hoc ſcito, illos neutiquam eſſe vti mendaces reiiciendos, quod his aliter de eiſdem rebus viſum ſit. An enim ſi Homerus melior Poeta extiterit quam Heſiodus, ideo Heſiodum reiiciemus, quod Homerum in pleriſque ſecutus non ſit? quin etſi Heſiodo peiores, dummodo non abiectiſſimi, aliquid ſcriptum reliquerint, quod Homeri opinionem non cõfirmet, vt ipſi nihil Homero detrahent, ita & nihil eis Homerus. Quid igitur faciendum erit? inquis. Diuerſis ſcil. modis eam fabulam recitari dices, vt aliter ex Homeri, aliter ex aliorũ ſententia accipiatur, cum non tantum in fabulis, quæ magna ex parte figmenta complectuntur, ſed & in hiſtoriis etiam maximæ

Digitized by Google

quæ interciderunt, Epiſt. volumina peritura non fuiſſe fabulatur; ſi docti ea immortalitate digna iudicaſſent: quaſi aut M. Tullio aliquid immortalitate indignũ ſcribere licuerit, aut multæ abſolutiſſimæ eius orationes, diuiniq; de Reip. lib. ideo nobis in manib. ſint, quod nihil illis abſolutius condi potuerit. Verũ ne a Pontani cauſſa longius digrediamur, cum eam potiſſimum ſcribendi viam delegerit, quam Cicero intactam reliquit, quiſnam ſanus Iouianũ Pontanum ad Ciceronem ſe effinxiſſe dixerit? An forte quod hiſtorias ſoluta oratione, multaq; carminũ genera compoſuit, in quib. Tullius ſuũ ſtudium nũquam collocauit? Cum igitur hoc Ciceronianę imitationis pruritu eum minime laboraſſe plane videamus, non protinus multa in illius lucubrationib. ad Ciceronem proxime accedentia (ſi ad eius pleraq; quenquã proxime accedere fas eſt) inueniri inficiamur: cum (vt alibi de eo ſcripſimus) nemo meo iudicio omniũ noſtrorum ſcriptorum (de eminentiſſimis intelligo) artificium, aliaſq; ſiue ſolutę orationis, ſiue poematis virtutes, propius accuratiuſq; inſpexerit, quam Pontanus: neq; quiſquam felicius Ciceronem imitari potuerit, ſi hoc ei ſtudium arriſiſſet, quam idem ipſe, qui nulla earum partium, quę eximio imitatori neceſſariæ ſunt, eſſet deſtitutus. Ceterum cum ſuũ ſcribendi genus plurimum tenuerit, id mihi in eo perfeciſſe videtur, ꝙ poſt illos eximios Latinæ linguæ proceres, quorũ reliquias, vt rem ſacram amplectimur, proprius nemo. Nam eius ſtylus ita compoſitus, ſedatus, puruſque fluit, ita cum opus eſt aſſurgit, vt qui illi parũ æqui ſunt, liuoris ſtimulis actos in eum inuehi arbitrer, ad cuius vel in inuẽtione, vel in luculẽtiſſimæ dictionis ſono, vel etiam in grauitate felicitatem ſe peruenturos deſperent. A quorum claſſe ne ipſum quidem Eraſmum excluſerim, qui cum aliud mians candidũ dictionis genus (vt dictum eſt) ꝓbarit, *dignus fuit* (quod de Seneca refert Fabius Quint.) *qui meliora vellet, quando quæ voluit effecit.* Quocirca cum de Pontano ita ſcribit: *Ex meo iudicio nihil illius laudi vel acceſſerit, vel deceſſerit*: qualiſnam eius rei exitus eſſet futurus præclare diuinauit. Cum .n. ſic Pontanum laudat, vt parcius nõ potuerit, quænã illi ex Eraſmi iudicio laus accedere valuit? Cum vero inſulſis quibuſdã cauillis eundem ludificetur, quis illi aliquam in eo negotio integri iudicii micã tribuat? *Quædã illius deguſtaui*, inquit. Age autem, ſi quędã illius deguſtaſti, hoc eſt ſummis tantũ labris attigiſti, cur de eo ſententiam fers, cuius opera accurate non legeris? Et ſequitur: *Tractat materias profanas, quaſiq; locos communes, de Fortitudine, de Obedientia, de Splendore, quæ tractata facillime niteſcunt, atq; ex ſe facile ſuppeditant ſententiarum copiam: eaſq; ſic tractat, vt ægre poſſis agnoſcere, Chriſtianus fuerit, nec ne. Similiter temperat ſtylum in libello de Principe. Præterea nõ memini me quicquã illius legiſſe, præter aliquot Dialogos ad Lucianũ effictos.* Egregie ſane. Materias profanas tractat, inquit, & ita quidem, vt in eo opere nõ agnoſcas Chri-

Chriſtianus fuerit necne. Quaſi quicquam ad rem faciat, vt Chriſtianuſne, an vt Ethnicus de iis virtutib. ſcripſerit, dum nihil in eis libris, in quib. de illis agit, Chriſtianis auribus aſperũ docuerit: aut Pontanũ etiam, ſi Chriſtianus non fuiſſet, pro doctiſſimo viro non eſſemus amplexuri. Iam ſi ſingulares ſcriptores ex Chriſtianis dogmatib. metiamur, et ſq; qui Theologiã quamuis barbare tractarint, aliis qui Ethnici de Ethnicis reb. ſcripſere eo nomine in Latina puritate præferamus, q̀ hi minus Chriſtianã cauſſam fouerint, pluris Remigiũ, aut Bedam, aut Anſelmum, q̃ Ciceronem, Liuium, Salluſtiũ in ea æſtimabimus. Vt ergo neq; illi probandi ſunt, qui cũ Chriſtianos ſe eſſe profiteantur, Chriſtianæ religioni vel clanculũ, vel aperte aduerſantur: ita qui aliquot ſibi argumentum Latinitatis capax deſumſerit, neq; in eo Chriſtianam pietatem quicquam offenderit, non modo non carpendus, ſed vehementer etiã eſt laudandus, ſi ſuſcepto oneri ſuffecerit, q̀ Pontano proculdubio videmus vſu veniſſe, cum quaſi communib. (vt Eraſmus vocat) locis, nõ tantũ in ſententiis apte diſtincteq; connectendis, ſed in quodam æquabili orationis genere contexendo, ſummam lucem attulerit. Idem fecit in Meteoris, & Vrania: in quib. itidem materiam ab eo quæſitam ait Eraſmus, quæ facile ſplẽdeſcat. At potius ea quærant inepti, ex quibus obſcure tractatis ſummũ dedecus referant. Nam Pontanus Horatianum illud præceptum diligenter legerat,

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri, cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.

Demum quod Eraſmus illũ infrequentem in manib. eſſe, atque in Epigrammatib. plus laudis, ſi obſcœnitatem vitaſſet, quod nec in Dialogis ſatis cauet, ferre potuiſſe addit, meras nugas (q̀ eius pace dictum ſit) ſcriptis mandauit. Siquidem Pontani lucubrationes doctorũ manib. frequenter terũtur, niſi omnes Ferrecius exemplo quędã illius deguſtaſſe exiſtimauit: nec ſi integris ſeculis cõtemnerentur, eſſent paruipendendæ, cum Ciceronis opera, Senecæ, aliorumq; quorundam indoctorũ malignitate diu nullo ferme in honore fuerint: quæ fortuna & Homerũ diu inſectata eſt: Epigrãmataq;, ſicuti de Priapeii carminis auctore diſſerẽtes docuimus, nũllã Venerem habere ſoleant, niſi iocoſa atq; inhoneſta ſint: cũ laudatiſſimũ ferme quemq; eorum ſcriptorem ob nullam aliam rem magis, quam ob ſimilem verborum ſententiarumq; feſtiuitatem commendemus. De dialogis autem Luciani more ab eo editis, cur illũ excuſem? cum nemo vnquam Luciano magis addictus fuerit, quam ipſe Eraſmus? quem tum ea de cauſſa, tum quod in Familiaribus colloquiis ac Stultitiæ encomio nimiam ſibi in homines ac Chriſtũ dicacitatẽ deſumſit, ἄθεον plerique Germani apertiſſime appellare nõ erubuerunt: cum plurima in Theologia ſcripſerit, eã-

gelicamque pietatem frequentiſſime prætendat, Iouianoq; Pontano propterea magna ex parte infenſus fuerit, quod Ethnicum ſe potius quam Chriſtianum in pleriſque oſtenderit: cuius etiam criminis complicem reddidit Actium Syncerum Sannazarium, tam ornatum, tam candidũ, tam argutum, tam denique admirabilem Poetam, vt cum multis (niſi fallor) antiquorũ dubia palma certet. Et tamen de illo in eodem Dialogo ita ſcribit. *Pontano ſucceſſit Actius Syncerus, cui quia partum Virginis matris mire felici carmine deſcripſit, ſupra modum applauſum eſt a Romano theatro. Teſtantur hoc abunde Leonis & Clementis Breuia, ſic enim hodie vocant: tum Ægidii Cardinalis addita præfatio, ne ceteros commemorem, nec ſine cauſſa tantopere placuit. Mihi certe magna cum animi voluptate perlectum eſt opus vtrumq;. Nam & Eclogas ſcripſit piſcatorias. Quis autem talem indolem in iuuene patricio non exoſculetur? Hoc nomine præferendus eſt Pontano, quod rem ſacram tractare non piguit, quod nec dormitanter eam, nec inamœne tractauit. Sed meo quidem ſuffragio plus laudis erat laturus, ſi materiam ſacram tractaſſet aliquanto ſacratius: qua quidem in re leuius peccauit Baptiſta Mantuanus, quanquam & alias in huiuſmodi argumentis vberior. Nunc quorſum attinebat hic toties inuocare Muſas & Phœbum? Quid quod Virginem fingit intentam præcipue Sibyllinis verſibus? quod non apte Protheum inducit de Chriſto vaticinantem? quod Nympharum, Hamadryadum, ac Nereidum plena facit omnia? Quam dure reſpondet Chriſtianis auribus verſus ille, qui (ni fallor) Virgini matri dicitur,*

Tuq; adeo ſpes fida hominum, ſpes fida deorum.

Scio Deorum metri gratia poſitum, loco diuorum. Me quidem leuiter offendit in tot virtutibus, quod ſynalœphæ frequentes biulcam reddunt compoſitionem. Ne multis: Si carmen hoc profert, vt ſpecimen adoleſcentis Poeticen meditantis, exoſculabor: ſi vt carmen a viro ſcriptum ad pietatem, longe prætulerim vnicum hymnum Prudentianum de Natali Ieſu tribus libellis Actii Synceri: tantum abeſt, vt hoc carmen ſufficiat, & ad proſternendum funda Goliam Eccleſiæ minitantem, & ad placandum cithara Saulem furentem. Atque haud ſcio, vtrum ſit magis reprehendendum, ſi Chriſtianus profana tractet profane, Chriſtianum ſe eſſe diſſimulans: an ſi materias Chriſtianas tractet paganice. Siquidem Chriſti myſteria non ſolum erudite, verum etiam religioſe tractanda ſunt. Nec ſatis eſt temporaria delectatiuncula delinire lectoris animum, excitandi ſunt affectus Deo digni: quod fieri non poteſt, ni penitus cognitum habeas argumentum, quod verſas. Nec enim hic inflammabis, ſi frigebis ipſe: nec ad amorem rerũ cœleſtium accẽdes lectorem, ſi tibi talium vel leuis admodũ, vel nulla cura eſt. Hic ſi præſto ſunt vel vltro, nec acceſſita, vel nõ magno cõſtantia dictionis ornamẽta, figurarũ illecebræ, quib. faſtidioſum lectorẽ allicimus, allectũq; remoramur nõ arbitror reiiciẽda, modo

primas

primas teneant ea, quæ præcipua ſunt. Quale porro ſit, materiam piam ab hoc ipſum putere nobis, quod piè tractata ſit? At piè tractari qui poteſt, ſi nunquam dimoueas oculos à Vergilijs, Horatijs, ac Naſonibus? Hæc Eraſmus, & alia non pauca in eandem ſententiam: poſt quæ in profundam pietatis ſyluam ingrediens, dicendaque tacendis commiſcens, hoc ad ſummam concludit, Horatiano de poetica licentia præcepto illos eiuſdem verſus eſſe opponendos:

At non vt placidis coeant immitia, non vt
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.

Inquit enim: *Minus opinor conuenit Muſis, Apollini, reliquiſque dijs poeticis cum Chriſtianæ pietatis myſterijs, quam ſerpentibus cum auibus, aut tigribus cum agnis, præſertim in argumento ſerio. Alioqui ſi quid obiter per iocum aſpergatur ex veterum fabulis, ferendum arbitror magis quam probandum. Oportebat enim omnem Chriſtianam orationem reſipere Chriſtum, ſine quo nec ſuaue, nec ſplendidũ eſt quicquam, nec vtile, nec honeſtum, nec elegans, nec facundum, nec eruditum. Licet ſane præludere ad ſeria pueris. In veris, in ſerijs, quodq; grauius eſt, in pijs materijs, quis ferat iſta paganica progymnaſmata?* Quibus verbis, longius hic a nobis recitatis, vt meram Eraſmi in Sannazarium odii vim vnuſquiſq; ex eis cognoſcat, cum nihil ſit malignius, nihil candidum minus, nihil denique rancidius, ſingula quæ Syncero obiiciuntur ſingulatim ſunt expendenda. Ac ſi ante omnia Eraſmum in arte poetica, & in ea præſertim, quæ ad heroicam maieſtatem pertinet, non ita, vt in aliis eruditionis partibus excelluiſſe dixero, nullã prorſus ei iniuriam mihi facturus videor, ſi Eraſmo meliores, hoc eſt, Græcorum Latinorumque præſtantiſſimos, aliqua laudis parte caruiſſe nemo eſt qui neſciat. Nec ego hanc illius exiguam in rebus poeticis gloriam ad illa refero, quæ metrorum rationem continent (ea namque ad vnguem illi cognita fuiſſe, ex multa hominis in quibuſdam poetis recognoſcendis diligentia, duabuſque niſi fallor Euripidis tragœdiis Latinis verſibus redditis, plane concedimus) ſed ad lenem quandam, nitidam, amœnam (atq; vt in pauca conferam) egregio poeta dignam carminum compoſitionem, quæ nõ magis arti quam naturæ ipſi debetur, vt vtrumque in præclaro poemate perficiendo æqualem ſibi partem vindicet, iuxta illud Horatii:

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amice.

Quamobrem cum eorum alterum Eraſmo non contigiſſe, ex hexametris ab eo ſcriptis perſpicue appareat (nec enim ſi in Euripide vertendo felicem eum fuiſſe fatear, omnia illi poetæ ornamenta adfuiſſe cõceſſerim) cur nam is Sannazarii libris de Partu Virginis, Piſcatoriiſque Eclogis tam iniquus, fuerit facile eſt cognitu. itaq;

cum Actium verbis vtcunque ornat, non dubium eſt, quin aliquot honorificis verbis eorum aures, quibus illius poemata arrident, delinire voluerit, ne in ipſo edicti limine ſtatim offenderentur. At cum poſt mel ilico venenum, & illud quidem teterrimum lectori propinat, nihil eſſe difficilius, quã liuorem diſſimulare poſſe, præclare oſtendit. Sed quocunque in Actium animo Eraſmus fuerit, illud mihi ſatis conſtat, nihil eſſe cur qui elegantiſſimo Poetæ fauent, quicquam eius calumniatori deferant. Sed ad rem ipſam veniamus Quam a Romano theatro probata fuerint Sannazarij carmina, inquit ille, ex eo palam fit, quod duo Rom. Pontifices id breuibus appoſitis (ſic enim vocantur) teſtatum eſſe voluerunt, Ægidiuſque Cardinalis addita præfatione idem ſit molitus: quaſi quod ijs tribus placuerit (addo etiam quartum, Antonium Thebaldeum, qui & ipſe iiſdem operibus epigramma præfixit) a Rom. omnibus e veſtigio fuerit commendatum, ac nõ ſuum quiſq; tum in ſcriptis, tum in alijs rebus laudandis vituperandiſve iudicium ſequatur. Et ſubdit Eraſmus, cum magna ſibi delectatione vtrumq; illius opus fuiſſe perlectum: *Quis enim, ait, talem indolem in iuuene patritio non exoſculetur?* Pulcra mehercle animi delectatio, quæ Actij libros, non viri, ſed iuuenis patritii opus exiſtimet. At alij non indolem in iuuene, ſed diuinum in diuino Poeta ingenium, nec minorem elegantiam amplectuntur. Cumque Eraſmus nec dormitantem eum, nec inamœne ſacram rem tractaſſe affirmauerit, iidem illi & amœniſſime & accuratiſſime eum omnia perfeciſſe iurant. Qui ſi Eraſmi ſuffragio plus laudis erat laturus, ſi materiam ſacram tractaſſet aliquãto ſacratius) qua in re leuius peccauit Baptiſta Mantuanus, quanquam & alias in huiuſmodi argumentis vberior) doctorum certe ſuffragia rem ſacram maxime ſacro more eum tractaſſe pro certo aſſerunt: in hoc etiam ab Eraſmi cenſura non mediocriter diſſidentia, quod cum de Actio loqueretur, Baptiſtam Mantuanum recoctum poetam, ſi modo Poeta eſt vocandus, cum quo comparatus Alexander in Villa Dei natum pecus, Vergilius aut Homerus videri queat, nominare non puduerit, cum illi nihil antiquius fuerit, quam vt pauca, quę volebat, omni lepore elegantiaque condiret: Mantuanus vero monachus, ſolus laboranti Lunę ſuccurrere valeat, quippe qui

In hora ſæpe ducentos,
Vt magnum, verſus dictabat, ſtans pede in vno.

Et mox Eraſmus: *Nunc quorſum attinebat hic toties inuocare Muſas & Phœbum?* Si mediusfidius Syncerus cauſſam in iudicio fuiſſet dicturus, Phœbum ac Muſas neutiquã inuocaſſet. At quia poema erat ſcripturus, Phœbum & Muſas, quod alij omnes vel mediocres Poetæ fecerunt, inuocauit. Et ſequitur: *Quid? quod Virginem fingit intentam præcipue Sibyllinis verſibus? quod non apte Proteum inducit de Chriſto vaticinantem? quod Nympharum, Hamadryadum,*

dum, ac Nereidum plena facit omnia? Hæc ab Eraſmo emanare potuiſſe non mirabitur, qui ab eodem ita ſcriptum paulo inferius legerit: *Quale porro ſit, materiam piam ob hoc ipſum putare nobilem, quod pie tractata ſit? At pie tractari qui poteſt, ſi nunquam a[illegible]moueas oculos a Vergiliis, Horatijs ac Naſonibus?* Quid eſt dii boni his verbis inſulſius? cum ei qui poema ſcribere velit, in Poetis verſandi facultatem adimat? At hoc mihi potius expedi: Si vel tantillum a Vergiliis, Horatiis ac Naſonibus oculos dimoueas, quonam pacto tolerabilis Poeta eſſe valueris? An forte Poetas in metrorum tantum ratione imitandos credis? An, vt Horatii exemplo agam:

Si quis pedibus quid claudere ſenis
Hoc tantum contentus amet, ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum verſus, totidem cœnatus, Hetruſci
Quale fuit Caſſi rapido feruentius amni
Ingenium, capſis, quem fama eſt eſſe, librisq;
Ambuſtum propriis: omnes Poeticas virtutes expreſſiſſe dicetur? Nihil minus. Niſi enim aliis coloribus, quorum exempla a Maronibus, Horatiis ac Naſonibus quærēda ſunt, poemata, quæ quis compoſuerit, ſuis locis ſcateant:

Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors
Et craſſum vnguentum, & Sardo cum melle papauer,
Offendunt, poterat duci quia cœna ſine iſtis.

Cum igitur Syncerus Virginem libris Sibyllinis intentam, Protheumque de Chriſto aptiſſime vaticinantem, aut ſimilia finxit, ita ſuos libros, vt egregium, cultum, recteque diſtinctum poema æquum eſt, ornauit. Quandoquidem ſi ſimplicem rei, vt erat, narrationem expreſſiſſet, verendum ei erat, ne pro Poeta hiſtoricus repente prodiret. Sed quid Mariæ cū verſibus Sibyllinis? Imo quid Sibyllinis libris cum noſtra religione? Ex iis tamen de Chriſto & Virgine eius matre reſpōſa citant Lactantius Chriſtianus ſcriptor, & Auguſtinus, nō minus vitæ ſanctitate, quam excellenti doctrina inter ſplendidiſſima noſtræ fidei lumina merito referendus, in libris de Ciuitate Dei. Cur autem Protheus omnia ſciuiſſe ab antiquis Poetis dictus, cōmodius de cauſſa Ariſtei luctus ac Grçcorum reditu, quam de Chriſto vaticinari potuit? Nonne eodem iure, quo Horatius, Vergiliuſque de hominibus, ſic Actius de venturo Chriſti filio eundem loquentem inducere valuit? At illa figmenta ſunt: quaſi hæc pro veris affirmet Sannazarius. Verum in fabuloſis ludere licet, in ſacris non item. Quin potius ſi ſacra quis poetico more tractet, iure apud æquos iudices eam licentiam dummodo pudenter ſumtum impetrabit. Alioqui Gregorium Nazianzenum, qui de Chriſti morte tragœdiam ſcripſit, prorſus deteſtabimur, quod prophano poemate rem omnium maxime ſacram ſeriamq; tractarit: in quo plurima leguntur quæ ipſe ſibi, vt Poeta

confinxit, nec in ſacris monumentis vſquam reperiuntur. Illud quippe quantumuis ſedato ingenio ſtomachum moueret, quod Eraſmus Actii libros de Partu Virginis non ſatis eſſe ad Goliam funda ſternendum, Saulemque cithara placandum deierat: quaſi ad hoc ſcribantur poemata, vt iis eccleſiæ hoſtes vlciſcamur: aut Prudentius, cuius hymnos tantopere admiratur, hoc præſtiterit. Condantur quidem poemata, vt nobis cum delectatione proſint, non vt ex illis Chriſti præcepta, ſacraſque diſcamus hiſtorias. Qua in re ſic antecedit Prudentium Syncerus, vt ſine dubio pluris ſit faciendum vnicũ huius ad ſummum Pontificem epigramma, quam innumeræ Prudentiorum, Aratorum ac Iuuencorum, ne dicam boum myriades. Nam qui id in condendo poemate inſtitutum ſequitur, quod Eraſmus laudat:

Non eſt ille poeta, ſed caballus.

Quod vero de ſynalœphe, quæ in Actii verſibus frequens ſit, idem obmurmurat, vt aliquid (quod nec ipſe negarim) in eo poeta deſideremus, in aliqua fortaſſe operis parte peccauit, quod illo clariores feciſſe non eſt ambigendum. Scio & præter Eraſmum, cuius iudicio plurimum ponderis inuidia detrahit, alios quoſdam nebulones nihil Syncero (cuius Piſcatoriæ Eclogæ cuiuis veterum in eo genere adprime exercitato conuenirent) veræ gloriæ reliquiſſe. Sed vt doctorum ſuffragia ſummopere optanda: ita contemnendas eſſe imperitorum deblaterationes, Horatius Flaccus hæc de ſe ſcribens admonet:

Men' moueat cimex Pantilius? aut crucier quod
Vellicet abſentem Demetrius? aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laudet conuiua Tigelli?
Plotius & Varius, Mœcenas, Vergiliuſq;,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atq;
Fuſcus, & hæc vtinam Viſcorum laudet vterq;,
Ambitione relegata te dicere poſſum
Pollio, te Meſſala tuo cum fratre, ſimulq;
Vos Bibuli & Serui, ſimul his te candide Furni,
Complures alios doctos ego quos & amicos
Prudens prætereo, quibus hæc, ſint qualiacunq;,
Arridere velim, doliturus ſi placeant ſpe
Deterius noſtra. Demetri, teque Tigelli,
Diſcipulorum inter iubeo plorare cathedras.

In Poetarum obtrectatores.

CAPVT VII.

ET hæc quidem partim de Eraſmo, qui Ioannem Pontanum Actiumque Syncerum, parum lætis auibus multorum criminum reos fecit: partim de illis etiam, qui non minus aut eorum alterum aut vtrunque vellicant, ſcribere viſum eſt: non vt Eraſmo cuius gloriæ ſemper faui, quicquam detraherem, ſed vt eius me rationibus

tionibus opponens, aliis immodeſtioribus calumniatoribus obſiſterẽ. Qui licet maximo odio digni, illis certe tolerabiliores ſunt, quos poetas omnes tam Græcos quam Latinos totis viribus deprimere videmus, quod ſola in illis mendacia legi aſſerant? atque hoc inde fieri prædicent, vt plerique dulci verborum, quibus illi lectiſſimis vtuntur, lenocinii capti, ea ſæpenumero pro veris amplectantur, quibus nihil humano generi magis peſtiferum eſſe queat. Huc accedit, inquiunt, quod non tantum, quæ ipſi pro ſuo iure confingunt, falſa ac ridicula ſunt, ſed vera etiam, vt vndique mentiendi occaſionem arripiant, verborum inuolucris fabuloſa reddere conantur. Vtque non præter rem in eiuſmodi ſe ſententiam veniſſe oſtendant, protinus aut ad Platonem, qui poetas a ſua Republica abeſſe voluit, aut ad D. Hieronymum, aut ad inſulſos quoſdam Theologaſtros confugiunt: qui cum aliis in rebus nullam Hieronymi micam præſeferant, abſque dubio illius ſimiles ſe fore ariolantur, ſi cum eo poetarum carmina dæmonum cibos eſſe deiecerent, quaſi vero Platonis de Republica libri aliud ſint, quã poetico ſimilimum figmentum: aut quod vni Hieronymo placuit, a ceteris omnibus ſit probandum: nam viliſſimi Theologaſtrorum gregis cenſuram, nullo in loco ponendam eſſe opinor. Iam ſi qua vnquam ciuitas in tanta frequentia, quæ Platonicas in adminiſtranda Republica leges amplexa fuerit, reperta eſt, poetas quaſi pernicioſiſſimum ſcriptorum genus reiiciendos eſſe non inficiabor. Tum niſi idem Plato, ac Hieronymus, quem poetarum carmina ſimpliciter improbaſſe inuidiſſi inepte colligunt, in poetarum lectione plurimum verſati, maximos ex ea fructus retulerũt, nihil poetis peſtilentius eſſe facile conceſſerim. Sed neutrum eorum abſolute omnes poetas vituperaſſe, pro comperto habeo. Quin potius cum quidam poetæ in ea, quæ illis conceſſa eſt facultate modum, aut hoſtes inſectando, aut vana de Deorum adulteriis fingendo exceſſiſſe viſi ſint, in eos forte torquebitur Platonis iudicium: qui ſi Antimacho ſua poemata recitanti, quum ceteri auditores illum deſtituiſſent, omnium inſtar fuit, in hac parte neq, Antimacho, neq; cuiquam ex tanta Rhetorum Philoſophorumq; multitudine vel duorum inſtar eſſe valuit. Sed quid de Platone loquor? qui & Homerum tanquam Deum quempiam frequentiſſime celebrat, & alios non paucos veteres poetas ſummo in honore habuit? ab iis nimirum, qui ante illum fuerunt, & a Socrate præceptore doctus, cuius admodum familiarem fuiſſe Euripidem præſtantiſſimum tragœdiographum, atq, ab eo in ſcribendis tragœdiis adiutum nemo ignorat. Quid quod antiquiſſimũ apud Græcos doctrinæ principium poetæ iure ſibi deſumunt? eorumq; non paucos Deorum filios antiquitas finxit, vt Orpheum atque Amphionem? verum & de eorum vtroque propter ſingularem excellentiam mirabilia memoriæ prodita libenter credita ſunt, Or-

Digitized by Google

pheum quidem animalia arboreſq; ad ſe cantus dulcedine traxiſſe; Amphionem autem lyram pulſantem, ſaxa ſonum ſequentia in vrbis ſpeciem congregaſſe. Vnde Propertii verſus; Elegiarum libro 3

Orpheu, te tenuiſſe feras & concita dicunt
Flumina Threicia detinuiſſe lyra.
Saxa Cytheronis Thebas agitata per artem
Sponte ſua in muri membra coiſſe ferunt.

Hæc tamen fabuloſa quomodo ſint capienda, ab Horatio docemur, in arte Poetica, ita ſcribente:

Syluestris homines, ſacer, interpresq; Deorum,
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tigres, rapidoſq; leones:
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere ſono teſtudinis & prece blanda
Ducere quo vellet. fuit hæc ſapientia quondam,
Publica priuatis, ſecernere ſacra prophanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno:
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atq;
Carminibus venit. Si igitur tot commoda a Poetis emanarunt, quiſnam eos pie damnare audebit? At Hieronymo, qui illos Chriſtianæ religioni aduerſari aſſeruit, maxima in hoc fides eſt adhibenda. egregie ſane: ſi poetas ita legimus, vt plenam illis in omnibus rebus fidem adhibeamus. Sed neque qui illos noſtris temporibus legunt (niſi nomine Chriſtiani, re autem ἄθεοι ſint) Dei cultum ab illis petunt: neq; ipſi Ethnici, quę a Poetis de religione tradita ſunt, pro Delphico reſponſo acceperunt: cum ſumma poetarum laus in fingendo plurimum conſiſtat. Quæ autem vera ſunt, qui fingere poſſumus? At præclari allegorici ſenſus ſub illis fictionibus latent. Pulcre hercle. Sed ij quorſumnam tendunt? Nonne ad humani generis vtilitatem? Maxime. Qui ergo figmentis delectant, interioribus vero ſententiis ad mores animoſque recte formandos plurimum proſunt, quanam fronte reiicientur? Proinde ſi Hieronymus poetarum verſus *dæmonum pabulum* appellauit, ita de illis ſententiam tulit, vt ſi tanquam vera de Deo Deique cultu tradentes a nobis legantur, abiici prorſus debeant: ſin autem vt multis eorum fictionibus delectati, illa tantum quaſi certa ex eiſdem colligamus, quæ Chriſtianæ pietati non aduerſantur, aſſidue nobis in manibus ſint. Nam ſi Poetas omnino legendos non exiſtimaſſet, Diuum Ioannem Chryſoſtomum, qui Ariſtophanem faceтiſſimum quidem, ſed & obſcœniſſimum veteris comœdiæ ſcriptorem ſub puluino ſemper habuiſſe dicitur, impium ac ſacrilegum vocare cogeretur. Porro duram prouinciam cepero, ſi ſingulos Chriſtianos ſcriptores (vt de Ethnicorum myriadibus taceam) recenſere velim, qui cum veteres Poetas legiſſent, non pauca ex ijs

ipſis

ipſis pro Chriſtianis dogmatibus confirmandis teſtimonia ſumſerunt: tantum abeſt, vt eos ſimpliciter odio habuiſſe credantur. Demum, ſi ideo Poetas deteſtamur, quia veræ fidei lumine caruerint, eodem nomine omnes Græcæ Latinæque linguæ proceres, quod in eadem cauſſa fuerint, exſecrabimur: vt ex quorum ſcriptis ea eliciantur, quæ Chriſtianæ religioni ad vnguem ſint contraria. Quod ſi ipſam forte poeſin vituperant, multos ſacros libros poetice conſcriptos fuiſſe meminerint. Poſſem hoc loco multa ex diuerſis ſcriptoribus de Poetarum laudibus producere, cum M. Cicero in oratione pro Archia, Poetarum genus mirifice laudet, aliique nõ pauca de eiſdem ſcribant: ſed Ouidij ſolum, Propertiique, de vatum excellentia verſus ſubijciam, cum ille iccirco ab inuidis ignauus diceretur, quod militia, iuris ciuilis ſcientia, oratoriaque arte contemtis, ad poemata ſe tanquam ad rem vilißimam vulgatißimamq; contuliſſet: hic autem, maius amicæ carminũ præmium polliceatur, quam ſi quæuis ei alia monumenta erexiſſet, cum hæc quidem tempori ſuccumbant, illa autem nullam temporum patiantur iniuriam. Ouidius itaq; poſtquam multos Poetas, quorum nomen immortale eſt, recenſuit, ſic ait in Amoribus:

Ergo cum ſilices, cum dens patientis aratri,
Depereant æuo, carmina morte vacent.
Cedant carminibus reges, regumq; triumphi;
Cedat & auriferi ripa beata Tagi.
Vilia miretur vulgus, mihi flauus Apollo
Pocula Caſtalia plena miniſtret aqua.
Suſtineamq; coma metuentem frigora myrtum,
Atq; ita ſollicito multus amante legar.
Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit;
Tunc ſuus ex merito quemq; tuetur honos.
Ergo etiam quum me ſupremus aduſſerit ignis,
Viuam, parſq; mei multa ſuperſtes erit. At Propertius li.3.
Nam neq; Pyramidum ſumtus ad ſydera ducti,
Nec Iouis Elei cœlum imitata domus,
Nec Mauſolei diues fortuna ſepulcri,
Mortis ab extrema conditione vacat.
Aut illis flamma, aut imber ſubducet honorem,
Annorum aut ictu pondera victa cadent.
At non ingenio quæſitum munus ab æuo
Excidet: ingenio ſtat ſine morte decus.

Cur Horatius ſuas Satyras Sermones *appellarit.*

CAPVT VIII.

QVod nihil neq; in literis, neque in quauis alia re tam eſſe clarum, tamque compertum video, de quo non multiplices grauesque, ne dicam inextricabiles quæſtiones, a nouarum rerum ſtudioſis excitẽtur, minime miror, poſtquã Acron Q. Horatium Flac-

Digitized by Google

cum ſuas Satyras *Sermones* appellaſſe, eo quod humili ſtylo ac non ſublimi, qualis heroicis carminibus conuenit, eas compoſuerit, vere, atque vt ſe res habet ſcriptum reliquit, Ioannem Britannicum alioſque quoſdam moriones, ſpreta illius ratione multo ſudore aliam reperire conatos fuiſſe: quæ tam pro mero deliramento eſt habenda, quam quæ a furiis agitati ſe videre putãt. Et ſane ſi inter Acronem tantum ac Britannicum, paucoſque alios Britannico ſuffragantes Grammaticulos hæc cõtrouerſia vigeret, nequaquam me ipſe hac in re tanquam arbitrum conſtituiſſem. Verum quoniam multis in locis de eodem negotio non mediocriter (vt vulgo credebantur) eruditos, nimis aſpere diſceptantes audiui, atq; idem aliis in locis aſſidue factum accepi, eum nodum (ſi modo nodus eſt dicendus) ita diſſoluere conſtitui, vt Acronis ſententiam multis in locis ab Horatio confirmari, Britannici autem ſomnium ex eburnea porta emiſſum, pro certo affirmare nõ verear. Quod ita ſe habet: Horatium ideo Satyras *Sermones* appellaſſe, vt Epiſtolas ab eis diſtingueret: quando ſermones cum præſentibus habentur, Epiſtolæ vero ad abſentes ſcribi ſolẽt, quo quid abſurdius dici poteſt? Atq; vt de epiſtolis ita eſſe concedam, vti omnes cenſent, & Britannicus garrit, Satyræ porro non propterea *Sermones* vocatæ ſunt, quod præſentes iis alloquatur; cum eorum plurimæ tam ad præſentes, quam etiam ad abſentes ſcribantur, cuiuſmodi ferme omnes ſunt, quæ primo libro continentur, bonaq; earum pars quas in ſecundo legimus: quod nemo, qui eas vel ſemel legerit, negare audebit. Hoc igitur, vt Acronem recte ſenſiſſe aſſeramus Horatio peculiare fuiſſe fatebimur, vt & Epiſtolas, & Satyras, & Artem etiam poeticam tam comminuto ſtylo conſcripſerit, quã qui omni ſtudio verſus ad ſolutam orationem depreſſerit. Qua in re non modo nihil eius gloriæ eſſe detrahendum, ſed plurimum potius addendum arbitror: licet plerique (vt alio loco copioſius cõtra eos de hac parte diſſerentes docuimus) illum in hexametris reijcere non dubitarint. Proinde cum is, de quo agimus, Horatius, ad heroicam illam maieſtatem ſeſe ſuos verſus efferre non poſſe egregie intelligeret, ſuas Satyras *ſermones* appellauit, quaſi familiaribus ſermonibus maxime propinquas. Huc accedit, quod cum idem aliud in componendis Satyris inſtitutum ſecutus ſit, quã Lucilius, Perſius ac Iuuenalis: nempe vt quæ illi cum ſtomacho atque acerbitate quadam condiderant, hic lenitate ac riſu quodam lenierit, quod ipſe de ſe innuit, & ex Perſii de eo carminibus colligitur, æquius fuit ridentem comminuto carminum genere, quam alto & ſonoro ſuas ſententias exprimere: quando indignatio verborum grauitatem, lenitas vero ac riſu plenum luſus humilitatem deſiderant. Quod facit, vt in eo quoque a Britannico diſſentiam, quod Horatium ſuas Satyras ex abrupto, quemadmodũ alii Satyrici fecerunt, incoaſſe affirmarit, cum nihil ſit illis verſiculis ſedatius:

Qui

Qui fit Mœcenas, vt nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuerſa ſequentes?

Et hæc quidem non de ſenſu, ſed de carminum ſtructura dico, cum Iuuenalis Perſiuſque concitatioribus verbis ſine dubio eandem ſententiam fuerint prolaturi, eorumque alter ſic ſua poemata auſpicatus fuerit:

O curas hominum: O quantum eſt in rebus inane,
Quis leget hæc? alter autem non minus iracunde:
Semper ego auditor tantum? nunquamne reponam?
Vexatus toties rauci Theſeide Codri?

Non eſt igitur cur leues Grammatiſtæ, aut etiam iis grauiores, de Sermonum voce diutius rixentur, niſi prorſus (vt in reliquis conſueuerunt) præter rationem inſanire pergant. Ceterum non pauci ex eiuſmodi putaminum numero, quare Horatius ſuos hexametros ſermoni propiores reddiderit, dubitare ſolent. An quod eo genere magis quam alio delectatus fuerit? An potius, quod ſuam naturam illis aptiorem ſit ſecutus? Sed iis ipſe ſic reſpondet, ſecundo Epiſtolarum libro ad Auguſtum Cæſarem ſcribens:

Nec ſermones ego mallem
Repentes per humum, quam res componere geſtas,
Terrarumq; ſitus, & flumina dicere, & arces
Montibus impoſitas & barbara regna, tuiſq;
Auſpiciis totum confecta duella per orbem,
Clauſtraq; cuſtodem pacis cohibentia Ianum,
Et formidatam Parthis te principe Romam,
Si quantum cuperem, poſſem quoq; ſed neq; paruum
Carmen maieſtas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recuſant.

In primo quoque ſecundi libri ſermone, a Trebatio monitus, vt niſi a pangendis poematibus deſiſtere vellet, miſſis Satyris ad celebrandas Auguſti res geſtas animum conuerteret, ſi Criticorũ morſus fugere vellet, illi ſe oneri imparem ingenue teſtatur. De qua re hi ſunt eius verſus:

Aut ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neq; enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.

Atqui & in quarta primi libri Satyra, in qua multa aduerſus Lucillum ſcribit, plane poeticos ſpiritus ſibi in heroicis verſibus defuiſſe ait, eam ob rem ex Poetarum ſe numero excerpens: cum is tantum eo nomine dignus ſit, *qui os magna ſonaturum natura debeat.* quod tamen cauſſæ deſeruiens, ac ſibi ipſi detrahens ſcripſiſſe cre-

dendus eſt: cum, vt alibi a nobis dictum eſt, qui ſimilia Horatianis carmina compoſuerit, inter heroicos quidem Poetas non ſit referendus, ſed Poeta ſine dubio ſit vocandus: ni fortè Horatius, vt Lucilium, qui ad Heroicam amplitudinem non peruenerat, a Poetarum ordine excluderet, ſibi ipſi inprimis eam laudem ademerit: luſcus nimirum ipſe redditus, vt cœcum Lucilium efficeret. Quod ex eo quo vtitur exemplo colligitur, in eorum qui vere Poetæ ſint carminibus etiam diſiectis ſeu diſſipatis, Poetarũ partes ſeu membra apparere oſtendens: in ſuis ac Lucilii verſibus non item, quorum verba e certa carminũ ſtructura remota promiſcuum ſapiant ſermonem. Ad ſummam, vt ſuam pro tempore cauſam foueret, illud etiam in dubium reuocauit, an *comœdia recte poema* nuncupetur, cum neque verbis neque rebus id nomen mereatur, ſed certo tantum pede a puro ſermone differat. Verum ſi hoc etiam ſimpliciter ab Horatio ſcriptum fuiſſet, nullo tamen iudice Comicos *Poetas* non eſſe conuinceret: ac ne ſe quidem ipſo, qui eos multis in locis ſic appellat. Porro autem, an comœdia *poematis* nomen mereatur, ita diſceptat:

Iccirco quidam Comœdia, necne poema
Eſſet, quæſiuere: quod acer ſpiritus ac vis
Nec verbis nec rebus ineſt, niſi quod pede certo
Differt ſermoni ſermo merus. at pater ardens
Sæuit, quod meretrice nepos inſanit amica,
Filius vxorem grandi cum dote recuſat:
Ebrius & magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius iſtis
Audiret leuiora, pater ſi viueret? Ergo
Non ſatis eſt puris verſum perſcribere verbis,
Quem ſi diſſoluas, quiuis ſtomachetur eodem
Quo perſonatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ ſcripſit Lucilius, eripias ſi
Tempora certa, modoſq; & quod prius ordine verbum eſt,
Poſterius facias, præponens vltima primis:
Non, vt ſi ſoluas, poſtquam diſcordia tetra
Belli ferratos poſtes, portaſq; refregit:
Inuenias etiam diſiecti membra poetæ.
Hactenus hæc: alias iuſtum ſit, necne, poema.

Quamobrem Catullus ab antiquis doctus *vocatus ſit.*

CAPVT IX.

COnceſſeramus nuper in ſuburbanum quoddam ciuis vtriuſque noſtrum amantiſſimi, ego, & Ioannes Baptiſta Bentiuolus Bononienſis, iuuenis cum propter Græcarum ac Latinarum literarum ſtudia, tum propter ſingularem quendam animi candorem, elegantiſſimoſq; quibus ornatus eſt mores, ſtricto admodum mihi amicitiæ nexu deuinctus, non tam vt æſtiuos calores (qui bonarum

bonarum artium ſtudioſis inimici eſſe ſolẽt)ſubterfugerem, quam vt animum quibuſdam curis, quæ me mirifice angebant, leuarem: Bononiamque, ſole iam ad occaſum vergente, de noſtris aliquot negotiis ſermonem conferentes, commodum reuerti cœperamus, cum magna nobis eorum manus paululum extra eius portas progreſſa occurrit, a quibus iuris ciuilis ſcientiam ſectantibus, quaſi eius deſertor, quod legalibus tricis ſolutus me quodammodo in libertatem aſſeruerim, magnam lucri ſpem amiſiſſe arguor: tanquam qui leguleus non ſit, nulla ſuorum laborum præmia ſperare debeat. Cumq; eos omnes amice ſalutaſſemus, Quonam tam frequentes? inquam. Et illorũ quidam mihi ceteris notior, pauci ſunt, inquit, qui æque nobis grati, ac tu, obuij fieri potuerint, cũ ea inter nos dubitatio orta ſit, de qua haud ſcio an vnquam preterea ſit diſceptatum: quæque aut a te aut ab alio nullo, hoc tempore nobis ſolui poſſe videtur. Tunc ego: Vtinam eiuſmodi ſit, inquam, de quo inter vos ambigitur, vt a me ita vobis extricari queat, quẽadmodũ de nobis, quæ veſtra eſt humanitas, fore coniecitis. Quicquid tamen fuerit, quam primum id noſſe cuperem. Et ille: Hoc ego a noſtris hiſce amicis quæſieram, inquit, cenſerétne Valerium Catullum Veronenſem Poetam alia ſcripſiſſe poemata, quam quæ nobis hodie in manibus ſunt? Tunc ego; Quamobrem, inquam, de Catulli ſcriptorum numero tam es ſolicitus? Quia ſcilicet, inquit, Catullum a coætaneis, & poſteris quoque, *docti* cognomen (vt ita dixerim) promeritum, alia compoſuiſſe credendum eſt, quæ maiorem præ ſe eruditionem ferrent, quam quæ circumferuntur, non aſpernenda quidem illa, ſed eximiam aliquam doctrinam in eorum auctore nequaquam fuiſſe indicantia. Ergo ſi Catullus nihil omnino ſcripſiſſet, inquam, ac *doctus* nihilominus a ſuorum temporum hominibus fuiſſet appellatus, praue illos ſenſiſſe iudicares? quaſi plurimos antiquorũ ac noſtra etiam memoria vixiſſe neſciamus, qui cum doctiſſimi extiterint, nihil tamen ſcriptum reliquerunt: quos vt hoc loco non recenſeam, cum Catullus a veteribus peculiari epitheto *doctus* vocatus ſit, etiamſi nihil ab eo compoſitũ fuiſſe pro comperto haberem, recte illos iudicaſſe conſtanter aſſeuerarem: quãdo tot ſimul egregiorum procerum cenſura non facile eſt aſpernenda. Quod ſi ea ſola compoſuiſſet Catullus, quæ hodie legimus, nõne *doctus* ex iis, imo doctiſſimus videri deberet? Quid põt obſecro in argumẽtis, quæ ab ipſo tractata ſunt, deſiderari. An ꝙ quibuſdã durior viſus ſit, eum vt minus doctum explodemus? Porro M. Varro, & Nigidius Figulus, vt doctiſſimi, ita & duriſſimi ab antiquis dicti ſunt, & tamen eorum alter (nam omnes Nigidii lucubrationes exciderunt) cum Catullo in ſuo genere comparatus, nõ lapide, ſed ferro etiam durior exiſtimatur. Sed vt quatenus durities in Catullo notanda ſit, præſertim quod vterque Plinius eam in illo deprehendit, in præſentia nõ di-

Digitized by Google

ſcutiam, cũ ea ſane qualis ac quanta exiſtimanda ſit, doctrinæ non aduerſetur, qui in Iambis omnibus Latinis optimo iure prælatus eſt, vt in quibus & inuentione & nitidiſſimo verborum apparatu ſupra quam credi poteſt emineat, in hendecaſyllabis eſt inimitabilis, in elegis omnium Latinorum candidiſſimus habetur: qui inquam tam eſt in heroicis rarus, quam qui a non parum multis nemini in iis præterquã Maroni poſtponatur, qui in multis etiam ſe Catulli imitatorem oſtenderit, cur *doctus* & peculiari quidẽ vocabulo non fuerit appellandus, neutiquam intelligo. Verum & qui tot virtutibus decoratus iuuenis, trigeſimum nempe aut circiter annũ agens exceſſit, quanto ſi diutius vixiſſet Romanis ornamento erat futurus? Quid? quod non alius (vt mihi videtur) inter Latinos inuẽtus eſt, qui tam iuuenis (Vergilium ſemper excipio) tãtam ſibi gloriam compararit? Huc pertinet, quod hominum doctrina non ſemper plene ex eorum ſcriptis colligitur: quod vt exemplo comprobemus, cum Vergilium omnium Latinorum Poetarũ non magis aliis virtutibus quam ſumma eruditione præſtantiſſimum fuiſſe, præter ipſam temeritatem nemo ſit negaturus, quis tamen parem in illius atque in Lucretij operibus doctrinam nitere affirmet? Doctrinam autem non omnes poeticas dotes, operumq; artificium, ſed philoſophiæ cognitionem voco. At Vergilius (dixerit quiſpiam) alium in ſcribendo ſcopum, alium ſpectauit Lucretius. Cumq; ille tum tãtum philoſophica tractet, cum exactiſſimi poematis locus eorum ſcientiam patefieri exigat, non modo abſolute ea, ſed abſolutius quoq; quam Lucretius calluiſſe credetur, qui ſex libros de rerũ natura compoſuit. Eximie is mecum ſic egerit: quoniam aliis argumẽtis veterumq; teſtimoniis quid Vergilius in philoſophia potuerit, præclare docemur. Verum ſi, vt dixi, ipſa opera ſpectentur, non tantum is, de quo loquimur Lucretius, ſed Horatius quoq;, ex iis Marone doctior videri valuerit. Quorſum hęc igitur? eo nimirum ſpectant, vt Catullum non præter rationẽ *doctum* ab antiquis appellatum ſciamus: cum magnam quidẽ ex eius, quæ ſuperſunt carminib. eruditionem in illo fuiſſe colligatur, ſed maiorem forte ab eius coætaneis in eodem perſpectam fuiſſe credendum ſit. Quod ſi ex operibus hominum excellẽtiam æſtimare pergimus, Archimedem Syracuſanum omnium, qui vnquã fuere mathematicorum eminentiſſimum, ex ſcriptis nequaquam talẽ fuiſſe dicemus, qualis a veteribus cunctis eſt habitus. Nam M. Antonius egregius orator, nullam orationem in lucem dedit: quod & multi alii excellentes homines fecerunt. Neq; hæc dico, quod Catullum aliud quam illa, quæ reſtant condidiſſe inficias eam, cum pleraque eius carmina a Grammaticis citentur, quæ in reliquis eius poematibus non leguntur, Pliniuſque amatorium de incantamentis carmen ab eodem editum referat, ac Terentianus ex eius Ithyphallicis quædã citet. Sed niſi ex iis lucubrationibus, quæ per tot naufra-

pia euaſerunt, Catullus *doctus* vocari meruit, multo minus ex aliis hoc epithetũ merito ei tribui potuiſſe putauerim. Quæ cum a me dicta, attente ab omnib. audita eſſent, tum qui mecum ſermonem inſtituerat, Grata mihi admodum fuere, inquit, quę de Catulli doctrina protuliſti. Verum id abs te pronũtiari velim, arbitrerisne alium quẽquam præter Catullum, ab antiquis *doctum* fuiſſe appellatum? Tunc ego: Iſtuc, inquam, haud facile dictu eſt, quando mihi quid de poetis antiquitas ſenſerit, cum nihil tale ſuſpicarer, interrogato omnia tam cito nõ ſuccurrunt. Sed Horatius, niſi memoria vacillo, ſecũdo Epiſtolarum libro, de Accio ac Pacuuio tragœdiæ ſcriptoribus loquens, Pacuuium *docti* famam abſtuliſſe aſſeuerat: Et Propertius Licinium Caluum, non vulgarem Catulli amicum, lib. 2. Elegiarum *doctum* itidem vocat, cum ait:

Hac eadem docti confeſſa eſt pagina Calui,
Cum caneret miſeræ funera Quintiliæ.

Verum & alios non paucos *doctos* appellari autumo. De Catulli tamen doctrina vt vulgatior, ita & conſtantior fuit opinio. Illud pręterea prætermittendum non eſt, eundem Catullum, qui a Gellio vt elegantiſſimus mundiſſimusq; celebratur, a Fabio Quintiliano ac Diomede Grammatico inter iambicos, ab aliis quibuſdam inter Lyricos reponi. Sed ego in Quintiliani ſententiam libenter eo. Atque vt vltima cum primis connectam, quid mirum ſi Catullus a coætaneis *docti* epitheto eſt inſignitus, cum Maroni a quibuſdam ſit oppoſitus? Hinc illi verſus:

Tantum parua ſuo debet Verona Catullo,
Quantum magna ſuo Mantua Vergilio.

De Tyrtæo Poeta.

CAPVT X.

TVm ille: Non omnino hæc nobis dies perierit, inquit, cum mihi quidem credo & hiſce aliis, de Catullo ita ſatisfeceris, vt de te futurum animo conceperam. Ceterum quando te ſemel mediocribus huiuſcemodi quæſtionibus exercere cœpimus, illud nobis expedire non grauaberis, corruptene an ſyncere potius legi cenſeas Horatianos illos in arte poetica verſus:

Poſt hos inſignis Homerus,
Tyrtæusque, mares animos in martia bella
Verſibus exacuit.

Enimuero cum Horatium eum Poetam Homero ſubiunxiſſe exiſtimãdum ſit, qui celeberrimus inter Græcos ſit habitus, non Tyrtæus, ſed Dyrcæus ab eo ſcriptum fuiſſe putandum eſt: nimirum vt de Pindaro Thebano, Lyricorum Poetarum principe intellexerit, qui vnus ex tanta Græcorum Poetarum caterua mihi cõmodiſſime Homero opponi potuiſſe videtur. Aut enim Tyrtæus nunquam fuit, aut obſcurus admodum extitit, qui nunquam fere aut a Græcis aut a Latinis ſcriptoribus nominetur. Et ego: Caue, inquam, iſthæc inter doctos poſthac vnquã dixeris.

Digitized by Google

Nam neque Dyrcæus in Horatiano carmine vllo pacto legi poteſt, neque quicquam repertus eſt, cui æque Horatii ſenſus conuenire valeat, ac Tyrtæo Athenienſi poetæ itidem ac duci. Atque vt rem ita ſe habere compertam habeas, ac quoſdam bardos Grammatiſtas, qui veram in Horatio lectionem in dubium reuocarunt, dementiæ queas conuincere, quænam Homero cum Pindaro ſimilitudo eſſe valet? cum ille rebus ſummorum Regum Ducumq; geſtis ſcribendis, hic amoribus cantandis, equiſq; aut hominibus, qui in certaminibus viciſſent celebrandis intentus fuerit? cum ille denique heroicus, hic Poeta lyricus exſtiterit? An quod Horatius quarto Carminum libro ita de Pindaro cantet:

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaces noua dithyrambos
Verba deuoluit, numeriſq; fertur *Lege ſolutis:*
Seu Deos, regeſq; canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidere iuſta
Morte Centauri, cecidit tremendæ *Flamma Chimeræ:*

iccirco cum Homero mares animos inflammaſſe dicetur? Nihil minus. quando commodius heroico metro, quam Lyricis verſibus militum animi accenduntur: Pindarique propria virtus in ea parte nō ſplenduit: vti Tyrtæi, quemadmodum veterum teſtimoniis oſtendemus. Fabius porro Quintilianus 10 Oratoriarum inſtitutionum libro, cū de Tyrtæi ſcriptis ſententiam ſe neget laturum, de Pindari carminibus quid ſentiret oſtendit: ex quo vnico argumento eos errare colligere licet, qui vel Tyrtæum vnquā vixiſſe, vel Horatii in arte poetica verſus ei conuenire negant. At ſi fuit, ignobilis eſt ducēdus, inquis. Imo ego & aliorum ſcriptorum auctoritate non tantum eum vixiſſe aliquando, ſed & celebrem a poſteris fuiſſe iudicatum comprobabo. Vtque de poſtremo, verſo ordine, prius agam, an qui Homero ab Horatio ſubiunctus eſt, inter vulgares Poetas eſt recenſendus? Sed Quintilianus Horatium in hac parte ſecutus non eſt, qui Tyrtæum tantum nominans, data opera eius ſcripta excutere noluit: aliter ſine dubio facturus, ſi illum excellentem poetam putaſſet. Magna fateor ex Quintiliani cenſura Tyrtæo laus accedere valuit. Non tamen protinus quaſi nullius ordinis ſcriptores videri debent, qui ab eo nominati non ſunt: cum aperte ipſe omnes ſe omnium generū auctores ſua lance nō expenſurum profeſſus ſit. Alioqui Euphorionem, Nicandrum, alioſque multos non mediocres Poetas nihili faceremus, cum potius ſummis laudibus ab antiquis ornati fuerint: quanq; a Quintiliano inter præcipuos non reponantur, cuius de illis verba hæc ſunt: *Audire videor vndique congerentes nomina plurimorum poetarum. Quid? Herculis acta non bene Piſandros? Quid? Nicandrum fruſtra ſecuti Macer atq; Vergilius? Quid? Euphorionem fruſtra trāſibimus? quem niſi probaſſet Vergilius, idem nunquam certe conditorum*

Chalci-

Chalcidico verſu carminum feciſſet in Bucolicis mentionem. Quid? Horatius fruſtra Tyrtæum Homero ſubiungit? Nec ſane quiſquam eſt tam procul a cognitione eorum remotus, vt non indicem certe ex bibliotheca ſumtum transferre in libros ſuos poſſit. Nec ignoro igitur quos tranſeo, nec vtique damno, vt qui dixerim in omnibus vtilitatis aliquid. Sed ad illos iam perfectis conſtitutiſque virtutibus reuertamur: quod in cœnis grandibus ſæpe facimus, vt cum optimis ſatiati ſimus, varietas tamen nobis ex vilioribus grata ſit. Hæc ille. Qui etiamſi totis viribus Tyrtæum depreſſiſſet, ab Horatio tamen eundem Homero ſubditum fuiſſe negare non potuit: ſicut eundem a Platone *diuiniſſimum* vocari, ipſe Momus quantumuis inuitus aſſeueraret. Sed quid de vno epitheto ago, cum multis verbis apud illum de eiuſdem præſtantia inter ſe loquantur Athenienſis hoſpes & Clinias Gnoſius, circa hoc præcipue ſermonem habentes, quod excellentibus laudibus eos decorarit, qui in bello excelluerint: non illo quidem quod ſeditionis plenum omniumque grauiſſimum eſt, ſed quod eo multo mitius aduerſus externos atque alienigenas geritur. Sic etiam cum alloquuntur tam Athenienſis hoſpes, quam Gnoſius, libro primo Νόμων, ἢ περὶ νομοθεσίας. ὦ Τυρταῖε, ποιητὰ θειότατε. δοκεῖς γὰρ δὴ σοφὸς ἡμῖν εἶναι, καὶ ἀγαθὸς, ὅτι τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ διαφέροντας, διαφερόντως ἐγκεκωμίακας. ἤδη οὖν τυγχάνομεν ἐγώ τε καὶ ὅδε, καὶ Κλεινίας ὁ Κνώσιος οὗτος, ξυμφερόμενοί σοι περὶ τούτου σφόδρα ὡς δοκοῦμεν, εἰ δὲ περὶ τῶν αὐτῶν λέγομεν ἀνδρῶν, ἢ μὴ βουλόμεθα σαφῶς εἰδέναι. λέγε οὖν ἡμῖν. ἆρα εἰ δὴ δύο πολέμου, καθάπερ ἡμεῖς, ἡγῇ καὶ σὺ σαφῶς, ἢ πῶς; πρὸς ταῦτα οἶμαι, κἂν πολὺ φαυλότερος εἴποι Τυρταίου τις τἀληθὲς, ὅτι δύο. τὸ μὲν, ὃ καλοῦμεν ἅπαντες στάσιν, ὃς δὴ πάντων πολέμων χαλεπώτατος, ὡς ἔφαμεν ἡμεῖς νῦν δή. τὸ δ' ἄλλο πολέμου θήσομεν οἶμαι γένος ἅπαντες (ᾧ πρὸς τοὺς ἐκτὸς τε καὶ ἀλλοφύλους χρώμεθα διαφερόμενοι) πολὺ πρᾳότερον ἐκείνου. Quod eſt: *O Tyrtæe, diuiniſſime Poeta: ſapiens enim nobis probuſq; eſſe videris, quod excellentibus laudibus eos, qui in bello eminuiſſent ornaſti: de qua ego & hic Clinias Gnoſius admodum tibi aſſentiri videmur: vtrum de eiſdem viris dicamus, an non, manifeſte ſcire vellemus. Dic igitur nobis, an, quemadmodum & nos, duo belli genera eſſe perſpicue arbitreris, an ſecus? Ad hæc puto quemuis Tyrtæo viliorem vere reſponſurum, duo eſſe: alterum, quod ſeditionem vocamus, omnium bellorum, vt nunc ſane diximus, grauiſſimum: alterum vero, quod ponimus belli genus (quo quidem contra externos atque alienigenas contendentes vtimur) illo multo mitius exiſtimo.* Hæc Plato: præter quæ & alia non pauca de eodem Tyrtæo ibidem leguntur. De quo quid ſentiret interrogatus quondam non Cleomenes, vt Britannicus mentitus, ſed vetus Leonidas, ſi Plutarcho credimus, ita reſpondiſſe fertur, bonum eum ſibi ad iuuenum animos incitandos videri: cum lectis illius carminibus, quaſi furore aliquo correpti, nulla pericula timentes in pugnam ruerent. ἀγαθὸν μὲν γὰρ τὸν ποιητὴν

λέγουσιν, ἐπερωτηθέντα ποῖός τις αὐτῷ φαίνοιτο ποιητὴς γεγονέναι Τυρταῖος, εἰπεῖν, ἀγαθὸς νέων ψυχὰς αἰκάλλειν. ἐμπιπλάμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν ποιημάτων ἐνθουσιασμοῦ, παρὰ τὰς μάχας ἠφείδουν ἑαυτῶν. Hunc Tyrtæum Diogenes Laertius in vita Socratis, Heraclitis teſtimonio, mentis impotem ab Athenienſibus dictum tradit. Eiuſdem & Strabo pulcerrimos verſus, lib. 6. Geographicorum citat. Suidas Laconem eum, aut Mileſium fuiſſe inquit: Τυρταῖος Ἀρχεμβρότου Λάκων, ἢ Μιλήσιος, ἐλεγειοποιὸς, καὶ αὐλητὴς, ὃν λόγος τοῖς μέλεσι χρησαμένοι παρορμῆσαι Λακεδαιμονίους, καὶ πολεμοῦντας Μεσσηνίοις ταύτῃ ἐπικρατεστέρους ποιῆσαι. ἔστι δὲ παλαιότατος, σύγχρονος τοῖς ἑπτὰ κληθεῖσι σοφοῖς. ἢ καὶ παλαιότερος. ἤκμαζε γοῦν κατὰ τὴν λε. ὀλυμπιάδα. ἔγραψε πολιτείαν λακεδαιμονίοις. καὶ ὑποθήκας δι' ἐλεγείας, καὶ μέλη πολεμιστήρια βιβλία ε. Ideſt, *Tyrtæus Archimbroti filius, Lacon, ſiue Mileſius, Elegiarum conditor ac tibicen: quem ferunt cantibus vtentem Lacedæmonios excitaſſe, eoſq; cum Meſſenijs bellantes, ideo fortiores reddidiſſe. Eſt autem antiquiſſimus, vt qui ſeptem ſapientum tempore, ſiue etiam ante eos vixerit. Floruit igitur trigeſimaquinta Olympiade, ſcripſit de recto ciuitatis regimine ad Lacedæmonios, ac documenta elegijs, & bellicorum carminum libros quinque.* Ac quaſi duo fuerint Poetæ, quorum vtrique Tyrtæo eſſet nomen, ita ſubdit: Τυρταῖος. οἱ λακεδαιμόνιοι ὤμοσαν, ἢ μεσσήνην αἱρήσειν, ἢ αὐτοὶ τεθνήξεσθαι. χρήσαντος δὲ τοῦ θεοῦ στρατηγὸν παρὰ ἀθηναίων λαβεῖν, λαμβάνουσι τυρταῖον τὸν ποιητὴν, χωλὸν ἄνδρα, ὃς ἐπ' ἀρετὴν αὐτοὺς παρακαλῶν, εἷλε τῷ κ' ἔτει τὴν μεσσήνην, καὶ ταύτην κατέσκαψαν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐν τοῖς εἵλωσι κατέταξεν, hoc eſt, *Tyrtæus. Iurauerant Lacedæmonij aut Meſſenam deſtruere, aut ipſi perire. Cumque reſponſum a Deo accepiſſent, vt ducem ab Athenienſibus ſumerent, Tyrtæum claudum poetam capiunt: qui ipſos ad fortitudinem hortatus, vigeſimo anno Meſſenam cepit, ipſamque euerterunt, captiuos in ſeruitutem redactis.* Sed aut poſtremus hic locus ab ipſo Suida, vt latius rem explicaret, alteri ſubiunctus eſt, aut ab alio quouis, cum vnus tantum fuerit idem claudus Poeta, & dux. Nam quod eum aut Laconem, aut Mileſium fuiſſe ait, cum Atticus Poeta dicatur, vel ex aliquorum ſententia ita ſcribit, vel potuit Lacon aut Mileſius natus Athenienſis ciuis eſſe, qui poſtea, Platone teſte, Lacedæmonius quoque ciuis fuerit. Vtque duo Suidæ teſtimonia ad vnum eſſe referenda fateamur, ſic de eo ac geſto eo duce contra Meſſenios bello inquit Iuſtinus, libro tertio, Trogi Epitomatum: *Interea Meſſenij cum virtute non poſſent, per inſidias expugnantur. Deinde cum per annos LXXX. grauia ſeruitutis verbera plerumq; & vincula, cæteraque captiuitatis mala perpeſſi eſſent, poſt longam pœnarum patientiam bellum inſtaurant. Lacedæmonij quoque eo conſpirantius ad arma concurrunt, quod aduerſus ſeruos dimicaturi videbantur. Itaque cum hinc iniuria, inde indignitas animos acueret, Lacedæmonij, de belli euentu oraculo Delphis conſulto, iubentur ducem belli ab Athenienſibus petere. Porro Athenienſes cum reſponſa cognouiſſent, in contem-*

ptum

tum Spartanorum Tyrtaum Poetam claudum pede miſere: qui tribus prælijs fuſis, eo vſq; deſperationis Spartanos adduxit, vt ad ſupplemẽtum exercitus, ſeruos ſuos manumitterent, hiſq; interfectorum matrimonia pollicerentur, vt non numero tantum amiſſorum ciuium, ſed etiam dignitati ſuccederent. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando maiora detrimenta ciuitati inſligerent, reducere exercitum voluerunt, ni interueniſſet Tyrtæus, qui compoſita carmina exercitui pro concione recitauit: in quibus hortamenta virtutis, damnorum ſolatia, belli conſilia conſcripſerat. Itaq; tantum ardorem militibus iniecit, vt non de ſalute, ſed de ſepultura ſolliciti, teſſeras, inſculptis ſuis & patrum nominibus, dextero brachio deligarent: vt ſi omnes aduerſum prælium conſumſiſſet, & temporis ſpatio confuſa corporum liniamenta eſſent, ex indicio titulorum tradi ſepulturæ poſſent. Cum ſic animatum reges exercitum viderent, curant rem hoſtibus nunciari. Meſſeniis autem non timorem res, ſed æmulationem mutuam dedit. Itaq; tantis animis concurſum eſt, vt raro vnquam cruentius prælium fuerit. Ad poſtremum tamen victoria Lacedæmoniorum fuit.

Veteres Poetas in fabulis admodum variaviſſe.

CAPVT XL.

QVæ cum dixiſſem, ac qui mecum de Catulli doctrina Tyrtæoque Poeta egerat, hilaris, meæque ſententiæ, quantũ ego coniicere potui, ſubſcribens, cum reliqua iuuenum caterua a nobis diſceſſiſſet, tum Bentiuolus: Quando, inquit, de aliquibus, quę ad literas pertinent, ſemel quid ſentias pronuntiare cœpiſti, Græcoſq; ac Latinos auctores mihi iamdiu enarraſti, illud abs te pernoſſe cupio, quidnam mihi agendum ſit, cum egregios auctores admodum inter ſe de eadem re diſſimilia ſcribere video. Tũc ego: Amice, inquam, ac pro tuo more agis, cum meo in rebus omnibus iudicio vti cupis. Sed ne multis, iam enim nox ingruit: cum aliquos forte viles ſcriptores aliter fabulam quampiam, quam alios excellẽtiores tradere animaduerteris, me iudice illos inſcitiæ carpes, in horum autem ſententiam libentiſſime ibis: niſi forte quæ infimi ſubſellii homines memorię produnt, a celebrioribus ita deſumſerint, vt eorum fidem ab iis petamus. At cum vel æquales, vel etiam inferiores a ſummis diuerſa docere obſeruaueris, hoc ſcito, illos neutiquam eſſe vti mendaces reiiciendos, quod his aliter de eiſdem rebus viſum ſit. An enim ſi Homerus melior Poeta extitit quam Heſiodus, ideo Heſiodum reiiciemus, quod Homerum in pleriſque ſecutus non ſit? quin etſi Heſiodo peiores, dummodo non abiectiſſimi, aliquid ſcriptum reliquerint, quod Homeri opinionem non cõfirmet, vt ipſi nihil Homero detrahent, ita & nihil eis Homerus. Quid igitur faciendum erit? inquis. Diuerſis ſcil. modis eam fabulam recitari dices, vt aliter ex Homeri, aliter ex aliorũ ſententia accipiatur, cum non tantum in fabulis, quæ magna ex parte figmenta complectuntur, ſed & in hiſtoriis etiam maximæ

fuerint de eadem inter multos ſcriptores diſſenſiones: neq; tamen ſi Fabius Pictor, verbi cauſſa, a Catone in aliquibus diſſenſiſſet, eorum alter aberraſſe, alter rei veritatem attigiſſe vere diceretur. Atque hæc quidē de iis dico, quæ quis oculata fide non viderit. Túc enim qui rei cum gereretur interfuit, vel plus fidei ipſe in illa, ſi hiſtoricus ſit, quam alii omnes mereri dicetur, vel facile inter duos pluresue diuerſis modis eandem rem explicantes diiudicare poterit. Verum vt ad fabulas, de quibus noſter hic ſermo inſtitutus eſt, redeamus, exemplisque pro negotio vtamur (fabulas autem intelligo, non quæ nihil prorſus veri habeant, ſed quę omnino veræ eſſe non poſſint) Homerus Aedonem in luſciniam auem verſam, Pandarei filiam, Ityli matrem, Zethi mariti ſuumq; filium interfeciſſe, ac propterea ſemper queri inquit, Odyſſeæ 19. his verſibus:

Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη χλωρηῒς ἀηδὼν,
Καλὸν ἀείδῃσιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο,
Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν,
Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνὴν,
Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον, ὅν ποτε χαλκῷ
Κτεῖνε δι' ἀφραδίας, κοῦρον Ζήθοιο ἄνακτος.

At Ouidius lib. Metamorph. 6. Prognem Pandionis Erechthei filii Tereiq; Thracis vxorem, Itym filiū: vt maritum qui Philomelam ſororem vitiauerat, eidemq; linguam abſciderat, vlciſceretur, interfectum patri eſcam appoſuiſſe: ipſamque in hirundinem, Philomelam autem in luſciniam mutatam docet, quibus quid magis eſſe inter ſe contrarium poteſt? An igitur Homerum mentitum, an Ouidium putabimus? Neutrum me hercle. Sed neque quem nam eorum magis in hac fabula ſequi debeamus interpretarer, cum Homeri quidem maxima ſit auctoritas, maxima etiā Ouid. quem plures Latini Græcique ſcriptores hac in parte quam Homerum probarunt: qui vt hanc fabulam magis magisq; commiſceret, in ſequenti eiuſdem operis lib. alia de Pandarei filiabus longe ab his omnibus quæ diximus remota canit, cum ait,

Ὡς ὅτε Πανδαρέου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι
Τῇσι τοκῆας μὲν φθῖσαν θεοὶ, αἱ δ' ἐλίποντο
Ὀρφαναὶ ἐν μεγάροισι, κόμισσε δὲ δῖ' ἀφροδίτη
Τυρῷ καὶ μέλιτι γλυκερῷ καὶ ἡδέϊ οἴνῳ.
Ἥρη δ' αὐτῇσιν περὶ πασέων δῶκε γυναικῶν
Εἶδος καὶ πινυτὴν, μῆκος δ' ἔπορ' ἄρτεμις ἁγνή.
Ἔργα δ' ἀθηναίη δέδαε κλυτὰ ἐργάζεσθαι.
Εὖτ' ἀφροδίτη δῖα προσέστιχε μακρὸν ὄλυμπον
Κούρῃς αἰτήσουσα τέλος θαλεροῖο γάμοιο,
Ἐς Δία τερπικέραυνον, ὁ γάρ τ' εὖ οἶδεν ἅπαντα,
Μοῖράν τ' ἀμμορίην τε, καταθνητῶν ἀνθρώπων.
Τόφρα δὲ τὰς κούρας ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο.
Καί ῥ' ἔδοσαν στυγερῇσιν ἐρινύσιν ἀμφιπολεύειν.

Ex

Digitized by Google

Ex quibus verſibus licet filiarum Pandarei fabula vtcunque elici queat, planius tamen illa a Didymo explicatur: quemadmodum te admonitum meminiſſe potes, cum ea tibi Homerica carmina interpretarer. Sed Pandareo ac Pandione prætermiſſis, idem Homerus Prœti vxorem, quæ Bellerophontis amore capta eſt, Antiam vocat, libro Iliados 6. cum ex Glauci perſona de Bellerophonte ait,

> Τῷ δὲ γυνὴ προίτου ἐπεμήνατο δῖ' ἄντεια
> Κρυπταδίῃ φιλότητι μιγήμεναι.

Hyginus vero eam Sthenobœam appellat, ita ſcribens: *Bellerophon cum ad Prœtum regem exſul in hoſpitium veniſſet, adamatus eſt ab vxore eius Sthenobœa: qui cum concumbere cum ea noluiſſet, illa viro ſuo mentita eſt, ſe ab eo compellatam.* Sed hæc nominis vt apparet diuerſitas, non tantũ a multis Græcis ſcriptoribus, & a Lycophronis præcipue interprete, verum etiam ab ipſo eodem Hygino in concordiam redigitur: nimirum vt eadem Antia & Sthenobœa vocata ſit. *Alii dicunt*, inquit idem Hyginus ſecundo libro de ſignis cœleſtibus, *quo tempore Bellerophontes ad Prœtum Abantis filium Argiuorum regem deuenerit, Antiam coniugem regis, hoſpitis amore inductam, petiiſſe ab eo, vti ſibi copiam faceret, promittens ei coniugis regnum: quæ cum impetrare non potuiſſet, verita ne ſe ad regem criminaretur, occupat, eum ſibi vim afferre voluiſſe Prœto dicit. Qui quod eum dilexerat, noluit ipſe ſupplicium ſumere: ſed quod æquum eſſe ſciebat, mittit eum ad Iobatem Antiæ reginæ patrem, quam alii Sthenobœam dixerunt.* Ceterum non tantum in huius reginæ nomine aliqua inter ſcriptores diſſenſio quibuſdam viſa eſt, cum reuera non ſit diſſenſio, ſed & in eo quoque, quod plerique eodem Hygino teſte, non criminatum ab Antia Bellerophontem, verum ne ſæpius quod nollet audiret, aut eius precibus moueretur, Argis profugiſſe dixerunt. Iam vt ad alia quædam veniamus, Orpheum nonnulli Oeagri & Polymniæ filium, plerique Apollinis & Calliopes ſcripſerunt. Daphnem, eam quæ in laurum mutata eſt, Ouid. aliique complures Penei Theſſaliæ fluuii filiam fuiſſe docent: at alii Ladone eam, Arcadiæ amne natam autumant. Sed de Ladone apud Homeri tantum interpretem in primum Iliados me legere memini, cuius hæc ſunt verba: λάδωνος τοῦ ἐν ἀρκαδίᾳ ποταμοῦ δάφνη ὑπῆρχε θυγάτηρ εὐπρεπεστάτη. ἐρασθεὶς δὲ αὐτῆς ἀπόλλων, καὶ βουλόμενος συγγενέσθαι, ἐδίωκε· καταλαμβανομένης δὲ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ηὔξατο τῇ μητρὶ γῇ χάσματι αὐτὴν δέξασθαι. γενομένου δὲ τούτου καὶ τῆς γῆς ἀναδούσης ὁμώνυμον φυτὸν, ἀπόλλων θεασάμενος, ἐξεπλάγη. καὶ τὸ μὲν δένδρον, ἀπὸ τῆς παρθένου δάφνην προσηγόρευσεν, ὁμωνύμως. λαβὼν δὲ κλάδον αὐτῆς, ἐστέψατο. h. e. *Daphne Ladonis in Arcadia fluuii filia formoſiſſima fuit, quã Apollo diligens, eaq; potiri cupiẽs, inſequebatur. illa autẽ a Deo capta, matri terræ ſupplicauit, vt hiatu ſe exciperet. Quo facto, cũ terra eiuſdem nominis plantam emiſiſſet, Apollo id videns obſtupit, arbo-*

remq; eam a virgine Daphnem, id eſt laurum, eodem nomine appellauit: eiuſdemq; ramum accipiens, ſe coronauit. *Hecate* pro *Luna* ſæpiſſime ponitur: ea tamen aliud præter *Lunam* numen fuit. Quamobrem Seruius Vergilium ita canentem,

Tergeminamq; Hecaten, tria virginis ora Dianæ,

de *Lune* tantum ea carmine ſcripſiſſe arbitratus, ſine dubio lapſus eſt. Si enim hæc in cœlo *Luna*, in ſyluis *Diana*, apud inferos *Proſerpina* dicta eſt: quod & ex iis de illa verſibus colligitur,

Deniq; cum Luna eſt, ſublustri ſplendet amictu:
Cum ſuccincta iacit calamos, Latonia virgo eſt:
Cum ſubnixa ſedet ſolio, Plutonia coniux.

Hecate tamen non eadem ratione, vel *triformis*, vel *triplex* dici poteſt, ſed *triceps*, quia Orpheus eam τριτοκέφαλον vocat: nēpe quod dextrum caput equi, ſiniſtrum canis, medium hominis agreſtis habuiſſe perhibetur, ſiue etiam *tergemina*, qua voce vſus eſt Vergilius. Et de huius quoque patre inter ſcriptores non conuenit. Aliqui enim eam Perſæ filiam docuerunt, iuxta illud Ouidianum in 7. Metamorphoſeos,

Ibat ad antiquas Hecates Perſeidos aras.

Verum Bacchilides eandem noctis filiam fuiſſe, Muſæus Iouis & Aſteries, Pherecydes Ariſtæi Pæonis filii, Orpheus Tartari, docuit: quibus nihil eſt, meo iudicio diuerſius. Procris fabulam ita recenſet Seruius in ſextum Vergilianæ Æneidos. *Hæc vxor Cephali fuit: qui cum venandi ſtudio teneretur, labore feſſus locum quendam adire conſueuerat, & illic ad ſe recreandum auram vocare. Quod cum ſæpe faceret, amorem in ſe mouit Auroræ, quæ ei canem velociſſimum Lælapa nomine donauit, & duo haſtilia ineuitabilia, eumq; in amplexus rogauit. Ille ait: iuſiurandum ſe habere cum coniuge, mutua caſtitatis. Quo audito, Aurora reſpondit, vt probes igitur coniugis caſtitatem, muta te in mercatorem. Quo facto, ille iuit ad Procrin, & oblatis muneribus, impetratoq; coitu, confeſſus eſt ſe eſſe maritum. Quod illa dolens, cum audiſſet a ruſtico amare eum Auroram, quam inuocare conſueuerat, ad ſyluas profecta eſt, & in frutetis latuit ad deprehendendū maritum: qui cum more ſolito auram vocaret, Procris egredi cupiens, fruteta commouit: ſperans Cephalus feram, haſtam ineuitabilem iecit & ignarus interemit vxorem.* At in duobus a Seruio diſſentit Ouidius. Cum enim ille duo iacula & canem Cephalo ab Aurora dono data dicat, hic vnum iaculum cum cane, non *Cephalo*, ſed eius vxori ab Aurora donata dicit: quæ poſtea ipſe Cephalus a Procri acceperit. Sic enim ipſe de vxore loquitur apud Phocum Æacidem, lib. 7. Metamorphoſeon,

Hæc mihi confeſſo, læſum prius vlta pudorem,
Redditur, & dulces concorditer exigit annos.
Dat mihi præterea, tanquam ſi parua dediſſet
Dona, canem munus, quem cum ſua traderet illi

Cyn-

Digitized by Google

Cynthia, currendo ſuperabit dixerat omnes.
Dat ſimul & iaculum, manibus quod cernis habere.

Atque vt vnum tantum iaculum fuiſſe credamus, ſic de eo ibidem ait:

Aſpicit Æoliden, ignota ex arbore factum
Ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuſpis.
Pauca prius medijs ſermonibus ante locutus,
Sum nemorum ſtudioſus, ait, cædiſq; ferinæ,
Qua tamen a ſylua teneas haſtile reciſum,
Iamdudum dubito: certe ſi fraxinus eſſet,
Fulua colore foret: ſi cornus, nodus ineſſet.
Vnde ſit, ignoro: ſed non formoſius iſto
Viderunt oculi telum iaculabile noſtri. Et mox de eodem,
Conſequitur quodcunq; petit, fortunaq; miſſum
Non regit, & reuolat nullo referente cruentum.

Quid in his facias? niſi Seruius ab aliquo antiquo ſcriptore de duobus iaculis, & munere ab Aurora Cephalo donato accepit, ſine dubio hallucinatus dici valuerit. Sed quid plura de his, aut ſimilibus exempla proferam? cum nuſquam maior ſuppetat eorum copia. Domum proinde iam abeamus: ibique copioſius de eadem re, ſi libuerit, verba faciemus.

Quam neceſſaria ſit Græcarum literarum cognitio iis, qui cuiuſcunq; generis ſcientias profitentur, & quam ad illas diſcendas conferat Græca in Romanum ſermonem vertere. Cur item Callimachi in Dianam Hymnum Latinis verſibus reddiderim.

CAPVT XII.

MVltis rationibus oſtenderem, non poſſe quenquam ad exactam cuiuſuis ſcientiæ cognitionem abſque Græcarum literarum peritia peruenire, niſi vererer ne nimis nota ſine probabilia argumenta a me tractari, liuor pro ſuo inſtituto interpretaretur. Verum vt illas quæ plurimæ ſunt miſſas fecero, ita non tolerandam eſſe quorundam inſulſitatem dixero, qui cum vetuli atq; edentuli in barbarie cõſenuerint, neq; aut Latinæ linguæ rudimẽta didicerint, aut Græce ſe diſcere poſſe ſperent, Latinã ita vel Medico, vel Philoſopho, vel Theologo, vel Mathematico (nã ius ciuile licet illius caſtimoniam deſideret, Græca minus quam aliæ ſciẽtiæ indiget) neceſſariam affirmant, vt nihil in ea exquiſitũ ſit quærendum, ſed vel millies ſingulis horis Priſciano caput abſq; reprehenſione comminuere liceat, in Greca autem nihil prorſus eſſe laborandũ prædicant. Cur enim (vt de Latina ſileamus) vel tantillum in Græca diſcenda inſudes, inquiunt, cum omnes pene Græci auctores Latine iam loquantur? idq; doctiſſimorum virorum induſtria, qui in Grecis literis adeo profecerũt, vt facile eis cedere valeamus, etiamſi integram ætatem in ea re contriuerimus. Digna mehercle aſinis ſententia. Iam primum qui ſic loquũtur, ſuo ingenio

Digitized by Google

non fidunt: quod facit, vt eorum voces nihili faciendas credamus, tum aliis vel viuentibus vel vita functis tam tribuunt, quantum plane homini tribuere nefas eſt. An enim qui plurima feliciter in Latinum ſermonem conuerterit, is nunquam in toto opere dormitaſſe dicetur? Vtinam tales fuiſſent, per quos Græci auctores Latino ſermone magna ex parte frigere didicerunt, in quorum lucubrationibus plures vomicæ non eſſent deprehenſæ: ac non potius ſummi eius ordinis proceres, quales fuerunt Theodorus Gaza, cui primæ in eo genere communi doctorum conſenſu iure tribuuntur, Nicolaus Leonicenus, aliique in leuiſſimis vocibus lapſi, maximas quandoque de lana capriua rixas Græcæ linguæ imperitis reliquiſſent. Sed etſi ii eiuſmodi extitiſſent, quos nulla difficultas induxiſſet in errorem, quam eſt miſerum aliena inniti gloria? An ſi Theodorus Gaza nunquam vixiſſet, ideo illa Ariſtotelis opera non legeremus, quæ a Theodoro verſa ſunt? Imo vero quicunque iudicii micam habuerit, non modo vt Theodoro par, ſed vt multo etiam eo præſtantior fiat enitetur. Verum id non ſuccedet, inquiunt nebulones. At ego vel ſi quod in votis habeo aſſequi non poſſim, mea, non Theodori fide Ariſtotelis Theophraſtique ſcripta pernoſſe cupiam. Ac quamuis in totius negotii ſumma Gazæ eſſem cõceſſurus, cur nõ in multis eum erroris cõuincere valerem? Sed recte cum Græcis ſcriptorib. qui Romani redditi ſunt fauſteq; ageretur, ſi omnes a Gaza, aut a Gazæ ſimilibus fuiſſent translati. Quin pro vno Theodoro ſexcentos impuratos nebulones inuenias, qui cum omnis literaturæ expertes, neque Græcam, neque Latinam linguam calluerint, infeliciſſimi interpretis munus obierint neceſſe eſt: quod non tantum in iis auctoribus, qui politiores appellantur, ſed in iis quoq;, & maxime, qui ad diſciplinas pertinent factum eſt, vt nihil eſſe abiectius fateamur, quam non poſſe cum erres (ferme enim fieri non poteſt, vt quiuis vbique iuſta reprehenſione vacet) aliquam quare erraueris, vel mediocrem rationem afferre.

Neue de re nimis per ſe perſpicua multis agam, cum certum ſit Græcas literas iis qui vere eruditi vocari cupiunt ſummopere eſſe neceſſarias, nullo pacto, me iudice, magis in eis proficimus, quam cum Græca, Latina reddimus. Enimuero & copiam ex ea re, & abſolutam vocum proprietatem ita acquirimus, vt nihil noſtris mẽtibus validius hæreat quam quod ſic imbiberimus. Neque hoc idcirco dictum velim, quaſi illos ab hac laude excludam, qui nihil verterint. Verum ita ſentio, eam rationem in illo negotio præcipuam eſſe habendam. Quid multa? niſi ea mihi maxime omnium arriſiſſet, nunquam profecto illam mihi duxiſſem deligendam. Siquidem cum quædam Homeri, Plutarchi, Lucianique, ac ſimilium animi gratia verterim, Callimachi quoque in Dianam hymnum totidem Latinis verſibus quatuor dierum ſpatio expreſſi, nempe

nempe vt ad poeſim, quæ me a primis annis ſupra quam credi poteſt delectauit, aliquando me referrem. Eum autem in præſentia edens, illud præcipue lectores admoneo, me verbum verbo, quod imperiti conſueuerunt nequaquã reddere conatũ, cum nihil turpius ſit, in carmine præſertim, quã Poetæ quem vertere in animo habeas, verbis nimis anxie ſe addicere. Nec ſane cum commode fieri poteſt, vt & carminis maieſtati ſufficias, & Poetæ verbũ verbo reddas, ab eo recedendum arbitror (nam & mihi id quandoq; non peſſime ceſſit) ſed quando in paucis admodum hoc feliciter ſuccedere videmus, ſuperſtitioſam illam diligẽtiam omnino vitandam autumo. Ac ne quis me abſq; veterum exemplo Callimachum ita vt dico vertiſſe calumnietur. Varronem Atacinũ, qui Apollonii Rhodii Argonauticorum interpres fuit, proferam, cum eum ex aliquibus operis reliquiis illud quod amplexus ſum inſtitutũ probaſſe dignoſcamus. Ceterum & alii non in poematibus modo, verum & in ſoluta quoq; oratione id fecerunt: cũ M. Cicero Æſchinis in Cteſiphontem, Demoſthenisq; in Æſchinem orationes hoc pacto Latinas fecerit. Porro Callimachi hymnũ ideo delegi, quod Catullus olim eiuſdem de Coma Berenicis elegiam Latinis carminibus expreſſit, nuper vero Angelus Politianus in Palladis lauacra idem fecit: nec præter rem, cum huic Poetæ palma de elegia a veteribus delata ſit: quamuis Ouidius arte illum, non ingenio valuiſſe ſcripſerit. Illud certum eſt, ipſum Ouidium in eo opere, quod in Ibin compoſuit, & argumento, & titulo, Callimachũ fuiſſe imitatum. Vertit autẽ omnes qui ſuperſunt eius Poetæ hymnos Beroaldi temporibus Iacobus quidã Crucius Bononienſis, qui Callimachum proculdubio cruci affixerit, ipſe quouis cruciatu dignus.

F I N I S.

CLARISSIMO ET PRÆSTANTISSIMO VIRO D. GULIELMO PAGETO, LANCASTRIÆ CANCELlario, ac ſupremo Regiæ aulæ præfecto Petrus Nannius S. P. D.

N*Atura hoc facit ampliſſime & eruditiſſime Pagete, vt animalia eiuſdem ingenii non ſolum ſe ament, ſed a primo ſtatim conſpectu agnoſcãt: In hominibus quidẽ eadẽ propenſitas animi, non eadẽ ſagacitas. Amant ſe quidẽ qui ſunt eiuſdẽ ſtudii, ſed nõ continuo ſuas indoles mutuo intelligunt. Non enim ingenitã habemus illã ſcientiam, atq; ea parte infra ceterorum animaliũ dotes ſubſiſtere videmur. Sed hoc rurſum vincimus, quod illa non niſi ex præſentia notitiã hauriũt. Nos procul diſſitos, atq; adeo oceano diremtos facile agnoſcimus.* Διὸς *enim* ἄγγελος *fama nullius virtutes aut vitia in abdito ſinit. Quæ cũ te nobis publico quaſi ore celebrat (nũc tuã adoleſcentiã in docenda Rhetorica,*

Digitized by Google

maximam laudem in ampliſſima Academia retuliſſe commemorant, nunc grauiorem aliquanto ætatem iuris profeſſione inſignem fuiſſe, ac cum literis annisque pariter creſcentibus ſemper ad altiores honores aſſurrexiſſe. In Gallia apud regem Franciſcum, in Belgica & Germania apud Carolum Cæſar. principis tui grauiſſimas legationes obiiſſe, bella in pacem commutaſſe: mox ampliſſimi & illuſtriſſimi regis arcanis ſecretiſque admotum eſſe: poſtremo regia aulæ præfecturam tuo ingenio morumque integritati concreditam eſſe: neque tamen in tanta luxurie affluentis fortunæ, quicquam a tua modeſtia amoreque in literas literatoſque degenerauiſſe, quos partim tuis opibus, partim regia munificentia, ſalariiſque publicis foues ac ſuſtines) dici non poteſt, quam multos tranſmarinos homines in tui admirationem pellexeris, maxime cum quod fama iactat, tui Richardi Brandiſii quotidiano teſtimonio approbetur. Qui mihi aliiſque quibus familiaris eſt, omnes annos tuos cum ſingulis tuis virtutibus & literis, vt quæque in te cum ætate creuerunt, graphice depingit. Quod quidem ab illo cupide fit. Amat enim (vt ſi quis alius) impenſiſſime patriam, & eius decora, quæ olim fuere, & nunc ſuperſunt libentiſſime recenſet, & nos auidiſſimos intentiſſimoſque auditores habet. Videmur enim nos per id temporis non peregrinari apud exteros in Britannia olim hoſpitibus fera, ſed inter Heroas in inſulis fortunatis verſari. Si enim Æneas nequibat expleri picturis, in quibus bella Troiana recognoſcebat, quid voluptatis credas haurire eos, qui per hominum clariſſimorum literatiſſimorumque memorias actaque decurrunt? Sic ille me ſæpius in Angliam abducit. Tandem voluit me non ἀσυμβόλως venire, & mercem aliquam Belgicam iſtuc deferre. Fuere mihi in manibus variæ annotationes in diuerſos auctores. Quod opus, quia multiplicem habebat ſupellectilem, ipſe ſuo iure, ſuaq; auctoritate, quæ omnia apud me poteſt, appellauit Miſcellanea, honeſtiore vocabulo, quam ego conſtitueram. Deſtinaram enim nomen Coniectaneorum ſiue Diuinationum illis iniungere. Ibi ille, cui (inquit) numini hanc prolem conſecrabis: opus eſt alicuius Dei efficaciſſimo amuleto. Habebis enim infinitos obtrectatores, cum tot nouas res adferas, toties ab aliis diſſentias, & ab aliis oppugnata defendas, circumſpiciendus eſt omnino aliquis Hercules ἀλεξίκακος. Noſti quam Antiquitas omnia deorum tutelis conſecrarit. Habent ſinguli homines ſuos genios, ſingulæ familiæ ſuos lares, ſingulæ gentes ſuos penates. Quod ergo tutelare numē nouo huic tuo partui adſciſces? Tu (inquam) diſpicies, qui nomen indidiſti, quod perinde eſt, ac ſi adoptaſſes, tuiſq; tuæ familiæ dediſſes. Scis igitur quantopere hæc ſoboles ad tuam curam pertineat. Ibimus (inquit) in Angliam, idque recta ad ædes D. Pageti, viri, vt ſcis, multiiuga eruditione eximie ornati. Tam multiiuga rerum ſupellex tam variæ eruditioni non male conueniet. Is optime intelliget, quid in hoc opere præſtiteris, & ſub vmbra ampliſſimæ illius auctoritatis ſecuriſſime latebis. Et vel eo nomine gratus

eris,

ris, quod iſtis tuis commentationibus, filii ipſius ſtudia, qui in colendis Muſis patrem ſequitur magno pro ætate gradu, nonnihil adiuuabit. Placuit conſilium optime & eruditiſſime Pagete, & ſub tui nominis auſpicio has lucubrationes prælo dedimus, nihil ſiniſtri ſuſpicantes ex re, tantæ amplitudinis viro conſecrata. Bene vale. Louanii, Calend. Iunii.

MISCELLANEORVM PETRI Nannii Alcmariani.

Liber Primus.

Quid ſit argumentatio violenta.

CAPVT I.

IN Andria Terentiana actus ſecundi Scena tertia, hæc verba afferuntur a Dauo, quibus omni ratione incumbit perſuadere Pamphilo, vt ſimulatis nuptiis aſſentiatur.

Hic reddes, inquit, *omnia*
Quæ nunc certa ei conſilia, incerta vt fient,
Sine omni periculo. Nam hocce haud dubium eſt quin Chremes
Tibi non det gnatam, nec tu ea cauſſa minueris,
Hæc quæ facis, ne is mutet ſuam ſententiam.

Mira difficultas in hoc verbo, *minueris*, quod totam ſententiam vel infuſcat, vel perturbat. Ego re diligenter penſitata, exiſtimo vitium eſſe in duabus literis, & pro *minueris* legendum eſſe *timueris*. Deinde in his verbis: Hæc quæ facis, ſubintelligendum eſſe præpoſitionem *ob*, vt ſit ſenſus. Nec tu ea cauſſa timueris, ob hæc quæ facis, nuptiis videlicet aſſentiendo, ne Chremes mutet ſententiam, vt eum generum velit, quem hactenus repudiauit. Iam quod ſequitur.

Nam quod tu ſperes, propulſabo facile, vxorem his moribus
Dabit nemo, inueniet inopem potius, quæ te corrumpi ſinat.

hunc habet intellectum: Nam quam ſpem tu tibi perſuades, non futurum, vt quiſquam filiam ſuam committat tibi ita morato, facile refutabo. Nam pater potius indotatam tibi dabit, quam te apud Glycerium perire ſinat. Eſt autem hic argumenti genus, quod Rhetores violentum appellant, quo tum fit, cum aduerſarii pro ſe allegationem ipſi infeſtam eſſe oſtendimus. Non vis patri aſſentiri, ne in nuptias incidas, verum id ipſum efficies, vt in nuptias coniiciare. Dictum eſt autem, corrumpi ſinat, non ſtomacho aut iudicio ſerui, ſed quaſi ex proſopopœia Simonis. Alioqui non tuliſſet hanc cenſuram a ſeruo ſuo Pamphilus amator, qui ſe felicem putat conſuetudine amicę, quod pulcre a Plauto expreſſum eſt, in Curculione, dum inquit:

Digitized by Google

Sibi ſua habeant regna reges, ſibi diuitias diuites,
Sibi honores, ſibi virtutes, ſibi pugnas ſibi prælia,
Dum mihi abſtineant inuidere.

Pueros olim in Canthare exponi ſolere. Ex eadem Comœdia, Actus quarti, ſcena quinta.

CAPVT II.

DAuus. Quæ ego heri vidi, ad vos adferri veſperi.
Myſ. O hominē audacē. Da. Verum vidi cantharā ſuffarcinatā.

Is qui hoc loco pro Ælio Donato ſe venditat, cum nihil ſit in iſtis verbis Donati, ſed potius aſſutela indoctiſſimi nebulonis, quod non vno in loco ſagax lector deprehendet. Canthara, inqt, nomen eſt anus. Id ſibi perſuaſit, quia id nominis in Phormione inuenitur. Hoc commentum ceteri tanquam ἀπόκλητον ſententiā ſequentes, idem interpretati ſunt. Primum quæro, cur, vt nota perſona a Dauo allegatur, quæ nunquam antea introducta fuit? id ne ex arte Terentiana eſt? vbi nihil ſtruitur, quod non ſuis, & firmiſſimis fundamentis nixum eſt. Apud Homerum, vbicunque ignota pſona inducitur, multis titulis & deſcriptionibus exornatur. Iſta nec antea fuit, nec poſtea comparet. Nec dici poteſt, quod ſit προτατικὸν πρόσωπον. Id enim in principio ad argumenti narrationem extra ordinem adhibetur. iſta in mediam fabulam irrupit. Nec quicquam ſimile habet, cum Lesbia illa: vbi dicit: Audiui Archylis, iam dudum Lesbiam adduci iubes. Ea enim poſtea a moribus deſcribitur, cum inquit: Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria, neque ſatis digna, cui committas primo partu mulierem. Iſtius indolis nihil adfertur, cum hoc addi oportuerit, illam ſolertem & famoſam eſſe, in ſupponendis partubus, aut aliquid ſimile. Quod ſi hæc non ſufficiunt ad elidendam ineptiam iſtius interpretationis: cur quæſo adfertur, ac non potius ſuis pedibus ingreditur, quo pauciores habeat conſcios in fraude ſtruenda. Nimirum quia anus eſt, geſtanda fuit. Nam illud verbum, adferri, per Zeugma a ſuperiori, etiam ad cantharam reflecti arbitror, cum nullum aliud occurrat, cum quo poſſit conſtrui. Hactenus luctati ſumus cum nugis iſtis, nunc aperiendum quid veri ſit. Mos fuit in Græcia, cuius ritus Comœdia palliata, qualis hæc eſt, imitari debet, vt liberos in vaſis fictilibus ad compita exponerent, quo magis obvii inuentu, & faciliores aſportatu eſſent, ſi quis eos forte educare non grauaretur. Cuius conſuetudinis Ariſtophanes, eiuſque interpres alicubi mentionem faciunt. Verſus ſunt iſti in Ranis de Oedipode expoſito:

Πῶς γὰρ ὅτε δὴ πρῶτον μὲν αὐτὸν γενόμενον
Χειμῶνος ὄντος ἐξέθεσαν ἐν ὀστράκῳ. Hoc eſt:
Qui mox vt aluo matris eſſet editus,
In vaſe fictili per hyemem exponitur.

Quo

Quo in loco interpres addit, quod in ollis pueri exponi ſoleant. Exiſtimo igitur pro canthara, cantharum legendum, aut ἀλλοίωσιν eſſe, ex commutatione generis. Dauus enim tergiuerſantis more ea obiicit, quæ facile refutari poſſunt. Nam ita pugnat cum Myſide vt vincere nolit. Primum igitur dicit ipſum puerum eſſe allatum, id crimen, quaſi conuictus, ſtatim remittit, & ad minora delabitur, & cantharum allatum eſſe prædicat, quod vt pro vero agnoſcatur, nihil probat partum iſtum ſuppoſititium eſſe. Nam cantharus etiam ad alios vſus adferri poteſt, cum vas ſit liquoribus geſtandis deputatum.

Quæ ſit recta vertendi ratio. Ex prologo Eunuchi.

CAPVT III.

QVæ bene vertendo, vt eas deſcribendo male:
Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Carpit hîc Terentius anxiam interpretationem, quæ quaſi calculatrix, verbum verbo reddere curat, nec penſare pondera, ſed numerum quærit, cum Poeta imitari debeat, & potius paria, quam eadem facere, nonnunquam leuiter alludere, interdū procul reſpicere, ac ſubinde preſſioribus oculis intueri. Quod cum nō faceret Lauinius, iure inceſſitur, vt qui in deſcribenda imagine, quam depingendam ſuſceperat, longius aberret. Eſt enim deſcribere, idem quod depingere, & Archetypi lineamenta reponere. Video autem in omni translatione tria eſſe ſeruanda. Vt verba, quatenus licet, retineantur, quale eſt, verbum verbo expreſſum, quod iſto in loco veſtitum appellabimus. Vt ſententia vbique incolumis maneat, quod pro corpore imputabimus. Denique vt indoles incorrupte ſeruetur, quam (ſi libet) animam rationis nominare poſſes. Ea autem conſiſtit in ipſis figuris dictionis, & moratam actuoſamque ſententiam reddit. Multum enim intereſt, an per διήγησιν, an per εἰρωνείαν, an interrogationem, inſultationem, optationem, vel affirmationem, enuntiaueris. Iam ſuperiori ſeculo, quidam verba verbis ita admenſi ſunt, vt ſententiam deprauarint, non aliter quam indocti pictores, qui operoſi in cultu effingendo, membra ſecundum veſtem diſtorquent: cum Apelles, Parrhaſiique prius nudum corpus efformare, quam amictum ſuperinducere ſoleant. In quorum numero Argyropilum reponas. Et Ruffinum, alterum interpretem Ariſtotelis, alterum Gregorii Nazianzeni, de quibus vere id hemiſtichii dici poteſt. *Dant ſine mente ſonum.*
Fit autem illud vel ex inſcitia, vel ex κακοζηλίᾳ. Cum enim ſententiam apprehendere nequeunt, verba reddunt, quaſi ꝙ ipſi non intellexerint, alius ex illorum verbis intelligere queat. Cū verba nō minus ex ſententia vim ſuā, & ſignificatū accipiant, quā ſententiā

conſtituant. Aliqui rurſus fidem exiſtimant a numero verborum non diſcedere. Alii aliquanto feliciores, verba ſimul & ſententiam reponunt, ſed indole prorſus extincta. Ex quorum translatione, quid auctor dixerit, vides, ſed quomodo dixerit, nō vides. Vis enim affectuum, gratia figurarum, lepor, venuſtas, elegantia, dignitas, acrimonià, arguties nuſquā apparet. Talis eſt (haud dubie) Marſilius Ficinus, ex cuius quidem traductione ſentimus q̄d Plato velit, ſed ita, vt ſi ipſe Plato legeret, pro ſuis non agnoſceret. Vbi enim in Latinis heroica illa vis, & ſublimitas grandiloqua? vbi illa beata, nec tamen otioſa verborum luxuries? Mentior, niſi id ſtatim iudicaturus es, lecto Platonis Axiocho, ab Agricola verſo. Eſt quidem illud opus adulterinum, & e familia Platonis eliminatum, ſed tamen dexteritate vertendi, ius legitimorum filiorum, & adoptionem emeruit. Qui igitur in reddendis verbis ſententiam corrumpunt, monſtra gignunt. Qui ſententiam incolumem indole extincta afferunt, cadauer edunt, vel (ſi mauis) ſceleton. Omne autem punctum tulit, qui tria iſta officia abſoluit. Pro exemplo adduci poſſet Angeli Politiani Moſcus, vbi verbum verbo, ſententia ſententiæ, verſus verſui, ſeruatis iiſdē numeris redditur. Sed quia operoſius, hoc eſt, ideo eruditiſſimi quiq; circa ſententiam & indolem diligentius verſantur, tenui verborū cura habita, qualis eſt Hermolaus Barbarus, atq; adeo ipſe Cicero, nec longe abeſt ab iſtis Guilielmus Budæus, religioſiores autem Eraſmus & Rodolphus Agric. Sed de his alibi prolixius.

Quid ſit Comœdia duplicis argumenti. Ex prologo Heautontimorumenu.

CAPVT IV.

Hodie ſum acturus Heautontimorumenon.
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.

Quid ſit ex ſimplici argumento duplicem fieri, quia id non omnibus obuium, & aliquando a non indoctis hominibus quæſitum, & ab interpretibus omiſſum: paucis dicam. Sæpius obiectum fuit Terentio, eum in inueniendis argumentis parum felicem eſſe, dum nodos Cataſtrophes vno quaſi medicamento curat. In Andria Glycerium, in Eunucho Pamphila, in Heautontimorumeno Antiphila, in Phormione Phanium, agnitæ a ſuis parentibus, difficultates Cataſtrophes expediunt. Certe qui olim optime voluerunt Terentio, ita palmam in re Comica diſtribuerunt, vt Cecilium inuentione, Plautum dictione, Terentiū tractatu morum, principem facerent. Nunc Cecilii quoque laudem Terentius ſibi vindicat. Nihil enim difficilius, quam intra vnam Periochen comœdiæ duplex argumentum contineri. Id autem fit, cum omnes perſonæ, aut pleręque geminantur, vt ſint duo ſenes, duo amatores, duæ amicæ, quæ res ingenioſiſſimæ dexteritatis eſt, ita vt omnia vnius corporis videantur.

Vnius enim adoleſcentis amores plenam ex ſe comœdiam abſoluere poſſunt, vt videre licet in Hecyra. Quanta autem comœdia πολυπροσωπότερ☉: tanto elegantior & doctior habetur. Hic autem duo filiifamilias amatores, duæ amicæ, duo ſenes, duo ſerui. Iſta omnia ſimplicia erant in Menandro.

Quid ſit Muſicum ſtudium. Ibidem Terentius in hunc loquitur modum.

CAPVT V.

TVm quod maleuolus Poeta vetus dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſeſe applicaſſe muſicum.

Nihil hic omnino difficultatis, ſed viſum eſt mihi adferre verba interpretis, qui ſub nomine Donati fucum facit, vt liquide appareat omnibus, quam ſtulta & ridicula commentarius Donati affuſa ſint. Hunc muſicum (inquit) videlicet Poetam elegantem, vbi cæcus iſte nugator ex adiectiuo, ſubſtantiuum facit, & id a vocabulo, ſtudium, cui vt adiectiuum inſeruiebat, obtorto (quod aiunt) collo ad Poetam tranſtulit. Pergit deinde, & ſtultitiam ſtultitiæ connectit. Muſicus Latine, inquit, dicitur elegans. ἄμουσ☉ vero Græce inelegans, plane ἀπροσδιονύσως: cũ Terentius hic per ſtudium muſicum, ſtudiũ Poeticum intelligat. Obicitur enim ei, quod nuperus, nouitius, & tyro ſit in hac arte. Certe in prologo Hecyræ artem muſicam, Poeticen appellat:

Prope remotum iniuria aduerſarium,
Ab ſtudio, atque labore atque ab arte muſica

Vtinam tandem ſit aliquis Hercules, qui Augiæ ſtabulum expurget, eaque eiiciat e commentariis magnorum virorũ, quæ illis falſo adſcribũtur. Doctiſſimus & elegantiſſimus eſt interpres Acron, ceterum ita obrutus eſt inſulſiſſimis nęniis, vt ne ſpeciem quidem ſui retineat. Tum commentaria in Vergil. Æneida, quæ ſub Donati nomine circumferuntur, auſim iurare, ne verbum quidem Donati habere. Aliquis indoctus indoctiſſimis verbis paraphraſin ſcripſit in Donatum, id iam mundo obtruditur pro Donato, & a magnis viris tum in Italia, tum in Germania pro legitimo agnoſcitur, tantum eſt philtrum in magnificis titulis. Stomachari me fateor, quis enim non ægre ferat tot doctis & ſtudioſis impoſturam fieri? per iſtas inſcitiſſimas nugas, nec rebus, nec elegantia ſermonis inſtructas.

Quæ ſint tibiæ dextræ ac ſiniſtræ. Modos fecit Flaccus Claudi filius, tibiis paribus, dextris ac ſiniſtris.

CAPVT VI.

QVid ſint tibiæ dextræ ac ſiniſtræ, quid item pares, ad liquidum hactenus deprehendere nequeo. Subiiciam tamen varias auctorum ſententias, vt præbeam auctoribus cõſiderandi materiam. Varro in primo de re ruſtica, vbi agriculturam cum paſtionibus comparat: ad iſtum modum loquitur. Et vt dextra tibia alia,

Digitized by Google

quam ſiniſtra, ita tamen vt ſit quodammodo coniuncta, quod altera eſt eiuſdem carminis modorum incentiua, altera ſuccentiua. Ex quo loco facile intelligas, incentiuam ab eo pro prima & initiatrice, ſuccentiuam pro ſecundaria ſiue ſuccidanea exiſtimari. Dicit enim, primum homines coluiſſe paſtoritiam vitam. Deinde ad agriculturæ ſtudium deſcendiſſe. Contra, quam ex Bibliacis libris oſtenditur, vbi prima vita in agricultura, ſecunda in paſtionibus deſcribitur. Ceterum, quia Varro paſtoritiam vitam primam cenſet: agriculturam ſecundam, hinc eſt, quod incentiuam paſtoritiæ, ſuccentiuam agriculturæ comparandam ducat. Canendi igitur principium in incentiua tibia, ſubſecutio in ſuccentiua conſtitui videtur. Iam videndum, vtra harum dextra ac ſiniſtra ſit, & quæ grauioris, aut acutioris ſoni. Plinius lib. 16. cap. 36. ex capacitate cannæ id ſatis indicat. Eam enim cannam, quæ proxima & attigua eſt radici, congruere ait ad tibias ſiniſtras conficiendas, quæ ad cacumen aſſurgit, ad dextras tibias. Iam arundinem eſſe capaciorē ſub radicem, ac proinde amplioris & grauioris ſoni, quam quæ ad acumen vergit, quis ignorat? Sed (me hercle) valde mecum abdubito, num Plinius iſto in loco vitiatus ſit. Donatus certe tibiam dextram grauiores ſonos edere: ſiniſtram acutiores aſſerit. Diomedes non cōtentus duplici genere tibiarum, triplices eas facit, dextras, ſarranas, & ſiniſtras, Donatus rurſus hanc triadem ad dyada contrahit. Sarranas enim & ſiniſtras eaſdem eſſe vult. Seruius autem in noua ſententia eſt. Arbitratur enim ſarranas, quæ pares & æquales habent cauernas (quas ego propemodum dextras puto ab eo intelligi, & eaſdem Lydias, ob grauitatē ſoni, a Donato appellati) Phrygias vero, quę impares & inæquales, adeo vt mihi videantur Romani non niſi duplicem harmoniam agnouiſſe. Gręci contra quadruplici genere eam diſtinxerint, in Lydium, quod bacchicū, in Phrygium, quod diuinum, in Doricum, quod graue, in Ionicum, quod lætum quiddam ſonaret. Alii contra, pares eſſe tibias volunt, cum duæ ſimul concinunt, ipſumque concentum ſynodium appellant. Contra, ſi vna moduletur tibias impares, ipſum vero cantum, monodiū vocant. Mihi ſi in re obſcuriſſima diuinare fas eſt, admonerem lectorem, num dextras tibias pares credi oporteat, cum ambæ ſint dextræ: impares, quum ambæ ſiniſtræ. Hanc diuinationem mihi colligere videor, ex inſcriptione *ἰσω τὴν πμαεχέμθμον*. Acta eſt, inquit, primum tibiis imparibus, deinde duabus dextris, vt ſit quędam contrarietas in duabus dextris, & imparibus tibiis. Sed obſtare videtur titulus Andriæ. Modos fecit Flaccus Claudi filius, tibiis paribus, dextris & ſiniſtris. Nec Sexti Pompeii ſententia nobis amica eſt, quæ dicit, impares tibias numero foraminum eſſe diſcretas. Ceterum videndum, ne quid ſit mendæ in iſta Andrię inſcriptione, & num legendum: Modos fecit Flaccus Claudii filius tibiis paribus, deinde dextris & ſiniſtris, vt bis eam actam intelligas.

telligas. Sane titulos iſtos non bona fide niti, vel ex ſola Eunucho obſeruaueris, ſic enim ibi habetur. *Acta ludis Megalenſibus L. Poſthumio, L. Cornelio, Ædilibus curulibus, egit L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Praeneſtinus, tibiis duabus dextris.*

Hic donatus habet, eam actam fuiſſe non a L. Attilio Præneſtino, ſed a L. Numidio Poſthumio, nec duabus dextris, ſed modulante Flacco, tibiis dextra ac ſiniſtra, ob iocularia multa permixta grauitate. Hic (vt illud obiter annotem) ſi modulante capias, pro modulos faciente, nihil omnino obſtrepit: ſin pro modulos ipſos canente, neceſſum eſt, vt idem alternatim bis tibiis ſit vſus, aut ſimul ambas inflauerit, qualem aliquando Marſiæ imaginem depictam vidimus. Ceterum huic opinioni infeſta occurrat ſententia Varronis, quæ primas vices in incentiua, ſecundas in ſuccentiua poſuit. Aduerſatur item Sextus Pompeius, qui dextras tibias, eas eſſe ait, quæ dextra teneantur: ſiniſtras, quæ ſiniſtra, quod hic geri non poteſt. Sed vt redeam ad meam diuinationem, qua nihil efficere volo, niſi vt ſtudioſorum attentionem exacuem, videtur Heautontimorumenos, quæ ter acta eſt, in ſingulis actionibus modulos variaſſe. Ita enim inſcribitur. Modos fecit Flaccus Claudi filius, acta primum tibiis imparibus, deinde duabus dextris, acta etiam tertio C. Cornelio, M. Iuuencio Conſull. fieri non poteſt, quin duæ dextræ tibiæ diuerſum quiddam ſint ab imparibus. nihil autem iis magis diuerſum, quam ſiniſtræ tibiæ. Aſteriſcus autem, qui in hoc titulo defectum indicat, fortaſſe olim iſta aut ſimilia verba habuerit. Acta etiam eſt tertio, tibiis dextris ac ſiniſtris. C. Cornelio, M. Iuuencio conſulibus. Hoc pro auctario adiiciendum eſt, non ſolum modulos euariatos eſſe, cum denuo comœdia in ſcenam reduceretur, vt in hac fabula contigit, ſed aliquando per ſingulas ſcenas pro eius loci conditione tibias immutatas fuiſſe. Ex ſono enim cantici, antequam hiſtrio prodiret, admonebatur ſpectator, quid læti aut triſtis, concitati aut placidi in argumento contineretur. Choros autem inductos fuiſſe poſt ſingulos actus, ac tum adhibitum fuiſſe canticum, nemo dubitat. Porro tres olim partes comœdiæ fuerunt. Canticum, quod duabus tibiis vna perſona aut ad ſummam altera conſtabat. Chorus, qui incerto numero perſonarum, ſed omnium vocibus in vnum ſonum confuſis vtebatur. Diuerbium, quod colloquio trium, aut ad ſummum quatuor perſonarum conſertum erat. Nunc vero in comœdiis Plautinis & Terentianis præter Diuerbia nihil habemus.

Quæ ſint ſignificationes venuſti. Ex Andria Terentii, Actus primi, Scena quinta.

CAPVT VII.

ADeon' hominem inuenuſtum aut infelicem quenquam, vt ego ſum?

Verba ſunt Pamphili ſuas miſerias conquerentis. Adfert hic Donatus acutam & perquam elegantem diſtinctionem. *Inuenuſtus (inquit) ſine Venere, id eſt, ſine gratia, quem omnes reſpuant, repudientque pulcræ: & quem deformes appetant. Rurſus, inuenuſtus, cui diſplicens obiicitur, infelix, cui placens negatur*: acute (*me hercle*) & perquam diſerte. Ceterum, dum obiter obuiam Syllæ apud Plutarchum cum meo Richardo Branailbæo perlegerem, viro non minoris eruditionis quam humanitatis, perueniſſemque ad iſta verba.

καὶ πέρας ἐκέλευσεν ἐπὶ τούτοις εὐτυχῆ προσαγορεύεσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ Φοίλιξ βούλεται μάλιστα δηλοῦν, αὐτὸς δὲ τοῖς Ἕλλησι γράφων, καὶ χρηματίζων ἑαυτὸν ἐπαφρόδιτον ἀνηγόρευσε, καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς τροπαίοις οὕτως ἀναγέγραπται.

Hoc eſt:

Ac tandem ſe ob iſta iuſſit εὐτυχῆ appellari, hanc enim ſignificationem vocabulum felix præ ſe fert. Ipſe certe in ſuis ad Græcos reſcriptis, venuſtum ſemet nuncupauit, qui titulus apud nos in eius trophæis viſitur, ſubſtitimus admirabundi, cur homo, cui in obſidione Athenienſi, de muro adulteria vxoris obiiciebantur, & cuius filia, Fauſta nomine, mœchatu infamis erat, ſeſe venuſtum & in edictis, & trophæis ad æternitatem memoriæ inſcripſerit: qui Venerem haberet magis infeſtam, quam ipſe Diomedes, qui eam vulnerauerat. Huic enim vxor adultera fuit, de filiæ probris nihil legitur, incœpi cogitare, fieri non poſſe, quin olim venuſtus felicem ſignificauerit. Certe Plutarchus in eodem ſignificatu vtrumque agnoſcit. Hic mihi obiter in mentem venit, is verſiculus Terentianus.

Adeon' hominem inuenuſtum aut infelicem quenquam, vt ego ſum?

Credidique inuenuſtum non (vt nunc illepidum, nec quem pulcræ deſpuant, vt ſolummodo ad amoris infelicitatem hæc vox pertineat, ſed in genere ad infortunatum pertinere, atque in eodem ſignificatu etiam olim fauſtum fuiſſe, alioqui nec ipſe ſe, nec liberos ſuos *fauſtos* appellaſſet. Quin in Hecyræ vltima ſcena, vbi Pamphilus errorem ſuum & partum agnoſcit, exſultans ob inſperatam felicitatem, in hæc verba erumpit. *Quis me eſt fortunatior? venuſtatiſque adeo plenior?* Aulus Gellius quoque, Noctium Atticarum libro decimo quarto, capite primo, etiam aliam adhuc iſti vocabulo ſignificationē attribuit. *Diſciplinam, inquit, iſtam Chaldæorum tanta venuſtatis non eſſe, quanta videri volunt*, hoc eſt, *non tanta auctoritatis aut magnificentiæ.*

Quid ſit Bona dicere. Ex prima Scena Andriæ.

CAPVT VIII.

TVm vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas.

Non

Non eſt hìc, bona dicere, virtutes Pamphili deprædicare, vt vulgo creditur, ſed bene ominantis vox, quod Græci vnico verbo *εὐφημεῖν* efferunt. Eſt enim hìc bona dicere, læta precari, & in futurum ſecunda diuinare, adeo vt hìc ſit ſpecies quædam gratulandi de præſagio futurorum bonorum. Laudant ergo eius fortunas, qui gnatum haberet tali ingenio præditum, cuius indoles læta omnia in futurum polliceri videbatur. Eadem quoque ratione dictum eſt in proxima ſcena, bona verba quæſo. Non enim hìc ſeruus maledicta in ſe deprecatur, nec tam molles habet aures, vt minacias illas grauetur audire homo maſtigia, neque ex decoro eſt, quicquam tale a ſeruo ſimulari: ſed dehortatur herum, ne tam triſtia omina aduerſus ſe concipiat, ipſum ſcilicet a ſeruis ludibrio haberi, aut falli denique poſſe, cum ſit tam ſagacis pectoris. Vnde ſubiicitur ſtatim a Simone, Irrides, indicans ſe falſo a ſeruo palpari. Nam ridere, & irridere apud veteres pro adulari ponebatur. Sic Actus tertii Scena ſecunda, vbi hæc Daui verba ſunt, in quibus ſagacitatem Simonis ſeſe admirari fingit, inquiens. *Eho an tute hæc intellexti aſſimularier? Simo Irrideor, id eſt, palpationibus & adulationibus tentor, & quaſi titillor.* Ita quoque ab Horatio dictum eſt:

Deriſor vero plus laudatore mouetur

Quo in loco aliam ſignificationem torqueri non poſſunt. Ita quoque Plautus in Captiuis. Scio abſurde dictum, hoc deriſores dicere, id eſt, paraſitos & palpones. Quod ſi cui in iſtis locis vulgatæ interpretationes placent, non inuidemus illi ſua frigora, hybernet in illis niuibus, quam diu illi volupe eſt. Sed nos iam ad alia procedamus.

Vecordia quam ſignificationem habet. Actus quarti Scena prima.

CAPVT IX.

HOccinne credibile aut memorabile?
Tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet,
Vt malis gaudeat, atq; ex incommodis
Alterius, ſua comparent vt commoda?

Quid autem ſit hoc in loco vecordia, & Donatus tacuit, & alii meo iudicio *ἀσκόπως* interpretati ſunt. Non enim hìc Terentius intelligit per vecordiam amentiam, aut ſocordiam, aut ſtultitiam, aut denique aliquid iſtis affine: ſed animum prauum, malignum, & inhumanum, quod vitium Græci *ἀγνωμοσύνην* vocant, huic humanitas vt contraria virtus opponitur. Inuenies hanc vocem apud Demoſt. in epiſtola pro filiis Lycurgi. *Vt Veiones ſunt, non qui iuuant, ſed nocent: ita vecors, non qui humanitate ad bene merendum, ſed malignitate ad offendendum paratus eſt.* Ceterum quia iſta ſunt verba Charini, admoneor, vt ad ſcenam primam actus ſecundi me reflectam, vbi hæc verba Charini habentur:

Digitized by Google

Væ miſero mihi, vt animus in
Spe atq; timore antehac attentus fuit,
Ita poſtquam adempta ſpes eſt, l. ſſus cura confectus ſtupet.

Nuſquam Terentius in tam præcipiti loco ſtetit. Vt enim cogitur inuenire amatorem Philumenæ, ne tragicum quid fiat, ſi ita repudietur a Pamphilo nullo ſubſtituto amatore: ita ſi Terentius hunc amatorem induſtrium & ſolertem finxiſſet, caruiſſet ſuis difficultatibus Pamphilus, traducto Chremete ad partes Charini. Atqui ſi iſta perplexitas & periculum affinitatis abſit ab amoribus Pamphili, Epitaſis omnem vim ſuam amiſiſſet. Neceſſum igitur fuit, vt Charinum ſegnem & inopem conſilii induceret. Rurſus ſi illum torpido & locordi ingenio fingeret: auerſaturus erat talem generum Chremes, quamobrem ſtupor ingenii, & illa inopia conſilii, non ingenio illius, ſed aliis cauſſis imputatur. Hinc eſt quod dicit.

Væ miſero mihi, vt animus in
Spe, atq; timore antehac attentus fuit,
Ita poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus cura confectus ſtupet.

Quibus verbis tacite Poeta ſuam Oeconomiam communit. Nunc mihi dicendum eſt, quid hoc in loco, attentus, ſignificet. Donatus, aut alius ſub illius nomine, rem ita tractat. Attentus (inquit) fuit, vt attentus audire dicitur. Præterea nihil addit, quod ſententiam explanet. Eſt autem hic attentus idem, quod diſtentus & arreptus, vt qui vtrimque hactenus & a ſpe, & a metu detinebatur. Impar ergo duobus antagoniſtis, addit ſe laſſum, & cura confectum animum ad conſilium intendere non poſſe. Hinc eſt, quod ab aduerſario ſuo Pamphilo, nimirum riuali, vt ipſe putat, conſilium petit. Ceterum ne id ridiculum ſit, per Prolepſin magna amicitia inter Charinum & Pamphilum oſtenditur, vt hac fiducia ad opem petendam deſcendat, quod ex his verbis obſcure quidem, ſed tamen colligitur. *Pamphile ſi id facis, hodie poſtremum me vides. Nemo enim abitum ſuum e patria comminatur niſi amico, nam inimico hoc ipſum in votis eſt.* Poſtea idipſum liquidiſſime apparet, cum dicit. *Nunc te per amicitiam & per amorem obſecro, principio ne ducas.* Ceterum mirum videri poteſt, cur Charinus nuſquam ſe conſcium amoris Pamphili erga Glycerium oſtendat, homo ſodalis & amicus? Ego id propterea exiſtimo factum, ne nihil ex anxietate Charini relaxaretur, quod futurum erat, ſi ei conſtaret Pamphilum alio amore occupatum eſſe. Iam quod ſequitur. *Birrhia, quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. Quid ni, ſi nihil impetres, vt te arbitretur ſibi paratum mœchum, ſi illam duxerit.* Ego plus argutiei in hoc ſenſu eſſe credo, quam ab interpretibus indicatur, vt hic ſit intellectus. *Quid ni adeas?* aut enim impetrabis per gratiam, vt puellam cedat, aut

hoc

ſi hoc amicitiæ non indulſerit, metu adulterii coges illum a ſuſpectis nuptiis abſtinere, vt duplex ſit ratio, cur adeundus ſit Pamphilus. Porro in illa interrogatiuncula, *Hodie vxorem ducis?* vltimum votorum ſuorum Charinus includit. Vltimum enim erat, vt peteret dilationem nuptiis, ergo quærit, an hodie ducturus ſit? quaſi qui interiecto tempore id pati poſſet. Subiungitur deinde. *Sed facis, hodie poſtremum me vides.* Mire illud hodie quod ipſum excruciat iterum reponit, & exſilium ſuum & nuptias Pamphili in idem tempus conijcit. Rapior quadam dulcedine in hac ſcena pergendi. *P. Quid ita? Ch. Hei mihi vereor dicere, huic dic quaſo Birrhia. B. Ego dicam. Sponſam hic amat tuam.* En ruſticum interpretem alienæ voluntatis, qui ſine procemiis, ſine communitione, omnem cauſſam nudam ſimul effundit.

De generibus παρομοίων. Ex quarti Actus Scena quinta.

CAPVT X.

NI puerum tollis, iam ego hunc in mediam viam
Prouoluam, teq; ibidem peruoluam in luto.

Donatus in his verbis παρόμοιον agnoſcit, quod certe aut nullum heic eſt, aut perquam inſcitum. Ita enim inquit. *Teque ibidem peruoluam in luto, de proximo παρόμοιον repetit, & quando nomina ſunt, παρωνομασία: quando verba, παρόμοιον dicitur. Iſthic enim præterquam in præpoſitionibus pro & per, quæ verbis adhærent, nihil innouatur in ſono, in ſignificatione certe nihil, aut fere nihil diuerſi apparet, adeo vt omnis argutiæs abſit, quæ ſola hanc figuram commendare poſſit. Plana n. gratia conſiſtit in vocibus ſono aliqua parte ſimilibus, ſenſu diuerſiſſimis, vt eſt, orator, arator, prætor, prædo, patres conſcripti, & circonſcripti. In iſtis autem verbis, prouoluam & peruoluam, quid eſt diuerſum? quod in exſpectato ſenſu mentem ſubito quaſi ictu feriat.* Ego, ſi mihi cenſura permittatur, ταυτολογίαν id potius, quam παρόμοιον dicerem. Credo igitur Donatum ad hunc modum legiſſe.

Ni puerum tollis, iam ego hunc in mediam viam
Prouoluam, teq; ibidem proluam in luto.

Vt minetur illam ſe tanquam ſcropham tractaturum, quę in volutabro prolui & verſari ſolet. Ceterum quia ſemel in hoc genere figuræ inſiſtimus, docendum eſt paucis, quam dites & varia ſupellex iſtarum rerum apud Homerum reperiatur, quo intelligant iſti vernaculi rithmatopoei, qui ſe rhetores dici volunt, eo quod omnes verſus ſuos, eodē ſono ὁμοιοτελεύτως claudunt, nihil apud illos eſſe repertum, quod non prius apud Homerum alioſque auctores vſurpatum ſit. Breuiſſima in vna dictione conſiſtit, cum aliud verbum exprimitur, aliud non expreſſum

Digitized by Google

ſubintelligitur. Vt Nero dixit, patrem ſuum Claudium deſiiſſe inter mortales mo(ωρ)ari prima longa: quum in exſpectatione eſſet, vt idem verbum prima breui enuntiaret, ſcilicet vt intelligeres eum deſiiſſe inter mortales agere. Et vt Cicero dixit, *tu coque* pro coniunctione *quoque*, obiiciens ei homini culinaria miniſteria. Secunda in duabus dictionibus expreſſis tenetur, vt apud Homerum ὀϊστίδες πείθοντο. Plautus in Truculento, *amanis inte-nibus*. Huic diuerſum eſt, cum idem verbum bis poſitum, in alia atque alia ſignificatione capitur. Terent.

Tu homo, ſi homo eſſes. Sed hoc etiam alio nomine inſignitur. Vocant enim Plocen. Aut eandem vocem in multos caſus variant. Vergil.

Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum. Sed tum quoque aliud nomen meretur. παρηγμένον enim dicitur, quo genere loquendi veteres comici ſupra modum delectati ſunt. Iam idem recurrit verbum, ſed inuerſis literis, vt plane aliud videatur, quam quidem Rhetores doloſam vocant παρήχησιν. Quale eſt apud Lycophronem λέπας καὶ πέλας, & apud Homerum θυμὸς καὶ μῦθος, apud diuum Bernardum *Aue & Eua*, quæ mutato ordine iiſdem literis conſtant. Ceterum iſtæ figuræ infrequenter apud Poetas, diſſimulatiſſime apud Rhetores inueniuntur, tum quia nimiam habent artis oſtentationem, tum quia a Cacozeliæ finibus non longe abiuncti ſunt.

Quam ſibi excidant perturbati. Actus quinti Scena ſecunda.

CAPVT XI.

IMo vero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.

Neſcio quis ſenex modo venit, ellum, confidens, catus
Cum faciem videas, videtur eſſe quantiuis pretii,
Triſtis ſeueritas ineſt in vultu, atque in verbis fides,

S. Quidnam apportas? D. Nihil equidem, niſi quod illum audiui dicere. S. Quid ait tandem: D. Glycerium ſe ſcire eſſe ciuem Atticam.

Dauum eſſe perculſum, & ab omnibus ſuis vafriciis & calliditate deſtitutum, nihil eſt miri, quum egreſſus domo Glycerii (quæ res illi omnem purgationem adimebat) ſubito incidat in iratiſſimum ſenem. Quod autem pro ſui Pamphilique defenſione deſtinauerat allegare ex ſubita conſternatione tale eſt. Cum interrogatum eſſet a Simone, *Cur igitur hic eſt?* & ſubieciſſet per ironiam Chremes. *quia illum cenſes?* cum ea litigat, tanquam ſerio dictum, pro ſe arripit Dauus, ac inducere volebat, præter veteres offenſas inter Glycerium & Pamphilum, quas apud Simonem hactenus iactauerat, nouam & prægrandem cauſſam litigandi ſu-

peruenisse. Pamphilum enim, & ſe (audita iactantia Critonis, qua asseuerabat Glycerium ciuem Atticam) in domum Glycerii concurrisse, vt hominem refellerent, ipſumque indignabundum in mediis iurgiis prorupisse, vt querelas iſtius rei ad herum referret, eamque eſſe & ingreſſionis & egreſſionis cauſſam. Sed hoc ſpecioſum commentum animus perculſus exſequi non poteſt, adeo vt in magno metu ingenioſus a ſtupido nihil differat, & qui hactenus fuerat Dauus, hoc eſt, callidiſſimus, nunc ſimplex ille Birrhia videatur. Bene autem ſecundum obſeruationem Grammaticorum dictum eſt, Glycerium eſſe ciuem Atticam, non Athenienſem. Auctor enim eſt Euſtathius, viros ἀθηναίους, mulieres ἀττικὰς appellari. Et rurſus, virum fortem ἀνδρεῖον, mulierem non ἀνδρείαν, ſed ἀνδρικὴν dici.

Nothos eſſe, qui ex altero parentum non ciue naſcuntur. Sequitur deinde in proxima ſcena.

CAPVT XII.

ADeon' impotenti eſſe animo, vt præter ciuium
Morem, atq; legem, & ſui voluntatem patris
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?

Quæ ſit illa lex, quam his nuptiis contemnit Pamphilus, & ſubticet Donatus, nec ab aliis declaratur.

Lex erat, eaque lata a Pericle, vt in ipſius vita refertur a Plutarcho: nothos eſſe eos, qui non ex duobus Athenienſibus naſcerentur, prolemque illam honorum, magiſtratuum, aliarumque commoditatum ciuilium minime capacem cenſeri. Simo autem Glycerium vt Andriam peregrinam eſſe credit. Supra enim dixit. *Sed quid hoc? adeon' eſt demens? ex peregrina?* Horatius de Cleopatra. *Sequiturq; nefas Ægyptia coniunx.*

De nominibus paraſitorum. Ex Eunuchi prologo.

CAPVT XIII.

COlacem eſſe Neuii & Plauti veterem fabulam.
Paraſiti perſonam inde ablatam & militis.

Paraſiti nomina plerunque etymo ſuo ad mores alludunt. Sic *Gnato* a maxillis dictus auiditate edendi, Manducem aliquem maxillas inter ſe claro ſono collidentem repræſentare videtur. Sic *Gelaſinus*, quia ridiculus eſt, nomen inuenit, quod & ipſe his verbis in Sticho confitetur, *hoc adeo nomen repperi, quia iam inde a puſillo puero ridiculus fui.* Sic *Saturio* in Perſa per antiphraſin a ſaturitate dictus, quaſi qui nunquam expleri poſſet. Sic in Milite glorioſo. *Artotrogus*, a deuorandis panibus nomen ſortitur. Sic *peniculus* in Menechmis, quod tanquam ſpongia menſam, ita ipſe reliquias omnes ciborum detergat. Sic *Curculio* quaſi *gurgulio* a verme edaciſſimo frumenti vocabulum adeptus eſt: Eadem ratione quoque *Colax* appellatus videtur, qui vel ἀπὸ τοῦ κωλακεύειν,

hoc eſt adulando, vel vt D. Alciatus in quarto Parergῶν, capite 16. ab aue Colace, nūcupationem obtinuit, quam eandem exiſtimat cum Melancorypho, eamque vulgo patrhatiolam dici, ac nomen inditum ab appetentia ciborum. Veteres enim κόλον cibum vocauerunt, eamque originationem κοιλία venter, & κολοιὸς graculus reſpicere videntur,

Triplex genus paraſitorum. Ex Eunuchi ſcena ſecunda, Actus ſecundi.

CAPVT XIV.

AT ego infelix, neq; ridiculus eſſe, neq; plagas pati
Poſſum, quid tu his rebus credis fieri, tota erras via.

Duplex olim paraſitorum genus, vnum, quod ridiculis dicteriis cibum alienum captabat, qui a Plauto in Captiuis *deriſores* appellantur, alterum, quod verbera aliaſque indignitates vltro patiendo, victum quæritabat. Qualis omnino apud Homerum Irus fuit, cuius antagoniſtam ſe Vlyſſes ſimulat. Iſti a flagris, quibus olim cædebantur, flagrones dicebantur. In vetuſtis tamen codicibus inuenio, non flagrones, ſed flagriones. Ac propterea quod ſcapulas ſuas ad plagas venditabant: elegantiſſimo vocabulo a Plauto nuncupantur *plagipatidæ ac Lacones.* Pueri enim Laconici in ara Dianæ, ſe vltro flagris concidere ſolebant. Sed neutro generi ſe miſer iſte idoneum dicit, admoneturque a Gnatone, non duplex genus eſſe paraſitorum: ſed ſua etiam inuentione tertium exiſtere, liberum ab iſtis miſeriis, & extra ludibria poſitum, adulatores ſcilicet, qui vbique ad omnia aliorum & dicta & facta illud euge accinunt, ſeque iſtius diſciplinæ & ſcholæ dogmatiſten aſſeuerat.

Cur meretrices calamitates dicantur. Ex eadem fabula Scena prima primi actus.

CAPVT XV.

SEd ipſa egreditur, noſtri fundi calamitas.
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

Donatus interpretatur calamitatem, grandinē, quod calamum comminuat, nec dubium, quin optime & rectiſſime. Quid enim nō eximium, quod vere illius eſt? Ceterum αἰτιολογία illa, cur ſit calamitas, cum dicit: *Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit,* parū mihi cum hac interpretatione cōgruere videtur. grando enim non intercipit, ſed contundit & demolitur. Eſt autem intercipere, cum quod alteri deſtinatum eſt, antequam ad eum perueniat, ab altero atripitur. Cogor igitur nonnihil oculos meos reflectere ad Idyllia Theocriti, vbi optimus Boucoliographus in Meſſoribus, puellam depaſtricem alieni patrimonii καλαμαίαν appellat, hoc eſt, locuſtam, quæ meſſem deſtinatam agricolis intercipere conſueuit. Fundus autem (vt id obiter dicam) teſte Paulo Iure. C. de rerum & verborum

verborum ſignificatione, *eſt integrum aliquid*, & plerumque fundum ſine villa accipimus. Alii latius, *omne id quod ſolo continetur*, dictus quaſi fundamentum ſit patrimonii. Apud Plautum in Truculento (ſi modo id opus eius eſt) pro fructuoſiſſimis prædiis capitur. Ita enim loquitur de nouitio & munifico amatore. *Nunc is eſt fundus nobis*, quod optime cum Varronis interpretatione conſentit, qui fundum inde dictum aſſerit, *quod fundat quotannis plurima.*

Quid ſcrupulus ſignificet, Ex Andria.

CAPVT XVI.

VT regrediar ad Andriam (nam vt quidq; primũ in memoriã venit, ita non pro gradu naturæ ſuæ, ſed pro recordationis noſtræ ordine in principio collocatur, atque hoc modo vere Miſcellanea facio) Actus quinti Scena quarta, hæc verba ſunt Chremetis Glycerium pro filia fere in totum agnoſcentis, ac non niſi vna dubitatiuncula ſuſpenſi.

At mihi vnus ſcrupulus etiam reſtat, qui me male habet.

Hæc Donatus. *Scrupulus*, inquit, *a ſcrupo lapide dictus, lapillus minimus. Nam nimis moleſta ſunt pedibus ſcrupuloſa via.* Vergilius. *Scrupea tuta lacu.* Ego iſtam interpretationem (in quam tamen omnes pedibus concedunt) vt nec approbo, nec reiicio: ita ſine ſuſpicione dimittere non poſſum, alii viderint, an ea Donato aſſerere debeant. Ego interim dicam opinionem meam, quam tamen ſine vila aſſeueratione profero, credoque *ſcrupulum*, non lapidem qui pedes offendat, ſed genus ponderis eſſe, quem nonnulli *ſcriptulum* malunt dicere, nimirum quia idem ſit cum Grammate, vtpote vigeſimaquarta pars vnius vnciæ. Eſt autem iſte ſenſus, Chremetẽ agnoſcere, ſibi in examinanda filia pleno pondere ſatisfieri, niſi quod vnus ſcrupulus deſit, nomen ſcilicet puellæ non congruere, id in tantis ſignis, vt rem minimam ſcrupulum vocat, qui eſt aſſis pars ducenteſima, & octogeſima octaua.

Quod & Quoad eandem dictionem eſſe. Ex Eunucho, Actus ſecundi, Scena prima.

CAPVT XVII.

M*Vnus noſtrum ornato verbis, quod poteris, &*
Iſtum æmulum, quod poteris ab illa pellito.

Quod hoc in loco per craſim contractum eſt, plenum eſt, ſi dicas: Quoad, hoc eſt, quatenus, quouſque, quod veteres cum genitiuo conſtruebant. Quoad eius fieri poteſt. Nihil exiſtimat Linacer inter hæc Imperatiua intereſſe, orna & ornato, pelle & pellito: Antiqui tamen quod in perpetuum volebant fieri, per futurũ imperatiui enuntiabant, hinc eſt, quod Edicta legum hac formula vbique concipiuntur. Et haud ſcio, an hoc ipſum heic a Terentio ſit obſeruatũ. Donatus certe videtur tacite aliquid huiuſmo-

di innuere, *pellito*, inquit, *ab ea, ab eius animo. & non pelli facito, ſed pellito.* Qui locus mihi de vitio ſuſpectus eſt, vt opiner legendum ad iſtum modum. *Pellito ab ea, id eſt, ab eius animo, & non pelle, ſed pellito*, ſed ad veteres codices eſto prouocatio.

Græciſmi Terentii.

CAPVT XVIII.

IN eadem Scena omnino Græciſſat Terētius, nec mirum, quippe interpres Menandri. *Vigilabis laſſus hoc plus facies.* Græce id vnico verbo dicitur πλεονεκτήσεις, hoc eſt, *tantum proficies hoc plus habebis.* Ad eandem quoque formam in Heautontimorumeno: *Quod in opere faciundo opera conſumis tua*, Si ſumas in illis exercendis, plus agas, vbi plus effeceris, ſignificat. Neq; illud in Eunucho. Actus tertii Scena ſecunda ἑλληνισμῷ caret.

O Thais mea, meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina hac? Mollius illud apud Græcos φίλημα dicitur, quod ſimul & oſculum & amorem ſignificat, vt merito quam ames φίλημα appelles. Ita quoque actus quarti ſcena ſexta, Græcam locutionem nonnihil reſpexit. *Vſque adeo ego illius ferre poſſum ineptias & magnifica verba, verba dum ſint? verum ſi ad rem conferentur, vapulabit. Ad rem, Ad opus.* Sic Ariſtophanes in Ranis.

Νῦν γ' ἀγὼν σοφίας μέγας χωρεῖ πρὸς ἔργον ἤδη.

Sic quoque in Heautontimorumeno. *Vis amare, vis potiri, vis quod des illi effici, tuum in potiundo periculum non vis, haud ſtulte ſapis.* Græci ſtulte ſapientem μωρόσοφον vocant.

Diuerticulum alterius ſignificationis quam vulgo perſuaſum. Ex Eunucho actus quarti Scena ſecunda.

CAPVT XIX.

VBi ad ipſum veni diuerticulum, conſtiti.
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum eſt ſolo ſine illa.

Duplicem ſignificatum reperio in hoc vocabulo, *diuerticulo*, nonnunquam manſionem ſignificat, ſed temporariam, vbi declinandæ aeris intemperiæ gratia: vel feſſus ab itinere pernoctationis cauſſa, viator ſubſiſtit, Græci ἄτεγκτον appellant. Aliquando diuerticulum eſt, vbi incipit ſemita, quæ te digredientem a publica via in alicuius villam deducit. Sic Suetonius in vita Neronis: *vt ad diuerticulum ventum eſt, dimiſſis equis, inter fruticeta ac vepres, per arundineti ſemitam agre, nec niſi ſtrata ſub pedibus veſte, ad aduerſum villæ parietem euaſit.* Quod autem Græci πάρεργον vocant, id Latini diuerticulum operis appellant.

Extrema linea quid ſit.

CAPVT XX.

Eſt

EST quoque aliquid in hac eadem Scena, vbi interpretes meo ſtomacho non ſatisfaciunt, idque in his verbis.

Si non tangendi copia eſt,
Eho ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. Certe extrema linea
Amare, haud nihil eſt.

Mirum & hoc quoque Phædriam vt parceret oculis, ne amicam videret in alterius poteſtate, rus concedere voluiſſe: nunc hoc ipſum videre, pro aliquo fructu amoris exiſtimare, & appellare iſtam vſurpationem oculorum, extremam amoris lineam. Ceterum vnde linea pro gradu ſiue ordine dicatur, & quid huic metaphoræ occaſionem dederit, nondum ad liquidum inueni: niſi hoc ipſum ſit, quod iam dicam, eſt autem ea pars theatri, vbi ſpectatores ſedent, primum diuiſa in cuneos, poſtea in lineas, quaſi in quædam interſepta, ne compreſſio alicubi orta in totum theatrum inundet, & vniuerſos ſpectatores affligat. Vnde illud quoque Ouidii, ad puellam vitabundam alterius conſeſſus, ait.

Cogit nos linea iungi. Atque ita factum arbitror, vt vltima linea pro vltimo ordine dici cœperit, atque ex eodem fonte emanaſſe illud.

Mors vltima linea rerum. Aliam opinionem habet Eraſmus, in hoc ipſo adagio, refertque ad carceres, quod mihi parum probatur.

Quid rerum, quo ſignificatu dicatur. Ex Heautontimorumeno.

CAPVT XXI.

EXigua res videtur primo intuitu, ſed ſi penitus introſpicias, operam non videberis ludere. Eſt autem illud apud eundem in Heautontimorumeno actus ſecundi Scena tertia, *Non oportuit relictas, portant quid rerum.* Quo ſenſu, quaue indole illud dictum ſit, interpres ſilentio tranſmittit. Eſt autem heic *quid rerum*, pro magnas ſiue multas res, non aliquas res, non enim alioqui ſubſequutus fuiſſet gemitus amantis, qui ex mole iſtarum ſarcinarum arbitratur puellam corruptam eſſe, & flagitio vulgati corporis, tantas res ſibi parauiſſe, hei mihi. Sed ne mea ſententia ſimplici coniectura nitatur, allegabimus in ſubſidium Vergilianum carmen.

Aſpice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe, bonum ſit!
Neſcio, quid certe eſt, & hilax in limite latrat.

Maximum eſt augurium, e cinere, vbi prunarum nullæ reliquiæ ſunt, exſiſtere flammam. Quod Veſtales, ſacrificante Terentia vxore Ciceronis, cum contigiſſet, auſpicatiſſimum oſtentum interpretatæ ſunt, ad opprimendam Catilinariam coniurationem. Puella igitur perculſa tanto prodigio, pro magno id habet, etſi eius

Digitized by Google

ſignificationem ignoret. Vnde illa vox, bonum ſit? neſcio, quid certe eſt, hoc eſt res magnifica certe, & quæ graues in alterutram partem effectus denunciet. Græci pro eo χρῆμα dicunt. Synesius.

ἡμῖν δὲ τὸ μαντικὸν χρῆμα ἐπιχώριον ὡς εἰδέναι εἶπε.

Quod ita translatum eſt a Budæo in ſuis in Græcam linguam commentariis. Nobis autem Muſica quoque vernacula res, vt ſi quid aliud præſtantiſſima. Nec abludit illud Heautontimorumeni Actus tertii Scena prima. *Nam vt alia omittam, pitiſſando modo mihi, quid vini abſumſit.*

LIBER SECVNDVS

LÆTISSIMA DIFFICVLTER CREdi, diffidentia animi.

In eadem fabula Scena ſecunda, Actus quarti.

CAPVT I.

TEneo ne te Antiphila, maxime animo exoptata meo?

Nihil ego heic ab aliis diſſentio, ſed hunc affectum dubitandi de maximis ſuis gaudiis, quaſi quæ fidem ſuperent: non potui omnino tacitum dimittere. Cum videam hoc ipſum luculentiſſime etiam a Vergilio ſeruatum. In tertio enim Æneidos, ſubito Aeneas apparens Andromachæ, attonita præ gaudio, nec ſatis ſuis oculis credens, in hæc verba erumpit.

Vera ne te facies, verus mihi nuntius affers
Nate Dea? Viuis ne? aut ſi lux alma receſſit,
Hector vbi eſt?

Interrogatio autem iſta (vt hæc obiter dicam) bimembris eſt. Tune vera mihi facie appares, ac viuis, an ſub ideali ſpecie, ſimulacrum tui exhibes, vt mortuus? quod ſi mortuus (nam in eam partem magis ſuſpicio Andromaches inclinat) Hector vbi eſt? Solet vetuſtas credere, certis temporibus anni, terram patere, ac tum manes libere vagari. Putat ergo Hectoris vmbram in comitatu Æneæ eſſe, vt ſocii quondam cariſſimi. Eadem addubitatio repræſentata eſt a Terentio in Heautontimorumeno, cum ait.

Me. Nunquid nam de gnato meo audiſti Chreme?
Chre. Valet, atq; viuit. M. Vbinam quæſo eſt? C.
Apud me domi. Me. Meus gnatus? C. Sic eſt. M.
Venit? C. Certe. M. Clinia meus venit? C. Dixi.
M. Eamus, duc me ad eum obſecro.

Vides quanta inculcatione opus eſt, vt tantum ſuum gaudium ſenex credat? vt per partes fidem concipiat? vt ſingulis inſiſtat? quaſi qui totum ſimul nec in aures, nec in animum admittere queat.

Quid ſit magnifice tractare & poſcere. Actus tertii, Scena ſecunda.

CAPVT

CAPVT II.

CHre. Non vſus veniet ſpero. Sy. Spero equidem hercle ego quoque.
Neq; eo nunc dico, quod quicquam in illum ſenſerim.
Sed ſi quid: ne quid quæ ſit eius ætas vides,
Et ne ego te (ſi vſus veniat) magnifice Chreme
Tractare poſſum.

Si Calphurnius diligentior eſſet in nodis explicandis, libenter ſuperſederem huic noſtro labori, ſed ille, vt ſedulo imitatur Donatum, ita illius virtutes non aſſequitur. Nec hoc in loco quicquam monet, quid ſit magnifice tractare, cum in eo lateat mirifica vis & calliditas Syri. Supra adhortatus fuit Chremes, vt aliqua fallacia emungeret a Menedemo pecuniam, vnde eſſet adoleſcenti, quod daret amicæ, quo ita vel inuitus ſeruari poſſet ſenex. Id verbum pro ſe arripuit Syrus, atque in ea ſpecie decipere herum, ſeruationem atque magnificam tractationem videri vult. Ceterum quia heic multa dicta ſunt per ἔλλειψιν, id quod ſubintelligitur, adiiciam.

Neq; eo nunc dico, quod quicquam in illum ſenſerim, ſubaudiendum tale quid competere, aut accuſatiuus pro ablatiuo poſitus, pro quicquam in illo ſenſerim. *Sed ſi quid,* ſubaudi, tale exortum fuerit: *ne quid,* ſub audi, iraſcere. *Quæ ſit eius ætas vides,* videlicet quam obnoxia rebus iſtis. Omiſſum eſt deinde quod intelligi voluit, nimirum, quod ſi tale quid euenerit, certe ego hac in re de te præclariſſime mereri poſſum, ſcilicet, ſi ſeruem te iſtiuſmodi circumductione & fraude: omnino enim inſtat, vt in futurum quaſi ſpondeat immunitatem. Quod autem ſequitur maioris difficultatis eſt.

Chrem. Quid tum? Sy. Clinia orat, ſibi vti nunc det illam, illi tamen
Poſt daturum mille nummum poſcit. Chrem. Et poſcit quidem. Sy. Hui
Dubium ne id? Chrem. Ego ſic putaui, quid nunc facere cogitas?

Tota vis ſententiæ ſita eſt in hoc verbo poſcit, quod quia non intelligitur: inexplicabiles adfert lectori tenebras. Calphurnius duplici in errore eſt, & quod hoc verbum ad Bacchidem refert, & quod poſcit pro petit interpretatur. Sic enim ait: *Dubium id ne?* id eſt, quod meretrix auara poſcat? Eſt autem heic poſcere idem, quod ſpondere, & pretium pro re emenda offerre. Apud Plautum in Mercatore, adoleſcens amator, & ſenex non minus amore corruptus, ad hunc modum licitationibus inter ſe contendunt in emenda puella. Actu ſecundo Scena tertia.

Demiph. Viginti minis opinor me poſſe illam vendere
Char. At ego ſi velim, iam dantur ſeptem & viginti minæ.
Demiph. At ego. Char. Quin ego inquam. De. At neſcis quid

Digitized by Google

Dicturus ſum, tace, tres minas accudere poſſum, vt triginta ſient.
Char. Quo vertiſti? D. Ad illum qui emit. Char. Vbinam eſt is homo gentium.
De. Ecce illum video, me iubet quinque addere etiam nunc minas.
Cha. Hercle illum dii infelicitent, quiſquis eſt. D. Ibidem mihi,
Etiam nunc adnutat, addam ſex minas. C. ſeptem mihi
Nunquam adepol me vincet, hic commodius poſcit pater.

Hoc eſt, maiori commodo noſtro licetur, vtpote qui maius pretium offerat. Rurſus Demipho. *Nequicquam poſcit, ego habeo.* Idque pulcre ex more auctionantium. Fingit enim ſenex ſibi eſſe addictam puellam, ac proinde fruſtra, vtpote ſero alterum maius pretium offere. Id vt refellat, ſubiicit Charinus. *At illic pollicitus eſt prior*, hoc eſt, licitatus eſt. Nam in eo ſenſu hîc omnino capitur. Ipſe quoque Alciatus ferme eandem ſignificationem huic voci in ſuis parergis attribuit. Vult enim ille pollicitationem eſſe illud primum pretium, quod vltro offert emtor, antequam præco rem venalem proclamet, quod ab eo tempore poſſit fieri licitatio. Rurſus Demipho. *Nihil facio.* Cha. *quinquaginta poſcit.* De. *non. centum dantur.* Vides omnino hîc poſcere, pro liceri & auctionari poſitum. Sed hoc me male habet, quod quadruplo plus in mutuo eſt, ob quod puella oppignorata fingitur, quam in pretio quo poſcitur, cum ab auara meretrice vix tantidem impetrari poſſit. Deinde illa admiratio Chremetis, de magnitudine pretii. Et poſcit quidem, locum non habet, ſi quadruplo minoris petitur, quam quanti pignori data eſt. Ego autem omnino opinor, nomina pretiorum hinc inde in alienas ſedes immigraſſe, atq; ad iſtum modum debere legi. *Fuit quadam anus Corinthia*

Hîc, huic nummorum hac argenti mille dederat mutuum.
Chrem. Quid tum? Sy. Ea mortua eſt, reliquit filiam adoleſcentulam.
Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento. Chr. Intelligo.
Sy. Hanc ſecum huc abduxit, ea quæ nunc eſt ad vxorem tuam.
Chr. Quid tum? Sy. Clinia orat, ſibi vti det illam, illi tamen
Poſt mille daturum drachmas poſcit. C. Et poſcit quidem.

Vbi *tamen* pro *tandem* ponitur, vt intelligas Cliniam non ſtatim ad tantum pretium proſiluiſſe, ſed vt in auctione fit, paulatim eo attractum eſſe. Vt in hac ſententia firmius conſiſtam, id quoque in cauſſa eſt, quod figmentum veriſimilitudine caret. Non enim credibile eſt, pauperculam tantum mutui petiuiſſe, aut ſi illud recipias, contra omnem fidem eſt, quadruplo minoris quam res conſtet ab auara meretrice addictam eſſe. Niſi hoc obtendere velimus, Cliniam non in mancipium puellam, ſed in aliquod horas petere, vt pro ſerua patri vendi poſſit.

Quid

Quid ſit Scena in dramatis. Actus ſecundi Scena tertia.

CAPVT III.

Mihi idem euenit in hoc negotio, quod obliuioſo viatori, cui ſæpius ob res omiſſas recurrendũ, magna iam itineris parte confecta. Nunc enim in mentem venit, quod ſuperius, quantũ ad ordinem attinet, rectius explicari potuiſſet. Sed, vt dixi, miſcellanea facimus. Id autem eſt in Actus ſecundi ſcena tertia.

Syrus. Adducimus tuam Bacchidem. Cli. Hem quid Bacchidem
Eho ſcelеſte, quo illam ducis? Syr. quo ego illam? ad nos ſcilicet.
Clin. Ad patrem ne? Syr. ad eum ipſum.

Nulla eſt comœdia Terentiana, quæ non ſcenam ſuam in ipſa vrbe Athenienſi habeat, hoc eſt, quæ non fingitur Athenis agi. Vbicunque enim res agitur, ibi ſcenam ſuam habet. Sic Hecuba Euripidis ſcenam habet in Cherſoneſo Thraciæ. Sic Oreſtes Argis, Phœniſſæ Thebis. Ad eum quoque modum Captiui Plautini in Ætolia, quod ipſe his verbis teſtatur. *Ita nunc belligerant Ætoli cum Aulide. Nam Ætolia hæc eſt: Amphitrio Thebis ſuum theatrum habet. Menechmi Epidamni.* Nec hoc tacuit Plautus: *Hæc vrbs Epidamnus eſt, dum agitur fabula.* Miles glorioſus Epheſi. Sic Pœnulus Calydone, Rudens Cyrenis, idque perpetuo egregius ille comicus profitetur. Solus Terentius ſcenam in prologo non indicat, nec mirum cum omnes fingantur agi in ipſa vrbe Athenarum excepta hac vnica fabula, vbi ſcena ruri haud dubie eſt conſtituta? Sed ego hoc rus ſubvrbanum puto, alioqui vrbana Bacchis cum tanta familia & ſarcina rerum (ſi longus ab vrbe iter fuiſſet) tantam viam pedibus non confeciſſet. Excuſatur igitur Terentius, quod ſuburbana loca pro ipſis Athenis habet, ac proinde cum venia omiſſam eſſe ſcenæ indicationem. Meminit iſtius obſeruationis Plautus in Menech.

Atq; hoc Poetæ faciunt in Comœdiis,
Omnes res geſtas eſſe Athenis autumant.
Quo vobis illud Græcum videatur magis,
Ego nuſquam dicam, niſi vbi factum dicitur.

Quid ſit in haſtam, vel in clypeum ſeſe inclinare. Actus quarti ſcena ſecunda.

CAPVT IV.

Nihil eſt, triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.

Nihil hîc difficultatis, ſed tamen multorum error non ſinit me iſtam rem tacitam præterire. In pleriſque codicibus ſuper hac voce, *latere*, tonum circumflexum inuenies hoc modo, *latêre*, ac ſi verbum, non nomen eſſet, & a multis quoque ita interpretatur. Totus autem ſermo iſte militaribus translationibus ſcatet. Eſt enim Syrus vt callidus, ita etiam iactabundus, ac grandiloquentiæ adamans. Vtitur ergo imperatoriis verbis, &

Digitized by Google

in tranſlatione perſeuerat. Supra enim dixerat: *Ita hæc res in anguſtum oppido nunc meæ coguntur copiæ.* Quibus verbis indicat militariter, in arctum contrudi conſilia. Vt exercitus, qui vel iniquitate loci, vel numero hoſtium vndique aſſultantium, oppreſſus in anguſtum, & poſtremo in orbem contrahitur, quod nunquam, niſi in vltima neceſſitate fieri ſolet. Hoc malum ſi euitare velis, exercitus ad tutiora loca eſt abducendus, verum in agmine ob viarum anguſtias protenſiore, multa incommoda accipi ſolent, dum hoſtis tranſuerſo impetu in latera impingit, quę niſi tum munita & tecta habeas: magnum periculum eſt, ne acies perrumpatur. Solet igitur exercitus (ſi hoſtis a ſiniſtro latere appareat) in ſcuta ſeſe inclinare, & ita frontem obuertere hoſti, ſi in dextro latere, in haſtam, vt ruſſus e regione infeſtis armis conſiſtat. Quod ſi a tergo immineat, ſed verſus ſiniſtrum latus: bis ſeſe inclinare in ſcutum: ſi a tergo dextram verſus: bis in haſtam, adeo vt miles, qui primo orientem ſpectabat: dum ſemel in clypeum vergit, faciem habeat obuerſam ſeptentrioni. Si iterum in clypeum ſe flectat, occidentem intueatur. Contra, ſi ſe in haſtam detorqueat, primum ex oriente incipiat videre meridiem, ſi denuo id faciat, ex aduerſo occidentis conſiſtat, toto corpore circumacto. Ad has res alluſum eſt hoc loco a Syro. Miror (me hercle) rem tam facilem a quoquam ignorari potuiſſe. Nihil adfert Calphurnius, niſi frigidiſſimum interpretamentum. *Triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.* Verba propria, inquit, ſeruorum, quoties vident ſe, quod incœperant, perpetrare non poſſe. Imo verba propria ſunt imperatorum, qui pro victoria habent in rebus deſperatis, ſi ſine clade ab hoſte diſcedere liceat. Eadem quoque metaphora ſæpius obuia in literis ſacris. vt in Pſalm. 30. *Nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.* Atque hinc factum, quod anguſtiæ pro periculis & calamitatibus vſurpentur.

Gloriare, mutandum in hariolare. Ex Actus quarti Scena quinta.

CAPVT V.

SYr. At ſi ſcias, quam ſcite in mentem venerit.
Chrem. Vah, gloriare eueniſſe ex ſententia. Syr. Non Hercle vero, verum dico.

Vtinam Riuius, qui ex vetuſtis codicibus multa loca inſigniter reſtituit, nobis quoque hic ſcrupulum (qui me peſſime habet) ademiſſet. Mihi enim nunquam ea felicitas aſſulſit, vt ſcriptum aliquem Terentium viderem. Alii fortaſſe nullam hic latebram percipiunt, mihi locus iſte non latebris, non Charadris, ſed vaſto hiatu abruptus apparet. Quid enim reſponſio Syri cum verbis Chremetis conuenit? Ita enim reſpondet, quaſi illi vanitas & menda-

mendacia obiecta fuiſſent. *Non hercle vero, verum dico.* Atque in verbis Chremetis nihil eſt huiuſmodi. Caſtigat enim eum, quod ſit glorioſus, eo quod res ex ſententia ceciderit. Tria hic me torquent. Vnum, quod ſenex qui hactenus laudibus blanditur ſeruó de vafricie, nunc eum ſubito de gloriatione increpet. Alterum quod ſeruus non minoris iactantiæ, quam aſtutiæ, inficiatur ſe eſſe glorioſum. Tertium, quod res dicitur eueniſſe, quæ non niſi cogitata erat, & conſiliis tantummodo, vt ageretur inſtituta. Nondum enim Menedemus circumductus erat argento, ſed dolus ſtruebatur, vt id fieret. Ego igitur locum hunc corruptum eſſe opinor, & ſub ſana cute hulcus aliquod latere. Meamque diuinationem hactenus amplector, dum meliora ab aliis inueniantur, credoq; ad iſtum modum legendum.

Syr. At ſi ſcias, quam ſcite in mentem venerit.
Chrem. Vah, hariolare eueniſſe ex ſententia.

Hariolari autem de inani iactatione verborum dici, indicat leno in Phormione, actus tertii, ſcena ſecunda. *Hariolare*, inquit, irridens vanitatem promiſſionis, vt hic ſit ſenſus: Vah, tu inani diuinatione iactas, te egregiam fraudem excogitaſſe, & qualem optas. Vult enim ſenex iſta tergiuerſatione prolicere ſeruũ, vt indicet commentum ſui doli. Syrus igitur, qui laudem illius calliditatis, vt propriam ſibi vindicat, aſſerit ſe non inania iactaſſe, ac proinde reſpondet, *Non hercle vero, verum dico.* Tum Chremes inſtantius. *Dic quid eſt.* Vides, vt nunc egregie inter ſe cohęrent, quæ antea nimis hiulca erant? Sed vt hîc vel ſanitatem, vel ſpeciem ſanitatis inducere videor: ita huic loco qui ſequitur, nullum remedium inuenio.

Eſt autem ille in eodem actu ſcena octaua.

Chrem. Et illum aiunt velle vxorem, vt cum diſponderim
Des qui aurum ac veſtem, atque alia quæ opus ſunt comparet.
Mene. id eſt profecto, id amicæ dabitur Chr. Scilicet
Daturum. Illud daturum, valde hîc mihi ignauum videtur, nec reſpondere acumini, quod ſibi per totam Comœdiam vſurpat Chremes. Nam etiam ſi interpreteris (quod ſequenti verba neceſſariũ eſt) daturum ſcias Cliniam hanc pecuniam amicæ, quid aliud quam iterat ſententiam Menedemi? qui id iam olfecit, idque ex verbis ipſius. Expendat igitur diligens lector, quid de hac re ſtatuendum putet.

Lectos olim exemtiles fuiſſe, non loco affixos. Actus quinti, ſcena prima,

CAPVT VI.

Eſt mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro
Huc eſt intro latus lectus, veſtimentis ſtratus.

Lectos olim fuiſſe exemtiles, & deportari potuiſſe ad alia atque alia loca, & ex iſtis verſibus Terentii, & ex Homeri

Iliade, libro vigeſimotertio apparet, vbi Penelope iubet Vlyſſi maritalem lectum afferri e thalamo, vt in agnoſcendo tentaret eius conſcientiam: nam ipſis ſolis conſtabat eum lectum affixum eſſe oleagino trunco, idque præter aliorum lectorum conditionem. Quod cum ſciret Vlyſſes: irrefutabili edito ſigno, ab vxore agnoſcitur. Verſus hi ſunt:

> Ἀλλ' ἄγε οἱ στόρεσον, πυκινὸν λέχος Εὐρύκλεια,
> Ἐκτὸς ἐϋσταθέος θαλάμου, τόν ῥ' αὐτὸς ἐποίει. Hoc eſt:
> *Sed mollem huic lectum ſternas precor Euryclia,*
> *Verum extra thalamum, manibus, quem condidit ipſe.*

Sequitur:

> Ἔνθα οἱ ἐκθεῖσαι πυκινὸν λέχος ἔμβαλετ' εὐνήν,
> Κώεα καὶ χλαίνας, καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα. Hoc eſt:
> *Huc effer ſpondam, lectum ſimul iniice opertum,*
> *Veſtes & lanas, & pallia tincta colore.*

Cuius efficacia ſit, iurare nolle eſſe factum, & quam magnæ ſatisfactionis. Ex Adelphis, Actus ſecundi ſcena prima.

CAPVT VII.

> *TV quod te poſterius purges, hanc iniuriam mihi nolle*
> *Factam eſſe, huius non faciam, crede hoc, ego meum ius perſequar.*
> *Neque tu verbis ſolues vnquam, quod mihi re maleféceris,*
> *Noui ego veſtra hæc, nollem factum, iuſiurandum dabitur, te eſſe*
> *Indignum iniuria hac, indignis cum egomet ſim acceptus modis.*

Expreſſit hic Terentius ſolemnem morem ſatisfactionis. Olim iurabant ſe agnoſcere, quod indigno eam iniuriam intuliſſent, eaque res vindicabat læſum ab infamia. Qui enim ſine ea ſatisfactione huiuſmodi offenſas condonabāt, habebantur vel ignaui, quod vltionem non audebant expetere, vel ita flagitioſi, vt in legibus & iudiciis ſpem nullam vindictæ haberent. Idem licet videre apud Plautum in Amphitryone, vbi Alcumena ſtupri arguta a marito, ac iam diuortium parans, non placatur, niſi iſtiuſmodi ſatisfactione. Hæc ſunt verba Alcumenæ.

> *Durare nequeo in ædibus, ita probri,*
> *Stupri, dedecoris a viro argutam meo,*
> *Ea quæ ſunt facta, infecta eſſe clamitat.*
> *Quæ neq; ſunt facta, neque ego admiſi, arguit,*
> *Atq; id me ſuſq; deq; habituram putat.*
> *Non ædepol faciam, neq; me perpetiar probri*
> *Falſo inſimulatam, quin ego illum aut deſeram,*
> *Aut ſatisfaciat mihi, atq; adiuret inſuper*
> *Nolle eſſe dicta, quæ in me inſontem protulit.*

Vides iratiſſimam fœminam, hoc genus ſatisfactionis exſpectare.

Digitized by Google

ſtare? & in ipſo conatu diuortii placari poſſe, quod & ſtatim factum a Ioue ſimulatitio marito.

Iuppiter. Mane, arbitratu tuo iuſiurandum dabo,
Me meam pudicam eſſe uxorem arbitrarier.
Id ego ſi fallo: tum te ſumme Iuppiter
Quaeſo, Amphitryoni, vt ſemper iratus ſiet.
Alc. Ah propitius ſit potius. Iup. Confido fore,
Nam iuſiurandum verum te aduorſum dedi,
Iam nunc irata non es. Alc. Non ſum.

Hîc ergo apparet, quantum momenti ſit in iſtiuſmodi iureiurando, ſed leno id ſe quod ab aliis tanti ſit, nihili exiſtimaturum dicit. Is qui hîc ſe pro Donato ſupponit, iuſiurandum, inquit, dabitur, id eſt, iurabimus te eſſe indignum, cui iniuria fiat huiuſmodi. Aut ſeparatim iuſiurandum dabitur, & ſeparatim te eſſe indignum iniuria hac, & ſic melius. Verba enim ſatisfaciunt, cum res colligitur in generalibus cauſſis. Nam ſæpe iræ ac lites iureiurando ſunt terminatæ. Quis ea verba Donati credat, vbi mens nulla eſt? quæ enim hîc generales cauſſæ? non enim θέσεις intelligit. Aut quæ ſignificatio in his vocibus, cum res colligitur in generalibus cauſſis? Iam quod ſequitur, ſæpe iras ac lites terminatas eſſe iureiurando, aliquid habet boni. Iræ enim haud dubie ita conſopiuntur. Lites autem terminari iureiurando, potiſſimum ſpectat ad ea iudicia, vbi deficientibus teſtimoniis, altera pars ſuam cauſſam iuramento confirmat. Hîc autem iuratur, ne ad litem progreſſus fiat.

Erit melius, minantis affectum habere. **Ibidem.**

CAPVT VIII.

A*Nte ædes non feciſſe, erit melius hîc conuitium.*
Habent hæc verba ſpeciem ſuadentis, cum interim graues minas denuntient. Ac propemodum vox ſolemnis videtur fuiſſe, quando ſub denuntiatione periculi admonebatur aliquis, vt deſiſteret. Ita quoque Appius Decemuir violentiſſimus apud Liuium libro tertio Decadis primæ. *Non erit melius*, inquit, *niſi de quo conſulimus vocem miſiſſe.*

Lora unde dicta ſint.

CAPVT IX.

N*Am ſi moleſtus pergis eſſe, iam intro arripiere, atq; ibi*
Vſq; ad necem operiere loris. San. Loris liber. Aeſ. Sic erit.
San. O hominem impurum, hiccine libertatem aiunt aquam eſſe omnibus.

Optime Donatus. *Lora*, inquit, *apud veteres laura dicebantur, a lauro triumphorum, ſub qua mos erat captiuos vinciri* (ego hanc præpoſitionem *ſub*, detrahendam exiſtimo. Nam & lauri virgulta inter vitilia ſunt, vt intelligas captiuorum manus lauro in-

Digitized by Google

nexas fuiſſe. Addit deinde, *duci per pompam, ideo vt conditionis reminiſcatur, loris enim caduntur mancipia.* Hactenus ille. Duplex ergo indignatio lenonis, & quod cædendus eſſet, & quod ſeruiliter, vnde exclamat, loris liber, & leges oppreſſas eſſe quiritatur, ſi liberum corpus ſeruili pœna mulctetur: *Heiccine,* inquiens, *libertatem aiunt æquam eſſe omnibus?* Certe vt magiſtratus virgis in noxios vtebantur: ita domini in ſeruos loris, id manifeſto deprehendas in Penulo Plautino, vbi inquit:

Serui ne obſideant, liberis vt ſit locus.
Vel as pro capite dent, ſi id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio,
Ne de hic varientur virgis & loris domi.

Cur Diphili comœdia Synapothniſcontes ſit dicta, & argentarii officium. In Adelphis, Actus ſecundi, ſcena quarta.

CAPVT X.

AES. *Ab ſtultitia eſt iſthac, non pudor, tam ob paruolam*
Rem, pene ex patria, turpe dictu, Deos quæſo, vt iſthæc
prohibeant.
Chr. Peccaui. Æſch. Quid ait tandem nobis Sannio? Syrus.
Iam mitis eſt.
Æſch. Ego ad forum ibo, vt hunc abſoluam.

Mirificum hic ſe præſtat Donatus, vt vbique, niſi vbi imperitorum ſordibus aſperſus eſt. Pene ex patria ἀποπώπτωσις διὰ φημισμοῦ χαρεῖν. Menander mori illum voluiſſe fingit, Terentius fugere.

Videat quæſo accuratus lector, num pro Menandro legendum ſit Diphilus. Certe vel tota comœdia, vel pars iſtius argumenti, quod hic tractatur, ad verbum e Diphilo tranſlata eſt. Sic enim fatetur Terentius in ſuo prologo:

Synapothniſcontes Diphili eſt comœdia,
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adoleſcens eſt qui lenoni eripuit
Meretricem, in prima fabula eum Plautus locum
Reliquit integrum, eum hic locum ſumſit ſibi
In Adelphos, verbum de verbo expreſſum tulit.

Iam cum Diphili comœdia a commoriendo nomen habeat, & ibi dicatur adoleſcens mori voluiſſe, quod Terentius in fugere mutauit: omnino adducor eam imitationem a Diphilo, non a Menandro mutuatam eſſe, & ex iſto commoriendi cum puella ſtudio συναποθνήσκοντες nomen fabulæ inditum eſſe. Eſt autem hic fugere, græca ſignificatione in exſilium abire. Quia autem puella in Cyprum erat ad mercatum auehenda, vna quoque Cteſipho vult fugere, adeo vt licuiſſet Terentio, hanc comœdiam Fugientes appellare, niſi maior pars argumenti Æſchini amoribus

bus abſumeretur. Iam quod ſequitur, *ego ad forum ibo, vt hunc abſoluam.* Itum fuiſſe ad argentarium, ſatis conſtat ex verbis Donati, ſic enim ait: *Tunc enim in foro, & de menſa ſcriptura, magis quam ex arca domoque, vel ciſta pecunia numerabatur.* Non debemus ex his verbis intelligere, pecuniam ab argentario acceptam, obſtant enim verba Syri, ſed eos nummos a Mitione datos eſſe, ſic enim inquit:

Omnem rem modo ſeni
Quo pacto ſe haberet, enarramus ordine.
Nihil quicquam vidi latius, collaudauit filium,
Mihi qui dediſſem conſilium, egit gratias,
Argentum adnumerauit illico.

Ex quibus verbis clare apparet, eos nummos nec in ſolutum, nec in creditum ab argentario acceptos eſſe, obſtat enim vocabulum adnumerandi. Videnturque argentarii adhibiti fuiſſe, vt in ſolutionibus contrahentium intereſſent, actaque ab vtraque parte in ſuas rationes referrent. Eoſque id munus de publico habere pro teſtimonio, eſt titulus de edendo.

Argentarius rationes edere iubetur, nec intereſt, an cum ipſo argentario controuerſia ſit, an cum alio (ex quibus verbis euidens eſt, argentarium alienas quoque rationes conficere) Additum deinde eſt. Ideo autem argentarios tantum, neque alios vllos abſimiles eis, rationes edere cogit, quia officium eorum atq; miniſterium publicã habet cauſſam, & hæc principalis eorũ opera eſt, vt actus ſui rationes diligenter conficiant. Cicero pro L. Flacco. *Cum ciuitate mihi res eſt acerrima, & conficientiſſima literarum, in qua nullus moueri poteſt nummus, ſine quinque prætoribus, tribus quæſtoribus, quatuor menſariis.*

Bone vir, quo ſignificatu dicatur. Ex actu quinti Scena ſecunda.

CAPVT XI.

DE. *Quid ais bone vir? hem, eſt frater domi:*
Syr *Quid (malum) bone vir mihi narras, equidem perii?*

Videtur illa ἐπανόρθωσις Syri, qua caſtigat Demeæ orationem, plane abſurda, & quod Græci dicunt, ἀπροσδιόνυσος eſſe, ſi bonum virum capias pro viro probo. Quod enim non ſit bonus vir, hinc probat, quod perierit. Quaſi inter ſe pugnarent, bonum virum eſſe, & perire. Vt ergo rem paucis tranſigam, Dittologia eſt in iſtis verbis. Alio enim ſenſu, *bone vir*, dicitur a Demea, alio ſenſu accipitur a Syro. Demea bonum virum intelligit, ſed εἰρωνικῶς, qui probus non ſit. Syrus eum, qui felix & fortunatus ſit. Quale eſt & illud: *Vna tecum bona malaq tolerabimus*, id eſt, felicia & infelicia. Et rurſus illud Vergilianum:

Bonum ſit neſcio, quid certe eſt.

Se autem minime eſſe bonum, hoc eſt fortunatum, qui plagis perierit. Affectata (me hercle) ſignificatio, nec mirum: voluit enim ſeruus alio detorquere ſermonem, vt captaret occaſionem conquerendi de Cteſiphonte, quaſi ab eo pulſatus eſſet.

Diuinatio ſuper hoc vocabulo Babylo. Actus quinti Scena ſeptima.

CAPVT XII.

IVbe nunc iam
Dinumeret Babylo illi viginti minas.

Video alios interpretes plane ſilere quid ſit Babylus. Alios opinari eſſe proprium nomen trapezitæ inter quos Barlandus vir ſane accuratus & politæ dictionis. Donatus nihil certi adfert, & ſe in multas dubitationes ſpargit, ſic enim ait: *Iube nunc iam dinumeret Babylo illi viginti minas. Inſultantis eſt verbum, iubet tanquam præſſet Mitioni. Hoc dicit Demea (ego legendum arbitror) tanquam præſenti Mitioni, hoc dicit Demea, aut apud ſe dicit. Nec contentus hoc ſemel dixiſſe, eandem rem iterum atque iterum retractat. Iube nunc iam, quaſi inſultantes dicere ſolemus, nunc minari, hunc aſſyltere, quem aſſlictum tenemus, ita Mitioni Demea dicit, Iube nunc. Verba iſta ita corrupta ſunt, vt ſenſum nullum habeant, nec Donati arbitror. Idem tertio in manus reſumit. Iube nunc iam, dinumeret illi viginti minas. Nimis morale eſt, cum de abſente tanquam de præſente agimus.* Hoc aliquid Donati ſapit. Quanquam illud *nimis*, nimium mihi ſuſpectum eſt. Nimis enim pro *valde* apud caſtiores ſcriptores vix vnquam inuenias. Similis forma loquendi in illo Eccleſiaſtico ſermone. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus.* Eodem quarto recurrit. *Eſt autem, iube nunc iam,* figura etiam apud Plautum frequentiſſima. *Iube nunc*, ſic dicit, quemadmodum ſupra ille, qui cum alius nullus adeſſet, alicui diceret. Vides quam inaniter hic cuculus tautologus eſt, qui ſub nomine & quaſi perſona Donati occultat? Pergit deinde. *Dinumeret* dixit, quaſi multum numeret. Sit hoc genuinum, quanquam ſi acrior cenſura habeatur, etiam hoc libenter a familia Donati ſummouerim. Qui enim pluribus numerat, dinumerare dicitur. Ac valde mecum dubito, num olim dictum ſit, denumeret, Pergit deinde. *Illi, cui illi?* Cteſiphoni, Lenoni, an Æſchino, an Syre? Vt hoc libenter admiſerim eſſe Donati: ita illud quod ſequitur plane reiecerim. *Babylo.* Fratrem Babylonem ob nimiam liberalitatem vocat, at Æſchinum nimis prodigũ? Non immerito Barlandus auctoritatem iſtorum verborum non reſpexit, quam ſi reſpexiſſet, nunquam ex Babylo proprium nomen trapezitæ effeciſſet. Quomodo enim propriũ trapezitæ, vel Mitioni, vel Æſchino conuenire poſſet? Ego hanc vocem Babylo, quæ nuſquam alibi occurrit, plane arbitror ſuppoſititiã eſſe, & legendũ, vel babalon, quem Græci loquacem appellant, vel batalum, quod molle ſignificat,

Digitized by Google

ficat, Vel, quod omnium maxime mihi arridet, *bacelum*, hoc eſt, ſtultum. Qua dictione Auguſtus Cæſar libenter vti ſolebat, teſte Suetonio. Eo autem ſtomacho hæc verba a Demea ſecum loquẽte pronuntiantur. Mitio viginti minis ad fidicinæ emtionem datis, gratiam Æſchini & Cteſiphonis ſibi comparauit. Ego autem hac mea comitate illos ad me retraxi, periit igitur ipſi ſuus ſumtus, ego enim iam lepidus vocor, ego lepidus ineo gratiam, atque hinc inſultatio. *Dinumeret nunc illi bacelo viginti minas.* Bacelum filium vocat, quod parentes non ob veras virtutes, ſed ob indulgentiam amet, vel quod nuptias cum indotata contrahat.

Quid ſit referre Comœdiam. Ex Hecyra prologo.

CAPVT XIII.

Nvnc hac plane eſt pro noua,
Et is qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum poſſit vendere.

Omnia hic difficultatis eſſent plena, & propemodum inexplicabilia, niſi Donatus vno aut altero verbo ſubueniſſet. ſed quia ibi tam pauciloquus eſt, videntur plerique non ſatis intelligere, quid ſibi prologus velit. Certe omnes hunc locum conniuentibus oculis tranſeunt, neque id non ſine cauſſa. Mirum enim videri potuit, cur Terentius, qui hanc fabulam tertio in ſcenam induxerit, dicatur eam noluiſſe referri, cum poſtea ſequatur, *Hecyram ad vos refero*, ac paulo poſt, *refero denuo.*

Ex his verbis videtur Terentius ſecum pugnare. Quin ipſe Comœd. titulus ſic habet: *Acta primum ſine prologo. Data ſecundo Cneio Octauio, T. Manlio Coſſ. relata eſt L. Æmilio Paulo, ludis funeralibus, non eſt placita. Tertio relata Quint. Fuluio, Lucio Martio ædilibus Curulibus.* At quæ toties relata eſt, & ſine conſenſu Terentii referri non potuit: cur illam dicatur ipſe referre noluiſſe? Nodum hunc paucis diſſoluit Donatus, *Cur ergo non poſt funambulum relata eſt, vbi ille ceſſerat, in quo maluit auarum poetam populo inducere, quam ſuo operi diffidentem.* Hactenus ille. Mirifica me hercle interpretatio, cui ob imperitiores aliquid lucis addemus. Solent Poetæ ſuas fabulas diuendere hiſtrionibus, quod ex fine iſtius prologi clare patet, vbi ſic inquit:

L. Ambiuius, vel L. Sergius Turpio
Mea cauſſa cauſſam hanc accipite, & date ſilentium,
Vt libeat ſcribere aliis, mihi vt diſcere
Nouas expediat poſthac pretio emtas.

Quum ergo Terentius ob funambuli ſtudium auditorio deſtitutus eſſet: noluit poſt ludos petauriſtæ deſertam fabulam denuo introduci. Quod ne factum videatur deſperatione, qua denuo ſe exploſum iri putaret: fingitur alia cauſſa, nimirum relationi

Digitized by Google

iſti non diffidentiam, ſed auaritiam Poetæ obſtitiſſe. Nam ſi tum peracta fuiſſet: pro noua iterum vendi non potuiſſet. Quod ſi exſpectaret alios ludos, eamque de integro ederet, nouam illi pecuniam ſperare licere. Atque ita ſanatur illa hypophora. Si comœdia bona fuiſſet, reduxiſſet illam ſtatim in ſcenam, a funambuli ludo. Simul ipſa obiectio auaritiæ, quæ tanquam crimen aliquod illum lædere videtur, gratiam & auctoritatem Comœdiæ conciliat. Non enim denuo ab hiſtrionibus emeretur, niſi præclare de ea & magnifice ſentirent.

Romanos peregre redeuntes, vxori nuntios de ſuo aduentu præmittere. Ex Hecyra, Actus tertii, Scena prima.

CAPVT XIV.

ABi Parmeno intro, ac me veniſſe nuntia.

Mirum eſt adoleſcentem amantem vxoris, conueniendæque eius ex tam longa peregrinatione cupidiſſimum, non ſtatim ſine internuntio domum accurrere, ſed præmitti ſeruum, qui domini aduentum ſignificet. Ceterum id ex conſuetudine Romana eſt. Solent enim mariti, teſte Plutarcho, in libello de Romanis inſtitutis, peregre reuerſi, multis de cauſſis ſuum aduentum prænuntiare: tum quia ſuſpicioſi videtur, & diffidentis de vxoris ſuæ moribus, de repente ſuperuenire, & quaſi inexſpectatam opprimere velle: tum, vt matronæ excuſſis negotiis moleſtiiſque quas cum familia plerumque habent, iucundius maritum excipiant. Sed hoc rurſus admodum mirum, cur in palliata comœdia togatos mores induxerit? quod omni cautione vitare ſolet. Nec ſcio (me hercle) an eadem iſta conſuetudo & apud Atticos, & Romanos pariter fuerit. Certe Plautus in Amphytrione fingit, Amphytrionem Soſiam ſeruum præmittere a portu, qui heri ſui aduentum indicet. Sic enim ſeruus ille ſecum loquitur.

Me a portu præmiſit domum, vt hæc nuntiem vxori.

Sed Plautus huius comicæ legis, vt & nonnullarum aliarum valde incurius eſt. Nec veriſimile eſt, Plutarchum cum diſtinctim traderet vtriuſq; gentis conſuetudines, non admoniturum fuiſſe, ſi quid in ritibus hac in parte conuenirent.

Populares qui ſint. Ex Phormione Actus. primi, ſcena prima.

CAPVT XV.

AMicus ſummus meus, & popularis Geta.

Populares apud Athenienſes ſunt, qui apud Romanos, tribules, δημόται ab illis dicti. In decem enim populos Attica diuiſa fuit. Ita quoque Hetruria, in duodecim olim populos diſcreta fuit. Vergilius:

Gens illi triplex populi ſub gente quaterni.

Qui

Qui certis etiam ſedibus diſtincti fuere. Sed non ea ſignificatione hæc capi poteſt. Serui enim in nulla tribu cenſentur, vt qui nullum caput in republica habeant. Eſt autem hæc popularis, quaſi *συμπατριώτης*, hoc eſt, vnius patriæ. Sunt enim Getæ & Daui, ſiue quod idem eſt, teſte Strabone, Daï gentes inter ſe conterminæ. Cuius hæc ſunt verba libro Geographiæ ſecundo. *Fuit & alia eius regionis diuiſio, ex antiquis permanens temporibus, alios enim Daios, alios Getas appellant. Getas quidem, qui ad Pontem in orientem vergunt, Daios autem, qui in oppoſitum verſus Germaniam, & ad Iſtri fontes, quos olim Dauos vocatos eſſe reor.* Ex quo apud Athenienſes Dauorum & Getarum nomina ſeruilia plurimum abundabant. Hoc obiter adiiciam, populares aliquando ſocios conſortes & gregales dici a Saluſtio in libello Catilinario. Quod factum primo populares coniurationis concuſſerat. Quod autem nunc gens pars ſit populi, nunc populus pars gentis: id in cauſſa eſt, quod gens ex familia procreatur, ruſus ex gentibus populus, ſed quia totus populus vnius nomine cenſetur, ſic rurſus, vt vniuerſa natio gentis appellationem nanciſcatur.

Laterem eſſe aliud, quam Eraſmo videatur. Actus primi Scena quinta.

CAPVT XVI.

Q*Vod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundia? loquar ne? incendam? taceam? inſtigem? purgem? laterem lauem,* Inter *ἀδύνατα* quæ prouerbiali ſchemate efferuntur, etiam illud eſt. *πλίνθον πλύνεις*, hoc eſt, laterem lauas. Meminit huius Theocritus in Charitibus: *καὶ ὕδατι νίζειν θολερὸν ἐνιδεῖ πλίνθον.* Quod Eraſmus ita tranſtulit. *Et nigram ſilicem tacuiſſe liquentibus vndis.* Miror (mehercle) tanti viri lapſum, ſed illum in errorem abduxit communis noſtri ſeculi opinio, qua exiſtimant glebam ex argilla vel luto factam, & in quadrum circumciſam, atque igne excoctam, quæ plane lapideſcit, laterem eſſe, atque inde eſt quod Eraſmus ſilicem hoc ipſum ſit auſus interpretari. Atqui quicquid ex terra in lapidem coquitur, teſta dicitur, quaſi toſta, eaq; omnia, vt & cetera figulina facile lauantur, ſi immunda ſint, neque in illis lauandis opera luditur. Sed laterem nihil aliud intelligere debemus, quam maſſam, vel ex argilla, vel luto maceriis ædificandis idoneam non igne, ſed ſole induratam, quæ cum non ſit niſi lutum exſiccatum, quanto magis eam lauas, eo magis luteſcit, & in cœnum reſoluitur. Hoc ipſum ita eſſe, ipſe Theocritus epitheto indicauit, qui *πλίνθον θολερὸν* hoc eſt, lutulentam appellauit. Certe Latini auctores *κατ' ἀντιδιαστολὴν* laterem coctilem appellant, quod nos vulgo ſimpliciter laterem dicimus:

Quid Dica ſignificet. Actus quarti Scena tertia.

CAPVT XVIII.

GEta. His rebus pone ſane inquit decem minas.
Demi. Sexcentas perinde potius ſcribito dicas,
Nihil do.

Dicam, litem, pœnam iudicium eſſe, ſatis conſtat, ſed in hoc loco aliud diuerſum ab iſtis ſignificare videtur, nimirum rationes ſiue cauſſas expenſarum. Hinc ego arbitror natam occaſionem vulgati erroris, quo *dicam* ſuperiori ſeculo fere omnes id genus teſſerę appellabant, quod crenis & inciſuris accepti rationes oſtendit.

In Neruum ire quid ſit. Actus quarti Scena quarta.

CAPVT XIX.

CEterum
Cum argentum repetent, noſtra cauſſa ſcilicet
In neruum potius ibit.

Hunc locum exponens Eraſmus in Chiliadibus: ſubdubitare videtur, ſit ne is Donatus, qui Phormionem interpretatur, & paulatim ab illius ſententia, ſed diſſimulanter diſcedit. Eius verba hęc ſunt.

Donatus, inquit, aut quiſquis is fuit interpres Phormionis Terentianæ, demonſtrat eſſe prouerbium, pro eo quod eſt decipere ſumta a ſagittariis metaphora, quibus illud euenit interdum vt dū nimium tendunt arcum, rumpant: aut ſibi neruum aliquem fatigent, vt confine ſit illi, de quo dictum eſt alias.

ἀποῤῥήξομεν τὸ καλώδιον πάνυ τεινόμενοι.

Hactenus Eraſmus alienam ſententiam ita recitat, vt mihi ſubſcribere non videatur, nec ſuam eam faciat. In iis certe quæ nunc ſequuntur, diuerſa conſtituit.

Dictum eſt autem, *in neruum ibit*, pro eo quod eſt in vincula ibit. Antiquitus enim, qui ſoluendo non eſſent, vincti tradebantur creditoribus, donec opera compenſarent creditam ſummam. Recte Eraſmus. Eſt enim, teſte Pompeio Sexto, *neruus vinculum ferreum, quo pedes impediuntur.* Quanquam Plautus eo etiam ceruices vinciri dicat. Ceterum quæ interpres iſte adiungit huic adagio (ſi modo adagium eſt, nam nulla mihi iſthic figura apparet) ad aliud prouerbium ſpectant, quod eſt, *In neruum erumpere.* Nec tamen ob id vituperandus Eraſmus, quod etiam hoc inter prouerbia retulerit, cum illarum rerum ſe & collectorem & interpretem, non cenſorem profiteatur. Ac deinde neſcio an verum ſit (quod ipſum tamen non leuibus indiciis increbuit) ipſum ſæpe aliena opera in hoc negotio vſum fuiſſe, quorum ſcripta dum leui cura recognoſcit, quædam admiſerit in contexturam Chiliadum, quæ reliquæ eruditioni iſtius operis non ad plenum ſatisfaciant.

Quid

Quid ſit ſuo capiti ſuere. Ex Phormione, Actu tertio Scena ſecunda.

CAPVT XX.

H*Eei, metuo leonem, ne quid ſuo ſuat capiti.*

Egregie exponit & Donatus & Eraſmus hunc locum, ſed ea ſignificatio additur huic pronomini *ſuo* quæ plane ἀκυρόλογον eſt, nam amittit omnem reciprocationem. Sic enim ait Donatus, *ſuo capiti dixit, cum dicturus eſſet Phædriæ.* Eraſmus ſic, *Ne quid ſuo ſuat capiti, pro eo quod eſt, ne quid mali illi concilaet.* A quo vitio non plane liber eſt vbique, diſertiſſimus ille Rodolphus Agricola, (vt annotatum eſt alicubi ab Eraſmo) non hercle inſcitia (quis enim quicquam inſcitum in tam erudito viro notare auſit?) ſed culpa & conſuetudine eius ſeculi, qua tum omnes loquebantur, vt nec noſtro tempore plane ſit abolita. Nam etiamnum ſunt, qui *ſibi* pro *illi* dicunt, quemadmodum *ſuo* capiti hîc pro *illius* capiti dictum eſſe videtur.

† Has licentias ſiue offenſas loquẽdi plurimas annotatas inuenies apud Budæum in Commentariis Græcæ linguæ. Ego autem valde mecum ambigo, an is ſit legitimus ſenſus huic adagio, qui vulgo tribuitur. Videat ergo diligens lector, num & illum poſſimus dicere ſuo capiti aliquid ſuere: qui dolis ſe, vel fraude inſtruit. Quod ſi recipimus, non opus erit illa importuna ἀκυρολογίᾳ, vt metaphora ducta ſit ab illis, qui ſpleniis focalibus aut lana appoſita, vel vulnus vel morbum ſimulant, vt Demoſthenes fecit, dum anginam ementitur, vt ita deſiſtere poſſet a ſuſcepto officio contra Harpalum dicendi, iam pecunia corruptus. Eodem quoque modo Antipho veretur, ne leno, non tueatur pacta in fidicina ſeruanda ad diem conſtitutum, atque aliqua fraude eludat promiſſa. Ego, vt nihil tale affirmare auſim: ita iudicium ampliandum puto ſuper vero ſenſu iſtius prouerbii.

Eccere, Aduerbium iurantis per ædem Cereris. Actu ſecundo, Scena ſecunda.

CAPVT XXI.

P*Hor. Itane patris ais conſpectum veritum hinc abiiſſe. G. Admodum.*
Phor. Phanium relictam ſolam? G. Sic. P. Et iratum ſenem?
G. Oppido. P. Ad te ſumma ſolum Phormio rerum redit.
Tute hoc intriſti, tibi omne eſt exedendum, accingere.
G. Obſecro te. P. ſi rogabit. G. In te ſpes. P. Eccere
Quid ſi reddet? P. Tu impuliſti. Sic opinor. G. Subueni.

Pulcerrima in iſtum locum tradit Donatus, ac prorſus aurea, qui vtinam haberet vbique eandem ſynceritatem. Eſt tamen aliquid, quod nonnullam adhuc illuſtrationem quærit. Ego arbitror, iſta verba Getæ continuam orationem inter ſe conſtituere. *Obſecro te,*

Digitized by Google

in te ſpes, tu impuliſti, ſubueni. Nam verba quæ inter loquitur Phormio, potius cogitantis ſecum, quam reſpondentis eſſe videntur. Quid Phormio cogitet, partim exponitur a Donato, partim tacetur *G. Obſecro.* P. *Si rogauit*, nimirum vnde ſit cognata. G. *In te ſpes eſt* P. *Eccere.* Dubium vna ne ſit dictio, vt Eccere, pro ecce res, ſiue ecce rem ſit poſitum, an eccere ſit iuſiurandi aduerbium, hoc eſt, per ædem Cereris, quale eſt ædepol, ecaſtor. Certe in Andria vbi habemus, *Ego Critonem video, & certe is eſt*, legendum eſt, *eccere is eſt.* Idem error eſt in Eunuchi actu quinto ſcena ſecunda, & in Adelphis Actu primo ſcena prima. Vt ſi ecce re pro ecce poſitum ſit, ipſe Phormio admiretur dexteritatem commenti ſui, quur ſit cognata, aut ſi ſit iuſiurandi aduerbium, iuramento aſſeueret, optime eſſe excogitatum reſponſum. Poſtea ſentiens ſuo inuento aliquid reſponderi poſſe, ſubiicit. *Quid ſi redarguet?* hoc eſt, reſpondebit, cui cum antipophora eſſet parata, qua cũ nodum diſſolueret: ac ad plenum ſe argumentationibus inſtruxiſſet. *Sic opinor*, inquit, ac deinde ad conflictum paratus, expoſcit aduerſarium, ſubiiciens. *Cedo ſenem*, quem virum appellare dedignatur, ſed *ſenem*, hoc eſt, ætate imbecillem, & annis confectum, & de quo facile victoria reportari poſſit.

Damnati Athenis ſibi pœnas æſtimare ſolent. Ex Andria Actu tertio Scena quinta.

CAPVT XXII.

PAruum quiddam eſt, ſed ſtudioſis elegantiarum non contemnendum. Verba ſunt Pampili ad Dauum incuſantis, quod eius hortatu protruſus ſit ad conſenſum nuptiarum:

Pam. An non dixi, hoc eſſe futurum?
Da. Dixti, Pam. Quid meritus? D. Crucem.
Sed paululum ſine ad me redeam, iam aliquid diſpiciam.

Non temere hoc fit, quod Dauus ad interrogationem Pamphili de ſuo merito ipſe ſuam pœnam æſtimat, ac dignum ſe cruce pronuntiat. Plane id ex moribus Athenienſis populi, vbi rei conuicti capitalis facinoris primum condemnantur, nullo expreſſo ſupplicio, deinde ipſi interrogantur, quid ſe meritos putent? illi autem (quo magis miſerabiles appareant) in maius ſuam pœnam æſtimare ſolent: atque ita non raro mollitis iudicibus, caput ſaluum auferunt. Quod quia non factum eſt a Socrate: nec pœna, ſed præmio taliſe dignum æſtimante, vt publicitus in Pritaneo aleretur: exacerbati iudices ob contumax reſponſum, virum innocentiſſimum ad cicutam condemnarunt. Meminit huius rei Plato in Critone, Xenophon in Apologia Socratis, & Diogenes Laertius in vitis Philoſophorum. Magno igitur ex decoro eſt, quod in palliata comœdia tam oportune alluſum ſit ad forenſes conſuetudines populi Athenienſis. Verum hactenus ex Terentio.

Nunc

Nunc ad Horatium progrediamur, nec ibi ordinem ſeruaturi. Vt enim prius aut poſterius aliquid in mentem venerit, ita in ſeriem conijcietur.

LIBER TERTIVS.

NANNII APVD DOCTISSIMOS AVlicos gratia.

Ex Horatio Flacco.

CAPVT I.

CVm Gandaui hęrerem ob cauſſam fratris, grauem illam quidem non culpa, ſed caſu, & inimicorum hominum omnia exacerbantium calumniatione. Id autem quale fuerit, tibi mi Henrice, amicorum ſynceriſſime paucis exponam, quo tanto ſolidius mecum gaudeas, & patruum tuum Epiſcopũ Cõſtantienſem (cuius ampliſſimæ fortunæ te non tam iure cognationis, quam merito virtutum ſucceſſorem exſpectant) de ea quoque re certiorem facias. Amauit enim ille nos plurimum, noſtraque omnia curæ habuit. Res ita accidit. Frater cum ſe ſub noctem in lectulo cõpoſuiſſet, truci rumore excitatur, vnum e lictoribus ſuis, multis vulneribus eſſe trucidatum, eandemq; vim ceteris parari. Conuocat ſuos, vt pro prætoris officio noxios comprehenderet, illi numero freti, [quinq; enim erant fratres, & præterea duo alij gregales eiuſdemque facinoris participes] armis occurſant, inter quos etiam erant, qui bombardas ſecum extulerant. Frater qui ſubito in tale periculum inciderat, nec niſi duos ſatellites circum ſe haberet, tertió præ ebrietate ita inſaniente, vt ſuos pro aduerſariis oppugnaret, videretque fugam nonminus ſibi pernicioſam quam turpem futuram, iubet vt ſeſe dedant in Cæſaris poteſtatem, & in cuſtodiis ſint, donec de cauſſa cognoſceretur. Illi contra arma expediunt, fit pugna eaque acerrima. Frater totus in hoc erat, vt bombardarios, ignem iam machinæ admouentes, anteuerteret, quorum vnus ſtatim gladio in caput adacto collapſus eſt, & poſt dies aliquot, e vulnere periit. Alii nihilo ſegnius dimicare, & a propugnatoribus omnẽ vim in fratrem conuertere, quem multis fruſtra petitum ictibus, ob armaturam, quam ſub veſte gerebat, tandem euertunt: ille ſubinde aſſurgere, ſubinde recidere, tandem in pedes conſiſtere, frequenter quidem gladium rotare, ſed tamen ægre ſalutem tueri. Multi interea lapidibus prætorianos (quia ex tenebris impunitatem ſperabant) inceſſere, & cæcis iactibus nunc hunc, nunc illum vulnerare, adeo vt degrandinatio lapidum, cohærentem adhuc quaſi conſertis manibus pugnam diremerit, huius cædis cauſſam dum defendere ſatago, & ob id Gandauum adeo, vbi tum temporis Cęſar verſabatur, nec tamen ob aulicorum abſentiam quicquam proficere poſſem. Interim dum illorum aduentum præſtolor, adeo bibliothecam S. Petri in monte Blãdinio, vbi inueni antiqꝗſſimum

Horatium, voluo ac reuoluo omnia. Annoto diligenter quicquid operæ pretii mihi videbatur. Perfunctis iis laboribus, confero me ad Epiſcopum Atrebatenſem, virum & egregie eruditum, & perquam humanum, noſtrique in primis ſtudioſum, vt qui in erudiendis ſuis germanis, meam quoque operam adhiberi voluerit. Cauſſam fratris liquide expono, poſtuloque vt mihi ſua auctoritate, in re æquiſſima, diploma abolitionis procuret, cuius principium ab officio prætorio, finis a neceſſitate profectus erat. Id fieri non poterat, niſi conſulto Senatu Hagienſi, quem vt mihi promtiorem haberem, impetro commendatitias a D. Pratenſi præfecto Hollandiæ, incomparabili heroe, literarum, literatorumque vero patrono, quem ideo fidentius accedebam, quod vt illum antea in nulla re mihi difficilem ſenſiſſem: ita in miſerrima fortuna propitium omnino mihi futurum pollicebar. Neque fruſtatus ſum voto Scripſit quam diligentiſſime ad Senatum Hagienſem. Nec tanti viri poſtulata irrita fuere. Redditur reſponſum a Senatu Hagienſ ſatis benignum, vulgo id auiſamentum, doctis atteſtatio vocatur, quo oſtendebant, cauſſam fratris venia, non pœna dignam eſſe. Tali fundamento ſalutis iacto, cetera, quæ ad tutelam fraterni capitis agenda erant, commiſimus Nicolao Nicolai Grudio, homini inter homines omnium candidiſſimo, viro & induſtria efficaci, & fide ſumma, pietate in omnes præſertim doctos incredibili, & ob viſæ ſynceritatem apud omnes ordines gratioſo, & potentiſſimæ cuiuſdam auctoritatis. Hunc ſi cum priſcis comparare velis, Pomponium Atticum iure appellabis. Adeſt illi peritia literarum eximia, fides, integritas, facilitas, humanitas ſumma, indefeſſa pro amicis cura. Solus (mehercle) videtur virtutem ſine vllo pretio & gratuito adamare, bonus orator, melior Poeta. Fratreſque habet in re Poetica noſtro æuo doctiſſimos. Quorum alter eſt Adrianus Marius, alter Ioannes Secundus, cuius opera nuper ad te miſi. Is ſibi ſtatim adiunxit Cancellarium aurei velleris Philippum Nigrum, virum antea præter illuſtrem famam mihi incognitum, ſed eum primo congreſſu tam pium, facilem, & humanum ſenſi, factiſque item & dictis tam benignum & comem, vt gratias ipſas hominem finxiſſe mihi perſuaſerim. Phocionem vocauere Græci χρηστὸν, ob bonos ſuaueſque mores cum integritate coniunctos. Has dotes vere in iſto viro deprehendas. Iſtorum opera ita celeriter negotium ex ſententia confectum eſt, vt literæ Epiſcopi Atrebatenſis, qui fratris cauſſam ſumma intentione commendabat Senatui ſecretioris (vt nunc aiunt) conſilii propemodum ſero venerint, tam celeriter res cõfecta fuit, vt quoſdam amicos, quorum opem ſtatueram implorare, nullo modo conuenire potuerim. Viſa eſt cauſſa æquiſſima; & Nannii gratia et-

ria etiam aliquid potuit, videbanturque mihi illi proceres mundo reſtatum eſſe voluiſſe in adiuuando Nannio, quantum literas & literatos amarent. Ne vnus quidem doctus ſuum patrocinium nobis ſubtraxit. Nam & Scepperus vir inſignis eruditionis & grandiloquentiæ, multum nobis in hoc negotio & fauit, & facilem ſe præbuit. Dices mihi, cur Franciſcus a Burgundia, deliciæ tuæ, in hoc catalogo non attexitur? vir politiſſimæ dictionis, & multæ apud multos gratiæ. Cæſaris legationes illum abduxerant, ea res obſtitit quo minus eius eruditiſſima & præſentiſſima opera vti potuerim. In ea bibliotheca inueni vitas Horatii plurifariam conſcriptas, ſed indoctiſſime, inter quas tamen vna eximia fuit, quæ tametſi nullo titulo auctorem ſuum præferebat, ſtyli tamen genio ſatis declarabat, ſe vnum ex libris Suetonii eſſe. Hanc cum ſuis mendis, nam multa inerant vitia, vt inueni, exhibebo, poſtea ſubiiciam, quomodo quædam curari poſſe mihi videantur.

Vita Horatii.

CAPVT II.

HOratius Flaccus Venuſinus, patre (vt ipſe tradit Libertino, & exactionum coactore, vt vere creditum eſt ſalſamentario, cum illi quidā in altercatione exprobraſſet: Quotiens ego vidi patrem tuum cubito emungentem? Bello Philippenſe excitus a M. Bruto imperatore tribunus militum meruit, victiſque partibus, venia impetrata ſcriptum quæſtorium comparauit. Ac primo Mecœnati, deinde Auguſto inſinuatus: non mediocrem locum in amborum amicitia tenuit. Mecœnas quantopere eum dilexit, ſatis monſtratur illo Epigrammate. Vbi inquit.

Ni te viſceribus meis Horati
Plus iam diligo † Titum ſodalem
† Minio videas ſtrigoſiorem.

Sed multo magis † extremis tali ad Auguſtum elogio.

Horati Flacce, vt mei memor eſto.

Auguſtus ei Epiſtolarum officium obtulit, hoc ad Mecœnatem ſcripto ſignificat. *Ante ipſe ſcribendis Epiſtolis amicorum ſufficiebam, nunc occupatiſſimus & infirmus Horatium noſtrum a te cupio abducere. Veniet ergo ab iſta Paraſitica menſa ad hanc regiam, & nos in ſcribendis Epiſtolis iuuabit.* Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ingerere deſiit. Extant Epiſtolæ, ex quibus argumenti gratia pauca ſubieci. *Sume tibi aliquid iuris apud me, tanquam ſi victor mihi fueris, recte enim & non temere feceris, quoniam id vſus mihi tecum eſſe voluit, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit.* Et rurſus. *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimo quoque noſtro audire, nam incidit, vt illo coram fieret a me tui mentio. Neque ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreuiſti, ideo nos quoque † ἀνθυπερφρονοῦμεν.* Præterea

ſæpe inter alios iocos, puriſſimum pœnæ, & homuncionem lepidiſſimum appellat, vnaque, & altera liberalitate locupletauit. Scripta quidem eius vſque adeo probauit, manſuraque perpetuo, † vt non modo ſeculare carmen componendum iniunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique priuignorum. Eumque coegerit, propter hoc tribus carminum libris, ex longo interuallo quartum addere. Poſt ſermones quoque lectos nullam ſui mentionem habitam ita ſit queſtus: *Iraſci me tibi ſcito, quod non in pleriſq; eiuſmodi ſcriptis mecum potiſſimum loquaris, an vereris, ne apud poſteros tibi infame ſit, quod videaris familiaris nobis eſſe?* Expreſſitque elogium, cuius initium eſt.

Cum tot ſuſtineas, & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora Cæſar.

Item.

Horatius habitu corporis breuis fuit, atque obeſus, qualis a ſeipſo & in Satyris deſcribitur. Et ab Auguſto hac Epiſtola, *Pertulit ad me Onyſius libellum tuum, quem ego vt † accuſantem, quantuluſcunque eſt, boni conſulo. Vereri autem mihi videris, ne maiores libelli tui ſint, quam ipſe es, ſed ſi tibi ſtatura deeſt:... vnde eſt, Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, cum circuitus voluminis tui ſit † ὀγκωδέστατος, ſicut eſt ventriculi tui*

Ad res Venereas intemperantior traditur, Nam ſpeculato cubiculo ſcorta dicitur habuiſſe diſpoſita, vt quocunque reſpexiſſet, ibi ei imago coitus referretur. Vixit plurimum in receſſu ruris ſui Sabini aut Tiburtini, domuſque eius oſtenditur circa Tiburtini luculum. Venerunt in manus & elegi ſub titulo eius, & epiſtola proſa oratione, quaſi commendans ſe Mecœnati, ſed vtraque falſa puto. Nam elegi vulgares, Epiſtola etiam obſcura, quo vitio minime tenebatur. Natus eſt ſexto Idus Decembr: Lucio Cotta, & Lucio Torquato Conſulibus. Deceſſit quinto calendas Decembres, C. Mario Cenſorino, & Caio Aſinio Gallo Conſulibus, poſt nonum & quinquageſimum annum, herede Auguſto palam nuncupato, cum vrgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas. Humatus & conditus eſt extremis æſquiliis, iuxta Mecœnatis tumulum. Hactenus Suetonius. Mutilum eſſe Epigramma Mecœnatis de Horatio, (cum verius ſint Phalecii) nemo non ſentit, & quia nulla veſtigia literarum relicta ſunt: non auſim lacunas temeraria diuinatione implere. Sequitur deinde. Sed multo magis † extremis; tali ad Auguſtum elogio, *Horati Flacce, vt mei memor eſto.* Videtur hic aliquid deeſſe, vt ſic legas: Sed multo magis extremis verbis, vel multo magis in extremis, tali ad Auguſtum elogio: *Horati Flacce mei memor eſto.* Iſta eſt extrema obteſtatio teſtamenta

menta condentium vel morientium ad eos quos caros habent. Tale fere quiddam inuenies & in teſtamento Cuſpidii. Et rurſus. *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimo cognoſcere*, puto legendum *Septimio*, qui Horatio perquam familiaris fuit, vt ex illo carmine patet. *Septimi Gades aditure mecum.* Deinde. *Neque ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreuiſti: ideo nos quoque ἀντιφρονήσομεν*, credo veram vocem eſſe *ἀνθυπερφρονοῦμεν*, hoc eſt, vicißim ſuperbimus. Poſtea: ſcripta quidem eius vſque adeo probauit, manſuraque perpetuo, deeſt vox credidit, aut aliquid ſimile. Vocem item Horatius quæ videtur nouam vitam promittere, eradendam puto, nouum enim caput eſt, non noua vita. Sequitur deinde. *Pertulit ad me Oniſyus.* Videat diligentior lector, num pro *Onyſio* Dionyſium velit ſubiici. Rurſus: *Quem ego vt accuſantem, quantuluſcunque eſt, boni conſulo.* Neſcio an ita ſcribi oporteat: *Quem ego (vt non accuſ. m breuitatem,) quantuluſcunque eſt, boni conſulo.* Poſtremo, vox illa ἐπικωώτατος commutanda videtur in ὀγκωδέστατος, vt tumor libelli ad aqualiculum Horatii alludat. Iam quod omiſſum eſt, præterea ſæpe inter alios iocos puriſſimum pœnæ. Perſuadeo mihi, legendum *pene*, genitali ſcilicet membro, antiphraſticῶs enim eum libidinoſum dicit. Quod autem hæc vita ſit Suetonio conſcripta, vt omittam indolem tractandi, dictioniſque naturam: ſatis pro teſtimonio eſt ipſe Porphyrio, cuius hæc verba inuenias in Epiſtola ad Auguſtum.

Apparet hunc librum, vt ſupra diximus, hortatu Cæſaris ſcriptum, cuius rei etiam Suetonius auctor eſt, Nam apud eum Epiſtola inuenitur Auguſti increpantis Horatium, quod non ad ſe quoque plurima ſcribat.

Quid ſint Manubiæ. Ode ſecunda, libri primi.

CAPVT III.

IAm ſatis terra niuis, atq; diræ
Grandinis miſit pater, & rubenti
Dextera ſacras iaculatus arces.
Terruit vrbem,

Acronis verba, in omnibus exemplaribus impreſſis ad iſtum modum ſe habent: *Omnes manubiæ alba & nigra eſſe dicuntur, Iouis nigra & ſanguinea.* Mutilata omnino & corrupta ſententia. Nos eam integritati ex iſto vetuſto codice reſtituemus. Omnes manubiæ albæ & nigræ Palladis eſſe dicuntur. Iouis rubræ & ſanguineæ. Obiter annotandum, manubias fulmen dici Hetruſcorum lingua, idque pro ratione numinum, a quibus mittitur, diuerſum colorem accipere. Seruius hos Deos fulminatores enumerat: Iouem, Vulcanũ, Mineruam. Ab aliis etiam Summanus additur,

qui ſummus eſt manium. Apud Vergil. Pallas non contenta ſuo fulmine, Iouis ignem (quo magis ſæuiret) eiaculatur. Ipſum carmen tale eſt.

Ipſa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem.

Vnde colligimus, Deos nunc ſuis, nunc alienis fulminibus vti. Seneca libr. ſecundo naturalium quæſtionum, capite 41. Ioui attribuit tres manubias, quarum prima monet & placata eſt, & ipſius Iouis conſilio mittitur. Secundam quidem mittit Iupiter, ſed ex conſilii ſententia. Duodecim enim Deos aduocat, quæ prodeſt quidem, ſed non impune. Tertiam manubiam idem mittit Iupiter, ſed adhibitis in conſilium diis, quos ſuperiores & inuolutos vocant, quæ vaſtat & includit, & inique mutat ſtatum priuatum & publicum quem inuenit. Auctor eſt Aſconius Pædianus in tertio contra Verrem. Spolia quæſita de viuo hoſte nobili per deditionem, veteres manubias dixiſſe. Et erat imperatorum hæc præda, ex qua quod vellent, facerent. Aulus Gell. libr. 13. cap. 23 Manubias eſſe vult, pecuniam vel ex hoſte captam, vel ex præda vendita redactam. Suetonius contra, ſimpliciter pro qualicunque præda vſurpare videtur, nec ab hoſte ſolum, ſed etiam a ciue petita. *Sero*, inquit, *ad manubias conuerſus eſt, cum de confiſcationibus nullo iure ſubmixis mentionem faceret.* Et quanquam apud Gellium quidam exiſtimat manubias dictas, quod manu capiantur, ego tamen arbitror a duabus vocibus eius etymon coaleſcere, a manu & vi, vel a Græca βίᾳ, vt hybridam dictionem faciamus.

Hiſteron Proteron, mutandum in Zelotypoteron, Carminum libro primo, Ode octaua ad Lydiam, Erotice.

CAPVT IV.

VErba hæc ſunt Acronis, in vulgatis exemplaribus perquam corrupta. Nos pauca e multis annotabimus, quia in animo eſt, ſemel totum Acronem edere. *In Lidyam dicit, vulgaris formæ mulierem, & ſibi aliquando dilectam. Cur ita Sybarim diligat iuuenem, vt eum ab omnibus officiis amore ſui deſiſtere fecerit, intermiſſa exercitatione campeſtri, & ſic apud eum lateat, ſicut apud virgines Lycomedis Achillem ferunt, quod per hiſteron proteron in riualem dicit.* Vetus exemplar, quod zelotypoteron in riualem dicit.

Ode decima. Hymnus Mercurio. Nam addo titulos, quos etiam illic inueni.

CAPVT V.

TE boues olim niſi reddidiſſes
Per dolum amotas puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Riſit Apollo.

Acron.

Acron. *Senſus eſt, abegiſti boues Apollini paſcenti pecus Admeti regis, & cum tibi minaretur ſagitta, niſi eas reddiſſes: volenti proferre telum pharetra, præſtigiatam ademiſti.* Vetus exemplar, *volenti telum proferre e pharetra, præſtigiatura ademiſti.*

Ode duodecima, Proſphonetice. Hymnus de laudibus Deorum & hominum. Tetracolos.

CAPVT VI.

PRælijs audax neque te ſilebo
Liber, & ſæuis inimica virgo
Belluis, nec te metuende certa
Phœbe ſagitta.

Acron. *Apollinem dicit ſagitta metuendum propter Amphionem, qui cum filijs peremtus eſt. Nam Apollini & Diana certa & ineuitabiles ad feriendum ſunt ſagitta.* Vetus. *Propter Niobem, qua cum filijs interemta eſt, nam Apollini & Diana certa & ineuitabiles ad feriendum ſagitta.*

Ode decimatertia ad Lydiam, Erotice.

CAPVT VII.

NOn ſi me audias
Speres perpetuum dulcia barbare
Ledentem oſcula, qua Venus
Quinta parte ſui nectaris imbuit.

Acron. *Quinta parte ſui nectaris imbuit, id eſt, luxuria ſui amoris repleuit.* Quis hoc credat eſſe Acronis: Audi nunc Blandinium codicem. *Quinta parte ſui nectaris imbuit eleganter, quia in quinque partes, amoris fructus eſſe partitus dicitur. Viſu, alloquio, tactu, oſculo, concubitu.* Vnde & Terentianum illud: *Tamen extrema linea amare, haud nihil eſt.*

Ode decimanona, Erotice.

CAPVT VIII.

HEic mihi viuum ceſpitem, heic.
Verbenas pueri ponite, thuraq;
Bimi cum patera meri.

Acron. *Dicit autē, ſe amore Veneris & delicijs occupatum, ſcribere bella non poſſe*, plura non habent vulgata exemplaria. Blandinius codex pulcerrimam coronidē addit. *Herbas ſacras, id eſt, verbenas vt eſt, Verbenas adole pingues & maſcula thura. &, Ex ara ſume verbenas tibi. Bene autem verbenas, ceſpitem & thus, Veneri promittit, qua non placatur ſanguine.* Vergilius.

Haud equidem tali me dignor honore. Item,
Centumq; Sabao thure calent ara, ſertiſq; recentibus halant.

Ode vigeſima.

CAPVT IX.

DAtus in theatro
Quum tibi plauſus

Chare Mecœnas eques, ut paterni
Fluminis ripa ſimul & iocoſa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

Acron: Ordo eſt. *Chare Mecœnas eques potabis vile Sabinum modicis cantharis, quod ego ipſe leui conditum Græca teſta, cum datus eſt tibi plauſus in theatro, ut ripa fluminis paterni, ſimul & iocoſa imago Vaticani mentes redderet tibi laudes.* Poſt iſta verba hæc quoque adduntur in ſcripto exemplari. *Tantus enim fuit plauſus, ut ripa fluminis, monſq; Vaticanus per Echo reſonarent.*

Ode vigeſimaſeptima.

CAPVT X.

NOn erubeſcendis adurit ignibus,
Ingenuoq; ſemper
Amore peccas, Quicquid habes age
Depone tutis auribus.

Acron. *Ingenuoq; ſemper a.p. impudendo non erubeſcendo, laudandoq; electione vel iudicio.* Nulla hic integritas ſenſus, optime igitur Blandinius codex. *ingenuo, id eſt, nobili, laudandoq; electionem cogit illum fateri quam diligit.*

Ode triceſimaquinta. Proſeutica.

CAPVT XI.

O Diua gratum, quæ regis Antium.

Acron. *Apud Antium autem eſt Fortunæ templum famoſiſſimum, multorũ etiam principum donis ornatum. Vnde etiam ciuitas Fortunæ ipſius tutela dicta eſt.* Blandinius codex plenius & purioribus verbis ſententiam abſoluit: *Apud Antium Fortunæ templũ eſt, multis donis ornatũ, vnde ciuitas ipſius tutela addicta ſubſiſtit.*

Libro tertio, Ode tertia.

CAPVT XII.

DVm longus inter ſæuiat Ilion
Romamq; pontus, qualibet exſules
In parte regnant beati.

Acron. *Tolerabilius ſe ferre confirmat, ut longo ſpatio maris interiecto Romæ regnent potius Romanorum nepotes, quam ut illo fruantur imperio.* Nihil hic integri. Sic vetus. *Romæ regnent potius Romanorum nepotes, quam ut Ilio ſeruetur imperium.* Ego autem hoc addo, legendum eſſe. *Romæ regnent potius Romani eorum nepotes.* In reliquis cum vetuſto codice contentio.

Ibidem.

Qua parte debacchentur ignes,
Ceraumenen dixit inhabitabilem, Recte Blandinium volumen *Cecaumenen dixit inhabitabilem.*

Ode quarta.

CAPVT XIII.

Nec

NEc perdit
Impoſitum celer ignis Ætnam.

Acron. *Ætnam montem Siciliæ Encelado ſuperpoſitum, quem ad pœnæ perpetuitatem ſemper ardere commemorat.* Accommodatius ad Horatianos verſus codex vetuſtus, *Ætna mons eſt Siciliæ Encelado ſuperpoſitus, quem ad pœnæ perpetuitatem non perardere commemorat.*

Ode ſexta.

CAPVT XIIII.

DElicta maiorum immeritus lues.

Infinita prætermitto, vt tamē ſpecimen exhibeam, quam vulgo corruptis exemplaribus vtamur, libet in hac ode omnia excutere. Acron. *Non cultu Deorum Romam creuiſſe refert, & ſumſiſſe principium a Deorum cultu, eundem ſuadet felicitatem debere vſq; ad exitum cuſtodire.* Lego, ſed citra ſuffragia codicum, eodem ſuadet nimirum cultu Deorum, felicitatem debere vſque ad exitum cuſtodiri. Hinc omne principium, hoc ex tradita perſuaſione ſumtum eſt, quam aiunt pœnas in poſteros expertes ſæpe differri, quas maiores effugerunt, arbitror deeſſe vocem culpæ, vt legas, qua aiunt pœnas in poſteros culpæ expertes ſæpe differri, ſed & hoc quoq; citra atteſtationem veterū codicum. Sequitur, Quia ante craſſum, poſt Decium Saxam. Quid rectius ex hiſtoriis ſcrutandum, quę mihi hoc tempore ad manus non aderant. Occupatis enim Ciuili bello Romanis, data eſt occaſio hoſtibus commouēdi bella. *Vetus*, moliendi bella. Quidam volunt, Auguſtum tangi his verſibus, qui alienam coniugem tulerit, & genus bonum ſanguinis patris, alieni coitus admixtione polluerit. *Vetus*, Genus, id eſt, bonū patris ſanguinis, alieni coitus admixtione pollutum. Vah, quanto, hoc eſt, purius & ſanius? Sed pergamus ad cetera. Significat autem per hoc inſtitui meliores ſaltus. Vetus, ſignificat per hoc inſtitui molliores ſaltatus. Rurſus, *Impermiſſa*, interlaſſata gaudia, voluptates. Vetus, *Impermiſſa*, inconceſſa, &c. *Non his orta parentibus.* tanquam non legitimis nuptiis fuerint, ſtulte id & praue. Vetus integerrime, Tanquam legitimis conceptæ nuptiis fuerint. Rurſus. *Tulit nos peiores.* Nequitiam parentum dixit augeri in poſteros. Vetus, per poſteros. Neutrum improbo. *Mox daturos* nos ſcilicet, nos allaturos *peiores* filios. Vetus habet vitioſiores.

Ode vigeſimanona, Ad Mecænatem, Proſphonetica.

CAPVT XV.

IAm clarus occultum Andromedæ pater.

Acron. *Andromedæ pater, Cepheus Æthiopum rex Zethius qui inter ſydera collocatus dicitur proximus Orioni.* Vetus, *Andromadæ pater, Cepheus Æthiopum rex, qui inter ſydera collocatus dicitur proximus Orioni.*

Libro quarto. Ode quinta.

CAPVT XVI.

HInc ad vina lætus, & alteris
Te menſis adhibet Deum.

Acron. *Hinc ad vina redit lætus, a labore ad conuiuia, & alteris te menſis adhibet Deum.* Heic pulcerrima ſententia deeſt in impreſſis codicibus. Antiquorum conſuetudo fuit, vt ſublata prima menſa, poneretur ſecunda, atque in ea poſitis pomis, infuſoq; vino libaretur diis.

Ode decimatertia.

CAPVT XVII.

FOelix poſt Cynaram, notaſque & artium
Gratarum facies.

Acron. *Probata & artifex, nihil inuenies prӕterea gloſſematis, in hunc locum.* Vetuſtus codex hoc quoque adiungit. *Artium gratarum facies dicitur illa, quӕ motu oculorum, ſuperciliorũ, ceruicis placet.* Deinde hi verſus, qui vulgo ſic leguntur, *Poſſent vt iuuenes viſere, Multo non ſine riſu delapſam in cineres*, Antiquus codex habet, *dilapſam in cineres*, quod & elegantius & rectius puto. Illud enim dilabitur, quod per partes diſparet.

Ode decimaquarta.

CAPVT XVIII.

VIndelici didicere nuper
Quid Marte poſſes, milite nam tuo
Druſus Gelonos implacidum genus
Brennoſq; veloces, & arces
Alpibus impoſitas tremendis.

Longe aliter ſcriptus liber. Nam pro *Gelonos* habet *Genaunos*. Additum in margine, eſſe eos Galliæ populos, & pro *Brennos, Bremos.* Videat ergo diligens lector, num pro *Genaunos* legendum ſit *Genabos.* Nam Geloni inter Alpinas gentes, Gallos & Germanos nullum locum habere poſſunt. Non enim res in Scythia aut Thracia geſta eſt. Ibidem,

Sic tauriformis voluitur Aufidus.
Qui regna Dauni perfluit Appuli. Vetus.
Qui regna Dauni prӕfluit Appuli. In quem locum vulgata Acronis nomine ſic habent. *Omnium famoſorum fluminum vultus cum cornibus finguntur, ideo tauriformis propter impetus & mugitus aquarum.* Longe aliter vetus. *Tauriformis, tauri formam habens. ideo autem flumina cum cornibus pinguntur, quoniam mugitum habent veluti boues, ideoq; eorum cornua harundinibus coronata perhibentur, quoniam eorum ripӕ harundinetis prӕfiguntur.*

Ibidem.

Non tibi quo [illegible]

Portus

Portus Alexandria ſupplex
Et vacuam tateſecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus.

Hæc verba in omnibus exemplaribus deſunt. Quia poſt quindecim annos, quam Auguſtus Alexandriam, iſte vicit Vindelicos. Iam in Epode ſecunda, nihil habet ſcriptus codex cum impreſſis, commune. Adderem heic quoq;, niſi & longum eſſet, & integram Acronis editionem pararemus.

Epode tertia.

CAPVT XIX.

E*Dat cicutis allium nocentius.*

Acron. *Edat autem dicendum potius quam edit, quoniam ſic declinatur, Edo, es, eſt. deinde modo optatiuo, vtiam edam, edas, edat.* Vetus. *Edit potius dicendum, quam edat. Antiqui enim dicebant, vtinam edim, edis, edit, edimus, editis, edint.* Hactenus ille. Videtur autem edim dictum eſſe, eadem forma, qua velim, velis, velit, & faxim, is, it, & in multis olim verbis hanc fuiſſe ſpeciem declinandi deprehendere licet.

Epode decimaſeptima.

CAPVT XX.

D*Efixa cœlo deuocare ſydera.* Antiqui refixa. *Perambulabis aſtra ſydus aureum,* Antiq. aſtra ſydus aureum. *Neque in ſepulcris pauperum imprudens anus.* Antiq. *prudens anus.* & adiunctum in margine, id eſt, *docta,* ſcilicet, vt negetur perita eſſe feralium magicarum. Sagæ autem eiuſmodi, quæ cadauerum partibus inſtruunt ſuam officinam, a ſepulcris dicuntur Græce τυμβάδες.

Telephus & Peleus quales fuerint. Ex arte Poetica Horatij.

CAPVT XXI.

S*I vis me flere, dolendum eſt*
Primum ipſi tibi, tunc tua me infortunia lædent,
Telephe vel Peleu, male ſi mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo.

Telephus (inquit ille, qui heic perſonam Acronis gerit) *& Peleus, hi ambo diuites fuerunt, & omnibus ſuis bonis conſumtis, ad tantam inopiam deuenerunt, vt exſules facti mendicando ſibi vndecunq; victum conquirerent.* Audi nunc quid vera luſcinia canat, *Peleus pater Achillis, ipſe filius Æaci duos habuit fratres, Telamonem ex eodem patre & matre, Phocum, ex patre tantum, ſed natum Dea marina Salmace nomine, quē ipſe interfecit, inde furiis exagitatus & exſilio damnatus eſt. Tandē receptus hoſpitio, a Ceice filio ſelis a cæde expiatur.* Hactenus ille. Hos reges Euripides in ſcena pannoſos médicoſq; exhibuit. Vnde ab Ariſtophane in Ranis per ludibrium vocatur πτωχοποιὸς καὶ ῥακιοσυρραπτάδης. Mandata heic intelligit

partes alicui perſonæ a Poeta commiſſas, vt eos affectus geſtuſque exhibeat, quos ille voluit:

Intererit multum, Dauus ne loquatur, heruſne.
Intererit multum, diuus ne loquatur, an heros.
Intererit multum, diues ne loquatur, an Hirus.

Cum tot diuerſitates lectionũ in antiquis codicibus inuenirem, nõ putaui me omnino nugas agere, ſi illas oculis ſubieciſſem, quarum prima diſtinctione antitheſeos valde eſt commendabilis. Secunda diſcrimen adfert, ſed in rebus nõ longa diſſimilitudine a ſe inuicem abiunctis. Ita enim quidam diuiſiones inire ſolent, vt homines diſcriminarent in mortales & heroas. Immortales, in diuos, quos alii dæmones vocant, & in Deos. Tertia ruſus eandem commendationem antitheſeos habet. Sequitur.

Sit Medea ferox inuictaq́; flebilis Ino.

Acron. *Ino flebilis propter amiſſionẽ filiorum, Athamas enim maritus vnũ perſecutus, occidit. Alterum dum ſequitur, cecidit in mare, quorũ exitum flet.* Copioſius illa in vetuſto codice. *Ino vxor Athamantis, & ex eo mater duorũ filiorum, Learchi & Melicertæ. Athamas de venatione rediens, in furorem verſus, cum vidiſſet vxorẽ cum duobus liberis, putans ſe leanam cum duobus catulis videre, irruit in eam, & vnum de pueris rapiens diſcerpſit. Illa autem cum altero fugiens, ſe in mare præcipitauit.* Cetera conueniunt, quod ad hunc locum attinet, cum vulgatis.

Quid actor & auctor differant, & de officio chori.

CAPVT XXII.

ACtoris partes chorus officiumq́; virile
Defendat, neu quid medios intercinat actus, &c.

Habet vetus codex, *auctoris partes*, quod rectum nõ puto. Nam tametſi in veteri comœdia ſæpius chorus indicet, maxime in parabaſibus, quid ſibi Poeta impetratum velit a populo, tamen puto Horatium intelligere, chorum debere idem argumentum tractare cum ceteris hiſtrionibus, & aliquam perſonam ſuſtinere. Quod ab Æſchylo, Euripide & Sophocle bene obſeruatum eſt. Nec diſceſſit ab hac lege Seneca tragicus in Troade. In Agamemnone vero, & Octauia, & Hercule Ætheo, ad dimidium neglexit. Partim enim chorus per ſe cantat, non admixtis vllis colloquiis aliarum perſonarum, partim dialogum confabulatione abſoluit. In ceteris vero omnibus omnino repudiauit.

De noua & minime vulgari Beati ſignificatione.

CAPVT XXIII.

SI vero eſt, vnctum qui recte ponere poſſit,
Et reſpondere leuis pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum, mirabor ſi ſciat inter
Noſcere mendacem, verumq́; beatus amicum.

Quid hoc loco ſit *beatus*, nulli interpretes admonent, & quaſi

rem

rem facilem & obuiam, conniuentibus oculis tranſmittunt, cum hic abſtruſa quædam; ſed tamen elegantiſſima ſignificatio iſtius vocabuli, totum hunc locum obſcuritatibus inuoluat. Non enim hic beatus eſt, cui fortuna fauet, aut qui diues eſt, vt aliquando capitur, ſed cum quo bene agitur, quod ob ſtuporem ſuas aduerſitates & mala non intelligat. Ita quoque a Terentio dictum eſt in Adelphis?

Derides? fortunatus qui iſto animo ſies.

Et rurſus in epiſtola Auli Cecinnæ ad Ciceronem: *Nemo noſtrorum eſt, opinor, quin vota victoria ſua fecerit. Nemo, quin etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipſo tempore, vt quam primum Cæſar ſuperaretur, optarit, hoc ſi non cogitat, omnibus in rebus felix eſt, ſi ſcit & perſuaſus eſt, quid iraſcitur ei, qui aliquid ſcripſit contra voluntatem ſuam?* Eſt autem charientiſmus, qui ſub ſpecie quaſi gratulationis, alterius ſtuporem carpit, Sed redeamus ad ſuperiora.

Quid ſit Morata fabula.
CAPVT XXIIII.

ITa enim interpolata memoria iubet.
Reſpicere exemplar vita morumq; iubebo
Doctum imitatorem, & † viuas hinc ducere voces Veras.
Interdum ſpecioſa † locis, morataq; recte Iocis.
Fabula nullius Veneris ſine pondere & arte
Valdius oblectat populum, meliuſq; moratur,
Quam verſus inopes rerum nugæq; canora.

Ridicula ſunt & ſtulta, quę ſub nomine Acronis hic adſcribuntur. Neq; quicq̃ melius, imo plane eadem in veteri exemplari. Dicam igitur paucis, quid ſit morata fabula. Mores hic nihil aliud ſignificant quã ingenia, indoles, & ſtudia perſonarum, quæ a Græcis ἤθη dicuntur, ſi quis igitur argumentum adferat non elaborata nec eleganti dictione, ſed plebeia & vulgari, modo illic militis iactantia, ſenis ἀφιλοσοφία, meretricis inſidioſa blandiloquentia, aulicorum fumi, ruſticorum aſperitates, aliarumq; perſonarum dicta factaque pro eorum natura recte repræſentẽtur, magis illam fabulam placituram, quam carmina elaborata, nullis rebus, aut imitatione morum inſtructa.

Ad præpoſitio, & At coniunctio, olim iiſdem literis ſcribebantur.

Ex ſermonum libro, Satyra prima.
CAPVT XXV.

QVid iuuat immenſum te argenti pondus & auri
Furtim defoſſa timidum deponere terra?
† Quid ſi comminuas vilem redigatur ad aſſem. Quod.
† At ni id fit, quid habet pulcri conſtructus aceruus? Ad.

Vetus codex nihil nos in Sermonibus adiuuat: Nam præter ipſa carmina Horatii nihil habet. Olim autem, ad præpoſitio,

Digitized by Google

& at coniunctio iiſdem literis ſcribebantur, vt quod relatiuum & quot numerale. Poſtea Grammatici, vt diſcrimen facerent, alterum per d, alterum per t, cœperunt exarare. Ego autem hos verſus in hoc dialogiſmo ſic intelligo. Poſtquam damnaſſet Horatius, qui pecuniam ſuam terræ infodiunt, per antipophorã ſubiectum eſt ab aduerſario, infodiendos eſſe theſauros: nam ſi comminuas, tandem ſummam ad nihilum recidere. Replicat Horatius, At ſi vt nõ diminuas, ab omni vſu arces pecuniam, quid tandem boni habebit cumulus ille congeſtitius pecuniarum?

De Dimenſo ſeruorum.

CAPVT XXVI.

Millia frumenti tua triuerit area centum,
Non tuus hoc capiet venter plus, quam meus, vt ſi
Reticulum panis venales inter † onuſto Honuſto.
Forte vehas humero, nihilo plus accipias, quam
Qui nil portarit.

Libuit hic rem exiguam paucis verbis annotare, ſed tamen talem, quæ ignorari non debeat. Qui viaticum inter venalitios ſeruos geſtant, ideo non plus in alimentum accipiunt, quam ceteri, quia ſerui ex dimenſo viuebant, & σιτόμετρον illud ſingulis æquales portiones tribuebat. Videmus igitur, quam concinne a Poeta iſta comparatio adducta ſit.

Quales Tyndarides.

CAPVT XXVII.

At hunc liberta ſecuri
Diuiſit medium fortiſſima Tyndaridarum.

Tyndaridas appellauit mariticidas, quod Tyndari filiæ, Helena Deiphobum, Clytemneſtra Agamemnonem occiderint. Atqui illud nos male habet, quod genitiuus Tyndaridarum deſcendit a patronymico maſculino Tyndarides. Nam Tyndaris habet in eo caſu Tyndaridũ, niſi fortaſſe a Tyndarida Tyndaridæ, genitiuum pluralem Tyndaridarum deducere velimus, vt accuſatiuus in nominatiuum mutetur, quemadmodum æther, ætheris, ætheri, æthera, inde facimus æthera, ætheræ. Aut quia maſculũ opus perfecere in occidendis maritis. Quaſi de viris mentionem faceret, Tyndaridarum genitiuo vti maluit, quam Tyndaridum. Hoc obiter admonendum eſt, eum, qui a liberta ita mactatus eſt, in quibuſdam libris Humidium, in quibuſdam Vuidium appella[illegible] per *ἀντίφρασιν*, cum nihil eo fuerit ſiccius.

Solum auarum ſua vitia amare.

CAPVT. XXVIII.

Illuc vnde alij, redeo, nemo vt ſit auarus
Se probet, at potius laudet diuerſa ſequentes.

Locus iſte mire confragoſus, ſed aliquid ſubſidii eſt a Porphyrione, cuius hæc ſunt verba: *Ad ſermonis ſui ſenſum quem inchoauerat re-*

rat recurrit, cum cœperit ante dicere, nullum hominem ſtatu rerum ſuarum gaudere, & laudare diuerſa, a quibus diſſentire tamen auarum ait, qui propoſito ſuo gaudet ſolus. Hæc autem admiratio pronuntiantis non ad illud pertinet, quod auarus ſe probet, ſed quod nemo amplius. Secunda iſta ſententia cum priore collidit, ac neſcio an ſit Acronis, ſuperior certe rem ex fide tractat. Repetit enim Horatius, quæ in principio carminis propoſuerat:

Qui fit Mecænas? vt nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuerſa ſequentes? Sed quomodo hanc regreſſionem ex verbis iſtis conficiamus, non video. *Nemo vt ſit auarus*) Inueniuntur exemplaria, quæ habent, *Nemon vt auarus:* quod iſte ſiue Porphyrio, ſiue alius quiſpiam eſt, videtur agnouiſſe, cum dicat, hæc autem admiratio pronuntiantis, &c. Ergo ſubaudiendum eſt, mirum neminẽ ſe laudare, vt auarus ſe laudat, de quo ſupra dixit: *Populus me ſibilat, at mihi plaudo.*
Quod ſi mihi vlla exemplaria ſuffragarentur, libenter ad iſtũ modum legerem:

Illuc vnde abij redeo, cur nemo vt auarus
Se probet, ac potius laudet diuerſa ſequentes.

Id ſi reciperemus, ſermo careret omni moleſtia, quæ certe iam non mediocris obſtrepit. Volumus tamen rem in ſuſpenſo eſſe, nec fidem adhiberi noſtris coniecturis, niſi auctoritate veterum codicum, præſertim hoc in loco fulciantur.

Hi tituli Magni & Maximi quo fonte profluxerint.
Satyra ſecunda.

CAPVT XXIX.

Macte
Virtute eſto, inquit ſententia dia Catonis.

Multæ ſunt orationes, quæ habent vim naturamque aduerbiorum ac propemodum interiectionum. Præter enim affectũ quendam nihil ſignificant, hoc tantummodo a ſpecie interiectionum diuerſæ, quod voces ſint artificiales, non naturales & inconditæ. E multis autẽ, quę nunc occurrunt, paucas ſubiiciam, vt, ſodes, quod eſt blandientis, apageſis, auerſantis, quid malum? deteſtantis. amabo, & amabo te, & amabimus te, blandientis. Io Bacche, afflati. Io triumphe, exſultantis. Ita in hoc loco Macte eſt gratulantis & approbantis alienam virtutem. Sic quoque Vergilius de Aſcanio ſupra ætatis conditionem fortia patiante.

Macte noua virtute puer, ſic itur ad aſtra.

Itidem & Liuius Decadis primæ, libro quarto: *Tum Dictator Macte virtute, inquit, Seruili eſto, liberata Republica.* Atque ex hoc macte & hac ſolennitate gratulandi, puto illas appellationes eſſe profectas, vt Romani quoſdam Magnos, quoſdam Maximos nuncuparent.

Digitized by Google

Peruidere inſolenti ſignificatione dictum.

CAPVT XXX.

EGomet mi ignoſco Meuius inquit,
Stultus & improbus hic amor eſt, dignuſq; notari.
Quum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum?

Notatur his verſibus philautia, quæ ad ſua vitia cæcutit, aliena perſpicaciſſime intuetur. De ſententia mihi cum omnibus interpretibus fere conuenit, in verbis a pleriſque diſſideo. Non enim peruidere heic idem eſt quod perſpicere, ſed parum videre, & cæcutire. Quale eſt apud Græcos παραβλέπειν, quum acies oculorum ſine animaduertentia rei viſæ præterlabitur. Per, certe in quibuſdam compoſitis ἐλλείπωσιν ſignificat, vt perdo, pereo, perfidus. Adiunctæ autem ſunt mult[illegible] αι ἀλογίας, cur parum videat. Primum, quia lippus. D[illegible]e, quia oculos collyrio inunctos habeat. Reliqua deinde per [illegible]tithesin opponuntur.

De mal[illegible]s virtutum interpretationibus. Sequitur paulo poſt.

CAPVT XXXI.

SYncerum cupimus vas incruſtare, probus quis
Nobiſcum viuit, multum demiſſus homo, illi
Tardo cognomen pingui damus.

In hunc locum iſta ſunt Acronis verba: *Illum qui pinguis eſt, tardum appellamus, naturam vertentes in vitium, pro pingui, tardo. Pinguedo enim prægrauat & tardos facit.* Nec Porphyrio ab iſta interpretatione diſcedit, *illi,* inquiens, *pingui, tardo cognomē damus.* Ego hos verſus ita legendos arbitror:

Syncerum cupimus vas incruſtare, probus quis
Nobiſcum viuit, multum demiſſus homo ille eſt.

Certe in quibuſdam exemplaribus inuenitur, *multum demiſſus homo illi &c.* Magna autem vicinitas eſt, inter, &, coniunctionem, atque, eſt, verbum. Vt ſit ſenſus. Probus & modeſtus qui nobiſcum viuit, ſtatim nobis eſt & habetur pro demiſſo, & minime erecto atque alacri. Deinde eum, qui tardus eſt, & non præferuidæ naturæ, ſed lenti & cunctabundi ingenii, pinguem appellamus, hoc eſt, hebetem & ignauum. Plus enim conuitii eſt in pingui, quam in tardo, & quia in peius omnia amicorum indoles interpretantur, debet etiam heic (quod in ceteris factum eſt) id quod leuius eſt, in grauius commutari. Ne quis me audacem vocet, quod a tantis viris diſſentiam, ſciat me magnopere dubitare, num iſta verba ante citata reuera ſint Acronis & Porphyrionis. Si quis omnibus titulis credere velit, ille ſæpius pro Iunone (quaſi alter Ixion) inane ſimulacrum nubis in complexibus habebit.

Digitized by Google

LIBER QVARTVS.

Merces quid ſignificet.

CAPVT I.

ODiſti & fugis, vt Riſſonem debitor aris,
Qui niſi cum triſtes miſero venere calendæ,
Mercede aut nummos vnde vnde extricat amaras
Porrecto iugulo hiſtorias captiuus vt audit.

Satis hæc bona fide tractantur ab Acrone, vt vbiq;, niſi vbi ſuppoſititius aliquis nebulo falſo titulo ſe ingerit. Significat hūc Riſſonem fœneratorem fuiſſe, & eundē hiſtoriæ malum ſcriptorem, qui ſolitus ſit a debitorib. ſuis audientiam exigere. Ordo eſt, Qui niſi vnde vnde extricat, qui debitor, niſi parauerit vſuras aut ſortem, audiet hiſtorias Ruſonis fœneratoriis. Iam quod ſubſequitur adulterinum eſſe puto, audiet hiſtorias, id eſt, lites & conuitia. Nos vt ſtudiorum ingenia nonnihil adiuuemus, operoſius cuius hūc locum interpretabimur. Tu ob leue vitium ita amicum odiſti & auerſaris, vt debitor fœnebris pecuniæ fugit Ruſonem. Mire in hoc vocabulo variant codices. Alii enim habent *Ruſſonem*, alii *Ruzonem*, alii *Ruſſonem*, alii *Riſſonem*. Qui debitor ſi nōn; ita enim vox, niſi, interpretanda eſt vt Græcis, *εἰ μὴ*) extricat, hoc eſt, expedit alicunde vel mercedem, hoc eſt, vſuram vel nummos, hoc eſt, ſortem, audit (vt captiuus porrecto iugulo, extento ad ſecuris ictum excipiendum) hiſtorias Ruſtonis. Debitor enim non ſoluendo, demulcet ſibi fœneratorem, dum illius recitationi attentionem ſimulat, alioqui non facturus, niſi neceſſitas eum compelleret. Calendis enim apud Latinos, ſicut apud Græcos neomeniis vſura dependenda eſt, nam erant olim omnes vſuræ menſtruæ. Hinc eſt, quod quidam apud Ariſtophanem in nebulis, Lunam in arca concludere exoptat, ne vnquam cum neomeniis exoriatur dies ſolutioni præſtituta. Veteres autem omnes penſitationes, mercedes appellabant. Suetonius de Iulio Cæſare: *Publicanos remiſſionem petentes tertia mercedum parte releuauit.* Idemque Horatius ſupra dixit: *Quinas hic capiti mercedes exegit.*

Aquam præbere in conuiuiis quid ſit, Satyra quarta.

CAPVT II.

E *Quibus vnus auet quauis aſpergere cunctos,*
Præter eum qui præbet aquam, poſt hunc quoq; potus,
Condita cum verax aperit præcordia Liber.

Non dubiū eſt, quin per eum qui præbet aquam, conuiuatorem ipſum intelligere debeamus. Acron heic tacet. Porphyrio rē diuinandam proponit. *Sic enim*, inquit, *præter eum qui præbet aquam, id eſt, paſcit.* Sed videamus, an commoda ſit hæc Synecdoche, vt aquam præbere dicatur pro paſcere, nec plura addit. Apud Iudæos ſatis conſtat hoſpitis munus fuiſſe, vt aquam præberet lauandis

pedibus eorum, quos tecto & menſa dignatus fuiſſet. Eo enim modo Abraham & Loth, aduenas illos angelos ſuſcipiunt. Et Chriſtus in enumerandis officiis hoſpitalibus obiicit Simoni, quod aquam ſuis pedibus non dediſſet, non obiecturus (opinor) niſi recepti moris fuiſſet. Verum vt illa conſuetudo apud Iudæos inualuerit, non ſtatim ſequitur, idem obſeruatum fuiſſe ab ethnicis hominibus. Nam tametſi verum eſt, in quibuſdam rebus eorum mores conſenſiſſe, in plurimis tamen in infinitum diſſentiunt. Certe olim inſignem fuiſſe apud gentiles pietatem in hoſpitibus excipiendis vel inde patet, quod honeſtum ſit habitum, ſi filiæ regum hoſpites in balneis lauarent, vt non vno in loco apud Homerum inuenias. Ego quicquid eius rei eſt, in medio relinquo. Certum eſt, hoſpitem conuiuis præbuiſſe aquam, ſiue ad diluendum vinum, ſiue ad lotionem vel manuum vel pedum, pro certo a me conſtitui non poteſt, veruntamen ab iſta notatione officii hoſpes iſto in loco deſcribitur, nec abludit quod poſtea ſubiicit libro Sermonum ſecundo, Satyra 2.

Nec ſic vt ſimplex Neuius vnctam
Conuiuis præbebit aquam, vitium hoc quoq; magnum.

Seuerus Sulpitius in vita D. Martini, ſcribit, eum aquam manibus hoſpiti præbuiſſe, ſiue ex communi conſuetudine, ſiue peculiari quadam humanitate, ad liquidum ſane diiudicari non poteſt.

Nymphas olim dictas eſſe Lymphas. Libro Sermonum primo, Satyra quinta.

CAPVT III.

Poſtera tempeſtas melior, via peior aduſque
Bari mœnia piſcoſi, dehinc Gnatia Lymphis
Iratis exſtructa dedit riſuſq; iocoſque.

Mirum videri poſſet, cur Horatius tam audaci Metonymia ſine neceſſitate vti voluit, vt Lymphas dixerit pro nymphis. Nam vt pronum eſt, in tranſnominationibus Martem pro bello, Vulcanum pro igne, Cererem pro frumento, Bacchum pro vino appellare: ita viciſſim non ſolum arduum, ſed improbi conatus eſt Cererem frumenti, Bacchum vini, Martem belli nomine ſalutare. Ceterum nulla iſthic Metonymia, ſimplex locutio eſt ſine omni figura. Quas enim nunc Nymphas dicimus, Græci Naiadas, vetuſtas olim appellauit Lymphas. Vnde etiamnum lymphati, lympharum nomine agitati. Vt apud Apuleium laruatus, laruatum furiis incitatus. Fidem facit noſtris dictis M. Varro de re ruſtica, lib. 1. cap. 1. vbi omnes Deos, ſtudium quibus arua tueri, religioſa nomenclatura inuocat. Iouem & Tellurem, Solem & Lunam, Cererem & Liberum, Robigum & Floram, Mineruam & Venerem, Lympham & bonum Ventum (quanquam ibi Euentum legendum opinor) Subiungit enim, quoniam ſine aqua omnis arida ac miſera agricultura. Sine ſucceſſu & bono euentu fruſtratio, nō cultura. Boni euentus

tus ſimulacrum Romæ fuiſſe, quod dextra pateram, ſiniſtra ſpicam ac papauer teneret, Auctor eſt Plinius, lib. 33. cap. 8

Quid ſit Obire ſua prædia.

CAPVT IIII.

NOn ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed quod eram narro.

Acron hunc locum ita interpretatur. Ordo eſt. *Non ego narro, me circum rura vectari caballo Satureiano. Satureiani fundi ſunt in Apulcia fertiles, & equorum nobilium genitores.* Nec Porphyrio plura aut meliora. *Satureiani* (inquit fundi nomine) *in Apuleia illis temporibus fuiſſe dicuntur ſatis ampli & nobiles, per quod Appulum equum ſignificat.* Vt de Acrone dubito, num hæc eius verba ſint: ita extra controuerſiam puto, iſta non Porphyrionis, ſed impoſtoris eſſe. Mens autem poetæ, quæ a neuto ſatis explicatur, hæc eſt. Reſpondeo me non eſſe diuitem, nec mihi opus eſſe equo, vt mea iugera obeam & circumuiſam. Nam quibus tam amplæ poſſeſſiones ſunt, vt pedibus eas circumerrare nequeant, equo ad id vti ſolent. Ea forma quoque dictum eſt a ſatyrographo, Quantum non miluus oberret. Poſtremo exiſtimo, hîc eſſe vel antiptoſin, vt ſit Satureiano pro Satureiana. Puto enim ad rura id epitheti referendum eſſe, aut certe olim ſcriptum fuiſſe Satureiana breui ſyllaba per pentimimerim producta, quod ſciolus non ferens, caſum mutauit. Indicat enim Poeta, ſe nec bona, nec magna latifundia habere, qualia ſunt Satureiana, vt ea inuiſendo ob amplitudinem equo circumuectari oporteat.

Mox ibidem. Quid ſit Curtus.

CAPVT V.

NVnc mihi curto
Ire licet mulo, vel ſi lubet vſq; Tarentum.
Mantica cui lumbos onere vlceret atq; eques armos.

Quid ſit curtus mulus, ab interpretibus non indicatur. Nec certe eſt, quod vulgo exiſtimant, Horatium curtum eum intelligere mulum, cui aliqua pars membrorum mutilata ſit, ſed eo modo hîc dicit curtum mulum, quo paulo poſt vocat curtos Iudæos. *Vin' tu, inquit, curtis Iudæis oppedere?* hos autem dixit *Apellas* antea. *Credat*, inquit, *Iudæus Apella*, quod præputii pelle careant. Ita quoque mulum detrita alicubi pelle, nec integro corio curtum nominauit, & propemodum ſeipſum expoſuit, cum poſtea addat, *Mantica cui lumbos onere hulceret & eques armos*, indicans nimio onere pellem atteri. Si quis tamen aures abſciſſas, aut oculum exemtum credat in curto mulo intelligendum, non magnopere repugno. Vt enim libertatem in Republica, ita ius æquum & ἰσηγορίαν maxime in literis amplecti debemus.

Satyra decima, Quod ictus habeat ſenarius.

CAPVT VI.

POllio regum
Facta canit pede ter percuſſo, forte epos acer
Vt nemo Varius ducit molle atq; facetum
Vergilio annuerant, gaudent et rure Camœnæ.

Multa heic præclara habet Acron, ſed admixtis zizaniis. Quis enim hoc Acronis exiſtimet. *Epos, inquit, pro Epodus. Epos autem dictum, quod vnum verſum maiorem habet, alterum minorem, vt nemo Varius ducit molle atque facetum. Varius delicatum verſum componit, id eſt, nemo vt Varius dulciter canit molle atque facetum, Annumerant Vergilio rure Camœnæ.* Non puto mihi laborandum, vt probem Epicum & Heroicum carmen idem eſſe, & diuerſiſſimum a natura Epodon, quod nugator iſte quiſquis eſt, tam conſtanter affirmat, cum inter Epicos Poetas Homero primo partes attribuantur, Deinde quod Vergilio adiunctum fuit, nimirum molle & facetum carmen, ad Varium traducit, confuſis limitibus regionum. Ceterum in ſcriptis exemplaribus longe aliter is verſus deprehenditur, ſic enim habent:

Molle atque facetum
Vergilio annuerunt Capuo de rure Camœnæ.

Vt ad Nolam ſtudiorum Vergilii domicilium alluſum videatur. Deinde dictum eſt per Syſtolen, *Annuerunt* pro *annuerint*, vt & illud Vergilii in Bucolicis:

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Satyra ſecunda. Quid ſit Metatus ager.

CAPVT VII.

INtegris opibus noui non latius vſum
Quam nunc accifis videas metato in agello
Cum pecore & gnatis fortem mercede colonum.

Silentio tranſmittunt interpretes, quid ſit metato in agello. In quo noſtris temporibus ſumma difficultas, quia antiquitatis notitia magna ex parte obliterata eſt. Senſus autem eſt, Offellum cum agri eius belli ciuilis proſcriptione in ditionem veteranorum redacti eſſent, eoſque non iam vt dominus, ſed vt conductor excoleret, non minus tamen laute eum in alieno vixiſſe, quam antea in proprio. Mos fuit olim imperatoribus, vt iuberent agros metari, hoc eſt, in certa iugera diſtingui, vt æqua diuiſio inter milites, quibus is ager aſſignandus erat, iniri poſſet. Quod ſi præſentia ad id non ſufficerent, etiam vicina loca in ſupplementum addebantur. Vnde illa conqueſtio Vergiliana in Bucolicis: *Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ.* Mos autem ille originem a Romulo traxit, qui centuriatum agrum militibus ſuis dedit, hoc eſt, ducenta iugera in centum capita diuiſit.

Satyra ſexta. Quid Proprium apud veteres.

CAPVT VIII.

NIl amplius oro
Maia nate, niſi vt propria hæc mihi munera faxis.

Propria dicuntur, in quibus nemo alius quippiam iuris habet, & quæ perpetuam adferũt domino poſſeſſionem. Qua ratione quoque a Vergilio dictũ eſt: *Connubio iungam ſtabili, propriamq; dicabo.* quum nuptias liberas a diuortio & vindicatione alterius mariti polliceretur. Ita quoque in ſexto Æneidos: *Nimium vobis Romana propago Viſa potens Superi, propria hæc ſi dona fuiſſent.* Nam in commodatitiis & depoſititiis temporaria poſſeſſio eſt. Neque etiam in vſu, & vſufructu æterna eſt auctoritas, cum vel capitis diminutione, vel morte amittantur. Neq; Malliana verba ab hoc modo abludere exiſtimo:

Vitaque mancipio nulli datur omnibus vſu. Vt in vitæ poſſeſſione proprietatem, quæ in rebus mancupi eſt, mortalibus hominibus conciliare non liceat. In iure tamen ſæpe diuerſa vnius rei eſt proprietas, & vſus, aut vſusfructus, quos conſolidatio in vnum coniungit, ſed hic ita non capitur.

Libro ſecundo, Satyra prima, Non eſſe diuturnos in vita, quibus eximia virtutes.

CAPVT IX.

QVisquis erit vitæ ſcribam color, O puer, vt ſis
Vitalis metuo.

In iſtis verſibus *vitalis* pro *viuax* ponitur. Timet enim Trebatius, ne ſatyrica libertas Horatio breui exitium conciliet. Ceterum alluſum eſt ad celeberrimum illum Homeri verſum Iliados 18.

ὠκύμορος δή μοι τέκος ἔσσεαι οἷ' ἀγορεύεις. Hoc eſt,

Inſtant fata tibi mi gnate. ita verba profaris.

Verba ſunt Thetidis ad Achillem, quibus indicat, ſe præſagire ex illius dictis, non longe ab eo mortem abeſſe, cum nimia auiditate vltroneus ad bellum fatale deproperaret. Abiit autem hic verſus poſtea in Adagium, adaptatumque in eos vſus, vbi quem ob nimiam virtutem nõ diu in vita ſuperſtitem futurum auguramur, optimas enim res citiſſime aboleri. Eadem quoque ratione Dauus apud eundem Horatium ita loquitur: *Dauus amicum mancipium domino & frugi, quod ſit ſatis, hoc eſt, vt vitale putes.* Vbi virtutibus ſe inſtructum dicit, ſed nõ ſummis, alioqui ſe vitalem non futurum.

Libro primo, Satyra decima. Quid ſit ligna in ſyluam ferre.

CAPVT X.

LIcitũ eſt in Miſcellaneis, a meta ad carceres redire, nec fluuiorum decurſum ſeruare, quamobrẽ ad ſuperiora regrediamur. Cum meis interpretarer Satyram decimam. lib. 1. inter docẽdum miram ſenſi difficultatem, quæ ſe in tacita lectione, & ſolitario illo ſtudio non aperuerat. Eſt autem ea in his verſibus:

Atq; ego cum Græcos facerem natus mare citra
Verſiculos, vetuit tali me voce Quirinus
Poſt mediam noctem viſus, Cum ſomnia vera.
In ſyluam ne ligna feras, inſanius ac ſi
Magnas Græcorum malis implere cateruas.

Longe alius ſenſus ex verbis iſtis ſeſe offert, quam qui oportunus eſt huic loco. Scilicet, maioris eſſe inſaniæ, ſi ligna in ſyluam feras, quam ſi Græcorum librorum numerum tuis ſcriptis adaugeas. Cum contra Horatius maioris inſaniæ eſſe velit, Græca volumina tuis ſcriptis locupletare, quam ſi ligna in ſyluam feras. Mihi omnia tentanti, viſum eſt iſtius perplexitatis remedium inueniri poſſe, ſi pro *ac ſi*, legas *at ſi*, hoc ordine: *In ſyluam ne ligna feras, at inſanius eſt, ſi magnas Græcorum malis implere cateruas.* Vt agnoſcat inſaniam eſſe, ferre ligna in ſyluam, ſed inſanius eſſe, ſi quaſi ſupplementum librorum addere velis tot cohortibus Græcorum auctorum.

Satyra 3. lib. 2 Qui libertini vendi poſſent.

CAPVT XI.

VT in iudiciis nunc abſoluimus, nunc damnamus, cum in manifeſto eſt vel innocentia, vel noxia, nonnunquam rurſus iudicium ampliamus hoc elogio. Non liquet. Ita mihi quoq; in iſto lib. faciendum puto. Nodus eſt lib. 2. Satyra tertia, quem interpretes partim diſſimulant, partim tractant, ſed ita vt rem implicatiorem relinquant, quam acceperint. Verſus Horatiani hi ſunt:

Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis mane ſenex manibus currebat, & vnum
Quiddam magnum addens, Vnum me ſurpite morti,
Dijs etenim facile eſt, orabat ſanus vtriſq;
Auribus atq; oculis, mentem niſi litigioſus
Exciperet dominus cum venderet.

Primum quæro, cur libertinus pro mancipio venditur, cum ſeruus non ſit? & dominus in eo poſſeſſionem amiſerit ipſa manumiſſione? Deinde cur patronus heic dominus appelletur? Tertio, cur litigioſus vocetur is, qui vitabundus eſt litis, quippe qui in venditione indicet, libertinum ſuum mentis vitio laborare, ac ita redhibitionem, & omnem actionem ædilitiam caueat. Si vellem alazon eſſe, ſimularem me iſta ſcire, & ad acuenda ſtudioſorum ingenia, idipſum indiſcuſſum relinquerem, ſed non eſt meæ ingenuitatis. Fateor me plane ignorare, ac ideo ſolummodo proponere, vt ab aliis diſcam. Adſcribam tamen, quid heic interpretes blaterent. Acron. Oſtendit etiam ſuperſtitioſos ſanos nõ eſſe, id eſt, confitetur mentẽ ſanam nõ habere ſeruum ſuperſtitioſum, quẽ vendebat, niſi forte amet litem, quia liceret emtori agere cõtra venditorem, ſi inueniebatur poſtea ſeruus vitioſus. Porphyrio vero ad iſtum modum, heic incipit de ſuperſtitioſis & religioſis loqui. *Qui circum compita ſiccus.* Auguſto enim lares dii domeſtici in compitis poſiti

ſunt,

Digitized by Google

ſunt, ex libertinis ſacerdotes dati, qui Auguſtales ſunt appellati. Poſtea ita addit. *Mentem niſi litigioſus exciperet dominus*, id eſt, interpoſita fide aſſeueraret. Hactenus interpretes. Ego arbitror, Horatium loqui de Latinis & dedititiis libertis, quorum alii in vita ſerui, in morte liberi efficiebantur, alii in vita liberi, in morte in ſeruitutem recidebant. Iſtorum libertatem Iuſtinianus vocabulum inane exiſtimat, Codice de dedititia libertate tollenda. Is igitur qui per omnem vitam ſeruus erat, recte poterat a domino vendi. Sed litigioſum capi pro vitabundo litis, præterquam in iſto loco, nuſquam legi. An quia mangones ſæpe cogantur litigare, litigioſum iſtum venditorem appellet?

Sermonum lib. ſecundo, Satyra ſeptima, deprauate legi, ſuperne peccare, pro ſupine.

CAPVT XII.

Est ne marito
Matrona peccantis in ambos iuſta poteſtas
Incorruptorum vel iuſtior? Illa tamen ſe
Non habitu mutatue loco, peccatue ſuperne,
Cum te formidet mulier, neq; credat amanti.

Conferuntur hoc in loco inter ſe delicta adulteræ & mœchi, docetque mœchum ſtolidius peccare, qui famam, fortunas omnes, denique vitam muliercułæ committit, cum nihil tale viciſſim ab illa fiat. Ceterum quid illud ſit, quod eam neget ſuperne peccare, non hercle intelligo. Tacent omnes interpretes. Solus Badius hæc verba adfert. Peccat ſuperne, inquit, a ſuperiore parte, aut in fidem, cuius ſuperos teſtes facit. Prima ſententia ſtulta eſt, ſecunda affectata, vtraque incommoda. Nihil enim vult Horatius indicare, quam matronam ſe non tot periculis obiicere, & in ipſius delictis nequaquam eſſe parem ſtultitiam. Ego, ſi mihi exemplaria ſuffragarentur, pro *ſuperne* olim ſcriptum fuiſſe *ſupine* exiſtimarem. Ceterum quia in tali vſu Veneris nullum flagitium, ſciolum, vt flagitium adeſſet, mutauiſſe ſupine in ſuperne, cum hic nullo modo de Venere agatur, interpretorque ſupine, pro ſtulte, ſubide, inconſulte, & incaute, quæ ſignificatio in hac voce perquam frequens eſt. Cum iſtiuſmodi diuinationes ſcriberem, in animo erat huic libro titulum indere Coniectaneorum, qui & Miſcellaneis, quæ in vnum temere coniiciuntur, & coniecturis ex æquo congruiſſet, ſed ceſſi amicis, qui Miſcellaneorum inſcriptionem, vt familiariorem auribus, commodioremque exiſtimauerunt. Optoque, vt alii vel meliora adferant, vel iudicium in ſuſpenſo habeant, donec certius aliquid comperterint.

Quid Ianus ſummus, medius, & imus. Ex libro Epiſtolarum, Epiſtol. prima.

CAPVT XIII.

Hæc Ianus ſummus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata ſeneſq;.

Acron duos Ianos facit, ibiq; eſſe conuenticula fœneratorum. Quot autem Porphyrio conſtituat, incertum: plures cum intelligere ſatis liquet, cum ſic inquiat. Ad Ianos, eos qui ſunt e regione Baſilicæ Pauli, fœneratores conſiſtunt. Rurſus libri ſecundi Satyra tertia ſuper hoc verſu.

Poſtquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta eſt.

Iani, inquit, ſtatuæ tres erant, ad vnam illarum ſolent conuenire creditores & fœneratores, alii ad reddendum, alii ad locandum fœnus: Porphyrion. Omnes ad Ianum in Baſilica ſtabant fœneratores. Glareanus vir accuratus imprimis, & doctus, tres Ianos exiſtimat, quia hic de medio Iano mentio fit, vt itidem apud Ciceronem in ſecundo Officiorum ſub finem, vbi inquit, *Sed toto hoc genere de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda commodius a quibuſdam optimis viris ad medium Ianum ſedentibus, quam ab vllis Philoſophis vlla in ſchola diſputatur.* Ianos autem fuiſſe plures, ſibi ex hoc carmine Ouidiano perſuadent. *Cum tot ſint Iani, cur ſtas ſacratus in vno?* Sed Scopas, non ſtatuas ibi aut templa Iani intelligit, ſed peruias, tranſitiones, in quem ſignificatum etiam Suetonius vſurpauit in Domitiano, *Ianos, inquit, arcuſque cum quadrigis inſignibuſque triumphorum per regiones vrbis exſtruxit.* Idemque affirmat, non niſi vnicum templum Iani in tota vrbe fuiſſe, idque in vico Thuſco, mercatoribus & fœneratoribus frequentatiſſimo, atque inde factum eſſe, vt ille vicus Ianus appellaretur. Caputque eius vici, ſummum Ianum, infimam partem, imum Ianum, medium, medium Ianum appellari, ibidemque eſſe puteal, vbi debitores non ſoluendo damnarentur. Idque Ouidium eo verſu ſubindicare. *Qui Ianum putealque timent, celereſq; calendas.* Auctor eius rei Cornutus Philoſophus de vrbis Romanæ antiquitate.

Paridis pertinacia in tuendo adulterio.

CAPVT XIV.

Antenor cenſet Belli præcidere cauſſam.
Quid Paris? vt ſolus regnet, viuatq; beatus,
Cogi poſſe negat.

Vulgo hic locus ita intelligitur, Paris vt poſſit ſolus regnare, & beatus viuere, ait ſe cogi non poſſe, vt Helenam reſtituat, vt qui in non reſtituendo, cauſſam regnandi & beate viuendi ſitam putet, cum longe alia ſit ſententia. Paris enim, ſi ei proponas hæc præmia, vt & ſolus regnet, viuatque beatus, ſi Helenam a ſe velit ſegregare, ne tali quidem mercede ait ſe poſſe cogi, hoc eſt, induci, vt illicitos ſuos amores relinquat. Alluſumque opinor ad verba Antenoris, Iliados ſeptimo.

Κέκλυτέ μοι τρῶες καὶ δάρδανοι ἠδ' ἐπίκουροι,
ὄφρ' εἴπω τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει.
Δεῦτ' ἄγετ' ἀργείην ἑλένην, καὶ κτήματ' ἅμ' αὐτῇ
δώομεν ἀτρείδῃσιν ἄγειν, νῦν δ' ὅρκια πιστὰ
ψευσάμενοι μαχόμεσθα, τῷ οὔ νύ τι κέρδιον ἡμῖν
ἔλπομαι ἐκτελέεσθαι, ἵνα μὴ ῥέξομεν ὧδε.

Hoc eſt.

Audite o Troes, ſociiq; & Dardana pubes,
Vt dicam quæ nunc animo ſententia ſurgat.
Eia, nunc Spartanam Helenen, Helenes quoq; cuncta
Atridis demus, quia nunc vbi fœdera ſancta
Mentiti, pugna tentamus ſæua pericla,
Nil læti ſperare licet, niſi talia fiant.

Hanc autem ſententiam Antenoris Alexander diuidit: bona enim, quæ in raptu puellæ aſportauerat, libenter ſe redditurum etiam cum auctario pollicetur, ipſam autem puellam & bellorum & exitii cauſſam apud ſe retinere conſtituit. Sic enim reſpondet Antenori.

Αντῆνορ σὺ μὲν οὐκ ἔτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις
οἶσθα καὶ ἄλλον μῦθον ἀμείνονα τοῦδε νοῆσαι,
Εἰ δ' ἐτεὸν δὴ τοῦτον ἀπὸ σπουδῆς ἀγορεύεις.
ἐξ ἄρα δή τοι ἔπειτα θεοὶ φρένας ὤλεσαν αὐτοί.
αὐτὰρ ἐγὼ τρώεσσι μεθ' ἱπποδάμοις ἀγορεύσω.
ἀντικρὺς δ' ἀπόφημι, γυναῖκα μὲν οὐκ ἀποδώσω.
κτήματα δ' ὅσσ' ἀγόμην ἐξ ἄργεος ἡμέτερον δῶ
πάντ' ἐθέλω δόμεναι, καὶ ἔτ' οἴκοθεν ἄλλ' ἐπιθεῖναι.

Hoc eſt.

Antenor non grata mihi iam verba profaris,
Nam facile hæc meliora potes deprendere mente.
Quod ſi hæc vero animo cum ſedulitate loquaris,
Ingenium e Diuis aliquis tibi ſuſtulit omne.
Verum ego quid placeat, Troianis nunc ſemel adam,
Dico edico palam, Helenen me reddere nolle,
Sed ſpolia ex Argis quæcunq; ad Pergama vexi,
Reſtituam, rebuſq; meis cumulata reponam.

Ex eadem Epiſtola. De morbo Veterno.

CAPVT XV.

VT iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones
Vt teipſum ſerues, non expergiſceris? atqui
Si noles ſanus, cures hydropicus.

Natura veterni morbi eſt, vt ex nimio otio colligatur, ac tandem perpetuo ſomno, vel in mortem, vel in hydropem deſinat, ad quod ſcitiſſime ab Horatio alluſum, qui hominem torpidum, & perpetuo otio indormientem, vigilare iubet, niſi hydropicus fieri velit, ac tum neceſſe habiturum, vt curam quam con-

ſeruandæ valetudini non adhibuit, recuperandæ indulgeat. Huius pathos mirifice ſuperius his verſibus deſcripſit Satyra tertia, libri ſecundi de Opimo auaro.

Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus, vt heres
Iam circum loculos & claues lætus ouanſq;
Curreret, hunc medicus multum celer atq; fidelis
Excitat hoc pacto. Menſam poni iubet, atq;
Effundi ſaccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem ſic erigit. Addit & illud
Ni tua cuſtodis, auidus iam hæc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila, &c.

Ceterum auctores ſubinde lethargum, veternum, & hydropem, pro eodem genere ægritudinis vſurpant. Ex ignauia iſtius morbi factum eſt, vt veternus pro quouis torpore ſit poſitus. Vergilius.

Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno.

De ludo Baſilinda.

CAPVT XVI.

Aliquid omiſſum eſt ex prima Epiſtola, quod vel ſerius reprehendere licet, idque in iſtis verſibus:

Roſcia dic ſodes, melior lex, an puerorum
Nænia, quæ regnum recte facientibus offert.

De ludo iſto regio, qui auctore Iulio Polluce βασιλίνδα appellatur, meminit etiam D. Alciatus in caſtigationibus Cornelii Taciti. Ex legibus iſtius ludi, cum Cyrus adhuc puer rex eſſet creatus, miniſtros ſimulatitios tāquam veros ſeruos ob contumaciam admiſſam flagellis cęcidit, atque ita regno Perſarum, quod primus ipſe conſtituit, puerili ſimulacro præluſit. Vt autem regem conuiuii talis ſortiri conſueuere, ita quoque regnum pueris dari ſolitum fuit, pro dexteritate adminiſtrati ludi. Hinc illa ſolemnis adhortatiuncula puerorum. Rex eris, ſi recte facies, quam nunc Horatius ad ſuum commodum deriuauit.

Ex Epiſt. tertia lib primi. Turres cur vrbes dictæ.

CAPVT XVII.

Iuli Flore, quibus terrarum militat oris
Claudius Auguſti priuignus, ſcire laboro,
Thraca ne vos, Hebruſq; niuali compede vinctus.
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Aſiæ campi colleſq; morentur?

Huic loco, quia difficultas non eſt, non tam lucem, quam amœnitatem aliquam adiungere ſtudeo. Oppida Seſton & Abydon triginta ſtadiis inuicem Helleſponto intermedio diremtas, turres appellauit, quæ loquutio adeo vernacula eſt linguæ Germanicæ, vt figuram συνεκδοχικως nullam habeat. Burgum enim ipſi oppidum vocant, Burgers, oppidanos. Haud dubie deducto nomine à Græco-

eo vocabulo πύργ☉-.π enim in β mutari, etiam ſolemne eſt in Romana lingua. Sic ipſi πύῤῥον burrum, aliaque ad conſimilem modum euariant.

Ex Epiſt. quinta. Quid ſint Archaici lecti.

CAPVT XVIII.

SI potes *Archaicis conuiua recumbere lectis.*
Quid ſint Archaici lecti, Acron ad iſtum modum docet. *Archaici lecti humiles ab Archaico fabro, qui non magna ſtatura dicitur.* Sic ille nugatur, quiſquis eſt. Nam Acronem non eſſe, vel cæco apparet. Porphyrion vero ſic. *Archias breues fecit lectos, vnde Archiacus.* Ne id quidem ſanum, aut dignum, quod ex tanti auctoris officina profectum exiſtimetur. Ceteri horum ſententias aut tacite diſſimulant, aut ſuffragiis confirmant. Mihi videtur per Archaicos lectos Græco vocabulo priſcos intelligi, & antiquæ conſuetudinis, non recentis luxuriæ. Id enim ipſa vox ſignificat, quæ alio nomine παλαι☉- quoque dicitur. Vnde in iure canonico ſæpe palæa deprehendas, quo verbo nihil innuitur, niſi priſca & vetuſta eſſe, quæ ibi adferuntur, tametſi vulgo palea paleas, intelligat ſiliquas nimirum & folliculos, vnde grana frumenti excuſſa ſunt, ſed nimis ridicule & abſurde.

Ex Epiſtola ſexta. Quid Species ſignificet.

CAPVT XIX.

SI *fortunatum ſpecies & gratia præſtet.*
Speciem, hæc non formam ſignificat, ſed ſplendorem & magnificentiam, quo intellectu etiam a Cicerone in Epiſtolis ad Lentulum vſurpatum eſt. *Hic mea vitæ curſus,* inquit, *offendit eos fortaſſe, qui ſplendorem & ſpeciem huius vitæ intuentur.* Hactenus ille. Dicta eſt autem ſpecies a ſpectabilitate, quod magnificentia honoris, ordinis, & cultus, omnium oculos in ſe conuertat.

In eadem Epiſt. Mimnermus qualis fuerit.

CAPVT XX.

SI *(Mimnermus vti cenſet) ſine amore iociſq;*
Nil eſt iucundum, viuas in amore iociſq;.

De Mimnermo Acron tacet. Porphyrion iſta verba allegat. *Mimnermus elegans quidam ſcriptor fuit, ecloga Hieronymi ſectam commendans, qui ſummum bonum indolentiam, quam Græci ἀναλγησίαν nominant, dicebat moleſtia amores plus quam gaudii habere demonſtrans.* Falſa hæc eſſe, ipſius controuerſia aperte demonſtrat, ex diametro enim a verbis Horatianis diſſentit, cum Mimnermus ſectam Epicuream potius fouiſſe videatur, vt qui vitam non putet, niſi ea in amoribus & iocis transigatur. Ego cum duo carmina ipſius Mimnermi inueniſſem, quæ propria videantur iſtius loci, viſum fuit ea in gratiam ſtudioſorum apponere.

Τίς δὲ βί☉-; τί δὲ τερπνὸν ἄτερ χρυσῆς ἀφροδίτης;
Τεθναίην ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι. Hoc eſt,

Quid vita eſt quæſo? quidue eſt ſine Cypride dulce?
Ah peream, cum non ſint ea grata mihi.

Fuit autem Mimnermus Ligyrtiadæ filius, Colophonius, ſiue vt alii volunt Smyrnæus, vt nonnullis placet, Aſtypalenſis genere, elegiarum ſcriptor. Vixit trigeſima ſeptima Olympiade, adeo vt 7. Græciæ ſapientum ætatem antecedat, quibus tamen eum non pauci contemporaneum eſſe volunt. Aliqui hunc ipſum *Ligyſtiadem* vocant a ſuauitate vocis, nonnihil corrupto patronymico, quod *Ligyrtiades* eſſe debuerat.

In Epiſtola ſeptima. De lictoribus atris.

CAPVT XXI.

DVm ficus prima calorq;
Deſignatorem decorat lictoribus atris.

Deſignatorem eſſe, qui loca ſpectatoribus deſignent in theatro, apud Plautum inuenies in Penulo.

Scortum exoletum, ne quis in proſcenio
Sedeat, neue lictor verbum, aut virga mutiant,
Neu deſignator præteriens obambulet,
Neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in ſcena ſiet.

Ceterum hic eius officii nulla ſignificatio eſt. Sunt enim deſignatores in hoc loco, qui choragium locant, & reliqua ornamenta ad res funebres, iiſque ſpectaculis omnia ſuppeditant. Circumferre autem illos atratos lictores, ex ipſo Horatio liquet. Faſces item fuiſſe atratos, ex Aſcanio in Milonem facile colligas, eoſque deſumi ſolere ex puluinaribus Libitinæ. *Tum faſces*, inquit, *ex lecto libitinæ aratos attulit.* Sed ego pro *aratos*, vt in omnibus exemplaribus, quæ mihi videre contigit, *atratos* eſſe legendum puto.

Ex Epiſtola decima Quid Ducere funem ſignificet.

CAPVT XXII.

IMperat aut ſeruit collecta pecunia cuiq;
Tortum digna ſequi potius, quam ducere, funem.

Operæ pretium eſt videre, quidnam lucis in re tam obſcura adferant interpretes Acronis verba ſunt hæc. *Imperat pecunia, qui ea vtitur, parcus, qui in ampliando illa laborat. Tortum dicit funem, hoc eſt, qui magis vinci debet, quoniam vinci eſt trahi, non trahere.* Porphyrion omiſſa interpretatione verborum, ſententiam hanc adfert. *Non debere quenquam amore pecuniæ flagrare, vt in poteſtatem eius veniat. Illa homini ſubiecta eſſe debet, non homo illi, vt ſupra ad hunc ſenſum.*

Et mihi res non me rebus ſubmittere conor.

Præterea nihil addit. Aſcenſius idem cum illo balbutit, *pecunia*, ſcilicet, *collecta imperat aut ſeruit cuiq;, exiſtens digna potius ſequi funem tortum, id eſt, trahi & impelli a poſſidente, quam ducere funem tortum, id eſt, implicitum.* Ita elegantiſſimam Poetæ transla-

tio-

tionem non elucidant, ſed eludunt. Sumta eſt autem metaphora, a comica ſaltatione, quam Græci κόρδακα appellant. Eo alluſum eſt in Terentii Adelphis: *Tu inter eos reſtim ductitans ſaltitabis.* Quæ iſto in loco adduntur ſub nomine Donati, non libet apponere. Nihil enim in illis verbis vel mediocri Grammatico dignũ. Apud Ariſtophanem in Nebulis propemodũ eius ſaltationis modus deſcribitur. Sic enim ait: Οὐδὲ κόρδακ' εἵλκυσε. Rurſus ibidem: Τὸ κορδακισμοῦ ὄνυχος. In his choreis, qui præſultor eſt & moderator, funem ducit, quem alii eodem fune apprehenſo præeuntem ſequuntur. Ex eodem genere eſt illa metaphora apud Ciceronem in Epiſtolis, *familiam ducere*, pro *principem eſſe, & auctorẽ alicuius ſectæ.* Pecunia igitur debet alterius ductum & imperium ſequi, non ipſa ducere. Et hoc eſt, quod dicit Horatius:

Tortum digna ſequi potius, quam ducere funem.

Ex Sermonum libro, Satyra decima. Quid mutare ſignificet.

CAPVT XXIII.

REgrediendum mihi ad ſuperiora. Agimus enim deſultorio modo, & quæ memoria primum obuia dat, ea primum arripimus. *Nil comis Tragici mutat Lucillius Acci?*

Quid mutare ſit hoc loco, non omnibus animaduerſum eſt, vt neq; illud apud Terentium. *Haud muto factum.* Eſt autem mutare hîc idem quod reprehendere. Moris autem fuit in media Comœdia (quales ſunt Ariſtophanis Ranæ) ludibriis & ſannis exagitare ſcripta Tragicorum, quam conſuetudinem obſeruauit Lucillius ſatyrica mordacitate in carpendo Accio Tragico Poeta.

Ibidem. Quid ſit Epos.

CAPVT XXIV.

SVnt in eadem Satyra aliquanto ſuperius, quidam verſus male a commentatoribus interpretati, quæ cauſſa fuit, vt hunc locum potiſſimum retractandum deſumerem.

Pollio Regum
Facta canit pede ter percuſſo, forte epos acer
Vt nemo varius ducit, molle atq; facetum
Vergilio annuerant gaudentes rure Camœnæ.

Hîc Acron: *Pollio Tragœdiam ſcripſit trimetro, quia trimetri dicuntur Tragœdiarum. Ter percuſſo.* id eſt, *trimetro iambico, quoniam tres cæſuras habet.* Ego potius *pede ter percuſſo*, dictum ab Horatio arbitror, quia in ſenario Iambico duo pedes κατὰ διποδίαν pro vno imputantur, alioqui in trimetro ſenos ictus reperias, quod & ipſe Horatius in arte poetica oſtendit:

Syllaba longa breui ſubiecta vocatur Iambus
Pes citus, vnde etiam trimetris accreſcere iuſſit,
Nomen Iambeis cum ſenos redderet ictus.

Imo duodecim, ſi Terentianum ſequamur. Qui & in arſi & in theſi ictum conſtituit.

Ceterum quod poſtea ſubiicit, multo abſurdius. *Forte*, inquit, *epos acer, id eſt, ipſe fortis ipſe Pollio. Epos pro epodos. Epos aut ē dictum eſt, quod vnum verſum maiorem habet, alterum minorem.* Inſanit homo quiſquis eſt, nam Acronem non eſſe, certum eſt, eſt autem Epos κατ' ἐξοχὴν Heroicum carmen, atque ideo forte dicitur, quod maxime res geſtę & hominum & deorum & heroum, ibi deſcribantur.

Ex Epiſtola vigeſima. Quid argui ſignificet, & de Homero vini Encomiaſte.

CAPVT XXV.

L*Audibus arguitur vini vinoſus Homerus.*

Non magnæ rei hîc negotium, ſed tamen quia nō pauci ſunt, qui hunc verſiculum ita intelligunt, tanquam Homerus reprehendatur, id eſt, vituperetur de temulentia, viſum eſt iſti verſui legitimum ſuū ſenſum vindicare. Nimirum deprehendimus, hoc eſt agnoſcimus, Homerum eſſe vinolentū, quia aſſiduus eſt in laudibus vini. Id vt liqueat, adducemus ex duobus locis eius de vino præclara encomia.

Odyſſeiæ quarto:

Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον
Νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

Hoc eſt:

Iniicit in vinum mox pharmacon vnde bibebant
Luctifugax, ſine bile, malorum obliuia donans.

Et rurſus Odyſſeiæ nono:

Ἀλλὰ τόδ' ἀμβροσίης καὶ νέκταρός ἐστιν ἀπορρώξ.

Hoc eſt:

Is liquor Ambroſia eſt, & pars de nectare ducta.

Quid triſtis ſermo, quid iocoſus in Satyra, & de duritie Lucilliani carminis.

CAPVT XXVI.

NOn ſtatueiā amplius in rebus Horatianis verſari, ſed ex Liuio decerpere aliquid in noſtrā iſtam *αὐτολογίαν*, cum de repente ſuperueniens Richardus Brandisbæus, vir (ſit quis alius) ſynceriſſimi pectoris, & pclarę eruditionis, & qui fiducia familiaritatis, quiduis apud me & audet, & poteſt, excuſſis Miſcellaneis, quęrit, nūquid plura ex tam diuite penu Horatii in meos vſus vellem? meq; reſpondente nihil, mihi amplius a memoria ſuggeri, q vulgus lateat, & in protritis nolle hærere. Ibi ille explicato Horatio, incidit in Satyram decimam primi libri, vnde iam aliquid mutuatus eram. Quid, inquit, hos verſus, vel ex commentariis, qui extant, vel a plebeis ingeniis intelligi putas?

Et ſer-

Et ſermone opus eſt modo triſti,ſæpe iocoſo,
Defendente vicem modo rhetoris atq; poetæ,
Interdum vrbani parcentis viribus,atque
Extenuantis conſulto.

Ac rurſus: *At magnum fecit,quod verbis Græca Latinis*
Miſcuit,o ſeri ſtudiorum.

Rurſus: *Quid vetat & noſmet Lucilli ſcripta legentes*
Quærere, num illius? num rerum dura negaret
Verſiculos natura magis factos,& euntes Mollius.

Quid,inquam,mi Brandisbæe, vis me integros commentarios deſcribere? ego in Horatianis nõn tanquam colonus domiciliũ habeo,ſed topiarii in morem inter progrediendum,hinc inde florem vellico. Tum ille.Si me audis,& iſtos nodos quoq; explicabis, pſertim cũ quædã ex eodẽ loco attrectaueris:alioqui videberis ea, quæ taces,vel neſciſſe vel inuidiſſe.Inuidiam,inquam,vt omnibus modis deprecor,ita inſcitiam facile agnouerim. Ceterum vt tuo animo ſatisfaciã,age tentemus,ſi quid adferri poſſimus,quod ſtudioſis ſit vel vtilitati, vel voluptati. Sæpius iaciendo aliquando Venerem iaciemus. Ego puto Horatium in his verſibus:

Et ſermone opus eſt modo triſti,ſæpe iocoſo,
Defendente vicem modo rhetoris atq; poetæ.

non loqui de officiis cuiuslibet poetæ, ſed Satyrici duntaxat, qui nunc ſalibus,nunc ſeueritate, multiplices formas orationis edit, & nunc frontem im rugas contrahit,nunc in iocos relaxat. Qualis autem in hoc genere fuerit Lucillius,magis poſſumus credere, quam certo cognoſcere, nihil enim integrum illius ſupereſt. De Horatio,Perſio,Iuuenale,id affirmare licet(quamquã omnes nũc ſalibus ludunt,nunc morſibus ſæuiunt,nunc iocis laſciuiunt)Horatium tamen ad reliquorũm comparationẽ iocoſiorem,Perſium triſtiorem,Iuuenalem petulantiorem eſſe.Vt primum, feſtiuũ deriſorẽ.Secundum, ſuperciliosum cenſorem. Tertium, procacem ſcurram recte dixeris. Verum ea omnia ex indole ſatyrica, quãuis enim Latina ſatyra plurimum diſceſſerit a Græca forma,in nõ paucis tamen eius naturam retinuit. Dicaces enim ambæ, ſalſæ ambæ, proteruæ ambæ. Id autem ita ſe habere, ex Horatio non obſcure deprehendas, vbi inquit:

Carmine qui Tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agreſtes Satyros nudauit,& aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit,eo quod
Illecebris erat & grata nouitate morandus
Spectator. Et mox:
Verum ita riſores,ita commendare dicaces
Conueniat Satyros,ita vertere ſeria ludo. Rurſus:
Intererit Satyris paulum pudibunda proteruis.

Quantum igitur ad iocos, ſales, morſus, nihil in vtroque genere differentiæ reperias. Qualitas carminis diſcrimen facit, deinde perſonæ. Tertio, quod Satyra Græca dramatici generis eſt, Latina mixti, & ex magna parte exegematici. Noſtri iſti φιλομελετηταὶ ſiue ὁμοιοπαθολογικοὶ, quos Rhetores appellamus, aliquid ſimile habent in triſti argumento. Interſerunt enim dialogiſmos affectuum ſub ſpecie perſonarum, qui multis ridiculis & facetiis feſſum auditorem recreant. Mimi quoque venuſtate ſalium, & mordacitate inſignes fuerunt, niſi quod fere totum argumentum allegoriis adumbrabant, vt exempli cauſſa Laberium proferamus. Is finxit, patrem familias aliquos ex familia verberare. Vnde nata eſt occaſio, vt vnus exclamaret: *Pol ciues libertatem perdidimus*, figurato morſu Iulium Cæſarem oppreſſorem Reipub. notans. Idemque cum vellet ſub iiſdem ambagibus oſtendere, non minus timendum Cæſari, quam timeretur, induxit familiam ad iram heri omnibus interminantis, ita reſpondere: *Neceſſe eſt, vt timeat multos, quem multi timent.* Sic alter quidam mimus ſub perſona Paridis, & Oenonæ mutuo inter ſe diſſidentium, Domitiani diuortium cum vxore inſinuauit. Simile ferme eſſet, ſi quis Cæſaris & Francorum regis indoles, & mores ſub titulis aquilæ & galli exhiberet. In Mimis hoc vitium a Cicerone eſt annotatum in oratione pro M. Cluentio, quod cum clauſulam Poeta expedire non poteſt: *Fugit aliquis e manibus, deinde ſcabella concrepant, ſaulæum tollitur.* Sed longius digredior a propoſito. Hunc verſiculum:

Defendente vicem modo Rhetoris, atque Poetæ,

Epexegeſin & interpretamentum arbitror ſuperioris, vbi dicit:

Et ſermone opus eſt, modo triſti, ſæpe iocoſo.

Nam Satyrici nunc criminoſe, & accuſatorio ſpiritu aliquem inceſſunt, quod proprie Oratorum eſt, & ab Horatio triſtem ſermonem appellari exiſtimo, nunc ridiculis ludunt Comicorum more, & ſales aſpergunt, vt id euidentius appareat. Exempla proferantur, ſed cuiuſque generis non niſi vnum. Quæ autem narratio poteſt acerbior eſſe ad exaggerandum crimen, quam illa de Canidiæ veneficiis? Satyra octaua:

Vidi egomet nigra ſuccinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoque capillo.
Cum Sagana maiore vlulantem, pallor vtraſque
Fecerat horrendas aſpectu, ſcalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt, cruor in foſſam confuſus, vt inde
Manes elicerent animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea, maior
Lanea qua pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſimpliciter ſtabat ſeruilibus vtque

Iam

Iam peritura modis, Hecaten vocat altera ſæuam,
Altera Tiſiphonem: Serpentes,atq; videres
Infernas errare canes,Lunamq; rubentem.

Dira (mehercle) facinoris deſcriptio, & quæ Medeæ officinam tranſcendat. Quid rurſus lepidius Satyra nona? Satis eſt indicaſſe locum. Quid magis cenſorium decima? Quid æque ridiculum ac ſeptima? Quid diſſimulatioris naſi,quam quarta.

Quid ſtomachi apertioris, quam quæ proxime inſequitur?Ceterum vt Satyra Latina multum in numeris euariauit, & ab Iambis ad Hexametrum defecit, ipſoſque pedes, quantum licet in proſam fregit, vt plane oratio ſoluta videatur, ac proinde non poemata appellarunt, ſed ſermones: ita Lucianus inter Græcos Satyram (exſtinctis omnibus poeticis numeris, ad ſolutam orationem traduxit, & dialogis ſuis implicuit. Idem apud nos fecit Eraſmus in Colloquiis. Eſt adhuc aliud genus Satyræ, a Petronio Arbitro frequentatum, quod partim carmine, partim ſoluta oratione conſtat.

Illud autem, *o ſeri ſtudiorum*, ita interpretandum exiſtimo. Notari ſcilicet hoc verbo, quos Græci ὀψιμαθεῖς vocant,qui iam prouecti ætate ſerius ad literas adhibentur,&ob id raro ad verum iudicium ſenſumque diſciplinarum perueniunt. De quibus ita Aulus Gell. libro decimoquinto, capite trigeſimo: *Qui ab alio vita genere detriti iam & retorridi, ad literarum diſciplinas ſerius adeunt, ſi forte iidem garruli natura, & ſubargutuli ſunt, oppido quam fiunt in literarum oſtentatione inepti, & friuoli.* Eos Horatius hic deridet, quod miſcellam linguæ Latinæ & Græcæ in ſatyris confuſæ pro magno habent.

Laboraſſe autem Lucillium hac Cacozelia Græcolatinitatis, paucis verſiculis planum faciemus. Verſus autem eos inuenies apud Aul. Gellium lib.18.cap.8.

Quo me habeam pacto, tametſi non quæris,docebo.
Quando in eo numero manſi, quo in maxima non eſt
Pars hominum,vt periiſſe velis quem nolueris,cum
Debueris,hoc nolueris,& debueris,te
Sin minus delectat, quod ἄτεχνον Iſocratium † eſt
ὀχληρῶδεσq; ſimul, totum καὶ οὐ μειρακιώδης.

Ego hos verſus ita legendos exiſtimo:

Quo me habeam pacto,tametſi non quæris,docebo.
Quando in eo numero manſti,quo maxima non eſt
Pars hominum,vt periiſſe velis quem nolueris,cum
Debueris,hoc nolueris & debueris te
Sin minus delectat,quod ἄτεχνον Iſocratium
Ὀχληρῶδεσq; ſimul totum ὢ μειρακιώδης.

Vt prima ſyllaba in ὀχληρῶδες ad verſum ſuperiorem pertineat,& *manſti* pro *manſiſti*. Nam vt vulgo hic locus habetur,

nullam legitimam ſententiam conficit. Cur autem durior ſit in verſu Lucillius, materia ne argumenti aſperioris, an contumacia difficilioris ingenii, an vtroque in iſtis pauculis verſibus facile deprehendas, non minus eſſe in ingenio culpæ, quam in materia. Sententiam autem Lucilliani carminis hanc eſſe arbitror. Quo me pacto habeam, tametſi non quæris, docebo, quoniam in eo numero hominum non es, in quo plerique, vt eum quem debent adiuuare, cum nolunt, periiſſe cupiant, vt morte interueniente ipſi a pudore deſtituti amici liberentur.

LIBER QVINTVS

Ex Tito Liuio hiſtorico.

CAPVT I.

NEmo omnium, quos vidi, diligentius verſatus eſt in Liuio, quam Guido Morillonus, nec maiori fide & fruge commẽtarios in hunc auctorem conſcripſit, ſæpeq. ob id illi auctor fui, vt ſua in lucem ederet, magno enim id emolumento ſtudioſis omnibus & ſibi gloriæ futurum. Ceterum nondum perſuadere potui, gloria enim nihil capitur, longa iam ætate omnium fere rerum ſatur, præterquam ſtudii de omnibus bene merendi, vt qui inter ceteros, Eraſmi fortunas illas primas & ſuſtentauit & auxit, impetrata ei a Carolo Imperatore Senatoria dignitate. Nunquam autem exiſtimat ille, ſatis ſua elaborata eſſe, homo minime philautus, videturque mihi ex præcepto Horatii non nonum annũ, ſed poſthumum (vt ſic dicam) exſpectare. Nec dubito, ſi ipſe in vita ſua non euulgarit, quin filii eius iuuenes doctiſſimi, ſint euulgaturi. Is ad eas lucubrationes, non ſuo ſolum ingenio, ſed omnium etiam amicorum vti ſolet, ſaltem in pauculis rebus, idque nõ ſine nomenclatura. Candidiſſimus enim eſt, & plagii ſummus deteſtator. Vidi aliquando reſcripta Budæi ſuper quibuſdam locis, in quibus meum quoque iudicium conſuluerat. Nonnulla igitur, quæ tum cum illo meditatus ſum, & quæ poſterius deprehendi, ſtudioſorum oculis libenter offeram, vnde ſpero nonnihil lucis in rebus obſcurioribus naſciturum.

Gerundia in dus pro Participiis præſentis temporis, paſſiuæ ſignificationis capi.

CAPVT II.

QVæ ante conditam condendamue vrbem poeticis magis decora fabulis, quam incorruptis rerum geſtarum monumentis traduntur, ea nec affirmare, nec refellere in animo eſt. Magnorum virorum aliquando ſuper hoc loco contentiones audiui, neq;

diui, neq; id ſine cauſſa, nam cum duo tempora Liuius ſignificet, in vnam tamen vicē ambo coincidere videntur. Siue enim dicas, *ante conditam*, ſiue *ante condendam*, vtroq; modo tempus, quod natalem vrbis anteceſſit, innuitur, Quamobrem alii, vt diſcrimen inuenirent, *conditam* faciunt præſentis temporis paſſiui generis, quod apud Poetas frequentibus exemplis probari poteſt. Vergilius

Et qua vectus Abas, & qua grandæuus Achilles.

Cicero de lege Agraria contra Rullum. *Cui errato nulla venia, recte facto exigua laus, & ab inuitis expreſſa proponitur non dubitandi fidele conſilium, non laboranti certum ſubſidium nobilitatis oſtenditur, pro erranti, recte facienti.* Atque ex eadem origine profluxiſſe, quod participia illa quæ nominaſcunt. præſentis temporis ſignificationem retinere videntur. Cautus enim eſſe dicitur, non qui cauit, ſed qui cauet, circumſpectus, qui non circumſpexit, ſed circumſpicit. Iuriſconſultus, qui non conſuluit, ſed qui conſulitur. Diſcretus qui non diſcreuit, ſed qui diſcernit. Et quod habitum ſignificent, vi pſentis temporis fieri. Sic amans pro amatore, præſens enim tempus aſſiduitatem facultatem quę denotare ſolet. Erit ergo hic ſenſus. Dum conditur, dumque nondum condita eſſet) Sed hęic videmus inamœnam illam figuram, & in hiſtorico vix tolerabilem hyſteroproteron. Alii, vt hoc malum cauerent, conditam voluerunt eſſe præteriti temporis, condendam vero, paulo poſt futurũ, quod Græcis μετ' ὀλίγον μέλλον dicitur, putantes ſe hoc modo, intercapēdinem iuſtam in temporibus conſtituere, vt intelligeremus tempora quæ diu ante initia vrbis, & quæ ſub ipſum natalem fuere. Mihi periculoſius id videtur, quia exemplo caret, nec vllius auctoritate comprobatur. Ego autem ſic cenſeo, & vſque dum meliora doceat, in ea opinione futurus, nimirum, *conditam* eſſe præteriti temporis, *condendam*, præſentis, vt primum interuallum temporis ea habeat, quæ antequam vrbs exiſteret. ſecundum quę in ipſa cũſtituenda vrbe dum conditur, obtigerunt, atque ita in vicibus nulla erit perturbatio, nec exiguo fine diſtinctæ erunt. Participia autē in dus, eſſe præſentis temporis ac paſſiuæ indolis, operoſe docetur a Thoma Linacro, vnde vnum pro multis exēplum mutuabimus. Vergil.

Turne quod optanti Diuum promittere nemo
Auderet, voluenda dies en attulit vltro.

Non diem quæ voluetur, & adhuc in futurũ imminet, ſed pręſentem diem, quæ iam volueretur indicauit.

Quid Situs, & quæ religio in euulgandis nominibus Deorum.

CAPVT III.

S*Itus eſt, quemcunque eum dici ius faſque eſt, ſuper Numicum flumen, ſiue* (vt alii codices habent) *Numicium flumen, Iouem Indigetem appellant.*

Non temere eſt illa εὐλάβεια T. Liuii, exhorrentis nomen Æneæ in diuos recepti, euulgare. Sed mox de ea re. Summa autem proprietate de ſepulto ſitum eſſe dixit. Hinc enim ſiticines dicti, quod apud ſitos, hoc eſt, ſepultos canere ſolebant, idque ex auctoritate Capitonis Attæi, vt in Noctibus Atticis ab A. Gellio memoratum inuenias. Ceterum vt ad religionem Liuianam reuertamur. Neſas olim fuit, indigitati & inter diuos recepti nomen edere, quod illis a conſecratione nouum ſolet indi, neque fas erat mortali diuinis nominibus vti, quod Iudæi ſeruant in ſuo Tetragrammate, quod ab ipſis ἀνεκφώνητον dictum. Id enim in myſteriis latere debet. Quamobrem olim taciti heroa hoc templa heroum præterire ſolent, iram offenſi herois metuentes, niſi id facerent. Sunt tamen alia conſecratis nomina, quæ citra piaculum effari licet. Quale eſt, dum Romulum, Quirinum, Melicertam Portunum. Iunonem Leucotheam, Io Iſidem appellamus.

Potitii Pinarique vnde dicti. Paulo poſt, vbi de Herculis ara tractat.

CAPVT IV.

F*Orte ita euenit, vt potitii ad tempus præſto eſſent, iiſque exta apponerentur. Pinarii (extis adeſis) ad ceteram venirent dapem, inde inſtitutum manſit, donec pinarium genus fuit, ne extis ſoleminibus potirentur.* Longe elegantior lectio eſt in duobus ſcriptis codicibus, quorum alter a Buſlidio relictus, qui primus in orbe Chriſtiano Collegium trilingue inſtituit. Alter eſt Atrebatenſis collegii quorum teſtimoniis ſubinde vtemur: ac proinde ab cōpendium, alterum Buſlidianum, alterum Atrebatēſem ꝑpetuo appellabimus, in quibus ita ſcriptum inuenias. *Forte ita euenit, vt Potitii ad tempus præſto eſſent, iiſque exta potirentur, Pinarii ad ceteram dapem venirent.* Quod omnino caſtigatius arbitror. Per τεχνικὸν enim ἐτυμολογικὸν originationes eorum vocabulorum docet. Nimirum, quod alteri a Potiēdo Potitii ſunt dicti, alteri ἀπὸ τ͂ πεινᾷν. Nec remorari nos debet, quod alterum ſit Græcum, alterum Latinum: veriſimile enim eſt, aduenas & ſua, & indigenarum lingua locutos eſſe, vt fere ſemper fieri ſolet.

Quid Tarpeia, & quibus verbis petierit. Rurſus, vbi de Tarpeia agit.

CAPVT V.

S*Vnt qui eam ex pacto tradendi, quod in ſiniſtris manibus eſſet, decreto arma petiiſſe dicant, & fraude viſam agere, ſua ipſam mercede peremtam.* Liber Buſlidianus ad iſtum modum legit. *Sunt qui eam ex pacto tradendi, quod in ſiniſtris manibus eſſet, directo arma petiſſe dicant, & fraude viſam agere &c.* Quam lectionem veram arbitror. Opponitur enim ambagioſæ illi petitioni, qua vel arma, vel armillas poſcere videbatur, dum paciſcitur, vt id ſibi

traderent, quod in ſiniſtris manibus haberent. Nunc autem plane expiicitis verbis arma petiit, quamobrem non auara, ſed inſidioſa eſt habita, tanquam quæ illos nudos hoſti obiicere vellet. Rurſus. De diminutiuis propriorum nominum. *Vt Hoſtius cecidit, confeſtim Romana inclinatur acies, fuſaque ad veterem portam palatii. Romulus & ipſe turba fugientium.* Libri quos ſupra allegaui, ſic habent. *Vt Hoſtilius cecidit, confeſtim Romana inclinatur acies, fuſaque ad veterem portam Palatii. At Romulus & ipſe turba fugientium actus.* Videat diligens lector, num idem ſit nomen Hoſtius & Hoſtilius, & aliquo modo ὑποκοριστικῶς deductũ. Vt Quintilius a Quintio, Sextilius a Sexto. Petilius a Peto, Manlius ſiue Manilius a Manio. Lucilius a Lucio, ea forma, qua Græci dicunt βρεφύλλιον, εἰδύλλιον, μειρακύλλιον. Nam tametſi lambda in his dictionibus non geminetur, non mirum quum veteres ἐπάλλαξιν earundem conſonantium valde exhorruerint.

Rurſus.

Legendum Equis ierant, pro Equites erant.

CAPVT. VI.

ITa multiplici terrore perculſi Fidenates, prius pene, quam Romulus, quique cum eo equites erant. Vetuſti libri, *Quique cum eo equis ierant,* Quod mihi non paulo venuſtius videtur.

Rurſus.

Ibi viribus nulla parte adiutis, tantum veterani robore exercitus rex Romanus vicit. Quanquam nullum ſuffragium corrogare poſſum ex vetuſtis codicibus, auſim tamen deiectare, ad hunc modum legendum eſſe. *Ibi viribus nulla arte adiutis, tantum veterani robore exercitus Rex Romanus vicit.* Vt intelligas, Romulum aperta vi, ſine vllo ſtratagemate hoſtem viciſſe. In tam affinibus vocibus parte & arte facilis lapſus fuit.

Rurſus de Numa. De varietate Menſium & Annorum.

CAPVT VII.

ATque omnium primum ad curſum Lunæ in duodecim menſes deſcribit annum, quem (quia tricenos dies ſingulis menſibus Luna non explet, deſuntque dies ſolido anno, qui ſolſtitiali circumagitur orbe,) intercalares menſes interponendo ita diſpenſauit, vt vigeſimo quarto quoque anno ad metam eandem ſolis, vnde orſi eſſent, plenis annorum omnium ſpatiis dies congruerent. Buslidianus codex hunc ad modum habet.

Atque omnium primum ad curſus Lunæ in 12. menſes deſcribit annum, quem (quia tricenos dies ſingulis menſibus Luna non explet, deſuntque dies ſolido, qui ſolſtitiali circumagitur orbe) intercalares menſibus interponendos, ita diſpenſauit, vt vigeſimo quoque anno ad metam eandem ſolis, vnde orſi eſſent, plenis annorũ omniũ ſpatiis dies cõgruerent Nõ aſſcripſiſſẽ diuerſam lectionẽ, niſi inter Macrob. (qui hũc locum quaſi ex profeſſo interpretatur) & M. Ciceronem in quarta

Verrinarum actionum ingens eſſet diſcordia. videturque ſcripti codicis Buslidiani lectio, Ciceronis cauſſam, vulgata Macrobii ſuſtinere. Ait enim Macrobius, libro Saturnalium primo. Capitibus 12. & 13. *Romulum annum inſtituiſſe decem menſium, trecentorum & quatuor dierum. Numam his adieciſſe dies quinquaginta, quibus duodecim Lunæ curſus confici credidit, poſtea adhuc vnum diem adiecit Ianuario, in honorem imparis numeri, ita vt trecenti quinquaginta quinque dies in anno computarentur. Quum ergo Romani, ex hac diſtributione Pompilii ad Lunæ curſum, ſicut Græci annum proprium computarent, neceſſario & intercalarem menſem inſtituerunt more Græcorum. Nam & Græci quum animaduerterent temere ſe trecentis quinquaginta quatuor diebus ordinaſſe, quoniam appareret de Solis curſu, qui trecentis ſexaginta quinque diebus & quadrante zodiacum conficit, deeſſe anno ſuo 11. dies, & quadrantem, intercalares ſtatuta ratione commenti ſunt. Ita octauo quoque anno nonaginta dies, ex quibus tres menſes tricenum dierum compoſuerunt, intercalarent. Id Græci fecerunt, quoniam erat operoſum atque difficile, omnibus annis 11. dies & quadrantem intercalare. Itaque maluerunt hunc numerum octies multiplicare, & nonaginta dies (qui naſcuntur, ſi quadrans cum diebus vndecim octies componatur) inſerere, in tres menſes vt diximus, diſtribuendo. Hos dies ὑπερβαίνοντας, menſes vero ἐμβολίμους appellabant,*

Hunc ergo ordinem Romanis quoque imitari placuit, ſed fruſtra, quippe fugit eos, quod vnum diem (ſicut ſupra admonuimus) addiderant ad Græcum numerum in honorem imparis numeri. Ea re per octennium conuenire numerus atque ordo non poterat. Sed nondum hoc errore comperto, per octo annos nonaginta quaſi ſuperfundendos Græcorum exemplo computabant dies, alterniſque annis binos & vicenos, alternis ternos vicenoſque intercalares expenſabant in intercalationibus quatuor. Sed octauo quoque anno intercalatores octo affluebant dies ex ſingulis, quibus vertentis anni numerum apud Romanos ſuper Græcum abundaſſe iam diximus. Hoc quoque errore cognito, hæc ſpecies emendationis inducta eſt. Tertio quoque octennio, ita intercalandos diſpenſabant dies, vt non nonaginta, ſed ſexaginta ſex intercalarent, compenſatis quatuor viginti diebus, pro illis, qui per totidem annos Græcorum numerum creuerant. Hactenus Macrobius. Vbi vides, ſingulis octenniis apud Græcos ternos menſes intercalari. Contra apud Ciceronem non menſes intercalantur, ſed menſibus dies aliquot per intercalationem inſeruntur. Verba eius aſcribam quo res fiat manifeſtior.

Eſt conſuetudo Siculorum, ceterorumque Græcorum quod ſuos dies menſeſque congruere volunt, cum Solis Lunæque rationibus, vt nonnunquam ſi quid diſcrepet, eximant vnum aliquem diem, aut ſummum biduum ex menſe. Quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. Item nonnunquam vno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. Hic aperte inuenis

intueri licet, non ex ſuperfluis diebus menſes conſtitui, ſed menſibus ordinariis, vt quicquid redundat aut deficit, vel detrahi vel addi. Ego controuerſiam tantorum virorum ſatis habeo indicare, nam litem meam, vel iudicium facere, plane exhorreo. Iudicent peritiores, & qui antiquitatis magis conſulti ſunt. Ceterum, quo res inſtructior ſit, adiiciam ex Libanii argumento contra Androtionem, eius in intercalando rationem. Attici mẽſes ſuos calculabantur, non ſecundum ſolarem curſum vt nos, ſed ſecundum Lunarem. Nam ſecundum Solis periodum, habet annus trecentos 65 dies, vnde euenit in menſem computari 30. dies & diei trientem, & duodecimam. Decies enim 30. trecentos, bis 30. 60. conficiunt. In reſiduo ſunt 5. dies, quorum quatuor ex duodecim trientibus reſultant, ſupereſt vna, verum illam reperies in duodecimis vnius diei, quum duodecim menſes ſinguli in ſe ſingulas habent. Secundum autem Lunarem curſum annus habet trecentos, quinquaginta quatuor dies, menſis vero viginti nouem & ſemiſſem. Dies enim viginti ſunt ducẽti, bis viginti quadraginta, bis nouem octodecim. Porro duodecim illi ſemiſſes, ſex dies abſoluunt. In vniuerſum igitur trecenti quinquaginta quatuor dies ſunt, deſtituturque vndecim diebus, quibus annus ille ſolaris abundat. Illos autem Athenienſes tertio quoque anno contrahentes, menſem intercalarem efficiebant, dies triginta tres in ſeſe complectentem.

Græca ſic habent.

Ἰστέον ὅτι οὐκ ἐψήφιζον οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς μῆνας κατὰ τὸν ἡλιακὸν δρόμον ὡς ὑμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν σεληνιακόν. κατὰ γὰρ τὸν ἡλιακὸν ἔχει ὁ ἐνιαυτὸς ἡμέρας τριακοσίας ἑξήκοντα πέντε. ὥστε συμβαίνει ἔχειν τὸν μῆνα ἡμέρας τριάκοντα, καὶ τρίτον καὶ δωδέκατον τῶν δώδεκα. Δεκάκις γὰρ τριάκοντα, τριακόσια. δὶς τριάκοντα ἑξήκοντα. λοιπὰ πέντε. τὸ τρίτον τῶν δώδεκα τέσσαρα. λοιπὴ μία. τὸ δὲ δωδέκατον τῶν δώδεκα ἡ μία ἐστί. κατὰ δὲ τὸν σεληνιακὸν δρόμον ὁ ἐνιαυτὸς ἔχει τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας. ὥστε συμβαίνει τὸν μῆνα ἔχειν ἡμέρας εἰκοσιεννέα καὶ ἥμισυ τῶν δώδεκα. Δεκάκις γὰρ εἴκοσι διακόσια. δὶς εἴκοσι τεσσαράκοντα. δεκάκις ἐννέα ἐνενήκοντα, δὶς ἐννέα δεκαοκτώ. καὶ τὸ ἥμισυ τῶν δώδεκα, ἕξ. ὥστε εἶναι ὁμοῦ ἡμέρας τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας. ὑπολείπονται δὲ κατὰ τὸν ἡλιακὸν δρόμον ἡμέρας ἕνδεκα. ἃς Ἀθηναῖοι κατὰ τριετείαν συνάγοντες, ἐποίουν τὸν ἐμβόλιμον μῆνα τριάκοντα τριῶν ἡμερῶν. ἔχει γοῦν ὁ ἐνιαυτὸς κατὰ τὸν σεληνιακὸν δρόμον τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας, καὶ τὰς μὲν τέσσαρας ἡμέρας ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι ἀρχαιρεσίας, ἐν αἷς ἄναρχος ἡ Ἀττικὴ ἦν, ἐν ταύταις ἀντιβάλλοντο τοὺς ἄρχοντας. ἦρχον οὖν οἱ πεντακόσιοι, τὰς τριακοσίας πεντήκοντα ἡμέρας. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἦσαν καὶ δυσχερῶς ἦγον τὰ πράγματα, διεῖλον ἑαυτοὺς εἰς δέκα μερίδας, κατὰ τὰς φυλάς, ἀνὰ πεντήκοντα, τούτους γὰρ ἑκάστη φυλὴ ἀντιβάλλετο, ὥστε συνέβαινε τοὺς πεντήκοντα ἄρχειν τῶν ἄλλων ἀνὰ

Digitized by Google

τεσσαράκοντα πέντε ἡμέρας. αὗται γὰρ αἱ τεσσαρακονταπέντε ἡμέραι εἰσὶ τὸ δέκατον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ. δεκάκις γὰρ τεσσαράκοντα τετρακόσια, πεντάκις δέκα πεντήκοντα. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πάλιν οἱ πεντήκοντα πολλοὶ ἦσαν εἰς τὸ ἄρχειν ἅμα. οἱ δέκα κατὰ κλῆρον μίαν ἡμέραν. τῶν ἑπτά. Ὁμοίως δὲ ἕκαστος τῶν ἄλλων ἀπὸ κλήρου ἦρχε τὴν ἑαυτοῦ ἡμέραν, ἄχρις οὗ πληρωθῶσιν αἱ ἑπτὰ ἡμέραι, καὶ συνέβαινε τοῖς ἄρχουσι τρεῖς μὴ ἄρχειν. ἕκαστος δὲ ἄρχων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐκαλεῖτο ἐπιστάτης. Διὰ δὲ μίαν μόνην ἡμέραν ἦρχεν, ἐπειδὴ αὐτὸς τὰς κλεῖς τῆς ἀκροπόλεως ἐπιστεύετο, καὶ πάντα τὰ χρήματα τῆς πόλεως, ἵνα οὖν μὴ ἐρασθῇ τυραννίδος, διὰ τοῦτο μίαν ἡμέραν ἐποίουν αὐτὸν ἄρξαι. Ἰστέον δ᾽ ὅτι οἱ μὲν πεντήκοντα, ἐκαλοῦντο πρυτάνεις, οἱ δὲ δέκα πρόεδροι, ὁ δὲ εἷς ἐπιστάτης. Quod autem euario ab exemplaribus Demoſthen. nimium in iſto argumẽto corruptis, id debeo Ioanni Deonſio viro eruditiſſimo, & incomparabilis memoriæ, vt qui ſubinde integras orationes nunc Demoſthenis, nunc Ciceronis ad verbum memoriter recitat. Is mihi ſuum Demoſthenem ad cenſuram Budæi caſtigatum, hac in parte vtendum dedit. Eſt autem multiplex annus mundanus, cuius meminit Cicer. in ſomnio Scip. Complectitur is ſecundum Macrob. 15. millia ſolſtitialium annorum. Secundum Seruium 12. millia & 544. annos. Solſtitialis proprie Solis ambitus eſt per zodiacum. Ita quoque ſingulorum Planetarum ſuus annus eſt, Lunæ menſtruus. Mercurii & Veneris eiuſdem fere ſpatii, quo ſolaris Martis, huius temporis duplum habet. Iupiter duodecuplum, Saturnus trigecuplum. Rurſus potes ita nouam diuiſionem inire, ſi alios annos naturales, alios ciuiles dixeris. Naturalis enim curſum ſolis, Ciuilis, ciuitatis aut gentium ſequitur morem. Naturalis 365. dies, horas ſex propemodum continet. Ciuilis, incerto dierum numero fluctuat, & ab auctore nomen ſortitur, vt annus Romuli 304. habebat dies. Numæ 365. dies Arcadum tribus menſibus explicabatur. Acarnanum ſex. Eſt rurſus annus vtilis, qui liber eſt ab omnibus diebus nefaſtis, & tantummodo conſummatur iis diebus, qui iuris actionem habent. Sed & addi ſolet: Si reus præſtat ſui conueniendi facultatem, & & iudicis copia fiat.

Aliquanto poſt.

Pontificem deinde Numa Martium Marci filium ex patribus legit, eique ſacra omnia exſcripta, exſignataque attribuit. Non integrum videtur *Marci filium, Martium,* non *Marcum* appellari, quum nomina patrum in filiis iterari, gentilitii iuris ſit. Auget ſuſpicionem, quod mira iſthic eſt in ſcriptis libris diſcrepantia. Alii habẽt *Marcum Flauium,* alii *M. Fuluium,* nõnulli *M. Furium.* Quid melius ſit, in medio diſceptandum relinquimus.

Rurſus. Legendum pro ipſo, non, propulſo.

CAPVT VIII.

EA pietate omnium pectora imbuerat, vt fides ac iuſiurandum proximo legum ac penarum metu, ciuitatem regerent. Alia exempl.

empl. habent, *vt fides ac iuſiurandum propulſo legũ &c.* Quod tametſi inquinatius videtur, affinius tamen veritati, quam illud ſuperius. Omnino mihi perſuadeo legendum eſſe, *vt fides ac iuſiurandum pro ipſo legum & pœnarum metu, &c.* Vt pro *ipſo* corruptum ſit in *propulſo.* Nimirum religionem ſucceſſiſſe in vicem metus legũ, ac pœnarum Sed vt mihi hoc perſuadeo, ita aliis neceſſitatem credendi adferre non velim. Sequor enim meam diuinationem, non teſtimonia codicum. Habet autem Fabius Pictor ſimilem ſententiam, lib. primo, *Nullo tunc vindice aut metu, ſed ſua ſponte retinebant fidem & rectum.*

Sequitur deinde paucis verbis interiectis.

CAPVT IX.

L*Vcus erat, quem medium ex opaco ſpecu fons perenni rigabat aqua, quo quia ſe perſæpe Numa ſine arbitris, velut ad congreſſum dea inferebat, Camœnis eum lucum ſacrauit, quod earum ſibi concilia cum coniuge, vel quod Dearum ſibi conſilia cum coniuge ſua Ægeria eſſet.* Scripti codices per omnia cum vulgatis conſentiunt, niſi quod pro *medium, medius* legant, mihi illud, *ſibi*, non arridet, arbitrorque mutandum in *ibi*, & ob id lucum illum Muſis eſſe dicatum, quod ibi colloquia vxori eius cum Deabus eſſent. Sub nomine autem *Dearum* Muſas intelligit, quas Theocritus perpetuò Nymphas appellat. Habet id quoque magnificentiam, cum genus pro ſpecie ſubiicitur.

Qui ſint Argei.

CAPVT X.

ANnectamus de proximo, quod mire implicitum eſt, *Multa alia ſacrificia, locaque ſacris faciendis, quæ Argeos pontifices vocant, dedicauit.* Ridicula eſt eorum interpretatio, qui putant; argeos ſcyrpeos hic eſſe homines, qui cum facibus de ponte deiiciebantur ex inſtituto Herculis. Nam ipſa ſacra & loca, vbi ſacris operam dabant, a Pontificibus Argei dicebantur. Sacra ob antiquitatem cum ſuis ritibus iam pridem abolita ſunt. Loca multa Romæ Argeorum nomen retinent, vt videre eſt, apud Varronem libro quarto de lingua Latina, vbi nunc quintum, nunc ſextum Argeorum ſacrarium citatur, monteſq; certis finibus diſtinguuntur, ex Argeorum libris ritualibus. Fabius pictor vniuerſum campum ſeptem collibus ſubſidens, vſque ad Tyberim duplici nominè Lybiſſum & Argeum vocat.

Ex vita Tulli Hoſtilii. De Ceremoniis Patris Patrati.

CAPVT XI.

R*Ex facis ne me tu regium nuntium, populiq; Romani Quiritium, vaſa comiteſque meos? Rex reſpondit; Quod ſine fraude mea;*

populique Romani Quiritium fiat, facio. Fœcialis erat M. Valerius, is patrē patratū Sp. Fuſiū fecit, verbena caput capilloſque tangens, habet Buslid. codex non *tangens*, ſed *tegens*. In ſacris Deorū caput operiri & tegi ſolet, & apud Plutarchum in vita Numæ, *Numa capite operto ſedet, cum de eo in regem creando auguria captantur*, quid tamen rectius non auſim definire. Id ad vtilitatem rudiorum adiiciet. dum, Fraudem hic appellari malitioſam fœderis interpretationem, quum ſententia violata, verbis ſatisfacimus, vt ille, qui cum certos dies induciis aſſcripſerat, noctu hoſtilia fecit, quaſi de noctibus nihil omnino cautum eſſet. Pulcre admodum hæc diſtinguit Paulus Iureconſultus. ff. de legibus & Senatuſconſultis. *Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet, in fraudem vero legis, qui ſaluis verbis legis, ſententiam eius circumuenit.*

De Tarquinio Priſco. Quid ſit Sentire.

CAPVT XII.

LVcumoni contra omnium heredi bonorum, quum diuitiæ iam animos facerent, auxit ducta in matrimonium Tanaquil, ſummo loco nata, & quæ haud facile iis, in quibus nata erat, humiliora fineret.

Integrum hoc prima ſpecie videtur, & approbatur omnium codicum conſenſu, mihi tamen iſthic hulcus ſubeſſe perſuadeo. Credo enim, illud *fineret* in *ſentiret* mutandum, vt idem ſit cum τῷ φρονεῖν, nimirum. Eam pares animos ſuis natalibus & opibus habere. Sino tamen, vt ſuum *fineret* retineant, qui alterius opinionis ſunt. Ceterum id pro auctario adiiciendum, Lucumones dici ſolitos reges Hetruſcorum. qui duodecim erant, ſecundum duodecim populos, qui autem iſtis omnibus imperitabat Lartem appellabant, vnde adhuc Angli ſatrapas ſuos Lordas vocant.

Alterum tantum, quid ſignificet.

CAPVT XIII.

NEque tum Tarquinius de equitum centuriis quicquam mutauit, numero tantum alterum adiecit. Atrebatenſis codex habet. *Numero tantum alteram adiecit.* Buslidianus. *Numerum tamen alterum adiecit.* Sed vulgata lectio probatior eſt, indicat enim numerum in centuriis equitum duplicatum eſſe Hac forma loquendi Cic. de oratore perfecto vſus eſt. *Pes qui adhibetur ad numeros partitur in tria, vt neceſſe ſit partē pedis, aut æqualem eſſe alteri parti, aut altero tanto, aut ſeſquimaiorem eſſe, ita fit æqualis Dactylus, duplus Iambus, ſeſqui pæon.* Alterum tantum dicimus, quum tantundem adhuc ſemel eſt, quantum antea in numero aut magnitudine fuit. Sumta autem eſt ea forma loquendi a Demoſthene contra Midiam, vbi inquit. ὑμεῖς δὲ ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι σμίκρῳ τινι δίχα πελαίτων εἰλήφατε, καὶ ἐκείνων τοσούτων ἑτέρων.

Legendum

Digitized by Google

Legendum Dono pro dolo.

CAPVT XIV.

IBi *Tarquinius maledicta ab ſtirpe vltima orſus, ſeruum ſerua natum, poſt mortem indignam parentis ſui, non interregno (vt antea) inito, non comitiis habitis, non per ſuffragium populi, non auctoribus patribus, muliebri dolo occupaſſe regnum.* Buslidianus codex pro *dolo dono* habet, vt id regnum, quod a Senatu & populo dari ſolet, mulier ſui doni fecerit, quod ego genuinum omnino arbitror. Sermo enim ex contentione αὐξήσεως acrior eſt, & de Tullia æmula Tanaquilis paulo ante hæc verba fecit. *Nec conquieſcere ipſa poteſt, ſi quum Tanaquil peregrina mulier tantum moliri potuiſſet animo, vt duo continua regna viro ac deinceps genero dediſſet: ipſa regio ſemine orta, nullum momentum in dando, adimendoque regno faceret.*

Quid ſit vulgo dici.

CAPVT XV.

T*Vrnus Herdonius ab Aricia, ferociter in abſentem Tarquinium inuectus, haud mirum eſſe ſuperbo inditum Romæ cognomen. Iam enim ita clam quidam muſſitantes, vulgo tamen eum appellabant.*

Mihi is locus perpetuo ſuſpectus fuit, neque ſine cauſſa. pugnāt enim inter ſe, quoſdam *clam muſſitantes*, & vulgo *eum appellaſſe Superbum*, vulgo enim dicitur, quod a nemine non iactatur, a quibuſdam dicitur, quod a paucis. Recte igitur ad iſtum modum liber Buslid. *Iam enim pridem clam ita muſſitantes, vulgo tamen eum appellabant*, dictione, *quidam* mutato in *quidem*, vt intelligeremus clam quidem ita eum vocitari, ſed tamen paſſim.

Ex libro ſecundo. Legi Vulſcos, pro Volſcos.

CAPVT XVI.

M*Vlta igitur blandimenta plebi per id tempus a Senatu data, annonæ inprimis habita cura, & ad frumentum comparandum. miſſi alii in Volſcos, alii Cumas, ſalis quoque arbitrium vēdendi, quia immenſo pretio venibat in publicum omni ſumtu ademtum priuatis, portoriis quoque & tributo plebe liberata.*

Buslidianus ſic:

Et ad frumentum comparandum miſſi alii in Vulſcos (idque perpetuo) alii Cumas, aliis quoque arbitrarium, quia impenſo pretio venibat. In ceteris conſenſus fuit. Mihi hic locus mutilus videtur. diſpiciendum igitur num ad iſtum modum legi oporteat. *Et ad frumentum comparandum miſſi alii in Volſcos, alii Cumas. Salis quoque arbitrium vendendi, quia impenſo pretio venibat in publicum, ſine omni ſumtu ademtum priuatis.* Vt hic ſit ſenſus. Arbitrium ſalis vendendi ademtum priuatis, quia impenſo pretio, hoc eſt, permagno veni-

bat. Venditum autem fuiſſe publice ſine omni ſumtu, detractis oneribus itinerum & vectigalium, vt præter pretium ſalis nihil ſit ſolutum.

Mox ibidem de Coclite. Legendum Tranſitui, non Tranſitum.

CAPVT XVII.

D*Eum & hominum fidem teſtabatur, nequicquam deſerto præſidio eos fugere, ſi tranſitum pontem a tergo reliquiſſent.* Niſi interpreteris *tranſitum* pro *tranſibilem*, vt inuictum pro inuincibilem, infractum qui frangi non poteſt, non video qui ſenſus emergere poſſit. Buslidianus codex, pro *tranſitum, pontem* legit, *tranſitum potem*, quod poſſibilem interpretari liceat. Iuxta illud Catulli. *Hoc facies non pote ſiue pote.* Sed neſcio quo pacto mihi iſta affectatio non arridet, & propemodum mihi perſuadeo legendum eſſe. *Si tranſitui pontem a tergo reliquiſſent, Tranſitui*, hoc eſt, *ad trãſeundum*. putoque librarios *i* tertium crus ex *vi*, pro *m.* aſpexiſſe, veluti ſcriptum fuiſſet tranſitm, & *u* ex ingenio addidiſſe, quaſi id neceſſario requireretur.

De Mutio. Craſſari olim dictum pro graſſari.

CAPVT XVIII.

T*Vnc Mutius, quaſi remunerans meritum. Quandoquidem, inquit, eſt apud te virtuti honos, vt beneficio tuleris a me quod minis nequiſti, CCC, coniurauimus principes iuuentutis Romanæ, vt in te hac via graſſaremur, mea prima ſors fuit. Ceteri, vtcunque ceciderit, primi quoad te opportunum Fortuna dederit, ſuo quiſque tempore aderunt.* Buslidianus. *Vt in te hac via craſſaremur*, idque ſæpius in eadem voce, vt antiqui Caium, pro Gaium, Cneum pro Gneũ dixere. Quanta autem affinitas ſit in his literis, ipſa forma docet C. G, quum nihil differant, niſi quod inferius cornu in G nonnihil ſurſum verſus repandum eſt, quare non immerito inter ἀντίστοιχα referri poſſunt. Addit deinde. *Mea prima ſors fuit, ceteri, cuiq; ceciderit.* Vnde ego hanc germanam lectionem cenſeo. *Ceteri vt cuiq; ceciderit, primi quoad. &c.*

Iniquum Tributum, quod ſupra cenſum, & quod ante tempus exigitur.

CAPVT XIX.

S*Abino bello ait ſe militantem, quia propter populationes agri non modo fructu caruerit, ſed villa incenſa fuerit, direpta omnia, pecora abacta, tributum iniquo ſuo tempore imperatum, æs alienum feciſſe.* Buslid. *Tributum iniquo non ſuo tempore imperatum.* Adiutus iſtius lib. ſcriptura, legendum puto, *Tributum iniquum, ac non ſuo tempore imperatum.* Vt duplex ſit conqueſtio ſuper hoc tributo, & quod magnitudine iniquum fuerit, vltra cenſum iniuncto onere, & quod non exſpectato tempore, quo dandum erat, extortum ſit.

Quid differant Confidere & Concredere.

CAPVT XX.

E*T Conſules magis non confidere, quã non credere ſuis militibus.* Nihil hic vitii, ſed difficultatis plurimũ, quod in gratiam ſtudioſorũ

Digitized by Google

tētabimus enodare. Credimus illis, quos ſoluendo putamus. Confidimus his, quorum beneuolentia nos ſecuros facit. Conſules igitur potius non confiſi ſunt ſuis militibus, quos alienos a ſe, auerſoſque exiſtimabant, quam quod de viribus illorum deſperarent. Sic animo confidimus & moribus, ſi inde officia exſpectamus, credimus facultati, cum id eos præſtare poſſe nobis perſuademus, poſſe ſuos milites vincere credebant, velle eos vincere non confidebant.

Diuinatio, num legendum iratos inuocat Deos, An iuratus inuocat Deos.

CAPVT XXI.

V*Ictor*, inquit, *M. Fabi reuertar ex acie, ſi fallat. Iouem patrem, Gradiuumq; Martem, alioſque iuratus inuocat Deos.* Ita quoque ſanum eſt, vel ſanum videtur, vt nuſquam vel vna verruca mali appareat. Sed eſt in Buslidiano codice ſaltem ſpecioſior ſententia. Sic enim legitur. *Alioſq; iratos inuocat Deos*, nimirum, ſi fallat quod præceſſit, exſecratione ſeipſum obligans, niſi victor e prælio regrediatur.

Sequitur continuo.

Inde deinceps omnis exercitus in ſe quiſq; iurat. Buslid. *Item deinceps*, &c. Neſcio quid melius, in æquilibrio mihi res pendere videtur. Nam inde *deinceps* non plane illepidum. ſignificat enim poſtea per ordinem ſingulos in ſe diras concepiſſe, niſi victores redirent. Item *deinceps* exemplo alterius imitationem ſignificat.

Actor legis, & auctor, quomodo differant.

CAPVT XXII.

S*Ed vt inuentor legis Volero, ſic Lectorius collega eius, auctor tum recentior, tum acrior erat.* Hæc ſententia vere introrſum turpis, ſpecioſa pelle decora eſt. Si Volero erat inuentor legis, cur Lectorius eiuſdem auctor dicitur? cum auctor idem ſit, quod inuentor, hoc eſt, qui aliquid primus & præcipuus inſtituit. Recte igitur Buslidianus codex pro *auctor, actor* habet, hoc eſt, exercitator, & exſecutor, vt Volero habeat laudem inſtitutæ legis. Lectorius de opera ferendæ legis primas obtineat.

Quid iras incitet.

CAPVT XXIII.

E*Adem in militia ſæuitia Appii, quæ domi eſſe, eo libentior, quod ſine Tribunitiis vinculis erat, odiſſe plebem pluſquam paterno odio, quod ſe victum videbat ab ea, ſe vnico conſule obiecto aduerſus tribunitiam poteſtatem, perlatam legem eſſe, quam minore conatu nequaquam tanta patrum ſpe, priores impedierant.* Nihil hæc eſt, niſi αἰτιολογία indignationis Appii, quæ frigidor eſt, & dilutior in iſtis verbis. Si enim ipſe vnicus conſul obiectus ſit contra tribunitiam poteſtatem, quid miri, ſi victa ſit

vnius auctoritas deſtituta a ſocio atque collega altero conſule, ac proinde minor cauſſa iraſcendi, cum nihil ſubitum & inexſpectatum eius animum percellat. Sed rurſus, qui potuerunt patres habere tantum ſpei in impedienda lege, ſi vnum tantummodo conſulem pro ſe habebant. Tot difficultates ſanantur vnica dictione, quam habet codex Buslidianus, vbi pro *obiecto*, ſcriptum eſt, *electo*. Vt ſit ſenſus. Ideo ſe tanta odia in plebem concepiſſe, quod vnice ad id electus conſul, cum ſumma ſpe patrum, vt ipſius viribus & conſtantia reſiſteretur legi, non tamen potuerit ſuſtinere violentiam plebis. Non memor eſt ſui Liuius, ſupra enim ita dixit. *Patres ad vltimum dimicationis rati rem venturam: Appium Claudium Appii filium, iam inde a paternis certaminibus inuiſum infeſtumq; plebi, Conſulem faciunt.*

LIBER SEXTVS
EX BVCOLICIS VERGILIANIS.

Myſtica vrbium nomina.

CAPVT I.

POſtquam nos Amaryllis habet, Galathea reliquit.

Seruius hunc locum ita exponit. ἀλληγορικῶς, inquit, *hoc dicit, poſtquam relicta Mantua, Romam me contuli. Nam Galatheam Mantuam vult eſſe, Romam Amaryllida*, nec plura addit. Eandem allegoriam tanquam feſtiuam continuo repetiuit Verg.

Namq; (fatebor enim) dum me Galathea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi.

Seruius hic nihil dicit, quaſi ſuperiori expoſitione per omnia ſatisfeciſſet. Debet autem allegoria ita eſſe αἰνιγματώδης, vt tamen aliqua veſtigia indagandi arcani de ſe præbeat. Nec dubito, quin plurima olim ſigna nota fuere, quæ ad verum intellectum deducere poterant, quæ antiquitatis obliteratione a nobis nequaquam deprehendi poſſunt. Cur enim non tam bene Galatheam Romam, quam Mantuam intelligas, ſi temere a puellarum nominibus vrbes ſignificare liceat? Tentandum ergo, ſi quid inuenire poſſimus, quod huic myſterio lucem adferat. Politianus auctor & elegans & curioſus, dicit, Romanam vrbem triplici olim nomine inſignitam fuiſſe. Appellari enim vulgato nomine Romam, arcano Amaryllida, ſacro & rituali Florentiam, ſeu (quod idem eſt, Anthuſam. Venuſtiſſime igitur, cum puellæ vrbique idem nomen ſit, ſub vocabulo Virginis Romam indicauit. Vtinam ſimile quid in Galathea haberemus, vbi nihil ambigo, quin ſit eadem alluſio. Fortaſſe ideo Mantuam Galatheam dixit, quod ibi Galatæ, hoc eſt, Galli Togati ſuas ſedes habuerunt, vel quod Mantuani originem traxerunt a Venetis, quos Strabo quoque dicit e Venetis Gallis Oceani accolis oriundos eſſe. Certe Seruius ſuper eo verſu,

Qui

Qui muros matriſq; dedit tibi Mantua nomen,

Venetos & Tuſcos conditores Mantuanæ ciuitatis facit, ac Venetiam alio nomine Ciſalpinam Galliam dici. Hoc non admodum in Politiano probo, quod Amaryllida ab amore deductum putet, quaſi Latinum ſit nomen. Ego (quia & apud Theocritum puella eius nominis reperitur, & quia perſonæ bucolicæ fere omnes Græcæ) Græcam originationem potius requirendam arbitror, & in eius etymologia latere aliquid, quod cum rebus ruſticis ſit cognatū, quale eſt in Galathea, Phyllide, quarum altera a lacte, altera a frondibus nomē ducit, ἀμάρα certe incile ſignificat, per quod aqua ad irrigationem vel horti, vel alterius generis agri deriuatur. Id ſi admittas, forma diminutiua inde Amaryllis declinata videtur. Fabius Pictor tradit, Argeum campum, qui ſeptem montibus includitur in ſpeciem arcus vſque ad Tyberim, quæ inſtar cordæ eum præcingit, inundationibus fluuii inhabitabilem fuiſſe. Sed Vertumno ſacris factis aquas in alueum reuertiſſe, arbitrorque ab incilibus, quibus palus ſiccata eſt, Romam Amaryllida eſſe dictam.

Aliud. Antrum eſſe domicilium paſtorum.

CAPVT II.

Non ego vos poſthac viridi proiectus in antro
Dumoſa de rupe procul pendere videbo.

Paſtor iſte non ita in antro cubat, tanquam in temporario diuerticulo, ſed veluti in legitimo domicilio. Nam veteres in ſpeluncis ouilia ſua conſtituebant, quod ex Polyphemi moribus patet. Nec ſuffragium leue eſt a Græca lingua, qua μάνδρα nunc pro ſtabulo, nunc pro antro vſurpatur. Atque inde eſt, quod D. Baſilius in oratione de natali Domini, Mandran appellat ſtabulum, in quo Chriſtus natus eſt. Quamobrem ſummi Paſtores Archimandritæ etiamnum a Græcis appellantur. Fuiſſe autem hanc ſpeluncam Tityro pro domo, vel illud argumento eſt, quod ibi ſuum penum habuerit, cum ita ſubiungit.

Hic tamen hac mecum poteris requieſcere nocte
Fronde ſuper viridi, ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneæ molles, & preſſi copia lactis.

Eandem ſententiam in Cyclope Theocriti inuenias.

ἅδιον ἐν τ' ἄντρῳ παρ' ἐμὶν τὰν νύκτα διαξεῖς.
ἐντὶ δάφναι τηνεὶ, ἐντὶ ῥαδιναὶ κυπάρισσοι.

Vter Poeta hic præſtantior cenſendus eſt, non noſtri eſt iudicii, niſi quod hoc aperte licuerit dicere, quæ apud Theocritum parata ſunt deliciis, ea a Vergilio conſolationi adhiberi. Neſcio quam oportune, cum alienæ felicitatis oſtentatio magis dolorem in calamitoſis exacerbet, quam mitiget.

Ex Alexide. Quid ſibi velit vox Incondita.

CAPVT III.

VBi hæc incondita ſolus.
Montibus & ſyluis ſtudio iactabat inani.

Incondita (inquit Seruius) *hoc eſt incompoſita ſubito dicta, agreſtia, vel inſanæ mentis dicta verba, vel incondita, id eſt, inconſcripta.* Recte Seruius. Obſeruaui tamen, incondita ea ſæpe dici, quæ natura, non arte fiunt. Sic Donatus ſolas interiectiones voces inconditas appellat, quod natura eas gignat, ac proinde apud omnes homines eſſe eaſdem, reliquas vero orationis partes artificiales, & hominum ingeniis variari. Hinc quoque eſt, quod milites in triumpho Cæſaris apud Suetonium incondita carmina ceciniſſe deſcribantur.

Ibidem. Iolas vnde dictus.

CAPVT IV.

NEc, ſi muneribus certes, concedet Iolas.

Inter reliquas opiniones refert Seruius, Alexim fuiſſe puerum Auguſti Cæſaris, atque ab eo in deliciis habitum. Id ſi verum eſt, valde eleganter Vergilius Iolam ſibi riualem fecit. Ego enim per *Iolam Iulum* intelligo, nimirum Auguſtum Cæſarem, qui ab *Iulo* originem ſuæ gentis trahit, ac proinde cum eo ambitu munerum certari non poſſe. Nec admirationi eſſe debet, ſi Poeta in perſonis ſuis nomen nonnihil a vero declinet, vt Bucolicam conditionem accipiant. Quid enim Iulus faceret in re paſtoritia, aut Alexander? hoc enim eſt verum nomen Alexidis. Heroica ſunt iſta vocabula, nihil apta paſtoritiis caſis. Eſt alioqui familiare Poetis (vt habet Apuleius in ſua Apologia) amicorum amicarumque nomina nonnihil inflectere, ſeruato fere numero ſyllabarum. Sic *Clodia* a Catullo *Lesbia* dicta eſt. Sic a *Tinda* fœmina quidem, ſed (vt auctor Euſtatius) poetria inſigni, ea quæ Metella erat, *Perilla* eſt nominata. Sic *Hoſtia*, a Propertio *Cinthia*. Sic *Plania*, a Tibullo *Delia*. Sic *Gratidia*, ab Horatio *Canidia* appellatur.

Ex tertia Ecloga. Malo petere, quo ſenſu dictum.

CAPVT V.

MAlo me Galathea petit laſciua puella,
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

Quid ſit malis petere, tacitum prætermiſit Seruius, credo quod eam rem ſuo tempore omnibus notam videret. Verum quia noſtro ſeculo eius dicti feſtiuitas non ab omnibus ſentitur, curioſius iſtum locum tractemus. Tota iſta Ecloga περὶ αὐτῶν λόγους, hoc eſt, de ſe loquentes, ſuaque iactantes paſtores habet, vt & Theocritus Idyllio quinto. *Primum ſe laudant, quod cari ſint numinibus, deinde quod pulcri.* Gloriatur igitur his verbis, ſe vltro a Galathea ad amoris commercia affectari & ambiri, id enim eſt Græcis μήλοις βάλλειν, vt auctor eſt interpres Theocriti, Idyllio ſexto. Vnde quoque

quoque μηλοβληθῆναι ab Ariſtophane dictum eſt, pro amore percelli. Sic enim inquit.

μὴ δ' εἰς ὀρχηστρίδων εἰσιέναι ἵνα μὴ πρὸς ταῦτα κεχηνὼς
μηλοβληθεὶς ὑπὸ πορνιδίου τῆς εὐκλείας ἀποθραυσθῇς. Id eſt.
Neq; in ædes ſaltatricis introire, ne ad iſta inhians,
Malo percuſſus a meretricula, gloria defringaris.

Paſtor igitur aduerſarius, vt paria vel maiora adferat, vt lex eſt Amoibæi carminis.

At mihi ſeſe offert (inquit) vltro meus ignis Amyntas,
Notior vt iam ſit canibus non Delia noſtris.

Hoc autem diuerſi eſt apud Theocritum, quod ibi paſtores ſuos amores efferunt, alienos vituperant, hoc poſterius Vergilius omiſit. Sunt autem iſti verſus Theocriti, quos Vergilius omnino adæquauit, vt in Noctibus Atticis tradit Aul. Gell. dum quædam reponit vt imitator, quædam vt æmulator immutat, paria ſubſtituens, non eadem.

Βάλλει καὶ μάλοισι τ' αἰπόλον ἁ κλεαρίστα
τὰς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Hoc eſt.

In me mala iacit Cleariſtæ filia, capras
Dum prætereduco, & dulci poppiſmate laudat.

Vnde metaphora ſit accepta, docet Eraſmus in Chiliad. Mirum autem eſt, quam hoc vocabulum μῆλον, vnde noſtrum malum deductum eſt, πολύσημον ſit apud Græcos. Nam & certum genus pomi, & pecus, & mamillam ſignificat.

Ex Sileno, Rerum affinium hiſtorias confundi.

CAPVT VI.

QVid loquar aut Scyllam Niſi? quam fama ſecuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

Alciatus vir admirandæ eruditionis, ac paris facundiæ, in libello ſuo quem παρέργων inſcripſit, exiſtimat Vergilium naturam famæ ſequutum, quæ plerumque mendax eſt, falſo hiſtoriam de Scylla tradidiſſe, atque ideo quæ Scyllæ Phorci filiæ congruebant, Scyllæ Niſi attribuiſſe. Bonus (mehercle) iſtius loci tuendi color. Nec ſemel inueniuntur iſtiuſmodi perſonarum confuſiones. Apud Ariſtophanem in Auibus, Progne, non in hirundinem, ſed in luſciniam transformatur. Idemque in Ranis, quod mirabilius eſt ἀηδόνιον, non luſciniæ, ſed hirundinis cantum appellat, cum tamen omnes Græci ἀηδόνα pro luſcinia agnoſcant, nec Latini olim aliter ſenſere, vt ex illo Calphurnii verſiculo facillime comprobatur.

Aſtyle credibile eſt, ſi vincat Acanthida cornix,
Vocalem ſuperet ſi turpis Aedona bubo.

Iam cum fabula ex etymo Philomenæ (quæ alias Philomela dicitur, a ſtudio canendi) ſit orta: mirum eſt, Ariſtophanem in di-

Digitized by Google

uerſam partem ita præcipitem abiiſſe. Sed, vt dixi, in rebus affinibus confundunt hiſtorias, nec Vergilius longe diſceſſit ab illa miſcella, quippe qui ſtatim ſubiungat.

Quas illi Philumela dapes, quæ dona pararit.

Certum enim eſt, Prognem ſuum filium Itym patri epulandum appoſuiſſe. Quod ſi iſtos colores non recipimus, præſto eſt & aliud effugium, ſi antiquorum voluminum fidem ſequi non recuſemus, quorum aliqua ſic habent. *Quid loquar aut Scyllam Niſi, aut quam fama ſecuta eſt*, Alii rurſus. *Quid loquar an Scyllam Niſi, an quam fama ſecuta eſt.* Rurſus alii. *Quid loquar vt Scyllam Niſi, aut quam*, &c. Quæ lectio mihi præ ceteris arridet, vt ſubiungatur per Zeugma ab inferiore, narrauerit, hoc pacto. *Quid loquar*, vt narrauerit Silenus, qui cum Deus ſit, errare non poteſt in cognitione hiſtoriarum. Si quis tamen rerum geſtarum confuſiones malit, habet etiam exemplum apud Ouidium in Heroinis. *Siue quis Antilochum narrabat ab Hectore victum.* Cum non ab Hectore, ſed a Mennone trucidatus ſit.

In Pharmaceutria. Quis ſit improbus.

CAPVT VII.

SÆuus Amor docuit, natorum ſanguine matrem
Commaculare manus, crudelis tu quoq; mater.
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoq; mater.

Seruius, vt epanalepſin verborum ſæpius redeuntium excuſaret, arbitratur hic ſyllogiſmum eſſe plenum, in quo neceſſariū eſt, vt iidem termini ſæpe recurrant. Ceterum id mihi nullo pacto verum apparet. Non enim hic vlla ratiocinatio per neceſſaria aut probabilia decurrit, aut alterum ex altero ad complexionem faciendam elicitur, ſed multiplex Damonis affectus repræſentatur, qui cum quæuis opprobria in Cupidinem coniiciat, atque adeo illum magiſtrum fuiſſe Medeæ ad parricidium affirmet, tandem veluti dubius ſubſiſtens, ac propemodum conuitium recantans, quaſi non totum illud ſcelus ſit Cupidinis, non enim niſi immani naturæ talia perſuaderi poſſe culpam, inter vtrumque diuidit, ac ipſam quoque matrem crudelem pronuntiat. Deinde quaſi libripens pondus vtriuſque culpæ examinat, ſeque ipſe per Epicriſim interrogat. *Crudelis mater magis, an puer improbus ille?* ac tandem ſententiam abſoluit, & vtrumque condemnat. Verum pares ne, an impares vtrobique ſint culpæ, in incerto reliquit. *Improbus*, inquit, *ille puer, crudelis tu quoq; mater.*

Ne quis autem nimis dilutis verbis iudicium peractum exiſtimet, quod in tanto ſcelere vtrumque *improbum* appellat, non immanem, aut dirum, aut terrum, ſciat, apud veteres omne genus ſcelerum hoc modo condemnari ſolere. Improbe factum videri.

Ibi-

Digitized by Google

Ibidem. *Quæ Emphaſi dictum, Orpheus in ſyluis.*

CAPVT VIII.

CErtent & cygnis vlulæ, ſit Tityrus Orpheus,
Orpheus in ſyluis, inter Delphinas Arion.

Inter ἀδύνατα, quæ nunc tandem poſſe fieri arbitratur, hoc quod abſurdiſſimum erat, cum magna emphaſi explicuit. *Sit Tityrus Orpheus.* Nec contentus tali paradoxo, reſumit cum ingenti additamento, *Sit Orpheus* non quiuis, ſed ille qui cantu ſuo arbores ad ſe allicit. Ne hîc quidem acquieuit illius animus, ſed vltra progreſſus eſt. Sit *Arion* non quiuis, ſed ille Arion, qui ita belluas marinas demulcebat, vt eorum dorſo pro vectabulo vteretur.

Ibidem. *Morituros rerum poſterarum curam abiicere. Et de modis verborum.*

CAPVT IX.

OMnia vel medium fiant mare, viuite ſyluæ.

Non dira vota concipit, vt omnia velit inundationibus perire, ſed vt moriturus nihil ad ſe pertinere iudicat, quicquid poſt fata ſua ſit euenturum. In verbo enim *fiat*, etiam concedendi affectus eſt, qui inter alios modos verborum ſolet adnumerari. Diligentiores enim Grammatici has ἐγκλίσεις verborum enumerant, indicatiuum, promiſſiuum, imperatiuum, optatiuũ, permiſſiuum, potentialem, ſubiunctiuum, infinitiuum. Tale vere & illud adagiale eſt, *Me mortuo terra ardeat*, latetq; in iſtis verbis cõſilium necis conſciſcendæ, cum curam rerum ſupernarum a ſe reiiciat. Vnde ſtatim ſubiungit. *Præceps aerii ſpecula de montis in vndas Deferar.* Et ſatis atrociter duo inſtrumenta necis copulauit, & præcipitium, & vndas. Niſi forte alluſum ſit ad Leucadum petram, vnde ſe amantes in mare Ambracium abiicere ſolent, atque eo pacto remedium infelicis amoris expiſcari. Meminit eius Ouidius in Epiſtola Sapphus. Eadem forma loquutus eſt Horatius libro carminum tertio, Ode. 23. *Ille potens ſui, lætuſque deget, cui licet in diem dixiſſe, vixi, cras vel atra nube polum pater occupato, vel ſole puro.*

Ex Melibæo. Poetas ſub nominibus aliarum perſonarum, de ſuis carminibus cenſere.

CAPVT X.

HÆc memini, & victum fruſtra contendere Thyrſum.

Sæpius mecum cogitaui, quidnam illud eſſet, cur Vergilius Corydoni potius, quam Thyrſo canendi palmam adiudicarit? Non enim temerario iudicio id ab eo factum mihi perſuadeo. Obſeruaui, Vergilium ſub alieni iudicis perſona, incorruptiſſime de ſuis carminibus cenſuram facere, atque ideo cum maximi faceret octauã Eclogam, ſuum id iudicium tacitum non habuit.

Paſtorum, inquit, *Muſam Damonis & Alphesibœi,*
Immemor herbarum, quas eſt mirata iuuenca,
Certantes quorum ſtupefactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus,
Damonis Muſam dicemus & Alpheſibœi.

Vbi tacite eas vires ſibi in carmine aſcribit, quas Orpheus habuit, neque id immerito. Nihil enim venuſtius aut eloquentius hac Ecloga in toto opere Bucolico. Nec imitatitiis rebus, ſed ſuis inuentis minor eſt Theocrito. Sed vt ibi iuſtus eſt arbiter paſtor, ita hic quoque eum vſum eſſe accuratiſſimo iudicio non dubitandum. Vigilantiſſimus enim Poeta, vt euentis canendi nomen quoque perſonæ congrueret, elaborauit; alterum *Thyrſim* a Bacchica haſta, alterum ab aue vocaliſſima alias alauda dicta, & poſt luſciniam in canendo primæ dignationis, *Corydonem* appellauit. Quo nomine & in Alexide ſeipſum dignatus eſt, per ambages indicans, quicunque ſecum Bucolico carmine decertaret, quantumcunque Bacchi numine afflatus ſit, nullam ſpem victoriæ habere poſſe. Principio fere illos æquales dotibus exhibuit, memor, quod ſtatim in fronte Idylli dixerat.

Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.

Ceterum in fine tantum eſt diſcriminis, quantum inter lances Iouis, quibus Hectoris & Achillis fata expenduntur. Scribam igitur Corydonis carmina:

Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho.
Formoſa Veneri myrtus, ſua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos, illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi

Primum, ſe Corydonem ſub nomine Coryli adamari a puella, ſed obſcure ſignificat. Deinde quanta maieſtas, & quaſi numen ſit in ſua puella, clare expreſſit. Enumerat enim quatuor deos, quibus pulcerrimæ arbores dedicatæ ſunt, quæ tamen non minus numinum gratia, quā ſuis dotibus in pretio habentur, populū myrtum, vitem, laurum, hiſq; omnibus corylum parē facit. neque id aliunde, quam ex gratia puellæ, quæ hanc in deliciis habet. Sic igitur vnica puella quatuor numinibus reſpondet, vnica item arbor, cum quatuor arboribus paria facit, tantum eſſe philtrum in ſua Phyllide. Non potuit Vergil. in anacephalçoſi omnes arbores intra vnum verſum includere. quamobrem contentus duabus, reliquas ſubintelligi voluit, *Nec myrtus*, inquit, *vincet corylos, nec laurea Phœbi.* Theocritus in Eunica, cum multos docuiſſet deos & deas, qui paſtores amarent, ex omnibus non niſi tres repoſuit.

Εὐνίκα δὲ μόνα τὸν βουκόλον οὐκ ἐφίλασεν,
Ἀ Κυβέλας κρέσσων, καὶ Κύπριδος, ἁ δὲ Σελάνας.

Hoc eſt

Paſto-

Paſtorem Eunice ſola haud dignatur amore,
Vt Cybele melior, Dyctinna, & Cypride diuis.

Nunc videamus, quid Thyrſis ad iſta reſpondeat:

Fraxinus in ſyluis, pulcerrima pinus in hortis,
Populus in fluuiis, abies in montibus altis
Sæpius at ſi me Lycida formoſe reuiſas,
Fraxinus in ſyluis, cedet tibi pinus in hortis.

Cum in carmine Amoibæo is qui reſpondet, aut paria aut maiora adferre debeat, quippe qui alioqui vincere nequeat, cũ laus inuentionis ſit apud primum cantorem, & ὁ ἐπᾴδων imitator videatur, inſpiciendum, quid iam a Thyrſide ſit præſtitum. Adfert & ille quidem quatuor arbores, verum populos, quæ quarta eſt, iam a Corydone præoccupata fuit, quod eſt ſignum ingenii in aliqua partis deficientis. Nonnihil quidem aſſurgit acumine varietatis, quod ſingulis arboribus natales ſedes attribuit, docetque quibus in locis pulcerrimæ naſcantur, atque illis ita feliciſſime natis, ac proinde formoſiſſimis, ſuum Lycidam antepoſuit. Verum, vt ſint pulcerrimæ, præter ſuam naturam non habent aliunde commendationem: atqui in enumeratione Corydonis, ſingulis arboribus ſua numina aſſociantur, vt & ſua natura gratæ, & deorum religione venerabiles ſint. ἀπᾴδοντος quoque comparationis apud Corydonem longe dexterior, vbi puella (quam quaſi Nympham eſſe vult) cum numinibus committitur, arbor deinde corylus cum arboribus re congenere in comparationem mittitur. Contra apud Thyrſim adoleſcens arboribus anteponitur, cum quibus nihil ſimile in natura habet, niſi fortaſſe proceritatem. Frigidum, me hercle, & dilutum encomium. Porro, vt cetera omittamus, quis hoc ferat, quod vt Corylo ex gratia puellæ adoaſcitur dignitas, adeo vt in æquilibrio hęreat cum dotibus 4. pulcerrimarum arborum: ita Lycidas non de ſe aliis rebus addit venuſtatem, ſed recipit, idque non ſua natura, ſed aliena vi, nimirum ſi Thyrſim ſubinde frequentet. Non ergo Lycidas ex ſe formoſus, ſed certa conditione formoſus eſſe poteſt, ſi amatorem ſuum ſæpicule inuiſat. Philtrum igitur non in Lycida, ſed in Thyrſide, at Phyllidis formoſitas non de conditione pendet, ſed ſua natura fixa, & ita venuſtatum copia redundans, vt in Corylum exuberet. Hoc vere amatorium, illud alterum φίλαυτον καὶ ἀλλοτριόλογον, alienam pulcritudinem ſibi imputare & expenſum ferre.

Ex Æneide Vergiliana. De conſiliis Tuccæ & Vari, cur mutilata loca non impleuerint.

CAPVT XI.

NActus eram ſcriptum codicem Æneidos Vergilianæ, quem cũ intentiore cura reuoluerẽ, ſuperuenit meis ſtudiis homo meo animo cariſſimus, tum ob elegantiam ingenii & mirificã do-

ctrinam, tum ob morum,& præcipue fidei ſynceritatem,Richardus Brandisbæus, primoq; ingreſſu quæſiuit, num oportune mihi (inquam) oportune, ſtudiis importune. Scis enim, interrupto ardore commentandi, quam ægre ad incepta redire ſoleam, noſtique tuam de me ſententiam. Nannium nec facile ad ſtudia aſſilire, nec reſilire. Sed tamen, vt dixi, oportuniſſimus. Tum ille, Ne ita me temere inieciſſem, niſi recens veniſſem a D. Nicolao Wottono, principis noſtri olim apud Cæſarem, nunc apud regē Galliarum Oratore, viro & eloquente inprimis, & perquam erudito prudentiaq; ea prædito, quam in paucis reperias. Is multa & amiciſſima de te mentione habita, plurimam tibi ſalutem renuntiar iubet. Sed quid nunc Vergilio manū admoliris? & ſimul cū dicto codicē arripit, miraturq; hemiſtichia nōnulla, quæ Tuccę & Var cenſura detruncata erant, integro corpore ibi, & ſarta tecta apparere, quorum hic nonnulla in medium adducemus:

Huc curſus fuit, huc ventis cita claſſis abibat.
Talibus Ilioneus, cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ, nutuq; eadem vultuq; profeſſi.
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pingues centum cum matribus agnos
Munera, lætitiamq; Dei liquidiſſima vina.
Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine ab vno
Diſce omnes, vultumq; & verba vt finxerit idem.
Infelix, qui non ſponſæ præcepta furentis
Audierat, ſed eum damnatum fata trahebant.
Prima tenet, ſociumq; furens a nauibus agmen
Ferro accincta vocat, prædaſq; oſtentat ab alto,
Vos agitate fugam, mihi viuere non datur vltra,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero, tum te confeſtim onere ipſe leuabo.
Congeritur, pueri & pauidæ longo ordine matres
Stant circum, gemitu & lacrymis terra ipſa madeſcet.
Quid puer Aſcanius, ſuperat ne? & veſcitur aura?
Quem tibi iam Troia peperit fumante Creuſa. Alias:
Quem tibi iam Troia obſeſſa, eſt enixa Creuſa.

Tum ſic Brandisbæus. Iſta ſupplementa an aliquis ex inge finxerit, an ex fide repoſuerit, alias diſputandum. Id velim in p ſentia doceas, cur iſtos verſus, qui ſine controuerſia Vergilii ſu ipſe auctor operi ſuo prætexere, Tucca autē reſcindere voluer

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena.
Carmen, & egreſſus ſyluis vicina coegi
Vt quamuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis. At nunc horrentia Martis
Arma virumq; cano.

Quin tu, inquam, tibi alteram partem iſtius quæſtionis d

ſume, alteram mihi relinque. Nam etiamſi ad dimidium operæ partiarius ſim, ſatis laborabo. Diuinare enim cauſſas, quas Vergilius, quas Tucca ſequutus ſit, nō opis eſt noſtræ, ac ꝓpemodum ſupra humanas vires. Altiſſimæ enim rationes vtriq; ſuum iudicium attulere. Dic igitur, cur Vergilius hos verſus quaſi anteambulones præmiſerit, nos cur reiecti ſint addiuinabimus. Tum ille, non poſſum defugere, quin quod ipſe intriuerim, ipſe quoque aliqua ex parte deglutiam: audi igitur, quid mihi vt veriſimile perſuaſerim, non quod pro vero haberi velim.

Paſſus erat aliquando plagiarium in ſuis carminibus Vergilius, idem furtum ne denuo pateretur, quaſi per catalogum recenſuit, quicquid a ſe vnquam conditum eſſet, & Bucolica Georgicaque ἀνακεφαλαιώσει operi Æneidos, quaſi conferruminauit, fecitque id more Orphei, qui in Argonauticōn principio omnia ſua poemata breui enumeratione complexus eſt. Apud veteres enim duplex formido fuit, ne ſcripta vel a fure occuparentur, vel ſubdititiis verſibus adulterarentur. Atque hinc eſt, quod Theognis ſingulis ſuis carminibus ſigillum apprimi deſiderat, ne nothorū ſubreptionibus ingenua familia poematis coinquinaretur:

Κύρνε σοφιζομένῳ μὲν ἐμοὶ σφρηγὶς ἐπικείσθω,
Τοῖς δ' ἔπεσι, λήσει δ' οὔποτε κλεπτόμενα.

Hoc eſt:

Cyrne diſertanti mihi fida ſigilla parabis,
Quæ clam de verſu tollere nemo queat.

Sed tamen ne ſic quidem falſarios euitauit: multa enim illegitima eius operi aſperſa ſunt, inter quæ nonnulla Soloni attribuuntur, vt interim taceam de inferioris notæ ſcriptoribus. Non igitur vano metu ſollicitus Vergilius, hanc cautionē contra plagiarios & falſarios adhibuit. Quod Homero ſummiſq; viris acciderat, de eo ſecurus eſſe non potuit. In ipſa autem anacephalæoſi, antequam ad propoſitionem veniat, humili phraſi vtitur, & adhuc Bucolica, vapore de Bucolicis, mentionem faciens, ac nonnihil, ſed molliter aſſurgit, vbi de re Georgica loquitur. Poſtmodum ad ipſum operis ingreſſum pertingens, quaſi relicta fiſtula, lituum inflare videtur.

At nunc horrentia Martis Arma, virumq; cano.

Sed Tucca cum ſuis hanc inæqualitatem verſuum non ferens, præſertim in ipſo veſtibulo, vbi omnia ſunt conſpectiora, iſta carmina, quaſi ſuperflua reddit. Id quoq; eum incitauit, vt ꝓpoſitionem Homericam in primo verſu æmularetur μῆνιν ἄειδε θεά.

Cui magna ſimilitudine reſpondet, *Arma virumq; cano.* Poſtremo, vt prima auis ad augurium obſeruatur, ita primum verbum in poemate pro omine haberi ſolet, vt dum audis in prima voce *arma*, non niſi bella exſpectanda putes. His cauſſis (vt arbitror) incitatus Tucca, Vergilii indicem de ſuis operibus Æneidi præfixū,

vt inutilem amputauit. Vtpote qui Vergilii carmina videbat ipſius morte quaſi conſecrata, & Auguſti cura defenſa, nullum defraudatorem, aut adulterum paſſura Ita ardore loquendi prouectus noſter Brandisbæus non ſenſit ſe partes, quas mihi delegarat, abſoluiſſe. Laudaui igitur, vt par eſt, tam pulcram ratiocinationem ſimulq; ei gratias egi, quod me hoc onere liberaſſet.

Ibidem. Cur Vergilius abſtinuerit a monomachiis Deorum.

CAPVT XII.

MVſa mihi cauſſas memora, quo numine læſo,
Quidue dolens regina Deum, tot voluere caſus,
Inſignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit, tantæ ne animis cœleſtibus iræ?

Apud Homerum præcipua numina factionibus diſſident, alt... ra pars Troianos fouet, altera oppugnat, odii tamen & amo... cauſſæ non exponuntur, quæ a Vergilio omiſſæ non ſunt, ſed e... per συναθροισμὸν in vnum collegit. Omnino enim Vergilius (vt ca... minis maieſtas accreſceret) numinum ſtudia humanis rebus inte... eſſe voluit. Homerus, quia in ea re immodeſtior eſt, dum deoru... pugnas, vulnera, & monomachias deſcribit, furere ab homin... bus ſui temporis dictus eſt. Vergilius eam calumniam reuerit... potius ſtudia affectuſque numinum, quam pugnas deſcripſit: pr... ter enim Iuturnam & Opim, nulli omnino dii operam vllam ... μαχικὴν in bello gerendo, vel aduerſus Deos, vel aduerſus hom... nes edunt. Iunonem autem iratam Troianis, vt apud Homeru... inuenerat, reſeruauit. Neptunum publice quidem hoſtem Tr... ianorum, priuatim vero Æneæ fauentem, ex hoſte Troianis am... cum refinxit: in huius locum ſucceſſit Æolus, ambo tamen nu... na a bello abſtinent, in tempeſtatibus ſuas vires exerunt. Mars... pud Homerum ἀλλοπρόσαλλος, ſed frequentior tamen in parti... Troianorum, apud Vergilium nuſquam apparet. Vulcanus in H... meri poemate Græcis addictus eſt, in Vergilii Troianis, crede... tum Zelotypiam depoſuerat. Homericus Iupiter, & Vergilia... plane idem, in neutram partem propenſus. Palladem Vergi... nuſquam nec iratam, nec amicam adhibuit, in cauſſa eſt, quo... infenſam Troianis deſcribere noluit, fauentem non potuerat... nimium ab Homerico archetypo diſſentiret.

Apollinis & Dianæ exigua ... entio, atq; ita vt priuatis v... de... tur fauere. Publice in hanc vel illam gentem affectus nō habe... Xanthus topicus Deus, qui ſedes habet in Phrygia, reb. Italicis... eſſe nō potuit. Huius vicem implet Tyberinus, ſed ab armis ſe... tur, idq; neceſſario: non enim debebat aduectis Troianis contr... talos indigenas ſtudere, nec rurſus ſuſtinere partes Italorum, n... diametro cum perſona Xanthi diſſideret, Troianis addictiſſi...

N

Nunc autem dicam latentem rationem, cur Homerus Neptunum, Palladem, Iunonem, Vulcanum, Græcorum partes tueri dicat. Rurſus a Troianis Apollo, Diana, Venus, Mars, Xanthus conſiſtere videantur.

Græci ſemper rebus maritimis excelluerunt, atq; ex eo ſtudio ipſi Neptunum videntur habere propitium. Pallas lanificium armorumq; peritiam tenet, his quoque dotibus Græci eximii fuerunt, Iuno pronuba eſt, & matrimonii ſanctitatem inuiolatam cupit. Atque ideo Græcos amat vt coniugii ſanctiores cultores. Troiani contra (vt barbari) impetu potius quam arte in bella vadunt, ergo in eorum factione Mars annumeratur. Idem libidinoſi & matrimonii violatores, habent igitur tutelarem deam Venerem. Arte quoque ſagittarum præſtabiles ſunt, adduntur igitur iis dii iaculatores Apollo & Diana. Et Apollo qui in monomachiis nunc Æneam, nunc Hectorem a periculo eximit, inducta nube nihil aliud denotat, quam nube ſagittarum victores hoſtes deterritos eſſe, ne in victos vlterius graſſarentur. Non potuit igitur Vergilius Palladem aſſignare Italis, quia illi reſpectu Troianorum barbari erant, nec eandem aſſignare Troianis, ne Homericæ œconomiæ repugnaret, nec rurſus retinere Martem Troianis, quia ille potius per ea tempora moribus Italorum, quam Troianorum congruebat, ſi vtramq; gentem de humanitate in comparationem mitteres. Ita factum eſt, vt Vergilius, vel conſilio, vel neceſſitate abſtinuerit a monomachiis deorum.

LIBER SEPTIMVS.

Ibidem. De duplici genere ventorum.

CAPVT I.

Nimborum in patriam, loca fœta furentibus Auſtris
Æoliam venit. Hic vaſto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempeſtateſq; ſonoras
Imperio premit, &c.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris.

Æolias inſulas alii nouem, alii ſeptem tradunt, quarum hæc ſunt nomina, Lipara, Hiera, Strongyle, Didyme, Eriphuſa, Phœnicuſa, & Euonymos. Eadem a Plinio in 3. libr. Vulcaniæ & Ephestiades dicuntur. Alii inter iſtas ſeptem Prochytam adnumerant. Interpres Heſiodi duplices Æolias facit, alteras circa Mytilenem, alteras circa Rhegium. Homerus non niſi vnam Æoliam agnoſcere videtur, quem Vergil. ſecutus eſt. Stephanus quoq; non niſi vnam Æoliam ponit. Ventorum autem origo ſecundum Heſiodi Theogoniam duplex eſt, alia cœleſtis, alia terreſtris. Cœleſti ſtirpe ſata ſunt Boreas, Notus, Zephyrus, & Subſolanus, parentes illis Aurora & Aſtreus. Reliqui terreſtris ſeminis, & ex Typhone oriundi. Cauſſa figmenti eſt, quod quidam venti ictu

ſyderum fiant, & ſub diluculum magis increbreſcant, alii ex euaporationibus paludum, & ſpiraculis antrorum in ſublime erumpentium ortum trahant. Carmen autem Heſiodi ſic habet:

Ἐκ δὲ Τυφωέος ἔστ' ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων
Νόσφι νότου βορέαο τε καὶ ἀργεστέω Ζεφύροιο. Hoc eſt:
Nymboſis ventis patrem eſſe Typhoea dicas,
Exceptis Borea, & Zephyris, Euroq; Notoq;.

Typhoeus autem fingitur a Ioue fulminitus ſubinſulis, quæ ignem edunt, iacere, & quoties anhelitum reddit, toties nunc vẽtos, nunc fumum, nunc ignẽ exſpirare. Certe venti præſertim noxii, & qui mare perturbant, ex cauernoſis locis & ſpeluncis erumpunt. Sed videtur Heſiodus ſentire, etiam inferne ſub alueo maris exire huiuſmodi ventos, atque inibi euaneſcere, quos propterea μαψαύρας appellat, niſi hoc epitheton ad omnes ventos terrenæ originis referre placeat.

Οἱ μὲν ἐκ θεόφιν γενεῇ, θνητοῖς μέγ' ὄνειαρ.
Αἱ δ' ἄλλαι μαψαῦραι ὑποπνείουσι θάλασσαν
Αἱ δή τοι πίπτουσαι ἐς ἠεροειδέα πόντον
Πῆμα μέγα θνητοῖσι, κακῇ θύουσιν ἀέλλῃ
Ἄλλοτε δ' ἄλλαι ἄεισι, διασκιδνᾶσί τε νῆας,
Ναύτας τε φθείρουσι, κακοῦ δ' οὐ γίγνεται ἀλκὴ
Ἀνδράσιν, οἳ κείνοισι συναντῶνται κατὰ πόντον. Hoc eſt:
Hi quibus eſt generis Deus auctor, ad omnia proſunt,
Vani alii, quorum hic flatu ſubit æquoris vndas,
Hic ruit ex alto præceps in cærula ponti.
Peſtes magna virum, dum currunt turbine vaſto,
Atq; alias aliis ſpirant, ſparguntq; carinas,
Et nautas perimunt, huius fuga nulla pericli,
Si quis in aduerſos iſtos occurrat in alto.

Annotandum, quod quatuor ventos cardinales, quibus diuina natalia aſcribit, in genere maſculino vſurpet, reliquos in genere fœminino. Atque hinc factum puto, quod Harpyis (per quas Homerus tempeſtates intelligit) ſexus muliebris ſit attributus. Recte igitur hos ventos in antris, vbi eorum naturalis origo eſt, cohibet Æolus, iidemque in vſum & operam naufragii ſcitiſſime a Iunone poſtulantur.

Valerius Flaccus primo Argonauticõn, probe hunc locum imitatus eſt:

Continuo Æoliam, Tyrrhenaq; littora tendit,
Stat rupes horrenda fretis, quot in æthera ſurgit
Molibus, infernas totidem demiſſa ſub vndas
Hac nymbi ventiq; domos, & naufraga ſeruat
Tempeſtas.

Hoc diſcriminis eſt inter Vergilium & Homerum, quod Homerus aulam Æoli vt regiam, Vergilius vt carcerem deſcribit. Por-

bit. Porro ad hanc ignobilitatem generis terreſtrium ventorum, poſtea alluſum eſt a Neptuno, cum dicat.

Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?

Nec minus attigit vilitatem patriæ. *Illa ſe iactet in aula Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.*

Ibidem. *Heroes mortem in aquis præcipue exhorrere.*

CAPVT II.

EXemplo Æneæ ſoluuntur frigore membra,
Ingemit, & duplices tendens ad ſydera palmas,
Talia voce refert, O terq; quaterq; beati
Queis ante ora patrum Troiæ ſub mœnibus altis
Contigit oppetere.

Pulcre reddita eſt cauſſa a Seruio, *fortiſſimum Heroa non mortem timere, ſed mortis genus. Graue enim eſt ſecundum Homerum perire naufragio, quia anima ignea eſt, & extingui videtur,* nec plura adducuntur a Seruio. Syneſius autem in 3. epiſtola de tempeſtate dicit, Homerũ mortẽ in aquis, interitũ animę exiſtimauiſſe, ac proinde illũ duntaxat de Aiace ſubmerſo ad iſtum modum ſcripſiſſe:

Αἴας δ' ἐξαπόλωλεν ἐπεὶ πίεν ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Aiax interiit, poſtquam imbibit æquoris vndas.

Nullum enim alium dixit interiſſe, ſed vt quiſq; a corpore ſeiungitur *ἀΐδιον δὲ διοίκει*. Quod Vergilius etiam animorũ immortalitatem perſuaſus, ad hunc morem æmulatus eſt.

Vitaq; cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Totus autem locus ſumtus eſt ex Iliados lib. 21. vbi Achilles talem mortem λευγάλεον appellat, hoc eſt, indignã, & pernicioſam. Adeoq; ea res vulgo credita fuit, vt milites apud Syneſium, ne naufragio perirent, ſtatuerint ſibi necem ſua manu conſciſcere, vt heroicam, & animæ nequaquam exitialem. Sunt autem heroes apud Homerum φιλοδάκρυοι. Non ergo mirum, ſi Vergilius ſuo Æneæ gemitum attribuerit.

Ibidem. *Quid ſit Nauem in puppim feriri.*

CAPVT III.

VNam quæ Lycios, fidumq; vehebat Orontem,
Ipſius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit, excutitur, pronuſq; magiſter
Voluitur in caput.

Hunc locum mihi videtur Seruius non intellexiſſe, nec interpretes alii, quos mihi ſaltẽ videre contigit. Id vt liqueat, addemus Seruii verba: *A vertice aut a puppi, quæ vertex nauis eſt, aut ab Aquilone, qui flat a mundi vertice, hoc eſt, ſeptẽtrione, vt ipſe alibi, Hic vertex nobis ſemper ſublimis.* Hactenus ille. Qui quæſo pontus in puppim ferit, ſi a puppi (quã ipſe verticẽ interpretatur) feriat? plane id abſonum & cũ natura pugnans. Iã quod ſecundo verticem Aquilonẽ exponit, non tam ridiculũ, nequaquã tamen verum eſt. Mirorq;

Seruium illum accuſatiuum, vnam, in conſtructione verborum non reſpexiſſe. Pontum ſcilicet vnam nauem a vertice in puppim ferire. Deſcribit autem Vergilius mirabilem ſubuerſionẽ nauis, & quę vix vnquam niſi in ſęuiſſimis tempeſtatibus contingere ſolet, vndas ſcilicet ſublata in altum prora nauem in puppim ſtatuiſſe, adeo vt gubernator cũ pedes illi in altũ tollerentur, pronus in caput neceſſario excideret. Nec abludit ab iſta imagine equus Mezentii. *Tollit ſe arrectum quadrupes, & calcibus auras*

Verberat, effuſumq; equitem ſuper ipſa ſecutus

Implicat, ejectoq; incumbit cernuus armo.

T. Liuius libro quarto, de ſecundo bello Punico. *Ferrea manus firma catena illigata, cum iniecta proræ eſſet, graui libramento plumbi recelleret ad ſolum, ſuſpenſa prora nauem in puppim ſtatuebat.*

Ibidem. Cur Vergilius Emblemata Enniani carminis amauerit.

CAPVT IV.

AC veluti magno in populo, cum ſæpe coorta eſt

Seditio, ſæuitq; animis ignobile vulgus,

Iamq; faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat,

Tum pietate grauem, ac meritis ſi forte virum quem,

Conſpexere, ſilent.

Verſus iſti mihi neſcio quid Ennianum, aut Lucillianum ſapere videntur, præſertim illud carmen:

Tum pietate grauem ac meritis ſi forte virum quem, & numero & ſono inconditum eſt, Monoſyllaba enim dictione ſine vlla legitima cauſſa hexametrum Heroicum claudere, idque per Anaſtropheu, omnino intolerabile videtur. Deinde in ὁμοιοτελεύτοις illis, grauem, & virum quem, inamæna παρήχησις eſt, nec concinnior quam illa Ouidiana.

Quot cœlum ſtellas, tot habet tua Roma puellas.

Ennianos autem verſus ſuo operi interſperſiſſe etiam Macrobius auctor eſt, qui multa eius generis collegit. Et Seneca, qui id Vergilium ait tribuiſſe auribus ſui ſeculi, quo Ennius erat apud pleroſque in miris deliciis, ac proinde Vergilium non ſuo iudicio, ſed alienis emblematis horridiorẽ & incomtiorẽ videri. Cuiuſcunq; autem iſte verſus eſt, Gręcorum phraſim imitatus eſt, illi enim τινα cum non interrogatiuũ, ſed infinitum eſt, appellatiuis ſubiiciunt.

Obiter id quoq; annotemus, in primo verſu parentheſin eſſe, idq; in verbo (*ſæpe*) ita enim ſententia eſt ordinanda: *Ac veluti magno in populo cum coorta eſt ſeditio (ſæpe)* nimirum vt ſæpe fit, quod clarius pateret, ſi verſum ad iſtum modum legas.

Ac veluti magno in populo cum (vt ſæpe) coorta eſt ſeditio.

Ibidem. De Etymo Carthaginis CAPVT. V.

DEuenere locos, vbi nunc ingentia cernes

Mœnia, ſurgentemq; nouæ Carthaginis arcem.

Mercatiq; ſolum facti de nomine Byrſam,

Taurino quantum poſſent circundare tergo.

Con-

Coniunxit Vergilius hæc duo nomina Carthaginem & Byrſam vt res vicinas. Βύρσα enim Græce, corium. Carthago a Cartha deduci videtur, vtrobique vocabulo ex Taurino tergore deriuato, poſtea tamen diuerſa ſignificata accepere. Byrſa enim, teſte Strabone, Carthaginis arx eſt, vt Athenis Acropolis. Thebis Cadmeia. Carthago autem vniuerſa vrbs eſt, quæ a Stephano & καινὴ πόλις & Cadmea & Oenuſſa dicitur. Condita autem eſt, vt Appianus tradit quingentos annos ante Ilii captiuitatem.

Ibidem. Quid ſit inter principes verſari.

CAPVT VI.

SE quoq; principibus permixtum agnouit Achiuis.

Seruius hic duplicem adfert interpretationem. *Aut* (inquit) *Latenter proditionem tangit, aut virtutem eius vult oſtendere. Nimiæ enim fortitudinis eſt, inter hoſtium tela verſari.* Atqui Vergilius Homerum ſecutus Iliados quinto, qui eandem rē de Diomede narrat & pro ſumma laude aſſcribit.

> Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη.
> ἠὲ μετὰ Τρώεσσιν ὁμιλέοι ἢ μετ' Ἀχαιοῖς.
> *Tydidem haud noris, quorum nam in partibus eſſet,*
> *An ſocius Graiis, an miles in agmine Troum.*

Indicat autem, Æneam non poſt principia vt miles ille Thraſo, ſed in media acie inter vtriuſque exercitus principes verſatum fuiſſe, vel potius, ſe altius in hoſtium cuneos immerſiſſe longe ſummotum a ſuis. Locus autem qui medius eſt inter vtramque aciem, Græci μεταίχμιον vocant.

Ibidem. De mutatione Vergilii ex Ariſtotele.

CAPVT VII.

> *EST locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt,*
> *Terra antiqua, potens armis, atq; vbere glebæ*
> *Oenotrii coluere viri, nunc fama minores*
> *Italiam dixiſſe, ducis de nomine gentem.*

Hic Vergilius interpretem egit Ariſtotelis, quod vt manifeſtum fiat, ipſius verba libro 7. Politicorum aſſcribam. φασὶ γὰρ οἱ λόγιοι τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Ἰταλόν τινα γενέσθαι βασιλέα τῆς Οἰνωτρίας, ἀφ' οὗ τό τε ὄνομα μεταβαλόντας Ἰταλοὺς ἀντ' Οἰνωτρῶν κληθῆναι, καὶ τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν ὅση ἐντὸς ἐστὶ τοῦ κόλπου τοῦ Σκυλλητικοῦ καὶ Λαμητικοῦ. Non interpretabor, cum Vergilius eius verba ſumma fide retulerit. Quidam autem libri, quos caſtigatiores puto, non *Oenotrii coluere viri*, ſed *Oenotri*, triſyllabicōs legunt, vt ω in dictione Græca incolumis maneat. Oenotria autem dicta fuit, ab Oenotro Lycaonis filio, qui ex Arcadia huc cōmigrauit, eumque quintum numerant ab Ægeo & Phoroneo qui primi in Peloponneſo regnum obtinuerunt. Nonnulli hunc eundem & Noe & Ianum fuiſſe exiſtimant, idque ex linguarum etymologiis deducunt.

Digitized by Google

Bitias cur bibax inducitur.

CAPVT VIII.

Dixit, & in menſa laticum libauit honorem,
Primaq; libato ſummo tenus attigit ore,
Tum Bitiæ dedit increpitans, ille impiger hauſit
Spumantem pateram, & pleno ſe proluit auro.

Non temere Vergilius nomen Bitiæ induxit, nam id non fictitiũ, ſed de hiſtoriis mutuatum. Bitias enim Cypri ſacerdos, ad quẽ cum veniſſet Dido, ipſe ſe ei coniunxit cum magna manu puellarum. Fuit autem & alter Bitias magiſter equitum, quo tempore Carthago capta eſt ab Africano minore. Merito igitur Regina vel ſacerdoti, vel magiſtro equitum, vt primæ inter ſuos dignitatis viro, primum propinauit. Eſt tamen iucunda alluſio, quaſi non Bitias, ſed Bibias dictus ſit, & propterea illi auiditas meri attribuitur, qui quum reginam tenuiter deguſtaſſe vidiſſet, ipſe totum poculum ingurgitauit. Olim autem ſi diis ſuperis libarent, poculo ſupino id faciebant, ſi diis inferis, prono & inuerſo. Magnæ autem id poculum æſtimationis habebatur, quo libatio peragi ſolebat. Atque ideo Amphitryoni apud Plautum talis Phiala pro ingenti præmio donata fuit. Ægyptii eo poculo augurari conſueuere. Geneſ. 44. *Quare reddidiſtis malum pro bono? ſcyphus quem furati iſtis, ipſe eſt, e quo bibit dominus, & in quo augurari ſolet.*

Ex ſecundo libro. De religione Thenſarum.

CAPVT IX.

Diuidimus muros, & mœnia pandimus vrbis
Accingunt omnes operi, pedibusq; rotarum
Subiiciunt lapſus, & ſtupea vincula collo
Intendunt, ſcandit fatalis machina muros
Fœta armis, pueri circum, innuptæque puellæ
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.

Cur tanta religione equum durateum in vrbem induxerint, latens quædam & obſcura cauſſa eſt, vt multa ſunt in Vergilio, quæ vulgo minus aduertuntur. Quæ enim εὐλάβεια eſt in thenſis, eandem Vergilius in hoc equo conſtituit. Sunt autem thenſæ Deorum vehicula, de quibus videamus quid Aſconius dicat in tertium Verrinarum. *Thenſa* (inquit) *ſacra vehicula, pompa ordinum & beſtiarum. Thenſas alii a diuinitate dici putant, alii quod ante ipſas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere, & tangere qui eas deducunt.* Vides ipſa verba quæ Aſconius habet, Vergilium ſuis carminibus implicuiſſe. Ceterum apud Ciceronem pro Cn. Plancio, quo ſignificatu thenſæ capiantur, nondum mihi patet: verba eius hæc ſunt. *Sed hoc neſcio quomodo frequenter in me congeſſiſti, ſaneque in eo creber fuiſti, te idcirco in locos cauſſam conicere voluiſſe, ne ego conſuetudine mea aliquid de thenſis miſericordiæ cauſſa*

dicerem

dicerem: ac paulo poſt. *Deridebor ſi mentionem thenſarum fecero, cum id prædixeris, ſine thenſis autem quid potero dicere.*

Alibi.

Omnes perſonas vel ex hiſtoriis mutuatas eſſe, vel etymo ſuis fatis conſentire.

CAPVT X.

I*Am proximus ardet*
Vcalegon. Sigea igni freta lata relucent.

Vix vllum apud Vergilium proprium nomen, quin illud, vel ex hiſtoria ſumtum, vel euentibus ſuæ perſonæ, cuius appellatio eſt, accommodatum videas. Id vt verum appareat, pauca exempla ſubiiciemus.

Sinon nomen accepit ἀπὸ τοῦ σίνους, quod noxam ſignificat. Inde σίνται βλαπτικοὶ καὶ κακοῦργοι: huius dolo Troia capta eſt. Ac proinde Vergilius de eo. *Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine ab vno Diſce omnes.* Fuit autem ille patruelis Vlyſſis, nec diſpar indoli ſuorum: nam hoc quoque obſeruant Poetæ, ne perſonæ degenerent a ſuorum ingeniis. Calchas (vt auctor eſt Euſtathius) ἀπὸ τῆς κάλχης, id eſt, ferrugine ſiue purpura, nimirum ὁ πορφύρων ὅ ἐστιν ἐν βάθει βυσσοδομεύων μαντικῇ. Genus huic a Melampode, facile inter vates primario, periit dolore, victus a Mopſo diuinandi peritia, patria illi Bæotia fuit. Machaon quaſi Machiaon, ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι τοὺς μαχαιδύας ἤτοι μαχίτας. Palamedes, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰ μήδεα, hoc eſt, ab excutiendis inueniendiſque conſiliis. Fuit enim omnium heroum ſagaciſſimus, ac ſecundum Plinium libro ſeptimo capite 56. ordinem exercitus, ſigni dationem, teſſeras, & vigilias inuenit. Alethes ἀπὸ τῆς ἀληθείας a fide & veritate, quę pręcipua eſt in ſenibus, vnde eum Vergilius grandæuum appellauit. Et qua vectus Abas & qua grandæuus Alethes. Nam ſecundum Homerum Iliados tertio, in iuuenibus fides fluctuat, in ſenibus firmioribus radicibus nititur:

αἰεὶ δ' ὁπλοτέρων ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται.
Mens etenim iuuenum ſine pondere fluctuat vſq;

Helene autem etymon habere videtur, quod nauibus capta, & a Paride auecta ſit in Phrygiã. ἑλένη, quaſi ἑλενάη ἀπὸ τοῦ ἑλεῖν τῇ νηί. Ita quoq; Vcalegon ex nõ curando factus eſt οὐκ ἀλέγων, & quia res incurii hominis & negligentis proximæ ſunt periculo, feſtiuiter a Vergilio dictum eſt:

Iam Deiphobi dedit ampla ruinam
Vulcano ſuperante domus, iam proximus ardet
Vcalegon.

Triton nomen a fluctu, qui Græce τριτὼ dicitur. Crimothoe a curſu vndarum, hæc duo numina naues vado impactas a ſyrtibus liberant, & in altum deducunt, quod Vergilius his verbis innuit.

Cymothoe ſimul & Triton adnixus acuto
Detrudunt naues ſcopulo.

Nam vbi maior vis aquarum hærentibus in ſicco nauibus ſuperuenit, facile ex eo vado explicari ſolent. Ceres vnde appellationem habeat, ex ablatiuo melius agnoſcas Cerere. Cũ enim veteres notũ ſit C pro G vſurpaſſe, fac ex Cerere Gerere, & vim numinis intelliges. Illa enim meſſem quam terra gerit, procurat, vt Proſerpina eius filia ſementem, dicta nimirum a proſerpendo, quod in germinatione proprium eſt. Iopas vero ab emittenda voce ἐτυμολογίζεται, ac propterea a Vergilio citharœdus fingitur, vt Calliope a pulcritudine vocis.

Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata, docuit quæ maximus Atlas.

Qui ideo crinitus eſt, vt auricomum Apollinem imitetur. Et ſyderum curſus enarrat, & eorum deliquia, vt Orphei ſe æmulum præſtet, cuius ſtudium fuit, mundi origines & cauſſas rerum deſcribere. Ita quoque,

Rex Anius, rex idem hominum Phœbique ſacerdos, cum Apollinis nomine Hyperione conueniens, a mundi luſtratione vocabulo ſumto.

Aliud. Quid ſit ψευδόθυρον.

CAPVT XI.

Limen erat, cæcæque fores, & peruius vſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti.

A tergo Magna arte deſcribit, quod Latini quidem, ſed Græco vocabulo ψευδόθυρον appellant, Cicero in quarto Verrinarum. *Ea pecunia quemadmodum ad iſtum per pſeudothyrum reuertantur, tabulis vobis & teſtibus planum faciam.* Eſt autem pſeudothyron ſiue, quod rectius puto, pſeudothyrion, latens ianua, & quæ a prætereuntibus non animaduertitur, per hanc obſeſſa regia, veriſimile eſt Æneam intrare potuiſſe.

Ex tertio Æneidos, De amicitia Romanorum cum Moloſſis. Et Poetas res iam actas tanquam futuras deſcribere, quo diuinationi ſit locus, & de votis conditorum.

CAPVT XII.

Cognatasque vrbes olim populoſque propinquos
Epiro Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque iidem caſus, vnam faciemus vtramque
Troiam animis, maneat noſtros ea cura nepotes.

Conditorum vota in vtramque partem rata eſſe ſolent. Dido 4 Æneidos.

Nullus amor populis, nec fœdera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus vltor,
Qui face Dardanios, ferroque ſequare colonos,
Nunc, olim, quocunque dabunt ſe in tempore vires,

Littera

Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis, pugnent ipſiq; nepotes.

Vides acerrima bella terra marique optaſſe Didonem, & conſequuta eſſe, nec inimicitias poſitas eſſe, niſi alterius gentis internecione? Poetæ igitur, quia tantum numen eſt in votis conditorum, quicquid alicui genti vel bello vel pace obuenit, id in imprecationibus complecti ſolent. Sic tria illa punica bella cum ipſo Hannibale inter deuotiones Didonis comprehenduntur. Ceterum quęnam fuerit iſta tanta amicitia inter Moloſſos & Romanos, ad quā haud dubie Vergilius alluſit, nemo omnium interpretum mentione dignatus eſt, cum œconomia Poetæ, & virtus illius ingenii hinc potiſſimum innoteſcere poſſet. Dionyſius Halicarnaſſæus iſta libro 1. ſcribit. *Ex Ambracia Anchiſes cum nauibus terram legēs Buthrotum portum Epiri deuehitur. Æneas & florentiſſimi quiq; ætate ex toto exercitu, iter bidui emenſi, Dodonam perueniunt, oraculum numinis cōſulturi, ibiq; Helenum cum Troianis reperiunt: acceptis autem reſponſis de condenda vrbe donariisq; Troicis, ac inter alios duobus crateribus æreis numini conſecratis, quorum nonnulli etiamnum ſuperſunt, titulis admodum vetuſtis conſecratores ſuos præ ſe ferentibus, ad claſſem redeunt quatridui ad ſummum itinere cōfecto, ex Buthroto vero ſecūdum littus vecti, vſq; ad portum tum quidem Anchiſen nomine nunc propemodum obſoleto, ac ibidem Veneris templo excitato Ioniū tranſmittunt, ducibus illis iſtius nauigationis, qui vltro ſe comites huic profectioni addiderant, allectis quoq; illis, qui cum Patrone Thurio aduenerant. Horum pleriq;, cum exercitus ſaluus in Italiam traieciſſet, ad ſuos redierunt. Patron autem perſuaſus ab Ænea, vt ſocius eſſe vellet iſtius nouæ coloniæ, vna cum quibuſdam amicis in caſtris manſit, quos tamen nonnulli aiunt in Aluntio Siciliæ ſedes cœpiſſe. Recordatione iſtius beneficii, Acarnanibus Romani Leucadem & Anactorium, ademta Corinthiis progreſſu temporis largiti ſunt: conceſſum quoque vt Oeniades recu[illegible]rēt, & in inſula Echinadum communia vectigalia cum Ætolis [illegible]nt.*

Alibi. Agamenides verum nomen, non Achemenides.

CAPVT XIII.

SVm patria ex Ithaca, comes infelicis Vlyſſis,
Nomine Achemenides.

Omnia exemplaria, tam ſcripta, quam impreſſa, in nomine *Achemenides* conſentiunt. Ego tamen auſim quemuis quouis pignore prouocare, olim ſcriptū fuiſſe *Agamemnides*, vel *Agamenides*. Cum n. ſciam nullum proprium nomen temere vel a Verg. vel Homero vſurpari, coactus ſum requirere etymon in *Achemenides*, quod nullū apparuit. Iam cum Poetæ ipſi ſubinde latenter indicant, & multa alluſione celebrant cauſſas ἐτύμων, putaui & hic quoque Vergiliū tale aliquid feciſſe, idque conſiſtere in his verſibus.

Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro

Deſeruere. Perſuadeo enim mihi, hunc Agamemnidem dictum, quod nimium diu manſerit in ſpelunca Polyphemi, dum ſocii abeunt. Atque eadem ratione Parmenonem eſſe vocatum, quod aſſidue permanſerit apud fores Thaidis, vnde ſcomma Gnathonis. *Etiam tu hic ſtas Parmeno? Ehoi num nam hic relictus es cuſtos? ne quis forte internuntius clam ad eam curſitet.* Ita quoque Agamemnon, quod tam diu in bello Troiano hęſerit, nomen ſortitus eſt, interprete ipſo Platone in Cratylo. Ex eodem fonte profluxerunt μενεπτόλεμος καὶ μενεχάρμης, quod in bello & pugna aſſidui eſſent.

In Tonitru & Fulmine eſſe auguria nuptiarum. Ex quarto lib. Æneidos.

CAPVT XIV.

Prima & tellus & pronuba Iuno
Dant ſignum, fulſere ignes, & conſcius æther
Connubii, ſummoque vlularunt vertice Nymphæ.

Signum autē pro indicio & nota, aut vt Græci pro oſtento poſuit. Sic Lucæ primo: *Erunt ſigna in Sole & Luna.* Hic autem per ſignum illud quod terra edit, intelligimus terræmotum, vt per Iunonis ſignum terreſtre tonitru, χθονίας id βροντὰς appellant. *Auditum* (inquit Trebellius Pollio) *tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante, quo motu multæ fabricæ ſunt deuoratæ, multi terrore mortui.* Iunonem capi pro terra, vel vnicus Vergilii verſus arguerit.

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit magno commiſtus corpore fœtus.

Ætherem hic pro aere, *Iunonem* pro terra poſuit, aſtipulante etiam Seruio. Ceterum in terreſtri tonitru, vt in cœleſti fulmine eſſe auſpicium nuptiarum, nondum apud certos auctores deprehendere potui. Quod autem eſt in hominibus nutus, id in Ioue & Iunone eſt tonitru. Vnde eſt illud

Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

In fulmine autem omen eſſe nuptiarum multis teſtimoniis probari poteſt. Claudianus lib. 2. de raptu Proſerpinæ.

Ne Iuppiter æthere ſummo
Pacificas rubri torſiſſet luminis alas,
Confeſſus generum nymbis Hymenæum hiulcis
Intonat, & teſtes firmant connubia flammæ.

Hic autem & Iupiter & Iuno non approbant nuptias, ſed eas contractas eſſe & celebrari, ſuis oſtentis demonſtrant. Id quoque ad ritus nuptiales pertinet, *Summoque vlularunt vertice Nymphæ.* Moris enim fuit, vt puellæ ante thalamos, vbi noui nupti inerant, veſperi vſque ad mediam noctem concinerent, quæ carmina κοιμητικὰ, hoc eſt, ſomni conciliatoria vocabantur. Fiebat autem id, ne quid foris audiretur quod intus fieret. Rurſus alia ab iiſdem canebantur carmina matutina, quæ διεγερτικὰ, hoc eſt, excita-

excitatoria nuncupantur. Huius generis egregium exemplum habes apud Theocritum, in Idyllio cui nomen, Helenes Epithalamiũ. Nymphæ, ſiue illę Oreades ſunt, ſiue Naiades, ſiue Napeæ, hoc genus officii impleuerunt. Ceterum, vt ſupra ſe ἀδιαφόρως tenuit in oſtentis nuptialibus, quæ nec approbationem nec improbationem clare præ ſe ferebant, ita hîc quoque dubium verbum elegit, *vlulare*. Eſt enim & luctus & lætitiæ, id vocabulum capax. Vnde Lucanus. *Et lætis vlulare triumphis.* Quamobrem Vergilius in incerto reliquit, lugubriter an feſtiuiter concinuerint, naturam prodigiorum ſequens, in vtramque partem dubia ſignificatione replicatilem. Operoſior hîc fui, quia Seruiana mihi non ſatis enucleata videntur. Ille enim omne fulmen ait aduerſari nuptiis, cum Claudiani carmina longe aliud doceant.

Ibidem. Quænam ſit illa auis, quam Græci Larum vocant.

CAPVT XV.

Hîc primum paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit, hinc toto præceps ſe corpore ad vndas
Miſit aui ſimilis, quæ circum littora, circum
Piſcoſos ſcopulos humilis volat æquora iuxta.

Ἦθος auium Mercurio, quia alatus eſt, attribuit. aues enim vbi volando fatigatæ ſunt, in ſummis montibus interquieſcunt. Macrobius in recenſendis carminibus, quæ Vergilius ex Homero tranſcripſit, nihil iſtius loci meminit, cum inter ſynepias iſta carmina vel primo loco adferri debuerint. Id vt clarum fiat, verſus Homericos adferemus.

Πιερίην δ' ἐπιβὰς ἐξ αἰθέρος ἔμπεσε πόντῳ
Σεύατ' ἔπειτ' ἐπὶ κῦμα λάρῳ ὄρνιθι ἐοικὼς
ὅς τε κατὰ δεινοὺς κόλπους ἁλὸς ἀτρυγέτοιο
ἰχθῦς ἀγρώσσων πυκινὰ δεύεται ἅλμῃ.
Pieria inſcenſa, ſe miſit ab æthere in vndas,
Deinde Laro ſimilis volitat iuxta æquora ſumma,
Qui maris indomiti ſinuoſa ad littora ſæpe
Captando piſces aſpergine tingitur vndæ.

Valde admiror, cur Vergilius nomen auis omiſerit, & in genere verſari potius, quam in ſpecie maluerit. Cum non ſine cauſſa Homerus Larum ex omnibus piſcatricibus auibus exemerit, cui Mercurium in volando aſſimilem vellet. Vt enim Aquila Ioui, Pauo Iunoni, Gallus gallinaceus Marti: ita Larus Mercurio dedicatus eſt, qui a loquacitate nomen inuenit. λάρος enim quaſi λάλος dictus, ac propterea in tutelam eius Dei aſſcribitur, qui loquendi artifex perhibetur. Omnia mihi verſanti nihil veriſimilius videtur, quam etiam tum in controuerſia fuiſſe, quo nomine hæc auis a Latinis appellari debeat. Sunt enim qui in-

Digitized by Google

terpretantur Fulicam, vt beatus Auguſtinus, ſunt qui Gaueam, inter quos eſt Theodorus Gaza. Alii Herodion, alii Ciconiam, alii Ibidem, quæ & ipſa auis ſacra eſt Mercurio. Vergilium igitur, ne litem ſuam faceret, nullum nomen Latinum huic aui impoſuiſſe exiſtimo.

Ibidem. Quid Stemma ſit.

CAPVT XVI.

PRæterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & feſta fronde reuinctum.

Priuatim cuique licebat, quem vellet ex ſuis conſecrare, & illi familiare templum erigere, quod hic a Didone factum eſt, eoque alluſum eſt ab Ouidio in Epiſtola Briſeidos ad Achillem

Perq; trium fortes animas, mea numina fratrum
Qui bene pro patria, cum patriaq; iacent.

Seruius autem illud, *velleribus niueis*, longe aliter intelligit, quam ego intelligendum puto. Sic enim ait, *Exhibendo ea quæ circa vitues fieri ſolebant. Moris enim fuerat, vt nubentes puellæ ſimul ac veniſſent ad limen mariti, poſtes ornarent laneis vittis, vnde ait, Velleribus niueis.* Hactenus Seruius. Atqui hoc faciebat noua nupta, non coniunx, aliquandiu matrimonio inueterata, nec niſi ſemel fiebat. Iam Dido maritum non ſponſum colebat. Ceterum omnes dii ſtemmatis ſolebant coli, *Eſt* autem *ſtemma*, teſte Sophoclis interprete, in Oedipode tyranno, *lana ramo circumuoluta*, quam rem Vergilius periphraſticos extulit, & Ouidius eandem periphraſim retinuit.

Eſt mihi marmorea ſacratus in æde Sichæus,
Appoſitæ frondes, vellera & alba tegunt.

Deorum autem ſimulacra huiuſmodi ſtemmatis integi ſolere, apud Iulium Obſequentem inuenias, vbi inter prodigia refertur, ea ab ſtatuis decidiſſe. *In lectiſternio*, inquit, *Iouis, terræ motu deorum capita ſe conuerterunt, lana cum integumentis quæ Ioui erat appoſita, decidit.* Quinimo ſupplices alicui numini, lana & virgultis ſe coronare ſolebant. Sophocles in Dramate ſupra allegato.

ὦ τέκνα κάδμου τοῦ πάλαι νέα τροφὴ
Τίνας πόθ' ἕδρας τάσδε μοι θοάζετε
ἱκτηρίοις κλάδοισιν ἐξεστεμμένοι.
Noua ſoboles Cadmi vetuſti, ſibi
Cur ſedibus fulcitis iſtis corpora
Frontes reuincti vellere & ramuſculis?

Hæc ſunt interpretis verba, ἐξεστεμμένοι, ἀντὶ τοῦ κεκοσμημένοι, ἐπειδὴ καὶ τὸ στέφειν ἀντὶ τοῦ κοσμεῖν. στέμμα δέ ἐστι τὸ περιειλημμένον ἔριον τῷ θαλλῷ. Antiquiſſimæ certe coronæ olim laneæ fuerunt, vt in

ſuo

ſuo lexico docet Sextus Pompeius. Plinius autem lib. 35. cap. 11. de ſtemmatis hanc traditionem facit. *Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas*

Ibidem. *Quid ſit Fatum, & Mors merita.*

CAPVT XVII.

NAm quia nec fato, merita nec morte peribat.

In rebus humanis, aut fatum, aut natura, aut caſus, Sed de his Seruius. Ceterum ſupra fatum aliquid contingere, teſtis Homerus eſt.

σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

Stultitiis præter fatum patiuntur acerba.

Ita hsic quoque præter fatum Dido exſtinguitur, id eſt, ante diem fatalem, idque nullo ſuo ſcelere, quod indicatum eſt his verbis, *Merita nec morte peribat*, quippe quæ nullam culpam admiſerat, cur mori deberet. Seruius tamen meritam mortem pro naturali exponit, quod mihi non per omnia arridet. Quæ enim a Vergilio adduntur, noſtræ interpretationi fidem aſtruunt, dum dicit per epexegeſin, *Sed miſera ante diem*, nimirum præter fatum, *ſubitoq; accenſa furore*, quæ verba eius rei interpretationem habent, *merita nec morte peribat*, quippe quam nullum peccatum, ſed furor e vita ſuſtulerit. Memor eſt enim Vergilius quod ſupra dixit.

Ergo vbi concepit furias euicta dolore
Decreuitq; mori.

LIBER OCTAVVS

QVIS SIT CHORAGVS, QVIS Demagogus.

In Apophthegmata Plutarchi.

CAPVT I.

INhærentem me libris die admodum luculento & amœno, quidam ex amicis ambulatum extraxerunt, neſcio quod μέγα χρῆμα nouorum libellorum pollicitantes. Erant autem iſti Laurentius Dacholius, & Ioannes Berzoſa, ambo Græce & Latine ad miraculū vſq; periti. Ibi cum in itinere eſſemus, occurrit Guilielmus Pictauia, fortuna, genere, & virtutibus illuſtris, & qui ex profeſſionibus trium linguarum non ignobilem ſibi famam Louanii comparauerat. Huic a latere adhærebat Gysbertus Cœlius, quem nobis Italia doctiſſimum medicum remiſit, ii me in equis amantiſſime ſalutant, & quantum licet, amplectuntur. Poſtquam diſceſſum eſt a cariſſimis capitibus, exigo ab illis meis pollicitatoribus nouos illos libellos. Quid multa? depromuntur e ſinu. Video illic multa in variis auctoribus pulcerrime caſtigata, & non pauca in Eraſino reprehenſa, iure quidem aliquando, ſed tamen nimia acerbitate, & piis animis prorſus intoleranda.

Digitized by Google

Auctor iſtius operis Franciſcus Robertellius, iuuenis (eam enim in eo ætatem eſſe audio, quod cum ipſius laude dictum velim) multiiugæ eruditionis & generoſæ indolis, ſed tamen in Batauos homines ferocioris animi, & importunioris maledicentiæ, quam decet. Id eius verba, quæ iam hic ſubiicio, planum facient.

Eraſmus, inquit, *vir doctiſſimus, ſi illius opera legas, ita alicubi videtur dormitaſſe, vt mireris. In Apophthegmatis, quæ ex Diogene Laertio vertit in Latinum, legendis, deprehendi hunc errorem, qui vt pateat apertius, ſubſcribam primum Laertii Græca verba, Deinde Eraſmi conuerſionem & interpretationem, Poſtremo rationes, cur putem illum lapſum eſſe. Laertius in vita Diogenis Cynici.* τοὺς δὲ διονυσιακοὺς ἀγῶνας μεγάλα θαύματα μωρῶν ἔλεγε, καὶ τοὺς δημαγωγοὺς ὄχλου διακόνους. *Eraſmus.* Dionyſiaca certamina, quæ Athenis in honorem Bacchi magnis impendiis, pompaque celebrabantur, appellabat magna ſtultorum miracula. *Labitur Eraſmus, primum, quod ex vno duo facit ἀποφθέγματα, ſubdit enim ſeparatim Oratores, qui ſummo in pretio habebantur Athenis, dicebat turbæ miniſtros, quod ad gratiam loqui cogerentur. Rurſus labitur in vertenda dictione* δημαγωγοὺς, *quam cum non ſatis intelligeret, in priorem incidit errorem diuidendi Apophthegmatis in duas partes.* δημαγωγοὶ *appellantur a Græcis, qui populo præſunt. Heſychius ait,* δημαγωγεῖν, *idem eſſe quod* στρατηγεῖν, *unde* δημαγωγὸς ὁ ἄρχων ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν, καὶ διοικεῖν. *Iulius Pollux libr. octauo nominat* δημάρχους, *qui ſunt* κατὰ δῆμον ἄρχοντες, *olim dicti* ναύκληροι, *eodem libro nominat* ἀθλοθέτας, *qui decem erant.* εἷς κατὰ φυλὴν ἐπὶ τῷ διαθεῖναι τὰ παναθήναια, τόν τε μουσικὸν, καὶ γυμνικὸν καὶ τὴν ἱπποδρομίαν. *Demoſthenes in oratione contra Midiam hos vocat* χορηγούς, *eius orationis argumentum facile poteſt locum hunc declarare Laertii, nam cum eſſet* χορηγὸς πανδιονίδος, *tribus ſuæ, & ludos Bacchanales, de quibus nunc meminit Laertius, populo exhiberet, pulſatus fuit a Midia inſolentiſſimo homine, in medio theatri. Libanius rhetor doctiſſimus in argumento eius orationis explicando de Dionyſiacis ſic ait.*

ἑορτὴν ἦγον οἱ Ἀθηναῖοι τῷ Διονύσῳ, ἣν ἐκάλουν ἀπὸ τοῦ θεοῦ Διονύσια. ἐν δὲ ταύτῃ τραγικοὶ καὶ αὐλητικοὶ, καὶ κωμικοὶ χοροὶ ἠγωνίζοντο. καθίστασαν δὲ χοροὺς αἱ φυλαὶ δέκα τυγχάνουσαι, χορηγὸς δὲ ἑκάστης φυλῆς ὁ τὰ ἀναλώματα παρέχων τὰ περὶ τὸν χορόν. *Hoc eſt.* Feſta celebrabant Athenienſes in honorem Bacchi, quæ vocabant ab ipſius Dei nomine Bacchanalia. In his autem & Comici & Tragici, etiam Auloedi inter ſe de præſtantia, & ſumma artis laude, certabant. Choros conſtituebant ſingulæ tribus quæ decem erant, Choragus autem ſingularum tribuum ſumtus in ea re faciebat. *Verum de his ſatis, quiuis enim intelligere poteſt, quam præter Laertii ſenſum & dictionis ſignificationem* δημαγωγοὺς *Eraſmus verterit,*

orato-

oratores. *Senſus igitur Laertij eſt huiuſmodi. Dionyſiaca certamina ſtolidis magna eſſe miracula, atque* choragos, *ſeu præfectos horum ludorum, turba eſſe miniſtros. Etiamſi fuerit ſatius interpretari* ὄχλου *pro tumultu & perturbatione.* Hactenus Robertellus. Duo obiicit Eraſmo, & quod ex vno ſimpliciq; Apophthegmate duplex fecerit, & quod τὸ δημαγωγὸς vocabulum non bene intellexerit. Ceterum niſi doceat δημαγωγοὺς eoſdem eſſe quos χορηγοὺς, ab vtraque culpa liberatur Eraſmus. Videndum igitur primum, quibus probationibus vtatur in aſſerēda iſtiuſmodi ſignificatione. Heſychius (inquit) δημαγωγεῖν idem eſſe ait, quod στρατηγεῖν, vnde δημαγωγὸς ὁ ἄρχων, ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν καὶ διοικεῖν. Si eo ſenſu hoc dictum eſſe ab Heſychio intelligimus, iam ratiocinatione iſta confectum eſt, hos tres magiſtratus eoſdē eſſe. ἄρχοντα, στρατηγὸν, καὶ δημαγωγόν. limitib. quibus lōgiſſime diſtant, in vnum confuſis. *Archontas.* n. Libanius in Androtionem magiſtratus porrecta manu creatos: *Choragos* ſuffragiis electos dicit. Sed nondum probatum eſt δημαγωγὸν & χορηγὸν eiuſdem eſſe functionis. Addit deinde δημάρχους eoſdem eſſe, qui στρατηγοὶ & ἄρχοντες, & δημαγωγοί. Ne nunc quidem vllum documentum dedit δημαγωγοὺς & χορηγοὺς eiuſdem ſignificati eſſe participes, quod ſolummodo in quæſtione eſt. Tandem aggregat huic cumulo ἀθλοθέτας, qui decem erant, vt ſingulæ tribus vnum iſtiuſmodi haberent ad Panathenæa procuranda. Heic aliquid affine videtur poni cum choragis, qui & ipſi decem erant. Iam ſi docuiſſet, ἀθλοθέτας eoſdem eſſe qui δημαγωγοί, eſſet quiddam quod illius ratio videretur effeciſſe. Ceterum quid id contra Eraſmum, ſi ſecundum tuam ὑπόθεσιν, ἀθλοθέται καὶ χορηγοὶ ſint ijdem? quod tamen nequaquam tibi concedimus, vt ſuo loco planum faciemus. Porro, quæ adfert ex Libanio, nihil demonſtrant, niſi decem Choragos fuiſſe, nihil id quoque ad controuerſiam pertinet. Euincendum eſt enim δημαγωγοὺς eſſe χορηγοὺς, cuius rei nullum omnino indicium ex auctoribus dedit. Sed redeamus ad Heſychii verba, δημαγωγεῖν idem eſſe quod στρατηγεῖν. Nihil aliud Heſychius attulit, quam etymologiam vocabuli, vt dicas *Prætor*, quaſi *præitor*, quod præeat, nullo indicato vel officio, vel functione iſtiuſmodi perſonæ. Quod ſi quis cū alicubi legat, dux qui præit in itinere, & quem alii ſequuntur, ſtatim inferat, dux & prætor idem ſunt, nonne pulcre ratiocinatus fuerit? aut *Nicolaus* & *Nicodemus* iidem ſunt, quia etymon nominis idem eſt, quam ſcite ſcilicet ille perſonas diſtinxerit, & ἄρχων & δήμαρχος & στρατηγὸς & δημαγωγὸς populum gubernant, non tamen iidem magiſtratus. Longius enim diſtant quam Nili fontes a ſuis oſtiis. ἄρχοντες enim ſunt, qui Remp. adminiſtrant, & a quorum nominibus Faſti notantur, vt Romæ a Conſulibus. Nec mirum, cum teſte Velleio Paterculo depulſis a Republ. regibus, *Archontes* illis ſucceſſerint, primum perpetui, deinde in denos annos creati, poſtremo in ſingulos. Δήμαρχοι non

immerito *Tribunos* appelles. Hi enim ſingularum tribuum præfecti erant, hi tabulas conficiebant prædiorum cuiuſque tribus, eorũq; nomina recipiebãt, qui ſuæ tutelæ iam facti eſſent, populumque (vbi opus erat) conuocabant, & a debitoribus pignora capiebant στρατηγὸν vero ducem belli ex multis hiſtoriis intelligas. In Euangelio etiam earum excubiarum præfecti ſunt, qui templum ſeruant, & apud Ariſtotelem Politicorũ ſeptimo, *Polemarchi* & *ſtrategi*, pro eodem genere magiſtratuum ponuntur. Apud Ariſtophanem in Veſpis *Polemarchi* idem officium habent, quod Romæ *prætores peregrini*, vt qui de cauſſis peregrinorum cognoſcant. Ἀθλοθέται vero eatenus Romanis Ædilibus ſimiles, quod ſpectaculis præſident, cum *Choragis* nihil commune habent, qui ſuo ſumtu ſpectacula inſtruunt, iudicandi munus aut Corollarii dandi nequaquam ius habent. Δημαγωγὸς vero is eſt, qui populares auras captat, ſiue is ſit Orator quod plerunq; fit, ac proinde non raro pro oratore ponitur, ſiue alterius generis homo, certe ea de cauſſa ab Ariſtotele appellantur publici adulatores. Sic enim ait Politicorum, lib. 4.

καὶ ὁ δημαγωγὸς καὶ ὁ κόλαξ οἱ αὐτοὶ, καὶ ἀνάλογον, καὶ μάλιστα δ' ἑκάτεροι ἰσχύουσιν οἱ μὲν κόλακες παρὰ τυράννοις, οἱ δὲ τοῖς δήμοις τοιούτοις. Hoc eſt: *Et demagogus & aſſentator iidem ſunt certa quadam ſimilitudine & proportione, & ambo præpotentes ſunt. Aſſentatores quidem apud tyrannos, demagogi vero apud iſtiuſmodi populos.* Rurſus libro quinto: Ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαίων, ὅτε γένοιτο ὁ αὐτὸς δημαγωγὸς καὶ στρατηγὸς εἰς τυραννίδα μετέβαλλον. σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων τυράννων, ἐκ δημαγωγῶν γεγόνασιν. αἴτιον δὲ τοῦ τότε μὲν γίγνεσθαι, νῦν δὲ μὴ, ὅτι τότε μὲν οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἐκ τῶν στρατηγούντων, οὐ γάρ πω δεινοὶ ἦσαν λέγειν, νῦν δὲ τῆς ῥητορικῆς ηὐξημένης, οἱ δυνάμενοι λέγειν δημαγωγοῦσι μὲν, δι' ἀπειρίαν δὲ τῶν πολεμικῶν οὐκ ἐπιτίθενται. Hoc eſt: *Olim cum idem eſſet & demagogus, & belli dux, in tyrannum euadebat. Plerique enim veterum tyrannorum ex demagogis facti ſunt. Cauſſa cur id tum contigerit, ac iam non fiat, quod tum demagogos ſe præſtabant, qui rebus bellicis præfuiſſent, nondum enim per id tempus eloquentes erant. Nunc autem arte dicendi amplificata, qui eloquentes ſunt, demagogos ſeſe exhibent. Verum quia belli peritiam non habent, abſtinent ſe ab occupanda tyrannide.* Fac mihi quæſo in iſtis locis ex demagogo *Choragum* ſi audes. Non errauit igitur Eraſmus, qui *Græcæ rem* id verterit. Certe Iulius Pollux *Demagogum* & *Rhetorem* [illegible] titulo complexus eſt, libri quarti capite quarto: περὶ ἐπαίνου ῥήτορος καὶ δημαγωγοῦ, neque toto capite in tot elogiis vllum inter eos diſcrimen facit. Rurſus capite quinto eiuſdem libri, περὶ ψόγου τούτου inquit, numero ſingulari vtens, tanquam res eadem ſit, vocabula autem duo. multaque ibi conuitia ſunt, quæ ad nullum niſi ad *Oratorem* referri poſſunt, quale eſt, συκοφάντης, δικογράφος, δι-

διαβολεὺς, λέγων ἐπὶ χρήμασι, πρὸς ἀργύριον λέγων, μηδὲν ῥῆμα προῖκα εἰπών, μισθοῦ φθεγγόμενος, πρὸς χάριν λέγων, πρὸς ἡδονὴν δημηγορῶν, παρὰ τῇ κιγκλίδι ζῶν. Calumniator litium conceptor, controuerſiarum conſutor, pro pecunia loquutuleius, ob nummos dicens, nullum verbum gratis proferens, pro mercede vociferans, ad gratiam loquens, ad voluptatem conciones fingens, apud tribunalia ſemper viuens. Poſtremo Libanius in argumento contra Androtionem cum magiſtratus diuidat Athenienſes, alios facit ſortitu obuentitios, quos ille appellat *κληρωτὰς*, quales ſunt iudices, alios *χειροτονητὰς*, porrecta ſcilicet manu creatos, in quorum claſſe *στρατηγοὺς* collocat, alios *αἱρετὰς* ſuffragijs electos, in quorum numero *choragos* conſtituit, ex quibus vel cæco apparet, quam omnino nihil iſtæ functiones conueniant. Ego tamen, vt dicam quod ſentio, mihi iſtud *ἀπόφθεγμα* corruptum videtur, *τοὺς δὲ Διονυσιακοὺς ἀγῶνας μεγάλα θαύματα μωροῖς ἔλεγε*. Salſum id & acerbum, & probe ex indole Diogenis id autem quod ſequitur, ignauum & vapidum, *καὶ τοὺς δημαγωγοὺς ὄχλου διακόνους*, *& demagogos eſſe vulgi miniſtros.* quid acrimoniæ habet iſtud dicterium? credo igitur vocem *διακόνους* eſſe corruptam, & olim fuiſſe ſcriptum *διαγωγοὺς* & ex gemina quod Græce *γ*, Latinum *c* repræſentat, in eam literam, cui forma affinis eſt, commutatum eſſe, rurſus ex *γ*, quod multum accedit ad *ν*, præſertim in literis exoleſcentibus ὕpſilon eſſe factum, atque ita pro *διαγωγοὺς* *διακόνους* nobis emerſiſſe, vt hic ſit ſenſus, *demagogos* publica inter ſe diuidere, ac prædæ habere. atq; ita aderit nobis venuſtas *παρηχήσεως*, quæ frequens eſt in dictis Diogenis: nobis illam vtcunque imitari licuerit, ſi dicamus *Publicolas* eſſe *Publivoras*. Sed heic, etſi malo iure Eraſmum carpat, maledicus non fuit. Nunc pergamus ad ſecundam in Eraſmum annotationem.

Annotaui, inquit, *ſuperius Eraſmi Roterodami erratum quoddam in vertendis a Laertio Diogenis Cynici apophthegmatis, ſed cum & ea paulo poſt omnia percurriſſem, & cum Græco contuliſſem, multo plura perperam verſa deprehendi. Libuit igitur ſigillatim hæc adſcribere, ut videant eruditi, quantopere a vero Laertij ſenſu aberrarit. Si, cum hæc ſcriberem, plus* [illegible] *fuiſſem nactus, adnotaſſem & in aliorum apophthegmatis verte*[illegible] *raſmi errata, ſed hæc alio complectemur libello. Interim ſat erit,* [illegible] *oſos literarum monere, ne magnopere eam apophthegmatum am*[illegible] *anslationem. Nam etſi multa recte conuerſa ſunt, multo tamen* [illegible] *perperam expreſſa viſuntur, atque hæc facile cognitu erit ijs, qu*[illegible] *legerint.*

[illegible] *πολιτεύεσθαι.*

[illegible] VT I I.

IN *decimooctauo Apoph*[illegible] *ita ſcriptum eſt: ἐπῄνει τοὺς μέλλοντας πολιτεύεσθαι, καὶ μὴ πολιτεύεσθαι, καὶ τοὺς παιδοτροφεῖν, μὴ παιδοτροφεῖν. Eraſm. ſic vertit.* Laudabat eos, qui ad Remp. acceſſuri

Seruium illum accuſatiuum, vnam, in conſtructione verborum non reſpexiſſe. Pontum ſcilicet vnam nauem a vertice in puppim ferire. Deſcribit autem Vergilius mirabilem ſubuerſionẽ nauis, & quę vix vnquam niſi in ſęuiſſimis tempeſtatibus contingere ſolet, vndas ſcilicet ſublatas in altum prora nauem in puppim ſtatuiſſe, adeo vt gubernator cũ pedes illi in altũ tollerentur, pronus in caput neceſſario excideret. Nec abludit ab iſta imagine equus Mezentii. *Tollit ſe arrectum quadrupes, & calcibus auras*

Verberat, effuſumq; equitem ſuper ipſe ſecutus

Implicat, eiectoq; incumbit cernuus armo.

T. Liuius libro quarto, de ſecundo bello Punico. *Ferrea manus firma catena illigata, cum iniecta proræ eſſet, graui libramento plumbi recelleret ad ſolum, ſuſpenſa prora nauem in puppim ſtatuebat.*

Ibidem. Cur Vergilius Emblemata Enniani carminis amauerit.

CAPVT IV.

AC veluti magno in populo, cum ſæpe coorta eſt

Seditio, ſæuitq; animis ignobile vulgus,

Iamq; faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat,

Tum pietate grauem, ac meritis ſi forte virum quem,

Conſpexere, ſilent.

Verſus iſti mihi neſcio quid Ennianum, aut Lucillianum ſapere videntur, præſertim illud carmen:

Tum pietate grauem ac meritis ſi forte virum quem, & numero & ſono inconditum eſt, Monoſyllaba enim dictione ſine vlla legitima cauſſa hexametrum Heroicum claudere, idque per Anaſtrophen, omnino intolerabile videtur. Deinde in ὁμοιοτελεύτοις illis, grauem, & virum quem, inamæna παρήχησις eſt, nec concinnior quam illa Ouidiana.

Quot cælum ſtellas, tot habet tua Roma puellas.

Ennianos autem verſus ſuo operi interſperſiſſe etiam Macrobius auctor eſt, qui multa eius generis collegit. Et Seneca, qui id Vergilium ait tribuiſſe auribus ſui ſeculi, quo Ennius erat apud pleroſque in miris deliciis, ac proinde Vergilium non ſuo iudicio, ſed alienis emblematis horridiorẽ & incomtiorẽ videri. Cuiuſcũq; autem iſte verſus eſt, Græcorum phraſim imitatus eſt, illi enim τινα cum non interrogatiuũ, ſed infinitum eſt, appellatiuis ſubiiciunt.

Obiter id quoq; annotemus, in primo verſu parentheſin eſſe, idq; in verbo (*ſæpe*) ita enim ſententia eſt ordinanda: *Ac veluti magno in populo cum coorta eſt ſeditio (ſæpe)* nimirum vt ſæpe fit, quod clarius pateret, ſi verſum ad iſtum modum legas.

Ac veluti magno in populo cum (vt ſæpe) coorta eſt ſeditio.

Ibidem. De Etymo Carthaginis CAPVT. V.

DEuenere locos, vbi nunc ingentia cernes

Mœnia, ſurgentemq; nouæ Carthaginis arcem.

Mercatiq; ſolum facti de nomine Byrſam

Taurino quantum poſſent circundare tergo.

Con-

Coniunxit Vergilius hæc duo nomina Carthaginem & Byrſam vt res vicinas. Βύρσα enim Græce, corium. Carthago a Cartha deduci videtur, vtrobique vocabulo ex Taurino tergore deriuato, poſtea tamen diuerſa ſignificata accepere. Byrſa enim, teſte Strabone, Carthaginis arx eſt, vt Athenis Acropolis. Thebis Cadmeia. Carthago autem vniuerſa vrbs eſt, quæ a Stephano & καινὴ πόλις & Cadmea & Oenuſſa dicitur. Condita autem eſt, vt Appianus tradit quingentos annos ante Ilii captiuitatem.

Ibidem. Quid ſit inter principes verſari.

CAPVT VI.

SE *quoq; principibus permixtum agnouit Achiuis.*

Seruius hic duplicem adfert interpretationem. *Aut* (inquit) *latenter proditionem tangit, aut virtutem eius vult oſtendere. Nimiæ enim fortitudinis eſt, inter hoſtium tela verſari.* Atqui Vergilius Homerum ſecutus Iliados quinto, qui eandem rē de Diomede narrat & pro ſumma laude aſſcribit.

Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη,
ἠὲ μετὰ Τρώεσσιν ὁμιλέοι ἦ μετ' Ἀχαιοῖς.
Tydidem haud noris, quorum nam in partibus eſſet,
An ſocius Graiis, an miles in agmine Troum.

Indicat autem, Æneam non poſt principia vt miles ille Thraſo, ſed in media acie inter vtriuſque exercitus principes verſatum fuiſſe, vel potius, ſe altius in hoſtium cuneos immerſiſſe longe ſummotum a ſuis. Locus autem qui medius eſt inter vtramque aciem, Græci μεταίχμιον vocant.

Ibidem. De mutatione Vergilii ex Ariſtotele.

CAPVT VII.

E*ſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt,*
Terra antiqua, potens armis, atq; vbere glebæ
Oenotrii coluere viri, nunc fama minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine gentem.

Hic Vergilius interpretem egit Ariſtotelis, quod vt manifeſtum fiat, ipſius verba libro 7. Politicorum aſſcribam. φασὶ γὰρ οἱ λόγιοι τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Ἰταλόν τινα γενέσθαι βασιλέα τῆς Οἰνωτρίας, ἀφ' οὗ τό τε ὄνομα μεταβάλοντας Ἰταλοὺς ἀντ' Οἰνωτρῶν κληθῆναι, καὶ τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν ὅση ἐντὸς οὖσα τοῦ κόλπου τοῦ Σκυλλητικοῦ καὶ Λαμητικοῦ. Non interpretabor, cum Vergilius eius verba ſumma fide retulerit. Quidam autem libri, quos caſtigatiores puto, non *Oenotrii coluere viri*, ſed *Oenotri*, triſyllabicōs legunt, vt ω in dictione Græca incolumis maneat. Oenotria autem dicta fuit, ab Oenotro Lycaonis filio, qui ex Arcadia huc cōmigrauit, eumque quintum numerant ab Ægeo & Phoroneo qui primi in Peloponneſo regnum obtinuerunt. Nonnulli hunc eundem & Noe & Ianum fuiſſe exiſtimant, idque ex linguarum etymologiis deducunt.

Digitized by Google

Bitias cur bibax inducitur.

CAPVT VIII.

Dixit, & in menſa laticum libauit honorem,
Primaq; libato ſummo tenus attigit ore,
Tum Bitiæ dedit increpitans, ille impiger hauſit
Spumantem pateram, & pleno ſe proluit auro.

Non temere Vergilius nomen Bitiæ induxit, nam id non fictitiũ, ſed de hiſtoriis mutuatum. Bitias enim Cypri ſacerdos, ad quẽ cum veniſſet Dido, ipſe ſe ei coniunxit cum magna manu puellarum. Fuit autem & alter Bitias magiſter equitum, quo tempore Carthago capta eſt ab Africano minore. Merito igitur Regina vel ſacerdoti, vel magiſtro equitum, vt primæ inter ſuos dignitatis viro, primum propinauit. Eſt tamen iucunda alluſio, quaſi non Bitias, ſed Bibias dictus ſit, & propterea illi auiditas meri attribuitur, qui quum reginam tenuiter deguſtaſſe vidiſſet, ipſe totum poculum ingurgitauit. Olim autem ſi diis ſuperis libarent, poculo ſupino id faciebant, ſi diis inferis, prono & inuerſo. Magnæ autem id poculum æſtimationis habebatur, quo libatio peragi ſolebat. Atque ideo Amphitryoni apud Plautum talis Phiala pro ingenti præmio donata fuit. Ægyptii eo poculo augurari conſueuere. Geneſ. 44. *Quare reddidiſtis malum pro bono? ſcyphus quem furati eſtis, ipſe eſt, e quo bibit dominus, & in quo augurari ſolet.*

Ex ſecundo libro. De religione Thenſarum.

CAPVT IX.

Diuidimus muros, & mœnia pandimus vrbis
Accingunt omnes operi, pedibusq; rotarum
Subiiciunt lapſus, & ſtupea vincula collo
Intendunt, ſcandit fatalis machina muros
Fœta armis, pueri circum, innuptæque puellæ
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.

Cur tanta religione equum durateum in vrbem induxerint, latens quædam & obſcura cauſſa eſt, vt multa ſunt in Vergilio, quæ vulgo minus aduertuntur. Quæ enim εὐλάβεια eſt in thenſis, eandem Vergilius in hoc equo conſtituit. Sunt autem thenſæ Deorum vehicula, de quibus videamus quid Aſconius dicat in tertium Verrinarum. *Thenſa* (inquit) *ſacra vehicula, pompa ordinum & hoſtiarum. Thenſas alii a diuinitate dicta putant, alii quod ante ipſas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere, & tangere qui eas deducunt.* Vides ipſa verba quæ Aſconius habet, Vergilium ſuis carminibus implicuiſſe. Ceterum apud Ciceronem pro Cn. Plancio, quo ſignificatu thenſæ capiantur, nondum mihi patet: verba eius hæc ſunt. *Sed hoc neſcio quomodo frequenter in me congeſſiſti, ſaneque in eo creber fuiſti, te iccirco in locos cauſſam conicere voluiſſe, ne ego conſuetudine mea aliquid de thenſis miſericordiæ cauſſa diceri*

dicerem: ac paulo poſt. *Deridebor ſi mentionem theſaurum fecero, cum id prædixeris, ſine theſis autem quid potero dicere.*

Alibi.

Omnes perſonas vel ex hiſtoriis mutuatas eſſe, vel etymo ſuis fatis conſentire.

CAPVT X.

Iam proximus ardet
Vcalegon. Sigea igni freta lata relucent.

Vix vllum apud Vergilium proprium nomen, quin illud, vel ex hiſtoria ſumtum, vel euentibus ſuæ perſonæ, cuius appellatio eſt, accommodatum videas. Id vt verum appareat, pauca exempla ſubiiciemus.

Sinon nomen accepit ἀπὸ τοῦ σίνους, quod noxam ſignificat. Inde σίνται βλαπτικοὶ καὶ κακοῦργοι: huius dolo Troia capta eſt. Ac proinde Vergilius de eo. *Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine ab vno Diſce omnes.* Fuit autem ille patruelis Vlyſſis, nec diſpar indoli ſuorum: nam hoc quoque obſeruant Poetæ, ne perſonæ degenerent a ſuorum ingeniis. Calchas (vt auctor eſt Euſtathius) ἀπὸ τῆς κάλχης, id eſt, ferrugine ſiue purpura, nimirum ὁ πορφύρων ὁ ἐστιν ἐν βάθει βυσσοδομεύων μαντικῇ. Genus huic a Melampode, facile inter vates primario, periit dolore, victus a Mopſo diuinandi peritia, patria illi Bæotia fuit. Machaon quaſi Machiaon, ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι τοὺς μαχομένους ἤτοι μαχίτας. Palamedes, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰ μήδεα, hoc eſt, ab excutiendis inueniendiſque conſiliis. Fuit enim omnium heroum ſagaciſſimus, ac ſecundum Plinium libro ſeptimo capite 56. ordinem exercitus, ſigni dationem, teſſeras, & vigilias inuenit. Alethes ἀπὸ τῆς ἀληθείας a fide & veritate, quę pręcipua eſt in ſenibus, vnde eum Vergilius grandæuum appellauit. Et qua vectus Abas & qua grandæuus Alethes. Nam ſecundum Homerum Iliados tertio, in iuuenibus fides fluctuat, in ſenibus firmioribus radicibus nititur:

αἰεὶ δ' ὁπλοτέρων ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται.
Mens etenim iuuenum ſine pondere fluctuat vſq;

Helene autem etymon habere videtur, quod nauibus capta, & a Paride auecta ſit in Phrygiā. ἑλένη, quaſi ἑλενήη ἀπὸ τοῦ ἑλεῖν ταῖς ναυσί. Ita quoq; Vcalegon ex nō curando factus eſt οὐκ ἀλέγων, & quia res incurii hominis & negligentis proximæ ſunt periculo, feſtiuiter a Vergilio dictum eſt:

Iam Deiphobi dedit ampla ruinam
Vulcano ſuperante domus, iam proximus ardet
Vcalegon.

Triton nomen a fluctu, qui Græce τρίτων dicitur. Crimothoe a curſu vndarum, hæc duo numina naues vado impactas a ſyrtibus liberant, & in altum deducunt, quod Vergilius his verbis innuit.

Cymothoe ſimul & Triton adnixus acuto
Detrudunt naues ſcopulo.

Nam vbi maior vis aquarum hęrentibus in ſicco nauibus ſuperuenit, facile ex eo vado explicari ſolent. Ceres vnde appellationem habeat, ex ablatiuo melius agnoſcas Cerere. Cũ enim veteres notũ ſit C pro G vſurpaſſe, fac ex Cerere Gerere, & vim numinis intelliges. Illa enim meſſem quam terra gerit, procurat, vt Proſerpina eius filia ſementem, dicta nimirum a proſerpendo, quod in germinatione proprium eſt. Iopas vero ab emittenda voce ἰπυμολογίζεται, ac propterea a Vergilio citharœdus fingitur, vt Calliope a pulcritudine vocis.

Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata, docuit quæ maximus Atlas.

Qui ideo crinitus eſt, vt auricomum Apollinem imitetur. Et ſyderum curſus enarrat, & eorum deliquia, vt Orphei ſe æmulum præſtet, cuius ſtudium fuit, mundi origines & cauſſas rerum deſcribere. Ita quoque,

Rex Anius, rex idem hominum Phœbique ſacerdos, cum Apollinis nomine Hyperione conueniens, a mundi luſtratione vocabulo ſumto.

Aliud. Quid ſit ψευδόθυρον.

CAPVT XI.

Limen erat, cœcaq; fores, & peruius vſus
Tectorum inter ſe Priami, poſtesq; relicti.
A tergo Magna arte deſcribit, quod Latini quidem, ſed Græco vocabulo ψευδόθυρον appellant. Cicero in quarto Verrinarum. *Ea pecunia quemadmodum ad iſtum per pſeudothyrum reuertantur, tabulis vobis & teſtibus planum faciam.* Eſt autem pſeudothyron ſiue, quod rectius puto, pſeudothyrion, latens ianua, & quæ a prætereuntibus non animaduertitur, per hanc obſeſſa regia, veriſimile eſt Æneam intrare potuiſſe.

Ex tertio Æneidos, De amicitia Romanorum cum Moloſſis. Et Poetas res iam actas tanquam futuras deſcribere, quo diuinationi ſit locus, & de votis conditorum.

CAPVT XII.

Cognatasque vrbes olim populosque propinquos
Epiro Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atq; iidem caſus, vnam faciemus vtramq;
Troiam animis, maneat noſtros ea cura nepotes.

Conditorum vota in vtramque partem rata eſſe ſolent. Dido 4 Æneidos.

Nullus amor populis, nec fœdera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus vltor,
Qui face Dardanios, ferroq; ſequare colonos,
Nunc, olim, quocunq; dabunt ſe in tempore vires,

Littora

Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis, pugnent ipſiq; nepotes.

Vides acerrima bella terra marique optaſſe Didonem, & conſequuta eſſe, nec inimicitias poſitas eſſe, niſi alterius gentis internecione? Poetæ igitur, quia tantum numen eſt in votis conditorum, quicquid alicui genti vel bello vel pace obuenit, id in imprecationibus complecti ſolent. Sic tria illa punica bella cum ipſo Hannibale inter deuotiones Didonis comprehenduntur. Ceterum quęnam fuerit iſta tanta amicitia inter Moloſſos & Romanos, ad quã haud dubie Vergilius alluſit, nemo omnium interpretum mentione dignatus eſt, cum œconomia Poetæ, & virtus illius ingenii hinc potiſſimum innoteſcere poſſet. Dionyſius Halicarnaſſæus iſta libro I ſcribit. *Ex Ambracia Anchiſes cum nauibus terram legẽs Buthrotum portum Epiri deuehitur. Æneas & florentiſſimi quiq; ætate ex toto exercitu, iter bidui emenſi, Dodonam perueniunt, oraculum numinis cõſulturi, ibiq; Helenum cum Troianis reperiunt: acceptis autem reſponſis de condenda vrbe donariisq; Troicis, ac inter alios duobus crateribus æreis numini conſecratis, quorum nonnulli etiamnum ſuperſunt, titulis admodum vetuſtis conſecratores ſuos præ ſe ferentibus, ad claſſem redeunt quatridui ad ſummum itinere cõfecto, ex Buthroto vero ſecũdum littus vecti, vſq; ad portum tum quidem Anchiſen nomine nunc propemodum obſoleto, ac ibidem Veneris templo excitato Ioniũ tranſmittunt, ducibus illis iſtius nauigationis, qui vltro ſe comites huic profectioni addiderant, allectis quoq; illis, qui cum Patrone Thurio aduenerant. Horum pleriq;, cum exercitus ſaluus in Italiam traiecisset, ad ſuos redierunt. Patron autem perſuaſus ab Ænea, vt ſocius eſſe vellet iſtius nouæ coloniæ, vna cum quibuſdam amicis in caſtris manſit, quos tamen nonnulli aiunt in Aluntio Siciliæ ſedes cœpiſſe. Recordatione iſtius beneficii, Acarnanibus Romani Leucadem & Anactorium, ademta Corinthiis progreſſu temporis largiti ſunt: conceſſum quoque vt Oeniades recuperarẽt, & in inſula Echinadum communia vectigalia cum Ætolis haberent.*

Alibi. Agamenides verum nomen, non Achemenides.

CAPVT XIII.

SVm patria ex Ithaca, comes infelicis Vlyſſis,
Nomine Achemenides.

Omnia exemplaria, tam ſcripta, quam impreſſa, in nomine *Achemenides* conſentiunt. Ego tamen auſim quemuis quouis pignore prouocare, olim ſcriptũ fuiſſe *Agamemnides*, vel *Agamenides*. Cum n. ſciam nullum proprium nomen temere vel a Verg. vel Homero vſurpari, coactus ſum reqͥrere etymon in *Achemenides*, quod nullũ apparuit. Iam cum Poetæ ipſi ſubinde latenter indicant, & multa alluſione celebrant cauſſas ἐτύμων, putaui & hic quoque Vergiliũ tale aliquid feciſſe, idque conſiſtere in his verſibus.

Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro

Deſeruere. Perſuadeo enim mihi, hunc Agamemnidem dictum, quod nimium diu manſerit in ſpelunca Polyphemi, dum ſocii abeunt. Atque eadem ratione Parmenonem eſſe vocatum, quod aſſidue permanſerit apud fores Thaidis, vnde ſcomma Gnathonis. *Etiam tu hìc ſtas Parmeno? Ehò num nam hìc relictus es cuſtos? ne quis forte internuntius clam ad eam curſitet.* Ita quoque Agamemnon, quod tam diu in bello Troiano hęſerit, nomen ſortitus eſt, interprete ipſo Platone in Cratylo. Ex eodem fonte profluxerunt μενεπτόλεμος καὶ μενεχάρμης, quod in bello & pugna aſſidui eſſent.

In Tonitru & Fulmine eſſe auguria nuptiarum. Ex quarto lib. Æneidos.

CAPVT XIV.

Prima & tellus & pronuba Iuno
Dant ſignum, fulſere ignes, & conſcius æther
Connubii, ſummoq; vlularunt vertice Nymphæ.

Signum autē pro indicio & nota, aut vt Græci pro oſtento poſuit. Sic Lucæ primo: *Erunt ſigna in Sole & Luna.* Hìc autem per ſignum illud quod terra edit, intelligimus terræmotum, vt per Iunonis ſignum terreſtre tonitru, χθονίας id βροντὰς appellant. *Auditum* (inquit Trebellius Pollio) *tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante, quo motu multæ fabricæ ſunt deuoratæ, multi terrore mortui.* Iunonem capi pro terra, vel vnicus Vergilii verſus arguerit.

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit magno commiſtus corpore fœtus.

Ætherem hìc pro aere, *Iunonem* pro terra poſuit, aſtipulante etiam Seruio. Ceterum in terreſtri tonitru, vt in cœleſti fulmine eſſe auſpicium nuptiarum, nondum apud certos auctores deprehendere potui. Quod autem eſt in hominibus nutus, id in Ioue & Iunone eſt tonitru. Vnde eſt illud

Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

In fulmine autem omen eſſe nuptiarum multis teſtimoniis probari poteſt. Claudianus lib. 2. de raptu Proſerpinæ.

Ni Iuppiter æthere ſummo
Pacificas rubri torſiſſet luminis alas,
Confeſſus generum nymbis Hymenæum hiulcis
Intonat, & teſtes firmant connubia flammæ.

Hìc autem & Iupiter & Iuno non approbant nuptias, ſed eas contractas eſſe & celebrari, ſuis oſtentis demonſtrant. Id quoque ad ritus nuptiales pertinet, *Summoque vlularunt vertice Nymphæ.* Moris enim fuit, vt puellæ ante thalamos, vbi noui nupti inerant, veſperi vſque ad mediam noctem concinerent, quæ carmina κοιμητικὰ, hoc eſt, ſomni conciliatoria vocabantur. Fiebat autem id, ne quid foris audiretur quod intus fieret. Rurſus alia ab iiſdem canebantur carmina matutina, quæ διεγερτικὰ; hoc eſt, excita-

excitatoria nuncupantur. Huius generis egregium exemplum habes apud Theocritum, in Idyllio cui nomen, Helenes Epithalamiũ. Nymphæ, ſiue illę Oreades ſunt, ſiue Naiades, ſiue Napeæ, hoc genus officii impleuerunt. Ceterum, vt ſupra ſe ἀδιακρίτως tenuit in oſtentis nuptialibus, quæ nec approbationem nec improbationem clare præ ſe ferebant, ita hic quoque dubium verbum elegit, *vlulare*. Eſt enim & luctus & lætitiæ, id vocabulum capax. Vnde Lucanus. *Et lætis vlulare triumphis.* Quamobrem Vergilius in incerto reliquit, lugubriter an feſtiuiter concinuerint, naturam prodigiorum ſequens, in vtramque partem dubia ſignificatione replicatilem. Operoſior hic fui, quia Seruiana mihi non ſatis enucleata videntur. Ille enim omne fulmen ait aduerſari nuptiis, cum Claudiani carmina longe aliud doceant.

Ibidem. Quænam ſit illa auis, quam Græci Larum vocant.

CAPVT XV.

Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit, hinc toto præceps ſe corpore ad vndas
Miſit aui ſimilis, quæ circum littora, circum
Piſcoſos ſcopulos humilis volat æquora iuxta.

ἦθος auium Mercurio, quia alatus eſt, attribuit. aues enim vbi volando fatigatæ ſunt, in ſummis montibus interquieſcunt. Macrobius in recenſendis carminibus, quæ Vergilius ex Homero tranſcripſit, nihil iſtius loci meminit, cum inter ſynepias iſta carmina vel primo loco adferri debuerint. Id vt clarum fiat, verſus Homericos adferemus.

Πιερίην δ᾽ ἐπιβὰς ἐξ αἰθέρος ἔμπεσε πόντῳ
Σεύατ᾽ ἔπειτ᾽ ἐπὶ κῦμα λάρῳ ὄρνιθι ἐοικὼς
ὅς τε κατὰ δεινοὺς κόλπους ἁλὸς ἀτρυγέτοιο
ἰχθῦς ἀγρώσσων πυκινὰ δ᾽ εὔστιχ᾽ ἅλμῃ.
Pieria inſcenſa, ſe miſit ab æthere in vndas,
Deinde Laro ſimilis volitat iuxta æquora ſumma,
Qui maris indomiti ſinuoſa ad littora ſæpe
Captando piſces aſpergine tingitur vndæ.

Valde admiror, cur Vergilius nomen auis omiſerit, & in genere verſari potius, quam in ſpecie maluerit. Cum non ſine cauſſa Homerus Larum ex omnibus piſcatricibus auibus exemerit, cui Mercurium in volando aſſimilem vellet. Vt enim Aquila Ioui, Pauo Iunoni, Gallus gallinaceus Marti: ita Larus Mercurio dedicatus eſt, qui a loquacitate nomen inuenit. λάρος enim quaſi λάλος dictus, ac propterea in tutelam eius Dei aſſcribitur, qui loquendi artifex perhibetur. Omnia mihi verſanti nihil veriſimilius videtur, quam etiam tum in controuerſia fuiſſe, quo nomine hæc auis a Latinis appellari debeat. Sunt enim qui in-

Digitized by Google

terpretantur Fulicam, vt beatus Auguſtinus, ſunt qui Gaueam, inter quos eſt Theodorus Gaza. Alii Herodion, alii Ciconiam, alii Ibidem, quæ & ipſa auis ſacra eſt Mercurio. Vergilium igitur, ne litem ſuam faceret, nullum nomen Latinum huic aui impoſuiſſe exiſtimo.

Ibidem. Quid Stemma ſit.

CAPVT XVI.

PRaterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & feſta fronde reuinctum.

Priuatim cuique licebat, quem vellet ex ſuis conſecrare, & illi familiare templum erigere, quod hic a Didone factum eſt, eoque alluſum eſt ab Ouidio in Epiſtola Briſeidos ad Achillem

Perq; trium fortes animas (mea numina fratrum
Qui bene pro patria, cum patriaq; iacent.

Seruius autem illud, *velleribus niueis*, longe aliter intelligit, quam ego intelligendum puto. Sic enim ait, *Exhibendo ea quæ circa viuos fieri ſolebant. Moris enim fuerat, vt nubentes puellæ ſimul ac veniſſent ad limen mariti, poſtes ornarent laneis vittis, vnde ait, Velleribus niueis.* Hactenus Seruius. Atqui hoc faciebat noua nupta, non coniunx, aliquandiu matrimonio inueterata, nec niſi ſemel fiebat. Iam Dido maritum non ſponſum colebat. Ceterum omnes dii ſtemmatis ſolebant coli, *Eſt* autem *ſtemma*, teſte Sophoclis interprete, in Oedipode tyranno, *lana ramo circumuoluta*; quam rem Vergilius periphraſticῶs extulit, & Ouidius eandem periphraſim retinuit.

Eſt mihi marmorea ſacratus in æde Sichæus,
Appoſitæ frondes, vellera & alba tegunt.

Deorum autem ſimulacra huiuſmodi ſtemmatis integi ſolere, apud Iulium Obſequentem inuenias, vbi inter prodigia refertur, ea ab ſtatuis decidiſſe. *In lectiſternio*, inquit, *Iouis, terra motu deorum capita ſe conuerterunt, lana cum integumentis quæ Ioui erat appoſita, decidit.* Quinimo ſupplices alicui numini, lana & virgultis ſe coronare ſolebant. Sophocles in Dramate ſupra allegato.

ὦ τέκνα κάδμου τοῦ πάλαι νέα τροφὴ
Τίνας ποθ᾽ ἕδρας τάσδε μοι θοάζετε
ἱκτηρίοις κλάδοισιν ἐξεστεμμένοι.
Noua ſoboles Cadmi vetuſti, filii
Cur ſedibus fulcitis iſtis corpora
Frontes reuincti vellere & ramuſculis?

Hæc ſunt interpretis verba, ἐξεστεμμένοι, ἀντὶ τοῦ κεκοσμημένοι, εἰώθασι γὰρ τὸ στέφειν χρῆσθαι ἀντὶ τοῦ κοσμεῖν. στέμμα δέ ἐστι τὸ περιειλημμένον ἔριον τῷ θαλλῷ. Antiquiſſimæ certe coronæ olim laneæ fuerunt, vt in ſuo

ſuo lexico docet Sextus Pompeius. Plinius autem lib. 35. cap. 11. de ſtemmatis hanc traditionem facit. *Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas*

Ibidem. *Quid ſit Fatum, & Mors merita.*

CAPVT XVII.

NAm quia nec fato, merita nec morte peribat.

In rebus humanis, aut fatum, aut natura, aut caſus, Sed de his Seruius. Ceterum ſupra fatum aliquid contingere, teſtis Homerus eſt.

σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

Stultitiis præter fatum patiuntur acerba.

Ita hic quoque præter fatum Dido exſtinguitur, id eſt, ante diem fatalem, idque nullo ſuo ſcelere, quod indicatum eſt his verbis, *Merita nec morte peribat*, quippe quæ nullam culpam admiſerat, cur mori deberet. Seruius tamen meritam mortem pro naturali exponit, quod mihi non per omnia arridet. Quæ enim a Vergilio adduntur, noſtræ interpretationi fidem aſtruunt, dum dicit per epexegeſin, *Sed miſera ante diem*, nimirum præter fatum, *ſubitoq; accenſa furore*, quæ verba eius rei interpretationem habent, *merita nec morte peribat*. quippe quam nullum peccatum, ſed furor e vita ſuſtulerit. Memor eſt enim Vergilius quod ſupra dixit.

Ergo vbi concepit furias euicta dolore
Decreuitq; mori.

LIBER OCTAVVS

QVIS SIT CHORAGVS, QVIS Demagogus.

In Apophthegmata Plutarchi.

CAPVT I.

INhærentem me libris die admodum luculento & amœno, quidam ex amicis ambulatum extraxerunt, neſcio quod μέγα χρῆμα nouorum libellorum pollicitantes. Erant autem iſti Laurentius Dacholus, & Ioannes Berzoſa, ambo Græce & Latine ad miraculũ vſq; periti. Ibi cum in itinere eſſemus, occurrit Guilielmus Pictauia, fortuna, genere, & virtutibus illuſtris, & qui ex profeſſionibus trium linguarum non ignobilem ſibi famam Louanii comparauerat. Huic a latere adhærebat Gysbertus Cœlius, quem nobis Italia doctiſſimum medicum remiſit, ii me in equis amantiſſime ſalutant, & quantum licet, amplectuntur. Poſtquam diſceſſum eſt a cariſſimis capitibus, exigo ab illis meis pollicitatoribus nouos illos libellos. Quid multa? depromuntur e ſinu. Video illic multa in variis auctoribus pulcerrime caſtigata, & non pauca in Eraſmo reprehenſa, iure quidem aliquando, ſed tamen nimia acerbitate, & piis animis prorſus intoleranda.

Digitized by Google

Auctor iſtius operis Franciſcus Robertellius, iuuenis (eam enim in eo ætatem eſſe audio, quod cum ipſius laude dictum velim) multiiugæ eruditionis & generoſæ indolis, ſed tamen in Batauos homines ferocioris animi, & importunioris maledicentiæ, quam decet. Id eius verba, quæ iam hîc ſubiicio, planum facient.

Eraſmus, inquit, *vir doctiſſimus, ſi illius opera legas, ita alicubi videtur dormitaſſe, vt mireris. In Apophthegmatis, quæ ex Diogene Laertio vertit in Latinum, legendis, deprehendi hunc errorem, qui vt pateat apertius, ſubſcribam primum Laertii Græca verba, Deinde Eraſmi conuerſionem & interpretationem, Poſtremo rationes, cur putem illum lapſum eſſe. Laertius in vita Diogenis Cynici.* τοὺς δὲ διονυσιακοὺς ἀγῶνας μεγάλα θαύματα μωροῖς ἔλεγε, καὶ τοὺς δημαγωγοὺς ὄχλου διακόνους *Eraſmus.* Dionyſiaca certamina, quæ Athenis in honorem Bacchi magnis impendiis, pompaque celebrabantur, appellabat magna ſtultorum miracula. *Labitur Eraſmus, primum, quod ex vno duo facit ἀποφθέγματα, ſubdit enim ſeparatim Oratores, qui ſummo in pretio habebantur Athenis, dicebat turba miniſtros, quod ad gratiam loqui cogerentur. Rurſus labitur in vertenda dictione* δημαγωγοὺς, *quam cum non ſatis intelligeret, in priorem incidit errorem diuidendi Apophthegmatis in duas partes.* δημαγωγοὶ *appellantur a Græcis, qui populo præſunt. Heſychius ait,* δημαγωγεῖν, *idem eſſe quod* στρατηγεῖν, *vnde* δημαγωγὸς ὁ ἄρχων ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν, καὶ διοικεῖν. *Iulius Pollux libr. octauo nominat* δημάρχους, *qui ſunt* κατὰ δήμους ἄρχοντες, *olim dicti* ναύκραροι, *eodem libro nominat* ἀθλοθέτας, *qui decem erant.* εἷς κατὰ φυλὴν ἐπὶ τῷ διαθεῖναι τὰ παναθήναια τόν τε μουσικὸν, καὶ γυμνικὸν καὶ τὴν ἱπποδρομίαν *Demoſthenes in oratione contra Midiam hos vocat* χορηγοὺς, *eius orationis argumentum facile poteſt locum hunc declarare Laertii, nam cum eſſet* χορηγὸς παιδικοῦ, *tribus ſuæ, & ludos Bacchanales, de quibus nunc meminit Laertius, populo exhiberet, pulſatus fuit a Midia inſolentiſſimo homine, in medio theatri. Libanius rhetor doctiſſimus in argumento eius orationis explicando de Dionyſiacis ſic ait.*

ἑορτὴν ἦγον οἱ Ἀθηναῖοι τῷ διονύσῳ, ἣν ἐκάλουν ἀπὸ τοῦ θεοῦ διονύσια ἐν δὲ ταύτῃ τραγικοὶ καὶ αὐλικοὶ, καὶ κωμικοὶ χοροὶ ἠγωνίζοντο. καθίσταντο δὲ χοροὺς αἱ φυλαὶ δέκα τυγχάνουσαι χορηγὸς δὲ ἑκάστης φυλῆς ὁ τὰ ἀναλώματα παρέχων τὰ περὶ τὸν χορόν. *Hoc eſt.* Feſta celebrabant Athenienſes in honorem Bacchi, quæ vocabant ab ipſius Dei nomine Bacchanalia. In his autem & Comici & Tragici, etiam Aulœdi inter ſe de præſtantia, & ſumma artis laude, certabant. Choros conſtituebant ſingulæ tribus quæ decem erant, Choragus autem ſingularum tribuum ſumtus in ea re faciebat. *Verum de his ſatis, quiuis enim intelligere poteſt, quam præter Laertii ſenſum & dictionis ſignificationem* δημαγωγοὺς *Eraſmus verterit,*

oratoro-

…ratores. Senſus igitur Laertij eſt huiuſmodi. Dionyſiaca certamina ſtolidis magna eſſe miracula, atque choragos, *ſeu præfectos horum ludorum, turba eſſe miniſtros. Etiamſi fuerit ſatius interpretari ὄχλου pro tumultu & perturbatione.* Hactenus Robertellus. Duo obiicit Eraſmo, & quod ex vno ſimpliciq; Apophthegmate duplex fecerit, & quod τὸ δημαγωγὸς vocabulum non bene intellexerit. Ceterum niſi doceat δημαγωγοὺς eoſdem eſſe quos χορηγοὺς, ab vtraque culpa liberatur Eraſmus. Videndum igitur primum, quibus probationibus vtatur in aſſerēda iſtiuſmodi ſignificatione. Heſychius (inquit) δημαγωγεῖν idem eſſe ait, quod ϛρατηγεῖν, vnde δημαγωγὸς ὁ ἄρχων, ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν καὶ διοικεῖν. Si eo ſenſu hoc dictum eſſe ab Heſychio intelligimus, iam ratiocinatione iſta confectum eſt, hos tres magiſtratus eoſdē eſſe. ἄρχοντα, ϛρατηγὸν, καὶ δημαγωγὸν. limitib. quibus lōgiſſime diſtant, in vnum confuſis. *Archontas.* n. Libanius in Androtionem magiſtratus porrecta manu creatos: *Choragos* ſuffragiis electos dicit. Sed nondum probatum eſt δημαγωγὸν & χορηγὸν eiuſdem eſſe functionis. Addit deinde δημάρχους eoſdem eſſe, qui ϛρατηγοὶ & ἄρχοντες, & δημαγωγοί. Ne nunc quidem vllum documentum dedit δημαγωγοὺς & χορηγοὺς eiuſdem ſignificati eſſe participes, quod ſolummodo in quæſtione eſt. Tandem aggregat huic cumulo ἀθλοθέτας, qui decem erant, vt ſingulæ tribus vnum iſtiuſmodi haberent ad Panathenæa procuranda. Heic aliquid affine videtur poni cum choragis, qui & ipſi decem erant. Iam ſi docuiſſet, ἀθλοθέτας eoſdem eſſe qui δημαγωγοί, eſſet quiddam quod illius ratio videretur effeciſſe. Ceterum quid id contra Eraſmum, ſi ſecundum tuam ὑπόθεσιν, ἀθλοθέται καὶ χορηγοὶ ſint iidem? quod tamen nequaquam tibi concedimus, vt ſuo loco planum faciemus. Porro, quæ adfert ex Libanio, nihil demonſtrant, niſi decem Choragos fuiſſe, nihil id quoque ad controuerſiam pertinet. Euincendum eſt enim δημαγωγοὺς eſſe χορηγοὺς, cuius rei nullum omnino indicium ex auctoribus dedit. Sed redeamus ad Heſychii verba, δημαγωγεῖν idem eſſe quod ϛρατηγεῖν. Nihil aliud Heſychius attulit, quam etymologiam vocabuli, vt dicas *Prætor*, quaſi *præitor*, quod præeat, nullo indicato vel officio, vel functione iſtiuſmodi perſonæ. Quod ſi quis cū alicubi legat, dux qui præit in itinere, & quem alii ſequuntur, ſtatim inferat, dux & prætor idem ſunt, nonne pulcre ratiocinatus fuerit? aut *Nicolaus* & *Nicodemus* iidem ſunt, quia etymon nominis idem eſt, quam ſcite ſcilicet ille perſonas diſtinxerit, & ἄρχων & δήμαρχος & ϛρατηγὸς & δημαγωγὸς populum gubernant, non tamen iidem magiſtratus. Longius enim diſtant quam Nili fontes a ſuis oſtiis. ἄρχοντες enim ſunt, qui Remp. adminiſtrant, & a quorum nominibus Faſti notantur, vt Romæ a Conſulibus. Nec mirum, cum teſte Velleio Paterculo depulſis a Republ. regibus, *Archontes* illis ſucceſſerint, primum perpetui, deinde in denos annos creati, poſtremo in ſingulos. Δημαγωγοὺς non

immerito *Tribunos* appelles. Hi enim ſingularum tribuum præfecti erant, hi tabulas conficiebant prædiorum cuiuſque tribus, eorũq; nomina recipiebãt, qui ſuæ tutelæ iam facti eſſent, populumque (vbi opus erat) conuocabant, & a debitoribus pignora capiebant. *στρατηγὸν* vero ducem belli ex multis hiſtoriis intelligas. In Euangelio etiam earum excubiarum præfecti ſunt, qui templum ſeruant, & apud Ariſtotelem Politicorũ ſeptimo, *Polemarchi* & *strategi*, pro eodem genere magiſtratuum ponuntur. Apud Ariſtophanem in Veſpis *Polemarchi* idem officium habent, quod Romæ *pratores peregrini*, vt qui de cauſſis peregrinorum cognoſcant. Ἀθλοθέται vero eatenus Romanis Ædilibus ſimiles, quod ſpectaculis præſident, cum *Choragis* nihil commune habent, qui ſuo ſumtu ſpectacula inſtruunt, iudicandi munus aut Corollarii dandi nequaquam ius habent. Δημαγωγὸς vero is eſt, qui populares auras captat, ſiue is ſit Orator quod plerunq; fit, ac proinde non raro pro oratore ponitur, ſiue alterius generis homo, certe ea de cauſſa ab Ariſtotele appellantur publici adulatores. Sic enim ait Politicorum, lib. 4.

καὶ ὁ δημαγωγὸς καὶ ὁ κόλαξ οἱ αὐτοὶ, καὶ ἀνάλογον, καὶ μάλιστα δ' ἑκάτεροι ἰσχύουσιν οἱ μὲν κόλακες παρὰ τυράννοις, οἱ δὲ τοῖς δήμοις τοιούτοις. Hoc eſt: *Et demagogus & aſſentator ijdem ſunt certa quadam ſimilitudine & proportione, & ambo præpotentes ſunt. Aſſentatores quidem apud tyrannos, demagogi vero apud iſtiuſmodi populos.* Rurſus libro quinto: *Ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαίων, ὅτε γένοιτο ὁ αὐτὸς δημαγωγὸς καὶ στρατηγὸς εἰς τυραννίδα μετέβαλλον. σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων τυράννων, ἐκ δημαγωγῶν γεγόνασιν. αἴτιον δὲ τοῦ τότε μὲν γίνεσθαι, νῦν δὲ μὴ, ὅτι τότε μὲν οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἐκ τῶν στρατηγούντων, οὐ γὰρ πω δεινοὶ ἦσαν λέγειν, νῦν δὲ τῆς ῥητορικῆς ηὐξημένης, οἱ δυνάμενοι λέγειν δημαγωγοῦσι μὲν, δι' ἀπειρίαν δὲ τῶν πολεμικῶν οὐκ ἐπιτίθενται.* Hoc eſt: *Olim cum idem eſſet & demagogus, & belli dux, in tyrannum euadebat. Plerique enim veterum tyrannorum ex demagogis facti ſunt. Cauſſa cur id tum contigerit, ac iam non fiat, quod tum demagogos ſe præſtabant, qui rebus bellicis præfuiſſent, nondum enim per id tempus eloquentes erant. Nunc autem arte dicendi amplificata, qui eloquentes ſunt, demagogos ſeſe exhibent. Verum quia belli peritiam non habent, abſtinent ſe ab occupanda tyrannide.* Fac mihi quæſo in iſtis locis ex *Demagogo Choragum* ſi audes. Non errauit igitur Eraſmus, qui *oratorem* id verterit. Certe Iulius Pollux *Demagogum* & *Rhetorem* vno titulo complexus eſt, libri quarti capite quarto: *περὶ ἐπαίνου ῥήτορος καὶ δημαγωγοῦ*, neque toto capite in tot elogiis vllum inter eos diſcrimen facit. Rurſus capite quinto eiuſdem libri, *περὶ ψόγου τούτου* inquit, numero ſingulari vtens, tanquam res eadem ſit, vocabula autem duo. multaque ibi conuitia ſunt, quæ ad nullum niſi ad *Oratorem* referri poſſunt, quale eſt, *συκοφάντης, δικογράφος,*

δι-

διχοῤῥάφος, λέγων ἐπὶ χρήμασι, πρὸς ἀργύριον λέγων, μηδὲν ῥῆμα προῖκα εἰπὼν. μισθοῦ φθεγγόμενος, πρὸς χάριν λέγων, πρὸς ἡδονὴν δημηγορῶν, παρὰ τῇ κιγκλίδι ζῶν. Calumniator litium conceptor, controuerſiarum conſutor, pro pecunia loquutuleius, ob nummos dicens, nullum verbum gratis proferens, pro mercede vocem edens, ad gratiam loquens, ad voluptatem conciones fingens, apud tribunalia ſemper viuens. Poſtremo Libanius in argumento contra Androtionem cum magiſtratus diuidat Athenienſes, alios facit ſortitu obuentitios, quos ille appellat ἀρχὰς κληρωτὰς, quales ſunt iudices, alios χειροτονητὰς, porrecta ſcilicet manu creatos, in quorum claſſe στρατηγοὺς collocat, alios αἱρετὰς ſuffragiis electos, in quorum numero *choragos* conſtituit. ex quibus vel cæco apparet, quam omnino nihil iſtæ functiones conueniant. Ego tamen, vt dicam quod ſentio, mihi iſtud ἀπόφθεγμα corruptum videtur, τοὺς δὲ Διονυσιακοὺς ἀγῶνας μεγάλα θαύματα μωροῖς ἔλεγε. Salſum id & acerbũ, & proe ex indole Diogenis id autem quod ſequitur, ignauum & vapidum, *καὶ τοὺς δημαγωγοὺς ὄχλου διακόνους, & demagogos eſſe vulgi miniſtros.* quid acrimoniæ habet iſtud dicterium? credo igitur vocem διακόνους eſſe corruptam, & olim fuiſſe ſcriptum διαγωγοὺς & ex *gemma* quod Græce γ, Latinum c repræſentat, in eam literam, cui forma affinis eſt, commutatum eſſe, rurſus ex γ, quod multum accedit ad ν, præſertim in literis exoleſcentibus ὑpſilon eſſe factum, atque ita pro διαγωγοὺς διακόνους nobis emerſiſſe, vt hic ſit ſenſus, *demagogos* publica inter ſe diuidere, ac prædæ habere. atq; ita aderit nobis venuſtas παρηχήσεως, quæ frequens eſt in dictis Diogenis: nobis illam vtcunque imitari licuerit, ſi dicamus *Publicolas* eſſe *Publicoras.* Sed heic, etſi malo iure Eraſmum carpat, maledicus non fuit. Nunc pergamus ad ſecundam in Eraſmum annotationem.

Annotaui, inquit, ſuperius Eraſmi Roterodami erratum quoddam in vertendis e Laertio Diogenis Cynici apophthegmatis, ſed cum & ea paulo poſt omnia percurriſſem, & cum Græco contuliſſem, multo plura perperam verſa deprehendi. Libuit igitur ſigillatim hæc adſcribere, ut videant eruditi quantopere a vero Laertij ſenſu aberrarit. Si, cum hæc ſcriberem, plus [illegible] *fuiſſem nactus, adnotaſſem & in aliorum apophthegmatis verte*[illegible] *raſmi errata, ſed hæc alio complectemur libello. Interim ſat erit,* [illegible] *oſos literarum monere, ne magnopere eam apophthegmatum am*[illegible] *anslationem. Nam etſi multa recte cõuerſa ſunt, multo tamen* [illegible] *perperam expreſſa reſuntur, atque hæc facile cognitu erit ijs, q*[illegible] *legerint.*

[illegible] *λοντας πολιτεύεσθ.*

[illegible] VT II.

IN *decimoctauo Apoph*[illegible] *ita ſcriptum eſt: ἐπῄνει τοὺς μέλλοντας πολιτεύεσθαι, καὶ μὴ πολιτεύεσθαι, καὶ τοὺς παιδοτροφεῖν, μὴ* [illegible] *τρεφεῖν. Eraſm. ſic vertit.* Laudabat eos, qui ad Remp. acceſſuri

non accederent, qui pueros altituri, non alerent. Παιδοτροφεῖν *heic ſignificat* ſeruos nutrire, *etſi pueri ſerui dicuntur, tamen dilucidior ſenſus eſſet. ſi dixiſſet*, qui ſeruos alturi, nõ alerent. *Nam iuxta illud:*

σώματα πολλὰ τρέφειν

ἀτραπὸς εἰς πενίην ἐστὶ ἑτοιμοτάτη.

Hactenus ille. Quis quæſo hic error? Nam ipſe fateris *pueros ſeruos* dici. Iam ſi id verum eſt, vt eſt longe veriſſimum, id reddidit quod tu vis. Sed inquis, dilucidior eſſet ſenſus, ſi *ſeruos alere* vertiſſet. Ego tibi nequaquam id concedo, putoque potius de liberis alendis dictum eſſe a Diogene, quum olim illos occidere liceret, atque adeo ſeruus apud Terentium dementiam appellet, quod herus, quicquid Glycerium peperiſſet, ſtatuerat educare, ac proinde magnis priuilegiis ad educationem prolis inuitabantur. Verum donemus tibi, tuum ſenſum eſſe illum vnicum, ad quem reſpexerit Diogenes, quid quæſo peccati, vocem πλύσεσθαι æque πλυνεῖσθαι interpretari. Cum inde in nullam partem abſurda ſententia enaſcatur, & in ipſo ambiguo tota vis gratiæ & leporis ſæpius ſit conſtituta. Olim in eccleſia legebatur: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem tuam, vt deſtruas inimicum & defenſorem*, vt narrat Sulpitius in vita D. Martini, nunc legimus, *vt deſtruas inimicum & vltorem*, Græce eſt ἐκδικητής, quod vtramque ſignificationem in ſe retinet. Iam ſi quis reddat, *vt deſtruas inimicum & vindicem*, & fide tranſlationis ſeruata, iudicium lectori integrum relinquat, rectius ne tibi facere videtur, quam ille, qui litem ſuam facit, & alteram partem præoccupat, cum res in æquilibrio pendet? Ceterum quia hoc apophthegma nulla ratione ita trãsfundi in linguam Latinam poteſt, quin perdat natiuam ſuam & perquam lepidam argutiem, paucis indicabo, ad quæ alluſum ſit a Diogene. μέλλοντας πολιτεύεσθαι, & ij dicuntur, qui aliquando Rempublic. ſunt adminiſtraturi, quales ſunt magiſtratus deſignati, & qui procraſtinatores ſunt in Republ. ſuſcipienda. Deinde valde metum ambigo, num etiam in hac voce μέλλοντας alluſum ſit ad hanc dictionem μελετῶντας, hoc eſt, *meditantes*, quanquam & ipſum verbum μέλλω ſtudeo ſignificat. Nã Heſychius, inquit, μελλόντων μελετώντων. quamobrem prope adducor, vt credam ſic eſſe vertendum. Laudabat eos qui ſtuderent Reipubl. gubernandæ, non gubernarent. & pueris alendis, ac non alerent, vt intelligas, eum iſtarum rerum meditationem probaſſe, vſum, functionemque vituperaſſe.

Quid ſit Manum porrigere complicatis digitis.

CAPVT III.

RVrſus idem Robertellius carpit Eraſ. in decimonono Apoph. ſic enim inquit. *Eraſmus ait: Illuſtrabitur & hoc ænigma*, Manus non eſſe porrigendas amicis complicatis digitis. *Innuens non ſatis eſſe, ſi comes nos præbeamus amicis, ſed comitati adiungendam benignitatem. Apud Laertium ſic exprimitur hoc ænigma*, ἔλεγε δὲ παρὰ

δεῖν

δεῖν τὰς χεῖρας ἐκτείνειν, μὴ συγκεχραμμένους τοὺς δακτύλους. *Addit ex ſe Eraſmus* amicis, *quod ſi addatur, tollitur ænigmatis ambiguitas tota & venuſtas. In Græco ita legitur,* Aiebat manus oportere extendere, non confuſos digitos, *vel dicebat* manus eſſe extendendas, non confuſis digitis. *Et ſane hoc melius. Senſus eſſe poterit, omnia eſſe aperto animo & ſimplici facienda, non autem fucato & ſimulato, vel non oportere eſſe rapacem. Nam qui aliquid in vola abdunt, manum non extendunt. Vel ſi referas ad orationem, ſicut olim Zeno aiebat, orationem oportere eſſe planam & apertam, non conciſam, confuſam, aut obſcuram.* Hactenus Robert. Qui cum promiſerat, ſe errorem allegare, nihil quod vel affine errori eſſet, allegare potuit. An propterea male audiet Eraſ. quod de ſuo addidit, *amicis*. In hoc opere Eraſ. nunc anxium interpretem, nunc liberum paraphraſtem, nunc ſedulum commentatorem agit. Iam quod tu ais, ea additione omnem ambiguitatem tolli & venuſtatem, vehementer admiror, qui ipſe adhuc incerta interpretatione fluctuare videris, & de ſententia vna in aliam deſilis. ſi nihil eſt obſcuri, quid ita ſubinde eius Apophthegmatis ſignificationem refingis? quod proprie eſt hominum, qui ſibi ipſi dum alia atque alia tentant, non ſatisfaciunt, nec venuſtas ex ænigmate tollitur, ſi aliquantulum lucis affundas. Optima enim ſunt illa ænigmata, quæ ita ſe abdunt, vt tamen latentem viam ad ſua myſteria ſubindicent. Ceterum vbi tu legis συγκεχραμμένους, Eraſmus videtur legiſſe συγκεκαμμένους, hoc eſt, *contractos*, & id rectius videtur. Valde enim improba eſt metaphora digitos confundi, nec ſcio, an vſquam alibi eam locutionem reperire liceat. Quod autem Eraſmus benignitatem comitati adiungendam eſſe, ex hoc ænigmate intellexerit, non leui neque futili ratione niſus eſt. Primum quia dextra fidei, amicitiæ, & comitati conſecrata ſit, vnde illud Vergilii. *Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.* Inde Græci verbum δεξιοῦσθαι finxerunt, hoc eſt, *dextra complecti.* Digitos autem contractos ſignificare tenacitatem, vel vnus Martialis arguerit:

Litigat, & podagra Diodorus Flacce laborat,
Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra eſt.

Rurſus idem, de Demagogo.

CAPVT IIII.

IN *trigeſimo quarto rurſus Eraſmus vertit* δημαγωγὸν *oratorem, quod non probo. Laertius.* οὗτος ὑμῖν ἔφη ἐστὶν ὁ Ἀθηναίων δημαγωγός. *Eraſmus,* Hic eſt, inquit, ille Demoſthenes Athenienſium orator. *Sed ſic melius,* En vobis o hoſpites, Athenienſium ducem ac principem, *vel.* En qui Athenienſium aures captat ac demulcet. *Nam probrum in ſe habet hæc demõſtratio per μέσον δάκτυλον.* Hactenus Robertellius. Nihil heic peccaſſe Eraſmum, ſuperius demonſtratum eſt, quamobrem non eſt conſilium ea repetere.

Rurſus idem. Quid πυγή *ſignificet.*

CAPVT V.

IN trigeſimoſeptimo. Laertius: *τοὺς πλείστους ἔλεγε παρὰ δάκτυλον μαίνεσθαι, ἐὰν οὖν τις τὸν μέσον προτείνας πορεύηται, δόξει μαίνεσθαι, ἐὰν δὲ τὸν λιχανὸν, οὐκέτι.* Eraſmus. *Dicebat plurimos inſanire præter digitum. Nam ſi quis aſſidue medium digitum intendat vice indicis, vulgo inſanus habetur, ſi quis indicem, ſanus videtur. At plurimi ſunt homines, qui grauius inſaniunt rebus ſerijs, quam ſi digitum pro digito porrigant, & tamen vulgo hi non habentur ſani.* Hactenus Eraſmus. Nunc audite quid Robertellius dicat: *Quoniam παρὰ cum accuſatiuo iunctum, ſæpe accipitur pro* apud, *vel* prope, *lepidior ſenſus mihi videtur, ſi dicas:* Multos aiebat inſanire prope digitum medium, *quod eo magis probo, quia ſequitur ἐὰν δὲ τὸν λιχανὸν οὐκέτι, id eſt,* ſi quis indicem non amplius. *Ecce vicinitatem inſaniæ, ſicuti digitorum. Multorum inſania eſt occulta, ſed fortaſſe nõ minor etiam ea, quæ aperta eſſe ſolet. Vnum me torquet in hoc dicto Diogenis, quod video conſuetudinem fuiſſe apud veteres, vt medio digito commonſtrarentur inſani & infames. Neque ſatis memini, me legere apud vllum, eos habitos inſanos, qui alterum commonſtrarent digito, vel qui medium exſtantem, a cæteris concluſis geſtarent, hoc videndum. Nã quin ita, vt expoſui ſit accipiendum dictum Diogenis, non eſt dubitandum.* Hactenus Robertellius. Qui cum omni ratione conatus ſit emendare Eraſmum, nihilo meliora in medium attulit, nec argutiem iſtius dicti percepit. Eſt enim ſenſus, *pleroſque vno digito ab inſania diſtare.* Nam ſi impudico digito commonſtrationes facerent, vt faciunt indice, inſani haberentur. Id quia non faciunt, ſpatium diſcrimenque vnius digiti intereſt, quo minus ſint vecordes. Præter enim abſurdum geſtum oſtendendi nihil requiritur, quin ſint pro inſanis habendi. Formulas iſtius locutionis vbi *παρὰ intervallum* ſignificat, abunde apud Budæum reperies.

Rurſus ibidem. Quid ſit Κράνειον.

CAPVT VI.

IN quadrageſimo ſexto, Laertius, *ἐν τῷ κρανείῳ ἡλιουμένῳ αὐτῷ Ἀλέξανδρος ἐπιστὰς φησὶν αἴτησόν με ὃ θέλεις.* Eraſm. *Cum Alexander Magnus inuiſeret Diogenem, reperit eum in cranio ſedentem pro dolio,* Hactenus Eraſmus. Robertell. Cranium *per ι in penultima* caluariã *ſignificat, cranium mortuorum. κράνειον vero per ει diphtongum in penultima, ſignificat* Craneum, *qui erat locus gymnaſij e regione Corinthi. Hoc patet ex alio loco Laertij, vbi ait: Διῆγεν ἐν τῷ κρανείῳ τῷ πρὸς τῆς Κορίνθου γυμνασίῳ. Eraſmus deceptus eſt vocis ſimilitudine, nam vertit in* cranio, *id eſt,* in caluaria, *neque eſt quod quis illum excuſet, poſſe etiam intelligi de gymnaſio, ſic ſcriptam illam dictionem Latine, vt i proferatur longum. Nam cur addidit* pro dolio, *quod non eſt in contextu Græco? ex quo ſatis patet, Eraſ. deceptum eſſe.* Imo nihil minus patet, cum enim inquiat Eraſmus, cum ſedentem in cranio pro dolio, ſatis indicat ſe diuerſum putare *cranium*

nium & dolium. Nam ſi idem exiſtimaſſet, nullo modo pronuntiaſſet, eundem & in dolio ſedere, & ante dolium. Et quod tu dicis, vertit *in cranio*, id eſt, *in dolio*, illam epexegeſin de tuo addidiſti, nec ea in verbis Eraſmi reperitur. Pergit deinde Robertellius. *Laertius dicit κολλυβίζειν, vertit Eraſmus*, Lacera ſchedas glutino cōmittentem. *Dij boni, qualis ſomnium? Quis dicat, in ſchedis glutinandis fuiſſe occupatum Diogenem? Labitur igitur & heic Eraſmus, dum ſibi nimium indulget in vertendo, & addendo multa, quæ in Græco contextu non leguntur.* Cur errat Robertelli? an quia plura addit, quam tuus Laertius habet, quando vnq̃ Eraſmus, in verba Laertii iurauit? Quicquid vbiq; inuenit, quod ad præſens apophthegma ſpectat, vel in Græcis, vel in Latinis auctoribus, id vnum congerit, idne error, rem ampliorē & inſtructiorem facere? non eſt profeſſus, ſe verborum Laertii interpretem, vt illi religio ſit, quicquam vel detrahere vel addere.

Rurſus idem. Diuerſa transferri ex diſcordia exemplarium.

CAPVT VII.

IN *ſexageſimooctauo, Laertius*, μακρότατος ἀναγινώσκοντός τινος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου ἄγραφον παραδείξαντος. θαῤῥεῖτε ἔφη ὦ ἄνδρες γῆν ὁρῶ. Eraſmus. *Quodam tempore, cum diutiſſime legens tandem eo veniſſet, vt videret cartam vacuam, bono inquit animo eſtote viri, terram video. Labitur Eraſmus, quod ait ipſum Diogenem legentem ea dixiſſe, γῆν ὁρῶ, cum alius hoc dixerit.* Quid ſi aliud exemplar Græcum ſecutus ſit, ac ita inuenerit μακρά τινα, ac nō μακρότατος, nonne vnica aut altera litera aliter inuenta ab omni errore Eraſ. vindicauerit? Eadem certe gratia apophthegmatis, ſiue Diogenes legerit & dixerit, *terram video*, ſiue alius quiſpiā legerit ſubiiciente Diogene *terram video*.

Rurſus idem.

CAPVT VIII.

IN 56. Eraſmus. *Cum primum cœpiſſet philoſophari, cum in dolio ſolus rancido veſcens pane, audiret totam vrbem lætitia perſtrepentem, erat enim dies feſtus, ſenſit animo nonnihil tædij, diuque ſecum de relinquendo vitæ inſtituto cogitauit. Sed cum tandem mures videret adrepentes, micas panis edere, quid diſplicet, inquit, tibi o Diogenes, ſat magnificus es, ecce etiam paraſitos alis.* Audi nunc Robertellii quiritationem. *Ego profecto neſcio, vnde hic paraphraſtes egregius tam multa præter rem in medium attulerit. Nam in Græco ita legitur, breuiſſime & politiſſime.* πρὸς τοὺς ἐρπύσαντας ἐπὶ τράπεζαν μῦς, ἰδοὺ φησὶ, καὶ διογένης παρασίτους τρέφει, id eſt, *ad mures perrepentes in menſam. En ait, & Diogenes paraſitos ait.* Robertellius præter copiam, nihil heic arrodere poteſt. Mirum autem vnde Diogeni menſa, qui nihil ſupellectilis habuit, præter peram. Certe priori loco (nam bis hoc apophthegma habet) menſam omiſit.

Rurſus idem. Quam facile librarij peccent.

CAPVT IX.

In ſeptuageſimoſecundo. Eraſmus ait: *Huc veni inſpecturus inſaniam tuam, qui non contentus regno.* In Græco ſcribitur κατάσκοπος τῆς σῆς ἀπληστίας, id eſt, *explorator tuæ cupiditatis, quæ eſt inexplebilis.* Heic neſcio cur ἀπληστίαν verterit Eraſmus *inſaniam*, in vno vocabulo tota culpa. Videtur Eraſmus fiducia memoriæ libros aliquando non conſuluiſſe, ac propterea aliquando non eadem, ſed cognata vertere. Ceterum tam aperta res imperitiæ adſcribi non poteſt. Poſtremo valde mecum addubito, num principio ſcriptum ſit *inſatiem* pro *inſatiebilitatem*, quod ſcriba non intelligens, verterit *inſaniam.*

Rurſus ibidem. De licentia in deducendis etymis.

CAPVT X.

IN 73. *cum dicit Eraſmus ἄθλιος Græce,* miſerum *ſonat, multiſque afflictum laboribus, vnde &* Athletis *nomen, decipitur. Nam* Athleta *non dicitur παρὰ τοῦ ἀθλίου, id eſt,* a miſero, *ſed a verbo ἀθλεῖν, quod eſt* luctor, certo, *vel παρὰ τοῦ ἄθλου, id eſt,* a certamine. *Eſt quidem apud Græcos verbum, ἀθλεύειν, id eſt,* infelicem eſſe & aduerſis conflictari, *ſed non* Athletæ *ab hoc dicti ſunt, imo e diuerſo ἀθλεύειν παρὰ τῶν ἀθλητῶν, propter labores eorum immenſos* Hactenus Robertellius, qui præter originationem nihil carpit. Atqui in etymologiis mire ludunt auctores, id ſi non patitur, auferat a Iureconſultis, *teſtamentum* a *teſtatione mentis* eſſe dictum, a Cicerone *fidem* inde appellatum, quod *fiat id quod dictum eſt.*

Rurſus idem. Errores magnorum virorum eſſe emendandos, non conuitijs exagitandos.

CAPVT XI.

IN 74. *Eraſmus.* Inuitatus, vt ad Alexandrum veniret, recuſauit, at Perdiccæ præfecto minitanti necem ni veniret. *In Græco nulla fit de Alexandro mentio, ſed tantum de Perdicca, Περδίκκου ἀπειλοῦντος Errat turpiſſime in reddendo Latine reſponſo Perdiccæ, ait enim:* ne dubitauit viciſſim minitari Perdiccæ, ſe feliciter victurum, ſi ſine illo viueret, indicans eſſe infelices, qui cum Perdicca viuerent. eſt in Græco ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀπειλεῖν ἠξίου, ὡς εἰ καὶ χωρὶς ἐμοῦ ζήσοιτο, εὐδαιμόνως ζήσοιτο. *Senſus eſt, Cum mortem minitatus eſſet Perdiccas Diogeni, inquit Diogenes, nil magnum: nam & phalangium hoc efficere poſſit, putabat magis Perdicca dignũ, ſi ſic minitaretur.* Vt libet, o Diogenes, vel veneris vel non veneris ad me, dabo tamen operam, vt etiam ſine te recte viuam. Recte tu quidem Robertelli, ac nunc primum legitimam habes cauſſam reprehendendi, quæ antea vel iniuſta fuit, vel nulla, vel friuola. Sed cur quæſo tot auctaria huic Apophthegmati adiicere placuit, cum tu eam legem vertendi toties, tam odioſe, in Eraſmo prædamnaris? Nam hæc omnia, (*vt libet o Diogenes, vel veneris, vel non veneris, dabo tamẽ operam*)

in Græco

in Græco nuſquam deprehendas. *ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀπειλεῖν ἠξίου, ὡς εἰ καὶ χωρὶς ἐμοῦ ζήσοιμι δ' εὐδαιμόνως. Id autem eum minari dignum cenſebat, ſi diceret, etiamſi ſine te vixero, beate vixero.* Libertatem tuam in transferendo non culpo, ſed ad legem quam in alios condis te reuoco. Errauit Eraſmus? certe tam fœde ſuggillandus non erat, poſt tot lucubrationes marcidus vigiliis alicubi cum bono Homero dormitat. Tu non contentus priori ſuggillatione, hanc coronidem in fine tuæ annotationis adiungis. *Iam patet, opinor, turpiſſimus Eraſmi error.*

Rurſus idem Quæ ſignificata habeat Vita.

CAPVT XII.

IN 75. *Alter hic grauis apparet Eraſmi lapſus, nam ſic vertit.* Aiebat faciles eſſe Deos ad donandam hominibus vitam, ceterum hanc ignorari ab his, qui quęrunt dulciaria, vnguenta, aliaſque id genus delicias. *Cum apud Laertium legatur, ἐβόα πολλάκις λέγων τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν θεῶν δεδόσθαι, ἀποκεκρύφθαι δὲ αὐτὸν ζητούντων μελίπηκτα, καὶ μύρα, καὶ παραπλήσια. Quorum verborum hic eſt ſenſus.* Vociferabatur ſæpe affirmans facilem & parabilem admodum Deos hominibus dediſſe victum, ſed latere eos, dum intenti ſunt mellitis placentis, vnguentis, & aliis id genus quærendis. *Vides quantum interſit inter hunc & illum ſenſum? Sed multo magis animaduertes, ſi leges, quæ in ſua commentatione ſuper hoc dicto addit Eraſmus.* Hactenus Robertellius. Si Eraſmus *vitam* pro *victu* poſuit, nihil errauit. In eo enim ſignificatu inuenitur apud Donatum in Phormione; cuius hæc ſunt verba: *Vita autem & mores ſignificat, & animam, & alimentum, & ſpatium viuendi.* Recte igitur Eraſmus vocabulum *πολύσημον πολυσήμως* extulit, vt *διχόνοια* eadem eſſet. Eſt autem alluſum ad hos verſus Heſiodi in libro operum & dierum, vbi ſic ait:

κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι,
ῥηϊδίως γάρ κεν καὶ ἤματι ἐργάσσαιο
ὥστε σέ κ' εἰς ἐνιαυτὸν ἔχειν καὶ ἀεργὸν ἐόντα.

Hoc eſt:

Occultant ſuperi victum mortalibus ægris,
Nam facile obtineas tantum ſub luce diurna,
Suppetat vt penus (quamuis otioſo) in annum.

Quod ſi in commentatione euagatur, nihil poſſum dicere, niſi liberrimum eius ingenium liberis aliquando habenis currere. Ceterum rurſus ex te quæro, quæ tua quoque licentia, cũ Græca verba habeant, *victum latere* & in occulto haberi, tu ad perſonas trãſtuleris, tanquam illos *victus lateat*, ἐβόα enim inquit, πολλάκις λέγων τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν θεῶν δεδόσθαι, ἀποκεκρύφθαι δὲ αὐτόν. *Clamabat ſubinde dicens, victum facilem a diis donatum eſſe, ſed eum in occulto haberi, dum homines requirunt placentas ex melle, & vnguenta, aliaq; conſimilia.*

Rurſus idem. Metaphoras ſæpe improbiores videri, non eſſe.

CAPVT XIII.

IN 88 *Delirat Eraſmus, nam ſic vertit:* Præteriens prodigi cuiuſdam ędes, inſcriptionem habentes, *Venales*, facile, *inquit*, diuinabā fore, vt præ immodica crapula domum euomeres. Iam enim domum abſumſerat, antequā venalem proſcriberet, vomitus erat ille verius, quā venditio. Hactenus ille. *In Græce ſcribitur:* θεασάμενος ἐπὶ ἀσώτου οἰκίᾳ ἐπιγεγραμμένον, πράσιμος ᾔδειν (εἶπεν) ὅτι οὕτω κραιπαλῶσα ῥαδίως ἐξεμέσεις τὸν κεκτημένον. *Senſus eſt.* Conſpicatus Diogenes in prodigi cuiuſdā domo inſcriptum, *Venalis*. Sciebam, *inquit*, fore aliquando, vt tantum crapulans, o domus, eras euomitura tuum herum. *Quid hoc ſenſu lepidius? At cuius non offenduntur aures, cum Eraſmus ait*, virum euomere ædes? *Aptior quippe eſt iocus*, domum euomere herum. Recte tu quidem, ſed non puto te aliud cogitare, quam hunc lapſum eſſe potius incuria & inaduertentia (vt mihi hoc vocabulum vſurpem) quam inſcitiæ aut delirii. Quod autem eam metaphoram de domino euomente ædes, tanquam abſurdiſſimam exagitas, ſcias ei non diſſimilem in dictis Catonis Cenſorii inueniri, ſic enim ait: *Quendam qui agros mari vicinos ob luxū vendere coactus eſt, aiebat ſe mirari, quaſi plus poſſet, quā ipſum mare, quod enim illud vix paulatim alluebat, ille facile deuorarat.* Eiuſdem immunitatis eſt, *deuorare agros*, & *euomere ædes.*

Rurſus idem. Eraſmum ingenue, ſed tamen latenter ſua emendare.

CAPVT XIIII.

IN 162. *Eraſmus.* Cuidam per conuitium dicenti, Sinopenſes te exſilio damnarunt, at ego, inquit, illos manſione, ſignificans ſe, quod ſolū vertere cogeretur, nihilo infeliciorem eſſe iis, qui in patria manerēt, nec exſilium æquo animo pati poſſent. Tam enim miſerum eſt, manere coactum, quam exſulare coactum. *Quis nō videt, vt miſer Eraſmus in ſua commentatione fallitur. Nam cum dixit Diogenes,* ἐγὼ δὲ ἐκείνων τὴν μονήν, *ſignificare voluit, Sinopenſes habitare ignobilē & aſperam regionem, & ideo feliciorem multo eſſe, ſe qui exſulabat, profecturum in loca amœna & vrbes præclaras Græciæ. Hunc ſenſum ſpreuit opinor Eraſmus, quod ingenioſus ſibi videbatur, cum excogitabat aliquid abſurdum. Ideo vero hoc dixi, quia paulo poſt ait ex Plutarcho afferre eum ſenſum, quem ego expoſui: at ſibi videbatur Plutarcho ingenioſior, neque illius interpretatione contentus.* Hactenus Robertellius. Qui fatetur, Eraſmum & bonam & malam commentationem ſuper apophthegmate feciſſe, verum illum non in intelligēdo, ſed in deligēdo aberrare Eraſmus homo multi pudoris, & eximiæ ingenuitatis, ſicubi in primis ęditionibus lapſus eſſet, plerumq; in ſecundis editionib. id addebat, quod rectius erat, noua illa interpretatione tacite damnans quod antea ſcriptū fuiſſet, vt & pudori ſuo conſuleret, & lector nō falleretur, cui ex duob.

ſcripti

Digitized by Google

ſcripti generibus facile licebat meliora eligere, aut alio in opere, quod alibi infelicius exierat, retractabat. Rem ita ſe habere comperiet, quiſquis editiones Adagiorum inter ſe committat. Quod ſi quis ſtatim hominem eſſe nihili exiſtimet, qui, vbi errarit, reſipiſcat, quid exiſtimandum de illis, qui errores ſuos nunquam agnoſcunt? In tanta πολυγραφίᾳ ſomnum obrepere, quid mirum eſt? Si in viam non rediſſet, erat cur ei te ducem præſtares: cum vero ſuo Marte ad rectum iter reuertatur, quid opus eſt iſta acerbitate verborum.

Rurſus idem. Quid ſit χείρων.

CAPVT XV.

IN 110. *Eraſmus.* Conſpiciens duos centauros pugnantes, in tabula peſſime pictos, Vter horum, inquit, deterior eſt, notans pictoris imperitiam, quaſi dubitaret, vter eſſet deterius pictus *Vſus eſt autem voce ambigua. nam* χείρων *&* peior *dicitur, &* in pugna inferior. Hęc ille. *Laertius ſic,* ἰδὼν ποτὲ δύο κενταύρους κάκιστα ἐζωγραφημένους, ἔφη, πότερος τούτων χείρων ἐστί, id eſt, Conſpicatus aliquando duos centauros male pictos, ait, Vter horum eſt deterior? *In Græco, ſicuti patet, non eſt illa dictio,* pugnantes, *quam addit, quia aliter non intelligebat locum. Sed reuera Diogenes alluſit ad nomē proprium* Chironis. *Sic* πότερος χείρων, *nam poterat accipi dictum ambigue,* vter eſt deterior, *id eſt,* deterius pictus? *& ſic,* vter eſt Chiron. *Quid ad hæc o bone Eraſme?* Heic ego te laudo Robertelli. Nam & bene caſtigas, & præter ironiam non immaniter inſultas.

Rurſus ibidem. Quatenus indulgendum venuſtis agnominationibus.

CAPVT XVI.

IN 125. ἐρωτηθεὶς πότε ποιητέον δεῖ γαμεῖν, ἔφη, τοὺς μὲν νέους μηδέποτε, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους μηδεπώποτε. *Eraſmus vertit.* Interrogatus, quando iuueni ducenda vxor? Iuueni, inquit, nondum, ſeni nunquam. *Sed non recte. Nam* μηδέποτε *&* μηδεπώποτε *idem ſignificāt apud Græcos, id eſt,* nunquam, *nam ſentiebat neque iuueni, neque ſeni vnquam eſſe ducendam.* Ego puto, Eraſmum iuſtiſſima de cauſſa a vulgatis libris receſſiſſe. Quid enim gratiæ habet de diuerſiſſimis ætatibus τῶν λόγων reſponſum? ducendam nunquam eſſe vxorem nec iuueni nec ſeni, ac proinde Eraſmum ita legiſſe: τοὺς μὲν νέους μηδέπω, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους μηδεπώποτε, vt indicet, iuuenes nondum maturos eſſe ad nuptias, ſenes iam deſiiſſe eſſe maturos, & in iuuenili ætate eſſe exſpectandum antequam ducas, vbi exſpectaueris, ſuperuentu ſenectutis fruſtra ſis ducturus, vel certe importune. Ego (ſi Eraſmus heic errat) talem errorem lubens amo & amplector, qui in exiguo deflexu ſententiæ tantum gratiæ & varietatis vni dicto, tanta parſimonia verborum addere poteſt. Nam inter cetera ſeruata eſt illa dulciſſima παρήχησις, μηδέποτε & μηδεπώποτε in his verbis, *nondum* & *nunquam.*

Digitized by Google

Rurſus ibidem Cynicorum dicteria acerba eſſe.

CAPVT XVII.

IN 127. *Eraſ.* Cum videret adoleſcentem quempiam ſeſe ornantem, ſi ad viros, *inquit*, fruſtra, ſi ad fœminas, iniuſte. *Feſtiuius apud Græcos propter vocum affinitatem ἀτυχεῖς, ἀδικεῖς. Nam fruſtra ſe parat mas maſculo, inter quos non poteſt eſſe coniugium.* Hæc ille. *Ἀτυχεῖν apud Græcos præterquã quod ſignificat* voti eſſe impotem, *ſignificat etiam* infelicem eſſe. *Erit igitur lepidior ſenſus.* Si te ornas maſculo, miſerrimus es: ſi mulieri, inique facies. An lepidior ſit (mehercle) ignoro, mihi certe non videtur. Eſt enim illa magis ſatyrica & Cynica, iſta tua ignauior & dilutior. Vt vt eſt, pro errore, etiamſi iniquiſſimus ſis, imputari non poteſt, cũ verba etiam hunc ſenſum capiant.

Rurſus idem. Studium carpendi diſſimulat ſe videre remedia offenſarum.

CAPVT XVIII.

IN 129. *Eraſ.* Canis Diogenes eſt dictus, & hoc vitæ genus a multis laudabatur, nemo tamen imitabatur. Itaque dicebat, ſe canem eſſe laudantium, ſed laudatorum neminem cum laudato cane venatũ ire. *Senſum dicti optime explicat Eraſmus, ſed verba peſſime, atque ita obſcure, vt non intelligantur. Faciat periculum per ſe vnuſquiſque legens, decipitur in vna dictione ἐπαινουμένων, quam vertit* laudantium, *cum ſit paſſiue accipiendum, hoc ſenſu, ſe canem eſſe vnum ex iis, qui laudantur, decipitur rurſus in dictione ἐπαινούντων, id eſt,* laudantium, *quam paſſiue videtur reddidiſſe,* laudatorum, *niſi modo accipias poſitum tanquam nomen verbale, verba Græca ſunt hæc:* ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι κύνα τῶν ἐπαινουμένων, ἀλλὰ μηδένα θέλειν τῶν ἐπαινούντων ξυνεξιέναι ἐπὶ τὴν θήραν. *Senſus eſt,* dicebat ſe canem eſſe ex laudatiſſimis vnum, ſed neminem eorum qui laudabant ſe, ſecum ad venationem velle prodire. Quid ſi Robertelli idem loquatur Eraſmus quod tu, atque adeo vt tu, num quid cauſſæ eſt, cur ferula verberetur, tanquam qui peccet in vltimas minutias Grammaticæ artis? Reddantur verba Eraſmi ſuis locis, vnde imperitia librarii ea detorſit, videbis illum pulcre ad tuum ſenſum loqui. Faciam igitur quod tu noluiſti: nam te animaduertiſſe facile ex ſagacitate tui ingenii diiudico. *Itaque dicebat, ſe canem eſſe laudatorum, ſed laudantium neminem cum laudato cane venatum ire.* Iam ne ſentis, quam iniquus ſis præ ſtudio carpendi? Iam quod tu dicis ſenſum dicti optime eſſe explicatum ab Eraſmo, falſum eſt. Si enim verba (vt nũc leguntur) eluxata ſuis ſedibus maneant, quis quæſo in his verbis intellectus? *Sed laudatorum neminem cum laudato cane venatum ire.*

Rurſus idem. Quid ſit ἐπιχεῖν.

CAPVT XIX.

In

IN 141. *fœdiſſime labitur Eraſmus.* Nam,*inquit*,cuidam opprobranti hoc ipſum,obtentu iuuentutis, crimen defendit, dicens: Tunc celerius reddebam lotium,nunc non item. Cynica circuitione notauit iuuenilem ætatem,quæ facilius reddit humorem veſicæ,cum ſenibus moleſta ſit dyſuria. Hactenus Eraſmus. *Audi nunc Robertelli eulogia. Tum opinor tuus iſte carnifex calculus torquebat te o Eraſme, cum hæc ſcripſiſti de dyſuria Diogenis, O lepidum caput, verba Græca ſic ſeſe habent:* πρὸς ἄλλον ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὀνειδίζοντα, ἔφη, καὶ γὰρ ἐνεούρουν θᾶττον, ἀλλὰ νῦν οὔ. *Putauit Eraſmus eſſe* ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν, *id eſt*, mingere, *ſed cur non animaduerterit compoſitionem verbi? an fruſtra componitur?* Οὐρεῖν *ſignificat præter* mingere, *&* ſecunda vtor nauigatione & vento, *idem* οὐρίζειν *Eſt igitur dictio compoſita* ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν, *id eſt* ſecundo vtor vento, *&* νέος, *id eſt*, iuuenis. Νεουρεῖν *igitur appoſitiſſime ſe dixit in iuuentute Diogenes, id eſt*, ſe vſum eſſe tum ſecundo iuuentutis afflatu in viuendo. *Tranſuerſi enim aguntur homines in vitia, tum a nimia felicitate, tum a iuuentute, quæ turbationum eſt plena. Senſus igitur erit lepidiſſimus.* Ego tunc ob iuuentutis ſecundum afflatum celerius nauigabam, ſed nunc non: *deferbuerant enim cupiditates, a quibus antea impellebar huc & illuc. Quo igitur ſpectat illa dyſuria Eraſmi?* O impotentem debacchationẽ in re lubrica, vbi ſi titubat Eraſm. nec tu certe firmo veſtigio conſiſtis Ego ſi tuum verbum retinere vellem,non tam laciniosam adderem interpretationem, ſcilicet *ſe eſſe vſum tum ſecundo iuuentutis afflatu, tranſuerſi enim aguntur homines in vitia*, &c. ac tandem poſt longam verborum ambagem non niſi ratiocinatione eo peruenire, quo curſum intenderas, ſed ſimpliciter, *tum facile & temere verſicabar, iam non item*, vt præceps audacia iuuentutis, cauſſam culpæ dediſſe videantur. Sed tu qui dicis Eraſmum non animaduertiſſe, vide ne ipſe heic minus oculatus videare. Primum aſſeueras ἐνεουρεῖν non componi niſi ex νέος, id eſt, *iuuenis*, & οὐρεῖν. In tam inſolenti compoſitione cur nullum exemplum adducis, vt nobis faceres neceſſitatem credendi? Quid ſi potius componatur ἀπὸ τοῦ ναός, hoc eſt, *a naue*, & οὐρεῖν? ſic enim componitur ναυλεῖν, & ναυλία. quid ſi a præpoſitione ἐν & οὐρεῖν conſtituatur, quod omnino verum puto, vt ſignificet *immingere*, quo vitio tenera pueritia ſubinde laborat, vt ſtratis ſuis & cunabulis immingat, eoque id dictum ſit a Diogene, quod puer olim parum continens fuerit, ac proinde culpam eam non tam ſuam, quam ætatis fuiſſe Ceterum iam ſe ætate emendatiorem factum eſſe.

Rurſus idem. Quid Venter ſignificet.

CAPVT XX.

IN 145. Anaximenes Rhetor, obeſo erat corpore. Hunc adiens Diogenes ita locutus eſt, Impartire nobis tenuibus ventrem: nam & ipſe leuaberis onere, & nobis commodabis. *In Græco eſt ſcriptũ* ἡμῖν πτωχοῖς, *id eſt*, nobis mendicis, tenuibus *vertit Eraſmus.*

Digitized by Google

Melius eſt, vt dicas, mendicis: *nam ſi mendici magno eſſent ventre, non cogerentur toties eſurire ſemel expleti.* Et id ſcilicet dignum erat annotatione, ſi in genere *tenuibus* vertit pro *mendicis*. Neque heic *tenues* referuntur ad habitum corporis, ſed fortunæ, ne heic *exſiles* & *caſtigato ventre* intelligas. *Venter* autem heic præter notam ſignificationem etiam *alimentum* ſignificat. Nam ex ambiguo luſit Diogenes, inde *χορτάσαι ſaturare*, & *χορτάζεσθαι rapidius deglutire.*

Rurſus ibidem. Eraſmum aliquando alienis oculis contentum eſſe.

CAPVT XXI.

IN 152. & 154. Apophthegmate haud dubie errauit Eraſmus, & recte ſentit Robertellius, laudemque acuminis non exiguam meretur, niſi illam corrumperet nimia debacchandi petulantia. Hoc enim Epiphonema in fine ſuæ caſtigationis accidit. *Verum, quid non fœdas tuo contactu o nequiſſime Eraſme? Ego puto Eraſmum ideo non animaduertiſſe, alluſum eſſe ad propria nomina centaurorum Εὐρυτίων καὶ Χείρων, quod alieno ingenio fretus rarum Græca verba inſpexerit. Nam per omnia ſequitur fratris Ambroſii translationem, cuius iſta ſunt verba:* Formoſo adoleſcenti ad conuiuium eunti, deterior, *inquit*, remeabis, illo redeunte & poſtridie dicente, & abii, & deterior effectus non ſum. Deterior inquit, nam prorſus mihi perſuadeo, Eraſmum aliquoties Græcum Laertium non conſuluiſſe, & aliena fide contentum fuiſſe. Quale eſt & illud, quod ſuperius a nobis excuſatum eſt. *Alteri ſibi idem exprobranti, atqui, inquit, emingebam tum celerius, modo non ita.* Nec mirum, magis ſtuduit colligere apophthegmata quam interpretari.

Rurſus idem. Mordacia dicta conuenire Cynico.

CAPVT XXII.

IN 153. Iam conſequitur dictum, quod non recte diſtinxerat a priore Eraſmus. Sic autem exorditur in Græco ἥκει τὸν δύσκολον, in quo video Eraſmum vertiſſe, vt te ſuſpenderes, *cum in Græco legatur ἀπαλλάξασθαι, niſi forte habebat ſcriptum in ſuo ἀπάγξασθαι. ſi legis ἀπαλλάξασθαι mollior eſt ſenſus*, tibi ſuaſiſſem, vt hinc diſcederes, procul a nobis, cum improbus ſis. Recte diuinas Robertelli, nam ita quoque tranſtulit Ambroſius. Sed quid erroris, vel adeo offenſæ? nam quod tu mauis, minime Cynicam mordacitatem refert.

Rurſus idem.

CAPVT XXIII.

IN 154. *Eraſmus.* Inuiſerat Lacedæmonem, inde Athenas reuertentem, percunctabatur (vt fit) quo iret, & vnde veniret? a viris, inquit, ad fœminas. *Sic Eraſmus vertit, & addit*, notans Athenienſium deliciis effœminatos mores, cum Lacedæmone dure inſtituentur. *Græce ſic legitur: πρὸς τὸν πυνθανόμενον, ποῖ καὶ πόθεν; ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος, ἔφη, εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. Ἀνδρωνίτις a Græcis dicitur* locus, vbi ſoli verſantur viri, *γυναικωνίτις*, vbi ſolæ mulieres inhabitatur.

rent. *ſic notans mollitiem Athenienſiũ, & laudans robur & optima ... diſciplinã Lacedæmoniorum* Quid ego audio? etiam heic peccauit Eraſmus, quod a per metonymiam extulit, quod propriis vocabulis non potuit? an venuſtiorem putas illam longiſſimo ſyrmate ambagioſam circumlocutionem, quam quæ in rotunditate & verborum compendio conſiſtit?

Rurſus idem. Anxietatem vertendi gratiam ſententiæ corrumpere.

CAPVT XXIIII.

IN 177. *Eraſmus,* Si Philoſophum ſimulo, inquit, hoc ipſum eſt philoſophari. *In Græco eſt,* εἰ καὶ πρoσποιοῦμαι σοφίαν, καὶ τοῦτο ἐστὶ φιλοσοφεῖν, *id eſt,* Si ſapientiã ſimulo, hoc ipſum eſt philoſophari. ἆ τῆς μικρολογίας? inclinationem τῶν συζύγων non tulit, *Philoſophum, Philoſophiam* nam σοφίαν capi pro *philoſophia,* ne ipſe quidem negare poteſt. iam dulcem illam inflexionem, quã Græci παρηγμένον dicunt, & quam Eraſmus affectauit in his verbis, *Philoſophum, philoſophari,* ſi hunc vertendi ſcrupuloſum & nimis anxium auctorem ſequi volumus, omnino extinguemus.

Rurſus idem. Quid ſit libertas.

CAPVT XXV.

IN 202. *Eraſ.* Quid eſſet in vita optimum interrogatus, ait, libertas. At vere liber nõ eſt, qui ſeruit vitiis, nec liber eſſe poteſt, qui multis eget. plurimis aũt eget auarus, ambitioſus, ac deliciis deditus. *Inſanis o Eraſme in iſtis tuis cõmentatiunculis, Græce ſcribitur* παρρησία, *id eſt,* libertas in loquendo. *Hãc dicebat optimã Diogenes.* παρρησιάζειν *eſt* libere loqui, *ſed hoc non fit niſi a liberis hominibus, in libera ciuitate, ij igitur, qui hac potiuntur* παρρησίᾳ, *vere beati ſunt.* Poſtquam tibi collubitum eſt commentationes Eraſmi cõmentatiunculas appellare, age videamus quid heic tu cõmenteris. *Libere loqui, non fit,* inquis, *niſi a liberis hominibus in libera ciuitate,* ergo Diogenes, qui in caſtris Philippi pro exploratore captus regi obiecit inexplebilẽ auiditatẽ παρρησιαστὴς nõ erat, vtpote nõ in libera ciuitate, ſed ſub Regno & in Tyranni caſtris. Non (me hercle) tibi hoc pro crimine obiicio, ſed quæ calumniæ ex moroſitate interpretandi naſci poſſunt, oſtendo. Eraſ. *libertatẽ loquendi* non mereri exiſtimauit tãtum elogium, vt in vita optimũ ſit habendũ, quamobrem a ſpeciali libertate, quæ in dicendo eſt, ad generalem deflexit. Libere enim agere multis modis præponderat, cum Therſites, qui videtur habere verba quam minime obnoxia, factorum libertate careat, eoq; magis ad hanc interpretationẽ inuitabatur, quod ſciret παρρησίαν, καὶ ἐξουσίαν, καὶ ἄδειαν ſignificare, teſte Heſychio, ſimile quiddam videas in ἐπηρείᾳ, qua nõ parem ſolũmodo libertatem dicendi, ſed etiam agendi ſignificamus.

Rurſus idem. Verecundia Eraſmi in transferendis obſcænis.

CAPVT XXVI.

IN 205. *Eraſmus.* Cum in foro in conſpectu omnium fuiſſet operatus, vtinam quoque liceat, *inquit*, ſic perfricto ventre a fame eſſe quietum, ſentiens agitatione corporis acui ſtomachi orexim, a qua neceſſitate cupiebat eſſe liber. Itidem ſtudioſi grauiter ferunt, a literis naturæ neceſſitatibus auocari. *Iam vero hac commentatione nihil indoctius, aut magis præter rem excogitari poteſt, in Græco eſt χειρουργεῖν, verbum obſcenum.* quo facto, *inquit*, vtinam & ſic per ventris attrectationem fames pelli poſſet, ſicuti coeundi libido. Deſine delirare miſer Eraſme. Ad iſtum modum Robertellius ſuas cenſuras deſinit, ac tali epiphonemate claudit, Ego puto Eraſmum optime intellexiſſe fœdam rem, ſed diſſimulaſſe, ne lector ex ipſius verbis id diſceret, quod antea ignorabat. Deinde ſecutus eſt Ambroſium veterem interpretem, qui eodem modo hoc dictum expreſſit. Poſtremo χειρουργεῖν non eſt proprie flagitioſum, ſed honeſtum vocabulum, quod longius translatum, verecunde & obſcure rem turpem ſignificat, quale eſt quod Ariſtophanes in Veſpis γλωττοποιεῖν dicit. Eſt enim χειρουργεῖν proprie *manibus operari*, vnde *chirurgi* quoque *medici vulnerum hulcerumque* appellati ſunt. Heſychius χειρουργεῖ, id eſt, χερσὶν ἐργάζεται. Verecundiam ergo, quę in Græco eſt, Eraſmus retinuit. Hic quædam omiſimus ex Robertellianis, ob nimium apertam in re fœda deſcriptionem. Ceterum quia & Robertellius minatur cenſuras in omnia Apophthegmata Eraſmi, & quidam in Flandria idem meditantur, ſtatui nonnulla, quæ in hoc libro obnoxia calumniis videri poſſint, annotare, & ſi qui ibi ſunt lapſus, cum ſumma modeſtia indicare, vt ea loca præripiam hominibus nimium dentatis & calumnioſis. Doleo (mehercle) vicem hominis optime de literis humanioribus meriti, qui in Venere pingenda, vbi propemodum humanum ingenium tranſgreditur, laudatores non habet, vbi negligentior eſt in fibula vel ligula, aut cincinnis capitis exprimendis, nō emendatur, quod tolerabile erat, ſed conſpuitur, cum neminem vnquam ille ſcriptorem in literis humanioribus ſuggillauerit, & ſuggillandi vel in ſolis Apophthegmatis mille oportunitates occurrerent. Quis enim nō videt, quoties Philelphus, quoties Ambroſius, Diogenis Laertii interpres impingat? Magno igitur honore digni ſunt & Petrus Victorius, & Andreas Alciatus, qui cū iure ab Eraſmo diſſentiunt, ciuiliter id faciunt docendi ratione non hoſtili petulantia, quorum mores heic imitabor, quo obtrectandi materiam aliis vel tollam, vel mitigem.

De Ageſilao. Paruis copiis in arcto contra magnas pugnandum.

CAPVT. XXVII.

CVm hoſtes Ageſilai exercitum foſſa cingerent, id quod facile poterant ob multitudinem, ac Nectabius, cui ſuppetias ferebat, cenſeret

ſeret erumpendum, & cum hoſte conſerendas manus, ne quod inſtitueret, perficeret: ille negabat impediendos hoſtes, qui pares hoſtibus eſſe ſtuderent non ſuperiores, ſiquidem foſſa vtrinq. dirimebat confligendi copiam. Græce habetur. οὐκ ἔφη διακωλύσειν τοὺς πολεμίους ἴσους αὐτοῖς γίνεσθαι βουλομένους. *Hoc eſt, non ſe,* inquit, *prohibiturum hoſtes, qui pares ipſis eſſe vellent.* Non heic corrigo Eraſmum, ſed explano, malignior interpres poſſit colligere ex verbis Eraſmi, quaſi approbaſſet Ageſilaus circumuallationem, cum eius mens ſit, ob paucitatem ſuorum, in anguſtiis pugnare, qua parte foſſæ nondum coierant. In tam arctis locis non poterant hoſtes erumpenti Ageſilao ſuam multitudinem, qua abundabant, obiicere, ſed inter pares numero prælium erat conſerendum, qua ex re ſibi victoriam (quia præſtantiorem habebat militem) ſpondebat, quod & euenit. Hanc hiſtoriam inuenies apud Gemiſtum Plethonem.

Aliud. Pacem ab Imperatoribus peti, a Senatu dari.

CAPVT XXVIII.

IDem cum in Lydia Tiſaphernem vertiſſet in fugam, ac quam plurimis interemtis iam in agros regios feciſſet incurſionem, Rex Perſarum per Legatos quorum præcipuus Tithrauſtes ingentem vim pecuniarum vltro ad illum miſit, petens vt a bello deſiſteret. Ageſilaus reſpondit, pacis quidem tempore Reipubl. vigere auctoritatem. Sic Eraſmus, Græce eſt, τῆς μὲν εἰρήνης ἔφη τὴν πόλιν εἶναι κυρίαν. Hoc eſt, *Ciuitatem ius auctoritatemque habere pacis dandæ.* Quibus verbis legatos a ſe Lacedæmonem reiecit, idque more Romano. Imperatores enim hoſtes de pace ſolicitantes ad Senatum relegare ſolent.

Aliud. Incuſandos auctores malorum, non eos qui culpa vacant.

CAPVT XXIX.

Δικάζοντος δέ τινα δίκην αὐτοῦ, καὶ τοῦ κατηγόρου εὖ εἰρηκότος, τοῦ δὲ ἀπολογουμένου φαύλως, λέγοντος δὲ πρὸς ἕκαστα, Ἀγησίλαε δεῖ τὸν βασιλέα τοῖς νόμοις βοηθεῖν. καὶ τὴν οἰκίαν (ἔφη) εἴ τις σοι διώρυξε, καὶ τὸ ἱμάτιον εἰ ἀφῄρειτο, προσεδέχου ἂν τὸν οἰκοδόμον, ἢ τὸν τὸ ἱμάτιον ὑφάναντα ἐπικουρήσειν σοι. Eraſmus. *Idem cum in quadam cauſſa ſederet iudex, & is qui accuſabat recte dixiſſet, patronus contra male, ſubinde tamen repeteret inter dicendum: Ageſilae, decet regem opitulari legibus, perinde quaſi bonam haberet cauſſam, & ab ipſo ſtarent leges, hominis improbitatem interpellans Ageſilaus, Si quis,* inquit, *domum tibi perfoderit, aut veſtem abſtulerit, num exſpectaturus eſſes, vt architectus, aut qui veſtem contexuit, tibi ſit auxilio futurus?* Subindicat, regem eſſe veluti legum architectum, nec conuenire vt is opituletur iis, qui contra leges aliquid admiſiſſent. Ita viſum eſt Eraſmo. Mihi videtur ad iſtum modum etiam tranſ-

Digitized by Google

ferri poſſe. *Iudicante illo litem quandam, & ab accuſatore probe perorata cauſſa, cum alter male reſponderet, & ad ſingula verba ſubiiceret, oportet Ageſilae regem legibus præſidio eſſe. Si quis*, inquit, *tibi domum ſuffodiſſet, & veſtem tuam ſuffuratus eſſet, an ibi ſcilicet exſpectares, vt vel faber, vel textor tibi ſuccurreret?* In translatione nihil mihi eſt controuerſum cum Eraſmo, iſtam tamen aptiorem eorum verborum ſententiam puto, ſuffoſſa domo ab effractore ac ſuppilata veſte; fur conueniendus eſt de damno ſarciendo præſtandoue, non faber aut textor. Indicans per hoc, eum debere agere cum ſuo accuſatore, qui vi dicēdi ipſius cauſſam ſubverteret, non cum rege, qui ex allegatis iudicaturus eſſet.

Aliud de Agide primo. Duas eſſe Lacedæmone regias familias.

CAPVT XXX.

Πρὸς τοὺς φάσκοντας ὅτι φθονοῦσί τινες αὐτῷ τῶν ἐκ τῆς ἑτέρας οἰκίας, οὐκοῦν ἔφη τὰ ἴδια αὐτοὺς κακὰ λυπήσει καὶ πρὸς τούτοις τὰ ἐμὰ καὶ τῶν ἐμῶν φίλων ἀγαθά. Eraſmus. *Cum quidam apud illos diceret, eſſe nonnullos aliena familia, qui ipſi inuiderent, &c.* Ego malim, *alterius familia*, non *aliena*. Certam enim gentem ſignificat. Nam duæ erant apud Lacedæmonios regiæ familiæ, earum altera ipſi infeſta eſſe renuntiabatur. Puto Amanuenſem pro ſua libidine vocem mutaſſe, quod non infrequenter factum videas in optimis quibuſque auctoribus.

Ex Anaxandrida. Qui ſe curant, non agros, agris & mancipiis locupletari.

CAPVT XXXI.

P*Ercontanti cuidam, cur Lacedæmonii Helotis (ſic apud illos dicebantur, quorum conditio media erat inter ſeruos & ingenuos) committerent colendos agros? quoniam*, inquit, *non ipſorum cauſſa, ſed noſtra Helotas noſtros comparauimus. Videlicet ſtultitiam illorum taxans, qui mancipia ad oſtentationem alunt otioſa, & ſeruos otioſos, ac miniſtros voluptatum habere malunt, quam frugiferis operis occupatos.* Hæc Eraſmus. In Græcis longe alia & argutior ſententia.

Πυνθανομένου δέ τινος διὰ τί τοῖς εἵλωσι τοὺς ἀγροὺς ἐγχειρίζουσι, καὶ οὐκ αὐτοὶ ἐπιμελοῦνται, ὅτι (ἔφη) οὐ τούτων ἐπιμελούμενοι ἀλλ' ἑαυτῶν, αὐτοὺς ἐκτησάμεθα. Fieri poteſt, vt halluciner, dicam tamen, quod mihi videatur. *Percontante vero quodam, cur ſeruis agros concrederent, ac non ipſi potius eorum curam gererent? quoniam*, inquit, *non illorum curam gerendo, ſed noſtrum ipſorum hos comparauimus.* Indicans ſi agros curaſſent, ac non ſeipſos non futurum fuiſſe, vt eos poſſiderent.

Aliud. Cur Spartani pericula in bellis contemnant.

CAPVT XXXII.

ἌΛλου δὲ ἐρωτῶντος διὰ τί ἐν τοῖς πολέμοις παραβόλως οἱ Σπαρτιᾶται κινδυνεύουσιν, ὅτι ἐχυδειλίαν περὶ βίου μελετῶμεν, οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι φοβεῖσθαι. Eraſmus. *Alii cuipiam percontanti, quamobrem Spartani ſeſe et impauide obiicerent periculis, quoniam,* inquit, *pro vita timere conſueuimus, non aliorum more expaueſcere.* Arbitror in Græcis vitium eſſe, & pro δειλίαν legendum ἀδειλίαν, vt ſit mens Apophthegmatis, ideo Spartanos in bello pericula audacter ſubire, *quod exercitati ſint pro vita pugnare, non timere.* Nam *timere pro vita* nullum vitæ ſubſidium affert, *acriter pugnare* periculum propulſat. Non diſſimile illud Saluſtii verbum, *Semper in prælio iis maximum eſt periculum, qui maxime timent. Audacia pro muro habetur.*

Aliud Antalcidæ. Eraſmum alibi hoc ipſum habere rectius, quod alibi infelicius exiit.

CAPVT XXXIII.

ἈΝταλκίδας ἐν Σαμοθρᾴκῃ μυούμενος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως τί δεινότερον δέδρακεν ἐν τῷ βίῳ, εἴ τι μοι πέπρακται τοιοῦτον, εἴσονται, εἶπεν, αὐτοὶ οἱ θεοί. Eraſmus. *Antalcidas cum in Samothracia initiaretur, rogatus quid egregium patraſſet in vita. Si quid,* inquit, *tale mihi peractum eſt, ſciunt ipſi dii.* Exiſtimans ineptum, commemoratione ſuorum geſtorum ſe diis commendare, quia ſiue prædicaret, ſiue ſileret, nihilo minus nouerant. Nam apud ſacerdotem poterat etiam falſa narrare. Sit hoc modeſtiæ exemplum, ac de Deo præclare ſentientis. Vox δεινότερον multæ & variæ ſignificationis eſt, ſed puto tamen hic potius *graue*, quam *egregium* interpretari licere. Hunc enim intellectum iſtius dicti mihi perſuadeo. Sacerdotem interrogaſſe ex Antalcida, quid nam in vita grauiſſimum peccaſſet, vt poſt confeſſionem habitam luſtratione expiaretur, quo ſacris Samothraciis purus & integer initiari poſſit. Poſt exaratam iſtam annotationem incidi in linguam Eraſmi, vbi per omnia mecum conſentit, vt cuiuis potius rei, quam imperitiæ ſit imputandum, ſi quid hic a Græcis diſſentit.

Aliud Archidami Ageſilai. In prælio non locus certus, ſed occaſio victoriæ quærenda eſt.

CAPVT XXXIV.

ἘΝ δὲ τῷ πρὸς Φίλιππον πολέμῳ συμβουλευόντων τινῶν ὅτι πόρρω τῆς οἰκίας τὴν μάχην συνάπτειν δεῖ, ἀλλ' εὖ μαχόμενοι, κρείσσονες τῶν πολεμίων ἐσόμεθα. Eraſmus. *In bello quod gerebatur cum Philippo, quibuſdam ſuadentibus, vt procul a patria pugnaretur. Haud iſtud ſpectandum eſt,* inquit, *ſed bene pugnantes hoſtibus erimus ſuperiores. Significans non perinde referre, vbi confligas cum hoſte, vt quam ſtrennue ſe gerat dux aut miles in bello.* Recte Eraſmus ſecundum Græca verba, ſed exiſtimo legendum pro εὖ μαχόμενοι, οὗ μαχόμεθα, hoc eſt, ὅπου, nimirum hoc ſenſu. Non curandum, num procul a domo, ſed vt ibi prælium conſererent,

vbi vincerent, victoriæ opportunum locum, non longe diſſitum a patria reſpectandum.

Aliud. Mortem pœnam eſſe minime ſumtuoſam.

CAPVT XXXV.

Θεκταμένης κατεγνόντων αὐτοῦ θάνατον τῶν ἐφόρων, ἀπῄει μειδιῶν, καί τινος τῶν παρόντων ἐρωτήσαντος εἰ καταφρονεῖ τῶν τῆς Σπάρτης νομίμων, οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ γέγηθα ὅτι δεῖ με τὴν ζημίαν ἐκτίσειν ταύτην παρ' οὐδενὸς, οὔτε διαιτήσαντά με οὔτε δανεισάμενον. Hæc ſic vertit Eraſmus. *Thectamenes poſteaquam Ephori capitis ſententiam in ipſum pronuntiaſſent, abiit ridens, Rogantibus qui aderant, an etiam contemneret leges Spartanorum? Nequaquam*, inquit, *quin gaudeo potius, quod hæc mihi mulcta ſoluenda eſt, cum eam nec indixerim cuiquam, nec a quoquam mutuo acceperim.* Hactenus Eraſmus. Sed ego arbitror hunc ſenſum eſſe, Thectamenem reſpondere, non ideo ſe ridere, quod ſibi leges Spartanæ pro ludibrio eſſent, ſed quod talis ipſi mulcta ſoluenda eſſet, quam de ſuo poſſet dependere, a nemine ad eam rem vel mutua vel fœnebri pecunia accepta. Contemnens & irridens mortem quaſi minime ſumtuoſam. Obiter, cum hæc ſcripſi, incidi in antiquiſſimum volumen Tuſculanarum quæſtionum, vbi iſtius Apophthegmatis Cicero mentionem facit. *Sed quid ego Socratem aut Theramenem viros virtutis & ſapientia gloria inſignes commemoro, cum Lacedæmonius quidam, cuius ne nomen quidem proditum, mortem tantopere contemſerit, vt cum ad eam duceretur damnatus ab Ephoris, & erat vultu hilariori, lætoque, dixiſſet ei quidam inimicus, Contemniſne leges Lycurgi? reſponderit. Ego vero illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna mulctauerit, quam ſine mutuatione & ſine verſura poſſem diſſoluere.*

Ex Apophthegmatis Socratis. Initium magnitudine paruum, efficacia maximum eſſe.

CAPVT XXXVI.

Dicebat bene incipere non eſſe puſillum, ſed iuxta puſillum. Græca ſic habent. εὖ ἄρχεσθαι μικρὸν μὲν μὴ εἶναι, παρὰ μικρὸν δέ. *Quod Laertii interpres ita reddidit*, Bene incipere paruum non eſſe, ſed maximum. *Quanquam aliud exprimunt verba Socratis, ſed ſentit (ni fallor) bene incipere non eſſe quidem paruum, ſed parui fieri.* Hactenus Eraſmus. Quod ſi poſt tantos viros aliquid addiuinare licet, libens dixerim, bene incipere non eſſe paruum, ſed in re parua confici, vt hic ſit intellectus: Bene incipere, eſſe rem arduam, licet in re parua verſetur. Primordia enim reſpectu reliquæ vniuerſitatis valde quidem minuta, ſed tamen difficillima confectu, cum tota ratio ſequentium inde ſuam originem trahat.

Aliud. *Diuinatio Socratis de ſua morte.*

CAPVT XXXVII.

Cum

CVm in ſomnis ipſi quidam viſus eſſet dicere:

ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο

Ad Phthiam venies, ſimul ac lux tertia ſurget.

Æſchini dixit, tertio die moriar, verſum Homericum pro oraculo interpretans, idque euenit. Phthia *erat patria Achillis, & amici conati ſunt perſuadere Socrati, vt in Theſſaliam fugeret, quod illic haberet bonos amicos.* Hactenus Eraſmus, nec plura addit. Mihi autem operæ pretium videtur, ſi cauſſam dixero, cur inde mortis præſagium collegerit. φθία deduci videtur ἀπὸ τοῦ φθίνω, quod eſt *tabeſio, & corrumpor. Phthiam* ergo pro *ſepulcro* interpretatus eſt, vbi cadauera putreſiunt.

Aliud. *Diogenis Apophthegma. Quid ſit excidere.*

CAPVT XXXVIII.

SEruum fugitiuum videns ad puteum ſedentem, vide, *inquit,* aduleſcens ne excidas. *Ambiguo ludens verbo. Nam* excidit *qui in puteum cadit, &* ἐκπίπτει, *id eſt,* excidit, *qui de loco pellitur. Arbitror autem, puteos olim fuiſſe ſacros, & ab his non fuiſſe fas quenquam vi detrahere, quemadmodum e templis aut ſtatua principis.* Non dubito, quin Eraſmus magnis rationibus nitatur. Mihi tamen hæc ſententia non parum arridet, videlicet Diogenem ſub ſpecie admonendi, vt caueret aduleſcens, ne in puteum excideret, obſcure illi obieciſſe fugæ conſilium. Nam ἐκπίπτειν etiam is dicitur *qui elabitur & effugit.*

Aliud eiuſdem. *De ſymbolis & ſymbolorum præfecto.*

CAPVT XXXIX.

CVm aliquando ſtipem poſceret, ita ἐρανάρχην, id eſt, *qui ſtipisibus erogandis erat præfectus, Homerico carmine compellauit.*

Τοὺς ἄλλους ἐνάριζ' ἀπὸ δ' Ἕκτορος ἴσχεο χεῖρας.

Deſpolia reliquos, teneas ſed ab Hectore dextram.

Dicti feſtiuitas in hoc eſt, quod pro ἐράνιζε *dixit* ἐνάριζε, *quorum prius eſt,* da ſtipem, *alterum,* armis ſpolia, *ſe Hectoris nomine ſignans. Spoliat autem qui negat egenti, & ſolet hoc hominum genus eſſe furax.* Hactenus Eraſmus. Inter genera conuiuiorum ἔρανος quoque eſt, vbi de ſymbolis comeditur. Is autem qui illis colligendis præeſt, ἐρανάρχης dicitur, qualis eſt Chærea in Eunucho Terentiana. Cum igitur *Symbolum* a Diogene peteret, Homerico verſu repulſus fuit. Non enim hîc Diogenes petit *ſtipem,* ſed ab ipſo petitur.

Ex Ciceronis Apophthegmatis. Alia tempora aliam rationem bellandi quærere.

CAPVT XL.

POmpeio vitio dabat, quod ciuitate deſerta Themiſtoclem potius quam Periclem, fuiſſet imitatus, cum illis res nequaquam pares

eſſent. Themiſtocles enim fugit ad Perſas, Pericles manſit Athenis. Mihi videtur & alia *ἀπολογία* adduci poſſe. Themiſtocles enim ciuibus in naues impoſitis, vrbem vacuam hoſti reliquit, atque hac in parte Pompeius ſimilis Themiſtoclis, quod deſerta Roma tranſmarinas regiones petierat. Pericles contra vrbem ſumma vi tutatus ſit, eo quod illam cum ſuis claſſibus incolumem, facile putabat agrum amiſſum recuperare poſſe, vt abunde docetur a Thucydide. Volebat autem Cicero, Pompeium potius inſtitutis Periclis, quam Themiſtoclis vti in bello ciuili.

Aliud Adraſtum appellari, qui generos habet exſules.

CAPVT XLI

M. *Aquilium duos habentem generos, ſed ambos exſules, Adraſtum appellauit,* quod ſolus locum tueretur, alludens ad Græcam nominis etymologiam. Neſcio anne iſta ſit iuſtior cauſſa, ideo M. Aquilium appellari *Adraſtum,* quod vt *Adraſtus* duos habuit generos exſules Tydeum & Polynicem, ita quoque ipſe duos generos relegatos haberet.

Ex Cyro. Quid ſit ἀγρὸς.

CAPVT XLII.

H*Ortabatur inſuper, vt viros ad ſe mitterent, pollicens ſe peditibus daturum equos, equitibus currus, agrum poſſidentibus ſe daturum vicos, vicos qui haberet, ſe facturum vrbium dominos.* Recte Eraſmus. Sed tamen *ἀγρὸν* quod Eraſmus *agrum* vertit, poſſet & non ſine venuſtate *villa* dici, vt in hac Epiploce ex cognato genere multiplicatio inſurgat, nimirum vt iis, qui haberent villas, vicos ſe daturum, qui vicos, vrbes. Ita Lucæ 14 *ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν, καὶ ἰδεῖν αὐτόν.*

Ex Themiſtocle. Optimus interpres alicubi infelicius vertit.

CAPVT XLIII.

A*Dimantus abhorrens a pugna nauali, ad Themiſtoclem, qui Græcos huc adhortaretur incitaretque, ita locutus eſt. O Themiſtocles, qui in certaminibus ante alios proſiliunt, mos eſt flagris cædere. Cui Themiſtocles. Sic eſt Adimante, vt dicis, ſed nec eos qui ſe ſubducunt, coronant.* Hactenus Eraſmus. Quod in Apophthegmatis datur *Adimanto,* hoc in vita Themiſtoclis attribuitur *Eurybiadi.* Ceterum in hoc verbo, *ſubducentes,* non admodum feliciter tractata eſt tranſlatio. in Græcis Apophtheg. ſic habetur. *τοὺς δὲ λειπομένους οὐ στεφανοῦσι,* in vita Themiſtoclis. *ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσιν.* Eſt enim antitheſis, inter moratorē, & ante alios e carceribus præſilientem. flagellari ſcilicet, qui ante alios proſiliunt, ceterum nec illos tamen coronari, qui a tergo relinquuntur.

Ex Alcibiade. Eraſmi librarios ſæpe peccauiſſe.

CAPVT XLIV.

Imbu-

I*Muntus Philoſophiæ præceptis, voluptates atque artes indecoras aſpernatus eſt, diſciplinas liberales ſemper amplectebatur. Lyram hoc argumento reiiciebat, quod vocem hominis imitaretur.* Ex quo colligere licet, olim lyra qui canebant, ſimul & voce cecinisse. *Plectrum, quod habitum, formamque liberalem immutaret in illiberalem.* Ingens ille error in iſtis verbis obortus eſt (vt arbitror) amanuenſis culpa, qui interlita verba Eraſmi, & crebris ſuperſcriptionibus ſinuoſa, cum nec legeret nec intelligeret, pro libidine animi ſententiam effinxit, Verba Græca ſic habent.

Ἐπεὶ δ' εἰς τὸ μανθάνειν ἧκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε διδασκάλοις, τὸ δ' αὐλεῖν ἔφευγεν ὡς ἀγεννὲς καὶ ἀνελεύθερον, πλήκτρου μὲν καὶ λύρας χρῆσιν, οὐδὲν οὔτε σχήματος οὔτε μορφῆς ἐλευθέρῳ πρεπούσης διαφθείρειν, αὐλοὺς δὲ φυσῶντος ἀνθρώπου στόματι, καὶ συνήθεις ἂν μόλις διαγνῶναι τὸ πρόσωπον. ἔτι δὲ τὴν μὲν λύραν τῷ χρωμένῳ συμφθέγγεσθαι καὶ συνᾴδειν, τὸν δ' αὐλὸν ἐπιστομίζειν, καὶ ἀποφράττειν ἑκάστου τήν τε φωνὴν καὶ τὸν λόγον ἀφαιρούμενον. Hoc eſt: *Poſtquam ſe ad diſciplinas contulit, aliis quidem obtemperabat magiſtris. tibia autem canere refugiebat, vt ignobile & illiberale. Plectri enim & citharæ vſum, nihil neq; ex habitu, neq; ex forma ingenio digna deprauare. Contra vultum eius qui ore tibias inflat, vix etiam a familiaribus agnoſci: citharam præterea cũ citharœdo colloqui, & concinere. Tibiam e diuerſo os occludere, & vniuſcuiuſq; vocem & ſermonem interſepire.*

Ex Ariſtide. Collegas tamen ſi inter ſe offenſos, in Repub. foris adminiſtranda conſentire debere.

CAPVT XLV.

E*Rat illi ſimultas cum Themiſtocle, huic cum delectus eſſet collega ad peragendam legationem. Vis,* inquit, *o Themiſtocles, vt in his montibus ſimultatem deponamus? nam ſi videbitur, reuerſi illam reſumemus.* Neſcio, an commodius verti potuerit non *his montibus*, ſed *his finibus*, vt indicet, antequam exeant fines patrios, ſimultatẽ eſſe deponendam, quo liberi a mutuo odio, rectius peregre ſine offenſa aut occurſatione Rempubl adminiſtrent. Græce eſt. Βούλει (φησὶν) ὦ Θεμιστόκλεις ἐπὶ τῶν ὅρων τὴν ἔχθραν ἀπολίπωμεν.

Hæc ideo a me pꝛoccupata ſunt candidiſſime lector, vt violẽtiori ingenio & effrenatioris maledicẽtiæ materiã ſubducerẽ, cũ multos ꝑ viribus id agere compertũ habeã. Nec dubito, quin multos offenſos iratoſq; habiturus ſim, qui ægre ferunt vllũ genus patrocinii Eraſmo ab aliquo accõmodari. Ego omnibus ingeniis mire faueo, atq; aliũ ab alio eruditionis copia ꝓuerti exopto, ſed in victoria modeſtiã requiro. Aliud .n. eſt ἔλεγχος, aliud eſt odiũ. Refutare, eſt meliora docere. Conuitiis debacchari, eſt maledicentiorem ſeſe oſtendere. Quotidie & accuſatur & defenditur Cicero ſuper hoc verbo, *Entelechia.* Nemo tutus eſt a morſibus, vbi maligniorẽ habuerit interpretẽ. Quamobrẽ a lectore candidiori petẽdu, vt vbi incogitantior, aut minus circunſpectus ſit aliqs ſcriptor, potius

multas eius viri dotes, plurimaque in literis merita, quam vnam aut alteram offenſam aut maculam in oculis habeat.

LIBER NONVS.

Ex Cicerone loci quidam obſcuri explicati.

CAPVT I.

NIhil ſtatueram amplius addere meis Miſcellaneis, aut ſaltem ſi quid ſuperfuiſſet, id reſeruare in ſecundum volumen. Verum vbi mihi ex Italia ſuperueniſſet, cum literis Angeli Papii Romæ in capitolio Iuriſprudentiam cum ſumma laude omniumque admiratione profitentis, cariſſimus omnium quotquot habui diſcipulos Henricus a Weſa, Epiſcopi Conſtantienſis e ſorore nepos, qui partim ſub Alciato, partim ſub Socino lauream Iuriſprudentiæ emeruit, iuuenis prudentia & humanitate fere ſine exemplo pditus, rerum mearũ vnicum pſidium, & in quo ſolo omnem ſpem meam collocaui, quam alibi fallacem, hic firmã & certam eſſe ſcio, iſq; me ſuper quibuſdam locis in Cicerone conſuluiſſet, viſum eſt illi, vt quod diſputando inter nos conuenerat, pro auctario Miſcellaneis iſtis adiicerem. Sunt autem illa huiuſmodi.

Quid ſit Sectio. Ex Ciceronis lib. 1. de Inuentione.

CAPVT II.

CIceronis de elidenda vi enumerationis hæc verba ſunt: *Quoniam habes iſtum equum, aut emeris oportet, aut hereditate poſſideas, aut munere acceperis, aut domi tibi natus ſit, aut, ſi horum nihil eſt, ſurripueris neceſſe eſt. Sed neq; emiſti, neq; hereditate venit, neq; domi natus eſt, neq; donatus eſt. Neceſſe eſt ergo ſurripueris. Hoc commode reprehenditur, ſi dici poſſit ex hoſtibus equum eſſe captum, cuius præda ſectione venerit.* Hactenus Cic. Videtur mihi hic ſectio longe alia ſignificatione dicta eſſe, quam adhuc ab aliquo Grammatico ſit annotatum. Referemus igitur Aſconii ſententiã, in quam vere omnes pedibus animiſq; concedunt. *Sectores* (inquit) *ſunt dicti, qui ſpem lucri ſui ſecuti, bona condemnatorum ſemel auctionabantur, proq; his pecunias penſitabant ſingulis, ac in poſterũ pro compendio ſingula quaq; pecunia vendituri.* Ego pro, ſemel auctionabantur, exiſtimo intelligendum, ſimul auctionabantur, vt bona damnatorum intelligas, non ſingulatim per partes, ſed in vniuerſum ſimul emta fuiſſe. Verum ſecundum hunc ſignificatum ſectionis bona erat enumeratio, ac omnibus ſuis partibus instructa, cum ſectio videatur eſſe ſpecies emtionis. Quid igitur omiſſum eſt in enumeratione, vt tanquam imperfecta & aliquo membro deficiens a Cicerone reiiceretur. Meam tamen ratiocinationem oppugnat Varro libro de re ruſtica ſecundo. *In emtionibus*, inquit, *dominium legitimum, ſex fere res perficiunt, ſi hereditatem iuſtam adiit, ſi, vt debuit, mancipio ab eo accepit, a quo iure ciuili potuit,*

potuit, aut ſi in iure ceſſit, cui potuit cedere, & id vbi oportuit, aut ſi vſucepit, aut ſi e præda ſub corona emit, tum ve, cum in bonis ſectione ve cuius publice venit. Vbi haud dubie emtionem rerum mancipi, emtionem hoſtilis prædæ, & ſectionem, natura diuerſas, & quaſi non congeneres conſtituit. Ego (me hercle) vt nihil affirmo, ita quoq; videndum reor, num ſectio id ſit aliquando quod Græcis *ἀναδασμὸς*, cum præda hoſtilis inter milites ſecatur, hoc eſt, diuiditur. Certe Sextus Pompeius lib. 17. vtramque etymologiam ponit. *Sectores*, inquit, *& qui ſecant dicuntur, & qui emta ſua perſequuntur.* Vt vt eſt, admirandum certe eſt, cur vterq; auctor, cum in transferendo dominio pretium interueniat, quod in ſectione eam rem emtionem haberi noluerit, credoq; illos ſeruiiſſe formulis vetuſtis, quibus olim actiones concipiebantur. Id quoq, non omittendum, ſectorē interdum etiam venditorem ſignificare. Lucanus. *Sectorq; fauoris ipſe ſui populus.* Cum indicaret, plebem ſua ſuffragia pretio candidatis addicere. Arbitrorque inde eam ſignificationem increbuiſſe, quod ſectores primum bona damnatorum ſimul emant, poſtea particulatim diuendant, vt iidem vices perſonaſq; & emtorum & venditorum ſuſtineant.

Ex Ciceronis Epiſtolis. Quid ſint Lecythi.

CAPVT III.

Longe alia ſignificatio eſt *ληκύθων* apud Plinium & Ciceronem, quam ab interpretibus, qui Græca vocabula eorum verborum expoſuerunt, tradita eſt. Sed operæ pretium eſt, vt primum vtriuſque auctoris verba ſubiiciam. Cicero ad Atticum epiſtola nona. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Ariſtocratia ego varie meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma, de ferro (noſti illas ληκύθους) valde grauiter pertexuit.* Hic interpres *ληκύθους* inquit, *copiam dicendi vniformem & fortaſſe alludit ad illud Ariſtophanis ληκύθιον ἀπώλεσεν.* Hactenus ille. Certum eſt, Ariſtophanem eo verbo Euripidi obiicere *ὁμοειδίαν* in ſuis prologis, quod eos ſemper eodem modo inciperet, iiſdemq; commatis, & numeris temperaret. Ceterum nihil iſtud ad præſentem Ciceronis locum; cur ille enim ſibi pro laude vſurparet quod alteri pro vitiis obiectum fuit? Addam nunc Pliniana verba, ea ſunt in ſecunda epiſtola libri primi.

Nec materia ipſa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnauit. Erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longa deſidia indormientem excitauit, ſi modo is ſum, qui excitari poſſum, non tamen omnino Marci noſtri ληκύθους fugimus, quoties paulum itinere decedere non intempeſtiuis amœnitatibus admonebamur. Acres enim eſſe, non triſtes volebamus. Hic enarrator dictionum Plinianarum *ληκύθους* lucubrationes interpretatur, quod multo minus, quam illud ſuperius arridet. Opinorque Plinium

& item Ciceronem per ληκύθους locos communes intelligere, quibus orationem quaſi picturatã reddis additis topographiis, ethologiis, Chreſteriſmis, aliiſque figuris, quæ moratam & florentem efficiunt dictionem, & quaſi colorem addunt rebus. Videtur enim Plinius contentioni dicendi hos lecythos opponere. Eſt enim λήκυθος inter cetera ſignificata, vas vnguentarium. Iam metaphoricῶς, vt corpora nitent & fragrant ex vnguento, ita ſqualor & triſtitia orationis huiuſmodi amœnitatibus locorum ſchematumque recreatur.

Quid ſit præuaricatio, quid præuaricator. Ex Partitionibus Ciceronis. De tractatu definitionis.

CAPVT IV.

NOn enim argumentando hoc genus tractatur, ſed tanquam explicando excutiendoq; verbo, Vt, ſi in reo pecunia abſoluto, rurſuſq; reuocato, præuaricationem accuſator eſſe definiat, omnem iudicii corruptelam ab reo, defenſor autem non omnẽ, ſed tantummodo accuſatoris corruptelam ab reo. Sit ergo hæc contentio prima verborum, in qua etiamſi propius accedat ad conſuetudinẽ mentemq; ſermonis defenſoris definitio, tamen accuſator ſententia legis nititur. Negat enim probari oportere, eos qui leges ſcripſerunt, ratũ habere iudicium, ſi totum corruptũ ſit, ſi vnus accuſator corruptus ſit, reſcindere (Ita enim verba diſtinguenda ſunt, nam hoc ſenſus exigit, nec auctoritas exemplarium inter ſe praue conſentientiũ, magni habenda eſt) nititur æquitate, vt illa quaſi ſcribenda lex ſic eſſet, quæque tamen complecteretur in iudiciis corruptis, ea vno verbo præuaricationis comprehendiſſe dicitur. Quorum verborum hic intellectus eſt, vt ſubueniamus rudiorum imperitiæ. Lex eſt iudicium in eum, qui per præuaricationem abſolutus eſt, iterum dabo: quidam reus iudices corrupit, non accuſatorem, reuocatur ad eandem cauſſam dicendam, negat ſe repeti debere ex veteri crimine, id enim licere, vbi præuaricatio verſata eſſet, præuaricationem autem eſſe, cum accuſator corrumpitur, id autem ſe non feciſſe, qui iudices corruperit, non accuſatorem. Non igitur æquum eſſe, ſe iterum de eodem crimine reum fieri. Accuſator per argumentum a minori ad maius oſtendit, illum denuo poſſe accuſari. Si enim ob vnum accuſatorem corruptum renouatur actio, multo magis renouabitur, ſi omnes iudices corrupti fuerint. Sed hinc vtcunque eluctari licuit, quæ ſequuntur, miram habent obſcuritatem. Defenſor autem teſtatur conſuetudinem ſermonis, verbique vim ex contrario reperiet, quaſi ex vero accuſatore, cui contrarium eſt nomen præuaricationis, quorum verborum hæc eſt ſententia, Si vero accuſatori opponitur falſus accuſator, qui præuaricator dicitur (eſt enim is, qui ſe ſimulat accuſatorem, ſed ex fide crimen

tem non inſtruit) non poteſt fieri, prævaricationis ibi hærere nomen, vbi accuſator corruptus non eſt, ergo vbi Iudices corrupti ſunt, quia prævaricatio abſit, hoc crimen locum non habere, ex contrariis argumento deducto. Contraria enim verus accuſator & prævaricator. Subdit deinde ex conſequentibus, quod ea litera de accuſatore ſoleat dari iudici. Quid hic ſit litera, duplici interpretatione exponit Stræbæus, vir multæ ſedulitatis, & reconditæ eruditionis. *Notum eſt*, inquit, *tabellas, in iiſque literas aut abſolutionis, vt A, aut damnationis, vt C. aut ampliationis, vt N. L. ſolitas dari, iudicibus, quarum miſſione in vrnam, ſententia colligebantur. An non ſignificat eiuſmodi literam, ſed eam, quæ calumniatoribus affigebatur, illam dicit accuſatoribus inimicam in oratione pro Sexto Roſcio. Si ego hos bene noui, literam illam, cui vos vſque eo inimici eſtis, vt etiam omnes oderitis, ita vehementer ad caput figent, vt poſtea neminem, niſi fortunas veſtras accuſare poſſitis. Hæc imprimebatur fronti, ignominiæ ſignum*, Hactenus Stræbæus. Latomus & excellentis ingenii & eloquentiæ, priorem ſententiam, quaſi ſuo calculo approbat, poſteriorem relinquit, ſine refutatione, ſine ſuffragatione. Cuius hæc verba ſunt: *Item ex conſequentibus, quod in prævaricationis iudicio litera ad condemnandum, abſoluendum, ampliandum reum dari ſoleat iudici, non de iudicio corrupto, ſed de accuſatore iudicando.* Hæc ille. Cum iſtiuſmodi literæ de omni reo dari ſoleant, non ſolum in cauſſa prævaricationis, frigidum eſt argumentum a conſequentibus, quod omnibus actionibus eſt commune. Stræbæi ſecunda ſententia ab ipſis Ciceronis verbis oppugnari videtur. Sic enim inquit Cicero, quod ea litera de accuſatore ſoleat dari iudici, quomodo ergo affigitur reo, quod de accuſatore iudici, datur? Quid me impulerit, vt a clariſſimis viris diſſentirē, planum feci, nunc quid mihi videatur declarabo. Ego per hanc literam nihil intelligo, niſi libellum accuſatorium, hoc intellectu, quando prævaricationis crimen intenditur, libellus dari ſolet, non in Iudices, ſed in accuſatorem, qui cum reo colluſit, ergo quia in tali crimine rei fiunt ſimulati & ſuppoſititii accuſatores, notū eſt ex eo, quod poſt tale crimen ſequitur, nimirum datio libelli de accuſatore corrupto cauſſam prævaricationis nihil eum alligare, qui accuſatorem non corrupit. γραφὴν certe vocant Attici nomen actionis de publico crimine, id, ſi etymologiam ſequeris, literam interpretari licet. Eſt enim eiuſdem originationis cum grammate & Grammatica, quam nonnulli literaturam vocant. Græcis certe γράφειν eſt accuſare, præſertim in publicis iudiciis, etiam Latini verbum ſcribere ad eundem modum vſurpant Terentius: *Dicam tibi ſcribam grandem.* Et Martialis in præfatione libri primi: *Abſit a iocorum noſtrorum ſimplicitate malignus, nec ep grammata mea ſcribat.* Eſt igitur litera libellus

accuſatorius, qui de corrupto accuſatore iudici porrigitur. Ex cuius conſuetudine præuaricationẽ interpretatur ſolummodo pertinere ad eum, qui accuſatoris fidem nummis vitiauerit.

De memorabili controuerſia Vlpiani, Pomponii & Seruii, in definiendis his ſeruitutibus, Itinere, Actu, Via.

CAPVT V.

MIre inter ſe collidunt in definiendis his ſeruitutibus, itinere, actu, & via, Vlpianus, Pomponius, & Seruius Honoratus. Vlpianus. ff. de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum. *Iter*, inquit, *eſt ius eundi, ambulandi hominis, non etiam iumenti agendi, vel vehiculi.* Ex quibus verbis exiſtimares, illum itineri itionem, actui agendi iumenti poteſtatem, viæ vehiculi ducendi ius tanquam propria & peculiaria aſſignare, niſi ſequentia reclamarent, vbi inquit. *Actus eſt ius agendi vel iumenti vel vehiculi.* Itaq; qui iter habet, actum non habet, qui actum habet, iter habet, eoque vti poteſt & ſine iumento. Quæ definitio aut plenioris aut paris iuris eſt, cum illa ipſa, quæ ſtatim ab eo additur viæ. *Via enim*, inquit, *eſt ius eundi, agendi & ambulandi*, niſi enim ſub vocabulo *agendi* intelligas has voces, quæ in definitione actus præceſſerunt, vel vehiculum vel iumentum, minus habet via, quam actus. Si ſubintelligas, paris ambæ ſunt momenti. Nam ambulatio, quod eſt tertium membrum, ſub itinere comprehenditur. Nihil differt ire & ambulare, niſi quatenus imus ob negotia perſequenda, ambulamus ad voluptatem vel ſanitatem, nec pergimus ſemper vlterius, ſed inceſſum ſubinde reflectimus, ſibiq; Vlpianus in iſta definitione conſtat, titulo eodẽ, l. Qui ſella. Qui actũ habet, & plauſtrũ ducere, & iumẽta agere poteſt. Pomponius vero. ff. de ſeruitutibus. l. Si tã anguſti loci, euidentibus limitib. hæc tria diſtinguit, *Si tam anguſti* (inquit) *loci demonſtratione facta, via conceſſa fuerit, vt neque vehiculum, neq; iumentum ea ire poſſit, iter magis quam via, aut actus acquiſitus videtur. Sed ſi iumentum per eam duci poterit, non etiam vehiculum, actus videtur acquiſitus.* Hactenus Pomponius. Vbi diſertis verbis ducendi vehiculi ius actui derogat, & viæ vt proprium reſeruat. Pro Pomponio eſt ipſa etymologia vocabuli. Via enim vehia dicta eſt, quod ea vectari & commeare vehicula ſolent, vt actus ab agendis pecoribus nomen habere videtur. Ceterum ſpatia, quæ debeantur itineri, actui & viæ, apud eos deſcripta non ſunt. Seruius autem Honoratus ita eos dimetitur. *Semita, inquit, eſt ſemis via. Via vero actus dimidius, qua poteſt ire vehiculum. Nam actus duo carpenta capit, propter euntium & venientium vehiculorum occurſum.*

Quid ſit iudicium recuperatorium. Quid in iure verſari. Quid ſubſcribere. Ex 2. lib Ciceronis, de inuentione.

CAPVT VII.

Locus

LOcus eſt apud Ciceronem libro ſecũdo de Inuentione, ſi quis vſpiam, difficultate implicatiſſimus: *Exẽplum,* inquit, *tranſlationis in cauſſa nobis poſitum ſit huiuſmodi, Quum ad vim faciendam quidam armati veniſſent, armati contra præſto fuerunt, & cuidam equiti Romano quidam ex armatis reſiſtenti, gladio manum præcidit. Agit is cui manus præciſa eſt iniuriarum, poſtulat is, qui cum agitur a prætore exceptionem, extra quam in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit iudicium purum poſtulat, ille qui cum agitur, exceptionem addi ait oportere. Quæſtio eſt, excipiendum ſit, an non? Ratio. Non enim oportet in recuperatorio iudicio eius maleficii, de quo inter ſicarios quæritur, præiudicium fieri. Infirmatio rationis. Eiuſmodi ſunt iniuriæ, vt de his indignum ſit, non primo quoque tempore iudicari. Iudicatio, atrocitas iniuriarum ſatiſne cauſſæ ſit, quare dum de ea iudicetur, de aliquo maiore maleficio, de quo iudicium comparatum ſit, præiudicetur.* Hactenus Cicero. Nunc tentanda omnia, vt aliquid de tam craſſis opaciſque tenebris detrahamus. Solent litigaturi prius ſeorſum, & vt ſic dicam, in plano ipſum prætorem conuenire, quod eſt in ius ambulare, ibique petitor allegatis cauſſis certam formulam actionis petere, qua litem ſuam perſequatur. Reus vero contra niti, ne talis actio illi concedatur, atque interim poſtulare, certam ſibi exceptionem ad cauſſæ ſuæ defenſionem, quæ concertatio in iure dicebatur fieri, non in iudicio. Aſſignata enim huic actione, illi exceptione, lis ad tribunalia, hoc eſt, ad iudicium deducebatur. Quod ex verbis ſuperioribus Ciceronis patet, quibus tranſlationem ait potiſſimum in iure verſari, atque id ita ſe habere etiam ex Aulo Gellio colligas, libro ſeptimo, capite primo. *Et quodam die* (inquit) *ius in caſtris ſedens dicebat, atque ex eo loco id oppidum procul videbatur. Tum e militibus, qui in iure apud illum ſtabant, interrogauit quiſpiam ex more, in quem diem, locumque vadimonium promitti iuberet? Et Scipio manum ad ipſam oppidi, quod obſidebatur, arcem protendens, perendie* (inquit) *ſe ſiſtant illo in loco, atque ita factum eſt, die tertio, in quam vadari iuſſerat, oppidum captum eſt, eodem die in arce eius oppidi ius dixit.* Ex his verbis liquet, non eodem in loco in iure verſari, & iudicium dari ſolere, & dum in iure verſantur, arma illos a Prætore accipere, quibus ad tribunalia ad victoriam cauſſæ decertent. Hoc quoque hic factum eſt, inter graſſatores, alter enim actionem, alter exceptionem ſibi dari poſtulat. Nunc reliqua verba expendamus. Vult læſus habere liberam actionem iniuriarum, vt & pœnam & damnum quo ordine velit, perſequatur: reus contra eam limitatam eſſe cupit, vt prius ad damni recuperationem agat, omiſſa interim actione cædis: accuſator viciſſim iudicium purum ſibi poſtulat, hoc eſt, actionem non inquinatam vlla exceptione. Adiungit reus rationem ſuis poſtulatis, non oportere in iudicio recuperatorio eius maleficii, de quo inter ſicarios quæritur, præiu-

dicium fieri, id eſt, primo loco de cæde cognoſci in recuperatorio iudicio. Iam nobis declarandum eſt, quid ſit recuperatorium iudicium. Eſt autem illud, quo quid nobis debetur, perſequimur, teſte Theophilo, qui 1. Inſtitutionum, titulo. Quibus ex cauſſis manumittere non licet. Hæc verba adſcit. *Tempore conuenientes* (inquit) *ad lites dirimendas, multos Romani conſtituebant iudices, qui res recuperatores dicebantur, quia per eos vnuſquiſque debitum recipiebat.* Hactenus ille. Recuperatorium autem iudicium maxime inductum eſt opera Ælii Galli, de quo edictum perpetuum ita loquitur. *Quanti ea res erit, tanti pecuniæ recuperatorium iudicium dabo.* Adhibebantur ergo tres plerumque recuperatores a prætore, hoc eſt, æſtimatores damni illati, vt videre licet in Verrinis Ciceronis. Et quia hæc actio duo capita habet, alterum damni dati, alterum iniuriæ factæ. Primo loco vult actor, iudicium fieri de cæde, non de damno, vt quam primum ad caput rei perueniat, eiuſque ſupplicio perfruatur. Opponit autem reus ſolemnia recuperatorii iudicii, non enim ſolere prius de iniuria, quam de damno inquiri. Pendente igitur iudicio damni, liber eſt a periculo capitis reus, & ex tempore & mora aliquam auram elabendi ſperat, mutato, vt fieri ſolet, iudice, aut alia oborta cauſſa, quæ accuſationem eludere poſſit. Conflictatio igitur iſta tota eſt de ordine capitum illius actionis. Iam quod ſequitur, multum quoque obſcuritatis habet, ſed tamen non parum, ſuperiorum rerum interpretatione elucidatum. Atrocitas iniuriarum ſatis ne cauſſæ ſit, quare dum de ea iudicetur, de aliquo maiore maleficio, de quo iudicium comparatum ſit præiudicetur, id eſt, An atrocitas iniuriarum ſatis ne cauſſæ ſit, vt dum de iniuria agitur, de maiori ſcelere prius iudicium fiat, quod cauſſam dedit, cur in ius iretur. Actionem autem iniuriarum etiam damni ſignificationem habere, & non ſolum contumeliæ, teſtantur Inſtit. imperatoriæ. *Generaliter*, inquit, *iniuria dicitur omne, quod non iure fit. Specialiter alias contumelia, quæ a contemnendo dicta eſt, quam Græci ὕβριν appellant, alias culpa, quam ἀδίκημα vocant.* Non eſt igitur mirum, duo eſſe membra illius actionis, & actorem velle agi prius de cæde, quam de damno, reum contra damni actionem præire cupere, interim ſe, ſi nihil aliud, vel moram temporis lucraturum. Hæc mea eſt diuinatio, quam libẽs depoſuero, ſimulatque alii compertius aliquid in medium protulerint. Cœlius Calcagninus in ſecundo Quæſtionum, hunc locum attigit, ſed lucem tamen quam in Victorino deſiderabat, tantis tenebris ipſe non inuexit. Libet hæc aliquando altius recurrere. Habet Cicero & alterum exemplum ſtatus tranſlatiui, neque id admodum facile. *In quodam*, inquit, *iudicio, quum venefici cuiuſdam nomen delatum eſſet, & quia parricidii cauſſa ſubſcripta eſſet, extra ordinem eſſet acceptum, quum in accuſatione alia quadam crimina teſtibus & argumentis confirmarentur, parricidii autem mentio ſolummodo*

modo facta eſſet. Defenſor in hoc ipſo multum oportet vt diu conſiſtat, quum de nece patris nihil demonſtratum ſit, indignum facinus eſſe, ea pœna afficere eum, qua parricidæ afficiuntur. Id autem ſi damnaretur, fieri neceſſe eſſe, quoniam & ea cauſſa ſubſcripta, & ea re nomen extra ordinem acceptum eſſet. Ea igitur pœna ſi affici reum non oporteat, damnari quoque non oportere, quoniam ea pœna damnationem neceſſario conſequatur. Hic defenſor pœnæ commutatione ex tranſlatiuo genere inducendo, totam infirmabit accuſationem. Hactenus Cicero. Antequam aliquem reum facere poſſes, neceſſe erat eius nomen ad iudicem deferre, in cuius poteſtate erat, delatum vel inter reos conſtituere, vel accuſatorem cum omni ſuo conatu reiicere. Adrianus Cardinalis ita cenſet, ſubſcribere cauſſæ, eſſe accuſatorum, cum nomen ſuum in accuſando profitētur, ſubſcribere cauſſam eſſe iudicum, cum cauſſam aſſcribunt, cur quis ſit reus factus. Ita Cicero in bello Catilinario noluit Craſſi nomen inter coniuratos referre. Atrocitas igitur parricidii fecit, vt & nomen delati inter reos acceptum ſit, idque extra ordinem, hoc eſt, vt comperendinationes, aliaque ſolemnia iuris huiuſmodi in eo accuſando ſeruata non ſint, ſed vt quam primum de ea cauſſa cognoſceretur. Iam in libello accuſatorio titulus criminis aſſcribendus erat, quod hic ſubſcribere dicitur, & ſecundum eum damnatio tanquam ad ſcopum dirigenda. Non enim alia pœna, quam quæ actionis erat, olim infligi poterat. Accuſatus igitur parricidii, ab eo crimine purus, ſed aliis obnoxius, quia in eo crimine reus non peragitur, quod aduerſus ipſum inſtitutum erat, pœna alterius criminis, de quo nulla ſubſcriptio facta eſſet, plecti non debebat. Pro corollario id quoque adiiciemus. Extra ordinem apud Ciceronem pro A. Cluentio habito, ita capi, vt ſignificet, ſupra ordinem, hoc eſt, ſupra ceteros ſui ordinis. Loquitur enim de Staleno, qui plus nummorum ex ſordibus, quam reliqui corrupti iudices acceperat, vtpote interpres & proxeneta eius corruptionis. Nam fuiſſe hanc hominum ſermonem recordari poteſtis Cethegum, quod hominem odiſſet, & quod eius improbitatem verſari in Repub. nollet, & quod videret eum, qui ſe ab reo pecuniam, cum iudex eſſet, clam & extra ordinem accepiſſe confeſſus eſſet, ſaluum eſſe non poſſe, &c. Ita ff. mandati. Le. 7. *Salarium procuratori conſtitutum, ſi extra ordinem peti cœperit, conſiderandum erit, an laborem remunerare voluerit, atque ideo fidem haberi placitis oporteat. An in euentum litium contra bonos mores procuratorem redemerit.* Niſi velis hic extra ordinem, hoc eſt, ſupra ordinatum accipere.

Quid ſit Sortiri dicas, contra vulgatam opinionem. Ex Verrinis actionibus.

CAPVT VII.

NIſi recte intelligatur q d ſit Sortiri dicas, nulla ratione euolues quædā loca in quarto Verrinarū. Budæus in ſuis græcolatinis

Digitized by Google

commentariis, *Dicas ſortiri* idem eſſe vult, quod *cauſſas ſortiri*. Sic enim ait. *Sortes a iudicibus educebantur, & quæ prima dica ex vrna exierat, prima agebatur.* Vnde illud Vergilianum.

Nec vero hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes.

Et illud Satyrici.

Improba quamuis Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam. Cic. in Verrem. *Deinde ceteras dicas omnes illo foro M. Poſthumius Quæſtor ſortitus eſt, hanc in illo conuentu reperiere ſortitus.* Alibi. *Aduenit dies, quo die ex instituto dicas ſortiturum edixerat.* Hactenus Budæus, qui diligenter quidem hunc locum tractauit, ſed tamen ſcopum mihi attingere non videtur, aut ſaltem non eam lucem addere, quæ tantis tenebris debebatur. Quid autem ſit *Sortiri iudices*, ſatis liquet ex Aſconio Pæd. nimirum quando prætor non ex arbitrio iudices conſtituit, ſed ſorte ducit. Ego autem in ea opinione ſum, *Sortiri dicas* hoc in loco, & *ſortiri iudices* idem eſſe, nec vel pilo differre. Id vbi planum fecero, intelliget iuuentus me non ſine cauſſa a Budæo diſſenſiſſe, cuius auctoritatem, vt maximi facio, atque veneror, ob eruditionem (vt ſic dicam) Heroicam plane, & indefatigabilem ſcrutandi ſolertiam: ita illam veritati non antepono. Ciceronis verba ſunt in quarto Verrinarum: *Scribitur Heraclio dica, interea dies aduenit, quo ſeſe ex instituto ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat, paratus ad hanc dicam ſortiendam venerat, tum eum docet Heraclius, non poſſe eo die ſortiri, quod lex Rupilia vetaret diebus 30. ſortiri dicam, quibus ſcripta eſſet, dies triginta nondum fuerant.* Subſiſtendum heic aliquantulum in expendendis verbis Ciceronis, vt ſequentia rectius intelligamus. denuntiata fuit lis Heraclio, addita quoque dies, ad quam ſe iudicio ſiſteret, ac reſponderet. *Interea* (inquit Cicero) *dies aduenit, quo diã ſeſe ex instituto & L. Rupilia dicas ſortiturum edixerat.* Si dies agendæ cauſſæ viſa eſt Prætori aduenisse, cur quæſo, ſortem de cauſſa ſuo ordine introducenda in vrnam coniiceret, quæ tum demum agi poſſet, quum vices temporum, & tenor ſeriei illum in iudicium venire paterentur? Atqui Verres hic ſtatim ad iudices dandos paratus erat, non ad cauſſam (pro interpretatione Budæi) ſortiendam, properabat intra tempus præturæ ſuæ hoc iudicium includere, quod vix poſſibile erat in tam breui ſpatio. nam iam ad finem decurrebat prætura, niſi in primis ſors iſtius cauſſæ exiiſſet. Sed pergamus ad ſequentia, vbi certiori fundamento nitemur. *Iſte omnibus iudiciis diem diſtulit, vt hanc Heraclii dicam ſortiri poſt dies triginta ex lege poſſet.* Heic iam plane vides, ordinem admittendorum cauſſarum in poteſtate Prætoris fuiſſe, nec de ſorte pependiſſe, quum Prætor omnibus iudiciis diem diſtulerit, & vadimonia procraſtinatus ſit, vt nihil huic cauſſæ Heraclii antecederet. Sed pergamus vlterius. *Poſteaquam ea dies venit, incipit iſte ſimulare ſe velle ſortiri, Heraclius*

cum

cum aduocatis adit. Iam hinc quoq; apparet, Heraclium tanquam iam ad cauſſam dicendam patronos ſibi circumpoſuiſſe, quod non opus eſſet, ſi de ordine cauſſæ ſortiendum fuiſſet, ſed ne hæc quoque pedem figamus. *Et poſtulat, vt ſibi cum Palæſtritis, hoc eſt, populo Syracuſano æquo iure diſceptare liceat, Aduerſarii poſtulant, vt in eam rem iudices dentur ex his ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri viderentur. Heraclius contra, vt Iudices e lege Rupilia dentur, & cetera.* Vides inter partes concertari, non de ordine litis, quæ iam iudicanda erat, ſed de iudicibus conſtituendis. Sed & vlterius promoueamus pedem, vt omnem dubitationem abſcindamus. *Negauit ſe iudices e lege Rupilia ſortiturum.* Quod toties dixit, *dicas ſortiturum,* id nunc *iudices ſortiturum* appellauit. Quod ſi ſors fuiſſet de ordine cauſſarum, id reus qui mora elabi ex prætoris manibus cupiebat, omnibus modis poſtulaſſet; neque tantam iniuriam omiſſæ ſortis tacitus pertuliſſet. Sed obſecro lector, intentos oculos habeas, nam quod nunc dicit, *Iudices ſortiri,* ſtatim *dicas ſortiri* dicet, ſic enim inquit. *Iſte poſtero die mane, cum multo maturius, quam vnquam antea ſurrexiſſet, iudices citari iubet, iubetq; (id quod initio e lege Rupilia fieri oportuerat) citari Heraclium, & eos qui dicam ſcripſerant, aitq; Iudices e L. Rupilia velle ſortiri, quod ab eo pridie cum multis lacrymis eum oraret, atque obſecraret Heraclius, impetrare non potuerit, id ei poſtera die venit in mentem, e lege Rupilia ſortiri dicas oportere.* Plane iam conſpicuum eſt, *dicas ſortiri,* & *iudices ſortiri* idem eſſe. Nam cum dixerat ſe prætor proximis verbis *dicas ſortiri velle,* non cauſſas educit, ſed iudices, ita enim ſubiungit Cicero: *Educit ex urna tres, iis vt Heraclium condemnent, imperat, itaque condemnant.* Illud pro auctario adiiciemus Ciceronem ſortiri iudicium, ſortiri iudices, ſortiri dicas pro eodem iſthic poſuiſſe. In ſequentibus hæc verba addit: *profecto negare non potes, te ex lege Rupilia ſortiri iudicium debuiſſe.* Vbi in antiquis codicibus non *iudicium*, ſed *iudices* legis, vt ſentias alterum alterius eſſe interpretamentum. Ceterum ſortitu conſtitutis iudicibus inducebatur & alia ſortitio, quæ ſeriem ſententiarum dicendarum oſtenderet, cuius enim nomen primum exiiſſet, primum iudicabat. Cicero pro A. Cluentio Habito. *Ecce tibi eiuſmodi ſortitio, vt in primis Bulbo & Staleno & Gutta eſſet iudicandum.*

Aliud ex eodem, quid ſit Duci.

CAPVT VIII.

EST in eadem oratione locus non minus confragoſus, cuius verba ſubſcribam.

Metellus ſimulac venit Syracuſas, vtrumque reſcindit, & de Epicrate, & de Heraclio, in vtriuſque bonis nihil erat, quod reſtitui poſſet, niſi quod moueri loco non poterat. Fecerat hæc egregie primo aduentu Metellus, vt omnes iſtius iniurias, quas modo poſſet, reſcinderet, & irritas faceret. Heraclium reſtitui iuſſerat non reſtituit.

batur, quiſquis erat ductus Senator, duci iubebat, itaque permulti ducti. Epicrates quidem continuo reſtitutus eſt. Hactenus Cicero Quid autem, *duci*, hoc loco ſit, non temere apud quenquam inuenias, mihi certe omnia indaganti, nihil occurrit in vllis commentariis. Sunt qui putent hîc *ducere* eſſe, quod Græcis ἀπάγεσθαι, quod *ad ſupplicium rapi* Heſychius interpretatur, & Latinos id vſurpare haud difficulter probes. Sic enim Seneca in ludo de morte Claudii. *Ille autem febrim duci iubebat, illo geſtu ſolutæ manus, & ad hoc vnum ſatis firmæ, quo decollare homines ſolebat, iuſſerat illi præcidi collum.* Ita quoque Suetonius in Caligula. *Stans tantummodo intra porticum mediam, a caluo ad caluum duci iubebat.* Sed hoc ante nos Eraſmus animaduertit. Ceterum iſta ſignificatio huic loco vel non ſufficit, vel non quadrat. Quæ enim ſententia eſt, eum duci iubere ad ſupplicium, qui iam ductus eſt. Omnino igitur alius intellectus huic loco addendus, ſi vel tolerabilem atq; humanum ſenſum colligere velimus. Ego autem exiſtimo, primo loco *duci* eſſe, *ad iudicium rapi*, vt non ſolum ſit, nomen alicuius deferri, & inter reos accipi, ſed ad ipſa tribunalia abduci. In eum certe ſenſum Demoſthenes ἀπῆχθαι vſurpat, in epiſtola ad Heliodorum οὐδ' ὅπως χρὴ πιστεύειν οἷς ἀπήγγειλέ μοι Μνησικράτης· οὐδ' ὅπως ἀπιστεῖν ἔχω, ἔφη γὰρ Ἐπιτίμον ἐνδεδεῖχθαι μὲν καὶ ἀπῆχθαι ὑπὸ Ἀράτου. Quibus verbis indicat, Epitimum & delatum eſſe, & in ius raptum ab Arato, mihique perſuadeo educere idem eſſe. Nam ſic poſtea Cicero addit. *Ita illi non procraſtinant, Stenium ſtatim educunt*, vbi quidam ſcriptus codex habebat, *ducunt*. Secundo autem loco *duci* accipiendum pro *condemnari*. Superius certe M. Tullius ita locutus eſt, quum formulam Verrini edicti recitaret. *Si non accepit, quod te debere dicis, accuſes. ſi petitur, ducas.* Vbi Aſconius hanc interpretationem adiungit. *Senſus* (inquit) *hic eſt: Si non acceperit creditor, quod ſe debere debitor dicit, accuſetur, ſi petitur, condemnetur.* Conſtituo igitur hanc ſententiam. Quiſquis Senator erat ductus, hoc eſt, in iudicium adductus, eum duci iubebat, hoc eſt, abduci in cuſtodiam Heraclii. Nam ad ſupplicium rapi, in cauſſa ciuili, & in Senatoris capite, perquam abſurdum eſt. Teſtatius hoc ipſum faciunt verba Ciceronis pro L. Flacco: *Itaque recuperatores contra iſtum rem minime dubiam prima actione iudicauerunt, cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt.* Plurima ſunt in quarta & quinta Verrinarum actionum, quæ vulgo deprauatiſſima & mutila circumferuntur, ſed quia edito libello, pleraque emendaui, non libuit plura attexere. Tranſibimus igitur ad Officia Cicer. vbi nonnulla huic cumulo annotationum adiiciemus, quo manifeſtum fiat, quam multis in locis fide lubrica ſint impreſſa exemplaria.

Ex primo libro Officiorum loca non nulla emendata.

CAPVT IX.

Sunt

SVnt autem priuata nulla, ſed aut veteri occupatione, vt qui quondam in vacua venerunt, aut victoria, vt qui bello potiti ſunt, aut lege, aut pactione, cōditione, ſorte. In vetuſtis exemplaribus adiectum eſt inter reliquos modos, etiam cōſuetudo, ſub qua puto comprehendi vſucapionem & præſcriptionem. Sic enim habent. *Aut lege, aut conſuetudine, aut pactione, conditione, & ſorte.*

Aliud.

Quoniam autem viuitur non cum perfectis hominibus, pleneque ſapientibus, ſed in quibus non præclare agitur, ſed ſunt ſimulacra virtutis. In vetuſtis ad hunc modum. *Quoniam autem viuitur non ſolum cum perfectis, pleneq; ſapientibus, ſed cum his, cum quibus præclare, agitur ſi ſint ſimulacra virtutis.*

Aliud.

Homo qui erranti comiti viam monſtrat. In vetuſtis. *Homo qui erranti comiter viam commonſtrat.*

Mox deinde.

Ex quo ſunt illa communia, non prohibere aquam profluentem.

In vetuſtis.

Non prohibere aqua profluente. Et id quoque rectius. Non enim agitur de aqua arcenda, ſed de homine prohibendo, ne ex fluuio (id enim vocant profluentem) vſum aquæ petat, nam a domeſticis fontibus & riuis arcere licet.

Aliud.

O domus antiqua, quam diſpari domino dominaris. Ita omnia exemplaria, ſed Iacobus Latomus vir acri ingenio, & multiiugæ eruditionis, exiſtimat legendum integro dactylico metro. *O domus antiqua, quam diſpari hero dominaris*, quod quia ſcitum eſt, & elegans, viſum fuit annotare.

Ex ſecundo libro Officiorum.

CAPVT X.

NAm ſiue oblectatio quæritur animi, requieſque curarum, quæ conferri cum eorum ſtudiis poteſt, qui ſemper acquirunt aliquid, quod ſpectat & valeat ad bene beateq; viuendum.

In vetuſtis.

Qui ſemper aliquid inquirunt, quod ſpectat & valeat ad recte beateque viuendum.

Aliud.

Quorum error eripiendus eſt omniſque opinio ad eam ſpeciem traducenda, vt honeſtis conſiliis, iuſtiſque factis non fraude & malitia ſe intelligant ea, quæ velint, conſequi poſſe. Pro, *ſpeciem*, habent vetuſti codices, *ſpem*, quod oppido arridet.

Aliud.

O miſerum, qui fideliorem, & barbarum, & ſtygmaticum puta-

ret, quam coniugem. Alii pro *ſtygmaticum*, habēt *ſtygmatian*, priſcum haud dubie vocabulum, & Græcæ originis.

Aliud.

Nam Lucius quidem Craſſus, quum eſſet admodum adoleſcens, non aliunde mutatus eſt, ſed ſibi ipſi peperit maximam laudem. Legēdum haud dubie (quanquam refragantibus omnibus exēplaribus) non *mutatus*, ſed *mutuatus* eſt.

Aliud.

Huic ergo a maioribus noſtris in tota dignitate principatus eſt datus.

In vetuſtis.

Huic quoque ergo a maioribus in toga dignitate principatuś eſt datus. Arbitror autem legendum. *In toga*, (hoc eſt, in rebus pacatis) *dignitatis principatus eſt datus.*

Ex tertio Officiorum libro.

CAPVT XI.

Cum autem aliquid actum eſt, in quo media officia comparantur. In vetuſto codice, pro *comparantur*, inuenies *comparentur*, quod maioris eſt ſynceritatis.

Aliud.

Quocirca nec id quod vere honeſtum eſt, fas eſt, cum vtilitatis repugnantia comparari, nec quod communiter appellamus, honeſta. Plurimum inquinata eſt iſta lectio. Vetuſtus codex ita ſcriptum habet. *Quocirca nec id quod vere honeſtum eſt, fas eſt cum vtilitatis ratione comparari, nec id quidem quod communiter appellamus honeſtum.*

Aliud.

Hinc ab auguribus illud idem denuntiatum eſt, itaque Calpurnius non demolitus eſſet, & cetera. Sequitur deinde. *Arbitrum illum adegit, qui quicquid ſibi de ea re facere oporteret.* Vetuſtus codex. *Qui quicquid ſibi dare facere oporteret.*

Aliud.

Videsne igitur hoc prouerbio, neque Gygi illi poſſe veniā dari, quem paulo ante fingebam digitorum percuſſione, omnium hereditates poſſe conuertere. Vetus codex, *conuertere*, & rectius.

Aliud.

Fide ſacrata ius perpetuo falleret. Vetuſtus codex. *Sacratum.*

Aliud.

Eſt enim iuſiurandum affirmatio religioſa, quod autem affirmatiue quaſi Deo teſte promiſeris, id tenendum. Sordidam iſtam locutionem in priſco codice non inuenies, habet enim ſic *Eſt enim iuſiurādum affirmatio religioſa, quod autem affirmate quaſi Deo teſte, &c.*

Aliud.

Magnus vir inprimis, & qui nuper indulgens in patrem. Vetus habet. *Et qui perindulgens in patrem.*

Aliud

Aliud.

A quo quum quæreretur, quid maxime in re familiari expediret? Reſpondit, bene paſcere. Quid ſecundum? Satis bene paſcere. Quid tertium? Bene veſtire. Quid quartum? Arare. Vetuſtus liber pro *veſtire* habet *vitire*, quod rectius conuenit agricolationi. Sed de his ſatis, iam ad alia tranſeamus.

De Capitis diminutione.

CAPVT XII.

C*Apitis diminutio eſt prioris ſtatus* (inquit Caius) *permutatio, vel vt in aliis commutatio.* Multi hanc definitionem vt malam & ambiguam oppugnarunt, dum docent: ſi aliquis ex honeſto infamis fiat, vel cõtra ex plebeio patriti⁹, ex priuato magiſtratus, ſtatum haud dubie mutari, capitis tamẽ diminutionem nullam eſſe. Rurſus ſi ſeruus liber fiat, ne tum quidẽ capite diminui. Poſtremo ſi filius morte ſuorum, in quorum poteſtate fuit, ſui iuris efficiatur, quod eiuſdem in multis naturæ eſt, cuius eſt emancipatio, ne hic quidem eſſe in tanta permutatione ſtatus, capitis diminutionem. Sed nos ſuis ne viribus ſe defendere poſſit definitio, an iuſto crimine inceſſetur, Iuriſperitis diſpiciendum permittamus, ac ſolum id quod noſtri fori eſt, in manus ſumamus, nimirum vnde capitis diminutio dicta ſit. *Tria ſunt* (vt inquit Paulus Iureconſultus) *quæ habemus, libertatem, ciuitatem, & familiam. Igitur cum omnia hæc admittimus, hoc eſt, libertatem, ciuitatem, & familiam, maximam eſſe capitis diminutionem conſtat.* Hactenus Pau. Capite diminutus ſiue capite minor, ita enim Horatius in Odis loquitur, is eſt, qui caput non habet, quod peregrinus dicitur, vt qui caput non habet in Repub. caput non habet ſi in numero ciuium, quamobrem in claſſibus qui bonis carent, ciues tamen ſunt, capite cenſentur. Nam ſolum ipſorum perſonæ in catalogum & æſtimationem veniunt. Apud Dionyſium tamen Halicarnaſſeum, aliquid diſcriminis inuenias inter capite cenſos, & proletarios. Qui inter liberos caput non habet, ſeruus eſt, & capite hac parte diminutus, ac propterea manumiſſio, capitis diminutio non eſt, quia ibi caput non perit, ſed nouum caput conſtituitur. Ita quoque qui familiam ſuam amiſit, ac in gente ſuorum non amplius cenſetur, caput amiſit, nec amplius inter agnatos connumeratur. Hinc fit, vt amiſſis parentibus, vbi quis eorum morte ſui iuris effectus eſt, capite diminutus non dicitur, quia inter ſuos caput retinuit. Omnino enim caput diminuere, eſt caput perdere. Hinc eſt illa truculenta Chremetis apud Terentium in Eunucho comminatio, quum mortem denuntiaret. *Diminuam* (inquit) *ego tibi caput, niſi abis.* Atq; adeo emancipationem habitam eſſe, pro imaginaria morte, argumento eſt, quod olim minima capitis diminutione, vſusfructus extinguebatur, qui non niſi morte perimi ſolet.

Digitized by Google

LIBER DECIMVS.

Ex Pandectis. De in Ius vocando.

CAPVT I.

VErba Caii ſunt. *Plerique putauerunt, nullum de domo ſua in ius vocari licere, quia domus tutiſſimum cuique refugium, atq; receptaculum ſit, eumque qui inde in ius vocaret, vim inferre videri.* Annexum deinde hoc Pauli dictum. *Satiſque pœna ſubire, quum ſi non defendatur, latitet.* Gloſſa eum locum, cũ res ex peritia antiquitatis pẽdeat, mirifice exponit. *Nemo* (inq) *debet vocari de domo ſua in ius, id eſt, non debet extrahi inuitus, & duci ad ius.* Hactenus ille. Facile heic attentus lector animaduertet, vocare non ſimpliciter eſſe citare, & denuntiare, vt ad litem ſuſcipiendam adſis, ſed inuitum quoque rapi, niſi vltro in ius ambulet. Olim enim licitum fuit, actorem, eum quem reum facere vellet, vel inuitum in ius adducere, vt videre eſt apud Horatium Sermonum libro primo, Satyra nona.

Caſu venit obuius illi
Aduerſarius, & quo tu turpiſſime? magna
Exclamat voce, & licet atteſtari, ego vero
Oppono auriculam, rapit in ius clamor vtrinq;.

Eadem conſuetudine vſus videtur Euangelicus ille creditor & ingratus, qui conſeruum ſtatim ob leue debitum, in carcerem pertraxit. Neq; abludit ab iſto more q ritatio illa in Curculione Plaut.

Proh Deum atq; hominum fidem,
Hoccine pacto indemnatum, atq; inteſtatum arripi?

Arbitror autem legendum eſſe, *inatteſtatum*, non *inteſtatum*, qui enim id faciebant teſtes conrogabant, ſe iuris cauſſa eos arripere, teſtium autem aures peruellebant, vt memores iſtarũ rerum eſſent. Atq; hinc quoq; eſt, quod ambo ſenes in Phormione, Phormionem per vim in ius arripere conantur.

De origine quorundam Germanicorum vocabulorum.

CAPVT II.

SÆpius mihi diſputatio fuit, cum viris præclaris, cur in toto illo tractu Brabantiç, quam ob planitiem Campaniam appellamus & in Hollandia, vbi paluſtria paſcua, quibus a fœno (vt arbitror) fœni nomen, multo infra terram ingentes arbores reperiantur. Non defuere, qui eas ibi natas exiſtimarent & radicum more, liberum aerem non requirere, quod prorſus ridiculum eſt, nullum enim germen in illis aut fruticatio apparet, deinde non vt naſcentes plantæ, in rectum aſſurgunt, ſed ſtratæ omnino iacent. Alii ex fama maiorum per manus tradita, opinati ſunt, illic olim fuiſſe ingentes ſyluas, & vel vi ventorum, vel terræ motu concidiſſe, atq; adeo ipſam Hollandiam olim Holtlandiam eſſe dictam, atque ita in antiquiſſimis libris eam appellari, auctor eſt Martinus Dorpius, ac ma-

at magnopere eos irridet, qui Hollandiam a cauitate terræ, quod admodum depreſſo ſit ſitu, nominari exiſtiment. Alii ruſus a fœno tam Hoylandiam (quia tota regio paſcuoſa eſt) nuncupatam ſibi perſuadent. Ego eam rem quæ etymo nomen inuenerit, indi-indicatam relinquo, verum a quibus ita dicta ſit, libenter indicauero. Mea opinio eſt, Danos qui magnis exercitibus littoralem oram fere omnem occuparaut, iniungendi nominis auctores fuiſſe, & amore veteris patriæ, Hollandiæ vocabulum in nouis ſuis Coloniis retinuiſſe. Eſt enim in mari Cymbrico, inſula Ollandia, eſt Zielandia, eſt Zierczee, eſt Scagen, ita vt non mala aut improba coniectura ſit, iis auctoribus (quorum tum arma late dominabantur) patriam noſtram, veterem Batauiæ appellationem amiſiſſe, ſuſcepto nouo Hollandiæ vocabulo. Sed vt redeamus ad arbores ſepultas, quas plane inuectitias credo. Nam ſi hæ terræ tam auide has ſyluas genuere, cur hoc idem noſtro tempore non fiat? natura quiddam æternum habet in ſuis dotibus, nec indolem ſuam vnquam mutat. tam pleraque Hollandiæ loca arbores auerſantur, neque vel inſititias ferunt. Non igitur credendum, eam vim naturæ ita prorſus extinctam, vt in contrarium abierit. Iuſtiorem autem cauſſam mihi videor ex Plinio collegiſſe, libro decimo ſexto, capite primo, vbi narrat, Romanos, dum circa Batauiam agerent, procul quaſi ingentem hoſtium claſſem vidiſſe, cui dum occurrunt conflicturi, non in aciem hoſtilem, ſed in arbores vna cum inſulis natantes, incidiſſe, quæ ad proxima quæque littora rapiebantur. Sed præſtat ipſius verba in medium afferre.

Haud procul ſupra dictis Cauchis circa duos præcipue lacus littora ipſa obtinent quercus, maxima auiditate naſcendi, ſuffoſſæque fluctibus, aut propulſa flatibus, vaſtas complexu radicum inſulas ſecum adferunt, atque ita librata ſtantes, nauigant ingentium ramorum armamentis, ſæpe territis claſſibus noſtris, cum velut de induſtria fluctibus agerentur, & in proſpectu ſtantes, inopeſque remedii, prælium nauale aduerſus arbores inirent. Hactenus Plinius. Sunt autem *Cauchi* vel Bremenſes vel finitimæ Bremenſibus. Mea igitur opinio eſt, eas inſulas, cum ſuis arboribus aduectas fuiſſe in humilima Hollandiæ, ibique procubuiſſe. Idem eueniſſe arbitror in Brabantica Campinia, cum certum ſit vſque ad Tungros olim Oceanum alluiſſe, atq; ita alluuione Rheni paulatim ſepultas eſſe. Memoria teneo auum meum, qui vixit ad nonaginta annos & octo, narrare ſolitum, cum auulſa inſula ex Dania ſe ſuperfudiſſet iis ſtagnis, vbi nunc ſunt Fœni ſiue Fenen, Danos repetitum veniſſe ſuas terras, ac litem ſuper ea re inſtitutam fuiſſe, iudicatumque, vt alienum ſolum vel liberarent peregrina inſula, vel poſſeſſione cederent. Certe Cornelius Tacitus Batauiæ, vt ſyluoſæ nuſquam meminit, vt paludoſæ perquam

ſæpe. Quod ſi penitius liceat in origines inquirere, omnino mihi perſuadeo Holandiam munus Boreæ & Rheni eſſe, ac principio nihil prætérquam altius quoddam æſtuarium Oceani fuiſſe, ac paulatim aggeſtu arenæ, quam plurimam ibi Boreas excitat, primum in littus, poſtea in montes aſſurrexiſſe, quos ibi quotidie & naſci & perire videmus. Rheni vero vndas ad iſtud obſtaculum, quaſi ad aggerem retentas fuiſſe, ac magno cum limo quem ſecum trahit, circum has oras ſubſediſſe, atque ita longa alluuione hæc paſcua nata eſſe. Ceterum quia ingreſſus ſum Hollandiam, etiam de Alcmaria, natali meo ſolo pauca libet attexere. De cuius nomine non minor ambiguitas. Aliis eam ab Halecum mari nominatam exiſtimantibus, quod genus piſcium Paul. Iouius vir doctiſſ. Menades appellat. Aliis quaſi Alcmariam, hoc eſt omnino mariam, eo quod ingentibus vndecunque lacubus inſtar marium cingatur. Certe noſtri ſtagna latiora, vernacula lingua, maria appellant, dialecto nonnihil immutato. Aliis contra dicta videtur, quaſi Admaria, quod non procul ſit ab Oceano, vt litera D. ſit diuiſa in C. & L. vnde conſtitui videtur, deinde in ſitu elementorum metatheſin eſſe factam L. ante C. poſito. Quicquid id ſit, in medio relinquo. Id certe auſim affirmare, oppidum illud ex caſtris, cuius formam etiamnum retinet, natam eſſe, quippe cuius omnes plateæ per cardines & decumanos limites dirigantur. Nam aut ab oriente æquinoctiali in occaſum æquinoctialem recto tramite deſcendunt, aut ab arpactio in meridiem nuſquam vllo obliquamento aut ambage. Sæpe comites Hollandiæ hunc locum caſtris ſuis inſederunt: deinde quia ſola ea parte ex Friſia in Hollandiam eruptio patebat, trinis arcibus eum aditum occupauerunt, quarum duæ mea ætate integræ ſuperfuerunt, exciſæ a Gelris duce Martino Roſcio: tertiæ fundamenta conſpicatus ſum, cum vallo & foſſa Alcmaria cingeretur. Diſtabant inuicem ad iactum teli, vt mutua ope ſibi ſuccurrerent. Nam Friſiam reliquam ab Hollandia, præterquam vbi Alcmariæ adhæret, aut æſtuaria Oceani, aut Rhenus diuidebat, cuius etiamnum ibi alueus ſiccus videtur, non procul a pago, cui nomen Schorel, vetuſque ſuum nomen obtinet. Ceterum facies loci nunc plurimum immutata ſtagnis quibuſdam exſiccatis, montibuſque arenoſis in paludes vi ventorum deuolutis, ita vt nunc vitata Alcmaria copiæ hoſtium per litora Oceani circumire queant. Dulce eſt meo animo, in patriis locis commorari. Eſt ad proximum lapidem, in Occidentem verſus, pagus, nomine Heiloo, vbi ratio eius loci multum degenerauit a vetuſtate. Hic quondam laborauit ingenti ſiti cum ſuis comitibus D. Willibrodus, cum primum in Hollandiam peruenerat. Nihil enim ibi erat, niſi ingentes arenarum cumuli, fons nuſquam, aut vlla ſpes aquæ. Ibi ſanctus vir (cœlitus oſtenſo loco) puteum effodit, vberrima & limpidiſſima aqua ſtagnantem. Id

quo-

quoque monumentum noſtris temporibus ſupereſt. Nunc autem ibi adeo non ariditas loci eſt, vt in proximo ſit, atque adeo ſub oculis ſtagnum, in longum ad duo millia paſſuum, in latum fere dimidio minorem. Limpidiſſimæ ibi vndæ & piſculentæ, inſulæ crebræ, auium, piſciumque tanta multitudo, vt nuſquam maior, fundus ſtagni durus, vtpote arenoſus, nec altior quam ad viri vmbilicum, prorſus multa amœnitas, cymbis & pedibus omnia permeare licet. Pagum iſtum Apoſtolus ille (nam noſtram gentem ad fidem Chriſtianam conuertit) appellauit, heiligeloof, nonnihil inflexo nomine alludens ad ſanctam fidem, quæ noſtrate lingua ita nuncupatur, verum tamen nomen eſt Heiloo, quam appellationem habuit ex Iouis Saluatoris ſylua, id enim Heyloo vocitamus. Fuit autem huic diuo familiare, ita mutare nomina ad ſpeciem Chriſtianiſmi, pauculis literis immutatis, quod etiā in Hæcmunda factum eſt, qui & ipſe pagus eſt litoralis, olim portu inſignis, duplo longius Alcmaria diſtans. Ab anguſto enim oſtio Engmond etiamnum dicitur, credo quod ſtagna Rheni ibi ſuū emiſſarium in Oceanum haberent. Certe intra ſecundum lapidem ad viculum nomine Crabbedam, viſitur alueus Rheni, qui nomen ſuū antiquum retinuit, licet a Rheno deſtitutus. Suffragatur meæ opinioni, quod claſſes Danorum ſæpius eo appulerint, quod ſine oſtio aut portu impoſſibile erat. Nunc certe cum portus periit: ne ſtatio quidem nauibus eſſe poteſt. Sed Willibrodus ſolita ſua feſtiuitate ex Engmonda fecit Hæcmunda, quod ibi primum homines mundæ religionis, hoc eſt, Chriſtianæ inueniſſet. Mihique omnino perſuadeo, tum Anglicæ gentis linguam cum hac noſtrate plane eandem fuiſſe, quod ex reliquiis idiomatum vtriuſque gentis liquido appaiet, cum in pleriſque eadem vocabula retineant, ac proinde diuum Willibrodum in gentem ὁμόγλωττον promtius & facilius Chriſtianam fidem ſeminare potuiſſe. Libet etiamnum aliquanto vlterius pergere: Sunt apud nos pagi, qui a fontibus ſiue baptiſteriis Chriſtianorum, nuncupationes ſuas habent: Haringkerſpoil, Sybekerſpoil, Bouekerſpoil, Outkerſpoil. Kers enim veteri lingua Chriſtum, vnde & Kerſtenen Chriſtianos appellamus, poil vero paludem dicimus. Solent enim olim in paludibus, ſtagnis, riuis, fluminibus, aut fontibus baptizari. In Bouekerſpol aliquid vetuſtate detritum eſt, dicēdus eſt enim pagus ille Bouenkerſpoil, quod ibi ſuperior palus eſſet Chriſtianorum. Kerck vero ex Græco originationem habet κυριακον, vnde Alemanus adhuc ſuum Kyrch vſurpat. Sic ex dominico factum eſt dom, vnde dominici templi ſacerdotes Dom heeren appellantur. Leges autem vvetten dicimus, ſed Germanico vocabulo ab albo prætoris, vnde legitimos teſtes vvittachtige tuigen appellamus. Deus quoque apud nos ex bonitate, ſed Germanica originatione, Goid dicitur. Homo a potiore ſui parte, nempe mente, menſch. Hyems

inde nomen habet, quod domina ſit ventorum, vvinter, hoc eſt, vvintheer, Æſtas quod ſolis domina, ſomer, hoc eſt, ſonheer. Menſis appellationem Græcis debemus. Dorice enim μάνη, nos manen dicimus. Deinde quia vſura menſtrua erat, menſeque exacto debiti appellationes fiebant, inde quoque factum eſt, quod nos, Manen, pro appellare dicimus. Solis dies ſon dach, Lunæ maen dach, nam & Græcis μάνη Luna eſt. Martis dies dinxdach. Dingen, enim apud nos litigare eſt. Mercurii dies nobis a lucro dictus eſt, vvoeneſdach ſiue vvonneſdach, quia hic Deus lucro præeſt, vt Mars litibus & bellis. Iouis dies, donderdach, hoc eſt, tonantis dies. Hinc quoque aizon herba, Latinis Iouis barba, nobis donderbaert, hoc eſt, tonantis barba dicitur. Diem veneris multi exiſtimant a Dea libertatis nuncupatam eſſe. Ego magnopere addubito, num a voce Ἀφροδίτης, ſit hoc ipſum corruptum. Verbum enim vrien apud nos ſponſam ſiue Venerem ambire ſignificat. quaſi ex ἀφροδιτιάζειν deſcenderit. Saturni certe dies mutilato vocabulo ſaturdach ſiue ſaterdach dicitur. Olim Gallis magna erant commercia Græca linguæ, non minus quam Latinæ, quod multis veſtigiis deprehendas, noſtramque linguam, ait Glareanus, vere Gallicam eſſe. Nam qua nunc vtuntur Franci, potius Latinum quam patrium idioma præ ſe ferre, quod certe ex non paucis vocibus apparet, citatis apud auctores, qualis eſt bulga een buil, nebba, roſtrum, ganza, anſer, quæ Plinius aliique maximi viri pro Gallicis vocabulis agnouerunt. Nos vt id appareat, pauca e multis deguſtabimus. Λαός luii, id eſt, populus, volgus volc. ὁλκὸς hulc, πιλότης een piloot, & a verbo γράφω pluym graef, diicgraef, quod harum rerum ſcripturis præerant. πῶλος, pullus equinus, een vool. Vnde Weſtualia quaſi weſtpolia, quod equitatu abundaret, & tale inſigne in ſuis vexillis olim circũferebant, vt non ſemel memini me audiſſe ex Conrado Goclenio weſtphalo. Libet hic rurſus aliquantulum exſpatiari: Gelriis nomen dedit Gelduba, teſte Carolo Bouillo. Leucos alii Louanienſes, alii Leodienſes exiſtimant, ab albedine corporum videntur appellationem ſortiti, ſi Græcam originationem velis admittere. Flandri, teſte Sceppero, a Germanica dictione, Flandren, quod ſagittam ſignificat, nuncupationem ſuam traxerunt. Brabantinorum nomen vix vnde deducas, inuenias. Non abſurdum videtur, ſi a Brenno illo vrbis Romæ expugnatore, & ortum & vocabulum duxiſſe affirmes, vt vetus appellatio fuerit, non Brabant, ſed Brenbant. Certe in Gallica Brabantia multa loca inſignia reperias iſtius Brenni vocabulo.

De characteribus planetarum & ſignorum Zodiacorum.

CAPVT III.

Non

NOn temere efficti ſunt characteres planetarum, aut notæ ſignorum zodiacorum. Sol enim circulo ſuo ☉ orbem ſuum Latinis indicat. Græci vero circulo iubar addunt, ſed ſurſum verſus hoc modo ♂. Luna corniculata facie facile ſe prodit ☾ Mercurius ex ſuo caduceo agnoſcitur ☿. Mars ſpiculo ſuo recto minacem ſe prebet ♂. Venus ſuis radiis quos inferne habet cõmonſtrabilis eſt ♀, qui tanti ſunt in illa, vt etiam vmbras faciat. Iupiter ab acroſticho ſuo ζ incipit. Ζεὺς enim Græce dicitur, cuius hæc figura eſt ♃, ita quoque κρόνος, hoc eſt, Saturnus ♄, quam figuram arbitror κ & ρ per abbreuiaturam in ſe concludere. Aries reflexis cornibus arietinis ſeſe indicat ♈. Taurus taurinis ♉. Gemini cõplexum duorum deſcribit ♊. Cancer ♋ duplici motu ſurſum deorſumque ſolis recurſum denotat ad ſigna auſtralia e borealibus. Leo corpus caudamque ſuam ſinuat ♌. Virgo Græce νύμφη a primis literis incipit NY. Libra ♎, ſuam bilancem præ ſe fert. Scorpius ſuo aculeo terribilis eſt ♏. Sagittarius intentam ſagittam habet ♐. De Capricorno non habeo quod ſtatuam. Aquarius ſuas vndas criſpat ♒. Piſcis duobus piſcibus a dorſo ſe in ventrem curuantibus cognoſcitur ♓.

De Notulis numerariis.

CAPVT IV.

INter notulas numerarias, quas vetuſtas habuit, hæc quoque in vſu fuit ∞, quo chilias vna ſignificabatur. Teſtes eius rei complures vetuſtiſſimi codices. Fuitq; aliquando in ea opinione, eam notulam ex ω deformatam eſſe. ω enim ex duobus ο. μικροῖς coaleſcere videtur. Sed meæ opinioni obſtabat, quod hæc litera apud Græcos nongentarii numeri eſt index. Poſtea incidi in vetuſtiſſimum Hegmondanæ bibliothecæ librum Martianum Capellam, cui iſte titulus præfixus erat. *Felix Aſper com conſiſt. Rhetor. vrb. r̃ ex mendoſiſſimis exemplaribus emendabam, contra legente Euterio Scholaſtico Diſcipulo Roma ad portam Capenam conſ Paulini vr̃ ſub die non. Martiarum, Chriſto adiuuante.* Formulas ipſas cum ſuis abbreuiationibus appoſui, vt cuiuſque diuinationem inſtruerem. Mihi autem is ſenſus videtur: *Felix Aſper comes conſiſtorii, Rhetor vrbis Romanæ, ex mendoſiſſimis exemplaribus emendabam, contra legente Eleuterio.* Nam primæ literæ manifeſto abraſæ erant. Quod autem hîc Rhetor comes appelletur, ne cui id mirum videatur: Omnis præfectus honeſtior, temporibus Iuſtiniani comes dicebatur, ita & comes laborum, comes domorum, comes horreorum, comes ſtabuli, comes ſacrarum largitionum, comes ſcholarum, appellationem ſuam ſortius eſt. In hoc libro inueni millenariani hanc notam iſtiuſmodi imagine depictam. ▷◁, quam rectam & ſynceram arbitror: eſt

enim deformata ex X quæ prima litera eſt in Xiliade, vt in prima litera ex mille. Sæpe ἀκρόστιχα pro integris nominibus vſurpantur vt. ἔ. pro ἔτος, certe etiamnum Græci hoc modo χ vnum mille, χχβ duo millia, χχχγ tria millia ſignificant. Huius igitur dimidium eſt Δ quæ triangulari forma literam D repræſentat, omninoque puto ſequentes annos in hac forma aliquid immutaſſe, ac cum olim pingeretur ▷, vt literam delta exhiberet, latera eius inuerſa fuiſſe. Quod ſi cui magis arridet Alciati opinio, eam inueniet libro Parergων decimo cap. vlt.

De Emancipatione liberorum, & cur illic triplex venditio, & cur filius familias permittente patre teſtamentum non condat.

CAPVT V.

QVæſtio eſt, eaque non abſurda, recte ne fecerit Iuſtinianus? quod ſolemnitatem trium venditionum, trium emtionum, totidemq; manumiſſionum ex emancipatione liberorum ſuſtulerit: An veteres Iuriſperiti peccauerint? qui tot ambages in re ſimplicis (vt videbatur) negotii induxerunt. Ad quod paucis reſpondendum: Neutros peccaſſe, cum id quod fecerint, legitima & rationabili cauſſa fecerint. Magna fuit olim patria poteſtas in liberos, non ſolum in bona illorum, ſed etiam in corpora. Editos a partu ſtatim abiicere vel occidere licebat. Id correxit aliqua ex parte Romulus, qui puerum minorem triennio vetuit necari, trimos permiſit, & reliquos deinde cuiuſcunque ætatis. Atque hinc factum eſt, quod parentes liberos triumphales e comitio detractos, populoque gratiſſimos (nemine ſe audente opponere) patrio iure domi interfecerint. Vendendi præterea eos, mira fuit licentia, non enim cœlibes tantum filios, ſed & nuptiis (idque ipſorum iuſſu) copulatos, atque inde iam parentes vna cum nepotibus venum dare poterant. Numa hic eatenus obſtitit, vt ex conſenſu parentum, coniugatos emtori addicere prohiberet, ceteros omnes permitteret, idque non tantum ſemel ſed tertio. Venditus enim a patre filius, ſi benignitate fortunæ libertatem recuperaſſet, iterum redigebatur ſub patris poteſtatem. A quo denuo venditus, atque iterum ſui iuris factus, quaſi duabus venditionibus nihil actum eſſet, tertio ſubiiciebatur patris ſui dominio, a quo ſi tum quoque venalis habitus fuiſſet, & ab emtore tertio emeruiſſet libertatem: tum denique aſſerebatur a patris tyrannide. Auctores iſtius rei Dionyſius Halicarnaſſæus in libris Antiquitatum Romanarum, Plutarchus Cheronæus in vita Numæ. Durauit iſta immanitas diſtrahendi liberos vſque ad tempora Theodoſii, qui primus iſtiuſmodi venditiones irritas eſſe voluit, quod in codice Theodoſiano clare deprehenditur. Ceterum in vltima venditione licebat patri ſtipulari a filio tertiam partem bonorum, quæ emancipatus acquiſiturus eſſet. Atque illud tam ſæuũ ius Iuſtinianus

nus mitigauit, non ſuſtulit, permittens patri paciſci dimidiam partem ad vſumfructum, proprietatis iure exſtincto, *In inſtitutione, Per quas perſonas nobis acquiritur.* Iſtæ igitur vere tres venditiones, tres manumiſſiones cauſſam dedere, vt tres imaginariæ venditiones, & manumiſſiones in emancipandis liberis adhiberētur, ne ſimplici aut duplici manumiſſione pater nō ſatis repulſus, a domino veteri, ſuum ius in filio reuendicaret. Non enim æquum videbatur, plus poſſe imaginariam venditionem, quam verā. Ac proinde idem numerus totidemq; vices vendendi, emendi, manumittendi, ſunt vtrobiq; obſeruatæ. Et ſummo iure dicta emancipatio eſt, hoc eſt, actio, qua quis deſineret patri ſuum eſſe mācipium. Nam vt intelligeret ſe in emancipando, quaſi vere vendi, ſeruumq; fieri, verberabatur ab emtore, quam iniuriam Iuſtinianus in Codice ſuo *Rapiſmata* appellat. Certè filii familias apud Plinium iuniorem libro 8. epiſtola ad Ruffinū, mancipia appellantur. Plurimaq; illis communia cum ſeruis, peculium, reuocatio in ſeruitutem, ſi ingrati ſint, & patronorum ſucceſſio, ſi inteſtati & ſine libris decedant. Ac proinde non vno in loco pandectarum, eorū emancipatio manumiſſio dicitur. Non igitur ridicule fecerunt veteres illi I C. quod triplici ſolemnitate, tertio redeuntem patri ſuam poteſtatem exſtinxerint. Nec in illorum formulis tanta abſurditas, quantam Marcus Cicero pro Murena videri voluit. Seruierunt ſuis temporibus & moribus ſui ſeculi. Ceterum poſtquam immanitas illa occidendi filios, veteri iure eſſet prohibita, venditionemque Theodoſius irritam fecerat, corpuſque a patris ſæuitie liberum factum eſſet: in bona tantum & acquiſitiones filii, patres poteſtatem retinuiſſent, neque tamen eam illibatam, ſubductis omnibus aduentitiis bonis, peculiiſque caſtrenſibus, & quaſi caſtrenſibus: alienatio quoque a familia, (quam emancipatio induxerat) vires ſuas amiſiſſet, cum & prætor illos pro cognatis agnoſceret, Iuſtinianuſq; eoſdem cum ſuis heredibus coæquaſſet, re iam euanida & propemodum exhauſta, & tantummodo vocabulo nitente: optime fecit optimus Imperator, quod rem ſine vſu, noluerit tot ambagibus ſolemnitatum celebrari, ſed vna manumiſſione emancipationē peragi. Quando autem in adoptionem quis dabatur, duæ tantummodo olim manumiſſiones adhibebantur, nec mirum, quia mutata patria poteſtate, ſui iuris non efficiebantur. *Codice de adoptionibus. lege vltima.* Atque iſtam iuris patrii (vt ſic dicam) fere indiſſolubilem tenacitatem nexus, cauſſam dediſſe arbitror, cur filius familias etiam ex conſenſu parentis teſtamenti factionem non habeat, ne faciendo teſtamento, emancipatus videatur, cum ſolummodo penes illos ſit faciendi teſtamenti poteſtas, qui ſui iuris ſunt: eundem tamen cauſſa mortis donare permiſſu patris, quod donationes, venditiones aliaq; huiusmodi, etiam ſeruis nedum filiis familias

ex conſenſu dominorum indulgeri ſoleant, eo quod huiuſmodi actus, nullum certum ſignum emancipationis oſtendant, ſed quaſi procuratoriam adminiſtrationem præ ſe ferant.

Quid inter ſe differant Tributa, Curiata, & Centuriata Comitia.

CAPVT VI.

SÆpius a me quæſitum eſt, neq; ego infrequentius ab aliis quęſiui, quidnam inter ſe differrēt, Tributa, Curiata & Centuriata Comitia? parum tamen vel meo, vel aliorum ſtudio proficere potui. Quicquid tamen id ſit, quod deprehenderim, in medium proponam, vt alii (quorum felicior induſtria) id augeant, quod in nobis curtum, vel non ſatis plenum apparebit. Præcipua difficultas ex eo naſcitur, quod tribus & curiæ, nunc eadem res ſit, nūc diuerſa, ex quorum confuſis limitibus, confundi videntur curiata & tributa comitia. Populum Romanum a Romulo diuiſum in tres tribus, tribus in denas curias, notiſſimum eſt. Sed tamen magnitudo populi ſemper increſcentis id effecit, vt quæ principio curiæ fuerint, poſtea pro tribubus ſint habitæ. Vt enim claſſes in centurias, ita tribus in curias diſtinguebantur. Ea ratione, vt illinc numerus militum, iſthinc ciuium iniri poſſet. Aſconius in ſecundum Verrinarum: *Vtrum legitimos habent omnes tribus diuiſores ſuos, Quos Plautus magiſtros curiarum vocat in Aulularia.* Ruſus: *Tribus enim vrbanæ ruſticaque omnes triginta quinque numerantur.* Vbi plane vides, omne diſcrimen inter curias & tribus ſublatum eſſe, quam rem confirmatiorem facit in tertio Verrinarum, his verbis: Tribus principio tres fuerunt. Tatienſis vna a Tatio rege. Rhamnes altera a Romulo. Luceres tertia a Lucumone ſiue Lucretino, ſiue a Luco, quem aſylum vocauerat Romulus. Poſt de nominibus Sabinarum plures factæ, quibus precatricibus, parentum bellum maritorumque finitum, ad poſtremum triginta quinq; factæ. Hactenus ille. Per tranſitum adiiciendum, xxx. illas curias non a nominibus raptarum Sabinarum, cum multo plures ſint captæ, vt vult Liuius, ſed a nominibus earū, quæ ſuo interuentu bellum inter parentes & maritos diremerunt appellatas eſſe, vt traditum eſt a Seruio. Ceterum omnino diſcrimen vetus ſeruandum eſt, ſi tributa & curiata & centuriata diſtinguere velimus. Quæ certe peculiari ratione & iure ſuo diſtincta fuere. Cum enim (inquit Aulus Gell. lib. 15. cap. 17.) ex generibus omnium ſuffragium ferantur, curiata comitia eſſe: cum & cenſu & ætate, centuriata: cum ex regionibus & locis, tributa. Ex quibus verbis colligas, Curiata comitia & centuriata ex diametro pugnare. Curiata enim eſſe, vbi ſinguli ciues idem ius ſuffragii habent, plebeique patritiis, pauperes diuitibus, iuuenes ſenioribus adæquantur. Quæ non abſurde δημοκρατικὰ appellari poſſunt. Niſi quod Cicero de lege Agraria contra Rullum, tributa potius po-

pularia

pularia velit. Curiatis, inquit, ea comitiis, quæ vos non finitis (ſiue vt quidam ſcriptus codex habet) quæ vos non initis confirmauit tributa, quæ veſtra erant ſuſtulit. Ceterum cur tributa magis ſint popularia, cauſſam inuenies apud Dionyſiũ Halicarnaſſæũ lib. 9. Quod tributa ſine auſpiciis fiebant, neq; obnuntiato vitio impediebantur, deinde comperendinationem non recipiebāt. Neceſſum enim erat, vbi ea ſemel inſtituta fuiſſent, eodē die perfici, neq; requirebatur, vt de iis Senatuſconſultũ fieret, antequā ad populum promulgari poſſent. Verba eius (ſi quis forte requirat) hæc ſunt. Τὶς δὲ τέτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἐγὼ σημανῶ. Τὰς μὲν φατριακὰς τὰς ψηφοφορίας ἔδει προβουλευσαμένης τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ πλήθους κατὰ φατρίας τὰς ψήφους ἐξενέγκαντες, καὶ μετ᾽ ἀμφότερα ταῦτα τῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου σημείων τε καὶ οἰωνῶν μηδὲν ἐναντιωθέντων, τότε κυρίας εἶναι, τὰς δὲ φυλετικὰς μήτε προβουλευμάτος γινομένου, μήτε τῶν ἱερῶν καὶ οἰωνοσκόπων ἐπιθεσπισάντων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελεσθείσας ὑπὸ τῶν φυλετῶν τέλος ἔχειν. Hoc eſt: Quæ ſit horum comitiorum differentia, ego indicabo. Curiata ſuffragia tum demũ rata habebantur, vbi & Senatuſconſultum præceſſiſſet, num ad populum id, promulgari oporteret, ſuffragiis curiatim collectis, nulloq; vitio ex auguriis vel, oſtentis obnuntiato: Tributa vero ſuffragia ſine ſenatus, c. vel ſacerdotum vel augurum approbatu fiebant, oportebatq; ea intra vnūm diem confici. Quam ob rem Cic. in oratione ſuperius citata dicit centuriata, & tributa comitia in vſu manſiſſe, curiata propemodum in deſuetudinem abiiſſe, niſi captandi augurii cauſſa. Ait enim: *Nunc quia prima illa comitia tenetis, centuriata & tributa, Curiata tantum auſpiciorum cauſſa remanſerunt.* A principio populus Romanus non vtebatur niſi centuriatis comitiis. Primum in cauſſa Martii Coriolani tributa comitia introducta ſunt, vt videre licet apud eundem Dionyſium libro Antiquitatum Romanarum ſeptimo, cuius verba Græca libenter ſubieciſſem, ni locus tam prolixus fuiſſet. Attamen Latina bona fide reddemus. Habēt autem adhunc modum: *Poſteaquam Senatuſconſultum impetrarũt, vt ad populi iudicium cauſſa referretur, progreſſi in forum, populum in concionem conuocarunt. Et cum multa laude Senatus decreta recitantes, diem prædicunt, in quam eius rei iudicium fieri oporteret. Poſtulantes vt omnes ciues præſto eſſe vellent, tanquam in certamine maximarum rerum. Id cum fama celebraretur, ingenti ſtudio apparatuque & popularium, & patriciorum res agi cœpta eſt. Illorum quidem, vt vltione punirent: ferociſſimum iſtorum, ne in aduerſariorum poteſtatem deueniret, tanquam ſi de optimatium ſtatu certamen eſſet. Videbaturque vtriſque & vita & libertatis periculum in ea cauſſa verſari. Tertiis igitur nundinis vulgus ruſticorum, quantum nunquam alias, in vrbem confluxit, maneque forum detinebat. Tribuni vero conuocabant multitudinem ad tributa Comitia, loca fori reſtibus circumuincientes, in quibus ſingula per*

ſe tribus conſiſterent. Ac tum primum concio viritim ſuffragium datura, hoc eſt, tributa comitia, habita fuit. Magnopere patritiis aduerſantibus, ne hoc fieret, poſtulantibuſq; centuriata comitia ex more patrio. Retro enim temporibus, cum ſuffragium populus laturus eſſet de re quapiam ex Senatus permiſſu, conſules ipſi cogebant centuriata comitia ſacris quibuſdam adhibitis, vt lex dictat.

Quin nonnulla etiam ad hæc noſtra vſq; tempora obſeruantur. Coibat autem multitudo ad Martium, qui ante vrbem eſt, campum, ordinibus inſtructa ſub centurionibus & ſignis, tanquam in expeditione. Neque omnes ſumptis calculis ſuffragium ferebant, ſed ſinguli per ſuas centurias, cum euocati a conſulibus eſſent. Ceterum cum ſint in
vniuerſum, centum & nonaginta tres centuriæ, eæque diſtinctæ in
1. Claſſis. *ſex claſſes: Prima claſſis vocabatur, & calculum promebant, qui e-*
rant maximi cenſus, & qui primum locum in acie obtinebant, in
quibus erant equitum ſeptendecim centuriæ, peditum vero octogin-
2. *ta. Secunda claſſis ſuffragium ferebat minoris patrimonii, & qui*
proximo ordine in acie conſiſtebant, & quibus non eadem arma cum
principibus, ſed minora fuere. eius claſſis numerus in viginti centu-
rias diſtinguebatur. His annumerabantur ex fabris lignariis, ferrariiſque
adiunctæ erant, aliiſque qui bellica inſtrumenta conficiunt. Qui ve-
3. *ro e tertia claſſe vocabantur, centurias explebant viginti, iidemque*
& cenſu & ordine infra ſecundanos ſubſidebant, nec eadem arma
cum illis geſtabant. Iam qui poſt iſtos accerſebantur, minori cenſu æ-
4. *ſtimati ſunt, locuſque illis & in bello tutior, & leuior armatura, di-*
uiſi erant & iſti in viginti centurias, ſed addebantur ipſis duæ centu-
5. *riæ buccinatorum & tubicinum. Qui vero in quinta claſſe, tenui*
iſti admodum pecunia cenſi, quibus arma erant pila & fundæ, hi in
acie locum non habebant, ſed nudi & expediti grauis armaturæ le-
gionibus commilitio aſſociabantur, ipſi quoque in triginta centurias
6. *diſcriminati. Pauperrimi autem ciuium reliquis omnibus numero*
non inferiores, vltimas vices ſuffragandi naneiſcebantur. In vnam omnes centuriam coniecti. Iſti erant & liberi a delectibus & a tributis immunes, atque adeo in ferendis ſuffragiis minimæ auctoritatis. Si igitur in primis centuriis equitum & peditum, quibus in acie primus locus attribuebatur, eiuſdem ſententiæ fuiſſent omnes illæ ſeptem & nonaginta centuriæ: finem ſuum habebat ſuffragatio neque deinceps reliquis ſex & nonaginta centuriis calculi permittebantur. Sin minus, ſecunda claſſis duarum & viginti centuriarum vocabatur, ac tertia deinde. Idque ordine procedebat, donec idem decerneretur a ſeptem & octoginta centuriis. Et pleraque controuerſia primis calationibus decidebantur, vt extremorum operam non requirerent. Raro autem negotium ita anceps incidebat, vt ad tenuiſſimorum ſuffragia progrederetur, & hoc erat quaſi finis, diſſectis in duas partes pari numero, centum & nonaginta tribus centuriis, cum vltimum ſuffragium illis ſuperduceret, ac in alteram partem pondere numerū

meri inclinaretur. Qui igitur partes tutabantur Martii, comitia iſtiuſmodi pro cenſu habenda calari poſtulabant, perſuaſi, facile ex prima calatione a ſeptem & nonaginta centuriis hominem abſolutum iri: ſin minus, a ſecunda ſaltem vel tertia. Verum id ipſum ſuſpectantes Tribuni, tributa Comitia cogi malebant, & eorum iudicio hanc litem decerni, ne pauperes deteriore conditione, quam diuites eſſent, neue tribules quam milites peiori loco conſiſterent, aut reiectis ad vltimam calationem, excluderetur plebs a pari iure ſuffragiorum, ſed æquales in ſuffragando, ſimiliſque inter ſe omnes & eiuſdem auctoritatis, vna calatione per tribus calculos ferrent. Vtrique ſunt iuſtiora, quam alteri petere, cum pro vniuerſi populi, non pro paucorum ſententiis iudicium populi peragi oportere cenſerent, & in iniuriis publicis cognitionem ad omnes pertinere, contenderent. Hactenus ille. In vnum igitur omnia contrahenti, iſta differentia conſtitui poſſe videtur, tributa & curiata comitia inter ſe loco congruere, cum ambo in foro habeantur, ambo viritim pro numero capitum, ſuffragia edant: ſed ea in re diſſidere, quod in curiatis, qui vnius curiæ ſint, ſimul vocentur, vt ſuam quiſque ſententiam declaret. In tributis, ſinguli, qui ſunt eiuſdem regionis. Fit enim, vt qui nomina profeſſi ſint in aliqua curia, domicilium mutent, & commigrent in alterius curiæ locum. Is ergo cum vicinis ſuis in comitia tributa acceſſitur, non cum iis, inter quos nomen ſuum profeſſus eſt. Ita quoque Athenienſes, *δήμους*, nunc homines vocant contribules, nunc certos pagos & regiones, vbi eæ gentes ſedem habent: in ea re quoque diſcrimen eſt, quod tributa comitia non opus habent nec ſacris, nec ominum auguriorumque obſeruationibus, nec Senatuſconſultis, quæ omnia neceſſaria ſunt in curiatis. Rurſus in eo conueniunt, quod popularia videantur, cum centuriata *ὀλιγαρχικὰ* appellentur in vitio, vel *ἀριστοκρατικὰ* in laude. Nonnunquam quoque militaria, nimirum vbi ſingulæ centuriæ ſingula ſuffragia conficiant. In qua claſſe ergo plures centuriæ, plura ibi quoque ſuffragia reperiuntur. Ac proinde maior vis in prima claſſe, quæ ceteris claſſibus omnibus vna centuria antecellit, & prærogatiuam perpetuam habet, hoc eſt, eorum ſententiæ ante omnes alios interrogantur. Neque illud quoque futilis differentiæ eſt, quod centuriatis Comitiis poſtea ſolummodo cenſores, Curiatis ceteri, patritiique magiſtratus creati ſint. In ſumma, omnia in hanc ſimilitudinem conſentiunt, quod in declarandis magiſtratibus bina ſemper comitia ſiunt, quorum prima prærogatiua, ſecunda iure vocata appellantur.

FINIS.

Digitized by Google

PETRI NANNII ALCMARIANI APOLOGIA SVPER ANNOTATIVNCVLIS IN THEOPHILVM, ADuerſus quendam Iacobum C[illegible]ium.

ETſi cum meo vulnere Græcarum Theophili Inſtitutionū tranſlatio prodiit, gaudeo tamen ſtudioſorum nomine, eum librū Latinū eſſe factum. Multi nobis hanc ſpem dederunt, inter quos facile princeps eruditiſſimus ille Franciſcus Craneueldius, Cæſareæ Maieſtatis Conſiliarius, & vtriuſq; Iuris Doctor, qui mihi ferme ante bienniū, primū ac ſecundū huius Theophili librū exhibuit, ea fide & caſtimonia verborum tranſlatū, vt nihil vnquā viderim, aut integrius, aut elegantius. Sed quia ille grauiſſimis & ampliſſimis negotiis implicitus, vel ſerius abſoluit, vel cunctantius edit, quæ in manibus habet, gratiæ huic Curtio qualeſcunq; agendæ ſunt, quod maturauit. Futurum eſt enim, vt interim eius verſione vtantur ſtudioſi, donec aliorū lucubrationes publicentur. Nec enim puto incepta de manibus propterea deponent, quod iſte præuertit. Nam ſi felix hac in re viſus fuerit, ad æmulationē gloriæ accēdi debent, qui illi nec ingenio, nec eruditione cedunt, ſin autem infelix, ab ipſis corrigendū eſt, quod apud hunc infelicius natū eſt. Omnino enim curandū eſt, ne quid ſtudioſæ iuuentuti deſit, cū qua tum optime agitur, cū multi eiuſdē rei interpretes extiterint. Alius enim alio ſignificantius, fidelius, elegantius reddit, & cum omnes eodē ictus deſtinant, fieri non poteſt, quin ſaltem aliqui ſcopum attingant.

Video enim priſcis temporibus priorem interpretationem poſteriores ſemper eliciuiſſe. Sic poſt Septuaginta interpretes, Aquila, Symmachus, Theodoſion, Hieronymus, alii poſt alios Biblia tranſtulerūt. Nec retardauit Trapezuntius ſtudium Gazæ, quo minus libros Ariſtotelis de animalibus denuo in linguam Latinam retexeret, nec Rodolphi Agricolæ prior in Iſocratem tranſlatio, Eraſmum ab iiſdem libris vertendis deterruit. Nunquam ita prior apicula florem delibauit, quin ſecunda ſuos ſuccos inueniret. Hæc mihi eo dicta ſunt, vt ad eos fructus adferendos, quos Curtius ſtudioſis vel attulit, vel ſtuduit adferre, etiam alios adhortarer. Quibus cum iam labor transferendi, aut in totum, aut magna ex parte exantlatus ſit, non debent ſuppreſſis ſuis lucubrationibus ſibi gloriam, iuuentuti magnam vtilitatem inuidere. Curtii gloriæ, ſi qua illa eſt, non inuideo, illud doleo, quod nobis ſuggillandis magnum gaudium attulerit oſoribus linguarum, quibus nihil lætius, quam homines eiuſdem linguæ ſtudioſos inter ſeſe conflictari. Ego igitur quo illis ſubtraham materiam gaudendi, nihil in Curtiū dicam, niſi quod ratio defendendi mei exegerit, eo enim & meus animus inclinat, & amicorum adhortationes impellunt, inter quos præcipuus eſt D. Halomius Brugenſis Canonicus, vir apprime & eruditus & humanus, Curtiique amantiſſimus, vt ſi parere volo, aut nihil, aut

hil, aut ſine ſtomacho ſcribendum eſt, quod alterum magni animi, alterum manſueti ſit. Quare exemplum Curtii non imitabor, qui primos ingenii ſui fœtus, alieno ſanguine rubere voluit, ac clypeo magis quam telo vtar. Quod ſi denuo prouocer, alia mihi ratio pugnæ habenda fuerit. Vellem autem Curtium ſi omnino lædere ſtatuerat, meam cauſſam a Rutgeri Reſcii cauſſa ſecreuiſſet. In me illi quidlibet licebat, in Reſcium præceptorem nihil illi pietas concedebat. Sed dulcis ſemper vndecunque gloria, voluit ſuo præceptore doctior videri, quo ſibi etiam illud Adagii competeret, πολλοὶ μαθηταὶ κρείσσονες διδασκάλων. Atqui licebat illi eodem tendere, & quidem longe ciuiliori modo, nimirum ſi ſua ſine conuitiis tradidiſſet. Contumelia verborum non eruditiorem aliquem, ſed petulantiorem demonſtrat, aut ſi ſtomachus bilem non continebat, potuiſſet aliunde reſarcire, quod alibi læſerat. Erant ſane multa bene a Reſcio annotata ac emendata, quæ licet ſit ſecutus Curtius: tamen immemor Plinii ſententiæ, minime agnoſcit per quos profecerit. His ſi album calculum addidiſſet, & grauior iudex & ſyncerior in pauculis illis, quæ nititur condemnare, apparuiſſet. Nunc arreptis pauculis, cum de aliis mentionem non faciat, videtur libidinem carpendi habuiſſe, laudandi voluntate caruiſſe. Id quantum candoris habeat, ipſe ſentit, præſertim cum ſe ſimulat alia nulla vidiſſe, niſi in quæ obeliſcum figit, eaque non e libris accepta, ſed a fama ad ſe allata. Sic enim ſcribit: Nannius quidam, vt audio, ſic legit. Et rurſus alibi: Nannius quidam, vt fertur, &c. Atqui bone vir, non ſolum mendacem, ſed & ſimulatorem memorem eſſe oportet. Fruſtra ſimulas te non legiſſe, cum poſtea oblitus tuæ ὑποκρίσεως, Louanienſem editionem citas. Non me fallit, quo conſilio fingas, te noſtra non legiſſe, ne ſcilicet vbi noſtram caſtigationem ſequeris, videare aliena opera adiutus, & quo fidem facias, quam nihil indigeas alienis inuentis, paucula arrodis, non e libris, ſed ex fama, vt tua ſimulatio habet, cognita. Credemus tibi, ſi credi vis tantum tibi inertiæ adeſſe, vt in re quam tractas, quamque vitioſam ipſe fateris, non conſulas, quid alii ſenſerint. Forſitan dices, quid mihi vobiſcum? Iuriſperiti non eſtis: Tale enim quiddam indicat tua iſta præclara quiritatio. Vide quid agant, qui tam temere eius ſtudii libris manus admouent, in quibus parum verſati ſunt. Atqui Iuriſconſultiſſime Curti, ſæpe etiam eſt holitor valde opportuna locutus. Vis audire quid egimus? Plus minus ſeptuaginta loca a nobis reſtituta ſunt, hoc noſtrum crimen, hoc ſcelus, hoc piaculum. Para fuſtuarium, vncos, Gemonias ſcalas. Habes reos ſua crimina agnoſcentes, peroraſti, parce clepſydris, ſua ipſi confeſſione conuicti ſunt. Noſtra iſta opera, quæ tibi tam audax & temeraria videtur, multis multorum & magnorum virorum epiſtolis collaudata eſt, non me Hercule Grammaticorum (ne id cauilleris) ſed Iuriſperitiſſimorum, niſi D. Granuelanus, vt de aliis taceam, Iuriſperitus non eſt.

Certe tu tam acer cenſor, non niſi ſeptem loca, ex toto aceruo attrectas, & ex illis ipſis ſeptem, non niſi tria laceſſere auſus es, non parſurus reliquis, ſi potuiſſes. Hic ego non parum vereor, ne lector me putet iracundum, vel otii abundantē, qui ob tria vellicata loca, Apologiam parē. Suggillat ille fateor, non niſi tria loca, infamia tamen in omnia ſpargitur. Solent enim homines leonem ex vnguibus æſtimare, & mercatores ex pauculis granis, ſpecimen totius acerui exhibere. Quamquā quod ad me attinet, facile hanc indignitatem tolerauero. Reiicis partes deſerere, nec debeo, nec poſſum, quondam præceptoris mei, nunc amici ſynceriſſimi, & mecū in eadem criminatione coniuncti, præſertim cum ab eo tam indigne tractatur, cui olim vigilias ſuas, & doctrinam, vt præceptorem decuit, ſedulo impartitus eſt. Hactenus de Curtio, nunc de Curtii cenſuris agamus.

APOLOGIA.

SCripſeram in Titul Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur, parag. Præterea. ἐπιπράσκετο αὐτὸν τῷ παιδί, legendum eſſe pro παιδί, ὁ πατήρ, alioqui tres emancipationes, & tres manumiſſiones, quæ olim in ſoluenda patria poteſtate in vſu erant, ſuū numerum non habere. Deinde quemodo poteſt patri vendi, qui tacita ratione in patriam poteſtatem rediit, vt plenius poſtea dicetur. Tit. de bonorum poſſeſſione, parag. Sunt εἰ συνέβη μοι τὸν ἐμὸν παῖδα ἐμαγκιπεύοντα δοῦναί σοι αὐτὸν εἰς πρῶτον μαγκίπιον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον Si in emancipando filio cum tibi tradidero in primū, ſecundum, & tertium mancipium. Patrē autem filium ter ſolere vendere, ſatis apparet ex commentariis Caii. Titul. prioris libri ſexto, vbi ſic loquitur: Sed filius maſculus, tribus emancipationibus de patria poteſtate exit, & ſui iuris efficitur. Emancipatio autē, hoc eſt, manus traditio, quædā ſimilitudo eſt venditionis, quia & in emancipationibus præter illum, hoc eſt, certū patrē, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. Ergo naturalis iſte pater, filiū ſuum fiduciario patri mancipat, hoc eſt, manu tradit, a quo fiduciario patre, naturalis pater vnum aut duos nummos, quaſi in ſimilitudinem pretii accipit, & iterum cum acceptis nummis, fiduciario patri tradit. Hoc ſecundo & tertio fit, cū fiduciario patri mācipat ac tradit. Et ſic de patris poteſtate exit. Hæc verba Caii videtur Theophilus ſuis Græcis inſtitutionibus attexuiſſe. Curtius ex πατρὶ τρίτον facit, prout ei libet vel tritonē, vel trituā ex eadē voce refingat, ac ita loquitur. Nannius quidā (vt audio) pro παιδὶ πατὴρ legit, ego vero lego, vt & verti, παιδί. Hæ ſunt illius rationes, quas adducit, tractamus, αὐτὸς ἔφα. Ille autē ne cogeretur mē ſeq., cū Græce haberetur ἐπίπρασκεν, hoc eſt, vendebat, vertit vendebatur, ne opus eſſet perſona venditoris, cū haud dubie ex contextu Græcorū verborum, & Caii narratione, patrem conſtet illum venditorem fuiſſe, quod mea annotatio vnica mutata litera planum faciebat

Titul.

Titul. de nuptiis, parag. Affinitatis, ita Curtius loquitur, Maiore prohibitione, Græce eſt, in editione Baſilienſi κώλασιν, quod nihili verbum eſt, ideoq; κόλασιν legendum eſt, aut κώλυσιν. Editio Louanienſis habet κόλασιν, ego malui κώλυσιν. Hactenus ille. Caſtigatio autem illa noſtra in indicem annotatiuncularum relata nõ eſt, vt multa maluimus caſtigare quam annotare, vel quod minimi momenti putabamus, vel quod verebamur minutilis illis attexendis, in notam oſtentationis incurrere. Nolo hic tecum φιλονεικεῖν. probas enim & noſtra, quamquam tua anteponas, facile ferimus ſuum cuique placere: Quod autem κόλασιν, hoc eſt pœnam, potius legendum ſit, quam κώλυσιν, quod prohibitionem ſignificat, indicat ſtatim ſubſequentia verba, quibus interpretatur, quid per κόλασιν intellexit, dicens: λέγω δὲ τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν, hoc eſt teipſo interprete, de capitali pœna loquor.

Titulo, de inutilibus ſtipulationibus, parag. Si ſcriptum. Hæc verba Curtius in margine adiecit, Hic in Græcis additum erat χωρὶς τοῦ ἢ διαζευκτικοῦ, quod nihil ad præſentem literam facit, quapropter ego id in ſequentem transtuli, quoniam ibi nonnihil de coniunctionibus agitur. Nãnius quidam legere fertur χωρὶς τοῦ ἢ διαζητικοῦ, quod non intelligo, niſi dicere voluit διαζητητικοῦ. Recte conicit, ita enim a me ſcriptum erat, ſed errauit chalcographus, omittens ex media dictione duas literas, & certe facilis eſt lapſus in ἐπαναλήψει duarum ſyllabarũ, ferme inter ſe ſimilium, τη τι, quam iuſtiſſimã excuſationẽ ſi mihi nõ permittit, quo tandẽ colore elabetur, vbi ipſius librarius ſæpe ad eundẽ modũ peccat.

Titulo, de fideiuſſoribus, parag. In omnibus. Hic Curtius ita ſcribit Hunc locũ aliqui inuertunt, eo (vt videtur) offenſi, ꝙ dicat Theophilus ex ſolutione eius, quod iure ciuili debetur, repetitionem non dari: quo quid verius dici poteſt: quamuis id ciuilis cũ naturali obligatione commune habeat. Hactenus Curtius.

Niſi intelligas de obligatione ciuili & naturali ſimul, hoc eſt, quę mixti generis ſit, falſiſſima adfers, quæ enim ciuilis tantummodo obligatio eſt, ea ſola repetitionem admittit, cum naturalis idem non faciat. Quare eam particulã de non repetendo ſoluto, potius ad naturalem obligationem pertinere arbitratus ſum. Certe ſi ἔχων legas pro ἄκων, vt ego exiſtimaui legendum, nõn poſſunt iſta verba niſi importune, ciuili debito attribui. Naturalis enim debitor, vt cogi non poteſt, ita ſi ſoluerit, repetere ſolutũ nequit. Nunc autem cur ἄκων in ἔχων mutandum cenſui, rationes addam. Primũ tamẽ ab æquiſſimo lectore ſtipulabor, vt totũ locũ excutiat. Diuiſerat Theophilus ſtipulationes in ciuiles & naturales. Et ciuiles eas eſſe dicit, vnde naſcantur actiones, quæ obligatũ condemnari faciant, & quod inde ſolutũ eſt, repeti nõ poſſe. Plena, me hercle, definitio. Sed nunc audi quomodo naturales definiat, eas eſſe, q̃ nec actionẽ nec condemnationẽ pariant. An plena ſit definitio, alii vi-

Digitized by Google

derint, certe ex hac definitione nullam efficaciam, aut vires huius obligationis reperias. Quod ſi hic tantummodo pro ἄκων ἑκὼν legas, vnica ſolũ litera mutata, addaſq; ea verba, quæ mihi de ſuo loco tranſlata videntur, nempe hæc, ſi tamẽ ſponte quis ſoluerit, ſolutũ repetere nõ poteſt, nihil video ꝙ plenitudini definitionis deeſſe poſſit: contra ſi ἄκων retineas, eademq; verba definitioni ciuilis obligationis aſſuas, vide ꝗ frigeat ſermo Sed reddamus omnia eius loci verba, quo cuncta oculis euidentius pateant. Ait Theophilus, ciuiles obligationes eſſe, ex quibus naſcantur actiones, quę inſtitutæ contra obligatum, eum condemnari faciunt, & ſolutio inde facta, non admittit repetitionem Nam ſi inuitus, qui obligatus eſt conueniatur, vbi ſoluerit, repetere non poteſt. Obſecro cui rei ſeruit, hæc vox *inuitus*, ſiue enim volens ſiue nolens ſoluerit, ęque ſolutum repetere non poteſt. In naturali autem obligatione, non niſi a volente ſolutionem impetres. Vnde ibi mentio volentis peropportuna fuiſſet. Deinde quorſum ille battologiſmus, vt quod ſtatim dixerat, eiſdem verbis repeteret, non aliter quam Mercurius ille apud Ouidium Et me mihi perfide prodis, Me mihi prodis ait. Agemi Curti, qui hunc locum vt ſanum, integrumque transfers, ac tam ægre ſuſtines, quicquam a nobis attrectari, dic mihi rogo per tuam iſtam incomparabilem Iuriſprudentiam, cur, cum Theophilus exorſus, de bifida natura obligationum, ſtatim non obligationem, ſed ſtipulationem in duas ſpecies diuidat, aliam ciuilem, aliam naturalem aſſerens. Commonſtra mihi ſi potes naturalem ſtipulationem, quæ ea natura contenta eſt, vt ciuilis non ſit.

Ego ſi hunc locũ tranſtuliſſem pro ἐπιφαλήσεται legiſſem εὐχῶν, aut ſi Gręcam vocem retinere voluiſſem, quo minor offenſa eſſet, eam nomine pactionum expoſuiſſem. Plures adhuc ſunt ſcrupuli in eodem loco. Sed quid agas in tanta moroſitate hominum. Vtinam Curtius tam diligenter in reliqua vitia non emendata oculos intendiſſet, quam in alienos labores ſeueriter inquirit. Obiicit mihi, quod locum inuerto. Ne litera quidem a me mutatur, ſed quid mihi videatur, in catalogo annotatiuncularum admoneo, liberum cuiq; ſuum ſenſum relinquens.

Mutatum eſt a chalcographis in Louanienſi exemplari κοινὰ in κοινὸν, id quia recte mutatum dixi, ac eo elogio meam quodammodo litem feci, vna cum Rutgero Reſcio vapulo.

Pie certe Curtius facit, ꝙ Rutgerum Reſcium præceptorẽ ſuum ita propalam ſuggillat, vt eius verba mentẽ habere neget: Θρέψας ἐλυκιδεῖς, θρέψαι κύνας, ὥς σε φάγωσι. Sed dicit mihi Curtius. Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas, Recte. Sed vbi erat iſta veritas in tot bonis Reſcii caſtigationibus? Præclara veritas, quæ vbi ſe multa laudanda offerunt, tacet, linguam non habet, vbi chalcographi error carpendi occaſionem dedit, plus ni-

plus nimio loquax eſt. Atqui dicet, ſuppreſſo nomine egi. Qui potuiſti euidentius? qui bis me nominatum citas, citas etiam Louanienſem editionem. Adhuc ſcilicet latebimus, & ignorabitur in quos ſpicula cōtorqueas, quaſi non æque indices, ſiue dicas Homerum, ſiue Troiani belli ſcriptorem. Plus certe aliquando lucis habent *αὐτονομασίαι*, quam propria nomina.

Sed audi lector, quomodo res acta ſit. Cum annotationes Rutgeri Reſcii meis adiectæ eſſent, ne aliena mihi cederent, ſingulas illius caſtigationes ipſius nomini aſſerui, ſubinde accinens hoc elogium, recte mutauit Reſcius, ſecurus nimirum de fide auctoris. Animaduerti enim eum multa religione libros tractare, quaobrem nihil ab eo temere mutatū credidi, nec iam credo, quicquid enim hic vitii eſt, chalcographorum culpa datum eſt. Tibi fortaſſe durior excuſatio videtur (vt debet diſcipulus *ἀκριβολογεῖν* cum præceptore agere) mihi tamen veriſſima habetur, ſcimus enim omnes quantopere peccent chalcographi, præſertim in affinibus vocabulis, id ſi neſcires, ex tuo iſto libro addiſcere poteras. Pag. enim 33. Titul. De capitis diminutione, Par. Cum autem, ita transfers. Quod ſi plures ſint cognati, non ad omnes tutela pertinet. Niſi culpa in chalcographos reiecta, te eripias, vt illis attribuas pro hac voce *agnati* cognati poſuiſſe, quomodo quęſo elaberis? Atqui minor hic eſt ſimilitudo vocum, quam in *κοινὸν* & *καινὸν*. Et rurſus de legitima patro. tutel. ita tuus liber habet: Libertus & liberta tutor indigebant, pro tutore. Scimus tuam culpam non eſſe, non ſumus tam iniqui, tantum cuperem te eadem erga nos æquitate vti. Me certe *καινὸν* legiſſe, vti tu vis, teſtes ſunt D. Petrus Amicus. I. L. Doctor, literarumque humanarum & iuris peritiſſimus, D. Daniel ſecretarius Epiſcopi Brixinenſis, nunc etiam laurea vtriuſque iuris a D. Alciato condecoratus. Filii Buslidiani & illi nequaquam indocti. Sed afferam ſi vis teſtes etiam tibi domeſticos, M. Iacobum Haloinum, M. Gerardum Bacchuſium, canonicos Brugenſes municipes tuos, viros & eruditione & humanitate ac fide inſignes.

Titul. De actionibus, Parag. Tripli, vbi in noſtram annotationem ita ſcribit. Sunt, inquit, qui hanc literam mutent, & quidem corruptus innumeris locus videtur, ſed recte nec ne, an falſo: item quomodo corrigendus ſit, non poſſum dicere, quoniam conſtitutio Cæſaris, qua modū ſportularum fecit, maiorum incuria in Codice non exſtat, hactenus ille. Videtur Curtius intellexiſſe, quaſi certam quantitatem ſportulis præfinierim, qui ſi mea verba perpendiſſet, ſentiret me potius exiſtimaſſe, a Theophilo hanc ſummam pecuniariam ſportulis aſſignatam, non quod religioſe definiret, ſed quod vel exemplum fingeret, vel ſecūdum leges poſteriores eiſdem nominibus pecuniarum diuerſum pretium ſtatueret, quod & ipſe Iuſtinianus fecit Inſtitu.

De libertorum ſucceſſ. Parag. Sed noſtra, vbi mille ſeſtertios pro vno aureo computat, cum centū ſeſtertii tantūdem conficiant. Sūt autem hæc noſtra verba, hic numerus cum ſequenti numero non conuenit, vbi fingit ſex numos vltra æquum, ratione ſportularum eſſe petitos, mille enim numi pro ipſius hypotheſi non conficiunt, niſi quinque numos ſportularum nomine præſtandos. Quam procul autem abſim ab aſſeueratione, ipſa verba per ſe clamant. Non enim neſcii eramus, quam ſæpe in ſportulis variatum eſſet, quæ nunc decimas, nunc plus minus duodecimas eorum, quæ in lite petebantur, auferebant. Nihil autem in tota annotatione a me dictum eſt, niſi Theophilum ſibi non conſtare, atque huic malo vnica litera τ ſubueniri, quæ ſi adiecta ſit, Theophilum ſibi cōcordem fore.

Titul. De replicatione, Pagin. 444. verſu a fine 8. pro ἐγίγνετο Reſcius ſubſtituit γίγνετο. Nunc audiamus illius cenſuram. Græce eſt, inquit, ἐγίγνετο, quod nihili verbum eſt, ego vero lego οὐ γίγνετο, ſic enim ſcribit Iulius Paulus in lege, ſi vnus, de pactis. Pactus ne peteret, poſtea conuenit vt peteret, prius pactum per poſterius elidetur, non quidem ipſo iure, &c. Quare videant quid agant, qui tam temere eius ſtudii libris manus admouent, in quo non ſatis verſati ſunt. Quid ais Iuriſconſultorum alpha Curti? adeo ne male fecit Reſcius, quod ex ἐγίγνετο voce (vt ipſe ais) nihili germane Græcam fecit? teque in ea re approbatorem habet. Verum quia τὸ οὐ quod in omnibus exemplaribus deerat, nec a Viglio vigilantiſſimo & Iuriſconſultiſſimo homine emendatum erat, non adiecit, vt ἀναλφάβητος iuris, a te alpha Iuriſconſultorum, quaſi ferula conuerberabitur homo ad annos aliquot in ſtudio iuris non oſcitanter verſatus. Probe rependis τὰ δίδακτρα pius diſcipulus. Atqui quod iſte locus iam ſanatus eſt, in eo ille tecum partiarius eſt. Ille literam, quæ ſupererat reſecuit, tu duas literas quæ deerant adiecisti. Non audet tecum agere de communi diuidundo, quia tuum beneficium duas literas, ipſius tantummodo vnam habet, id tantum cupit ne vapulet. Libenter tibi etiam ſuam literam cedit, vt tres habeas ad vberiorem materiam exſultandi. Libere triumphes, modo ne ipſe triumphetur. Vide quantum habeat momenti vnica litera, quos animos, faſtus, inſultationes faciat.

Si tam male accipiendus eſt, qui ex duobus vitiis vnū ſuſtulerit, alterum reliquerit, qua cruce dignus erit medicus, qui morbū non tollit, ſed mutat, vt quotidie fit in ægrotationibus peracutis, magno cum bono ipſius ægroti, qui inſtantibus fatis eripitur. Age mi Curti, docebo te tuis exemplis, veniam nobis deberi, ſi non vbique ἀσυγχύτως, cum tu tantus Iuriſconſultus, vt videri vis, & tantæ Græcitatis, non ſemel in reddenda ſententia impingas, neque per totam tuam translationem decurram (id fortaſſe alias factu-

facturus, ſi denuo reſpondendum fuerit.) Sed mihi vt te tui commonefaciam, pauciſſima loca ſufficiunt, nec tibi illa obiiciã, quod meliora non potueris, ſed quod meliora non feceris. Habes antidotum etiam ab aduerſario: cupio enim non te lędere, ſed me cum Rutgero Reſcio defendere.

Tit. Ex quibus cauſſ. manumit. non poſſ. § Licet. οὐδεὶς γὰ ἀνέξεται τῶν εὖ φρονούντων προσελθεῖν κληρονομίαν, ἐξ ἧς κέρδος μὲν οὐδὲν τῷ ἀδιτεύοντι, ὕβρεις δὲ μυρίαι, καὶ ζημίαι, καὶ οἱ ἐπὶ δικαστηρίων ἑλκυσμοί. Hæc Curtius ita vertit. Nemo enim, qui modo mentem aliquam habeat, hereditatem admittet, ex qua adiens nullum emolumentum ſperare poſſit, ſed quæ multorum arrogantiam, moleſtiaſque, damna & lites ſecum afferat. Quam iniqua lance pondera Græcorum verborum rependis. Vbi illic arrogãtia? vbi moleſtia? aut quid deniq; hic facit arrogantia? Quam ignaua & diluta ſunt iſta, lites ſcilicet præ Græcis illis, οἱ ἐπὶ δικαστηρίων ἑλκυσμοὶ. Quanto ſimplicius & fortius Græca ſonant, quæ ad hunc modũ interpretari poſſis. Nullus enim prudens eam ſuſtinebit adire hereditatem, ex qua adeunti, lucri nihil, contumeliæ autem & damna & raptationes in iudiciis infinitæ. At ſtatim pro εὐτελίζεσθαι quod eſt euileſcere, tranſtulit lacerari ac minui, præpoſtera αὐξήσει. Sed habeat hoc impune, permitto enim vt verbis ludat, modo ſententiam non lędat. Poſt aliquot deinde verſus μέχρι γὰ ἑνὸς τὴν οἰκείαν παραχαράττει νομοθεσίαν. Hæc Curtius ita reddit, nam vſque ad vnum lex conſtitutionem ſuam vitiat ac corrumpit. Cũ ſenſus ſit Legem Æliam ſentiam, vnum tantummodo ſuæ conſtitutioni aſſcribere.

Mox §. Eadem, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τὴν ἑαυτῶν ἐλαττοῦσι τὴν ὑπόστασιν, id eſt, hoc modo bona ſua diminuunt. Curtius tranſtulit. Et ita facultates leuiter diminuere. Leuiter ſi hic intelligas pro parũ, ſententia vitiatur. Sed puto Curtium per hanc vocem intelligere temere ſiue facile. Id admonendum viſum eſt, ne lector deciperetur ambiguitate vocis in illam quam in hanc ſignificationem pronioris.

Tit. De his qui ſui aut alieni iuris ſunt. Par. In poteſtate, ἢ χεῖρας ἐπιβάλλειν τούτῳ, ὁ δὲ προλαβὼν ξίφει τοῦτον ἀνεῖλεν. Curtius ſic. Aut cũ domino manus iniicere vellet, dominus eum ferro occupatum interemerit. Bona quidem ſententia, ſed non horum verborũ. Græcus enim intelligit dominum in feriendo priorem fuiſſe, & illius ictus anteuertiſſe.

Tit. eod. Par. Sed mater. ἀλλὰ συγκροτεῖν δικαστήριον καὶ διαγινώσκειν τὰ μεταξὺ αὐτ͂. Curtius ad hunc modum. Sed iudicem cauſſam vtriuſque cognoſcere, & apud ſeſe ſtatuere τὸ συγκροτεῖν δικαστήριον, pro apud ſeſe ſtatuere vertit, cum ſit ſenſus, iudicem debere partes conuocare, atque ita de vtriuſque cauſſa cognoſcere. Tit. De nuptiis. Par. Affinitatis ἀγχιστεία δέ ἐστιν οἰκειότης προσώπων. Curtius ſic. Eſt autem affinitas propria quædam perſonarum qualitas, cum ver-

tendum erat. Eſt autem affinitas perſonarum neceſſitudo, quod certum genus, & non tam vagum definitioni addit. Tit. De excuſationibus tutorum vel curatorum. Par. Item tria. ἐπειδὴ εἰ πολλάκις ἐσπουδάκασι τὴν τοῦδε ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν ὑπεισελθεῖν οὖσαν ἀπλεισώτην, οὐκ ἀναπληρώσει τὸν τῶν τριῶν ἀριθμόν. Curtius ita vertit. Quia ſi forte huius vel illius tutelam vel curationem affectauerim ſuſcipere, cum opulenta eſſet, ea numerum trium tutelarum non explebit. Atqui Græcus non loquitur de opulentis tutelis affectatis, ſed de non oneroſis, nec ſcio cur qui quam ad defugienda onera tutelarum, opulentam tutelam affectare velit, niſi ad prædam inhiet. Titul Quibus alienare licet vel non, εἰκότως οὖν τὸ μὲν τῆς ὑποθήκης διὰ τῆς οἰκείας ἠσφαλίσατο νομοθεσίας. Curtius ſic. Non iniuria ergo ſua rogatione hypothecarum cauſſam ſubuertit, cum Theophilus intelligat , id quod ad hypothecam attinet fundi dotalis, lege communitum eſſe.

Non deeſſet mihi occaſio hic mi Curti reponendæ tuæ exclamationis, Vide quid agant, qui tam temere eius ſtudii libris manus admouent, in quo non ſatis verſati ſunt. Poſſem ſingulas tuæ interpretationis offenſas magno odio exagitare, ſed nolui gratum facere oſoribus linguarum, nolui te hac in parte imitari. Statutum mihi fuit ἀπολογεῖν οὐκ ἀντικατηγορεῖν. Tu ſi ſcribere velis , fac id ciuiliter agas, ne ad ſecundum ictum, non de defenſione ſolum, ſed etiam de vltione mihi cogitandum ſit. Ad quam ſi incubuero, vt nec cauſſa, ita fortaſſe nec induſtria, nec animi mihi defuturi ſunt.

FRANCISCI ROBORTELLI Miſcellanea.

CLARISSIMO DOCTISSIMOQVE IVRISCONſulto Lælio Taurello, Franciſcus Robortellus S. D.

Non dubito, quin, quãuis occupatiſſimus ſis, libellũ hunc noſtrum, quem proxime ſcripſi de ea facultate, & artificio, quod in ſcribendis hiſtoriis requiritur, libenter ſis lecturus, id vero ego tũ ſpero humanitate tua fretus ſingulari, tum vt confidam, faciunt magna tua erga me beneuolentia ſigna, quæ mihi antehac perſpexiſſe videor. Ardeo ſane cupiditate incredibili aliquid ſcribendi, quo quantum tibi debeam apud homines teſtatum relinquam, ſed nimirum ita nunc occupata ſum opera, & impedito animo, vt nullum mihi vacuum relinquatur tempus. Leges igitur in præſentia libellum hunc meæ ergæ te præclaræ voluntatis, & obſeruantiæ teſtem, quem, cũ multis ante propè ſubnegaſſem, nunc non tribuere non potui, cum iidem, tua tutela ſubiectus vt exiret, poſtularent. Eum vero ego ordinem in diſputando ſeruaui, quem Ariſtoteles ipſe in Rhetoricis tenuit ſcribendis, ſic enim

quam

Digitized by Google

quam planiſſime, & minime vulgari modo eam totam rem ſcribi poſſe exiſtimauit. Omnia præterea, quæ a me in hoc genere ſcripta ſunt, ita ſum commentatus, vt neq; inania ſcrutari, neque omnia curioſe conſectari voluerim, ſed prorſus ad artem, & methodum illam præclaram redigere totum hoc ſcribēdi genus conatus fuerim, vt noua veluti quædam peculiari nomine a ceteris diſtincta exſtaret facultas, ſiue ars hiſtorica nam qui de eadem re aut tā accurate ſcripſerit, aut eo ordine, quo nos, plane noui neminem. Quod ſi intellexero, te doctiſſimum virum a me prorſus non diſſentire, aut, ſi rem minus aliquam probabis, gratam tamen hanc meæ erga te obſeruantiæ teſtificationem tibi fuiſſe, mirum in modum lætabor, ſed omnino huic diſputationi noſtræ ex animo, ſin minus, humanitatis cauſſis ſuffrageris velim, vt vna cū pluribus & quā ornatiſſimis tuis de me iudiciis etiam hoc exſtet, nihil enim mihi ad omnem laudem illuſtrius, aut ad cōmendationem maius, per quam Optimo ac Max. Duci Floren. COSMO. Med. indies gratior, acceptiorque ſim (id enim inprimis mihi optatiſſimum eſt) contingere poſſe puto, quam ſi me a te amari, & probari intellexerit: Is enim multum tibi tribuit, & tam amplis honoribus, atq; præmiis propter innumerabiles, & maximas virtutes tuas, ac ſingularem ſapientiam, & doctrinam te decorauit, vt non olim apud Alexandrum Auguſtum Vlpianus, aut alius quiuis apud Maximos Reges, & Principes honoratior vnquam fuerit. Vale, Piſis. IV. Calen. April. M. D. XLVIII.

Diſputatio de Hiſtoria facultate.

NVnc dicendum, qualis ſit Hiſtorica facultas, ſic enim in præſentia libet appellare, quem habeat ſibi finem propoſitum, quam materiem ſubiectam. Ac de fine primum, nam cetera facilius cognoſcentur. Proclus doctiſſimus Platonis interpres in ſuis quæſtionibus Poeticis refellit nonnullos, qui Poetices finem eſſe ſtatuebant, oblectationem: aſſeritq; finem ipſius eſſe, imitari, quod hac ratione ſatis probabili confirmat: *Omnis Poeta imitatur, ergo finis Poetices dicenda eſt ipſa imitatio.* Quaſi normam quandam, ac viam nobis oſtendat doctiſſimus vir eo loco ad inueniendū cuiuſuis artis, & facultatis finē, ex eo, ꝙ perſpicitur quælibet ars agere. Alia eſt ratio inueniendi finis in qualibet arte, & facultate, q̄ mihi videtur Ariſtoteles ſecutus in Rhetoricis ad Theodecten, cum ait: *Finem rhetoricæ facultatis eſſe perſpicere, quid in vnaquaq; re probabile ſit*, idque exēplis confirmat, tū medicæ artis, tum geometriæ. Hæc vero poſterior ratio indagandi finis ad id reſpicit, ꝙ q̄libet facultas, & ars docet, ſed nos priorē ſequentes, dicimus *Hiſtoricæ facultatis finē eſſe narrare, Hiſtoricūq; ipſum narratorē quēdā, & explanatorē.* Et quoniā narramus, & explanamus aut res, q̄ naturales ſūt aut q̄ ex opificio aliquo ꝓueniunt, aut q̄ ab hominibus geruntur, non earū, quæ primo, & ſecundo loco a me dictæ fuerunt, ſed quas ipſi homines gerūt. Lucianus Samoſatēſis priorē rationē ſecutus in eo libello, q inſcribitur, πῶς δεῖ γράφειν ἱστορίαν, finē hiſtor. cōſtituit,

vt iuuet τὸ χρήσιμον, quod Græci vocant, non τὸ τερπνὸν, nam illud ex veritate, qui vltimus eſt finis, proficiſcitur; Quod ſi per ſe ſubſequatur τὸ τερπνὸν nõ extrinſecus adductum, aut acceſsitũ id quoq; magnopere ad hiſtoriam ſpectare. Hæc ita Lucianus expoſuit, belle quidem, & docte. Nos vero apte hæc cum ſuperioribus coniungi poſſe exiſtimamus; (*nam officium, & finis affinitatem inter ſe habent maximam*) vt dicamus hiſtoriæ finem eſſe, narrare res geſtas, vti geſtæ fuerint, iuuandi gratia. Quod ſi res ita ſeſe habet, patet hiſtoriæ finem eſſe *narrare res geſtas, vti geſtæ fuerint, iuuandi gratia*, ex quo etiam patet hiſtorici eſſe, narrare τὰ γεγονημένα, nam non eſt effector rerum, ſed explanator, atq;, vt verbis Luciani vtar οὐκ ἐστὶν αὐτῶν πραγμάτων ποιητὴς, ἀλλὰ μηνυτής. Hinc vero tam multa incommoda emanarunt: nam dum maxima hiſtoricorum pars ipſam narrationem prætermittens τῶν γεγονημένων inſiſtit nunc huius, nunc illius viri laudibus, aut ſæpe etiam ſtudet hoſtes adducere in contẽtionem ſuorum magis, quã illorum ſtudioſus. Fœdiſſime corruptum fuit totũ hoc ſcribendi genus. Non minus igitur vere, quã polite fuit a Cic. dictum in Bruto; *hiſtoriam eſſe factam mendoſiorem laudationibus funebribus, & domeſticis aliquarum familiarum*, nam ita factũ eſt, vt falſi conſulatus, falſi triumphi recenſerentur. In vtroque peccat aliquando Liuius noſter, dum plus nimio Romanorũ laudi ſtudet, & hoſtium gloriam oppugnat. Quid enim opus fuerat quodam in loco de Gallis, quæ gens fortiſſima, & honoris appetẽtiſſima ſemper habita fuit, illud tam iniquo, & exulcerato animo proferre, eos dulcedine vini allectos, primũ in Italiæ alpibus ſubiectam planitiem veniſſe, locaq; multa occupaſſe, ſed multi, qui Hiſtoriam ſcribunt, plane ignorant, qua in re hiſtorica facultas Poeticæ diſſimilis ſit, nam Poetice conſiderat tantũ τὸ δόξαν, & illud, quod Ariſtoteles vocat εἰκὸς, id eſt, veriſimile, ſi igitur ſibi proponat virum aliquem laudãdum, poteſt pro ſuo iure illa proferre. Os Ioui, humeros Marti, pedes Mercurio ſimilẽ eſſe: ad hiſtoricam vero facultatem ſi hæc applicentur, cum ipſa habeat ſibi propoſitum τὸ ἀληθὲς, & τὸ γεγονημένον, nihil aliud omnino fuerit hiſtoria, *quam pedeſtris quædam Poetice*. Iam vero ſummatim vt dicam, hiſtoricorum mẽdacia aut cõfinguntur κοινὰ τὸ εἰκὸς, nam ne veriſimile quidem recipit hiſtoria, vt ſiquis dicat *hoſtium quinquaginta millia cæſa, ex noſtris duos cæſos, tres vulneratos*: Aut cum longiſſime diſcedunt a veriſimili, vt ſi quis aſſerat *Imperatoris clamorem tantum fuiſſe, vt illius voce percuſſi octo ſimul interierint*, neque aliunde, quam aut ex inſcitia indoctorum, aut ex adulatione improborum hominum proueniũt. Quorum vtrum turpius ſit, plane nondum cõſtitui, cum vtrunq; ſit turpiſſimum. Exemplum inſcitiæ hoc poterit eſſe: Si quis vrbem aliquam in littore poſitam, in monte dicat, hoc enim portento ſimile eſt, quaſi aliquis vrbes loco ſuo dimoueat, & veluti Hercules Atlantem in montem humeris, ſic ille oppida alio tranſportet. Nõ ſine

riſu

Digitized by Google

riſu nuperrime legi in cuiuſdam Germani Geographia Piſanæ vrbis, in qua nunc ſumus, mœnia mari ablui. Adulationem in hiſtoria Alexander Magnus vſque adeo deteſtatus eſt, vt Ariſtobuli librum in amnem proiecerit, idemque dixerit, *cuperet ſe aliquando poſt mortem redire ad viuos, vt perſpiceret, an homines ſe poſtquam e vita ceſſiſſet tantopere laudarent*. Extimeſcebat quippe Rex ſapientiſſimus teterrimum hoc portentum, quod iamdudum appello *Adulationem*. Eſt enim doloſum, vafrum, ac veritati maxime infenſum, viuoſque vorat homines, coruis multo nocentius, qui cadauera tantum edunt. Quantoque quis potentior, & opulentior, tanto illi maius ab hoc portento imminet periculum. Vſque adeo autem cum adulatione eidem Alexandro colluctandum fuit, vt, niſi ſibi diligenter conſuluiſſet, Statuarius veluti quidam adulationis emiſſarius montem Atho, qui tanta eſt altitudine, vt eius vmbra pertingat Lemnon inſulam, in illius effigiem effinxiſſet. Præterquam quod ex inſcitia, & adulatione mendacia oriuntur: eſt & aliud quoddam in hiſtoria vitii genus, quod *Reticentia* appellatur: cui (*ſicuti teſtatur Cicero*) pœna eſt a Iuriſconſultis conſtituta. Eo apud nos vitio laborauit Saluſtius in coniuratione Catilinæ deſcribenda: nam quod Ciceroni actæ a ſenatu fuerint gratiæ, quod pater patriæ dictus, quod eius nomine ſupplicatio decreta, quod illi Capuæ a Decurionibus ſtatua inaurata fuerit erecta: hæc omnia, quæ veriſſima erant, & multum ad Ciceronis gloriam ſpectabant odio adductus reticuit. Reticere fortaſſe nonnulla licet, quæ ſi proferantur, neque multum augeant hiſtoriæ dignitatem, & plurimum detrahant ornamenti aliorum laudibus. Ea igitur aptiſſime vſus eſt Thucydides libro octauo, vbi narrat quidem Antiphontem rhetorem, virum diſertum, ſoluendæ Athenienſium Democratiæ auctorem exſtitiſſe, ſubticuit tamen vltimo ſupplicio affectum fuiſſe, eiuſque cadauer, vt a feris diſcerperetur, proiectum; voluit, ſcilicet, hoc condonare ſuæ erga præceptorem pietati, a quo fuerat in arte bene dicendi inſtitutus. Teſtatur Ælianus libro decimo ex Critiæ libro, Archilochum propria vitia, & probra patefeciſſe, quæ ſi ipſemet non protuliſſet, pauci admodum ſciſſent: nam ſe ex ſerua natum, inopia coactum ad Thaſios veniſſe, eoſdem paulo poſt omnes in ſe irritaſſe, eo fuiſſe ingenio, vt de amicis non ſecus, ac de inimicis obtrectaret, ſe demum, quod multo maius, & magis turpe eſt, in adulterio deprehenſum, & fugientem e prælio clypeum reliquiſſe. Poſſunt plane hæc aliquando, aut ego fallor, ſine reprehenſione ſileri: ſed reticere ea, quæ ad augendam viri alicuius gloriam ſpectant, in re aliqua bene, fortiterque geſta, hoc prorſus improbi, ac flagitioſi eſt hominis. Et quoniam mendacia, ac fabulas diximus ab hiſtorico in primis euitari debere, videndum, quid de Thucydide, & Herodoto ſcriptum reliquerit Marcellinus doctiſſimus rhetor. Sunt

autem ferme hæc. ὅπου γὰρ καὶ πῦρ ἠρεμοῦν καὶ ὁ δελφὶς ἐστὶν ὁ φιλάνθρωπος καὶ Ἀρίων ὁ κυβερνώμενος μουσικῇ, καὶ ὅλως ἡ διήγησις τῶν ἱστορικῶν τὴν ὑπόθεσιν ψεύδεται. ὁ δὲ Θουκυδίδης οὐδ᾽ ἀναμιμνῄσκει τινὸς τοιούτου, ἀλλὰ μὴν τὴν ἀνάγκην λέγει, διηγεῖται δὲ μόνον εἰς γνῶσιν τῶν ἀκουόντων. Idem Thucydides cautius viperino ſanguine vitat veterum fabulas, quod vt facilius intelligatur, proferam ipſius verba, quæ ſunt libr. ſexto, vbi de Cyclopibus, & Læſtrigonibus loquitur. παλαιότατοι μὲν λέγονται ἐν μέρει τινὶ τῆς χώρας κύκλωπες, καὶ λαιστρυγόνες οἰκῆσαι, ὧν ἐγὼ οὔτε γένος ἔχω εἰπεῖν, οὔτε ὁπόθεν εἰσῆλθον, ἢ ὅποι ἀπεχώρησαν, ἀρκείτω δὲ, ὡς ποιηταῖς τε εἴρηται, καὶ ὡς ἕκαστος πῃ γινώσκει περὶ αὐτῶν. Itidem libro ſecundo vbi recenſet Terei, & Prognes fabulam. Satis, opinor, hactenus declaratum a me fuit, hiſtoricum explanatorem quendam, & narratorem eſſe rerum, vti geſtæ fuerunt, ideoque illi inprimis dandam operam, vt veritatem omnibus in narrationibus ſuis perſequatur, & mendacia vitet, quæ vnde proueniant, & qualia ſint aperte demonſtraui. Quoniam, vero hiſtoricæ facultatis finem quoque eſſe diximus, vt *iuuet*, hoc ipſum, quale ſit, breuiter explicandum. Atque hinc primum exordiar. Hiſtoria rerum memoriam conſeruat, iuuat igitur, quis id non videt. Plato in Phædro ſub finem copioſe declarat: multiſque probat rationibus, quas ego, ne longior ſim, prætermitto. Idem Plato in Timæo, vbi ſermones refert Ægyptii ſacerdotis habitos inter eum & Solonem, dum antiquitatem omnem perſequitur, illum prorumpentem inducit in hæc verba, magna cum indignatione, *o Solon Solon, vos Græci ſemper pueri, iuueniſq; ſemper vobis eſt animus, in quo nulla ineſt vetuſtatis cognitio, nulla cana ſcientia.* Pueros ignaros hiſtoriæ appellat, nam ſicuti pueri neque hominem ab homine (nam omnes patres vocant) neque rem a re diiudicant, ſed ſenſu tantum mouentur, nihilque, quod procul ſit, cogitatione complecti poſſunt: neque præterita reſpiciunt, neque futura præuident: Sic de eo exiſtimandum omnino, qui hiſtoriam, & antiquitatem non nouit, longamque ſeriem annorum, & rerum geſtarum non percepit animo: quid enim hic aut recenſere poteſt in conſultatione maximarum rerum, aut quid habet in promtu, ex quo futuros perſpiciat euentus? Plane rudis, plane hebes, plane puer, imo infans dicendus. Inſita eſt animis hominum vis reminiſcendi, ac præterita, & abſentia recolligendi animo, quamuis longiſſime abſint. Hanc qui non excolit, qui non exornat, qui non exercet, haud equidem ſcio, an homo dicendus ſit, cum eam negligat partem, quæ in homine maxime excellit. neque brutis ineſt. Prudentes facit hiſtoria, iuuat igitur. An hoc eget probatione? Id agam tamen, vt res tota facilius intelligatur. Omnes, qui in tractatione literarum verſantur, & Philoſophi, qui de mo-

tibus

tibus agunt, & Poetæ, & hiſtorici vnum hoc ſibi videntur habere propoſitum, vt iuuent. Et iuuant mehercle, ſed diuerſa ratione. Philoſophus finem homini conſtituens felicitatem, qualiſque ſit exponens, docet, quo eam conſequamur modo, oſtendenſque virtutem eſſe vitiorum vtrinque (vt Horatius ait) redactam, perturbationeſque animi procul fugandas: qualeque ſit vitæ genus eligendum, demonſtrans, homines paulatim a vitiis ad virtutem reuocat, atque ita effingit, vt nihil laudandum putent, niſi ſit cum virtute, & honeſtate coniunctum: Studet idipſum aſſequi etiam Poeta ſuis imitationibus tum Comicis, tum Tragicis, id autem qua fiat ratione, ſatis eſt a me in Poetice declaratum. Hiſtoricus quoque huic eſt vni rei intentus, exemplis hominibus ſatis proponens, ac ſuadens, quid ſit honeſtum, quid vtile, quid turpe, quid inutile, multo fortaſſe plenius, ac melius, quam Philoſophi. Oratio autem cum duplex ſit, qua aliquid perſuademus, altera, quæ exemplis contexitur, altera quæ enthymematis conficitur, affert hæc quidem animis audientium maiorem fortaſſe vim, nam maiore cum impetu ruit, & eſt, vt ait Ariſtoteles in Rhetor. θορυβωδέστερον. At quæ exemplis ſuadet multo lenior eſt, & apertior, fluitque quadam cum ſuauitate, ac in intimos animi receſſus illabitur. Quærit in Problemat. Ariſtoteles, *Cur homines exemplis magis gaudeant, quam enthymematis*, affertque rationem, quæ illic facile legi, ac cognoſci poteſt copioſius, nam ego breuitatis cauſſa non profero. Quatenus autem ad Philoſophos, & hiſtoricos pertinet, ſiquis ante vniuerſalia a Philoſophis perceperit, poſtea eadem ſingillatim recognoſcat apud hiſtoricos in ſingularibus, hic quidē eſt primus diſcendi modus, ſi vero ſingularia primum ab hiſtoricis didicerit, eadem poſtea in vniuerſalibus agnoſcat Philoſophorum præceptis, alter eſt & hic diſcendi modus. Vterque igitur, & Philoſophus, & hiſtoricus optimus virtutis, ac prudentiæ magiſter eſt, qui enim animum habuerit imbutum optimis præceptionibus, qui multa legerit, multa audierit, is prudens ſit, plane eſt neceſſe, non ſecus, ac qui multa fuerit expertus, tanquam alter Vlyſſes, nam & eo modo, ſed illiterato (vt ita dicam) & indocto paratur prudentia. Iam vero ſi Poetarum tragicorum περιπέτειαι mouent, animoſque inflectunt ad commiſerationem, metum, religionem, manſuetudinem, & omnem denique virtutem incitant, quantam denique vim credendum eſt ineſſe hiſtoriæ, nam ſi περιπέτειαι, hoc habent ab hiſtoria, homines enim cognoſcentes ea, quæ vera ſunt, facilius credunt ſimilia vero. Quanta demum ea cenſenda eſt vtilitas, quæ ex hiſtoria percipitur, in qua rerum humanarum viciſſitudo, fortunæ inconſtantia, regnorum euerſiones, vrbium vaſtationes, hominum cædes, eorundem ambitio, libido, auaritia, liberalitas, fortitudo, ingenium,

prudentia, calliditas perſpicitur. Adde, quod, qui hiſtoriam ſcribunt, ſi quando magna repente morborum vis aliqua eruperit, non quidem ægrotationes, quæ, cum ſanguis corruptus eſt aut pituita redundat, aut bilis in corpore, naſcuntur, ſed eos morbos, qui graues, ac mortiferi ſunt, quorum contagione, cum late ſerpant, ſæpe inficí ſolet tota ciuitas, & regio aliqua, ſi quando eluuiones, incendia, motus terræ, ignium eruptiones, & aquarum, vrbium ſubuerſiones, montium ruinæ, fluuiorum inundationes acciderint, & eluuionum, & incendiorum, & peſtilentiæ euentum ſimul omnem, & cauſſas ſingillatim perſequuntur, vt, quoniam certo temporum interuallo aliquando prope infinito, ex ſyderum conſenſu, vt nonnulli putarunt, rurſus ingruunt, poſteri diſcant ſaluti ſuæ diligentius, & cautius conſulere: Id quod eſt prudentiſſime a Thucydide factum, nam in eo genere peſtilentiæ recenſendo, qua vniuerſa Græcia vaſtata fuit, tam diligens eſt, vt non doctius, aut melius ab Hippocrate ipſo recenſeatur. Hæ ſunt magnæ ac multæ vtilitates, quas affert hiſtorica facultas. Nunc quoniam hactenus de illius fine ſatis multa a me dicta ſunt, reliquum eſt, vt breuiter conſideremus, qualem habeat ſibi materiem ſubiectam. Qualis hiſtoricæ facultati materies ſubiiciatur, ex qua opus ſuum conficit, facile intelligemus, ſi qualis ipſa ſit, & quam ſequatur, habuerimus ante perſpectum. Subnectitur hiſtorica facultas Rhetoricæ: Eſtque vna eius pars, ſeu particula, quod antequam probem, nonnulla prius dicam, hactenus, vt opinor, inaudita, neque ab aliis, quod equidem ſciam, prius dicta. Sex. Empiricus Græcus auctor, qui literis mandauit omnia Pyrrhoneorum dogmata, aſſerit, *hiſtoricæ facultatis nullam eſſe μέθοδον certam*, omniumque veterum de ea re conantes ſententias refellere. Tauriſcus Cratetis auditor, quemadmodum & alii Critici eam ſubnectit Criticæ, id eſt, ei facultati iudicandi, quam vocant *γραμματικήν*. Criticæ autem partes eſſe tres. *λογικὸν, τριβικὸν, ἱστορικόν, λογικὸν στρεφόμενον περὶ τὴν λέξιν, καὶ τρόπους γραμματικούς. τριβικὸν περὶ διαλέκτους, ἱστορικὸν περὶ τὸ προχείρισμα τῆς ἀμεθόδου ὕλης.* Hæc ille, ex quibus ſatis intelliges, voluiſſe Tauriſcum hiſtoriam ſubiungere Grammaticæ: Aſclepiades quoque eandem eſt ſententiam ſequutus, & Dionyſius Halicarnaſſeus. Ait enim *ὑποτέτακται τῷ ἱστορικῷ τὸ περὶ τὰς γλώττας καὶ διὰ τοῦτο γραμματικῆς εἶναι μέρος*. Sed vrget Sex. Empir. his rationibus, ait enim: *Grammatice eſt ars, & methodo continetur, ſed hiſtoria eſt quidem ἀμέθοδος, ideo non poteſt dici pars Grammaticæ. Subſequitur altera ratio, quæ eſt huiuſmodi. Hiſtorica facultas, οὐ λέγει ἀπὸ καθολικῆς τινὸς μεθόδου, καὶ τεχνικῆς ὁ ἰατρός, ſicut medicus, qui non cognoſcat, τὸ ἐπὶ μέρους ὑγιεινὸν, καὶ νοσερὸν, ſicut etiam muſicus, qui non reſpicit αὐτὸ ἐπὶ μέρους ἡρμοσμένον, καὶ ἀνάρμοστον. Sicut & ipſe Grammaticus, qui poteſt, ἀπαγγέλλειν ἀπὸ*

ἄιος

πρὸς κριτικῆς μεθόδου, καὶ θεωρίας Sed quoniam historia πάντων τῶν κατὰ μέρος πλήθει ἀκατάληψιν αἰτίας ἐντυγχάνουσι τοῖς κατὰ μέρος, nulla continetur artificioſa methodo. Probatur idem alia ratione magis firma in hunc ferme modum. Hiſtoria alia eſt τοπικὴ, alia χρονικὴ, alia περὶ τὰ πρόσωπα, alia περὶ τὰς πράξεις. Quod ſi narratio, & explicatio locorum, & temporum non eſt μεθοδικὴ, neque illa fuerit, quæ circa perſonas & actiones verſatur; vt ſiquis narret Hymettum montem in Attica eſſe Platonem natum Olympiade 92. Eundem Platonem fuiſſe philoſophum, & ante vocatum Ariſtoclem. Cumque adhuc adoleſcens eſſet in perforata auricula geſtaſſe τὸ ἐνώτιον; vel ſi quis recenſeat Pythiadem Ariſtotelis filiam tribus nupſiſſe viris, Nicanori primum Stagyritæ: deinde Procleo, qui ex Demarato Lacedæmoniorum rege fuit oriundus, qui ex ea liberos ſuſcepit duos, Procleum & Demaratum, qui philoſophiæ operam dedit apud Theophraſtum, tertio illam nupſiſſe Metrodoro medico Chryſippi Gnidii diſcipulo, Eraſiſtrati explanatori, qui filium ex ea genuit Ariſtotelem. Talium quippe narratio, nullā in ſe μέθοδον habet, neque τεχνικὴν, vt Sex. Emp. ait, ἐμφαίνει δύναμιν. Ex quo patet illud eſſe veriſſimum, *hiſtoriam nullo contineri artificio.* Eſt & alia ratio: Eorum, quæ infinita ſunt, neque certo numero poſſunt colligi: Eorum quoque, quæ ἄλλοτε ἄλλως γίνονται, non eſt vlla certa methodus, οὐδὲ τεχνικὴ γνῶσις. Hiſtoriam vero patet eſſe eiuſmodi: nam eſt ἄπειρον κατὰ πλῆθος, & non ſibi conſentiens propter variam de eadem re multorum narrationem. Sed velit, nolit Sex. Emp. cogitur fateri, hoc vnum in hiſtorica facultate μεθοδικὸν eſſe, & artificioſum, quomodo recte ſcribatur, nam hoc habet a rhetorice. Fatendum quidem eſt, ſi eo ſcribatur modo, quo a veteribus primum cœpit ſcribi hiſtoria, eſſe prorſus ἀμέθοδον, neque referri ad rhetoricem; Erat enim hiſtoria nihil aliud (vt ait Cicero, lib. 2. de Orat. *niſi annalium confectio; nam res ſingulorum annorum memoriæ publicæ retinendæ cauſſa, mandabat literis Pontifex Max. efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi; atque ij Annales maximi nominabantur*; ſed ſi copioſe, diſtincteque & ornate ſcribatur; ſi mores alicuius, & oratio effingantur (quod in concionibus fieri ſolet, & primum a Thucydide factum fuit, ex eo, quod veriſimile eſt, & decens; vnde eſt a Luciano polite dictum, *licere hiſtorico in concionibus ῥητορεῦσαι,* id eſt, *Rhetorico more loqui.*) plane eſt affirmandum, ex rhetorice naſci hiſtoricam hanc facultatem. Rhetorice hiſtoricam parit; atque alit tanquam mater, Ea rurſus rhetoricæ tanquam optimæ matri a quo fuit educata, parem gratiam refert, & vt Græci aiunt, ἀντιπελαργεῖ. nam ſuppeditat exempla, ex quibus ſuas argumentationes conficit rhetorice. Verum quoniam ſatis declaratu eſt, qualis ſit hiſtorica facultas, & qua ratione pars dici debeat rhetorices; Reuertor eo, vnde ſum digreſſus, explicoq; quā breuiſſime, qualem

habeat ſubiectam materiem. Subiiciuntur, tanquam materies, hiſtoricæ facultati ipſi homines, ſed non quatenus mouentur, ſpirant, ratiocinantur: nam hæc ad philoſophos ſpectant, ſed quatenus agunt, & loquuntur de publicis negotiis: nam priuatas actiones non reſpicit hiſtoricus, eas, inquã, quæ humiles fuerint, & quales in quotidiano conuictu agi inter homines ſolent. Quod ſi priuatas conſiderat, inſigniores ſolum, & eas, quæ ad publicas pertinent. Neq; vnam tantum vnius hominis perſequitur actionem, ſed plures: verſatur quidem hiſtoria circa vnum hominem, cuius fuerint plures actiones. Hinc in Problrationem explicat Ariſtoteles; *Cur iucundius audimus, quæ ad vnum ſpectant, quam quæ ad plures, his verbis, ἢ διότι τοῖς γνωριμωτέροις μᾶλλον προσέχομεν καὶ ἥδιον αὐτῶν ἀκούομεν; γνωριμώτερον δέ ἐστι τὸ ὡρισμένον τοῦ ἀορίστου. τὸ μὲν οὖν ἓν ὥρισται. τὰ δὲ πολλὰ τοῦ ἀπείρου μετέχει.* Idem Ariſtoteles in lib Poet. ait: *Epopœiam debere diſſimilem eſſe ab hiſtoriis, quia illa vnam tantum actionem: hæc non vnam tractat, ſed plures.* Quod ſi actiones hiſtoria perſequitur eius, a quo fuerint actæ, nomen quoque proferat neceſſe eſt. Ideo idem Ariſtoteles in eodem libello prudentiſſime ſcriptum reliquit, *φιλοσοφώτερον quiddam eſſe poeſin, quam hiſtoriam: quia poeſis vniuerſale ſectatur; hiſtoria vero ſingularibus inhæret, quid Alcibiades dixerit, aut fecerit.* Atque ideo fortaſſe vera nomina retinet hiſtoria, quia res geſtas perſequitur, ab aliquo homine, vti geſtæ fuerunt. Ideo ſcimus (nam docet Ariſtot.) in Poeſi licere vnicuique nomina comminiſci; quia non ſectatur verum poeſis, ſed veriſimile. In hiſtoriis igitur legendis multum diligentiæ adhibendum in nominibus hominum diiudicandis: nam ſicuti nos aliquando in noſtris explicationibus hiſtoriarum oſtendemus, magnæ ſæpe tenebrę offunduntur rebus ob nominis alicuius deprauationem. Quod ſi plures actiones hiſtoria perſequitur, aut eas, quæ diuerſæ quidem ſunt, ſed iiſdem temporibus geſtæ. Ideo autem diuerſæ a me dicuntur: quia non ſpectant ad eundem exitum. Aut quæ diuerſæ quidem non ſunt, ſed deinceps altera poſt alteram, geſtæ, hæc quidem prius: illa autem poſterius. Ariſtoteles in Poetice *diuinum* appellat Homerum, vel ob hoc vnum, quod in Iliade cum tractaturus eſſet bellum Troianum; in Odyſſea narraturus Vlyſſis labores, & varias iactationes, antequam Ithacam appelleret: non a primo rerum initio exorſus eſt, & ab eo paulatim progreſſus deinceps ad media, & extremas: ſed vnam tantum partem, & eam quidem a medio arripuit, vnde exordiretur. Reliqua epiſodiis plurimis explicauit. Quaſi innuat eo in loco Ariſtot. ordinem poeſeos, multũ eſſe diſſimilem ab ordine, quo hiſtoria in rebus vtitur explicandis: nam deinceps, vti geſtæ fuerint, ab initio ad extrema paulatim ꝓgrediens hiſtoricus res perſequitur omnes. Iam vero ſi in hiſtoria requiritur illud, ſicut diximus, quod Græci τὸ ἑξῆς vocant: patet, cum aliud prius, aliud poſterius ſit, ſubiici

hiſtoriæ longam annorum ſeriem, quia perſequitur ea, quæ geſta fuerint ab hinc ſeculis pene innumerabilibus. Quod ſi mundus, vt multi ex Philoſophis exiſtimarunt, aliquando ortus eſt, facile eſt videre, vnde principium rerum narrãdarum ſumere oportet, nam vna cum rebus ipſis narratio ipſa progreditur: Sed ſi (vt alii exiſtimarunt) ortum nunquam habuit, eiuſque perpetuitas quædam eſt animo concipienda; admirabitur fortaſſe quiſpiam, & ambiget, vnde in hiſtoria ſit exordiendum; Et cur, cum infinita ſemper fuerit hominum, rerumq; propagatio, tam paucorum, vix bis mille annorum memoria ad nos peruenerit; ſed mirari deſinet, ſi ſcierit in rebus humanis viciſſitudinem eſſe quandam, & mutationẽ, ſæpeque aut aquarum illuuione, aut incendio, aut bello, aut peſtilentia homines exſtinctos interiiſſe, & eam ob vnã inprimis cauſſam oppida, & vrbes fuiſſe vaſtatas, mox inſtauratas creſcente noua hominũ prole. Ante Ianum. Ante Aborigines quis credat Italiam celebrem non fuiſſe frequentia nobiliſſimorum populorum, & maximarum vrbium. Si igitur certo quodam ſiderum circuitu, mundi modo hanc, modo illam partem mutari, ac corrumpi veriſſimũ eſt, neceſſe fuit, vt pereuntibus hominibus, memoria quoque rerum, & artes, ac ſcientiæ interirent, quæ ſubinde eædem ruſus inuentæ, & poſt multum temporis auctæ fuerunt, quia res eandem naturam ſemper retinent, homines enim noui ab initio quidem rudem, & agreſtem degunt vitam, qualis ſæpe a Poetis deſcribi ſolet, mox cœli faciem, & circumuolutionem ſiderum, ac ſolis, terræ vbertatem, fructuum varietatem admirantes, cauſſas perquirere incipiunt, donec ad ſummum ſcientiarum peruenerint. Huc reſpiciens, in Poetice, Ariſtoteles ait, *Ante Homerum nullum quidem tale poema nos habere, ſed plura exſtitiſſe credere par eſſe.* Verum illuc redeo, vnde digreſſus fui. Si ſeriem hanc annorum quam longiſſime debet reſpicere hiſtoricus, patet totius antiquitatis, quæ ad mores, ad victum antiquorum, ad vrbium exædificationes, ad populorum commigrationes ſpectant, bene peritum eſſe debere. Thucydides nobis exemplo ſit, qui libro ſexto omnem antiquitatem vrbium, ac populorum totius Siciliæ diligentiſſime ac veriſſime explicat. Et quoniam ad hanc antiquitatem cognoſcendũ multum nos iuuant vetuſtorum ædificiorum reliquiæ, atq; aut marmoribus, aut auro, ære & argento inciſæ literæ, hæc quoq; teneat oportet. Idem Thucydides (*quid enim opus eſt ab huius tã præclari hiſtorici auctoritate diſcedere?*) ex inſcriptione marmoris ꝙ in arce fuerat poſitum, vt poſteris eſſet monumentum probat, quod multi aliter recenſebant. Hippiam Athenienſium fuiſſe tyrannũ, & liberos quinque ſuſcepiſſe. Et quoniam, vti dictum eſt, actiones publicas, & inſignes hominum debet hiſtoricus perſequi, videndum eſt, ne grauiora quæ ſunt prætermittat, & leuioribus immoretur. Erit enim ridiculus, non ſecus, ac qui Iouis Olympii

templum, ac ſimulacrum, quale a Pauſania in Eliacis deſcribitur, volens laudare, aut culmen templi, aut baſin ſimulacri laudet, ac reliqua prætermittat. Præterea ſi hiſtorica facultas rhetoricæ pars eſt quædam (vt ante probatum fuit) conſequitur neceſſario, vt præterquam quod ipſius imaginem refert; eorum quoque referat omnium naturam, ex quibus ipſa rhetorice conflatur. Conflari autem eam docuit copioſe Ariſtoteles lib. I. Rhetor. ad Theodecten; ex iis philoſophię partibus, quæ de moribus, & ciuitatum adminiſtrandarum ratione pertractat, ideoque eſſe veluti quoddam germen, ſeu (vt ipſius vtar verbo) παραφυὲς τῆς διαλεκτικῆς, quanquam hæc parum ad hiſtoricam facultatem ſpectat, & ἠθικῆς, & πολιτικῆς. Has igitur quoque hiſtorica facultas refert, nam & in moribus hominum explicãdis, & rerum publicarum forma; magiſtratuum ſortitione, iudiciorum ratione deſcribenda multum operæ ponit, quæ alioqui aut perperam deſcribet, aut non ſatis vero, ſi quæ politice continentur, ignorauerit. Et quoniam ipſa quoque politice prægnans eſt, & multis fœtibus turgentem habet vterum; omnium horum particeps eſt hiſtorica facultas; Eſt politice (vt docet Ariſtoteles) Ars quædam, cui multæ ſubſeruiunt, tanquam pediſſequę, &, vt ipſe vocat, κυριωτάτη, καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονική. ipſa inprimis militaris, quam Græci στρατηγικὴν appellant, & χωρογραφική. Has igitur dicimus omnino ad hiſtoricum pertinere, ſæpe enim eſt neceſſe, vt caſtra, agminis inſtructi formam, cuneos peditum, alas equitum, phalangis, quadrati agminis rationem explicet; amnes, lacus, paludes, montem, planitiem, vrbis ſitũ deſcribat. Quis putaſſet tam multis rebus inſtructam eſſe oportere hiſtoricam facultatem, tantarumq; rerum, quæ per ſe ſingulæ ſunt magnæ, materiam ipſi ſubiectam? Atqui res ita ſeſe habet. Addo etiam, cum duplex, vt ante diximus, hiſtoricæ facultati materies ſubiecta ſit. Rerum de qua hactenus locuti fuimus, & verborum; quantus denique hic labor eſt? Plane maximus, quo haud ſcio, an vllus maior, pure, polite, & emendate loquendi? Obſcura fuerit hiſtoria, niſi clariſſimis verborũ luminibus, & ſententiarum fuerit illuſtrata. Cicero in eo libro, qui inſcribitur Orator, poſtquam docuit, qualis oratorum, philoſophorum, ſophiſtarum oratio eſſe debeat; hiſtoricis quoque quale dicendi genus conueniat, exponit, his verbis: *Huic generi orationis, qua vtuntur ſophiſtæ, hiſtoria finitima eſt, in qua & narratur ornate, & regio ſæpe aliqua, aut pugna deſcribitur; Interponuntur etiam conciones & hortationes; Sed in his tracta quædam, & fluens expetitur, non hæc contorta, & acris oratio.* Huiuſmodi orationis genus, huiuſmodi, inquam, requirit hiſtoria apertum, graue, politum, ornatum, ſplendidum. Narratur apud veteres Callimorphus Medicus, cum hiſtoriam ſcripſiſſet, in proœmio ſtatim, dum vellet probare, medici quoque eſſe ſcribere hiſtoriam, his verbis vſus eſſe: ὁ ἀσκληπιὸς υἱὸς ἀπόλλωνος ἐγένετο, ἀπόλλων δὲ μουσηγέτης,

τῆς, καὶ πάσης παιδείας ἄρχων. Spectare igitur etiam ad medicum hiſtoriam ſcribere. Alius quoque dialecticus, vt refert Lucianus, hiſtoriam ſcribens, omnia contexebat ſyllogiſmis, probans; Primum ſoli ſapienti conuenire hiſtoriam ſcribere, ſolum dialecticum eſſe ſapientem. Inde alius ſubſequebatur ſyllogiſmus, mox alius, & ſic deinceps omnia ſub ſyllogiſmorum formis proferebantur. Ridicule ſane; nam hic gryphis, aut ſorite, aut ceratinis argumentationibus opus eſt: Illis vtantur licet, vſque ad ſatietatem, cum inter ſuos loquuntur; Hiſtoria ornari vult, & expoliri, planamq;, & nitidam requirit orationem. Adnotanda ea, quæ Cicero lib. 2 de Orat. profert de Ephoro & Theopompo: *Poſtea vero quaſi ex clariſſima rhetoris officina duo præſtantes ingenio Theopompus, & Ephorus ab Iſocrate magiſtro impulſi, ſe ad hiſtoriam contulerunt.* Ibidem paulo poſt de Xenophonte & Calliſthene: *Denique a philoſophia profectus princeps Xenophon Socraticus ille; poſt ab Ariſtotele Calliſthenes comes Alexandri ſcripſit hiſtoriam, hic quidem rhetorico pæne more; ille ſuperior vehemens fortaſſe minus, ſed aliquanto eſt, vt mihi quidem videtur, dulcior.* Auditu dignum quoque eſt, quod de Timæo profert: *Hic longe eruditiſſimus rerum copia, & ſententiarum varietate abundantiſſimus, & ipſe compoſitione verborum non impolitus, magnam eloquentiam ad ſcribendum attulit.* Quid de Thucydide? De eo ſane hæc profert, quæ multo diligentius conſideranda: *Thucydides omnes dicendi artificio, mea ſententia facile vincit, qui ita creber eſt rerum frequentia, vt verborum prope numerum ſententiarum numero conſequatur; ita porro verbis aptus & preſſus, vt neſcias, vtrum res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur.* Iam ſatis declaratum, opinor, eſt, quale dicendi genus hiſtorica requirat facultas; quod vt magis perſpectum ſit; profero Luciani dictum quoddam, quo omnis noſtra cōtinetur diſputatio. In eo qui ſcripturus eſt hiſtoriam duo inſit oportet, Σύνεσις πολιτικὴ, & δύναμις ἑρμηνευτικὴ. Atque hactenus quidem a nobis dictum ſit de *fine* & *materie* hiſtoricæ facultatis.

LACONICI, SEV SVDATIONIS, QVÆ ADHVC VISItur in ruina balnearum Piſanæ vrbis.

AD FRANCISCVM LOTINVM VOLAterranum, Franciſci Robertelli Vtinenſis Explicatio.

QVanti veterum Romanorum monumenta, ſi quæ adhuc noſtra ætate alicubi exſtant, ſint facienda, tum propter admira-

Digitized by Google

bile artificium, quod in iis exſtruendis perſpicitur a ſummis architectis, & peritiſſimis fabris adhibitum, tum propter elegantiam ipſorum operum, & vetuſtatem, tute ipſe ſcis Lotine præſtantiſſime, aut nemo potius teipſo melius ſcit: habuit enim olim quædā ætas ſub optimis principibus & Impp. architectos, fabros, artificeſque omnium rerū peritiſſimos. Quædam rurſus alia ætas, culpa plane, vt ego exiſtimo, principum, qui ea negligebant, prorſus ineptos, ac rudes. Veriſſimum enim illud eſt: *Honore ali artes, iacereque ea, ac dediſci, prorſuſque ignorari, quæ negliguntur.* Atque maioribus ſane Illuſtriſs. ac Maximi Ducis Florent. I I. C O S M I, quem honoris cauſſa nomino, viris clariſs. ipſi Optimo Duci C O S M O tota non modo Hetruria, ſed vniuerſa etiam Italia, hac ætate, quicquid vbique venuſtatis eſt, ac nitoris in omni genere non ſolum ſcientiarum, & artium, quæ literis continentur, verum & harum, quæ aut pigmentis, aut ære, aut marmore opera effingunt poſteris ſpectanda, acceptum referre debet: multos enim magno ſumtu alit architectos, ærarios fabros, marmorarios, pictores, qui antiquitatem illam non modo apte imitantur, ſed etiam adæquant, & ſuperant. Exſtabunt igitur paſſim in illius vrbibus præclara monumenta, quę annis permaneant innumerabilibus: & teſtatum relinquant apud poſteros, quam multæ eius generis artes, quæ fere extinctæ videbantur, virtute illius rurſus excitatæ, & ſingulari liberalitate ſuſtentatæ, ampliſſimiſque honoribus cohoneſtatæ viguerint. Verum hæc aut agam ego alias diligentius, aut alii, qui me doctiores ſunt, de illo copioſius prædicabunt. Nunc te oro, & obſecro, mi Lotine, vt hæc mea, quæ ad te mitto, libenter legas, Illuſtriſſimoq; Duci noſtro, ſi videbitur, legenda tradas. Is enim quod a multis audiui, ita omnem totius antiquitatis rationem tenet, vt nihil ſit aut ære, aut auro, aut argento, aut marmore effictum, aut literis vetuſtioribus conſignatum, quod ille non exacte calleat, dignoſcat, ac diiudicet. Verū audi quæſo, quid me impulerit ad ſcribendum: In Piſana hac ciuitate antiquiſſima: ſi qua in Hetruria eſt, monumentum exſtat perantiquum ad portam Lucenſem, ipſo etiam aſpectu ſanctum prope, ac venerandum. Atque vtinam ſuperioribus annis maior aliquanto eius habita fuiſſet ratio a publicis ædilibus, & curatoribus viarum: aut enim integrum eſſet, aut in eius ruina ſaltem appareret veſtigium aliquod formæ illius ædificii, vt quicquid ab antiquis de eo genere, ſummo ingenio ſcriptū fuit, facile perſpici poſſet. Atque, vt propius rem ipſam attingam. Balneas exædificabant veteres, quibus tum propter curationem corporum, tum propter oblectationē etiam (*vt opinor*) plurimum vtebantur. Earum vero ædificandarum eadem vbique ſemper fuit ratio ab antiquis architectis, Romæ primum, mox in aliis vrbibus inſtituta: tanto quidem artificio excogitata, vt non difficile ſit ad iudicandum, quantum ea ætas in omni genere artium excelluerit. Balnearum vero ſitus ac forma huiuſmodi erat. Domicilia qua-

tuor conſtruebantur, quorum nomina hæc erant, *Frigidarium, Tepidarium, Caldarium, Sudatio*, ſeu *Laconicum*, quæ inſeruiebant viris & totidem rurſus, quæ inſeruiebant fœminis: ita inter ſe diſpoſita, vt Tepidarium virile, coniunctum eſſet Tepidario muliebri, & reliqua eodem modo cohærerent. De his quatuor domiciliis, præter Vitruuium, libro quinto, meminit etiam Lucianus in Hippia. Eam deſcriptionẽ, qui cõferret cum hac, videbit belle conuenire. Necnon Galen. lib. 10 Methodi, declarat his verbis: εἰσελθόντες μὲν γὰρ ὁμιλοῦσιν ἀέρι θερμῷ, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς ὕδωρ εἰσίασι θερμόν, εἶτ' ἐξελθόντες εἰς ψυχρόν· εἶτ' ἀπομάττονται τὸν ἱδρῶτα. & quæ ſequũtur. Paulo poſt idem lib 11. ait: ἐν μὲν δὴ πρώτῳ μέρει τοῦ λουτρῶν τεταμιευμένας χρὴ, ταῦθ' ὑπάρξαι ὅσοι ἐν κύκλῳ λούονται, & quæ ſequũtur. Intelligit Caldarium, μετιόντων μὲν δή τι πρὸς τὸ δεύτερον αὐτῶν μέρος ὅπερ ἦν αὐτὸ τὸ κυρίως τοῦτο προσαγορευόμενον λουτρόν. Intelligit Tepidarium, μετελθόντων μὲν οὖν αὖθις ἐπὶ τὸ τρίτον ἐν ᾧ ψύχεται μὲν ἀλύπως τὸ τεθερμασμένα. Intelligit Frigidarium, πάντα δὲ εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐπανέρχεται συμμετρίαν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τέταρτον τοῦ λουτροῦ μέρος, ἐφ' ὃ ἂν γὰρ ἐπεχέχθη καλῶς πάντα, τὸ μετὰ τὴν τοῦ ψυχροῦ ἱδροῦσιν ἐπ. Intelligit Sudationem, ſeu Laconicum, de quo nos in præſentia loquimur. Idem Galenus non multo poſt inquit: εἰ μὲν οὖν αὐτάρκως εἴη θερμὸς ὁ πρῶτος οἶκος ἐν αὐτῷ γυμνωθεὶς ἐκόμισαν εἰς τὸν δεύτερον εἰσκομιζέσθω. In his verbis Caldarium innuit, & Tepidarium ſicuti prius, & ordinem ipſorum demonſtrat: ἔστω δὲ ὁ μέσος οἶκος οὐ μόνον τῇ θέσει, ἀλλὰ καὶ τῇ κράσει τοσοῦτον τοῦ προτέρου θερμότερος, ὅσῳ τοῦ τρίτου ψυχρότερος. ἔστω δὲ ὁ ἀὴρ τῶν οἴκων ἁπάντων μήτε θερμὸς ἄκρως μήτε ψυχρὸς ἀλλ' εὔκρατος ἱκανῶς καὶ μετρίως ὑγρός. ἔσται δὲ καὶ τοῦτο προσεκχυθέντος ὕδατος εὐκράτου δαψιλῶς ἐκ τῆς δεξαμενῆς εἰς διαρρεῖν διὰ πάντων τῶν οἴκων. Hęc verba diligẽter adnotanda, q a omnia ex iis facile intelligi poſſunt, quæ ad balnearum antiquitatem ſpectant. Paulo poſt, ἐκκομισθεὶς δ' ἐντεῦθεν εἰς ὕδωρ ψυχρὸν ἀθρόως βαπτίσθω μηδ' ἐπὶ βραχὺ χρονίζων ἐν αὐτῷ. In prioribus verbis de tepidario, & caldario locutus eſt, in his poſtremis de frigidario. Erant igitur (*vt redeam ad rem*) balnearum ſimul ædificata domicilio octo, ſicuti etiam nunc Piſis ex amplitudine loci, vbi parietinæ ſunt, & rudera, cognoſci poteſt. Exſtat vero hoc tempore ibidem inter parietinas integrum ferme *Laconicum*, ſeu *Sudatio* a veteribus dicta, de qua præter Vitruuium, libro quinto, meminit etiam Corn Celſus, libro ſecundo, capite decimoſexto, his verbis: *Sudor etiam duobus modis elicitur, aut ſicco calore, aut balneo. Siccus calor eſt, & harena calida, & laconici, & clibani, & quarundã naturaliũ ſudationis, vbi e terra profuſus calidus vapor ædificio includitur, ſicut ſuper Baias in myrtetis habemus.* In Laconico hoc Piſano, quoniam ante congeſta terra, & ruderibus erat oppletum, præter hemiſphærium ſuperius, nulla pars conſpiciebatur: nunc vero poſtquam ædilium opera effodi locus cœpit, omnes ipſius partes viſuntur. & paimen-

tum etiam ipſum; & pilæ, quæ pauimentum ſuſtinent, & teſtudines, quæ ſub pauimento ſunt, & aluei quidam, qui inter parietem ſunt, [illegible], & concameratæ quædam ſtructuræ, quorum omnium ſingillatim explicare rationem conabor, ita, vt ſi cum antiquorum deſcriptione, ac Vitruuii præſertim, etſi breuiter de ea re ſcripſit, voluerit aliquis conferre, plane videat omnia belle conuenire. Ac primum eorum explodenda ſententia, qui quod nunc ſub pauimento in teſtudinibus aqua viſitur, aquæ ductum fuiſſe putant, per quem ex balneis calidis, quæ ad tertium lapidem ab vrbe Piſana abſunt, ſub Iuliani montis radicibus poſitæ, aquæ in balneas vrbanas influerent; nam ſatis conſtat, cum eſſet ſudatio, non opus fuiſſe aqua; deinde quis credat ſub teſtudines pauimenti aquas defluxiſſe; cui enim vſui fuiſſent? aut quis veterum de tali ductu, & fluxu aquarum eſt locutus? Ea igitur aqua pluuia eſt, ibi ſtagnans, quod eminentior propter ruinas erat ille locus factus; ſicuti nunc ſatis patet intuentibus pauimentum. Verum de hac re ſatis; Nunc reliqua perſequor. *Laconici* vſus hic erat, vt homines in loco eo vaporibus flammæ a teſtudinibus concameratis per alueolos egredientibus excalfacto deſudarent, & mox aut in *tepidario*, aut in *frigidario*, aut in *caldario* lauarentur. Eius vero ædificandi ratio hæc fuit, vt rotundum eſſet, ſeu potius octogonum: id vero neceſſe erat, cum hemiſphærium eſſet ſuperſtruendum; altitudo tanta parietum vſque ad hemiſphærii inclinationem, quanta latitudo erat in inferioribus pauimenti partibus; id quod aperte viſitur in hoc Piſano Laconico. Hemiſphærium in medio lumen ad circinum factum habebat, ad quod vapores, qui aſcenderant per alueolos, communi concurſu ferrentur, & exirent. Obſtruebatur vero lumen illud in hemiſphærio magno quodam æreo inſtrumento, quod clypeum vocabant: erat enim clypei militaris inſtar, rotundum; nam eiuſmodi fuiſſe clypeum ſatis declarat Polybius in lib. de caſtrametatione Romanorum. & ſi Laſcares parum apte vertit, neque quale eſſet ſcutum, qualis Clypeus apud Romanos, ſciſſe videtur; Clypeum igitur catena ferrea, aut reducebant, aut demittebāt, vt pro hominū arbitrio, qui lauabātur caloris tēperatur aficeret; Verba Vitruuii hæc ſunt: *Mediumq; lumen in hemiſphærio relinquatur, ex eoq; clypeum æneum catenis pendeat, per cuius reductiones, & demiſſiones perficietur ſudationis tēperatura.* Viſuntur vero Piſis in Laconico etiam minora quædam, & crebra lumina circa hemiſphærii lumen medium rotundum; de quibus etſi Vitruuius nullam facit mentionem, facile tamen credi poteſt, ea facta, vt facilius exirent vapores e *Sudatione*; Atque ſane id poſtulabat magnitudo caloris, cum præſertim hemiſphærium clypeo erat obſtructum; Ea vero lumina crebra, cum ſeſquipedalia fere ſint, contecta crediderim operculo æreo, ita tamē, vt ab vna parte, quæ ad hemiſphærii ſummitatē vergit, exitus pateret vaporibus. Hemiſphærii

ſphęrii curuatura ima innititur firmo parieti, vbi altitudo *Sudationis* tanta eſt, quanta latitudo; Concamerationum ſolum ſeſquipedalibus ſternebatur tegulis, quæ in Piſana hac ſudatione non obſcure cernuntur. Erant ſuper eo ſolo exſtructæ pilæ lateculis beſſalibus, aut aliquanto etiam minoribus; diſpoſitæ æqualibus inter ſe interuallis, adeo latis, vt ſupra binas pilas collocarentur ſingulæ tegulæ bipedales; Pilas vero vocamus *fulcra* quædam, ſeu *columnas* paruas, quæ eo, quo diximus, modo collocatæ, & exſtructæ pauimentum ſuſtinebant; Altitudo earum pilarum erat duorum pedum, nam teſtudinum concamerationem ampliorem eſſe non oportebat; vt facilius excalfieri poſſet *Sudatio*. De his pilis intellexit Statius, cum ait:

Quid nunc ſtrata ſolo referam tabulata crepantes
Auditura pilas; vbi languidus ignis inerrat;
Ædibus & tenuem voluunt hypocauſta vaporem;

dicant alii quicquid velint; nam etiam Rhodiginus lib. 16. cap. 47. locum hunc aliter interpretatur; meam vero ſententiam veriſſimam eſſe demonſtrabunt multo magis ea, quæ poſtea a me dicentur; Pauimentum ſupra teſtudinem ſuperſtruebatur innixum pilis, & tegulis bipedalibus. Atque eius conficiendi ratio hæc erat. Trulliſſabatur teſta calci miſta; ſicuti & hac noſtra ætate fit in ædium pauimentis; Eam vero compactam eſſe oportebat ita, vt in tantam craſſitiem excreſceret pauimentum, quanta eſſet opus; tectorio, ſeu albario opere, ex marmore ita exciſo, vt eius altitudo tenuis eſſet vnius ferme digiti, quales laminæ plumbeæ, aut ferreæ viſuntur; ſi enim maior tectorii illius operis altitudo fuiſſet, peruadere ad ſummum vis caloris non potuiſſet; Iam vero, cum tanta eſſet pauimenti altitudo, & tectorii operis, mira quadam proportione tantus conficiebat calor, vt ſuperſtantium pedes oblectaret, & cum eſſet marmore ad vnguem exciſo politum, facile ſtrates etiam, ac iacẽtes homines recipiebat. Hæc omnia apertiſſime viſuntur, & conueniunt cum antiquorum deſcriptionibus. Pauimentum inclinatum eſſe oportet ad hypocauſin mediam; ſicuti etiam in Sudatione Piſana nunc licet videre; *Hypocauſin* voco locum, vbi ſubter teſtudines pauimenti ignis ſubiiciebatur, a quo digrediens flamma ſeſe per totam ſuſpenſionem ſurſum eleuati pauimenti diffundebat, & euagabatur; donec ad alueolos perueniſſet. Alueoli inter parietem Sudationis, & Pluteum collocabantur ex teſta facti; *Pluteum* voco alterum veluti quendam parietem e regione alterius ædificatum, non admodum latum, ſed ſimplici tantum trãſuerſarum tegularum poſitione exſtructum; Crebri autem erant alueoli, vt a multis partibus vapor ſe poſſet tollere; Longitudo alueolorum adæquabat altitudinẽ pauimenti; neque enim pertingebant ſolum teſtudinis. nam recipere nõ potuiſſent vapores. Alueolus hos, *tubulos* vocat Proculus Titulo de Seruit. Vrb. præd. vbi

ait, *Quidã Iberius nomine, qui habebat poſt horrea mea Inſulam, balneariam fecit ſecundum parietem communem: nõ licet autem tubulos habere admotos ad parietem communem, ſicuti neque parietem quoque ſuum ſuper parietem communem: de tubulis eo amplius hoc iuris eſt, quia per eos flamma torretur paries.* Huius loci me monuit Ioannes Ronchegallus Iuriſconſultus clariſſimus, dixitque, cum ante difficilis haberetur, mire illuſtrari poſſe inſpectione eorum alueolorum, qui in Laconico Piſano ſunt, atque ideo inſerendum putaui. Vnum me angit, quod video ſcriptum apud Vitruuium inter parietem, & pluteum eſſe latitudinem ſex pedum, cum exigua latitudo cernatur, ne vnius quidem pedis. Crediderim igitur, aut Vitruuium reſpexiſſe ad multo maiores *Sudationes*, quales Romæ erant propter hominum frequentiam, aut dictionem eo in loco eſſe corruptam: diligentius igitur res tota conſideranda. Super alueolorum ſitu paries ſudationis cauatus, concameratuſque fiebat, eo ferme modo, quo ſolet fieri, cũm ſimulacrum aliquod marmoreum, aut ligneum alicubi ſtatuendum eſt. Suprema autem ſuperficies eius concamerationis ſurſum verſus vergebat ad hemiſphærium, atque id ſane optima ratione videtur factum: nam vapor ſeſe attollens in eam cameratam ſuperficiem illidebatur, & repercuſſus ab ea ad medium hemiſphęrii prouoluebatur: patet ſpectantibus res tota, nam adhuc fumoſa fuligine cameræ illæ nigræ viſuntur. Præfurnii cuiuſdam os ſatis amplum cernitur in Sudatione hac Piſana, quod omnino ſub pauimento erat, atque per illud a balneatoribus (*opinor*) ignis ſubiiciebatur, cumque *caldarium*, aut *tepidarium* eſſet coniunctum ſudationi, ab altera quoque parte vſum caldario, aut tepidario præbebat. de quibus, quoniam nullum ipſorum exſtat veſtigium, non auſim quippiam pro certo affirmare. Hæc ego diligenter in Sudatione Piſana intuitus ſum, quamuis a Vitruuio omnia non exprimantur. Vir enim ille, quod ſuæ ætatis hominibus nota eſſe putabat, multa prætermiſit, neque poſteritatem reſpexit, dum ea ſcriberet, argutius enim & ſubtilius fuiſſent ſingula deſcribenda. Te autem oratum velim, mi LOTINE, vt pro tua auctoritate, qua maxima es ob incredibilem virtutem tuam & ſapientiam apud Illuſtriſſimum Florentinum Ducem, ei ſuadeas, vt ædilibus Piſanæ vrbis mandet, curent loca ea omnia quamprimum effodienda, & expurganda. Sic enim, ſi ad pauimentum (quod erit facile factu) deuentum fuerit, omnia fortaſſe perſpici poterunt, & cum antiquorum deſcriptione conferri. Non contemnenda hęc eſt antiquitas monumẽti huius, in hac præſertim vetuſtiſſima & nobiliſſima vrbe, in qua Optimus Dux omnium liberalium artium ſtudia, pro ſua ſingulari clementia, & liberalitate conſtituit, ſedemque eſſe voluit Muſarum, hoc eſt, vt ego interpretor, omnium earum diſciplinarum, quæ literis continentur,

tur. Spectabunt ſtudioſi antiquitatis, qui plurimi ſunt, Sudationem hanc, ſeu Laconicum Piſanum, magna cum animi voluptate & miris modis ad totum hoc ſtudiorum genus excitabuntur. Effice igitur, vt Optimus Dux, velit, iubeatque *Laconicum* hoc, vti integrum nunc eſt, diligenter aſſeruari, & occludi, ne in illud paſſim ab omnibus eatur, ruſuſque ſuperſtrui tectorium, quod nuper inde ablatum fuit, & ſi libuerit etiam, clypeum ad medium lumen apponi, & omnia, quæ videbuntur diruta, reſarciri. Hoc ſi ab Opt. Duce (vti plane confido) impetraris, non ſolum me, ſed etiam omnes antiquitatis ſtudioſos in perpetuum beneficio tuo tibi deuinxeris. Confido autem, quoniam iamdiu perſpexi, nihil maiore ſtudio illum curare, quam eorum commoda, & voluptatem, qui ſeſe literis totos dediderunt. Vale. In Piſana Academia. Idibus Ianuarii, M. D. XLVIII.

NOBILISSIMO OPTIMOQVE adoleſcenti Floriano And. Fil. Antonio Vtinenſi, Franciſc. Robertellus S.D.

GAudeo mirum in modum te ita libenter Piſis, vbi iam triennium bonis artibus operam nauaſti, commorari, vt nuſquam libentius ſis: tum quia meo hortatu huc primum veniſti, tum quia tantum vtilitatis tibi attulit commoratio iſta, quantum & ipſe ſperaſti, nec ego vnquam dubitaui: nam quod, mea cauſſa, ais crebro, peramanter tu quidem vt ſoles, loqueris, neque ego aliter dictũ accipio, te enim mei ſtudioſiſſimum ſemper cognoui. Tantum igitur tibi debeo pro tam ſyncero tuo in me animo, quantum plane me a te amari confido. Confido autem plurimum, nec minus ſane, quam ſemper optaui, ac polliceor daturum me operam, vt intelligas, me in te amando a nemine vinci, quamuis doleam, non dari mihi occaſionem aliquam mea erga te beneuolentia tibi declaranda: nam leue ſignum eſſe iudico, quod tu maximum putas, vt tibi petenti deſcriptam mittam eam diſputationem, quam domi incoatam habebam, de nominibus veterum Romanorum: res enim perpuſilla eſt, & vix te digna, etſi tam multa in eo genere mihi collegiſſe videor, vt, cum nihil, quod a ceteris dictum ſit prætermiſerim, multa etiam addiderim, quæ ab ipſis fuerant prætermiſſa. Alia, quæ iamdiu tibi deſtinaui ſi te illis delectari intellexero, propediẽ mittam, nondum enim propter ſummas occupationes, quibus diſtineor, publice legendi, abſoluere potui: nam quicquid mihi ſuperfuit temporis ab hinc vno menſe, fuit mihi magna ex parte neceſſario inctus eădum ob mortem optimi patris, qui etſi (vt ſcis) perhonorifice inter noſtros ciues longam ætatem vixit, incommode tamen abſenti mihi accidit illius e vita diſceſſus: verum de hac re ſatis. Tu vale, & me, vt facis, ama. Piſis IIII ante Calendas Aprilis, M. D. XLVIII.

Quæſtio an Rhetores recte dicant a nominibus propriis duci argumentationes.

Hermogenes in libro περὶ στάσεων ſic ait: τῶν δ' αὖ ἐξεταζομένων ἰσχυρότατον ἔχει δύναμιν τὸ ἀπερίγραφον καὶ κύριον, οἷον Περικλῆς ὁ Δημοσθένους, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Latini a nominibus aut pronominibus nunquam, a cognominibus quandoque, vt a Verre,

Neque tamen argumentatio eſt ſed potius deluſio quædam. Itidem apud Ciceronem lib. 2 de Orat *Quid fers Cinciole.* ibi eſt deluſio in ipſo nomine, ſicuti patet.

De Nominibus Romanorum.

Primum obſeruo, Romanos vno nomine vſos fuiſſe, vt *Romulus.* *Remus.*

Poſtea, vbi in vrbem migrarunt Sabini; duplicari cœpiſſe nomina, quod fortaſſe factum ex commigratione illa, & cõiunctione duorum poplorum,

vt *Numa Pompilius*
Seruius Tullius
Lartes Porſenna. quamuis hoc nõmen Hetruſcum fuerit.

In quo prænomine; *LARTES*, ſciendum eo veluti prænomine vſos veteres. Seruius interpres Vergilianus ab *oppido* dictum putat, itidem Plut. *in Publicola* exiſtimat, qui tamen Λάρτης ſcribit; ſed male: nec mirum tamen, quia homo Græcus, multis in locis perperam profert nomina Romana, quod eſt aliquando etiam a Dionyſio Halicarnaſſeo factum. Idem Plutarchus in Ciceronis vita. κουαδραντάριαν vocat Clodiam, quam Latini ſæpe vocant *QVADRANTARIAM*, vt Quintilianus lib. 6. cap. 8. *Dionyſius in hoc nomine A VERGINII, qui COELIMONTANVS eſt a Latinis vocatus, ſcripſit MONTANVS.*

Obſeruo etiam apud auctores Latinos & Græcos, duo nomina tantum proferri conſueuiſſe aliquando, etiam tum, cum Romani tribus aut quatuor vtebantur. Plutarchus *in vita MARII* ait; *ſe non reperire in veterũ monumentis tertium nomen; quamuis nonnulli appellarint NEPOS*, quod non probatur ſatis. Videretur enim prodigus vocatus. Sic enim Cicero *lib. 6. Epiſt. ad Att. Epiſt.* 2 his verbis: *Sumtu iam nepos euadit Scaptius.* Liuius ſæpe duo tantum profert nomina, neque caret reprehenſione, quia Hiſtorici eſt omnia explicare, & debet ſane ſcriptor poſteritatis habere rationem magis, quam ſuorum temporum.

Romani poſtea tribus vti cœperunt nominibus. Sed de iis antequam aliquid dicamus; volo, vt veterum & recẽtiorum aliquot ſententias, de hac re diiudicemus.

Video nonnullos ita ſenſiſſe.	*PRÆNOMEN.*	*P.*
	COGNOMEN.	*CORN.*
	NOMEN.	*SCIP.*
	AGMOMEN.	*AFRICANVS.*

Hanc

Hanc diuiſionem ita diſtinctam ſecutus eſt Victorinus interpres Rhet.& alii, quos ſileo breuitatis cauſſa; Cognomē hi videntur ſtatuere in familia, vt ſit: *TVLLIVS, CORNELIVS, IVLIVS*. Sed in tali re duo illorum apparent errores; qui grauiſſimi ſunt. Primum enim conſequeretur nomen eſſe poſtpoſitum cognomini, quod eſt valde abſurdum. Deinde falſiſſimum eſt, quod illi aſſerere videntur, *AGNOMEN* extrinſecus dici, aut ex animo, aut ex corpore, aut ex fortuna, vt *SVPERBVS, PIVS, CRASSVS, PVLCER, SILO*, quod a *Sileno* ductum eſt, qui ſuperciliis pingebatur hirſutis.

	prænomen,	*P.*	*M,*	*M.*
Alii ſic diſtinguunt.	Nomen,	*CORN.*	*TVL.*	*POR.*
	Agnomen.	*SCIP.*	*CIC.*	*CATO,*
	Cognomen,	*AFRIC.*		

Sed & hi turpiter errant, nam *agnomen* familiæ eſt appellatio, & gentis, vnde *agnati*, & *gentiles* dicebantur, qui ex eadem erant familia, vt Cicer. in Top. ait; & idem in Bruto SER. Tullium regem gentilem ſuum ea de cauſſa nominat. Itidem errant; quia quod cognomen eſt, vt *SCIPIO*, ipſi vocant agnomen. Sed prætermiſſis aliorum erroribus, conemur nos aliquid, quod rectum ſit, ſtatuere in hac nominum ratione. Ac ſane antequam aliquid ſtatuamus, primum videndum, an hę appellationes ſint vſitatę apud Latinos. *Prænomen*, dici ſolitum, probamus duorum teſtimonio grauiſſimorum auctorum; Horatii ac Cic. Horatius enim in Satyr. lib. 2. ait:

Gaudent prænomine molles Auriculæ,

Cicero in Epiſt. ad Volumnium: *Quod ſine prænomine familiariter, vt debebas, ad me epiſtolam miſiſti, primum addubitaui, num a Volumnio ſenatore eſſet, quo cum mihi magnus eſt vſus.* De nomine non eſt magnopere neceſſe, vt vllam afferamus probationem; ſatis enim notum eſt. Horat. lib. 1. Epiſt.

Mercemur ſeruum, qui dictet nomina.

Cic lib. de Inuen. ſecundo: *Nomen cum dicimus, ſæpe etiam cognomen intelligimus. Agnomen.* multi aſſeruerunt non eſſe dictionem Latinam, etſi ſemel tantum eam protulit Cicero in Rhet. lib. 2. *Nomen autem cum dicimus, cognomen quoque, & agnomen intelligatur oportet.* Probus quoq; probatiſſimus auctor hanc appellationem non reiicit, ſed agnoſcit. Iuriſconſulti vero prorſus recipiunt. Verba enim ſunt in Inſtitutionibus Iuſtiniani hæc: tit. de leg. lib. 2. *Si quis in nomine, cognomine, prænomine, agnomine ve legatarii teſtator errauerit*, quæ res impulit omnes vere Iuriſconſultos antiquos, & recentiores, vt de hac re, quę nobis propoſita eſt, diſſererent, a quibus quoniam alicubi diſſentio, veſtrum erit iudicare, quam recte diſſentiam. Recipimus igitur iſtam appellationem, vel propter Iuriſconſultos ipſos. *Cognomen* ſæpe a veteribus prolatum, & *cogno-*

Digitized by Google

mentum. Cic. in ſomn. Scip. *Eritq; cognomẽ tibi id per te partum, quod habes ex nobis adhuc hereditarium.* Idem in oratione pro Milone, *C. Caſſinius cognomento Schola.* Horatius:

Pingui cognomen Tardo damus.

Plutarchus. τρίτον ὄνομα vocat in Coriolano. Dionyſius Halicarn. ἐπώνυμον, vbi de C. Mutio loquitur: ᾧ ἦν ἐπώνυμον κόρδος. His ita declaratis. Duobus modis ſententiam meam in hac diſputatione conſtituo. Primum, ſecundum Iuriſconſultos, qui in hanc ſeriem recipiunt *AGNOMEN.* Sic *Prænomen* & *Nomẽ* ſimul, nam idem eſt *AGNOMEN.*

Cognomen, quod aliquando ſimplex, aliquando duplex. Quod *Prænomen* & *Nomen* idem eſſe dixi, ne quis putet nouum eſſe: legat Plutarch. in Coriolano, vbi ait: *Et ſic tertium nomen eſt adeptus, cum illi ante tantum eſſet proprium nomen, CAIVS, & alterum familiæ, aut commune generis, MARTIVS. Verba Græca ſunt hæc:* ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα ὁ κοριολάνος, ᾧ καὶ μάλιστα δῆλον ἐστὶ τῶν ὀνομάτων, ἴδιον ἦν ὁ γάϊος, τὸ δὲ δεύτερον, οἰκίας ἢ γένους κοινὸν ὁ μάρκιος. Secundus modus a me ſtatuitur ſecundum veteres, qui purius locuti ſunt, & prætermiſerũt Agnomen, ſic, *Prænomen, Nomen, Cognomen.* Tribus nominibus ſenatores fuiſſe appellatos olim obſeruaui: Equites autem, & plebeios, maiori ex parte duobus. Liuius vbi de tribunis militarib. loquitur, hos plebeios nominat, ſic, *C. Sextilius, M. Albinus, P. Titinius, L. Antiſtius.*

Senatores autẽ ita vocabantur, *C. Ælius Pætus, M. Licinius Craſſus, M. Portius Cato.*

Dicamus igitur primum de *Prænomine*, quod propriam appellationem perſonæ ſignificabat: Erat *Prænomen* ſignatum, Aut vna litera tantum, vt *M. P. Q. L. C. D.* id eſt, *Decimus*, non *Decius*, vt multi inepte proferunt. T. id eſt, *Titus*, vt T. Ampius, quamuis in Sempronio Graccho *Tiberium* ſignificet, in quo multi errant.

	SP. de quo ſatis multa Plutarch. in Problem. rerum Rom.	
Aut duabus literis, vt	*AP.* vnde emendatus ille locus in Epiſto. famil. lib. 1. *Tito Ampio*, non *Appio*, quia *Ap.* ſemper Prænomen, vt patet.	
	CN.	
Aut tribus, vt	*SER.*	Reperio aliquando prænomina ex integris dictionibus, vt *Agrippa Menenius Lanatus. Licinius Menenius Lanatus.*
	SEX.	

Agnomen (ſi ſequaris Iuriſc.) aut *nomen* (ſi ceteros Latinos) illud eſt, quo ſignificatur *GENS*, ſeu *FAMILIA*, vt *Portius, Iulius, Cæcilius, Sempronius, Cornelius.*

Has familias eſſe ſatis conſtat, & teſtatur Dionyſius Halicarnaſſeus, vbi de Bruto loquitur, *Ex familia Iunia, quæ a ſocio Æneæ deducta*

ducta erat. Idem, vbi de familiis Albanorum Romam tranſmigrantibus loquitur, ait: *Migrarunt hæ, Iulia, Seruilia, Gegania, Quintilia, Clœlia.*

Sciendum vero, omnia nomina, quibus familiæ ſignificantur, proferri in IVS, *vt Portius, Cæcilius, Iulius, Tullius.*

Reliquum eſt, vt dicamus tertio loco de Cognominibus.

Adnotat Plutarchus in Coriolano apud Romanos nomina poni cõſueuiſſe, a rebus geſtis, *σωτῆρα, καλλίνικον*, a forma *φύσκωνα*, a virtute itidem apud Græcos, vt *εὐεργέτην, φιλάδελφον*, a fortuna *εὐδαίμονα*, de qua re Plinius, libro decimooctauo, capite tertio, & Macr. libro primo, capite ſexto. Mordacitas etiam quandoque & maledicentia imponebat cognomina, vt etiã apud Græcos, Antigonus *δώσων*, apud Latinos. Metellus vittatus, ſeu diadematus, quia frontem obligatam gerebat propter vlcus, Plut. in Coriol.

Ego vero in cognominibus ſtatuo duas Claſſes. Primum in iis, quæ ducuntur a laude animi, a vitio corporis, a conſuetudine ſeu ſtudio, a forma corporis, vt Cato, Pætus, Cincinnatus, Longus, Aruina, Bubulcus, Pictor, Verrucoſus.

Secundam claſſem in iis pono, quę ducuntur ab euentu, ſeu fortuna, vt Macedonicus, Dalmaticus, Creticus, Africanus, Iſauricus, a prouinciis, ab vrbe.

Ideo conqueritur Cicero, libro Epiſtol. ad Attic. quinto, cum eſſet in Cilicia Procoſ. & expugnaſſet oppidum Pindeniſſum, non eſſe aptum ad cognomen parandum. *Qui (malum) Pindeniſſe*: nam Seruilius ante ab Iſauro vrbe præclara fuerat appellatus. Quandoque tamen etiam ab euentu primum cognomen cernere eſt, vt Cneius Pompeius Magnus. Et quærat aliquis fortaſſe. Pompeiuſne ante haberet duo tantum nomina antequam Magnus fuiſſet a P. Sylla appellatus. Sciendum igitur patrem ipſius Strabonem vocatum a vitio corporis, quod cognomen reiectum poſtea opinor a Pompeio, ſicuti etiam de Qu. Fabio Maximo legimus, qui Verrucoſi nomen omiſit, & ſi retinebant aliquando. Non me latet hoc loco plura potuiſſe a me dici, de ijs cognominibus, quæ a leguminibus ſunt deducta. Item a forma, & vitio corporis, vt Vopiſcus, Panſa. ſed hæc ſatis nota ſunt, & de iis Quint. libro ſecundo, & Macrob. libro tertio. Dionyſius Halicarnaſſeus, vbi de Tarquinio rege loquitur ait: *διὰ τοῦτο ἐπωνυμίαν τίθενται αὐτῷ Ῥωμαῖοι τοῦ Σουπέρβου. τοῦτο δὲ δηλοῦν βούλεται κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν τὸν ὑπερήφανον· τὸν δὲ πάππον αὐτοῦ Πρίσκον καλοῦσιν, ὡς δὲ ἡμεῖς εἴποιμεν πρεσβύτερον, ὁμώνυμος γὰρ ἦν τῷ νεωτέρῳ κατ᾽ ἄμφω τὰ ὀνόματα.* Quod pertinet ad ſuperiora intelligenda. Glareanus ibi hæſitabat propter verba interpretis, quæ ſunt: *Erat enim vtroque nomine cognominis iunior ſeniori.* Illud non prætermittam. *CÆSAREM* non ab *vtero caſo* dictum, quod multis video placere, ſed, quod ait Seruius, &

Spartianus, *ab Elephanto primum cæſo*; nam lingua punica *CÆSAR* elephas dicebatur; Quare, in quibuſdam argenteis numiſmatis apud me videre eſt, ab altera parte Elephantem cum hac inſcriptione *CÆSAR*: ab altera autem inſtrumenta, quibus elephantos Romani perimebant. Obſeruaui quandoque cognomen Græcum fuiſſe apud Romanos, vt Sex. Furius Philus, Q. Minutius Thermus, M. Boebius Pamphilus. In quo Cognomine tamen ſciendum, legendum eſſe *TAMPILVS*. Huius veræ lectionis veſtigium adnotauit Glareanus *TAMPHILVS*. Ego vero in numiſmate argenteo, quod eſt apud me, video ſcriptum *TAMPILVS*, & aliis multis oſtendi. Atque hæc de cognominibus dicta hactenus ſint: Dicendũ modo de nominib. Mulierum, nominibus legum, nominibus Libertorũ, nominibus Adoptiuis. *Mulieres* a nomine gentis vocabantur, & vno tamen nomine, vt Portia, Cornelia, Iulia, Tullia, Clodia, Seruilia, Cæcilia, Terentia. In Epiſtolis tamen Cælii ad Cicer. Epiſt. 8 legere eſt *Paulam Valeriam*; & alibi eandem a Cicerone *Polam* vocatam. Sicuti Tertullam a Plutarcho, quod diligenter conſiderandum. Plutarchus in Problem. vbi quærit, *Cur maribus nono, fœminis octauo die nomina imponerentur*, ait: *Mulieres vno, aut duobis appellabantur nominibus*. Ego duobus appellari nunquam obſeruaui ni fortaſſe prænomen illud ſignificare voluit Plutarchus, quod eſt omnibus mulieribus commune, vt dicerentur *Caia*, quod ab vxore Tarquinii, quæ Tanaquil vocabatur, deductum eſt. Hinc Cicero vſurpat in orat. pro Muræna verba illa auſpicata in nuptiis: *VBI TV CAIVS, EGO CAIA*. Eſt apud me inſcriptio antiquiſſima, quam multis oſtendi, in qua tale prænomen ſignari videtur tali nota Ɔ. Ɔ. *TIBVLLA*, & quæ ſequuntur. Hanc tamen inſcriptionem animaduerti poſtea legi in impreſſis libris, ſcioque addubitare an vetuſta ſit, vel potius ab aliquo ficta, probat tamen quod volumus, in nominibus mulierum Romanarum ſæpe per iocum inuerſio fiebat quædam, atque mutatio in nomina Græcarum mulierum, ob morum ſimilitudinem; Hinc apud Quintilianum lib. 8. a Cæcilio oratore legimus Clodiam vocatam *quadrãtariam Clytemneſtram*, & in Triclinio *Coam*, in cubiculo *Nolam*, qui locus hunc, opinor, ſenſum habet, vt in conuiuiis vocaretur *Coa*, quaſi Venus altera, quæ Coa olim dicta etiam in luſu talorum, in cubiculo *Nola* quia nollet, & reluctaretur amatoribus, nam etiam Catullus: *Multinola eſt mulier* dixit.

Non diſſimili ratione, nomina *legum* a ſuis auctoribus ducebantur ſumta appellatione ab agnomine, ſeu nomine gentis, ſicuti etiam in mulierum appellationibus eſt factum. Lex Iulia, Cornelia, Pompeia, Sempronia, Oppia, Cincia. Apud Ciceronem pro Archia mentio fit de lege Papia, qui illam tulit, multi aſſerunt fuiſſe Q. Æmylium Papum. Hoc igitur ſi verum eſt, obſeruationi noſtræ

videtur

videtur aduerſari. Factum autem eſt, (vt ego opinor) vt dignoſci poſſet a familia Æmyliorum, qui Pauli cognomen habebant. Scribit Aſc. in Orat. pro Mil. fuiſſe Milonem ante ex familia Papia, mox Annium dictum ab auo materno, a quo fuerat adoptatus. Nomina *libertorum* ſemper ab agnomine patronorum, a quibus fuerant in libertatem aſſerti, ducebantur, vt lib. Epiſtol. famil. Epiſtol. 15. Item in Epiſtol. ad Attic. vbi ſæpe Tullium *libertum ſuum* nominat. Idem factum obſeruo in nominibus quibuſdam barbarorum, qui ſimilitudinem nominum a Romanis iam victoribus & obtinentibus prouincias aucupabantur. Eiuſmodi multa apud Cæſarem in Comment. de bello Gall. obſeruari poſſunt.

Nomina *Adoptatorum filiorum*, talem habere videntur rationem, vt agnomen quidem accipiant eius, a quo adoptantur, ſuum vero agnomen mutent in aliam quandam terminationem in *Anus* de qua re Dion lib. hiſt.

Cicero lib. primo Epiſtol. ad Attic. Cæcilium Pomponianum vocat Atticum, nuper adoptatum a Cæcilio auunculo, qui Atticus poſtea filiam ſuam vocauit Cæciliam, de qua Cicero libro ſexto Epiſtol. ad Attic. Epiſtol. 2. cum tamen ſoror ipſius *Pomponia* vocaretur ex priore agnatione. Idipſum factum eſt in nomine *Æmyliani*. Idem Cicero libr. Epiſtol. ſexto ad Attic. *Scipio hic Metellus, proauum ſuum neſcit cenſorem fuiſſe*. Significat enim Scipionem, Aſiatici illius filium, qui adoptatus fuit a Quinto Metello Pio, & dictus Quintus Metellus Scipio. In qua adoptione plane diuerſam rationem cernere eſt ab ea, quam adnotauit Dion.

Nomina quoque *gentilia*, ſeu *agnomina* mutationem quandam recipiebant, cum poſſeſſionem ſignificaturi ita loquebantur, vt Cicero libro ſecundo Epiſt. ad Attic. *in Anniana Milonis domo*, niſi forte id factum, quia Milo ab Annio auo materno in ſuam familiam aſcitus fuerat. Obſeruaui quoque in nominibus Romanorum, ea quæ olim prænomina eſſent facta, vt *Menenius*, *Licinius* de quibus ante diximus, nam poſtea ita dictum eſt in eo nomine. *M. Licinius, Craſſus*, cum enim *Licinius* ante prænomen. Sic etiam in *Agrippa*. Illud vero ſciendum, cum tot nomina Romani haberent, vt a nobis dictum fuit, Ciceronem, & alios in ſuis libris, ſæpe vnum, aut alterum proferre reliquis omiſſis, vnde ſæpe oritur ambiguitas, de quo ſit intelligendum, vt in nomine *Luculli* an de *L.* an de *M.* qui fratres erant, qualis locus eſt in oratione pro Archia Poeta. Sed hæc facile diiudicantur ab hiſtoriæ peritis, qualis etiam ambiguitas erat in nomine *Curionis* lib. 2. Epiſt. fam. in qua re multi decepti ſunt, non diſtinguentes patrem Curionem, a filio, nam illę Epiſtol. *Nondum erat auditum*. Et *Sera gratulatio*, ſcribuntur ad patrem. Hoc exemplum appoſui, vt cognoſcatis, quam ſit in his

Yuuu

Digitized by Google

rebus ſæpe difficile verſari. Sæpe etiam affinitate & ſimilitudine nominum decipimur, vt in illo loco, qui eſt in ſomnio Scipionis. *Manilio Cos.* non *Manlio*, itidem in hoc agnomine *Tullo*, & *Tullio*, itidem in agnomine *Æmylio*, nam & de *Lepidis*, & de *Paulis* dicitur. Sæpe etiam decipi poſſumus in cognominibus, vt cum *Lentulum Scipionem Piſonem* ſcribi videmus, nam de multis intelligi poteſt idem, quod tamen diiudicatur ex hiſtoria. Aliquando tamen non ſunt ambigua vt in eo loco: *Marcellinum tibi iratum eſſe ſcis:* nam *Cn. Lentulum Marcellinum* intelligit, cum ſcribat ad *P. Corn. Lentulum*, in quibus quoque appellationibus videre eſt *Lentulum* modo *agnomen*, modo *cognomen*. Itidem in Epiſtolis ad Attic. vbi *Acidinos* nominat, ſcire enim omnes appellationes neceſſe eſt, alioqui res fuerit obſcura. Eodem modo ſeſe habet in Tuſc. prima cum *Calatinos* nominat. In lib. quoque de Amicitia, vbi ait. *Videmus Papum Æmylium C. Luſcinio familiarem fuiſſe, quæret aliquis, quis fuerit Luſcinius & ignorabit, niſi ſciuerit illud fuiſſe C. Fabritii cognomen.* In Epiſt. quoque ad Sulpitium, vbi ait, *noſter Gallus, quæret quiſpiam quis fuerit Gallus, fruſtra, niſi ſciuerit hunc eſſe C. Sulpitium Gallum.* Item lib. prime Epiſt. fam. prima, vbi ait, *Philippus, nam hic vocabatur L. Martius Philippus.* Ibidem cum ait *Libonis*, hic enim appellabatur *L. Scribonius Libo*, quod etiam antiqua oſtendunt numiſmata explicantia illud Puteal, de quo apud Horatium fit mentio. Sæpe etiam Cicero agnomen ſolum ponit, vt *Sulpitius, Seruilius, Rutilius, Afranius*, ſæpe cognomen tantummodo, vt *Lucullus, Craſſus, Balbus*, ſæpe prænomen tantum, vt Publium, cum Clodiū ſignificat, & Q. de fratre loquens, & Cn. de Pompeio, quod tamen familiariter inter familiares videri poteſt factum. Sæpe prænomen videas coniunctum cognomini proferri, vt *M. Craſſus, M. Cato, L. Lucullus.* Raro prænomen cum agnomine. *Sic M. Portius, Q. Tullius* aliquando tamen, *vt P. Clodius, C. Antonius.* Nec puto vllius rei, niſi conſuetudinis cuiuſdam habitam fuiſſe rationem, & ſoni, qui ſuauior accideret auribus. Rariſſime vero agnomen cum cognomine, ſic, *Portius Cato, Iul. Cæſ. Corn. Scipio, Claud. Marcellus.* Nunquam vero præpoſtero ordine, ſic, *Craſſus Marc. Lucullus.* Neque ſic, vt præcedat cognomen, ſubſequatur agnomen, *vt Cicero Tullius.* Vnde non ſatis placet opinio eorum, qui locum illum in lib. de Amic. ita emendant, *Videmus Papum Æmylium, nam appellationes hæ ſunt. Q. Æmylius Papus, vt ipſi etiam affirmant, res igitur diligentius conſiderandæ.* Atq; hæc a nobis hactenus dicta ſint, de omni ratione nominum Romanorum, ita tamen, vt monitos vos velim, me in hac explicatione mea non tranſgredi *Auguſti* tempora, ſatis enim patet, poſt ciuilia bella, cum vniuerſa fere nobilitas fuiſſet exſtincta, in vrbem Rom. aſcitos vndiq; barbaros, & alienigenas, qui militarant ſub Auguſto, atq; ita magna ex parte corruptam fuiſſe antiquam illam conſuetudinem, quę magna cum religione etiam in nominibus ſeruabatur.

Illud

Illud quoq; nolim lateat legentes explicationem hanc meam, potuiſſe me pro meo iure, ſi voluiſſem ſequi eorum ſententiam, qui agnomen prorſus tollunt, nec enim vſitatum vnquam repertas dictionem hanc apud veteres, & quamuis in Inſtitutionib. Iuriſc. ſemel legatur, credi tamen poteſt, additum a nõnullis per inſcitiam, quod facile monſtratur ex Theophilo Græco interprete, qui de Agnomine ne verbũ quidem protulit, & vetuſtioribus libris, in quibus ea vox non eſt ſcripta. Ego tamen, vt ſequerer vulgatam rationem ab omnib. acceptam, & retinerem *Agnominis* appellationem, commode omnia, vti mihi videor, interpretatus ſum, etſi aliter ſentire video doctiſſimos viros multos, qui de hac re ſcripſere.

FRANCISCVS ROBORTELLVS VTINENSIS PHILIPPO MELIORIO, PATRITIO FLORENTINO, ACAdemiæq; Piſanæ Curatori optimo S. D.

NOlim putes, mi Philippe, diſputationem hanc, quæ eſt a me hoc anno habita in Academia Piſana, de ea facultate, ſiue arte, quæ præceptiones tradit artificioſe, & ornate dicendi, ad te miſiſſe, quod putarim poſſe me ea ratione apud homines teſtatum ſatis relinquere, quantum tibi pro tua ſingulari in me humanitate, ac multis officiis debeam, aut vllam tuorum erga me meritorum gratiam tibi voluerim referre. Nam & hæc tot, tantaque ſunt, vt eorum magnitudinem, niſi memoria recolendo, gratiq; animi ſignificationem dando, aſſequi non poſſim. Et illud maiore quodam nixu mihi faciendum eſt, vt perpetuum aliquod, & ſtabile exſtet aliquando mea erga te obſeruantia, ac pietatis monumentum, quod me omnino facturum pro viribus non ſolum ſpero, ſed etiam tibi polliceor, ac ſpondeo. Verum cum libros Ciceronis Rhetoricos, quos vulgus de Inuentione inſcriptos putat, quod μεθοδικῶς, & perpetua oratione deſcripti ſunt, ita explanandos mihi propoſuiſſem hoc anno, vt quicquid in aliis libris a Cic. ab Hermogene, reliquiſq; Rhetoribus Græcis, & Ariſtotele ipſo de hac tam præclara facultate ſcriptum relictũ fuit, ad id, quod mihi declarandũ eſſet, ex Ciceronis præſcripto propoſitum, referrem, conatus ſum efficere dicendo, vt qui in luce fori verſari cum dignitate ſtatuiſſent, hanc ſibi neceſſario ediſcendam putarent, neq; tam id probabilibus rationibus, & ornata laudatione aliqua ipſius artis, quam explicatione earum rerum, ex quibus ars conſtat, quaſque efficere ſtudet, ac poteſt. Sed cum noſtra fuerint duorum dierum ſcholæ, alteram tantum ad te in præſentia mitto, vt aliquid ex ea deguſtes. Opto autem hæc tibi viro [di]ſerto, ſapienti, ac plane ad dicendum, & agendum a natura fa[c]to probari, cum enim nullus ſit, qui tibi eloquentiæ laudem non liben[t]er tribuat, propterque incredibilem tuam virtutem, ac ſapientiam Maximus atque Opt. Florent. Dux Coſmus curationem tibi

Academiæ huius demandarit, multum me tu vnus incitare poteris ad ea de hac arte literis mandanda, quæ adhuc animo comprehenſa tantum, & cogitatione, ac rudia, incoataq; habeo, Vale. Piſis IV. Cal. Maii. M. D. XLVIII.

FRANCISCVS ROBORTELLVS VTINENSIS, IN ACADEMIA PISANA PRIDIE CAL. NOVEMB. MD. XLVII. in libros Ciceronis Rhetoricos, qui de Inuentione inſcribuntur, ita præfatus eſt.

SI qui ſunt inter tot, qui hic adſunt adoleſcentes, qui aut iuris ciuilis ſcientiam ſectantur, aut Philoſophiæ operam nauant eo conſilio, & ratione adducti, vt, poſtquam ſe in iis tantum aſſecutos viderint, quantum aut ad res intelligendas & ſcribendas in otio, aut agendas in negotio, & ad gloriam ſibi parandam inter homines ſatis ſit, in foro, & præclariſſimorum virorum luce, cum laude verſari omnino ſtatuerint: eos oratos velim, vt quæ hodie de Rhetorica facultate breuiter dicturus ſum, attente audiant, ſpero enim me dicendo effecturum, vt non modo intelligant ſibi facultatis huius, ſiue artis cognitionem eſſe neceſſariam, ſed etiam deſperent ſe ſine hac quicquam, quod aut ad laudem inſigne, & illuſtre, aut ad æternitatem nominis, & perpetuitatem firmum ac ſtabile ſit futurum, efficere poſſe. Si qui itidem adſunt eloquentiæ contemtores, nitidæque orationis, & artificioſæ deriſores, cum & ipſi temere de omni re, confuſe, ſordideque loquantur, (*inualuit enim vſus, ſi diis placet, & iam inueterauit opinio inter noſtrates homines, quod ſine magna indignatione proferre non poſſum, vt aut tacendo, aut barbare, impureq; loquendo, doctiores ſe habitum iri exiſtiment*) ſi qui, inquam, adſunt tam tetra morbi huius peſte corrupti, ii quoque velim ſe mihi attentos hodie præbeant: nam eos omnino ad ſanitatem redigam, &, niſi fallor, prorſus eloquentiæ ſtudioſos, ac (vt Cicero ait ſcribens ad Atticum) φιλορήτορας reddam: non quidem quod mihi in animo ſit, eloquentiæ aut Rhetorices laudes proferre, nam, vt Plautus in Penulo ait. *Proba merx facile emtorem reperit*, ſed dum explico qualis ſit Rhetorica, quantaſque habeat vires, confido, niſi quis plane ferreo, ac plumbeo eſt ingenio, omnes facile perſpecturos, quantum poſthac ſibi in hac perdiſcenda ſit elaborandum. Ariſtoteles πολιτικὴν vocat μάλιστα ἀρχιτεκτονικὴν, quod ipſi multæ artes, & facultates inſeruiunt, opuſque ſuum, quo vtatur, tradunt, non ſecus ac frenarius equorum domitori, ac lignarius ædificatori. Inter ceteras πολιτικῇ ſubſeruit etiam Rhetorica facultas, & eſt ipſius, vt Græci vocant, ὑπουργὸς ſeu ὑπηρέτις. Cum enim politice ſæpe neceſſe habeat leges ſuadere, in concione de maximis rebus loqui, præmia

mia viris fortibus conſtituere, pœnam improbis irrogare, nihil plane horum ſine Rhetorices adiumento conficere poteſt, ideo Cicero in Rhetoricis ſuis, hanc politicæ tanquam partem attribuit, his verbis: *Ciuilis quadam ratio eſt, quæ multis, ac magnis rebus conſtat, eius quadam magna, & ampla pars eſt artificioſa eloquētia.* Quintilianus quoque idem aſſerit ex hoc Ciceronis loco: *Rhetoricen quidam eandem ciuilitatem eſſe iudicauerunt, Cicero ciuilis ſcientiæ partem vocat, Ciuilis autem ſcientia idem quod ſapientia.* Videtur in poſtremis verbis ſentire Quintilianus, Rhetoricen eſſe partem ſapientiæ, ſed hoc quale ſit vix intelligo, mihi certe verba Ciceronis non videtur intellexiſſe, nam Cicero περὶ πολιτικῆς loquebatur. Ariſtoteles quoque in libello de Poetica ait. ὥσπερ ἐπὶ τῶν λόγων τῆς πολιτικῆς, καὶ ῥητορικῆς ἔργον ἐστίν, οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολιτικῶς ἐποίουν λέγοντας, οἱ δὲ νῦν ῥητορικῶς. Ex quibus ſatis patet, Rhetoricen politicæ ſubſeruire. Et ideo Ariſtoteles in Rhetor. ad Theod. eam vocat παραφυὲς τῆς πολιτικῆς. Sed an pars politicæ ſit Rhetorice, an potius inſtrumentum, alius erit quærendi locus. Cum igitur Rhetorice ſubſeruiat politicæ, plane hoc ipſum efficere debet, vt ſermonem doceat, qua ratione aliquis conſcribere poſſit πολιτικόν. Hoc in ſuis Rhetoricis libr. animaduertens Hermogenes ait, ὁ πολιτικὸς τοίνυν λόγος καλούμενος γίνεται διὰ πασῶν τῶν προειρημένων ἰδεῶν οὐ μὴν ἁπλῶς γε κεραθεισῶν πρὸς ἀλλήλους, *& quæ ſequuntur.* Plane enim politice languet, ac muta eſt ſine Rhetorice. Alexander Aphrod. libro primo Topicorum hoc videns. ait. *Rhetoricen, & Dialecticen non habere ſibi vnum ſubiectum genus, ſicuti cætera artes, & ſcientiæ, ſed verſari* περὶ τὰ κοινά, *nam dialectici munus eſt diſſerere* περὶ ἰατρικῶν, μουσικῶν, φυσικῶν, γεωμετρικῶν, *neq; vero principia ſumere* ἰατρικά, *nam hoc eſt* ἰατροῦ, *neq;* γεωμετρικά, *nam hoc eſt* γεωμέτρου, *ſed probabilia ſequi. Sic etiam Rhetoricen, etſi non de omnibus rebus adeo generatim ſicuti dialectice loquitur, non habere tamen propriam vllam ſubiectam materiem.* Ideo Ariſtoteles in Rhetor. ait, eas eſſe περὶ οὐδενὸς ἀφωρισμένου πράγματος. Nam de muſicis, de aſtrologicis, & geometricis rebus loquitur. Aratum Poetam teſtatum reliquit Cicero libro primo de Orat. de aſtris ſcripſiſſe ex alterius præſcripto, cum ipſe eſſet eius ſcientiæ ignarus. In primis autem de politicis verba facit, in quibus potiſſimum verſatur. Atque hæc fuit ratio, quæ Ciceronem adhuc adoleſcentem impulit, vt inſectaretur Hermagoram doctiſſimū Rhetorem, vbi de quæſtione infinita agit, de qua re cōmodius ſuo loco dicemus. Nam ipſe Cicero poſtea aliter & ſenſit, & ſcripſit. Hermogenes vero doctiſſime idem ſentiens, quod Alexand. Aphrod. rem totam hanc diiudicat, his verbis in libro de Ideis. Cap. περὶ σεμνότητος, περὶ θεῶν ὁ λόγος ἐστὶ σεμνός, ταῦτα δὲ εἰ μὲν οὕτως ἐξετάζοιτο κατὰ τὰς αἰτίας, σεμνὸν μόνον, οὐ μὴν δὲ πολιτικὸν δύναται ποιεῖν λόγον, εἰ δέ τις κατ᾽ ἔκφρασιν μόνον λέγοι αὐτά, ἀλλὰ μὴ αἰτίας ζητῶν κατ᾽ αἰ

γίνεται πολιτικὸν ὁμοῦ, καὶ σεμνὸν ποιῆσαι τὸν λόγον. Sicuti Ariſtides orator agens de decem ducibus humandis hyemem deſcribit. Idem Alexander Aphrod. in Topicis paulo poſt, vbi interpretatur Ariſtotelis verba hæc περὶ παντὸς προκειμένου πράγματος. *Hoc*, inquit, *Rhetoricen diuidit a dialectice, nam Rhetorice non diſputat περὶ παντός.* Dicat igitur aliquis, aduerſari ſibi Alexandrum, & Ariſtotelem, nam Ariſtoteles (vt ſuperius eſt dictum) ait περὶ οὐδενὸς πράγματος ἀφωρισμένου. Crediderim ego rem ita eſſe intelligendam, vt Rhetorice quidem loquatur de omnibus rebus, ſed eas diſputationes applicet ad quæſtionem finitam forenſem, & politicam, vt ea de cauſſa non videatur (ſicuti dialectice) loqui de omnibus rebus, nam dialectice non applicat. Et ideo Rhetorice locos ſibi communes deſumit ex quæſtione generali, nam (vt inquit Cicero in eo libro, qui inſcribitur Orator) *latius eſt diſſerere de genere, quam de partibus.* Patet iam, opinor, quomodo Rhetorice ſubſeruiat politicæ, dum ſermonem conficit πολιτικὸν, quo in concione, & foro vtitur. Nunc igitur videndum qualis debeat eſſe ſermo hic πολιτικὸς, quem profitetur Rhetorice facultas ſe conficere poſſe. Eum eſſe oportet.

1. Prolixum, ſeu, vt Græci vocant, διεξοδικὸν 2. Moratum. 3. Ornatum, ſeu vt Græci appellant ἐσχηματισμένον. 4. Probabilem. 5. Artificioſum, ſeu Callidum. 6. Vehementem, & παθητικόν. Ac de his quidem ſingillatim dicendum, eo ordine, quo propoſuimus. Sermonis duplex eſt genus. Alterum interlocutione, & dialogiſmo interpellatum, alterum vero διεξοδικὸν, vel vt Cicero vocat, perpetuum, atque per hoc ſermonis genus Rhetorice differt a dialectice, nam hæc ſermonem ſuum conficit ἐν ἐρωτήσει, καὶ ἀποκρίσει, vt ait Alexander libro primo Topic. *Magnum quippe eſt, & valde difficile διεξοδικῷ vti ſermone*, &, ſicuti vere ait Cicero. *Vnum ceteris omnibus tacentibus, & audientibus loqui:* ſubeunt enim ii, qui loquuntur in concione, tacita hominum iudicia, & dum diuerſorum hominum vultus intuentur, quos, ſibi aut iratos exiſtimant, aut parum amicos, expalleſcunt, hæſitant, & in medio ſermone concidunt. Eſt quidem ſermo διεξοδικὸς etiam, quo vtuntur Demonſtratores, dum docent, ac tradunt alicuius rei ſcientiam. ſed differt ab eo, quo vtuntur Oratores. Nam ille ἐκ τῶν ἀναγκαίων ducitur, & ἐκ τῶν πρώτων ἀρχῶν, ſicuti docet Ariſtoteles in libris de Demonſtratione, hic vero ἐκ τῶν ἐνδόξων, καὶ πιθανῶν, καὶ αὐτοσχεδίων, Ideo Ariſtoteles in Rhetor. libr. primo vbi de auditore apud quem verba facit Orator, loquitur, ſignificans illum eſſe imbecilliorem aliquanto, nec procul proſpicere, ait, καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀκροαταῖς, οἳ οὐ δύνανται διὰ πολλῶν συνορᾶν οὐδὲ λογίζεσθαι πόῤῥωθεν. Alia eſt etiam differentia inter ſermonem ἀποδεικτικὸν διεξοδικὸν, & ῥητορικὸν διεξοδικὸν, nam ille arctior eſt, & ſalebroſior, hic amplior, magiſque fluens. Secundum,

quod

quod requiritur in ſermone politico, vt ſit *Moratus*. Atque hoc ſane commune habet Rhetorice cum Poetice, nam etiam hæc moratam conficit orationem.

Ideo Horatius de fabula Poetica loquens ait:

Morataque recte.

Valdius oblectat populũ. De qua re multo plura Ariſt. in libro de Poet. Non autem omnis oratio Morata. Nam ea, qua vtuntur Mathematici, quatenus de triangulo aut circulo loquuntur, expers morum eſt. Dialectici quoq; quatenus de ſyllogiſmis, & omni ſuo artificio loquuntur, moratam non conficiunt orationem, de qua re copioſe Ariſt. lib 3 Rhetor. Mores ſunt, iuxta quos περὶ πόλεις, καὶ ἐπιχειροῦντας τοὺς λόγους, inquit Halic. περὶ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων τοῦ λέγοντος τοῦ ἀκούοντι, καὶ περὶ οὗ ὁ λόγος, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος. Exemplo nobis ſit Homerus, volens enim deſcribere improbi hominis mores, eos effingit in Paride. Hinc noſter, ille:

Quid Paris vt ſolus regnet, viuatq; beatus
Cogi poſſe negat.

Periuri mores. & irreligioſi in Pantharo effinguntur ab eodem Homero. Et ſane præclare Plato ob hoc ipſum de Poetica inquit: τὰ τῶν παλαιῶν ἔργα κοσμοῦσα τοὺς ἐπιγινομένους παιδεύει. Nam institutio hominum fit ex quotidianà conſuetudine, in qua diuerſi hominum mores perſpiciuntur, & (vt Halicarnaſſæus ait) παιδεία ἐστὶν ἐπίδειξις τῶν ἠθῶν. Ideo ſapienter Horatius:

Troiam belli ſcriptorem maxime Lolli
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi,
Quicquid ſit pulcrum, quid turpe, quid vtile, quid non,
Plenius, ac melius Chryſippo, & Crantore dicit.
Stultorum regum, &c.

Quicquid delirãt reges plectũtur Achiui. Idipſum etiã, ſed diuerſa ratione efficit hiſtoria: vnde prudenter a Thucydide dictum fuit. ἱστορία φιλοσοφία ἐστὶν ἐκ παραδειγμάτων. Mores vero exprimũtur ab oratoribus: κατὰ ἔθνη, γένη, ἡλικίας, προαιρέσεις, τύχας, ἐπιτηδεύσεις. Vultis ſummatim vt dicam? Oratori duplex eſt propoſitus labor: Alter quidem in agendo de re, de qua ſuſceptum eſt negotium. Alter vero in effingenda oratione morata. Multo ſane antiquior, magiſq; præcipuus, qui in moribus exprimendis verſatur, nam res per ſe ſyluã infinitam habet, q̃ oratori ſuppeditat. Aliter quippe loquitur Barbarus, ac Romanus, aut Græcus: nã Barbarorũ mores inculti ſunt, & agreſtes: ſicuti Plato in Timæo Ægyptium hominẽ loquentẽ facit: ὦ Σόλων Σόλων Ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστί, μάθημα δὲ οὐδὲν ἔχετε χρόνῳ πολιόν. Sic etiam Herodotus barbarum Candaulem loquentem facit ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι πιστότερα τῶν ὀφθαλμῶν. Quæ verba, vna cum ſuperioribus a Dionyſio Halicarn. diligenter conſiderantur. Quis enim non videt, quam horridum hoc ſit ſermonis genus. *Aures hominibus certiores, ac fideliores*

ſunt oculis, nam cum ſenſus ipſos nominare debuiſſet, non ad eos quidem, ſed tanquam homo rudis ad partes corporis reſpexit, in quibus ſenſus inſunt (αἰσθητήρια Græci vocant) hoc vero plane barbaricum eſt, & rude. Quid dicam de eo, qui vinum inſaniæ potionem, hoc eſt μανίας πόμα vocabat. Atque ſane huiuſmodi ſunt barbarorum mores in loquendo effingendi. Athenienſes vero (inquit Dionyſius) περιλάλοι, σοφοί: Iones ἁβροί, κίναιδοι. Vnde noſter ille in Odis.

Motus doceri gaudet Ionicos.

Bœotii ἀναίσθητοι. Vnde noſter ille. *Bœotum craſſo iurares aere natum.* Theſſali. διπλῶς ποικίλοι. Nam Plato in Timæo recte ait: καὶ τοὺς οὐρανοῦ τόπους κρᾶσιν ἠθῶν ἐχόντας. Hinc Cicero in libro de Fato ait: *Athenis tenue cœlum, ex quo etiam acutiores putantur Attici, craſſum Thebis, itaque pingues Thebani, & valentes.* Nationes igitur ſæpe reprehenduntur ex moribus, quos Græci vocant ἐπιπολάζοντας, nam optima ratione hæc connectuntur ſimul. Vt primum ex aere, & loco in ſingulis hominibus, hoc ſcilic. & illo, mores effingantur. Deinde ex iis in vnum collectis vniuerſa natio talis, vel talis fiat, voceturque. Commiſcentur interdum ab oratoribus ea, quæ ad mores ſpectant, vt Athenienſis, ſenex, pater, pictor, comparatum vero eſt natura, vt vnuſquiſq; ex arte ſua, quam exercet, loquatur, hinc milites videas a rebus militaribus, medicos ab arte medendi, Muſicos a Muſice, agricolas a cultura agrorum ducere loquendi formulas. Quale illud apud Platonem adnotauit Dionyſius Halicarnaſſæus, vbi Demodocus Ruſticanus homo ita loquitur: ἐμοὶ μὲν ὦ Σώκρατες πολλοῦ τοῦ ἐμοῦ παιδὸς φυτείαν, id eſt, *huius mei filii plantationem*, cum debuiſſet dicere παιδοποιίαν. Nonnulli oratores ſermones faciunt ſuos (inquit Halicarnaſſæus) ἠθῶν ἀμοίρους: putantes, eos de re ipſa propoſita, & quæſtione tantum debere loqui: mores igitur prætermittunt tanquam rem minime neceſſariam, ac (vt Græci aiunt) ἐν παρέργῳ. Alii moratam quidem faciunt orationem, ſed mores apte parum miſcent: nam ſi ſimplicibus fuerit opus moribus, tum multiplici vtuntur morum miſtione: Si autem fuerint duplices, aut multiplices adhibendi, non vident ſibi in eorum miſtione eſſe elaborandum, quare nil mirum, ſi oratio ipſorum parum vehemens eſt, aut ſplendida: nã oportet rebus mores immiſcere, non ſecus, ac corpori anima immiſta eſt, & implicita. Sed declarandũ, quomodo oratio morata efficienda, & qualis miſtio optima. Id vero omniũ optime docuit Dionyſius Halicarnaſſæus in ſuis Rhetoricis hac ſimilitudine. *Sicuti*, inquit, *in anima rationem imperare, ac dominari oportet, iram vero, cupiditatem, & reliquas affectiones parere rationi. Quod ſi aliquando ira, dolori, cupiditatiue indulgemus, id parce faciendũ eſt, & temperate. Sic etiam in oratione exſtare oportet, præter cæteros, vnũ aliquod morũ genus, cui reliqui ſubſeruiãt,*

exempli

exempli cauſſa: ſit graue, ac ſeuerum, ſubſequi vero vrbanitatem, mollitudinem, iracundiam, inuidentiam, ita tamen, vt apte miſceãtur, & ex eo primario genere dependere videantur. Nam ſummatim (vt dicam) debet orator vbiq; ſeruare τὸ ἦθος μεγαλοπρεπές. Hoc vero primum docuit Plato, qua ratione eſſet faciendum, nam ſophiſtarum, mulierum, adoleſcentum, ſeruorum, ingenuorumque hominum, & grauiſſimorum ciuium mores commiſcuit. Demoſthénes igitur, qui (ſicuti teſtatur etiam Plutarchus) Platonis auditor fuit, vbique in ſuis orationibus iudicialibus mores ſeruat τοῦ μεγαλοπρεποῦς. In deliberatiuis autem, vbi de maximis rebus conſultatio fit, perſonam ſuſtinet πολιτικοῦ, eiuſmodique mores ſubſternens: adulatoris, aſſentatoriſque mores, conciliandorum auditorum gratia, ſæpe commiſcet, Moratam vero orationem alia quadam, ſubtili certe & ingenioſe ratione excogitata docuit Hermogenes in libro περὶ ἰδεῶν, quas illic varias nominat. σαφήνειαν, μέγεθος, κάλλος, & reliquas. Πολιτικὸς λόγος, inquit ille, fit ex miſtione ἰδεῶν, non quidem omnium (ſunt enim fere omnes numero xx.) ſed earum, quibus fuerit opus. Atque plane is eſt optimus orator, qui has inter ſe optime miſcet. Quod ſi quis quærat, quæ ſit omnium optima in oratione miſtio. Reſpondeo primum ex ipſo Hermogene, & profero altiore voce, vt vnuſquiſq; facilius intelligat, τοῦτο δὲ αὖ περιέφει ἄριστος τοῦ πολιτικοῦ λόγος ὁ δημοσθενικός, ὅ τι αὖ δημοσθενικὸς λόγος τοῦ πολιτικοῦ ἄριστος. Hinc illa Ciceronis acclamatio tam præclara: *Demoſthenem imitemur*, Dii boni!, quid aliud agimus. In ſermone igitur oratorio, & politico alia debent ex Ideis deſumta (vt inquit Hermogenes) πλεονάζειν, alia parcę inſeri, alia prorſus abeſſe, alia vero mediocriter ineſſe. Ex cauſſa. Σαφήνεια, id eſt, *perſpicuitas* (ſic enim vocat Quintilianus) plurima debet vbique eſſe, itidem ἀλήθεια. Nam illa facit vt intelligantur omnia, hæc grauitatem & dicentibus, & rebus, quę dicuntur, affert: τραχύτης, ſeu μέγεθος ineſſe quidem debent: ſed parce, nam parum grandem, & nulla ex parte fere aſperum eſſe decet ſermonem oratoris: λαμπρότης, καὶ σεμνότης, aliquanto parcius, nam ſplendor præmeditationis affert ſuſpicionem. Grauitas vero prorſus contraria eſt perſonæ, quam ſuſtinet orator, oportet enim in cauſſis agendis apud iudices, quorum ſumma eſt poteſtas, ſupplicem eſſe. κάλλος autem in ſermone politico debet quidem ineſſe, ſed minimũ apparens: oratio enim, vbi aliquid probandũ eſt ſubtiliter, aut refellendũ, exilis ſæpe fit, & tenuis, tunc igitur intermiſcendum κάλλος, nam αἱ ἐπιμέλειαι τῆς λέξεως ταῖς πυκνότησι, τῶν ἰδεῶν ἐπιτήδειοι, vt idẽ, inquit Hermogenes, quia illa pulcritudine inſperſa mitigatur τὸ αὐστηρὸν τῶν λογισμῶν, καὶ ζητημάτων. Præterea excitantur audientiũ animi, & leuantur, ac recreantur: Eſſent enim alioqui defatigati crebritate ratiocinationum, & ſubtilium nimis ſententiarum. Verum hæc de morata oratione, & moribus,

& corũ miſtione, hactenus a nobis dicta ſint, alias fortaſſe copioſius res tota declarabitur, appoſitis ex Cicerone exemplis. Propoſitum eſt ex facultate Rhetorica, oratori cõficere etiam orationem ornatam, ſeu figuratã. Græci ἐσχηματισμένον λόγον vocant. De hac igitur dicamus, nam iſta poſtulat ordo. Ornatus in oratione, ſicuti declarant Rhetores Grçci, tribus modis ponitur, aut κατὰ γνώμην, aut κατὰ σχῆμα, aut κατὰ ἀπαγγελίαν. Ariſtides Rhetor in libro περὶ λόγου πολιτικοῦ, de ſingulis in hunc fere modum ait: γνώμην λέγω τὸν νοῦν, καὶ τὰ ἐπινοήματα, ἐν οἷς διεξέρχεται τὰ πράγματα: quæ verba diligenter conſideranda non tantum propter id, quod volumus confirmare, ſed etiam quia apta ſunt ad totam eam quæſtionem diiudicandam: quæ eſt inter recentiores agitata: An Rhetorica, ſicuti, & Dialectice, verba tantum, aut res etiã ſibi proponat conſiderandas, de quibus agat: Ἀπαγγελία eſt ipſa dictio, per ipſam enim enũtiantur τὰ ἐπινοήματα. σχῆμα δὲ eſt ſermonis quidã τύπος, ſub quo prolatę res orationi modo grauitatem, modo leuitatẽ, modo vim, modo lenitudinem afferunt, efficiuntq; vt diuerſas ſumat formas. De hac in præſentia mihi eſt dicendũ: nam de reliquis generibus alias dicemus. Dictus eſt autem a Græcis λόγος ἐσχηματισμένος, vel a ſaltantibus hominibus, qui diuerſos induunt perſonarum habitus, quos Græci σχήματα vocant, vel a limo, ſeu teſta, ex qua ſimulacrum aliquod effingitur, aut hominis, aut alterius animantis. Alexander Rhetor Græcus in libro περὶ σχημάτων ait, in ſermone ἐσχηματισμένῳ nihil aliud eſſe, quam μετάπλασιν τινὰ τῶν διανοημάτων, quæ transformat ſermonem hominum, & in aliam quandã vertit figurã vtilitatis gratia. Argumentatione igitur huiuſmodi illi vtebantur: *Omnis hominũ ſermo, ex animi affectu proficiſcitur*: cum autem variis affectibus animus permoueatur, variũ quoq; inde ſermonem exſiſtere neceſſe eſt, ex quo patet ſermonem potius naturalẽ eſſe, quã artificio vllo & ornatu ἐσχηματισμένον. Nã ſi quis vere dolet, ita loquitur, vt dolet. Si quis vere iraſcitur, pro illa affectione animi ſermonẽ effingit: quid igitur erat, ꝙ Rhetores confingerent vllũ genus ſermonis ἐσχηματισμένον, aut quo ſpectant tã multę illorum ꝓceptiones. Sed refelluntur ii duabus rationibus. Sic. Si non eſſet animorum notio, alia quidẽ naturalis, alia vero ἐσχηματισμένη nihil differrent a vulgaribus hominibus, & indoctis, docti Rhetores, & Oratores; neq; ipſi inter ſe rurſus eſſent diuerſi: aut alius alio magis excelleret. Sed patet & oratores multum eſſe diſſimiles ceterorũ in dicendo, & ex oratoribus aliũ alio eſſe præſtantiorẽ, ſi quis aptius, & melius in oratione ornatũ adhibeat, ex quo ſatis patet, dari quendã ſermonem ἐσχηματισμένον dictum. Altera ratio eſt. Quamuis omnis ſermo propriam quandam formam habeat, quã ab ipſa natura accipit, oratorum tamẽ ſermo politicus, non ex natura ipſa deſumitur, ſed ex naturalis ſermonis ſimilitudine quadã, & imitationę conficitur. Ideo Ariſtoteles in principio

Rhetor.

Rhetor ad Theod. ait. πάντες μέχρι ἑνὸς ἐξετάζειν, ἢ λόγοι ὑπέχειν. Et quæ ſequuntur. Et hoc ipſum eſſe τέχνης. Exemplũ vero eius, quod diximus eſto huiuſmodi. Eſt quidã ſermo naturalis. *Ambigo, ire ne debeã, vel non ire.* Eſt & alius κατὰ μίμησιν illius naturalis. *Eamne non eam? non ibo, etiam ſi me roget.* Hic eſt ἐσχηματισμένος. Sic ſæpe etiã oratores non dubitantes, ſimulant ſe dubitare, & dubitantes in ſermone imitantur. Dicendum igitur, quamuis omnis ſermo ſuam quandam peculiarem habeat naturam, tamen aliũ quendam ex ſimilitudine, & imitatione illius confici, qui maiorem habet vim. Multum enim in omni re poteſt imitatio, tum ad mouendum, tum ad delectandum, ſicuti in libro de Poet. copioſe declarat Ariſtoteles. Magnam vero, ac multiplicem affert vtilitatem ſermo ornatus, ſeu ἐσχηματισμένος, de quo locuti fuimus. Attente audite quæſo, primum quidem multum valet ad augendas res, vt ſi quis huiuſmodi vtatur Ironia, qualis vſus eſt Demoſth. σὺ δ' ὁ σεμνὸς ἀνὴρ, καὶ διαπτύων τοὺς ἄλλους. Quali vſus eſt Cicero pro Milone. *Tolerabilia fuerunt illa. P. Clodii mortem ſcilicet æquo animo ferre nemo poteſt, luget ſenatus, mœret equeſtris ordo, tota ciuitas confecta ſenio eſt, ſquallent municipia, afflictantur coloniæ, agri denique ipſi tam beneficum, tam ſalutarẽ, tam manſuetum ciuem deſiderant.* Deinde, facit vt mores dicentis laudatiores videantur, quæ res multum conciliat animos audientium. Quale illud eſt apud Æſchinem. ἄρα μοι δοίητε συγγνώμην εἰ καθαρὸν αὐτὸν περιστείπαιμι, καὶ μὴ καθαρὸν τὸ σῶμα, μηδὲ ἔθει τὴν φωνὴν ἀφίησι. In quibus verbis ſatis patet, quãdo ſit oratoris pudor in rebus obſcœnis proferendis. Talis locus eſt etiam ſæpe apud Ciceronẽ in oratione in Piſonẽ, in ſecunda in M. Antoniũ, & reliquos improbos, in quos inuehitur. Tertia vtilitas eſt, ꝙ orator ſermone vtens ornato, & ἐσχηματισμένῳ, rem minime videtur cum pmeditatione pferre, ſed fortuito, & e re nata loqui. Debet enim in primis orator pmeditationis ſuſpicionẽ vitare: nã dolo aliquo tũ ſe ſuſpicatur circumuentũ iri auditor, ſiue iudex, cũ præmeditatũ fuiſſe diu videt oratorẽ ea, quæ loquitur. Id vero aptiſſime facit Demoſthenes, cum ait: τινὰ μικροῦ με παρῆλθεν εἰπεῖν. Et Cicero in Verr. *Et quod pene præterii, Capella quadam.* & quę ſequuntur. Quarta vtilitas eſt, quod ſermo ornatus, & ἐσχηματισμένος orationi affert varietatem, quã Græci ποικιλίαν vocant, in primis enim hæc oratori quęrenda in omnib. cauſſis, quæ ad iudicia pertinent. Exempla peti poſſunt ex Demoſthene & Cicerone, vbi de ſtatu ciuitatis loquuntur, vterque enim cũ id ſæpenumero faciant, variã etiã in ea re adhibent rationẽ: Sic igitur omnis tollitur ſatietas; vnde auctor ſcholiorum in librum περὶ σχημάτων ait, μονόσχημον, καὶ ἀπροσφορῆ λόγον. τὸ γὰρ ἀεὶ ὁμοίως ἔχον ἐμποιεῖ κόρον, καὶ χρῆμα καθέστηκεν ἡδὺ ἀνθρώποις ἡ μεταβολή, ὁ δὲ κόρος ἀηδίαν.

Quinta vtilitas eſt ꝙ ſermonẽ τὰ σχήματα efficiunt πιθανώτερον,

quæ ſumma virtus eſt in oratore. Qua vero id ratione fiat, apertum erit ſuperiora attente conſiderantibus. Atq. hæc hactenus a me dicta ſint de ſermone ornato, qui a Græcis vocatur, ἐσχηματοποιημένος. Nunc de probabili dicamus. Probabilem oportet eſſe ſermonem politicum, quo vtitur orator, vt facilius perſuadeat auditoribus: probabilem dixi, non quod verum quidem eſſe non deceat, nam magis decet, ac debet orator ſi poteſt, libentius ex vero ducere argumentationem, quam veriſimili, aut probabili. Ideo Ariſtoteles libro ἀναλυτικῶν προτέρων, ſub finem, vbi de enthymemate loquitur, ait, ἐνθύμημα μὲν ἐστὶ συλλογισμὸς ἀτελὴς ἐξ εἰκότων, ἢ καὶ σημείων: itidem in Rhetoricis ad Theodect. libro primo, nam paulo ante definierat vtrunque, ſic: εἰκὸς ἐστὶ πρότασις ἔνδοξος. σημεῖον δὲ βούλεται εἶναι πρότασις ἀποδεικτικὴ, ἢ ἀναγκαία. Sed probabilem ſaltem eſſe oportet orationem oratorum: nam falſam non decet: eſt enim impudentis hominis falſa loqui. Differt quidem probabile a vero (vt inquit Alexander in Top.) non τῷ εἶναι ψευδὴς, nam ſunt quædam probabilia vera ἐκ κοινῆς ἐπικρίσεως eorũ, qui audiunt. Rectiſſime igitur idem Alexander ibidem aſſerit, probabilia eſſe neque vera, neq; falſa: Dialecticus quoque, & Piraſticus argumentantur ex probabilibus, ſed probabilia Dialecticus non ſolum ſumit ea, quæ plurimi iam probarunt, ſed etiã, quę pauci, & ſapientiores. Piraſticus vero eadem, ſed poſtquã extorſerit aduerſario, arripit. Rhetor vulgaria ſequitur ꝓbabilia fere plurima, quia in foro, & concione apud populum verſatur: Ideo Cicero libro de Orat. primo ait: *Orator non vult ita ſapiens inter ſtultos videri, vt aut illum ineptum putent, aut ſe rideri: Sunt igitur probabilia ea, quæ ſunt ſimilia veritati: Vnde Plato in Parmenide, inquit: fac te exerceas, dum iuuenis es, in ea quæ a multis vocatur* ἀδολεσχία. Alioqui σὲ διαφεύξεται ἡ ἀλήθεια. Quaſi innuat ibi doctus Plato, veritatem facilius cognoſci ab eo, qui conſueuerit diiudicare τὰ πιθανὰ, q̃ ꝓxime accedunt ad ipſam veritatẽ, Is igitur optimus fuerit orator, q̃ ꝓbabiliter de omni re propoſita poterit diſputare in vtranq; partẽ: & quantũ in ipſo fuerit, nihil ꝑtermittet, ꝑſuadendi cauſſa. Non ſemper quidẽ perſuadet orator: atq; id multis de cauſſis accidere ſolet, ſed ſatis ſit, ſi nihil ab eo fuerit prętermiſſum ex iis, q̃ credat eſſe apta ad ꝑſuadendum. Debet omnis Dialecticus, qui artis ſuę bene peritus ſit, aduerſariũ, cũ quo diſputat, deducere εἰς ἀντίφασιν, at nõ ſem ꝑ id aſſequitur. quis id neſcit? Medicus quoq; ſanare, neq, tamẽ id ſemp efficit: ſatis igitur fuerit, ſi acõmodate vterq; omnia faciat, vt id aſſequãtur: Cõnumeratur Rhetorice inter eas artes, q̃ a Græcis vocantur στοχαστικαὶ (vt docte in Top. aſſerit Alexan. Aphrod.) qualis medicina quoq; eſt, & κυβερνητική. & ideo egent hę ſolertia, ingenio, & prudentia, ἐν στοχαστικαῖς τέχναις (inquit idem) nõ eſt poſitus finis in ipſa artifice, ſicuti patet, In aliis vero, quæ ποιητικαὶ vocantur, finis eſt in ipſo opifice, ſicuti

patet

Digitized by Google

patet in texente, & ædificante. Cum igitur rhetorice huiuſmodi ſit, elaborandum eſt oratori, vt probabiliter de omni re loquatur. Id cum effecerit: plane munus ſuum confecerit, neque fuerit iure reprehendendus, etſi non perſuaſibile videbitur. Nunc poſtquam de probabili ſermone politico, quo vtuntur oratores, dictum eſt, duo adhuc ſuperſunt ex iis, quæ a me propoſita fuerunt, vt de ſermone Artificioſo, & Callido, mox, de vehementi, quem Græci παθητικὸν vocant loquamur, ſed quoniam hæc tam breui ſpatio copioſe (vti æquum eſt) explicari nõ poſſunt, ſatius fuerit in proximum diem, totam hanc diſputationem noſtram reiicere.

FRANCISCVS ROBORTELLVS VTInenſis Antonio Philippi. F. Meliorio S. D.

Mirifice delectatus ſum tum tuo illo vetere erga me amore recognoſcendo, tum incredibili ſtudio, quo te flagrare video, bonarum artium, totiuſq; antiquitatis pernoſcẽda. Nam quod Horatium totum iam diligenter perlegeris, eſt mihi vehementer gratum, ſpero enim te ex doctiſſimi Poetæ lectione multo locupletiorem factũ, nec ſane etiam iniucundum fuit intelligere magno tibi explicationes illas noſtras, quas ab hinc duobus ferme annis vna cum Benedicto Piſcilla Lucenſi iuuene ingenioſo, & docto, ac Floriano Antonino Vtinenſi ciue meo nobiliſſimo, atq; optimo, Piſis confeceram, & ſuperiore æſtate Florentiæ vna cum Ioanne Maria Caſteluitreo auxeram, quem ob ſingularem doctrinam, ſummam virtutem, atq; admirabile ingenium tanti facio, quanti omnes ſciunt, & tu ipſe in primis facile intelligere potuiſti. Ac ſane facit tua iſta tam ingenua profeſſio, vt tanto magis doleam, quod mihi in mentem venit, nuper quoſdam, qui collationes eaſdem locorum (me concedente) ex meis tranſcripſerunt, non modo mihi parem gratiam retuliſſe (retuliſſent autem, ſi grati tantummodo erga me fuiſſent) ſed etiam eam, quantulacunq; mihi pro meis laboribus debebatur, laudẽ totam ſibi vindicaſſe. Verum vberius hæc inter nos coram. Nunc mitto ad te explicationes meas, quas pesis in Catulli Epithalamium, quæ cupio tibi alicui ſint vſui ad tam præclarum Poetam intelligendum. In eiuſdem quoq; Comam Berenices, Atyn, Pelei, & Thetidis alterum Epithalamium, aliaque omnia Epigrammata, eius generis explicationes mittam ad te, cum voles, multa enim iam mihi collegiſſe videor, quæ ad hunc Poetam illuſtrandum pertinent: Sed in tanta antiquorum exemplarium inopia, vix ſperare audeo, me locis aliquot corruptis medelam poſſe afferre. Efficiam tamen profecto aliquid, atq; (niſi fallor) aliquanto plus, quam ceteri, qui illum hactenus interpretati ſunt. Tu ita hunc legas volim, vt attẽte inſpicias omnem verborum venuſtatem, & ſententiarum põdera diligenter perpendas, habeaſq; ſemper in animo, Catullum non temere a veteribus fuiſſe doctum appellatum. Sed quid plura? noui enim ego ingenium tuum, noui indolem præclarã, perge igitur, vt cœpiſti, & tantum in omni ſtudiorum genere ſtatue tibi eſſe elabo-

d by Google

randum, quantum nobilitas tua, & exſpectatio, quam de te apud omnes concitaſti, poſtulat. Si te propediem (vti ſpero) hic habebimus, non diffido me tibi tum in Poetis intelligendis, tum grauioribus etiam aliis rebus percipiendis, alicui tibi adiumento fore. Vale. Piſis. IV. Calendas Maii. M. D. XLVIII.

FRANCISCI ROBERTELLI VTINENſis explicationes in Catulli Epithalamium.

CArmen hoc inſcribitur *Epithalamium*, ſic etiam Theocritus Idyllio 17. Helenæ *Epithalamium*, Steſichorum imitatus vocauit, vt interpres ait, his verbis, *καὶ ἐν αὐτῷ τινὰ εἴληπται ἐκ τοῦ πρώτου Στησιχόρου Ἑλένης ἐπιθαλαμίου.* Idem teſtatur *Epithalamiorum* duplex fuiſſe genus. Alia, quæ canuntur veſpere aduentante, & vocantur *κατακοιμητικὰ, ἅπερ ἕως μέσης νυκτὸς ᾄδουσι.* Alia; quæ vocantur matutina, quoniam mane canebantur, *τινὰ δὲ* (inquit interpres) *ὀρθρια, ἃ καὶ προσαγορεύεται διεγερτικά.* Epithalamium a virginibus concinebatur. Verba ſunt hæc, quibus id declarat idem interpres Theocriti. *τὸν δὲ ἐπιθαλάμιον ᾄδουσιν αἱ παρθένοι πρὸ τοῦ θαλάμου*, Cauſſam quoque explicat, cur concinerentur. *ἵνα τῆς παρθένου βιαζομένης ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἡ φωνὴ μὴ ἐξακούηται, λανθάνῃ δὲ κρυπτομένη διὰ τῆς τῶν παρθένων φωνῆς.* Hymenæum vero canendi in nuptiis antiquiſſima fuit conſuetudo. Athenæus lib primo ſcribit hymenæum ab Ariſtoxeno cantatum, cuius tale exordium. *Γάμει θεῶν λαμπρότατε.* Dionyſius Halicar. quoque de hac conſuetudine multa ſcribit, vbi artificium tradit, quo in oratione nuptiali ſit vtendum. Iulius Pollux *αὐλητικῆς* ſeu *κιθαριστικῆς* dicit poeſeos proprium fuiſſe Hymenæum canere, de qua re nos copioſius loquimur, in noſtris explicationibus in librum Ariſtotelis de Poet. Hymenæus a Græcis, Thalaſſius a Romanis. Plutar. in Problem. rerum Rom. & Liuius libro primo ab Vrbe condita.

Hymen o Hymenee) ſic etiam Theocritus *ὑμὰν ὦ ὑμέναιε.* & Plautus in Caſſ. Io hymen, o hymenæe.

Suaue olentis amaraci) Coronabatur enim amaraco hymenęus, Amaracum ponit Verg. lib. 1. Æn. in luco Veneris, cum ait.

Idalia lucos, vbi mollis amaracus illum
Floribus, & dulce aſpirans complectitur vmbra.

Suaue olentis) vt graueolentis Auerni, & Suaue rubens Hyacinthus a Vergilio dicitur.

Flammeum) a Flaminibus dictum, eo enim tegmine vtebantur capitis, colore autem erat luteo, quem colorem adamarunt in nuptiis. Plin. lib 21. *Lutei video colorem antiquiſſimum in nuptialibus flammeis fœminis conceſſum.* Flaminibus non concedebatur diuortium, ideo Flammeo vſi ſunt veteres in nuptiis, vt bene ominatum, ac firmum eſſet coniugium, mortua vxore, ſacerdotio ſe abdicabant Flamines, de qua re copioſe Plutarch. in Problem. Rom. Di-

uortium

uortium non ſine graui aliqua cauſſa olim fiebat, ideo ſponſio in nuptiis fiebat, ſiquis ſine cauſſa vxorem dimiſiſſet, de qua Plutarchus in vita Catonis. Leges tulit de connubiis Romulus has, vt vxor omnium, quæ mariti eſſent, fieret conſors. Ne connubium vnquam diſſolui poſſet, de qua re Plutarchus in vita Rom. & Dionyſius Halicarnaſſeus libro ſecundo copioſe: nam diuortium primus introduxit Sp. Carbilius, vt ait A. Gellius libro quarto, cap. tertio Legem etiam tulit Romulus de Confarreatione, de qua nonnulla Boetius in Topicis, vbi de matre familias loquitur, nam farre vtebantur in ſacris veteres, hinc Horatius lib. 5. Od. ait.

Farre pio, & ſaliente mica.

Molam ſalſam ſignificans. Legem etiam tulit, vt morienti marito ſine liberis vxor eſſet heres, ſicut patri filia. Quod ſi prolem habuiſſet, vt æqualem haberet partem cum filiis. Adulterio aut ebrietate delinquetem vxorem ſanxit capite puniendam iudicante marito vna cum agnatis ipſius vxoris. De his copioſe ſcribit Dionyſ. Halicarnaſſeus.

Luteum) Vergilius luteam caltham vocat in Buc. cum ait.

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Luteo quoque ſocco vtebantur ſponſæ, vt aſſerit Seneca in Hippolyto, his verſibus.

Crura diſtincto religanit auro,
Luteo plantas cohibente ſocco.

Variis vero coloribus vtebantur mulieres pro temporum ratione, ſicuti etiam albis in luctu, de qua re Plutarchus in Probl. Rom. *Flammeo velabant capita,* mos autem velandi capita fuit mulieribus in ſacris Saturni, & Honoris. Plutar. in Probl. Rom.

Pelle humum pedibus) id eſt, ſalta, ſic etiam Horatius libro tertio Odarum Ode 18.

Gaudet inuiſam pepuliſſe foſſor
Ter pede terram.

Spineam quate tædam) de ſpina arbore Plin. lib. 21. cap. 19. Quinque tædis vtebantur olim in nuptiis in honorẽ quinq; deorum Iouis adulti. Iunonis adultæ. Veneris. Suadelæ. Lucinæ. de qua re Plu. in Probl. Rom.

Idalium) Vergilius lib. primo Æneid.

Idalia lucos, vbi mollis amaracus.

Nam cum amaracus ſit Veneris, ideo coronam exhibet Hymenæo, qui cognationem quandam habet cum Venere.

Ad phrygium iudicem) Lucianus in iudicio dearum, & Suidas in dictione Paris.

Bona alite nubet) de auguriis nuptialibus Valer. Max. Vergilius quoque libro quarto Æn. cum ait.

Primiſque iugarat Ominibus.

Alite) Augurio. Horat. in Epod. Ode 10.

Mala ſoluta nauis exit alite.

Et libro tertio Od. ode tertia.

Troia renaſcens alite lugubri.

Myrtus Aſia) alii legunt Hagia, alii Agria. Ego nihil decerno, & ſi ſequor Aſia, vt ſit ſimile. ἀσίῳ ἐν λειμῶνι.

Hamadryades) quas etiam Melias Græci vocant, de quibus diximus in Callimachi ſcholiis.

Nutriunt in humore) alii legunt honore, alii odore, alii humore, ſublata præpoſitione. *In.* Ego ita cenſeo legendum, & ſi non magnopere affirmo.

Ludicram ſibi roſcida

Nutriunt in humorem.) Vt appellet humum *roſcidam,* ſicut Vergilius. Lunam roſcidam, mala, & mella roſcida.

Dominam.) Non. Marcellus. Vide quoque Plutar. in Probl. Rom. vbi antiqua verba explicat. *Vbi tu Caius, ego Caia.* De quibus Cicero in orat. pro Muræna. Alludit enim Catullus ad coemtionem, de qua ſuperius, nam materfamilias domina erat.

Vt tenax hedera.) Vergilius Hederas ſequaces dixit. Horat. in Epod. ode 15.

Arctius atq; hedera procera aſtringitur ilex
Lentis adhærens brachiis.

Huc ſpectant tres illi Gallieni Imperatoris Auguſti verſus, quos prætermitto, quia ſatis noti ſunt. *Agite in modum.)* Horatius libro quarto, Ode ſexta.

Lesbium ſeruate pedem, meique
Pollicis ictum. Paulo poſt.
Dociles modorum
Vatis Horati.

Idem libro tertio, Ode vndecima ait.

Dic modos Lyde, quibus obſtinatas
Applicet aures.

Quem colãt homines magis) propter vtilitatem, quam ab eo percipiunt, ſicuti etiam de Pluto dixit Ariſtophanes.

Virgines Zonula ſoluunt) ſic etiam in ſecundo epigrammate ait. Quod Zonam ſoluit diu ligatam, de qua re plura diximus in ſcholiis noſtris in Callimachi hymnos.

Tu fero iuueni) alii legunt. Tu feri in. alii, tu fer o.

Matris a gremio) idem Catullus paulo poſt ait.

Qui natam poſſis complexu auellere matris,
Complexu matris retinentem auellere natam,
Et iuueni ardenti caſtam donare puellam.

Nil pote ſt ſine te Venus) Venus ſæpe iuncta cum aliis diis colebatur non ſine aliqua cauſſa, vt Venus & Cupido. Venus & Gratiæ. Venus ac Ceres, & Bacchus ex illo Terentii dicto. Sine Cerere & Baccho, friget Venus. Sic etiam in eodem templo colebantur Virtus &

tus & Honos. *Parens ſtirpe vincier*) alii legunt *dicier*, alii *nitier*, nam ſpurii, qui non naſcuntur ex legitimo coniugio, ſequuntur matrem. Seruius in eo verſu Verg. lib. 4. Æneid.

Si Paruulus aula.

Non queat dare Præſides.) Plutar. in Problem. Rom. ait *patrem patratum fieri non potuiſſe, niſi patrem haberet viuentem, & liberos.* Sic igitur reſpexit Catullus ad ſobolis fœcunditatem, cui etiam legibus propoſita olim fuerint præmia. Hinc ius trium liberorum, quod tam enixe petit a Traiano Auguſt. Plinius Suetonio ſuo familiari, quale hoc ſit video adhuc quæri a doctis. Plutarch. in libro περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας, ait, πρῶτον οὐχ αἱ χρῆμαι νόμους ἀγάμου, καὶ ὀψιγάμου, καθάπερ οἱ λυκούργου πολῖται καὶ Σόλωνος, οὐδὲ ἀτιμίας ἀτέκνων ἔδειξεν οὐδὲ τιμὰς διώκει τοῖς παισὶν, ὡς ῥωμαίων ἔνιοι γαμοῦσι, καὶ γεννῶσιν, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται. ſed quale hoc fuerit ius non explicat. Diogenes Laertius quoque in Socrate narrat, lege cautum ab Athenienſibus de fœcunditate ſobolis. φασὶ γὰρ βουληθέντας ἀθηναίους διὰ τὸ λειπανδρεῖν συναυξῆσαι τὸ πλῆθος, ψηφίσασθαι γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν, παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας, ὅθεν τοῦτο ποιῆσαι καὶ σωκράτην.

Faces quatiunt comas.) Comas in facibus dixit, & igne, at fortaſſe veteres ex tali ſimilitudine crinitas quoque vocarunt ſtellas, quos Græci κομήτας, quia capillati ſemper apparent.

Ingenuus pudor.) in pueris, ac puellis pudor commendatur. eſt enim certiſſimum ſignum futuræ virtutis, in ſenioribus & viris iam prouectioris ætatis damnatur, rationem explicat Ariſtoteles in libris de Moribus.

Non tibi

Herculeia periculum eſt) ita omnes fere legunt, & interpretantur locum hunc corruptum. Ego puto legendum, ex vetuſtis libris lectionis huius veſtigium ſecutus, *Aruncuieia*, quod appellarit Catullus Iuliam ſponſam *Aruncuieiam* ab *Arunca* oppido vetuſtiſſimo, quod ædificatum in Latio fuit ab Auſone rege, a quo Auſonia Italia dicta fuit innuit igitur hinc maiores illius profectos, vt nobilitatem, & antiquitatem generis laudet, ſicuti & paulo poſt, cum ait:

Tam vetus ſine liberis Nomen eſſe.

Hoc genere laudationis vtitur Hor. quoque cum de Mœcenate loquitur libro Od. 3. ode 29.

Tyrrhena regum progenies

Et eodem libro Ode 17. ad Lamiam, cum ait.

Æli vetuſto nobilis a Lamo
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos,
Auctore ab illo ducis originem

Digitized by Google

Qui Formiarum mœnia dicitur.
Princeps, & innantem Maricæ
Littoribus tenuiſſe Lyrim
Late tyrannus.

Stare flos) Comparat virginem cum flore, & paulò poſt in hexametro nuptiali ait:

Vt flos in ſeptis. Et quæ ſequuntur.

Ideo vero *ſtare* dixit, vt non *languentem*, ſed *viuidum* florem ſignificaret.

Vitis implicat arbores) paulo poſt etiam in hexametro nuptiali eadem vſus eſt ſimilitudine, ſeu collatione Hinc Horatius in Epodis. Ode ſecunda.

Aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.

Et Verg. lib. 1 Georg. *Vlmiſq; maritat.* *O cubile quot omine candido pede lacteo*) Locus hic corruptiſſimus eſt, quem facilius aliquis interpretari coniectura poſſit aliqua, quam emendare.

Feſcenina locutio) Feſceninos innuit verſus, quales teſtatur Macrobius aliquando animi relaxandi gratia ſcripſiſſe Auguſtum. De iis meminit Liuius lib. 7. Glyconiſque ſimiles fuiſſe recenſet Plinius lib 15. cap. 22. *Feſceninorum nuptialium nuces comites.*

Da nuces pueris) Sex. Pompeius ſcribit *nuces ſpargi* conſueuiſſe intrante ſponſa in domum ſponſi. Seruius in Bucol. Vergilii verſum exponens, ait fieri conſueuiſſe, quod ſignificaret ſe omnia puerilia relinquere, nam eo reſpicit etiam dictum ſatis omnibus notũ Perſii. Horatius quoque in Satyris ait, vbi patrem alloquentem facit filium:

Te talos, Aule, nuceſque
Ferre ſinu vidi, nam nucibus, & talis ludebant pueri, talos Græci vocant *ἀςραγάλους*. Ludentes talis facit Apollonius tãquam pueros libro tertio Aagonaut.

ἀμφ᾽ ἀςραγάλοισι δὲ τώγε
χρυσείοις, ἅτε κοῦροι ὁμηθέες ἑψιόωντο.

Ludebatur paruo, talis, olim, ipſis. Patet ex eodem loco Apollonii, cum ait:

δοιὼ δ᾽ ἔχεν ἄλλον ἔθ᾽ αὔτως
ἄλλῳ ἐπιπροϊεὶς, κεχόλωτο δὲ καγχαλόωντος. Lucianus quoque in Saturn. *ἀλλ᾽ οὐ περὶ ταλάντων, καὶ μυριάδων, ἀλλὰ περὶ καρύων, ὡς μὲν αὐτὸς οἶδα τὸν ἡττηθέντα καὶ μὴ δακρύειν.* Ecce, vt nuces nominat. Talis fiebat ludus a veteribus vocatus *μαντεία*, quo reſpexit apud Ariſtoph. in Pluto cum ait ille, anum illudens, *πόσους ἔχεις γομφίους*. In eodẽ Pluto ſeruũ ita facit loquentẽ Poeta. *στατῆρσι ἀρτιάζομεν.* Lucianus quoq; in Saturn. legẽ hanc refert, in qua *nuces* nominat, *περὶ λυτρῶ κάρυα, καὶ ποσοὶ ἔστωσαν.* Sed teſſeras antiqui *κύβους* nominabant. Ariſtophanes conquerentem facit Plutũ, quod eſſet expoſitus

tur πύργοις καὶ κύβοις. Teſſerarū formam innuit Athenæus lib. 3 ex Eubulo. ὅτι κύβοι εἰσὶν οὐχ ὡς δεῖ μεταχειρίζεσθαι, ἀλλὰ τετράγωνοι ἄρτοι ἡδυσμένοι ἀνήθῳ, τυρῷ, καὶ ἐλαίῳ. hinc enim elici poteſt quadratas fuiſſe. πεσσοὶ quoq; dicti, & ſic vocat Homerus, vbi ludentes facit procos, his verbis. προπάροιθε θυράων ἐτέρποντο πεσσοῖσι. Hinc Athenæus lib. 7. ex Antiphane in Cyclope refert. καὶ μετὰ δεῖπνον πᾶς κατ' οἴκους μάττει, πέττει, τίλλει, κόπτει, δύει, χαίρει, παίζει, πηδᾷ, πίνει, σκιρτᾷ, κυττεῖ, ϐινεῖ. Ab appellatione τῶν κύβων exſtitit adagium, quod refert idem Athenæus lib. 13. ex Menandro in Auletride. γεγάμηκε γὰρ αὐτός, διὰ τοῦτο παραινῶ σοι μὴ γαμεῖν, ἀνέρριφθω γὰρ ὁ κύβος. Plutarchus quoque in libro περὶ εὐθυμίας ait, κυβείᾳ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν βίον ἀπείκασεν, ἐν ᾧ καὶ βαλεῖν δεῖ τὰ πρόσφορα, καὶ βαλόντα χρῆσθαι καλῶς τοῖς πεσοῦσι, quæ verba diligenter ſunt expendenda, quia exprimunt ludendi rationem omnem quæ non diuerſa eſt ab ea, qua vtimur adhuc noſtra ætate. Nec diſſimile illud eſt, quod ſcribit Lucianus in Saturn. vbi Deum cum Sacerdote loquentem facit his verbis οὐ μικρὸν δέ, εἰ μὴ τοῖς ἄλλοις ἐς τὴν μονάδα κυλιομένου τοῦ κύβου σοὶ τὴν ἑξάδα ἀεὶ φαίνεσθαι. Luſores teſſerarū inſignes nominat Athenæus lib. 1. Diodorum Megalopoliten, Leontem, Mytilenæum, & ait. ἐπίσημοι δὲ ἦσαν κατὰ τὴν πιττευτικήν. Libro Epigrammatum primo narratur quoddam ludi genus inuentum a Zenone Aug. ſed adeo obſcurum, vt a nemine, quod ſciam adhuc, intelligatur. Hæc ego, digrediens a nucibus, referre volui de talis, & teſſeris, quia videbam ab aliis prætermiſſa, qui de ludorum generibus ſcripſerunt: nam & Leonicus, & Calcagninus viri doctiſſimi multa ſcripſerunt: hæc mea ſi illorum narrationibus addita fuiſſent, non putaui ingrata fore ſtudioſis antiquitatis.

Satis diu luſiſti) Horatius quoq; Epiſtola vltima lib. 2 ait.

Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atq; bibiſti.

Cinerarius) Horat. lib. 1 Sat. 2.

Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſiti.

Et Cicero in Bruto translate ait. *Cæſar ineptis fecit gratum, qui volunt illam calamiſtris inurere.* Idem in oratione pro Seſtio. *calamiſtratam vocat comam*, & rurſus in oratione pro M Cælio, *aliquis ex barbatis illis barba illaborrida, quam in ſtatuis antiquis videmus.* *Vnguentate glabris)* Apuleius amorem vocat glabellum.

Hæc tibi cœlibi) alii legunt, *quæ licet.* Si *cœlibem* legas, opponitur alteri dictionum, *Marito.* Budæus in ſuis Comment. Græcis Cœlibem putat a Græcis vocari ἠΐθεον. & probat ex Plutarc. quod nobis valde placet. *Caue ne neges)* Plut. in lib. quē inſcribit, γαμικὰ παραγγέλματα, ait Solonē iuſſiſſe, vt ſponſa priuſquā coiret cum ſponſo, malū cotoneū comederet, ſignificans placidā eam eſſe oportere, & ſuauē in loquendo Idem Plut. in eod. lib. ait. Sponſas olim in Bœotia aſparagine coronari ſolitas: cū enim aſparago inter ſpinas oriatur, & ipſa mollis ſit, ſignificabat ſpōſam non difficilē, ſed facilē, nō

immitem ſed mitem eſſe debere: quod ibidem doctus vir monet eſſe omnino faciendum, ex ſimilitudine ducta a ſpeculo. Sicuti vnuſquiſque illic videre poteſt.

Cana anilitas) Sic ſenectutem ſignificauit, in qua *cani* naſcuntur, & apte addidit *anilitatem*, nam aliquando iuuentus cana eſt, vt Pindarus ait in Olymp.

πολλάκι γὰρ ἐν νέοις
φύονται πολιοί.

Limen) Sponſa ingrediens mariti domum, non attingebat limen, huius rei cauſſam explicat Plutar. in Probl. Rom. & Seruius libro ſecundo Æneidos Vergilianæ.

Tyrio in thoro) Verg. in Georg.

Sarrano dormiat oſtro.

Illi non minus ac tibi
Pectore vritur intimo.
Flamma.

Si ſic legas hos verſus, multo magis probarim.

Illi non minus, ac tibi
Pectus vritur intimum
Flamma.

Penita.) ego legendum puto *penite* pro *penitus*, more antiquorum.

Brachiolum teres) Horatius libro primo, Ode 13.

Ceruicem roſeam, cerea Telephi
Laudas brachia — Idem alibi.

Teretis pueri longam renodantis comam

Prætextate) Macr. libro primo Satur. A. Gell libro primo, cap. 23. Plutarchus ſæpe prætextam *περιπόρφυρον* vocat exprimens qualis ſit, mox adoleſcentibus dabatur toga pura ſolemni quodam ritu. Cic, lib. 6 Epiſt. ad Att.

Vos vnis ſenibus
Cognitæ bene fœminæ
Collocate puellulam

Pronubæ matronæ erant, quę vnum tantum habuiſſent maritum, (vt ſex. Pompeius ſcribit) hæ ſponſam in lecto ſponſi collocabant.

Alba Parthenice) Plinius lib. 25. cap. 5.

Luteumue Papauer. Subrufum intelligit, nam eius tria ſunt genera.

Bona Venus) Vergil. Bonam appellauit Iunonem, libro primo Æneidos.

Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.

Quod cupis capis) Paronomaſia lepida.

Bonum non abſcondis amorem) nam amor malus, & impurus occultari ſolet, vnde Venus Cytherea a Græcis dicta *παρὰ τὸ κεύθειν τοὺς ἔρωτας*. Plutarchus in lib. *γαμικῶν παραγγελμάτων* ait Catonem

quendam

quendam e ſenatu mouiſſe, cum eſſet cenſor, quod vxorem, ſpectantibus filiis eſſet deoſculatus. Idem Plutar. narrat eodem loco, Reges Perſarum, cum ebrietati, & luſibus operam darent, amota coniuge, id facere conſueuiſſe cum ancillis & meretricibus.

At marita tuum celites) id eſt *celes*, quaſi innuat, non cōuenire mulieribus aperte profiteri, atque oſtentare amorem, ſicuti viris, ſed pudentes eſſe, & verecundas.

Nihilo minus pulcra es) alii legūt *pulcer es*, alii *pulcra res*. Ego puto legendū *pulcra eris*, vt ſit ſenſus coniunctus cū ſupiorib. Decet mulierem occultare amorem, & nihilo minus erit pulcra, ac ſi patefaceret, multæ enim mulieres dum ſuos amores iactant, putant ſe pulcriores habitum iri, & Veneri gratum facturas. Plutar. *ἐν γαμικοῖς παραγγέλμασι* recēſet Lacænam interrogatam, num adhuc acceſſiſſet ad virum, reſpondiſſe, non ſe ad virum, ſed virum ad ſe acceſſiſſe.

Pulueris Erythræi) puluerem pro *arena* poſuit, ſic etiam in alio dixit epigrammate, vti ſatis omnes ſciunt, cum ait.

Quam magnus numerus Libyſſæ arenæ

Tam vetus ſine liberis

Nomen eſſe) innuit legitimum coniugium, in quo liberi ſequūtur patrem, & ideo addidit, indidem ſemper ingenerari.

Torquatus paruulus) ſic etiam Vergilius lib. 4. Æn.

Paruulus aula luderet Æneas.

Dulce rideat) Horatius lib. 1. Ode 22.

Dulce ridentem Lalagen amabo

Dulce loquentem.

Rideat ad patrē) Verg. in Bucol. ſic vero exprimitur mira *φιλοστοργία*

Micante labello) alii legunt *Hiante*, ſuo ſimilis patri. Verg. quoq;

Qui te tantum ore referret. Idem.

Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.

Similis) Auguſt. Cæſar hoſpitem Romæ cum vidiſſet ſibi ſimilem, interrogauit, an illius mater vnquam Romæ fuiſſet. Reſpondit hoſpes matrem ſuam nunquam, patrem vero ſæpe Romæ fuiſſe. Sic lepide retorſit dictum.

Pudicitiam matris) nam matris effigiem referens, illius cōmendabat pudicitiam.

Telemacho Penelopeo) qui laudatiſſimus fuit propter matris Penelopes pudicitiam.

Claudite hoſtia) ſub finem Epithalamii hoc fieri ſolebat diſcedentibus virginibus.

Valentem exercete iuuentam) Dum iuuenes eſtis florenti ætate, date operam liberis, & in coniugio exercete iuuentam. Tranſlate. Horat. Epiſt. Ode 2.

Rura paterna bobus

Exercet ſuis.

Digitized by Google

FRANCISCVS ROBORTEL-lus Arnoldo Arlenio ſuo S. P.

ODen, quam Græce me cum Muſis oblectans ſcripſi, ad te mitto, vt legas, quidque de ea ſentias libere, vt ſoles, & familiariter ad me ſcribas velim. Vides me Pindaricos non expalluiſſe hauſtus, me miſerum, quid dices? vel potius quid alii? Audacem appellabunt. Quid tum? ipſi viderint. Ego hæc iocans ſcripſi, nec magnopere laboro, quid maleuoli loquantur. Tu videbis etiam, atque etiam hanc βιοχρηστομῳδίαν appellari, Calliopenque ipſam non me de meipſo loqui, quæ olim etiam verſus Ciceroni de illius conſulatu dictauit tam præclaros. Vale, meque, vt facis, ama. Piſis. Calendis Iuniis M. D. XLVIII.

FRANCISCI ROBORTELLI VTI-nenſis Βιοχρηστωμῳδία.

Στροφὴ α κώλων ιζ.

Ἔγειρον καρδίης νῦν ἐμῆς
ἀεθλὰ βίαν, ἥν πο-
πρὶν μοι ἔδωκας, ὁππό-
τε μ' εἴδυσ' ἀπὸ μητρὸς τιθού
ὄντα περικαλοῖς ἐνὶ
Δώμασιν πατέρος, τεῖ
Φοῖβος ἦλθε μουσέων
ἐν μέσῳ ἀδὼν χορῷ,
ἐδέξα ἐρχόμενον ἐς φῶς,
ὠδῖνας τε τῆς τεκοῦ-
σης κατέχες, ἱλαὴς παρ-
οῦσά τ' ἐμοί, καὶ μιν ἐ-
φίλεο τίσαν γλυκε-
τῆρα, (τὸν γὰρ ἐκ σοῦ ἔ-
λεγες γινόμενον ἐμοῦ,
ἄκαστος τε ἡμίων παρηγορίας.
μῦθος, καὶ μέγ' ἔδως ἐπαίνυμεν.)

ἀντιστρ. κώ. ιζ.

ὅσον μήποτε τὶς θεὸς
ἄφθιτος φθιτὸν ἄνδρα.
οὐδὲ θέτις τὸν γ' ἐν
ἀχιλλῆα, τὸν συμμιγεῖσ' εὐ-
νῇ ἔτικτε πηλέος.
οὐδὲ τὸν μεγάθυμον
ἥρω ἠδ' αἴσονος.
μήτε καλὸν ἄδω-

νιν ἡ θεὸς κυθέρεια, μή-
τε λάτμιο παρ κατθεύ-
δοντα μακρὸν ὕπνον ἡ Σε-
ληναίη μίση
Δρόμον ὃν ἔνι κατέ-
χουσι νυκτὶ, ὁππόταν
θεοὶ πάντες ἐνὶ θαλάμοις
πύκα οὐρανοῦ ὑψηλοῖο τοῖς
ποιηθεῖς διάγουσι, καὶ βροτοὶ
ἐπω. καί. ιη.

Χαμαιπετέες ὅλην τὴν
νύκτα γλυκέϊ ὕπνῳ
ἡδόμενοι ἡμεῖο
αἴκοντα φέρουσα τῶν κόλπων
μητρὸς ἰδασταισας βαθὺ
κοῖτρον ἐς καλὸν, ἧχι
ὑψὸν ἔσκεν ὄρος πε-
ρισκεπὴς μάλιστα θάμ-
νοισι, καὶ ῥόος ἔρ-
ρεεν μάλ' ἔνυδρος. διέστα
τε πυλὺς δίχως κατ' ἄγ-
χος πολύσκιον περ αὐτεὶ,
ἠνεμόενθ', ὁππότε,
ζέφυρος ἀπὸ λιγὺ
ἄκρα εἴαρος κινεῖ
ἐν ὥρῃ φύλλα χλωρὰ πνέων,
δόμος νυμφέων καλῶν τε χαρίτων
πατρὸς παρ δίος ἐστὶν οὗτος, ὃς
στρο. καί. ιζ.

Νέμει πάντα θεοῖς, καὶ βροτοῖς
κληρόων κακὰ, καὶ τὰ
ὄλβια τοῦ βίου ἀ-
γαθὰ, μου ἁπαλὸν δέμας φαιδρύ-
νασα λείκτρῳ ἐν χρυσεί-
ῳ ἐκοίμισας, ἔτρε-
φές τε κυρίως μελίσ-
σης παναχρείδος, οὐ-
γὰρ ἐστὶν ὅντα πίνειν βροτὸν τῶν
θεῶν, μηδὲ τρώγειν
Νέκταρ ὃν φόνου ἄπειρον,
ἀμβροσίην μήτ' αἰώ-
νιον, ἅπερ ὅταν ἴ-
δες με μειλίχοις ἔπε-
σι παίζοντα τότε προσοίει-
πις. ὦ παῖ φίλ' ὦ πέπον καλὰ μὲν αὐ-

ξαίνει, δυστυχέως τε χρῶ βίῳ.

ἀντιστρ. κώ. ιζ.

ἄκουσον παρ' ἐμοῦ, τά σοι
οὐκ ἔνεστι μαθεῖν παρ'
ἄλλου τοῦ ἀνδρὸς, οὐδὲ
σκοπεῖν τ' ἄστρα, μήτε τοὺς οἰω-
νοὺς, ἄκουσον ὦ φίλε
παῖ, τὸ δήλιος εἶπεν,
ἐκφέρων πάλαι τὸ μαν-
τεῦμά μοι ἀπὸ δα-
φνίνου ὕλης ἐληλυθὼς, ἐν
ἔχων χερσὶν εὔξοον
τὴν λύραν, ληγοίμεθ', ἤ[illegible]
τῶν γε βροτῶν ἄλγε-
α βαρύτατα, μελε-
δῶνας, ἠδὲ καὶ νόσους
αὐηκέστους καταλύει.
θαλάσσης τε τρηχείας κύματα νῆυς
ἐφορμῶντα μελαίνας ἀπερη-

ἐπῳ. κώ. ιζ.

τύει καὶ χαλεπὰς στάσεις
ἀνδροκτόνους τ' ἔριδας
ἐκλύεται, μάχας τε
ταύτην τότε κρέκων τοιαῦτ' εἶπεν.
ὦ θεὴ ἐπειδὰν ὁ-
ρῶ σε φροντίδας
ἐν θυμῷ κατέχουσαν
παιδίου ὑπὲρ καλοῦ τε-
τονί, σοι φράσομαι,
ἃ ἐν φρεσὶν ἀνακυ-
κλῶ. πατρὸς μὲν εἰσὶν ἦτορ
παῦροι ὅμοιοι. ἀτὰρ
πατέρος ἀγαθοῖο,
εὐσεβοῦς τε, καὶ ὅλως
ἀμωμήτοιο γενόμενος
κόρος γ' οὗτος ἔσται πολὺ μὲν τοῦ
ἀρείων γενετῆρος, οὐχ ὅμως

στροφ. κώ. ιζ.

κακῶν λοιδορείας, ὀνει-
δη τε καὶ φθόνον αἰεὶ-
ρων διαφεύξεται, τοῦ-
σοφανὴς δ' ὥσπερ ὁ, τὸν οὐ φθείρου-
σιν νέφη σκότου δνοφε-
ρὸν δὲ ἠέρος ἱστά-
ντα, ἥλιος, καὶ οὐ-

πυς ποτ᾽ οὖτ᾽ ἔσ-
ται ἐν νέᾳ τὸ φῶς καλῶν ἠ-
θέων, κ᾽ ἀρετῶν χάριν.
σωφροσύνης τε, καὶ δι-
καιοσύνης, ὥστε φο-
βερώτατος μὲν ἔσ-
σται κακοῖς, καλῶν τε κόσ-
μος ἀνδρῶν, μεγάτε πλείστοις
ἀνάψει κλέος. σὺ δὲ χαῖρε θεά, καὶ
φέρε μόχθον ἔχουσα τοῦ τρέφειν,

ἀντιστρ. κώλ. ιζ.

πῦρ αὐτοῦ γὰρ ἔχουσι πρε-
σβήριον γέρας, ἔσσε-
σαι πολὺ, ἢ τὸ νικῶν,
ἐπισημότερος δὲ ἀδόνιος
τούτου αἰνέσεις, ὅτε
ἡβῶν, καλὸν ἥξει-
ται ἐς αὐθος ἄκρον ἀκ-
μῆς, τόσον δ᾽ ὁ γέρων
καλοῖς ἔχαιρ᾽ ἐν ὥρεσιν τρέφων φιλ-
λύρας παῖς, μήτε πηλέως
υἱὸν, ὅντινα οἱ τίκεν θέ-
τις ῥοδέη, μήτε πο-
λύμοθον ἐν ἀλινέ-
ον δέρος εἵνεκα
χρυσείου: φθονερὸν ὥσπερ οὐ-
δ᾽ ἀλοῖσι ἐὼν καλὸς μῶμον, Σὺ δὲ μοῦ-
σα τρηχὺς θεός. ἤ γε, ναὶ τὸν ὀ-

ἐπῳ. κώλ. ιζ.

λυμπον, ὡς ἐμὸν ἔστι
σοι πολὺ μεῖζον αὐτῆς
κράτος αὖ στινάχων πικρῶς φωνῆς.
ἐπὶ γὰρ μέσῃ, ποτὲ
καὶ σὺ εἶδες, ὅταν περὶ
αὐτοῦ ἤλθομεν τὸ δεῖ.
καὶ παρήμενος αἰ-
νίων γε θυσίαις ἐγώ, καὶ
ἐμοί, ἃς φιλῶ ἴσως
ὁμμάπατον, ἄν μοι αἰὲν
ἐπέμψας καλῶς τ᾽ ὄπω
στοιχεῖος ἀπὸ γλυκυ-
ρῶ γέλασαι, ὀρχέον-
ται, αἰεὶ πεδέεσιν ἀπαλοῖ-
σι, τῇ δ᾽ αἰεὶ τερπομένου φρένας, λαμ-
πρῶς ἀντιρ. ἐπίσημος. ἡγεμών.

στροφ. κώ. ιζ.

ὃν ἄρα κόσμον αὖ οἱ θεοὶ
ἤδη καὶ μέγεθος κα-
λοῦσιν ἐπελθὼν πολ-
λυτρόφῳ χυδαίαι ῥαγαίᾳ
οὗτος ὀρθὸν ἐς καλὰ
οὗτος ἀτρεπτὸν ἐς τὰ
πράγματ' οὗτος ὄλβον οἱ
δείξεται μακάρων
βίον, οὐδέν τι τὴν πάλαι ἔ-
τερβον, πρὸς τὸ οὐρανοῦ
ὕψος ἀναβαίνεις ἄκρον:
κόσμου φίλ', ὃς δέξαι λέχος,
μέγα τι κλέος ἀπ' ἐ-
μοῦ, τὸ ἐνδέχου, καὶ σὺ
ἀσπάσῃ πίθεσο κραδίῃ.
ἐγὼ σοὶ πολὺ αἰὲν κλέος ὀπάσ-
σομαι, τὴν λίαν ἐνδίδους ὄλβον.

ἀντιστρ. κώ. ιζ.

ὅταν εὖ ἔργι πόνους ἔτλη,
μεγάλους, πολύολβον
ἐς βίον ἥξεται, αἰ-
δὴν ἔχων χάριτας ἐπελθούσας
ὃν δὴ μοῦνον, περί-
δας καὶ ἐμοὶ τοῖα
μοι τότ' εἶπες, ὦ θεὰ
παρ' ἀπόλλωνος, ὃς
πάντ' ὄντα, καὶ τὰ πάλαι ἐόν-
τα, καὶ τὰ μετὰ ἔσσεται
οἶδεν, αὐτὰρ ὦ θέαινα
εὐτυχέως μοι, ἃ τό-
τ' ἔλεγες, ἐπιτέλε-
σον, δίδου τε μοι φίλοις ἔμ-
μεναι φίλον ἀγαθόν, τε-
ρὸν, ἐχθροῖς πᾶσι δὲ φοβερὸν αἰ-
εὶ, ἠδ' ἀθάνατον μετὰ θεοῖς.

Sequuntur

EXPLANATIONES IN PRIMVM ÆNEIDOS, VERGILII librum.

COLLECTÆ A IOAN. BAPTISTA BVSDRAGO Lucenſi, ex doctiſſimis interpretationibus Franciſci Robertelli Vtinenſis præceptoris ſui.

IOAN-

Digitized by Google

IOANNES BAPTISTA BVSDRAGVS FRANCISCO CINAMO BERNARdini filio S. D.

Cvm ſuperioribus diebus, mi Franciſce, inter nos (vti ſcis) incidiſſet ſermo de literarum ſtudiis: multum, ſæpeque percunctatus es, Ecquid ageret noſter Robertellus, quoſque e Græcis, & Latinis auctoribus publice interpretaretur. Cumq; audiſſes a me rem totam ordine expoſitam: mirari mihi videbare, eum ab equis ad aſinos, vt aiunt, deſcendiſſe. Ab hinc enim duos, treſue annos conſueuerat ille in maximis rebus declarandis verſari, eaque aggredi potiſſimum, quæ in ſe multum eruditionis habere viderentur. Nam & tres præclaros illos de Oratore libros, & Quintiliani duos, quibus potiſſimum de Arte oratoria quæſtiones continentur, Ciceronis præterea Tuſculanas quæſtiones, Officiorum libros, Epiſtolas ad Atticum, & Horatii Epiſtolas magna ex parte interpretatus eſt ita, vt cum ii, qui in his expurgandis, & interpretandis verſati ſunt, magnam nobis attulerint vtilitatem, non minorem tamen fructum ex illius interpretatione perciperemus: nam & multa addebat noua, & illorum ſcripta diiudicabat ingenioſe, docteque loquendi formulas ſub quadam, veluti regula, ac compendio tradebat. Vera hæc ſunt, mi Cíname: ſed ſcis eorum ſemper habendam eſſe rationem, qui audiunt. Poſtea enim quam tu, Nicolaus Balbanus, Ioannes Baptiſta Santuccius, Vincentius Bucellius, Libertas Moriconius, Martinus Nobilis, Ioſephus Bernardinus, aliique quam plurimi diſceſſere, fuerunt illi, velut optimo parenti, tenuiore cibo imbecilliora aliorum ingenia educanda. Quale autem fuerit conſilium meum iſthæc edendi, velim ſcias, ea me in primis ratione adductum, vt hoc anno, quo propter acerbiſſimam matris meæ mortem, & longam ægritudinem meam, quæ profectioni meæ cunctatio allata fuit, me non penitus operam luſiſſe oſtenderem, tibique rem gratam facerem. Iam diu enim facile perſpexi, quantum hoc literarum genere delecteris, a quo ſi te maiora, magiſque neceſſaria negotia non auocaſſent: vnus tu profecto exſtitiſſes, qui, cum iam nihil eſſet abſtruſum in Latinis & Græcis literis, quod non haberes cognitum, & dicendo, & ſcribendo, multarumque rerum cognitione omnes tuos æquales ſuperaſſes. Neque vero ob hoc de tua laude quidquam detractum opinor: ita enim animo retines iſtam, quam ex literis capiebas delectationem, ac voluptatem, vt cum tibi per occupationes licet, te ſtatim ad intermiſſa ſtudia conferas. Verum vt ad rem redeam, non deerunt fortaſſe, qui mirentur Robortellum adeo leuia conſectari, vt ea, quæ a ſexcentis declarata fuerunt antehac viris, ſua conetur interpretatione illuſtriora reddere, aut rideant tam inanem fuiſſe ab eo in Vergilio declarãdo ſuſceptum laborem. Sed velim hi ſciant, non eo fuiſſe illum animo, vt hæc edere vellet: neque enim ille cõſcripſit, ſed ego excerpſi ex illius publicis interpreta-

rationibus: in quibus cum viderem & multa eſſe, quæ aut melius, aut dilucidius declarata eſſent, quam a ceteris, & quam plurima adnotata, quæ fuerant ab aliis prætermiſſa, admiratus hominis doctrinam ſingularem, & induſtriam, non committendum putaui, vt ea negligentia quadam omiſiſſe viderer. Etſi enim audiens magnam capiebam voluptatem, & vtilitatem: ſemper tamen exiſtimaui, firmius hærere animo, quæ literis mandantur, diuturnioremque, ac maiorem fructum afferre, & delectationem. Eſt, vti ſcis, Robortellius ignobilium quorundam noſtræ, aut etiam maiorum noſtrorum ætatis interpretum, ſummus deriſor, veterumq; amator. Nec ſane temere: in illorum enim ſcriptis, præterquam quod multa perperam exponunt, neque auctorum ſenſa explicant, adeo confuſe, ac inepte omnia poſita animaduertas, vt neſcias, vtrum magis diſpliceat, literarumne inſcitia, an ſtoliditas. Eorum igitur ne nominat quidem vllum vnquam, nedum velit illorum inniti auctoritate. Veteres, & Seruium in primis multum amat, laudatq; ſæpe interpretandi illius rationem, quæ quam ſimilima eſt Græcorum, qui nihil ſine ſummo ingenio, & artificio vnquam egerunt, aut dixerunt. Huius itaq; opinionem, ſicubi elegantius, & acutius illi viſus eſt dixiſſe, apponit: reprehendit nonnunquam: ſed non illum (etſi nomen illius profert) at eos, qui ſuas gloſſulas illi improbe impinxerunt. Macrobii, Auli Gellii, Priſciani, Diomedis, Nonii Marcelli, ſicubi illi locum aliquem Vergilii citarunt declarandi gratia, auctoritatem ſemper affert in medium. Donati illius, qui Terentii comœdias eſt interpretatus, doctiſſime & politiſſime, ſemper promit explicationes in verſus Vergilii, quos protulit, vt Terentiana confirmaret magis, ac corroboraret. Priſcianum, inquies, quid erat, quod tanti faceret, ac Diomedem? Ecquid, mi Franciſce, non ſuus & his eſt tribuendus honos? nonne & hi rem iuuarunt literariam? De ceteris non loquor Latinis, quia Grammatici non ſunt, aut aliorum interpretes, ſicut ii, quos paulo ante nominaui. Nam & Ciceronis, & Quintiliani, & Ouidii, & Catulli, & aliorum auctoritate ita apte ac breuiter ſuis locis vtitur ad res comprobandas, vt nihil aptius excogitari poſſit. E Græcorum vero libris tam multa recitat, vt nihil apud Latinos egregium eſſe videas, quod non inde acceperint: planeq; veriſſimum eſſe exiſtimo, quod ille ſæpe affirmat, ne dignum eſſe quidem, qui legatur, Vergilium, ſi Græcorum imitationem, ac veſtigia non præ ſe ferat: atq; hanc in primis captatam eſſe gloriam ab eo, dum ſcriberet poema hoc: quiq; Latine tantum ſciant, non poſſe frui ſuauitate illa, quæ Vergilio ineſt. Nam percipiunt illi quidem dictiones Latinas, earumq; proprietates, locutiones, & formulas: at nil præterea. Siquis enim ad cognitionem etiam pertinere putat hiſtorias fabuloſas Poetarum, magnopere errat. Suidæ igitur, Etymol. Strabonis, Apollonii, eiuſq; interpretis, Sophoclis, Plutarchi. Lycophronis interpretis, Callimachi, Athenæi, Pauſaniæ, Ariſtotelis, & aliorum etiam adducit auctoritates: nam Homerum ſuperuacaneum erat ferme nominare, e quo maxima

pars

pars deſumta fuit. At Macrobius, inquies, Homeri loca demonſtrauit pauca tamen, hic multo plura. Macrobii tamen illa non omiſit vnquam, & illi ſuus tributus vbiq; eſt honos. In colligendis vero, & ſcribendis e Græcorum libris locis, quæ ſubinde proferebat, cum ego non ſatis me ad id aptum eſſe viderem, vſus ſum opera quorundam meorum condiſcipulorum. Vnum erat, quod me mirum in modum angebat, quod verebar ne alii etiam pari ſtudio aliquid in hac re obſeruaſſent, edidiſſentque. Id autem me facile latere poterat: ſcis enim quanta Lucæ ſit nouorum librorum penuria, quod huc non conuehantur, quæ venales paucis exponūtur. Leges igitur hæc potius, tanquam a meipſo collecta, & ſcripta, quam a Robertello dicta. Si quid errati fuerit, id totum meum puta, neque enim hiſtrionum inſcitia poetæ laudibus debet quicquam detrahere. Vale.

SCHOLIA ET EXPLANATIONES IN P. VERGILII ÆNEIDOS LIbrum primum.

OMnes fere προλεγόμενα quædam (ſic enim Græci appellant) antequam antiquorum libros interpretandos aggrediantur, exquirunt: ſed nos (cum hæc omnibus ſint perſpecta, quod ab aliis quæſita ac declarata fuerunt) ſequemur Plutarchi ſententiam, ait enim ille, cum ſe accingit ad Homerici poematis perſcrutationem, περιττὸν ἴσως πολυπραγμονεῖν. De Vergilii autem Æneide, idem dicam, quod Plutarchus de vtroque Homeri poemate (vno enim duo complexus eſt hic noſter) διὰ τῆς ἰλιάδος ἀνδρίαν σώματος, διὰ τῆς ὀδυσσείας ψυχῆς γενναιότητα, εἰδὲ μὴ μόνον ἀρετὰς, ἀλλὰ καὶ κακίας ψυχῆς ἐν τοῖς ποιήμασι παρίστησι, λύπας τε, καὶ χαρὰς, καὶ φόβους, καὶ ἐπιθυμίας. οὐ χρὴ αἰτιᾶσθαι τὸν ποιητὴν, παράγοντα δὲ μιμεῖσθαι οὐ μόνον τὰ χρηστὰ ἤθη, ἀλλὰ καὶ φαῦλα, ἄνευ γὰρ τούτων παράδοξοι πράξεις οὐ γίνονται, ἐξ ὧν ἀκούοντας ἐπιγίγνεσθαι τὰ βελτίω.

Arma virumque cano.) Martianus de Grammatice, item Macrobius lib. 5. Item Pontanus in actio. Quintil. lib. 9.

Virum.) ἀντιπροκατάληψις.

Troiæ qui primus ab oris.) Primus, id eſt, princeps. Fulgentius. Item Macrobius lib. 5. Saturnal. cap. 2.

Italiam.) Pro ad Italiam. Quintil. lib. 1. Item Priſcianus libro 1. de Conſtructione.

Lauinaque.) σύλληψις, Aulus Gellius libro 9. capit. 16. Item Diomedes.

Venit.) pro, venerat. Priſcian. lib. 4.

Lauinaq.) Hic male Seruius.

Vi ſuperum.) Priſc. lib. 7 de Partibus.

Multum ille & terris.) Quintil lib. 9. πολυσυνδετον.

Multum.) pro multo Priſcian. lib. 1. de conſtruct alibi Verg. *Nec longum lætabere.* Et illud. *Æternumq; ſedebit.*

Digitized by Google

Multum ille.) ἔκθλιψις, id eſt colliſo difficilis ex concurſu vocalium. Diomedes. Pontanus in Actio, Donatus in Eunuchum, Homerus libro 4 ὀδυσ.

ἦ γὰρ πολλὰ παθὼν, καὶ πολλ' ἐπαληθεὶς
ἠγαγόμην ἐν νηυσί Item lib. 1.
πολλὰ δ' ὅγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα.

Memorem Iunonis ob iram.) Donatus in And. Item hoc in eius adnotationibus.

Tot adire labores.) Pontan. in Actio.

Multa quoq; & bello.) Priſc. lib. 16. de partibus. Item lib. 2. de conſtruct. Item Pontanus in Act.

Saua.) Nonius Marcellus. Vel: *Saua*, id eſt, *magna*, vt alibi.

Iunonis magna primum prece numen adora.

Τὴν μεγάλην. Alibi:

Adſit lætitiæ Bacchus dator & bona Iuno.

Τὴν χρηστήν. Alibi:

Deamq; potentem τὴν δυνατὴν nominat.

Dum conderet vrbem) Priſcianus de conſtruct.

Genus vnde Latinum.) Priſcian. lib. 15. de partibus.

Genus vnde Latinum,

Albaniq; patres, atq; alta mœnia Romæ.) Seruius notat Vergilium præclare iungere hæc: vt & inf. cum ait:

Priſcos docuit celebrare Latinos,
Albani docuere ſuos, nunc maxima porro
Accepit Roma. Et in ſexto:
Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus vrbes
Albana coluere ſacrum: nunc maxima rerum
Roma colit.

Alta.) Ille retulit ad tecta, cum ait, quod ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto exiſtimabit, Fateaturq; nullius vrbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Sed hæc copioſius apud Ariſtidem in Encomio Romæ.

Muſa mihi cauſſas memora.) Priſcianus libro 8. Apollonius, μοῦσαι δ' ὑποφήτορες εἶεν ἀοιδῆς.

Muſa.) Inuocatio. Hoc facit Homerus in primo ſtatim verſu:

ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. Heſiodus:
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Apollonius:

Ἀρχόμενος σέο φοῖβε παλαιγενέων κλέα φωτῶν. In Schol. ἔθος γὰρ ἦν ἀπὸ θεῶν προοιμιάζεσθαι.

Nouem muſæ, quibus hac ratione impoſita nomina: *Clio* dicta ob gloriam: *Euterpe*, propter voluptatem, quæ ex literis percipitur, & varia rerum cognitione. *Thalia*, quod doctorum virorum gloria vireſcat: *Melpomene*, a ſuauitate poetarum, qua omnes delectantur. *Therpſichore*, ob delectationem, quæ & literis capitur:

Erato,

Erato, quod docti homines a cunctis amentur: *Polymnia*, quia ab omnibus laudantur: *Vrania*, quod cœlo donat: *Calliope*, ob ſuauitatem ſermonis.

Tot voluere caſus.) Priſcianus lib. 2. de Conſtructione.

Inſignem pietate virum tot adire labores
Impulerit, tantane animis cœleſtibus iræ?) Homerus:

Ἐπεὶ οὔ τις ἀχαιῶν
Τόσσ' ἐμόγησε, ὅσσον ὀδυσσεὺς
Θεῶν δ' ὑποδείσατε μῆνιν.
Λητοῦς ϗ διὸς υἱὸς ὁ γὰρ βασιλῆϊ χολωθεὶς
Νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν.

Dum conderet vrbem. Id eſt, dummodo: Diomedes.

Vrbs antiqua.) Priſcianus primo de conſtructione. ἐπεξήγησις, quia ſubintelligitur, quam. Item Pontanus in Actio.

Ty[illegible]*rinaq; longe Hoſtia.*) Plinius, vbi Tyberina hoſtia, & Roma rerum domina.

Diues opum,) Seruius, cum genitiuo, more antiquo: vt alias, *Diues equum, pictai veſtis, & auri.* Item Nonius Marcellus in capite de numeris & caſibus.

Quam Iuno fertur terris magis.) Priſcianus libro primo de conſtructione, & 2.

Poſthabita coluiſſe Samo.) Donat. in Andr. *Samos inſula iuxta Varronem prius Parthenias dicta, vbi Iuno Ioui nupſit: ibi erat ſimulacrum nubentis Iunonis, ſacraque anniuerſaria ritu nuptiarum fiebant.* Lactantius: *Samos, dicta propter altitudinem, ex ea enim apparet Ida.*

Progeniem ſed enim,) Priſcian. lib. 16. de partibus.

Hoc regnum Dea.) Priſcian. lib. 1. de conſtructione.

Hic illius arma.) Priſcian. lib. 2. de conſtructione. Item libro 8. Item Diomedes.

Arma. Hic currus.) ἅρμα, id eſt, *currus*. luſit in dictionibus Vergil. & Græcis & Latinis.

Studiiſq; aſperrima belli.) Seruius, *ſtudiis*, inquit, *non ſtudio: quia ter rebellauit.* Inepte ſane: nam ſtudia ponunt Latini pro cupiditate & exercitatione, atq; animi propenſione, vt paulo poſt: *Studia in contraria vulgus ſcinditur*, &c.

Prima quod ad Troiam.) Priſcian. lib. 14. de partibus.

Samo.) In Samo, Iuno: in Papho, & Gnido, Venus: in Delo, Apollo colebantur.

Pro caris geſſerat Argis.) Priſc. lib. 2. de conſtruct.

Id metuens.) Nam Iuno audere non poterat, aut Carthaginem defendere, vbi arma eius, & currus fuit, aut Romanis nocere, quia progeniem Troiano a ſanguine duci audierat, Tyrias olim, quæ verteret arces. Lactantius libro 2.

Manet alta mente repoſtum.) Nonius Marcel. in verbo *manere*, item in verbo *ponere*.

Repoſtum.) Elegans eſt Seruii ſuper hoc verbo annotatio, ait enim: *Cum omnes ſermones, aut integri ſint, aut habeant πάθος: hi qui habent πάθος, ita, vt lecti ſint, debent reponi, vt facit Maro: Repoſtus. Porgite. Horatius, Quando repoſtum caecubum,* &c.

Ganymedes.) οἰνοχοοῦσι τῷ διὶ γανυμήδης, ϗ ἥβη, quam Iuuentatem Latini vocant. Ex Suida: Tros miſit filium ἐπάγειν θυσίαν τῷ διὶ. *putans Tantalus eſſe exploratorem, comprehendi iuſſit. Ibi moratus aliquot dies, repentino occubuit morbo, ſepelitur a Tantalo. Remittuntur nuntiis ad Troem de morte Ganymedis.* οἱ δὲ ποιηταὶ ἁρπαγῆναι τὸν γανυμήδη ὑπὸ τοῦ διὸς ἔγραψαν, τὸ ὀξὺ τοῦ θανάτου μυθολογήσαντες. Idem de Paride: *Parion, nomen agri a Paride dictum: eo miſſus eſt a patre, vbi omnem didicit ſapientiam: edidit autem* ἐγκώμιον ἀφροδίτης λέγων μείζονα εἶναι τῆς ἀθηνᾶς, καὶ ἥρας. τὴν γὰρ ἀφροδίτην, *dixit eſſe* ἐπιθυμίαν ἐξ ἧς τίκτεται πάντα τὰ καλὰ τοῖς ἀνθρώποις. Hinc φέρεται μῦθος ὅτι πάρις ἔκρινε μεταξὺ παλλάδος, ἥρας καὶ ἀφροδίτης, *& dedit* μῆλον, τουτέστι τὴν νίκην *Veneri.* εἶπε δὲ ὕμνον εἰς αὐτήν..

His accenſa ſuper.) Priſcianus lib. 14. de præpoſitione *ſuper.* Ita & Horatius: *Mitte ciuiles ſuper vrbe curas.* ὑπὲρ πόλεως. Græciſmus eſt obuius paſſim.

Achilli.) Propter ὁμοιοτέλευτον. Priſc lib. de conſtructione.

Tanta molis erat Romanam condere gentem.) Quintilian. libro 8 Epiphonema rei narratæ vel probatæ. Sic illud: *Sed & maiora rerum ducentibus fatis.* Et illud: *Semper magno conſtitit aduerſari Deis.* Et illud: *Sed debebatur* (vt opinor) *fatis tanta origo vrbis.* Item Pontanus in Actio.

Marta omnia circum.) Priſcianus lib. 14. de Partibus.

Vix e conſpectu Siculæ.) Macrob. lib. 5. Non omnibus obſeruatū, quod cum primo promiſiſſet ſe producturum Æneam de litoribus Troiæ, vbi ad ianuam narrandi venit, Æneæ claſſem non de Troia, ſed de Sicilia producit, a medio incipit, & ad initium eſt reuerſus. Pontanus in Actio politiſſime obſeruat locum hunc. Notat etiam hunc verſum Priſcianus lib. 9. de Partibus.

Læti.) Non veloces, vt Seruius, ſed ad excitandam iracundiam Iunoni ex obiecto. vt alias, *tum Æneam Siculo proſpexit ab vſque Pachinno.*

Spumas ſalis ære ruebant.) Nonius, in verbo *Ruere.* Ære ruebant, id eſt, roſtris, quæ fiebant ex ære. Victorinus, Plinius. Vergilius alibi. *Ærea puppis.*

Cum Iuno æternum ſeruat ſub pectore vulnus.) Seruius, de præterito, dolorem, de præſenti, metum: de vtroque vulnus.

Hæc ſecum.) Priſcianus in primo de conſtructione, ἔλλειψις eſt. Item Pontanus in Actio. Item Donatus in Terent. *Mecum,* intra me. Vergilius: *Hæc ſecum.* Citat enim locum hunc.

Vna cum gente tot annos.) Priſcian. lib. 2 de conſtruct.

Mene incepto deſiſtere victam.) Macrobius libro 4. Opus eſt, vt oratio

Digitized by Google

oratio pathetica, aut ad indignationem, aut ad miſericordiam dirigatur. Principium abruptum, vt Vergilius: *Mene incepto*, &c.

Nec poſſe Italia Teuc.) Priſcian. lib. 2. de conſtruct.

Quippe vetor.) Pontanus in Actio.

Pallas ne.) πάθος ab exemplo.

Vnius ob noxam.) Quintilian. lib. 1. Item Macrobius lib. 4. cap. 5. Item Pontanus in Actio.

Aiacis Oilei.) Duo fuerunt Aiaces furioſi, alter amore, alter ira. Plutarchus in vita Sertorii: ἐπεὶ δ' ἀγαπῶντες ἔνιοι τὰ τοιαῦτα συνάγουσιν ἱστορίᾳ καὶ ἀκοῇ τῶν κατὰ τύχην γεγονότων, ὅσα λογισμοῦ καὶ προνοίας ἔργοις ἔοικεν. οἷον, ὅτι δυεῖν ἄττεων γενομένων ἐπιφανῶν: τοῦ μὲν σύρου, τοῦ δὲ ἀρκάδος, ἑκάτερος ὑπὸ συὸς ἀπώλετο. δυεῖν δὲ ἀκταιώνων, ὁ μὲν ὑπὸ τῶν κυνῶν, ὁ δ' ὑπὸ τῶν ἐραστῶν διεσπάσθη. δυεῖν δὲ σκιπιώνων, ὑφ' οὗ μὲν ἐνικήθησαν καρχηδόνιοι, πρότερον. ὑφ' οὗ δὲ ὕστερον ἄρδην ἀνῃρέθησαν. ἑάλω δὲ τὸ ἴλιον ὑφ' ἡρακλέους διὰ τὰς λαομέδοντος ἵππους, καὶ ὑπὸ ἀγαμέμνονος, διὰ τοῦ δουρείου προσαγορευθέντος ἵππου, τρίτον δὲ ὑπὸ χαριδήμου ταῖς πύλαις ἵππου τινὸς ἐμπεσόντος, ἀποκλεῖσαι ταχὺ τῶν ἰλιέων οὐ δυνηθέντων. δυεῖν δὲ ὁμωνύμων τοῖς εὐωδεστάτοις φυτοῖς πόλεων, ἴου καὶ σμύρνης τὸν ποιητὴν ὅμηρον, ἐν ᾗ μὲν γενέσθαι λέγουσιν, ἐν ᾗ δὲ ἀπολέσθαι. φέρε καὶ τοῦτο προσθῶμεν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ πολεμικώτατοι, καὶ πλεῖστα δόλῳ κατεργασάμενοι μετὰ δεινότητος, ἑτερόφθαλμοι γεγόνασι φίλιππος. ἀντίγονος, ἀννίβας, καὶ περὶ οὗ τόδε τὸ σύγγραμμα σερτώριος. Hæc Plutarchus. Αἰάντειος γέλως, prouerbium apud veteres.

Tu mihi quodcunq.) Donatus in Phormion. Item Priſcianus lib. 1. de conſtructione.

Cauum conuerſa cuſpide montem) Ex Homeri 4 ὀδυσ.

> Ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον
> Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, &c.
> Σὺν δ' εὖρος, νότος τε, ζέφυρός τε δυσαὴς
> Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Notauit hunc locum Macrobius lib. 5. Quintil. lib. 8. ait: Amplificatio ducitur ex inſequentibus. Idem præſtant antecedentia: cum Æolum rogatus a Iunone, impulit in cauum, apparet enim quanta ſit futura tempeſtas.

Diuum pater atque hominum rex.) Homerus.

Tyrrhenum nauigat.) Quintilianus lib. 9. τυῤῥηνὸς filius ἄτυος, a quo Tyrrheni.

Submerſas obrue puppes.) Notat hunc locum Diomedes ſic: Furens Iuno, & irata quod potiſſimum graue putabat optauit. Deinde quod grauius, vt: *Incute vim ventis.* Et: *Disiice corpora ponto.* Donatus in hæc Terentii verba: *Saltem aliquot dies profer, vt proficiſcar aliquo, ne videam ſic*: Primo, quæ maiora ſunt petit: poſtremo, quæ ex his videntur minima, & hoc arte, vt Vergilius: *Incute vim ventis, ſubmerſasq́; obrue puppes.* Et ad poſtremum: *Aut age diuerſas, & disiice corpora ponto.*

Digitized by Google

Penates.) Macrob. Qui veritatem inquiſierunt eſſe dictos putarunt, per quos penitus ſpiramus, per quos vitam habemus, per quos rationem animi poſſidemus.

Corpore nympha.) Nymphas Iunoni attribuunt, quod dea aeris creditur: aer autem fœcundus, ac vitalis. Vitalitatem autem commode declararunt veteres per nymphas. Critici reprehendunt Vergilium, quod duas vxores Æolo tribuat, ſed inepte.

Quæ forma.) Forma in fœminis grata Hinc Iuuenalis.

Formam optat pueris, modico, maiore puellis
Murmure, vbi Veneris fanum videt anxia mater.

Quippe vetor fatis.) Hic Seruius male. Nam locus eſt intelligendus per Ironiam.

Ipſe Iouis rapidis iactans e nubibus ignes.) Seruius de hac re abunde & docte.

Aiacis Oilei.)

Κασσάνδρην ἤσχυνεν ὀϊλῆος ὄβριμος υἱὸς
Θυμῷ τ' ἠδὲ νόοιο βεβλαμμένος. &c.
Ἠ' οἱ ἀνόντι χόλον, καὶ πῆμα φέρουσα
Ἔμβαλε νηὶ κεραυνόν. Quint. Calaber.

Diſiecitq; rates.) Quint Calab.

Illum exſpirantem.) Priſc. lib. 1. de part. orat.

Et ſoror & coniux.) Macrob. in primo commen. libri de Somnio Scipionis ait: *Iupiter mundi eſt anima*. Hinc illud: *Ab Ioue principium*. Hinc Iuno, & ſoror eius, & coniux vocatur. Eſt autem Iuno aer: & dicitur ſoror, quia iiſdem ſeminibus, quibus cœlum, aer eſt procreatus: Coniux, quia aer eſt ſubiectus cœlo. Seruius etiam de hac re diſſerit.

Et quiſquam numen Iun.) Et quandoque ponitur interrogatiue, vt: *Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?* Quandoq; cũ indignatione, vt: *Et quiſquã numen Iunonis adoret.* Quint. li 9. notat.

Adoret.) Ab ador fortaſſe: vnde & *gloria Adorea.*

Præterea aut ſupplex aris) Pontanus in Actio.

Loca fœta.) Pontanus in Actio.

Ni faciat, maria ac terras cœl. prof.) Pont. in Actio.

Talia flammato ſecum Dea corde vol.) Donat. in Eunuch. *Secum*, id eſt, *intra ſe*. Pontan.

Nymborum in patriam loca fœta furentibus auſt.

Æoliam venit. Priſcian. lib 1. de conſtructione.

Homerus.

ἵκετο δ' αἰολίην ἀνέμων ὄπα λαβέειν ἀέντων μέγα πάλαι.

Æoliam venit.) Pont. in Actio. Steph. αἰολίαι νῆσοι αἰόλου.

Item Homerus:

αἰολίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθα.

αἰολος εὐκίνητος, καὶ ποικίλος. Suidas.

Strongyle vna ex Vulcaneis inſulis, Æoli domus: ex eius fumo cogno-

cognoſcunt incolæ triduo ante, qui ſit ventus flaturus, quo factum, vt Æolus rex ventorum ſit dictus.

Imperio premit.) Nonius Marcellus.

Incute vim ventis.) Donatus in Andriam.

Speluncis abdidit atris.) Diomedes metalepſin eſſe ait.

Circum clauſtra.) Pont. in Actio.

Verrantq́ per auras.) Non. Marc. in verbo, *Verrere.*

Celſa ſedet Æolus.) Seruius. Sedet, non otiatur, nam apud antiquos id ſignificat, ſed curat. Sedere eſt ignauæ ceſſationis, vt: *Sedeant, ſpectentq́ Latini.* Itidem Pontanus.

Homer. ἐν τῷ κ. ὀδυσ.

Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε κρονίων
Η᾿ μὲν παυέμεναι, ἠδ᾽ ὀρνύμεν ὅν κ᾽ ἐθέλῃσι.

Vna Eurusq́ Notusq́ ruunt.) Priſcian. lib. 1 de conſtruct.

Et premere & laxas.) Nonius Marcellus in verbo *Premere.*

Æole namq́ tibi Diuum.) Priſcian lib. 16.

Gens inimica mihi.) Pont. in Actio.

Et tollere vento.) Nonius Marcellus in verbo *Tollere.* Itidem Pont. in Actio.

Tu mihi quodcunq́ hoc regni.) Priſc. lib. 1 de conſtruct.

Cauum conuerſa cuſ. mon.) Pont. in Act. Item Quint. lib. 8.

Impulit in latus. Priſcian. lib. 14 de partibus orationis.

Qua data porta ruunt.) Pont. in Actio. Item Priſcian. libr. 15. de Partibus.

In puppim ferit.) Donatus in ſecunda editione.

Eripiunt ſubito nubes cœlumq́ diemq́,
Teucrorum ex oculis, ponto nox incubat atra.

Homerus ſic:

ξὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον, ὀρώρει δ᾽ οὐρανόθεν νύξ.
καὶ τότ᾽ ὀδυσσῆος λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ
ὀχθήσας δ᾽ ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

Duo poſteriora carmina, ſic expreſſit Vergilius:

Extemplo Æneæ ſoluuntur frigore membra,
Ingemit, & duplices tendens ad ſydera palmas,
Talia voce refert, o terq́ quaterq́ beati, &c.

Apud Homerum ſic:

ὤμοι ἐγὼ δειλός.
τρὶς μάκαρες δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότ᾽ ὄλοντο
τροίῃ ἐν εὐρείῃ χάριν ἀτρείδῃσι φέροντες
ὡς δὴ ἐγώ γ᾽ ὄφελον θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν

Contigit oppetere.) Pont. in Act. locum hunc notat.

O terque quaterque beati. Macrob libro 1. in Somnium Scip. Item lib. 4. cap. 6.

Clamorque virum.) βοὴ δ᾽ ἵκετ᾽ αἰθέρα δῖαν.

Stridorq; rudentum.) Rudentes ea de cauſſa ſapientiſſimi dici volunt funes nauium, quod funes, cum vento verberantur, rudere exiſtimentur, atque hunc ſonum funium proprium, non aſinorum putant. Nonius Marcellus.

Ouidius:

Quippe ſonant clamore viri ſtridore rudentes,

Inſequitur clamorq; virum, ſtridorq; rudentum.) Pont. in Actio. & Priſcian. lib. 7. de partibus. Naufragio perire, malum Homerus putat, lib. 5. ὀδυσ.

Τῷ κ' ἔλαχον κτερέων, καί μευ κλέος ἦγον ἀχαιοί,
Νῦν δὲ με λευγαλέῳ θανάτῳ εἵμαρτο ἁλῶναι.

Item copioſius libro vltimo illic: ἤπου ἐνὶ πόντῳ φάγον ἰχθύες. &c.

Præruptus aquæ mons.) Pont. in Actio.

Animam hanc effundere dextra.) Terentius: *Hanc ego vitam.* Donatus: *Hanc,* quaſi dicat. quæ nos perturbat. Vergilius: *Tuaque animam hanc effundere dextra.*

Sæuus vbi Æacidæ) Pont. in Actio. & Priſcian. lib. 15. de partibus.

Sarpedon) Homerus:

Κεῖον μὲν λύκιοι σαρπηδόνα τόν ποτε μήτηρ
Ες τροίην πέμψεν μὲν ἀγαλλομένη διὸς υἱῇ
Δουρὶ δὲ πατρόκλοιο μενοιτιάδαο πεσόντα.

Item:

Τρωσὶ μὲν ἡγεμόνευε μέγας κορυθαίολος ἕκτωρ.
Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν λυκίων, καὶ γλαῦκος ἀμύμων.

Sæuus vbi Æacidæ telo iacet Hector, vbi ingens Sarp. vbi tot Sim. cor.)

Ἔνθα μὲν αἴας κεῖται ἄρειος ἔνθα δ' ἀχιλλεύς
Ἔνθα δὲ πάτροκλος θεόφιν μήστωρ ἀτάλαντος.
Ἀντίλοχος.

Talia iactanti.) ὣς ἄρα μὴν εἰπόντ' ἔλασεν μέγα κῦμα. & quæ ſequuntur.

Pronuſque magiſter voluitur in caput.) πλῆξε κυβερνήτεω κεφαλήν.

Micat ignibus æther.) Nonius Marcellus in dictione Micare.

Saxa vocant Itali.) Quintilians lib. 8 & Diomedes. Synchyſis eſt, vel Hyperbaton obſcurum.

Magno miſceri murmure pontum.) Vt murmur maris exprimant Græci, illud appellant μυκητὴν, ἀγάστονον, πολύφλοισβον. Taurumq; ideo Neptuno ſacrificabant, vt maris truculentiam ſignificarent. Pont. in Actio locum hunc notat.

Dorſum immane mari.) Nonius Marcell. in cap. de improprijs

Grauiter commotus.)

ὁ δ' ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον
Κινήσας δὲ κάρη προτὶ ὃν μυθήσατο θυμόν.

Accipiunt inimicum imbrem, rimiſque fatiſcunt.) Priſcian. libro 8. de Partibus.

Placi-

Placidum caput extulit vnda.) Priſc lib. 2. de conſtructione.

Tenuit fiducia.) Donatus ſuper his verbis Terentii. O ingentem confidentiam.

Iam cœlum terramque.) Donatus ſuper verbis Terentii, *O cœlum, o terra.*

Quos ego.) Donatus in Eunuch. *Nō poteſt complere orationē, qui & ſecum loquitur, & dolore vexatur.* Et Macrob. lib. 4. cap. 6. *Nam amat Apoſiopeſin nimia indignatio.* Quintil. lib. 9.

Meo ſine numine,) Priſcian. lib. 4. de partibus.

Maturate fugam.) Vide Aul. Gellium, Macrob. Beroald. Franc. Floridum. Nam omnes hi locum hunc declararunt. Item Nonius Marcell. in dictione Maturum.

Non illi imperium pelagi.) Homerus.

-Τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται
Ἤτοι ἐγὼν ἔλαχον πολιὴν ἅλα ναιέμεν αἰεὶ
Παλλομένων· Ἀΐδης δ' ἔλαχεν ζόφον ἠερόεντα
Ζεὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν, &c.

Illa ſe iactet in aula.) Donatus in Eunuch. ait, dici pronomina cum maximo pondere.

Aula.) Αὐλὴ ὁ περιτετειχισμένος τόπος καὶ ὕπαιθρος, παρὰ τὸ ἄω, τὸ πνέω. Adagium eſt apud Græcos, ἵππος τὰ τέλη ἐπὶ τῆς αὐλῆς. Sed hoc præter rem.

Sic ait, & dicto citius,) ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον aiunt Græci. Pont. in Actio. item Priſcian lib. 10. de partibus orationis.

Chymothoen.) Suidas, κυμοθόη ἢ κυμοδόκη, ὀνόματα θεῶν ἐναλίων. Notat hunc verſum Priſc. lib. 1 de Conſtruct.

Triton.) Τρίτων υἱὸς Ποσειδῶνος, καὶ Ἀμφιτρίτης, τὰ μὲν ἄνω μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ ἄνθρωπος τὰ δὲ ἐξ ὀμφαλοῦ μέχρις οὐραίου δελφίς, καὶ οἷον εἶπεν ἂν ἰχθυοκένταυρος. Hæc ex Lycoph. interprete. τρίτων etiam Nilus dictus Etiam palus, vnde *Pallas Tritonia.*

Tridenti) Tricuſpide telo

Contendunt petere.) Notat hunc verſum Nonius Marcell. in dictione *contendere.* Ait enim: *Contendere aliquando eſt feſtinare*, vt Vergilius:

Quæ maxima littora curſu
Contendunt petere, &c.
Ac veluti magno in populo, cum ſæpe coorta eſt

Seditio, &c.) Similitudo tres habet partes: imaginem, quam Græci vocant εἰκόνα. Collationem, quam dicunt παραβολήν. Exemplū, quod παράδειγμα nominatur. Imago eſt, quæ in rebus diuerſis ſimilitudinē oſtendit, vt Vergil. *Os humeroſq; Deo ſimilis.* Collatio eſt, quæ res diuerſas ex ſimili comparatione iungit, vt: *Ac veluti in magno populo cum ſæpe coorta eſt.* Hæc Victorinus in librum primum Cicer de Inuent. Quintilianus etiam hos verſus ita notat lib. 12. *Orator vir bonus, dicendi peritus, vt Cato dixit, an*

non talem finxiſſe videtur Vergilius, quem in ſeditione vulgi, iam faces iaculantis, moderatorem dedit animi?

Tum pietate grauem ac meritis ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus aſtant?

Habemus igitur ante omnia virum bonum: poſtea, dicendi peritum: ſic, ille regit dictis animos, & pectora mulcet. Cicero pro Plancio: *Noſtrum autem eſt, qui in hac tempeſtate populi iactamur & fluctibus, ferre modice populi voluntates.* Et paulo poſt: *Campus atque illa vnda comitiorum, vt mare profundum & immenſum, ſic efferueſcunt quodam quaſi æſtu, vt ad alios accedant, ab aliis recedant.* In his verbis Ciceronis eſt ſimilitudo ducta a mari ad populum, in his Vergilii eſt ſimilitudo a populo ad mare, & ventos.

Eſt in ſeceſſu longo locus, inſula portum
Efficit.) Homerus:
φόρκυνος δέ τις ἐστὶ λιμὴν ἁλίοιο γέροντος
ἐν δήμῳ ἰθάκης, δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ
ἀκταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτὶ πεπτηυῖαι,
αἵτ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
ἔκτοθεν, ἔντοσθεν, δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
νῆες ἐΰσσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται,

Apollonius in Argonaut. lib. 4.
κείνῃ μὲν πόντοιο διήλυσις, ἔνθα μάλιστα
βένθος ἀκίνητον μελανεῖ, ἑκάτερθε δὲ λευκαὶ
ῥηγμῖνες φλοίσβῳ διαυγέες. ἡ δὲ μεσηγὺ
ῥηγμίνων στεινὴ πέλεται ὁδὸς ἐκτὸς ἐλάσσαι
αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη

Vltimum hunc verſum apte expreſſit Vergilius, cum ait:

Tum ſyluis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentiq; atrum nemus imminet vmbra.

Lucan lib. 2. Pharſal.

Nec tamen hoc arctis immiſſum faucibus æquor
Portus erat, ſi non violentos inſula Cauros,
Exciperet ſaxis, laſſiſq; refunderet vndas.
Hinc illinc montes ſcopuloſa rupis aperto
Oppoſuit natura mari, flatuſq; remouit,
Vt tremulo ſtarent contenta fune carina.

Geminiq; minantur in cælum ſcopuli.) Quint. lib 8. Virtus ex diuerſo par augendi, atq; minuendi, fit pluribus modis. Aut enim plus facto dicimus, vt: *Geminiq; minantur, in cælum ſcopuli.*

Vnco non alligat anchora morſu.) Et illic: *Tum dente tenaci Anchora fundabat naues*: pari vſus eſt locutione.

Horrenti.) Horror ad odium, metum, & honorem. Lucanus: *Arboribus ſuus horror ineſt.*

Syluis ſcena.) Seruius ait, *olim ex frondibus fieri ſolita vmbracula in ſcenis.*

Nym-

Nympharum domus.) Homerus

ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.

Intus aquæ dulces.) Non. Marc. in cap. de improp.

Viuoque ſedilia ſaxo.) Non ſedilia, ſed crateras, ait Homerus:

ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασι λάϊνοι

Egreſſi optata potiuntur Troes arena.) Notauit hunc locum Donatus ſuper his verbis Hecyræ, *O fortunate, neſcis quid mali præterieris, qui nunquam es egreſſus mare.* Donatus, *Qui iam nauigauit egreſſus dicitur:* vt Vergilius, *Egreſſi optata potiuntur Troes arena.* Notat hunc verſum etiam Priſc. lib. 2. de Conſt.

Scintillam excudit.) Priſc. lib. 10. de partib.

Scintillam.) Græce σπινθῆρας. Alibi in Georg. proprietatem ſeruans huius dictionis ait:

Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.

Rapuitq; in fomite flam.) Solœciſmus decimi modi.

Achates.) Alluſio ad lapidem: erat eius generis in annulo Pyrrhi, de quo Plin.

Tum Cererem corruptam vndis.) Quintil. libr. 8. vbi de Metonymia.

Et torrere parant flammis ac fr. ſa.) Hiſterologia: quam Seruius confutat.

Torrere.) Plin. lib. 18. ca. 11. *Offa bilibres ex aqua & hordeo, feruenti foco, vel fictili patina torrentur cinere, & carbone, donec rubeant.* Panis, vt ab eodem declaratur, alius vocatus ab obſoniis, vt *Oſtrearius* alius a delitiis, vt *Artolaganus*: a feſtinatione, vt *Speuſticus*: a modo coquendi, *Furnaceus*: *Artoptitius* idem, ac *Clibaniticus*: teſtus panis lautioribus: item *Parthicus*, & *Aquaticus*. Piſtores Romam venere ab vrbe cond. an. DLXXX Hinc quæſtio apud eruditos ſuper dictione *Artoptam*, in Plauti Aulularia

Æneas ſcop. conſc.) Seruius hic notat τὸ πρέπον in perſona Æneę, vt etiam alibi: *Ac pius Æneas arces, quibus altus Apollo præſidet,* ſed intereſt etiam ſepulturæ, officii gratia: *Nec non Æneas opera inter talia primus Hortatur p. qua ac er.* Homerus:

ἔστην δὲ σκοπιὴν ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθών
ἔνθα μὲν οὔτε βοῶν, οὔτ' ἀνδρῶν φαίνετο ἔργα

Celſis in puppibus) Notat Diomedes.

Celſis in puppibus arma Cayci.) Id eſt, inſignia. Græci vocant τὸ παράσημον τῆς νεὼς Erant autem vt plurimum animantium formę: vnde naues dicebantur κελοὶ, πρᾶγοι: Centaurus, Piſtris apud Vergilium alibi. Omnia autem quæ ad hanc antiquitatem pertinent, copioſe adnotauit eruditiſſimus vir Laz. Bayfius in lib. de re nauali, ibi igitur legat, qui volet.

Tres littore ceruos.) Locus ex Homero:

ἄρσενα ἤμαρ καὶ κέρας δὸς αἰγιόχοιο

αἶγας ὀρεσκῴους, ἵνα δειπνήσειαν ἑταῖροι
αὐτίκα καμπύλα τόξα, καὶ αἰγανέας δολιχαύλους
εἱλόμεθ' ἐκ νηῶν. διὰ δὲ τρίχα κοσμηθέντες
βάλλομεν· αἶψα δ' ἔδωκε θεὸς μενοεικέα θήρην.
νῆες μέν μοι ἕποντο δυώδεκα, ἐς δὲ ἑκάστην
ἐννέα λάγχανον αἶγες, ἐμοὶ δὲ δέκ' ἔξελον οἴῳ.

Idem alibi.

καὶ τότε τίς με θεῶν ὀλοφύρατο μοῦνον ἐόντα
ὅς ῥά μοι ὑψίκερων ἔλαφον μέγαν εἰς ὁδὸν αὐτὴν
ἧκε.

Proſpicit errantes.) Simile eſt illud Horatianum. *Aut valle reducta Mugentium proſpectat errantes greges.*

Fides quæ tela gerebat Achates.) Apollonius:

σὺν δὲ καὶ Ὕλας ἐσθλὸς κίεν ὀπάων
πρωθήβης, ἰῶν τε φορεὺς, φύλακός τε βιοῖο

Cornibus arboreis.) ἐλάφειον Græci vocant, τὸ τῶν ἐλάφων κέρας. κερασφόροι a Græcis cerui vocantur, quod etiam ἐπὶ τῆς θηλείας, dixit Callimachus.

Ductoreſque ipſos.) Pontanus in Actio.

Cyclopea ſaxa (Heſiodus in Theog.

κύκλωπες δ' ὄνομ' ἦσαν ἐπώνυμον οὕνεκ' ἄρα σφίσι
κυκλοτερὴς ὀφθαλμὸς ἕεις ἐνέκειτο μετώπῳ.

Alibi Vergilius.

Ingens, quod torua ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei, & Phœbea lampadis inſtar.

Ante malorum.) Quintilianus lib. 8. Priſc. lib. 2. de Cōſtruct.

O ſocii.) Homerus.

τλῆτε φίλοι, καὶ θάρσος ἐνὶ στήθεσσι βάλεσθε

Idem alibi.

ὦ φίλοι οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν
οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν ἢ ὅτε κύκλωψ. & quæ ſequuntur. Hæc etiamſi ſcio ab aliis fuiſſe animaduerſa, & adnotata, appono tamen ne prætermiſiſſe per imprudentiam videar. Multi enim ſecus ac oportet ſæpe rem interpretari ſolent. Macrobius lib. 5. cap. 11. locum hunc Vergilii comparat cum Homerico, aitque, Æneam non tantum ſui exemplo, ſicuti Vlyſſes, ſed etiam ſpe futuræ felicitatis animaſſe ſuos.

O paſſi grauiora, dabit.) Priſcianus lib. 9. de partibus.

Mæſtumque timorem Mittite.) Nonius Marcel. in dictione *Mittere.*

Durate, & voſmet rebus ſeruate.) Sueton. in Caio: *Sicut erant, loricatos monuit, vt diſcumberent, illo notiſſimo verſu Vergilii, vt durarent, & ſecundis ſe ſeruarent rebus.* Donatus in Adelph. *Durare verbum, perferentiis malis conuenit.* Notat hoc verbum etiam Priſc. lib. 8. de partibus. Sic loquitur apud Horatium Teucer:

Quo

Digitized by Google

Quo nos cunque feret melior fortuna parente,
Ibimus o ſocii, comiteſque.
Nil deſperandum Teucro duce, & auſpice Teucro
O fortes, peioraq; paſſi.
Mecum ſæpe viri, nunc vino pellite curas,
Cras ingens iterabimus æquor.

Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Aceſtes.) Diomedes hic notat Synchyſin.

Homerus:

ἥμεθα δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα, καὶ μέθυ ἡδύ,
οὐ γάρ πω νηῶν ἐξέφθιτο οἶνος ἐρυθρὸς
ἀλλ' ἐνέην, πολλὸν γὰρ ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἕκαστοι
ἠφύσαμεν.

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit,) Priſcianus lib.15. de partibus.

Scyllæam rabiem.] Ex interprete Lycophron. Σκύλλα ἐν τῷ τυῤῥηνικῷ πελάγει θηρίον ἐμυθεύετο εἶναι μέχρι ὀμφαλοῦ γυναικὸς σχῆμα ἔχον, ὑποκάτωθεν κυνῶν κεφαλάς· τὸ δ' ἄλλο σῶμα ὀφιῶδες, τὸ δ' ἀληθὲς οὕτως ἔχει. περὶ τὸ ῥήγιον τῆς σικελίας ἐστὶν ἀκρωτήριον ἐξέχον εἰς θάλασσαν, οὗ κάτωθεν πέτραι πολλαί, καὶ μεγάλαι ἔχουσαι κοίλους τόπους, καὶ σπήλαια, ἐν οἷς καταδύουσι θηρία θαλάσσης. De ea Homerus:

ἔνθα δ' ἐνὶ σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα.

Tergora deripiunt coſtis, & viſcera nudant.]
Pars in fruſtra ſecant, verubuſque trementia figunt.]

Notat hunc verſum Priſcianus libro primo, de Conſtructione.

Homerus:

αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν.
μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.
καῖε δ' ἐπὶ σχίζης.

Victu reuocant vires.] Lucretius.
Præterea capitur cibus, vt ſuffulciat artus
Et vires recreet. Hinc Homerus ait: ἄλφιτα μυελὸν ἀνδρῶν. Et alibi. ὁ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή.

Veteris Bacchi.) Horatius: *Eſt qui nec veteris pocula Maſſici.* Plin. *Falernum, nec nimia nouitate, nec nimia vetuſtate optimum eſt, & corpori ſalubre.* Sapientes putat ilic Plautinus, qui vetere vtuntur vino.

Ahenq.] Ad lauandum ferinam veteres non elixabant, quod cœptum eſt fieri poſtea. Ouidius:

Atq; ita ſemineces partim feruentibus artus
Mollit aquis, partim ſubiecto torruit igni.

Pinguiſq; ferinæ.] θήρην Græci vocant Homerus.

αἶψα δ' ἴδωσι δυὸς μενοεικέα θήρην.

Menſæque remotæ.] per menſas intelligit opinor τὰ πέμματα, vel ſimpliciter dictum.

Digitized by Google

Poſtquam exemta fames epulis, menſaq; remota.) Homerus:

> αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος, ἠδὲ ποτῆτος
> τοῖς ἄρα μύθων ἦρχε. Idem.
> αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο

Extrema pati.) Hom. τέλος θανάτοιο.

Fata Lyci.) Priſc. lib. 12. de Partibus.

Acris Oronti.) Priſc. lib. 6.

Fontemque Gyam.) γυῖα Græci appellant pedes, ac manus, vel membra, quibus inceſſus fit: in his enim potiſſimum conſiſtit robur. Huc ego crediderim alluſiſſe Vergilium, cum ait, *Fortemque Gyam*: quaſi inde deducatur nomen.

Longo ſermone.) Nam, vt inquit Prætextatus apud Macrob. ſolet cibus, cũ ſumitur, tacitos efficere homines: potus, loquaces. Hinc in curioſa illa etymologia Græcorum. Bacchũ didicimus dici παρὰ τοῦ βάζω, βάξω, πλεονασμῷ τοῦ κ', μεθύοντες γὰρ πλείονι φωνῇ χρῶνται.

Et iam finis erat.) Seruius ait, ſciendum Vergilium non ſemper dicere occaſum, vel ortum diei, ſed relinquere intelligendum: eſt autem Poetica κακοζηλία, non omnia exprimere, vnde Horat.

Nec verbum verbo curabit reddere fidus

Interpres. Quem locũ ideo adſcripſi, quia alium habet ſenſum: ſed de eo nos alibi. Vergilius in tota hac narratione imitatur modum Homeri, cum Minerua alloquitur Iouem lib. 1. ὀδυσ.

Cum Iuppiter æthere ſummo deſpicit.) Iuxta illud:

> ἔχει Διὸς ἰνδικὸν ὄμμα.

Mare veliuolum) Macrob. lib. 6. cap 5. *Veliuola maria* Liuius Andronicus, *Naues veliuolas* dixit. Ennius, *Rapit ex alto veliuolas naues.* Hinc alibi Verg. perſiſtens in tranſlatione ait:

> *Velorum pandimus alas.* Et alibi.
> *Cornua velatarum obuertimus antennarum.*

Vnde adagium illud. *Opus eſt volare ſine linteo.* Lucretius lepido epitheto nauigerum dixit mare.

> *Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferentes* (κυρομίων

Et Libyæ defixit lumina ter.) Seruius hic ait, ſeruatam a Poeta al-

Spemq; metumq; inter dubii.) Donatus in Terent. *Duo carnifices futurarum rerum ſunt Spes & Metus: Dolor enim & Gaudium præſentium ſunt.*

Et alto proſpiciens.) Priſc. lib. 2. de Conſtruct.

Terraſq; iacentes.) Terram inertem dixit Horatius libro 3. Odarum.

Voluentibus annis.) Homerus.

> ἀλλ' ὅτε δὴ ἔτος ἦλθε περιπλομένων ἐνιαυτῶν
> Alibi Vergilius:
> *Atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.*
> Idem alibi.
> *Interea magnum ſol circumuoluitur annum.*

Triſtior

Triſtior & lacrymis.) Priſc.libr.3.de Partibus orat.idem libr 1.de Conſtruct.

Lacrym is oculos ſuffuſa nitentes.) Quaſi contrarium ſit ei, quod dicunt Græci φιλομειδὴς ἀφροδίτη: præterque morem flet Venus: nam & Horatius eam ridentem facit. Hom διδάκρυνται δὲ μειδόωσι. Idem alibi ὅσσε δ' ἄρα σφίσιν δακρυόφιν πίμπλαντο. Paulo poſt. διδάκρυνται δὲ παρειαί. Alibi Verg.de Euria'o adoleſcente loquens, pulcerrimo epitheto vſus eſt, cum ait, *Lacrymaque decora.* Macrob.lib.4.cap.1. notat hunc verſum.

O qui res hominumque deumque.) Vt ille:
O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Horatius.

Nec fulminantis magna Iouis manus. Alibi:
Scimus vt impios
Titanas, immanemque turbam
Fulmine ſuſtulerit caduco.
Qui terram inertem, qui mare temperat,
Ventoſum, & vrbes, regnaque triſtia,
Diuoſque, mortalesq; turmas,
Imperio regit vnus æquo.

Fulmine terres.) Elegans eſt Seruii obſeruatio, aliud eſſe *fulmen terrificum,* aliud *puniendi gratia,* aliud *præſagum.* Terrificum, cum ait alibi: *Fulminis afflauit ventis.* Puniendi gratia, cum ait: *Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,* Præſagum: *De cœlo tactas memini prædicere quercus.* Macrobius libro 6. cap.2. ait locum hunc Vergilii ſumtum a Næuio. Non diſſimili oratione vtitur apud Homerum Minerua pro Vlyſſe:

ὦ πάτερ ἡμέτερε κρονίδη ὕπατε κρειόντων
ἀλλά μοι ἀμφ' ὀδυσῆϊ δαΐφρονι δαίεται ἦτορ
δυσμόρῳ ὃς δὴ δηθὰ φίλων ἄπο πήματα πάσχει.
τί νύ οἱ τόσον ὠδύσαο.

Hinc eſt λόγος οἰκτρὸς, vel δείνωσις. Cicero de Inuentione. *Conqueſtio, eſt oratio captans auditoris miſericordiam: id autem locis communibus efficere oportebit.*

Nota tibi, & noſtro doluiſti ſæpe dolore.) Priſcianus lib.2. de Conſtruct.

In te.) Quaſi dicat, qui es ἀβλαβής. Hic multos reperias locos conqueſtionis, ſumtos ab arte. Diomedes.

Prodimur, atq; Italis.) Nonius Marcell in dictione Prodere.

Antenor.) Victorinus notat hunc locum, cum ait. *Exemplum eſt, quo rem aliquam alicuius hominis, aut negotii, auctoritate, vel caſu hortamur, aut deboitamur. Hortamur autem ſic.*

Antenor potuit mediis elapſus Achiuis
Illyricos penetrare ſinus, &c. Macrob.ſic: *Pathos ab exemplo, quaſi dicat. Si regnat proditor, cur pius exulat?* De Antenore eſt legere

apud Homerum, Horatium, Liuium Seruius Liuii teſtimonio ꝓbat illum fuiſſe proditorem, ſimul & Æneam. Item illo verſu Verg. *Se quoque principibus permixtum agnouit Achiuis.* Itē Horatium excuſare, cum ait.

Ardentem ſine fraude Troiam) Sed alio modo hæc interpretanda eſſe oſtenderem, ſi aut illa Seruii exiſtimarem, aut per ſe ſatis eſſe nota non viderem. Donatus in ſecunda editione ait eſſe παρέδευγμα hortantis.

Illyricos penetrare ſinus.] ἰλλυρικοὺς κόλπους. Illyria vt Steph. ait ἀπὸ ἰλλυρίου τοῦ κάδμου παιδός.

Liburnorum.] λιβουρνοὶ ἔθνος προσεχὲς τῷ ἐν δεξιᾷ μέρει τοῦ ἀδριακοῦ κόλπου, ἀπὸ τινὸς λιβουρνοῦ λιβουρνικὴ σκάφη, καὶ λιβουρνικὴ μάστιγξ ἰσσικός.

Liburna naues.] de quibus Fl. Veget. lib. 4. cap. 33.

Hic vrbem Pataui.] Priſc. lib. 7. de partib. Idem lib. 12.

Fontem Timaui.] Seruius hic notat circumlocutionem, quam amant Poetæ: vt *Aram Bruthoti, Vrbem Pataui,* ſic, *Fontem Timaui.*

Vnde per ora nouem] Strabo ſic de Timauo: *Subit terras, deinde ſtadiis circiter CXXX. plurimis oſtiis in mare erumpit.* Hoc eſt falſum, niſi de ortu e radicibus montium intelligatur, nam multiplex eſt, & confluit in vnum, ſudo cœlo vna & altera exſiccatur ſcaturigo. Hinc nouem Vergilius, ſeptem Martialis. Plinius ait, *Contra Timauum amnem inſula parua eſt in mari, cum fontibus calidis, qui pariter cum maris æſtu creſcunt minuunturque.* Vulgo nunc *Balnea Montis Falconis* ex vicinitate loci dicūtur. Sed nunc, vbi erat inſula, factum eſt continens alluuionibus aquarum. Quod ait Strabo ex Polybio, habere vnum *fontem ſalſum,* quem *Matrem fontem* inquit vocari ab indigenis, reliquos dulces, falſum eſt, nam in eruptione tantum ſalſus eſt fluuius, ſicuti ceteri. Plinius poſuit iuxta agrum Iſtrorum, & alibi appellat Aquileienſem, & Vergilius alias lapidum, quia ab altera ripa protēditur lapidia. Hinc error patet illorum, qui affirmant Timauum eſſe, quam nunc vulgo vocāt Brentam: nam Medoacus hic eſt. Martialis Euganeum dixit Timauum, id eſt, Venetum. Hæc ex cōmentariis Forojulienſium rerum a Ioanne Candido Vtinenſi ciue meo conſcriptis excerpta. Ea loca etſi ego olim ſpectaui admodum puer, quoniam tamen nō eo erat iudicio ac doctrina ea ætas, vt ſatis res agnoſcere poſſet, nihil magnopere adnotaui, poſt multos autem annos, ex quo tempore diſceſſi, illic nunquam ſum reuerſus. Libuit igitur pauca ex Candido ſumere. Ille enim hoc ſicuti cetera, quæ ad regionis ſitum, & antiquitatem pertinēt, copioſe eſt perſecutus: nam in rerum geſtarum narratione, præſertim recentium, exiſtimatur vulgo grauiter, & amicitiæ plurima conceſſiſſe.

Cæli arcem.) Macrob. lib. 4. cap. 6. Locus inſignis ad mouendum pathos.

Prodimur

Prodimur.) Donatus in Hecyram.

Certe hinc Romanos.) Priſc.libr. 8.de partibus. Item.1. de Conſtruct.

Infandum.) Pædianus pro Interiectione poſitum dixit: vt alibi *Miſerum.* Item Priſcianus lib.15.idem affirmat. Sic poſitum eſt apud Cicer. *Malum*: item apud Plautum ſæpe.

Pollicitus.) Priſc.lib 2.de Conſtruct.

Hic pietatis bonos.) Donatus in Hecyra. Priſcian. lib.1. de Conſtruct.

Subridens.) Subridentem Dianæ Iouem inducit Callimachus ſic:

> ὡς ἡ παῖς εἰποῦσα γενειάδος ἤθελε πατρὸς
> ἅψασθαι, πατὴρ δ' ἐπινεύσε γελάσσας.

Alto a ſanguine Teucri Proderet.) Id eſt, propagaret. Notat Diomedes.

Sator.) Cicero de Natura deorum mundo hoc epitheton aſſignat, ſic: *Omnium rerum ſator, ac ſeminator mundus eſt.* Alibi, *Tuq; cœleſtum ſator.*

Oſcula.) Donatus in Eunuch. ſuper his verbis, *Meum ſuauium: Tria ſunt*, inquit, *oſculandi genera, Oſcula officiorum: Baſia, pudicorum affectuum: Suauia, libidinum.* Hæc ille. Exemplis vero confirmari poſſunt his. Cicer. ad Atticum: *Atq; vtinam ad complexum mea Tullia, & oſculum Attica venire poſſem.* In Somnio Scipionis: *Ille me amplexus & oſculatus flere prohibebat.* In oratione pro Muræna: *Scientiam iuris tanquam filiolam oſculari.* Baſia, & Baſiationes vſurpat aliter Catullus, quam Donatus adnotarit, niſi modo & illius Baſiationes atque amores pudicos intelligere velis: ſicuti multi ſtolidi hac etiam ætate ſumma contentione, quaſi illud magnum ſit, de Petrarchæ amoribus affirmant. Verum ad rem. Catul.

> *Quæris, quot mihi baſiationes*
> *Tua Lesbia ſint ſatis.* Alibi:
> *Baſia multa baſiarem.* Alibi:
> *Da mihi baſia mille.* Homerus:
> κύσε δέ μιν κεφαλήν, καὶ ἄμφω φάεα καλά:

Suauium. Catullus:

> *Iucundum os oculosq; ſuauiabor.*

Parce metu.) Priſc.lib.1.de partibus.

Cytherea.) Suidas, κυθέρεια οὐχ ὅτι προσηνέχθη κυθήροις, ὥς φησιν ἡσίοδος, ἀλλ' ἐκ αὐτῇ κευθόμενον ἔχουσα τὸν ἔρωτα ἐν πᾶσιν ἱμείρειν. Etymol. παρὰ τὸ κεύθειν τοὺς ἔρωτας, ἤγουν κρύπτειν αἰσχρὰν μίξιν. Hinc Tibul.lib. 1. *Celare vult ſua furta Venus.*

Olli.) Donatus in Andria: *Ellum, & Ollum, veteres dicebant, pro Illum.* Albi in Adelph. *Ellum.* Donatus: *Vel pronomen eſt, vel aduerbium demonſtrantis. Illum, Ellum, & Ollum veteres dicebant.*

Digitized by Google

Sublimemq; feres.) Terent. in Andr. *Sublimem intro rape.* Donatus: *Sublimem, ut eſt, in ſublime, per altum.* Cicer. *Aer extenuatus in ſublime fertur. Sublime, pro aduerbio in Tuſc. Sublime ne an humi putreſcant. Græci vno verbo ὑψηλεφορεῖν.*

Quando hæc te cura remordet) ἐπιγναμψεν δὲ φίλον κῆρ. Notat. Priſc. etiam lib. 15. de part. Terent. *Quod illum mordeat,* quo vtitur Cicero lib. 1. Epiſtolarum familiarium. De Lauinio & Alba plura non dicam, quia ſatis per ſe nota ſunt, quæ dici poſſunt.

Fatorum arcana.) Non. Marcel. in dictione Arcanum.

Triginta mag. vol. menſ. orb.) Similis eſt huic verſiculus Homeri:

ἠμῖν δ᾽ ἔννατός ἐστι περιτρεπόμενος ἐνιαυτός.

Macrob. *Phœnices annum ſignificantes draconem fingebant in orbem reductum, caudamq; ore tenentem. Arcades annum 3. menſibus. Acarnanes 6. menſibus. Græci reliqui CCCLIV. diebus. Solis annus eſt, quem peragit, ab vno ſino, ad idem rediens, vnde Annus vertens vocatur, & habetur magnus, cum Lunæ annus breuis putetur.*

Bellum ingens.) Victus Latinus Lauiniam deſpondet Æneæ, nec multo poſt Turno inferente bellum Latinus occubuit Ænea regnante. Dionyſ. *Cumque Æneas regnaſſet tres annos poſt obitum Latini, quarto & ipſe anno occubuit. Latini ei templum conſtruxere inſcriptione tali, Patris Diui Terreſtris, qui fluuii Numici vndas gubernat.*

Rutulis hyberna ſubactis.) Nonius Marcel. in dictione *Subigere.*

Regina ſac.) Ilia Numitoris filia. Horatius

Et inuiſum nepotem,
Troica quem peperit ſacerdos,
Marti redonabo.

Liuius & Dionyſ. plura.

Marte grauis.) Alii Martis, alii Veneris, alii Neptuni dicti ſunt filii. Cauſſa patet ex Gellio.

Lupæ vulno.) Nota morem tegendi ſe pellibus: vnde λεοντῆ Herculis, caprina Iouis. Liu. *Pudenda pellibus cincti Lupercalia agebant.* Romulus a Lupa: Cyrus a cane: Iupiter a capra fuerunt nutriti. Lupus in tutela Martis: vnde alibi Martialis a Vergilio appellatus. *Lupos viſos in Capitolio ferunt a canibus fugatos, ob id prodigium fuvat luſtratum Capitolium.* Liuius.

Prolem.) Quintil. lib. 8. cap. 3. de ornatu: *Ærumnas quid opus eſt tanquam parum ſit, ſi dicatur labor: Horridum reor, tolerabile autumo. Tragicum prolem dicendo vniuerſam eius proſapiam, inſulſum, quid multa? totus prope mutatus eſt ſermo.*

Mecumq; fouebit.) Priſc. lib. 1. de Conſtruct.

Gentemq; togatam.) Quint. lib. 11. ait *Togam fuiſſe vſq; ad tales longam:* quod conſiderandum diligentius.

Suppu-

Digitized by Google

Supputatio autem annorum hæc eſt ex hiſtoriis. Putatur expugnata Troia viginti dies poſt ſolſtitium æſtiuum: tertio anno poſt illii expugnationem Æneas appulit in Italiam: quarto anno occubuit Latinus, & regnum Æneæ relictum, qui eo ſuſcepto, imperauit tres annos: ſeptimo anno ad Numicium videri deſiit. Aſcanius, qui mortuo patre regnum ſuſcepit regnauit annos 38. poſt conditum Lauinium. Inter conditam Albam longam ab Aſcanio, & Romam a Romulo interceſſere anni quadringenti. Alba deinde diruta fuit ſub Tullo Hoſtilio, 3. Romano rege, annis 87. poſt vrbem cond.

Luſtris.) Varro de *Luſtro* libr. 5. de lingua Latina. Item Liuius lib. 1 *Non idem plane Luſtrum ac Olympias, quæ annorum tantum quatuor fuit.* Sed hoc iam ſatis notum inter eruditos. De Phthia & Mycene vide Steph. in lib. de Vrbibus.

Naſcetur pulcra.) Victorinus: *In diſtorta membra virtus cadere non poteſt*: vnde Verg & ceteri, Pulcros fortes vocat. Sueton. de Auguſt. *Forma eximia, & per omnes gradus venuſtiſſima, vultu tranquillo, oculis claris, & nitidis.* Florus de Pſeudophilippo: *Regiam formam, & regium nomen animo regio impleuit.*

Hunc tu olim cælo) Nonius Marcel. in dictione Olim.

Imperium Oceano, famam qui term. aſtr.) Accia mater Auguſti dicebat, ſe eum concepiſſe ex Apolline miſtam ſerpenti: ſomniaſſeque, viſcera ſua in cœlum tolli, & per omnem terram extendi. In dictionibus verſus eſt redditio.

A Iulo.) Gloriabatur hoc nomine C. Iulius Cæſar plurimum.

Vocabitur votis.) In Georg.

Et votis iam nunc aſſueſce vocari, Horat.

Maturos tibi præſentes largimur honores,
Iurandaſq; tuum per nomen ponimus aras.

Cana fides.) Horatius: *Et albo*
Rara fides colitur panno velata.

Quod non videtur intellexiſſe Seruius. Sueton. in Aug. *Fidei ſolemne inſtituit, & ad id ſacrum Flamines bigis vehi, manuq; conſtricta ad digitos rem diuinam facere ſoliti.*

Cana fides.) Cic. lib. Offic. 3. Præclare Ennius: *O Fides alma, apta pinnis, & Iuſiurandum, Iouis. Qui igitur Iuſiurandum violat, is fidem violat, quam in Capitolio vicinam Iouis Opt. Max. (vt in Catonis eſt oratione) maiores noſtri eſſe voluerunt.*

Veſta.) Legem de pudicitia tulit, & ſumtuariam.

Remo cum fratre Quirinus.) Puto concordiam ſignificari.

Claudentur belli porta.) Ex hiſtoria ſumtum. Vide Liuium lib. 1. Huc alluſit Horatius:

Et vacuum duellis
Ianum Quirini clauſit & ordinem
Rectum, & vaganti frena licentia

Digitized by Google

Iniecit: amouitq; culpas:
Et veteres renouauit artes:
Per quas Latinum nomen, & Itala
Creuere vires.

Furor impius.) Macrob. *Illud nimium pathetice, Furor impius intus: non aliter fremunt & reluctantur ſaui affectus, bellorum, in hoc templo concluſi, ac venti ab Aeolo, qui indignantes magno cum murmure montis circum clauſtra fremunt.*

Saua ſedens ſuper arma.) Imago, ſeu ὑποτύπωσις. Pontanus in Actio, notat in dictionibus his Alliterationem.

Maia genitum.) Homerus ὀδυσσ. ο.

ἑρμείαο ἕκητι διακτόρου ἀργειφόντου ὅς ῥά τε πᾶσιν
ἀνθρώπων ἔργοισι χάριν καὶ κῦδος ὀπάζει.
Idem in hym.
ἑρμῆν ὕμνει μοῦσα διὸς καὶ μαιάδος υἱόν,
κυλλήνης μεδέοντα καὶ ἀρκαδίης πολυμήλου,
ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε μαῖα
νύμφη εὐπλόκαμος, διὸς ἐν φιλότητι μιγεῖσα

Hoſpitio Teucr.)

ζεὺς δ᾽ ἐπιτιμήτωρ ἱκετάων τε ξείνων τε.
ξεῖνος ὃς ξείνοισιν ἅμ᾽ αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ Item,
πρὸς γὰρ διός εἰσιν ἅπαντες,
ξεῖνοί τε πτωχοί τε.

Eſt Iupiter appellatus ξένιος, Mercurius alata talaria fert, quod reſpondet epitheto Homeri, cum ait, ἔπεα πτερόεντα.

Fati neſcia,) Scilicet Troianorum. De Didone exſtat lepidiſſimum Epigramma Græcum, item alterum Auſonii, quæ omitto breuitatis cauſſa.

Noua Carhag.) Steph. καρχηδὼν καινὴ πόλις ἀπὸ καρχηδόνος φοίνικος ἐκαλεῖτο δὲ καὶ καινὴ πόλις.

Remigio alarum) In 4. Georg. conuerſa eſt vſus tranlatione, cum ait:

Nare per æſtatem liquidam ſuſpexeris agmen. Seruius hanc translationem vocat reciprocam.

Volente Deo.) Simile illud,

πάντα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται.

Mentemq; benignam.) Vnde Benignitas, & Benigne facere Catullus:

Omnia ſunt ingrata, nihil feciſſe benigne,
Immo etiam tædet, tædet, obeſtq; magis.

Sed de hoc in adnotation. Robertelli

At pius Æneas.) Priſc. lib. 2. de Construct.

Per noctem.) Hinc ſæpe videas Sophoclem & alios Poetas appellare εὐφρόνην, ἢ διὰ ἄλλο, ἢ διὰ τὸ εὐφρονεῖν ἐν αὐτῇ. Verſus eſt Epicharmi,

εἴτε

ὅ τι καὶ ζητεῖς σοφὸν, τῆς νυκτὸς ἐνθυμητέον.

Homerus:

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,

Lux alma.) ἱερὸν ἦμαρ, inquit Homerus, vt lib. 10. Iliados.

ὄφρα μὲν ἠὼς ἦν, καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ.

Exire locoſque.) Non. Marcell. in dictione Oræ. Imitatio loci Homerici:

δὴ τότ' ἐγὼν ἑτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας
οἵτινες ἀνέρες εἶεν ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδοντες
τίς γῆ, τίς δῆμος, τίνες ἀνέρες ἐγγεγάασι.

Idem alibi:

ὤμοι ἐγὼ τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω
ἦε φιλόξενοι καί σφι νόος ἐστὶ θεουδής.

Notat hos verſus Vergilii Priſc. lib. 2. de Construct.

Sub rupe canata.) Ammonius: ἄντρον τὸ αὐτοφυὲς κοίλωμα, σπήλαιον δὲ τὸ χειροποίητον.

Vno comitatus Achate.) Priſc. lib. 6. de Part.

Criſpans hoſtilia.) Homerus:

κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Hinc Gradiuum dixere, ἀπὸ τοῦ κραδαίνειν, id eſt, *a vibratione.*

Bina manu.) Pont. in Actio. Homerus, ἐν τῷ μ. ὀδυσ.

αὐτὰρ ἐγὼ καταδὺς κλυτὰ τεύχεα, καὶ δύο δοῦρε
μακρ' ἐν χερσὶν ἑλών.

Cui mater media ſeſe tulit.) Homerus Vlyſſi ſæpius Mineruam occurrentem inducit: ſic Vergilius Æneæ Venerem. Homerus 13.

-ἀλλ' ὅτε δὴ ἄρ' ἔμελλε
[illegible] πόλιν δύσεσθαι ἐραννήν.
ἔνθα οἱ ἀντεβόλησε θεὰ γλαυκῶπις ἀθήνη,
παρθενικῇ εἰκυῖα νεήνιδι κάλπιν ἐχούσῃ.

Item.

-Σχεδόθεν δέ οἱ ἦλθεν ἀθήνη
δίπτυχον ἀμφ' ὤμοισιν ἔχουσ' εὐεργέα λώπην.

Nuda genu.) Priſc. lib. 1. de Partib. idem lib. 2. de Construct.

Tulit obuia ſylua.) Nonius Marcellus in dictione *Tollere.*

O quam te memorem virgo, namque haud tibi vultus Mortalis.) Homerus:

γουνοῦμαι σε θεὰ, θεὸς ἤ νύ τις ἦ βροτός ἐσσι
εἰ μέν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν
ἀρτέμιδί σε ἐγώ γε διὸς κούρῃ μεγάλοιο
εἶδός τε μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.

Locum hunc quia annotauit Macr. lib. 5. cetera prætermittam: petet enim illinc, qui volet cognoſcere.

Maculoſæ tegmine Lyncis.) Nonius Marc. in dictione Maculoſũ.

Et vacet annales.) Priſc. lib. 2. de Construct.

Erramus vento.) Pont. in Actio.

Digitized by Google

O Dea, ſi prima repetens.) Priſc. lib 1 de Conſtr.

Spumantis apri.) Id eſt, irati. Horatius:

Dentem fulmineum exſerit

Haud tibi vultus mortalis.) Homer.

οὐ γάρ πω τοιοῦτον βροτὸν ἴδον ὀφθαλμοῖσιν

οὔτ' ἄνδρ' οὔτε γυναῖκα· σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα

An Phœbi ſoror.) *Priſc. lib 16. de Partibus.*

Haud equidem tali me dignor honore.) Homer.

οὔ τίς τοι θεός εἰμι· τί μ' ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις;

Ditiſſimus agri.) Priſc. lib. 2 de Conſtruct.

Multa malus.) Expreſſit dictionem Græcam πανοῦργος. Diomedes notat.

Scelere ante alios immanior.) Priſc. lib. 1. de Conſtruct.

Vana ſpe luſit.) Ludificatus eſt, lib. 6.

Inhumati.) Nota morem veterum. Aut tu mihi terram iniice. Humatus, humo tectus: Sepultus, quoquo modo: Plinius.

Crudeles aras.) A facto. Alias:

Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.

In ſomnis imago.) χρηματισμός.

Auxiliumque viæ.) τὸ ἐφόδιον.

Odium crudele tyranni.) Iuxta illud Ariſtotelis in Rhetor. οὐδεὶς γὰρ φιλεῖ, ὃν φοβεῖται.

Metus acer.) Cicer. Opinio impendentis mali.

Auri.) Quis appetebat.

Noue Carthaginis.) καινὴ πόλις

Quove tenetis iter.)

καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὄφρ' ἐῢ εἰδῶ

τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες.

Homerus libro α. κ. ξ. Quintus Calaber:

εἴπατε δ' ὁππόθεν ἐστὲ, καὶ οἵτινες.

Sed vos qui tandem.) Notat hunc locum Quint. lib 9. cap. 2. *Simplex eſt ſic rogare. Sed vos qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris? Figuratum autem quoties non ſciſcitandi gratia, ſed inſtandi aſſumitur: vt, Quid enim tunc ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat?*

Forte ſua Libycis.) Priſc. lib. 5 de partib.

Ni fruſtra augurium vani doc. par.) Non Marc. in dictione *Vanus.*

A ſpice bis ſenos lætantes agmine cygnos.) Priſc. lib. 2. de Conſtruct. Homerus:

Τηλέμαχ', οὔ τοι ἄνευ θεοῦ ἤλυθεν ὄρνις

κύκνος ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος, ἐν δὲ πόδεσσι.

τίλλε πέλειαν ἔχων. &c.

αὐτὰρ νῦν τοι ἐγὼ μυθήσομαι. & quæ ſequuntur.

Callimachus:

ὁ δ' κύκνος ἐν ἠέρι καλὸν ἀείδει.

αὐ-

κύκνειον dicitur τὸ τῆς κύκνου μέλος. κύκνος ὄρνεον φιλῳδόν, Suid.

Ætheria quos lapſa plaga.) Nonius Marc. in dictione *Plaga*.

Puppeſq; tuæ pubeſq; tuorum.) Quintil.lib.9. Item Donatus in ſecunda editione.

Ambroſiæque comæ diu. vert. odo. Spir.) Homerus: κόμας ἀμβροσίας appellat: quod fortaſſe eſt dictum præter rem, lib.1. Iliades.

Dextra iungere dextram.) δεξιοῦσθαι.

Et multo nebulæ.) Homerus ἐν η'.

> —περὶ γὰρ θεὸς ἠέρα χεῦεν
> παλλὰς ἀθηναίη κούρη διός, ὄφρα μιν αὐτὸν
> ἄγνωστον τεύξειεν. Alibi:
> —καὶ τότ' ὀδυσσεὺς
> ὦρτο πόλινδ' ἴμεν ἀμφὶ δ' ἀθήνη.

Macrob. etiã locum hunc adnotauit, ideo pretermitto reliqua.

Moliri ve moram.) Nonius Marcel. *Moliri eſt facere: vt, Vergil. Molirive moram.*

Hic portus alij effodiunt.) Cotones ſunt portus arte fabricati. Feſt. Pompeius.

Fundamenta locant alij.) Pontanus in Actio.

Sanctumq; ſenatum.) Auguſtus inſtituit, vt illi Deo ſacrificaretur, in cuius templo haberetur ſenatus. Sueton. Dictionem Senatus notat Macrob.lib.3.cap.3.

Miratur molem)

> θαύμαζεν δ' ὀδυσσεὺς λιμένας, καὶ νῆας ἐΐσας
> αὐτῶν θ' ἡρώων ἀγοράς. καὶ τείχεα μακρὰ
> ὑψηλὰ σκολόπεσσιν ἀρηρότα. θαῦμα ἰδέσθαι.

Mapalia.) Ædificia Numidarum agreſtium oblonga, quaſi carinæ nauium, Mapalia vocant. Saluſtius.

Et vera inceſſu patuit dea;) Pontanus in Act.

Ipſa Paphum ſublimis abit.) Homerus:

> ἡ δ' ἄρα κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς ἀφροδίτη
> ἐς πάφον, ἔνθα τέ οἱ τέμενος βωμός τε θυήεις.
> ἔνθα τέ μιν χάριτες λοῦσαν καὶ χρεῖσαν ἐλαίῳ
> ἀμβρότῳ, οἷα θεοὺς ἐπενήνοθεν αἰὲν ἐόντας.

Aut onera accipiunt.) Lib.3. Georg. Notat hunc locum Diomedes, aitque eſſe παραβολὴν per factum.

Qualis apes.) Homerus:

> ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων.
> πέτρης ἐκ γλαφυρῆς. Et quæ ſequuntur.

Feruet opus.) Priſc.lib.9. de Part.

Ignauum fucos pecus.) Priſc.lib 6. de Partib.

Apollonius lib. 1.

> ὡς δ' ὅτε λείρια καλὰ περιβρομέουσι μέλισσαι,
> πέτρης ἐκχύμεναι σιμβληΐδος ἀμφὶ δὲ λειμὼν
> ἑρσήεις γάνυται, ταὶ δὲ γλυκὺν ἄλλοτε τ' ἄλλον

καρπὸν ἀμέργουσιν πεποθήμεναι. ὡς ἄρα.

Moliriq; arcem) Non. Marc. in verbo, *Moliri*.

Infert ſe ſeptus nebula.) Homerus ὀδυσ. η.

τὸν δ' ἄρα φαίηκες ναυσίκλυτοι οὐκ ἐνόησαν
ἐρχόμενον κατὰ ἄστυ διὰ σφέας. οὐ γὰρ ἀθήνη
εἴασεν ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεὸς, ἥ ῥά οἱ ἀχλὺν
θεσπεσίην κατέχευε φίλα φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ,
αὐτὰρ ὁ βῆ διὰ δῶμα πολύτλας δῖος ὀδυσσεύς.
πουλὺν ἠέρ' ἔχων, ἥν οἱ περὶ χεῦεν ἀθήνη.

Miratur portas ſtrepitumq; & ſtrata viarum.) Non. Marc. in verbo, *Strata*.

Lucus in vrbe fuit) Pont. in Actio.

Caput acris equi.) Iuſtinus lib. 18. quiddam ſimile narrat, de capite bubulo. Item Pont. in Act.

Artificumq; manus) Plane voluit ſignificare Vergilius antiquitatem picturæ, quod etiam Plinius demonſtrat, lib. 36. Notat hunc verſum Priſc. lib. 7. de Partib. Item lib 2. de Conſtruct.

Sunt hic etiam ſua præmia laudi.

Sunt lacrymæ rerum & mentem mortalia tangunt.) Suſpicabatur quippe Æneas antea, quod apud Homerum eſt libro η.

μηδέ τιν' ἀνθρώπων προτιόσσεο, μηδ' ἐρέεινε.
οὐ γὰρ ξείνους οἱ δὲ μάλ' ἀνθρώπους ἀνέχονται
οὐδ' ἀγαπαζόμενοι φιλέουσ' ὅς κ' ἄλλοθεν ἔλθοι.

Hac fugerent Graij, premeret Troiana iuuentus.) Nonius Marcel. in verbo, *Premere*.

Troilus.) τρώϊλον θηκε. Quintus Calab.

ἀλλά μιν εἰς πόλεμον φθισίμβροτον ἤγαγε μοῖρα.
ἥβης ἀρχόμενον πολυγηθέος.

Infelix puer.) Notat Donatus in ſecunda editi.

Coma trahuntur.) Nonius Marc. in verbo, *Trahere*.

Rhesus) Homerus:

ἐν δέ σφιν ῥῆσος βασιλεὺς παῖς ἠϊονῆος
τοῦ δὴ καλλίστους ἵππους ἴδον, ἠδὲ μεγίστους.
λευκότεροι χιόνος. θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.
ῥῆσον μὲν θρήϊκες ἐκάλεον. & quæ ſequuntur.

Pabula guſtaſſent Troiæ.) Macr. lib. .. cap. 3. Item Quint. Calab.

Et verſa puluis inſcribitur haſta) Inſcribitur, id eſt, *fœdatur*, Seruius, Plautus: *Corpus tuũ virgis vlmeis inſcribã.* Adde illud Catulli:

Ne laneum latuſculum, manuſq; mollicellas,
Inuſta turpiter tibi flagella conſcribillent.

Notat hunc verſum Diomedes.

Crinibus Iliades paſſis.) Nonius Marc. in dictione *Paſſum*.

Peplumq; ferebant.) πέπλος γυναικεῖον ἱμάτιον καὶ ποικίλον, οἷον περίπλος τις ἄν: Suidas.

Peplum etiam dono, cuius mirabile textum

Nulla

Nulla manus ſterilis, nec diſſociata marito
Verſarat, calathis caſta velamina diuæ
Haud ſpernenda ferunt. Statius.

Ter circum Iliacos.) Macrob. lib. 4. cap. 3.

Tendentemque manus Priamum.) Homerus in fine 10 Iliados:

χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας
δεινὰς ἀνδροφόνους, αἵ οἱ πολέας κτάνον υἷας. Item:
φέρω ἀπερείσια δῶρα.

Et ſæuum ambobus Achillem.) Priſc. lib. 2. de Conſtruct.

Se quoque principibus permixtum agnouit Achiuis.) Homer. lib. 1. Iliad. de Diomede:

Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη.

Mediis in millibus.) Diomedes.

Mediis in millibus ardet.) Homerus ſimile quiddam expreſſit in eo verſu:

αὐτὸς δ' ἐπὶ οἱ ὅτε δῆμος δορὶ ὡρμήσασκεν.

Eoasque acies.) Suidas, *μέμνων εἰς Ἴλιον στρατεύσας ἡγεῖτο μὲν αἰθιόπων, οὐκ ἦν δὲ αἰθίοψ, ἀλλ' ἀπὸ σούσων τῶν περσικῶν. καὶ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ἐκεῖνοι ἤδη ὑπερεῖχον.*

Item Quint. Calab.

μέμνων ὀμβριμόθυμος ἄγων ἀπερείσια φῦλα
λαῶν, οἳ ναίουσι μελάμβροτον αἰθιόπειαν.

Amazonidum.) Iuſtinus de his & earũ regno. Nomina quædam talia commemorat Quint. Calab.

ἔνθ' ἄρ' ἔην κλονίη, πολεμοῦσά τε δηριόνη τε,
εὐάνδρη τε, καὶ ἀντάνδρη, καὶ δῖα βρέμουσα.

Qualis in Eurotæ ripis.) ex Homero: ſed vide Macrob. & Aulum Gellium lib. 8. Notat Diomedes, aitq; eſſe *παραβολὴν* per habitum. Nos alios verſus iungemus ex Apoll. qui lib. 1. comparat Iaſonem cum Apolline incedentem, videlicet:

οἷος δ' ἐκ νηοῖο θυώδεος εἶσιν ἀπόλλων
δῆλον ἀν' ἠγαθέην, ἠὲ κλάρον, ἢ ὅγε πυθὼ
ἢ λυκίην εὐρεῖαν ἐπὶ ξάνθοιο ῥοῇσιν,
τοῖος ἀνὰ πληθὺν δήμου κίεν.

Quod facit Vergilius locum hũc imitatus, lib. 4 Æneid. *Qualis vbi hybernam Lyciam.*

Tum foribus diuæ med. teſt. temp.) Non. Mar. in dictione Teſtudo.

Poſtquam introgreſſi, & coram data.) Priſc. 14. de Partibus.

Troes te miſeri.) Pont. in Actio.

O regina, Nouam.) Priſc. lib 15. de Partibus.

Eſt locus, Heſperiam.) Macr. ait Ennii eſſe, lib. 6. Pont. etiam in Actio. hunc locum adnotauit.

In vada cæca tulit.) Iuxta illud, *Illiditq; vadis.*

Procacibus auſtris.) Non. Marc. in cap. de Impropriis. Item Donatus in Hecyram.

Digitized by Google

At ſperate Deos memores fandi, atque nefandi.] Homerus:

ζεῦς σφίας τίσαιτ' ἱκετήσι@, ὅς τε καὶ ἄλλυς
ἀνθρώπους ἐφορᾷ, καὶ τίννυται ὅστις ἁμάρτῃ. Idem alibi:
οὐ μὲν σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσιν
ἀλλὰ δίκλω τίουσι, καὶ αἴσιμα ἔργ' ἀνθρώπων.

Rex erat Æneas nobis, quo iuſtior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.)

Quintil. Calab. κρατερόφρον@ αἰνείας. Item, θρασὺ σίν@ αἰνείας. Item αἰνείας ἐρίθυμ@.

Quem ſi fata virum ſeruant, ſi veſcitur aura] ταυτολογία, Diomed. *Simile eſt illud Homeri:*

εἴπου ἔτι ζώουσιν ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο
ἤ ἤδη τέθνασι καὶ ἐν ἀίδαο δόμοισιν
ἢ δ' ἤδη τέθνηκεν. Idem alibi:
εἴ που ἔτι ζώει, καὶ ὁρᾷ φάος ἠελίοιο.

Nec te certaſſe priorem.] Donatus in Phorm.

Dum breuiter Dido.] ὡς μάλιστα γὰρ ἡ σιωπὴ καὶ γυναιξὶ, μὴ μόνον παρθένοις ὡς φησὶ σοφοκλῆς: Lycoph. interpres.

γύναι γυναιξὶν ἡ σιγὴ κόσμον φέρει: Sophocles.

Soluite corde metum.] Nonius Marc. in verbo, *Soluere.*

Non obtuſa adeo geſtamus.] Donat in Eunuch.

Vultis & his mecum pariter conſidere regnis.] *Homerus:*

οἶκον δὲ ἐγὼ, καὶ κτήματα δοίην.

Item Donatus in Phorm.

Certos dimittã.] Cic. *Quoties mihi poteſtas erit certorũ hominum.*

Vrbem, quã ſtatuo.] Nonius Marc. in cap. de numeris & caſibus. Item Priſc. lib. 1. de Conſtructione.

Subducite naues] Donatus in Eunuch.

Atque vtinam.] Priſc. lib. 8. de Partib. Item lib. 15.

Scindit ſe nubes.] Homerus:

καὶ τότε δὴ ἀπ' αὐτοῖο πέλω χύτο θέσφατος ἀήρ.

Os humeroſq; Deo ſimilis.) Non. Marc. in dictione Ora. Homer.

αὐτὰρ κ' ἀκ κεφαλῆς χεῦεν πολὺ κάλλ@ ἀθήνη, &c.

Quale manus addunt ebori.) Homerus ἐν γ. Macrob. lib. 5.

Argentum, Pariuſve lapis. (Priſc. lib 2. de Conſtruct.

Lætos oculis afflarat honores.) Donatus in Eunucho. Suetonius Trãquil. *Oculos habuit claros & nitidos, quibus etiam volebat exiſtimari ineſſe quiddam diuini vigoris.*

Coram, quem quæritis.) Priſc. lib. 4. de Partib.

Troius Æneas adſum) Priſc. in 1. de Conſtruct.

Dij tibi ſi qua pios.) Homerus:

θεοὶ δέ τοι ὄλβια δοῖεν. Idem alibi:
ζεύς τοι δοίη ξεῖνε, καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.
ὅττι μάλιστ' ἐθέλεις, ὅτι με πρόφρων ὑπέδεξο. Item:
Σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς.

Atqui

Atque equidem Teuc.) Priſc. lib. 16 de Partib.

Ilionea petit dextra.) Priſc. lib. 12. de Partib.

Omnium egenos.) Pontanus in Actio.

Genuere parentes. Macrob. lib. 4.

Petit dextra.) Simile illud.

- Σίδεας μ' ἔχει εἰσορόωντα.

Obſtupuit primo aſpectu.) Priſc. lib. 1. de Conſtruct.

Tune ille Æneas quem Dardanio Anchiſe.) δάρδανον αἰνείαν ὃν ἀγχίσαο τίκτεται δῖα ἀφροδίτη ὑπ' ἀγχίσῃ ἐν κνημοῖσιν ἴδης.

Alma Venus.) Sic & Lucretius.

Simoentis. Σιμόεις καὶ σιμοῦς, ὥσπερ ὀπόεις καὶ ὀπούς.

Diuum templis indicit honorem.) Feriæ imperatiuæ ſunt, quas Coſſ. & prætores pro arbitrio poteſtatis indicunt. Macrob.

Sociis ad littora mittit Viginti tauros.) Homerus ∗.

- ἔφρ' ἐν νηὶ θοῇ βρῶσίς τε πόσις τε
μνησόμεθα βρώμης, μηδὲ τειρόμεθα λιμῷ.

Parant conuiuia.)

σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα
εἴδατα πόλλ' ἐπιθεῖσα.

Neque enim patrius.) Donatus in ſecunda edit.

Aurea compoſuit ſponda.) Priſc. lib. 2. de Conſtruct.

Munera lætitiamq; dij.) Aulus Gellius lib. 9. cap. 14.

Ingens argentū.) *Vaſa coquinaria ex argento fieri queſtus eſt Caluus orator: noſtraque ætate ſoleas ex argento iumētis indui vidimus.* Plin.

Aligerum dictis affatur Amorem.) Diomedes notat, vbi de epithetis loquitur.

Nate patris ſummi.) Diomedes, item Donatus in 2. editione.

Hunc Phœniſſa tenet Dido, blandiſque moratur.) Priſcian. lib. 2. de Conſtruct.

Cælataque.) Non. Marcel. in verbo, *calare*,

Cælataque in auro Fortia facta patr.) Antiquitas poculorum ſignificatur. Charon Lampſacenus apud Athenæum ait, *apud Lacedæmonios oſtendi poculum, quod Iupiter in Amphitryonem verſus dedit Alcmenæ.*

Ad te confugio.) Priſc lib. 14. de Partib.

Paret Amor dictis.) Non. Marcel in verbo, *parere*.

Quocirca capere ante dolis). Priſc. lib. 14 de Partib.

Super alta Cythera.) Stephan. κύθηρα νῆσος πόλιν ὁμώνυμον ἔχουσα πρὸς τῇ κρήτῃ.

Idalium.) πόλις κύπρου, παρὰ τὸ ἰδεῖν ἥλιον. Vide Stephan.

Vrit atrox Iuno.) Priſc. lib. 14. de Partibus.

Regales inter menſas.) Athenæus: βασιλικὴν ἔλεγεν οὐ τὴν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὡς ἡδονὴν προσφερομένην, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ φέρειν.

Vnde etiam illud, οἶνον εἶναι γάλα τῆς ἀφροδίτης.

Falle dolo.) Priſc. lib. 2. de Conſtruct.

Digitized by Google

Noctem vnam.) Ibidem.

Et fotum gremio.) Pont. in Actio.

Nequa ſcire dolos.) Priſc. lib. 15. de Partib.

Placidam per membra quietem irrigat.) In porticu Sicyonia, vt Pauſanias ait: κεῖται ἄγαλμα ὀνείρου, καὶ ὕπνου κατακοιμίζοντος λέοντα.

Iamq; ibat dicto parens.) Diomedes notat.

Cereremq; caniſtris expediunt.) Homerus:

σῖτον δὲ δμωαὶ παρενήνεον ἐν κανέοισιν.

Dant famuli manibus lymphas.)

χέρνιβα δ᾽ ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα.

Diſcumbitur.)

οἱ μὲν ἔπειτ᾽ ἑξείης ἕζοντο κατὰ κλισμούς. Item:

τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν.

Cum dabit amplexus) Diomedes notat.

Laquearibus aureis.) Plinius lib. 33. *Laquearia, quæ nunc in priuatis domibus auro teguntur, poſt Carthaginem euerſam primo inaurata ſunt.*

Adſit lætitiæ Bacchus dator.) Priſc. lib. 9. de Partib.

Bona Iuno.) Macrobius.

Summo ore.) χείλεος ἄκρου.

Crinitus Iopas.) Quintilianus lib. 1.

Impleuitq; mero pateram) Homerus ἐν γ. ὀδυσ.

τοῖς δ᾽ ὁ γέρων κρητῆρα κεράσσατο, πολλὰ δ᾽ Ἀθήνῃ

εὔχετ᾽ ἀποσπένδων κούρῃ Διὸς αἰγιόχοιο.

Tum facta ſilentia.) οἱ δὲ σιωπῇ εἵατ᾽ ἀκούοντες.

Iupiter hoſpit.) De hoc ſuperius. Homerus ἐν τῷ ξ.

ἴσω μὲν Ζεὺς πρῶτα θεῶν, ξενίη τε τράπεζα.

Longumque bibebat amorem.) Longum, ſæuum, pernicioſum. Nonius Marc. vt Vergil. Longumque bibebat amorem.

Multa ſuper Priamo.) Priſc. lib. 14. de Partib. Idem lib. 1. de Conſtr. Item Donatus Grammat. in editione ſecunda.

Multa ſuper Priamo rogitans.) Alias lib. 10.

Multa ſuper Lauſo rogitat.

F I N I S.

INDEX MEMORABILIVM IN HOC PRIMO TOMO CRITICORVM CONTENTORVN.

A

A Pedibus ſeruus, menſa. Calde. obſerv. lib. 3. c. 1. Pius Annot. pr. cap. 1
A Senatu ſtare, a cauſſa ſtare bonorum, Calder. lib. 3. obſer. cap. 1
Ab epiſtolis ſerui. Pius Annot. pr. c 1
Abaton quid Pius Annot. poſt. c. 81
Acanthus quid. Pius Annot. poſt cap. 168.
Acco, nomen vetulæ inſanę, Pius annot. poſt. cap. 67. vnde ἀκκίζεσθαι. ibidem.
Aceruus Chryſippi Perſio quid. Beroal. Annot. app. cap. 9
Acetabula, quid Beroal. Annot. app. cap. 15
Acipenſer in menſarum honore. Beroal. Annot. app. cap. 5.
Acriſius an filius Iovis. Parrh. Ep. 39
Acriſii ne duo fuerint. Parrh. Epiſt 39
Acronis non eſſe ea cōmētaria, quę leguntur in Horat. Parrh. Epiſt. 5. Seruio antiquior. ibid.
Actii Synceri Sannazarii laus, Florid. Sub. lib. 3. cap. 6.
Actor legis & auctor quid differant, Nann. Miſc. 5. cap. 22
Acus crinalis, an obliqua. Flav. Con. cap. 67
Ad præpopoſitio & At coniunctio olim iiſdem literis ſcripta. Nann. Miſc. 3. cap 25
Ad & in particulorum differentia. Cruc. cap. 12
Ad Dianæ, ſubaudi, templum. Beroald. Annot. cap. 49
Ad Veſtæ ſubaudi templum, ib.
Adiicere quid, Bart. Auct. cap. 47.
Addicere quid, Bart. auct. ca 47.
Ἀδιαιεῖν quid, Pius Annot. poſt ca. 28.
Admittere equum pro concitare, Fl. Sub. 2. cap. 8.
Admbilata vox ablata libris Ciceronis Polit. Miſc. cap. 34
Adoptatorum nomina ducta ab agnomine adoptantis, &c. Robor. de Nomin.
Adoptio in nomen & familiam quo modo facta. Polit. Miſc. cap. 31
Adſcititium, an Latinum. Flor. Subc. 1. cap. 4
Aduenæ & ſua & indigenarum lingua fere locuti, Nann. Miſc. 5. ca. 4
Aduocari, in auxilium vocari, Cruc. cap. 17.
Ædes D. Iulii diuerſa a Baſilica Iulii, Parrh. Ep. 57
Ædiles in magiſtratu ſuo venationes, gladiatoreſve exhibebant, Beroald. Annot. ca. 70
Ædileſne cōueniendi ſi quis aliquid ſcriptorum vulgaret, Scoppa Col. 2. cap. 7.
Ædiles ludos celebrabant aucupandæ gratiæ popularis. Vitel. cap. 22.
Ægis Pallados, Vergilianæ ſimilis, Romæ adhuc viſenda, Polit. Miſc. cap. 47
Ægyptii, cur invidi Statio. Annot. ca. 57. Beroald.
Ægyptii nec dogmata nec diſciplinas ſuas aliis communicabāt, Beroald Annot. cap 37.
Ægyſtuſne dicendus an Ægyptus ad-

Digitized by Google

alter Clytemneſtræ.Pius An. poſt. cap.180.

Ægyſtho vnde nomen, Parth. Epiſt. 11

Ælurus, idem cum fele, Beroald.annot. capit.56. eorum oculi ad Lunam augeſcunt ac minuũtur, Beroal.annot.c.56

Æoliæ inſulæ numero ſeptem, non nouem.Beroal.in Serv. §.4 earum nomina,Nann Miſc.7.c.1

Æolus quomodo rex Tyrrhenorum Parrh.Ep.37.

Æmylia via,quæ,Pius annot. poſt.c. 27

Æneas & Antenor patriæ ſuę proditores,Flor.Sub 3. c.2. poſt obitum dictus Iupiter indiges, Sabell.annot.in Plin.libr. 3.cap.5. cur habitus filius Veneris Flor. Sub. 2. cap. 24. f.

Æruſcator quid, Pius annot. poſt. cap.59

Æs rude, loco pecuniæ ævo veteri, Beroal.in Plin lib.18 Pro ferro ſępe poſitum Parrh.863. m. Curionum quale, Beroald. Annot. capit.51

Africanæ,an eædem cum Pantheris, Beroal.annot.c.77

Africani liber Græcus, *De Re militari*.Pol.Miſc.c.15

Agamemnonis etymon,Nann.Miſc. 7.cap.13

Agelades,fictor egregius, Pius anno. poſt.c.157.1

Aglauros ſcopulo ſe præcipitem dedit,Parrh.Ep.47.

Agnus Curio,qui macet.Beroal. annot cap.51.incurioſus,pro pingui, Beroal annot.c.51

Agon' victimarii verbum,Pol. Miſc. cap.60

Agri metati, militum emeritorum, Nann.Miſc 5.4.c.7

ἀηδόνιον,pro cantu hirundinis, Nan Miſc.6.c.5

Aiax tragœdia Auguſti.Beroald. in Serv.§.45. vno tantum loco venerabilis, Parrh. Ep. 44. vocatus Actos ibid.

Aimilius ſcriptum veteribus, loco *Æmilius*.Pol.Miſc.c.43

Aio locutio)templum invianoua.Beroald.annot. c. 57.

Aius,Deus Romæ quis,& vbi, Beroal. annot.c.57.

Alcmaria,vnde dicta, Nann.Miſ.10. cap.2

Alatores inter venatores Scoppa Col.1.c.23.

Alba in Marſis, Romana Colonia quando deducta,Vitell.c 27

Albulæ aquæ nura natura,Parrh.Epiſt.51

Album Prætoris,Pol.Miſc.c.82.

Alcon,ſagittarius eximius, Pius annot.poſt.c.17

Alea legibus vetita,Pius annot. poſt. cap.72

Alector Martis comes cur in gallum mutatus.Parrh.Ep 43

Alethes,vnde dictus, Nann. Miſc.7. cap.10

Alexander ne an Megabyrus ventitate ſolitus in officinam Apellis. Pol.Miſc.c.48

ἄλλην δρυῶ βαλάνιζε, Pius annot.poſt. cap.7

ἅλις δρυός, prou.Pius Anno.poſt. c.7

Allia prima ſemper producta; contra quam placet Servio.Beroal.in Serv.§.34

Alope,nomen fabulę quam compoſuit Carcinus,Parr.Ep.12

Alogiſta,quis,Bart. Auct.c.43

Alpes & Rhipæi montes,veterib.pro iiſdem,Parrh.867.pr.

Alterum tãtum, duplicat numerum priorem,Nann.Miſ.c.13

Digitized by Google

Alueus, pro naui, Beroald. in Serv. §. 28
Aluei apum, Beroal. in Seru. §. 28
Amaracinum aduerſantur ſues, Ber. annot. app. c. 14
Amaryllidos etymon, Nann. Miſc. 6. cap. 1
Amicorum amicarumque nomina, nonnihil inflexa a Poetis, ſeruato fere numero ſyllabarum, Nann. Miſc. 6. c. 4. paria quot inuenire in omni hiſtoria antiqua, Scoppa Coll. 1 c. 10
Ammi, quid, Pius annot. poſt. c. 17
Amneſtia, iniuriarum obliuio, Beroald. annot. ca. 61. inducta poſt diſcordias ciuiles, Beroald. annot. c. 61
Amomum non eſſe florem, vt placuit Servio, ſed arborem, Beroald. in Serv. §. 44
Amphyctiones, qui & quale concilium eorum, Beroal. Annot. c. 67
Ampulla olearia, pro lecytho, Beroal. ann. c. 46
Ampliatio, in Iudiciis quid, Beroal. annot cap. 51
Amoris linea extrema quæ, Nann. Miſc. 1. cap. 20
Amuletum ab amoliendo, Parrh. Epiſt 37
Amurca inſulſa, quid, Pius Ann poſt. cap. 33.
Amyſtis, potio vnico ſumenda hauſtu, Parrh. Epiſt 26
Amyſtis a balneis bibi ſolita, vomitus ciendi cauſſa, Parrh. ibid.
Ancillariolus Senecæ ac Martiali, qui? Vitell. c. 8.
Ancillæ ad codicẽ vinctæ penſa trahentes, quæ, Parrh Ep. 22.
Ancon Dorica, vnde dicta, Egn. Racem. cap. 18
Androgeus & Androgeon, vnus & idem, Flau. Con. c. 11
Anien, Anienus, Anio, vnus & idem, vnde ei nomen. Cruc c. 5.
Anii nomen vnde, Nann. Miſc. 7. capit. 10.
Animalium ſonos quomodo expreſſerint Græci, Pius Annot poſt. capit. 20
Annalium atque Hiſtoriæ differentia, Beroal. in Serv. §. 11.
Annotinum, idẽ quod hornum, Pius annot. poſt. c. 90
Annus vnde dictus, Vitell c. 28. ciuilis quid, Vitell. cap. 28. aut naturalis aut ciuilis. Nann. Miſc. lib. 5. cap. 7. XXI. XLII. LXIII. maxime periculoſus & quare, Beroald. annot. c. 47. vertens, an idem cum Solari. Vitel. cap. 28. quiſque ſeptimus homini periculoſus, Beroal. annot. cap. 47. climactericus, Latine ſcalaris, Beroald. annot. cap. 47
Annus partim naturalis partim ciuilis, Parrh. Epiſt 63.
Annus magnus, quot ſit annorum vertentium, Vitell. cap. 28
Annus intercalaris quãdo recurrat, Beroald. annot. c. 9.
Annus Iulii Cęſaris quot dierum. Beroald. annot. c. 9
Anni in Sacris literis iidem cum noſtris, Flor. Subc. 2. c. 2. Anni Iuliani. Beroald. annot. c. 9. intercalandi auctor quis. Vitell. c. 28.
Annorum diuerſorum vetus obſeruatio, Vitell. cap 28.
Annos ſolidos vixiſſe veteres illos ante diluvium, non lunares, Flor. Sub. 2 ſc. 2.
Anſeris exta grata ſacris Iſiacis, Beroal. annot. c 5
Antia eadem cum Stenobæa. Florid. Sub 3 c. 11
Anticato, Cald. Obſer. lib. 3. c. 11
Anticlus in equo Troiano exſtinctus Vlyſſis manu. Pius Ann. poſt. c. 151

Digitized by Google

Antimachus, Poeta Epicus, &c. Flav. Con. cap. 98.

Antipathes quid, Pius Annot. poſt cap. 197.

ἀντιπλάζωνος, Pius Annot. poſt. capit. 69.

Antra veteribus pro domo, certè paſtoribus, Nann. Miſc. 6. cap. 2.

Anuli cur fere in læua manu. Sabell. Annot in Plin. lib. 33 cap. 1.

ἀδοξία vituperandam in pueris. Polit. Miſc. cap. 101.

Aphæa dicta Britomartis, Parrh. Ep. 30.

Aphthæ, aphthiphus quid, Egnat. Racem. cap. 9

Apio coronata ſepulcra, Pius Annot. poſt cap. 115 coronari victores certaminis Nemæi, idem prior. ca. 11

Apis Ægyptiorum Deus qualis, Florid. Subc. 3. cap. 1

Apollo Smintheus, vnde dictus, Beroal. Annot. app. cap 12.

Apollinis ara in Delo ex cornibus compacta, Polit. Miſcell. cap. 52. ad Apollinis, ſubaudi, templum, Beroald. Annot. cap. 49

Apollonii vita tota fictitia, iuxta Euſebium, Pius Annot. poſt. cap. 99

Apollonius quomodo euanuerit in Iudicio Domitiani, Pius Annot. poſt. cap. 99

Apoſtolorum templis non ſepeliendi mortui, Bart. Auct. cap. 71

Aqua & ignis inter ſolemnes nuptiarum ceremonias, Cruc. capit. 5. præbita pedibus lauandis apud Iudæos. Nann. Miſc. 4. cap. 2. præbita in conuiuiis Romanorum vel vino téperando vel lavandis manibus, Nann. Miſc. 4 cap. 2

Aquai veteres ſcribebant pro *Aqua*. Polit. Miſc. cap. 43

Aquis immori fortibus grauiſſimũ, Nann. Miſc. 7. cap. 52.

Ara Apollinis in Delo, compacta ex cornibus, Pol. Miſc. cap. 52

Arabarches quid, Pius Annot. poſt. cap. 93. Parrh. Ep. 23.

Arabia felix, odorum vnguentorumque ferax, Pius Annot. poſt. cap. 93

Aracynthus Acarniæ mons, non thebanus, vt arbitratur Serv. Beroald. in Seru. § 40. mons in Attica. Scopp. Coll. 1. cap. 21. item in Acarnania. ibidem

Aratrum adhibitum, vt condendis vrbibus, ita & euertendis, Scoppa Coll. 1. cap. 28

Arbores vnde in Brabantia & Batauia multo infra terram reperiantur, Nann. Miſc. 10. cap 2

Arboretum, quid Quadrigario. Beroal. in Serv. § 41

Arbuſtiua vitis quid, Beroal. in Seru. § 41

Arbuſtiuum muſtum, Beroal. in Ser. § 41

Arbuſtum quid, Beroald. in Serv. § 41 pro caſtaneto Palladius, Beroald. in Serv. § 41

Arcades cur muſices peritiſſimi. Cruc. cap. 2

Ἀρχῦνα, quæ, Pius Annot. poſt. capit. 57

Ἀρχὴ σκυτεία, idem poſt. cap. 57.

Archiuum, locus in quo acta vrbis, idem poſt. cap. 121

Archon, ſummus magiſtratus Athenis. ibid. cap. 57. quid, Nann. Miſ. 8. cap. 1

Area locus ſine ædificio, ſiue in vrbe ſiue extra vrbem. Flor. Subciſ. 1. cap. 9.

Areę ſignificationes variæ, Flor. ibidem.

Argæi, quænam ſimulacra. Beroald. Annot. cap. 65

Argæi, loca Romæ quæ, Nann. Miſc. 5. cap. 10

Argen-

Digitized by Google

Argentarii adhibiti cum quid contraheretur, actaque in ſuas rationes referebant. Nann. Miſc. 2 cap. 10.
Argeſtes, qui ventus, Beroald. Annō. cap. 2
Argiletus, Romæ vnde dictus, Scoppa, 1. Coll. cap. 2
Argiui olim appellati Græci qualeſcunque, Beroald. Annot capit. 65.
Argo navis, fatidica ac vocalis. Parr. 875. pr.
Argum quo pacto Mercurius occiderit. Cruc. cap. 21
Argumentatio violenta quid, Nann. Miſc. lib. 1 cap. 1
Arietis pellis ſubſtrata ſomnia captantibus diuina, Pius Ann. poſt. cap. 10
Arion ſtirpis divinæ equus: poſſeſſorem nactus Adraſtum; inde Adraſtæus Parrh. Ep. 54
Ariſtotelis & Platonis concordia. Polit. Miſc. cap. 1
Ariſtotelei codices iam olim corrupti. Polit. Miſc. cap. 1
Arne Æoli filia a Neptuno compreſſa, Egnat. Racem. cap. 11
Arne oppidum: vnde ei nomen. Egn. Racem. cap. 11
Artifices operibus perfecti inſcribebant titulos pendentes, & quare, Polit. Miſc. cap. 47
Aruncus, Plinio quid, Beroal. in Ser. §. 60
ἀσκωπήρα quid, Polit. Miſcell. capit. 20
Aſinæ calva agris noxia excludere putata, Scoppa. Collect. 1. capit. 27
Aſini Arcadici, notæ optimæ, Scoppa Coll. 1. ca. 27
Aſtarte an eadem cum Luna. Flor. Sub. 2. c. 7
Aſtra cur Titania dicta Vergilio, Beroal. in Serv. c. 31.
Aſtragalis pueri fallendi, iureiurando viri. Beroald. Annot. capit. 27
Atabulus, Apuliç ventus, Beroal. Annot. c. 54
Atarnides cur inſutus pelli iuuencç, Parrh. Ep. 46
Atheniēſium cicadæ aureæ quid denotent. Parrh. 836. pr.
Athlothetæ qui, Nann. Miſcell. 1. cap. 1
Atlas quidam nomine, ſed re nanus temporibus Iuvenalis, Polit. Miſc. cap. 23.
Atrienſes, qui, Bart. Auct. c 45
Attagen Ionicus in delitiis ganeonū, Beroal. Annot. c. 3
Attentus pro diſtentus, Nann. Miſc. 1. cap. 9
Attica, cur prima tellus, Verg. Parrh. 835. m.
Attonitus proprie quis, Cruc. c. 5
Auctor non is, qui tantum facit, ſed qui primus ſuadet iubetue, vt aliquid fiat, Parrh. 836. m.
Auditores dipondii Iuſtiniani Imp. qui, Pol. Miſc. c. 93
Aventinus vnde dictus, Vitell. cap. 27
Averruncare quid. Beroald. in Serv. §. 60
Averruncus, Deus quis, Beroald. in Serv. § 60
Augiæ ſtabulum purgauit Hercules, Flau. Con. c. 93
Augurium Salutis quid, Polit. Miſc. cap. 13
Auguſtus Cæſar, nunquam dictus Quirinus, vt voluit Servius. Beroal. in Serv. § 11
Auguſti nomen vnde. Scoppa Coll. 1 cap. 9
Aves terreſtre magis quā aerium a-

Digitized by Google

nimal. Cruc. in Ouid. lib. 1. met. verſ 307. oſcines, lætæ aliquando, aliquando non lætæ in auguriis, Pius annot.
Auis pia, ciconia, cur, Pius annot. poſt.c.69
Auium ſpecies duæ enchoriæ. Pius annot.poſt.c.69. voces quomodo expreſſerint Græci Latiniq;. Pius annot.poſt.c.20
Aurea mala Heſperidum, quid hiſtorice, Cruc.c.5
Aurei velleris fabula, quid ſibi velit. Cruc.c.5
Aurigarum factiones Romæ quatuor, Beroal.annot.c.92
Auſpicium ſiniſtrum, optimum, Beroal.annot.in Seru.§.20
Auſter Siculo mari maxime infeſtus, Flau.Con c.57
Automata quid, Pol.Miſc.c.97
Αὐτομάτη, Pol.Miſc.c.97

B

B & V. literæ ferme pro iiſdem poſitæ in veterum monumentis, Polit.Miſc.c.14
Βάναυσος, quid Pius annotat. poſt. cap.26
Barba, ſingulari numero item quadrupedum, contra quam Seruio placuit. Beroal.in Seru.§.18
Βασιλίνδα, genus ludi quale, Nann. Miſ.4.c.16
Baſilica Iulii alia ab æde Iulii Parr. epiſt.57
Baſilicæ, quo loco faciendæ, quibus rebus ſeruientes, Parrhaſ. epiſt. 57. actitatæ in iis cauſſæ, centum vocales, ibid.
Baſilicas aliud eſſe, quam eccleſias veteribus, Bart.auct.c 72
Bacchæ, cur coronas ſibi plecterent, ex populo alba, Parrh.852.pr.
Balneæ veterum ad corporum vel curam, vel oblectationē, Robor. lib. de Laconico. Balnearum forma quæ, Robort.ib.
Balanus, quale concharum genus, Pius annot poſt.c.3
Baliſta cur Phocaica Silio., Pius annot. poſt.c.156
Baptiſtæ Pii ſtylus carpitur. Flor. Sub cap.19
Baptæ, fabula Eupolidis Polit. Miſcel cap.10
Bardi Gallorum, quales, Pius annot. poſt.cap 62
Batauorum lingua quondam eadē cum Anglicana, Nan. Miſcell.10. cap.2
Bæotii, cur ſues dicti, Parrh.ep.25
Bæotus ex Neptuno & Arne natus, vnde nominatus, Parrh. ep. 42
Belgica vocabula multa, origine Græc.Nan.Miſc.10.c.2
Bellerophoron, quo in loco exciderit Pegaſo, Parrh.ep.24
Benedicus Latine dicitur, Florid. Sub c.1.c 8
Berones quid, Pius annotat. poſt. cap.83
Berecynthii furores, qui Beroal. annot.c.25
Beta pronuntiandum, non vita, Fla. Con.c.85.
Βίβασις quæ ſaltationis ſpecies, Egn. Racem.c.17.
Bitias Didonis in menſa quis. Nann. Miſc.7.c.8
Bicinium, Calder. Obſeruat.lib.3 cap.11
Bilis atra Herculis, Polit. Miſcell. cap 90
Bombyces non prouenire, iuxta Seruium, apud Seras, ſed in Aſſyria inſula Co; Beroald. in Seru.§. 55
Bona dicere, pro bene ominari. Nann.Miſ.1.c. 8
Bonus vir, εἰρωνικῶς, Nann. Miſcell. 2.c.11

Digitized by Google

Bononiæ ciuitatis origo, Pius annot.poſt. c.27
Bononia, an denominata a Boiis, iuxta Catonem ac Strabonem, an a Bono Thuſciæ principe, Cruc. cap. 20
Boreas, cur *dictus Alpinus*, Parrhaſ. 843.pr.
Bootes cur piger dictus, Parrhaſ. 834 f.
Bootis ortus circiter vigiliam ſecundam, Parrh.ep.1
Brechotrophium quid, Pius annot. poſt c.42
Brettii Græcis, qui nobis Brutii, Parrh. ep 37
Brephotrophium, quid, Bart. auct. cap. 56
Britomartis cur dicta Aphæa, Parrhaſ.ep.30
Broteus terræ filius lucis odio mortuus, Parrh.ep.9
Brutus in honorem patris primus edidit munus gladiatorum, Parrhaſ.ep.43
Brutiorum origo vnde, Parrhaſ. epiſt. 37
Brutii Bilingues Lucano cur. Parrhaſ. epiſt.37. Oſce, & Græce locuti, ibid.
Buſicus, bulimos, bupais, bupina, &c Pius annot.prior.c.9
Bunias, bunion, e genere naporum, Pius annot.poſt.c.174
Bupædæ, iidem cum exſoletis, Pius annot.poſt.c.129
Bupreſtis, quid Bart. auct.c.13
Burg.Bugers: a Græco πύργος, Nan. Miſc.4.c.17
Buteones ex familia Fabia, Beroald. anno.app.c.16
Buteo, quid, Beroald. annot. app. cap.16
Buteo inter accipitrum genera, Pius annot. poſt.c.16

C.

Cacoethes tetraſyllabum, Polit. Miſc c.46
Cadmi Mileſii, lib. 4. de *ſoluendis amoribus*, Pol.Miſc.c.16
Cadmus literas in Græciam attulit, Polit. Miſcell. cap. 39. & Beroald. annot.c.98
Cæſar, an ab cæſo matris vtero dictus, an ab elephanto cæſo, &c. Beroal.in Seru.§ 9
Cæſaris libros non videri, qui ſunt de bello ciuili, Flor.Subc.1. ca.13. iterum lib. 2.cap.2
Cæſaris nomen vnde, Robort. de nominibus.
Caius, dictio etiam triſyllaba, Beroald annot.c.38
Calamitates cur dicantur meretrices, Nan. Miſc.1.c.15
Calantica, quid, Bart. auct.c.15
Calathus, quid, Pius annot. poſt. cap.168.1
Calcei Sicyonei, quales. Beroal. annot.app.c.18.
Calcei carbatini, Pol.Miſc.c.2
Calceorum varia genera, Parrh. ad Cic.Milon.829.f.
Calchantis etymon, Nann. Miſcel. 7.cap.10
Caldarium, balnei pars, quæ, Robort.lib.de Lacon.
Calices amariores Catulli, an meraciores, Sabel.annot.
Callamus, genus lapidis, quod Bar. auct.cap. 23
Callimachi Ætia, quo argumento, Parrh.873 m.
Calliſthenes cauea incluſus ab Alexandro Magno, Parrh.ep 9. Olynthius cauea circumlatus, miſereq; habitus, Abſtem.annot c.2
Calobatarii qui, Pius annotat. poſt. cap.82
Caluaria quid, Scoppa. Coll. 1.c.27

Digitized by Google

Camelopardalis dicta Nabuna Æthiopibus, Beroald. Annot. cap. 14. animal quod Itali gyrapham vocant, idem cap. 14. Horatii. Polit. Miſc. cap. 3. item cap 14. quid & quando viſa in Italia, & quibus nominibus cenſeatur, Polit. Miſc. ca. 3. quando primum viſa Romæ. Beroal. Annot. c. 14
Campe quid, Beroald. in Plin. libr. 28
Camus, ſpecies freni, Pius Ann. poſt. cap. 68
Canephoræ, ciſtellatrices Veſtæ. item prior. c. 9
Canephoræ virgines quæ, Beroald. Annot. c. 63.
Caper, pro fœtore alarum, ibidem cap 13
Capitis diminutio vnde dicta, Nan. Miſc. 9. c. 12
Capitis diminutio quid. Pius Anno. poſt. cap. 44.
Capite cenſi, & proletarii, an diſcrimen aliquod, Nann. Miſcel. 9. capit. 12
Capiti ſuo aliquid ſuere, Nan. Miſc. 2. c. 20
Cappadoces ſimpliciter dicti, ſerui e Cappadocia, Beroald. Annot. capit. 17
Capræ olidæ, Horatio conuiuæ male olentes, ibid. 13
Capteivei Plauti Comœdia per diphthongum. Pol. Miſc. c. 43
Caput tectum Deos adorantibus, quare, Cruc. in Ouid. libr. 1. met. ver. 381. Vno digito ſcalpere, ſignum viri mollis. Polit Miſcel. capit. 7
Carbones ſubſtrati terminis agrorũ, Pius Annot prior c. 10
Carcini Poetæ fabula, nomine Alope. Parrh. Ep. 12
Cares non eſſe inſulanos, vt placuit Servio. Beroald. in Serv. §36
Carna Chaldeis, pro *Cornu*. Pol. Miſc. cap. 14
Caros, qui morbus. Pius Annot. pr. cap. 1
Carthaginis etymon, Nann. Miſc. 7 cap. 5
Carthaginenſis dicendum, non Carthaginienſis, Abſtem. c. 8
Caryas Laconię oppidum, in quo lucus Dianę ſolemni virginum cantu celebratus, Parrh. Ep. 55
Caryatides ſtatuæ quales; earumque origo, Pius Annot. poſt. c. 119
Caryotis, vnde dicta item, prior. capit 1
Caſeus caprinus recens laudatur. Vitel. cap. 2
Caſei Trebulani. Beroald. in Serv. §. 34
Caſtoris equus. Parrh. Ep. 57
Caſtrati libidinis cauſſa quid, Barto. Auct. cap. 75.
Caſtrati in delitiis, item cap. 75
Caſtum quem, parum pudice ſcribere poſſe citra nominis diſpẽdium. Flor. Sub. 1. c. 6
Catalecta Vergilii iam ab ævo Auſonii. Pius Annot. poſt. c. 43
Catellorũ exſta quibus viſitata, Parr. Ep. 18
Catena aurea Homeri, quid allegorice notet Flor. Subc. 2. c. 24.
Cathros Chaldæis pro *Cithara*. Poli. Miſc. c. 14
Catonis non eſſe Diſticha illa moralia pueris in ſchola prælegi ſolita. Flav. Con. c. 95.
Catullus an præter rationem appellatus ab antiquis, doctus. Florid. Sub. 3. c. 9.
Caudam nigram quod habet ne guſtemus, cur vetet Pythagoras, Pius Annot. poſt. c. 36
Cave ne, viſitatum auctoribus contra

regulam

regulam Grammatices, Beroal. in Seru. § .49
Cauneæ venales inclamarę, M. Craſſo omen infauſtum. ibid. cap. 69.
Caunus ciuitas peſtilentiæ obuia, ibid cap. 69.
Cauſſariæ milites, qui. Polit. Miſc. cap. 92
Cauſſariæ miſſio quid. Pius Annot. prior. cap 4
Cauſſia, tegmen capitis. Beroal. Annot. cap. 92
Cebetis tabulam adumbratam de ſacris literis. Pius Annotat. poſt cap. 100
Cellarium; locus, non res: contra ac placuit Seruio. Beroald. in Seruio. § 16.
Cellarius quid, Beroald. in Seru. § 16
Cenſeri, pro in pretio eſſe. Vitell. cap. 6
Centaurus, nauis ſic appellata a tutela. Pius Annot. prior. cap. 9
Centauri an fuerint vnquam, Flor. Subc. lib. 2. cap. 6
Centauri arboribus ſolidis pro telis vſi. Parrh. Ep. 4
Centumuiralis haſta. Vitell. cap. 21
Centumuirorum iudicium circa res hereditarias. Vitell. cap. 21
Cephali iaculum vnde. Flor. Sub. 3, cap. 11
Cera miniatula, quid. Polit. Miſc. cap. 53
Ceratinæ apud Quintilianum quid. cap. 54
Cercopes, impoſtores ac plani. Parr. 866 m
Cerealia primus fecit C. Memmius. Polit. Miſc. cap. 85
Cerealia, quid. cap. 85
Cereis tabulis ſcripſiſſe veteres. Vitell. cap. 3
Cereris ἱερὸ ἄρρητα. Pius Anno. prior. cap. 9. etymon. Nann. Miſc. 7. c 10
Ceres profunda, quæ. Parrh. Ep. 55
Ceretanæ pernæ, a Ceretanis Hiſpaniæ populis dictæ: non a Ceritibus Hetruriæ. Beroald. Annotat. cap. 28
Ceritus, cur dictus homo mentis emotæ. Abſtem. cap. 3.
Ceruix pro ſuperbia in ſingulari, cõtra Seruium. Beroal. in Seru. § 51
Ceruus, aeripes an æripes. Parrhaſ. 846. m.
Cerix cuius apud Athenienſes auctoritatis, Pius Annot. poſt. ca 96
Ceſſim ire. ibid. cap. 13
Chameteræ Plinii, quæ. Beroal. Annot. cap 65
Chœnix, menſura qualis. Pius Ann. poſt. cap. 35
in Chœnice non ſedendum. prouer. id. poſt. cap. 35
Chauci, finitimi Bremenſes. Nann. Miſc. 10. cap. 2
Charadrius auis quæ. Pius Annotat. poſt. cap 29
Chariſius fere Seru. coætaneus. Parr. Ep. 5 item Donato. ibid.
Charon porthmeus. Pius Ann. poſt. cap. 48
Charondæ leges Egnat. Racem. c. 12 ibid. Pius Annot. poſt. cap. 195
Chiliarchus, qui præeſt mille militibus ibid cap. 127
Chimera Lyciæ mons qualis. ibid figmentum Poeticum. Flor. 2. cap. 6
Chimeræ & Bellerophontis fabula quid velit. Cruc. cap. 21
Chiridotæ Dalmatarum, quid. Pius Annot. poſt. cap. 58.
Chommoda, pro Commoda. Polit. Miſc. cap. 19
Choragi quid, Nann. Miſ. 8. c. 1
Chorobates quid. Beroal. Ann. c 66
Chriæ quid. Parrh. Ep. 57. § 2
Chryſippus per Soritẽ ſolitus argu-

Digitized by Google

mentari, Beroald. Annot.app.c.9
Cibos ne in ſchaphio ponas, Pythagoræ ſcitum, Pius Ann. poſt c.36
Cicatrices argumenta fortitudinis, Parrh.ep.56
Cicero Græcæ linguæ doctiſſimus, Polit. Miſc.c.1. editus Mediolani, ſed mendoſiſſime. Parrh.epiſt.17 cur librum inſcripſit de Officiis, Scoppa, Col.1.c.8. eius non eſſe libros 4. Rhetor. ad Herennium, Florid. Sub.1.c.2. & ca.4. eius ſcriptorum examen, Florid. Subc.c.2 eius vnde cognomen, Scoppa, Coll.1.c.5. eius an genus ab Tullo Volſcorum Rege, Scoppa, Coll.1 cap.5
Ciceromaſtix, Beroal. Ann.c.11
Ciconia, cognomine pia, Ann.poſt. c.69
Cicutæ vis extinguitur vino, Polit. Miſc.c.61
Cimmerii populi, qui, Ber. Ann.c.84
Cinara, carduus quis, Pius Annotat. poſt.c 168.1
Cingali populi, an ab eis fluxerint circulatores iſti mendici, coloris fuſci, ibid.c.42
Circe, poſt mortem, Marica dicta, Parrh.845.m.
Circenſes Ceriales, Polit. Miſc.ca.85 ludi, plebeii & magni, iidem, Sabell. in Liu. lib.2.
Circus Delphinos habuit. & ad oui ſpeciem machinas quibus indicarentur ſpatia decurſus, Parr.c.28
Ciſiarius, Beroal. Ann.c.64
Ciſium, genus vehiculi biroti, Bero. Annot.c.64
Ciſpius mons Romæ, vbi, Beroald. Annot.c.55
Ciſtophori, genus numiſmatis quale, Bart. Auct.c.1
Ciſtiferi, Sacerdotes Cybeles, Pius Annot.pr.c.9
Ciſtula, ad ſuffragia, Beroa. Ann.c.53
Ciſtulæ prælatæ Theſmophoriis, Pius Annot. pr.c.9
Clatra: feneſtræ clatratæ, Pius Ann. poſt.c 159. ruſticis quid, Pius Ann. poſt.c.159
Clibanarii, in exercitu qui, Pius, c.81
Climax, gradatio Quintiliano. Beroald. Annot.c.47
Climacterici anni, qui & quam periculoſi, ibid.
Climactericus annus, Plinio lex ſeaſilis, ibid.
Clinici qui, Parrh.ep.61
Clipeus armorum, clipeum imaginis, Parrh.ep.19.
Clupeare brachiũ, Pius An. poſt.c.18
in Clipeum inclinare, quid, Nann. Miſc.2.c.4
Cœli filius, inopinato apparens, Pol. Miſc.c.18
Cœli cardines quatuor, quibus nominibus, Pius Annot. poſt.c.66.
Coactum pro coctum, Parrh.ep.31
Cochleæ, inter pauperum munera Saturnalitia, Beroald. Annot.c.36 ſucci optimi, quarum regionum, Beroal. ibid.
Cognomẽ Romanis aliquãdo Græcum, Robert. de Nomin.
Coctana, in vaſculis miſſa formatis in metam, Beroal. ibid.
Cognomina ducta partim a laude animi, a vitio corporis, a conſuetudine, a forma corporis: partim ab euentu ſeu fortuna, item a prouinciis Robort. de Nomin.
Codex, liber in quo accepta atque impenſa perſcripta, Ber. Ann.c.31
Colacis etymon, Nann. Miſ.1.c.13
Colophium, vnde dictum, Vitel.c.12
Colonia quid, an nõ oppidũ & vrbs, vt differat a municipio. Vit.c.19
Coloniam omnem municipium omne, & oppidum & vrbem dici poſſe, Vitel. ibid.

Color

Color Praſinus, viridis, Beroal. Ann. c.92. Venetus, cæruleus, Beroald. Annot. ibid.
Coloſſis vnde nomen, Parrh. ep. 57
Coloſtrum, non eſſe propriè Lac nouũ, vt arbitratur Seruius, ſed ſpõgioſam lactis denſitatem, Beroal. in Seru § 42
Coloſtra a Palladio & Colũella itẽ Plauto frequentato, negante id Seruio, Beroal. ibid.
Columba, hieroglyphicis nota ingrati, Egnat. Racem. c.3
Colura, animalia ſine cauda, Pius Annot. poſt. c.112.
Colurus quid. Pius Ann. poſt. c.112
Comæ ſuggeſtus, Parrh. ep. 57. § 2
Comici an habendi inter Poetas, Flor. Sub. 3. c. 8
Comitis nomen, Iuſtiniani æuo cuicunque præfecto honeſtiori tributum. Nann. Miſ. 10. c. 3.
Comitia tributa cur popularia, Nã. Miſ 10. c. 6 non habita Ioue tonãte, fulgurante, Bero. Ann. c 44. tributa, curiata, centuriata quid inter ſe differant, Nann Miſ. 10 c. 6 ibid. curiata contraria centuriatis, Nann. Miſ. 10 c 6
Commẽtarienſium officium quod, Pius Ann. poſt. c. 77
Comædia duplicis argumenti, quid. Nann. Miſ. 1. c. 4 imago vitæ, Scoppa, Coll. 1. ca. 25. media ſannis exagitata Tragicorũ ſcripta, Nann. Miſc. 4. c. 13
Comædiæ inuentor quis, Parrh. ep. 64. origo nominis vnde, ibid. lex vt Dramata tres agerent perſonę, quarta muta, Vite. c. 5 partes tres, Canticum: Chorus, diuerbium, Nann. Miſ 1. c 6. veteris inuentor, Flor. Sub. 1. c. 15
Compaginis, genitiuum caſum auctoribus vſurpatum, contra ac voluit Seru. Beroal. in Seru § 10
Comparationem poni poſſe ſine libri, Pius Annot. poſt. c. 103
Comtus ſcrib. non *comptus*, Egnat. Racem. c. 10
Concinis non dicitur, ſed *ciuis*, Flau. Con. c 79.
Concordia inſignis gemina tæda, Parr. Ep. 57. § 2
Concordiæ ædicula ſupra Græcoſtaſin, Parrh ep. 52. videntur apud vett. Symbolum cornicem, Polit. Miſ. c 67
Condilium, quid, Cruc. in Ouid. 1 met. ver. 711
Condus in familia quid, Beroal. Annot. c. 19
Confidere & credere quid differant, Nann. Miſ. 5 c. 20
Congylis, rapa, Pius Ann. poſt c. 174
Conion, non eſſe Aconitum, Polit. Miſ. c. 61
Coniux abſque n litera ſcribendum, contra Priſcianum, Abſtem. c. 6
Conniuere quid, Pol. Miſ. c. 66
Conon Vergiliano duxne fuerit Athenienſium, vt voluit Ser. an potius Aſtrologus, Beroal. in Ser. 43
Conſanguineum, etiam de fratribus dicitur, Parrh. 844. f
Conſcientia virtuti maximum præmium, Parrh. ad Cic. Mil. 832. f
Conſecrare & in deos refere cuique quem vellet ex ſuis, priuatim licitum, Nann Miſ. 7. c. 16
Conſequentiam eſſe Latinam vocem Scoppa, Coll. 1. c. 19
Conſualia, ludi Neptuno ſacri, cur ſic dicti, Sabell. Annotat. in libr. 1 Liuii.
Conterraneus, an Latinum, Fla. con. c. 79
Contus nautarum, quid, Pius Ann. poſt. c. 19
Copta Rhodia, quid, Vitel. c. 4

Coramble, braſſica agreſtis. Parrh. Epiſt 13
Cornicem videri apud veteres concordiæ ſymbolum. Polit. Miſce. cap.67
Cornicula, inter dona militaria quę, Pius Annot. poſt. cap.77
Cornicularius quid. Pius Ann. poſt. cap.77
Coronæ antiquiſſimæ lanceæ. Nann. Miſc.7.cap.16
Coronæ lemniſcatæ. Polit. Miſc. cap.72
Cors, quid, Vitell. cap.15
Corus idem cum Argeſte. Beroald. Annot. cap.2
Corporis dehoneſtamēto lætari poſſe, contra ac viſum Gellio. Parrh. Ep.56
Corycæus auſcultabit. prou. Beroal. Annot. cap.59
Corycæi, pro curioſis, Beroal. ibid.
Corydonis etymon, Nann. Miſc. 6 cap.10
Cotidie ſcrib. non quotidie Abſtem. cap.9
Cottaborum luſus qualis. Parrhaſ. Ep.36
Coturnices, an qualeæ noſtræ. Pius Annot. poſt. cap.54
Cotys ad quem ſcripſit Ouid. quis fuerit Egnat. Racem. c.14
Coturnicum mutuæ pugnæ, Flau. Con. c.76
Cotytto, & Cotyttia, quid, Pol. Miſ. c.10
Cotys dea, Polit. Miſc. c.10
Crambe bis poſita mors, Polit. Miſ. c.33. quid, Polit. Miſc. c.33
Craſſari, pro graſſari, Nann. Miſc.5 c.18
Crepidæ carbatinæ. Polit. Miſc. c.2
Cretenſes mendaces, Polit. Miſc. c.35
Crocodilitæ apud Quint. quid, Pol. Miſc. c.55
Crocodili graphica deſcriptio, Flor. Subc.3.c.1
Crotone ſalubrius, prou. Pius Ann. poſt. c.37.
Crotus, ſagittarius excellens, Pius Ann. c. poſt.158. ib. Pſamatē filiam vitiatam necauit, Parrhaſ. ep.45
Ceaton & Eryton fratres ex Neptuno concepti & Moline, Parr. ep.41
Cuba Dea, quæ præeſſet infantibus cubantibus, Pius Annot. prior. c.3
Cucuma, genus vaſis. Pius Ann. poſt. poſt cpa.61. vox rarior, Pol. Miſc. c.30
Cucumeres aquæ amantes, Pius Annot poſt.173
Culleus parricidarum, aſcoperæ ſimilis, Pol. Miſc. c.20
Cumæ, vnde dictæ, Scoppa Coll.1 c.24
Cupreſſum Fauni geſtabant, Parrh. 863.f
Curio maximus, Sacerdos qualis, Beroal. Annot. c.51. ibi. agnus, pro macilento, Plautus. Beroald. Ann. c.51
Curiones, dicti a Curiis, Beroal. Annot. c.51. eorū æs, quale, Beroal ib. iidem qui præcones, ibid. eorum ſacra, quæ, Beroal. ibid.
Curti Iudæi, curtus mulus, quid, Nann. Miſc. lib.4. c 5
Cuſtodia, tam quæ cuſtodit, quam quæ cuſtoditur, Beroald. in Seru. c.29
Cybele, & Dea Syria, numina fere eadem, Beroal Annot. c 25
Cyclopum interemtorum ob fulminatum Æſculapium, item ſeruientis apud Admetum Apollinis fabula, Pius Annot. poſt. c.145
Cycnea caro nunquam in deliciis ganeonum, Beroal. Ann. c.3
Cycni cantus an in morte, Pius Ann. poſt. c.128

Cypſe-

Cypſelus, Corinthi tyrannus, Pius Annot. poſt cap.108. vox, vario ſignificatu, ibid.
Cyrene, colonia Therrorum, Cruc. c.13
Cytorum montem non eſſe in Macedonia, vt voluit Seruius, ſed in Paphlagonia, Beroald. in Seru. §.56

D.

Δ. Cur hodie repræſentet notã quingentalem. Nann. Miſ. 10. c.5
D. E. R. I. C. notarum explicatio, Egnat. Racem. c.3
Dædali & Icari fabula, quid ſibi velit, Florid. Subc.2. c.24. f
Dædalus quomodo dictus Tibullo Cres, qui alioquin Athenienſis, Beroal. Ann. c.39. in Lycia periit, non in Creta, Parrh. epiſt.15
Dalmaticarũ chiridotæ, quid, Pius Annot. poſt. c.58.
Damigeron, cur inter magos, Parrh. epiſt.11
Damnati Athenis ſibi pœnas æſtimabant, Nann. Miſc. lib.2. c.22
Danaidum dolium, prou. Pius Ann. poſt c.140
Daphne aliis Penei filia, aliis Ladonis, Florid Sub.3. c.11. ibid. amans Leucippus virginem ſe mentitur, ſed infauſte, Egnat Racem. c.16
Dardanus: artes Dardaniæ, quę, Pius Annot poſt. c.195
Dea perſuadendi, quæ, Polit. Miſcel. c.91
Debere hortos, &c. criminib. quid, Beroal. Annot.30
Decadarchus idem cum decurione, Pius Annot. poſt. c.127
Decaproti, quid, Bart. Auct. c.39
Decumani fluctus, Polit. Miſc. c.86 genus publicanorum quale, Beroal. Ann. c.19. oua, Pol. Miſc. c.86. ſcuta, ibid. porta caſtrorum, Polit. Miſc. ibid.
Decumanum pro grandi, Beroald. Annot app. c.5
Decumanus acipenſer, limes, porta ſcuta, Beroal. ibid.
Dedititii libertini qui, Polit. Miſc. c.84. peregrini, qui, Polit. ibid.
Defrutum quomodo fiat, Beroal. in Seru. §.54. differre a paſſo: contra Seru. Beroal. ibid.
Dei inuiti non cernebantur impune, Polit. Miſc. c.80
Deidamia Pyrrhi filia, vt interfecta, Parrh. epiſt.48
Delatores notati literis, Vitell. c.23
Delius natator, prou. Flor.3. lib. Sub. c.4
Delphin ancliorę circumplexus, nota lente feſtinantis, Egnat. Rac. c.3
Demagogus quid, Nann. Miſcel. 8 cap.1
Demarchi quid, Nann. ibid.
Demogorgon, magus quis, Pius Annot. poſt. c.195
Dimtum ſcrib. non *demptum*, Egnat. Racem. c.10
Deprecari pro valde precari, item pro deteſtari ac recuſare, Florid. Sub. lib.1. c.8
Deſignare quid, Beroal. Ann. c.16
Deſignatores ludorum qui & quales, ibid.
Deſignator qui loca ſpectatoribus deſignat in theatro: itẽ qui choragium locat & reliqua funebria, Nann. Miſc.4. c.21
Deus etiam de fœmina, Pius Annot. poſt c.70
Deum Deam ve quiſque habere creditus, Polit. Miſc. c.89
Diadematus, cognomen Metellorum, Sabell. Annot. in Plin. libr.7 c.44

Digitized by Google

Diana Ægyptiis Bubaſtis. Flor. Subc.3.c.1. quaſi Iouiana, Sabell. annot. ad Catull. Rhoccæa, vbi culta, Parrhaſ. epiſt. 30. Caryatis in pretio Lacedæmonibus, Parrhaſ. epiſt.55.

Dianium, lucus Dianæ conſecratus, Cruc.c.14

Dicam ſcribere quid, Nann. Miſcel. 2.cap.18

Dido caſtiſſima, neque vnquam Æneæ cognita, Flor. Sub. 2.c.2

Διηγρτικὸ ante cubiculum ſponſi ac ſponſæ puellarum, Nann. Miſcel. 7.cap.14

Dies menſtrui & annui, quot. Polit. Miſcell.c.94. Diffiſus in digeſtis, quid, Polit. Miſcel.c 41. genere fœminino, pro tempore, Vitul.c. 28

Dies intercalares, quot inſtituti a Numa Sabel. annot. in Liuii, lib.1. vt annus & menſis partim naturalis, partim ciuilis, Parrh.ep. 63 aut naturalis, aut ciuilis, Vitell. c.28 Dominicus, Polit. Miſ.c.8

Dierum nomina Belgica, vnde deducta, Nan. Miſc.10.c.2. numerus cur ſumtus ab errantibus ſyderibus Parrhaſ.ep.63

Diebus & noctibus ſingulis attributæ horæ duodecim æquales apud Romanos, Parr. ibid. nomina antiqua mutata ab Imp. Conſtant. Pol. Miſ.8. nomina, cur a Planetis deſumta, Egnat. Racem.c.20. nomina cur a Planetis, Pol. Miſc.c.8

Digeſtæ cur notuntur gemino F. ſic ff. Scopp. Col.1.c.9

Digitus medicus quis, Polit. Miſcel. cap 62. tollere, mos in auctione publica. Calder. obſer. lib.3.c.3

digiti contracti, tenacitatẽ arguunt, Nann Miſc. 8. c 3.f.

Digitorum nomina quæ, Polit. Miſ. cap.62.

Dii noſtri, qui fuerint, Parrh.ep 35

Dii velleribus niveis, ſeu ſtemmatis culti, Nan. Miſc.7.c 16

Deorum inſignia, quæ, Pius annot. poſt.c 153

Dimidium, quomodo plus toto, Beroal. annot. app.c 3

Diomedæa neceſſitas, quæ, Pius annot. poſt.c.1

Dioptra quid, Beroal. annot.c.66

Diphthongi non ſeptem ſolum, ſed decem, maiorum ſeculo vſitati, Polit Miſc.c. 43. veterum quot & quales, Polit. Miſc. ib.

Directe quid petere, Nan. Miſ. 5. c.5. δὶς χερίμβη θύετας, Pol. Miſ. c.33

Diuerticulum, ſignificationis duplicis, Nan Miſc.1.c.19

Diui fratres, in iure qui, Bart. auct. cap. 58

Diuiſores in comitiis, genus hominum quale, Beroal. annot. c.91

Δημιουργός, vnde deriuetur, Pius anno. poſt.c.95

Druydes Gallorum quales, Pius, ibid. cap 62

Dodonæi Lebetes quid, & cui bono, Parrh.842.f.

Dodonæum ahenum, quid, Pius annot. poſt.c.54

Dolabella nomen, vnde ductum, Cruc.c 16

Domitio Calderino quid & quatenus in literis credendum, Polit. Miſc.c 9

Donati non eſſe, quæ circũferuntur in Vergilium, Nan. Miſc.1.c.5 Fla. Con.c.95. non videri expoſitiones in Terentium, Parrh.ep.59.

Ducere funẽ, quid, Nann. Miſ.4.c. ferrũ, 22. quid, Parr.868. pr. familiã, quid, Nann. Miſc.4.cap.22

Ducitur, qui ad iudicium rapitur, item ad carcerem, item ad ſupplicium. Nann. Miſc.9.c.8

Duri-

Durica nox, Polit. Miſc. c. 5
Durateus equus, ibid.
Dyrrachium quæ antea Epidãnum. Pius Annot. poſt c. 137

E.

Ecbatana, imperii Medici caput, Pius Ann. poſt c. 130
Eccere, an iurantis, Nann. Miſc. 2. c. 21
Echini tergus ad pectines, Bar. Auct. c. 41
Echo Græcula quid recantet, Polit. Miſc. c. 22
Edulia, Dea initiandorũ cibo, Pius Annot. pr. c 3
P. Egnatius Bareæ accuſator, Tarſenſis, non Bæotius, Parrh ep. 24
Eireſione quid, Pius Annotat. poſt. c. 75
Electrum an reperiatur in Eridano, Flor. Sub. 1. c. 16
Electri gen⁹ cuius auro quinta pars argenti ineſt, ibid.
Elegans, in vitro, Pius Annotat. poſt. c 8
Elegorum repertor quis, Flor. Subc. 1. c. 15
Elephantidos libelli, Pius Annotat. poſt. c. 41
Emãcipatio habita pro morte imaginaria, Nann. Miſ. 9. c. 12. liberorum qualis vett. Rom. Nann. Miſ. 10. c. 5.
Emaſculare, inter flagitioſa, Pius Annot. poſt. c. 51. ſe herbis, ibid.
Embamma quid, Bart. Auct. c. 44
Emblemata, quid, ibid. Bart. Auct. c. 44
Emphyteuma, quid, Bartol. Auct. c. 46
Emtio non vſitata antiquis, Pius Annot. poſt c. 152
Endelechia Ariſtotelis ac Ciceronis, Polit. Miſ. c. 1
Ennæ ſiculæ fertilitas, Abſtem. c. 11
Ennii verſus aliquot Latini, verſi ex Medea Euripidis, Polit, Miſc. c. 27. verſus de *riſu*, Polit. Miſcell. c. 89
Ennius Euhemeri ſacram hiſtoriam vertit. Pol. Miſcel. cap. 35. ſepulcro Scipionum conditus, Parrhaſ. 858. f
Ennium de Græco vertiſſe Tragœdiam Euripidis Medeam, Pol. M. c. 27
Epaphus idem cum *Api*. Cruc. in Ouid. 1. met v. 748
Epibatæ qui, Pius *Annotat*. poſt. c. 82
Epidamnus, vbi, Beroald. in Seru. § 57
Epidaurus, non in Epyro, vt placuit Seru. ſed in Peloponneſo, ibid.
Epithalamiorum genus duplex, Robor. ad Catul. Epith.
Ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, prou. Beroal. *Annot*. app. c. 13
Epitogium quid. Cald. Obſer. lib. 3 c. 11
Epityrum non eſſe caſei genus, Vit. c. 2. vnde fiat, Ibidem.
ἐπιζήμιοι qui, Pius *Annotat*. prior. cap. 3
Equire, mulierum libidinoſarum, Beroal. *Annot*. c. 83
Equi Cappadoces notæ melioris, Pius *Annot*. poſt. ca. 39. Sybariticorum ſaltatio, Pol. Miſ. c. 15
Equus durateus, idem cum Troiano. Pol. Miſc. c 5. Seianus ex proſapia equorum Diomedeorum, Parrh. 839. m
Ἔρανος, conuiuium, vbi de Symbolis comeditur, Nann. Miſ. 8. c. 39
Eridanus item fluuius prope Athenas, Cruc. in Ouid. lib. 1. met. v. 580
Eraſmo quid in literis tribuendum, Flor. Sub. 3. c. 4

Ergo,item pro cauſſa, contra quam placet Seru.Beroald.in Seru.c.31
Es,ſubſtantiuum;an aliquando producatur,Pius Ann.poſt.c.150
Eualida haſta,quid,Pius ibid.c.192
Eueni diſtichon in *Caprum vites rodentem*,Polit.Miſc.c.26
Euentus bonus,quando inuocatus, Pius Annot.prior.c.6
Euippe Chironis filia,Parth.ep.7
Eumolpus quis, quarumque rerum auctor,Pius Annot.poſt.c.96
Euocatio, euocati milites, quid, Cruc.c.11
Eupolidis aliquot verſus, de Peitho Periclis,Polit.Miſc.c.91
Euripideſne melior an Sophocles, ambiguum, Flor.Subc.2.c.13.eius odium erga mulieres,mors,& ſepulcrum,Pius Annot.poſt.c.28
Euhemerus quis & quantus in hiſtoria de Diis,Polit.Miſ.c.35
Euxini ponti collatio cum Gadib. Beroal.Annot.c.40
Exſilium quãto grauius oſtraciſmo, Pius Annot.poſt.c.91. teſtularum, quale,Beroal.Ann.c.80
Expeculiati Plauto qui.Beroald.Annot.c.95
Expoſiti olim pueri in cantharo, Nann Miſc.1.c.2
Exter honos,pro extrario, Pius Annot.poſt.c.5
Extra ordinem, id eſt,ſupra ceteros ſui ordinis,Nann.Miſc.9.c.6
Extrema linea quid,Nann.Miſcell.1 c.10

F.

FAbula morata quid, Nann.Miſ. 3.c.24
Fabulæ Plautinæ aliæ a Plautianis, Parrh. ep.64
Faciem lacte aſinino erugari, Cald. Obſer.lib.3.c.6
Fæx populi.Flau.con.c.30
Familiam ducere quid,Vide ducere,
Famoſus, etiam in laudem, Cruc. c.5
Faſces Conſulares, ex betula, Pius Annot.poſt.c.14
Faſtus, etiam pro Annalium libris, Beroal.in Seru.§.22
Faſti quid,Vitell.c.28
Fauonius idem cum zephyro, Flor. Sub.2.c.5
Fauorinus Philoſophus, natione Gallus,Flau.Con.c.15
Febris querquera,Beroal.Ann.c.76
Femen feminis: an prima correpta, Pius Annot.poſt.c.198
Feminas ſuperfœtare, contra quam D. Auguſtino placuit, Pius Ann. prior.ca.3.peregrinæ male audiebant,Polit.Miſc.c.27
Fœlix in nomiſmatis vett. per e duplex,& quare,Polit.ibid.43
Feroniæ luci plures, Sabell. Annot. in Liuium,lib.1
Ferrugineum, quid, Beroal.Annot. c.92
Ferulæ & thapſiæ differentia, Pius Annot.poſt.c.167
Fertum, quod genus ſacrificii, Pius ibid.c.147
Feſtucæ vſus in manumittendis ſeruis,Polit.Miſc.c.98
Ficulneus,pro ficulnus, vſitatiſſimũ auctoribus,Scoppa.Coll.1.c.6
Ficus, & arbor, & fructus, genere maſculino,Scoppa,ibid.
Ficus,ſignificationes non vnius, Pius Annot.poſt.c.101
Fides fluctuans in iuuenibus, firmior in ſenibus, Nann.Miſcell.7 cap.10
Filius Terræ,cuius genus incertum, Polit.Miſc.c.18
Filiusfam. cur patre permittente nõ condat teſtamentum,Nann.Miſ. 10.c.5

Fi-

Filiusfam. cauſſa mortis donare poteſt, patris permiſſu. Nann.ib. cœli qui inopinato apparet, Polit. Miſc.c.18
Flammeum vnde dictum, Robor.ad Catul.Epith.
Flammeolo amicitur nubens, Pius Annot.poſt.c.80
Flaminia via, quæ, Pius ib.c.27
Florales ludi cur plebeii, Vitell.c.22
Flos vini, pro odore, Pius Annotat. poſt.c.205
Fluctus decimus, ſeu decumanus, quis, Polit.Miſc.c.86
Fluminum domitorum imagines in triumphi pompa, præferri ſolitæ, Parrh.ep.57
Fœderibus confirmandis iurabatur Iupiter lapis, Pius Ann.prior.c.10
Forma donum fugiens, Parr.epiſt. 57 §.2
Forum Latium pro Romano, ibid.
Formica veſpertilionis ala obumbrata, hieroglyphicis nota tardi. Egnat, Racem.c.3
Fortis viri, ex Ariſtotele Phyſiognomia, quæ, Pius Ann.poſt.c.141
Fortuna globo volubili inſiſtens, Cruc.c.11
Fortunatiani Chriæ, Parrh.ep.57 §.2
Fouri in numiſmate pro Furi, Polit. Miſc.c.42
Fraterculus Gigantum eſſe, quid, ib. c.18
Fraus pro malitioſa fœderis interpretatione, Nann.Miſ.5.c.11
Frigidarium, pars balnei quæ, Robort.lib. de Laconico.
Fritillus, minime tabula luſoria, Beroald.Annot.c 22. idem cum orca cum turricula, ac pyrgo, ibid.
Frons occipitio prior. prou. Pius Ann. poſt.c.30
Fuimus Troes, prouerbium, Polit. Miſc.c.88
Fulgetræ adoratæ poppyſmis, Polit. Miſc c.3
Fulmen ſiniſtrum, optimum auſpicium, Beroal. Ann.c.44. Psoleon, quale, Pius Annot. poſt.ca 41 habet omen nuptiarum, Nann. Miſ. 7.c.14. ibid. vtuntur Iupiter, Pallas, Vulcanus, Nann. Miſc.3.c.3
Fundus quid, Nann. Miſ.1.c.15
Funem omnem mouere, prou. Pius Annot.poſt.c.107
Funepeus pro Funambulo. Beroald Annot.c.74
Funeri adhibitæ tibiæ, Pius Annot. poſt.c.1.8
Furiis anguis item in manu, Parrh. ep.55
Furuum, idem quod nigrum, Polit. Miſc.c.39

G.

Gadir, vnde dicta, Egnat. Race. c 14
Galeare puellas, Pius Ann.poſt.c 18
Γαλῆ pro fele, non modo pro muſtula, Parrh.ep.37
Gallina Medica, quæ, Fiorid. Subc.2 c.19
Gallis duo genera Sacerdotum vaticinantium, Bardi, ac Druydes, Pius Ann.poſt.ca.62. matris Deũ, vnde nomen, Parrh.854 pr.
Ganymedes vnde dictus, ac cur amatus a Ioue, Flau. Con.cap.14. quomodo raptus Ioui, Pius Ann. poſt.c.98
Garum ſociorum, vnde dictum, Vitell.c.10. non habet nomen Latinum, ibid.
Γαστρίζειν, ſaturare, Nan.Miſ.8.c.20
Gaulus, genus nauigii, Cruc.c.16
Gellium nõ fuiſſe natione Gallum, Flau.Con.c.15
Gemellos non ſemper concipi vno eodemq; concubitu, Pius Annot. prior.c.3

Digitized by Google

Gemina, ea quæ robuſta firmaque, Parrh.ep 57 §.2
Genas ne raderent feminæ in funere interdictum, Calder. Obſeru.lib. 3.c 7
Genii naſcentibus additi, Parrh.ad Cic.Mil.833.p
Genium quiſque habere creditur, Polit.Miſ.c.89
Gentilis, qui ſimili nomine appellatur, Beroal. Annot.c.79. qui eiuſdem nominis, quamuis non gentis, Scoppa, Coll.2.c.5
Genu crure propius, prou. Pius Annot poſt.c.30
Gerana apud Pygmæos diuinis culta honoribus: ideoque a deabus conuerſa in gruem, Parrhaſ. ep.40
Gigantum fabula, Cruc.c 21
Gigni hominem, ſeptimo, octauo, nono decimo menſe, Pius An.pr. c.3
Gith, quid, Pius Annot.poſt.c.161
Gladiatores rudibus exerciti, Parrh. epiſt. 60 eorum munus in honorem patris primus edidit Brutus, Parrh.ep.43
Glans, pars in viris obſcœna, Beroa. Annot.app c.17
Glauci & Diomedis permutatio, qualis, Beroal.Annot.c 48
Gloſſa, quid, Scoppa Coll.1.c.9
Glus & gluten idem, Parrh ep.43
Gonorrhæa, quid, Pius Annotat. poſt. cap.123. gonorrhoica mors, ibidem.
Graccorum cognomen, vnde natũ, Egnat.Racem.c.10
Graccus ſcribend. ſine aſpiratione, Scoppa, Coll.1.c.20 Egn Rac.c.10
Gradus grallatorius, qualis, Pius Annot.pr.c.1
Gralatores, qui, Beroald.Annotat. c.94
Grallatores, qui, Pius Annot prior. cap.1
Γϱαφη, nomen actionis de crimine publico, Nann.Miſ.9.c.4
Graphiaria, pro repoſitoriis graphiorum, Beroal.Ann c.26
Græca ſtatim an diſcenda pueris, Flor.Sub.1.c.1
Græcæ linguæ cognitio neceſſaria cuiuſcunq; generis ſcientias profitentibus, Flor.Sub.3.c.12
Græcoſtaſis. Sabel. Ann.in Plin.lib.7 c.60. Romæ quid, & vbi, Beroald. in Plin 33
Grus vindices necis Ibyci, Parrhaſ. ep.43
Grumi, λίθων σωρὸι, Parrh.ep.31
Gymnaſia frequentata diſputationibus Philoſophorum, Parrhaſ. ep.24

H.

Habitare ſecum, quid, Polit.Miſ. cap.4
Habitus pacificator, quis, Pol.Miſc. c.65
Hariolari quid, Nann.Miſc. libr.2. c.5
Harmonia Romanis duplex, Græcis quadruplex, Nann.Miſc.1.c.6
Harpocrates digito imperans ſilentium, Pol.Miſ.c.83
Harpocratem facere quem, quid, Pol.Miſ.c.83
Harpyiæ quibus nati parentibus, Pius Annot.poſt.c.148
Haſta centumviralis, circa res hereditarias, Vitell.c.21
Haſta, cœlibari comtæ nubentes, Beroal.Annot.c.1
in Haſtam inclinare, quid, Nann. Miſ.2.c.4
Hecalene, diminutiuum, Pol.Miſc. c.24
Hecaleſion ſacrum quod, ibid.
Hecate, numen a Luna diuerſum, Flo-

Florid. Subc.3.cap.11. quibuſdam Perſæ filia, quibuſdam Noctis, aliis Iouis & Aſteriæ, aliis Ariſtæi; nonnullis Tartari, Florid. Subc.3 cap.11. alia a Proſerpina, Parrhaſ. ep.55.
Hecates potentia quanta, Parrhaſ. 844.pr.
Helena Zeuxis, cur meretrix vocata, Pol.Miſ.c.74
Helenes crater, virtutis quantæ, Beroal.Annot.c.75
Helenæ vinum, quid, Macrobio, ibid.
Helenæ etymon, Nann. Miſcell.7 c.10
Heliotrapeza Æthiopum quid, Beroal.Annot.c.82
Herba, victoriæ ſignum, Cruc c.2
Herculeius, vnus ex iis qui Marii partes propugnarent, Pius Anno. poſt.c.76
Herculi oblatæ patrimoniorum decimæ, & quare, Beroal. Annotat. app.c.11
Herculis templo cur prohibitæ mulieres ac ſues, Cruc.c.9
Heredes adoptati in nomen familiamque, Pol.Miſ.c.32
Heredium, & herediolum quid, Beroal.in Plin.lib.19
Hereditariæ cauſſæ iudicatæ per cẽtumuiros: & quidem bis, Vitell. c.21
Heroici carminis inuentor quis, Fl. Sub.1.c.15
Hiennientium dulcedines, Pius Annot.poſt.c.198
Hieronicis aditus in patriam per murum deiectum, Polit. Miſcell. c.99
Hierophantæ, Sacerdotes qui, Pius Annot.poſt.c.51
Hionii fluctus, pro Ioniis, Pol.Miſc. c.19
Hippocentauri fabula vnde orta, Flor. Sub.2.c.6. an fuerint, ibid.
Hippolytus cur dictus Tyndarides, Scoppa, Coll.1.c.12
Hippomanes in veneficiis, Pius Annot.poſt.c.198
Hircus cum muliere coiens, Florid. Sub.2.c.6
Hircus pro fœtore alari, Beroal.Annot.c.13
Hirquitallire, Hirquitalli, ibid.
Hirundines ripam munientes contra Nilum, Beroal.Annot.c.37. & Pius Annot.prior.c.9
Hirundines, Cecropiæ & Atticæ, Beroal.Annot.c.37
Hiſtoria quid differat ab Annalib. Beroal.in Seru.§.12
Hiſtoriam ſcribenti & otio opus & tempore, Flor.Sub.lib.1.c.2
Hiſtoriæ finis, narrare res geſtas iuuandi gratia, Robort.lib.de Hiſt. facult.
Hiſtricum imperium Plauto quid, Beroal.Annot.c.89
Hiſtrionum nomen vnde, Beroald. Annot.c.89
Hollandia munus Boreæ & Rheni, Nann.Miſ.10.c.2
Hollandia, an dicta olim Holtlandia, Nann.Miſc.10.ca.2. a quibus adepta nomen, Nann.ibid.
Homerus cur Troianis tribuerit Apollinem, Dianam, &c. Græcis vero Neptunum, Palladem, &c. Nann Miſ.6.c.12
Homerus an hortorum curam damnauerit, Pius Annotat. poſt. c.178
Homeri libros oppugnauit Zoilus, Beroal.Annot.c.11
Homeri patria controuerſa, Cruc. c.19
Homeri octo numero, Cruc. cap. 19

Homeromaſtix, cognomen Zoili, Beroald.Annot.c.11
Homo albus, quid, Beroald. Annot. c.38. ater, quid, ibid. nouus, quis, Scoppa, Coll.1.c.5.
Horatii vita ex ſchedis veteribus, Miſc.3.c.2
Horat.lib.1. Sat. *Regibus hic mos eſt: vbi equos mercantur, apertos inſpiciunt*, Pius Annot.poſt.c.194
Horatius, Perſius, Iuuenalis, comparati inter ſe, Nann. Miſcell. 4 c.25
Horatius cur Satyras ſuas, Sermones vocarit, Flor.Sub.3.c.8
Horna, hornatinæ fruges, Pius Annot.poſt.c.50
Horologia ex clepſydris, Vitell. c.28
Horti penſiles Semiramidis, Pius Annot.poſt.c.178
Hoſpites peregrinos lauabant vel filii regum, Nann.Miſ.4.c.2
Hyades ſiue Suculæ, in qua animali ſedem ſuam habeant, Sabell. Annot.ad Plin.lib.2.c.41
Hymera, canis Erigones. Pius Ann. poſt.c.13

I.

IAnitores in caterna excubabant, Parrh.867.f
Iani Parrh. vita Parrh.ep.65
Iani porta aperta bello, clauſa pace, Scoppa, 1. Coll.c.2
Iani nomen, vnde, ibid. eius tranſitiones peruiæ, Cruc.c.16
Ianthinæ veſtes quæ, Bartol. Auct. c.61
Ianus medius Romæ vbi, Scoppa, 1 Coll.c.2. ſummus, Ianus imus, nomina Romæ vicorum, ibid.
Ianus medius, Romæ locus vbi cõſiſtebant fœneratores, Beroal. Annot.c.20
Ianus item quadrifrons, Cruc.c.8
Iaſus & Iaſion idem, Flau. Con. cap.11
Ibyci neces vindices Grues, Parrhaſ. epiſt.43.
Ichneumonis natura, Florid. Subc. 3.c.1
Icterus an differat a Galbula, Pius Annot.poſt.c.29.
Iduum nomen vnde, Vitell.c.28
Ignis & aqua inter ſolemnes nuptiarum ceremonias, Cruc.c.5
Ilicet, quid notet, Parrh.ep.59
Illotis pedibus, illotis manib. Pius. Annot.poſt.c.178.2
Imaginare, pro reddere imagines, Beroal. Annot.c.38
Imaginoſum, pro ſpeculo poſitum Catullo, Beroal. Annot.c.38
Impetigo pro impetu pituitæ, Parr. epiſt.13
Impp. aliquando ſtatuas araſque toto orbe Rom. conſecrari ſibi iubebant, Parrh.ep.57
Impp. imaginibus ſupplicatum thure, vino: victimis, Parrh.ep.57. ibi. & vota ſuſcepta, ibid.
Improbum, omne genus ſcelerum complectitur, Nann. Miſcell. 6 cap.7
In & *ad* particularum differentia, Cruc.c.12.
Inæ, nerui quales, Pius Annot.poſt. c.176
Incitatus equus famoſiſſimus Caligulæ æuo: item nomen aurigæ celebris ſub Domitiano, ibid. c.24
Incondita, quę natura fiunt, non arte, Nann.Miſc.6.c.3
Incruſtatio quid differat a tectorio, Bart. Auct.c.73
Incuruiceruicum pecus, Pius Ann. poſt.c.18
Incuſare & Accuſare idem eſſe, ſecus quã voluit Seru. Beroal. in Ser.§.13
In-

Indicatum, an idem quod indicta cauſſa, *Pius Annot.*poſt.c.202
Indigitatorum, atque inter deos receptorum nomina edere nefas, Nann.Miſ.5.c.3
Infantes Celtarum explorat Rhenus, *Pius Annotat.*poſt.c.23.quibus nondum erant dentes humati, non cremati, Beroal. Ann. c.29
Inferna, nihil aliud Philoſophis aliquot quam affectus noſtri in nobis ipſis, Beroal.in Seru.§.30
Ingenium hominum quale cœlum ſub quo agunt, Florid. Subciſ. 1 cap.17
Ingratitudo, quatenus Latinum, Flau.Con.c.79
Inimicitia in ſingulari an apud vnũ Ennium, Scoppa, Coll.1.c.19
Iniurias amoliri ac propulſare licitum, Scoppa, Coll.1.c.9
Inſanus pro aſpero atque intractabili & moroſo, *Pius Annot.* poſt. c.113.
Inſanum pro nimium vehementi, ibid.
Inſcriptum, quod titulum præfert, Flau.Con.c.47
Inſitionis quanta vis, Beroal.in Ser. §.53
Inſulæ, quæ domus Romæ, Beroald. *Annot.*c.55
Intercalandi ratio, Nann. Miſcell.5 cap.7
Intercalares dies quot inſtituti a Numa.Sabell. *Annotat.* in Liuii lib.1
Interfemineum, in feminis, *Pius Annot.*poſt.c.198
Intergerini, quid, ibid.c.83
Inuenire ac Reperire, ſignificationis eiuſdem, Flo.Sub.1.c.7.an ſemper fortunæ ſit, non operæ aut Conſilii, ibid.
Inuoluulus idem cum iulo, *Pius An.* poſt.cap.34. alas non habet, ibid c.170
Io, vox inclamantis: prima Syllaba breui, Flau.Con.c.3
Ioannes, an prima longa, *Pius Ann.* poſt.c.155
Iocularis diſputatio, iocularium malum, Parrh.ep 59
Iolas Vergilian.an *Augustus*, Nann Miſc.lib 6.c 4
Iones delicati, *Polit.*Miſc.c.16
Iopas, vnde nomen, Nann Miſcel.7 c. 10
Iouem lapidem iurabant Romani, *Pius Annot.*prior.c.10
Iouis Hammonis templum apud Naſamonas, nec ædificiis nec opibus inſigne, *Polit.* Miſc c.52
Iouiani Pontani laus, Florid.Subc.3 cap.6
ἵππος ὀργήτης, Polit.Miſc.c.5
Ira in pueris an laudabilis, *Pol.*Miſc. cap 101. eam qui non habet mentem non habet, ibid.
Irenarcha quid, Bart *Auct.*c.51
Iſis eadem cum Cybele, *Pius Annotat.*prior.cap.9.patronymico nomine *Inachis*, Beroald. *Annotat.* cap.5
Iſis dextra ſiſtrum geſtans, læua ſitulam, *Pius Annot.*poſt.c.40
Iſidis cognatio, Florid. Subciſ. 3. cap.1
Iſthoc vilius, vnde ortum, Parrhaſ. epiſt.59
Ithyphallus quid, *Pius Annot.*poſt. c.157.1
Iton Aonia, ad differentiã Theſſalicæ, *Parrh.*ep 55
Iubane Leoni tantum, ac non etiam leænæ, *Pius Annotat.* poſt. c.102
Iudicem ſortiri idem quod ſortiri dicas, Nann. Miſc.9.c.7

Iudicum decuriæ quot, Vitel.c.21
Iudicium centumvirale, quale, Vitel.cap.21
Iudicium recuperatorium, quid. Nann.Miſc.9.c.6
Iudiciaria res Venetorum, qualis, Vitell cap.21
Iudicia Romæ, nunc penes Senatũ, nunc penes Equitem, nunc penes vtroſq; &c.ibid.
Iudiciorum genera, quot & qualia Romanis, ibid.
Iulii Cæſaris commẽtariorum Gallicorum examen,102. Subc.1.c.2
Iulio Aſcanii filio, vnde nomen, Pius annot.poſt.c.34
Iulium Cæſarem minime ſic dictũ, quod natus cæſo ventre matris, Beroal.in Ser.§9
Iulus,& lanugo, & vermis, & piſcis, & adhuc alia, *Pius* Annotat. poſt. cap.34
Iuno pronuba, culta in vico iugario Romæ, *Parrh.*ep 57.§.2
Iuno nocturna quæ, Par.ep.55
Iunonem fœmina quæque habere credita, Pol.Miſc.c.89
Iupiter pro pluuia, Pius Annot.poſt. cap.117
Iupiter Munichius, vnde dictus. ib. cap.74
Iupiter Hecalus, Polit.Miſc.c.24
Iupiter indiges dictus poſt mortem Æneas, Sabel.annot.in Plin.lib.3. cap.5
Iupiter cum tribus oculis cultus Troiæ quare, Scoppa Coll. lib.2 cap.9
Iupiter pluuius, *Pius* Annot. poſt. cap.117
Iupiter Supremus cognomine.ib.c.3
Iurare, nolle eſſe factum, formula ſatisfactionis, Nan.Miſ.2. c.7
Iuſtinianus, cur Flauuius dictus, Scoppa Coll.1.c.9
Iuſtitiæ oculus quid, *Pius Annotat.* prior.c.7
Iuuenales ludi, quales *Pius* Annot. poſt.c.21
Iynx nec motacilla Latinorum, nec Græcorum σεισοπυγὶς aut σεισούρα. *Pius* Annot. poſt.c. 2
Iynx eadem cnm verticilla,ib.
Iynga videri eandem, quæ ſit σεισοπυγίς, Flau.Con.c.50
Iynges in magicis, *Pius* Annot.poſt. cap.198

L

LAconica in orbem conſtructa, *Pol.*Miſc.c.38
Lacones cur dicti paraſiti. Nannius Miſc.1.c.14
Laconici, in balneis vſus quid. Robort. de Lacon. eius ædificandi ratio quæ,ib.
Laconicum vaporariũ, quid & quale, Polit.Miſc.c.38
Laconica Scytale, genus epiſtolæ, quod, Beroal.Ann.c.62
Laconiſmus quid, Beroald. Annot. cap. 62
Lactantius, Firmianus, ne an Formianus, Flau.Con.c.89
Lacus erant Romæ ſordibus excipiendis, Parrh. ep.28
Lætiſſima difficulter credi, diffidentia animi, Nann. Miſc. 2 c.1
Laius rapuit Chryſippum, &c. *Parrhaſ.*839.f.
Lampas curſoria Promethei, ꝙ genus ludi, Ber.Annot.app.c. 18
Lampſana reponendum in Plinio & Suetonio, eiecto *Lapſana*, *Pius* Annot.poſt.c.186
Laniena Varroni locus, vbi caro venditur, Beroal Annot.c.73
Lanuuium iuxta Præneſtum eſt, nõ Lauinium, Cruc.c.16
Laodamia Pyrrhi filia occiſa in tẽplo Dianæ, Abſtem. Annot.c 3

Lapis

Digitized by Google

Lapis in foro Ro. editior, de quo præco populũ alloquebatur, Pius annot. prior.c.10
Lapis in extremitatibus agrorum vice termine collocatus, ib.
Lapis in foro Rom. iuxta quam ſectio, auctio, diſtractio, venditio & permutatio venalium, ib.
Lapidem omnem mouere, prouerb. Pius Annot.poſt.c.107
Lar, familiaris domorum cuſtos, Parrh.ep.43.
Lardum pro ſuilla carne quoquo modo ſalita, Sabell. Ann. in Plin. lib.28.c.10
Lara vel Larunda mater Larum, Parrh.ep.43
Λάρος, quo nomine Latine dici debeat, incertum, Nan.Miſ.7.c.15
Larus Mercurio ſacræ. ib.
Laſtauros quis, Pius Annotat. poſt. cap. 84
Laterem lauare quid, Nann.Miſcel. 2.cap.16
Latiæ tribus, quæ Vitell.c.17
Latii ius quid. ib.
Latium pro Romano, Parrhaſ. epiſt. 57
Latina Græcaque non diſcenda pueris vno tempore, Florid. Subc. lib.1.c.1
Latinæ Linguæ tres, quaſi ætates, ibid. cap.2
Latinis populis, an id nomen ante Æneam, Beroal.in Seru § 2
Latini recentiores, ne in conſonantibus quidẽ retinere aſpirationẽ, Polit.Miſc.c.19. Veteres etiam in loquendo vocalibus aſpirabant, ibidem.
Latinorum nomen in Italia ante aduentum Æneæ, Scop. Coll.1.c. 12
Latinum ſermonem veterum Romanorũ tempore omnibus fuiſſe promiſcuum. Flor.Sub.2.c.1.
Latona vbi pepererit controuerſum Parrh.870 m'
Laurus præmium certaminis Pythici, Pius annot prior.c.11.
Laudare teſtem, pro nominare, Pius Annot poſt.c.3
Laudatorium idem cum Græco *Pſalterio*, Polit.Miſc.c.14
Laurentius Valla laudatur, Florid. Sub. c. 20
Lautia Legatorum, quæ Beroald. Annot.c 52
Lautitia, quid veteribus, Beroald. ibidem.
Lecti Archaici quid, Nann. Miſcel. 4. cap.18
Lecticariola Martiali quid, Vitell. cap. 8
Lectum commeientes opulenti, ſudaſſe dicuntur Parrh.ep.36
Lecythus, vas olearium, quod capſaces Cypriano ac Hieronymo, Beroald. Annot.c.46
Lecythi, pro floſculis ac pigmentis orationum, ibid.
Lecythus vas vnguentarium, Nann. Miſc.9.c 3
Lecythi in oratione, quid, ib.
Leges 12. tabularum inciſæ, nec tabulis eburneis an æneis, Scoppa Coll.1.c.14
Leleges non eſſe in Theſſalia, vt autumat Seruius, Ber.in Ser.§.36
Legum nomina ducta ab auctoribus ſuis, Robor.de nomin.
Lentiſcus ad dentifricia, Pius Annotat.poſt.104
Leo Nemæus de Luna cecidiſſe putatur, Polit.Miſc.c.17
Leonis os fœtidi odoris, Pius Anno. poſt.c.15
Lepidii herba, an cicatrices tollat inuſtas cauterio, ib.c.162
Lepores diuerſi a cuniculis, ibid.c.39
Lepores albi, ibid.c.39

Leſſum funeris ergo habere, quid. Calder.Obſeruat.lib.3.c.8.7.
Lethargus idem cum veterno, Pius Annot.pr.c.1.
Leuana Dea recens natis,ib. c. 5
Leucippus amans Daphnem, virginem mentitur, ſed exitu non bono,Egnat.Racem.c.16
Leucus & Leucon, idem. Flau.Con. cap.11.
Lex Ælia Sentia.Polit.Miſc.c. 84
Laia,quid,Parrh.Ep.23
Libera Dea,pro Hecate,Parrh.Ep.55
Libero patri,cur λυσῖον ac ναρθηκοφόρον cōſecrauerint,Parrh.c.14
Liberorum triplex olim venditio, Nann.Miſc.10.c.5
Liberorum trium Ius quod, Robor. ad Epith. Cat.
Libertinus dedititius,quis.Pol.Miſc. cap. 84
Libertorum nomina ſemper ab agnomine patronorum ducta,Robor.de nomin.
Libidinis cauſſa caſtrari, quid. Bart. Auct.c 75
Libraria, ancilla quæ, Parrhaſ. epiſt.18.
Libri e philyra. Polit. Miſcellan. cap. 72
Libri elephantini, cur dicti, Scoppa.Coll.1.c.18
Liguſtrum inter flores, Seruio male poni, Beroald.in Seru.§.39
Liminarcha diuerſus ab Irenarcha, Bart.Auct.c.51
Liminarchæ, qui,Pius Annot. poſt. cap 3
Linea extrema quid. Nann. Miſc. 1. cap.20
Linigeri ſacerdotes Iſidis.Sabel. Annot.in Lucan lib.10
Litera pro libello accuſatorio. Nan. Miſc.9.c.4.
Literæ Ægyptiorum ex animalium figuris, Pius Annot.prior.c.7
Littorales Dii,quinā, Flor Sab.c.10
Littus proprie maris, Ripa fluminū Flor.ſubc.lib. 1.cap.10
Liuii hiſtoria,quanti facienda, ibid. cap. 2.
Longæui Dii,Parrh.ep.34
Longæuum pro perpetuo,ib.
Longobardi, vnde dicti, & victoriæ eorum.Scoppa Coll.1 c.9
Loquentia aliud ab eloquentia, Cruc.cap.12.
Lord,ſatraparum nomen apud Anglos, an a Larte Hetruſcorum, Nann.Miſc.5.c.12
Loris cæduntur mancipia tantum, non etiam liberi, Nan.m.2. c.9
Lucani vnde dicti.Scop.Coll.1.c.18
Lucerum nomen vnde,ib.
Luci Deis conſecrati.ib.
Luciani libro cur datus titulus Lexiphanis,Pius Annot.poſt.c.67
Lucius, quaſi luce natus. Beroald. Annot.c.45
Lucmon pro Lucumone, Pius Annot.poſt.cap.25
Lucretii liber de rerum natura, cui Memmio inſcriptus. Polit. Miſc. cap.85
Lucumo vnde dictus.&quem notet. Scoppa Coll.1. c.18
Ludi Tarentini, cur ſeculares dicti, Polit.Miſcel.c 57. & Beroald. Annot.c. 23. Plebei, cur & quando inſtituti,Beroald.Annot.c. 8. Plebeii diuerſi a Megaleſibus, & Cybeles,qui & Megaleſia, ib. Romanis,qui permiſſi,qui vetiti, Pius Annot.poſt.c.72
Ludi Cereris,qui & quales. Pol.Miſ. cap. 85
Ludis quæ ſupererant vendi ſolita, Sabell.Annot.in *Plin.l.b 15.c.4.*
Ludis Tarentinis,vnde nomen, Beroald.Annot.c 23

Ludo-

Ludorum ſecularium origo, cauſſa nominis, item quo ritu, & quando iterati, &c. Pol. Miſc. c. 58
Luna, pro nocte, Parrh. Epiſt. 1. qua facie primum a Deo creata iuxta Seuerianum. Pol. Miſc. c 94. Eius ſilentium, quid, Parrh. Epiſt. 1. ſilentia apud Maronem quæ. Pol. Miſc. cap. 100. eam habitari fluuiosque illic &c. ibid. c. 17
Lupus quem prior viderit, mutum reddit, Flav. Con. cap. 83
Lupus eſt in fabula, prouerb. ibid.
Luſcioſus, quis & vnde dictus. Beroa. Annot. cap. 81
Luſcioſi ſeu luſcinii, qui. Pol. Miſcel. cap. 66
Luſtrum quot annorum ſpatiũ, Vitell. c. 28.
Lyde Iuvenalis, Polit. Miſc. cap. 46
Lyncei perſpicacitas quanta, Scoppa lib. 2. cap. 13
Lyrici Poetæ diuerſorum rythmorũ auctores, Flor. Sub. 1. c. 15
Lyſimachi, regis facies in numiſmatis cur cornigera, Polit. Miſc. cap. 79
Lytæ Iuſtiniani Imp. qui, ibid. c. 93 ſtudioſis iuris quid, Scoppa. Col. 2 cap. 13

M

MAcco, nomen vetulæ deliræ, Pius Annot. poſt. c. 67
μακκῴα quid, ibid.
Macedonum regum ſeries enumerata, ibid. c. 12
Machaonis etymon, Nann. Miſc. 7. cap. 10
Macte virtute, Nann. Miſc. 3. c. 29
Macula, retis genus quale, Parrh. Ep. 50
Magiſtratus vitio creati, Ioue tonãte, fulgurante, Beroal. Annot. capit. 44
Magni & Maximi titulus, a quo fonte, Nann. Miſc. 3. c. 29
Magnificus, in vitio, Pius Ann. poſt. cap. 7
Magnifice tractare quid, Nann. Miſ. 2. cap. 2
Malache eadem cũ malva, Pius Annot. poſt. c. 168. 2
Malleoli ad incendium, Parr. ad Cic. Mil. 832. pr.
Mali corui malum ouum, prouerb. vnde ortum, Pius Annot. poſt. capit. 73
Malo petere, inter amatoria, Nann. Miſc. 6. c. 5
Malobathrum quid, Bart. Auct. cap. 20
Maluam verti ad Solem, Pius Anno. poſt. c. 168. 2
Manceps operarum, Beroal. Annot. cap. 91
Mancupes Ciceroni, quinam, Beroal. Annot. c. 91
Manicatæ veſtes, non omnium populorum, Pius Annot. poſt. c. 58
μαντεία, ludus talorum quis, Robor. ad Epithal. Cat.
Manii multi Ariciæ. prouerb. Berold. Annot. c. 45. nomen vnde, Polit. Miſc. cap. 18. quaſi mane natus, Beroal. Annot. c. 45
Manticora, animal quod, Pius Ann. poſt. c. 39
Manticularius pro fure, ibid. c. 111
Manubiæ Palladis ac Iouis quales, Nann. Miſc. 3. c. 3
Manumittendi cur circummacti. Pol. Miſc. c. 98
Manus ſiniſtra, Ægyptiacis notabat auaritiam, iuxta Diodorum, æquitatẽ iuxta Apuleium, Pius Annot. prior. c. 7
Mappa ſignum datum in Circenſibus, Calder. Obſerv. lib. 3. c. 14
Marcipor, ſeruile nomen, a dominĩ prænomine, Beroal. Ann. c. 79

Mare Myrtoum vnde dictum, Scoppa Coll.2.c.7
Marræ, fodiendi inſtrumenta, Pius Annot.poſt.c.159
Mars communis, Parrh.ad Cic. Milon.831.m.
Mars & Saturnus cur Anaretici, Pius Ann.poſt.c.49
Marſilii Ficini verſio Platonica qualis, Nann.Miſc.1.c.3
Martia aqua Romæ, eius ductus & Parrh.Ep.51
Martis lucus, Romę locus quis, Egn. Racem.c.6
Martyrũ ędibus non inferendi mortui, Barr.Auct.c.71
Mathematici, in malam partem, Pius Ann poſt.c.59
Matris Deum feſtus dies, Megaleſia, Beroald Ann.c.8
Maturare fugam quid, Beroald. in Serv.§ 6. idem cum feſtinare, Florid Subc.2.c.10.
Maturate idem quod mature, ib.
Mauſolæa, quæ, Pius Ann. poſt.c.86. omnia ſepulcra magnifica, Scoppa Coll.1.cap.29
Medea tragœdia Ouidii, laudata Quinctiliano & Martiano Capellæ, Beroald.Ann.c.24
Medica gallina, quæ Flor.Subc.2.capit.19
Mediolanium, non Mediolanum, Abſtem.c.9
Medoaci duo, Vitell.c.18
Megalenſis purpura quid Martiali, ibid.c.22
Megaleſia, vnde dicta, ibid.cap. 22.f. dies dicatus ceremoniis Matris Deum, Beroald.Annot.c.8. Megaleſibus mutua conuiuia agitabat patritii, ib.
Melancholici cur maxime libidinoſi, Pius Annot.poſt.c.64
Melica nihil commune cum medica contra Georg. Merulam, ibidem, cap.32
Μίλ@, prima item producta Scoppa Coll.1.c.34.
Melia Nympha, ab Inacho amata, Parrh.Ep.6.
Meliſtus Euboicus, Pius Anno. poſt. cap.3
Melo idem qui Nilus, Polit. Miſcel. cap.39. & Beroald. Annot.cap 98. Melonis alba pagina, quid, ib.
Melos apud Græcos & Latinos prima breui, ib.c.44
Memnon Thebis Ægyptiis cultus, qui ſingulis diebus oriente ſole ſtrepitum ederet, Flor.Sub 3.c.1
Menæchmei Plauti Comœdia per diphthongum, Pol.Miſc.c.43
Menſa Genio conuenit, Polit.Miſc. capit.89. Solis quid Æthiopibus. Beroal.Annot.c.82
Menſæ citreæ, & circa eas procerum lautiorum inſania, Beroal. Ann. cap.41. Citreæ, auro æquiparatæ, ibid. apud Romanos argenteæ, ibidem. antiquorum, e vulgari materia, ibid.
Mentiri etiam inanimata Sab. Obſ. in Plin.lib.5.c.28
Mẽſis, vt & dies & annus partim naturalis partim ciuilis, Parrh.Epiſt. 63. hyperbereteus, Pius Ann. poſt. cap.65. a luna dictus, Vitell.c.28
Mẽſium naturalium alius ſolaris, alunaris, ibid. Hebræorum nomina, Pius Annot. poſt. c. 65. Græcorum nomina, ibid. Ægyptiorum nomina, ib.
Menſurnum, menſis ſpatium, ibid. cap 64
Meroca potio, quænam, ib.c.87
Mercedes, pro penſitationibus, Nan Miſc.4 c.1
Mercurius quo pacto Argum occidetit, Cruc.c.21.

Μίσγεις

Μέροπες cur homines dicti Homero, Flor.lib 3.Subc.c.3
Meropes & apiaſtræ, eędem, ibi. Meropum etymon, Flav.Con.c.60
Metata, quæ, Batt. Auct.c.62
μεταίχμιον, quid, Nann. Miſcell. 7. cap.6
Milarium, genus vaſis quale, Beroal. Annot.c.102
Mileſia vellera, Polit.Miſc.capit. 16. Mileſiaca Ariſtidæ, ibid. Mileſius ſermo, ibid. Mileſiæ delitiæ, ibid.
Mileſiacarum veretrum coriaceum, ibid.
Mileti texta chlamys, ibid.
Miliariæ porticus, Beroald. Annot. 102
Miliarium aurum, columna quæ, ibidem. aureum Romanum, quid Sabell.Annot. in Plin.lib.3.c.5
Milites cauſſarii, Polit.Miſc. cap.92. Militum in expeditionibus faſcis iniuſtus, quid, Pius Annot. poſt. cap.14
Mimus, quid Cruc.cap.16. Mimi, ludiique probroſi, Pius Annot.poſt. cap.185. Mimorum ſpecies multæ, ib.cap.157.1. argumenta, allegoriis adumbrata, Nann. Miſc. 4.capit.25
Minerua, an virgo patrona, Sabell. Annot.in Catulli Epigr.1
Minerual, quid, Polit.Miſ.c.21
Miniatula cera, Pius Annot. poſt.c. 105
Minium labrorum, nauiumque, ibid. Siſaponenſe celeberrimum, Beroal. Annot.c.31
Mimnermus quis & qualis, cur Ligyſtiades dictus, Nann.Miſc. 4 c.20
Minor ne numerus ſemper pręponẽdus maiori, Flor, lib. 2 Subc.c.21.f.
Minuriens Progne.Pius an poſt.c.20
Miſer, pro ægroto, Flor.Sub.2.c.23
Miſericordiæ Ara Athenarum, Pius Annot.poſt.cap.47.
Μισῶ μνάμονα συμπόταν vnde dictum Parrh.Epiſt. c.14
Miris, pro quieto atque otioſo Parr. Ep.57
Milto, Latinis nimium, Pius Annot. poſt cap.105
Mittere pro omittere, & relinquere, Beroald.Annot.c.33
Μηλοβλῆται, quid, Nann. Miſ.6.c.5
Μῆλον, apud Græcos πολύσημον, ibid.
Μῆνιν illiberalis naturæ ſignum, Pol. Miſc, c.101
Μνάμονα Dorienſes arbitrum bibẽdi cur dixerint, Parrh, Ep.14
Molere in rebus Venereis, Bero.Annot, capit. 97. inter Venerea, Pius Annot.poſt, c.64
Molles honores Dianę apud Martialem quid, Pol.Miſc.c.51
Molonis Crotoniatæ robur & mors. Pius Annot poſt.c.37
Molorchus, Molorchæa, leo Molorchæus, ib.
Molorthus, an inſtrumẽtum nauticum vadis explorandis aptum, ib.
Moloſſorum cum Romanis quæ & quanta amicitia, Nan.Miſc.7.c.12
Moribundo ſimilis, Ber. in Serv.6.26
Moro, an vlla ſit lacryma, Pius Ann. poſt.c.101
Μυρεψός quid, Nan.Miſc. 1.c.18. f.
Μοργέτης, qui morb.Pius Annot.pr.c.1
Mors vltima linea rerum, vnde dictum, Nann.Miſc.1.ca. 20.merita, an naturalis, Nann. Miſc.7.ca.17. ſoror ſomni, Parrh. 844 f.
Mortem in aquis exhorrere Heroes, Nann.Miſc.7.c.2
Morituros rerũ poſterarum curam abiicere, Nann.Miſc.6 c 9
Mortuo an bonum & malum contingat, ſicut viuenti, Cruc.c.15
Morycho ſtultior, prou. Pius Annot. poſt.cap. 101
Moſes magiæ inſimulatus ab Ethnicis, ibid.c 195

Muli mutuum ſcabunt, prouerb. Beroal. Annot. app. cap. 2. pumili vel mulæ, in pretio & delitiis ævo Iuuenalis, Polit. Miſc. c. 23. cur non gignant. Pius Annot. poſt. c. 35
Mulierarius, amore muliebri nimiũ inſaniens, ibid. c. 87
Mulieres vno tantum nomine, Rob. de Nomin.
Municipia cur præfecturæ dictæ, Vitel. c. 19. Municipium quid differat ab oppido. ibi. quomodo differat a Colonia, Vitell. cap. 19. interdum tamen idem eſſe, ibidem. Municipiorum duo genera, ibid.
Muſæ perpetuo Theocrito dictæ Nymphæ, Nann. Miſc. 5. c. 9
Muſici antiquitus vates habiti, & ſapientes, Beroal. Annot. c. 58
Mutines, Annonis æmulus in Sicilia ibid. c. 77
Mutitare, pro mutua agere conuiuia, Beroald. Annot c. 8
Murcea, dea deſidioſorum, Beroald. annot. cap 49
Muti pars deiecta Hieronicis, quare Pol. Miſ. cap. 98. ſancti cur, Scoppa Col. 1. c. 28. Muris vox, inter blandientes, Polit. Miſc. c. 96. Murum ſalacitas, ibid.
Murtia Dea, eadem quæ Venus, Beroald. Annot. cap 49. quæ. Sabell. Annot. in Liv. lib. 1
Mylæ oppidum Siciliæ. Flav. Con. cap. 6
Myopes, qui, Beroald. Annot. c. 8.
Myrmidones cur formicæ facti dicantur, Cruc. c. 21
μυρὸν pro oleo condito, Pius Annot. poſt. cap. 183.
Myrothecium; arcula medicamentaria, Beroal. Ann. append. c. 6. Iſocratis, quid Ciceroni, Beroal. Annot. c. 46
Myrrha, herba hortenſis quæ, Pius Annot. poſt. cap. 165.
Myrſines puellæ tranſmutatio, Egn. Racem. c. 16
Myrtoo mari vnde nomen. Scoppa Coll. 2. c. 7

N

N. F. id eſt, Nonis Febr. Egn. Rac. c. 3.
Nabla, idem cum *Pſalterio*. Pol. Miſc. cap. 14.
Nablia diminutiuum a *nabla*, ibid. cur dicta *genialia*, ibid.
Narciſſus, natione Theſpienſ. Flav. Con. c. 5.
Narthecion pro repoſitorio medicamentorum, Beroal. An. app. c. 6.
Narthecophori, qui. Beroal. ibi.
Naſo ſuſpendere, naſutus, &c. Calde. Obſerv. lib. 3. c. 7.
Nates glande paſtæ, quid. Martiali, Beroal. Ann. app. c. 17.
Nauem quomodo ventus feriat in puppim, Naũn. Miſ. 7. c. 3
Nauigantes eundo atq; redeundo in littore Diis ſacrificabant, Florid. Subc. 1. cap. 10. Nauium prora ære munita, Parrh. 838
Nauel Chaldaicum idem cum Græcorum *Naulon*. Pol. c. Miſc. 14
Naxos, vnde dicta, Parr. 843.
Nauithalamus, an nauis pompatica Pius Annot. poſt. c. 182.
Neapolis cur Parthenope dicta, Sco. Coll. 1. c. 30.
Neceſſitas Diomedæa, quę. Pius An. poſt. cap. 1
Nectar Pegaſeium, Pol Miſc. c. 44.
Nemea ſilua, Beroal. in Serv. § 35
Nemeſis Dea, cur Rhamnuſia, Pius Annot. poſt. c. 70. cur Adraſtea ib. Dea quæ & qualis, Pius Ann. poſt. c. 70. Nepa eadẽ cũ Scorp. ib. c. 158
Neptuno ludi ſacri, cur dicti Conſualia. Sabell Annot. in Livii lib. 1 Neptunus marinus alius, alius equeſtris, ibid. Neptunum minime exci-

excitaſſe Equum, *cum contenderet de nomine dãdo ipſis Athenis*. Egn. Racem.cap.8

Neruus vinculum pedum ne an ceruicis, Nann.Miſc.2.c.19. Neruorũ ortus e cordene, an e cerebro, Pius Annot.poſt.ca.176

Nẽſtis inteſtinum quale, ib.ca.92. Neſtis, quæ Dea Empedocli, ib.

Neſtoris ætas quæ fuerit. Flor.Subc. 2.cap.2

Neuel, fiſtula vtricularia, iuxta R. Emanuel, Polit.Miſc.c.14. Chaldaicum idem q̃ Græcum *Naulon*, ibi.

Nigris Æthiopiæ fluuius. Scoppa Coll.1.c.4

Nihil cum fidibus graculo, prouerb. Beroal. Annot.app.cap.14. cum amaracino ſui, prouerb.ib.

Nilometrion, puteus in quo annotata Nili omnia incrementa, Pius Annot.prior.c.9

Nilus æſtiuus exæſtuat flantibus Eteſiis, ib.

Nitela, pro re leuigante ſordem, Pius Annot.poſt.c.104

Noctuæ ſuffixæ crucibus, ib.c.33.

Nodi Gnidii quid, Polit. Miſc. c. 39. aliter Beroald.Anno.c.98. Nodos Latine Edentulus, Ber.Annot.c.81

Nomen Romanis vnũ tantũ, anteq̃ eo immigraſſent Sabini. Robort. de Nomin. tria eis qui e ſeruitio liberabantur, Polit.Miſc.c. 31. pro titulis debitorum, Beroal. Annot. cap. 31. in *bundus* deſinentia non tam ſimilitudinem ſignificant, quam copiam, Beroal. in Seru. §. 26. bona, nõ appellando mala fiunt. Beroald.Ann.c. 31. quibus familię ſignificantur proferri in, *ius* Robort.de Nomin. hominum inter Deos relatorum dicere nefas, Nann. Miſc.5.cap.3. Nominib. tribus Senatores, duobus equites fere & plebeii, Rob.de Nomin. Nomos, in carmine quid, Cald. Obſ. lib.3.ca.9. Non liquet, verba cum ampliaretur reus. Beroal. An.c.51.

Nothi Athenis, qui nati ex altero parentum non ciue, Nann.Miſ.10.c

Noſφέσις, qui morb. Pius Anu.pr.c.1

Notæ pro cicatricibus, Parrh. Ep. 56. Nota millenaria deformata ex X. Nann.Miſc.10.c.14

Nox durica. Polit.Miſc.c.5

Noxa pro damno ac detrimento, Beroal.in Serv.§.3. non modo pœna ſed etiam culpa, Beroal.in Serv.§.3

Noxia ſæpius adiectiuum eſt, quam ſubſtantiuum, ibid.

Nubentes oleone, an potius adipe ſuillo ſiue adipe lupino, maritorũ poſtes vnxerint ib.§.25

Nucibus & talis ludebant pueri, Robor.ad Epiſt.Cat.

Numerus impar non adhibitis ſacris inferis, Parr. Ep.55. finitus frequẽs Poetis pro infinito Flor.Sub.c.10

Numina læua, quid, Ber.in Ser. §. 60

Nummi veteribus in Zonis. Beroal. Annot.c.15

Nuptę nouæ, velatę caput flammeo. Pius Annot. c. 80. nouæ haſta comebantur, & quare, Ber. Ann.c.1.

Nuptiarum auguria in tonitru, & fulmine. Nann.Miſc.7. c.14. Nuptiis quot adhibitæ tędæ, Robor.ad Epith.Catulli. Nuptiis interueniebat aqua & ignis Cruc.c.5.

Nutare an capitis, annuere vel innuere narium vel labiorum, nictare oculorum, Pius Annot.poſt. c.128

Nutus quod eſt in hominibus, id tonitru in Ioue Nann.Miſc.7.c.14

Nux molluſca, quæ, Pius Ann. poſt. cap.205

Nymphæ, olim dictæ Lymphæ. Nan. Miſc.4.cap.3

Nymphea, thalami nuptiales, Pius

Annot.poſt.cap.126.ſalientes ibidem.
Nyſa, vrbs a Baccho condita, Beroal. in Serv. §.32. in monte Helicone, ibid.

O

OArion in Catullo pro Orion, Polit.Miſc.c.69
Oaxim non videri Cretæ fluuium, Flor.Subc.lib.1.c.6. Oaxis Cretæ fluuius, Polit. Miſc cap.37. Oaxis tellus, pro Creta, ibid.
Obliquus, idem cũ tranſuerſo, Parr. Ep.51
Obnuntiatio, in auſpiciis quid, Beroal.Annot c.44
Obſequii voce an primus vſus Terentius, Parrh.Ep.58
Obſonium potiſſimum fames, iuxta Socratem, Beroal.Annot.c.19
Occaſionis imago Auſonianæ, in quo diſcrepet ab Poſidippæa, Pol.Miſ. cap.48
Ocni pigri aſellus ſpartum arrodẽs, Pol.Miſc.c.81
Octauo menſe nati cur minus vitales, Pius Ann.prior.c.3
Oculus Iuſtitiæ quid, ib. c.7
Ocymi atque ozymi differẽtia quæ, Pius Annot.poſt c.169
Odæa, quæ, ibid.c.86
Odyſſeus, cur ita dictus, Scoppa Col. 1.cap.32
Oenomaus procos Hippodamię curuli certamine victos interimebat, Parrh.Ep.57.§.2
Oenomeli quid, Bart.Auct.c.4.
δίκαι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἰσχυρά, Politia. Miſc.c.16
Oleaſtrum pręmium ludis Olympicis, Pius Ann.pr.c.11
Oletum pro loco oleis cõſito, Scop. Col.1.c.27. Oleum viride, oleum conditum. Pius Annot.poſt.c.183. Oleo vncti in balneis, Ber.An.c.46
Oliua Delia Catulli quæ, Sabell. Annot.in Catull. Ollis expoſiti infantes, Nann.Miſc.1.c.2
Olor, vnde dictus iuxta Fulgentium, Pius Annot.poſt.c.128
Olympi montes quatuor, Cruc. in Ouid.2 met.ver.225
Olympias quatuor annos expletos continens, tamen pro quinquennio accipitur, Vitell.c.28
Opera, tam officium diurnũ, quam is qui aliquid facit, Ber.Ann.c.91
Operæ cãpeſtres, in comitiis q nã, ib.
Operarum manceps, Ber.Ann.c.91
Opiſthoton, quod morbi genus, Sabell.Annot.in Plin.lib.28.c.10
Oppedere, quid, Beroal.An.c.18
Oppidum & vrbs eadem. Scop. Coll. 1.cap.28
Orbis Lacedæmonius quid, Pol.Miſ. cap.38. ſaltationis ſpecies quæ Egnat. Racem.c.17. pro parte poſtica, Flav.Con.c.51
Orbona Dea cur culta, & vbi, Sabell. Annot.lib.2.c.7.ad Plin.
Orca in re talaria, idem cum pyrgo, cum fritillo, Beroal.Ann.c.22
Ordinarius pugil, ordinarium par, quid, Pius Annot.poſt.c.190.
Organorum nomina Gręca Latinaque nomina vſurpata itẽ a Chaldæis, Pol.Miſc.c.14
Orphei lyra, feras & ſiluas poſt ſe trahens quomodo intelligenda, Flo. Sub.3.c.7
Ortus ſcribendi non hortus, Scoppa Coll.1.c.27
Ortygocopus, genus ludi quale, Pius Annot.poſt.c.54
Oſcen Phœbeius, ibid cap.50
Oſcines aues, augurii læti & cõtra, ib.
Ὀσφὺς idem quod cinctus, ibid. cap. 142
Oſtraciſmos Athenienſium, cui rei repertus, Beroal.Annot.c.80

Digitized by Google

Oſtraciſmus, quanto lenius exſilio, Pius Annot. poſt.c.91
ἀλλ' ἀρχήν, nequaquam, ib.c.38
Oua decumana, Pol. Miſc.c.86
Ouidium videri auctorem carminis Priapei, ibid c.59
Ouidii verſus, *Ride ſi ſapis, o puella ride*, vnde deſumtus, ibid. Item Beroal. Ann.c.24
Ouile, locus in campo Martio, alius a ſeptis, Beroal. in Seru.§.38. veterum in ſpeluncis, Nann. Miſcell. 6.cap.2

P.

PAcem ab Impp. peti, a Senatu dari, Nan. Miſ.8.c.28
Pacificator habitus quis, Polit. Miſ. cap.65
Pædicatores qui, Pius Annota. poſt. cap.53
Pætus, pætulus, pro laſciuiore, Pius Annot. poſt.c. 97 Palæa in Iure Canonico quid, Nan. Miſc.4.c.18
Palæologus quid ſignet, Scoppa Coll.1.c.18
Palamedes, homo aſtutiſſimus, Parrhaſ. epiſt. 11. Palamedis etymon, Nann. Miſc.7.c 10
Palladia nulla fabrefacta a Mamurio, vt Seruio placitum, Beroal. in Seru.§.17. Palladium de cœlo cecidit, Parrh. ep 57. Παλλάς τ' ἦν ἄλκιμος ... , Pol. Miſc.c.88
Pallantis Vergiliani cadauer, quando & vbi inuentũ. Flau. Con. c.91
Palmæ inter munera Saturnalitia, Beroal. Annot.c.36
Pan, Deus belliger. Pol. Miſc.c.28
Pandectarum, Piſanarum ſeu Florentinarum auctoritas, ib.c.41
Panici terrores quid, ibid c.18
Pantomimus quid, Bar. Auct.c.48
Papyri ꝓductor Nilus, Pol. Miſc.c.39
Paraſitorum in comœdiis nomina, etymo ad mores alludebant, Nan. Miſc.1.c.13. Paraſitorum genus triplex, ibid, c.14
Parentes taxantur ob negligentiam liberorũ inſtuendorum, Flor. Sabin.1.c.1
Πάρεργον, operis diuerticulum, Nan. Miſc.2.c.19
Parmenonis etymõ, Nan. Miſ.7.c.13
Pares, ꝓ fratribus geminis, Par ep.41
Parietes intergerini qui, Pius Anno. poſt. cap. 83
Parnaſſum non diuidi in Cithæronem Liberi & Heliconem Apollinis, vt placuit Seruio, Ber. in Ser. §.33. Pernaſſum montem Phocidis nõ Theſſaliæ, vt Seruio viſum eſt. ibid.
Parochus quid, Vitel.c.7
Παρῳδιῶν genera, Nan. Miſ.1. c. 10
Parotides & circa aures, & circa gingiuas, Beroald. Annot.c.70
Pariſiorum vrbs, an a Cæſare condita, Pius Annot. poſt.c.63
Parthenopæ quis primus impoſuerit nomẽ Neapolis, Flau. Con.c.32
Parthorum regũ libertas, Cruc.c.8
Paſcophori, ſacerdotes Ægyptiorũ, qui, Pius Annot. poſt c.96.
Paſcophoria quæ loca Iudæis, Pius Annot. poſt.c.96
Paſſer pro parte corporis obſcœna, Polit. Miſc.c.6 Catulli quid apud Martialẽ, ib. Catulli nihil habere allegorici, Flor. Subc 1.c.5
Paſſum differre a defruto, contra Seruium, Beroal. in Seru.§. 34
Paſſum quomodo fiat, ibid.
Patalion quid, Scoppa Coll. 2.c.7.
Patauinitas in Liuio quid. Fla. Con. cap.45. Sab. Sub.1 c.2
Patria poteſtas in liberos Romæ olim maxima, Nan. Miſ.10. c.5
Patroa Virgo Catulli quæ, Sab. Ann.
Patrochus an iunior Achille, Polit. Miſc. cap.45

Digitized by Google

Pauſanias matre adiuuante enectus fame, Parrh.ep.45
Pauſias pictor nobilis, Beroald. in Plin. lib.21
Pecunia ne dicta a peculio, vt viſum Seruio.an vero a pecore, vt placitum Varroni,Ouidio,Columellæ, an denique a nota pecudis, vt autumat Plinius,Ber. in Ser.§.34.
Pellacia feminarum, quid,Pius Annot. prior.c.3
Pelle tuina,locus vbi pelles veniunt, Beroal.Annot.c.73
Penates qui dii, Parrh. 839. f.
Penelope,vnde nomen ſortita, Flau. Con. c. 23. an impudica, Scoppa Coll. 1.c.32. Arnæa prius cur dicta,ibid. abſente marito vixiſſe more meretricio. Flor. Sub.3. c.2. ex quo auium genera,Flau. Con. cap. 23.
Penus quid & vnde dictum, Beroal. in Seru. §.16
Peplus, inter veſtes pretioſas, Pius Annot.prior,c 8
Perdix an effingat vocem humanã, Sabell.Annot.in Stat.ſilu.lib.2
Peregre redeuntes vxori nuntios de ſuo aduentu præmittebant, Nann. Miſc.2.c.14
Peregrinus dedititius, quis, Polit. Miſc.c.84
Permolere,inter venerea, Pius Annot.poſt.c.64.
Permutatio magis in vſu veteribus, quam emtio. c.152. Glauci ac Diomedis qualis, Beroal. Ann.c.48
Perſii Sat. 5. delineata ad exemplar Dialogi Platonis, qui Alcibiades primus dicitur, Pol. Miſc c.4
Peruidere, pro parum videre. Nan. Miſc.3.c.30.v.56. *multum demiſſus homo,illi,&c.*Nann.ibid.c.31.v 86 *Odiſti & fugis,vt Druſonem, &c.* Nann.Miſc.lib.4.c.1
Petaſus Mercurii,an in pedibus,Pius Annot.poſt.c.201.
Petaurus quid,Vitel.c. 13
Petra,Aornis nomine, Beroald.Annot. c.96
Phæcaſia, e genere calceamentorũ, Flau. Con.c.41
Phaethõtis fabula, quid vere notet, *Flor.Sub.2.c.24.f.*
Phalanx in acie quid, Beroald. in Seru. §.19.
Phaon a Venere factus hominum formoſiſſimus. Eguat. Racem. cap.1.
Philetas Cous *Poeta* qualis, *Parrh.* epiſt.57.§.2
Philippus Amyntæ, a Pauſania,cur trucidatus, *Pius* Annotat. poſt. cap.12.
Philoctetes, nomen fabulæ, quam fecit Theodectes, Parrh.ep.12
Philoſophi diſputabant in Gymnaſiis, Parrh.epiſt. 24.
Philotheorus, quis. *Polit*. Miſcell. cap.84.
Philyra, an apud *Plinium* alibi nomen proprium, feminæ coronariæ.Beroal.Annot.c. 4.
Philyra,quid. *Polit*. Miſc. c.72.item Beroal.Annot.c.4
Phlegræus campus pluribus locis, Scoppa Coll.1.c,24
Phocæ cur turpes Vergilio.Cruc.c.2
Phœbi cantus. *Pius* Annotat. poſt. cap.168.
Phœnices an in Africa ante Pœnos, Sabell.obſeru.in Plin.lib.3.c.1
Phragmon,fictor egregius,*Pius* Annot.poſt.cap.157.1
Phryges ſero ſapiunt prouerb. Bero. Anno.app.c.4
Phryxi genus quod nam, *Pius* Annot.poſt.c.140
Phryxus cur nubigenus dictus, ibid. cap. 163

Pici

Picis vſus ad condienda vina, Bero. in Seru.§ 51.
Piiſſimus, minus latinū ſeculis prioribus, Flau Con.c.79
Pilea facta ex tritis lacernis. Calder. lib 3.obſeru.c. 5
Pileus & duo pugiunculi in Bruti numiſmate ſymbolum patriæ liberatæ, Pol.Miſc.c.70
Pinea corona victorum in Iſthmicis, Pius Annot.prior.c.11
Pinguedo & pinguitudo, Latina ſunt, aliter quam placuit Seruio, Beroal.in Seru § 58
Pinus congeta, Sabel annot. in Catulli Nuptias.
Pitiatetium Agripp[illegible] quid, Polit. Miſc.c.38
Pityliſma, exercitationis genus, quod, Polit.Miſc.c.38
Πιτυλίζειν, ibid.
Pityocampę, genus inſectorū quod, Bart. Auct.cap.12
Pithyuſæ inſulæ, vnde dictæ, Beroa. Annot.c.101
Plagipatidæ, cur dicti paraſiti. Nan. Miſ.1.c.14
Planetarum characteres, quales, Nann. Miſc 10 c.3
Planus ſubſtantiuum corripitur, adiectiuum producitur, Beroal. annot.cap.12
Planus pro ſcurra Ciceroni, Laberio, Horatio Gellio, &c. ibid.
Platyophthalmon idem cum Latinorum Stibio, ib c.86
Plauti vita qualis, Parth.ep 64
Plautinæ Amphytruonis argumentum, ibidem.
Plautus Farſinas, non Sarſinas, ib.
Plerique omnes, aliter explicatum, quod placuit Seruio, Beroald. in Seru.§.14. Pleriq, vno tantum digito diſtant ab inſania, Nan, Miſcel.8.cap.5
Plumatile opus, Pius ann poſt.c.194
Pœna honorificentior a centurione illata, quam a lictore, Sabel. Annot.in Plin.lib 14.c.4
Pœnitentiæ vocabulo ſæpe vſus Cicero, Flau Con.c.34
Poeſis veterum defenſa, contra Platonem & D. Hieronymum. Flor. Sub.3.c.7
Poetæ fabulas ſuas vendere ſoliti hiſtrionibus, Nan. Miſc 1 c.13
Poetę melici, iidem cum Lyricis, Beroal Annot. c 58. veteres in fabulis admodum variaſſe, Flor. Subc. 3 c 11. Poetis omnes perſonas, vel ex hiſtoriis mutuatas, vel etymo ſuis fatis conſentire Nan. Miſc 7. c.10 Poetarum interpretibus, quā multa legenda, Pol.Miſ.c.4
Poetica melica, Ber.ann.c.58
Poetica ne dicendum, an poetica. Scoppa Col.1.c.16
Polemarchi quid, Nan.Miſ.8.c.1
Politianus repreh.in Ouid.epiſt. Penelop. *Siue quis Antilochum, &c.* Parr.ep.29.prælatus Budæo, Flor. Subc.2 c.7
Pollen, pollinis quid, Pius Annotat. poſt cap.85
Pollinarium cribrum quid, ib.
Pollices premere, pro fauere, Polit. Miſc.c.42. Pollicem vertere, conuertere res odii, Pol, Miſ. c.42
Pollincere, pollinctor quid, Bart. Auct c.5 vnde dictus, ibid.
Pollucere quid, Bero.ann.app 11
Polymita quid, Pius ann. poſt. c.194
Polypi flagella, Beroal. annot. poſt cap. 15. Polypus inſidiatur conchis apertis, ibid.
Pomo an coronati Olympionicæ, Pius Annot.prior.c. 11
Pompeius notatus, quod *vno digito caput ſcalperet*, Polit. Miſcell. cap. 7

Digitized by Google

Pompeius Macer, quis Auguſti æuo. Pius Annot.poſt.c.184
pomum, an etiam lauri bacca, Pius Annot pr.c.11
ponti Euxini mira natura, Beroald. Annot.c.40. pontis vſus in Comitiis, ferendo ſuffragio, Beroald. Annot.c.6
popeanum erugandæ cuti medicamentum, Calde.obſer.lib.3.c.6
Poppyſmatis, & poppyſmus, quid, Polit.Miſc.c.32
poppyſmus adoratæ fulgetræ, ib.
populares qui ſint, Nann. Miſc. 2. cap.15
porcus adhibitus fœderibus, ac lapide ictus Pius ann.pr.c.10
porcæ, in agris quid, ibid.
portæ Ratumenæ, vnde nomen, Beroal.in Plin.lib.8. portæ vnde nomen, Scoppa Coll.1.c.28
porthmus, quid, Pius An.poſt.c.48
porticus miliariæ, Beroald. annot. cap.102 Miliarenſis, ibid.
portiſculus a portu, non a pertica, Pius Annot. poſt.c.202
portitor, item qui portat. Cruc. c 4.
portitor Helles, Pius ann.poſt.c.163
portitor literarum, an Latinum, ibidem.
portitor a portu, non a portando, ibidem.
poſcere pro ſpondere, & pretium offerre pro re emenda, Nan.Miſ. 2.cap.2
poſthuma proles, quæ poſtremo nata, etiam patre viuo, Parrhaſ. epiſt.34
poteſtur & poteratur, prolatum Pacuvio ac Lucretio, Polit. Miſ. cap.71
Potina, infantium Dea imitandorũ potu, Pius Annot prior.c.3
potio ſacra quid, Pius Annot.poſt. cap.40
potitiorum & pinariorum etymon, Nann.Miſc.5.c.4
præcones de lapide excelſiorem populum alloquutos, Pius Annot. prior.c.10
prædes & vades quid differant, Ber. Annot.c.96
prænomen quid, Robort. de nominibus.
prænomen & nomen, idem. Robort.de nomin.
Prætexta vſi prætores Ædileſque cum ludos exhiberent populo, Vitel.c.22
Prætidum furor, & nomina, Polit. Miſc.c 50
prætores lud[illegible] celebrabant aucupandæ gratiæ popularis, Vitell. cap.22
prævaricatio quid, Nann. Miſcel.9. cap.4
prandia in vſu antiquis præter Seruii placitum, Beroald. in Seru. §. 24
prandium etiam in vſu veterum, Parr.ep.57.§.2
preimus pro primus in numiſmatis, Polit.Miſ.c.85
Priamus antea vocatus Podarces, Scoppa Col.1.c.32
Priapeia plurium videri, etiã aliquot non ſatis emunctorum, poetarũ, Flor Sub.1.c 6
Priapeia aliquot eſſe poſſe Vergilii, ibidem.
Priapei carminis non Vergilium, ſed Ouidium auctorem videri, Pol Miſc.c.59
Priapo templa dicata in littore, & cur, Pius Annot poſt. c.157. 1.
Priapiſmus, qui morbus, Pius Annot.prior.c.2
Priapus cum pompa cultus Lampſacenis, Pius Annotat. poſt. cap.146

Pria-

Priapus non hortorum modo ſed agrorum etiam cuſtos, Flor. Sub 1. cap.6
Principũ ſtatuæ numen habere creditæ, Parrh Ep.57
Priapeiorum, auctores varii, Pius annot. poſt c.41
πρίονα quid vocent Dialectici, Polit. Miſc.c.55
priuignæ herbæ, quæ tranſferuntur in aliam terram, Pius Annot. poſt. cap.164
προαγωγεύειν, producere ac proſtituere, Parr.Ep.27
producere pro proſtituere, Parrh.Epiſt.27
Progne in luſciniam, Philomela in hirundinem mutata, Cruc.c.2
prolytæ Imper. Iuſtiniani qui, Polit. Miſc.cap 93
promercale quid, Pius An.poſt.c. 94. aurum, promercale triticum, promercalis veſtis, quid, ib.
Promethei ara in Academia Athenis a qua cum lampade currebatur, Scoppa Coll.1.c.28
promus alius, alius cõdus in familia potentiorum, Beroal. Ann.c.19, in familia quid, ib.
proprium, in quod nemo alius quippiam iuris habet, Nan.Miſc 4.c.8.
Prora pelago obuertuntur ſtant littore puppes, Flor. Subc.1.c 3.f.
proſeucha quid, ib. vox rarior. Polit. Miſc.cap 30
Protei ſedes vbi potiſſimũ, Parr.ep.3
prytanes, magiſtratus qui, Beroald. Annot.c.51
pſalteria conuiuiis adhibita incitandæ libidinis, Pol.c.14
pſalterii forma quæ, ibi.
pſaltriæ in Comœdiis, ibi.
Pſanteria Chaldæis pro *Pſalterio*, ib.
pſephodectæ, calculo ſuffragia ferẽtes, Pius Annot.poſt.c.91
Pſycholutres Senecæ quid, Beroald. Annot.app.c.71
ψευδόθυρον quid, Nann.Miſc.7.capit. 11
ψῆφος, ψηφοδίτης, ψηφολόγος, ψηφοπαίκτης, ψήφισμα, ψηφορία, Pius Annot.poſt.cap.91.
ψιλοί qui, Pius Annot.poſt.c.41
ptochii, qui, Pius Annot. poſt. capit. 42
ptochotrophia, diuerſoria medicorum, ibid.
Ptolomæus primus Lagi filius opinione vulgi, ſed revera Philippi, Sc. 1.Coll.c.1
Ptolomæorum Ægyptiorum origo a Macedonum regibus, Pius Ann. poſt.c.106
puerarius inter flagitioſa, ib.c.53
pueros initiantes cibo & potu, ſacrificabant Eduliæ, & Potinæ, & Cubæ; Pius An.prior.c.3
pueros olim expoſitos in cantharo, Nann.Miſc.1.c.2
pueris an hodie incipiendum a literis Græcis, Flor.Subc.1.c.1
puerperæ ſtatim a partu lauabant, Parrh Ep.58
Punicani lecti, qui, Cruc.c.15
publipor, nomen ſeruile, a domini prænomine, Beroald. Annot. cap. 79
pugillares tabulæ cereæ, Vitel.c.3
Pulcer ſcribendum, non *pulcher*, Egnat.Racem.c 10.
pullarii feles, qui, Pius Annot. poſt. cap.13.
pulſare ac verberare, an & quid differant, Flor.Sub.1.c.8
purpura Megalenſis Martiali quid, Vitel.c.22. quomodo inuẽta, Pol. Miſc.c.12.
puteal, quid, Scoppa 1 Col.c. 2.
pycta, pro pugile vſitatum item ſcriptoribus Latinis. Flav.Gon.c 9

pyra locus Oetæ montis, & cur ſic dictus Beroal. Annot. c. 71
pyramidum etymon, Flav. Con. c. 99
pyrgus circa rem aleatoriam quid, Beroal. Ann. c. 22
Pyrrhicam & de ſaltatione Pyrrhica, Bart. Auct. c. 11
Πυρὸς deriuata an omnia breuia, Fl. Con. c. 99
Pythagoras an Numę tempore vixerit, Florid. Subc. cap. 13. Pythagorę ſententiæ explicatæ aliquot, Pius Annot c. 36 anima de vno in aliũ hominẽ vt migrauerit, Flor. Subc. 3. cap. 4
Pythic campæ, quid, Beroal c. 101
Pytis a Pane & Borea adamata, trāſmutata in nominis ſui arborem, Egnat. Racem. c. 16
Pyxis condita, Polit. Miſc c. 46. & Beroal. Annot. c. 34

Q

Quadrageſima, genus tributi q, Ber. Ann. ca. 90
Quadrigæ albæ, an Rheſi, Pius Ann. poſt c. 3
Quæſtorum origo, genera, officia, &c. Scoppa Col. 1. c. 14
Querquerum in febri, Beroal. Ann. cap. 76
Quintipor, a domini prænomine ſeruile nomen Ber Ann. c. 79
Quiritem appellari in caſtris, inſolens. Pius Ann. c. 187
Quod pro Quoad Nan. Miſc. 1 c 17
Quotidie ne ſcribēdum, an Cotidie, Abſtem. c. 9
Quum & cum differētia quæ, Scoppa Coll. lib. 3. c. 7

R

Rapæ Nurſinæ, notæ melioris, Pius Annot. poſt c. 1; 4.
Recuperatoriũ iudicium quid, Nan. Miſc 9. c. 6
Regiones an eodem ſemper animi corporiſque robore præditos homines producant, Flor. Sub. 1. c. 17
Regioni qua degunt homines ingenium ſimile habent, ib.
Regulus, Regaliolus, auis quæ, Pius Annot. poſt. c. 29
Reiicula armenta quæ, ib. c. 94
Remoræ aues in auſpiciis quid, Pius Annot. prior. c. 1
Remoræ piſcis quanta vis in mari, ibidem.
Remulco trahere quid, Flor. Subc. 1 cap. 3 f. Remulcus, nec nauis, nec ſcapha iuxta Doletum, Flor. ib.
Repetire atq; invenire ſignificatione eadem. Flor. ib. cap. 7. an operæ ſemper & conſilii, ib c. 7
Reponere, parē referre gratiam, bonam malamue, Parr. Ep. 23
Res, pro Venere, Pius Annot. poſt. cap. 35
Reſtio, qui reſtes intorquet, Pius Annot. poſt. cap. 189
Reſina duabus priorib. ſyllabis producta, Pius Annot. pr. c 1
Martial. lib 3. Epigr 67. *Veterno reſinaque pigriores.* ib.
Retiarius de genere gladiatorum, Pius Ann. poſt. c 88
Reus nemo fiebat niſi nomine antea delato ad iudicem, Nann. Miſcel. 9. cap. 6
Rex, ꝓ potētiore ac diuite, qui a clientibus colitur ac paraſitis, Plauto, Horatio, Iuuenali, Martiali, Beroal. Ann. c. 17. alias regnator, alias dominus, alias diues, Ber. An. c 17.
Rheno explorati infantes, Par. 875. m
Rheubarbarū aut Ponticū non eſſe inter potiones ſacras, Pius Annot. poſt. cap 40
Ridere & irridere pro adulari, Nan. Miſc 1. cap. 8. Rhinoceroti vnicum cornu tantum, Polit. Miſc. c. 56

Riſcus

Riſcus quid, Parrh. ep. 59
Robur, locus ille carceris, vnde dictus, Beroal. annot. ap. c. 10
Roboris ſupplicium quale, ib.
Roma triplici inſignita nomine, vulgari ſuo item arcano Amaryllidis, & ſacro Florentiæ, Nan. Miſ. lib. 6. cap. 1. Romæ ſeptem colles quæ, Parr. ep. 57. Romanum forum, ib.
Romulus, cur Quirinus, Scoppa Coll. 1 c 18
Roſa tincta cruore Veneris, Pol. Miſ. c. 11. Roſæ laureę, quæ & quatũ virium, Pius annot. pr. c. 5
Rudibus exerciti gladiatores, Parrh. epiſt. 60
Rumore incerto collecta, plerunq; falſa, Parrh. ep 29
Ruta cæſa quid, Beroal. an. c. 62
Rutilii exſilium, eiuſque tum innocentia, tum conſtantia, Egnat. Racem. c. 9.

S.

SAbbathum non accepit nomẽ a numero, vt Lactantio viſum, Flor. Sub. 2. c. 4
Sabeca Chaldæis idem, quod *Sambuca*, Pol. Miſ. c. 14
Saccariam facere, an ſagariam, Ber. annot. c. 76
Sacra nocturna, reprehenſa, Polit. Miſ. c. 10 Sacrum idem cum exſecrabili, Flau. Con. c 35. Auri fames ſacra ibid. Sacrum populare, Martiali, quid. Vitel c. 22
Sacrificantibus omnia ſint oportet, reſoluta, Cruc. ad Ouid. lib. 1. met. cap. 381. Sal grumus, oppoſitus trito, Parrh. ep. 31
Salamis inſula, controuerſa inter Athenienſes & Megarenſes, Beroal. ann. c 43. Salerni etymologia, Scoppa Coll. 1. c. 30
Salluſtianæ hiſtoriæ examen, Flor. Sub. 1. c. 2. Salluſtius ne & Cicero ſcriptis inter ſe pugnarint.
Salutio, & mimi nomẽ, & Scipionis cognomen, Pius ann. poſt. c. 185
Salutis Augurium Romæ quid. Polit. Miſc. c. 13
Sambuca, & organũ & qui organum mouet, Pius Annot poſt. c. 3
Samia vaſa quæ, Cruc. c 15
Samphonia Chaldæis pro *Symphonia* Polit. Miſc. c 14
Samnites, optimi gladiatores, Cruc. c. 18. Samnitium, quæ fuerit armatura, Parrh. ep. 60
Sanqualis auis inter diras. Pius Annot. poſt. c. 16
Sapa, quomodo fiat, Ber. in Ser. §. 54
Saperda, genus piſcis quale, Parrh. Epiſt. 37
Sappho, altera Pſaltria, altera poetria, Egnat. Rac. c. 1
Sardonius riſus, vnde ductus, Parrh. ep. 15. Pius annot poſt. c. 6
Satisfactionis ſpecies, iurare nolle eſſe factum, Nann. Miſcell. lib. 2. cap. 7
Satirane ſcribendũ, an Satyra Scoppa Coll 2. c 1
Satura, quod genus edulii, Pius annot. prior. c. 2
Saturatos etiam bis de die veteres Romanos Græcoſque, Beroal. in Seru. §. 24
Satureiani rura, Nann. Miſceſ. 4. cap 4
Saturnalia, pro muneribus Saturnalitiis, Pol. Miſ. c. 21
Saturno filios ſuos immolabant Carthaginenſes, Beroald. annot. app. c 20
Satyræ inuentor, Flor. Sub. 1. c 15
Satyrion quid, Pius Annotat. prior. cap. 2.
Satyri, an vnquam fuerint, Flor. Subc. 2. c. 6
Satyrorum forma qualis, Pius ann. poſt. cap. 175

Digitized by Google

Scatiniæ legi vnde nomen, Parrhaſ. ep.23
Scazontes verſus quales, Pol. M c.24
Scheda quid, Vitell. Def. c.3
Schedium, ſcriptum omne ſubitaneum, ibid.
Scholæ, quid, Parrh. ad Cic. Milon. 831. pr.
Σκιαμαχεῖν, Pol. Miſ. c.34
Schiamachia quid, ibid.
Scipio, cognomēto Magnus, Parrh. 85..f
Σκοινοτρώγης, adagium in quos, Pius Annot. poſt. c.104
Scopæ olim ex palmis, Sabell. Anno. Plin. lib.13. c.14
Scopæ pl. numero, non ſingulari, Pol. Miſ. c.20
Scorteæ, quid, Pol. Miſ. c.62
Scribere, pro tradere, Pius Annotat. poſt. c.181. an χεάφειν, pro accuſare, Nann. Miſc.9. c.4
Scriptorum metus erat: ne ſua, vel occuparentur a furibus, vel adulterarentur, Nann. Miſ. 6. c.11
Scrupulus an lapillus minimus, Nā. Miſc.1. c.16
Scuta quid, Parrh. 871. m. vox rarioris vſus, Pol. Miſ. c.30
Scylla vtraque, & Phorci & Niſifilia, monſtrum marinum, Cruc. c 2
Scyllæ mater quæ, Parrh. 838. pr.
Scytale Laconica, genus epiſt. quod, Beroal. Annot. c.62
Sectio, ſector, quid, Nann. Miſcell.8 c.2. circa damnatorum bona, Beroal. Annot. c.85
Sectores, qui damnatorum bona ſubhaſtata, emebant, Beroal. Annot. c.85
Secus pro ſexus, Parrh. ep.43
Secutor, de genere gladiatorū, Pius Annot poſt c.88
Semenſtria mſſ. ſæpe pro *ſemeſtria*, Cruc. c.16
Seminarium, locus conſitus nouellis arboribus. Bart. Auct. c.76
Seminarii fructus, qui, ibid.
P. Sempronii Tuditani, cur nulla mentio inter Oratores Ciceroni, cum Liuius tamen facundiſſimū vocarit, Flor. Sub 1. c.14
Senacula in quibus Senatus habebatur, Romæ tria, Pius Ann poſt c.60
Senarius verſus quod habeat ictus, Nann Mil. lib 4. c.6
Senec. lib 2. c.41. nat. quæſt. *Iouis tres manubia, &c.*
Senectus cur dicta triſtis Vergilio, Flor. Sub. lib.2. c.12. cur dicta triſtis, Bero. in Ser. §.28
Senes, depontani cur dicti, Beroald Annot c.6
Seplaſia, Cœpuæ forum, Beroal. Annot.77
Seplaſiarius, pro effeminatore vnguentorum, ibid.
Seps, quod genus ſerpentis, Beroald. Annot. c 100
Septa, in Campo Martio, quid, Berold. in Seru. § 38. loca omnia munita, ac vallata quodam ſepimento, ibid.
Septimontium, dies feſtus Romæ, Parrh. ep 57
Sepulcra ne fiant in ædibus Martyrum atque *A*poſtolorum, Bart. *A*uct. c.71
Sepulcra extra Romam, Scoppa, Coll.1 c.28
Serapæa, quæ, Pius *A*nnotat. poſt. c 86
Sericum non prouenire ex bombycibus, vt placuit Seruio, Beroald. in Seru §.55
Sero fit, quicquid amiſſa temporis occaſione fruſtra fit, Parr. ep.57
Sero ſapiunt Phryges, prou. Beroald. *A*nnot. app. c.4

Serra

Serra, quid Dialecticis, Polit. Miſc. c.55
Serui circumagebantur iam manumittendi, Polit. Miſc. c.98 manumiſſi vindicta a Prætore, ibid. a manu, ſerui a pedibus, qui Calder. Obſeru. lib 3. c.1. quot, tot hoſtes, Pius Annot. poſt c.26 circum pedes, Calder. Obſeru. lib. 3 c.1. Pius Annot pr. ca.1. obſonatores, qui, Beroald. Annot. c.103 ex dimenſo viuebant, Nann. Miſ. lib. 3. c 26. ad pedes, Pius Annot. pr c.1
Seruis nomen datum a regionibus ex qua venales, hinc Lydi, Syri, Geræ, Daui, Cappadoces, Beroal. Annot. c.17. manumittendis iniecta feſtuca, Pol. Miſ. c 98
Seruitus itineris, actus, viæ, quid differant, Nann. Miſ. 9. c 5
Sybaritici libelli, quales, Polit. Miſc. c 15
Sibilus paruirudentum, Pius Anno. poſt. c.18
Sibyllarum nomen vnde, quot numero, quibus nominibus, libri quales, Scoppa. Coll 1. c.11
Sibyllini verſus de ludis ſecularibus, Pol. Miſ. c.58
Siccans, pro ſobrio, Pius Anno. poſt. c.202.
Sicilia Italiæ quondam coniuncta, Flor. Sub. 1 c.17
Sicomorus inter arbores quæ Nili aggeres colligant, Pius Annotat. poſt. c.101
Sicyonia, quod calceamentorũ genus, Beroal. Ann append. c.18
Sidon, ſecundam & producit & corripit, Vitel. c.14
Signorum zodiacorum characteres quales, Nann. Miſ. 10. c.3
Silentia Lunæ tacitæ, quid Vergil. Parth. epiſt 1. in auſpiciis, dictum quod omni vitio caret, Pol. Miſ. c. 100. Siloniani ſub Impp. qui, Pius Annot poſt. c.3
Simiæ multæ in Africa, Beroald. in Plin. 5.
Sinonis etymon, Nann. Miſ. 7. c.10
Sinopis, color quis, Beroald. Annot. c.86
Sinueſſanæ aquæ, molles, Vitell. c.26
Sirenum nomen vnde, Scoppa, Col. 1. c.30
Sirrentinũ ne dicendum an Surrentinum, Scoppa, Coll. 1. c.30
Siſapones in Hiſpania duæ, Flau. Con. c 20
Siſyphus Æoli filius omnium vaferrimus, Parth. ep 11
Sitella, ad ſuffragia, Beroald. Annot. c.53. aut ſitula, pro vaſculo, in quo ſortes coniieiuntur, Beroald Annot. c 53
Siticines vnde dicti, Nann. Miſcel 5. c.3. in funere, quid, Pius Annotat. poſt c.188
Sicoma quis, Batt. Auct c 49
Smigma, omne quod purgat & abſtergit, Beroal. Annot. c.88
Smectica vis, Beroal. Annot. c 88
Solariariorum inuentor quis, Vitel. c 28
Solem bis vbi nunc occidit exortũ voluere Æpyptii. Flor. Sub. 1. c. 17
Solis menſa, quid Æthiopibus, Beroal. Annot. c 82 oculum nihil latet, Pius Annot, pr c.7
Soliferrea tela, Liuio quæ, Beroald. Annot. c.50
Solitaurilia, quod genus ſacrificiorum, Beroal. Annot. c 50
Solſtitialis orbis, aliud ab anno vertente, Vitell. c.28.
Somni geminæ portæ, quid allegorice, Flor. Sub. 2. c. 24
Somnia captabant ægroti in templis, Pius Annot poſt. c 10

Digitized by Google

Sophocles ne melior an Euripides ambiguum, Flor.Sub.1.c.13
Sophron Menographus quis, Cruc. c.15
Sorex ſuo indicio perit, prou. Parrh. ep.59
Sororarene, an fratrare dicendum, cum vbera creſcunt, Florid.Con. c.88
Sortilegi in Circo max. morabantur, Parrh. ad Cic. Mil. 832 m
Sortiri dicas, quid, Nann. Miſcel. 9 c.7
Sortiri iudicem idem, quod ſortiri dicas, Nann Miſ. 9.c.7
Spartacus gladiator, quam acre bellum excitarit, Pius Annotat. poſt. c.52
Sparta cur ſine muris, Cruc. in Ouid. metam.
Spatia itineris actus, & viæ, quænã, Nann Miſ 9.c 5
Spathalium, ornamentum quale, Flau Con.c.41
Species, a ſpectabilitate, Nann. Miſ. 4 c.19
Speculum rogatur, cum inſpicitur, Beroal. Annot.c.38
Speculum a Catullo dictum imaginoſum, & cur, ibid.
Σφῦρα, tali, Pius Annot. poſt. c.144
Spiegelius perſtringitur, Flor.Subc. 3 c.4
Spintriæ Tiberii, vnde dictæ, Pius Annot poſt.c.16
Spinthurnix, auis qualis, Pius Ann. poſt c.16
Splenium, quid, Vitel.c.23
Spoletinus, an Spoletanus, Abſtem. cap.7
Spõgia in vſu poſt deiectam aluum, Vitell.c.9
St, ſilentium indicans ſibilus, Pius Annot. poſt c 4
Stare a Senatu, ſtare a cauſſa bonorum Calderin. lib.3. Obſeru cap.1
Statius Papinius ſerio vituperatur, Flor. Sub. 2.c.20.f.
Stat. 4. Theb. *& te bacchate Cithæron*, Parrh. 843.f
Stat. 1. Subc. 2. ver. 255. *hunc ipſe Coe plaudente Philetas*, Parrh. ep 58 § 2
Stenobæa eadem cum Antia, Flor. Sub 3.c.11
Stentoris vocalitas, Pius Anno. poſt. c.138
Stibium, quo mulieres oculos pingebant, quid, Ber. Ann. c.86
Stilbon idem cum Mercurio, Pius Annot poſt. c.129
Strenua, Dea induſtrioſorum, Bero. Annot.c.49
Suada eadem cum Suadela, Pol. Miſ. c.91
Subare, proprie ſuum, Beroal Ann. c.83
Subſellia ſedes in theatro, Vitel.c.2 vbi rei ſederent, vbi item accuſatores, ibid. in iudiciis, quorum magiſtratuum, ibid.
Subſellium, quo ſedetur ad menſam, ibid.
Subulones, qui, Pius Ann. poſt. c 55.
Sudas in *Aſtarte*, Flor. Subc 2.c.7
Sudatio ſeu Laconicum, pars balnei quæ, Robort lib. de Lacon.
Sues feminæ, caſtratæ, Vite.c.1. odere vnguenta, & præcipue amaracinum, Beroal Annot. app. cap 14
Suffragia per albos nigros ve calculos, Pius Ann. poſt. c.91. per teſtulas, ibid. in creandis magiſtratibus per pontes ferebantur, Bero. Annot. c.6 per folia, Pius Annot. poſt. c.51
Sufforaneus, Sabel. Ann. in Plin. lib. 7 c.43
Suggeſtus comæ, Parrh. ep.5 § 2
Summanium locus Rom. vbi meretrices proſtabant, Vitel.c 25

Digitized by Google

Sumtus ſcrib. non ſumptus Egnat. Racem.cap.10.
Superfœtare etiam fœminas. Pius annot.prior.cap.3
Sybarites per plateam, quid. Polit. Miſc.cap.15. Sybaritarum luxus. ib. Sybariticæ fabulæ quales.ibid.
Sybaritidos, quis auctor, & quale eius argumentum, ib.
Σιωνάωιζειν. teſtudinem facere, quid Parrh.ep.20.
Syrophœnix, pro enerui & molli. Pius annot.poſt.cap.93.
P. Syrus in del tiis Cæſari Iulio. Pius annot.poſt cap.179.

T.

T Finalis ſyllaba, communis. Polit. Miſc.cap.71.
Talarius ludus, non talaris. Parrh. ep.17.
Tali mira velocitas. Parrh. epiſt.15.
Tali ſtatione famigerata creta. Parrhaſ ep.15. Tali quatuor in luſu. Beroald.annot.cap.17.
Talos in pyrgum mittere, quid. Beroald.annot.cap.22.
Talis & nucibus ludebāt pueri. Robor.ad Epith Cat.
Talus quod Græcis Aſtragalus Beroal.annot.cap.27. Talus, Cretum cuſtos qualis. Pius annot. poſt.cap.6.
Tamen pro tandem. Nann. Miſc.2. cap.2.
Tantali phiala. Beroal. annot. app. cap.1.
Tantali fons in India, qualis. Beroa. annot.append.cap.1.
Taras Neptuni filius, qui & amni nomen & oppido dedit in Calabria. Parrh.ep.57.
Tarentus, vnde ei nomē. Polit. Miſc. ca.58. Tarentini laſciui & Parrh. ep 57. Tarentini ludi, minime iterati anno 30. Beroal.annot.cap.23
Tarquinios Lucium & Aruntem nō fuiſſe filios Tarquinii Priſci. Sabell.annot.in Liu.lib.1.
Tarſus vnde dicta. Parrh. epiſt. 24. a quo condita. idem.cap.25.
Tau Gallicum. Pius annot poſt. cap. 43. Tau crucis pœna. ib. Taurea, vinculorum genus. Parrh. epiſt 18.
Taurea, matronæ nomen vnde.ibid. Taureæ, quid in pœnis. Pius annot.poſt.cap.124.
Taurominium Siciliæ quis condiderit, & vnde ei nomen. Egnat. Racem.cap.13.
Taurus, pars corporis obſcœna, Pius annot.poſt.cap.84.
Tectorium quid. Bart. Auct.cap.73.
Templa ſtatuæque decretæ a prouincia proconſuli ſuo, qui eidem præfuerat. Flau.con.cap.78. Templum in augurū diſciplina, quid. Cruc. in Ouid. lib. 1. met. v.381. Templum priuatim cuicumque ſuorum erigere licitum. Nann. Miſc.7.cap.16. Templum nomen loci etiam non ſancti. Parrh.ep.57 Templis Martyrū Apoſtolorumue non ſepeliendi mortui. Bart. Auct.cap.71.
Tenebræ Cimmeriæ. Beroal. annot. cap.84.
Tepidarium, balnei pars quæ. Robort.lib.de Lacon.
Terque quaterque, numerus finitus pro infinito. Florid. Subciſiu. 2. cap.10.
Terentius naufragio periit. Beroal. annot.cap.10.
Terminus Ioui cedere noluit. Polit. Miſc.cap.36.
Terræ filius, cuius neſciuntur parentes. Polit. Miſc. cap.18. Terræ longitudo quot ſtadiorum.

Digitized by Google

Sabell. annot.in Plin.lib.2.c.108.
Teſſera, idē quod Græcis cubus, Ber. annot cap 27 forma quadrata, Robert. ad Epi. Cat. tres in luſu, Beroal.annot cap.27.
Teſtem laudare, pro nominare, Pius annot poſt.c.3.
Teſticuli Arietini, Polit.Miſc.ca.62.
Teſtudinem facere, in bello, quid, Parrh.Ep 70
Teſtudines marinæ ſectæ in laminas ad veſtiendum lectos & repoſitoria, Beroal.annot.c.36.
Teſtula Athenienſium in Oſtraciſmo, Beroal.annot.c.80. Teſtularum exilium quale, ibid.
Tetraones apud Suetoni. quæ aues, Polit.Miſc.c 57.
Theuthrantia turba, quomodo dictæ filiæ Theſpi Ouidio, Politia. Miſc.c.29.
Texebantur telæ in atrio, Flau.con. cap 14.
Thalamegus genus nauis quale, Pius annot. poſt. c. 182
Thamnus quid, Pius annot. poſt ca. 171.
Thanatos inſula, Scoppa coll.1.c.30
Thapſiæ & ferulæ differentia, Pius annot poſt c.167.
Theano Pauſaniæ mater, Parrh, Ep 45.
Thebaicæ, palmæ generoſiores, Beroal.annot c.36.
Thebani cur dicti pubes Martia. Parrh Ep.55. Thebarum Ægyptiacarum amplitudo quanta, Florid. Sub 3.cap.1.
Thenſarum religio quanta, Nann. Miſc.7.c.9.
Theodectæ fabula Philoctetes, Parrhaſ.Ep.12.
Thericlea, quæ, Beroal.annot. app. cap.21.
Thermod[illegible] amen Cappadociç, non Thraciæ, vt autumat Seruius. Beroal in Seru.§ 36.
Thermopolium quid, Pius annota. poſt c.205.
Theſei amore inimicitias aduerſus Athenieſes depoſuit Minos, Parrhaſ.Ep.16.
Theſmophoria quid, & vnde dicta, Pius annot prior c 9
Theſpias Bœotiæ vrbs, Flaui. con. cap 5.
Theſpius, filius Teuthrantis, Politi. Miſc.c.29.
Theſprotos, in Epiro.Parrh. Epiſt.3. Teſprotos an item in Italia, ib.
Thuſci & Tyrrheni iidem, Parrhaſ. 834 m.
Thymelici, hiſtriones qui, Beroald. annot.cap.89 quid, Bart. auct. capit. 2.
Θυμὸς in ingenui animi hominib. Polit.c.101.
Thyrſis, etymon.Nann.Miſc. 6.cap. 10.
Tibia ſarrana, eadem ne cum ſiniſtra, Nann.ibi.quæ dexteræ; quæ ſiniſtræ, Nann.Miſc 1.cap. 6.
Tibicines in funere, Pius anno. poſt cap 188.
Tituli artificum operibus perfectis, non ſic inſcripti, tanquam adhuc imperfecta eſſent, Polit Miſ.c.47.
Tmolus non mons Ciliciæ, vt viſum Seruio, ſed Lydiæ, Beroal. in Seru. §.48. croco florentiſſimus, ibid.
Tomus quid, Vitell.c.24.
Tondere Leonem prouerb.Pius annot. poſt. cap.15.
Toparchia, quid, Pius anno. poſt.ca. 122.
Topica Ariſtotelis vnde dicta, ibi.
Torquatum non neceſſe filium fuſtuario, vt voluit Seruius, Beroal. in Seru.§ 32.
Tot hoſtes quot ſerui, Pius annot. poſt

poſt cap. 26.
Tragœdiæ inuentores qui, Flo. Sub. 1. cap. 15.
Tragicum corrugari, quid, Politian. Miſc. 59.
Tragus Tragizein, Beroal. annot. capit. 13.
Tranſenna quid, Beroal. annot. capit. 93.
Tranare plurium ſignificationum, Parrh. Ep. 24.
Trapezontus ſerio vituperatur, Parrhaſ. Ep. 60
Traulus quis, Flau. con cap. 27.
Trebia flumen vbi, Beroald. in Seru. §. 34.
Trebula, oppidum vbi, ibi. Trebulã a Trebia diuerſam; ſecus quam Seruio viſum ibid.
Trepidare, pro feſtinare, Pius anno. poſt c. 158.
Tribuarius, a tribu, Sabell. Obſeru. in Cic. pro Plancio.
Tribus Romæ principio tres ad poſtremum 35. factæ, Nann. Miſc. 10. cap. 6.
Tribus latiæ, quid, Vitell. c. 17.
Tribuum Romanorum triginta nomina quæ, Scoppa coll. 1. c. 18.
Trichila, trium labrorum vaſa, Pius annot. poſt c. 173.
Triclinium pro cœnatione in vſu; contra ac voluit Seruius, Beroal. in Seru. §. 15. & lectos notat diſcubitorios, & cœnationem ipſam ibid.
Trieterica Bacchi, vnde eis nomen, Vitell. c. 28.
Trimeter, ſex habet ictus, Nann. Miſc. 4. cap 24
Triſtis, pro amaro, Flor. Sub. 2. c. 13.
Triſtis ſenectus quid Vergilio, Flor. Sub. 2. c. 12
Tritonis nomine amnes tres, in Bœotia, Theſſalia, Libyaq; &c Parrh. Ep. 55.
Tritonis etymon, Nann. Miſc. 7. ca. 10.
Triumpus, ſine aſpiratione in nummis, Polit. Miſc. cap. 19.
Trochilus auis eadem cum regulo, Pius annot. poſt. c. 29.
Troia, & regio & vrbs, Scoppa coll. 1. c. 2.
Troiæ auctor, an, & quomodo, Phœbus, Parrh. 836
Tuba in funeribus maioribus, tibia in minoribus, Pius annot. poſt ca. 188.
Tumores Syrii Martialis, quid, Beroal. annot c 25.
Tumuli apio coronati, Pius annot. poſt c 115.
Tunica pallio propior, Pius annot. poſt. c 30.
Turbo ruens, idem quod meta, Beroal. annot c 36.
Turbinis figura, contraria metæ, ib.
Tutulus matronarum quid, Parrha. Ep. 57 § 2.
Tutus Olympus columellæ quid, Pius annot. poſt. c 158
Tychius artifex non vulgaris fabricandorum clypeorum Homero, Ouidio, Straboni, Beroa. ann. c 7.
Tyndarides pro Hippolyto, Scoppa coll. 1. c. 12.
Tyrannus in bonam partem, Pius annot. poſt c. 31.
Tyrrheni quomodo transfigurati in Delphines, Cruc. cap 21.
Tyrtæus, poeta non e multis, Florid. Subc. 3. cap. 10.

V.

VAccinia an inter flores poni debeat cum Seruio, & non potius inter arbores cum Plinio, Beroal. in Seru. §. 39.
Vades & prædes, quid differant, Beroal. annot. ca 96.

Valerium Flaccum perſtringi a Iuuenale Satyra prima, Parrh. Epiſtola 2.
Vaſatus bene, quid, Pius annot. poſt cap. 60.
Vaſis fictilibus expoſiti ad compita liberi. Nann. Miſc. 1. c. 2.
Variæ, abſolute, pro Pantheris, Bero. annot. c. 77.
Varro forte lapſus, lib. Lat. ling. vbi citat ex Terentio, *ſcortatur; potat &c.* Polit. Miſc. cap. 63.
Vaties Gallorum, qualis, Pius Annot. poſt c. 62.
Vcalegon, vnde ei nomen, Nann. Miſc. 7. c. 10.
Vecordia pro ἀγνωμοσύνης, Nann. Miſc. 1. cap. 9.
Vegrandis faba, pro minuta; vegrãdis meſſis pro parua, vegrandes oues, pro imbecillibus, Beroald. in Seru. § 59.
Veiovis, quis Romanis, ibid.
Vellera pro infulis, Parrh. 847. f. Vellera & rami in vſu ſupplicibus, Nann. Miſc. 7. c. 16. Velleris aurei fabula, quid ſibi velit, Cruc. c. 5.
Venditio liberorum triplex vett. Rom. Nann. Miſc. 10 c. 5.
Veneta conditura, Veneta factio, Beroal. annot. c. 92.
Venetis Italis vnde nomen, Beroal. in Seru. § 8.
Venit in mentem legis, temporis, viarum, &c. Cruc. c. 10,
Venter pro alimento, Nann. Miſc. 8. cap. 20.
Ventus quid, & vnde dictus, Flor. Subc. 2. cap 5
Ventus Argeſtes ex frigidiſſimis, Beroal. annotat. c. 2. Ventus Cæcias, quis, Pius annot, poſt cap. 78. Vẽtus Thraſceas quis, ibid. Ventus Aparctias. quis, ibid. Ventorum, duplex genus, & quare, Nann. Miſc. c. 7. Ventos cur μαψαύρας vocarit Heſiodus, Nann. Miſc. libro 7. cap. 1.
Venuſtum quid, Nann. Miſ. 1. cap. 7.
Venus Murtia, Sabell. annot. in Liu. libr. 1. Venus Lacedæmoniis barbata, Pius anno. pr. c. 3. Paſcophores cur dicta, Pius annot. poſt ca. 96. prodeſt phlegmaticis, & cur, Pius annot. poſt c. 64. Venus Myrtea, vnde dicta, Beroal. annot. c. 49 Veneri Murtię ſacellum ſub Auẽtino, Beroal annot. c. 49.
Vergiliomaſtix, Beroal annot. ca. 11.
Vergilius dicendum ne ſit, an Virgilius, Polit. Miſc. c 77.
Verginius, non Virginius in marmore Romano, ibid.
Vertendi ex Græco in Latinum ratio recta quæ, Nann. Miſc. 1. c 3.
Vertumni nomen vnde, Pius annot. poſt. cap. 33.
Veruex quid, Bart. auct. cap. 10.
Veſcæ frondes ſalicum, veſcum papauer, veſcum ſal; quid, Beroal. in Seru. § 59.
Veſculi, pro gracilibus & male curatis, ibid.
Veſcum, quid ſit, ibid.
Veſpaſiani templum in foro Roma. iuxta Pauli Baſilicam, Parrah. Ep. 52.
Veſperna, pro cœna, Pius anno. poſt cap. 40.
Veſtæ ignis virginibus cuſtoditus in operto, Parrh Ep. 57.
Veſtis Coa, quæ Bombycina, & quare, Beroal in Seru § 55.
Veſtes expoliti tergore echinorum, Bart. auct. c. 41.
Veſtes chiridotæ, quales, Pius annot. poſt c. 58.
Veterinarii qui, Bar. auct. cap. 7.
Veternoſus, Catoni hydropicus, Beroal. annot. cap. 60. veternus, qui morbus

Digitized by Google

morb. Pius ann. pr. c.1. Veternus, pro quovis torpore. Nān. Miſc. 4. c.15.
Veternus, morbus quis. Beroald. annot. cap. 60.
Via, quaſi vehia. Nann. Miſc. 9. cap 5.
Victi victorum nomine inſigniti. Scoppa coll. 1. cap. 22. Victores an victis nomina mutarent. Beroal. annot. in Seru § 62. Victoriæ ſigna ſuſtentat manu ſimulacrorum aliorum Deorum. Parrh. ep. 57.
Viduæ nomen vnde. Pius annot. poſt cap. 52.
Viirtus, in nummo veteri ſcriptum per i duplex & quare. Polit. Miſc. cap 43.
Vinum homines exhilarat. Parrh. ep. 33. Vinum cicutæ reſiſtit. Polit. Miſc. cap. 61. Vinum maluaticum quomodo fiat. Beroal. in Seru. §. 54. Vinum infuſum capitibus ſtantium ſub ictu cultroque victimarum. Polit. Miſc. cap. 26. Vina condita pice. Beroald. in Seru. §. 51. Vina crocei coloris, optima. Beroal. in Seru. §. 48. Vina ſacco lineo colabantur. Beroal. in Plin. lib. 19.
Vinaria vaſa pice lita. Beroa. in Seru. c. 51. Vergilium non videri auctorem carminis Priapeii. Poli. Miſc. ca. 59. Vergiliana loca cur nō ſuppleuerint Tucca & Varus. Nann. Miſc. 6, cap. 11. Virgiliana Culicis fabula, vbi geſta fingatur. Parrh. ep. 32
Virgo fons aquæ frigidiſſimæ. Beroal. annot app.. cap. 7.
Virginenſis Dea Scoppa Coll. 1. ca. 33
Virgines canephoræ, quæ. Beroal. annot. cap. 63.
Virgines Veſtales, cur tacitæ Horat. Polit. Miſc. cap. 100.
Virtuti nullū maius præmium quā conſcientia. Parrh. ad Cic. Milon. 832.
Viſceratio quotannis in monte Albano Latinis. Beroald. in Plin. lib. 3.
Vita minus diuturna quibus virtus eximia. Nann. Miſc. 4. cap. 9.
Vitæ longæuæ homines recēſentur. Flor. Subc. 2. cap. 2. Vita, pro victu, Nann. Miſc. 8. c. 12.
Vitiliginis, ſpecies quot. Pius Anno. poſt. cap. 120.
Vitis quomodo in delictis pœnam honoret Sabell. Annot. in Plin. li. 14. cap. 1.
Vitioſi magiſtratus, qui creati abdicentibus auſpicijs. Beroal. Annot. cap. 44.
Viuaria, quid Vitell. c. 15.
Viuerræ. Græcorum Ictides Beroal. Annot. cap. 68.
Vixerunt, pro exſtincti ſunt. Politi. Miſc. cap. 88.
Vlmi lauris inſitæ. Flor. Subc. 1. capi. 12.
Vlulare, & luctus & lætitiæ. Nannius Miſc. 7. cap. 14.
Vlyſſes cur dictus Polydes Parrh. Epiſt. 39. Vlyſſes a Troia redux cani tantum notus. Pius Annot. c. 13. Vlyſſes quomodo obierit. Flor Sub. 3. c. 2. Vlyſſi follem ventipotentem dedit Æolus. Beroal. Annot. ca. 75. Vlyſſis ſcrobs apud inferos Beroal. Annot. cap. 75.
Vndeoctoginta, vndeviginti, vndetriginta; quibus vnum deeſt. Beroald. Annot cap. 21.
Vnguenta item bibi ſolita, Pius Annot. poſt. cap. 183. Vnguentum in lente, prouerb. Beroal. Annot. ap. cap. 13.
Vocales producendas geminabant veteres, Polit. Miſc. c. 43.
Volucra, quod genus inſecti, Pius Annot. poſt cap. 34.
Vox aſſa, quid, Pius Annot. poſt cap.

71.
Vrbibus myſtica fuiſſe nomina, Nān Miſc. lib. 6. c. 1. vrbs idem cum oppido; niſi quatenus hoc illa ignobilior Scopp. Coll. 1. c. 28. Vrbs vnde deriuetur, quo ritu ædificetur, & quomodo conueniat cum oppido, Scop. coll. 1. c. 28.
Vri boues, qui & quales, Beroald. in Seru §. 27. Vri, an naſcantur in Pyrenæis, iuxta Seruium, Beroald. in Seru. §. 27.
Vrſos, an non gignat Africa. Sabell. *Annot.* in Plin. lib. 8. c. 36.
Vſura pro fœnore, Pius *Annot.* poſt c. 201. Vſurariavxor quæ, Pius *An.* poſt. c. 3.
Vſus atq; vſusfructus, non eſt auctoritas æterna, Nann. Miſc. 4. c. 8.
Vt pro vbi, Cruc. *Annot.* in Ouid. li. 1. met. ver. 16.
Vtricularia fiſtula, an *Nebel* Chaldæorum, Polit. Miſc. c. 14.
Vulcanus cur præcipitatus, de cœlo, Polit. Miſc. c. 89.
Vulua ſuis grāidæ, in pretio. Vit. c. 1.
Vxor vſuraria, quæ, Pius annot. poſt cap. 3 Vxor, quaſi vnxor, Sabell. anno in Pli. li. 28. c. 9. Vxoris nomē, ab vngendis poſtibus, Beroald. in Seru. §. 25.
Virgilius cur abſtinuerit a monomachiis Deorum, Nann. Miſc. 6. cap. 12.
Virgilius cur amauerit emblemata carminis Enniana, Nann. Miſc. 7. c. 4. Virgilius cur Æneidi prætexerit verſus quatuor opuſcula ipſius complectentes. Nann. Miſc. c. 11.

W.

Willebrodi puteus, Nann. Miſc. 10. cap. 2.

X.

XEnia quid, Bart. auct. c. 6.
Xenones, & xenodochia quid, Pius annot poſt c. 42.
Xerolophon, columna qualis, *Pius* annot poſt c. 177.
Xyſtus quid, *Pius* annot. poſt. c. 191.
Xyſtus pro ambulatione, in qua arbores, &c. Beroal. annot. c. 89 Xyſtici, athletæ quales, Beroald. annot. ca. 89. Xyſtici certatores, qui, Pius annot poſt c. 191. Xyſtici, athletarum genus quod, Bart. auct. cap. 3.

Z.

ZEphyrus idem cum Fauonio, contra Vegetii ſententiam, Fl. Sub. 2. cap. 5.
Zoilus libros ſcripſit, aduerſus Homerum, Beroal. annot. c. 11.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google